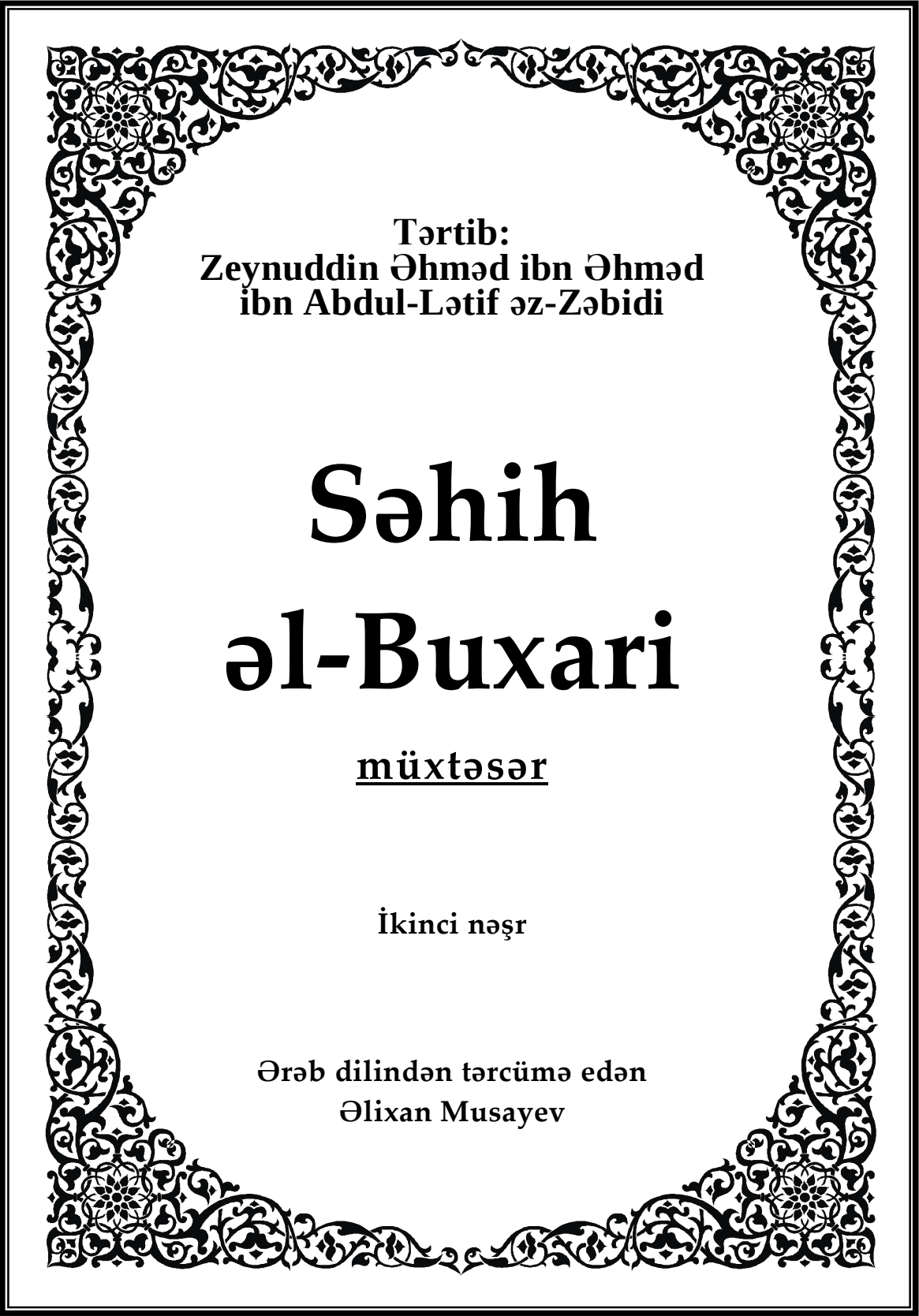




Tərtib:
Zeynuddin Əhməd ibn Əhməd
ibn Abdul-Lətif əz-Zəbidi

Səhih əl-Buxari

müxtəsər

İkinci nəşr

Ərəb dilindən tərcümə edən
Əlixan Musayev

Redaksiya heyəti

Ə. Z. Musayev
M. N. Qarayev
A. X. Salehli
S. Q. Hacı
S. Z. Səfərbəyov
G. İ. Musayeva
M. Ə. Əliyeva

Kompüter tərtibatı

E. Q. Rüstəmov
Ə. Z. Musayev
M. N. Qarayev

Şübhəsiz ki, bu tərcümə insan əməyinin bəhrəsidir. Demək, burada xətalərin olması da ləbəddür. Odur ki, öz düzəlişlərini, qeyd və mülahizələrini aşağıdakı elektron ünvana göndərəcək oxuculara əvvəlcədən təşəkkürümüzü bildiririk. Sizin dəyərli məsləhətləriniz bu kitabın gələcək nəşrlərində mütləq nəzərə alınacaqdır.

Burhan_az@hotmail.com

**Bu kitab Azərbaycan Respublikası Dini
Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsinin
razılığı ilə çap edilmişdir.
(DK-108/M 12.05.2009)**



Mərhəmətli və Rəhmli Allahın adı ilə!

Ön söz

Həqiqətən şükür və tərif yalnız Allaha məxsusdur! Biz Ona həmd edirik, Onu köməyə çağırırıq, Ondan bağışlanma və bizi doğru yola yönəltməyi diləyirik, nəfslərimizin şərinədən və pis əməllərimizdən qorunmaq üçün yalnız Ona pənah aparırıq. Allah kimə hidayət verərsə o, doğru yolda olar, kimi azdırsa onu doğru yola yönəldən tapılmaz. Mən şahidlik edirəm ki, Allahdan başqa ibadətə haqqı olan məbud yoxdur, Onun şəriki yoxdur və şahidlik edirəm ki, Muhəmməd Onun qulu və elçisidir.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ ۖ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُمْ مُسْلِمُونَ﴾ (١٠٢)

“Ey iman gətirənlər! Allahdan Ona layiq olan tərzdə qorxun və ancaq müsəlman olduğunuz halda ölün!”¹

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ

الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ ۖ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا﴾ (١)

“Ey insanlar! Sizi tək bir candan xəlq edən, onun özündən zövcəsini yaradan və onlardan da bir çox kişi və qadın törədib yer üzünə yayan Rəbbinizdən qorxun! Adı ilə bir-birinizdən cürbəcür şeylər istədiyiniz Allahdan və qohumluq əlaqələrini kəsməkdən çəkinin! Həqiqətən, Allah sizə nəzarət edir”.²

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا﴾ (٧) يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ ۗ وَمَنْ يُطِيعِ

اللَّهِ وَرَسُولَهُ ۖ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا﴾ (٧١)

“Ey iman gətirənlər! Allahdan qorxun və doğru söz danışın ki, O, əməllərinizi islah etsin və günahlarınızı bağışlasın. Kim Allaha və Onun Elçisinə itaət etsə, böyük bir uğur qazansın”.³

Bizi müsəlman kimi yaradan, düz yola yönəldərək hidayət verən, aləmlərin Rəbbi, haqq-hesab gününün Hökmdarı olan Allaha şüklər və həmd-sənalar olsun!

¹ “Ali-İmran”, surəsi, 102.

² “ən-Nisa”, surəsi, 1.

³ “əl-Əhzab”, surəsi, 70-71.

Hörmətli oxucu!

Son zamanlar xalqımızın kütləvi surətdə İslam dininə qayıdışını əks etdirən həyatı faktlar olduqca ürəkaçan və sevindiricidir. İslam ümumbəşəri din olaraq insanların etiqadının, əxlaqının, ictimai dəyərlərin paklaşmasına xidmət edir. Dinimizin təməli Müqəddəs Kitab – Qurani Kərim və peyğəmbərlərin sonuncusu və şərəfətlişi Muhəmməd peyğəmbərin ﷺ həyatı, əməlləri, öyüd-nəsihətləri və əmrləridir, yəni sünnəsidir.

Sizə təqdim olunan bu kitab məhz sünnəni özündə əks etdirir və Qurani Kərimdən sonra yer üzündə ən səhih kitab hesab olunur. Artıq 12 əsrdən çox vaxt keçməsinə baxmayaraq, kitabda qeyd olunmuş hədislər bütün alimlər tərəfindən səhih hesab edilmiş və bu gün də hesab edilməkdədir. Hədisləri öyrənib öyrətmək dini öyrənib öyrətməkdir. Və bu gün cəmiyyətimizə məhz səhih hədislərə əsaslanan sünnəni təbliğ etmək dini qorumağa və yaşatmağa bənzəyir. Belə ki, milyonlarla zəif və uydurma hədislərin arasından xüsusi elmi metodlara əsaslanaraq seçilmiş səhih hədislər bütün müsəlman ümmətinin vahid və etibarlı sünnəsindən dayaq kimi istifadə edilməsinə zəmin yaradır. Yuxarıda qeyd edildiyi kimi Muhəmməd peyğəmbərə ﷺ itaət, daha doğrusu bu günə qədər qorunmuş səhih hədislərə əsaslanan sünnəyə itaət, İslam dinimizin əsaslarındandır.

Peyğəmbərdən ﷺ nümunə götürmək onun hərəkətlərini onun özünün etdiyi kimi etmək deməkdir. “Muhəmməd Allahın elçisidir” şəhadətinin də mənası elə budur. Müsəlman buna əməl etmədən müsəlman ola bilməz. Bu, elə bir meyardır ki, insanların hərəkətləri, sözləri, əqidələri və başqa işləri onunla ölçülməlidir. Peyğəmbərdən ﷺ nümunə götürmək bütün din işlərində onun göstərdiyi doğru yolu, onun özünün həyat yolunu, hədislərini öyrənib onlara əməl etməyə əsaslanır. Buna görə də uca Allah ona arxa olmağı və onun böyüklüyünü gözləməyi bizə fərz buyuraraq demişdir:

“Həqiqətən, Biz səni şahid, müjdəçi və xəbərdarlıq edən elçi kimi göndərmişik. Biz belə etdik ki, siz Allaha və Onun elçisinə iman gətirəsiniz, ona kömək edəsiniz, onun hörmətini saxlayasınız və gecə-gündüz Allahı tərifləyəsınız.”¹

“Allahın Elçisi sizlərə – Allaha və Axirət gününə ümidini bağlayanlara və Allahı çox zikr edənlərə gözəl nümunədir.”²

Bu ayələr Allahın elçisinin sözlərindən, hal və hərəkətlərindən nümunə götürməyin vacib olduğunu sübut etmək üçün böyük bir əsasdır.

İmam Buxarinin “əl-Cami əs-Səhih” kitabı əsrlər boyu bütün hədis toplumları arasında ən mötəbər və nüfuzlu sayılmışdır. Bu kitaba daxil edilmiş bütün hədislər səhihdir və mövzular üzrə tərtib edilmiş və fiqh elmində ən mühüm rəhbərlik kimi qəbul edilmişdir.

Bir çox alimlər kitabın müxtəsər variantını yazmış və lakin əsrlərlə məşhur olan müxtəsər kitab Əhməd ibn Abdul-Lətif əz-Zəbidiyə məxsusdur. Bunun təsdiqi olaraq

¹ “əl-Fəth” surəsi, 8-9.

² “əl-Əhzab” surəsi, 21.

qeyd etmək lazımdır ki, bu müxtəsər variant uzun bir müddət ərzində dəfələrlə nəşr edilmiş, bir çox dillərə tərcümə olunmuş və din alimlərinin masaüstü kitabına çevrilmişdir. Çox sevindirici haldır ki, bizim də xalqımız artıq bu faydalı kitabı öz dilində oxumaq imkanı əldə etmişdir.

“Səhihə” daxil edilmiş yeddi mindən bir qədər çox hədisin Buxarinin yoxladığı materialın ancaq az bir hissəsi olmasına baxmayaraq, onlar həcm etibarilə olduqca böyükdür və kitabın əməli məqsədlərdən ötrü istifadə edilməsi üçün rahat deyil. Bununla əlaqədar müxtəlif vaxtlarda bu toplunun bir-neçə müxtəsər variantı tərtib edilmişdir ki, onlardan ən uğurlu variant imam Əhməd bin Abdul-Lətif əz-Zəbidiyə mənsubdur.

Bu variantda hədislərin isnadı, fəsillərin adları, və habelə, demək olar ki, bütün təkrarlanan hədislər ixtisar edilmişdir və nəticədə onların ümumi sayı 2221 olmuşdur. Lakin bütün mətnlər, başqa cürə desək, hədislərin məlumat daşıyıcı əsas hissələri tam saxlanılmışdır ki, bu da oxucuda əl-Buxarinin çəkdiyi zəhməti haqqında aydın təsəvvür yaranmasına imkan verir və həm də buna sərf ediləcək zəruri vaxtı əhəmiyyətli dərəcədə qısaldır.

Tərcümə edilib hazırlanmış material, kitabın istifadə olunmasını asanlaşdırmaq üçün onu fəsillərə bölməyi nəzərə alaraq, imam əz-Zəbidinin “Səhihinin” müxtəsər variantına tamamilə uyğundur¹.

Tərcümə üzərində işin gedişatında “Səhih”in orta əsr şərhçiləri olan ibn Həcər Əsqəlaninin, Şihabəddin Əhməd bin Muhəmməd əl-Qəstallaninin və Əbu Muhəmməd Mahmud bin Əhməd əl-Ayninin əsərlərindən istifadə edilmişdir. Sünnənin çox böyük əhəmiyyətini və Peyğəmbərin ﷺ dediyi bir sözün və onun əməllərinə aid olan hər hansı, hətta, ilk nəzərdə, ən kiçik görünən təfərrüatın da təhrif edilməsinin yolverilməzliyini nəzərə alaraq, öz əsas vəzifəmi onda görmüşəm ki, tərcümə mümkün qədər onların mənasına, leksik və ifadə vasitələrinə tam uyğun gəlsin. Ərəb mətnində olan sözlərin göstərilməsinə və azərbaycan dilində səslənməsi üçün hansı sözlərin işlədilməsi zəruriliyinə can atmağım məni şərti işarələrdən istifadə etməyə yönəltdi. Belə ki, ərəb mətnində olmayan, lakin cümlənin başa düşülməsi üçün lazım gələn sözlər mötərizələrdə verilir.

“Əbu” (ata), “ummu” (ana), “ibn” (oğul), “bint” (qız), “bəni” (oğullar) sözləri xüsusi adların və ya qəbilələrin adlarının tərkib hissələridir.

Kitabda peyğəmbərlərin, əshabələrin və tabiiələrin adlarına bitişik yazının nə olduğunu bildirmək istərdim. Əvvəla ﷺ işarəsinin oxunuşu “salləllahu aleyhi və səlləm”, mənası isə “ona Allahın salavatı və salamı olsun!” bildirir.

¹ “Səhihin” bəzi fəsillərinin adı yoxdur. Bundan başqa, bir sıra hallarda fəsillərin adları bu fəsildəki hədislərin məzmununa uyğun gəlmir. Bu onunla izah edilir ki, bu topluya əl-Buxarinin toplusundakı hədislərin hamısı daxil edilməmişdir. Belə hallar, fəsillərin adlarına uyğun gələn hədislərin əz-Zəbidi tərəfindən öz toplusuna daxil edilməməsi ilə bağlıdır.

ﷺ və ya ﷺ işarəsi “radıyallahu anhu” kimi oxunur və “Allah ondan razı olsun!” mənasını verir (kişi cinsinə aid edilir);

ﷺ işarəsi “radıyallahu anha” kimi oxunur və “Allah ondan razı olsun!” mənasını verir (qadın cinsinə aid edilir);

ﷺ işarəsi “radıyallahu anhumə” kimi oxunur və “Allah onların ikisindən də razı olsun!” mənasını verir;

ﷺ və ya ﷺ işarəsi “radıyallahu anhum” kimi oxunur və “Allah onlardan razı olsun!” mənasını verir;

ﷺ işarəsi “aleyhissəlam” kimi oxunur və “ona Allahın salamu olsun!” mənasını verir (kişi cinsinə aid edilir);

ﷺ işarəsi “aleyhəssəlam” kimi oxunur və “ona Allahın salamu olsun!” mənasını verir (qadın cinsinə aid edilir);

ﷺ işarəsi “aleyhiməssəlam” kimi oxunur və “hər ikisinə Allahın salamu olsun!” mənasını verir;

ﷺ işarəsi “rahiməhullah” kimi oxunur və “Allah ona rəhmət etsin!” mənasını verir.

Bütün zəruri hallarda, məsələn bu və ya digər sözlər ikimənalı başa düşüldüyü və ya bəzən nəinki İslamdan uzaq olan adamlar, hətta bir çox müsəlmanların da başa düşə bilməyəcəyi ifadələrə mətndə elə rast gəlinəndi hallarda, lazımi şərhlər verilir. İslam tarixinin mühüm hadisələri və Peyğəmbərin ﷺ bəzi ən görkəmli əshabələri haqqında və habelə ayrı-ayrı tarixi şəxsiyyətlər haqqında xatırlanan hədislər müvafiq sətirlərdə qeydlərlə təchiz edilmişdir.

03.03.2009

İmam əl-Buxarinin həyatı

əl-Buxarinin adı və nisbəsi¹

İmam əl-Buxari hicri 194-cü ilin şəvval ayının on biri cümə günü Buxarada anadan olmuşdur. O, atasını tez itirmiş və erkən uşaqlıq çağında gözləri tutulmuşdur. Bir müddət sonra anası yuxusunda İbrahim peyğəmbəri ﷺ görmüş və ondan bu sözləri eşitmişdir: “Ey filankəs, sənin çoxsaylı dualarına görə Allah sənin oğluna görmə qabiliyyətini qaytardı”.

Hələ uşaq ikən Allah ona hədisləri yadda saxlamaq istedadı bəxş etdi. Əbu Cəfər Muhəmməd ibn Əbu Xatim əl-Bərrak demişdir: “Bir dəfə mən Əbu Abdullah əl-Buxaridən soruşdum: “Sən hədisləri necə öyrənməyə başlamısan?” O, belə cavab verdi: “Yaşım on və ya ondan da az olarkən mən yenicə oxumağı öyrənməyə başlayanda hədislərin yadda saxlanılmasının zəruriliyi fikri mənə təlqin edilmişdi. Sonra mən məktəbi tərk etdim və gah bu və gah da başqa bir müəllimin yanında oxumağa başladım. On altı yaşım tamam olanda mən artıq ibn Mübarəkin və Vəkinin kitablarını və onların rəylərini əzbər bilirdim. Sonra anam və qardaşım ilə birlikdə Məkkəyə getdim və hədisləri toplamaq məqsədilə orada yaşamağa başladım. On səkkiz yaşım olduqda isə əshabələr və onların ardıcılıarı və onların fikir və rəyləri haqqında məlumatları toplayıb kitab halına salmağa başladım””.

İmam əl-Buxari özünü tamamilə elmə və ibadətə həsr edir. O, tez-tez belə deyərdi: “Mən həyatım boyu heç kimdən bir dirhəmlik də olsa bir şey satın almamışam və heç kimə bir dirhəmlik də belə olsa bir şey satmamışam.” Bir dəfə ondan soruşurlar ki, bəs çörəyi necə almışdır? Bu suala əl-Buxari belə cavab vermişdir: “Mən bunu kiməsə tapşırırdım, onlar da mənim üçün alardılar.”

İmam əl-Buxari hədsiz utancaqlıqla, cəsarəti, əliaçıqlığı, möminliyi, bu dünyanın nemətlərindən uzaq durması və əbədiyyətə can atması ilə fərqlənərdi. Bir dəfə o demişdir: “Həqiqətən, mən istərdim ki, Uca Allahla görüşərkən heç kim məni danlamasın”.

İmam əl-Buxari şəxsi ləyaqət və məğrurluq hissində malik idi. Bir dəfə bir hökmdar uşaqlarına dərs vermək üçün onun dalınca adam göndərir, lakin Buxari ona xəbər göndərir ki, elm axtaranlar bilənlərin yanına özləri gəlməlidir və hökmdarın yanına getməkdən imtina edir.

O, gündüzlər tez-tez oruc tutar, gecələr namaz qılar və, xüsusilə mübarək Ramazan ayında çoxlu Quran oxuyardı. Əbu Bəkr əl-Bəğdadi rəvayət edir ki, Məsih bin Səid demişdir: “Ramazanın birinci gecəsi girən kimi Muhəmməd bin İsmail əl-Buxarinin dostları onun yanında yığışardı və o, onlarla birlikdə namaz qılar, hər rükətdə Qurandan iyirmi ayə oxuyaraq onu tamam başa çatdırardı”.

¹ Nisbə - qəbilə, tayfa, şəhər, yer və s. üzrə mənşəyi bildiren nisbi adlar.

Bundan başqa, imam əl-Buxari Quranı hər gün iftardan qabaq tam oxuyub qurtarar və deyərdi: “Quran oxunub qurtardıqdan sonra edilən dua cavabsız qalmır”.

Bir dəfə, o, namaz qılarkən, eşşəkərisi onu on yeddi dəfə çalmışdı. Namazı bitirdikdən sonra, o dedi: “Baxın görün namaz vaxtı məni narahat edən nə idi?” Adamlar baxdıqda məlum oldu ki, onun bədənində eşşəkərisinin sancmasından on yeddi iz qalmışdır, lakin o, buna baxmayaraq, namazını kəsməmişdir.

Əl-Buxarinin əla yaddaşı

Allahın ona hələ uşaqlıq çağlarında gözəl yaddaş verməsi gözə çarpırdı. Xəşid bin İsmail aşağıdakıları nəql etmişdir: “Bəsrədə Əbu Abdullah Muhəmməd bin İsmail əl-Buxari, hələ gənc ikən, bizimlə birlikdə hədis biliciləri olan müxtəlif şeyxlərin görüşünə gedərdi və heç vaxt qeydlər aparmazdı. Bir neçə gün sonra biz ona deməyə başladıq ki: “Sən bizimlə müxtəlif şeyxlərin görüşünə gedirsən, amma heç nə qeyd etmirsen, niyə belə edirsən?” On altı gündən sonra o bizə dedi: “Siz, həqiqətən, çox danışır və mənə irad tutursunuz! Göstərin mənə, nə yazmısınız”. Biz də on beş mindən çox hədis qeyd etdiyimiz vərəqlərimizi çıxartdıq, o isə bunların hamısını əzbərdən deməyə başladı və biz isə onun yaddaşına əsasən oxuduqları ilə öz qeydlərimizdə düzəlişlər etdik. Sonra o soruşdu: “Siz indidəmi hesab edirsiniz ki, mən müxtəlif şeyxlərə zarafat xatirinə baş çəkir və vaxtımı hədəf yerə sərf edirəm?” – və bundan sonra bizə məlum oldu ki, yaddaşda heç kim onu ötüb keçə bilməz”.

İmam əl-Buxari hələ gənc olduğu zamanlarda, hədis dinləmək istəyən bəsrəlilər, istədiklərinə nail olana qədər onun ardınca düşər, onu hər hansı bir yolun üstündə oturdar və ətrafına minlərlə dinləyici yığışardı, onların əksəriyyəti onun, o zaman bıqsız gənc olmasına baxmayaraq, dediklərini yazardılar.

İmam əl-Buxarinin gözəl yaddaşa malik olması və mütləq dəqiqliklə fərqlənməsi-nə bir sübut da onun bir dəfə Səmərqəndə gələrkən dörd yüz nəfər hədis bilicisi ilə görüşməsidir. Onlar öz aralarında Şamdan və İraqdan olan hədislərin isnadını və rəvayətçilərin adlarını qarışdıraraq, bəzi hədislərin isnadını başqalarının mətninə qatdılar və bunların hamısını əl-Buxariyə oxudular. O isə hansı isnadın əslində hansı mətnə aid olduğunu bir-bir göstərdi və onları müvafiq qaydada düzdü və orada olanlardan heç kim heç bir isnadda və ya mətnə bir yanlışlıq tapa bilmədi. Belə bir şey Bağdadda da olmuşdu. Xəbər verilir ki, o, kitabı bir dəfə oxuduqda, onun məzmununu əzbərləyirdi, belə xəbərlər çoxdur.

Əl-Buxarinin ən məşhur şeyxləri

İmam əl-Buxari getdiyi müxtəlif ölkələrdə görüşdüyü mindən çox şeyxdən eşitdiyi hədisləri rəvayət etmişdir. Burada onun şeyxləri şagirdlərinin nəinki hamısı haqqında danışmaq, hətta onların sadəcə olaraq adlarını çəkmək belə mümkün deyil. Ona görə, biz onlardan ən məşhur olanları xatırlamağa məcbur olacağıq.

İmam əl-Buxarinin ən məşhur şeyxləri sırasına Həmməd bin Şakir, Tahir bin Məhlid, imam Əhməd bin Hənbəl, Əli ibn Mədinə, Məkki ibn İbrahim əl-Bəlxi, Abdullah bin Musa əl-Əbsi, Əbu Bəkr əl-Humeydi, İbrahim bin Makil, Əbu Təlhə bin Əli əl-Baradi ən-Nəsəfi, İbrahim bin əl-Munzir, Adəm bin İyas, Abdan bin Osman əl-Mərvəzi, Əbu Asim əş-Şeybani və Yəhya bin Məin.

Alimlərin imam əl-Buxari haqqında rəyləri

İmam əl-Buxarinin müasirləri olmuş alimlərin böyük əksəriyyəti onu tərifləmişlər. Demək kifayətdir ki, hədis elmi sahəsində o, möminlərin əmiri ləqəbinə layiq görülmüşdür ki, bu heç kim tərəfindən inkar edilməmişdir. Bir dəfə imam Müslim imam əl-Buxarinin alnından öpərək ona demişdir: "Ey müəllimlərin müəllimi, mühəddislərin ağası və hədis qüsurlarının həkimi, icazə ver ayaqlarından öpüm" və bundan sonra, görüşə¹ görə günahların bağışlanması haqqında hədisə dair bir sual vermişdi və əl-Buxari də ona bu hədisin qüsurlarını göstərmişdi. O izah edib qurtardıqdan sonra, Müslim ona demişdi: "Ancaq paxıl adamlar sənə nifrət edə bilər! Şahidlik edirəm ki, bu dünyada sənə bənzəri olan yoxdur!"

Bundər demişdir: "Ən yaxşı mühəddis dörd nəfərdir: Reyli Əbu Zura, Nisaburlu Müslim, Səmərqəndli əd-Darimi və Buxaralı əl-Buxari". İmam Əhməd demişdir: "Xorasanda hələ onun bənzəri olmamışdır". Əli ibn Mədinə demişdir: "Əl-Buxari heç vaxt özünə bənzərinə rast gəlməmişdir". İshak bin Rahəviyə demişdir: "Əgər o Həsənin² zamanında da yaşasa idi, insanların onun hədislərinə, onun biliklərinə, onun fiqhi bilməsinə hökmən ehtiyacı olardı". Əbülabbas əd-Dələvi rəvayət etmişdir ki, Bağdad camaatının əl-Buxariyə məktubunda belə sözlər yazılmışdı: "Sən onlarla olduqca xeyir müsəlmanları tərk etməz. Səndən sonra yaxşısı tapılmaz, sənənin yerin həmişə hiss olunacaq". Əbu Xatim ər-Razi demişdir: "Həqiqətən, o, Bağdada gələnlərin ən bilicisi idi". İbn Xuzeymə demişdir: "Göy qübbəsi altında Allahın Elçisinin ﷺ hədisləri haqqında əl-Buxaridən daha məlumatlı nə bir adam, nə də daha çox hədis yadda saxlayan görmüşəm". Ət-Tirmizi demişdir: "Mən nə İraqda, nə də Xorasanda tarixi əl-Buxaridən daha yaxşı bilən, hədislərin və onların isnadlarının qüsurlarını araşdıran görmədim".

¹ Burada keçirilən görüş zamanı Allahın adının çəkilməməsi və danışqların boş danışqlar olması nəzərdə tutulur. Rəvayət edilir ki, möminlərin anası Aişə demişdir: "Allahın Elçisi ﷺ kiminləsə görüşəndə, ya Quran oxuyar, ya da namaz qılardı, axırda isə o, mütləq deyərdi: "Şükr Sənə, ey Allahım, həmd olsun Sənə, şahidlik edirəm ki, Səndən başqa ilah yoxdur, Səndən bağışlanma diləyirəm və Sənə tövbə edirəm (Subhanəkə, Allahummə və bihəmdikə, əshədu ən lə ilahə illə Əntə, əstəğfirukə və ətubu iləykə)".

² Burada ən görkəmli təbəinlərdən biri olan əl-Həsən əl-Bəsri (728 – 842) nəzərdə tutulur. O, öz müasirlər arasında çox böyük nüfuza malik idi.

Əl-Buxarinin ən mühüm və ən məşhur əsərləri

İmam əl-Buxari özündən sonra çoxsaylı əsərlər qoymuşdur ki, onlardan ən mühüm və ən çox geniş yayılmışı “əl-Cami əs-Səhih”-dir. Bundan başqa onun əsərləri sırasına “əl-əsmə vəl-Kuna”, “ət-Tarix əl-Kəbir”, “əs-Sünən fil-Fikh”, “Xalqu Əfalil-İbad”, “əl-Ədəb əl-Mufrəd” və “Əl-Qirə Xəlfəl-İmam” kimi kitabları daxildir.

Bu külliyyatın tərtib olunmasına səbəb nə olmuşdur

İmam əl-Buxarini, ancaq səhih hədislərin daxil edildiyi “Səhih”-ini tərtib etməyə vadar edən əsas səbəb, onun müasirləri tərəfindən hazırlanan toplularda səhih hədislərlə yanaşı zəif hədislərin də salınması idi. Bu imam əl-Buxarinin xoşuna gəlmirdi. Çünki o, öz şeyxi İshaq ibn Rahaveyhin təkcə səhih hədisləri bir yerə toplamaq istəyini və şagirdlərini buna sövq etdiyini və belə dediyini unutmamışdı: “Əgər Allahın elçisinin ﷺ qısa hədislər külliyyatını tərtib etsəydiniz çox əla olardı”. Bu sözlər imam əl-Buxarinin qəlbinə yer etmişdi və bundan sonra o, öz “Səhih”inə materiallar yığmağa başlamışdı.

Bundan başqa, özünü Allahın elçisinin ﷺ qarşısında əlində yelpiklə dayandığını və onu mühafizə etdiyini gördüyü yuxunun - əl-Buxarinin, Allahın Elçisini ﷺ yalnlardan qoruyacağı kimi yozulması, onun qərarını qətiləşdirmişdi. Bütün yuxarıda xatırlananlar onu bu əsərlə ciddi məşğul olmağa yönəlmiş və nəticədə o, böyük imanın əsərlərinin ən yaxşısı olaraq, imamın yüksək məqamına dəlalat etmiş və İslam dininə böyük xidmət göstərmişdir. İşin gedişatında imam əl-Buxari təxminən altı yüz min hədisi yoxlamış və onun yaratdığı əsər, Qüdrətli və Böyük Allahın Kitabından sonra, ən yaxşı kitab olmuşdur ki, bu da, tərtib olunduğu gündən sonra onu qəbul edən və bu günədək yüksək qiymətləndirən müsəlman millətinin yekdil rəyinə tam uyğundur. İmam əl-Buxari öz kitabı üzərində on altı il ərzində işləmişdir.

İmam əl-Buxari ömrünün sonunda öz şəhərindən, o zamanlar Səmərqəndin bir kilometrliyində yerləşən Xərtənk kəndinə köçdü. O orada öz yaxınlarının arasında yaşayaraq Allahdan onu Öz yanına aparmasını diləyirdi, çünki onu, Peyğəmbərin ﷺ Allaha tez-tez müraciət edərək qorunmasını istədiyi qarşıdakı qarışıqlıqlar və hərc-mərcliklər qorxudurdu.

Bu müraciətlərdən bir müddət sonra o xəstələndi və şənbə günü ramazan bayramı gecəsi, axşam namazı başlayandan sonra 256-cı hicri ilində vəfat etdi. Onun cənazə namazı səhəri gün zöhr namazından sonra qılındı. Allah ona rəhmət etsin və ondan razı olsun!

Əl-Buxarinin “Səhih”i ilə tanışlıq

Əbu Abdullah əl-Buxari öz kitabını “Əl-Cami əl-Müsnəd əs-Səhih əl-Muxtəsər min umuri Rasulillah və Sünənihi və Əyyamihi” adlandırmışdır. Bu əsərin tutduğu

yerə gəldikdə isə, alimlər deyiblər ki, əl-Buxarinin kitabında ilk dəfə olaraq ancaq səhih olan hədislər bir yerə toplanıb mövzular üzrə təsnifləşdirilmişdir.

Bundan başqa, alimlər belə bir rəydə yekdil olublar ki, bu prinsip üzrə tərtib edilmiş bütün toplulardan ən etibarlı hədislər Buxari və Müslimin "Səhih"lərinə daxil edilənlərdir. Alimlərin əksəriyyəti belə hesab edir ki, Buxarinin "Səhih"-i Müslimin "Səhih"-indən daha mötəbərdir və faydalıdır. Hərçənd Əbu Əli Nisaburi Müslimin "Səhihini" daha mötəbər saymışdır, habelə məğrib alimləri də bu nəzər nöqtəsinin tərəfdarı olmuşlar, lakin bununla razılaşmaq olmaz, çünki əslində üstünlük Buxarinin "Səhih"-inə verilməlidir. İmam Əbu Bəkr əl-İsmaili özünün "Əl-Mədxəl" adlı əsərində Buxarinin "Səhih"-ini Müslimin "Səhih"-indən üstün tutur və öz nəzər nöqtəsinə müvafiq dəlillərlə əsaslandırır.

İmam ən-Nəvəvi demişdir: "Bizə nəql ediblər ki, imam Əbu Abdur-Rəşid ən-Nəsai deyib: "Bu kitabların arasında Buxarinin kitabından yaxşısı yoxdur".

Bil ki, bu hər iki kitabın səhihliyi alimlərin yekdil rəyidir. Bu isə o deməkdir ki, onlarda verilmiş hədislərin həyata tətbiq edilməsi vacibdir.

İmam ən-Nəvəvi demişdir: "Bir neçə yolla bizə rəvayət edilmişdi ki, Buxari belə deyib: "Mən altı yüz min hədisdən seçdiyim "Səhih" üzərində on altı il müddətində işləmişəm və onu, Qüdrətli və Böyük Allah qarşısında özümə bəraət qazanmaq üçün etmişəm". Yenə imam əl-Buxari demişdir: "Bir dəfə yuxuda gördüm ki, əlimdə yelpik Peyğəmbərin ﷺ qarşısında dayanmışam və onu mühafizə edirəm. Bundan sonra mən bir sıra yuxu yozanlardan bu barədə soruşdum və onların hamısı: "Sən onu yalanlardan qoruyursan" dedilər ki, bu da məni "Səhih"-i tərtib etməyə sövq etdi".

Rəvayət edilir ki, Buxari demişdir: "Mən öz "əl-Cami" əsrimə yalnız səhih hədisləri daxil etmişəm. Lakin kitabın həcmnin böyüklüyünə görə onların bir hissəsini ona daxil etmədim.

Yenə imam əl-Buxari demişdir: "Mən qüsl alıb iki rükət namaz qılmadan bir hədisi belə öz "Səhih"-imə yazmamışam".

Abdul-Quddus bin Həmmam demişdir: "Mən müxtəlif şeyxlərdən eşitmişəm ki, əl-Buxari Peyğəmbərin ﷺ qəbri ilə minbəri arasında "Səhih"-inin fəsillərinin məzmununa izahını tərtib edər və bundan öncə isə iki rükət namaz qılmış".

İmam ən-Nəvəvi demişdir: "Bu kitabı Buxarinin dilindən doxsan min nəfər dinləmişdir".

İmam və fiqh alimi Əbu Zeyd Muhəmməd bin Əhməd Muhəmməd əl-Mərvəzi demişdir: "Bir dəfə mən Peyğəmbəri ﷺ yuxumda gördüm və o mənə dedi: **"Doğrusu, ümmətim fiqh öyrənir, amma mənim kitabımı öyrənmir"**. Mən soruşdum ki, ey Allahın Elçisi, sən nəyə "mənim kitabım" deyirsən?" Sualıma: **"Muhəmməd bin İsmail əl-Buxarinin "Camisini"** və yaxud buna bənzər bir cavab verdi".

Əbu Abdullah Muhəmməd bin Əli demişdir: "Mən Muhəmməd bin İsmail belə deyərkən eşitdim: "Mən Bəsrədə öz kitablarım üzərində işləyərək beş il yaşadım.

Hər il həccə gedir və sonra Məkkədən Bəsrəyə qayıdırdım və mən əminəm ki, Allah bu əsərləri müsəlmanlar üçün bərəkətli edəcəkdir”.

Əbu Abdullah demişdir: “Allah da onları mübarək etmişdir”.

Bəkr bin Munir demişdir: “Bir dəfə Buxaranın hökmdarı əmir Xalid bin Əhməd əz-Zuhəli bir nəfəri Muhəmməd bin İsmail əl-Buxarinin yanına göndərmişdi ki, o, ona desin: “Cami”, “Tarix” və digər kitablarını mənə göndər və mən sənə onlarda nə yazdığını özündən eşidim”. Buna cavab olaraq əl-Buxari onun göndərdiyi adama belə dedi: “Doğrusu, mən elmi alçaltmıram və onu adamların qapısına göndərmirəm, əgər sən bunlardan bir şeyə ehtiyacın varsa, özün ya mənim məscidimə, ya da evimə gəl”.

Rəvayətin İbn Munir tərəfindən nəql edilən variantında deyilmişdir: “Əmir imam əl-Buxarinin dalınca adam göndərmişdi ki, o, gəlib ancaq onun uşaqlarına hədis öyrətsin və bu zaman heç kim orada iştirak etməsin, lakin əl-Buxari bunu rədd edərək demişdi: “Məni dinləmək üçün bəzilərini seçib, başqalarını kənarda qoya bilmərəm”.

“Səhih”dəki hədislərin sayı

“Səhih”də isnadla təchiz edilmiş hədislərin, o cümlədən təkrarlanan hədislərin sayı yeddi min iki yüz yetmiş beşdir, amma təkrarlananlar nəzərə alınmadan, təxminən dörd mindir.

Təkrarlanan hədislərin səbəbi

Bil ki, Buxari müxtəlif elmləri və Sünnənin bütün incəliklərini dərk etməyə can ataraq, yüksək məqsədlər barədə düşünürdü. Çətin ki, kimsə onunla bu məsələdə müqayisə edilə bilər. Dediyyəminin təsdiqi kimi, Buxarinin şeyxləri sırasından adlarını çəkdiyimiz görkəmli hədis bilicilərinin və başqa adamların onun haqqında yuxarıda qeyd etdiyimiz rəyləridir və əgər sən onun kitabı ilə tanış olsan səndə bu barədə qətiyyənlə heç bir şübhə yeri qalmaz. İmam əl-Buxari öz vəzifəsini ancaq tək-cə hədisləri toplamaqla və mətnləri verməklə məhdudlaşdırmır, o daha irəli gedərək, hədislərdən nəticələr çıxarır¹ və onları dinin əsaslarına və qollarına, dünyanın tərkinə, əxlaq tərbiyəsinə və buna bənzər şeylərə həsr etdiyi fəsillərdə dəlil kimi istifadə edir.

Elə buna görə də Buxari “Səhihin” bəzi fəsillərində hədislərin isnadını vermədən, “Peyğəmbər ﷺ demişdir, deyər rəvayət edən filan səhabənin sözlərindən” və ya “filan-kəsin sözlərindən rəvayət edilən hədisdə bu barədə belə deyilmişdir” kimi ifadələrlə kifayətlənir.

¹ Burada söhbət şəriətin əsas mənbələrindən, birbaşa nəzərdə tutulmamış hallar üçün, hüquqi (fiqhi) hökmlərin çıxarılmasından gedir.

Bundan başqa, hədislərin isnadlarının əvvəlində bir və ya bir-neçə ravinin adı çox vaxt buraxılır. Hədislərin bu tərzdə verilməsi “təliq”¹ adlanır. İmam əl-Buxari hər hansı bir şeyi dəlil kimi istifadə etmək istədikdə, hədisin bütövlükdə verilməsinə və ya isnadının, ya da mətninin verilməsinə ehtiyac duymadığı hallarda bu üsula müraciət edir. Belə hallarda o, özünün bundan xeyli vaxt əvvəl və ya bir qədər öncə gətirdiyi hədislər sırasına aid çox məşhur olan müvafiq hədisləri göstərir. “Səhihin” fəsillərinin məzmununa dair öz izahlarını verərkən, əl-Buxari Müqəddəs Qurandan çoxsaylı ayələr verir, amma bəzi hallarda bir-neçə ayədən istifadə edərək heç bir şərhə yol vermir. Fəsillərə şərh verdiyi zaman əl-Buxari həmçinin çoxlu başqa şeylərdən, o cümlədən əshabələrin və onların ardıcıllarının və habelə onları əvəz edənlərin fitvalarından² istifadə edir.

Yuxarıda xatırladıqlarımızın hamısı dediklərimizin düzgünlüyünün təsdiq edilməsində sənin üçün əsas olmalıdır və əgər sənə aydın olsa ki, Buxarinin məqsədi bizim yada saldıqlarımız imiş, onda sən başa düşərsən ki, müvafiq hallarda hədislərin təkrarlanmasında heç bir pis şey yoxdur. Fəqihlərdən³ olan alimlər və dinin digər biliciləri də bunun tərəfdarları idi və onlar çoxsaylı müxtəlif fəsillərdə verilmiş hədislərdən dəlil kimi istifadə edirdilər.

İmam ən-Nəvəvi rəvayət etmişdir ki, Abul-Fədl əl-Məqdisi demişdir: “İmam əl-Buxari eyni hədisi müxtəlif yerlərdə tez-tez istifadə edir və sonra da özünün (*hökm*) çıxarmaq qabiliyyətinə və dərin düşüncəsinə əsaslanaraq ondan müvafiq fəslin məzmununa uyğun olan şeylər çıxarır. Bununla yanaşı o, eyni hədisin eyni variantını bir isnadla iki ayrı-ayrı yerdə çox nadir hallarda verir. Belə hədisi verdikdə, onu digər bir əshabənin, tabiinin və ya hər hansı bir başqa ravinin variantı ilə yazır ki, həmin hədisin daha etibarlı olmasını belə çoxsaylı ötürülmələrlə və ya onun başqa versiyasından və yaxud rəvayətçilərinin sayının fərqləndirilməsi ilə və yaxud da ki, hər hansı başqa bir üsulla gücləndirsin. Bunun ən yaxşısını bilən Allahdır”.

*Allah imam əl-Buxariyə rəhmət etsin
və onun əsərlərinə görə onu mükafatlandırsın!*

¹ “Təliq” sözü (sallamaq, asmaq) “alləqə” felindən törənmişdir ki, bu da bir şeyi başqa bir şeydən asmaq mənasını bildirir. Bu növ isnadları “asılmış” isnad adlandırırdılar, çünki onlar ancaq hədisin yuxarı hissəsi ilə bağlı olur, aşağı hissəsi ilə əlaqədə olmur və bu da onları tavandan və ya hər hansı bir şeydən asılmış bənzədir.

² Fitva – səlahiyyətli şəxsin dini-hüquqi məsələ üzrə çıxardığı qərardır.

³ Fəqih – dini-hüquqi məsələlər üzrə qərar çıxarmaq haqqı olan şəriət qanunvericisidir.

İmam əz-Zəbidi haqqında qısa məlumat

Görkəmli hədis alimi Əbul-Abbəs Zeynəddin Əhməd bin Əhməd bin Abdul-Lətif əş-Şərci əz-Zəbidi, zamanına görə Yəmənə ən yaxşı mühəddisi, alim və bir sıra əsərlərin müəllifi, Yəmənə yaxınlığında yerləşən Zəbid¹ şəhərinin Şərcə kəndində hicri 812-ci il ramazan ayının on ikisində cümə günü anadan olmuş və hicri 893-cü ilin rəbiəlxir ayının doqquzunda Zəbid şəhərində vəfat etmişdir. Çoxsaylı alimlərin həyatı və fəaliyyəti, əl-Məmunun² xəlifəliyi dövründə əsas qoyulmuş bu şəhərlə bağlıdır.

Onun əsərləri arasında “Təbəqat əl-Həvəs”, “əl-Fəvaid Fissalət vəl-Əvaid”, “Nuzhət əl-Əlbab”, “əl-cavab əş-Şafi fir-rədd əl-əlmubtadi əl-Cafi” və həmçinin “ət-təcrid əs-Sərih li-Əhadis əl-Cami əs-Səhih” xüsusi yer tutmuşdur.

Yuxarıda qeyd olunan əsərlərin sonuncusu əl-Buxari “Səhih”-inin qısaldılmış variantı olduğu halda, səhvən Hüseyn ibn Mübarək əz-Zəbidinin adına çıxılmışdır. Lakin Zəbiddə anadan olmuş Hüseyn ibn Mübarək bin Muhəmməd bin Yəhya bin Müslim bin İmran ər-Rəbi Bağdadda yaşamışdır və hənbəli məzhəbində olmuşdur. O, Bağdadda, Dəməşqdə və Hələbdə hədis rəvayət etmiş və onun sözlərindən bu hədisləri çoxsaylı məşhur mühəddislər, o cümlədən əd-Dəbisi və əd-Diya nəql etmişlər. Hüseyn ibn Mübarək əz-Zəbidi hicri 631-ci ildə Bağdadda vəfat etmişdir. Yəni, Əbu Əli əl-Hüseyn ibn Mübarək adlanan bir əz-Zəbidi Əbu Hənifə məzhəbinin ardıcılardan və Əbül-Vəqtənin şagirdi idi. O, Bağdadda yaşamış və hicri 629-cu ildə orada vəfat etmişdir.

Allah imam əz-Zəbidiyə və yuxarıda adları çəkilən bütün alimlərə İslam və müsəlmanların naminə etdiklərinə görə kömək olsun!

¹ İmamın nisbəsi şəhərin adına deyil, Yəmən qəbiləsi zubayd adına aiddir.

² Əl-Məmun (813 - 833) Abbasilər sülaləsinin xəlifəsi.

Mərhəmətli və Rəhimli Allahın adı ilə

İmam əz-Zəbidinin ön sözü

Həmd olsun Allaha, xəlc edənə, surət verənə, yaradana, bəxş edənə, qələbə çalana və nemət verənə, qulları qazanmadan öncə onlara lütfkarlıq edənə! İnsanlara onların ləyaqətli əxlaqi keyfiyyətlərini kamilləşdirməsi üçün göndərdiyi, yaratdığı bütün məxluqatdan istisnasız olaraq üstün tutduğu və buna görə də hamını geridə qoymuş elçisinə, onun itaətindən çıxmayan nəcib ailə üzvlərinə və əshabələrinə Allahın salavatı və salamı olsun!

Sonra isə, bil ki, böyük və öz sahəsində yeganə imam və mühəddislərin mühəddisi olan Əbu Abdullah Muhəmməd bin İsmail bin İbrahim əl-Buxarinin “əl-Cami əs-Səhih” kitabı İslam dininin ən mühüm və faydalı kitabları sırasına daxildir. Lakin onda təkrarlanan hədislər müxtəlif fəsillərə səpələnmişdir və bu və ya digər bir hədisi tapmaq istəyən adam həmin hədisi tapmaqdan ötrü bütün fəsillər arasında kifayət qədər uzun müddət axtarış aparmalı və bu axtarışa çox vaxt sərf etməlidir. Toplunu belə bir prinsip üzrə tərtib edən Buxari göstərmək istəmişdir ki, hər hansı bir səhih hədis müxtəlif yollarla nəql edilmiş və geniş istifadə edilmişdir. Amma bizim məqsədimiz isə ondan ibarətdir ki, “Səhih”də toplanmış hədislərin mötəbərliyini nəzərə alaraq, hədisin əsasını verək.

Müslimin “Səhih”inin şərhçisi imam ən-Nəvəvi, öz şərhinə ön sözündə yazırdı: “Buxariyə gəldikdə isə, o, hədislərin müxtəlif variantlarını ayrı-ayrı və bir-birindən uzaq fəsillərdə və çox vaxt, ilk nəzərdə uyğun olan fəsillərdə deyil, tamam başqa bir fəsildə yerləşdirmişdir ki, bunun da nəticəsində həmin hədisin rəvayət edilmə yolları haqqında təsəvvür əldə etmək istəyən üçün bu böyük çətinlik törədir”.

O həmçinin yazırdı: “Mən bir-neçə nüfuzlu mühəddislər görmüşəm ki, onlar Buxari tərəfindən həmin hədislərin, həqiqətən onun “Səhih”ində verilməsinə baxmayaraq, rəvayət edilməsini inkar edərək təhrifə yol verirdilər. Onlar bu hədisləri tamam başqa yerdə axtarıqlarına görə bu yanlışlığa yol verirdilər”.

Məhz buna görə məndə belə bir arzu yarandı ki, Buxarinin hədislərini təkrarlamadan, isnadlarını vermədən yenidən tərtib edim və bunu belə də etdim ki, hər hansı hədisin istifadə edilməsi imkanı mümkün qədər asanlaşsın. Bir qayda olaraq, mən təkrarlanan hədisi ancaq bir dəfə qeyd edirəm, onun gətirildiyi başqa yerdə hər hansı faydalı bir əlavə olduqda isə, onları da ayrıca qeyd edirəm, halbuki başqa hallarda buna yol vermirəm. Mənim ilk rast gəldiyim hədis əsas hədisin ixtisar edilmiş forması olduqda, ikinci dəfə isə onun daha tam forması ilə rastlaşdıqda, ikinci hədisi verir və daha çox fayda əldə edilməsi üçün birincinin üstündən keçirəm.

Mən burada tam isnadla olan hədisləri verirəm. Əgər hədisdə tabii nlərdən hansı birisinin dediyi və ya etdiyi barədə rəvayət olunursa, yaxud hədisin isnadında buraxılış olursa, onu topluya qeyd etmirəm. Bu, eynilə əshabələrin və daha sonrakı

dövrərdə yaşayan ardıcılarn rəvayətlərinə də aiddir: onlar hədisin məzmunu ilə bağlı olmadıqda və onlarda Peyğəmbər ﷺ haqqında xatirə verilmədikdə, mən onları kitaba yazmıram. Məsələn: Əbu Bəkr ilə Ömər in piyada Bəni Səid qəbiləsinin talvarına getməsi və ənsarın nümayəndələri ilə söhbət etmələri haqqında hekayəti götürmədim. Ömər in öldürülməsi və onun Peyğəmbər in ﷺ və Əbu Bəkr in yanında basdırılmasına icazə verməsi üçün Aişəyə müraciət etməsi ilə bağlı oğluna vəsiyyəti haqqında hekayətlər də verilməmişdir. Bu hekayətdə onun şura¹ haqqında dedikləri və Osmana beyət gətirmələri haqqında xəbər verilir. Eynilə Zübeyrin onun borcunu ödəməsi barədə oğluna vəsiyyəti haqqında hekayət və buna bənzər başqa xəbərlər kitaba salınmamışdır.

Daha sonra, hər hədisdə mən onu rəvayət edən əshabənin adını çəkirəm ki, bu həmiyə məlum olsun və əksər hallarda Buxarinin istifadə etdiyi ifadələrdən yararlanıram.

Bu mübarək kitabı “ət-Təcrid əs-Sərih li-Əhadis əl-Cami” (“Aydın ifadə edilmiş hədislərin mötəbər toplusu”) adlandıraraq Uca Allahdan rica edirəm ki, onu faydalı etsin, çünki o, yalnız Allah xatirinə tərtib edilmişdir. Qoy Allah mənim məqsədimi və işlərimi yoluna qoysun!

İndi isə vaxt yetişibdir, Uca Allahın razılığı ilə başlayaq.

¹ 644-cü ildə Ömər ؓ ölümçül yaralandıqdan sonra, o, şura üzvləri yaradılması üçün əshabələrdən altı nəfərin adını çəkmişdi ki, onlardan arasından xəlifə seçilməli idi.

۱ - کتابُ بدءِ الوحيِ إلى رسولِ الله ﷺ

1 – Peyğəmbərə ﷺ gələn vəhyin başlanğıcı kitabı

1-ci fəsil.

– باب ۱:

Peyğəmbərə ﷺ gələn vəhyin¹ başlanğıcı necə olmuşdur?

كَيْفَ كَانَ بَدْءُ الْوَحْيِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

۱ - عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ، وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى، فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى دُنْيَا يُصِيبُهَا، أَوْ إِلَى امْرَأَةٍ يَنْكِحُهَا فَهَاجَرْتُهَ إِلَى مَا هَاجَرَ إِلَيْهَا» [رواه البخاري: ۱]

1. Ömər ibn Xəttab ر.ə.ə. rəvayət edir ki, mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitdim: “Əməllər ancaq niyyətlərə görədir. Hər kəsə də yalnız niyyət etdiyi şey qalacaqdır. Kim hicrəti² əldə edəcəyi dünya (malından) və ya evlənəcəyi qadından ötrü etmişsə, onun hicrəti (Allah və Onun peyğəmbərinin ﷺ razı qalması üçün deyil), hicrət etdiyi şeyə aiddir”. (əl-Buxari, 1)

۲ - عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: أَنَّ الْحَارِثَ بْنَ هِشَامٍ سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، كَيْفَ يَأْتِيكَ الْوَحْيُ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «أَحْيَانًا يَأْتِينِي مِثْلَ صَلَاسَةِ الْحَرَسِ وَهُوَ أَشَدُّ عَلَيَّ، فَيَقْصِمُ عَنِّي وَقَدْ وَعَيْتُ عَنْهُ مَا قَالَ، وَأَحْيَانًا يَتِمَثَّلُ لِي الْمَلَكُ رَحَلًا، فَيُكَلِّمُنِي فَأَعْيِي مَا يَقُولُ»
قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: وَقَدْ رَأَيْتُهُ يَنْزِلُ عَلَيْهِ الْوَحْيُ فِي الْيَوْمِ الشَّدِيدِ الْبَرْدِ، فَيَقْصِمُ عَنْهُ وَإِنْ جَبِينَهُ لَيَتَفَصَّدُ عَرَقًا.
[رواه البخاري: ۲]

2. Möminlərin anası Aişə ر.ə.ə. rəvayət edir ki, Haris ibn Hişam Peyğəmbərdən ﷺ soruşdu: “Ey Allahın elçisi! Sənə vəhy necə gəlir?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Bəzən (vəhy) mənə zınqırovun cingiltisi kimi gəlir və mənə ən ağır gələni də elə budur. Bu hal məndən çəkilən kimi (mələyin) mənə söylədikləri yadımda möhkəm qalırdı. Bəzən də mələk mənə kişi qiyafəsində görünür, mənəmlə danışır, mən də onun söylədiyini yadda saxlayıram”.

Aişə ر.ə.ə. demişdir: “Mən çox soyuq bir gündə Allahın elçisinə ﷺ vəhy nazil olduğunu görmüşəm. Bu hal ondan çəkilərkən alından tər axırdı”. (əl-Buxari, 2)

۳ - عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: أَوَّلُ مَا بُدِيَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنَ الْوَحْيِ الرَّؤْيَا الصَّالِحَةُ فِي النَّوْمِ فَكَانَ لَا يَرَى رُؤْيَا إِلَّا جَاءَتْ مِثْلَ فَلَقِ الصُّبْحِ ثُمَّ حَبَّبَ إِلَيْهِ الْخَلَاءُ فَكَانَ يَخْلُو بَعَارَ حَرَاءٍ فَيَتَحَنَّنُ فِيهِ - وَهُوَ التَّعَبْدُ - اللَّيَالِي ذَوَاتِ الْعَدَدِ قَبْلَ أَنْ يَنْزِعَ إِلَى أَهْلِهِ وَيَتَزَوَّدُ لَذَلِكَ ثُمَّ يَرْجِعُ إِلَى خَدِجَةَ فَيَتَزَوَّدُ لِمَنْلَهَا حَتَّى جَاءَهُ الْحَقُّ وَهُوَ

¹ Gizli danışiq, işarə etmə, əmr etmə, ilham vermə, pıçıldama, məktub yazma, elçi göndərmə, tələsdirmə, səs çıxarma. Uca Allahın bilavasitə və ya başqa Özünəməxsus üsullarla Öz əmrlərini peyğəmbərlərinə bildirməsi mənasında işlədilən bir Quran istilahıdır.

² Hicrət sözü aşağıdakı mənalara verir:

(a) müsəlmanın dinini qorumaq məqsədilə İslama düşmənçilik edən ölkədən təhlükəsiz yerə köçməsi; (b) Muhəmməd Peyğəmbərin ﷺ əshabələrinin əvvəlcə Həbəşistana (indiki Efiopiya), sonra da Mədinəyə köçməsi; (c) Muhəmməd Peyğəmbərin ﷺ Məkkədən Mədinəyə köçməsi; (ç) başlanğıcı xristian təqviminin 622-ci ilinə uyğun gələn müsəlman təqvimini.

فِي غَارِ حِرَاءَ فَجَاءَهُ الْمَلَكُ فَقَالَ: اقْرَأْ، قَالَ: مَا أَنَا بِقَارِئٍ، قَالَ: فَأَخَذَنِي فَعَطَّنِي حَتَّى بَلَغَ مِنِّي الْجَهْدَ ثُمَّ أَرْسَلَنِي فَقَالَ: اقْرَأْ، قُلْتُ: مَا أَنَا بِقَارِئٍ، فَأَخَذَنِي فَعَطَّنِي الثَّانِيَةَ حَتَّى بَلَغَ مِنِّي الْجَهْدَ ثُمَّ أَرْسَلَنِي فَقَالَ: اقْرَأْ قُلْتُ: مَا أَنَا بِقَارِئٍ، فَأَخَذَنِي فَعَطَّنِي الثَّلَاثَةَ ثُمَّ أَرْسَلَنِي فَقَالَ: ﴿اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ﴾ ① ﴿خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ﴾ ② ﴿اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ﴾ ③ ﴿الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ﴾ ④ ﴿عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ﴾ ⑤ ﴿فَرَجَعَ بِهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَرْجِفُ فَوَادُهُ فَدَخَلَ عَلَى خَدِيجَةَ بِنْتِ خُوَيْلِدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا فَقَالَ: «زَمِّلُونِي زَمِّلُونِي» فَرَمَلُوهُ حَتَّى ذَهَبَ عَنْهُ الرَّوَغُ، فَقَالَ لَخَدِيجَةَ وَأَخْبَرَهَا الْخَبِيرُ: لَقَدْ خَشِيتُ عَلَى نَفْسِي فَقَالَتْ خَدِيجَةُ: كَلَّا وَاللَّهِ مَا يُخْزِيكَ اللَّهُ أَبَدًا، إِنَّكَ لَتَصِلَ الرَّحِمَ، وَتَحْمِلُ الْكَلَّ وَتَكْسِبُ الْمَعْدُومَ وَتَقْرِي الضَّيْفَ وَتُعِينُ عَلَى نَوَائِبِ الْحَقِّ. فَأَنْطَلَقَتْ بِهِ خَدِيجَةُ حَتَّى أَتَتْ بِهِ وَرَقَةَ بْنَ نَوْفَلٍ بْنِ أَسَدِ بْنِ عَبْدِ الْعُزَّى بْنِ عَمِّ خَدِيجَةَ وَكَانَ أَمْرًا تَنْصَرَفُ فِي الْجَاهِلِيَّةِ وَكَانَ يَكْتُبُ الْكُتَابَ الْعِبْرَانِيَّ، فَيَكْتُبُ مِنَ الْإِنْجِيلِ بِالْعِبْرَانِيَّةِ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَكْتُبَ وَكَانَ شَيْخًا كَبِيرًا قَدْ عَمِيَ فَقَالَتْ لَهُ خَدِيجَةُ: يَا بَنَ عَمِّ، اسْمَعْ مِنْ بَنِ أَخِيكَ فَقَالَ لَهُ وَرَقَةُ: يَا بَنَ أَخِي، مَاذَا تَرَى؟ فَأَخْبَرَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ خَبْرَ مَا رَأَى، فَقَالَ لَهُ وَرَقَةُ: هَذَا التَّامُوسُ الَّذِي نَزَلَ اللَّهُ عَلَى مُوسَى، يَا لَيْتَنِي فِيهَا جَدْعًا، لَيْتَنِي أَكُونُ حَيًّا إِذْ يُخْرِجُكَ قَوْمُكَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: أَوْ مُخْرَجِي هُمْ؟ قَالَ: نَعَمْ، لَمْ يَأْتِ رَجُلٌ قَطُّ بِمِثْلِ مَا جِئْتَ بِهِ إِلَّا عُودِي وَإِنْ يُدْرِكُنِي يَوْمُكَ أَنْصُرَكَ نَصْرًا مُؤَزَّرًا ثُمَّ لَمْ يَنْشَبْ وَرَقَةُ أَنْ تُوفِّي، وَفَتَرَ الْوَحْيُ. [رواه البخاري: 3]

3. Möminlərin anası Aişə رəvayət edir ki, Allahın elçisinə ﷺ ilk vəhyin gəlməsi gözəl yuxu vasitəsilə başlamışdır. Onun gördüyü elə bir yuxu yox idi ki, sübh çağının aydınlığı kimi gerçək olmasın. Sonra onun qəlbinə tənhalığa çəkilmək meyl salındı. Peyğəmbər ﷺ Hira dağındakı¹ mağarada xəlvətə çəkilib, ailəsinin yanına qayıdanadək müəyyən gecələri orada ibadət edərdi. (O özü ilə azuqə götürüb xəlvətə çəkilərdi). Sonra Xədicənin yanına qayıdıb yenə bir o qədər müddət qalmaq üçün azuqə götürərdi. Nəhayət, Peyğəmbər ﷺ Hira dağındakı mağarada olarkən ona haqq nazil oldu. Mələk onun yanına gəlib: “Oxu!” – dedi. O isə: “Mən oxumağı bacarmıram!” – deyər cavab verdi.

(Peyğəmbər ﷺ) dedi: “O zaman mələk məni tutub taqətim kəsilənədək sıxdı, sonra da buraxıb: “Oxu!” – dedi. Mən də: “Oxumağı bacarmıram!” – dedim. O ikinci dəfə məni tutub nəfəsim kəsilənədək sıxdı, sonra da buraxıb: “Oxu!” – dedi. Mən isə: “Oxumağı bacarmıram!” – dedim. O üçüncü dəfə məni tutub nəfəsim kəsilənədək sıxdı, sonra da buraxıb dedi: “**Yaradan Rəbbinin adı ilə oxu! O, insanı qan laxtasından yaratdı. Oxu! Sənin Rəbbin müqayisəsiz səxavətə malikdir. O, qələmlə yazmağı öyrətdi. İnsana bilmədiklərini öyrətdi.**”²

(Bu hadisədən sonra) Peyğəmbər ﷺ qorxudan ürəyi əsə-əsə həmin ayələrlə geri döndü. O, Xədicə bint Xuveylidin (evinə) daxil olub: “Üstümü örtün, üstümü örtün!” – dedi. Onun üstünü örtülər. Nəhayət, qorxu ondan keçib getdi və Peyğəmbər ﷺ başına gələn hadisəni Xədicəyə xəbər verib dedi: “Mən başıma bir iş gələcəyindən qorxdum.” Xədicə dedi: “Xeyr! Allaha and olsun ki, Allah səni heç vaxt rüsvay etməz. Çünki sən qohumluq əlaqələrini möhkəmləndirir, zəiflərin yükünü daşıyır, yoxsula pay verir, qonağa yaxşı baxır və haqq yolunda (insanlara) yardım edirsən.”

¹ Bu dağ Məkkədən üç mil aralıda yerləşir.

² “əl-Ələq” surəsi, 1-5.

Xədicə Peyğəmbəri ﷺ əmisi oğlu Varaqa ibn Nofəl ibn Əsəd ibn Abdul-Uzzanın yanına gətirdi. O, cahiliyyət dövründə nəsrani¹ olmuş bir adam idi və ibrani-cə yazmağı bacarır, İncildən Allahın dilədiyi qədər (bəzi şeylər) yazardı. O artıq gözləri kor olmuş qoca bir kişi idi. Xədicə dedi: “Ey əmim oğlu! Qulaq as, gör qardaşın oğlu nə deyir!” Varaqa ondan: “Ey qardaşım oğlu! Sən nə görürsən?” – deyər soruşdu. Peyğəmbər ﷺ də gördüyü şeyləri ona xəbər verdi. Varaqa ona dedi: “O gördüyün, Allahın Musaya göndərdiyi sirrin sahibidir². Kaş dəvət edəcəyin vaxt mən gənc olaydım! Kaş qövmin səni (yurdundan) qovacağı zaman sağ olaydım!” Peyğəmbər ﷺ soruşdu: “Məgər onlar məni qovacaqlar?” Varaqa dedi: “Bəli! Sənin gətirdiyinin bənzərini gətirən (Allahın dinini təbliğ edən) elə bir kişi olmayıb ki, onunla düşmənçilik etməsinlər. Əgər həmin (dəvət edəcəyin) günə qədər yaşasam, var gücümlə sənə kömək edəcəyəm.” Lakin çox keçmədi ki, Varaqa vəfat etdi və bir müddət vəhy nazil olmadı. (əl-Buxari, 3)

٤ - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: وَهُوَ يُحَدِّثُ عَنْ فِتْرَةِ الْوَحْيِ، فَقَالَ فِي حَدِيثِهِ: «بَيْنَا أَنَا أُمَشِي إِذْ سَمِعْتُ صَوْتًا مِنَ السَّمَاءِ، فَرَفَعْتُ رَأْسِي، بَصُرْتُ فَإِذَا الْمَلَكُ الَّذِي جَاءَنِي بِحِرَاءِ جَالَسٍ عَلَى كُرْسِيِّ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ، فَرَعَبْتُ مِنْهُ، فَرَجَعْتُ فَقُلْتُ: زَمِّلُونِي زَمِّلُونِي، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿يَا أَيُّهَا الْمَدْيَنِيُّ ﴿١﴾ قُرْآنُكَ هُنَا ﴿٢﴾ وَرَبُّكَ فَكَبِّرْ ﴿٣﴾ وَيَبَاكُ فَطَهِّرْ ﴿٤﴾ وَالرَّجَزَ فَأَهْجُرْ ﴿٥﴾﴾ فَحَمِيَ الْوَحْيُ وَتَنَاعَ» [رواه البخاري: ٤]

4. Cabir ibn Abdullah əl-Ənsari رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ vəhyin (müvəqqəti olaraq) kəsilməsindən danışarkən rəvayətində bunu da söyləmişdir: “(Peyğəmbər ﷺ) demişdir: “(Bir dəfə) mən yol gedərkən göydən səs eşitdim və başımı yuxarı qaldırdım. Bir də gördüm ki, Hira dağında yanıma gələn mələk göylə yer arasında olan kürsünün üzərində əyləşmişdir. Mən ondan qorxdum. (Evə) qayıdıb “Üstümü örtün, üstümü örtün!” – dedim. Uca Allah da: “**Ey əbasına bürünüb örtünmüş peyğəmbər! Qalx və insanları xəbərdar et! Təkcə Rəbbini uca tut! Geyimini təmiz saxla! Pis şeyləri tərək et!**”³ – ayələrini nazil etdi. Sonra vəhy çoxaldı və bir-birinin ardınca nazil olmağa başladı. (əl-Buxari, 4)

٥ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿لَا تَحْرُكَ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ﴾ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُعَالِجُ مِنَ التَّنْزِيلِ شِدَّةً، وَكَانَ مِمَّا يُحَرِّكُ شَفَتَيْهِ - فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: فَأَنَا أُحَرِّكُهُمَا كَمَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُحَرِّكُهُمَا - فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿لَا تَحْرُكَ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ﴾ ﴿١٦﴾ إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ ﴿١٧﴾ قَالَ: جَمَعَهُ لَكَ فِي صَدْرِكَ وَتَقْرَأُ: ﴿فَإِذَا قَرَأْتَهُ فَانْبِغْ قُرْآنَهُ﴾ ﴿١٨﴾ قَالَ: فَاسْتَمِعْ لَهُ وَانْصَبْ: ﴿ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُ﴾ ﴿١٩﴾ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا أَنْ تَقْرَأَهُ، كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَعْدَ ذَلِكَ إِذَا أَنَا جِبْرِيلُ اسْتَمِعَ، فَإِذَا انْطَلَقَ جِبْرِيلُ قَرَأَهُ النَّبِيُّ ﷺ كَمَا قَرَأَهُ» [رواه البخاري: ٥]

5. Rəvayət edilir ki, ibn Abbas رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ Uca Allahın: “**Cəbrail sənə Quranı nazil etdikdə onu tələm-tələsik yadda saxlamaq üçün dilini tərپətmə!**”⁴ ayəsini izah edib demişdir: “Allahın elçisi ﷺ nazil olan ayələrin (ağırlığından) çətinlik çəkər və (tələm-tələsik) dodaqlarını tərپədər.” İbn Abbas dedi: “Allahın elçisi ﷺ dodaq-

¹ Xristian, xaçpərəst.

² Burada sirrin sahibi deyildikdə Cəbrail رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ nəzərdə tutulur.

³ “əl-Muddəssir” surəsi, 1-5.

⁴ “əl-Qiyamət” surəsi, 16.

larını necə tərpədirdisə, mən də dodaqlarımı eləcə tərpədirəm.” Sonra Uca Allah (bu ayəni) nazil etdi: **“Cəbrail sənə Quranı nazil etdikdə onu tələm-tələsik yadda saxlamaq üçün dilini tərpətmə! Şübhəsiz ki, onun sənə qəlbində qərar tutması və dilinlə oxunması Bizə aiddir”**¹ – (yəni) oxuya biləsən deyə, onu sənə qəlbində cəm edər. **“Biz onu oxuduğumuz zaman sən onun oxunuşunu izlə”**² – (yəni) onu dinlə və sus. **“Sonra, sözsüz ki, onu izah etmək də Bizə aiddir”**³ – (yəni) Bizim öhdəmizə düşən odur ki, sən onu oxuya biləsən.

Bundan sonra Cəbrail (hər dəfə) Peyğəmbərin ﷺ yanına gəltdiyi zaman Peyğəmbər ﷺ onu dinləyirdi. Cəbrail getdikdən sonra isə Peyğəmbər ﷺ (Quranın ayələrini) onun oxuduğu kimi oxuyardı. (əl-Buxari, 5)

۶ - عَنْهُ ﷺ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَحْوَدَ النَّاسِ وَكَانَ أَحْوَدَ مَا يَكُونُ فِي رَمَضَانَ حِينَ يَلْقَاهُ جَبْرِيلُ وَكَانَ يَلْقَاهُ فِي كُلِّ لَيْلَةٍ مِنْ رَمَضَانَ فَيُدَارِسُهُ الْقُرْآنَ، فَلَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَحْوَدَ بِالْخَيْرِ مِنَ الرِّيحِ الْمُرْسَلَةِ. [رواه البخاري: ٦]

6. İbn Abbas رضي الله عنه rəvayət edir: “Allahın elçisi ﷺ insanların ən səxavətlişi idi. Ramazan ayında, Cəbrail ilə görüşdüyü zaman isə daha səxavətli olardı. Cəbrail Ramazan ayının hər gecəsində Peyğəmbər ﷺ ilə görüşər, onunla birgə Quranı oxuyub təkrar edər. Odur ki, (bu günlərdə) Allahın elçisi ﷺ xeyirxah işlər görməkdə sərbəst əsən küləkdən daha cəmərd olardı.” (əl-Buxari, 6)

۷ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه أَنَّ أَبَا سُفْيَانَ بْنَ حَرْبٍ أَخْبَرَهُ أَنَّ هِرْقْلَ أَرْسَلَ إِلَيْهِ فِي رَكْبٍ مِنْ قُرَيْشٍ وَكَانُوا تِجَارًا بِالشَّامِ فِي الْمُدَّةِ الَّتِي كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَادَ فِيهَا أَبَا سُفْيَانَ وَكُفَّارُ قُرَيْشٍ فَأَتَوْهُ وَهُمْ بِإِيلَاءِ دَعْوَاهُمْ فِي مَجْلِسِهِ وَحَوْلَهُ عِظَمَاءُ الرُّومِ ثُمَّ دَعَاهُمْ وَدَعَا بِتَرْجُمَانِهِ فَقَالَ أَتَيْكُمْ أَقْرَبُ نَسَبًا بِهَذَا الرَّجُلِ الَّذِي يَزْعُمُ أَنَّهُ نَبِيٌّ فَقَالَ أَبُو سُفْيَانَ فَقُلْتُ أَنَا أَقْرَبُهُمْ نَسَبًا فَقَالَ أَذْنُؤُهُ مِنِّي وَفَرَّبُوا أَصْحَابَهُ فَاجْعَلُوهُمْ عِنْدَ ظَهْرِهِ ثُمَّ قَالَ لَتَرْجُمَانِهِ قُلْ لَهُمْ إِنِّي سَأَلْتُ هَذَا عَنْ هَذَا الرَّجُلِ فَإِنْ كَذَبَنِي فَكَذِّبُوهُ فَوَاللَّهِ لَوْلَا الْحَيَاءُ مِنْ أَنْ يَأْتُرُوا عَلَيَّ كَذِبًا لَكَذَبْتُ عَنْهُ ثُمَّ كَانَ أَوَّلَ مَا سَأَلَنِي عَنْهُ أَنْ قَالَ كَيْفَ نَسَبُهُ فَيَكُفُّ قُلْتُ هُوَ فِينَا ذُو نَسَبٍ قَالَ فَهَلْ قَالَ هَذَا الْقَوْلَ مِنْكُمْ أَحَدٌ قَطُّ قَبْلَهُ قُلْتُ لَا قَالَ فَهَلْ كَانَ مِنْ آبَائِهِ مِنْ مَلِكٍ قُلْتُ لَا قَالَ فَأَشْرَفُ النَّاسِ يَتَّبِعُونَهُ أَمْ ضَعُفَاؤُهُمْ فَقُلْتُ بَلْ ضَعُفَاؤُهُمْ قَالَ أَزِيدُونَ أَمْ يَنْقُصُونَ قُلْتُ بَلْ يَزِيدُونَ قَالَ فَهَلْ يَرْتَدُّ أَحَدٌ مِنْهُمْ سَخَطَةً لَدِينِهِ بَعْدَ أَنْ يَدْخُلَ فِيهِ قُلْتُ لَا قَالَ فَهَلْ كُنْتُمْ تَتَّهَمُونَهُ بِالْكَذِبِ قَبْلَ أَنْ يَقُولَ مَا قَالَ قُلْتُ لَا قَالَ فَهَلْ يَغْدُرُ قُلْتُ لَا وَنَحْنُ مِنْهُ فِي مَدَّةٍ لَا تَذَرِي مَا هُوَ فَاعِلٌ فِيهَا قَالَ وَلَمْ تُمَكِّنِي كَلِمَةً أَذْخُلُ فِيهَا شَيْئًا غَيْرَ هَذِهِ الْكَلِمَةِ قَالَ فَهَلْ قَاتَلْتُمُوهُ قُلْتُ نَعَمْ قَالَ فَكَيْفَ كَانَ قِتَالُكُمْ إِيَّاهُ قُلْتُ الْحَرْبُ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُ سَجَالٌ يَنَالُ مِنَّا وَنَنَالُ مِنْهُ قَالَ مَاذَا يَأْمُرُكُمْ قُلْتُ يَقُولُ اعْبُدُوا اللَّهَ وَحْدَهُ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَاتْرُكُوا مَا يَقُولُ آبَاؤُكُمْ وَيَأْمُرُنَا بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ وَالصَّدَقِ وَالْعَافِ وَالصَّلَةِ فَقَالَ لِلتَّارِجْمَانِ قُلْ لَهُ سَأَلْتُكَ عَنْ نَسَبِهِ فَذَكَرْتَ أَنَّهُ فِيكُمْ ذُو نَسَبٍ فَكَذَلِكَ الرُّسُلُ تُبْعَثُ فِي نَسَبِ قَوْمِهَا وَسَأَلْتُكَ هَلْ قَالَ أَحَدٌ مِنْكُمْ هَذَا الْقَوْلَ فَذَكَرْتَ أَنْ لَا فَقُلْتُ لَوْ كَانَ أَحَدٌ قَالَ هَذَا الْقَوْلَ قَبْلَهُ لَقُلْتُ رَجُلٌ يَأْتِسِي يَقُولُ قِيلَ قَبْلَهُ وَسَأَلْتُكَ هَلْ كَانَ مِنْ آبَائِهِ مِنْ مَلِكٍ فَذَكَرْتَ أَنْ لَا قُلْتُ فَلَوْ كَانَ مِنْ آبَائِهِ مِنْ مَلِكٍ قُلْتُ رَجُلٌ يَطْلُبُ مُلْكَ أَبِيهِ وَسَأَلْتُكَ هَلْ كُنْتُمْ تَتَّهَمُونَهُ بِالْكَذِبِ قَبْلَ أَنْ يَقُولَ مَا قَالَ فَذَكَرْتَ أَنْ لَا فَقَدْ أَعْرَفْتُ أَنَّهُ لَمْ يَكُنْ لِيَذَرَ الْكَذِبَ عَلَى النَّاسِ وَيَكْذِبَ عَلَى اللَّهِ وَسَأَلْتُكَ أَشْرَفُ النَّاسِ اتَّبَعُوهُ أَمْ ضَعُفَاؤُهُمْ فَذَكَرْتَ أَنَّ ضَعُفَاءَهُمْ اتَّبَعُوهُ وَهُمْ أَتْبَاعُ الرُّسُلِ

¹ “əl-Qiyamət” surəsi, 16-17.

² “əl-Qiyamət” surəsi, 18.

³ “əl-Qiyamət” surəsi, 19.

وَسَأَلْتُكَ أَزِيدُونَ أَمْ يَنْقُصُونَ فَذَكَرْتَ أَنَّهُمْ يَزِيدُونَ وَكَذَلِكَ أَمَرَ الْإِيمَانَ حَتَّى يَتِمَّ وَسَأَلْتُكَ أَيْرْتَدُّ أَحَدٌ سَخِطَةً لَدِينِهِ بَعْدَ أَنْ يَدْخُلَ فِيهِ فَذَكَرْتَ أَنْ لَا وَكَذَلِكَ الْإِيمَانُ حِينَ تُخَالِطُ بِشَاشَتِهِ الْقُلُوبَ وَسَأَلْتُكَ هَلْ يَعْدُرُ فَذَكَرْتَ أَنْ لَا وَكَذَلِكَ الرُّسُلُ لَا تَعْدُرُ وَسَأَلْتُكَ بِمَا يَأْمُرُكُمْ فَذَكَرْتَ أَنَّهُ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَيَنْهَأَكُمْ عَنْ عِبَادَةِ الْأَوْثَانِ وَيَأْمُرُكُمْ بِالصَّلَاةِ وَالصَّدَقِ وَالْعَفَافِ فَإِنْ كَانَ مَا تَقُولُ حَقًّا فَسَيَمْلِكُ مَوْضِعَ قَدَمَيَّ هَاتَيْنِ وَقَدْ كُنْتُ أَعْلَمُ أَنَّهُ خَارِجٌ لَمْ أَكُنْ أَظُنُّ أَنَّهُ مِنْكُمْ فَلَوْ أَنِّي أَعْلَمُ أَنِّي أَخْلُصُ إِلَيْهِ لَتَجَشَّعْتُ لِقَاءَهُ وَلَوْ كُنْتُ عَنْدهُ لَعَسَلْتُ عَنْ قَدَمِهِ ثُمَّ دَعَا بِكِتَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ الَّذِي بَعَثَ بِهِ دَحِيَّةً إِلَى عَظِيمٍ بَصْرِي فَدَفَعَهُ إِلَيَّ هِرَقْلُ فَقَرَأَهُ فَإِذَا فِيهِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ مِنْ مُحَمَّدٍ عَبْدِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ إِلَى هِرَقْلَ عَظِيمِ الرُّومِ سَلَامٌ عَلَى مَنْ اتَّبَعَ الْهُدَى أَمَّا بَعْدُ فَإِنِّي أَدْعُوكَ بِدَعَايَةِ الْإِسْلَامِ أَسْلِمَ تَسْلِمَ يُؤْتِكَ اللَّهُ أَجْرَكَ مَرَّتَيْنِ فَإِنْ تَوَلَّيْتَ فَإِنَّ عَلَيْكَ إِثْمَ الْأَرِيسِيِّينَ وَ﴿يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَّا مُسْلِمُونَ﴾

قَالَ أَبُو سُفْيَانَ فَلَمَّا قَالَ مَا قَالَ وَفَرَّغَ مِنْ قِرَاءَةِ الْكِتَابِ كَثُرَ عَنْدهُ الصَّحْبُ وَارْتَفَعَتِ الْأَصْوَاتُ وَأُخْرِجْنَا فَقُلْتُ لِأَصْحَابِي حِينَ أُخْرِجْنَا لَقَدْ أَمَرَ ابْنُ أَبِي كَبِشَةَ إِنَّهُ يَخَافُهُ مَلِكُ بَنِي الْأَصْنَمِ فَمَا زِلْتُ مُوقِنًا أَنَّهُ سَيُظْهَرُ حَتَّى أَدْخَلَ اللَّهُ عَلَيَّ الْإِسْلَامَ وَكَانَ ابْنُ النَّاطُورِ صَاحِبُ إِبِلَاءَ وَهَرَقْلُ سُقْفًا عَلَى نَصَارَى الشَّامِ يُحَدِّثُ أَنَّ هِرَقْلَ حِينَ قَدِمَ إِبِلَاءَ أَصْبَحَ يَوْمًا خَبِثَتِ النَّفْسُ فَقَالَ بَعْضُ بَطَارِقَتِهِ قَدْ اسْتَنْكَرْنَا هَيْئَتَكَ قَالَ ابْنُ النَّاطُورِ وَكَانَ هِرَقْلُ حَزَاءً يَنْظُرُ فِي النَّجُومِ فَقَالَ لَهُمْ حِينَ سَأَلُوهُ إِنِّي رَأَيْتُ اللَّيْلَةَ حِينَ نَظَرْتُ فِي النَّجُومِ مَلِكَ الْخَتَانِ قَدْ ظَهَرَ فَمَنْ يَخْتَنُ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ قَالُوا لَيْسَ يَخْتَنُ إِلَّا الْيَهُودُ فَلَا يَهْمُنُكَ شَأْنُهُمْ وَاكْتُبْ إِلَى مَدَائِنِ مَلِكِكَ فَيَقْتُلُوا مَنْ فِيهِمْ مِنَ الْيَهُودِ فَيَبْنِيَا هُمْ عَلَى أَمْرِهِمْ أَنِّي هِرَقْلُ بَرَجْلُ أَرْسَلَ بِهِ مَلِكُ غَسَّانَ يُخْبِرُ عَنْ خَبَرِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَلَمَّا اسْتَحْبَرَهُ هِرَقْلُ قَالَ أَذْهَبُوا فَانْظُرُوا أَمْخَتَنَ هُوَ أَمْ لَا فَانْظُرُوا إِلَيْهِ فَحَدَّثُوهُ أَنَّهُ مُخْتَنٌ وَسَأَلَهُ عَنِ الْعَرَبِ فَقَالَ هُمْ يَخْتَنُونَ فَقَالَ هِرَقْلُ هَذَا مَلِكُ هَذِهِ الْأُمَّةِ قَدْ ظَهَرَ ثُمَّ كَتَبَ هِرَقْلُ إِلَى صَاحِبِ لَهُ بِرُومِيَّةٍ وَكَانَ نَظِيرُهُ فِي الْعِلْمِ وَسَارَ هِرَقْلُ إِلَى حِمَصَ فَلَمْ يَرَمْ حِمَصَ حَتَّى أَتَاهُ كِتَابٌ مِنْ صَاحِبِهِ يُوَفِّقُ رَأْيَ هِرَقْلَ عَلَى خُرُوجِ النَّبِيِّ ﷺ وَأَنَّهُ نَبِيٌّ فَأَذِنَ هِرَقْلُ لِعُظَمَاءِ الرُّومِ فِي دَسْكَرَةِ لَهُ بِحِمَصَ ثُمَّ أَمَرَ بِأَبْوَابِهَا فَعُلِّقَتْ ثُمَّ أُطْلِعَ فَقَالَ يَا مَعْشَرَ الرُّومِ هَلْ لَكُمْ فِي الْفَلَاحِ وَالرُّشْدِ وَأَنْ يَثْبُتَ مَلِكُكُمْ فَنَبَايَعُوا هَذَا النَّبِيَّ فَحَاصُوا حِيصَةَ حُمْرِ الْوَحْشِ إِلَى الْأَبْوَابِ فَوَجَدُوهَا قَدْ عُلِّقَتْ فَلَمَّا رَأَى هِرَقْلُ نَفَرَتَهُمْ وَأَيْسَ مِنَ الْإِيمَانِ قَالَ رَدُّوهُمْ عَلَيَّ وَقَالَ إِنِّي قُلْتُ مَقَالَتِي أَنفًا أَخْتَبِرُ بِهَا شِدَّتَكُمْ عَلَى دِينِكُمْ فَقَدْ رَأَيْتُ فَسَجَدُوا لَهُ وَرَضُوا عَنْهُ فَكَانَ ذَلِكَ آخِرَ شَأْنِ هِرَقْلَ. [رواه البخاري: ٧]

7. İbn Abbasın رəvayətinə görə, Əbu Süfyan ibn Hərb ona xəbər vermişdir ki, o, Qureyş karvanını müşayiət etdiyi zaman Herakl onu öz yanına çağırırdı. O vaxt qureyşlilər Şamda ticarət edirdilər. Bu da Peyğəmbərin ﷺ Əbu Süfyan və (başqa) Qureyş kafirləri ilə Hudeybiyədəki¹ sülh müqaviləsi bağladığı vaxta təsadüf edirdi. Əbu Süfyan yoldaşları ilə birgə İliyəyə² – imperatorun yanına gəldilər. Herakl Rum zadəganlarının əhatəsində ikən qureyşliləri öz məclisinə dəvət etdi. Sonra onları öz hüzuruna çağırırdı və tərcüməçisinin gəlməsini əmr etdi. (Herakl) soruşdu: “Peyğəmbər olduğunu iddia edən bu adama nəşəbcə ən yaxın olan hansınızdır?”

¹ Hudeybiyyə – Məkkənin 16 kilometrliyində Ciddəyə gedən yolda yerləşən yer. Hicri tarixin 6-cı ilində orada Muhəmməd Peyğəmbərlə ﷺ müsəlmanları şəhərə buraxmayan və onları ümrə ziyarəti etməyə qoymayan məkkəlilər arasında sülh müqaviləsi bağlanmışdı.

² İliyə – Qüds.

Əbu Süfyan dedi: Mən: “Onların nəsəbcə ən yaxın olanı mənəm” – deyə cavab verdim. İmperator dedi: “Onu yaxına gətirin, yoldaşlarını isə onun arxa tərəfində saxlayın.” Sonra tərcüməçisinə dedi: “Onlara de ki, mən bundan o adam haqqında soruşacağam. Əgər mənə yalan danışsa, siz də onu yalançı hesab edin.”

(Əbu Süfyan ﷺ dedi): “Vallahi, dostlarımla orada-burada mənim yalanım barədə danışacaqlarından utanmasaydım, onun barəsində əlbət ki, yalan danışardım.” Sonra (Heraklın) onun barəsində məndən ilk soruşduğu bu oldu: “Aranızda onun əsl-nəsəbi necədir?” Mən: “O, bizim aramızda əsilli-nəsəblidir” – dedim. O soruşdu: “Sizlərdən ondan əvvəl bu sözü deyən (peyğəmbərlik iddiası edən) bir kimsə olubmu?” Mən: “Xeyr!” – dedim. O soruşdu: “Heç onun ata-babalarından padşah olubmu?” Mən: “Xeyr!” – dedim. O soruşdu: “Onun ardınca gedənlər xalqın zadəganlarıdır, yoxsa zəifləri?” Mən: “Xalqın zəifləridir” – dedim. O soruşdu: “Onlar artırırlar, yoxsa azalırlar?” Mən: “Artırırlar” – dedim. O soruşdu: “İçərilərində onun dinini qəbul etdikdən sonra narazılığa görə dinindən dönən bir kimsə varmı?” Mən: “Yoxdur!” – dedim. O soruşdu: “Söylədiklərini deməzdən (bu dinə dəvət etməzdən) əvvəl heç onu yalan danışmaqda ittiham etmişdinizmi?” Mən: “Xeyr!” – dedim. O soruşdu: “Heç əhdi pozurmu?” Mən: “Xeyr (pozmur), lakin bizimlə onun arasında müvəqqəti sülh müqaviləsi mövcuddur və bu müddət ərzində onun nə edəcəyini də bilmirik” – dedim.

Əbu Süfyan dedi ki, mən deyilənlərə əlavə etmək üçün bu kəlmədən başqa bir şey tapa bilmədim. (Herakl) soruşdu: “Heç onunla döyüşmüsünüzmü?” Mən: “Bəli!” – dedim. O soruşdu: “Onunla döyüşünüz nə ilə nəticələnib?” Mən dedim: “Bizimlə onun arasında gedən döyüş dəyişkəndir. Gah o bizə qalib gəlir, gah da biz ona qalib gəlirik.” O soruşdu: “Sizə nəyi əmr edir?” Mən dedim: “O deyir ki, Tək Allaha ibadət edin, heç nəyi Ona şərik qoşmayın, atalarınızın söylədiklərini tərk edin. Habelə namaz qılmağı, zəkat verməyi, doğru danışmağı, iffətli olmağı və qohumluq əlaqələrini möhkəmləndirməyi də bizə əmr edir.” Sonra (Herakl) tərcüməçiyə belə buyurdu: “Ona de ki: “Səndən onun nəsəbi barədə soruşdum, aranızda əsilli-nəsəbli olduğunu bildirdin. Həmçinin (əvvəlki) elçilər də öz xalqlarının adlı-sanlı nəslinə mənsub olardılar. Sizlərdən ondan əvvəl bu sözü söyləyən bir kimsə olubmu deyə soruşdum, dedin ki, xeyr. Mən düşündüm ki, əgər ondan əvvəl bu sözü söyləmiş bir kimsə olsaydı, deyərdim ki, bu adam özündən əvvəl deyilmiş bir sözü təkrar edir. Ata-babalarının içində padşah olubmu deyə soruşdum, dedin ki, xeyr. Mən fikirləşdim ki, əgər ata-babalarından padşah olmuş olsaydı, deyərdim ki, bu adam atasının mülkünü geri almağa çalışır. Söylədiklərini deməzdən əvvəl onu yalan danışmaqda ittiham etmişdinizmi deyə soruşdum, dedin ki, xeyr. Mənə aydın oldu ki, insanlara qarşı yalan danışmayan adam, Allaha qarşı da yalan danışmaz. Onun ardınca gedənlər xalqın zadəganlarıdır, yoxsa zəifləridir deyə soruşdum, onun ardınca gedənlərin xalqın zəifləri olduğunu söylədin. Elçilərin ardınca gedənlər də məhz onlardır. Onlar artırırlar, yoxsa azalırlar deyə soruşdum, dedin ki, onlar artırırlar. İmanın vəziyyəti də tam oluncaya qədər beləcə davam edir. İçərilərində onun dinini qəbul etdikdən sonra narazılığa görə dinindən dönən bir kimsə varmı deyə soruşdum, dedin ki, yoxdur. Təbii ki, bu cür iman qəlblərə daxil olduqda belə olur. Əhdi pozurmu deyə soruşdum, dedin ki, xeyr. Peyğəmbərlər də belə olur, əhdi pozurlar. Sizə nəyi əmr edir deyə soruşdum. Dedin ki, Tək Allaha ibadət edib heç nəyi Ona şə-

rik qoşmamağı sizə əmr edir və bütələrə tapınmağı sizə qadağan edir. Üstəlik namaz qılmağı, doğru danışmağı və iffətli olmağı da sizə əmr edir. Və əgər sənin dediklərin doğrudursa, onda o, bu ayaqlarımın basdığı yerə sahib olacaqdır. Mən bilirdim ki, o gələcək, lakin sizlərdən olacağını güman etmirdim. Əgər onun yanına gedib çata biləcəyimə arxayın olsaydım, hər halda onunla görüşməyə çalışardım. Və əgər yanında olsaydım, ayaqlarını yuyardım.”

Sonra o, Dihyanın¹ vasitəsilə Busranın² hökmdarına³ göndərilmiş (və onun tərəfindən Herakla çatdırılmış) Peyğəmbərin ﷺ məktubunu tələb etdi. Qasid⁴ məktubu Herakla verdi. O da oxudu. Məktubda bunlar yazılmışdı:

Mərhəmətli və Rəhmli Allahın adı ilə!

Allahın qulu və rəsulu Muhəmməddən Rum imperatoru Herakla. Haqq yolu tutub gedənlərə salam olsun! Bundan sonra, mən səni İslama dəvət edirəm. İslamı qəbul et ki, salamat qalasan və Allah sənin mükafatını ikiqat versin. Əgər qəbul etməsən, tabeçiliyində olanların günahı sənin boynunda qalacaqdır. (Sənə Allahın mənə buyurduğunu deyirəm): **“Ey Kitab əhli! Bizim və sizin aranızda olan eyni bir kəlməyə gəlin ki, Allahdan başqasına ibadət etməyə, Ona heç bir şeyi şərik qoşmayaq və Allahı qoyub bir-birimizi ilahiləşdirməyə.” Əgər onlar üz döndərsələr, deyin: “Şahid olun ki, biz müsəlmanlarıq!”**⁵

Əbu Süfyan dedi: “Herakl deyəcəyini dedikdən və məktubu oxuyub qurtardıqdan sonra onun hüsurunda hay-küy qalxdı, səslər ucaldı və bizi bayıra çıxartdılar. Onda mən yoldaşlarıma dedim: “İbn Əbu Kəbşənin⁶ işi (dəvəti) o qədər böyümüşdür ki, Bəni-Əsfarın⁷ hökmdarı belə ondan qorxur.” Peyğəmbərin ﷺ qalib gələcəyinə Allah İslamı qəlbimə salıncaya qədər qətiyyətlə inanmağa davam etdim.

İliyanın sahibi və Heraklın dostu İbn Nazur⁸ Şam xristianlarının baş keşişi idi. O, rəvayət edir ki, Herakl İliyaya gəldiyi zaman, (farslara qalib gəldiyi günlərin birində) səhər oyanarkən əhvali-ruhiyyəsi çox pis idi. Heraklın patriarxlarından bəziləri ona: “Sənin halın xoşumuza gəlmir” – dedilər.

İbn Nazur deyir ki, Herakl ulduzlara əsasən fala baxan, kahin idi. Odur ki, onların sualına belə cavab verdi: “Mən bu gecə ulduzlara baxarkən Sünnət⁹ hökmdarının qalib gəldiyini gördüm. (Bir deyin görək) xalqlar arasında sünnət edənlər kimlərdir?” Onlar dedilər: “Yəhudilərdən başqa heç kəs sünnət etmir. Onların işi səni təşvişə salmasın. Səltənətinin şəhərlərinə xəbər göndər ki, oralar-dakı yəhudiləri öldürsünlər.” Elə bu vaxt Heraklın hüsuruna Gəssan hökmdarının Allahın elçisi ﷺ barəsində xəbər vermək üçün göndərdiyi adam gətirildi. Herakl qasiddən xəbər aldıqdan sonra (xidmətçilərinə əmr edib) dedi: “Gedin baxın görün, bu (kişi) sünnət edilib, ya yox.” (Xidmətçilər o kişiyyə) baxdıqdan sonra

¹ Dihya ibn Xəlifə əl-Kəlbi ؓ əshabədir.

² Mədinə ilə Dəməşq arasında yerləşən şəhərdir. Hal-hazırda Suriyanın ərazisində yerləşir.

³ Adı Haris ibn Əbu Şəmr əl-Gəssanidir.

⁴ Bu, o zamanlar hələ İslam dinini qəbul etməmiş Adiy ibn Hatim ؓ idi.

⁵ Ali-İmran, 64.

⁶ Burada Əbu Süfyan ؓ Peyğəmbəri ﷺ qəsd edir. Əbu Kəbşə Peyğəmbərin ﷺ babalarından birinin adıdır.

⁷ Ərəblər rumluları belə çağırırdılar.

⁸ Ərəbcə bostan gözetçisi deməkdir.

⁹ Müsəlmanlarda və yəhudilərdə yetkinlik yaşına çatmamış oğlan uşaqlarının kişilik əzasının dəri his-səsinin kəsilməsindən ibarət əməliyyat.

onun sünnət edilmiş olduğunu Herakla xəbər verdilər. Herakl ondan ərəblər barədə soruşdu. (Qasid) dedi: "Onlar da sünnət olunurlar." Herakl buyurdu: "Budur, bu xalqın hökmranlığı artıq zühur etmişdir." Sonra Herakl Rumiyyada yaşayan və elmdə (fala baxmaqda) özünə həmfikir olan dostuna məktub yazdı. (Məktubdan sonra) Herakl Himsə¹ getdi və Peyğəmbərin ﷺ zühuru və onun həqiqətən də peyğəmbər olduğu barədə fikirlərinə həmrəy olan dostundan məktub alanadək Himsi tərk etmədi. Herakl Rum zadəganlarını Himsdəki qəsrinə dəvət edib qapıların bağlanılmasını əmr etdi. Sonra onların qarşısına çıxıb dedi: "Ey Rumlular! Bu Peyğəmbərə ﷺ beyət² edib nıcat tapmaq, doğru yola yönəlmək və bir də mülkünüzün qalmasını istəmirsinizmi?" Onlar (bu sözləri eşidən kimi) vəhşi eşşəklər qaçışına bənzər (sürətlə) qapıya doğru qaçdılar, lakin qapıların bağlanmış olduğunu gördülər. Herakl onlardakı nifrəti gördükdə, iman gətirəcəklərindən ümidini üzüb: "Onları yanıma gətirin!" – deyə buyurdu. (Zadəganlar onun hüzuruna gəldikdə isə belə) dedi: "Mən bayaq dediklərimi ancaq dininizə olan sıx bağlılığınızı yoxlamaq üçün söylədim. İndi isə (buna) şahid oldum." Zadəganlar onun qarşısında səcdə etdilər və ondan razı qaldılar. Herakl barəsindəki xəbərin (dəvətə olan münasibətinin) sonu belə oldu. (əl-Buxari, 7)

¹ Hazırda Suriyanın ərazisində yerləşir.

² Peyğəmbərin ﷺ dəvətini qəbul edərək ona təbə və sadıq olma.

۲ - کتابُ الإيمان

2 – İman kitabı

1-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ:
«İslam beş (əsas) üzərində
qurulmuşdur»- sözü

۱- باب: قَوْلُ النَّبِيِّ ﷺ:
﴿بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ﴾

۸ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ وَإِقَامِ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ وَالْحَجِّ وَصَوْمِ رَمَضَانَ. [رواه البخاري: ۸]

8. İbn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “İslam beş (əsas) üzərində qurulmuşdur: Allahdan başqa (ibadətə haqqı olan) məbud olmadığına və Mu-həmmədin ﷺ Allahın elçisi olduğuna şahidlik etmək, namaz qılmaq, zəkat ver-mək, həcc etmək və Ramazan orucunu tutmaq.” (əl-Buxari, 8)

2-ci fəsil.
İmana aid işlər

۲- باب: أُمُورُ الْإِيمَانِ

۹ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ الْإِيمَانُ بِضْعٌ وَسِتُّونَ شُعْبَةً وَالْحَيَاءُ شُعْبَةٌ مِنَ الْإِيمَانِ. [رواه البخاري: ۹]

9. Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “İman altmış və bir neçə şöbədən ibarətdir. Həya da imanın şöbələrindəndir.” (əl-Buxari, 9)

3-cü fəsil. Müsəlman o kəsdir ki,
onun dilindən və əlindən başqa
müsəlmanlara zərər dəymir

۳- باب:
الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ

۱۰ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ وَالْمُهَاجِرُ مَنْ هَجَرَ مَا نَهَى اللَّهُ عَنْهُ. [رواه البخاري: ۱۰]

10. Abdullah ibn Amr رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Müsəlman o kəsdir ki, onun dilindən və əlindən başqa müsəlmanlara zərər dəyməsin; mü-hacir də o kəsdir ki, Allahın qadağan etdiyi şeyləri tərək edə.” (əl-Buxari, 10)

4-cü fəsil. Hansı müsəlman daha
fəzilətli sayılır?

۴- باب: أَيُّ الْإِسْلَامِ أَفْضَلُ؟

۱۱ - عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ أَيُّ الْإِسْلَامِ أَفْضَلُ؟ قَالَ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ. [رواه البخاري: ۱۱]

11. Əbu Musa رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, (əshabələr) soruşdu: “Ey Allahın elçisi! Hansı müsəlman daha fəzilətli sayılır?” Peyğəmbər ﷺ dedi: “Dilindən və əlindən mü-səlmanlara zərər dəyməyən (müsəlman).” (əl-Buxari, 11)

5-ci fəsil. Yemək yedirtmək İslamdandır

۵- باب: إِطْعَامُ الطَّعَامِ مِنَ الْإِسْلَامِ

۱۲ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رضي الله عنه، أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ النَّبِيَّ ﷺ أَيُّ الْإِسْلَامِ خَيْرٌ قَالَ تُطْعِمُ الطَّعَامَ وَتَقْرَأُ السَّلَامَ عَلَى مَنْ عَرَفْتَ وَمَنْ لَمْ تَعْرِفْ. [رواه البخاري: ۱۲]

12. Abdullah ibn Amr رضي الله عنه rəvayət edir ki, bir nəfər Peyğəmbərdən ﷺ soruşdu: “İslam (xislətlərindən) ən xeyirlisi hansıdır?” Peyğəmbər ﷺ dedi: “Sənin yemək yedirtməyin, tanıdığına və tanımadığına salam verməyin.” (əl-Buxari, 12)

6-cı fəsil. (Adamın) özü üçün istədiyini (müsəlman) qardaşı üçün də istəməsi imandandır

۶- باب: مِنَ الْإِيمَانِ أَنْ يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ

۱۳ - عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه، عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ. [رواه البخاري: ۱۳]

13. Ənəs رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Biriniz özü üçün istədiyini (müsəlman) qardaşı üçün istəmədikcə, (tam şəkildə) iman etmiş olmaz.” (əl-Buxari, 13)

7-ci fəsil. Rəsulullahı ﷺ sevmək imandandır

۷- باب: حُبُّ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنَ الْإِيمَانِ

۱۴ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ وَالِدِهِ وَوَلَدِهِ. [رواه البخاري: ۱۴]

14. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Canım Əlində olan Allaha and olsun ki, sizdən biriniz məni valideynindən və övladından çox istəməyincə, iman gətirmiş olmaz.” (əl-Buxari, 14)

۱۵ - رَوَى أَنَسُ رضي الله عنه الْحَدِيثَ بِعَيْنِهِ وَزَادَ فِي آخِرِهِ: وَ النَّاسِ أَجْمَعِينَ. [رواه البخاري: ۱۵]

15. Ənəs رضي الله عنه bu hədisi eyni ilə rəvayət edib axırda “və bütün insanlardan” sözünü də əlavə etmişdir. (əl-Buxari, 15)

8-ci fəsil. İmanın şirinliyi

۸- باب: حَلَاوَةُ الْإِيمَانِ

۱۶ - عَنْهُ رضي الله عنه، عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ ثَلَاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ وَجَدَ حَلَاوَةَ الْإِيمَانِ أَنْ يَكُونَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِمَّا سِوَاهُمَا وَأَنْ يُحِبَّ الْمَرْءَ لَا يُحِبُّهُ إِلَّا لِلَّهِ وَأَنْ يَكْرَهُ أَنْ يَعُودَ فِي الْكُفْرِ كَمَا يَكْرَهُ أَنْ يُقَذَّفَ فِي النَّارِ. [رواه البخاري: ۱۶]

16. Ənəs رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Kimdə (bu) üç şey olsa, iman şirinliyini dadmış olar: Allahı və Onun elçisini ﷺ başqalarından daha çox sevmək; adamı yalnız Allah üçün sevmək; Cəhənnəmə atılacağı xoşlamadığı kimi, küfrə qayıtacağı da xoşlamamaq.” (əl-Buxari, 16)

9-cu fəsil. (Kamil) imanın əlaməti ənsarı¹ sevməkdir

۹- باب: عَلَامَةُ الْإِيمَانِ حُبُّ الْأَنْصَارِ

۱۷ - عَنْهُ ﷺ، عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ آيَةُ الْإِيمَانِ حُبُّ الْأَنْصَارِ وَآيَةُ النِّفَاقِ بُغْضُ الْأَنْصَارِ. [رواه البخاري: ۱۷]

17. Ənəs rəvayət edir ki, Peyğəmbər demişdir: “(Kamil) imanın əlaməti ənsarı sevməkdir, münafıqlıyın əlaməti isə ənsara nifrət etməkdir.” (əl-Buxari, 17)

۱۸ - عَنْ عَبْدِ بْنِ الصَّامِتِ ﷺ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ وَحَوْلَهُ عَصَابَةٌ مِنْ أَصْحَابِهِ بَايَعُونِي عَلَى أَنْ لَا تُشْرِكُوا بِاللَّهِ شَيْئًا وَلَا تَسْرِقُوا وَلَا تَزْنُوا وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ وَلَا تَأْتُوا بُيُوتَهُ تَفْتَرُوهُ بَيْنَ أَيْدِيكُمْ وَأَرْجُلِكُمْ وَلَا تَعْصُوا فِي مَعْرُوفٍ فَمَنْ وَفَى مِنْكُمْ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ وَمَنْ أَصَابَ مِنْ ذَلِكَ شَيْئًا فَعُوقِبَ فِي الدُّنْيَا فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَهُ وَمَنْ أَصَابَ مِنْ ذَلِكَ شَيْئًا ثُمَّ سَتَرَهُ اللَّهُ فَهُوَ إِلَى اللَّهِ إِنْ شَاءَ عَفَا عَنْهُ وَإِنْ شَاءَ عَاقَبَهُ فَبَايَعَاهُ عَلَى ذَلِكَ. [رواه البخاري: ۱۸]

18. Ubadə ibn Samit rəvayət edir ki, Peyğəmbər ətrafında əshabələrindən bir dəstə olarkən dedi: “Mənə beyət edin ki, Allaha şərikin qoşmayacaqsınız, oğurluq etməyəcəksiniz, zina etməyəcəksiniz, uşaqlarınızı öldürməyəcəksiniz, yalan uydurub (kimsəyə) iftira atmayacaqsınız, şəriətin buyurduğundan boyun qaçırmayacaqsınız! Sizlərdən hər kim bu əhdə vəfa etsə, onun savabını Allah verər. Kim də bu günahlardan birini edib sonra dünyada ikən cəzalandırılsa, bu onun üçün kəffarə² olar. Kim bu günahlardan birini etdikdən sonra da Allah onu gizlədərsə, onun işi Allaha qalar. İstəsə, onu bağışlayar, istəsə onu cəzalandırar.” Biz də buna beyət etdik. (əl-Buxari, 18)

10-cu fəsil.

۱۰- باب: مِنَ الدِّينِ الْفِرَارُ مِنَ الْفِتَنِ

Fitnələrdən qaçmaq dindəndir

۱۹ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُوشِكُ أَنْ يَكُونَ خَيْرَ مَالِ الْمُسْلِمِ غَنَمٌ يَتَّبِعُ بِهَا شَعَفَ الْجِبَالِ وَمَوَاقِعَ الْقَطْرِ يَفِرُّ بِدِينِهِ مِنَ الْفِتَنِ. [رواه البخاري: ۱۹]

19. Əbu Səid əl-Xudri rəvayət edir ki, Peyğəmbər demişdir: “Tezliklə (elə qarışıqlıqlar baş verəcək ki, o zaman) müsəlmanın ən xeyirli malı dininə görə fitnələrdən qaçaraq dağların başında və yağmur düşən vadilərdə otardığı qoyunları olacaqdır.” (əl-Buxari, 19)

11-ci fəsil. Peyğəmbərin

۱۱- باب:

«Aranızda Allahı ən yaxşı tanıyan mənəm»– deməsi

قَوْلُ النَّبِيِّ ﷺ: ﴿أَنَا أَعْلَمُكُمْ بِاللَّهِ﴾

۲۰ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا أَمَرَهُمْ أَمْرَهُمْ مِنَ الْأَعْمَالِ بِمَا يُطِيقُونَ قَالُوا إِنَّا لَسْنَا كَهَيْئَتِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ قَدْ غَفَرَ لَكَ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ فَيَغْضَبُ حَتَّى يُعْرِفَ الْغَضَبُ فِي وَجْهِهِ ثُمَّ يَقُولُ إِنَّ أَتْقَاكُمْ وَأَعْلَمُكُمْ بِاللَّهِ أَنَا. [رواه البخاري: ۲۰]

¹ İslamı qəbul etmiş və Muhəmməd Peyğəmbərin sədaqətli silahdaşları olmuş Mədinənin yerli sakinləri. Onlar Məkkədən və başqa şəhərlərdən gələn mühacirləri evlərinə qəbul edir və onları zəruri əşyalarla təmin edirdilər.

² Günahların bağışlanması üçün şəriətin buyurduğu qaydada verilən cəza, yaxud deyilən söz və ya verilən sədaqə.

20. Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ əshabələrinə əmr etdiyi zaman onlara gücləri yetdiyi bir şeyi əmr edərdi. Onlar (bəzən) deyərdilər: “Ya Rəsulullah! Axı biz sənin kimi deyilik. Doğrusu, Allah sənin keçmiş və gələcək günahlarını bağışlamışdır.” O isə (buna) üzündə qəzəb əlaməti görünuncəyə qədər hiddətlənər, sonra da deyərdi: “Şübhəsiz ki, içinizdə (Allahdan) ən çox qorxan və Allahu ən yaxşı tanıyan mənəm!” (əl-Buxari, 20)

12-ci fəsil.

İman əhlinin əməllər sayəsində bir-birindən üstün olması

۱۲- باب:

تَفَاضُلُ أَهْلِ الْإِيمَانِ فِي الْأَعْمَالِ

۲۱ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ يَدْخُلُ أَهْلُ الْجَنَّةِ الْجَنَّةَ وَأَهْلُ النَّارِ النَّارَ ثُمَّ يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى أَخْرِجُوا مِنَ النَّارِ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ مِنْ إِيْمَانٍ فَيُخْرِجُونَ مِنْهَا قَدْ اسْوَدُّوا فَيُلْقَوْنَ فِي نَهْرِ الْحَيَاةِ أَوْ الْحَيَاةِ شَكٌّ مَالِكٌ فَيَنْبُتُونَ كَمَا تَنْبُتُ الْحَبَّةُ فِي جَانِبِ السَّيْلِ أَلَمْ تَرَ أَنَّهَا تَخْرُجُ صَفْرَاءَ مُلْتَوِيَةً. [رواه البخاري: ۲۲]

21. Əbu Səid əl-Xudri رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Cənnət əhli Cənnətə, Cəhənnəm əhli də Cəhənnəmə daxil olduqdan sonra Uca Allah buyuracaq: “Qəlbində xardal dənəsi ağırlığında iman olan hər kəsi (Cəhənnəmdən) çıxarın!” Beləcə, onlar oradan qapqara qaralmış halda çıxarılıb yağışdan əmələ gələn çaya (və ya Həyat çayına) atılacaq və selin kənarında qalan toxumlar necə cücərsə, onlar da eləcə cücərəcəklər. Məgər (torpağın üstünə) çıxan sapsarı, əyilmiş cücərtilərini görmədinmi?” (əl-Buxari, 22)

۲۲ - عَنْهُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَيْنَا أَنَا نَائِمٌ رَأَيْتُ النَّاسَ يُعْرَضُونَ عَلَيَّ وَعَلَيْهِمْ قُمْصٌ مِنْهَا مَا يَبْلُغُ الثُّدَيَّ وَمِنْهَا مَا دُونَ ذَلِكَ وَعُرِضَ عَلَيَّ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ وَعَلَيْهِ قَمِيصٌ يَجْرُهُ قَالُوا فَمَا أَوَّلْتَ ذَلِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ الدِّينَ. [رواه البخاري: ۲۳]

22. Əbu Səid əl-Xudri رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Yuxuda olduğum zaman insanlar mənə göstərildi. Onların əyinlərində köynəklər var idi. Bu köynəklərin bəzisi sinəyə çatırdı, bəzisi isə bundan aşağı idi. Ömər ibn Xəttabı da mənə göstərdilər. Onun əynində (ətəyi yerlə) sürünən bir köynək var idi.” (Əshabələr): “Bunu nəyə yozdun, ya Rəsulullah?”– deyə soruşdular. “Dinə (yozdum)!– dedi. (əl-Buxari, 23)

13-cü fəsil.

Həya imandandır

۱۳- باب: الْحَيَاءُ مِنَ الْإِيمَانِ

۲۳ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مَرَّ عَلَى رَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ وَهُوَ يَعْطُ أَخَاهُ فِي الْحَيَاءِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ دَعُهُ فَإِنَّ الْحَيَاءَ مِنَ الْإِيمَانِ. [رواه البخاري: ۲۴]

23. İbn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ ənsardan olan qardaşına (həddən ziyadə) həyalı olmamağı nəsihət edən bir kişinin yanından keçərkən demişdir: “Onu burax! Çünki həya imandandır.” (əl-Buxari, 24)

14-cü fəsil. (Uca Allahın):
«Əgər tövbə etsələr, namaz qılıb
zəkat versələr, onları sərbəst
buraxın»¹– sözü

۱۴- باب: ﴿فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ
وَأَتَوْا الزَّكَاةَ فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ﴾

۲۴ - وَ عَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ أَمَرْتُ أَنْ أَقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَشْهَدُوا أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ فَإِذَا فَعَلُوا ذَلِكَ عَصَمُوا مِنِّي دِمَاءَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ إِلَّا بِحَقِّ الْإِسْلَامِ وَحِسَابُهُمْ عَلَى اللَّهِ. [رواه البخاري: ۲۵]

24. İbn Ömər رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “İnsanlar Allahdan başqa (ibadətə haqqı olan) məbudun olmadığına və Muhəmmədin Onun elçisi olduğuna şəhadət gətirməyincə, namaz qılıb zəkat verməyincə (onlarla) vuruşmaq mənaəmr edildi. Əgər (aşkarda) bunu yerinə yetirsələr, – İslam haqqı (cinayətə görə veriləcək cəza) istisna olmaqla, – canlarını və mallarını məndən qorumuş olarlar. Onların (batini əməllərinin) haqq-hesabı isə Allaha aiddir.” (əl-Buxari, 25)

15-ci fəsil.
«İman əməldir»– deyən adam

۱۵- باب: مَنْ قَالَ: إِنَّ الْإِيمَانَ هُوَ الْعَمَلُ

۲۵ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ سُئِلَ أَيُّ الْعَمَلِ أَفْضَلُ فَقَالَ إِيْمَانٌ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ قِيلَ ثُمَّ مَاذَا قَالَ الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ قِيلَ ثُمَّ مَاذَا قَالَ حَجٌّ مَبْرُورٌ. [رواه البخاري: ۲۶]

25. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbərdən ﷺ soruşdular: “Hansı əməl ən yaxşı əməl sayılır?” Dedi: “Allaha və Onun elçisinə iman gətirmək”. Soruşdular: “Bəs sonra hansıdır?” Dedi: “Allah yolunda cihad etmək”. (Yenə) soruşdular: “Bəs sonra hansıdır?” Dedi: “Qəbul olunmuş həcc”. (əl-Buxari, 26)

16-cı fəsil.
(Adamın qəbul etdiyi) İslam
həqiqətə uyğun olmazsa

۱۶- باب:
إِذَا لَمْ يَكُنِ الْإِسْلَامُ عَلَى الْحَقِيقَةِ

۲۶ - عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَعْطَى رَهْطًا وَسَعْدٌ جَالِسٌ فَتَرَكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَجُلًا هُوَ أَعْجَبُهُمْ إِلَيَّ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا لَكَ عَنْ فُلَانٍ فَوَاللَّهِ إِنِّي لَأَرَاهُ مُؤْمِنًا فَقَالَ أَوْ مُسْلِمًا فَسَكَتُ قَلِيلًا ثُمَّ غَلَبَنِي مَا أَعْلَمُ مِنْهُ فَعَدْتُ لِمَقَالَتِي فَقُلْتُ مَا لَكَ عَنْ فُلَانٍ فَوَاللَّهِ إِنِّي لَأَرَاهُ مُؤْمِنًا فَقَالَ أَوْ مُسْلِمًا ثُمَّ غَلَبَنِي مَا أَعْلَمُ مِنْهُ فَعَدْتُ لِمَقَالَتِي وَعَادَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ثُمَّ قَالَ يَا سَعْدُ إِنِّي لَأَعْطِي الرَّجُلَ وَغَيْرَهُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْهُ خَشْيَةً أَنْ يَكْبَهُ اللَّهُ فِي النَّارِ. [رواه البخاري: ۲۷]

26. Səd ibn Əbu Vəqqas رضي الله عنه rəvayət edir ki, (bir gün) Peyğəmbər ﷺ bir dəstə adama hədiyyə verərkən mən də (onların yanında) oturmuşdum. Peyğəmbər ﷺ onlardan ən çox xoşuma gələn bir adama heç nə vermədi. Dedim: “Ya Rəsulullah! Niyə filankəsi kənarda qoydun? Vallahi ki, mən onu mömin hesab edirəm.” (Peyğəmbər ﷺ): “Bəlkə müsəlmandır!”– dedi. Mən bir az susdum. Nəhayət,

¹ “ət-Tovbə” surəsi, 5.

onun haqqında bildiklərim mənə üstün gəldi və yenə sözümü təkrar edib: “Niyyə filankəsi kənarda qoydun? Vallahi ki, mən onu mömin hesab edirəm” – dedim. (Peyğəmbər ﷺ): “Bəlkə müsəlmandır!” – dedi. Mən bir müddət susdum. Amma onun haqqında bildiklərim yenə mənə üstün gəldi və bir daha sözümü təkrar etdim. Peyğəmbər ﷺ də dediyini təkrar söylədikdən sonra mənə buyurdu: “Ey Səd! Bəzən bir adama Allah onu üzüqoylu Oda atmasın deyə hədiyyə verirəm, halbuki başqasını ondan da çox istəyirəm.” (əl-Buxari, 27)

17-ci fəsil. Həyat yoldaşına qarşı nankorluq etmək və küfrün al- tında (başqa növ) küfrün olması

باب ١٧ -

كُفْرَانُ الْعَشِيرِ وَ كُفْرٌ دُونَ كُفْرٍ

٢٧ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: أُرِيتُ النَّارَ فَإِذَا أَكْثَرُ أَهْلِهَا النِّسَاءُ يَكْفُرْنَ قِيلَ أَيْ كُفْرُنَ بِاللَّهِ قَالَ يَكْفُرْنَ الْعَشِيرَ وَيَكْفُرْنَ الْإِحْسَانَ لَوْ أَحْسَنْتَ إِلَى إِحْدَاهُنَّ الدَّهْرَ ثُمَّ رَأَتْ مِنْكَ شَيْئًا قَالَتْ مَا رَأَيْتُ مِنْكَ خَيْرًا قَطُّ. [رواه البخاري: ٢٩]

27. İbn Abbas رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ dedi: “Mənə Cəhənnəm göstərildi. Baxdım ki, onun sakinlərinin əksəriyyəti nankor olan qadınlardır.” Soruşdular: “Allaha qarşı nankordurlarmı?” (Peyğəmbər ﷺ) dedi: “Onlar ərlərinə qarşı nankordurlar, yaxşılığı yerə vururlar. Birisinə il boyu yaxşılıq edirsən, sonra da səndən (xoşuna gəlməyən) bir şey görəndə deyir ki: –Mən səndən heç vaxt xeyir görmədim.” (əl-Buxari, 29)

18-ci fəsil. Günah işlər görmək cahillikdən irəli gələn bir şeydir və günah sahibi ta Allaha şərikin qoşmayınca, etdiyi günaha görə kafir sayılmaz

باب ١٨ -

الْمَعَاصِي مِنْ أَمْرِ الْجَاهِلِيَّةِ وَلَا يَكْفُرُ
صَاحِبُهَا بِارْتِكَابِهَا إِلَّا بِالْشُرْكِ

٢٨ - عَنْ أَبِي ذَرٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: إِنِّي سَأَيْتُ رَجُلًا فَعَيَّرْتُهُ بِأَمِّهِ فَقَالَ لِي النَّبِيُّ ﷺ: يَا أَبَا ذَرٍّ أَعَيَّرْتَهُ بِأَمِّهِ إِنَّكَ أَمْرٌ فِيكَ جَاهِلِيَّةٌ إِخْوَانُكُمْ حَوْلَكُمْ جَعَلَهُمُ اللَّهُ تَحْتَ أَيْدِيكُمْ فَمَنْ كَانَ أَخُوهُ تَحْتَ يَدِهِ فَلْيُطْعِمْهُ مِمَّا يَأْكُلُ وَلْيُلْبِسْهُ مِمَّا يَلْبَسُ وَلَا تُكَلِّفُوهُمْ مَا يَغْلِبُهُمْ فَإِنْ كَلَّفْتُمُوهُمْ فَأَعْيَبُوهُمْ. [رواه البخاري: ٣٠]

28. Əbu Zərr رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, mən bir adama nalayiq söz deyib¹ onu anasına görə utandırdım. Peyğəmbər ﷺ mənə buyurdu: “Ey Əbu Zər! Sən onu anasına görə utandırdın? Həqiqətən də, səndə cahiliyyə (əxlaqı) qalmışdır. Kölələriniz sizin qardaşlarınızdır! Allah onları sizin tabeçiliyinizə vermişdir. Kimin qardaşı öz tabeçiliyi altında olsa, yediyindən ona da yedirtsin, geyindiyindən ona da geyindirsin! Onları gücləri çatmadığı bir işlə yükləməyin. Hərgah, onları gücləri çatmadığı bir işlə yükləsəniz, onda onlara yardım edin.” (əl-Buxari, 30)

¹ Başqa rəvayətdə: Ona: “Ey zənci oğlu!” – deyə müraciət etdim.

19-cu fəsil. (Uca Allahın): «Əgər möminlərdən iki dəstə bir-biri ilə vuruşarsa, onları dərhal barışdırın»¹– sözü

۱۹- باب:

﴿وَأِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلَحُوا بَيْنَهُمَا﴾

۲۹ - عَنْ أَبِي بَكْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ إِذَا التَقَى الْمُسْلِمَانِ بِسَيَفِيهِمَا فَالْقَاتِلُ وَالْمَقْتُولُ فِي النَّارِ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ هَذَا الْقَاتِلُ فَمَا بَالُ الْمَقْتُولِ قَالَ إِنَّهُ كَانَ حَرِيصًا عَلَى قَتْلِ صَاحِبِهِ. [رواه البخاري: ۳۱]

29. Əbu Bəkrə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir ki, mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitdim: “İki müsəlman qılıncılarını çəkib üz-üzə gələrsə, öldürən də, öldürülən də Cəhənnəmə girər.” Dedim: “Ya Rəsulullah! Öldürən aydındır. Bəs öldürülən niyə?” Dedi: “Çünki o, qardaşını öldürməyə həris idi.” (əl-Buxari, 31)

20-ci fəsil.

Zülmün altında (başqa növ) zülmün olması

۲۰- باب:

ظُلْمٌ دُونَ ظُلْمٍ

۳۰ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ: ﴿الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ﴾ قَالَ أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: أَيْنَا لَمْ يَظْلَمْ؟ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ﴾ [رواه البخاري: ۳۲]

30. Abdullah ibn Məsud رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, “İman gətirib imanlarına zülm qatmayanlar əmin-amanlıqdadırlar...”² ayəsi nazil olduqda Peyğəmbərin ﷺ əshabələri dedilər: “Bizim hansı birimiz (özünə) zülm etməyib ki?” Uca Allah da bu ayəni nazil etdi: “Həqiqətən də, Allaha şərik qoşmaq böyük zülmüdür!”³ (əl-Buxari, 32)

21-ci fəsil. Münafiqin əlamətləri

۲۱- باب: عِلَامَاتُ الْمُتَنَافِقِ

۳۱ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: آيَةُ الْمُتَنَافِقِ ثَلَاثٌ إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ، وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ، وَإِذَا أُؤْتِمِنَ خَانَ. [رواه البخاري: ۳۳]

31. Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Münafiqin əlaməti üçdür: danışdığı zaman yalan danışar; vəd verdiyi zaman (vədinə) xilaf çıxar; ona əmanət verildiyi zaman xəyanət edir.” (əl-Buxari, 33)

۳۲ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: أَرْبَعٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ كَانَ مُتَنَافِقًا خَالصًا، وَمَنْ كَانَتْ فِيهِ خَصْلَةٌ مِنْهُنَّ كَانَتْ فِيهِ خَصْلَةٌ مِنَ النِّفَاقِ حَتَّى يَدْعَهَا إِذَا أُؤْتِمِنَ خَانَ وَإِذَا حَدَّثَ كَذَبَ وَإِذَا عَاهَدَ غَدَرَ، وَإِذَا خَاصَمَ فَجَرَ. [رواه البخاري: ۳۴]

32. Abdullah ibn Amr رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Dörd (xislət) vardır ki, bunlar kimdə olsa, əsl münafiq sayılar və hər kimdə bunlardan biri olsa

¹ “əl-Hucurat” surəsi, 9.

² “əl-Ən’am” surəsi, 82.

³ “Loğman” surəsi, 13.

belə, onu tərk edincəyə qədər özündə münafıqlıq xisləti qalmış sayılar: ona əmanət verildiyi zaman xəyanət edər; danışdığı zaman yalan danışar; əhd bağladığı zaman (əhdini) pozar; mübahisə etdiyi zaman haqsızlıq edər.” (əl-Buxari, 34)

22-ci fəsil.

Qədr gecəsində¹ ibadət etmək imandandır

۲۲- باب:

قِيَامُ لَيْلَةِ الْقَدْرِ مِنَ الْإِيمَانِ

۳۳ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَنْ يَقُمْ لَيْلَةَ الْقَدْرِ، إِيْمَانًا وَ احْتِسَابًا، غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ. [رواه البخاري: ۳۵]

33. Əbu Hureyra ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Hər kəs Qədr gecəsində imanla, mükafatını (yalnız Allahdan) umaraq ibadət edərsə, keçmiş günahları bağışlanar.” (əl-Buxari, 35)

23-cü fəsil. Cihad imandandır

۲۳- باب: الْجِهَادُ مِنَ الْإِيمَانِ

۳۴ - عَنْهُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: اتَّذَبَ اللَّهُ لِمَنْ خَرَجَ فِي سَبِيلِهِ لَا يُخْرِجُهُ إِلَّا إِيْمَانٌ بِي وَتَصَدِيقٌ بِرُسُلِي أَنْ أَرْجِعَهُ بِمَا نَالَ مِنْ أَجْرٍ أَوْ غَنِيمَةٍ، أَوْ أُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ، وَلَوْ لَا أَنْ أَشَقَّ عَلَى أُمَّتِي مَا قَعَدْتُ خَلْفَ سَرِيَةٍ، وَلَوْ دِدْتُ أَنِّي أُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ أَحْيَا، ثُمَّ أُقْتَلُ ثُمَّ أَحْيَا، ثُمَّ أُقْتَلُ. [رواه البخاري: ۳۶]

34. Əbu Hureyra ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Qüdrətli və Böyük Allah Onun yolunda cihada çıxan kimsənin mükafatını tez verir. (Allah buyurur): “Onu (evindən) çıxaran yalnız Mənə olan iman və elçilərimə olan inamıdır. Mən də onu nail olduğu savab və qənimətlə (sağ-salamat yurduna) qaytaracağam, yaxud Cənnətə daxil edəcəyəm.” Hərgah ümmətimi əziyyətə salmış olmasaydım, (döyüşə gedən) dəstənin arxasında qalmazdım və Allah yolunda öldürülüb sonra dirildilməyimi, sonra öldürülüb yenə dirildilməyimi, sonra mütləq yenə öldürülməyimi istərdim.” (əl-Buxari, 36)

24-cü fəsil.

Ramazan gecələrində nafilə namazları qılmaq imandandır

۲۴- باب:

تَطَوُّعُ قِيَامِ رَمَضَانَ مِنَ الْإِيمَانِ

۳۵ - عَنْهُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَنْ قَامَ رَمَضَانَ، إِيْمَانًا وَ احْتِسَابًا، غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ. [رواه البخاري: ۳۷]

35. Əbu Hureyra ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Kim Ramazan gecələrində imanla, mükafatını (yalnız Allahdan) umaraq nafilə namazları qılsa, keçmiş günahları bağışlanar.” (əl-Buxari, 37)

¹ Ramazan ayının son on günündəki tək gecələrdən biri. Müqəddəs Quranda deyilir ki, bu gecə, belə gecənin olmadığı min aydan üstündür, yəni əgər mömin bu gecə ərzində Allaha ibadətlə məşğul olsa o, min ay ərzində Allaha edəcəyi ibadətə görə qazanacağı mükafatdan daha böyük mükafat qazanar.

**25-ci fəsil. Ramazan ayını
mükafatını (yalnız Allahdan ﷻ)
umaraq oruc tutmaq imandandır**

۲۵- باب:

صَوْمَ رَمَضَانَ احْتِسَابًا مِنَ الْإِيمَانِ

۳۶ - عَنْهُ ﷺ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَنْ صَامَ رَمَضَانَ، إِيْمَانًا وَ احْتِسَابًا، غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ. [رواه البخاري: ۳۸]

36. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Kim Ramazan ayını imanla, mükafatını (yalnız Allahdan) umaraq oruc tutarsa, keçmiş günahları bağışlanar.” (əl-Buxari, 38)

26-cı fəsil. Din asandır

۲۶- باب: الدِّينُ يُسْرٌ

۳۷ - عَنْهُ ﷺ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: إِنَّ الدِّينَ يُسْرٌ، وَلَنْ يُشَادَّ الدِّينَ أَحَدٌ إِلَّا غَلَبَهُ، فَسَدِّدُوا وَقَارِبُوا وَأَبْشِرُوا، وَاسْتَعِينُوا بِالْغَدْوَةِ وَالرَّوْحَةِ وَشَيْءٍ مِنَ الدَّلْجَةِ [رواه البخاري: ۳۹]

37. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Həqiqətən, din asandır. Dini çətinləşdirən elə bir kimsə yoxdur ki, (din) onu üstələməsin. Elə isə doğru yol tutun, (ən kamil olanı yerinə yetirə bilməsəniz, heç olmasa ona) yaxınlaşın, (qazandığınız savaba) sevinin, səhər, axşam və gecənin bir vaxtında (Allahdan) kömək diləyin.” (əl-Buxari, 39)

**27-ci fəsil. Namaz qılmaq
imandandır**

۲۷- باب: الصَّلَاةُ مِنَ الْإِيمَانِ

۳۸ - عَنْ الْبَرَاءِ ﷻ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ أَوَّلَ مَا قَدِمَ الْمَدِينَةَ نَزَلَ عَلَى أَحَدَاهُ - أَوْ قَالَ أَحْوَالَهُ - مِنَ الْأَنْصَارِ، وَأَنَّهُ صَلَّى قَبْلَ بَيْتِ الْمَقْدِسِ سِتَّةَ عَشَرَ شَهْرًا، أَوْ سَبْعَةَ عَشَرَ شَهْرًا، وَكَانَ يُعْجِبُهُ أَنْ تَكُونَ قِبْلَتُهُ قِبَلَ الْبَيْتِ، وَأَنَّهُ صَلَّى أَوَّلَ صَلَاةٍ صَلَاهَا صَلَاةَ الْعَصْرِ، وَصَلَّى مَعَهُ قَوْمٌ، فَخَرَجَ رَجُلٌ مِّنْهُمْ صَلَّى مَعَهُ، فَمَرَّ عَلَى أَهْلِ مَسْجِدٍ، وَهُمْ رَاكِعُونَ فَقَالَ أَشْهَدُ بِاللَّهِ لَقَدْ صَلَّيْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَبْلَ مَكَّةَ، فَدَارُوا كَمَا هُمْ قَبْلَ الْبَيْتِ، وَكَانَتِ الْيَهُودُ قَدْ أَعْجَبَهُمْ إِذْ كَانَ يُصَلِّي قَبْلَ بَيْتِ الْمَقْدِسِ، وَأَهْلُ الْكِتَابِ، فَلَمَّا وَلَّى وَجْهَهُ قِبَلَ الْبَيْتِ أَتَوْكَرُّوا ذَلِكَ. [رواه البخاري: ۴۰]

38. əl-Bəra (ibn Azib) رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ Mədinəyə¹ gəldikdə ilk əvvəl ənsardan olan babalarının (və ya dayılarının) yanında qaldı və on altı, yaxud on yeddi ay Beytul-Məqdisə² doğru namaz qıldı. Halbuki, qibləsinin³ Kəbəyə⁴ doğru olmasını arzu edirdi. Peyğəmbərin ﷺ (Kəbəyə doğru) qıldığı ilk

¹ əl-Mədinə – Səudiyyə Ərəbistanında şəhər. Müsəlmanların müqəddəs ziyarətgahı olan Muhəmməd Peyğəmbərin ﷺ məscidi orada yerləşir. Muhəmməd Peyğəmbər ﷺ və onun əshabələri məhz bu şəhərə hicrət etmişlər. İslamdan əvvəlki zamanlarda şəhər Yəsrib adlanırdı.

² Beytul-Məqdis – Qüdsdə yerləşən məsciddir.

³ Namaz qılınarkən və bir sıra digər ibadət ayinlərinin icra edildiyi vaxtlarda müsəlmanların üzlərini çevirdikləri, Məkkə şəhərindəki Məscidülhəramda yerləşən Kəbəyə olan istiqamət. İslamın yayıldığı ilk dövəmdə qiblə Beytul-Məqdis idi.

⁴ Kəbə – İbrahim ﷺ və onun oğlu İsmail ﷺ peyğəmbərin ucaltdığı kub formasında daş tikili. O, Allahla ibadət etmək üçün yer üzündə tikilən ilk məbəəd olmuşdur. Bütün müsəlmanlar namaz qılarkən üzlərini ona doğru çevirirlər. Hər il milyonlarla müsəlman yaşadığı ölkədən Məkkəyə gələrək onu ziyarət edir, qədim ibadətəgahın ətrafına dolanırlar.

namaz əsr namazı oldu. Bir camaat da onunla birlikdə namaz qıldı. Sonra onunla birlikdə namaz qılanlardan biri çıxıb getdi və məscidlərin birində rüku-ya getmiş bir camaatın yanından keçərkən dedi: "Allahı şahid gətirirəm ki, mən Peyğəmbərlə ﷺ birgə Məkkəyə¹ doğru namaz qıldım." (Camaat bunu eşidən kimi) olduğu vəziyyətdə Kəbəyə tərəf döndü.

Yəhudilər və xristianlar Peyğəmbərin ﷺ Beytul-Məqdisə tərəf namaz qılmağını bəyənidilər. Elə ki o, üzünü Kəbəyə tərəf döndərdi, bu onların xoşuna gəlmədi. (əl-Buxari, 40)

28-ci fəsil. Kişinin İslamının gözəlliyi

۲۸- باب: حُسْنُ إِسْلَامِ الْمَرْءِ

۳۹ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: إِذَا أَسْلَمَ الْعَبْدُ فَحَسَنَ إِسْلَامُهُ يُكَفِّرُ اللَّهُ عَنْهُ كُلَّ سَيِّئَةٍ كَانَ زَلَفَهَا، وَكَانَ بَعْدَ ذَلِكَ الْقِصَاصُ، الْحَسَنَةُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا إِلَى سَبْعِمِائَةِ ضِعْفٍ، وَالسَّيِّئَةُ بِمِثْلِهَا إِلَّا أَنْ يَتَجَاوَزَ اللَّهُ عَنْهَا. [رواه البخاري: ٤١]

39. Əbu Səid əl-Xudri ر.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Bir bəndə müsəlman olub İslamı gözəl yaşayarsa, Allah onun keçmişdə etdiyi hər bir günahını bağışlayar. Bundan sonra isə (edəcəyi əməllərin) əvəzini alar: hər yaxşılığa, onun on mislindən ta yeddi yüz qatınadək (əvəz verilər); hər pisliliyə isə yalnız öz misli qədər (cəza verilər). Yalnız Allahın bunu bağışlaması istisnadır." (əl-Buxari, 41)

29-cu fəsil.

Allaha ﷻ ən sevimli olan din (əməl) davamiyyətli olanıdır

۲۹- باب:

أَحَبُّ الدِّينِ إِلَى اللَّهِ أَدْوَمُهُ

۴۰ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ دَخَلَ عَلَيْهَا وَعِنْدَهَا امْرَأَةٌ قَالَتْ: «مَنْ هَذِهِ». قَالَتْ فَلَانَةٌ. تَذْكُرُ مِنْ صَلَاتِهَا. قَالَ: «مَهْ، عَلَيْكُمْ بِمَا تَطِيقُونَ، فَوَاللَّهِ لَا يَمَلُّ اللَّهُ حَتَّى تَمْلُؤُوا». وَكَانَ أَحَبَّ الدِّينِ إِلَيْهِ مَا دَامَ عَلَيْهِ صَاحِبُهُ. [رواه البخاري: ٤٣]

40. Aişə ر.ə. rəvayət edir ki, yanında bir qadın olarkən Peyğəmbər ﷺ içəri daxil olub: "Bu kimdir?"- deyər soruşdu. (Aişə): "Filankəsdir"- deyib, onun namaz qılmağından danışdı. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: "Bəsdir, siz bacardığınızı yerinə yetirməlisiniz. Vallahi, siz usanmadıqca, Allah usanmaz."

Aişə ر.ə. demişdir: "Allah üçün ibadətlərin ən sevimlisi o əməldir ki, insan onu davamlı yerinə yetirir." (əl-Buxari, 43)

30-cu fəsil. İmanın artması və azalması

۳۰- باب: زِيَادَةُ الْإِيمَانِ وَنَقْصَائِهِ

۴۱ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: يَخْرُجُ مِنَ النَّارِ مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَفِي قَلْبِهِ وَزَنُّ شَعِيرَةٍ مِنْ خَيْرٍ، وَيَخْرُجُ مِنَ النَّارِ مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَفِي قَلْبِهِ وَزَنُّ بُرَّةٍ مِنْ خَيْرٍ، وَيَخْرُجُ مِنَ النَّارِ مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَفِي قَلْبِهِ وَزَنُّ ذَرَّةٍ مِنْ خَيْرٍ. [رواه البخاري: ٤٤]

¹ Səudiyyə Ərəbistanında şəhərdir. Müsəlmanların ən müqəddəs yeri olan Kəbə bu şəhərdə yerləşir. Şəhərin əsası İsmail peyğəmbərin ﷺ dövründə qoyulmuşdur. Muhəmməd Peyğəmbər ﷺ də orada anadan olmuş və buradan İslamı yaymağa başlamışdır.

41. Ənəs ؓ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Qəlbində arpa dənəsi ağırlığında iman ola-ola “Allahdan başqa (haqq) məbud yoxdur!”¹ – deyən kəs Cəhənnəmdən çıxacaqdır. Qəlbində buğda dənəsi ağırlığında iman ola-ola “Allahdan başqa (haqq) məbud yoxdur!” – deyən kəs Cəhənnəmdən çıxacaqdır. Qəlbində zərrə ağırlığında iman ola-ola “Allahdan başqa (haqq) məbud yoxdur!” – deyən kəs Cəhənnəmdən çıxacaqdır.” (əl-Buxari, 44)

٤٢ - عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ؓ أَنَّ رَجُلًا مِنَ الْيَهُودِ قَالَ لَهُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، آيَةٌ فِي كِتَابِكُمْ تَقْرَعُونَهَا لَوْ عَلَيْنَا مَعَشَرَ الْيَهُودِ نَزَلَتْ لَاتَّخَذْنَا ذَلِكَ الْيَوْمَ عِيدًا. قَالَ أَيْ آيَةٌ قَالَ: ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتِمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾ قَالَ عُمَرُ قَدْ عَرَفْنَا ذَلِكَ الْيَوْمَ وَالْمَكَانَ الَّذِي نَزَلَتْ فِيهِ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ وَهُوَ قَائِمٌ بِعَرَفَةَ يَوْمَ جُمُعَةٍ. [رواه البخاري: ٤٥]

42. Ömər ibn Xəttab ؓ rəvayət edir ki, bir yəhudi ona belə dedi: “Ey möminlərin əmiri! Sizin Kitabınızda oxuduğunuz elə bir ayə vardır ki, o, biz yəhudilərə nazil olsaydı, həmin günü bayram edərdik.” Ömər ؓ: “Hansı ayədir o?” – deyə soruşdu. (Yəhudi): “**Bu gün dininizi sizin üçün kamil etdim, sizə olan nemətimi tamamladım və din olaraq sizin üçün İslamı bəyənib seçdim**”² ayəsidir deyə cavab verdi. Ömər ؓ dedi: “Biz bu ayənin nazil olduğu günü də, yeri də bilirik. Bu ayə Peyğəmbərə ﷺ cümə günü, Ərəfatda³ nazil olmuşdur.” (əl-Buxari, 45)

31-ci fəsil. Zəkat İslamdandır

٣١- باب: الزَّكَاةُ مِنَ الْإِسْلَامِ

٤٣ - عَنْ طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ ؓ يَقُولُ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنْ أَهْلِ نَجْدٍ، ثَائِرُ الرَّأْسِ، يُسْمَعُ دَوَى صَوْتِهِ، وَلَا يُفْقَهُ مَا يَقُولُ حَتَّى دَنَا، فِإِذَا هُوَ يَسْأَلُ عَنِ الْإِسْلَامِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «خَمْسُ صَلَوَاتٍ فِي الْيَوْمِ وَاللَّيْلَةِ». فَقَالَ هَلْ عَلَى غَيْرِهَا، قَالَ: «لَا، إِلَّا أَنْ تَطُوعٌ». قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «وَصِيَامُ رَمَضَانَ». قَالَ هَلْ عَلَى غَيْرِهِ، قَالَ: «لَا، إِلَّا أَنْ تَطُوعٌ». قَالَ وَذَكَرَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الزَّكَاةَ. قَالَ هَلْ عَلَى غَيْرِهَا، قَالَ: «لَا، إِلَّا أَنْ تَطُوعٌ». قَالَ فَادْبَرَ الرَّجُلُ وَهُوَ يَقُولُ وَاللَّهِ لَا أَزِيدُ عَلَى هَذَا وَلَا أَنْقُصُ. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَفْلَحَ إِنْ صَدَقَ» [رواه البخاري: ٤٦]

43. Təlhə ibn Ubeydullah ؓ rəvayət edir ki, Nəcəd⁴ əhlindən olan, saçları dağınıq bir kişi Peyğəmbərin ﷺ yanına gəldi. Biz uzaqdan onun gurultulu səsinə eşidir, amma nə dediyini anlamırdıq. Nəhayət, yaxına gəldi və aydın oldu ki, İslam barəsində soruşur. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Bir gün və bir gecə ərzində beş vaxt namaz (qılmalısən).” Kişi soruşdu: “Mənə bundan başqası vacib buyrulubmu?” (Peyğəmbər ﷺ): “Xeyr! Yalnız könüllü olaraq qıldığından başqa” – deyə cavab verdi. Sonra Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Ramazan orucunu da (tutmalısən).” (Kişi) soruşdu: “Mənə bundan başqası vacib buyrulubmu?” (Peyğəmbər ﷺ): “Xeyr! Yalnız könüllü olaraq tutduğundan başqa” – deyə cavab verdi. Peyğəmbər ﷺ ona zəkatın vacibliyini də bildirdi. (Kişi) soruşdu: “Mənə bundan başqası vacib buyrulubmu?” (Peyğəmbər ﷺ): “Xeyr! Yalnız könüllü olaraq

¹ Transkripsiyası: “La ilahə illəllah”.

² “əl-Maidə” surəsi, 3.

³ Məkkədən 25 km aralıda yerləşən vahə. Zülhiccə ayının doqquzuncu günü zəvvarlar orada qalırlar.

⁴ Məkkə ilə İraq arasında olan ərazilər.

verdiyindən başqa” – deyə cavab verdi. Kişi: “Vallahi ki, mən buna heç nə artırmayacağam və heç nə əskiltməyəcəyəm” – dedi və dönüb getdi. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Əgər doğru deyirsə, nicat tapacaqdır.” (əl-Buxari, 46)

32-ci fəsil. Cənazənin ardınca getmək imandandır

۳۲- باب: اتَّبَاعُ الْجَنَائِزِ مِنَ الْإِيمَانِ

۴۴ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «مَنْ اتَّبَعَ جَنَازَةَ مُسْلِمٍ إِمَانًا وَاحْتِسَابًا، وَكَانَ مَعَهُ حَتَّى يُصَلَّى عَلَيْهَا، وَيُغْرُغَ مِنْ دَفْنِهَا، فَإِنَّهُ يَرْجِعُ مِنَ الْأَجْرِ بِقِيرَاطَيْنِ، كُلُّ قِيرَاطٍ مِثْلُ أُحُدٍ، وَمَنْ صَلَّى عَلَيْهَا ثُمَّ رَجَعَ قَبْلَ أَنْ تُدْفَنَ فَإِنَّهُ يَرْجِعُ بِقِيرَاطٍ. [رواه البخاري: ۴۷]

44. Əbu Hureyra ر.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Kim imanla, mükafatını (yalnız Allahdan) umaraq cənazənin ardınca getsə, namazını qılıb dəfn edilənədən yanıda qalsa, iki qirat¹ savabla geri qayıdar ki, qiratların hər biri Uhud dağı boyda olar. Kim cənazə namazı qılıb dəfn edilməmişdən əvvəl geri qayıtsa, bir qiratla geri qayıtmış olar.” (əl-Buxari, 47)

33-cü fəsil. Möminin özü də hiss etmədən əməlinin puç olmağından qorxması

۳۳- باب: خَوْفُ الْمُؤْمِنِ مِنْ أَنْ يَحْبُطَ عَمَلُهُ وَهُوَ لَا يَشْعُرُ

۴۵ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «سَبَابُ الْمُسْلِمِ فُسُوقٌ وَقِتْلُهُ كُفْرٌ» [رواه البخاري: ۴۸]

45. Abdullah ibn Məsuddan ر.ə. rəvayət edilmişdir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Müsəlmanı söymək günah, ona qarşı vuruşmaq isə küfrdür.” (əl-Buxari, 48)

۴۶ - عَنْ عُבَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ خَرَجَ يُخْبِرُ بَلِيلَةَ الْقَدَرِ، فَتَلَاخَى رَجُلَانِ مِنَ الْمُسْلِمِينَ فَقَالَ: «إِنِّي خَرَجْتُ لِأُخْبِرَكُمْ بَلِيلَةَ الْقَدَرِ، وَإِنَّهُ تَلَاخَى فُلَانٌ وَفُلَانٌ فَرُفِعَتْ وَعَسَى أَنْ يَكُونَ خَيْرًا لَكُمْ التَّمِسُّوْهَا فِي السَّبْعِ وَالْتَسْعِ وَالْخَمْسِ». [رواه البخاري: ۴۹]

46. Ubadə ibn Samit ر.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ Qədr gecəsini xəbər vermək üçün (evindən) çıxdı. Bu vaxt müsəlmanlardan iki nəfər çənə-boğaz edirdilər. Peyğəmbər ﷺ dedi: “Mən sizə Qədr gecəsini xəbər vermək üçün çıxdım. Filankəsə filankəs mübahisə etdiklərinə görə (bu bilgi) qeyb oldu. Bəlkə də, bu sizin xeyrinizədir. Elə isə onu (iyirmi) yeddinci, (iyirmi) doqquzuncu və (iyirmi) beşinci günlərdə axtarın.” (əl-Buxari, 49)

34-cü fəsil. Cəbrailin ر.ə. Peyğəmbərə ﷺ iman, islam və ehsan barədə sual verməsi

۳۴- باب: سُؤَالُ جِبْرِيلَ النَّبِيِّ ﷺ عَنِ الْإِيمَانِ وَالْإِسْلَامِ وَالْإِحْسَانِ ...

۴۷ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ بَارِزًا يَوْمًا لِلنَّاسِ، فَأَتَاهُ رَجُلٌ فَقَالَ مَا الْإِيمَانُ؟ قَالَ: «الْإِيمَانُ أَنْ تُؤْمِنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَبِلِقَائِهِ وَرُسُلِهِ، وَتُؤْمِنَ بِالْبَعْثِ». قَالَ مَا الْإِسْلَامُ؟ قَالَ: «الْإِسْلَامُ أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ وَلَا تُشْرِكَ بِهِ،

¹ Qirat: ölçü vahididir.

وَتُقِيمَ الصَّلَاةَ، وَتُؤَدَّى الزَّكَاةَ الْمَفْرُوضَةَ، وَتَصُومَ رَمَضَانَ. قَالَ مَا الْإِحْسَانُ؟ قَالَ: «أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ، فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ». قَالَ مَتَى السَّاعَةُ؟ قَالَ: «مَا الْمَسْئُولُ عَنْهَا بِأَعْلَمَ مِنَ السَّائِلِ، وَسَأُخْبِرُكَ عَنْ أَشْرَاطِهَا إِذَا وَلَدَتِ الْأُمَّةُ رَبَّهَا، وَإِذَا تَطَاوَلَ رِعَاةُ الْإِبِلِ الْبُهْمُ فِي الْبُنْيَانِ، فِي حِمْسٍ لَا يَعْلَمُهُنَّ إِلَّا اللَّهُ». ثُمَّ تَلَا النَّبِيُّ ﷺ ﴿إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ﴾ الْآيَةَ. ثُمَّ أَدْبَرَ فَقَالَ: «رُدُّوهُ». فَلَمْ يَرَوْا شَيْئًا. فَقَالَ: «هَذَا جِبْرِيلُ جَاءَ يُعَلِّمُ النَّاسَ دِينَهُمْ». [رواه البخاري: ٥٠]

47. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, bir gün Peyğəmbər ﷺ camaatın arasında oturmuşdu. Bir nəfər onun yanına gəlib: “İman nədir?”– deyə soruşdu. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “İman (odur ki,) Allaha, Onun mələklərinə, Onunla qarşılaşacağına və Onun elçilərinə iman gətirəsən, habelə (öldükdən sonra) diriləcəyinə inanasan.” O: “İslam nədir?”– deyə soruşdu. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “İslam (odur ki,) Allaha ibadət edib Ona (heç bir şeyi) şərik qoşmayasan, (vaxtlı-vaxtında, lazımınca) namaz qılasan, vacib buyrulmuş zəkəti verəsən və Ramazan ayını oruc tutasan.” O: “Ehsan nədir?”– deyə soruşdu. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Ehsan (odur ki,) Allaha, sanki Onu görürmüşsən kimi ibadət edəsən; sən Onu görməsəndə, (bil ki,) O, səni görür.” O: “Qiyamət nə zaman qopacaq?”– deyə soruşdu. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Bu haqda soruşulan soruşandan çox bilmir. Lakin sənə Qiyamətin əlamətlərini deyəcəyəm: kəniz öz ağasını doğacağı və kimliyi bəlli olmayan, dəvə otaran çobanlar hündür binalar tikməkdə bir-biri ilə yarışacaqları zaman (Qiyamət qopacaqdır. Bu da) yalnız Allahın bildiyi beş şeydən biridir.” Sonra Peyğəmbər ﷺ: **“Həqiqətən, Saatı (Qiyamətin qopacağı vaxtı) ancaq Allah bilir. Yağışı (istədiyi vaxt) göydən O yağdırır, bətlərdə olanı O bilir. Heç kəs səhər nə qazanacağını bilməz. Heç kəs harada öləcəyini bilməz. Allah isə, şübhəsiz ki, (hər şeyi) Biləndir, (hər şeydən) Xəbərdardır!”**¹ ayəsini oxudu. Sonra o adam dönüb getdi. Peyğəmbər ﷺ: “Onu geri qaytarın!”– deyə buyurdu. Lakin (əshabələr) ondan bir əsər-əlamət görmədilər. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Bu Cəbrail idi. İnsanlara dinlərini öyrətmək üçün gəlmişdi.” (əl-Buxari, 50)

35-ci fəsil.

Dininə görə (şübhəli şeylərdən)
çəkinən kimsənin fəziləti

۳۵- باب:

فَضْلُ مَنْ اسْتَبْرَأَ لِدِينِهِ

٤٨ - عَنْ الثُّعْمَانَ بْنِ بَشِيرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «الْحَلَالُ بَيْنَ وَالْحَرَامِ بَيْنَ، وَبَيْنَهُمَا مُشَبَّهَاتٌ لَا يَعْلَمُهَا كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ، فَمَنْ اتَّقَى الْمُسْتَبْهَاتِ اسْتَبْرَأَ لِدِينِهِ وَعَرْضِهِ، وَمَنْ وَقَعَ فِي الشُّبُهَاتِ كَرَّاعٍ يَرعى حَوْلَ الْحِمَى، يُوشِكُ أَنْ يُوَاقِعَهُ. أَلَا وَإِنَّ لِكُلِّ مَلِكٍ حِمًى، أَلَا إِنَّ حِمَى اللَّهِ فِي أَرْضِهِ مَحَارِمُهُ، أَلَا وَإِنَّ فِي الْجَسَدِ مُضْغَةً إِذَا صَلَحَتْ صَلَحَ الْجَسَدُ كُلُّهُ، وَإِذَا فَسَدَتْ فَسَدَ الْجَسَدُ كُلُّهُ. أَلَا وَهِيَ الْقَلْبُ». [رواه البخاري: ٥٢]

48. Nəmən ibn Bəşir رəvayət edir ki, mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitdim: “Halal da bəllidir, haram da. Bunların arasında (halal yaxud haram olduğu bəlli olmayan bəzi) şübhəli şeylər vardır ki, çox insanlar bunu bilməzlər. Kim

¹ “Loğman” surəsi, 34.

şübhəli şeylərdən çəkinsə, dinini və namusunu qorumuş olar. Kim şübhəli şeylərə dalsa, (mal-qarasını) qoruğun kənarında otaran çoban kimi, çox keçməz qoruğa düşər. Bilin ki, hər bir hökmdarın qoruğu vardır. Bilin ki, Allahın yer üzündəki qoruğu haram buyurduğu şeylərdir. Diqqət edin! Bədəndə bir ət parçası vardır. Əgər o yaxşı olarsa, bütün bədən yaxşı olar, yox əgər korlanarsa, bütün bədən korlanır. Bilin ki, o (ət parçası) qəlbdir.” (əl-Buxari, 52)

36-cı fəsil. Qənimətin beşdə birini vermək imandandır

۳۶- باب: أَذَاءُ الْخُمْسِ مِنَ الْإِيمَانِ

۴۹ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: إِنَّ وَفْدَ عَبْدِ الْقَيْسِ لَمَّا أَتَوْا النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «مَنْ الْقَوْمُ أَوْ مِنَ الْوَفْدِ». قَالُوا رَيْبَعَةٌ. قَالَ: «مَرْحَبًا بِالْقَوْمِ - أَوْ بِالْوَفْدِ - غَيْرَ خَزَايَا وَلَا نَدَامَى». فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّا لَا نَسْتَطِيعُ أَنْ نَأْتِيكَ إِلَّا فِي شَهْرِ الْحَرَامِ، وَبَيْنَنَا وَبَيْنَكَ هَذَا الْحَيُّ مِنْ كُفَّارٍ مُضِرٍّ، فَمَرْنَا بِأَمْرِ فَصْلٍ، نُخْبِرُ بِهِ مَنْ وَرَاءَنَا، وَنَدْخُلُ بِهِ الْجَنَّةَ. وَسَأَلُوهُ عَنِ الْأَشْرِيَةِ. فَأَمَرَهُمْ بِأَرْبَعٍ، وَنَهَاهُمْ عَنْ أَرْبَعٍ، أَمَرَهُمْ بِالْإِيمَانِ بِاللَّهِ وَحْدَهُ. قَالَ: «أَتَدْرُونَ مَا الْإِيمَانُ بِاللَّهِ وَحْدَهُ». قَالُوا اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: «شَهَادَةُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، وَإِقَامُ الصَّلَاةِ، وَإِيتَاءُ الزَّكَاةِ، وَصِيَامُ رَمَضَانَ، وَأَنْ تُعْطُوا مِنَ الْمَغْنَمِ الْخُمْسَ». وَنَهَاهُمْ عَنْ أَرْبَعٍ عَنِ الْحَتَمِ وَالذَّبَائِ وَالنَّقِيرِ وَالْمُزَفَّتِ. وَرَبَّمَا قَالَ الْمُقْتَرِ. وَقَالَ: «احْفَظُوهُمْ وَأَخْبِرُوا بِهِ مَنْ وَرَاءَكُمْ». [رواه البخاري: ۵۳]

49. İbn Abbas رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət edir ki, Abdul-Qeys (qəbiləsinin) nümayəndələri Peyğəmbərin ﷺ yanına gəldikdə o: “Siz kimlərdənsiniz?” – deyə soruşdu. Onlar: “Rəbiy'a (qəbiləsindənlik)” – deyə cavab verdilər. (Peyğəmbər ﷺ) buyurdu: “Xoş gəlmisiniz! Allah sizi utandırmasın, peşman eləməsin!” Onlar dedilər: “Ya Rəsulullah! Biz sənin yanına yalnız haram ayda gələ bilirik. Səninlə bizim aramızda Mudar qəbiləsinin kafirləri vardır. Odur ki, bizə (haqqı batildən ayırd edən) bəlli bir şey əmr et ki, onu geridə qalanlarımıza xəbər verək, onun sayəsində Cənnətə girək.” Onlar Peyğəmbərdən ﷺ içkilər barədə də soruşdular. Peyğəmbər ﷺ onlara dörd şeyi əmr etdi, dörd şeyi qadağan etdi. Onlara Tək Allaha iman gətirməyi əmr etdikdən sonra soruşdu: “Bilirsinizmi, Tək Allaha iman gətirmək nə deməkdir?” Onlar: “Allah və Onun rəsulu daha yaxşı bilir!” – dedilər. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “(Bu) – şəriki olmayan Tək Allahdan başqa (ibadətə haqqı olan) heç bir məbudun olmadığına və Muhəmmədin Onun elçisi olduğuna şəhadət vermək, namaz qılmaq, zəkat vermək, Ramazan orucunu tutmaq və qənimətlərdən beşdə birini (xüms¹) verməyinizdir.” (Peyğəmbər ﷺ) onlara dörd şeyi – həntəmi², dubbanı³, nəqiri⁴ və müzəffəti (yaxud müqəyyəri)⁵ qadağan etdi. Sonra dedi: “Buyurduqlarımı yadda saxlayın və bunları özünüzdən sonra gələnlərə xəbər verin.” (əl-Buxari, 53)

¹ Xüms – hərbi qənimətlərin beşdə bir hissəsi. Bu bir hissə yenə də beş hissəyə bölünür və sonra onun beşdə bir hissəsi müsəlman hökmdarının əlində qalır, qalan beşdə dörd hissə isə Quran bölgüsünə uyğun olaraq Muhəmməd Peyğəmbərin ﷺ qohumları – Həşimin zürriyyəti, yetimlər, kasıblar və ehtiyac içində olan müsafirlər arasında paylanır.

² Həntəm – tərkibinə yun və qan qatılmış gildən düzəldilmiş yaşıl rəngli cürdək. Əvvəllər bu cür qablarda şərab saxlayardılar.

³ Dubba – şərab saxlamaq üçün qurudulmuş boranından düzəldilmiş qab.

⁴ Nəqir – şərab saxlamaq üçün içi oyulmuş xurma kütüyündən düzəldilmiş qab.

⁵ Müzəffət, yaxud müqəyyər – şərab saxlamaq üçün yanları qatranla malalanmış qab.

**37-ci fəsil. Əməllərin ancaq
niyyətdə görə mötəbər sayılacağı
barədə varid olan hədis**

۳۷- باب:

مَا جَاءَ أَنَّ الْأَعْمَالَ بِالنِّيَّةِ

۵۰ - عَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّةِ، وَلِكُلِّ أَمْرٍ مَا نَوَى، فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ، فَهِيَ هِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ، وَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ لِدُنْيَا يُصِيبُهَا، أَوْ امْرَأَةٍ يَتَزَوَّجُهَا، فَهِيَ هِجْرَتُهُ إِلَى مَا هَاجَرَ إِلَيْهِ» [رواه البخاري: ۵۴]

50. Ömər ibn Xəttab ر.ə.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Əməllər ancaq niyyətlərə görədir. Hər kəsə də yalnız niyyət etdiyi şey qalacaqdır. Kimin hicrəti Allah və Onun elçisi üçündürsə, onun hicrəti Allah və Onun elçisi üçündür. Kimin də hicrəti əldə edəcəyi dünya (malından) və ya evlənəcəyi qadından ötrüdürsə, onun hicrəti hicrət etdiyi şeyə aiddir.” (əl-Buxari, 54)

۵۱ - عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «إِذَا أَتَفَقَ الرَّجُلُ عَلَى أَهْلِهِ يَحْتَسِبُهَا فَهُوَ لَهُ صَدَقَةٌ» [رواه البخاري: ۵۵]

51. Əbu Məsud ر.ə.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Bir adam savabını (yalnız Allahdan) umaraq varından ailəsinə xərcləsə, bu onun üçün sədəqə olar.” (əl-Buxari, 55)

38-ci fəsil.

**Peyğəmbərin ﷺ: «Din
nəsihətdir!»- sözü**

۳۸- باب:

قَوْلُ النَّبِيِّ ﷺ: ﴿الدِّينُ النَّصِيحَةُ﴾

۵۲ - عَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْبَجَلِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: بَايَعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَلَى إِقَامِ الصَّلَاةِ، وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ، وَالنَّصْحِ لِكُلِّ مُسْلِمٍ. [رواه البخاري: ۵۷]

52. Cərir ibn Abdullah əl-Bəcəli ر.ə.ə. rəvayət edir ki, mən namaz qılacağıma, zəkat verəcəyimə və hər bir müsəlmana nəsihət edəcəyimə dair Peyğəmbərə ﷺ beyət etdim. (əl-Buxari, 57)

۵۳ - عَنْهُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: فَإِنِّي أُتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ قُلْتُ أَبَايَعُكَ عَلَى الْإِسْلَامِ. فَشَرَطَ عَلَيَّ وَالنَّصْحَ لِكُلِّ مُسْلِمٍ. فَبَايَعْتُهُ عَلَى هَذَا. [رواه البخاري: ۵۸]

53. Cərir ibn Abdullah əl-Bəcəli ر.ə.ə. rəvayət edir ki, mən Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib dedim: “İslamda sabit qalacağıma dair sənə beyət edirəm.” Peyğəmbər ﷺ: “Hər bir müsəlmana nəsihət etməlisən”- deyə qarşıma şərt qoydu. Mən buna da beyət etdim. (əl-Buxari, 58)

۳ - كِتَابُ الْعِلْمِ

3 – Elm kitabı

1-ci fəsil. Elmin fəziləti

۱- باب: فَضْلُ الْعِلْمِ

۵۴ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: بَيْنَمَا النَّبِيُّ ﷺ فِي مَجْلِسٍ يُحَدِّثُ الْقَوْمَ جَاءَهُ أَغْرَابِيٌّ فَقَالَ مَتَى السَّاعَةُ فَمَضَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُحَدِّثُ فَقَالَ بَعْضُ الْقَوْمِ سَمِعَ مَا قَالَ فَكَرِهَ مَا قَالَ وَقَالَ بَعْضُهُمْ بَلْ لَمْ يَسْمَعْ حَتَّى إِذَا قَضَى حَدِيثَهُ قَالَ أَيْنَ أَرَاهُ السَّائِلُ عَنْ السَّاعَةِ قَالَ هَا أَنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ فَإِذَا ضَيَّعَتِ الْأَمَانَةُ فَانْتَظِرِ السَّاعَةَ قَالَ كَيْفَ إِضَاعَتُهَا قَالَ إِذَا وَسَدَ الْأَمْرُ إِلَى غَيْرِ أَهْلِهِ فَانْتَظِرِ السَّاعَةَ [رواه البخاري: ۵۹]

54. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, bir dəfə Peyğəmbər ﷺ camaatla söhbət edərkən bir bədəvi gəlib: “Qiyamət nə zaman qopacaq?” deyə soruşdu.” Peyğəmbər ﷺ isə söhbətinə davam etdi. Oradakılardan kimisi: “O, (bu bədəvinin) sözünü eşitdi, lakin bu onun xoşuna gəlmədi” – dedi, kimisi də: “Xeyr, o eşitmədi” – dedi. Nəhayət, o, söhbətini bitirdikdən sonra: “Qiyamət barədə soruşan adam haradadır?” – deyə soruşdu. (Bədəvi): “Mən buradayam, ya Rəsulullah!” – deyə cavab verdi. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Əmanət itiriləcəyi zaman Qiyaməti gözlə.” (Bədəvi): “Əmanət necə itiriləcək?” – deyə soruşdu. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “İşi, ona layiq olmayan adama tapşırdıqda Qiyaməti gözlə.” (əl-Buxari, 59)

2-ci fəsil. Elmi çatdırmaq məqsədilə səsini qaldıran adam

۲- باب: مَنْ رَفَعَ صَوْتَهُ بِالْعِلْمِ

۵۵ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رضي الله عنه قَالَ: تَخَلَّفَ عَنَّا النَّبِيُّ ﷺ فِي سَفَرَةٍ سَافَرْنَاهَا فَأَذْرَكْنَا وَقَدْ أَرْهَقْتُمَا الصَّلَاةَ وَنَحْنُ نَتَوَضَّأُ فَجَعَلْنَا نَمْسُحُ عَلَى أَرْجُلِنَا فَنَادَى بِأَعْلَى صَوْتِهِ وَيْلٌ لِلْأَعْقَابِ مِنَ النَّارِ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا. [رواه البخاري: ۶۰]

55. Abdullah ibn Amr رضي الله عنه rəvayət edir ki, səfərdə olduğumuz zaman Peyğəmbər ﷺ bizdən geri qaldı, sonra da namazın vaxtının çıxmağına az qalmış gəlib bizə çatdı. (Namazın vaxtı çıxacaqdı deyə), biz dəstəməz alıb ayaqlarımıza məsh etməyə başladıq. Peyğəmbər ﷺ (bunu görcək) uca səsle iki və ya üç dəfə belə buyurdu: “Atəşə girən topuqların vay halına!” (əl-Buxari, 60)

3-cü fəsil. İmamın öz havadarlarına onların biliyini yoxlamaq məqsədilə sual verməsi

۳- باب: طَرَحُ الْإِمَامِ الْمَسْأَلَةَ عَلَى أَصْحَابِهِ لِيَخْتَبِرَ مَا عِنْدَهُمْ مِنَ الْعِلْمِ

۵۶ - عَنْ ابْنِ عَمْرٍو رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: إِنَّ مِنَ الشَّجَرِ شَجَرَةً لَا يَسْقُطُ وَرْقُهَا وَإِنَّهَا مِثْلُ الْمُسْلِمِ حَدَّثُونِي مَا هِيَ قَالَ فَوَقَعَ النَّاسُ فِي شَجَرِ الْبُؤَادِي قَالَ عَبْدُ اللَّهِ فَوَقَعَ فِي نَفْسِي أَنَّهَا النَّخْلَةُ فَاسْتَحْيَيْتُ ثُمَّ قَالُوا حَدَّثْنَا مَا هِيَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: هِيَ النَّخْلَةُ. [رواه البخاري: ۶۱]

56. İbn Ömər رحمته rəvayət edir ki, bir gün Peyğəmbər ﷺ dedi: “Ağaclar içərisində elə bir ağac vardır ki, onun yarpağı tökülmür və o, müsəlmana bənzəyir. Deyin görüm, o nədir?” Camaat vadilərdə bitən ağacları sadalamağa başladı.

İbn Ömər رحمته dedi: “Mən onun xurma ağacı olduğunu düşündüm, lakin (bunu deməyə) utandım. Sonra camaat: “Söylə görək, o nədir, ya Rəsulullah?” – deyə soruşdular. Peyğəmbər ﷺ: “Bu, xurma ağacıdır” – dedi.” (əl-Buxari, 61)

4-cü fəsil. Hədis aliminin hüzurunda oxumaq və ya (hədisi) ona ərz etmək

٤ - باب:

الْقِرَاءَةُ وَالْعَرُضُ عَلَى الْمُحَدِّثِ

٥٧ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه قَالَ: بَيْنَمَا نَحْنُ جُلُوسٌ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي الْمَسْجِدِ دَخَلَ رَجُلٌ عَلَى جَمَلٍ فَأَنَاحَهُ فِي الْمَسْجِدِ ثُمَّ عَقَلَهُ ثُمَّ قَالَ لَهُمْ أَيُّكُمْ مُحَمَّدٌ وَالنَّبِيُّ ﷺ مُتَكِيٌّ بَيْنَ ظَهْرَانِيهِمْ فَقُلْنَا هَذَا الرَّجُلُ الْأَبْيَضُ الْمُتَكِيُّ فَقَالَ لَهُ الرَّجُلُ يَا ابْنَ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ قَدْ أَجَبْتُكَ فَقَالَ الرَّجُلُ لِلنَّبِيِّ ﷺ إِنِّي سَأَلْتُكَ فَمُشِدُّ عَلَيْكَ فِي الْمَسْأَلَةِ فَلَا تَجِدُ عَلَيَّ فِي نَفْسِكَ فَقَالَ سَلْ عَمَّا بَدَأَ لَكَ فَقَالَ أَسْأَلُكَ بِرَبِّكَ وَرَبِّ مَنْ قَبْلَكَ أَلِلَّهِ أَرْسَلَكَ إِلَى النَّاسِ كُلِّهِمْ فَقَالَ اللَّهُمَّ نَعَمْ قَالَ أَنْشُدْكَ بِاللَّهِ أَلِلَّهِ أَمَرَكَ أَنْ تُصَلِّيَ الصَّلَوَاتِ الْخَمْسَ فِي الْيَوْمِ وَاللَّيْلَةِ قَالَ اللَّهُمَّ نَعَمْ قَالَ أَنْشُدْكَ بِاللَّهِ أَلِلَّهِ أَمَرَكَ أَنْ تَصُومَ هَذَا الشَّهْرَ مِنَ السَّنَةِ قَالَ اللَّهُمَّ نَعَمْ قَالَ أَنْشُدْكَ بِاللَّهِ أَلِلَّهِ أَمَرَكَ أَنْ تَأْخُذَ هَذِهِ الصَّدَقَةَ مِنْ أَغْنِيَانَا فَتَقْسِمَهَا عَلَى فَقَرَائِنَا فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ اللَّهُمَّ نَعَمْ فَقَالَ الرَّجُلُ آمَنْتُ بِمَا جِئْتَ بِهِ وَأَنَا رَسُولٌ مِنْ وَرَائِي مِنْ قَوْمِي وَأَنَا ضِمَامٌ بِنُ تَعْلَبَةَ أَخُو بَنِي سَعْدِ بْنِ بَكْرٍ. [رواه البخاري: ٦٣]

57. Ənəs رضي الله عنه rəvayət edir ki, biz Peyğəmbərlə ﷺ birgə məsciddə oturduğumuz zaman bir kişi dəvənin üstündə oraya yaxınlaşdı. Kişi dəvəni məsciddə dizi üstə çökdürdükdən sonra onu buxovladı, sonra da: “Hansınız Muhəmməddir?” – deyə soruşdu. Bu vaxt Peyğəmbər ﷺ əshabələrin arasında söykənib oturmuşdu. Biz: “(Axtardığın adam) söykənib oturan bu ağbənz kişidir” – dedik. (Kişi): “Ey Abdul-Müttəlibin oğlu!” – deyə müraciət etdi. Peyğəmbər ﷺ: “Səni eşidirəm” – deyə buyurdu. (Kişi) dedi: “Mən səndən (bəzi şeylər) soruşacağam və sənə çox çətin suallar verəcəyəm. Odur ki, mənə acığın tutmasın.” Peyğəmbər ﷺ ona: “Ağlına gələni soruş” – deyə buyurdu. (Kişi) dedi: “Səni and verirəm sənənin və səndən əvvəlkilərin Rəbbinə, (de görüm) səni bütün insanlara Allahımı (elçi) göndərdi?” (Peyğəmbər ﷺ): “Allah (şahiddir ki,) belədir!” – deyə buyurdu. (Kişi) dedi: “Səni and verirəm Allaha, (de görüm) gecə və gündüz beş vaxt namaz qılmağımızı sənə Allahımı əmr etdi?” (Peyğəmbər ﷺ): “Allah (şahiddir ki,) belədir!” – deyə buyurdu. (Kişi) dedi: “Səni and verirəm Allaha, (de görüm) ilin bu (bəlli) ayında oruc tutmağımızı sənə Allahımı əmr etdi?” (Peyğəmbər ﷺ): “Allah (şahiddir ki,) belədir!” – deyə buyurdu. (Kişi) dedi: “Səni and verirəm Allaha, (de görüm) varlılarımızdan sədəqə alıb kasıblarımıza paylaşdırmağı sənə Allahımı əmr etdi?” (Peyğəmbər ﷺ): “Allah (şahiddir ki,) belədir!” – deyə buyurdu. (Kişi) dedi: “Mən sənənin gətirdiyinə iman gətirdim, mən qövmümün sənənin yanına göndərdiyi elçisiyəm, mən Sə'd ibn Bəkr oğullarının qardaşı – Di-mam ibn Sələbəyəm.” (əl-Buxari, 63)

۵۸ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بَعَثَ بِكِتَابِهِ رَجُلًا وَأَمَرَهُ أَنْ يَدْفَعَهُ إِلَى عَظِيمِ الْبَحْرَيْنِ فَدَفَعَهُ عَظِيمُ الْبَحْرَيْنِ إِلَى كِسْرَى فَلَمَّا قَرَأَهُ مَرَّفَهُ. فَحَسِبْتُ أَنَّ ابْنَ الْمُسَيَّبِ قَالَ: فَدَعَا عَلَيْهِمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ يُمَزَّقُوا كُلُّ مُمَزَّقٍ. [رواه البخاري: ٦٤]

58. İbn Abbas رəvayət edir ki, Allahın elçisi ﷺ bir kişiye məktub verib onu Bəhreynin hökmdarına çatdırmağı əmr etdi. Bəhreynin hökmdarı da onu Xosrova təslim etdi. (Xosrov) məktubu oxuduqdan sonra onu cırıq-cırıq etdi. (Hədisin rəvilərindən olan İbn Şihab) deyir ki, zənnimcə Səid ibn əl-Museyyib demişdir: "Allahın elçisi ﷺ onlara: "Cırıq-cırıq olsunlar"— deyər bəddua etdi." (əl-Buxari, 64)

۵۹ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَتَبَ النَّبِيُّ ﷺ كِتَابًا أَوْ أَرَادَ أَنْ يَكْتُبَ فَقِيلَ لَهُ إِنَّهُمْ لَا يَقْرَءُونَ كِتَابًا إِلَّا مَخْتُومًا فَاتَّخَذَ خَاتَمًا مِنْ فِصَّةِ نَفْسِهِ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى بَيَاضِهِ فِي يَدِهِ. [رواه البخاري: ٦٥]

59. Ənəs ibn Malik رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ məktub yazdırdı və ya yazdırmaq istədi. Ona: "O (hökmdarlar) möhürsüz məktubları oxumurlar"— deyildi. Buna görə də o, üstündə: "Mühəmməd Rəsulullah" sözü həkk edilmiş gümüş üzük düzəltirdi. Bu üzüyün Peyğəmbərin ﷺ əlində iz qoymuş bəyazlığı hələ də gözlərim önündədir. (əl-Buxari, 65)

۶۰ - عَنْ أَبِي وَاقِدٍ اللَّيْثِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بَيْنَمَا هُوَ جَالِسٌ فِي الْمَسْجِدِ وَالنَّاسُ مَعَهُ، إِذْ أَقْبَلَ ثَلَاثَةُ نَفَرٍ، فَأَقْبَلَ اثْنَانِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَذَهَبَ وَاحِدٌ، قَالَ فَوْقًا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَمَّا أَحَدُهُمَا فَرَأَى فُرْجَةَ فِي الْحَلَقَةِ فَجَلَسَ فِيهَا، وَأَمَّا الْآخَرُ فَجَلَسَ خَلْفَهُمْ، وَأَمَّا الثَّالِثُ فَأَذْبَرَ ذَاهِبًا، فَلَمَّا فَرَغَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «أَلَا أُخْبِرُكُمْ عَنِ النَّفَرِ الثَّلَاثَةِ أَمَّا أَحَدُهُمْ فَأَوَى إِلَى اللَّهِ، فَأَوَاهُ اللَّهُ، وَأَمَّا الْآخَرُ فَاسْتَحْيَا، فَاسْتَحْيَا اللَّهُ مِنْهُ، وَأَمَّا الْآخَرُ فَأَعْرَضَ، فَأَعْرَضَ اللَّهُ عَنْهُ». [رواه البخاري: ٦٦]

60. Əbu Vaqid əl-Leysi رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ camaatla birlikdə məsciddə oturarkən, (oraya) üç nəfər gəldi. İki Peyğəmbərə ﷺ tərəf yönəldi, biri isə çıxıb getdi. O iki nəfər Peyğəmbərin ﷺ yanında dayandı. Onlardan birisi dövrə vurub oturmuş camaatın arasında boş yer görüb orada əyləşdi. O birisi də onların arxa tərəfində əyləşdi. Üçüncüsü isə üz çevirib getdi. Peyğəmbər ﷺ söhbətini bitirdikdən sonra dedi: "Bu üç nəfər barədə sizə xəbər verimmi? Onlardan biri Allaha sığındı, Allah da ona sığınacaq verdi. Digəri utandı, Allah da ondan utandı. Üçüncüsünə gəldikdə isə, o, üz döndərdi, Allah da ondan üz döndərdi." (əl-Buxari, 66)

5-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ:
«Bəzən, özünə (hədis) rəvayət edilmiş kəs, (bilavasitə) eşidən kəsdən yaxşı qavrayır»— sözü

۵- باب: قَوْلُ النَّبِيِّ ﷺ:
﴿رُبَّ مُبَلِّغٍ أَعْوَى مِنْ سَامِعٍ﴾

۶۱ - عَنْ أَبِي بَكْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، ذَكَرَ النَّبِيُّ ﷺ قَعْدَ عَلَى بَعِيرِهِ، وَأَمْسَكَ إِنْسَانٌ بِخِطَامِهِ - أَوْ بِرِمَامِهِ - قَالَ: «أَيُّ يَوْمٍ هَذَا؟» فَسَكَتْنَا حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ سَيُسَمِّيهِ سِوَى اسْمِهِ. قَالَ: «أَلَيْسَ يَوْمَ النَّحْرِ؟» قُلْنَا بَلَى. قَالَ: «فَأَيُّ شَهْرٍ

هَذَا؟» فَسَكَنَّا حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ سَيَسْمِيهِ بغير اسمه. فَقَالَ: «أَلَيْسَ بِذِي الْحِجَّةِ؟» قُلْنَا بَلَى. قَالَ: «فَإِنَّ دِمَاءَكُمْ وَأَمْوَالَكُمْ وَأَعْرَاضَكُمْ بَيْنَكُمْ حَرَامٌ كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا، فِي شَهْرِكُمْ هَذَا، فِي بَلَدِكُمْ هَذَا. لِيُبْلَغَ الشَّاهِدُ الْعَائِبَ، فَإِنَّ الشَّاهِدَ عَسَى أَنْ يُبْلَغَ مَنْ هُوَ أَوْعَى لَهُ مِنْهُ». [رواه البخاري: ٦٧]

61. Əbu Bəkrə ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ (vida həccində) dəvəsinə mindi. Bir nəfər dəvənin ovsarından (yaxud noxtasından tutmuşdu). Peyğəmbər ﷺ: “Bu, hansı gündür?” – deyə soruşdu. Biz susduq, hətta onun başqa bir ad deyəcəyini zənn etdik. O dedi: “Məgər (bu gün) qurban günü deyilmi?” Biz: “Bəli!” – deyə cavab verdik. Peyğəmbər ﷺ: “Bu, hansı aydır?” – deyə soruşdu. Biz susduq, hətta, onun başqa bir ad deyəcəyini güman etdik. O dedi: “Məgər (bu ay) zülhiccə ayı deyilmi?” Biz: “Bəli!” – deyə cavab verdik. O buyurdu: “Sizin qanınız, malınız və namusunuz, bu ayınız da və bu şəhəriniz də, bu gününüzün haramlığı kimi bir-birinə haramdır. Qoy burada olanlar (əşitdiklərini) aramızda olmayanlara təbliğ etsinlər. Ola bilsin ki, burada olan kəs (bunu) daha yaxşı qavrayan bir kimsəyə çatdırırsın.” (əl-Buxari, 67)

6-cı fəsil. Peyğəmbər ﷺ (əsha-bələri) qaçmasınlar deyə, onlara yalnız münasib gördükdə öyüd-nəsihət edər və elm öyrədər

٦- باب: مَا كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَتَخَوَّلُهُمْ بِالْمَوْعِظَةِ وَالْعِلْمِ كَيْ لَا يَنْفَرُوا

٦٢ - عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَتَخَوَّلُنَا بِالْمَوْعِظَةِ فِي الْأَيَّامِ، كَرَاهَةَ السَّامَةِ عَلَيْنَا. [رواه البخاري: ٦٨]

62. İbn Məsud rəvayət edir ki, (söylədikləri) bizi üzməsin deyə, Peyğəmbər ﷺ bizə (yalnız münasib) günlərdə öyüd-nəsihət edər. (əl-Buxari, 68)

٦٣ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «يَسْرُوا وَلَا تُعَسِّرُوا، وَبَشِّرُوا وَلَا تُنْفَرُوا». [رواه البخاري: ٦٩]

63. Ənəs rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Asanlaşdırın, çətinləşdirməyin. Müjdələyin, nifrət oyatmayın.” (əl-Buxari, 69)

7-ci fəsil. Allah kimə xeyir nəsib etmək istəsə, ona dini başa düşməyi müyəssər edər

٧- باب: مَنْ يُرِدِ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا يُفَقِّهْهُ فِي الدِّينِ

٦٤ - عَنْ مُعَاوِيَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: «مَنْ يُرِدِ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا يُفَقِّهْهُ فِي الدِّينِ، وَإِنَّمَا أَنَا قَاسِمٌ وَاللَّهُ يُعْطِي، وَلَنْ تَزَالَ هَذِهِ الْأُمَّةُ قَائِمَةً عَلَى أَمْرِ اللَّهِ لَا يَضُرُّهُمْ مَنْ خَالَفَهُمْ حَتَّى يَأْتِيَ أَمْرُ اللَّهِ». [رواه البخاري: ٧١]

64. Müaviyə rəvayət edir ki, mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitdim: “Allah kimə xeyir nəsib etmək istəsə, ona dini başa düşməyi müyəssər edər. Mən yalnız paylaşırdım. Verən isə Allahdır. Bu ümmətin (bir qismi) Allahın əmri gəlincəyə qədər (Qiyamət qopanaqədər) Allahın dini üzərində sabit qalacaq və belələrinə müxalif olanlar onlara heç bir zərər verə bilməyəcəklər.” (əl-Buxari, 71)

8-ci fəsil. Elmi dərinlən bilmək

۸- باب: الْفَهْمُ فِي الْعِلْمِ

۶۵ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: كُنَّا عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ فَأَتَى بِجُمَارٍ فَقَالَ «إِنَّ مِنَ الشَّجَرِ شَجَرَةً مِثْلُهَا كَمِثْلِ الْمُسْلِمِ». فَأَرَدْتُ أَنْ أَقُولَ هِيَ النَّخْلَةُ، فَإِذَا أَنَا أَصْغَرُ الْقَوْمِ فَسَكَتُ، قَالَ النَّبِيُّ ﷺ «هِيَ النَّخْلَةُ». [رواه البخاري: ۷۲]

65. İbn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət edir ki, biz Peyğəmbərin ﷺ yanında ikən (oraya) xurma ağacının özəyi gətirildi və Peyğəmbər ﷺ: “Ağaclar içərisində elə bir ağac vardır ki, onun məsəli müsəlmanın məsələsinə bənzəyir” – dedi. Mən, o xurma ağacıdır demək istədim, lakin baxdım ki, orada oturanların ən kiçiyi mənəm və buna görə də susdum. Peyğəmbər ﷺ: “Bu, xurma ağacıdır” – dedi. (əl-Buxari, 72)

9-cu fəsil. Elm və hikmət (bəxş edilmiş kəsə) qibtə etmək

۹- باب:

الْاِغْتِبَاطُ فِي الْعِلْمِ وَالْحِكْمَةِ

۶۶ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ «لَا حَسَدَ إِلَّا فِي اثْنَتَيْنِ رَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ مَالًا فَسَلَّطَ عَلَى هَلَكَهٖ فِي الْحَقِّ، وَرَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ الْحِكْمَةَ، فَهُوَ يَقْضِي بِهَا وَيُعَلِّمُهَا». [رواه البخاري: ۷۳]

66. Abdullah ibn Məsud رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Yalnız iki nəfərə həsəd aparmaq olar: o adama ki, Allah ona var-dövlət vermiş, o da bu var-dövlətdən haqq yolda xərcləmişdir; bir də o adama ki, Allah ona hikmət bəxş etmiş, o da bununla hökm etmiş və bunu başqalarına öyrətmişdir.” (əl-Buxari, 73)

10-cu fəsil. Peyğəmbərin ﷺ: «Allahım, ona Kitabı öyrət»– sözü

۱۰- باب:

قَوْلُ النَّبِيِّ ﷺ: «اللَّهُمَّ عَلِّمَهُ الْكِتَابَ»

۶۷ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: ضَمِنَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَقَالَ: «اللَّهُمَّ عَلِّمَهُ الْكِتَابَ». [رواه البخاري: ۷۵]

67. İbn Abbas رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ məni bağrına basıb dedi: “Allahım, ona Kitabı¹ öyrət!” (əl-Buxari, 75)

11-ci fəsil. Uçağın neçə yaşından eşitdiyi (hədislər) məqbul sayıla bilər

۱۱- باب:

مَتَى يَصِحُّ سَمَاعُ الصَّغِيرِ

۶۸ - عَنْهُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: أُقْبِلْتُ رَاكِبًا عَلَى حِمَارٍ أَتَانِ، وَأَنَا يَوْمَئِذٍ قَدْ نَاهَزْتُ الْإِحْتِلَامَ، وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي بِمَنَى إِلَى غَيْرِ جِدَارٍ، فَمَرَرْتُ بَيْنَ يَدَيْ بَعْضِ الصَّفِّ وَأَرْسَلْتُ الْأَتَانَ تَرْتَعُ، فَدَخَلْتُ فِي الصَّفِّ، فَلَمْ يُنْكَرْ ذَلِكَ عَلَيَّ. [رواه البخاري: ۷۶]

¹ Yəni Qurani.

68. İbn Abbas رضی اللہ عنہ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ Minada¹ (camaata) sütrəsiz² halda namaz qıldırarkən mən dişi eşşəyin üstündə oraya yaxınlaşdım. O vaxt mən artıq həddi-bülüğa çatmışdım. Mən (eşşəyin üstündə) cərgələrdən birinin önündən keçdim, (sonra da) eşşəyi otlamağa buraxdım. Özüm isə cərgəyə daxil oldum. Bu (hərəkətimə) görə heç kəs mənə irad tutmadı. (əl-Buxari, 76)

٦٩ - عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الرَّبِيعِ رضی اللہ عنہ قَالَ عَقَلْتُ مِنَ النَّبِيِّ ﷺ مَجَّةً مَجَّهَا فِي وَجْهِهِ وَأَنَا ابْنُ خَمْسٍ سِنِينَ مِنْ ذَلِيقِ [رواه البخاري: ٧٧]

69. Mahmud ibn Rabi رضی اللہ عنہ demişdir: “Beş yaşımda ikən Peyğəmbərin ﷺ su qabından (ağızına su alıb) üzümə püskürtdüyünü yadımda saxlamışam. (əl-Buxari, 77)

12-ci fəsil.

Elm öyrənən və başqalarına öyrədən kimsənin fəziləti

١٢- باب:

فَضْلُ مَنْ عِلْمٍ وَ عِلَّمٍ

٧٠ - عَنْ أَبِي مُوسَى رضی اللہ عنہ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «مَثَلُ مَا بَعَثَنِي اللَّهُ بِهِ مِنَ الْهُدَى وَالْعِلْمِ كَمَثَلِ الْغَيْثِ الْكَثِيرِ أَصَابَ أَرْضًا، فَكَانَ مِنْهَا نَقِيَّةٌ قَبِلَتِ الْمَاءَ، فَأَنْبَتَتِ الْكَلَّاءَ وَالْعُشْبَ الْكَثِيرَ، وَكَانَتْ مِنْهَا أَجَادِبُ أَمْسَكَتِ الْمَاءَ، فَفَنَعَ اللَّهُ بِهَا النَّاسَ، فَشَرَبُوا وَسَقَوْا وَزَرَعُوا، وَأَصَابَتْ مِنْهَا طَائِفَةٌ أُخْرَى، إِنَّمَا هِيَ قِيعَانٌ لَا تُمْسِكُ مَاءً، وَلَا تُنْبِتُ كَلًّا، فَذَلِكَ مَثَلُ مَنْ فَقِهَ فِي دِينِ اللَّهِ وَنَفَعَهُ مَا بَعَثَنِي اللَّهُ بِهِ، فَعِلِمٌ وَعِلْمٌ، وَمَثَلُ مَنْ لَمْ يَرْفَعْ بِذَلِكَ رَأْسًا، وَلَمْ يَقْبَلْ هُدَى اللَّهِ الَّذِي أُرْسِلْتُ بِهِ». [رواه البخاري: ٧٩]

70. Əbu Musa رضی اللہ عنہ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə demişdir: “Allahın mənim vasitəmlə göndərdiyi doğru yol göstəricisi və elm, torpağa düşən bol yağmura bənzəyir. Bu torpağın bir qismi münbit olduğundan, suyu canına çəkib *növbə-növ* bitkilər və çoxlu otlar yetişdirir; bir qismi də quru olduğundan, suyu *üstündə* saxlayır və Allah da onunla insanları faydalandırır. Onlar bu sudan içir, üstəlik heyvanlarını və əkin sahələrini də sulayırlar; bu yağışın düşdüyü elə bir yer də vardır ki, ora hamar olduğundan, nə suyu (üstündə) saxlayır, nə də bir bitki yetişdirir. Bu, Allahın dinini dərk edən, Allahın mənim vasitəmlə göndərdiyindən faydalanan, elm öyrənən və (bunu başqalarına) öyrədən kimsə ilə, buna tərəf başını belə qaldırmayan və Allahın mənim vasitəmlə göndərdiyi doğru yol göstəricisini qəbul etməyən kimsənin məsəlidir.” (əl-Buxari, 79)

13-cü fəsil.

Elmin aradan qaldırılması və cahilliyn meydana çıxması

١٣- باب:

رَفْعُ الْعِلْمِ وَ ظُهُورُ الْجَهْلِ

٧١ - عَنْ أَنَسٍ رضی اللہ عنہ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «إِنَّ مِنْ أَشْرَاطِ السَّاعَةِ أَنْ يُرْفَعَ الْعِلْمُ، وَيُنْبَتَ الْجَهْلُ، وَيُشْرَبَ الْخَمْرُ، وَيَظْهَرَ الزَّوْنُ». [رواه البخاري: ٨٠]

¹ Mina – Məkkə yaxınlığındakı vadidir.

² Namaz qıldığında qarşıya qoyulan, hündürlüyü də təqribən dirsək boyda olan ağac və ya ona bənzər əşya sütrə adlanır.

71. Ənəs رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə demişdir: “Elmin aradan qaldırılması, cahilliyin kök atması, şərəbin (çox) içilməsi və zinakarlığın yayılması Qiya-mət Saatının əlamətlərindəndir.” (əl-Buxari, 80)

۷۲ - عَنْهُ رضي الله عنه قَالَ: لأَحَدُنْكُمْ حَدِيثًا لَا يُحَدِّثُكُمْ أَحَدٌ بَعْدِي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ «مَنْ أَشْرَاطُ السَّاعَةِ أَنْ يَقْلَ الْعِلْمُ، وَيَظْهَرَ الْجَهْلُ، وَيَظْهَرَ الزُّنَا، وَتَكْثُرَ النِّسَاءُ وَيَقْلَ الرِّجَالُ، حَتَّى يَكُونَ لِخَمْسِينَ امْرَأَةً الْقَيْمُ الْوَاحِدُ». [رواه البخاري: ۸۱]

72. Ənəs رضي الله عنه belə demişdir: “Sizə elə bir hədis danışacağam ki, məndən sonra heç bir kimsə onu sizə rəvayət etməyəcəkdir. Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitdim: “Elmin azalması, cahilliyin meydana çıxması, zinakarlığın yayılması və əlli qadına bir kişi düşəcək qədər qadınların çoxalıb kişilərin isə azalması Qiyamət Saatının əlamətlərindəndir.” (əl-Buxari, 81)

14-cü fəsil. Elmin fəziləti

۱۴- باب: فَضْلُ الْعِلْمِ

۷۳ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ «بَيْنَا أَنَا نَائِمٌ أُتِيتُ بِقَدَحٍ لَبَنٍ، فَشَرِبْتُ حَتَّى إِنِّي لَأَرَى الرَّيَّ يَخْرُجُ فِي أَظْفَارِي، ثُمَّ أُعْطِيتُ فَضْلِي عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ». قَالُوا فَمَا أَوْلَتْهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: «الْعِلْمُ». [رواه البخاري: ۸۲]

73. İbn Ömər رضي الله عنه rəvayət edir ki, mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitdim: “Yuxuda (gördüm ki,) mənə bir cam süd gətirdilər. (Mən bu süddən) o qədər içdim ki, nəhayət, dırnaqlarımın ucundan tər axdığını gördüm (doyduğumu hiss etdim). Sonra artığımı Ömər ibn Xəttaba verdim.” Əshabələr: “Sən bu yuxunu necə yozdun, ya Rəsulullah?”– deyə soruşdular. O: “Elm!”– deyə cavab verdi. (əl-Buxari, 82)

15-ci fəsil. Heyvanın və ya başqa bir şeyin üzərində oturulu halda fitva vermək

۱۵- باب:

الْفُتْيَا وَهُوَ وَاقِفٌ عَلَى الدَّابَّةِ وَغَيْرِهَا

۷۴ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ رضي الله عنه: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَقَفَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ بِمَنْىَ لِلنَّاسِ يَسْأَلُونَهُ، فَجَاءَهُ رَجُلٌ فَقَالَ لَمْ أَشْعُرْ فَحَلَقْتُ قَبْلَ أَنْ أَذْبَحَ. فَقَالَ: «أَذْبَحْ وَلَا حَرَجَ». فَجَاءَ آخَرُ فَقَالَ لَمْ أَشْعُرْ، فَتَحَرْتُ قَبْلَ أَنْ أُرْمِيَ. قَالَ: «ارْمِ وَلَا حَرَجَ». فَمَا سَأَلَ النَّبِيَّ ﷺ عَنْ شَيْءٍ قُدِّمَ وَلَا أُخِّرَ إِلَّا قَالَ أَفْعَلْ وَلَا حَرَجَ. [رواه البخاري: ۸۳]

74. Abdullah ibn Amr ibn As رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ vida həccində, ona sual verən insanlar olduğuna görə Mina vadisində dayandı. Bir nəfər onun yanına gəlib: “Bilmədim, qurban kəsməzdən əvvəl başımı qırıxdırdım”– dedi. (Peyğəmbər ﷺ): “Eyib etməz, (get, indi) kəs!”– deyə buyurdu. Başqa birisi gəlib: “Bilmədim, (şeytana) daş atmazdan əvvəl qurban kəsdim”– dedi. (Peyğəmbər ﷺ): “Eybi yoxdur, (get, indi) at!”– deyə buyurdu. (Həmin gün) Peyğəmbərdən ﷺ (qurban kəsmək, baş qırıxdırmaq, daş atmaq, təvaf etmək kimi həcc ayinlərindən) önə keçirilmiş və ya təxirə salınmış hansı bir şey haqqında soruşdularsa, o sadəcə: “Eybi yoxdur, (get, indi) elə”– deyə buyurdu.” (əl-Buxari, 83)

16-cı fəsil.

Əl və ya baş ilə işarə etməklə
suala cavab vermək

۱۶- باب:

مَنْ أَجَابَ الْفَتْيَا بِإِشْرَاةِ الرَّأْسِ وَالْيَدِ

۷۵ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «يُقْبَضُ الْعِلْمُ، وَيُظْهَرُ الْجَهْلُ وَالْفِتْنُ، وَيَكْثُرُ الْهَرْجُ». قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا الْهَرْجُ؟ فَقَالَ هَكَذَا بِيَدِهِ، فَحَرَّفَهَا، كَأَنَّهُ يُرِيدُ الْقَتْلَ. [رواه البخاري: ۸۵]

75. Əbu Hureyrə رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ: "(Qiyamətə yaxın) elm aradan qaldırılacaq, cəhəlat və fitnələr üzə çıxacaq və hərç¹ çoxalacaq" – dedi. Ondan: "Hərç nədir, ya Rəsulullah?" – deyə soruşdular. O, əlini çəpəki vəziyyətdə yuxarıdan aşağı endirib: "Bax belə" – deyə buyurdu, sanki qətl törədiləcəyini qəsd edirdi. (Əl-Buxari, 85)

۷۶ - عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ رضي الله عنها قَالَتْ أَتَيْتُ عَائِشَةَ وَهِيَ تُصَلِّي فَقُلْتُ مَا شَأْنُ النَّاسِ فَأَشَارَتْ إِلَى السَّمَاءِ، فَإِذَا النَّاسُ قِيَامٌ، فَقَالَتْ سُبْحَانَ اللَّهِ. قُلْتُ آيَةً فَأَشَارَتْ بِرَأْسِهَا، أَى نَعَمْ، فَقُمْتُ حَتَّى تَجَلَّيَ الْعَشِيُّ، فَجَعَلْتُ أَصْبُ عَلَى رَأْسِي الْمَاءَ، فَحَمَدَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ النَّبِيَّ ﷺ وَأَتْنِي عَلَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: «مَا مِنْ شَيْءٍ لَمْ أَكُنْ أُرِيتهُ إِلَّا رَأَيْتُهُ فِي مَقَامِي حَتَّى الْجَنَّةِ وَالنَّارِ، فَأُوحِيَ إِلَيَّ أَنَّكُمْ تُفْتَنُونَ فِي قُبُورِكُمْ، مِثْلَ - أَوْ قَرِيبًا لَا أَذْرِي أَى ذَلِكَ قَالَتْ أَسْمَاءُ - مِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ، يُقَالُ مَا عَلِمْتُكَ بِهَذَا الرَّجُلِ فَأَمَّا الْمُؤْمِنُ - أَوْ الْمُؤْمِنُ لَا أَذْرِي بَأَيِّهِمَا قَالَتْ أَسْمَاءُ - فَيَقُولُ هُوَ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ جَاءَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَى، فَاجْتَبْنَا وَاتَّبَعْنَا، هُوَ مُحَمَّدٌ. ثَلَاثًا، فَيَقُولُ نَمْ صَالِحًا، قَدْ عَلِمْنَا إِنْ كُنْتَ لَمُوقِنًا بِهِ، وَأَمَّا الْمُنَافِقُ - أَوْ الْمُرْتَابُ لَا أَذْرِي أَى ذَلِكَ قَالَتْ أَسْمَاءُ - فَيَقُولُ لَا أَذْرِي، سَمِعْتُ النَّاسَ يَقُولُونَ شَيْئًا فَقُلْتُهُ». [رواه البخاري: ۸۶]

76. Əsma bint Əbu Bəkr رضي الله عنها rəvayət edir ki, (günəş tutulduğu vaxt) mən Aişənin yanına gəldim, (o vaxt) o namaz qılırdı. Mən: "İnsanlara nə olub?" – deyə soruşdum. O, (günəşin tutulduğunu bildirmək üçün əli ilə) göyə işarə etdi. (Mən məscidə tərəf boylanıb gördüm ki,) camaat namaz qılır. (Aişə): "Allah pak və müqəddəsdir!" – dedi. Mən: "(Bu,) əlamətdirmi?" – deyə soruşdum. O, başı ilə işarə edib (mənim sözümlə) təsdiqlədi. Bu səbəbdən mən də namaza durdum. Nəhayət, halsızlaşıb əldən düşdüm və başıma su tökməyə başladım. (Namazdan sonra) Peyğəmbər ﷺ qüdrətli və əzəmətli Allaha həmd edib Onun şəninə təriflər dedi, sonra da belə buyurdu: "Bu yerdə mən, əvvəllər mənə göstərilmiş hər bir şeyi, hətta, Cənnət və Cəhənnəmi gördüm. Mənə vəhy olundu ki, siz qəbirlərinizdə məsihi-dəccalın imtahanına bənzər (və ya buna yaxın²) bir imtahanla cəkiləcəksiniz. (Dünyasını dəyişmiş kimsədən): "Bu adam³ haqqında nə bilirsən?" – deyə soruşacaqlar. Mömin (yaxud yəqinliklə inanan⁴) bəndə: "Bu, Allahın elçisi Muhəmməddir. O, bizə dəlillər və doğru yol göstəricisi gətirdi. Biz də (onun dəvətini) qəbul edib (onun) ardınca getdik. Bu, Muhəmməddir!" – deyəcək. O bunu üç dəfə təkrar edəcək. Bundan sonra (mələklər) ona: "Rahat yat! Biz artıq sənə ona qətiyyətlə iman gətirdiyini bildik" – deyəcəklər. Müna-

¹ "Hərç" sözünün hərfi tərcüməsi, əmin-amanlıq və qayda-qanunun olmadığı vəziyyət, qarışıqlıq, nizam-sızlıq, çaxnaşma, araqarışma, vəlvələ, mərəkə, hərç-mərdlik deməkdir.

² Bu, hədisi rəvayət edən ravilərdən birinin şəkkidir.

³ Burada "bu adam" deyildikdə, Muhəmməd Peyğəmbər ﷺ qəsd edilir.

⁴ Bu, hədisi rəvayət edən ravilərdən birinin şəkkidir.

fiq (və ya qəlbində şübhə olan) adam isə: “Bilmirəm, mən sadəcə insanların bəzi şeylər danışdıqlarını eşidir və həmin şeyi mən də deyirdim” – deyəcək. (əl-Buxari, 86)

17-ci fəsil.

Ortaya çıxmış bir məsələnin həllini tapmaq məqsədilə səfərə çıxmaq və ailəyə də öyrətmək

۱۷- باب:

الرَّحْلَةُ فِي الْمَسْأَلَةِ النَّازِلَةِ، وَتَعْلِيمِ أَهْلِهِ

۷۷ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ عَنْ عُقْبَةَ بْنِ الْحَارِثِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ تَزَوَّجَ ابْنَتَهُ لَأَبِي إِهَابِ بْنِ عَزِيزٍ، فَأَتَتْهُ امْرَأَةٌ فَقَالَتْ إِنِّي قَدْ أَرْضَعْتُ عُقْبَةَ وَالَّتِي تَزَوَّجَ بِهَا. فَقَالَ لَهَا عُقْبَةُ مَا أَعْلَمُ أَنَّكَ أَرْضَعْتَنِي وَلَا أَخْبَرْتَنِي. فَكَرَبَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِالْمَدِينَةِ فَسَأَلَهُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «كَيْفَ وَقَدْ قِيلَ». فَفَارَقَهَا عُقْبَةُ، وَنَكَحَتْ زَوْجًا غَيْرَهُ. [رواه البخاري: ۸۸]

77. Abdullah ibn Əbu Müleykə ر.əvayət edir ki, Uqbə ibn əl-Haris ر.əvayət edir ki, Əbu İhab ibn Əzizin qızı ilə evləndikdən sonra onun yanına bir qadın gəlib: “Uqbəni də, onun evləndiyi qadını da mən əmizdirmişəm” – dedi. Uqbə ona: “Məni əmizdirdiyindən xəbərim yoxdur və sən (heç vaxt bunu) mənə bildirməmişən” – dedikdən sonra heyvanına minib Mədinəyə – Peyğəmbərin yanına getdi və (bu məsələni) ondan soruşdu. Peyğəmbər dedi: “(Əbu İhabın qızı sənin süd bacındır) deyildiyi halda, o, necə (sənin arvadın) ola bilər?” Beləliklə, Uqbə onu boşadı və o, başqasına ərə getdi. (əl-Buxari, 88)

18-ci fəsil.

Növbə ilə elm öyrənmək

۱۸- باب: التَّنَاوُبُ فِي الْعِلْمِ

۷۸ - عَنْ عُمَرَ قَالَ كُنْتُ أَنَا وَحَارٌّ لِي مِنَ الْأَنْصَارِ فِي بَنِي أُمَيَّةَ بْنِ زَيْدٍ، وَهِيَ مِنْ عَوَالِي الْمَدِينَةِ، وَكُنَّا تَتَنَاوَبُ النُّزُولَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَنْزِلُ يَوْمًا وَأَنْزِلُ يَوْمًا، فَإِذَا نَزَلْتُ جِئْتُهُ بِخَبَرٍ ذَلِكَ الْيَوْمَ مِنَ الْوَحْيِ وَغَيْرِهِ، وَإِذَا نَزَلَ فَعَلَ مِثْلَ ذَلِكَ، فَنَزَلَ صَاحِبِي الْأَنْصَارِيُّ يَوْمَ نَوَيْتُهُ، فَضَرَبَ بَابِي ضَرْبًا شَدِيدًا. فَقَالَ أَنَّمْ هُوَ فَفَزَعْتُ فَخَرَجْتُ إِلَيْهِ فَقَالَ قَدْ حَدَثَ أَمْرٌ عَظِيمٌ. قَالَ فَدَخَلْتُ عَلَى حَفْصَةَ فَإِذَا هِيَ تَبْكِي فَقُلْتُ طَلَّقَكُنَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَالَتْ لَا أَدْرِي. ثُمَّ دَخَلْتُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقُلْتُ وَأَنَا قَائِمٌ أَطَلَّقْتَ نِسَاءَكَ قَالَ: «لَا». فَقُلْتُ اللَّهُ أَكْبَرُ. [رواه البخاري: ۸۹]

78. Ömər ر.əvayət edir ki, “Mən və ənsardan olan bir qonşum Bəni Ümeyyə ibn Zeyd tayfasında – Mədinənin yaxınlığında yerləşən bir kənddə qalırdıq. Biz növbə ilə Peyğəmbərin yanına gedərdik. Bir gün o gedir, bir gün də mən gedirdim. Mən Peyğəmbərin yanına getdikdə həmin gün nazil olan vəhyləri və digər xəbərləri (qonşuma) çatdırar, həmçinin o da belə edərdi. Bir gün ənsarlı yoldaşım öz növbəsində Rəsulullahın yanına getdi və geri döndükdə qarımı bərk-bərk döyüb: “O, buradadırmı?” – deyər soruşdu. Mən həyəcanlandıım və dərhal onun yanına çıxdım. O: “Dəhşətli bir hadisə baş verib!” – dedi.

¹ Yəni, Ömər evdədir.

Mən Həfsənin yanına daxil olub onun ağladığını gördükdə (ondan): “Allahın elçisi ﷺ sizi boşayıbmı?” – deyə soruşdum. (Həfsə): “Bilmirəm” – dedi. Sonra mən Peyğəmbərin ﷺ yanına girdim və ayaq üstə dayanıb: “Zövcələrini boşadınmı?” – deyə soruşdum. O: “Xeyr!” – deyə cavab verdi. Mən də: “Allah Böyükdür!” – dedim. (əl-Buxari, 89)

19-cu fəsil.

Öyüd-nəsihət verdikdə və elm öyrətdikdə xoşagəlməz bir şey görüb qəzəblənmək

۱۹ – باب: الغضب في الموعظة والتعليم إذا رأى ما يكره

۷۹ – عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ، لَا أَكَادُ أُدْرِكُ الصَّلَاةَ مِمَّا يُطَوِّلُ بِنَا فُلَانٌ، فَمَا رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فِي مَوْعِظَةٍ أَشَدَّ غَضَبًا مِنْ يَوْمِنَا فَقَالَ: «أَيُّهَا النَّاسُ، إِنَّكُمْ مُتَفَرِّغُونَ، فَمَنْ صَلَّى بِالنَّاسِ فَلْيُخَفِّفْ، فَإِنَّ فِيهِمُ الْمَرِيضَ وَالضَّعِيفَ وَذَا الْحَاجَةِ». [رواه البخاري: ۹۰]

79. Əbu Məsud əl-Ənsari رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, bir nəfər: “Ya Rəsulallah! Filankəs bizə qıldırdığı namazı uzatdığına görə mən çox vaxt namaza vaxtında gəlmirəm” – dedi. (Əbu Məsud رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) dedi: “Mən Peyğəmbərin ﷺ moizə əsnasında, o günkü qədər bərk qəzəbləndiyini görməmişdim. Elə buna görə də o, belə buyurdu: “Ey insanlar! Siz, həqiqətən də, nifrət oyadanlarsınız. Qoy camaata namaza qıldırın kəs (bunu) xəfif etsin. Çünki onların arasında xəstələr, zəiflər və (təcili) işi çıxmış kimsələr ola bilər.” (əl-Buxari, 90)

۸۰ – عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ سَأَلَهُ رَجُلٌ عَنِ اللَّقْطَةِ فَقَالَ: «اعْرِفْ وَكَأَهًا – أَوْ قَالَ وَغَاءَهَا – وَغَفَاصَهَا، ثُمَّ عَرَفَهَا سَنَةً، ثُمَّ اسْتَمْتَعَ بِهَا، فَإِنْ جَاءَ رَبُّهَا فَأَدَّهَا إِلَيْهِ». قَالَ فَضَالَةُ الْإِبِلِ؟ فَغَضِبَ حَتَّى احْمَرَّتَ وَجَنَّتَاهُ – أَوْ قَالَ احْمَرَ وَجْهَهُ – فَقَالَ: «وَمَا لَكَ وَلَهَا مَعَهَا سِقَاؤُهَا وَحِذَاؤُهَا، تَرِدُ الْمَاءَ، وَتَرْعَى الشَّجَرَ، فَذَرُهَا حَتَّى يَلْقَاهَا رَبُّهَا». قَالَ فَضَالَةُ الْغَنَمِ قَالَ: «لَكَ أَوْ لِأَخِيكَ أَوْ لِلذَّئْبِ». [رواه البخاري: ۹۱]

80. Zeyd ibn Xalid əl-Cühəni رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, bir adam Peyğəmbərdən ﷺ tapılmış əşya barəsində soruşdu. Peyğəmbər ﷺ dedi: “(Əvvəlcə) o əşyaya bağlanmış ipin və (yaxud əşyanın saxlanıldığı) qabın (kimə məxsus olduğunu) öyrənməli, sonra da bir il ərzində bu tapılmış əşya barədə (insanlara) bildirməlisən. Bundan sonra sən ondan istifadə edə bilərsən. Hərgah o əşyanın sahibi gəlib çıxarsa, onda onu sahibinə qaytarmalısan.” Adam: “Bəs itmiş dəvə necə?” – deyə soruşdu. Peyğəmbər ﷺ o qədər qəzəbləndi ki, yanaqları (və ya üzü) qızardı. Dedi: “Ondan sənə nə? Onun tuluğu və pəncəsi yanında ikən bulaq başına gəlir, ağaclardan yarpaq yeyir. Elə isə sahibi onu tapıncaya qədər ona toxunma!” Adam: “Bəs itmiş qoyun necə?” – deyə soruşdu. Peyğəmbər ﷺ dedi: “O ya sənə, ya sənənin qardaşına, ya da canavara çatacaq.” (əl-Buxari, 91)

۸۱ – عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَأَلَ النَّبِيَّ ﷺ عَنْ أَشْيَاءَ كَرِهَهَا، فَلَمَّا أَكْثَرَ عَلَيْهِ غَضَبٌ، ثُمَّ قَالَ لِلنَّاسِ «سَلُونِي عَمَّا شِئْتُمْ». قَالَ رَجُلٌ مِنْ أَبِي قَالَ: «أَبُوكَ خُذَافَةً». فَقَامَ آخَرُ فَقَالَ مَنْ أَبِي يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَقَالَ: «أَبُوكَ سَالِمٌ مَوْلَى شَيْبَةَ». فَلَمَّا رَأَى عُمَرُ مَا فِي وَجْهِهِ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّا نَتُوبُ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ. [رواه البخاري: ۹۲]

81. Əbu Musa ر.ə. rəvayət edir ki, (insanlar) Peyğəmbərdən ﷺ onun xoşuna gəlmədiyi bəzi şeylər barəsində soruşdular. (Peyğəmbərə ﷺ) verilən suallar çoxaldıqda o qəzəbləndi və camaata: “Nə haqda (soruşmaq) istəyirsinizsə, soruşun?” – dedi. Birisi: “Mənim atam kimdir?” – deyərək soruşdu. (Peyğəmbər ﷺ): “Atan Hüzafədir” – dedi. Başqa birisi ayağa qalxıb: “Mənim atam kimdir?” – deyərək soruşdu. (Peyğəmbər ﷺ): “Atan Şeybəninin (köləlikdən) azad etdiyi Salimdir” – dedi. Ömər (Peyğəmbərin ﷺ) üzündəki qəzəbi gördükdə dedi: “Ya Rəsulullah! Həqiqətən, biz qüdrətli və əzəmətli Allaha tövbə edirik.” (əl-Buxari, 92)

۲۰ – باب: مَنْ أَعَادَ الْحَدِيثَ ثَلَاثًا لِفَهْمٍ عَنْهُ 20-ci fəsil. Başa düşülsün deyərək, hədisi üç kərə təkrar etmək

۸۲ – عَنْ أَنَسٍ ر.ə. عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ كَانَ إِذَا تَكَلَّمَ بِكَلِمَةٍ أَعَادَهَا ثَلَاثًا حَتَّى تُفْهَمَ عَنْهُ، وَإِذَا أَتَى عَلَى قَوْمٍ فَسَلَّمَ عَلَيْهِمْ سَلَّمَ عَلَيْهِمْ ثَلَاثًا. [رواه البخاري: ۹۴]

82. Ənəs ر.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ bir söz söylədiyi zaman (söylədiklərini) başa düşsünlər deyərək onu üç dəfə təkrar edərdi, bir qövmin yanına gəlib onları salamladıqda üç kərə salam verərdi. (əl-Buxari, 94)

۲۱ – باب: تَعْلِيمُ الرَّجُلِ أَمَّتَهُ وَ أَهْلَهُ 21-ci fəsil. Kişinin öz kənizinə və zövcəsinə elm öyrətməsi

۸۳ – عَنْ أَبِي مُوسَى ر.ə. قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «ثَلَاثَةٌ لَهُمْ أَجْرَانِ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ آمَنَ بِنَبِيِّهِ، وَأَمَّنَ بِمُحَمَّدٍ ﷺ وَالْعَبْدُ الْمَمْلُوكُ إِذَا أَدَّى حَقَّ اللَّهِ وَحَقَّ مَوْلَاهُ، وَرَجُلٌ كَانَتْ عِنْدَهُ أُمَةٌ {يَطُوعُهَا} فَأَدَّبَهَا، فَأَحْسَنَ تَأْدِيبَهَا، وَعَلَّمَهَا فَأَحْسَنَ تَعْلِيمَهَا، ثُمَّ أَعْتَقَهَا فَتَرَوَّحَهَا، فَلَهُ أَجْرَانِ». [رواه البخاري: ۹۷]

83. Əbu Musa ر.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Üç qisim insan vardır ki, onlar ikiqat savab qazanır: Kitab əhlindən olub öz peyğəmbərinə iman gətirmiş, sonra da Muhəmmədə ﷺ iman gətirən adam; həm Allahın, həm də öz ağalarının haqqını ödəyən kölə; və bir də o kimsə ki, yaxınlıq etdiyi kənizinə yaxşı tərbiyə vermiş, ona gözəl tərzdə elm öyrətmiş, sonra da (o kənizi) azad edib onunla evlənmişdir. Beləsinə də ikiqat savab vardır.” (əl-Buxari, 97)

22-ci fəsil.

۲۲ – باب:

İmamın qadınlara öyüd-nəsihət verməsi və onlara elm öyrətməsi

عِظَةُ الْإِمَامِ النِّسَاءِ وَ تَعْلِيمُهُنَّ

۸۴ – عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ر.ə. أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ خَرَجَ وَمَعَهُ بِلَالٌ، فَظَنَّ أَنَّهُ لَمْ يُسْمِعِ النِّسَاءَ فَوَعَّظَهُنَّ، وَأَمَرَهُنَّ بِالصَّدَقَةِ، فَجَعَلَتِ الْمَرْأَةُ تُلْقِي الْقُرْطَ وَالْحَاتِمَ، وَبِلَالٌ يَأْخُذُ فِي طَرَفِ ثَوْبِهِ. [رواه البخاري: ۹۸]

84. İbn Abbas ر.ə. rəvayət edir ki, bir dəfə Peyğəmbər ﷺ (məsciddə verdiyi xütbəni) qadınlara eşitdirər bilmədiyini zənn edib Bilal ilə birlikdə (onların yanına)

gəldi. O, qadınlara nəsihət edərək onlara sədəqə verməyi buyurdu. Qadınlar sırğalarını və üzüklərini çıxarıb atmağa başladılar. Bilal da onları paltarının ətəyinə yığdı. (əl-Buxari, 98)

23-cü fəsil. Hədis öyrənməyə həris olmaq

۲۳- باب: الحِرْصُ عَلَى الْحَدِيثِ

۸۵ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَنْ أَسْعَدَ النَّاسَ بِشَفَاعَتِكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «لَقَدْ ظَنَنْتُ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ أَنْ لَا يَسْأَلَنِي عَنْ هَذَا الْحَدِيثِ أَحَدٌ أَوْلُ مِنْكَ، لَمَا رَأَيْتُ مِنْ حِرْصِكَ عَلَى الْحَدِيثِ، أَسْعَدَ النَّاسَ بِشَفَاعَتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، خَالِصًا مِنْ قَلْبِهِ أَوْ نَفْسِهِ». [رواه البخاري: ۹۹]

85. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, mən (Peyğəmbərdən ﷺ): “Ya Rəsulullah! Qiyamət günü sənin şəfaətin sayəsində ən böyük səadətə çatan adam kim olacaq?” – deyə soruşdum. Rəsulallah ﷺ dedi: “Ey Əbu Hureyra! Mən sənin hədis öyrənməyə olan hərisliyini görüb düşündürdüm ki, səndən əvvəl heç kəs bu hədis bərəsində məndən soruşmayacaq. Qiyamət günü mənim şəfaətim sayəsində ən böyük səadətə çatanlar, səmimi-qəlblə (yaxud canı-dildən) “La ilahə illəllah” – deyən kimsələr olacaq. (əl-Buxari, 99)

24-cü fəsil. Elm necə aradan qaldırılacaq?

۲۴- باب: كَيْفَ يَقْبُضُ الْعِلْمُ

۸۶ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ رضي الله عنه قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ «إِنَّ اللَّهَ لَا يَقْبِضُ الْعِلْمَ انْتِزَاعًا، يَنْتَزِعُهُ مِنَ الْعِبَادِ، وَلَكِنْ يَقْبِضُ الْعِلْمَ بِقَبْضِ الْعُلَمَاءِ، حَتَّى إِذَا لَمْ يُبْقِ عَالِمًا، اتَّخَذَ النَّاسُ رُءُوسًا جُهَالًا فَسْتَلُوا، فَافْتَنُوا بَعِيرَ عِلْمٍ فَضَلُّوا وَأَضَلُّوا». [رواه البخاري: ۱۰۰]

86. Abdullah ibn Amr ibn As رضي الله عنه rəvayət edir ki, mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitdim: “Allah, elmi (Öz) qullarının (qəlbindən) silib götürməklə onu aradan qaldırmaz. Lakin O, alimləri aradan götürməklə elmi aradan qaldırar. Nəhayət, bir alim belə saxlamaz. Onda insanlar özlərinə cahil başçılar seçər. Sonra o başçılara suallar verilir və onlar da elmsiz olaraq cavab verərlər. Beləliklə də, həm özləri azğınlığa düşər, həm də insanları azğınlığa salarlar.” (əl-Buxari, 100)

25-ci fəsil. Elm öyrətmək məqsədilə qadınlar üçün ayrıca bir gün təyin edilə bilərmi?

۲۵- باب:

هَلْ يُجْعَلُ لِلنِّسَاءِ يَوْمٌ فِي الْعِلْمِ

۸۷ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضي الله عنه قَالَ: قَالَتِ النِّسَاءُ لِلنَّبِيِّ ﷺ غَلَبْنَا عَلَىكَ الرَّجَالَ، فَاجْعَلْ لَنَا يَوْمًا مِنْ نَفْسِكَ. فَوَعَدَهُنَّ يَوْمًا لَقِيَهُنَّ فِيهِ، فَوَعَظَهُنَّ وَأَمَرَهُنَّ، فَكَانَ فِيهَا قَالَ لِهُنَّ «مَا مِنْكُنَّ امْرَأَةٌ تُقَدِّمُ ثَلَاثَةً مِنْ وَلَدِهَا إِلَّا كَانَ لَهَا حِجَابًا مِنَ النَّارِ». فَقَالَتِ امْرَأَةٌ وَاثْنَتَيْنِ فَقَالَ: «وَاثْنَتَيْنِ». وَفِي رِوَايَةٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه: «لَمْ يُلْعَوِ الْحَنْثُ». [رواه البخاري: ۱۰۱]

87. Əbu Səid əl-Xudri رəvayət edir ki, (bir gün) qadınlar Peyğəmbərə ﷺ dedilər: "Kişilər bizə (səndən söz soruşmağa) imkan vermirlər. Odur ki, özün bizim üçün bir gün ayır." Elə bu səbəbdən də Peyğəmbər ﷺ qadınlar üçün bir gün ayırdı və həmin gün onları qəbul edib onlara öyüd-nəsihət verdi və onlara (bir çox şeyləri) əmr etdi. Qadınlara dediyi sözlər arasında (bu sözlər də) var idi: "Sizlərdən üç övladını itirmiş elə bir qadın yoxdur ki, (bu övladlar) onu oddan qorumaq üçün sipər olmasınlar." Bir Qadın soruşdu: "Bəs ikisi (olsa) necə?" (Peyğəmbər ﷺ) dedi: "İkisi olsa da."

Əbu Hureyranın رəvayətində (Peyğəmbər ﷺ): "...həddi-buluğa çatmamış üç övladını..." – demişdir. (əl-Buxari, 101)

26-cı fəsil.

۲۶ – باب :

Bir şey eşidib (onu başa düşməyən), sonra da öyrənmək məqsədilə təkrar sual verən kimsə

مَنْ سَمِعَ شَيْئًا فَرَجَعَ حَتَّى يَعْرِفَهُ

- ۸۸ – عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «مَنْ حُوسِبَ عُذِّبَ». قَالَتْ عَائِشَةُ: فَقُلْتُ أَوْ لَيْسَ يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿فَسَوْفَ يَحْاسِبُ حِسَابًا يَسِيرًا﴾ فَقَالَ: «إِنَّمَا ذَلِكَ الْغَرَضُ، وَلَكِنْ مَنْ نُوقِشَ الْحِسَابَ يَهْلِكُ» [رواه البخاري: ۱۰۳]

88. Aişə رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ: "Kim haqq-hesaba çəkilərsə, əzaba düşər olar" – deyər buyurdu. Mən dedim: "Məgər Uca Allah: "Onunla yüngül haqq-hesab çəkiləcək"¹ – deyər buyurmayırmı?" Peyğəmbər ﷺ dedi: "Sən dediyin ərz etməkdir². (Əməlləri) müzakirə olunacaq kimsə isə həlak olacaq." (əl-Buxari, 103)

27-ci fəsil. Qoy burada olanlar (eşitdiklərini) aramızda olmayanlara təbliğ etsinlər.

۲۷ – باب :

لِيُبَلِّغَ الشَّاهِدُ الْغَائِبَ

- ۸۹ – عَنْ أَبِي شَرِيحٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ الْعَدَمَ مِنْ يَوْمِ الْفَتْحِ، يَقُولُ قَوْلًا، سَمِعْتُهُ أُذُنَايَ وَوَعَادَهُ قَلْبِي، وَأَبْصَرْتُهُ عَيْنَايَ، حِينَ تَكَلَّمَ بِهِ، حَمْدَ اللَّهِ وَأُتِنِيَ عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ: «إِنَّ مَكَّةَ حَرَمَهَا اللَّهُ، وَلَمْ يَحْرَمْهَا النَّاسُ، فَلَا يَحِلُّ لَأَمْرٍ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ يَسْفِكَ بِهَا دَمًا، وَلَا يَعْصِدَ بِهَا شَجَرَةً، فَإِنْ أَحَدٌ تَرَخَّصَ لِقِتَالِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِيهَا فَقُولُوا إِنَّ اللَّهَ قَدْ أَذَنَ لِرَسُولِهِ، وَلَمْ يَأْذَنْ لَكُمْ. وَإِنَّمَا أَذَنٌ لِي فِيهَا سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ، ثُمَّ عَادَتْ حَرَمُهَا الْيَوْمَ كَحَرَمَتِهَا بِالْأَمْسِ، وَلِيُبَلِّغَ الشَّاهِدُ الْغَائِبَ» [رواه البخاري: ۱۰۴]

89. Əbu Şureyh رəvayət edir ki, mən Məkkənin fəthinin ertəsi günü Rəsulullahın ﷺ dediyi sözləri eşitdim. O sözləri mənim bu qulaqlarım eşitdi, qəlbim duydu və o, bu sözləri söyləyərkən gözlərim onu gördü. (Peyğəmbər ﷺ) Allaha həmd edib Onun şəninə təriflər dedikdən sonra belə buyurdu: "Məkkənin toxunulmaz olduğunu insanlar deyil, məhz Allah buyurmuşdur. Odur ki, Allaha və Axirət gününə iman gətirən adama orada nə qan tökmək, nə də bir ağac baltalamaq halal olmaz. Əgər kimsə Allahın elçisinin ﷺ orada döyüşdüyünü əlin-

¹ "əl-İnşiqaq" surəsi, 8.

² Yəni hər kəsin etdiyi əməllər özünə ərz olunacaqdır.

də əsas tutaraq buna rüsxət versə, (ona): “Allah Öz elçisinə izn vermişdir, sizə isə izn verməmişdir” – deyin. O, mənə yalnız bu günün bir saatında belə etməyə izn verdi və bu gün (Məkkə), yenə də dünənki kimi toxunulmaz oldu. Qoy burada olanlar (eşitdiklərini) aramızda olmayanlara təbliğ etsinlər.” (əl-Buxari, 104)

28-ci fəsil.

Peyğəmbərin ﷺ adından yalan danışan kimsənin günahı

۲۸ – باب:

إِثْمُ مَنْ كَذَبَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ

۹۰ - عَنْ عَلِيٍّ ؓ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «لَا تَكْذِبُوا عَلَيَّ، فَإِنَّهُ مَنْ كَذَبَ عَلَيَّ فَلْيَتَّبِعُوا مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ». [رواه البخاري: ۱۰۶]

90. Əli ؓ rəvayət edir ki, mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitdim: “Mənim adımdan yalan danışmayın. Kim mənim adımdan yalan danışarsa, qoy Cəhənnəmdəki yerini tutsun.” (əl-Buxari, 106)

۹۱ - عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ ؓ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «مَنْ يَقُلْ عَلَيَّ مَا لَمْ أَقُلْ فَلْيَتَّبِعُوا مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ». [رواه البخاري: ۱۰۹]

91. Sələmə ibn Əkva ؓ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Kim mənim demədiyimi mənə isnad etsə, qoy Cəhənnəmdəki yerini tutsun.” (əl-Buxari, 109)

۹۲ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؓ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «تَسَمَوْا بِاسْمِي وَلَا تَكْتُبُوا بِكُنْيَتِي، وَمَنْ رَأَى فِي الْمَنَامِ فَقَدْ رَأَى، فَإِنَّ الشَّيْطَانَ لَا يَمْتَثِلُ فِي صُورَتِي، وَمَنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَمِّدًا فَلْيَتَّبِعُوا مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ». [رواه البخاري: ۱۱۰]

92. Əbu Hureyra ؓ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Mənim adı (bir-birinizə) qoya bilərsiniz, lakin mənim kunyamı¹ (özüünü) qoymayın. (Onu da bilin ki,) kim məni yuxuda görərsə, (həqiqətən də,) məni görmüş olar. Çünki şeytan mənim qiyafəmə girə bilməz. Və kim mənim adımdan bilərəkdən yalan danışarsa, qoy Cəhənnəmdəki yerini tutsun.” (əl-Buxari, 110)

29-cu fəsil. Elmi yazmaq

۲۹ – باب: كِتَابَةُ الْعِلْمِ

۹۳ - عَنْهُ ﷺ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «إِنَّ اللَّهَ حَبَسَ عَنْ مَكَّةَ الْقَتْلَ – أَوْ الْفِيلَ شَكَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ – وَسَلَّطَ عَلَيْهِمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَالْمُؤْمِنِينَ، أَلَا وَإِنَّهَا لَمْ تَحِلْ لِأَحَدٍ قَبْلِي، وَلَا تَحِلُّ لِأَحَدٍ بَعْدِي أَلَا وَإِنَّهَا حَلَّتْ لِي سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ، أَلَا وَإِنَّهَا سَاعَتِي هَذِهِ حَرَامٌ، لَا يُحْتَلَى شَوْكُهَا، وَلَا يُعْضَدُ شَجَرُهَا، وَلَا تُلْتَقَطُ سَاقُطَتُهَا إِلَّا لِمُنْشَدٍ، فَمَنْ قَتَلَ فَهُوَ بِخَيْرِ النَّظَرَيْنِ إِمَّا أَنْ يُعْقَلَ، وَإِمَّا أَنْ يُقَادَ أَهْلُ الْقَتِيلِ». فَجَاءَ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْيَمَنِ فَقَالَ اكْتُبْ لِي يَا رَسُولَ اللَّهِ. فَقَالَ: «اكْتُبُوا لِأَبِي فَلَانٍ». فَقَالَ رَجُلٌ مِنْ قُرَيْشٍ إِلَّا الْإِذْخِرَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَإِنَّا نَجْعَلُهُ فِي بُيُوتِنَا وَقُبُورِنَا. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ «إِلَّا الْإِذْخِرَ، إِلَّا الْإِذْخِرَ». [رواه البخاري: ۱۱۲]

¹ Kunya – ismin əvvəlinə “əbu (ata)”, yaxud “ummu (ana)”, yaxud “ibn (oğul)”, yaxud da “bint (qız)” sözlərindən birini qoşmaqla əmələ gələn ləqəb və ya ayamadır. Bu hədisdə Peyğəmbərin ﷺ Əbül-Qasım kunyası nəzərdə tutulur.

93. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Allah Məkkədə qətl törətməyə izn verməmiş (və ya filləri oraya buraxmamışdır¹), üstəlik Məkkə əhalisi üzərində hökmranlığı Peyğəmbərə ﷺ və möminlərə həvalə etmişdir. Agah olun ki, Məkkə² məndən əvvəl heç bir kəsə halal olmadığı kimi, məndən sonra da heç bir kəsə halal olmayacaqdır. Bilin ki, o, ancaq bir günün bir saatında tək-cə mənim üçün halal buyrulmuşdur. Bilin ki, bu saat o mənim üçün belə haramdır. (Elə buna görə də) Məkkədə tikan kəsilməməli, ağaca balta dəyməməli və itmiş əşya götürülməməlidir. (Əşyanın sahibini) axtarib tapmaq istəyən (kimsənin götürdüyü) isə istisnadır. (Onu da bilin ki,) qətlə yetirilmiş kimsənin (varisi) iki şeydən birini seçə bilər: ya ona qanbahası verilməli, ya da qatildən qisas alınmalıdır.” Bu dəmdə Yəməndən olan birisi yaxınlaşıb: “(Bu sözlədiklərini) mənim üçün yaz, ya Rəsulullah!” – dedi. (Peyğəmbər ﷺ də): “(Bunu) Əbu Filankəs üçün yazın!” – deyərək buyurdu. Sonra Qureyşdən olan birisi: “Ətirli qamışdan başqa, ya Rəsulullah! Axı biz onu evlərimizdə və qəbirlərimizdə istifadə edirik” – dedi. Peyğəmbər ﷺ də: “Ətirli qamışdan başqa, ətirli qamışdan başqa” – deyərək buyurdu. (əl-Buxari, 112)

٩٤ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: لَمَّا اشْتَدَّ بِالنَّبِيِّ ﷺ وَجَعُهُ قَالَ: «اتَّبُونِي بِكِتَابٍ أَكْتُبُ لَكُمْ كِتَابًا لَا تَضِلُّوا بَعْدَهُ». قَالَ عُمَرُ بْنُ النَّبِيِّ رضي الله عنه غَلَبَهُ الْوَجَعُ وَعِنْدَنَا كِتَابُ اللَّهِ حَسْبُنَا فَاحْتَلَفُوا وَكَثُرَ اللَّعْطُ. قَالَ: «قَوْمُوا عَنِّي، وَلَا يَنْبَغِي عِنْدِي التَّنَازُعُ». [رواه البخاري: ١١٤]

94. İbn Abbas رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ (ölüm ayağında) ağrıları şiddətlənərkən: “Mənə (üstündə) yazı yazmaq³ üçün bir şey gətirin, sizə elə bir yazı yazım ki, ondan sonra zəlalətə düşməyəsınız” – deyərək buyurdu. Ömər رضي الله عنه: “Peyğəmbərin ﷺ ağrıları şiddətlənmişdir, bizim əlimizdə Allahın Kitabı var, o bizə kifayət edər” – dedi. Bu vaxt (əshabələr) arasına ixtilaf düşdü, səs-küy qalxdı və Peyğəmbər ﷺ (onlara): “Qalxın yanımdan! Mənim hüzzurumda mübahisə etmək olmaz” – deyərək buyurdu. (əl-Buxari, 114)

30-cu fəsil. Gecə vaxtı elm öyrətmək və moizə vermək

٣٠ - باب: العلمُ والعِظةُ بالليل

٩٥ - عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رضي الله عنها قَالَتْ: اسْتَيْقَظَ النَّبِيُّ ﷺ ذَاتَ لَيْلَةٍ فَقَالَ: «سُبْحَانَ اللَّهِ مَاذَا أُنْزِلَ اللَّيْلَةَ مِنَ الْفَتَنِ وَمَاذَا فُتِحَ مِنَ الْخَزَائِنِ أَتَقِظُوا صَوَاحِبَاتِ الْحَجَرِ، فَرُبَّ كَاسِيَةٍ فِي الدُّنْيَا عَارِيَةٍ فِي الْآخِرَةِ». [رواه البخاري: ١١٥]

95. Ummu Sələmə رضي الله عنها rəvayət edir ki, bir gecə Peyğəmbər ﷺ yuxudan oyanıb belə buyurdu: “Subhanəllah! Bu gecə necə bəlalər nazil oldu, necə xəzinələr açıldı! Hücrələrin sahiblərini (möminlərin analarını) oyadın. Bu dünyada əynində paltar olan neçə-neçə qadınlar vardır ki, axirətdə lüt-üryan olacaqlar.” (əl-Buxari, 115)

¹ Əbu Abdullah əl-Buxari bu ifadələrdən hansı birinin daha düzgün olduğuna şəkk etmişdir. Belə ki, ərəbcə “qətl – القتل” və “fil – الفيل” kəlmələrinin fərqlərini yalnız nöqtələrə görə bilmək olar. Elə bu səbəbdən də hədisi nəql etmiş ravi şəkk etmişdir.

Burada fillər deyildikdə miladi tarixlə 570-ci ildə, Kəbənin yaxınlığında həbəşistanlı Əbrəhə əl-Əşrəm və onun ordusunun başına gəlmiş məşhur hadisə qəsd edilir.

² Yəni Allahın qadağan etdiyi işləri Məkkədə etmək.

³ Yəni yazdırmaq üçün.

31-ci fəsil.

Elm almaq xatirinə gecə oyaq
qalıb söhbət etmək

۳۱- باب:

السَّمَرُ فِي الْعِلْمِ

۹۶ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: صَلَّى بِنَا النَّبِيُّ ﷺ الْعِشَاءَ فِي آخِرِ حَيَاتِهِ، فَلَمَّا سَلَّمَ قَامَ فَقَالَ: «أَرَأَيْتَكُمْ لَيْلَتَكُمْ هَذِهِ، فَإِنَّ رَأْسَ مِائَةِ سَنَةٍ مِنْهَا لَا يَبْقَى مِمَّنْ هُوَ عَلَى ظَهْرِ الْأَرْضِ أَحَدٌ». [رواه البخاري: ۱۱۶]

96. Abdullah ibn Ömər رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ həyatının sonunda bizə işə namazını qıldırıdı. Salam verib (namazı bitirdikdən) sonra ayağa qalxıb dedi: “Bu gecənizi görürsünüzmü?! Həqiqətən, bu gecədən etibarən yüz ilin tamamında (indi) yer üzündə olanlardan heç bir kəs qalmayacaqdır.” (əl-Buxari, 116)

۹۷ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ، بَتُّ فِي بَيْتِ خَالَتِي مَيْمُونَةَ بِنْتِ الْحَارِثِ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ وَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ عِنْدَهَا فِي لَيْلَتِهَا، فَصَلَّى النَّبِيُّ ﷺ الْعِشَاءَ، ثُمَّ جَاءَ إِلَى مَنْزِلِهِ، فَصَلَّى أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ، ثُمَّ نَامَ، ثُمَّ قَامَ، ثُمَّ قَالَ: «نَامَ الْغَلِيمُ». أَوْ كَلِمَةً تُشَبِّهُهَا، ثُمَّ قَامَ فَقُمْتُ عَنْ يَسَارِهِ، فَجَعَلَنِي عَنْ يَمِينِهِ، فَصَلَّى خَمْسَ رَكَعَاتٍ ثُمَّ صَلَّى رَكَعَتَيْنِ، ثُمَّ نَامَ حَتَّى سَمِعْتُ غَطِيطَهُ - أَوْ خَطِيطَهُ - ثُمَّ خَرَجَ إِلَى الصَّلَاةِ. [رواه البخاري: ۱۱۷]

97. İbn Abbas رضي الله عنه rəvayət edir ki, mən Peyğəmbərin ﷺ zövcəsi – xalam Meymunə bint Harisin evində gecələdim. O gecə Peyğəmbər ﷺ də onun yanında idi. Peyğəmbər ﷺ işə namazını (məsciddə) qıldıqdan sonra mənzilinə qayıtdı və dörd rükət namaz qıldı. Sonra da uzanıb yatdı. (Bir müddət keçdikdən) sonra o oyandı: “Uşaq yatdımı?” – deyə soruşdu (və ya buna bənzər bir söz dedi). Sonra o, namaz qılmağa durdu, mən də gəlib onun sol tərəfində durdum. O, məni sağ tərəfinə keçirdi və beş rükət namaz qıldı. Bunun ardından iki rükət də qıldı. Sonra da uzanıb yatdı. Nəhayət, mən onun xorultusunu eşitdim. (Bir müddət keçdikdən) sonra işə qalxıb namaza getdi. (əl-Buxari, 117)

32-ci fəsil.

Elmi qorumaq

۳۲- باب: حِفْظُ الْعِلْمِ

۹۸ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ، إِنَّ النَّاسَ يَقُولُونَ أَكْثَرَ أَبُو هُرَيْرَةَ، وَلَوْلَا آيَتَانِ فِي كِتَابِ اللَّهِ مَا حَدَّثْتُ حَدِيثًا، ثُمَّ يَتْلُو ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنزَلْنَا مِنَ الْكِتَابِ﴾ إِلَى قَوْلِهِ ﴿الرَّحِيمُ﴾ إِنَّ إِخْوَانَنَا مِنَ الْمُهَاجِرِينَ كَانَ يَشْغَلُهُمُ الصَّفَقُ بِالْأَسْوَاقِ، وَإِنَّ إِخْوَانَنَا مِنَ الْأَنْصَارِ كَانَ يَشْغَلُهُمُ الْعَمَلُ فِي أُمُورِهِمْ، وَإِنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ كَانَ يَلْزَمُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَشِيعُ بَطْنُهُ وَيَحْضُرُ مَا لَا يَحْضُرُونَ، وَيَحْفَظُ مَا لَا يَحْفَظُونَ. [رواه البخاري: ۱۱۸]

98. Əbu Hureyra رضي الله عنه belə demişdir: “İnsanlar: “Əbu Hureyra çox hədis danışır” – deyirlər. Halbuki Allahın Kitabındakı bu iki ayə olmasaydı, bir hədis belə rəvayət etməzdim.”

Sonra Əbu Hureyra رضي الله عنه (bu ayələri) oxudu: “Kitabda insanlara bəyan etdiyimiz açıq-aydın dəlilləri və doğru yol göstərən ayələri nazil etdikdən sonra onları gizli saxlayanlara həm Allah lənət edir, həm də lənət edə bilənlər lənət oxuyurlar! Yalnız tövbə edənlər, *əməllərini* islah edənlər və *haqqı* bəyan edənlər istisnadır. Mən onların tövbəsini qəbul edərdəm. Mən tövbələri qəbul edəndəm,

Rəhmliyəm!"¹ (Bunun ardınca da belə dedi:) "Mühacir² qardaşlarımız bazarlarda alış-verişlə, ənsar qardaşlarımız isə mal-dövlətlərini yerbəyer etməklə məşğul idilər, o vaxt Əbu Hureyra bir qarın yeməklə kifayətlənərək Peyğəmbərdən ﷺ ayrılmaz, onların iştirak etmədikləri məclislərdə iştirak edərdi və yadda saxlamadıqları (sözləri) yadında saxlayardı." (əl-Buxari, 118)

۹۹ - عَنْهُ ﷺ قَالَ: قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي أَسْمَعُ مِنْكَ حَدِيثًا كَثِيرًا أَنَسَاءُ. قَالَ: «ابْسُطْ رِدَاءَكَ» فَبَسَطْتُهُ. قَالَ فَعَرَفَ يَدَيْهِ ثُمَّ قَالَ: «ضُمَّهُ» فَضَمَمْتُهُ فَمَا نَسِيتُ شَيْئًا بَعْدَهُ. [رواه البخاري: ۱۱۹]

99. Əbu Hureyra ﷺ rəvayət edir ki, mən (Peyğəmbərə ﷺ) dedim: "Ya Rəsulullah! Mən səndən çoxlu hədislər eşidirəm, lakin (onları) unuduram." Peyğəmbər ﷺ: "Paltarının ətəyini aç!" – dedi. Mən paltarımın ətəyini açdıqda Peyğəmbər ﷺ əlləri ilə (sanki nəsə) ovucdayıb (paltarımın ətəyinə) atdı və: "Ətəyini ört" – dedi. Mən onu örttdüm və bundan sonra heş bir şey unutmadım. (əl-Buxari, 119)

۱۰۰ - عَنْهُ ﷺ قَالَ، حَفِظْتُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَغَائِنٍ، فَأَمَّا أَحَدُهُمَا فَبَشَّتُهُ، وَأَمَّا الْآخَرُ فَلَوْ بَشَّتُهُ قُطِعَ هَذَا الْبُلْعُومُ. [رواه البخاري: ۱۲۰]

100. Əbu Hureyra ﷺ belə demişdir: "Mən Peyğəmbərdən ﷺ iki cür elm öyrəndim. Bunlardan birini (insanlar arasında) yaydım. Digərinə gəlincə, əgər mən onu yaysaydım, (mənim) bu boğazımı üzərdilər." (əl-Buxari, 120)

33-cü fəsil. Alimlərin (söylədiklərini) susub dinləmək

۳۳- باب: الإِئْتِصَاتُ لِلْعُلَمَاءِ

۱۰۱ - عَنْ جَرِيرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لَهُ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ: «اسْتَنْصِتِ النَّاسَ» فَقَالَ: «لَا تَرْجِعُوا بَعْدِي كُفْرًا يَضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ». [رواه البخاري: ۱۲۱]

101. Cərir ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ vida həccində ona: "İnsanlara susub dinləməyi əmr et" – dedi. (Hamı susduqdan) sonra o, belə buyurdu: "Məndən sonra bir-birinin boynunu vuran kafirlərdən olmayın!" (əl-Buxari, 121)

34-cü fəsil. "İnsanların ən elmlisi kimdir" – deyə soruşulacağı zaman alimin verdiyi cavab

۳۴- باب:

مَا يُسْتَحَبُّ لِلْعَالِمِ إِذَا سُئِلَ: أَيُّ النَّاسِ أَعْلَمُ؟

۱۰۲ - عَنْ أَبِي بِنِ كَعْبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «قَامَ مُوسَى النَّبِيُّ حَاطِبًا فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ، فَسُئِلَ أَيُّ النَّاسِ أَعْلَمُ فَقَالَ أَنَا أَعْلَمُ. فَعَتَبَ اللَّهُ عَلَيْهِ، إِذْ لَمْ يَرُدَّ الْعِلْمَ إِلَيْهِ، فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ أَنْ عَبْدًا مِنْ عِبَادِي بِمَجْمَعِ الْبَحْرَيْنِ هُوَ

¹ "əl-Bəqərə" surəsi, 159-160.

² Məkkə fəth edilənə qədər digər şəhərlərdən və vilayətlərdən Mədinəyə köçmüş Muhəmməd Peyğəmbərin ﷺ əshabələri.

أَعْلَمُ مِنْكَ. قَالَ يَا رَبِّ وَكَيْفَ بِهِ فَقِيلَ لَهُ احْمِلْ حُوتًا فِي مَكْتَلٍ فَإِذَا فَقَدْتَهُ فَهَوِّ نَمَّ، فَأَنْطَلَقَ وَأَنْطَلَقَ بِفَتَاهُ يُوشِعُ بَنَ نُونٍ، وَحَمَلًا حُوتًا فِي مَكْتَلٍ، حَتَّى كَانَا عِنْدَ الصَّخْرَةِ وَضَعَا رُءُوسَهُمَا وَنَامَا فَأَنْسَلَ الْحُوتُ مِنَ الْمَكْتَلِ فَأَخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ سَرَبًا، وَكَانَ لِمُوسَى وَفَتَاهُ عَجَبًا، فَأَنْطَلَقَا بَقِيَّةَ لَيْلَتِهِمَا وَيَوْمَهُمَا فَلَمَّا أَصْبَحَ قَالَ مُوسَى لِفَتَاهُ آتِنَا غَدَاةً، لَقَدْ لَقِينَا مِنْ سَفَرِنَا هَذَا نَصَبًا، وَلَمْ يَجِدْ مُوسَى مَسًّا مِنَ النَّصَبِ حَتَّى جَاوَزَ الْمَكَانَ الَّذِي أُمِرَ بِهِ. فَقَالَ لَهُ فَتَاهُ أَرَأَيْتَ إِذْ أَوْتَيْنَا إِلَى الصَّخْرَةِ فَإِنِّي نَسِيتُ الْحُوتَ، قَالَ مُوسَى ذَلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِي، فَأَرْتَدَّا عَلَى آثَارِهِمَا قَصَصًا، فَلَمَّا أَتَاهَا إِذَا فِيهَا نَارُ يُنَادِي لِلْإِنْسَانِ أَنْ اسْكُنْ فِيهَا وَنَارُ الْخَضِرِ أَيْضًا. فَقَالَ الْخَضِرُ وَأَنْتَ عَلَى عِلْمٍ عِلْمُكَ لَا أَعْلَمُهُ. قَالَ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ صَابِرًا، وَلَا أَعْصِي لَكَ أَمْرًا، فَأَنْطَلَقَا يَمْشِيَانِ عَلَى سَاحِلِ الْبَحْرِ لَيْسَ لَهُمَا سَفِينَةٌ، فَمَرَّتْ بِهِمَا سَفِينَةٌ، فَكَلَّمُوهُمْ أَنْ يَحْمِلُوهُمَا، فَعَرَفَ الْخَضِرُ، فَحَمَلُوهُمَا بِغَيْرِ نَوْلٍ، فَجَاءَ عُصْفُورٌ فَوَقَعَ عَلَى حَرْفِ السَّفِينَةِ، فَتَقَرَّرَ أَوْ تَقَرَّرَتِ فِي الْبَحْرِ. فَقَالَ الْخَضِرُ يَا مُوسَى، مَا نَقَصَ عَلَيَّ وَعِلْمُكَ مِنْ عِلْمِ اللَّهِ إِلَّا كَتَقَرَّرَ هَذَا الْعُصْفُورُ فِي الْبَحْرِ. فَعَمِدَ الْخَضِرُ إِلَى لَوْحٍ مِنَ الْأَوْحِ السَّفِينَةِ فَتَرَعَهُ. فَقَالَ مُوسَى قَوْمٌ حَمَلُونَا بِغَيْرِ نَوْلٍ، عَمِدْتَ إِلَى سَفِينَتِهِمْ فَحَرَقْتَهَا لِتُغْرِقَ أَهْلَهَا قَالَ أَلَمْ أَقُلْ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا قَالَ لَا تُؤَاخِذْنِي بِمَا نَسِيتُ. فَكَانَتِ الْأُولَى مِنْ مُوسَى نَسْيَانًا. فَأَنْطَلَقَا فَإِذَا غُلَامٌ يَلْعَبُ مَعَ الْعِلْمَانِ، فَأَخَذَ الْخَضِرُ بِرَأْسِهِ مِنْ أَعْلَاهُ فَأَقْلَعَ رَأْسَهُ بِيَدِهِ. فَقَالَ مُوسَى أَقْلَعْتَ نَفْسًا زَكِيَّةً بِغَيْرِ نَفْسٍ قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا - قَالَ ابْنُ عُيَيْنَةَ وَهَذَا أَوْكَدُ - فَأَنْطَلَقَا حَتَّى إِذَا أَتَيَا أَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطْعَمَا أَهْلَهَا، فَأَبَوْا أَنْ يُضَيِّقُوهُمَا، فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ أَنْ يَنْقُضَ فَاقَامَهُ. قَالَ الْخَضِرُ بِيَدِهِ فَاقَامَهُ. فَقَالَ لَهُ مُوسَى لَوْ شِئْتَ لَاتَّخَذْتَ عَلَيْهِ أَجْرًا. قَالَ هَذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ. قَالَ النَّبِيُّ ﷺ «يَرْحَمُ اللَّهُ مُوسَى، لَوَدِدْنَا لَوْ صَبَرَ حَتَّى يُفْصَلَ عَلَيْنَا مِنْ أَمْرِهِمَا». [رواه البخاري: 122]

102. Ubey ibn Kəb رَوَايَاتُ عَدِيدَةٍ كِي، Pəyğəmbər belə demişdir: “Bir dəfə Musa İsrail oğullarına xütbə verərkən ondan: “İnsanların ən elmlisi kimdir?” – deyə soruşdular. Musa: “Ən elmlı adam mənəm!” – dedi. Allah da buna görə onu qınadı. Çünki Musa bu haqda bilginin yalnız Allaha məxsus olduğunu demədi. Sonra Allah ona belə vəhy etdi: “İki dənizin qovuşduğu yerdə Mənim səndən çox bilən bir qulum vardır.” Musa dedi: “Ey Rəbbim! Mən onu necə tapa bilərəm?” Allah buyurdu: “Zənbilə bir balıq qoy (və yola düş); balığı harada itir-sən, həmin adamı orada tapacaqsan.” Musa xidmətçisi Yuşə ibn Nunla birgə yola düşdü və özləri ilə zənbildə bir balıq götürdü. Nəhayət, gəlib bir qayanın yanına çatdıqda başlarını yerə qoyub yatdılar. Bu əsnada balıq səkitcə zənbildən çıxıb dənizə düşdü və suyun altı ilə yol alıb getdi. (Balığın suyun altı ilə yol alıb getməsi) Musaya və onun xidmətçisinə qərribə gəlmişdi. (Sonra qalxıb) gecənin qalan hissəsini və bütün günü yol getdilər. Nəhayət, ertəsi gün səhər Musa öz xidmətçisinə: “Nahar yeməyimizi gətir. Biz bu səfərimizdə lap əldən düşdük” – dedi. Musa Allahın buyurduğu yerdən gəlib keçincəyə qədər yorğunluq hiss etməmişdi. Xidmətçisi ona dedi: “Qayanın yanında gizləndiyimiz vaxt yadına gəlirmi? (O zaman) mən balığı unuttum.” Musa dedi: “Elə istədiyimiz də bu idi!” Sonra onlar öz ləpirlərinin izinə düşüb geri qayıtdılar.” Nəhayət, qayanın yanına gəlib çatdıqda, orada əbasına bürünmüş bir adama rast gəldilər. Musa ona salam verdi. Xədir soruşdu: “Sənin məmləkətində belə sa-

lam verməyi haradan öyrəniblər?" O: "Mən Musayam!" – dedi. Xədir soruşdu: "İsrail oğullarından olan Musa?" Musa: "Bəli!" – deyə cavab verdi, sonra da (ələvə edib) dedi: "Sənə öyrədilmiş doğru yolu (göstərən elmdən) mənə öyrətmək şərtilə sənin arxanca gələ bilərəmmi?" Xədir dedi: "Doğrusu, sən mənim yanımda səbir edə bilməzsən. Ey Musa! Mən Allahın mənə öyrətdiyi və sənin bilmədiyini bir elmi bilirəm. Sən də Allahın sənə öyrətdiyi və mənim bilmədiyim bir elmi bilirən." Musa dedi: "İnşallah, səbirli olduğumu görəcəksən. Sənin heç bir əmrindən çıxmıyacağam." Sonra hər ikisi, gəmiləri olmadığından dənizin sahili ilə piyada getməyə başladılar. Bu əsnada bir gəmiyə rast gəldilər və onun yiyələrindən onları da gəmiyə götürməyi xahiş etdilər. Gəmidəkilər Xədri tanıdıqlarına görə, onlardan muzd almadan hər ikisini gəmiyə götürdülər. Bu ərəfədə balaca bir sərçə gəlib gəminin yan tərəfinə qondu və dənizdən bir-iki damla su içdi. Xədir dedi: "Ey Musa! Mənim və sənin elmin bu sərçənin dənizdən götürdüyü bir-iki damla su qədər belə Allahın elmini əksiltməz." Sonra Xədir gəminin lövhələrindən birini sındırdı. Musa dedi: "Bu adamlar təmənnasız bizi gəmiyə götürdükləri halda sən onları suya qərq etmək üçün mü onların gəmilərini deşdin?!" Xədir dedi: "Mən demədimmi ki, sən mənim yanımda səbir edə bilməzsən?" Musa dedi: "Unutduğum bir şeydən ötrü məni qınama." Birinci dəfə Musa unutduğundan belə dedi. Sonra ikisi də yenə yola düzəldilər. Nəhayət, gəlib uşaqlarla oynayan bir oğlan uşağı ilə rastlaşdıqda Xədir onu tutub əli ilə başını üzdi. Musa dedi: "Heç kəsi öldürməyən günahsız bir canamı qəsd etdin?" Xədir dedi: "Sənə demədimmi ki, mənim yanımda səbr edə bilməzsən?" Sonra yenə yola düzəldilər. Nəhayət, bir kənd əhlinin yanına gəlib camaatdan yeməyə bir şey istədilər. Lakin camaat onları yeməyə qonaq etmək istəmədi. Onlar orada dağılmaq istəyən bir divar gördülər və Xədir öz əli ilə onu düzəltdi. Musa dedi: "Əgər istəsəydin, bunun müqabilində zəhmət haqqı alardın." Xədir dedi: "Bu, mənimlə sənin aranda ayrılıqdır."

Peyğəmbər ﷺ dedi: "Allah Musaya rəhm etsin! Kaş, səbir edəydi, onda onların barəsində bizə daha çox xəbər verilərdi." (əl-Buxari, 122)

35-ci fəsil.

**Özü ayaq üstə olduğu halda,
oturan alimə sual verən kimsə**

باب - ۳۵:

مَنْ سَأَلَ وَهُوَ قَائِمٌ عَالِمًا جَالِسًا

۱۰۳ - عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا الْقِتَالُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَإِنْ أَحَدُنَا يُقَاتِلُ غَضَبًا، وَيُقَاتِلُ حِمَّةً. فَقَالَ: «مَنْ قَاتَلَ لَتَكُونَ كَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا فَهُوَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ». [رواه البخاري: ۱۲۳]

103. Əbu Musa رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, bir nəfər Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib dedi: "Ey Allahın elçisi! Allah yolunda vuruşmaq nə deməkdir? Axı bizlərdən kimisi qəzəbinə görə, kimisi də namusuna görə vuruşur." Peyğəmbər ﷺ buyurdu: "Hər kim Allahın Kəlməsi hər şeydən uca olsun deyə vuruşarsa, Allah ﷻ yolunda (vuruşmuş) olar." (əl-Buxari, 123)

36-cı fəsil.

Uca Allahın: «Sizə yalnız az bir
bilik verilmişdir»¹ – sözü

۳۶- باب: قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى:

﴿وَمَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا﴾

۱۰۴ - وَعَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رضي الله عنه قَالَ: بَيْنَا أَنَا أَمْشِي مَعَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم فِي خَرْبِ الْمَدِينَةِ، وَهُوَ يَتَوَكَّأُ عَلَى عَسِيبٍ مَعَهُ، فَمَرَّ بَنَفَرٍ مِنَ الْيَهُودِ، فَقَالَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ سَلُّوهُ عَنِ الرُّوحِ. وَقَالَ بَعْضُهُمْ لَا تَسْأَلُوهُ لَا يَجِيءُ فِيهِ شَيْءٌ تَكْرَهُوْنَهُ. فَقَالَ بَعْضُهُمْ لَتَسْأَلْنَهُ. فَقَامَ رَجُلٌ مِنْهُمْ فَقَالَ يَا أَبَا الْقَاسِمِ، مَا الرُّوحُ فَسَكَتَ. فَقُلْتُ إِنَّهُ يُوحَى إِلَيْهِ. فَقُمْتُ، فَلَمَّا انْجَلَى عَنْهُ، قَالَ: ﴿وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي وَمَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا﴾ [رواه البخاري: ۱۲۵]

104. İbn Məsud رضي الله عنه rəvayət edir ki, mən Peyğəmbərlə صلى الله عليه وسلم birgə Mədinə xarabalıqlarının birindən keçirdim. Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم xurma ağacından olan bir əsaya söykənə-söykənə gedirdi. Bu vaxt biz bir dəstə yəhudinin yanından keçərkən onlar bir-birlərinə: “Ondan ruh barəsində soruşun” – dedilər. Onlardan bəziləri: “Soruşmayın! Ola bilsin ki, onun verdiyi cavab sizin xoşunuza gəlməsin (sizdə şübhə oyatsın)”, digərləri isə: “Yox! Mütləq soruşacağıq” – dedilər. Bir kişi ayağa qalxıb: “Ey Əbul-Qasım! Ruh nədir?” – deyə soruşdu. Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم susdu. Mən öz-özümə: “Yəqin ki, ona vəhy nazil olur” – dedim və ayağa qalxdım. Vəhy nazil olduqdan sonra Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم bu ayəni onlara oxudu: “Səndən ruh haqqında soruşurlar. De: “Ruh Rəbbimin əmrindəndir. Sizə yalnız az bir bilik verilmişdir.” (əl-Buxari, 125)

37-ci fəsil. Anlamayacaqlarından
qorxduğundan elmi bir toplum-
dan gizlədərək digərlərinə
öyrədən kimsə

۳۷- باب:

مَنْ خَصَّ بِالْعِلْمِ قَوْمًا دُونَ قَوْمٍ كَرَاهِيَةً أَنْ لَا
يَفْقَهُوْا

۱۰۵ - عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه، أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم وَمَعَاذُ رَدِيفُهُ عَلَى الرَّحْلِ قَالَ: «يَا مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ». قَالَ: لَبَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَسَعْدَيْكَ. قَالَ «يَا مُعَاذُ». قَالَ لَبَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَسَعْدَيْكَ. ثَلَاثًا. قَالَ: «مَا مِنْ أَحَدٍ يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ صِدْقًا مِنْ قَلْبِهِ إِلَّا حَرَّمَهُ اللَّهُ عَلَى النَّارِ». قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَفَلَا أُخْبِرُ بِهِ النَّاسَ فَيَسْتَبْشِرُوا قَالَ «إِذَا يَتَكَلَّمُوا». وَأُخْبِرَ بِهَا مُعَاذٌ عِنْدَ مَوْتِهِ ثَلَاثًا. [رواه البخاري: ۱۲۸]

105. Ənəs رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم Muazla birlikdə dəvənin tərəkində ikən: “Ey Muaz!” – deyə çağırırdı. (Muaz): “Buyur, əmrinə müntəzirəm, ya Rəsulullah!” – deyə cavab verdi. (Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم) yenə: “Ey Muaz!” – deyə çağırırdı. O: “Buyur, əmrinə müntəzirəm, ya Rəsulullah!” – deyə cavab verdi. Bu hal üç dəfə təkrar olduqdan sonra Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم dedi: “Allahdan başqa *ibadətə layiq* məbud olmadığına və Muhəmmədin Allahın elçisi olduğuna sidq ürəkdən şəhadət verən elə bir kəs yoxdur ki, Allah ona Cəhənnəm odunu haram etməsin.” (Muaz) dedi: “Ya Rəsulullah! Bunu insanlara xəbər verimmi ki, sevinsinlər?” Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم dedi: “Belə olduğu təqdirdə (buna) arxayın olacaqlar.”

¹ “əl-İsra” surəsi, 85.

Muaz günaha batacağından qorxub ölümündən qabaq bu haqda (insanlara) xəbər verdi. (əl-Buxari, 128)

38-ci fəsil. Elm (aldıqda) utanmaq

۳۸- باب: الْحَيَاءُ فِي الْعِلْمِ

۱۰۶ - عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: جَاءَتْ أُمُّ سُلَيْمٍ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ لَا يَسْتَحْيِي مِنَ الْحَقِّ، فَهَلْ عَلَى الْمَرْأَةِ مِنْ غُسْلِ إِذَا احْتَلَمَتْ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ «إِذَا رَأَتْ الْمَاءَ». فَغَطَّتْ أُمُّ سَلَمَةَ - تَعْنِي وَجْهَهَا - وَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَتَحْتَلِمُ الْمَرْأَةُ قَالَ «نَعَمْ تَرَبَّتْ يَمِينُكَ فِيمَ يُشَبِّهُهَا وَلَكُذَا». [رواه البخاري: ۱۳۰]

106. Ummu Sələmə رəvayət edir ki, Ummu Süleym Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib dedi: “Ya Rəsulullah! Allah haqqı deməkdən həya etməz. Qadın pollyusiya¹ halına düşdükdə qüsl etməlidirmi?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Bəli, əgər su görübsə (məni axıdıbsa,) etməlidir!” Ummu Sələmə (utandığından) üzünü yaşmaqla örtüdü və: “Ya Rəsulullah! Heç qadın da pollyusiya halına düşə bilərmi?” – deyə soruşdu. Peyğəmbər ﷺ dedi: “Əlbəttə, (düşə bilər). Ay yazıq! Belə olmasa, övladı ona necə oxşaya bilər?” (əl-Buxari, 130)

39-cu fəsil. (Alimdən söz soruşmağa) utanıb sual verməyi başqasına əmr edən kimsə

۳۹- باب:

مَنْ اسْتَحْيَا فَأَمَرَ غَيْرَهُ بِالسُّؤَالِ

۱۰۷ - عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كُنْتُ رَجُلًا مَذَّاءً فَأَمَرْتُ الْمِقْدَادَ أَنْ يَسْأَلَ النَّبِيَّ ﷺ فَسَأَلَهُ فَقَالَ: «فِيهِ الْوُضُوءُ». [رواه البخاري: ۱۳۲]

107. Əli ibn Əbu Talib رəvayət edir ki, məndən tez-tez məzi axırdı. Utandığımdan Miqdadı Peyğəmbərin ﷺ yanına göndərdim ki, (bunun hökmünü) ondan soruşsun. O, (bunun hökmünü) Peyğəmbərdən ﷺ soruşduqda o: “(Belə olduqda,) dəstəmaz alsın!” – deyə buyurdu. (əl-Buxari, 132)

40-cı fəsil. Məsciddə elm öyrətmək və fitva vermək

۴۰- باب:

ذِكْرُ الْعِلْمِ وَ الْفَتْيَا فِي الْمَسْجِدِ

۱۰۸ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّ رَجُلًا قَامَ فِي الْمَسْجِدِ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، مِنْ أَيْنَ تَأْمُرُنَا أَنْ نُهْلَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «يُهْلُ أَهْلُ الْمَدِينَةِ مِنْ ذِي الْحُلَيْفَةِ، وَيُهْلُ أَهْلُ الشَّامِ مِنَ الْجَحْفَةِ، وَيُهْلُ أَهْلُ نَجْدٍ مِنْ قَرْنٍ». وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ وَيَزْعُمُونَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «وَيُهْلُ أَهْلُ الْيَمَنِ مِنْ يَلَمَلَمَ». وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ يَقُولُ لَمْ أَفْقَهُ هَذِهِ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. [رواه البخاري: ۱۳۳]

¹ Pollyusiya – yuxuda ikən sperma axıtmaqdır.

108. Abdullah ibn Ömər رضی اللہ عنہ rəvayət edir ki, bir nəfər məsciddə ayağa qalxıb: “Ya Rəsulullah! Bizə haradan ihrama girməyi¹ əmr edirsən?” – deyə soruşdu. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Mədinə əhalisi zül-Hüleyfədən, Şam əhalisi Cühfədən və Nəcd əhalisi Qərndən ihrama girsinlər.” İbn Ömər رضی اللہ عنہ (rəvayətinə davam edib) dedi: “İddia edirlər ki, Peyğəmbər ﷺ. “Yəmən əhalisi Yələmləmədən ihrama girsin” – demişdir.

İbn Ömər رضی اللہ عنہ, həmçinin deyərdi: “Mən bu (son) sözü Peyğəmbərdən ﷺ eşitməmişəm.” (əl-Buxari, 133)

41-ci fəsil.

**Soruşan adama soruşduğundan
artıq cavab verən kimsə**

٤٠ - باب:

مَنْ أَجَابَ السَّائِلَ بِأَكْثَرِ مِمَّا سَأَلَهُ

١٠٩ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضي الله عنهما، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّ رَجُلًا سَأَلَهُ مَا يَلْبَسُ الْمُحْرِمُ فَقَالَ: «لَا يَلْبَسُ الْقَمِيصَ وَلَا الْعِمَامَةَ وَلَا السَّرَاوِيلَ وَلَا الْبُرُوسَ وَلَا ثَوْبًا مَسَّهُ الْوَرَسُ أَوْ الزَّعْفَرَانُ، فَإِنْ لَمْ يَجِدِ النَّعْلَيْنِ فَلْيَلْبَسِ الْخَفَيْنِ وَلْيَقْطَعْهُمَا حَتَّى يَكُونَا تَحْتَ الْكَعْبَيْنِ». [رواه البخاري: ١٣٤]

109. Abdullah ibn Ömər رضی اللہ عنہ rəvayət edir ki, bir nəfər Peyğəmbərdən ﷺ: “İhrama girən kəs əyninə nə geyinməlidir?” – deyə soruşdu. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Nə köynək, nə əmmamə, nə şalvar, nə burnus², nə də sarı ağaca və ya zəfərana boyanmış paltar geyinməməlidir. Səndəl tapmadığı təqdirdə isə dəri ayaqqabıları topuqdan aşağıya qədər kəsib geysin.” (əl-Buxari, 134)

¹ İhrama girmək – həcc və ya ümrə ziyarətini niyyət etmək.

² Burnus – dal tərəfdən yaxalığına başlıq bənd edilmiş üst paltarıdır.

٤ - كِتَابُ الْوُضُوءِ

4 – Dəstəmaz kitabı

1-ci fəsil. Dəstəmazsız namaz qəbul olunmaz

١- باب: لَا تُقْبَلُ صَلَاةٌ بِغَيْرِ طَهْوَرٍ

١١٠ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «لَا تُقْبَلُ صَلَاةٌ مَنْ أَحْدَثَ حَتَّى يَتَوَضَّأَ». قَالَ رَجُلٌ مِنْ حَضْرَمَوْتَ مَا الْحَدَّثُ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ فُسَاءٌ أَوْ ضُرَاطٌ. [رواه البخاري: ١٣٥]

110. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə demişdir: “Sizdən biriniz napak olduqda dəstəmaz almayınca, Allah onun namazını qəbul etməz!” Hədə-rəmövtdən olan bir kişi dedi: “Napak olmaq nədir, ey Əbu Hureyra?” Əbu Hureyra dedi: “Səsli və ya səssiz yel çıxartmaqdır.” (əl-Buxari, 135)

2-ci fəsil. Dəstəmazın fəziləti

٢- باب: فَضْلُ الْوُضُوءِ

١١١ - عَنْهُ رضي الله عنه قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: «إِنَّ أُمَّتِي يُدْعَوْنَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ غُرًّا مُحَجَّلِينَ مِنْ آثَارِ الْوُضُوءِ، فَمَنْ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ أَنْ يَطِيلَ غُرَّتَهُ فَلْيَفْعَلْ». [رواه البخاري: ١٣٦]

111. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Ümmətim Qiyamət günü üzləri parlaq, əlləri və ayaqları nurlu olduğu halda gələcəklər.” (Əbu Hureyra dedi: “Aranızdan kim üzünün parlaqlığını artırma bilirsə, qoy artırsın!” (əl-Buxari, 136)

3-cü fəsil. (Dəstəmazın pozulduğunu) yəqinləşdirməyincə, şübhədən dolayı dəstəmaz almamalı

٣- باب:

لَا يَتَوَضَّأُ مِنَ الشَّكِّ حَتَّى يَسْتَبَيِّنَ

١١٢ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدٍ الْأَنْصَرِيِّ رضي الله عنه، أَنَّهُ شَكََا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ الرَّجُلَ الَّذِي يُحَيِّلُ إِلَيْهِ أَنَّهُ يَجِدُ الشَّيْءَ فِي الصَّلَاةِ. فَقَالَ: «لَا يَنْفَتِلْ - أَوْ لَا يَنْصَرِفْ - حَتَّى يَسْمَعَ صَوْتًا أَوْ يَجِدَ رِيحًا». [رواه البخاري: ١٣٧]

112. Abdullah ibn Zeyd əl-Ənsari رضي الله عنه rəvayət edir ki, bir nəfər namaz əsnasında özündən sanki yel çıxdığını hiss etdiyini Peyğəmbərə ﷺ xəbər verdikdə Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Bir səs eşitməyincə və ya bir iy duymayınca namazdan çıxmayın!” (əl-Buxari, 137)

4-cü fəsil. Dəstəmazı yüngül almaq

٤- باب: التَّخْفِيفُ فِي الْوُضُوءِ

١١٣ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَامَ حَتَّى نَفَخَ ثُمَّ صَلَّى - وَرُبَّمَا قَالَ اضْطَجَعَ حَتَّى نَفَخَ - ثُمَّ قَامَ فَصَلَّى. [رواه البخاري: ١٣٨]

113. İbn Abbas رضی اللہ عنہ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ (uzanıb) yatdı, hətta xorultusu belə eşidildi. Sonra qalxıb (dəstəmaz almadan) namaz qıldı. (əl-Buxari, 138)

5-ci fəsil. Dəstəmazı kamil şəkildə almaq

۵- باب: إسْبَاغُ الْوُضُوءِ

۱۱۴ - عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ رضی اللہ عنہ أَنَّهُ دَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ عَرَفَةَ حَتَّى إِذَا كَانَ بِالشَّعْبِ نَزَلَ فَبَالَ، ثُمَّ تَوَضَّأَ وَلَمْ يُسَبِّحِ الْوُضُوءَ. فَقُلْتُ الصَّلَاةُ يَا رَسُولَ اللَّهِ. فَقَالَ: «الصَّلَاةُ أَمَامُكَ». فَرَكِبَ، فَلَمَّا جَاءَ الْمُزْدَلِفَةَ نَزَلَ فَتَوَضَّأَ، فَأَسْبَغَ الْوُضُوءَ، ثُمَّ أَقِيمَتِ الصَّلَاةُ فَصَلَّى الْمَغْرِبَ، ثُمَّ أَنَاخَ كُلُّ إِنْسَانٍ بَعِيرَهُ فِي مَنْزِلِهِ، ثُمَّ أَقِيمَتِ الْعِشَاءُ فَصَلَّى وَلَمْ يُصَلِّ بَيْنَهُمَا. [رواه البخاري: ۱۳۹]

114. Usamə ibn Zeyd رضی اللہ عنہ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ Ərəfatdan (Müzdəlifəyə¹) döndü. Nəhayət, gəlib dağ yoluna çatdıqda (minikdən) yerə düşüb subaşına çıxdı. Sonra dəstəmaz aldı, lakin onu xəfif etdi. Mən dedim: “Namaz (qılacaqsanmı), ya Rəsulullah?” Peyğəmbər ﷺ: “Namaz sənin önündədir?” – deyib (dəvəsinə) mindi. (Peyğəmbər ﷺ) Müzdəlifəyə gəlib çatdıqda dəvəsindən yerə düşüb kamil şəkildə dəstəmaz aldı. Sonra namaz qılmaq üçün iqamə verildi və o, məğrib namazını qıldırdı. Sonra hər kəs öz dəvəsini dayandığı yerdə dizi üstə çökdürdü. Sonra işa namazının iqaməsi verildi və o, (camaata) namaz qıldırdı. (Peyğəmbər ﷺ) bu iki namaz arasında heç bir namaz qılmadı. (əl-Buxari, 139)

6-cı fəsil.

Bir ovuc su götürüb iki əllə üzünü yumaq

۶- باب:

غَسْلُ الْوُجْهِ بِالْيَدَيْنِ مِنْ عَرَفَةَ وَاحِدَةً

۱۱۵ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضی اللہ عنہ أَنَّهُ تَوَضَّأَ فَعَسَلَ وَجْهَهُ، ثُمَّ أَخَذَ عَرَفَةَ مِنْ مَاءٍ، فَمَضَمَصَ بِهَا وَاسْتَنْشَقَ، ثُمَّ أَخَذَ عَرَفَةَ مِنْ مَاءٍ، فَجَعَلَ بِهَا هَكَذَا، أَضَافَهَا إِلَى يَدِهِ الْأُخْرَى، فَعَسَلَ بِهَئِمَا وَجْهَهُ، ثُمَّ أَخَذَ عَرَفَةَ مِنْ مَاءٍ، فَعَسَلَ بِهَا يَدَهُ الْيُمْنَى، ثُمَّ أَخَذَ عَرَفَةَ مِنْ مَاءٍ، فَعَسَلَ بِهَا يَدَهُ الْيُسْرَى، ثُمَّ مَسَحَ بِرَأْسِهِ، ثُمَّ أَخَذَ عَرَفَةَ مِنْ مَاءٍ فَرَشَّ عَلَى رِجْلِهِ الْيُمْنَى حَتَّى غَسَلَهَا، ثُمَّ أَخَذَ عَرَفَةَ أُخْرَى، فَعَسَلَ بِهَا رِجْلَهُ - يَعْنِي الْيُسْرَى - ثُمَّ قَالَ هَكَذَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَتَوَضَّأُ. [رواه البخاري: ۱۴۰]

115. İbn Abbasdan رضی اللہ عنہ rəvayət olunur ki, o, dəstəmaz alıb (aşağıdakı qaydada) üzünü yudu; (əvvəlcə) bir ovuc su götürüb ağzını yaxaladı və burnuna su alıb (onun içini) yudu; sonra bir ovuc suyu iki əlinə alıb üzünü yudu; sonra bir ovuc su götürüb sağ qolunu yudu; sonra bir ovuc su götürüb sol qolunu yudu; sonra (yaş əlləri ilə) başına məsh çəkdi; sonra bir ovuc su götürüb sağ ayağına töküüb onu yudu; sonra yenə bir ovuc su götürüb sol ayağını yudu, sonra dedi: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dəstəmaz aldığını gördüm.” (əl-Buxari, 140)

¹ Ərəfat və Mina arasında yerləşən vadi. Zəvvarlar zülhiccə ayının onuncu gecəsini orada gecələyirlər.

² Yəni, namazı Müzdəlifə vadisində qılacağıq.

7-ci fəsil.
Ayaqyoluna girərkən nə
söyləməli

باب ٧ -
مَا يَقُولُ عِنْدَ الْخَلَاءِ

١١٦ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا دَخَلَ الْخَلَاءَ قَالَ: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْخُبْثِ وَالْخَبَائِثِ». [رواه البخاري: ١٤٢]

116. Ənəs ر.ə.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ ayaqyoluna girərkən belə deyərdi: “Allahım, pislikdən və pis əməllərdən (erkək və dişi cinlərdən¹) Sənə sığınırım!”² (əl-Buxari, 142)

8-ci fəsil.
Ayaqyoluna su qoymaq

باب ٨ - وَضْعُ الْمَاءِ عِنْدَ الْخَلَاءِ

١١٧ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ دَخَلَ الْخَلَاءَ، فَوَضَعَتْ لَهُ وَضُوءًا قَالَ: «مَنْ وَضَعَ هَذَا». فَأُخْبِرَ فَقَالَ: «اللَّهُمَّ فَقِّهْهُ فِي الدِّينِ». [رواه البخاري: ١٤٣]

117. İbn Abbas ر.ə.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ ayaqyoluna girdi və mən onun üçün su qoydum. (Ayaqyolundan çıxdıqdan sonra) Peyğəmbər ﷺ: “Bunu kim qoydu?” – deyə soruşdu. Ona (bu haqda) xəbər verildikdə dedi: “Allahım, dini başa düşməyi ona müyəssər et!” (əl-Buxari, 143)

9-cu fəsil.
Təbii ehtiyacları rəf edərkən
qıbləyə üz tutmamaq

باب ٩ -
لَا تُسْتَقْبَلُ الْقِبْلَةُ بِغَائِطٍ أَوْ بَوْلٍ

١١٨ - عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «إِذَا أَتَى أَحَدُكُمْ الْغَائِطَ فَلَا يَسْتَقْبِلِ الْقِبْلَةَ وَلَا يُؤَلِّهَا ظَهْرُهُ، شَرُّوْا أَوْ غَرَّبُوا». [رواه البخاري: ١٤٤]

118. Əbu Əyyub əl-Ənsari ر.ə.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Sizlərdən biri təbii ehtiyacını rəf edərkən üzünü və ya arxasını qıbləyə çevirməsin. Üzünüzü şərqə və ya qərbə tərəf çevirin³.” (əl-Buxari, 144)

¹ Cinlər – Uca Allahın oddan yaratdığı məxluqlar. İnsanlar kimi cinlər də yer üzündə sakin olmuş və indi də mövcuddurlar. Onlardan da müsəlman və ya kafir olanı vardır. Sonuncuları şeytan və ya iblis adlandırırlar. İnsanlar bəzən onları görə bilər. Allahın qadağan etdiyinə baxmayaraq, cadugərlər və baxıcılar onlarla əlaqəyə girirlər.

² Transkripsiyası: Allahummə inni əuzu bika minəl-xubsi vəl-xəbais.

³ “Bu yalnız Mədinə əhalisinə və onun səmtində yerləşən məmləkətlərin əhalisinə aiddir. Şərqdə və qərbdə yaşayanlara isə bunun heç bir aidiyyəti yoxdur. Çünki şərqdə yaşayanların qıbləsi qərbdə, qərbdə yaşayanların qıbləsi isə şərqdədir.” (Belə olduğu təqdirdə, onlar üzlərini cənub və ya şimal istiqamətinə çevirməlidirlər). “Fəthul-Bari”, 2/109.

10-cu fəsil.

İki kərpicin üstündə oturub təbii
ehtiyacları rəf etmək

۱۰- باب:

مَنْ تَبَرَّزَ عَلَى لَبَتَيْنِ

۱۱۹ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضي الله عنه أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ إِنَّ نَاسًا يَقُولُونَ إِذَا قَعَدْتَ عَلَى حَاجَتِكَ، فَلَا تَسْتَقْبِلُ الْقِبْلَةَ وَلَا بَيْتَ الْمَقْدِسِ، لَقَدْ ارْتَفَعْتَ يَوْمًا عَلَى ظَهْرِ بَيْتِ لَنَا، فَرَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَلَى لَبَتَيْنِ مُسْتَقْبِلًا بَيْتَ الْمَقْدِسِ لِحَاجَتِهِ. [رواه البخاري: ۱۴۵]

119. Abdullah ibn Ömər رضي الله عنه dedi: “Bəzi adamlar: “Təbii ehtiyacınızı rəf etmək üçün oturduğunuz zaman üzünüzü qibləyə və ya Beytül-Məqdisə tərəf çevirməyin” – deyirlər. Mən (isə yalnız onu deyə bilərəm ki,) bir gün evimizin damının üstünə çıxmışdım. Bu vaxt mən Peyğəmbəri ﷺ üzünü Beytül-Məqdisə tərəf tutaraq, iki kərpic üstündə oturub təbii ehtiyacını rəf etdiyini gördüm.” (əl-Buxari, 145)

11-ci fəsil.

Qadınların subaşına çıxması

۱۱- باب: خُرُوجُ النِّسَاءِ إِلَى الْبَرَازِ

۱۲۰ - عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها أَنَّ أَزْوَاجَ النَّبِيِّ ﷺ كُنَّ يَخْرُجْنَ بِاللَّيْلِ إِذَا تَبَرَّزْنَ إِلَى الْمَنَاصِعِ - وَهُوَ صَعِيدٌ أَفِيحٌ - فَكَانَ عُمَرُ يَقُولُ لِلنَّبِيِّ ﷺ احْجُبْ نِسَاءَكَ. فَلَمْ يَكُنْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَفْعَلُ، فَخَرَجَتْ سَوْدَةُ بِنْتُ زَمْعَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ لَيْلَةً مِنَ اللَّيَالِي عِشَاءً، وَكَانَتْ امْرَأَةً طَوِيلَةً، فَذَاهَا عُمَرُ أَلَّا قَدْ عَرَفْنَاكَ يَا سَوْدَةُ. حَرِصًا عَلَى أَنْ يَنْزِلَ الْحِجَابُ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ آيَةَ الْحِجَابِ. [رواه البخاري: ۱۴۶]

120. Aişə رضي الله عنها rəvayət edir ki, Peyğəmbərin ﷺ zövcələri gecə vaxtı əl-Mənasiyə – böyük bir sahəyə subaşına çıxardılar. (O vaxt) Ömər رضي الله عنه Peyğəmbərə ﷺ: “Zövcələrinə hicab örtməyi əmr et!” – deyərdi. Lakin Peyğəmbər ﷺ (onlara bunu əmr) etməzdi. Nəhayət, gecələrin birində, işə namazı vaxtı Peyğəmbərin ﷺ Səudə bint Zəma adlı zövcəsi bayıra çıxdı. O, ucaboş bir qadın idi. Ömər hicab ayəsinin nazil olmasını çox arzulayırdı deyə, onu uca səslə çağıraraq dedi: “Ey Səudə! Biz səni tanıdıq!” Odur ki, Uca Allah hicab ayəsini nazil etdi. (əl-Buxari, 146)

12-ci fəsil.

(Ayaqyolunda) su ilə yuyunmaq

۱۲- باب: الاسْتِجَاءُ بِالْمَاءِ

۱۲۱ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا خَرَجَ لِحَاجَتِهِ أَجِءُ أَنَا وَعُلَامٌ مَعَنَا إِدَاوَةٌ مِنْ مَاءٍ. [رواه البخاري: ۱۵۰]

121. Ənəs ibn Malik رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ ayaqyoluna getdikdə mən və mənim kimi bir uşaq ona bir cürdək su aparardıq.” (əl-Buxari, 150)

13-cü fəsil. (Ayaqyolunda)
təmizlənmək üçün su və ağac
parçası götürmək

۱۳- باب:

حَمْلُ الْعَنْزَةِ مَعَ الْمَاءِ فِي الاسْتِجَاءِ

۱۲۲ - عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدْخُلُ الْخَلَاءَ، فَأَحْمِلُ أَنَا وَعُلَامٌ إِدَاوَةٌ مِنْ مَاءٍ، وَعَنْزَةٌ، يَسْتَنْجِي بِالْمَاءِ. [رواه البخاري: ۱۵۲]

122. Ənəs ر rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ ayaqyoluna getdikdə mən və mənim kimi bir uşaq ona bir cürdək su və ağac parçası aparardıq. O, su ilə təmizləndi." (əl-Buxari, 152)

14-cü fəsil.

(Ayaqyolunda) sağ əl ilə təmizlənməyin qadağan olunması

۱۴- باب:

النَّهْيُ عَنِ الاسْتِجَاءِ بِالْيَمِينِ

۱۲۳ - عَنْ أَبِي قَتَادَةَ ر قَالَ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «إِذَا شَرِبَ أَحَدُكُمْ فَلَا يَتَنَفَّسْ فِي الْإِنَاءِ، وَإِذَا أَتَى الْخَلَاءَ فَلَا يَمَسُّ ذِكْرَهُ يَمِينَهُ، وَلَا يَتَمَسَّحُ يَمِينَهُ». [رواه البخاري: ۱۵۳]

123. Əbu Qətadə ر rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Sizdən biriniz (bir şey) içdikdə qabın içinə üfurməsin, subaşına çıxdıqda sağ əli ilə cinsiyyət üzvünə toxunmasın və (onu) sağ əli ilə təmizləməsin." (əl-Buxari, 153)

15-ci fəsil. (Ayaqyolunda) daşla təmizlənmək

۱۵- باب: الاسْتِجَاءُ بِالْحِجَارَةِ

۱۲۴ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ر قَالَ أَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ وَخَرَجَ لِحَاجَتِهِ، فَكَانَ لَا يَلْتَفِتُ فَدَنَوْتُ مِنْهُ فَقَالَ: «ابْغِي أَحْجَارًا أَسْتَنْفِضُ بِهَا - أَوْ نَحْوَهُ - وَلَا تَأْتِنِي بَعْظُمٌ وَلَا رَوْتُ». فَأَتَيْتُهُ بِأَحْجَارٍ بِطَرَفِ ثِيَابِي فَوَضَعْتُهَا إِلَى جَنْبِهِ وَأَعْرَضْتُ عَنْهُ، فَلَمَّا قَضَى أَتْبَعَهُ بِهِنَّ. [رواه البخاري: ۱۵۵]

124. Əbu Hureyra ر rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ təbii ehtiyacını rəf etmək üçün bayıra çıxdıqda mən onun ardınca getdim. O dönüb arxaya baxmırdı. Mən ona yaxınlaşdıqda o dedi: "Mənə təmizlənmək üçün bir neçə daş gətir. Nəbadə sümük və ya təzək gətirəsən." Mən paltarımın ətəyində bir neçə daş gətirib onun yanına qoydum və kənara çəkildim. O, ehtiyacını rəf etdikdən sonra daşlarla təmizləndi. (əl-Buxari, 155)

16-cı fəsil. (Ayaqyolunda) təzəklə təmizlənməmək

۱۶- باب: لَا يُسْتَنْجَى بِرَوْتٍ

۱۲۵ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ ر قَالَ أَتَى النَّبِيَّ ﷺ الْعَائِطُ، فَأَمَرَنِي أَنْ آتِيَهُ بِثَلَاثَةِ أَحْجَارٍ، فَوَجَدْتُ حَجَرَيْنِ، وَالتَّمَسْتُ الثَّلَاثَ فَلَمْ أَجِدْهُ، فَأَخَذْتُ رَوْثَةً، فَأَتَيْتُهُ بِهَا، فَأَخَذَ الْحَجَرَيْنِ وَالْقَى الرَّوْثَةَ وَقَالَ: «هَذَا رِكْسٌ». [رواه البخاري: ۱۵۶]

125. Abdullah ibn Məsud ر rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ ayaqyoluna getdikdə mənə üç daş gətirməyi əmr etdi. Mən iki daş tapdım, üçüncüsünü də axtardım, lakin tapa bilmədim. Daşın əvəzinə bir təzək götürüb ona gətirdim. O, daşları götürdü, təzəyi isə atdı və: "Bu murdardır" - dedi. (əl-Buxari, 156)

17-ci fəsil. Dəstəmaz əzalarını bir dəfə-bir dəfə yumaq

۱۷- باب: الوضوء مرة مرة

۱۲۶ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ، تَوَضَّأَ النَّبِيُّ ﷺ مَرَّةً مَرَّةً. [رواه البخاري: ۱۵۷]

126. İbn Abbas رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ (əzalarını) bir dəfə-bir dəfə yuyaraq dəstəmaz aldı. (əl-Buxari, 157)

18-ci fəsil. Dəstəmaz əzalarını iki dəfə-iki dəfə yumaq

۱۸- باب: الوضوء مرتين مرتين

۱۲۷ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ تَوَضَّأَ مَرَّتَيْنِ مَرَّتَيْنِ. [رواه البخاري: ۱۵۸]

127. Abdullah ibn Zeyd رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ (əzalarını) iki dəfə-iki dəfə yuyaraq dəstəmaz aldı. (əl-Buxari, 158)

19-cu fəsil. Dəstəmaz əzalarını üç dəfə-üç dəfə yumaq

۱۹- باب: الوضوء ثلاثاً ثلاثاً

۱۲۸ - عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّهُ دَعَا بِإِنَاءٍ، فَأَفْرَغَ عَلَى كَفِّهِ ثَلَاثَ مَرَّارٍ فَعَسَلَهُمَا، ثُمَّ أَدْخَلَ يَمِينَهُ فِي الْإِنَاءِ فَمَضْمَضَ، وَاسْتَنْشَقَ، ثُمَّ غَسَلَ وَجْهَهُ ثَلَاثًا، وَيَدَيْهِ إِلَى الْمِرْفَقَيْنِ ثَلَاثَ مَرَّارٍ، ثُمَّ مَسَحَ بِرَأْسِهِ، ثُمَّ غَسَلَ رِجْلَيْهِ ثَلَاثَ مَرَّارٍ إِلَى الْكَعْبَيْنِ، ثُمَّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «مَنْ تَوَضَّأَ نَحْوَ وَضْئِي هَذَا، ثُمَّ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ، لَا يُحَدِّثُ فِيهِمَا نَفْسَهُ، غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ». [رواه البخاري: ۱۵۹]

128. Osman ibn Əffan رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ su gətizdirib (dəstəmaz aldı), əllərinə su töküb onları üç dəfə yudu; sonra sağ əlini qaba salıb su gətirdi və bununla həm ağzını yaxaladı, həm də burnunun içini yudu; sonra üç dəfə üzünü və üç dəfə qollarını dirsəklərə qədər yudu; sonra başına məsh çəkdi; sonra üç dəfə ayaqlarını topuqlara qədər yudu, sonra da dedi: "Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Mənim kimi dəstəmaz alıb, qəlbindən heç bir şey keçirtmədən iki rükət namaz qılan kimsənin keçmiş günahları bağışlanar." (əl-Buxari, 159)

۱۲۹ - وَ فِي رَوَايَةٍ: أَنَّ عُثْمَانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَلَا أُحَدِّثُكُمْ حَدِيثًا لَوْلَا آيَةٌ مَا حَدَّثْتُكُمْوهُ، سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: «لَا يَتَوَضَّأُ رَجُلٌ فَيُحْسِنُ وُضْوءَهُ، وَيُصَلِّي الصَّلَاةَ إِلَّا غُفِرَ لَهُ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الصَّلَاةِ حَتَّى يُصَلِّيَهَا». قَالَ عُرْوَةُ الْآيَةُ ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ﴾ [رواه البخاري: ۱۶۰]

129. Başqa bir rəvayətdə Osman ibn Əffan رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: "Sizə elə bir hədis danışacağam ki, əgər (Allahın Kitabındakı) ayə olmasaydı, onu sizə danışmazdım. Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitdim: "Gözəl tərzdə dəstəmaz alıb, namaz qılan elə bir kimsə yoxdur ki, dəstəmaz ilə qılacağı namaz arasındakı (vaxt əsnasında olan) günahları bağışlanmasın." (əl-Buxari, 160)

Urva deyir ki, (Osmanın رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) qəsd etdiyi ayə budur: "Kitabda insanlara bəyan etdiyimiz açıq-aydın dəlilləri və doğru yol göstərən ayələri nazil etdikdən

sonra onları gizli saxlayanlara həm Allah lənət edir, həm də lənət edə bilənlər lənət oxuyurlar!”¹

20-ci fəsil. Dəstəmaz aldıqda buruna su alıb çıxarmaq

۲۰- باب: الاستِنَارُ فِي الْوُضُوءِ

۱۳۰ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: «مَنْ تَوَضَّأَ فَلْيَسْتَنْتِرْ، وَمَنْ اسْتَجْمَرَ فَلْيُوتِرْ». [رواه البخاري: ۱۶۱]

130. Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurmuşdur: “Qoy dəstəmaz alan kəs burnuna su alıb (içini) yusun; (ayaqyolunda) daşla təmizlənən kəs tək sayda (daşla silinsin).” (əl-Buxari, 161)

21-ci fəsil. (Ayaqyolunda) daşla təmizləndikdə bunu tək sayda etmək

۲۱- باب:

الاستِجْمَارُ وَتَرَا

۱۳۱ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «إِذَا تَوَضَّأَ أَحَدُكُمْ فَلْيَجْعَلْ فِي أَنْفِهِ ثَمَّ لِيَنْتِرْ، وَمَنْ اسْتَجْمَرَ فَلْيُوتِرْ، وَإِذَا اسْتَيْقِظَ أَحَدُكُمْ مِنْ نَوْمِهِ فَلْيَغْسِلْ يَدَهُ قَبْلَ أَنْ يُدْخِلَهَا فِي وَضُوئِهِ، فَإِنْ أَحَدُكُمْ لَا يَدْرِي أَيْنَ بَاتَتْ يَدُهُ». [رواه البخاري: ۱۶۲]

131. Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Sizdən biriniz dəstəmaz aldığı zaman burnuna su alıb çıxarsın. Qoy daşla təmizlənən kəs tək sayda (daşla silinsin). Sizdən biriniz yuxudan oyandıqda əlini dəstəmaz alacağı qabın içinə salmazdan əvvəl onu üç dəfə yusun. Çünki o, (yuxuda ikən) əlinin haralara dəydiyini bilmir.” (əl-Buxari, 162)

22-ci fəsil. Nəleyinə² məsh çəkmək, onları çıxarıb ayaqları yumaq

۲۲- باب: غَسْلُ الرَّجُلَيْنِ فِي التَّغْلِينِ وَلَا يَمْسَحُ عَلَى التَّغْلِينِ

۱۳۲ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - وَقَدْ قِيلَ لَهُ -: رَأَيْتَكَ لَا تَمَسُّ مِنَ الْأَرْكَانِ إِلَّا الْيَمَانِينَ، وَرَأَيْتَكَ تَلْبَسُ النَّعَالَ السَّبْتِيَّةَ، وَرَأَيْتَكَ تَصْبِغُ بِالصُّفْرَةِ، وَرَأَيْتَكَ إِذَا كُنْتَ بِمَكَّةَ أَهْلَ النَّاسِ إِذَا رَأَوْا الْهَلَالَ وَلَمْ يَهْلُ أَنتَ حَتَّى كَانَ يَوْمُ التَّرْوِيَةِ. قَالَ عَبْدُ اللَّهِ أَمَّا الْأَرْكَانُ فَإِنِّي لَمْ أَرِ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَمَسُّ إِلَّا الْيَمَانِينَ، وَأَمَّا النَّعَالُ السَّبْتِيَّةُ فَإِنِّي رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَلْبَسُ النَّعْلَ الَّذِي لَيْسَ فِيهَا شَعْرٌ وَيَتَوَضَّأُ فِيهَا، فَأَنَا أَحَبُّ أَنْ أَلْبَسَهَا، وَأَمَّا الصُّفْرَةُ فَإِنِّي رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَصْبِغُ بِهَا، فَأَنَا أَحَبُّ أَنْ أَصْبِغَ بِهَا، وَأَمَّا الْإِهْلَالُ فَإِنِّي لَمْ أَرِ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَهْلُ حَتَّى تَنْبَعِثَ بِهِ رَاحِلَتُهُ. [رواه البخاري: ۱۶۶]

132. Bir nəfər Abdullah ibn Ömərə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ belə dedi: “Mən gördüm ki, sən Kəbənin yalnız iki yəmən küncünə (– qara daşa və ondan solda yerləşən küncə) toxu-

¹ “əl-Bəqərə” surəsi, 159.

² Səndəl.

nursan. Həmçinin, gördüm ki, sən aşılانmış dəridən tikilmiş səndəl geyirsən. Habelə, gördüm ki, sən (libasını) sarı rəngə boyayırsan. Həm də gördüm ki, sən Məkkədə olduqda camaat təzə ayın (zülhiccə ayının) doğduğunu gördükdə təlbiyə¹ deməyə başlayır, sən isə tərviyə günü² girmədikcə təlbiyə demirsən.”

Abdullah ibn Ömər رضی اللہ عنہ dedi: “Mən Peyğəmbərin ﷺ qara daş və yəmən kün-cündən başqa (Kəbənin digər küncələrinə) toxunduğunu görmədim. Aşılانmış dəridən tikilmiş səndəl gəlincə, mən Peyğəmbərin ﷺ, (aşılانıqdən sonra) üzərində tük qalmamış dəridən tikilmiş səndəl geydiyini və onları ayağından çıxartmadan dəstəmaz aldığı gördüm. Elə buna görə mən də səndəl geyməyi xoşlayıram. Sarı rəngə gəlincə, mən Peyğəmbərin ﷺ (libasını) sarı rəngə boyadığını gördüm. Elə buna görə mən də bu boyadan istifadə etməyi xoşlayıram. TəlbİYəyə gəldikdə isə, mən Peyğəmbərin ﷺ dəvəsi ayağa qalxıb hərəkət etmə-yincə təlbİYə dediyini görmədim.” (əl-Buxari, 166)

23-cü fəsil. Dəstəmaz və qüsl aldıqda sağ tərəfdən başlamaq

۲۳- باب: التَّيْمُنُ فِي الْوُضُوءِ وَالْغُسْلِ

۱۳۳ - عَنْ عَائِشَةَ رضی اللہ عنہا قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُعْجِبُهُ التَّيْمُنُ فِي تَنْعُلِهِ وَتَرْجُلِهِ وَطُهُورِهِ وَفِي شَأْنِهِ كُلِّهِ. [رواه البخاري: ۱۶۸]

133. Aişə رضی اللہ عنہا rəvayət edir ki, “Peyğəmbər ﷺ ayaqqabılarını geyindikdə, saçını dara-dıqda, yuyunduqda və bütün işlərində sağdan başlamağı sevərdi.” (əl-Buxari, 168)

24-cü fəsil. Namaz vaxtı yaxınlaşdıqda dəstəmaz almaq üçün su axtarmaq

۲۴- باب:

التَّمَاسُ الْوُضُوءِ إِذَا حَانَتْ الصَّلَاةُ

۱۳۴ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضی اللہ عنہ، أَنَّهُ قَالَ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَحَانَتْ صَلَاةُ الْعَصْرِ، فَالْتَمَسَ النَّاسُ الْوُضُوءَ فَلَمْ يَجِدُوهُ، فَأَتَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَوْضُوءَ، فَوَضَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي ذَلِكَ الْإِنَاءِ يَدَهُ، وَأَمَرَ النَّاسَ أَنْ يَتَوَضَّأُوا مِنْهُ. قَالَ فَرَأَيْتُ الْمَاءَ يَنْبُعُ مِنْ تَحْتِ أَصَابِعِهِ حَتَّى يَتَوَضَّأُوا مِنْ عِنْدِ آخِرِهِمْ. [رواه البخاري: ۱۶۹]

134. Ənəs ibn Malik رضی اللہ عنہ rəvayət edir ki, mən Peyğəmbərin ﷺ yanında idim. Əsr na-mazının vaxtı yaxınlaşmışdı. Camaat dəstəmaz almaq üçün su axtarmağa baş-ladı, lakin tapa bilmədi. Sonra Peyğəmbərə ﷺ dəstəmaz almaq üçün (bir qab) su gətirdilər. Peyğəmbər ﷺ əlini o qabın içinə saldı və camaata ondan dəstəmaz almağı əmr etdi. Mən, camaat dəstəmaz alıb qurtaranadək Peyğəmbərin ﷺ bar-maqlarının uclarından su qaynayıb axdığını gördüm. (əl-Buxari, 169)

¹ TəlbİYə həcc mərasimində uca səslə təkrar-təkrar deyilən duadır. Bu dua ərəbcə belə deyilir:

((كَيْتُكَ اللَّهُمَّ كَيْتُكَ، كَيْتُكَ لَا شَرِيكَ لَكَ كَيْتُكَ، إِنَّ الْحَمْدَ، وَالْتَّعْمَةَ، لَكَ وَالْمُلْكَ، لَا شَرِيكَ لَكَ))

Transkripsiyası: [Ləbbeykə-llahummə ləbbeyk, ləbbeykə lə şəriyə ləkə ləbbeyk, innəl-həmdə və-ni'mətə, ləkə vəl-mülkə, lə şəriyə lək]

Tərcüməsi: «Hüzurundayam, Allahım, hüzurundayam! Hüzurundayam, Sənin şərikin yoxdur, hüzurundayam! Həmd Sənədir, nemət və mülk Sənə məxsusdur, Sənin şərikin yoxdur!»

² Tərviyə – zülhiccə ayının səkkizinci günü.

25-ci fəsil.

İnsan saçlarını yumaq üçün istifadə edilən su

۲۵- باب:

الْمَاءُ الَّذِي يُغْسَلُ بِهِ شَعْرُ الْإِنْسَانِ

۱۳۵ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَمَّا حَلَقَ رَأْسَهُ كَانَ أَبُو طَلْحَةَ أَوَّلَ مَنْ أَخَذَ مِنْ شَعْرِهِ. [رواه البخاري: ۱۷۱]

135. Ənəs rəvayət edir ki, Peyğəmbər başını qırıxdırdıqda onun saçından ilk götürən kimsə Əbu Təlhə olmuşdur. (əl-Buxari, 171)

26-cı fəsil.

İt sizdən birinizin qabından (su və s.) içmişdirsə...

۲۶- باب:

إِذَا شَرِبَ الْكَلْبُ فِي إِنَاءٍ أَحَدِكُمْ

۱۳۶ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ «إِذَا شَرِبَ الْكَلْبُ فِي إِنَاءٍ أَحَدِكُمْ فَلْيَغْسِلْهُ سَبْعًا». [رواه البخاري: ۱۷۲]

136. Əbu Hureyra rəvayət edir ki, Peyğəmbər buyurmuşdur: “İt sizdən birinizin qabından su içsə, qoy o qabı yeddi dəfə yusun.” (əl-Buxari, 172)

۱۳۷ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: كَانَتْ الْكِلَابُ تَبُولُ وَتُقْبِلُ وَتُدْبِرُ فِي الْمَسْجِدِ فِي زَمَانِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَلَمْ يَكُونُوا يَرِثُونُ شَيْئًا مِنْ ذَلِكَ. [رواه البخاري: ۱۷۴]

137. Abdullah ibn Ömər rəvayət edir ki, Peyğəmbərin dövründə itlər sidik ifraz edər, məscidə girib-çıxardılar, (lakin əshabələr) onların (bədəni və ya sidiyi) dəydiyi yerlərə su səpməzdilər. (əl-Buxari, 174)

27-ci fəsil.

Dəstəmaz almağı ancaq iki ifrazat çıxışlarından (xaric olan şeylərə görə) vacib görən kimsə

۲۷- باب:

مَنْ لَمْ يَرَ الْوُضُوءَ إِلَّا مِنَ الْمَخْرَجَيْنِ

۱۳۸ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ «لَا يَزَالُ الْعَبْدُ فِي صَلَاةٍ مَا كَانَ فِي الْمَسْجِدِ يَنْتَظِرُ الصَّلَاةَ، مَا لَمْ يُحْدِثْ». [رواه البخاري: ۱۷۶]

138. Əbu Hureyra rəvayət edir ki, Peyğəmbər demişdir: “Bir adam, dəstəmazını pozmadan məsciddə namazı gözlədiyi müddət ərzində namazda olduğu kimi sayılır.” (əl-Buxari, 176)

۱۳۹ - عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَأَلْتُ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قُلْتُ أَرَأَيْتَ إِذَا جَامَعَ فَلَمْ يُمْنِ قَالَ عُثْمَانُ يَتَوَضَّأُ كَمَا يَتَوَضَّأُ لِلصَّلَاةِ، وَيُغْسِلُ ذَكَرَهُ. قَالَ عُثْمَانُ سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. فَسَأَلْتُ عَنْ ذَلِكَ عَلِيًّا، وَالزُّبَيْرَ، وَطَلْحَةَ، وَأَبَى بَنٍ كَعْبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ لَفَأَمَرُوهُ بِذَلِكَ. [رواه البخاري: ۱۷۹]

139. Zeyd ibn Xalid ر.əvayət edir ki, mən Osman ibn Əffandan ر.ə: “Necə bilirsən, cinsi əlaqədə olub məni axıtmayan kəs nə etməlidir?” – deyə soruşdum. Osman: “Namaz üçün dəstəmaz aldığı kimi dəstəmaz almalı və cinsiyyət üzvünü yumalıdır” – deyə cavab verdi, sonra da: “Bunu Peyğəmbərdən ر.ə eşitdim” – deyə əlavə etdi.

(Zeyd ر.ə dedi:) “Mən bu haqda Əlidən, Zubeyrdən, Təlhədən və Ubey ibn Kəbdən ر.ə soruşdum. Hamısı bunu (cinsi əlaqədə olub məni axıtmayan) kimsəyə aid etdi.” (əl-Buxari, 179)

۱۴۰ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ر.ə، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ر.ə أَرْسَلَ إِلَى رَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ فَجَاءَ وَرَأْسُهُ يَقْطُرُ، فَقَالَ النَّبِيُّ ر.ə «لَعَلَّنَا أَعْجَلْنَاكَ». فَقَالَ نَعَمْ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ر.ə «إِذَا أَعْجَلْتَ أَوْ فُحِطْتَ، فَعَلَيْكَ الْوُضُوءُ». [رواه البخاري: ۱۸۰]

140. Əbu Səid əl-Xudri ر.ə rəvayət edir ki, Peyğəmbər ر.ə ənsardan olan bir nəfərə xəbər göndərüb yanına çağırırdı. O adam gəldikdə (biz onun) başından damcı-damcı su töküldüyünü (gördük). Peyğəmbər ر.ə: “Deyəsən, səni tələsdirdik?” – deyə soruşdu. O: “Bəli!” – deyə cavab verdikdə, Peyğəmbər ر.ə buyurdu: “Səni tələsdirsələr və ya yaxınlıq edib məni axıtmasan, dəstəmaz almaq sənə yetər.” (əl-Buxari, 180)

28-ci fəsil.

Kişinin öz qardaşına dəstəmaz almaqda yardım etməsi

۲۸- باب:

الرَّجُلُ يُوضِي صَاحِبَهُ

۱۴۱ - عَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ ر.ə أَنَّهُ كَانَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ر.ə فِي سَفَرٍ، وَأَنَّهُ ذَهَبَ لِحَاجَةٍ لَهُ، وَأَنَّ مُغِيرَةَ جَعَلَ يَصُبُّ الْمَاءَ عَلَيْهِ، وَهُوَ يَتَوَضَّأُ، فَغَسَلَ وَجْهَهُ وَيَدَيْهِ وَمَسَحَ بِرَأْسِهِ وَمَسَحَ عَلَى الْخَفَيْنِ. [رواه البخاري: ۱۸۲]

141. Muğira ibn Şobədən ر.ə rəvayət olunur ki, o, Peyğəmbərlə ر.ə birlikdə səfərdə ikən Peyğəmbər ر.ə təbii ehtiyacını rəf etmək üçün subaşına sıxdı. Sonra Muğira onun əllərinə su tökdü və o, dəstəmaz aldı – üzünü və qollarını yudu, başına və məstlərinə¹ məsh çəkdi.” (əl-Buxari, 182)

29-cu fəsil.

Dəstəmazsız Quran oxumaq və başqa işlər görmək

۲۹- باب:

قِرَاءَةُ الْقُرْآنِ بَعْدَ الْحَدَثِ وَغَيْرِهِ

۱۴۲ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ ر.ə أَخْبَرَهُ أَنَّهُ بَاتَ لَيْلَةً عِنْدَ مَيْمُونَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ر.ə وَهِيَ خَالَتُهُ فَاضْطَجَعَتْ فِي عَرْضِ الْوِسَادَةِ، وَاضْطَجَعَ رَسُولُ اللَّهِ ر.ə وَأَهْلُهُ فِي طُولِهَا، فَتَامَ رَسُولُ اللَّهِ ر.ə حَتَّى إِذَا انْتَصَفَ اللَّيْلُ، أَوْ قَبْلَهُ بِقَلِيلٍ أَوْ بَعْدَهُ بِقَلِيلٍ، اسْتَيْقَظَ رَسُولُ اللَّهِ ر.ə فَجَلَسَ يَمْسَحُ النَّوْمَ عَنْ وَجْهِهِ بِيَدِهِ، ثُمَّ قَرَأَ الْعَشْرَ الْآيَاتِ الْخَوَاتِمَ مِنْ سُورَةِ آلِ عِمْرَانَ، ثُمَّ قَامَ إِلَى شَنْ مُعَلَّقَةٍ، فَتَوَضَّأَ مِنْهَا فَأَحْسَنَ وَضُوءَهُ، ثُمَّ قَامَ يَصَلِّي. قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ فَقُمْتُ

¹ Məst – dəridən və ya başqa yumşaq materialdan tikilən yüngül ayaqqabı.

فَصَنَعْتُ مِثْلَ مَا صَنَعَ، ثُمَّ ذَهَبْتُ، فَقُمْتُ إِلَى حَنْبِهِ، فَوَضَعَ يَدَهُ الْيُمْنَى عَلَى رَأْسِي، وَأَخَذَ بِأُذُنِي الْيُمْنَى، يَفْتُلُهَا، فَصَلَّى رُكْعَتَيْنِ، ثُمَّ رُكْعَتَيْنِ، ثُمَّ رُكْعَتَيْنِ، ثُمَّ رُكْعَتَيْنِ، ثُمَّ رُكْعَتَيْنِ، ثُمَّ أَوْتَرْتُ، ثُمَّ اضْطَجَعْتُ، حَتَّى أَتَاهُ الْمُؤَذِّنُ، فَقَامَ، فَصَلَّى رُكْعَتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ، ثُمَّ خَرَجَ فَصَلَّى الصُّبْحَ. [رواه البخاري: ١٨٣]

142. Abdullah ibn Abbas رضي الله عنه rəvayət edir ki, bir gecə o Peyğəmbərin ﷺ zövcəsi, xalası Meymunənin رضي الله عنها evində qaldı.

(İbn Abbas رضي الله عنه deyir ki,) mən yatağın köndələninə uzandım, Peyğəmbər ﷺ və onun zövcəsi isə yatağın uzununa uzandılar. Peyğəmbər ﷺ yatdı. Nəhayət, gecə yarısı yetişdikdə, (və ya bundan bir az əvvəl yaxud bir az sonra yuxudan) oyandı və gözlərini ovxalayıb yuxusunu dağıtdı. Sonra Ali-İmran surəsinin son on ayəsini oxudu. Sonra qalxıb (tavandan) asılmış köhnə cürdəyə yaxınlaşdı və kamil şəkildə dəstəmaz aldı Sonra durub namaz qıldı. Mən də ayağa qalxıb onun etdiyi kimi etdim. Sonra gedib onun yanında durdum. O, sağ əlini mənim başıma qoydu və sağ qulağımdan tutub onu dartdı. Sonra iki rükət, sonra yenə iki rükət, sonra yenə iki rükət, sonra yenə iki rükət, sonra yenə iki rükət, sonra da bir rükət (namaz) qıldı. Sonra yerinə uzandı. Nəhayət, müəzzin onun yanına gəldikdə qalxıb iki rükət xəfifcə namaz qıldı. Sonra gedib sübh namazını qıldırı. (əl-Buxari, 183)

30-cu fəsil. Başın hər tərəfinə məsh çəkmək

۳۰- باب: مَسْحُ الرَّأْسِ كُلِّهِ

۱۴۳ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدٍ رضي الله عنه، أَنَّ رَجُلًا قَالَ لَهُ أَسْتَطِيعُ أَنْ تُرِينِي كَيْفَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَتَوَضَّأُ فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ زَيْدٍ نَعَمْ. فَلَدَعَا بَمَاءٍ، فَأَفْرَغَ عَلَى يَدَيْهِ فَعَسَلَ يَدَهُ مَرَّتَيْنِ، ثُمَّ مَضَمَضَ وَاسْتَشْرَثَ ثَلَاثًا، ثُمَّ غَسَلَ وَجْهَهُ ثَلَاثًا، ثُمَّ غَسَلَ يَدَيْهِ مَرَّتَيْنِ مَرَّتَيْنِ إِلَى الْمِرْفَقَيْنِ، ثُمَّ مَسَحَ رَأْسَهُ بِيَدَيْهِ، فَأَقْبَلَ بِهِمَا وَأَدْبَرَ، بَدَأَ بِمُقَدِّمِ رَأْسِهِ، حَتَّى ذَهَبَ بِهِمَا إِلَى قَفَاهُ، ثُمَّ رَدَّهُمَا إِلَى الْمَكَانِ الَّذِي بَدَأَ مِنْهُ، ثُمَّ غَسَلَ رِجْلَيْهِ. [رواه البخاري: ١٨٥]

143. Bir nəfər Abdullah ibn Zeyd رضي الله عنه dedi: “Peyğəmbərin ﷺ necə dəstəmaz aldığını mənə göstərə bilərsənmi?” Abdullah ibn Zeyd: “Bəli” – deyib su gətizdirdi. Sonra əllərinə su töküüb onu iki dəfə yudu; sonra üç dəfə (su götürüb) həm ağzını yaxaladı, həm də burnunun içini yudu; sonra üç dəfə üzünü yudu. sonra iki dəfə qollarını dirsəklərə qədər yudu; sonra əllərini irəli-geri aparıb gətirməklə başına məsh çəkdi – əllərini başının ön tərəfindən qafasına qədər apardı, sonra da başladığı yerə qayıtdı; bundan sonra ayaqlarını yudu. (əl-Buxari, 185)

31-ci fəsil. İnsanlar dəstəmaz aldıqdan sonra (onların qabda qalmış) artığından istifadə etmək

۳۱- باب:

اِسْتِعْمَالُ فَضْلِ وَضُوءِ النَّاسِ

۱۴۴ - عَنْ أَبِي جُحَيْفَةَ رضي الله عنه قَالَ: خَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِالْهَاجِرَةِ، فَأَتَانِي بِوَضُوءٍ فَتَوَضَّأْتُ، فَجَعَلَ النَّاسُ يَأْخُذُونَ مِنْ فَضْلِ وَضُوءِهِ فَيَتَمَسَّحُونَ بِهِ، فَصَلَّى النَّبِيُّ ﷺ الظُّهْرَ رُكْعَتَيْنِ وَالْعَصْرَ رُكْعَتَيْنِ، وَبَيْنَ يَدَيْهِ عَنَرَةٌ. [رواه البخاري: ١٨٧]

144. Əbu Cüheyfə رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ günorta bizim yanımıza gəldi. Ona dəstəmaz almaq üçün su gətirdilər və o, dəstəmaz aldı. Sonra insanlar onun dəstəmaz aldığı sudan qalan artığı götürüb (o suyun bərəkətinə nail olmaq məqsədilə) bədənlərinə sürtməyə başladılar. Sonra Peyğəmbər ﷺ önündə yerə sancılmış bir ağac parçası olduğu halda iki rükət zöhr namazını və iki rükət əsr namazını qıldı. (əl-Buxari, 187)

١٤٥ - عَنْ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: ذَهَبَتْ بِي خَالَتِي إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ ابْنَ أُخْتِي وَجِعَ. فَمَسَحَ رَأْسِي وَدَعَانِي بِالْبِرَكَةِ، ثُمَّ تَوَضَّأَ فَشَرِبْتُ مِنْ وَضُوئِهِ، ثُمَّ قُمْتُ خَلْفَ ظَهْرِهِ، فَظَنَرْتُ إِلَى خَاتَمِ النَّبُوَّةِ بَيْنَ كَتِفَيْهِ مِثْلَ زُرِّ الْحَجَلَةِ. [رواه البخاري: ١٩٠]

145. Saib ibn Yezid رəvayət edir ki, xalam məni Peyğəmbərin ﷺ yanına gətirib: “Ya Rəsulullah! Bacım oğlu xəstələnib (ayaqları bərk ağrıyır)”– dedi. Peyğəmbər ﷺ əlini başıma çəkib (Allahdan) mənim üçün bərəkət dilədi. Sonra dəstəmaz aldı. Mən onun dəstəmaz aldığı sudan içdim. Sonra onun arxasında durdum və kürəkləri arasında kəklik yumurtası boyda peyğəmbərlik möhürünü gördüm.” (əl-Buxari, 190)

32-ci fəsil. Kişinin öz zövcəsi ilə birlikdə dəstəmaz alması

٣٢- باب: وَضُوءُ الرَّجُلِ مَعَ امْرَأَتِهِ

١٤٦ - عَنْ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: كَانَ الرَّجُلُ وَالنِّسَاءُ يَتَوَضَّئُونَ فِي زَمَانِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ جَمِيعًا. [رواه البخاري: ١٩٣]

146. Abdullah ibn Ömər رəvayət edir ki, Peyğəmbərin ﷺ zamanında (hicab ayəsi nazil olmamışdan əvvəl) kişilər və qadınlar bir yerdə dəstəmaz alardılar. (əl-Buxari, 193)

33-cü fəsil. Peyğəmbərin ﷺ öz dəstəmaz suyunu huşunu itirmiş kimsənin üzünə səpməsi

٣٣- باب: صَبَّ النَّبِيِّ ﷺ وَضُوءَهُ عَلَى الْمُغْمَى عَلَيْهِ

١٤٧ - عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُعَوِّدُنِي، وَأَنَا مَرِيضٌ لَا أَتَقَلُّ، فَتَوَضَّأَ وَصَبَّ عَلَيَّ مِنْ وَضُوئِهِ، فَعَقَلْتُ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ لِمَنِ الْمِيرَاثُ إِنَّمَا يَرِثُنِي كَلَالَةٌ. فَتَرَكْتَ آيَةَ الْفَرَائِضِ. [رواه البخاري: ١٢١]

147. Cabir رəvayət edir ki, mən xəstəlikdən halsızlaşdığım zaman Peyğəmbər ﷺ mənə baş çəkdi. O, dəstəmaz aldı və qabda qalmış sudan mənim üzümə səpdi. Mən özümə gəldikdə: “Mirasım kimə qalacaq, ya Rəsulullah? Mənim varislərim ancaq uzaq qohumlarımdır”– deyər soruşdum və miras ayəsi nazil oldu¹. (əl-Buxari, 194)

¹ “ən-Nisa” surəsi, 176.

34-cü fəsil.

Təknədə qüsl və dəstəmaz
almaq

۳۴- باب:

الْقُسْلُ وَالْوُضُوءُ فِي الْمَخْضَبِ

۱۴۸ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: حَضَرَتِ الصَّلَاةُ، فَقَامَ مَنْ كَانَ قَرِيبَ الدَّارِ إِلَى أَهْلِهِ، وَبَقِيَ قَوْمٌ، فَأَتَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِمَخْضَبٍ مِنْ حِجَارَةٍ فِيهِ مَاءٌ، فَصَغَرَ الْمَخْضَبُ أَنْ يَسْطُ فِيهِ كَفَّهُ، فَتَوَضَّأَ الْقَوْمُ كُلُّهُمْ. قُلْنَا كَمْ كُنْتُمْ قَالَ ثَمَانِينَ وَزِيَادَةً. [رواه البخاري: ۱۹۵]

148. Ənəs rəvayət edir ki, bir dəfə namazın vaxtı yetişdikdə evləri yaxın olanlar (dəstəmaz almaq üçün) əhli-əyalının yanına getdilər, digərləri isə (orada) qaldılar. (Bu vaxt) Peyğəmbərə daş təknədə su gətirdilər. Təknə o qədər balaca idi ki, Peyğəmbər əlini onun içinə sala bilmədi. (Buna baxmayaraq) orada olanların hamısı (o su ilə) dəstəmaz aldı.

(Rəvayətdən biri deyir ki,) biz Ənəsdən: “Siz neçə nəfər idiniz?” – deyə soruşduq. Ənəs: “Səksən nəfərdən çox idik” – deyə cavab verdi. (əl-Buxari, 195)

۱۴۹ - عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ دَعَا بِقَدَحٍ فِيهِ مَاءٌ، فَغَسَلَ يَدَيْهِ وَوَجْهَهُ فِيهِ وَمَحَّ فِيهِ. [رواه البخاري: ۱۹۶]

149. Əbu Musa rəvayət edir ki, Peyğəmbər bir çanaq su gətizdirdi. Əllərini və üzünü o qabın içində yuduqdan sonra (ağzındakı suyu) onun içinə püskürtdü. (əl-Buxari, 196)

۱۵۰ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: لَمَّا ثَقُلَ النَّبِيُّ ﷺ وَاشْتَدَّ بِهِ وَجَعُهُ، اسْتَأْذَنَ أَرْوَاحُهُ فِي أَنْ يَمْرُضَ فِي بَيْتِي، فَأَذِنَ لَهُ، فَخَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ بَيْنَ رَجُلَيْنِ تَخَطَّى رَجُلَاهُ فِي الْأَرْضِ بَيْنَ عَبَّاسٍ وَرَجُلٍ آخَرَ. قَالَ عُبَيْدُ اللَّهِ فَأَخْبَرْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ فَقَالَ أَتَدْرِي مِنَ الرَّجُلِ الْآخَرُ قُلْتُ لَا. قَالَ هُوَ عَلِيٌّ. وَكَانَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا تُحَدِّثُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ بَعْدَ مَا دَخَلَ بَيْتَهُ وَاشْتَدَّ وَجَعُهُ: «هَرِيقُوا عَلَيَّ مِنْ سَبْعِ قَرَبٍ، لَمْ تُحْلَلْ أَوْ كَيْتِهِنَّ، لَعَلِّي أَعْهَدُ إِلَى النَّاسِ». وَأَجْلَسَ فِي مَخْضَبٍ لِحَفْصَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ، ثُمَّ طَفِقْنَا نَصُبُ عَلَيْهِ تِلْكَ حَتَّى طَفِقَ يُشِيرُ إِلَيْنَا أَنْ قَدْ فَعَلْنَا، ثُمَّ خَرَجَ إِلَى النَّاسِ. [رواه البخاري: ۱۹۸]

150. Aişə rəvayət edir ki, Peyğəmbərin xəstəliyi ağırlaşdığı və ağrıları şiddətləndiyi zaman zövcələrindən xahiş etdi ki, ona mənim evimdə xidmət edilsin. Zövcələri ona izn verdilər. Peyğəmbər Abbasın və başqa birisinin qoluna girib, ayaqlarını sürükləyərək (qaldığı evdən) çıxıb getdi.

(Hədisi rəvayət edən) Ubeydullah deyir ki, mən bu hədisi Abdullah ibn Abbasa danışdım. O dedi: “Bilirsən o biri kişi kim idi?” Mən: “Xeyr!” – deyə cavab verdikdə o: “Bu, Əli idi” – dedi.

Aişə rəvayət edir ki, Peyğəmbər evinə gəldikdən və xəstəliyi bir az da şiddətləndikdən sonra dedi: “Mənim üstümə bağları açılmamış yeddi tuluq su tökün ki, bəlkə insanlara tövsiyə edə bilim.”

Onu zövcəsi Həfsəyə məxsus olan ləyənin içində otuzdurdular. Sonra biz onun üstünə su tökməyə başladıq. Nəhayət, o: “Artıq yetər” – (deyə) bizə işarə etməyə başladı. Bundan sonra camaatın qarşısına çıxdı. (əl-Buxari, 198)

۱۵۱ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ دَعَا بِإِنَاءٍ مِنْ مَاءٍ، فَأَتَى بِقَدَحٍ رَحْرَاحٍ فِيهِ شَيْءٌ مِنْ مَاءٍ، فَوَضَعَ أَصَابِعَهُ فِيهِ. قَالَ أَنَسٌ فَجَعَلْتُ أَنْظُرُ إِلَى الْمَاءِ يَنْبُعُ مِنْ بَيْنِ أَصَابِعِهِ، قَالَ أَنَسٌ فَحَزَرْتُ مَنْ تَوَضَّأَ مَا بَيْنَ السَّبْعِينَ إِلَى الثَّمَانِينَ. [رواه البخاري: ۲۰۰]

151. Ənəs rəvayət edir ki, Peyğəmbər bir qab su istədi. Ona içində bir az su olan ağzı geniş, çox da dərin olmayan bir qab gətirdilər. Peyğəmbər barmaqlarını qabın içinə saldı.

Ənəs dedi: “Mən onun barmaqlarının arasından qaynayıb çıxan suya baxmağa başladım.”

Ənəs dedi: “Güman edirəm ki, o sudan dəstəmaz alanların sayı yetmişlə səksən arasında idi.” (əl-Buxari, 200)

35-ci fəsil. Bir ovuc su ilə dəstəmaz almaq

۳۵- باب: الوضوء بالمد

۱۵۲ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَغْسِلُ، أَوْ كَانَ يَغْتَسِلُ، بِالصَّاعِ إِلَى خَمْسَةِ أَمْدَادٍ، وَيَتَوَضَّأُ بِالْمُدِّ. [رواه البخاري: ۲۰۱]

152. Ənəs rəvayət edir ki, Peyğəmbər bir saadan¹ beş mudda qədər su ilə qüsl edər, bir mudla dəstəmaz alardı. (əl-Buxari, 201)

36-cı fəsil. Məstlərə məsh çəkmək

۳۶- باب: الممسح على الخفين

۱۵۳ - عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ مَسَحَ عَلَى الْخُفَّيْنِ. وَأَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ سَأَلَ عُمَرَ عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ نَعَمْ إِذَا حَدَّثَكَ شَيْئًا سَعَدَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ فَلَا تَسْأَلْ عَنْهُ غَيْرَهُ. [رواه البخاري: ۲۰۲]

153. Səd ibn Əbu Vəqqas rəvayət edir ki, Peyğəmbər məstlərə məsh çəkdi. Abdullah ibn Ömər bu haqda Ömərdən soruşduqda o dedi: “Bəli, (elədir). Səd Peyğəmbərdən sənə bir hədis danışsa, artıq bu haqda başqasından soruşma.” (əl-Buxari, 202)

۱۵۴ - عَنْ عَمْرِو بْنِ أُمَيَّةَ الضَّمَرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّهُ رَأَى النَّبِيَّ ﷺ يَمَسُّحُ عَلَى الْخُفَّيْنِ. [رواه البخاري: ۲۰۴]

154. Rəvayət edilir ki, Amr ibn Ümeyyə əd-Damri Peyğəmbərin məstlərə məsh çəkdiyini görmüşdür. (əl-Buxari, 204)

۱۵۵ - عَنْ عَمْرِو بْنِ أُمَيَّةَ الضَّمَرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَمَسُّحُ عَلَى عِمَامَتِهِ وَخُفَّيْهِ. [رواه البخاري: ۲۰۵]

155. Amr ibn Ümeyyə əd-Damri rəvayət edir ki, mən Peyğəmbərin əmmaməsinə və məstlərinə məsh çəkdiyini gördüm. (əl-Buxari, 205)

¹ Saa – ölçü vahididir və dörd mudda bərabərdir. Bir mudd isə insanın iki ovucuna bərabərdir ki, bu da yeddi yüz qrama bərabərdir. (Səməru'l Müstətab, 1/28)

37-ci fəsil.

**Dəstəmazlı ikən ayaqlarına
(məst) geyinənin hökmü**

باب - ٣٧

إِذَا أَدْخَلَ رِجْلَيْهِ وَهُمَا طَاهِرَتَانِ

١٥٦ - عَنْ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ رضي الله عنه قَالَ: كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي سَفَرٍ، فَأَهْوَيْتُ لِأَنْزِعَ خُفَّيْهِ فَقَالَ «دَعُهُمَا، فَإِنِّي أَدْخَلْتُهُمَا طَاهِرَتَيْنِ» فَمَسَحَ عَلَيْهِمَا. [رواه البخاري: ٢٠٦]

156. Muğira ibn Şobə رضي الله عنه rəvayət edir ki, mən Peyğəmbər ﷺ ilə bir yerdə səfərdə idim. Mən əyilib onun məstlərini çıxarmaq istədikdə: “Toxunma onlara! Mən onları *ayaqlarım* pak olduğu halda geyindim” – dedi və (məstlərinə) məsh çəkdi. (əl-Buxari, 206)

38-ci fəsil.

**Qoyun əti və sıyıq yedikdən
sonra dəstəmaz almayan kimsə**

باب - ٣٨

مَنْ لَمْ يَتَوَضَّأْ مِنْ لَحْمِ الشَّاةِ وَالسَّوِيقِ

١٥٧ - عَنْ عَمْرِو بْنِ أُمَيَّةَ الضَّمَرِيِّ رضي الله عنه، أَنَّهُ رَأَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَحْتَزُّ مِنْ كَنْفِ شَاةٍ، فَدُعِيَ إِلَى الصَّلَاةِ فَأَلْقَى السُّكَيْنَ فَصَلَّى وَلَمْ يَتَوَضَّأْ. [رواه البخاري: ٢٠٨]

157. Amr ibn Ümeyyə əd-Damri رضي الله عنه rəvayət edir ki, o, Peyğəmbərin ﷺ (bişmiş) qoyunun kürəyindən kəsib (yediyni) görmüşdür. O vaxt Peyğəmbər ﷺ namaza çağırıldıqda əlindəki bıçağı yerə atıb, dəstəmaz almadan namaz qılmışdır. (əl-Buxari, 208)

**39-cu fəsil. Sıyıq yedikdən sonra
dəstəmaz almayıb, yalnız ağzını
yaxalayan kimsə**

باب - ٣٩

مَنْ مَضْمَضَ مِنَ السَّوِيقِ وَلَمْ يَتَوَضَّأْ

١٥٨ - عَنْ سُؤَيْدِ بْنِ الثُّعْمَانَ رضي الله عنه، أَنَّهُ خَرَجَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَامَ خَيْبَرٍ، حَتَّى إِذَا كَانُوا بِالصَّهْبَاءِ - وَهِيَ أَدْنَى خَيْبَرَ - فَصَلَّى الْعَصْرَ، ثُمَّ دَعَا بِالْأَزْوَادِ، فَلَمْ يَأْتِ إِلَّا بِالسَّوِيقِ، فَأَمَرَ بِهِ فَتُرِيَ، فَأَكَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَكَلْنَا، ثُمَّ قَامَ إِلَى الْمَغْرِبِ، فَمَضْمَضَ وَمَضْمَضْنَا، ثُمَّ صَلَّى وَلَمْ يَتَوَضَّأْ. [رواه البخاري: ٢٠٩]

158. Suveyd ibn Nomən رضي الله عنه rəvayət edir ki, o, Xeybər ilində Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə səfərə çıxdı. Nəhayət, gəlib Xeybərin yaxınlığında yerləşən Səhbaya yetişdikdə əsr namazını qıldırdı. Sonra (yola götürülmüş) azuqəni gətirməyi buyurdu. (Ona) sıyıqdan başqa bir şey gətirmədilər. Peyğəmbər ﷺ (əshabələrinə) sıyığı islatmağı əmr etdi. Sonra həm Peyğəmbər ﷺ, həm də biz (o sıyıqdan) yedik. Sonra Peyğəmbər ﷺ məğrib namazını qılmaq üçün ayağa qalxdı, ağzını yaxaladı, biz də ağzımızı yaxaladıq; sonra da dəstəmaz almadan namaz qıldırdı. (əl-Buxari, 209)

١٥٩ - عَنْ مِمْوْنَةَ رضي الله عنها، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَكَلَ عِنْدَهَا كَنْفًا، ثُمَّ صَلَّى وَلَمْ يَتَوَضَّأْ. [رواه البخاري: ٢١٠]

159. Meymunə رضي الله عنها rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ onun evində (qoyunun) kürəyindən yedikdən sonra dəstəmaz almadan namaz qıldı. (əl-Buxari, 210)

40-cı fəsil.

Süd içdikdən sonra ağzını
yaxalamaq lazımdır

• ۴- باب:

هَلْ يُمْضَمُّ مِنَ اللَّبَنِ

۱۶۰ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ شَرِبَ لَبَنًا، فَمَضَمَضَ وَقَالَ: «إِنَّ لَهُ دَسَمًا». [رواه البخاري: ۲۱۱]

160. İbn Abbas رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ süd içdikdən sonra ağzını yaxaladı və: “Bu, yağlıdır”– dedi. (əl-Buxari, 211)

41-ci fəsil.

Yuxudan oyandıqdan sonra
dəstəmaz almaq və bir də
mürgülməyə görə dəstəmaz
almağı vacib saymayan kimsə

۱- ۴- باب:

الْوُضُوءُ مِنَ النَّوْمِ وَمَنْ لَمْ يَرَ مِنَ النَّعْسَةِ
وَالنَّعْسَتَيْنِ أَوْ الْخَفَقَةَ وَضُوءًا

۱۶۱ - عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «إِذَا نَعَسَ أَحَدُكُمْ وَهُوَ يُصَلِّي فَلْيَرْقُدْ حَتَّى يَذْهَبَ عَنْهُ النَّوْمُ، فَإِنْ أَحَدَكُمْ إِذَا صَلَّى وَهُوَ نَاعِسٌ لَا يَذَرِي لَعَلَّهُ يَسْتَعْفِرُ فَيُسَبُّ نَفْسُهُ». [رواه البخاري: ۲۱۲]

161. Aişə رضي الله عنها rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Sizdən biriniz namaz qılarkən mürgüleyərsə, qoy yuxusu dağılıb gedincəyədək yatsın. Çünki o, yuxuladığı halda namaz qıldığı zaman ola bilər ki, heç özü də bilmədən bağışlanma diləmək əvəzinə özünü söysün.” (əl-Buxari, 212)

۱۶۲ - عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «إِذَا نَعَسَ أَحَدُكُمْ فِي الصَّلَاةِ فَلْيَنْمَ حَتَّى يَعْلَمَ مَا يَقْرَأُ». [رواه البخاري: ۲۱۳]

162. Ənəs رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Sizdən biriniz namaz qılarkən mürgülsə, qoy yatsın (ki, sonra namaz qıldıqda) nə oxuduğunu bilsin.” (əl-Buxari, 213)

42-ci fəsil. Dəstəmazlı ikən
dəstəmaz almaq

۲- ۴- باب: الوضوء من غير حدث

۱۶۳ - عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَتَوَضَّأُ عِنْدَ كُلِّ صَلَاةٍ. قَالَ: يُجْزِي أَحَدَنَا الْوُضُوءُ مَا لَمْ يُحْدَثْ. [رواه البخاري: ۱۳۵]

163. Ənəs رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ hər namazdan əvvəl dəstəmaz alardı. Bizlərdən hər kəs dəstəmazı pozulana qədər bir dəstəmazla namaz qılardı. (əl-Buxari, 214)

43-cü fəsil.

Sidiyin (paltara və ya bədənə
düşməsindən) qorunmaq
böyük günahlardandır

۳- ۴- باب:

مِنَ الْكِبَائِرِ أَنْ لَا يَسْتَتِرَ مِنْ بَوْلِهِ

۱۶۴ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: مَرَّ النَّبِيُّ ﷺ بِحَائِطٍ مِنْ حِيطَانِ الْمَدِينَةِ أَوْ مَكَّةَ، فَسَمِعَ صَوْتَ إِنْسَانَيْنِ يُعَذِّبَانِ فِي قُبُورِهِمَا، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ «يُعَذِّبَانِ، وَمَا يُعَذِّبَانِ فِي كَبِيرٍ»، ثُمَّ قَالَ: «بَلَى، كَانَ أَحَدُهُمَا لَا يَسْتَتِرُ مِنْ بَوْلِهِ،

وَكَانَ الْآخِرُ يَمْشِي بِالنَّمِيمَةِ». ثُمَّ دَعَا بِجَرِيدَةٍ فَكَسَرَهَا كَسْرَتَيْنِ، فَوَضَعَ عَلَى كُلِّ قَبْرِ مِنْهُمَا كِسْرَةً. فَقِيلَ لَهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ لِمَ فَعَلْتَ هَذَا قَالَ: «لَعَلَّهُ أَنْ يُخَفَّفَ عَنْهُمَا مَا لَمْ تَبْسُ». [رواه البخاري: ٢١٦]

164. İbn Abbas رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ Mədinə (və ya Məkkə) bostanlarından birinin yanından keçərkən qəbirlərində əzab çəkən iki adamın səsinə eşitdi. Peyğəmbər ﷺ: “(Bunlar) əzab çəkirlər, amma böyük bir şeyə görə əzab çəkmirlər” – dedi. Sonra (bunun səbəbini bildirib) dedi: “Bəli, bunlardan biri sidikdən qorunmazdı, digəri isə söz gəzdirərdi.” Sonra o, bir xurma budağı gətirməyi əmr etdi. Budağı iki böldü. Hər birinin qəbrinin üstünə bir yarısını sancdı. Ondan: “Ya Rəsulullah! Nə üçün belə etdin?” – deyər soruşdular. Dedi: “Ola bilsin ki, bunlar quruyanaqəd onların əzabı yüngülləşsin” (əl-Buxari, 216)

44-cü fəsil.

Sidiyi yumaq haqqında varid olan (hədis)

باب ٤٤ -

مَا جَاءَ فِي غَسْلِ الْبَوْلِ

١٦٥ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا تَبَرَّرَ لِحَاجَتِهِ أَتَيْتُهُ بِمَاءٍ فَيَغْسِلُ بِهِ. [رواه البخاري: ٢١٧]

165. Ənəs ibn Malik رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ təbii ehtiyacını rəf etmək üçün bayıra çıxdıqda mən ona su gətirərdim və o, su ilə yuyunardı. (əl-Buxari, 217)

45-ci fəsil.

Peyğəmbərin ﷺ və camaatın bədəviyə, məsciddə təbii ehtiyacını rəf edib qurtaranadək toxunmaması

باب ٤٥ -

تَرَكُ النَّبِيِّ ﷺ وَالنَّاسِ الْأَعْرَابِيِّ حَتَّى فَرَغَ مِنْ بَوْلِهِ فِي الْمَسْجِدِ

١٦٦ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَامَ أَعْرَابِيٌّ قَبَالَ فِي الْمَسْجِدِ فَتَنَاولَهُ النَّاسُ، فَقَالَ لَهُمُ النَّبِيُّ ﷺ «دَعُوهُ وَهَرِّقُوا عَلَى بَوْلِهِ سَجَلًا مِنْ مَاءٍ، أَوْ ذُنُوبًا مِنْ مَاءٍ، فَإِنَّمَا بُعِثْتُمْ مُبَسِّرِينَ، وَلَمْ تُبْعَثُوا مُعَسِّرِينَ». [رواه البخاري: ٢٢٠]

166. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, bir bədəvi gəlib məscidə sidik ifraz etdi. Camaat qalxıb onu tənbeh etdikdə Peyğəmbər ﷺ dedi: “Buraxın onu! Sidiyinin üzərinə də bir qab (və ya bir çəllək) su tökün. Siz çətinləşdirən deyil, asanlaşdırən olaraq göndərilmişiniz.” (əl-Buxari, 220)

46-cı fəsil. Körpələrin sidiyi

باب ٤٦ - بَوْلُ الصِّبْيَانِ

١٦٧ - عَنْ أُمِّ قَيْسٍ بِنْتِ مَحْصَنٍ رضي الله عنها، أَنَّهَا أَتَتْ بِابْنٍ لَهَا صَغِيرٍ، لَمْ يَأْكُلِ الطَّعَامَ إِلَّا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَأَجْلَسَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي حِجْرِهِ، فَقَالَ عَلَى نَوْبِهِ، فَدَعَا بِمَاءٍ فَنَضَحَهُ وَلَمْ يَغْسِلْهُ. [رواه البخاري: ٢٢٣]

167. Ummu Qeys bint Mihsan رضي الله عنها rəvayət edir ki, o, hələ yemək yeməyən (südəmə) oğlunu Peyğəmbərin ﷺ yanına gətirdi. Peyğəmbər ﷺ körpəni qucağında

otuzdurdu və uşaq onun paltarına sidik ifraz etdi. Peyğəmbər ﷺ su gətizdirib ondan paltarının üstünə səpdi və onu yumadı. (əl-Buxari, 223)

47-ci fəsil.

باب ٤٧ -

**Ayaq üstə və (ya) oturulu halda
bövl etmək¹**

الْبَوْلُ قَائِمًا وَقَاعِدًا

١٦٨ - عَنْ حُدَيْفَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَتَى النَّبِيَّ ﷺ سُبَاطَةَ قَوْمٍ فَبَالَ قَائِمًا، ثُمَّ دَعَا بِمَاءٍ، فَحِثَّهُ بِمَاءٍ فَنَوَضَّأَ. [رواه البخاري: ٢٢٤]

168. Huzeyfə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ bir qövmün zibilxanasına gəlib orada ayaq üstə bövl etdi. Sonra su gətirməyi əmr etdi. Mən ona su gətirdim və o, dəstəməz aldı. (əl-Buxari, 224)

48-ci fəsil.

باب ٤٨ -

**Dost yanında və divar arxasında
bövl etmək**

الْبَوْلُ عِنْدَ صَاحِبِهِ وَالتَّسْتُرِ بِالْحَائِطِ

١٦٩ - وَفِي رِوَايَةٍ عَنْهُ، فَانْتَبَذْتُ مِنْهُ، فَأَشَارَ إِلَيَّ فَحِثَّهُ، فَقُمْتُ عِنْدَ عَقِبِهِ حَتَّى فَرَغَ. [رواه البخاري: ٢٢٥]

169. Huzeyfə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ digər rəvayətində deyir ki, mən kənara çəkildim. O, məni işarə ilə (yanına) çağırdı. O, (təbii ehtiyacını rəf edib) qurtaranadək mən onun arxa tərəfində dayandım. (əl-Buxari, 225)

49-cu fəsil. Qanı yumaq

باب ٤٩ - غَسْلُ الدَّمِ

١٧٠ - عَنْ أَسْمَاءَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: جَاءَتْ امْرَأَةً النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَتْ أَرَأَيْتَ إِحْدَانَا تَحِيضُ فِي الثَّوْبِ كَيْفَ تَصْنَعُ قَالَ: «تَحْتُهُ، ثُمَّ تَقْرُصُهُ بِالْمَاءِ، وَتَنْضَحُهُ وَتُصَلِّي فِيهِ». [رواه البخاري: ٢٢٧]

170. Əsma رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا rəvayət edir ki, bir qadın Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib soruşdu: “Bizdən birimizin paltarına heyz qanı bulaşsa, o, nə etməlidir?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Onu (əli ilə) ovxalasın, sonra suya salıb yaxşıca yusun, sonra üstünə su çiləsin, sonra da onunla namaz qılsın”. (əl-Buxari, 227)

١٧١ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: جَاءَتْ فَاطِمَةُ ابْنَةُ أَبِي حُبَيْشٍ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي امْرَأَةٌ أُسْتَحَاضُ فَلَا أَطْهَرُ، أَفَادْعُ الصَّلَاةَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «لَا، إِنَّمَا ذَلِكَ عِرْقٌ، وَلَيْسَ بِحِيضٍ، فَإِذَا أَقْبَلْتَ حَيْضَتَكَ فَدَعِي الصَّلَاةَ، وَإِذَا أَدْبَرْتَ فَاغْسِلِي عَنْكَ الدَّمَ ثُمَّ صَلِّي». قَالَ: «ثُمَّ تَوَضَّعِي لِكُلِّ صَلَاةٍ، حَتَّى يَجِيءَ ذَلِكَ الْوَقْتُ». [رواه البخاري: ٢٢٨]

171. Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا rəvayət edir ki, Fatimə bint Əbu Hubeys Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib dedi: “Ya Rəsulullah! Məndən davamlı olaraq qan gəlir deyə mən heç cür təmiz ola bilmirəm. (Bu səbəbdən) namazı buraxa bilərəmmi?” Peyğəmbər ﷺ bu-

¹ Bövl etmək – sidik ifraz etmək, təbii ehtiyacı rəf etmək deməkdir.

yurdu: “Xeyr, bu heyz deyildir, sadəcə damar qanıdır. Heyz qanı gəldikdə namazı burax. Heyz (vaxtı) başa çatdıqda isə qüsl et, sonra namaz qıl.”

(Peyğəmbər ﷺ davam edib) dedi: “(Növbəti heyz) vaxtı gəlincəyə qədər hər bir namaz üçün dəstəmaz al.” (əl-Buxari, 228)

50-ci fəsil.

Mənin¹ yumaq və (ya) ovxalamaq

٥٠ - باب:

غَسْلُ الْمَنِيِّ وَفَرْكِهِ

١٧٢ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كُنْتُ أُغْسِلُ الْحَنَابَةَ مِنْ ثَوْبِ النَّبِيِّ ﷺ، فَيَخْرُجُ إِلَى الصَّلَاةِ، وَإِنَّ بُعَعَ الْمَاءُ فِي ثَوْبِهِ. [رواه البخاري: ٢٢٩]

172. Aişə ر.əvayət edir ki, mən Peyğəmbərin ﷺ paltarına bulaşmış mənin¹ yuyardım. Sonra o, paltarında su ləkələri olduğu halda namaza çıxardı. (əl-Buxari, 229)

51-ci fəsil. Dəvənin, qoyunun və digər ev heyvanlarının sidiyi və onların ağılları²

٥١ - باب:

أَبْوَالُ الْإِبِلِ وَالْدَّوَابِّ وَالْغَنَمِ وَمَرَابِضُهَا

١٧٣ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَدِمَ أَنَسٌ مِنْ عُكْلٍ أَوْ عَرِينَةَ، فَاجْتَوَوْا الْمَدِينَةَ، فَأَمَرَهُمُ النَّبِيُّ ﷺ بِلِقَاحٍ، وَأَنْ يَشْرُبُوا مِنْ أَبْوَالِهَا وَأَلْبَانِهَا، فَانْطَلَقُوا، فَلَمَّا صَحُّوا قَتَلُوا رَاعِيَ النَّبِيِّ ﷺ وَاسْتَأْفَوْا النَّعَمَ، فَجَاءَ الْخَبَرُ فِي أَوَّلِ النَّهَارِ، فَبَعَثَ فِي آثَارِهِمْ، فَلَمَّا ارْتَفَعَ النَّهَارُ جِئَ بِهِمْ، فَأَمَرَ فَقَطَعَ أَيْدِيَهُمْ وَأَرْجُلَهُمْ، وَسَمَرَتْ أَعْيُنُهُمْ، وَأَلْفَوْا فِي الْحَرَّةِ يَسْتَسْقُونَ فَلَا يُسْقَوْنَ. [رواه البخاري: ٢٣٣]

173. Ənəs ر.əvayət edir ki, Ükəl və ya Üreyin qəbiləsindən olan bir dəstə (Peyğəmbərin ﷺ yanına) gəldi. (Xəstə olduqları üçün) Mədinədə qalmaq istəmədilər. Peyğəmbər ﷺ onlara sağmal dəvələrin olduğu yerə gedib onların sidiyindən və südündən içməyi əmr etdi. Onlar (Peyğəmbərin ﷺ dediyi yerə) getdilər. Elə ki sağaldılar, Peyğəmbərin ﷺ çobanını öldürüb dəvələri sürüb apardılar. Bu xəbər günün əvvəlində (Mədinəyə) gəlib çatdı. Peyğəmbər ﷺ onların ardınca (bir dəstə) adam göndərdi. Günorta onları (Mədinəyə) gətirdilər. Peyğəmbər ﷺ onların əllərini və ayaqlarını kəsirdi. (Sonra) onların gözlərini çıxartdılar, özlərini də Hərraya³ atdılar. Onlar su istəyirdilər, lakin (ölənədək) onlara su verilmədi. (əl-Buxari, 233)

١٧٤ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي قَبْلَ أَنْ يُبْنَى الْمَسْجِدُ فِي مَرَابِضِ الْغَنَمِ. [رواه البخاري: ٢٣٤]

174. Ənəs ر.əvayət edir ki, məscid tikilməmişdən əvvəl Peyğəmbər ﷺ qoyun ağıllarında namaz qılırdı. (əl-Buxari, 234)

¹ Məni – tənəsül vəzilərinin hasil etdiyi mayedir.

² Ağıl – içərisində mal-qara və qoyun saxlamaq üçün ətrafı tikan və ya ağac ilə hasarlanmış üstüaçıq yer.

³ Hərra – Mədinə yaxınlığında yerləşən, qaralmış daş-kəsəklərlə dolu bir sahə nəzərdə tutulur.

52-ci fəsil.

Yağın və suyun içinə murdar
şeylərin düşməsi

۵۲- باب:

مَا يَقَعُ مِنَ النَّجَاسَاتِ فِي السَّمَنِ وَالْمَاءِ

۱۷۵ - عَنْ مَيْمُونَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ سُئِلَ عَنْ فَارَةٍ سَقَطَتْ فِي سَمَنِ فَقَالَ: «أَلْقَوْهَا وَمَا حَوْلَهَا فَاطْرَحُوهُ، وَكُلُّوا سَمَنَكُمْ». [رواه البخاري: ۲۳۵]

175. Meymunə رəvayət edir ki, Peyğəmbərdən ﷺ yağın içinə düşmüş siçan barəsində soruşdular. O buyurdu: "Siçanı və onun ətrafındakı yağı atın, yerdə qalanını isə yeyin!" (əl-Buxari, 235)

۱۷۶ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «كُلُّ كَلِمٍ يُكَلِّمُهُ الْمُسْلِمُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يَكُونُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَهَيْئَتِهَا إِذْ طُعِنَتْ، تَفْجَرُ دَمًا، اللَّوْنُ لَوْنُ الدَّمِ، وَالْعُرْفُ عُرْفُ الْمِسْكِ». [رواه البخاري: ۲۳۷]

176. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Müsəlmanın Allah yolunda aldığı hər bir yara Qiyamət günü, (ilk dəfə) açıldığı vaxtda olduğu kimi ondan qan fışqıracaq; rəngi qan rəngi, qoxusu isə müşk qoxusu olacaqdır." (əl-Buxari, 237)

53-cü fəsil.

Durğun suya bövl etmək

۵۳- باب: الْبَوْلُ فِي الْمَاءِ الدَّائِمِ

۱۷۷ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: «لَا يَبُولَنَّ أَحَدُكُمْ فِي الْمَاءِ الدَّائِمِ الَّذِي لَا يَجْرِي، ثُمَّ يَغْتَسِلُ فِيهِ». [رواه البخاري: ۲۳۹]

177. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Heç biriniz durğun suya bövl etməsin. (Çünki) sonra ondan yuyunmaq üçün istifadə edəcək." (əl-Buxari, 239)

54-cü fəsil.

Namaz qılanın belinə napak bir
şey və ya cəmdək atıldığı zaman
o kimsənin namazı batil olmaz

۵۴- باب:

إِذَا أُلْقِيَ عَلَى ظَهْرِ الْمُصَلِّي قَذْرٌ أَوْ جِيفَةٌ لَمْ
تَفْسُدْ عَلَيْهِ صَلَاتُهُ

۱۷۸ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يُصَلِّي عِنْدَ الْبَيْتِ، وَأَبُو جَهْلٍ وَأَصْحَابُ لَهُ جُلُوسٌ، إِذْ قَالَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ أَيْكُمُ يَجِيءُ بِسَلَى جَزُورِ بَنِي فُلَانٍ فَيَضَعُهُ عَلَى ظَهْرِ مُحَمَّدٍ إِذَا سَجَدَ فَانْبَعَثَ أَشَقَى الْقَوْمِ فَجَاءَ بِهِ، فَتَنَظَرَ حَتَّى إِذَا سَجَدَ النَّبِيُّ ﷺ وَضَعَهُ عَلَى ظَهْرِهِ بَيْنَ كَتِفَيْهِ وَأَنَا أَنْظُرُ، لَا أُغَيِّرُ شَيْئًا، لَوْ كَانَ لِي مَنَعَةٌ. قَالَ فَجَعَلُوا يَضْحَكُونَ وَيُحِيلُ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ، وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ سَاجِدٌ لَا يَرْفَعُ رَأْسَهُ، حَتَّى جَاءَتْهُ فَاطِمَةُ، فَطَرَحَتْ عَنْ ظَهْرِهِ، فَرَفَعَ رَأْسَهُ ثُمَّ قَالَ: «اللَّهُمَّ عَلَيكَ بَقْرِيشٌ». ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، فَشَقَّ عَلَيْهِمْ إِذْ دَعَا عَلَيْهِمْ - قَالَ وَكَانُوا يُرَوْنَ أَنَّ الدَّعْوَةَ فِي ذَلِكَ الْبَلَدِ مُسْتَحَابَةٌ - ثُمَّ سَمَى «اللَّهُمَّ عَلَيكَ بِأَبِي جَهْلٍ، وَعَلَيْكَ بِعُتْبَةَ بْنِ

رَبِيعَةَ، وَشَيْبَةَ بْنِ رَبِيعَةَ، وَالْوَلِيدَ بْنَ عُبَيْدَةَ، وَأُمَيَّةَ بْنَ خَلْفٍ، وَعُقْبَةَ بْنَ أَبِي مُعَيْطٍ. وَعَدَّ السَّائِعَ فَلَمْ يَحْفَظْهُ قَالَ فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لَقَدْ رَأَيْتُ الَّذِينَ عَدَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ صَرَخَى فِي الْقَلْبِ قَلْبِ بَدْرٍ. [رواه البخاري: ٢٤٠]

178. Abdullah ibn Məsud ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ Kəbənin yanında namaz qılarkən Əbu Cəhl və onun dostları (yaxınlıqda bir yerdə) oturmuşdular. Onlardan biri digərlərinə: "Hansı biriniz filan qəbilənin (kəndi) diş dəvənin döl qışasını¹ gətirib Muhəmməd səcdə edərkən onun belinə qoya bilər?" – dedi. Onların ən bədbəxti gedib onu gətirdi və bir az gözlədi. Nəhayət, Peyğəmbər ﷺ səcdə etdikdə onu Peyğəmbərin ﷺ belinə – kürəklərinin arasına qoydu. Mən (bunu) göürdüm, lakin qarşısını almağa qadir deyildim. Kaş (bunun) qarşısını ala biləcək qədər gücüm olaydı.

(Abdullah ibn Məsud ﷺ rəvayətinə davam edib) dedi: "Onlar (barmaqla) bir-birlərinə işarə edərək gülməyə başladılar. Allahın elçisi ﷺ isə səcdədən başını qaldırmırdı. Nəhayət, Fatimə onun yanına gəldi və (qışanı) belindən götürüb kənara atdı. Peyğəmbər ﷺ başını qaldırdı və (namazı bitirdikdən) sonra üç dəfə: "Allahım, Qureyşin cəzasını ver!" – dedi. Peyğəmbərin ﷺ bəddua etməsi onlara pis təsir etdi. Çünki onlar bu şəhərdə edilən bədduanın qəbul olunacağına inanırdılar. Sonra Peyğəmbər ﷺ adbaad sayaraq: "Allahım, Əbu Cəhlin cəzasını ver! Utbə ibn Rəbiyənin, Şeybə ibn Rəbiyənin, Vəlid ibn Utbənin, Umeyyə ibn Xələfin və Uqbə ibn Əbu Məitinin cəzasını ver!" – dedi."

O, yeddincisinin də adını çəkdi, lakin (rəvayətçi) bunu yadda saxlaya bilmədi.

(Abdullah ibn Məsud ﷺ rəvayətinə davam edib) dedi: "Canım Əlində olan Allaha and olsun ki, Allahın elçisinin ﷺ adlarını çəkdiyi kəsləri Bədr² quyularından birində yerə sərilmiş gördüm." (əl-Buxari, 240)

55-ci fəsil. Tüpürcəyin, burundan axan seliyn və buna bənzər şeylərin paltara bulaşması

باب ٥٥ -

الْبَزَاقِ وَالْمَخَاطِ وَنَحْوِهِ فِي الثَّوْبِ

١٧٩ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: بَزَقَ النَّبِيُّ ﷺ فِي ثَوْبِهِ. [رواه البخاري: ٢٤١]

179. Ənəs rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ paltarının içinə tüpürdü. (əl-Buxari, 241)

56-cı fəsil.

Qadının öz atasının üzündən qanı silməsi

باب ٥٦ -

غَسَلُ الْمَرْأَةِ أَبَاهَا الدَّمَ عَنْ وَجْهِهِ

١٨٠ - عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّهُ سَأَلَ النَّاسَ بِأَيِّ شَيْءٍ دُوِيَ جُرْحُ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ مَا بَقِيَ أَحَدٌ أَعْلَمُ بِهِ مِنِّي، كَانَ عَلَى يَجِيءُ بِتَرْسِهِ فِيهِ مَاءٌ، وَفَاطِمَةُ تَغْسِلُ عَنْ وَجْهِهِ الدَّمَ، فَأَخَذَ حَصِيرًا فَأَحْرَقَ فَحَسِيَ بِهِ جُرْحُهُ. [رواه البخاري: ٢٤٣]

¹ Heyvanın qarnındakı rüşeymin üstünü örtən pərdə.

² Mədinədən 150 km cənubda yerləşən bir yerdir. İslam tarixində müsəlmanlarla kafirlər arasında ilk iri miqyaslı döyüş keçirilmiş yerdir.

180. İnsanlar Səhl ibn Səd əs-Saididən ﷺ: “Peyğəmbərin ﷺ yarası nə ilə müalicə edildi?”– deyə soruşdular. Səhl dedi: “Bunu məndən yaxşı bilən bir kimsə qal-mayıb. (O zaman) Əli qalxanının içində su gətirir, Fatimə ﷺ də (Peyğəmbərin ﷺ) üzündəki qanı yuyurdu. Sonra (bir parça) həsir götürüb yandırdılar və (kü-lünü) onun yarasına basdılar.” (əl-Buxari, 243)

57-ci fəsil. Misvak

۵۷- باب: السَّوَاكُ

- ۱۸۱ - عَنْ أَبِي مُوسَى ﷺ قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَوَجَدْتُهُ يَسْتَسْ بِسَوَاكٍ بِيَدِهِ يَقُولُ «أُعْ أَعُ»، وَالسَّوَاكُ فِي فِيهِ، كَأَنَّهُ يَتَهَوَّعُ. [رواه البخاري: ۲۴۴]
181. Əbu Musa ﷺ rəvayət edir ki, mən Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib onun əlindəki misvakla¹ dişlərini təmizlədiyini və ağzında misvak olduğu halda sanki öyü-yürmüş kimi «u', u'»– səsi çıxartdığını gördüm. (əl-Buxari, 244)
- ۱۸۲ - عَنْ حُذَيْفَةَ ﷺ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا قَامَ مِنَ اللَّيْلِ يَشْوُصُ فَاهُ بِالسَّوَاكِ. [رواه البخاري: ۲۴۵]
182. Huzeyfə ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ gecə yuxudan oyandıqda ağzını mis-vakla təmizləyərdi. (əl-Buxari, 245)

58-ci fəsil. Misvakı daha yaşlı olana vermək

۵۸- باب: دَفْعُ السَّوَاكِ إِلَى الْأَكْبَرِ

- ۱۸۳ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «أَرَانِي أُتَسَوَّكُ بِسَوَاكٍ، فَجَاءَنِي رَجُلَانِ أَحَدُهُمَا أَكْبَرُ مِنَ الْآخَرِ، فَنَاقَلْتُ السَّوَاكَ الْأَصْغَرَ مِنْهُمَا، فَقِيلَ لِي كَبِّرْ. فَدَفَعْتُهُ إِلَى الْأَكْبَرِ مِنْهُمَا». [رواه البخاري: ۲۴۶]
183. İbn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Yuxuda gördüm ki, mis-vakla dişlərimi təmizləyirəm. (Elə bu vaxt) mənim yanıma birisi digərindən yaşlı olan iki nəfər gəldi. Mən misvakı onlardan kiçik olanına uzatdım. Mənə: “Bö-yüyə ver”– deyildi. Mən də onu daha böyük olanına verdim.” (əl-Buxari, 246)

59-cu fəsil. Dəstəmazlı halda yatan kimsənin fəziləti

۵۹- باب:

فَضْلُ مَنْ بَاتَ عَلَى الْوُضُوءِ

- ۱۸۴ - عَنْ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ ﷺ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ «إِذَا أَتَيْتَ مَضْجَعَكَ فَتَوَضَّأْ وَضُوءَكَ لِلصَّلَاةِ، ثُمَّ اضْطَجِعْ عَلَى شِقِّكَ الْأَيْمَنِ، ثُمَّ قُلِ اللَّهُمَّ أَسْلَمْتُ وَجْهِي إِلَيْكَ، وَفَوَضْتُ أَمْرِي إِلَيْكَ، وَالْحَاجَاتُ ظَهَرِي إِلَيْكَ، وَرَغْبَةُ وَرَهْبَةُ إِلَيْكَ، لَا مَلْجَأَ وَلَا مَنَاجَا مِنْكَ إِلَّا إِلَيْكَ، اللَّهُمَّ آمَنْتُ بِكِتَابِكَ الَّذِي أَنْزَلْتَ، وَبِنَبِيِّكَ الَّذِي أَرْسَلْتَ. فَإِنْ مِتُّ مِنْ لَيْلَتِكَ فَأَنْتَ عَلَى الْفِطْرَةِ، وَاجْعَلْهُنَّ آخِرَ مَا تَتَكَلَّمُ بِهِ». قَالَ فَرَدَّدْتُهَا عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فَلَمَّا بَلَغْتُ «اللَّهُمَّ آمَنْتُ بِكِتَابِكَ الَّذِي أَنْزَلْتَ». قُلْتُ وَرَسُولِكَ. قَالَ: «لَا، وَنَبِيِّكَ الَّذِي أَرْسَلْتَ». [رواه البخاري: ۲۴۷]

¹ Misvak – ərak ağacından dişləri təmizləmək üçün düzəldilmiş təbii fırça.

184. Bəra ibn Azib ؓ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurmuşdur: “Yatmaq istədikdə namaz üçün dəstəmaz aldığın kimi dəstəmaz al; sonra sağ böyrün üstə uzan; sonra de: “Allahım, Sənə ümid edərək və Səndən qorxaraq üzümü Sənə təslim etdim, işimi Sənə həvalə etdim, kürəyimi Sənə etibar etdim. Sığıncaq və Sənin (əzabından) xilas olmaq üçün nicat yeri yalnız Sənə yönəlməkdir. Allahım, Sənin nazil etdiyin Kitaba və göndərdiyin Peyğəmbərə iman gətirdim!”¹ Əgər o gecə ölsən, fitrət üzərində (müsəlman olaraq) öləcəksən. Sən bu sözləri, dediyin sözlərin axıncısı et.”

(Bəra ibn Azib ؓ) deyir ki, mən bu duanı Peyğəmbərə ﷺ oxudum və gəlib: “Sənin nazil etdiyin Kitaba iman gətirdim” sözünə yetişdikdə “və göndərdiyin Elçiyə” – dedim. O buyurdu: “Xeyr, göndərdiyin Peyğəmbərə” – (de). (əl-Buxari, 247)

¹ Transkripsiyası: Allahummə, əsləmtu vəchi ileykə, və fəvvədtu əmri ileykə, və əlcə'tu zahri ileykə, rəğbətən və rahbətən ileyk. Lə məlcə'ə və lə məncəə minkə illə ileyk. Allahummə, aməntu bikitabikəl-ləzi ənzəltə və binəbiyyikəl-ləzi ərsəltə.

۵ - کتابُ الغُسل

5 - Qüsl kitabı

1-ci fəsil. Qüslədən əvvəl dəstəmaz almaq

۱- باب: الوُضوءُ قَبْلَ الغُسلِ

۱۸۵ - عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ إِذَا اغْتَسَلَ مِنَ الْجَنَابَةِ بَدَأَ فَعَسَلَ يَدَيْهِ، ثُمَّ يَتَوَضَّأُ كَمَا يَتَوَضَّأُ لِلصَّلَاةِ، ثُمَّ يَدْخُلُ أَصَابِعَهُ فِي الْمَاءِ، فَيَحْلِلُ بِهَا أُصُولَ شَعْرِهِ ثُمَّ يَصُبُّ عَلَى رَأْسِهِ ثَلَاثَ غُرَفٍ بِيَدَيْهِ، ثُمَّ يُفِيضُ الْمَاءَ عَلَى جِلْدِهِ كُلِّهِ. [رواه البخاري: ۲۴۸]

185. Aişə ر.ه.ا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ cunub olduqdan sonra qüsl etdikdə əvvəlcə əllərini yuyardı. Sonra namaz üçün dəstəmaz aldığı kimi dəstəmaz alardı. Sonra barmaqlarını suyun içində salar və onlarla saçlarının dibini isladardı. Sonra əlləri ilə başına üç ovuc su tökər, sonra da bütün bədənində su əndərərdi. (əl-Buxari, 248)

۱۸۶ - عَنْ مَيْمُونَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ: تَوَضَّأَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَضُوءَهُ لِلصَّلَاةِ غَيْرَ رَجْلَيْهِ، وَغَسَلَ فَرْجَهُ، وَمَا أَصَابَهُ مِنَ الْأَذَى، ثُمَّ أَفَاضَ عَلَيْهِ الْمَاءَ، ثُمَّ نَحَى رَجْلَيْهِ فَعَسَلَهُمَا، هَذِهِ غُسْلُهُ مِنَ الْجَنَابَةِ. [رواه البخاري: ۲۴۹]

186. Meymunə ر.ه.ا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ ayaqlarından başqa (dəstəmaz əzalarını yuyaraq) namaz üçün dəstəmaz aldığı kimi, dəstəmaz aldı. (Sonra) o, cinsiyyət orqanını və ona bulaşmış ifrazatı yudu. Sonra üstünə su əndərdi. Sonra ayaqlarını bir kənara çəkib yudu. Onun cunub ikən etdiyi qüsl belə idi. (əl-Buxari, 249)

2-ci fəsil. Kişinin öz zövcəsi ilə birlikdə çimməsi

۲- باب: غُسلُ الرَّجُلِ مَعَ امْرَأَتِهِ

۱۸۷ - عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: كُنْتُ أُغْتَسِلُ أَنَا وَالنَّبِيُّ ﷺ مِنْ إِنَاءٍ وَاحِدٍ مِنْ قَدَحٍ يُقَالُ لَهُ الْفَرْقُ. [رواه البخاري: ۲۵۰]

187. Aişə ر.ه.ا rəvayət edir ki, mən Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə bir qabdan – "fərəq" deyilən bir qədəhdən su götürüb qüsl edərdik. (əl-Buxari, 250)

3-cü fəsil. Bir saa¹ və buna yaxın miqdarda (su ilə) qüsl etmək

۳- باب: الغُسلُ بِالصَّاعِ وَنَحْوِهِ

۱۸۸ - عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: سُلِّتَ عَنْ غُسلِ النَّبِيِّ ﷺ فَدَعَتِ بِنَاءً نَحْوًا مِنْ صَاعٍ، فَاعْتَسَلَتْ وَأَفَاضَتْ عَلَى رَأْسِهَا، وَبَيْنَنَا وَبَيْنَهَا حِجَابٌ. [رواه البخاري: ۲۵۱]

¹ Bir saa – dörd mudda bərabərdir. Bir mudd isə insanın iki ovcuna bərabərdir.

188. Aişədən رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا Peyğəmbərin ﷺ qüslü barədə soruşdular. Aişə bir qab – təxminən bir saa (miqdarında su) gətizdirdi. Qüsl etdi və başına su əndərdi. (Bu əsnada) bizimlə onun arasında pərdə tutulmuşdu. (əl-Buxari, 251)

۱۸۹ - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ سَأَلَ رَجُلٌ عَنِ الْغُسْلِ. فَقَالَ يَكْفِيكَ صَاعٌ. فَقَالَ رَجُلٌ مَا يَكْفِينِي. فَقَالَ جَابِرٌ كَانَ يَكْفِي مَنْ هُوَ أَوْفَى مِنْكَ شَعْرًا، وَخَيْرٌ مِنْكَ، ثُمَّ أَمَّنَا فِي ثَوْبٍ. [رواه البخاري: ۲۵۲]

189. Bir adam Cabir ibn Abdullahdan رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ qüsl barəsində soruşdu. Cabir: “Sənə bir saa (su) kifayət edər” – deyə cavab verdi. (Oradakılardan) birisi: “Mənə bəs eləmir” – dedikdə Cabir: “Saçı sənin (saçından) daha gur, özü də səndən daha xeyirli olan birisinə bəs edər” – dedi, sonra əynində bir paltar olduğu halda bizə imamlıq edib (namaz qıldırdı). (əl-Buxari, 252)

4-cü fəsil. Başına üç dəfə su tökən kimsə

۴- باب: مَنْ أَفَاضَ عَلَى رَأْسِهِ ثَلَاثًا

۱۹۰ - عَنْ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «أَنَا فَأُفِضُ عَلَى رَأْسِي ثَلَاثًا». وَأَشَارَ بِيَدَيْهِ كَلْتَيْهِمَا. [رواه البخاري: ۲۵۴]

190. Cubeyr ibn Mutim رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ: “Mənə gəldikdə isə, mən başıma üç dəfə su tökürəm” – dedi və (bunu başa salmaq üçün) iki əli ilə işarə etdi. (əl-Buxari, 254)

5-ci fəsil.

Badyadan¹ (su götürüb) qüsl edən kimsə

۵- باب:

مَنْ بَدَأَ بِالْحِلَابِ أَوْ الطَّيْبِ عِنْدَ الْغُسْلِ

۱۹۱ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا اغْتَسَلَ مِنَ الْجَنَابَةِ دَعَا بِشَيْءٍ نَحْوِ الْحِلَابِ، فَأَخَذَ بِكَفِّهِ، فَبَدَأَ بِشِقِّ رَأْسِهِ الْأَيْمَنِ ثُمَّ الْأَيْسَرِ، فَقَالَ بِهِمَا عَلَى رَأْسِهِ. [رواه البخاري: ۲۵۸]

191. Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ cunub olduğu zaman qüsl etmək istədikdə badya boyda bir qabda (su) gətizdirər, əli ilə (su) götürüb əvvəlcə başının sağ tərəfini, sonra da sol tərəfini yuyardı. Sonra iki əli ilə (su götürüb) başına tökərdi. (əl-Buxari, 258)

6-cı fəsil. Cinsi əlaqəyə girdikdən sonra bunu bir daha təkrar etmək

۶- باب:

إِذَا جَامَعَ ثُمَّ عَادَ

۱۹۲ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كُنْتُ أُطِيبُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، فَيَطُوفُ عَلَى نِسَائِهِ، ثُمَّ يُصْبِحُ مُحْرِمًا يَنْصَحُ طِيبًا. [رواه البخاري: ۲۶۷]

¹ Badya – içinə süd sağmaq, yaxud maye tökmək üçün misdən, saxsıdan və sairədən düzəldilmiş altı gen böyük qab.

192. Aişə رَضِیَ اللہُ عَنْہَا rəvayət edir ki, mən Peyğəmbərə ﷺ ətir vurardım; o da öz zövcələri ilə (birbəbir) yaxınlıq edərdi. Səhəri gün isə bədəninədən ətir qoxusu gəldiyi halda ihrama girərdi. (əl-Buxari, 267)

۱۹۳ - عَنْ أَنَسٍ رَضِیَ اللہُ عَنْہُ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَدُورُ عَلَى نِسَائِهِ فِي السَّاعَةِ الْوَاحِدَةِ مِنَ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ، وَهِنَّ إِحْدَى عَشْرَةَ. وَفِي رِوَايَةٍ تِسْعَ نِسْوَةٍ. قِيلَ لَأَنَسٍ: أَوْ كَانَ يُطِيفُهُ قَالَ: كُنَّا نَتَحَدَّثُ أَنَّهُ أُعْطِيَ قُوَّةَ ثَلَاثِينَ. [رواه البخاري: ۲۶۸]

193. Ənəs رَضِیَ اللہُ عَنْہُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ gecənin və ya gündüzün bir vaxtında öz qadınları ilə yaxınlıq edərdi. Onlar on bir qadın idi. (Digər rəvayətdə deyilir ki, onlar doqquz qadın idi).

Ənəsdən رَضِیَ اللہُ عَنْہُ: “Onun buna təqəti çatırdımı?” – deyə soruşdular. O dedi: “Biz öz aramızda deyərdik ki, ona otuz (kişinin) gücü verilmişdir.” (əl-Buxari, 268)

7-ci fəsil. Ətirləndikdən sonra qüsl edən kimsə

۷- باب: مَنْ تَطَيَّبَ ثُمَّ اغْتَسَلَ

۱۹۴ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِیَ اللہُ عَنْہَا قَالَتْ: كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى وَبِصِ الطَّيِّبِ فِي مَفْرَقِ النَّبِيِّ ﷺ وَهُوَ مُحَرَّمٌ. [رواه البخاري: ۲۷۱]

194. Aişə رَضِیَ اللہُ عَنْہَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ ihramda ikən, onun saç ayrımındakı ətrin parıltısı indiyə qədər gözlərimin önündədir. (əl-Buxari, 271)

8-ci fəsil. Qüsl əsnasında saçların dibini ovxalamaq

۸- باب: تَخْلِيلُ الشَّعْرِ أَثْنَاءَ الْغُسْلِ

۱۹۵ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِیَ اللہُ عَنْہَا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا اغْتَسَلَ مِنَ الْجَنَابَةِ غَسَلَ يَدَيْهِ، وَتَوَضَّأَ وَضُوءَهُ لِلصَّلَاةِ ثُمَّ اغْتَسَلَ، ثُمَّ يُخَلِّلُ بِيَدِهِ شَعْرَهُ، حَتَّى إِذَا ظَنَّ أَنَّ قَدْ أَرَوَى بَشَرَتَهُ، أَفَاضَ عَلَيْهِ الْمَاءَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، ثُمَّ غَسَلَ سَائِرَ جَسَدِهِ. [رواه البخاري: ۲۷۲]

195. Aişə رَضِیَ اللہُ عَنْہَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ cunub olduqdan sonra qüsl etdikdə əl-lərini yuyar və namaz üçün dəstəmaz aldığı kimi dəstəmaz alardı; ondan sonra qüsl edərdi; sonra (yaş) əli ilə saçlarının dibini ovxalayardı. Nəhayət, (başının) dərisini tam islatdığını yəqin etdikdə üstünə üç dəfə su tökər, sonra da bədəninin qalan hissəsini yuyardı. (əl-Buxari, 272)

9-cu fəsil. Adam məsciddə ikən cunub olduğunu xatırlasa, təyəmmüm etməyib olduğu halda bayıra çıxmalıdır

۹- باب:

إِذَا ذَكَرَ فِي الْمَسْجِدِ أَنَّهُ جُنُبٌ يَخْرُجُ كَمَا هُوَ وَلَا يَتَيَمَّمُ

۱۹۶ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِیَ اللہُ عَنْہُ قَالَ: أُفِيَمَتِ الصَّلَاةُ، وَعُدَّتِ الصُّفُوفُ قِيَامًا، فَخَرَجَ إِلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَلَمَّا قَامَ فِي مُصَلَّاهُ ذَكَرَ أَنَّهُ جُنُبٌ فَقَالَ لَنَا: «مَكَانَكُمْ». ثُمَّ رَجَعَ فَأَغْتَسَلَ، ثُمَّ خَرَجَ إِلَيْنَا وَرَأْسُهُ يَقْطُرُ، فَكَبَّرَ فَصَلَّيْنَا مَعَهُ.

[رواه البخاري: ۲۷۵]

196. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, namaza (başlamaq üçün) iqamə verildi və cərgələr düzəldi. Peyğəmbər ﷺ bizim yanımıza gəlib namaza durduqda cunub olduğunu xatırladı. O (bizə): “Yerinizdən tərpənməyin!” – dedi və (evinə) qayıdıb qüsl etdi. Sonra o, başından su damcılaya-damcılaya yanımıza gəlib təkbir gətirdi¹ və biz onunla birlikdə namaz qıldıq. (əl-Buxari, 275)

10-cu fəsil.

**Xəlvətə çəkilib təklidə,
çılpaq çimən kimsə**

۱۰ - باب:

مِنْ اغْتَسَلَ غُرْيَانًا وَحْدَهُ فِي الْخُلُوةِ

۱۹۷ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «كَانَتْ بَنُو إِسْرَائِيلَ يَغْتَسِلُونَ عُرَاءً، يَنْظُرُ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ، وَكَانَ مُوسَى يَغْتَسِلُ وَحْدَهُ، فَقَالُوا وَاللَّهِ مَا يَمْنَعُ مُوسَى أَنْ يَغْتَسِلَ مَعَنَا إِلَّا أَنَّهُ أَدْرُ، فَذَهَبَ مَرَّةً يَغْتَسِلُ، فَوَضَعَ ثَوْبَهُ عَلَى حَجَرٍ، فَفَرَّ الْحَجَرُ بِثَوْبِهِ، فَخَرَجَ مُوسَى فِي إِنْثَرِهِ يَقُولُ تَوْبِي يَا حَجَرُ. حَتَّى نَظَرَتْ بَنُو إِسْرَائِيلَ إِلَى مُوسَى، فَقَالُوا وَاللَّهِ مَا بِمُوسَى مِنْ بَأْسٍ. وَأَخَذَ ثَوْبَهُ، فَطَفِقَ بِالْحَجَرِ ضَرْبًا». فَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ وَاللَّهِ إِنَّهُ لَنَدَبُ بِالْحَجَرِ سِتَّةً أَوْ سَبْعَةً ضَرْبًا بِالْحَجَرِ. [رواه البخاري: ۲۷۸]

197. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “İsrail oğulları çılpaq olaraq, bir-birilərinə baxa-baxa çimirdilər. Musa isə təklidə çimərdi. (İsrail oğulları): “Musaya bizimlə birlikdə çimməyə mane olan, ancaq onun dəbə² olmasıdır” – dedilər. Bir dəfə Musa çimməyə getdi və paltarını daşın üstünə qoydu. Birdən daş onun paltarını götürüb qaçdı. Musa: “Paltarımı (qaytar), ey daş!” deyə-deyə daşın arxasınca qaçdı. Nəhayət, İsrail oğulları Musanı çılpaq gördülər və: “Allaha and olsun ki, Musada heç bir qüsür yox imiş” – dedilər. Musa paltarını götürdü və daşı vurmağa başladı.

Əbu Hureyra dedi: “Vallahi, Musa daşa altı yaxud yeddi zərbə vurmaqla daşı tənbeh etdi.” (əl-Buxari, 278)

۱۹۸ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «بَيْنَا أُيُوبُ يَغْتَسِلُ غُرْيَانًا فَخَرَّ عَلَيْهِ جَرَادٌ مِنْ ذَهَبٍ، فَجَعَلَ أُيُوبُ يَحْتَسِي فِي ثَوْبِهِ، فَنَادَاهُ رَبُّهُ يَا أُيُوبُ، أَلَمْ أَكُنْ أُعْثِيكَ عَمَّا تَرَى قَالَ بَلَى وَعَزَّتْكَ وَلَكِنْ لَا غِنَى بِي عَنْ بَرَكَتِكَ». [رواه البخاري: ۲۷۹]

198. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Əyyub çılpaq çimər-kən onun üstünə qızıldan çəyirtkələr töküldü. Əyyub (onları) paltarının (cibinə) yığmağa başladı. (Bu vaxt) Rəbbi onu çağırır: “Ey Əyyub! Məgər Mən səni bu gördüyündən (də artığı ilə) zəngin etmədimmi?” – deyə buyurdu. Əyyub: “Bəli, Sənin izzətinə and olsun ki, (elədir). Lakin mən (hər zaman) Sənin bərəkətinə möhtacam” – deyə cavab verdi. (əl-Buxari, 279)

11-ci fəsil. İnsanların yanında qüsl etdikdə pərdə tutmaq

۱۱ - باب: التَّسْتُرُ فِي الْغُسْلِ عِنْدَ النَّاسِ

۱۹۹ - عَنْ أُمِّ هَانِئِ بِنْتِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: ذَهَبَتْ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَامَ الْفَتْحِ، فَوَجَدْتُهُ يَغْتَسِلُ وَفَاطِمَةُ تَسْتُرُهُ فَقَالَ: «مَنْ هَذِهِ». فَقُلْتُ أَنَا أُمُّ هَانِئٍ. [رواه البخاري: ۲۸۰]

¹ “Allahu Əkbər” deyib namaza başlamaq.

² Dəbə – qasıq yırtığı xəstəliyinə və ya bu cür xəstəliyi olan adama deyilir. Buna qırja da deyirlər.

199. Ummu Hani bint Əbu Talib رəvayət edir ki, mən (Məkkənin) fəthi ilində Peyğəmbərin ﷺ yanına getdim və onun qüsl etdiyini, Fatimənin ﷺ də pərdə tutduğunu gördüm. Peyğəmbər ﷺ: “Kimdir bu (qadın)?” – deyə soruşdu. “Mənəm, Ummu Hani” – deyə cavab verdim. (əl-Buxari, 280)

12-ci fəsil. Mömin murdar olmaz

۱۲- باب: الْمُؤْمِنُ لَا يَنْجُسُ

۲۰۰ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ لَقِيَهِ فِي بَعْضِ طَرِيقِ الْمَدِينَةِ وَهُوَ جُنُبٌ، فَأَخْتَسَتْ مِنْهُ، فَذَهَبَ فَاغْتَسَلَ، ثُمَّ جَاءَ فَقَالَ: «أَيْنَ كُنْتَ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ». قَالَ: كُنْتُ جُنُبًا، فَكَرِهْتُ أَنْ أَجَالِسَكَ وَأَنَا عَلَى غَيْرِ طَهَارَةٍ. فَقَالَ: «سُبْحَانَ اللَّهِ، إِنَّ الْمُؤْمِنَ لَا يَنْجُسُ». [رواه البخاري: ۲۸۳]

200. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, bir gün o, cənabətli olduğu halda Mədinənin küçələrindən birində Peyğəmbərlə ﷺ rastlaşdı. Peyğəmbərdən ﷺ aralanıb getdi, sonra da qüsl alıb geri qayıtdı. Peyğəmbər ﷺ: “Harada idin, ey Əbu Hureyra?” – deyə soruşdu. (Əbu Hureyra): “Cənabətli idim. Odur ki, təmiz olmadığım halda sənin yanında oturmaq istəmədim” – deyə cavab verdi. Peyğəmbər ﷺ: “Subhanəllah! Mömin murdar olmaz” – dedi. (əl-Buxari, 283)

13-cü fəsil. Cunub olan kimsənin dəstəmaz alıb yatması

۱۳- باب: مَيِّتُ الْجُنُبِ إِذَا تَوَضَّأَ...

۲۰۱ - عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَيْرُقَدُّ أَحَدُنَا وَهُوَ جُنُبٌ؟ قَالَ: «نَعَمْ إِذَا تَوَضَّأَ أَحَدُكُمْ فَلْيَرْقُدْ وَهُوَ جُنُبٌ». [رواه البخاري: ۲۸۷]

201. Rəvayət edilir ki, Ömər ibn Xəttab رəvayət edir: “Bizdən birimiz cunub olduğu halda yata bilərmi?” – deyə soruşdu. O dedi: “Bəli! Əgər sizdən biriniz cunub olduğu halda dəstəmaz alsın, yata bilər.” (əl-Buxari, 287)

14-cü fəsil.

(Kişi və qadının) cinsiyyət üzvləri bir-birinə toxunarsa

۱۴- باب:

إِذَا التَّقَى الْخِتَانَانِ

۲۰۲ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «إِذَا حَلَسَ بَيْنَ شُعْبَيْهِ الْأَرْبَعِ ثُمَّ جَهَدَهَا، فَقَدْ وَجَبَ الْغُسْلُ». [رواه البخاري: ۲۹۱]

202. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “(Kişi) qadının dörd əzası¹ arasında oturub onunla cinsi əlaqəyə girərsə, (hər ikisinə) qüsl etmək vacib olar.” (əl-Buxari, 291)

¹ Burada dörd əza deyildikdə ya qadının ayaqları və əlləri, ya da cinsiyyət üzvünün sağ və sol tərəfləri qəsd edilir.

٦ - كِتَابُ الْحَيْضِ

6 – Heyz kitabı

1-ci fəsil. Heyz¹ olan qadınlara əmr etmək

١- باب: الْأَمْرُ بِالتَّنَفُّسِ إِذَا نَفَسْنَ

٢٠٣ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: خَرَجْنَا لَا نَرَى إِلَّا الْحَجَّ، فَلَمَّا كُنَّا بِسَرْفَ حَضَتْ، فَدَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَنَا أَبْكِي، قَالَ: «مَا لَكَ أَنْفَسْتِ؟». قُلْتُ نَعَمْ. قَالَ: «إِنَّ هَذَا أَمْرٌ كَتَبَهُ اللَّهُ عَلَى بَنَاتِ آدَمَ، فَأَقْضِي مَا يَقْضِي الْحَاجُّ، غَيْرَ أَنْ لَا تَطُوفِي بِالْبَيْتِ». [رواه البخاري: ٢٩٤]

203. Aişə رəvayət edir ki, biz həcc ziyarətini yerinə yetirmək məqsədilə yola çıxdıq. (Nəhayət,) gəlib Sərifə² çatdıqda mən heyz oldum. Peyğəmbər ﷺ mənim yanıma girib ağladığımı gördü və: “Sənə nə olub? Yoxsa heyz olmusan?” – deyə soruşdu. Mən: “Bəli!” – deyə cavab verdim. O dedi: “Bu, Allahın Adəm qızları üçün əzəldən müəyyən etdiyi bir işdir. Buna görə də sən, hacıların yerinə yetirdiyi (həcc əməllərinin hamısını) yerinə yetir. Yalnız Kəbəni təvaf etməkdən başqa.” (əl-Buxari, 294)

2-ci fəsil.

Heyzli qadının ərinin başını yuması və (saçlarını) daraması

٢- باب:

غَسْلُ الْحَائِضِ رَأْسَ زَوْجِهَا وَتَرْجِيلِهِ

٢٠٤ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كُنْتُ أُرْجِلُ رَأْسَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَأَنَا حَائِضٌ. [رواه البخاري: ٢٩٥]

204. Aişə رəvayət edir ki, mən heyzli ikən Peyğəmbərin ﷺ başını darayardım. (əl-Buxari, 295)

٢٠٥ - وَفِي رِوَايَةٍ: وَهُوَ مُجَاوِرٌ فِي الْمَسْجِدِ، يُدْنِي لَهَا رَأْسَهُ وَهِيَ فِي حُجْرَتِهَا، فَتَرْجُلُهُ وَهِيَ حَائِضٌ. [رواه البخاري: ٢٩٦]

205. Digər rəvayətdə deyilir ki, Peyğəmbər ﷺ də məsciddə (etika³ etdiyi) zaman başını Aişəyə رəvayət tərəf uzadar, o da heyzli olduğu halda və öz hücrəsində ikən onun başını darayardı. (əl-Buxari, 296)

3-cü fəsil. Kişinin, zövcəsi

heyzli ikən başını onun quca- ğına qoyub Quran oxuması

٣- باب:

قِرَاءَةُ الرَّجُلِ فِي حَجْرِ امْرَأَتِهِ وَهِيَ حَائِضٌ

٢٠٦ - عَنْهَا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَتَكَبَّرُ فِي حَجْرِي وَأَنَا حَائِضٌ، ثُمَّ يَقْرَأُ الْقُرْآنَ. [رواه البخاري: ٢٩٧]

¹ Həddi-bülüğa çatmış qızlarda, həmçinin qadınlarda hər ay uşaqlıqdan qan ifrazı halıdır; buna adət, aybaşı da deyirlər.

² Məkkənin on bir kilometrliyində yerləşən yerdir.

³ Ramazanın axır on gününü ibadət məqsədilə məsciddə qalmaq.

206. Aişə ر.ه demişdir: “Mən heyzli ikən Peyğəmbər ﷺ başını qucağıma qoyub Quran oxuyardı.” (əl-Buxari, 297)

4-cü fəsil.

۴- باب: مَنْ سَمِيَ النَّفَاسَ حَيْضًا

Nifası¹ heyz adlandıran kimsə

- ۲۰۷ - عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ ر.ه قَالَتْ، بَيْنَا أَنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ مُضْطَجِعَةً فِي حَمِيصَةٍ إِذْ حَضَتْ، فَانْسَلْتُ فَأَخَذْتُ ثِيَابَ حِيضَتِي، قَالَ: «أَنْفَسَتْ؟». قُلْتُ نَعَمْ. فَدَعَانِي فَاضْطَجَعْتُ مَعَهُ فِي الْخَمِيلَةِ. [رواه البخاري: ۲۹۸]
207. Ummu Sələmə ر.ه rəvayət edir ki, mən Peyğəmbərlə ﷺ bərabər (üzərində na-xışlar olan) bir əbaya bürünüb uzandığım zaman birdən heyz oldum. Mən ya-vaşca qalxıb heyz paltarımı götürdüm. (Paltarımı geyindikdən sonra) Peyğəm-bər ﷺ: “Olmaya heyz gördün?”– deyə soruşdu. Mən: “Bəli!”– deyə cavab ver-dim. O, məni yanına çağırdı və mən onunla birlikdə əbaya bürünüb yatdım. (əl-Buxari, 298)

5-ci fəsil.

۵- باب: مُبَاشَرَةُ الْحَائِضِ

Heyzli qadına toxunmaq

- ۲۰۸ - عَنْ عَائِشَةَ ر.ه قَالَتْ: كُنْتُ أَغْتَسِلُ أَنَا وَالنَّبِيُّ ﷺ مِنْ إِنَاءٍ وَاحِدٍ، كَلَانَا جُنُبٌ، وَكَانَ يَأْمُرُنِي فَأَتَزَرُّ، فَيُبَاشِرُنِي وَأَنَا حَائِضٌ، وَكَانَ يُخْرِجُ رَأْسَهُ إِلَيَّ وَهُوَ مُعْتَكِفٌ، فَأَغْسِلُهُ وَأَنَا حَائِضٌ. [رواه البخاري: ۲۹۹-۳۰۱]
208. Aişə ر.ه rəvayət edir ki, mən Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə, ikimiz də cunub olduğumuz halda, bir qabdan (su götürüb) qüsl edərdik. Mən heyzli olduqda isə o mə-nə (ayıb yerlərimə) fitə² bağlamağı əmr edər, sonra da əllərini bədənimə toxun-durardı.
- Peyğəmbər ﷺ (məsciddə) etikafda ikən başını mənə tərəf uzadar və mən heyzli olduğum halda onun başını yuyardım. (əl-Buxari, 299-301)
- ۲۰۹ - عَنْ عَائِشَةَ ر.ه قَالَتْ، كَانَتْ إِحْدَانَا إِذَا كَانَتْ حَائِضًا، فَأَرَادَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ يُبَاشِرَهَا، أَمَرَهَا أَنْ تَتَزَرَ فِي فَوْرِ حَيْضَتِهَا ثُمَّ يُبَاشِرَهَا. قَالَتْ وَأَيُّكُمْ يَمْلِكُ إِرْبَهُ كَمَا كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَمْلِكُ إِرْبَهُ. [رواه البخاري: ۳۰۲]
209. Aişə ر.ه rəvayət edir ki, bizdən birimiz heyz olduğu və Peyğəmbər ﷺ ona to-xunmaq istədiyi zaman (heyz görmüş zövcəsinə) fitə bağlamağı əmr edər, son-ra da əllərini onun bədənində toxundurardı.
- (Aişə ر.ه rəvayətinə davam edib) dedi: “Hənsiniz öz nəfsini, Peyğəmbər ﷺ öz nəfsini saxladığı kimi saxlaya bilər?” (əl-Buxari, 296)

6-cı fəsil. Heyzli qadının oruc tutmağı tərk etməsi

۶- باب: تَرَكُ الْحَائِضِ الصَّوْمَ

- ۲۱۰ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ر.ه قَالَ، خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي أَضْحَى، أَوْ فَطَرَ إِلَى الْمُصَلَّى، فَمَرَّ عَلَى النِّسَاءِ فَقَالَ: «يَا مَعْشَرَ النِّسَاءِ تَصَدَّقْنَ، فَإِنِّي أُرِيكُمْ أَكْثَرَ أَهْلِ النَّارِ». فَقُلْنَ وَبِمَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «تُكْثِرْنَ اللَّعْنَ،

¹ Doğuşdan sonra müəyyən vaxtadək uşaqlıqdan qan ifrazı halı.

² Hamamda çimərkən və ya bir iş görərkən belə bağlanan qumaş parça.

وَتَكْفُرْنَ الْعَشِيرَ، مَا رَأَيْتُ مِنْ نَاقِصَاتٍ عَقْلٍ وَدِينٍ أَذْهَبَ لُبَّ الرَّجُلِ الْحَازِمِ مِنْ إِحْدَاكُنَّ». قُلْنَ وَمَا نُقْصَانُ دِينِنَا وَعَقْلُنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «أَلَيْسَ شَهَادَةُ الْمَرْأَةِ مِثْلُ نَصْفِ شَهَادَةِ الرَّجُلِ». قُلْنَ بَلَى. قَالَ: «فَذَلِكَ مِنْ نُقْصَانِ عَقْلِهَا، أَلَيْسَ إِذَا حَاضَتْ لَمْ تُصَلِّ وَلَمْ تَصُمْ». قُلْنَ بَلَى. قَالَ: «فَذَلِكَ مِنْ نُقْصَانِ دِينِهَا». [رواه البخاري: ٣٠٤]

210. Əbu Səid əl-Xudri رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ qurban yaxud fitrə bayramında namaz qılınan yerə getdi. Qadınların yanından keçdikdə (dayanıb) belə buyurdu: “Ey qadınlar! Sədəqə verin! Çünki mənə Cəhənnəm əhlinin əksəriyyətinin siz qadınlar olduğu göstərildi.” Qadınlar: “Nəyə görə, ya Rəsulullah?” – deyə soruşdular. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Çünki siz (insanları) tez-tez lənətləyir və ərlərinizə qarşı nankorluq edirsiniz. Mən ağıllı və ehtiyatlı bir adamın sizin qədər həm ağıl, həm də din baxımından nöqsanlı olduğunu görmədim.” Qadınlar: “Dinimizdə və aqlımızda olan nöqsan nədir, ya Rəsulullah?” – deyə soruşdular. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Məgər qadının şahidliyi kişinin şahidliyinin yarısına bərabər deyilmi?” Onlar: “Bəli!” – deyə cavab verdilər. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Bu, qadının aqlının naqisliyidir. Məgər (qadın) heyz olduğu zaman namazını və orucunu tərk etməirmi?” Onlar: “Bəli!” – deyə cavab verdilər. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Bu da, onun dininin naqisliyidir.” (əl-Buxari, 304)

7-ci fəsil.

۷- باب: الاِغْتِكَافُ لِلْمُسْتَحَاضَةِ

İstihazəli¹ qadının etikaf etməsi

۲۱۱ - عَنْ عَائِشَةَ ۞ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ اعْتَكَفَ مَعَهُ بَعْضُ نِسَائِهِ وَهِيَ مُسْتَحَاضَةٌ تَرَى الدَّمَ، فَرُبَّمَا وَضَعَتِ الطُّسْتَ تَحْتَهَا مِنَ الدَّمِ. [رواه البخاري: ۳۰۹]

211. Aişə ۞ rəvayət edir ki, Peyğəmbərin ﷺ zövcələrindən bəziləri istihazə qanı gördüyü halda onunla birlikdə etikaf edərdi. Bəzən də qan (yerə bulaşmasın) deyə altına ləyən qoyardı. (əl-Buxari, 309)

8-ci fəsil.

۸- باب:

Heyzdən təmizlənmiş qadının güsl edərkən ətilənməsi

الطِّيبُ لِلْمَرْأَةِ عِنْدَ غُسْلِهَا مِنَ الْمَحِيضِ

۲۱۲ - عَنْ أُمِّ عَطِيَّةٍ ۞ قَالَتْ كُنَّا نُنْهَى أَنْ نُحَدَّ عَلَى مَيِّتٍ فَوْقَ ثَلَاثِ، إِلَّا عَلَى زَوْجٍ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا، وَلَا نَكْتَحِلُ وَلَا نَتَطَيَّبُ وَلَا نَلْبَسُ تَوْبًا مَصْبُوعًا إِلَّا تَوْبَ عَصَبٍ، وَقَدْ رُحِّصَ لَنَا عِنْدَ الطُّهْرِ إِذَا اغْتَسَلْتُ إِحْدَانَا مِنْ مَحِيضِهَا فِي بُدَّةٍ مِنْ كُسْتِ أَطْفَارٍ، وَكُنَّا نُنْهَى عَنْ اتِّبَاعِ الْجَنَائِزِ. [رواه البخاري: ۳۱۳]

212. Ummu Ətiyyə ۞ rəvayət edir ki, ölüyə üç gündən artıq yas saxlamaq bizə qadağan edilərdi. Yalnız ər üçün dörd ay on gün yas saxlamaq müstəsna idi. (Bu müddət ərzində) biz nə sürmə çəkər, nə ətilənər, nə də rəngli paltarlar geyinərdik. Ancaq asbdan (Yəmən bürüncəyindən) başqa. Bizdən birimiz heyzdən

¹ Bəzi qadınlarda heyz müddəti bitdikdən sonra uşaqlıqdan qan ifrazı halı.

təmizləndikdən sonra qüsl etmək istədikdə ona "kustu əzfar"¹ istifadə etməyə rüsxət verilərdi. Həmçinin, cənazənin ardınca getmək bizə qadağan edilərdi. (əl-Buxari, 313)

9-cu fəsil.

۹- باب:

Qadının, heyzdən təmizlənəcəyi zaman bədənini ovxalaması

ذَلِكَ الْمَرْأَةُ نَفْسَهَا إِذَا تَطَهَّرَتْ مِنَ الْمَحِيضِ

۲۱۳ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ امْرَأَةً سَأَلَتِ النَّبِيَّ ﷺ عَنْ غُسْلِهَا مِنَ الْمَحِيضِ، فَأَمَرَهَا كَيْفَ تَغْتَسِلُ قَالَ: «خُذِي فُرْصَةً مِنْ مَسِكَ فَتَطْهَرِي بِهَا». قَالَتْ: كَيْفَ أَتَطَهَّرُ؟ قَالَ: «تَطْهَرِي بِهَا». قَالَتْ كَيْفَ؟ قَالَ: «سُبْحَانَ اللَّهِ تَطْهَرِي». فَاجْتَبَدْتُهَا إِلَى فَقُلْتُ تَتَّبِعِي بِهَا أَثَرَ الدَّمِ. [رواه البخاري: ۳۱۴]

213. Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا rəvayət edir ki, bir qadın Peyğəmbərdən ﷺ heyzdən sonra yuyunması barədə soruşdu. Peyğəmbər ﷺ ona necə yuyunacağını (başə salıb) buyurdu: "Müşkə batırılmış yun (və ya pambıq) parça götür və onunla təmizlən." (Qadın): "Necə təmizlənim?" – deyə soruşdu. (Peyğəmbər ﷺ): "Onunla təmizlən" – deyə buyurdu. (Qadın yenə): "Axı necə?" – deyə soruşduqda o: "Subhanəllah! Onunla təmizlən" – deyə buyurdu.

Mən o qadını özümə tərəf çəkib: "Onunla qan ləkələri qalmış yerləri silib təmizlə" – dedim. (əl-Buxari, 314)

10-cu fəsil. Qadının heyzdən (təmizləndikdən sonra) qüsl etdikdə daranması

۱۰- باب:

امْتِشَاطُ الْمَرْأَةِ عِنْدَ غُسْلِهَا مِنَ الْمَحِيضِ

۲۱۴ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ، أَهْلَلْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ، فَكُنْتُ مِمَّنْ تَمَتَّعَ، وَلَمْ يَسُقِ الْهَدْيَ، فَرَعِمْتُ أَنَّهَا حَاضَتْ، وَلَمْ تَطْهَرْ حَتَّى دَخَلْتُ لَيْلَةَ عَرَفَةَ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَذِهِ لَيْلَةُ عَرَفَةَ، وَإِنَّمَا كُنْتُ تَمَتَّعْتُ بِعُمْرَةٍ. فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «انْقِضِي رَأْسَكَ، وَامْتَشِطِي، وَأَمْسِكِي عَنْ عُمْرَتِكَ». فَفَعَلْتُ، فَلَمَّا قَضَيْتُ الْحَجَّ أَمَرَ عَبْدَ الرَّحْمَنِ لَيْلَةَ الْحَصْبَةِ فَأَعْمَرَنِي مِنَ التَّنْعِيمِ مَكَانَ عُمْرَتِي الَّتِي نَسَكْتُ. [رواه البخاري: ۳۱۶]

214. Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا rəvayət edir ki, mən vida həccində Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə niyyət edib ihrama girdim. Mən təməttu həccinə² niyyət edib özü ilə qurbanlıq heyvanı sürüb gətirməyən kimsələrdən idim.

(Ravi deyir ki,) Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا heyz olduğunu və Ərəfa gecəsi yetişincəyə qədər təmizlənmədiyini söylədi. (Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) dedi: "Ya Rəsulullah! Bu, Ərəfa gecəsidir. Mən isə ancaq ümrə niyyəti ilə ihrama girmişdim." Rəsulullah ﷺ ona: "Saçlarını aç, daran və ümrəni sonraya saxla" – deyə buyurdu.

(Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) dedi: "Mən (onun dediyini) yerinə yetirdim. Mən həcc ziyarətini başa vurduqdan sonra Mühəssəbdə³ olduğumuz gecə Peyğəmbər ﷺ (qardaşım)

¹ "Burada "kustu əzfar" deyildikdə buxur nəzərdə tutulur. Buxur, yandırılıqda ətir saçan qatrandır.

² Həcc kitabına bax.

³ Mina vadisinin yaxınlığındakı yer adıdır.

Abdur-Rəhmāna ﷺ məni Tən'imə¹ aparmağı əmr etdi və mən (yenidən) ümrə niyyəti ilə ihrama girdim." (əl-Buxari, 316)

11-ci fəsil. Qadının, heyzdən (təmizləndikdən sonra) qüsl etdikdə saçlarını açması

باب ١١:

نَقْضُ الْمَرْأَةِ شَعْرَهَا عِنْدَ غُسْلِ الْمَحِيضِ

٢١٥ - وَعَنْهَا ﷺ قَالَتْ: خَرَجْنَا مُوَافِينَ لِهَالِ ذِي الْحِجَّةِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «مَنْ أَحَبَّ أَنْ يُهَلَ بِعُمْرَةٍ فَلْيُهَلِّ، فَإِنِّي لَوْلَا أَنِّي أَهْدَيْتُ لَأَهْلَلْتُ بِعُمْرَةٍ». فَأَهَلَ بَعْضُهُمْ بِعُمْرَةٍ، وَأَهَلَ بَعْضُهُمْ بِحَجٍّ، وَكُنْتُ أَنَا مِمَّنْ أَهَلَ بِعُمْرَةٍ، فَأَذْرَكَنِي يَوْمَ عَرَفَةَ وَأَنَا حَائِضٌ، فَشَكَّوْتُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: «دَعَى عُمْرَتَكَ، وَأَنْقَضَى رَأْسَكَ وَأَمْتَشَطِي، وَأَهْلِي بِحَجٍّ». فَفَعَلْتُ حَتَّى إِذَا كَانَ لَيْلَةُ الْحَصْبَةِ أَرْسَلَ مَعِيَ أَخِي عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، فَخَرَجْتُ إِلَى التَّنْعِيمِ، فَأَهْلَلْتُ بِعُمْرَةٍ مَكَانَ عُمْرَتِي. قَالَ هِشَامٌ وَلَمْ يَكُنْ فِي شَيْءٍ مِنْ ذَلِكَ هَدًى وَلَا صَوْمٌ وَلَا صَدَقَةٌ. [رواه البخاري: ٣١٧]

215. Aişə رəvayət edir ki, biz (həcc ziyarətini yerinə yetirmək üçün) zülhiccənin birinci günü yola çıxdıq. (Nəhayət,) Rəsulullah ﷺ dedi: "Kim ümrə niyyəti ilə ihrama girmək istəyirsə, qoy (istədiyi kimi) ihrama girsin. Əgər qurbanlıq heyvanı özümlə gətirməsəydim, mən də ümrə niyyəti ilə ihrama girərdim." (Beləliklə də) kimisi ümrə niyyəti ilə, kimisi də həcc niyyəti ilə ihrama girdi. Mən ümrə niyyəti ilə ihrama girən kimsələrdən idim. Ərəfa günü gəlib yetişdikdə mən heyzli idim. Odur ki, Peyğəmbərə ﷺ şikayət etdim. O: "Ümrəni sonraya saxla, saçlarını aç, daran və həcc niyyəti ilə ihrama gir" – deyər buyurdu. Mən (onun dediyini) yerinə yetirdim. Nəhayət, Mühəssəbdə olduğumuz gecə Peyğəmbər ﷺ qardaşım Abdur-Rəhman ibn Əbu Bəkri mənimlə göndərdi. Mən Tən'imə gəlib əvvəlki ümrəmin əvəzinə yenidən ümrə niyyəti ilə ihrama girdim.

Hişam dedi: "Buna görə (kəffarə olaraq) nə qurban kəsmək, nə oruc tutmaq, nə də sədəqə vermək lazım gəldi." (əl-Buxari, 317)

12-ci fəsil.

باب ١٢:

Heyzli qadın buraxdığı
namazları qılmamalıdır

لَا تَقْضِي الْحَائِضُ الصَّلَاةَ

٢١٦ - وَعَنْهَا ﷺ قَالَتْ: أَنْ جَزَى إِحْدَانَا صَلَاتَهَا إِذَا طَهَّرَتْ؟ فَقَالَتْ أَحْرُورِيَّةُ أَتَتْ؟ كُنَّا نَحِيضُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فَلَا يَأْمُرُنَا بِهِ، أَوْ قَالَتْ فَلَا تَفْعَلُهُ. [رواه البخاري: ٣٢١]

216. Aişədən رəvayət edilir ki, bir qadın (ondan): "Bizdən birimiz heyzdən təmizləndikdən sonra (heyz vaxtı buraxdığı namazları) qılmalıdır mı?" – deyər soruşdu. Aişə dedi: "Sən hərurilərdənsən?!² Biz Peyğəmbərin ﷺ vaxtında heyz

¹ Məkkə əhlinin ihrama girərkən niyyət etdiyi yerdir.

² Hərura – Kufə şəhərinin yaxınlığında yerləşən kənddir. Əli ibn Əbu Talibdən ﷺ üz döndərərək camaatdan ayrılmış on iki min xəvaric də məhz bu kənddə toplaşmış və camaata qarşı çıxmışlar. Onlar belə hesab edirdilər ki, heyzdən təmizlənməmiş qadın heyz əsnasında buraxdığı namazlarını yenidən qılmalıdır.

olurduq, lakin o bizə (buraxdığımız namazları) qılmağı əmr etməzdə yaxud biz (o namazları) qılmazdıq.” (əl-Buxari, 321)

13-cü fəsil.

۱۳- باب:

**Paltarını geymiş heyzli
qadınla bir yataqda yatmaq**

النَّوْمُ مَعَ الْحَائِضِ وَهِيَ فِي ثِيَابِهَا

۲۱۷ - عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ حَضْتُ وَأَنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي الْخِمِيلَةِ، فَأُتِيتُ بِفَرْجَتِي مِنْهَا، فَأَخَذْتُ ثِيَابَ حِيضَتِي فَلَبِسْتُهَا، فَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَنْفَسْتُ»، قُلْتُ نَعَمْ، فَدَعَانِي فَأَدْخَلَنِي مَعَهُ فِي الْخِمِيلَةِ. وَعَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يُقْبِلُهَا وَهُوَ صَائِمٌ. [رواه البخاري: ۳۲۲]

217. Rəvayət edilir ki, Ummu Sələmə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Mən Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə bir bürüncəyə bürünüb uzandığım zaman heyz oldum. Sonra sakitcə bürüncəyin altından çıxdım və heyz paltarımı götürüb geyindim. (Paltarımı geyinəndən sonra) Peyğəmbər ﷺ məndən: “Heyz olmusan?” – deyə soruşdu. Mən: “Bəli” – deyə cavab verdim. Onda o, məni yanına çağırıb bürüncəyin altına aldı.

Ummu Sələmə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا rəvayət etmişdir ki, Peyğəmbər ﷺ oruc tutduğu halda onu öpərdi.” (əl-Buxari, 322)

14-cü fəsil.

۱۴- باب:

**Heyzli qadınların (qurban və
fitrə) bayramlarında iştirak
etməsi**

شُهُودُ الْحَائِضِ الْعِيدَيْنِ

۲۱۸ - عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «تَخْرُجُ الْعَوَاتِقُ وَذَوَاتُ الْخُدُورِ، أَوِ الْعَوَاتِقُ ذَوَاتُ الْخُدُورِ وَالْحَيْضُ، وَلَيَشْهَدَنَّ الْخَيْرَ وَدَعْوَةَ الْمُؤْمِنِينَ، وَيَعْتَزِلُ الْحَيْضُ الْمُصَلِّيَّ». قِيلَ لَهَا: الْحَيْضُ؟ فَقَالَتْ: أَلَيْسَ تَشْهَدُ عَرَفَةَ وَكَذَا وَكَذَا [رواه البخاري: ۳۲۴]

218. Ummu Ətiyyə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا rəvayət edir ki, mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitdim: “Qoy gənc qızlar və pərdə arxasında oturanlar (və ya pərdə arxasında oturan gənc qızlar) və heyzli qadınlar (evlərindən) bayıra çıxıb xeyirxah işlərdə və möminlərin (Allaha etdikləri) dualarında iştirak etsinlər. Qoy heyzli qadınlar namaz qılınan yerdən kənar dursunlar.” Ummu Ətiyyədən: “Heyzli qadınlar?” – deyə soruşdular. O dedi: “Məgər (onlar) Ərəfatda və filan, filan yerlərdə iştirak etmirlərmisi?” (əl-Buxari, 324)

**15-ci fəsil. Heyz günlərindən
başqa (bir gündə qadının gör-
düyü) sarı və ya bulanıq su**

۱۵- باب:

الْصُّفْرَةُ وَ الْكُدْرَةُ فِي غَيْرِ أَيَّامِ الْحَيْضِ

۲۱۹ - عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كُنَّا لَا نَعُدُّ الْكُدْرَةَ وَالْصُّفْرَةَ شَيْئًا. [رواه البخاري: ۳۲۶]

219. Ummu Ətiyyə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا belə rəvayət etmişdir: “Biz (heyzdən sonra gördüyümüz) sarı rəngli və ya bulanıq mayeni heyzdən hesab etməzdik.” (əl-Buxari, 326)

**16-cı fəsil. İfadə təvafından¹
sonra heyz görmüş qadın**

١٦- باب: الْمَرْأَةُ تَحِيضُ بَعْدَ الْإِفَاضَةِ

٢٢٠ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهَا قَالَتْ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ صَفِيَّةَ بِنْتَ حُيٍّ قَدْ حَاضَتْ؟ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «لَعَلَّهَا تَحْبِسُنَا، أَلَمْ تَكُنْ طَافَتْ مَعَكُنَّ؟» فَقَالُوا: بَلَى، قَالَ: «فَاخْرُجِي». [رواه البخاري: ٣٢٨]

220. Peyğəmbərin ﷺ zövcəsi Aişədən رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا rəvayət edilir ki, o, Peyğəmbərə ﷺ: “Ya Rəsulullah, Səfiyyə bint Huyey heyz oldu”– deyə xəbər verdi. Peyğəmbər ﷺ: “O, bizi ləngidə bilər. Məgər o, sizinlə bərabər təvaf etmədimi?”– dedi. Onlar: “Bəli”– deyə cavab verdilər. Peyğəmbər ﷺ: “Elə isə çıx!”– deyə buyurdu. (əl-Buxari, 328)

**17-ci fəsil. (Uşaq) doğarkən
ölmüş qadının cənazə namazını
sünnəyə uyğun şəkildə
qılmaq**

١٧- باب:

الصَّلَاةُ عَلَى التُّفْسَاءِ وَنَسْتِهَا

٢٢١ - عَنْ سَمُرَةَ بِنْتِ جُنْدُبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: أَنَّ امْرَأَةً مَاتَتْ فِي بَطْنٍ، فَصَلَّى عَلَيْهَا النَّبِيُّ ﷺ فَقَامَ وَسَطَهَا. [رواه البخاري: ٣٣٢]

221. Səməra ibn Cundəb رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا rəvayət edir ki, bir qadın (uşaq) doğarkən vəfat etdi. Peyğəmbər ﷺ qadının (cənazəsinin) orta nahiyyəsində dayanıb onun cənazə namazını qıldı. (əl-Buxari, 332)

18-ci fəsil.

١٨- «باب»

٢٢٢ - عَنْ مَيْمُونَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ: أَنَّهَا كَانَتْ تَكُونُ حَائِضًا لَا تُصَلِّي، وَهِيَ مُفْتَرِشَةٌ بِحِذَاءِ مَسْجِدِ النَّبِيِّ ﷺ، وَهُوَ يُصَلِّي عَلَى خُمُرَتِهِ، إِذَا سَجَدَ أَصَابَهَا بَعْضُ نَوْبِهِ. [رواه البخاري: ٣٣٣]

222. Peyğəmbərin ﷺ zövcəsi Meymunə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا rəvayət edir ki, o, heyzli olduqda namaz qılmaz və Peyğəmbərin ﷺ namaz qıldığı yerə yaxın bir yerdə uzanardı. Peyğəmbər ﷺ səccadəsinin üzərində namaz qılarkən səcdə etdikdə paltarının ucu Meymunəyə toxunardı. (əl-Buxari, 333)

¹ Həcc kitabına bax.

۷ - كِتَابُ التَّيَمُّمِ

7 - Təyəmmüm kitabı

1-ci fəsil.

Uca Allahın: «...su tapmasanız, təmiz torpaqla təyəmmüm¹ edin və ondan üzünüüz və əllərinizə sürtün»²- sözü

۱- باب قوله تعالى:

﴿فَلَمْ يَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ مِنْهُ﴾

۲۲۳ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي بَعْضِ أَسْفَارِهِ، حَتَّى إِذَا كُنَّا بِالْبَيْدَاءِ، أَوْ بِذَاتِ الْحِشِّ، انْقَطَعَ عَقْدٌ لِي، فَأَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى التَّمَاسِهِ، وَأَقَامَ النَّاسُ مَعَهُ، وَلَيْسُوا عَلَى مَاءٍ، فَأَتَى النَّاسُ إِلَى أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ، فَقَالُوا: أَلَا تَرَى مَا صَنَعَتْ عَائِشَةُ؟ أَقَامَتْ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَالنَّاسُ، وَلَيْسُوا عَلَى مَاءٍ، وَلَيْسَ مَعَهُمْ مَاءٌ. فَجَاءَ أَبُو بَكْرٍ، وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَاضِعُ رَأْسِهِ عَلَى فَخْذِي قَدْ نَامَ، فَقَالَ: حَبِسْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَالنَّاسُ، وَلَيْسُوا عَلَى مَاءٍ، وَلَيْسَ مَعَهُمْ مَاءٌ. فَقَالَتْ عَائِشَةُ: فَعَاتَبَنِي أَبُو بَكْرٍ، وَقَالَ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَقُولَ، وَجَعَلَ يَطْعُنُنِي بِيَدِهِ فِي خَاصِرَتِي، فَلَا يَمْنَعُنِي مِنَ التَّحَرُّكِ إِلَّا مَكَانَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَلَى فَخْذِي، فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حِينَ أَصْبَحَ عَلَى غَيْرِ مَاءٍ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ آيَةَ التَّيَمُّمِ فَتَيَمَّمُوا. فَقَالَ أُسَيْدُ بْنُ الْحَضِيرِ: مَا هِيَ بِأَوَّلِ بَرَكَتِكُمْ يَا آلَ أَبِي بَكْرٍ، قَالَتْ: فَبِعِزَّتِ الْبَعِيرِ الَّذِي كُنْتُ عَلَيْهِ، فَأَصَبْنَا الْعَقْدَ تَحْتَهُ. [رواه البخاري: ۳۳۴]

223. Peyğəmbərin ﷺ zövcəsi Aişə رəvayət edir ki, biz Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə səfərə çıxdıq. Nəhayət, Beyda və ya Zətul Ceyş deyilən yerə çatdıqda boyunbağım qırılıb yerə düşdü. Peyğəmbər ﷺ dayanıb onu axtarmağa başladı. Onun yanında olanlar da dayanmağa məcbur oldular. Ətrafda su olmadığından əs-habələrdən bəziləri Əbu Bəkr əs-Siddiqin yanına gəlib dedilər: "Aişənin nə etdiyini görürsənmi? Allahın elçisi və bu qədər camaat ona görə dayanıb. Onlarda olan su ehtiyatı qurtarıb, özləri də su olmayan yerdə dayanıblar." Əbu Bəkr (mənim yanıma) gəldi. Bu vaxt Peyğəmbər ﷺ başını dizimin üstünə qoyub yatmışdı. Əbu Bəkr dedi: "Allahın elçisini və bu qədər camaatı su olmayan bir yerdə, həm də su ehtiyatları olmadığı halda saxlamısan?" Sonra o, barmağı ilə böyrümdən vura-vura məni bir az da tənbeh etdi. Bu vaxt Peyğəmbərin ﷺ başı dizimin üstündə olduğuna görə mən tərpənmədim. Peyğəmbər ﷺ ayıldıqda (paklanıb namaz qılmaq üçün) su tapmadı. (Elə bu səbəbdən də) Uca Allah təyəmmüm ayəsini nazil etdi və onlar da təyəmmüm etdilər.

Useyd ibn Xudeyr dedi: "Ey Əbu Bəkrin ailəsi! Bu sizin ilk bərəkətiniz deyildir."

(Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) dedi: "Sonra üstündə oturdugum dəvəni qaldırdıq və boyunbağını onun altından tapdıq." (əl-Buxari, 334)

۲۲۴ - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «أُعْطِيتُ خَمْسًا، لَمْ يُعْطَهُنَّ أَحَدٌ قَبْلِي: نُصِرْتُ بِالرُّعْبِ مَسِيرَةَ شَهْرٍ، وَجُعِلَتْ لِي الْأَرْضُ مَسْجِدًا وَطَهُورًا، فَأَيُّمَا رَجُلٍ مِنْ أُمَّتِي أَدْرَكْتَهُ الصَّلَاةَ فَلْيَصِلْ، وَأُحِلَّتْ لِي

¹ Lügəti mənada qəsd etmək, yönəlmək mənası verir, istilahi mənada isə təmiz torpağa qəsd edib onu üzə və əllərə sürtməkdir.

² "əl-Maidə" surəsi, 6.

الْمَعَانِمُ وَلَمْ تَحِلْ لِأَحَدٍ قَبْلِي، وَأُعْطِيتُ الشَّفَاعَةَ، وَكَانَ النَّبِيُّ يُعْتَرُ إِلَى قَوْمِهِ خَاصَّةً، وَبُعِثْتُ إِلَى النَّاسِ عَامَّةً». [رواه البخاري: ٣٣٥]

224. Cabir ibn Abdullah ؓ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Mənə beş (xis-lət) verilib ki, bunlar məndən əvvəl heç bir kəsə verilməmişdir: “Bir ay əvvəl düşmənin qəlbinə qorxu salaraq ona qalib gəlməyim; yer üzünün mənim üçün pak və namazgah olması, belə ki, ümmətimdən olan hər bir kəs istənilən yerdə vaxtı girmiş namazı qılmalıdır; qənimətlərin mənə halal olması, belə ki, bu, məndən qabaq heç bir peyğəmbərə halal olmamışdır; (Qiyamət günü təriflə-yiq məqamda) şəfaət verməyim; və bir də hər bir peyğəmbər yalnız öz qöv-münə göndərilərdi, mən isə bütün insanlara göndərilmişəm.” (əl-Buxari, 335)

2-ci fəsil. Səfərdə olmayan kəs su tapmadıqda və namazın vaxtının çıxacağından ehtiyat etdikdə təyəmmüm etməlidir

٢- باب:

التَّيْمُّمُ فِي الْحَضَرِ، إِذَا لَمْ يَجِدِ الْمَاءَ، وَخَافَ
فَوَتْ الصَّلَاةِ

٢٢٥ - عَنْ أَبِي جُهَيْمٍ بْنِ الْحَارِثِ الْأَنْصَارِيِّ ؓ، قَالَ: أَقْبَلَ النَّبِيُّ ﷺ مِنْ نَحْوِ بئرِ حَمَلٍ، فَلَقِيَهُ رَجُلٌ فَسَلَّمَ عَلَيْهِ، فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيْهِ النَّبِيُّ ﷺ حَتَّى أَقْبَلَ عَلَى الْجِدَارِ، فَمَسَحَ بِوَجْهِهِ وَيَدَيْهِ، ثُمَّ رَدَّ عَلَيْهِ السَّلَامَ. [رواه البخاري: ٣٣٧]

225. Əbu Cuheyym ibn Haris əl-Ənsari ؓ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ Bir-Cəməl-dən¹ gələrkən qarşısına çıxan bir nəfər ona salam verdi, lakin Peyğəmbər ﷺ onun salamını almadı. Nəhayət, divara yaxınlaşdı, (əllərini divara vurub) üzünə və əllərinə sürtdükdən sonra o kimsənin salamını aldı. (əl-Buxari, 337)

3-cü fəsil.

Təyəmmüm edən adam əllərinin içinə üfürə bilərmə?

٣- باب:

الْمُتَيْمِّمُ هَلْ يَنْفُخُ فِيهِمَا

٢٢٦ - عَنْ عَمَّارِ بْنِ يَاسِرٍ ؓ أَنَّهُ قَالَ لِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ؓ: أَمَا تَذْكُرُ أَنَا كُنَّا فِي سَفَرٍ أَنَا وَأَنْتَ، فَأَمَّا أَنْتَ فَلَمْ تُصَلِّ، وَأَمَّا أَنَا فَتَمَعَكْتُ فَصَلَّيْتُ، فَذَكَرْتُ لِلنَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ «إِنَّمَا كَانَ يَكْفِيكَ هَكَذَا» فَضَرَبَ النَّبِيُّ ﷺ بِكَفِّهِ الْأَرْضَ، وَنَفَخَ فِيهِمَا ثُمَّ مَسَحَ بِهِمَا وَجْهَهُ وَكَفَّيْهِ. [رواه البخاري: ٣٣٨]

226. Əmmar ibn Yasir ؓ Ömər ibn Xəttaba dedi: “Yadımdadırmı? İkimiz səfərdə idik. Sən namaz qılmadın. Mən isə yerə uzanıb o üz-bu üzə çevrilərək bədənimi tor-pağa sürtdüm, sonra da namazımı qıldım. Mən bunu Peyğəmbərə ﷺ xəbər ver-dikdə o: “Sənə belə etmək kifayət edərdi”– deyib əllərini yerə vurdu, sonra əl-lərinin içinə üfürdü, sonra da ovuclarını üzünə və biləyə qədər (əllərinə) sür-t-dü. (əl-Buxari, 338)

¹ Bir-Cəməl – Mədinəyə yaxın bir yer adıdır.

4-cü fəsil.

Təmiz torpaq müsəlmanın təmiz olması üçün suyu əvəz edir

٤- باب: الصَّعِيدُ الطَّيِّبُ وَضُوءُ الْمُسْلِمِ، يَكْفِيهِ مِنَ الْمَاءِ

٢٢٧ - عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ الْخَزَاعِيِّ رضي الله عنه قَالَ: كُنَّا فِي سَفَرٍ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ وَإِنَّا أَسْرَيْنَا، حَتَّى كُنَّا فِي آخِرِ اللَّيْلِ، وَقَعْنَا وَقْعَةً وَلَا وَقْعَةً أَحْلَى عِنْدَ الْمُسَافِرِ مِنْهَا، فَمَا أَنْفَضْنَا إِلَّا حَرُّ الشَّمْسِ، وَكَانَ أَوَّلَ مَنْ اسْتَيْقَظَ فَلَانٌ ثُمَّ فَلَانٌ ثُمَّ فَلَانٌ ثُمَّ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ الرَّابِعُ، وَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا نَامَ لَمْ يُوقِظْ حَتَّى يَكُونَ هُوَ يَسْتَيْقِظُ، لَأَنَّا لَا نَذَرِي مَا يَحْدُثُ لَهُ فِي نَوْمِهِ، فَلَمَّا اسْتَيْقَظَ عُمَرُ، وَرَأَى مَا أَصَابَ النَّاسَ، وَكَانَ رَجُلًا جَلِيدًا، فَكَبَّرَ وَرَفَعَ صَوْتَهُ بِالتَّكْبِيرِ، فَمَا زَالَ يَكْبُرُ وَيَرْفَعُ صَوْتَهُ بِالتَّكْبِيرِ حَتَّى اسْتَيْقَظَ لَصَوْتِهِ النَّبِيُّ ﷺ فَلَمَّا اسْتَيْقَظَ شَكُوا إِلَيْهِ الَّذِي أَصَابَهُمْ قَالَ: «لَا ضَيْرٌ - أَوْ لَا يَضِيرُ - ارْتَحِلُوا». فَارْتَحَلَ فَسَارَ غَيْرَ بَعِيدٍ ثُمَّ نَزَلَ، فَدَعَا بِالْوُضُوءِ، فَتَوَضَّأَ وَتَوَدَّى بِالصَّلَاةِ فَصَلَّى بِالنَّاسِ، فَلَمَّا انْقَلَبَ مِنْ صَلَاتِهِ إِذَا هُوَ بِرَجُلٍ مُعْتَزِلٍ لَمْ يُصَلِّ مَعَ الْقَوْمِ قَالَ: «مَا مَنَعَكَ يَا فَلَانُ أَنْ تُصَلِّيَ مَعَ الْقَوْمِ». قَالَ أَصَابَتْنِي حَنَابَةٌ وَلَا مَاءَ. قَالَ: «عَلَيْكَ بِالصَّعِيدِ، فَإِنَّهُ يَكْفِيكَ». ثُمَّ سَارَ النَّبِيُّ ﷺ فَاشْتَكَى إِلَيْهِ النَّاسُ مِنَ الْعَطَشِ فَنَزَلَ، فَدَعَا فَلَانًا وَدَعَا عَلِيًّا فَقَالَ: «ادْهَبَا فَابْتَغِيَا الْمَاءَ». فَانْطَلَقَا فَتَلَقِيَا امْرَأَةً بَيْنَ مَرَادَتَيْنِ - أَوْ سَطِيحَتَيْنِ - مِنْ مَاءٍ عَلَى بَعِيرٍ لَهَا، فَقَالَا لَهَا: أَيْنَ الْمَاءُ؟ قَالَتْ: عَهْدِي بِالْمَاءِ أُمْسِ هَذِهِ السَّاعَةَ، وَتَفَرُّنَا خُلُوفًا، قَالَا لَهَا: انْطَلِقِي إِذَا. قَالَتْ إِلَى أَيْنَ؟ قَالَا: إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، قَالَتْ: الَّذِي يُقَالُ لَهُ الصَّابِيُّ؟ قَالَا: هُوَ الَّذِي نَعْنِي فَاَنْطَلِقِي. فَجَاءَا بِهَا إِلَى النَّبِيِّ ﷺ وَحَدَّثَاهُ الْحَدِيثَ، قَالَ: فَاسْتَنْزَلُوهَا عَنْ بَعِيرِهَا، وَدَعَا النَّبِيُّ ﷺ بِيَأْنَاءٍ، فَفَرَّغَ فِيهِ مِنْ أَفْوَاهِ الْمَرَادَتَيْنِ - أَوْ السَّطِيحَتَيْنِ - وَأَوْكَا أَفْوَاهَهُمَا، وَأَطْلَقَ الْعَزَالِي، وَتَوَدَّى فِي النَّاسِ اسْتَقُوا وَاسْتَقُوا. فَسَقَى مِنْ شَاءَ، وَاسْتَقَى مِنْ شَاءَ، وَكَانَ آخِرَ ذَلِكَ أَنْ أُعْطِيَ الَّذِي أَصَابَتْهُ الْحَنَابَةُ إِنَاءً مِنْ مَاءٍ قَالَ: «ادْهَبْ، فَافْرِغْهُ عَلَيْكَ». وَهِيَ قَائِمَةٌ تَنْظُرُ إِلَى مَا يُفْعَلُ بِمَائِهَا، وَإِذْ لَلَّهِ لَقَدْ أَقْلَعَ عَنْهَا، وَإِنَّهُ لَيَحْجِلُ إِنِّي أَنَا أَشَدُّ مَلَأَةً مِنْهَا حِينَ ابْتَدَأَ فِيهَا، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «اجْمَعُوا لَهَا». فَجَمَعُوا لَهَا مِنْ بَيْنِ عَجْوَةٍ وَدَقِيقَةٍ وَسَوِيقَةٍ، حَتَّى جَمَعُوا لَهَا طَعَامًا، فَجَعَلُوهَا فِي ثَوْبٍ، وَحَمَلُوهَا عَلَى بَعِيرِهَا، وَوَضَعُوا الثَّوْبَ بَيْنَ يَدَيْهَا قَالَ لَهَا: «تَعْلَمِينَ مَا رَزَقْنَا مِنْ مَائِكَ شَيْئًا، وَلَكِنَّ اللَّهَ هُوَ الَّذِي أَسْقَانَا». فَاتَتْ أَهْلَهَا، وَقَدْ احْتَبَسَتْ عَنْهُمْ، قَالُوا: مَا حَبَسَكَ يَا فَلَانَةُ؟ قَالَتْ الْعَجَبُ، لَقِينِي رَجُلَانِ فَذَهَبَا بِي إِلَى هَذَا الَّذِي يُقَالُ لَهُ الصَّابِيُّ، فَفَعَلَ كَذَا وَكَذَا، فَوَاللَّهِ إِنَّهُ لَأَسْحَرُ النَّاسِ مِنْ بَيْنِ هَذِهِ وَهَذِهِ. وَقَالَتْ بِاصْبِعَيْهَا الْوُسْطَى وَالسَّبَّابَةَ، فَرَفَعَتْهُمَا إِلَى السَّمَاءِ - تَعْنِي السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ - أَوْ إِنَّهُ لَرَسُولُ اللَّهِ حَقًّا. فَكَانَ الْمُسْلِمُونَ بَعْدَ ذَلِكَ يُغَيِّرُونَ عَلَى مَنْ حَوْلَهَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ، وَلَا يُصِيبُونَ الصِّرْمَ الَّذِي هِيَ مِنْهُ، فَقَالَتْ: يَوْمًا لَقِوْهَا مَا أَرَى أَنَّ هَؤُلَاءِ الْقَوْمِ يَدْعُونَكُمْ عَمْدًا، فَهَلْ لَكُمْ فِي الْإِسْلَامِ؟ فَأَطَاعُوهَا فَدَخَلُوا فِي الْإِسْلَامِ. [رواه البخاري: ٣٤٤]

227. İmran ibn Husayn əl-Xüzai رضي الله عنه rəvayət edir ki, biz Peyğəmbərlə ﷺ birgə səfərdə ikən bütün gecəni yol getdik. Nəhayət, gecənin axırında yuxulub yatdıq, müsafir üçün də bundan şirin şey ola bilməz. (Hamımız elə bərk yatmışdıq ki,) bizi yalnız günəşin istisi yuxudan oyatdı. İlk əvvəl filankəs, sonra filankəs, sonra filankəs, sonra da – dördüncü olaraq Ömər ibn Xəttab yuxudan oyandı.

(Adətən) Peyğəmbər ﷺ yatdıqda özü ayılanadək biz onu yuxudan oyatmırdıq. Çünki biz, yuxusunda ona nələr agah olduğunu bilmirdik.

Ömər sərt xasiyyətli bir adam idi. O, yuxudan oyandıqda camaatın başına gələni görüb uca səslə "Allahu Əkbər!" deməyə başladı. O, dayanmadan uca səslə "Allahu Əkbər!" deyirdi. Nəhayət, Peyğəmbər ﷺ onun səsinə oyandı. Yu-

xudan oyandıqda əşabələr başlarına gələnə ona bildirdilər. Peyğəmbər ﷺ: “Zərər yoxdur! (Və ya “*bu sizə zərər verməz!*”) Yolunuza davam edin” – dedi. Onlar yola düşdülər. Bir az getdikdən sonra Peyğəmbər ﷺ (dəvəsindən) yerə endi və dəstəmaz almaq üçün su istədi. (Peyğəmbər ﷺ) dəstəmaz aldıqdan sonra azan verildi və o, camaata namaz qıldırdı. Namazı bitirdikdən sonra bir nəfərin kənara çəkilib camaatla namaz qılmadığını gördü və: “Sənə camaatla namaz qılmağa nə mane oldu, ey filankəs?” – deyə soruşdu. O: “Mən cunub oldum; su da yoxdur” – deyə cavab verdi. Peyğəmbər ﷺ (ona): “Torpaqdan istifadə et! Bu sənə kifayət edər” – dedi, sonra da yoluna davam etdi. (Bir az getdikdən) sonra insanlar ona susuzluqdan şikayət etdilər. O, (dəvəsindən) yerə endi, sonra da filankəsi və Əlini yanına çağıraraq: “Gedin, su axtarın!” – deyə buyurdu. Onlar yola düzəldilər və nəhayət gəlib iki cürdək, yaxud iki tuluq su ilə yüklənmiş dəvəsinin üstündə oturan bir qadına rast gəldilər. Onlar qadından: “Su haradadır?” – deyə soruşdular. Qadın: “Dünən bu vaxtlar mən suyun yanında idim. Bizim adamlar isə arxada qalıblar” – deyə cavab verdi. Onlar: “Elə isə gedək!” – dedilər. Qadın: “Hara?” – deyə soruşdu. Onlar: “Allahın elçisinin ﷺ yanına” – deyə cavab verdilər. Qadın: “Sabii¹ deyilən kimsənin yanınamı?” – deyə soruşdu. Onlar: “(Bəli,) sənin qəsd etdiyin o kimsənin yanına. Haydı gedək!” – dedilər. Onlar qadını Peyğəmbərin ﷺ yanına gətirdilər və (baş vermiş) hadisəni ona danışdılar.

(Ravi) deyir ki, qadını dəvəsindən yerə endirdilər. Peyğəmbər ﷺ bir qab gətizdirdi və cürdəklərin ağızlarını açıb o qaba su boşaltdıqdan sonra onların ağızlarını bağladı. Sonra o, cürdəklərin digər tərəflərindəki ağızlarını açdı və camaata: “Gəlin (heyvanlarınızı) suvarın, (özünüz üçün də) su götürün.” – deyildi. Kimisi (heyvanını) suvardı, kimisi də (özü üçün) su götürdü. Axırda Peyğəmbər ﷺ cunub olan kimsəyə bir qab su verib: “Get bunu üstünə tök” – dedi. Qadın isə ayaq üstə durub suyunun necə istifadə edildiyinə tamaşa edirdi. Allaha and olsun ki, o cürdəklərdən su götürməyə son qoyulduqda artıq onlar bizə əvvəlkindən daha dolu görünürdü. Peyğəmbər ﷺ: “Qadın üçün (bir şey) toplayın!” – deyə buyurdu. Onun üçün xurma, un, sıyıq və bir qədər yemək topladıqdan sonra bunları bir torbaya yığdılar. Sonra qadını dəvəsinə mindirdilər və torbanı da onu qucağına qoydular. Peyğəmbər ﷺ qadına dedi: “Bil ki, biz sənin suyundan heç bir şey əksiltmədik. Lakin bizə su verən Allahdır.”

Bu səbəbdən qadın öz qəbiləsinə gec gəldi. Onlar: “Səni yoldan saxlayan nə oldu, ey filankəs?” – deyə soruşdular. Qadın dedi: “Əcaib bir şey! Mənə iki nəfər rast gəldi. Onlar məni Sabii deyilən o adamın yanına apardılar. O da belə-belə işlər gördü. Allaha and olsun ki, bu adam – (bu vaxt qadın) orta və şəhərdə barmaqlarını göyə qaldıraraq göyü və yeri qəsd edərək, – ya bunların arasında (mövcud) olan ən böyük sehrbazdır, ya da Allahın həqiqi elçisidir.

Bundan sonra müsəlmanlar o qadının yaşadığı yerin ətrafındakı müşriklərə hücum etdikdə onun kəndinə toxunmazdılar. Bir gün qadın öz qövminə: “Güman edirəm ki, bu adamlar sizə bilərəkdən toxunurlar. İslamı qəbul etmək istəyirsinizmi?” – dedi. Qövmü də ona itaət edib İslama daxil oldu. (əl-Buxari, 344)

¹ Sabii – Bir dindən başqa bir dinə meyl edən kimsəyə deyilir.

۸ - کتاب الصلاة

8 - Namaz kitabı

1-ci fəsil.

Gecə səfərində¹ namazın necə fərz buyrulduğu

۱- باب:

كَيْفَ فُرِضَتِ الصَّلَاةُ فِي الْإِسْرَاءِ

۲۲۸ - عَنْ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه قَالَ: كَانَ أَبُو ذَرٍّ رضي الله عنه يُحَدِّثُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «فُرِجَ عَنْ سَقْفِ بَيْتِي وَأَنَا بِمَكَّةَ، فَنَزَلَ جِبْرِيلُ فَفَرَجَ صَدْرِي، ثُمَّ غَسَلَهُ بِمَاءٍ زَمْزَمَ، ثُمَّ جَاءَ بِطَسْتٍ مِنْ ذَهَبٍ مُمْتَلِئٍ حِكْمَةً وَإِيمَانًا، فَأَفْرَغَهُ فِي صَدْرِي ثُمَّ أَطْبَقَهُ، ثُمَّ أَخَذَ بِيَدِي فَعَرَجَ بِي إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا، فَلَمَّا جِئْتُ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا، قَالَ جِبْرِيلُ لِحَازِنِ السَّمَاءِ: افْتَحْ، قَالَ: مَنْ هَذَا؟ قَالَ: هَذَا جِبْرِيلُ. قَالَ: هَلْ مَعَكَ أَحَدٌ؟ قَالَ: نَعَمْ مَعِيَ مُحَمَّدٌ ﷺ. فَقَالَ: أُرْسِلْ إِلَيْهِ؟ قَالَ: نَعَمْ. فَلَمَّا فَتَحَ عَلَوْنَا السَّمَاءَ الدُّنْيَا، فَإِذَا رَجُلٌ قَاعِدٌ عَلَى يَمِينِهِ أَسْوَدَةٌ وَعَلَى يَسَارِهِ أَسْوَدَةٌ، إِذَا نَظَرْتُ قَبْلَ يَمِينِهِ ضَحْكٌ، وَإِذَا نَظَرْتُ قَبْلَ يَسَارِهِ بَكْيٌ، فَقَالَ: مَرْحَبًا بِالنَّبِيِّ الصَّالِحِ وَالْإِبْنِ الصَّالِحِ. قُلْتُ لَجِبْرِيلَ: مَنْ هَذَا؟ قَالَ: هَذَا آدَمُ، وَهَذِهِ الْأَسْوَدَةُ عَنْ يَمِينِهِ وَشِمَالِهِ نَسَمُ بَنِيهِ، فَأَهْلُ الْيَمِينِ مِنْهُمْ أَهْلُ الْجَنَّةِ، وَالْأَسْوَدَةُ الَّتِي عَنْ شِمَالِهِ أَهْلُ النَّارِ، فَإِذَا نَظَرْتُ عَنْ يَمِينِهِ ضَحْكٌ، وَإِذَا نَظَرْتُ قَبْلَ شِمَالِهِ بَكْيٌ، حَتَّى عَرَجَ بِي إِلَى السَّمَاءِ الثَّانِيَةِ، فَقَالَ لِحَازِنِهَا: افْتَحْ. فَقَالَ لَهُ حَازِنُهَا مِثْلَ مَا قَالَ الْأَوَّلُ فَفَتَحَ. قَالَ أَنَسٌ: فَذَكَرَ أَنَّهُ وَجَدَ فِي السَّمَوَاتِ آدَمَ وَإِدْرِيسَ وَمُوسَى وَعِيسَى وَإِبْرَاهِيمَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ وَلَمْ يُثَبِّتْ كَيْفَ مَنَازِلَهُمْ، غَيْرَ أَنَّهُ ذَكَرَ أَنَّهُ وَجَدَ آدَمَ فِي السَّمَاءِ الدُّنْيَا، وَإِبْرَاهِيمَ فِي السَّمَاءِ السَّادِسَةِ. قَالَ أَنَسٌ: فَلَمَّا مَرَّ جِبْرِيلُ بِالنَّبِيِّ ﷺ بِإِدْرِيسَ قَالَ: مَرْحَبًا بِالنَّبِيِّ الصَّالِحِ وَالْأَخِ الصَّالِحِ. فَقُلْتُ: مَنْ هَذَا؟ قَالَ: هَذَا إِدْرِيسُ. ثُمَّ مَرَرْتُ بِمُوسَى، فَقَالَ: مَرْحَبًا بِالنَّبِيِّ الصَّالِحِ وَالْأَخِ الصَّالِحِ، قُلْتُ: مَنْ هَذَا؟ قَالَ هَذَا مُوسَى. ثُمَّ مَرَرْتُ بِعِيسَى، فَقَالَ: مَرْحَبًا بِالْأَخِ الصَّالِحِ وَالنَّبِيِّ الصَّالِحِ. قُلْتُ: مَنْ هَذَا؟ قَالَ: هَذَا عِيسَى. ثُمَّ مَرَرْتُ بِإِبْرَاهِيمَ، فَقَالَ: مَرْحَبًا بِالنَّبِيِّ الصَّالِحِ وَالْإِبْنِ الصَّالِحِ. قُلْتُ: مَنْ هَذَا؟ قَالَ هَذَا إِبْرَاهِيمُ ﷺ. قَالَ: وَكَانَ ابْنُ عَبَّاسٍ وَأَبَا حَبَّةَ الْأَنْصَارِيُّ رضي الله عنه يَقُولَانِ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «ثُمَّ عَرَجَ بِي حَتَّى ظَهَرْتُ لِمُسْتَوَى أَسْمَعُ فِيهِ صَرِيفَ الْأَقْلَامِ». قَالَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «فَفَرَضَ اللَّهُ عَلَى أُمَّتِي خَمْسِينَ صَلَاةً، فَرَجَعْتُ بِذَلِكَ حَتَّى مَرَرْتُ عَلَى مُوسَى، فَقَالَ: مَا فَرَضَ اللَّهُ لَكَ عَلَى أُمَّتِكَ؟ قُلْتُ: فَرَضَ خَمْسِينَ صَلَاةً. قَالَ: فَارْجِعْ إِلَى رَبِّكَ، فَإِنْ أُمِّتَكَ لَا تُطِيقُ ذَلِكَ. فَارْجَعْتُ فَوَضَعَ شَطْرَهَا، فَارْجَعْتُ إِلَى مُوسَى قُلْتُ: وَضَعَ شَطْرَهَا، فَقَالَ: رَاجِعْ إِلَى رَبِّكَ، فَإِنْ أُمِّتَكَ لَا تُطِيقُ ذَلِكَ. فَارْجَعْتُ فَوَضَعَ شَطْرَهَا، فَارْجَعْتُ إِلَيْهِ، فَقَالَ: ارْجِعْ إِلَى رَبِّكَ، فَإِنْ أُمِّتَكَ لَا تُطِيقُ ذَلِكَ، فَارْجَعْتُ، فَقَالَ: هِيَ خَمْسٌ وَهِيَ خَمْسُونَ، لَا يُبَدِّلُ الْقَوْلَ لَدَيَّ. فَارْجَعْتُ إِلَى مُوسَى فَقَالَ: رَاجِعْ رَبِّكَ. فَقُلْتُ: اسْتَخَيِّتُ مِنْ رَبِّي، ثُمَّ انْطَلَقْتُ بِي حَتَّى انْتَهَيْتُ بِي إِلَى سِدْرَةِ الْمُنتَهَى، وَعَشِيهَا الْوَأَنَ لَا أَدْرِي مَا هِيَ، ثُمَّ ادْخَلْتُ الْجَنَّةَ، فَإِذَا فِيهَا حَبَائِلُ اللَّوْلُؤِ، وَإِذَا تُرَابُهَا الْمَسْكُ». [رواه البخاري: ۳۴۹]

228. Ənəs ibn Malik رضي الله عنه Əbu Zərdən رضي الله عنه belə rəvayət etmişdir ki, Peyğəmbər ﷺ de-mişdir: "Mən Məkkədə ikən evimin damı aralandı və Cəbrail (yanıma) endi.

¹ Burada gecə səfəri deyildikdə, Peyğəmbərin ﷺ Məkkədən Qüdsə getməsi, sonra oradan Allahın hü-zuruna qalxması nəzərdə tutulur. Bu hadisə "əl-İsra" surəsinin 1-ci ayəsində və "ən-Nəcm" surəsinin 12-17-ci ayələrində öz əksini tapmışdır.

Köksümü yardıqdan sonra onun içini Zəm-zəm suyu ilə yudu. Sonra içi hikmət və imanla dolu olan qızıl ləyən gətirib içindəkiləri köksümə boşaltdı və onu bağladı. Sonra əlimdən tutub məni yerə ən yaxın olan göyə qaldırdı. Mən yaxın göyə gəlib çatdıqda Cəbrail səmanın gözətçisinə: "Aç" – dedi. (Gözətçi): "Kimdir?" – deyə soruşdu. O: "Cəbraildir!" – dedi. (Gözətçi): "Yanında kimsə varmı?" – deyə soruşdu. Cəbrail: "Mühəmməd ﷺ yanımdadır!" – dedi. (Gözətçi) soruşdu: "Ona (gəlsin deyə) xəbər göndərildimi?" Cəbrail: "Bəli!" – dedi. (Göy qapıları) açıldıqda biz yaxın göyün üstünə qalxdıq və orada oturmuş bir adam gördük ki, onun sağ və sol tərəfində (insanlardan ibarət) toplumlar var idi. Bu adam sağa baxanda gülür, sola baxanda isə ağlayırdı. O, (məni görüb) dedi: "Əməlisaleh peyğəmbər və əməlisaleh oğul xoş gəlibdir!" Mən Cəbraildən: "Bu kimdir?" – deyə soruşdum. Dedi: "Bu Adəmdir, onun sağında və solunda olan toplumlar isə zürriyyətinin ruhlarıdır. Sağında duranlar Cənnət əhli, solunda duranlar isə Cəhənnəm əhlidir. (Buna görə də) sağına baxanda gülür, soluna baxanda ağlayır." Sonra Cəbrail mənimlə ikinci göyə qalxdı və onun gözətçisinə: "Aç" – dedi. Bu gözətçi də ona əvvəlki gözətçinin dediyini deyəndən sonra (qapını) açdı.

Ənəs ؓ demişdir: "Əbu Zərr Peyğəmbərin ﷺ göylərdə Adəmi, İdrisi, Musanı, İsanı və İbrahimi – onların hamısına Allahın salavatı olsun – gördüyünü söyləsə də, onların məqamları barədə dəqiq bir söz demədi. Yalnız Adəmi aşağı göydə, İbrahimi də altıncı göydə gördüyünü söylədi.

Ənəs ؓ demişdir: "Cəbrail Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə İdrisin yanına gəldikdə (İdris): "Əməlisaleh peyğəmbər və əməlisaleh qardaş xoş gəlibdir!" – dedi."

(Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Mən: "Bu kimdir?" – deyə soruşdum. Cəbrail: "İdrisdir" – dedi. Sonra mən Musanın yanına gəldim. (Musa): "Əməlisaleh peyğəmbər və əməlisaleh qardaş xoş gəlibdir!" – dedi. Mən: "Bu kimdir?" – deyə soruşdum. Cəbrail: "Musadır" – dedi. Sonra mən İsanın yanına gəldim. (İsa): "Əməlisaleh qardaş və əməlisaleh peyğəmbər xoş gəlibdir!" – dedi. Mən: "Bu kimdir?" – deyə soruşdum. Cəbrail: "İsadır" – dedi. Sonra mən İbrahimin yanına gəldim. İbrahim: "Əməlisaleh peyğəmbər və əməlisaleh övlad xoş gəlibdir!" – dedi. Mən: "Bu kimdir?" – deyə soruşdum. Cəbrail: "İbrahim səllallahu əleyhi və səlləmdir" – dedi."

(İbn Şihab¹ ؓ) İbn Abbasdan ؓ və Əbu Həbbə əl-Ənsaridən ؓ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Sonra (Cəbrail) mənimlə elə bir yüksəkliyə qalxdı ki, mən qələmlərin xışılısını² eşitdim."

Ənəs ibn Malik ؓ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Allah mənim ümmətimə əlli *vaxt* namaz qılmağı vacib buyurdu. Mən geri qayıdarkən Musanın yanına gəlib çatdıqda, o: "Allah sənin ümmətinə nəyi əmr etdi?" – deyə soruşdu. Dedim: "Əlli *vaxt* namaz qılmağı vacib buyurdu." Musa dedi: "Rəbbinin yanına qayıt (və Ondan bu hökmü yüngülləşdirməyi xahiş et). Çünki sənin ümmətin bunun öhdəsindən gələ bilməyəcək." Mən yenidən (Ona) müraciət etdim və O (bu) sayı bir qədər azaltdı. Sonra Musanın yanına qayıdıb: "O, (bu) sayı bir qədər azaltdı" – dedim. Musa dedi: "Yenə Rəbbinə müraciət et. Çünki sənin ümmətin bunun öhdəsindən gələ bilməyəcək." Mən yenidən

¹ İbn Şihab ؓ bu hədisi rəvayət edənlərdən biridir.

² Burada xışiltı deyildikdə Allahın buyruqlarını yazan mələklərin qələmlərinin xışılısı qəsd edilir.

(Ona) müraciət etdim və O, (bu) sayı bir qədər də azaltdı. Sonra Musanın yanına qayıtdım. O dedi: “Yenə Rəbbinə müraciət et. Çünki sənün ümmətin bunun öhdəsindən gələ bilməyəcək.” Mən yenidən (Allaha) müraciət etdim, O isə: “Onlar (sayca) beşdir, (savab baxımından isə) əllidir, çünki Mənim sözüm dəyişməzdir” – deyə buyurdu və mən Musanın yanına qayıtdım. O: “Yenə Rəbbinə müraciət et!” – dedi. Lakin mən: “Rəbbimdən utanıram” – dedim. Sonra (Cəbrail) məni son həddəki Sidr ağacının yanına apardı. Onun rəngləri vəsfəgəlməzdir. Sonra məni Cənnətə daxil etdilər. Orada mən incilər düzülmüş boyunbağılar, habelə (Cənnət) torpağının müşk olduğunu gördüm.” (əl-Buxari, 349)

۲۲۹ - عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: «فَرَضَ اللَّهُ الصَّلَاةَ حِينَ فَرَضَهَا رَكْعَتَيْنِ رَكْعَتَيْنِ فِي الْحَضَرِ وَالسَّفَرِ، فَأَقَرَّتْ صَلَاةَ السَّفَرِ، وَزِيدَ فِي صَلَاةِ الْحَضَرِ». [رواه البخاري: ۳۵۰]

229. Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا rəvayət edir ki, Allah səfərdə və evdə qılınan namazları iki rükət-iki rükət qılmağı əmr etmişdi, sonralar isə səfərdə qılınan namazlar olduğu kimi qaldı, daimi yaşayış yerində qılınan namazlara isə (bir və ya iki rükət) artırıldı.” (əl-Buxari, 350)

2-ci fəsil. Paltarda namaz qılmağın vacib olması

۲- باب: وَجُوبُ الصَّلَاةِ فِي الثِّيَابِ

۲۳۰ - عَنْ عُمَرَ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ صَلَّى فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ قَدْ خَالَفَ بَيْنَ طَرَفَيْهِ. [رواه البخاري: ۳۵۴]

230. Ömər ibn Əbu Sələmə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ bir paltarda namaz qılar və onun ətkələrini bir-birinin üstünə aşıraraq çiynlərini örtərdi. (əl-Buxari, 354)

3-cü fəsil.

Tək bir örtüyə bürünüb namaz qılmaq

۳- باب:

الصَّلَاةُ فِي الثَّوْبِ الْوَاحِدِ مُتَحِفًّا بِهِ

۲۳۱ - عَنْ أُمِّ هَانِيٍّ بِنْتِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: ذَهَبْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَامَ الْفَتْحِ، فَوَجَدْتُهُ يَغْتَسِلُ، وَفَاطِمَةُ ابْنَتُهُ تَسْتُرُهُ قَالَتْ: فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَقَالَ: «مَنْ هَذِهِ؟». فَقُلْتُ: أَنَا أُمُّ هَانِيٍّ بِنْتُ أَبِي طَالِبٍ. فَقَالَ: «مَرْحَبًا بِأُمِّ هَانِيٍّ». فَلَمَّا فَرَغَ مِنْ غُسْلِهِ، قَامَ فَصَلَّى ثَمَانِي رَكَعَاتٍ، مُتَحِفًّا فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ، فَلَمَّا انْصَرَفَ قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، زَعَمَ ابْنُ أُمِّی أَنَّهُ قَاتَلَ رَجُلًا قَدْ أَجْرْتُهُ فَلَانَ بْنِ هُبَيْرَةَ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «قَدْ أَجَرْنَا مَنْ أَجَرْتَ يَا أُمُّ هَانِيٍّ». قَالَتْ: أُمُّ هَانِيٍّ وَذَاكَ ضَحَى. [رواه البخاري: ۳۵۷]

231. Ummu Hani bint Əbu Talib رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا rəvayət edir ki, Məkkənin fəthi ilində mən 232. Peyğəmbərin ﷺ yanına getdim və onun qüsl etdiyini, Fatimənin رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا də (ona) pərdə tutduğunu gördüm. Mən Peyğəmbərə ﷺ salam verdim. O: “Bu (qadın) kimdir?” – deyə soruşdu. “Mənəm, Əbu Talibin qızı Ummu Hani” – deyə cavab verdim. Peyğəmbər ﷺ: “Xoş gəlibsən, Ummu Hani!” – dedi və qüsl edib qurtardıqdan sonra tək bir örtüyə bürünüb səkkiz rükət namaz qıldı. Namazını qılıb

qurtardıqdan sonra mən dedim: “Ya Rəsulallah! Qardaşım¹ himayəmə götür-düyüm Hubeyranın oğlu filankəsi öldürəcəyini söyləyir.” Peyğəmbər ﷺ dedi: “Sənin himayəyə götürdüyün kimsəni biz də himayəmiz altına götürürük, ey Ummu Hani!”

Ummu Hani رضى الله عنه dedi: “O vaxt səhər açılmışdı (Duha namazının vaxtı idi).” (əl-Buxari, 357)

۲۳۳ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ سَائِلًا سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنِ الصَّلَاةِ فِي تَوْبٍ وَاحِدٍ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَوَّلُكُمْ تَوْبَانٍ». [رواه البخاري: ۳۵۸]

233. Əbu Hureyra رضى الله عنه rəvayət edir ki, bir nəfər Peyğəmbərdən ﷺ tək bir libasda namaz qılmaq barədə soruşdu. Peyğəmbər ﷺ dedi: “Məgər sizin hər birinizin iki libası var?!” (əl-Buxari, 358)

**4-cü fəsil. Tək bir paltarda
namaz qılındığı zaman (namaz
qılan) adam onun ətəklərini
çiyninə atmalıdır**

۴- باب:

إِذَا صَلَّى فِي الثَّوْبِ الْوَاحِدِ فَلْيَجْعَلْ عَلَى
عَاتِقِهِ

۲۳۴ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «لَا يُصَلِّي أَحَدُكُمْ فِي الثَّوْبِ الْوَاحِدِ، لَيْسَ عَلَى عَاتِقِهِ شَيْءٌ». [رواه البخاري: ۳۵۹]

234. Əbu Hureyra رضى الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Sizdən heç biriniz bir paltarda çiynləri açıq namaz qılmasın.” (əl-Buxari, 359)

۲۳۵ - عَنْهُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَشْهَدُ أَنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «مَنْ صَلَّى فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ، فَلْيَخَالِفْ بَيْنَ طَرَفَيْهِ». [رواه البخاري: ۳۶۰]

235. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رضى الله عنه demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyi-ni eşitdiyimə şahidlik edirəm: “Qoy bir paltarda namaz qılan kəs onun ətəklə-rini bir-birinin üstünə ataraq çiynlərini örtsün.” (əl-Buxari, 360)

**5-ci fəsil. Paltar çox dar olduqda
(nə etməli)**

۵- باب: إِذَا كَانَ الثَّوْبُ ضَيِّقًا

۲۳۶ - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: خَرَجْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي بَعْضِ أَسْفَارِهِ، فَجِئْتُ لَيْلَةً لِبَعْضِ أَمْرِي، فَوَجَدْتُهُ يُصَلِّي، وَعَلَى ثَوْبٍ وَاحِدٍ، فَاشْتَمَلْتُ بِهِ وَصَلَّيْتُ إِلَى جَانِبِهِ، فَلَمَّا أَنْصَرَفَ قَالَ: «مَا السُّرَى يَا جَابِرُ؟» فَأَخْبَرْتُهُ بِحَاجَتِي، فَلَمَّا فَرَغْتُ قَالَ: «مَا هَذَا الْإِشْتِمَالُ الَّذِي رَأَيْتُ؟» قُلْتُ: كَانَ ثَوْبٌ، قَالَ: «فَإِنْ كَانَ وَاسِعًا فَالْتَحِفْ بِهِ، وَإِنْ كَانَ ضَيِّقًا فَاتَرَّرْ بِهِ». [رواه البخاري: ۳۶۱]

¹ Burada Ummu Hani رضى الله عنه doğma qardaşı Əli ibn Əbu Talibi رضى الله عنه nəzərdə tutur.

236. Cabir ibn Abdullah ﷺ rəvayət edir ki, (bir dəfə) Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə səfərdə olduğumuz zaman öz işimə görə gecə onun yanına gəldim və onun namaz qıldığını gördüm. Əynimdə bir paltar var idi. Mən paltara bürünüb onun yanında namaz qıldım. (Namazı) bitirdikdən sonra: "Gecə vaxtı səni bura gətirən nədir, ey Cabir?" – deyə soruşdu. Mən gəlişimin məqsədini ona bildirdim. (Sözümü) bitirdikdən sonra: "Bəs bu gördüyüm bürünməyin¹ nə idi?" – deyə soruşdu. Mən: "Bu paltar (çox dardır)" – dedim. Onda Peyğəmbər ﷺ buyurdu: "Paltarın geniş olarsa, ona bürün (çiynlərini də ört), çox dar olarsa, onu belinə bağla (göbəkdən dizə qədər bədənində dola)." (əl-Buxari, 361)

٢٣٧ - عَنْ سَهْلٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ رَجُلٌ يُصَلُّونَ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ عَاقِدِي أَرْزِهِمْ عَلَى أَعْنَاقِهِمْ، كَهَيْئَةِ الصَّبِيَّانِ، وَقَالَ لِلنِّسَاءِ: «لَا تَرْفَعْنَ رُءُوسَكُمْ حَتَّى يَسْتَوِيَ الرَّجُلُ جُلُوسًا». [رواه البخاري: ٣٦٢]

237. Səhl rəvayət edir ki, bəzi əshabələr fitələrinin ətlərini oğlan uşaqlarının etdiyi kimi boyunlarına bağlayıb Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə namaz qıldılar. (Buna görə də) Peyğəmbər ﷺ (camaat namazına gələn qadınlara) deyərdi: "Kişilər qalxıb oturanadək siz başınızı (səcdədən) qaldırmayın" (əl-Buxari, 362)

6-cı fəsil. Şamda istehsal olunmuş cübbədə namaz qılmaq

٦- باب: الصَّلَاةُ فِي الْجُبَّةِ الشَّامِيَّةِ

٢٣٨ - عَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي سَفَرٍ، فَقَالَ: «يَا مُغِيرَةُ، خُذِ الْإِدَاوَةَ». فَأَخَذْتُهَا، فَأَنْطَلَقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى تَوَارَى عَنِّي فَقَضَى حَاجَتَهُ، وَعَلَيْهِ جُبَّةٌ شَّامِيَّةٌ، فَذَهَبَ لِيُخْرِجَ يَدَهُ مِنْ كُمِّهَا فَضَاقَتْ، فَأَخْرَجَ يَدَهُ مِنْ أَسْفَلِهَا، فَصَبَّتْ عَلَيْهِ فَتَوَضَّأَ وَضُوءَهُ لِلصَّلَاةِ، وَمَسَحَ عَلَى خُفَيْهِ، ثُمَّ صَلَّى. [رواه البخاري: ٣٦٣]

238. Muğira ibn Şobə rəvayət edir ki, (bir dəfə) mən Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə səfərdə olarkən o mənə: "Ey Muğira, götür bu qabı" – deyə buyurdu. Mən də onu götürdüm. Peyğəmbər ﷺ gözdən itənədək uzağa gedib təbii ehtiyacını rəf etdi. Onun əynində Şam cübbəsi var idi. O, əlini cübbənin qolundan çıxarmaq istədikdə onun çox dar olduğunu gördü və (buna görə də) əlini cübbənin aşağı tərəfindən çıxartdı. Mən onun əlinə su tökdüm və o, namaz üçün dəstəmaz aldığı qaydada dəstəmaz alıb məstlərinə məsh çəkdi, sonra da namaz qıldı. (əl-Buxari, 363)

7-ci fəsil. Namaz əsnasında cılpaq olmağın bəyənilməməsi

٧- باب: كَرَاهِيَةُ التَّعَرُّي فِي الصَّلَاةِ

٢٣٩ - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يُحَدِّثُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَنْقُلُ مَعَهُمُ الْحِجَارَةَ لِلْكَعْبَةِ وَعَلَيْهِ إِزَارُهُ، فَقَالَ لَهُ الْعَبَّاسُ عَمُّهُ: يَا ابْنَ أَخِي، لَوْ حَلَلْتَ إِزَارَكَ فَجَعَلْتَ عَلَى مَنْكِبَيْكَ دُونَ الْحِجَارَةِ، قَالَ، فَحَلَّهُ فَجَعَلَهُ عَلَى مَنْكِبَيْهِ، فَسَقَطَ مَعْشِيًا عَلَيْهِ، فَمَا رَأَى بَعْدَ ذَلِكَ عُرْيَانًا. [رواه البخاري: ٣٦٤]

¹ Peyğəmbərin ﷺ bu sualı verməsi ona görə idi ki, Cabir ﷺ paltarına büründükdə onun ətlərini çiyninə atmışdı və az qala ayıb yerləri açıq qalacaqdı.

239. Cabir ibn Abdullah رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ izarını¹ belinə bağlayıb qureyşlilərlə birlikdə Kəbə (evinin yenidən tikilməsi) üçün daş daşdığı zaman əmisi Abbas رضي الله عنه ona dedi: “Ey qardaşoğlu! Bəlkə izarını açıb çiyinə, (daşdığı) daşların altına qoyasan.”

(Cabir) dedi: “O, izarını açıb çiyinə qoyan kimi özündən getdi və bundan sonra onu bir daha heç kim izarsız görmədi.” (əl-Buxari, 364)

8-ci fəsil. Bədənin hansı hissələri örtülməlidir

۸- باب: مَا يَسْتُرُ مِنَ الْعَوْرَةِ

۲۴۰ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضي الله عنه أَنَّهُ قَالَ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ اسْتِمَالِ الصَّمَاءِ وَأَنْ يَحْتَبِيَ الرَّجُلُ فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ، لَيْسَ عَلَى فَرْجِهِ مِنْهُ شَيْءٌ. [رواه البخاري: ۳۶۷]

240. Əbu Səid əl-Xudri رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ (əshabələrə) paltarlarına tam bürünməyi², habelə təkcə bir paltar geymiş kişiyyə yerə oturub dizlərini qaldırıb qolları ilə onları qucaqlayaraq ayıb yerlərini açıq qoymağı qadağan etmişdi. (əl-Buxari, 367)

۲۴۱ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ قَالَ نَهَى النَّبِيُّ ﷺ عَنْ بَيْعَتَيْنِ عَنِ اللَّمَّاسِ وَالنَّبَازِ، وَأَنْ يَشْتَمِلَ الصَّمَاءَ، وَأَنْ يَحْتَبِيَ الرَّجُلُ فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ. [رواه البخاري: ۳۶۸]

241. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ iki cür alış-verişi – əl sürtməklə³ və bir də atmaqla⁴ aparılan alış-verişi, həmçinin paltara tam bürünməyi və bir də təkcə bir paltar geymiş kişiyyə yerə oturub dizlərini qaldırıb qolları ilə onları qucaqlamağı qadağan etdi. (əl-Buxari, 368)

۲۴۲ - عَنْهُ رضي الله عنه قَالَ بَعَثَنِي أَبُو بَكْرٍ فِي تِلْكَ الْحَجَّةِ فِي مُؤَذِّنِينَ يَوْمَ النَّحْرِ يُؤَذِّنُ بَمَنَى أَنْ لَا يَحُجَّ بَعْدَ الْعَامِ مُشْرِكٌ، وَلَا يَطُوفَ بِالْبَيْتِ عُرْيَانٌ. قَالَ حُمَيْدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ثُمَّ أَرْدَفَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلِيًّا، فَأَمَرَهُ أَنْ يُؤَذِّنَ بِرَاءَةً قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ فَأَذَّنَ مَعَنَا عَلِيٌّ فِي أَهْلِ مَنَى يَوْمَ النَّحْرِ لَا يَحُجُّ بَعْدَ الْعَامِ مُشْرِكٌ، وَلَا يَطُوفُ بِالْبَيْتِ عُرْيَانٌ. [رواه البخاري: ۳۶۹]

242. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, həcc ziyarəti əsnasında Əbu Bəkr məni müəzzinlərlə birlikdə göndərdi ki, qurban günü Mina vadisinə gedib orada (insanlara) elan edək ki, gələn ildən başlayaraq heç bir müşrik həcc ziyarətinə gəlməyəcək və heç kəs lüt-ürvan Kəbəni təvaf etməyəcəkdir.”

Humeyd ibn Abdur-Rəhman dedi: “Bunun ardınca Peyğəmbər ﷺ Əli ibn Əbu Talibi رضي الله عنه (Əbu Bəkrin رضي الله عنه yanına) göndərib tapşırı ki, “Bəraət”⁵ surəsinin nazil olduğunu (camaata) elan etsin.”

¹ İzar – qurşaqdan aşağı bədən əzalarını örtmək üçün belə bağlanan örtük.

² Elə bürünmək ki, paltarın ətəyini qaldırıb onun altından qollarını çıxarmaq mümkün olmasın.

³ Burada söhbət, mala sadəcə əl vurmaqla (yəni onu lazımınca yoxlamadan) razılaşmaqla aparılan alış-verişdən gedir. Buna ərəbcə “limas” və ya “mülaməsə” deyilir.

⁴ Burada atmaq deyildikdə, satıcının malı alıcıya göstərmədən onun üstünə bir şey atıb, sonra da ona bu malı almağa məcbur etməsi qəsd edilir. Buna da ərəbcə “nibaz” yaxud “münabəzə” deyilir.

⁵ Yəni “ət-Tovbə” surəsi.

Əbu Hureyra ؓ demişdir: “Qurban günü Əli ibn Əbu Talib bizimlə birlikdə Minadakılara elan edib gələn ildən heç bir müşrikin həcc ziyarətinə gəlməyəcəyini və heç kəsin lüt-üryan Kəbəni təvaf etməyəcəyini bildirdi.” (əl-Buxari, 369)

9-cu fəsil. Bud barədə deyilənlər

۹- باب: مَا يُذَكَّرُ فِي الْفَحْدِ

۲۴۳ - عَنْ أَنَسٍ ؓ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ غَزَا خَيْبَرَ، فَصَلَّيْنَا عِنْدَهَا صَلَاةَ الْغَدَاةِ بَعْلَسَ، فَرَكِبَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ وَرَكِبَ أَبُو طَلْحَةَ، وَأَنَا رَدِيفُ أَبِي طَلْحَةَ، فَأَجْرَى نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ فِي زُفَاقٍ خَيْبَرَ، وَإِنْ رُكِبْتِي لَتَمَسُّ فَحْدَ نَبِيِّ اللَّهِ ﷺ، ثُمَّ حَسَرَ الْإِزَارَ عَنْ فَحْدِهِ حَتَّى إِنِّي أَنْظُرُ إِلَى بَيَاضِ فَحْدِ نَبِيِّ اللَّهِ ﷺ، فَلَمَّا دَخَلَ الْقَرْيَةَ قَالَ: «اللَّهُ أَكْبَرُ، خَرِبَتْ خَيْبَرُ، إِنَّا إِذَا نَزَلْنَا بِسَاحَةِ قَوْمٍ فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُنْدَرِينَ». قَالَهَا ثَلَاثًا، قَالَ: وَخَرَجَ الْقَوْمُ إِلَى أَعْمَالِهِمْ فَقَالُوا مُحَمَّدٌ وَالْخَمِيسُ - يَعْنِي الْجَيْشَ - قَالَ: فَأَصْبَبْنَاهَا عَنُودَ، فَجَمَعَ السَّبْيُ، فَجَاءَ دَحِيَّةٌ فَقَالَ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ، أَعْطِنِي جَارِيَةً مِنَ السَّبْيِ، قَالَ: «أَذْهَبْ فَخُذْ جَارِيَةً». فَأَخَذَ صَفِيَّةَ بِنْتَ حُبَيْ، فَجَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ، أَعْطَيْتَ دَحِيَّةَ صَفِيَّةَ بِنْتَ حُبَيْ سَيِّدَةَ فُرَيْطَةَ وَالتَّصْرِ؟ لَا تَصْلُحُ إِلَّا لَكَ. قَالَ: «ادْعُوهُ بِهَا». فَجَاءَ بِهَا، فَلَمَّا نَظَرَ إِلَيْهَا النَّبِيُّ ﷺ قَالَ: «خُذْ جَارِيَةً مِنَ السَّبْيِ غَيْرَهَا». قَالَ: فَأَعْتَقَهَا النَّبِيُّ ﷺ وَتَزَوَّجَهَا. فَقَالَ لَهُ ثَابِتٌ: مَا أَصْدَقَهَا؟ قَالَ: نَفْسَهَا، أَعْتَقَهَا وَتَزَوَّجَهَا، حَتَّى إِذَا كَانَ بِالطَّرِيقِ جَهَظَتْهَا لَهُ أُمُّ سَلِيمٍ فَأَهْدَتْهَا لَهُ مِنَ اللَّيْلِ، فَأَصْبَحَ النَّبِيُّ ﷺ عَرُوسًا، فَقَالَ: «مَنْ كَانَ عِنْدَهُ شَيْءٌ فَلْيَجِئْ بِهِ». وَبَسَطَ نَطْعًا، فَجَعَلَ الرَّجُلُ يَجِيءُ بِالثَّمَرِ، وَجَعَلَ الرَّجُلُ يَجِيءُ بِالسَّمَنِ، قَالَ: وَأَحْسِبُهُ قَدْ ذَكَرَ السَّوِيقَ، قَالَ: فَحَاسُوا حَيْسًا، فَكَانَتْ وَلِيمَةً رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. [رواه البخاري: ۳۷۱]

243. Ənəs ؓ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ qoşun yığıb Xeybərə yollandı. Biz bu (kəndin) yaxınlığında, səhər ala-qaranlıqda sübh namazını qıldıq. (Bundan) sonra Peyğəmbər ﷺ və Əbu Təlhə (öz miniklərinə) mindilər. Mən isə Əbu Təlhənin tərkinə mindim. Peyğəmbər ﷺ (miniyini) Xeybərin dar küçələrindən birinə sürdü və (bu vaxt) mənim dizim Peyğəmbərin ﷺ buduna toxundu, onun izarı¹ (yuxarı qalxdı və) budu açıldı, onda mən Peyğəmbərin ﷺ budunun ağlığını gördüm. Kəndə daxil olduqda o: “Allahu Əkbər! Xeybər dağıldı. Həqiqətən, biz (fasiq) qövmin yurduna daxil olduqda, qorxudulanların sabahı necə də pis olar!” – dedi və (bunu) üç dəfə təkrar etdi.”

Ənəs ؓ dedi: “Xeybərlilər öz işlərindən ötrü (evlərindən) çıxıb: “Mühəmməd öz qoşunuyla (gəldi)!” – dedilər.”

Ənəs ؓ dedi: “Biz Xeybəri zəbt etdik. Əsirlər bir yerə toplanıldıqdan sonra Dihyə gəlib dedi: “Ey Allahın Peyğəmbəri, əsir düşmüş cariyələrdən² birini mənə ver.” (Peyğəmbər ﷺ): “Get birini götür!” – dedi və o da Səfiyyə bint Hüeyyi götürdü. Bundan sonra bir nəfər Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib dedi: “Ey Allahın Peyğəmbəri, sən Dihyəyə Qureyza və Nədir qəbilələrinin xanımı³ Səfiyyə bint Hüeyyi verdin, halbuki o qadın ancaq sənə layiqdir.” (Onda Pey-

¹ 239-cu hədisin qeydlərinə bax.

² Cariyə - keçmiş zamanlarda cihadda ələ keçirilib azadlıqdan məhrum edilən, pulla alınıb-satıla bilən, hər cəhətdən sahibinin arzularına tabe olan qız və ya qadıdır.

³ Xeybər fəth edilənə qədər Səfiyyə ؓ Nədir qəbiləsinin başçılarından birinin – Kinanə ibn Əbu Hukeykin həyat yoldaşı olmuşdu.

ğəmbər ﷺ: “Onu qadınla bir yerdə yanıma çağırın!” – deyə buyurdu. Dihyə Səfiyyəni (onun yanına) gətirdi. Peyğəmbər ﷺ qadına baxıb (Dihyəyə) dedi: “Cariyələrdən başqa birisini götür.”

(Ənəs dedi): “Peyğəmbər ﷺ Səfiyyəni azad edib onunla evləndi.”

Sabit¹ (Ənəsdən) soruşdu ki: “Bəs Peyğəmbər ﷺ ona mehr olaraq nə verdi?” (Ənəs) dedi: “Onun özünü, onu azad etdi və onunla evləndi.”

(Ənəs dedi): “Nəhayət, yolda Ummu Suleym Səfiyyəni Peyğəmbər ﷺ üçün hazırladı və gecə onun yanına apardı. Zifaf gecəsinin səhəri Peyğəmbər ﷺ dedi: “Qoy kimdə (yeməyə) bir şey varsa bura gətirsin” və yerə bir dəri sərdi. (Bu vaxt) kimi xurma, kimi də yağ gətirdi.

(Bu hədisi) rəvayət edənlərdən biri dedi: “Güman edirəm ki, Ənəs sıyıqı da qeyd etdi.”

Ənəs dedi: “Sonra onlar heys² hazırladılar. Allahın Peyğəmbərinin ﷺ toy ziyafəti belə oldu.” (əl-Buxari, 371)

10-cu fəsil.

Namazda qadın neçə paltar geyməlidir?

۱۰- باب:

فِي كَمْ تُصَلِّي الْمَرْأَةُ فِي الثِّيَابِ

۲۴۴ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: لَقَدْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي الْفَجْرَ، فَيَشْهَدُ مَعَهُ نِسَاءٌ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ مُتَلَفَعَاتٍ فِي مُرُوطِهِنَّ ثُمَّ يَرْجِعْنَ إِلَى بُيُوتِهِنَّ مَا يَعْرِفُهُنَّ أَحَدٌ. [رواه البخاري: ۳۷۲]

244. Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ (məsciddə) sübh namazını qılarkən onunla bərabər mömin qadınlar da (ipəkdən və ya yundan olan) örtüklərinə bürünərək namaz qıldılar və evlərinə qayıdanda heç kəs onları tanımazdı. (əl-Buxari, 372)

11-ci fəsil. Bəzəkli paltarda namaz qılan haqqında

۱۱- باب: إِذَا صَلَّى فِي ثَوْبٍ لَهُ أَعْلَامٌ

۲۴۵ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ صَلَّى فِي خَمِيصَةٍ لَهَا أَعْلَامٌ، فَنَظَرَ إِلَى أَعْلَامِهَا نَظْرَةً، فَلَمَّا انْصَرَفَ قَالَ: «اذْهَبُوا بِخَمِيصَتِي هَذِهِ إِلَى أَبِي جَهْمٍ وَائْتُونِي بِأُتْبَحَانِيَّةِ أَبِي جَهْمٍ، فَإِنَّهَا أَلْهَتْنِي آفَافًا عَنْ صَلَاتِي». [رواه البخاري: ۳۷۳]

245. Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا rəvayət edir ki, (bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ bəzəkli paltarda namaz qılarkən onun naxışlarına nəzər saldı. Namazı bitirdikdən sonra isə: “Bu bəzəkli paltarımı aparıb Əbu Cəhmə verin, onun ənbicaniyyəsinə³ mənə gətirin, çünki bu (bəzəkli paltar) bir az əvvəl məni namazdan yayındırırdı.” (əl-Buxari, 373)

¹ Sabit bu hədisi Ənəsdən رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ nəql edən ravidir.

² Heys – xurma, arınmış yağ və undan hazırlanmış yeməkdir.

³ Ənbicaniyyə – üstündə heç bir naxış və bəzəyi olmayan qalın yun əbadır.

12-ci fəsil.

Üstündə xaç şəkli, yaxud digər
rəsmlər olan paltarla qılınan
namaz batil olurmu?

۱۲- باب:

إِنْ صَلَّى فِي ثَوْبٍ مُصَلَّبٍ أَوْ تَصَاوِيرَ هَلْ
تَفْسُدُ صَلَاتُهُ

۲۴۶ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: كَانَ قِرَامٌ لِعَائِشَةَ سَتَرَتْ بِهِ جَانِبَ بَيْتِهَا، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «أَمِيطِي عَنَّا قِرَامَكَ هَذَا، فَإِنَّهُ لَا تَزَالُ تَصَاوِيرُهُ تُعْرِضُ فِي صَلَاتِي». [رواه البخاري: ۳۷۴]

246. Ənəs rəvayət edir ki, Aişənin bəzəkli nazik yun bir pərdəsi var idi ki, onunla otağının bir hissəsini ayırmışdı. (Bir dəfə) Peyğəmbər dedi: "Bu pərdəni götür burdan, çünki onun naxışları həmişə namaz qılarkən gözlərimin önündə durur (və məni namazdan yayındırır)." (əl-Buxari, 374)

13-cü fəsil.

İpək fərrucda¹ namaz qılıb, sonra
onu soyunan adam haqqında

۱۳- باب:

مَنْ صَلَّى فِي فُرُوجٍ حَرِيرٍ ثُمَّ نَزَعَهُ

۲۴۷ - عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ قَالَ: أَهْدَى إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فُرُوجٌ حَرِيرٍ، فَلَبِسَهُ فَصَلَّى فِيهِ، ثُمَّ انْتَصَرَفَ فَتَزَعَهُ نَزْعًا شَدِيدًا كَالْكَارِهِ لَهُ وَقَالَ: «لَا يَنْبَغِي هَذَا لِلْمُتَّقِينَ». [رواه البخاري: ۳۷۵]

247. Üqbə ibn Amir rəvayət edir ki, Peyğəmbərə arxasında kəsik olan ipək paltar hədiyyə etmişdilər. O, bu paltarı geyib onda namaz qıldı və (namazı) bitirdikdən sonra nifrət etdiyi bir şey kimi onu tez əynindən çıxarıb dedi: "Allahdan qorxanlara bunu (geymək) yaraşmaz." (əl-Buxari, 374)

14-cü fəsil. Qırmızı rəngli
paltarda namaz qılmaq

۱۴- باب: الصَّلَاةُ فِي الثَّوْبِ الْأَحْمَرِ

۲۴۸ - عَنْ أَبِي جُحَيْفَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فِي قُبَّةِ حَمْرَاءَ مِنْ أَدَمٍ، وَرَأَيْتُ بِلَالًا أَخَذَ وَضُوءَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَرَأَيْتُ النَّاسَ يَتَدَرُّونَ ذَاكَ الْوَضُوءَ، فَمَنْ أَصَابَ مِنْهُ شَيْئًا تَمَسَّحَ بِهِ، وَمَنْ لَمْ يُصِبْ مِنْهُ شَيْئًا أَخَذَ مِنْ بَلَلِ يَدِ صَاحِبِهِ، ثُمَّ رَأَيْتُ بِلَالًا أَخَذَ عَنَازَةً فَرَكَّزَهَا، وَخَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ فِي حُلَّةِ حَمْرَاءَ مُشَمَّرًا، صَلَّى إِلَى الْعَنَزَةِ بِالنَّاسِ رُكْعَتَيْنِ، وَرَأَيْتُ النَّاسَ وَالِدَوَابَّ يَمْرُونَ مِنْ بَيْنِ يَدَيِ الْعَنَزَةِ. [رواه البخاري: ۳۷۶]

248. Əbu Cuheyfə rəvayət edir ki, mən Peyğəmbəri qırmızı dəri çadırda olarkən gördüm. Habelə, Bilalın Peyğəmbərin (dəstəmaz aldıqdan sonra qalmış) suyunu götürdüyünü və insanların bir-birini ötməyə çalışaraq bu suya doğru necə qaçdıqlarını da gördüm. Kimlərə bu sudan çatdısa, onu (bədəninə) sürtdü, su əldə edə bilməyənlər isə əllərini yoldaşlarının yaş əllərinə vurdular. Sonra gördüm ki, Bilal ucu iti bir paya götürüb yerə batırdı. (Bundan sonra) Peyğəmbər qırmızı paltarda, (ətəyi baldırının yarısına qədər) qaldırılmış

¹ Fərruc – arxasında kəsiyi olan üst paltardır.

halda (çadırdan) çıxdı və bu payaya tərəf üz tutub camaata iki rükət namaz qıldırdı. Mən gördüm ki, insanlar və heyvanlar o payanın qabağından keçib gedirlər. (əl-Buxari, 376)

15-ci fəsil. Damda, minbərdə və ağacdan (düzəldilmiş əşyaların) üzərində namaz qılmaq

۱۵- باب:

الصَّلَاةُ فِي السُّطُوحِ وَالْمِنْبَرِ وَالْخَشَبِ

۲۴۹ - عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، وَقَدْ سُئِلَ: مَنْ أَىِّ شَيْءٍ الْمِنْبَرُ؟ فَقَالَ: مَا بَقِيَ بِالنَّاسِ أَعْلَمُ مِنِّي، هُوَ مِنْ أَثْلِ الْعَابَةِ، عَمَلُهُ فَلَانٌ مَوْلَى فَلَانَةَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ، وَقَامَ عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حِينَ عُمِلَ وَوُضِعَ، فَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ كَبْرًا وَقَامَ النَّاسُ خَلْفَهُ، فَقَرَأَ وَرَكَعَ وَرَكَعَ النَّاسُ خَلْفَهُ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ، ثُمَّ رَجَعَ الْفَهْقَرَى، فَسَجَدَ عَلَى الْأَرْضِ، ثُمَّ عَادَ إِلَى الْمِنْبَرِ، ثُمَّ قَرَأَ ثُمَّ رَكَعَ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ، ثُمَّ رَجَعَ الْفَهْقَرَى حَتَّى سَجَدَ بِالْأَرْضِ، فَهَذَا شَأْنُهُ. [رواه البخاري: ۳۷۷]

249. Səhl ibn Səddən رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ soruşdular: “(Peyğəmbərin ﷺ) minbəri nədən (düzəldilmişdi)?” (Səhl) dedi: “İnsanlar arasında bunu məndən yaxşı bilən bir kimsə qalmamışdır. O, meşə yulğunundan¹ düzəldilmişdi. Onu Peyğəmbər ﷺ üçün filankəs – filan qadının azad etdiyi köləsi düzəltmişdi. (Minbər) hazırlanıb (məscidə) qoyulduqdan sonra Peyğəmbər ﷺ onun üstünə çıxdı və üzünü qibləyə tutub: “Allahu Əkbər”– dedi, camaat isə onun arxasında durdu. O, (Quran) oxuyub rükuya getdi, camaat da onun arxasında ruku etdi. Sonra o, başını qaldırıb (minbərdən aşağı endi) və dal-dalı gedib yerə səcdə etdi. Bundan sonra o, yenə minbərə qalxdı və (Quran) oxuyub rükuya getdi. Sonra da başını qaldırıb (minbərdən aşağı endi) və dal-dalı gedib yerə səcdə etdi. Minbər haqqında (məna məlum olan) budur. (əl-Buxari, 377)

16-cı fəsil. Həsir üzərində namaz qılmaq

۱۶- باب: الصَّلَاةُ عَلَى الْحَصِيرِ

۲۵۰ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ حَدَّثَهُ مُلَيْكَةُ دَعَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَطْعَامٍ صَنَعَتْهُ لَهُ، فَأَكَلَ مِنْهُ ثُمَّ قَالَ: «قُومُوا فَلَا صَلَٰءَ لَكُمْ». قَالَ أَنَسٌ: فَقُمْتُ إِلَى حَصِيرٍ لَنَا قَدْ اسْوَدَّ مِنْ طَوْلٍ مَا لَبَسَ، فَضَضْتُهُ بِمَاءٍ، فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَصَفَفْتُ وَالْيَتِيمَ وَرَأَاهُ، وَالْعَجُوزُ مِنْ وَرَائِنَا، فَصَلَّى لَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَكَعَتَيْنِ ثُمَّ انْصَرَفَ. [رواه البخاري: ۳۸۰]

250. Ənəs ibn Malik رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, nənəsi Muleykə Peyğəmbəri ﷺ onun üçün hazırladığı yeməyə dəvət etmişdi. Peyğəmbər ﷺ yeməyi yedikdən sonra dedi: “Durun, sizə namaz qıldırım.”

Ənəs demişdir: “Mən, çox istifadə olunduğundan qaralmış həsirimizə yaxınlaşıb üstünə bir az su səpdim. Sonra Peyğəmbər ﷺ onun üstündə (namaza) durdu. Mən yetim (Dumeyra) ilə birgə onun arxasında durdum, nənəm də bizim arxamızda durdu. Peyğəmbər ﷺ bizə iki rükət namaz qıldırırdıqdan sonra çıxıb getdi.” (əl-Buxari, 380)

¹ Meşə yulğunu – quraqlığa və şoranlığa davamlı, xırda salxım çiçəkli kol bitkisi.

**17-ci fəsil. Döşək üzərində
namaz qılmaq**

۱۷- باب: الصَّلَاةُ عَلَى الْفِرَاشِ

۲۵۱ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهَا قَالَتْ: كُنْتُ أَنَامُ بَيْنَ يَدَيْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَرَجُلَايَ فِي قِبْلَتِهِ، فَإِذَا سَجَدَ غَمَزَنِي، فَقَبَضْتُ رِجْلِي، فَإِذَا قَامَ بَسَطْتُهَا. قَالَتْ: وَالْبَيُوتُ يَوْمَئِذٍ لَيْسَ فِيهَا مَصَابِيحُ. [رواه البخاري: ۳۸۲]

251. Peyğəmbərin ﷺ zövcəsi Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ qarşısında ayaqlarımı onun qibləsinə tərəf (uzadıb) yatardım. O, səcdəyə getdikdə (əlini) mənə toxundurur və mən ayaqlarımı yığardım, (səcdədən) qalxdıqda isə onları uzadardım.”

Aişə dedi: “O vaxtlar evlərdə lampa yox idi.” (əl-Buxari, 382)

۲۵۲ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُصَلِّي وَهِيَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْقِبْلَةِ عَلَى فِرَاشٍ أَهْلِهِ، اعْتَرَاضَ الْحَنَازَةِ. [رواه البخاري: ۳۸۳]

252. Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ namaz qılarkən o, yatağında onunla qiblə arasında ölü kimi uzanardı. (əl-Buxari, 383)

18-ci fəsil.

**Bərk istilər olduqda paltara
səcdə etmək**

۱۸- باب:

السُّجُودُ عَلَى الثُّوبِ فِي شِدَّةِ الْحَرِّ

۲۵۳ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كُنَّا نَصَلِّي مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فَيَضَعُ أَحَدُنَا طَرَفَ الثُّوبِ مِنْ شِدَّةِ الْحَرِّ فِي مَكَانِ السُّجُودِ. [رواه البخاري: ۳۸۵]

253. Ənəs ibn Malik رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, bəzən biz Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə namaz qılarkən bizlərdən bəzisi bərk isti olduğundan paltarının ətəyini səcdə etdiyi yerə sərdi.” (əl-Buxari, 385)

**19-cu fəsil. Səndəllə namaz
qılmaq**

۱۹- باب: الصَّلَاةُ فِي النَّعَالِ

۲۵۴ - عَنْهُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّهُ سُئِلَ: أَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي فِي نَعْلَيْهِ؟ قَالَ: نَعَمْ. [رواه البخاري: ۳۸۶]

254. Ənəsdən رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ soruşdular: “Peyğəmbər ﷺ səndəllə namaz qılıbmı?” O: “Bəli”– deyə cavab verdi. (əl-Buxari, 386)

**20-ci fəsil. Məstlərlə¹ namaz
qılmaq**

۲۰- باب: الصَّلَاةُ فِي الْخِفَافِ

۲۵۵ - عَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّهُ بَالَ ثُمَّ تَوَضَّأَ، وَمَسَحَ عَلَى خُفَيْهِ، ثُمَّ قَامَ فَصَلَّى، فَسُئِلَ فَقَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ صَنَعَ مِثْلَ هَذَا.

¹ Məst – dəridən və ya başqa yumşaq materialdan tikilən yüngül ayaqqabıdır.

قَالَ إِبْرَاهِيمُ فَكَانَ يُعْجِبُهُمْ، لَأَنَّ جَرِيرًا كَانَ مِنْ آخِرِ مَنْ أَسْلَمَ. [رواه البخاري: ٣٨٧]

255. Cərir ibn Abdullahdan ﷺ rəvayət edilir ki, (bir dəfə) o təbii ehtiyacını rəf etdikdən sonra dəstəmaz aldı və məstlərinə məsh çəkdi. Sonra da qalxıb namaz qıldı. (Bu haqda) ondan soruşduqda: “Mən Peyğəmbərin ﷺ bu cür etdiyini görmüşəm” – dedi.

İbrahim demişdir: “Bu (hədis əshabələrin) xoşuna gəlirdi. Çünki Cərir İslamı gec¹ qəbul edənlərdən idi.” (əl-Buxari, 387)

21-ci fəsil.

(Namaz qılan adam) səcdədə əllərini aralı qoymalı və böyründən kənara çəkməlidir

٢١- باب:

يُبْدِي ضَبْعَيْهِ وَيُجَافِي فِي السُّجُودِ

- ٢٥٦ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَالِكٍ ابْنِ بُحَيْنَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ إِذَا صَلَّى فَرَجَ بَيْنَ يَدَيْهِ حَتَّى يَبْدُو بَيَاضُ إِبْطَيْهِ. [رواه البخاري: ٣٩٠]

256. Abdullah ibn Malik ibn Buheynə ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ namaz qıldıqı zaman əllərini o qədər bir-birindən aralı qoyardı ki, qoltuğunun ağlığı görünərdi. (əl-Buxari, 390)

22-ci fəsil. Qibləyə üz tutmağın fəziləti

٢٢- باب: فَضْلُ اسْتِقْبَالِ الْقِبْلَةِ

- ٢٥٧ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَنْ صَلَّى صَلَاتَنَا، وَاسْتَقْبَلَ قِبْلَتَنَا، وَأَكَلَ ذَيْحَتَنَا، فَذَلِكَ الْمُسْلِمُ الَّذِي لَهُ ذِمَّةُ اللَّهِ وَذِمَّةُ رَسُولِهِ، فَلَا تُخْفَرُوا اللَّهَ فِي ذِمَّتِهِ». [رواه البخاري: ٣٩١]

257. Ənəs ibn Malik ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Kim bizim qıldığımız namazı qılır, üzünü qibləmizə çevirir və kəsdiyimiz qurbandan yeyirsə, o, Allahın və Onun elçisinin ﷺ mühafizəsi altında olan müsəlmandır. Belə kimsələrin haqqına girməklə Allaha (və Onun elçisinə ﷺ) xəyanət etməyin.” (əl-Buxari, 391)

23-cü fəsil.

Uca Allahın: «İbrahimin dayandığı yeri namazgah edin!»² – sözü

٢٣- باب: قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى:

﴿وَاتَّخِذُوا مِنْ مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى﴾

- ٢٥٨ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ رَجُلٍ طَافَ بِالْبَيْتِ الْعُمْرَةَ، وَلَمْ يَطُفْ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ، أَيَأْتِي أَمْرُهُ؟ فَقَالَ: قَدِمَ النَّبِيُّ ﷺ فَطَافَ بِالْبَيْتِ سَبْعًا، وَصَلَّى خَلْفَ الْمَقَامِ رَكْعَتَيْنِ، وَطَافَ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ، وَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ. [رواه البخاري: ٣٩٥]

¹ Cərir ibn Abdullah ﷺ İslamı əl-Maidə surəsinin altıncı ayəsi nazil olduqdan sonra qəbul etmişdi. Bu da məsh çəkməklə bağlı bütün mübahisələrə son qoymuşdur.

² “əl-Bəqərə” surəsi, 125.

258. İbn Ömərđən ﷺ soruşdular ki, ümrə ziyarətində Kəbəni təvaf etmiş, lakin Səfa¹ və Mərvə² arasında gedib-gəlməmiş adam zövcəsi ilə yaxınlıq edə bilərmi? O dedi: “Peyğəmbər ﷺ (Məkkəyə) gəldikdə Kəbəni yeddi dəfə təvaf etdi, (İbrahimin) dayandığı yerin arxasında iki rükət namaz qıldı və Səfa ilə Mərvə arasında gedib-gəldi. Həqiqətən, Allahın elçisi sizin üçün gözəl örnekdir.” (əl-Buxari, 395)

٢٥٩ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: لَمَّا دَخَلَ النَّبِيُّ ﷺ الْبَيْتَ دَعَا فِي نَوَاحِيهِ كُلِّهَا وَلَمْ يُصَلِّ حَتَّى خَرَجَ مِنْهُ، فَلَمَّا خَرَجَ رَكَعَ رَكْعَتَيْنِ فِي قَبْلِ الْكَعْبَةِ وَقَالَ: «هَذِهِ الْقِبْلَةُ». [رواه البخاري: ٣٩٨]

259. İbn Abbas ﷺ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ Kəbəyə daxil olduqda onun hər tərəfində dua etdi və oradan çıxanadək namaz qılmadı. Oradan çıxanda üzünü Kəbəyə çevirib iki rükət (namaz) qıldı və: “Qiblə budur” – dedi. (əl-Buxari, 398)

24-cü fəsil. (Namaz qılan adamın) harada olursa olsun, üzünü qibləyə çevirməsi

٢٤ - باب:

التَّوَجُّهُ نَحْوَ الْقِبْلَةِ حَيْثُ كَانَ

٢٦٠ - عَنْ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ صَلَّى نَحْوَ بَيْتِ الْمَقْدِسِ سِتَّةَ عَشَرَ أَوْ سَبْعَةَ عَشَرَ شَهْرًا، وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُحِبُّ أَنْ يُوجَّهَ إِلَى الْكَعْبَةِ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ "قَدْ نَرَى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ" فَتَوَجَّاهُ نَحْوَ الْكَعْبَةِ، وَقَالَ السُّفَهَاءُ مِنَ النَّاسِ - وَهُمْ الْيَهُودُ - مَا وَلَاهُمْ عَنْ قِبْلَتِهِمُ الَّتِي كَانُوا عَلَيْهَا "قُلْ لِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ" فَصَلَّى مَعَ النَّبِيِّ ﷺ رَجُلٌ ثُمَّ خَرَجَ بَعْدَ مَا صَلَّى، فَمَرَّ عَلَى قَوْمٍ مِنَ الْأَنْصَارِ فِي صَلَاةِ الْعَصْرِ نَحْوَ بَيْتِ الْمَقْدِسِ فَقَالَ: هُوَ يَشْهَدُ أَنَّهُ صَلَّى مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، وَأَنَّهُ تَوَجَّاهُ نَحْوَ الْكَعْبَةِ، فَتَحَرَّفَ الْقَوْمُ حَتَّى تَوَجَّهُوا نَحْوَ الْكَعْبَةِ. [رواه البخاري: ٣٩٩]

260. Bəra ibn Azib ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ on altı və ya on yeddi ay Beytulməqdisə tərəf namaz qıldı. Lakin Peyğəmbər ﷺ çox istəyirdi ki, qiblə Kəbəyə tərəf olsun və Allah (bu xüsusda) ayə nazil etdi: “Biz sənin üzünün göyə tərəf çevrildiyini gördük...”³ Bundan sonra Peyğəmbər ﷺ Kəbəyə tərəf üz tutdu. Səfeh adamlar – yəhudilər dedilər: “Onları üz tutduqları qiblədən döndərən nə oldu?” De: “Məşriq də, məğrib də Allahındır. O, istədiyi kəsi doğru yola yönəldir!”⁴ Peyğəmbər ﷺ birlikdə bir nəfər namaz qıldı və namazdan sonra (məsciddən) çıxdı və Beytulməqdisə tərəf üz tutub əsr namazını qılan ənsardan olan bir qövmin yanından keçərkən dedi: “Şahidlik edirəm ki, mən Allahın elçisi ilə birlikdə namaz qıldım və o, üzünü Kəbəyə tərəf tutmuşdu. Onlar (bunu eşidən kimi) Kəbəyə tərəf çevrildilər. (əl-Buxari, 399)

٢٦١ - عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي عَلَى رَاحِلَتِهِ حَيْثُ تَوَجَّهَتْ، فَإِذَا أَرَادَ الْفَرِيضَةَ نَزَلَ فَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ. [رواه البخاري: ٤٠٠]

¹ Məscidul-Həramın şərq hissəsində yerləşən iki təpədən birinin adıdır. Zəvvarlar onların arasında mərasim qaçışı yerinə yetirirlər.

² Məscidülhəramın şərq hissəsində yerləşmiş iki təpəlikdən biri. Zəvvarlar Səfa və Mərvə təpələri arasında ənənəvi qaçış keçirirlər.

³ “əl-Bəqərə” surəsi, 144.

⁴ “əl-Bəqərə” surəsi, 142.

261. Cabir ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ minik üzərində, getdiyi istiqamətə tərəf üz tutaraq namaz qılardı. Fərz namazını qılmaq istədikdə isə yerə enər və qibləyə tərəf üz tutardı. (əl-Buxari, 400)

٢٦٢ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: صَلَّى النَّبِيُّ ﷺ فَلَمَّا سَلَّمَ قِيلَ لَهُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَلَا تَحَدَّثُ فِي الصَّلَاةِ شَيْءًا؟ قَالَ: «وَمَا ذَاكَ». قَالُوا: صَلَّيْتَ كَذَا وَكَذَا، فَتَنَّى رَجُلَيْهِ وَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ، وَسَجَدَ سَجْدَتَيْنِ ثُمَّ سَلَّمَ، فَلَمَّا أَقْبَلَ عَلَيْنَا بَوَّحَهُ قَالَ: «إِنَّهُ لَوْ حَدَّثَ فِي الصَّلَاةِ شَيْءًا لَنَبَأْتُكُمْ بِهِ، وَلَكِنْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ، أَنَسَى كَمَا تَنْسَوْنَ، فَإِذَا نَسِيتُ فَذَكَّرُونِي، وَإِذَا شَكَّ أَحَدُكُمْ فِي صَلَاتِهِ فَلْيَتَحَرَّى الصَّوَابَ، فَلْيَتِمَّ عَلَيْهِ ثُمَّ يُسَلِّمْ، ثُمَّ يَسْجُدُ سَجْدَتَيْنِ». [رواه البخاري: ٤٠١]

262. Abdullah ibn Məsud ﷺ rəvayət edir ki, bir dəfə Peyğəmbər ﷺ namaz qılıb salamları verdikdən sonra ondan soruşdular: “Ey Allahın elçisi, namazda nə isə bir dəyişiklikmi olub?” O: “Nə olub ki?” – deyər soruşdu. (Əshabələr): “Sən namazı filan cür-filan cür qıldın” – dedilər. Onda o, dizlərini yerə qoyub üzünü qibləyə çevirdi və iki dəfə səcdə etdikdən sonra (yenidən) salam verdi. Üzünü bizə tərəf çevirdikdə isə dedi: “Hərgah namazda bir şey baş versəydi, bu haqda mən sizə mütləq xəbər verərdim. Lakin mən də sizin kimi bir insanam, sizin kimi mən də unuduram. Odur ki, unutsam, yadıma salın və əgər sizdən birinizdə qıldığınız namazına dair şübhə oyanarsa, qoy daha düz olana meyl edib namazını tamamlasın və salamları versin, sonra da iki dəfə (əlavə) səcdə etsin.” (əl-Buxari, 401)

**25-ci fəsil. Qiblə haqqında,
habelə səhvən qibləyə üz
tutmadan namaz qılmış adamın
onu təkrar qılmasını vacib
saymayan kimsə barəsində**

٢٥ - باب:

مَا جَاءَ فِي الْقِبْلَةِ وَمَنْ لَا يَرَى الْإِعَادَةَ عَلَى
مَنْ سَهَا فَصَلَّى إِلَى غَيْرِ الْقِبْلَةِ

٢٦٣ - عَنْ عُمَرَ، قَالَ: وَافَقْتُ رَبِّي فِي ثَلَاثٍ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، لَوْ اتَّخَذْنَا مِنْ مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى فَتَزَلْتُ ﴿وَاتَّخَذُوا مِنْ مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى﴾ وَآيَةُ الْحِجَابِ، قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، لَوْ أَمَرْتُ نِسَاءَكَ أَنْ يَحْتَجِينَ، فَإِنَّهُ يُكَلِّمُهُنَّ الْبَرُّ وَالْفَاجِرُ. فَتَزَلْتُ آيَةَ الْحِجَابِ، وَاجْتَمَعَ نِسَاءُ النَّبِيِّ ﷺ فِي الْغَيْرَةِ عَلَيْهِ، فَقُلْتُ لَهُنَّ: ﴿عَسَى رَبُّهُ إِنْ طَلَّقَكُنَّ أَنْ يُبَدِّلَهُ أَرْوَاحًا خَيْرًا مِنْكُنَّ﴾ فَتَزَلْتُ هَذِهِ الْآيَةَ. [رواه البخاري: ٤٠٢]

263. Rəvayət edilir ki, Ömər ﷺ demişdir: “Mən üç ayədə Rəbbimə müvafiq oldum. Mən: “Ya Rəsulallah! Bəlkə İbrahimin durduğu yeri namazgah edək?” – dedim, “İbrahimin dayandığı yeri namazgah edin!”¹ ayəsi nazil oldu. Hicab ayəsi² də həmçinin. Mən: “Ya Rəsulallah! Bəlkə qadınlarına hicab geyməyi əmr edəsən? Axı onlarla həm möminlər, həm də yaramaz insanlar danışırlar” – dedim, hicab ayəsi nazil oldu. (Üçüncüsünə gəlincə, bir dəfə) Peyğəmbərin ﷺ zövcələri əlbir olub ona qarşı qısqanclıq göstərməyə başladıqda mən onlara: “Əgər o sizi

¹ “əl-Bəqərə” surəsi, 125.

² “əl-Əhzab” surəsi, 59.

boşasa, Rəbbi sizin əvəzinizə ona sizdən daha yaxşı zövcələr verə bilər” – dedim, bu ayə¹ nazil oldu. (əl-Buxari, 402)

26-cı fəsil. Tüpürcəyin məsciddən əl ilə silinməsi

۲۶- باب: حَكُّ الْبُرَاقِ بِالْيَدِ مِنَ الْمَسْجِدِ

۲۶۴ - عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ رَأَى نُخَامَةً فِي الْقِبْلَةِ، فَشَقَّ ذَلِكَ عَلَيْهِ حَتَّى رُمِيَ فِي وَجْهِهِ، فَقَامَ فَحَكَّهُ بِيَدِهِ، فَقَالَ: «إِنْ أَحَدَكُمْ إِذَا قَامَ فِي صَلَاتِهِ، فَإِنَّهُ يُنَاجِي رَبَّهُ، أَوْ إِنَّ رَبَّهُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْقِبْلَةِ، فَلَا يَزُقُّ أَحَدُكُمْ قَبْلَ قِبْلَتِهِ، وَلَكِنْ عَنْ يَسَارِهِ، أَوْ تَحْتَ قَدَمَيْهِ»، ثُمَّ أَخَذَ طَرَفَ رِدَائِهِ فَبَصَقَ فِيهِ، ثُمَّ رَدَّ بَعْضَهُ عَلَى بَعْضٍ، فَقَالَ: «أَوْ يَفْعَلْ هَكَذَا». [رواه البخاري: ٤٠٥]

264. Ənəs رضي الله عنه rəvayət edir ki, (bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ (məscidin) qiblə tərəfində tüpürcək gördü və bu ona o qədər ağır gəldi ki, (üzüldüyü) onun üzündən görünürdü. O, ayağa qalxıb onu əli ilə sildi və dedi: “Sizdən biriniz namaz qılmağa başladıqda öz Rəbbi ilə gizli söhbətə girir, yaxud Rəbbi onunla qiblə arasında-dır.² Odur ki, sizdən heç kim qiblə tərəfə tüpürməsin, (tüpürmək istəsə) qoy sol tərəfə və ya ayağının altına tüpürsün.” Sonra o, öz izarının³ bir ucunu tutaraq ona tüpürdü və tüpürcəyini izarının digər tərəfi ilə örtüb dedi: “Və ya belə etsin.” (əl-Buxari, 405)

27-ci fəsil. Namaz əsnasında sağ tərəfə tüpürülməməlidir

۲۷- باب: لَا يَبْصُقُ عَنْ يَمِينِهِ فِي الصَّلَاةِ

۲۶۵ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ وَأَبِي سَعِيدٍ رضي الله عنهما، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَأَى نُخَامَةً فِي جِدَارِ الْمَسْجِدِ، فَتَنَاوَلَ حَصَاةً فَحَكَّهَا فَقَالَ: «إِذَا تَنَحَّمْ أَحَدُكُمْ فَلَا يَتَنَحَّمَنَّ قَبْلَ وَجْهِهِ وَلَا عَنْ يَمِينِهِ، وَلْيَبْصُقْ عَنْ يَسَارِهِ أَوْ تَحْتَ قَدَمَيْهِ الْيُسْرَى». [رواه البخاري: ٤١٠]

265. Əbu Hureyra رضي الله عنه və Əbu Səid رضي الله عنه rəvayət edirlər ki, (bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ məscidin divarında tüpürcək gördükdə xırda daşlar götürüb onu qazıdı və dedi: “Sizlərdən biri tüpürmək istədikdə, heç vaxt özündən qabağa və ya sağ tərəfə tüpürməsin, ancaq sol tərəfə və ya sol ayağının altına tüpürsün.” (əl-Buxari, 410)

28-ci fəsil. Məscidə tüpürməyin kəffarəsi⁴

۲۸- باب: كَفَّارَةُ الْبُرَاقِ فِي الْمَسْجِدِ

۲۶۶ - عَنْ أَنَسَ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «الْبُرَاقُ فِي الْمَسْجِدِ حَطِيبَةٌ، وَكَفَّارُهَا دَفْنُهَا». [رواه البخاري: ٤١٥]

¹ “ət-Təhrim” surəsi, 5.

² Xəttabi bu cümləni izah edib demişdir ki: “Namaz qılan adamın qibləyə tərəf çevrilməkdə məqsədi yalnız Rəbbinə üz tutmaqdır deyə, (Peyğəmbər ﷺ belə tövsiyə etmişdir).” Fəthul Bari, 2/123.

³ 239-cu hədisin qeydlərinə bax.

⁴ Kəffarə – səhvən və ya məcburiyyət qarşısında işlədilən günahın bağışlanması üçün şəriətə uyğun olaraq verilən sədəqə, tutulan oruc və başqa bu kimi yaxşı əməllərdir.

266. Ənəs ibn Malik ر.ə.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Məscidə tüpürmək günahdır, bu günahın kəffarəsi isə onu basdırmaqdır¹.” (əl-Buxari, 415)

**29-cu fəsil. İmamın insanlara
namazı lazımınca qılmalarına
dair, habelə qiblə ilə bağlı öyüd-
nəsihəti**

باب ٢٩ -

عِظَةُ الْإِمَامِ النَّاسِ فِي إِمَامِ الصَّلَاةِ، وَذِكْرِ الْقِبْلَةِ

٢٦٧ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ر.ə.ə.، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «هَلْ تَرَوْنَ قِبْلَتِي هَا هُنَا؟ فَوَاللَّهِ مَا يَخْفَى عَلَيَّ خُشُوعُكُمْ وَلَا رُكُوعُكُمْ، إِنِّي لَأَرَاكُمْ مِنْ وَرَاءِ ظَهْرِي». [رواه البخاري: ٤١٨]

267. Əbu Hureyra ر.ə.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Yoxsa siz elə güman edirsiniz ki, mən ancaq bu qibləmi (görürəm)? Allaha and olsun ki, sizin (namazdakı) hərəkətiniz və (necə) rükuya getməyiniz məndən gizli qalmır². Çünki mən sizin arxamda nə etdiyinizi görürəm.” (əl-Buxari, 418)

**30-cu fəsil. “Bəni filan məscidi”³
demək olarmı?**

باب ٣٠ - هَلْ يُقَالُ مَسْجِدُ بَنِي فُلَانٍ؟

٢٦٨ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ ر.ə.ə.، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ سَابَقَ بَيْنَ الْخَيْلِ الَّتِي أُضْمِرَتْ مِنَ الْحَقِيَاءِ، وَأَمَدَهَا ثَنِيَّةُ الْوُدَاعِ، وَسَابَقَ بَيْنَ الْخَيْلِ الَّتِي لَمْ تُضْمَرْ مِنَ الثَّنِيَّةِ إِلَى مَسْجِدِ بَنِي زُرَيْقٍ، وَإِنْ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ كَانَ فِيمَنْ سَابَقَ بِهَا. [رواه البخاري: ٤٢٠]

268. Adullah ibn Ömər ر.ə.ə. rəvayət edir ki, (bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ əhliləşdirilmiş atlarda Həfyadan⁴ Vədə keçidinə⁵ qədər, əhliləşdirilməmiş atlarda isə bu keçiddən Bəni Züreyq məscidinədək cıdır yarışı təşkil etdi.

Rəvayət edilir ki, yarışlarda Adullah ibn Ömər ر.ə.ə. də iştirak edirdi. (əl-Buxari, 420)

**31-ci fəsil.
Məsciddə (mal) bölgüsü və
xurma salxımlarının asılması**

باب ٣١ -

الْقِسْمَةُ وَتَعْلِيقِ الْقِنْوِ فِي الْمَسْجِدِ

٢٦٩ - عَنْ أَنَسٍ ر.ə.ə.، قَالَ: أُنِيَ النَّبِيُّ ﷺ بِمَالٍ مِنَ الْبَحْرَيْنِ، فَقَالَ: «انْثُرُوهُ فِي الْمَسْجِدِ». وَكَانَ أَكْثَرَ مَالٍ أُتِيَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى الصَّلَاةِ وَلَمْ يَلْتَفِتْ إِلَيْهِ، فَلَمَّا قَضَى الصَّلَاةَ جَاءَ فَجَلَسَ إِلَيْهِ، فَمَا

¹ Bu hökm ancaq döşəməsi torpaqdan olan məscidlərə aiddir.

² Bununla Peyğəmbər ﷺ demək istəmişdir ki, namaz vaxtı onun üzü qibləyə tərəf olmuş olsa da, əşhabelərin buraxdığı xətlər ondan gizli qalmır.

³ “Bəni filan” – filankəsin oğulları deməkdir.

⁴ Mədinə yaxınlığında yer adıdır.

⁵ Dağ keçidinin adıdır.

كَانَ يَرَى أَحَدًا إِلَّا أَعْطَاهُ، إِذْ جَاءَهُ الْعَبَّاسُ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَعْطِنِي فَإِنِّي فَادَيْتُ نَفْسِي وَفَادَيْتُ عَقِيلًا، فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «خُذْ». فَحَثَا فِي ثَوْبِهِ، ثُمَّ ذَهَبَ يُقْلُهُ فَلَمْ يَسْتَطِعْ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَرُّ بَعْضِهِمْ يَرْفَعُهُ إِلَيَّ، قَالَ: «لَا» قَالَ: فَارْفَعُهُ أَنتَ عَلَيَّ، قَالَ: «لَا» فَتَنَّتْ مِنْهُ، ثُمَّ ذَهَبَ يُقْلُهُ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَرُّ بَعْضِهِمْ يَرْفَعُهُ عَلَيَّ، قَالَ: «لَا» قَالَ: فَارْفَعُهُ أَنتَ عَلَيَّ، قَالَ: «لَا» فَتَنَّتْ مِنْهُ، ثُمَّ احْتَمَلَهُ فَأَلْقَاهُ عَلَى كَاهِلِهِ ثُمَّ انْطَلَقَ، فَمَا زَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُتْبِعُهُ بَصَرَهُ حَتَّى خَفِيَ عَلَيْنَا، عَجَبًا مِنْ حَرَصِهِ، فَمَا قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَنَمَّةً مِنْهَا دَرَاهِمًا. [رواه البخاري: ٤٢١]

269. Ənəs رəvayət edir ki, Peyğəmbərə Bəhreyndən pul gətirdilər və o: “Bunu məscidə boşaldın” – deyər buyurdu. Bu, Peyğəmbərə nə vaxtsa göndərilmiş ən böyük məbləğ idi. Sonra Peyğəmbər namaz qılmağa getdi və heç dönüb pullara baxmadı da. Namazı bitirdikdən sonra gəlib həmin pulların yanında oturdu və gördüyü hər kəsə ondan verdi. Bu vaxt Abbas¹ onun yanına gəlib dedi: “Ya Rəsulallah! Mənə də (bir şey) ver, axı mən həm özüm üçün, həm də Əqil² üçün fidyə³ vermişəm.” Peyğəmbər ona: “Götür!” – dedi və o da (dirhəmləri) ovuc layıb paltarının içinə yığmağa başladı. Sonra onu qaldırmaq istədi, lakin gücü çatmadı. Onda o dedi: “Ya Rəsulallah! Birinə de, bunu qaldırıb çiynimə qoysun.” Peyğəmbər: “Olmaz!” – dedi. (Abbas): “Elə isə özün onu qaldır qoy çiynimə” – dedi. Peyğəmbər (yenə) “Olmaz!” – dedi. Bundan sonra (Abbas pulun bir hissəsini) boşaltdı və (yerdə) qalanını qaldırmaq istədi, (lakin gücü çatmadı). O (yenə) dedi: “Ya Rəsulallah! Birinə de, bunu qaldırıb çiynimə qoysun.” Peyğəmbər: “Olmaz!” – dedi. (Abbas): “Elə isə özün onu qaldır qoy çiynimə” – dedi. Peyğəmbər (yenə): “Olmaz!” – dedi. Belə olduqda (Abbas pulun) bir hissəsini də boşaltdı. Sonra o, bağlamayı qaldırıb çiyinə qoydu və çıxıb getdi. (Abbasın pula olan) hərisliyinə təəccüblənən Peyğəmbər o gözdən itənədək onun arxasınca baxdı. Peyğəmbər axırını dirhəmləri paylayıb qurtarana qədər yerindən qalxmadı. (əl-Buxari, 421)

32-ci fəsil. Evlərdə namaz qılınan yerlər

۳۲- باب: الْمَسَاجِدُ فِي الْبُيُوتِ

۲۷۰ - عَنْ مَحْمُودِ بْنِ الرَّبِيعِ الْأَنْصَارِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ عَتَبَانَ بْنَ مَالِكٍ - وَهُوَ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِمَّنْ شَهِدَ بَدْرًا مِنَ الْأَنْصَارِ - أَنَّهُ أَتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَدْ أَنْكَرْتُ بَصْرِي، وَأَنَا أَصْلَى لِقَوْمِي، فَإِذَا كَانَتِ الْأَمْطَارُ سَالَ الْوَادِي الَّذِي بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ، لَمْ أَسْتَطِعْ أَنْ آتِيَ مَسْجِدَهُمْ فَأُصَلِّيَ بِهِمْ، وَوَدِدْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنَّكَ تَأْتِينِي فَتُصَلِّيَ فِي بَيْتِي، فَأَتِخِذَهُ مُصَلًّى، قَالَ: فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «سَأَفْعَلُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ». قَالَ عَتَبَانُ: فَغَدَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَبُو بَكْرٍ حِينَ ارْتَفَعَ النَّهَارُ، فَاسْتَأْذَنَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَأَذِنْتُ لَهُ، فَلَمْ يَجْلِسْ حَتَّى دَخَلَ الْبَيْتَ ثُمَّ قَالَ: «أَيْنَ تُحِبُّ أَنْ أَصَلِّيَ مِنْ بَيْتِكَ؟» قَالَ: فَأَشَرْتُ لَهُ إِلَى تَاحِيَةِ مِنَ الْبَيْتِ، فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَكَبَّرَ، فَقُمْنَا فَصَنَعْنَا، فَصَلَّى رَكَعَتَيْنِ ثُمَّ سَلَّمَ، قَالَ: وَحَسَنَاهُ عَلَى خَزِيرَةٍ صَنَعْنَاهَا لَهُ، قَالَ فَتَابَ فِي الْبَيْتِ رِجَالٌ مِنْ

¹ Abbas Peyğəmbərin əmisidir.

² Əqil Peyğəmbərin əmisi oğludur.

³ Girov tutulmuş, yaxud əsir alınmış bir adamı azad etmək üçün verilən pul və s.

أَهْلَ الدَّارِ ذَوُو عَدَدٍ فَاجْتَمَعُوا، فَقَالَ قَاتِلٌ مِنْهُمْ: أَيْنَ مَالِكُ بْنُ الدُّخَيْنِ أَوْ ابْنُ الدُّحَيْنِ؟ فَقَالَ بَعْضُهُمْ: ذَلِكَ مُتَافِقٌ لَا يُحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «لَا تَقُلْ ذَلِكَ، أَلَا تَرَاهُ قَدْ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، يُرِيدُ بِذَلِكَ وَجْهَ اللَّهِ» قَالَ: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: فَإِنَّا نَرَى وَجْهَهُ وَنَصِيحَتَهُ إِلَى الْمُتَافِقِينَ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «فَإِنَّ اللَّهَ قَدْ حَرَّمَ عَلَى النَّارِ مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، يَبْتَغِي بِذَلِكَ وَجْهَ اللَّهِ». [رواه البخاري: ٤٢٥]

270. Mahmud ibn Rabi əl-Ənsari رəvayət edir ki, Peyğəmbərin ﷺ əshabəsi və Bədr döyüşünün ənsardan olan iştirakçısı Utban ibn Malik Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib dedi: “Ya Rəsulallah! Mənim gözlərim zəifləyib. Özüm də qövümümə namaz qıldırıram. Yağış yağdığı zaman mənimlə onların arasında olan vadini su basır deyə, məscidlərinə gedib onlara namaz qıldıra bilmirəm. Ya Rəsulullah! Mən istəyirəm ki, sən bizim evə gəlib orada namaz qılasan, mən də həmin yeri namazgah edim.” Peyğəmbər ﷺ ona: “Allah qoysa, mən (bunu) edərdəm!” – dedi.

Utban ﷺ dedi: “Ertəsi gün səhər tezdən Peyğəmbər ﷺ Əbu Bəkrlə birlikdə bizə gəldilər. Peyğəmbər ﷺ evə girməyə izn istədi, mən də ona izn verdim. Evə girdikdə oturmada dərhal soruşdu: “Evin harasında namaz qılım?”

Utban ﷺ dedi: “Mən ona evimdə bir yer göstərdim. Peyğəmbər ﷺ orada durub “Allahu Əkbər” – dedi (və namaz qılmağa başladı). Biz də onun arxasınca cərgəyə durduq. O, iki rükət namaz qıldı və salam verib (namazı bitirdi).”

Utban ﷺ dedi: “Biz Peyğəmbəri ﷺ bir qədər yubatsıq ki, onun üçün hazırladığımız xəzirəni¹ (yeyə bilsin). Bu yerin əhalisindən bir çoxları (Peyğəmbərin ﷺ gəlişindən xəbər tutan kimi) gəlib evə doluşdular. Onlardan biri soruşdu: “Malik ibn Duxeyşin (və ya ibn Duxşun) haradadır?” Oradakılardan biri dedi: “O, münafıqdır, Allahı və Onun Elçisini sevmir.” Peyğəmbər ﷺ dedi: “Belə demə! Məgər sən bilmirsən ki, o, Allahın Üzünü diləyərək “Lə ilahə illəllah”² – demişdir?” (O adam) dedi: “Allah və Onun Elçisi daha yaxşı bilər!” Utban dedi: “Biz onun münafıqlərə qarşı (mehriban) mövqedə olduğunu və onlara məsləhət verdiyini görürük.” Peyğəmbər ﷺ dedi: “Allah, həqiqətən də, Onun Üzünü diləyərək “Lə ilahə illəllah” deyən kimsəyə, Cəhənnəm odunun toxunmasını haram etmişdir.” (əl-Buxari, 425)

¹ Xəzirə – yemək növüdür. Bu yeməyi hazırlamaq üçün xırda-xırda doğranmış ət suda qaynadılmalı və qaynadıldıqdan sonra üstünə un vurulmalıdır.

² Təkaləllahlığın sübutu və şəhadəti. Mənası “Allahdan başqa *ibadətə layiq olan məbud yoxdur*” deməkdir. Müsəlmanlar Uca Allahdan başqa heç kimə ibadət etmirlər. Çünki təkə Allah ilahi xilqətlər yaratmağa qadirdir və Allaha məxsus həqiqi kamil sifətlərə malik olan da Odur. Əsl müsəlmanlar bützlərə, ulduzlara, müqəddəslərə, peyğəmbərlərə və yaxud mələklərə ibadəti rədd edirlər. Çünki bütün bu saydıqlarımız yaradılmış olub Xaliqə, hər şeyi Yaradan Allaha möhtacdırlar. O isə yenilməz qüdrət və qüvvət Sahibidir və heç kimə və heç nəyə möhtac deyildir. Lakin bu şəhadətə iman gətirmək və müsəlman olmaq üçün yeddi şərt yerinə yetirilməlidir. Əks təqdirdə tövhid şəhadəti o kimsəyə fayda verməz. Bunlar: (1) bu şəhadətin mahiyyəti haqqında bilikdir ki, nadanlıqla bir araya sığmaz; (2) bu şəhadətin doğruluğuna iman gətirməkdir ki, şəkk gətirməklə bir araya sığmaz; (3) qəlblə və dillə bu şəhadətin qəbul edilməsidir ki, onun sözlərini deməkdən boyun qaçıрмаqla bir araya sığmaz; (4) bu şəhadətin bütün tələblərinə müliliklə tabe olmaqdır ki, Allaha və Muhəmməd Peyğəmbərə ﷺ asi olmaqla bir araya sığmaz; (5) bu şəhadəti dilə gətirərkən təbii olan səmimiyyətdir ki, yalanla bir araya sığmaz; (6) bu şəhadətə və onu yerinə yetirənlərə bəslənilən məhəbbətdir ki, tövhidi yerinə yetirənlərə qarşı kin və ikrahla bir araya sığmaz; (7) Allahdan başqa hər bir şeyə ibadətdən əl çəkməkdir.

33-cü fəsil. Cahiliyyə dövrünün müşriklərinin qəbirlərini açmaq və həmin yerləri namazgah etmək olarmı?

باب - ۳۳

هَلْ تُنْبَسُ قُبُورُ مُشْرِكِي الْجَاهِلِيَّةِ، وَيَتَّخَذُ مَكَانَهَا مَسَاجِدَ

۲۷۱ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، أَنَّ أُمَّ حَبِيبَةَ وَأُمَّ سَلَمَةَ ذَكَرَتَا كَنِيسَةً رَأَيْنَاهَا بِالْحَبَشَةِ فِيهَا تَصَاوِيرُ، فَذَكَرَتَا لِلنَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: «إِنْ أُولَئِكَ إِذَا كَانَ فِيهِمُ الرَّجُلُ الصَّالِحُ فَمَاتَ بَنَوْا عَلَى قَبْرِهِ مَسْجِدًا، وَصَوَّرُوا فِيهِ تِلْكَ الصُّورَ، فَأُولَئِكَ شِرَارُ الْخَلْقِ عِنْدَ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ». [رواه البخاري: ۴۲۷]

271. Aişə رəvayət edir ki, Ummu Həbibə və Ummu Sələmə Həbəşistanda gördükləri və içərisində rəsmlər olan kilsə haqqında xəbər vermişlər. Onlar (bu haqda) Peyğəmbərə ﷺ xəbər vermiş və o da belə demişdir: “Onlar içərilərindən əməlisaleh bir adam öldükdə onun qəbri üstündə məbəd tikir və (divarlarında) həmin rəsmləri çəkirlər. Qiyamət günü onlar Allah yanında yaradılmışların ən pisi olacaqlar.” (əl-Buxari, 427)

۲۷۲ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَدِمَ النَّبِيُّ ﷺ الْمَدِينَةَ فَنَزَلَ أَعْلَى الْمَدِينَةِ، فِي حَيٍّ يُقَالُ لَهُمْ بَنُو عَمْرِو بْنِ عَوْفٍ، فَأَقَامَ النَّبِيُّ ﷺ فِيهِمْ أَرْبَعَ عَشْرَةَ لَيْلَةً، ثُمَّ أَرْسَلَ إِلَى بَنِي النَّجَّارِ فَجَاءُوا مُتَقَلِّدِي السُّيُوفِ، كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ عَلَى رَاحِلَتِهِ، وَأَبُو بَكْرٍ رُدْفُهُ، وَمَلَأَ بَنِي النَّجَّارِ حَوْلَهُ، حَتَّى أَلْفَى يَفْنَاءَ أَبِي أُيُوبَ، وَكَانَ يُحِبُّ أَنْ يُصَلِّيَ حَيْثُ أَدْرَكَتْهُ الصَّلَاةُ، وَيُصَلِّيَ فِي مَرَابِضِ الْعَنَمِ، وَأَنَّهُ أَمَرَ بِنَاءَ الْمَسْجِدِ، فَأَرْسَلَ إِلَى مَلَا مِنْ بَنِي النَّجَّارِ فَقَالَ: «يَا بَنِي النَّجَّارِ ثَامِنُونِي بِحَاطِكُمْ هَذَا». قَالُوا: لَا وَاللَّهِ، لَا نَطْلُبُ ثَمَنَهُ إِلَّا إِلَى اللَّهِ، فَقَالَ أَنَسٌ: فَكَانَ فِيهِ مَا أَقُولُ لَكُمْ، قُبُورُ الْمُشْرِكِينَ، وَفِيهِ خَرْبٌ، وَفِيهِ نَخْلٌ، فَأَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ بِقُبُورِ الْمُشْرِكِينَ فَنَبَشَتْ، ثُمَّ بِالْخَرْبِ فَسَوَّيْتُ، وَبِالنَّخْلِ فَقَطَّعَ، فَصَفَّوْا النَّخْلَ قَبْلَةَ الْمَسْجِدِ، وَجَعَلُوا عِضَادَتَيْهِ الْحِجَارَةَ، وَجَعَلُوا يَنْقُلُونَ الصَّخَرَ، وَهُمْ يَرْتَجِزُونَ، وَالنَّبِيُّ ﷺ مَعَهُمْ وَهُوَ يَقُولُ:

اللَّهُمَّ لَا خَيْرَ إِلَّا خَيْرُ الْآخِرَةِ فَاعْفِرْ لِلْأَنْصَارِ وَالْمُهَاجِرَةِ

[رواه البخاري: ۴۲۸]

272. Ənəs رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ Mədinəyə gəldikdə şəhərin üst tərəfində, Amr ibn Auf oğulları yaşadığı məhəllədə qonaq qaldı. Peyğəmbər ﷺ on dörd gün onların arasında qaldıqdan sonra Nəccar oğullarının yanına (adam) göndərdi. Onlar qılınclarını bellərinə bağlayıb onun yanına gəldilər. Peyğəmbər ﷺ dəvəsinin üstündə, Əbu Bəkr onun tərəkində və Nəccar oğullarından da bir dəstə onun ətrafında (olduğu halda yola çıxması) hələ də gözümün qabağındadır. Nəhayət, Peyğəmbər ﷺ Əbu Əyyubun evinin həyatında (dəvəsini) yerə çökdürdü. Peyğəmbər ﷺ namaz vaxtı yetişdikdə harada olurdusa orada, hətta, qoyun ağılında belə, namaz qılmağı xoşlayırdı. (Sonra) o, məscid tikməyi əmr etdi, Nəccar oğullarından olan dəstənin arxasınca (adam) göndərdi və dedi: “Ey Nəccar oğulları, bu divarınızın¹ qiymətini mənə deyin!” Onlar dedilər: “Yox! Allaha and olsun ki, biz onun əvəzini ancaq Allahdan istəyirik.”

Ənəs dedi: “Sizə söylədiyim o yerdə müşriklərin qəbirləri, xarabalıqlar və xurma ağacları var idi. Peyğəmbərin əmri ilə qəbirlər açıldı və xarabalıqlar hamarlandı. Xurma ağaclarını isə kəsib (tikiləcək) məscidin qiblə tərəfində

¹ Burada söhbət o divarın yerləşdiyi torpaq sahəsindən gedir.

yanbayan (dik) qoydular. Sonra məscidin (qapısının) yan divarlarını daşdan hördülər və şeir deyə-deyə daş daşımağa başladılar. Peyğəmbər ﷺ də onlarla bərabər (daş daşıyırdı) və deyirdi:

*Allahum, əsl əcr, axirətin əcridi,
Ənsar və mühacirə, göstər mərhəmətini!"*

(əl-Buxari, 428)

34-cü fəsil. Dəvələrin saxlanıldığı yerdə namaz qılmaq

۳۴- باب: الصَّلَاةُ فِي مَوَاضِعِ الْإِبِلِ

۲۷۳ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّهُ كَانَ يُصَلِّي إِلَى بَعِيرِهِ وَقَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَفْعَلُهُ. [رواه البخاري: ۴۳۰]

273. İbn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا üzünü öz dəvəsinə¹ tərəf tutub namaz qılar və deyərdi: "Mən Peyğəmbərin ﷺ belə etdiyini görmüşəm." (əl-Buxari, 430)

35-ci fəsil. Sobanın, odun və (müşriklərin) ibadət etdiyi şeylərin qarşısında, lakin Allah üçün namaz qılanlar haqqında

۳۵- باب:

مَنْ صَلَّى وَقَدَامَهُ تَنْوَرٌ أَوْ نَارٌ أَوْ شَيْءٌ مِمَّا يُعْبَدُ، فَأَرَادَ بِهِ وَجْهَ اللَّهِ تَعَالَى

۲۷۴ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «عُرِضَتْ عَلَى النَّارِ وَأَنَا أُصَلِّي». [رواه البخاري: ۴۳۱]

274. Ənəs ibn Malik رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Namaz əsnasında mənə (cəhənnəmin) odu göstərildi." (əl-Buxari, 431)

36-cı fəsil. Qəbirlərin arasında namaz qılmağın qadağan olunması

۳۶- باب:

كَرَاهِيَةُ الصَّلَاةِ فِي الْمَقَابِرِ

۲۷۵ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «اجْعَلُوا فِي بُيُوتِكُمْ مِنْ صَلَاتِكُمْ، وَلَا تَتَّخِذُوهَا قُبُورًا». [رواه البخاري: ۴۳۲]

275. İbn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Namazlarınızın bir qismini öz evlərinizdə qılın, onları qəbirlərə çevirməyin." (əl-Buxari, 432)

37-ci fəsil

۳۷- باب

۲۷۶ - عَنْ عَائِشَةَ وَعَبْدَ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَا: لَمَّا نَزَلَ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ طَفِقَ يَطْرَحُ خَمِيصَةً لَهُ عَلَى وَجْهِهِ، فَإِذَا اغْتَمَّ بِهَا كَشَفَهَا عَنْ وَجْهِهِ، فَقَالَ وَهُوَ كَذَلِكَ: «لَعَنَةُ اللَّهِ عَلَى الْيَهُودِ وَالنَّصَارَى اتَّخَذُوا قُبُورَ أَنْبِيَائِهِمْ مَسَاجِدَ». يُحَذِّرُ مَا صَنَعُوا. [رواه البخاري: ۴۳۵]

¹ Burada ibn Ömər Rَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ öz dəvəsindən sütrə kimi istifadə etməsi qəsd edilir.

276. Aişə və Abdullah ibn Abbas ر.ə.ə. rəvayət edirlər ki, Peyğəmbər ﷺ ölümündən qabaq örtüyünü üzünə atmağa başlamışdı. (Ürəyi) sıxıldıqda isə onu üzündən götürürdü. Belə olduğu halda (Peyğəmbər ﷺ) dedi: "Allah yəhudilərə və xristianlara lənət eləsin! Onlar peyğəmbərlərinin qəbirlərini ibadətgaha çevirmişlər." (Peyğəmbər ﷺ bu sözləri ilə ümmətini) onların etdikləindən çəkndirmişdir.) (əl-Buxari, 435)

38-ci fəsil. Qadının məsciddə yatması

۳۸- باب: نَوْمُ الْمَرْأَةِ فِي الْمَسْجِدِ

۲۷۷ - عَنْ عَائِشَةَ ر.ə.ə.، أَنَّ وَلِيدَةَ كَانَتْ سَوْدَاءَ لِحَى مِنَ الْعَرَبِ، فَأَعْتَقُوهَا، فَكَانَتْ مَعَهُمْ قَالَتْ: فَخَرَجْتُ صَبِيَّةً لَهُمْ عَلَيْهَا وَشَاخٌ أَحْمَرٌ مِنْ سُيُورٍ، قَالَتْ: فَوَضَعْتُهُ أَوْ وَقَعَ مِنْهَا، فَمَرَّتْ بِهِ حُذِيَّةٌ وَهُوَ مُلْقَى، فَحَسِبْتُهُ لَحْمًا فَخَطَفْتُهُ، قَالَتْ: فَالْتَمَسُوهُ فَلَمْ يَجِدُوهُ، قَالَتْ: فَاتَّهَمُونِي بِهِ، قَالَتْ: فَطَفِقُوا يُفْتَشُونَ حَتَّى قَتَلُوا قُبْلَهَا، قَالَتْ: وَاللَّهِ إِنِّي لَقَائِمَةٌ مَعَهُمْ، إِذْ مَرَّتِ الْحُذِيَّةُ فَالْقَتَهُ، قَالَتْ: فَوَقَعَ بَيْنَهُمْ قَالَتْ: فَقُلْتُ هَذَا الَّذِي اتَّهَمْتُونِي بِهِ - زَعَمْتُمْ - وَأَنَا مِنْهُ بِرِيَّةٌ، وَهُوَ ذَا هُوَ قَالَتْ: فَجَاءَتْ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَسْلَمَتْ. قَالَتْ عَائِشَةُ فَكَانَ لَهَا خَبَاءٌ فِي الْمَسْجِدِ أَوْ حَفْشٌ قَالَتْ: فَكَانَتْ تَأْتِينِي فَتَحَدِّثُ عِنْدِي قَالَتْ: فَلَا تَجْلِسُ عِنْدِي مَجْلِسًا إِلَّا قَالَتْ: وَيَوْمَ الْوِشَاحِ مِنْ أَعَاجِبِ رَبَّنَا أَلَا إِنَّهُ مِنْ بَلَدَةِ الْكُفْرِ أَنْجَانِي قَالَتْ عَائِشَةُ: فَقُلْتُ لَهَا: مَا شَأْنُكَ، لَا تَقْعُدِينَ مَعِيَ مَقْعَدًا إِلَّا قُلْتُ هَذَا؟ قَالَتْ: فَحَدَّثَنِي بِهَذَا الْحَدِيثِ. [رواه البخاري: ۴۳۹]

277. Aişə ر.ə.ə. rəvayət edir ki, ərəb qəbilələrindən birinin qara dərilili kölə qadını vardı. (Qadın) azad edildikdən sonra da onların yanında qalmışdı. Qadın dedi. "Bir dəfə mənim kimi bir qızçıqaz çiyində qırmızı rəngli dəridən olan, üstünə mirvari düzülmüş bağlama ilə (evdən) bayıra çıxdı. O, əlindəki bağlamayı yerə qoydu (yaxud o, əlindən yerə düşdü). Bundan sonra bir calağan (bağlamanın) üstündən uçarkən onu yerə düşmüş ət parçası bilib götürdü. Ev əhli bağlamayı axtardı, lakin tapa bilmədi. Sonra onlar məni (oğurluqda) günahlandırıdılar, üst-başımı axtardılar, hətta ayıb yerlərimə də baxdılar."

Cariyə dedi: "Vallahi, mən onların yanında dayandığım zaman həmin çalağan (yenə üstümüzdən) uçub bağlamayı (yerə) saldı və o, adamların düz arasına düşdü. Onda mən dedim: "Budur, məni günahlandırıdığınız şey, halbuki onun itməsində mən günahkar deyildim, indi o sizin qarşınızdadır."

Aişə ر.ə.ə. dedi: "Sonra həmin qadın Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib İslamı qəbul etdi. Məscidin yaxınlığında onun çadırı (və ya balaça bir koması) var idi. O, tez-tez yanıma gəlib mənimlə söhbət edirdi. Qadın (hər dəfə) məni görəndə (belə bir beyt) deyirdi:

*Bağlama itdiyi gün, Rəbbin möcüzəsiydi,
Kafirlər diyarından, O, məni xilas etdi.*

Aişə dedi: "Mən ondan soruşdum: "Nə üçün sən hər dəfə mənimlə görüşəndə bu beyti deyirsən?" – o da mənə bu əhvalatı danışdı. (əl-Buxari, 130)

39-cu fəsil. Kişilərin məsciddə yatması

۳۹- باب: نَوْمُ الرَّجَالِ فِي الْمَسْجِدِ

۲۷۸ - عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رضي الله عنه، قَالَ: جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَيْتَ فَاطِمَةَ، فَلَمْ يَجِدْ عَلِيًّا فِي الْبَيْتِ فَقَالَ: «أَيْنَ ابْنُ عَمِّكَ». قَالَتْ: كَانَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ شَيْءٌ، فَعَاظَنِي فَخَرَجَ فَلَمْ يَقُلْ عِنْدِي. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِإِنْسَانٍ: «انْظُرْ أَيْنَ هُوَ». فَجَاءَ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هُوَ فِي الْمَسْجِدِ رَاقِدٌ، فَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ مُضْطَجِعٌ، قَدْ سَقَطَ رِدَاؤُهُ عَنْ شَقِيهِ، وَأَصَابَهُ تُرَابٌ، فَجَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَمْسَحُهُ عَنْهُ وَيَقُولُ: «قُمْ أَبَا تُرَابٍ، قُمْ أَبَا تُرَابٍ». [رواه البخاري: ۴۴۱]

278. Səhl ibn Səd رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ Fatimənin evinə gəlib Əlini orada tapmadı və: “Əmim oğlu haradadır?” – deyə soruşdu. Fatimə dedi: “Aramızda mübahisə baş verdi, onun mənə açığı tutdu və günorta mənim yanımda yatmaqdan imtina etdi.” Peyğəmbər ﷺ bir nəfərə: “Bax, gör, o haradadır” – deyə buyurdu. O (adam) qayıdıb: “Ya Rəsulallah! O, məsciddə yatıb” – dedi. Peyğəmbər ﷺ oraya getdi. (Gördü ki,) Əli böyrü üstə uzanıb, bürüncəyi üstündən sürüşüb düşüb, özü də toza bulaşmış. Peyğəmbər ﷺ: “Qalx, ey Əbu Turab¹, qalx, ey Əbu Turab!” – deyərək onun tozunu çırpmağa başladı. (əl-Buxari, 441)

40-cı fəsil.

Məscidə daxil olan kəs iki rükət namaz qılmalıdır

۴۰- باب:

إِذَا دَخَلَ الْمَسْجِدَ فَلْيَرْكَعْ رَكْعَتَيْنِ

۲۷۹ - عَنْ أَبِي قَتَادَةَ السَّلَمِيِّ رضي الله عنه، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «إِذَا دَخَلَ أَحَدُكُمْ الْمَسْجِدَ فَلْيَرْكَعْ رَكْعَتَيْنِ قَبْلَ أَنْ يَجْلِسَ». [رواه البخاري: ۴۴۴]

279. Əbu Qəladə əs-Sələmi رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Sizlərdən biri məscidə daxil olduğu zaman qoy oturmamışdan əvvəl iki rükət namaz qılsın.” (əl-Buxari, 444)

41-ci fəsil. Məscidin tikilməsi

۴۱- باب: بُنْيَانُ الْمَسْجِدِ

۲۸۰ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضي الله عنه، قَالَ: إِنَّ الْمَسْجِدَ كَانَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مَبْنِيًّا بِاللِّبْنِ، وَسَقْفُهُ الْحَرِيدُ، وَعُمْدُهُ خَشَبُ النَّخْلِ، فَلَمْ يَزِدْ فِيهِ أَبُو بَكْرٍ شَيْئًا، وَزَادَ فِيهِ عُمَرُ وَبَنَاهُ عَلَى بُنْيَانِهِ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِاللِّبْنِ وَالْحَرِيدِ، وَأَعَادَ عُمْدَهُ خَشَبًا، ثُمَّ غَيَّرَهُ عُثْمَانُ، فَزَادَ فِيهِ زِيَادَةً كَثِيرَةً، وَبَنَى جِدَارَهُ بِالْحِجَارَةِ الْمَنْقُوشَةِ وَالْقَصَّةِ، وَجَعَلَ عُمْدَهُ مِنْ حِجَارَةٍ مَنْقُوشَةٍ، وَسَقَفَهُ بِالسَّاجِ. [رواه البخاري: ۴۴۶]

280. Abdullah ibn Ömər رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbərin ﷺ zamanında məscid kərpicdən tikilmişdi, onun damı xurma ağacının budaqlarından, dirəkləri isə xurma ağacının gövdələrindən hazırlanmışdı. Əbu Bəkr ona heç nə əlavə etmədi. Ömərə gəlincə, o, Peyğəmbərin ﷺ zamanında olduğu kimi (məscidi) kərpic

¹ Əbu Turab “torpaq atası” və ya “torpağa batmış” deməkdir. Peyğəmbər ﷺ ona bu ayamı verməklə onu əzizləmiş, həqiqi mənada zarafat etmişdir.

lərdən və xurma ağacının budaqlarından tikməklə, dirəklərini də əvvəlki kimi ağacdən düzəltməklə onu genişləndirdi. Sonra Osman (məscidin binasını) dəyişdirdi və onu bir az da genişləndirdi. O, (məscidin) divarlarını yonulmuş daşlarla hördürüb əhənglədi, dirəklərini yonulmuş daşlardan tikdirdi, damını da hind palıdı ilə örtürdü. (əl-Buxari, 446)

42-ci fəsil.

Məscid tikilərkən (işçilərin) bir-birinə köməklik etməsi

باب ٤٢ -

التَّعَاوُنُ فِي بِنَاءِ الْمَسْجِدِ

٢٨١ - عَنْ عِكْرَمَةَ قَالَ لِي ابْنُ عَبَّاسٍ رضي الله عنه وَلَا بُدَّ لَهُ عَلَيَّ: أَنْطَلَقَا إِلَى أَبِي سَعِيدٍ فَاسْمَعَا مِنْ حَدِيثِهِ، فَأَنْطَلَقْنَا فَإِذَا هُوَ فِي حَائِطٍ يُصَلِّحُهُ، فَأَخَذَ رِءَاءَهُ فَاحْتَبَى، ثُمَّ أَنْشَأَ يُحَدِّثُنَا حَتَّى أَتَى ذِكْرُ بِنَاءِ الْمَسْجِدِ، فَقَالَ: كُنَّا نَحْمِلُ لَبَنَةً لَبَنَةً، وَعَمَّارٌ لَبْتَيْنِ لَبْتَيْنِ، فَرَأَاهُ النَّبِيُّ ﷺ فَيَنْفُضُ التُّرَابَ عَنْهُ وَيَقُولُ: «وَيْحَ عَمَّارٍ تَقْتُلُهُ الْفِتْنَةُ الْبَاغِيَّةُ، يَدْعُوهُمْ إِلَى الْحَنَّةِ، وَيَدْعُوهُمْ إِلَى النَّارِ». قَالَ: يَقُولُ عَمَّارٌ: أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الْفِتَنِ. [رواه البخاري: ٤٤٧]

281. İkrimə rəvayət edir ki, (bir dəfə) ibn Abbas رضي الله عنه mənə və oğlu Əliyə dedi: “Əbu Səid əl-Xudrinin yanına gedin və rəvayət etdiyi hədislərə qulaq asın.” Biz gedib gördük ki, o, bağda işləyir. O (bizi görən kimi) üst geyimini götürüb ona büründü. Sonra bizə hədis danışmağa başladı. Nəhayət, məscidin tikilməsini xatırladıqda dedi: “Biz kərpicləri bir-bir götürüb daşıyırdıq. Əmmar isə iki-iki (götürürdü). Peyğəmbər ﷺ (Əmmarın canfəşanlıqını) görəndə (ona yaxınlaşdı) və onun üstündəki tozu çırpı-çırpı dedi: “Yazıq Əmmar! Onu təcavüzkar bir dəstə öldürəcəkdir. (Əmmar) onları Cənnətə, onlar isə onu Cəhənnəmə çağıracaqlar.” (Əbu Səid رضي الله عنه) dedi: “Əmmar (bu sözləri eşidib) dedi: “Mən bu fitnədən Allaha sığınıram!” (əl-Buxari, 447)

43-cü fəsil. Məscid tikənlər haqqında

باب ٤٣ - مَنْ بَنَى مَسْجِدًا

٢٨٢ - عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ رضي الله عنه، قَالَ عِنْدَ قَوْلِ النَّاسِ فِيهِ حِينَ بَنَى مَسْجِدَ الرَّسُولِ ﷺ: إِنَّكُمْ أَكْثَرْتُمْ، وَإِنِّي سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: «مَنْ بَنَى مَسْجِدًا يَتَّبِعِي بِهِ وَجْهَ اللَّهِ، بَنَى اللَّهُ لَهُ مِثْلَهُ فِي الْحَنَّةِ». [رواه البخاري: ٤٥٠]

282. Belə rəvayət edir ki, Osman ibn Əffan رضي الله عنه Peyğəmbərin ﷺ məscidini yenidən tikdiyi zaman insanların onun haqqında söylədiklərinə (etiraz edib) demişdir: “Siz (mənim işimə) çox müdaxilə edirsiniz. Halbuki mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişəm: “Kim Allahın Üzünü diləyərək bir məscid tiksə, Allah onun üçün Cənnətdə buna bənzər (bir ev) tikər.” (əl-Buxari, 450)

44-cü fəsil.

Məsciddən keçən (adam) oxlarının uclarından tutmalıdır

باب ٤٤ -

الْأَخْذُ بِنُصُولِ النَّبْلِ إِذَا مَرَّ فِي الْمَسْجِدِ

٢٨٣ - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه قَالَ: مَرَّ رَجُلٌ فِي الْمَسْجِدِ وَمَعَهُ سِهَامٌ، فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَمْسِكْ بِنِصَالِهَا». [رواه البخاري: ٤٥١]

283. Cabir ibn Abdullah ر.əvayət edir ki, bir nəfər çiyində oxlar olduğu halda məsciddən keçərkən Peyğəmbər ﷺ ona: "Oxların uclarından tut!" – dedi. (əl-Buxari, 451)

45-ci fəsil. Məsciddən keçmək

باب: الْمُرُورُ فِي الْمَسْجِدِ - ٤٥

٢٨٤ - عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ ر.əvayət edir ki, عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «مَنْ مَرَّ فِي شَيْءٍ مِنْ مَسَاجِدِنَا أَوْ أَسْوَاقِنَا بِنَيْلٍ، فَلْيَأْخُذْ عَلَى نَصَالِهَا، لَا يَغْمِرَ بِكَفِّهِ مُسْلِمًا». [رواه البخاري: ٤٥٢]

284. Əbu Musa əl-Əsari ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Qoy məscidlərimizin və ya bazarlarımızın birindən üstündə ox olduğu halda keçən hər kəs (əli ilə) oxların ucundan tutsun ki, heç bir müsəlmanı yaralamasın." (əl-Buxari, 452)

46-cı fəsil.

Məsciddə şəir söyləmək

باب: الشَّعْرُ فِي الْمَسْجِدِ - ٤٦

٢٨٥ - عَنْ حَسَّانَ بْنِ ثَابِتٍ الْأَنْصَارِيِّ ر.əvayət edir ki, أَنَّهُ اسْتَشْهَدَ أَبَا هُرَيْرَةَ: أَتَشْذِكُ اللَّهَ، هَلْ سَمِعْتَ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: «يَا حَسَّانُ، أَحَبُّ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، اللَّهُمَّ أَيْدِهِ بِرُوحِ الْقُدُسِ». قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: نَعَمْ. [رواه البخاري: ٤٥٣]

285. Həssan ibn Sabit əl-Ənsari ر.əvayət edir ki, (bir dəfə) o, Əbu Hureyradan soruşdu: "Səni and verirəm Allaha, (de görüm) Peyğəmbərin ﷺ. "Ey Həssan, Allahın elçisinin əvəzinə (müşriklərə) cavab ver! Ey Allah, ona müqəddəs ruhla¹ kömək ol!" – dediyini eşitmişəm?" Əbu Hureyra: "Bəli!" – deyə cavab verdi. (əl-Buxari, 453)

47-ci fəsil.

Məsciddə adamların nizə oynatması

باب: ٤٧

أَصْحَابُ الْحِرَابِ فِي الْمَسْجِدِ

٢٨٦ - عَنْ عَائِشَةَ ر.əvayət edir ki, قَالَتْ: لَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَوْمًا عَلَى بَابِ حُجْرَتِي، وَالْحَبَشَةُ يَلْعَبُونَ فِي الْمَسْجِدِ وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَسْتُرُنِي بِرِدَائِهِ، أَنْظُرُ إِلَى لَعِبِهِمْ. وَفِي رِوَايَةٍ: يَلْعَبُونَ بِحِرَابِهِمْ. [رواه البخاري: ٤٥٤]

286. Aişə ر.əvayət edir ki, demişdir: "Bir dəfə həbəşilər məsciddə oynayarkən mən Peyğəmbəri ﷺ otağımın qapısı önündə gördüm. Bu vaxt Peyğəmbər ﷺ bürüncəyini qapıya tuturdu ki, mən onların oynamağına baxa bilim.

Digər rəvayətdə deyilir ki, onlar öz nizələri ilə oynayırdılar. (əl-Buxari, 454)

48-ci fəsil.

Məsciddə (bir məsələyə dair hökmün) verilməsini tələb etmək və məscidə davamiyyətli gəlmək

باب: ٤٨

التَّقَاضِي وَالْمَلَاظِمَةُ فِي الْمَسْجِدِ

٢٨٧ - عَنْ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ ر.əvayət edir ki, أَنَّهُ تَقَاضَى ابْنُ أَبِي حَذَرْدٍ دَيْنًا كَانَ لَهُ عَلَيْهِ فِي الْمَسْجِدِ، فَارْتَفَعَتْ أَصَوَاتُهُمَا حَتَّى سَمِعَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ. وَهُوَ فِي بَيْتِهِ، فَخَرَجَ إِلَيْهِمَا حَتَّى كَشَفَ سِحْفَ حُجْرَتِهِ فَنَادَى: «يَا كَعْبُ» قَالَ لَبَّيْكَ

¹ Burada "müqəddəs ruh" deyildikdə Cəbrail ر.əvayət edir ki, nəzərdə tutulur.

يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: «ضَعْ مِنْ دَيْنِكَ هَذَا». وَأَوْمَأَ إِلَيْهِ: أَيِ الشَّطْرِ قَالَ: لَقَدْ فَعَلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: «فَمَنْ فَاقَضَهُ». [رواه البخاري: ٤٥٧]

287. Kəb ibn Malik رəvayət edir ki, (bir dəfə) məsciddə o, ibn Əbu Hədrəddən ona verdiyi borcu qaytarmağı tələb etdi və onlar səslərini qaldırmağa başladılar. Nəhayət, Peyğəmbər ﷺ evində ikən onların səsinə eşidib bayıra çıxdı və otağının pərdəsini açıb uca səslə: “Ey Kəb!” – deyə çağırırdı. (Kəb): “Əmrinə müntəziram, ya Rəsulallah!” – deyə cavab verdi. Peyğəmbər ﷺ əli ilə işarə edib dedi: “Alacağından bu qədərini (yəni yarısını) bağışla.” (Kəb) dedi: “Bağışladım, ya Rəsulallah!” Onda Peyğəmbər ﷺ (ibn Əbu Hədrədə): “Qalx, borcunu ödə!” – deyə əmr etdi. (əl-Buxari, 457)

49-cu fəsil.

Məscidi süpürmək və (içindəki) əskiləri, zibili və ağac qırıntılarını yığışdırmaq

باب ٤٩ -

كَنْسُ الْمَسْجِدِ وَالتَّقَاتُ الْخَرَقِ وَالْقَذَى وَالْعِيدَانِ

٢٨٨ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَجُلًا أَسْوَدَ أَوْ امْرَأَةً سَوْدَاءَ كَانَ يَقُمُ الْمَسْجِدَ، فَمَاتَ، فَسَأَلَ النَّبِيُّ ﷺ عَنْهُ، فَقَالُوا: مَاتَ. قَالَ: «أَفَلَا كُنْتُمْ أَذْنُمُونِي بِهِ ذُلُونِي عَلَى قَبْرِهِ أَوْ قَالَ قَبْرَهَا»، فَأَتَى قَبْرَهُ فَصَلَّى عَلَيْهِ. [رواه البخاري: ٤٥٨]

288. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, məscidi süpürən bir zənci kişi (və ya zənci qadın) öldü. Peyğəmbər ﷺ onun barəsində soruşduqda (əshabələr): “O öldü” – deyə cavab verdilər. O: “Nə üçün mənə bildirməmisiniz? Mənə onun qəbrini göstərin!” – dedikdən sonra onun qəbrinin yanına gəldi və ona cənazə namazı qıldı. (əl-Buxari, 458)

50-ci fəsil.

Məsciddə şərab ticarətinin qadağan olunması

باب ٥٠ -

تَحْرِيمُ تِجَارَةِ الْخَمْرِ فِي الْمَسْجِدِ

٢٨٩ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: لَمَّا أُنْزِلَ الْآيَاتُ مِنْ سُورَةِ الْبَقَرَةِ فِي الرَّبَا، خَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ إِلَى الْمَسْجِدِ، فَقَرَأَهُنَّ عَلَى النَّاسِ، ثُمَّ حَرَّمَ تِجَارَةَ الْخَمْرِ. [رواه البخاري: ٤٥٩]

289. Aişə رəvayət edir ki, “əl-Bəqərə” surəsindəki sələm haqqında ayələr nazil olduqda Peyğəmbər ﷺ məscidə gəlib onları camaata¹ oxudu. Bundan sonra o, şərabın alış-verişini haram buyurdu. (əl-Buxari, 459)

51-ci fəsil. Əsir düşmüş və ya borclu olan kimsənin məsciddə əl-ayağının bağlanması

باب ٥١ -

الْأَسِيرُ أَوْ الْغَرِيمُ يُرَبِّطُ فِي الْمَسْجِدِ

٢٩٠ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «إِنْ عَفَرِيَّتًا مِنَ الْجَنِّ تَقَلَّتْ عَلَى الْبَارِحَةِ - أَوْ كَلِمَةً نَحْوَهَا - لَيَقْطَعَ عَلَى الصَّلَاةِ، فَأَمَكَّنِي اللَّهُ مِنْهُ، فَأَرَدْتُ أَنْ أَرْبِطَهُ إِلَى سَارِيَةٍ مِنْ سَوَارِي الْمَسْجِدِ، حَتَّى تُصْبِحُوا وَتَنْظُرُوا إِلَيْهِ كُلُّكُمْ، فَذَكَرْتُ قَوْلَ أَخِي سُلَيْمَانَ: ﴿رَبِّ اغْفِرْ لِي وَهَبْ لِي مُلْكًا لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِنْ بَعْدِي﴾». [رواه البخاري: ٤٦١]

¹ Burada “əl-Bəqərə” surəsinin 275-279-cu ayələri nəzərdə tutulur.

290. Əbu Hureyra ر.ə.ə. rəvayət edir ki, (bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ dedi: “Dünən cinlərdən çox qüvvətli birisi namazımı yarımçıq kəsmək üçün yanıma gəldi. (Ravi deyir ki: “Yaxud Peyğəmbər ﷺ buna bənzər bir söz söylədi”). Lakin Allah mənə onu tutmağa yardım etdi. Əvvəlcə mən istədim onu məscidin dirəklərindən birinə bağlayım ki, səhər açıldıqda hamınız ona baxa biləsiniz, ancaq qarşıma Suleymanın dediyini xatırladım. (O demişdir): “Ey Rəbbim! Məni bağışla və mənə elə bir səltənət ver ki, məndən sonra heç kimə nəsib olmasın.”¹ (əl-Buxari, 461)

52-ci fəsil.

Məsciddə xəstələr və başqa
kəslər üçün çadır qurmaq

باب - ۵۲

الْخِيْمَةُ فِي الْمَسْجِدِ لِلْمَرْضَىٰ وَغَيْرِهِمْ

۲۹۱ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: أُصِيبَ سَعْدٌ يَوْمَ الْخَنْدَقِ فِي الْأَكْحَلِ، فَضَرَبَ النَّبِيُّ ﷺ خِيْمَةً فِي الْمَسْجِدِ لِيَعُوْدَهُ مِنْ قَرِيبٍ، فَلَمْ يَرْعُهُمْ - وَفِي الْمَسْجِدِ خِيْمَةٌ مِنْ بَنِي غِفَارٍ - إِلَّا الدَّمُ يَسِيلُ إِلَيْهِمْ فَقَالُوا: يَا أَهْلَ الْخِيْمَةِ، مَا هَذَا الَّذِي يَأْتِيْنَا مِنْ قِبَلِكُمْ إِذَا سَعَدٌ يَعْدُو جُرْحُهُ دَمًا، فَمَاتَ فِيهَا. [رواه البخاري: ۴۶۳]

291. Aişə ر.ə.ə. rəvayət edir ki, Xəndək döyüşü günü Səd (ibn Muazın) qolunun şah damarı kəsilmişdi. Peyğəmbər ﷺ tez-tez ona baş çəksin deyə, məsciddə çadır qurdurdu. Məsciddə Gifar oğullarına məxsus (başqa bir) çadır da var idi (ki, bu onları narahat etmirdi). Lakin onlara tərəf axan qanı gördükdə təşvişə düşüb dedilər: “Ey çadır əhli! Sizdən bizə tərəf axan (qan) nədir?” Bir də gördülər ki, Sədin yarısından qan axır. (Səd) elə oradaca vəfat etdi. (əl-Buxari, 463)

53-cü fəsil.

Zəruri halda dəvəni məscidə
salmaq

باب - ۵۳

إِدْخَالُ الْبَعِيرِ فِي الْمَسْجِدِ لِلْعَلَّةِ

۲۹۲ - عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: شَكَوْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنِّي أَشْتَكِي، قَالَ: «طُوفِي مِنْ وَرَاءِ النَّاسِ وَأَنْتِ رَاكِبَةٌ» فَطُفْتُ، وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي إِلَى حَنْبِ الْبَيْتِ، يَقْرَأُ بِالطُّورِ وَكِتَابِ مَسْطُورٍ. [رواه البخاري: ۴۶۴]

292. Ummu Sələmə ر.ə.ə. rəvayət edir ki, (həcc ziyarətində) mən xəstəliyimdən Peyğəmbərə ﷺ şikayət etdim. O da: “Dəvəyə minib camaatın arxasınca təvaf et”-dedi. Mən təvaf etdikdə Peyğəmbər ﷺ Kəbənin yanında durub: “And olsun dağa! And olsun yazılmış Kitaba!”² oxuyaraq namaz qılırdı. (əl-Buxari, 464)

54-cü fəsil

باب - ۵۴

۲۹۳ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَجُلَيْنِ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ خَرَجَا مِنْ عِنْدِ النَّبِيِّ ﷺ فِي لَيْلَةٍ مُظْلِمَةٍ، وَمَعَهُمَا مِثْلُ الْمَصْبَاحَيْنِ يُضِيَانِ بَيْنَ أَيْدِيهِمَا، فَلَمَّا افْتَرَقَا صَارَ مَعَ كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا وَاحِدٌ حَتَّى أَتَى أَهْلَهُ. [رواه البخاري: ۴۶۵]

¹ “Sad” surəsi, 35.

² “ət-Tur” surəsi.

293. Ənəs رəvayət edir ki, Peyğəmbərin ʿəshabələrindən iki nəfər zülmət gecədə onun yanından çıxdılar və onların qarşısında (yollarına) işıq salan, çırağa bənzər iki şey peyda oldu. Onlar bir-birlərindən ayrılandan sonra hər birinin qarşısında, evinə çatana qədər (yolunu işıqlandıran) bir çıraq qaldı. (əl-Buxari, 465)

55-ci fəsil.

۵۵- باب: الْخُوخَةُ وَالْمَمَرُ فِي الْمَسْجِدِ

Məsciddə kiçik qapı və keçid

- ۲۹۴ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ خَطَبَ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ: «إِنَّ اللَّهَ خَيْرٌ عَبْدًا بَيْنَ الدُّنْيَا وَبَيْنَ مَا عِنْدَهُ، فَاخْتَارَ مَا عِنْدَ اللَّهِ». فَبَكَى أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، فَقُلْتُ فِي نَفْسِي مَا يُبْكِي هَذَا الشَّيْخَ إِنْ يَكُنَّ اللَّهُ خَيْرَ عَبْدًا بَيْنَ الدُّنْيَا وَبَيْنَ مَا عِنْدَهُ فَاخْتَارَ مَا عِنْدَ اللَّهِ، فَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ هُوَ الْعَبْدُ، وَكَانَ أَبُو بَكْرٍ أَعْلَمَنَّا، قَالَ: «يَا أَبَا بَكْرٍ لَا تَبْكُ، إِنْ أَمَنَّ النَّاسَ عَلَيَّ فِي صُحْبَتِهِ وَمَالِهِ أَبُو بَكْرٍ، وَلَوْ كُنْتُ مُتَّخِذًا خَلِيلًا مِنْ أُمَّتِي لَاتَّخَذْتُ أَبَا بَكْرٍ، وَلَكِنْ أَخُوهُ الْإِسْلَامِ وَمَوَدَّتُهُ، لَا يَتَّقِينَ فِي الْمَسْجِدِ بَابَ إِلَّا سُدَّ إِلَّا بَابُ أَبِي بَكْرٍ». [رواه البخاري: ۴۶۶]
294. Əbu Səid əl-Xudri rəvayət edir ki, bir dəfə Peyğəmbər ʿöz xütbəsində demişdir: “Allah bir qula dünya həyatı ilə ʿÖz yanında olan (nemətlər) arasında seçim etmək imkanı verdi və (o qul) Allah yanında olanları seçdi.” Əbu Bəkr (bu sözləri eşidəndə) ağladı. Mən öz-özümə dedim: “Əgər Allah bir qula dünya həyatı ilə ʿÖz yanında olan (nemətlər) arasında seçim etmək imkanı verib və (o qul) Allah yanında olanları seçibsə, onda bu şeyxi ağladan nədir?” (Axırda bəlli oldu ki,) bu qul Peyğəmbərin ʿözü imiş. (Həqiqətən də,) Əbu Bəkr bizdən çox bilirdi. (Peyğəmbər ʿ dedi: “Ey Əbu Bəkr, ağlama! Həqiqətən, insanlar arasında dostluqda və malını (xərcləməkdə) mənə ən sadıq olanı Əbu Bəkrdir. Əgər mən ümmətimin arasında özümə ən yaxın dost seçməli olsaydım, mütləq Əbu Bəkr seçərdim. Lakin İslamda qardaşlıq və sevgi (bundan da yaxşıdır). Qoy məsciddə Əbu Bəkrin qapısından başqa bütün qapılar qapadılsın!” (əl-Buxari, 466)
- ۲۹۵ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي مَرَضِهِ الَّذِي مَاتَ فِيهِ عَاصِبٌ رَأْسُهُ بِخَرْقَةٍ، فَقَعَدَ عَلَى الْمَنْبَرِ، فَحَمَدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ: «إِنَّهُ لَيْسَ مِنَ النَّاسِ أَحَدٌ أَمَنَّ عَلَى نَفْسِهِ وَمَالِهِ مِنْ أَبِي بَكْرٍ بْنِ أَبِي قُحَافَةٍ، وَلَوْ كُنْتُ مُتَّخِذًا مِنَ النَّاسِ خَلِيلًا لَاتَّخَذْتُ أَبَا بَكْرٍ خَلِيلًا، وَلَكِنْ خُلَّةُ الْإِسْلَامِ أَفْضَلُ، سُدُّوا عَنِّي كُلَّ خُوخَةٍ فِي هَذَا الْمَسْجِدِ غَيْرَ خُوخَةِ أَبِي بَكْرٍ». [رواه البخاري: ۴۶۷]
295. İbn Abbas رəvayət edir ki, Peyğəmbər ʿ vəfatı ilə nəticələnən xəstəliyə tutulduğu zaman başı sarıqlı halda (məscidə) gəlib minbərdə oturdu. Allaha həmd-səna deyib mədh etdikdən sonra dedi: “Həqiqətən, insanlar arasında canını və malını (fəda etməkdə) mənə Əbu Bəkr ibn Əbu Quhafədən daha sadıq olan başqa birisi yoxdur. Əgər mən insanlar arasında özümə ən yaxın dost seçməli olsaydım, hökmən Əbu Bəkr dost seçərdim. Lakin İslamda qardaşlıq (bundan) əfzəldir. (Elə isə) bu məsciddə Əbu Bəkrin qapısından başqa bütün qapıları bağlayın!” (əl-Buxari, 467)

56-cı fəsil.

Kəbənin və məscidlərin qapıları
və qıfılları

- ۵۶ باب:

الْأَبْوَابُ وَالْعَلَقُ لِلْكَعْبَةِ وَالْمَسَاجِدِ

۲۹۶ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَدِمَ مَكَّةَ، فَدَعَا عُثْمَانَ بْنَ طَلْحَةَ، فَفَتَحَ الْبَابَ، فَدَخَلَ النَّبِيُّ ﷺ وَبِلَالٌ وَأَسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ وَعُثْمَانُ بْنُ طَلْحَةَ، ثُمَّ أَغْلَقَ الْبَابَ، فَلَبِثَ فِيهِ سَاعَةً ثُمَّ خَرَجُوا. قَالَ ابْنُ عُمَرَ: فَبَدَرْتُ فَسَأَلْتُ بِلَالًا فَقَالَ: صَلَّى فِيهِ. فَقُلْتُ: فِي أَيِّ؟ قَالَ: بَيْنَ الْأُسْطُوَانَتَيْنِ. قَالَ ابْنُ عُمَرَ: فَذَهَبَ عَلَيَّ أَنْ أَسْأَلَهُ كَمْ صَلَّى. [رواه البخاري: ۴۶۸]

296. Abdullah ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ Məkkəyə gəldikdə¹ Osman ibn Təlhəni (yanına) çağırırdı. Osman (Kəbənin) qapısını açdı və Peyğəmbər ﷺ, Bilal, Üsamə ibn Zeyd və Osman ibn Təlhə içəri girdilər. Sonra qapılar bağlandı. Peyğəmbər ﷺ (əshabələrilə birlikdə) Kəbənin içində bir müddət qaldıqdan sonra bayıra çıxdılar.”

İbn Ömər dedi: “Mən dərhal Bilala yaxınlaşıb (Peyğəmbərin ﷺ nə etdiyini) soruşdum. (Bilal): “İçəridə namaz qıldı” – deyə cavab verdi. Mən: “Harada?” – deyə soruşdum. (Bilal): “İki sütunun arasında” – deyə cavab verdi.

İbn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا dedi: “Ondan neçə rükət qıldığını soruşmaq yadımdan çıxdı.” (əl-Buxari, 468)

57-ci fəsil. Məsciddə halqa
qurmaq və oturmaq

- ۵۷ باب: الْحِلَقُ وَالْجُلُوسُ فِي الْمَسْجِدِ

۲۹۷ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: سَأَلَ رَجُلٌ النَّبِيَّ ﷺ وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ: مَا تَرَى فِي صَلَاةِ اللَّيْلِ؟ قَالَ: «مَثْنَى مَثْنَى، فَإِذَا خَشِيَ الصُّبْحَ صَلَّى وَاحِدَةً، فَأَوْتَرَتْ لَهُ مَا صَلَّى». وَإِنَّهُ كَانَ يَقُولُ اجْعَلُوا آخِرَ صَلَاتِكُمْ وَثْرًا، فَإِنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَمَرَ بِهِ. [رواه البخاري: ۴۷۲]

297. Abdullah ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ minbərdə ikən bir nəfər (ondan) soruşdu: “Gecə namazı haqqında nə deyə bilərsiniz?” O dedi: “(Onu) iki-iki (qılmalı), dan yerinin sökülməsindən ehtiyat etdiyi zaman bir (rükət də) qılmalıdır ki, öncəki namazlarla (bir yerdə onların) sayı tək olsun.”

İbn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا deyirdi: “Gecə namazınızı bir rükətlə tamamlayın, çünki Peyğəmbər ﷺ belə buyurmuşdur.” (əl-Buxari, 472)

58-ci fəsil. Məsciddə arxası üstə
uzanmaq

- ۵۸ باب: الْإِسْتِقَاءُ فِي الْمَسْجِدِ

۲۹۸ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدٍ الْأَنْصَارِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّهُ رَأَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مُسْتَلْقِيًا فِي الْمَسْجِدِ، وَاضِعًا إِحْدَى رِجْلَيْهِ عَلَى الْأُخْرَى. [رواه البخاري: ۴۷۵]

298. Abdullah ibn Zeyd əl-Ənsari رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, o, Peyğəmbərin ﷺ arxası üstə uzanıb bir ayağını o biri ayağının üstünə qoyduğunu görmüşdür. (əl-Buxari, 475)

¹ Bu hadisə Məkkə fəth edildiyi vaxt baş vermişdir.

59-cu fəsil. Bazar məscidində namaz qılmaq

۵۹- باب: الصَّلَاةُ فِي مَسْجِدِ السُّوقِ

۲۹۹ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «صَلَاةُ الْجَمِيعِ تَزِيدُ عَلَى صَلَاتِهِ فِي بَيْتِهِ، وَصَلَاتِهِ فِي سُوقِهِ خَمْسًا وَعَشْرِينَ دَرَجَةً، فَإِنْ أَحَدُكُمْ إِذَا تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ وَأَتَى الْمَسْجِدَ، لَا يُرِيدُ إِلَّا الصَّلَاةَ، لَمْ يَخْطُ خُطْوَةً إِلَّا رَفَعَهُ اللَّهُ بِهَا دَرَجَةً، وَحَطَّ عَنْهُ خَطِيئَةٌ، حَتَّى يَدْخُلَ الْمَسْجِدَ، وَإِذَا دَخَلَ الْمَسْجِدَ كَانَ فِي صَلَاةٍ مَا كَانَتْ تَحْسِبُهُ، وَتُصَلِّي - يَعْنِي عَلَيْهِ - الْمَلَائِكَةُ مَا دَامَ فِي مَجْلِسِهِ الَّذِي يُصَلِّي فِيهِ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ، اللَّهُمَّ ارْحَمْهُ، مَا لَمْ يُحْدِثْ فِيهِ». [رواه البخاري: ۴۷۷]

299. Əbu Hureyra ر.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “(İnsanın) camaatla qıldığı namazı öz evində və ya bazarda (fərdi şəkildə) qıldığı namazdan iyirmi beş dəfə artıqdır¹. Çünki sizlərdən biri lazımı qaydada dəstəmaz alıb ancaq namaz qılmaq məqsədilə məscidə gəlsə, məscidə daxil olanadək atdığı hər addıma görə Allah onu bir dərəcə yüksəldər və onun bir günahını silər. Məscidə daxil olduqdan sonra orada qaldığı vaxt ərzində namazda olduğu kimi sayılar. Namazını qılacağı yerdə gözlədiyi vaxt ərzində, dəstəmazı pozulanadək mələklər: “Allahım, onu bağışla! Allahım, ona rəhm et!” – deyərək onun üçün dua edirlər. (əl-Buxari, 477)

60-cı fəsil.

۶۰- باب:

Məsciddə və başqa yerlərdə barmaqları bir-birinə keçirtmək

تَشْيِيكُ الْأَصَابِعِ فِي الْمَسْجِدِ وَغَيْرِهِ

۳۰۰ - عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «إِنَّ الْمُؤْمِنَ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبَنِيَانِ، يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا». وَ شَبَّكَ أَصَابِعَهُ. [رواه البخاري: ۴۸۱]

300. Əbu Musa ر.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ: “Möminlər bir bina kimidirlər, bir-birilərini dəstəkləyirlər” – dedi və barmaqlarını bir-birinə keçirtdi.” (əl-Buxari, 481)

۳۰۱ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِحْدَى صَلَاتِي الْعِشِيِّ، قَالَ فَصَلَّى بِنَا رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ سَلَّمَ، فَقَامَ إِلَى خَشَبَةٍ مَعْرُوضَةٍ فِي الْمَسْجِدِ فَأَتَكَأَ عَلَيْهَا، كَأَنَّهُ غَضْبَانٌ، وَوَضَعَ يَدَهُ الْيُمْنَى عَلَى الْيُسْرَى، وَشَبَّكَ بَيْنَ أَصَابِعِهِ، وَوَضَعَ خَدَّهُ الْأَيْمَنَ عَلَى ظَهْرِ كَفِّهِ الْيُسْرَى، وَخَرَجَتِ السَّرْعَانُ مِنْ أَبْوَابِ الْمَسْجِدِ فَقَالُوا: قَصُرَتِ الصَّلَاةُ. وَفِي الْقَوْمِ أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ، فَهَابَا أَنْ يُكَلِّمَاهُ، وَفِي الْقَوْمِ رَجُلٌ فِي يَدَيْهِ طَوْلٌ يُقَالُ لَهُ: ذُو الْيَدَيْنِ، قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أُنْسَيْتَ أَمْ قَصُرَتِ الصَّلَاةُ؟ قَالَ: «لَمْ أُنْسَ، وَلَمْ تُقْصَرْ» فَقَالَ: «أَكَمَا يَقُولُ ذُو الْيَدَيْنِ؟» فَقَالُوا: نَعَمْ، فَتَقَدَّمَ فَصَلَّى مَا تَرَكَ، ثُمَّ سَلَّمَ، ثُمَّ كَبَّرَ وَسَجَدَ مِثْلَ سُجُودِهِ أَوْ أَطْوَلَ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ وَكَبَّرَ، ثُمَّ كَبَّرَ وَسَجَدَ مِثْلَ سُجُودِهِ أَوْ أَطْوَلَ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ وَكَبَّرَ، ثُمَّ سَلَّمَ. [رواه البخاري: ۴۸۲]

301. Əbu Hureyra ر.ə. rəvayət edir ki, (bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ bizə axşam namazlarından birini qıldırırdı. O bizə iki rükət qıldırırdıqdan sonra salam verdi. Bundan sonra məscidin içində köndələninə qoyulmuş ağac parçasına dirsəkləndi. Özü də sanki qəzəblənmişdi. Sonra o, sağ əlini sol əlinin üstünə qoyub barmaqlarını

¹ Burada söhbət namazın savabından gedir.

bir-birinə keçirdi və sağ yanağını sol əlinin arxasına söykədi. Tez getmək istəyənlər məscidin qapılarından çıxdılar və: “Namaz qısaldı” – dedilər. (Məscid-dəki) camaatın arasında Əbu Bəkr və Ömər də var idi. (Lakin) onlar Peyğəmbərə ﷺ söz deməkdən çəkildilər. Camaatın arasında qolları uzun olduğu üçün Zul-Yadəyn deyilən bir nəfər də var idi. (Həmin adam): “Ya Rəsulallah, unuttunmu? Yoxsa namaz qısalmışdır?” – deyə soruşdu. Peyğəmbər ﷺ: “Mən (heç nə) unutmamışam, namaz da qısaldılmayıb?” – dedi və (camaatdan) soruşdu ki: “Zülyadəyn dedi ki kimidirmi?” Onlar: “Bəli” – deyə cavab verdikdə o (qalxıb) qabağa keçdi və buraxdığı (rükətləri) qıldıqdan sonra salamları verdi. Bundan sonra o: “Allahu Əkbər” – deyib səcdəyə getdi və həmişəki qədər, yaxud bir az da uzun müddət səcdədə qaldı. Sonra başını qaldırıb: “Allahu Əkbər” – dedi. Sonra yenə: “Allahu Əkbər” – deyib səcdəyə getdi və həmişəki qədər, yaxud bir az da uzun müddət səcdədə qaldı. Sonra başını qaldırıb: “Allahu Əkbər” – dedi. Sonra salamları verdi. (əl-Buxari, 482)

61-ci fəsil. Mədinəyə gedən yolların üstündəki məscidlər və Peyğəmbərin ﷺ namaz qıldığı yerlər

٦١- باب: الْمَسَاجِدُ الَّتِي عَلَى طُرُقِ الْمَدِينَةِ وَالْمَوَاضِعِ الَّتِي صَلَّى فِيهَا النَّبِيُّ ﷺ

٣٠٢ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّهُ كَانَ يُصَلِّي فِي أَمَاكِنَ مِنَ الطَّرِيقِ وَ يَقُولُ: إِنَّهُ رَأَى النَّبِيَّ ﷺ يُصَلِّي فِي تِلْكَ الْأُمْكُنَةِ. [رواه البخاري: ٤٨٣]

302. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا (Mədinəyə gedən) yolda (başqa-başqa) yerlərdə namaz qıldardı və deyərdi ki, Peyğəmbərin ﷺ də həmin yerlərdə namaz qıldığını görmüşdür. (əl-Buxari, 483)

٣٠٣ - عَنْهُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَنْزِلُ بِذِي الْحُلَيْفَةِ حِينَ يَعْتَمِرُ، وَفِي حَجَّتِهِ حِينَ حَجَّ، تَحْتَ سَمَرَةٍ فِي مَوْضِعِ الْمَسْجِدِ الَّذِي بِذِي الْحُلَيْفَةِ، وَكَانَ إِذَا رَجَعَ مِنْ غَزْوٍ، كَانَ فِي تِلْكَ الطَّرِيقِ أَوْ حَجٍّ أَوْ عُمْرَةٍ، هَبَطَ مِنْ بَطْنِ وَادٍ، فَإِذَا ظَهَرَ مِنْ بَطْنِ وَادٍ أَنَاخَ بِالْبُطْحَاءِ الَّتِي عَلَى شَفِيرِ الْوَادِي الشَّرْقِيَّةِ، فَعَرَسَ نَمَّ حَتَّى يُصْبِحَ، لَيْسَ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الَّذِي بِحِجَارَةٍ، وَلَا عَلَى الْأَكْمَةِ الَّتِي عَلَيْهَا الْمَسْجِدُ، كَانَ نَمَّ خَلِيجٍ يُصَلِّي عَبْدُ اللَّهِ عَنْدَهُ، فِي بَطْنِهِ كُتُبٌ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ نَمَّ يُصَلِّي، فَدَخَا السَّيْلُ فِيهِ بِالْبُطْحَاءِ حَتَّى دَفَنَ ذَلِكَ الْمَكَانَ الَّذِي كَانَ عَبْدُ اللَّهِ يُصَلِّي فِيهِ. [رواه البخاري: ٤٨٤]

303. Abdullah ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ ümrə və həcc ziyarətinə gedərkən zül-Hüleyfədə (ummu-ğeylan deyilən) tikanlı bir ağacın altında – (sonradan tikilmiş) məscidin yerində dayanardı. Döyüşdən yaxud ümrə və ya həcc ziyarətlərindən həmin yolla qayıdarkən (Əqiq) vadisinin içindən keçər, oradan yuxarı qalxdıqda isə öz dəvəsini nə məscidin yanında, nə də o məscidin olduğu təpənin üstündə deyil, vadinin şərq tərəfindəki daşlıq sahədə yerə çökdürər və orada dincəlmək üçün səhərə qədər dayanardı.

Abdullah ibn Ömər məcrasında qum təpələri olan vadidə namaz qıllardı. Övvəllər o yerdə Peyğəmbər ﷺ namaz qıllarmış. Sonralar (vadidən axan) sellər Abdullah ibn Ömərin namaz qıldığı təpələri yuyub yerlə bərabər etmişdi. (əl-Buxari, 484)

۳۰۴ - وَ حَدَّثَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى حَيْثُ الْمَسْجِدُ الصَّغِيرُ الَّذِي دُونَ الْمَسْجِدِ الَّذِي بَشَرَفِ الرُّوحَاءِ، وَقَدْ كَانَ عَبْدُ اللَّهِ يَعْلَمُ الْمَكَانَ الَّذِي كَانَ صَلَّى فِيهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: ثُمَّ عَنْ يَمِينِكَ حِينَ تَقُومُ فِي الْمَسْجِدِ تُصَلِّي، وَذَلِكَ الْمَسْجِدُ عَلَى حَافَةِ الطَّرِيقِ الْيُمْنَى، وَأَنْتَ ذَاهِبٌ إِلَى مَكَّةَ، بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْمَسْجِدِ الْأَكْبَرِ رَمِيَّةٌ بِحَجَرٍ أَوْ نَحْوِ ذَلِكَ. [رواه البخاري: ٤٨٥]

304. Abdullah ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ Şəraf ər-Rovhədəki¹ məscidin yanındakı kiçik məscidin yerində namaz qılırdı. Abdullah Peyğəmbərin صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ namaz qıldığı yerin harada olduğunu bildirib deyirdi: "Orada məsciddə namaza durduğun zaman həmin yer sənin sağ tərəfində qalar. O məscid Məkkə istiqamətində yolun sağ tərəfində yerləşir. Onunla böyük məscidin arasında (əllə) atılmış daş qədər yaxud buna yaxın bir məsafə vardır." (əl-Buxari, 485)

۳۰۵ - كَانَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا يُصَلِّي إِلَى الْعَرَقِ الَّذِي عِنْدَ مُنْصَرَفِ الرُّوحَاءِ، وَذَلِكَ الْعَرَقُ انْتِهَاءُ طَرَفِهِ عَلَى حَافَةِ الطَّرِيقِ، دُونَ الْمَسْجِدِ الَّذِي بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْمُنْصَرَفِ، وَأَنْتَ ذَاهِبٌ إِلَى مَكَّةَ، وَقَدْ أَتَيْتَ ثُمَّ مَسْجِدًا، فَلَمْ يَكُنْ عَبْدُ اللَّهِ يُصَلِّي فِي ذَلِكَ الْمَسْجِدِ، كَانَ يَتْرُكُهُ عَنْ يَسَارِهِ وَوَرَاءَهُ، وَيُصَلِّي أَمَامَهُ إِلَى الْعَرَقِ نَفْسَهُ، وَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ يَرُوحُ مِنَ الرُّوحَاءِ، فَلَا يُصَلِّي الظُّهْرَ حَتَّى يَأْتِيَ ذَلِكَ الْمَكَانَ فَيُصَلِّي فِيهِ الظُّهْرَ، وَإِذَا أَقْبَلَ مِنْ مَكَّةَ فَإِنْ مَرَّ بِهِ قَبْلَ الصُّبْحِ بِسَاعَةٍ أَوْ مِنْ آخِرِ السَّحَرِ عَرَسَ حَتَّى يُصَلِّيَ بِهَا الصُّبْحَ. [رواه البخاري: ٤٨٦]

305. (Rəvayət edilir ki,) Abdullah ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا Rovhənin çıxacağında üzünü İrq vadisinə tərəf çevirib namaz qılırdı. Bu vadinin qurtaracağı məscidin yanındakı yolun kənarına birləşirdi və Məkkəyə doğru getdikdə həmin vadi ilə Rovhənin çıxacağı arasında qalırdı. Orada bir məscid tikilmişdi. Lakin Abdullah ibn Ömər o məsciddə namaz qılmazdı. Onu özündən sol tərəfdə arxada qoyaraq üzünü İrq vadisinə tərəf çevirib namaz qılırdı. O, Rovhədən çıxarkən həmin yerə gəlib çatanadək zöhr namazını qılmaz, bu namazı məhz orada qılırdı. Məkkədən qayıtdıqda oradan sübh çağına bir saat qalmış yaxud dan yerinin ağarmasına yaxın keçərdisə, orada sübh namazını qılanadək dayanardı. (əl-Buxari, 486)

۳۰۶ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَنْزِلُ تَحْتَ سَرْحَةٍ ضَخْمَةٍ دُونَ الرُّوَيْتَةِ عَنْ يَمِينِ الطَّرِيقِ، وَوَجَاهِ الطَّرِيقِ فِي مَكَانٍ بَطْحٍ سَهْلٍ، حَتَّى يُفْضِيَ مِنْ أَكْمَةِ دُوَيْنَ بَرِيدِ الرُّوَيْتَةِ بِمَيْلَيْنِ، وَقَدْ أَنْكَسَرَ أَعْلَاهَا، فَأَنْشَأَ فِي جَوْفِهَا، وَهِيَ قَائِمَةٌ عَلَى سَاقٍ، وَفِي سَاقِهَا كُتُبٌ كَثِيرَةٌ. [رواه البخاري: ٤٨٧]

306. Abdullah ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ Ruveysənin² yaxınlığında, yolun sağ tərəfindəki düzəngahda (bitmiş) böyük bir ağacın altında dincəlmək üçün dayanardı. (Bu ağac) Ruveysədə qasidlərin dayandığı yerdən təxminən iki mil aralıda yerləşən tərənin arxasında bitmişdi. Bu ağacın yuxarısı qırılmış, içi oyulmuş, özü gövdəsi üstə qalmış, dibində də çoxlu qum tərəcikləri var idi. (əl-Buxari, 487)

۳۰۷ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى فِي طَرَفِ ثَلَاثَةٍ مِنْ وَرَاءِ الْعَرَجِ وَأَنْتَ ذَاهِبٌ إِلَى هَضْبَةٍ عِنْدَ ذَلِكَ الْمَسْجِدِ قَبْرَانِ أَوْ ثَلَاثَةٍ، عَلَى الْقُبُورِ رَضْمٌ مِنْ حِجَارَةٍ عَنْ يَمِينِ الطَّرِيقِ، عِنْدَ سَلَمَاتِ الطَّرِيقِ، بَيْنَ أُولَئِكَ السَّلَمَاتِ كَانَ عَبْدُ اللَّهِ يَرُوحُ مِنَ الْعَرَجِ بَعْدَ أَنْ تَمِيلَ الشَّمْسُ بِالْهَاجِرَةِ، فَيُصَلِّي الظُّهْرَ فِي ذَلِكَ الْمَسْجِدِ. [رواه البخاري: ٤٨٨]

¹ Bu, Mədinənin yetmiş kilometrliyində yerləşən bir kənddir.

² Ruveysə, Mədinənin yüz kilometrliyində yerləşən bir kənddir.

307. Abdullah ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ Ərc kəndinin arxasında ki yüksəklikdə, çox hündür olmayan dağ istiqamətindəki sel yatağının kənarında namaz qılırdı. (Sonradan) orada tikilmiş məscidin yanında iki və ya üç qəbir var ki, onların üstünə böyük daşlar qoyulmuşdur və onlar yolun sağ tərəfində bitmiş ağacların arasındadır. Abdullah günəş zeniti keçdikdən sonra Ərcdən çıxar və zöhr namazını həmin məsciddə qılırdı. (əl-Buxari, 488)

۳۰۸ - قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: وَ نَزَلَ رَسُولُ اللَّهِ عِنْدَ سَرَاحَاتٍ عَنْ يَسَارِ الطَّرِيقِ، فِي مَسِيلٍ دُونَ هَرَشَى، ذَلِكَ الْمَسِيلُ لَأَصْبَقَ بُكَرَاعَ هَرَشَى، بَيْنَهُ وَبَيْنَ الطَّرِيقِ قَرِيبٌ مِنْ غُلُوَّةٍ، وَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ يُصَلِّي إِلَى سَرَحَةٍ، هِيَ أَقْرَبُ السَّرَحَاتِ إِلَى الطَّرِيقِ وَهِيَ أَطْوَلُهُنَّ. [رواه البخاري: ٤٨٩]

308. Abdullah ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ Hərşə dağının¹ yaxınlığındakı vadinin məcrasındakı yolun solunda ağacların yanında dayanardı. Bu vadi Hərşə dağının ətəyinə birləşir. Vadi ilə yol arasındakı (məsafə) atılmış oxun uçduğu məsafəyə bərabərdir. Abdullah bu ağacların ən uzununa və yola ən yaxın olanına doğru namaz qılırdı. (əl-Buxari, 489)

۳۰۹ - وَ يَقُولُ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَنْزِلُ فِي الْمَسِيلِ الَّذِي فِي أَدْنَى مَرِّ الظَّهْرَانِ، قَبْلَ الْمَدِينَةِ حِينَ يَهْطُ مِنَ الصَّفَرَاوَاتِ يَنْزِلُ فِي بَطْنِ ذَلِكَ الْمَسِيلِ عَنْ يَسَارِ الطَّرِيقِ، وَأَنْتَ ذَاهِبٌ إِلَى مَكَّةَ، لَيْسَ بَيْنَ مَنَزِلِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَبَيْنَ الطَّرِيقِ إِلَّا رَمِيَّةٌ بِحَجَرٍ. [رواه البخاري: ٤٩٠]

309. Abdullah ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ (Məkkədən) Mədinəyə gedən yolun üstündəki Mərruz-Zəhran vadisinin² aşağı tərəfində dayanardı. Yolçu Səfravatdan³ çıxanda əgər Məkkəyə gedirsə, yolun sol tərəfində yerləşən bu vadidən keçir. Peyğəmbərin ﷺ dayandığı yerlə yolun arasındakı məsafə isə (əllə) atılmış daşın uçub düşdüyü məsafəyə bərabərdir. (əl-Buxari, 490)

۳۱۰ - قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَنْزِلُ بِذِي طَوًى وَبَيْتِ حَتَّى يُصْبِحَ، يُصَلِّي الصُّبْحَ حِينَ يَقْدُمُ مَكَّةَ، وَمُصَلَّى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ذَلِكَ عَلَى أَكْمَةِ غَلِظَةٍ، لَيْسَ فِي الْمَسْجِدِ الَّذِي بُنِيَ ثُمَّ، وَلَكِنْ أَسْفَلَ مِنْ ذَلِكَ عَلَى أَكْمَةِ غَلِظَةٍ. [رواه البخاري: ٤٩١]

310. Abdullah ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ Məkkəyə gələrkən Zutuva vadisində⁴ dayanıb gecəni orada keçirər və səhər açılarda sübh namazını qılırdı. Peyğəmbərin ﷺ namaz qıldığı həmin yer (o vadidə) sonradan məscid tikilmiş yerdə deyil, ondan aşağıda böyük bir təpədə yerləşir. (əl-Buxari, 491)

۳۱۱ - وَأَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ حَدَّثَ: أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ اسْتَقْبَلَ فُرْصَتِي الْجَبَلِ الَّذِي بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجَبَلِ الطَّوِيلِ نَحْوَ الْكَعْبَةِ، فَجَعَلَ الْمَسْجِدَ الَّذِي بُنِيَ ثُمَّ يَسَارَ الْمَسْجِدِ بَطْرِفِ الْأَكْمَةِ، وَمُصَلَّى النَّبِيِّ ﷺ أَسْفَلَ مِنْهُ عَلَى الْأَكْمَةِ السَّوْدَاءِ، تَدْعُ مِنَ الْأَكْمَةِ عَشْرَةَ أَذْرُعٍ أَوْ نَحْوَهَا، ثُمَّ تُصَلِّي مُسْتَقْبِلَ الْفُرْصَتَيْنِ مِنَ الْجَبَلِ الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَ الْكَعْبَةِ. [رواه البخاري: ٤٩٢]

311. Abdullah ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ (namaz qılarkən) üzünü Kəbə istiqamətində yerləşən hündür dağ arasındakı iki keçidə tərəf çevirərdi.

¹ Bu dağ Mədinəyə və Şama gedən yolun birləşdiyi yerdə, Cühfə yaxınlığında yerləşir.

² Bu vadi Məkkənin otuz kilometrliyində yerləşir.

³ Səfravat, Məkkə ilə Mədinə arasında Mərruz-Zəhran vadisinə yaxın bir yer adıdır.

⁴ Bu vadi Məkkə yaxınlığında yerləşir.

(İbn Ömər namaza durduğu zaman və sonralar) orada tikilmiş məscid təpənin kənarındakı məscidin sol tərəfində qalırdı. Peyğəmbərin ﷺ namaz qıldığı yer isə bu məsciddən aşağıdakı qara təpədə yerləşir. O təpədən on ərəş¹ aralandıqdan sonra səninlə Kəbə arasında yerləşən dağın iki keçidinə tərəf üz tutub namaz qıla bilərsən. (əl-Buxari, 492)

أَبْوَابُ سُتْرَةِ الْمُصَلِّي

Namaz qılanın (qoyduğu) sütrəyə dair fəsilər

1-ci fəsil. İmamın sütrəsi onun arxasında dayananlar üçün də sütrədir.

باب - ١

باب سُتْرَةِ الْإِمَامِ سُتْرَةٌ مِنْ خَلْفِهِ

٣١٢ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ إِذَا خَرَجَ يَوْمَ الْعِيدِ أَمَرَ بِالْحَرَبَةِ فَتَوَضَّعُ بَيْنَ يَدَيْهِ، فَيُصَلِّي إِلَيْهَا وَالنَّاسُ وَرَاءَهُ، وَكَانَ يَفْعَلُ ذَلِكَ فِي السَّفَرِ، فَمِنْ ثَمَّ اتَّخَذَهَا الْأُمَرَاءُ. [رواه البخاري: ٤٩٤]

312. İbn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ bayram günü (namaza) çıxdığı zaman (xidmətçisinə) qısa bir nizə gətirib onun qarşısında (yerə) basdırmağı əmr edərdi. Sonra üzünü bu nizəyə tərəf tutub namaz qılar, camaat da onun arxasında namaza durardı. Peyğəmbər ﷺ bunu səfərdə də edərdi.

Elə buna görə də əmirələr (bayram namazlarına çıxarkən özləri ilə) nizə daşıyırdılar. (əl-Buxari, 494)

٣١٣ - عَنْ أَبِي جُحَيْفَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ صَلَّى بِهِمْ بِالْبُطْحَاءِ - وَبَيْنَ يَدَيْهِ عَنَزَةٌ - الظُّهْرَ رَكَعَتَيْنِ، وَالْعَصْرَ رَكَعَتَيْنِ، ثُمَّ بَيْنَ يَدَيْهِ الْمَرْأَةُ وَالْحِمَارُ. [رواه البخاري: ٤٩٥]

313. Əbu Cuheyfə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ Bəthada² qarşısında (yerə sancılmış) bir paya olduğu halda (camaata) iki rükət zöhr namazını və iki rükət əsr namazını qıldırırdı. (Peyğəmbər ﷺ namazda ikən) qadınlar və uzunqulaqlar onun qabağından keçərdi. (əl-Buxari, 495)

2-ci fəsil. Namaz qılanla sütrə arasındakı məsafə nə qədər olmalıdır?

باب - ٢: قَدْرُ كَمْ يَنْبَغِي أَنْ يَكُونَ بَيْنَ الْمُصَلِّيِ وَالسُّتْرَةِ

٣١٤ - عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: كَانَ بَيْنَ مُصَلِّيِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَبَيْنَ الْجِدَارِ مَمَرُ الشَّاةِ. [رواه البخاري: ٤٩٦]

314. Səhl ibn Səd رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbərin ﷺ namaz qıldığı yerlə (qiblə istiqamətindəki) divar arasında bir qoyun keçə biləcək qədər məsafə olardı. (əl-Buxari, 496)

¹ Dirsəkdən barmaqların ucuna qədər uzunluqda olan qədim ölçü.

² Məkkə yaxınlığındakı daşlıq yerdir.

3-cü fəsil. (Yerə sancılmış) ucu iti ağac parçasına doğru namaz qılmaq

۳- باب: الصَّلَاةُ إِلَى الْعَنْزَةِ

۳۱۵ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا خَرَجَ لِحَاجَتِهِ تَبِعْتُهُ أَنَا وَعَلَامٌ وَمَعَنَا عُكَّازَةٌ أَوْ عَصَا أَوْ عَنَزَةٌ وَمَعَنَا إِدَاوَةٌ، فَإِذَا فَرَّغَ مِنْ حَاجَتِهِ نَاولَتْهُ الْإِدَاوَةَ. [رواه البخاري: ۵۰۰]

315. Ənəs ibn Məlik رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ ayaqyoluna çıxarkən mən bir uşaqla birgə əlimizdə ağac parçası, yaxud bir əsa və ya bir paya və bir qab su ilə onun ardınca gedər, o, təbii ehtiyacını rəf etdikdən sonra qabı ona verərdik. (əl-Buxari, 500)

4-cü fəsil. Sütuna doğru namaz qılmaq

۴- باب: الصَّلَاةُ إِلَى الْأُسْطُوَانَةِ

۳۱۶ - عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّهُ كَانَ يُصَلِّي عِنْدَ الْأُسْطُوَانَةِ الَّتِي عِنْدَ الْمُصْحَفِ، فَقُلْتُ يَا أَبَا مُسْلِمٍ أَرَأَاكَ تَتَحَرَّى الصَّلَاةَ عِنْدَ هَذِهِ الْأُسْطُوَانَةِ. قَالَ فَإِنِّي رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَتَحَرَّى الصَّلَاةَ عِنْدَهَا. [رواه البخاري: ۵۰۲]

316. (Yezid ibn Əbu Ubeyd rəvayət edir ki,) Sələmə ibn Əkva رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ (çox vaxt) Quran olan¹ sütunun yanında namaz qılırdı. Mən dedim: “Ey Əbu Muslim, mən sənin həmişə bu sütunun yanında namaz qıldığını görürəm.” O dedi: “Mən Peyğəmbərin ﷺ çox vaxt onun yanında namaz qıldığını görmüşəm.” (əl-Buxari, 502)

5-ci fəsil. Sütunlar arasında fərdi namaz qılmaq

۵- باب:

الصَّلَاةُ بَيْنَ السَّوَارِي فِي غَيْرِ جَمَاعَةٍ

۳۱۷ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ دَخَلَ الْكَعْبَةَ وَأَسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ وَبِلَالٌ وَعُثْمَانُ بْنُ طَلْحَةَ الْحَجَبِيُّ فَأَغْلَقَهَا عَلَيْهِ وَمَكَثَ فِيهَا، فَسَأَلْتُ بِلَالًا حِينَ خَرَجَ مَا صَنَعَ النَّبِيُّ ﷺ قَالَ جَعَلَ عَمُودًا عَنْ يَسَارِهِ، وَعَمُودًا عَنْ يَمِينِهِ، وَثَلَاثَةَ أَعْمِدَةٍ وَرَاءَهُ، وَكَانَ الْبَيْتُ يَوْمَئِذٍ عَلَى سِتَّةِ أَعْمِدَةٍ، ثُمَّ صَلَّى. وَقَالَ لَنَا إِسْمَاعِيلُ حَدَّثَنِي مَالِكٌ وَقَالَ عَمُودَيْنِ عَنْ يَمِينِهِ. [رواه البخاري: ۵۰۵]

317. Abdullah ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ Kəbəyə daxil oldu və (onunla birgə) Üsamə ibn Zeyd, Bilal və Osman ibn Təlhə əl-Həcəbi də (oraya daxil oldular), bundan sonra (Osman ibn Təlhə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) Kəbənin qapısını bağladı və Peyğəmbər ﷺ (bir müddət) orada qaldı. Bilal رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ bayıra çıxanda mən ondan: “Peyğəmbər ﷺ orada nə etdi?” - deyə soruşdum. O dedi: “(Peyğəmbər ﷺ orada) sol tərəfində bir sütun, sağ tərəfində bir sütun və arxa tərəfində üç sütun qaldığı halda namaz qıldı.

O vaxt (müqəddəs) Ev altı sütun üzərində idi.

Digər hədisdə (Bilal) “sağ tərəfində iki sütun” olduğunu demişdir. (əl-Buxari, 505)

¹ Burada Quranın xüsusi qutuda saxlanıldığı sütun nəzərdə tutulur.

6-cı fəsil. (Sütrə məqsədilə) dişi dəvə, dəvə, ağac və yəhərə doğru namaz qılmaq

۶- باب:

الصَّلَاةُ إِلَى الرَّاحِلَةِ وَالْبَعِيرِ وَالشَّجَرِ وَالرَّحْلِ

۳۱۸ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ كَانَ يُعْرِضُ رَاحِلَتَهُ فَيُصَلِّي إِلَيْهَا، قُلْتُ أَفَرَأَيْتَ إِذَا هَبَّتِ الرِّكَابُ، قَالَ كَانَ يَأْخُذُ هَذَا الرَّحْلَ فَيَعْدِلُهُ فَيُصَلِّي إِلَى آخِرَتِهِ - أَوْ قَالَ مُؤَخَّرِهِ - وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ رضي الله عنه يَفْعَلُهُ. [رواه البخاري: ۵۰۷]

318. Abdullah ibn Ömər رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ dəvəsini yerə çökdürüb ona tərəf namaz qılırdı.

(Nafi deyir ki, mən ibn Ömərdən رضي الله عنه) soruşdum: “De görüm, əgər dəvə ayağa qalxarsa (onda necə olsun)?” O dedi: “(Belə olduğu halda) Peyğəmbər ﷺ yəhəri götürüb qarşısına qoyar və onun arxa tərəfinə üz tutaraq namaz qılırdı.”

İbn Ömər رضي الله عنه də belə edərdi. (əl-Buxari, 507)

7-ci fəsil.

Çarpayıya doğru namaz qılmaq

۷- باب: الصَّلَاةُ إِلَى السَّرِيرِ

۳۱۹ - عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها قَالَتْ: أَعَدَلْتُمُونَا بِالْكَلْبِ وَالْحِمَارِ لَقَدْ رَأَيْتُنِي مُضْطَجِعَةً عَلَى السَّرِيرِ، فَيَجِيءُ النَّبِيُّ ﷺ فَيَتَوَسَّطُ السَّرِيرَ فَيُصَلِّي، فَأَكْرَهُ أَنْ أَسْتَحْهُ فَأَنْسَلُ مِنْ قَبْلِ رَجُلِي السَّرِيرِ حَتَّى أُنْسَلَ مِنْ لِحَافِي. [رواه البخاري: ۵۰۸]

319. Aişə رضي الله عنها demişdir: “Siz bizi it və eşşək ilə eynimi tutursunuz?¹ Halbuki, mən yatağımnda uzanmış ikən Peyğəmbər ﷺ gəlib üzünü yatağın ortasına tərəf tutub namaz qılırdı. Mən (ayağa qalxmaq istədikdə) onunla üzbəüz gəlməyim deyər, taxtın ayaq tərəfindən astaca sürüşüb yorğanımın altından çıxardım. (əl-Buxari, 508)

8-ci fəsil.

Namaz qılan kəs, önündən keçən adamı itələməlidir

۸- باب:

يَرُدُّ الْمُصَلِّيَّ مَنْ مَرَّ بَيْنَ يَدَيْهِ

۳۲۰ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضي الله عنه، أَنَّهُ كَانَ يُصَلِّي فِي يَوْمٍ جُمُعَةٍ إِلَى شَيْءٍ يَسْتَرُهُ مِنَ النَّاسِ، فَأَرَادَ شَابٌّ مِنْ بَنِي أَبِي مُعَيْطٍ أَنْ يَجْتَازَ بَيْنَ يَدَيْهِ فَدَفَعَ أَبُو سَعِيدٍ فِي صَدْرِهِ، فَنَظَرَ الشَّابُّ فَلَمْ يَجِدْ مَسَاعًا إِلَّا بَيْنَ يَدَيْهِ، فَعَادَ لِيَجْتَازَ فَدَفَعَهُ أَبُو سَعِيدٍ أَشَدَّ مِنَ الْأُولَى، فَتَالَ مِنْ أَبِي سَعِيدٍ، ثُمَّ دَخَلَ عَلَى مَرْوَانَ فَشَكَا إِلَيْهِ مَا لَقِيَ مِنْ أَبِي سَعِيدٍ، وَدَخَلَ أَبُو سَعِيدٍ خَلْفَهُ عَلَى مَرْوَانَ فَقَالَ مَا لَكَ وَلَا بَيْنَ أَخِيكَ يَا أَبَا سَعِيدٍ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: «إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ إِلَى شَيْءٍ يَسْتَرُهُ مِنَ النَّاسِ، فَأَرَادَ أَحَدٌ أَنْ يَجْتَازَ بَيْنَ يَدَيْهِ فَلْيُدْفَعْهُ، فَإِنَّ أَبِي فَلْيَقَاتِلْهُ، فَإِنَّمَا هُوَ شَيْطَانٌ». [رواه البخاري: ۵۰۹]

¹ Rəvayətlərin birində deyilir ki, Əsvəd ibn Yezid: “Qadın, it və ya eşşək namaz qılanın qarşısından keçərsə, namazı batil edər” – demiş, Aişə رضي الله عنها də ona etirazını bildirmişdir.

320. Rəvayət edilir ki, Əbu Səid əl-Xudri رضي الله عنه cümə günü (qarşısından) heç kəs keçməsin deyə bir sütrəyə doğru namaz qılarkən əbu Mui qəbiləsindən olan bir cavan oğlan onun önündən keçmək istədi. Əbu Səid onu sinəsindən vurub (kənara) itələdi. Cavan oğlan ətrafa nəzər saldı, lakin onun önündən başqa (keçməyə) bir yol tapmadı. Odur ki, yenidən (onun qabağından) keçməyə cəhd göstərdi. (Bu dəfə) Əbu Səid onu əvvəlkindən də qüvvətlə itələdi. Belə olduğu təqdirdə, o, Əbu Səidi söydü, sonra da (Mədinə valisi olan) Mərvanın yanına gedib Əbu Səidin onunla kobud davranmasından şikayət etdi. Əbu Səid onun dalınca Mərvanın yanına gəldi və (Mərvan) ondan: "Ey Əbu Səid, səninlə qardaşın oğlu arasında nə baş verib?" – deyə soruşdu. Əbu Səid dedi: "Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişəm: "Sizdən biriniz (önündən) keçən olmasın deyə sütrəyə doğru namaz qıldığı zaman kimsə onun qabağından keçmək istəsə, qoy onu itələsin, əgər tərslik edərsə, qoy onunla vuruşsun, çünki o, şeytandır." (əl-Buxari, 509)

9-cu fəsil. Namaz qılanın qabağından keçməyin günahı

۹ – باب: إِيْتِمَ الْمَارُّ بَيْنَ يَدَيِ الْمُصَلِّي

۳۲۱ – عَنْ أَبِي جُهَيْمٍ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «لَوْ يَعْلَمُ الْمَارُّ بَيْنَ يَدَيِ الْمُصَلِّي مَاذَا عَلَيْهِ لَكَانَ أَنْ يَقِفَ أَرْبَعِينَ خَيْرًا لَهُ مِنْ أَنْ يَمُرَّ بَيْنَ يَدَيْهِ». قَالَ الرَّأْوِي: لَا أَدْرِي، أَقَالَ أَرْبَعِينَ يَوْمًا أَوْ شَهْرًا أَوْ سَنَةً. [رواه البخاري: ۵۱۰]

321. Əbu Cuheyim رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Namaz qılanın önündən keçən kimsə nə (qədər günah) qazandığını bilsəydi, (yəqin edərdi ki,) qırx (il, yaxud qırx ay və ya qırx gün yerində) dayanmaq onun üçün namaz qılanın önündən keçməkdən daha yaxşıdır."

Hədisi rəvayət edən (Malik ibn Ənəs) demişdir: "Mən onun qırx gün, yaxud qırx ay və ya qırx il dediyini bilmirəm." (əl-Buxari, 510)

10-cu fəsil. Yatan adamın arxasında namaz qılmaq

۱۰ – باب: الصَّلَاةُ خَلْفَ النَّائِمِ

۳۲۲ – عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي وَأَنَا رَاقِدَةٌ مُعْتَرِضَةٌ عَلَى فِرَاشِهِ، فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يُوتِرَ أَيْقَظَنِي فَأَوْتَرْتُ. [رواه البخاري: ۵۱۲]

322. Aişə رضي الله عنها rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ adətən, mən onun yatağında uzanıb yatmış ikən (məna doğru) namaz qılardı. Vitr namazını qılmaq istədikdə isə məni oyadardı və mən də vitr namazını (onunla birlikdə) qılardım. (əl-Buxari, 512)

11-ci fəsil. (Namaz qılan adamın)

namaz əsnasında körpə qız uşağını qucağında tutması

۱۱ – باب:

إِذَا حَمَلَ جَارِيَةً صَغِيرَةً عَلَى عُنُقِهِ فِي الصَّلَاةِ

۳۲۳ – عَنْ أَبِي قَتَادَةَ الْأَنْصَارِيِّ رضي الله عنه، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُصَلِّي وَهُوَ حَامِلٌ أُمَامَةً بِنْتُ زَيْنَبَ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَلَأَبَى الْعَاصِ بْنِ الرَّبِيعِ بْنِ عَبْدِ شَمْسٍ، فَإِذَا سَجَدَ وَضَعَهَا، وَإِذَا قَامَ حَمَلَهَا. [رواه البخاري: ۵۱۶]

323. Əbu Qətaadə əl-Ənsari رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ qızı Zeynəbin, Əbul-As ibnür-Rəbi ibn Abdüş-Şəmsdən olan qızı Umaməni qucağında tutaraq namaz qıldadı. Peyğəmbər ﷺ səcdəyə gedəndə onu yerə qoyar, ayağa qalxanda isə (yenə) onu qucağına alardı. (əl-Buxari, 516)

12-ci fəsil. Qadın namaz qılan

kimsəyə əziyyət verən şeyi
ondan təmizləyir

۱۲ - باب:

الْمَرْأَةُ تَطْرَحُ عَنِ الْمُصَلِّي شَيْئًا مِنَ الْأَذَى

۳۲۴ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: بَيْنَمَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَائِمٌ يُصَلِّي عِنْدَ الْكَعْبَةِ، وَجَمَعَ قُرَيْشٌ فِي مَجَالِسِهِمْ إِذْ قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ أَلَا تَنْظُرُونَ إِلَى هَذَا الْمَرَأَةِ أَتَيْكُمْ يَقُومُ إِلَى جِزْوَرِ آلِ فُلَانٍ، فَيَعْمِدُ إِلَى فَرْثِهَا وَدَمِهَا وَسَلَاةِهَا فَيَجِيءُ بِهِ، ثُمَّ يُمِهُلُهُ حَتَّى إِذَا سَجَدَ وَضَعَهُ بَيْنَ كَتِفَيْهِ فَأَنْبَعَثَ أَشْقَاهُمْ، فَلَمَّا سَجَدَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَضَعَهُ بَيْنَ كَتِفَيْهِ، وَتَبَتِ النَّبِيُّ ﷺ سَاجِدًا، فَضَحِكُوا حَتَّى مَالَ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ مِنَ الضَّحْكِ، فَأُتِلِقَ مُنْطَلِقٌ إِلَى فَاطِمَةَ عَلَيْهَا السَّلَامُ وَهِيَ جَوِيزِيَّةٌ، فَأَقْبَلَتْ تَسْعَى وَتَبَتِ النَّبِيُّ ﷺ سَاجِدًا حَتَّى أَلْفَتَهُ عَنْهُ، وَأَقْبَلَتْ عَلَيْهِمْ تَسْبِيحُهُمْ، فَلَمَّا قَضَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الصَّلَاةَ قَالَ: «اللَّهُمَّ عَلَيكَ بِقُرَيْشٍ، اللَّهُمَّ عَلَيكَ بِقُرَيْشٍ، اللَّهُمَّ عَلَيكَ بِقُرَيْشٍ» - ثُمَّ سَمَى - اللَّهُمَّ عَلَيكَ بِعَمْرٍو بْنِ هِشَامٍ، وَعُتْبَةَ بْنِ رَبِيعَةَ، وَشَيْبَةَ بْنِ رَبِيعَةَ، وَالْوَلِيدَ بْنَ عُتْبَةَ، وَأُمَيَّةَ بْنَ خَلْفٍ، وَعُقْبَةَ بْنَ أَبِي مُعَيْطٍ، وَعُمَارَةَ بْنَ الْوَلِيدِ». قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: فَوَاللَّهِ لَقَدْ رَأَيْتُهُمْ صَرَغَى يَوْمَ بَدْرٍ، ثُمَّ سَحَبُوا إِلَى الْقَلْبِ قَلْبِ بَدْرٍ، ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «وَأُنْبِئَ أَصْحَابَ الْقَلْبِ لَعْنَةً». [رواه البخاري: ۵۲۰]

324. Abdullah ibn Məsud رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ Kəbənin yanında durub namaz qılırdı, bir dəstə qureyşli də (yaxınlıqda) məclis qurub oturmuşdu. Birdən onlardan biri dedi: “Bu riyakarı görmürsünüzmü?! Hansı biriniz filan qəbilənin (yenicə kəsdiyi) dəvənin yanına gedib, onun mədəsindən çıxanı, qanını və döl qışasını gətirər, sonra (bu riyakar) səcdəyə gedənədək gözləyər və (o səcdədə ikən) bunu onun kürəkləri arasına qoyar? Onların ən bədbəxti oraya gedib (o murdar şeyləri gətirdi) və Peyğəmbər ﷺ səcdəyə qapıldığı zaman bunu onun kürəkləri arasına qoydu. Peyğəmbər ﷺ səcdəyə qapandığı vəziyyətdə qaldı. Müşriklər gülüşdülər, hətta gülməkdən bir-birinin üstünə yıxılmağa başladılar. Bu arada bir nəfər Fatimə əleyhəssəlamın dalınca getdi. O zaman o, hələ balaca qız idi. O tələsik qaçıb (oraya) gəldi. Peyğəmbər ﷺ isə hələ də səcdədə idi. Nəhayət, Fatimə onun belini təmizlədi, sonra da qureyşlilərə tərəf dönüb, onlara təhqiramiz sözlər deməyə başladı. Peyğəmbər ﷺ namazı bitirdikdən sonra dedi: “Allahım, qureyşlilərin bəlasını ver! Allahım, qureyşlilərin bəlasını ver! Allahım, qureyşlilərin bəlasını ver!” Sonra bir-bir onların adlarını sadalayıb dedi: “Allahım, Amr ibn Hişamın, Utbə ibn Rəbiənin, Şeybə ibn Rəbiənin, Vəlid ibn Utbənin, Umeyyə ibn Xələfin, Uqbə ibn Əbu Mutilin və Umarə ibn Vəlidin bəlasını ver!”

Abdullah ibn Məsud رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ dedi: “Allaha and olsun ki, mən Bədr günü onların hamısını (öldürülüb) yerə sərilmiş vəziyyətdə gördüm, sonra onları sürükləyib Bədrdə yerləşən (köhnə) bir quyuya atdılar.” Bundan sonra Peyğəmbər ﷺ dedi: “Quyuya atılanlar lənətə gəldilər.” (əl-Buxari, 520)

³ Burada yalnız kiçik günahların yuyulması nəzərdə tutulur.

Huzeyfə ﷺ dedi: “Ey möminlərin əmiri! O fitnənin sənə heç bir zərəri yoxdur. Çünki sənəninlə onun arasında bağlı bir qapı vardır.” Ömər soruşdu: “(O qapı) sındırılacaq, yoxsa açılacaq?” Huzeyfə: “Sındırılacaq” – deyə cavab verdi. Ömər dedi: “Deməli, (bundan sonra) o heç vaxt bağlanmayacaqdır.”

(Huzeyfədən ﷺ) soruşdular: “Ömər bu qapının (kim olduğunu) bilirdimi?” O dedi: “Bəli, (o, bu həqiqəti) gecədən sonra səhərin açılacağını bildiyi kimi (bilirdi). Mən ona (içində) yalan olmayan bir hədis danışdım.”

Yenə soruşdular: “Bu qapı kim idi?” O dedi: “Bu qapı Ömər (özü idi).” (əl-Buxari, 525)

۳۲۷ - عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَجُلًا أَصَابَ مِنْ امْرَأَةٍ قُبْلَةً، فَأَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَأَخْبَرَهُ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ ﷻ وَأَمَرَ الصَّلَاةَ طَرَفِي النَّهَارِ وَزُلْفَا مِنْ آيِلٍ إِنْ أَحْسَنْتَ يُدْهِبَنَّ السَّيِّئَاتِ ﷻ فَقَالَ الرَّجُلُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَلَيْ هَذَا قَالَ: «لِجَمِيعِ أُمَّتِي كُلِّهِمْ». [رواه البخاري: ۵۲۷]

327. İbn Məsud ﷺ rəvayət edir ki, bir kişi Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib, (naməhrəm) bir qadını öpdüyünü ona xəbər verdi (və bunun nə dərəcədə günah olduğunu öyrənmək istədi). Uca Allah da bu ayəni nazil etdi: “Gündüzün iki başında (əvvəlində və axırında) və gecənin bəzi saatlarında namaz qıl! Həqiqətən, yaxşı işlər pis əməlləri silib aparır.”¹ Kişi soruşdu: “Ey Allahın elçisi! Bu (hökm) yalnız mənə aiddir?” Peyğəmbər ﷺ dedi: “Bu, mənim ümmətimin hamısına aiddir!” (əl-Buxari, 526)

۳۲۸ - عَنْهُ ﷺ فِي رِوَايَةٍ: «لِمَنْ عَمِلَ بِهَا مِنْ أُمَّتِي». [رواه البخاري: ۴۶۸۷]

328. İbn Məsudun ﷺ digər rəvayətində deyilir ki, (Peyğəmbər ﷺ buyurdu): “Ümmətimdən bu ayəyə əməl edəcək kimsələr üçündür.” (əl-Buxari, 4687)

3-cü fəsil. Namazın vaxtında qılınmasının fəziləti

۳- باب: فَضْلُ الصَّلَاةِ لَوْفَتِهَا

۳۲۹ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَأَلْتُ النَّبِيَّ ﷺ أَيُّ الْعَمَلِ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ؟ قَالَ: «الصَّلَاةُ عَلَى وَفْتِهَا». قَالَ ثُمَّ أَيُّ؟ قَالَ: «ثُمَّ بُرُّ الْوَالِدَيْنِ». قَالَ ثُمَّ أَيُّ؟ قَالَ: «الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ». قَالَ: حَدَّثَنِي بِهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، وَلَوْ اسْتَرَدَّاهُ لَرَادَنِي. [رواه البخاري: ۵۲۷]

329. Abdullah ibn Məsud ﷺ rəvayət edir ki, mən Peyğəmbərdən ﷺ soruşdum: “Allahın ən çox sevdiyi (əməl) hansı əməldir?” O buyurdu: “Namazı vaxtlı-vaxtında qılmaq.” Mən dedim: “Sonra hansıdır?” O buyurdu: “Validəynlərin qayğısına qalmaq.” Mən dedim: “Bəs sonra hansıdır?” O buyurdu: “Allah yolunda cihad etmək.”

Abdullah ibn Məsud ﷺ demişdir: “Bunları mənə Peyğəmbər ﷺ dedi. Əgər soruşsaydım, yenə cavab verərdi.” (əl-Buxari, 527)

¹ “Hud” surəsi, 114.

4-cü fəsil. Beş vaxt qılınan namaz

(bu vaxtlar arasında işlənən
günahlar üçün) **kəffarədir**

باب - ٤**الصَّلَاةُ الْخَمْسُ كَفَّارَةٌ**

٣٣٠ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «أَرَأَيْتُمْ لَوْ أَنَّ نَهْرًا بِيَابِ أَحَدِكُمْ، يَغْتَسِلُ فِيهِ كُلَّ يَوْمٍ خَمْسًا، مَا تَقُولُ ذَلِكَ يُبْقِي مِنْ دَرَنِهِ؟» قَالُوا: لَا يُبْقِي مِنْ دَرَنِهِ شَيْئًا، قَالَ: «فَذَلِكَ مِثْلُ الصَّلَاةِ الْخَمْسِ، يَمْحُو اللَّهُ بِهَا الْخَطَايَا». [رواه البخاري: ٥٢٨]

330. Əbu Hureyra ر.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Bir deyın görüm, əgər sizdən birinizin qapısının önündən çay axsaydı, o da hər gün bu çayda beş dəfə yuyunsaydı, onun (bədənində olan) çirkəbdən bir şey qalardımı?” Əs-habələr: “Onun (bədənindəki) çirkəbdən heç nə qalmazdı” – deyə cavab verdikdə Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Beş vaxt qılınan namazların məsəli də buna bənzəyir. Belə ki, Allah bununla günahları silir!” (əl-Buxari, 528)

5-ci fəsil.

**Namaz qılan kimsə öz Rəbbi ﷻ
ilə gizli söhbət edir**

باب - ٥**المُصَلِّي يُنَاجِي رَبَّهُ عَزَّ وَجَلَّ**

٣٣١ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ، «اعْتَدِلُوا فِي السُّجُودِ، وَلَا يَسُطُّ ذِرَاعِيهِ كَالْكَلْبِ، وَإِذَا بَرَقَ فَلَا يَبْزُقَنَّ بَيْنَ يَدَيْهِ وَلَا عَنْ يَمِينِهِ، فَإِنَّهُ يُنَاجِي رَبَّهُ». [رواه البخاري: ٥٣٢]

331. Ənəs ر.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Səcdələrinizi doğru-düzgün yerinə yetirin. Qoy (namaz qılan adam) it kimi dirsəklərini yerə qoymasın və tüpürmək istədikdə nə qabağına, nə də sağ tərəfinə tüpürməsin, çünki (namaz vaxtı) o, öz Rəbbi ilə gizli söhbətə girir.” (əl-Buxari, 532)

**6-cı fəsil. Bərk istilər düşdükdə
zöhr namazının qılınmasını hava
sərinləyəndək təxirə salmaq**

باب - ٦**الإِبْرَادُ بِالظَّهْرِ فِي شِدَّةِ الْحَرِّ**

٣٣٢ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «إِذَا اشْتَدَّ الْحَرُّ فَأَبْرِدُوا بِالصَّلَاةِ، فَإِنَّ شِدَّةَ الْحَرِّ مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ، وَاشْتَكَّتِ النَّارُ إِلَى رَبِّهَا، فَقَالَتْ: يَا رَبِّ أَكَلْتُ بَعْضِي بَعْضًا، فَأَذِنَ لَهَا بِنَفْسَيْنِ نَفْسٍ فِي الشَّتَاءِ، وَنَفْسٍ فِي الصَّيْفِ، فَهُوَ أَشَدُّ مَا تَجِدُونَ مِنَ الْحَرِّ، وَأَشَدُّ مَا تَجِدُونَ مِنَ الزَّمْهَرِيرِ». [رواه البخاري: ٥٣٧]

332. Əbu Hureyra ر.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “(Hava) bərk istiləşdikdə sərin düşənəndək namazı təxirə salın, çünki istilərin artması Cəhənnəmin nəfəs almasına görədir – (bir zaman) Cəhənnəm öz Rəbbinə şikayət edib demişdir: “Ey Rəbbim, bir hissəm digər hissəmi yedi!” Rəbbi də ona iki dəfə nəfəs almağa izn verdi: bir dəfə qışda, bir dəfə də yayda. Bu, sizin *il boyu* gördüyünüz ən şiddətli isti və ən şiddətli soyuqdur.” (əl-Buxari, 537)

۳۳۳ - عَنْ أَبِي ذَرٍّ الْغَفَارِيِّ رضی اللہ عنہ قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم فِي سَفَرٍ، فَأَرَادَ الْمُؤَدُّ أَنْ يُؤَدَّ لِلظُّهْرِ، فَقَالَ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم: «أَبْرِدْ» ثُمَّ أَرَادَ أَنْ يُؤَدَّ، فَقَالَ لَهُ: «أَبْرِدْ» حَتَّى رَأَيْنَا فِيءَ التَّلُولِ. [رواه البخاري: ۵۳۵]

333. Əbu Zərr əl-Ğifari رضی اللہ عنہ rəvayət edir ki, (bir dəfə) biz Peyğəmbərlə صلی اللہ علیہ وسلم birlikdə səfərdə ikən müəzzin zöhr namazı üçün azan vermək istədi. Peyğəmbər صلی اللہ علیہ وسلم (ona): “Sərin düşənədək (gözlə)” – dedi. (Bir müddət) sonra müəzzin (yenidən) azan oxumaq istədikdə Peyğəmbər صلی اللہ علیہ وسلم (yenə): “Sərin düşənədək (gözlə)” – dedi. Biz təpələrin kölgələrinin uzandığını görəndə qədər (gözlədik). (əl-Buxari, 535)

7-ci fəsil. Zöhr namazının vaxtı gün batmağa meyl etdiyi zaman başlayır

۷ - باب :

وَقْتُ الظُّهْرِ عِنْدَ الزَّوَالِ

۳۳۴ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضی اللہ عنہ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم خَرَجَ حِينَ زَاغَتِ الشَّمْسُ فَصَلَّى الظُّهْرَ، فَقَامَ عَلَى الْمِنْبَرِ، فَذَكَرَ السَّاعَةَ، فَذَكَرَ أَنَّ فِيهَا أُمُورًا عَظِيمًا، ثُمَّ قَالَ: «مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَسْأَلَ عَنْ شَيْءٍ فَلْيَسْأَلْ، فَلَا تَسْأَلُونِي عَنْ شَيْءٍ إِلَّا أَخْبَرْتُكُمْ مَا دُمْتُ فِي مَقَامِي هَذَا». فَأَكْثَرَ النَّاسُ فِي الْبُكَاءِ، وَأَكْثَرَ أَنْ يَقُولَ: «سَلُونِي» فَقَامَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ حُدَافَةَ السَّهْمِيُّ فَقَالَ: مَنْ أَبِي قَالَ: «أَبُوكَ حُدَافَةُ». ثُمَّ أَكْثَرَ أَنْ يَقُولَ: «سَلُونِي». فَبَكَى عُمَرُ عَلَى رُكْبَتَيْهِ فَقَالَ: رَضِينَا بِاللَّهِ رَبًّا، وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا، وَبِمُحَمَّدٍ نَبِيًّا. فَسَكَتَ، ثُمَّ قَالَ: «عُرِضَتْ عَلَيَّ الْجَنَّةُ وَالتَّارُ آفًا فِي عُرْضِ هَذَا الْحَائِطِ فَلَمْ أَرَ كَالْخَيْرِ وَالشَّرِّ» [رواه البخاري: ۵۴۰]

334. Ənəs ibn Malik رضی اللہ عنہ rəvayət edir ki, (bir dəfə) gün batmağa meyl edərkən Peyğəmbər صلی اللہ علیہ وسلم (evdən) çıxdı və zöhr namazını qıldı. (Bundan sonra) o, minbərin üstünə qalxıb Qiyamət saatını yada saldı və həmin gün baş verəcək dəhşətli hadisələri xatırlatdı. Sonra dedi: “Kim (məndən) bir şey soruşmaq istəyirsə, qoy soruşsun. Bu yerdə dayandığım müddətədək məndən hər nə soruşsanız, sizə xəbər verəcəyəm.” (Bunu deyəndə) camaat hönkür-hönkür ağlamağa başladı. Peyğəmbər صلی اللہ علیہ وسلم isə: “Məndən soruşun!” – deyə təkrar edirdi. Bu vaxt Abdullah ibn Hüzafə əs-Səhmi ayağa qalxıb: “Mənim atam kimdir?” – deyə soruşdu. Peyğəmbər صلی اللәh علیh vəsəlm: “Sənin atan Hüzafədir” – dedi, sonra (yenə): “Məndən soruşun” – deyə təkrar etməyə başladı. (O, bu sözləri o vaxta qədər təkrar etdi ki, axırda) Ömər diz çöküb dedi: “Biz Allahın Rəbb, İslamın din və Muhəmmədin peyğəmbər olduğundan razıyıq!” Bundan sonra Peyğəmbər صلی اللہ علیہ وسلم (bir qədər) susdu. Sonra dedi: “İndicə bu divarda mənə Cənnət və Cəhənnəm göstərildi. Mən belə bir xeyir və belə bir şəər (Cənnət kimi heyrətamiz və Cəhənnəm kimi qorxunc bir şey) görməmişdim.” (əl-Buxari, 540)

۳۳۵ - عَنْ أَبِي بَرْزَةَ رضی اللہ عنہ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم يُصَلِّي الصُّبْحَ وَأَحْدُنَا يَعْرِفُ جَلِيسَهُ، وَيَقْرَأُ فِيهَا مَا بَيْنَ السَّيِّئِ إِلَى الْمَائَةِ، وَيُصَلِّي الظُّهْرَ إِذَا زَالَتِ الشَّمْسُ، وَالْعَصْرَ وَأَحْدُنَا يَذْهَبُ إِلَى أَقْصَى الْمَدِينَةِ ثُمَّ يَرْجِعُ وَالشَّمْسُ حَيَّةٌ، وَكَسَبْتُ مَا قَالَ فِي الْمَغْرِبِ، وَلَا يُبَالِي بِتَأْخِيرِ الْعِشَاءِ إِلَى ثُلْثِ اللَّيْلِ. ثُمَّ قَالَ: إِلَى شَطْرِ اللَّيْلِ. [رواه البخاري: ۵۴۱]

335. Əbu Bərzə رضی اللہ عنہ rəvayət edir ki, Peyğəmbər صلی اللہ علیہ وسلم sübh namazını bitirdikdən sonra hər birimiz yanında oturanın üzünü seçə bilirdi; o (bu namazda) altmışdan yüzə qədər ayə oxuyardı; zöhr namazını isə gün batmağa meyl etdiyi vaxt qılırdı; əsr namazını (qıldırıqdan sonra), birimiz Mədinənin lap kənarına gedib-qayıdar, qünəş isə hələ də (adamı) yandırırdı.

(Əbu Minhəl ر.ه) demişdir: “Mən (Əbu Bərzənin ر.ه) məğrib namazı haqqında dediyini unuttum.”

(Əbu Bərzə ر.ه) demişdir: “Peyğəmbər ﷺ işa namazını gecənin (ilk) üçdə birinə qədər, hətta gecənin yarısındanək yubatmağın fərqlinə varmazdı.” (əl-Buxari, 541)

8-ci fəsil. Zöhr namazını əsr namazınadək təxirə salmaq

۸- باب: تَأْخِيرُ الظُّهْرِ إِلَى الْعَصْرِ

۳۳۶ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ر.ه: أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ صَلَّى بِالْمَدِينَةِ سَبْعًا وَثَمَانِيَا الظُّهْرَ وَالْعَصْرَ، وَالْمَغْرِبَ وَالْعِشَاءَ. [رواه البخاري: ۵۴۳]

336. İbn Abbas ر.ه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ Mədinədə zöhrlə əsr, məğriblə işa-nı (birləşdirərək) yeddi rükət və səkkiz rükət namaz qıldı.¹ (əl-Buxari, 543)

9-cu fəsil. Əsr namazının vaxtı

۹- باب: وَقْتُ الْعَصْرِ

۳۳۷ - عَنْ سَيَّارِ بْنِ سَلَامَةَ قَالَ دَخَلْتُ أَنَا وَأَبِي عَلَى أَبِي بَرزَةَ الْأَسْلَمِيِّ ر.ه، فَقَالَ لَهُ أَبِي: كَيْفَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي الْمَكْتُوبَةَ فَقَالَ كَانَ يُصَلِّي الْهَجِيرَ الَّتِي تَدْعُونَهَا الْأُولَى حِينَ تَذْخُضُ الشَّمْسُ، وَيُصَلِّي الْعَصْرَ، ثُمَّ يَرْجِعُ أَحَدُنَا إِلَى رَحْلِهِ فِي أَقْصَى الْمَدِينَةِ وَالشَّمْسُ حَيَّةٌ - وَنَسِيتُ مَا قَالَ فِي الْمَغْرِبِ - وَكَانَ يَسْتَحِبُّ أَنْ يُؤَخَّرَ الْعِشَاءَ الَّتِي تَدْعُونَهَا الْعَتَمَةُ، وَكَانَ يَكْرَهُ التَّوَمَّ قَبْلَهَا وَالْحَدِيثَ بَعْدَهَا، وَكَانَ يَنْفَتِلُ مِنْ صَلَاةِ الْغَدَاةِ حِينَ يَعْرِفُ الرَّحْلُ جَلِيسَهُ، وَيَقْرَأُ بِالسَّيِّئِينَ إِلَى الْمَائَةِ. [رواه البخاري: ۵۴۷]

337. Səyyar ibn Səlamə ر.ه demişdir: “Mən atamla barəbər Əbu Bərzə əl-Əsləminin ر.ه yanına daxil oldum və atam ondan: “Peyğəmbər ﷺ vacib buyrulmuş namazları necə qılardı?” – deyə soruşdu. O dedi: “Sizin ulə² adlandırdığınız zöhr namazını günəş batmağa meyl etdiyi vaxt qılardı. Əsr namazını qıldırıqdan sonra birimiz Mədinənin lap kənarında olan evinə qayıdar, qünəş isə hələ də (adamı) yandırardı. (Ravi deyir ki,) mən (Əbu Bərzənin) məğrib namazı haqqında dediyini unutmuşam. (Əbu Bərzə rəvayətinə davam edib dedi): “Peyğəmbər ﷺ sizin ətəmə³ adlandırdığınız işa namazını (gecənin yarısındanək) yubatmağı sevər, bu namazdan əvvəl yatmağı və ondan sonra danışmağı xoşlamazdı. Sübh namazını isə hər kəs yanında oturanın üzünü aydın seçə bildiyi bir vaxtda bitirər və (bu namazda) altmışdan yüzə qədər ayə oxuyardı.” (əl-Buxari, 547)

¹ Bir çox məşhur alimlər bu hədisi izah edərkən demişlər ki, zəruri halda namazları birləşdirmək caizdir, lakin bu, adət halını almamalıdır. Çünki Peyğəmbər ﷺ daim hər bir namazı öz vaxtında qılmışdır. Peyğəmbərin ﷺ leysan yağışlar yağdıqda, təhlükə olduqda, səfərdə və başqa bu kimi müstəsna hallarda namazları birləşdirməsi, onun ümmətinə çətinlik yaratmaq istəmədiyinə dəlalət edir. İmam Muslimin bu xüsusda rəvayət etdiyi hədisdə Səid ibn Cübeyr ibn Abbasdan: “Nə üçün Peyğəmbər ﷺ belə etmişdir?” - deyə soruşduqda ibn Abbas demişdir: “O, ümmətdən heç kəsi çətinliyə salmaq istəmədiyi üçün belə etmişdir.”

² “Ulə” – birinci deməkdir. Mərac gecəsində Peyğəmbərimizə ﷺ gündəlik beş vaxt namaz qılmaq vacib buyrulduqdan sonra onun Cəbrail ر.ه ilə birlikdə qıldığı ilk namaz zöhr namazı olmuşdur. Elə bu səbəbdən də əshabələr bu namazı “ulə” adlandırırdılar.

³ “Ətəmə” – gecənin birinci üçdə bir hissəsi.

۳۳۸ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كُنَّا نُصَلِّي الْعَصْرَ ثُمَّ يَخْرُجُ الْإِنْسَانُ إِلَى بَنِي عَمْرِو بْنِ عَوْفٍ فَيَجِدُهُمْ يُصَلُّونَ الْعَصْرَ. [رواه البخاري: ۵۴۸]

338. Ənəs ibn Malik رəvayət edir ki, biz əsr namazını qıldıqdan sonra adam Amr ibn Əuf qəbiləsinə gedib onların həmin namazı qıldığını görə bilərdi. (əl-Buxari, 548)

۳۳۹ - عَنْهُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي الْعَصْرَ وَالشَّمْسُ مُرْتَفَعَةٌ حَيَّةٌ، فَيَذْهَبُ الذَّاهِبُ إِلَى الْعَوَالِي فَيَأْتِيهِمْ وَالشَّمْسُ مُرْتَفَعَةٌ، وَبَعْضُ الْعَوَالِي مِنَ الْمَدِينَةِ عَلَى أَرْبَعَةِ أَمْيَالٍ أَوْ نَحْوِهِ. [رواه البخاري: ۵۵۰]

339. Ənəs ibn Malik رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ günəş yüksəklikdə olduğu və (adamı) yandırdığı vaxtda əsr namazını qılardı. (Namazdan sonra) Əvaliyə¹ getmək istəyən kəs (oraya) gedər və günəş hələ yüksəklikdə olduğu vaxtda onların yanına qayıdardı. Hərçənd ki, Əvalinin bəzi yerləri Mədinənin dörd milli-yində və ya buna yaxın məsafədə yerləşirdi. (əl-Buxari, 550)

10-cu fəsil. Əsr namazını buraxanların günahı

۱۰ - باب: إِيْمٌ مَنْ فَاتَتْهُ الْعَصْرُ

۳۴۰ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «الَّذِي تَفَوُّتُهُ صَلَاةُ الْعَصْرِ كَأَنَّمَا وُتِرَ أَهْلُهُ وَمَالُهُ». [رواه البخاري: ۵۵۲]

340. İbn Ömər رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Əsr namazını buraxan adam ailəsini və malını itirmiş kimidir.” (əl-Buxari, 552)

11-ci fəsil. Əsr namazını qılmayan kimsələr

۱۱ - باب: مَنْ تَرَكَ الْعَصْرَ

۳۴۱ - عَنْ بُرَيْدَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ قَالَ فِي يَوْمٍ ذِي غَيْمٍ: بَكَرُوا بِصَلَاةِ الْعَصْرِ فَإِنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «مَنْ تَرَكَ صَلَاةَ الْعَصْرِ فَقَدْ حَبَطَ عَمَلُهُ». [رواه البخاري: ۵۵۳]

341. Rəvayət edilir ki, hava buludlu olduğu bir gündə Bureydə رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Əsr namazını qılmayan kimsənin əməli puç olar.” (əl-Buxari, 553)

12-ci fəsil. Əsr namazının fəziləti

۱۲ - باب: فَضْلُ صَلَاةِ الْعَصْرِ

۳۴۲ - عَنْ حَرِيرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كُنَّا عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ فَظَلَّ إِلَى الْقَمَرِ لَيْلَةً فَقَالَ: «إِنَّكُمْ سَتَرُونَ رَبَّكُمْ كَمَا تَرَوْنَ هَذَا الْقَمَرَ لَا تُضَامُونَ فِي رُؤْيَاهِ، فَإِنْ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ لَا تُغْلَبُوا عَلَى صَلَاةٍ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا فَافْعَلُوا». ثُمَّ قَرَأَ: ﴿وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوبِ﴾. [رواه البخاري: ۵۵۴]

¹ Əvali – Mədinənin ətrafında olan yaşayış yerləri.

² Burada erkən deyildikdə namazı ilk vaxtında qılmaq nəzərdə tutulur.

342. Cərir ﷺ rəvayət edir ki, (bədr)¹ gecəsi biz Peyğəmbərin ﷺ yanında ikən o, aya baxıb dedi: “Siz bu ayı gördüyünüz kimi, Rəbbinizi də (öz gözünüzlə) görəcək və Ona baxmaq üçün bir-birinizə mane olmayacaqsınız. Əgər gün doğmamışdan və batmamışdan əvvəl sizi namaz² qılmaqdan yayındıracaq (işlərdən) çəkinə bilərsinizsə, çəkinin.” Sonra o (bu ayəni) oxudu: **“Gün doğmamışdan əvvəl və batmamışdan əvvəl Rəbbini həmd ilə təriflə!”**³ (əl-Buxari, 554)

۳۴۳ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «يَتَعَايُونَ فِيكُمْ مَلَائِكَةٌ بِاللَّيْلِ وَمَلَائِكَةٌ بِالنَّهَارِ، وَيَجْتَمِعُونَ فِي صَلَاةِ الْفَجْرِ وَصَلَاةِ الْعَصْرِ، ثُمَّ يَخْرُجُ الَّذِينَ بَاثُوا فِيكُمْ، فَيَسْأَلُهُمْ وَهُوَ أَعْلَمُ بِهِمْ كَيْفَ تَرَكْتُمْ عِبَادِي فَيَقُولُونَ تَرَكْنَاهُمْ وَهُمْ يُصَلُّونَ، وَأَتَيْنَاهُمْ وَهُمْ يُصَلُّونَ». [رواه البخاري: ۵۵۵]

343. Əbu Hureyra ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Bir dəstə mələk gecələr, bir dəstə mələk də gündüzlər növbə ilə sizin yanınıza gəlir, onlar sübh və əsr namazlarında bir yerə toplanırlar. Bundan sonra gecəni⁴ sizin aranızda keçirən mələklər (səməyə) qalxır və Allah onlardan: “Siz Mənim qullarımı nə vəziyyətdə tərk etmisiniz?” – deyər soruşur, halbuki O, qullarının (nə etdiklərini) daha yaxşı bilir. Bununla belə onlar deyirlər: “Biz onları namaz qıldıkları halda tərk etdik, yanlarına gəldikdə də onlar namaz qıldılar.” (əl-Buxari, 555)

13-cü fəsil. Gün batmamışdan əvvəl əsr namazının bir rükətinə yetişən kimsə

باب ۱۳ -

مَنْ أَذْرَكَ رَكْعَةً مِنَ الْعَصْرِ قَبْلَ الْغُرُوبِ

۳۴۴ - عَنْهُ ﷺ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِذَا أَذْرَكَ أَحَدُكُمْ سَجْدَةً مِنْ صَلَاةِ الْعَصْرِ قَبْلَ أَنْ تَغْرُبَ الشَّمْسُ فَلَيْتُمْ صَلَاتُهُ، وَإِذَا أَذْرَكَ سَجْدَةً مِنْ صَلَاةِ الصُّبْحِ قَبْلَ أَنْ تَطْلُعَ الشَّمْسُ فَلَيْتُمْ صَلَاتُهُ». [رواه البخاري: ۵۵۶]

344. Əbu Hureyra ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Sizdən biriniz gün batmamışdan əvvəl əsr namazının bir rükətini qılmağa müvəffəq olarsa, qoy namazını tamamlasın, (həmçinin) gün doğmamışdan əvvəl sübh namazının bir rükətini qılmağa müvəffəq olarsa, qoy namazını tamamlasın.” (əl-Buxari, 556)

۳۴۵ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «إِنَّمَا يَقَاؤُكُمْ فِيمَا سَلَفَ قَبْلَكُمْ مِنَ الْأَمَمِ كَمَا بَيَّنَّ صَلَاةَ الْعَصْرِ إِلَى غُرُوبِ الشَّمْسِ، أَوْ تَى أَهْلَ التَّوْرَةِ التَّوْرَةَ فَعَمِلُوا حَتَّى إِذَا انْتَصَفَ النَّهَارُ

¹ Bu gecənin məhz bədr gecəsi olduğu Muslimin Səhih əsərində rəvayət edilmişdir. Burada bədr deyildikdə qəməri aylarda ayın on dördüncü gecəsi qəsd edilir. Elə buna görə də on dörd gecəlik, yəni tam dairə şəklində düşmüş aya bədrələnmiş ay deyilir.

² Burada sübh və əsr namazları nəzərdə tutulur.

³ “Qaf” surəsi, 39.

⁴ Hədisdə: “gecəni sizin aranızda keçirən mələklər” – deyildikdə təkcə onlar deyil, habelə gündüzlər möminlərin arasında olub növbəsi yetişdikdən sonra səməyə qalxan mələklər də nəzərdə tutulur. Bu izah ibn Xuzeymənin “Səhih” əsərində mötəbər isnadla rəvayət edilən hədisdə öz təsdiqini tapmışdır. Bu hədisdə Peyğəmbər ﷺ demişdir: “...onlar sübh namazında bir yerə toplandıqdan sonra gecəni sizin aranızda keçirən mələklər səməyə qalxır, qalanları isə sizin aranızda qalırlar, habelə əsr namazında bir yerə toplandıqdan sonra gündüzü sizin aranızda keçirən mələklər səməyə qalxır, qalanları isə sizin aranızda qalırlar...” (Fəthul-Bari, 2/330).

عَجَزُوا، فَأَعْطُوا قِيرَاطًا قِيرَاطًا، ثُمَّ أُوتِيَ أَهْلُ الْإِنْجِيلِ الْإِنْجِيلَ فَعَمِلُوا إِلَى صَلَاةِ الْعَصْرِ، ثُمَّ عَجَزُوا، فَأَعْطُوا قِيرَاطًا قِيرَاطًا، ثُمَّ أُوتِيَ الْقُرْآنَ فَعَمِلْنَا إِلَى غُرُوبِ الشَّمْسِ، فَأَعْطَيْنَا قِيرَاطَيْنِ قِيرَاطَيْنِ، فَقَالَ أَهْلُ الْكُتَابِ أَيْ رَبَّنَا أَعْطَيْتَ هَؤُلَاءَ قِيرَاطَيْنِ قِيرَاطَيْنِ، وَأَعْطَيْتَنَا قِيرَاطًا قِيرَاطًا، وَنَحْنُ كُنَّا أَكْثَرَ عَمَلًا، قَالَ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ هَلْ ظَلَمْتُمْ مَنَ أَجْرِكُمْ مَنَ شَيْءٍ قَالُوا لَا، قَالَ فَهُوَ فَضْلِي أُوتِيَهُ مَنَ أَشَاءَ». [رواه البخاري: ٥٥٧]

345. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Ömər رضي الله عنه Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişdir: “Sizdən öncə gəlib-getmiş ümmətlərin (dünyada qaldığı müddətlə) müqayisədə sizin qaldığınız müddət əsr namazından gün batana qədər olan vaxt kimidir. Tövrat əhlinə Tövrat verilmişdi və onlar (Allahın hökmlərinə) riayət edirdilər. Nəhayət, günortaya yetişdikdə yorulub əldən düşdülər və buna görə də onlara bir karat¹ (mükafat) verildi. İncil əhlinə də İncil verilmişdi; onlar əsr namazınadək (Allahın hökmlərinə) riayət etdilər və axırda yorulub əldən düşdülər, buna görə də onlara bir karat (mükafat) verildi. Daha sonra bizə Quran verildi və biz gün batınadək (Allahın hökmlərinə) riayət etdik, buna görə də bizə iki karat (mükafat) verildi. Belə olduqda hər iki Kitab əhli deyəcək: “Ey Rəbbimiz! Sən onlara iki karat, bizə isə bir karat verdin. Halbuki biz onlardan daha çox əməl etmişik.” Qüdrətli və Böyük Allah buyuracaq: “Məgər Mən sizə mükafat verdikdə sizə qarşı haqsızlıq etmişəm?” Onlar: “Xeyr!”– deyə cavab verəcəklər. Onda Allah buyuracaq: “Bu, Mənim lütfümdür, onu istədiyimə verirəm.” (əl-Buxari, 557)

14-cü fəsil.

١٤ - باب: وَقْتُ الْمَغْرِبِ

Məğrib namazının vaxtı

٣٤٦ - عَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ قَالَ: كُنَّا نُصَلِّي الْمَغْرِبَ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فَيَنْصَرِفُ أَحَدُنَا وَإِنَّهُ لَيَنْصِرُ مَوَاقِعَ تَبْلِهِ. [رواه البخاري: ٥٥٩]

346. Rafi ibn Xədic رضي الله عنه rəvayət edir ki, biz Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə məğrib namazını qıldıqdan sonra (hər) birimiz namazdan çıxar və atdığı oxun düşdüyü yeri görə bilərdi. (əl-Buxari, 559)

٣٤٧ - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي الظُّهْرَ بِالْهَاجِرَةِ، وَالْعَصْرَ وَالشَّمْسُ نَقِيَّةً، وَالْمَغْرِبَ إِذَا وَجَبَتْ، وَالْعِشَاءَ أَحْيَانًا وَأَحْيَانًا، إِذَا رَأَاهُمْ اجْتَمَعُوا عَجَلًا، وَإِذَا رَأَاهُمْ أَبْطَأُوا آخَرَ، وَالصُّبْحَ كَانُوا، أَوْ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّيَهَا بَعْلَسَ. [رواه البخاري: ٥٦٠]

347. Cabir ibn Abdullah رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ zöhr namazını günorta vaxtı, əsr namazını günəş hələ parlaq ikən, məğrib namazını günəş batdıqda, işa namazını isə hərdən (ilk vaxtında), hərdən də (axır vaxtında) qılırdı. Gör-səydi ki camaat (məscidə) toplaşmış, (namazı) erkən qılırdı, görəndə ki onlar yubanırlar, (onu) gec qılırdı. Sübh namazını isə onlar (yaxud Peyğəmbər ﷺ) ala-qaranlıqda qılırdı. (əl-Buxari, 560)

¹ Burada karat deyildikdə Qiyamət günü əməlisaleh mömin insanların payına düşən mükafat nəzərdə tutulur. Əslində, bir karat daniqin yarısına, daniq isə dirhəmin altıda birinə bərabərdir.

15-ci fəsil.

**Məğrib namazını işa namazı
adlandırmaq istəməyən kimsə**

۱۵- باب:

مَنْ كَرِهَ أَنْ يُقَالَ لِلْمَغْرِبِ الْعِشَاءُ

۳۴۸ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ الْمُزَنِيِّ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «لَا تَغْلِبَنَّكُمْ الْأَعْرَابُ عَلَى اسْمِ صَلَاتِكُمُ الْمَغْرِبِ». قَالَ: وَتَقُولُ الْأَعْرَابُ هِيَ الْعِشَاءُ. [رواه البخاري: ۵۶۳]

348. Abdullah (ibn Müğəffəl) əl-Muzəni رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Qətiyyən bədəvilərin məğrib namazının adı ilə bağlı (adətinə) uymayın.” (Ravi) demişdir: “Bədəvilər (məğrib namazına): –Bu, işa namazıdır,– deyirlər”. (əl-Buxari, 563)

16-cı fəsil.

İsha namazının fəziləti

۱۶- باب: فَضْلُ الْعِشَاءِ

۳۴۹ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: أَعْتَمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَيْلَةً بِالْعِشَاءِ، وَذَلِكَ قَبْلَ أَنْ يَفْشُوَ الْإِسْلَامُ، فَلَمْ يَخْرُجْ حَتَّى قَالَ عُمَرُ نَامَ النِّسَاءُ وَالصَّبِيَّانُ. فَخَرَجَ فَقَالَ لِأَهْلِ الْمَسْجِدِ: «مَا يَنْتَظِرُهَا أَحَدٌ مِنْ أَهْلِ الْأَرْضِ غَيْرُكُمْ». [رواه البخاري: ۵۶۶]

349. Aişə رəvayət edir ki, (bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ İslam hələ (Mədinədən kənara) yayılmadığı bir dövrdə, işa namazını (gecənin ilk üçdə birinədək) gecikdirdi və Ömər: “Qadınlar və uşaqlar artıq yatıblar”– deməyincə, (evdən) çıxmadı. (Yalnız bundan) sonra bayıra çıxdı və məsciddəkilərə dedi: “Sizdən başqa yer üzündə yaşayanlardan heç bir kimsə (bu saatda) işa namazını gözləmir.” (əl-Buxari, 566)

۳۵۰ - عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كُنْتُ أَنَا وَأَصْحَابِي الَّذِينَ قَدَمُوا مَعِيَ فِي السَّفِينَةِ نُزُولًا فِي بَقِيعِ بَطْحَانَ، وَالنَّبِيُّ ﷺ بِالْمَدِينَةِ، فَكَانَ يَتَنَوَّبُ النَّبِيُّ ﷺ عِنْدَ صَلَاةِ الْعِشَاءِ كُلَّ لَيْلَةٍ نَفَرٍ مِنْهُمْ، فَوَافَقَنَا النَّبِيُّ ﷺ أَنَا وَأَصْحَابِي وَلَهُ بَعْضُ الشُّغْلِ فِي بَعْضِ أَمْرِهِ فَأَعْتَمَ بِالصَّلَاةِ حَتَّى أَبْهَارَ اللَّيْلِ، ثُمَّ خَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ فَصَلَّى بِهِمْ، فَلَمَّا قَضَى صَلَاتَهُ قَالَ لِمَنْ حَضَرَهُ: «عَلَى رَسُولِكُمْ، أَبْشِرُوا إِنَّ مِنْ نِعْمَةِ اللَّهِ عَلَيْكُمْ أَنَّهُ لَيْسَ أَحَدٌ مِنَ النَّاسِ يُصَلِّي هَذِهِ السَّاعَةَ غَيْرُكُمْ». أَوْ قَالَ: «مَا صَلَّى هَذِهِ السَّاعَةَ أَحَدٌ غَيْرُكُمْ». لَا يَذَرِي أَى الْكَلِمَتَيْنِ قَالَ. قَالَ أَبُو مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: فَرَجَعْنَا فَرَجَعْنَا بِمَا سَمِعْنَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. [رواه البخاري: ۵۶۷]

350. Rəvayət edilir ki, Əbu Musa رəvayət edir ki, “Mən və mənimlə birlikdə (Yəmən-dən) gəmidə gəlmiş yoldaşlarım (bir müddət) Buthan vadisində qaldıq. O zaman Peyğəmbər ﷺ Mədinədə idi. Bizlərdən bəziləri hər gecə işa namazı vaxtı növbə ilə Peyğəmbərin ﷺ yanına gedərdi. (Bir gecə) mən yoldaşlarımla Peyğəmbərin ﷺ yanına gəldikdə o özünə aid olan bir işlə məşğul idi. Buna görə də namazı gecə yarısındanək gecikdirdi. Sonra (evindən) çıxıb camaata namaz qıldırı. Namazını bitirdikdən sonra orada olanlara dedi: “Tələsməyin! Sevinin! Həqiqətən də, Allahın sizə olan lütfündəndir ki, sizdən başqa yer üzündə yaşayanlardan heç kəs (bu saatda) işa namazını qılmır (və ya sizdən başqa heç kəs bu vaxt namaz qılmır).”

(Rəvayətçi) onun bu sözlərdən hansı birini söylədiyini bilmirdi.
Əbu Musa dedi: “Biz Peyğəmbərdən ﷺ eşitdiyimizə sevindik və (yerimizə) qayıtdıq.” (əl-Buxari, 567)

17-ci fəsil.

Gözlərindən yuxu tökülən kimsənin işa namazından qabaq yatması

۱۷- باب:

النَّوْمُ قَبْلَ الْعِشَاءِ لِمَنْ غَلَبَ

۳۵۱ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: أَعْتَمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِالْعِشَاءِ حَتَّى نَادَاهُ عُمَرُ الصَّلَاةَ، نَامَ النِّسَاءُ وَالصَّبِيَّانُ. فَخَرَجَ فَقَالَ: «مَا يَنْتَظَرُهَا أَحَدٌ مِنْ أَهْلِ الْأَرْضِ غَيْرُكُمْ». قَالَتْ: وَلَا يُصَلِّي يَوْمَئِذٍ إِلَّا بِالْمَدِينَةِ، وَكَانُوا يُصَلُّونَ فِيمَا بَيْنَ أَنْ يَغِيبَ الشَّفَقُ إِلَى ثُلُثِ اللَّيْلِ الْأَوَّلِ. [رواه البخاري: ۵۶۹]

351. Aişə ر.əvayət edir ki, (bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ işa namazını (gecənin ilk üçdə birinədək) gecikdirdi və Ömər: “Qadınlar və uşaqlar artıq yatıblar” – deyə (onu) çağırdı. Bundan sonra Peyğəmbər ﷺ bayıra çıxıb dedi: “Sizdən başqa yer üzündə yaşayanlardan heç bir kimsə (bu saatda) işa namazını gözləmir.”

O zamanlar Mədinədən başqa heç bir yerdə (açıq şəkildə) namaz qılınmırdı. Onlar bu namazı günəşin şəfəqi yox olduğu andan gecənin ilk üçdə birinə qədər olan vaxt ərzində qıldılar. (əl-Buxari, 569)

۳۵۲ - وَ فِي رِوَايَةٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: فَخَرَجَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَيْهِ الْآنَ، يَقْطُرُ رَأْسُهُ مَاءً، وَاضِعًا يَدَهُ عَلَى رَأْسِهِ فَقَالَ: «لَوْلَا أَنْ أَشُقَّ عَلَى أُمَّتِي لَأَمَرْتُهُمْ أَنْ يُصَلُّوهَا هَكَذَا». وَ حَكَى ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: كَيْفَ وَضَعَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى رَأْسِهِ يَدَهُ: فَبَدَّ بَيْنَ أَصَابِعِهِ شَيْئًا مِنْ تَبْدِيدٍ، ثُمَّ وَضَعَ أَطْرَافَ أَصَابِعِهِ عَلَى قَرْنِ الرَّأْسِ، ثُمَّ ضَمَّهَا يُمِرُّهَا كَذَلِكَ عَلَى الرَّأْسِ حَتَّى مَسَّتْ إِبْهَامُهُ طَرَفَ الْأُذُنِ مِمَّا يَلِي الْوَجْهَ عَلَى الصَّدْغِ وَنَاحِيَةِ اللَّحْيَةِ، لَا يَقْصُرُ وَلَا يَنْطُشُ إِلَّا كَذَلِكَ. [رواه البخاري: ۵۷۱]

352. İbn Abbasdan ر.əvayət gələn başqa bir rəvayətdə o demişdir: “Peyğəmbər ﷺ bayıra çıxdı – o, sanki indi də gözlərim önündədir, başından su damcılayırdı, əlini də başına qoymuşdu. O buyurdu: “Əgər ümmətimə çətin olmasaydı, bu namazı məhz bu vaxtda qılmağı onlara əmr edərdim.”

İbn Abbas ر.əvayət Peyğəmbərin ﷺ əlini öz başına necə qoyduğunu izah edib demişdir: “O, barmaqlarını bir qədər aralayıb sonra barmaq uclarını başının yan tərəfinə qoydu, daha sonra barmaqlarını birləşdirib baş barmağı gicgahla saqqalın birləşdiyi tərəfdən qulaq mərcəyinə dəyənədək başına çəkdi. O, bunu nə tələsik, nə də yavaş etdi.” (əl-Buxari, 571)

18-ci fəsil.

İsha namazının vaxtı gecə yarısına qədərdir

۱۸- باب:

وَقْتُ الْعِشَاءِ إِلَى نِصْفِ اللَّيْلِ

۳۵۳ - وَ رَوَى أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ هَذَا الْحَدِيثَ فَقَالَ فِيهِ: كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى وَبِصٍ خَاتَمِهِ لَيْتَنِيذٍ. [رواه البخاري: ۵۷۲]

353. Ənəs ibn Malik ☺ bu hədisi rəvayət etdikdə demişdir: “Mən o gecə Peyğəmbərin ☺ barmağındakı üzüyün parlادığını, sanki indi də görürəm.” (əl-Buxari, 572)

19-cu fəsil. Sübh namazının fəziləti

۱۹ – باب: فَضْلُ صَلَاةِ الْفَجْرِ

۳۵۴ – عَنْ أَبِي مُوسَى ☺، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ☺ قَالَ: «مَنْ صَلَّى الْبُرْدَيْنِ دَخَلَ الْجَنَّةَ». [رواه البخاري: ۵۷۴]

354. Əbu Musa ☺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ☺ demişdir: “Kim sübh və əsr namazlarını qılarsa, Cənnətə girər.” (əl-Buxari, 574)

20-ci fəsil. Sübh namazının vaxtı

۲۰ – باب: وَقْتُ الْفَجْرِ

۳۵۵ – عَنْ أَنَسٍ ☺: أَنَّ زَيْدَ بْنِ ثَابِتٍ ☺ حَدَّثَهُ، أَنَّهُمْ تَسَحَّرُوا مَعَ النَّبِيِّ ☺ ثُمَّ قَامُوا إِلَى الصَّلَاةِ. قُلْتُ كَمْ كَانَ بَيْنَهُمَا؟ قَالَ: قَدَرُ خَمْسِينَ أَوْ سِتِينَ – يَعْنِي آيَةً. [رواه البخاري: ۵۷۵]

355. Ənəs ☺ rəvayət edir ki, Zeyd ibn Sabit ☺ ona Peyğəmbərlə ☺ birlikdə səhur yeməyini¹ yediklərini, sonra da namaz qılmağa durduqlarını xəbər vermişdir.

(Ənəs ☺ deyir): “Mən ondan soruşdum: “Səhurla namaz arasında nə qədər (vaxt) var idi?” O dedi: “(Bu vaxt ərzində) əlli və ya altmış ayə oxumaq olardı.” (əl-Buxari, 575)

۳۵۶ – عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ ☺ قَالَ: كُنْتُ أَتَسَحَّرُ فِي أَهْلِي ثُمَّ يَكُونُ سُرْعَةً بِي أَنْ أُدْرِكَ صَلَاةَ الْفَجْرِ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ☺. [رواه البخاري: ۵۷۷]

356. Rəvayət edilir ki, Səhl ibn Səd ☺ demişdir: “Mən əhli-əyalımla səhur yeməyini yeyərdim, sonra da sübh namazını Peyğəmbərlə ☺ birlikdə qılmağa çatmaq üçün tələsərdim.” (əl-Buxari, 577)

21-ci fəsil. Sübh namazından sonra günəş (üfüqdən) yüksələ-nədək namaz qılmağın (hökmü)

۲۱ – باب: الصَّلَاةُ بَعْدَ الْفَجْرِ حَتَّى تَرْتَفِعَ الشَّمْسُ

۳۵۷ – عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ☺ قَالَ: شَهِدَ عِنْدِي رَجُلٌ مَرَضِيٌّ وَأَرْضَاهُمْ عِنْدِي عُمْرٌ، أَنَّ النَّبِيَّ ☺ نَهَى عَنِ الصَّلَاةِ بَعْدَ الصُّبْحِ حَتَّى تَشْرُقَ الشَّمْسُ، وَبَعْدَ الْعَصْرِ حَتَّى تَغْرُبَ. [رواه البخاري: ۵۸۱]

357. Rəvayət edilir ki, İbn Abbas ☺ demişdir: “(Dininə) sədiq möminlər və mənəm üçün onların ən sədiqi sayılan Ömər ☺ mənəm yanımda şahidlik etdilər ki, Peyğəmbər ☺ sübh namazından sonra günəş (üfüqdə bir nizə hündürlüyünə) qalxana qədər və əsr namazından sonra günəş batana-dək (nafilə) namazı qılmağı qadağan etmişdi.” (əl-Buxari, 581)

¹ Oruc tutan müsəlmanın səhər-səhər dan yeri sökülməmişdən əvvəl yediyi yemək.

۳۵۸ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «لَا تَحْرَوْا بِصَلَاتِكُمْ طُلُوعَ الشَّمْسِ وَلَا غُرُوبَهَا». [رواه البخاري: ۵۸۲]

358. İbn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Namazınızı günəşin çıxdığı və batdığı vaxta saxlamayın.” (əl-Buxari, 582)

۳۵۹ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِذَا طَلَعَ حَاجِبُ الشَّمْسِ فَأَخْرُوا الصَّلَاةَ حَتَّى تَرْتَفِعَ، وَإِذَا غَابَ حَاجِبُ الشَّمْسِ فَأَخْرُوا الصَّلَاةَ حَتَّى تَغِيبَ». [رواه البخاري: ۵۸۳]

359. İbn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Günəşin qövsü (üfüqdə) göründüyü zaman o, (bir nizə hündürlüyünə) qalxanadək namazı təxirə salın və günəşin qövsü batdığı zaman o, gözdən itənədək namazı təxirə salın.” (əl-Buxari, 583)

۳۶۰ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ بَيْعَتَيْنِ وَعَنْ لَيْسَتَيْنِ تَقْدَمُ وَزَادَ فِي هَذِهِ الرُّوَايَةِ: وَعَنْ صَالَتَيْنِ نَهَى عَنِ الصَّلَاةِ بَعْدَ الْفَجْرِ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ، وَبَعْدَ الْعَصْرِ حَتَّى تَغْرُبَ الشَّمْسُ. [رواه البخاري: ۵۸۴]

360. (Əvvəldə keçən hədisdə¹) Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət etmişdir ki, Peyğəmbər ﷺ alışı-verişin iki növünü və geyim qaydasının iki üsulunu qadağan etmişdir.

Bu hədisə əlavə edib demişdir: “İki (vaxtda) namaz qılmağı da qadağan etmişdir: sübh namazından sonra günəş (üfüqdə bir nizə hündürlüyünə) qalxana qədər və əsr namazından sonra günəş batanadək (namaz qılmağı qadağan etmişdir).” (əl-Buxari, 584)

22-ci fəsil.

Günəş batmamışdan əvvəl namaz qılınmamalıdır

۲۲ - باب:

لَا يَتَحَرَّى الصَّلَاةَ قَبْلَ غُرُوبِ الشَّمْسِ

۳۶۱ - عَنْ مُعَاوِيَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: إِنَّكُمْ لَتُصَلُّونَ صَلَاةً، لَقَدْ صَحِبْنَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَمَا رَأَيْنَاهُ يُصَلِّيْهَا، وَلَقَدْ نَهَى عَنْهُمَا، يَعْنِي الرُّكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْعَصْرِ. [رواه البخاري: ۵۸۷]

361. Rəvayət edilir ki, Müaviyə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ (əsrdən sonra iki rükət namaz qılanlara) demişdir: “Siz elə bir namaz qılırsınız ki, biz Peyğəmbərin رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ yanında ikən onun (belə vaxtda) namaz qıldığını görməmişik. O, bunu, – yəni əsrdən sonra iki rükət namaz qılmağı qadağan etmişdi.” (əl-Buxari, 587)

23-cü fəsil. Əsr namazından sonra, vaxtı keçmiş və digər bu kimi namazların qılınması

۲۳ - باب:

مَا يُصَلِّي بَعْدَ الْعَصْرِ مِنَ الْفَوَائِتِ وَنَحْوِهَا

۳۶۲ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: وَالَّذِي ذَهَبَ بِهِ مَا تَرَكَهُمَا حَتَّى لَقِيَ اللَّهَ، وَمَا لَقِيَ اللَّهَ تَعَالَى حَتَّى ثَقُلَ عَنِ الصَّلَاةِ، وَكَانَ يُصَلِّي كَثِيرًا مِنْ صَلَاتِهِ قَاعِدًا، يَعْنِي الرُّكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْعَصْرِ، وَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّيْهُمَا، وَلَا يُصَلِّيْهُمَا فِي الْمَسْجِدِ مَخَافَةَ أَنْ يُثْقَلَ عَلَى أُمَّتِهِ، وَكَانَ يُحِبُّ مَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ. [رواه البخاري: ۵۹۰]

¹ 241-ci hədisə bax.

362. Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Peyğəmbəri ﷺ (Öz yanına) aparan Allaha and olsun ki, o, Allaha qovuşanadək bu iki rükəti tərək etmədi, bu namazı (ayaq üstə) qılmaq ona ağır gələnədək (qocalıq onu haqlayanadək) Uca Allaha qovuşmamışdı, çox vaxt o, namazını – yəni əsrdən sonra (qıldığı) iki rükət namazı oturan yerdə qıldırı, Peyğəmbər ﷺ bu iki rükəti (evdə) qıldırı; o, ümmətinə çətin olacağından ehtiyat etdiyi üçün bu iki rükəti məsciddə qılmazdı və onların (işini) yüngülləşdirən hər şeyi sevərdi. (əl-Buxari, 590)

۳۶۳ - عَنْهَا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: رَكَعَتَانِ لَمْ يَكُنْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدْعُهُمَا سِرًّا وَلَا عَلَانِيَةً رَكَعَتَانِ قَبْلَ صَلَاةِ الصُّبْحِ، وَرَكَعَتَانِ بَعْدَ الْعَصْرِ. [رواه البخاري: ۵۹۲]

363. Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “İki rükət (namaz) vardır ki, Peyğəmbər ﷺ nə gizləndə, nə də aşkarda – heç vaxt onları buraxmamışdır: iki rükət sübh namazından əvvəl, iki rükət də əsr namazından sonra.” (əl-Buxari, 592)

24-cü fəsil. (Namazın) vaxtı keçdikdən sonra azan vermək

۲۴ - باب: الْأَذَانُ بَعْدَ ذَهَابِ الْوَقْتِ

۳۶۴ - عَنْ أَبِي قَتَادَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَرْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ لَيْلَةً فَقَالَ بَعْضُ الْقَوْمِ لَوْ عَرَسْتَ بِنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: «أَخَافُ أَنْ تَنَامُوا عَنِ الصَّلَاةِ». قَالَ بِلَالٌ أَنَا أَوْفَقُكُمْ. فَاضْطَجَعُوا وَأَسْتَدَّ بِلَالٌ ظَهْرَهُ إِلَى رَاحِلَتِهِ، فَعَلَبَتْهُ عَيْنَاهُ فَنَامَ، فَاسْتَيْقَظَ النَّبِيُّ ﷺ وَقَدْ طَلَعَ حَاجِبُ الشَّمْسِ فَقَالَ: «يَا بِلَالُ أَيْنَ مَا قُلْتَ». قَالَ: مَا أَلْقَيْتُ عَلَى نَوْمَةٍ مِثْلُهَا قَطُّ. قَالَ: «إِنَّ اللَّهَ قَبَضَ أَرْوَاحَكُمْ حِينَ شَاءَ، وَرَدَّهَا عَلَيْكُمْ حِينَ شَاءَ، يَا بِلَالُ فَمَ أَذَنْ فَأَذِّنَ بِالنَّاسِ بِالصَّلَاةِ». فَتَوَضَّأَ فَلَمَّا ارْتَفَعَتِ الشَّمْسُ وَابْيَاضَتْ قَامَ فَصَلَّى. [رواه البخاري: ۵۹۵]

364. Rəvayət edilir ki, Əbu Qətadə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Bir gecə biz Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə səfərdə olarkən bəzi adamlar dedilər: “Ey Allahın elçisi, bizə dincimizi almağa izn versəydin, (yaxşı olardı).” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Qorxuram ki, namaz vaxtı yatıb qalasınız.” Bilal: “Mən sizi oyadaram” – dedi. Beləliklə, hamı uzanıb yatdı. Bilal kürəyini öz dəvəsinə söykədi (ki, yatmasın,) lakin onu da yuxu apardı. Nəhayət, Peyğəmbər ﷺ günəşin qövsü üfүqdə göründüyü vaxt oyandı və: “Ey Bilal, hanı verdiyin söz?” – deyər soruşdu. Bilal dedi: “Mən heç vaxt belə bərk yatmamışdım.” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Allah istədiyi vaxt canınızı alır və istədiyi vaxt da onu sizə qaytarır. Ey Bilal, qalx camaatı namaza çağır.” Bundan sonra Peyğəmbər ﷺ dəstəmaz aldı və günəş artıq üfүqdən qalxıb parıldamağa başladıqdan sonra qalxıb namaz qıldı. (əl-Buxari, 595)

25-ci fəsil. (Namazın) vaxtı keçdikdən sonra camaata namaz qıldırın kimsə

۲۵ - باب: مَنْ صَلَّى بِالنَّاسِ جَمَاعَةً بَعْدَ ذَهَابِ الْوَقْتِ

۳۶۵ - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ جَاءَ يَوْمَ الْخَنْدَقِ بَعْدَ مَا غَرَبَتِ الشَّمْسُ، فَجَعَلَ يَسُبُّ كُفَّارَ قُرَيْشٍ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا كَذْتُ أُصَلِّيَ الْعَصْرَ حَتَّى كَادَتِ الشَّمْسُ تَغْرُبُ. قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «وَاللَّهِ مَا صَلَّيْتُهَا». فَقُمْنَا إِلَى بَطْحَانَ، فَتَوَضَّأَ لِلصَّلَاةِ، وَتَوَضَّأْنَا لَهَا فَصَلَّى الْعَصْرَ بَعْدَ مَا غَرَبَتِ الشَّمْسُ، ثُمَّ صَلَّى بَعْدَهَا الْمَغْرِبَ. [رواه البخاري: ۵۹۶]

365. Cabir ibn Abdullah رحمته الله rəvayət edir ki, Xəndək döyüşü əsnasında Ömər ibn Xəttab gün batandan sonra (müsəlmanların yanına) qayıtdı və Qureyş kafirlərini söyməyə başladı. Sonra dedi: “Ya Rəsulullah, mən əsr namazını gün batana yaxın qıldım.” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Vallahi, mən əsr namazını hələ qılmamışam.” Sonra biz Buthana yollandıq. (Orada) Peyğəmbər ﷺ dəstəmaz aldı və biz də namaz qılmaq üçün dəstəmaz aldığımız. Gün batandan sonra o, əsr namazını, arxasınca da məğrib namazını qıldırdı. (əl-Buxari, 596)

26-cı fəsil. Namazını unudan kimsə, yadına düşən kimi onu qılmalıdır

باب - ٢٦

مَنْ نَسِيَ صَلَاةً فَلْيُصَلِّ إِذَا ذَكَرَهَا

٣٦٦ - عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «مَنْ نَسِيَ صَلَاةً فَلْيُصَلِّ إِذَا ذَكَرَهَا، لَا كَفَّارَةَ لَهَا إِلَّا ذَلِكَ: ﴿وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي﴾». [رواه البخاري: ٥٩٧]

366. Ənəs ibn Malik رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Kim namazını unudara, qoy yadına düşən kimi onu qılsın. Unudulan namazın bundan başqa kəffərəsi yoxdur.” (Uca Allah buyurur): “Məni xatırlamaq üçün namaz qıl!” (əl-Buxari, 597)

27-ci fəsil

باب - ٢٧

٣٦٧ - عَنْهُ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «لَمْ تَزَالُوا فِي صَلَاةٍ مَا انتَظَرْتُمُ الصَّلَاةَ». [رواه البخاري: ٦٠٠]

367. Ənəs ibn Malik رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Siz namazı gözlədiyiniz müddətdə namaz qılmış hesab olunursunuz.”¹ (əl-Buxari, 600)

28-ci fəsil

باب - ٢٨

٣٦٨ - عَنْ بَنِي عُمَرَ رضي الله عنهم قَالَ: صَلَّى النَّبِيُّ ﷺ صَلَاةَ الْعِشَاءِ فِي آخِرِ حَيَاتِهِ، فَلَمَّا سَلَّمَ قَامَ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ: «أَرَأَيْتَكُمْ لِيَلْتَكُمُ هَذِهِ فَإِنْ رَأَسَ مِائَةً لَا يَبْقَى مِمَّنْ هُوَ الْيَوْمَ عَلَى ظَهْرِ الْأَرْضِ أَحَدٌ». يُرِيدُ بِذَلِكَ أَنَّهَا تَخْرِمُ ذَلِكَ الْقُرْنَ. [رواه البخاري: ٦٠١]

368. İbn Ömər رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ ömrünün axırında bizə işə namazını qıldırdı və salam verdikdən sonra ayağa qalxıb dedi: “Bilirsinizmi bu gecə hansı gecədir? Həqiqətən, yüz ilin tamamında bu gün yer üzündə olanlardan heç bir kimsə qalmayacaq.”²

Bunu deyəndə o, həmin gecədən etibarən yüz ilin tamamını qəsd edirdi. (əl-Buxari, 601)

٣٦٩ - عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ رضي الله عنه، أَنَّ أَصْحَابَ الصُّفَّةِ كَانُوا أَنْاسًا فَقَرَاءَ، وَأَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «مَنْ كَانَ عَنْدهُ طَعَامٌ اثْنَيْنِ فَلْيَذْهَبْ بِثَالِثٍ، وَإِنْ أَرْبَعٍ فَخَامِسٍ أَوْ سَادِسٍ». وَأَنَّ أَبَا بَكْرٍ جَاءَ بِثَلَاثَةٍ فَأَنْطَلَقَ النَّبِيُّ ﷺ

¹ Yəni bir o qədər savab qazanırsınız.

² Düz yüz il keçdikdən sonra hicrətin 110-cu ilində Peyğəmbərin ﷺ Əbu Tufeyl Amir ibn Vasilə əl-Leysi رضي الله عنه adlı sonuncu əshabəsi vəfat etmişdir.

بِعَشْرَةٍ، قَالَ فَهُوَ أَنَا وَأَبِي وَأُمِّي، فَلَا أَذْرَى قَالَ وَأَمْرَأَتِي وَخَادِمٌ بَيْنَنَا وَبَيْنَ بَيْتِ أَبِي بَكْرٍ. وَإِنَّ أَبَا بَكْرٍ تَعَشَّى عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ ثُمَّ لَبِثَ حَيْثُ صَلَّيْتُ الْعِشَاءَ، ثُمَّ رَجَعَ فَلَبِثَ حَتَّى تَعَشَّى النَّبِيُّ ﷺ فَجَاءَ بَعْدَ مَا مَضَى مِنَ اللَّيْلِ مَا شَاءَ اللَّهُ، قَالَتْ لَهُ امْرَأَتُهُ وَمَا حَبَسَكَ عَنْ أَصْيَافِكَ، أَوْ قَالَتْ ضَيْفَكَ، قَالَ أَوْ مَا عَشَيْتِيهِمْ قَالَتْ أَبُورَا حَتَّى تَجِيءَ، قَدْ عَرَضُوا فَأَبُورَا. قَالَ فَلَهَبْتُ أَنَا فَاحْتَبَأْتُ فَقَالَ يَا غُنْثَرُ، فَجَدَّعَ وَسَبَّ، وَقَالَ كُلُوا لَا هَيْبًا. فَقَالَ وَاللَّهِ لَا أَطْعَمُهُ أَبَدًا، وَإِيمُ اللَّهِ مَا كُنَّا نَأْخُذُ مِنْ لُقْمَةٍ إِلَّا رَبًّا مِنْ أَسْفَلِهَا أَكْثَرَ مِنْهَا. قَالَ يَعْنِي حَتَّى شَبِعُوا وَصَارَتْ أَكْثَرَ مِمَّا كَانَتْ قَبْلَ ذَلِكَ، فَنَظَرَ إِلَيْهَا أَبُو بَكْرٍ فَإِذَا هِيَ كَمَا هِيَ أَوْ أَكْثَرَ مِنْهَا. فَقَالَ لَامْرَأَتِهِ يَا أُخْتُ بَنِي فِرَاسٍ مَا هَذَا قَالَتْ لَا وَفَرَّةٌ عَيْنِي لَهَى الْآنَ أَكْثَرَ مِنْهَا قَبْلَ ذَلِكَ بِنِثْلَثَ مَرَّاتٍ. فَأَكَلَ مِنْهَا أَبُو بَكْرٍ وَقَالَ إِنَّمَا كَانَ ذَلِكَ مِنَ الشَّيْطَانِ - يَعْنِي يَمِينُهُ - ثُمَّ أَكَلَ مِنْهَا لُقْمَةً، ثُمَّ حَمَلَهَا إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَأَصْبَحَتْ عِنْدَهُ، وَكَانَ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمٍ عَقْدٌ، فَمَضَى الْأَجَلَ، فَفَرَقْنَا اثْنَا عَشَرَ رَجُلًا، مَعَ كُلِّ رَجُلٍ مِنْهُمْ أَنَاسٌ، اللَّهُ أَعْلَمُ كَمْ مَعَ كُلِّ رَجُلٍ فَأَكَلُوا مِنْهَا أَجْمَعُونَ، أَوْ كَمَا قَالَ. [رواه البخاري: ٦٠٢]

369. Rəvayət edilir ki, Abdur-Rəhman ibn Əbu Bəkr رضي الله عنه demişdir: “Süffə¹ əhli kasıb adamlar idi. (Odur ki,) Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Kimin iki nəfərlik yeməyi varsa, qoy üçüncü bir adamı da (yeməyə) dəvət etsin, əgər dörd nəfərlikdirsə, beşincisini və ya altıncısını da (yeməyə çağırırsın).” Əbu Bəkr üç nəfəri, Peyğəmbər ﷺ isə on nəfəri (evinə) apardı. Mən, anam və atam (bir evdə yaşayırdıq). (Hədisin rəvisi demişdir ki, mən Abdur-Rəhmanın:) “Arvadım və Əbu Bəkrə qulluq edən xidmətçim də” deyib-demədiyini xatırlamıram.

(Abdur-Rəhman رضي الله عنه deyir ki): “Əbu Bəkr Peyğəmbərin ﷺ yanında axşam yeməyini yedi, sonra da işə namazını qılana qədər gözlədi. Daha sonra geri qayıdıb Peyğəmbər ﷺ axşam yeməyini yeyənə qədər orada qaldı və gecənin bir hissəsi keçdikdən sonra evinə gəldi. Arvadı ondan soruşdu: “Qonaqlarının yanına gəlməyə sənə nə mane oldu?” O dedi: “Olmaya, onlara şam yeməyi verməmişəm?” Arvadı dedi: “Onlar sən gələndə (yemək) istəmədilər, qabaqlarına yemək qoyuldu, lakin imtina etdilər.”

(Abdur-Rəhman رضي الله عنه deyir ki: “Mən (atamın qorxusundan) qaçıb gizləndim.” Atam isə: “Ay həşərat!” – deyər qışqırıb (məni) danladı. (Yemək süfrəyə gətirildikdən sonra) dedi: “Yeyin, onsuz da canınıza sinməyəcək! Vallahi, mən o yeməkdən yeməyəcəyəm!”

(Abdur-Rəhman رضي الله عنه) deyir ki: “Allaha and olsun ki, biz (hər dəfə) bir loxma götürdükcə altından (yemək) daha da artırdı. Nəhayət, hamı yeyib doydu və yemək əvvəlkindən daha çox oldu. Əbu Bəkr yeməyə baxıb onun olduğu kimi qaldığını və ya daha da artdığını görəndə arvadına dedi: “Ey Firas oğullarının bacısı, bu nədir?” Qadın dedi: “Gözün aydın! İndi yemək əvvəlkindən üç dəfə artıq olmuşdur!” Beləliklə, Əbu Bəkr رضي الله عنه də o yeməkdən yedi və (yeməyə toxunmayacağına dair) and içməsinə qəsd edərək: “Bu, şeytanın işidir” – dedi. O, yeməkdən bir loxma da yedikdən sonra onu Peyğəmbərin ﷺ yanına apardı və yemək səhərə qədər onun yanında qaldı. (O vaxta qədər) bizimlə bir qəbilə arasında saziş bağlanmışdı ki, artıq onun müddəti bitmişdi. Biz (bu qəbilədən) on iki nəfər seçdik; (onlardan) hər birinin yanında Allaha məlum olan sayda adamlar var idi, onların hamısı bu xörəkdən yedi” və ya buna bənzər bir söz dedi. (əl-Buxari, 602)

¹ Süffə – Peyğəmbər ﷺ məscidinin içində, üstü talvarla örtülmüş bir yerdir. Mədinədə ev-əşiyi və mal-mülkü olmayan əshabələr burada qalırdılar. Bu səbəbdən də onlara süffə əhli deyirdilər.

١٠ - كِتَابُ الْأَذَانِ

10 – Azan kitabı

1-ci fəsil. Azanın başlanması

١ - باب: بَدْءُ الْأَذَانِ

٣٧٠ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا كَانَ يَقُولُ: كَانَ الْمُسْلِمُونَ حِينَ قَدَمُوا الْمَدِينَةَ يَجْتَمِعُونَ فَيَتَحَيَّنُونَ الصَّلَاةَ، لَيْسَ يُنَادَى لَهَا، فَتَكَلَّمُوا يَوْمًا فِي ذَلِكَ، فَقَالَ بَعْضُهُمْ اتَّخَذُوا نَاقُوسًا مِثْلَ نَاقُوسِ النَّصَارَى. وَقَالَ بَعْضُهُمْ بَلْ بُوْقًا مِثْلَ قَرْنِ الْيَهُودِ. فَقَالَ عُمَرُ أَوَّلًا تَبْعَثُونَ رَجُلًا يُنَادِي بِالصَّلَاةِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «يَا بِلَالُ قُمْ فَنَادِ بِالصَّلَاةِ». [رواه البخاري: ٦٠٤]

370. İbn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət edir ki, müsəlmanlar Mədinəyə hicrət etdikdən sonra (əvvəl-əvvəl) namaz vaxtını təqribi hesablayıb bir yerə toplaşardılar. Çünki o vaxt heç kəs (camaatı) namaza çağırırmıdı. Bir gün müsəlmanlar bu haqda söhbət açdılar və onların bəzisi dedi: “Xristianlar kimi zəng çalın.” Bəziləri də: “Yox, yəhudilər kimi buynuzabənzər bir alətdən istifadə edin” – dedi. Ömər isə dedi: “Bəlkə bir adam təyin edəsiniz (camaatı) namaza çağırsın?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Ey Bilal, qalx, (camaatı) namaza çağır!” (əl-Buxari, 604)

2-ci fəsil. Azanın (sözlərinin) iki dəfə təkrar edilməsi

٢ - باب: الْأَذَانُ مَثْنَى مَثْنَى

٣٧١ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَمَرَ بِلَالٌ أَنْ يَشْفَعَ الْأَذَانَ وَأَنْ يُؤْتَرَ الْإِقَامَةَ إِلَّا الْإِقَامَةَ. [رواه البخاري: ٥٠٦]

371. Rəvayət olunur ki, Ənəs رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Bilala azanın sözlərini cüt sayda, iqaməni isə “qad qamətiş-saləh” sözləri istisna olmaqla, tək sayda oxumaq əmr edilmişdi.” (əl-Buxari, 506)

3-cü fəsil. Azanın fəziləti

٣ - باب: فَضْلُ التَّأْذِينِ

٣٧٢ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ أَدْبَرَ الشَّيْطَانُ وَلَهُ ضُرَاطٌ حَتَّى لَا يَسْمَعَ التَّأْذِينَ، فَإِذَا قُضِيَ النَّدَاءُ أَقْبَلَ، حَتَّى إِذَا نُتِيبَ بِالصَّلَاةِ أَدْبَرَ، حَتَّى إِذَا قُضِيَ التَّنَوُّبُ أَقْبَلَ حَتَّى يَخْطُرَ بَيْنَ الْمَرْءِ وَنَفْسِهِ، يَقُولُ اذْكُرْ كَذَا، اذْكُرْ كَذَا لِمَا لَمْ يَكُنْ يَذْكُرُ، حَتَّى يَظُلَّ الرَّجُلُ لَا يَذْكُرُ كَمْ صَلَّى». [رواه البخاري: ٦٠٨]

372. Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Namaz üçün azan verildə şeytan bərkdən yel buraxaraq qaçır ki, bu çağırışı eşitməsin, azan qurtarıqda isə geri qayıdır. İqamə verildə yenə dönüb qaçır, iqamə bitdikdə isə geri qayıdır və nəhayət, insanla onun qəlbi arasında dayanıb ona: “Filan şeyi və filan şeyi yadına sal” – deyərək (namazı qurtarana qədər) onun yadına düşmədiyi şeyləri ona təlqin edir. Axırda o adam neçə (rükət) qıldığını (yadına sal) bilmir”. (əl-Buxari, 608)

4-cü fəsil. Azanın uca səslə oxunması

٤ - باب: رَفْعُ الصَّوْتِ بِالنِّدَاءِ

٣٧٣ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضي الله عنه قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «إِنَّهُ لَا يَسْمَعُ مَدَى صَوْتِ الْمُؤَذِّنِ حِينَ وَلَا إِنْسٍ وَلَا شَيْءٍ إِلَّا شَهِدَ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ». [رواه البخاري: ٦٠٩]

373. Rəvayət edilir ki, Əbu Səid əl-Xudri رضي الله عنه demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitdim: “Müəzzinin səsinə eşidən elə bir cin, elə bir insan və elə bir məxluq yoxdur ki, Qiyamət günü ona şahidlik etməsin.” (əl-Buxari, 609)

5-ci fəsil. Azan qan tökülməsinin qarşısını alır

٥ - باب: مَا يُخَفِّنُ بِالْأَذَانِ مِنَ الدَّمَاءِ

٣٧٤ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ إِذَا غَزَا بِنَا قَوْمًا لَمْ يَكُنْ يَغْزُو بِنَا حَتَّى يُصْبِحَ وَيَنْظُرَ، فَإِنْ سَمِعَ أَذَانًا كَفَّ عَنْهُمْ، وَإِنْ لَمْ يَسْمَعْ أَذَانًا أَعَارَ عَلَيْهِمْ. [رواه البخاري: ٦١٠]

374. Ənəs ibn Malik رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ hər hansı bir qövmün üstünə getdikdə səhər açılanadək onlara hücum etməyib gözləyərdi – əgər (oradan) azan səsi eşitsəydi, (onlarla vuruşmaqdan) vaz keçər, azan eşitməsəydi, onlara hücum edərdi. (əl-Buxari, 610)

6-cı fəsil.

Adam müəzzinin səsinə eşitdikdə nə deməlidir

٦ - باب:

مَا يَقُولُ إِذَا سَمِعَ الْمُنَادِي

٣٧٥ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضي الله عنه، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «إِذَا سَمِعْتُمُ النَّدَاءَ فَقُولُوا مِثْلَ مَا يَقُولُ الْمُؤَذِّنُ». [رواه البخاري: ٦١١]

375. Əbu Səid əl-Xudri رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Azanı eşidəndə müəzzinin dediklərini təkrar edin.” (əl-Buxari, 611)

٣٧٦ - عَنْ مُعَاوِيَةَ رضي الله عنه مِثْلَهُ إِلَى قَوْلِهِ: «وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ» وَلَمَّا قَالَ: «حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ» قَالَ: لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ» وَقَالَ هَكَذَا سَمِعْنَا نَبِيَّكُمْ ﷺ يَقُولُ. [رواه البخاري: ٦١٢]

376. Rəvayət edilir ki, Müaviyə رضي الله عنه (müəzzinin dediklərini): “Əşhədu ənnə Muhəmmədən rəsulullah” ¹ sözlərinə qədər təkrar etdi və (müəzzin): “Hayyə ələs-saləh” ² deyəndə o: “Lə həulə və lə quvvətə illə billəh” ³ dedi. Axırda da buyurdu: “Biz Peyğəmbərimizin ﷺ belə dediyini eşitmişik.” (əl-Buxari, 612)

¹ Yəni, mən şahidlik edirəm ki, Muhəmməd Allahın elçisidir.

² Yəni, namaza tələsin!

³ Yəni, qüdrət və güc yalnız Allahdadır!

**7-ci fəsil. Azan bitdikdən sonra
oxunan dua**

۷- باب: الدُّعَاءُ عِنْدَ النَّدَاءِ

۳۷۷ - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «مَنْ قَالَ حِينَ يَسْمَعُ النَّدَاءَ اللَّهُمَّ رَبِّ هَذِهِ الدَّعْوَةُ التَّامَّةُ وَالصَّلَاةُ الْقَائِمَةُ آتَ مُحَمَّدًا الْوَسِيلَةَ وَالْفَضِيلَةَ وَابْعَثْهُ مَقَامًا مَحْمُودًا الَّذِي وَعَدْتُهُ، حَلَّتْ لَهُ شَفَاعَتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ». [رواه البخاري: ۶۱۴]

377. Cabir ibn Abdullah رضي الله عنه rəvayət edir ki, mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitdim: “Hər kim azanı eşitdikdə: “Allahummə Rəbbə həzihid-dəvətit-tammə, vəs-səlatil qaimə, ati Muhəmmədən-il-vəsilitə vəl-fədilətə, vəb'ashu məqamən məhmudənilləzi vəadtəhu”¹– desə, Qiyamət günü mənim şafaətimə qovuşar. (əl-Buxari, 614)

**8-ci fəsil. Azan vermək üçün
püşk atmaq²**

۸- باب: الاستِهَامُ فِي الْأَذَانِ

۳۷۸ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «لَوْ يَعْلَمُ النَّاسُ مَا فِي النَّدَاءِ وَالصَّفِّ الْأَوَّلِ، ثُمَّ لَمْ يَجِدُوا إِلَّا أَنْ يَسْتَهْمُوا عَلَيْهِ لَاسْتَهْمُوا، وَلَوْ يَعْلَمُونَ مَا فِي التَّهَجِيرِ لَاسْتَبَقُوا إِلَيْهِ، وَلَوْ يَعْلَمُونَ مَا فِي الْعَتَمَةِ وَالصُّبْحِ لَأَتَوْهُمَا وَلَوْ حَبَوًّا». [رواه البخاري: ۶۱۵]

378. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitdim: “Əgər insanlar azan (verməyin) və (namazda) birinci sırada (durmağın nə qədər xeyirli və bərəkətli) olduğunu bilsəydilər və (buna nail olmaq üçün) püşk atmaqdan başqa bir çarə tapmasaydılar, hökmən püşk atardılar; əgər onlar namazın vaxtı yetişən kimi onu qılmağın (nə qədər xeyirli və bərəkətli) olduğunu bilsəydilər, onu yerinə yetirmək üçün bir-birini ötüb keçməyə çalışardılar; və əgər onlar işə və sübh namazlarını (camaatla birgə) qılmağın (nə qədər xeyirli və bərəkətli) olduğunu bilsəydilər, bu namazları qılmaq üçün dizləri üstündə sürünə-sürünə də olsa (məscidə) gələrdilər.” (əl-Buxari, 615)

**9-cu fəsil. Namaz vaxtının yetiş-
diyini kor adama xəbər verən
olarsa, onda o da azan verə bilər**

۹- باب:

أَذَانُ الْأَعْمَى إِذَا كَانَ لَهُ مَنْ يُخْبِرُهُ

۳۷۹ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «إِنَّ بَلَاءًا يُؤْذَنُ لَيْلٍ، فَكُلُّوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يُنَادِيَ ابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ». قَالَ: وَكَانَ رَجُلًا أَعْمَى لَا يُنَادِي حَتَّى يُقَالَ لَهُ أَصْبَحْتَ أَصْبَحْتَ. [رواه البخاري: ۶۱۷]

379. İbn Ömər رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Bilal gecə azan verir. Siz ibn Ummu Məktum azan verənədək yeyin-için.”

¹ Tərcüməsi: “Bu tam dəvətin və qılınacaq namazın Rəbbi olan Allahım! Muhəmmədə vasitəçilik haqqı və fəzilət ver. Onu vəd etdiyin təriflənən məqama çatdır.”

² Bir mübahisəni həll etmək, yaxud bir şeyə haqqı olduğunu və ya bir şeyin üsul və qaydasını müəyyən etmək üçün eyni cür nişanlar arasından bəxtəbəxt götürülən nişan. O dövrdə ərəblər oxların üstündə adlarını yazardılar, sonra da onlardan birini çəkərdilər.

(Bu hədisi rəvayət edən ravilərdən biri) demişdir: “İbn Ummu Məktum kor idi və ona: “Səhər açılır, səhər açılır” deyilməyincə o, azan oxumazdı.” (əl-Buxari, 617)

10-cu fəsil. Dan yeri söküldükdən sonra azan vermək

۱۰ - باب: الْأَذَانُ بَعْدَ الْفَجْرِ

۳۸۰ - عَنْ حَفْصَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ إِذَا اعْتَكَفَ الْمُؤَذِّنُ لِلصُّبْحِ وَبَدَأَ الصُّبْحُ صَلَّى رَكَعَتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ قَبْلَ أَنْ تُقَامَ الصَّلَاةُ. [رواه البخاري: ٦١٨]

380. Həfsə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا rəvayət edir ki, müəzzin sübh namazı üçün azan verib qurtaranda və artıq dan yeri söküləndə Peyğəmbər ﷺ iqamədən əvvəl iki xəfif rükətli namaz qılardı.” (əl-Buxari, 618)

11-ci fəsil. Dan yeri sökülmə- mişdən əvvəl azan vermək

۱۱ - باب: الْأَذَانُ قَبْلَ الْفَجْرِ

۳۸۱ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «لَا يَمْنَعَنَّ أَحَدُكُمْ أَوْ أَحَدًا مِنْكُمْ أَذَانَ بِلَالٍ مِنْ سَحُورِهِ، فَإِنَّهُ يُؤَذِّنُ - أَوْ يُنَادِي - بِلَيْلٍ، لِيَرْجِعَ قَائِمَكُمْ وَلِيُنَبِّهَ نَائِمَكُمْ، وَلَيْسَ أَنْ يَقُولَ الْفَجْرُ أَوْ الصُّبْحُ». وَقَالَ بِأَصَابِعِهِ وَرَفَعَهَا إِلَى فَوْقِ وَطَاطَأٍ إِلَى أَسْفَلٍ حَتَّى يَقُولَ هَكَذَا. وَقَالَ يُشِيرُ بِسَبَابَتَيْهِ إِحْدَاهُمَا فَوْقَ الْأُخْرَى ثُمَّ مَدَّهَا عَنْ يَمِينِهِ وَشِمَالِهِ. [رواه البخاري: ٦٢١]

381. Abdullah ibn Məsud رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Bilalın azan oxuması sizə səhur yeməyinizi yeməyə mane olmamalıdır. Çünki o, gecə namazını qılanlarınızı xəbərdar etmək və yatanlarınızı oyatmaq üçün gecə vaxtı azan verir. Bu isə dan yerinin sökülməsi və ya sübh namazının vaxtının başlanması demək deyildir.” (Bunu deyəndən sonra) o, barmaqlarını yuxarı qaldırıb aşağı endirərək işarə etdi.

(Hədisi danışan ravi) şəhadət barmağını orta barmağının üstünə qoyduqdan sonra onları özündən sağa və sola işarə etdi.¹ (əl-Buxari, 621)

12-ci fəsil. Hər kim istəsə, iki azan² arasında namaz qıla bilər

۱۲ - باب:

بَيْنَ كُلِّ أَذَانَيْنِ صَلَاةٌ لِمَنْ شَاءَ

۳۸۲ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُعَفَّلٍ الْمُرْنِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «بَيْنَ كُلِّ أَذَانَيْنِ صَلَاةٌ - ثَلَاثًا - لِمَنْ شَاءَ» وَفِي رَوَايَةٍ: «بَيْنَ كُلِّ أَذَانَيْنِ صَلَاةٌ، بَيْنَ كُلِّ أَذَانَيْنِ صَلَاةٌ» ثُمَّ قَالَ فِي الثَّالِثَةِ: «لِمَنْ شَاءَ». [رواه البخاري: ٦٢٧]

382. Abdullah ibn Müğəffəl əl-Mürəni رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ üç dəfə dedi: “Hər iki azan arasında namaz vardır”, (sonra da əlavə etdi): “(Bunu) istəyənlər üçün.”

¹ O, bununla dan yerinin bütün üfüq boyu necə söküldüyünü qəsd edirdi.

² Burada iki azan deyildikdə azan və iqamə nəzərdə tutulur.

Digər rəvayətdə deyilir ki, (Peyğəmbər ﷺ): “Hər iki azan arasında namaz vardır, hər iki azan arasında namaz vardır” – demiş və üçüncü dəfə: “(Bunu) istəyənlər üçün” – deyər əlavə etmişdir. (əl-Buxari, 627)

13-cü fəsil.

۱۳ – باب:

“Qoy səfərdə azanı bir müəzzin versin” – deyən kimsə

مَنْ قَالَ لِيُؤَذِّنْ فِي السَّفَرِ مُؤَذِّنٌ وَاحِدٌ

۳۸۳ - عَنْ مَالِكِ بْنِ الْحُوَيْرِثِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فِي نَفَرٍ مِنْ قَوْمِي فَأَقَمْنَا عِنْدَهُ عَشْرِينَ لَيْلَةً، وَكَانَ رَحِيمًا رَفِيقًا، فَلَمَّا رَأَى شَوْقَنَا إِلَى أَهْلِنَا قَالَ: «ارْجِعُوا فَكُونُوا فِيهِمْ وَعَلِّمُوهُمْ وَصَلُّوا، فَإِذَا حَضَرَتِ الصَّلَاةُ فَلْيُؤَذِّنْ لَكُمْ أَحَدُكُمْ وَلْيُؤَمِّكُمْ أَكْبَرُكُمْ». [رواه البخاري: ۶۲۸]

383. Rəvayət edilir ki, Malik ibn Huveyris رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Mən qəbiləmizdən olan bir neçə adamla birlikdə Peyğəmbərin ﷺ yanına gəldim və biz iyirmi gün onun yanında qaldıq. O (bizimlə) çox mehriban və mülayim rəftar edirdi. Nəhayət, bizim ailələrimiz üçün darıxdığımızı görüb dedi: “Qayıdın, onların yanında olun, (bu dini) onlara öyrədin, (onlara) namaz qıldırın, namaz vaxtı yetişdiyi zaman, qoy biriniz azan verib sizi namaza çağırınsın və sizin ən yaşlı olanınız sizə namaz qıldırınsın.” (əl-Buxari, 628)

۳۸۴ - عَنْهُ رَوَايَةٌ فِي رَوَايَةِ: أَتَى رَجُلَانِ النَّبِيَّ ﷺ يُرِيدَانِ السَّفَرَ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «إِذَا أَتَيْتُمَا خَرَجْتُمَا فَادْنَا ثُمَّ أَقِيمَا ثُمَّ لِيُؤَمِّكُمَا أَكْبَرُكُمَا». [رواه البخاري: ۶۳۰]

384. Digər rəvayətdə Malik ibn Huveyris رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Səfərə çıxmaq istəyən iki nəfər Peyğəmbərin ﷺ yanına gəldi və Peyğəmbər ﷺ (onlara) belə buyurdu: “Səfərdə olduğunuz zaman (namaz vaxtı yetişdikdə) azan oxuyun, sonra iqamə verin, sonra isə qoy ən yaşlı olanınız sizə namaz qıldırınsın.” (əl-Buxari, 630)

14-cü fəsil. Müsafirilər (səfərdə)
bir camaat olduqda azan və
iqamə verməyin zəruriliyi

۱۴ – باب:

الأَذَانُ وَالْإِقَامَةُ لِلْمُسَافِرِ إِذَا كَانُوا جَمَاعَةً

۳۸۵ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَأْمُرُ مُؤَذِّنًا يُؤَذِّنُ، ثُمَّ يَقُولُ عَلَى إِيْرِهِ، «أَلَا صَلُّوا فِي الرَّحَالِ» فِي اللَّيْلَةِ الْبَارِدَةِ أَوْ الْمَطِيرَةِ فِي السَّفَرِ. [رواه البخاري: ۶۳۲]

385. İbn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət edir ki, soyuq və ya yağışlı gecədə, səfərdə olarkən Peyğəmbər ﷺ müəzzinə azan verməyi əmr edər və azan bitdikdən sonra buyurardı: “Namazınızı evinizdə qılın.” (əl-Buxari, 632)

15-ci fəsil.

۱۵ – باب:

(Namaza tələsən) adamın: “Biz
namazı buraxmışıq” – deməsi

قَوْلُ الرَّجُلِ فَاتَيْنَا الصَّلَاةَ

۳۸۶ - عَنْ أَبِي قَتَادَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: بَيْنَمَا نَحْنُ نُصَلِّي مَعَ النَّبِيِّ ﷺ إِذْ سَمِعَ جَلْبَةَ رَجُلٍ فَلَمَّا صَلَّى قَالَ: «مَا شَأْنُكُمْ». قَالُوا: اسْتَعْجَلْنَا إِلَى الصَّلَاةِ. قَالَ: «فَلَا تَفْعَلُوا، إِذَا أَتَيْتُمُ الصَّلَاةَ فَعَلَيْكُمْ بِالسَّكِينَةِ، فَمَا أَدْرَكْتُمْ فَصَلُّوا وَمَا فَاتَكُمْ فَأْتُمُوا». [رواه البخاري: ۶۳۵]

386. Rəvayət edilir ki, Əbu Qətadə رضي الله عنه demişdir: “Biz Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə namaz qılarkən o, (namaza gələn) adamların hay-küyünü eşitdi. Namazı bitirdikdən sonra soruşdu: “Nə olub sizə?” Onlar dedilər: “Biz namaza tələsirdik.” Peyğəmbər ﷺ dedi: “(Bir də) belə etməyin! Namaza gələndə sakitcə gəlin. Hansı (rükətə) çatsanız, (onu imamla birlikdə) qılın, buraxdıqlarınızı isə (fərdi şəkildə) tamamlayın.” (əl-Buxari, 635)

16-cı fəsil. Camaat iqamə verilərkən imamı gördükdə nə vaxt ayağa qalxmalıdır?

باب ١٦ -

مَتَى يَقُومُ النَّاسُ إِذَا رَأَوْا الْإِمَامَ عِنْدَ الْإِقَامَةِ

٣٨٧ - عَنْهُ ﷺ قَالَ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِذَا أُقِيمَتِ الصَّلَاةُ فَلَا تَقُومُوا حَتَّى تَرَوْنِي». [رواه البخاري: ٦٣٧]

387. Əbu Qətadə رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Namaza iqamə verildikdə mənə (qarşınızda) görünə qədər ayağa qalxmayın.” (əl-Buxari, 637)

17-ci fəsil. İqamə oxunduqdan sonra imamın zəruri bir işlə məşğul olması

باب ١٧ -

الْإِمَامُ تَعْرِضُ لَهُ الْحَاجَةُ بَعْدَ الْإِقَامَةِ

٣٨٨ - عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه قَالَ: أُقِيمَتِ الصَّلَاةُ وَالنَّبِيُّ ﷺ يُنَاجِي رَجُلًا فِي جَانِبِ الْمَسْجِدِ، فَمَا قَامَ إِلَى الصَّلَاةِ حَتَّى تَامَ الْقَوْمُ. [رواه البخاري: ٦٤٢]

388. Rəvayət edilir ki, Ənəs رضي الله عنه demişdir: “(Bir dəfə) namaza iqamə verildi, Peyğəmbər ﷺ isə hələ də məscidin bir tərəfində kiminləsə gizli söhbət edirdi. O, namaz qılmaq üçün ayağa qalxanda (əshabələrdən) bəziləri artıq yuxulamışdı.” (əl-Buxari, 642)

18-ci fəsil. Camaatla namaz qılmağın vacib olması

باب ١٨ - وَجُوبُ صَلَاةِ الْجَمَاعَةِ

٣٨٩ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ أَمُرَ بِحَطَبٍ فَيُحْطَبُ، ثُمَّ أَمُرَ بِالصَّلَاةِ فَيُؤَذَّنَ لَهَا، ثُمَّ أَمُرَ رَجُلًا فَيُؤَمُّ النَّاسَ، ثُمَّ أُخَالِفُ إِلَى رَجُلٍ فَأُحَرِّقُ عَلَيْهِمْ يَبُوتَهُمْ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ يَعْلَمُ أَحَدُهُمْ أَنَّهُ يَجِدُ عَرَفًا سَمِينًا أَوْ مَرْمَاتَيْنِ حَسَنَتَيْنِ لَشَهِدَ الْعِشَاءَ». [رواه البخاري: ٦٤٤]

389. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Canım Əlində olan Allaha and olsun ki, mən istərdim əmr edəm, odun yığsınlar, sonra əmr edəm, (camaatı) namaza çağırmaq üçün azan versinlər, sonra da bir adama camaata namaz qıldırmağı tapşırıram və namaza gəlməyən kişilərin evinə gedib onların evlərini yandırır küllə edəm. Canım Əlində olan Allaha and olsun ki, əgər onlardan birisi (burada) ona üstündə yağlı ət parçası olan sümük və ya bir cüt qoyun dırnağı veriləcəyini bilsəydi, mütləq işə namazına gələrdi.” (əl-Buxari, 644)

19-cu fəsil.
Camaat namazının fəziləti

۱۹ - باب: فَضْلُ صَلَاةِ الْجَمَاعَةِ

۳۹۰ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «صَلَاةُ الْجَمَاعَةِ تَفْضُلُ صَلَاةَ الْفَذِّ سَبْعَ وَعِشْرِينَ دَرَجَةً». [رواه البخاري: ۶۴۵]

390. İbn Ömər رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Camaat namazı fərdi namazdan iyirmi yeddi dərəcə üstündür.” (əl-Buxari, 645)

20-ci fəsil.
Camaatla qılınan sübh namazının fəziləti

۲۰ - باب:
فَضْلُ صَلَاةِ الْفَجْرِ فِي جَمَاعَةٍ

۳۹۱ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «تَفْضُلُ صَلَاةِ الْجَمِيعِ صَلَاةَ أَحَدِكُمْ وَحْدَهُ بِخَمْسٍ وَعِشْرِينَ جُزْءًا، وَتَجْتَمِعُ مَلَائِكَةُ اللَّيْلِ وَمَلَائِكَةُ النَّهَارِ فِي صَلَاةِ الْفَجْرِ». يَقُولُ: فَاقْرَءُوا إِن شِئْتُمْ: ﴿إِنْ قَرَأَ أَنْ فَجَّرَكَ مَسْهُودًا﴾. [رواه البخاري: ۶۴۸]

391. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رضي الله عنه demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitdim: “Camaat namazı birinizin fərdi şəkildə qıldığı namazdan iyirmi beş dəfə üstündür və gecə mələkləri ilə gündüz mələkləri sübh namazında bir yerə toplaşirlər.” (Əbu Hureyra) dedi: “İstəyirsinizsə, (bu ayəni) oxuyun: “...sübh çağı oxunan Quranın¹ şahidləri olur.”² (əl-Buxari, 648)

۳۹۲ - عَنْ أَبِي مُوسَى رضي الله عنه قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «أَعْظَمُ النَّاسِ أَجْرًا فِي الصَّلَاةِ أَبْعَدُهُمْ فَأَبْعَدُهُمْ مَمْسِيٌّ، وَالَّذِي يَنْتَظِرُ الصَّلَاةَ حَتَّى يُصَلِّيَهَا مَعَ الْإِمَامِ أَعْظَمُ أَجْرًا مِنَ الَّذِي يُصَلِّي ثُمَّ يَنَامُ». [رواه البخاري: ۶۵۱]

392. Əbu Musa رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “(Camaatla birlikdə) namaz qıldıklarına görə ən böyük mükafatı o kəslər qazanırlar ki, onlar (məscidə gələndə) ən uzaq məsafəni qət edirlər. İmamla birgə namaz qılmaq üçün namazı gözləyənin mükafatı isə namazı qılan kimi yuxulub-yatan kimsənin mükafatından daha böyükdür.” (əl-Buxari, 651)

21-ci fəsil.
Zöhr namazının (ilkin) vaxtında qılınmasının fəziləti

۲۱ - باب:
فَضْلُ التَّهَجُّرِ إِلَى الظُّهْرِ

۳۹۳ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «بَيْنَمَا رَجُلٌ يَمْشِي بِطَرِيقٍ وَجَدَ غُصْنًا شَوْكًا عَلَى الطَّرِيقِ فَأَخْرَعَهُ، فَشَكَرَ اللَّهُ لَهُ، فَغَفَرَ لَهُ».

ثُمَّ قَالَ: «الشَّهْدَاءُ خَمْسَةُ الْمَطْعُونُ، وَالْمَبْطُونُ، وَالْعَرِيقُ، وَصَاحِبُ الْهَذَمِ، وَالشَّهِيدُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ». [رواه البخاري: ۶۵۲-۶۵۳]

¹ Bu vaxt qılınan fəcr namazını gecə mələkləri ilə gündüz mələkləri müşahidə edirlər.

² “əl-İsra” surəsi, 78.

393. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Bir nəfər yolla gedər-kən yolun üstündə tikanlı bir budaq gördü və onu götürüb kənara atdı. Allah da onun (əməlini) bəyəndi və onun (günahlarını) bağışladı.”

Sonra buyurdu: “Beş nəfər şəhid sayılır: taundan¹ ölənlər, qarın xəstəlik-lərindən ölənlər, suda böğulanlar, uçqunlar altında qalıb ölənlər və Allah yo-lunda (vuruşub) şəhid olanlar.” (əl-Buxari, 652-653)

22-ci fəsil. İzləri hesablamaq²

۲۲ - باب: احْتِسَابُ الْأَثَارِ

۳۹۴ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ بَنِي سَلَمَةَ أَرَادُوا أَنْ يَتَحَوَّلُوا عَنْ مَنَازِلِهِمْ فَيَنْزِلُوا قَرِيبًا مِنَ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ فَكَّرَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ يُعْرِوْا الْمَدِينَةَ فَقَالَ: «أَلَا تَحْتَسِبُونَ أَثَارَكُمْ». [رواه البخاري: ۶۵۶]

394. Ənəs رəvayət edir ki, Sələmə oğulları öz evlərindən köçüb Peyğəmbərə ﷺ yaxın bir yerdə məskunlaşmaq istəyirdilər. Lakin Peyğəmbər ﷺ istəmirdi ki, onlar Mədinənin (ətrafını) boş qoysunlar və buyurdu: “Məgər siz (ayaq) izlərinizi hesablamırsınız?” (əl-Buxari, 656)

23-cü fəsil. Camaatla qılınan işə namazının fəziləti

۲۳ - باب: فَضْلُ الْعِشَاءِ فِي الْجَمَاعَةِ

۳۹۵ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «لَيْسَ صَلَاةٌ أَثْقَلُ عَلَى الْمُتَأَفِّقِينَ مِنَ الْفَجْرِ وَالْعِشَاءِ، وَلَوْ يَعْلَمُونَ مَا فِيهِمَا لَأَتَوْهُمَا وَلَوْ حَبَوًّا». [رواه البخاري: ۶۵۷]

395. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Münafıqlar üçün sübh və işə namazlarından daha ağır namaz yoxdur. Əgər onlar bu iki namazın nə qədər (xeyirli və bərəkətli) olduğunu bilsəydilər, bu namazları qılmaq üçün dizləri üstündə sürünə-sürünə də olsa (məscidə) gələrdilər.” (əl-Buxari, 657)

24-cü fəsil.

Məsciddə oturub namazı gözləyən kimsə (barəsində) və məscidlərin fəziləti (haqqında)

۲۴ - باب:

مَنْ جَلَسَ فِي الْمَسْجِدِ يَنْتَظِرُ الصَّلَاةَ، وَفَضْلُ الْمَسَاجِدِ

۳۹۶ - وَ عَنْهُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «سَبْعَةٌ يُظِلُّهُمُ اللَّهُ فِي ظِلِّهِ يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ الْإِمَامُ الْعَادِلُ، وَشَابُّ نَشَأَ فِي عِبَادَةِ رَبِّهِ، وَرَجُلٌ قَلْبُهُ مُعَلَّقٌ فِي الْمَسَاجِدِ، وَرَجُلَانِ تَحَابَّا فِي اللَّهِ اجْتَمَعَا عَلَيْهِ وَتَفَرَّقَا عَلَيْهِ، وَرَجُلٌ طَلَبَتْهُ امْرَأَةٌ ذَاتُ مَنْصِبٍ وَجَمَالَ فَقَالَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ. وَرَجُلٌ تَصَدَّقَ أَخْفَى حَتَّى لَا تَعْلَمَ شِمَالُهُ مَا تُنْفِقُ يَمِينُهُ، وَرَجُلٌ ذَكَرَ اللَّهَ خَالِيًا فَفَاضَتْ عَيْنَاهُ». [رواه البخاري: ۶۶۰]

¹ Qusma və ishal şəklində təzahür edən, yoluxucu ağır epidemik xəstəlik.

² Burada namaza gedən insanların evindən məscidə qədər atdığı hər addıma görə qazandıqları savabın hesablanması nəzərdə tutulur.

396. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Yeddi qisim insan vardır ki, Allah onları Öz kölgəsindən başqa heç bir kölgənin olmayacağı bir gündə Öz kölgəsi altında kölgələndirəcəkdir: (bunlar) ədalətli rəhbər, Rəbbinə ibadət etməklə böyüyüb boya-başa çatmış gənc, qəlbi məscidlərə bağlı olan kişi, bir-birini Allah xatirinə sevən, Onun yolunda birləşib, Onun yolunda ayrılan iki nəfər, gözəl və zadəgan bir qadın tərəfindən zinaya çağırıldıqda: “mən Allahdan qorxuram!” – deyən kişi, sağ əli ilə verdiyi sədəqəni sol əlindən gizlədən adam və xəlvətə çəkilib Allahı yad etdikdən sonra gözləri yaşla dolan kişi (və ya qadındır).” (əl-Buxari, 660)

25-ci fəsil.

Səhər və axşamüstü məscidə
gedənin fəziləti

۲۵ – باب:

فَضْلُ مَنْ غَدَا إِلَى الْمَسْجِدِ وَمَنْ رَاحَ

- ۳۹۷ – وَ عَنْهُ ﷺ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «مَنْ غَدَا إِلَى الْمَسْجِدِ وَرَاحَ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُ نُزْلَهُ مِنَ الْجَنَّةِ كُلَّمَا غَدَا أَوْ رَاحَ». [رواه البخاري: ۶۶۲]

397. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Kim səhər və axşamüstü məscidə gedərsə, hər gedişində Allah onun üçün Cənnətdə bir yer hazırlayar.” (əl-Buxari, 662)

26-cı fəsil. İqamə oxunduqdan
sonra fərz namazından başqa
namaz qılmaq olmaz

۲۶ – باب:

إِذَا أُقِيمَتِ الصَّلَاةُ فَلَا صَلَاةَ إِلَّا الْمَكْتُوبَةُ

- ۳۹۸ – عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَالِكٍ ابْنِ بُحَيْنَةَ، رَجُلٌ مِنَ الْأَزْدِ ﷺ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَأَى رَجُلًا وَقَدْ أُقِيمَتِ الصَّلَاةُ يُصَلِّي رَكَعَتَيْنِ، فَلَمَّا انْصَرَفَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَأَثَ بِهِ النَّاسُ، وَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «الصُّبْحُ أَرْبَعًا، الصُّبْحُ أَرْبَعًا». [رواه البخاري: ۶۶۳]

398. Əzd qəbiləsindən olan Abdullah ibn Malik ibn Buheyne رəvayət edir ki, bir dəfə Peyğəmbər ﷺ iqamə verildikdən sonra bir adamın iki rükət namaz qıldığını gördü. Peyğəmbər ﷺ namazı bitirdikdən sonra camaat onun ətrafına yığışdı və o (həmin adamdan): “Sübh namazını dörd rükətmi (qıldın)? Sübh namazını dörd rükətmi (qıldın)?” – deyə soruşdu. (əl-Buxari, 663)

27-ci fəsil.

Xəstə hansı halda camaat
namazında iştirak edə bilər

۲۷ – باب:

حَدُّ الْمَرِيضِ أَنْ يَشْهَدَ الْجَمَاعَةَ

- ۳۹۹ – عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: لَمَّا مَرَضَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَرَضَهُ الَّذِي مَاتَ فِيهِ، فَحَضَرَتِ الصَّلَاةُ فَأَذَّنَ، فَقَالَ: «مُرُوا أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ بِالنَّاسِ». فَقِيلَ لَهُ إِنَّ أَبَا بَكْرٍ رَجُلٌ أَسِيفٌ، إِذَا قَامَ فِي مَقَامِكَ لَمْ يَسْتَطِعْ أَنْ يُصَلِّيَ بِالنَّاسِ، وَأَعَادَ فَأَعَادُوا لَهُ، فَأَعَادَ الثَّالِثَةَ فَقَالَ: «إِنْ كُنَّ صَوَاحِبُ يُوسُفَ، مُرُوا أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ بِالنَّاسِ». فَخَرَجَ أَبُو بَكْرٍ فَصَلَّى، فَوَجَدَ النَّبِيَّ ﷺ مِنْ نَفْسِهِ خِفَّةً، فَخَرَجَ يُهَادِي بَيْنَ رَجُلَيْنِ كَأَنِّي أَنْظُرُ رَجُلَيْهِ تَخْطَانِ مِنْ

الْوَجْعَ، فَأَرَادَ أَبُو بَكْرٍ أَنْ يَتَأَخَّرَ، فَأَوْمَأَ إِلَيْهِ النَّبِيُّ ﷺ أَنْ مَكَانَكَ، ثُمَّ أَتَى بِهِ حَتَّى جَلَسَ إِلَى حَنْبِهِ. وَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي وَأَبُو بَكْرٍ يُصَلِّي بِصَلَاتِهِ، وَالنَّاسُ يُصَلُّونَ بِصَلَاةِ أَبِي بَكْرٍ. وَفِي رِوَايَةٍ: جَلَسَ عَنْ يَسَارِ أَبِي بَكْرٍ فَكَانَ أَبُو بَكْرٍ يُصَلِّي قَائِمًا. [رواه البخاري: ٦٦٤]

399. Aişə رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ ölümü ilə nəticələnən xəstəliyə tutulduğu zaman namaz vaxtı yetişdikdən və azan verildikdən sonra buyurdu: “Əbu Bəkrə deyin, camaata namaz qıldırısn!” Ona dedilər ki: “Əbu Bəkr ürəyiyum-şaq¹ adamdır, əgər sənin yerinə imamlıq etsə, camaata namaz qıldıra bilməyəcək.” Peyğəmbər ﷺ sözünü təkrar etdi, yanındakılar da ona eyni cavabı verdilər, üçüncü dəfə o buyurdu: “Siz Yusufa gözü düşən qadınlar kimisiniz.² Əbu Bəkrə deyin, camaata namaz qıldırısn!” Beləliklə, Əbu Bəkr (məscidə) gedib camaata namaz qıldırmağa başladı. Bu əsnada Peyğəmbərin ﷺ halı yaxşılaşdı və iki nəfər onun (sağından və solundan) qoluna girib onu (məscidə) apardı. Mən onun xəstəliyi üzündən ayaqlarını yerlə sürüdüyünü, sanki, indi də görürəm. Əbu Bəkr (onun gəldiyini hiss etdikdə) geriye çəkilmək istədi, lakin Peyğəmbər ﷺ əli ilə ona işarə etdi ki, yerində qal. Sonra onu (imamın durduğu yerə) apardılar və o, Əbu Bəkrin yanında (yerə) oturdu. Peyğəmbər ﷺ namaz qılmağa başladı, Əbu Bəkr namazına davam etdi və camaat da Əbu Bəkrə tabe olaraq namaz qıldı.

Digər rəvayətdə deyilir ki, Peyğəmbər ﷺ Əbu Bəkrin sol tərəfində (yerə) oturdu, Əbu Bəkr isə ayaq üstə namaz qıldı. (əl-Buxari, 664)

٤٠٠ - عَنْهَا رَوَاهُ، فِي رِوَايَةٍ قَالَتْ: لَمَّا ثَقُلَ النَّبِيُّ ﷺ وَاشْتَدَّ وَجَعُهُ اسْتَأْذَنَ أَزْوَاجَهُ أَنْ يَمْرُضَ فِي بَيْتِي فَأَذِنَ لَهُ. [رواه البخاري: ٦٦٥]

400. Başqa bir rəvayətdə Aişə رəvayət edir: “Peyğəmbərin ﷺ vəziyyəti ağırlaşdığı və ağırları şiddətləndiyi zaman o, öz zövcələrindən xahiş etdi ki, ona mənim evimdə baxsınlar və onlar da buna razılıq verdilər.” (əl-Buxari, 665)

28-ci fəsil. İmam namazı ancaq (xütbədə) iştirak edənlərəmi qıldırmalıdır və yağış yağarkən o, cümə xütbəsi söyləməlidirmi?

٢٨ - باب: هَلْ يُصَلِّي الْإِمَامُ بِمَنْ حَضَرَ وَهَلْ يَخْطُبُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فِي الْمَطَرِ

٤٠١ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ قَالَ: خَطَبَنَا ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا فِي يَوْمٍ دُي رَدَغٌ، فَأَمَرَ الْمُؤَذِّنَ، لَمَّا بَلَغَ حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ. قَالَ: قُلِ الصَّلَاةُ فِي الرَّحَالِ، فَظَرَّ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ، فَكَانَهُمْ أَنْكَرُوا فَقَالَ كَأَنَّكُمْ أَنْكَرْتُمْ هَذَا إِنْ هَذَا فَعَلَهُ مَنْ هُوَ خَيْرٌ مِنِّي - يَعْنِي النَّبِيَّ ﷺ إِنَّهَا عَزَمَةٌ، وَإِنِّي كَرِهْتُ أَنْ أُحْرِجَكُمْ. [رواه البخاري: ٦٦٨]

¹ Aişə رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ ölümü ilə nəticələnən xəstəliyə tutulduğu zaman namaz vaxtı yetişdikdən və azan verildikdən sonra buyurdu: “Əbu Bəkrə deyin, camaata namaz qıldırısn!” Ona dedilər ki: “Əbu Bəkr ürəyiyum-şaq¹ adamdır, əgər sənin yerinə imamlıq etsə, camaata namaz qıldıra bilməyəcək.” Peyğəmbər ﷺ sözünü təkrar etdi, yanındakılar da ona eyni cavabı verdilər, üçüncü dəfə o buyurdu: “Siz Yusufa gözü düşən qadınlar kimisiniz.² Əbu Bəkrə deyin, camaata namaz qıldırısn!” Beləliklə, Əbu Bəkr (məscidə) gedib camaata namaz qıldırmağa başladı. Bu əsnada Peyğəmbərin ﷺ halı yaxşılaşdı və iki nəfər onun (sağından və solundan) qoluna girib onu (məscidə) apardı. Mən onun xəstəliyi üzündən ayaqlarını yerlə sürüdüyünü, sanki, indi də görürəm. Əbu Bəkr (onun gəldiyini hiss etdikdə) geriye çəkilmək istədi, lakin Peyğəmbər ﷺ əli ilə ona işarə etdi ki, yerində qal. Sonra onu (imamın durduğu yerə) apardılar və o, Əbu Bəkrin yanında (yerə) oturdu. Peyğəmbər ﷺ namaz qılmağa başladı, Əbu Bəkr namazına davam etdi və camaat da Əbu Bəkrə tabe olaraq namaz qıldı.

² Yusufu yoldan çıxartmaq istəyən qadın şəhərdəki qadınların onu bu əməlinə görə məzəmmət etdiyini eşidəndə onlar üçün qonaqlıq təşkil etmiş, məqsədi isə Yusufu onlara göstərmək olmuşdur. Peyğəmbər onları məsəl çəkməklə demək istəyir ki, qadınların danışdıqları sözlə məqsədləri çox vaxt ziddiyyətli olur. Burada Aişə atasının ürəyiyumşaq olduğunu desə də, əslində qorxurdu ki, camaat onu Peyğəmbərin yerində görsə, bunu bəd əlamət hesab edər və onun xəstəliyini Əbu Bəkrə əlaqələndirər. (Fəthul-Bari, 2/492).

404. Rəvayət edilir ki, Aişədən رضي الله عنها: “Peyğəmbər ﷺ evdə nə işlə məşğul olurdu?” – deyə soruşdular. Aişə dedi: “O, ev işlərində əhli-əyalına köməklik edər, namaz vaxtı yetişdikdə isə namaza gedərdi.” (əl-Buxari, 676)

31-ci fəsil.

۳۱- باب:

Peyğəmbərin ﷺ qıldığı namazı, habelə onun qoyduğu Sünnəni insanlara öyrətmək məqsədilə onlara namaz qıldıran kimsə

مَنْ صَلَّى بِالنَّاسِ وَهُوَ لَا يُرِيدُ إِلَّا أَنْ يَعْلَمَهُمْ
صَلَاةَ النَّبِيِّ ﷺ وَسُنَّتَهُ

۴۰۵ - عَنْ مَالِكُ بْنُ الْحَوَيْرِثِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: إِنِّي لِأُصَلِّي بِكُمْ، وَمَا أُرِيدُ الصَّلَاةَ، أَصَلِّي كَيْفَ رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يُصَلِّي.
[رواه البخاري: ٦٧٧]

405. Rəvayət edilir ki, Malik ibn Huveyris رضى الله عنه demişdir: “Hərçənd, (indi) mən namaz qılmaq istəmirəm, lakin mən sizə namaz qıldıracağam¹. Peyğəmbərin ﷺ necə namaz qıldığını görmüşəmsə, elə də namaz qılırəm.” (əl-Buxari, 677)

32-ci fəsil. Elmi və hörməti olan kəslər camaata namaz qıldırmağa daha haqlıdirlar

۳۲- باب:

أَهْلُ الْعِلْمِ وَالْفَضْلِ أَحَقُّ بِالْإِمَامَةِ

۴۰۶ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ فِي مَرَضِهِ: «مُرُوا أَبَا بَكْرٍ يُصَلِّي بِالنَّاسِ». قَالَتْ عَائِشَةُ: قُلْتُ إِنَّ أَبَا بَكْرٍ إِذَا قَامَ فِي مَقَامِكَ لَمْ يُسْمِعِ النَّاسَ مِنَ الْبُكَاءِ، فَمُرْ عُمَرَ فَلْيُصَلِّ لِلنَّاسِ. فَقَالَتْ عَائِشَةُ: فَقُلْتُ لِحَفْصَةَ قَوْلِي لَهُ إِنَّ أَبَا بَكْرٍ إِذَا قَامَ فِي مَقَامِكَ لَمْ يُسْمِعِ النَّاسَ مِنَ الْبُكَاءِ، فَمُرْ عُمَرَ فَلْيُصَلِّ لِلنَّاسِ. فَفَعَلَتْ حَفْصَةُ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَهْ، إِنَّكَ لَأَنْتَنَ صَوَاحِبُ يُوسُفَ، مُرُوا أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ لِلنَّاسِ». فَقَالَتْ حَفْصَةُ لِعَائِشَةَ مَا كُنْتُ لِأُصِيبَ مِنْكَ خَيْرًا. [رواه البخاري: ٦٧٩]

406. Rəvayət edilir ki, Aişə رضى الله عنها demişdir: “Peyğəmbər ﷺ xəstələndiyi zaman buyurdu: “Əbu Bəkrə deyin, camaata namaz qıldırırsın!” Mən dedim: “Əbu Bəkr sənə yerinə imamlıq etsə, onun ağlamağı üzündən camaat heç nə eşidə bilməyəcək. Buna görə də camaata namaz qıldırmağı Ömərə həvalə et.”

Aişə deyir ki: “Mən Həfsəyə dedim: “Peyğəmbərə ﷺ de ki, Əbu Bəkr onun yerinə imamlıq etsə, onun ağlamağı üzündən camaat heç nə eşidə bilməyəcək. Elə isə qoy camaata namaz qıldırmağı Ömərə həvalə etsin.” Həfsə belə də etdi. Lakin Peyğəmbər ﷺ dedi: “Yetər! Həqiqətən, siz Yusufa gözü düşən qadınlar kimisiniz.² Əbu Bəkrə deyin, camaata namaz qıldırırsın!”

Bundan sonra Həfsə Aişəyə dedi: “Mən heç vaxt səndən xeyir görmədim.” (əl-Buxari, 679)

۴۰۷ - عَنْ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ أَبَا بَكْرٍ كَانَ يُصَلِّي لَهُمْ فِي وَجَعِ النَّبِيِّ ﷺ الَّذِي تَوَفَّى فِيهِ، حَتَّى إِذَا كَانَ يَوْمُ الْأَثْنَيْنِ وَهُمْ صُفُوفٌ فِي الصَّلَاةِ، فَكَشَفَ النَّبِيُّ ﷺ سِتْرَ الْحُجْرَةِ يَنْظُرُ إِلَيْنَا، وَهُوَ قَائِمٌ كَأَن وَجْهَهُ وَرَقَةٌ مُصْحَفٌ، ثُمَّ تَبَسَّمَ بِضَحْكٍ، فَهَمَمْنَا أَنْ نَفْتِنَ مِنَ الْفَرَحِ بَرُوءِيَةَ النَّبِيِّ ﷺ، فَكَصَّ أَبُو بَكْرٍ عَلَى عَقْبِيهِ لِيَصِلَ الصَّفَّ، وَظَنَّ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ خَارَجَ إِلَى الصَّلَاةِ، فَأَشَارَ إِلَيْنَا النَّبِيُّ ﷺ أَنْ أَتَمُّوا صَلَاتَكُمْ، وَأَرْخَى السِّتْرَ، فَتَوَفَّى مِنْ يَوْمِهِ. [رواه البخاري: ٦٨٠]

¹ Malik ibn Huveyrisin رضى الله عنه bu namazı qılmaqda məqsədi vacib, yaxud sünnə olan bir əməli yerinə yetirmək yox, məhz Peyğəmbərin ﷺ necə namaz qıldığını göstərmək idi.

² 399-cu hədisin izahına bax.

407. Ənəs ibn Malik رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ vəfatına səbəb olan xəstəliyə tutulduğu zaman (yatağa düşdükdə) camaata namazı Əbu Bəkr qıldırırdı. Nəhayət, bazar ertəsi camaat namaz qılmaq üçün cərgəbəcərgə düzülürkdə Peyğəmbər ﷺ (qaldığı) hücrənin pərdəsini qaldırdı və ayaq üstə dayanıb bizə baxmağa başladı. Onun üzü, sanki Quran kağızı¹ idi. Sonra o gülümsədi. Biz Peyğəmbəri ﷺ görəndə sevincimizdən az qaldı ki, namazdan çıxmaq. Əbu Bəkr Peyğəmbərin ﷺ namaz qılacağını zənn etdi və dala çəkilərək arxasındakı cərgəyə keçdi. Peyğəmbər ﷺ bizə "Namazınızı tamamlayın" işarəsi etdi. Sonra pərdəni aşağı saldı və həmin gün də vəfat etdi. (əl-Buxari, 680)

33-cü fəsil.

باب: ۳۳

(İmamı əvəz edən) kimsə camaata
namaz qıldırmağa başladıqdan
sonra həmişə namazı qıldıran
imamın gəlib çıxması

مَنْ دَخَلَ لِيَوْمِ النَّاسِ فَجَاءَ الْإِمَامَ الْأَوَّلَ

٤٠٨ - عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ذَهَبَ إِلَى بَنِي عَمْرِو بْنِ عَوْفٍ لِيُصَلِّحَ بَيْنَهُمْ فَحَاجَّتِ الصَّلَاةَ فَجَاءَ الْمُؤَذِّنُ إِلَى أَبِي بَكْرٍ فَقَالَ أَتُصَلِّيُ لِلنَّاسِ فَأَقِيمَ قَالَ نَعَمْ. فَصَلَّى أَبُو بَكْرٍ، فَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَالنَّاسُ فِي الصَّلَاةِ، فَتَخَلَّصَ حَتَّى وَقَفَ فِي الصَّفِّ، فَصَفَّقَ النَّاسُ، وَكَانَ أَبُو بَكْرٍ لَا يَلْتَفِتُ فِي صَلَاتِهِ، فَلَمَّا أَكْثَرَ النَّاسُ التَّصْفِيقَ تَلَفَّتَ فَرَأَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، فَأَشَارَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ امْكُثْ مَكَانَكَ، فَرَفَعَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَدَيْهِ، فَحَمَدَ اللَّهَ عَلَى مَا أَمَرَهُ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ ذَلِكَ، ثُمَّ اسْتَأْخَرَ أَبُو بَكْرٍ حَتَّى اسْتَوَى فِي الصَّفِّ، وَتَعَدَّمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَصَلَّى، فَلَمَّا انْصَرَفَ قَالَ: «يَا أَبَا بَكْرٍ مَا مَنَعَكَ أَنْ تُثْبِتَ إِذْ أَمَرْتُكَ». فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ مَا كَانَ لِابْنِ أَبِي حَفَافَةَ أَنْ يُصَلِّيَ بَيْنَ يَدَيِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَا لِي رَأَيْتُكُمْ أَكْثَرْتُمُ التَّصْفِيقَ مِنْ رَبِّهِ شَيْءٌ فِي صَلَاتِهِ فَلْيُسَبِّحْ، فَإِنَّهُ إِذَا سَبَّحَ تُفِتُّ إِلَيْهِ، وَإِنَّمَا التَّصْفِيقُ لِلنِّسَاءِ». [رواه البخاري: ٦٨٤]

408. Səhl ibn Səd əs-Saidi رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ Amr ibn Auf oğullarının yanına getmişdi ki, onların arasını düzəltsin. Bu əsnada namaz vaxtı yetişdi və müəzzin Əbu Bəkrin yanına gəlib dedi: "Camaata namaz qıldıracaqsansa, iqaməni verim?" Əbu Bəkr: "Bəli!" – deyə cavab verdi. Beləliklə, Əbu Bəkr (camaata) namaz qıldırırdı. Camaat namazda ikən Peyğəmbər ﷺ qayıdıb gəldi və cərgələrin arasından keçib birinci cərgədə durdu. Bu vaxt camaat əl çalmağa başladı, lakin Əbu Bəkr namaz qılarkən başını arxaya çevirməzdi. Camaat bərkədən əl çalmağa başladıqda o, arxaya çevrildi və Peyğəmbəri ﷺ gördü. Peyğəmbər ﷺ əli ilə ona işarə etdi ki, yerində qal. Belə olduqda Əbu Bəkr əllərini göyə qaldıraraq Peyğəmbərin ﷺ ona verdiyi əmrə görə Allaha həmd-səna dedi. Sonra da arxaya çəkilib (birinci) cərgədə durdu. Peyğəmbər ﷺ isə önə keçib (camaata) namaz qıldırırdı. Namazı bitirdikdən sonra dedi: "Ey Əbu Bəkr, sənə əmr etdiyim halda yerində qalmağına mane olan nə idi?" Əbu Bəkr dedi: "Əbu Quhafənin² oğluna Peyğəmbərin ﷺ qarşısında namaz qılmaq yaraşmazdı." Sonra Peyğəmbər ﷺ (camaata) dedi: "Niyə siz bu qədər çox əl çaldınız? Hər kim namaz əsnasında özündə şübhə doğuran bir şey (görsə), qoy: "Subhanəllah!"³ – desin.

¹ Burada Peyğəmbərin ﷺ üzünün gözəlliyi, ağılığı və nuraniliyi nəzərdə tutulur.

² Əbu Quhafə Əbu Bəkrin ﷺ atasının kunyasıdır. 92-ci hədisin qeydlərinə bax.

³ Allah pak və müqəddəsdir.

Əgər: “Subhanəllah!” – desə, ona diqqət yetirilər. Əl çalmaq isə qadınlara aiddir. (əl-Buxari, 684)

34-cü fəsil. İmam ona görə təyin olunmuşdur ki, (arxasında) namaz qılanlar ona tabe olsunlar

باب ٣٤ -

إِنَّمَا جُعِلَ الْإِمَامُ لِيُؤْتَمَّ بِهِ

٤٠٩ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: لَمَّا ثَقُلَ النَّبِيُّ ﷺ قَالَ: «أَصَلَّى النَّاسُ؟» قُلْنَا لَا، هُمْ يَنْتَظِرُونَكَ. قَالَ: «ضَعُوا لِي مَاءً فِي الْمَخْضَبِ» قَالَتْ فَفَعَلْنَا فَاغْتَسَلَ فَذَهَبَ لِيَنْوِيَ فَأُغْمِيَ عَلَيْهِ، ثُمَّ أَفَاقَ فَقَالَ ﷺ: «أَصَلَّى النَّاسُ؟» قُلْنَا لَا، هُمْ يَنْتَظِرُونَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: «ضَعُوا لِي مَاءً فِي الْمَخْضَبِ» قَالَتْ فَقَعَدَ فَاغْتَسَلَ، ثُمَّ ذَهَبَ لِيَنْوِيَ فَأُغْمِيَ عَلَيْهِ، ثُمَّ أَفَاقَ فَقَالَ: «أَصَلَّى النَّاسُ؟» قُلْنَا لَا، هُمْ يَنْتَظِرُونَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَقَالَ: «ضَعُوا لِي مَاءً فِي الْمَخْضَبِ»، فَقَعَدَ فَاغْتَسَلَ، ثُمَّ ذَهَبَ لِيَنْوِيَ فَأُغْمِيَ عَلَيْهِ، ثُمَّ أَفَاقَ فَقَالَ: «أَصَلَّى النَّاسُ؟» قُلْنَا لَا، هُمْ يَنْتَظِرُونَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَالنَّاسُ عُكُوفٌ فِي الْمَسْجِدِ يَنْتَظِرُونَ النَّبِيَّ ﷺ لَصَلَاةِ الْعِشَاءِ الْآخِرَةِ فَأَرْسَلَ النَّبِيُّ ﷺ إِلَى أَبِي بَكْرٍ بِأَنْ يُصَلِّيَ بِالنَّاسِ، فَأَتَاهُ الرَّسُولُ فَقَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَأْمُرُكَ أَنْ تُصَلِّيَ بِالنَّاسِ، فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ - وَكَانَ رَجُلًا رَفِيقًا - يَا عُمَرُ صَلِّ بِالنَّاسِ، فَقَالَ لَهُ عُمَرُ: أَنْتَ أَحَقُّ بِذَلِكَ، فَصَلَّى أَبُو بَكْرٍ تِلْكَ الْآيَاتِ، ثُمَّ إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ وَحَدَّ مِنْ نَفْسِهِ خَفَةً فَخَرَجَ بَيْنَ رَجُلَيْنِ أَحَدُهُمَا الْعَبَّاسُ لَصَلَاةِ الظُّهْرِ، وَأَبُو بَكْرٍ يُصَلِّيُ بِالنَّاسِ، فَلَمَّا رَأَاهُ أَبُو بَكْرٍ ذَهَبَ لِيَتَأَخَّرَ فَأَوْمَأَ إِلَيْهِ النَّبِيُّ ﷺ بِأَنْ لَا يَتَأَخَّرَ، قَالَ: «أَجْلَسَانِي إِلَى جَنْبِهِ»، فَأَجْلَسَاهُ إِلَى جَنْبِ أَبِي بَكْرٍ، قَالَ فَجَعَلَ أَبُو بَكْرٍ يُصَلِّيُ وَهُوَ يَأْتُمُّ بِصَلَاةِ النَّبِيِّ ﷺ وَالنَّاسُ بِصَلَاةِ أَبِي بَكْرٍ، وَالنَّبِيُّ ﷺ قَاعِدٌ. [رواه البخاري: ٦٨٧]

409. Aişə رəvayət edir ki, Peyğəmbərin ﷺ vəziyyəti ağırlaşdığı zaman soruşdu: “Camaat namaz qılıbmı?” Biz dedik: “Xeyr, onlar səni gözləyirlər.” O dedi: “Təknəyə¹ mənim üçün su tökün!” Biz onun dediyini yerinə yetirdik, sonra o yuyundu və ayağa qalxmaq istədikdə huşunu itirdi. Peyğəmbər ﷺ ayıldıqdan sonra (yenə) soruşdu: “Camaat namaz qılıbmı?” Biz dedik: “Xeyr, onlar səni gözləyirlər, ya Rəsulullah!” O (yenə) dedi: “Təknəyə mənim üçün su tökün!” O, (təknəyə) oturub yuyunduqdan sonra ayağa qalxmaq istədi, amma (yenə də) huşunu itirdi, ayıldıqdan sonra (yenə) soruşdu: “Camaat namaz qılıbmı?” Biz dedik: “Xeyr, onlar səni gözləyirlər, ya Rəsulullah!” O (yenə) dedi: “Təknəyə mənim üçün su tökün!” O, (təknəyə) oturub yuyunduqdan sonra ayağa qalxmaq istədi, amma (yenə də) huşunu itirdi, ayıldıqdan sonra (yenə) soruşdu: “Camaat namaz qılıbmı?” Biz dedik: “Xeyr, onlar səni gözləyirlər, ya Rəsulullah!” Bu əsnada camaat məsciddə oturub Peyğəmbəri ﷺ gözləyirdi ki, onlara axırıncı (namazı) – işa namazını qıldırınsın. Peyğəmbər ﷺ Əbu Bəkrə xəbər göndərdi ki, camaata namaz qıldırınsın. (Peyğəmbərin ﷺ) göndərdiyi adam onun yanına gəlib dedi: “Allahın elçisi ﷺ sənə əmr edir ki, camaata namaz qıldırısan.” Əbu Bəkr ürəyiyumşaq adam idi deyə belə dedi: “Ey Ömər, camaata namazı sən qıldır!” Ömər isə ona: “Sənin buna daha çox haqqın var”- deyə (etiraz etdi). Beləliklə, həmin günlərdə camaata namazı Əbu Bəkr qıldırırdı. (Bir neçə gündən) sonra Peyğəmbərin ﷺ halı yaxşılaşdı və iki nəfər onun (sağından və solundan) qoluna girib zöhr namazını qılmaq üçün onu (məscidə) apardı. (Onun qoluna girən) iki nəfərdən biri Abbas idi. (Peyğəmbər ﷺ məscidə gəldikdə) Əbu Bəkr (camaata) namaz qıldırırdı. Əbu Bəkr onu görən kimi geriye çəkilmək istədi, lakin Pey-

¹ Dərin taxta qab.

ğəmbər ﷺ əli ilə ona işarə etdi ki, geriyə çəkilmə. Peyğəmbər ﷺ (o iki nəfərə): “Məni onun yanında otuzdurun!” – dedi və onu Əbu Bəkrin yanında otuzdurdular. Bundan sonra Əbu Bəkr Peyğəmbərə ﷺ, camaat da Əbu Bəkrə tabe olaraq namaz qıldı. Peyğəmbər ﷺ (namazı) oturmuş vəziyyətdə qıldı. (əl-Buxari, 687)

٤١٠ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي بَيْتِهِ وَهُوَ شَاكٍ، فَصَلَّى جَالِسًا وَصَلَّى وَرَاءَهُ قَوْمٌ قِيَامًا، فَأَشَارَ إِلَيْهِمْ أَنْ اجْلِسُوا، فَلَمَّا انْصَرَفَ قَالَ: «إِنَّمَا جُعِلَ الْإِمَامُ لِيُؤْتَمَّ بِهِ، فَإِذَا رَكَعَ فَارْكَعُوا، وَإِذَا رَفَعَ فَارْفَعُوا، وَإِذَا صَلَّى جَالِسًا فَصَلُّوا جُلُوسًا». [رواه البخاري: ٦٨٨]

410. Aişə رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ xəstələndiyi zaman öz evində oturmuş vəziyyətdə namazı qıldı, arxasındakı camaat isə namazı ayaq üstə qıldı. O, onlara (əli ilə) işarə etdi ki, otursunlar. Namazı qılıb qurtardıqdan sonra buyurdu: “İmam ona görə təyin olunmuşdur ki, (arxasında) namaz qılanlar ona tabe olsunlar. O, rükuya gedəndə siz də rükuya gedin, o, (başını) qaldıranda, siz də (başınızı) qaldırın, o, oturmuş vəziyyətdə namaz qılarsa, siz də (namazı) oturmuş vəziyyətdə qılın.” (əl-Buxari, 688)

35-ci fəsil.

İmamın arxasında duranlar nə vaxt səcdə etməlidirlər?

باب - ٣٥

مَتَى يَسْجُدُ مَنْ خَلْفَ الْإِمَامِ

٤١١ - عَنْ الْبَرَاءِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا قَالَ: سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ لَمْ يَحْنِ أَحَدٌ مِّنَّا ظَهْرَهُ حَتَّى يَقَعَ النَّبِيُّ ﷺ سَاجِدًا، ثُمَّ نَقَعَ سُجُودًا بَعْدَهُ. [رواه البخاري: ٦٩٠]

411. Bəra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ (namazda) “Səmi Allahu limən həmidəh¹” – deyəndə, bizdən heç birimiz Peyğəmbər ﷺ səcdəyə gedənədək belini aymazdı. O, səcdəyə qapıldıqdan sonra biz də səcdəyə gedərdik. (əl-Buxari, 690)

36-cı fəsil.

İmamdan qabaq başını səcdədən qaldıranın günahı

باب - ٣٦

إِثْمُ مَنْ رَفَعَ رَأْسَهُ قَبْلَ الْإِمَامِ

٤١٢ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «أَمَّا يَخْشَى أَحَدُكُمْ، أَوْ لَا يَخْشَى أَحَدُكُمْ، إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ قَبْلَ الْإِمَامِ أَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ رَأْسَهُ رَأْسَ حِمَارٍ أَوْ يَجْعَلَ اللَّهُ صُورَتَهُ صُورَةَ حِمَارٍ». [رواه البخاري: ٦٩١]

412. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Məgər sizlərdən imamdan qabaq başını səcdədən qaldıranlar qorxmur ki, Allah onların başını eşşək başına döndərər və ya onların özlərini eşşəyə döndərər.” (əl-Buxari, 691)

37-ci fəsil. Kölənin, köləlikdən azad olmuş adamın və ya həddibuluğa çatmamış uşağın imamlıq etməsi

باب - ٣٧

إِمَامَةُ الْعَبْدِ وَالْمَوْلَى وَالْغُلَامِ الَّذِي لَمْ يَحْتَلَمْ

٤١٣ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «اسْمَعُوا وَأَطِيعُوا، وَإِنْ اسْتَعْمَلَ حَبَشِيٌّ كَانَ رَأْسُهُ زَبِيَّةً». [رواه البخاري: ٦٩٣]

¹ Allah Ona həmd edəni eşitdi.

413. Ənəs رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Üzərinizdə hökmranlıq edən kəs saçını kişmiş¹ bənzər həbəşi olsa belə, (əmlərini) eşidib ona itaət edin.” (əl-Buxari, 693)

38-ci fəsil. Arxasındakılar
(namazı) tam yerinə yetirdikləri
haldə imam səhvə yol verərsə

باب - ٣٨

إِذَا لَمْ يُتِمَّ الْإِمَامُ وَأَتَمَّ مَنْ خَلْفَهُ

- ٤١٤ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «يُصَلُّونَ لَكُمْ، فَإِنْ أَصَابُوا فَلَكُمْ، وَإِنْ أَخْطَأُوا فَلَكُمْ وَعَلَيْهِمْ». [رواه البخاري: ٦٩٤]

414. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “İmamlar sizə namaz qıldırırlar. Əgər (namazı) düzgün qıldırırlarsa, sizə savab çatır və əgər səhvə yol verərlərsə, sizə (yenə də savab) çatır, (bunun günahı isə) onların öz əleyhinə olar.” (əl-Buxari, 694)

39-cu fəsil. (Namazda) adam imamın solunda durmaq istədikdə imam onu sağ tərəfinə keçirərsə, bu onların namazını batil etməz

باب - ٣٩: إِذَا قَامَ الرَّجُلُ عَنْ يَسَارِ الْإِمَامِ فَحَوَّلَهُ الْإِمَامُ إِلَى يَمِينِهِ لَمْ تَفْسُدْ صَلَاتُهُمَا

- ٤١٥ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه، قَالَ نَمْتُ عَنْدَ مَيْمُونَةَ وَالتَّبِيُّ ﷺ عَنْدَهَا تِلْكَ اللَّيْلَةَ، فَتَوَضَّأْتُ ثُمَّ قَامَ يُصَلِّي، فَقُمْتُ عَلَى يَسَارِهِ، فَأَخَذَنِي فَجَعَلَنِي عَنْ يَمِينِهِ، فَصَلَّيْتُ ثَلَاثَ عَشْرَةَ رَكْعَةً، ثُمَّ نَامَ حَتَّى نَفَخَ - وَكَانَ إِذَا نَامَ نَفَخَ - ثُمَّ أَتَاهُ الْمُؤَذِّنُ، فَخَرَجَ فَصَلَّى وَلَمْ يَتَوَضَّأْ. [رواه البخاري: ٦٩٨]

415. Rəvayət edilir ki, ibn Abbas رضي الله عنه demişdir: “(Bir dəfə) mən (xalam) Meymunənin² evində gecələdim. O gecə Peyğəmbər ﷺ də onun yanında idi. Peyğəmbər ﷺ dəstəmaz alıb namaza durdu, mən də onun sol tərəfində durdum, lakin o məni tutub sağ tərəfinə keçirtirdi və on üç rükət namaz qıldı. Sonra uzanıb yatdı, hətta, xoruldamığa başladı. O yatanda adətən xoruldayardı. (Səhər) müəzzin onun yanına gəldikdən sonra o, (evdən) çıxdı və dəstəmaz almadan namaz qıldı.” (əl-Buxari, 698)

40-cı fəsil. İmam (namazı) uzatdıqda, zəruri işləri olan bir adamın (namazdan) çıxıb onu təkbəsinə qılması haqqında

٤٠ - باب: إِذَا طَوَّلَ الْإِمَامُ وَكَانَ لِلرَّجُلِ حَاجَةٌ فَخَرَجَ فَصَلَّى

- ٤١٦ - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه، قَالَ كَانَ مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ رضي الله عنه يُصَلِّي مَعَ النَّبِيِّ ﷺ ثُمَّ يَرْجِعُ فَيَوْمُ قَوْمِهِ، فَصَلَّى الْعِشَاءَ فَقَرَأَ بِالْبَقْرَةِ، فَأَنْصَرَفَ الرَّجُلُ، فَكَانَ مُعَاذًا تَنَازَلَ مِنْهُ، فَبَلَغَ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ: «فَتَانُ فَتَانُ فَتَانُ» ثَلَاثَ مَرَّاتٍ أَوْ قَالَ: «فَاتِنَا فَاتِنَا فَاتِنَا» وَأَمَرَهُ بِسُورَتَيْنِ مِنْ أَوْسَطِ الْمُفْصَلِ. [رواه البخاري: ٧٠١]

¹ Həbəşilərin başı balaca və ya qara, yaxud da saçını qıvrım-qıvrım olduğundan Peyğəmbər ﷺ onu kişmiş bənzətmişdir.

² Meymunə رضي الله عنها Peyğəmbərin ﷺ zövcələrindən biridir.

416. Rəvayət edilir ki, Cabir ibn Abdullah رحمته الله demişdir: “Muaz ibn Cəbəl Peyğəmbər ﷺ birlikdə namaz qılar, sonra da qayıdıb öz tayfasına namaz qıldırırdı. (Bir dəfə) o, işə namazını qıldırarkən əl-Bəqərə surəsini oxudu. (Buna tab gətirə bilməyən) bir nəfər namazdan çıxdı. Deyəsən, Muaz onun barəsində xoşagəlməz sözlər söylədi. Bu hal-qəziyyə Peyğəmbərə ﷺ xəbər verildikdə, o üç dəfə: “Araqarışıdırsanımı (ey Muaz?)” – dedi və ona müfəssəl surələr¹ arasından iki surə oxumağı əmr etdi. (əl-Buxari, 701)

41-ci fəsil. İmamın qiyamı² çox uzatmaması, rüku və səcdələri isə tam yerinə yetirməsi haqqında

٤١ - باب: تَخْفِيفُ الْإِمَامِ فِي الْقِيَامِ وَإِتْمَامُ الرُّكُوعِ وَالسُّجُودِ

٤١٧ - عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ رضي الله عنه، أَنَّ رَجُلًا قَالَ: وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي لَأَتَأَخَّرُ عَنْ صَلَاةِ الْعِدَّةِ مِنْ أَجْلِ فَلَانٍ مِمَّا يُطِيلُ بِنَا، فَمَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فِي مَوْعِظَةٍ أَشَدَّ غَضَبًا مِنْهُ يَوْمَئِذٍ ثُمَّ قَالَ: «إِنَّ مِنْكُمْ مُنْفِرِينَ، فَأَيُّكُمْ مَا صَلَّى بِالنَّاسِ فَلْيَتَجَوَّزْ، فَإِنْ فِيهِمُ الضَّعِيفُ وَالْكَبِيرُ وَذَا الْحَاجَةِ». [رواه البخاري: ٧٠٢]

417. Əbu Məsud رضي الله عنه rəvayət edir ki, bir nəfər Peyğəmbərə ﷺ dedi: “Ey Allahın Elçisi! Vallahi, mənim sübh namazına gəlməməyim ona görədir ki, filankəs bizə (onu) uzun-uzadı qıldırır.”

(Əbu Məsud deyir ki,) “Mən Peyğəmbərin ﷺ öyüd-nəsihət verərkən o günkü qədər bərk qəzəbləndiyini görməmişdim. Sonra o dedi: “Həqiqətən, aranızda (dinə qarşı) nifrət oyadanlar vardır. Qoy aranızdan camaata namaz qıldıran kəs (bunu) xəfif etsin. Çünki onların arasında xəstələr, zəiflər və (təcili) işi çıxmış kimsələr ola bilər.” (əl-Buxari, 702)

٤١٨ - وَ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه حَدِيثُ مُعَاذٍ رضي الله عنه، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لَهُ: «فَلَوْلَا صَلَّيْتَ بِسَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ، وَالشَّمْسِ وَضَحَاهَا، وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَى» [رواه البخاري: ٧٠٥]

418. Cabir ibn Abdullah رحمته الله Muaz رضي الله عنه haqqında rəvayət etdiyi hədisə (əlavə edib) demişdir: Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Yaxşı olardı ki, namazda: “...Rəbbinin adına təriflər de!³”, “And olsun günəşə və onun saçıdığı şəfəqə!⁴” və “And olsun yer üzünü zülmətə bürüməkdə olan gecəyə!⁵” surələrini oxuyaydın.” (əl-Buxari, 705)

42-ci fəsil. Namazı uzatmadan tam yerinə yetirmək

٤٢ - باب: الْإِجْازُ فِي الصَّلَاةِ وَإِكْمَالِهَا

٤١٩ - عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُوجِزُ الصَّلَاةَ وَيُكْمِلُهَا. [رواه البخاري: ٧٠٦]

419. Ənəs رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ (camaata qıldırdığı) namazı uzatmazdı, lakin onu tam yerinə yetirərdi. (əl-Buxari, 706)

¹ Quranın Qaf surəsindən ən-Nas surəsinədək olan surələrə müfəssəl deyilir.

² Burada qiyam deyildikdə namaz qılan adamın təkbir gətirib namaza başladıqdan ta rükuya gedənədək ayaq üstə olduğu hal nəzərdə tutulur.

³ “əl-Əla” surəsi.

⁴ “əş-Şəms” surəsi.

⁵ “əl-Leyl” surəsi.

**43-cü fəsil. Körpənin ağlamasını
eşitdikdə namazı xəfif şəkildə
qılan kimsə**

باب - ٤٣

مَنْ أَخَفَّ الصَّلَاةَ عِنْدَ بُكَاءِ الصَّبِيِّ

٤٢٠ - عَنْ أَبِي قَتَادَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «إِنِّي لَأَقُومُ فِي الصَّلَاةِ أُرِيدُ أَنْ أُطَوِّلَ فِيهَا، فَأَسْمَعُ بُكَاءَ الصَّبِيِّ، فَأَتَجَوَّزُ فِي صَلَاتِي كَرَاهِيَةً أَنْ أَشُقَّ عَلَى أُمِّهِ». [رواه البخاري: ٧٠٧]

420. Əbu Qəladə رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Mən namaza duranda onu uzun-uzadı qılmaq istəyirəm, lakin körpənin ağlamasını eşidəndə onun anasına əziyyət verməyim deyər, namazımı qısaldıram.” (əl-Buxari, 707)

44-cü fəsil.

**İqamə oxunduğu zaman və
ondan sonra sıraların
düzəldilməsi**

باب - ٤٤

تَسْوِيَةُ الصُّفُوفِ عِنْدَ الْإِقَامَةِ وَبَعْدَهَا

٤٢١ - عَنْ الثُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «لَتَسُوَنَّ صُفُوفُكُمْ أَوْ لَيُخَالِفَنَّ اللَّهُ بَيْنَ وَجْهِكُمْ». [رواه البخاري: ٧١٧]

421. Nəməni ibn Bəşir رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “(Namaza duranda) sıralarınızı düzəldin (və arada qalan boşluqları doldurun). Yoxsa Allah sizin üzünüzdü dəyişdirər (aranıza ədavət salar).” (əl-Buxari, 717)

45-ci fəsil.

**Sıralar düzəldiyi zaman imamın
camaata üz tutması**

باب - ٤٥

إِقْبَالُ الْإِمَامِ عَلَى النَّاسِ عِنْدَ تَسْوِيَةِ الصُّفُوفِ

٤٢٢ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «أَقِيمُوا صُفُوفَكُمْ وَتَرَاصُّوا، فَإِنِّي أَرَاكُمْ مِنْ وَرَاءِ ظَهْرِي». [رواه البخاري: ٧١٩]

422. Ənəs رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Sıralarınızı düzəldin, özünüz də sıx durun. Həqiqətən, mən sizin arxamda (nə etdiyinizi) görürəm.” (əl-Buxari, 719)

46-cı fəsil.

**İmamla camaatın arasında
divarın və ya başqa bir maneənin
olması**

باب - ٤٦

إِذَا كَانَ بَيْنَ الْإِمَامِ وَبَيْنَ الْقَوْمِ حَائِطٌ أَوْ سِتْرَةٌ

٤٢٣ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ فِي حُجْرَتِهِ، وَجِدَارُ الْحُجْرَةِ قَصِيرٌ، فَرَأَى النَّاسُ شَخْصَ النَّبِيِّ ﷺ فَقَامَ أَنَسٌ يُصَلُّونَ بِصَلَاتِهِ، فَأَصْبَحُوا فَتَحَدَّثُوا بِذَلِكَ، فَقَامَ لَيْلَةَ الثَّانِيَةِ، فَقَامَ مَعَهُ أَنَسٌ يُصَلُّونَ بِصَلَاتِهِ، صَنَعُوا ذَلِكَ لَيْلَتَيْنِ أَوْ ثَلَاثَةً، حَتَّى إِذَا كَانَ بَعْدَ ذَلِكَ جَلَسَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَلَمْ يَخْرُجْ، فَلَمَّا أَصْبَحَ ذَكَرَ ذَلِكَ النَّاسُ فَقَالَ: «إِنِّي خَشِيتُ أَنْ تُكْتَبَ عَلَيْكُمْ صَلَاةُ اللَّيْلِ». [رواه البخاري: ٧٢٩]

423. Aişə رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ gecələr öz hücrəsində namaz qılardı. Hücrəsinin divarı alçaq olduğundan (bəzi) adamlar onun namaz qıldığını gördülər və ona qoşulub namaz qıldılar. Səhər açılanda isə bu haqda (camaata) danışmağa başladılar. Növbəti gecə o yenə namaza durdu və camaat da ona qoşulub namaz qılmağa başladı. Bu hal iki və ya üç gecə davam etdi. Nəhayət, yenə vaxt yetişdikdə o (evdə) oturub (namaza) çıxmadı. Səhər camaat ondan (bunun səbəbini) soruşduqda belə dedi: “Mən gecə namazının sizə vacib buyrulacağından qorxdum.” (əl-Buxari, 729)

47-ci fəsil. Gecə namazı

٤٧ - باب: صَلَاةُ اللَّيْلِ

٤٢٤ - عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ اتَّخَذَ حُجْرَةً - قَالَ حَسْبْتُ أَنَّهُ قَالَ - مِنْ حَصِيرٍ فِي رَمَضَانَ فَصَلَّى فِيهَا لَيْلًا، فَصَلَّى بِصَلَاتِهِ نَاسٌ مِنْ أَصْحَابِهِ، فَلَمَّا عَلِمَ بِهِمْ جَعَلَ يَقْعُدُ، فَخَرَجَ إِلَيْهِمْ فَقَالَ: «قَدْ عَرَفْتُ الَّذِي رَأَيْتُمْ مِنْ صَنِيعِكُمْ، فَصَلُّوا أَيُّهَا النَّاسُ فِي بُيُوتِكُمْ، فَإِنَّ أَفْضَلَ الصَّلَاةِ صَلَاةَ الْمَرْءِ فِي بَيْتِهِ إِلَّا الْمَكْتُوبَةَ». [رواه البخاري: ٧٣١]

424. Zeyd ibn Sabit رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ ramazan ayında özü üçün hücrə düzəltdi¹ və bir neçə gecə orada namaz qıldı. Əshabələrindən bir qismi ona qoşulub bu namazı qılmağa başladı. O, bunu biləndə (evində) oturub (namaza çıxmadı). Sonra onların yanına gəlib dedi: “Mən sizin nə etdiyinizi başa düşürəm. Ancaq ey insanlar, öz evlərinizdə namaz qılın. Çünki fərz namazlarından başqa ən fəzilətli namaz insanın öz evində qıldığı namazdır.” (əl-Buxari, 731)

¹ Hədisi rəvayət edən ravi demişdir: “Deyəsən, o “...həsirdən” – dedi.

کِتَابُ أَبْوَابِ صِفَةِ صَلَاةٍ

Namazın xüsusiyyətlərinə dair fəsilər

1-ci fəsil.

Namaza başlayanda “Allahu
Əkbər” deyərkən əlləri
qaldırmaq

۱ - باب:

رَفْعُ الْيَدَيْنِ فِي التَّكْبِيرَةِ الْأُولَى مَعَ الْاِفْتِتَاحِ
سَوَاءً

۴۲۵ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَرْفَعُ يَدَيْهِ حَذْوَ مَنْكِبَيْهِ إِذَا افْتَتَحَ الصَّلَاةَ، وَإِذَا كَبَّرَ لِلرُّكُوعِ، وَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ رَفَعَهُمَا كَذَلِكَ أَيْضًا، وَقَالَ: «سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ، رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ». وَكَانَ لَا يَفْعَلُ ذَلِكَ فِي السُّجُودِ. [رواه البخاري: ۷۳۵]

425. Abdullah ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ namaza başlayanda əllərini çiyinləri bərabərinə qaldırırdı. Həmçinin, “Allahu Əkbər” deyib, rükuya gəndəndə və rükudan başını qaldıranda da əllərini qaldırırdı, (rükudan qalxarkən) “Səmi Allahu limən həmidəh, Rəbbənə və ləkəl-həmd!”¹ deyərdi. Səcdəyə gəndəndə isə (əllərini) qaldırmazdı. (əl-Buxari, 735)

2-ci fəsil.

Sağ əli sol əlin üstünə qoymaq

۲ - باب: وَضْعُ الْيُمْنَى عَلَى الْيُسْرَى

۴۲۶ - عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ النَّاسُ يُؤْمَرُونَ أَنْ يَضَعَ الرَّجُلُ الْيَدَ الْيُمْنَى عَلَى ذِرَاعِهِ الْيُسْرَى فِي الصَّلَاةِ. [رواه البخاري: ۷۴۰]

426. Rəvayət edilir ki, Səhl ibn Səd رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Camaata əmr edilərdi ki, namaz qıldığında sağ əli sol qolun üstünə qoysunlar.” (əl-Buxari, 740)

3-cü fəsil.

“Allahu Əkbər” sözündən sonra
nə deyilməlidir

۳ - باب:

مَا يَقُولُ بَعْدَ التَّكْبِيرِ

۴۲۷ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ وَأَبَا بَكْرٍ وَعُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ كَانُوا يَفْتَتِحُونَ الصَّلَاةَ بِـ «الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ» [رواه البخاري: ۷۴۳]

427. Rəvayət edilir ki, Ənəs رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ, Əbu Bəkr və Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ namazı “Əlhəmdulillahi Rəbbil ələmin”² kəlməsi ilə başlayardılar. (əl-Buxari, 743)

۴۲۸ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَسْكُتُ بَيْنَ التَّكْبِيرِ وَبَيْنَ الْقِرَاءَةِ إِسْكَاتَةً - قَالَ أَحْسِبُهُ قَالَ هُنَّيَّةٌ - فَقُلْتُ بِأَبِي وَأُمِّي يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِسْكَاتُكَ بَيْنَ التَّكْبِيرِ وَالْقِرَاءَةِ مَا تَقُولُ؟ قَالَ: «أَقُولُ اللَّهُمَّ بَاعِدْ بَيْنِي وَبَيْنَ

¹ Tərcüməsi: Allah Ona həmd edəni eşitdi! Ey Rəbbimiz, Sənə həmd olsun!

² Tərcüməsi: Həmd olsun ələmlərin Rəbbi Allaha!

خَطَايَايَ كَمَا بَاعَدْتَ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ، اللَّهُمَّ تَقْنِي مِنَ الْخَطَايَا كَمَا يُتَقْنَى التَّوْبُ الْأَيُّضُ مِنَ الدَّنَسِ، اللَّهُمَّ اغْسِلْ خَطَايَايَ بِالْمَاءِ وَالتَّلَجِ وَالْبَرْدِ». [رواه البخاري: ٧٤٤]

428. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra ر.ه. demişdir: “Peyğəmbər ﷺ: “Allahu Əkbər” deyib (namaza başladıqdan sonra “əl-Fatihə” surəsini) oxuyanadək bir qədər susardı. Mən dedim: “Ata-anam sənə fəda olsun, ya Rəsulullah! Sən təkbir gətirdikdən sonra (surəni) oxuyanadək susduğun zaman nə deyirsən?” O dedi: “Mən (sakit duranda bu duanı) oxuyuram: “Allahummə baid bəyni və bəynə xatayəyə kəmə bəadtə bəynəl-məşriqi vəl-məğrib, Allahummə nəqqini minəl-xataya kəmə yunəqqəs-sovbul-əbyədu minəd-dənəs, Allahumməğsil xətayayə bil-mai, vəs-səlci, vəl-bərədi.”¹ (əl-Buxari, 744)

4-cü fəsil

٤ - باب

٤٢٩ - عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ صَلَّى صَلَاةَ الْكُصُوفِ، فَقَامَ فَأَطَالَ الْقِيَامَ، ثُمَّ رَكَعَ فَأَطَالَ الرُّكُوعَ، ثُمَّ قَامَ فَأَطَالَ الْقِيَامَ، ثُمَّ رَكَعَ فَأَطَالَ الرُّكُوعَ ثُمَّ رَفَعَ، ثُمَّ سَجَدَ فَأَطَالَ السُّجُودَ، ثُمَّ رَفَعَ، ثُمَّ سَجَدَ فَأَطَالَ السُّجُودَ، ثُمَّ رَفَعَ، ثُمَّ قَامَ فَأَطَالَ الْقِيَامَ ثُمَّ رَكَعَ فَأَطَالَ الرُّكُوعَ ثُمَّ رَفَعَ فَسَجَدَ فَأَطَالَ السُّجُودَ، ثُمَّ رَفَعَ، ثُمَّ سَجَدَ فَأَطَالَ السُّجُودَ ثُمَّ أَنْصَرَفَ فَقَالَ: «قَدْ دَنَتْ مِنِّي الْحِجَّةُ حَتَّى لَوْ اجْتَرَأْتُ عَلَيْهَا لَحِجَّتُكُمْ بِقَطَافٍ مِنْ قَطَافِهَا، وَدَنَتْ مِنِّي النَّارُ حَتَّى قُلْتُ أَيْ رَبِّ وَأَنَا مَعَهُمْ فَإِذَا امْرَأَةٌ - حَسِبْتُ أَنَّهُ قَالَ - تَخْدِشُهَا هَرَّةٌ، قُلْتُ مَا شَأْنُ هَذِهِ قَالُوا حَسِبْتُهَا حَتَّى مَاتَتْ جُوعًا، لَا أَطْعَمْتُهَا، وَلَا أَرْسَلْتُهَا تَأْكُلُ». قَالَ حَسِبْتُ أَنَّهُ قَالَ: «مِنْ خَشْيَةِ أَوْ خَشْيَةِ الْأَرْضِ». [رواه البخاري: ٧٤٥]

429. Əsma bint Əbu Bəkr ر.ه. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ (günəş tutulduğu zaman) kusuf² namazına durdu və qiyamı³ uzatdı, sonra rükuya getdi və rükunu uzatdı, sonra rükudan qalxdı və (yenə) qiyamı uzatdı, sonra (bir də) rükuya getdi və rükunu uzatdı, sonra rükudan qalxdı, sonra səcdəyə getdi və səcdəni uzatdı, sonra qalxıb oturdu, sonra səcdəyə getdi və səcdəni uzatdı, sonra namaza durdu və qiyamı uzatdı, sonra rükuya getdi və rükunu uzatdı, sonra rükudan qalxdı və (yenə) qiyamı uzatdı, sonra (bir də) rükuya getdi və rükunu uzatdı, sonra rükudan qalxdı, sonra səcdəyə getdi və səcdəni uzatdı, sonra qalxıb oturdu, sonra (yenə) səcdəyə getdi və səcdəni uzatdı, sonra (namazı) bitirdi və dedi: “Cənnət mənə o qədər yaxınlaşdı ki, əgər ona (əl uzatmağa) cəsəratim olsaydı, oradakı salxımlardan birini sizə gətirərdim. Habelə, Cəhənnəm də mənə o qədər yaxınlaşdı ki, axırda mən dedim: “Ey Rəbbim, yoxsa məni də onlarla bir yerə salacaqsan?” Birdən mən bir qadın gördüm⁴ və soruşdum ki: “Bu qadının günahı nədir?” (Mənə) dedilər: “Bu qadın (pişiyi) acından ölənədək (evdə) saxlamış, nə ona yemək vermiş, nə də onu sərbəst buraxmışdır ki, gedib özünə yem tapsın”⁵. (əl-Buxari, 745)

¹ Tərcüməsi: Allahım, məğriblə məşriqin arasını uzaqlaşdırdığın kimi məni də günahlarımdan uzaqlaşdır! Allahım, ağ paltar kirdən təmizləndiyi kimi məni də günahlardan təmizlə! Allahım, mənim günahlarımı su, qar və dolu ilə yu!

² Günəş və ya ay tutularkən qılınan namazın adıdır.

³ Burada Peyğəmbərin ﷺ təkbir gətirdikdən rükuya gedənədək ayaq üstə olduğu hal nəzərdə tutulur.

⁴ Hədisin rəvisi: “Deyəsən o: “Bir pişik həmin qadını cırmaqlayırdı” – demişdir.

⁵ Hədisin rəvisi: “Deyəsən o: “...yerdəki həşəratlardan yesin” – demişdir.

5-ci fəsil.

Namaz əsnasında imama nəzər salmaq

۵- باب:

رَفْعُ الْبَصَرِ إِلَى الْإِمَامِ فِي الصَّلَاةِ

۴۳۱ - عَنْ حَبَابٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قِيلَ لَهُ: أَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقْرَأُ فِي الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ؟ قَالَ نَعَمْ. قُلْنَا بِمَ كُنْتُمْ تَعْرِفُونَ ذَلِكَ قَالَ بِاضْطِرَابٍ لِحَيْتِهِ. [رواه البخاري: ۷۴۶]

431. Rəvayət edilir ki, Xəbbabdan رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ soruşdular: “Peyğəmbər ﷺ zöhr və əsr namazlarında (Quran) oxuyardımı?” O: “Bəli!” – deyə cavab verdi. Biz soruşduq: “Siz bunu nədən bilirdiniz?” O dedi: “Saqqalının tərpənməsindən.” (əl-Buxari, 746)

6-cı fəsil.

Namaz əsnasında göyə baxmaq

۶- باب: رَفْعُ الْبَصَرِ إِلَى السَّمَاءِ فِي الصَّلَاةِ

۴۳۲ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «مَا بَالُ أَقْوَامٍ يَرْفَعُونَ أَبْصَارَهُمْ إِلَى السَّمَاءِ فِي صَلَاتِهِمْ». فَاشْتَدَّ قَوْلُهُ فِي ذَلِكَ حَتَّى قَالَ: «لَيْتَهُنَّ عَنْ ذَلِكَ أَوْ لَتُخَطَفَنَّ أَبْصَارُهُمْ». [رواه البخاري: ۷۵۰]

432. Ənəs ibn Məlik رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Namaz əsnasında göyə baxan adamlara nə olub ki, (belə edirlər)?” O, buna çox sərt münasibət bildirdikdən sonra dedi: “Ya buna son qoyacaqlar, ya da ki gözləri kor olacaq.” (əl-Buxari, 750)

7-ci fəsil.

Namaz əsnasında o tərəf-bu tərəfə baxmaq

۷- باب:

الْإِنْفَاتُ فِي الصَّلَاةِ

۴۳۳ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنِ الْإِنْفَاتِ فِي الصَّلَاةِ فَقَالَ: «هُوَ اخْتِلَاسٌ يَخْتَلِسُهُ الشَّيْطَانُ مِنْ صَلَاةِ الْعَبْدِ». [رواه البخاري: ۷۵۱]

433. Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Mən Peyğəmbərdən ﷺ namazda o tərəf-bu tərəfə baxmaq barədə soruşdum. O dedi: “Bu, şeytanın (Allah) bəndəsinin namazından xəlvətcə götürüb apardığı oğurluq bir şeydir.” (əl-Buxari, 751)

8-ci fəsil. Bütün namazlarda imamın və onun arxasında duranların (Qurandan) oxuması vacibdir

۸- باب: وَجُوبُ الْقِرَاءَةِ لِلْإِمَامِ وَالْمَأْمُومِ فِي الصَّلَوَاتِ كُلِّهَا

۴۳۴ - عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: شَكَأَ أَهْلُ الْكُوفَةِ سَعْدًا إِلَى عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَعَزَلَهُ وَاسْتَعْمَلَ عَلَيْهِمْ عَمَّارًا، فَشَكَّوْا حَتَّى ذَكَرُوا أَنَّهُ لَا يُحْسِنُ يُصَلِّي، فَأَرْسَلَ إِلَيْهِ فَقَالَ يَا أَبَا إِسْحَاقَ إِنَّ هَؤُلَاءِ يَزْعُمُونَ أَنَّكَ لَا تُحْسِنُ تُصَلِّي قَالَ أَبُو إِسْحَاقَ أَمَّا أَنَا وَاللَّهِ فَإِنِّي كُنْتُ أُصَلِّي بِهِمْ صَلَاةَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مَا أَخْرَمَ عَنْهَا، أُصَلِّي صَلَاةَ

الْعِشَاءَ فَأَرْكُذُ فِي الْأَوَّلَيْنِ وَأُحَفُّ فِي الْآخِرَيْنِ. قَالَ ذَلِكَ الظُّنُّ بِكَ يَا أَبَا إِسْحَاقَ. فَأَرْسَلَ مَعَهُ رَجُلًا أَوْ رَجُلًا إِلَى الْكُوفَةِ، فَسَأَلَ عَنْهُ أَهْلَ الْكُوفَةِ، وَلَمْ يَدَعْ مَسْجِدًا إِلَّا سَأَلَ عَنْهُ، وَيُثْنُونَ مَعْرُوفًا، حَتَّى دَخَلَ مَسْجِدًا لِلْنَّبِيِّ عَسَى، فَقَامَ رَجُلٌ مِنْهُمْ يُقَالُ لَهُ أُسَامَةُ بْنُ قَتَادَةَ يُكْنَى أَبَا سَعْدَةَ قَالَ أَمَّا إِذَا تَشَدَّدْنَا فَإِنْ سَعَدًا كَانَ لَا يَسِيرُ بِالْسَّرِيَّةِ، وَلَا يَقْسِمُ بِالْسُّوْيَةِ، وَلَا يَعْدِلُ فِي الْقَضِيَّةِ. قَالَ سَعْدُ أَمَّا وَاللَّهِ لَأَدْعُونَ بِثَلَاثٍ، اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ عَبْدُكَ هَذَا كَاذِبًا، قَامَ رِيَاءً وَسُمْعَةً فَأَطْلُ عُمُرَهُ، وَأَطْلُ فَقْرَهُ، وَعَرِّضْهُ بِالْفِتَنِ، وَكَانَ بَعْدَ إِذَا سُئِلَ يَقُولُ شَيْخٌ كَبِيرٌ مَفْتُونٌ، أَصَابَتْنِي دَعْوَةُ سَعْدٍ. قَالَ عَبْدُ الْمَلِكِ فَأَنَا رَأَيْتُهُ بَعْدَ قَدْ سَقَطَ حَاجِبَاهُ عَلَى عَيْنَيْهِ مِنَ الْكِبَرِ، وَإِنَّهُ لَيَتَعَرَّضُ لِلْجَوَارِي فِي الطَّرِيقِ لِيُعْزِمَهُنَّ. [رواه البخاري: ٧٥٥]

434. Cabir ibn Səməra ر.ə. belə rəvayət etmişdir ki, kufəlilər Ömərə Səd ibn Əbu Vəqqasdan şikayət etdilər. Buna görə də Ömər onu (bu vəzifədən) kənarlaşdırdı və yerinə Əmmar ibn Yasiri hakim təyin etdi. Kufəlilər (çox) şikayət etdilər, hətta (Sədin) namazı lazımı qaydada qılmadığını belə iddia etdilər. Belə olduqda, Ömər adam göndərərək onu yanına çağırırdı və dedi: “Ey Əbu İshaq! Bunlar iddia edirlər ki, sən namazı lazımı qaydada qılmırsan.” Əbu İshaq dedi: “Mənə gəlincə, vallahi ki, mən onlara Peyğəmbərin ﷺ namazını qıldırmışam və bundan (heç bir şey) əskiltməmişəm. İsa namazını qıldıranda ilk iki rükəti uzun, son iki rükəti isə qısa qıldırmışam.” Ömər: “Mən elə belə də bilirdim, ey Əbu İshaq!” – dedi, sonra da onunla birlikdə Kufəyə bir və ya iki adam göndərdi ki, gedib kufəlilərdən onun barəsində soruşsunlar. (Kufədə) elə bir məscid qalmadı ki, (göndərilən adam) onun barəsində soruşmasın. Hamı onu təriflədi. Axırda həmin adam Abs oğullarının məscidinə gəldi. Oradakılardan Əbu Sədə ləqəbi ilə tanınan Usamə ibn Qətadə adlı birisi ayağa qalxıb dedi: “Madam ki, and verib bizdən soruşdun, (onda bil ki,) Səd (heç vaxt) döyüşə gedən dəstəyə qoşulmayıb, (qənimətləri) düzgün bölüşdürməyib və şəriət məsələlərində ədalətlə hökm verməyib.” Səd dedi: “İndi ki belə oldu, onda vallahi ki, mən də üç şeylə bağlı (Allaha) dua edəcəyəm: “Allahım! Əgər sən bu qulun yalançıdırsa, üstəlik bunu özünü göstərmək və ad qazanmaq məqsədi ilə edirsə, onda onun ömrünü uzat, yoxsulluğunu artır və onu bəlalara düşər et!” (Uca Allah Sədin duasını qəbul etdi). Sonralar həmin adamdan (onun halı barədə) soruşanda deyərdi: “Mən başibələli bir qocayam, məni Sədin bədduası tutub.”

Abdul-Malik ر.ə. demişdir: “Sonralar mən o adamı gördüm, qocalığından qaşları gözlərinin üstünə düşmüşdü, özü də küçələrdə cariyələrə¹ əl atırdı.” (əl-Buxari, 755)

٤٣٥ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الصَّامِتِ ر.ə.، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَمْ يَقْرَأْ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ». [رواه البخاري: ٧٥٦]

435. Ubadə ibn Samit ر.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “əl-Fatihəni oxumayanın namazı qəbul deyildir!” (əl-Buxari, 756)

٤٣٦ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ر.ə.، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ دَخَلَ الْمَسْجِدَ، فَدَخَلَ رَجُلٌ فَصَلَّى فَسَلَّمَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فَرَدَّ وَقَالَ: «ارْجِعْ فَصَلِّ، فَإِنَّكَ لَمْ تُصَلِّ» فَرَجَعَ يُصَلِّي كَمَا صَلَّى ثُمَّ جَاءَ فَسَلَّمَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: «ارْجِعْ فَصَلِّ فَإِنَّكَ لَمْ تُصَلِّ» ثَلَاثًا، فَقَالَ وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ مَا أَحْسِنَ غَيْرَهُ فَعَلِمْنِي، فَقَالَ: «إِذَا قُمْتَ إِلَى الصَّلَاةِ فَكَبِّرْ، ثُمَّ اقْرَأْ

¹ 243-cü hədisin qeydlərinə bax.

مَا تَيْسَّرَ مَعَكَ مِنَ الْقُرْآنِ، ثُمَّ ارْكَعْ حَتَّى تَطْمِئِنَّ رَاكِعًا، ثُمَّ ارْفَعْ حَتَّى تَعْتَدِلَ قَائِمًا، ثُمَّ اسْجُدْ حَتَّى تَطْمِئِنَّ سَاجِدًا، ثُمَّ ارْفَعْ حَتَّى تَطْمِئِنَّ جَالِسًا، وَافْعَلْ ذَلِكَ فِي صَلَاتِكَ كُلِّهَا». [رواه البخاري: ٧٥٧]

436. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, (bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ məscidə daxil oldu, (arxasınca) da bir nəfər (ora) daxil olub namaz qıldı və (namazı bitirdikdən) sonra Peyğəmbərə ﷺ salam verdi. Peyğəmbər ﷺ onun salamını aldı və buyurdu: “Qayıt namazını qıl, çünki sən namaz qılmadın.” O, əvvəlki kimi namaz qıldı, sonra da Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib ona salam verdi. Peyğəmbər ﷺ (yenə ona) buyurdu: “Qayıt namazını qıl, çünki sən namaz qılmadın.” Bu hal üç dəfə təkrar oldu. Sonra o adam dedi: “Səni haqq (din) ilə göndərənə and olsun ki, mən bundan daha düzgün olanını qıla bilmirəm. Mənə (nə edəcəyimi) öyrət!” O buyurdu: “Namaza duranda “Allahu Əkbər” de, sonra Qurandan sənə asan gələnə oxu, sonra rükuya get (və bunu) rahat-rahət¹ yerinə yetir, sonra (başını) qaldırıb qamətini dümdüz tut, sonra səcdəyə get (və bunu) rahatlıqla² yerinə yetir, sonra qalx otur (və) tam rahat ol və namazının qalan rükətlərində də belə et.” (əl-Buxari, 757)

9-cu fəsil. Zöhr namazında (Quran) oxumaq

٩ - باب: الْقِرَاءَةُ فِي الظُّهْرِ

٤٣٧ - عَنْ أَبِي قَتَادَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَقْرَأُ فِي الرَّكْعَتَيْنِ الْأُولَيَيْنِ مِنْ صَلَاةِ الظُّهْرِ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ وَسُورَتَيْنِ، يُطَوِّلُ فِي الْأُولَى، وَيُقْصِرُ فِي الثَّانِيَةِ، وَيُسْمِعُ الْآيَةَ أَحْيَانًا، وَكَانَ يَقْرَأُ فِي الْعَصْرِ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ وَسُورَتَيْنِ، وَكَانَ يُطَوِّلُ فِي الْأُولَى، وَكَانَ يُطَوِّلُ فِي الرَّكْعَةِ الْأُولَى مِنْ صَلَاةِ الصُّبْحِ، وَيُقْصِرُ فِي الثَّانِيَةِ. [رواه البخاري: ٧٥٩]

437. Əbu Qətadə رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ zöhr namazının ilk iki rükətində əl-Fatihə surəsini və (hər rükətdə) bir surə oxuyar, birinci rükəti uzadar, ikincisini isə qısa qıladı, hərdən ayələri (bizə) eşitdirərdi, əsr namazında da əl-Fatihə surəsini və iki surə oxuyar, birinci rükəti uzadar, (ikincisini isə qısa qıladı), həmçinin sübh namazının birinci rükətini uzadar, ikincisini isə qısa qıladı. (əl-Buxari, 759)

10-cu fəsil. Məğrib namazında (Quran) oxumaq

١٠ - باب: الْقِرَاءَةُ فِي الْمَغْرِبِ

٤٣٨ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: إِنَّ أُمَّ الْفَضْلِ سَمِعَتْهُ وَهُوَ يَقْرَأُ ﴿وَالْمُرْسَلَاتُ عُرْفًا﴾ فَقَالَتْ يَا بُنَيَّ وَاللَّهِ لَقَدْ ذَكَّرْتَنِي بِقِرَاءَتِكَ هَذِهِ السُّورَةَ، إِنَّهَا لِأَخْرَ مَا سَمِعْتُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَقْرَأُ بِهَا فِي الْمَغْرِبِ. [رواه البخاري: ٧٦٣]

438. İbn Abbas رəvayət edir ki, (bir dəfə) Ummu Fədl³ onun “And olsun xeyirlə göndərilənlərə”⁴ surəsini oxuduğunu eşidəndə ona demişdir: “Oğlum! Vallahi, sən bu surəni oxumaqla mənə (unutduğum bir şeyi) xatırlatdın. Mən bu surəni

¹ Digər rəvayətdə: “...rükuya getdikdə əllərini dizinə qoy, sərbəst ol və belini düz saxla...”

² Digər rəvayətdə: “...sərbəst ol və belini düz saxla...”

³ Ummu Fədl رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ibn Abbasın رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ anasıdır.

⁴ “əl-Mursəlat” surəsi.

axırmıncı dəfə Peyğəmbər ﷺ onu məğrib namazında oxuyarkən eşitmişəm". (əl-Buxari, 763)

٤٣٩ - عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقْرَأُ بِطُولِ الطَّوَلَيْنِ. [رواه البخاري: ٧٦٤]

439. Rəvayət edilir ki, Zeyd ibn Sabit رضى الله عنه demişdir: "Mən Peyğəmbərin ﷺ məğrib namazında iki uzun surədən ən uzununu¹ oxuduğunu eşitmişəm." (əl-Buxari, 764)

11-ci fəsil.

Məğrib namazını səslə oxumaq

١١ - باب: الْجَهْرُ فِي الْمَغْرِبِ

٤٤٠ - عَنْ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَرَأَ فِي الْمَغْرِبِ بِالطَّوَرِ. [رواه البخاري: ٧٦٥]

440. Rəvayət edilir ki, Cubeyr ibn Mutim رضى الله عنه demişdir: "Mən Peyğəmbərin ﷺ məğrib namazında ət-Tur surəsini oxuduğunu eşitmişəm." (əl-Buxari, 765)

12-ci fəsil.

İşə namazında (Quran) oxuyub səcdəyə getmək

١٢ - باب:

الْقِرَاءَةُ فِي الْعِشَاءِ بِالسَّجْدَةِ

٤٤١ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: صَلَّيْتُ خَلْفَ أَبِي الْقَاسِمِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ الْعَتَمَةَ فَقَرَأَ «إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ» فَسَجَدَ، فَلَا أَرَأَلَ أَسْجُدُ بِهَا حَتَّى أَلْقَاهُ. [رواه البخاري: ٧٦٨]

441. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رضى الله عنه demişdir: "Mən Əbul-Qasımın ﷺ arxasında namaz qıldım, o "Göy yarılacağı" surəsini oxuyub səcdəyə getdi². Mən də ona qovuşanadək (hər dəfə) bu surəni oxuduqda səcdə edəcəyəm." (əl-Buxari, 768)

13-cü fəsil. İşə namazında (Quran) oxumaq

١٣ - باب: الْقِرَاءَةُ فِي الْعِشَاءِ

٤٤٢ - عَنْ الْبَرَاءِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ فِي سَفَرٍ، فَقَرَأَ فِي الْعِشَاءِ فِي إِحْدَى الرِّكَعَتَيْنِ، بِـ ﴿وَالَّذِينَ وَالَّذِينَ﴾، وَمَا سَمِعْتُ أَحَدًا أَحْسَنَ صَوْتًا مِنْهُ أَوْ قِرَاءَةً. [رواه البخاري: ٧٦٩]

442. Bəra رضى الله عنه rəvayət edir ki, (bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ səfərdə ikən (qıldığı) işə namazının rükətlərindən birində: "And olsun əncirə və zeytuna!"³ surəsini oxudu.

Mən onun səmindən və ya qiraətindən daha gözəlini eşitməmişdim. (əl-Buxari, 769)

¹ Burada ən uzun surə deyildikdə, "əl-Əraf" surəsi nəzərdə tutulur. Hədisin başqa variantında rəvayət edilir ki, Zeyd ibn Sabit Mərvan ibn Həkəmin məğrib namazında qısa surələr oxuduğunu eşidib demişdir: "Nə üçün sən məğrib namazında qısa müfəssəl surələrdən oxuyursan? Mən Peyğəmbərin ﷺ məğrib namazında iki uzun surədən ən uzununu oxuduğunu eşitmişəm."

(Hədisin rəvisi) ibn Əbu Muleykə رضى الله عنه Urva ibn Zubeyrdən رضى الله عنه: "İki uzun surədən ən uzununu nədir?" soruşduqda o: "əl-Əraf, o birisi də əl-Ənam..." demişdir. (Səhih Sunən Əbu Davud, 812)

² Burada "əl-İnşiqaq" surəsi və bu surənin 21-ci ayəsi nəzərdə tutulur.

³ Yəni "ət-Tin" surəsi.

14-cü fəsil. Sübh namazında (Quran) oxumaq

۱۴ - باب: الْقِرَاءَةُ فِي الْفَجْرِ

۴۴۳ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: فِي كُلِّ صَلَاةٍ يُقْرَأُ، فَمَا أَسْمَعْنَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَسْمَعْنَاكُمْ، وَمَا أَخْفَى عَنَّا أَخْفَيْنَا عَنْكُمْ، وَإِنْ لَمْ تَرِدْ عَلَى أُمِّ الْقُرْآنِ أَجْزَأْتُ، وَإِنْ زِدْتَ فَهُوَ خَيْرٌ. [رواه البخاري: ۷۷۲]

443. Rəvayət edir ki, Əbu Hureyra رضي الله عنه demişdir: “Hər namazda (Quran) oxumaq lazımdır. Peyğəmbər ﷺ (namazda Quran oxuduqda) nəyi bizə səslə oxumuşdursa, biz də onu sizə səslə oxuyuruq və nəyi bizə səssiz oxumuşdursa, biz də onu sizə səssiz oxuyuruq. (Namazda) ancaq “əl-Fatihə” surəsini oxusan, bu kifayət edər, əgər əlavə etsən, bu daha yaxşı olar.” (əl-Buxari, 772)

15-ci fəsil. Sübh namazında (Quranı) səslə oxumaq

۱۵ - باب: الْجَهْرُ بِقِرَاءَةِ صَلَاةِ الْفَجْرِ

۴۴۴ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: انْطَلَقَ النَّبِيُّ ﷺ فِي طَائِفَةٍ مِنْ أَصْحَابِهِ عَامِدِينَ إِلَى سُوقِ عُكَازٍ، وَقَدْ حِيلَ بَيْنَ الشَّيَاطِينِ وَبَيْنَ خَبَرِ السَّمَاءِ، وَأُرْسِلَتْ عَلَيْهِمُ الشُّهُبُ، فَرَجَعَتْ الشَّيَاطِينُ إِلَى قَوْمِهِمْ، فَقَالُوا: مَا لَكُمْ فَقَالُوا حِيلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَ خَبَرِ السَّمَاءِ، وَأُرْسِلَتْ عَلَيْنَا الشُّهُبُ. قَالُوا: مَا حَالُ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ خَبَرِ السَّمَاءِ إِلَّا شَيْءٌ حَدَثَ، فَأَضْرَبُوا مَشَارِقَ الْأَرْضِ وَمَغَارِبَهَا، فَانْظُرُوا مَا هَذَا الَّذِي حَالَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ خَبَرِ السَّمَاءِ فَانْصَرَفَ أُولَئِكَ الَّذِينَ تَوَجَّهُوا نَحْوَ نَهَامَةٍ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ وَهُوَ بِنَخْلَةٍ، عَامِدِينَ إِلَى سُوقِ عُكَازٍ وَهُوَ يُصَلِّي بِأَصْحَابِهِ صَلَاةَ الْفَجْرِ، فَلَمَّا سَمِعُوا الْقُرْآنَ اسْتَمِعُوا لَهُ فَقَالُوا هَذَا وَاللَّهِ الَّذِي حَالَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ خَبَرِ السَّمَاءِ. فَهَنَّاكَ حِينَ رَجَعُوا إِلَى قَوْمِهِمْ وَقَالُوا: يَا قَوْمَنَا: ﴿إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا عَجَبًا يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ فَآمَنَّا بِهِ وَلَنْ نُشْرَكَ بِرَبِّنَا أَحَدًا﴾ فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَلَى نَبِيِّهِ ﷺ: ﴿قُلْ أُوحِيَ إِلَيَّ﴾ وَإِنَّمَا أُوحِيَ إِلَيْهِ قَوْلُ الْجِنِّ. [رواه البخاري: ۷۷۳]

444. İbn Abbas رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ bir dəstə əshabəsi ilə Ukaz bazarına getdi. Artıq şeytanlar səmavi xəbəri (Allahın mələklərə nazil etdiyi vəhyi) oğrun-oğrun öyrənməkdən məhrum olmuş və onları yandırır yaxan ulduzlar təqib etmişdir. Onlar öz qövminün yanına qayıtdıqda (onlardan): “Sizə nə olub?” – deyə soruşdular və onlar dedilər: “Biz səmavi xəbəri öyrənməkdən məhrum olduq və üstümüzə yanar ulduzlar endirildi!” Onlara dedilər: “Sizi səmavi xəbəri öyrənməkdən məhrum edən şey, baş vermiş yeni hadisədir! Gedin, yer üzünü məşriqdən məğribə kimi gəzin və baxın görün sizi səmavi xəbəri öyrənməkdən məhrum edən nədir!” Onlardan bir dəstə Tihaməyə¹ tərəf getdi və Nəxlədə² Ukaz³ bazarına yollanan Peyğəmbərə ﷺ rast gəldi. O, əshabələri ilə birlikdə sübh namazını qılırdı. Cinlər Quranı eşitdikdə (dayanıb) qulaq asdılar və dedilər: “Vallahi, bizi səmavi xəbərdən məhrum edən budur.” Sonra onlar öz qövminün yanına qayıdıb dedilər: “Ey qövümümüz! Biz çox qərribə bir Quran eşitdik. O, haqq yolu göstərir. Biz ona iman gətirdik və bir daha heç kəsi Rəbbimizə şərik qoşmayacağıq.” Uca Allah da Peyğəmbərinə ﷺ: “De: – Mənə vəhy olundu ki,..”⁴ surəsini nazil etdi. Beləliklə də, cinlərin dedikləri vəhy vasitəsilə Peyğəmbərə ﷺ bildirildi.” (əl-Buxari, 773)

¹ Qırmızı dənizin şərq sahili boyu olan ərazidir.

² Nəxl – Məkkə ilə Taif arasında olan bir yerdir.

³ Bu bazar cahiliyyət dövründə Məkkənin yaxınlığında yerləşirdi.

⁴ “əl-Cinn” surəsi.

٤٤٥ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ قَرَأَ النَّبِيُّ ﷺ فِيمَا أُمِرَ، وَسَكَتَ فِيمَا أُمِرَ: ﴿وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا﴾ ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ﴾. [رواه البخاري: ٧٧٤]

445. Rəvayət edilir ki, ibn Abbas رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbərə ﷺ (oxumaq) əmr edil-dikdə oxuyar, (susmaq) əmr olunduqda isə susardı.”¹
(Uca Allah buyurur:) “Sənin Rəbbin unudan deyildir”², “Allahın elçisi siz-lərə gözəl nümunədir”³ (əl-Buxari, 774).

16-cı fəsil. Bir rükətdə iki surənin oxunması, surələrin sonuncu ayələrinin oxunması, əvvəlkindən qabaq gələn surənin oxunması, surənin əvvəlindən (bir neçə ayənin) oxunması

١٦ - باب:

الْجَمْعُ بَيْنَ السُّورَتَيْنِ فِي الرُّكْعَةِ وَالْقِرَاءَةِ
بِالْخَوَاتِيمِ وَيَسُورَةَ قَبْلَ سُورَةٍ وَبِأَوَّلِ سُورَةٍ

٤٤٦ - عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رضي الله عنه، أَنَّهُ جَاءَهُ رَجُلٌ فَقَالَ: قَرَأْتُ الْمُفْصَلَ اللَّيْلَةَ فِي رُكْعَةٍ، فَقَالَ: هَذَا كَهَذَا الشَّعْرُ لَقَدْ عَرَفْتُ النَّظَائِرَ الَّتِي كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَقْرُنُ بَيْنَهُنَّ فَذَكَرَ عِشْرِينَ سُورَةً مِنَ الْمُفْصَلِ سُورَتَيْنِ فِي كُلِّ رُكْعَةٍ. [رواه البخاري: ٧٧٥]

446. Rəvayət edilir ki, bir nəfər ibn Məsudun رضي الله عنه yanına gəlib dedi: “Bu gecə mən bir rükətdə müfəssəl surələrin⁴ hamısını oxudum.” İbn Məsud رضي الله عنه dedi: “(Yəqin sən surələri) şeir oxunulan kimi tələm-tələsik (oxumusan). Mən Peyğəmbərin ﷺ (hər rükətdə) birləşdirərək oxuduğu, (məna) bir-birinə oxşar olan (surələri) bilirəm.” Sonra da hər rükətdə iki surəni qeyd edərək müfəssəl surələrdən iyir-misini sadaladı.⁵ (əl-Buxari, 775)

17-ci fəsil.

١٧ - باب:

(Dörd rükətli namazlarda) son iki rükəti qılarkən “əl-Fatihə” surəsini oxumaq

يَقْرَأُ فِي الْأَخْرَيْنِ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ

٤٤٧ - عَنْ أَبِي قَتَادَةَ رضي الله عنه: أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَقْرَأُ فِي الظُّهْرِ فِي الْأُولَيْنِ بِأَمِّ الْكِتَابِ وَسُورَتَيْنِ، وَفِي الرَّكْعَتَيْنِ الْأَخْرَتَيْنِ بِأَمِّ الْكِتَابِ، وَيُسَمِعُنَا الْآيَةَ، وَيُطَوِّلُ فِي الرَّكْعَةِ الْأُولَى مَا لَا يُطَوِّلُ فِي الرَّكْعَةِ الثَّانِيَةِ، وَهَكَذَا فِي الْعَصْرِ وَهَكَذَا فِي الصُّبْحِ. [رواه البخاري: ٧٧٦]

¹ Burada Peyğəmbərin ﷺ sübh, məğrib və işa namazlarını səslə, zöhr və əsr namazlarını isə səssiz oxu-mağı nəzərdə tutulur..

² “Məryəm” surəsi, 64.

³ “əl-Əhzab” surəsi, 21.

⁴ 416-cı hədisin şərhinə bax.

⁵ Rəvayət edilir ki, ibn Məsud رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ məna) bir-birinə oxşar olan surələrdən hər rükətdə ikisini oxuyardı: bir rükətdə ən-Nəcm və ər-Rəhman surələrini, bir rükətdə əl-Qəmər və əl-Həqqa surələrini, bir rükətdə ət-Tur və əz-Zariyat surələrini, bir rükətdə əl-Vaqiə və əl-Qələm surələrini, bir rükətdə əl-Məaric və ən-Naziat surələrini, bir rükətdə əl-Mutaffifin və Əbəsə surələrini, bir rükətdə əl-Muddəssir və əl-Muzzəmmil surələrini, bir rükətdə əl-İnsan və əl-Qiyamə surələrini, bir rükətdə ən-Nəbə və əl-Mursalat surələrini, bir rükətdə əd-Duxan və ət-Təkvir surələrini.” (Səhih Əbu Davud, 1244)

447. Əbu Qətidə رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ zöhr namazının ilk iki rükətində əl-Fatihə surəsini və (üstəlik hər rükətdə) bir surə oxuyardı, son iki rükətdə isə ancaq “əl-Fatihə” surəsini (oxuyardı), hərdən ayələri (bizə) eşitdirərdi, birinci rükəti uzadar, ikincisini isə qısa qılardı. Həmçinin, əsr və sübh namazlarında da belə edərdi. (əl-Buxari, 776)

18-ci fəsil. İmamın “Amin” sözünü səslə deməsi

۱۸ - باب: جَهْرُ الْإِمَامِ بِالتَّائِمِينَ

- ۴۴۸ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «إِذَا أَمَّنَ الْإِمَامُ فَأَمَّنُوا فَإِنَّهُ مَنْ وَافَقَ تَأْمِينُهُ تَأْمِينَ الْمَلَائِكَةِ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ» [رواه البخاري: ۷۸۰]

448. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “İmam “Amin” deyəndə, siz də “Amin” deyin! Bilin ki, kimin “Amin” deməsi mələklərin “Amin” deməsi ilə üst-üstə düşərsə, onun keçmiş günahları bağışlanar” (əl-Buxari, 780).

19-cu fəsil. “Amin” deməyin fəziləti

۱۹ - باب: فَضْلُ التَّائِمِينَ

- ۴۴۹ - عَنْهُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «إِذَا قَالَ أَحَدُكُمْ آمِينَ، وَقَالَتِ الْمَلَائِكَةُ فِي السَّمَاءِ آمِينَ، فَوَافَقَتْ إِحْدَاهُمَا الْآخَرَى، غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ». [رواه البخاري: ۷۸۱]

449. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Sizdən biriniz “Amin” deyəndə göydəki mələklər də “Amin” deyirlər, əgər bu sözlər eyni vaxtda deyilsə, (“Amin”) deyən adamın keçmiş günahları bağışlanar.” (əl-Buxari, 781)

20-ci fəsil. Cərgələrə daxil olmamış rüku etmək haqqında

۲۰ - باب: إِذَا رَكَعَ دُونَ الصَّفِّ

- ۴۵۰ - عَنْ أَبِي بَكْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّهُ انْتَهَى إِلَى النَّبِيِّ ﷺ وَهُوَ رَاكِعٌ، فَرَكَعَ قَبْلَ أَنْ يَصِلَ إِلَى الصَّفِّ، فَذَكَرَ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: «زَادَكَ اللَّهُ حِرْصًا وَلَا تُعَدُّ». [رواه البخاري: ۷۸۳]

450. Rəvayət edilir ki, bir dəfə Peyğəmbər ﷺ rükuda ikən Əbu Bəkrə رəvayət edir ki, onun yanına gəldi və cərgələrə daxil olmamış rükuya getdi. Sonra o, bu haqda Peyğəmbərə ﷺ xəbər verdi, Peyğəmbər ﷺ də buyurdu: “Allah sənin canfəşanlığını artırsın, ancaq bir də belə etmə!” (əl-Buxari, 783)

21-ci fəsil. Rükuya getdikdə “Allahu Əkbər” sözünü tam tələffüz etmək

۲۱ - باب:

إِتْمَامُ التَّكْبِيرِ فِي الرُّكُوعِ

- ۴۵۱ - عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ صَلَّى مَعَ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ بِالْبَصْرَةِ فَقَالَ: ذَكَرْنَا هَذَا الرَّجُلَ صَلَاةً كُنَّا نُصَلِّيْهَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرَ أَنَّهُ كَانَ يَكْبِرُ كُلَّمَا رَفَعَ وَكُلَّمَا وَضَعَ. [رواه البخاري: ۷۸۴]

451. Rəvayət edilir ki, (bir dəfə) İmran ibn Husayn ﷺ Bəsrədə Əli ﷺ ilə birgə namaz qıldıqdan sonra demişdir: “Bu adam bizə Peyğəmbərlə ﷺ birgə qıldığımız namazı xatırlatdı.” (İmran) onun hər dəfə qalxanda və hər dəfə əyləndə “Allahu Əkbər” dediyini də xəbər vermişdir. (əl-Buxari, 784)

22-ci fəsil. Səcdədən qalxarkən “Allahu Əkbər” demək

۲۲- باب: التَّكْبِيرُ إِذَا قَامَ مِنَ السُّجُودِ

۴۵۲ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا قَامَ إِلَى الصَّلَاةِ يُكَبِّرُ حِينَ يَقُومُ، ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَرُكْعَ، ثُمَّ يَقُولُ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ حِينَ يَرْفَعُ صُلْبَهُ مِنَ الرَّكْعَةِ، ثُمَّ يَقُولُ وَهُوَ قَائِمٌ: رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ. [رواه البخاري: ۷۸۹]

452. Əbu Hureyra ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ namaza durarkən “Allahu Əkbər” deyərdi. Habelə, rükuya gedərkən də “Allahu Əkbər” deyərdi. Rükudan qalxıb belini dikəldərkən “Səmi Allahu limən həmidəh”¹ deyər, qalxıb dikəldikdən sonra isə “Rəbbənə ləkəl həmd”² deyərdi. (əl-Buxari, 789)

23-cü fəsil. Rükuda əlləri dizlərə qoymaq

۲۳- باب:

وَضَعُ الْأَكْفِ عَلَى الرُّكْبِ فِي الرُّكُوعِ

۴۵۳ - عَنْ مُصْعَبِ بْنِ سَعْدٍ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ: صَلَّيْتُ إِلَى حَنْبِ أَبِي فَطَبِقْتُ بَيْنَ كَفَيَّ ثُمَّ وَضَعْتُهِمَا بَيْنَ فَخَذَيَّ، فَتَهَانِي أَبِي وَقَالَ كُنَّا نَفْعَلُهُ فَهَمِينَا عَنْهُ، وَأَمَرْنَا أَنْ نَضَعَ أَيْدِينَا عَلَى الرُّكْبِ. [رواه البخاري: ۷۹۰]

453. Rəvayət edilir ki, Musab ibn Səd ibn Əbu Vəqqas ﷺ demişdir: “(Bir dəfə) mən atamın yanında namaz qıldım və (rükuda) əllərimi birləşdirib ayaqlarımın arasında tutdum. Atam bunu mənə qadağan etdi və dedi: “Biz də belə edirdik, lakin bu bizə qadağan olundu və bizə əllərimizi dizlərimizin üstünə qoymaq əmr edildi.” (əl-Buxari, 790)

24-cü fəsil. Rükuda kürəyi düz tutmaq və rahat durmaq

۲۴- باب: اسْتَوَاءُ الظَّهْرِ فِي الرُّكُوعِ وَالْإِطْمِنَانُ فِيهِ

۴۵۴ - عَنْ الْبَرَاءِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ رُكُوعُ النَّبِيِّ ﷺ وَسُجُودُهُ وَبَيْنَ السَّجْدَتَيْنِ وَإِذَا رَفَعَ مِنَ الرُّكُوعِ، مَا خَلَا الْقِيَامَ وَالْقُعُودَ، قَرِيئًا مِنَ السَّوَاءِ. [رواه البخاري: ۷۹۲]

454. Rəvayət edilir ki, Bəra ﷺ demişdir: “Peyğəmbərin ﷺ qiyamı³ və (təşəhhüd⁴ üçün) oturuşu istisna olmaqla rükuda, səcdədə, iki səcdə arasında (olan otu-

¹ 411-ci hədisin qeydlərinə bax.

² 425-ci hədisin qeydlərinə bax.

³ Burada Peyğəmbərin ﷺ təkbir gətirdikdən rükuya gedənədək ayaq üstə olduğu hal nəzərdə tutulur.

⁴ Təşəhhüd deyildikdə, ikinci və sonuncu rükətlərdə axırncı səcdədən sonra oturub hədislərdə varid olan xüsusi duaları oxumaq qəsd edilir.

ruşda) və rükudan qalxıb dikəldikdə (sərf etdiyi vaxt) təxminən bərabər idi.” (əl-Buxari, 792)

25-ci fəsil. Rükuda dua etmək

٢٥- باب: الدُّعَاءُ فِي الرُّكُوعِ

٤٥٥ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَقُولُ فِي رُكُوعِهِ وَسُجُودِهِ: «سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَبِحَمْدِكَ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي». [رواه البخاري: ٧٩٤]

455. Aişə ر.ə.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ rükuda və səcdədə: “Allahım! Sən pak və müqəddəsən. Ey Rəbbimiz! Sənə həmd olsun. Allahım, məni bağışla!”¹– deyərdi. (əl-Buxari, 794)

٤٥٦ - عَنْهَا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا فِي رِوَايَةٍ أُخْرَى: يَتَأَوَّلُ الْقُرْآنَ [رواه البخاري: ٨١٧]

456. Aişədən ر.ə.ə. rəvayət olunan digər hədisdə deyilir: “Quranda² (buyuruları) yerinə yetirərdi.” (əl-Buxari, 817)

26-cı fəsil.

“Allahummə Rəbbənə ləkəl həmd”³ sözünün fəziləti

٢٦- باب:

فَضْلُ اللَّهِ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ

٤٥٧ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «إِذَا قَالَ الْإِمَامُ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ، فَقُولُوا اللَّهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ، فَإِنَّهُ مَنْ وَافَقَ قَوْلَهُ قَوْلَ الْمَلَائِكَةِ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ». [رواه البخاري: ٤٥٧]

457. Əbu Hureyra ر.ə.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “İmam: “Səmi Allahu limən həmidəh” deyəndə siz: “Allahummə, Rəbbənə ləkəl həmd” deyin. Bilin ki, kimin sözü mələklərin sözü ilə üst-üstə düşsə, onun keçmiş günahları bağışlanar.” (əl-Buxari, 796)

27-ci fəsil

٢٧- باب

٤٥٨ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: لِأَقْرَبَنِّ صَلَاةِ النَّبِيِّ ﷺ فَكَانَ أَبُو هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقْنُتُ فِي الرُّكْعَةِ الْآخِرَةِ مِنْ صَلَاةِ الظُّهْرِ وَصَلَاةِ الْعِشَاءِ، وَصَلَاةِ الصُّبْحِ، بَعْدَ مَا يَقُولُ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ، فَيَدْعُو لِلْمُؤْمِنِينَ وَيَلْعَنُ الْكُفَّارَ. [رواه البخاري: ٧٩٧]

458. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra ر.ə.ə. demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ namazına bənzər namaz qılacağam.”

¹ Transkripsiyası: “Subhanəkə Allahummə Rəbbənə və bihamdikə, Allahummə-ğfirli.”

² Quran deyildikdə: “Həmd ilə Rəbbini təriflə və Ondən bağışlanmağını dilə. Həqiqətən, O, tövbələri qəbul edəndir!” (“ən-Nəsr” surəsinin 3-cü ayəsi) və başqa bu kimi ayələr qəsd edilir.

³ Allahım, ey Rəbbimiz, həmd Sənə məxsusdur!

(Ravi deyir ki,) Əbu Hureyra ؓ zöhr, işa və sübh namazlarının axıncı rükətində: “Səmi Allahu limən həmidəh” deyəndən sonra (Allaha) üz tutub möminlər üçün dua¹ edər, kafirlərə isə lənət oxuyardı. (əl-Buxari, 797)

٤٥٩ - عَنْ أَنَسٍ ؓ قَالَ: كَانَ الْقُنُوتُ فِي الْمَغْرِبِ وَالْفَجْرِ. [رواه البخاري: ٧٩٨]

459. Rəvayət edilir ki, Ənəs ؓ demişdir: “(Əshabələr) məğrib və sübh namazlarında dua edərdilər.” (əl-Buxari, 798)

٤٦٠ - عَنْ رِفَاعَةَ بْنِ رَافِعٍ الزُّرَقِيِّ ؓ قَالَ: كُنَّا يَوْمًا نُصَلِّي وَرَاءَ النَّبِيِّ ﷺ فَلَمَّا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكْعَةِ قَالَ: «سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ». قَالَ رَجُلٌ وَرَاءَهُ رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ، حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ، فَلَمَّا انْصَرَفَ قَالَ: «مَنْ الْمُتَكَلِّمُ»، قَالَ: أَنَا، قَالَ: «رَأَيْتُ بَضْعَةً وَثَلَاثِينَ مَلَكًا يَتَدِرُونَهَا، أَيُّهُمْ يَكْتُبُهَا أَوَّلَ». [رواه البخاري: ٧٩٩]

460. Rəvayət edilir ki, Rifaa ibn Rafi əz-Zürəqi ؓ demişdir: “Bir dəfə biz Peyğəmbərin ﷺ arxasında namaz qılırdıq. Rükudan başını qaldırıb: “Səmi Allahu limən həmidəh”– dedi. Arxasında duran bir nəfər isə: “Rəbbənə və ləkəl-həmd, həmdən, kəsirən, tayyibən, mubərəkən fih”²– dedi. Peyğəmbər ﷺ namazı bitirdikdən sonra soruşdu: “Bunu deyən kim idi?” (Əshabə): “Mən”– dedi. (Onda Peyğəmbər ﷺ) buyurdu: “Mən otuzdan çox mələk gördüm ki, bu sözü hansı biri daha tez yazacaq deyər, bir-birini ötməyə çalışırdılar.” (əl-Buxari, 799)

28-ci fəsil.

Rükudan başını qaldırandan
sonra rahat durmaq

٢٨ - باب:

الاطْمِئْنَانِيَّةُ حِينَ يَرْفَعُ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ

٤٦١ - عَنْ أَنَسٍ ؓ أَنَّهُ كَانَ يَنْعَتُ لَنَا صَلَاةَ النَّبِيِّ ﷺ فَكَانَ يُصَلِّي وَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ قَامَ حَتَّى نَقُولَ قَدْ نَسِيَ. [رواه البخاري: ٨٠٠]

461. Rəvayət edilir ki, Ənəs ؓ bizə Peyğəmbərin ﷺ necə namaz qıldığını göstərdi. O, namaz qılarkən rükudan başını qaldırıqda ayaq üstə o qədər çox durardı ki, biz deyərdik: “O, (səcdə etməyi) unudub.” (əl-Buxari, 800)

29-cu fəsil.

Səcdəyə gedərkən “Allahu
Əkbər” demək

٢٩ - باب:

يَهْوَى بِالتَّكْبِيرِ حِينَ يَسْجُدُ

٤٦٢ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؓ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حِينَ يَرْفَعُ رَأْسَهُ يَقُولُ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ، رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ، يَدْعُو لِرَجَالٍ فَيُسَمِّيهِمْ بِأَسْمَائِهِمْ فَيَقُولُ: «اللَّهُمَّ أَنْجِ الْوَلِيدَ بْنَ الْوَلِيدِ وَسَلَمَةَ بْنَ هِشَامٍ وَعِيَاشَ بْنَ أَبِي رَيْعَةَ، وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ، اللَّهُمَّ اشْدُدْ وَطْأَتَكَ عَلَى مُضَرَ، وَاجْعَلْهَا عَلَيْهِمْ سِنِينَ كَسَنِي يُوسُفَ». وَأَهْلُ الْمَشْرِقِ يَوْمَئِذٍ مِنْ مُضَرَ مُخَالِفُونَ لَهُ. [رواه البخاري: ٨٠٤]

¹ Namazın axıncı rükətində rükudan sonra və ya əvvəl oxunan bu duaya qunut deyilir. Bu da hər zaman deyil, məhz çətinlik üz verdikdə, zəruri hallarda edilir.

² Tərcüməsi: Ey Rəbbimiz! Sənə həmd olsun, (özü də) çoxlu, xoş, mübarək bir həmd!

462. Əbu Hureyra ر.ə.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ rükudan başını qaldıranda: "Səmi Allahu limən həmidəh, Rabbənə və ləkəl həmd" – deyər, (hərdən bir də) bəzi adamlar üçün (Allaha) dua edər və onların adlarını çəkib deyərdi: "Allahım, Vəlid ibn Vəlid, Sələmə ibn Hışamı, Ayyaş ibn Əbu Rəbiəni və möminlərdən zəif olanları xilas et! Allahım, Mudar qəbiləsinə olan əzabını şiddətləndir və onlara Yusufun zamanında göndərdiyin (yeddi qıtlıq və quraqlıq) illəri kimi illər göndər!"

O vaxt Mudar qəbiləsindən olan məşriq əhli ona müxalif idi. (əl-Buxari, 804)

30-cu fəsil.

Səcdə etməyin fəziləti

۳۰- باب: فَضْلُ السُّجُودِ

۴۶۳ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ر.ə.ə. أَنَّ النَّاسَ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَلْ تَرَى رَبَّنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟ قَالَ: «هَلْ تُمَارُونَ فِي الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ لَيْسَ دُونَهُ سَحَابٌ». قَالُوا لَا يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: «فَهَلْ تُمَارُونَ فِي الشَّمْسِ لَيْسَ دُونَهَا سَحَابٌ». قَالُوا لَا. قَالَ: «فَإِنَّكُمْ تَرَوْنَهُ كَذَلِكَ، يُحْشَرُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فَيَقُولُ مَنْ كَانَ يَعْبُدُ شَيْئًا فَلْيَتَّبِعْ. فَمِنْهُمْ مَنْ يَتَّبِعُ الشَّمْسَ، وَمِنْهُمْ مَنْ يَتَّبِعُ الْقَمَرَ وَمِنْهُمْ مَنْ يَتَّبِعُ الطَّوَاغِيتَ، وَتَبْقَى هَذِهِ الْأُمَّةُ فِيهَا مُنَافِقُوهَا، فَيَأْتِيهِمُ اللَّهُ فَيَقُولُ أَنَا رَبُّكُمْ فَيَقُولُونَ هَذَا مَكَانُنَا حَتَّى يَأْتِينَا رَبُّنَا، فَإِذَا جَاءَ رَبُّنَا عَرَفْنَاهُ. فَيَأْتِيهِمُ اللَّهُ فَيَقُولُ أَنَا رَبُّكُمْ. فَيَقُولُونَ أَنْتَ رَبُّنَا. فَيَذَعُوهُمْ فَيَضْرِبُ الصِّرَاطَ بَيْنَ ظَهْرَانِي جَهَنَّمَ، فَأَكُونُ أَوَّلَ مَنْ يَجُوزُ مِنَ الرُّسُلِ بِأَمْتِهِ، وَلَا يَتَكَلَّمُ يَوْمَئِذٍ أَحَدٌ إِلَّا الرُّسُلَ، وَكَلَامُ الرُّسُلِ يَوْمَئِذٍ اللَّهُمَّ سَلِّمْ سَلِّمْ. وَفِي جَهَنَّمَ كَلَالِبُ مِثْلُ شَوْكِ السَّعْدَانِ، هَلْ رَأَيْتُمْ شَوْكَ السَّعْدَانِ؟» قَالُوا نَعَمْ. قَالَ: «فَإِنَّهَا مِثْلُ شَوْكِ السَّعْدَانِ، غَيْرَ أَنَّهُ لَا يَعْلَمُ قَدْرَ عَظَمَتِهَا إِلَّا اللَّهُ، تَخْطِفُ النَّاسَ بِأَعْمَالِهِمْ، فَمِنْهُمْ مَنْ يُوقِ بِعَمَلِهِ، وَمِنْهُمْ مَنْ يُخْرَدُ ثُمَّ يَنْجُو، حَتَّى إِذَا أَرَادَ اللَّهُ رَحْمَةً مِنْ أَرَادَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ، أَمَرَ اللَّهُ الْمَلَائِكَةَ أَنْ يُخْرِجُوا مَنْ كَانَ يَعْبُدُ اللَّهَ، فَيُخْرِجُونَهُمْ وَيَعْرِفُونَهُمْ بِآثَارِ السُّجُودِ، وَحَرَّمَ اللَّهُ عَلَى النَّارِ أَنْ تَأْكُلَ آثَرَ السُّجُودِ فَيُخْرِجُونَ مِنَ النَّارِ، فَكُلُّ ابْنِ آدَمَ تَأْكُلُهُ النَّارُ إِلَّا آثَرَ السُّجُودِ، فَيُخْرِجُونَ مِنَ النَّارِ قَدْ امْتَحَشُوا، فَيَصْبُ عَلَيْهِمْ مَاءُ الْحَيَاةِ، فَيَنْبُتُونَ كَمَا تَنْبُتُ الْجَنَّةُ فِي حِمِلِ السَّيْلِ، ثُمَّ يَفْرُغُ اللَّهُ مِنَ الْقَضَاءِ بَيْنَ الْعِبَادِ، وَيَبْقَى رَجُلٌ بَيْنَ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ، وَهُوَ آخِرُ أَهْلِ النَّارِ دُخُولًا الْجَنَّةِ، مُقْبِلٌ بِوَجْهِهِ قَبْلَ النَّارِ فَيَقُولُ يَا رَبِّ أَصْرَفَ وَجْهِي عَنِ النَّارِ، قَدْ قَسَيْتَنِي رِيحُهَا، وَأَحْرَقَنِي ذِكَاؤُهَا. فَيَقُولُ هَلْ عَسَيْتَ إِنْ فَعَلْتُ ذَلِكَ بِكَ أَنْ تَسْأَلَ غَيْرَ ذَلِكَ فَيَقُولُ لَا وَعِزَّتِكَ. فَيُعْطِي اللَّهُ مَا يَشَاءُ مِنْ عَهْدٍ وَمِيثَاقٍ، فَيَصْرِفُ اللَّهُ وَجْهَهُ عَنِ النَّارِ، فَإِذَا أَقْبَلَ بِهِ عَلَى الْجَنَّةِ رَأَى بِهَجَّتِهَا سَكَتَ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَسْكُتَ، ثُمَّ قَالَ يَا رَبِّ قَدَّمَنِي عِنْدَ بَابِ الْجَنَّةِ. فَيَقُولُ اللَّهُ لَهُ أَلَيْسَ قَدْ أُعْطِيتَ الْعُهُودَ وَالْمَوَاقِيقَ أَنْ لَا تَسْأَلَ غَيْرَ الَّذِي كُنْتَ سَأَلْتَ فَيَقُولُ يَا رَبِّ لَا أَكُونُ أَشَقَى خَلْقِكَ. فَيَقُولُ فَمَا عَسَيْتَ إِنْ أُعْطِيتَ ذَلِكَ أَنْ لَا تَسْأَلَ غَيْرَهُ فَيَقُولُ لَا وَعِزَّتِكَ لَا أَسْأَلُ غَيْرَ ذَلِكَ. فَيُعْطِي رَبُّهُ مَا يَشَاءُ مِنْ عَهْدٍ وَمِيثَاقٍ، فَيَقْدِمُهُ إِلَى بَابِ الْجَنَّةِ، فَإِذَا بَلَغَ بَابَهَا، فَرَأَى زَهْرَتَهَا وَمَا فِيهَا مِنَ النَّضْرَةِ وَالسَّرُورِ، فَيَسْكُتُ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَسْكُتَ، فَيَقُولُ يَا رَبِّ أَدْخَلْنِي الْجَنَّةَ. فَيَقُولُ اللَّهُ وَبِحَاك يَا ابْنَ آدَمَ مَا أَغْدَرَكَ، أَلَيْسَ قَدْ أُعْطِيتَ الْعَهْدَ وَالْمِيثَاقَ أَنْ لَا تَسْأَلَ غَيْرَ الَّذِي أُعْطِيتَ فَيَقُولُ يَا رَبِّ لَا تَجْعَلْنِي أَشَقَى خَلْقِكَ. فَيُصْحَكُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ مِنْهُ، ثُمَّ يَأْذَنُ لَهُ فِي دُخُولِ الْجَنَّةِ فَيَقُولُ تَمَنَّ. فَيَتَمَنَّى حَتَّى إِذَا انْقَطَعَتْ أُمْنِيَّتُهُ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ تَمَنَّ كَذَا وَكَذَا. أَقْبَلَ يَذْكُرُهُ رَبُّهُ، حَتَّى إِذَا انْتَهَتْ بِهِ الْأَمَانِيُّ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى لَكَ ذَلِكَ وَمِثْلُهُ مَعَهُ»

قَالَ أَبُو سَعِيدٍ الْخُدْرِيُّ ر.ə.ə. لِأَبِي هُرَيْرَةَ ر.ə.ə. إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «قَالَ اللَّهُ لَكَ ذَلِكَ وَعَشْرَةُ أَمْثَالِهِ». قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ ر.ə.ə. لَمْ أَحْفَظْ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِلَّا قَوْلَهُ: «لَكَ ذَلِكَ وَمِثْلُهُ مَعَهُ». قَالَ أَبُو سَعِيدٍ ر.ə.ə. إِنِّي سَمِعْتُهُ يَقُولُ: «ذَلِكَ لَكَ وَعَشْرَةُ أَمْثَالِهِ». [رواه البخاري: ۸۰۶]

463. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, (bir dəfə) camaat soruşdu: "Ey Allahın elçisi! Qiyamət günü Rəbbimizi görə biləcəyikmi?" (Peyğəmbər ﷺ) dedi: "Məgər siz buludla örtülməmiş on dörd gecəlik ayı (görəcəyinizə) şübhə edirsiniz?" Onlar: "Xeyr, ey Allahın elçisi!" – deyə cavab verdilər. (Peyğəmbər ﷺ) dedi: "Məgər siz buludla örtülməmiş günəşi (görəcəyinizə) şübhə edirsiniz?" Onlar: "Xeyr!" – dedilər. (Peyğəmbər ﷺ) buyurdu: "Rəbbinizi də beləcə görəcəksiniz. Qiyamət günü insanlar məhşərə toplanacaq və Allah buyuracaq: "Kim nəyə ibadət edirdisə, qoy onun ardınca getsin!" Beləliklə, onlardan kimisi günəşin, kimisi ayın, kimisi də tağutların¹ ardınca gedəcək. Axırda bu ümmət, içində olan münafıqlarla birlikdə qalacaqlar. Allah onların yanına gəlib buyuracaq: "Mən sizin Rəbbinizəm!" Onlar (Onu tanımadıqlarına görə) deyəcəklər: "Rəbbimiz gələndə bura bizim yerimiz (olacaq), Rəbbimiz gələndə biz Onu tanıyacağıq." Sonra Allah onların yanına gəlib buyuracaq: "Mən sizin Rəbbinizəm!" Onlar (Onu tanıyacaq və): "Sən bizim Rəbbimizsən!" – deyəcəklər. (Bundan sonra) Allah onları çağıracaq, Cəhənnəmin üzərində körpü² qurulacaq və ümməti ilə birlikdə bu körpüdən keçən elçilərin birincisi mən olacağam. O gün elçilərdən başqa heç kəs danışa bilməyəcək, elçilər isə deyəcəklər: "Allahım, xilas et, xilas et!" Cəhənnəmdə sadan³ tikanlarına bənzər qarmaqlar vardır. Siz sadan tikanlarını görmüsünüzmü?" (Əshabələr): "Bəli" – dedilər. (Peyğəmbər ﷺ) buyurdu: "Bu qarmaqlar sadan tikanlarına bənzəyirlər, lakin Allahdan başqa heç kəs onların nə qədər böyük olduğunu bilmir. Onlar insanları əməllərinə görə tutacaqlar, kimisi əməlinə görə məhv olacaq, kimisi də didik-didik ediləcək, lakin axırda xilas olacaq. Nəhayət Allah Cəhənnəmə vasil olanlardan dilədiyinə mərhəmət göstərmək istədiyi zaman mələklərə Allaha ibadət etmiş kimsələri (oradan) çıxarmağı əmr edəcək. Mələklər onları (üzlərindəki) səcdə izindən tanıyıb (oradan) çıxaracaqlar. Belə ki, Allah Cəhənnəm oduna səcdə izlərini yandırır-yaxmağı haram etmişdir. Beləliklə, onlar Cəhənnəmdən çıxacaqlar. Od Adəm övladının vücudunu – səcdə yerləri istisna olmaqla, başdan-ayağa yandırır-yaxacaq və onlar sümüklərinə qədər yanımış halda oddan çıxacaqlar. Bundan sonra onların üstünə dirilik suyu töküləcək və onlar selin gətirdiyi toxumun cücərib yetişdiyi kimi diriləcəklər. Nəhayət Allah Öz qulları üzərində mühakiməsini bitirdikdə Cənnətlə Cəhənnəm arasında bir nəfər qalacaq. Bu adam Cəhənnəmdən çıxıb Cənnətə girən kimsələrin axırıncısı olacaq. Onun üzü Cəhənnəmə tərəf olacaq və o deyəcək: "Ey Rəbbim, mənim üzümü oddan döndər, çünki onun tüstüsü məni zəhərləmişdir, alovu da məni yandırır-yaxmışdır!" Allah deyəcək: "Bu istədiyin yerinə yetirilsə, başqa bir şey istəyəcəksənmi?" (Bu adam): "Sənin izzətinə and olsun ki, yox" – deyəcək və Allaha dilədiyi qədər and içib söz verəcək. Allah da onun üzünü oddan döndərəcək. Allah onun üzünü Cənnətə tərəf çevirdikdə o, (Cənnətin) gözəlliyini görüb Allahın istədiyi qədər susacaq, sonra isə deyəcək: "Ey Rəbbim, məni Cənnətin

¹ Tağut sözü aşağıdakı kimi izah olunur:

(a) Uca Allahla yanaşı ilahiləşdirilən və ibadət olunan hər hansı bir məxluq; (b) Allahın haram buyurduqlarına məhəl qoymayan günahkar; (c) şeytan və iblis; (ç) cadugərlər və baxıcılar; (d) insanları aldadan və Allahın şəriətinə zidd olan qanunlar qəbul edən kafirlər; (e) büt yerləşdirilən məbəd.

² Tərcümədə buna Sirat, qıl körpüsü deyilir.

³ Dadı şirin tikanlı bir bitkidir.

qapısına yaxınlaşdır." Allah ona deyəcək: "Məgər sən and içib söz verməmişdin ki, bu istədiyindən başqa heç nə istəməyəcəksən?" O deyəcək: "Ey Rəbbim, qoy Sənin yaratdıqlarının ən bədbəxti mən olmayım!" Allah deyəcək: "Bu istədiyinin yerinə yetirilsə, başqa bir şey istəyəcəksənmi?" O (yenə): "Sənin izzətinə and olsun ki, mən başqa heç nə istəməyəcəyəm"- deyəcək və Allaha diləyi qədər and içib söz verəcək. Allah da onu Cənnətin qapısına yaxınlaşdıracaq. Cənnətin qapısına çatdıqda onun gözəlliyini, içindəki sevinc və zövq-səfanı görüb Allahın istəyi qədər susacaq, sonra da deyəcək: "Ey Rəbbim, mənə Cənnətə daxil et!" Allah deyəcək: "Vay sənə halına, ey Adəm oğlu, sən nə qədər vədinə xilaf çıxırsan! Məgər sən and içib söz verməmişdin ki, sənə verilənlərdən başqa heç nə istəməyəcəksən?" O deyəcək: "Ey Rəbbim, qoy Sənin yaratdıqlarının ən bədbəxti mən olmayım!" Belə olduqda Qüdrətli və Böyük Allah güləcək, sonra ona Cənnətə daxil olmağa izn verəcək və deyəcək: "(Nə diləyirsən,) dilə!" O adam o qədər diləyəcək ki, axırda (heç bir) diləyi qalmayacaq və Qüdrətli və Böyük Allah deyəcək: "Filan və filan şeyləri də dilə!" Beləcə, Rəbbi ona (onun istəklərini) xatırladacaq. Artıq onun heç bir istəyi qalmadıqda Uca Allah buyuracaq: "Sənə bu istədiklərin və bir o qədəri də (verilmişdir)."

Əbu Səid əl-Xudri رضي الله عنه Əbu Hureyraya demişdir: "Peyğəmbər ﷺ demişdir ki, Allah buyuracaq: "Sənə bu istədiklərin, üstəlik onun on misli (verilmişdir)." Əbu Hureyra da (ona belə) cavab vermişdir: "Mən Peyğəmbərin ﷺ: "Sənə bu istədiklərin və bir o qədəri də (verilmişdir)" – dediyini yadda saxlamışam. Əbu Səid əl-Xudri demişdir: "Mən isə onun: "Sənə bu istədiklərin, üstəlik onun on misli (verilmişdir)" – dediyini eşitmişəm. (əl-Buxari, 806)

31-ci fəsil. Yeddi əza üzərinə səcdə etmək

۳۱- باب: السُّجُودُ عَلَى سَبْعَةِ أَعْظَمَ

۴۶۴ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ، قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «أُمِرْتُ أَنْ أَسْجُدَ عَلَى سَبْعَةِ أَعْظَمَ عَلَى الْجَبْهَةِ - وَأَشَارَ بِيَدِهِ عَلَى أَنْفِهِ - وَالْيَدَيْنِ، وَالرُّكْبَتَيْنِ وَأَطْرَافِ الْقَدَمَيْنِ، وَلَا نَكُفَّتِ الْيَابَ وَالشَّعْرَ». [رواه البخاري: ۸۱۲]

464. İbn Abbas رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Mənə, paltarın (ətəyini) və saç yığmadan yeddi əza – alın, əllər, dizlər və ayaq barmaqlarının ucları üzərinə səcdə etmək əmr edilmişdi." (Peyğəmbər ﷺ alın deyəndə) burnuna da işarə etdi.¹ (əl-Buxari, 812)

32-ci fəsil. İki səcdə arasında oturmaq

۳۲- باب: الْمَكْتُبَيْنِ السَّجْدَتَيْنِ

۴۶۵ - عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه قَالَ: إِنِّي لَا أَلُو أَنْ أُصَلِّيَ بِكُمْ كَمَا رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يُصَلِّي بِنَا. قَالَ ثَابِتٌ كَانَ أَنَسٌ يَصْنَعُ شَيْئًا لَمْ أَرَكُم تَصْنَعُونَهُ، كَانَ إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ قَامَ حَتَّى يَقُولَ الْقَائِلُ قَدْ نَسِيَ. وَبَيْنَ السَّجْدَتَيْنِ حَتَّى يَقُولَ الْقَائِلُ قَدْ نَسِيَ. [رواه البخاري: ۸۲۱]

¹ Bu dəlalət edir ki, səcdə etdikdə alınla bərabər burun da yerə dəyməlidir.

465. Rəvayət edilir ki, Ənəs ؓ demişdir: “Mən çalışıram ki, namazı sizə Peyğəmbərin ﷺ bizə namaz qıldırıldığını gördüyüm kimi qıldırım.”

Sabit ؓ demişdir: “Ənəs ؓ elə şeylər edirdi ki, indi mən sizin o şeyləri etdiyinizi görmürəm. O, rükudan başını qaldırdıqda ayaq üstə o qədər çox durardı ki, bəziləri deyərdilər: “O, (səcdə etməyi) unudub”, habelə iki səcdə arasında o qədər çox durardı ki, bəziləri deyərdilər: “O, (ikinci səcdəni) unudub. (əl-Buxari, 821)

33-cü fəsil. Səcdədə dirsəkləri yerə qoymamaq

۳۳- باب: لَا يَفْتَرِشُ ذِرَاعَيْهِ فِي السُّجُودِ

۴۶۶ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؓ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «اعْتَدِلُوا فِي السُّجُودِ، وَلَا يَسُطُّ أَحَدُكُمْ ذِرَاعَيْهِ انْبِسَاطَ الْكَلْبِ». [رواه البخاري: ۸۲۲]

466. Ənəs ibn Malik ؓ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Səcdələrinizi doğru-düzgün yerinə yetirin. Qoy sizlərdən heç kəs (səcdədə) dirsəklərini it kimi yerə qoymasın.” (əl-Buxari, 822)

34-cü fəsil. Namazın tək rükətlərini tamamladıqda bir qədər oturduqdan sonra ayağa qalxmaq

۳۴- باب:

مَنْ اسْتَوَى قَاعِدًا فِي وَثَرٍ مِنْ صَلَاتِهِ ثُمَّ نَهَضَ

۴۶۷ - عَنْ مَالِكِ بْنِ الْحُوَيْرِثِ اللَّيْثِيِّ ؓ، أَنَّهُ رَأَى النَّبِيَّ ﷺ يُصَلِّي، فَإِذَا كَانَ فِي وَثَرٍ مِنْ صَلَاتِهِ لَمْ يَنْهَضْ حَتَّى يَسْتَوِيَ قَاعِدًا. [رواه البخاري: ۸۲۳]

467. Malik ibn Huveyris əl-Leysi ؓ rəvayət edir ki, o, Peyğəmbərin ﷺ necə namaz qıldığını görmüşdür. Peyğəmbər ﷺ qıldığ namazın tək rükətlərində (ikinci səcdədən sonra) oturub qəddini düzəltməyincə ayağa qalxmazdı. (əl-Buxari, 823)

35-ci fəsil. İki səcdə etdikdən sonra ayağa qalxan kimsənin “Allahu Əkbər” deməsi

۳۵- باب:

يُكَبِّرُ وَهُوَ يَنْهَضُ مِنَ السَّجْدَتَيْنِ

۴۶۸ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ؓ، أَنَّهُ صَلَّى فَجَهَرَ بِالتَّكْبِيرِ حِينَ رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ السُّجُودِ، وَحِينَ سَجَدَ، وَحِينَ رَفَعَ، وَحِينَ قَامَ مِنَ الرَّكْعَتَيْنِ وَقَالَ: هَكَذَا رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ. [رواه البخاري: ۸۲۵]

468. Rəvayət edilir ki, Əbu Səid əl-Xudri ؓ (camaata) namaz qıldırıqda səcdədən başını qaldırarkən, səcdəyə gedərkən, (bir daha) səcdədən (başını) qaldırarkən və ikinci rükəti bitirdikdən sonra ayağa qalxarkən uca səslə: “Allahu Əkbər” – deyərdi.

(Əbu Səid) dedi: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə etdiyini görmüşəm” (əl-Buxari, 825).

36-cı fəsil.

**Təşəhhüdü¹ oxuyanda Sünnəyə²
müvafiq qaydada oturmaq**

باب - ٣٦

سُنَّةُ الْجُلُوسِ فِي التَّشَهُّدِ

٤٦٩ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ كَانَ يَرَى عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا يَتَرَبَّعُ فِي الصَّلَاةِ إِذَا جَلَسَ، فَعَلَنَّهُ وَأَنَا يَوْمَئِذٍ حَدِيثُ السَّنِّ، فَتَهَانِي عَبْدَ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ وَقَالَ: إِنَّمَا سُنَّةُ الصَّلَاةِ أَنْ تَنْصِبَ رِجْلَكَ الْيُمْنَى وَتُنْثِيَ الْيُسْرَى. فَقُلْتُ: إِنَّكَ تَفْعَلُ ذَلِكَ. فَقَالَ: إِنَّ رِجْلِي لَا تَحْمِلَانِي. [رواه البخاري: ٨٢٧]

469. Abdullah ibn Abdullah ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət edir ki, o, Abdullah ibn Ömər namazda oturanda³ ayaqlarını çarpaz qoyduğunu görürdü.

(Abdullah deyir ki:) "O vaxt cavan idim deyə mən də belə etdim, lakin Abdullah ibn Ömər (bunu) mənə qadağan edib dedi: "Namazda (Sünnəyə müvafiq qaydada) oturmaq (üçün) sağ ayağının pəncəsini şaquli vəziyyətdə qoymalı və sol ayağını büküb üstündə oturmalısən." Mən dedim: "Axı sən belə edirsən." O dedi: "Ayaqlarım məni saxlamır (deyə belə edirəm)." (əl-Buxari, 827)

٤٧٠ - عَنْ أَبِي حُمَيْدٍ السَّاعِدِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَنَا كُنْتُ أَحْفَظُكُمْ لَصَلَاةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ رَأَيْتُهُ إِذَا كَبَّرَ جَعَلَ يَدَيْهِ حَذَاءَ مَنْكِبَيْهِ، وَإِذَا رَكَعَ أَمَكْنَ يَدَيْهِ مِنْ رُكْبَتَيْهِ، ثُمَّ هَضَرَ ظَهْرَهُ، فَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ اسْتَوَى حَتَّى يَعُودَ كُلُّ فَقَارٍ مَكَانَهُ، فَإِذَا سَجَدَ وَضَعَ يَدَيْهِ غَيْرَ مُفْتَرَشٍ وَلَا قَابِضِهِمَا، وَاسْتَقْبَلَ بِأَطْرَافِ أَصَابِعِ رِجْلَيْهِ الْقِبْلَةَ، فَإِذَا جَلَسَ فِي الرُّكْعَتَيْنِ جَلَسَ عَلَى رِجْلِهِ الْيُسْرَى وَنَصَبَ الْيُمْنَى، وَإِذَا جَلَسَ فِي الرُّكْعَةِ الْآخِرَةِ قَدَّمَ رِجْلَهُ الْيُسْرَى وَنَصَبَ الْآخِرَى وَقَعَدَ عَلَى مَقْعَدَتِهِ. [رواه البخاري: ٨٢٨]

470. Rəvayət edir ki, Əbu Humejd əs-Saidi رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: "Mən Peyğəmbərin ﷺ necə namaz qıldığını hamınızdan yaxşı yadda saxlamışam. Mən görmüşəm ki, o: "Allahu Əkbər" deyəndə əllərini çiynləri bərabərinə qaldırırdı, rükuya gedəndə əllərini dizlərinə qoyar və belini dümdüz saxlayardı, (rükudan) başını qaldıranda bütün fəqərələri öz yerinə düşənə qədər qəddini düzəldərdi, səcdəyə gedəndə əllərini yerə elə qoyardı ki, nə dirsəkləri yerə dəyər, nə də böyrünə toxunardı, ayaq barmaqlarının uclarını isə qibləyə tərəf yönəldərdi, ikinci rükətdə (təşəhhüdü oxumaq üçün) oturanda sol ayağının üstündə oturur və sağ ayağının pəncəsini şaquli vəziyyətdə tutardı, axırıncı rükətdə oturanda isə sol ayağını sağ tərəfə çəkər, sağ ayağının pəncəsini şaquli vəziyyətdə tutar və sol yanı üstə oturardı." (əl-Buxari, 828)

37-ci fəsil.

**Birinci təşəhhüdün deyilməsini
vacib saymayanlar**

باب - ٣٧

مَنْ لَمْ يَرَ التَّشَهُّدَ الْأَوَّلَ وَاجِبًا

٤٧١ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُحَيْنَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَهُوَ مِنْ أَزْدِ شَنْوَعَةَ، وَهُوَ حَلِيفُ لَبْنَى عَبْدِ مَنَافٍ، وَكَانَ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ صَلَّى بِهِمُ الظُّهْرَ فَقَامَ فِي الرُّكْعَتَيْنِ الْأُولَيَيْنِ لَمْ يَجْلِسْ، فَقَامَ النَّاسُ مَعَهُ حَتَّى إِذَا قَضَى الصَّلَاةَ، وَانْتَظَرَ النَّاسُ تَسْلِيمَهُ، كَبَّرَ وَهُوَ جَالِسٌ، فَسَجَدَ سَجْدَتَيْنِ قَبْلَ أَنْ يُسَلِّمَ ثُمَّ سَلَّمَ. [رواه البخاري: ٨٢٨]

¹ Təşəhhüd sözünün hərfi mənası – Allahın Təkliyinə və Muhəmmədin ﷺ Onun qulu və elçisi olduğu-na şəhadət gətirməkdir. Lakin burada təşəhhüd deyildəndə namazın ikinci və axırıncı rükətlərində ikinci səcdədən sonra kəlməyi-şəhadət də daxil olmaqla deyilən xüsusi sözlər nəzərdə tutulur.

² Sünnə – Muhəmməd Peyğəmbərin ﷺ yoludur. Peyğəmbərin ﷺ yolu deyildikdə onun əməlləri, davranışı, kəlamları, əmrləri və s. nəzərdə tutulur.

³ Burada iki səcdə arasında və bir də təşəhhüdü oxumaq üçün oturmaq nəzərdə tutulur.

471. Əzd Şənuə qəbiləsindən olan – Abdu-Mənaf oğullarının müttəfiqi və Peyğəmbərin ﷺ əşhabəsi Abdullah ibn Buheyne ﷺ rəvayət edir ki, (bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ onlara zöhr namazını qıldırırdı və ilk iki rükətdən sonra oturmada ayağa qalxdı, camaat da onunla birlikdə ayağa qalxdı. Nəhayət, namazı tamamladıqda və camaat onun salam verməsini gözləyərkən, oturduğu yerdə “Allahu Əkbər” deyib salamdan əvvəl iki dəfə səcdə etdi, sonra da salamları verdi. (əl-Buxari, 829)

38-ci fəsil.

Son (rükətdə oxunan) təşəhhüd

۳۸- باب: التَّشَهُُّدُ فِي الْآخِرَةِ

۴۷۲ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كُنَّا إِذَا صَلَّيْنَا خَلْفَ النَّبِيِّ ﷺ قُلْنَا: السَّلَامُ عَلَى اللَّهِ السَّلَامُ عَلَى جِبْرِيلَ وَمِيكَائِيلَ، السَّلَامُ عَلَى فَلَانٍ وَفُلَانٍ. فَالْتَفَتَ إِلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: «إِنَّ اللَّهَ هُوَ السَّلَامُ، فَإِذَا صَلَّي أَحَدُكُمْ فَلْيَقُلِ التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ، وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ. فَإِنَّكُمْ إِذَا قُلْتُمُوهَا أَصَابَتْ كُلَّ عَبْدٍ لِلَّهِ صَالِحٍ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ». [رواه البخاري: ۸۳۱]

472. Abdullah ibn Məsud ﷺ rəvayət edir ki, biz Peyğəmbərin ﷺ arxasında namaz qılarkən: “Allaha salam olsun, Cəbrailə və Mikailə salam olsun, filankəsə və filankəsə salam olsun”– deyərdik. (Bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ bizə tərəf dönüb buyurdu: “Əslində, Salam¹ Allahın Özüdür. Qoy sizlərdən biri namaz qılanda belə desin: “Salamlar, dualar və gözəl şeylər Allaha məxsusdur. Ey Peyğəmbər, sənə salam olsun, Allahın mərhəməti və Onun bərəkəti (yetişsin)! Bizə və Allahın əməlisaleh qullarına salam olsun!”² Əgər siz bu sözləri desəniz, bunlar Allahın göylərdə və yerdə olan hər bir əməlisaleh quluna yetişər. (Sonra desin:) “Mən şahidlik edirəm ki, Allahdan başqa məbud yoxdur və şahidlik edirəm ki, Muhəmməd Onun qulu və elçisidir.”³ (əl-Buxari, 831)

39-cu fəsil.

Salamdan əvvəl dua etmək

۳۹- باب: الدُّعَاءُ قَبْلَ السَّلَامِ

۴۷۳ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: زَوَّجَ النَّبِيُّ ﷺ أَنْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَدْعُو فِي الصَّلَاةِ: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَفِتْنَةِ الْمَمَاتِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْمَأْتَمِ وَالْمُغْرَمِ». فَقَالَ لَهُ قَائِلٌ مَا أَكْثَرَ مَا تَسْتَعِيدُ مِنَ الْمُغْرَمِ فَقَالَ: «إِنَّ الرَّجُلَ إِذَا غَرِمَ حَدَّثَ فَكَذَبَ، وَوَعَدَ فَأَخْلَفَ». [رواه البخاري: ۸۳۲]

¹ Salam Allahın adlarından biridir.

² Transkripsiyası: Ət-təhiyyətu lilləhi, vəs-sələvatu vət-tayyibat, əs-səlamu aleykə əyyuhən-nəbiyyu və rahmətüllahi və bərəkətuhi, əs-səlamu aleyinə və alə ibadillahis-salihin.

³ Transkripsiyası: Əşhədu ən lə ilahə illəllah və əşhədu ənnə Muhəmmədən abduhu və rasuluhi.

473. Peyğəmbərin ﷺ zövcəsi Aişə (رضي الله عنها) demişdir: “Allahın elçisi ﷺ namaz qılarkən dua edib deyərdi: “Allahım, qəbir əzabından Sənə sığınırım. Məsihi-dəccalın fitnəsindən Sənə sığınırım. Həyatın və ölümün fitnəsindən Sənə sığınırım. Allahım, günahdan və borcdan Sənə sığınırım.”

Bir nəfər ondan soruşdu: “Sən nə üçün tez-tez borcdan ötrü Allaha sığınır-san?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Borca girən adam danışanda yalan danışır, söz verəndə sözünün üstündə durmur.” (əl-Buxari, 832)

٤٧٤ - عَنْ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ (رضي الله عنه)، أَنَّهُ قَالَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَلَّمَنِي دُعَاءً أَدْعُو بِهِ فِي صَلَاتِي، قَالَ: «قُلِ اللَّهُمَّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي ظُلْمًا كَثِيرًا وَلَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ، فَاعْفُرْ لِي مَغْفِرَةً مِنْ عِنْدِكَ، وَارْحَمْنِي إِنَّكَ أَنْتَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ». [رواه البخاري: ٨٣٤]

474. Rəvayət edilir ki, (bir dəfə) Əbu Bəkr (رضي الله عنه) Peyğəmbərə ﷺ: “Mənə namazda edəcəyim bir duanı öyrət” – demiş, o da (cavabında) buyurmuşdur: “De: “Allahım! Mən özümə çoxlu zülm etmişəm. Günahları yalnız Sən bağışlayırsan. Özün günahımdan keçməklə məni bağışla və mənə rəhm et. Həqiqətən, Sən Bağışlayansan, Rəhmlisən!” (əl-Buxari, 834)

40-cı fəsil.

(Axıncı) təşəhhüddən sonra
istənilən duanı etməyin caiz
olması

٤٠ - باب:

مَا يَتَخَيَّرُ مِنَ الدُّعَاءِ بَعْدَ التَّشَهُّدِ

٤٧٥ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ (رضي الله عنه) قَالَ: كُنَّا إِذَا كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي الصَّلَاةِ قُلْنَا السَّلَامَ عَلَى اللَّهِ مِنْ عِبَادِهِ، السَّلَامَ عَلَى فُلَانٍ وَفُلَانٍ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «لَا تَقُولُوا السَّلَامَ عَلَى اللَّهِ، فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ السَّلَامُ، وَلَكِنْ قُولُوا التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ، وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ، فَإِنَّكُمْ إِذَا قُلْتُمْ أَصَابَ كُلَّ عَبْدٍ فِي السَّمَاءِ أَوْ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، ثُمَّ يَتَخَيَّرُ مِنَ الدُّعَاءِ أَعْجَبَهُ إِلَيْهِ فَيَدْعُو». [رواه البخاري: ٨٣٥]

475. Abdullah ibn Məsud (رضي الله عنه) rəvayət edir ki, biz Peyğəmbərlə ﷺ birgə namaz qılarkən: “Allaha qullarından salam olsun, filankəsə və filankəsə salam olsun” – deyərdik. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Allaha Salam olsun” deməyin. Çünki Salam Allahın Özüdür. Deyin: “Salamlar, dualar və gözəl şeylər Allaha məxsusdur. Ey Peyğəmbər, sənə salam olsun, Allahın mərhəməti və Onun bərəkəti (yetişsin)! Bizə və Allahın əməlisaleh qullarına salam olsun!” Əgər siz bu sözləri desəniz, bunlar göylərdə və ya göylə yer arasında olan hər bir (mömin) bəndəyə çatar. (Sonra deyin:) “Mən şahidlik edirəm ki, Allahdan başqa məbud yoxdur və şahidlik edirəm ki, Muhəmməd Onun qulu və elçisidir.” Bundan sonra (hər kəs) özünün xoşuna gələn duanı seçib oxuya bilər. (əl-Buxari, 835)

¹ Transkripsiyası: Allahummə inni əuzu bikə min əzabil-qabri, və əuzu bikə min fitnətil-məsihid-dəccal, və əuzu bikə min fitnətil-məhyə və fitnətil-məməti. Allahummə inni əuzu bikə minəl-mə'səmi vəl-məğrami.

² Transkripsiyası: Allahummə inni zaləmtu nəfsi zülmən kəsiran və lə yəğfiruz-zunubə illə ənt, fəğfir li məğfirətən min indikə vərhəmmi, innəkə əntəl-ğafurur-rəhim.

41-ci fəsil. Salam

٤١ - باب: التَّسْلِيمُ

٤٧٦ - عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا سَلَّمَ قَامَ النِّسَاءُ حِينَ يَقْضِي تَسْلِيمَهُ، وَمَكَثَ يَسِيرًا قَبْلَ أَنْ يَقُومَ. [رواه البخاري: ٨٣٧]

476. Ummu Sələmə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ (namazı) bitirdikdən sonra qadınlar ayağa qalxardılar, o isə ayağa qalxmamışdan əvvəl bir qədər oturardı. (əl-Buxari, 837)

42-ci fəsil. Salamlar imam salam verdikdən sonra verilməlidir

٤٢ - باب: يُسَلَّمُ حِينَ يُسَلَّمُ الْإِمَامُ

٤٧٧ - عَنْ عَتَبَانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ صَلَّيْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فَسَلَّمْنَا حِينَ سَلَّمَ. [رواه البخاري: ٨٣٨]

477. Rəvayət edilir ki, Utban رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Biz Peyğəmbərlə ﷺ birgə namaz qıldığ və o, salam verdikdən sonra biz də salam verdik.” (əl-Buxari, 838)

43-cü fəsil.

Namazdan sonra zikr etmək

٤٣ - باب: الذِّكْرُ بَعْدَ الصَّلَاةِ

٤٧٨ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَفَعَ الصَّوْتَ بِالذِّكْرِ حِينَ يَنْصَرِفُ النَّاسُ مِنَ الْمَكْتُوبَةِ كَانَ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ، وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ كُنْتُ أَعْلَمُ إِذَا انْصَرَفُوا بِذَلِكَ إِذَا سَمِعْتُهُ. [رواه البخاري: ٨٤١]

478. Abdullah ibn Abbas رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ zamanında camaat fərz namazını bitirdikdən sonra (hamı ayrı-ayrılıqda) yüksək səslə Allahı zikr edərdi. Mən bu zikrləri eşitdikdə namazın başa çatdığını bildirdim. (əl-Buxari, 841)

٤٧٩ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: جَاءَ الْفُقَرَاءُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالُوا ذَهَبَ أَهْلُ الدُّثُورِ مِنَ الْأَمْوَالِ بِالذَّرَجَاتِ الْعَالَا وَالتَّعِيمِ الْمُقِيمِ، يُصَلُّونَ كَمَا نُصَلِّي، وَيَصُومُونَ كَمَا نَصُومُ، وَلَهُمْ فَضْلٌ مِنْ أَمْوَالٍ يَحْجُونَ بِهَا، وَيَعْتَمِرُونَ، وَيُجَاهِدُونَ، وَيَتَصَدَّقُونَ قَالَ: «أَلَا أَحَدْتُكُمْ بِأَمْرِ إِنْ أَحَدْتُمْ بِهِ أَدْرَكْتُمْ مِنْ سَبَقِكُمْ وَلَمْ يُدْرِكْكُمْ أَحَدٌ بَعْدَكُمْ، وَكُنْتُمْ خَيْرَ مَنْ أَتَيْتُمْ ظَهْرَانِيهِ، إِلَّا مَنْ عَمِلَ مِثْلَهُ تُسَبِّحُونَ وَتَحْمَدُونَ، وَتُكَبِّرُونَ خَلْفَ كُلِّ صَلَاةٍ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ». قَالَ الرَّاوي: فَاحْتَلَفْنَا بَيْنَنَا فَقَالَ بَعْضُنَا تُسَبِّحُ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ، وَنَحْمَدُ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ، وَتُكَبِّرُ أَرْبَعًا وَثَلَاثِينَ. فَرَجَعْتُ إِلَيْهِ فَقَالَ: «تَقُولُ سُبْحَانَ اللَّهِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ، حَتَّى يَكُونَ مِنْهُمْ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ». [رواه البخاري: ٨٤٣]

479. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Kasıblar Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib dedilər: “Varlılar ən yüksək məqamlara və tükənməz nemətlərə nail olacaqlar. Onlar bizim kimi namaz qılır və bizim kimi oruc tuturlar, üstəlik onların çoxlu var-dövləti vardır ki, bunun sayəsində həcc və ümrə ziyarətinə gedirlər, (Allah yolunda) cihad edir və sədəqə verirlər.” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Sizə elə bir şey öyrədimmi ki, onu yerinə yetirməklə sizi ötüb keçənlərə çatasınız, sizdən sonra yaşayanlardan heç kəs sizə çata bilməsin və sizin etdiyinizi

edənlər istisna olmaqla, aranızda olan kimsələrin ən xeyirlisi siz olarsınız? Hər (vacib) namazdan sonra otuz üç dəfə “subhanəllah”, “əlhəmdulilləh” və “Allahu Əkbər” deyin!”

Hədisin rəvisi demişdir: “(Bu səbəbdən) bizim aramızda fikir ayrılığı düşdü. Bəzilərimiz dedilər: “Biz otuz üç dəfə “subhanəllah”, otuz üç dəfə “əlhəmdulilləh” və otuz dörd dəfə “Allahu Əkbər” deməliyik.” Mən (bu haqda Əbu Sa-lehə) sual verdim. O dedi: “Otuz üç dəfə “subhanəllah”, otuz üç dəfə “əlhəmdulilləh” və otuz üç dəfə “Allahu Əkbər” de!” (əl-Buxari, 843)

٤٨٠ - عَنْ الْمُغِيرَةَ بْنِ شُعْبَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَقُولُ فِي ذُبُرِ كُلِّ صَلَاةٍ مَكْتُوبَةٍ: «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، اللَّهُمَّ لَا مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ، وَلَا مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ، وَلَا يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ». [رواه البخاري: ٨٤٤]

480. Muğira ibn Şobə ر.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ hər bir vacib namazdan sonra deyərdi: “Allahdan başqa məbud yoxdur. O, təkdir, Onun şəriki yoxdur. Mülk Onundur və həmd Onadır! O, hər şeyə Qadirdir! Allahım, Sənin (nemət) verdiyinə mane olacaq, mane olduğuna da verəcək (bir kəs) yoxdur. Heç bir hörmət sahibinə Sənin yanında hörməti fayda verməz!” (əl-Buxari, 844)

44-cü fəsil. İmam salamları verdikdən sonra üzünü camaata tərəf çevirməlidir

٤٤ - باب:

يَسْتَقْبِلُ الْإِمَامُ النَّاسَ إِذَا سَلَّمَ

٤٨١ - عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدَبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا صَلَّى صَلَاةً أَقْبَلَ عَلَيْنَا بِوَجْهِهِ. [رواه البخاري: ٨٤٥]

481. Rəvayət edilir ki, Səmura ibn Cundəb ر.ə. demişdir: “Peyğəmbər ﷺ namazı bitirdikdən sonra üzünü bizə tərəf çevirərdi.” (əl-Buxari, 845)

٤٨٢ - عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدِ الْجُهَنِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ قَالَ: صَلَّى لَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ صَلَاةَ الصُّبْحِ بِالْحَدِيثِيِّ عَلَى إِثْرِ سَمَاءَ كَانَتْ مِنَ اللَّيْلَةِ، فَلَمَّا أَنْصَرَفَ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ فَقَالَ: «هَلْ تَذَرُونَ مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ؟» قَالُوا اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: «أَصْبَحَ مِنْ عِبَادِي مُؤْمِنٌ بِي وَكَافِرٌ، فَأَمَّا مَنْ قَالَ مُطَرَّنًا بِفَضْلِ اللَّهِ وَرَحْمَتِهِ فَذَلِكَ مُؤْمِنٌ بِي وَكَافِرٌ بِالْكَوْكَبِ، وَأَمَّا مَنْ قَالَ بِنُوءٍ كَذَا وَكَذَا فَذَلِكَ كَافِرٌ بِي وَمُؤْمِنٌ بِالْكَوْكَبِ». [رواه البخاري: ٨٤٦]

482. Rəvayət edilir ki, Zeyd ibn Xəlid əl-Cuhəni ر.ə. demişdir: “Peyğəmbər ﷺ Hudey-biyədə gecə ikən yağmış yağışdan sonra bizə sübh namazını qıldırdı və namazı bitirdikdən sonra üzünü camaata çevirib soruşdu: “Bilirsinizmi, Rəbbiniz nə buyurdu?” (Əshabələr): “Allah və Onun elçisi daha yaxşı bilir”– dedilər. Peyğəmbər ﷺ dedi: “(Allah buyurdu): “Qullarımdan bir qismi mömin, digər qismi isə kafir oldu. “Bizə Allahın lütfü və mərhəməti sayəsində yağış göndərilmişdir”– deyənlərə gəlincə, onlar Mənə iman gətirmiş və ulduzları inkar etmişlər. “Yağış bizə filan və filan ulduza görə nazil olmuşdur”– deyənlərə gəldikdə isə, onlar Mənə küfr etmiş və ulduzlara iman gətirmişlər. (əl-Buxari, 846)

¹ Transkripsiyası: Lə ilahə illəllahu vəhdəhu lə şəriyə ləh, ləhul-mulku və ləhul-həmdü və huvə alə kulli şeyin qadir, Allahummə, lə maniyə limə ə'taytə və lə mu'tiyə limə mənə'tə və lə yənfəu zəl-cəddi minkəl-cədd.

45-ci fəsil. Camaata namaz qıldırıqdan sonra vacib bir işi yadına salaraq cərgələrin arasından keçib gedən kimsə haqqında

۴۵ – باب:

مَنْ صَلَّى بِالنَّاسِ فَذَكَرَ حَاجَةً فَتَخَطَّاهُمْ

۴۸۳ - عَنْ عُقْبَةَ رضي الله عنه قَالَ: صَلَّيْتُ وَرَاءَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم بِالْمَدِينَةِ الْعَصْرَ فَسَلَّمْتُ ثُمَّ قَامَ مُسْرِعًا، فَتَخَطَّى رِقَابَ النَّاسِ إِلَى بَعْضِ حُجَرِ نِسَائِهِ، فَفَزِعَ النَّاسُ مِنْ سُرْعَتِهِ فَخَرَجَ عَلَيْهِمْ، فَرَأَى أَنَّهُمْ عَجِبُوا مِنْ سُرْعَتِهِ فَقَالَ: «ذَكَرْتُ شَيْئًا مِنْ تَبَرِّ عِنْدَنَا فَكَرِهْتُ أَنْ يَحْسِنِي، فَأَمَرْتُ بِقِسْمَتِهِ». [رواه البخاري: ۸۵۱]

483. Rəvayət edilir ki, Uqbə رضي الله عنه demişdir: “Mən Mədinədə Peyğəmbərin صلى الله عليه وسلم arxasında durub əsr namazını qıldım. O, salamları verdikdən sonra dərhal ayağa qalxıb camaatın başı üstündən keçib zövcələrindən birinin hücrəsinə getdi. Camaat onun belə tələsik çıxıb getməsindən təşvişə düşdü. Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم bayıra çıxdıqda onların təəccübləndiyini görüb dedi: “Evimizdə olan qızılı xatırladım və istəmədim ki, o, mənim diqqətimi yayındırsın. Buna görə də onun bölüşdürülüb paylanmasını əmr etdim.” (əl-Buxari, 851)

46-cı fəsil. (Namazı qılıb qurtardıqdan sonra) sağ və ya sol tərəfə dönüb getmək

۴۶ – باب:

الْإِنْصِرَافُ عَنِ الْيَمِينِ وَالشِّمَالِ

۴۸۴ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رضي الله عنه قَالَ: لَا يَجْعَلْ أَحَدُكُمْ لِلشَّيْطَانِ شَيْئًا مِنْ صَلَاتِهِ، يَرَى أَنْ حَقًّا عَلَيْهِ أَنْ لَا يَنْصَرِفَ إِلَّا عَنْ يَمِينِهِ، لَقَدْ رَأَيْتُ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم كَثِيرًا يَنْصَرِفُ عَنْ يَسَارِهِ. [رواه البخاري: ۸۵۲]

484. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Məsud رضي الله عنه demişdir: “Qoy sizlərdən biri (namaz qıldığı yerdən) qalxıb ancaq sağ tərəfə getmək lazımdır” deyər etiqad edib namazından şeytana bir pay ayırmasın. Mən çox vaxt Peyğəmbərin صلى الله عليه وسلم qalxıb sol tərəfə qalxıb getdiyini görmüşəm.” (əl-Buxari, 852)

47-ci fəsil.

Çiy sarımsaq, soğan və kəvər haqqında deyilənlər

۴۷ – باب:

مَا جَاءَ فِي الثُّومِ النَّيِّ وَالْبَصْلِ وَالْكُرَّاثِ

۴۸۵ - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم: «مَنْ أَكَلَ مِنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ - يُرِيدُ الثُّومَ - فَلَا يَغْتَسِلَا فِي مَسَاجِدِنَا». قَالَ الرَّأْوِيُّ: قُلْتُ لِحَابِرٍ: مَا يَعْنِي بِهِ؟ قَالَ: مَا أَرَاهُ يَعْنِي إِلَّا نِيَّهُ، وَقِيلَ: إِلَّا نِيَّتَهُ. [رواه البخاري: ۸۵۴]

485. Cabir ibn Abdullah رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم, – sarımsağı qəsd edərək – buyurmuşdur: “Qoy bu bitkini yeyənlər məscidlərimizə gəlməsinlər.”

Bu hədisin ravisi demişdir: “Mən Cabirdən رضي الله عنه soruşdum: “Bunu deməklə o, nəyi qəsd edirdi?” O dedi: “Düşünürəm ki, o, çiy sarımsağı qəsd edirdi.”

Digər rəvayətdə isə deyilir: “... onun üfunətli qoxusunu qəsd edirdi.” (əl-Buxari, 854)

٤٨٦ - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «مَنْ أَكَلَ ثُومًا أَوْ بَصَلًا فَلْيَعْتَزِلْنَا أَوْ قَالَ فَلْيَعْتَزِلْ مَسْجِدَنَا، وَلْيَقْعُدْ فِي بَيْتِهِ». وَأَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَتَى بِقَدْرِ فِيهِ خَضِرَاتٌ مِنْ بُقُولٍ، فَوَجَدَ لَهَا رِيحًا فَسَأَلَ فَأَخْبَرَ بِمَا فِيهَا مِنَ الْبُقُولِ فَقَالَ: «قَرَّبْتُهَا» إِلَى بَعْضِ أَصْحَابِهِ كَانَ مَعَهُ، فَلَمَّا رَأَاهُ كَرِهَ أَكْلَهَا قَالَ: «كُلْ فَإِنِّي أَنَا جِئِي مَنْ لَا تُنَاجِي». [رواه البخاري: ٨٥٥]

486. Cabir ibn Abdullah رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Qoy sarımsaq və ya soğan yeyən adam bizdən uzaq dursun və ya məscidimizdən uzaqlaşsın və evində otursun!”

(Cabir رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ deyir ki:) “Bir dəfə Peyğəmbərə ﷺ bir qab təzə tərəvəz gətirdilər. Peyğəmbər ﷺ tərəvəzin (xoşagəlməz) qoxusunu duyub (onun nə olduğunu) soruşdu. Qabda olan tərəvəzlərin (adlarını) ona dedilər. O da yanında duran əshabələrdən birini göstərüb: “Bunu ona verin” – deyə buyurdu. Əshabə (onun yemədiyini) görəndə bu tərəvəzdən yemək istəmədi. Onda o buyurdu: “Ye, (mənə baxma), çünki mən sənin söhbət edə bilmədiyini (mələklərlə) gizli söhbət aparıram.” (əl-Buxari, 855)

٤٨٧ - وَفِي رِوَايَةٍ: أَتَى بِبَدْرٍ، يَعْنِي طَبَقًا، فِيهِ خَضِرَاتٌ مِنْ بُقُولٍ. [رواه البخاري: ٧٣٥٩]

487. Digər rəvayətdə deyilir ki: “... bir qazan tərəvəz gətirdilər.” (əl-Buxari, 7359)

48-ci fəsil. Uşaqların dəstəmaz alması

٤٨ - باب: وَضُوءُ الصِّبْيَانِ

٤٨٨ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ مَرَّ عَلَى قَبْرِ مُنْبُذٍ، فَأَمَّهُمْ وَصَفَّوْا عَلَيْهِ. [رواه البخاري: ٨٥٧]

488. Abdullah ibn Abbas رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, bir dəfə Peyğəmbər ﷺ (məzarlıqda) kənarda qalmış bir qəbrin yanında dayanıb əshabələrinə namaz qıldırırdı və onlar da onun arxasında cərgəbəcərgə namaza durdular. (əl-Buxari, 857)

٤٨٩ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «الْعُسْلُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَاجِبٌ عَلَى كُلِّ مُحْتَمِلٍ». [رواه البخاري: ٨٥٨]

489. Əbu Səid əl-Xudri رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Cümə qüslünü etmək həddi-buluğa çatmış hər kəsə vacibdir.” (əl-Buxari, 858)

٤٩٠ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ لَهُ رَجُلٌ: شَهِدْتَ الْخُرُوجَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ؟ قَالَ نَعَمْ، وَلَوْلَا مَكَانِي مِنْهُ مَا شَهِدْتُهُ يَعْنِي مِنْ صَعْرِهِ، أَتَى الْعَلَمَ الَّذِي عِنْدَ دَارِ كَثِيرِ بْنِ الصَّلْتِ، ثُمَّ خَطَبَ ثُمَّ أَتَى النِّسَاءَ فَوَعَظَهُنَّ وَذَكَرَهُنَّ وَأَمَرَهُنَّ أَنْ يَتَصَدَّقْنَ الْمَرْأَةَ تُهْوَى بِيَدِهَا إِلَى حَلْقِهَا ثَلَاثِي فِي ثَوْبٍ بِلَالٍ، ثُمَّ أَتَى هُوَ وَبِلَالٌ الْبَيْتَ. [رواه البخاري: ٨٦٣]

490. Rəvayət edilir ki, bir nəfər Abdullah ibn Abbasdan رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ soruşdu: “Sən Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə bayram namazında iştirak etmisənmi?” O dedi: “Bəli! Əgər mən ona qohum olmasaydım, (uşaq vaxtımdan) onun yanında ola bilməzdim. Peyğəmbər ﷺ Kəsir ibn Səltin evinin yanındakı namazgaha yaxınlaşıb xütbə oxudu, sonra qadınların yanına gəlib onlara öyüd-nəsihət verdi, onlara (bəzi

şeyləri) xatırlatdı və onlara sədəqə verməyi əmr etdi. Bundan sonra qadınlar əllərini boyunlarına apararaq (boyunbağlarını çıxardıb) onları Bilalın paltarının ətəyinə atmağa başladılar. Sonra Peyğəmbər ﷺ Bilalla birlikdə evinə qayıtdı". (əl-Buxari, 863)

49-cu fəsil.

٤٩ - باب:

Gecə və ala-qaranlıqda qadınların
məscidə getməsi

خُرُوجُ النِّسَاءِ إِلَى الْمَسَاجِدِ بِاللَّيْلِ وَالْغَلَسِ

٤٩١ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «إِذَا اسْتَأْذَنْكُمْ نِسَاؤُكُمْ بِاللَّيْلِ إِلَى الْمَسْجِدِ فَأَذِّنُوا لَهُنَّ». [رواه البخاري: ٨٦٥]

491. Abdullah ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər demişdir: "Qadınlarınız sizdən gecə vaxtı məscidə getməyə izn istəsələr, onlara izn verin." (əl-Buxari, 865)

۱۱ - كِتَابُ الْجُمُعَةِ

11 – Cümə kitabı

1-ci fəsil. Cümənin fərz olması

۱ - باب: فَرَضُ الْجُمُعَةِ

۴۹۲ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «نَحْنُ الْآخِرُونَ السَّابِقُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، يَبْدَأُ اللَّهُمَّ أَوْثُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِنَا، ثُمَّ هَذَا يَوْمُهُمُ الَّذِي فُرِضَ عَلَيْهِمْ فَاحْتَلَفُوا فِيهِ، فَهَدَانَا اللَّهُ، فَالْتَأَسُّ لَنَا فِيهِ تَبَعٌ، الْيَهُودُ غَدًا وَالنَّصَارَى بَعْدَ غَدٍ». [رواه البخاري: ۸۷۶]

492. Əbu Hureyra ر.ə.ə. rəvayət edir ki, o, Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişdir: “Hərçənd onlara¹ bizdən əvvəl Kitab verilmişdir, lakin biz sonuncular² Qiyamət günü birinci³ olacağıq. Onlar özlərinə fərz buyrulmuş bu günləri barəsində ixtilafa düşdülər⁴. Lakin Allah bizi (bu günü ehtiramla keçirməyə) müvəffəq etdi və bu xüsusda insanlar bizim ardımızca gəldilər, yəhudilər sabahkı günü⁵, xristianlar isə ondan sonrakı günü⁶ (təntənə ilə qeyd edirlər).” (əl-Buxari, 876)

2-ci fəsil.

Cümə namazı üçün ətirlənmək

۲ - باب: الطِّيبُ لِلْجُمُعَةِ

۴۹۳ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَشْهَدُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «الْغُسْلُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَاجِبٌ عَلَى كُلِّ مُحْتَلِمٍ، وَأَنْ يَسْتَنَّ وَأَنْ يَمَسَّ طَيِّبًا إِنْ وَجَدَ». [رواه البخاري: ۸۸۰]

493. Rəvayət edilir ki, Əbu Səid əl-Xudri ر.ə.ə. demişdir: “Mən şahidlik edirəm ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Cümə qüslünü almaq həddi-buluğa çatmış hər kəsə vacibdir. Həmçinin, imkan daxilində dişlərini misvakla təmizləməli və ətirdən istifadə etməlidir.” (əl-Buxari, 880)

3-cü fəsil.

Cümə namazının fəziləti

۳ - باب: فَضْلُ الْجُمُعَةِ

۴۹۴ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «مَنْ اغْتَسَلَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ غُسْلَ الْجَنَابَةِ ثُمَّ رَاحَ فَكَأَنَّمَا قَرَّبَ بَدَنَةً، وَمَنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الثَّانِيَةِ فَكَأَنَّمَا قَرَّبَ بَقَرَةً، وَمَنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الثَّلَاثَةِ فَكَأَنَّمَا قَرَّبَ كَبْشًا أَقْرَنَ، وَمَنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الرَّابِعَةِ فَكَأَنَّمَا قَرَّبَ دَحَاجَةً، وَمَنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الْخَامِسَةِ فَكَأَنَّمَا قَرَّبَ بَيْضَةً، فَإِذَا خَرَجَ الْإِمَامُ حَضَرَتِ الْمَلَائِكَةُ يَسْتَمِعُونَ الذِّكْرَ». [رواه البخاري: ۸۸۱]

¹ Burada yəhudilər və xristianlar nəzərdə tutulur.

² Yəni zamanəyə görə sonuncu ümmətlik.

³ Axirətdə bu ümmətin hamıdan əvvəl Sirat körpüsündən keçib Cənnətə daxil olacağı qəsd edilir.

⁴ Allah Kitab əhlinə cümə gününü ehtiramla keçirməyi vacib buyurmuş, onlar isə bu xüsusda fikir ayrılığına düşüb asi olmuşlar.

⁵ Yəni şənbə gününü.

⁶ Yəni bazar gününü.

494. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Cənabət qüslü kimi qüsl edib cümə gününün ilk saatında məscidə gedən adam bir dəvə, ikinci saatında gedən adam bir inək, üçüncü saatında gedən adam buynuzlu bir qoç, dördüncü saatında gedən adam bir toyuq və beşinci saatında gedən adam bir yumurta qurban vermiş kimidir. İmam (minbərə) qalxdıqda isə mələklər gəlib zikr olunanları dinləyər.” (əl-Buxari, 881)

4-cü fəsil.

٤ - باب: الدُّهْنُ لِلْجُمُعَةِ

Cümə günü saçların yağlanması

- ٤٩٥ - عَنْ سَلْمَانَ الْفَارِسِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «لَا يَغْتَسِلُ رَجُلٌ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، وَيَتَطَهَّرُ مَا اسْتَطَاعَ مِنْ طَهْرٍ، وَيُدْهِنُ مِنْ دُهْنِهِ، أَوْ يَمَسُّ مِنْ طِيبٍ بَيْنَهُ ثُمَّ يَخْرُجُ، فَلَا يُفَرِّقُ بَيْنَ اثْنَيْنِ، ثُمَّ يَصَلِّي مَا كُتِبَ لَهُ، ثُمَّ يَنْصِتُ إِذَا تَكَلَّمَ الْإِمَامُ، إِلَّا غُفِرَ لَهُ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجُمُعَةِ الْأُخْرَى». [رواه البخاري: ٨٨٣]
495. Salman Fərisi رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Hər kim cümə günü qüsl edib bacardığı qədər təmizlənər, (saçlarını) yağlayar və ya evində olan ətirli ətirələnər, sonra (cümə namazına) gedər və camaatın başının üstündən keçmədən (bir tərəfə çəkilib Allahın) ona buyurduğu namazı qılar və bundan sonra imam xütbə verərkən susub dinləyərsə, həmin cümə ilə ötən cümə arasında olan (kiçik günahları) bağışlanar.” (əl-Buxari, 883)
- ٤٩٦ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ قِيلَ لَهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «اغْتَسِلُوا يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَاغْسِلُوا رُءُوسَكُمْ وَإِنْ لَمْ تَكُونُوا حَتْبَاءَ، وَأَصْبِيُوا مِنَ الطَّيِّبِ». قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: أَمَّا الْغُسْلُ فَنَعَمْ، وَأَمَّا الطَّيِّبُ فَلَا أَدْرِي. [رواه البخاري: ٨٨٤]
496. Rəvayət edirlər ki, ibn Abbasa رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا dedilər: “Peyğəmbər ﷺ buyurmuşdur: “Cümə günü, cunub olmasanız belə qüsl edin, başınızı yuyun və ətirlənin.” İbn Abbas dedi: “O ki qaldı qüsl etməyə, bəli (elədir), ətir barəsində isə (heç nə) bilmirəm.” (əl-Buxari, 884)

5-ci fəsil.

٥ - باب:

(Cümə namazına) hər kəs özünün ən gözəl geyimini geyməlidir

يَلْبَسُ أَحْسَنَ مَا يَجِدُ

- ٤٩٧ - عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ رَأَى حُلَّةَ سَيِّرَاءَ عِنْدَ بَابِ الْمَسْجِدِ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، لَوْ اشْتَرَيْتَ هَذِهِ فَلَبَسْتَهَا يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَلَلَوْ قَدْ إِذَا قَدِمُوا عَلَيْكَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِنَّمَا يَلْبَسُ هَذِهِ مَنْ لَا خِلَاقَ لَهُ فِي الْآخِرَةِ». ثُمَّ جَاءَتْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْهَا حُلَّةٌ، فَأَعْطَى عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ مِنْهَا حُلَّةً فَقَالَ عُمَرُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، كَسَوْنِيهَا وَقَدْ قُلْتَ فِي حُلَّةِ عِطَّارِدَ مَا قُلْتَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِنِّي لَمْ أَكْسُكَهَا لِتَلْبَسَهَا». فَكَسَاهَا عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَحَا لَهُ بِمَكَّةَ مُشْرِكًَا. [رواه البخاري: ٨٨٦]
497. Rəvayət edilir ki, (bir dəfə) Ömər ibn Xattab رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ məscidin qapısının yanında (satılan) ipək paltarı görüb dedi: “Ey Allahın elçisi! Yaxşı olar ki, bu paltarı alasan və onu həm cümə günləri, həm də yanına nümayəndələr gələndə geyəsən.”

¹ Yəni bundan sonra cüməyə yetişənləri siyahıya almazlar.

Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Bu paltarı axirətdə heç bir payı olmayan kimsə geyər!” Sonralar Peyğəmbərə ﷺ belə ipək paltarlar gətirdilər və o, bunlardan birini Ömər ibn Xattaba verdi. Ömər dedi: “Ey Allahın elçisi! Sən mənə bu paltarı verdin, halbuki özün Utaridin (gətirdiyi) paltarlar haqqında dediyini demişdin!” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Mən bunu sənə ona görə vermədim ki, sən onu geyəsən.” Belə olduqda, Ömər ibn Xattab onu Məkkədə yaşayan müşrik qardaşına verdi. (əl-Buxari, 886)

6-cı fəsil.

Cümə günü misvakdan istifadə etmək

٦ - باب:

السَّوَاكُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ

٤٩٨ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «لَوْلَا أَنْ أَشَقَّ عَلَى أُمَّتِي - أَوْ عَلَى النَّاسِ - لَأَمَرْتُهُمْ بِالسَّوَاكِ مَعَ كُلِّ صَلَاةٍ». [رواه البخاري: ٨٨٧]

498. Əbu Hureyra ر.ə.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Əgər ümmətimə (və ya insanlara) ağır gəlməsəydi, onlara əmr edərdim ki, hər namazdan əvvəl (dişlərini) misvakla təmizləsinlər.” (əl-Buxari, 887)

٤٩٩ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَكْثَرْتُ عَلَيْكُمْ فِي السَّوَاكِ». [رواه البخاري: ٨٨٨]

499. Ənəs ر.ə.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Mən misvaka dair sizə dəfələrlə nəsihət etmişəm.” (əl-Buxari, 888)

7-ci fəsil.

Cümə günü səbh namazında oxunan surələr haqqında

٧ - باب:

مَا يُقْرَأُ فِي صَلَاةِ الْفَجْرِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ

٥٠٠ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَقْرَأُ فِي الْجُمُعَةِ فِي صَلَاةِ الْفَجْرِ ﴿الْمُرْتَضَى﴾ السَّجْدَةَ وَ ﴿هَذَا عَلَى الْإِنْسَانِ﴾ [رواه البخاري: ٨٩١]

500. Əbu Hureyra ر.ə.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ cümə günləri səbh namazında “Əlif. Ləm. Mim. Şübhə yoxdur ki, bu Kitabı aləmlərin Rəbbi olan Allah nazil etmişdir”¹ və “Doğrudanmı, insanın heç kimə məlum olmadığı bir dövr hələ də ötüb keçməmişdir?”² surələrini oxuyardı. (əl-Buxari, 891)

8-ci fəsil. Kəndlər və şəhərlərdə cümə namazının qılınması

٨ - باب: الْجُمُعَةُ فِي الْقُرَى وَالْمُدُنِ

٥٠١ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «كُلُّكُمْ رَاعٍ، وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ، الْإِمَامُ رَاعٍ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ، وَالرَّجُلُ رَاعٍ فِي أَهْلِهِ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ، وَالْمَرْأَةُ رَاعِيَةٌ فِي بَيْتِ زَوْجِهَا وَمَسْئُولَةٌ عَنْ

¹ “əs-Səcdə” surəsi.

² “əl-İnsan” surəsi.

رَعِيَّتَهَا، وَالْخَادِمُ رَاعٍ فِي مَالِ سَيِّدِهِ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ - قَالَ وَحَسِبْتُ أَنْ قَدْ قَالَ - وَالرَّجُلُ رَاعٍ فِي مَالِ أَبِيهِ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ وَكُلُّكُمْ رَاعٍ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ» [رواه البخاري: ٨٩٣]

501. İbn Ömər رəvayət edir ki, mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitdim: “Hər biriniz himayəçisiniz və hər biriniz himayəsində olanlara cavabdehdir. Əmir himayədardır və o, öz rəiyyətinə cavabdehdir. Kişi öz ailəsinin hamisidir və o, öz himayəsində olanlara cavabdehdir. Qadın ərinin evinə nəzarət edəndir və o, öz nəzarətində olanlara cavabdehdir. Xidmətçi ağasının malına nəzarət edəndir və o, buna cavabdehdir.¹ Hər biriniz himayəçisiniz və hər biriniz himayəsində olanlara cavabdehdir.” (əl-Buxari, 893)

9-cu fəsil. Özlərinə cümə namazı qılmaq vacib olmayanlara cümə qüslünü etmək vacibdirmi?

٩ - باب: هَلْ يَجِبُ غُسْلُ الْجُمُعَةِ عَلَى مَنْ لَا تَجِبُ عَلَيْهِ

٥٠٢ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «نَحْنُ الْآخِرُونَ السَّابِقُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، أَوْثُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِنَا، وَأَوْثِنَاهُ مِنْ بَعْدِهِمْ، فَهَذَا الْيَوْمُ الَّذِي اخْتَلَفُوا فِيهِ فَهَذَا اللَّهُ، فَعَدَا لِلْيَهُودِ وَبَعْدَ غَدٍ لِلنَّصَارَى»، ثُمَّ قَالَ: «حَقٌّ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ أَنْ يَغْتَسِلَ فِي كُلِّ سَبْعَةٍ أَيَّامٍ يَوْمًا يَغْسِلُ فِيهِ رَأْسَهُ وَجَسَدَهُ». [رواه البخاري: ٨٩٦-٨٩٧]

502. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Biz sonuncular Qiya-mət günü birinci olacağıq. Halbuki kitab onlara bizdən əvvəl, bizə isə onlardan sonra verilmişdir. Bu, onların, bəzəsində ixtilaf etdiyi gündür. Allah bizi (bu günü ehtiramla keçirməyə) müvəffəq etdi, yəhudilər sabahkı günü², xristianlar isə ondan sonrakı günü³ (təntənə ilə qeyd edirlər).” O, (bir qədər susduqdan) sonra dedi: “Hər bir müsəlman həftədə bir dəfə qüsl etməli – başını və bədə-nini yumalıdır.” (əl-Buxari, 896-897)

10-cu fəsil.

Cümə namazına haradan və kimlər gəlməlidir?

١٠ - باب:

مِنْ أَيْنَ تُؤْتَى الْجُمُعَةُ وَعَلَى مَنْ تَجِبُ

٥٠٣ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ النَّاسُ يَنْتَابُونَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ مِنْ مَنَازِلِهِمْ وَالْعَوَالِي، فَيَأْتُونَ فِي الْعُبَارِ، يُصِيبُهُمُ الْعُبَارُ وَالْعَرَقُ، فَيَخْرُجُ مِنْهُمْ الْعَرَقُ، فَأَتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ إِنْسَانٌ مِنْهُمْ وَهُوَ عَنَدِي، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «لَوْ أَنْتُمْ تَطَهَّرْتُمْ لَيَوْمِكُمْ هَذَا». [رواه البخاري: ٩٠٢]

503. Rəvayət edilir ki, Aişə رəvayət edir ki, demişdir: “Cümə günü camaat (namaza) öz evlərindən və Əvalidən⁴ növbə ilə gələrdi. Onlar toz-torpağa bulaşmış və qan-tərə batmış halda (məscidə) gələrdilər, bədənlərindən də (həmişə) tər axardı. Pey-

¹ Hədisi rəvayət edən ravi demişdir: “Deyəsən, ibn Ömər رəvayət edir ki, demişdir: “...kişi atasının malına nəzarət edəndir və o, buna cavabdehdir”- demişdir.

² Yəni şənbə gününü.

³ Yəni bazar gününü.

⁴ 339-cu hədisin qeydlərinə bax.

ğəmbər ﷺ mənim yanımda ikən onlardan biri onun yanına gəldi və Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Nə olaydı ki, siz bu gününüz üçün yuyunardınız.” (əl-Buxari, 902)

٥٠٤ - عَنْهَا ﷺ قَالَتْ: كَانَ النَّاسُ مَهَنَةً أَنْفُسِهِمْ، وَكَانُوا إِذَا رَاحُوا إِلَى الْجُمُعَةِ رَاحُوا فِي هَيْئَتِهِمْ فَقِيلَ لَهُمْ لَوْ اغْتَسَلْتُمْ. [رواه البخاري: ٩٠٣]

504. Rəvayət edilir ki, Aişə رضى الله عنها demişdir: “(O zaman) insanlar öz işlərində çalışar və cümə namazına gələndə işçi görkəmində gələrdilər. Belə olduqda, onlara: “Nə olaydı ki, siz yuyunardınız” – deyildi. (əl-Buxari, 903)

٥٠٥ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ﷺ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يُصَلِّي الْجُمُعَةَ حِينَ تَمِيلُ الشَّمْسُ. [رواه البخاري: ٩٠٤]

505. Ənəs ibn Malik رضى الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ cümə namazını gün batmağa meyl etdiyi vaxt qılardı. (əl-Buxari, 904)

11-ci fəsil.

Cümə günü həddən artıq isti olduqda (nə etmək lazımdır)

١١ - باب:

إِذَا اشْتَدَّ الْحَرُّ يَوْمَ الْجُمُعَةِ

٥٠٦ - عَنْهُ ﷺ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا اشْتَدَّ الْبُرْدُ بَكَرَ بِالصَّلَاةِ، وَإِذَا اشْتَدَّ الْحَرُّ أَبْرَدَ بِالصَّلَاةِ، يَعْنِي الْجُمُعَةَ. [رواه البخاري: ٩٠٦]

506. Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik رضى الله عنه demişdir: “Hava çox soyuq olduqda Peyğəmbər ﷺ cümə namazını erkən¹ qılar, hava bərk istiləşdikdə isə sərin düşənədək namazı təxirə salardı. (əl-Buxari, 906)

12-ci fəsil.

Cümə namazına getmək

١٢ - باب: الْمَشْيُ إِلَى الْجُمُعَةِ

٥٠٧ - عَنْ أَبِي عَبَسٍ ﷺ قَالَ، هُوَ ذَاهِبُ إِلَى الْجُمُعَةِ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: «مَنْ اغْبَرَّتْ قَدَمَاهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ حَرَّمَهُ اللَّهُ عَلَى النَّارِ». [رواه البخاري: ٩٠٧]

507. Rəvayət edilir ki, Əbu Əbs رضى الله عنه cümə namazına gedərkən demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ: “Kimin ayaqları Allah yolunda toz-torpağa bulaşarsa, Allah ona Cəhənnəm odunu haram edər” – dediyini eşitmişəm.” (əl-Buxari, 907)

13-cü fəsil. Adam cümə günü qardaşını durğuzub onun yerində oturmamalıdır

١٣ - باب: لَا يُقِيمُ الرَّجُلُ أَخَاهُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَيَقْعُدُ فِي مَكَانِهِ

٥٠٨ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: نَهَى النَّبِيُّ ﷺ أَنْ يُقِيمَ الرَّجُلُ أَخَاهُ مِنْ مَقْعَدِهِ وَيَجْلِسَ فِيهِ، قِيلَ: الْجُمُعَةُ؟ قَالَ: الْجُمُعَةُ وَغَيْرُهَا. [رواه البخاري: ٩١١]

¹ Burada erkən deyildikdə namazı ilk vaxtında qılmaq nəzərdə tutulur.

508. Rəvayət edilir ki, ibn Ömər رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ (məsciddə olan hər) kəsə qardaşını durğuzub onun yerində oturmağı qadağan etmişdir.” Ondan soruşdular: “Cümə namazını (qəsd edirdi)?” O: “İstər cümə namazı, istərsə də başqa namaz olsun” – deyə cavab verdi. (əl-Buxari, 911)

14-cü fəsil. Cümə günü azan vermək

١٤ - باب: الأذان يوم الجمعة

٥٠٩ - عَنْ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ رضي الله عنه قَالَ: كَانَ النَّدَاءُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ أَوَّلَهُ إِذَا جَلَسَ الْإِمَامُ عَلَى الْمِنْبَرِ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ وَأَبِي بَكْرٍ وَعُمَرُ رضي الله عنه فَلَمَّا كَانَ عُثْمَانُ رضي الله عنه وَكَثُرَ النَّاسُ زَادَ النَّدَاءُ الثَّالِثَ عَلَى الزُّورَاءِ. [رواه البخاري: ٩١٢]

509. Rəvayət edilir ki, Saib ibn Yezid رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbərin ﷺ, Əbu Bəkrin və Ömər in yaşadıkları dövrdə cümə namazının azanı imam minbərdə oturduğu zaman oxunardı. Osman (xəlifə) olduqda və camaatın sayı artdıqda, o, Zəura-də¹ verilən üçüncü azanı² əlavə etdi.” (əl-Buxari, 912)

15-ci fəsil. Cümə günü bir müəzzinin (olması haqqında)

١٥ - باب: المؤذن الواحد يوم الجمعة

٥١٠ - عَنْهُ رضي الله عنه قَالَ: لَمْ يَكُنْ لِلنَّبِيِّ ﷺ مُؤَذِّنٌ غَيْرَ وَاحِدٍ، وَكَانَ التَّأْذِينَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ حِينَ يَجْلِسُ الْإِمَامُ، يَعْنِي عَلَى الْمِنْبَرِ. [رواه البخاري: ٩١٣]

510. Rəvayət edilir ki, Saib ibn Yezid رضي الله عنه demidir: “Peyğəmbərin ﷺ ancaq bir müəzzini vardı və cümə günü azan imam minbərdə oturanda verilərdi.” (əl-Buxari, 913)

16-cı fəsil. Cümə günü minbərdə (oturmuş imam) azanın sözlərini təkrar etməlidir

١٦ - باب: يجب الأذان على المنبر يوم الجمعة

٥١١ - عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ أَبِي سُفْيَانَ رضي الله عنه، أَنَّهُ جَلَسَ عَلَى الْمِنْبَرِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، فَلَمَّا أَذَّنَ الْمُؤَذِّنُ قَالَ اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ، قَالَ مُعَاوِيَةُ رضي الله عنه اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ. قَالَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، فَقَالَ مُعَاوِيَةُ رضي الله عنه وَأَنَا، فَقَالَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، فَقَالَ مُعَاوِيَةُ وَأَنَا، فَلَمَّا أَنْ قَضَى التَّأْذِينَ قَالَ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَلَى هَذَا الْمَجْلِسِ حِينَ أَذَّنَ الْمُؤَذِّنُ يَقُولُ مَا سَمِعْتُمْ مِنِّي مِنْ مَقَالَتِي. [رواه البخاري: ٩١٤]

511. Rəvayət edilir ki, Müaviyə ibn Əbu Süfyan رضي الله عنه cümə günü minbərdə oturmuş və müəzzin azan verib: “Allahu Əkbər, Allahu Əkbər” – dedikdə, Müaviyə: “Allahu Əkbər, Allahu Əkbər” – demişdir; (müəzzin): “Mən şahidlik edirəm ki,

¹ Mədinə bazarında bir yer adıdır.

² Burada üçüncü azan deyildikdə cümə namazından xeyli əvvəl verilən azan nəzərdə tutulur. Cümə namazı üçün verilən azan və iqamə - iki azan adlandırıldığından ravi bunu üçüncü azan hesab etmişdir.

Allahdan başqa (ibadətə layiq olan) məbud yoxdur"¹– dedikdə, Müaviyə: “Mən də (şahidlik edirəm)”– demişdir; (müəzzin): “Mən şahidlik edirəm ki, Muhəmməd Allahın elçisidir”²– dedikdə, Müaviyə: “Mən də (şahidlik edirəm)”– demişdir. Müəzzin azanı bitirdikdə (Müaviyə) demişdir: “Ey insanlar! Mən Peyğəmbərin ﷺ bu yerdə, müəzzin azan verərkən indi məndən eşitdiyinizi eynilə dediyini eşitmişəm.” (əl-Buxari, 914)

17-ci fəsil.

Minbərdən xütbə vermək

۱۷- باب: الْخُطْبَةُ عَلَى الْمِنْبَرِ

۵۱۲ - عَنْ أَبِي حَازِمٍ بْنِ دِينَارٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَجُلًا أَتَوَا سَهْلَ بْنَ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، وَقَدْ امْتَرَوْا فِي الْمِنْبَرِ مِمَّ عُوْدُهُ فَسَأَلُوهُ عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ وَاللَّهِ إِنِّي لَأَعْرِفُ مِمَّا هُوَ، وَلَقَدْ رَأَيْتُهُ أَوَّلَ يَوْمٍ وَضِعَ، وَأَوَّلَ يَوْمٍ جَلَسَ عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَرْسَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى فَلَانَةٍ - امْرَأَةٍ قَدْ سَمَّاهَا سَهْلٌ: «مُرِي غُلَامَكَ التَّجَارَ أَنْ يَعْمَلَ لِي أَعْوَادًا أَجْلِسُ عَلَيْهِنَّ إِذَا كَلَّمْتُ النَّاسَ». فَأَمَرْتُهُ فَعَمَلَهَا مِنْ طَرَفَاءِ الْعَاثَةِ ثُمَّ جَاءَ بِهَا، فَأَرْسَلْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَمَرَ بِهَا فَوُضِعَتْ هَا هُنَا، ثُمَّ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ صَلَّى عَلَيْهَا، وَكَبَّرَ وَهُوَ عَلَيْهَا، ثُمَّ رَكَعَ وَهُوَ عَلَيْهَا، ثُمَّ نَزَلَ الْقَهْقَرَى فَسَجَدَ فِي أَصْلِ الْمِنْبَرِ ثُمَّ عَادَ، فَلَمَّا فَرَغَ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ فَقَالَ: «أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا صَنَعْتُ هَذَا لِتَأْتُمُوا وَلِتَعْلَمُوا صَلَاتِي». [رواه البخاري: ۹۱۷]

512. Əbu Hazim ibn Dinar رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbərin ﷺ minbərinin hansı ağacdən düzəldildiyi barədə aralarına fikir ayrılığı düşmüş bir dəstə adam Səhl ibn Səd əs-Saidinin yanına gəlib bu haqda ondan soruşdu. O dedi: “Vallahi, mən onun nədən olduğunu yaxşı bilirəm. Mən onu həm qoyulduğu gün, həm də Peyğəmbərin ﷺ onun üstündə oturduğu ilk gündə görmüşəm. Peyğəmbər ﷺ filan³ qadının yanına adam göndərib buyurdu ki: “Dülgər köləyə əmr et, mənim üçün ağacdən elə bir şey düzəltsin ki, mən camaata xütbə verərkən onun üstündə otura bilim.” Qadın bunu öz köləsinə əmr etdi və o da meşə yulğunundan⁴ minbər düzəldib onun yanına apardı. Qadın onu Peyğəmbərə ﷺ göndərdi, Peyğəmbər ﷺ də onun buraya qoyulmasını əmr etdi. Mən Peyğəmbərin ﷺ onun üstündə namaz qıldığını da görmüşəm. O, minbərin üstündə ikən: “Allahu Əkbər”– dedi, (Qurandan xeyli oxuduqdan) sonra rükuya getdi, (sonra rükudan qalxıb) dal-dalı gedərək (minbərdən) aşağı endi və minbərin dibində səcdə qıldı, sonra yenidən (minbərə qalxıb namazını) davam etdi. Namazı bitirdikdən sonra camaata tərəf dönüb dedi: “Ay camaat! Mən belə etdim ki, siz də mənə baxıb mənim etdiklərimi edəsiniz və mənim necə namaz qıldığımı öyrənəsiniz.” (əl-Buxari, 917)

۵۱۳ - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ جَذْعٌ يَقُومُ إِلَيْهِ النَّبِيُّ ﷺ فَلَمَّا وَضِعَ لَهُ الْمِنْبَرُ سَمِعْنَا لِلْجَذْعِ مِثْلَ أَصْوَاتِ الْعِشَارِ حَتَّى نَزَلَ النَّبِيُّ ﷺ فَوَضَعَ يَدَهُ عَلَيْهِ. [رواه البخاري: ۹۱۸]

¹ Transkripsiyası: Өşhədu ənlə ilahə illəllah.

² Transkripsiyası: Өşhədu ənnə Muhəmmədən rəsulullah.

³ Hədisi danışan ravi demişdir ki: “Səhl ibn Səd əs-Saidi رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ onun adını çəkdi.”

⁴ 249-cu hədisin qeydlərinə bax.

513. Rəvayət edilir ki, Cabir ibn Abdullah رحمته الله demişdir: “Peyğəmbər ﷺ (xütbə və-rəkən) bir kötüyün yanında durardı. Onun üçün minbər qoyulduqda biz hə-min kötüyün boğaz dəvənin (inildədiyi) kimi inildədiyini eşitdik. Peyğəmbər ﷺ (minbərdən) aşağı enib əlini onun üstünə qoyanadək (onun səsi kəsilmədi).” (əl-Buxari, 918)

18-ci fəsil.

۱۸ - باب: الْخُطْبَةُ قَائِمًا

Xütbəni ayaq üstə vermək

- ۵۱۴ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَخْطُبُ قَائِمًا ثُمَّ يَقْعُدُ ثُمَّ يَقُومُ، كَمَا تَفْعَلُونَ الْآنَ. [رواه البخاري: ۹۲۰]

514. Abdullah ibn Ömər رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ xütbəni ayaq üstə oxuyar, sonra (bir qədər) oturur, sonra yenə ayağa qalxardı; (o eynilə) siz indi etdiyiniz kimi (edərdi). (əl-Buxari, 920)

19-cu fəsil.

۱۹ - باب:

Xütbə əsnasında (Allaha) təriflər deyəndən sonra “Sonra isə...” deyən kimsə haqqında

مَنْ قَالَ فِي الْخُطْبَةِ بَعْدَ الشَّاءِ أَمَّا بَعْدُ

- ۵۱۵ - عَنْ عَمْرِو بْنِ تَعْلَبَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَتَى بِمَالٍ أَوْ سَبَى فَقَسَمَهُ، فَأَعْطَى رَجُلًا وَتَرَكَ رَجُلًا فَبَلَغَهُ أَنَّ الَّذِينَ تَرَكَ عَتَبُوا، فَحَمَدَ اللَّهُ ثُمَّ أَتَنَّى عَلَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: «أَمَّا بَعْدُ، فَوَاللَّهِ إِنِّي لَأُعْطِي الرَّجُلَ، وَأَدْعُ الرَّجُلَ، وَالَّذِي أَدْعُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنَ الَّذِي أُعْطِيَ وَلَكِنْ أُعْطِيَ أَقْوَامًا لِمَا أَرَى فِي قُلُوبِهِمْ مِنَ الْجَزَعِ وَالْهَلَعِ، وَأَكُلُ أَقْوَامًا إِلَى مَا جَعَلَ اللَّهُ فِي قُلُوبِهِمْ مِنَ الْغِنَى وَالْخَيْرِ، فِيهِمْ عَمْرُو بْنُ تَعْلَبَ». فَوَاللَّهِ مَا أَحَبُّ أَنْ لِيَ بِكَلِمَةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ حُمْرَ النَّعَمِ. [رواه البخاري: ۹۲۳]

515. Amr ibn Təğlib رضي الله عنه rəvayət edir ki, (bir dəfə) Peyğəmbərə ﷺ pul və ya əsir gətirmişdilər. O, bunu bölüşdürüb (ondan) bəzilərinə pay verdi, bəzilərinə isə heç nə vermədi. Sonra ona xəbər çatdı ki, heç nə vermədiyi adamlar onu qınamış-lar. Odur ki, o, Allaha həmd-səna edib Ona təriflər dedikdən sonra buyurdu: “Sonra isə... Vallahi, mən bir kimsəyə (pay) verib, başqa birisindən bunu əsir-gəyə bilərəm. Lakin əsirgədiyim adamı (pay) verdiyim adamdan daha çox se-virəm. O adamlara da ona görə (pay) verirəm ki, onların qəlbində səbirsizlik və narahatçılıq görürəm, digərlərini isə Allahın onların qəlbində yaratdığı zəngin-liyə və xeyir-bərəkətə həvalə edirəm – Amr ibn Təğlib də onların arasındadır.” (Amr ibn Təğlib رضي الله عنه demişdir): “Mən Peyğəmbərin ﷺ bu sözlərini qırmızı dəvələrə belə dəyişmərəm.” (əl-Buxari, 923)

- ۵۱۶ - عَنْ أَبِي حُمَيْدٍ السَّاعِدِيِّ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَامَ عَشِيَّةَ بَعْدَ الصَّلَاةِ، فَتَشَهَّدَ وَأَتَنَّى عَلَى اللَّهِ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ ثُمَّ قَالَ: «أَمَّا بَعْدُ». [رواه البخاري: ۹۲۵]

516. Əbu Humejd əs-Saidi رəvayət edir ki, (bir) axşam çağı Peyğəmbər ﷺ namazdan sonra ayağa qalxıb kəlmeyi-şəhadəti oxudu və Allaha – Ona layiq tərzdə təriflər dedikdən sonra buyurdu: “Sonra isə...” (əl-Buxari, 925)

٥١٧ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: صَعَدَ النَّبِيُّ ﷺ الْمِنْبَرَ وَكَانَ آخِرَ مَجْلَسٍ جَلَسَهُ مُتَعَطِّفًا مَلْحَفَةً عَلَى مَنْكَبَيْهِ، قَدْ عَصَبَ رَأْسَهُ بِعَصَابَةِ دَسَمَةٍ، فَحَمَدَ اللَّهَ وَأَتَى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ: «أَيُّهَا النَّاسُ إِلَيَّ». فَتَأَبَّأُوا إِلَيْهِ ثُمَّ قَالَ: «أَمَّا بَعْدُ، فَإِنَّ هَذَا الْحَيَّ مِنَ الْأَنْصَارِ يَقُولُونَ، وَيَكْثُرُ النَّاسُ، فَمَنْ وَلِيَ شَيْئًا مِنْ أُمَّةٍ مُحَمَّدٌ ﷺ فَاسْتَطَاعَ أَنْ يَضُرَّ فِيهِ أَحَدًا أَوْ يَنْفَعُ فِيهِ أَحَدًا، فَلْيُقْبَلْ مِنْ مُحْسِنِهِمْ، وَيَتَجَاوَزْ عَنْ مُسِيئِهِمْ». [رواه البخاري: ٩٢٧]

517. Rəvayət edilir ki, ibn Abbas رəvayət etmişdir: “Peyğəmbər ﷺ minbərə qalxdı və bu onun minbərdəki son oturuşu idi. O, çiyinə atdığı əbaya bürünmüş, başına da boz bir sarıq sarırmışdı, Allaha həmd edib şənində təriflər deyəndən sonra: “Ey insanlar, yanıma gəlin!” – deyərək buyurdu və onlar dərhal onun ətrafına toplandılar. Sonra dedi: “Sonra isə... bu ənsar camaatının sayı azalacaq, başqa insanların sayı isə çoxalacaq. Belə olduqda hər kim Muhəmməd ümmətinin üzərində hökmranlıq etsə, zərər vurmağa və ya fayda verməyə qadir olsa, qoy ənsardan yaxşı iş görənlərin (yaxşılığını) qəbul etsin, pislilik edənləri də bağışlasın.” (əl-Buxari, 927)

20-ci fəsil.

**İmam xütbə verdiyi zaman
kiminsə gəlib (oturduğunu)
görərsə, ona iki rükət namaz
qılmağı buyurmalıdır**

٢٠ - باب:

إِذَا رَأَى الْإِمَامَ رَجُلًا جَاءَ وَهُوَ يَخْطُبُ أَمْرَهُ أَنْ يُصَلِّيَ رَكْعَتَيْنِ

٥١٨ - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ وَالنَّبِيُّ ﷺ يَخْطُبُ النَّاسَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فَقَالَ: «أَصَلَّيْتَ يَا فُلَانٌ». قَالَ لَا. قَالَ: «فَمَنْ فَارَعَكَ». [رواه البخاري: ٩٣٠]

518. Rəvayət edilir ki, Cabir ibn Abdullah رəvayət etmişdir: “Cümə günü Peyğəmbər ﷺ xütbə verərkən bir adam (məscidə) daxil oldu və (Peyğəmbər ﷺ ondan): “Ey filankəs, namaz qıldınmı?” – deyərək soruşdu. O adam: “Xeyr” – deyərək cavab verdi. (Onda Peyğəmbər ﷺ) buyurdu: “Elə isə qalx, namaz qıl!” (əl-Buxari, 930)

**21-ci fəsil. Cümə günü xütbə
zamanı yağışın yağması üçün
Allaha dua etmək**

٢١ - باب:

الِاسْتِسْقَاءُ فِي الْخُطْبَةِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ

٥١٩ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ أَصَابَتِ النَّاسَ سَنَةٌ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ فَبَيَّنَا النَّبِيُّ ﷺ يَخْطُبُ فِي يَوْمِ جُمُعَةٍ قَامَ أَعْرَابِيٌّ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ هَلْكَ الْمَالُ وَجَاعَ الْعِيَالُ، فَادْعُ اللَّهَ لَنَا. فَرَفَعَ يَدَيْهِ، وَمَا نَرَى فِي السَّمَاءِ قَرَعَةً، فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ مَا وَضَعَهَا حَتَّى نَارَ السَّحَابِ أَمْثَالَ الْجِبَالِ، ثُمَّ لَمْ يَنْزِلْ عَنْ مِنْبَرِهِ حَتَّى رَأَيْتُ الْمَطَرَ يَتَحَادَرُ عَلَى لِحْيَتِهِ ﷺ فَمَطَرْنَا يَوْمَنَا ذَلِكَ، وَمِنْ الْعَدِ، وَبَعْدَ الْعَدِ وَالَّذِي لِيْلِهِ، حَتَّى الْجُمُعَةِ الْآخِرَى، وَقَامَ ذَلِكَ

الأعرابي - أَوْ قَالَ غَيْرُهُ - فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، تَهْدَمُ الْبَنَاءُ وَغَرِقَ الْمَالُ، فَأَدْعُ اللَّهَ لَنَا. فَرَفَعَ يَدَيْهِ، فَقَالَ: «اللَّهُمَّ حَوَالَيْنَا، وَلَا عَلَيْنَا». فَمَا يُشِيرُ بِيَدِهِ إِلَى نَاحِيَةٍ مِنَ السَّحَابِ إِلَّا انْفَرَحَتْ، وَصَارَتِ الْمَدِينَةُ مِثْلَ الْجَوِيَّةِ، وَسَالَ الْوَادِي قَنَاطَةً شَهْرًا، وَلَمْ يَجِئْ أَحَدٌ مِنَ نَاحِيَةٍ إِلَّا حَدَّثَ بِالْجَوْدِ. [رواه البخاري: ٩٣٣]

519. Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik ؓ demişdir: “Peyğəmbərin ﷺ yaşadığı dövrdə insanlara quraqlıq üz vermişdi. Peyğəmbər ﷺ cümə günü xütbə verərkən bir bədəvi ayağa qalxıb dedi: “Ey Allahın elçisi, mallar zay oldu, uşaqlar ac qaldı. Bizim üçün Allaha dua et!” Peyğəmbər ﷺ əllərini göyə qaldırdı. O an biz göydə bir dənə də olsun bulud görmürdük. Canım Əlində olan Allaha and olsun ki, o, hələ əllərini aşağı salmamış (başımız üzərində) dağlar qədər buludlar topalaşdı və o, minbərdən yerə enməmiş mən onun saqqalından süzülən yağış damçılarını gördüm. Həmin gün, ertəsi gün, ondan sonrakı gün, daha sonrakı gün – növbəti cüməyədək yağış ara vermədən yağdı. (Cümə günü) həmin bədəvi (və ya başqa birisi) ayağa qalxıb dedi: “Ey Allahın elçisi, evlər dağıldı, mallar su altında qaldı. Bizim üçün Allaha dua et!” Peyğəmbər ﷺ əllərini göyə qaldırıb dedi: “Allahım! (Yağışı) üstümüzə deyil, ətrafımıza yağdır.”¹ Sonra əli ilə hara işarə etdisə, oradakı bulud topası dağıldı və Mədinə (səması) çalaya bənzədi.² Qənat vadisində bir ay sel axdı, kənardan (Mədinəyə) gələn hər kəs bol yağışlar yağdığından danışdı. (əl-Buxari, 933)

22-ci fəsil.

Cümə günü imam xütbə verərkən susmaq

٢٢ - باب:

الْإِنْصَاتُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَالْإِمَامُ يَخْطُبُ

٥٢٠ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؓ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «إِذَا قُلْتَ لِصَاحِبِكَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ أَنْصِتْ. وَالْإِمَامُ يَخْطُبُ فَقَدْ لَعُنْتُ». [رواه البخاري: ٩٣٤]

520. Əbu Hureyra ؓ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Cümə günü imam xütbə verərkən sən yanındakı adama: “Sus” – desən, mənasız söz danışmış olarsan”³. (əl-Buxari, 934)

23-cü fəsil. Cümə gününün (xeyirli) saati

٢٣ - باب: السَّاعَةُ الَّتِي فِي يَوْمِ الْجُمُعَةِ

٥٢١ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؓ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ذَكَرَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فَقَالَ: «فِيهِ سَاعَةٌ لَا يُوَافِقُهَا عَبْدٌ مُسْلِمٌ، وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي، يَسْأَلُ اللَّهَ تَعَالَى شَيْئًا إِلَّا آعْطَاهُ إِيَّاهُ». وَأَشَارَ بِيَدِهِ يُقَلِّلُهَا. [رواه البخاري: ٩٣٥]

521. Əbu Hureyra ؓ rəvayət edir ki, (bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ cümə gününü yada salıb dedi: “Bu gündə elə bir saat var ki, müsəlman olan hər kim (həmin vaxt) namaz qılıb Uca Allahdan bir şey istəsə, Allah ona istədiyini mütləq verir.” Sonra o, əli ilə işarə edib həmin vaxtın olduqca az olduğunu göstərdi. (əl-Buxari, 935)

¹ Transkripsiyası: Allahummə həvaleynə və lə aleyinə.

² Yəni göyün üzü açıldı və Mədinənin ətrafı buludlarla əhatə olundu.

³ Burada xütbə əsnasında danışan hər kəsin savabdan məhrum olacağı qəsd edilir.

**24-cü fəsil. Cümə namazı
qılınarkən bəzi adamların imamı
tərk etməsi haqqında**

۲۴ – باب:

إِذَا تَفَرَّ النَّاسُ عَنِ الْإِمَامِ فِي صَلَاةِ الْجُمُعَةِ

۵۲۲ - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه قَالَ يَنْمُو نَحْنُ نُصَلِّي مَعَ النَّبِيِّ ﷺ إِذَا أَقْبَلَتْ عِيرٌ تَحْمِلُ طَعَامًا، فَالْتَفَتُوا إِلَيْهَا حَتَّى مَا بَقِيَ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ إِلَّا اثْنَا عَشَرَ رَجُلًا، فَنَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ: ﴿وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْوًا انفَضُّوا إِلَيْهَا وَتَرَكُوكَ قَائِمًا﴾ [رواه البخاري: ۹۳۶]

522. Cabir ibn Abdullah رضي الله عنه rəvayət edir ki, (bir dəfə) biz Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə namaz qılarkən ərzaq yüklü dəvə karvanı gəldi. Hamı tələsik karvana tərəf getdi. Peyğəmbərin ﷺ yanında isə cəmi on iki nəfər qaldı və həmin vaxt bu ayə nazil oldu: “Onlar ticarət və ya əyləncə gördükləri zaman dağılışıb ona tərəf qaçdılar və səni (minbərdə) ayaq üstə olduğun halda tərk etdilər”¹. (əl-Buxari, 936)

**25-ci fəsil. Cümə namazından
əvvəl və ondan sonra qılınan
(könüllü) namazlar**

۲۵ – باب:

الصَّلَاةُ بَعْدَ الْجُمُعَةِ وَقَبْلَهَا

۵۲۳ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُصَلِّي قَبْلَ الظُّهْرِ رَكْعَتَيْنِ، وَبَعْدَهَا رَكْعَتَيْنِ، وَبَعْدَ الْمَغْرِبِ رَكْعَتَيْنِ فِي بَيْتِهِ، وَبَعْدَ الْعِشَاءِ رَكْعَتَيْنِ وَكَانَ لَا يُصَلِّي بَعْدَ الْجُمُعَةِ حَتَّى يَنْصَرِفَ فَيُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ. [رواه البخاري: ۹۳۷]

523. Abdullah ibn Ömər رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ zöhrdən həm əvvəl, həm də sonra iki rükət namaz qılardı, habelə məğrib və işa namazlarından sonra öz evində iki rükət namaz qılardı, cümə namazından sonra isə məsciddən çıxıb gədənədək namaz qılmaz, (ancaq evində) iki rükət namaz qılardı. (əl-Buxari, 937)

¹ “əl-Cumuə” surəsi, 11

۱۲ - کتابُ الخوف

12 – Qorxu (namazı) kitabı

1-ci fəsil. Qorxu namazı

۱ - باب: صَلَاةُ الْخَوْفِ

۵۲۴ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: غَزَوْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَبْلَ نَجْدٍ، فَوَارَيْنَا الْعَدُوَّ، فَصَافَفْنَا لَهُمْ فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي لَنَا فَقَامَتْ طَائِفَةٌ مَعَهُ تُصَلِّي، وَأَقْبَلَتْ طَائِفَةٌ عَلَى الْعَدُوِّ وَرَكَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَيْنَ مَعَهُ، وَسَجَدَ سَجْدَتَيْنِ، ثُمَّ انْصَرَفُوا مَكَانَ الطَّائِفَةِ الَّتِي لَمْ تُصَلِّ، فَجَاءُوا، فَكَرَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِهِمْ رُكْعَةً، وَسَجَدَ سَجْدَتَيْنِ ثُمَّ سَلَّمَ، فَقَامَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ فَكَرَعَ لِنَفْسِهِ رُكْعَةً وَسَجَدَ سَجْدَتَيْنِ. [رواه البخاري: ۹۴۲]

524. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا demişdir: “Mən Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə Nəcd istiqamətində gedən döyüşdə iştirak etdim. Biz düşmənlə qarşı-qarşıya gəldikdə onlarla üzbəüz durub cərgələrə düzildük. Bundan sonra Peyğəmbər ﷺ bizə namaz qıldırmağa durdu. Bu vaxt (əshabələrin) bir qismi onunla birlikdə namaza durdu, digərləri isə düşməne tərəf yönəldi. Peyğəmbər ﷺ (namaza) duranlarla birlikdə rükuya getdi və iki səcdə etdi¹. Sonra onlar (arxaya çəkilib) namaz qılmayanların yerini tutdular, namaz qılmayanlar isə (namaza) durdular. Peyğəmbər ﷺ (namaza) duranlarla birlikdə rükuya getdi və iki səcdə qıldı. O, salam verdikdən sonra hər kəs qalxıb ayrı-ayrılıqda bir rükət namaz qıldı.” (əl-Buxari, 942)

2-ci fəsil. Qorxu namazını istər

ayaq üstə, istərsə də minik
üzərində qılmaq olar

۲ - باب:

صَلَاةُ الْخَوْفِ رِجَالًا وَرُكْبَانًا

۵۲۵ - عَنْهُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - فِي رَوَايَةٍ - قَالَ: عَنْ النَّبِيِّ ﷺ: «وَلِنْ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ فَلْيُصَلُّوا قِيَامًا وَرُكْبَانًا». [رواه البخاري: ۹۴۳]

525. Abdullah ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət etdiyi başqa bir hədisdə Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Əgər (düşmənin sayı) bundan² çox olarsa, qoy müsəlmanlar namazlarını ayaq üstə və ya minik üstündə qılsınlar.” (əl-Buxari, 943)

3-cü fəsil. Həm təqib edən, həm də

təqib olunan kimsə minik üzərində,
başla işarə edərək namaz
qıla bilər

۳ - باب:

صَلَاةُ الطَّلَبِ وَالْمَطْلُوبِ رَاكِبًا وَإِيمَاءً

۵۲۶ - عَنْهُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: لَنَا لَمَّا رَجَعَ مِنَ الْأَحْزَابِ: «لَا يُصَلِّيَنَّ أَحَدُ الْعَصْرِ إِلَّا فِي بَنِي قُرَيْظَةَ». فَأَذْرَكَ بَعْضُهُمُ الْعَصَرَ فِي الطَّرِيقِ فَقَالَ بَعْضُهُمْ لَا نُصَلِّي حَتَّى نَأْتِيَهَا، وَقَالَ بَعْضُهُمْ بَلْ نُصَلِّي لَمْ يُرَدْ مِنْ ذَلِكَ. فَذَكَرَ لِلنَّبِيِّ ﷺ فَلَمْ يَعْنَفْ أَحَدًا مِنْهُمْ. [رواه البخاري: ۹۴۶]

¹ Yəni arxasındakılara bir rükət namaz qıldırıldı.

² Burada “bundan” deyildikdə, müsəlmanlar nəzərdə tutulur.

526. Abdullah ibn Ömər رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ Əhzab döyüşündən sonra (Mədinəyə) qayıtdıqda bizə dedi: "Qoy hər kəs əsr namazını ancaq Bəni Qurəyzə qəbiləsində qılsın." Bəziləri əsr namazına yolda yetişdi. Onlardan bəziləri dedilər: "Biz oraya çatanaqədər namaz qılmayacağıq." Digərləri isə dedilər: "Yox, namazı (burada) qılaq, çünki Peyğəmbər ﷺ bizdən bunu tələb etməirdi." Sonra bu haqda Peyğəmbərə ﷺ xəbər verdilər və o, (buna görə) onların heç birini qınamadı. (əl-Buxari, 946)

۱۳ - کتابُ العیدین

13 – İki bayram¹ kitabı

1-ci fəsil. Bayram günü nizə və qalxan² (oynadıb şənlənmək)

۱ - باب: الْحَرَابُ وَالْدَّرَقِ يَوْمَ الْعِيدِ

۵۲۷ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: دَخَلَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَعَنْدَى حَارِيتَانِ تُغَيَّيَانِ بَغَاءُ بُعَاثَ، فَاضْطَجَعَ عَلَى الْفَرَاشِ وَحَوْلَ وَجْهِهِ، وَدَخَلَ أَبُو بَكْرٍ فَانْتَهَرَنِي وَقَالَ مَرَارَةُ الشَّيْطَانِ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ فَأَقْبَلَ عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: «دَعَهُمَا» فَلَمَّا غَفَلَ غَمَزَتْهُمَا فَخَرَجَتَا. [رواه البخاري: ۹۴۹]

527. Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “(Bir dəfə) yanımda olan iki qız uşağı Buas döyüşünə³ dair nəğmə oxuyarkən Peyğəmbər ﷺ gəlib otağıma daxil oldu və yatağa uzanıb üzünü çevirdi.” Bu vaxt Əbu Bəkr رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ içəri daxil oldu və məni qınayıb dedi: “Peyğəmbərin ﷺ yanında şeytan nəğmələri (oxuyursunuz)?” Peyğəmbər ﷺ ona tərəf dönüb dedi: “Uşaqlarda işin olmasın!” Əbu Bəkrin diqqəti yayın-dıqda mən xəlvətcə qızlara işarə etdim və onlar çıxıb getdilər.” (əl-Buxari, 949)

2-ci fəsil. Orucluq bayramında (namazdan əvvəl xurma və s.) yemək

۲ - باب:

الْأَكْلُ يَوْمَ الْفِطْرِ قَبْلَ الْخُرُوجِ

۵۲۸ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا يَعْدُو يَوْمَ الْفِطْرِ حَتَّى يَأْكُلَ تَمَرَاتٍ. وَفِي رِوَايَةٍ عَنْهُ قَالَ: وَيَأْكُلُهُنَّ وَثْرًا. [رواه البخاري: ۹۵۳]

528. Ənəs رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ orucluq bayramında bir neçə xurma yemədən (bayram namazına) getməzdi.
Başqa hədisdə Ənəs رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “...onları tək sayda yeyərdi.” (əl-Buxari, 953)

3-cü fəsil. Qurban bayramında (qurban ətindən və s.) yemək

۳ - باب: الْأَكْلُ يَوْمَ النَّحْرِ

۵۲۹ - عَنْ الْبَرَاءِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَخْطُبُ فَقَالَ: «إِنَّ أَوَّلَ مَا تَبْدَأُ مِنْ يَوْمِنَا هَذَا أَنْ نُصَلِّيَ، ثُمَّ نَرْجِعَ فَنُفْحَرَ، فَمَنْ فَعَلَ فَقَدْ أَصَابَ سُنَّتَنَا». [رواه البخاري: ۹۵۱]

529. Rəvayət edilir ki, Bəra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ xütbə verərkən belə dediyini eşitdim: “Biz bu günümüzdə ilk əvvəl namaz qılmalı, sonra da qayıdıb qurban kəsməliyik. Kim belə etsə, Sünnəmizə uyğun iş görmüş olar.” (əl-Buxari, 951)

¹ Bayram deyildikdə orucluq və qurban bayramları nəzərdə tutulur.

² Qeyd etmək lazımdır ki, bayram günü nizə və qalxan oynatmaq və ya bayram namazına gəldikdə nizə və qalxan gətirmək sünnə deyildir. Əksinə, həbəşilərin bayram günü nizə və qalxan oynatması adətdir və heç bir adət-ənənə din sayıla bilməz.

³ Buas – Mədinənin yaxınlığında olan yer adıdır. Həmin yerdə Ovs və Xəzrəc qəbilələri arasında döyüş olmuş və bu döyüşdə ovslular qələbə qazanmışlar.

۵۳۰ - عَنْهُ ﷺ قَالَ: حَطَبْنَا النَّبِيَّ ﷺ يَوْمَ الْأَضْحَى بَعْدَ الصَّلَاةِ فَقَالَ: «مَنْ صَلَّى صَلَاتَنَا وَتَسَكَّ تَسَكَّنَا فَقَدْ أَصَابَ النَّسِكَ، وَمَنْ تَسَكَّ قَبْلَ الصَّلَاةِ فَإِنَّهُ قَبْلَ الصَّلَاةِ، وَلَا تَسَكَّ لَهُ». فَقَالَ أَبُو بُرْدَةَ بْنُ نَبَارٍ ﷺ حَالُ الْبِرَاءِ ﷺ يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَإِنِّي تَسَكَّ شَاتِي قَبْلَ الصَّلَاةِ، وَعَرَفْتُ أَنَّ الْيَوْمَ يَوْمُ أَكْلٍ وَشُرْبٍ، وَأَحْبَبْتُ أَنْ تَكُونَ شَاتِي أَوَّلَ مَا يُذْبِحُ فِي بَيْتِي، فَذَبَحْتُ شَاتِي وَتَعَدَّيْتُ قَبْلَ أَنْ آتِيَ الصَّلَاةَ. قَالَ: «شَأْنُكَ شَأْنُ لَحْمٍ». قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَإِنْ عَدَدْنَا عَنَّا لَنَا جَذْعَةً هِيَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ شَاتَيْنِ، أَفْتَحِرِي عَنْكَ قَالَ: «نَعَمْ، وَلَنْ تَجِرِي عَنْ أَحَدٍ بَعْدَكَ». [رواه البخاري: ۹۵۵]

530. Rəvayət edilir ki, Bəra ؓ demişdir: “Qurban günü Peyğəmbər ﷺ namazdan sonra bizə xütbə verdi və buyurdu: “Kim bizim kimi namaz qılarsa və bizim kimi qurban kəsərsə, qurbanlıq heyvanını (şəriətə uyğun) kəsmiş olar. Kim (qurbanlıq heyvanı bayram) namazından əvvəl kəsərsə, namazdan qabaq (özü üçün heyvan kəsmiş) olar və onun qurbanı qəbul olunmaz.” (Bu vaxt) Bəranın ؓ dayısı Əbu Burdə ibn Niyar ؓ dedi: “Ey Allahın elçisi, mən öz qoyunumu namazdan əvvəl kəsdim; mən bilirdim ki, bu gün yemək-ichmək günüdür, elə buna görə də istədim ki, mənim qoyunum evimdə kəsilən ilk qurbanlıq olsun. Odur ki, namaza gəlməmişdən əvvəl qoyunumu kəsib (bir az ondan) yedim.” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Sənin qoyunun ətlək qoyundur.” Əbu Burdə ؓ dedi: “Ey Allahın elçisi, bizim bir çəpişimiz var ki, o, mənim üçün iki qoyundan sevimlidir, mən onunla (qurbanlığı) əvəz edə bilərəmmi?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Bəli, ancaq o, səndən sonra heç kəsə əvəz sayıla bilməz.” (əl-Buxari, 955)

4-cü fəsil.

Minbər olmayan namazgahda (bayram) namazlarını qılmaq

۴ - باب:

الخُرُوجُ إِلَى الْمُصَلَّى بِغَيْرِ مَنْبَرٍ

۵۳۱ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ﷺ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَخْرُجُ يَوْمَ الْفِطْرِ وَالْأَضْحَى إِلَى الْمُصَلَّى، فَأَوَّلُ شَيْءٍ يَبْدَأُ بِهِ الصَّلَاةَ ثُمَّ يَنْصَرِفُ، فَيَقُومُ مُقَابِلَ النَّاسِ، وَالنَّاسُ جُلُوسٌ عَلَى صُفُوفِهِمْ، فَيُعْظِمُهُمْ وَيُوسِّيهُمْ وَيَأْمُرُهُمْ، فَإِنْ كَانَ يُرِيدُ أَنْ يَقْطَعَ بَعْثًا قِطْعَةً، أَوْ يَأْمُرَ بِشَيْءٍ أَمَرَ بِهِ، ثُمَّ يَنْصَرِفُ. قَالَ أَبُو سَعِيدٍ ﷺ فَلَمْ يَزَلِ النَّاسُ عَلَى ذَلِكَ حَتَّى خَرَجْتُ مَعَ مَرْوَانَ وَهُوَ أَمِيرُ الْمَدِينَةِ فِي أَضْحَى أَوْ فِطْرٍ، فَلَمَّا أَتَيْنَا الْمُصَلَّى إِذَا مَنْبَرٌ بَنَاهُ كَثِيرُ بْنُ الصَّلْتِ، فَإِذَا مَرْوَانُ يُرِيدُ أَنْ يَرْتَقِيَهُ قَبْلَ أَنْ يُصَلِّيَ، فَجَبَذْتُ بَثْوِيهِ فَجَبَذَنِي فَارْتَفَعَ، فَخَطَبَ قَبْلَ الصَّلَاةِ، فَقُلْتُ لَهُ غَيْرُكُمْ وَاللَّهِ. فَقَالَ يَا أَبَا سَعِيدٍ، قَدْ ذَهَبَ مَا تَعْلَمُ. فَقُلْتُ مَا أَعْلَمُ وَاللَّهِ خَيْرٌ مِمَّا لَا أَعْلَمُ. فَقَالَ إِنَّ النَّاسَ لَمْ يَكُونُوا يَجْلِسُونَ لَنَا بَعْدَ الصَّلَاةِ فُجِعَتْهَا قَبْلَ الصَّلَاةِ. [رواه البخاري: ۹۵۶]

531. Rəvayət edilir ki, Əbu Səid əl-Xudri ؓ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ orucluq və qurban bayramlarında namaz qılınan yerə gəlib əvvəlcə namaz qılardı. Namazı bitirdikdən sonra ayağa qalxıb cərgəbəcərgə oturmuş insanların qarşısında durar, onlara öyüd-nəsihətlər, tövsiyələr və əmrlər verərdi. Əgər harasa bir qoşun göndərmək istəsəydi, onu göndərər və ya bir şey əmr etmək istəsəydi, onu əmr edərdi, sonra da çıxıb gedərdi.”

Əbu Səid ؓ (rəvayətinə davam edib) demişdir: “Mən Mədinənin əmiri Mərvanla¹ birlikdə orucluq ya da qurban bayramında namaz qılınan yerə getdiyim gündə cəmaat bu (sünnəyə) riayət edirdi. Biz namaz qılınan yerə gəlib

¹ Mərvan miladi təqviminə 661-ci ildə Mədinənin əmiri təyin edilmişdir.

çatdıqda mən Kəsir ibn Səltin düzəltdiyi minbəri gördüm və bir də baxdım ki, Mərvan namazı qılmamış minbərə qalxmaq istəyir. Mən onun ətəyindən dartdım, lakin o ətəyini dartıb (əlimdən aldı) və (minbərə) qalxıb namazdan əvvəl xütbə verdi. Mən ona dedim: “Vallahi, siz (Sünnəni) dəyişdirdiniz!” O dedi: “Ey Əbu Səid, sənin bildiyin keçmişdə qalmışdır.” Mən dedim: “Vallahi, mənim bildiyim, bilmədiyimdən daha xeyirlidir.” O dedi: “Camaat namazdan sonra oturub (xütbəni) dinləmir deyə, mən onu namazdan əvvəl verdim.” (əl-Buxari, 956)

5-ci fəsil. Azan və iqamə verilmədən qılınan bayram namazlarına piyada və ya minik üzərində getmək

۵- باب: الْمَشْيُ وَالرُّكُوبُ إِلَى الْعِيدِ بَعِيرٍ أَدَانٍ وَلَا إِقَامَةً

۵۳۲ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ وَعَنْ حَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَا: لَمْ يَكُنْ يُؤَدَّنُ يَوْمَ الْفِطْرِ وَلَا يَوْمَ الْأَضْحَى. [رواه البخاري: ۹۶۰]

532. İbn Abbas və Cabir ibn Abdullah رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət edirlər ki, orucluq və qurban bayramlarında azan verilməzdi. (əl-Buxari, 960)

6-cı fəsil. Xütbə bayram namazından sonra verilməlidir

۶- باب: الْخُطْبَةُ بَعْدَ الْعِيدِ

۵۳۳ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: شَهِدْتُ الْعِيدَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَأَبِي بَكْرٍ وَعُمَرُ وَعُثْمَانُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ فَكُلُّهُمْ كَانُوا يُصَلُّونَ قَبْلَ الْخُطْبَةِ. [رواه البخاري: ۹۶۲]

533. Rəvayət edilir ki, ibn Abbas رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Mən Peyğəmbər ﷺ, Əbu Bəkr, Ömər və Osmanla birlikdə bayram namazlarında iştirak etmişəm. Onların hamısı namazı xütbədən qabaq qıldadı.” (əl-Buxari, 962)

7-ci fəsil.

Təşriq¹ günlərində (yerinə yetirilən) əməllərin fəziləti

۷- باب:

فَضْلُ الْعَمَلِ فِي أَيَّامِ التَّشْرِيقِ

۵۳۴ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: «مَا الْعَمَلُ فِي أَيَّامٍ أَفْضَلُ مِنْهَا فِي هَذِهِ الْعَشْرِ». قَالُوا وَلَا الْجِهَادُ قَالَ: «وَلَا الْجِهَادُ، إِلَّا رَجُلٌ خَرَجَ يُخَاطِرُ بِنَفْسِهِ وَمَالِهِ فَلَمْ يَرْجِعْ بِشَيْءٍ». [رواه البخاري: ۹۶۹]

534. İbn Abbas رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “(Zülhiccə ayının ilk) on günündə (yerinə yetirilən) əməllər, bu (təşriq) günlərində (yerinə yetirilən) əməllərdən üstün deyildir.” (Əshabələr) soruşdular: “Cihad da (üstün deyilmi)?” O dedi: “Cihad da (üstün deyildir). Yalnız canını və malını təhlükəyə ataraq cihad edib hər ikisini (Allah yolunda) fəda edən kimsədən başqa.” (əl-Buxari, 969)

¹ Zülhiccə ayının 11-ci, 12-ci və 13-cü günlərinə təşriq günləri deyilir.

**8-ci fəsil. Minada keçən
günlərdə, habelə Ərəfata doğru
irəlilədikdə (təkrar-təkrar)
“Allahu Əkbər” demək**

۸- باب:

التَّكْبِيرُ أَيَّامَ مِنَى وَإِذَا غَدَا إِلَى عَرَفَةَ

۵۳۵ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ سُئِلَ عَنِ التَّلْبِيَةِ: كَيْفَ كُنْتُمْ تَصْنَعُونَ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ؟ قَالَ كَانَ يُلَبِّي الْمُلَبِّي لَا يُنْكِرُ عَلَيْهِ، وَيُكَبِّرُ الْمُكَبِّرُ فَلَا يُنْكِرُ عَلَيْهِ. [رواه البخاري: ۹۷۰]

535. Rəvayət edilir ki, Ənəsdən رضى الله عنه təlbiyə¹ haqqında soruşdular ki: “Siz Peyğəmbər ﷺ bir yerdə ikən (bunu) necə edirdiniz?” O dedi: “Nə təlbiyə deyən adam, nə də təkbir oxuyan adam qınanmazdı.” (əl-Buxari, 970)

**9-cu fəsil. Qurban günlərində
(dəvələri və digər heyvanları)
namazgahda kəsmək**

۹- باب:

التَّحْرُ وَالذَّبْحُ يَوْمَ النَّحْرِ بِالْمُصَلَّى

۵۳۶ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَنْحَرُ أَوْ يَذْبَحُ بِالْمُصَلَّى. [رواه البخاري: ۹۸۲]

536. İbn Ömər رضى الله عنهما rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ (qurban günləri) dəvələri və digər heyvanları namazgahda kəsərdi. (əl-Buxari, 982)

**10-cu fəsil.
Bayram namazını qılıb (evə)
dönərkən başqa yolla qayıtmaq**

۱۰- باب:

مَنْ خَالَفَ الطَّرِيقَ إِذَا رَجَعَ يَوْمَ الْعِيدِ

۵۳۷ - عَنْ حَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا كَانَ يَوْمُ عِيدٍ خَالَفَ الطَّرِيقَ. [رواه البخاري: ۹۸۶]

537. Cabir رضى الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ bayram günü (namazdan sonra evə) qayıtdıqda gəldiyi yolla qayıtmazdı. (əl-Buxari, 986)

۵۳۸ - (أ) - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، أَنَّ أَبَا بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دَخَلَ عَلَيْهَا وَعِنْدَهَا جَارِيَتَانِ فِي أَيَّامِ مِنَى تَدْفَنَانِ وَتَضْرِبَانِ، وَالنَّبِيُّ ﷺ مُتَعَشٍّ بَنُوَيْهَ، فَانْتَهَرَهُمَا أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَكَشَفَ النَّبِيُّ ﷺ عَنْ وَجْهِهِ فَقَالَ: «دَعُوهُمَا يَا أَبَا بَكْرٍ فَإِنَّهَا أَيَّامُ عِيدٍ، وَتِلْكَ الْأَيَّامُ أَيَّامُ مِنَى». [رواه البخاري: ۹۸۷]

538. (a) – Aişədən رضى الله عنها rəvayət edilir ki, o, Minada olarkən onun yanında iki qız uşağı dəf çalırdı, Peyğəmbər ﷺ də əbasına bürünüb (uzanmışdı). Bu vaxt Əbu Bəkr onun yanına daxil oldu və (uşaqların çalib-oynadığını görüb) onlara açıqlandı. Peyğəmbər ﷺ üzünü açıb buyurdu: “Dəymə onlara, ey Əbu Bəkr, çünki bu günlər bayram günləridir. Bu günlər Minada (qalma) günləridir.” (əl-Buxari, 987)

۵۳۸ - (ب) - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَسْتَرْئِي، وَأَنَا أَنْظُرُ إِلَى الْحَبَشَةِ وَهُمْ يَلْعَبُونَ فِي الْمَسْجِدِ، فَزَحَرَهُمْ عُمَرُ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «دَعُوهُمْ، أَمَّا بَنِي أَرْفَدَةَ». [رواه البخاري: ۹۸۸]

538. (b) – Rəvayət edilir ki, Aişə رضى الله عنها demişdir: “(Bir dəfə) mən məsciddə oynayan həbəşilərə baxarkən Peyğəmbər ﷺ otağımın qapısı önünə örtük tutdu. Ömər onları dayandırmaq istədikdə, Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Onlarla işin olmasın... Sərbəst olun, ey Ərfidə oğulları!” (əl-Buxari, 988)

¹ 132-ci hədisin qeydlərinə bax.

۱۴ - کتاب الوتر

14 - Vitr kitabı

1-ci fəsil. Vitr (namazı) haqqında varid olanlar

۱ - باب: مَا جَاءَ فِي الْوُتْرِ

۵۳۹ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه، أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنْ صَلَاةِ اللَّيْلِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «صَلَاةُ اللَّيْلِ مَثْنَى، فَإِذَا خَشِيَ أَحَدُكُمْ الصُّبْحَ صَلَّى رَكْعَةً وَاحِدَةً، تُوتِرُ لَهُ مَا قَدْ صَلَّى». [رواه البخاري: ۹۹۰]

539. İbn Ömər رضي الله عنه rəvayət edir ki, bir nəfər Peyğəmbərdən ﷺ gecə namazı barəsində soruşdu. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: "Gecə namazı iki rükət-iki rükət qılınır və əgər sizdən biriniz səhərin açılacağından ehtiyat etsə, qoy bir rükət də qılsın. Bu onun qıldığı namazların (sayını) təkləşdirər." (əl-Buxari, 990)

۵۴۰ - عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُصَلِّي إِحْدَى عَشْرَةَ رَكْعَةً، كَانَتْ تِلْكَ صَلَاتِهِ - تَعْنِي بِاللَّيْلِ - فَيَسْجُدُ السَّجْدَةَ مِنْ ذَلِكَ قَدْرَ مَا يَقْرَأُ أَحَدُكُمْ خَمْسِينَ آيَةً قَبْلَ أَنْ يَرْفَعَ رَأْسَهُ، وَيَرْكَعُ رَكْعَتَيْنِ قَبْلَ صَلَاةِ الْفَجْرِ، ثُمَّ يَضْطَجِعُ عَلَى شِقِّهِ الْأَيْمَنِ حَتَّى يَأْتِيَهُ الْمُؤَذِّنُ لِلصَّلَاةِ. [رواه البخاري: ۹۹۴]

540. Aişə رضي الله عنها rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ gecə namazını on bir rükət qılardı, bu namazlarda qıldığı hər bir səcdəni o qədər uzadardı ki, həmin vaxt ərzində sizin hər biriniz əlli ayə oxuya bilərdi və yalnız bundan sonra başını (səcdədən) qaldırdardı, həmçinin sübh namazından əvvəl iki rükət (ratibə) namazı qılar və müəzzin gəlib onu namaza çağıranaqədər sağ böyrü üstə uzanardı. (əl-Buxari, 994)

2-ci fəsil. Vitr (namazının) vaxtları

۲ - باب: سَاعَاتُ الْوُتْرِ

۵۴۱ - عَنْهَا رضي الله عنها قَالَتْ: كُلُّ اللَّيْلِ أُوتِرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَتَتْهُ وَثْرُهُ إِلَى السَّحْرِ. [رواه البخاري: ۹۹۶]

541. Rəvayət edilir ki, Aişə رضي الله عنها demişdir: "Peyğəmbər ﷺ vitri gecənin müxtəlif saatlarında qılırdı. Son vaxtlar isə bu namazı sübh çağına yaxın bir vaxtda qılırdı." (əl-Buxari, 996)

3-cü fəsil. Vitri (gecə) qılınan namazların axıncısı etmək gərəkdir

۳ - باب:

لِيَجْعَلَ آخِرَ صَلَاتِهِ وَتْرًا

۵۴۲ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «اجْعَلُوا آخِرَ صَلَاتِكُمْ بِاللَّيْلِ وَتْرًا». [رواه البخاري: ۹۹۸]

542. İbn Ömər رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Elə edin ki, gecə qıldığınız namazların axıncısı vitr olsun!" (əl-Buxari, 998)

4-cü fəsil. Vitrin minik üstündə qılınması

۴ - باب: الْوُتْرُ عَلَى الدَّابَّةِ

۵۴۳ - عَنْهُ رضي الله عنه قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُوتِرُ عَلَى الْبَعِيرِ. [رواه البخاري: ۹۹۹]

543. İbn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ vitr namazını (hərdən) dəvənin üstündə qılardı. (əl-Buxari, 999)

5-ci fəsil. Rükudan əvvəl və ya sonra dua oxumaq¹

۵ - باب: الْقُنُوتُ قَبْلَ الرُّكُوعِ وَبَعْدَهُ

- ۵۴۴ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ سُئِلَ: أَقَنَتَ النَّبِيُّ ﷺ فِي الصُّبْحِ؟ قَالَ: نَعَمْ. فَقِيلَ لَهُ: أَوْقَنَتَ قَبْلَ الرُّكُوعِ؟ قَالَ: بَعْدَ الرُّكُوعِ يَسِيرًا. [رواه البخاري: ۱۰۰۱]

544. Rəvayət edilir ki, Ənəsdən رضي الله عنه: “Peyğəmbər ﷺ sübh namazında (qunut) duası edərdimi?” – deyə soruşdular. (Ənəs): “Bəli!” – deyə cavab verdi. Ondan: “O, duanı rükudan qabaq mı edərdi?” – deyə soruşdular. (Ənəs) dedi: “O, bunu rükudan sonra, qısa bir müddətdə² etmişdi.” (əl-Buxari, 1001)

- ۵۴۵ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ سُئِلَ عَنِ الْقُنُوتِ، فَقَالَ: قَدْ كَانَ الْقُنُوتُ، فَقِيلَ لَهُ: قَبْلَ الرُّكُوعِ أَوْ بَعْدَهُ؟ قَالَ قَبْلَهُ. قِيلَ: فَإِنْ فَلَا نَأْخِذَ عَنْكَ أَنَّكَ قُلْتَ بَعْدَ الرُّكُوعِ. فَقَالَ كَذَبٌ، إِنَّمَا قَنَتَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَعْدَ الرُّكُوعِ شَهْرًا، أَرَأَاهُ كَانَ بَعَثَ قَوْمًا يَقَالُ لَهُمُ الْقُرَاءُ زُهَاءَ سَبْعِينَ رَجُلًا إِلَى قَوْمٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ دُونَ أَوْلَئِكَ، وَكَانَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَهْدٌ فَقَنَتَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ شَهْرًا يَدْعُو عَلَيْهِمْ. [رواه البخاري: ۱۰۰۲]
- وَفِي رِوَايَةٍ عَنْهُ ﷺ قَالَ: قَنَتَ النَّبِيُّ ﷺ شَهْرًا يَدْعُو عَلَى رِجْلِ وَذِكْوَانَ. [رواه البخاري: ۱۰۰۳]

545. Rəvayət edilir ki, Ənəsdən رضي الله عنه qunut duası barəsində soruşdular. O: “(Bəli,) oxuyardılar” – deyə cavab verdi. Ondan: “Rükudan əvvəlmi, ya sonramı?” – deyə soruşdular. O: “Rükudan əvvəl” – deyə cavab verdi. Ona dedilər: “Bəs filankəs deyir ki, guya sən: “Rükudan sonra” demisən.” (Ənəs) dedi: “O, yalan danışır. Peyğəmbər ﷺ rükudan sonra qunut duasını ancaq bir ay ərzində oxumuşdur. Bildiyimə görə Peyğəmbər ﷺ “Qurra”³ adlanan yetmiş nəfəri müşriklərin yanına göndərmiş (və orada o qarilər qətlə yetirilmişlər). Halbuki müşriklərlə Peyğəmbər ﷺ arasında (bir-birlərinə qarşı silah çəkməyəcəklərinə dair) saziş bağlanmışdı. Elə bu səbəbdən də Peyğəmbər ﷺ düz bir ay onların əleyhinə dualar etdi. (əl-Buxari, 1002)

– Digər rəvayətdə Ənəs رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ bir ay ərzində Ril və Zəkəvan qəbilələrinin əleyhinə dua etmişdir.” (əl-Buxari, 1003)

- ۵۴۶ - عَنْهُ ﷺ قَالَ: الْقُنُوتُ فِي الْمَغْرِبِ وَالْفَجْرِ. [رواه البخاري: ۱۰۰۴]

546. Rəvayət edilir ki, Ənəs رضي الله عنه demişdir: “Qunut duası (çox vaxt) məğrib və sübh namazlarında oxunardı.” (əl-Buxari, 1004)

¹ Namazın axırncı rükətində oxunan bu duaya qunut deyilir.

² Burada qısa müddət deyildikdə, Peyğəmbərin ﷺ bir ay ərzində dua etməsi qəsd edilir. Bu, imam əl-Buxarinin rəvayət etdiyi (bu hədisdən sonra gələn 1002-ci) hədisdə öz əksini tapmışdır. Həmçinin qeyd etmək lazımdır ki, qunut duası həmişə deyil, aradır – yalnız zəruri hallarda oxunur. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət etmişdir ki, Peyğəmbər ﷺ yalnız kiminsə lehinə və ya əleyhinə dua etmək lazım gəldikdə qunut duası oxuyardı.” Səhih ibn Xuzeymə, 620 və Səhih Hədislər Silsiləsi, 639.

³ Qurra – ərəbcə qari sözünün cəmidir. Burada qari deyildikdə Quranı əzbər bilən əshabələr nəzərdə tutulur.

۱۵ - کتاب الاستسقاء

15 – İstisqa kitabı

1-ci fəsil. İstisqa¹

۱ - باب: الاستسقاء

۵۴۷ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: خَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ يَسْتَسْقِي وَحَوْلَ رِجَالِهِ. وَفِي رِوَايَةٍ عَنْهُ: وَصَلَّى رَكَعَتَيْنِ. [رواه البخاري: ۱۰۰۵]

547. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Zeyd رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ (Allahdan) yağış diləmək üçün (namaz qılınan yerə) çıxdı və əbasını tərsinə çevirdi.” (əl-Buxari, 1005)

Digər rəvayətdə: “...və iki rükət namaz qıldı” – demişdir.

2-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ:

“Onlara Yusufun zamanında göndərdiyin (qıtlıq və quraqlıq) illəri kimi illər göndər!” – deyə dua etməsi

۲ - باب:

دُعَاءُ النَّبِيِّ ﷺ: ﴿اجْعَلْهَا عَلَيْهِمْ سِنِينَ كَسَنِي يُوسُفَ﴾

۵۴۸ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكْعَةِ الْآخِرَةِ يَقُولُ: «اللَّهُمَّ أَنْجِ عِيَّاشَ بْنَ أَبِي رَيْعَةَ، اللَّهُمَّ أَنْجِ سَلَمَةَ بْنَ هِشَامٍ، اللَّهُمَّ أَنْجِ الْوَلِيدَ بْنَ الْوَلِيدِ، اللَّهُمَّ أَنْجِ الْمُسْتَضْعِفِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ، اللَّهُمَّ اشْدُدْ وَطْأَتَكَ عَلَى مُضَرٍّ، اللَّهُمَّ اجْعَلْهَا سِنِينَ كَسَنِي يُوسُفَ». وَأَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «غِفَارُ غَفَرَ اللَّهُ لَهَا، وَأَسْلَمُ سَأَلَهَا اللَّهُ». [رواه البخاري: ۱۰۰۶]

548. Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ axıncı rükətdə başını (rükudan) qaldırırdıqdan sonra dua edib deyərdi: “Allahım, Ayyaş ibn Əbu Rəbiəni xilas et! Allahım, Sələmə ibn Hişamı xilas et! Allahım, Vəlid ibn Vəlidini xilas et! Allahım, möminlərdən zəif olanları xilas et! Allahım, Mudar qəbiləsinə olan əzabını şiddətləndir! Allahım, onlara Yusufun zamanında göndərdiyin yeddi (qıtlıq və quraqlıq) illəri kimi illər göndər!”

Peyğəmbər ﷺ dua edib deyərdi: “Allah Ğifar qəbiləsini bağışlasın! Allah Əsləm qəbiləsinə salamatlıq nəşib eləsin!” (əl-Buxari, 1006)

۵۴۹ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ لَمَّا رَأَى مِنَ النَّاسِ إِذْبَارًا قَالَ: «اللَّهُمَّ سَبِّعْ كَسْبَعِ يُوسُفَ». فَأَخَذَتْهُمْ سَنَةٌ حَصَّتْ كُلُّ شَيْءٍ حَتَّى أَكَلُوا الْجُلُودَ وَالْمَيْتَةَ وَالْجَنَفَ، وَيَنْظُرُ أَحَدُهُمْ إِلَى السَّمَاءِ فَيَرَى الدُّخَانَ مِنَ الْجُوعِ، فَأَتَاهُ أَبُو سَفْيَانَ فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ إِنَّكَ تَأْمُرُ بِطَاعَةِ اللَّهِ وَبِصَلَةِ الرَّحِمِ وَإِنَّ قَوْمَكَ قَدْ هَلَكُوا، فَادْعُ اللَّهَ لَهُمْ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى ﴿فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُبِينٍ﴾ إِلَى قَوْلِهِ ﴿عَالِقُونَ يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَاطِنَةَ الْكُبْرَى﴾ فَالْبَاطِنَةُ يَوْمَ بَدْرٍ، وَقَدْ مَضَتْ الدُّخَانُ وَالْبَاطِنَةُ وَاللَّزَامُ وَآيَةُ الرَّوْمِ. [رواه البخاري: ۱۰۰۷]

549. Abdullah ibn Məsud رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ (bəzi) adamların (İslama) arxa çevirdiklərini gördükdə dua edib demişdir: “Allahım, onlara Yusufun za-

¹ İstisqa deyildikdə - yağışın yağması üçün dua edib Allaha yalvarmaq nəzərdə tutulur.

manında göndərdiyin yeddi (qıtlıq və quraqlıq) illəri kimi illər göndər!” Bunun ardınca onlara elə bir qıtlıq və quraqlıq üz verdi ki, hər şey məhv olub getdi, iş o yerə gəlib çatdı ki, onlar heyvan dərilərini, ölmüş heyvanları və iylənmiş cəmdəkləri yeməyə başladılar. Onlardan kimsə göyə baxdıqda aclıqdan gözü-nə tüstü-duman görünürdü. Onda Əbu Süfyan Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib dedi: “Ey Muhəmməd! Sən bizə Allaha itaət etməyi, qohumluq əlaqələrini möhkəmləndirməyi buyurursan, lakin sənin həm qəbilələrin həlak olur. Onlar üçün Allaha dua et!” (Peyğəmbər ﷺ dua etdi və yağış yağdı, lakin onlar yenə öz küfrlərinə qayıtdılar.) Uca Allah buyurur: “Sən göydən aşkar bir tüstü gələcəyi günü gözlə. O tüstü ki, insanları bürüyəcəkdir. Bu, ağırılı-acılı bir əzabdır. Onlar: “Ey Rəbbimiz! Bizi bu əzabdan qurtar, biz də iman gətirək” – deyəcəklər. Onlar necə öyüd-nəsihət eşidə bilərlər ki, artıq onlara açıq-aşkar bir peyğəmbər gəlsə də, onlar ondan üz çevirib: “Öyrədilmiş bir dəlildir!” – dedilər. Biz əzabı bir az sizdən uzaqlaşdırırıq, amma siz yenə *azğınlığa* qayıdacaqsınız. *Kafirləri* böyük bir müsibətlə yaxalayacağımız gün Biz *onlardan intiqam alacağıq*”¹. (Ayədəki) “*Kafirləri* böyük bir müsibətlə yaxalayacağımız gün” Bədr günüdür ki, artıq olub-keçmişdir. (Kafirlərin) qıtlıq və quraqlığa məruz qalması, böyük bir müsibətlə yaxalanması, əzabın onlar üçün daimiləşməsi və rumluların (farslara) qalib gəlməsi artıq olub-keçmişdir.” (əl-Buxari, 1007)

3-cü fəsil. Quraqlıq vaxtı camaat imamdan xahiş edə bilər ki, o, yağışın yağması üçün (Allaha) dua etsin

– ۳ باب :

سُؤَالُ النَّاسِ الْإِمَامَ الْإِسْتِسْقَاءَ إِذَا قَحَطُوا

۵۵۰ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: رُبَّمَا ذَكَرْتُ قَوْلَ الشَّاعِرِ وَأَنَا أَنْظُرُ إِلَى وَجْهِ النَّبِيِّ ﷺ يَسْتَسْقِي، فَمَا يَنْزِلُ حَتَّى يَجِيشَ كُلُّ مِزَابٍ، وَهُوَ قَوْلُ أَبِي طَالِبٍ: وَأَبْيَضُ يُسْتَسْقَى الْعَمَامُ بِوَجْهِهِ نَمَالُ الْيَتَامَى عِصْمَةٌ لِلْأَرْامِلِ [رواه البخاري: ۱۰۰۹]

550. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Ömər رضي الله عنه demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ üzünə baxarkən şairin bu sözlərini xatırladım:

*Onun bəyaz üzünə² diləyirlər yağışı,
Qayyumudur yetimin, hamisidir dulların.*

Peyğəmbər ﷺ (Allahdan) yağış dilədikdən sonra (minbərdən) aşağı enənə-dək bütün novlar³ sırışır axırdı.

(Ravi Abdullah ibn Dinar) demişdir: “Bu (şeir parçası) Əbu Talibin sözüdür.” (əl-Buxari, 1009)

۵۵۱ - عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رضي الله عنه أَنَّهُ كَانَ إِذَا قَحَطُوا اسْتَسْقَى بِأَلْعَاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ رضي الله عنه فَقَالَ: اللَّهُمَّ إِنَّا كُنَّا نَتَوَسَّلُ إِلَيْكَ بِنَبِيِّنَا فَتَسْقِينَا وَإِنَّا نَتَوَسَّلُ إِلَيْكَ بِعَمِّ نَبِيِّنَا فَاسْقِنَا، قَالَ فَيَسْقُونَ. [رواه البخاري: ۱۰۱۰]

¹ “əd-Duxan” surəsi, 10-16.

² Burada Peyğəmbərin ﷺ üzünün ağappaq olduğu qəsd edilir.

³ Nov: su və s. axıtmaq üçün dəmirdən, ağacdən, daşdan və s.-dən yarım dairə şəklində düzəldilmiş axıntı yoludur.

551. Rəvayət edilir ki, qıtlıq və quraqlıq üz verdikdə Ömər ibn Xəttab ؓ Abbas ibn Abdul-Muttəlibin ؓ vasitəsilə (Allahdan) yağmur diləyib: “Allahım, biz Peyğəmbərimizin ؓ vasitəsilə Səndən yağmur diləyərdik, Sən də bizə yağmur endirərdin. İndi isə biz Peyğəmbərimizin ؓ əmisinin vasitəsilə Səndən yağmur diləyirik, bizə yağmur endir!” – deyər, (Allah da) onlara yağmur nazil edərdi. (əl-Buxari, 1010)

4-cü fəsil.

Mərkəzi məsciddə yağışın
yağması üçün dua etmək

۴ – باب:

الاستسقاء في المسجد الجامع

۵۵۲ - عَنْ أَنَسٍ ؓ يَذْكُرُ أَنَّ رَجُلًا دَخَلَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ مِنْ بَابِ كَانَ وَجَاهُ الْمُنِيرِ، وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَائِمٌ يَخْطُبُ فَاسْتَقْبَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَائِمًا فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَلَكْتَ الْمَوَاشِي وَأَنْقَطَعَتِ السُّبُلُ، فَادْعُ اللَّهَ يُعِثْنَا. قَالَ فَرَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدَيْهِ فَقَالَ: «اللَّهُمَّ اسْقِنَا، اللَّهُمَّ اسْقِنَا، اللَّهُمَّ اسْقِنَا». قَالَ أَنَسٌ ؓ وَلَا وَاللَّهِ مَا نَرَى فِي السَّمَاءِ مِنْ سَحَابٍ وَلَا قَزَعَةٍ وَلَا شَيْئًا، وَمَا بَيْنَنَا وَبَيْنَ سَلْعٍ مِنْ بَيْتٍ وَلَا دَارٍ، قَالَ فَطَلَعَتْ مِنْ وَرَائِهِ سَحَابَةٌ مِثْلُ الثُّرْسِ، فَلَمَّا تَوَسَّطَتِ السَّمَاءَ انْتَشَرَتْ ثُمَّ أَمْطَرَتْ. قَالَ وَاللَّهِ مَا رَأَيْنَا الشَّمْسَ سِتًّا، ثُمَّ دَخَلَ رَجُلٌ مِنْ ذَلِكَ الْبَابِ فِي الْجُمُعَةِ الْمُقْبِلَةِ، وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَائِمٌ يَخْطُبُ، فَاسْتَقْبَلَهُ قَائِمًا فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَلَكْتَ الْأَمْوَالُ وَأَنْقَطَعَتِ السُّبُلُ، فَادْعُ اللَّهَ يُمَسِّكْهَا، قَالَ فَرَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدَيْهِ ثُمَّ قَالَ: «اللَّهُمَّ حَوَالَيْنَا وَلَا عَلَيْنَا، اللَّهُمَّ عَلَى الْأَكَامِ وَالْجِبَالِ وَالْأَحْجَامِ وَالظُّرَابِ وَالْأَوْدِيَةِ وَمَنَابِتِ الشَّجَرِ». قَالَ فَانْقَطَعَتْ وَخَرَجْنَا نَمْشِي فِي الشَّمْسِ. [رواه البخاري: ۱۰۱۳]

552. Ənəs ؓ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ؓ cümə günü xütbə verərkən bir nəfər minbərin qarşısındakı qapıdan içəri daxil oldu və Peyğəmbərlə ؓ üzbəüz durub dedi: “Ey Allahın elçisi, mal-qara məhv oldu, yollar bağlandı, Allaha dua et ki, bizə yağmur endirsin.” Peyğəmbər ؓ əllərini (göyə) qaldırıb dedi: “Allahım, bizə yağmur endir! Allahım, bizə yağmur endir! Allahım, bizə yağmur endir!”

Vallahi, (həmin an) biz göydə nə bir bulud, nə bir bulud parçası, nə də başqa bir şey görürdük. Bizimlə Səl dağının arasında nə bir ev, nə də bir koma vardı. (Bu vaxt) dağın arxasından qalxanabənzər bir bulud göründü. O gəlib göyün ortasına çatdıqdan sonra (ətrafa) yayıldı və yağış yağmağa başladı. Vallahi, altı gün biz günəşi görmədik. Növbəti cümə günü Peyğəmbər ؓ xütbə verərkən (yenə) bir nəfər həmin qapıdan içəri daxil oldu və Peyğəmbərlə ؓ üzbəüz durub dedi: “Ey Allahın elçisi, mallar zay oldu, yollar bağlandı. Allaha dua et ki, yağışı dayandırсын. Peyğəmbər ؓ əllərini (göyə) qaldırıb dedi: “Allahım! (Yağışı) üstümüzə deyil, ətrafımıza yağdır. Allahım, təpələrə, dağlara, bağlara, yamaqlara, vadilərə və ağac bitən yerlərə (yağdır)!”

Yağış kəsdi və biz günəşli havada (gəzişmək üçün) bayıra çıxdıq. (əl-Buxari, 1013)

5-ci fəsil.

Cümə xütbəsində qıbləyə deyil,
başqa istiqamətə üz tutub
yağışın yağması üçün dua etmək

۵ – باب:

الاستسقاء في خطبة الجمعة غير مستقبل القبلة

۵۵۳ - عَنْهُ ؓ، فَرَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدَيْهِ ثُمَّ قَالَ: «اللَّهُمَّ اغْنِنَا، اللَّهُمَّ اغْنِنَا، اللَّهُمَّ اغْنِنَا». [رواه البخاري: ۱۰۱۴]

¹ Transkripsiyası: Allahummə həvəleyinə və lə aleyinə. Allahummə aləl-akəmi, vəl-cibali, vəl-acami, vəz-zırabı vəl-əvdiyəti və mənabitış-şəcəri.

553. Ənəs رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ əllərini göyə qaldırıb demişdir: “Allahım, bizə yağmur endir! Allahım, bizə yağmur endir! Allahım, bizə yağmur endir!” (əl-Buxari, 1014)

6-cı fəsil.

**Peyğəmbər ﷺ hansı şəkildə
camaata arxa çevirmişdir?**

٦ - باب :

كَيْفَ حَوَّلَ النَّبِيُّ ﷺ ظَهْرَهُ إِلَى النَّاسِ

٥٥٤ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدٍ رضي الله عنه قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَوْمَ خَرَجَ يَسْتَسْقِي، فَحَوَّلَ إِلَى النَّاسِ ظَهْرَهُ، وَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ يَدْعُو، ثُمَّ حَوَّلَ رِدَاءَهُ، ثُمَّ صَلَّى لَنَا رَكَعَتَيْنِ جَهَرَ فِيهِمَا بِالْقِرَاءَةِ. [رواه البخاري: ١٠٢٤]

554. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Zeyd رضي الله عنه demişdir: “Mən Peyğəmbəri ﷺ istisqa namazını qılmaq üçün (namaz qılınan yerə) çıxdığı gün görmüşəm. O, dua etmək üçün arxasını camaata çevirib qibləyə üz tutduqdan sonra əbasını tərsinə çevirdi. Bundan sonra (camaata) iki rükət namaz qıldırırdı və hər iki rükətdə (surələri və təkbirləri) uca səslə oxudu.” (əl-Buxari, 1024)

7-ci fəsil.

**İmamın yağışın yağması üçün
dua edərkən əllərini göyə
qaldırması**

٧ - باب :

رَفْعُ الْإِمَامِ يَدِهِ فِي الْإِسْتِسْقَاءِ

٥٥٥ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه قَالَ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ لَا يَرْفَعُ يَدَيْهِ فِي شَيْءٍ مِنْ دُعَائِهِ إِلَّا فِي الْإِسْتِسْقَاءِ، وَإِنَّهُ يَرْفَعُ حَتَّى يَرَى بَيَاضَ بَطْنِهِ. [رواه البخاري: ١٠٣١]

555. Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ, yağış diləmək üçün dua etməsi istisna olmaqla, heç bir duasında əllərini (göyə) qaldırmazdı. O, (əllərini) qoltuqlarının altının ağılığı görünənədək yuxarı qaldırırdı. (əl-Buxari, 1031)

**8-ci fəsil. Yağış yağanda nə
deyilməlidir?**

٨ - باب : مَا يُقَالُ إِذَا أَمْطَرَتْ

٥٥٦ - عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ إِذَا رَأَى الْمَطَرَ قَالَ: «صَبَّأْنَا فَاغَا». [رواه البخاري: ١٠٣٢]

556. Aişə رضي الله عنها rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ yağış yağdığını görəndə deyərdi: “(Allahım,) bu yağışı faydalı et!” (əl-Buxari, 1032)

**9-cu fəsil. Külək çox bərk əsdiyi
zaman...**

٩ - باب : إِذَا هَبَّتِ الرِّيحُ

٥٥٧ - عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه قَالَ: كَانَتْ الرِّيحُ الشَّدِيدَةُ إِذَا هَبَّتْ عُزِفَ ذَلِكَ فِي وَجْهِ النَّبِيِّ ﷺ. [رواه البخاري: ١٠٣٤]

557. Rəvayət edilir ki, Ənəs رضي الله عنه demişdir: “Külək çox bərk əsdiyi zaman onun vahi-məsi Peyğəmbərin ﷺ üzündə hiss olunardı.” (əl-Buxari, 1034)

10-cu fəsil. Peyğəmbərin ﷺ: «Mən Səba qasırgası sayəsində qələbə qazandım»– sözü

۱۰ – باب:

قَوْلُ النَّبِيِّ ﷺ: ﴿نُصِرْتُ بِالصَّبَا﴾

۵۵۸ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «نُصِرْتُ بِالصَّبَا، وَأُهْلِكَتْ عَادُ بِالذَّبُورِ». [رواه البخاري: ۱۰۳۵]

558. İbn Abbas رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Mən Səba qasırgası sayəsində qələbə qazandım, Ad tayfası isə Dəbur qasırgası¹ ilə məhv edildi.” (əl-Buxari, 1035)

11-ci fəsil. Zəlzələlər və müsibətlər barəsində deyilənlər

۱۱ – باب: مَا قِيلَ فِي الزَّلَازِلِ وَالْآيَاتِ

۵۵۹ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِي شَامِنَا وَفِي يَمِنَنَا». قَالُوا: وَفِي نَجْدِنَا؟ قَالَ: «اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِي شَامِنَا وَفِي يَمِنَنَا». قَالُوا: وَفِي نَجْدِنَا؟ قَالَ: «هُنَاكَ الزَّلَازِلُ وَالْفِتَنُ، وَبِهَا يَطْلُعُ قَرْنُ الشَّيْطَانِ». [رواه البخاري: ۱۰۳۷]

559. İbn Ömər رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Allahım, Şamımızda və Yəmənimizdə bizə xeyir-bərəkət ver!” (Əshabələr) dedilər: “Bəs Nəcdimizdə?” O (yenə) dedi: “Allahım, Şamımızda və Yəmənimizdə bizə xeyir-bərəkət ver!” (Əshabələr yenə) dedilər: “Bəs Nəcdimizdə?” (Onda Peyğəmbər ﷺ) dedi: “Orada zəlzələlər və fəsadlar baş verəcək və oradan şeytanın buynuzu² çıxacaq.” (əl-Buxari, 1037)

12-ci fəsil.

۱۲ – باب:

Yağışın nə vaxt yağacağını Uca Allahdan başqa heç kəs bilməz

لَا يَدْرِي مَتَى يَجِيءُ الْمَطَرُ إِلَّا اللَّهُ تَعَالَى

۵۶۰ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مِفْتَاحُ الْغَيْبِ خَمْسٌ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا اللَّهُ لَا يَعْلَمُ أَحَدٌ مَا يَكُونُ فِي غَدٍّ، وَلَا يَعْلَمُ أَحَدٌ مَا يَكُونُ فِي الْأَرْحَامِ، وَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَازَا تَكْسِبُ غَدًا، وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ، وَمَا يَدْرِي أَحَدٌ مَتَى يَجِيءُ الْمَطَرُ». [رواه البخاري: ۱۰۳۹]

560. İbn Ömər رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Qeybin beş açarı vardır ki, bunları Allahdan başqa heç kəs bilə bilməz: “Heç kəs səhər nə baş verəcəyini bilə bilməz, heç kəs bətlərdə olanı³ bilməz, heç kəs səhər nə qazanacağını bilməz, heç kəs harada öləcəyini bilməz və heç kəs yağışın nə vaxt yağacağını bilməz”⁴. (əl-Buxari, 1039)

¹ Burada Səba deyildikdə şərq küləyi, Dəbur deyildikdə isə qərb küləyi qəsd edilir.

² Şeytanın buynuzu deyildikdə, ona uyanların meydana çıxması nəzərdə tutulur.

³ Yəni heç kəs doğulacaq uşağın doqquz aydan tez və ya gec, oğlan, yaxud qız, xəstə və ya sağlam, xoşbəxt və ya bədbəxt, yaxşı və ya pis əməl sahibi olacağını bilmir.

⁴ “Loğman” surəsinin 34-cü ayəsinə bax.

۱۶ - كِتَابُ الْكُسُوفِ

16 – Kusuf¹ kitabı

1-ci fəsil. Günəş tutulduğu vaxt namaz qılmaq

۱ - باب: الصَّلَاةُ فِي كُسُوفِ الشَّمْسِ

۵۶۱ - عَنْ أَبِي بَكْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَنْكَسَفَتِ الشَّمْسُ، فَقَامَ النَّبِيُّ ﷺ يَجْرُ رِدَائِهِ حَتَّى دَخَلَ الْمَسْجِدَ، فَدَخَلْنَا فَصَلَّى بِنَا رَكَعَتَيْنِ، حَتَّى انْجَلَّتِ الشَّمْسُ فَقَالَ ﷺ: «إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَا يَنْكَسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ، فَإِذَا رَأَيْتُمُوهُمَا فَصَلُّوا، وَادْعُوا، حَتَّى يُكْشَفَ مَا بَكُمْ». [رواه البخاري: ۱۰۴۰]

- وَ عَنْهُ فِي رِوَايَةٍ: وَلَكِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يُخَوِّفُ بِهَا عِبَادَهُ. [رواه البخاري: ۱۰۴۸]

561. Rəvayət edilir ki, Əbu Bəkrə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Biz Peyğəmbərin ﷺ yanında olarkən günəş tutuldu. Peyğəmbər ﷺ dərhal qalxıb əbasını sürüyərək gedib məscidə daxil oldu. Biz də (onun arxasınca oraya) daxil olduq. Günəşin üzü açılanadək o, bizə iki rükət namaz qıldırdı. Sonra dedi: “Şübhə yoxdur ki, günəş və ay heç kəsin ölümünə görə tutulmur. Odur ki, günəşin və ayın tutulduğunu gördüyünüz zaman onların üzü açılanadək namaz qılın və Allaha dua edin!” (əl-Buxari, 1040)

Digər rəvayətdə deyilir: “... lakin Uca Allah bununla Öz qullarını qorxudur.” (əl-Buxari, 1048)

- عَنْ الْمُغِيرَةَ بْنِ شُعْبَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَسَفَتِ الشَّمْسُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ مَاتَ إِبْرَاهِيمُ، فَقَالَ النَّاسُ: كَسَفَتِ الشَّمْسُ لِمَوْتِ إِبْرَاهِيمَ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَا يَنْكَسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ، فَإِذَا رَأَيْتُمْ فَصَلُّوا وَادْعُوا اللَّهَ». [رواه البخاري: ۱۰۴۳]

– Muğira ibn Şobə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ zamanında oğlu İbrahim vəfat etdiyi gün günəş tutuldu və insanlar: “Günəş İbrahimin ölümünə görə tutulmuşdur” – dedilər. Belə olduqda, Peyğəmbər ﷺ dedi: “Günəş və ay kimsənin nə ölümünə görə, nə də dünyaya gəldiyinə görə tutulur. (Onların tutulduğunu) gördüyünüz zaman namaz qılın və Allaha dua edin!” (əl-Buxari, 1043)

2-ci fəsil.

Kusuf vaxtı sədəqə vermək

۲ - باب: الصَّدَقَةُ فِي الْكُسُوفِ

۵۶۲ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّهَا قَالَتْ: خَسَفَتِ الشَّمْسُ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَصَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِالنَّاسِ، فَقَامَ فَأَطَالَ الْقِيَامَ، ثُمَّ رَكَعَ فَأَطَالَ الرُّكُوعَ، ثُمَّ قَامَ فَأَطَالَ الْقِيَامَ وَهُوَ دُونَ الْقِيَامِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ رَكَعَ فَأَطَالَ الرُّكُوعَ، وَهُوَ دُونَ الرُّكُوعِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ سَجَدَ فَأَطَالَ السُّجُودَ، ثُمَّ فَعَلَ فِي الرُّكْعَةِ الثَّانِيَةِ مِثْلَ مَا فَعَلَ فِي الْأُولَى، ثُمَّ انْصَرَفَ وَقَدْ انْجَلَّتِ الشَّمْسُ، فَخَطَبَ النَّاسَ، فَحَمَدَ اللَّهَ، وَأَثْنَى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ: «إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ آيَتَانِ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ، لَا يَنْكَسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ، فَإِذَا رَأَيْتُمْ ذَلِكَ فَادْعُوا اللَّهَ وَكَبِّرُوا، وَصَلُّوا وَتَصَدَّقُوا». ثُمَّ

¹ Kusuf deyildikdə günəşin və ya ayın tutulması nəzərdə tutulur.

قَالَ: «يَا أُمَّةَ مُحَمَّدٍ، وَاللَّهِ مَا مِنْ أَحَدٍ أَغْيَرُ مِنَ اللَّهِ أَنْ يَزِنِي عَبْدُهُ أَوْ تَزِنِي أُمَّتُهُ، يَا أُمَّةَ مُحَمَّدٍ، وَاللَّهِ لَوْ تَعْلَمُونَ مَا أَعْلَمَ لَصَحَحْتُمْ قَلِيلًا وَلَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا». [رواه البخاري: ١٠٤٤]

562. Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Peyğəmbər ﷺ zamanında günəş tutuldu və buna görə də Peyğəmbər ﷺ camaata namaz qıldırırdı. (Namazda) qiyamı¹ uzatdı, sonra rükuya getdi və rükunu uzatdı, sonra rükudan qalxdı və (yenə) qiyamı uzatdı, lakin bu qiyam əvvəlkindən qısa idi, sonra (bir də) rükuya getdi və rükunu uzatdı, lakin bu ruku əvvəlkindən qısa idi, sonra səcdəyə getdi və səcdəni uzatdı, ikinci rükətdə də birinci rükətdə elədiklərini təkrar etdi. Namazı bitirdikdə artıq günəşin üzü açılmışdı. Bundan sonra (qalxıb) xütbə verdi və Allaha həmd-səna edib təriflər deyəndən sonra buyurdu: “Həqiqətən də, günəş və ay Allahın dəlillərindəndir. Onlar kimsənin nə ölümünə görə, nə də dünyaya gəldiyinə görə tutulur. Odur ki, onların tutulduğunu gördüyünüz zaman Allaha dua edin, “Allahu Əkbər” – deyin, namaz qılın və sədəqə verin.” Sonra Peyğəmbər ﷺ davam edib dedi: “Ey Muhəmməd ümməti! Vallahi, kişi və ya qadın kələsinin zina etməsi xüsusunda heç kəs Allahdan daha qısqanc ola bilməz. Ey Muhəmməd ümməti! Vallahi, mən bildiyimi siz bilsəydiniz, az gülüb çox ağlayardınız.” (əl-Buxari, 1044)

3-cü fəsil.

Kusuf vaxtı hamını camaat namazına çağırmaq

۳- باب:

النِّدَاءُ بِالصَّلَاةِ جَامِعَةً فِي الْكُصُوفِ

۵۶۳ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ لَمَّا كَسَفَتِ الشَّمْسُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ نُودِيَ إِنَّ الصَّلَاةَ جَامِعَةٌ. [رواه البخاري: ۱۰۴۵]

563. Abdullah ibn Amr رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ zamanında günəş tutulduqda uca səslə deyilmişdi: “Camaat namazına (toplanın)!” (əl-Buxari, 1045)

4-cü fəsil.

Kusuf vaxtı qəbir əzabından Allaha sığınmaq

۴- باب:

التَّعَوُّذُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ فِي الْكُصُوفِ

۵۶۴ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ يَهُودِيَّةً جَاءَتْ تَسْأَلُهَا فَقَالَتْ لَهَا أَعَاذُكَ اللَّهُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ. فَسَأَلَتْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَيْعَذِبُ النَّاسُ فِي قُبُورِهِمْ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَاذًا بِاللَّهِ مِنْ ذَلِكَ ثُمَّ رَكَبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ذَاتَ غَدَاةٍ مَرْكَبًا، فَخَسَفَتِ الشَّمْسُ، فَرَجَعَ ضَحَى، فَمَرَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَيْنَ ظَهْرَانِي الْحَجَرِ، ثُمَّ قَامَ يُصَلِّي، وَقَامَ النَّاسُ وَرَاءَهُ، فَقَامَ قِيَامًا طَوِيلًا، ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا، ثُمَّ رَفَعَ فَقَامَ قِيَامًا طَوِيلًا، وَهُوَ دُونَ الْقِيَامِ الْأَوَّلِ ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا، وَهُوَ دُونَ الرُّكُوعِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ رَفَعَ فَسَجَدَ، ثُمَّ قَامَ فَقَامَ قِيَامًا طَوِيلًا، وَهُوَ دُونَ الْقِيَامِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا، وَهُوَ دُونَ الرُّكُوعِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ قَامَ قِيَامًا طَوِيلًا، وَهُوَ دُونَ الْقِيَامِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ رَكَعَ

¹ 429-cu hədisin qeydlərinə bax.

رُكُوعًا طَوِيلًا وَهُوَ دُونَ الرُّكُوعِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ رَفَعَ فَسَجَدَ وَانْصَرَفَ، فَقَالَ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَقُولَ، ثُمَّ أَمَرَهُمْ أَنْ يَتَعَوَّدُوا مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ. [رواه البخاري: ١٠٤٩-١٠٥٠]

564. Aişədən رəvayət edilir ki, yəhudi bir qadın ondan kömək diləməyə gəldi və ona: “Allah səni qəbir əzabından qorusun”– dedi. Buna görə də Aişə رəvayət etdi: “İnsanlar qəbirlərində əzab çəkəcəklərmidi?”– deyərək soruşdu. Peyğəmbər dedi: “Allah bizi bundan qorusun!”

(Aişə rəvayətinə davam edib demişdir: “Bir dəfə səhər tezdən Peyğəmbər öz dəvəsinə minib (bir qədər getdikdən sonra) günəş tutuldu və o, günortadan əvvəl geri döndü. Peyğəmbər hücrələrin yanından keçib namaza durdu, camaat da onun arxasında namaza durdu. (Namazda) qiyamı uzatdı, sonra rükuya getdi və rükunu uzatdı, sonra rükudan qalxdı və (yenə) qiyamı uzatdı, lakin bu qiyam əvvəlkindən qısa idi, sonra (bir də) rükuya getdi və rükunu uzatdı, lakin bu ruku əvvəlkindən qısa idi, sonra (rükudan) qalxıb səcdəyə getdi (və iki dəfə səcdə qıldı). Sonra ayağa qalxıb qiyamı uzatdı, lakin bu qiyam əvvəlkindən qısa idi, sonra rükuya getdi və rükunu uzatdı, lakin bu ruku əvvəlkindən qısa idi, sonra (bir də) rükuya getdi və rükunu uzatdı, lakin bu ruku əvvəlkindən qısa idi, sonra (rükudan) qalxıb səcdəyə getdi, (iki dəfə səcdə qıldı) və (salamları verib) namazı bitirdi. Allahın istədiyi qədər (camaata) öyüd-nəsihət verdikdən sonra onlara qəbir əzabından Allaha sığınmağı əmr etdi. (əl-Buxari, 1049-1050)

5-ci fəsil. Kusuf namazını camaat şəklində qılmaq

٥- باب: صَلَاةُ الْكُسُوفِ جَمَاعَةً

٥٦٥ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: انْخَسَفَتِ الشَّمْسُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَصَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، فَقَامَ قِيَامًا طَوِيلًا نَحْوًا مِنْ قِرَاءَةِ سُورَةِ الْبَقَرَةِ، ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا، ثُمَّ رَفَعَ فَقَامَ قِيَامًا طَوِيلًا، وَهُوَ دُونَ الْقِيَامِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا، وَهُوَ دُونَ الرُّكُوعِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ سَجَدَ، ثُمَّ قَامَ قِيَامًا طَوِيلًا وَهُوَ دُونَ الْقِيَامِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا، وَهُوَ دُونَ الرُّكُوعِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ رَفَعَ فَقَامَ قِيَامًا طَوِيلًا، وَهُوَ دُونَ الْقِيَامِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا، وَهُوَ دُونَ الرُّكُوعِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ سَجَدَ، ثُمَّ انْصَرَفَ وَقَدْ تَحَلَّتِ الشَّمْسُ، فَقَالَ ﷺ: «إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ آيَتَانِ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ، لَا يَخْسِفَانِ لِمَوْتٍ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ، فَإِذَا رَأَيْتُمْ ذَلِكَ فَادْكُرُوا اللَّهَ». قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ، رَأَيْنَاكَ تَنَاولْتَ شَيْئًا فِي مَقَامِكَ، ثُمَّ رَأَيْنَاكَ كَعُكَعْتَ. قَالَ ﷺ: «إِنِّي رَأَيْتُ الْجَنَّةَ، فَتَنَاولْتُ عَنْقُودًا، وَلَوْ أَصْبَهُ لَأَكَلْتُمْ مِنْهُ مَا بَقِيَ الدُّنْيَا، وَرَأَيْتُ النَّارَ، فَلَمْ أَرِ مَنْظَرًا كَالْيَوْمِ قَطُّ أَفْظَعَ، وَرَأَيْتُ أَكْثَرَ أَهْلِهَا النَّسَاءَ». قَالُوا بِمِ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «يَكْفُرْنَ». قِيلَ يَكْفُرْنَ بِاللَّهِ؟ قَالَ: «يَكْفُرْنَ الْعَشِيرَ، وَيَكْفُرْنَ الْإِحْسَانَ، لَوْ أَحْسَنْتَ إِلَى إِحْدَاهُنَّ الدَّهْرَ كُلَّهُ، ثُمَّ رَأَتْ مِنْكَ شَيْئًا قَالَتْ مَا رَأَيْتُ مِنْكَ خَيْرًا قَطُّ». [رواه البخاري: ١٠٥٢]

565. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Abbas رəvayət etdi: “Peyğəmbər zamanında günəş tutuldu və bu səbəbdən də Peyğəmbər (camaata) namaz qıldırırdı. (Namazda) qiyamı o qədər uzatdı ki, (bu vaxt ərzində) “əl-Bəqərə” surəsini oxumaq olardı, sonra rükuya getdi və rükunu uzatdı, sonra rükudan qalxdı və qiyamı uzatdı, lakin bu qiyam əvvəlkindən qısa idi, sonra (bir də) rükuya getdi

və rükunu uzatdı, lakin bu rüku əvvəlkindən qısa idi, sonra (rükudan qalxıb səcdəyə getdi və iki dəfə) səcdə qıldı. Sonra ayağa qalxıb qiyamı uzatdı, lakin bu qiyam əvvəlkindən qısa idi, sonra rükuya getdi və rükunu uzatdı, lakin bu rüku əvvəlkindən qısa idi, sonra rükudan qalxdı və (yenə) qiyamı uzatdı, lakin bu qiyam əvvəlkindən qısa idi, sonra (bir də) rükuya getdi və rükunu uzatdı, lakin bu rüku əvvəlkindən qısa idi, sonra (rükudan qalxıb səcdəyə getdi və iki dəfə) səcdə qıldı, sonra (salamları verib) namazı bitirdi. Artıq günəşin üzü açılmışdı. Bundan sonra Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Həqiqətən də, günəş və ay Allahın dəlillərindəndir. Onlar kimsənin nə ölümünə görə, nə də dünyaya gəldiyinə görə tutulur. Odur ki, onların tutulduğunu gördüyünüz zaman Allahı zikr edin!” (Əshabələr) dedilər: “Ey Allahın elçisi, biz sənəin dayandığın yerdə əlini uzadıb nə isə götürdüyünü, sonra da arxaya çəkildiyini gördük.” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Mən Cənnəti gördüm və (oradakı meyvələrdən) bir salxım dərmək istədim. Mən onu dərə bilsəydim, dünya durduqca siz ondan yeyə bilərdiniz. Həmçinin, Cəhənnəm də mənə göstərildi. Mən heç vaxt bu gün (gördüyüm) mənzərədən daha dəhşətlini görməmişdim. Mən Cəhənnəm əhlinin əksəriyyətinin qadınlar olduğunu gördüm.” (Camaat) soruşdu: “Nəyə görə, ya Rəsulullah?” O dedi: “Nankorluqlarına görə!” (Yenə) soruşdular: “Allaha qarşımı nankordurlar?” O dedi: “Onlar ərlərinə qarşı nankordurlar, yaxşılığı yerə vururlar. Birisinə il boyu yaxşılıq etsən, sonra da səndən (xoşuna gəlməyən) bir şey görsə, deyər: “Mən səndən heç vaxt xeyir görmədim.” (əl-Buxari, 1052)

6-cı fəsil.

٦ - باب:

Günəş tutulduğu vaxt kölə azad etməyi sevən kimsə haqqında

مَنْ أَحَبَّ الْعَتَاةَ فِي كُسُوفِ الشَّمْسِ

٥٦٦ - عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: لَقَدْ أَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ بِالْعَتَاةِ فِي كُسُوفِ الشَّمْسِ. [رواه البخاري: ١٠٥٤]

566. Rəvayət edilir ki, Əsma bint Əbu Bəkr رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Peyğəmbər ﷺ günəş tutulduğu zaman kölə azad etməyi əmr etmişdi.” (əl-Buxari, 1054)

7-ci fəsil. Kusuf vaxtı zikr etmək

٧ - باب: الذِّكْرُ فِي الْكُسُوفِ

٥٦٧ - عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ خَسَفَتِ الشَّمْسُ، فَقَامَ النَّبِيُّ ﷺ فَرَعَا، يَخْشَى أَنْ تَكُونَ السَّاعَةُ، فَأَتَى الْمَسْجِدَ، فَصَلَّى بِأَطْوَلِ قِيَامٍ وَرُكُوعٍ وَسُجُودٍ رَأَيْتُهُ قَطُّ يَفْعَلُهُ وَقَالَ: «هَذِهِ آيَاتُ الَّتِي يُرْسِلُ اللَّهُ لَا تَكُونُ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ، وَلَكِنْ يَخُوفُ اللَّهُ بِهِ عِبَادَهُ، فَإِذَا رَأَيْتُمْ شَيْئًا مِنْ ذَلِكَ فَافْرَعُوا إِلَى ذِكْرِهِ وَدُعَائِهِ وَاسْتِغْفَارِهِ». [رواه البخاري: ١٠٥٩]

567. Rəvayət edilir ki, Əbu Musa رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Günəş tutulduğu vaxt Peyğəmbər ﷺ qiyamət qopacağından qorxub təşviş içində ayağa qalxdı və məscidə gəlib namaz qıldı, mən heç vaxt onun (namazda) qiyamı, rükunu və səcdəni bu qədər uzatdığını görməmişdim. (Namazı bitirdikdən sonra) buyurdu: “Allahın göndərdiyi bu dəlillər heç kəsin nə ölümünə görə, nə də dünyaya gəldiyinə görə

olur. Fəqət, Allah bununla Öz qullarını qorxudur. Odur ki, belə bir şey gördükdə Allahı zikr etməyə, Ona dua etməyə və Ondan bağışlanma diləməyə tələsin!" (əl-Buxari, 1059)

8-ci fəsil. Kusuf namazını uca səslə oxumaq

۸- باب: الْجَهْرُ بِالْقِرَاءَةِ فِي الْكُسُوفِ

۵۶۸ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: جَهَرَ النَّبِيُّ ﷺ فِي صَلَاةِ الْخُسُوفِ بِقِرَائَتِهِ، فَإِذَا فَرَغَ مِنْ قِرَائَتِهِ كَبَّرَ فَرَكَعَ، وَإِذَا رَفَعَ مِنَ الرُّكْعَةِ قَالَ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ، رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ. ثُمَّ يُعَاوِدُ الْقِرَاءَةَ فِي صَلَاةِ الْكُسُوفِ، أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ فِي رَكَعَتَيْنِ وَأَرْبَعَ سَجَدَاتٍ. [رواه البخاري: ۱۰۶۵]

568. Aişə رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ Xusuf¹ namazında (oxuduğu surələri) uca səslə oxudu, (surələri) oxuyub qurtardıqdan sonra "Allahu Əkbər" deyib rükuya getdi, rükudan qalxarkən "Allah Ona həmd edəni eşitdi! Ey Rəbbimiz, Sənə həmd olsun!" dedi, sonra Kusuf namazında (surələri) yenə uca səslə oxudu. (Bu) iki rükətli namaz dörd rüku və dörd səcdədən ibarətdir. (əl-Buxari, 1065)

¹ Bu hədisdə xusuf və kusuf eyni mənanı verir.

² 425-ci hədisin qeydlərinə bax.

۱۷ - کتاب سُجُودِ الْقُرْآنِ

17 – Qurandakı səcdə ayələri kitabı

1-ci fəsil.

**Qurandakı səcdə ayələri və onun
sünnəsi haqqında varid olanlar**

۱ - باب:

مَا جَاءَ فِي سُجُودِ الْقُرْآنِ وَسُنَّتِهَا

۵۶۹ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رضي الله عنه قَالَ: قَرَأَ النَّبِيُّ ﷺ النَّجْمَ بِمَكَّةَ فَسَجَدَ فِيهَا، وَسَجَدَ مِنْ مَعَهُ، غَيْرَ شَيْخٍ أَخَذَ كَفًّا مِنْ حَصَى أَوْ تُرَابٍ فَرَفَعَهُ إِلَى جَبْهَتِهِ وَقَالَ يَكْفِينِي هَذَا، فَرَأَيْتُهُ بَعْدَ ذَلِكَ قَتَلَ كَافِرًا. [رواه البخاري: ۱۰۶۷]

569. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Məsud رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ Məkkədə ikən ən-Nəcm surəsini oxuyub səcdə etdi və onun yanındakılar da səcdə etdilər. Yalnız bir qoca kişidən başqa. O, (yerdən) bir ovuc xırda daş və ya torpaq götürüb onu alına sürtdü və: “Bu mənə kifayət edər”– dedi. Bundan sonra mən onun kafir olaraq öldürüldüyünü gördüm. (əl-Buxari, 1067)

2-ci fəsil.

“Sad” surəsindəki səcdə ayəsi

۲ - باب: سَجْدَةُ ﴿ص﴾

۵۷۰ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: ﴿ص﴾ لَيْسَ مِنْ عَزَائِمِ السُّجُودِ، وَقَدْ رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَسْجُدُ فِيهَا. [رواه البخاري: ۱۰۶۹]

570. Rəvayət edilir ki, ibn Abbas رضي الله عنه demişdir: “Sad surəsini oxuduqda səcdə etmək vacib deyil. Lakin mən Peyğəmbərin ﷺ bu surəni oxuyarkən səcdə etdiyini görmüşəm.” (əl-Buxari, 1069)

3-cü fəsil.

**Müsəlmanların müşriklərlə
birlikdə səcdə etməsi; müşrik
murdar olduğundan ona
dəstəmaz almaq vacib deyildir**

۳ - باب:

سُجُودُ الْمُسْلِمِينَ مَعَ الْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكُ
نَجَسٌ لَيْسَ لَهُ وُضُوءٌ

۵۷۱ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ سَجَدَ بِالنَّجْمِ وَسَجَدَ مَعَهُ الْمُسْلِمُونَ وَالْمُشْرِكُونَ وَالْجِنُّ وَالْإِنْسُ. [رواه البخاري: ۱۰۷۱]

571. İbn Abbas رضي الله عنه rəvayət edir ki, bir dəfə Peyğəmbər ﷺ ən-Nəcm surəsini oxuyub səcdə etdi və onunla birlikdə müsəlmanlar və müşriklər, cinlər və insanlar da səcdə etdilər. (əl-Buxari, 1071)

4-cü fəsil.

Səcdə ayəsini oxuyub səcdə etməyən kimsə haqqında

۴ - باب:

مَنْ قَرَأَ السَّجْدَةَ وَلَمْ يَسْجُدْ

۵۷۲ - عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَرَأْتُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ ﴿وَالنَّجْمِ﴾ فَلَمْ يَسْجُدْ فِيهَا. [رواه البخاري: ۱۰۷۳]

572. Rəvayət edilir ki, Zeyd ibn Sabit رضى الله عنه demişdir: “Mən Peyğəmbərə ﷺ “Ulduza and olsun!..”¹ surəsini oxudum, lakin o, səcdə etmədi.” (əl-Buxari, 1073)

5-ci fəsil.

«Göy yarılaçağı zaman»² surəsini oxuduqda səcdə etmək

۵ - باب:

سَجْدَةٌ ﴿إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ﴾

۵۷۳ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ قَرَأَ: ﴿إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ﴾ فَسَجَدَ بِهَا. فَقِيلَ لَهُ فِي ذَلِكَ، قَالَ: لَوْ لَمْ أَرِ النَّبِيَّ ﷺ يَسْجُدْ لَمْ أُسْجُدْ. [رواه البخاري: ۱۰۷۴]

573. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رضى الله عنه: «Göy yarılaçağı zaman» surəsini oxuyub səcdə etdi. O (bu xüsusda) soruşulduqda dedi: “Əgər mən Peyğəmbərin ﷺ səcdə etdiyini görməsəydim, səcdə etməzdim.” (əl-Buxari, 1074)

6-cı fəsil.

İzdihamdan dolayı səcdə etmək üçün yer tapmayan kimsə

۶ - باب:

مَنْ لَمْ يَجِدْ مَوْضِعًا لِلْسُّجُودِ مِنَ الزَّحَامِ

۵۷۴ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَقْرَأُ السُّورَةَ الَّتِي فِيهَا السَّجْدَةُ فَيَسْجُدُ وَنَسْجُدُ حَتَّى مَا يَجِدُ أَحَدُنَا مَكَانًا لِمَوْضِعِ جَبْهَتِهِ. [رواه البخاري: ۱۰۷۹]

574. Rəvayət edilir ki, ibn Ömər رضى الله عنهما demişdir: “Peyğəmbər ﷺ içində səcdə ayəsi olan (hər hansı bir) surəni oxuyub səcdə edər və biz də onunla birlikdə səcdə edərdik. Hətta elə olurdu ki, bizlərdən bəzisi alnını qoymağa yer tapa bilmirdi.” (əl-Buxari, 1079)

¹ Burada “ən-Nəcm” surəsi nəzərdə tutulur.

² Burada “əl-İnşiqaq” surəsinin 21-ci ayəsi nəzərdə tutulur.

۱۸ - کتابُ تَقْصِيرِ الصَّلَاةِ

18 - Namazı qısaltmaq kitabı

1-ci fəsil.

۱ - باب:

**Namazı qısaltmaq haqqında və
səfərdə (namazları) hansı
müddətə qədər qısaltmaq olar**

مَا جَاءَ فِي التَّقْصِيرِ وَكَمْ يُقِيمُ حَتَّى يَقْصُرَ

۵۷۵ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: أَقَامَ النَّبِيُّ ﷺ تِسْعَةَ عَشَرَ يَقْصُرُ، فَنَحْنُ إِذَا سَافَرْنَا تِسْعَةَ عَشَرَ قَصَرْنَا، وَإِنْ زِدْنَا أَتَمَمْنَا. [رواه البخاري: ۱۰۸۰]

575. Rəvayət edilir ki, ibn Abbas رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا demişdir: "Peyğəmbər ﷺ on doqquz gün (səfərdə) qaldı və (bu əsnada namazları) qısaltdı." Biz də həmişinin, on doqquz gün səfərdə qaldıqda (namazları) qısaldar, bundan artıq qaldıqda isə tam qıladır. (əl-Buxari, 1080)

۵۷۶ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ مِنَ الْمَدِينَةِ إِلَى مَكَّةَ، فَكَانَ يُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ رَكْعَتَيْنِ حَتَّى رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ. قُلْتُ أَقُمْتُمْ بِمَكَّةَ شَيْئًا قَالَ أَقُمْنَا بِهَا عَشْرًا. [رواه البخاري: ۱۰۸۱]

576. Rəvayət edilir ki, Ənəs رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: "Biz Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə Mədinədən Məkkəyə yola düşdük. Peyğəmbər ﷺ Mədinəyə qayıdanadək namazları iki rükət-iki rükət qıldı."

(Yəhya ibn İshaq demişdir): "Mən (Ənəsdən رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) soruşdum: "Siz Məkkədə çoxmu qaldınız?" O dedi: "Biz orada on gün qaldıq." (əl-Buxari, 1081)

2-ci fəsil.

۲ - باب: الصَّلَاةُ بِمِنَى

Minada (qılınan) namazlar

۵۷۷ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: صَلَّيْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ بِمِنَى رَكْعَتَيْنِ، وَأَبَى بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَعُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، وَمَعَ عُثْمَانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ صَدْرًا مِنْ إِمَارَتِهِ ثُمَّ أَتَمَّهَا. [رواه البخاري: ۱۰۸۲]

577. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا demişdir: "Mən Minada Peyğəmbərlə ﷺ, Əbu Bəkrlə, Ömərlə, habelə Osmanla birlikdə – onun xilafətinin ilk illərində – namazı iki rükət qıldım. Sonralar Osman رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ namazları tam qıldırı. (əl-Buxari, 1082)

۵۷۸ - عَنْ حَارِثَةَ بْنِ وَهْبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: صَلَّى بِنَا النَّبِيِّ ﷺ آمَنَ مَا كَانَ بِمِنَى رَكْعَتَيْنِ. [رواه البخاري: ۱۰۸۳]

578. Rəvayət edilir ki, Harisə ibn Vəhb رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: "Peyğəmbər ﷺ Minada, əmin-amanlıq olduğu bir vaxtda bizə iki rükət namaz qıldırı. (əl-Buxari, 1083)

۵۷۹ - عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ لَمَّا قِيلَ لَهُ: صَلَّى بِنَا عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ بِمِنَى أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ، اسْتَرْجَعَ ثُمَّ قَالَ: صَلَّيْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِمِنَى رَكْعَتَيْنِ، وَصَلَّيْتُ مَعَ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ بِمِنَى رَكْعَتَيْنِ، وَصَلَّيْتُ مَعَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ بِمِنَى رَكْعَتَيْنِ، فَلَيْتَ حَظِّي مِنْ أَرْبَعِ رَكَعَاتٍ رَكْعَتَانِ مُتَقَبَّلَتَانِ. [رواه البخاري: ۱۰۸۴]

579. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Məsuda rahiməlləhu dedilər: “Osman ibn Əffan rahiməlləhu Mina-da bizə dörd rükət namaz qıldırıldı.” O (təəccüb edib): “Biz, Allaha məxsusuq və Ona da qayıdacağıq!”¹ - dedikdən sonra buyurdu: “Mən Peyğəmbərlə rahiməlləhu birlikdə Minada iki rükət namaz qılmışam, həmçinin Əbu Bəkr rahiməlləhu birlikdə Minada iki rükət namaz qılmışam, habelə Ömər ibn Xəttab rahiməlləhu birlikdə Minada iki rükət namaz qılmışam. Dörd rükət qılmaqda, qəbul olunmuş iki rükət namaz qılmaq mənim üçün daha xoşdur.” (əl-Buxari, 1084)

3-cü fəsil.

Nə qədər məsafə (qət edildikdən sonra) namazları qısaltmaq olar

۳ - باب:

فِي كَمْ يَقْصُرُ الصَّلَاةُ؟

- ۵۸۰ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «لَا يَحِلُّ لِمَرْأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ تُسَافِرَ مَسِيرَةَ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ لَيْسَ مَعَهَا حُرْمَةٌ». [رواه البخاري: ۱۰۸۸]

580. Əbu Hureyra rahiməlləhu rəvayət edir ki, Peyğəmbər rahiməlləhu demişdir: “Allaha və Axirət gününə iman gətirən qadına yanında bir məhrəmi² olmadan bir gün və bir gecəlik səfərə çıxmaq halal deyildir.” (əl-Buxari, 1088)

4-cü fəsil.

Səfərdə məğrib namazı üç rükət qılınmalıdır

۴ - باب:

يُصَلِّي الْمَغْرِبَ ثَلَاثًا فِي السَّفَرِ

- ۵۸۱ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ إِذَا أَعْجَلَهُ السَّيْرُ يُؤَخِّرُ الْمَغْرِبَ، فَيُصَلِّيهِمَا ثَلَاثًا ثُمَّ يُسَلِّمُ، ثُمَّ قَلَمًا يَلْبَثُ حَتَّى يُقِيمَ الْعِشَاءَ فَيُصَلِّيهِمَا رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ يُسَلِّمُ، وَلَا يُسَبِّحُ بَعْدَ الْعِشَاءِ حَتَّى يَقُومَ مِنْ حَوْفِ اللَّيْلِ. [رواه البخاري: ۱۰۹۱]

581. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Ömər rahiməlləhu demişdir: “Peyğəmbər rahiməlləhu (səfərdə) tələsik bir işi olduqda məğrib namazını gecikdirər, sonra da onu üç rükət qılıb salam verərdi, sonra o, işə namazını qılanadək bir qədər gözləyər və qalxıb bu namazı iki rükət qılıb salam verərdi, işə namazını qıldıqdan sonra gecə yarısı (namaza) duranadək namaz qılmazdı.” (əl-Buxari, 1091)

- ۵۸۲ - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه قَالَ: أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يُصَلِّي التَّطَوُّعَ وَهُوَ رَاكِبٌ فِي غَيْرِ الْقِبْلَةِ. [رواه البخاري: ۱۰۹۴]

582. Rəvayət edilir ki, Cabir ibn Abdullah rahiməlləhu demişdir: “Peyğəmbər rahiməlləhu (bəzən) na-filə namazlarını minik üzərində qibləyə tərəf deyil, (getdiyi istiqamətə tərəf üz tutub) qıldadı.” (əl-Buxari, 1094)

¹ Bu sözlər təəccüb doğuran bir şey gördükdə və ya hər hansı bir müsibət üz verdikdə deyilir. Əslində bu “əl-Bəqərə” surəsinin 156-cı ayəsidir. Ərəbcəsi: إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ

Transkripsiyası: İnnə lillahi və innə ileyhi raciun

² Yaxın qohum olduqlarına görə izdivacları şəriətlə haram və qadağan olan, buna görə də bir-birindən uzaq durması lazım gəlməyən qadın-qız və kişi.

5-ci fəsil.

Eşşəyin üstündə nafilə namazı
qılmaq haqqında

۵ - باب:

صَلَاةُ التَّطَوُّعِ عَلَى الْحِمَارِ

۵۸۳ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ صَلَّى عَلَى حِمَارٍ وَوَجَّهَهُ عَنْ يَسَارِ الْقِبْلَةِ، فَقِيلَ لَهُ: تُصَلِّي لِغَيْرِ الْقِبْلَةِ؟ فَقَالَ: لَوْلَا أَنِّي رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَعَلَهُ لَمْ أَفْعَلْهُ. [رواه البخاري: ۱۱۰۰]

583. Rəvayət edilir ki, Ənəs رضي الله عنه eşşəyin üstündə ikən, qiblənin sol tərəfinə üz tutub namaz qıldı. Ona deyildi: "Sən qiblədən başqa tərəfə namaz qılırsan?!" O dedi: "Mən Peyğəmbərin ﷺ belə etdiyini görməşəydim, belə etməzdim." (əl-Buxari, 1100)

6-cı fəsil. Səfərdə (qıldığı vacib)
namazlardan sonra nafilə namazı
qılmayan kimsə haqqında

۶ - باب:

مَنْ لَمْ يَتَطَوَّعْ فِي السَّفَرِ دُبْرَ الصَّلَاةِ

۵۸۴ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: صَحِبْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَلَمْ أَرَهُ يُسَبِّحُ فِي السَّفَرِ، وَقَالَ اللَّهُ جَلَّ ذِكْرُهُ: ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ﴾ [رواه البخاري: ۱۱۰۱]

584. Rəvayət edilir ki, ibn Ömər رضي الله عنهما demişdir: "Mən (vaxtaşırı) Peyğəmbərlə ﷺ yol yoldaşı olmuşam və onun səfərdə (napilə) namazı qıldığını görməmişəm. Tərifləyiciq Allah buyurur: "Allahın elçisi sizlərə gözəl nümunədir"¹. (əl-Buxari, 1101)

7-ci fəsil. Səfərdə (fərz) namazla-
rından əvvəl və ya başqa vaxt-
larda nafilə namazları qılan
kimsə haqqında

۷ - باب:

مَنْ تَطَوَّعَ فِي السَّفَرِ فِي غَيْرِ دُبْرِ الصَّلَوَاتِ وَقَبْلَهَا

۵۸۵ - عَنْ عَامِرِ بْنِ رَبِيعَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّهُ رَأَى النَّبِيَّ ﷺ صَلَّى السُّبْحَةَ بِاللَّيْلِ فِي السَّفَرِ عَلَى ظَهْرِ رَاحِلَتِهِ حَيْثُ تَوَجَّهَتْ بِهِ. [رواه البخاري: ۱۱۰۴]

585. Rəvayət edilir ki, Amir ibn Rabiə رضي الله عنه Peyğəmbərin ﷺ səfərdə ikən dəvəsinin üstündə getdiyi istiqamətə tərəf üz tutub gecə (napilə) namazı qıldığını görmüşdür. (əl-Buxari, 1104)

8-ci fəsil.

Səfərdə (qılınan) məğrib və işa
namazlarını birləşdirmək

۸ - باب:

الْجَمْعُ فِي السَّفَرِ بَيْنَ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ

۵۸۶ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَجْمَعُ بَيْنَ صَلَاةِ الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ إِذَا كَانَ عَلَى ظَهْرِ سَيْرٍ، وَيَجْمَعُ بَيْنَ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ. [رواه البخاري: ۱۱۰۷]

¹ "əl-Əhzab" surəsi, 21.

586. İbn Abbas رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ səfərdə olarkən zöhrlə əsr namazını, məğriblə də işa namazını birləşdirərdi. (əl-Buxari, 1107)

9-cu fəsil.

٩ - باب:

**Namazı oturulu halda qıla
bilməyən kəs, onu uzanan yerdə
qıla bilər**

إِذَا لَمْ يُطِقْ قَاعِدًا صَلَّى عَلَى جَنْبٍ

٥٨٧ - عَنْ عُمَرَ بْنِ حُصَيْنٍ رضي الله عنه قَالَ، كَانَتْ بِي بَوَاسِيرُ فَسَأَلْتُ النَّبِيَّ ﷺ عَنِ الصَّلَاةِ فَقَالَ: «صَلِّ قَائِمًا، فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ فَقَاعِدًا، فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ فَعَلَى جَنْبٍ». [رواه البخاري: ١١١٧]

587. Rəvayət edilir ki, İmran ibn Husayn رضي الله عنه demişdir: “Mən babasıl¹ xəstəliyinə tutulmuşdum. Odur ki, Peyğəmbərdən ﷺ bu vəziyyətdə namaz qılmaq barəsində soruşdum. O dedi: “(Namazı) ayaq üstə qıl, bacarmırsansa oturan yerdə qıl, (bunu da) bacarmırsansa uzanan yerdə qıl.” (əl-Buxari, 1117)

10-cu fəsil.

١٠ - باب:

**Hər kim (halsız olduğundan)
oturduğu yerdə namaza başla-
dıqdan sonra halının yaxşı-
laşdığını və ya yüngülləşdiyini
hiss etsə, (namazı) ayaq üstə
tamamlamalıdır**

إِذَا صَلَّى قَاعِدًا ثُمَّ صَحَّ أَوْ وَجَدَ خِفَةً تَمَّمَ مَا
بَقِيَ

٥٨٨ - عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ أَنَّهَا لَمْ تَرَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي صَلَاةَ اللَّيْلِ قَاعِدًا قَطُّ حَتَّى أَسَنَّ، فَكَانَ يَقْرَأُ قَاعِدًا حَتَّى إِذَا أَرَادَ أَنْ يَرْكَعَ قَامَ، فَقَرَأَ نَحْوًا مِنْ ثَلَاثِينَ آيَةً أَوْ أَرْبَعِينَ آيَةً، ثُمَّ رَكَعَ. [رواه البخاري: ١١١٨]

588. Möminlərin anası Aişə رضي الله عنها rəvayət edir ki, o, Peyğəmbərin ﷺ gecə namazını yaşa dolanadək oturduğu vəziyyətdə qıldığını görməmişdir. (Yaşlandıqda isə) o, oturmuş vəziyyətdə (namaza başlayıb) surələri oxuyar və rüku etmək istədikdə, ayağa qalxıb otuz və ya qırx ayə oxuduqdan sonra rüku edərdi. (əl-Buxari, 1118)

٥٨٩ - عَنْهَا رضي الله عنها فِي رَوَايَةٍ: ثُمَّ يَفْعَلُ فِي الرُّكْعَةِ الثَّانِيَةِ مِثْلَ ذَلِكَ، فَإِذَا قَضَى صَلَاتَهُ نَظَرَ، فَإِنْ كُنْتُ يَقْطِى تَحَدَّثَ مَعِي، وَإِنْ كُنْتُ نَائِمَةً اضْطَجَعَ. [رواه البخاري: ١١١٩]

589. Digər rəvayətdə əlavə edib demişdir: “... sonra ikinci rükətdə (birinci rükətdə) etdiklərini eyni ilə təkrar edərdi, namazı bitirdikdən sonra (mənə tərəf) baxardı, mən oyaq olsaydım, mənimlə söhbət edə, yatmış olsaydım, o da uzanıb yatardı.” (əl-Buxari, 1119)

¹ Düz bağırsağın aşağı hissəsindəki qan damarlarının şişməsi nəticəsində tez-tez qanayan düyünlərin əmələ gəlməsindən ibarət xəstəlik.

۱۹ - کِتَابُ التَّهَجُّدِ

19 – Gecənin bir vaxtı durub namaz qılmaq¹ kitabı

1-ci fəsil.

Gecənin bir vaxtı durub əlavə namaz qılmaq

۱ - باب:

التَّهَجُّدُ بِاللَّيْلِ

۵۹۰ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا قَامَ مِنَ اللَّيْلِ يَتَهَجَّدُ قَالَ: «اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ أَنْتَ قِيَمُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ فِيهِنَّ وَلَكَ الْحَمْدُ، لَكَ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ فِيهِنَّ، وَلَكَ الْحَمْدُ أَنْتَ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ فِيهِنَّ، وَلَكَ الْحَمْدُ أَنْتَ مَلِكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ، وَلَكَ الْحَمْدُ أَنْتَ الْحَقُّ، وَوَعْدُكَ الْحَقُّ، وَلَقَاؤُكَ حَقٌّ، وَقَوْلُكَ حَقٌّ، وَالْحِجَّةُ حَقٌّ، وَالتَّائِبُ حَقٌّ، وَالتَّائِبُونَ حَقٌّ، وَمُحَمَّدٌ ﷺ حَقٌّ، وَالسَّاعَةُ حَقٌّ، اللَّهُمَّ لَكَ أَسْلَمْتُ، وَبِكَ آمَنْتُ وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ، وَإِلَيْكَ أُنِيتُ، وَبِكَ خَاصَمْتُ، وَإِلَيْكَ حَاكَمْتُ، فَاعْفُ عَنِّي مَا قَدَّمْتُ وَمَا أَخَّرْتُ، وَمَا أَسْرَرْتُ وَمَا أَعْلَنْتُ، أَنْتَ الْمَقْدَمُ وَأَنْتَ الْمُؤَخَّرُ، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ أَوْ لَا إِلَهَ غَيْرُكَ» [رواه البخاري: ۱۱۲۰]

590. İbn Abbas رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ gecə durub nafilə namazı qıldığında deyirdi: “Allahım, həmd yalnız Sənədir. Sən göylərin, yerin və onlarda olanların Hamisisən. Həmd yalnız Sənədir. Göylərin, yerin və onlarda olanların səl-tənəti Sənə məxsusdur. Həmd yalnız Sənədir. Sən göylərin, yerin və onlarda olanların nurusan. Həmd yalnız Sənədir. Sən göylərin və yerin Hökmdarısan. Həmd yalnız Sənədir. Sən Haqsan. Verdiyini vəd haqdır. Sənə qovuşmaq haqdır. Dediyyəni söz haqdır. Cənnət haqdır. Cəhənnəm haqdır. Peyğəmbərlər haqdır. Muhəmməd ﷺ haqdır. (Qiyamət) Saati haqdır. Allahım! Sənə təslim oldum, Sənə iman gətirdim, Sənə təvəkkül etdim, tövbə edib Sənə döndüm, Sənin uğrunda mübarizə apardım və Sənin hökmünə üz tutdum. Əvvəl etdiyim, sonra edəcəyim, gizlin saxladığımı və üzə çıxartdığımı (pis) əməllərimi bağışla! Əvvələ çəkən də Sənsən, təxirə salan da Sənsən. (İbadətə layiq olan) məbud yalnız Sən-sən və ya Səndən başqa (ibadətə layiq olan) məbud yoxdur”². (əl-Buxari, 1120)

2-ci fəsil. Gecə durub namaz qılmağın fəziləti

۲ - باب: فَضْلُ قِيَامِ اللَّيْلِ

۵۹۱ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: كَانَ الرَّجُلُ فِي حَيَاةِ النَّبِيِّ ﷺ إِذَا رَأَى رُؤْيَا قَصَّهَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَتَمَنَّتْ أَنْ أَرَى رُؤْيَا فَأَقْصَهَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَكُنْتُ غُلَامًا شَابًا، وَكُنْتُ أَنَامُ فِي الْمَسْجِدِ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

¹ Buna ərəbcə təhəcçüd namazı deyilir.

² Transkripsiyası: Allahummə, ləkəl-həmdü əntə qayyimus-səməvati vəl-ardı və mən fihinnə, və ləkəl-həmdü ləkə mulkus-səməvati vəl-ardı və mən fihinnə, və ləkəl-həmdü əntə nurus-səməvati vəl-ardı və mən fihinnə, və ləkəl-həmdü əntə məlikus-səməvati vəl-ard, və ləkəl-həmdü, əntəl-həqqqu, və və'dukəl-həqqqu, və liqaukə həqqqu, və qaulukə həqqqu, vəl-Cənnətu həqqqu, vən-Naru həqqqu, vən-nəbiyyunə həqqqu, və Muhəmmədun səllallahu aleyhi və səlləm həqqqu, vəs-saatu həqqqu, Allahummə, ləkə əsləmtu, və bikə aməntu, və aleykə təvəkkəltu və ileykə ənəbtu, və bikə xasəmtu, və ileykə hakəmtu, fəğfir li mə qaddəmtu və mə əxxartu və mə əsrərtu və mə ə'ləntu, əntəl-muqaddimu və əntəl-muəxxiru lə ilahə illə ənt, lə ilahə geyruk.

فَرَأَيْتُ فِي النَّوْمِ كَأَنَّ مَلَكَينِ أَحَدَانِي فَذَهَبَا بِي إِلَى النَّارِ فَإِذَا هِيَ مَطْوِيَّةٌ كَطَيِّ الْبُرِّ، وَإِذَا لَهَا قَرْنَانِ، وَإِذَا فِيهَا أَنْاسٌ قَدْ عَرَفْتُهُمْ فَجَعَلْتُ أَقُولُ أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ النَّارِ - قَالَ - فَلَقِينَا مَلَكًا آخَرَ فَقَالَ لِي لَمْ تُرْعَ. فَقَصَصْتُهَا عَلَى حَفْصَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا فَقَصَصْتُهَا حَفْصَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: «نَعَمْ الرَّجُلُ عَبْدُ اللَّهِ، لَوْ كَانَ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ»، فَكَانَ بَعْدَ لَا يَنَامُ مِنَ اللَّيْلِ إِلَّا قَلِيلًا. [رواه البخاري: ١١٢١-١١٢٢]

591. Rəvayət edilir ki, ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Peyğəmbərin ﷺ sağlığında kimsə yuxu görəndə onu Peyğəmbərə ﷺ danışardı. Mən də istəyirdim ki, bir yuxu görürəm və onu Peyğəmbərə ﷺ danışım. Peyğəmbərin ﷺ zamanında mən məsciddə yatırdım, özüm də cavan oğlan idim. Bir dəfə mən yuxuda iki mələyin məni tutub Cəhənnəmə tərəf apardıklarını gördüm. Baxdım ki, Cəhənnəmin ətrafı (daşdan tikilmiş) su quyusu kimi hörülmüşdür. Bununla yanaşı onun iki dirəyi də var idi. Birdən mən onun içində tanıdığım adamları gördüm və: “Cəhənnəm odundan Allaha sığınaram!” – deməyə başladım. (Bu vaxt) qarşımıza bir mələk çıxıb mənə: “Qorxma!” – dedi. Mən bu yuxunu Həfsəyə danışdım, Həfsə də onu Peyğəmbərə ﷺ danışdı. O dedi: “Nə gözəl insandır Abdullah! Kaş ki, gecələr namaz qılardı.”

(Səlim ibn Abdullah deyir ki,) bundan sonra o, gecələr çox az yatardı. (əl-Buxari, 1121-1122)

3-cü fəsil.

Xəstənin gecə namazı qılınması haqqında

باب - ٣

تَرْكُ الْقِيَامِ لِلْمَرِيضِ

٥٩٢ - عَنْ حُذَبِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: اشْتَكَى النَّبِيُّ ﷺ فَلَمْ يَقُمْ لَيْلَةً أَوْ لَيْلَتَيْنِ. [رواه البخاري: ١١٢٤]

592. Cundəb ibn Abdullah رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, bir dəfə Peyğəmbər ﷺ xəstələndi və buna görə də bir və ya iki gecə namaza durmadı. (əl-Buxari, 1124)

4-cü fəsil. Peyğəmbərin ﷺ

(camaatı) gecə namazını, habelə digər nafilə namazlarını qılmağa təhrik etməsi və (bunu onlara) vacib buyurmaması haqqında

باب - ٤

تَحْرِيزُ النَّبِيِّ ﷺ عَلَى صَلَاةِ اللَّيْلِ وَالنَّوَافِلِ مِنْ غَيْرِ إِجْبَابٍ

٥٩٣ - عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَخْبَرَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ طَرَفَهُ وَفَاطِمَةَ بِنْتَ النَّبِيِّ ﷺ لَيْلَةً فَقَالَ: «أَلَا تَصَلِّيَانِ». فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَنْفُسُنَا بِيَدِ اللَّهِ، فَإِذَا شَاءَ أَنْ يَبْعَثَنَا بَعَثْنَا. فَأَنْصَرَفَ حِينَ قُلْنَا ذَلِكَ وَلَمْ يَرْجِعْ إِلَيَّ شَيْئًا. ثُمَّ سَمِعْتُهُ وَهُوَ مُوَلِّ يَضْرِبُ فُحْدَهُ وَهُوَ يَقُولُ: «وَكَانَ الْإِنْسَانُ أَكْثَرَ شَيْءٍ جَدَلًا». [رواه البخاري: ١١٢٧]

593. Rəvayət edilir ki, Əli ibn Əbu Talib رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Bir dəfə gecə Peyğəmbər ﷺ mənim və Peyğəmbərin ﷺ qızı Fatimənin yanına gəlib dedi: “Siz namaz qılmırsınız mı?” Mən dedim: “Ya Rəsulullah, bizim canımız Allahın Əlindədir. Əgər O, bizi oyatmaq istəsə, oyadar.” Belə deyəndə o, mənə heç bir söz deməyib çı-

xıb getdi. Sonra mən onun dönüb gedərkən ombasına vura-vura: “İnsan necə də çox mübahisə edərmiş!”¹ – dediyini eşitdim.” (əl-Buxari, 1127)

٥٩٤ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: إِنْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِيدْعُ الْعَمَلَ وَهُوَ يُحِبُّ أَنْ يَعْمَلَ بِهِ خَشْيَةً أَنْ يَعْمَلَ بِهِ النَّاسُ فَيَفْرَضَ عَلَيْهِمْ، وَمَا سَبَّحَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ سُبْحَةَ الضُّحَى قَطُّ، وَإِنِّي لَأُسَبِّحُهَا. [رواه البخاري: ١١٢٨]

594. Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Peyğəmbərin ﷺ yerinə yetirmək istədiyi elə əməllər var idi ki, o, insanların bu əməlləri yerinə yetirdikdən sonra bunun onlara da fərz buyurulacağından ehtiyat etdiyindən həmin əməlləri tərk edər-di. Peyğəmbər ﷺ heç vaxt duha namazını qılmayıb², mən isə bu namazı qılı-ram.” (əl-Buxari, 1128)

**5-ci fəsil. Peyğəmbər ﷺ gecə
namazında o qədər durardı ki,
hətta ayaqları şişərdi**

٥ - باب:

قِيَامُ النَّبِيِّ ﷺ حَتَّى تَرْمَ قَدَمَاهُ

٥٩٥ - عَنْ الْمُغِيرَةَ بْنِ شُعْبَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ إِنْ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ لَيَقُومُ لِيُصَلِّيَ حَتَّى تَرْمَ قَدَمَاهُ أَوْ سَاقَاهُ، فَيَقَالُ لَهُ فَيَقُولُ: «أَفَلَا أَكُونُ عَبْدًا شَكُورًا». [رواه البخاري: ١١٣٠]

595. Muğira ibn Şobə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ gecə namazlarını qılarkən o qədər ayaq üstə durardı ki, hətta, ayaqları və ya baldırları şişərdi. Ona (nə üçün özünə bu qədər əziyyət verirsən) deyildikdə, o deyərdi: “Şükür edən bir qul olmayımmı?!” (əl-Buxari, 1130)

**6-cı fəsil.
Gecənin axırında yatan kimsə
haqqında**

٦ - باب:

مَنْ نَامَ عِنْدَ السَّحَرِ

٥٩٦ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَهُ: «أَحَبُّ الصَّلَاةِ إِلَى اللَّهِ صَلَاةُ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَأَحَبُّ الصِّيَامِ إِلَى اللَّهِ صِيَامُ دَاوُدَ، وَكَانَ يَنَامُ نِصْفَ اللَّيْلِ وَيَقُومُ ثُلُثَهُ وَيَنَامُ سُدُسَهُ، وَيَصُومُ يَوْمًا وَيُفْطِرُ يَوْمًا». [رواه البخاري: ١١٣١]

596. Abdullah ibn Amr ibn As رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ ona demişdir: “Alla-hın ən çox xoşuna gələn namaz Davudun عَلَيْهِ السَّلَام qıldığı namaz, ən çox xoşuna gə-lən oruc isə Davudun tutduğu orucdur. Davud gecənin yarısını yatar, sonra qalxıb onun üçdə birini namaz qılar, sonra da yerdə qalan altıda birini yatardı. Orucu da günəşini tutardı.” (əl-Buxari, 1131)

٥٩٧ - عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ: سَأَلْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَىُّ الْعَمَلِ كَانَ أَحَبَّ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ الدَّائِمُ. قُلْتُ مَتَى كَانَ يَقُومُ قَالَتْ يَقُومُ إِذَا سَمِعَ الصَّارِخَ. [رواه البخاري: ١١٣٢]

¹ “əl-Kəhf” surəsi, 54.

² Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ya Peyğəmbərin ﷺ duha namazını qıldığını görməmişdir, ya da onun bu namazı davamiy-
yyətli olaraq qılmadığını qəsd etmişdir.

597. Məsrüq rəvayət edir ki, mən Aişədən رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: “Peyğəmbərin ﷺ ən çox sevdiyi əməl hansı (əməl) idi?” – deyə soruşdum. O: “Davamlı olan (əməllər)” – deyə cavab verdi. Mən soruşdum: “(Peyğəmbər ﷺ gecə namazını qılmaq üçün) nə vaxt yuxudan oyanardı?” Dedi: “Xoruzun səsinə eşidəndə durardı.” (əl-Buxari, 1132)

٥٩٨ - وَفِي رِوَايَةٍ عَنْهَا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: إِذَا سَمِعَ الصَّارِحَ قَامَ فَصَلَّى.

598. Digər rəvayətdə Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Xoruzun səsinə eşidəndə durub namaz qıldırı.” (əl-Buxari, 1132)

٥٩٩ - وَفِي رِوَايَةٍ عَنْهَا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: مَا أَلْفَاهُ السَّحَرُ عِنْدِي إِلَّا نَائِمًا، تَعْنِي النَّبِيَّ ﷺ. [رواه البخاري: ١١٣٣]

599. Başqa bir rəvayətdə Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا Peyğəmbəri ﷺ qəsd edib demişdir: “O, mənim yanımnda yatmış ikən səhər açıldı.” (əl-Buxari, 1133)

7-ci fəsil.

Gecə namazını qılarkən qiyamı¹ uzatmaq

٧ - باب:

طُولُ الْقِيَامِ فِي صَلَاةِ اللَّيْلِ

٦٠٠ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: صَلَّيْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ لَيْلَةً، فَلَمْ يَزَلْ قَائِمًا حَتَّى هَمَمْتُ بِأَمْرِ سَوْءٍ. قُلْنَا وَمَا هَمَمْتَ قَالَ: هَمَمْتُ أَنْ أَفْعُدَ وَأَذَرَ النَّبِيَّ ﷺ. [رواه البخاري: ١١٣٥]

600. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Məsud رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Bir gecə mən Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə namaz qıldım. O, qiyamı o qədər uzatdı ki, hətta, mən pis bir iş görmək istədim.” Biz: “O nə iş idi?” – deyə soruşduq. O dedi: “İstədim yerə oturma və Peyğəmbəri ﷺ ayaq üstə buraxım.” (əl-Buxari, 1135)

8-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ təhəccüd namazını necə və neçə rükət qılması haqqında

٨ - باب: كَيْفَ كَانَ صَلَاةُ النَّبِيِّ ﷺ وَكَمْ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ

٦٠١ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ كَانَ صَلَاةُ النَّبِيِّ ﷺ ثَلَاثَ عَشْرَةَ رَكْعَةً، يَعْنِي بِاللَّيْلِ. [رواه البخاري: ١١٣٨]

601. Rəvayət edilir ki, ibn Abbas رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا gecə qılınan nafilə namazlarını nəzərdə tutub demişdir: “Peyğəmbərin ﷺ namazı on üç rükətdən ibarət idi.” (əl-Buxari, 1138)

٦٠٢ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ ثَلَاثَ عَشْرَةَ رَكْعَةً مِنْهَا الْوُثْرُ وَرَكْعَتَا الْفَجْرِ. [رواه البخاري: ١١٤٠]

602. Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Peyğəmbər ﷺ gecə on üç rükət namaz qıldırı, vitr namazı və sübh namazının sünnəti də buna daxil idi.” (əl-Buxari, 1140)

¹ 429-cu hədisin qeydlərinə bax.

**9-cu fəsil. Peyğəmbərin ﷺ gecə
namaza durması, habelə yatması
və bir də gecə namazının
(hökmünün) nəsx olunması¹
haqqında**

۹ – باب:

قِيَامُ النَّبِيِّ ﷺ بِاللَّيْلِ وَنَوْمِهِ وَمَا تُسَخَّ مِنْ قِيَامِ
الَّيْلِ

۶۰۳ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُفْطِرُ مِنَ الشَّهْرِ حَتَّى نَظُنَّ أَنْ لَا يَفْطِرُ مِنْهُ شَيْئًا، وَكَانَ لَا تَشَاءُ أَنْ تَرَاهُ مِنَ اللَّيْلِ مُصَلِّيًا إِلَّا رَأَيْتَهُ وَلَا نَائِمًا إِلَّا رَأَيْتَهُ. [رواه البخاري: ۱۱۴۱]

603. Rəvayət edilir ki, Ənəs rəvayət edir ki, Peyğəmbər bir ay ərzində o vaxta qədər oruc tutmazdı ki, hətta, biz onun həmin ay oruc tutmayacağını zənn edərdik, habelə bir ay ərzində o qədər oruc tutardı ki, biz onun həmin ay ardıcıl oruc tutacağını güman edərdik. Gecələr onun namaz qıldığını görmək istəsəydin, mütləq görərdin, həmçinin onun yatdığını görmək istəsəydin, mütləq görərdin. (əl-Buxari, 1141)

**10-cu fəsil. (Hər kəs) gecə
namazını qılanadək şeytanın
onun boynunun ardına vurduğu
düyünlər açılır**

۱۰ – باب: عَقْدُ الشَّيْطَانِ عَلَى قَافِيَةِ الرَّأْسِ
إِذَا لَمْ يُصَلِّ بِاللَّيْلِ

۶۰۴ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «يَعْقُدُ الشَّيْطَانُ عَلَى قَافِيَةِ رَأْسِ أَحَدِكُمْ إِذَا هُوَ نَامَ ثَلَاثَ عُقَدَ، يَضْرِبُ كُلُّ عُقْدَةٍ عَلَيْكَ لَيْلٌ طَوِيلٌ فَارْقُدْ، فَإِنْ اسْتَيْقَظَ فَذَكَرَ اللَّهَ انْحَلَّتْ عُقْدَةٌ، فَإِنْ تَوَضَّأَ انْحَلَّتْ عُقْدَةٌ، فَإِنْ صَلَّى انْحَلَّتْ عُقْدَةٌ فَأَصْبَحَ نَشِيطًا طَيِّبَ النَّفْسِ، وَإِلَّا أَصْبَحَ خَبِيثَ النَّفْسِ كَسَلَانًا». [رواه البخاري: ۱۱۴۲]

604. Əbu Hureyra rəvayət edir ki, Peyğəmbər rəvayət edir ki, “Sizlərdən biri yatdığı zaman şeytan onun boynunun ardına üç düyün vurur və hər düyün vurduqca²: “Gecə uzundur, yat!” – (deyir). Əgər o kimsə oyanıb Allahı zikr etsə, düyünlərdən biri açılar, dəstəmaz alsə, ikincisi açılar, namaz qılarsa, üçüncüsü açılar və beləliklə də o adam səhər gümrah və əhvali-ruhiyyəsi yaxşı olduğu halda yuxudan oyanar. Əks halda isə o, əhvali-ruhiyyəsi çox pis, özü də əzgin halda yuxudan oyanar. (əl-Buxari, 1142)

**11-ci fəsil. Kim namaz qılmayıb
yatarsa, şeytan onun qulağına
sidik ifraz edər**

۱۱ – باب:

إِذَا نَامَ وَلَمْ يُصَلِّ بَالَ الشَّيْطَانُ فِي أُذُنِهِ

۶۰۵ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: ذُكِرَ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ رَجُلٌ فَقِيلَ مَا زَالَ نَائِمًا حَتَّى أَصْبَحَ مَا قَامَ إِلَى الصَّلَاةِ. فَقَالَ: «بَالَ الشَّيْطَانُ فِي أُذُنِهِ». [رواه البخاري: ۱۱۴۴]

¹ “əl-Muzzəmmil” surəsinin 1-ci, 2-ci-, 3-cü, 4-cü və 20-ci ayələrinə bax.

² Şeytan bunu belə edir ki, düyünlər möhkəm olsun və ya yatmış insan heç bir şey hiss etməsin.

605. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Məsud ؓ demişdir: “Peyğəmbərin ﷺ yanında bir adam haqqında söhbət açıldı və: “O, səhərə qədər yatıb, heç namaza da qalxmayıb”– deyildi. (Peyğəmbər ﷺ) buyurdu: “Şeytan onun qulağına sidik ifraz etmişdir.” (əl-Buxari, 1144)

12-ci fəsil.

Gecənin axırında dua etmək və namaz qılmaq

۱۲ – باب:

الدُّعَاءُ وَالصَّلَاةُ مِنْ آخِرِ اللَّيْلِ

- ۶۰۶ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؓ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: يَنْزِلُ رَبُّنَا تَبَارَكَ وَتَعَالَى كُلَّ لَيْلَةٍ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا حِينَ يَبْقَى ثُلُثُ اللَّيْلِ الْآخِرِ يَقُولُ مَنْ يَدْعُونِي فَأَسْتَجِيبَ لَهُ مَنْ يَسْأَلُنِي فَأُعْطِيهِ مَنْ يَسْتَغْفِرُنِي فَأَغْفِرَ لَهُ. [رواه البخاري: ۱۱۴۵]

606. Əbu Hureyra ؓ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Uca və Ulu Rəbbimiz hər gecənin axır üçdə birində dünya səmasına enir və buyurur: “Kim Mənə dua edir ki, Mən də onun duasını qəbul edirəm?! Kim Məndən diləyir ki, Mən də ona dilədiyini verim?! Kim Məndən bağışlanma diləyir ki, Mən də onu bağışlayım?!” (əl-Buxari, 1145)

13-cü fəsil. Gecənin əvvəlini

yatıb axırını oyaq qalan kimsə haqqında

۱۳ – باب:

مَنْ نَامَ أَوَّلَ اللَّيْلِ وَأَحْيَا آخِرَهُ

- ۶۰۷ - عَنْ عَائِشَةَ ؓ أَنَّهَا سَأَلَتْ: كَيْفَ كَانَتْ صَلَاةُ النَّبِيِّ ﷺ بِاللَّيْلِ قَالَتْ كَانَ يَنَامُ أَوَّلَهُ وَيَقُومُ آخِرَهُ، فَيُصَلِّي ثُمَّ يَرْجِعُ إِلَى فِرَاشِهِ، فَإِذَا أَذَّنَ الْمُؤَذِّنُ وَتَبَّ، فَإِنْ كَانَ بِهِ حَاجَةٌ اغْتَسَلَ، وَإِلَّا تَوَضَّأَ وَخَرَجَ. [رواه البخاري: ۱۱۴۶]

607. Rəvayət edilir ki, (bir dəfə) Aişədən ؓ soruşdular: “Peyğəmbər ﷺ gecə namazını necə qılardı?” Dedi: “Gecənin əvvəlində yatar, axırında qalxıb namaz qılar, sonra yenidən yatağına uzanardı. Müəzzin azan verdiyi zaman qalxar və lazım gələrdisə qüsl edər, yoxsa dəstəmaz alıb (namaza) çıxardı.” (əl-Buxari, 1146)

14-cü fəsil. Peyğəmbərin ﷺ

ramazanda və başqa aylarda qıldığı gecə namazları

۱۴ – باب:

قِيَامُ النَّبِيِّ ﷺ بِاللَّيْلِ فِي رَمَضَانَ وَغَيْرِهِ

- ۶۰۸ - عَنْ عَائِشَةَ ؓ أَنَّهَا سَأَلَتْ: كَيْفَ كَانَتْ صَلَاةُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي رَمَضَانَ فَقَالَتْ مَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَزِيدُ فِي رَمَضَانَ وَلَا فِي غَيْرِهِ عَلَى إِحْدَى عَشْرَةَ رَكْعَةً، يُصَلِّي أَرْبَعًا فَلَا تَسْلُ عَنْ حُسْنَيْنٍ وَطُولِهِنَّ، ثُمَّ يُصَلِّي أَرْبَعًا فَلَا تَسْلُ عَنْ حُسْنَيْنٍ وَطُولِهِنَّ، ثُمَّ يُصَلِّي ثَلَاثًا، قَالَتْ عَائِشَةُ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَتَنَامُ قَبْلَ أَنْ تُوتِرَ. فَقَالَ: «يَا عَائِشَةُ، إِنَّ عَيْنَيَّ تَنَامَانِ وَلَا يَنَامُ قَلْبِي». [رواه البخاري: ۱۱۴۷]

608. Rəvayət edilir ki, (bir dəfə) Aişədən ؓ soruşdular: “Peyğəmbər ﷺ ramazan ayında necə namaz qılardı?”– deyə soruşdular. O dedi: “Peyğəmbər ﷺ nə ramazanda, nə də

başqa bir ayda (gecələr) on bir rükətdən artıq namaz qılmazdı, (əvvəlcə) dörd rükət qıldırı ki, bu rükətlərin (necə) gözəl və (nə qədər) uzun olduğu barədə heç soruşma. Sonra (yenə) dörd rükət qıldırı ki, bu rükətlərin (necə) gözəl və (nə qədər) uzun olduğu barədə heç soruşma. Sonra da üç rükət qıldırı.”

Aişə رَضِیَ اللہُ عَنْہَا davam edib dedi: “Mən: “Ey Allahın elçisi, vitr namazını qılma-mış yatırsan?”– deyər soruşdum. O buyurdu: “Ey Aişə, mənim gözlərim yatsa da, qəlbim yatmır.” (əl-Buxari, 1147)

15-ci fəsil.

**Əldən düşənədək ibadət etmək
bəyənilmir**

۱۵ – باب:

مَا يُكْرَهُ مِنَ التَّشْدِيدِ فِي الْعِبَادَةِ

۶۰۹ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِیَ اللہُ عَنْہُ قَالَ دَخَلَ النَّبِيُّ ﷺ فَإِذَا حَبْلٌ مَمْدُودٌ بَيْنَ السَّارِيَتَيْنِ فَقَالَ: «مَا هَذَا الْحَبْلُ». قَالُوا هَذَا حَبْلٌ لِرَبِيبٍ فَإِذَا فُتِرَتْ تَعَلَّقَتْ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «لَا، حُلُوهُ، لِيُصَلَ أَحَدُكُمْ نَشَاطُهُ، فَإِذَا فُتِرَ فَلْيَقْعُدْ». [رواه البخاري: ۱۱۵۰]

609. Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik رَضِیَ اللہُ عَنْہُ demişdir: “(Bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ (məscidə) daxil olub, iki dirək arasında çəkilmiş bir ip gördü və: “Bu nə ipdir”– deyər soruşdu. (Oradakılar): “Bu, Zeynəbin ipidir, (namaz qılıb) yorulduqda, ondan tutur”– dedilər. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Yox, açın onu! Biriniz özünü gümrəh hiss etdikcə namazını qılsın, yorulduqda isə otursun.” (əl-Buxari, 1150)

**16-cı fəsil. Daim gecə namaz-
larını qılan kimsənin bunu tərk
etməsi bəyənilmir**

۱۶ – باب:

مَا يُكْرَهُ مِنْ تَرْكِ قِيَامِ اللَّيْلِ لِمَنْ كَانَ يَقُومُهُ

۶۱۰ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ رَضِیَ اللہُ عَنْہُ قَالَ قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «يَا عَبْدَ اللَّهِ، لَا تُكُنْ مِثْلَ فُلَانٍ، كَانَ يَقُومُ اللَّيْلَ فَنَزَلَ قِيَامَ اللَّيْلِ». [رواه البخاري: ۱۱۵۲]

610. Abdullah ibn Amr ibn As رَضِیَ اللہُ عَنْہُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ mənə belə demişdir: “Ey Abdullah, sən filankəs kimi olma! O, gecələr namaza durardı, sonra isə gecə namazını tərk etdi.” (əl-Buxari, 1152)

17-ci fəsil.

**Gecə yuxudan oyanıb namaz
qılan kimsənin fəziləti**

۱۷ – باب:

فَضْلُ مَنْ تَعَارَّ مِنَ اللَّيْلِ فَصَلَّى

۶۱۱ - عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ رَضِیَ اللہُ عَنْہُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «مَنْ تَعَارَّ مِنَ اللَّيْلِ فَقَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ. الْحَمْدُ لِلَّهِ، وَسُبْحَانَ اللَّهِ، وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ. ثُمَّ قَالَ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي. أَوْ دَعَا اسْتَجِيبْ، فَإِنْ تَوَضَّأَ وَصَلَّى قُبِلَتْ صَلَاتُهُ». [رواه البخاري: ۱۱۵۴]

611. Ubadə ibn Samit رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Kim gecə oyanarsa: “Allahdan başqa (ibadətə layiq olan) məbud yoxdur, O təkdir, Onun şəriki yoxdur. Mülk Onundur, həmd Onadır və O hər şeyə Qadirdir. Həmd Allahdır. Allah pak və müqəddəsdir. Allahdan başqa məbud yoxdur. Allah ən Böyükdür. Qüdrət və güc yalnız Allahdadır!”– deyə (zikr etdikdən) sonra: “Ey Rəbbim, məni bağışla!”– desə və ya dua etsə, ona cavab verilər, qalxıb dəstəmaz aldıqdan sonra namaz qılsa, namazı qəbul olunur.” (əl-Buxari, 1154)

٦١٢ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّهُ قَالَ وَهُوَ يَقْضِي فِي قَصَصِهِ وَهُوَ يَذْكُرُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ: إِنَّ أَحَا لَكُمْ لَا يَقُولُ الرَّفَثَ، يَعْنِي بِذَلِكَ عَبْدَ اللَّهِ بْنِ رَوَاحَةَ:

وَفِينَا رَسُولُ اللَّهِ يَتْلُو كِتَابَهُ إِذَا انْشَقَّ مَعْرُوفٌ مِنَ الْفَجْرِ سَاطِعٌ
أَرَانَا الْهُدَى بَعْدَ الْعَمَى فَقُلُوبُنَا بِهِ مُوفَّاتٌ أَنْ مَا قَالَ وَقَعُ
بَيْتٌ يُجَافِي حَنْبَهُ عَنْ فِرَاشِهِ إِذَا اسْتَنْقَلَتْ بِالْمُشْرِكِينَ الْمَصَاحِغُ

[رواه البخاري: ١١٥٥]

612. Əbu Hureyra رضي الله عنه öz rəvayətlərindən birində (insanlara) xatırlatmışdır ki, Allahın elçisi ﷺ belə demişdir: “Həqiqətən, sizin qardaşınız pis söz danışmır.” Bununla o, Abdullah ibn Rəvahanı رضي الله عنه (və onun söylədiyi bu şeiri) qəsd etmişdir:

*Sübh çağı yetişəndə, dan yeri ağaranda,
Allahın Peyğəmbəri Quran oxuyur aramızda.
Gözlərimiz kor ikən, o bizə yol göstərdi,
Sözünün gerçəyini qəlbimiz yaqın etdi.
Gecələr o, böyrünü yatağından qaldırır,²
Müşriklərsə həmin vaxt, dərin yuxuya dalır.*

(əl-Buxari, 1155)

٦١٣ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: رَأَيْتُ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ كَأَنَّ بِيَدِي قِطْعَةً إِسْتَبْرَقَ، فَكَأَنِّي لَا أُرِيدُ مَكَانًا مِنَ الْحَنَّةِ إِلَّا طَارَتْ إِلَيْهِ، وَرَأَيْتُ كَأَنَّ اثْنَيْنِ أَتَيَانِي أَرَادَا أَنْ يَذْهَبَا بِي إِلَى النَّارِ فَقَلَقَاهُمَا مَلَكٌ فَقَالَ لَمْ تُرْعَ خَلِيًّا عَنْهُ. فَقَصَصْتُ حَفْصَةَ رضي الله عنها عَلَى النَّبِيِّ ﷺ إِحْدَى الرُّوَيَايَ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «نَعَمْ الرَّجُلُ عَبْدُ اللَّهِ، لَوْ كَانَ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ»، فَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ رضي الله عنه يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ. [رواه البخاري: ١١٥٦]

613. Rəvayət edilir ki, ibn Ömər رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbərin ﷺ zamanında mən yuxuda gördüm ki, sanki əlimdə bir parça ipək var və Cənnətdə hansı bir yeri istəyirəmsə, bu parça (mənimlə birlikdə) oraya uçur və gördüm ki, iki (mələk) gəlib məni Cəhənnəmə tərəf aparmaq istəyir, (bu vaxt) qarşımıza bir mələk çıxıb (məni): “Qorxma!”– (dedi, onlara da): “Buraxın onu!”– deyə əmr etdi. Sonra Həfsə mənim bu yuxumu Peyğəmbərə ﷺ danışdı. O dedi: “Nə gözəl insandır Abdullah! Kaş ki, gecələr namaz qılaydı.”

(Ravi deyir ki, bundan sonra) Abdullah رضي الله عنه gecələr namaz qılırdı. (əl-Buxari, 1156)

¹ Transkripsiyası: Lə ilahə illəllahu vəhdahu lə şərikə ləhu, ləhul-mulku və ləhul-həmdü və huvə alə kulli şeyin qadir, əlhəmdulilləhi, və subhanallahi, və lə ilahə illəllahu, vəllahu əkbər, və lə həulə və lə quvvətə illə billəh.

² Burada müşriklər yuxuda ikən Peyğəmbərin ﷺ gecə namazı qıldığı nəzərdə tutulur.

**18-ci fəsil. Könüllü qılınan
namazların iki rükət-iki rükət
qılınması haqqında**

۱۸ – باب:
مَا جَاءَ فِي التَّطَوُّعِ مَثْنَى مَثْنَى

۶۱۴ - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُعَلِّمُنَا الِاسْتِخَارَةَ فِي الْأُمُورِ كَمَا يُعَلِّمُنَا السُّورَةَ مِنَ الْقُرْآنِ يَقُولُ: «إِذَا هَمَّ أَحَدُكُمْ بِالْأَمْرِ فَلْيَرْكَعْ رَكَعَتَيْنِ مِنْ غَيْرِ الْفَرِيضَةِ ثُمَّ لْيَقُلِ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْتَخِيرُكَ بِعِلْمِكَ وَأَسْتَقْدِرُكَ بِقُدْرَتِكَ، وَأَسْأَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ الْعَظِيمِ، فَإِنَّكَ تَقْدِرُ وَلَا أَقْدِرُ وَتَعْلَمُ وَلَا أَعْلَمُ وَأَنْتَ عَلَامُ الْغُيُوبِ، اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّ هَذَا الْأَمْرَ خَيْرٌ لِي فِي دِينِي وَمَعَاشِي وَعَاقِبَةِ أَمْرِي - أَوْ قَالَ عَاجِلِ أَمْرِي وَآجِلِهِ - فَأَقْدِرْهُ لِي وَيَسِّرْهُ لِي ثُمَّ بَارِكْ لِي فِيهِ، وَإِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّ هَذَا الْأَمْرَ شَرٌّ لِي فِي دِينِي وَمَعَاشِي وَعَاقِبَةِ أَمْرِي - أَوْ قَالَ فِي عَاجِلِ أَمْرِي وَآجِلِهِ - فَاصْرِفْهُ عَنِّي وَاصْرِفْنِي عَنْهُ، وَاقْدِرْ لِي الْخَيْرَ حَيْثُ كَانَ ثُمَّ أَرْضِنِي - قَالَ - وَيُسَمِّي حَاجَتَهُ». [رواه البخاري: ۱۱۶۲]

614. Cabir ibn Abdullah رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ Qurandakı surələri bizə öyrətdiyi kimi istixarə¹ duasını da bizə öyrədib deyərdi: «Sizdən biriniz bir işi görməyə qərar verdikdə fərz namazlarından əlavə iki rükət namaz qılsın və desin: “Allahım, Səndən Öz elminlə mənə kömək etməyi və Öz qüdrətinlə mənə qüdrət verməyi diləyirəm. Səndən, Sənin böyük lütfünü diləyirəm. Şübhəsiz ki, Sənin (hər şeyə) qüdrətin çatır, mənimsə qüdrətim çatmır, Sən (hər şeyi) bilirsən, mən isə bilmirəm. Qeybləri bilən Sənsən. Allahım, bu işin (işin adını çəkir) mənim dinim, yaşayışım və aqibətim üçün – yaxud deyir: dünyam və axirətim üçün, – xeyirli olduğunu (məsləhət) bilirsənsə, onu mənə nəsib et, asanlaşdır, sonra da onu mənim üçün bərəkətli et. Bu işin mənim dinim, yaşayışım və aqibətim üçün – yaxud deyir: dünyam və axirətim üçün – zərərli olduğunu (məsləhət) bilirsənsə, onu məndən, məni də ondan uzaq et! Harada olursa-olsun, mənə xeyir nəsib et, sonra məni ondan razı sal!”² (əl-Buxari, 1162)

**19-cu fəsil. Sübh namazından
qabaq qılınan iki rükət namazın
davamiyyətlili qılınması və bu iki
rükətin könüllü olması haqqında**

۱۹ – باب:
تَعَاهُدُ رَكَعَتَيِ الْفَجْرِ وَمَنْ سَمَّاهُمَا تَطَوُّعًا

۶۱۵ - عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها قَالَتْ لَمْ يَكُنِ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى شَيْءٍ مِنَ التَّوَافِلِ أَشَدَّ مِنْهُ تَعَاهُدًا عَلَى رَكَعَتَيِ الْفَجْرِ. [رواه البخاري: ۱۱۶۹]

615. Rəvayət edilir ki, Aişə رضي الله عنها demişdir: “Peyğəmbər ﷺ nafilə namazlarından heç birini sübh namazının sünnəti³ kimi davamlı qılmamışdır.” (əl-Buxari, 1169)

¹ Görüləcək bir işin uğurlu olub-olmayacağını əvvəlcədən bilmək üçün Allahdan buna dair bir əlamət göstərməsini diləmək.

² Transkripsiyası: Allahummə inni əstəxirukə bi ilmikə, və əstəqdirukə bi qudratikə, və əs'əlukə min fadlikəl-azım, fəinnəkə təqdiru və lə əqdir, və tə'ləmu və lə a'ləm, və əntə alləmul-ğuyub. Allahummə in kuntə tə'ləmu ənnə həzəl-əmra xayrun li fi dini və məəşi və aqibəti əmri, acilihi və əcilihi – fəqdurhu li və yəssirhu li, summə bərik li fihi. Və in kuntə tə'ləmu ənnə həzəl-əmra şərrun li fi dini və məəşi və aqibəti əmri, acilihi və əcilihi – fəsrifhu anni, vəsrifni anhu, vəqdur liyə-l-xayra heysu kənə, summə ərdni.

³ Söhbət sübh namazından qabaq qılınan iki rükət sünnət namazından gədir.

20-ci fəsil.

**Sübh namazından əvvəl qılınan
iki rükətdə oxunan surə**

۲۰ - باب:

مَا يُقْرَأُ فِي رَكْعَتَيْ الْفَجْرِ

۶۱۶ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُخَفِّفُ الرَّكْعَتَيْنِ اللَّتَيْنِ قَبْلَ صَلَاةِ الصُّبْحِ حَتَّى إِنِّي لَأَقُولُ هَلْ قَرَأَ بِأَمِّ الْكِتَابِ. [رواه البخاري: ۱۱۷۱]

616. Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: "Peyğəmbər ﷺ sübh namazından əvvəl qıldığı iki rükət (nafilə namazını) o qədər qısa qıllardı ki, mən (öz-özümə): "Görəsən o əl-Fatihə surəsini oxudumu?" – deyərdim." (əl-Buxari, 1171)

**21-ci fəsil. Yaşadığı yerdə duha
namazını qılmaq**

۲۱ - باب: صَلَاةُ الضُّحَى فِي الْحَضَرِ

۶۱۷ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ أَوْصَانِي خَلِيلِي بِثَلَاثٍ لَا أَدْعُهُنَّ حَتَّى أَمُوتَ صَوْمٌ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ ، وَصَلَاةُ الضُّحَى، وَتَوَمُّعٌ عَلَى وَثْرٍ. [رواه البخاري: ۱۱۷۸]

617. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: "Ən əziz dostum¹ mənə üç şeyi nəsihət etmişdir ki, mən ölənədək onları buraxan deyiləm, hər ay üç gün oruc tutmaq, duha namazını qılmaq və vitri qılıb yatmaq." (əl-Buxari, 1178)

22-ci fəsil.

**Zöhr namazından əvvəl iki rükət
(namaz) qılmaq**

۲۲ - باب:

الرَّكْعَتَيْنِ قَبْلَ الظُّهْرِ

۶۱۸ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ لَا يَدْعُ أَرْبَعًا قَبْلَ الظُّهْرِ وَرَكْعَتَيْنِ قَبْلَ الْعَدَاةِ. [رواه البخاري: ۱۱۸۲]

618. Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ zöhrdən əvvəl qıldığı dörd rükət və sübhdən əvvəl qıldığı iki rükət (nafilə) namazlarını heç vaxt buraxmazdı. (əl-Buxari, 1182)

23-cü fəsil.

**Məğrib namazından əvvəl namaz
qılmaq**

۲۳ - باب:

الصَّلَاةُ قَبْلَ الْمَغْرِبِ

۶۱۹ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ الْمُزَنِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «صَلُّوا قَبْلَ صَلَاةِ الْمَغْرِبِ»، قَالَ فِي الثَّلَاثَةِ: لِمَنْ شَاءَ كَرَاهِيَةً أَنْ يَتَّخِذَهَا النَّاسُ سُنَّةً. [رواه البخاري: ۱۱۸۳]

619. Abdullah əl-Muzəni رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ (üç dəfə): "Məğribdən qabaq namaz qılın!" – deyə təkrar etdi və üçüncü dəfə: "Bunu istəyənlər üçün" – dedi ki, insanlar bunu sünnə kimi qəbul etməsinlər. (əl-Buxari, 1183)

¹ Burada Peyğəmbəri ﷺ nəzərdə tutur.

٢٠ - كِتَابُ الصَّلَاةِ فِي مَسْجِدِ مَكَّةَ وَالْمَدِينَةِ

20 – Məkkə və Mədinə məscidlərində namaz qılmaq kitabı

1-ci fəsil.

١ - باب:

Məkkə və Mədinə məscidlərində namaz qılmağın üstünlüyü

فَضْلُ الصَّلَاةِ فِي مَسْجِدِ مَكَّةَ وَالْمَدِينَةِ

٦٢٠ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «لَا تُشَدُّ الرَّحَالُ إِلَّا إِلَى ثَلَاثَةِ مَسَاجِدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ، وَمَسْجِدِ الرَّسُولِ ﷺ وَمَسْجِدِ الْأَقْصَى». [رواه البخاري: ١١٨٩]

620. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Üç məsciddən başqa heç bir yerə (ibadət məqsədi ilə) səfər etmək olmaz: (bu) – Məscidülhəram¹, Peyğəmbərin ﷺ məscidi və Məscidüləqşadır.”² (əl-Buxari, 1189)

٦٢١ - عَنْهُ رضي الله عنه، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «صَلَاةٌ فِي مَسْجِدِي هَذَا خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ صَلَاةٍ فِيمَا سِوَاهُ إِلَّا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ». [رواه البخاري: ١١٩٠]

621. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Mənim bu məscidimdə qılınan (bir) namaz Məscidülhəram istisna olmaqla, digər məscidlərdə qılınan min namazdan daha yaxşıdır”³. (əl-Buxari, 1190)

2-ci fəsil. Quba məscidi

٢ - باب: مَسْجِدُ قُبَاءٍ

٦٢٢ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه كَانَ لَا يُصَلِّي مِنَ الضُّحَى إِلَّا فِي يَوْمَيْنِ يَوْمَ يَقْدُمُ بِمَكَّةَ، فَإِنَّهُ كَانَ يَقْدُمُهَا ضُحًى، فَيَطُوفُ بِالْبَيْتِ، ثُمَّ يُصَلِّي رَكَعَتَيْنِ خَلْفَ الْمَقَامِ، وَيَوْمَ يَأْتِي مَسْجِدَ قُبَاءٍ، فَإِنَّهُ كَانَ يَأْتِيهِ كُلُّ سَبْتٍ، فَإِذَا دَخَلَ الْمَسْجِدَ كَرِهَ أَنْ يَخْرُجَ مِنْهُ حَتَّى يُصَلِّيَ فِيهِ. قَالَ وَكَانَ يُحَدِّثُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَزُورُهُ رَاكِبًا وَمَاشِيًا. وَكَانَ يَقُولُ إِنَّمَا أَصْنَعُ كَمَا رَأَيْتُ أَصْحَابِي يَصْنَعُونَ، وَلَا أَمْنَعُ أَحَدًا أَنْ يُصَلِّيَ فِي أَيِّ سَاعَةٍ شَاءَ مِنْ لَيْلٍ أَوْ نَهَارٍ، غَيْرَ أَنْ لَا تَتَحَرَّوْا طُلُوعَ الشَّمْسِ وَلَا غُرُوبَهَا. [رواه البخاري: ١١٩١-١١٩٢]

622. Rəvayət edilir ki, ibn Ömər رضي الله عنه iki gündən başqa heç vaxt səhər-səhər namaz qılmazdı. (Birincisi:) Məkkəyə gəldiyi gün, ibn Ömər səhər tezdən şəhərə daxil olar və (gəlib) Kəbəni təvaf etdikdən sonra İbrahim məqamının arxasında iki rükət namaz qıladı. (İkincisi:) Quba məscidinə gəldiyi gün, o, hər şənbə gününü (Quba) məscidinə gedər və iki rükət namaz qılmamış oradan çıxmazdı. O, Pey-

¹ Məkkədə yerləşən və zəvvarların ziyarət etməsinə icazə verilən ilk müqəddəs ziyarətəgahdır. Bu məsciddə namaz qılarkən qazanılan savab, başqa məscidlərdə yüz min dəfə namaz qılanın savabına bərabərdir. Allahın müqəddəs Evi – Kəbə məhz bu məsciddə yerləşir.

² Yerusəlimdə yerləşən və zəvvarların ziyarət etməsinə icazə verilən müqəddəs ziyarətəgahdır. Bu məsciddə namaz qılarkən qazanılan savab, Məkkədəki müqəddəs məscid və Mədinədəki Muhəmməd Peyğəmbərin ﷺ məscidi istisna olmaqla, başqa məscidlərdə beş yüz dəfə namaz qılanın savabına bərabərdir.

³ Söhbət namazın özündən deyil, savabından gedir.

ğəmbərin ﷺ (şənbə günləri) istər minik üstündə, istərsə də piyada bu məscidə getdiyini rəvayət edərdi və deyərdi ki: "Mən ancaq dostlarımın etdiyini edirəm və heç kəsə günəşin çıxdığı və batdığı vaxt istisna olmaqla, gecə və ya gündüz vaxtı istədiyi saatda namaz qılmağı qadağan etmirəm." (əl-Buxari, 1191-1192)

3-cü fəsil.

(Peyğəmbərin ﷺ) qəbri ilə minbəri arasında olan yerin fəziləti

۳ – باب:

فَصْلُ مَا بَيْنَ الْقَبْرِ وَالْمِنْبَرِ

۶۲۳ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «مَا بَيْنَ بَيْتِي وَمِنْبَرِي رَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ، وَمِنْبَرِي عَلَى حَوْضِي». [رواه البخاري: ۱۱۹۶]

623. Əbu Hureyra ر.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Cənnət bağlarından biri mənim evimlə minbərim arasında yerləşir, minbərim isə hovuzumun başında durur." (əl-Buxari, 1196)

۲۱ - کِتَابُ الْعَمَلِ فِي الصَّلَاةِ

21 – Namazdakı əməllər kitabı

1-ci fəsil. Namazda kəlmə kəsməyin qadağan olunması

۱ - باب: مَا يُنْهَى عَنْهُ مِنَ الْكَلَامِ فِي الصَّلَاةِ

۶۲۴ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رضي الله عنه قَالَ كُنَّا نُسَلِّمُ عَلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم وَهُوَ فِي الصَّلَاةِ فَيُرَدُّ عَلَيْنَا، فَلَمَّا رَجَعْنَا مِنْ عِنْدِ النَّجَاشِيِّ سَلَّمْنَا عَلَيْهِ فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيْنَا وَقَالَ: «إِنَّ فِي الصَّلَاةِ شُغْلًا». [رواه البخاري: ۱۱۹۹]

624. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Məsud رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم namaz qılarkən biz ona salam verərdik, o da bizim salamımızı alardı. Nəcəsinin yanından (Həbəşistandan) qayıtdıqdan sonra biz ona salam verdik, lakin o, bizim salamımızı almadı. (Namazı bitirdikdən sonra isə) buyurdu: “Həqiqətən, namaz əsnasında (daha vacib) əməl vardır.” (əl-Buxari, 1199)

۶۲۵ - عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمٍ رضي الله عنه قَالَ: إِنْ كُنَّا لَتَتَكَلَّمُ فِي الصَّلَاةِ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم، يُكَلِّمُ أَحَدُنَا صَاحِبَهُ بِحَاجَتِهِ حَتَّى تَزَلَّتْ: ﴿حَفِظُوا عَلَى الصُّلُوتِ﴾ الْآيَةَ، فَأَمَرْنَا بِالسُّكُوتِ. [رواه البخاري: ۱۲۰۰]

625. Rəvayət edilir ki, Zeyd ibn Ərqam رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbərin صلى الله عليه وسلم zamanında biz namaz əsnasında danışardıq, birimiz dostuna öz işlərindən danışardı. Nəhayət: “**Namazları və günortadan sonrakı orta namazı qoruyun və Allah qarşısında mütliliklə durun**”¹ ayəsi nazil oldu və bizə susmaq əmr olundu.” (əl-Buxari, 1200)

2-ci fəsil. Namaz əsnasında (səcdə yerindəki) xırda daşları təmizləmək

۲ - باب: مَسْحُ الْحَصَى فِي الصَّلَاةِ

۶۲۶ - عَنْ مُعَيْقِبٍ رضي الله عنه، أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم قَالَ فِي الرَّجُلِ يُسَوِّي الثَّرَابَ حَيْثُ يَسْجُدُ قَالَ: «إِنْ كُنْتَ فَاعِلًا فَوَاحِدَةً». [رواه البخاري: ۱۲۰۷]

626. Mueyqib رضي الله عنه rəvayət edir ki, (bir dəfə) Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم bir nəfərin səcdə etdikdə torpağı (əli ilə sağa-sola dağıdıb) yeri hamarladığını görüb dedi: “Bunu etmək istəyirsənsə, bir dəfə et.” (əl-Buxari, 1107)

3-cü fəsil. Namaz əsnasında minik heyvanı açılıb qaçsa (nə etmək lazımdır?)

۳ - باب:

إِذَا انْفَلَتِ الدَّابَّةُ فِي الصَّلَاةِ

۶۲۷ - عَنْ شُعْبَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا الْأَزْرَقُ بْنُ قَيْسٍ قَالَ كُنَّا بِالْأَهْوَازِ نُقَاتِلُ الْحُرُورِيَّةَ، فَبَيْنَا أَنَا عَلَى جُرْفٍ نَهَرٍ إِذَا رَجُلٌ يُصَلِّي، وَإِذَا لِحَامٌ دَابَّتْهُ بِيَدِهِ فَجَعَلَتِ الدَّابَّةُ تُنَازِعُهُ، وَجَعَلَ يَتْبَعُهَا - قَالَ شُعْبَةُ - هُوَ أَبُو بَرَزَةَ الْأَسْلَمِيُّ رضي الله عنه -

¹ “əl-Bəqərə” surəsi, 238.

فَجَعَلَ رَجُلٌ مِنَ الْخَوَارِجِ يَقُولُ اللَّهُمَّ افْعَلْ بِهَذَا الشَّيْخِ. فَلَمَّا انْصَرَفَ الشَّيْخُ قَالَ إِنِّي سَمِعْتُ قَوْلَكُمْ، وَإِنِّي غَزَوْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ سِتَّ غَزَوَاتٍ أَوْ سَبْعَ غَزَوَاتٍ وَتَمَانِيًا، وَشَهِدْتُ تَبْسِيرَهُ، وَإِنِّي أَنْ كُنْتُ أَنْ أَرَاكِ مَعَ دَابَّتِي أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَدْعَهَا تَرْجِعُ إِلَيَّ مَأْلَفَهَا فَيَشُقُّ عَلَيَّ. [رواه البخاري: ١٢١١]

627. Şobədən rəvayət edilir ki, Əzraq ibn Qeys onlara belə rəvayət etmişdir: “Biz Əhvazda¹ Hərurilər²lə döyüşərkən mən çayın qırağında idim. Orada mən bir nəfərin namaz qıldığını və (namaz əsnasında) atının yüyənini əlində saxladığını gördüm. Birdən at onu çəkib aparmağa başladı.”

Şobə demişdir: “Bu, Əbu Bərzə əl-Əsləmi idi.”

(Əzraq ibn Qeys dedi: “Bu vaxt xəvariclərdən³ biri: “Allahım, bu qocanın cəzasını ver!” – dedi. Qoca namazı bitirdikdən sonra dedi: “Mən sizin dediklərinizi eşitdim. (Biləsiniz ki,) mən Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə altı, yeddi, ya da səkkiz döyüşdə iştirak etmişəm. Mən onun (belə hallarda insanlarla həmişə) yumşaq davrandığını görmüşəm. Mənim üçün atımı tutub saxlamaq, onu otladığı yerə buraxıb nigaran qalmaqdan daha yaxşıdır.” (əl-Buxari, 1211)

٦٢٨ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: حَسَفَتِ الشَّمْسُ، فَقَامَ النَّبِيُّ ﷺ فَقَرَأَ سُورَةَ طَوِيلَةً، ثُمَّ رَكَعَ فَاطَالَ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ، ثُمَّ اسْتَفْتَحَ بِسُورَةِ أُخْرَى، ثُمَّ رَكَعَ حَتَّى قَضَاهَا وَسَجَدَ، ثُمَّ فَعَلَ ذَلِكَ فِي الثَّانِيَةِ، ثُمَّ قَالَ: «إِنَّهُمَا آيَاتَانِ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ، فَإِذَا رَأَيْتُمْ ذَلِكَ فَصَلُّوا حَتَّى يُفْرَجَ عَنْكُمْ، لَقَدْ رَأَيْتُ فِي مَقَامِي هَذَا كُلَّ شَيْءٍ وَعَدْتُهُ، حَتَّى لَقَدْ رَأَيْتُنِي أُرِيدُ أَنْ أَخَذَ قِطْفًا مِنَ الْجَنَّةِ حِينَ رَأَيْتُمُونِي جَعَلْتُ أَتَقَدَّمُ، وَلَقَدْ رَأَيْتُ جَهَنَّمَ يَحْطِمُ بَعْضُهَا بَعْضًا حِينَ رَأَيْتُمُونِي تَأَخَّرْتُ، وَرَأَيْتُ فِيهَا عَمْرَوَ بْنَ لُحْيٍ وَهُوَ الَّذِي سَبَّ السَّوَابَّ». [رواه البخاري: ١٢١٢]

628. Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Günəşin üzü tutulduğu zaman Peyğəmbər ﷺ qalxıb (namaz qıldı və) uzun bir surə oxudu. Sonra rükuya getdi və rükunu uzatdı, sonra rükudan qalxdı və başqa bir surə oxuduqdan sonra (yenə) rükuya getdi, rükunu tamamladıqdan sonra səcdəyə qapandı, ikinci rükəti də bu qaydada yerinə yetirdikdən sonra dedi: “Günəşin və ayın tutulması Allahın dəlillərindəndir. Bunu gördüyünüz zaman (onların üzü) açılanadək namaz qılın. Mən dayandığım bu yerdə mənə vəd edilən hər şeyi gördüm. Siz mənim qabağa addım atdığımı gördüyünüz zaman mən Cənnətdən bir salxım (üzüm) götürmək istəyirdim. Mənim dala çəkildiyimi gördüyünüz zaman isə mən Cəhənnəmin (içindəkilərinin) bir-birini yandırır-yaxdığını gördüm. Mən Cəhənnəmdə Amr ibn Lühəyi gördüm. Bu, o kimsədir ki, saibəni⁴ sərbəst buraxmışdır.” (əl-Buxari, 1212)

¹ İraqın cənubunda şəhər.

² 216-cı hədisin qeydlərinə bax.

³ Xəvaric ərəbcə xəracə (خَرَاج) felindən əmələ gəlmiş xarici sözünün cəmidir. Xəracə xaric olmaq, xarici isə xaric olan deməkdir. Xarici deyildikdə, müsəlman camaatından ayrılıb özünə dəstə yaradan və ya yaranmış belə bir dəstəyə qoşulan, dəlil-sübutsuz olaraq böyük günah sahibini kafir sayan və şəriətə zidd olan digər əxlaqları özündə cəm edən fəsiqlər nəzərdə tutulur. Bu firqə müsəlmanlar arasında meydana gəlmiş ilk firqədir. Onlar Allahın razı qaldığı, Cənnətlə müjdələnmiş, İslam üçün canından və malından keçmiş, öləndək Peyğəmbərə ﷺ sadıq olmuş Osman رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ və Əli رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ kimi iki böyük əshabəni kafir sayıb şəhid etmişlər.

⁴ Saibə - ardıcıl olaraq on dişi dəvə balalayan və buna görə ərəb bütprəstləri tərəfindən sitayiş edilən dişi dəvə. Bütprəstlər onu sərbəst buraxır, onu minmir, onunla yük daşıyır, yununu qırxmır və südünü də ancaq qonağa verərdilər. Bu pis adəti isə ərəblər arasında ilk dəfə Amr ibn Lühəy dəb salmışdır.

4-cü fəsil. Namaz əsnasında verilən salamu almaq olmaz

٤ - باب: لَا يَرُدُّ السَّلَامُ فِي الصَّلَاةِ

٦٢٩ - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه قَالَ: بَعَثَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي حَاجَةٍ لَهُ فَأَنْطَلَقْتُ، ثُمَّ رَجَعْتُ وَقَدْ قَضَيْتُهَا، فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ، فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيَّ، فَوَقَعَ فِي قَلْبِي مَا اللَّهُ أَعْلَمُ بِهِ فَقُلْتُ فِي نَفْسِي لَعَلَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَجَدَ عَلَيَّ أَنِّي أَبْطَأْتُ عَلَيْهِ، ثُمَّ سَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيَّ، فَوَقَعَ فِي قَلْبِي أَشَدُّ مِنَ الْمَرَّةِ الْأُولَى، ثُمَّ سَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَرَدَّ عَلَيَّ فَقَالَ: «إِنَّمَا مَنَعَنِي أَنْ أُرَدَّ عَلَيْكَ أَنِّي كُنْتُ أُصَلِّي». وَكَانَ عَلَيَّ رَاحِلَتُهُ مُتَوَجِّهًا إِلَى غَيْرِ الْقِبْلَةِ. [رواه البخاري: ١٢١٧]

629. Rəvayət edilir ki, Cabir ibn Abdullah رضي الله عنه demişdir: “(Bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ məni bir iş dalınca göndərdi və mən dərhal gedib o işi gördüm, sonra yenə onun yanına qayıtdım. Mən Peyğəmbərə ﷺ yaxınlaşıb salam verdim, lakin o, mənim salamımı almadı. Bir Allah bilir ki, mənim qəlbimdən nələr keçdi. Öz-özümə dedim: “Ola bilsin ki, ləngidiyimə görə Allahın Elçisinin mənə qəzəbi tutmuşdur?” Mən (bir də) ona salam verdim, lakin o, yenə mənim salamımı almadı. Bu məni əvvəlkindən də çox kədərləndirdi. Mən (yenə) ona salam verdim. Bu dəfə o, mənim salamımı aldı və dedi: “Mənə sənin salamını almağa maneə olan yalnız namaz qılmağım idi.” Həmin vaxt Peyğəmbər ﷺ dəvəsinin üstündə idi və qiblədən başqa bir tərəfə yönəlmişdi. (əl-Buxari, 1217)

5-ci fəsil. Namaz qılarkən əlləri belə qoymaq

٥ - باب: الْخَصْرُ فِي الصَّلَاةِ

٦٣٠ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: نَهَى النَّبِيُّ ﷺ أَنْ يُصَلِّيَ الرَّجُلُ مُخْتَصِرًا. [رواه البخاري: ١٢٢٠]

630. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ (namaz qılan) adama əllərini belinə qoyub namaz qılmağı qadağan etmişdir.” (əl-Buxari, 135)

۲۲ - كِتَابُ سُجُودِ السَّهْوِ

22 – Səhv səcdəsi kitabı

**1-ci fəsil. (Dörd rükət əvəzinə)
beş rükət namaz qılan adam (nə
etməlidir?)**

۱ - باب:
إِذَا صَلَّى خَمْسًا

۶۳۱ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ صَلَّى الظُّهْرَ خَمْسًا، فَقِيلَ لَهُ أَزِيدَ فِي الصَّلَاةِ فَقَالَ: «وَمَا ذَاكَ». قَالَ صَلَّيْتُ خَمْسًا. فَسَجَدَ سَجْدَتَيْنِ بَعْدَ مَا سَلَّمَ. [رواه البخاري: ۱۲۲۶]

631. Abdullah ibn Məsud رضي الله عنه rəvayət edir ki, (bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ zöhr namazını beş rükət qıldı. Ondan: “Namaza əlavəmi olundu?”– deyə soruşdular. Peyğəmbər ﷺ: “Nə olub?”– deyə soruşdu. (Ona): “Sən beş rükət qıldın”– dedilər. Onda o, salamlardan sonra iki dəfə səcdə etdi. (əl-Buxari, 1226)

**2-ci fəsil. (Namaz qılan) kimsəyə
namazda ikən müraciət olunmuş-
dursa, o, əli ilə işarə etməli və
dinləməlidir**

۲ - باب:
إِذَا كَلَّمَ وَهُوَ يُصَلِّي فَأَشَارَ بِيَدِهِ وَاسْتَمَعَ

۶۳۲ - عَنْ كُرَيْبٍ أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ وَالْمُسَوَّرَ بْنَ مَخْرَمَةَ وَعَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ أَزْهَرَ رضي الله عنهم أَرْسَلُوهُ إِلَى عَائِشَةَ رضي الله عنها فَقَالُوا اقْرَأْ عَلَيْنَا السَّلَامَ مِمَّا جَمِعًا وَسَلِّهَا عَنِ الرَّكْعَتَيْنِ بَعْدَ صَلَاةِ الْعَصْرِ وَقُلْ لَهَا إِنَّا أَخْبَرْنَا أَنَّكَ تُصَلِّيْنَهُمَا وَقَدْ بَلَّغْنَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهَى عَنْهَا. وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ وَكُنْتُ أَضْرِبُ النَّاسَ مَعَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ. فَقَالَ كُرَيْبٌ فَدَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ رضي الله عنها فَبَلَّغْتُهَا مَا أَرْسَلُونِي. فَقَالَتْ سَلْ أُمَّ سَلَمَةَ. فَخَرَجْتُ إِلَيْهِنَّ فَأَخْبَرْتُهُمْ بِقَوْلِهَا فَرَدُّونِي إِلَى أُمِّ سَلَمَةَ رضي الله عنها بِمِثْلِ مَا أَرْسَلُونِي بِهِ إِلَى عَائِشَةَ رضي الله عنها. فَقَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ رضي الله عنها سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَنْهَى عَنْهَا ثُمَّ رَأَيْتُهُ يُصَلِّيهِمَا حِينَ صَلَّى الْعَصْرَ، ثُمَّ دَخَلَ عَلَيَّ وَعِنْدِي نِسْوَةٌ مِنْ بَنِي حَرَامٍ مِنَ الْأَنْصَارِ فَأَرْسَلْتُ إِلَيْهِ الْجَارِيَةَ فَقُلْتُ: قَوْمِي بِحَنِيئِهِ قَوْلِي لَهُ تَقُولُ لَكَ أُمُّ سَلَمَةَ يَا رَسُولَ اللَّهِ سَمِعْتُكَ تَنْهَى عَنْ هَاتَيْنِ وَأَرَاكَ تُصَلِّيهِمَا؟ فَإِنْ أَشَارَ بِيَدِهِ فَاسْتَأْخِرِي عَنْهُ. فَفَعَلْتُ الْجَارِيَةَ فَأَشَارَ بِيَدِهِ فَاسْتَأْخَرْتُ عَنْهُ فَلَمَّا انْصَرَفَ قَالَ: «يَا بِنْتُ أَبِي أُمَيَّةَ، سَأَلْتُ عَنِ الرَّكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْعَصْرِ وَإِنَّهُ أَتَانِي نَاسٌ مِنْ عَبْدِ الْقَيْسِ فَشَغَلُونِي عَنِ الرَّكْعَتَيْنِ اللَّتَيْنِ بَعْدَ الظُّهْرِ فَهَمَّا هَاتَانِ». [رواه البخاري: ۱۲۳۳]

632. Kureyb رضي الله عنه rəvayət edir ki, ibn Abbas Məsvər ibn Məxrəmə və Abdur-Rəhman ibn Əzhər رضي الله عنهم onu Aişənin yanına göndərüb tapşırdılar ki: “Hamımızın adından ona salam söylə və ondan əsrdən sonra qılınan iki rükət namaz haqqında soruş. Ona de: “Bizə xəbər gəlib çatmışdır ki, sən o iki rükəti qılırsan. Lakin bizə o da məlumdur ki, Peyğəmbər ﷺ bu namazı qılmağı qadağan etmişdir.”

İbn Abbas رضي الله عنه demişdir: “Mən Ömər ibn Xəttəblə birlikdə bu namazı qılan adamları cəzalandırırdıq.”

Kureyb ﷺ dedi: "Mən Aişənin yanına gəlib onların dediklərini çatdırdım." Aişə dedi: "Sən Ummu Sələmədən soruş!" Mən qayıdıb Aişənin dediyini onlara xəbər verdim. Onlar da məni Ummu Sələmənin yanına göndərdilər və tapşırıdılar ki, Aişədən soruşduğumu ondan soruşum.

Ummu Sələmə dedi: "Mən Peyğəmbərin ﷺ (əsrdən sonra) iki rükət namaz qılmağı qadağan etdiyini eşitdim, sonra da onun əsr namazından sonra bu iki rükəti qıldığını gördüm. O mənim yanıma gəlidiyi vaxt ənsardan olan Bəni Həram qəbiləsinin qadınları mənim yanımda idilər. Mən kənizlərdən birini onun yanına göndərib tapşırıdım ki, gedib onun yanında dursun və ona desin: "Ummu Sələmə sənə deyir: "Ey Allahın elçisi, mən sənənin bu iki rükəti qadağan etdiyini eşitmişdim, indi isə sənənin bu iki rükəti qıldığını görürəm." (Sonra Ummu Sələmə kənizə dedi:) "Ögər o əli ilə sənə işarə etsə, kənara çəkilib və gözlə." Kəniz gedib (Ummu Sələmənin dediyini Peyğəmbərə ﷺ) deyəndə o, əli ilə işarə etdi və kəniz kənara çəkilib gözlədi. Peyğəmbər ﷺ namazı bitirdikdən sonra dedi: "Ey Əbu Ümeyyənin¹ qızı, məndən əsrdən sonra qıldığım iki rükət barəsində soruşdun. Bu ona görədir ki, Abdul-Qeys qəbiləsindən bir dəstə adam yanıma gəlib məni zöhrdən sonra qılacağım iki rükət namazdan yayındırdı. Bu həmin (sünnət) namazıdır." (əl-Buxari, 1233)

¹ Əbu Ümeyyə Ummu Sələmənin ﷺ atasıdır.

۲۳ – كِتَابُ الْجَنَائِزِ

23 – Cənazələr kitabı

1-ci fəsil.

**Axır kəlməsi "Lə ilahə illəlah"
olan kimsə haqqında**

۱ – باب:

مَنْ كَانَ آخِرُ كَلَامِهِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

۶۳۳ - عَنْ أَبِي ذَرٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَتَانِي آتٌ مِنْ رَبِّي فَأَخْبَرَنِي - أَوْ قَالَ بَشَّرَنِي - أَنَّهُ مَنْ مَاتَ مِنْ أُمَّتِي لَا يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا دَخَلَ الْجَنَّةَ». قُلْتُ وَإِنْ زَنَى وَإِنْ سَرَقَ قَالَ: «وَإِنْ زَنَى وَإِنْ سَرَقَ». [رواه البخاري: ۱۲۳۷]

633. Əbu Zərr rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Bir nəfər¹ yanıma gəlib mənə xəbər verdi (və ya məni müjdələdi) ki, ümmətimdən Allaha şərik qoşmayıb ölən hər kəs Cənnətə daxil olacaq." Mən soruşdum: "Zina və oğurluq etmiş olsa belə?" Dedi: "Zina və oğurluq etmiş olsa belə." (əl-Buxari, 1237)

۶۳۴ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَنْ مَاتَ يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا دَخَلَ النَّارَ». وَقُلْتُ أَنَا: مَنْ مَاتَ لَا يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا دَخَلَ الْجَنَّةَ. [رواه البخاري: ۱۲۳۸]

634. Abdullah (ibn Məsud) rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Kim Allaha şərik qoşub ölərsə, Cəhənnəmə girər." Mən dedim: "Kim Allaha şərik qoşmayıb ölərsə, Cənnətə daxil olar." (əl-Buxari, 1238)

2-ci fəsil. Cənazənin ardınca getməyin əmr olunması

۲ – باب: الْأَمْرُ بِاتِّبَاعِ الْجَنَائِزِ

۶۳۵ - عَنْ الْبَرَاءِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ أَمَرَنَا النَّبِيُّ ﷺ بِسَبْعٍ، وَنَهَانَا عَنْ سَبْعٍ أَمَرْنَا بِاتِّبَاعِ الْجَنَائِزِ، وَعِيَادَةِ الْمَرِيضِ، وَإِحَابَةِ الدَّاعِي، وَنَصْرِ الْمَظْلُومِ، وَإِبْرَارِ الْقَسَمِ، وَرَدِّ السَّلَامِ، وَتَشْمِيتِ الْغَاطِسِ. وَنَهَانَا عَنْ آتِيَةِ الْفِضَّةِ، وَخَاتَمِ الذَّهَبِ، وَالْحَرِيرِ، وَالذِّيْبَاجِ، وَالْقَسَى، وَالْإِسْتَبْرَقِ. [رواه البخاري: ۱۲۳۹]

635. Rəvayət edilir ki, Bəra ibn Azib rəvayət edir: "Peyğəmbər ﷺ bizə yeddi şeyi əmr etdi və yeddi şeyi qadağan etdi. O, bizə cənazənin ardınca getməyi, xəstəni ziyarət etməyi, (məclisə) dəvət edənin dəvətini qəbul etməyi, məzluma yardım etməyi, andı yerinə yetirməyi, verilən salamı almağı və asqıran adama rəhmət diləməyi² əmr etdi. Və bizə gümüş qabdan (istifadə etməyi), qızıl üzük, ipək, zərxara, ipək qatışıqı olan libas və atlas parça (geyməyi) qadağan etdi"³. (əl-Buxari, 1239)

¹ Burada Cəbrail ﷺ nəzərdə tutulur.

² Asqırdıqdan sonra "Əlhəmdülillah" deyən müsəlmana "Yərhəməkəllah" demək vacibdir.

³ Hədisdə olan qadağalardan yalnız altısı sadalanmışdır. Lakin imam Buxarinin "libas" kitabında rəvayət etdiyi hədisdə deyilir ki, Peyğəmbər ﷺ ipəkdən olan yəhəri də onlara qadağan etmişdir. Qeyd etmək lazımdır ki, hədisdə qadağan olunmuş yeddi şey bu ümmətin kişilərinə aiddir. Qızıl və gümüş qablardan istifadə etmək isə həm kişilərə, həm də qadınlara aiddir.

**3-cü fəsil. Meyit kəfənə
büküldükdən sonra ona baş
çəkmək**

**۳- باب: الدُّخُولُ عَلَى الْمَيِّتِ بَعْدَ الْمَوْتِ
إِذَا أُدْرِجَ فِي كَفَنِهِ**

۶۳۶ - عَنْ أُمِّ الْعَلَاءِ رضي الله عنها - امْرَأَةٍ مِنَ الْأَنْصَارِ - بَايَعَت النَّبِيَّ ﷺ أَنَّهُ اقْتَسَمَ الْمُهَاجِرُونَ قُرْعَةً فَطَارَ لَنَا عُثْمَانُ بْنُ مَطْعُونٍ، فَأَنْزَلْنَاهُ فِي أَيْيَاتِنَا، فَوَجَعَ وَجَعُهُ الَّذِي تُوفِّيَ فِيهِ، فَلَمَّا تُوفِّيَ وَغُسِّلَ وَكُفِّنَ فِي أَتَوَابِهِ، دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقُلْتُ رَحِمَهُ اللَّهُ عَلَيْكَ أَبَا السَّائِبِ، فَشَهِدَاتِي عَلَيْكَ لَقَدْ أَكْرَمَكَ اللَّهُ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «وَمَا يُدْرِيكَ أَنَّ اللَّهَ قَدْ أَكْرَمَهُ». فَقُلْتُ يَا أَبَى أَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَمَنْ يُكْرِمُهُ اللَّهُ فَقَالَ: «أَمَّا هُوَ فَقَدْ جَاءَهُ الْبَقِينُ، وَاللَّهِ إِنِّي لَأَرْجُو لَهُ الْخَيْرَ، وَاللَّهِ مَا أَدْرِي - وَأَنَا رَسُولُ اللَّهِ - مَا يَفْعَلُ بِهِ». قَالَتْ فَوَاللَّهِ لَا أَزْكِي أَحَدًا بَعْدَهُ أَبَدًا. [رواه البخاري: ۱۲۴۳]

636. Rəvayət edilir ki, ənsar qadınlardan Peyğəmbərə ﷺ beyət etmiş Ummu Əla رضي الله عنها demişdir: “Mühacirlər püşk atma yolu ilə (ənsarın yanına) yerləşdirildikdə Osman ibn Məzun bizə düşdü və biz onu öz evimizdə sakit etdik. (Bir müddətdən) sonra o xəstələndi və elə həmin xəstəlikdən də vəfat etdi. O, öləndən sonra onu yuyub öz libasına bürüdülər. (Bu vaxt) Peyğəmbər ﷺ (bizə) gəldi və mən dedim: “Allah sənə rəhmət eləsin, ey Əbu Saib! Mən şahidlik edirəm ki, Allah səni hörmətli etmişdir.” Peyğəmbər ﷺ dedi: “Sən nə bilirsən ki, Allah onu hörmətli etmişdir?” Dedim: “Atam sənə qurban, ya Rəsulullah, Allah (ona hörmət göstərməyib) kimə hörmət göstərəcək?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Ona artıq ölüm gəlmişdir. Vallahi, mən ona xeyir arzulayıram. Mən Allahın elçisi olduğum halda, vallahi ki, başıma nələr gələcəyini bilmirəm.”

Ummu Əla dedi: “Vallahi, o vaxtdan bəri mən heç kəsi (bu cür tərifləyib) təmizə çıxarmıram.” (əl-Buxari, 1143)

۶۳۷ - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه قَالَ لَمَّا قُتِلَ أَبِي جَعَلْتُ أَكْشِفُ التُّوبَ عَنْ وَجْهِ أَبِي، وَيَنْهَوْنِي عَنْهُ وَالنَّبِيُّ ﷺ لَا يَنْهَانِي، فَجَعَلْتُ عَمَّتِي فَاطِمَةَ تَبْكِي، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «تَبْكِينَ أَوْ لَا تَبْكِينَ، مَا زَالَتِ الْمَلَائِكَةُ تَطْلُئُ بِأَجْنَحَيْهَا حَتَّى رَفَعْتُمُوهُ». [رواه البخاري: ۱۲۴۴]

637. Rəvayət edilir ki, Cabir ibn Abdullah رضي الله عنه demişdir: “Atam şəhid olduqda² mən onun üzündəki örtüyü götürüb ağlamağa başladım. Əshabələr mənə (örtüyü onun üzündən götürməyə) qoymurdular. Peyğəmbər ﷺ isə bunu mənə qadağan etmədi. Bibim Fatimə də ağlamağa başladı. Peyğəmbər ﷺ (ona) dedi: “Ağlasan da, ağlamasan da (bu heç nəyi dəyişən deyil). Siz onu (döyüş meydanından) götürüb aparanaq mələklər öz qanadları ilə onun üstünə kölgə salmışdılar.” (əl-Buxari, 1244)

**4-cü fəsil. Ölənin ailəsinə ölüm
xəbərini çatdıran adam haqqında**

۴- باب: الرَّجُلُ يَنْعَى إِلَى أَهْلِ الْمَيِّتِ بِنَفْسِهِ

۶۳۸ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَعَى النَّجَاشِيَّ فِي الْيَوْمِ الَّذِي مَاتَ فِيهِ، خَرَجَ إِلَى الْمُصَلَّى، فَصَفَّ بِهِمْ وَكَبَّرَ أَرْبَعًا. [رواه البخاري: ۱۲۴۵]

¹ Əbu Saib Osman ibn Məzunun رضي الله عنه kunyəsidir. 92-ci hədisin qeydlərinə bax.

² Cabirin atası رضي الله عنه Uhud döyüşündə şəhid olmuşdur.

638. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Nəcəsinin¹ vəfat etdiyi gün Peyğəmbər ﷺ onun ölüm xəbərini (əshabələrinə) bildirdi. (Sonra) namazgaha gəlib camaatı cərgə-bəcərgə düzdü və dörd dəfə təkbir gətirdi.² (əl-Buxari, 1245)

٦٣٩ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «أَخَذَ الرَّأْيَةَ زَيْدٌ فَأُصِيبَ، ثُمَّ أَخَذَهَا جَعْفَرٌ فَأُصِيبَ، ثُمَّ أَخَذَهَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ رَوَاحَةَ فَأُصِيبَ - وَإِنَّ عَيْنِي رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَتَذُرِفَانِ - ثُمَّ أَخَذَهَا خَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ مِنْ غَيْرِ إِمْرَةٍ فَفَتَحَ لَهُ». [رواه البخاري: ١٢٤٦]

639. Ənəs ibn Malik رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ dedi: “Zeyd bayrağı götürdü, şəhid oldu, sonra Cəfər ibn Əbu Talib onu götürdü, o da şəhid oldu, sonra Abdullah ibn Rəvaha onu götürdü, o da şəhid oldu.³” Bunu deyəndə Peyğəmbərin gözləri yaşla doldu (və o davam edib dedi): “Sonra Xalid ibn Vəlid (heç kəs-dən) ömr almadan onu götürdü və ona zəfər nəsisib oldu.” (əl-Buxari, 1246)

5-ci fəsil. Övladının ölümünə səbir edib mükafatını Allahdan diləyən kimsənin fəziləti

باب - ٥

فَضْلٌ مَنْ مَاتَ لَهُ وَلَدٌ فَاحْتَسَبَ

٦٤٠ - عَنْهُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «مَا مِنَ النَّاسِ مِنْ مُسْلِمٍ يُتَوَفَّى لَهُ ثَلَاثٌ لَمْ يَلْعُوا الْحَنَتَ، إِلَّا أَدْخَلَهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ بِفَضْلِ رَحْمَتِهِ إِيَّاهُمْ». [رواه البخاري: ١٢٤٨]

640. Ənəs ibn Malik رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Həddi-bülüğa çatmamış üç uşağı ölən elə müsəlman yoxdur ki, Allah onu uşaqlara olan mərhəmətinin lütfü sayəsində Cənnətə daxil etməsin.” (əl-Buxari, 1248)

6-cı fəsil. Yaxşı olar ki, (meyit) tək sayda yuyulsun

باب - ٦: مَا يُسْتَحَبُّ أَنْ يُغْسَلَ وَتَرًا

٦٤١ - عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ الْأَنْصَارِيَّةِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: دَخَلَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حِينَ تُوَفِّيَتْ ابْنَتُهُ فَقَالَ: «اغْسِلْنَهَا ثَلَاثًا أَوْ خَمْسًا أَوْ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ إِنْ رَأَيْتِنَّ ذَلِكَ بِمَاءٍ وَسِدْرٍ، وَاجْعَلْنَ فِي الْآخِرَةِ كَافُورًا أَوْ شَيْئًا مِنْ كَافُورٍ، فَإِذَا فَرَعْتُنَّ فَادْنِيْنِي». فَلَمَّا فَرَعْنَا أَدْنَاهُ فَأَعْطَانَا حِقْوَهُ فَقَالَ: «أَشْعِرْنَهَا إِيَّاهُ». [رواه البخاري: ١٢٥٣]

641. Rəvayət edilir ki, Ummu Ətiyyə əl-Ənsariyyə رəvayət edir ki, Peyğəmbərin qızı (Zeynəb) vəfat etdikdə, o bizim yanımıza gəlib dedi: “Onu üç və ya beş dəfə yaxud məsləhət bilirsinizsə, bundan da çox su və sidr⁴ ilə yuyun. Axırınıcısına kafur⁵ da qatın. İşinizi bitirdikdən sonra mənə xəbər verin.” Biz (onu yuyub) qurtardıqdan sonra Peyğəmbərə xəbər verdik. O, izarını⁶ bizə verib dedi: “Onu buna sarıyın!” (əl-Buxari, 1253)

¹ Nəcəsi – Həbəşistan kralının titulu. Adı isə Əshəmədir.

² Hicrətin 8-ci ilində Peyğəmbər ﷺ qiyabi olaraq onun cənazə namazını qılmışdır. Çünki Həbəşistanda onun cənazə namazı qılınmamışdır.

³ Bu əshabələr müsəlmanların rumlulara qarşı apardıqları Mutə döyüşündə şəhid olmuşlar.

⁴ Şam fəsiləsindən həmişəyaşıl, iynəyarpaqlı ağacdır.

⁵ Dəfnəkimilər fəsiləsindən həmişəyaşıl ağacdır.

⁶ 239-cu hədisin qeydlərinə bax.

7-ci fəsil. Meyiti (yuyanda) sağ əzalarından başlamaq lazımdır

۷- باب: يُبْدَأُ بِمِائِمَنِ الْمَيِّتِ

۶۴۲ - عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ   قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ   فِي غَسْلِ ابْنَتِهِ: «ابْدَأْ بِمِائِمِنِهَا وَمَوَاضِعِ الوُضُوءِ مِنْهَا». قَالَتْ وَمَسَّطُهَا ثَلَاثَةَ قُرُونٍ. [رواه البخاري: ۱۲۵۴]

642. Ummu Ətiyyə   rəvayət edir ki, Peyğəmbər   qızını yuyan (qadınlara) demişdir: “Onun sağ tərəfindən və dəstəmazda yuyulan əzalarından başlayın.” (Ummu Ətiyyə) demişdir: “Biz onun saçlarını darayıb üç hörük hördük.” (əl-Buxari, 1254)

8-ci fəsil. Kəfən üçün ağ parça (seçmək)

۸- باب: الثَّيَابُ الْبَيْضُ لِلْكَفَنِ

۶۴۳ - عَنْ عَائِشَةَ   أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ   كَفَنَ فِي ثَلَاثَةِ أَثْوَابٍ بَيْضٍ سَحُولِيَّةٍ مِنْ كُرْسُفٍ، لَيْسَ فِيهِنَّ قَمِيصٌ وَلَا عِمَامَةٌ. [رواه البخاري: ۱۲۴۶]

643. Aişə   rəvayət edir ki, Peyğəmbəri   Yəmənün Səhuliyyə şəhərində hazırlanmış üç ədəd ağappaq pambıq parçaya bürüdülər. Bunların arasında nə köynək, nə də əmmamə var idi.” (əl-Buxari, 1246)

9-cu fəsil. Kəfənin iki parçadan ibarət olması

۹- باب: الْكَفَنُ فِي ثَوْبَيْنِ

۶۴۴ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ   قَالَ بَيْنَمَا رَجُلٌ وَّاقِفٌ بَعْرَفَةٍ إِذْ وَقَعَ عَنْ رَاحِلَتِهِ فَوْقَصَتُهُ - أَوْ قَالَ فَأَوْقَصَتُهُ - قَالَ النَّبِيُّ  : «اغْسِلُوهُ بِمَاءٍ وَسِدْرٍ، وَكَفِّنُوهُ فِي ثَوْبَيْنِ، وَلَا تُحَنِّطُوهُ وَلَا تُخَمِّرُوا رَأْسَهُ، فَإِنَّهُ يُبْعَثُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مُلْبِياً». [رواه البخاري: ۱۲۶۵]

644. Rəvayət edilir ki, ibn Abbas   demişdir: “Bir nəfər Ərəfatda ikən dəvəsinin üstündən yerə yıxıldı və boynu sındı. Peyğəmbər   buyurdu: “Onu su və sidr ilə yuyun və iki parçaya bürüyün; ona ətir vurmayın, başını da örtməyin, çünki Qiyamət günü o, təlbiyə¹ deyə-deyə həşr² olunacaq.” (əl-Buxari, 1265)

10-cu fəsil. Meyit üçün kəfən (seçmək)

۱۰- باب: الْكَفَنُ لِلْمَيِّتِ

۶۴۵ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ  ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أُبَيٍّ لَمَّا تَوَفَّى جَاءَ ابْنَهُ إِلَى النَّبِيِّ   فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَعْطِنِي قَمِيصَكَ أَكْفُنُهُ فِيهِ، وَصَلِّ عَلَيْهِ وَاسْتَغْفِرْ لَهُ، فَأَعْطَاهُ النَّبِيُّ   قَمِيصَهُ فَقَالَ: «أَذْنِي أُصَلِّي عَلَيْهِ». فَأَذَنَهُ، فَلَمَّا أَرَادَ أَنْ يُصَلِّيَ عَلَيْهِ حَذَبَهُ عُمَرُ   فَقَالَ أَلَيْسَ اللَّهُ نَهَاكَ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَى الْمُنَافِقِينَ فَقَالَ: «أَنَا بَيْنَ خَيْرَيْنِ قَالَ:

¹ 132-ci hədisin qeydlərinə bax.

² Yəni, Qiyamət günü dirildiləcək.

﴿أَسْتَغْفِرُ لَهُمْ أَوْ لَا تَسْتَغْفِرُ لَهُمْ إِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ﴾. فَصَلَّى عَلَيْهِ فَتَزَلَّتْ ﴿وَلَا تُصَلِّ عَلَى أَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ أَبَدًا﴾ [رواه البخاري: ١٢٦٩]

645. İbn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Abdullah ibn Ubey vəfat etdikdən sonra onun oğlu Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib dedi: “Ya Rəsulullah, köynəyini ver, atamı ona bürüyək, onun namazını qıl və onun üçün (Allahdan) bağışlanma dilə”. Peyğəmbər ﷺ köynəyini ona verdi və dedi: “(Onu dəfn etməyə apardıqda) mənə bildirərsən, cənazə namazını qılamam.” (Bir müddətdən sonra Abdullahın oğlu gəlib) Peyğəmbərə ﷺ xəbər verdi. Peyğəmbər ﷺ ona namaz qılmaq istəyəndə Ömər onun ətəyindən dartıb dedi: “Məgər Allah münafıqların cənazə namazını qılmağı sənə qadağan etməyibmi?” Peyğəmbər ﷺ: “Mən (onların cənazə namazını qılıb-qılmamaqda) ixtiyar sahibiyəm!” – deyib bu ayəni oxudu: “Onlar üçün bağışlanma diləsən də, diləməsən də, hətta, onlar üçün yetmiş dəfə bağışlanma diləsən belə, Allah onları əsla bağışlamayacaq”¹, sonra da onun cənazə namazını qıldı. (Onda) bu ayə nazil oldu: “Heç vaxt onlardan ölmüş bir kəsin cənazə namazını qılma, qəbrinin başında da durma. Çünki onlar Allahı və Onun Elçisini inkar etdilər və günahkar olaraq öldülər.”² (əl-Buxari, 1269)

٦٤٦ - عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَتَى النَّبِيَّ ﷺ عَبْدَ اللَّهِ بْنُ أَبِي بَعْدَ مَا دُفِنَ فَأَخْرَجَهُ، فَتَفَتَ فِيهِ مِنْ رِيقِهِ وَالْبَسَهُ قَمِيصَهُ. [رواه البخاري: ١٢٧٠]

646. Rəvayət edilir ki, Cabir رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Abdullah ibn Ubey dəfn edildikdən sonra Peyğəmbər ﷺ gəlib onu qəbirdən çıxardı, onun üstünə yüngülcə tüpürdü və öz köynəyini ona geyindirdi.” (əl-Buxari, 1270)

**11-ci fəsil. Əgər kəfən meyitin
ancaq (bədəninə və) başını və ya
(bədəninə və) ayaqlarını örtməyə
çatarsa, bununla onun başı
örtülməlidir**

١١ - باب:

إِذَا لَمْ يَجِدْ كَفَنًا إِلَّا مَا يُوَارِي رَأْسَهُ أَوْ قَدَمَيْهِ
غَطَّى رَأْسَهُ

٦٤٧ - عَنْ حَبَابٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ هَاجَرْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ نَلْتَمِسُ وَجْهَ اللَّهِ، فَوَقَعَ أَجْرُنَا عَلَى اللَّهِ، فَمِمَّا مَاتَ لَمْ يَأْكُلْ مِنْ أَجْرِهِ شَيْئًا مِنْهُمْ مُصْعَبُ بْنُ عُمَيْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، وَمِمَّا مَاتَ أَيْنَعَتْ لَهُ نَمْرُتُهُ فَهُوَ يَهْدِيهَا. قُتِلَ يَوْمَ أُحُدٍ، فَلَمْ نَجِدْ مَا نَكْفِيهِ إِلَّا بُرْدَةً إِذَا غَطَّيْنَا بِهَا رَأْسَهُ خَرَجَتْ رِجْلَاهُ، وَإِذَا غَطَّيْنَا رِجْلَيْهِ خَرَجَ رَأْسُهُ، فَأَمَرَنَا النَّبِيُّ ﷺ أَنْ نَغْطِيَ رَأْسَهُ، وَأَنْ نَجْعَلَ عَلَى رِجْلَيْهِ مِنَ الْإِذْخِرِ. [رواه البخاري: ١٢٧٦]

647. Rəvayət edilir ki, Xəbbab رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Biz Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə Allahın Üzünü diləyərək (Məkkədən Mədinəyə) hicrət etdik və (buna görə də) Allah bizi mükafatlandırdı. Bizlərdən kimisi (bu dünyada) öz mükafatından dadmadan ölüb getdi, Musab ibn Umeyr o kimsələrdən idi. Kimisinin də mükafatı öz bəhrəsini vermiş və o, (indiyədək) onu yığmaqdadır. (Musab ibn Umeyr) Uhud

¹ “ət-Tovbə” surəsi, 80.

² “ət-Tovbə” surəsi, 84.

döyüşündə şəhid oldu. Biz onu kəfənləmək üçün (onun əynindəki) libasdan başqa bir şey tapa bilmədik. Bu libasla onun baş tərəfini örtürdük ayaqları açıq qalırdı, ayaqlarını örtürdük başı açıq qalırdı. Onda Peyğəmbər ﷺ bizə, (bu libasla) onun baş tərəfini örtməyi, ayaqlarının üstünə də ətirli qamış qoymağı əmr etdi." (əl-Buxari, 1276)

12-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ zamanında hər kim əvvəlcədən özü üçün kəfən hazırlayarsa, heç kəs onu qınamazdı

۱۲ - باب: مَنْ اسْتَعَدَّ الْكَفْنَ فِي زَمَنِ النَّبِيِّ ﷺ فَلَمْ يُنْكَرْ عَلَيْهِ

۶۴۸ - عَنْ سَهْلٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ امْرَأَةً جَاءَت النَّبِيَّ ﷺ بِبُرْدَةٍ مَسْجُوحَةٍ فِيهَا حَاشِيَتُهَا - أَتَدْرُونَ مَا الْبُرْدَةُ قَالُوا الشَّمْلَةُ. قَالَ نَعَمْ. قَالَتْ نَسَجْتُهَا بِيَدِي، فَجِئْتُ لَأَكْسُو كَهَّاءَ. فَأَخَذَهَا النَّبِيُّ ﷺ مُحْتَاجًا إِلَيْهَا، فَخَرَجَ إِلَيْنَا وَإِنَّهَا إِزَارَةٌ، فَحَسَنَتَهَا فَلَانَ فَقَالَ اكْسِيْنَهَا، مَا أَحْسَنَتَهَا. قَالَ الْقَوْمُ مَا أَحْسَنَتْ، لَيْسَهَا النَّبِيُّ ﷺ مُحْتَاجًا إِلَيْهَا، ثُمَّ سَأَلْتُهُ وَعَلِمْتُ أَنَّهُ لَا يَرُدُّ. قَالَ إِنِّي وَاللَّهِ مَا سَأَلْتُهُ لَأَلْبَسَهَا إِنَّمَا سَأَلْتُهُ لَتَكُونَ كَفْنِي. قَالَ سَهْلٌ فَكَأَنَّتْ كَفْنَهُ. [رواه البخاري: ۱۲۷۷]

648. Rəvayət edilir ki, Səhl رضي الله عنه demişdir: "(Bir dəfə) bir qadın Peyğəmbərə ﷺ haşiyələnmiş parçadan (tikilmiş) bir bürdə gətirdi."

(Səhl hədisə qulaq asan tabiiylərdən soruşdu:) "Heç bilirsiniz bürdə nədir?" Onlar: "Bürüncəkdir"- deyə cavab verdilər. Səhl: "Bəli"- dedi.

(Bürüncəyi gətirən qadın) dedi: "Mən onu öz əllərimlə toxumuşam və gətirmişəm ki, onu sənə geyindirim." Peyğəmbər ﷺ ehtiyac üzündən bürüncəyi götürdü, sonra da onu geyib bizim yanımıza gəldi. Filankəs onu tərifləyib dedi: "Nə gözəl bürüncəkdir, onu mənə bağışla!" Camaat dedi: "Yaxşı iş görmədin. Axı Peyğəmbər ﷺ onu ehtiyac üzündən geyinmişdi. Sən bilə-bilə ki, o (heç kəsi) rədd etmir, bunu ondan istədin." O dedi: "Vallahı ki, mən bunu ondan geyinmək üçün istəmədim. Mən bu bürüncəyi ondan ona görə istədim ki, o, mənim kəfənim olsun."

Səhl dedi: "(Axırda) o bürüncək onun kəfəni oldu." (əl-Buxari, 1277)

13-cü fəsil.
Qadınlar cənazənin ardınca gedə bilərmə?

۱۳ - باب: اتِّبَاعُ النِّسَاءِ الْجَنَائِزِ

۶۴۹ - عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ نَهَيْتُنَا عَنْ اتِّبَاعِ الْجَنَائِزِ، وَلَمْ يُعْزَمْ عَلَيْنَا. [رواه البخاري: ۱۲۷۸]

649. Rəvayət edilir ki, Ummu Ətiyyə رضي الله عنها demişdir: "Cənazənin ardınca getmək bizə qadağan edilmişdir, lakin bu bizə ciddi və qəti surətdə qadağan olunmamışdı." (əl-Buxari, 1278)

14-cü fəsil. Qadının öz ərindən başqa birisi üçün yas saxlaması

۱۴ - باب: إِحْدَادُ الْمَرْأَةِ عَلَى غَيْرِ زَوْجِهَا

۶۵۰ - عَنْ أُمِّ حَبِيبَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَتْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «لَا يَحِلُّ لِمَرْأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ
الْآخِرِ تُحْدِثُ عَلَى مَيِّتٍ فَوْقَ ثَلَاثٍ، إِلَّا عَلَى زَوْجٍ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا». [رواه البخاري: ۱۲۸۱]

650. Rəvayət edilir ki, Peyğəmbərin ﷺ zövcəsi Ummu Həbibə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitdim: “Allaha və Axirət gününə iman gətirmiş qadına ölmüş bir kimsə üçün üç gündən artıq yas saxlamaq halal deyildir. Yalnız əri üçün dörd ay on gün (yas saxlaya bilər).” (əl-Buxari, 1281)

15-ci fəsil. Qəbirləri ziyarət etmək

۱۵ - باب: زِيَارَةُ الْقُبُورِ

۶۵۱ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ مَرَّ النَّبِيُّ ﷺ بِامْرَأَةٍ تَبْكِي عِنْدَ قَبْرِ فَقَالَ: «اتَّقِي اللَّهَ وَاصْبِرِي». قَالَتْ إِنَّكَ عَنِّي، فَإِنَّكَ لَمْ تُصَبِّ بِمُصْبِيَّتِي، وَلَمْ تُعْرِفْهُ. فَقِيلَ لَهَا إِنَّهُ النَّبِيُّ ﷺ. فَأَتَتْ بِأَبِ النَّبِيِّ ﷺ فَلَمْ تُحْدِثْ عِنْدَهُ بَوَائِنَ فَقَالَتْ لَمْ أَعْرِفْكَ، فَقَالَ: «إِنَّمَا الصَّبْرُ عِنْدَ الصَّدْمَةِ الْأُولَى». [رواه البخاري: ۱۲۸۳]

651. Ənəs ibn Malik رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, (bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ bir qəbrin başında durub ağlayan qadının yanından keçərkən (ona) buyurdu ki: “Allahdan qorx və səbir et!” Qadın onun kim olduğunu bilməyib dedi: “Əl çək məndən! Mənim başıma gələn müsibət sənin başına gəlməyib.” Qadına: “Bu, Peyğəmbər ﷺ idi” – dedilər. Bundan sonra o, Peyğəmbərin ﷺ qapısının yanına gəldi, lakin orada gözətçilərə rast gəlmədi. Qadın (üzrxahlıq edib): “Mən səni tanımamışam” – dedi. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “İlk sarsıntı anında səbir etmək lazım idi!” (əl-Buxari, 1283)

16-cı fəsil. Peyğəmbərin ﷺ:

“Ölənin ailəsi onun üçün vaysivən qoparıb ağlayarsa, – əgər o özü də sağlığında belə etmişdirsə, onda ona əzab verilər”
sözü

۱۶ - باب:

قَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ: «يُعَذَّبُ الْمَيِّتُ بِبَعْضِ بُكَاءِ أَهْلِهِ عَلَيْهِ» إِذَا كَانَ النَّوْحُ مِنْ سُنَّتِهِ

۶۵۲ - عَنْ أَسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أُرْسِلَتْ ابْنَةُ النَّبِيِّ ﷺ إِلَيْهِ إِنْ أَبْنَا لِي قَبِضَ فَأَتَنَّا. فَأَرْسَلَ يَقْرَأُ السَّلَامَ وَيَقُولُ: «إِنَّ اللَّهَ مَا أَخَذَ وَهُوَ مَا أُعْطِيَ وَكُلٌّ عِنْدَهُ بِأَجَلٍ مُّسَمًّى، فَلْتَصْبِرْ وَلْتَحْتَسِبْ». فَأَرْسَلَتْ إِلَيْهِ تُقْسِمُ عَلَيْهِ لِيَأْتِيَنَهَا، فَقَامَ وَمَعَهُ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَمُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَأُبَيُّ بْنُ كَعْبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَزَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَرَجُلَانِ، فَرَفَعَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ الصَّبِيَّ وَنَفْسُهُ تَتَقَعَّقُ - قَالَ حَسْبُهُ أَنَّهُ قَالَ - كَأَنَّهَا شَنُّ. فَفَاضَتْ عَيْنَاهُ. فَقَالَ سَعْدُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا هَذَا؟ فَقَالَ: «هَذِهِ رَحْمَةٌ جَعَلَهَا اللَّهُ فِي قُلُوبِ عِبَادِهِ، وَإِنَّمَا يَرَحِمُ اللَّهُ مِنْ عِبَادِهِ الرَّحْمَاءَ». [رواه البخاري: ۱۲۸۴]

652. Rəvayət edilir ki, Usamə ibn Zeyd ؓ demişdir: “Peyğəmbərin ﷺ qızı (Zeynəb): “Oğlum ölür, bizə gəl!” – deyə atasına xəbər göndərdi. Peyğəmbər ﷺ (xəbər gətirən adama buyurdu ki, Zeynəbin yanına qayıdıb) onu salamlasın və desin: “Şübhəsiz ki, Allahın aldığı da, verdiyi də Özünə aiddir. Onun yanında hər şeyin öz müəyyən əcali var... Səbir et və (bunun əvəzinə Allah yanında mükafat qazanacağına) ümid bağla!” (Bir müddətdən sonra) Zeynəb, (atası) mütləq gəlsin deyə, and verib (xəbərçini yenə) onun yanına göndərdi. Peyğəmbər ﷺ qalxıb Səd ibn Ubadə, Muaz ibn Cəbəl, Ubey ibn Kəb, Zeyd ibn Sabit və başqa bir neçə əshabə ilə onun yanına gəldi. (Evə daxil olduqda) körpəni Peyğəmbərə ﷺ verdilər. Uşaq xırıldayaraq¹ nəfəs alırdı. (Bunu görəndə) Peyğəmbərin ﷺ gözləri yaşla doldu. Səd dedi: “Bu nədir, ya Rəsulullah? (Sən də ağlayırsan?)” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Bu, Allahın Öz qullarının qəlbinə saldığı mərhəmətdir. Allah Öz qullarından yalnız rəhmli olanlara rəhm edir.” (əl-Buxari, 1284)

٦٥٣ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؓ قَالَ قَالَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ جَالِسٌ عَلَى الْقَبْرِ - قَالَ فَرَأَيْتُ عَيْنَيْهِ تَدْمَعَانِ قَالَ - فَقَالَ: «هَلْ مِنْكُمْ رَجُلٌ لَمْ يَقَارِفِ اللَّيْلَةَ». فَقَالَ أَبُو طَلْحَةَ أَنَا، قَالَ: «فَانْزِلْ». قَالَ فَتَزَلَّ فِي قَبْرِهَا. [رواه البخاري: ١٢٨٥]

653. Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik ؓ demişdir: “Biz Peyğəmbərin ﷺ qızının² dəfnində iştirak etdik. (O vaxt) Peyğəmbər ﷺ qəbrin baş tərəfində oturmuşdu. Mən onun gözlərinin yaşla dolduğunu gördüm. O soruşdu: “Aranızda bu gecə qadını ilə yaxınlıq etməyən bir kimsə varmı?” Əbu Təlhə: “Mən” – deyə cavab verdi. Peyğəmbər ﷺ: (ona) “Elə isə sən düş!” – deyə buyurdu. O, qadının qəbrinə düşdü (və onu yerbəyer etdi).” (əl-Buxari, 1285)

٦٥٤ - عَنْ عُمَرَ ؓ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِنَّ الْمَيِّتَ يُعَذَّبُ بِبَعْضِ بُكَاءِ أَهْلِهِ عَلَيْهِ. قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ؓ: فَلَمَّا مَاتَ عُمَرُ ؓ ذَكَرْتُ ذَلِكَ لِعَائِشَةَ ؓ فَقَالَتْ: رَحِمَ اللَّهُ عُمَرَ، وَاللَّهِ مَا حَدَّثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّ اللَّهَ لَيُعَذَّبُ الْمُؤْمِنَ بِبُكَاءِ أَهْلِهِ عَلَيْهِ. وَلَكِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «إِنَّ اللَّهَ لَيَزِيدُ الْكَافِرَ عَذَابًا بِبُكَاءِ أَهْلِهِ عَلَيْهِ». وَقَالَتْ حَسْبُكُمْ الْقُرْآنُ: ﴿وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ﴾. [رواه البخاري: ١٢٨٨]

654. Ömər ؓ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Ölən adam, bəzən ailəsinin ona ağlamağından dolayı əzab çəkir.”

İbn Abbas ؓ demişdir: “Ömər vəfat etdikdən sonra mən onun dediklərini Aişəyə söylədim. Aişə dedi: “Allah Ömərə rəhmət eləsin! Vallahi, Rəsulullah ﷺ deməmişdir ki, Allah möminə, ailəsinin ona ağlamağından dolayı əzab verir. Əksinə, Rəsulullah ﷺ demişdir ki: “Allah kafirə, ailəsinin ona ağlamağından dolayı əzabını artırır.” Sonra (Aişə) belə buyurdu: Quranın “**Həç bir günahkar başqasının günah yükünü daşımaz**” ayəsi³ sizə kifayət edər. (əl-Buxari, 1288)

٦٥٥ - عَنْ عَائِشَةَ ؓ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ: إِنَّمَا مَرَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى يَهُودِيَةٍ يَبْكِي عَلَيْهَا أَهْلُهَا فَقَالَ: «إِنَّهُمْ لَيَكُونَنَّ عَلَيْهَا، وَإِنَّهَا لَتُعَذَّبُ فِي قَبْرِهَا». [رواه البخاري: ١٢٨٩]

¹ Hədisi danışan ravi demişdir: “Deyəsən, Üsamə ؓ demişdir ki: “Körpə quru və boş su qabından çıxan səs kimi səs çıxarıb inildəyirdi.”

² Peyğəmbərin ﷺ qızı Ümmü Gülsüm ؓ hicrətin 9-cu ilində vəfat etmişdir.

³ “əl-Fatir” surəsi, 18.

655. Rəvayət edilir ki, Peyğəmbərin ﷺ zövcəsi Aişə رضى الله عنها demişdir: “(Bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ bir yəhudi qadının (qəbrinin) yanından keçərkən ailəsinin onun üçün ağladığını (görüb) dedi: “Onlar onun üçün (vay-şivən qoparıb) ağlayırlar, halbuki qəbirdə ona əzab verilir.” (əl-Buxari, 1289)

۱۷ – باب: مَا يُكْرَهُ مِنَ النَّيَاحَةِ عَلَى الْمَيِّتِ 17-ci fəsil. Ölən adam üçün nə cür ağlamaq bəyənilmir?

۶۵۶ – عَنْ عَنِ الْمُغِيرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: «إِنَّ كَذِبًا عَلَى لَيْسَ كَذِبٌ عَلَى أَحَدٍ، مَنْ كَذَبَ عَلَى مُتَعَمِّدًا فَلْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ». سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: «مَنْ نَحَّيَ عَلَيْهِ يُعَذَّبُ بِمَا نَحَّيَ عَلَيْهِ». [رواه البخاري: ۱۲۹۱]

656. Rəvayət edilir ki, Muğira رضى الله عنه demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitdim: “Mənim adımdan danışılan yalan başqa birisinin adından danışılan yalan kimi deyildir. Kim bilərəkdən mənim adımdan yalan danışarsa, Cəhənnəmdə öz yerini tutsun!”

(Muğira həmçinin) demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişəm: “Kimin üçün vay-şivən salıb ağlasalar, buna görə ona əzab verilir.” (əl-Buxari, 1291)

۱۸ – باب: لَيْسَ مِنَّا مَنْ شَقَّ الْجُبُوبَ 18-ci fəsil. Paltarını cıran kimsə bizdən deyildir

۶۵۷ – عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَطَمَ الْخُدُودَ، وَشَقَّ الْجُبُوبَ، وَدَعَا بِدَعْوَى الْجَاهِلِيَّةِ». [رواه البخاري: ۱۲۹۴]

657. Abdullah رضى الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Üz-gözünə döyən, paltarının yaxasını cıran və cahiliyyət dövründə deyilən sözləri deyən kimsə bizdən deyildir.” (əl-Buxari, 1294)

۱۹ – باب: رِثَاءُ النَّبِيِّ ﷺ سَعْدَ ابْنِ خَوْلَةَ 19-cu fəsil. Peyğəmbərin ﷺ Səd ibn Xovləyə yazdığı gəlməsi

۶۵۸ – عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُعَوِّذُنِي عَامَ حَجَّةِ الْوَدَاعِ مِنْ وَجَعِ اسْتَدَّ بِي فَقُلْتُ إِنِّي قَدْ بَلَغَ بِي مِنَ الْوَجَعِ وَأَنَا ذُو مَالٍ، وَلَا يَرِثُنِي إِلَّا ابْنَتُهُ، أَفَأَتَصَدَّقُ بِثُلثِي مَالِي قَالَ: «لَا». فَقُلْتُ بِالشَّطْرِ فَقَالَ: «لَا» ثُمَّ قَالَ: «الثُّلُثُ وَالثُّلُثُ كَبِيرٌ أَوْ كَثِيرٌ إِنَّكَ أَنْ تَذَرَ وَرَثَتَكَ أَغْنِيَاءَ خَيْرٌ مِنْ أَنْ تَذَرَهُمْ عَالَةً يَتَكَفَّفُونَ النَّاسَ، وَإِنَّكَ لَنْ تُنْفِقَ نَفَقَةً تَبْتَغِي بِهَا وَجْهَ اللَّهِ إِلَّا أَجَرْتَ بِهَا، حَتَّى مَا تَجْعَلَ فِي فِي أَمْرَاتِكَ». فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَخْلَفُ بَعْدَ أَصْحَابِي؟ قَالَ: «إِنَّكَ لَنْ تُخْلَفَ فَتَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا إِلَّا أَزْدَدَتْ بِهِ دَرَجَةً وَرَفَعَةً، ثُمَّ لَعَلَّكَ أَنْ تُخْلَفَ حَتَّى يَنْتَفِعَ بِكَ أَقْوَامٌ وَيُضَرَّ بِكَ آخَرُونَ، اللَّهُمَّ أَمْضِ لِأَصْحَابِي هَجْرَتَهُمْ، وَلَا تَرُدَّهُمْ عَلَى أَعْقَابِهِمْ، لَكِنَّ الْبَائِسُ سَعْدُ ابْنِ خَوْلَةَ، يَرِثُنِي لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ مَاتَ بِمَكَّةَ». [رواه البخاري: ۱۲۹۵]

¹ Ölüyə ağladıqda həddi aşan hər kəs Peyğəmbərin ﷺ sünnəsinə zidd hərəkət etmiş hesab olunur.

658. Rəvayət edilir ki, Səd ibn Əbu Vəqqas ؓ demişdir: “Mən vida həcci ilində xəstələnmişdim deyə Peyğəmbər ﷺ (tez-tez) mənə baş çəkirdi. Onda mən (ona) dedim: “Mənim xəstəliyim çox ağrılaşıb! Mən var-dövlət sahibiyəm, qızımdan başqa da bir varisim yoxdur. Malımın üçdə ikisini sədəqə verə bilərəmmi?” O: “Xeyr!”– deyər buyurdu. Dedim: “Yarısını (verə bilərəmmi)?” O: “Xeyr!”– deyər cavab verdi, sonra da belə buyurdu: “Üçdə birini, əslində üçdə biri də çoxdur. Şübhəsiz ki, sənin üçün varislərini zəngin qoyub getməyin, onları kasıb və dilənçi vəziyyətdə qoyub getməyindən daha xeyirlidir. Sən Allahın Üzünü diləyərək xərclədiyin sədəqənin, hətta həyat yoldaşının ağzına qoyduğun (loxmanın) belə əvəzini mütləq alacaqsan.” Dedim: “Ya Rəsulullah, mən (burada ölüb) qardaşlarımdan geridəmi qalacağam?” O dedi: “Sən əsla geridə qalmayacaqsan. Et-di-yin (hər bir) yaxşı əməl sayəsində sənin dərəcənin və hörmətin mütləq artacaq. Bundan başqa bəlkə də, sən elə bir uzun ömür yaşayacaqsan¹ ki, sənin sayəndə bəziləri xeyir əldə edəcək, digərlərinə isə zərər dəyəcəkdir.² Allahım, əshabələrimin hicrətini tamamla və onları geri döndərmə.³ Yazıq Səd ibn Xovlə!”

(Səd ibn Əbu Vəqqas demişdir:) “Peyğəmbər ﷺ (bu sözü ilə) onun Məkkədə vəfat etməsinə⁴ heyf siləndi.” (əl-Buxari, 1295)

۲۰ - باب: مَا يُنْهَى مِنَ الْحَلْقِ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ 20-ci fəsil. Müsibət üz verdikdə baş qırmağın qadağan olunması

۶۵۹ - عَنْ أَبِي مُوسَى ؓ، أَنَّهُ وَجَعَ وَجَعًا فَعُشِيَ عَلَيْهِ، وَرَأَسُهُ فِي حَجَرِ امْرَأَةٍ مِنْ أَهْلِهِ فَبَكَتْ، فَلَمْ يَسْتَطِعْ أَنْ يَرُدَّ عَلَيْهَا شَيْئًا، فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ: أَنَا بَرِيءٌ مِمَّنْ بَرِئَ مِنْهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بَرِئٌ مِنَ الصَّالِقَةِ وَالْحَالِقَةِ وَالشَّاقَةِ. [رواه البخاري: ۱۲۹۶]

659. Rəvayət edilir ki, (bir dəfə) Əbu Musa ؓ ağır xəstələndi və başı zövcələrindən birinin qucağında ikən bayıldı. Bu vaxt zövcəsi (fəryad qoparıb) ağlamağa başladı və Əbu Musa ona heç nə deyə bilmədi. Ayıldıqda isə dedi: “Peyğəmbərin ﷺ uzaq olduğu kimsədən mən də uzağam. Həqiqətən, Peyğəmbər ﷺ (müsibət üz verdikdə) şivən salıb ağlayan, başını qırxdıran və paltarını cıran kimsədən uzaqdır!” (əl-Buxari, 1296)

۲۱ - باب: مَنْ جَلَسَ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ يُعْرِفُ فِيهِ الْحُزْنَ 21-ci fəsil. Baş vermiş müsibətdən (xəbər tutduğu zaman) oturan və üzündə kədər hissi oyanan kimsə haqqında

۶۶۰ - عَنْ عَائِشَةَ ؓ قَالَتْ: لَمَّا جَاءَ النَّبِيَّ ﷺ قُتِلَ ابْنُ حَارِثَةَ وَجَعْفَرُ وَابْنُ رَوَاحَةَ جَلَسَ يُعْرِفُ فِيهِ الْحُزْنَ، وَأَنَا أَنْظُرُ مِنْ صَائِرِ الْبَابِ - شَقَّ الْبَابِ - فَأَتَاهُ رَجُلٌ، فَقَالَ إِنَّ نِسَاءَ جَعْفَرٍ، وَذَكَرَ بُكَاءَهُنَّ، فَأَمَرَهُ أَنْ يَنْهَاهُنَّ،

¹ Bu hadisədən sonra Səd ibn Vəqqas ؓ qırx ilə yaxın yaşamışdır.

² Burada xeyir və zərər deyildikdə bu səhabənin əli ilə möminlərə nəsib olan xeyir və kafirlərə dəyən zərər nəzərdə tutulur.

³ Burada Peyğəmbər ﷺ Allaha dua edir ki, əshabələrini Məkkədə sakin etməyib sağ-salamat Mədinəyə qaytarsın.

⁴ Səd ibn Xovlə ؓ 632-ci ildə Məkkədə vəfat etmişdir.

فَذَهَبَ ثُمَّ أَتَاهُ الثَّانِيَةَ، لَمْ يُطْعَمَهُ فَقَالَ انْهَئْنِ. فَأَتَاهُ الثَّلَاثَةَ قَالَ وَاللَّهِ غَلَبْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ فَرَعَمْتَ أَنَّهُ قَالَ: «فَاحْثٌ فِي أَفْوَاهِهِنَّ التُّرَابَ». [رواه البخاري: ١٢٩٩]

660. Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “İbn Harisənin, Cəfərin və ibn Rəvahanın şəhid olduğuna dair xəbər Peyğəmbərə ﷺ çatdıqda o, (yerə) oturdu, kədərli olması üzündən hiss olunurdu, mən qapının arasından ona baxırdım. (Bu vaxt) bir nəfər onun yanına gəlib: “Cəfərin qadınları...” – deyə onların (fəryad qoparıb) ağladıklarını bildirdi. Peyğəmbər ﷺ ona əmr etdi ki, (bu cür ağlamağı) onlara qadağan etsin. Adam getdi, sonra ikinci dəfə (Peyğəmbərin ﷺ yanına) gəlib onların ona itaət etmədiklərini bildirdi. Peyğəmbər ﷺ: “Onlara qadağan et!” – deyə buyurdu. Adam üçüncü dəfə Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib dedi: “Vallahı, onlar bizi yendilər, ya Rəsulullah.” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “(Get) onların ağzını torpaqla bağla!” (əl-Buxari, 1299)

22-ci fəsil. Müsibət üz verdikdə kədərli olduğunu bildirməyən kimsə haqqında

باب - ٢٢

مَنْ لَمْ يَظْهَرْ حُزْنَهُ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ

٦٦١ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ اشْتَكَيْ ابْنُ لَأْبَى طَلْحَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ فَمَاتَ وَأَبُو طَلْحَةَ خَارِجٌ، فَلَمَّا رَأَتْ امْرَأَتُهُ أَنَّهُ قَدْ مَاتَ هَيَّأَتْ شَيْئًا وَنَحَّتَهُ فِي جَانِبِ الْبَيْتِ، فَلَمَّا جَاءَ أَبُو طَلْحَةَ قَالَ كَيْفَ الْغُلَامُ قَالَتْ قَدْ هَدَأَتْ نَفْسُهُ، وَأَرْجُو أَنْ يَكُونَ قَدْ اسْتَرَّاحَ. وَظَنَّ أَبُو طَلْحَةَ أَنَّهَا صَادِقَةٌ، قَالَ فَبَاتَ، فَلَمَّا أَصْبَحَ اغْتَسَلَ، فَلَمَّا أَرَادَ أَنْ يَخْرُجَ، أَعْلَمَتْهُ أَنَّهُ قَدْ مَاتَ، فَصَلَّى مَعَ النَّبِيِّ ﷺ ثُمَّ أَخْبَرَ النَّبِيَّ ﷺ بِمَا كَانَ مِنْهُمَا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «لَعَلَّ اللَّهَ أَنْ يُبَارِكَ لَكُمَا فِي لَيْلَتِكُمَا».

قَالَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ: فَرَأَيْتُ لَهُمَا تِسْعَةَ أَوْلَادٍ كُلُّهُمْ قَدْ قَرَأَ الْقُرْآنَ. [رواه البخاري: ١٣٠١]

661. Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Əbu Təlhənin ﷺ oğlu xəstələndi və Əbu Təlhə ﷺ evdə yox ikən vəfat etdi. Zövcəsi uşağın öldüyünü görəndə onu yuyub kəfənlədi və evin bir tərəfinə qoydu. Əbu Təlhə ﷺ evə gəldikdə soruşdu ki: “Uşaq necədir?” Qadın dedi: “Uşaq sakitləşib və mən inanıram ki, o, artıq rahatlaşıb.” Əbu Təlhə ﷺ onun doğru danışdığını güman etdi və (zövcəsi ilə birlikdə) uzanıb yatdı. Səhər açıldıqda Əbu Təlhə qüsl etdi, evdən çıxarkən qadın ona uşağın öldüyünü bildirdi. Əbu Təlhə Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə (sübh) namazını qıldıqdan sonra başlarına gələnləri ona danışdı. Peyğəmbər ﷺ dedi: “Ümid edirəm ki, Allah bu gecənizi sizin üçün mübarək etmişdir!”

Ənsardan biri demişdir: “Mən onların doqquz övladını gördüm. Hamısı Quran oxuyurdu.” (əl-Buxari, 1301)

23-cü fəsil. Peyğəmbərin ﷺ: “Həqiqətən, biz səndən (ayrıldı-ğımıza görə) kədərlənirik” sözü

باب - ٢٣

قَوْلُ النَّبِيِّ ﷺ: «إِنَّا بِكَ لَمَحْزُونُونَ»

٦٦٢ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ دَخَلْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَلَى أَبِي سَيْفِ الْقَيْنِ - وَكَانَ ظَنَرًا لِإِبْرَاهِيمَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَأَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِبْرَاهِيمَ فَقَبَّلَهُ وَشَمَّهُ، ثُمَّ دَخَلْنَا عَلَيْهِ بَعْدَ ذَلِكَ، وَإِبْرَاهِيمُ يَجُودُ بِنَفْسِهِ، فَجَعَلَتْ عَيْنَا رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

¹ Yəni onların hər biri Quranı əzbər bilirdi.

تَذَرَفَانِ. فَقَالَ لَهُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ ؓ وَأَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ فَقَالَ: «يَا ابْنَ عَوْفٍ إِنَّهَا رَحْمَةٌ». ثُمَّ أَتَبَعَهَا بِأُخْرَى فَقَالَ ؓ: «إِنَّ الْعَيْنَ تَدْمَعُ، وَالْقَلْبَ يَحْزَنُ، وَلَا تَقُولُ إِلَّا مَا يَرْضَى رَبُّنَا، وَإِنَّا بِفِرَاقِكَ يَا إِبْرَاهِيمَ لَمَحْزُونُونَ». [رواه البخاري: ١٣٠٣]

662. Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik ؓ demişdir: “Biz Peyğəmbərlə ؐ birlikdə dəmirçi Əbu Seyfin yanına gəldik. Əbu Seyf İbrahimin ؓ süd anasının əri idi. Peyğəmbər ؐ (oğlu) İbrahimi qucağına alıb öpdü və onu iylədi. Bir müddətdən sonra biz yenə onun yanına getdik. İbrahim artıq can verirdi. Peyğəmbərin ؐ gözləri yaşla doldu. Abdur-Rəhman ibn Auf dedi: “Sən də (ağlayırsan), ya Rəsulullah?” O: “Ey ibn Auf, bu bir mərhəmətdir!” – deyə buyurdu, sonra ağlaya-ağlaya dedi: “Həqiqətən, gözlər ağlayır, qəlb kədərlənir və biz ancaq Rəbbimizin razı qalacağı sözləri danışırıq. Ey İbrahim! Həqiqətən də, biz sənin ayrılığına kədərlənirik.” (əl-Buxari, 1303)

24-cü fəsil.

٢٤ - باب: الْبُكَاءُ عِنْدَ الْمَرِيضِ

Xəstənin yanında ağlamaq

٦٦٣ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ اشْتَكَى سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ ؓ شَكْوَى لَهُ فَأَتَاهُ النَّبِيُّ ﷺ يَعُوذُهُ مَعَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ وَسَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ فَلَمَّا دَخَلَ عَلَيْهِ فَوَجَدَهُ فِي غَاشِيَةٍ أَهْلُهُ فَقَالَ: «قَدْ قَضَى؟» قَالُوا لَا يَا رَسُولَ اللَّهِ. فَبَكَى النَّبِيُّ ﷺ فَلَمَّا رَأَى الْقَوْمَ بُكَاءَ النَّبِيِّ ﷺ بَكَوْا فَقَالَ: «أَلَا تَسْمَعُونَ إِنَّ اللَّهَ لَا يُعَذِّبُ بِدَمْعِ الْعَيْنِ، وَلَا يَحْزَنُ الْقَلْبُ، وَلَكِنْ يُعَذِّبُ بِهِذَا - وَأَشَارَ إِلَى لِسَانِهِ - أَوْ يَرْحُمُ وَإِنَّ الْمَيِّتَ يُعَذِّبُ بِبُكَاءِ أَهْلِهِ عَلَيْهِ». [رواه البخاري: ١٣٠٤]

663. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا demişdir: “Səd ibn Ubadə xəstələnəndiyi zaman Peyğəmbər ؐ Abdur-Rəhman ibn Auf, Səd ibn Əbu Vəqqas və Abdullah ibn Məsud ilə birlikdə ona baş çəkdi. Xəstənin yanına daxil olduqda ailəsinin onun başına yığışdığını görüb soruşdu: “Öldümü?” Onlar: “Xeyr, ya Rəsulullah!” – deyə cavab verdilər. Peyğəmbər ؐ (Sədi görəndə) ağladı. Oradakılar Peyğəmbərin ؐ ağladığını gördükdə ağlamağa başladılar. Peyğəmbər ؐ dedi: “Eşitmirsinizmi? Allah gözlərdən axan yaşa və qəlbin kədərlənməsinə görə (heç) kəsə əzab vermir. O ancaq buna görə ya əzab verir, ya da rəhm edir (deyər) dilinə işarə etdi. Həqiqətən, ölən adama ailəsinin onun üçün (fəryad edib) ağlamasından dolayı əzab verilir.” (əl-Buxari, 1304)

25-ci fəsil. Vay-şivən salmağın və bərkdən ağlamağın qadağan olunması, (və insanları) bundan çəkəndirmək haqqında

٢٥ - باب:

مَا يُنْهَى عَنِ التَّوْحِ وَالْبُكَاءِ وَالزَّجْرِ عَنِ ذَلِكَ

٦٦٤ - عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: أَخَذَ عَلَيْنَا النَّبِيُّ ﷺ عِنْدَ الْبَيْعَةِ أَنْ لَا تَنُوحَ، فَمَا وَفَّتْ مِمَّا أَمْرَأَةً غَيْرَ خَمْسِ نِسْوَةٍ أُمِّ سَلِيمٍ وَأُمِّ الْعَلَاءِ وَابْنَةِ أَبِي سَبْرَةَ أَمْرَأَةً مُعَاذٍ وَأَمْرَأَتَيْنِ أَوْ ابْنَةَ أَبِي سَبْرَةَ وَأَمْرَأَةً مُعَاذٍ وَأَمْرَأَةً أُخْرَى. [رواه البخاري: ١٣٠٦]

664. Rəvayət edilir ki, Ummu Ətiyyə رضي الله عنها demişdir: “Beyət¹ əsnasında Peyğəmbər ﷺ ölü üçün vay-şivən salıb ağlamayacağımıza dair bizdən əhd almışdı. Bizlərdən beş qadın – Ummu Suleym, Ummu Əla, Əbu Səbrənin qızı Muazın zövcəsi və başqa iki qadın, yaxud Əbu Səbrənin qızı, Muazın zövcəsi və başqa bir qadın istisna olmaqla heç kəs əhdinə vəfa etmədi.” (əl-Buxari, 1306)

26-cı fəsil.

۲۶ – باب: الْقِيَامُ لِلْجَنَازَةِ

Cənazə görəndə ayağa qalxmaq

- ۶۶۵ – عَنْ عَامِرِ بْنِ رَبِيعَةَ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «إِذَا رَأَى أَحَدُكُمْ جَنَازَةً فَإِنْ لَمْ يَكُنْ مَاشِياً مَعَهَا فَلْيَقُمْ حَتَّى يُخَلِّفَهَا، أَوْ تُخَلِّفَهُ أَوْ تُوضَعَ مِنْ قَبْلِ أَنْ تُخَلِّفَهُ». [رواه البخاري: ۱۳۰۸]

665. Amir ibn Rəbiə رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Biriniz cənazə gör-düyü zaman cənazənin ardınca getməyəcəksə, qoy cənazə onu arxada buraxa-nadək (və ya yanından keçib gedənədək, yaxud yerə qoyulana-dək) ayaq üstə dursun.” (əl-Buxari, 1308)

27-ci fəsil. Cənazəni görüb ayağa qalxan adam nə vaxt otura bilər?

۲۷ – باب: مَتَى يَقْعُدُ إِذَا قَامَ لِلْجَنَازَةِ

- ۶۶۶ – عَنْ سَعِيدِ الْمُقْبِرِيِّ رضي الله عنه عَنْ أَبِيهِ قَالَ كُنَّا فِي جَنَازَةٍ فَأَخَذَ أَبُو هُرَيْرَةَ رضي الله عنه بِيَدِ مَرْوَانَ فَجَلَسَا قَبْلَ أَنْ تُوضَعَ، فَجَاءَ أَبُو سَعِيدٍ رضي الله عنه فَأَخَذَ بِيَدِ مَرْوَانَ فَقَالَ قُمْ فَوَاللَّهِ لَقَدْ عَلِمَ هَذَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهَانَا عَنْ ذَلِكَ. فَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ رضي الله عنه صَدَقَ. [رواه البخاري: ۱۳۰۹]

666. Səid əl-Məqburi رضي الله عنه rəvayət edir ki, atası demişdir: “(Bir dəfə) biz bir cənazənin dəfnində iştirak edirdik. Əbu Hureyra Mərvanın əlindən tutdu və cənazə yerə qoyulmamışdan əvvəl hər ikisi yerə oturdu. (Bu vaxt) Əbu Səid əl-Xudri gəlib Mərvanın əlindən tutub dedi: “Qalx ayağa! Vallahi, bu adam² bilir ki, Peyğəmbər ﷺ bunu bizə qadağan etmişdir.” Əbu Hureyra dedi: “O doğru deyir.” (əl-Buxari, 1309)

28-ci fəsil.

Yəhudinin cənazəsini görüb ayağa qalxan kimsə haqqında

۲۸ – باب:

مَنْ قَامَ لِحَنَازَةِ يَهُودِيٍّ

- ۶۶۷ – عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه قَالَ: مَرَّ بَنَا جَنَازَةٌ فَقَامَ لَهَا النَّبِيُّ ﷺ وَقُمْنَا بِهِ. فَقُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّهَا جَنَازَةٌ يَهُودِيٌّ. قَالَ: «إِذَا رَأَيْتُمُ الْجَنَازَةَ فَقُومُوا». [رواه البخاري: ۱۳۱۱]

667. Rəvayət edilir ki, Cabir ibn Abdullah رضي الله عنه demişdir: “Yanımızdan cənazə apar-ırdılar. (Bu vaxt) Peyğəmbər ﷺ ayağa qalxdı və biz də onunla birlikdə ayağa

¹ Peyğəmbərin ﷺ dəvətini qəbul edərək ona müti və sadıq olmağa dair söz vermək.

² Əbu Səid رضي الله عنه “bu adam” deyəndə Əbu Hureyranı رضي الله عنه nəzərdə tutmuşdur.

qalxdıq. Biz dedik: “Ey Allahın elçisi! Axı bu, yəhudinin cənazəsidir.” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Cənazə gördüyünüz zaman ayağa qalxın!” (əl-Buxari, 1311)

29-cu fəsil.

Cənazəni qadınlar deyil, ancaq kişilər aparmalıdırlar

۲۹ – باب:

حَمْلُ الرِّجَالِ الْجِنَازَةَ دُونَ النِّسَاءِ

۶۶۸ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «إِذَا وُضِعَتِ الْجِنَازَةُ وَاحْتَمَلَهَا الرِّجَالُ عَلَى أَعْنَاقِهِمْ، فَإِنْ كَانَتْ صَالِحَةً قَالَتْ قَدْ مُوِنِي. وَإِنْ كَانَتْ غَيْرَ صَالِحَةٍ قَالَتْ يَا وَيْلَهَا أَيْنَ يَذْهَبُونَ بِهَا يَسْمَعُ صَوْتَهَا كُلُّ شَيْءٍ إِلَّا الْإِنْسَانَ، وَلَوْ سَمِعَهُ صَعِقَ». [رواه البخاري: ۱۳۱۴]

668. Əbu Səid əl-Xudri رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Cənazə (hazırlanıb mafəyə¹) qoyulduğu və kişilər onu çiyinlərinə aldığı zaman, əgər ölən adam əməlisaleh olmuşdursa: “Məni tez aparın”– deyər, yox əgər pis adam olmuşdursa: “Vay halıma! Məni hara aparırsınız?”– deyər. Onun səsinə insanlardan başqa hamı eşidər. Hərgah, insan bu səsi eşitsəydi, bayılıb yerə yığılardı. (əl-Buxari, 1314)

30-cu fəsil. Cənazəni yeyin-yeyin aparmaq lazımdır

۳۰ – باب: السَّرْعَةُ بِالْجِنَازَةِ

۶۶۹ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «أَسْرِعُوا بِالْجِنَازَةِ، فَإِنْ تَكَ صَالِحَةً فَخَيْرٌ تُقَدَّمُونَهَا إِلَيْهِ، وَإِنْ يَكُ سَوَى ذَلِكَ فَشَرٌّ تَضَعُونَهُ عَنْ رِقَابِكُمْ». [رواه البخاري: ۱۳۱۵]

669. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Cənazəni (məzarlığa) yeyin-yeyin aparın! Əgər o, əməlisaleh olmuşdursa, siz onu xeyrə qovuşdurmuş olarsınız. Yox, əgər pis adam olmuşdursa, (tezliklə) şəri boynunuzdan atmış olarsınız.” (əl-Buxari, 1315)

31-ci fəsil. Cənazənin ardınca getməyin fəziləti

۳۱ – باب: فَضْلُ اتِّبَاعِ الْجِنَائِزِ

۶۷۰ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ قِيلَ لَهُ: إِنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ مَنْ تَبَعَ جَنَازَةً فَلَهُ قِرَاطٌ. فَقَالَ أَكْثَرُ أَبُو هُرَيْرَةَ عَلَيْنَا. فَصَدَقَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَبَا هُرَيْرَةَ وَقَالَتْ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُهُ. فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا لَقَدْ فَرَطْنَا فِي قَرَارِيطٍ كَثِيرَةٍ. [رواه البخاري: ۱۳۲۳-۱۳۲۴]

670. Rəvayət edilir ki, ibn Ömərə رəvayət edir ki, Əbu Hureyra demişdir: “Cənazənin ardınca gedən kimsə bir qirat² savab qazanır.” İbn Ömər dedi: “Əbu Hureyra (bunu) şişirdir.” Lakin Aişə Əbu Hureyranın dediyini təsdiqləyib dedi: “Mən Peyğəmbərin ﷺ bunu söylədiyini eşitmişəm.” Onda ibn Ömər dedi: “(Demək,) biz çox qiratlara itirmişik.” (əl-Buxari, 1324-1325)

¹ İçərisinə tabut qoyulub aparılan xərək.

² 44-cü hədisə bax.

**32-ci fəsil. Qəbirlərin üstündə
ibadətqah tikməyin qadağan
olunması haqqında**

۳۲- باب:

مَا يُكْرَهُ مِنَ اتِّخَاذِ الْمَسَاجِدِ عَلَى الْقُبُورِ

۶۷۱ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ فِي مَرَضِهِ الَّذِي مَاتَ فِيهِ: «لَعَنَ اللَّهُ الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى، اتَّخَذُوا قُبُورَ أَنْبِيَائِهِمْ مَسْجِدًا». قَالَتْ وَلَوْلَا ذَلِكَ لَأَبْرَزُوا قَبْرَهُ غَيْرَ أَنِّي أَخَشَى أَنْ يُتَّخَذَ مَسْجِدًا. [رواه البخاري: ۱۳۳۰]

671. Aişə رəvayət edir ki, Peyğəməbərin ﷺ vəfat etməsinə səbəb olan xəstəliyə tutulduğu zaman o demişdir: “Allah yəhudilərə və xristianlara lənət eləsin! Onlar peyğəmbərlərinin qəbirlərini ibadətqaha çevirmişlər.”

Aişə رəvayət edir ki, Peyğəməbərin ﷺ bu sözü deməyəydi, müsəlmanlar onun qəbrini aşkarda saxlayardılar. Ancaq mən onun qəbrinin ibadətqaha çevrilməsindən qorxuram.” (əl-Buxari, 135)

33-cü fəsil.

**Nifaslı¹ halda ölən qadına cənazə
namazının qılınması**

۳۳- باب:

الصَّلَاةُ عَلَى النَّفْسَاءِ إِذَا مَاتَتْ فِي نَفَاسِهَا

۶۷۲ - عَنْ سَمُرَةَ بِنْتِ حُنْدَبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: صَلَّيْتُ وَرَاءَ النَّبِيِّ ﷺ عَلَى امْرَأَةٍ مَاتَتْ فِي نَفَاسِهَا، فَقَامَ عَلَيْهَا وَسَطَهَا. [رواه البخاري: ۱۳۳۱]

672. Rəvayət edilir ki, Səməra ibn Cundəb رəvayət edir ki, “Mən Peyğəməbərin ﷺ arxasında dayanıb, nifaslı ikən ölmüş bir qadının cənazə namazını qıldım. Peyğəməbərin ﷺ cənazənin orta² nahiyəsində durdu.” (əl-Buxari, 1331)

34-cü fəsil.

**Cənazə namazında əl-Fatihə
surəsini oxumaq**

۳۴- باب:

قِرَاءَةُ فَاتِحَةِ الْكِتَابِ عَلَى الْجَنَازَةِ

۶۷۳ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ صَلَّى عَلَى حَنَازَةٍ فَقَرَأَ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ فَقَالَ: لِيَعْلَمُوا أَنَّهَا سُنَّةٌ. [رواه البخاري: ۱۳۳۵]

673. Rəvayət edilir ki, ibn Abbas رəvayət edir ki, cənazə namazını qılarkən əl-Fatihə surəsini oxuduqdan sonra demişdir: “Qoy (camaat) bilsin ki, bu, sünnədir!” (əl-Buxari, 1335)

**35-ci fəsil. Ölən adam
ayaqqabıların səsinə eşidir**

۳۵- باب: الْمَيِّتُ يَسْمَعُ خَفَقَ النَّعَالِ

۶۷۴ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «الْعَبْدُ إِذَا وُضِعَ فِي قَبْرِهِ، وَتَوَلَّى وَذَهَبَ أَصْحَابُهُ حَتَّى إِنَّهُ لَيَسْمَعُ قَرَاعَ نَعَالِهِمْ، أَنَاهُ مَلِكًا فَأَقْعَدَاهُ فَيَقُولَانِ لَهُ مَا كُنْتَ تَقُولُ فِي هَذَا الرَّجُلِ مُحَمَّدٌ ﷺ فَيَقُولُ أَشْهَدُ أَنَّهُ عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ. فَيَقَالُ انْظُرْ إِلَى مَقْعَدِكَ مِنَ النَّارِ، أَبْذَلَكَ اللَّهُ بِهِ مَقْعَدًا مِنَ الْجَنَّةِ - قَالَ النَّبِيُّ ﷺ فَيَرَاهُمَا جَمِيعًا - وَأَمَّا الْكَافِرُ

¹ Nifas, doğuşdan sonra qadının uşaqlığından gələn qandır.

² Kişi üçün cənazə namazı qılındıqda isə imam onun baş tərəfində durmalıdır.

- أَوِ الْمُنَافِقُ - فَيَقُولُ لَا أَدْرِي، كُنْتُ أَقُولُ مَا يَقُولُ النَّاسُ. فَيَقَالُ لَا دَرَيْتَ وَلَا تَلَيْتَ. ثُمَّ يُضْرَبُ بِمِطْرَقَةٍ مِنْ حَدِيدٍ ضَرْبَةً بَيْنَ أُذُنَيْهِ، فَيَصِيحُ صَيْحَةً يَسْمَعُهَا مَنْ يَلِيهِ إِلَّا الثَّقَلَيْنِ». [رواه البخاري: ١٣٣٨]

674. Ənəs رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Bəndə qəbrə qoyulduğu və yoldaşları dönüb getdiyi zaman onların ayaqqabılarının səsinə belə eşidir və həmin anda onun yanına iki mələk gəlib onu otuzdurur və ondan soruşurlar ki: “Bu Muhəmməd ﷺ deyilən adam haqqında nə deyə bilərsən?” O: “Mən şahidlik edirəm ki, Muhəmməd Allahın qulu və elçisidir”- deyə cavab verir. (Onda ona) deyirlər: “Cəhənnəm odundakı yerinə bax! Allah onun əvəzinə sə-nə Cənnətdə bir yer verdi.”

Peyğəmbər ﷺ deyir: “O adam hər iki yerini görür. Kafir və ya münafiqə gəldikdə isə, (verilən suala o belə) cavab verir: “Bilmirəm, mən insanların dediyini deyirdim.” (Onda ona) deyilir: “Sən (haqqı) başa düşməmişən və (Quran) oxumamısan!” Bundan sonra dəmir çəkiclə onun qulaqlarının arasına bir zərbə vurulur və o elə bağırır ki, cinlər və insanlar istisna olmaqla, yanındakıların hamısı onun səsinə eşidir.” (əl-Buxari, 1338)

36-cı fəsil. Müqəddəs torpaqda və ya buna bənzər bir yerdə dəfn olunmaq istəyən kimsə haqqında

٣٦- باب: مَنْ أَحَبَّ الدَّفْنَ فِي الْأَرْضِ الْمَقْدَسَةِ أَوْ نَحْوِهَا

٦٧٥ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: «أُرْسِلَ مَلَكُ الْمَوْتِ إِلَى مُوسَى فَلَمَّا جَاءَهُ صَكَّهُ فَرَجَعَ إِلَى رَبِّهِ فَقَالَ أُرْسَلْتَنِي إِلَى عَبْدٍ لَا يُرِيدُ الْمَوْتَ. فَرَدَّ اللَّهُ عَلَيْهِ عَيْنَهُ وَقَالَ ارْجِعْ فَقُلْ لَهُ يَضَعُ يَدَهُ عَلَى مَنْ ثَوْرٍ، فَلَهُ بِكُلِّ مَا غَطَّتْ بِهِ يَدُهُ بِكُلِّ شَعْرَةٍ سَنَةٌ. قَالَ أَيْ رَبِّ، ثُمَّ مَاذَا قَالَ ثُمَّ الْمَوْتُ. قَالَ فَالْآنَ. فَسَأَلَ اللَّهُ أَنْ يُدْنِيَهُ مِنَ الْأَرْضِ الْمَقْدَسَةِ رَمِيَةً بِحَجَرٍ». قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «فَلَوْ كُنْتُ ثُمَّ لَأَرَيْتُكُمْ قَبْرَهُ إِلَى جَانِبِ الطَّرِيقِ عِنْدَ الْكُتَيْبِ الْأَحْمَرِ». [رواه البخاري: ١٣٣٩]

675. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رضي الله عنه demişdir: “Ölüm mələyi Musanın yanına göndərildi. Mələk Musanın yanına gəldikdə Musa onu vurdu (və onun gözü çıxdı¹). Mələk Rəbbinin yanına qayıdıb dedi: “Sən məni ölmək istəməyən bir bəndənin yanına göndərdin.” Allah onun gözünü yerinə qaytardı və buyurdu: “Qayıt ona de ki: “Əlini öküzün belinə qoysun. Əlinə gələn tükərin sayı qədər – hər bir tükün müqabilində bir il ömrü artacaq.” Musa dedi: “Ey Rəbbim! Sonra nə olacaq?” Allah buyurdu: “Sonra öləcəksən!” Musa dedi: “Elə isə indi (ölmək istəyirəm).” Sonra da Allahdan onu atılmış bir daşın uçub düşdüyü məsafə qədər müqəddəs torpağa yaxınlaşdırmasını dilədi.”

Əbu Hureyra rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Əgər orada olsaydım, sizə onun yolun kənarında, qırmızı qum təpəsinin yanında (yerləşən) qəbrini göstərərdim.” (əl-Buxari, 1339)

¹ Musa onun mələk olduğunu bilmirdi, çünki mələk onun yanına insan qiyafəsində gəlmiş və icazəsiz onun yanına daxil olmuşdu.

37-ci fəsil.

۳۷- باب: الصَّلَاةُ عَلَى الشَّهِيدِ

Şəhidə cənazə namazı qılmaq

۶۷۶ - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَجْمَعُ بَيْنَ الرَّجُلَيْنِ مِنْ قَتَلَى أَحَدٍ فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ ثُمَّ يَقُولُ: «أَيُّهُمُ أَكْثَرُ أَخْذًا لِلْقُرْآنِ». فَإِذَا أُشِيرَ لَهُ إِلَى أَحَدِهِمَا قَدَّمَهُ فِي اللَّحْدِ وَقَالَ: «أَنَا شَهِيدٌ عَلَى هَؤُلَاءِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ». وَأَمَرَ بِدَفْنِهِمْ فِي دِمَائِهِمْ، وَلَمْ يُعْسَلُوا وَلَمْ يُصَلَّ عَلَيْهِمْ. [رواه البخاري: ۱۳۴۳]

676. Rəvayət edilir ki, Cabir ibn Abdullah رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ Uhud döyüşündə şəhid olanları iki-iki (hər iki nəfəri) bir kafənə¹ büküb: “Hansı biri Qurandan daha çox (ayə) bilir” - deyər soruşur, ikisindən hansı birinə işarə edildirdisə, onu birinci olaraq qəbrə qoyur və deyirdi: “Mən Qiyamət günü bunlara şahid olacağam!” Sonra onları üzərilərindəki qanı (yumadan) dəfn etməyi əmr etdi. (Odur ki, əshabələr) onları yumadılar və cənazələri üçün namaz qılmadılar. (əl-Buxari, 1343)

۶۷۷ - عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ خَرَجَ يَوْمًا فَصَلَّى عَلَى أَهْلِ أَحَدٍ صَلَاتَهُ عَلَى الْمَيِّتِ، ثُمَّ انْصَرَفَ إِلَى الْمَنْبَرِ فَقَالَ: «إِنِّي فَرَطُ لَكُمْ، وَأَنَا شَهِيدٌ عَلَيْكُمْ، وَإِنِّي وَاللَّهِ لَأَنْظُرُ إِلَى حَوْضِي الْآنَ، وَإِنِّي أُعْطِيتُ مَفَاتِيحَ خَزَائِنِ الْأَرْضِ - أَوْ مَفَاتِيحَ الْأَرْضِ - وَإِنِّي وَاللَّهِ مَا أَخَافُ عَلَيْكُمْ أَنْ تُشْرِكُوا بَعْدِي، وَلَكِنْ أَخَافُ عَلَيْكُمْ أَنْ تَنَافَسُوا فِيهَا». [رواه البخاري: ۱۳۴۴]

677. Uqbə ibn Amir رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, bir gün Peyğəmbər ﷺ gedib Uhud şəhidləri üçün cənazə namazı qıldı. Sonra (Mədinəyə gəldi və) minbərə qalxıb dedi: “Mən sizi qabaqlayacağam (sizdən əvvəl bu dünyadan köçəcəyəm). Mən sizin nə etdiklərinizə şahidəm. Vallahi, indi mən hovuzumu görürəm. Həqiqətən, mənə yer üzünün xəzinələri (və ya açarları) verilmişdir. Vallahi, mən öldükdən sonra sizin Allaha şəriq qoşaçağınızdan qorxmuram. Mən sizin dünya (malına) görə bir-birinizlə rəqəbat aparacağınızdan qorxuram.” (əl-Buxari, 1344)

38-ci fəsil. İslamı qəbul etdikdən

sonra vəfat etmiş uşaq üçün
cənazə namazı qılınırmı? Habelə,
uşaq ölüm ayağında ikən ona
İslam dini ərz edilirmi?

۳۸- باب:

إِذَا أَسْلَمَ الصَّبِيُّ فَمَاتَ، هَلْ يُصَلَّى عَلَيْهِ؟
وَ هَلْ يُعْرَضُ عَلَى الصَّبِيِّ الْإِسْلَامُ؟

۶۷۸ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ انْطَلَقَ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي رَهْطٍ قَبْلَ ابْنِ صَبَّادٍ، حَتَّى وَجَدُوهُ يَلْعَبُ مَعَ الصَّبْيَانِ عِنْدَ أَطْمِ بْنِ مَعَالَةَ، وَقَدْ قَارَبَ ابْنُ صَبَّادٍ الْحُلْمَ فَلَمْ يَشْعُرْ حَتَّى ضَرَبَ النَّبِيُّ ﷺ بِيَدِهِ ثُمَّ قَالَ لِابْنِ صَبَّادٍ: «تَشْهَدُ آتَى رَسُولُ اللَّهِ». فَنَظَرَ إِلَيْهِ ابْنُ صَبَّادٍ فَقَالَ أَشْهَدُ أَنَّكَ رَسُولُ الْأُمِّيِّينَ. فَقَالَ ابْنُ صَبَّادٍ لِلنَّبِيِّ ﷺ أَتَشْهَدُ آتَى رَسُولُ اللَّهِ فَرَفَضَهُ وَقَالَ آمَنْتُ بِاللَّهِ وَبِرَسُولِهِ. فَقَالَ لَهُ: «مَاذَا تَرَى». قَالَ ابْنُ صَبَّادٍ يَأْتِينِي صَادِقٌ وَكَاذِبٌ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «خَلَطَ عَلَيْكَ الْأَمْرُ» ثُمَّ قَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ: «إِنِّي قَدْ خَبَأْتُ لَكَ خَبِيئًا». فَقَالَ ابْنُ صَبَّادٍ هُوَ

¹ Burada iki kişinin bir kafənə büküldüyü, yaxud bir kafəni iki hissəyə bölüb, onlardan hər birinin həmin hissəyə büküldüyü və eyni qəbirə qoyulduğu nəzərdə tutulur.

الدُّخ. فَقَالَ: «اخْسَأْ، فَلَنْ تَعْدُوَ قَدْرَكَ». فَقَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: «دَعْنِي يَا رَسُولَ اللَّهِ أَضْرِبَ عُنُقَهُ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «إِنْ يَكُنْهُ فَلَنْ تُسَلِّطَ عَلَيْهِ، وَإِنْ لَمْ يَكُنْهُ فَلَا خَيْرَ لَكَ فِي قَتْلِهِ».

عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: انْطَلَقَ بَعْدَ ذَلِكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَبُو بَنْ كَعْبٍ إِلَى التَّخْلِ الَّتِي فِيهَا ابْنُ صَيَّادٍ وَهُوَ يَخْتَلُ أَنْ يَسْمَعَ مِنْ ابْنِ صَيَّادٍ شَيْئًا قَبْلَ أَنْ يَرَاهُ ابْنُ صَيَّادٍ فَرَأَاهُ النَّبِيُّ ﷺ وَهُوَ مُضْطَجِعٌ، يَعْنِي فِي قَطِيفَةٍ لَهُ فِيهَا رَمَزَةٌ أَوْ زَمَرَةٌ، فَرَأَتْ أُمُّ ابْنِ صَيَّادٍ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ يَتَّقِي بِجُدُوعِ التَّخْلِ فَقَالَتْ لِابْنِ صَيَّادٍ يَا صَافٍ - وَهُوَ اسْمُ ابْنِ صَيَّادٍ - هَذَا مُحَمَّدٌ. فَتَرَأَى ابْنُ صَيَّادٍ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «لَوْ تَرَكَتُهُ بَيْنَ». [رواه البخاري: ١٣٥٤-١٣٥٥]

678. Rəvayət edilir ki, ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “(Bir dəfə) Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ Peyğəmbərlə ﷺ və başqa bir neçə adamla birlikdə ibn Sayyadın¹ yanına getdi. Onlar onu Bəni Məğalə qəbiləsinin istehkamı yanında uşaqlarla oynayan yerdə tapdılar. (O vaxt) ibn Sayyad artıq həddi-bülüğa çatmışdı. Peyğəmbər ﷺ əli ilə (yavaşca ibn Sayyadın çiyinə) vuranadək o, (onların gəldiyini) hiss etmirdi. Peyğəmbər ﷺ ibn Sayyaddan soruşdu: “Sən mənim Allahın elçisi olduğuma şahidlik edirsənmi?” İbn Sayyad ona baxıb dedi: “Mən şahidlik edirəm ki, sən ümmilərə² göndərilmişən.” Sonra ibn Sayyad Peyğəmbərdən ﷺ soruşdu: “Sən mənim Allahın elçisi olduğuma şahidlik edirsənmi?” Peyğəmbər ﷺ ona cavab verməyib dedi: “Mən Allaha və onun elçilərinə iman gətirmişəm!” Sonra ondan soruşdu: “(Yuxuda) nə görürsən?” İbn Sayyad dedi: “(Yuxuda) mənə həm doğru xəbərlər, həm də yalan xəbərlər gəlir.” Peyğəmbər ﷺ dedi: “İşin qarışığa düşüb (gördüklərini şeytan sənə qarmaqarışıq göstərir).” Sonra Peyğəmbər ﷺ ona: “Sənin üçün fikrimdə bir şey tutmuşam”– dedi. İbn Sayyad: “Bu, əd-Duxdur³”– deyə cavab verdi. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “İtil buradan! Sən heç vaxt həddini aşma bilməyəcəksən.” Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ dedi: “Ya Rəsulullah, burax onun boynunu vurum.” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Əgər o, odursa⁴, sən ona bata bilməyəcəksən, yox əgər o deyilsə, onu öldürməyinin sənə heç bir xeyri yoxdur.”

Rəvayət edilir ki, ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Bundan sonra Peyğəmbər ﷺ və Ubey ibn Kəb رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ibn Sayyadın olduğu xurma bağına getdilər. Peyğəmbər ﷺ istəyirdi ki, ibn Sayyad onu görmədiyi halda onun nə danışdığını eşitsin. Peyğəmbər ﷺ onun bürüncəyinə bürünüb uzandığını və əcaib səslər çıxartdığını gördü. (Bu vaxt) ibn Sayyadın anası Peyğəmbərin ﷺ xurma ağacının arxasında gizləndiyini görüb ibn Sayyada: “Ey Safi! (Bu ibn Sayyadın adıdır). Muhəmməd buradadır”– dedi və ibn Sayyad dərhal sıçrayıb ayağa qalxdı. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Əgər qadın onu oyatmasaydı, (onun kim olduğu bizə) bəlli olardı.” (əl-Buxari, 1354-1355)

٦٧٩ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ غُلَامٌ يَهُودِيٌّ يَخْدُمُ النَّبِيَّ ﷺ فَمَرَضَ، فَأَتَاهُ النَّبِيُّ ﷺ يَعُودُهُ، فَقَعَدَ عِنْدَ رَأْسِهِ فَقَالَ لَهُ: «أَسْلَمَ». فَتَنَظَّرَ إِلَى أَبِيهِ وَهُوَ عِنْدَهُ فَقَالَ لَهُ أَطْعَمَ أَبَا الْقَاسِمِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. فَأَسْلَمَ، فَخَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ وَهُوَ يَقُولُ: «الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَثَقَدَهُ مِنَ النَّارِ». [رواه البخاري: ١٣٥٦]

¹ Bu, qeyri-adi zahiri görünüşü olan bir uşaq idi ki, əshabələr onun məsihi-dəccal olduğunu güman edirdilər.

² İbn Sayyad “ümmi” dedikdə, yazıb-oxumağı bacarmayan ərəbləri qəsd edir.

³ Peyğəmbər ﷺ 44-cü surənin 10-cu ayəsindəki “əd-Duxan” (yəni duman) sözünü qəsd edirdi ki, bunu da ibn Sayyad düzgün tələffüz edə bilmədi. Beləliklə də, Peyğəmbər ﷺ şeytanın ona qarmaqarışıq sözlər təlqin etdiyini sübuta yetirdi.

⁴ Peyğəmbər ﷺ bunu deməklə məsihi-dəccalı qəsd edir.

679. Rəvayət edilir ki, Ənəs ☪ demişdir: “Peyğəmbərə ☪ xidmət edən yəhudi bir uşaq xəstələnmişdi. Peyğəmbər ☪ ona baş çəkməyə gəldi və onun baş tərəfində oturub ona: “Müsəlman ol!” – dedi. Uşaq, yanında durmuş atasının üzünə baxdı. Atasına: “Əbul-Qasima itaət et!” – dedi və uşaq İslamı qəbul etdi. Sonra Peyğəmbər ☪ onun yanından çıxdı və dedi: “Onu oddan xilas edən Allaha həmd olsun!” (əl-Buxari, 1356)

٦٨٠ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ☪ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ☪: «مَا مِنْ مَوْلُودٍ إِلَّا يُولَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ، فَأَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ أَوْ يُنَصِّرَانِهِ أَوْ يُمَجِّسَانِهِ، كَمَا تُنْتَجُ الْبُهِيمَةُ بِهَيْمَةٍ جَمْعَاءَ، هَلْ تُحْسِنُونَ فِيهَا مِنْ جَدْعَاءَ». ثُمَّ يَقُولُ أَبُو هُرَيْرَةَ ☪: ﴿فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا بُدَّ لَهُ مِنْ ذَلِكَ أَلَيْسَ أَتَقِيمُ﴾ [رواه البخاري: ١٣٥٩]

680. Əbu Hureyra ☪ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ☪ demişdir: “Hər bir körpə fitrəti üzərində (tövhidə meyilli olaraq) doğulur. Sonra ata-anası onu ya yəhudi, ya xristian, ya da məcusi edir. Beləcə, heyvanlar da gözəl biçimdə yaranır. Heç sən onların arasında qulağı kəsik bir heyvan görürsənmi?” Sonra Əbu Hureyra ☪ bu ayəni oxudu: “Hənif¹ olaraq üzünü dinə tərəf çevir! Allahın insanlara – xəlq etdiyi *şüurlu* məxluq kimi verdiyi fitrət budur. Allahın yaratdığını heç cür dəyişdirmək olmaz. Doğru din budur...” (əl-Buxari, 1359)

39-cu fəsil. Allaha şərik qoşan adam ölümqabağı “Lə ilahə illəllah” deyərsə...

باب ٣٩ -

إِذَا قَالَ الْمُشْرِكُ عِنْدَ الْمَوْتِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

٦٨١ - عَنْ الْمُسَيَّبِ بْنِ حَزَنٍ ☪ قَالَ: لَمَّا حَضَرَتْ أَبَا طَالِبٍ الْوَفَاةُ جَاءَهُ رَسُولُ اللَّهِ ☪ فَوَجَدَ عِنْدَهُ أَبَا جَهْلَ بْنَ هِشَامٍ، وَعَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي أُمَيَّةَ بْنِ الْمُغِيرَةِ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ☪ لِأَبِي طَالِبٍ: «يَا عَمَّ، قُلْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، كَلِمَةً أَشْهَدُ لَكَ بِهَا عِنْدَ اللَّهِ». فَقَالَ أَبُو جَهْلٍ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي أُمَيَّةَ يَا أَبَا طَالِبٍ، أَتُرْغَبُ عَنْ مِلَّةِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ فَلَمْ يَزَلْ رَسُولُ اللَّهِ ☪ يَعْزِضُهَا عَلَيْهِ، وَيَعُودُ أَنْ بَنَى الْمَقَالَ، حَتَّى قَالَ أَبُو طَالِبٍ آخِرَ مَا كَلَّمَهُمْ هُوَ عَلَى مِلَّةِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ، وَأَبَى أَنْ يَقُولَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ☪: «أَمَّا وَاللَّهِ لَأَسْتَغْفِرَنَّ لَكَ، مَا لَمْ أَتِهِ عَنْكَ». فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى فِيهِ: ﴿مَا كَانَتْ لِلنَّبِيِّ﴾ [رواه البخاري: ١٣٦٠]

681. Rəvayət edilir ki, Museyyib ibn Həzn ☪ demişdir: “Əbu Talib³ ölüm ayağında ikən Peyğəmbər ☪ onun yanına gəldi və orada Əbu Cəhl ibn Hişamı və Abdullah ibn Əbu Ümeyyə ibn Muğiranı⁴ gördü. Peyğəmbər ☪ Əbu Talibə dedi: “Əmi, “Lə ilahə illəllah” kəlməsini de ki, Allah yanında sənin (dediyinə) şahid olum.” Əbu Cəhl və Abdullah ibn Əbu Ümeyyə dedilər: “Ey Əbu Talib, Abdul-Muttəlibin⁵ dinindən üz çevirməkmi istəyirsən?!” Peyğəmbər ☪ tövhid kəlməsini, onlar da öz dediklərini ta o vaxta qədər təkrar etdilər ki, axırda Əbu Talib onlara son sözünü deyib Abdul-Muttəlibin dinində qalacağını bildirdi və “lə ilahə illəllah” deməkdən imtina etdi. Peyğəmbər ☪ buyurdu: “Vallahi, mə-

¹ Batıldən haqqa yönəlib Tək Allaha ibadət etmək.

² “ər-Rum” surəsi, 30.

³ Əbu Talib Peyğəmbərin ☪ əmisi və Əlinin ☪ atası idi.

⁴ Hər ikisi Peyğəmbərin ☪ qatı düşməni idi.

⁵ Abdul-Muttəlib Peyğəmbərin ☪ babası və Əbu Talibin atasıdır.

nə qadağan edilənədək sənin üçün bağışlanma diləyəcəyəm.” Onda Uca Allah onun barəsində bu ayəni nazil etdi: “Müşriklərin Cəhənnəm sakinləri olduqları bəlli olduqdan sonra qohum olsalar belə, Peyğəmbərə və möminlərə onlar üçün bağışlanma diləmək yaraşmaz”¹. (əl-Buxari, 1360)

40-cı fəsil. Nəsihət verən adam qəbrin yanında ikən, əshabələri də onun ətrafında oturduğu halda öyüd-nəsihət verə bilər

٤٠ - باب: مَوْعِظَةُ الْمُحَدَّثِ عِنْدَ الْقَبْرِ، وَقُعُودُ أَصْحَابِهِ حَوْلَهُ

٦٨٢ - عَنْ عَلِيٍّ عليه السلام قَالَ: كُنَّا فِي جَنَازَةٍ فِي بَيْعِ الْعَرَفَدِ، فَأَتَانَا النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم فَقَعَدَ وَقَعَدْنَا حَوْلَهُ، وَمَعَهُ مَخْصَرَةٌ فَتَكَسَّ، فَجَعَلَ يَنْكُتُ بِمَخْصَرَتِهِ ثُمَّ قَالَ: «مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ، مَا مِنْ نَفْسٍ مَنفُوسَةٍ إِلَّا كُتِبَ مَكَانُهَا مِنَ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ، وَإِلَّا قَدْ كُتِبَ شَقِيَّةٌ أَوْ سَعِيدَةٌ». فَقَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَفَلَا تَتَكَلَّمُ عَلَيَّ كِتَابِنَا وَتَدْعُ الْعَمَلَ، فَمَنْ كَانَ مِنَّا مِنْ أَهْلِ السَّعَادَةِ فَسَيَصِيرُ إِلَى عَمَلِ أَهْلِ السَّعَادَةِ، وَأَمَّا مَنْ كَانَ مِنَّا مِنْ أَهْلِ الشَّقَاوَةِ فَسَيَصِيرُ إِلَى عَمَلِ أَهْلِ الشَّقَاوَةِ قَالَ: «أَمَّا أَهْلُ السَّعَادَةِ فَيُيسَّرُونَ لِعَمَلِ السَّعَادَةِ، وَأَمَّا أَهْلُ الشَّقَاوَةِ فَيُيسَّرُونَ لِعَمَلِ الشَّقَاوَةِ»، ثُمَّ قَرَأَ: ﴿فَأَمَّا مَنْ أَعْطَى وَاتَّقَى﴾ [الآية. (رواه البخاري: ١٣٦٢)]

682. Rəvayət edilir ki, Əli عليه السلام demişdir: “Biz Bəqiul-ğarqadda² bir cənəzinin dəfinə iştirak edərkən Peyğəmbər ﷺ bizim yanımıza gəlib oturdu, biz də onun ətrafında oturduq. Əlində əsa var idi. O, başını aşağı əydi və əlindəki əsanı yerə vurmağa başladı. Sonra buyurdu: “Sizin hər birinizin, habelə bütün bəşəriyyətin Cənnətdə və ya Cəhənnəmdə tutacağı yer (əzəldən qədərə) yazılmışdır. Həmçinin bədbəxt və ya xoşbəxt olacağı da yazılmışdır.” (Bu vaxt) bir nəfər dedi: “Ey Allahın elçisi! Elə isə qədərimizə yazılana arxayın olub əməlləri tərk edəkmi? Onsuz da xoşbəxt olanımız xoşbəxt bəndələrin əməllərini yerinə yetirəcək, bədbəxt olanımız da bədbəxt bəndələrin əməllərini yerinə yetirəcək.” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Xoşbəxt olanlara xoşbəxt insanların əməli, bədbəxt olanlara isə bədbəxt insanların əməli müyəssər olacaq. Sonra Peyğəmbər ﷺ (bu ayələri) oxudu: “Kim (haqqı olanın haqqını) verir və Allahdan qorxursa və ən gözəl olan (“lə ilahə illəllah” kəlməsini) təsdiq edirsə, Biz onu ən asan olana nail edəcəyik. Kim də xəsislik edərək Rəbbinə ehtiyacı olmadığını güman edirsə və ən gözəl olan (“lə ilahə illəllah” kəlməsini) yalan hesab edirsə, Biz onun üstünə ən çətin olanı yükləyəcəyik.”³ (əl-Buxari, 1362)

41-ci fəsil.
Öz canına qəsd edən kimsə haqqında deyilənlər

٤١ - باب: مَا جَاءَ فِي قَاتِلِ النَّفْسِ

٦٨٣ - عَنْ ثَابِتِ بْنِ الضَّحَّاكِ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم قَالَ: «مَنْ حَلَفَ بِمِلَّةٍ غَيْرِ الْإِسْلَامِ كَاذِبًا مُتَعَمِّدًا فَهُوَ كَمَا قَالَ، وَمَنْ قَتَلَ نَفْسَهُ بِحَدِيدَةٍ عَذَّبَ بِهِ فِي نَارِ جَهَنَّمَ». [رواه البخاري: ١٣٦٣]

¹ “ət-Tovbə” surəsi, 113.

² Bəqiul-ğarqad Mədinə qəbirstanlığının adıdır. Bəqi – içində ağac kötüklərinin olduğu ərazi, ğarqad isə bu ərazidə bitən tikanlı bir ağacın adıdır.

³ “əl-Leyl” surəsi, 5-10.

683. Sabit ibn Dəhhak ر.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Kim bilə-bilə yalandan İslamdan başqa bir dində olduğuna and içsə, dediği kimi olar. Kim dəmir alətlə özünü öldürərsə, Cəhənnəm odunda o alətlə ona əzab verilər." (əl-Buxari, 1363)

٦٨٤ - عَنْ الْحَسَنِ حَدَّثَنَا جُنْدَبٌ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فِي هَذَا الْمَسْجِدِ فَمَا نَسِينَا، وَمَا نَخَافُ أَنْ يَكْذِبَ جُنْدَبٌ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «كَانَ بَرَجْلٌ جَرَّاحٌ فَقَتَلَ نَفْسَهُ فَقَالَ اللَّهُ بِدَرْنِي عَبْدِي بِنَفْسِهِ حَرَمْتُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ». [رواه البخاري: ١٣٦٤]

684. Həsən (əl-Bəsri) ر.ə. demişdir: "Cundəb ر.ə. bu məsciddə bizə bir hədis rəvayət etdi. Biz (bu hədisi) nə unutduq, nə də ki Cundəbin ر.ə. Peyğəmbərin ﷺ adından yalan danışdığından ehtiyat edirik. Peyğəmbər ﷺ buyurmuşdur: "Bir nəfər yaralı idi. (Ağrıya dözə bilməyib) özünü öldürdü. Onda Allah buyurdu: "Qulum Məni qabaqlayıb (tələsərək) canına qəsd etdi, Mən də Cənnəti ona haram etdim." (əl-Buxari, 1364)

٦٨٥ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «الَّذِي يَخْنُقُ نَفْسَهُ يَخْنُقُهَا فِي النَّارِ، وَالَّذِي يَطْعُمُهَا يَطْعُمُهَا فِي النَّارِ». [رواه البخاري: ١٣٦٥]

685. Əbu Hureyra ر.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "(Bu dünyada) özünü boğan adam Cəhənnəmdə də özünü boğacaq, özünü (bıçaq və ya başqa ucu şiş bir alətlə) vuran adam Cəhənnəmdə də özünü vuracaq." (əl-Buxari, 1365)

42-ci fəsil. İnsanların ölən adamı tərifləməsi

٤٢ - باب: ثناء النَّاسِ عَلَى الْمَيِّتِ

٦٨٦ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ مَرُّوا بِجَنَازَةٍ فَأَتَوْا عَلَيْهَا خَيْرًا، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «وَجِبَتْ». ثُمَّ مَرُّوا بِأُخْرَى فَأَتَوْا عَلَيْهَا شَرًّا فَقَالَ: «وَجِبَتْ». فَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ مَا وَجِبَتْ قَالَ: «هَذَا أَتَيْتُمْ عَلَيْهِ خَيْرًا فَوَجِبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ، وَهَذَا أَتَيْتُمْ عَلَيْهِ شَرًّا فَوَجِبَتْ لَهُ النَّارُ، أَنْتُمْ شُهَدَاءُ اللَّهِ فِي الْأَرْضِ». [رواه البخاري: ١٣٦٧]

686. Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik ر.ə. demişdir: "(Bir dəfə) cənəzə aparılarkən biz onu xoş sözlə yad edib təriflədik. Peyğəmbər ﷺ: "Vacib oldu!" – deyə buyurdu. Sonra başqa bir cənəzə aparılarkən biz onu xoşagəlməz sözlə yad edib pislədik. Peyğəmbər ﷺ (yenə): "Vacib oldu!" – deyə buyurdu. Ömər ibn Xəttab: "Nə vacib oldu?" – deyə soruşdu. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: "Bunu xoş sözlərlə yad etdiniz, Cənnət ona vacib oldu. Bunu da xoşagəlməz sözlərlə yad etdiniz, Cəhənnəm ona vacib oldu. Siz Allahın yer üzündəki şahidlərisiniz!" (əl-Buxari, 1367)

٦٨٧ - عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «أَيُّمَا مُسْلِمٍ شَهِدَ لَهُ أَرْبَعَةٌ بِخَيْرٍ أَدْخَلَهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ». فَقُلْنَا: وَثَلَاثَةٌ، قَالَ: «وَوَثَلَاثَةٌ». فَقُلْنَا: وَاثْنَانِ قَالَ: «وَاثْنَانِ». ثُمَّ لَمْ نَسْأَلْهُ عَنِ الْوَاحِدِ. [رواه البخاري: ١٣٦٨]

687. Ömər ibn Xəttab ر.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Hansı bir müsəlmanın yaxşı əməl sahibi olduğuna dörd nəfər (müsəlman) şahidlik etsə, Allah onu Cənnətə daxil edər. Biz: "Bəs üç nəfər (olsa)?" – deyə soruşduq. O: "Üç nəfər də (olsa)" – deyə cavab verdi. Biz: "Bəs iki nəfər (olsa)?" – deyə soruşduq. O: "İki nəfər də (olsa)" – deyə cavab verdi. Bundan sonra biz artıq bir nəfər haqqında soruşmadıq. (əl-Buxari, 1368)

**43-cü fəsil. Qəbir əzabı barəsində
varid olanlar**

۴۳ - باب: مَا جَاءَ فِي عَذَابِ الْقَبْرِ

۶۸۸ - عَنْ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «إِذَا أُقْعِدَ الْمُؤْمِنُ فِي قَبْرِهِ أَتَى، ثُمَّ شَهِدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، فَذَلِكَ قَوْلُهُ: ﴿يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّانِي﴾». [رواه البخاري: ۱۳۶۹]

688. Bəra ibn Azib ر.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Mömin qəbirdə otuzdurulduqdan sonra (onun yanına iki mələk) gəlir. Bundan sonra (mömin) Allahdan başqa ibadət haqqı olan məbudun olmadığına və Muhəmmədin Onun elçisi olduğuna şahidlik edir. Bu, Allahın (bu) kəlamıdır: “Allah iman gətirənləri dünya həyatında da, axirətdə də möhkəm sözlə sabit saxlayar. Allah zalımları sapdırar. Allah istədiyini edər.”¹ (əl-Buxari, 1369)

۶۸۹ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: أطلع النَّبِيُّ ﷺ عَلَى أَهْلِ الْقَلْبِ فَقَالَ: «وَجَدْتُمْ مَا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّا». فَقِيلَ لَهُ تَدْعُو أَمْوَاتًا فَقَالَ: «مَا أَنْتُمْ بِأَسْمَعَ مِنْهُمْ وَلَكِنْ لَا يُجِيبُونَ». [رواه البخاري: ۱۳۷۰]

689. Rəvayət edilir ki, ibn Ömər ر.ə. demişdir: “Peyğəmbər ﷺ quyuya atılanların² cəsədinə baxıb dedi: “Rəbbinizin sizə vəd etdiyinin haqq olduğunu gördünüz-mü?” Ondan soruşdular: “Sən ölürlərəmi xitab edirsən?” (Peyğəmbər ﷺ) buyurdu: “(İndi) onlar (məni) sizdən yaxşı eşidirlər, lakin cavab verə bilmirlər.” (əl-Buxari, 1370)

۶۹۰ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: إِنَّمَا قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «إِنَّهُمْ لَيَعْلَمُونَ الْآنَ أَنَّ مَا كُنْتُ أَقُولُ حَقٌّ وَقَدْ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿إِنَّكَ لَا تَسْمَعُ الْمَوْتَى﴾». [رواه البخاري: ۱۳۷۱]

690. Aişə ر.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ (quyuya atılanlar barəsində) demişdir: “İndi onlar anlayırlar ki, mənim dediklərim haqdır. Uca Allah buyurur: “Söz-süz ki, sən nə ölürlərə haqqı eşitdirə bilərsən, nə də dönüb gedən karlara çağırışı çatdırə bilərsən.”³ (əl-Buxari, 1371)

۶۹۱ - عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا تَقُولُ: قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَظِيْبًا فَذَكَرَ فِتْنَةَ الْقَبْرِ الَّتِي يَفْتَنُ فِيهَا الْمَرْءُ، فَلَمَّا ذَكَرَ ذَلِكَ ضَحَّحَ الْمُسْلِمُونَ ضَحَّةً. [رواه البخاري: ۱۳۷۳]

691. Rəvayət edilir ki, Əsma bint Əbu Bəkr ر.ə. demişdir: “(Bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ qalxıb xütbə verdi və (hər bir) insanın qəbirdə imtahan olunacağı barədə söhbət açdı. Bunu deyəndə müsəlmanlar (qorxudan) qışqırdılar.” (əl-Buxari, 1373)

**44-cü fəsil. Qəbir əzabından
(Allaha) sığınmaq**

۴۴ - باب: التَّعَوُّذُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ

۶۹۲ - عَنْ أَبِي أَيُّوبَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: خَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ وَقَدْ وَجِبَتِ الشَّمْسُ، فَسَمِعَ صَوْتًا فَقَالَ: «يَهُودُ تُعَذَّبُ فِي قُبُورِهَا». [رواه البخاري: ۱۳۷۵]

¹ “İbrahim” surəsi, 27.

² Bunlar Bədr döyüşündə öldürülmüş və cəsədləri boş qalmış bir quyuya atılmış Məkkə müşrikləri idi.

³ “ən-Nəml” surəsi, 80.

692. Rəvayət edilir ki, Əbu Əyyub رضي الله عنه demişdir: “(Bir dəfə) günəş batdıqdan sonra Peyğəmbər ﷺ (evdən) çıxdı və bir səs eşidib dedi: “(Bunlar) qəbirlərində əzab çəkən yəhudilərdir.” (əl-Buxari, 1375)

٦٩٣ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدْعُو: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، وَمِنْ عَذَابِ النَّارِ، وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ، وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ». [رواه البخاري: ١٣٧٧]

693. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ dua edib¹ deyirdi: “Allahım! qəbir əzabından, Cəhənnəm əzabından, həyatın və ölümün fitnəsindən, məsihid-dəccalın fitnəsindən Sənə sığınırım!” (əl-Buxari, 1377)

45-ci fəsil. Ölən adama səhər-axşam (Cənnətdə və ya Cəhənnəmdə olan) yeri göstərilir

٤٥ - باب:

الْمَيِّتُ يُعْرَضُ عَلَيْهِ بِالْعَدَاةِ وَالْعَشَى

٦٩٤ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضي الله عنه، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «إِن أَحَدَكُمْ إِذَا مَاتَ عُرِضَ عَلَيْهِ مَقْعَدُهُ بِالْعَدَاةِ وَالْعَشَى، إِنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَمِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ، وَإِنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ فَمِنْ أَهْلِ النَّارِ، فَيُقَالُ هَذَا مَقْعَدُكَ حَتَّى يَبْعَثَكَ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ». [رواه البخاري: ١٣٧٩]

694. Abdullah ibn Ömər رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Biriniz öldükdən sonra səhər-axşam ona yeri göstərilir. Cənnət əhlindəndirsə, Cənnətlik, Cəhənnəm əhlindəndirsə, Cəhənnəmlik olacaq. Sonra (ona) deyilir: “Qiyamət günü Allah səni dirildənədək bu sənin qalacağın yer olacaq.” (əl-Buxari, 1379)

46-cı fəsil. Müsəlmanların (ölmüş) övladları haqqında deyilənlər

٤٦ - باب: مَا قِيلَ فِي أَوْلَادِ الْمُسْلِمِينَ

٦٩٥ - عَنْ الْبَرَاءِ رضي الله عنه قَالَ: لَمَّا تُوُفِّيَ إِبْرَاهِيمُ عليه السلام قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِنَّ لَهُ مَرْضِعًا فِي الْجَنَّةِ». [رواه البخاري: ١٣٨٢]

695. Rəvayət edilir ki, Bəra رضي الله عنه demişdir: “İbrahim عليه السلام vəfat etdikdə Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Cənnətdə onun süd anası var!” (əl-Buxari, 1382)

47-ci fəsil.

Müşriklərin (ölmüş) uşaqları haqqında deyilənlər

٤٧ - باب:

مَا قِيلَ فِي أَوْلَادِ الْمُشْرِكِينَ

٦٩٦ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ أَوْلَادِ الْمُشْرِكِينَ فَقَالَ: «اللَّهُ إِذْ خَلَقَهُمْ أَعْلَمُ بِمَا كَانُوا عَامِلِينَ». [رواه البخاري: ١٣٨٣]

¹ Burada namaz əsnasında salamlardan əvvəl dua oxumaq qəsd edilir.

Duanın transkripsiyası: Allahummə inni əuzu bika min əzabil-qabri və min əzabin-nari və min fitnətil-məhyə vəl-məməti və min fitnətil-məsəhid-dəccal.

696. Rəvayət edilir ki, ibn Abbas رضی اللہ عنہ demişdir: “Peyğəmbərdən ﷺ müşriklərin uşaqları haqqında soruşdular. O buyurdu: “Allah onları yaratdığı zaman onların nə əməllər edəcəklərini yaxşı bilir.” (əl-Buxari, 1383)

48-ci fəsil

باب ٤٨

٦٩٧ - عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدَبٍ رضي الله عنه قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا صَلَّى صَلَاةً أَقْبَلَ عَلَيْنَا بَوَّحَهُ فَقَالَ: «مَنْ رَأَى مِنْكُمْ اللَّيْلَةَ رُؤْيَا». قَالَ فَإِنْ رَأَى أَحَدٌ قَصَّهَا، فَيَقُولُ مَا شَاءَ اللَّهُ، فَسَأَلْنَا يَوْمًا، فَقَالَ: «هَلْ رَأَى أَحَدٌ مِنْكُمْ رُؤْيَا»، فَلْنَا لَا، قَالَ: «لَكُنِّي رَأَيْتُ اللَّيْلَةَ رَجُلَيْنِ أَتَيْنَانِي فَأَخَذَا بِيَدِي، فَأَخْرَجَانِي إِلَى الْأَرْضِ الْمُقَدَّسَةِ، فَإِذَا رَجُلٌ حَالِسٌ، وَرَجُلٌ قَائِمٌ بِيَدِهِ كَلُوبٌ مِنْ حَدِيدٍ يُدْخِلُ ذَلِكَ الْكَلُوبَ فِي شِدْقِهِ، حَتَّى يَبْلُغَ قَفَاهُ، ثُمَّ يَفْعَلُ بِشِدْقِهِ الْآخَرَ مِثْلَ ذَلِكَ، وَيَلْتَمِسُ شِدْقَهُ هَذَا، فَيَعُوذُ فَيَصْنَعُ مِثْلَهُ. قُلْتُ مَا هَذَا قَالَا انْطَلِقْ. فَأَنْطَلَقْنَا حَتَّى أَتَيْنَا عَلَى رَجُلٍ مُضْطَجِعٍ عَلَى قَفَاهُ، وَرَجُلٌ قَائِمٌ عَلَى رَأْسِهِ بِفَهْرٍ أَوْ صَخْرَةٍ، فَيَشْدُو بِهِ رَأْسَهُ، فَإِذَا ضَرَبَهُ تَدَهَّدَ الْحَجَرُ، فَأَنْطَلَقَ إِلَيْهِ لِيَأْخُذَهُ، فَلَا يَرْجِعُ إِلَى هَذَا حَتَّى يَلْتَمِسَ رَأْسَهُ، وَعَادَ رَأْسُهُ كَمَا هُوَ، فَعَادَ إِلَيْهِ فَضَرَبَهُ، قُلْتُ مَنْ هَذَا قَالَا انْطَلِقْ. فَأَنْطَلَقْنَا إِلَى ثَقَبٍ مِثْلِ الثَّنُورِ، أَعْلَاهُ ضَبِّقٌ وَأَسْفَلُهُ وَاسِعٌ، يَتَوَقَّدُ تَحْتَهُ نَارًا، فَإِذَا اقْتَرَبَ ارْتَفَعُوا حَتَّى كَادَ أَنْ يَخْرُجُوا، فَإِذَا خَمَدَتْ رَجَعُوا فِيهَا، وَفِيهَا رَجَالٌ وَنِسَاءٌ عُرَاءٌ. فَقُلْتُ مَنْ هَذَا قَالَا انْطَلِقْ. فَأَنْطَلَقْنَا حَتَّى أَتَيْنَا عَلَى نَهْرٍ مِنْ دَمٍ، فِيهِ رَجُلٌ قَائِمٌ عَلَى وَسْطِ النَّهْرِ رَجُلٌ بَيْنَ يَدَيْهِ حِجَارَةٌ، فَأَقْبَلَ الرَّجُلُ الَّذِي فِي النَّهْرِ، فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَخْرُجَ رَمَى الرَّجُلُ بِحَجَرٍ فِي فِيهِ، فَرَدَّهُ حَيْثُ كَانَ، فَجَعَلَ كُلُّمَا جَاءَ لِيَخْرُجَ رَمَى فِي فِيهِ بِحَجَرٍ، فَيَرْجِعُ كَمَا كَانَ. فَقُلْتُ مَا هَذَا قَالَا انْطَلِقْ. فَأَنْطَلَقْنَا حَتَّى انْتَهَيْنَا إِلَى رَوْضَةٍ خَضِرَاءَ، فِيهَا شَجَرَةٌ عَظِيمَةٌ، وَفِي أَصْلِهَا شَيْخٌ وَصَبِيَانٌ، وَإِذَا رَجُلٌ قَرِيبٌ مِنَ الشَّجَرَةِ بَيْنَ يَدَيْهِ نَارٌ يُوقِدُهَا، فَصَعَدَا بِي فِي الشَّجَرَةِ، وَأَدْخَلَانِي دَارًا لَمْ أَر قط أَحْسَنَ مِنْهَا، فِيهَا رَجُلٌ شَبُوحٌ وَشَبَابٌ، وَنِسَاءٌ وَصَبِيَانٌ، ثُمَّ أَخْرَجَانِي مِنْهَا فَصَعَدَا بِي الشَّجَرَةَ فَأَدْخَلَانِي دَارًا هِيَ أَحْسَنُ وَأَفْضَلُ، فِيهَا شَبُوحٌ وَشَبَابٌ. قُلْتُ طَوَّفْتُمَانِي اللَّيْلَةَ، فَأَخْبِرَانِي عَمَّا رَأَيْتُمْ. قَالَا نَعَمْ، أَمَّا الَّذِي رَأَيْتُمْ يُشَقُّ شِدْقُهُ فَكَذَّابٌ يُحَدِّثُ بِالْكَذِبَةِ، فَتُحْمَلُ عَنْهُ حَتَّى تَبْلُغَ الْآفَاقَ، فَيَصْنَعُ بِهِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ. وَالَّذِي رَأَيْتُمْ يُشْدُو رَأْسَهُ فَرَجُلٌ عَلَّمَهُ اللَّهُ الْقُرْآنَ، فَنَامَ عَنْهُ اللَّيْلَ، وَلَمْ يَعْمَلْ فِيهِ بِالنَّهَارِ، يُفْعَلُ بِهِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ. وَالَّذِي رَأَيْتُمْ فِي الثَّقَبِ فَهُمْ الزُّنَاةُ. وَالَّذِي رَأَيْتُمْ فِي النَّهْرِ أَكَلُوا الرِّبَا. وَالشَّيْخُ فِي أَصْلِ الشَّجَرَةِ إِبْرَاهِيمُ عليه السلام وَالصَّبِيَانُ حَوْلُهُ فَأُولَئِكَ النَّاسُ، وَالَّذِي يُوقِدُ النَّارَ مَالِكُ خَازِنِ النَّارِ. وَالِدَارُ الْأُولَى الَّتِي دَخَلْتَ دَارَ عَامَّةِ الْمُؤْمِنِينَ، وَأَمَّا هَذِهِ الدَّارُ فَدَارُ الشُّهَدَاءِ، وَأَنَا جَبْرِيلُ، وَهَذَا مِيكَائِيلُ، فَارْفَعْ رَأْسَكَ، فَارْفَعْتُ رَأْسِي فَإِذَا فَوْقِي مِثْلُ السَّحَابِ. قَالَا ذَاكَ مَنْزِلُكَ. قُلْتُ دَعَانِي أَدْخُلْ مَنْزِلِي. قَالَا إِنَّهُ بَقِيَ لَكَ عُمْرٌ لَمْ تَسْتَكْمِلْهُ، فَلَوْ اسْتَكْمَلْتَ أَتَيْتَ مَنْزِلَكَ». [رواه البخاري: ١٣٨٦]

697. Rəvayət edilir ki, Səməra ibn Cundəb رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ (çox vaxt sübh) namazını qıldıqdan sonra üzünü bizə tərəf çevirib: “Sizlərdən kim bu gecə yuxu görüb?” – deyə soruşardı. Yuxu görən adam öz yuxusunu danışar, o da ona: “Allahın istədiyi oldu!” – deyərdi. Bir gün yenə soruşdu: “Sizlərdən bu gecə yuxu görən olubmu?” Biz: “Xeyr!” – deyə cavab verdik. Dedi: “Mən isə bu gecə yuxuda iki nəfər gördüm. Onlar mənim yanıma gəldilər və əlimdən tutub müqəddəs torpağa¹ apardılar. Bir də gördüm ki, bir nəfər yerdə oturub, başqa

¹ Müqəddəs torpaq deyildikdə, Beytul-Müqəddəs və ya Şam nəzərdə tutulur.

birisi də əlində dəmir qarmaq (onun başı üstündə) dayanıb. O, qarmağı oturan adamın orduna¹ soxub onun ağzının bir tərəfini qafasına qədər cırır, sonra da bu qaydada onun ağzının digər tərəfini cırırdı. (Bu əsnada) ağzının (əvvəl) cırılan tərəfi sağalır və o, təzədən həmin tərəfi cırırdı. Mən: “Bu nədir?” – deyə soruşdum. O iki nəfər (məna): “Get!” – dedi. Biz yolumuza davam etdik. Nəhayət, arxası üstə yerə uzanmış bir nəfərin yanına gəldik. Onun başı üstündə başqa birisi dayanmışdı, əlində də böyük bir daş var idi. O, bu daşla uzanmış adamın başını əzirdi. Daşı (hər dəfə) onun başına vurduqda daş yumbalanıb gedirdi. Gedib daşı götürüb uzanan adamın yanına qayıdanadək onun başı bitişərək əvvəlki halına qayıdırdı. Adam gəlib yenə onun başını əzirdi. Mən: “Bu kimdir?” – deyə soruşdum. (Mənə): “Get!” – dedilər. Biz yolumuza davam etdik. Nəhayət, gəlib təndirə bənzər, üstü dar, altı geniş bir oyuğa çatdıq. Bu oyuğun altında atəş alovlanırdı. Alov hər dəfə (günahkarlara) yaxınlaşdıqda onlar yuxarı qalxırdılar, hətta, az qalırdı ki, oradan bayıra çıxsınlar, alov səngidikdə isə geri çəkildilər. Orada lüt kişi və qadınlar var idi. Mən: “Bunlar kimdir?” – deyə soruşdum. (Mənə): “Get!” – dedilər. Biz yolumuza davam etdik. Nəhayət, gəlib (suyu) qandan olan bir çaya çatdıq. Çayın ortasında bir nəfər durmuşdu. Kənarında isə başqa birisi dayanmışdı, qarşısında da çoxlu daşlar var idi. Çayın içindəki adam sahیلə çıxmaq istədikdə sahildəki adam daşla onun ağzından vurur və o, öz yerinə qayıdırdı. Beləcə, o hər dəfə sahیلə çıxmaq istədikdə sahildəki adam daşla onun ağzından vurur və o, öz yerinə qayıdırdı. Mən: “Bu nədir?” – deyə soruşdum. (Mənə): “Get!” – dedilər. Biz yolumuza davam etdik. Nəhayət, yaşıl bir bağa çatdıq. Bağda böyük bir ağac var idi. Ağacın dibində ixtiyar bir qoca və bir dəstə uşaq var idi. Bir nəfər də ağacın yanında oturub qarşısındakı odu alovlandırır. Sonra (yoldaşlarım) məni ağaca qaldırdılar və məni elə bir evə daxil etdilər ki, indiyədək bundan gözəlini görməmişdim. Orada qocalar, cavanlar, qadınlar və uşaqlar var idi. Sonra məni oradan çıxardıb bir az da yuxarı qaldırdılar və əvvəlkindən daha gözəl və daha yaxşı bir evə daxil etdilər. Orada qocalar və cavanlar var idi. Mən (o iki nəfərə) dedim: “Bu gecə siz məni çox gəzdirdiniz. İndi isə mənə gördüklərim barədə xəbər verin.” Onlar dedilər: “Bəli! Ağzı cırılan adama gəlincə, o, bir yalançıdır. (Dünyada ikən) o, yalan danışardı və onun bu yalanı hər tərəfə yayılırdı. Qiyamət gününədək onun ağzı beləcə cırılacaq. Başı əzilən adam isə o kimsədir ki, Allah ona Quranı öyrətmiş, lakin o gecələr yatmış², gündüzlər isə onun içindəkilərə əməl etməmişdir. Qiyamət gününədək onun başı beləcə əziləcək. Dəlikdə gördüyün adamlar zinakarlardır. Çayın içində gördüklərin isə sələm yer-yenlərdir. Ağacın dibindəki ixtiyar qoca İbrahim عليه السلام, ətrafındakı uşaqlar isə insanların övladlarıdır. Odu alovlandıran Cəhənnəmin gözətçisi – Malikdir. Daxil olduğun birinci ev bütün möminlərin evi, bu gördüyün ev isə şəhidlərin evidir. Mən Cəbrailəm, bu da Mikaildir. Qaldır başını”. Mən yuxarı baxıb başım üzərində buluda bənzər bir şey gördüm. Onlar: “Bu sənin mənzilindir” – dedilər. Mən dedim: “Qoyun mən öz mənzilimə daxil olum!” Onlar dedilər: “Sənin hələ tamamlamadığın ömrün qalıb. Əgər ömrünü tamamlamış olsaydın, mənzilinə girərdin.” (əl-Buxari, 1386)

¹ Ağzı boşluğunun yanaqlar tərəfində olan hissələrindən biri.

² Burada gecə namazına qalxmamaq nəzərdə tutulur.

49-cu fəsil. Qəfil ölüm

۴۹ - باب: مَوْتُ الْفَجَاءِ

۶۹۸ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، أَنَّ رَجُلًا قَالَ لِلنَّبِيِّ ﷺ إِنَّ أُمِّي افْتَلَتَتْ نَفْسَهَا، وَأَطْنَتْهَا لَوْ تَكَلَّمْتُ تَصَدَّقْتُ، فَهَلْ لَهَا أَجْرٌ إِنْ تَصَدَّقْتُ عَنْهَا قَالَ: «نَعَمْ». [رواه البخاري: ۱۳۸۸]

698. Aişə رəvayət edir ki, bir nəfər Peyğəmbərdən soruşdu: “Anam qəfil vəfat etdi. Güman edirəm ki, əgər o, danışmağa macal tapsaydı, (malından) sədəqə verməyi vəsiyyət edərdi. Əgər mən onun əvəzinə sədəqə versəm, (bundan ona) savab çatarmı?” Peyğəmbər: “Bəli!” – deyə cavab verdi. (əl-Buxari, 1388)

50-ci fəsil. Peyğəmbərin, Əbu Bəkrin və Ömər in qəbirləri haqqında deyilənlər

۵۰ - باب: مَا جَاءَ فِي قَبْرِ النَّبِيِّ ﷺ وَأَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا

۶۹۹ - عَنْهَا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: إِنْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَيَتَعَذَّرُ فِي مَرَضِهِ أَيْنَ أَنَا الْيَوْمَ أَيْنَ غَدًا اسْتَبْطَاءَ لِيَوْمِ عَائِشَةَ، فَلَمَّا كَانَ يَوْمِي قَبِضَهُ اللَّهُ بَيْنَ سَحْرَى وَنَحْرَى، وَدُفِنَ فِي بَيْتِي. [رواه البخاري: ۱۳۸۹]

699. Rəvayət edilir ki, Aişə demişdir: “Peyğəmbər (ölümündən qabaq) xəstələndiyi zaman (Aişənin yanında qalması) çox istədiyindən tez-tez: “Bu gün mən harada qalacağam? Sabah mən harada qalacağam?” – deyə Aişənin yanında qalacağı günü səbirsizliklə gözləyirdi. (Nəhayət) o, mənim yanımda qaldığı gün başı mənim qucağımda ikən vəfat etdi və mənim evimdə dəfn edildi.” (əl-Buxari, 1389)

۷۰۰ - عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ قَالَ: إِنِّي لَا أَعْلَمُ أَحَدًا أَحَقَّ بِهَذَا الْأَمْرِ مِنْ هَؤُلَاءِ النَّفَرِ الَّذِينَ تُوُفِيَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ عَنْهُمْ رَاضٍ، فَمَنْ اسْتَخْلَفُوا بَعْدِي فَهُوَ الْخَلِيفَةُ، فَاسْمَعُوا لَهُ وَأَطِيعُوا. فَسَمِيَ عُثْمَانُ وَعَلِيٌّ وَطَلْحَةُ وَالزُّبَيْرُ وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ وَسَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ. [رواه البخاري: ۱۳۹۲]

700. Rəvayət edilir ki, Ömər ibn Xəttab demişdir: “Mən bu işdə onlardan daha layiqli olanını tanımıram. (Onlar) o kəslərdir ki, Peyğəmbər onlardan razı qaldığı halda vəfat etmişdir. Onlar məndən sonra kimi xəlifə seçsələr, o da xəlifə olacaq. Onu eşidin və (ona) itaət edin!” Sonra Ömər Osmanın, Əlinin, Təlhənin, Zubeyrin, Abdur-Rəhman ibn Aufun və Səd ibn Vəqqasın adını çəkdi. (əl-Buxari, 1392)

51-ci fəsil. Ölüləri söyməyin qadağan olunması

۵۱ - باب: مَا يُنْهَى مِنْ سَبِّ الْأَمْوَاتِ

۷۰۱ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «لَا تَسُبُّوا الْأَمْوَاتَ فَإِنَّهُمْ قَدْ أَفْضَوْا إِلَى مَا قَدَّمُوا». [رواه البخاري: ۱۳۹۳]

701. Aişə rəvayət edir ki, Peyğəmbər demişdir: “Ölüləri söyməyin! Çünki onlar etdikləri əməllərə (görə öz aqibətinə) qovuşmuşlar.” (əl-Buxari, 1393)

¹ Yəni, Ömər vəfat etdikdən sonra xəlifə seçməkdə.

٢٤ - كِتَابُ الزَّكَاةِ

24 – Zəkat kitabı

1-ci fəsil. Zəkatın vacibliyi

١ - باب: وَجُوبُ الزَّكَاةِ

٧٠٢ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ بَعَثَ مُعَاذًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ إِلَى الْيَمَنِ فَقَالَ: «ادْعُهُمْ إِلَى شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنِّي رَسُولُ اللَّهِ، فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لِذَلِكَ فَأَعْلِمُهُمْ أَنَّ اللَّهَ قَدْ افْتَرَضَ عَلَيْهِمْ خَمْسَ صَلَوَاتٍ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ، فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لِذَلِكَ فَأَعْلِمُهُمْ أَنَّ اللَّهَ افْتَرَضَ عَلَيْهِمْ صَدَقَةً فِي أَمْوَالِهِمْ، تُؤْخَذُ مِنْ أَغْنِيَائِهِمْ وَتُرَدُّ عَلَى فُقَرَائِهِمْ».

[رواه البخاري: ١٣٩٥]

702. İbn Abbas رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ Muaz ibn Cəbəli رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ Yəməinə göndərərəkən demişdir: “Onları Allahdan başqa məbudun olmadığını və mənim Allahın elçisi olduğumu qəbul etməyə dəvət et. Əgər bunu qəbul etsələr, onlara bildir ki, Allah onlara gecə və gündüz beş vaxt namaz qılmağı vacib buyurmuşdur. Bunu da qəbul etsələr, onlara bildir ki, Allah onlara mallarından zəkat verməyi – dövlətlilərindən götürüb kasıblara paylamağı vacib buyurmuşdur.” (əl-Buxari, 1395)

٧٠٣ - عَنْ أَبِي أَيُّوبَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَجُلًا قَالَ لِلنَّبِيِّ ﷺ أَخْبِرْنِي بِعَمَلٍ يُدْخِلُنِي الْجَنَّةَ. قَالَ مَا لَهُ مَا لَهُ؟ وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «أَرَبَ مَالَهُ، تَعْبُدُ اللَّهَ، وَلَا تُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا، وَتَقِيمُ الصَّلَاةَ، وَتُؤْتِي الزَّكَاةَ، وَتَصِلُ الرَّحِمَ».

[رواه البخاري: ١٣٩٦]

703. Əbu Əyyub رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, bir nəfər Peyğəmbərə ﷺ dedi: “Mənə Cənnətə girməyimə səbəb olacaq əməl barədə xəbər ver.” (Əshabələr): “Ona nə olub? Ona nə olub?” – deyər soruşdular. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “O (bilmədiyini öyrənmək) istəyir. Allaha ibadət et və Ona heç kəsi şərik qoşma, namaz qıl, zəkat ver və qohumluq əlaqələrini saxla!” (əl-Buxari, 1396)

٧٠٤ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ أَعْرَابِيًّا أَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ ذُنُبِي عَلَى عَمَلٍ إِذَا عَمَلْتُهُ دَخَلْتُ الْجَنَّةَ. قَالَ: «تَعْبُدُ اللَّهَ لَا تُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا، وَتَقِيمُ الصَّلَاةَ الْمَكْتُوبَةَ، وَتُؤَدِّي الزَّكَاةَ الْمَفْرُوضَةَ، وَتَصُومُ رَمَضَانَ». قَالَ: وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا أَزِيدُ عَلَى هَذَا. فَلَمَّا وَلَّى قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَلْيَنْظُرْ إِلَى هَذَا».

[رواه البخاري: ١٣٩٧]

704. Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, bir bədəvi Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib dedi: “Mənə elə bir əməl öyrət ki, ona əməl edəcəyim təqdirdə Cənnətə daxil olum.” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Allaha ibadət et və Ona heç kəsi şərik qoşma, fərz buyrulmuş namazları qıl, vacib buyrulmuş zəkatı ver və ramazan ayını oruc tut!” Bədəvi dedi: “Canım Əlində olan Allaha and olsun ki, bundan artıq heç nə edən deyiləm.” O gedəndən sonra Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Cənnət əhlindən olan bir adama baxıb zövq almaq istəyəniniz varsa, qoy buna baxsın.” (əl-Buxari, 1397)

٧٠٥ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: لَمَّا تُوفِّيَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَكَانَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَكَفَرَ مَنْ كَفَرَ مِنَ الْعَرَبِ فَقَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ كَيْفَ تَقَاتِلُ النَّاسَ، وَقَدْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أُمِرْتُ أَنْ أَقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَقُولُوا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ. فَمَنْ قَالَهَا فَقَدْ

عَصَمَ مَنَى مَالَهُ وَنَفْسَهُ إِلَّا بِحَقِّهِ، وَحَسَابُهُ عَلَى اللَّهِ». فَقَالَ: وَاللَّهِ لَأُقَاتِلَنَّ مَنْ فَرَّقَ بَيْنَ الصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ، فَإِنَّ الزَّكَاةَ حَقُّ الْمَالِ، وَاللَّهُ لَوْ مَنَعُونِي عَنَّا كَانُوا يُؤْذُونَهَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لَقَاتَلْتُهُمْ عَلَى مَنَعِهَا. قَالَ عُمَرُ ﷺ فَوَاللَّهِ مَا هُوَ إِلَّا أَنْ قَدْ شَرَحَ اللَّهُ صَدْرَ أَبِي بَكْرٍ ﷺ فَعَرَفْتُ أَنَّهُ الْحَقُّ. [رواه البخاري: ١٣٩٩-١٤٠٠]

705. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra ؓ demişdir: "Peyğəmbər ﷺ vəfat etdikdən və Əbu Bəkr (xəlifə) olduqdan sonra ərəblərdən bəziləri kafir oldular. Onda Ömər (Əbu Bəkrə) dedi: "Sən onlarla necə vuruşa bilərsən ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "İnsanlar: "lə ilahə illəllah" deməyincə onlarla vuruşmaq mənə əmr edildi. Bu sözü deyən hər kəs haqlı bir səbəb olmadıqca, malını və canını məndən qorumuş olar. (Qəlbindəkilərinin) hesabı isə Allaha aiddir." Əbu Bəkr dedi: "Vallahi, mən, namazı zəkatdan ayıran (namaz qılıb zəkat vermək istəməyən) hər kəslə vuruşacağam. Çünki zəkat malın haqqıdır. Vallahi ki, əgər onlar (vaxtilə) Allahın elçisinə ﷺ verdikləri çəpişi mənə verməkdən boyun qaçırsalar, buna görə onlarla vuruşacağam." Ömər dedi: "Vallahi, bu, Allahın Əbu Bəkrin qəlbinə saldıdığı (doğru fikirdən) başqa bir şey deyildi. Mən başa düşdüm ki, o, haqlıdır." (əl-Buxari, 1399-1400)

2-ci fəsil.

Zəkat verməyənin günahı

٢- باب: إِيْتِمَانُ مَانِعِ الزَّكَاةِ

٧٠٦ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «تَأْتِي الْإِبِلَ عَلَى صَاحِبِهَا، عَلَى خَيْرٍ مَا كَانَتْ، إِذَا هُوَ لَمْ يُعْطَ فِيهَا حَقَّهَا، تَطْوُهُ بِأَخْفَافِهَا، وَتَأْتِي الْغَنَمَ عَلَى صَاحِبِهَا عَلَى خَيْرٍ مَا كَانَتْ، إِذَا لَمْ يُعْطَ فِيهَا حَقَّهَا، تَطْوُهُ بِأَظْلَافِهَا، وَتَنْطَحُهُ بِقُرُونِهَا». وَقَالَ: «وَمَنْ حَقَّهَا أَنْ تُحْلَبَ عَلَى الْمَاءِ». قَالَ: «وَلَا يَأْتِي أَحَدَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِشَاةٍ يَحْمِلُهَا عَلَى رَقَبَتِهِ لَهَا يُعَارُ، فَيَقُولُ يَا مُحَمَّدُ. فَأَقُولُ لَا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا قَدْ بَلَّغْتُ. وَلَا يَأْتِي بَعِيرٍ يَحْمِلُهُ عَلَى رَقَبَتِهِ لَهُ رُغَاءٌ، فَيَقُولُ يَا مُحَمَّدُ. فَأَقُولُ لَا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا قَدْ بَلَّغْتُ». [رواه البخاري: ١٤٠٢]

706. Əbu Hureyra ؓ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "(Qiyamət günü) dəvələr öz sahibinin yanına (dünyada) olduğundan daha gözəl görkəmdə gələcək. Əgər sahibi onlardan zəkat verməmişdirsə, onu ayaqlarının altına alıb tapdalayacaqlar. Həmçinin qoyunlar da öz sahibinin yanına (dünyada) olduğundan daha gözəl görkəmdə gələcək. Əgər sahibi onlardan zəkat verməmişdirsə, dırnaqları ilə onu tapdalayacaq və buynuzları ilə onu buynuzlayacaqlar.

Bu heyvanların üzərindəki haqlardan biri də suvarılıqları yerdə südünü sağmaq (və fağır-füqərəyə verməkdir).

Sizlərdən (qoyunlarının zəkatını) verməyən kimsə Qiyamət günü boynunda mələyən bir qoyunla gəlib deməsin: "(Kömək et), ey Muhəmməd!" Çünki mən deyəcəyəm: "Sənə heç bir şeylə kömək edə bilmərəm. Mən (Allahın hökmünü sənə) təbliğ etmişdim." Habelə boynunda nəriləyən bir dəvə ilə gəlib deməsin: "(Yardım et), ey Muhəmməd!" Çünki mən deyəcəyəm: "Sənə heç bir şeylə yardım edə bilmərəm. Mən (Allahın hökmünü sənə) təbliğ etmişdim." (əl-Buxari, 1402)

٧٠٧ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَنْ آتَاهُ اللَّهُ مَالًا، فَلَمْ يُؤَدِّ زَكَاتَهُ مِثْلَ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ شُجَاعًا أَقْرَعَ، لَهُ زَبَبَتَانِ، يُطَوِّفُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، ثُمَّ يَأْخُذُ بِلِجْزَمَتَيْهِ - يَعْنِي شِدْقَيْهِ - ثُمَّ يَقُولُ أَنَا مَالِكٌ، أَنَا كَنْزُكَ» ثُمَّ تَلَا: ﴿وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخُلُونَ﴾ الْآيَةَ. [رواه البخاري: ١٤٠٣]

707. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Kim Allahın ona bəxş etdiyi var-dövlətin zəkatını vermirsə, Qiyamət günü o var-dövlət başının tükü tökülmüş¹, gözlərinin də üstündə iki qara xalı olan ilana çevrilib onun boy-nuna sarılacaq və ağzının hər iki tərəfindən yapışib deyəcək: “Mən sənin var-dövlətinəm! Mən sənin xəzinənəm!” Sonra Peyğəmbər ﷺ bu ayəni oxudu: “Allahın Öz lütfündən bəxş etdiyini xərcləməyə xəsislik edənlər elə güman etməsinlər ki, bu, onların xeyrinədir. Əksinə, bu, onlar üçün pisdır. Onların xəsislik etdikləri şey qiyamət günü boyunlarına dolanacaqdır. Göylərin və yerin mirası Allaha məxsusdur. Allah nə etdiklərinizdən xəbərdardır.”² (əl-Buxari, 1403)

3-cü fəsil. Zəkatı verilmiş mal xəzinə sayılmır

۳- باب: مَا أُدِّيَ زَكَاتُهُ فَلَيْسَ بِكَزْرٍ

۷۰۸ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «لَيْسَ فِيمَا دُونَ خَمْسٍ أَوَاقٍ صَدَقَةٌ، وَلَيْسَ فِيمَا دُونَ خَمْسٍ دُونَ صَدَقَةٍ، وَلَيْسَ فِيمَا دُونَ خَمْسٍ أَوْسُقٌ صَدَقَةٌ». [رواه البخاري: ۱۴۰۵]

708. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Beş övqiyədən³ az (gümüşdən) zəkat vermək gərək deyil. Beş dəvədən az sayda olan sürüdən zəkat vermək gərək deyil. Beş vəsqdən⁴ az məhsuldan zəkat vermək gərək deyil.” (əl-Buxari, 1405)

4-cü fəsil. Sədəqə halal qazancıdan verilməlidir

۴- باب: الصَّدَقَةُ مِنْ كَسْبٍ طَيِّبٍ

۷۰۹ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَنْ تَصَدَّقَ بِعَدْلٍ ثَمَرَةٍ مِنْ كَسْبٍ طَيِّبٍ - وَلَا يَقْبَلُ اللَّهُ إِلَّا الطَّيِّبَ - وَإِنَّ اللَّهَ يَقْبَلُهَا بِيَمِينِهِ، ثُمَّ يُرَبِّيَهَا لِصَاحِبِهِ كَمَا يُرَبِّي أَحَدَكُمْ فَلَوْهُ حَتَّى تُكُونُ مِثْلَ الْجَبَلِ». [رواه البخاري: ۱۴۱۰]

709. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Kim halal (yolla qazandığı) maldan sədəqə verərsə, – Allah ancaq halal olanı qəbul edir, – Allah bu sədəqəni sağ Əli ilə qəbul edər, sonra da onu sahibi üçün, biriniz öz dayçasını bəsləyib böyütdüyü kimi, dağ boyda olanadək böyüdür.” (əl-Buxari, 1410)

5-ci fəsil. Sədəqə qəbul olunanadək onu vermək gərəkdir

۵- باب: الصَّدَقَةُ قَبْلَ الرَّدِّ

۷۱۰ - عَنْ حَارِثَةَ بْنِ وَهْبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: تَصَدَّقُوا فَإِنَّهُ يَأْتِي عَلَيْكُمْ زَمَانٌ يَمْشِي الرَّجُلُ بِصَدَقَتِهِ، فَلَا يَجِدُ مَنْ يَقْبَلُهَا يَقُولُ الرَّجُلُ لَوْ جِئْتُ بِهَا بِالْأَمْسِ لَقَبِلْتُهَا، فَأَمَّا الْيَوْمَ فَلَا حَاجَةَ لِي بِهَا. [رواه البخاري: ۱۴۱۱]

¹ Bu ifadə ilanın həddən artıq zəhərli olduğuna işarədir.

² “Ali-İmran” surəsi, 180.

³ Bir övqiyə 40 dirhəmə bərabərdir. Demək, 5 övqiyə 200 dirhəmə bərabərdir. O dövrün 1 dirhəmi 0,7 misqala, 200 dirhəmi 140 misqala – bu da 595 qram gümüşə bərabərdir. Qızıla gəlincə, onun miqdarı iyirmi dinar və bundan artıq olduqda onun qırxdan bir hissəsi və ya 2,5 % zəkat verilməlidir. O dövrün 1 dinarı 4,25 misqala, 20 dinarı 85 qram qızıla bərabərdir. (“Şərh Zadul-Müstəğna”, 6/103-104)

⁴ Bir vəsq 60 saaya, bir saa isə 2,40 kiloqrama buğdaya bərabərdir. (“Şərh Zadul-Müstəğna”, 6/104) Demək, 5 vəsq 300 saaya, bu da 720 kiloqrama buğdaya bərabərdir.

710. Rəvayət edilir ki, Harisə ibn Vəhb ؓ demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dedi-yini eşitmişəm: “Sədəqə verin! Həqiqətən, elə bir zaman gələcək ki, adam əlin-də olan sədəqə ilə gəzib-dolaşacaq, amma onu verməyə bir adam tapa bilmə-yəcək. (Adam tapıb sədəqəni ona vermək istədikdə isə həmin) adam deyəcək: “Dünən gətirsəydin götürərdim, bu gün isə mənim buna ehtiyacım yoxdur.” (əl-Buxari, 1411)

٧١١ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؓ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَكْثُرَ فِيكُمْ الْمَالُ فَيَفِضَ، حَتَّى يَهُمَّ رَبُّ الْمَالِ مَنْ يَقْبَلُ صَدَقَتَهُ، وَحَتَّى يَعْرِضَهُ فَيَقُولَ الَّذِي يَعْرِضُهُ عَلَيْهِ لَا أَرَبَ لِي». [رواه البخاري: ١٤١٢]

711. Əbu Hureyra ؓ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Sizin var-dövlətiniz çoxalıb başınızdan aşib-daşmayınca Qiyamət qopmayacaq. İş o yerə gəlib çat-a-caq ki, mal sahibi işini-gücünü buraxıb sədəqəsini qəbul edəcək adam axtara-caq. Haçandan-haçana (belə bir adam tapıb) sədəqəni ona təklif etdikdə, həmin adam: “Ehtiyacım yoxdur”- deyəcək.” (əl-Buxari, 1412)

٧١٢ - عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ ؓ قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَجَاءَهُ رَجُلَانِ أَحَدُهُمَا يَشْكُو الْعِيْلَةَ وَالْآخَرُ يَشْكُو قَطْعَ السَّبِيلِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَمَّا قَطْعُ السَّبِيلِ فَإِنَّهُ لَا يَأْتِي عَلَيْكَ إِلَّا قَلِيلٌ حَتَّى تَخْرُجَ الْغَيْرُ إِلَى مَكَّةَ بِغَيْرِ خَفِيرٍ، وَأَمَّا الْعِيْلَةُ فَإِنَّ السَّاعَةَ لَا تَقُومُ حَتَّى يَطُوفَ أَحَدُكُمْ بِصَدَقَتِهِ لَا يَجِدُ مَنْ يَقْبَلُهَا مِنْهُ، ثُمَّ لَيَقْفَنَ أَحَدُكُمْ بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ لَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ حِجَابٌ وَلَا تُرْجَمَانُ يُرْجَمُ لَهُ، ثُمَّ لَيَقُولَنَّ لَهُ أَلَمْ أَوْتِكَ مَالًا فَلَيَقُولَنَّ بَلَى. ثُمَّ لَيَقُولَنَّ أَلَمْ أُرْسِلْ إِلَيْكَ رَسُولًا فَلَيَقُولَنَّ بَلَى. فَيَنْظُرُ عَنْ يَمِينِهِ فَلَا يَرَى إِلَّا النَّارَ، ثُمَّ يَنْظُرُ عَنْ شِمَالِهِ فَلَا يَرَى إِلَّا النَّارَ، فَلَيَقْفَنَ أَحَدُكُمُ النَّارَ وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ، فَإِنْ لَمْ يَجِدْ فَبِكَلِمَةٍ طَيِّبَةٍ». [رواه البخاري: ١٤١٣]

712. Rəvayət edilir ki, Adiy ibn Hatim ؓ demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ yanında ikən iki nəfər şikayətə gəldi. Onlardan biri kasıbçılıqdan, digəri isə yol kəsən quldurlardan şikayət etdi. Peyğəmbər ﷺ (onları dinlədikdən sonra) dedi: “Yol kəsən quldurlara gəlincə, az bir zaman keçdikdən sonra karvanlar yanlarında heç bir mühafizəçi aparmadan Məkkəyə yollanacaqlar. Kasıbçılığa gəldikdə isə, (bilin ki,) biriniz əlindəki sədəqə ilə gəzib-dolaşıb bunu ondan qəbul edəcək bir adam tapa bilməyəcəyi vaxt gəlməyəncə Qiyamət qopmayacaq. Sonra siz Alla-hın hüzurunda duracaqsınız və sizinlə Onun arasında heç bir pərdə olmayacaq. (Dediklərinizi) tərcümə edəcək bir tərcüməçiniz belə olmayacaq. Sonra Allah Öz qulundan soruşacaq: “Mən sənə mal-dövlət verməmişdimmi?” O: “Vermiş-din”- deyəcək. Sonra soruşacaq: “Mən sənə peyğəmbər göndərməmişdimmi?” O: “Göndərmişdin”- deyəcək. Bundan sonra o, əvvəlcə sağına, sonra da soluna baxacaq, lakin oddan başqa bir şey görməyəcək. Elə isə heç olmasa, yarım xur-ma (sədəqə) ilə özünüzü Oddan qoruyun. Bunu tapmasanız, onda gözəl söz danışmaqla (özünüzü Oddan qoruyun).” (əl-Buxari, 1413)

٧١٣ - عَنْ أَبِي مُوسَى ؓ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «لَيَأْتِيَنَّ عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ يَطُوفُ الرَّجُلُ فِيهِ بِالصَّدَقَةِ مِنَ الذَّهَبِ ثُمَّ لَا يَجِدُ أَحَدًا يَأْخُذُهَا مِنْهُ، وَيُرَى الرَّجُلُ الْوَاحِدَ يَتَّبِعُهُ أَرْبَعُونَ امْرَأَةً، يُلْذَنَ بِهِ مِنْ قَلَّةِ الرِّجَالِ وَكَثْرَةِ النِّسَاءِ». [رواه البخاري: ١٤١٤]

713. Əbu Musa ؓ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “İnsanlara elə bir zaman gələcək ki, adam əlindəki qızıl sədəqəni vermək üçün gəzib-dolaşacaq, lakin

bunu ondan götürəcək bir adam tapa bilməyəcək. Həmin vaxt kişilərin sayı az, qadınların sayı isə çox olduğundan qırx qadının bir kişinin dalınca düşüb onun himayəsi altına girmək istədiyini görmək olacaq.” (əl-Buxari, 1414)

6-cı fəsil. Yarım xurma və ya bir qədər sədəqə verməklə özünüzü Cəhənnəmdən qoruyun

٦ - باب: اتَّقُوا النَّارَ وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ، وَالْقَلِيلِ مِنَ الصَّدَقَةِ

٧١٤ - عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ رضي الله عنه قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا أَمَرَنَا بِالصَّدَقَةِ انْطَلَقَ أَحَدُنَا إِلَى السُّوقِ فَتَحَامَلَ فَيَصِيبُ الْمُدَّ، وَإِنْ لَبِغَ مِنْهُمْ الْيَوْمَ لِمِائَةِ أَلْفٍ. [رواه البخاري: ١٤١٦]

714. Rəvayət edilir ki, Əbu Məsud əl-Ənsari رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ bizə sədəqə verməyi əmr etdiyi zaman aramızdan bəziləri gedib bazarda yük daşıyar və (bunun müqabilində) bir ovuc (ərzaq) alar (onu da ağır-füqəraya verərdi). Bu gün onların bəzisinin yüz mini vardır.” (əl-Buxari, 1416)

٧١٥ - عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها قَالَتْ دَخَلَتْ امْرَأَةً مَعَهَا ابْنَتَانِ لَهَا تَسْأَلُ، فَلَمْ تَجِدْ عِنْدِي شَيْئًا غَيْرَ تَمْرَةٍ فَأَعْطَيْتُهَا إِيَّاهَا، فَفَسَمَتْهَا بَيْنَ ابْنَتَيْهَا وَلَمْ تَأْكُلْ مِنْهَا، ثُمَّ قَامَتْ فَخَرَجَتْ، فَدَخَلَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَيْنَا، فَأَخْبَرْتُهُ فَقَالَ: «مَنْ ابْتُلِيَ مِنْ هَذِهِ الْبَنَاتِ بِشَيْءٍ كُنْ لَهُ سِتْرًا مِنَ النَّارِ». [رواه البخاري: ١٤١٨]

715. Rəvayət edilir ki, Aişə رضي الله عنها demişdir: “Bir qadın iki qızı ilə birlikdə yanıma gəlib (yeməyə bir şey) istədi. Məndə bircə dənə xurma var idi. Mən xurmanı ona verdim, o da onu iki yerə bölüb qızların hər birinə bir yarısını verdi, özü isə ondan yəmədi. Qadın durub getdikdən sonra Peyğəmbər ﷺ bizim yanımıza daxil oldu. Mən (baş verənləri) ona xəbər verdikdə o buyurdu: “Kim qız uşaqları ilə sınağa çəkilsə (onların qayğısına qalsa və onlara gözəl tərbiyə versə), bu qızlar (onunla) Cəhənnəm odu arasında onu qoruyan bir sipər olar.” (əl-Buxari, 1418)

7-ci fəsil. Hansı sədəqə ən yaxşı (sədəqə sayılır)?

٧ - باب: أَيُّ الصَّدَقَةِ أَفْضَلُ؟

٧١٦ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَيُّ الصَّدَقَةِ أَكْبَرُ أَجْرًا قَالَ: «أَنْ تَصَدَّقَ وَأَنْتَ صَاحِبٌ صَحِيحٌ، تَخْشَى الْفَقْرَ وَتَأْمُلُ الْغِنَى، وَلَا تُمְهِلُ حَتَّى إِذَا بَلَغَتِ الْحُلُقُومَ قُلْتَ لِفُلَانٍ كَذَا، وَلِفُلَانٍ كَذَا، وَقَدْ كَانَ لِفُلَانٍ». [رواه البخاري: ١٤١٩]

716. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رضي الله عنه demişdir: “Bir nəfər Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib dedi: “Ya Rəsulullah, savabı ən böyük olan sədəqə hansıdır?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Bu, sənin sağlam və xəsis olduğun, kasıb olmaqdan ehtiyat etdiyin və varlanacağına ümid bəslədiyin halda verdiyin sədəqədir. Bir də ki, sədəqə verməyi, canın boğazına yetişən vaxta, özün də “filankəsə bu qədər, filankəsə də bu qədər (verin)” (deyə vəsiyyəət edəcəyin günə) saxlama. (Çünki) həmin vaxt (mal-dövlətin) başqalarına (miras) qalacaq.” (əl-Buxari, 1419)

8-ci fəsil.

۸ - باب

۷۱۷ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ بَعْضَ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ ﷺ قُلْنَ لِلنَّبِيِّ ﷺ أَيْنَا أَسْرَعُ بِكَ لُحُوقًا قَالَ: «أَطْوَلُكُمْ يَدًا». فَأَخَذُوا قَصَبَةً يَذْرَعُونَهَا، فَكَانَتْ سَوْدَةً أَطْوَلَهُنَّ يَدًا، فَعَلِمْنَا بَعْدُ أَنَّمَا كَانَتْ طَوَّلَ يَدِهَا الصَّدَقَةُ، وَكَانَتْ أَسْرَعَنَا لُحُوقًا بِهِ وَكَانَتْ تُحِبُّ الصَّدَقَةَ. [رواه البخاري: ۱۴۲۰]

717. Aişə رəvayət edir ki, Peyğəmbərin zövcələrindən bəzisi Peyğəmbərdən: “Hansımız sənə daha tez qovuşacaq?”– deyə soruşdular. O: “Əli ən uzun olanınız”– deyə cavab verdi. (Belə deyəndə) onlar bir qamış götürüb qollarını ölçməyə başladılar. Ən uzun qollu Səudə idi. (Zeynəb bint Cəhş vəfat etdikdə¹) biz başa düşdük ki, uzun əl deyildikdə, sədəqə (vermək) qəsd edilirdi. O, hamımızdan tez Peyğəmbərə qovuşdu. (Həqiqətən,) o, sədəqə verməyi sevirdi.” (əl-Buxari, 1420)

9-cu fəsil. Varlı adamın varlı olduğunu bilmədən ona sədəqə vermək

۹ - باب:

إِذَا تُصَدَّقَ عَلَى غَنِيٍّ وَهُوَ لَا يَعْلَمُ

۷۱۸ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «قَالَ رَجُلٌ لَأَتَصَدَّقَنَّ بِصَدَقَةٍ. فَخَرَجَ بِصَدَقَتِهِ فَوَضَعَهَا فِي يَدِ سَارِقٍ فَأَصْبَحُوا يَتَحَدَّثُونَ تُصَدَّقَ عَلَى سَارِقٍ. فَقَالَ اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ لَأَتَصَدَّقَنَّ بِصَدَقَةٍ. فَخَرَجَ بِصَدَقَتِهِ فَوَضَعَهَا فِي يَدِي زَانِيَةٍ، فَأَصْبَحُوا يَتَحَدَّثُونَ تُصَدَّقُ اللَّيْلَةَ عَلَى زَانِيَةٍ. فَقَالَ اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ عَلَى زَانِيَةٍ، لَأَتَصَدَّقَنَّ بِصَدَقَةٍ. فَخَرَجَ بِصَدَقَتِهِ فَوَضَعَهَا فِي يَدِي غَنِيٍّ فَأَصْبَحُوا يَتَحَدَّثُونَ تُصَدَّقَ عَلَى غَنِيٍّ فَقَالَ اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ، عَلَى سَارِقٍ وَعَلَى زَانِيَةٍ وَعَلَى غَنِيٍّ. فَأَتَيْتُ فَقِيلَ لَهُ أَمَّا صَدَقَتُكَ عَلَى سَارِقٍ فَلَعَلَّهُ أَنْ يَسْتَعْفَّ عَنْ سَرِقَتِهِ، وَأَمَّا الزَّانِيَةُ فَلَعَلَّهَا أَنْ تَسْتَعْفَّ عَنْ زَانَاهَا، وَأَمَّا الْغَنِيُّ فَلَعَلَّهُ يَعْتَبِرُ فَيَنْفِقُ مِمَّا أَعْطَاهُ اللَّهُ». [رواه البخاري: ۱۴۲۱]

718. Əbu Hureyra rəvayət edir ki, Peyğəmbər demişdir: “Bir nəfər: “Mən müt-ləq sədəqə verəcəyəm”– dedi, sonra da (verəcəyi) sədəqəni götürüb (evdən) çıxdı və (özünü bilmədən) onu bir oğruya verdi. Səhər açıldıqda insanlar: “Oğruya sədəqə verilmişdir”– deyə danışmağa başladılar. Bu adam: “Allahım, həmd Sənə məxsusdur! Mən yenə sədəqə verəcəyəm”– dedi, sonra verəcəyi sədəqəni götürüb (evdən) çıxdı və (bilmədən) onu zinakar bir qadına verdi. Səhər açıldıqda insanlar: “Bu gecə zinakar qadına sədəqə verilmişdir”– deyə danışmağa başladılar. Adam: “Allahım, həmd Sənə məxsusdur! (Verdiyim sədəqə) zinakar qadına çatdı. Mən yenə sədəqə verəcəyəm”– dedi, sonra sədəqəni götürüb (evdən) çıxdı və (bilmədən) onu varlı bir adama verdi. Səhər açıldıqda insanlar: “Varlıya sədəqə verilmişdir”– deyə danışmağa başladılar. Adam dedi: “Allahım, həmd Sənə məxsusdur! (Verdiyim sədəqələr) oğruya, zinakara və varlıya qismət oldu.” Bundan sonra bir nəfər onun yanına gəlib dedi: “Oğruya verdiyin sədəqəyə gəlincə, ola bilsin ki, o, (bundan ibrət alsın) və oğurluq etməkdən əl çəksin. Zinakar qadına gəldikdə isə, ola bilsin ki, o, (ibrət alıb) zinakarlığına son qoysun. O ki qaldı varlı adama, ola bilsin ki, o, (bundan) ibrət alsın və Allahın ona verdiyi nemətlərdən (Onun yolunda) xərcləsin.” (əl-Buxari, 1421)

¹ Zeynəb bint Cəhş hicrətin 20-ci ilində Ömər ibn Xəttabın xilafəti dövründə vəfat etmişdir.

10-cu fəsil.

(Adam) bilmədən öz oğluna
sədəqə verərsə

۱۰- باب:

إِذَا تَصَدَّقَ عَلَى ابْنِهِ وَهُوَ لَا يَشْعُرُ

۷۱۹ - عَنْ مَعْنِ بْنِ يَزِيدَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: بَايَعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَنَا وَأَبِي وَجَدِّي وَخَطَبَ عَلِيٌّ فَأَتَكَحْنَى وَخَاصَمْتُ إِلَيْهِ، كَانَ أَبِي يَزِيدَ أَخْرَجَ دَنَانِيرَ يَتَصَدَّقُ بِهَا فَوَضَعَهَا عِنْدَ رَجُلٍ فِي الْمَسْجِدِ، فَجِئْتُ فَأَخَذْتُهَا فَأَتَيْتُهُ بِهَا فَقَالَ وَاللَّهِ مَا إِلَيْكَ أَرَدْتُ. فَخَاصَمْتُهُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: «لَكَ مَا نَوَيْتَ يَا يَزِيدُ، وَلَكَ مَا أَخَذْتَ يَا مَعْنُ». [رواه البخاري: ۱۴۲۲]

719. Rəvayət edilir ki, Mə'n ibn Yezid رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: "Mən, atam və babam Peyğəmbərə ﷺ beyət etdik. (Peyğəmbər ﷺ) mənim elçiliyimi edib məni evləndirdi. (Bir dəfə) mən (mübahisəli) bir məsələ ilə bağlı Peyğəmbərə ﷺ müraciət etdim. Atam Yezid sədəqə vermək üçün bir neçə dinar çıxarıb məsciddə olan bir nəfərin yanına qoymuşdu (ki, onu ehtiyacı olanlara versin). Mən (ora) gəldikdə (həmin adam sədəqəni mənə verdi), mən də o pulu götürüb atamın yanına gəldim. Atam dedi: "Vallahı, mən (bunu) sənin üçün qoymamışdım." Mən bunun hökmini Peyğəmbərdən ﷺ soruşduqda o buyurdu: "Sənə niyyət etdiyinin (savabı çatır), ey Yezid. Sənə də götürdüyün (çatır), ey Mə'n!" (əl-Buxari, 1422)

11-ci fəsil. Özü (sədəqə) verməyib,
xidmətçisinə sədəqə verməyi
tapşıran kimsə

۱۱- باب:

مَنْ أَمَرَ خَادِمَهُ بِالصَّدَقَةِ وَلَمْ يُنَاولْ بِنَفْسِهِ

۷۲۰ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِذَا أَنْفَقَتِ الْمَرْأَةُ مِنْ طَعَامِ بَيْتِهَا غَيْرَ مُفْسِدَةٍ كَانَ لَهَا أَجْرُهَا بِمَا أَنْفَقَتْ وَلَزَوَاجُهَا أَجْرُهُ بِمَا كَسَبَ، وَلِلْخَازَنِ مِثْلُ ذَلِكَ، لَا يَنْقُصُ بَعْضُهُمْ أَجْرَ بَعْضٍ شَيْئًا». [رواه البخاري: ۱۴۲۵]

720. Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Qadın (ailə üzvlərinə) ziyan vurmadan evində olan yeməkdən sədəqə versə, verdiyinin savabını qazanar;əri də qazandığının savabını alar; həmçinin xidmətçiyə də bir o qədər savab çatır; birinin savabı digərinin savabından heç bir şey azaltmaz." (əl-Buxari, 1425)

12-ci fəsil. Sədəqə ancaq artıq
olan maldan verilməlidir

۱۲- باب: لَا صَدَقَةَ إِلَّا عَنْ ظَهْرِ غِنَى

۷۲۱ - عَنْ حَكِيمِ بْنِ حَزَامٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «الْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى، وَابْدَأْ بِمَنْ تَعُولُ، وَخَيْرُ الصَّدَقَةِ عَنْ ظَهْرِ غِنَى، وَمَنْ يَسْتَغْفِرْ يُعْفَهِ اللَّهُ، وَمَنْ يَسْتَعْنِ يُعْنِهِ اللَّهُ». [رواه البخاري: ۱۴۲۷]

721. Həkim ibn Hizam رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Verən əl alan əldən daha xeyirlidir. Baxmağın vacib olan kimsələrdən¹ başla. Ən xeyirli sədəqə, zəngin ikən verilən (sədəqədir). İffətli olmaq istəyəni Allah ıffətli edər.

¹ Burada insanın özü, ata-anası və digər ailə üzvləri nəzərdə tutulur.

(İnsanlara) möhtac olmaq istəməyən kimsəni Allah heç kəsə möhtac etməz.” (əl-Buxari, 1427)

۷۲۲ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ، وَذَكَرَ الصَّدَقَةَ وَالْتِعْفَ وَالْمَسْأَلَةَ: «الْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى، فَالْيَدُ الْعُلْيَا هِيَ الْمُنْفَقَةُ، وَالسُّفْلَى هِيَ السَّائِلَةُ». [رواه البخاري: ۱۴۲۹]

722. Abdullah ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ minbərdə ikən sədəqə vermək, iffətli olmaq və dilənmək haqqında belə demişdir: “Uca əl alçaq əldən daha xeyirlidir. Uca əl (sədəqə) verən əldir; alçaq əl isə dilənən əldir.” (əl-Buxari, 1429)

13-cü fəsil. (Başqalarını) sədəqə verməyə təhrik etmək və buna görə şəfaətçilik etmək

باب ۱۳ -

التَّخْرِيسُ عَلَى الصَّدَقَةِ وَالشَّعَاعَةِ فِيهَا

۷۲۳ - عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا حَاءَهُ السَّائِلُ، أَوْ طُلِبَتْ إِلَيْهِ حَاجَةٌ قَالَ: «اشْفَعُوا تُؤْجَرُوا، وَيَقْضَى اللَّهُ عَلَى لِسَانِ نَبِيِّهِ ﷺ مَا شَاءَ». [رواه البخاري: ۱۴۳۲]

723. Rəvayət edilir ki, Əbu Musa رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Peyğəmbərin ﷺ yanına dilənçi gəlirdikdə və ya kimsə ondan bir şey istədikdə deyərdi: “(Ehtiyacı olanlara) kömək edin ki, savab qazanasınız. Allah dilədiyi bir şeyə Öz peyğəmbərinin ﷺ dili ilə hökm edəcəkdir.” (əl-Buxari, 1432)

۷۲۴ - عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: قَالَ لِيَ النَّبِيُّ ﷺ: «لَا تُوكِي فَيُوكِي عَلَيْكَ». وَفِي رِوَايَةٍ قَالَ: «وَلَا تُحْصِي فَيُحْصِي اللَّهُ عَلَيْكَ» [رواه البخاري: ۱۴۳۳]

724. Rəvayət edilir ki, Əsma bint Əbu Bəkr رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Peyğəmbər ﷺ mənə: “Kimsənin ağzını bağlama, yoxsa sənə qarşı da bağlanar”¹– deyə buyurmuşdu. Digər hədisdə rəvayət edilir ki, Peyğəmbər ﷺ buyurmuşdur: “Sayma, yoxsa Allah da sənənin əleyhinə sayar”². (əl-Buxari, 1433)

14-cü fəsil. Sədəqə imkan daxilində verilməlidir

باب ۱۴ -

الصَّدَقَةُ فِيمَا اسْتَطَاعَ

۷۲۵ - عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «لَا تُوعِي فَيُوعِي اللَّهُ عَلَيْكَ، ارْضَخِي مَا اسْتَطَعْتَ». [رواه البخاري: ۱۴۳۴]

725. Əsma bint Əbu Bəkr رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Gizlətmə, yoxsa Allah da (verdiyi nemətləri) səndən gizlədə. Bacardığın qədər (malından Allah yolunda) xərclə!” (əl-Buxari, 1434)

¹ Yəni, ehtiyacı olanlara köməklik etməkdən imtina etmə, yoxsa Allah sənə verdiyini əlindən alar, ya da ən azı onun miqdarını azaldar.

² Yəni, malının azalacağından ehtiyat edib xəsislik etmə, yoxsa Allah sənə verdiyi nemətlərin sayını azaldar.

15-ci fəsil.

Müşrik ikən sədəqə verib sonra müsəlman olan kimsə

۱۵ - باب:

مَنْ تَصَدَّقَ فِي الشَّرْكِ ثُمَّ أَسْلَمَ

۷۲۶ - عَنْ حَكِيمِ بْنِ حَزَامٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَرَأَيْتَ أَشْيَاءَ كُنْتُ أَتَحَنُّتُ بِهَا فِي الْجَاهِلِيَّةِ مِنْ صَدَقَةٍ أَوْ عَتَاقَةٍ وَصِلَةٍ رَحِمَ فِيهَا مِنْ أَجْرِ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «أَسَلَمْتَ عَلَى مَا سَلَفَ مِنْ خَيْرٍ». [رواه البخاري: ۱۴۳۶]

726. Rəvayət edilir ki, Həkim ibn Hizam رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Mən soruşdum: “Ya Rəsulullah! De görüm, cahiliyyət dövründə sədəqə vermək, qul azad etmək və qohumluq əlaqələrini möhkəmləndirmək kimi gördüyüm yaxşı işlərə görə mənə savab yazılırmı?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Olub-keçən yaxşılıqlarla bərabər müsəlman oldun!” (əl-Buxari, 1436)

16-cı fəsil.

Fəsad törətmədən ağasının əmri ilə sədəqə verən xidmətçinin savabı haqqında

۱۶ - باب:

أَجْرُ الْخَادِمِ إِذَا تَصَدَّقَ بِأَمْرِ صَاحِبِهِ غَيْرِ مُفْسِدٍ

۷۲۷ - عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «الْخَازِنُ الْمُسْلِمُ الْأَمِينُ الَّذِي يُنْفِذُ - وَرَبِّمَا قَالَ يُعْطِي - مَا أُمِرَ بِهِ كَامِلًا مُوَفَّرًا طَيِّبٌ بِهِ نَفْسُهُ، فَيَدْفَعُهُ إِلَى الَّذِي أُمِرَ لَهُ بِهِ، أَحَدُ الْمُتَصَدِّقِينَ». [رواه البخاري: ۱۴۳۸]

727. Əbu Musa رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Özünə əmr ediləni mükəmməl şəkildə – könül xoşluğu ilə yerinə yetirib (sədəqəni) veriləcək adama çatdıran, (başqasının malını) qoruyan etibarlı müsəlman sədəqə verən iki nəfərdən biri hesab olunur (sədəqəni verən adam qədər savab qazanır).” (əl-Buxari, 1438)

17-ci fəsil. Allahın: “Kim (haqqı olanın haqqını) verir və Allahdan qorxursa...” sözü¹ və (mələyin): “Allahım, malından (Sənin yolunda) xərcləyən kimsəyə əvəzini ver!” sözü

۱۷ - باب:

قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى ﴿فَأَمَّا مَنْ أَعْطَى وَاتَّقَى﴾ اللَّهُمَّ أَعْطِ مُنْفِقًا مَالٍ خَلْفًا

۷۲۸ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «مَا مِنْ يَوْمٍ يُصْبِحُ الْعِبَادُ فِيهِ إِلَّا مَلَكَانِ يَنْزِلَانِ فَيَقُولُ أَحَدُهُمَا لِلَّهِمَّ أَعْطِ مُنْفِقًا خَلْفًا، وَيَقُولُ الْآخَرُ اللَّهُمَّ أَعْطِ مُمْسِكًا تَلْفًا». [رواه البخاري: ۱۴۴۲]

728. Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Hər səhər insanlar yuxudan oyandıqda, yer üzünə iki mələk enir. Onlardan biri: “Allahım, malını (Sənin yolunda) xərcləyən hər kəsə (etdiyi yaxşılığın) əvəzini ver!” – deyir. Digəri isə: “Allahım, xəsislik edən hər kəsi tələf et!” – deyir.” (əl-Buxari, 1442)

¹ “əl-Leyl” surəsi, 5.

18-ci fəsil.

Sədəqə verənlə xəsisin məsəli

۱۸- باب: مَثَلُ الْمُتَصَدِّقِ وَالْبَخِيلِ

۷۲۹ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «مَثَلُ الْبَخِيلِ وَالْمُنْفِقِ كَمَثَلِ رَجُلَيْنِ، عَلَيْهِمَا جُبَّتَانِ مِنْ حَدِيدٍ، مَنْ تُدْبِيهِمَا إِلَى تَرَاقِيهِمَا، فَأَمَّا الْمُنْفِقُ فَلَا يَنْفِقُ إِلَّا سَبْعَتْ - أَوْ وَفَرَتْ - عَلَى جِلْدِهِ حَتَّى تُخْفِيَ بَنَانَهُ وَتَغْفُوْهُ أُنْرُهُ، وَأَمَّا الْبَخِيلُ فَلَا يُرِيدُ أَنْ يَنْفِقَ شَيْئًا إِلَّا لَزِقَتْ كُلُّ حَلَقَةٍ مَكَانَهَا، فَهُوَ يُوسِعُهَا وَلَا تَتَّسِعُ». [رواه البخاري: ۱۴۴۳]

729. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رضي الله عنه Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişdir: “Xəsislə əliaçıq adamın məsəli, əyninə, (bədəninin) sinədən körpücük sümüklərinə qədər olan hissəsini örtən, dəmir cübbə geymiş iki adamın məsəlinə bənzəyir. Əliaçıq adama gəlincə, o, (hər dəfə öz malından) xərclədikdə (cübbəsi) genişləyir, yaxud böyüyür və (bu genişlənmə) cübbəsi ta onun barmaqlarının üstünü örtənə qədər və ayaq izlərini silənədək¹ (beləcə böyüyüb genişləyir). Xəsislik edənə gəldikdə isə, o, (hər dəfə malından) xərcləmək istədikdə (cübbənin) dəmir həlqəsi yerinə yapışır və o, cübbəsini genişləndirməyə çalışsa da, cübbə genişlənmir ki, genişlənmir.” (əl-Buxari, 1443)

19-cu fəsil. Hər bir müsəlman sədəqə verməlidir, bunu bacarmayan kimsə yaxşı iş görməlidir

۱۹- باب: عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ صَدَقَةٌ، فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَلْيَعْمَلْ بِالْمَعْرُوفِ

۷۳۰ - عَنْ أَبِي مُوسَى رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ صَدَقَةٌ». فَقَالُوا يَا نَبِيَّ اللَّهِ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ قَالَ: «يَعْمَلْ بِيَدِهِ فَيَنْفَعْ نَفْسَهُ وَيَتَصَدَّقَ». قَالُوا فَإِنْ لَمْ يَجِدْ قَالَ: «يُعِينُ ذَا الْحَاجَةِ الْمَلْهُوفَ». قَالُوا فَإِنْ لَمْ يَجِدْ. قَالَ: «فَلْيَعْمَلْ بِالْمَعْرُوفِ، وَلْيُمْسِكْ عَنِ الشَّرِّ فَإِنَّهَا لَهُ صَدَقَةٌ». [رواه البخاري: ۱۴۴۵]

730. Əbu Musa رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Hər bir müsəlman sədəqə verməlidir.” (Əshabələr) soruşdular: “Ey Allahın peyğəmbəri! (Sədəqə verməyə bir şey) tapmasa necə?” (Peyğəmbər ﷺ) buyurdu: “Öz əlləri ilə işləyib qazansın və (bu qazancından) həm özü faydalansın, həm də (başqalarına) sədəqə versin.” (Əshabələr) soruşdular: “(Bunu) edə bilməsə necə?” (Peyğəmbər ﷺ) buyurdu: “Ehtiyacı olan çarəsiz adama kömək etsin.” (Əshabələr) soruşdular: “(Bunu da) edə bilməsə necə?” (Peyğəmbər ﷺ) buyurdu: “Yaxşı işlər görsün və şər əməllərdən çəkinsin. Həqiqətən də, bu onun üçün sədəqə olar.” (əl-Buxari, 1445)

20-ci fəsil. Zəkatın və sədəqənin miqdarı və sədəqə olaraq bir qoç vermək

۲۰- باب: قَدَرُ كَمْ يُعْطَى مِنَ الزَّكَاةِ وَالصَّدَقَةِ وَمَنْ أَعْطَى شَاةً

۷۳۱ - عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ رضي الله عنها قَالَتْ بُعِثَ إِلَى نُسَيْبَةَ الْأَنْصَارِيَّةِ بِشَاةٍ فَأَرْسَلَتْ إِلَى عَائِشَةَ رضي الله عنها مِنْهَا فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «عِنْدَكُمْ شَيْءٌ». فَقُلْتُ لَا إِلَّا مَا أَرْسَلَتْ بِهِ نُسَيْبَةُ مِنْ تِلْكَ الشَّاةِ فَقَالَ: «هَاتِ فَقَدْ بَلَغَتْ مَحِلَّهَا». [رواه البخاري: ۱۴۴۶]

¹ Burada cübbənin ətəyinin yerlə sürünməsi və sahibinin günahlarını ört-basdır etməsi nəzərdə tutulur.

731. Rəvayət edilir ki, Ummu Ətiyyə رضي الله عنها demişdir: “(Bir dəfə) Nüseybə əl-Ənsariyəyaya bir qoç (sədəqə) verdilər və o, bu qoçdan bir pay Aişəyə göndərdi. Peyğəmbər ﷺ (Aişənin yanına gəldikdə ondan): “(Yeməyə) bir şeyiniz varmı?” – deyə soruşdu. (Aişə): “Nüseybənin göndərdiyi qoç ətindən başqa bir şey yoxdur” – deyə cavab verdi. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Gətir (yeyək), çünki artıq o, öz yerinə çatmışdır.” (əl-Buxari, 1446)

21-ci fəsil. (Puldan deyil) maldan zəkat vermək

۲۱ – باب: الْغَرَضُ فِي الزَّكَاةِ

۷۳۲ – عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه أَنَّ أَبَا بَكْرٍ رضي الله عنه كَتَبَ لَهُ الْتِي أَمَرَ اللَّهُ رَسُولَهُ ﷺ: «وَمَنْ بَلَغَتْ صَدَقَتُهُ بَنْتَ مَخَاضٍ وَلَيْسَتْ عِنْدَهُ وَعِنْدَهُ بَنْتُ لَبُونٍ فَإِنَّهَا تُقْبَلُ مِنْهُ، وَيُعْطِيهِ الْمَصْدُقُ عَشْرِينَ دِرْهَمًا أَوْ شَاتَيْنِ، فَإِنْ لَمْ يَكُنْ عِنْدَهُ بَنْتُ مَخَاضٍ عَلَى وَجْهِهَا، وَعِنْدَهُ ابْنُ لَبُونٍ فَإِنَّهُ يُقْبَلُ مِنْهُ وَلَيْسَ مَعَهُ شَيْءٌ». [رواه البخاري: ۱۴۴۸]

732. Ənəs رضي الله عنه rəvayət edir ki, Əbu Bəkr رضي الله عنه ona (məktub) yazıb Allahın Öz elçisinə ﷺ (zəkatla bağlı) əmr etdiklərini bildirmişdir. (Məktubda deyilirdi): “Birillik dişı dəvəni verməyə mükəlləf olan kimsənin belə bir dəvəsi yoxdursa, lakin ikiillik dişı dəvəsi varsa, bu dəvə (zəkat olaraq) ondan qəbul edilməlidir. Fəqət zəkat yığan adam ona iyirmi dirhəm (gümüş pul) və ya iki qoç verməlidir. Əgər (zəkat verən) adamın birillik dişı dəvəsi yox, ancaq ikiillik erkək dəvəsi varsa, bu ondan qəbul edilməli və ona heç bir şey verilməməlidir.” (əl-Buxari, 1448)

22-ci fəsil. Zəkat verilməsi vacib olan cəm olunmuş malı ayırmaq, ayrı-ayrı olan malı da cəm etmək olmaz

۲۲ – باب:

لَا يُجْمَعُ بَيْنَ مُتَفَرِّقٍ وَلَا يُفْرَقُ بَيْنَ مُجْتَمِعٍ

۷۳۳ – عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه أَنَّ أَبَا بَكْرٍ رضي الله عنه كَتَبَ لَهُ الْتِي فَرَضَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «وَلَا يُجْمَعُ بَيْنَ مُتَفَرِّقٍ وَلَا يُفْرَقُ بَيْنَ مُجْتَمِعٍ، خَشْيَةَ الصَّدَقَةِ». [رواه البخاري: ۱۴۵۰]

733. Ənəs رضي الله عنه rəvayət edir ki, Əbu Bəkr رضي الله عنه ona (məktub) yazıb Peyğəmbərin ﷺ vacib buyurduğunu bildirmişdir: “Zəkat verməmək üçün² (zəkat verilməsi vacib olan) cəm olunmuş malı ayırmaq, ayrı-ayrı olan malı da cəm etmək olmaz.” (əl-Buxari, 1450)

¹ Məlumdur ki, Peyğəmbər ﷺ və onun əhli-beytinə رضي الله عنهم sədəqə yemək olmaz. Lakin burada Peyğəmbər ﷺ qoçun Nüseybəyə رضي الله عنه sədəqə olaraq verildiyini, sonra da ondan bir pay Aişəyə رضي الله عنها hədiyyə edildiyini biləndə ondan yeməyə rüsxət vermişdir.

² Şəriətə görə bir adamın qırx qoyundan yüz iyirmi qoyuna qədər qoyunları olarsa, zəkat olaraq ondan yalnız bir qoyun götürülməlidir. Zəkat malının azalması o deməkdir ki, hər birinin qırx qoyunu olan üç nəfər qoyunlarını birləşdirib bir adamın olduğunu elan edə bilər və beləliklə də, zəkat olaraq üç qoyun deyil, bir qoyun verə bilərlər ki, bu da şəriət baxımından haram sayılır. O ki qaldı malın artmasına, zəkat yığan adam bir adamın yüz iyirmi qoyununu üç hissəyə ayıraraq, sonra hər qırx qoyundan bir qoyun götürə bilər və beləliklə də, yüz iyirmi qoyuna üç qoyun götürmüş olar ki, bu da şəriətə görə haram sayılır.

23-cü fəsil. Şərikli maldan zəkat verildiyi zaman şəriklər (qoyduqları mala) müvafiq miqdarda zəkat verməlidirlər

۲۳- باب: مَا كَانَ مِنْ خَلِيطَيْنِ فَإِنَّهُمَا يَتَرَجَعَانِ بَيْنَهُمَا بِالسَّوِيَّةِ

۷۳۴ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ كَتَبَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «وَمَا كَانَ مِنْ خَلِيطَيْنِ فَإِنَّهُمَا يَتَرَجَعَانِ بَيْنَهُمَا بِالسَّوِيَّةِ». [رواه البخاري: ۱۴۵۱]

734. Ənəs rəvayət edir ki, Əbu Bəkr ona (məktub) yazıb Peyğəmbərin vacib buyurduğunu bildirmişdir: “Şərikli maldan zəkat verildiyi zaman şəriklər (qoyduqları mala) müvafiq miqdarda zəkat verməlidirlər.” (əl-Buxari, 1451)

24-cü fəsil. Dəvələrin zəkati

۲۴- باب: زَكَاةُ الْإِبِلِ

۷۳۵ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ أَعْرَابِيًّا سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «وَيَحْكُ، إِنَّ شَأْنَهَا شَدِيدٌ، فَهَلْ لَكَ مِنْ إِبِلٍ تُؤَدِّي صَدَقَتَهَا». قَالَ نَعَمْ. قَالَ: «فَاعْمَلْ مِنْ وَرَاءِ الْبَحَارِ فَإِنَّ اللَّهَ لَنْ يَتْرَكَ مِنْ عَمَلِكَ شَيْئًا». [رواه البخاري: ۱۴۵۲]

735. Əbu Səid əl-Xudri rəvayət edir ki, bir bədəvi Peyğəmbərin yanına gəlib hicrət etmək haqqında ondan soruşdu. Peyğəmbər buyurdu: “Ay yazıq, həqiqətən, hicrət çox çətin bir işdir. Zəkatinı verəcəyin dəvən varmı?” O: “Bəli!” – deyə cavab verdi. Peyğəmbər buyurdu: “Dənizin o tayında olsan belə, (zəkatinı) verməyə davam et. Çünki Allah sənin əməllərindən heç birini (əvəzsiz) qoymayacaq.” (əl-Buxari, 1452)

25-ci fəsil. Bir yaşına çatmış diş dəvəni zəkat verməyə mükəlləf olan, ancaq belə bir dəvəsi olmayan kimsə haqqında

۲۵- باب: مَنْ بَلَغَتْ عِنْدَهُ صَدَقَةُ بَنْتٍ مَخَاضٍ وَلَيْسَتْ عِنْدَهُ

۷۳۶ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ كَتَبَ لَهُ فَرِيضَةُ الصَّدَقَةِ الَّتِي أَمَرَ اللَّهُ رَسُولُهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ بَلَغَتْ عِنْدَهُ مِنَ الْإِبِلِ صَدَقَةُ الْجَذَعَةِ، وَلَيْسَتْ عِنْدَهُ جَذَعَةٌ وَعِنْدَهُ حَقَّةٌ، فَإِنَّهَا تُقْبَلُ مِنْهُ الْحَقَّةُ وَيَجْعَلُ مَعَهَا شَاتَيْنِ إِنْ اسْتَيْسَرَتْ لَهُ أَوْ عِشْرِينَ دَرْهَمًا، وَمَنْ بَلَغَتْ عِنْدَهُ صَدَقَةُ الْحَقَّةِ وَلَيْسَتْ عِنْدَهُ الْحَقَّةُ، فَإِنَّهَا تُقْبَلُ مِنْهُ الْجَذَعَةُ، وَيُعْطِيهِ الْمَصْدُقُ عِشْرِينَ دَرْهَمًا أَوْ شَاتَيْنِ، وَمَنْ بَلَغَتْ عِنْدَهُ صَدَقَةُ الْحَقَّةِ وَلَيْسَتْ عِنْدَهُ إِلَّا بَنْتُ لَبُونٍ فَإِنَّهَا تُقْبَلُ مِنْهُ بَنْتُ لَبُونٍ، وَيُعْطَى شَاتَيْنِ أَوْ عِشْرِينَ دَرْهَمًا، وَمَنْ بَلَغَتْ صَدَقَتُهُ بَنْتُ لَبُونٍ وَعِنْدَهُ حَقَّةٌ فَإِنَّهَا تُقْبَلُ مِنْهُ الْحَقَّةُ وَيُعْطِيهِ الْمَصْدُقُ عِشْرِينَ دَرْهَمًا أَوْ شَاتَيْنِ، وَمَنْ بَلَغَتْ صَدَقَتُهُ بَنْتُ لَبُونٍ وَلَيْسَتْ عِنْدَهُ وَعِنْدَهُ بَنْتُ مَخَاضٍ، فَإِنَّهَا تُقْبَلُ مِنْهُ بَنْتُ مَخَاضٍ وَيُعْطَى مَعَهَا عِشْرِينَ دَرْهَمًا أَوْ شَاتَيْنِ». [رواه البخاري: ۱۴۵۳]

736. Ənəs rəvayət edir ki, Əbu Bəkr ona (məktub) yazıb Allahın Öz elçisinə zəkatla bağlı əmr etdiklərini bildirmişdir. (Məktubda deyilirdi:) “Əgər dördillik diş dəvəni verməyə mükəlləf olan kimsənin dördillik diş dəvəsi yoxdursa, lakin üçillik diş dəvəsi varsa, bu dəvə (zəkat olaraq) ondan qəbul edilməli və

bundan əlavə (zəkat yığan adam) imkan daxilində ondan iki qoç və ya iyirmi dirhəm götürməlidir. Əgər üçillik dişı dəvəni verməyə mükəlləf olan kimsənin üçillik dişı dəvəsi yoxdursa, lakin dördillik dişı dəvəsi varsa, bu dəvə (zəkat olaraq) ondan qəbul edilməlidir. Fəqət zəkat yığan adam ona iyirmi dirhəm və ya iki qoç verməlidir. Əgər üçillik dişı dəvəni verməyə mükəlləf olan kimsənin ancaq ikiillik dişı dəvəsi varsa, bu dəvə ondan qəbul edilməli, üstəlik o, əlavə olaraq iki qoç və ya iyirmi dirhəm verməlidir. Əgər ikiillik dişı dəvəni verməyə mükəlləf olan kimsənin üçillik dişı dəvəsi varsa, o dəvə ondan qəbul edilməlidir. Fəqət zəkat yığan adam ona iyirmi dirhəm və ya iki qoç verməlidir. Əgər ikiillik dişı dəvəni verməyə mükəlləf olan kimsənin ancaq birillik dişı dəvəsi varsa, bu dəvə ondan qəbul edilməli, üstəlik o, əlavə olaraq iyirmi dirhəm və ya iki qoç verməlidir.” (əl-Buxari, 1453)

26-cı fəsil. Qoyunların zəkati

۲۶- باب: زَكَاةُ الْغَنَمِ

۷۳۷ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ كَتَبَ لَهُ هَذَا الْكِتَابَ لَمَّا وَجَّهَهُ إِلَى الْبَحْرَيْنِ:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

«هَذِهِ فَرِيضَةُ الصَّدَقَةِ الَّتِي فَرَضَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى الْمُسْلِمِينَ، وَالَّتِي أَمَرَ اللَّهُ بِهَا رَسُولُهُ، فَمَنْ سُئِلَ مِنْ الْمُسْلِمِينَ عَلَى وَجْهٍ فَلْيُعْطِهَا، وَمَنْ سُئِلَ فَوْقَهَا فَلَا يُعْطِ فِي أَرْبَعٍ وَعِشْرِينَ مِنَ الْإِبِلِ فَمَا دُونَهَا مِنَ الْغَنَمِ مِنْ كُلِّ خَمْسٍ شَاةٌ، إِذَا بَلَغَتْ خَمْسًا وَعِشْرِينَ إِلَى خَمْسٍ وَثَلَاثِينَ فَفِيهَا بِنْتُ مَخَاضٍ أُتْنَى، فَإِذَا بَلَغَتْ سِتًّا وَثَلَاثِينَ إِلَى خَمْسٍ وَأَرْبَعِينَ فَفِيهَا بِنْتُ لُبُونٍ أُتْنَى، فَإِذَا بَلَغَتْ سِتًّا وَأَرْبَعِينَ إِلَى سِتِّينَ فَفِيهَا حَقَّةٌ طُرُوقَةٌ الْجَمَلِ، فَإِذَا بَلَغَتْ وَاحِدَةً وَسِتِّينَ إِلَى خَمْسٍ وَسَبْعِينَ فَفِيهَا جَذَعَةٌ، فَإِذَا بَلَغَتْ - يَعْنِي - سِتًّا وَسَبْعِينَ إِلَى تِسْعِينَ فَفِيهَا بِنْتُ لُبُونٍ، فَإِذَا بَلَغَتْ إِحْدَى وَتِسْعِينَ إِلَى عِشْرِينَ وَمِائَةٍ فَفِيهَا حَقَّتَانِ طُرُوقَتَا الْجَمَلِ، فَإِذَا زَادَتْ عَلَى عِشْرِينَ وَمِائَةٍ فَفِي كُلِّ أَرْبَعِينَ بِنْتُ لُبُونٍ، وَفِي كُلِّ خَمْسِينَ حَقَّةٌ، وَمَنْ لَمْ يَكُنْ مَعَهُ إِلَّا أَرْبَعٌ مِنَ الْإِبِلِ فَلَيْسَ فِيهَا صَدَقَةٌ، إِلَّا أَنْ يَشَاءَ رَبُّهَا، فَإِذَا بَلَغَتْ خَمْسًا مِنَ الْإِبِلِ فَفِيهَا شَاةٌ، وَفِي صَدَقَةِ الْغَنَمِ فِي سَائِمَتِهَا إِذَا كَانَتْ أَرْبَعِينَ إِلَى عِشْرِينَ وَمِائَةٍ شَاةٌ، فَإِذَا زَادَتْ عَلَى عِشْرِينَ وَمِائَةٍ إِلَى مِائَتَيْنِ شَاتَانِ، فَإِذَا زَادَتْ عَلَى مِائَتَيْنِ إِلَى ثَلَاثِمِائَةٍ فَفِيهَا ثَلَاثُ، فَإِذَا زَادَتْ عَلَى ثَلَاثِمِائَةٍ فَفِي كُلِّ مِائَةٍ شَاةٌ، فَإِذَا كَانَتْ سَائِمَةُ الرَّجُلِ نَاقِصَةً مِنْ أَرْبَعِينَ شَاةً وَاحِدَةً فَلَيْسَ فِيهَا صَدَقَةٌ، إِلَّا أَنْ يَشَاءَ رَبُّهَا، وَفِي الرِّقَّةِ رُبْعُ الْعُشْرِ، فَإِنْ لَمْ تَكُنْ إِلَّا تِسْعِينَ وَمِائَةً فَلَيْسَ فِيهَا شَيْءٌ، إِلَّا أَنْ يَشَاءَ رَبُّهَا». [رواه البخاري: ۱۴۵۴]

737. Ənəs ر.ə.ə. rəvayət edir ki, Əbu Bəkr ر.ə.ə. onu Bəhreynə göndərəndə ona belə bir məktub yazmışdır:

Мәрһәмәтли və Рәһмли Аллаһын adı ilə!

Bu, Peyğəmbərin ﷺ müsəlmanlara vacib buyurduğu, habelə Allahın Öz el-cisinə ﷺ vacib buyurduğu zəkatdır; hansı bir müsəlmandan burada göstərilən miqdarda zəkat tələb olunarsa, onu versin; bundan artığı tələb olunsə, verməsin.

Дәвələрин sayı:

1-24-ə qədər olarsa, hər beş dəvə üçün bir qoyun,

25-35-ə qədər olarsa, birillik bir dişı dəvə,

36-45-ə qədər olarsa, ikiillik bir dişı dəvə,

46-60-a qədər olarsa, cütləşmək həddinə çatmış üçillik bir dişı dəvə,

61-75-ə qədər olarsa, dördillik bir dişi dəvə,
76-90-a qədər olarsa, bir cüt ikiillik dişi dəvə,
91-120-ə qədər olarsa, cütləşmək həddinə çatmış bir cüt üçillik dişi dəvə,
120 dəvədən yuxarı olarsa, hər qırx dəvə üçün ikiillik bir dişi dəvə, hər əlli dəvə üçün üçillik bir dişi dəvə zəkat verilməlidir.

Cəmi dörd dəvəsi olan kimsəyə zəkat vermək vacib deyil. Lakin sahibi istəsə, (bir qoyun) verə bilər. Dəvələrinin sayı beşə çatdıqda isə bir qoyun verməlidir.

Qoyunların zəkatı:

Otlaqda otarılmış qoyunların sayı
40-120-ə qədər olarsa, bir qoyun,
121-200-ə qədər olarsa, iki qoyun,
201-300-ə qədər olarsa, üç qoyun,
300 qoyundan yuxarı olarsa, hər yüz qoyun üçün bir qoyun zəkat verilməlidir.

Əgər adamın otlaqda otarılan qoyunların sayı qırıxdan azdırsa, (bu sayın tam olması üçün) bircə qoyun belə çatmırsa, onda o kimsəyə zəkat vermək vacib deyil. Lakin sahibi istəsə, (bunun üçün də zəkat) verə bilər.

Gümüşün zəkatına gəlincə, onun (miqdarı 200 dirhəm¹ olarsa,) qırıxdan bir hissəsi zəkat verilməlidir. Cəmi 190 dirhəm gümüşü olan kimsəyə isə zəkat vermək vacib deyil. Lakin sahibi istəsə, (bunun üçün də zəkat) verə bilər.” (əl-Buxari, 1454)

27-ci fəsil.

Zəkat üçün ancaq sağlam heyvan götürülməlidir

۲۷- باب:

لَا يُؤْخَذُ فِي الصَّدَقَةِ إِلَّا السَّلِيمُ

۷۳۸ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ كَتَبَ لَهُ {الصَّدَقَةُ} الَّتِي أَمَرَ اللَّهُ رَسُولَهُ ﷺ «وَلَا يُخْرَجُ فِي الصَّدَقَةِ هَرِمَةٌ، وَلَا ذَاتُ عَوَارٍ، وَلَا تَيْسٌ، إِلَّا مَا شَاءَ الْمُصَدِّقُ». [رواه البخاري: ۱۴۵۵]

738. Ənəs rəvayət edir ki, Əbu Bəkr ona (məktub) yazıb Allahın Öz elçisinə zəkatla bağlı əmr etdiklərini bildirmişdir. (Məktubda deyilirdi:) “Zəkat yığan adam istəməyincə – nə qoca heyvan, nə qüsurlu heyvan, nə də erkək keçi zəkat verilməməlidir.” (əl-Buxari, 1455)

28-ci fəsil.

Zəkat olaraq insanların mallarının ən yaxşısı götürülməməlidir

۲۸- باب:

لَا تُؤْخَذُ كَرَائِمُ أَمْوَالِ النَّاسِ فِي الصَّدَقَةِ

۷۳۹ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَمَّا بَعَثَ مُعَاذًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَلَى الْيَمَنِ قَالَ: «إِنَّكَ تَقْدُمُ عَلَى قَوْمٍ أَهْلُ كِتَابٍ، فَلْيَكُنْ أَوَّلَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ عِبَادَةُ اللَّهِ، فَإِذَا عَرَفُوا اللَّهَ فَأَخْبِرْهُمْ أَنَّ اللَّهَ قَدْ فَرَضَ عَلَيْهِمْ خَمْسَ صَلَوَاتٍ فِي

¹ 708-ci hədisin qeydlərinə bax.

يَوْمَهُمْ وَلَيَلَنَّهُمْ، إِذَا فَعَلُوا، فَأَخْبِرَهُمْ أَنَّ اللَّهَ فَرَضَ عَلَيْهِمْ زَكَاةً {تُؤْخَذُ} مِنْ أَمْوَالِهِمْ وَتُرَدُّ عَلَى فُقَرَائِهِمْ، إِذَا أَطَاعُوا بِهَا فَخُذْ مِنْهُمْ، وَتَوَقَّ كَرَائِمَ أَمْوَالِ النَّاسِ». [رواه البخاري: ١٤٥٨]

739. İbn Abbas رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ Muaz ibn Cəbəli رضي الله عنه Yəmənə göndərəkən demişdir: “Sən Kitab əhlindən olan bir qövmin yanına gedirsən. Elə isə ilk əvvəl onları Allaha ibadət etməyə dəvət et. Əgər Allahı tanısalar, onlara xəbər ver ki, Allah onlara gecə və gündüz beş vaxt namaz qılmağı vacib buyurmuşdur. Əgər buna əməl etsələr, onları xəbərdar et ki, Allah onlara zəkat verməyi – dövlətliklərindən götürülüb kasıblarına paylanılmağı vacib buyurmuşdur. Buna itaət etsələr, (zəkatı) onlardan götür. Lakin insanların mallarının ən qiymətlisini götürməkdən çəkin!” (əl-Buxari, 1458)

29-cu fəsil. Zəkatı qohum-əqrəbaya vermək

٢٩ - باب: الزَّكَاةُ عَلَى الْأَقَارِبِ

٧٤٠ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه قَالَ: كَانَ أَبُو طَلْحَةَ رضي الله عنه أَكْثَرَ الْأَنْصَارِ بِالْمَدِينَةِ مَالًا مِنْ نَحْلٍ، وَكَانَ أَحَبَّ أَمْوَالِهِ إِلَيْهِ بَيْرُحَاءَ وَكَانَتْ مُسْتَقْبَلَةَ الْمَسْجِدِ، وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدْخُلُهَا وَيَشْرَبُ مِنْ مَاءٍ فِيهَا طَيِّبٌ قَالَ أَنَسٌ رضي الله عنه فَلَمَّا أُنْزِلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ ﴿لَنْ نَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ﴾ قَامَ أَبُو طَلْحَةَ رضي الله عنه إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ. إِنْ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَقُولُ ﴿لَنْ نَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ﴾ وَإِنِّي أَحَبُّ أَمْوَالِي إِلَى بَيْرُحَاءَ، وَإِنَّهَا صَدَقَةٌ لِلَّهِ أَرْجُو بَرَّهَا وَذُخْرَهَا عِنْدَ اللَّهِ، فَضَعَهَا يَا رَسُولَ اللَّهِ حَيْثُ أَرَاكَ اللَّهُ. قَالَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «بِخْ، ذَلِكَ مَالٌ رَابِعٌ، ذَلِكَ مَالٌ رَابِعٌ، وَقَدْ سَمِعْتُ مَا قُلْتَ وَإِنِّي أَرَى أَنْ تَجْعَلَهَا فِي الْأَقْرَبِينَ». فَقَالَ أَبُو طَلْحَةَ رضي الله عنه أَفْعَلُ يَا رَسُولَ اللَّهِ. فَقَسَمَهَا أَبُو طَلْحَةَ رضي الله عنه فِي أَقَارِبِهِ وَبَنِي عَمِّهِ. [رواه البخاري: ١٤٦١]

740. Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik رضي الله عنه demişdir: “Ənsarın arasında Mədinədə ən çox xurma ağacı olan (əshabə) Əbu Təlhə idi. Bunlardan onun ən çox sevdiyi məscidin qarşı tərəfində yerləşən Beyruhə bağı idi. Peyğəmbər ﷺ tez-tez o bağa gəlib, oradakı dadlı sudan içirdi. (Nəhayət:) “Sevdiyiniz şeylərdən *Allah yolunda* xərcləməyincə xeyrə nail olmayacaqsınız...” ayəsi nazil olduğdan sonra Əbu Təlhə Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib dedi: “Ya Rəsulullah! Allah təbarəkə və təalə buyurur: “Sevdiyiniz şeylərdən *Allah yolunda* xərcləməyincə xeyrə nail olmayacaqsınız...” Mənim də ən çox sevdiyim mal Beyruhə bağıdır. Mən onu Allah yolunda sədəqə verirəm və ümid edirəm ki, Allah yanında bundan da xeyirlisini, axirət mükafatını tapacağam. Götür onu, Allahın sənə məsləhət gördüyü işlərə sərf et, ya Rəsulullah!” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Çox gözəl! Bu mal qazanc gətirəcək, mütləq qazanc gətirəcək! Sənin dediyini eşitdim, lakin məsləhət görürəm ki, bunu öz qohum-əqrəbana sərf edəsən.” Əbu Təlhə: “Belə də edə-rəm, ya Rəsulallah!” – dedi, sonra da onu qohum-əqrəbasının və əmisi oğullarının arasında paylaşırdı.” (əl-Buxari, 1461)

٧٤١ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضي الله عنه خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي أَضْحَى أَوْ فِطْرِ إِلَى الْمُصَلَّى ثُمَّ انْصَرَفَ فَوَعِظَ النَّاسَ وَأَمَرَهُمْ بِالصَّدَقَةِ فَقَالَ: «أَيُّهَا النَّاسُ تَصَدَّقُوا». فَمَرَّ عَلَى النِّسَاءِ فَقَالَ: «يَا مَعْشَرَ النِّسَاءِ تَصَدَّقْنَ، فَإِنِّي رَأَيْتُكُمْ أَكْثَرَ أَهْلِ النَّارِ». فَقُلْنَ وَمِمَّ ذَلِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: «تُكْثِرْنَ اللَّعْنَ وَتَكْفُرْنَ الْعَشِيرَ، مَا رَأَيْتُ مِنْ نَاقِصَاتٍ

عَقْلٍ وَدِينٍ أَذْهَبَ لُبَّ الرَّجُلِ الْحَازِمِ مِنْ إِحْدَاكُنْ يَا مَعْشَرَ النِّسَاءِ». ثُمَّ انْصَرَفَ فَلَمَّا صَارَ إِلَى مَنْزِلِهِ جَاءَتْ زَيْنَبُ امْرَأَةُ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا تَسْتَأْذِنُ عَلَيْهِ فَقِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ هَذِهِ زَيْنَبُ فَقَالَ: «أَيُّ الزَّيْنَبِ». فَقِيلَ امْرَأَةُ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا. قَالَ: «نَعَمْ اذْنُوتُ لَهَا». فَأَذِنَ لَهَا قَالَتْ يَا نَبِيَّ اللَّهِ إِنَّكَ أَمَرْتَ الْيَوْمَ بِالصَّدَقَةِ، وَكَانَ عِنْدِي حُلِيٌّ لِي، فَأَرَدْتُ أَنْ أَتَصَدَّقَ بِهِ، فَزَعَمَ ابْنُ مَسْعُودٍ أَنَّهُ وَوَلَدُهُ أَحَقُّ مَنْ تَصَدَّقْتُ بِهِ عَلَيْهِمْ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «صَدَقَ ابْنُ مَسْعُودٍ، زَوْجُكَ وَوَلَدُكَ أَحَقُّ مَنْ تَصَدَّقْتُ بِهِ عَلَيْهِمْ». [رواه البخاري: ١٤٦٢]

741. Əbu Səid əl-Xudri رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ qurban yaxud fitrə bayramında namaz qılınan yerə getdi. (Namaz qıldıqdan sonra) camaata moizə oxudu və onlara sədəqə verməyi əmr edib buyurdu: “Ey insanlar, sədəqə verin!” Sonra qadınların yanına gedib buyurdu: “Ey qadınlar, sədəqə verin! Çünki mənə Cəhənnəm əhlinin əksəriyyətinin siz qadınlar olduğu göstərildi.” Qadınlar: “Nəyə görə, ya Rəsulullah?” – deyə soruşdular. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Çünki siz (insanları) tez-tez lənətləyir və ərlərinizə qarşı nankorluq edirsiniz. Mən ağıllı və ehtiyatlı bir adamın sizin qədər həm ağıl, həm də din baxımından nöqsanlı olduğunu görmədim.” (Bunu deyəndən sonra o) çıxıb getdi. Peyğəmbər ﷺ evinə gəlib çatdıqda ibn Məsudun xanımı Zeynəb Peyğəmbərin ﷺ yanına daxil olmaq üçün izn istədi. Peyğəmbərə ﷺ: “Ya Rəsulullah, bu Zeynəbdir” – dedilər. O: “Hansı Zeynəbdir?” – deyə soruşdu. (Ona): “İbn Məsudun xanımı Zeynəbdir” – dedilər. O: “Bəli, ona izn verin” – deyə buyurdu və ona (içəri daxil olmağa) izn verdilər. Zeynəb رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا dedi: “Ey Allahın peyğəmbəri, bu gün sən (bizə) sədəqə verməyi əmr etdin. Mənim də özümə məxsus qır-qızılımla var idi. Mən onu sədəqə vermək istədim, lakin ibn Məsud özünün və oğlunun (bu maldə) onu sədəqə verəcəyimi kimsədən daha çox haqqı olduğunu iddia etdi.” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “İbn Məsud doğru söyləmişdir. Sənin ərin və övladın sədəqə verəcəyin (insanlar arasında) ən çox haqqı olan kimsələrdir.” (əl-Buxari, 1462)

30-cu fəsil.

۳۰- باب:

Müsəlman öz atının zəkətını verməyə mükəlləf deyildir

لَيْسَ عَلَى الْمُسْلِمِ فِي فَرَسِهِ صَدَقَةٌ

۷۴۲ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «لَيْسَ عَلَى الْمُسْلِمِ فِي فَرَسِهِ وَغُلَامِهِ صَدَقَةٌ». [رواه البخاري: ۱۴۶۳]

742. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Müsəlman bəndə öz atının və köləsinin zəkətını verməyə mükəlləf deyildir.” (əl-Buxari, 1463)

31-ci fəsil.

۳۱- باب: الصَّدَقَةُ عَلَى الْيَتَامَى

Sədəqəni yetimlərə vermək

۷۴۳ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ جَلَسَ ذَاتَ يَوْمٍ عَلَى الْمِنْبَرِ وَجَلَسْنَا حَوْلَهُ فَقَالَ: «إِنِّي مِمَّا أَخَافُ عَلَيْكُمْ مِنْ بَعْدِي مَا يُفْتَحُ عَلَيْكُمْ مِنْ زَهْرَةِ الدُّنْيَا وَزَيْنَتِهَا». فَقَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَوْيَأَتِي الْخَيْرُ بِالْشَّرِّ فَسَكَتَ النَّبِيُّ ﷺ فَقِيلَ لَهُ مَا شَأْنُكَ تُكَلِّمُ النَّبِيَّ ﷺ وَلَا يَكَلِّمُكَ فَرَأَيْنَا أَنَّهُ يُنْزَلُ عَلَيْهِ. قَالَ: فَمَسَحَ عَنْهُ الرُّحْصَاءَ

فَقَالَ: «أَيْنَ السَّائِلُ» وَكَانَهُ حِمْدَهُ. فَقَالَ: «إِنَّهُ لَا يَأْتِي الْخَيْرَ بِالشَّرِّ، وَإِنْ مِمَّا يُنْبِتُ الرَّبِيعُ يَقْتُلُ أَوْ يُلْمُ إِلَّا أَكَلَةَ الْخَضِرَاءِ، أَكَلْتُ حَتَّى إِذَا امْتَدَّتْ خَاصِرَتَاهَا اسْتَقْبَلَتْ عَيْنَ الشَّمْسِ، فَطَلَطَتْ وَبَالَتْ وَرَرَعَتْ، وَإِنْ هَذَا الْمَالُ خَضِرَةٌ خُلُوَّةٌ، فَنَعَمْ صَاحِبُ الْمُسْلِمِ مَا أُعْطِيَ مِنْهُ الْمُسْكِينُ وَالْيَتِيمُ وَابْنُ السَّبِيلِ - أَوْ كَمَا قَالَ النَّبِيُّ ﷺ وَإِنَّهُ مَنْ يَأْخُذْهُ بَعِيرٌ حَقَّهُ كَالَّذِي يَأْكُلُ وَلَا يَشْبَعُ، وَيَكُونُ شَهِيدًا عَلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ». [رواه البخاري: ١٤٦٥]

743. Rəvayət edilir ki, Əbu Səid əl-Xudri رضي الله عنه demişdir: “Bir dəfə Peyğəmbər ﷺ minbərddə oturdu və biz də onun ətrafında oturduq. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Mən (bu dünyadan) köçəndən sonra sizin üçün ən çox qorxduğum şeylərdən biri dünyanın zövqü-səfa və bər-bəzək (qapılarının) sizin üzünü açılmasıdır.” Bir nəfər soruşdu: “Ey Allahın elçisi, xeyirli bir şey özü ilə şər gətirə bilərmə?” Peyğəmbər ﷺ susdu. (Bəziləri) həmin adamdan soruşdular: “Nə olub, niyə sən ondan söz soruşursan, o isə sənə cavab vermir?” Sonra bizə agah oldu ki, ona vəhy nazil olur. (Bir müddət keçdikdən) sonra Peyğəmbər ﷺ (üzündəki) təri sildi və sanki sual verən adamı tərifləyərək: “Soruşan adam haradadır?” – dedi. Sonra buyurdu: “Həqiqətən, xeyir özü ilə şər gətirməz! Doğrusu, baharda yetişən bitkilərin bəzisi (onu yeyən heyvanı) öldürür yaxud zəhərləyir. Yalnız yaşıl ot yeyən heyvanlardan başqa. Bu heyvanlar doyanadək (otdan) yeyir və nəhayət, böyrü şişdikdən sonra yerə uzanıb özünü günə verir. Sonra qalxıb təbii ehtiyacını rəf edir və (yenidən yaşıl otdan) bol-bol yeyir. Həqiqətən, bu (dünya) malı yaşıl ot (kimisi) şirindir. Malından kasıblara, yetimlərə və müsafirlərə verən varlı müsəlman nə gözəl (bəndədir)! (Peyğəmbər ﷺ buna bənzər söz söylədi. Sonra buyurdu:) Haqsız yolla mal-dövlət əldə edən adam, (əməllicə) yeyən, lakin doymayan kimsəyə bənzəyir. Qiyamət günü isə bu mal-dövlət onun əleyhinə şahidlik edəcək.” (əl-Buxari, 1465)

32-ci fəsil. (Qadının) zəkatı ərinə və himayəsində olan yetimə verməsi

۳۲ – باب:

الزَّكَاةُ عَلَى الزَّوْجِ وَالْأَيْتَامِ فِي الْحَجْرِ

۷۴۴ - عَنْ زَيْنَبَ امْرَأَةِ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنها قَالَتْ كُنْتُ فِي الْمَسْجِدِ فَرَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ: «تَصَدَّقْنَ وَلَوْ مِنْ حُلِيِّكُمْ». وَكَانَتْ زَيْنَبُ تُنْفِقُ عَلَى عَبْدِ اللَّهِ وَالْأَيْتَامِ فِي حَجْرِهَا، قَالَ فَقَالَتْ لَعَبْدَ اللَّهِ سَلْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَيْجِزِي عَنِّي أَنْ تُنْفِقَ عَلَيْكَ وَعَلَى أَيْتَامِي فِي حَجْرِي مِنَ الصَّدَقَةِ فَقَالَ سَلِي أَنْتِ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ. فَأَنْطَلَقْتُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ. فَوَجَدْتُ امْرَأَةً مِنَ الْأَنْصَارِ عَلَى الْبَابِ، حَاجَتُهَا مِثْلُ حَاجَتِي، فَمَرَّ عَلَيْنَا بِالْأَنْصَارِ فَقُلْنَا سَلِ النَّبِيَّ ﷺ أَيْجِزِي عَنِّي أَنْ تُنْفِقَ عَلَى زَوْجِي وَأَيْتَامِي لِي فِي حَجْرِي وَقُلْنَا لَا تُخْبِرْ بِنَا. فَدَخَلَ فَسَأَلَهُ فَقَالَ: «مَنْ هُمَا». قَالَ زَيْنَبُ قَالَ: «أَيُّ الزَّيْنَبِ». قَالَ امْرَأَةُ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنها. قَالَ: «نَعَمْ لَهَا أَجْرَانِ أَجْرُ الْقَرَابَةِ وَأَجْرُ الصَّدَقَةِ». [رواه البخاري: ١٤٦٦]

744. Rəvayət edilir ki, Abdullahın zövcəsi Zeynəb رضي الله عنها demişdir: “Mən məsciddə ikən Peyğəmbəri ﷺ gördüm. O buyurdu: “(Ey qadınlar,) heç olmasa, zinət əşyalarınızdan sədəqə verin!”

(Ravi Amr ibn əl-Haris dedi:) “Zeynəb sədəqəni Abdullaha¹ və evindəki yetimlərə payladı. Sonra da Abdullaha dedi: “Rəsulullahdan ﷺ soruş (görək),

¹ Burada Zeynəbin رضي الله عنها əri Abdullah ibn Məsud رضي الله عنه nəzərdə tutulur.

sənə və evimdəki yetimlərə verdiyim sədəqə (zəkat kimi) qəbul olunurmu?" Abdullah: "Özün Rəsulullahdan ﷺ soruş" – dedi.

(Zeynəb dedi:) "Mən Peyğəmbərin ﷺ yanına getdim və qapının ağzında mənim kimi sual vermək istəyən ənsardan olan bir qadına rast gəldim. (Bir qədər) sonra Bilal bizim yanımıza gəldi. Hər birimiz (ona eyni sualı verib) dedik: "Rəsulullahdan ﷺ soruş (görək), ərimə və evimdəki yetimlərə verdiyim sədəqə (zəkat kimi) qəbul olunurmu?" Sonra (Bilal): "Bizim kim olduğumuzu ona bildirmə" – dedik. Bilal içəri daxil olub (bu haqda) Peyğəmbərdən ﷺ soruşduqda o: "Kimdir onlar?" – deyər soruşdu. Bilal: "Zeynəbdir" – dedi. Peyğəmbər ﷺ: "Hansı Zeynəbdir?" – deyər soruşdu. Bilal: "Abdullahın zövcəsidir" – dedi. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: "Bəli, (qəbuldur) və o buna görə iki qat savab – həm qohumluğun savabını, həm də sədəqənin savabını qazanır." (əl-Buxari, 1466)

٧٤٥ - عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَلَيْ أَجْرٌ أَنْ أَتَفَقَّ عَلَى بَنِي أَبِي سَلَمَةَ إِنَّمَا هُمْ بَنِي؟ فَقَالَ: «أَتَفَقَّ عَلَيْهِمْ، فَلَكَ أَجْرٌ مَا أَتَفَقَّ عَلَيْهِمْ». [رواه البخاري: ١٤٦٧]

745. Rəvayət edilir ki, Ummu Sələmə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: "Mən dedim: Ya Rəsulullah, (malımdan) Əbu Sələmənin uşaqlarına xərclədiyimə görə mənə savab çatırmı? Axı, onlar həm də mənim uşaqlarımdır?" Peyğəmbər ﷺ buyurdu: "(Malından) onlara xərclə, xərclədiyin qədər savab qazanacaqsan." (əl-Buxari, 1467)

33-cü fəsil. Uca Allahın: «...kölələrin azad olunmasına, borclulara, Allah yolunda cihad edənlərə... məxsusdur...»¹ sözü

٣٣- باب: قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى ﴿وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَرَمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ﴾

٧٤٦ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِالصَّدَقَةِ فَقِيلَ مَعَ ابْنِ جَمِيلٍ وَخَالِدِ بْنِ الْوَلِيدِ وَعَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «مَا يَنْقُمُ ابْنُ جَمِيلٍ إِلَّا أَنَّهُ كَانَ فَقِيرًا فَأَغْنَاهُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ، وَأَمَّا خَالِدٌ فَإِنَّكُمْ تَظْلُمُونَ خَالِدًا، قَدْ احْتَبَسَ أَذْرَاعَهُ وَأَعْتَدَهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَأَمَّا الْعَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ فَعَمُّ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَهِيَ عَلَيْهِ صَدَقَةٌ وَمِثْلُهَا مَعَهَا». [رواه البخاري: ١٤٦٨]

746. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: "Peyğəmbər ﷺ zəkat verməyi əmr etmişdi. Sonra ona ibn Cəmilin, Xalid ibn Vəlidin رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ və Abbas ibn Abdul-Müttəlibin رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ zəkat verməkdən boyun qaçırdıqlarını söylədilər. Onda Peyğəmbər ﷺ buyurdu: "Niyə ibn Cəmil zəkat verməkdən boyun qaçırrı?! Axı, Allah və Onun rəsulu² onu zəngin etmişlər. Xalidə gəlincə, siz ona qarşı haqsızlıq edirsiniz. O, öz zirehlərini, minik heyvanlarını və başqa yaraq-əsləhəsini Allah yolunda vəqf etmişdir³. O ki qaldı Abbas ibn Abdul-Müttəlibə, o, Rəsulullahın ﷺ əmisidir və o, öz zəkatını, üstəlik bir o qədərini də verməlidir." (əl-Buxari, 1468)

¹ ət-Tovbə, 60.

² Burada Peyğəmbərin ﷺ Allahla yanaşı özünü də xatırlatması ona görə idi ki, o, ibn Cəmilin رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ İslam dininə daxil olmasına səbəkar olmuş və elə bu səbəbdən də ibn Cəmil رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ Allahın izni ilə varlanmışdır.

³ Vəqf etmək – mal və mülkü Allah yolunda dini məqsədlər üçün ayıraraq təxsis etmək deməkdir.

**34-cü fəsil. (Həyalı olub)
dılənməkdən çəkinmək**

۳۴- باب: الاستغْفَارُ عَنِ الْمَسْأَلَةِ

۷۴۷ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ نَاسًا مِنَ الْأَنْصَارِ سَأَلُوا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَأَعْطَاهُمْ، ثُمَّ سَأَلُوهُ فَأَعْطَاهُمْ، حَتَّى نَفَدَ مَا عِنْدَهُ فَقَالَ: «مَا يَكُونُ عِنْدِي مِنْ خَيْرٍ فَلَنْ أَدَّخِرَهُ عَنْكُمْ، وَمَنْ يَسْتَعْفِفْ يُعِفِّهِ اللَّهُ، وَمَنْ يَسْتَغْنِ يُغْنِهِ اللَّهُ، وَمَنْ يَتَصَبَّرْ يُصْبِرْهُ اللَّهُ، وَمَا أُعْطِيَ أَحَدٌ عَطَاءً خَيْرًا وَأَوْسَعَ مِنَ الصَّبْرِ». [رواه البخاري: ۱۴۶۹]

747. Əbu Səid əl-Xudri ر.ə.ə. rəvayət edir ki, ənsardan bəzi adamlar Peyğəmbərdən ﷺ (yardım) istədilər, o da onlara (istədiklərini) verdi. Sonra yenə istədilər, o, yenə onlara (istədiklərini) verdi. Nəhayət, əlində olanlar qurtardıqdan sonra dedi: “Əlimdə nə qədər nemət olursa-olsun, heç vaxt onu sizdən əsirgəməyəcəyəm. İffətli olmaq istəyəni Allah iffətli edər. (İnsanlara) möhtac olmaq istəməyən kimsəni Allah heç kəsə möhtac etməz. Səbir etməyə çalışan kimsəni Allah səbirli olmağa müvəffəq edər. Heç kəsə səbirdən daha xeyirli və daha böyük nemət verilməmişdir.” (əl-Buxari, 1469)

۷۴۸ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَأَنْ يَأْخُذَ أَحَدُكُمْ حَبْلَهُ فَيَحْتَطِبَ عَلَى ظَهْرِهِ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَأْتِيَ رَجُلًا، فَيَسْأَلُهُ، أَعْطَاهُ أَوْ مَنَعَهُ». [رواه البخاري: ۱۴۷۰]

748. Əbu Hureyra ر.ə.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Canım Əlində olan Allaha and olsun ki, birinizin ip götürüb bir şələ odun yığıb, belində (bazara) aparması, onun üçün kiməsə ağız açmaqdan daha xeyirlidir. Həm də bilmək olmaz, (o adam) ona istədiyini verəcək, ya imtina edəcək.” (əl-Buxari, 1470)

۷۴۹ - عَنْ الزُّبَيْرِ بْنِ الْعَوَّامِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «لَأَنْ يَأْخُذَ أَحَدُكُمْ حَبْلَهُ فَيَأْتِيَ بِحُزْمَةِ الْحَطَبِ عَلَى ظَهْرِهِ فَيَبِيعَهَا فَيَكْفِيَ اللَّهُ بِهَا وَجْهَهُ، خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَسْأَلَ النَّاسَ أَعْطَوْهُ أَوْ مَنَعُوهُ». [رواه البخاري: ۱۴۷۱]

749. Zubeyr ibn Əvvam ر.ə.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Birinizin ip götürüb bir şələ odun yığıb belində (bazara) aparıb satması və bu səbəbdən Allahın köməyi ilə heç kəsə möhtac olmaması, onun üçün insanlara ağız açmaqdan daha xeyirlidir. Bir də ki, bilmək olmaz, (o adamlar) ona istədiyini verəcəklər, yoxsa imtina edəcəklər.” (əl-Buxari, 1471)

۷۵۰ - عَنْ حَكِيمِ بْنِ حَزَامٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَأَعْطَانِي، ثُمَّ سَأَلْتُهُ فَأَعْطَانِي، ثُمَّ سَأَلْتُهُ فَأَعْطَانِي ثُمَّ قَالَ: «يَا حَكِيمُ إِنَّ هَذَا الْمَالَ خَضْرَاءُ حُلُوةٌ، فَمَنْ أَخَذَهُ بِسَخَاوَةِ نَفْسٍ بُورِكَ لَهُ فِيهِ، وَمَنْ أَخَذَهُ بِإِشْرَافِ نَفْسٍ لَمْ يُبَارَكْ لَهُ فِيهِ كَالَّذِي يَأْكُلُ وَلَا يَشْبَعُ، الْبِدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْبِدِ السُّفْلَى». قَالَ حَكِيمٌ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ لَا أَرَى أَحَدًا بَعْدَكَ شَيْئًا حَتَّى أَفَارِقَ الدُّنْيَا، فَكَانَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَدْعُو حَكِيمًا ﷺ إِلَى الْعَطَاءِ فَيَأْتِي أَنْ يَقْبَلَهُ مِنْهُ، ثُمَّ إِنَّ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دَعَاهُ لِيُعْطِيَهُ فَأَبَى أَنْ يَقْبَلَ مِنْهُ شَيْئًا. فَقَالَ عُمَرُ ﷺ إِنِّي أَشْهَدُكُمْ يَا مَعْشَرَ الْمُسْلِمِينَ عَلَى حَكِيمٍ، أَنِّي أَعْرَضُ عَلَيْهِ حَقَّهُ مِنْ هَذَا الْفَيْءِ فَيَأْتِي أَنْ يَأْخُذَهُ. فَلَمْ يَرِزْ أَحَدًا مِنَ النَّاسِ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ حَتَّى تُوفِّيَ. [رواه البخاري: ۱۴۷۲]

750. Rəvayət edilir ki, Həkim ibn Hizam ر.ə.ə. demişdir: “Mən Peyğəmbərdən ﷺ (bir şey) istədim, mənə (istədiyimi) verdi. Sonra yenə istədim, yenə verdi. Bir daha istədim, yenə verdi. Sonra dedi: “Ey Həkim! Həqiqətən, bu (dünya) malı şirin

meyvəyə bənzəyir. Kim onu hərislik göstərmədən götürərsə, bu onun üçün bərəkətli olar. Kim də onu acgözlüklə alarsa, onun bərəkətini görməz. (Beləsi,) yemək yeyən, lakin doymayan kimsəyə bənzəyir. (Həqiqətən,) uca əl, alçaq əldən daha xeyirlidir.”

Həkim demişdir: “Mən dedim: “Ey Allahın elçisi! Səni haqq ilə göndərən Allaha and olsun ki, mən dünyadan köçənədək, səndən sonra bir də kimsədən bir şey götürməyəcəyəm.”

Əbu Bəkr (öz xilafəti dövründə) Həkimə yanına çağıraraq (qənimətdən) ona pay verdikdə, o, bunu ondan qəbul etməkdən imtina edərdi. Ömər رضي الله عنه də (öz xilafəti dövründə) onu bu məqsədlə öz yanına çağıraraq, o isə ondan nə isə qəbul etməkdən imtina etmişdi. Onda Ömər demişdir: “Ey müsəlmanlar, şahid olun ki, mən Həkimə bu qənimətdən onun haqqını verirəm, lakin o, bunu götürməkdən imtina edir.”

Həkim Peyğəmbərdən ﷺ sonra, vəfat edənədək heç kəsədən heç nə götürmədi.” (əl-Buxari, 1472)

35-ci fəsil. Dilənməyən və nəfsini saxlayan kimsəyə Allahın (ruzi) verməsi

۳۵- باب: مَنْ أَعْطَاهُ اللَّهُ شَيْئًا مِنْ غَيْرِ مَسْأَلَةٍ وَلَا إِشْرَافِ نَفْسٍ

۷۵۱ - عَنْ عُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُعْطِينِي الْعَطَاءَ فَأَقُولُ أَعْطَهُ مَنْ هُوَ أَفْقَرُ إِلَيْهِ مِنِّي فَقَالَ: «خُذْهُ، إِذَا جَاءَكَ مِنْ هَذَا الْمَالِ شَيْءٌ، وَأَنْتَ غَيْرُ مُشْرِفٍ وَلَا سَائِلٍ، فَخُذْهُ، وَمَا لَا فَلَا تُتْبِعْهُ نَفْسَكَ». [رواه البخاري: ۱۴۷۳]

751. Rəvayət edilir ki, Ömər رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ (qənimətdən) mənə pay verər, mən də (ona): “Bunu məndən də çox ehtiyacı olanlara ver”– deyərdim. (Bir dəfə o mənə) dedi: “Götür bunu! Əgər sənin canfəşanlığın və istəyin olmadan bu (dünya) malı sənə verilsə, onu götür. Verilməsə, onun dalınca düşmə.” (əl-Buxari, 1473)

36-cı fəsil. Malını çoxaltmaq məqsədilə dilənən kimsə

۳۶- باب: مَنْ سَأَلَ النَّاسَ تَكْثُرًا

۷۵۲ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «مَا يَزَالُ الرَّجُلُ يَسْأَلُ النَّاسَ حَتَّى يَأْتِيَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَيْسَ فِي وَجْهِهِ مِرْعَةٌ لَحْمٍ». وَقَالَ «إِنَّ الشَّمْسَ تَدْنُو يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يَبْلُغَ الْعِرْقُ نِصْفَ الْأُذُنِ، فَبَيْنَا هُمْ كَذَلِكَ اسْتَعَاثُوا بِأَدَمَ، ثُمَّ بِمُوسَى، ثُمَّ بِمُحَمَّدٍ». [رواه البخاري: ۱۴۷۴-۱۴۷۵]

752. Abdullah ibn Ömər رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Birisi o qədər dilənəcək ki, nəhayət, Qiyamət günü üzündə heç bir ət parçası olmadan (məhşərə) gələcək.”

(Peyğəmbər ﷺ həmçinin) demişdir: “Qiyamət günü günəş (insanlara) o qədər yaxınlaşacaq ki, axırda (insanlardan axan) tər qulaqlarının, ortasına çatacaq. Onlar belə bir (çətin) vəziyyətə düşdükdə (əvvəlcə) Adəmdən, sonra Musadan, sonra da Muhəmməddən kömək diləyəcəklər.” (əl-Buxari, 1474-1475)

37-ci fəsil. Varlı olmağın həddi

۳۷- باب: حَدُّ الْغَنَى

۷۵۳ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «لَيْسَ الْمُسْكِينُ الَّذِي يَطُوفُ عَلَى النَّاسِ تَرُدُّهُ الْقِمَّةُ وَالْقَمَمَانِ وَالْتَمَرَةُ وَالتَّمْرَتَانِ، وَلَكِنَّ الْمُسْكِينُ الَّذِي لَا يَجِدُ غَنًى يُغْنِيهِ، وَلَا يُفْطِنُ بِهِ فَيَتَصَدَّقَ عَلَيْهِ، وَلَا يَقُومُ فَيَسْأَلُ النَّاسَ». [رواه البخاري: ۱۴۷۹]

753. Əbu Hureyra ر.ə.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “İnsanlar arasında gəzib-dolaşib bir-iki loxma və ya bir-iki xurma ilə kifayətlənən adam heç də yoxsul deyil. Yoxsul o adamdır ki, onun özünə bəs edəcək qədər malı yoxdur, vəziyyətinin ağır olduğunu heç kəsə bildirmir və buna görə də ona sədəqə verilmir, özü də insanlardan heç bir şey istəmir.” (əl-Buxari, 1479)

38-ci fəsil. Xurma budaqda ikən onun miqdarını təxmin etmək

۳۸- باب: خَرْصُ التَّمْرِ

۷۵۴ - عَنْ أَبِي حُمَيْدٍ السَّاعِدِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ غَزَوْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ غَزْوَةَ تَبُوكَ فَلَمَّا جَاءَ وَادِيَ الْقُرَى إِذَا امْرَأَةً فِي حَدِيقَةٍ لَهَا فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِأَصْحَابِهِ: «اخْرُصُوا». وَخَرَّصَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَشْرَةَ أَوْسُقٍ فَقَالَ لَهَا: «أَحْصِي مَا يَخْرُجُ مِنْهَا». فَلَمَّا أَتَيْنَا تَبُوكَ قَالَ: «أَمَّا إِنَّمَا سَتَهَبُ اللَّيْلَةَ رِيحٌ شَدِيدَةٌ فَلَا يَقُومَنَّ أَحَدٌ، وَمَنْ كَانَ مَعَهُ بَعِيرٌ فَلْيَعْقِلْهُ». فَعَقَلْنَاهَا وَهَبَتْ رِيحٌ شَدِيدَةٌ فَقَامَ رَجُلٌ فَأَلْقَتْهُ بِحَبْلٍ طَبِيٍّ - وَأَهْدَى مَلِكٌ أَيْلَةَ لِلنَّبِيِّ ﷺ بَعْلَةً بَيْضَاءَ، وَكَسَاهُ بُرْدًا وَكَتَبَ لَهُ بِحَرَمِهِمْ - فَلَمَّا أَتَى وَادِيَ الْقُرَى قَالَ لِلْمَرْأَةِ: «كَمْ جَاءَ حَدِيقَتُكَ». قَالَتْ عَشْرَةَ أَوْسُقٍ خَرَّصَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «إِنِّي مُتَعَجِّلٌ إِلَى الْمَدِينَةِ، فَمَنْ أَرَادَ مِنْكُمْ أَنْ يَتَعَجَّلَ مَعِيَ فَلْيَتَعَجَّلْ». فَلَمَّا أَشْرَفَ عَلَى الْمَدِينَةِ قَالَ: «هَذِهِ طَابَةٌ». فَلَمَّا رَأَى أَحَدًا قَالَ: «هَذَا جُبَيْلٌ يُحِبُّنَا وَنُحِبُّهُ، أَلَا أَخْبَرُكُمْ بِخَيْرِ دُورٍ الْأَنْصَارِ». قَالُوا بَلَى. قَالَ: «دُورُ بَنِي النَّجَّارِ، ثُمَّ دُورُ بَنِي عَبْدِ الْأَشْهَلِ، ثُمَّ دُورُ بَنِي سَاعِدَةَ، أَوْ دُورُ بَنِي الْحَارِثِ بْنِ الْخَزْرَجِ، وَفِي كُلِّ دُورٍ الْأَنْصَارِ - يَعْنِي - خَيْرًا». [رواه البخاري: ۱۴۸۱]

754. Rəvayət edilir ki, Əbu Humeyd əs-Saidi ر.ə.ə. demişdir: “Biz Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə Təbuk¹ döyüşündə iştirak etdik. Vad əl-Qura² deyilən yerə gəlib çatdıqda öz bağında olan bir qadına rast gəldik. Peyğəmbər ﷺ əshabələrinə: “(Ağacların üstündə təxminən nə qədər xurma olduğunu) təyin edin!” – deyər buyurdu. Beləliklə, Peyğəmbər ﷺ (orada) on vəsq³ olduğunu təyin etdikdən sonra qadına dedi: “Bundan nə qədər (zəkat) çıxaracağını hesabla.” Biz Təbuka gəlib çatdıqda Peyğəmbər ﷺ: “Bu gecə bərk külək əsəcək. Odur ki, heç kəs yerindən qalxmasın, kimin dəvəsi varsa, qoy onu buxovlasın” – dedi. Biz dəvələrimizi buxovladıq. (O gecə) bərk külək əsdi. (Bu vaxt) bir nəfər ayağa qalxdı və külək onu götürüb Tay dağına atdı.

Sonra Əylə hökmdarı⁴ Peyğəmbərə ﷺ bir ağ qatır və bir bürüncək hədiyyə etdi. O da ona dənizin sahilində yaşayan əhalisi üçün (sülh müqaviləsi) yazıb göndərirdi.

¹ Təbuk Mədinədən 250 mil aralı, Ərəb körfəzinin yaxınlığında yerləşən şəhərdir.

² Vadi əl-Qura Mədinə ilə Şam sərhədləri arasında yerləşən qədimi bir kənddir.

³ 708-ci hədisin qeydlərinə bax.

⁴ Burada söhbət Peyğəmbərlə ﷺ sülh müqaviləsi bağlamış Yuhanna ibn Robadəndir.

(Peyğəmbər ﷺ geri qayıdarkən) Vad əl-Quraya gəlib çatdıqda (həmin) qadından: “Bağın nə qədər məhsul verdi?” – deyə soruşdu. Qadın: “On vəsq” – deyə cavab verdi. Peyğəmbərin ﷺ təxmin etdiyi (doğru çıxdı). Sonra Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Mən Mədinəyə tələsirəm. Mənimlə getmək istəyən varsa, qoy tələssin”¹. Peyğəmbər ﷺ Mədinəyə gəlib çatdıqda: “Bu, Tabədir!”² – dedi. Uhud dağına gördükdə isə dedi: “Bu balaca dağ bizi sevir, biz də onu sevirik. Sizə ənsarın ən xeyirliləri barədə xəbər verimmi?” (Əshabələr): “Bəli” – deyəndə, o buyurdu: “Bəni-Nəccar, sonra Bəni-Abdul-Əşhəl, sonra Bəni-Səadə, sonra da Bəni-əl-Haris ibn əl-Xəzrəc qəbiləsidir. Ənsardan olan hər bir qəbilədə xeyir vardır.” (əl-Buxari, 1481)

39-cu fəsil. Yağmurla və axar su ilə sulanmış³ torpaqdan götürülən məhsulun onda biri (zəkat verilməlidir)

۳۹ – باب: الْعُشْرُ فِيمَا يُسْقَى مِنْ مَاءِ السَّمَاءِ وَبِالْمَاءِ الْجَارِي

۷۵۵ – عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «فِيمَا سَقَتِ السَّمَاءُ وَالْعُيُونُ أَوْ كَانَ عَثَرِيَّا الْعُشْرُ، وَمَا سَقَى بِالنَّضْحِ نِصْفُ الْعُشْرِ». [رواه البخاري: ۱۴۸۳]

755. Abdullah ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Yağmurla, bulaq suyu ilə sulanmış və ya dibinə su tökülmədən kökündən su içən (bitkilərdən yığılan) məhsulun onda biri (zəkat verilməlidir). Süni yolla suvarılan (ərazilərdən götürülmüş) məhsulun isə onda birinin yarısı (zəkat verilməlidir).” (əl-Buxari, 1483)

40-cı fəsil. Xurmanın zəkati məhsul yığımı vaxtı götürülməlidir; uşaq sədəqə üçün ayrılmış xurmaya toxuna bilərmə?

۴۰ – باب: أَخَذَ صَدَقَةَ التَّمْرِ عِنْدَ صِرَامِ النَّخْلِ وَهَلْ يُتْرَكُ الصَّبِيُّ فِيمَسُّ تَمْرَ الصَّدَقَةِ

۷۵۶ – عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُؤْتِي بِالتَّمْرِ عِنْدَ صِرَامِ النَّخْلِ فَيَجِيءُ هَذَا بِتَمْرِهِ وَهَذَا مِنْ تَمْرِهِ حَتَّى يَصِيرَ عِنْدَهُ كَوْمًا مِنْ تَمْرٍ، فَيَجْعَلُ الْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا يَلْعَبَانِ بِذَلِكَ التَّمْرِ، فَأَخَذَ أَحَدُهُمَا تَمْرَةً، فَجَعَلَهَا فِي فِيهِ، فَنَظَرَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَأَخْرَجَهَا مِنْ فِيهِ فَقَالَ: «أَمَّا عَلِمْتَ أَنَّ آلَ مُحَمَّدٍ ﷺ لَا يَأْكُلُونَ الصَّدَقَةَ». [رواه البخاري: ۱۴۸۵]

756. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Məhsul yığımı zamanı Peyğəmbərə ﷺ xurma gətirərdilər. Bəziləri onu özü gətirər, bəziləri də (başqa birisi ilə) göndərərdi. (Bu ta o vaxta qədər davam edərdi ki,) axırda onun yanında bir topa xurma yığılardı. (Bir dəfə Peyğəmbərin ﷺ nəvələri) Həsən və Hüseyn رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا həmin xurmalarla oynamağa başladılar. Onlardan biri xurmalardan birini götürüb ağzına qoydu. Peyğəmbər ﷺ ona baxıb xurmanı onun ağzından çıxart-

¹ Buxarinin şeyxi ibn Bəkkar Peyğəmbərin ﷺ buna bənzər bir söz söylədiyini rəvayət etmişdir.

² Tabə – Mədinə şəhərinin adlarından biri. Tabə ərəbcə gözəl, qəşəng deməkdir.

³ Burada insan əməyi sərf edilmədən suvarılan torpaq nəzərdə tutulur.

dı və dedi: “Məgər bilmirsənmi ki, Muhəmməd ﷺ ailəsi¹ sədəqə yemir?!” (əl-Buxari, 1485)

**41-ci fəsil. (Adam) verdiyi
sədəqəni satın ala bilərmi? Onun
verdiyi sədəqəni başqa birisi də
satın ala bilər**

٤١ - باب:

هَلْ يَشْتَرِي صَدَقَتَهُ، وَلَا بَأْسَ أَنْ يَشْتَرِي
صَدَقَتَهُ غَيْرُهُ

٧٥٧ - عَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ حَمَلْتُ عَلَى فَرَسٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، فَأَضَاعَهُ الَّذِي كَانَ عِنْدَهُ، فَأَرَدْتُ أَنْ أَشْتَرِيَهُ، وَظَنَنْتُ أَنَّهُ يَبِيعُهُ بِرُخْصٍ، فَسَأَلْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ: «لَا تَشْتَرِ وَلَا تُعْذِرْ فِي صَدَقَتِكَ، وَإِنْ أَعْطَاكَ بِدَرَاهِمٍ، فَإِنَّ الْعَائِدَ فِي صَدَقَتِهِ كَالْعَائِدِ فِي قَيْتِهِ». [رواه البخاري: ١٤٩٠]

757. Rəvayət edilir ki, Ömər رضي الله عنه demişdir: “Mən bir nəfərə Allah yolunda (vuruşsun deyə) at bağışladım. Lakin o, lazımınca atın qayğısına qalmadı. Onda mən atımı satın almaq istədim və elə güman etdim ki, o bunu mənə ucuz qiymətə satar. Bu haqda Peyğəmbərdən ﷺ soruşduqda o (mənə) dedi: “Onu sənə bir dirhəmə versə belə, nə (onu) satın al, nə də verdiyin sədəqəni geri götür. Çünki verdiyi sədəqəni geri götürən adam, qusduğunu yeyən adama bənzəyir.” (əl-Buxari, 1490)

**42-ci fəsil. Peyğəmbərin
zövcələrinin azad etdiyi kölələrə
zəkat vermək**

٤٢ - باب:

الصَّدَقَةُ عَلَى مَوَالِيِ أَرْوَاحِ النَّبِيِّ ﷺ

٧٥٨ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: وَجَدَ النَّبِيُّ ﷺ شَاةً مِثَّةً أُعْطِيَتْهَا مَوْلَاةٌ لِمَيْمُونَةَ مِنَ الصَّدَقَةِ، قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «هَلَا اتَّغَفَّعْتُمْ بِجِلْدِهَا». قَالُوا إِنَّهَا مِثَّةٌ. قَالَ: «إِنَّمَا حَرُمَ أَكْلُهَا». [رواه البخاري: ١٤٩٢]

758. Rəvayət edilir ki, ibn Abbas رضي الله عنهما demişdir: “Peyğəmbər ﷺ Meymunənin kənizinə sədəqə olaraq verilmiş qoyunun öldüyünü görüb dedi: “Nə üçün bu qoyunun dərisini (aşılıb ondan) istifadə etmirsiniz?” Onlar: “Axı o, murdar olub!” – dedilər. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Murdar olmuş heyvanın yalnız yeyilməsi haram edilmişdir.” (əl-Buxari, 1492)

43-cü fəsil. Sədəqənin dəyişməsi

٤٣ - باب: إِذَا تَحَوَّلَتِ الصَّدَقَةُ

٧٥٩ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَتَى بِلَحْمٍ تُصَدَّقُ بِهِ عَلَى بَرِيرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا فَقَالَ: «هُوَ عَلَيْهَا صَدَقَةٌ، وَهُوَ لَنَا هَدِيَّةٌ». [رواه البخاري: ١٤٩٥]

759. Ənəs رضي الله عنه rəvayət edir ki, Bərirəyə sədəqə olaraq verilmiş qoyun ətinə Peyğəmbərə ﷺ gətirdilər. (Belə olduğu halda) Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Bu (ət) onun üçün sədəqə, bizim üçün isə hədiyyədir.” (əl-Buxari, 1495)

¹ Burada Peyğəmbərin ﷺ ailəsi deyildikdə haşimilər nəzərdə tutulur.

**44-cü fəsil. Zəkətin varlılardan
alınıb həmin yerdə yaşayan
kasıblara verilməsi**

**۴۴ - باب: أَخَذَ الصَّدَقَةَ مِنَ الْأَغْنِيَاءِ وَتَرَدَّ
فِي الْفُقَرَاءِ حَيْثُ كَانُوا**

۷۶۰ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِمُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ رضي الله عنه حِينَ بَعَثَهُ إِلَى الْيَمَنِ: «إِنَّكَ سَتَأْتِي قَوْمًا أَهْلُ كِتَابٍ، فَإِذَا جِئْتَهُمْ فَأَدْعُهُمْ إِلَى أَنْ يَشْهَدُوا أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لَكَ بِذَلِكَ، فَأَخْبِرْهُمْ أَنَّ اللَّهَ قَدْ فَرَضَ عَلَيْهِمْ خَمْسَ صَلَوَاتٍ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ، فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لَكَ بِذَلِكَ فَأَخْبِرْهُمْ أَنَّ اللَّهَ قَدْ فَرَضَ عَلَيْهِمْ صَدَقَةً تُؤْخَذُ مِنْ أَغْنِيَائِهِمْ فَتُرَدُّ عَلَى فُقَرَائِهِمْ، فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لَكَ بِذَلِكَ فَإِيَّاكَ وَكَرَائِمَ أَمْوَالِهِمْ، وَاتَّقِ دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ، فَإِنَّهُ لَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ اللَّهِ حِجَابٌ». [رواه البخاري: ۱۴۹۶]

760. İbn Abbas رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ Muaz ibn Cəbəli Yəmənə göndərəkən demişdir: “Sən Kitab əhlindən olan bir qövmin yanına gedirsən. Onların yanına vardığın zaman onları Allahdan başqa (ibadətə haqqı olan) məbudun olmadığına və Muhəmmədin Onun elçisi olduğuna şəhadət verməyə dəvət et. Əgər bu işdə sənə itaət etsələr, onlara xəbər ver ki, Allah onlara gündəlik olaraq beş vaxt namaz qılmağı vacib buyurmuşdur. Əgər bu işdə sənə itaət etsələr, onları xəbərdar et ki, Allah onlara zəkat verməyi – dövlətilərindən götürülüb kasıblara verilməsini vacib buyurmuşdur. Əgər bu işdə də sənə itaət etsələr, onda onların mallarının ən qiymətlisini götürməkdən çəkin və məzlumun bədduasından qorx. Çünki onunla Allah arasında (bu bədduanın qarşısını ala biləcək) heç bir pərdə yoxdur.” (əl-Buxari, 1496)

45-ci fəsil.

**İmamın zəkat verən adam üçün
dua etməsi**

۴۵ - باب:

صَلَاةُ الْإِمَامِ وَدُعَايِهِ لِصَاحِبِ الصَّدَقَةِ

۷۶۱ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي أَوْفَى رضي الله عنه قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا أَتَاهُ قَوْمٌ بِصَدَقَتِهِمْ قَالَ: «اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى آلِ فُلَانٍ». فَأَتَاهُ أَبِي بِصَدَقَتِهِ، فَقَالَ: «اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى آلِ أَبِي أَوْفَى». [رواه البخاري: ۱۴۹۷]

761. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Əbu Əufə رضي الله عنه demişdir: “Birisi Peyğəmbərə ﷺ sədəqə gətirəndə, (Peyğəmbər ﷺ onun üçün dua edib) deyərdi: “Allahım, filankəsin ailəsinə xeyir-dua ver!” Atam Peyğəmbərə ﷺ sədəqə gətirdikdə, o buyurdu: “Allahım, Əbu Əufənin ailəsinə xeyir-dua ver!” (əl-Buxari, 1497)

46-cı fəsil. Dənizdən çıxarılanlar

۴۶ - باب: مَا يُسْتَخْرَجُ مِنَ الْبَحْرِ

۷۶۲ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: «أَنَّ رَجُلًا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ سَأَلَ بَعْضَ بَنِي إِسْرَائِيلَ بَأْنَ يُسْلِفُهُ أَلْفَ دِينَارٍ، فَدَفَعَهَا إِلَيْهِ، فَخَرَجَ فِي الْبَحْرِ، فَلَمْ يَجِدْ مَرَكَبًا، فَأَخَذَ خَشَبَةً فَتَقَرَّهَا فَأَدْخَلَ فِيهَا أَلْفَ دِينَارٍ، فَرَمَى بِهَا فِي الْبَحْرِ، فَخَرَجَ الرَّجُلُ الَّذِي كَانَ أَسْلَفَهُ، فَإِذَا بِالْخَشَبَةِ فَأَخَذَهَا لِأَهْلِهِ حَطْبًا - فَذَكَرَ الْحَدِيثُ - فَلَمَّا نَشَرَهَا وَجَدَ الْمَالَ». [رواه البخاري: ۱۴۹۸]

762. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “İsrail oğullarından birisi bir başqasından min dinar borc pul istədi. O da ona (bu pulu) verdi. (Borcu qaytarmaq vaxtı gəlib çatdıqda) həmin adam dənizin sahilinə gəldi, lakin

bir gəmi tapa bilmədi (ki, pulu borclu olduğu adama göndərsin). Belə olduqda o, bir ağac parçası götürüb onun içini oydu və min dinarı (oyuğa) doldurub dənizə atdı. Borc verən adam (verdiyi borcu almaq üçün) dənizin sahilinə çıxdı. Birdən həmin ağac parçasını gördü və onu götürüb odun kimi istifadə etmək məqsədi ilə evinə apardı. (Peyğəmbər ﷺ hədisin tamamında buyurdu:) Həmin adam odunu mişarladığıda içindən (ona çatacaq) pulları tapdı." (əl-Buxari, 1498)

47-ci fəsil. Tapılmış xəzinənin beşdə birini zəkat vermək

٤٧ - باب: فِي الرِّكَازِ الْخُمْسُ

٧٦٣ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «الْعَجْمَاءُ جُبَارٌ، وَالْإِثْرُ جُبَارٌ، وَالْمَعْدَنُ جُبَارٌ، وَفِي الرِّكَازِ الْخُمْسُ». [رواه البخاري: ١٤٩٩]

763. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Heyvanın vurduğu zərərin, habelə quyuya düşmüş və ya mədəndə (qəzaya uğramış) kimsəyə (dəymiş) zərərin əvəzi ödənilmir. Tapılmış xəzinənin isə beşdə biri (zəkat verilməlidir)." (əl-Buxari, 1499)

48-ci fəsil. Allahın: "...onu yığib paylayanlara..." sözü¹ və zəkati paylayanların imama hesabat verməsi

٤٨ - باب: قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿وَالْعَمَلِينَ عَلَيْهِا﴾ وَمُحَاسَبَةُ الْمُصَدِّقِينَ مَعَ الْإِمَامِ

٧٦٤ - عَنْ أَبِي حُمَيْدٍ السَّاعِدِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: اسْتَعْمَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَجُلًا مِنَ الْأَسَدِ عَلَى صَدَقَاتِ بَنِي سُلَيْمٍ يُدْعَى ابْنُ اللَّثْبِيَّةِ، فَلَمَّا جَاءَ حَاسَبَهُ. [رواه البخاري: ١٥٠٠]

764. Rəvayət edilir ki, Əbu Humejd əs-Saidi رəvayət edir: "Peyğəmbər ﷺ Bəni-Suleym qəbiləsinin zəkətını yığmağı Əsəd qəbiləsindən olan ibn Lütbiyyə adlı bir nəfərə tapşırırdı. Bu adam geri qayıtdıqda Peyğəmbər ﷺ ondan hesabat verməyi tələb etdi." (əl-Buxari, 1500)

49-cu fəsil. İmamın zəkat üçün ayrılmış dəvələrə damğa vurmağı

٤٩ - باب: وَاسْمُ الْإِمَامِ إِبِلَ الصَّدَقَةِ يَبْدَهُ

٧٦٥ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: غَدَوْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ لِيُحَنِّكَهُ، فَوَافَيْتُهُ فِي يَدِهِ الْمِيسَمِ يَسْمُ إِبِلَ الصَّدَقَةِ. [رواه البخاري: ١٥٠٢]

765. Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik رəvayət edir: "Mən Abdullah ibn Əbu Təlhəni Peyğəmbərin ﷺ yanına gətirdim ki, o, xurmanı ağzında əzib körpənin ağzına qoysun². Mən (Peyğəmbərin ﷺ yanına gəldikdə) onun damğavuran alətlə zəkat üçün ayrılmış dəvələri damğaladığını gördüm." (əl-Buxari, 1502)

¹ "ət-Tovbə" surəsi, 60.

² Buna ərəbcə "təhnik" deyilir.

٢٥ - کتابُ صدَقَةُ الفِطْرِ

25 – Fitrə zəkatı kitabı

1-ci fəsil. Fitrə zəkatının vacibliyi

١ - باب: فَرَضُ صدَقَةِ الفِطْرِ

٧٦٦ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: فَرَضَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ زَكَاةَ الْفِطْرِ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ، أَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ عَلَى الْعَبْدِ وَالْحُرِّ، وَالذَّكَرِ وَالْأُنْثَى، وَالصَّغِيرِ وَالْكَبِيرِ مِنَ الْمُسْلِمِينَ، وَأَمَرَ بِهَا أَنْ تُؤَدَّى قَبْلَ خُرُوجِ النَّاسِ إِلَى الصَّلَاةِ. [رواه البخاري: ١٥٠٣]

766. Rəvayət edilir ki, ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا demişdir: “Peyğəmbər ﷺ (Ramazan bayramında) fitrə zəkatı olaraq müsəlmanlardan köləyə və azad insana, kişiyyə və qadına, kiçiyə və böyüyə bir saa¹ xurma və ya bir saa arpa verməyi vacib buyurmuşdur. Peyğəmbər ﷺ fitrə zəkatını, camaat (bayram) namazına çıxmamışdan əvvəl verməyi əmr etmişdir.” (əl-Buxari, 1503)

2-ci fəsil. Fitrə zəkatının bayramdan qabaq verilməsi

٢ - باب: الصَّدَقَةُ قَبْلَ الْعِيدِ

٧٦٧ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ كُنَّا نُخْرَجُ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ الْفِطْرِ صَاعًا مِنْ طَعَامٍ. وَقَالَ أَبُو سَعِيدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَكَانَ طَعَامَنَا الشَّعِيرُ وَالزَّبِيبُ وَالْأَقِطُ وَالتَّمْرُ. [رواه البخاري: ١٥١٠]

767. Rəvayət edilir ki, Əbu Səid əl-Xudri رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Biz Peyğəmbərin ﷺ dövründə ramazan bayramında (kasıblara) bir saa yemək zəkat verərdik. O vaxt bizim yediyimiz arpa, kişmiş, qurut² və xurma idi.” (əl-Buxari, 1510)

3-cü fəsil. Fitrə zəkatının istər azad insanlara, istərsə də kölələrə verilməsi

٣ - باب:

صدَقَةُ الفِطْرِ عَلَى الْحُرِّ وَالْمَمْلُوكِ

٧٦٨ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: فَرَضَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ صَدَقَةَ الْفِطْرِ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ، أَوْ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ عَلَى الصَّغِيرِ وَالْكَبِيرِ وَالْحُرِّ وَالْمَمْلُوكِ. [رواه البخاري: ١٥١٢]

768. Rəvayət edilir ki, ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا demişdir: “Peyğəmbər ﷺ fitrə zəkatı olaraq kiçiyə və böyüyə, azad insana və köləyə bir saa arpa və ya bir saa xurma verməyi vacib buyurmuşdur.” (əl-Buxari, 1512)

¹ 152-ci hədisin qeydlərinə bax.

² Yumru-yumru edilib qurudulmuş şor, süzmə.

۲۶ - كِتَابُ الْحَجِّ

26 – Həcc kitabı

1-ci fəsil.

Həccin vacib olması və onun
fəziləti

۱ - باب:

وُجُوبُ الْحَجِّ وَفَضْلُهُ

۷۶۹ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ كَانَ الْفَضْلُ رَدِيفَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَجَاءَتْ امْرَأَةٌ مِنْ خَتَمٍ، فَجَعَلَ الْفَضْلُ يَنْظُرُ إِلَيْهَا وَتَنْظُرُ إِلَيْهِ، وَجَعَلَ النَّبِيُّ ﷺ يَصْرِفُ وَجْهَ الْفَضْلِ إِلَى الشَّقِّ الْآخَرِ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ فَرِيضَةَ اللَّهِ عَلَى عِبَادِهِ فِي الْحَجِّ أَذْرَكَتْ أَبِي شَيْخًا كَبِيرًا، لَا يَثْبُتُ عَلَى الرَّاحِلَةِ، أَفَأَحُجُّ عَنْهُ قَالَ: «نَعَمْ». وَذَلِكَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ. [رواه البخاري: ۱۵۱۳]

769. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Abbas رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا demişdir: “Fədl¹ Peyğəmbərin ﷺ tərəfinə minmişdi. Bu əsnada Xəsəm qəbiləsindən bir qadın (onların yanına) gəldi. Fədl o qadına, o da Fədlə baxmağa başladı. Belə olduqda Peyğəmbər ﷺ Fədlin üzünü başqa tərəfə çevirdi. Qadın dedi: “Ya Rəsulullah! Allah Öz qullarına həcc ziyarətini elə bir vaxtda vacib buyurmuşdur ki, (artıq) atam qocalmış və minik üzərində oturmağa halı qalmamışdır. Belə olduqda, mən onun əvəzinə həcc edə bilərəmmi?” Peyğəmbər ﷺ: “Bəli!” – deyərək buyurdu. Bu hadisə vida həccində baş vermişdir. (əl-Buxari, 1513)

2-ci fəsil. Uca Allahın: «...onlar sənin yanına piyada və ya hər biri uzaq yoldan gələn qayısbaldır dəvələr üstündə gəlsinlər. Qoy onlar öz mənfəətlərinin şahidi olsunlar...»² sözü

۲ - باب: قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى:

﴿يَأْتُونَكَ رِجَالًا أَوْ عَلَى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ﴾ (۲۷) لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ ﴿۲۷﴾

۷۷۰ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَرْكَبُ رَاحِلَتَهُ بِذِي الْحُلَيْفَةِ ثُمَّ يَهْلُ حَتَّى تَسْتَوِيَ بِهِ قَائِمَةً. [رواه البخاري: ۱۵۱۴]

770. Rəvayət edilir ki, ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ zül-Hüleyfə-də³ dəvəsinə mindiyini və dəvəsi ayağa qalxdıqdan sonra (niyyət edib) ihrama girdiyini gördüm.” (əl-Buxari, 1514)

3-cü fəsil. Minik üzərində həcc ziyarətini yerinə yetirmək

۳ - باب: الْحَجُّ عَلَى الرَّحْلِ

۷۷۱ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ حَجَّ عَلَى رَحْلٍ وَكَانَتْ زَامِلَتُهُ. [رواه البخاري: ۱۵۱۷]

¹ Bu, Abdullah ibn Abbasın رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا qardaşı Fədlidir رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا.

² “əl-Həcc” surəsi, 27-28.

³ Mədinə şəhərinin on kilometrliyində yerləşən yer.

771. Ənəs رضی اللہ عنہ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ (həcc boyu onun) yükünü daşıyan dəvəsinin üstündə həcc ziyarətini yerinə yetirdi." (əl-Buxari, 1517)

4-cü fəsil. Qəbul olunmuş həccin üstünlüyü

۴ - باب: فَضْلُ الْحَجِّ الْمَبْرُورِ

۷۷۲ - عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ رضی اللہ عنہا أَنَّهَا قَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ، نَرَى الْجِهَادَ أَفْضَلَ الْعَمَلِ، أَفَلَا نُجَاهِدُ قَالَ: «لَا، لَكِنَّ أَفْضَلَ الْجِهَادِ حَجٌّ مَبْرُورٌ». [رواه البخاري: ۱۵۲۰]

772. Rəvayət edilir ki, möminlərin anası Aişə رضی اللہ عنہا demişdir: "Ya Rəsulullah, biz cihadın ən əfzəl əməllərdən olduğunu güman edirik. Elə isə biz cihadda iştirak edə bilərikmi?" Peyğəmbər ﷺ buyurdu: "Xeyr! (Siz qadınlar üçün) ən əfzəl cihad qəbul olunmuş həccdir!" (əl-Buxari, 1521)

۷۷۳ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: «مَنْ حَجَّ لِلَّهِ فَلَمْ يَرَفُثْ وَلَمْ يَفْسُقْ رَجَعَ كَيَوْمٍ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ». [رواه البخاري: ۱۵۲۱]

773. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رضی اللہ عنہ demişdir: "Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişəm: "Kim Allah xatirinə həcc ziyarətini yerinə yetirsə, (ziyaret əsnasında) qadını ilə yaxınlıq etməsə və (digər) günah işlərdən çəkinsə, dünyaya gəldiyi gündə olduğu kimi (pak halda evinə) qayıdar." (əl-Buxari, 1521)

5-ci fəsil. Məkkə sakinlərinin həcc və ümrə ziyarətləri üçün ihrama girdikləri yer

۵ - باب:

مُهْلُ أَهْلِ مَكَّةَ لِلْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ

۷۷۴ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضی اللہ عنہ قَالَ: إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ وَفَّتَ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ ذَا الْحُلَيْفَةِ، وَلِأَهْلِ الشَّامِ الْجُحَفَةَ، وَلِأَهْلِ نَجْدٍ قَرْنَ الْمَنَازِلِ، وَلِأَهْلِ الْيَمَنِ يَلَمْلَمَ، هُنَّ لَهُنَّ وَلِمَنْ أَتَى عَلَيْهِنَّ مِنْ غَيْرِهِنَّ، مِمَّنْ أَرَادَ الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ، وَمَنْ كَانَ دُونَ ذَلِكَ فَمِنْ حَيْثُ أَتَشَأْ، حَتَّى أَهْلُ مَكَّةَ مِنْ مَكَّةَ. [رواه البخاري: ۱۵۲۴]

774. Rəvayət edilir ki, ibn Abbas رضی اللہ عنہ demişdir: "Peyğəmbər ﷺ Mədinə əhli üçün zül-Hüleyfəni, Şam əhli üçün Cühfəni, Nəcd əhli üçün Qərnəl-Mənazili və Yəməni əhli üçün Yələmləmi miqat¹ təyin etdi. Bu miqatlar həm onlar üçün, həm də başqa yerlərdən gəlib oradan keçərək həcc və ümrə ziyarətlərinə gələnlər üçündür. Miqat yerləri ilə Məkkə arasında olanlar isə istədikləri yerdən ihrama girə bilərlər. Məkkəlilər də Məkkədən ihrama girə bilərlər." (əl-Buxari, 1524)

6-cı fəsil

۶ - باب

۷۷۵ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضی اللہ عنہ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَنَاخَ بِالْبُطْحَاءِ بِذِي الْحُلَيْفَةِ فَصَلَّى بِهَا. وَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ رضی اللہ عنہ يَفْعَلُ ذَلِكَ. [رواه البخاري: ۱۵۳۲]

¹ Həcc və ya ümrə ziyarətini yerinə yetirmək üçün niyyət edilən yer.

775. Abdullah ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ zül-Hüleyfədə düzəngah bir yerdə dəvəsini yerə çökdürdü və orada (iki rükət) namaz qıldı.
(Hədisi danışan ravi) demişdir: "Abdullah ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ də belə edərdi."
(əl-Buxari, 1532)

7-ci fəsil.

۷ - باب:

Peyğəmbərin ﷺ (həccə gedərkən) Şəcərədən¹ keçməsi

خُرُوجُ النَّبِيِّ ﷺ عَلَى طَرِيقِ الشَّجَرَةِ

۷۷۶ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَخْرُجُ مِنْ طَرِيقِ الشَّجَرَةِ، وَيَدْخُلُ مِنْ طَرِيقِ الْمَعْرَسِ، وَأَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ إِذَا خَرَجَ إِلَى مَكَّةَ يُصَلِّي فِي مَسْجِدِ الشَّجَرَةِ، وَإِذَا رَجَعَ صَلَّى بِذِي الْحُلَيْفَةِ بَيْتُنِ الْوَادِي، وَبَاتَ حَتَّى يُصْبِحَ. [رواه البخاري: ۱۵۳۳]

776. Abdullah ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ (Məkkəyə gedərkən) Şəcərədən keçər, (geri qayıtdıqda isə Mədinəyə) Müərrəsdən² daxil olardı. Peyğəmbər ﷺ Məkkəyə gedərkən Şəcərədəki məsciddə namaz qılar, (Mədinəyə qayıdarkən isə) zül-Hüleyfədə düzəngah bir yerdə (iki rükət) namaz qılar və səhər açılanadək (orada) gecələyərdi." (əl-Buxari, 1533)

8-ci fəsil.

۸ - باب:

Peyğəmbərin ﷺ: «Əqiq - mübarək bir vadidir» sözü

قَوْلُ النَّبِيِّ ﷺ: «الْعَقِيقُ وَادٍ مُبَارَكٌ»

۷۷۷ - عَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ بَوَادِيَ الْعَقِيقِ يَقُولُ: «أَتَانِي اللَّيْلَةُ آتٍ مِنْ رَبِّي فَقَالَ صَلِّ فِي هَذَا الْوَادِي الْمُبَارَكِ وَقُلْ عُمْرَةٌ فِي حَجَّةٍ». [رواه البخاري: ۱۵۳۴]

777. Rəvayət edilir ki, Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: "Mən Peyğəmbərin ﷺ Əqiq vadisində belə dediyini eşitdim: "Bu gecə Rəbbimdən bir elçi mənim yanıma gəlib dedi: "Bu mübarək vadiyə namaz qıl və: "Ümrətən fi həccətin" de!³" (əl-Buxari, 1534)

۷۷۸ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ رَأَى وَهُوَ فِي مَعْرَسٍ بِذِي الْحُلَيْفَةِ بَيْتُنِ الْوَادِي قِيلَ لَهُ إِنَّكَ بَبْطَحَاءَ مُبَارَكَةٍ. [رواه البخاري: ۱۵۳۵]

778. İbn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ zül-Hüleyfədəki vadiyə dayanarkən yuxuda ona: "Sən mübarək vadiyədən" - deyilmişdir." (əl-Buxari, 1535)

9-cu fəsil.

۹ - باب:

Ətrin qoxusunu aparmaq üçün paltarı üç dəfə yumaq

غَسْلُ الْخُلُقِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ مِنَ الثِّيَابِ

۷۷۹ - عَنْ يَعْلَى بْنِ أُمَيَّةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ لِعُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَرْنِي النَّبِيَّ ﷺ حِينَ يُوحَى إِلَيْهِ قَالَ فَبَيْنَمَا النَّبِيُّ ﷺ بِالْجَعْرَانَةِ، وَمَعَهُ نَفَرٌ مِنْ أَصْحَابِهِ، جَاءَهُ رَجُلٌ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ كَيْفَ تَرَى فِي رَجُلٍ أَحْرَمَ بِعُمْرَةٍ، وَهُوَ مُتَضَمِّحٌ بِطَيْبٍ فَسَكَتَ

¹ Mədinənin altı kilometrliyində yerləşən yer.

² Mədinənin altı kilometrliyində yerləşən yer.

³ Yəni ümrə ilə bərabər həcc ziyarətini yerinə yetirməyi niyyət et. Burada həccin Qiran növü nəzərdə tutulur.

النَّبِيُّ ﷺ سَاعَةَ فَجَاءَهُ الْوَحْيُ، فَأَشَارَ عُمَرُ ﷺ إِلَى يَعْلَى ﷺ، فَجَاءَ يَعْلَى ﷺ، وَعَلَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ تَوْبٌ قَدْ أَظْلَ بِهِ فَأَدْخَلَ رَأْسَهُ، فَإِذَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مُحَمَّرُ الْوَجْهِ، وَهُوَ يَغْطُّ ثُمَّ سَرَّى عَنْهُ فَقَالَ: «أَيُّنَ الَّذِي سَأَلَ عَنِ الْعُمْرَةِ» فَأَتَى بِرَجُلٍ فَقَالَ: «اغْسِلِ الطِّيبَ الَّذِي بِكَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، وَأَنْزِعْ عَنْكَ الْحَبَّةَ، وَاصْنَعْ فِي عُمَرَتِكَ كَمَا تَصْنَعُ فِي حَجَّتِكَ». [رواه البخاري: ١٥٣٦]

779. Rəvayət edilir ki, Yə'lə ibn Ümeyyə ☪ Ömərə ☪: “Peyğəmbərə ☪ vəhy nazil olarkən mənə xəbər verərsən” – dedi. Peyğəmbər ☪ bir dəstə əshabəsi ilə Ciranədə¹ olarkən bir nəfər onun yanına gəlib soruşdu: “Ya Rəsulullah, ümrə ziyarəti üçün niyyət edərkən ətilrənən adam barəsində nə deyə bilərsən?” Peyğəmbər ☪ bir müddət susdu. Sonra ona vəhy nazil oldu. (Bu vaxt) Ömər Yə'ləyə işarə etdi və Yə'lə (Peyğəmbərin ☪ yanına) gəldi. Peyğəmbər ☪ (gündən qorunmaq üçün) başına örtük tutmuşdu. Yə'lə ☪ əyilib Peyğəmbərə ☪ baxdıqda gördü ki, onun üzü qızarıb, özü də xoruldayır. Sonra o ayıldı və: “Ümrə barəsində soruşan adam haradadır?” – deyə soruşdu. Həmin adamı Peyğəmbərin ☪ yanına gətirdilər. Peyğəmbər ☪ buyurdu: “(Bədənindəki) ətri üç dəfə yu, əynindəki cübbəni çıxart və həcc ziyarətində etdiklərini ümrə ziyarətində də et!” (əl-Buxari, 1536)

10-cu fəsil. İhrama girərkən ətir vurmaq. İhrama girmək istəyən adam nə geyinməlidir?

١٠ - باب: الطَّيْبُ عِنْدَ الْإِحْرَامِ وَمَا يَلْبَسُ إِذَا أَرَادَ أَنْ يُحْرِمَ

٧٨٠ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ كُنْتُ أُطِيبُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لِإِحْرَامِهِ حِينَ يُحْرِمُ، وَلِحِلِّهِ قَبْلَ أَنْ يَطُوفَ بِالْبَيْتِ. [رواه البخاري: ١٥٣٩]

780. Rəvayət edilir ki, Peyğəmbərin zövcəsi ☪ Aişə ☪ demişdir: “Peyğəmbər ☪ ihrama girməyə hazırlaşarkən, habelə ihramdan çıxarkən təvaf² etməmişdən qabaq mən ona ətir vurardım.” (əl-Buxari, 1539)

11-ci fəsil. İhrama girərkən saçlarını yapışqan bir maddə ilə yapışdırın³ kimsə haqqında

١١ - باب: مَنْ أَهْلٌ مُلَبَّدًا

٧٨١ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يُهْلُ مُلَبَّدًا. [رواه البخاري: ١٥٤٠]

781. Rəvayət edilir ki, ibn Ömər ☪ demişdir: “Mən Peyğəmbərin ☪ saçlarının yapışqan bir maddə ilə yapışdırıldığı halda təlbiyə gətirdiyini eşitdim.” (əl-Buxari, 1540)

¹ Məkkə ilə Taif arasında yerləşən vadi.

² Burada söhbət bayram günü – zülhiccənin 10-u yerinə yetirilən təvafdan gedir.

³ Bunu ona görə edirdilər ki, uzun saçlar ziyarət edən adama maneə olmasın, habelə onu bit, birə, taxtabiti, gənə və başqa bu kimi həşəratlardan qorusun.

12-ci fəsil. Zülhüleyfə məscidində təlbiyə¹ gətirmək

۱۲ - باب: الإِهْلَالُ عِنْدَ مَسْجِدِ ذِي الْحُلَيْفَةِ

۷۸۲ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: مَا أَهْلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَّا مِنْ عِنْدِ الْمَسْجِدِ يَعْنِي مَسْجِدَ ذِي الْحُلَيْفَةِ. [رواه البخاري: ۱۵۴۱]

782. Rəvayət edilir ki, ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا demişdir: “Peyğəmbər ﷺ ancaq zül-Hüleyfə məscidindən ihrama girərdi.” (əl-Buxari, 1541)

13-cü fəsil. Həccə gedərkən miniyə minmək, habelə birisini tərkinə almaq

۱۳ - باب:

الرُّكُوبُ وَالْإِرْتِدَافُ فِي الْحَجِّ

۷۸۳ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ أَسَامَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ كَانَ رَدَفَ النَّبِيِّ ﷺ مِنْ عَرَفَةَ إِلَى الْمُزْدَلِفَةِ، ثُمَّ أَرْدَفَ الْفَضْلَ مِنَ الْمُزْدَلِفَةِ إِلَى مِئَةٍ. قَالَ فَكِلَاهُمَا قَالَ لَمْ يَزَلِ النَّبِيُّ ﷺ يُلَيِّئِي، حَتَّى رَمَى حِمْرَةَ الْعُقْبَةَ. [رواه البخاري: ۱۵۴۳-۱۵۴۴]

783. İbn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət etmişdir ki, Ərafətdən Müzdəlifəyə qədər Üsamə, Müzdəlifədən Minaya qədər isə Fədl Peyğəmbərin ﷺ tərkinə minmişdi. Hər ikisi rəvayət etmişlər ki, Peyğəmbər ﷺ böyük sütuna² daş atanadək təlbiyə gətirmişdir.” (əl-Buxari, 1543-1544)

14-cü fəsil. İhrama girən adam nə cür geyim geyinməlidir?

۱۴ - باب: مَا يَلْبَسُ الْمُحْرِمُ مِنَ الثِّيَابِ وَالْأَرْدِيَةِ وَالْأُزُرِّ

۷۸۴ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: انْطَلَقَ النَّبِيُّ ﷺ مِنَ الْمَدِينَةِ، بَعْدَ مَا تَرَجَّلَ وَادَّهَنَ وَلَيْسَ إِزَارُهُ وَرَدَاءُهُ، هُوَ وَأَصْحَابُهُ، فَلَمْ يَنْهَ عَنْ شَيْءٍ مِنَ الْأَرْدِيَةِ وَالْأُزُرِّ ثَلْبَسُوا إِلَّا الْمُرْعَفَةَ الَّتِي تَرْدَعُ عَلَى الْحِلْدِ، فَأَصْبَحَ بَدَى الْحُلَيْفَةِ، رَكِبَ رَاحِلَتَهُ حَتَّى اسْتَوَى عَلَى الْبَيْدَاءِ، أَهْلٌ هُوَ وَأَصْحَابُهُ وَقَلَدَ بَدَنَتَهُ، وَذَلِكَ لَخَمْسَ بَعَيْنٍ مِنْ ذِي الْقَعْدَةِ، فَقَدِمَ مَكَّةَ لِأَرْبَعِ لَيَالٍ خَلَوْنَ مِنْ ذِي الْحِجَّةِ، فَطَافَ بِالْبَيْتِ وَسَعَى بَيْنَ الصَّغَا وَالْمَرْوَةِ، وَلَمْ يَحِلَّ مِنْ أَجْلِ بُدْنِهِ لِأَنَّهُ قَلَدَهَا، ثُمَّ نَزَلَ بِأَعْلَى مَكَّةَ عِنْدَ الْحَجُونِ، وَهُوَ مَهْلٌ بِالْحَجِّ، وَلَمْ يَقْرَبِ الْكَعْبَةَ بَعْدَ طَوَافِهِ بِهَا حَتَّى رَجَعَ مِنْ عَرَفَةَ، وَأَمَرَ أَصْحَابَهُ أَنْ يَطُوفُوا بِالْبَيْتِ وَبَيْنَ الصَّغَا وَالْمَرْوَةِ، ثُمَّ يَقْصِرُوا مِنْ رُءُوسِهِمْ ثُمَّ يَحْلُوا، وَذَلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ مَعَهُ بَدَنَةٌ قَلَدَهَا، وَمَنْ كَانَتْ مَعَهُ أَمْرَأَتُهُ فَهِيَ لَهُ حَلَالٌ، وَالطَّيْبُ وَالثِّيَابُ. [رواه البخاري: ۱۵۴۵]

784. Rəvayət edilir ki, ibn Abbas رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا demişdir: “Peyğəmbər ﷺ (saçlarını) darayıb yağladıqdan, izarını³ və ridasını⁴ geydinkdən sonra əshabələri ilə birlikdə Mədinədən çıxdı. Qoxusu və izi dəridə qalacaq zəfərana boyanmış (geyim) istisna olmaqla, o, (heç kəsə) hər hansı bir izar və ridanı geyinməyi qadağan etmədi. Səhər açıldıqda zül-Hüleyfədə o, öz dəvəsinə minib Beydaya⁵ gəldi və

¹ 132-ci hədisin qeydlərinə bax.

² Burada şeytana daş atılan sütunlardan ən böyüyü qəsd edilir. Buna da ərəbcə “cəməratul-əqəbə” deyilir.

³ 239-cu hədisin qeydlərinə bax.

⁴ Bədənin qurşaqdan aşağı hissəsini örtmək üçün istifadə edilən örtük.

⁵ Bu, zül-Hüleyfənin bir tərəfidir.

əshabələri ilə birlikdə təlbiyə gətirib ihrama girdi, (sonra da) qurbanlıq heyvanlarının boynuna nişan taxdı. Bütün bunlar Zülqədə ayının bitməsinə beş gün qalana qədər baş verdi. Zülhiccənin dördündə Peyğəmbər ﷺ (əshabələri ilə birlikdə) Məkkəyə gəlib Kəbəni təvaf etdi, (sonra da) Səfa və Mərvə¹ arasında səy etdi. O, qurbanlıq heyvanlarına nişan taxmışdı deyə ihramdan çıxmamı². Daha sonra o (gedib) Məkkənin yuxarı tərəfində yerləşən Həcun dağının yanında dayandı. Bu əsnada o, həccə yerinə yetirmək niyyəti ilə ihramda qalmaqla davam edirdi. İlk təvafdan sonra Ərəfatdan qayıdanadək bir daha Kəbəyə yaxınlaşmadı. Peyğəmbər ﷺ əshabələrinə Kəbəni təvaf etməyi, Səfa və Mərvə arasında səy etməyi, sonra saçlarını qısaltmağı, sonra da ihramdan çıxmağı əmr etdi. Bütün bunlar yanında boynuna nişan taxılmış qurbanlıq heyvanı olmayan (“təməttü” həccini niyyət edən) kimsələrə aid idi. Onlardan zövcəsi ilə gələnlərə onlarla yaxınlıq etmək, habelə ətir vurmaq və libaslarını geyinmək halal edildi.” (əl-Buxari, 1545)

15-ci fəsil. Təlbiyə gətirmək

۱۵ - باب: التَّلْبِيَةُ

۷۸۵ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ تَلْبِيَةَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكُ، لَا شَرِيكَ لَكَ. [رواه البخاري: ۱۵۴۹]

785. Abdullah ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə təlbiyə gətirərdi: “Ləbbeykəllahummə ləbbeyk, ləbbeykə lə şərikə ləkə ləbbeyk, innəl-həmdə və n-ni'mətə, ləkə və l-mulk, lə şərikə lək!” (əl-Buxari, 1549)

16-cı fəsil.

Miniyyə minərkən təlbiyədən öncə təhmid, təsbih və təkbir gətirmək⁴

۱۶ - باب:

التَّحْمِيدُ وَالتَّسْبِيحُ وَالتَّكْبِيرُ قَبْلَ الْإِهْلَالِ عِنْدَ الرُّكُوبِ عَلَى الدَّابَّةِ

۷۸۶ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَنَحْنُ مَعَهُ بِالْمَدِينَةِ الظُّهْرَ أَرْبَعًا، وَالْعَصْرَ بِذِي الْحُلَيْفَةِ رَكَعَتَيْنِ، ثُمَّ بَاتَ بِهَا حَتَّى أَصْبَحَ، ثُمَّ رَكِبَ حَتَّى اسْتَوَتْ بِهِ عَلَى الْبَيْدَاءِ، حَمِدَ اللَّهَ وَسَبَّحَ وَكَبَّرَ، ثُمَّ أَهْلَ بِحَجٍّ وَعُمْرَةٍ، وَأَهْلَ النَّاسَ بِهِمَا، فَلَمَّا قَدَمْنَا أَمَرَ النَّاسَ فَحَلُّوْا، حَتَّى كَانَ يَوْمُ التَّرْوِيَةِ أَهْلُوا بِالْحَجِّ قَالَ وَنَحَرَ النَّبِيُّ ﷺ بَدَنَاتٍ بِيَدِهِ قِيَامًا، وَدَبَّحَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِالْمَدِينَةِ كَبْشَيْنِ أَمْلَحَيْنِ. [رواه البخاري: ۱۵۵۱]

786. Rəvayət edilir ki, Ənəs رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Biz Mədinədə Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə zöhr namazını dörd rükət, əsr namazını isə zül-Hüleyfədə iki rükət qıldıq. Sonra Peyğəmbər ﷺ orada gecələdi. Səhər açıldıqda dəvəsinə minib Beyda deyilən yerə gəlib “Əlhəmdulilləh”, “Subhanəllah” və “Allahu Əkbər”– dedi. Sonra o,

¹ 258-ci hədisin qeydlərinə bax.

² Peyğəmbər ﷺ ümrə ilə bərabər həcc ziyarətini, başqa sözlə, həccin Qiran növünü yerinə yetirmişdir.

³ Tərcüməsi: Hüzurundayam, Allahım hüzurundayam! Hüzurundayam, Sənin şərikin yoxdur, hüzurundayam! Həmd Sənədir, nemət və mülk Sənə məxsusdur. Sənin şərikin yoxdur!

⁴ Burada, təhmid deyildikdə “əlhəmdulilləh”, təsbih deyildikdə “subhanəllah”, təkbir deyildikdə isə “Allahu Əkbər” qəsd edilir.

təlbiyə gətirərək həcc və ümrə ziyarəti üçün niyyət etdi, camaat da onunla birlikdə niyyət etdi. Biz Məkkəyə gəlib çatdıqdan (və ümrə ziyarətini yerinə yetirdikdən sonra) o, camaata ihramdan çıxmağı əmr etdi. Nəhayət, Tərviyə günü¹ insanlar həcc üçün niyyət edib ihrama girdilər.”

Ənəs ر.ə.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ öz əli ilə ayaq üstə durmuş bir neçə dəvəni kəsdi. Peyğəmbər ﷺ Mədinədə də buynuzlu ağı-qaralı iki qoyun kəsdi. (əl-Buxari, 1551)

17-ci fəsil.

۱۷- باب: الإِهْلَالُ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ

Qibləyə yönəlib təlbiyə gətirmək

۷۸۷ - عَنْ نَافِعٍ ر.ə.ə. قَالَ: كَانَ ابْنُ عُمَرَ ر.ə.ə. إِذَا صَلَّى بِالْعِدَاةِ بَدَى الْحُلَيْفَةَ أَمَرَ بِرَاحِلَتِهِ فَرَحَلَتْ ثُمَّ رَكِبَ، فَإِذَا اسْتَوَتْ بِهِ اسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ قَائِمًا، ثُمَّ يَلْبِي حَتَّى يَبْلُغَ الْمَحْرَمَ، ثُمَّ يُمْسِكُ حَتَّى إِذَا جَاءَ ذَا طَوًى بَاتَ بِهِ حَتَّى يُصْبِحَ، فَإِذَا صَلَّى الْعِدَاةَ اغْتَسَلَ، وَزَعَمَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَعَلَ ذَلِكَ. [رواه البخاري: ۱۵۵۳]

787. Rəvayət edilir ki, Nafi ر.ə.ə. demişdir: “İbn Ömər ر.ə.ə. sübh namazını zül-Hüleyfədə qıldıqdan sonra dəvəsini yəhərləməyi əmr edərdi. Sonra dəvəsinə minər və dəvə ayağa qalxdıqda üzünü qibləyə tərəf tutar və Məscidülhərama gəlib çatanadək təlbiyə gətirər və (oraya gəlib çatdıqdan) sonra təlbiyəni saxlayardı. Daha sonra zu-Tuva vadisinə gəlib səhərə qədər orada qalardı. Sübh namazını qıldıqdan sonra qüsl edərdi. İbn Ömər Peyğəmbərin ﷺ belə etdiyini söyləyərdi.” (əl-Buxari, 1553)

18-ci fəsil.

Vadiyə gəldikdə təlbiyə gətirmək

۱۸- باب:

التَّلْبِيَةُ إِذَا انْحَدَرَ فِي الْوَادِي

۷۸۸ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ر.ə.ə. قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «أَمَّا مُوسَى كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَيْهِ إِذْ انْحَدَرَ فِي الْوَادِي يُلْبِي». [رواه البخاري: ۱۵۵۵]

788. İbn Abbas ر.ə.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Musa (peyğəmbərə) gəlincə, mən sanki onun bu vadiyə² endiyi zaman təlbiyə gətirdiyini görürəm.” (əl-Buxari, 1555)

19-cu fəsil.

Peyğəmbərin ﷺ dövründə onun ihrama girdiyi kimi ihrama girən kimsə haqqında

۱۹- باب:

مَنْ أَهْلٌ فِي زَمَنِ النَّبِيِّ ﷺ كَاهِلَالِهِ ﷺ

۷۸۹ - عَنْ أَبِي مُوسَى ر.ə.ə. قَالَ بَعَثَنِي النَّبِيُّ ﷺ إِلَى قَوْمٍ بِالْيَمَنِ فَجِئْتُ وَهُوَ بِالْبَطْحَاءِ فَقَالَ: «بِمَا أَهْلَلْتُ». قُلْتُ أَهْلَلْتُ كَاهِلَالِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «هَلْ مَعَكَ مِنْ هَدْيٍ». قُلْتُ لَا. فَأَمَرَنِي فَطُفْتُ بِالْبَيْتِ وَبِالصَّفَا وَالْمَرْوَةِ ثُمَّ

¹ 132-ci hədisin qeydlərinə bax.

² Burada Məkkədən bir mil aralıda yerləşən Əzraq vadisi nəzərdə tutulur.

أَمَرَنِي فَأَحْلَلْتُ امْرَأَةً مِنْ قَوْمِي فَمَسَّطَنِي، أَوْ غَسَلَتْ رَأْسِي، فَقَدِمَ عُمَرُ رضي الله عنه فَقَالَ: إِنْ تَأْخُذُ بِكِتَابِ اللَّهِ فَإِنَّهُ يَأْمُرُنَا بِالْتَّمَامِ قَالَ اللَّهُ: ﴿وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ﴾ وَإِنْ تَأْخُذُ بِسُنَّةِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم فَإِنَّهُ لَمْ يَحِلَّ حَتَّى نَحْرَ الْهَدْيَ. [رواه البخاري: ١٥٥٩]

789. Rəvayət edilir ki, Əbu Musa رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم məni Yəməndəki bir tayfanın yanına göndərdi. Mən geri qayıtdıqda Bəthada ona rast gəldim. O (məndən): “Hansı niyyətlə ihrama girdin?”– deyə soruşdu. Dedim: “Peyğəmbərin صلى الله عليه وسلم ihrama girdiyi kimi ihrama girdim.” (Məndən): “Özünlə qurbanlıq heyvanı gətirmisənmi?”– deyə soruşdu. Mən: “Xeyr!”– dedim. Bundan sonra mən onun əmri ilə Kəbəni təvaf etdim, Səfa və Mərvə arasında səy etdim, sonra da ihramdan çıxdım. Bundan sonra qövümədən olan bir qadının yanına gəldim və o, mənim saçımı daradı (və ya başımı yudu).

Ömər (xəlifə olduqdan sonra) oraya gəlib dedi: “Əgər biz Allahın Kitabını əsas götürürüksə, (bilin ki,) bu Kitab bizə (ziyarəti) tamamlamağı əmr edir. Uca Allah buyurur: “Allah üçün həcc və ümrəni tam yerinə yetirin.”¹ Və əgər biz Peyğəmbərin صلى الله عليه وسلم Sünnəsini əsas tuturuqsa, (bilin ki,) o, qurbanlıq heyvanını kəsəndək ihramdan çıxmamışdır.” (əl-Buxari, 1559)

20-ci fəsil.

۲۰ - باب:

Uca Allahın: «Həcc ziyarəti məlum olan aylardadır...»² sözü

قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَعْلُومَاتٌ﴾

۷۹۰ - عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها قَالَتْ: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم فِي أَشْهُرِ الْحَجِّ، وَلَيْالِي الْحَجِّ وَحُرْمِ الْحَجِّ، فَتَزَلْنَا بِسِرْفٍ قَالَتْ فَخَرَجَ إِلَى أَصْحَابِهِ فَقَالَ: «مَنْ لَمْ يَكُنْ مِنْكُمْ مَعَهُ هَدْيٌ فَأَحَبُّ أَنْ يَجْعَلَهَا عُمْرَةً فَلْيَفْعَلْ، وَمَنْ كَانَ مَعَهُ الْهَدْيُ فَلَا». قَالَتْ فَلَاأَحْذُ بِهَا وَالتَّارِكُ لَهَا مِنْ أَصْحَابِهِ قَالَتْ فَأَمَّا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم وَرِجَالٌ مِنْ أَصْحَابِهِ فَكَانُوا أَهْلَ قُوَّةٍ، وَكَانَ مَعَهُمُ الْهَدْيُ، فَلَمْ يَقْدِرُوا عَلَى الْعُمْرَةِ قَالَتْ فَدَخَلَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم وَأَنَا أَبْكِي فَقَالَ: «مَا يُبْكِيكِ يَا هِنْتَاءَ». قُلْتُ سَمِعْتُ قَوْلَكَ لِأَصْحَابِكَ فَمُنَعْتُ الْعُمْرَةَ. قَالَ: «وَمَا شَأْنُكَ». قُلْتُ لَا أَصْلَى. قَالَ: «فَلَا يَضِيرُكَ، إِنَّمَا أَنْتَ امْرَأَةٌ مِنْ بَنَاتِ آدَمَ كَتَبَ اللَّهُ عَلَيْكَ مَا كَتَبَ عَلَيْهِنَ، فَكُونِي فِي حَجَّتِكَ، فَعَسَى اللَّهُ أَنْ يَرْزُقَكِيهَا». قَالَتْ فَخَرَجْنَا فِي حَجَّتِهِ حَتَّى قَدِمْنَا مَنًى فَطَهَرْتُ، ثُمَّ خَرَجْتُ مِنْ مَنًى فَأَقْضَيْتُ بِالْبَيْتِ قَالَتْ ثُمَّ خَرَجْتُ مَعَهُ فِي النَّفَرِ الْآخِرِ حَتَّى نَزَلَ الْمُحَصَّبُ، وَنَزَلْنَا مَعَهُ فَدَعَا عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ رضي الله عنه فَقَالَ: «اخْرُجْ بِأَخْتِكَ مِنَ الْحَرَمِ، فَتَهْلُ بِعُمْرَةٍ ثُمَّ افْرَعَا، ثُمَّ اثْنِيَا هَاهُنَا، فَإِنِّي أَنْظُرُكُمَا حَتَّى تَأْتِيَانِي». قَالَتْ: فَخَرَجْنَا حَتَّى إِذَا فَرَعْتُ، وَفَرَعْتُ مِنَ الطَّوَافِ ثُمَّ جِئْتُهُ بِسَحَرٍ فَقَالَ: «هَلْ فَرَعْتُمْ». فَقُلْتُ نَعَمْ. قَادَنَ بِالرَّحِيلِ فِي أَصْحَابِهِ، فَارْتَحَلَ النَّاسُ فَمَرُّ مَتَوَجِّهًا إِلَى الْمَدِينَةِ. [رواه البخاري: ١٥٦٠]

790. Rəvayət edilir ki, Aişə رضي الله عنها demişdir: “Biz həcc aylarında və günlərində, ihramda ikən qadağan olunan əməllərdən çəkinərək Peyğəmbərlə صلى الله عليه وسلم birlikdə (Məkkəyə) yola düşdük və (nəhayət,) gəlib Sərif deyilən yerdə dayandıq. (Orada) Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم əshabələrinin qarşısına çıxıb dedi: “Aranızdan özü ilə qurbanlıq heyvanı

¹ “əl-Bəqərə” surəsi, 196.

² “əl-Bəqərə” surəsi, 197.

gətirməyən kimsələr ümrə ziyarətini¹ yerinə yetirmək istəyirlərsə, qoy yerinə yetirsinlər, özü ilə qurbanlıq gətirən kimsələr isə ihramdan çıxmasınlar.”

Aişə dedi: “Əshabələrdən kimisi ümrə ziyarətini etdikdən sonra ihramdan çıxdı, kimisi də ihramda qaldı. O ki qaldı Peyğəmbərə ﷺ və onunla olan bir dəstə əshabəyə, onlar qüvvətli idilər, həm də özləri ilə qurbanlıq gətirmişdilər; bu səbəbdən də onlar ümrəni (müstəqil şəkildə) yerinə yetirə bilmədilər. Peyğəmbər ﷺ mənim yanıma gəldi və mənim ağladığımı (görüb) soruşdu: “Səni ağladan nədir, ay (qız)?” Dedim: “Sənin əshabələrinə dediyin sözü eşitdim. Demək, mən ümrə edə bilməyəcəyəm.” Peyğəmbər ﷺ: “Sənə nə olub?” – deyərək soruşdu. Dedim: “Mən namaz qılmıram.”² Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Zərər yoxdur, sən Adəm qızlarından birisən. Allah onlar üçün əzəldən müəyyən etdiyini sənin üçün də müəyyən etmişdir. Ziyarətinə davam et. Ola bilsin ki, Allah sənə ümrə ziyarətini yerinə yetirməyi də müvəffəq etsin.”

Aişə dedi: “Biz ziyarətimizə davam etdik. Nəhayət, Minaya gəlib çatdıqda mən (heyzdən) təmizləndim. Bundan sonra mən Minadan çıxdım və (gedib) Kəbəni təvaf etdim. Zülhiccənin 13-ü Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə Minadan qayıdarkən Mühəssəbdə dayandım. Peyğəmbər ﷺ (qardaşım) Abdur-Rəhman ibn Əbu Bəkri çağıraraq buyurdu: “Bacını hərəmin kənarına³ apar, qoy (orada) ümrə ziyarəti üçün ihrama girsən; işinizi qurtardıqdan⁴ sonra bura qayıdın. Siz gəlincəyə qədər mən sizi gözləyəcəyəm.”

Aişə dedi: “Mən qardaşımla birlikdə (Tən'imə) yollandım. Nəhayət, ihrama girdikdən sonra (Məscidülhərama) gəlib (Kəbəni) təvaf etdim və bundan sonra səhərə yaxın Peyğəmbərin ﷺ yanına gəldim. O (bizdən): “(Ümrəni) bitirdinizmi?” – deyərək soruşdu. Mən: “Bəli!” – dedim. Bundan sonra Peyğəmbər ﷺ əshabələrinə yola düşəcəklərini elan etdi və Peyğəmbər ﷺ camaatla birlikdə Mədinəyə yola düşdü.” (əl-Buxari, 1560)

21-ci fəsil.

Təməttu, qıran və ifrad həcc⁵. Özü ilə qurbanlıq heyvanı gətirməyən kimsənin etmək istədiyi həccin növünün dəyişdirilməsi

۲۱ – باب:

التَّمَتُّعُ وَالْإِفْرَاقُ وَالْإِفْرَادُ بِالْحَجِّ، وَفَسْخُ الْحَجِّ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ مَعَهُ هَدْيٌ

۷۹۱ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: خَرَجْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ وَلَا نَرَى إِلَّا أَنَّهُ الْحَجُّ، فَلَمَّا قَدِمْنَا تَطَوَّفْنَا بِالْبَيْتِ، فَأَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ مَنْ لَمْ يَكُنْ سَاقِ الْهَدْيِ أَنْ يَحِلَّ، فَحَلَّ مَنْ لَمْ يَكُنْ سَاقِ الْهَدْيِ، وَنَسَاؤُهُ لَمْ يَسْقُنْ فَأَحْلَلْنَ، قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: فَحَضَّتْ فَلَمْ أَطْفُ بِالْبَيْتِ، فَلَمَّا كَانَتْ لَيْلَةُ الْحَصْبَةِ قَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ، يَرْجِعُ النَّاسُ بِعُمْرَةٍ وَحَجَّةٍ وَأَرْجِعُ أَنَا بِحَجَّةٍ قَالَ: «وَمَا طُفْتُ لِيَالِي قَدِمْنَا مَكَّةَ». قُلْتُ لَا. قَالَ: «فَادْهَبِي مَعَ أَخِيكَ إِلَى التَّغْعِيمِ، فَأَهْلِي»

¹ Burada həccin “təməttu” növü nəzərdə tutulur.

² Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا heyz olduğu üçün namaz qılmırdı.

³ Burada haram deyildikdə, Məkkə şəhərindəki toxunulmaz ərazi nəzərdə tutulur. Aişənin رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ihrama girdiyi yer isə Tən'imdir.

⁴ Burada Aişənin رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ümrə ziyarətini yerinə yetirməsi və Abdur-Rəhmanın onu müşayiət etməsi nəzərdə tutulur

⁵ Bunlar həccin növləridir.

بُعْمَرَةَ ثُمَّ مَوْعِدُكَ كَذَا وَكَذَا». قَالَتْ صَفِيَّةُ مَا أُرَانِي إِلَّا حَابِسَتَهُمْ. قَالَ: «عَفَرَى حَلْقِي، أَوْ مَا طُفْتُ يَوْمَ النَّحْرِ». قَالَتْ قُلْتُ بَلَى. قَالَ: «لَا بَأْسَ، انْفِرِي». [رواه البخاري: ١٥٦١]

791. Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Biz Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə həcc ziyarətinə yollandıq. (Məkkəyə) gəlib çatdıqda Kəbəni təvaf etdik. Peyğəmbər ﷺ özü ilə qurbanlıq heyvan gətirməyənlərə ihramdan çıxmağı əmr etdi və onlar da ihramdan çıxdılar. Onun zövcələri özləri ilə heyvan gətirməmişdilər deyə ihramdam çıxdılar. Mən heyzli olduğum üçün Kəbəni təvaf etmədim. (Nəhayət,) Mühəssəbdə olduğumuz gecə mən dedim: “Ya Rəsulullah, camaat ümrə və həcc ziyarətini yerinə yetirib (evlərinə) qayıdır, mən isə ancaq həcci yerinə yetirmişəm.” Peyğəmbər ﷺ: “Biz Məkkəyə gəldiyimiz gecədə sən təvaf etmədinmi?”– deyə soruşdu. Mən: “Xeyr!”– dedim. O buyurdu: “Qardaşınla birlikdə Tən'imə get və ümrə üçün ihrama gir. Sonra filan yerdə görüşərik.”

Səfiyyə dedi: “Mən elə güman edirdim ki, (heyzli olduğum üçün) onları (yoldan) saxlayacağam.” Peyğəmbər ﷺ dedi: “Zavallı qadın! Məgər sən qurban günü təvaf etməmişən?” O: “Etmişəm”– dedi. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Zərər yoxdur, gedək!” (əl-Buxari, 1561)

٧٩٢ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَامَ حَجَّةِ الْوُدَّاعِ، فَمِنَّا مَنْ أَهَلَ بُعْمَرَةَ، وَمِنَّا مَنْ أَهَلَ بِحَجَّةٍ وَبُعْمَرَةَ، وَمِنَّا مَنْ أَهَلَ بِالْحَجِّ وَأَهَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِالْحَجِّ، فَأَمَّا مَنْ أَهَلَ بِالْحَجِّ أَوْ جَمَعَ الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لَمْ يَحِلُّوا حَتَّى كَانَ يَوْمُ النَّحْرِ. [رواه البخاري: ١٥٦٢]

792. Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Vida həcci ilində biz Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə (Məkkəyə) yola düşdük. Aramızdan kimisi ümrə niyyəti ilə, kimisi həcc və ümrə niyyəti ilə, kimisi də həcc niyyəti ilə ihrama girdi. Peyğəmbər ﷺ həcc niyyəti ilə ihrama girdi. Həcc niyyəti və ya həcc və ümrə niyyəti ilə ihrama girenlərə gəlincə, onlar qurban gününədək ihramdan çıxmədilər.” (əl-Buxari, 1562)

٧٩٣ - عَنْ مَرْوَانَ بْنِ الْحَكَمِ قَالَ: شَهِدْتُ عُثْمَانَ وَعَلِيًّا وَعُثْمَانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ يَنْهَى عَنِ الْمُتْعَةِ وَأَنْ يُجْمَعَ بَيْنَهُمَا. فَلَمَّا رَأَى عَلِيٌّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَهَلَ بِهِمَا لَيْتِكَ بُعْمَرَةَ وَحَجَّةٍ قَالَ: مَا كُنْتُ لِأَدْعَ سُنَّةَ النَّبِيِّ ﷺ لِقَوْلِ أَحَدٍ. [رواه البخاري: ١٥٦٣]

793. Rəvayət edilir ki, Mərvan ibn Həkəm demişdir: “Mən Osmanı və Əlini gördüm, Osmanın “təməttu-həcci”ni və ümrə ilə həcci birləşdirməyi qadağan etdiyinin şahidi oldum. Bunu görən Əli: “Ləbbeykə bi ümrətin və həccətin¹”– deyib ümrə ilə həcci niyyət edib ihrama girdi və buyurdu: “Mən heç kəsin sözüünə görə Peyğəmbərin ﷺ sünnəsini tərk edən deyiləm.” (əl-Buxari, 1563)

٧٩٤ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: كَانُوا يَرَوْنَ أَنَّ الْعُمْرَةَ فِي أَشْهُرِ الْحَجِّ مِنْ أَجْزَرِ الْفُجُورِ فِي الْأَرْضِ، وَيَجْعَلُونَ الْمُحْرَمَ صَفْرًا وَيَقُولُونَ إِذَا بَرَأَ الدَّبْرُ، وَعَفَا الْأَثَرُ، وَأَنْسَلَخَ صَفْرُ، حَلَّتِ الْعُمْرَةُ لِمَنْ اعْتَمَرَ. قَدِمَ النَّبِيُّ ﷺ وَأَصْحَابُهُ صَبِيحَةَ رَابِعَةِ مُهَلِّينَ بِالْحَجِّ، فَأَمَرَهُمْ أَنْ يَجْعَلُوهَا عُمْرَةً فَتَعَاظَمَ ذَلِكَ عِنْدَهُمْ فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ أَيُّ الْحِلِّ قَالَ: «حِلُّ كُلِّهِ». [رواه البخاري: ١٥٦٤]

794. Rəvayət edilir ki, ibn Abbas رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا demişdir: “(İslamaqədərki dövrdə) insanlar həcc aylarında ümrə ziyarətinə getməyi yer üzündə olan ən böyük günahlar-

¹ Tərcüməsi: Ümrə və həcc ziyarətlərini yerinə yetirmək üçün hüzurundayam!

dan hesab edirdilər. Habelə Mühərrəm ayının yerinə Səfər ayını haram aylardan sayırdılar və: “Bel yarası sağaldıqda,¹ iz yox olduqda² və səfər ayı bitdikdə ümrə ziyarəti etmək istəyənlər üçün ümrə etmək halaldır” – deyirdilər.

Peyğəmbər ﷺ əshabələri ilə birlikdə (zülhiccənin) dördü səhər həcc niyyəti ilə (Məkkəyə) gəldilər. Lakin Peyğəmbər ﷺ onlara ümrəni yerinə yetirməyi əmr etdi. (Həcc aylarında) bunu etmək onlara ağır gəldi və onlar: “Ya Rəsulullah, (ihramdan çıxdıqdan sonra bizə) nələr halal olacaq?” – deyə soruşdular. Peyğəmbər ﷺ: “Hər şey”³, – deyə buyurdu.” (əl-Buxari, 1564)

۷۹۵ - عَنْ حَفْصَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهَا قَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا شَأْنُ النَّاسِ حُلُّوا بَعْمَرَةَ وَلَمْ يَحْلِلْ أَنْتَ مِنْ عُمْرَتِكَ قَالَ: «إِنِّي لَبَدْتُ رَأْسِي، وَلَقَدْ تَ هَدَيْتِي فَلَا أَحِلُّ حَتَّى أَنْحَرَ». [رواه البخاري: ۱۵۶۶]

795. Rəvayət edilir ki, Peyğəmbərin zövcəsi Həfsə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Ya Rəsulullah, nə üçün camaat ümrəni yerinə yetirdikdən sonra ihramdan çıxmış, sən isə ümrəni yerinə yetirdikdən sonra ihramdan çıxmamısan. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Mən saçımı yapısdırmışam⁴ və qurbanlıq heyvanıma nişan taxmışam, elə buna görə də heyvanı kəsənədək ihramdan çıxmıyacağam.” (əl-Buxari, 1566)

۷۹۶ - عَنْ أَبِي جَمْرَةَ نَصْرُ بْنُ عِمْرَانَ الضُّبُعِيِّ قَالَ تَمَتَّعْتُ فَتَهَانِي نَاسٌ، فَسَأَلْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا فَأَمَرَنِي، فَرَأَيْتُ فِي الْمَنَامِ كَأَنَّ رَجُلًا يَقُولُ لِي حَجٌّ مَبْرُورٌ وَعُمْرَةٌ مُتَقَبَّلَةٌ، فَأَخْبَرْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا فَقَالَ سُنَّةُ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ لِي أَقِمْ عِنْدِي، فَأَجْعَلَ لَكَ سَهْمًا مِنْ مَالِي. قَالَ شُعْبَةُ فَقُلْتُ لِمَ فَقَالَ لِلرُّؤْيَا الَّتِي رَأَيْتُ. [رواه البخاري: ۱۵۶۷]

796. Rəvayət edilir ki, Əbu Cəmrə Nəsr ibn İmran əd-Dubəi demişdir: “Mən “təməttu” həccini yerinə yetirmək istədim. Lakin bəziləri bunu mənə məsləhət görmədilər. Mən bu haqda ibn Abbasdan رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ soruşduqda o, mənə “təməttu” həccini yerinə yetirməyi əmr etdi. Sonra yuxumda bir nəfərin mənə: “(Təməttu) qəbul olunan həcc və ümrədir” – dediyini gördüm. Mən bu haqda ibn Abbasa رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ xəbər verdikdə o dedi: “(Bu,) Peyğəmbərin ﷺ Sünnəsidir. Sən mənim yanımnda qal, malımın bir hissəsini sənə verəcəyəm.”

(Hədisi rəvayət edən) Şobə dedi: “Mən (Əbu Cəmrədən) soruşdum: “Nəyə görə (o, malının bir hissəsini sənə vermək istəyirdi)?” Dedi: “Gördüyüm yuxuya görə.” (əl-Buxari, 1567)

۷۹۷ - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ حَجَّ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ يَوْمَ سَاقِ الْبُذْنِ مَعَهُ، وَقَدْ أَهْلُوا بِالْحَجِّ مُفْرَدًا، فَقَالَ لَهُمْ: «أَهْلُوا مِنْ إِحْرَامِكُمْ بِطَوَافِ الْبَيْتِ وَبَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ، وَقَصِّرُوا ثُمَّ أَقِيمُوا حَلَالًا، حَتَّى إِذَا كَانَ يَوْمُ التَّرْوِيَةِ فَأَهْلُوا بِالْحَجِّ، وَاجْعَلُوا الَّتِي قَدِمْتُمْ بِهَا مُتْعَةً». فَقَالُوا كَيْفَ نَجْعَلُهَا مُتْعَةً وَقَدْ سَمِينَا الْحَجَّ فَقَالَ: «افْعَلُوا مَا أَمَرْتُكُمْ، فَلَوْلَا أَنِّي سَقْتُ الْهَدْيَ لَفَعَلْتُ مِثْلَ الَّذِي أَمَرْتُكُمْ، وَلَكِنْ لَا يَحِلُّ مِنِّي حَرَامٌ حَتَّى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحَلَّهُ»، فَفَعَلُوا. [رواه البخاري: ۱۵۶۸]

797. Rəvayət edilir ki, Cabir ibn Abullah رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ qurbanlıq dəvələri özü ilə apardığı gün mən də onunla birlikdə həcc ziyarətinə getdim. O

¹ Bununla onlar həcc vaxtı insanları Məkkəyə daşıyan dəvələrin bel yarasını qəsd edirdilər.

² Burada ya bel yarasının izi, ya da dəvələrin ayaq izləri nəzərdə tutulur.

³ Peyğəmbər ﷺ demək istəyirdi ki, ümrə ziyarətini tamamlayıb ihramdan çıxdıqdan sonra ihramda ikən qadağan edilmiş hər şey onlara halal olacaq.

⁴ 11-ci fəslin qeydlərinə bax.

vaxt insanlar ancaq həcci yerinə yetirməyi niyyət etmişdilər. (Bununla belə) Peyğəmbər ﷺ onlara buyurdu: “Kəbəni təvaf edin, Səfa və Mərvə arasında səy edin və başınızı qırxdırıb ihramdan çıxın. Bundan sonra (ihramda ikən qadağan edilmiş) hər şey sizə halaldır. Tərviyə¹ günü (həcc niyyəti ilə yenidən) ihrama girin və (Məkkəyə) gəlib çatdıqda ümrə üçün niyyət edin.” Onlar dedilər: “Biz təkcə həccə niyyət etdiyimiz halda niyyətimizi necə təməttü həccinə çevirə bilərik?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Sizə nə əmr edirəmsə, onu yerinə yetirin. Əgər mən qurbanlıq heyvanı özümlə gətirməsəydim, sizə əmr etdiyimi özüm də edərdim. Lakin qurbanlıq öz yerinə çatıncaya qədər (qurbangahda kəsilməyə qədər) ihramda qadağan olunmuş şeylər mənə halal olmaz.” Onlar da (deyilənlərə) əməl etdilər.” (əl-Buxari, 1568)

22-ci fəsil. Təməttü həcci

۲۲ - باب: التَّمَتُّعُ

۷۹۸ - عَنْ عِمْرَانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: تَمَتَّعْنَا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَتَزَلَّ الْقُرْآنُ قَالَ رَجُلٌ بِرَأْيِهِ مَا شَاءَ. [رواه البخاري: ۱۵۷۱]

798. Rəvayət edilir ki, İmran r.ə. demişdir: “Biz Peyğəmbərin ﷺ dövründə ikən “təməttü” həcci etdik. Sonra (buna dair) ayə² nazil oldu. (Sonralar) bəziləri³ ictihad edib öz rəylərini söylədilər.” (əl-Buxari, 1571)

23-cü fəsil. Məkkəyə haradan daxil olmalı?

۲۳ - باب: مِنْ أَيْنَ يَدْخُلُ مَكَّةَ

۷۹۹ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ دَخَلَ مَكَّةَ مِنْ كَذَا مِنَ الثَّنِيَةِ الْعُلْيَا الَّتِي بِالْبَطْحَاءِ، وَخَرَجَ مِنَ الثَّنِيَةِ السُّفْلَى. [رواه البخاري: ۱۵۷۵]

799. Rəvayət edilir ki, ibn Ömər r.ə. demişdir: “Peyğəmbər ﷺ Məkkəyə Kəda tərəfdən, Bəthadakı⁴ yuxarı dağ keçidindən daxil olar, (çıxanda isə) aşağı dağ keçidindən çıxardı.” (əl-Buxari, 1575)

24-cü fəsil. Məkkənin fəziləti və onun tikilməsi

۲۴ - باب: فَضْلُ مَكَّةَ وَبُنْيَانُهَا

۸۰۰ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: سَأَلْتُ النَّبِيَّ ﷺ عَنِ الْجَدْرِ أَمِنْ الْبَيْتِ هُوَ قَالَ: «نَعَمْ». قُلْتُ: فَمَا لَهُمْ لَمْ يَدْخُلُوهُ فِي الْبَيْتِ قَالَ: «إِنَّ قَوْمَكَ قَصَرَتْ بِهِمُ التَّفَقُّةُ». قُلْتُ فَمَا شَأْنُ بَابِهِ مُرْتَفَعًا؟ قَالَ: «فَعَلَ ذَلِكَ قَوْمُكَ لِيَدْخُلُوا مَنْ شَاءُوا وَيَمْنَعُوا مَنْ شَاءُوا، وَلَوْلَا أَنَّ قَوْمَكَ حَدِيثُ عَهْدُهُمْ بِالْجَاهِلِيَّةِ فَأَخَافُ أَنْ تُنْكِرَ قُلُوبُهُمْ أَنْ أُدْخَلَ الْجَدْرَ فِي الْبَيْتِ وَأَنْ أُلْصِقَ بَابُهُ بِالْأَرْضِ». [رواه البخاري: ۱۵۸۴]

¹ Tərviyə günü zülhiccənin səkkizidir.

² “əl-Bəqərə” surəsi, 196.

³ Hədisin izahında deyilir ki, burada “bəziləri” deyildikdə Ömər r.ə. və Osman r.ə. nəzərdə tutulur. Belə ki, onlar “təməttü” həccini Sünnədən hesab etmirdilər deyə, camaata “qıran” həccini yerinə yetirməyi məsləhət bilirdilər.

⁴ Kəda və Bətha Məkkənin yaxınlığındakı yerdir.

800. Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Mən Peyğəmbərdən ﷺ: “Divar¹ Kəbədən-dirmi?” – deyə soruşdum. O: “Bəli” – dedi. Mən soruşdum: “Bəs nə üçün onlar bunu Kəbəyə birləşdirməmişlər?” O buyurdu: “Sənin həmtayfalarının buna maddi imkanı çatmamışdır.” Mən soruşdum: “Bəs nə üçün Kəbənin qapısını yuxarı qaldırmışlar?” Dedi: “Onlar bunu ona görə belə etmişlər ki, dilədikləri kimsəni (Kəbənin) içinə buraxsınlar, dilədiklərini də buraxmasınlar. Əgər sənin qövmin cahiliyyət dövrünə yaxın bir zamanda yaşamasaydı və (müqəddəs Evin quruluşunun dəyişilməsinin) onlarda nifrət oyadacağından qorxmasaydım, mən divarı Kəbəyə birləşdirər, qapını da yerdən qoyardım.” (əl-Buxari, 1584)

۸۰۱ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لَهَا: «يَا عَائِشَةُ لَوْلَا أَنْ قَوْمَكَ حَدِيثُ عَهْدٍ بِجَاهِلِيَّةٍ لَأَمَرْتُ بِالْبَيْتِ فَهَدِمَ، فَأَدْخَلْتُ فِيهِ مَا أُخْرِجُ مِنْهُ وَالزَّقْنَةُ بِالْأَرْضِ، وَجَعَلْتُ لَهُ بَابَيْنِ بَابًا شَرْقِيًّا وَبَابًا غَرْبِيًّا، فَبَلَّغْتُ بِهِ أَسَاسَ إِبْرَاهِيمَ».
[رواه البخاري: ۱۵۸۶]

801. Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ ona demişdir: “Ey Aişə, əgər sənin qövmin cahiliyyət dövrünə yaxın bir zamanda yaşamasaydı, mən (müqəddəs) Evin uçurdulmasını əmr edərdim; sonra da ondan ayrılını ona birləşdirər, qapını yerdən qoyar və Evə iki qapı – şərq və qərb qapısı qoyardım. Beləliklə də, onu İbrahim qoyduğu binövrə əsasında tikərdim.” (əl-Buxari, 1586)

25-ci fəsil. Məkkədəki evlərin miras qoyulması, habelə onların satılması və alınması. Həm də insanların Məscidülhəramda eyni hüquqa malik olması

۲۵ - باب:

تُورِثُ دُورَ مَكَّةَ وَيُعْطَا وَشِرَاؤُهَا وَأَنَّ النَّاسَ فِي مَسْجِدِ الْحَرَامِ سَوَاءٌ

۸۰۲ - عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَتَيْنَ نَزْلَ فِي دَارِكَ بِمَكَّةَ. فَقَالَ: «وَهَلْ تَرَكَ عَقِيلٌ مِنْ رِبَاعٍ أَوْ دُورٍ». وَكَانَ عَقِيلٌ وَرَثَ أَبَا طَالِبٍ هُوَ وَطَالِبٌ وَلَمْ يَرْنُهُ جَعْفَرٌ وَلَا عَلِيٌّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا شَيْئًا لِأَنَّهُمَا كَانَا مُسْلِمَيْنِ، وَكَانَ عَقِيلٌ وَطَالِبٌ كَافِرَيْنِ. [رواه البخاري: ۱۵۸۸]

802. Rəvayət edilir ki, Üsamə ibn Zeyd رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Ya Rəsulullah, harada qalacaqsan? Məkkədə öz evindəmi (qalacaqsan)?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Məgər Əqil bir ev qoyub ki, (orada qalım)?!”

Əqil və (qardaşı) Talib Əbu Talibin mirasını (özlərinə) götürmüşdülər. Cəfər və Əli müsəlman olduqları üçün mirasdan onlara heç bir şey verilməmişdi. Əqil və Talib kafir idilər.” (əl-Buxari, 1588)

¹ Divar deyildikdə Kəbənin yanında yerləşən yarım dairəvi şəkilli, hündür olmayan divar nəzərdə tutulur.

² Cəfər, Əli, Əqil və Talib Peyğəmbərin ﷺ əmisi Əbu Talibin oğlanlarıdır. Peyğəmbərin ﷺ qəsd etdiyi ev isə bir zamanlar onun babası Abdul-Muttəlibin olmuş və ondan da oğlanlarına miras qalmışdır. Demək, Peyğəmbərin ﷺ atası Abdullaha qalmış mirasdan Peyğəmbərə ﷺ də pay düşməliydi. Təəssüf ki, müsəlmanlar Mədinəyə hicrət etdikdən sonra qohum-əqrəbaları onların əmlakını satmış və ya özəlləşdirmişdilər.

26-cı fəsil. Peyğəmbərin ﷺ Məkkədə qalması

۲۶ - باب: نُزُولُ النَّبِيِّ ﷺ مَكَّةَ

۸۰۳ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ مِنْ الْعَدِ يَوْمَ النَّحْرِ وَهُوَ بِمَنَى: «نَحْنُ نَازِلُونَ غَدًا بِخَيْفِ بَنِي كَنْانَةَ حَيْثُ تَقَاسَمُوا عَلَى الْكُفْرِ». يَعْنِي ذَلِكَ الْمُحَصَّبَ، وَذَلِكَ أَنَّ قُرَيْشًا وَكَنْانَةَ تَحَالَفَتْ عَلَى بَنِي هَاشِمٍ وَبَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ، أَوْ بَنِي الْمُطَّلِبِ أَنْ لَا يُنَازِحُوهُمْ، وَلَا يُبَايِعُوهُمْ حَتَّى يُسَلِّمُوا إِلَيْهِمُ النَّبِيُّ ﷺ. [رواه البخاري: ۱۵۹۰]

803. Əbu Hureyra ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ Qurban bayramı günü səhər Mīnada ikən demişdir: “Sabah biz (inşallah) Bəni-Kinanə qəbiləsinin məhəlləsində – kafir qalacaqlarına dair and içdikləri yerdə – olacağıq.” Peyğəmbər ﷺ Mühəssəb (deyilən yeri) qəsd edirdi. (Bir zaman həmin o yerdə) qurəyşlilərlə kīnənəlilər and içmişdilər ki, Həşim və Abdul-Müttəlib (və ya Müttəlib) oğulları Peyğəmbəri ﷺ onlara təhvil verməyincə onlarla nə nikah bağlasınlar, nə də alver etsinlər.” (əl-Buxari, 1590)

27-ci fəsil. Uca Allahın:

۲۷ - باب:

«Allah Kəbəni – müqəddəs evi,
haram ayı, ... insanların işlərini
yoluna qoymaq üçün bir vasitə
kimi müəyyən etdi...»² sözü

قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿جَعَلَ اللَّهُ الْكَعْبَةَ الْغُرَبَاءَ أَلْبَتَ الْحَرَامِ قِيمًا لِلنَّاسِ وَالشَّهْرَ الْحَرَامَ...﴾

۸۰۴ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «يُخَرَّبُ الْكَعْبَةُ ذُو السُّوَيْقَتَيْنِ مِنَ الْحَبَشَةِ». [رواه البخاري: ۱۵۹۱]

804. Əbu Hureyra ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Kəbəni həbəşistanlı, nazik ayaqlı bir nəfər dağıdacaq.” (əl-Buxari, 1591)

۸۰۵ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانُوا يَصُومُونَ عَاشُورَاءَ قَبْلَ أَنْ يُفَرَّضَ رَمَضَانُ، وَكَانَ يَوْمًا تُسْتَرَفِي فِيهِ الْكَعْبَةُ، فَلَمَّا فَرَضَ اللَّهُ رَمَضَانَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَنْ شَاءَ أَنْ يَصُومَهُ فَلْيَصُومْهُ، وَمَنْ شَاءَ أَنْ يَتْرُكَهُ فَلْيَتْرُكْهُ». [رواه البخاري: ۱۵۹۲]

805. Rəvayət edilir ki, Aişə ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Ramazan orucu vacib buyurulmamışdan əvvəl (müsəlmanlar) Aşura günü oruc tuturdular. (Hər il) o gün Kəbənin üstünə (təzə) örtük çəkirdilər. Allah (müsəlmanlara) Ramazan orucunu vacib buyurduqda Peyğəmbər ﷺ dedi: “Kim Aşura günü oruc tutmaq istəyirsə, tutsun, tutmaq istəmərsə, tutmasın.” (əl-Buxari, 1592)

۸۰۶ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «لِيَحْجَنَّ الْبَيْتُ وَلِيَعْتَمِرَنَّ بَعْدَ خُرُوجِ يَاحُوجَ وَمَأْجُوجَ». [رواه البخاري: ۱۵۹۳]

806. Əbu Səid əl-Xudri ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Yəcuc və Məcuc tayfaları¹ çıxdıqdan sonra da insanlar həcc ümrə niyyəti ilə (müqəddəs) Evi ziyarət edəcəklər.” (əl-Buxari, 1593)

¹ Bu mübarizə üç il davam etmişdir.

² “əl-Maidə” surəsi, 97.

³ Bu, Qiyamət gününə yaxın, yer üzündə tövhid əhli qalmayacağı bir zamanda baş verəcək.

28-ci fəsil. Kəbənin dağıdılması

۲۸ – باب: هَدْمُ الْكَعْبَةِ

۸۰۷ – عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «كَأَنِّي بِهِ أَسْوَدُ أَفْحَجَ، يَقْلَعُهَا حَجْرًا حَجْرًا». [رواه البخاري: ۱۵۹۵]

807. İbn Abbas رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Mən sanki qara dərili (bir adamın), ayaqları aralı vəziyyətdə durub Kəbənin daşlarını bir-bir sökdüyünü görürəm.” (əl-Buxari, 1595)

29-cu fəsil. Qara daş haqqında deyilənlər

۲۹ – باب: مَا ذَكَرَ فِي الْحَجَرِ الْأَسْوَدِ

۸۰۸ – عَنْ عُمَرَ رضي الله عنه أَنَّهُ جَاءَ إِلَى الْحَجَرِ الْأَسْوَدِ فَقَبَّلَهُ، فَقَالَ إِنِّي أَعْلَمُ أَنَّكَ حَجَرٌ لَا تَضُرُّ وَلَا تَنْفَعُ، وَلَوْلَا أَنِّي رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقْبَلُكَ مَا قَبَّلْتُكَ. [رواه البخاري: ۱۵۹۷]

808. Rəvayət edilir ki, Ömər رضي الله عنه qara daşın yanına gəlib onu öpdü və dedi: “Mən bilirəm ki, sən (adi bir) daşsan – nə zərər, nə də xeyir verə bilərsən. Hərgah mən Peyğəmbərin ﷺ səni öpdüyünü görməsəydim, səni öpməzdim.” (əl-Buxari, 1597)

30-cu fəsil. Kəbəyə girməyən kimsə haqqında

۳۰ – باب: مَنْ لَمْ يَدْخُلِ الْكَعْبَةَ

۸۰۹ – عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي أَوْفَى رضي الله عنه قَالَ: اعْتَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَطَافَ بِالْبَيْتِ وَصَلَّى خَلْفَ الْمَقَامِ رَكْعَتَيْنِ، وَمَعَهُ مَنْ يَسْتَرُهُ مِنَ النَّاسِ فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ أَدْخَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْكَعْبَةَ قَالَ لَا. [رواه البخاري: ۱۶۰۰]

809. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Əbu Əufə رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ ümrə ziyarətini yerinə yetirdi, Kəbəni təvaf etdikdən sonra İbrahim məqamının arxasında iki rükət namaz qıldı. (Bu əsnada) onun yanında insanları (onun qarşısından keçməyə) qoymayan adamlar var idi.”

Bir nəfər Abdullahdan: “Peyğəmbər ﷺ Kəbənin içinə daxil oldumu?” – deyə soruşdu. Abdullah: “Xeyr” – deyə cavab verdi. (əl-Buxari, 1600)

31-ci fəsil. Kəbənin içində “Allahu Əkbər” deyən kimsə haqqında

۳۱ – باب:

مَنْ كَبَّرَ فِي نَوَاحِي الْكَعْبَةِ

۸۱۰ – عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَمَّا قَدِمَ أَبَى أَنْ يَدْخُلَ الْبَيْتَ وَفِيهِ الْإِلَهَةُ فَأَمَرَ بِهَا فَأُخْرِجَتْ فَأُخْرِجُوا صُورَةَ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ فِي أَيْدِيهِمَا الْأَزْلَامُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «قَاتِلُهُمُ اللَّهُ أَمَا وَاللَّهِ قَدْ عَلِمُوا أَنَّهُمَا لَمْ يَسْتَقْسِمَا بِهَا قَطُّ». فَدَخَلَ الْبَيْتَ، فَكَبَّرَ فِي نَوَاحِيهِ، وَلَمْ يُصَلِّ فِيهِ. [رواه البخاري: ۱۶۰۱]

810. Rəvayət edilir ki, İbn Abbas رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ (Məkkəyə) gəldikdə Kəbənin içinə daxil olmaqdan imtina etdi. O zaman Kəbənin içində bütələr var

¹ “əl-Kəhf” surəsinin 93-99-cu ayələrə bax.

² Bu hadisə hicrətin 8-ci ilində, Məkkənin fəthi günü baş vermişdir.

idi. Sonra Peyğəmbərin ﷺ əmri ilə bütələri (oradan) çıxartdılar. (Onlarla bərabər) əllərində fal oxlar tutmuş İbrahimin və İsmailin şəkillərini də (bayıra) atdılar. Sonra Peyğəmbər ﷺ buyurdu: "Allah bunların (rəsmi)ni çəkənlərin) kökünü kəs-sin! Vallahi ki, onlar İbrahim və İsmailin heç vaxt bu oxlarla fala baxmadıqlarını yaxşı bilirlər." Bundan sonra Peyğəmbər ﷺ Kəbəyə daxil olub onun hər tərəfində "Allahu Əkbər"– dedi və (orada) namaz qılmadı." (əl-Buxari, 1601)

32-ci fəsil. Kəbəni təvaf etdikdə tez-tez yeriyərək dövrə vurmaq nə vaxtdan başlamışdır

۳۲ – باب:

كَيْفَ كَانَ بَدْءُ الرَّمْلِ

۸۱۱ – عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَصْحَابُهُ فَقَالَ الْمُشْرِكُونَ إِنَّهُ يَقْدَمُ عَلَيْكُمْ، وَقَدْ وَهَنَهُمْ حُمَى يَثْرِبَ. فَأَمَرَهُمُ النَّبِيُّ ﷺ أَنْ يَرْمُلُوا الْأَشْوَاطَ الثَّلَاثَةَ، وَأَنْ يَمْشُوا مَا بَيْنَ الرُّكْنَيْنِ، وَلَمْ يَمْنَعَهُ أَنْ يَأْمُرَهُمْ أَنْ يَرْمُلُوا الْأَشْوَاطَ كُلَّهَا إِلَّا الْإِقْقَاءَ عَلَيْهِمْ. [رواه البخاري: ۱۶۰۲]

811. Rəvayət edilir ki, ibn Abbas رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا demişdir: "Peyğəmbər ﷺ əshabələri ilə birlikdə (Məkkəyə) gəldikdə müşriklər: "Mühəmməd buraya gəlir, Yəsrib¹ qızdırması onları zəiflətməmişdir." Onda Peyğəmbər ﷺ əshabələrinə (təvafın) ilk üç dövrəsində tez-tez yeriməyi və iki künc² arasında (yavaş) yeriməyi əmr etdi. Peyğəmbərin ﷺ əshabələrə dövrlərin hamısında tez-tez yeriməyi əmr etməsinə mane olan yalnız onlara qarşı şəfqətli olması idi." (əl-Buxari, 1602)

33-cü fəsil. Kəbəyə gələn adam təvaf edərkən (hər dövredə) qara daşa toxunmalı, habelə (ilk) üç dövredə tez-tez yeriməlidir

۳۳ – باب:

اِسْتِلَامُ الْحَجَرِ الْأَسْوَدِ حِينَ يَقْدَمُ مَكَّةَ أَوَّلَ مَا يَطُوفُ وَيَرْمُلُ ثَلَاثًا

۸۱۲ – عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ حِينَ يَقْدَمُ مَكَّةَ، إِذَا اسْتَلَمَ الرُّكْنَ الْأَسْوَدَ أَوَّلَ مَا يَطُوفُ يَخْبُثُ ثَلَاثَةَ أَطْوَافٍ مِنَ السَّبْعِ. [رواه البخاري: ۱۶۰۳]

812. Rəvayət edilir ki, ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا demişdir: "Mən Peyğəmbərin ﷺ Məkkəyə gəldiyi zaman (Kəbəni) təvaf etməyə başladığında qara daşa toxunduğunu və yeddi döv-rədən ilk üçünü tez-tez yeriyərək başa vurduğunu gördüm." (əl-Buxari, 1603)

34-cü fəsil. Həcc və ümrə ziyarətlərində (Kəbəni təvaf etdikdə) tez-tez yerimək

۳۴ – باب:

الرَّمْلُ فِي الْحَجِّ وَالْؤْمَرَةِ

۸۱۳ – عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ لِلرُّكْنِ أَمَّا وَاللَّهِ إِنِّي لِأَعْلَمُ أَنَّكَ حَجَرٌ لَا تَضُرُّ وَلَا تَنْفَعُ، وَلَوْلَا أَنِّي رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ اسْتَلَمَكَ مَا اسْتَلَمْتُكَ. فَاسْتَلَمْتُهُ، ثُمَّ قَالَ فَمَا لَنَا وَلِلرَّمْلِ إِنَّمَا كُنَّا رَاءَيْنَا بِهِ الْمُشْرِكِينَ، وَقَدْ أَهْلَكَهُمُ اللَّهُ. ثُمَّ قَالَ شَيْءٌ صَنَعَهُ النَّبِيُّ ﷺ فَلَا نُحِبُّ أَنْ نَتْرُكَهُ. [رواه البخاري: ۱۶۰۵]

¹ Yəsrib Mədinə şəhərinin qədim adıdır.

² Burada yəməni küncü ilə qara daş yerləşən küncün arası nəzərdə tutulur.

813. Rəvayət edilir ki, Ömər ibn Xəttab رضي الله عنه (Kəbənin qara daş yerləşən) küncünə baxıb: "Mən bilirəm ki, sən (adi bir) daşsan; nə zərər, nə də xeyir verə bilərsən. Əgər mən Peyğəmbərin ﷺ sənə toxunduğunu görməsəydim, sənə toxunmazdım" – dedi və ona toxundu. Sonra dedi: "Nə üçün biz (təvaf etdikdə) tez-tez yeriməliyik?! Axı biz bunu ancaq özümüzü müşriklərə göstərmək üçün edirdik. Allah artıq onları məhv etmişdir."

Sonra (Ömər رضي الله عنه) demişdir: "Peyğəmbər ﷺ belə etmişdir (deyə), biz bunu tərk etmək istəmirik." (əl-Buxari, 1605)

٨١٤ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: مَا تَرَكْتُ اسْتِلَامَ هَذَيْنِ الرُّكْنَيْنِ فِي شِدَّةٍ وَلَا رَخَاءٍ، مُنْذُ رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَسْتَلِمُهُمَا. [رواه البخاري: ١٦٠٦]

814. Rəvayət edilir ki, ibn Ömər رضي الله عنه demişdir: "Mən Peyğəmbərin ﷺ bu iki küncə toxunduğunu gördüyüm gündən bəri istər çətinlikdə, istərsə də rahatlıqda, onlara toxunmağı heç vaxt tərk etmədim." (əl-Buxari, 1606)

35-ci fəsil. (Kəbənin qara daş yerləşən) küncünə əsa ilə toxunmaq

باب ٣٥ -

اسْتِلَامُ الرُّكْنِ بِالْمِخْنِ

٨١٥ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: طَافَ النَّبِيُّ ﷺ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ عَلَى بَعِيرٍ، يَسْتَلِمُ الرُّكْنَ بِمِخْنٍ. [رواه البخاري: ١٦٠٧]

815. Rəvayət edilir ki, ibn Abbas رضي الله عنه demişdir: "Peyğəmbər ﷺ vida həccində dəvəsinin üstündə təvaf etmiş və (Kəbənin qara daş yerləşən) küncünə əsa ilə toxunmuşdur." (əl-Buxari, 1607)

36-cı fəsil. (Qara) daşı öpmək

باب ٣٦ - تَقْبِيلُ الْحَجَرِ

٨١٦ - عَنْ الزُّبَيْرِ بْنِ عَرَبِيٍّ قَالَ: سَأَلَ رَجُلٌ ابْنَ عُمَرَ رضي الله عنه عَنْ اسْتِلَامِ الْحَجَرِ. فَقَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَسْتَلِمُهُ وَيُقَبِّلُهُ. قَالَ: قُلْتُ أَرَأَيْتَ إِنْ زُحِمْتُ أَرَأَيْتَ إِنْ غُلِبْتُ قَالَ اجْعَلْ أَرَأَيْتَ بِالْيَمَنِ، رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَسْتَلِمُهُ وَيُقَبِّلُهُ. [رواه البخاري: ١٦١١]

816. Rəvayət edilir ki, Zubeyr ibn Arabi demişdir: "Bir nəfər¹ ibn Ömərdən (qara) daşı öpmək barəsində soruşdu. İbn Ömər dedi: "Mən Peyğəmbərin ﷺ ona toxunduğunu və onu öpdüyünü görmüşəm." (Zubeyr) dedi: Mən soruşdum: "Bəs izdiham olsa, nə edim? Bunu etməyə mənə imkan verməsələr, necə olsun?" İbn Ömər رضي الله عنه (narazılığını bildirib) dedi: "Necə olsun?" sualını saxla Yəmənə. Mən Peyğəmbərin ﷺ ona toxunduğunu və onu öpdüyünü görmüşəm." (əl-Buxari, 1611)

¹ Burada Zubeyr bir nəfər dedikdə özünü qəsd edir.

**37-ci fəsil. Məkkəyə gəldikdə
evinə getməmişdən öncə Kəbəni
təvaf edən adam haqqında**

**۳۷- باب: مَنْ طَافَ بِالْبَيْتِ إِذَا قَدِمَ مَكَّةَ
قَبْلَ أَنْ يَرْجِعَ إِلَى بَيْتِهِ**

۸۱۷ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ أَوَّلَ شَيْءٍ بَدَأَ بِهِ حِينَ قَدِمَ النَّبِيُّ ﷺ أَنَّهُ تَوَضَّأَ، ثُمَّ طَافَ، ثُمَّ لَمْ تَكُنْ عُمْرَةَ، ثُمَّ حَجَّ أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا مِثْلَهُ. [رواه البخاري: ۱۶۱۴]

817. Aişə رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ (Məkkəyə) gələn kimi dəstəmaz alıb (Kəbəni) təvaf etdi. Lakin (bu,) ümrə ziyarətinin təvafı deyildi¹. Sonralar Əbu Bəkr və Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا həcci onun kimi yerinə yetirirdilər.” (əl-Buxari, 1614)

۸۱۸ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ إِذَا طَافَ فِي الْحَجِّ أَوِ الْعُمْرَةِ أَوَّلَ مَا يَقْدُمُ سَعَى ثَلَاثَةِ أَطْوَافٍ، وَمَشَى أَرْبَعَةً، ثُمَّ سَجَدَ سَجْدَتَيْنِ، ثُمَّ يَطُوفُ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ. [رواه البخاري: ۱۶۱۶]

818. Abdullah ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ həcc və ya ümrə ziyarətlərində (Məkkəyə) gələn kimi (Məscidülhərama gedib Kəbəni) təvaf edər – ilk üç dövrəni tez-tez yeriyərək, qalan dörd dövrəni isə (asta) yerislə başa çatdırardı; sonra iki rükət namaz qılar; sonra da Səfa və Mərvə arasında səy edərdi.” (əl-Buxari, 1616)

**38-ci fəsil.
Təvaf əsnasında danışmaq**

۳۸- باب: الْكَلَامُ فِي الطَّوَافِ

۸۱۹ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ مَرَّ وَهُوَ يَطُوفُ بِالْكَعْبَةِ بِإِنْسَانٍ رَبَطَ يَدَهُ إِلَى إِنْسَانٍ بِسَيْرٍ، أَوْ يَخِيطُ، أَوْ بِشَيْءٍ غَيْرِ ذَلِكَ، فَقَطَعَهُ النَّبِيُّ ﷺ بِيَدِهِ، ثُمَّ قَالَ: «قَدْهُ بِيَدِهِ». [رواه البخاري: ۱۶۲۰]

819. İbn Abbas رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ təvaf əsnasında bir nəfərin yanından keçərkən onun, əlini kəmərlə, yaxud iplə və ya buna bənzər bir şeylə başqa birisinin əlinə bağladığını görüb onu qırdı və: “Əlindən tut apar!”– dedi. (əl-Buxari, 1620)

**39-cu fəsil. Çılpaq olaraq Kəbəni
təvaf etmək qadağandır; Allaha şə-
rik qoşan adamın həcc etməsi də
habelə**

**۳۹- باب:
لَا يَطُوفُ بِالْبَيْتِ عُرْيَانٌ وَلَا يَحُجُّ مُشْرِكٌ**

۸۲۰ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ الصَّدِيقَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ بَعَثَهُ فِي الْحَجَّةِ الَّتِي أَمَرَهُ عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَبْلَ حَجَّةِ الْوَدَاعِ يَوْمَ النَّحْرِ فِي رَهْطٍ يُؤَدُّنَ فِي النَّاسِ: «أَلَا لَا يَحُجُّ بَعْدَ الْعَامِ مُشْرِكٌ، وَلَا يَطُوفُ بِالْبَيْتِ عُرْيَانٌ». [رواه البخاري: ۱۶۲۲]

820. Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət etmişdir ki, vida həccindən öncəki (ildə) Peyğəmbər ﷺ Əbu Bəkri camaata başçı təyin edib həcc ziyarətinə göndərdiyi zaman – Qurban günü Əbu Bəkr onu² bir dəstə adamla birlikdə (Mina vadisinə) göndərdi

¹ Peyğəmbər ﷺ bu təvafı Məkkəyə gəlib çatması münasibəti ilə yerinə yetirmişdir. Buna da ərəbcə “təvaf əl-qudum” deyilir.

² Yəni, Əbu Hureyrəni رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ.

ki, gedib (oradakılara) elan edək ki, gələn ildən heç bir müşrik həcc ziyarətinə gəlməyəcək və heç kəs lüt-üryan Kəbəni təvaf etməyəcəkdir.” (əl-Buxari, 1622)

40-cı fəsil. İlk təvafdan sonra
Ərəfatdan qayıdana qədər
Kəbəyə yaxınlaşmayan və təvaf
etməyən kimsə haqqında

٤٠ - باب:

مَنْ لَمْ يَقْرُبِ الْكَعْبَةَ، وَلَمْ يَطْفُ حَتَّى يَخْرُجَ
إِلَى عَرَفَةَ، وَيَرْجِعَ بَعْدَ الطَّوَافِ الْأَوَّلِ

٨٢١ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ قَدِمَ النَّبِيُّ ﷺ مَكَّةَ، فَطَافَ وَسَعَى بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ، وَلَمْ يَقْرُبِ الْكَعْبَةَ بَعْدَ طَوَافِهِ بِهَا حَتَّى رَجَعَ مِنْ عَرَفَةَ. [رواه البخاري: ١٦٢٥]

821. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Abbas رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ Məkkəyə gələn kimi (Kəbəni) təvaf etdi, Səfa və Mərvə arasında səy etdi və bu təvafdan sonra Ərəfatdan qayıdanadək Kəbəyə yaxınlaşmadı.” (əl-Buxari, 1625)

41-ci fəsil. Hacılara su vermək

٤١ - باب: سَقَايَةُ الْحَاجِّ

٨٢٢ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: اسْتَأْذَنَ الْعَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ رضي الله عنه رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَنْ يَبِيتَ بِمَكَّةَ لَيْلَى مِثْنَى مِنْ أَجْلِ سَقَايَتِهِ، فَأُذِنَ لَهُ. [رواه البخاري: ١٦٣٤]

822. Rəvayət edilir ki, ibn Ömər رضي الله عنه demişdir: “Abbas ibn Abdul-Müttəlib Mina gecələrində hacılara su vermək (şərəfinə nail olmaq) məqsədilə Məkkədə gecələmək üçün Peyğəmbərdən ﷺ izn istədi, o da ona izn verdi.” (əl-Buxari, 1634)

٨٢٣ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ جَاءَ إِلَى السَّقَايَةِ، فَاسْتَسْقَى، فَقَالَ الْعَبَّاسُ يَا فَضْلُ اذْهَبْ إِلَى أُمِّكَ، فَأَتَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بِشَرَابٍ مِنْ عِنْدِهَا. فَقَالَ: «اسْقِنِي». قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّهُمْ يَجْعَلُونَ أَيْدِيَهُمْ فِيهِ. قَالَ: «اسْقِنِي». فَشَرِبَ مِنْهُ، ثُمَّ أَتَى زَمْزَمَ، وَهُمْ يَسْقُونَ وَيَعْمَلُونَ فِيهَا، فَقَالَ: «اعْمَلُوا، فَإِنَّكُمْ عَلَى عَمَلٍ صَالِحٍ - ثُمَّ قَالَ - لَوْلَا أَنْ تُغْلِبُوا لَنَزَلْتُ حَتَّى أَضَعَ الْحَبْلَ عَلَى هَذِهِ». - يَعْنِي عَاتِقَهُ - وَأَشَارَ إِلَى عَاتِقِهِ. [رواه البخاري: ١٦٣٥]

823. İbn Abbas رضي الله عنه rəvayət edir ki, (həcc ziyarətində) Peyğəmbər ﷺ su paylanılan yerə gəlib su istədi. Abbas dedi: “Ey Fədl¹, get ananın yanına, ondakı sudan Allahın elçisinə gətir!” Peyğəmbər ﷺ: “Mənə bu sudan ver”- dedi. (Abbas) dedi: “Ey Allahın elçisi, axı onlar bu suya əllərini salırlar.” Peyğəmbər ﷺ: “Mənə bu sudan ver”- deyib o sudan içdi. Sonra Zəm-zəm quyusunun yanına gəldi. (Abbas və onun uşaqları) quyudan su çıxardıb (insanlara) su verirdilər. Peyğəmbər ﷺ (onlara) dedi: “Çalışın, həqiqətən də, siz yaxşı iş görürsünüz! Əgər (başqalarının) sizin işinizə yiyələnəcəyindən qorxmasaydım, mən də (quyuya) enər və (çəlləyin) ipini buraya qoyub (su çəkərdim).”

Peyğəmbər ﷺ “buraya qoyub”- deyəndə, çiyininə işarə etdi. (əl-Buxari, 1635)

٨٢٤ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ سَقَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مِنْ زَمْزَمَ فَشَرِبَ وَهُوَ قَائِمٌ. قَالَ عَاصِمٌ فَحَلَفَ عِكْرِمَةُ مَا كَانَ يَوْمَئِذٍ إِلَّا عَلَى بَعِيرٍ. [رواه البخاري: ١٦٣٧]

¹ Fədl رضي الله عنه Abbasın رضي الله عنه oğludur.

824. Rəvayət edilir ki, ibn Abbas ر.ه.ا demişdir: “Mən Peyğəmbərə ﷺ Zəm-zəm suyundan verdim və o, (suyu) ayaq üstə içdi.”
(Hədisi rəvayət edən) Asim demişdir: “İkrimə o gün Peyğəmbərin ﷺ dəvənin üstündə olduğuna dair and içmişdir.” (əl-Buxari, 1637)

42-ci fəsil. Səfa və Mərvə dağları
arasında səy etməyin vacib olması
və Allahın qoyduğu əlamətlərdən
sayılması

باب - ٤٢

وَجُوبُ الصَّافَا وَالْمَرْوَةِ وَجَعْلٍ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ

٨٢٥ - عَنْ عُرْوَةَ قَالَ: سَأَلْتُ عَائِشَةَ ر.ه.ا فَقُلْتُ لَهَا أَرَأَيْتَ قَوْلَ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿إِنَّ الصَّافَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ فَمَنْ حَجَّ أَلْبَيْتَ أَوْ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطُوفَ بِهِمَا﴾ ﷻ فَوَاللَّهِ مَا عَلَى أَحَدٍ جُنَاحٌ أَنْ لَا يَطُوفَ بِالصَّافَا وَالْمَرْوَةِ. قَالَتْ بَشَسَ مَا قُلْتُ يَا ابْنَ أُخْتِي، إِنَّ هَذِهِ لَوُ كَانَتْ كَمَا أَوَّلْتَهَا عَلَيْهِ كَانَتْ لَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ لَا يَطُوفَ بِهِمَا، وَلَكِنَّهَا أُتْرِلَتْ فِي الْأَنْصَارِ، كَانُوا قَبْلَ أَنْ يُسَلِّمُوا يَهْلُونَ لِمَنَاةَ الطَّاعِيَةِ الَّتِي كَانُوا يَعْبُدُونَهَا عِنْدَ الْمُشَلِّ، فَكَانَ مِنْ أَهْلِ يَتَحَرَّجُ أَنْ يَطُوفَ بِالصَّافَا وَالْمَرْوَةِ، فَلَمَّا أَسْلَمُوا سَأَلُوا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنْ ذَلِكَ قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّا كُنَّا نَتَحَرَّجُ أَنْ نَطُوفَ بَيْنَ الصَّافَا وَالْمَرْوَةِ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿إِنَّ الصَّافَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ﴾ ﷻ الْآيَةِ. قَالَتْ عَائِشَةُ وَقَدْ سَنَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الطَّوْفَ بَيْنَهُمَا، فَلَيْسَ لِأَحَدٍ أَنْ يَتْرُكَ الطَّوْفَ بَيْنَهُمَا. [رواه البخاري: ١٦٤٣]

825. Rəvayət edilir ki, Urva demişdir: “Mən Aişədən ر.ه.ا Uca Allahın: “**Həqiqətən, Səfa və Mərvə Allahın qoyduğu nişanələrdəndir. Kim müqəddəs Evi həcc və ya ümrə niyyəti ilə ziyarət edərsə, bunları təvaf etməsində ona heç bir günah olmaz...**”¹ sözü haqqında soruşdum və “Allaha and olsun ki, Səfa və Mərvəni təvaf etməyən kimsəyə günah yoxdur” – dedim. Aişə dedi: “Sənin dediyin necə də pisdir, ey bacım oğlu! Əgər bu ayə sənin dediyin kimi təfsir olunsaydı, şübhəsiz ki, onları təvaf etməmək günah sayılmazdı. Lakin bu ayə ənsar bərəsində nazil olmuşdur. Onlar İslam dinini qəbul etməmişdən əvvəl tapındıqları Mənat adlı bütü ziyarət etmək məqsədilə Müşəlləl deyilən yerdən yola düşərdilər. Hər kim Mənatı ziyarət etmək məqsədilə ora gələrdisə, Səfa və Mərvəni təvaf etməyi özünə günah hesab edərdi. İslam dinini qəbul etdikdən sonra onlar Peyğəmbərdən ﷺ: “Ya Rəsulallah, biz cahiliyyət dövründə Səfa və Mərvəni təvaf etməkdən sıxılırdıq” – deyə soruşdular və Uca Allah bu ayəni nazil etdi: “Həqiqətən, Səfa və Mərvə Allahın qoyduğu nişanələrdəndir...”
Aişə ر.ه.ا dedi: “Peyğəmbər ﷺ Səfa və Mərvəni təvaf etməyi vacib buyurmuşdur. Odur ki, heç kəs (ziyarət əsnasında) onu tərk edə bilməz.”² (əl-Buxari, 1643)

¹ “əl-Bəqərə” surəsi, 158.

² Hədisin davamında Zuhri demişdir: “Mən bu haqda Əbu Bəkr ibn Abdur-Rəhmāna xəbər verdim. O dedi: “Mən bu haqda heç nə eşitməmişəm. Bəzi alimlərdən eşitdiyim yalnız budur ki, onlar deyərdilər: “*Ziyarətə gələn müsəlmanların hamısı Səfa və Mərvə dağlarını təvaf edərdilər. O vaxt ki, Allah Öz Kitabında Kəbəni təvaf etməyi əmr etdi, lakin Səfa və Mərvə dağları bərəsində heç nə buyurmadı, əshabələr dedilər: “Ya Rəsulallah! Biz Səfa və Mərvə dağlarını təvaf edərdik. Allah Kəbəni təvaf etmək bərəsində ayə nazil etdi, lakin Səfa və Mərvə haqqında heç bir şey nazil etmədi. Məgər bu dağları təvaf etmək günahdır? Bu vaxt Uca Allah bu ayəni nazil etdi: “Həqiqətən, Səfa və Mərvə Allahın qoyduğu nişanələrdəndir.” Əbu Bəkr ibn Abdur-Rəhmān dedi: “Mənim bildiyimə görə bu ayə cahiliyyət dövründə Səfa və Mərvə dağlarını təvaf etməyi günah hesab edən və bir də o dövrdə bu dağları təvaf edib, lakin İslam dinini qəbul etdikdən sonra Kəbəni təvaf etmək bərəsində nazil olan ayəyə əsaslanaraq, bunu günah hesab edən iki dəstəyə cavab olaraq nazil olmuşdur”*

43-cü fəsil.

Səfa və Mərvə arasında səy etmək barəsində deyilənlər

باب - ٤٣

مَا جَاءَ فِي السَّعْيِ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ

٨٢٦ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا طَافَ الطَّوْفَ الْأَوَّلَ حَبًّا ثَلَاثًا وَمَشَى أَرْبَعًا، وَكَانَ يَسْعَى بَطْنَ الْمَسِيلِ إِذَا طَافَ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ. [رواه البخاري: ١٦٤٤]

826. Rəvayət edilir ki, ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا demişdir: “Peyğəmbər ﷺ birinci təvafı¹ edərkən ilk üç dövrəni tez-tez yeriyərək, qalan dörd dövrəni isə (asta) yerislə başa çatdırardı. Səfa və Mərvəni səy etdikdə isə çay məcrasından² qaça-qaça keçərdi.” (əl-Buxari, 1644)

44-cü fəsil. Heyzli qadın təvafdan başqa həccin bütün ayinlərini yerinə yetirməlidir

باب - ٤٤: تَفْضِي الْحَائِضِ الْمَنَاسِكَ كُلِّهَا إِلَّا الطَّوْفَ بِالْبَيْتِ

٨٢٧ - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ أَهْلَ النَّبِيِّ ﷺ هُوَ وَأَصْحَابُهُ بِالْحَجِّ، وَكَيْسَ مَعَ أَحَدٍ مِنْهُمْ هَدْيٌ، غَيْرَ النَّبِيِّ ﷺ وَطَلْحَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، وَقَدِمَ عَلَى مِنَ الْيَمَنِ، وَمَعَهُ هَدْيٌ فَقَالَ أَهَلَّتْ بِمَا أَهَلَّ بِهِ النَّبِيُّ ﷺ. فَأَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ أَصْحَابَهُ أَنْ يَجْعَلُوهَا عُمْرَةً، وَيَطُوفُوا، ثُمَّ يَقْصِرُوا وَيَحْلُوا، إِلَّا مَنْ كَانَ مَعَهُ الْهَدْيُ، فَقَالُوا نَنْطَلِقُ إِلَى مَنَى، وَذَكَرُ أَحَدِنَا يَقْطُرُ، فَبَلَغَ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ: «لَوْ اسْتَقْبَلْتُ مِنْ أَمْرِي مَا اسْتَدْبَرْتُ مَا أَهْدَيْتُ، وَلَوْلَا أَنَّ مَعِيَ الْهَدْيُ لَأَحْلَلْتُ». [رواه البخاري: ١٦٥١]

827. Rəvayət edilir ki, Cabir ibn Abdullah رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا demişdir: “Peyğəmbər ﷺ əshabələri ilə birlikdə həcc niyyəti ilə ihrama girdi. Onlardan yalnız Peyğəmbər ﷺ və Təlhə qurbanlıq heyvanları özləri ilə gətirmişdilər. (Həmin vaxt) Əli (həcc ziyarətinə) Yəməndən gəlmiş və qurbanlıq heyvanı da özü ilə gətirmişdi. O: “Peyğəmbər ﷺ hansı niyyətlə ihrama girmişsə, mən də o niyyətlə ihrama girmişəm” – dedi. Peyğəmbər ﷺ əshabələrinə həcc niyyətlərini ümrə niyyəti ilə dəyişdirməyi, (Kəbəni) təvaf etməyi, saçlarını qsaltmağı və beləliklə də, ihramdan çıxmağı əmr etdi. Yalnız özləri ilə qurbanlıq heyvanları gətirən kimsələrdən başqa. (Bəziləri) dedilər: “Biz qadınlarımızla yaxınlıq etdiyimiz halda durub Minaya gedəcəyik?!” (Deyilənlər) Peyğəmbərə ﷺ gəlib çatdıqda o dedi: “Əgər indi mənə agah olanları əvvəlcədən bilsəydim, qurbanı özüm ilə gətirməzdim. Yanımda qurbanlıq heyvan olmasaydı, ihramdan çıxardım.” (əl-Buxari, 1651)

45-ci fəsil.

Tərviyə günü³ zöhr namazı harada qılınmalıdır?

باب - ٤٥

أَيْنَ يُصَلَّى الظُّهْرُ يَوْمَ التَّرْوِيَةِ

٨٢٨ - عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ رُفَيْعٍ قَالَ سَأَلْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قُلْتُ أَخْبِرْنِي بِشَيْءٍ عَقَلْتُهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَيْنَ صَلَّيَ الظُّهْرُ وَالْعَصْرَ يَوْمَ التَّرْوِيَةِ قَالَ بِمَنَى. قُلْتُ فَأَيْنَ صَلَّيَ الْعَصْرَ يَوْمَ النَّفَرِ قَالَ بِالْأَبْطَحِ. ثُمَّ قَالَ أَفْعَلْ كَمَا يَفْعَلُ أَمْرَاؤُكَ. [رواه البخاري: ١٦٥٣]

¹ Burada, birinci təvaf deyildikdə “təvaf əl-qudum”, yəni Peyğəmbərin ﷺ Məkkəyə çatan kimi Məscidülhərəmə gedib Kəbəni təvaf etməsi nəzərdə tutulur.

² Hazırkı gündə həmin yerə yaşıl işıqlardan nişanlar qoyulmuşdur ki, hacılar Səfa və Mərvəni səy edərkən o yerdən qaça-qaça keçsinlər.

³ 797-ci hədisin qeydlərinə bax.

828. Rəvayət edilir ki, Abdul-Əziz ibn Rufey demişdir: “Mən Ənəs ibn Malikə sual verib dedim: “Peyğəmbərin ﷺ (etdiklərindən) xatırladığın bir şey barəsində mənə xəbər ver. (De görək,) Peyğəmbər ﷺ tərviyə günü zöhr və əsr namazlarını harada qılmışdır?” Ənəs ؓ: “Minada”– deyə cavab verdi. Mən soruşdum: “Bəs (zülhiccənin on üçü Minadan) çıxdığı gün əsr namazını harada qılmışdır?” Ənəs: “Əbtəhdə”– deyə cavab verdi. Sonra da buyurdu: “Sən əmirlərinin etdiyi kimi et.” (əl-Buxari, 1653)

46-cı fəsil.

باب: صَوْمُ يَوْمِ عَرَفَةَ

Ərəfa günü oruc tutmaq

- ۸۲۹ - عَنْ أُمِّ الْفَضْلِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: شَكََّ النَّاسُ يَوْمَ عَرَفَةَ فِي صَوْمِ النَّبِيِّ ﷺ فَبَعَثْتُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ بِشَرَابٍ فَشَرِبَهُ. [رواه البخاري: ۱۶۵۸]

829. Rəvayət edilir ki, Ummu Fədl r. demişdir: “İnsanlar Ərəfa günü Peyğəmbərin ﷺ oruc tutub-tutmadığı barədə şübhəyə düşdülər. Belə olduqda mən Peyğəmbərə ﷺ su göndərdim və o (bu) sudan içdi.” (əl-Buxari, 1658)

47-ci fəsil. Ərəfa günü (Nəmirə məscidində) yollanmaq

باب: التَّهَجُّرُ بِالرَّوَّاحِ يَوْمَ عَرَفَةَ

- ۸۳۰ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ جَاءَ يَوْمَ عَرَفَةَ حِينَ زَالَتْ الشَّمْسُ، فَصَاحَ عِنْدَ سُرَادِقِ الْحَجَّاجِ، فَخَرَجَ وَعَلَيْهِ مَلْحَفَةٌ مُعَصْفَرَةٌ فَقَالَ: مَا لَكَ يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ فَقَالَ: الرَّوَّاحُ إِنْ كُنْتُ تُرِيدُ السُّنَّةَ. قَالَ: هَذِهِ السَّاعَةُ؟ قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: فَأَنْظِرْنِي حَتَّى أَفِضَ عَلَى رَأْسِي ثُمَّ أَخْرَجَ. فَتَزَلَّ حَتَّى خَرَجَ الْحَجَّاجُ، فَسَارَ بَيْنِي وَبَيْنَ أَبِي، فَقُلْتُ: إِنْ كُنْتُ تُرِيدُ السُّنَّةَ فَاقْصُرِ الْخُطْبَةَ وَعَجِّلِ الْوُقُوفَ. فَجَعَلَ يَنْظُرُ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ، فَلَمَّا رَأَى ذَلِكَ عَبْدُ اللَّهِ قَالَ صَدَقَ. كَتَبَ عَبْدُ الْمَلِكِ إِلَى الْحَجَّاجِ أَنْ لَا يُخَالِفَ ابْنَ عُمَرَ فِي الْحَجِّ فَجَاءَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا. [رواه البخاري: ۱۶۶۰]

830. Rəvayət edilir ki, ibn Ömər r. Ərəfa günü gün batandan sonra Həccacın çadırının yanına gəlib (orada) uca səsle qışqırdı. Həccac (bu səsi eşitdikdə) çiyində zəfərana boyanmış bir bürüncəklə bayıra çıxıb dedi: “Sənə nə olub, ey Əbu Abdur-Rəhman?” İbn Ömər dedi: “Sünnəyə riayət etmək istəyirsənsə, (Ərəfata) yollan.” Həccac: “Elə bu saat?”– deyə soruşdu. İbn Ömər: “Bəli!”– deyə cavab verdi. Həccac dedi: “Gözlə, başıma su töküb (qüsl edib) çıxıram.” Həccac çıxana qədər ibn Ömər dayanıb (onu gözlədi).

(Salim¹) deyir ki: “Həccac mənimlə atamın arasından keçdi. Mən (Həccaca) dedim: “Əgər Sünnəyə əməl etmək istəyirsənsə, xütbəni qısa et və (Ərəfata) tələs.” Həccac Abdullah (ibn Ömərə) baxmağa başladı. İbn Ömər bunu görəndə dedi: “O doğru söylədi.”

Bundan əvvəl Abdul-Malik Həccaca məktubla xəbər göndərmişdi ki, həcc ilə bağlı məsələlərdə ibn Ömərə müxalif olmasın.” (əl-Buxari, 1660)

¹ Salim Abdullah ibn Ömər r. oğludur.

48-ci fəsil. Ərəfatda durmaq

باب - ٤٨: الْوُقُوفُ بِعَرَفَةَ

٨٣١ - عَنْ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَضَلَّتْ بَعِيرًا لِي، فَذَهَبْتُ أَطْلُبُهُ يَوْمَ عَرَفَةَ، فَرَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ واقفاً بعرفة، فقلتُ هَذَا وَاللَّهِ مِنَ الْخُمْسِ فَمَا شَأْنُهُ هَا هُنَا. [رواه البخاري: ١٦٦٤]

831. Rəvayət edilir ki, Cubeyr ibn Mutim رضى الله عنه demişdir: “Ərəfa günü mənim dəvəm itdi və mən onu axtarmağa getdim. (Bu vaxt) Peyğəmbərin ﷺ Ərəfatda dayandığını görəndə (öz-özümə) dedim: “Vallahı, bu adam əhməsildir.¹ Elə isə onun burada nə işi var?” (əl-Buxari, 1664)

49-cu fəsil.

Ərəfatdan çıxıb (Müzdəlifəyə) getmək

باب - ٤٩:

السَّيْرُ إِذَا دَفَعَ مِنْ عَرَفَةَ

٨٣٢ - عَنْ أُسَامَةَ بْنِ جَعْفَرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ سُئِلَ: كَيْفَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَسِيرُ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ حِينَ دَفَعَ قَالَ كَانَ يَسِيرُ الْعُنُقَ، فَإِذَا وَجَدَ فَجْوَةً نَصَّ. [رواه البخاري: ١٦٦٦]

832. Rəvayət edilir ki, Üsamədən رضى الله عنه soruşdular: “Vida həccində Peyğəmbər ﷺ Ərəfatdan (Müzdəlifəyə) gedərkən necə hərəkət edirdi?” O dedi: “(Peyğəmbər ﷺ) aramla hərəkət edərdi; yol açıq olduqda isə dəvəsini tez sürüb gedərdi.” (əl-Buxari, 1666)

50-ci fəsil.

Peyğəmbərin ﷺ Ərəfatdan dönərkən qamçı ilə işarə edib əshabələrinə təmkinli olmalarını əmr etməsi

باب - ٥٠:

أَمْرُ النَّبِيِّ ﷺ بِالسَّكِينَةِ عِنْدَ الْإِفَاضَةِ، وَإِشَارَتِهِ إِلَيْهِمْ بِالسَّوْطِ

٨٣٣ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ دَفَعَ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ يَوْمَ عَرَفَةَ فَسَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ وَرَأَاهُ زَجْرًا شَدِيدًا وَضَرْبًا وَصَوْتًا لِلْإِبِلِ فَأَشَارَ بِسَوْطِهِ إِلَيْهِمْ وَقَالَ: «أَيُّهَا النَّاسُ عَلَيْكُمْ بِالسَّكِينَةِ، فَإِنَّ الْبِرَّ لَيْسَ بِالْإِضَاعِ». [رواه البخاري: ١٦٧١]

833. Rəvayət edilir ki, Ərəfa günü ibn Abbas رضى الله عنهما Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə Ərəfatdan (Müzdəlifəyə) gedərkən arxadan uca səslər, zərbə səsi və dəvə nərlitisi eşitdi və qamçı ilə işarə edərək buyurdu: “Ey insanlar, sakitliyə riayət edin! Tələsmək yaxşı iş deyildir.” (əl-Buxari, 1671)

¹ İslamaqədərki dövrdə bəzi ərəb qəbilələri, o cümlədən də qureyş qəbiləsi “əhməsi” – yəni imanında və əqidəsində səmimi olanlardan sayılırdılar. Onların əqidəsinə görə, Ərəfatda durmaq vacib sayılırdı.

51-ci fəsil.

Zəif olanların Müzdəlifəyə erkən göndərilməsi, orada dayanıb dua etməsi və ay batdıqdan sonra (Minaya) erkən göndərilməsi haqqında

۵۱- باب:

مَنْ قَدَّمَ ضَعْفَةَ أَهْلَهُ لَيْلٍ، فَيَقْفُونَ بِالْمُزْدَلِفَةِ وَيَدْعُونَ وَيُقَدِّمُ إِذَا غَابَ الْقَمَرُ

۸۳۴ - عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهَا نَزَلَتْ لَيْلَةَ جَمْعٍ عِنْدَ الْمُزْدَلِفَةِ، فَقَامَتْ تُصَلِّي، فَصَلَّتْ سَاعَةً، ثُمَّ قَالَتْ يَا بُنَيَّ هَلْ غَابَ الْقَمَرُ قُلْتُ لَا. فَصَلَّتْ سَاعَةً، ثُمَّ قَالَتْ هَلْ غَابَ الْقَمَرُ قُلْتُ نَعَمْ. قَالَتْ فَارْتَحِلُوا. فَارْتَحَلْنَا، وَمَضَيْنَا حَتَّى رَمَتِ الْجَمْرَةَ، ثُمَّ رَجَعَتْ فَصَلَّتِ الصُّبْحَ فِي مَنْزِلِهَا. فَقُلْتُ لَهَا يَا هَتَاهَا مَا أَرَانَا إِلَّا قَدْ غَلَسْنَا. قَالَتْ يَا بُنَيَّ، إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَذِنَ لِلظُّعُنِ. [رواه البخاري: ۱۶۷۹]

834. Rəvayət edilir ki, camaat Müzdəlifəyə toplandığı gecə Əsma bint Əbu Bəkr رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ oraya gəlib namaz qıldı. O, bir qədər namaz qıldıqdan sonra (köləlikdən azad etdiyi Abdullahdan): “Oğlum, ay batdı mı?” – deyər soruşdu.

(Abdullah dedi): “Mən: “Xeyr!” – deyər cavab verdim. Əsma bir qədər də namaz qıldıqdan sonra (yenə): “Ay batdı mı?” – deyər soruşdu. Mən: “Bəli!” – deyər cavab verdim. Əsma: “Yola düşün!” – deyər buyurdu. Biz (Minaya) yollandıq. Nəhayət, o, gəlib böyük sütuna¹ daş atdıqdan sonra mənzilinə qayıdıb (orada) sübh namazını qıldı. Mən ona dedim: “Xanım, deyəsən, biz (Minaya) çox tez gəlmişik?” O dedi: “Oğlum, Peyğəmbər ﷺ qadınlara izn vermişdir.” (əl-Buxari, 1679)

۸۳۵ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: نَزَلْنَا الْمُزْدَلِفَةَ فَاسْتَأْذَنْتِ النَّبِيَّ ﷺ سَوْدَةَ أَنْ تَدْفَعَ قَبْلَ حَطْمَةِ النَّاسِ، وَكَانَتْ امْرَأَةً بَطِيئَةً، فَأَذِنَ لَهَا، فَدَفَعَتْ قَبْلَ حَطْمَةِ النَّاسِ، وَأَقَمْنَا حَتَّى أَصْبَحْنَا نَحْنُ، ثُمَّ دَفَعْنَا بِدَفْعِهِ، فَلَأَنَّ أَكُونَ اسْتَأْذَنْتِ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَمَا اسْتَأْذَنْتِ سَوْدَةَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ مَفْرُوحٍ بِهِ. [رواه البخاري: ۱۶۸۱]

835. Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Biz (Ərəfatdan qayıdarkən) Müzdəlifədə dayandıq. Səudə² astagəl qadın olduğundan, basırığa düşməsin deyər (gecə ikən oradan çıxıb getmək üçün) Peyğəmbərdən ﷺ izn istədi, o da ona izn verdi. Səudə basırıq düşməmiş oradan çıxıb getdi. Biz isə səhər açılanadək orada qaldıq. Sonra biz Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə (Minaya) getdik. Əgər Səudə kimi mən də Peyğəmbərdən ﷺ izn istəmiş olsaydım, bu məni çox sevindirərdi.” (əl-Buxari, 1681)

52-ci fəsil. Müzdəlifədə sübh namazının qılındığı vaxt

۵۲- باب: مَنْ يُصَلِّي الْفَجْرَ بِجَمْعٍ

۸۳۶ - عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ قَالَ خَرَجْنَا مَعَ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ إِلَى مَكَّةَ، ثُمَّ قَدَمْنَا جَمْعًا، فَصَلَّى الصَّلَاتَيْنِ، كُلَّ صَلَاةٍ وَخَذَهَا بِأَذَانٍ وَإِقَامَةٍ، وَالْعِشَاءُ بَيْنَهُمَا، ثُمَّ صَلَّى الْفَجْرَ حِينَ طَلَعَ الْفَجْرُ، قَاتِلٌ يَقُولُ طَلَعَ الْفَجْرُ. وَقَاتِلٌ يَقُولُ لَمْ يَطْلُعِ الْفَجْرُ. ثُمَّ قَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «إِنَّ هَاتَيْنِ الصَّلَاتَيْنِ حَوْلَتَا عَنْ وَقْتِهِمَا فِي هَذَا الْمَكَانِ الْمَعْرِبِ

¹ 783-cü hədisin qeydlərinə bax.

² Peyğəmbərin ﷺ zövcələrindən biridir.

وَالْعِشَاءَ، فَلَا يَقْدُمُ النَّاسُ حَمْعًا حَتَّى يُعْتَمُوا، وَصَلَاةَ الْفَجْرِ هَذِهِ السَّاعَةَ». ثُمَّ وَقَفَ حَتَّى أَسْفَرَ، ثُمَّ قَالَ لَوْ أَنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَفَاضَ الْآنَ أَصَابَ السُّنَّةَ. فَمَا أَذْرَى أَقُولُهُ كَانَ أَسْرَعَ أَمْ دَفَعَ عُثْمَانُ ﷺ فَلَمْ يَزَلْ يُبَيِّ حَتَّى رَمَى حِمْرَةَ الْعَقَبَةِ يَوْمَ النَّحْرِ. [رواه البخاري: ١٦٨٣]

836. Rəvayət edilir ki, Abdur-Rəhman ibn Yezid demişdir: “Biz Abdullah ibn Məsudla birlikdə Məkkəyə yola düşdük. (Nəhayət,) gəlib Müzdəlifəyə çatdıqda Abdullah (məğrib və işa) namazlarını qıldı. O, bu namazlardan hər biri üçün azan və iqamə verdi, həm də onların arasında şam yeməyini yedi. Sonra da dan yeri söküldükdə sübh namazını qıldı. Kimisi: “dan yeri sökülmüşdür”- deyir, kimisi də: “sökülməmişdir”- deyirdi. (Abdullah) dedi: “Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Burada, bu iki namazın – məğrib və işa namazlarının vaxtı (öz vaxtından bir qədər) qabağa çəkilməmişdir. Qoy insanlar axşam namazının vaxtı girənədək Müzdəlifəyə daxil olmasınlar. Sübh namazı isə bu vaxt qılınır.” Bundan sonra (Abdullah) dan yeri ağaranadək Müzdəlifədə qaldı. Sonra dedi: “Əgər möminlərin əmiri indi (Minaya) getsə, Sünnəyə uyğun hərəkət etmiş olar.”

Osmanın ﷺ bu sözü deyəndən sonra, yoxsa daha əvvəl Müzdəlifədən çıxıb getdiyi yadımda deyil. Daha sonra (Abdullah) Qurban günü böyük sütuna daş atanadək təlbiyə gətirdi.” (əl-Buxari, 1683)

53-cü fəsil. Müzdəlifədən (Minaya) nə zaman getmək lazımdır?

٥٣ - باب: مَتَى يُدْفَعُ مِنْ جَمْعٍ

٨٣٧ - عَنْ عُمَرَ ﷺ أَنَّهُ صَلَّى بِجَمْعٍ الصُّبْحِ، ثُمَّ وَقَفَ فَقَالَ إِنَّ الْمُشْرِكِينَ كَانُوا لَا يُبِضُّونَ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ، وَيَقُولُونَ أَشْرِقَ نَبِيرٌ. وَأَنَّ النَّبِيَّ ﷺ خَالَفَهُمْ، ثُمَّ أَفَاضَ قَبْلَ أَنْ تَطْلُعَ الشَّمْسُ. [رواه البخاري: ١٦٨٤]

837. Rəvayət edilir ki, Ömər ﷺ Müzdəlifədə sübh namazını qıldıqdan sonra ayağa qalxdı və dedi: “Müşriklər gün çıxanadək Müzdəlifədən çıxmazdılar və: “Ey Səbir¹, işıqlan!”- deyərdilər. Peyğəmbər ﷺ isə onlara müxalif olmuş və gün çıxmamışdan əvvəl Müzdəlifəni tərk etmişdir.” (əl-Buxari, 1684)

54-cü fəsil. Qurbanlıq dəvəyə minmək

٥٤ - باب: رُكُوبُ الْبَدَنِ

٨٣٨ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَأَى رَجُلًا يَسُوقُ بَدَنَةً فَقَالَ: «ارْكَبْهَا». فَقَالَ إِنَّهَا بَدَنَةٌ. فَقَالَ: «ارْكَبْهَا». قَالَ: إِنَّهَا بَدَنَةٌ. قَالَ: «ارْكَبْهَا، وَتِلْكَ». فِي الثَّالِثَةِ أَوْ فِي الثَّانِيَةِ. [رواه البخاري: ١٦٨٩]

838. Əbu Hureyra ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ bir nəfərin qurbanlıq heyvanı apardığını görüb: “Dəvəyə min!”- deyə buyurdu. Adam: “Bu, qurbanlıq dəvədir”- dedi. (Peyğəmbər ﷺ yenə): “Dəvəyə min!”- deyə buyurdu. Adam: “Bu, qurbanlıq dəvədir”- dedi. (Peyğəmbər ﷺ) ikinci və ya üçüncü dəfə: “Vay sənə halına, dəvəyə min!”- deyə buyurdu. (əl-Buxari, 1689)

¹ Müzdəlifənin yaxınlığında yerləşən dağ.

55-ci fəsil. Qurbanlıq heyvanı özü ilə gətirən kimsə haqqında

۵۵ - باب: مَنْ سَاقَ الْبُذْنَ مَعَهُ

۸۳۹ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ تَمَّعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ، وَأَهْدَى فَسَاقَ مَعَهُ الْهَدْيَ مِنْ ذِي الْحُلَيْفَةِ، وَبَدَأَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَأَهْلَ بِالْعُمْرَةِ، ثُمَّ أَهْلَ بِالْحَجِّ، فَتَمَّعَ النَّاسَ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ، فَكَانَ مِنَ النَّاسِ مَنْ أَهْدَى فَسَاقَ الْهَدْيَ، وَمِنْهُمْ مَنْ لَمْ يَهْدِ، فَلَمَّا قَدِمَ النَّبِيُّ ﷺ مَكَّةَ، قَالَ لِلنَّاسِ: «مَنْ كَانَ مِنْكُمْ أَهْدَى فَإِنَّهُ لَا يَحِلُّ لَشَيْءٍ حَرَّمَ مِنْهُ حَتَّى يَقْضَى حَجُّهُ، وَمَنْ لَمْ يَكُنْ مِنْكُمْ أَهْدَى فَلْيُطْفِئْ بِالْبَيْتِ، وَبِالصَّفَا وَالْمَرْوَةِ، وَلْيَقْصِرْ، وَلْيَحْلِلْ، ثُمَّ لِيَهْلَ بِالْحَجِّ، فَمَنْ لَمْ يَجِدْ هَدْيًا فَلْيَصُمْ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةً إِذَا رَجَعَ إِلَى أَهْلِهِ». [رواه البخاري: ۱۶۹۱]

839. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا demişdir: “Vida həccində Peyğəmbər ﷺ həccdən əvvəl ümrə ziyarətini yerinə yetirdi, qurbanlıq heyvanı da özü ilə gətirdi. O, qurbanlıq heyvanı zül-Hüleyfədən gətirmişdi. Peyğəmbər ﷺ öncə ümrə, sonra da həcc niyyəti ilə ihrama girdi. İnsanlar da Peyğəmbər ﷺ ilə birlikdə öncə ümrə, sonra da həcc niyyəti ilə ihrama girdilər. Onlardan kimisi qurbanlıq heyvanı özü ilə gətirmiş, kimisi də gətirməmişdi. Peyğəmbər ﷺ Məkkəyə gəlib çatdıqda insanlara dedi: “Sizlərdən qurbanlıq heyvanları özləri ilə gətirənlər həcc ziyarətini tamamlayanadək ihramdan çıxmasınlar; qurbanlıq heyvanları özləri ilə gətirməyənlər isə (müqəddəs) Evi təvaf etsinlər, Səfa və Mərvə arasında səy etsinlər, saçlarını qısaltsınlar və ihramdan çıxsınlar. Sonra (Tərviyə gününü) həcc niyyəti ilə ihrama girsinlər. Qurbanlıq tapmayanlar isə həcc günlərində üç gün və ailəsinin yanına qayıtdıqda yeddi gün oruc tutsunlar.” (əl-Buxari, 1691)

56-cı fəsil. (Qurbanlıq heyvanlarına) nişan qoyduqdan sonra onları kəndirləyən, sonra da ihrama girən kimsə haqqında

۵۶ - باب:

مَنْ أَشْعَرَ وَقَلَّدَ بِذِي الْحُلَيْفَةِ ثُمَّ أَحْرَمَ

۸۴۰ - عَنْ الْمُسَوِّرِ بْنِ مَخْرَمَةَ وَمَرْوَانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَا خَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ مِنَ الْمَدِينَةِ زَمَنَ الْحُدَيْيَةِ فِي بَضْعِ عَشْرَةِ مِائَةٍ مِنْ أَصْحَابِهِ، حَتَّى إِذَا كَانُوا بِذِي الْحُلَيْفَةِ قَلَّدَ النَّبِيُّ ﷺ الْهَدْيَ وَأَشْعَرَ وَأَحْرَمَ بِالْعُمْرَةِ. [رواه البخاري: ۱۶۹۴-۱۶۹۵]

840. Rəvayət edilir ki, Misvər ibn Məxrəmə və Mərvan رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا demişdir: “Peyğəmbər ﷺ Hudeybiyədə (sülh müqaviləsi bağladığı) il mindən çox əshabənin müşayiəti ilə Mədinədən yola çıxdı. Nəhayət, zül-Hüleyfəyə gəlib çatdıqda Peyğəmbər ﷺ qurbanlıq heyvanı kəndirlə bağlayıb boynuna nişan taxdı və ümrə niyyəti ilə ihrama girdi.” (əl-Buxari, 1595)

57-ci fəsil.

Qurbanlıq heyvanlarını öz əlləri ilə kəndirləyən kimsə haqqında

۵۷ - باب:

مَنْ قَلَّدَ الْقَلَائِدَ بِيَدِهِ

۸۴۱ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ قَالَ: مَنْ أَهْدَى هَدْيًا حَرَّمَ عَلَيْهِ مَا يَحْرُمُ عَلَى الْحَاجِّ حَتَّى يُنَحِّرَ هَدْيَهُ. قَالَتْ عُمَرَةُ فَقَالَتْ عَائِشَةُ لَيْسَ كَمَا قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ، أَنَا قُلْتُ قَلَائِدَ هَدْيِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِيَدِي،

ثُمَّ قَلَّدَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِيَدَيْهِ، ثُمَّ بَعَثَ بِهَا مَعَ أَبِي فَلَمْ يَحْرُمْ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ شَيْءٌ أَحَلَّهُ اللَّهُ حَتَّى نُحِرَ الْهَدْيُ. [رواه البخاري: ١٧٠٠]

841. Rəvayət edilir ki, Aişəyə (ر.ه) xəbər verdilər ki, ibn Abbas belə demişdir: “Kim qurbanlıq heyvanlarını (Məkkəyə) göndərərsə, hacılara haram olan şeylər, qurbanlar kəsilənədək ona da haram olur.” Aişə dedi: “(Xeyr,) ibn Abbasın dediyi kimi deyil. Mən Peyğəmbərin ﷺ qurbanlıq heyvanlarının iplərini öz əllərimlə hördüm. Sonra Peyğəmbər ﷺ öz əlləri ilə heyvanların boynuna nişan taxdı. Daha sonra onları atamla (Məkkəyə) göndərdi. Buna rəğmə, qurbanlıq heyvanları kəsilənədək Allahın Öz peyğəmbərinə ﷺ halal buyurduğu şeylər ona haram edilmədi.” (əl-Buxari, 1700)

58-ci fəsil.

Qoyunları kəndirlə bağlamaq

۵۸- باب: تَقْلِيدُ الْغَنَمِ

۸۴۲ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: أَهْدَى النَّبِيُّ ﷺ مَرَّةً غَنَمًا. وَفِي رَوَايَةٍ عَنْهَا قَالَتْ: كُنْتُ أَفْتُلُ الْقَلَائِدَ لِلنَّبِيِّ ﷺ فَيَقْلُدُ الْغَنَمَ، وَيُتِمُّ فِي أَهْلِهِ حَالًا. [رواه البخاري: ١٧٠١-١٧٠٢]

842. Rəvayət edilir ki, Aişə (ر.ه) demişdir: “Bir dəfə Peyğəmbər ﷺ (Məkkəyə) qoç göndərdi.”

Digər bir rəvayətdə (Aişə) demişdir: “Peyğəmbərin ﷺ heyvanlarının boynuna taxılacaq ipləri mən hörərdim. O, qoyunların boynuna nişan taxdıqdan sonra (onları Məkkəyə göndərər), özü də ailəsinin yanında sərbəst¹ qalardı.” (əl-Buxari, 1701-1702)

59-cu fəsil.

İplərin rəngli yundan olması

۵۹- باب: الْقَلَائِدُ مِنَ الْعِهْنِ

۸۴۳ - عَنْ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ فَتَلْتُ قَلَائِدَهَا مِنْ عِهْنٍ كَانَ عِنْدِي. [رواه البخاري: ١٧٠٥]

843. Rəvayət edilir ki, möminlərin anası Aişə (ر.ه) demişdir: “Mən qurbanlıq heyvanların iplərini özümdə olan rəngli yundan hörərdim.” (əl-Buxari, 1705)

60-cı fəsil.

Qurbanlıq dəvələrin üstünə çul² qoymaq, (kəsildikdən sonra da) onu sədəqə vermək

۶۰- باب:

الْجِلَالُ لِلْبَدَنِ وَالتَّصَدُّقُ بِهَا

۸۴۴ - عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ أَمَرَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ أَتَصَدَّقَ بِجِلَالِ الْبَدَنِ الَّتِي تَحَرْتُ وَبِجُلُودِهَا. [رواه البخاري: ١٧٠٧]

¹ Yəni, ihrama girən kimsələrə haram edilən şeylər ona haram edilməzdi.

² Üstündə oturmaq və ya soyuqdan qorunmaq üçün atın və bəzi başqa heyvanların üstünə salınan qıldan və ya yundan toxunma qalın örtük.

844. Rəvayət edilir ki, Əli ؓ demişdir: "Peyğəmbər ﷺ mənə kəsdiyim qurbanlıq dəvələrinin çulunu və dərisini sədaqə verməyi əmr etdi." (əl-Buxari, 1707)

61-ci fəsil.

۶۱- باب:

**Kişi öz qadınlarının buyruğunu
gözləmədən onların adından
inək kəsə bilər**

ذَبْحُ الرَّجُلِ الْبَقَرَةَ عَنْ نِسَائِهِ مِنْ غَيْرِ أَمْرِهِنَّ

۸۴۵ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لَحْمَسٍ بَقِينَ مِنْ ذِي الْقَعْدَةِ، لَا تُرَى إِلَّا الْحَجَّ، فَلَمَّا دَنَوْنَا مِنْ مَكَّةَ أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ لَمْ يَكُنْ مَعَهُ هَذِي، إِذَا طَافَ وَسَعَى بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ أَنْ يَحِلَّ، قَالَتْ فَدَخَلَ عَلَيْنَا يَوْمَ النَّحْرِ بِلَحْمٍ بَقَرٍ. فَقُلْتُ مَا هَذَا قَالَ نَحَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ أَزْوَاجِهِ. [رواه البخاري: ۱۷۰۹]

845. Rəvayət edilir ki, Aişə رضى الله عنها demişdir: "Zülqədə ayının axırına beş gün qalmış biz Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə həcc niyyəti ilə (Məkkəyə) yollandıq. Biz Məkkəyə yaxınlaşdıqda Peyğəmbər ﷺ özləri ilə qurbanlıq heyvanı gətirməyənlərə (Kəbəni) təvaf edikdən və Səfa və Mərvə arasında səy etdikdən sonra ihramdan çıxmağı əmr etdi."

Aişə dedi: "Qurban günü bizə inək əti gətirdilər. Mən soruşdum: "Bu nədir?" Dedilər ki: "Peyğəmbər ﷺ zövcələrinin əvəzinə qurban kəsmişdir." (əl-Buxari, 1709)

62-ci fəsil.

۶۲- باب:

**Minada Peyğəmbərin ﷺ qurban
kəsdiyi yerdə qurban kəsmək**

النَّحْرُ فِي مَنْحَرِ النَّبِيِّ ﷺ بِمَنَى

۸۴۶ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ كَانَ يَنْحَرُ فِي الْمَنْحَرِ. يَعْنِي مَنْحَرَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. [رواه البخاري: ۱۷۱۰]

846. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Ömər رضى الله عنهما (heyvanı) qurbangahda kəsərdi. Yəni, Peyğəmbərin ﷺ qurban kəsdiyi yerdə." (əl-Buxari, 1710)

**63-cü fəsil. Dəvəni ayaqları bağlı
ikən kəsmək**

۶۳- باب: نَحْرُ الْإِبِلِ مُقَيَّدَةً

۸۴۷ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ رَأَى عَلَى رَجُلٍ، قَدْ أَتَاخَ بَدَنَتَهُ يَنْحَرُهَا، قَالَ: ابْعَثْهَا قِيَامًا مُقَيَّدَةً، سَنَةَ مُحَمَّدٍ ﷺ. [رواه البخاري: ۱۷۱۳]

847. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Ömər رضى الله عنهما dəvəsini yerə çökdürüb kəsmək istəyən bir nəfəri görüb dedi: "Onu ayağa qaldır, Peyğəmbərin ﷺ Sünnəsinə müvafiq qayda üzrə – ayaq üstə, həm də ayaqları bağlı olduğu halda (kəs)." (əl-Buxari, 1713)

64-cü fəsil.

**Qurbanlıq heyvandan qəssaba
heç bir şey vermək olmaz**

- ٦٤ - باب:

لَا يُعْطَى الْجَزَارُ مِنَ الْهَدْيِ شَيْئًا

٨٤٨ - عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: بَعَثَنِي النَّبِيُّ ﷺ فَقُمْتُ عَلَى الْبُذْنِ، فَأَمَرَنِي فَقَسَمْتُ لُحُومَهَا، ثُمَّ أَمَرَنِي فَقَسَمْتُ جِلْدَهَا وَجُلُودَهَا. [رواه البخاري: ١٧١٦]

848. Rəvayət edilir ki, Əli رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ məni (qurbangaha) göndərüb kəsilən qurbanlara nəzarət etməyi, onların ətinə bölüb paylaşdırmağı, çullarını və dərilərini sədəqə verməyi (və qəssaba heç bir şey saxlamamağı) tapşırıd.” (əl-Buxari, 1716)

**65-ci fəsil. Qurbanlıq
heyvanlardan həm yemək, həm
də sədəqə vermək (olar)**

- ٦٥ - باب:

مَا يَأْكُلُ مِنَ الْبُذْنِ وَمَا يُتَصَدَّقُ

٨٤٩ - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كُنَّا لَا نَأْكُلُ مِنْ لُحُومِ بُذْنِنَا فَوْقَ ثَلَاثِ مِئَةِ، فَرَخَّصَ لَنَا النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ: «كُلُوا وَتَزَوَّدُوا». فَأَكَلْنَا وَتَزَوَّدْنَا. [رواه البخاري: ١٧١٩]

849. Rəvayət edilir ki, Cabir ibn Abdullah رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Biz qurban kəsdiyimiz heyvanın ətindən, – Minada qaldığımız üç gün istisna olmaqla (başqa günlərdə) – yeməzdik. Belə olduğu halda Peyğəmbər ﷺ bizə rüsxət verib: “Yeyin və (yolunuza) azuqə götürün!” – deyər buyurdu. Biz də yedik və (yolumuza) azuqə götürdük.” (əl-Buxari, 1719)

**66-cı fəsil. İhramdan çıxarkən
saçı qırılmaq və ya qısaltmaq**

- ٦٦ - باب: الْحَلْقُ وَالْتَقْصِيرُ عِنْدَ الْإِحْلَالِ

٨٥٠ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: حَلَقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي حَجَّتِهِ. [رواه البخاري: ١٧٢٦]

850. Rəvayət edilir ki, ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ həcc ziyarətində başını (ülgüclə) qırıxdırdı.” (əl-Buxari, 1726)

٨٥١ - عَنْهُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «اللَّهُمَّ ارْحَمِ الْمُحَلِّقِينَ». قَالُوا وَالْمُقَصِّرِينَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: «اللَّهُمَّ ارْحَمِ الْمُحَلِّقِينَ». قَالُوا وَالْمُقَصِّرِينَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: «وَالْمُقَصِّرِينَ». [رواه البخاري: ١٧٢٧]

851. İbn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ (vida həccində) dedi: “Allahım, saçını qırıxdıranlara rəhm et!” (Əshabələr): “Qısaldanlara da, ya Rəsulullah?” – deyər soruşdular. Dedi: “Allahım, saçını qırıxdıranlara rəhm et!” Onlar: “Qısaldanlara da, ya Rəsulullah?” – deyər soruşdular. Dedi: “Qısaldanlara da (rəhm et)!” (əl-Buxari, 1727)

٨٥٢ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِلْمُحَلِّقِينَ». قَالُوا وَلِلْمُقَصِّرِينَ. قَالَ: «اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِلْمُحَلِّقِينَ». قَالُوا وَلِلْمُقَصِّرِينَ. قَالَهَا ثَلَاثًا. قَالَ: «وَالْمُقَصِّرِينَ». [رواه البخاري: ١٧٢٨]

852. Əbu Hureyra ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ (həcc ziyarətində) dedi: “Allahım, saçını qırxdıranları bağışla!” (Əshablər): “Qısalıdanları da, (ya Rəsulullah)?” – deyə soruşdular. Dedi: “Allahım, saçını qırxdıranları bağışla!” Onlar: “Qısalıdanları da, (ya Rəsulullah)?” – deyə soruşdular. Peyğəmbər ﷺ bu duanı üç dəfə təkrar etdi. (Bundan sonra) dedi: “Qısalıdanları da (bağışla)!” (əl-Buxari, 1728)

۸۵۳ - عَنْ مُعَاوِيَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَصَرْتُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِمَشْقَصٍ. [رواه البخاري: ۱۷۳۰]

853. Rəvayət edilir ki, Müaviyə ر.əvayət edir ki, demişdir: “Mən oxun iti ucu ilə Peyğəmbərin ﷺ saçını qısaltmışam.” (əl-Buxari, 1730)

67-ci fəsil. Sütunlara¹ daş atmaq

۶۷- باب: رَمَى الْجِمَارِ

۸۵۴ - عَنْ وَبَرَةَ قَالَ: سَأَلْتُ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا مَتَى أَرْمَى الْجِمَارَ؟ قَالَ إِذَا رَمَى إِمَامُكَ فَارْمَهُ. فَأَعَدْتُ عَلَيْهِ الْمَسْأَلَةَ، قَالَ: كُنَّا نَتَحَيَّنُ، فَإِذَا زَالَتِ الشَّمْسُ رَمَيْنَا. [رواه البخاري: ۱۷۴۶]

854. Rəvayət edilir ki, Vəbərə demişdir: “Mən ibn Ömərənən ر.əvayət edir ki, demişdir: “Nə zaman (şeytana) daş atmalıyam?” – deyə soruşdum. O: “Sənin imamın daş atdığı zaman sən də at!” – deyə cavab verdi. Mən bu məsələni ondan təkrar soruşdum. Dedi: “Biz (günortayadək) gözləyərək. Günəş batmağa meyl etdikdə isə (gedib şeytanı) daşlayardıq.” (əl-Buxari, 1746)

68-ci fəsil.

۶۸- باب:

Daşları sütunlara vadinin aşağı tərəfindən atmaq

رَمَى الْجِمَارِ مِنْ بَطْنِ الْوَادِي

۸۵۵ - عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ قَالَ: رَمَى عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ مِنْ بَطْنِ الْوَادِي، فَقُلْتُ يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ، إِنَّ نَاسًا يَرْمُونَهَا مِنْ فَوْقِهَا، فَقَالَ: وَالَّذِي لَا إِلَهَ غَيْرُهُ هَذَا مَقَامُ الَّذِي أُنْزِلَتْ عَلَيْهِ سُورَةُ الْبَقَرَةِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. [رواه البخاري: ۱۷۴۷]

855. Rəvayət edilir ki, Abdur-Rəhman ibn Yezid ر.əvayət edir ki, demişdir: “Abdullah ibn Məsud ر.əvayət edir ki, daşları sütunlara vadinin aşağı tərəfindən atdı. Mən dedim: “Ey əbu Abdur-Rəhman, insanlar daşları (sütunlara) vadinin yuxarı tərəfindən atırlar.” (Abdullah ibn Məsud) dedi: “Özündən başqa məbud olmayan Allaha and olsun ki, bu, “əl-Bəqərə” surəsinin (Peyğəmbərə ﷺ) nazil olduğu yerdir.” (əl-Buxari, 1747)

69-cu fəsil.

۶۹- باب:

Sütunların (hər birinə) yeddi daş atmaq

رَمَى الْجِمَارِ بِسَبْعِ حَصِيَّاتٍ

۸۵۶ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ انْتَهَى إِلَى الْجِمَرَةِ الْكُبْرَى جَعَلَ الْبَيْتَ عَنْ يَسَارِهِ، وَمِنَى عَنْ يَمِينِهِ، وَرَمَى بِسَبْعٍ، وَقَالَ: هَكَذَا رَمَى الَّذِي أُنْزِلَتْ عَلَيْهِ سُورَةُ الْبَقَرَةِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. [رواه البخاري: ۱۷۴۸]

¹ Burada söhbət şeytanın rəmzi olaraq tikilmiş üç sütundan – kiçik, orta və böyük sütunlardan gedir. Bu sütunlara ərəbcə “cəmərat” deyilir.

856. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Məsud ر.ə. böyük sütunun yanına gəldi və elə durdu ki, Kəbə onun sol tərəfində, Mina isə sağ tərəfində qaldı. (Sonra sütuna) yeddi ədəd daş atdı və dedi: “Özünə “əl-Bəqərə” surəsi nazil olan kimsə də (daşları) bu cür atardı.” (əl-Buxari, 1747)

70-ci fəsil. Kiçik və orta sütuna daş atdıqdan sonra düz yerdə dayanıb qibləyə tərəf üz tutmaq

۷۰- باب: إِذَا رَمَى الْجَمْرَتَيْنِ يَقُومُ وَيُسْهَلُ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ

۸۵۷ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ ر.ə. أَنَّهُ كَانَ يَرْمِي الْجَمْرَةَ الدُّنْيَا بِسَبْعِ حَصَيَّاتٍ، يُكَبِّرُ عَلَىٰ إِثْرِ كُلِّ حَصَاةٍ، ثُمَّ يَتَقَدَّمُ حَتَّىٰ يُسْهَلَ فَيَقُومُ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ فَيَقُومُ طَوِيلًا، وَيَدْعُو وَيَرْفَعُ يَدَيْهِ، ثُمَّ يَرْمِي الْوُسْطَىٰ، ثُمَّ يَأْخُذُ ذَاتَ الشِّمَالِ فَيَسْتَهْلُ وَيَقُومُ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ فَيَقُومُ طَوِيلًا وَيَدْعُو وَيَرْفَعُ يَدَيْهِ، وَيَقُومُ طَوِيلًا، ثُمَّ يَرْمِي حِمْرَةَ ذَاتِ الْعَقَبَةِ مِنْ بَطْنِ الْوَادِي، وَلَا يَفِئُ عِنْدَهَا ثُمَّ يَنْصَرِفُ فَيَقُولُ هَكَذَا رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَفْعَلُهُ. [رواه البخاري: ۱۷۵۱]

857. Rəvayət edilir ki, ibn Ömər ر.ə. yaxın sütuna¹ yeddi daş atar və hər daşı atdıqda “Allahu Əkbər” deyərdi. Sonra irəli keçib vadinin aşağı tərəfində üzü qibləyə uzun müddət dayanar və əllərini göyə qaldırır dua edərdi. Sonra orta sütuna² daş atar və (daşları atıb qurtardıqdan) sonra sol tərəfə keçib vadinin aşağı tərəfində üzü qibləyə uzun müddət dayanar və əllərini göyə qaldırır dua edərdi. Sonra vadinin aşağı tərəfindəki böyük sütuna³ daş atar, sonra da orada durmadan çıxıb gedərdi və: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə etdiyini gördüm” – deyərdi. (əl-Buxari, 1751)

71-ci fəsil. Vida təvafı

۷۱- باب: طَوَافُ الْوَدَاعِ

۸۵۸ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ر.ə. قَالَ: أَمَرَ النَّاسُ أَنْ يَكُونَ آخِرُ عَهْدِهِمْ بِالْبَيْتِ، إِلَّا أَنَّهُ خُفِّفَ عَنِ الْحَائِضِ. [رواه البخاري: ۱۷۵۵]

858. Rəvayət edilir ki, ibn Abbas ر.ə. demişdir: “(Həcc ziyarətində olan) insanlara son (ayın) olaraq Kəbəni təvaf etmək əmr edilmişdir. Yalnız heyzli qadınlar üçün bu (höküm) yüngülləşdirilmişdir.” (əl-Buxari, 1755)

۸۵۹ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ر.ə.، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ صَلَّى الظُّهْرَ وَالْعَصْرَ، وَالْمَغْرِبَ وَالْعِشَاءَ، ثُمَّ رَفَدَ رَفْدَةً بِالْمُحَصَّبِ، ثُمَّ رَكِبَ إِلَى الْبَيْتِ فَطَافَ بِهِ. [رواه البخاري: ۱۷۵۶]

¹ Bu sütun Xeyf məscidinə o biri sütunlardan daha yaxın olduğu üçün ona “əl-Cəmərat əd-Dunya” (yaxın sütun) deyilir. Ona həmçinin “əl-Cəmərat əs-Suğra” (kiçik sütun) da deyirlər. Hacılar zülhiccənin 11-i, 12-si və (Minada qalanlar üçün) 13-ü məhz bu sütundan başlayıb ardıcıl olaraq sütunların hər birinə yeddi daş atmalıdırlar.

² Buna ərəbcə “əl-Cəmərat əl-Vusta” deyilir.

³ Buna ərəbcə “əl-Cəmərat əl-Əqəbə” deyilir.

859. Ənəs ibn Malik رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ zöhr, əsr, məğrib və işa namazlarını qıldıqdan sonra Mühəssəbdə¹ bir qədər yatdı, sonra da (dəvəsinə) minib Kəbəyə getdi və (vida) təvafını etdi." (əl-Buxari, 1756)

72-ci fəsil.

İfada² təvafından sonra heyz
görən qadın (nə etməlidir?)

۷۲- باب:

إِذَا حَاضَتِ الْمَرْأَةُ بَعْدَ مَا أَفَاضَتْ

- ۸۶۰ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: رُحِصَ لِلْحَائِضِ أَنْ تَنْفِرَ إِذَا أَفَاضَتْ. قَالَ وَسَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا يَقُولُ إِنَّهَا لَا تَنْفِرُ. ثُمَّ سَمِعْتُهُ يَقُولُ بَعْدَ إِنْ التَّبَيَّ تَحِيَّ رَحِصَ لَهَا. [رواه البخاري: ۱۷۶۰-۱۷۶۱]

860. Rəvayət edilir ki, ibn Abbas رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا demişdir: "İfada təvafını yerinə yetirdikdən sonra heyz görən qadınlara (vida təvafını etmədən Məkkədən) çıxıb getmələrinə rüsxət verilmişdir."

(Hədisi danışan ravi) demişdir: "Mən ibn Ömər in: "Çıxıb gedə bilməz"- dediyini eşitmişdim. Sonra isə onun belə dediyini eşitdim: "Peyğəmbər ﷺ onlara rüsxət vermişdir." (əl-Buxari, 1760-1761)

73-cü fəsil. Mühəssəb

۷۳- باب: الْمُحَصَّبُ

- ۸۶۱ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا لَيْسَ التَّحْصِيبُ بِشَيْءٍ، إِنَّمَا هُوَ مَنْزِلٌ نَزَلَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ. [رواه البخاري: ۱۷۶۶]

861. Rəvayət edilir ki, ibn Abbas رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا demişdir: "Mühəssəb (həcc ziyarətinə aid) bir ayın deyildir³. Sadəcə olaraq Peyğəmbər ﷺ (ziyaret əsnasında) həmin yerdə dayanmışdır." (əl-Buxari, 1766)

74-cü fəsil. Məkkəyə daxil
olmamışdan əvvəl zu-Tuva
vadisində dayanmaq

۷۴- باب:

التَّزْوُلُ بِذِي طُوًى قَبْلَ أَنْ يَدْخُلَ مَكَّةَ

- ۸۶۲ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ كَانَ إِذَا أَقْبَلَ بَاتَ بِذِي طُوًى، حَتَّى إِذَا أَصْبَحَ دَخَلَ، وَإِذَا نَفَرَ مَرَّ بِذِي طُوًى وَبَاتَ بِهَا حَتَّى يُصْبِحَ، وَكَانَ يَذْكُرُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَفْعَلُ ذَلِكَ. [رواه البخاري: ۱۷۶۹]

862. Rəvayət edilir ki, ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ (Məkkəyə) gedərkən zu-Tuva vadisində gecə-ləyər və nəhayət, səhər açıldıqda isə (şəhərə) daxil olardı. Qayıdanda da həm-çinin, səhərədək zu-Tuva vadisində qalardı və deyərdi ki: "Peyğəmbər ﷺ də belə edərdi." (əl-Buxari, 1769)

¹ 214-cü hədisin qeydlərinə bax.

² İfada – bayram günü yerinə yetirilən, həccin rüknü sayılan təvafdır.

³ Yəni, Mina, Ərəfat və Müzdəlifə kimi mərasim yerlərindən sayılır.

۲۷ - كِتَابُ الْعُمْرَةِ

27 – Ümrə kitabı

1-ci fəsil. Ümrənin vacib olması və onun fəziləti

۱ - باب: وَجُوبُ الْعُمْرَةِ وَفَضْلِهَا

۸۶۳ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «الْعُمْرَةُ إِلَى الْعُمْرَةِ كَفَّارَةٌ لِمَا بَيْنَهُمَا، وَالْحَجُّ الْمَبْرُورُ لَيْسَ لَهُ جَزَاءٌ إِلَّا الْجَنَّةُ». [رواه البخاري: ۱۷۷۳]

863. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Ümrə ziyarəti, növbəti ümrəyədək arada olan (kiçik günahlar üçün) kəffərədir¹. Qəbul olunmuş həccin mükafatı isə ancaq Cənnətdir.” (əl-Buxari, 1773)

2-ci fəsil. Həcdən əvvəl ümrə ziyarətini yerinə yetirən kimsə haqqında

۲ - باب: مَنْ اعْتَمَرَ قَبْلَ الْحَجِّ

۸۶۴ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه أَنَّهُ سُئِلَ عَنِ الْعُمْرَةِ قَبْلَ الْحَجِّ، فَقَالَ: لَا بَأْسَ. وَقَالَ: اعْتَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ قَبْلَ أَنْ يَحُجَّ. [رواه البخاري: ۱۷۷۴]

864. Rəvayət edilir ki, ibn Ömər رضي الله عنه həcdən əvvəl ümrə ziyarətini yerinə yetirmək barəsində soruşdular. (İbn Ömər) dedi: “Zərər yoxdur. Peyğəmbər ﷺ həcc ziyarətindən əvvəl ümrə ziyarətini yerinə yetirmişdir.” (əl-Buxari, 1774)

3-cü fəsil. Peyğəmbər ﷺ neçə dəfə ümrə ziyarəti etmişdir?

۳ - باب: كَمْ اعْتَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ

۸۶۵ - عَنْ مُجَاهِدٍ قَالَ: دَخَلْتُ أَنَا وَعُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ الْمَسْجِدَ، فَإِذَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ رضي الله عنه جَالِسٌ إِلَى حُجْرَةِ عَائِشَةَ رضي الله عنها، وَإِذَا نَاسٌ يُصَلُّونَ فِي الْمَسْجِدِ صَلَاةَ الضُّحَى. قَالَ فَسَأَلْنَاهُ عَنْ صَلَاتِهِمْ. فَقَالَ بَدْعَةٌ. ثُمَّ قَالَ لَهُ كَمْ اعْتَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَالَ أَرْبَعٌ إِحْدَاهُنَّ فِي رَجَبٍ، فَكَرِهْنَا أَنْ نَزُدَّ عَلَيْهِ. قَالَ وَسَمِعْنَا اسْتِنَانَ عَائِشَةَ رضي الله عنها أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ فِي الْحَجَرَةِ، فَقَالَ عُرْوَةُ يَا أُمُّهُ، يَا أُمُّ الْمُؤْمِنِينَ. أَلَا تَسْمَعِينَ مَا يَقُولُ أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ؟ قَالَتْ مَا يَقُولُ؟ قَالَ يَقُولُ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ اعْتَمَرَ أَرْبَعَ عُمَرَاتٍ إِحْدَاهُنَّ فِي رَجَبٍ. قَالَتْ يَرْحِمُ اللَّهُ أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ، مَا اعْتَمَرَ عُمْرَةً إِلَّا وَهُوَ شَاهِدُهُ، وَمَا اعْتَمَرَ فِي رَجَبٍ قَطُّ. [رواه البخاري: ۱۷۷۵-۱۷۷۶]

865. Rəvayət edilir ki, Mücahid demişdir: “Mən Urva ibn Zubeyrlə məscidə daxil olduqda ibn Ömər رضي الله عنهin Aişənin hücrəsinə söykəniib oturduğunu və bəzi adamların məsciddə duha namazını qıldıklarını gördüm. Biz ibn Ömər رضي الله عنه onların qıldıkları namaz barəsində soruşduq. O: “Bidətdir”- dedi. Biz: “Peyğəmbər ﷺ ne-

¹ 18-ci hədisin qeydlərinə bax.

çə dəfə ümrə ziyarəti etmişdir?" – deyə soruşduq. Dedi: "Dörd dəfə (ümrəyə getmişdir). Bunlardan biri rəcəb ayında idi". Biz ona cavab qaytarmaq istəmədik.

Biz möminlərin anası Aişənin misvakla dişlərini təmizlədiyini eşitdik. Urva dedi: "Ana, ey möminlərin anası, Əbu Abdur-Rəhmanın nə dediyini eşitmirsənmi?" Aişə soruşdu: "O nə deyir ki?" Urva dedi: "O deyir ki, Peyğəmbər ﷺ dörd dəfə ümrə ziyarətini yerinə yetirmiş, bunlardan birini rəcəb ayında etmişdir." Aişə dedi: "Allah Əbu Abdur-Rəhmana mərhəmət etsin! O ki Peyğəmbərin ﷺ ümrə ziyarətlərinin hamısında onun yanında olmuşdur. Peyğəmbər ﷺ heç vaxt rəcəb ayında ümrə etməmişdir." (əl-Buxari, 1775-1776)

۸۶۶ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ سُئِلَ كَيْفَ اعْتَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ؟ قَالَ: أَرْبَعًا عُمْرَةً الْحُدَيْبِيَّةَ فِي ذِي الْقَعْدَةِ، حَيْثُ صَدَّهُ الْمُشْرِكُونَ، وَعُمْرَةً مِنَ الْعَامِ الْمُقْبِلِ فِي ذِي الْقَعْدَةِ، حَيْثُ صَالَحَهُمْ، وَعُمْرَةً الْجَعْرَانَةَ إِذْ قَسَمَ غَنِيمَةً أَرَاهُ حَتِّينَ. قُلْتُ كَمْ حَجَّ قَالَ وَاحِدَةً. [رواه البخاري: ۱۷۷۸]

866. Rəvayət edilir ki, Ənəsdən رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: "Peyğəmbər ﷺ neçə dəfə ümrə ziyarəti etmişdir?" – deyə soruşdular. O dedi: "Dörd dəfə: zülqədə ayında müşriklər onun yolunu kəsdikləri vaxt yerinə yetirdiyi Hudeybiyə ümrəsi; müşriklərlə sülh bağladıqdan sonra növbəti il zülqədə ayında yerinə yetirdiyi ümrə; qənimətləri bölüşdürdüyü vaxt yerinə yetirdiyi Ciranə¹ ümrəsi." (Qətadə) dedi: "Deyəsən o, Hüneyn (döyüşündən əldə edilmiş qənimətləri) qəsd edirdi." Mən soruşdum: "Bəs neçə dəfə həcc ziyarətini yerinə yetirmişdir?" O: "Bir dəfə" – deyə cavab verdi." (əl-Buxari, 1778)

۸۶۷ - وَ فِي رَوَايَةٍ أَنَّهُ ﷺ قَالَ: اعْتَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ حَيْثُ رَدُّهُ، وَمِنَ الْقَابِلِ عُمْرَةَ الْحُدَيْبِيَّةِ، وَعُمْرَةً فِي ذِي الْقَعْدَةِ وَعُمْرَةً مَعَ حَجَّتِهِ. [رواه البخاري: ۱۷۷۹]

867. Başqa bir rəvayətdə Ənəs رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: "Peyğəmbər ﷺ ümrə ziyarətini (müşriklər) onu (Məkkəyə) buraxmadıqları il (olduğu yerdə) yerinə yetirmişdir; habelə növbəti ildə Hudeybiyə ümrəsini yerinə yetirmişdir; (bundan əlavə) o, ümrə ziyarətini bir dəfə zülqədə ayında, bir dəfə də həcc ziyarətində yerinə yetirmişdir." (əl-Buxari, 1779)

۸۶۸ - عَنْ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: اعْتَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي ذِي الْقَعْدَةِ، قَبْلَ أَنْ يَحْجَّ مَرَّتَيْنِ. [رواه البخاري: ۱۷۸۱]

868. Rəvayət edilir ki, Bəra ibn Azib رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: "Peyğəmbər ﷺ həcc ziyarətindən əvvəl iki dəfə – zülqədə aylarında ümrə ziyarətini yerinə yetirmişdir." (əl-Buxari, 1781)

4-cü fəsil. Tənimdən ümrə (niyyəti ilə ihrama girmək)

۴ - باب: عُمْرَةُ التَّنْعِيمِ

۸۶۹ - (أ) - عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَمَرَهُ أَنْ يُرْدِفَ عَائِشَةَ، وَيُعْمِرَهَا مِنَ التَّنْعِيمِ. [رواه البخاري: ۱۷۸۴]

¹ Məkkə yaxınlığında vadi.

869. (a) – Abdur-Rəhman ibn Əbu Bəkr رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ ona Aişə-ni tərkinə alıb (Tənimə) aparmağı, (Aişə niyyət edib ihrama girdikdən sonra) ziyarət boyu onu müşayiət etməyi əmr etmişdir. (əl-Buxari, 1784)

٨٦٩ - (ب) - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ سُرَاقَةَ بْنَ مَالِكِ بْنِ جُعْشُمٍ لَقِيَ النَّبِيَّ ﷺ وَهُوَ بِالْعَقْبَةِ، وَهُوَ يَرْمِيهَا، فَقَالَ لَكُمْ هَذِهِ خَاصَّةٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: «لَا، بَلْ لِلْأَبَدِ». [رواه البخاري: ١٧٨٥]

869. (b) – Cabir ibn Abdullah رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ böyük sütuna daş atarkən Suraqa ibn Malik ibn Cuşum onunla qarşılaşdı və (ondan): “Bu yalnız sizəmi məxsusdur, ya Rəsulullah?”- deyə soruşdu. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Xeyr, əbədi olaraq (bütün hacılara vacibdir).” (əl-Buxari, 1785)

5-ci fəsil. Həccdən sonra, qurbanlıq götürmədən ümrə ziyarətini yerinə yetirmək

باب - ٥

الاعْتِمَارُ بَعْدَ الْحَجِّ بِغَيْرِ هَدْيٍ

٨٧٠ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مُوَافِينَ لِهَلَالِ ذِي الْحِجَّةِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَنْ أَحَبَّ أَنْ يُهْلَ بِعُمْرَةٍ فَلْيُهْلْ، وَمَنْ أَحَبَّ أَنْ يُهْلَ بِحَجَّةٍ فَلْيُهْلْ، وَلَوْ لَا أَنِّي أَهْدَيْتُ لِأَهْلَيْتُ بِعُمْرَةٍ». فَمِنْهُمْ مَنْ أَهْلَ بِعُمْرَةٍ، وَمِنْهُمْ مَنْ أَهْلَ بِحَجَّةٍ، وَكُنْتُ مِمَّنْ أَهْلَ بِعُمْرَةٍ، فَحَضَّتْ قَبْلَ أَنْ أَدْخُلَ مَكَّةَ، فَأَذْرَكَنِي يَوْمَ عَرَفَةَ، وَأَنَا حَائِضٌ، فَشَكَّوْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: دَعَى عُمْرَتُكَ، وَأَنْقَضَى رَأْسُكَ وَامْتَشِطِي، وَأَهْلِي بِالْحَجِّ. فَفَعَلْتُ، فَلَمَّا كَانَتْ لَيْلَةُ الْحَصْبَةِ أَرْسَلَ مَعِيَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ إِلَى التَّنْعِيمِ، فَأَرَدَفَهَا، فَأَهْلَتْ بِعُمْرَةٍ مَكَانَ عُمْرَتِهَا، فَضَضَى اللَّهُ حَجَّهَا وَعُمْرَتَهَا، وَلَمْ يَكُنْ فِي شَيْءٍ مِنْ ذَلِكَ هَدْيٌ، وَلَا صَدَقَةٌ، وَلَا صَوْمٌ. [رواه البخاري: ١٧٨٦]

870. Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Biz Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə zülhiccə ayı girər-girməz (Məkkəyə) yola düşdük.” Peyğəmbər ﷺ dedi: “Kim ümrə niyyəti ilə ihrama girmək istəyirsə, qoy (istədiyi kimi) ihrama girsin. Kim də həcc niyyəti ilə ihrama girmək istəyirsə, qoy (istədiyi kimi) ihrama girsin. Əgər qurbanlıq heyvanı özümə götürməsaydım, mən də (ayrıca) ümrə niyyəti ilə ihrama girərdim.” (Beləliklə,) onlardan kimisi ümrə niyyəti ilə, kimisi də həcc niyyəti ilə ihrama girdi. Mən ümrə niyyəti ilə ihrama girən kimsələrdən idim. Mən Məkkəyə daxil olmazdan əvvəl heyz gördüm. Ərəfa günü gəlib yetişdikdə mən heyzli idim. Odur ki, Peyğəmbərə ﷺ şikayət etdim. O dedi: “Ümrəni sonraya saxla, saçlarını aç, daran və həcc niyyəti ilə ihrama gir!” Mən (onun əmrini) yerinə yetirdim. (Nəhayət,) Mühəssəbdə olduğumuz gecə Peyğəmbər ﷺ (qardaşım) Abdur-Rəhmanı mənimlə Tən'imə göndərdi.”

Abdur-Rəhman onu tərkinə alıb (oraya) apardı və Aişə buraxdığı ümrənin yerinə yenidən ümrə niyyəti ilə ihrama girdi. Beləliklə, Allah ona həcc və ümrə ziyarətlərini yerinə yetirməyi nəsis etdi. Buna görə (kəffarə olaraq) nə qurban kəsmək, nə sədəqə vermək, nə də oruc tutmaq lazım gəldi.” (əl-Buxari, 1786)

6-cı fəsil. Ümrənin savabı çəkilən yorgunluğa görədir

٦ - باب: أَجْرُ الْعُمْرَةِ عَلَى قَدْرِ النَّصَبِ

٨٧١ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ يَصْدُرُ النَّاسُ بِبُسُكَيْنِ وَأَصْدُرُ بِبُسُكٍ فَقِيلَ لَهَا: «اتَّظِرِّي، فَإِذَا طَهَّرْتَ فَأَخْرَجِي إِلَى التَّنْعِيمِ، فَأَهْلِي ثُمَّ اثْنَيْنِ بِمَكَانٍ كَذَا، وَلَكِنَّهَا عَلَى قَدْرِ تَفَقُّتِكَ، أَوْ نَصَبِكَ». [رواه البخاري: ١٧٨٧]

871. Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِیَ اللہُ عَنْہَا demişdir: “Ya Rəsulullah, camaat iki ibadəti¹ yerinə yetirmiş olduğu halda geri qayıdır, mən isə ancaq birini yerinə yetirmiş olduğum halda geri qayıdacağam.” (Peyğəmbər ﷺ) ona dedi: “Gözlə! Təmizləndikdən sonra isə Tənimə get və ümrə niyyəti ilə ihrama gir. Sonra da filan yerdə görüşərik. Fəqət sənin ümrənin savabı xərclədiklərinə və yorğunluğuna müvafiq olacaq.”² (əl-Buxari, 1787)

7-ci fəsil.

Ümrəni yerinə yetirən adam nə zaman ihramdan çıxmalıdır?

۷- باب:

مَتَى يَحِلُّ الْمُعْتَمِرُ

- ۸۷۲ - عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ رَضِیَ اللہُ عَنْہَا أَنَّهَا كَانَتْ كَلِمًا مَرَّتْ بِالْحَجَّوْنَ تَقُولُ: صَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ، لَقَدْ نَزَّلْنَا مَعَهُ هَاهُنَا، وَنَحْنُ يَوْمَئِذٍ خِفَافٌ، قَلِيلٌ ظَهْرُنَا، قَلِيلَةٌ أَرْوَادُنَا، فَاعْتَمَرْتُ أَنَا وَأُخْتِي عَائِشَةُ وَالزُّبَيْرُ وَقُلَانٌ وَقُلَانٌ، فَلَمَّا مَسَحْنَا الْبَيْتَ أَحْلَلْنَا، ثُمَّ أَهْلَلْنَا مِنَ الْعِشِيِّ بِالْحَجِّ. [رواه البخاري: ۱۷۹۶]

872. Rəvayət edilir ki, Əsma bint Əbu Bəkr رَضِیَ اللہُ عَنْہَا hər dəfə Həcun dağının yanından keçdikdə deyərdi: “Mühəmmədə Allahın salavatı olsun! Biz onunla birlikdə buraya gəldik. Həmin gün bizim əşyamız yüngül, minik heyvanımız və yol azuqəmiz az idi. Mən, bacım Aişə, Zubeyr, filankəs və filankəs ümrə ziyarətini yerinə yetirdik. Biz (ümrəni tamamlayıb) Kəbəyə toxunduqdan sonra ihramdan çıxdıq və elə həmin axşam həcc niyyəti ilə ihrama girdik.” (əl-Buxari, 1796)

8-ci fəsil. Həccdən, ümrədən və ya döyüşdən qayıdarkən nə deyilməlidir?

۸- باب: مَا يَقُولُ إِذَا رَجَعَ مِنَ الْحَجِّ أَوِ الْعُمْرَةِ أَوِ الْغَزْوِ

- ۸۷۳ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِیَ اللہُ عَنْہُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ إِذَا قَفَلَ مِنْ غَزْوٍ أَوْ حَجٍّ أَوْ عُمْرَةٍ يُكَبِّرُ عَلَى كُلِّ شَرَفٍ مِنَ الْأَرْضِ ثَلَاثَ تَكْبِيرَاتٍ، ثُمَّ يَقُولُ: «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، أَيُّونَ تَائِبُونَ عَابِدُونَ سَاجِدُونَ لِرَبِّنَا حَامِدُونَ، صَدَقَ اللَّهُ وَعْدُهُ وَنَصَرَ عَبْدُهُ وَهَزَمَ الْأَحْزَابَ وَحْدَهُ». [رواه البخاري: ۱۷۹۷]

873. Abdullah ibn Ömər رَضِیَ اللہُ عَنْہُمَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ döyüşdən, həccdən və ya ümrədən qayıdarkən (yol üstü) hər dəfə yüksəkliyə qalxdıqda üç dəfə təkbir gətirər, sonra da deyərdi: “Lə ilahə illəllahu vəhdəhu lə şərikə ləh, ləhul-mulku və ləhul-həmdü və huvə alə kulli şeyin qədir. Ayibunə, taibunə, abidunə, sacidunə li Rəbbinə hamidun. Sədəqəllahu və'dəhu, və nəsərə abdəhu və həzəmələh-zabə vəhdəhu.”³ (əl-Buxari, 1797)

¹ Burada həcc və ümrə ziyarətləri nəzərdə tutulur.

² Yəni, “nə qədər pul xərcləsən və nə qədər əziyyət çəksən, o qədər də savab qazanacaqsan”.

³ Tərcüməsi: Allahdan başqa məbud yoxdur, O təkdir, Onun şəriki yoxdur. Mülk Onundur və həmd Ona məxsusdur! O hər şeyə Qadirdir. (Biz) geri dönənlər, tövbə edənlər, ibadət edənlər, səcdə edənlər və Rəbbimizə həmd edənlərik! Allah vədinə sadıq oldu, quluna kömək etdi və (düşmənlərdən olan) dəstələri tək Özü məğlub etdi!

9-cu fəsil. (Ziyarətə) gələn hacıları qarşılamaq və üç nəfərin bir minik üstündə oturması

۹ – باب:

اِسْتِقْبَالُ الْحَاجِّ الْقَادِمِينَ وَالثَّلَاثَةُ عَلَى الدَّابَّةِ

۸۷۴ – عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: لَمَّا قَدِمَ النَّبِيُّ ﷺ مَكَّةَ اسْتَقْبَلَتْهُ أُعَيْلِمَةُ بِنْتُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ، فَحَمَلَتْ وَاحِدًا مِنْ يَدَيْهِ وَآخَرَ خَلْفَهُ. [رواه البخاري: ۱۷۹۸]

874. Rəvayət edilir ki, ibn Abbas رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا demişdir: “Peyğəmbər ﷺ Məkkəyə gəldikdə onu Bəni Abdul-Muttəlib qəbiləsindən olan uşaqlar qarşıladi. O, uşaqlardan (ikisini tərkinə alıb) birini önündə, o birisini isə arxasında otuzdurdu.” (əl-Buxari, 1798)

10-cu fəsil. (Səfərdən qayıdan adamın) gecə vaxtı (evinə) gəlməsi

۱۰ – باب: الدُّخُولُ بِالْعِشِيِّ

۸۷۵ – عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ لَا يَطْرُقُ أَهْلَهُ، كَانَ لَا يَدْخُلُ إِلَّا غُدُوَّةً أَوْ عَشِيَّةً. [رواه البخاري: ۱۸۰۰]

875. Rəvayət edilir ki, Ənəs رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ (səfərdən qayıdarkən) gecə vaxtı ailəsinin yanına getməzdi, ancaq səhər, ya da axşam üstü gedərdi.” (əl-Buxari, 1800)

۸۷۶ – عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: نَهَى النَّبِيُّ ﷺ أَنْ يَطْرُقَ أَهْلُهُ لَيْلًا. [رواه البخاري: ۱۸۰۱]

876. Rəvayət edilir ki, Cabir رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ (səfərdən qayıdan) adamın gecə vaxtı ailəsinin yanına gəlməsini qadağan etmişdir.” (əl-Buxari, 1801)

11-ci fəsil. Mədinəyə yaxınlaşdıqda dəvəsini tez sürüb gedən kimsə haqqında

۱۱ – باب:

مَنْ أَسْرَعَ نَاقَتَهُ إِذَا بَلَغَ الْمَدِينَةَ

۸۷۷ – عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ، فَأَبْصَرَ دَرَجَاتِ الْمَدِينَةِ أَوْضَعَ نَاقَتَهُ، وَإِنْ كَانَتْ دَابَّةً حَرَكَهَا. وَزَادَ فِي رِوَايَةٍ: حَرَكَهَا مِنْ حُبِّهَا. [رواه البخاري: ۱۸۰۲]

877. Rəvayət edilir ki, Ənəs رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ səfərdən qayıtdığı zaman Mədinənin yollarını görəndə dəvəsini tez sürüb gedər, habelə başqa bir minik üzərində olduqda da onu qovardı.”

(Haris) əlavə edib demişdir: “...onu sevdiyinə görə belə edərdi.” (əl-Buxari, 1802)

12-ci fəsil. Səfər əzabının bir parçasıdır

۱۲ – باب: السَّفَرُ قِطْعَةً مِنَ الْعَذَابِ

۸۷۸ – عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «السَّفَرُ قِطْعَةٌ مِنَ الْعَذَابِ، يَمْنَعُ أَحَدَكُمْ طَعَامَهُ وَشَرَابَهُ وَتَوَمُّهُ، فَإِذَا قَضَى نَهْمَتَهُ فَلْيَعَجِّلْ إِلَى أَهْلِهِ». [رواه البخاري: ۱۸۰۴]

878. Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Səfər əzabının bir parçasıdır. O, hər birinizi yeməyindən, içməyindən və yatmağından qoyur. Hər kim öz tələbatını ödəmişdirsə, ailəsinin yanına tələssin!” (əl-Buxari, 1804)

۲۸ - کتابُ الْمُخَصَّرِ

28 – Saxlanılan adam¹ haqqında kitab

1-ci fəsil.

Ümrəyə gedənin yolunu
kəsərlərsə, (o nə etməlidir)?

۱ - باب:

إِذَا أُحْصِرَ الْمُعْتَمِرُ

۸۷۹ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: قَدْ أُحْصِرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَحَلَقَ رَأْسَهُ وَجَامَعَ نِسَاءَهُ، وَنَحَرَ هَدْيَهُ، حَتَّى اعْتَمَرَ عَامًا قَابِلًا. [رواه البخاري: ۱۸۰۹]

879. Rəvayət edilir ki, ibn Abbas رضي الله عنه demişdir: “(Müşriklər) Peyğəmbərin ﷺ yolunu kəsmişdilər (deyə) o, başını qırıxdırdı, qadınları ilə yaxınlıq etdi və qurbanlıq heyvanını kəsdi. Nəhayət, növbəti il ümrə ziyarətini yerinə yetirdi.” (əl-Buxari, 1809)

2-ci fəsil.

Həcc əsnasında saxlanılmaq

۲ - باب: الإِخْصَارُ فِي الْحَجِّ

۸۸۰ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ: أَلَيْسَ حَسْبُكُمْ سُنَّةَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ؟ إِنْ حُبِسَ أَحَدُكُمْ عَنِ الْحَجِّ طَافَ بِالْبَيْتِ وَبِالصَّفَا وَالْمَرْوَةِ، ثُمَّ حَلَ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ، حَتَّى يَحُجَّ عَامًا قَابِلًا، فَيَهْدِيَ أَوْ يَصُومُ، إِنْ لَمْ يَجِدْ هَدْيًا. [رواه البخاري: ۱۸۱۰]

880. Rəvayət edilir ki, ibn Ömər رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbərin ﷺ sünnəsi sizə bəs etməirmi? Hansı birinizə (vaxtında) həcci yerinə yetirməyə mane olsalar, (Məkkəyə gəlib çatdığı vaxt) Kəbəni təvaf etsin, Səfa və Mərvə arasında səy etsin, sonra da tam şəkildə ihramdan çıxsın; nəhayət, sonrakı il həcci yerinə yetirsin və qurban kəssin; qurban tapa bilməsə, oruc tutsun.” (əl-Buxari, 1810)

3-cü fəsil. (Ziyarətdən) saxlanıldıqda başı qırıxdırmamışdan
əvvəl qurban kəsmək

۳ - باب:

النَّحْرُ قَبْلَ الْحَلْقِ فِي الْحَصْرِ

۸۸۱ - عَنْ الْمِسْوَرِ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَحَرَ قَبْلَ أَنْ يَحْلِقَ، وَأَمَرَ أَصْحَابَهُ بِذَلِكَ. [رواه البخاري: ۱۸۱۱]

881. Misvar رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ (başını) qırıxdırmamışdan əvvəl qurban kəsmiş və əshabələrinə də bunu əmr etmişdir.” (əl-Buxari, 1811)

¹ Burada həcc və ya ümrə niyyəti ilə ihrama girən adamın ziyarətə buraxılmaması nəzərdə tutulur.

4-cü fəsil.

Uca Allahın: «...ya sədəqə verməli...» sözü: “altı kasıbı yedizdirmək” deməkdir

٤ - باب: قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿أَوْصَدَقَةً﴾
وَهِيَ إِطْعَامُ سِتَّةِ مَسَاكِينَ

٨٨٢ - عَنْ كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: وَقَفَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِالْحُدَيْبِيَّةِ، وَرَأْسِي يَتَهَافَتُ قَمَلًا فَقَالَ: «يُؤْذِيكَ هَوَامُكَ». قُلْتُ نَعَمْ. قَالَ: «فَاخْلُقْ رَأْسَكَ - أَوْ قَالَ - اخْلُقْ». قَالَ فِي نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ ﴿فَن كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِّن رَّأْسِهِ﴾ إِلَى آخِرِهَا. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «صُمْ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ، أَوْ تَصَدَّقْ بِفَرَقٍ بَيْنَ سِتَّةٍ، أَوْ ائْسُكْ بِمَا تَيْسَّرُ». [رواه البخاري: ١٨١٥]

882. Rəvayət edilir ki, Kəb ibn Uca رضى الله عنه demişdir: “Hudeybiyədə Peyğəmbər ﷺ mənim başımın üstə dayandı və başımdan bitlər töküldüyünü (görüb) soruşdu: “Bitlər sənə əziyyət verirmi?” Mən: “Bəli” – deyə cavab verdim. O (məna): “Başını qırxdır!” – deyə buyurdu və mənim barəmdə bu ayə nazil oldu: “Sizlərdən xəstələnən və ya başındakı xəstəlikdən əziyyət çəkən varsa, fidyə olaraq ya oruc tutmalı, ya sədəqə verməli, ya da qurban kəsməlidir.”¹ Sonra Peyğəmbər ﷺ (ayəni izah edib) dedi: “Ya üç gün oruc tut, ya altı kasıbı yedizdir, ya da imkanın çatən qurbanı kəs.” (əl-Buxari, 1815)

5-ci fəsil.

**Fidyə olaraq verilən yemək
yarım saa² olmalıdır**

٥ - باب:

الإِطْعَامُ فِي الْفِدْيَةِ نِصْفُ صَاعٍ

٨٨٣ - وَ عَنْهُ ﷺ فِي رِوَايَةٍ قَالَ: نَزَلَتْ فِيَّ خَاصَّةً، وَهِيَ لَكُمْ عَامَّةٌ. [رواه البخاري: ١٨١٦]

883. Digər rəvayətdə (Kəb ibn Uca رضى الله عنه) demişdir: “Bu ayə məna görə nazil olmuş olsa da, sizin hamınıza aid edilir.” (əl-Buxari, 1816)

¹ “əl-Bəqərə” surəsi, 196.

² 152-ci hədisin qeydlərinə bax.

۲۹ - کتاب جزاء الصيد

29 – Ov etməyin cəzası kitabı

1-ci fəsil.

۱ - باب:

**İhramda olmayan adam ov edib
ovladığı heyvanı ihramda olan
adama versə, sonuncusuna bunu
yemək (halal olar)**

إِذَا صَادَ الْحَالِلُ فَأَهْدَى لِلْمُحْرِمِ الصَّيْدَ أَكَلَهُ

۸۸۴ - عَنْ أَبِي قَتَادَةَ رضي الله عنه قَالَ: انْطَلَقْنَا مَعَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم عَامَ الْحُدَيْيَةِ فَأَحْرَمَ أَصْحَابُهُ، وَلَمْ أُحْرَمْ أَنَا، فَأَتَيْنَا بَعْدُ بِعِيقَةٍ، فَتَوَجَّهْنَا نَحْوَهُمْ، فَبَصُرَ أَصْحَابِي بِحِمَارٍ وَحَشٍ، فَجَعَلَ بَعْضُهُمْ يَضْحَكُ إِلَى بَعْضٍ، فَتَنَظَّرْتُ فَرَأَيْتُهُ، فَحَمَلْتُ عَلَيْهِ الْفَرَسَ، فَطَعَنَتْهُ فَأَنْبَتُهُ، فَاسْتَعْتَمْتُهُمْ، فَأَبَوْا أَنْ يُعِينُونِي، فَأَكَلْنَا مِنْ لَحْمِهِ، فَطَلَبْتُ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم وَخَشِينَا أَنْ نَقْطَعَ، أَرْفَعُ فَرَسِي شَأْوًا، وَأَسِيرُ عَلَيْهِ شَأْوًا، فَلَقِيتُ رَجُلًا مِنْ بَنِي غِفَارٍ فِي حَوْفِ اللَّيْلِ فَقُلْتُ: أَيْنَ تَرَكْتَ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم? قَالَ: تَرَكْتُهُ بَنَعَيْنَ، وَهُوَ قَاتِلُ السُّقْيَا. فَلَحَقْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم حَتَّى أَتَيْتُهُ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ أَصْحَابَكَ أَرْسَلُوا يَفْرَعُونَ عَلَيْكَ السَّلَامَ وَرَحْمَةَ اللَّهِ، إِنَّهُمْ قَدْ خَشَوْا أَنْ يُفْتَطِعُوا الْعَدُوَّ دُونَكَ، فَانْتَظَرْتُهُمْ، فَفَعَلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّا أَصَدْنَا حِمَارَ وَحَشٍ، وَعِنْدَنَا مِنْهُ فَاضِلَةٌ. فَقَالَ لِلْقَوْمِ «كُلُوا» وَهُمْ مُحْرِمُونَ. [رواه البخاري: ۱۸۲۱]

884. Rəvayət edilir ki, Əbu Qətadə رضي الله عنه demişdir: “Hudeybiyə ilində biz Peyğəmbərlə صلى الله عليه وسلم birlikdə (Məkkəyə) yola düşdük. Bu əsnada əshabələr ihrama girdi, mən isə ihrama girmədim. Bizə düşmənin Ğeyqədə¹ olduğunu xəbər verdilər və biz onlara tərəf yollandıq. (Yolda) mənim dostlarım vəhşi eşşək görüb gülüşdülər. Mən onu gördükdə atımı ona tərəf sürdüm və ona bir zərbə endirib onu tutdum. Mən dostlarımı köməyə çağırıdım, lakin onlar mənə kömək etməkdən boyun qaçırdılar. Biz onun ətinə (bişirib) yedikdən sonra mən Peyğəmbərə صلى الله عليه وسلم çatmaq üçün (atımı tez sürüb) getdim. Biz camaatdan ayrı düşəcəyimizdən ehtiyat edirdik. Mən atımı hərdən dördnala çapır, hərdən də asta sürürdüm. Gecənin bir aləmində Bəni Ğifar qəbiləsindən olan bir nəfərə rast gəldim və (ondan): “Peyğəmbəri صلى الله عليه وسلم harada qoyub gəlmisən?”- deyə soruşdum. O dedi: “Mən Təhində² ondan ayrıldım; o, günorta dincəlmək üçün Suqyada³ dayanmışdı. Mən onun arxasınca gedib ona çatdım və dedim: “Ya Rəsulullah, əshabələrin sənə salam söyləyir və Allahdan sənin üçün mərhəmət diləyirlər. Onlar düşmənlə (qarşılaşsın) səndən ayrı düşəcəklərindən ehtiyat edirlər. Onları da gözlə.” (Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم onları) gözlədi. Mən: “Ya Rəsulullah, biz vəhşi eşşək ovlamışıq və onun ətinə bizdə bir qədər qalıb”- dedim. Əshabələr ihramda ikən Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم onlara: “Yeyin!”- deyə buyurdu.” (əl-Buxari, 1821)

¹ Məkkə ilə Mədinə arasında yerləşən və Bəni Ğifar qəbiləsinə məxsus quyu.

² Quyu və ya bulaq adıdır.

³ Məkkə ilə Mədinə arasında yerləşən bir kənddir.

2-ci fəsil.

İhramda olan adam ihramda olmayan kimsənin ov etməsinə kömək göstərməməlidir

۲ - باب:

لَا يُعِينُ الْمُحْرِمُ الْحَلَالَ فِي قَتْلِ الصَّيْدِ

۸۸۵ - وَ عَنْهُ فِي رِوَايَةٍ قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ بِالْقَاحَةِ مِنَ الْمَدِينَةِ عَلَى ثَلَاثٍ، وَمِنَّا الْمُحْرِمُ، وَمِنَّا غَيْرُ الْمُحْرِمِ، فَذَكَرَ الْحَدِيثَ. [رواه البخاري: ۱۸۲۳]

885. Digər bir rəvayətdə (Əbu Qətadə رضي الله عنه) demişdir: “Biz Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə Mədinənin üç keçidliyində¹ olan Qahə vadisində idik. Aramızdan kimisi ihramda idi, kimisi də ihramda deyildi....” (əl-Buxari, 1823)

3-cü fəsil. İhramda olan adam, ihramda olmayan kimsənin ov etməsi üçün ovlanılacaq heyvanı ona göstərməməlidir

۳ - باب:

لَا يُشِيرُ الْمُحْرِمُ إِلَى الصَّيْدِ لَكِي يَصْطَادَهُ الْحَلَالَ

۸۸۶ - وَ عَنْهُ فِي رِوَايَةٍ: فَلَمَّا أَتَوْا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «أَمِنْكُمْ أَحَدٌ أَمَرَهُ أَنْ يَحْمِلَ عَلَيْهَا، أَوْ أَشَارَ إِلَيْهَا». قَالُوا لَا، قَالَ: «فَكُلُّوا مَا بَقِيَ مِنْ لَحْمِهَا». [رواه البخاري: ۱۸۲۴]

886. Başqa bir rəvayətdə (Əbu Qətadə رضي الله عنه) demişdir: “(Dostlarım) Peyğəmbərin ﷺ yanına gəldikdə o (onlardan) soruşdu: “Aranızdan kimsə ona bu vəhşi eşşəyə hücum etməyi əmr etmişdirmi? Yaxud ona işarə etmişdirmi?” Onlar: “Xeyr!” – deyə cavab verdilər. (Onda) Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Elə isə ətin qalanını da yeyin!” (əl-Buxari, 1824)

4-cü fəsil.

Kimsə ihrama girmiş bir adama vəhşi bir eşşək hədiyyə edərsə, bunu ondan qəbul etməməlidir

۴ - باب:

إِذَا أَهْدَى لِلْمُحْرِمِ حِمَارًا وَحْشِيًّا حَيًّا لَمْ يَقْبَلْ

۸۸۷ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه عَنِ الصَّعْبِ بْنِ حِثَّامَةَ اللَّيْثِيِّ رضي الله عنه أَنَّهُ أَهْدَى لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ حِمَارًا وَحْشِيًّا، وَهُوَ بِالْأَبْوَاءِ أَوْ بَوْدَانَ فَرَدَّهُ عَلَيْهِ، فَلَمَّا رَأَى مَا فِي وَجْهِهِ قَالَ: «إِنَّا لَمْ نَرُدَّهُ عَلَيْكَ إِلَّا أَنَا حُرْمٌ». [رواه البخاري: ۱۸۲۵]

887. Abdullah ibn Abbas رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ Əbvada (və ya Vəddanda)² olarkən Sab ibn Cəssamə əl-Leysi ona vəhşi bir eşşək hədiyyə elədi. Peyğəmbər ﷺ bu (hədiyyəni) onun özünə qaytardı. Peyğəmbər ﷺ onun üzündə kədər hissi olduğunu görəndə dedi: “Biz onu sənə ancaq ihramda olduğumuza görə qaytardıq.” (əl-Buxari, 1825)

¹ Bir keçid 40 kilometrə bərabərdir.

² Əbva Mədinənin cənub-qərbində, Məkkə yolunun üstündə yerləşən şəhərdir. Vəddan isə Əbvanın yaxınlığındakı bir yerdirdi.

5-ci fəsil. İhramda olan adam nəyi öldürə bilər?

۵ - باب: مَا يَقْتُلُ الْمُحْرِمُ فِي الْحَرَمِ

۸۸۸ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «خَمْسٌ مِنَ الدَّوَابِّ كُلُّهُنَّ فَاسِقٌ، يَقْتُلُهُنَّ فِي الْحَرَمِ الْغُرَابُ وَالْحِدَاةُ وَالْعَقْرَبُ وَالْفَأْرَةُ وَالْكَلْبُ الْعَقُورُ». [رواه البخاري: ۱۸۲۹]

888. Aişə رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Beş (növ) heyvan vardır ki, bunlar ziyanvericidirlər və onları haram sayılan ərazidə öldürmək olar: qarğa, çalağan, əqrəb, siçan və quduz it.” (əl-Buxari, 1829)

۸۸۹ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ بَيْنَمَا نَحْنُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي غَارِ بَمَيٍّ، إِذْ نَزَلَ عَلَيْهِ ﴿وَالْمُرْسَلَاتُ﴾ وَإِنَّهُ لَيَتْلُوهَا، وَإِنِّي لَأَتْلُوهَا مِنْ فِيهِ، وَإِنْ فَاهُ لَرَطْبٌ بِهَا، إِذْ وَبَيْتَ عَلَيْنَا حَيَّةٌ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «اقْتُلُوهَا». فَابْتَدَرْنَاهَا، فَذَهَبَتْ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «وُفِيتْ شَرُّكُمْ كَمَا وَفَيْتُمْ شَرَّهَا». [رواه البخاري: ۱۸۳۰]

889. Rəvayət edilir ki, Abdullah (ibn Məsud) رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Biz Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə Minadakı mağarada olarkən ona: “And olsun xeyirlə göndərilənlərə...”¹ surəsi nazil oldu və o, bu surəni oxumağa başladı. Mən bu surəni onun ağzından eşidib əzbərləyirdim. O, surəni oxuyarkən birdən bizim üstümüzdə bir ilan atıldı və Peyğəmbər ﷺ: “Öldürün onu!” – deyə əmr etdi. Biz ilanı öldürmək istədikdə o qaçdı. Peyğəmbər ﷺ dedi: “Siz onun şərindən qorunduğunuz kimi, o da sizin şərinizdən qorundu.” (əl-Buxari, 1830)

۸۹۰ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لِلزَّوْغِ: «فُؤَيْسِقُ». وَلَمْ أَسْمَعْهُ أَمَرَ بِقَتْلِهِ. [رواه البخاري: ۱۸۳۱]

890. Peyğəmbərin ﷺ zövcəsi Aişə رəvayət edir ki, (bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ kərtənkələni “xırda ziyanverici” adlandırdı. Mən onun kərtənkələni öldürməyə dair əmr verdiyini eşitməmişəm. (əl-Buxari, 1831)

6-cı fəsil. Məkkədə vuruşmaq halal deyildir

۶ - باب: لَا يَحِلُّ الْقِتَالُ بِمَكَّةَ

۸۹۱ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ يَوْمَ افْتَتَحَ مَكَّةَ: «لَا هِجْرَةَ وَلَكِنْ جِهَادٌ وَنِيَّةٌ، وَإِذَا اسْتَنْفَرْتُمْ فَاَنْفِرُوا...». [رواه البخاري: ۱۸۳۴]

891. İbn Abbas رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ Məkkənin fəthi günü demişdir: “(Bu gündən etibarən artıq) hicrət etməyə lüzum yoxdur. Lakin cihad etmək və niyyət vardır. Əgər sizi cihada çağırırsalar, tələsin!” (əl-Buxari, 1834)

7-ci fəsil. İhramda olan adamın qan aldırması

۷ - باب: الْحِجَامَةُ لِلْمُحْرِمِ

۸۹۲ - عَنْ ابْنِ بُحَيْنَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: احْتَجَمَ النَّبِيُّ ﷺ وَهُوَ مُحْرِمٌ بِلَحْيٍ جَمَلٍ فِي وَسْطِ رَأْسِهِ. [رواه البخاري: ۱۸۳۶]

¹ “əl-Mursəlat” surəsi.

892. Rəvayət edilir ki, ibn Buheyne ﷺ demişdir: "Peyğəmbər ﷺ ihramda olduğu halda Ləhyi Cəməldə¹ ikən başının ortasından qan aldırdı." (əl-Buxari, 1836)

8-ci fəsil.

İhramda olan adamın evlənməsi

۸- باب: تَرْوِيجُ الْمُحْرَمِ

۸۹۳ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ تَزَوَّجَ مَيْمُونَةَ وَهُوَ مُحْرِمٌ. [رواه البخاري: ۱۸۳۷]

893. İbn Abbas رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ ihramda ikən Meymunə ilə evləndi. (əl-Buxari, 1837)

9-cu fəsil. İhramda olan adamın qüsl etməsi

۹- باب: الاِغْتِسَالُ لِلْمُحْرَمِ

۸۹۴ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حُنَيْنٍ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ وَالْمُسَوَّرَ بْنَ مَخْرَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا اخْتَلَفَا بِالْأَبْوَاءِ، فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبَّاسٍ يَغْسِلُ الْمُحْرَمُ رَأْسَهُ. وَقَالَ الْمُسَوَّرُ لَا يَغْسِلُ الْمُحْرَمُ رَأْسَهُ. فَأَرْسَلَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبَّاسٍ إِلَى أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ، فَوَجَدْتُهُ يَغْتَسِلُ بَيْنَ الْقَرْيَتَيْنِ، وَهُوَ يُسْتَرُّ بِثَوْبٍ، فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَقَالَ مَنْ هَذَا فَقُلْتُ أَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ حُنَيْنٍ، أَرْسَلَنِي إِلَيْكَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبَّاسٍ، أَسْأَلُكَ كَيْفَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَغْسِلُ رَأْسَهُ، وَهُوَ مُحْرِمٌ، فَوَضَعَ أَبُو أَيُّوبَ يَدَهُ عَلَى الثَّوْبِ، فَطَاطَأَهُ حَتَّى بَدَأَ لِي رَأْسُهُ ثُمَّ قَالَ لِإِنْسَانٍ يَصُبُّ عَلَيْهِ أَصْبَبَ. فَصَبَّ عَلَى رَأْسِهِ، ثُمَّ حَرَّكَ رَأْسَهُ بِيَدَيْهِ فَاقْبَلَ بِهِمَا وَأَدْبَرَ وَقَالَ هَكَذَا رَأَيْتُهُ ﷺ يَفْعَلُ. [رواه البخاري: ۱۸۴۰]

894. Abdullah ibn Huneyn rəvayət edir ki, Əbva deyilən yerdə Abdullah ibn Abbasla Misvar ibn Məxrəmə arasında fikir ayrılığı düşdü. Abdullah ibn Abbas: "İhramda olan adam başını yuya bilər" – deyir, Misvar ibn Məxrəmə ﷺ isə: "Yuya bilməz" – deyirdi. Onda Abdullah ibn Abbas məni Əbu Əyyub əl-Ənsarinin ﷺ yanına göndərdi. Mən gedib onu iki sütun arasında paltarı pərdə tutub qüsl etdiyini gördüm. Mən ona salam verdim və o: "Kimdir?" – deyə soruşdu. Dedim: "Mənəm – Abdullah ibn Huneyn. Abdullah ibn Abbas məni sənənin yanına göndərərək ki, Peyğəmbərin ﷺ ihramda ikən başını necə yuduğunu səndən soruşum." Onda Əbu Əyyub əli ilə paltardan tutub onu (o qədər) aşağı saldı ki, mən onun başını gördüm. Sonra onun başına su tökən adama: "Tök" – dedi. Adam onun başına su tökdü və o, əllərini qabağa və dala apararaq başını yudu və dedi: "Mən Peyğəmbərin ﷺ belə etdiyini gördüm." (əl-Buxari, 1840)

10-cu fəsil. İhrama girməyən adamın haram sayılan əraziyə və Məkkəyə daxil olması

۱۰- باب:

دُخُولُ الْحَرَمِ وَمَكَّةَ بِغَيْرِ إِحْرَامٍ

۸۹۵ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ دَخَلَ عَامَ الْفَتْحِ، وَعَلَى رَأْسِهِ الْمَغْفَرُ، فَلَمَّا نَزَعَهُ حَاءَ رَجُلٍ، فَقَالَ إِنَّ ابْنَ حَظَلٍ مُتَعَلِّقٌ بِأَسْتَارِ الْكَعْبَةِ. فَقَالَ: «اقْتُلُوهُ». [رواه البخاري: ۱۸۴۶]

¹ Məkkə ilə Mədinə arasında yer.

895. Ənəs ibn Malik ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ zəfər ilində¹ (Məkkəyə) daxil olduqda başında dəbilqə var idi. O, dəbilqəni başından çıxartdıqda bir nəfər gəlib dedi: "İbn Xətəl Kəbənin örtüyündən yapışib² (aman diləyir)." Peyğəmbər ﷺ: "Öldürün onu!" – deyə buyurdu. (əl-Buxari, 1846)

**11-ci fəsil. Ölən adamın yerinə
həcc etmək və onun əvəzinə
nəzir vermək;
kişi qadının yerinə həcc edə bilər**

۱۱- باب: الْحَجُّ وَالنَّذْرُ عَنْ الْمَيِّتِ،
وَالرَّجُلُ يَحُجُّ عَنِ الْمَرْأَةِ

۸۹۶ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ امْرَأَةً مِنْ جُهَيْنَةَ جَاءَتْ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَتْ إِنَّ أُمِّي نَذَرَتْ أَنْ تَحُجَّ، فَلَمْ تَحُجَّ حَتَّى مَاتَتْ فَأُحِجُّ عَنْهَا قَالَ: «نَعَمْ، حُجِّي عَنْهَا، أَرَأَيْتِ لَوْ كَانَ عَلَى أُمِّكَ دَيْنٌ أَكُنْتُ قَاضِيَةً أَقْضُوا لِلَّهِ، فَإِنَّهُ أَحَقُّ بِالْوَفَاءِ». [رواه البخاري: ۱۸۵۲]

896. İbn Abbas ر.əvayət edir ki, Cuheynə qəbiləsindən olan bir qadın Peyğəmbər ﷺ yanına gəlib dedi: "Anam həccə getməyi nəzir etmiş, lakin ölüm onu haqlayanadək həccə gedə bilməmişdir. Mən onun yerinə həcc edə bilərəmmi?" Peyğəmbər ﷺ dedi: "Bəli, onun əvəzinə həccə yerinə yetir! De görüm, əgər ananın borcu olsaydı, onu ödəyərdimi? Allaha olan borcunuzu ödəyin! Borcu ödənməyə ən çox haqqı olan Allahdır." (əl-Buxari, 1852)

**12-ci fəsil.
Uşaqların həccə yerinə yetirməsi**

۱۲- باب: حَجُّ الصِّبْيَانِ

۸۹۷ - عَنْ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: حُجَّ بِي مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَأَنَا ابْنُ سَبْعِ سِنِينَ. [رواه البخاري: ۱۸۵۸]

897. Rəvayət edilir ki, Saib ibn Yezid ر.əvayət edir: "Mən Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə həcc ziyarətinə getdikdə mənim yeddi yaşım var idi." (əl-Buxari, 1858)

**13-cü fəsil. Qadınların həccə
yerinə yetirməsi**

۱۳- باب: حَجُّ النِّسَاءِ

۸۹۸ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: لَمَّا رَجَعَ النَّبِيُّ ﷺ مِنْ حَجَّتِهِ قَالَ لَأُمِّ سَنَانَ الْأَنْصَارِيَّةِ: «مَا مَعَكَ مِنَ الْحَجِّ». قَالَتْ أَبُو فَلَانٍ - تَعْنِي زَوْجَهَا - كَانَ لَهُ نَاضِحَانِ، حَجَّ عَلَى أَحَدِهِمَا، وَالْآخَرُ يَسْقِي أَرْضًا لَنَا. قَالَ: «فَإِنْ عُمِرَ فِي رَمَضَانَ تَقْضَى حَجَّتُ مَعِيَ». [رواه البخاري: ۱۸۶۳]

¹ Burada hicrətin səkkizinci ili – Məkkənin fəth edildiyi il nəzərdə tutulur.

² Bu adam bir zamanlar İslam dinini qəbul etmiş, sonra da Peyğəmbər ﷺ onu ənsardan olan iki əshabə ilə birlikdə zəkat yığmağa göndərmişdir. Lakin o, naxələflik edib əshabəni öldürmüş və dinindən dönərək küfrə qayıtmışdır. Bundan əlavə onun oxuyan iki kənizi var imiş ki, bu kənizlər öz mahnıları ilə Peyğəmbəri ﷺ ələ salırlarmış. Elə bu səbəbdən də Peyğəmbər ﷺ onu və onun kənizlərini öldürməyi əmr etmişdir.

898. Rəvayət edilir ki, ibn Abbas رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ həcc ziyarətindən qayıtdıqda Ummu Sinan əl-Ənsariyyəyə dedi: “Sənə həccə getməyə nə mane oldu?” Qadın öz ərinə qəsd edərək: “Əbu filankəs (mane oldu)”- dedi. Onun cəmi iki dəvəsi var idi. Birində özü həccə getmiş, digərini isə əkin sahəsini sulamaq üçün saxlamışdır.” Peyğəmbər ﷺ dedi: “Ramazanda ümrə ziyarəti (et-sən), mənimlə həcc ziyarətini yerinə yetirmiş olarsan.” (əl-Buxari, 1863)

۸۹۹ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ رضي الله عنه وَقَدْ غَزَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ ثَلَاثِي عَشْرَةَ غَزْوَةً قَالَ: أَرْبَعٌ سَمِعْتُهُنَّ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَعْجَبَنِي وَأَنْقَنِي: «أَنْ لَا تُسَافِرَ امْرَأَةٌ مَسِيرَةَ يَوْمَيْنِ لَيْسَ مَعَهَا زَوْجُهَا أَوْ ذُو مَحْرَمٍ، وَلَا صَوْمُ يَوْمَيْنِ الْفَطْرِ وَالْأَضْحَى، وَلَا صَلَاةٌ بَعْدَ صَلَاتَيْنِ بَعْدَ الْعَصْرِ حَتَّى تَغْرُبَ الشَّمْسُ، وَبَعْدَ الصُّبْحِ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ، وَلَا تُشَدُّ الرَّحَالُ إِلَّا إِلَى ثَلَاثَةِ مَسَاجِدَ مَسْجِدِ الْحَرَامِ، وَمَسْجِدِي، وَمَسْجِدِ الْأَقْصَى». [رواه البخاري: ۱۸۶۴]

899. Rəvayət edilir ki, Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə on iki döyüşdə iştirak etmiş Əbu Səid رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbərdən ﷺ eşitdiyim bu dörd şey məni təəccübləndirmiş və mənim xoşuma gəlmişdir:
- qadın, yanında əri və ya məhrəmi olmadan iki günlük səfərə çıxmamalıdır;
 - orucluq və qurban bayramlarında oruc tutmaq olmaz;
 - iki namazdan sonra – əsr namazından sonra ta gün batanadək və sübh namazından sonra ta gün çıxanadək namaz qılmaq olmaz;
 - üç məsciddən – Məscidülhəramdan, mənim məscidimdən və Məscidüləqsa-dan – başqa heç bir yerə (ibadət məqsədilə) səfərə getmək olmaz.” (əl-Buxari, 1864)

14-cü fəsil.

Kəbəyə piyada getməyi nəzir edən kimsə haqqında

۱۴ - باب:

مَنْ نَذَرَ الْمَشْيَ إِلَى الْكَعْبَةِ

۹۰۰ - عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ رَأَى شَيْخًا يُهَادِي بَيْنَ ابْنَيْهِ قَالَ: «مَا بَالُ هَذَا». قَالُوا نَذَرَ أَنْ يَمْشِيَ، قَالَ: «إِنَّ اللَّهَ عَنْ تَعْذِيبِ هَذَا نَفْسَهُ لَعَنِيَّ». وَأَمَرَهُ أَنْ يَرْكَبَ. [رواه البخاري: ۱۸۶۵]

900. Ənəs رضي الله عنه rəvayət edir ki, (bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ ixtiyar bir qocanın oğlanlarının qoluna girib getdiyini görüb: “Ona nə olub?” – deyə soruşdu. (Qocanın) oğlanları dedilər: “O, (Məkkəyə) piyada getməyi nəzir etmişdir.” Peyğəmbər ﷺ: “Allah onun öz canına əziyyət verməyinə möhtac deyildir” – dedi və ona miniyə minməyi əmr etdi. (əl-Buxari, 1865)

۹۰۱ - عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ رضي الله عنه قَالَ: نَذَرْتُ أُحْتَى أَنْ تَمْشِيَ إِلَى بَيْتِ اللَّهِ، وَأَمَرْتَنِي أَنْ أَسْتَفْتِيَ لَهَا النَّبِيَّ ﷺ فَاسْتَفْتَيْتُهُ، فَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «لَتَمْشِيَ وَلَتَرْكَبَ». [رواه البخاري: ۱۸۶۶]

901. Rəvayət edilir ki, Uqbə ibn Amir رضي الله عنه demişdir: “Bir vaxt mənim bacım Allahın Evinə piyada getməyi nəzir etdi və mənə Peyğəmbərdən ﷺ bunun hökmünü soruşmağı əmr etdi. Mən (bu haqda) Peyğəmbərdən ﷺ soruşduqda o dedi: “Qoy həm piyada, həm də minik üstündə getsin!” (əl-Buxari, 1866)

۳۰ - کتاب فضائل المدينة

30 – Mədinənin üstünlükləri kitabı

1-ci fəsil. Mədinənin haram sayılan ərazisi¹

۱ - باب: حَرَمُ الْمَدِينَةِ

۹۰۲ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «الْمَدِينَةُ حَرَمٌ، مَنْ كَذَا إِلَى كَذَا، لَا يُقْطَعُ شَجَرُهَا، وَلَا يُحْدَثُ فِيهَا حَدَثٌ، مَنْ أَحْدَثَ حَدَثًا فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ». [رواه البخاري: ۱۸۶۷]

902. Ənəs rəvayət edir ki, Peyğəmbər demişdir: “Filan yerdən filan yerədək Mədinənin haram sayılan ərazisidir. Orada nə ağac kəsmək, nə də günah iş görmək (və ya bidət etmək) olmaz. Kim (orada) günah iş görərsə, ona Allahın, mələklərin və bütün insanların lənəti olar.” (əl-Buxari, 1867)

۹۰۳ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «حَرَمٌ مَا بَيْنَ لَابَتَى الْمَدِينَةِ عَلَى لِسَانِي». قَالَ وَآتَى النَّبِيُّ ﷺ بَنِي حَارِثَةَ فَقَالَ: «أَرَأَيْكُمْ يَا بَنِي حَارِثَةَ قَدْ خَرَجْتُمْ مِنَ الْحَرَمِ». ثُمَّ التَفَتَ، فَقَالَ: «بَلْ أَنتُمْ فِيهِ». [رواه البخاري: ۱۸۶۹]

903. Əbu Hureyra rəvayət edir ki, Peyğəmbər demişdir: “Mədinənin bu – qəralmış daş-kəsəklərlə dolu iki sahəsinin arası mənim dilim vasitəsilə haram sayılan ərazi elan edilmişdir.”

Peyğəmbər Bəni Harisə qəbiləsinə gəlib dedi: “Ey Bəni Harisə, görürəm ki, siz haram sayılan ərazidən kənara çıxmısınız.” Sonra o ətrafına göz gəzdirib dedi: “Yox, yox, siz bu ərazinin daxilindəsiniz.” (əl-Buxari, 1869)

۹۰۴ - عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ مَا عِنْدَنَا شَيْءٌ إِلَّا كِتَابُ اللَّهِ، وَهَذِهِ الصَّحِيفَةُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: «الْمَدِينَةُ حَرَمٌ، مَا بَيْنَ عَائِرٍ إِلَى كَذَا، مَنْ أَحْدَثَ فِيهَا حَدَثًا، أَوْ آوَى مُحْدَثًا، فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ، لَا يَقْبَلُ مِنْهُ صَرْفٌ وَلَا عَدْلٌ». وَقَالَ: «ذِمَّةُ الْمُسْلِمِينَ وَاحِدَةٌ، فَمَنْ أَخْفَرَ مُسْلِمًا فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ، لَا يَقْبَلُ مِنْهُ صَرْفٌ وَلَا عَدْلٌ، وَمَنْ تَوَلَّى قَوْمًا بَعِيرٍ إِذْ نِ مَوَالِيهِ، فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ، لَا يَقْبَلُ مِنْهُ صَرْفٌ وَلَا عَدْلٌ». [رواه البخاري: ۱۸۷۰]

904. Rəvayət edilir ki, Əli demişdir: “Bizim əlimizdə Allahın Kitabından və Peyğəmbərin (hədisləri yazılmış) bu səhifələrdən başqa bir şey yoxdur. (Həmin səhifələrdə bu sözlər yazılmışdır:) “Air dağı ilə filan yerin² arası haram sayılan ərazidir. Kim (orada) günah iş görərsə və ya günahkar adama sığınacaq versə, ona Allahın, mələklərin və bütün insanların lənəti olar; ondan nə vacib əməllər, nə də nafilə ibadətləri³ qəbul olunur. Müsəlmanların (kafirə) aman verməsi birdir⁴. Kim müsəlmanla bağladığı əhdini pozsa, ona Allahın, mələklərin və

¹ Elə bir müqəddəs yer ki, orada müharibə etmək qadağan edilmişdir.

² Filan yer deyildikdə Uhud dağının arxa tərəfində yerləşən kiçik dağ nəzərdə tutulur. Mədinə əhli bu dağa Sövr dağı deyirlər. “Əvnul-Məbud”, 6/12; 2032-ci hədisin şərhı.

³ Yəni, onun namaz, oruc və başqa bu kimi yerinə yetirdiyi vacib əməlləri və əlavə olaraq etdiyi ibadətləri qəbul olunmaz.

⁴ Bir müsəlmanın kafirə aman verməsi, bütün müsəlmanların ona aman verməsi deməkdir. 231-ci hədisə bax.

bütün insanların lənəti olar; ondan nə vacib əməllər, nə də nafilə ibadətləri qəbul olunur. Kim ağasının izni olmadan başqalarının onun ağası olduğunu iddia etsə, ona Allahın, mələklərin və bütün insanların lənəti olar; ondan nə vacib əməllər, nə də nafilə ibadətləri qəbul olunur.” (əl-Buxari, 1870)

2-ci fəsil. Mədinənin fəziləti və (pis) adamları özündən kənarlaşdırması

۲ - باب:

فَضْلُ الْمَدِينَةِ، وَأَنَّهَا تَنْفِي النَّاسَ

۹۰۵ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أُمِرْتُ بِقَرِيَّةٍ تَأْكُلُ الْقُرَى يَقُولُونَ يَتْرَبُ. وَهِيَ الْمَدِينَةُ، تَنْفِي النَّاسَ كَمَا يَنْفِي الْكَبِيرُ خَبَثَ الْحَدِيدِ». [رواه البخاري: ۱۸۷۱]

905. Əbu Hureyra ر.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Mənə başqa şəhərləri üstələyən bir şəhərə – Yəsrib adlanan yerə (hicrət etmək) əmr olundu. Ora Mədinədir. Körük¹ dəmirin pasını tökdüyü kimi, (Mədinə də pis) adamları özündən kənar edir.” (əl-Buxari, 1871)

3-cü fəsil. Mədinə Tabədir²

۳ - باب: الْمَدِينَةُ طَابَةُ

۹۰۶ - عَنْ أَبِي حُمَيْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَقْبَلْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ مِنْ ثُبُوكَ حَتَّى أَشْرَفْنَا عَلَى الْمَدِينَةِ فَقَالَ: «هَذِهِ طَابَةٌ». [رواه البخاري: ۱۸۷۲]

906. Rəvayət edilir ki, Əbu Humeyd ر.ə. demişdir: “Biz Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə Təbukdan qayıdarkən Mədinəyə gəlib çatdıqda o: “Bura Tabədir!” – dedi.” (əl-Buxari, 1872)

4-cü fəsil. Mədinəni sevməyən kimsələr

۴ - باب: مَنْ رَغِبَ عَنِ الْمَدِينَةِ

۹۰۷ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «يَتْرُكُونَ الْمَدِينَةَ عَلَى خَيْرٍ مَّا كَانَتْ، لَا يَعْشَاهَا إِلَّا الْعَوَافُ - يُرِيدُ عَوَافِيَ السَّبَاعِ وَالطَّيْرِ - وَآخِرُ مَنْ يُخْشَرُ رَاعِيَانِ مِنْ مُزَيْنَةٍ، يُرِيدَانِ الْمَدِينَةَ يَنْعِقَانِ بَعْغَمَهُمَا، فَيَجِدَانِهَا وَحْشًا، حَتَّى إِذَا بَلَغَا نَتْنَةَ الْوَدَاعِ خَرَا عَلَى وَجْهِهِمَا». [رواه البخاري: ۱۸۷۴]

907. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra ر.ə. demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişəm: “Mədinənin ən gözəl vaxtlarında³ insanlar onu tərk edəcəklər. (O zaman) orada yırtıcı heyvanlardan və quşlardan başqa bir kimsə qalmayacaq. Mədinəyə ayaq basanların ən sonuncusu Muzeynə qəbiləsindən olan iki çoban olacaq. Onlar öz qoyunlarını haylayaraq Mədinəyə gəlib onun boş qaldığını görəcəklər. Nəhayət, onlar gəlib vida vadisinə çatdıqda üzüqoylu yerə yığılaçaqlar.” (əl-Buxari, 1874)

¹ Kürədə odu qızartmaq üçün və s. məqsədlər üçün yanları büküslü dəri və taxtadan düzəldilmiş alət. Dəmirçi körüyü.

² Mədinə şəhərinin adlarından biri. 753-cü hədisin qeydlərinə bax.

³ Bu hadisə Qiyamətə yaxın bir zamanda baş verəcək.

۹۰۸ - عَنْ سُفْيَانَ بْنِ أَبِي زُهَيْرٍ رضی اللہ عنہ أَنَّهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «تُفْتَحُ الْيَمَنُ فَيَأْتِي قَوْمٌ يُسُونُ، فَيَتَحَمَّلُونَ بِأَهْلِيهِمْ وَمَنْ أَطَاعَهُمْ، وَالْمَدِينَةُ خَيْرٌ لَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ، وَتُفْتَحُ الشَّأْمُ، فَيَأْتِي قَوْمٌ يُسُونُ فَيَتَحَمَّلُونَ بِأَهْلِيهِمْ وَمَنْ أَطَاعَهُمْ، وَالْمَدِينَةُ خَيْرٌ لَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ، وَتُفْتَحُ الْعِرَاقُ، فَيَأْتِي قَوْمٌ يُسُونُ فَيَتَحَمَّلُونَ بِأَهْلِيهِمْ وَمَنْ أَطَاعَهُمْ. وَالْمَدِينَةُ خَيْرٌ لَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ». [رواه البخاري: ۱۸۷۵]

908. Rəvayət edilir ki, Sufyan ibn Əbu Zuheyr رضی اللہ عنہ demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişəm: “Yəmən fəth ediləcək və bəzi insanlar öz ailələrini və onlara itaət edənləri götürüb ora köçəcəklər. Halbuki Mədinə onlar üçün daha xeyirlidir. Kaş bilərdilər! Şam fəth ediləcək və bəzi insanlar öz ailələrini və onlara itaət edənləri götürüb ora köçəcəklər. Halbuki Mədinə onlar üçün daha xeyirlidir. Kaş bilərdilər! İraq fəth ediləcək və bəzi insanlar öz ailələrini və onlara itaət edənləri götürüb ora köçəcəklər. Halbuki Mədinə onlar üçün daha xeyirlidir. Kaş bilərdilər! (əl-Buxari, 1875)

5-ci fəsil.

۵- باب: الْإِيمَانُ يَأْرِزُ إِلَى الْمَدِينَةِ

İman Mədinəyə yığısacaq

۹۰۹ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «إِنَّ الْإِيمَانَ لَيَأْرِزُ إِلَى الْمَدِينَةِ كَمَا تَأْرِزُ الْحَيَّةُ إِلَى جُحْرِهَا». [رواه البخاري: ۱۸۷۶]

909. Əbu Hureyra رضی اللہ عنہ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “İlan qayıdıb öz yuvasına girdiyi kimi, iman da Mədinəyə yığısacaq.”¹ (əl-Buxari, 1876)

6-cı fəsil.

۶- باب:

Mədinə əhlinə qarşı pislik etmək istəyənlərin günahı

إِنَّمَنْ مِّنْ كَادَ أَهْلَ الْمَدِينَةِ

۹۱۰ - عَنْ سَعْدٍ رضی اللہ عنہ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: «لَا يَكِيدُ أَهْلَ الْمَدِينَةِ أَحَدٌ إِلَّا ائْتَمَاعَ كَمَا يَتَمَاعُ الْمِلْحُ فِي الْمَاءِ». [رواه البخاري: ۱۸۷۷]

910. Səd رضی اللہ عنہ rəvayət etmişdir ki, mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişəm: “Mədinə əhlinə pislik etmək istəyən hər kəs, duz suda əridiyi kimi əriyəcəkdir.”² (əl-Buxari, 1877)

7-ci fəsil. Mədinə qalaları

۷- باب: آطَامُ الْمَدِينَةِ

۹۱۱ - عَنْ أُسَامَةَ رضی اللہ عنہ قَالَ أَشْرَفَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى أُطْمٍ مِّنْ آطَامِ الْمَدِينَةِ فَقَالَ: «هَلْ تَرَوْنَ مَا أَرَىٰ إِنِّي لَأَرَىٰ مَوَاقِعَ الْفِتَنِ خِلَالَ يُّوْتِكُمْ كَمَوَاقِعِ الْقَطْرِ». [رواه البخاري: ۱۸۷۸]

¹ Möminlər Peyğəmbərə ﷺ və onun şəhərinə olan məhəbbətdən dolayı hər zaman oraya yığışmağa çalışıb, çalışır və çalışacaqlar da.

² İmam Muslimin rəvayət etdiyi hədis bu hədisi açıqlayır. Hədisdə Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Mədinə əhlinə pislik etmək istəyən hər kəsi, Allah, – qurğuşun əridiyi kimi və ya duz suda həll olduğu kimi – Cəhənnəm odunda əridəcəkdir.”

911. Rəvayət edilir ki, Üsamə ؓ demişdir: "Peyğəmbər ﷺ Mədinə qalalarından birinin üstünə çıxıb dedi: "Mənim gördüklərimi görürsünüzmü? Həqiqətən, mən yağış dənələrinin (düşdüyü) yerlər qədər, evlərinizin arasına düşən fütndlərin yerlərini görürəm." (əl-Buxari, 1878)

8-ci fəsil. Dəccal Mədinəyə girməyəcək

۸- باب: لَا يَدْخُلُ الدَّجَالُ الْمَدِينَةَ

- ۹۱۲ - عَنْ أَبِي بَكْرَةَ ؓ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «لَا يَدْخُلُ الْمَدِينَةَ رُعْبُ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ، لَهَا يَوْمَئِذٍ سَبْعَةُ أَبْوَابٍ، عَلَى كُلِّ بَابٍ مَلَكٌ». [رواه البخاري: ۱۸۷۹]
912. Əbu Bəkrə ؓ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Məsih-dəccal qorxusu Mədinəyə girməyəcəkdir. Həmin gün Mədinənin yeddi qapısı olacaq və hər qapısında iki (gözetçi) mələk duracaq." (əl-Buxari, 1879)
- ۹۱۳ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؓ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «عَلَى أَتْقَابِ الْمَدِينَةِ مَلَائِكَةٌ، لَا يَدْخُلُهَا الطَّاعُونَ وَلَا الدَّجَالُ». [رواه البخاري: ۱۸۸۰]
913. Əbu Hureyra ؓ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Mədinənin girəcəklərində (gözetçi) mələklər vardır. (Odur ki,) ora nə taun, nə də dəccal girə bilər." (əl-Buxari, 1880)
- ۹۱۴ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؓ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «لَيْسَ مِنْ بَلَدٍ إِلَّا سَيَطُوهُ الدَّجَالُ، إِلَّا مَكَّةَ وَالْمَدِينَةَ، لَيْسَ لَهُ مِنْ نِقَابِهَا نَقَبٌ إِلَّا عَلَيْهِ الْمَلَائِكَةُ صَافِينَ، يَحْرُسُونَهَا، ثُمَّ تَرْجُفُ الْمَدِينَةُ بِأَهْلِهَا ثَلَاثَ رَحَفَاتٍ، فَيُخْرِجُ اللَّهُ كُلَّ كَافِرٍ وَمُنَافِقٍ». [رواه البخاري: ۱۸۸۱]
914. Ənəs ؓ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Elə bir şəhər qalmayacaq ki, dəccal ora girməsin. Yalnız Məkkə və Mədinədən başqa. (Bu şəhərlərin) girişlərindən hər birində səf-səf düzülmüş halda keşik çəkən mələklər olacaq. Sonra Mədinə öz sakinlərini üç dəfə silkələyəcək və beləliklə də, Allah hər bir kafiri və münafiqi (oradan) çıxardacaqdır." (əl-Buxari, 1881)
- ۹۱۵ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ؓ قَالَ: حَدَّثَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَدِيثًا طَوِيلًا عَنِ الدَّجَالِ، فَكَانَ فِيمَا حَدَّثَنَا بِهِ أَنْ قَالَ: «يَأْتِي الدَّجَالُ - وَهُوَ مُحَرَّمٌ عَلَيْهِ أَنْ يَدْخُلَ نِقَابَ الْمَدِينَةِ - بَعْضَ السِّبَاخِ الَّتِي بِالْمَدِينَةِ، فَيُخْرِجُ إِلَيْهِ يَوْمَئِذٍ رَجُلٌ، هُوَ خَيْرُ النَّاسِ - أَوْ مِنْ خَيْرِ النَّاسِ - فَيَقُولُ أَشْهَدُ أَنَّكَ الدَّجَالُ، الَّذِي حَدَّثَنَا عَنْكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَدِيثَهُ، فَيَقُولُ الدَّجَالُ أَرَأَيْتَ إِنْ قَتَلْتُ هَذَا ثُمَّ أَحْيَيْتُهُ، هَلْ تَشْكُونُ فِي الْأَمْرِ فَيَقُولُونَ لَا. فَيَقْتُلُهُ، ثُمَّ يُحْيِيهِ فَيَقُولُ حِينَ يُحْيِيهِ وَاللَّهِ مَا كُنْتُ قَطُّ أَشَدَّ بَصِيرَةً مَنَى الْيَوْمَ، فَيَقُولُ الدَّجَالُ أَقْتُلْهُ فَلَا أُسَلِّطُ عَلَيْهِ». [رواه البخاري: ۱۸۸۲]
915. Rəvayət edilir ki, Əbu Səid əl-Xudri ؓ demişdir: "Peyğəmbər ﷺ dəccal barəsində bizə uzun bir hədis danışdı. Onun bizə danışdıqları bu idi ki: "Dəccala Mədinəyə girmək qadağan olduğu bir vaxtda o gəlib Mədinənin kənarındakı şoranlıqda dayanacaq. Həmin vaxt ən xeyirli insan (və ya xeyirli insanlardan biri) onun yanına gəlib deyəcək: "Mən şahidlik edirəm ki, sən, Peyğəmbərin ﷺ

sənin barəndə bizə xəbər verdiyi dəccalsan.” Dəccal (yanındakılara) deyəcək: “Deyin görüm, əgər mən bu adamı öldürüb sonra diriltsəm, mənim (tanrı) olduğuma şübhə edəcəksinizmi?” Onlar: “Xeyr!” – deyə cavab verəcəklər. Dəccal onu öldürüb sonra dirildəcəkdir. Onu diriltikdən sonra (həmin adam) deyəcək: “Vallahı, (sənin yalançı olduğuna dair) bu günə kimi heç vaxt mənim belə qəti inamım olmamışdır.” Onda dəccal deyəcək: “Mən onu (yenə) öldürərdim, lakin bunu edə bilməyəcəyəm.” (əl-Buxari, 1882)

9-cu fəsil.

۹ - باب: الْمَدِينَةُ تَنْفِي الْخَبَثَ

Mədinə pis şeyləri kənar edir

۹۱۶ - عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ جَاءَ أَغْرَابِيٌّ النَّبِيَّ ﷺ فَبَايَعَهُ عَلَى الْإِسْلَامِ، فَجَاءَ مِنَ الْعَدُوِّ مُحْمُومًا، فَقَالَ أَقْلَنِي، فَأَبَى ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، فَقَالَ: «الْمَدِينَةُ كَالْكَبِيرِ، تَنْفِي خَبْثَهَا، وَيَنْصَعُ طَيِّبُهَا». [رواه البخاري: ۱۸۸۳]

916. Cabir رəvayət edir ki, bir bədəvi Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib müsəlman olacağına dair ona beyət etdi. Ertəsi gün isə həyəcan içində gəlib dedi: “Məni (bu sıxıntıdan) qurtar.” (O adam bunu) üç dəfə təkrar etdi, lakin Peyğəmbər ﷺ imtina etdi və dedi: “Mədinə körük kimidir: pisləri özündən kənar edir, yaxşıları isə təmizə çıxarır.” (əl-Buxari, 1883)

10-cu fəsil

۱۰ - باب

۹۱۷ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «اللَّهُمَّ اجْعَلْ بِالْمَدِينَةِ ضِعْفِي مَا جَعَلْتَ بِمَكَّةَ مِنَ الْبَرَكَةِ». [رواه البخاري: ۱۸۸۵]

917. Ənəs رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Allahım, Məkkəyə nazil etdiyin bərəkətin iki qatını Mədinəyə nazil et!” (əl-Buxari, 1885)

11-ci fəsil

۱۱ - باب

۹۱۸ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: لَمَّا قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْمَدِينَةَ وَوَعَكَ أَبُو بَكْرٍ وَبِلَالٌ، فَكَانَ أَبُو بَكْرٍ إِذَا أَخَذَتْهُ الْحُمَى يَقُولُ:

كُلُّ امْرِئٍ مُصَبِّحٌ فِي أَهْلِهِ وَالْمَوْتُ أَذْنِي مَنْ شَرَاكَ نَعْلَهُ

وَكَانَ بِلَالٌ إِذَا أَفْلَعَ عَنْهُ الْحُمَى يَرْفَعُ عَقْبِرَتَهُ يَقُولُ:

أَلَا لَيْتَ شِعْرِي هَلْ أَبَيْتَنَ لَيْلَةً وَهَلْ أَرَدَنَ يَوْمًا مِيَاهَ مَحَنَّةٍ
بَوَادٍ وَحَوْلَى إِذْخَرْتُ وَحَلِيلُ؟ وَهَلْ يُبْدُونَ لِي شَامَةً وَطَفِيلُ؟

قَالَ: اللَّهُمَّ الْعَنْ شَيْبَةَ بِنَ رَبِيعَةَ، وَعُتْبَةَ بِنَ رَبِيعَةَ، وَأُمَيَّةَ بِنَ خَلْفٍ، كَمَا أَخْرَجُونَا مِنْ أَرْضِنَا إِلَى أَرْضِ الْوَبَاءِ ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «اللَّهُمَّ حَبِّبْ إِلَيْنَا الْمَدِينَةَ كَحُبِّنَا مَكَّةَ أَوْ أَشَدَّ، اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِي صَاعِنَا، وَفِي مُدَّنَا، وَصَحْحِهَا لَنَا وَانْقُلْ حُمَاهَا إِلَى الْجُحْفَةِ». قَالَتْ وَقَدَمْنَا الْمَدِينَةَ، وَهِيَ أَوْبَأُ أَرْضِ اللَّهِ. قَالَتْ فَكَانَ بَطْحَانُ يَجْرِي نَحْلًا. تَعْنِي مَاءَ آجَنَّا. [رواه البخاري: ۱۸۸۹]

918. Rəvayət edilir ki, Aişə ؓ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ Mədinəyə gəldikdə Əbu Bəkr və Bilal xəstələnmişdilər. Əbu Bəkrin qızdırması qalxanda deyərdi:

*Hər kəs səhər oyanar ailəsində yuxudan,
Ölüm yaxın olar ona çəkməsinin bağından.*

Bilalın da hər qızdırması azalanda səsini qaldırır deyərdi:

*Nə olaydı biləydim bir gün qalacağammı?
Vadidə ətrafımda izzir¹, cəlil² olacağımı?
Məcənnənin³ sularına bir gün yetişəcəyəmmi?
Şama, Təfil⁴ dağları gözümə görünəcəklərimi?*

Peyğəmbər ﷺ dedi: “Allahım, bizi torpağımızdan çıxardıb vəba xəstəliyi olan torpağa qovan Şeybə ibn Rəbiyə, Utbə ibn Rəbiyə və Umeyyə ibn Xələfə lənət et!”

Sonra Peyğəmbər ﷺ (yenə dua edib) dedi: “Allahım, Məkkəni bizə sevdirdiyin kimi, yaxud bundan artıq bir sevgilə Mədinəni də bizə sevdirdi. Bizim bir ovuc və dörd ovuc yeməyimizə bərəkət ver. Bu yerləri xəstəliklərdən azad et. Oradakı qızdırma xəstəliyini Cuhfəyə yönəlt!”

Aişə demişdir: “Biz Mədinəyə gəldikdə ora yer üzünün ən çox vəba xəstəliyi olan yeri idi. Buthandan axan sular isə başdan-başa xəstəlik idi.” (əl-Buxari, 1889)

¹ İzzir – ətirli qamış.

² Cəlil – nazik gövdəli ev bitkisi.

³ Məcənnə – Məkkədən bir neçə mil aralıda yerləşən ərazi.

⁴ Şama və Təfil – Məkkə yaxınlığında iki dağ.

۳۱ - کتاب الصوم

31 – Oruc kitabı

1-ci fəsil. Orucun fəziləti

۱ - باب: فضل الصوم

۹۱۹ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «الصَّيَّامُ حَنَّةٌ، فَلَا يَرُفْتُ وَلَا يَجْهَلُ، وَإِنْ امْرُؤٌ قَاتَلَهُ أَوْ شَاتَمَهُ فَلْيَقُلْ إِنِّي صَائِمٌ. مَرَّتَيْنِ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَخُلُوفُ فَمِ الصَّائِمِ أَطْيَبُ عِنْدَ اللَّهِ تَعَالَى مِنْ رِيحِ الْمِسْكِ، يَتْرُكُ طَعَامَهُ وَشَرَابَهُ وَشَهْوَتَهُ مِنْ أَجْلِ، الصَّيَّامُ لِي، وَأَنَا أَجْزَى بِهِ، وَالْحَسَنَةُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا». [رواه البخاري: ۱۸۹۴]

919. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Oruc bir qalxandır.¹ Qoy (oruc tutan adam) günah işlər görməsin və cahillik etməsin. Əgər kimsə onunla dalaşmaq istəsə və ya onu söysə, qoy iki dəfə: “Mən oruc tutmuşam” – desin. Canım Əlində olan Allaha and olsun ki, oruc tutan adamın ağzından gələn qoxu, Uca Allahın yanında müşk qoxusundan daha gözəldir. (Allah buyurur:) “O, Mənə görə öz yeməyindən, içməyindən və şəhvətindən imtina etmişdir. Oruc isə Mənim üçündür və Mən (oruc tutan adama) ayrıca mükafat verəcəyəm. Yaxşı əməlin əvəzi on qat veriləcəkdir.” (əl-Buxari, 1894)

2-ci fəsil. Rəyyan (qapısı) oruc tutanlar üçündür

۲ - باب: الرِّيَّانُ لِلصَّائِمِينَ

۹۲۰ - عَنْ سَهْلٍ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «إِنَّ فِي الْحَنَّةِ بَابًا يُقَالُ لَهُ الرِّيَّانُ، يَدْخُلُ مِنْهُ الصَّائِمُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، لَا يَدْخُلُ مِنْهُ أَحَدٌ غَيْرُهُمْ يُقَالُ أَيْنَ الصَّائِمُونَ فَيَقُومُونَ، لَا يَدْخُلُ مِنْهُ أَحَدٌ غَيْرُهُمْ، فَإِذَا دَخَلُوا أَعْلَقَ، فَلَمْ يَدْخُلْ مِنْهُ أَحَدٌ». [رواه البخاري: ۱۸۹۶]

920. Səhl رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Cənnətdə Rəyyan adlı bir qapı var, Qiyamət günü bu qapıdan oruc tutanlar daxil olacaqlar, onlardan başqa heç kəs bu qapıdan keçə bilməyəcək, (o gün): “Oruc tutanlar haradadır?” – deyiləcək və oruc tutanlar ayağa qalxacaqlar, onlardan başqa heç kəs bu qapıdan keçə bilməyəcək, onlar içəri daxil olduqdan sonra (qapılar) bağlanacaq və (bundan sonra) heç kəs o qapıdan (Cənnətə) daxil ola bilməyəcək.” (əl-Buxari, 1896)

۹۲۱ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «مَنْ أَنْفَقَ زَوْجَيْنِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ نُودِيَ مِنْ أَبْوَابِ الْحَنَّةِ يَا عَبْدَ اللَّهِ، هَذَا خَيْرٌ. فَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الصَّلَاةِ دُعِيَ مِنْ بَابِ الصَّلَاةِ، وَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الْجِهَادِ دُعِيَ مِنْ بَابِ الْجِهَادِ، وَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الصَّيَّامِ دُعِيَ مِنْ بَابِ الرِّيَّانِ، وَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الصَّدَقَةِ دُعِيَ مِنْ بَابِ الصَّدَقَةِ». فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ رضي الله عنه يَا أَبَايَ أَنْتَ وَأُمِّي يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا عَلَيَّ مِنْ دُعَى مِنْ تِلْكَ الْأَبْوَابِ مِنْ ضَرُورَةٍ، فَهَلْ يُدْعَى أَحَدٌ مِنْ تِلْكَ الْأَبْوَابِ كُلِّهَا قَالَ: «نَعَمْ، وَأَرْجُو أَنْ تَكُونَ مِنْهُمْ». [رواه البخاري: ۱۸۹۷]

¹ Yəni, Cəhənnəm odundan qoruyan sipər.

921. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Kim (malından) Allah yolunda iki şey xərcləsə, onu Cənnət qapılarının birindən çağırır: “Ey Allahın qulu, bu bir xeyirdir” – deyəcəklər. Namaz qılanlar namaz qapısından, cihad edənlər cihad qapısından, oruc tutanlar Rəyyan adlı qapıdan, sədəqə verənlər də sədəqə qapısından (Cənnətə) çağırılacaqlar.” (Bu vaxt) Əbu Bəkr dedi: “Atam-anam sənə fəda olsun, ya Rəsulullah! Bu qapılardan çağırılanların heç bir sıxıntı keçirməyəcəkləri bəllidir. Bəs bu qapıların hamısından çağırılan bir kimsə olacaqmı?” Peyğəmbər ﷺ dedi: “Bəli və mən ümid edirəm ki, sən onlardan olacaqsan.” (əl-Buxari, 1897)

**3-cü fəsil. “Ramazan”, yoxsa
“ramazan ayı” deyilməlidir? Hər
iki ifadəni düzgün sayan kimsə
haqqında**

**۳- باب: هَلْ يُقَالُ رَمَضَانٌ أَوْ شَهْرُ رَمَضَانَ
وَمَنْ رَأَى كُلَّهُ وَاسِعًا**

۹۲۲ - عَنْهُ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «إِذَا جَاءَ رَمَضَانُ فَتَحَتْ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ». [رواه البخاري: ۱۸۹۸]

922. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Ramazan gəldiyi zaman Cənnətin qapıları açılır.” (əl-Buxari, 1898)

۹۲۳ - عَنْهُ ﷺ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِذَا دَخَلَ شَهْرُ رَمَضَانَ فَتَحَتْ أَبْوَابُ السَّمَاءِ، وَغُلِقَتْ أَبْوَابُ جَهَنَّمَ، وَسُلْسِلَتِ الشَّيَاطِينُ». [رواه البخاري: ۱۸۹۹]

923. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Ramazan ayı yetişdiyi zaman göyün qapıları açılır, Cəhənnəmin qapıları qapadılır və şeytanlara zəncir vurulur.” (əl-Buxari, 1899)

۹۲۴ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «إِذَا رَأَيْتُمُوهُ فَصُومُوا، وَإِذَا رَأَيْتُمُوهُ فَافْطَرُوا، فَإِنْ غَمَّ عَلَيْكُمْ فَأَقْدَرُوا لَهُ». يَعْنِي هِلَالَ رَمَضَانَ. [رواه البخاري: ۱۹۰۰]

924. Rəvayət edilir ki, ibn Ömər رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitdim: “Hilal¹ gördüyünüz zaman oruc tutun və hilal² gördüyünüz zaman orucu saxlayın. Hava buludlu olduğu zaman hilalı görməsəniz, ayı hesablayaraq təyin edin.”

Burada o, Ramazan hilalını qəsd edirdi. (əl-Buxari, 1900)

**4-cü fəsil. Ramazan ayında yalan
danışmaqdan və bu yalana əməl
etməkdən əl çəkməyən kimsə**

**۴- باب: مَنْ لَمْ يَدَعْ قَوْلَ الزُّورِ وَالْعَمَلَ بِهِ
فِي رَمَضَانَ**

۹۲۵ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَنْ لَمْ يَدَعْ قَوْلَ الزُّورِ وَالْعَمَلَ بِهِ فَلَيْسَ لِلَّهِ حَاجَةٌ فِي أَنْ يَدَعَ طَعَامَهُ وَشَرَابَهُ». [رواه البخاري: ۱۹۰۳]

¹ Ramazan ayının hilalı – yəni yeni çıxmış ay nəzərdə tutulur.

² Şəvval ayının hilalı nəzərdə tutulur.

925. Əbu Hureyra رضى الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Kim yalan danışmaqdan və bu yalana əməl etməkdən əl çəkməsə, yeməyini və içməyini tərk etməsinə Allahın ehtiyacı yoxdur.” (əl-Buxari, 1903)

**5-ci fəsil. Oruc tutan adamı
söysələr o: “Mən oruc tutmuşam” –
deməlidirmi?**

باب - ٥

هَلْ يَقُولُ إِنِّي صَائِمٌ إِذَا شُئِمَ

٩٢٦ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «قَالَ كُلُّ عَمَلٍ ابْنِ آدَمَ لَهُ إِلَّا الصَّيَّامَ، فَإِنَّهُ لِي، وَأَنَا أَجْزَى بِهِ. وَالصَّيَّامُ جَنَّةٌ، وَإِذَا كَانَ يَوْمُ صَوْمٍ أَحَدِكُمْ، فَلَا يَرِفُثُ وَلَا يَصْحَبُ، فَإِنْ سَابَهُ أَحَدٌ، أَوْ قَاتَلَهُ فَلْيَقُلْ إِنِّي أَمْرُؤٌ صَائِمٌ. وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَخُلُوفٌ فَمِ الصَّائِمِ أَطْيَبُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ رِيحِ الْمِسْكِ، لِلصَّائِمِ فَرْحَتَانِ يَفْرَحُهُمَا إِذَا أَفْطَرَ فَرِحَ، وَإِذَا لَقِيَ رَبَّهُ فَرِحَ بِصَوْمِهِ». [رواه البخاري: ١٩٠٤]

926. Əbu Hureyra رضى الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “(Allah buyurur:) “Adəm övladının orucdan başqa hər bir əməli özünə aiddir. Oruc isə Mənim üçündür və elə buna görə də Mən (oruc tutan adama) ayrıca mükafat verəcəyəm.” Oruc bir qalxandır. Sizdən biriniz oruc tutduğu zaman günah işlər görməsin və dava-dalaş salmasın. Əgər kimsə onu söysə və ya onunla dalaşmaq istəsə, qoy desin ki: “Mən oruc tutmuşam.” Muhəmmədin canı Əlində olan Allaha and olsun ki, oruc tutan adamın ağzından gələn qoxu, Allah yanında müşk qoxusundan daha gözəldir. Oruc tutan adamın iki sevinc anı vardır: orucunu açdığı iftar vaxtında sevinir; bir də Rəbbinə qovuşduğu zaman tutduğu oruca görə sevinəcəkdir.” (əl-Buxari, 1904)

6-cı fəsil.

**Subay olduğundan ehtiyat edib
oruc tutan kimsə**

باب - ٦

الصَّوْمُ لِمَنْ خَافَ عَلَى نَفْسِهِ الْعُزُوبَةَ

٩٢٧ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: «مَنْ اسْتَطَاعَ الْبَاءَةَ فَلْيَتَزَوَّجْ، فَإِنَّهُ أَغْضُ لِلْبَصَرِ وَأَحْصَنُ لِلْفَرْجِ، وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَلْيَعْلِهِ بِالصَّوْمِ، فَإِنَّهُ لَهُ وَجَاءٌ». [رواه البخاري: ١٩٠٥]

927. Rəvayət edilir ki, Abdullah رضى الله عنه demişdir: “Biz Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə olarkən o belə buyurdu: “Qoy evlənməyə imkanı olan (hər kəs) evlənsin. Çünki evlilik, gözləri və cinsiyyət üzvünü (zinadan) qoruyan ən yaxşı (səbəbdır). İmkkanı olmayanlar isə oruc tutsunlar. Çünki oruc (insanın) şəhəvətini soyudur.” (əl-Buxari, 1905)

**7-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ: «Ayı
gördüyünüz zaman oruc tutun və
ayı gördüyünüz zaman orucu
saxlayın» sözü**

باب - ٧: قَوْلُ النَّبِيِّ ﷺ: «إِذَا رَأَيْتُمُ الْهَالَالَ فَصُومُوا وَإِذَا رَأَيْتُمُوهُ فَأَفْطِرُوا»

٩٢٨ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «الشَّهْرُ تِسْعٌ وَعِشْرُونَ لَيْلَةً، فَلَا تَصُومُوا حَتَّى تَرَوْهُ، فَإِنْ غَمَّ عَلَيْكُمْ فَأَكْمِلُوا الْعِدَّةَ ثَلَاثِينَ». [رواه البخاري: ١٩٠٧]

928. Abdullah ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Ay iyirmi doqquz gecədir. Odur ki, hilalı görüncəyədək oruc tutmayın. Göy üzü buludlu olduğundan hilalı görməsiniz, (şaban ayındakı) günlərin sayını otuza çatdırın.” (əl-Buxari, 1907)

۹۲۹ - عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ آلَى مِنْ نِسَائِهِ شَهْرًا، فَلَمَّا مَضَى تِسْعَةٌ وَعِشْرُونَ يَوْمًا غَدَا أَوْ رَاحَ فَقِيلَ لَهُ إِنَّكَ خَلَفْتَ أَنْ لَا تَدْخُلَ شَهْرًا، فَقَالَ: «إِنَّ الشَّهْرَ يَكُونُ تِسْعَةً وَعِشْرِينَ يَوْمًا». [رواه البخاري: ۱۹۱۰]

929. Ummu Sələmə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا rəvayət edir ki, (bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ bir ay ərzində zövcələrinə yaxınlaşmayacağına dair and içdi. İyirmi doqquz gün keçdikdən sonra səhər və ya axşam onların yanına gəldi. (Zövcələrindən biri) ona dedi: “Axı sən and içmişdin ki, bir ay bizimlə yaxınlıq etməyəcəksən?!” Peyğəmbər ﷺ dedi: “Ay iyirmi doqquz gün olmuşdur.” (əl-Buxari, 1910)

8-ci fəsil. Bayram ayları əskilmir¹

۸ - باب: شَهْرَا عِيدٍ لَا يَنْقُصَانِ

۹۳۰ - عَنْ أَبِي بَكْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «شَهْرَانِ لَا يَنْقُصَانِ شَهْرَا عِيدٍ رَمَضَانُ وَذُو الْحِجَّةِ». [رواه البخاري: ۱۹۱۲]

930. Əbu Bəkrə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “İki ay vardır ki, bunlar əskilmirlər. Bu, bayram ayları – ramazan və zülhiccədir.” (əl-Buxari, 1192)

9-cu fəsil. Peyğəmbərin ﷺ: «...biz nə yazmağı, nə də hesablamağı (bacarıq)» sözü

۹ - باب:

قَوْلُ النَّبِيِّ ﷺ: «لَا نَكْتُبُ وَلَا نَحْسُبُ»

۹۳۱ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: «إِنَّا أُمَّةٌ أُمِّيَّةٌ، لَا نَكْتُبُ وَلَا نَحْسُبُ الشَّهْرُ هَكَذَا وَهَكَذَا». يَعْنِي مَرَّةً تِسْعَةً وَعِشْرِينَ، وَمَرَّةً ثَلَاثِينَ. [رواه البخاري: ۱۹۱۳]

931. İbn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Biz savadsız² bir ümmətlik, nə yazmaq bilirik, nə də hesablamaq. Ay gah belə, gah da belə (olur).” Yəni hərdən iyirmi doqquz, hərdən də otuz gün olur.” (əl-Buxari, 1913)

¹ Əksər alimlər bunu belə izah etmişlər ki, bu aylardakı günlərin sayı istər iyirmi doqquz olsun, istərsə otuz, və ya biri iyirmi doqquz olsun, o birisi otuz, yaxud da əməl baxımından günlərin saylarından asılı olmayaraq bu ayların fəzilətindən heç bir şey əskilməz. “Fəthul-Bari”, 6/154; 1910-cu hədisin şərhli.

² Bu, bütün müsəlman ümmətinin savadsız olması demək deyildir. Belə ki, əşabələr arasında Əli ibn Əbu Talib رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ, Zeyd ibn Sabit رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ və digər savadlı – yazıb oxumağı bacaran əşabələr var idi. Burada Peyğəmbərin yazıb oxumaq bilməməsi nəzərdə tutulur. Uca Allah buyurur: “İstədiyimi əzabıma düşür edirəm. Mərhəmətim isə hər şeyi əhatə edir. Mən onu Allahdan qorxan, zəkat verən və ayələrimizə iman gətirənlər üçün yazacağam. O kəslər ki, yanlarındakı Tövrat və İncildə haqqında yazılmış olduğunu gördükləri elçinin – yazıb-oxumaq bilməyən peyğəmbərin ardınca gedərlər. O peyğəmbər onlara yaxşı işlər görməyi buyurur, pis əməlləri isə qadağan edər, onlara pak şeyləri halal, murdar şeyləri isə haram edər. Onların ağır yüklərini yüngülləşdirər və onları buxovlardan xilas edər. Ona iman gətirən, onu dəstəkləyən, ona kömək edən və onunla göndərilmiş nurun ardınca gedənlər isə nicat tapanlardır.” (əl-Əraf, 156-157)

10-cu fəsil.

Ramazandan bir gün və ya iki gün
əvvəl oruc tutulmaz

۱۰- باب:

لَا يَتَقَدَّمَنَّ رَمَضَانَ بِصَوْمِ يَوْمٍ وَلَا يَوْمَيْنِ

۹۳۲ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم قَالَ: «لَا يَتَقَدَّمَنَّ أَحَدُكُمْ رَمَضَانَ بِصَوْمِ يَوْمٍ أَوْ يَوْمَيْنِ، إِلَّا أَنْ يَكُونَ رَجُلٌ كَانَ يَصُومُ صَوْمَهُ فَلْيَصُمْ ذَلِكَ الْيَوْمَ». [رواه البخاري: ۱۹۱۴]

932. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم demişdir: “Sizlərdən heç kəs ramazandan bir gün və ya iki gün əvvəl oruc tutmasın. Fəqət, əvvəllər oruc tutan adam həmişəki qaydada¹ orucunu tuta bilər.” (əl-Buxari, 1914)

11-ci fəsil. Uca Allahın: «Orucluğu gecəsi zövcələrinizlə yaxınlıq etmək sizə halal edildi. Onlar sizin üçün bir libas, siz də onlar üçün bir libassınız...»² sözü

۱۱- باب: قَوْلُ اللَّهِ جَلَّ ذِكْرُهُ:

﴿أَحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ إِلَى نِسَائِكُمْ هُنَّ لِبَاسٌ لَكُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسٌ لَهُنَّ...﴾

۹۳۳ - عَنْ الْبَرَاءِ رضي الله عنه قَالَ: كَانَ أَصْحَابُ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه وسلم إِذَا كَانَ الرَّجُلُ صَائِمًا، فَحَضَرَ الْإِفْطَارَ، فَنَامَ قَبْلَ أَنْ يُفْطَرَ لَمْ يَأْكُلْ لَيْلَتَهُ وَلَا يَوْمَهُ، حَتَّى يُمَسَّى، وَإِنْ قَبِضَ بَنَ صِرْمَةَ الْأَنْصَارِيِّ كَانَ صَائِمًا، فَلَمَّا حَضَرَ الْإِفْطَارُ أَتَى امْرَأَتَهُ، فَقَالَ لَهَا أَعْنَدِكَ طَعَامٌ قَالَتْ لَا وَلَكِنْ أَنْطَلِقُ، فَأَطْلُبُ لَكَ. وَكَانَ يَوْمُهُ يَعْمَلُ، فَعَلَبَتْهُ عَيْنَاهُ، فَجَاءَتْهُ امْرَأَتُهُ، فَلَمَّا رَأَتْهُ قَالَتْ خَبِيئَةٌ لَكَ. فَلَمَّا انْتَصَفَ النَّهَارُ غَشِيَ عَلَيْهِ، فَذَكَرَ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم فَنَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ: ﴿أَحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ إِلَى نِسَائِكُمْ﴾ فَفَرَحُوا بِهَا فَرَحًا شَدِيدًا، وَنَزَلَتْ: ﴿وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَبَيِّنَ لَكُمْ الْخِطُّ أَلَا يَبَيِّنُ مِنَ الْخِطِّ الْأَسْوَدُ﴾. [رواه البخاري: ۱۹۱۵]

933. Rəvayət edilir ki, Bəra رضي الله عنه demişdir: “Muhəmmədin صلى الله عليه وسلم əshabələri oruc tutduqları zaman iftar etməmiş yatsaydılar, sonradan bütün gecəni və növbəti günü axşam düşənədək yemək yeməzdilər. Bir dəfə Qeys ibn Sirmə əl-Ənsari oruc tutmuşdu. Nəhayət, iftar vaxtı yetişdikdə zövcəsinin yanına gəlib ondan: “Yeməyə bir şey varmı?” – deyə soruşdu. Zövcəsi: “Yoxdur, amma bu dəqiqə gedib sənün üçün bir şey hazırlayaram” – dedi. Qeys gün ərzində çox işlədiyindən dö-zə bilməyib yuxuya getdi. Zövcəsi gəlib onu bu halda görəndə: “Sən ziyana uğradın” – dedi. Nəhayət, günorta olduqda Qeys huşunu itirdi. Sonra bu haqda Peyğəmbərə صلى الله عليه وسلم xəbər verdilər və bu ayə nazil oldu: “Orucluğu gecəsi zövcələrinizlə yaxınlıq etmək sizə halal edildi. Onlar sizin üçün bir libas, siz də onlar üçün bir libassınız. Allah bilir ki, siz orucluğu gecələrində zövcələrinizlə yaxınlıq etməklə özünü-zə xəyanət edirsiniz. Elə buna görə də O, tövbənizi qəbul edib sizi bağışladı. Artıq bu gündən onlara yaxınlaşın və Allahın sizin üçün əzəldən müəyyən etdiyinə nail olmağa çalışın...” Müsəlmanlar bu ayənin nazil olduğuna çox sevindilər. (Sonra) bu ayə nazil oldu: “Dan yeri söküləndə ağ sap qara sapdan (şəfəq gecənin qaranlığından) seçilənə qədər yeyin için”³. (əl-Buxari, 1915)

¹ Birinci və dördüncü günlər və ya günəşin oruc tutan adamdırsa, həmin günlərdə oruc tuta bilər.

² “əl-Bəqərə” surəsi, 187.

³ “əl-Bəqərə” surəsi, 187.

12-ci fəsil.

۱۲- باب: قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى:

Uca Allahın: «Dan yeri söküləndə
ağ sap qara sapdan (şəfəq gecənin
qaranlığından) seçilənə qədər
yeyin için...»¹ sözü

﴿وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ
الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ﴾

۹۳۴ - عَنْ عَبْدِ بْنِ حَاتِمٍ ؓ قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ ﴿حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ﴾ عَمَدْتُ إِلَى عِقَالِ أَسْوَدَ وَإِلَى عِقَالِ أَيْضَ، فَجَعَلْتُهُمَا تَحْتَ وَسَادَتِي، فَجَعَلْتُ أَنْظُرُ فِي اللَّيْلِ، فَلَا يَسْتَبِينُ لِي، فَعَدَوْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرْتُ لَهُ ذَلِكَ فَقَالَ: «إِنَّمَا ذَلِكَ سَوَادُ اللَّيْلِ وَبَيَاضُ النَّهَارِ». [رواه البخاري: ۱۹۱۶]

934. Rəvayət edilir ki, Adiy ibn Hatim ؓ demişdir: “Ağ sap qara sapdan seçilənə qədər yeyin için” ayəsi nazil olduqda mən bir ağ və bir qara ip götürüb yastığının altına qoydum və gecə boyunca bu iplərə baxdım, lakin heç bir şey ayırd edə bilmədim. Səhəri gün Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib nə etdiyimi ona xəbər verdim. Peyğəmbər ﷺ (məna) dedi: “Əslində, bu, gecənin qaranlığı və gündüzün aydınlığıdır.” (əl-Buxari, 1916)

13-cü fəsil.

۱۳- باب:

Səhur yeməyi² ilə sübh namazı
arasında nə qədər vaxt qalır?

قَدْرُ كَمَ بَيْنَ السَّحُورِ وَصَلَاةِ الْفَجْرِ

۹۳۵ - عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ ؓ قَالَ: تَسَحَّرْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ ثُمَّ قَامَ إِلَى الصَّلَاةِ. قُلْتُ كَمْ كَانَ بَيْنَ الْأَذَانِ وَالسَّحُورِ قَالَ قَدْرُ خَمْسِينَ آيَةً. [رواه البخاري: ۱۹۲۱]

935. Rəvayət edilir ki, Zeyd ibn Sabit ؓ demişdir: “Biz Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə səhur yeməyini yedik. (Yeməkdən) sonra Peyğəmbər ﷺ namaza durdu.”
(Ənəs) soruşdu: “Azanla səhur yeməyi arasından nə qədər vaxt keçmişdi?”
(Zeyd) dedi: “(Həmin vaxt ərzində) əlli ayə oxumaq olardı.” (əl-Buxari, 1921)

14-cü fəsil. Müstəhəb sayılan³
səhur yeməyinin bərəkəti

۱۴- باب: بَرَكَةُ السَّحُورِ مِنْ غَيْرِ إِيْجَابٍ

۹۳۶ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؓ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «تَسَحَّرُوا فَإِنَّ فِي السَّحُورِ بَرَكََةً». [رواه البخاري: ۱۹۲۳]

936. Ənəs ibn Malik ؓ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Səhur yeməyini yeyin! Həqiqətən, səhurda bərəkət var.” (əl-Buxari, 1923)

¹ “əl-Bəqərə” surəsi, 187.

² Oruc tutan müsəlmanın səhər dan yeri sökülməmişdən əvvəl yediyi yeməyə səhur yeməyi deyilir.

³ İmam əl-Buxari bu başlıqla demək istəmişdir ki, oruc tutan adama gecənin bir vaxtı səhur yeməyinə qalxmaq vacib deyil, lakin bunda onun üçün xeyir və bərəkət vardır.

15-ci fəsil.

Oruc tutmaq istəyən kimsənin
gündüz vaxtı niyyət etməsi

۱۵ - باب:

إِذَا نَوَىٰ بِالنَّهَارِ صَوْمًا

۹۳۷ - عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ بَعَثَ رَجُلًا يُنَادِي فِي النَّاسِ، يَوْمَ عَاشُورَاءَ: «إِنَّ مَنْ أَكَلَ فَلَيْتَمَ أَوْ فَلَیْصُمْ، وَمَنْ لَمْ يَأْكُلْ فَلَا يَأْكُلْ». [رواه البخاري: ۱۹۲۴]

937. Rəvayət edilir ki, Sələmə ibn Əkva رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: "Peyğəmbər ﷺ aşura günü¹ bir nəfəri göndərdi ki, insanlara elan etsin: "Kim yemək yeyibsə, daha yeməsin (və oruc tutsun); kim də yeməyibsə, yeməsin." (əl-Buxari, 1924)

16-cı fəsil. Oruc tutan adamın
cunub ikən səhər yuxudan
oyanması

۱۶ - باب:

الصَّائِمُ يُصْبِحُ جُنُبًا

۹۳۸ - عَنْ عَائِشَةَ وَأُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُدْرِكُهُ الْفَجْرُ وَهُوَ جُنُبٌ مِنْ أَهْلِهِ، ثُمَّ يَغْتَسِلُ وَيَصُومُ. [رواه البخاري: ۱۹۲۵-۱۹۲۶]

938. Aişə və Ummu Sələmə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ (ailəsi ilə yaxınlıq etdikdən sonra) dan yeri söküləndə cunub ikən yuxudan oyanıb qüsl edər və orucunu tutardı." (əl-Buxari, 1925-1926)

17-ci fəsil. Oruc tutan adamın (öz
qadınını) qucaqlaması haqqında

۱۷ - باب: الْمُبَاشَرَةُ لِلصَّائِمِ

۹۳۹ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُقَبِّلُ وَيُبَاشِرُ، وَهُوَ صَائِمٌ، وَكَانَ أَمْلَكَكُمْ لِزَوْجِهِ. [رواه البخاري: ۱۹۲۷]

939. Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: "Peyğəmbər ﷺ oruculuqda (zövcələrini) qucaqlayıb öpərdi. (Təbii ki, nəfsini) saxlamaqda ən möhkəm iradəsi olanınız o idi." (əl-Buxari, 1927)

18-ci fəsil. Oruc tutan adamın
unudaraq yeməsi və ya içməsi

۱۸ - باب: الصَّائِمُ إِذَا أَكَلَ أَوْ شَرِبَ نَاسِيًا

۹۴۰ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «إِذَا نَسِيَ فَأَكَلَ وَشَرِبَ فَلَيْتَمَ صَوْمُهُ، فَإِنَّمَا أَطْعَمَهُ اللَّهُ وَسَقَاهُ». [رواه البخاري: ۱۹۳۳]

940. Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Əgər (kimsə) unudub (yemək) yeyərsə və ya (su) içərsə, qoy orucuna davam etsin. Çünki (həmin vaxt) onu yedirdən də, içirdən də Allahdır." (əl-Buxari, 1933)

¹ Muhərrəm ayının 10-u.

¹ Peyğəmbər gülərkən heç vaxt damağı görünməzdi. O, sadəcə gülümsəyərdi.

لَهُ، فَشَرِبَ، ثُمَّ رَمَى بِيَدِهِ هَا هُنَا، ثُمَّ قَالَ: «إِذَا رَأَيْتُمُ اللَّيْلَ أَقْبَلَ مِنْ هَا هُنَا فَقَدْ أَفْطَرَ الصَّائِمُ». [رواه البخاري: ١٩٤١]

943. Rəvayət edilir ki, ibn Əbu Əufə ؓ demişdir: “Biz Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə səfərdə olarkən o, bir adama: “Düş, mənim üçün sıyıq hazırla!”– deyə buyurdu. Adam dedi: “Ya Rəsulullah, gün (hələ batmayıb axı).” Peyğəmbər ﷺ (bir də) buyurdu: “Düş, mənim üçün sıyıq hazırla!” Adam (yenə) dedi: “Ya Rəsulullah, gün (hələ batmayıb axı).” Peyğəmbər ﷺ (yenə) buyurdu ki: “Düş, mənim üçün sıyıq hazırla!” Onda həmin adam (miniyyindən) enib onun üçün sıyıq hazırladı. (Peyğəmbər ﷺ) sıyıqdan içdikdən sonra əlini (şərqə tərəf) uzadıb dedi: “Gecənin bu istiqamətdən gəldiyini gördüyünüz zaman, (bilin ki,) artıq oruc tutan adam orucunu açmalıdır.” (əl-Buxari, 1941)

٩٤٤ - عَنْ عَائِشَةَ ٱلْحَضْرَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّ حَمْرَةَ بِنَ عَمْرٍو الْأَسْلَمِيَّ قَالَتْ لِلنَّبِيِّ ﷺ أَصُومُ فِي السَّفَرِ وَكَانَ كَثِيرَ الصَّيَامِ. فَقَالَ: «إِنْ شِئْتَ فَصُمْ، وَإِنْ شِئْتَ فَأَفْطِرْ». [رواه البخاري: ١٩٤٣]

944. Peyğəmbərin ﷺ zövcəsi Aişə ؓ rəvayət etmişdir ki, tez-tez oruc tutan Həmzə ibn Amr əl-Əsləmi Peyğəmbərdən ﷺ: “Səfərdə oruc tuta bilərəmmi?”– deyə soruşmuş, o da ona: “İstəyirsən tut, istəyirsən tutma!”– deyə cavab vermişdir. (əl-Buxari, 1943)

22-ci fəsil. Ramazanın bir neçə gününü oruc tutduqdan sonra səfərə çıxmaq

٢٢ - باب:

إِذَا صَامَ أَيَّامًا مِنْ رَمَضَانَ ثُمَّ سَافَرَ

٩٤٥ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ٱلْحَضْرَتَيْنِ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ خَرَجَ إِلَى مَكَّةَ فِي رَمَضَانَ فَصَامَ حَتَّى بَلَغَ الْكَدِيدَ أَفْطَرَ، فَأَفْطَرَ النَّاسُ. [رواه البخاري: ١٩٤٤]

945. Rəvayət edilir ki, ibn Abbas ؓ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ ramazan ayında Məkkəyə yola düşdü və (müəyyən müddətədək) oruc tutdu. Nəhayət, Kədidə¹ gəlib çatdıqda orucunu açdı və (onun yanında olan) insanlar da oruclarını açdılar.” (əl-Buxari, 1944)

23-cü fəsil

٢٣ - باب

٩٤٦ - عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ ٱلْحَضْرَةِ قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي بَعْضِ أَسْفَارِهِ فِي يَوْمٍ حَارٍّ حَتَّى يَضَعَ الرَّجُلُ يَدَهُ عَلَى رَأْسِهِ مِنْ شِدَّةِ الْحَرِّ، وَمَا فِينَا صَائِمٌ إِلَّا مَا كَانَ مِنَ النَّبِيِّ ﷺ وَابْنِ رَوَاحَةَ. [رواه البخاري: ١٩٤٥]

946. Rəvayət edilir ki, Əbu Dərda ؓ demişdir: “Biz Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə isti bir gündə səfərə çıxdıq. (Elə bir isti var idi ki,) istinin şiddətindən adam əlini başına tuturdu. Həmin gün aramızda Peyğəmbərdən ﷺ və ibn Rəvahadan başqa heç kəs oruc tutmamışdı.” (əl-Buxari, 1945)

¹ Məkkənin yaxınlığında Osfanla Kudey arasında yerləşən bir yer.

24-cü fəsil. Peyğəmbərin ﷺ:
«Səfərdə oruc tutmaq yaxşı əməl
deyildir» sözü

۲۴- باب: قَوْلُ النَّبِيِّ ﷺ: «لَيْسَ مِنَ الْبِرِّ الصَّوْمُ فِي السَّفَرِ»

۹۴۷ - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي سَفَرٍ، فَرَأَى زَحَامًا، وَرَجُلًا قَدْ ظَلَلَ عَلَيْهِ، فَقَالَ: «مَا هَذَا». فَقَالُوا صَائِمٌ. فَقَالَ: «لَيْسَ مِنَ الْبِرِّ الصَّوْمُ فِي السَّفَرِ». [رواه البخاري: ۱۹۴۶]

947. Rəvayət edilir ki, Cabir ibn Abdullah رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: "Peyğəmbər ﷺ səfərdə ikən ta-qətdən düşmüş bir kişinin ətrafına toplanmış əshabələri görüb (onlardan): "Nə baş verib?" – deyə soruşdu. Onlar: "Bu adam oruc tutub" – deyə cavab verdilər. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: "Səfərdə oruc tutmaq yaxşı əməl deyildir." (əl-Buxari, 1946)

25-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ oruc
tutan və tutmayan əshabələri
(buna görə) bir-birilərini
qınamamışlar

۲۵- باب:
لَمْ يَعِْبْ أَصْحَابُ النَّبِيِّ ﷺ بَعْضُهُمْ بَعْضًا فِي الصَّوْمِ وَالْإِفْطَارِ

۹۴۸ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كُنَّا نُسَافِرُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فَلَمْ يَعِْبِ الصَّائِمُ عَلَى الْمُفْطِرِ، وَلَا الْمُفْطِرُ عَلَى الصَّائِمِ. [رواه البخاري: ۱۹۴۷]

948. Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: "Biz Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə səfərə çıxardıq və (aramızda) oruc tutanlar tutmayanları, tutmayanlar da tutanları qınamazdılar." (əl-Buxari, 1947)

26-cı fəsil. Boynunda orucun
qəzası¹ qalaraq ölən kimsə

۲۶- باب: مَنْ مَاتَ وَعَلَيْهِ صَوْمٌ

۹۴۹ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «مَنْ مَاتَ وَعَلَيْهِ صِيَامٌ صَامَ عَنْهُ وَلِيُّهُ». [رواه البخاري: ۱۹۵۲]

949. Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Əgər ölən adamın boynunda qəza orucu qalmışdırsa, qoy onun yaxınlarından biri həmin orucu tutsun." (əl-Buxari, 1952)

۹۵۰ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ أُمَّيْ مَاتَتْ، وَعَلَيْهَا صَوْمٌ شَهْرٍ، أَفَأَقْضِيهِ عَنْهَا قَالَ: «نَعَمْ، فَذَيْنُ اللَّهِ أَحَقُّ أَنْ يُقْضَى». [رواه البخاري: ۱۹۵۳]

950. Rəvayət edilir ki, ibn Abbas رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: "Bir nəfər Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib dedi: "Ya Rəsulullah, anam vəfat etmiş və boynunda bir ayın orucu qalmışdır. Mən onun yerinə bu orucu tuta bilərəmmi?" Peyğəmbər ﷺ buyurdu: "Bəli, (tuta bilərsən). Borcu ödənməyə ən çox haqqı olan Allahdır." (əl-Buxari, 1953)

¹ Burada ramazandan qalmış qəza orucu, yaxud nəzir edilmiş oruc, yaxud da kəffarə orucu qəsd edilir.

27-ci fəsil. Oruc tutan adam nə zaman iftar etməlidir?

۲۷- باب: مَتَى يَحِلُّ فِطْرُ الصَّائِمِ

۹۵۱ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي أَوْفَى رضي الله عنه قَالَ: سَرْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ صَائِمٌ، فَلَمَّا غَرَبَتِ الشَّمْسُ قَالَ: «اَنْزِلْ، فَاجِدْ لَنَا». قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، لَوْ أَمْسَيْتَ، قَالَ: «اَنْزِلْ، فَاجِدْ لَنَا». قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ عَلَيْكَ نَهَارًا، قَالَ: «اَنْزِلْ، فَاجِدْ لَنَا». فَتَزَلَّ، فَجَدَّحَ، ثُمَّ قَالَ: «إِذَا رَأَيْتُمُ اللَّيْلَ أَقْبَلَ مِنْ هَا هُنَا فَقَدْ أَفْطَرَ الصَّائِمُ»، وَأَشَارَ بِإِصْبَعِهِ قَبْلَ الْمَشْرِقِ. [رواه البخاري: ۱۹۵۶]

951. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Əbu Əufə رضي الله عنه demişdir: “Biz Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə səfərə çıxdıq; o, (səfərdə) oruc tutmuşdu. (Nəhayət,) gün batmağa meyl etdikdə Peyğəmbər ﷺ (bir adama): “Düş, bizim üçün sıyıq hazırla!” – deyə buyurdu. Adam dedi: “Ya Rəsulullah, bəlkə axşama kimi gözləyəsiz.” Peyğəmbər ﷺ (yenə) buyurdu: “Düş, bizim üçün sıyıq hazırla!” Adam dedi: “Ya Rəsulullah, gün (hələ batmayıb axı).” Peyğəmbər ﷺ (bir də) buyurdu: “Düş, bizim üçün sıyıq hazırla!” Onda həmin adam (miniyindən) enib onun üçün sıyıq hazırladı. Daha sonra Peyğəmbər ﷺ: “Gecənin bu istiqamətdən gəldiyini gördüyünüz zaman, artıq oruc tutan adam orucunu açmalıdır” – dedi və əlini məşriqə tərəf uzatdı.” (əl-Buxari, 1956)

28-ci fəsil. İftar vaxtı girən kimi orucu açmaq

۲۸- باب: تَعْجِيلُ الْإِفْطَارِ

۹۵۲ - عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «لَا يَزَالُ النَّاسُ بِخَيْرٍ مَا عَجَّلُوا الْفِطْرَ». [رواه البخاري: ۱۹۵۷]

952. Səhl ibn Səd رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “İnsanlar orucclarını erkən açacaqları müddət ərzində xeyir içində olacaqlar.” (əl-Buxari, 1957)

29-cu fəsil.

۲۹- باب:

Ramazanda yemək yedikdən sonra günəşi görmək

إِذَا أَفْطَرَ فِي رَمَضَانَ ثُمَّ طَلَعَتِ الشَّمْسُ

۹۵۳ - عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ رضي الله عنها قَالَتْ: أَفْطَرْنَا عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ يَوْمَ غَيْمٍ، ثُمَّ طَلَعَتِ الشَّمْسُ. [رواه البخاري: ۱۹۵۹]

953. Rəvayət edilir ki, Əsma bint Əbu Bəkr رضي الله عنها demişdir: “Biz Peyğəmbərin ﷺ zamanında göy üzü buludlu olduğu bir gündə (günəşin batdığını güman edib) orucumuzu açdıq, sonra da gün çıxdı.” (əl-Buxari, 1959)

30-cu fəsil. Uşaqların oruc tutması

۳۰- باب: صَوْمُ الصَّبِيَّانِ

۹۵۴ - عَنْ الرَّبِيعِ بِنْتِ مُعَوِّذٍ رضي الله عنها قَالَتْ: أَرْسَلَ النَّبِيُّ ﷺ غَدَاةَ عَاشُورَاءَ إِلَى قُرَى الْأَنْصَارِ «مَنْ أَصْبَحَ مُفْطِرًا فَلَيْتَمَ بَقِيَّةَ يَوْمِهِ، وَمَنْ أَصْبَحَ صَائِمًا فَلَيْتَمُ». قَالَتْ فَكُنَّا نَصُومُهُ بَعْدَ، وَنُصَوِّمُ صَبِيَّانَا، وَنَجْعَلُ لَهُمُ اللَّعْبَةَ مِنَ الْعِهْنِ، فَإِذَا بَكَى أَحَدُهُمْ عَلَى الطَّعَامِ أَعْطَيْنَاهُ ذَاكَ، حَتَّى يَكُونَ عِنْدَ الْإِفْطَارِ. [رواه البخاري: ۱۹۶۰]

954. Rəvayət edilir ki, Rubeyyi bint Muəvviz ؓ demişdir: "Peyğəmbər ﷺ Aşura günü səhər (bir nəfərlə) ənsarın yaşadıkları kəndlərə xəbər göndərdi ki: "Kim səhər yemək yeyibsə, günün qalan hissəsini yemək yeməsin (oruc tutsun); kim də yeməyibsə, orucuna davam etsin."

(Rubeyyi) demişdir: "Sonralar biz (hər il aşura günü) həm özümüz oruc tutar, həm də uşaqlarımıza oruc tutmağı əmr edərdik. Biz onlar üçün yundan oyuncaq düzəldərdik ki, onlardan biri ağlayıb yemək istədikdə bunu ona verək, iftar vaxtına qədər (başı qarışsın)." (əl-Buxari, 1960)

31-ci fəsil. Orucu dan yeri sökülənədək tutmaq olar

۳۱- باب: الْوَصَالُ إِلَى السَّحْرِ

۹۵۵ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ ؓ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: «لَا تُوَصِّلُوا، فَإِيَّكُمْ إِذَا أَرَادَ أَنْ يُوَصِّلَ فَلْيُوَصِّلْ حَتَّى السَّحْرِ». [رواه البخاري: ۱۹۶۳]

955. Əbu Səiddən ؓ rəvayət edilir ki, o, Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişdir: "(Orucu pozmadan bir neçə gün) dalbadal¹ oruc tutmayın! Hansı biriniz orucunu pozmadan onun vaxtını uzatmaq istəyirsə, qoy dan yeri sökülənədək orucunu davam etsin." (əl-Buxari, 1963)

32-ci fəsil. Orucu pozmadan növbəti orucu tutanların cəzalandırılması

۳۲- باب:

التَّكْيِيلُ لِمَنْ أَكْثَرَ الْوَصَالِ

۹۵۶ - (أ) - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؓ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ الْوَصَالِ فِي الصَّوْمِ فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ إِنَّكَ تُوَصِّلُ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «وَأَيُّكُمْ مِثْلِي إِنِّي أُبَيِّتُ يُطْعِمُنِي رَبِّي وَيَسْقِينِي». فَلَمَّا أَبَوْا أَنْ يَنْتَهُوا عَنِ الْوَصَالِ وَاصْلَ بِهِمْ يَوْمًا ثُمَّ يَوْمًا، ثُمَّ رَأَوْا الْهَيْلَالَ، فَقَالَ: «لَوْ تَأَخَّرَ لَزِدْتُمْ». كَالْتَّكْيِيلِ لَهُمْ، حِينَ أَبَوْا أَنْ يَنْتَهُوا. وَفِي رِوَايَةٍ عَنْهُ قَالَ ﷺ: «فَاكْلِفُوا مِنَ الْعَمَلِ مَا تُطِيقُونَ». [رواه البخاري: ۱۹۶۵]

956. (a) – Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra ؓ demişdir: "Peyğəmbər ﷺ (iftar etmədən) dalbadal oruc tutmağı qadağan etdi. Müsəlmanlardan biri ona dedi: "Axı sən özün dalbadal oruc tutursan, ya Rəsulullah?!" Peyğəmbər ﷺ buyurdu: "Hansı-nuz mənim kimi ola bilər?! Gecələr yeməyi və içməyi mənə Rəbbim verir²". (Bəziləri) dalbadal oruc tutacaqlarına israr etdikdə Peyğəmbər ﷺ onlarla birlikdə iki gün dalbadal oruc tutdu, sonra onlar (şəvvalın) hilalını gördülər. Peyğəmbər ﷺ dedi: "Əgər hilal gec görünsəydi, mən sizə əlavə oruc tutmağı vadar edəcəkdim." Belə etmək istəyirdi ki, inadkarlıq etdiklərinə görə onları cəzalandırsın." (əl-Buxari, 1965)

۹۵۶ - (ب) - وَفِي رِوَايَةٍ عَنْهُ قَالَ ﷺ: «إِنِّي أُبَيِّتُ يُطْعِمُنِي رَبِّي وَيَسْقِينِي، فَاكْلِفُوا مِنَ الْعَمَلِ مَا تُطِيقُونَ». [رواه البخاري: ۱۹۶۶]

¹ Axşam yemək yemədən (iftar açmadan) davamlı bir neçə gün oruc tutmaq.

² Mən güc və qüvvəti Rəbbimdən alıram.

956. (b) – Digər rəvayətdə Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Gecələr yeməyi və içməyi mənə Rəbbim verir. Siz isə gücünüz çatan işləri görün!” (əl-Buxari, 1966)

**33-cü fəsil. Qardaşına nafilə
orucunu pozması üçün and
içdirən kimsə**

باب - ۳۳

مَنْ أَقْسَمَ عَلَى أَخِيهِ لِيُفْطِرَ فِي التَّطَوُّعِ

۹۵۷ - عَنْ أَبِي جُحَيْفَةَ رضي الله عنه قَالَ: أَخَى النَّبِيُّ ﷺ بَيْنَ سَلْمَانَ وَأَبِي الدَّرْدَاءِ رضي الله عنه، فَرَارَ سَلْمَانُ أَبَا الدَّرْدَاءِ، فَرَأَى أُمَّ الدَّرْدَاءِ مُتَبَدِّلَةً. فَقَالَ لَهَا مَا شَأْنُكَ قَالَتْ أَخُوكَ أَبُو الدَّرْدَاءِ لَيْسَ لَهُ حَاجَةٌ فِي الدُّنْيَا. فَجَاءَ أَبُو الدَّرْدَاءِ، فَصَنَعَ لَهُ طَعَامًا. فَقَالَ كُلْ. قَالَ فَإِنِّي صَائِمٌ. قَالَ مَا أَنَا بِكُلِّ حَتَّى تَأْكُلَ. قَالَ فَأَكَلَ. فَلَمَّا كَانَ اللَّيْلُ ذَهَبَ أَبُو الدَّرْدَاءِ يَقُومُ. قَالَ نَمْ. فَتَامَ، ثُمَّ ذَهَبَ يَقُومُ. فَقَالَ نَمْ. فَلَمَّا كَانَ مِنْ آخِرِ اللَّيْلِ قَالَ سَلْمَانُ قُمْ الْآنَ. فَصَلَّيَا، فَقَالَ لَهُ سَلْمَانُ إِنَّ لِرَبِّكَ عَلَيْكَ حَقًّا، وَلِنَفْسِكَ عَلَيْكَ حَقًّا، وَلَأَهْلِكَ عَلَيْكَ حَقًّا، فَأَعْطَ كُلَّ ذِي حَقٍّ حَقَّهُ. فَأَتَى النَّبِيُّ ﷺ فَذَكَرَ ذَلِكَ لَهُ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «صَدَقَ سَلْمَانُ». [رواه البخاري: ۱۹۶۸]

957. Rəvayət edilir ki, Əbu Cuheyfə رضي الله عنه demişdir: “Salmanla Əbu Dərda Peyğəmbərin ﷺ sayəsində bir-birilə qardaş oldular. (Bir dəfə) Salman Əbu Dərdanı ziyarət etdi və Ummu Dərdanın¹ əynində köhnə paltar olduğunu görüb: “Niyə bu görkəmdəsən?” – deyə soruşdu. (Ummu Dərda): “Qardaşın Əbu Dərdanın dünyaya marağı yoxdur” – deyə cavab verdi. Sonra Əbu Dərda gəlib Salmanın qabağına yemək qoydu. Salman: “(Sən də) ye!” – dedi. Əbu Dərda: “Mən oruc tutmuşam” – dedi. Salman: “Sən yeməyincə mən yeyən deyiləm” – dedi, o da yeməkdən yedi. Gecə olduqda Əbu Dərda qalxıb namaz qılmaq istədi. Salman: “(Hələlik) yat!” – dedi, o da yatdı. Sonra yenə qalxıb namaz qılmaq istədikdə Salman: “(Hələlik) yat!” – dedi. Nəhayət, gecənin axır saatlarında Salman (ona): “İndi qalxa bilərsən” dedi və onlar (qalxıb) namaz qıldılar. Sonra Salman ona dedi: “Rəbbinin sənin üzərində haqqı vardır, nəfsinin sənin üzərində haqqı vardır, ailənin sənin üzərində haqqı vardır. Elə isə hər bir haqq sahibinə haqqını ver.” (Səhəri gün) Əbu Dərda Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib hadisəni ona xəbər verdikdə, Peyğəmbər ﷺ: “Salman doğru söyləmişdir” – dedi. (əl-Buxari, 1968)

34-cü fəsil. Şaban ayının orucu

باب - ۳۴: صَوْمُ شَعْبَانَ

۹۵۸ - عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَصُومُ حَتَّى يَقُولَ لَا يُفْطِرُ، وَيُفْطِرُ حَتَّى يَقُولَ لَا يَصُومُ. فَمَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ اسْتَكْمَلَ صِيَامَ شَهْرٍ إِلَّا رَمَضَانَ، وَمَا رَأَيْتُهُ أَكْثَرَ صِيَامًا مِنْهُ فِي شَعْبَانَ. [رواه البخاري: ۱۹۶۹]

958. Rəvayət edilir ki, Aişə رضي الله عنها demişdir: “(Bəzən) Peyğəmbər ﷺ o qədər oruc tutardı ki, axırda biz: “Orucunu kəsməyəcək” – deyərdik. (Bəzən də) o vaxta qədər oruc tutmazdı ki, nəhayət, biz: “Bir daha oruc tutmayacaq” – deyərdik. Mən Peyğəmbərin ﷺ ramazan istisna olmaqla, heç bir ayı başdan-başa oruc tutduğunu görməmişəm. Həmçinin (başqa aylarda) şaban ayında olduğu qədər çox oruc tutduğunu da görməmişəm.” (əl-Buxari, 1969)

¹ Ummu Dərda رضي الله عنها Əbu Dərdanın رضي الله عنه həyat yoldaşdır.

۹۵۹ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: لَمْ يَكُنِ النَّبِيُّ ﷺ يَصُومُ شَهْرًا أَكْثَرَ مِنْ شَعْبَانَ، فَإِنَّهُ كَانَ يَصُومُ شَعْبَانَ كُلَّهُ، وَكَانَ يَقُولُ: «خُذُوا مِنَ الْعَمَلِ مَا تُطِيقُونَ، فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَمَلُ حَتَّى تَمَلُّوا» وَأَحَبُّ الصَّلَاةِ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ مَا دُوِمَ عَلَيْهِ، وَإِنْ قَلَّتْ وَكَانَ إِذَا صَلَّى صَلَاةً دَاوِمَ عَلَيْهَا. [رواه البخاري: ۱۹۷۰]

959. Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Peyğəmbər ﷺ heç bir ayda şaban ayında tutduğu qədər çox oruc tutmazdı. Elə olurdu ki, o, şaban ayını başdan-başa oruc tuturdu. O, deyirdi: “Gücünüz çatan işləri görün! Siz usanmadıqca Allah usanmaz.”

Peyğəmbərin ﷺ ən çox xoşuna gələn namaz, qısa da olsa davamlı qılınanı idi. O, hər hansı bir namazı qılardısı, onu davamlı qılırdı.” (əl-Buxari, 1970)

35-ci fəsil.

۳۵- باب:

Peyğəmbərin ﷺ orucu və iftarı barəsində deyilənlər

مَا يُذَكَّرُ مِنْ صَوْمِ النَّبِيِّ ﷺ وَإِفْطَارِهِ

۹۶۰ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، وَقَدْ سُئِلَ عَنْ صِيَامِ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: مَا كُنْتُ أُحِبُّ أَنْ أَرَاهُ مِنَ الشَّهْرِ صَائِمًا إِلَّا رَأَيْتُهُ وَلَا مُفْطَرًا إِلَّا رَأَيْتُهُ، وَلَا مِنَ اللَّيْلِ قَائِمًا إِلَّا رَأَيْتُهُ، وَلَا نَائِمًا إِلَّا رَأَيْتُهُ، وَلَا مَسْنُتُ خِزَّةً وَلَا حَرِيرَةً أَلَيْنَ مِنْ كَفِّ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، وَلَا شَمِئْتُ مِسْكَةً وَلَا عَبِيرَةً أَطِيبَ رَائِحَةً مِنْ رَائِحَةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. [رواه البخاري: ۱۹۷۴]

960. Rəvayət edilir ki, Ənəsdən رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ Peyğəmbərin ﷺ orucu barəsində soruşdular. O dedi: “Mən istənilən ayda onun oruc tutduğunu görmək istəyirdimsə, görürdüm, oruc tutmadığını görmək istəyirdimsə, onu da görürdüm. Həmçinin, gecələr onun namaz qıldığını görmək istəyirdimsə, görürdüm, yatdığını görmək istəyirdimsə, onu da görürdüm. Mən heç vaxt Peyğəmbərin ﷺ əlindən daha yumşaq bir ipəyə əsla toxunmamışam, Peyğəmbərdən ﷺ gələn qoxudan daha gözəl bir müşk və ya başqa bir ətir qoxusu əsla iyləməmişəm.” (əl-Buxari, 1973)

36-cı fəsil. Oruca dair bədənin haqqı

۳۶- باب: حَقُّ الْجِسْمِ فِي الصَّوْمِ

۹۶۱ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «يَا عَبْدَ اللَّهِ أَلَمْ أُخْبِرْ أَنَّكَ تَصُومُ النَّهَارَ وَتَقُومُ اللَّيْلَ». فَقُلْتُ بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: «فَلَا تَفْعَلْ، صُمْ وَأَفْطِرْ، وَقُمْ وَتَمْ، فَإِنْ لَجَسَدَكَ عَلَيْكَ حَقًّا، وَإِنْ لَعَيْنَكَ عَلَيْكَ حَقًّا، وَإِنْ لَزَوْجَكَ عَلَيْكَ حَقًّا، وَإِنْ لَزَوْرَكَ عَلَيْكَ حَقًّا، وَإِنْ بَحْسَبِكَ أَنْ تَصُومَ كُلَّ شَهْرٍ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ، فَإِنَّ لَكَ بِكُلِّ حَسَنَةٍ عَشْرَ أَثْمَالِهَا، فَإِنَّ ذَلِكَ صِيَامُ الدَّهْرِ كُلِّهِ». فَشَدَدْتُ، فَشَدَدْتُ عَلَيَّ، قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي أَجِدُ قُوَّةً. قَالَ: «فَصُمْ صِيَامَ نَبِيِّ اللَّهِ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَلَا تَزِدْ عَلَيْهِ». قُلْتُ وَمَا كَانَ صِيَامَ نَبِيِّ اللَّهِ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: «نِصْفَ الدَّهْرِ». [رواه البخاري: ۱۹۷۵]

961. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Amr ibn əl-As رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ mənə belə buyurdu: “Ey Abdullah, elə bilirsən ki, sənin (ara vermədən) gündüzlər oruc tutub, gecələr namaz qıldığını mənə xəbər verməyiblər?!” Dedim: “(Bilirəm ki,) xəbər var, ya Rəsulullah!” O buyurdu: “Belə etmə! Hərdən oruc tut, hərdən də tutma, gecənin bir hissəsini namaz qıl, bir hissəsini də yat! Sözsüz ki, bədəninin sənə üzərində haqqı vardır, gözlərinin sənə üzərində haqqı

vardır, həyat yoldaşının sənin üzərində haqqı vardır, qonağının sənin üzərində haqqı vardır. Şübhəsiz ki, hər ayın üç gününü oruc tutmaq sənə yetər. Belə ki, bir yaxşılığın əvəzi sənə on qat verilər. Bu da tam bir ilin orucuna bərabər olar.” Mən daha çox (rüşxət istədim), lakin daha da sərt münasibət gördüm. Mən dedim: “Ya Rəsulullah, mən özümdə (oruc tutmağa) qüvvə hiss edirəm.” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Elə isə Allahın peyğəmbəri Davud əleyhissəlamın tutduğu orucu tut və buna heç nə əlavə etmə!” Mən soruşdum: “Allahın peyğəmbəri Davud əleyhissəlamın tutduğu oruc necə idi ki?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “İlin yarısını (oruc tutardı!)” (əl-Buxari, 1975)

37-ci fəsil. Oruca dair ailənin haqqı

۳۷- باب: حَقُّ الْأَهْلِ فِي الصَّوْمِ

۹۶۲ - وَ فِي رَوَايَةٍ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «فَصُمْ صِيَامَ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ، كَانَ يَصُومُ يَوْمًا وَيُفْطِرُ يَوْمًا، وَلَا يَفِرُّ إِذَا لَاقَى». قَالَ مَنْ لِي بِهَذِهِ يَا نَبِيَّ اللَّهِ. قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «لَا صَامَ مَنْ صَامَ الْأَبَدَ»، مَرَّتَيْنِ. [رواه البخاري: ۱۹۷۷]

962. Digər bir rəvayətdə deyilir ki, Peyğəmbər ﷺ (ona) belə buyurmuşdur: “Elə isə Davud عليه السلام tutduğu orucu tut! O, günəşin oruc tutardı və düşmənlə qarşılaşdıqda dönüb qaçmazdı.”

Abdullah demişdir: “Mən hara, bu cür oruc tutmaq hara, ey Allahın peyğəmbəri!” (Belə olduqda) Peyğəmbər ﷺ iki dəfə buyurmuşdur: “Ömrü boyu oruc tutanın orucu yoxdur.” (əl-Buxari, 1977)

38-ci fəsil. Bir camaatı ziyarət edib onların yanında orucunu açmayan kimsə

۳۸- باب:

مَنْ زَارَ قَوْمًا فَلَمْ يُفْطِرْ عَنْدهُمْ

۹۶۳ - عَنْ أَنَسٍ ﷺ قَالَ: دَخَلَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى أُمِّ سُلَيْمٍ، فَأَتَتْهُ بَتْرٌ وَسَمْنٌ، قَالَ: «أَعِيدُوا سَمَنَكُمْ فِي سَقَائِهِ، وَتَمَرَكُمْ فِي وَعَائِهِ، فَإِنِّي صَائِمٌ». ثُمَّ قَامَ إِلَى تَاحِيَةِ مِنَ الْبَيْتِ، فَصَلَّى غَيْرَ الْمَكْتُوبَةِ، فَدَعَا لَأُمِّ سُلَيْمٍ، وَأَهْلِ بَيْتِهَا، فَقَالَتْ أُمُّ سُلَيْمٍ يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ لِي خُوَيْصَةً، قَالَ: «مَا هِيَ». قَالَتْ خَادِمُكَ أَنَسٌ. فَمَا تَرَكَ خَيْرَ آخِرَةٍ وَلَا دُنْيَا إِلَّا دَعَا لِي بِهِ قَالَ: «اللَّهُمَّ ارْزُقْهُ مَالًا وَوَلَدًا وَبَارِكْ لَهُ». فَإِنِّي لَمِنَ أَكْثَرِ الْأَنْصَارِ مَالًا. وَحَدَّثَنِي ابْنَتِي أُمَيَّةُ أَنَّهُ دَفِنَ لِصُلْبِي مَقْدَمَ حَجَّاجِ الْبَصْرَةِ بَضْعٌ وَعِشْرُونَ وَمِائَةً. [رواه البخاري: ۱۹۸۲]

963. Rəvayət edilir ki, Ənəs ؓ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ Ummu Suleym² yanına gəldi və o, Peyğəmbərin ﷺ qabağına xurma və yağ qoydu. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Yağınızı tuluğa, xurmalarınızı da zənbilə boşaldın, mən oruc tutmuşam.” Peyğəmbər ﷺ qalxıb evin bir tərəfində nafilə namazı qıldı və Ummu Suleym və onun ailəsi üçün dua etdi. Onda Ummu Suleym dedi: “Ya Rəsulullah, mənim ayrıca bir xahişim var.” Peyğəmbər ﷺ soruşdu: “Nədir o?” Ummu Suleym dedi: “Xidmətçin Ənəs (üçün dua et)!” Peyğəmbər ﷺ dünya və axirətə aid xeyirli nə varsa, hamısını mənim üçün dua etdi və belə dedi: “Allahım, ona mal-dövlət və övlad bəxş et və ona xeyir-bərəkət ver!”

¹ Yəni, ara vermədən gündəlik olaraq oruc tutan adamın orucu qəbul olunmaz.

² Ummu Suleym ؓ Ənəsin ؓ anasıdır.

Həqiqətən də, (bu gün) mən ənsarın ən varlı adamlarındanam. Qızım Umey-nə mənə xəbər vermişdir ki, Həccacın Bəsrədə hakimiyyətə gəldiyi dövrədək mənim nəslimdən yüz iyirmidən çox adam dəfn edilmişdir.” (əl-Buxari, 1982)

39-cu fəsil.

۳۹- باب: الصَّوْمُ آخِرَ الشَّهْرِ

Ayın axırında oruc tutmaq

۹۶۴ - عَنْ عُمَرَ بْنِ حُصَيْنٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، سَأَلَ النَّبِيَّ ﷺ رَجُلًا وَعُمَرَانُ يَسْمَعُ - فَقَالَ: «يَا أَبَا فَلَانٍ أَمَا صُمْتَ سَرَرَ هَذَا الشَّهْرَ». قَالَ أَظُنُّهُ قَالَ يَعْنِي رَمَضَانَ. قَالَ الرَّجُلُ لَا يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: «فَإِذَا أَفْطَرْتَ فَصُمْ يَوْمَيْنِ». وَفِي رِوَايَةٍ قَالَ: «مِنْ سَرَرَ شَعْبَانَ». [رواه البخاري: ۱۹۸۳]

964. İmran ibn Husayn رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət etmişdir ki, o, Peyğəmbərin ﷺ bir nəfərə belə sual verdiyini eşitmişdir: “Ey Əbu filankəs¹, bu ayın axırında oruc tutmadın-mı?!” Deyəsən, o, ramazan ayını qəsd edirdi. O adam: “Xeyr, ya Rəsulullah!” – deyə cavab verdi. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “(Ramazan) orucunu bitirdikdən sonra iki gün də (əlavə) oruc tut!”

Digər rəvayətdə Peyğəmbər ﷺ: “Şaban ayının axırında oruc tutmadın-mı?!” – deyə soruşmuşdur. (əl-Buxari, 1983)

40-cı fəsil.

۴۰- باب: صَوْمُ يَوْمِ الْجُمُعَةِ

Cümə günü oruc tutmaq

۹۶۵ - عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ قِيلَ لَهُ: أُنْهَى النَّبِيُّ ﷺ عَنْ صَوْمِ يَوْمِ الْجُمُعَةِ؟ قَالَ نَعَمْ. [رواه البخاري: ۱۹۸۴]

965. Rəvayət edilir ki, Cabirdən رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ soruşdular: “Peyğəmbər ﷺ cümə günü oruc tutmağı qadağan etmişdirmi?” O: “Bəli!” – deyə cavab verdi. (əl-Buxari, 1984)

۹۶۶ - عَنْ جُوَيْرِيَةَ بِنْتِ الْحَارِثِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ دَخَلَ عَلَيْهَا يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَهِيَ صَائِمَةٌ فَقَالَ: «أَصُمْتَ أَمْسٍ». قَالَتْ لَا. قَالَ: «تُرِيدِينَ أَنْ تَصُومِي غَدًا». قَالَتْ لَا. قَالَ: «فَأَفْطِرِي». [رواه البخاري: ۱۹۸۶]

966. Cuveyriyə bint əl-Haris رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا rəvayət etmişdir ki, cümə günü o, oruc tutmuş ikən Peyğəmbər ﷺ onun evinə gəlib (ondan): “Dünən oruc tutmusan-mı?” – deyə soruşmuş, o da: “Xeyr!” – deyə cavab vermişdir. Peyğəmbər ﷺ (ondan): “Sabah oruc tutmaq istəyirsən-mi?” – deyə soruşmuş, o da: “Xeyr!” – deyə cavab vermişdir. Onda Peyğəmbər ﷺ (ona): “Elə isə orucunu aç!” – deyə buyurmuşdur. (əl-Buxari, 1986)

41-ci fəsil.

۴۱- باب:

Müəyyən günləri oruc tutmaq üçün xüsusişdirmək olarmı?

هَلْ يَخْصُ شَيْئًا مِنَ الْأَيَّامِ

۹۶۷ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّهَا سُئِلَتْ: هَلْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَخْصُ مِنْ الْأَيَّامِ شَيْئًا؟ قَالَتْ لَا، كَانَ عَمَلُهُ دِمَةً، وَأَيْكُمُ يُطِيقُ مَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُطِيقُ. [رواه البخاري: ۱۹۸۷]

¹ Əbu filankəs – filankəsin atası deməkdir. Buna ərəbcə kunya deyilir. Kunya – ismin əvvəlinə “əbu (ata)”, yaxud “ummı (ana)”, yaxud “ibn (oğul)”, yaxud da “bint (qız)” sözlərindən birini qoşmaqla əmələ gələn ləqəb və ya ayamadır.

967. Rəvayət edilir ki, Aişədən رضی اللہ عنہا soruşdular: “Peyğəmbər ﷺ müəyyən günlərdə oruc tutmağı xüsusiləşdirərdimi?” O dedi: “Xeyr! Onun etdiyi əməllər davamiyyətli olardı. Bir də ki, hansı biriniz Peyğəmbərin ﷺ tab gətirdiyi çətinliklərə tab gətirə bilər?!” (əl-Buxari, 1987)

42-ci fəsil. Təşriq¹ günlərində oruc tutmaq

٤٢ - باب: صِيَامُ أَيَّامِ التَّشْرِيقِ

- ٩٦٨ - عَنْ عَائِشَةَ وَ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنهما قَالَا: لَمْ يُرَخَّصْ فِي أَيَّامِ التَّشْرِيقِ أَنْ يُصْمْنَ، إِلَّا لِمَنْ لَمْ يَجِدِ الْهَدْيَ. [رواه البخاري: ١٩٩٧-١٩٩٨]

968. Rəvayət edilir ki, Aişə və ibn Ömər رضي الله عنهما demişlər: “Təşriq günlərində heç kəsə oruc tutmağa rüsxət verilməmişdir. Yalnız kəsməyə qurbanlıq heyvanı olmayan kimsələrdən başqa.” (əl-Buxari, 1997-1998)

43-cü fəsil. Aşura² günü oruc tutmaq

٤٣ - باب: صَوْمُ يَوْمِ عَاشُورَاءَ

- ٩٦٩ - عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها قَالَتْ: كَانَ يَوْمُ عَاشُورَاءَ تَصُومُهُ قُرَيْشٌ فِي الْجَاهِلِيَّةِ، وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَصُومُهُ، فَلَمَّا قَدِمَ الْمَدِينَةَ صَامَهُ، وَأَمَرَ بِصِيَامِهِ، فَلَمَّا فُرِضَ رَمَضَانُ تَرَكَ يَوْمَ عَاشُورَاءَ، فَمَنْ شَاءَ صَامَهُ، وَمَنْ شَاءَ تَرَكَهُ. [رواه البخاري: ٢٠٠٢]

969. Rəvayət edilir ki, Aişə demişdir: “Cəhiliyyət dövründə qureyşlilər aşura günü oruc tutardılar; Peyğəmbər ﷺ də həmin gün oruc tutardı. O, Mədinəyə gəldikdən sonra aşura orucunu həm özü tutdu, həm də bunu əshabələrinə əmr etdi. Ramazan ayını oruc tutmaq vacib buyrulduqdan sonra Aşura gününün orucunu tərk etdi³. Bundan sonra Aşura orucunu kim istəsə tutar, kim istəsə, tutmazdı.” (əl-Buxari, 2002)

- ٩٧٠ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما قَالَ: قَدِمَ النَّبِيُّ ﷺ الْمَدِينَةَ، فَرَأَى الْيَهُودَ تَصُومُ يَوْمَ عَاشُورَاءَ، فَقَالَ: «مَا هَذَا؟» قَالُوا: هَذَا يَوْمٌ صَالِحٌ، هَذَا يَوْمٌ نَجَّى اللَّهُ بَنِي إِسْرَائِيلَ مِنْ عَدُوِّهِمْ، فَصَامَهُ مُوسَى. قَالَ: «فَأَنَا أَحَقُّ بِمُوسَى مِنْكُمْ»، فَصَامَهُ وَأَمَرَ بِصِيَامِهِ. [رواه البخاري: ٢٠٠٤]

970. Rəvayət edilir ki, ibn Abbas رضي الله عنهما demişdir: “Peyğəmbər ﷺ Mədinəyə gəldikdə yəhudilərin aşura günü oruc tutduqlarını görüb soruşdu ki: “Bu nədir?” Onlar dedilər: “Bu, gözəl bir gündür! Bu, Allahın İsrail oğullarını onların düşmənlərindən xilas etdiyi gündür! (Elə bu səbəbdən də) Musa həmin günü oruc tutmuşdur.” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Mən Musaya (onun etdiyini davam etməyə) sizdən daha haqlıyam.” Sonra o, həmin günü oruc tutdu və əshabələrinə də oruc tutmağı əmr etdi. (əl-Buxari, 2004)

¹ Zülhiccə ayının 11-i, 12-si və 13-ü.

² 937-ci hədisin qeydlərinə bax.

³ Yəni, onun hökmünün vacibliyini ləğv etdi, lakin buna baxmayaraq əshabələr bu orucu Sünnə olaraq qəbul edib tutardılar. Nəinki aşura gününü, hətta onunla bərabər bir gün əvvəl və ya bir gün sonra Sünnə olaraq oruc tutardılar.

۳۲ - كِتَابُ صَلَاةِ التَّرَاوِيحِ

32 – Təraviḥ¹ namazı kitabı

1-ci fəsil.

Ramazanda gecə namazı qılan kimsənin fəziləti

۱ - باب:

فَضْلُ مَنْ قَامَ رَمَضَانَ

۹۷۱ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ خَرَجَ لَيْلَةً مِنْ جَوْفِ اللَّيْلِ، فَصَلَّى فِي الْمَسْجِدِ، وَصَلَّى رِجَالُ بَصَلَاتِهِ، فَأَصْبَحَ النَّاسُ فَتَحَدَّثُوا، فَاجْتَمَعَ أَكْثَرُ مِنْهُمْ، فَصَلُّوا مَعَهُ، فَأَصْبَحَ النَّاسُ فَتَحَدَّثُوا، فَكَثُرَ أَهْلُ الْمَسْجِدِ مِنَ اللَّيْلَةِ الثَّالِثَةِ، فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَصَلَّى، فَصَلُّوا بِصَلَاتِهِ، فَلَمَّا كَانَتِ اللَّيْلَةُ الرَّابِعَةُ عَجَزَ الْمَسْجِدُ عَنْ أَهْلِهِ، حَتَّى خَرَجَ لَصَلَاةِ الصُّبْحِ، فَلَمَّا قَضَى الْفَجْرَ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ، فَتَشَهَّدَ ثُمَّ قَالَ: «أَمَّا بَعْدُ، فَإِنَّهُ لَمْ يَخَفْ عَلَى مَكَانِكُمْ، وَلَكِنِّي خَشِيتُ أَنْ تُفْتَرَضَ عَلَيْكُمْ فَتَعْجِزُوا عَنْهَا». فَتَوَفَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَالْأَمْرُ عَلَى ذَلِكَ. [رواه البخاري: ۲۰۱۲]

971. Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ (ramazan ayında) gecənin bir aləmində məscidə gəlib namaz qıldı və bir neçə əshabə də onunla birlikdə bu namazı qıldı. Səhəri gün camaat bu namazdan (başqalarına) danışmağa başladı. Növbəti gecə namaza əvvəlkindən daha çox adam toplaşdı onun arxasında (gecə) namazı qıldılar. Səhəri gün camaat yenə bu namazdan danışdı. Üçüncü gecə məscidə gələnlərin sayı lap çox idi. Peyğəmbər ﷺ gəlib (gecə) namazını qıldı və əshabələr də onunla birlikdə bu namazı qıldılar. Dördüncü gecə (namaza gələnlərin sayı həddindən artıq çox olduğundan) camaat məscidə yerləşmirdi. (O gecə Peyğəmbər ﷺ namaza gəlmədi.). Nəhayət, səhər məscidə gəlib sübh namazını qıldırırdı, sonra da üzünü camaata tutub şəhadət kəlməsini gətirdi və dedi: “Sonra isə... Doğrusu, mən sizin etdiklərinizdən xəbərsiz deyildim. Lakin mən bu namazın sizə vacib buyrulacağından və sizin də onu yerinə yetirə bilməyəcəyinizdən ehtiyat etdim.”

Peyğəmbər ﷺ vəfat etdikdən sonra da vəziyyət olduğu kimi qalmışdı.² (əl-Buxari, 2012)

¹ Ramazan ayı başlayandan ta qurtaranadək gündəlik olaraq işə namazından sonra istər məsciddə, istərsə də başqa bir təmiz yerdə, fərdi olaraq və ya camaatla birlikdə on bir rükət qılınan gecə namazı.

² Yəni, Peyğəmbər ﷺ vəfat edəndək əshabələr təraviḥ namazlarını camaat şəklində qılmadılar. Əbu Bəkrin رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ xilafəti dövründə də həmçinin, vəziyyət olduğu kimi qalırdı. Nəhayət Ömər ibn Xəttabın رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ xəlifə olduğu dövrdə əshabələrin yekdil fikri ilə bu namazlar məsciddə, camaat şəklində qılınmağa başladı və indiyədək qılınmaqdadır.

۳۳ - کتاب فضل لیلة القدر

33 – Qədr gecəsinin fəziləti kitabı

1-ci fəsil.

**Qədr gecəsinin ramazanın axır
yeddi gecəsində axtarmaq
gərəkdir**

۱ - باب:

التَّمَاسُ لَيْلَةَ الْقَدْرِ فِي السَّبْعِ الْأَوَاخِرِ

۹۷۲ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّ رَجُلًا مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ أُرُوا لَيْلَةَ الْقَدْرِ فِي الْمَنَامِ فِي السَّبْعِ الْأَوَاخِرِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَرَى رُؤْيَاكُمْ قَدْ تَوَاطَتْ فِي السَّبْعِ الْأَوَاخِرِ، فَمَنْ كَانَ مُتَحَرِّبَهَا فَلْيَتَحَرَّهَا فِي السَّبْعِ الْأَوَاخِرِ». [رواه البخاري: ۲۰۱۵]

972. İbn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət edir ki, Peyğəmbərin ﷺ əshabələrindən bir neçəsi yuxuda Qədr gecəsinin (ramazan ayının) axır yeddi gecəsindən birində olacağını gördülər. Onda Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Görürəm, (qədr gecəsinin) son yeddi gecədə olacağına dair gördüyünüz yuxular bir-birinə uyğun gəlir. Odur ki, qoy bu gecəni axtaranlar son yeddi gecədə axtarsınlar.” (əl-Buxari, 2015)

۹۷۳ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: اعْتَكَفْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ الْعَشْرَ الْأَوْسَطَ مِنْ رَمَضَانَ، فَخَرَجَ صَبِيحَةَ عِشْرِينَ، فَخَطَبَنَا وَقَالَ: «إِنِّي أُرَيْتُ لَيْلَةَ الْقَدْرِ، ثُمَّ أُنْسِيْتُهَا أَوْ نُسِيْتُهَا، فَالْتَمِسُوهَا فِي الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ فِي الْوُثْرِ، وَإِنِّي رَأَيْتُ أَنِّي أَسْجُدُ فِي مَاءٍ وَطِينٍ، فَمَنْ كَانَ اعْتَكَفَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَلْيَرْجِعْ». فَرَجَعْنَا وَمَا نَرَى فِي السَّمَاءِ قَزَعَةً، فَجَاءَتْ سَحَابَةٌ فَمَطَرَتْ حَتَّى سَالَ سَقْفُ الْمَسْجِدِ وَكَانَ مِنْ جَرِيدِ النَّخْلِ، وَأَقِيمَتِ الصَّلَاةُ، فَارَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَسْجُدُ فِي الْمَاءِ وَالطِّينِ، حَتَّى رَأَيْتُ أَثَرَ الطِّينِ فِي جَبْهَتِهِ ﷺ. [رواه البخاري: ۲۰۱۶]

973. Rəvayət edilir ki, Əbu Səid رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Biz Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə ramazan ayının orta on gününü (məsciddə etikaf¹ etdik). İyirminci günün səhəri o, (minbərə) qalxıb xütbə verdi və dedi: “Qədr gecəsinin nə zaman olacağı mənə göstərildi, sonra isə bu mənə unutturuldu². Siz onu son on günün tək gecələrində axtarın. Mən yuxuda su və palçıq üzərinə səcdə etdiyimi gördüm. Kim Allahın Elçisi ilə etikaf etmişdirsə, (etikafını davam etməyə) qayıtsın.” Beləliklə, biz etikafımızı davam etdik. (Həmin gecə) göydə bir dənə də olsun bulud yox idi. Birdən başımızın üstünü buludlar aldı və elə (gur) yağış yağdı ki, hətta məscidin xurma budaqlarından düzəldilmiş tavanı belə dammağa başladı. Sonra namaz üçün iqamə verildi. Mən Peyğəmbərin ﷺ su və palçıq üzərinə səcdə etdiyini, hətta alnındakı palçıqın izini də gördüm. (əl-Buxari, 2016)

¹ 205-ci hədisin qeydlərinə bax.

² 46-cı hədisə bax.

2-ci fəsil.

Qədr gecəsinin ramazanın son on
gecəsinin tək gecələrində
axtarmaq

۲ - باب:

تَحَرَّى لَيْلَةَ الْقَدْرِ فِي الْوَيْلِ مِنَ الْعَشْرِ
الْأَوَّلِ

۹۷۴ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «الْتَمِسُوهَا فِي الْعَشْرِ الْوَأَخِرِ مِنْ رَمَضَانَ لَيْلَةَ الْقَدْرِ فِي تَاسِعَةٍ تَبْقَى، فِي سَابِعَةٍ تَبْقَى، فِي خَامِسَةٍ تَبْقَى». [رواه البخاري: ۲۰۲۱]

974. İbn Abbas رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Qədr gecəsinin ramazanın son on gecəsinin tək gecələrində – ayın axırına doqquz, yaxud yeddi, yaxud da beş (gecə) qalmış axtarın.” (əl-Buxari, 2021)

۹۷۵ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «هِيَ فِي الْعَشْرِ، هِيَ فِي تِسْعٍ يَمْضِينَ أَوْ فِي سَبْعٍ يَبْقَيْنَ». يَعْنِي لَيْلَةَ الْقَدْرِ. [رواه البخاري: ۲۰۲۲]

975. İbn Abbas رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Qədr gecəsi (son) on (gecədən birində) olacaq və (bu gecə) ya əvvəlki doqquz gecədən (birinə), ya da (axır) yeddi gecədən (birinə) təsadüf edəcəkdir.” (əl-Buxari, 2022)

3-cü fəsil.

Ramazanın axır on günündə
yerinə yetirilən əməllər

۳ - باب:

الْعَمَلُ فِي الْعَشْرِ الْوَأَخِرِ مِنْ رَمَضَانَ

۹۷۶ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا دَخَلَ الْعَشْرُ شَدَّ مِزْرَهُ، وَأَحْيَا لَيْلَهُ، وَأَيَّظَ أَهْلَهُ. [رواه البخاري: ۲۰۲۴]

976. Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “(Ramazanın) axır on günü yetişdikdə Peyğəmbər ﷺ belbağını bərk-bərk bağlayardı¹ və gecələri həm özü ibadət edər, həm də ailəsini yuxudan oyadardı (ki, onlar da ibadət etsinlər).” (əl-Buxari, 2024)

¹ Yəni, ramazanın axır on günündə canla-başla ibadət etməyə ciddi hazırlıq görərdi.

۳۴ - کتابُ الاعتِکافِ

34 – Etikaf¹ kitabı

1-ci fəsil. Son on gündə etikaf etmək; Bütün məscidlərdə etikaf etmək (olar)

**۱ - باب: الاعتِکافُ فی العَشرِ الأَواخرِ
والاعتِکافُ فی المَساجِدِ کُلِّها**

۹۷۷ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَعْتَكِفُ الْعَشْرَ الْأَوَّاعِرَ مِنْ رَمَضَانَ حَتَّى تَوَفَّاهُ اللَّهُ، ثُمَّ اعْتَكَفَ أَزْوَاجَهُ مِنْ بَعْدِهِ. [رواه البخاري: ۲۰۲۶]

977. Peyğəmbərin ﷺ zövcəsi Aişə رəvayət etmişdir ki, Peyğəmbər ﷺ vəfat edə-nədək (hər) ramazan ayının son on gününü etikafda keçirərdi. Onun vəfatından sonra onun zövcələri etikaf etməyə davam etdilər.” (əl-Buxari, 2026)

2-ci fəsil. (Etikafda olan adam) an-caq zəruri halda evinə gedə bilər²

۲ - باب: لَا يَدْخُلُ الْبَيْتَ إِلَّا لِحَاجَةٍ

۹۷۸ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ: وَإِنْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَيَدْخُلُ عَلَى رَأْسِهِ وَهُوَ فِي الْمَسْجِدِ فَأَرْجُلُهُ، وَكَانَ لَا يَدْخُلُ الْبَيْتَ إِلَّا لِحَاجَةٍ، إِذَا كَانَ مُعْتَكِفًا. [رواه البخاري: ۲۰۲۹]

978. Rəvayət edilir ki, Peyğəmbərin ﷺ zövcəsi Aişə demişdir: “Peyğəmbər ﷺ məs-ciddə (etikaf edərkən) başını mənim (hücrəmə) daxil edər və mən onun saçlarını darayardım. O, etikaf edərkən zəruri bir ehtiyacı olmadığı təqdirdə, əsla evə gəlməzdi.” (əl-Buxari, 2029)

3-cü fəsil. Gecə etikaf etmək

۳ - باب: الاعتِکافُ لَيْلًا

۹۷۹ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ عُمَرَ سَأَلَ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ كُنْتُ نَذَرْتُ فِي الْجَاهِلِيَّةِ أَنْ أَعْتَكِفَ لَيْلَةً فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ، قَالَ: «فَأَوْفِ بِنَذْرِكَ». [رواه البخاري: ۲۰۳۲]

979. İbn Ömər رəvayət etmişdir ki, (bir dəfə) Ömər (özündə narahatçılıq doğu-ran bir məsələ barəsində) Peyğəmbərdən ﷺ soruşub dedi: “Mən cahiliyyət döv-ründə bir gecə Məscidülhəramda etikaf edəcəyimə nəzir etmişəm.” Peyğəmbər ﷺ (ona): “Elə isə nəzirini yerinə yetir!” – deyər buyurdu. (əl-Buxari, 2032)

4-cü fəsil. Məsciddə çadır qurmaq

۴ - باب: الْأَخِيَّةُ فِي الْمَسْجِدِ

۹۸۰ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَرَادَ أَنْ يَعْتَكِفَ، فَلَمَّا انْصَرَفَ إِلَى الْمَكَانِ الَّذِي أَرَادَ أَنْ يَعْتَكِفَ إِذَا أَخِيَّةٌ خَبَاءَ عَائِشَةَ، وَخَبَاءَ حَفْصَةَ، وَخَبَاءَ زَيْنَبَ، فَقَالَ: «الْبِرِّ تَقُولُونَ بِهِنَّ». ثُمَّ انْصَرَفَ، فَلَمْ يَعْتَكِفْ، حَتَّى اعْتَكَفَ عَشْرًا مِنْ شَوَّالٍ. [رواه البخاري: ۲۰۳۴]

¹ 205-ci hədisin qeydlərinə bax.

² Başqa cür desək, məsciddən çıxa bilər.

980. Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ etikaf etmək qərarına gəldi və etikaf etmək istədiyi yerə gəldikdə orada bir neçə çadırın – Aişənin, Həfəsənin və Zeynəbin çadırlarının olduğunu görüb (əshabələrində) dedi: “Bunun yaxşı əməl olduğunu hesab edirsiniz?” Bundan sonra o çıxıb getdi və etikaf etmədi. Nəhayət, şəvval ayında on gün etikaf etdi. (əl-Buxari, 2034)

**5-ci fəsil. Etikaf edən adam
ehtiyac üzündən məscidin
qapısının ağzına çıxıb bilərmə?**

**۵ - باب: هَلْ يَخْرُجُ الْمُعْتَكِفُ لِحَوَائِجِهِ إِلَى
بَابِ الْمَسْجِدِ**

۹۸۱ - عَنْ صَفِيَّةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهَا جَاءَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ تَزُورُهُ فِي اعْتِكَافِهِ فِي الْمَسْجِدِ، فِي الْعَشْرِ الْوَاخِرِ مِنْ رَمَضَانَ، فَتَحَدَّثَتْ عَنْهُ سَاعَةً، ثُمَّ قَامَتْ تَنْقَلِبُ، فَقَامَ النَّبِيُّ ﷺ مَعَهَا يَقْلِبُهَا، حَتَّى إِذَا بَلَغَتْ بَابَ الْمَسْجِدِ عِنْدَ بَابِ أُمِّ سَلَمَةَ مَرَّ رَجُلَانِ مِنَ الْأَنْصَارِ، فَسَلَّمَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ لَهُمَا النَّبِيُّ ﷺ: «عَلَى رِسْلِكُمَا إِنَّمَا هِيَ صَفِيَّةُ بِنْتُ حَبِيبٍ». فَقَالَا: سُبْحَانَ اللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ. وَكَبَّرَ عَلَيْهِمَا. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «إِنَّ الشَّيْطَانَ يَبْلُغُ مِنَ الْإِنْسَانِ مَبْلَغَ الدَّمِّ، وَإِنِّي خَشِيتُ أَنْ يَقْذِفَ فِي قُلُوبِكُمَا شَيْئًا». [رواه البخاري: ۲۰۳۵]

981. Peyğəmbərin ﷺ zövcəsi Səfiyyə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا rəvayət etmişdir ki, Peyğəmbər ﷺ ramazanın axır on günündə məsciddə etikaf edərkən ona baş çəkdi, onunla bir müddət söhbət etdikdən sonra çıxıb getmək istədikdə Peyğəmbər ﷺ ayaya qalxıb onu qapıyadək ötürdü. Nəhayət, məscidin qapısına – Ummu Sələmənin qapısının yanına çatdıqda ənsardan olan iki nəfər gəlib onların yanından keçdi və ona salam verdi. Peyğəmbər ﷺ onlara: “Dayanın¹, bu, Səfiyyə bint Hüseynədir!” – dedi. Onlar: “Subhanəllah, ya Rəsulullah!”² – dedilər və bu söz onlara ağır gəldi. Onda Peyğəmbər ﷺ dedi: “Həqiqətən də, şeytan insanın bədənində qan dövrən etdiyi kimi dövrən edir. Mən onun sizin qəlbinizə (pis) bir şey salacağından ehtiyat etdim.” (əl-Buxari, 2035)

**6-cı fəsil. Ramazanın orta on
günündə etikaf etmək**

۶ - باب:

الاعْتِكَافُ فِي الْعَشْرِ الْأَوْسَطِ مِنْ رَمَضَانَ

۹۸۲ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَعْتَكِفُ فِي كُلِّ رَمَضَانَ عَشْرَةَ أَيَّامٍ، فَلَمَّا كَانَ الْعَامَ الَّذِي قُبِضَ فِيهِ اعْتَكَفَ عَشْرِينَ يَوْمًا. [رواه البخاري: ۲۰۴۴]

982. Əbu Hureyrə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ hər ramazanda on gün etikaf edərdi. Vəfat etdiyi ildə isə iyirmi gün etikaf etdi.” (əl-Buxari, 2044)

¹ Bununla o, əshabələrində pis zənn etməmələrini tövsiyə etmişdir.

² Onlar bu ifadə ilə pis zənnə qapılmadıqlarını bildirdilər.

۳۵ - کتابُ البیوع

35 – Alış-veriş kitabı

1-ci fəsil.

۱ - باب:

Uca Allahın: “Namaz başa çatdıqdan sonra yer üzünə dağılıb Allahın lütfünü axtarın və Allahı çox zikr edin ki, bəlkə nicat tapasınız. Onlar ticarət və ya əyləncə gördükləri zaman dağılışıb ona tərəf qaçdılar və səni *minbər*də ayaq üstə olduğun halda tərk etdilər. De: “Allah yanında qazanaçağınız savab əyləncədən də, ticarətdən də xeyrlidir. Allah ən yaxşı ruzi verəndir”¹ ayəsi barədə deyilənlər

مَا جَاءَ فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْوًا انفَضُّوا إِلَيْهَا وَتَرَكُوكَ قَائِمًا قُلْ مَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ مِنَ اللَّهِوِ وَمِنَ التِّجَارَةِ وَاللَّهُ خَيْرُ الرَّازِقِينَ﴾

۹۸۳ - عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: لَمَّا قَدِمْنَا الْمَدِينَةَ أَخْبَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَيْنِي وَسَعْدَ بْنَ الرَّبِيعِ فَقَالَ: سَعْدُ بْنُ الرَّبِيعِ إِنِّي أَكْثَرُ الْأَنْصَارِ مَالًا، فَأَقْسِمُ لَكَ نَصْفَ مَالِي، وَأَنْظُرُ أَيَّ زَوْجَتِي هَوَيْتَ نَزَلْتُ لَكَ عَنْهَا، فَإِذَا حَلَّتْ تَزَوُّجَتَهَا. قَالَ فَقَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ لَا حَاجَةَ لِي فِي ذَلِكَ، هَلْ مِنْ سَوْقٍ فِيهِ تِجَارَةٌ قَالَ سَوْقٌ قَيْنَقَاعَ. قَالَ فَعَدَا إِلَيْهِ عَبْدُ الرَّحْمَنِ، فَأَتَى بِأَقْطٍ وَسَمْنٍ - قَالَ - ثُمَّ تَابَعَ الْعُدُوَّ، فَمَا لَبِثَ أَنْ جَاءَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ عَلَيْهِ أَثَرُ صُفْرَةٍ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «تَزَوَّجْتَ». قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: «وَمَنْ». قَالَ امْرَأَةٌ مِنَ الْأَنْصَارِ. قَالَ: «كَمْ سَقَتْ». قَالَ زَنَةَ نَوَاةٍ مِنْ ذَهَبٍ أَوْ نَوَاةٍ مِنْ ذَهَبٍ. فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ: «أَوَلَمْ وَلَوْ بِشَاةٍ». [رواه البخاري: ۲۰۴۸]

983. Rəvayət edilir ki, Abdur-Rəhman ibn Auf رضى الله عنه demişdir: “Biz Mədinəyə gəldikdə Peyğəmbər ﷺ mənimlə Səd ibn Rəbini (bir-birimizə) qardaş etdi. Səd ibn Rəbi dedi: “Mən ənsarın ən varlı adamlarındanam, malımın yarısını sənə verirəm; habelə bax gör zövcələrimdən hansı sənin xoşuna gəlirsə, onu sənin üçün boşayım, iddəsi² bitdikdən sonra sən onunla evlən.” Abdur-Rəhman dedi: “Mənim buna ehtiyacım yoxdur. Bu (şəhərdə) alver etməyə bazar varmı?” Səd ibn Rəbi: “Qaynuqa³ bazarı (var)” – dedi.”

Səhəri gün Abdur-Rəhman bazara getdi. Axşam (evə qayıtdıqda) qurut və yağ gətirdi. Bundan sonra o, gündəlik olaraq bazara getməyə başladı. Çox keçmədən o, paltarında sarı bir ləkə⁴ (Peyğəmbərin ﷺ) yanına gəldi. Peyğəmbər ﷺ (ondan) soruşdu: “Yoxsa evlənmisən?” O: “Bəli!” – dedi. Peyğəmbər ﷺ soruşdu:

¹ “əl-Cumuə” surəsi, 10-11.

² Ərindən boşanan və ya əri ölən qadının təkrar ərə gedə bilməsi üçün şəriətə görə gözləməli olduğu vaxt. Ərindən boşanan qadın üç dəfə heyz görüncəyədək və ya üç heyzdən təmizləninəcəyədək, əri ölən qadın isə dörd ay on gün gözləməlidir.

³ Bəni Qaynuqa Mədinədə yaşayan yəhudi qəbilələrindən biridir.

⁴ Bu, evlənənlərin vurduğu ətirin ləkəsi idi.

“Kiminlə?” O: “Ənsardan olan bir qadınla” – dedi. Peyğəmbər ﷺ soruşdu: “Nə qədər mehr verdin?” O: “Bir çəyirdək ağırlığında qızıl (vermişəm)” – dedi. Onda Peyğəmbər ﷺ ona belə buyurdu: “Elə isə, bir qoyunla da olsa, ziyafət ver!” (əl-Buxari, 2048)

2-ci fəsil. Halal da bəllidir, haram da bəllidir. Bu ikisinin arasında şübhəli şeylər vardır

۲- باب:

الْحَالَالُ بَيْنَ وَالْحَرَامِ بَيْنَ وَبَيْنَهُمَا مُشَبَّهَاتٌ

۹۸۴ - عَنْ التُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «الْحَالَالُ بَيْنَ، وَالْحَرَامُ بَيْنَ وَبَيْنَهُمَا أُمُورٌ مُشَبَّهَةٌ، فَمَنْ تَرَكَ مَا شَبَّهَ عَلَيْهِ مِنَ الْإِثْمِ كَانَ لَمَّْا اسْتَبَانَ أَثَرُكَ، وَمَنْ اجْتَرَأَ عَلَى مَا يَشْكُ فِيهِ مِنَ الْإِثْمِ أَوْشَكَ أَنْ يُوَاقِعَ مَا اسْتَبَانَ، وَالْمَعَاصِيَ حِمَى اللَّهِ، مَنْ يَرْتَعِ حَوْلَ الْحِمَى يُوشِكُ أَنْ يُوَاقِعَهُ». [رواه البخاري: ۲۰۵۱]

984. Nəmənin ibn Bəşir rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Halal da bəllidir, haram da bəllidir; və bu ikisinin arasında şübhəli şeylər vardır. Kim günah olub-olmadığına şübhələndiyi bir şeyi tərksə, (günah olduğu) bəlli olan bir şeyi daha qətiyyətlə tərksə. Kim də günah olub-olmadığına şübhələndiyi bir şeyə cürət edib yaxınlaşsa, (günah olduğu) bəlli olan bir şeyə dalmağa yaxın olar. (Biləsiniz,) günahlar Allahın qoruğudur. Hər kim (qoyunlarını) qoruğun ətrafında otarsa, az qalar ki, qoruğa düşsün.” (əl-Buxari, 2051)

3-cü fəsil. Şübhəli şeylərin açığlanması

۳- باب: تَفْسِيرُ الْمُشَبَّهَاتِ

۹۸۵ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ عَتَبَةُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ عَهْدَ إِلَى أَخِيهِ سَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ أَنَّ ابْنَ وَلِيدَةَ زَمْعَةَ مَتَّى فَأَقْبَضَهُ. قَالَتْ فَلَمَّا كَانَ عَامَ الْفَتْحِ أَخَذَهُ سَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ وَقَالَ ابْنُ أَخِي، قَدْ عَهْدَ إِلَيَّ فِيهِ. فَقَامَ عَبْدُ بْنُ زَمْعَةَ، فَقَالَ أَخِي، وَابْنُ وَلِيدَةَ أَبِي، وَلَدَ عَلَى فِرَاشِهِ. فَتَسَاوَقَا إِلَى النَّبِيِّ ﷺ. فَقَالَ سَعْدُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، ابْنُ أَخِي، كَانَ قَدْ عَهْدَ إِلَيَّ فِيهِ. فَقَالَ عَبْدُ بْنُ زَمْعَةَ أَخِي وَابْنُ وَلِيدَةَ أَبِي، وَلَدَ عَلَى فِرَاشِهِ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «هُوَ لَكَ يَا عَبْدُ بْنُ زَمْعَةَ». ثُمَّ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «الْوَلَدُ لِلْفِرَاشِ، وَلِلْعَاهِرِ الْحَجَرُ». ثُمَّ قَالَ لِسُودَةَ بِنْتِ زَمْعَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ: «احْتَجِي مِنْهُ». لَمَّا رَأَى مِنْ شَبْهِهِ بَعْتَبَةً، فَمَا رَأَاهَا حَتَّى لَقِيَ اللَّهَ. [رواه البخاري: ۲۰۵۳]

985. Rəvayət edilir ki, Aişə rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Utəbə ibn Əbu Vəqqas qardaşı Səd ibn Əbu Vəqqasa: “Zəmənin kənizinin oğlu mənəndir, onu öz himayənə al” – deyə vəsiyyəət etmişdi.

Məkkə fəth edildiyi il Səd ibn Əbu Vəqqas onu yanına alıb dedi: “Bu, mənim qardaşım oğludur! Qardaşım mənə ona qayğı göstərməyi vəsiyyəət etmişdir”. Bu vaxt Abd ibn Zəmə ayağa qalxıb dedi: “O mənim qardaşımdır və atamın cariyəsinin oğludur. Anası onu atamın yatağında dünyaya gətirmişdir”. Bundan sonra hər ikisi Peyğəmbərə ﷺ müraciət etdi. Səd dedi: “Ya Rəsulullah, (bu) mənim qardaşım oğludur. (Qardaşım) mənə ona qayğı göstərməyi vəsiyyəət etmişdir.” (Sonra) Abd ibn Zəmə ayağa qalxıb dedi: “O mənim qardaşımdır və atamın cariyəsinin oğludur. Anası onu atamın yatağında dünyaya gətirmişdir.” Onda

Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “O sənindir, ey Abd ibn Zəm'a!” Sonra da bunu əlavə etdi: “Uşaq kimin yatağında dünyaya gəlirsə, ona məxsusdur. Zinakar uşaqdan məhrum olmalıdır.”

Peyğəmbər ﷺ o cavan oğlanın Utbəyə oxşadığını görəndə öz zövcəsi Səudə bint Zəm'aya: “Onun yanında hicabına bürün!”– deyə buyurdu.¹ Beləliklə də, o oğlan ölənədək Səudəni görmədi. (əl-Buxari, 2053)

4-cü fəsil. Vəsvəsəni və buna bənzər olanı şübhəli şeylərdən saymayan kimsə haqqında

باب – ٤

مَنْ لَمْ يَرَ الْوَسْوَاسَ وَنَحْوَهَا مِنَ الْمُشَبَّهَاتِ

٩٨٦ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ قَوْمًا قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ قَوْمًا يَأْتُونَنَا بِاللَّحْمِ لَا نَدْرِي أَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ أَمْ لَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «سَمُّوا اللَّهَ عَلَيْهِ وَكُلُّوهُ». [رواه البخاري: ٢٠٥٧]

986. Aişə ر.ə.ə. rəvayət etmişdir ki, (bir dəfə) bir dəstə adam (Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib) dedi: “Ey Allahın elçisi! Bəzi adamlar bizə ət gətirir və biz bilmirik onlar (heyvanı kəsdikdə) Allahın adını² çəkmişlər, ya yox.” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Bismillah” deyib yeyin!” (əl-Buxari, 2057)

5-ci fəsil. Malını hansı yolla qazandığının fərqi nə varmıyən kimsə haqqında

باب – ٥

مَنْ لَمْ يُبَالِ مِنْ حَيْثُ كَسَبَ الْمَالَ

٩٨٧ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ، لَا يُبَالِي الْمَرْءُ مَا أَخَذَ مِنْهُ مِنَ الْحَلَالِ أَمْ مِنَ الْحَرَامِ». [رواه البخاري: ٢٠٥٩]

987. Əbu Hureyra ر.ə.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “İnsanların yaşadığı elə bir zaman gəlib çatacaq ki, (o vaxt) adam aldığının halal, yoxsa haram olduğunun fərqi nə varmayacaq.” (əl-Buxari, 2059)

6-cı fəsil. Bez parça və başqa bu kimi şeylərin ticarəti ilə məşğul olmaq

باب – ٦

التَّجَارَةُ فِي الْبَزِّ وَنَحْوِهِ

٩٨٨ - عَنْ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ وَزَيْدِ بْنِ أَرْقَمٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَا: كُنَّا تَاجِرَيْنِ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَسَأَلَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ الصَّرْفِ فَقَالَ: «إِنْ كَانَ يَدًا يَدًا فَلَا بَأْسَ، وَإِنْ كَانَ نَسَاءً فَلَا يَصْلُحُ». [رواه البخاري: ٢٠٦٠-٢٠٦١]

¹ Zəm'a Peyğəmbərin ﷺ zövcəsi Səudənin ر.ə.ə. atası idi. Əvvəl hamı elə bilirdi ki, o cavan oğlan Səudənin ر.ə.ə. ögey qardaşıdır. Lakin sonra aydın oldu ki, oğlan ona yad, yəni naməhrəm imiş. Elə bu səbəbdən də Peyğəmbər ﷺ zövcəsinə onun yanında hicab geyməyi əmr etdi.

² İslam şəriətinə görə, yeyilməsinə icazə verilmiş pak heyvanı kəsdikdə üzü qibləyə tutub “Bismilləh” demək vacibdir. Əks təqdirdə, yəni “bismilləh” deyilmədən və ya Allahın adını deyil, başqa birisinin adını çəkərək kəsilmiş heyvanın ətinə yemək müsəlmana haramdır. Yalnız Kitab əhlinin öz əqidəsinə uyğun olaraq kəsdiyi heyvanlar istisnadır. Bax: “əl-Maidə” surəsi, 5.

988. Rəvayət edilir ki, Bəra ibn Azib və Zeyd ibn Ərqam رضي الله عنه demişlər: “Peyğəmbərin ﷺ zamanında biz ticarətlə məşğul olurdıq. (Bir dəfə) biz ondan (qızıl və gümüşün) mübadiləsi barəsində soruşduq.” O buyurdu: “Əgər (qızıl və gümüş) əlbəəl (alınrsa və ya satılırsa), eybi yox. Yox əgər nisyədirsə, olmaz.” (əl-Buxari, 2060-2061)

7-ci fəsil. Ticarət etmək üçün (səfərə) çıxmaq

۷- باب: الخُرُوجُ فِي التِّجَارَةِ

۹۸۹ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَيْرٍ أَنَّ أَبَا مُوسَى الْأَشْعَرِيَّ رضي الله عنه اسْتَأْذَنَ عَلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رضي الله عنه فَلَمْ يُؤْذَنْ لَهُ، وَكَأَنَّهُ كَانَ مَشْغُولًا فَرَجَعَ أَبُو مُوسَى، فَفَرَّغَ عُمَرُ فَقَالَ أَلَمْ أَسْمَعْ صَوْتَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ قَيْسٍ أَتَذُنُّوْا لَهُ قَدْ رَجَعَ، فَدَعَاهُ. فَقَالَ: كُنَّا نُوْمِرُ بِذَلِكَ. فَقَالَ: تَأْتِينِي عَلَى ذَلِكَ بِالْبَيِّنَةِ. فَأَنْطَلَقَ إِلَى مَجْلِسِ الْأَنْصَارِ، فَسَأَلَهُمْ. فَقَالُوا: لَا يَشْهَدُ لَكَ عَلَى هَذَا إِلَّا أَصْغَرُنَا أَبُو سَعِيدٍ الْخُدْرِيُّ. فَذَهَبَ بِأَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ. فَقَالَ عُمَرُ أَخْفَى عَلَى مَنْ أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَلْهَانِي الصَّفْقُ بِالْأَسْوَاقِ. يَعْنِي الْخُرُوجَ إِلَى تِجَارَةٍ. [رواه البخاري: ۲۰۶۲]

989. Ubeydullah ibn Umeyr rəvayət edir ki, (bir dəfə) Əbu Musa əl-Əşəri Ömər ibn Xəttabın qapısını döydü, lakin ona (içəri daxil olmaq üçün) izn verilmədi. Deyəsən, Ömər məşğul idi. Odur ki, Əbu Musa qayıdıb getdi. Ömər işini qurtardıqdan sonra dedi: “Mən Abdullah ibn Qeysin səsinə eşitdim, deyilmi? Ona izn verin gəlsin!” (Ömərə): “O çıxıb gedib” – dedilər. Ömər onu çağırırdı (və ondan qayıdıb getməyinin səbəbini soruşdu). Əbu Musa dedi: “Bizə belə əmr edilərdi”. Ömər dedi: “Bu dediyini əsaslandırmaq üçün dəlil gətirməlisən.” Əbu Musa ənsarın məclisinə gəlib (bu haqda) onlardan soruşdu. Onlar dedilər: “Buna bizim ən kiçiyimiz Əbu Səid əl-Xudri şahidlik edər.” O, Əbu Səidlə birgə Ömərin yanına gəldi. Ömər dedi: “Peyğəmbərin ﷺ buyurduqlarında məndən gizli qalanımı var? Bazarlardakı alış-veriş məni bu işdən yayındırmışdır.” (əl-Buxari, 2062)

8-ci fəsil. Ruzisinin artmasını istəyən kimsə haqqında

۸- باب: مَنْ أَحَبَّ الْبَسْطَ فِي الرِّزْقِ

۹۹۰ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «مَنْ سَرَّهُ أَنْ يُبْسَطَ لَهُ رِزْقُهُ أَوْ يُنْسَأَ لَهُ فِي أَثَرِهِ فَلْيَصِلْ رَحْمَةً». [رواه البخاري: ۲۰۶۷]

990. Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik رضي الله عنه demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişəm: “Qoy ruzisinin artmasını və ömrünün uzanmasını istəyən kəs, qohumları ilə əlaqə saxlasın.” (əl-Buxari, 2067)

¹ Yəni, izn istəyən adam üç dəfə izn istəməli, izn verilməsə, dönüb getməlidir.

**9-cu fəsil. Peyğəmbərin ﷺ nisyə
alver etməsi**

۹- باب: شِرَاءُ النَّبِيِّ ﷺ بِالنَّسِيئَةِ

۹۹۱ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ مَشَى إِلَى النَّبِيِّ ﷺ بِخُبْزِ شَعِيرٍ، وَإِهَالَةِ سَنَحَةٍ، وَلَقَدْ رَهَنَ النَّبِيُّ ﷺ دِرْعًا لَهُ بِالْمَدِينَةِ عِنْدَ يَهُودِيٍّ، وَأَخَذَ مِنْهُ شَعِيرًا لِأَهْلِهِ، وَلَقَدْ سَمِعْتُهُ يَقُولُ: «مَا أُمْسَى عِنْدَ آلِ مُحَمَّدٍ صَاعٌ بُرٌّ وَلَا صَاعٌ حَبٌّ، وَإِنَّ عِنْدَهُ لَتَسَعُ نِسْوَةٌ». [رواه البخاري: ۲۰۶۹]

991. Rəvayət edilir ki, Ənəs رضي الله عنه Peyğəmbərə ﷺ arpa çörəyi və qaxsımı¹ yağ gətirdi. Peyğəmbər ﷺ Mədinədə ikən öz zirehini bir yəhudinin yanında girov qoymuş və bunun əvəzinə ondan ailəsi üçün arpa çörəyi götürmüşdü.

(Ənəs demişdir): “Mən (Peyğəmbərin ﷺ) belə dediyini eşitdim: “Peyğəmbər ailəsində nə bir saa² buğda, nə də bir saa taxıl qalmışdır. Fəqət, onun doqquz zövcəsi vardı.” (əl-Buxari, 2069)

**10-cu fəsil. İnsanın çalışaraq öz
əlləri ilə (ruzi) qazanması**

۱۰- باب: كَسْبُ الرَّجُلِ وَعَمَلُهُ بِيَدِهِ

۹۹۲ - عَنْ الْمُقْدَامِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «مَا أَكَلَ أَحَدٌ طَعَامًا قَطُّ خَيْرًا مِنْ أَنْ يَأْكُلَ مِنْ عَمَلٍ يَدِهِ، وَإِنَّ نَبِيَّ اللَّهِ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ كَانَ يَأْكُلُ مِنْ عَمَلٍ يَدِهِ». [رواه البخاري: ۲۰۷۲]

992. Miqdam رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “İndiyədək heç kəs öz əlləri ilə qazanıb yediyindən daha xeyirli bir yemək yeməmişdir. Allahın peyğəmbəri Davud əleyhissəlam da öz əlləri ilə qazandığından yeyərdi.” (əl-Buxari, 2072)

11-ci fəsil.

**Alış-veriş etdikdə üzüyola və
alicənab olmaq**

۱۱- باب:

السُّهُولَةُ وَالسَّمَاحَةُ فِي الشِّرَاءِ وَالْبَيْعِ

۹۹۳ - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «رَحِمَ اللَّهُ رَجُلًا سَمَحًا إِذَا بَاعَ، وَإِذَا اشْتَرَى، وَإِذَا اقْتَضَى». [رواه البخاري: ۲۰۷۶]

993. Cabir ibn Abdullah رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Satanda, alanda və haqqını tələb edəndə üzüyola olan kimsəyə Allah mərhəmət etsin!” (əl-Buxari, 2076)

12-ci fəsil.

**(Borcunu qaytarmağa) imkanı
olan adama möhlət vermək**

۱۲- باب:

مَنْ أَنْظَرَ مُوسِرًا

۹۹۴ - عَنْ حُذَيْفَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «تَلَقَّتِ الْمَلَائِكَةُ رُوحَ رَجُلٍ مِمَّنْ كَانَ قَبْلَكُمْ قَالُوا أَعْمِلْتَ مِنَ الْخَيْرِ شَيْئًا؟ قَالَ: كُنْتُ أَمُرُ فِتْيَانِي أَنْ يُنْظَرُوا وَيَتَجَاوَزُوا عَنِ الْمُوسِرِ فَتَجَاوَزُوا عَنْهُ». [رواه البخاري: ۲۰۷۷]

¹ Köhnəlib qoxumuş və tamı acılaşmış.

² 152-ci hədisin qeydlərinə bax.

994. Huzeyfə ؓ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Mələklər sizdən əvvəl yaşamış insanlardan birinin canını aldıqda (ondan) soruşdular: “Heç xeyirxah bir iş görmüsənmi?” O dedi: “Mən həmişə öz xidmətçilərimə (borcunu qaytarmağa) imkanı olan adama belə möhlət verməyi və ona güzəştə getməyi əmr edərdim.” Allah da onu bağışladı. (əl-Buxari, 2077)

13-cü fəsil. Alıcı və satıcı (bir-birinə) aydınlıq gətirsə, (bir-birindən) heç nə gizlətməsə və (bir-birinə) məsləhət versə, (onların ticarəti bərəkətli olar)

۱۳ – باب:

إِذَا بَيَّنَّ الْبَيْعَانَ وَلَمْ يَكْتُمَا وَنَصَحَا

۹۹۵ - عَنْ حَكِيمِ بْنِ حَزَامٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «الْبَيْعَانِ بِالْخِيَارِ مَا لَمْ يَتَفَرَّقَا - أَوْ قَالَ حَتَّى يَتَفَرَّقَا - فَإِنْ صَدَقَا وَبَيَّنَّا بُورُكَ لَهُمَا فِي بَيْعِهِمَا، وَإِنْ كَتَمَا وَكَذَبَا مُحِقَتْ بَرَكَةُ بَيْعِهِمَا». [رواه البخاري: ۲۰۷۹]

995. Həkim ibn Hizam ؓ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Alıcı və satıcı bir-birindən ayrılanadək ixtiyar sahibidirlər.¹ Əgər onlar düz danışar və aydınlıq gətirərlərsə², alış-verişləri bərəkətli olar. Əgər (nəyi isə) gizlədər və yalan danışarlarsa, alış-verişlərinin bərəkəti gedər.” (əl-Buxari, 2079)

14-cü fəsil. Qarışdırılmış xurmaların satışı

۱۴ – باب: بَيْعُ الْخِلْطِ مِنَ التَّمْرِ

۹۹۶ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ قَالَ: كُنَّا نُرْزَقُ تَمْرَ الْجَمْعِ، وَهُوَ الْخِلْطُ مِنَ التَّمْرِ، وَكُنَّا نَبِيعُ صَاعَيْنِ بِصَاعٍ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «لَا صَاعَيْنِ بِصَاعٍ، وَلَا دِرْهَمَيْنِ بِدِرْهَمٍ». [رواه البخاري: ۲۰۸۰]

996. Rəvayət edilir ki, Əbu Səid ؓ demişdir: “Bizə qarışıq xurma verilərdi. Biz də bundan iki saa verib əvəzində bir saa (daha keyfiyyətli) xurma satın alardıq. Belə olduqda Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “İki saa verib əvəzində bir saa almaq, iki dirhəm verib əvəzində bir dirhəm almaq olmaz.” (əl-Buxari, 2080)

15-ci fəsil.

۱۵ – باب:

Sələm yedirdən adam. Uca Allah buyurur: “Ey iman gətirənlər! Allahdan qorxun və əgər möminsinizsə, sələmdən qalan faizi almayın.”³

مُوكِلُ الرَّبِّ. لِقَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِن كُنتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾

۹۹۷ - عَنْ عَوْنِ بْنِ أَبِي حُجَيْفَةَ قَالَ رَأَيْتُ أَبِي اشْتَرَى عَبْدًا حَرَامًا، فَسَأَلْتُهُ فَقَالَ نَهَى النَّبِيُّ ﷺ عَنْ ثَمَنِ الْكَلْبِ، وَثَمَنِ الدَّمِ، وَنَهَى عَنِ الْوَاشِمَةِ وَالْمَوْشُومَةِ، وَآكِلِ الرَّبِّ، وَمُوكِلِهِ، وَلَعَنَ الْمُصَوِّرَ. [رواه البخاري: ۲۰۸۶]

¹ Yəni ayrılanadək alıcı aldığı, satıcı da satdığını geri qaytara bilər.

² Başqa sözlə, satıcı malın keyfiyyətini və nöqsanını, alıcı da öz şərtini və iradlarını bildirərsə.

³ “əl-Bəqərə” surəsi, 278.

997. Rəvayət edilir ki, Aun ibn Əbu Cuheyfə ؓ demişdir: “Mən atamın qan almaqla məşğul olan bir köləni aldığını (və onun həcəmətlərinin¹ sındırılmasını əmr etdiyini) gördüm. Bunun səbəbini soruşduqda, atam dedi: “Peyğəmbər ﷺ itin və qanın² müqabilində pul almağı, habelə döyməyi və döydürməyi³, sələm yeməyi və yedirtməyi⁴ qadağan etmiş və rəsm⁵ çəkəni lənətləmişdir⁶”. (əl-Buxari, 2086)

16-cı fəsil.

“Allah sələmi puç edir, sədəqələri isə artırır. Allah kafirləri və günahkarları sevməz.”⁷

۱۶- باب: ﴿يَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبَا وَيُزِيلُ الصَّدَقَاتِ﴾

وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ ﴿١٦﴾

۹۹۸ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؓ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «الْحِلْفُ مُنْفَقَةٌ لِلْسَّلْعَةِ مُمَحَقَةٌ لِلْبَرَكَةِ». [رواه البخاري: ۲۰۸۷]

998. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra ؓ demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişəm: “(Yalandan) and içmək malın satılmasına rəvac versə də, onun bərəkətini aparır.” (əl-Buxari, 2087)

17-ci fəsil. Dəmirçi haqqında deyilənlər

۱۷- باب: ذِكْرُ الْقَيْنِ وَالْحَدَّادِ

۹۹۹ - عَنْ خَبَّابٍ ؓ قَالَ: كُنْتُ قَيْنًا فِي الْجَاهِلِيَّةِ، وَكَانَ لِي عَلَى الْعَاصِ بْنِ وَائِلٍ دَيْنٌ، فَأَتَيْتُهُ أَتْفَاضًا قَالَ لَا أُعْطِيكَ حَتَّى تَكْفُرَ بِمُحَمَّدٍ. فَقُلْتُ لَا أَكْفُرُ حَتَّى يُمِيتَكَ اللَّهُ، ثُمَّ تُبْعَثَ. قَالَ دَعْنِي حَتَّى أَمُوتَ وَأُبْعَثَ، فَسَأَوْنِي مَا لَمْ يُولَدْ وَأَفْضَيْكَ فَتَزَلْتُ: ﴿أَفَرَأَيْتَ الَّذِي كَفَرَ بِآبَائِنَا وَقَالَ لَأُوتِيَنَّكَ مَا لَمْ يُولَدْ﴾ (w) أَطْلَعَ الْغَيْبَ أَمَّا نَحْنُ عِنْدَ الرَّحْمَنِ عَهْدًا ﴿٧٨﴾. [رواه البخاري: ۲۰۹۱]

999. Rəvayət edilir ki, Xəbbab ؓ demişdir: “Mən cahiliyyə dövründə dəmirçi idim. As ibn Vailin⁸ mənə verəcəyi var idi. Mən gəlib borcunu ondan tələb etdikdə o dedi: “Mühəmmədi inkar etməyincə sənə (heç nə) verməyəcəyəm.” Mən dedim: “Allah səni öldürüb dirildənədək Mühəmmədi ﷺ inkar etməyəcəyəm.” As dedi: “Elə isə mən ölüb dirilənədək gözlə. (Mən diriləndən sonra) mənə var-dövlət və övlad bəxş ediləcək. Onda sənə borcunu qaytararam.” (Bu hadisədən

¹ Müalicə məqsədilə baş, kürək və bədənin başqa nahiyələrindən qan almaq, qanı sormaq üçün işlədilən buynuzşəkilli alət.

² Burada söhbət it satmaqdan və ya müalicə məqsədilə bədəndən qan almaqdan gedir.

³ Burada döymək deyildikdə, dəridə iynə ilə yazı yazmaq və ya şəkil çəkmək (tatuaj) nəzərdə tutulur. İslamaqədərk dövrə əsasən qadınlar hansı qəbiləyə mənsub olduqlarını bildirmək üçün bədənlərinin bəzi yerlərinə yazı və ya şəkil döydürərdilər.

⁴ Burada faiz alan və verən nəzərdə tutulur.

⁵ 1043-cü hədisə bax.

⁶ Digər rəvayətdə Əbu Cuheyfə ؓ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ itin, qanın və (zinaya sövq edilmiş) kənin müqabilində pul almağı qadağan etmiş, üstəlik döyəni və döydürəni, sələm yeyəni və yedirdəni və rəsm çəkəni lənətləmişdir.” əl-Buxari, 2087.

⁷ “əl-Bəqərə” surəsi, 276.

⁸ As ibn Vail əshabə Amrın ؓ atasıdır. O, müşrik olmuş və ölənədək İslam dinini qəbul etməmişdir.

sonra bu) ayə nazil oldu: “Ayələrimizi inkar edib: “Mənə hökmən var-dövlət və övlad veriləcəkdir!” – deyən adamı gördünmü? Olmaya, o, qeybdən xəbərdardır, yoxsa Mərhəmətli Allahdan vədə almışdır?”¹ (əl-Buxari, 2091)

18-ci fəsil. Dərzi haqqında deyilənlər

۱۸ – باب: ذِكْرُ الْخِيَّاطِ

۱۰۰۰ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: إِنَّ خِيَّاطًا دَعَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَطَعَامَ صَنْعَهُ، قَالَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ: فَذَهَبْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِلَى ذَلِكَ الطَّعَامِ، فَقَرَّبَ إِلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ خُبْرًا وَمَرَقًا فِيهِ دُبَاءٌ وَقَدِيدٌ، فَرَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَتَّبِعُ الدُّبَاءَ مِنْ حَوَالِي الْقِصْعَةِ - قَالَ - فَلَمْ أَزَلْ أَحِبُّ الدُّبَاءَ مِنْ يَوْمِئِذٍ. [رواه البخاري: ۲۰۹۲]

1000. Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik رضى الله عنه demişdir: “Bir dərzi yemək hazırlayıb Peyğəmbəri ﷺ qonaq çağırırdı. Mən də Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə bu qonaqlığa getdim. Adam Peyğəmbərin ﷺ qabağına çörək və içində balqabaq və qurudulmuş ət tikələri olan şorba qoydu. Mən Peyğəmbərin ﷺ qabdakı balqabaq tikələrini seçib yediyini gördüm. O gündən bəri mən də balqabağı xoşlayıram.” (əl-Buxari, 2092)

19-cu fəsil. Minik heyvanlarının və (o cümlədən də) uzunqulağın satın alınması

۱۹ – باب:

شِرَاءُ الدَّوَابِّ وَالْحَمِيرِ

۱۰۰۱ - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي غَزَاةٍ، فَأَبْطَأَ بِي حِمْلِي وَأَعْيَا، فَأَتَى عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: «جَابِرُ». فَقُلْتُ نَعَمْ. قَالَ: «مَا شَأْنُكَ». قُلْتُ أَبْطَأَ عَلَيَّ حِمْلِي وَأَعْيَا، فَتَخَلَّفْتُ. فَتَزَلَّ يَحْنُجُّهُ بِمَحْنِهِ، ثُمَّ قَالَ: «ارْكَبْ». فَرَكَبْتُ، فَلَقَدْ رَأَيْتُهُ أَكْفُهُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «تَزَوَّجْتُ». قُلْتُ نَعَمْ. قَالَ: «بَكَرًا أَمْ نَيْبًا». قُلْتُ بَلَّ نَيْبًا. قَالَ: «أَفَلَا جَارِيَةٌ تُلَاعِبُهَا وَتُلَاعِبُكَ». قُلْتُ إِنَّ لِي أَخَوَاتٍ، فَأَحْبَبْتُ أَنْ أَتَزَوَّجَ امْرَأَةً تَجْمَعُهُنَّ وَتَمْسُطُهُنَّ، وَتَقُومُ عَلَيْهِنَّ. قَالَ: «أَمَّا إِنَّكَ قَادِمٌ، فَإِذَا قَدِمْتَ فَالْكَيْسُ الْكَيْسُ». ثُمَّ قَالَ: «اتَّبِعْ حِمْلَكَ». قُلْتُ نَعَمْ. فَاشْتَرَاهُ مِنِّي بِأُوقِيَةٍ، ثُمَّ قَدَّمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَبْلِي، وَقَدِمْتُ بِالْغَدَاةِ، فَجِئْنَا إِلَى الْمَسْجِدِ، فَوَجَدْتُهُ عَلَى بَابِ الْمَسْجِدِ، قَالَ: «الآن قَدِمْتَ». قُلْتُ نَعَمْ. قَالَ: «فَدَعْ حِمْلَكَ، فَادْخُلْ فَصَلِّ رَكَعَتَيْنِ». فَدَخَلْتُ فَصَلَّيْتُ، فَأَمَرَ بِلَالًا أَنْ يَزِنَ لِي أُوقِيَةً. فَوَزَنَ لِي بِلَالٌ، فَأَرْحَحَ فِي الْمِيزَانِ، فَأَنْطَلَقْتُ حَتَّى وَلَيْتُ فَقَالَ: «ادْعُ لِي جَابِرًا». قُلْتُ الْآنَ يَرُدُّ عَلَيَّ الْحِمْلَ، وَلَمْ يَكُنْ شَيْءٌ أَبْغُضُ إِلَيَّ مِنْهُ، قَالَ: «خُذْ حِمْلَكَ وَلَكَ ثَمْنُهُ». [رواه البخاري: ۲۰۹۷]

1001. Rəvayət edilir ki, Cabir ibn Abdullah demişdir: “Mən Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə döyüşlərin birində iştirak edirdim. Bu əsnada mənim dəvəm yorğun düşüb asta-asta getməyə başladı. Onda Peyğəmbər ﷺ mənə yaxınlaşıb: “Cabir!” – deyə çağırırdı. Mən: “Bəli!” – dedim. Peyğəmbər ﷺ: “Sənə nə olub?” – deyə soruşdu. Dedim: “Dəvəm yorulub asta-asta gedir, buna görə də mən geri qalmışam.” Peyğəmbər ﷺ dəvəsindən yerə enib əlindəki ağacla

¹ “Məryəm” surəsi, 77-78.

(mənim) dəvəmi vurdu, sonra da mənə: "Min!" – dedi. Mən də mindim. (Dəvə sürətlə yerindən götürüldü və) mən Peyğəmbəri ﷺ keçməyim deyə dəvəni tutub saxlamağa başladım. Peyğəmbər ﷺ (məndən) soruşdu: "Evlənmisənmi?" Dedim: "Bəli!" (Yenə) soruşdu: "Bakirə qızla, ya dul qadınla?" Dedim: "Dul qadınla." Dedi: "Niyə qızla evlənmirsən ki, bir-birinizi əzizləyəsiz?" Dedim: "(İş orasındadır ki,) mənim körpə bacılarım var. Bu səbəbdən də mən bacılarımı bir yerə yığa biləcək, saçlarını darayacaq və onların qayğısına qalacaq bir qadınla evlənməyi məsləhət bildim. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: "İndi sən Mədinəyə qayıdırsan. Elə ki evə gəldin, (zövcəni) o ki var əzizlə!" Sonra soruşdu ki: "Dəvəni satırsanmı?" Mən: "Bəli!" – dedim. Onda Peyğəmbər ﷺ bir övqiyyə¹ verib dəvəni məndən satın aldı. Peyğəmbər ﷺ məndən qabaq gəlib (Mədinəyə) çatdı. Mən (ora) səhər çatdım. Biz məscidə getdik və mən məscidin qapısının önündə Peyğəmbəri ﷺ gördüm. O soruşdu: "İndi gəlib çatırsan?" Mən: "Bəli!" – dedim. Peyğəmbər ﷺ (məne): "Dəvəni burada saxla, (məscidə) gir, iki rükət namaz qıl!" – deyə buyurdu. Mən (məscidə) girib iki rükət namaz qıldım. Sonra Peyğəmbər ﷺ Bilala mənim üçün (tərəzidə) övqiyyə çəkməyi əmr etdi, Bilal da onu mənim üçün çəkdi, (hətta) bir az da artıq qoydu. Mən dönüb getdikdə Peyğəmbər ﷺ: "Cabiri yanıma çağırın!" – deyə buyurdu. (Öz-özümə) dedim: "İndi dəvəni mənə geri qaytaracaq." Bu isə mənim ən xoşlamadığım bir şey idi. (Lakin Peyğəmbər ﷺ) dedi: "Dəvəni götür, pulunu da özünə saxla." (əl-Buxari, 2097)

۲۰ – باب: شراء الإبل الهيم أو الأجرَب 20-ci fəsil. Susuzluğu yatmayan və ya qotur dəvənin satın alınması

۱۰۰۲ - عَنْ عَمْرٍو، كَانَ هَا هُنَا رَجُلٌ اسْمُهُ نَوَّاسٌ، وَكَانَتْ عِنْدَهُ إِبِلٌ هِيمٌ، فَدَهَبَ ابْنُ عُمَرَ رضي الله عنه فَاشْتَرَى تِلْكَ الْإِبِلَ مِنْ شَرِيكَ لَهُ، فَجَاءَ إِلَيْهِ شَرِيكُهُ فَقَالَ يَعْنَا تِلْكَ الْإِبِلُ. فَقَالَ مِمَّنْ يَعْتَمِدُهَا قَالَ مِنْ شَيْخٍ، كَذَا وَكَذَا. فَقَالَ وَيْحَكَ ذَاكَ - وَاللَّهِ - ابْنُ عُمَرَ. فَجَاءَهُ فَقَالَ إِنَّ شَرِيكِي بَاعَكَ إِبِلًا هِيمًا، وَلَمْ يَعْرِفْكَ. قَالَ فَاسْتَفْهَمَهَا. قَالَ فَلَمَّا ذَهَبَ يَسْتَفْهَمُهَا فَقَالَ دَعَهَا، رَضِينَا بِقَضَاءِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لَا عَدْوَى. [رواه البخاري: ۲۰۹۹]

1002. Rəvayət edilir ki, Amr (ibn Dinar) demişdir: "Burada (Məkkə şəhərində) Nəvvas adlı bir adam var idi. Onun susuzluğu yatmayan xəstə dəvələri var idi. İbn Ömər رضي الله عنه gedib bu dəvələri onun şərikindən satın aldı. Həmin şərik Nəvvasın yanına gəlib: "O dəvələri satdıq" – dedi. Nəvvas: "Onları kimə satmısan?" – deyə soruşdu. Adam: "Filan qocaya" – deyə cavab verdi. Nəvvas (ona): "Vay sənin halına, vallahi ki, bu ibn Ömərdir" – dedi, sonra da ibn Ömərin yanına gəlib: "Şərikim səni tanımadığından sənə xəstə dəvələr satıb" – deyə (ona dil-ağız etdi). İbn Ömər dedi: "Sür apar onları!" Nəvvas dəvələri sürüb aparmaq istədikdə ibn Ömər dedi: "Qoy qalsın! Biz Allahın Elçisinin ﷺ: "Xəstəlik (öz-özünə) yoluxmur" deyə verdiyi hökmə razıyıq." (əl-Buxari, 2099)

¹ 708-ci hədisin qeydlərinə bax.

21-ci fəsil.

Qan alan adam haqqında
deyilənlər

۲۱- باب:

ذِكْرُ الْحَجَّامِ

۱۰۰۳ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه قَالَ حَجَّامٌ أَبُو طَيْبَةَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَأَمَرَ لَهُ بِصَاعٍ مِنْ تَمْرٍ، وَأَمَرَ أَهْلَهُ أَنْ يُخَفِّفُوا مِنْ حَرَّاجِهِ. [رواه البخاري: ۲۱۰۲]

1003. Rəvayət edilir ki, Ənəs رضي الله عنه demişdir: “Əbu Teybə Peyğəmbərdən ﷺ qan aldı Peyğəmbər ﷺ də (bunun müqabilində) ona bir saa xurma verməyi buyurdu. Sahiblərinə də gündəlik olaraq ondan aldıkları xəracı azaltmalarını əmr etdi.” (əl-Buxari, 2102)

۱۰۰۴ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: احْتَجَمَ النَّبِيُّ ﷺ وَأَعْطَى الَّذِي حَجَّمَهُ، وَلَوْ كَانَ حَرَامًا لَمْ يُعْطِهِ. [رواه البخاري: ۲۱۰۳]

1004. Rəvayət edilir ki, ibn Abbas رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ qan aldırdı və qan alan adama (zəhmət haqqı) verdi. Əgər (bu işin müqabilində nə isə almaq) haram olsaydı, Peyğəmbər ﷺ ona (zəhmət haqqı) verməzdi.” (əl-Buxari, 2103)

22-ci fəsil.

(Qazanc əldə edilməsi) bəyənil-
məyən şeylərin alış-verişi

۲۲- باب:

التَّجَارَةُ فِيمَا يُكْرَهُ كَسْبُهُ

۱۰۰۵ - عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ رضي الله عنها أَنَّهَا اشْتَرَتْ ثُمْرُقَةً فِيهَا تَصَاوِيرُ، فَلَمَّا رَأَاهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَامَ عَلَى الْبَابِ، فَلَمْ يَدْخُلْهُ، فَعَرَفْتُ فِي وَجْهِهِ الْكَرَاهِيَةَ، فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَتُوبُ إِلَى اللَّهِ وَإِلَى رَسُولِهِ ﷺ مَاذَا أَذْنَبْتُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَا بَالُ هَذِهِ الثُّمْرُقَةِ». قُلْتُ اشْتَرَيْتُهَا لَكَ لَتَقْعُدَ عَلَيْهَا وَتَوَسَّدَهَا. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِنَّ أَصْحَابَ هَذِهِ الصُّورِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُعَذَّبُونَ، فَيَقَالُ لَهُمْ أَحْيُوا مَا خَلَقْتُمْ». وَقَالَ: «إِنَّ الْبَيْتَ الَّذِي فِيهِ الصُّورُ لَا تَدْخُلُهُ الْمَلَائِكَةُ». [رواه البخاري: ۲۱۰۵]

1005. Rəvayət edilir ki, (bir dəfə) möminlərin anası Aişə رضي الله عنها şəkillərlə bəzədilmiş bir yastıq aldı. Peyğəmbər ﷺ yastığı gördükdə qapının ağzında dayandı və içəri girmədi.

(Aişə) dedi: “Mən onun üzündən narazı olduğunu görüb dedim: “Ya Rəsulullah, mən Allaha və Onun Elçisinə tövbə¹ edirəm. Mənim günahım nədir?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Bu nə yastıqdır?!” Dedim: “Mən onu sənin üçün almışam ki, üstündə otursan, (yatanda da) başının altına qoyasan.” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Bu rəsmləri çəkənlər Qiyamət günü əzaba düşər olacaqlar. Onlara deyiləcəkdir: “Yaratdıqlarınıza can verin (görək)!” Sonra da əlavə edib dedi: “İçində şəkil olan evə mələklər girməz!” (əl-Buxari, 2105)

¹ Etdiyi səhv əməldən peşman olub bu işi bir daha etməyəcəyinə söz vermə, əhd etmə.

23-cü fəsil.

Adamın bir şey satın alıb həmin vaxt, tərəflər¹ ayrılmadan öncə onu başqasına hədiyyə etməsi

۲۳- باب:

إِذَا اشْتَرَى شَيْئًا فَوَهَبَ مِنْ سَاعَتِهِ قَبْلَ أَنْ يَتَفَرَّقَا

۱۰۰۶ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي سَفَرٍ فَكُنْتُ عَلَى بَكَرٍ صَعْبٍ لِعُمَرَ، فَكَانَ يَغْلِبُنِي فَيَتَقَدَّمُ أَمَامَ الْقَوْمِ، فَيَزْجُرُهُ عُمَرُ وَيَرُدُّهُ، ثُمَّ يَتَقَدَّمُ فَيَزْجُرُهُ عُمَرُ وَيَرُدُّهُ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِعُمَرَ: «بِعْنِيهِ». قَالَ هُوَ لَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: «بِعْنِيهِ». فَبَاعَهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «هُوَ لَكَ يَا عَبْدَ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ تَصْنَعُ بِهِ مَا شِئْتَ». [رواه البخاري: ۲۱۱۵]

1006. Rəvayət edilir ki, ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا demişdir: “Biz Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə səfərə çıxmışdıq. Mən (atam) Ömər in hürkək cavan bir dəvəsinə minmişdim. Mən onu idarə edə bilmirdim. O irəli keçir, Ömər dəvənin üstünə qışqırır onu geri qaytarırdı. O (yenə) irəli keçərkən Ömər dəvənin üstünə qışqırır onu geri qaytarırdı. (Axırda) Peyğəmbər ﷺ Ömərə: “Onu mənə sat!”- deyə buyurdu. Ömər dedi: “O sənindir, ya Rəsulullah!” Peyğəmbər ﷺ (yenə): “Onu mənə sat!”- deyə buyurdu. Ömər də onu Peyğəmbərə ﷺ satdı. Sonra Peyğəmbər ﷺ (mənə) dedi: “O sənindir, ey Abdullah ibn Ömər, onunla nə istəyirsənsə, edə bilərsən.” (əl-Buxari, 2115)

24-cü fəsil. Alış-veriş etdikdə aldatmağın bəyənilməməsi

۲۴- باب: مَا يُكْرَهُ مِنَ الْخِدَاعِ فِي الْبَيْعِ

۱۰۰۷ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَجُلًا ذَكَرَ لِلنَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ يُخْدَعُ فِي الْبُيُوعِ، فَقَالَ: «إِذَا بَايَعْتَ فَقُلْ لَا خِلَافَةَ». [رواه البخاري: ۲۱۱۷]

1007. Abdullah ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət etmişdir ki, bir nəfər Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib alış-veriş etdikdə aldanıldığını ona xəbər verdi. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Alver etdikdə (qarşı tərəfə): “Aldatmaq yoxdur!”- de.” (əl-Buxari, 2117)

25-ci fəsil. Bazarlar² barəsində deyilənlər

۲۵- باب: مَا ذُكِرَ فِي الْأَسْوَاقِ

۱۰۰۸ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «يَعْزُو حَيْشُ الْكُفَّةِ، فَإِذَا كَانُوا بَيْدَاءَ مِنَ الْأَرْضِ يُخْسَفُ بِأَوَّلِهِمْ وَآخِرِهِمْ». قَالَتْ: قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ كَيْفَ يُخْسَفُ بِأَوَّلِهِمْ وَآخِرِهِمْ، وَفِيهِمْ أَسْوَاقُهُمْ وَمَنْ لَيْسَ مِنْهُمْ. قَالَ: «يُخْسَفُ بِأَوَّلِهِمْ وَآخِرِهِمْ، ثُمَّ يُعْتَوْنَ عَلَى نِيَّتِهِمْ». [رواه البخاري: ۲۱۱۸]

¹ Burada tərəflər deyildikdə satıcı və alıcı nəzərdə tutulur.

² İbn Bəttal demişdir: “Müəllif “bazarlar” deməklə ticarət etməyin caiz olmasını, zadəgan insanların bazara girməsinin mümkün olmasını demək istəmiş və bazarların şər yuvası olduğuna işarə etmişdir” (Fəthul-Bari, 6/441).

- 1008.** Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ dedi: “Bir ordu Kəbənin üzərinə hücum edəcək. (Nəhayət,) Beyda deyilən yerə gəlib çatdıqları zaman onların əvvəlcisindən axıncısına¹ (hamısı) yerə batırılacaq.” Mən dedim: “Ya Rəsulullah, axı onların arasında sadə və heç kəsə qarışmayan adamlar olduğu halda, onların əvvəlcisindən axıncısına¹ (hamısı) necə yerə batırıla bilər?” Peyğəmbər ﷺ dedi: “Onların əvvəlcisindən axıncısına¹ (hamısı) yerə batırılacaq, sonra isə öz niyyətlərinə uyğun olaraq həşr olunacaqlar.” (əl-Buxari, 2118)

١٠٠٩ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ فِي السُّوقِ، فَقَالَ رَجُلٌ يَا أَبَا الْقَاسِمِ. فَالْتَفَتَ إِلَيْهِ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ: إِنَّمَا دَعَوْتُ هَذَا. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «سَمُوا بِاسْمِي، وَلَا تَكُونُوا بِكُنْيَتِي». [رواه البخاري: ٢١٢٠]

- 1009.** Ənəs ibn Malik رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət etmişdir ki, (bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ bazarda ikən bir nəfər onu: “Ey Əbul-Qasim” – deyə çağırdı və Peyğəmbər ﷺ ona tərəf döndü. Lakin həmin adam: “Mən (sizi yox,) filankəsi çağırırdım” – dedi. Onda Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “(Özünüza) mənim adımı qoya bilərsiniz, lakin kunyamı² qoymayın.” (əl-Buxari, 2120)

١٠١٠ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ الدَّوْسِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ خَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ فِي طَائِفَةِ النَّهَارِ لَا يَكْلُمُنِي وَلَا أُكْلِمُهُ حَتَّى أَتَى سُوقَ بَنِي قَيْنِقَاعَ، فَجَلَسَ بِنَاءَ بَيْتِ فَاطِمَةَ فَقَالَ: «أَنْتُمْ لَكُمْ لَكُمُ». فَحَبَسَتْهُ شَيْئًا فَظَنَنْتُ أَنَّهَا تُلْبِسُهُ سَخَابًا أَوْ تُعَسِّلُهُ، فَجَاءَ يَشْتَدُّ حَتَّى عَانَقَهُ وَقَبَّلَهُ، وَقَالَ: «اللَّهُمَّ أَحْبِبْهُ وَأَحِبَّ مَنْ يُحِبُّهُ». [رواه البخاري: ٢١٢٢]

- 1010.** Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra əd-Dövsî رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “(Bir dəfə) günortaüstü Peyğəmbər ﷺ (evindən) çıxdı. Nə o mənə bir söz dedi, nə də mən ona bir söz dedim. Nəhayət, gəlib Qaynuqa³ bazarına çatdıq. O, Fatimənin evinin həyətidə yerə oturdu və: “Balaca oradadırmı? Balaca oradadırmı?” – deyə soruşdu. (Fatimə) uşağı bir müddət ləngitdi. Mən onun uşağa ətirli boyunbağı taxdığını və ya onu yuyundurduğunu zənn etdim. Sonra Həsən qaça-qaça gəlib (Peyğəmbərin ﷺ qucağına atıldı), Peyğəmbər ﷺ onu qucaqlayıb öpdü və dua edib dedi: “Allahım, onu sev və onu sevən kimsələri də sev!” (əl-Buxari, 2122)

١٠١١ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّهُمْ كَانُوا يَشْتَرُونَ الطَّعَامَ مِنَ الرُّكْبَانِ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ فَيَبِيعُهُ عَلَيْهِمْ مَنْ يَمْنَعُهُمْ أَنْ يَبِيعُوهُ حَيْثُ اشْتَرَوْهُ، حَتَّى يَنْقُلُوهُ حَيْثُ يُبَاعُ الطَّعَامُ. وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: نَهَى النَّبِيُّ ﷺ أَنْ يُبَاعَ الطَّعَامُ إِذَا اشْتَرَاهُ حَتَّى يَسْتَوْفِيَهُ. [رواه البخاري: ٢١٢٣-٢١٢٤]

- 1011.** İbn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət etmişdir ki, insanlar Peyğəmbərin ﷺ zamanında ərzağı şəhərə gələn karvanlardan (şəhərin kənarında) alardılar. Belə olduqda, Peyğəmbər ﷺ karvan əhlinin yanına adam göndərib onlara, (karvanın satmağa gətirdiyi) ərzaq bazara yetişincəyə qədər onu satmağı yasaq etdi.”

İbn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ ərzağı satın alanlara, aldıklarını tam əllərinə almayınca onu satmağı qadağan etdi.” (əl-Buxari, 2123-2124)

¹ Yəni, yer onların hamısını udacaq.

² 92-ci hədisin qeydlərinə bax.

³ 983-cü hədisin qeydlərinə bax.

26-cı fəsil.

Bazarda ucadan qışqırmağın
bəyənilməməsi

۲۶ – باب:

كَرَاهِيَةُ السَّخَبِ فِي السُّوقِ

۱۰۱۲ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ رضي الله عنه سَمِعَ عَنْ صِيفَةَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي التَّوْرَةِ. قَالَ أَجَلٌ، وَاللَّهِ إِنَّهُ لَمَوْصُوفٌ فِي التَّوْرَةِ بِبَعْضِ صِفَتِهِ فِي الْقُرْآنِ: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَهِيدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا﴾ وَحَرَزًا لِلْأُمِّيِّينَ، أَنْتَ عَبْدِي وَرَسُولِي سَمِّيتُكَ الْمُتَوَكَّلَ، لَيْسَ بَقَطٌ وَلَا غَلِيظٌ وَلَا سَخَابٌ فِي الْأَسْوَاقِ، وَلَا يَدْفَعُ بِالسَّيِّئَةِ السَّيِّئَةَ وَلَكِنْ يَغْفِرُ وَيَغْفِرُ، وَلَنْ يَقْبُضَهُ اللَّهُ حَتَّى يُقِيمَ بِهِ أَلْمَلَةَ الْعُجَّاءَ بَأَنْ يَقُولُوا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ. وَيَفْتَحُ بِهَا أَعْيُنًا عُمَيَّا، وَأَدَانًا صُمًّا، وَقُلُوبًا غُلْفًا. [رواه البخاري: ۲۱۲۵]

1012. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Amr ibn əl-Asdan رضي الله عنه Peyğəmbərin ﷺ Tövrətdəki vəsfi barədə soruşdular. O dedi: “Bəli, vallahi ki, onun Quranda vəsf edilən (bəzi) sifətləri Tövrətdə də vəsf edilmişdir:

“Ey Peyğəmbər! Həqiqətən, Biz səni şahid, müjdəçi, xəbərdar edən¹ və ümmiləri² müdafiə edən olaraq göndərdik. Sən Mənim qulum və rəsulumsan. Sənə “Mutəvəkkil³” adını verdim. O Peyğəmbər nə sərt ürəkli, nə kobud, nə də bazarda qışqır-bağır salan birisi deyildir; pisliliyi pisliliklə dəf etməz, əksinə, əfv edər və bağışlayar. Onun vasitəsilə əyri yolda olan millət “Lə ilahə illəllah” deyib düzəlməyincə, Allah onu Öz yanına aparmaz; və bu (tövhid kəlməsi) sayəsində kor gözləri, kar qulaqları və bağlı qəlbləri açar.” (əl-Buxari, 2125)

27-ci fəsil.

Həm satıcı, həm də borcunu
ödəyən kəs (malı) çəkməlidir

۲۷ – باب:

الْكَيْلُ عَلَى الْبَائِعِ وَالْمُعْطَى

۱۰۱۳ - عَنْ جَابِرٍ رضي الله عنه قَالَ: ثُوِّفَى عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرٍو بْنِ حَرَامٍ، وَعَلَيْهِ دَيْنٌ فَاسْتَعْنَتُ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى غُرَمَائِهِ أَنْ يَضَعُوا مِنْ دَيْنِهِ، فَطَلَبَ النَّبِيُّ ﷺ إِلَيْهِمْ، فَلَمْ يَفْعَلُوا، فَقَالَ لِيَ النَّبِيُّ ﷺ: «أَذْهَبْ فَصَنِّفْ تَمْرَكَ أَصْنَفًا، الْعَجْوَةَ عَلَى حَذَةٍ، وَعَدْقُ زَيْدٍ عَلَى حَذَةٍ، ثُمَّ أَرْسِلْ إِلَيَّ». فَفَعَلْتُ، ثُمَّ أَرْسَلْتُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَجَلَسَ عَلَى أَعْلَاهُ، أَوْ فِي وَسْطِهِ ثُمَّ قَالَ: «كُلْ لِلْقَوْمِ». فَكَلَّتُهُمْ حَتَّى أَوْفَيْتُهُمُ الَّذِي لَهُمْ، وَبَقِيَ تَمْرِي، كَأَنَّهُ لَمْ يَنْقُصْ مِنْهُ شَيْءٌ. [رواه البخاري: ۲۱۲۷]

1013. Rəvayət edilir ki, Cabir رضي الله عنه demişdir: “Abdullah ibn Amr ibn Həram borclu olduğu halda vəfat etdi. Mən Peyğəmbərdən ﷺ borc yiyələrinin alacaqlarının bir hissəsini bağışlamaları xüsusunda bizə kömək etməyi xahiş etdim. Peyğəmbər ﷺ onlara müraciət etdi, lakin onlar (buna) razı olmadılar. Onda Peyğəmbər ﷺ mənə dedi: “Get, xurmalarını çeşidlərə ayır: Acvə xurmasını bir qırağa, Zeyd⁴ salxımlarını da bir qırağa qoy. Sonra mənə xəbər göndər.”

¹ Ayə belədir: “Ey Peyğəmbər! Həqiqətən, Biz səni şahid, müjdəçi və xəbərdar edən olaraq göndərdik” (əl-Əhzab surəsi, 45).

² 678-ci hadisın qeydlərinə bax.

³ Təvəkkül edən.

⁴ Acvə və Zeyd – xurma növləridir.

Mən belə də etdim, sonra da Peyğəmbərə ﷺ xəbər göndərdim. (Peyğəmbər ﷺ gəlib) xurmaların üst tərəfində və ya ortasında oturdu və: “(Xurmaları) borc yiyələri üçün çək!” – deyə buyurdu. Mən onlara verəcəyimi tam ödəyib qurtaranadək (xurmaları) onlar üçün çəkdim. Bundan sonra yerdə bir o qədər də xurma qaldı, sanki ondan heç bir şey əksilməmişdi.” (əl-Buxari, 2127)

28-ci fəsil. (Malı) çəkdikdə bəyənilən davranış

۲۸- باب: مَا يُسْتَحَبُّ مِنَ الْكَيْلِ

۱۰۱۴ - عَنْ الْمِقْدَامِ بْنِ مَعْدِيكَرَبَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «كَيْلُوا طَعَامَكُمْ يُبَارَكْ لَكُمْ». [رواه البخاري: ۲۱۲۸]

1014. Miqdam ibn Mə'dikərib رəvayət etmişdir ki, Peyğəmbər ﷺ buyurmuşdur: “Ərzağınızı çəkin ki, sizin üçün bərəkətli olsun.” (əl-Buxari, 2128)

29-cu fəsil. Peyğəmbərin saasının və muddunun² bərəkəti

۲۹- باب: بَرَكَةُ صَاعِ النَّبِيِّ ﷺ وَمُدِّهِ

۱۰۱۵ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: «أَنَّ إِبْرَاهِيمَ حَرَّمَ مَكَّةَ، وَدَعَا لَهَا، وَحَرَّمْتُ الْمَدِينَةَ كَمَا حَرَّمَ إِبْرَاهِيمُ مَكَّةَ، وَدَعَوْتُ لَهَا فِي مُدِّهَا وَصَاعِهَا، مِثْلَ مَا دَعَا إِبْرَاهِيمُ ﷺ لِمَكَّةَ». [رواه البخاري: ۲۱۲۹]

1015. Abdullah ibn Zeyd رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “İbrahim Məkkəni müqəddəs yer³ elan etmiş və ora üçün dua etmişdir. İbrahimin Məkkəni müqəddəs yer elan etdiyi kimi mən də Mədinəni müqəddəs yer elan etdim və İbrahim əleyhissəlam Məkkə üçün dua etdiyi kimi mən də Mədinənin saası və muddu üçün dua etdim.” (əl-Buxari, 2129)

30-cu fəsil. Ərzaq mallarının satışı və ehtikar⁴ barədə deyilənlər

۳۰- باب: مَا يَذْكُرُ فِي بَيْعِ الطَّعَامِ وَالْحُكْرَةِ

۱۰۱۶ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: رَأَيْتُ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ الطَّعَامَ مُجَازَفَةً يُضْرَبُونَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنْ يَبِيعُوهُ حَتَّى يَبُتُّوا إِلَى رِحَالِهِمْ. [رواه البخاري: ۲۱۳۱]

1016. Rəvayət edilir ki, ibn Ömər رəvayət etmişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ dövründə ərzaq mallarını tərəzidə çəkmədən (topdan) satın alan və aldıklarını (yerindəcə satıb) satış yerinə çatdırmayan (möhtəkir) kimsələrin cəzalandırıldığını gördüm.” (əl-Buxari, 2131)

¹ Alış-veriş etdikdə ərzağı tərəzidə düzgün çəkmək haqqında Quranda belə buyrulur: “Ölçüyə tam riayət edin və əksik ölçənlərdən olmayın. Düz tərəzi ilə çəkin. İnsanların əşyalarını əksik verməyin və yer üzündə fəsad yayaraq pis işlər görməyin. Sizi və əvvəlki nəsilləri Yaradandan qorxun!” (əş-Şuəra” surəsi, 181-184).

² Saa – ölçü vahididir və dörd mudda bərabərdir. Bir mudd isə insanın iki ovucuna bərabərdir. Bu da yeddi yüz qrama bərabərdir. (Səməru'l Müstətab, 1/28)

³ “Mədinənin haram sayılan ərazisi” fəslinin qeydlərinə və bu fəsildə qeyd olunmuş 902-ci hədisə bax.

⁴ Mal, ərzaq və s.-ni ucuz qiymətə alıb sonradan baha qiymətlə satma işi; spekulasiya. Bu işlə məşğul olan adama möhtəkir deyilir.

۱۰۱۷ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى أَنْ يَبِيعَ الرَّجُلُ طَعَامًا حَتَّى يَسْتَوْفِيَهُ. قِيلَ لِابْنِ عَبَّاسٍ: كَيْفَ ذَلِكَ؟ قَالَ: ذَلِكَ دَرَاهِمُهُمْ بِدَرَاهِمٍ وَالطَّعَامُ مُرْجَأٌ. [رواه البخاري: ۲۱۳۲]

1017. Rəvayət edilir ki, ibn Abbas رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا demişdir: “Peyğəmbər ﷺ bir kimsənin (satın aldığı) ərzaq malına tam yiyələnməyincə onu satmağı qadağan etmişdir. (İbn Abbasdan): “Bu necə olur?”– deyə soruşdular. Dedi: “Bu, dirhəmləri dirhəmlərə (satmaq) və ərzaq malını yubatmaqdır.¹” (əl-Buxari, 2132)

۱۰۱۸ - عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يُخْبِرُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «الذَّهَبُ بِالذَّهَبِ رَبًّا إِلَّا هَاءَ وَهَاءَ، وَالْبُرُّ بِالْبُرِّ رَبًّا إِلَّا هَاءَ وَهَاءَ، وَالتَّمْرُ بِالتَّمْرِ رَبًّا إِلَّا هَاءَ وَهَاءَ، وَالشَّعِيرُ بِالشَّعِيرِ رَبًّا إِلَّا هَاءَ وَهَاءَ». [رواه البخاري: ۲۱۳۴]

1018. Ömər ibn Xəttab رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Qızılı qızıla dəyişmək sələmdir. Yalnız (onun eyni miqdarda və əlbəəl dəyişdirilməsi) istisnadır. Buğdanı buğdaya dəyişmək sələmdir. Ancaq (onun eyni miqdarda və əlbəəl dəyişdirilməsi) istisnadır. Xurmanı xurmaya dəyişmək sələmdir. Tək-cə (onun eyni miqdarda və əlbəəl dəyişdirilməsi) istisnadır. Arpanı arpaya dəyişmək sələmdir. Bircə (onun eyni miqdarda və əlbəəl dəyişdirilməsi) istisnadır.” (əl-Buxari, 2134)

31-ci fəsil. (Adam) qardaşının² alveri üstündən alver etməməli və onun ticarət işlərinə qarışma-malıdır; (o bunu yalnız o təqdirdə edə bilər ki,) qardaşı ona izn ver-sin və ya özü bundan imtina etsin

۳۱- باب:

لَا يَبِيعُ عَلَى بَيْعِ أَخِيهِ وَلَا يَسُومُ عَلَى سَوْمِ أَخِيهِ، حَتَّى يَأْذَنَ لَهُ أَوْ يَتْرُكَ

۱۰۱۹ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ يَبِيعَ حَاضِرٌ لِبَادٍ، وَلَا تَتَّحِشُوا، وَلَا يَبِيعَ الرَّجُلُ عَلَى بَيْعِ أَخِيهِ وَلَا يَخْطُبُ عَلَى خِطْبَةِ أَخِيهِ، وَلَا تَسْأَلُ الْمَرْأَةُ طَلَاقَ أَخِيهَا لَتَكُفَّ مَا فِي إِيَّانِهَا. [رواه البخاري: ۲۱۴۰]

1019. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ şəhərliyə kənd-linin adından (onun malını) satmağı qadağan etmiş, (üstəlik demişdir): “Bir-birinizə kələk gəlmək məqsədilə malın qiymətini qaldırmayın. Kimsə qar-daşının alveri üstündən alver etməsin, nişan qoyduğu qıza nişan aparmasın. Heç bir qadın da öz bacısını boşatdırıb onun yerini tutmağa çalışmasın.” (əl-Buxari, 2140)

¹ Yəni müştəri aldığı malın pulunu ödəmədən onu bir müddət mal yiyəsinin yanında saxlayıb sonra ona müştəri tapıb bir az baha qiymətə satır və öz pulunu daha artıq pula satmış olur. Məsələn: bir nəfər mal yiyəsinə malı yüz dirhəmə alacağına vəd verir, lakin bunun müqabilində pul verməyib satıcıdan malı öz yanında saxlamağı xahiş edir, sonra da həmin mala müştəri tapıb onu yüz iyirmi dirhəmə satır və beləliklə də, o, əslində, vədə ilə aldığı malı yox, dirhəmlərini baha qiymətə satmış olur.

² Burada qardaş deyildikdə istənilən müsəlman nəzərdə tutulur. Bundan başqa bir çox alimlərin fikrinə görə müsəlmanların himayəsi altında olan, habelə müsəlman ölkəsində muzdlı işləyən kafirlər də bu hökmə aid edilir.

32-ci fəsil. (Malı) hərraca¹ çıxartmaq

۳۲- باب: بَيْعُ الْمَزَايِدَةِ

۱۰۲۰ - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَجُلًا أَعْتَقَ غُلَامًا لَهُ عَنْ دُبُرٍ، فَاحْتَجَّ فَأَخَذَهُ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ: «مَنْ يَشْتَرِيهِ مِنِّي» فَاشْتَرَاهُ نُعَيْمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بِكَذَا وَكَذَا، فَدَفَعَهُ إِلَيْهِ. [رواه البخاري: ۲۱۴۱]

1020. Cabir ibn Abdullah رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət etmişdir ki, bir nəfər ölümündən sonra öz köləsini azad edəcəyinə qərar verdi.² Sonra isə ona yoxsulluq üz verdi. Peyğəmbər ﷺ o köləni götürüb: “Bunu məndən kim alar?” – deyə soruşdu. Nu-eym ibn Abdullah onu filan qiymətə satın aldı və Peyğəmbər ﷺ köləni ona verdi. (əl-Buxari, 2141)

33-cü fəsil.

Əldə olmayan (malın), habelə ana bətnində olan balanın³ satışı

۳۳- باب:

بَيْعُ الْغَرَرِ وَحَبْلِ الْحَبْلَةِ

۱۰۲۱ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ بَيْعِ حَبْلِ الْحَبْلَةِ، وَكَانَ يَبْعَا يَتْبَاعُهُ أَهْلُ الْجَاهِلِيَّةِ، كَانَ الرَّجُلُ يَتَنَاضَحُ الْحُزُورَ إِلَى أَنْ تُنْتِجَ النَّاقَةُ، ثُمَّ تُنْتِجُ الْإِثْمَ فِي بَطْنِهَا. [رواه البخاري: ۲۱۴۳]

1021. Abdullah ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ ana bətnində olan balanı satmağı qadağan etdi. Bu, cahiliyyət dövründə insanların həyata keçirdiyi bir satış növü idi. O dövrdə insanlar, dişi dəvənin bətnindəki balanın (böyüdükdən sonra) balalayacağı dəvənin (pulunu ödəyib əvvəlcədən) onu almağa qərar verərdilər.” (əl-Buxari, 2143)

34-cü fəsil. Satıcıya dəvəni, inəyi və qoyunu sağılmamış vəziy- yətdə saxlamaq qadağandır

۳۴- باب:

النَّهْيُ لِلْبَائِعِ أَنْ لَا يُحْفَلَ الْإِيلَ وَالْبَقَرَ وَالْغَنَمَ

۱۰۲۲ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَنْ اشْتَرَى غَنَمًا مُصْرَاةً فَاحْتَلَبَهَا، فَإِنْ رَضِيَهَا أَمْسَكَهَا، وَإِنْ سَخِطَهَا فَفِي حَلَبَتِهَا صَاعٌ مِنْ تَمْرٍ». [رواه البخاري: ۲۱۵۱]

1022. Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Kim südü sağılma-
mış bir qoyun alıb sağdıqdan sonra qoyun onun xoşuna gəlsə, onu özündə saxlaya bilər, xoşuna gəlməsə (və qoyunu yiyəsinə qaytarmalı olsa,) üstündə sağdığı südün qarşılığı olaraq bir saa xurma da verməlidir.” (əl-Buxari, 2151)

35-ci fəsil. Zina etmiş kölənin satılması

۳۵- باب: بَيْعُ الْعَبْدِ الزَّانِي

۱۰۲۳ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «إِذَا زَنَتِ الْأَمَةُ فَتَبَيَّنَ زِنَاهَا فَلْيَجْلِدْهَا، وَلَا يَتْرَبْ، ثُمَّ إِنْ زَنَتِ فَلْيَجْلِدْهَا، وَلَا يَتْرَبْ، ثُمَّ إِنْ زَنَتِ الثَّالِثَةَ فَلْيَبِعْهَا، وَلَوْ بِحَبْلِ مِنْ شَعْرِ». [رواه البخاري: ۲۱۵۲]

¹ Bir mülkün, şeyin ən çox pul verənə verilmək üzrə açıq satışa qoyulması; auksion, müzaidə.

² Köləsinə: “Mən öldəndən sonra azadsan” – deyə söz verdi.

³ Söhbət heyvanın qarınıdakı balasından gedir.

1023. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Kəniz zina edərsə və bu işin üstü açılsarsa, qoy (ağası) ona (əlli) çubuq vursun və onu təhqir etməsin. Əgər (bir də) zina edərsə, (yenə) ona (əlli) çubuq vursun və onu təhqir etməsin. Üçüncü dəfə zina edərsə, (əvəzində) tükədən ayrılmış ip (almış) olsa da belə, onu satsın!”. (əl-Buxari, 2152)

**36-cı fəsil. Şəhərli zəhmət haqqı
almadan kəndlinin adından
(onun malını) sata bilərmə?
Şəhərli kəndliyə kömək göstərə
bilərmə və ya ona nəsihət edə
bilərmə?**

باب - ٣٦

هَلْ يَبِيعُ حَاضِرٌ لِّبَادٍ بَغَيْرِ أَجْرٍ؟ وَهَلْ يُعِينُهُ أَوْ
يَنْصَحُهُ؟

١٠٢٤ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «لَا تَلْقُوا الرُّكْبَانَ وَلَا يَبِيعُ حَاضِرٌ لِّبَادٍ». قِيلَ لِابْنِ عَبَّاسٍ: مَا قَوْلُهُ لَا يَبِيعُ حَاضِرٌ لِّبَادٍ قَالَ: لَا يَكُونُ لَهُ سِمَسَارًا. [رواه البخاري: ٢١٥٨]

1024. İbn Abbas رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “(Şəhərə mal gətirən) karvanı (şəhərin kənarında) qarşılamayın². Qoy şəhərli kəndlinin adından (onun malını) satmasın.” İbn Abbasdan soruşdular: “Şəhərli kəndlinin adından (onun malını) satmasın” nə deməkdir?” İbn Abbas dedi: “(Şəhərli) onun üçün dəllallıq³ etməsin!” (əl-Buxari, 2158)

**37-ci fəsil.
Karvanı (şəhərin kənarında)
qarşılamağın qadağan olunması**

باب - ٣٧

النَّهْيُ عَنْ تَلْقَى الرُّكْبَانَ

١٠٢٥ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «لَا يَبِيعُ بَعْضُكُمْ عَلَى بَيْعِ بَعْضٍ، وَلَا تَلْقُوا السَّلَعَ حَتَّى يُهَيَّطَ بِهَا إِلَى السُّوقِ». [رواه البخاري: ٢١٦٥]

1025. Abdullah ibn Ömər رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Biriniz digərinin alveri üstündən alver etməsin. (Ticarət malı gətirən) karvan bazara gəlib çatanaq, onu (şəhər kənarında) qarşılamayın!” (əl-Buxari, 2165)

**38-ci fəsil.
Kişmiş kişmişə, yeməyi də
yeməyə dəyişmək**

باب - ٣٨

بَيْعُ الزَّيْبِ بِالزَّيْبِ وَالطَّعَامِ بِالطَّعَامِ

١٠٢٦ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنِ الْمُرَابَنَةِ، وَالْمُرَابَنَةُ بَيْعُ الثَّمَرِ بِالثَّمَرِ كَيْلًا، وَبَيْعُ الزَّيْبِ بِالْكَرْمِ كَيْلًا. [رواه البخاري: ٢١٧١]

¹ Yəni onu tez bir zamanda dəyər-dəyməzinə satıb onu başından rədd etsin.

² Peyğəmbər ﷺ kəndlərdən və ya başqa məmləkətlərdən şəhərə mal gətirən kəndliləri və tacirləri şəhərin kənarında qarşılamağı ona görə qadağan etmişdir ki, yerli sakinlər onları aldatmasın. Çünki fırıldaqçı və möhtəkir alverçilər onların bazar qiymətlərindən xəbərsiz olduğundan istifadə edərək malın hamısını ucuz qiymətə onlardan alıb bazar əhlinə istədikləri baha qiymətə satırdılar.

³ Ticarət işlərində müəyyən faiz almaq şərtilə vasitəçilik etmək.

1026. Abdullah ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ müzabənəni qadağan etmişdir. Müzabənə – (təzə) xurmaların quru xurmalarla dəyişdirilməsi, habelə kişmişin üzümlə dəyişdirilməsidir. (əl-Buxari, 2171)

39-cu fəsil. Arpanı arpaya dəyişmək

۳۹- باب: بَيْعُ الشَّعِيرِ بِالشَّعِيرِ

۱۰۲۷ - عَنْ مَالِكِ بْنِ أَوْسٍ أَنَّهُ التَّمَسَّ صَرَفًا بِمِائَةِ دِينَارٍ، فَدَعَانِي طَلْحَةُ بْنُ عُبَيْدٍ اللَّهُ فَرَأَوْضَنَا، حَتَّى اصْطَرَفَ مِنِّي، فَأَخَذَ الذَّهَبَ يُقْلِبُهَا فِي يَدِهِ، ثُمَّ قَالَ حَتَّى يَأْتِيَ خَازِنِي مِنَ الْعَابَةِ، وَعَمَرَ يَسْمَعُ ذَلِكَ، فَقَالَ وَاللَّهِ لَا تُفَارِقُهُ حَتَّى تَأْخُذَ مِنْهُ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «الذَّهَبُ بِالذَّهَبِ رَبًّا إِلَّا هَاءَ وَهَاءَ، وَالْبُرُّ بِالْبُرِّ رَبًّا إِلَّا هَاءَ وَهَاءَ، وَالشَّعِيرُ بِالشَّعِيرِ رَبًّا إِلَّا هَاءَ وَهَاءَ، وَالتَّمَرُ بِالتَّمَرِ رَبًّا إِلَّا هَاءَ وَهَاءَ». [رواه البخاري: ۲۱۷۴]

1027. Rəvayət edilir ki, (bir dəfə) Malik ibn Əvs yüz dinarı (dirhəm) dəyişmək istəyirdi.

(Malik ibn Əvs) dedi: “Təlhə ibn Ubeydullah məni yanına çağırırdı və biz qiymət danışdıqdan sonra o, (pulu dəyişməyə) razılıq verdi. O, qızılı götürüb əlində o üz bu üzə çevirdi, sonra dedi: “Xəzinədarım Gəbədən¹ qayıdanadək (gözləməli olacaqsan²)!” Bunu eşidən Ömər dedi: “Vallahı, (pulunu) almayınca ondan ayrılmalısan. (Axı) Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Qızılı qızıla dəyişmək sələmdir. Yalnız (onun eyni miqdarda və əlbəəl dəyişdirilməsi) istisnadır. Buğdanı buğdaya dəyişmək sələmdir. Ancaq (onun eyni miqdarda və əlbəəl dəyişdirilməsi) istisnadır. Arpanı arpaya dəyişmək sələmdir. Bircə (onun eyni miqdarda və əlbəəl dəyişdirilməsi) istisnadır. Xurmanı xurmaya dəyişmək sələmdir. Təkcə (onun eyni miqdarda və əlbəəl dəyişdirilməsi) istisnadır.” (əl-Buxari, 2174)

40-cı fəsil. Qızılı qızıla dəyişmək

۴۰- باب: بَيْعُ الذَّهَبِ بِالذَّهَبِ

۱۰۲۸ - عَنْ أَبِي بَكْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «لَا تَبِيعُوا الذَّهَبَ بِالذَّهَبِ إِلَّا سَوَاءً بِسَوَاءٍ، وَالْفِضَّةَ بِالْفِضَّةِ إِلَّا سَوَاءً بِسَوَاءٍ، وَبِيعُوا الذَّهَبَ بِالْفِضَّةِ وَالْفِضَّةَ بِالذَّهَبِ كَيْفَ شِئْتُمْ». [رواه البخاري: ۲۱۷۵]

1028. Əbu Bəkrə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Qızılı qızıla ancaq (ikisi də) eyni olduğu halda dəyişin. Gümüşü də gümüşə (ikisi də) ancaq eyni olduğu halda dəyişin. Qızılı gümüşə, gümüşü qızıla isə istədiyiniz kimi dəyişdirə bilərsiniz.” (əl-Buxari, 2175)

41-ci fəsil. Gümüşü gümüşə dəyişmək

۴۱- باب: بَيْعُ الْفِضَّةِ بِالْفِضَّةِ

۱۰۲۹ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «لَا تَبِيعُوا الذَّهَبَ بِالذَّهَبِ إِلَّا مِثْلًا بِمِثْلٍ، وَلَا تُشْفَوُ بَعْضُهَا عَلَى بَعْضٍ، وَلَا تَبِيعُوا الْوَرِقَ بِالْوَرِقِ إِلَّا مِثْلًا بِمِثْلٍ، وَلَا تُشْفَوُ بَعْضُهَا عَلَى بَعْضٍ، وَلَا تَبِيعُوا مِنْهَا غَائِبًا بِنَاجِرٍ». [رواه البخاري: ۲۱۷۷]

¹ Gəbə Mədinənin iyirmi kilometrliyində yerləşən geniş bir sahədir.

² Təlhə bu cür mübadilə etməyin caiz olduğunu zənn etdiyi və məsələnin hökmündən xəbərsiz olduğu üçün belə demişdir.

1029. Əbu Səid əl-Xudri رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Qızılı qızıla ancaq (ikisi də) eyni olduğu halda dəyişin və birini digərindən artıq etməyin¹. Gümüşü də gümüşə (ikisi də) ancaq eyni olduğu halda dəyişin və birini digərindən artıq etməyin. Bir də ki, əldə olmayan (qızıl və gümüşü) əldə olana dəyişməyin²”. (əl-Buxari, 2177)

42-ci fəsil. Dinarı dinara nisyə olaraq dəyişmək

۴۲ - باب: بَيْعُ الدِّينَارِ بِالدِّينَارِ نَسَاءً

۱۰۳۰ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: الدِّينَارُ بِالدِّينَارِ، وَالْدِّرْهَمُ بِالدِّرْهَمِ، فَقِيلَ لَهُ ابْنُ عَبَّاسٍ لَا يَقُولُهُ، فَقَالَ أَبُو سَعِيدٍ لَابْنِ عَبَّاسٍ: سَمِعْتُهُ مِنَ النَّبِيِّ ﷺ أَوْ وَجَدْتُهُ فِي كِتَابِ اللَّهِ؟ قَالَ كُلُّ ذَلِكَ لَا أَقُولُ، وَأَنْتُمْ أَعْلَمُ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنِّي، وَلَكِنِّي أَخْبَرَنِي أُسَامَةُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «لَا رَبًّا إِلَّا فِي النَّسِيئَةِ». [رواه البخاري: ۲۱۷۸-۲۱۷۹]

1030. Rəvayət edilir ki, Əbu Səid əl-Xudri رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Dinarı dinara, dirhəmi dirhəmə³ (dəyişmək olar).”

(Hədisi rəvayət edən Saleh) demişdir: “Mən ona dedim: “İbn Abbas belə demir axı?!” Əbu Səid ibn Abbasdan: “Sən bunu Peyğəmbərdən ﷺ eşitmisən, yoxsa Allahın Kitabında tapmısan?” – deyə soruşdu. İbn Abbas dedi: “Bu mənim sözüm deyil. Siz Allahın Elçisini ﷺ məndən yaxşı tanıyırsınız. Mən ancaq Usamənin mənə rəvayət etdiyini deyə bilərəm ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurmuşdur: “Sələm ancaq nisyə alverdədir”⁴. (əl-Buxari, 2178-2179)

43-cü fəsil. Qızılı nisyə olaraq gümüşlə dəyişdirmək

۴۳ - باب: بَيْعُ الْوَرِقِ بِالذَّهَبِ نَسِيئَةً

۱۰۳۱ - عَنْ أَبِي الْمُنْهَالِ قَالَ: سَأَلْتُ الْبَرَاءَ بْنَ عَازِبٍ وَزَيْدَ بْنَ أَرْقَمَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنِ الصَّرْفِ، فَكُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا يَقُولُ هَذَا خَيْرٌ مِنِّي. فَكَلاَهُمَا يَقُولُ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ بَيْعِ الذَّهَبِ بِالْوَرِقِ دَيْئًا. [رواه البخاري: ۲۱۸۰-۲۱۸۱]

1031. Rəvayət edilir ki, Əbu Minhal demişdir: “Mən Bəra ibn Azibdən və Zeyd ibn Ərqamdan mübadilə barəsində soruşdum. Onların hər biri (digəri haqqında): “O məndən yaxşı (bilir)” – dedi, sonra ikisi də eyni cavabı verdi: “Peyğəmbər ﷺ qızılı borc olaraq gümüşlə dəyişdirməyi qadağan etmişdir.” (əl-Buxari, 2180-2181)

¹ Yəni, az verib çox almayın, yaxud əksinə, çox verib az almayın.

² Bununla Peyğəmbər ﷺ qızılın və gümüşün nisyə olaraq alınmasını və ya satılmasını qadağan etmişdir. Bu mübadilə yalnız əlbəəl olmalıdır.

³ Qeyd etmək lazımdır ki, burada dinar və dirhəm deyildikdə, bunların dəyərindən başqa çəkisi də nəzərdə tutulur. Yəni həmin çəkiddə olan malları dəyişdirmək olar.

⁴ Bu ancaq eyni cinsdən olan malların mübadiləsinə aiddir. 988-ci, 1018-ci, 1027-ci, 1028-ci, 1029-cu, 1031-ci və 1032-ci hədislərə bax.

44-cü fəsil. Müzabənə¹

باب: بَيْعُ الْمُرَابَنَةِ ٤٤ -

١٠٣٢ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «لَا تَبِيعُوا الثَّمَرَ حَتَّى يَبْدُوَ صَلَاحُهُ، وَلَا تَبِيعُوا الثَّمَرَ بِالثَّمَرِ» قَالَ: وَأَخْبَرَنِي زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَخَّصَ بَعْدَ ذَلِكَ فِي بَيْعِ الْعَرِيَةِ بِالرُّطْبِ أَوْ بِالثَّمَرِ، وَلَمْ يَرْخُصْ فِي غَيْرِهِ. [رواه البخاري: ٢١٨٣-٢١٨٤]

1032. Abdullah ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Xurmanın yetişdiyi bəlli olmayınca, onu satmayın və (təzə) xurmaları quru xurmalarla dəyişdirməyin.”

Zeyd ibn Sabit mənə xəbər vermişdir ki, sonradan Peyğəmbər ﷺ (ehtiyacı olan kasıblara) əllərində olan xurmaları² istər təzə xurmalarla, istərsə də qurudulmuş xurmalarla dəyişməyə rüsxət verdi. Digərlərinə isə rüsxət vermədi. (əl-Buxari, 2183-2184)

45-ci fəsil. Xurmalar ağacda ikən (onları) qızıl və gümüşə satmaq

باب: بَيْعُ الثَّمَرِ عَلَى رُءُوسِ النَّخْلِ بِالذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ ٤٥ -

١٠٣٣ - عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: نَهَى النَّبِيُّ ﷺ عَنْ بَيْعِ الثَّمَرِ حَتَّى يَطِيبَ، وَلَا يُبَاعَ شَيْءٌ مِنْهُ إِلَّا بِالْذِّنَارِ وَالْدِّرْهَمِ إِلَّا الْعَرَايَا. [رواه البخاري: ٢١٨٩]

1033. Rəvayət edilir ki, Cabir رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ meyvə yetişənədək onu satmağı qadağan etmişdi. Bunu da dinar və dirhəmdən başqa bir şeylə mübadilə etmək olmazdı. Yalnız “ərayə”dən başqa.”³ (əl-Buxari, 2189)

١٠٣٤ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ رَخَّصَ فِي بَيْعِ الْعَرَايَا فِي خَمْسَةِ أَوْسُقٍ أَوْ دُونِ خَمْسَةِ أَوْسُقٍ. [رواه البخاري: ٢١٩٠]

1034. Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət etmişdir ki, Peyğəmbər ﷺ “əraya” mübadiləsində⁴ beş vəsq⁵ və ya bundan az miqdarda olan xurmaların dəyişdirilməsinə rüsxət vermişdir. (əl-Buxari, 2190)

¹ 1026-cı hədisə bax.

² Ərəbcə buna “əriyyə” və ya “əraya” deyilir. Gəlin mübadilənin bu növünü daha yaxşı başa düşmək üçün alimlərdən birinin çəkdiyi məsələ nəzər salaq. Alim demişdir: “Deyək ki, bir adamın keçən ildən qalmış qurudulmuş xurmaları var, özünün də təzə xurma almağa bir dirhəm də olsun belə pulu yoxdur və bu adam hamı kimi təzə xurmadan dadmaq istəyir. Belə olduğu halda şəriət ona, novbar meyvəyə tamarı qalması deyər quru xurma verib əvəzində təzə xurma almağa rüsxət vermişdir ki, buna da “əraya” deyilir. Özündə qurudulmuş xurmalardan başqa bir şeyi olmayan həmin kasıb adam xurma bağına gəlib quru xurmalarla ağacdakı təzə xurmaları dəyişdirə bilər. Lakin qeyd etmək lazımdır ki, bütün bunlar ancaq aşağıdakı şərtlər olduğu təqdirdə tətbiq oluna bilər:

– mübadilə etmək istəyən kasıb adamın təzə xurma almaq üçün özündə olan quru xurmalardan başqa əlində heç bir vəsaiti olmasın;

– mübadilə olunan xurmaların çəkisi beş vəsqdən artıq olmasın; (bir vəsq 60 saaya, bir saa isə 2,40 kiloqrama bərabərdir “Şərh Zadul-Müstəğna”, 6/104).

– xurmalardan başı çıxan mahir bir bağban çağırtdırıb mübadilə olunan təzə xurmaların quruduqdan sonra təxminən neçə saa olacağını təyin etmək;

– kasıbın, həqiqətən də, təzə xurmaya ehtiyacı olsun və bununla başqa məqsəd güdməsin;

– təzə xurmalar ağacdan dərilməmiş olsun.” (Zadul-Müstəqna, 8/408)

³ Əvvəlki hədisin qeydlərinə bax.

⁴ 1032-ci hədisin qeydlərinə bax.

⁵ 708-ci hədisin qeydlərinə bax.

46-cı fəsil.

**Meyvənin yetişdiyi bəlli
olmadan onu satmaq**

۴۶ – باب:

بَيْعُ الثَّمَارِ قَبْلَ أَنْ يَبْدُوَ صِلَاحُهَا

۱۰۳۵ - (أ) - عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ رضي الله عنه قَالَ: كَانَ النَّاسُ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَتَبَايَعُونَ الثَّمَارَ، فَإِذَا جَدَّ النَّاسُ وَحَضَرَ تَقَاضِيهِمْ قَالَ الْمُتَبَاعُ إِنَّهُ أَصَابَ الثَّمَرَ الدُّمَانُ أَصَابَهُ مَرَضٌ أَصَابَهُ قُشَامٌ - عَاهَاتٌ يَحْتَجُونَ بِهَا - فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَمَّا كَثُرَتْ عِنْدَهُ الْخُصُومَةُ فِي ذَلِكَ: «فِيمَا لَا فَلَائِيَتَايَعُوا حَتَّى يَبْدُوَ صِلَاحُ الثَّمَرِ». كَالْمَشْوَرَةِ يُشِيرُ بِهَا لِكَثْرَةِ خُصُومَتِهِمْ. [رواه البخاري: ۲۱۹۳]

1035. (a) – Rəvayət edilir ki, Zeyd ibn Sabit رضي الله عنه demişdir: “İnsanlar Peyğəmbərin ﷺ zamanında (hələ yetişməmiş) xurmanın alverini edirdilər. (Bağ sahibləri xurmaları) yığıqları və sifarişçilər (sifariş etdiyi malı almağa) gəldikləri zaman müştəri: “Xurmalar çürüyüb, onlara xəstəlik düşüb, onlar kaldır” – deyib (pullarını geri almaq məqsədilə) höcətləşərdi. Bu məsələ ilə bağlı iddiaçıların sayı artıqda Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Belə olmasın deyə, meyvənin yetişdiyi bəlli olanadək onu satmayın!”

Bu onların həddindən çox mübahisə etdiklərinə bir işarə idi. (əl-Buxari, 2190)

۱۰۳۵ - (ب) - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه قَالَ: نَهَى النَّبِيُّ ﷺ أَنْ تُبَاعَ الثَّمَرَةُ حَتَّى تُشَقَّحَ. فَقِيلَ مَا تُشَقَّحُ قَالَ تَحْمَرُ وَتَصْفَرُ وَيُؤْكَلُ مِنْهَا. [رواه البخاري: ۲۱۹۶]

1035. (b) – Rəvayət edilir ki, Cabir ibn Abdullah رضي الله عنه demişdir: “Xurmalar qızarıb və ya saralıb yeməli olmayınca onları satmağı Peyğəmbər ﷺ qadağan etmişdir.” (əl-Buxari, 2196)

47-ci fəsil.

**Bir kimsə meyvənin yetişdiyi
bəlli olmazdan əvvəl onu satar,
sonra da meyvələrə bir xəstəlik
düşərsə, (buna görə məsuliyyəti)
satan adam daşımalıdır**

۴۷ – باب:

**إِذَا بَاعَ الثَّمَارَ قَبْلَ أَنْ يَبْدُوَ صِلَاحُهَا ثُمَّ
أَصَابَتْهُ عَاهَةٌ فَهُوَ مِنَ الْبَائِعِ**

۱۰۳۶ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ بَيْعِ الثَّمَارِ حَتَّى تُزْهَى، فَقِيلَ لَهُ وَمَا تُزْهَى قَالَ حَتَّى تَحْمَرَ، فَقَالَ: «أَرَأَيْتَ إِذَا مَنَعَ اللَّهُ الثَّمَرَةَ، بِمَ يَأْخُذُ أَحَدُكُمْ مَالَ أَخِيهِ». [رواه البخاري: ۲۱۹۸]

1036. Ənəs رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ xurmalar yetişənədək onları satmağı qadağan etdi. (Bir nəfər) ondan: “Yetişənədək nədir?” – deyə soruşdu. O: “(Yəni) qızaranadək” – deyə buyurdu. Sonra (buna əlavə edib) dedi: “De görüm, əgər (ağac) Allahın istəyi ilə bar verməsə, siz nəyin əsasında qardaşınızın malını alacaqsınız?!” (əl-Buxari, 2198)

**48-ci fəsil. Xurmanı daha yaxşı
xurma ilə dəyişmək**

۴۸ – باب: إِذَا أَرَادَ يَبْعُ ثَمْرٍ بَثْمَرٍ خَيْرٍ مِنْهُ

۱۰۳۷ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ اسْتَعْمَلَ رَجُلًا عَلَى خَيْرٍ، فَجَاءَهُ بَثْمَرٍ حَنِيبٍ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَكُلْ ثَمْرَ خَيْرٍ هَكَذَا». قَالَ لَا وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّا لَتَأْخُذُ الصَّاعَ مِنْ هَذَا

بِالصَّاعَيْنِ، وَالصَّاعَيْنِ بِالثَّلَاثَةِ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «لَا تَفْعَلْ، بَعِ الْجَمْعَ بِالْدَّرَاهِمِ، ثُمَّ اتَّبِعْ بِالْدَّرَاهِمِ حَنْبِيًّا». [رواه البخاري: ٢٢٠١-٢٢٠٢]

1037. Əbu Səid əl-Xudri və Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ bir nəfəri Xeybərə əmir təyin etdi. O adam Peyğəmbərə ﷺ cənib¹ xurmaları gətirdikdə Peyğəmbər ﷺ soruşdu: “Xeybərin bütün xurmaları belədir?” Adam: “Vallahi, xeyr, ya Rəsulullah! Biz iki saa (başqa xurmadan) verib əvəzində bir saa (bu xurmadan), həmçinin üç saa (başqa xurmadan) verib əvəzində iki saa (bu xurmadan) götürürük” – deyə cavab verdi. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Belə etmə! Əvvəlcə (əlində olan) xurmaları dirhəmə² sat, sonra da cənibi dirhəmlə al.” (əl-Buxari, 2201-2202)

49-cu fəsil. Muxadərə³

٤٩ - باب: بَيْعُ الْمُخَاضِرَةِ

١٠٣٨ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ الْمُحَاقَلَةِ، وَالْمُخَاضِرَةِ، وَالْمُلَامَسَةِ، وَالْمُنَابَذَةِ، وَالْمُرَابَنَةِ. [رواه البخاري: ٢٢٠٧]

1038. Ənəs ibn Malik رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ “mühaqələni⁴”, “muxadərəni”, “mülaməsəni⁵”, “münabəzəni⁶” və “müzabənəni” qadağan etmişdir. (əl-Buxari, 2207)

50-ci fəsil. Yerli əhalinin adətinə uyğun olan alış-veriş, icarə, tərəzidə çəkmək və ölçmək üsulu ilə məmləkətdə iş aparan kimsə

٥٠ - باب:

مَنْ أَجْرَى أَمْرَ الْأُمْصَارِ عَلَى مَا يَتَعَارَفُونَ
بَيْنَهُمْ فِي الْبُيُوتِ وَالْإِجَارَةِ وَالْمِكْيَالِ، وَالْوَزْنِ

١٠٣٩ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ هَذَا أَمْرُ مُعَاوِيَةَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِنَّ أَبَا سُوَيْيَانَ رَجُلٌ شَحِيحٌ، فَهَلْ عَلَى جَنَاحٍ أَنْ أَخَذَ مِنْ مَالِهِ سِرًّا قَالَ: «خُذِي أَثْتَ وَبُتُوكِ مَا يَكْفِيكِ بِالْمَعْرُوفِ». [رواه البخاري: ٢٢١١]

1039. Aişə رəvayət etmişdir ki, (bir dəfə) Müaviyənin anası Hind Peyğəmbərə ﷺ dedi: “Əbu Süfyan⁸ xəsis adamdır. Əgər mən onun malından gizlincə götürsəm, mənə günah sayılsam?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Adətən, sənə bəs edəcək qədər özün də götür, oğlanların da (götürsünlər)!” (əl-Buxari, 2211)

¹ Söhbət seçilmiş əla növ xurmadan gedir.

² Burada təkcə dirhəm yox, istənilən pul vahidi nəzərdə tutulur.

³ Meyvələrin yetişdiyi bəlli olmamış məhsulun satışı.

⁴ Yetişməmiş dənli bitkiləri (hələ sünbüldə ikən) yetişmiş dənli bitkilərə dəyişmək.

⁵ Malı gözlə görmədən, sadəcə ona əl vurmaqla, onu lazımınca yoxlamayıb razılaşaraq aparılan alış-veriş.

⁶ Satıcının öz malını alıcının üstünə ataraq, alıcının da öz malını satıcının üstünə ataraq mallarını yoxlamadan dəyişdirmək.

⁷ Təzə xurmaların quru xurmalarla, habelə kişmişin üzümle dəyişdirilməsi, yəni təzə meyvənin köhnə meyvə ilə dəyişdirilməsi.

⁸ Əbu Süfyan Hindin əridir.

51-ci fəsil.

Şəriklərdən birinin (öz payına düşən) malını digərinə satması

۵۱- باب:

بَيْعُ الشَّرِيكِ مِنْ شَرِيكِهِ

۱۰۴۰ - عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ جَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الشُّفْعَةَ فِي كُلِّ مَالٍ لَمْ يُقَسِّمْ، فَإِذَا وَقَعَتِ الْحُدُودُ وَصُرِفَتِ الطَّرُقُ فَلَا شُفْعَةَ. [رواه البخاري: ۲۲۱۳]

1040. Cabir ر.ə.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ hər bir bölünməyən malın¹ alınmasında (şərikin) daha çox haqqı olduğuna hökm vermişdir. Əgər sərhədlər çəkilmiş və yollar bəlli edilmişsə, (malın satılmasında) şəriklik haqqı yoxdur. (əl-Buxari, 2213)

52-ci fəsil. Düşməndən kölə almaq; habelə onun hədiyyə verməsi və ya kölə azad etməsi

۵۲- باب:

شِرَاءُ الْمَمْلُوكِ مِنَ الْحَرْبِيِّ وَهَبْتُهُ وَعَتَقُهُ

۱۰۴۱ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «هَاجَرَ إِبْرَاهِيمُ بِسَارَةٍ، فَدَخَلَ بِهَا قَرْيَةً فِيهَا مَلِكٌ مِنَ الْمُلُوكِ، أَوْ جَبَّارٌ مِنَ الْجَبَّارَةِ، فَقِيلَ دَخَلَ إِبْرَاهِيمُ بِامْرَأَةٍ، هِيَ مِنْ أَحْسَنِ النِّسَاءِ. فَأُرْسِلَ إِلَيْهِ أَنْ يَا إِبْرَاهِيمُ، مَنْ هَذِهِ الَّتِي مَعَكَ قَالَ أُخْتِي. ثُمَّ رَجَعَ إِلَيْهَا، فَقَالَ لَا تُكَذِّبِي حَدِيثِي فَإِنِّي أَخْبَرْتُهُمْ أَنَّكَ أُخْتِي، وَاللَّهِ إِنْ عَلَى الْأَرْضِ مَوْءُ مِنْ غَيْرِي وَغَيْرِكَ. فَأُرْسِلَ بِهَا إِلَيْهِ، فَقَامَ إِلَيْهَا، فَقَامَتْ تَوْضًا وَتُصَلَّى فَقَالَتْ اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتُ آمَنْتُ بِكَ وَبِرَسُولِكَ وَأُخْصِنْتُ فَرْجِي، إِلَّا عَلَى زَوْجِي فَلَا تُسَلِّطْ عَلَى الْكَافِرِ. فَعُطِيَ حَتَّى رَكَضَ بِرَجْلِهِ. أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ أَنْ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَتْ اللَّهُمَّ إِنْ يَمُتُ يُقَالُ هِيَ قَتَلَتْهُ. فَأُرْسِلَ ثُمَّ قَامَ إِلَيْهَا، فَقَامَتْ تَوْضًا تُصَلَّى، وَتَقُولُ اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتُ آمَنْتُ بِكَ وَبِرَسُولِكَ، وَأُخْصِنْتُ فَرْجِي، إِلَّا عَلَى زَوْجِي، فَلَا تُسَلِّطْ عَلَى هَذَا الْكَافِرِ، فَعُطِيَ حَتَّى رَكَضَ بِرَجْلِهِ. قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ فَقَالَتْ اللَّهُمَّ إِنْ يَمُتُ يُقَالُ هِيَ قَتَلَتْهُ، فَأُرْسِلَ فِي الثَّانِيَةِ، أَوْ فِي الثَّلَاثَةِ، فَقَالَ وَاللَّهِ مَا أُرْسِلْتُمْ إِلَّا إِلَّا شَيْطَانًا، ارْجِعُوهَا إِلَى إِبْرَاهِيمَ، وَأَعْطُوهَا آجَرَ. فَرَجَعَتْ إِلَى إِبْرَاهِيمَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَقَالَتْ أَشْعَرْتُ أَنْ اللَّهَ كَبَّتِ الْكَافِرَ وَأَخْذَمَ وَلِيدَهُ. [رواه البخاري: ۲۲۱۷]

1041. Əbu Hureyra ر.ə.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “İbrahim (zövcəsi) Sara ilə birlikdə hicrət edib qəddar bir padşahın məmləkətinə gəlib çatdıqda (padşaha) xəbər verdilər ki, İbrahim ən gözəl qadınlardan biri ilə şəhərə gəlib. Padşah onun yanına adam göndərdi (ki, ondan soruşsun): “Ey İbrahim, yanındakı bu qadın kimdir?” İbrahim: “Bacımdır!” – deyə cavab verdi. Sonra (Saranın) yanına gəlib dedi: “Mənim dediyimi təkzib etmə. Mən onlara dedim ki, sən mənim bacımsan. Vallahi ki, yer üzündə bizim ikimizdən başqa mömin olan bir kimsə yoxdur.” Sonra İbrahim Saranı padşahın yanına göndərdi. Padşah Saraya tərəf gəldikdə o, ayağa qalxdı, dəstəməz alıb namaz qıldı və dua edib dedi: “Allahım, mən Sənə və Sənin Peyğəmbərinə iman gətirmişəmsə və ismətimi ancaq ərim üçün qoruyub saxlamışamsa, məni bu kafirin ixtiyarına buraxma!” Padşah xırıldadı və ayaqları əsməyə başladı.”

¹ Digər bir hədisdə buyurmuşdur: “Torpaq, malikanə və divar kimi hər bir bölünməyən şərikli malın alınmasında (şərikin) daha çox haqqı vardır. Şəriklərdən heç biri (malın öz payına düşən hissəsini) digərinə təklif etmədən (şərik olmayan başqa birisinə) satmamalıdır. Şəriki də istər onu alar, istərsə də, ondan imtina edər...” “Səhih Muslim”, 10/453, 4214-cü hədis.

Əbu Sələmə ibn Abdur-Rəhman rəvayət edir ki, Əbu Hureyra ؓ demişdir: “Sara: “Allahım, əgər (bu) ölsə, deyəcəklər ki, onu mən öldürmüşəm” – deyə dua etdi və padşah özünə gəldi. Sonra Padşah (yenə) ona yaxınlaşmaq istədi. Sara (təzədən) dəstəmaz alıb namaz qıldı və dua edib dedi: “Allahım, mən Sənə və Sənin Peyğəmbərinə iman gətirmişəmsə və ismətimi yalnız ərim üçün qoruyub saxlamışamsa, məni bu kafirin ixtiyarına vermə!” Padşah (yenə) xırıldadı və ayaqları əsməyə başladı.”

Əbu Hureyra ؓ demişdir: “Sara: “Allahım, əgər (bu) ölsə, deyəcəklər ki, onu mən öldürmüşəm” – dedi. Padşah ikinci (və ya üçüncü) dəfə özünə gəldi və (gözətçilərini çağırıb) dedi: “Vallahi, siz mənim yanıma (insan yox,) şeytan göndərmisiniz. Onu İbrahimə qaytarın, üstəlik Acarı¹ da ona bağışlayın.” (Bu hadisədən) sonra Sara İbrahimin yanına qayıdıb dedi: “Gördün, Allah kafiri necə rüsvay etdi və (məna də) xidmətçi bir kənz bəxş etdi?” (əl-Buxari, 2217)

53-cü fəsil. Donuzların məhv edilməsi

۵۳ - باب: قَتْلُ الْخَنَزِيرِ

۱۰۴۲ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؓ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَيُوشَكَنَّ أَنْ يَنْزَلَ فِيكُمْ ابْنُ مَرْيَمَ حَكَمًا مُقْسِطًا فَيَكْسِرَ الصَّلِيبَ، وَيَقْتُلَ الْخَنَزِيرَ، وَيَضَعُ الْحِزْيَةَ، وَيَقْضِيَ الْمَالَ حَتَّى لَا يَقْبَلَهُ أَحَدٌ». [رواه البخاري: ۲۲۲۲]

1042. Əbu Hureyra ؓ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Canım Əlində olan Allaha and olsun ki, tezliklə Məryəm oğlu (İsa) aranızda ədalətlə hökm vermək üçün sizin yanınıza enib xacları sındıracaq, donuzları məhv edəcək və cizyəni² aradan qaldıracaq. (Həmin vaxt) mal-dövlət o qədər artacaq ki, heç kəs sədəqə götürmək istəməyəcək.” (əl-Buxari, 2222)

54-cü fəsil. Canlı olmayan şeylərə aid rəsmlərin satılması və bu xüsusda olan bəzi bəyənilməyən məsələlər

۵۴ - باب: بَيْعُ التَّصَاوِيرِ الَّتِي لَيْسَ فِيهَا رُوحٌ وَمَا يُكْرَهُ مِنْ ذَلِكَ

۱۰۴۳ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ؓ أَنَّهُ أَتَاهُ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا أَبَا عَبَّاسٍ إِنِّي إِنْسَانٌ، إِنَّمَا مَعِيشَتِي مِنْ صَنْعَةِ يَدَيَّ، وَإِنِّي أَصْنَعُ هَذِهِ التَّصَاوِيرَ. فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: لَا أُحَدِّثُكَ إِلَّا مَا سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ سَمِعْتُهُ يَقُولُ: «مَنْ صَوَّرَ صُورَةً فَإِنَّ اللَّهَ مُعَذِّبُهُ، حَتَّى يَنْفَخَ فِيهَا الرُّوحَ، وَلَيْسَ يَنْفَخُ فِيهَا أَبَدًا». فَرَبَا الرَّجُلُ رُبَّةً شَدِيدَةً وَاصْفَرَ وَجْهُهُ. فَقَالَ وَيْحَكَ إِنْ أَبَيْتَ إِلَّا أَنْ تَصْنَعَ، فَعَلَيْكَ بِهَذَا الشَّجَرِ، كُلُّ شَيْءٍ لَيْسَ فِيهِ رُوحٌ. [رواه البخاري: ۲۲۲۵]

1043. Rəvayət edilir ki, bir dəfə bir nəfər ibn Abbasın ؓ yanına gəlib dedi: “Ey Əbu Abbas, mən insanam; mənim dolanışığım əl işlərimdən çıxır; mən bu rəsmləri çəkirəm.” İbn Abbas dedi: “Mən sənə ancaq Peyğəmbərdən ﷺ eşitdiyimi danışacağam. Mən onun belə dediyini eşitmişəm: “Kim rəsm çəkərsə³, (o adam) həmin rəsmə ruh üfürənə qədər Allah ona əzab verər. O isə heç

¹ Hədisdə Acar deyildikdə İsmayılın ؑ anası Həcər ؑ nəzərdə tutulur.

² Müsəlman dövlətinin himayəsi altında yaşayan qeyri-müsəlmanlardan alınan mal və ya can vergisi.

³ Söhbət canlı məxluqların rəsmindən gedir.

vaxt ona ruh üfürə bilməyəcək.” O adam dərindən ah çəkdi və (qorxudan) onun rəngi saraldı. İbn Abbas dedi: “Ay biçarə! Çəkmək istəyirsənsə, ağac və başqa cansız şeylərin şəklini çək.” (əl-Buxari, 2225)

55-ci fəsil. Azad insanı (qul kimi) satan kimsənin günahı

۵۵- باب: إِيْثْمُ مَنْ بَاعَ حُرًّا

۱۰۴۴ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «قَالَ اللَّهُ ثَلَاثَةٌ أَنَا خَصْمُهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، رَجُلٌ أَعْطَى بِي ثُمَّ غَدَرَ، وَرَجُلٌ بَاعَ حُرًّا فَأَكَلَ ثَمَنَهُ، وَرَجُلٌ اسْتَأْجَرَ أَجِيرًا فَاسْتَوْفَى مِنْهُ، وَلَمْ يُعْطِ أَجْرَهُ». [رواه البخاري: ۲۲۲۷]

1044. Əbu Hureyra ر.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Allah buyurmuşdur: “Üç adam (var ki) Qiyamət günü Mən onlara qarşı iddiaçı olacağam:
– Mənim adımdan and içib sonra andını pozan adam;
– azad insanı satıb pulunu yeyən adam;
– işçi tutub ondan işini tamam-kamal yerinə yetirməyi tələb edib (axırda da) zəhmət haqqını verməyən adam.” (əl-Buxari, 2227)

56-cı fəsil. Ölü heyvan və büt satmaq

۵۶- باب: بَيْعُ الْمَيِّتَةِ وَالْأَصْنَامِ

۱۰۴۵ - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ عَامَ الْفَتْحِ، وَهُوَ بِمَكَّةَ: «إِنَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ حَرَّمَ بَيْعَ الْخَمْرِ وَالْمَيِّتَةِ وَالْخَنَزِيرِ وَالْأَصْنَامِ». فَقِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَرَأَيْتَ شُحُومَ الْمَيِّتَةِ فَإِنَّهَا يُطْلَى بِهَا السُّفْنُ، وَيُدْهَنُ بِهَا الْجُلُودُ، وَيَسْتَصْبَحُ بِهَا النَّاسُ. فَقَالَ: «لَا، هُوَ حَرَامٌ». ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عِنْدَ ذَلِكَ: «فَأَنْتَ اللَّهُ الْيَهُودُ، إِنَّ اللَّهَ لَمَّا حَرَّمَ شُحُومَهَا حَمَلُوهُ ثُمَّ بَاعُوهُ فَأَكَلُوا ثَمَنَهُ». [رواه البخاري: ۲۲۳۶]

1045. Rəvayət edilir ki, Cabir ibn Abdullah ر.ə. Məkkənin fəth edildiyi il Peyğəmbər ﷺ Məkkədə ikən belə dediyini eşitmişdir: “Allah və Onun elçisi şərəbin, ölü heyvanın, donuzun və bütələrin satılmasını haram etmişdir.” (Ona) dedilər: “Ya Rəsulullah, gəmilərin (böyürlərinin və altının) cilalanması, dərilərin yağlanması və (evlərin və s.) işıqlandırılması üçün istifadə edilən ölü heyvanın piyi haqqında nə deyə bilərsən?” Peyğəmbər ﷺ: “Xeyr, bu haramdır!”– deyə buyurdu, sonra da əlavə edib dedi: “Allah yəhudiləri məhv etsin! Allah onlara heyvanın piyindən (istifadə etməyi) haram buyurduqda, onlar onu əridib satdılar və pulunu yedilər.” (əl-Buxari, 2236)

57-ci fəsil. İtin müqabilində pul almaq

۵۷- باب: ثَمَنُ الْكَلْبِ

۱۰۴۶ - عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ ثَمَنِ الْكَلْبِ وَمَهْرِ الْبَغِيِّ وَحُلُوانِ الْكَاهِنِ. [رواه البخاري: ۲۲۳۷]

1046. Əbu Məsud əl-Ənsari ر.ə. rəvayət etmişdir ki, Peyğəmbər ﷺ itin müqabilində verilən pulu, zinakar qadının qazandığı pulu və kahinə verilən pulu götürməyi qadağan etmişdir.” (əl-Buxari, 2237)

۳۶ - كِتَابُ السَّلَمِ

36 – İlkin ödəniş kitabı

1-ci fəsil. Müəyyən çəkiyə görə qabaqcadan ödəniş etmək

۱ - باب: السَّلَمُ فِي كَيْلٍ مَعْلُومٍ

۱۰۴۷ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْمَدِينَةَ، وَالنَّاسُ يُسَلِّفُونَ فِي الثَّمَرِ الْعَامَ وَالْعَامِينَ فَقَالَ: «مَنْ سَلَّفَ فِي تَمْرٍ فَلْيُسَلِّفْ فِي كَيْلٍ مَعْلُومٍ، وَوَزَنٍ مَعْلُومٍ». [رواه البخاري: ۲۲۳۹]
وَفِي رِوَايَةٍ: «إِلَى أَجَلٍ مَعْلُومٍ» [رواه البخاري: ۲۲۴۰]

1047. Rəvayət edilir ki, ibn Abbas رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا demişdir: “Peyğəmbər ﷺ Mədinəyə gəldiyi zaman (Mədinə) sakinləri bir il və ya iki ildən sonra alacaqları xurmanın pulunu qabaqcadan ödəyərdilər. Onda Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Hər kim (alacağı xurmanın) pulunu qabaqcadan ödəmək istəyirsə, qoy müəyyən edilmiş çəkisinə və miqdarına görə (pul) ödəsin!” (əl-Buxari, 2239)

Digər rəvayətdə demişdir: “Təyin edilmiş vaxtda (veriləcəyinə) görə” (əl-Buxari, 2240)

۱۰۴۸ - عَنْ ابْنِ أَبِي أَوْفَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: إِنَّا كُنَّا نُسَلِّفُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَأَبِي بَكْرٍ وَعُمَرُ، فِي الْحِنْطَةِ وَالشَّعِيرِ وَالزَّرْبِيبِ وَالتَّمْرِ. [رواه البخاري: ۲۲۴۲-۲۲۴۳]

1048. Rəvayət edilir ki, ibn Əbu Əufə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Biz Peyğəmbərin ﷺ, Əbu Bəkrin və Ömər in dövründə (bəzən alacağımız) buğdanın, arpanın, kişmişin və xurmanın (pulunu) qabaqcadan ödəyərdik. (əl-Buxari, 2242-2243)

2-ci fəsil. Əlində bir əsası¹ olmayan (adama) qabaqcadan (pul) ödəmək

۲ - باب:

السَّلَمُ إِلَى مَا لَيْسَ عِنْدَهُ أَصْلٌ

۱۰۴۹ - عَنْ ابْنِ أَبِي أَوْفَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كُنَّا نُسَلِّفُ نَبِيْطَ أَهْلِ الشَّامِ فِي الْحِنْطَةِ وَالشَّعِيرِ وَالزَّرِيْتِ فِي كَيْلٍ مَعْلُومٍ إِلَى أَجَلٍ مَعْلُومٍ. قِيلَ لَهُ: إِلَى مَنْ كَانَ أَصْلُهُ عِنْدَهُ؟ قَالَ: مَا كُنَّا نَسْأَلُهُمْ عَنْ ذَلِكَ. [رواه البخاري: ۲۲۴۴-۲۲۴۵]

1049. Rəvayət edilir ki, ibn Əbu Əufə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Biz Şam kəndlilərindən təyin olunmuş vaxta qədər müəyyən edilmiş miqdarda buğda, arpa və zeytun yağı almaq üçün (onlara) qabaqcadan pul verirdik.” Ondan soruşdular: “Əlində əsası olan kimsələrə (verirdiniz)?” O dedi: “Bu haqda biz onlardan soruşmazdıq?” (əl-Buxari, 2244-2245)

¹ Məsələn, xurma ağacına sahib olmayan bir kimsədən xurma almaq və ya özünün əkin sahəsi olmayan bir adamdan buğda, arpa və s. almaq üçün ona qabaqcadan pul ödəmək.

۳۷ - کتابُ الشُّفْعَةِ

37 – (Əmlakı) almaqda daha haqlı olan kimsələr¹ kitabı

1-ci fəsil.

(Sahibkar öz malını satdıqda) onu
daha çox haqqı olan kimsəyə
təklif etməlidir

۱ - باب:

عَرَضُ الشُّفْعَةِ عَلَى صَاحِبِهَا

۱۰۵۰ - عَنْ أَبِي رَافِعٍ مَوْلَى النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ جَاءَ إِلَى سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَقَالَ: يَا سَعْدُ ابْتِعْ مِنِّي بَيْتِي فِي دَارِكَ. فَقَالَ سَعْدٌ: وَاللَّهِ لَا أَزِيدُكَ عَلَى أَرْبَعَةِ آلَافٍ مَنجَمَةٍ أَوْ مُقْطَعَةٍ. قَالَ أَبُو رَافِعٍ: لَقَدْ أُعْطِيتُ بِهَا خَمْسَمِائَةٍ دِينَارٍ، وَلَوْلَا أَنِّي سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: «الْجَارُ أَحَقُّ بِسَقْبِهِ». مَا أُعْطِيتُكُمُهَا بِأَرْبَعَةِ آلَافٍ، وَأَنَا أُعْطِيتُ بِهَا خَمْسَمِائَةِ دِينَارٍ، فَأَعْطَاهَا إِيَّاهُ. [رواه البخاري: ۲۲۵۸]

1050. Rəvayət edilir ki, Əbu Rafi ر.ə. Səd ibn Əbu Vəqqasın ر.ə. yanına gəlib demişdir: “Ey Səd, gəlsənə həyatımanı sahəndə yerləşən mənim iki evimi alasan.” Səd dedi: “Vallahi, mən sənə hissə-hissə cəmi dörd min (dirhəm) verə bilərəm.” Əbu Rafi dedi: “Buna görə mənə beş yüz dinar² verirlər. Əgər mən Peyğəmbərin ر.ə.: “Qonşunun öz həyatımanı sahəsinə aid olan bir şeyi almağa daha çox haqqı çatır”– dediyini eşitməsəydim, buna görə mənə beş yüz dinar verildiyi halda, mən onu sənə dörd min dirhəmə verməzdim.” Sonra da bu evləri ona satdı. (əl-Buxari, 2258)

2-ci fəsil.

Hansı qonşu daha yaxın hesab
olunur?

۲ - باب:

أَيُّ الْجَوَارِ أَقْرَبُ

۱۰۵۱ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ لِي جَارَيْنِ، فِإِلَى أَيِّهِمَا أَهْدِي قَالَ: «إِلَى أَقْرَبِهِمَا مِنْكَ بَابًا». [رواه البخاري: ۲۲۵۹]

1051. Rəvayət edilir ki, Aişə ر.ə. demişdir: “Mən dedim: “Ya Rəsulullah, mənim iki qonşum var. Onlardan hansı birinə hədiyyə verim?” Peyğəmbər ر.ə. buyurdu: “Qapısı sənə ən yaxın olana.”³ (əl-Buxari, 2259)

¹ Burada şəriklər və qonşular nəzərdə tutulur. 1040-cı hədisə bax.

² 708-ci hədisin qeydlərinə bax.

³ Burada söhbət maddi imkanın məhdud olmasından gedir. Yəni, əgər veriləcək hədiyyə cəmi bir dənədirsə, onu yaxın qonşuya vermək lazımdır. İmkan daxilində isə yaxın qonşuların hamısına hədiyyə vermək bəyənilir.

۳۸ – كِتَابُ الْإِجَارَةِ

38 – İcarə¹ kitabı

1-ci fəsil.

İcarə haqqında deyilənlər

۱ – باب: فِي الْإِجَارَةِ

۱۰۵۲ - عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ رضي الله عنه قَالَ: أَقْبَلْتُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ وَمَعِيَ رَجُلَانِ مِنَ الْأَشْعَرِيِّينَ، فَقُلْتُ مَا عَلِمْتُ أَنَّهُمَا يَطْلُبَانِ الْعَمَلَ. فَقَالَ: «لَنْ أَوْ لَا نَسْتَعْمِلُ عَلَى عَمَلِنَا مَنْ أَرَادَهُ». [رواه البخاري: ۲۲۶۱]

1052. Rəvayət edilir ki, Əbu Musa əl-Əşəri رضي الله عنه demişdir: “(Bir dəfə) mən əşarili iki nəfərlə birlikdə Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib dedim: “Mən bilmirdim ki, onlar iş axtarırlar?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Biz, işimizdə vəzifəyə can atan kimsələrə vəzifə vermirik.” (əl-Buxari, 2261)

2-ci fəsil. Qirat³ müqabilində qoyun otarmaq

۲ – باب: رَعَى الْغَنَمِ عَلَى قَرَارِيطَ

۱۰۵۳ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «مَا بَعَثَ اللَّهُ نَبِيًّا إِلَّا رَعَى الْغَنَمَ». فَقَالَ أَصْحَابُهُ: وَأَنْتَ؟ فَقَالَ «نَعَمْ كُنْتُ أَرْعَاهَا عَلَى قَرَارِيطَ لِأَهْلِ مَكَّةَ». [رواه البخاري: ۲۲۶۲]

1053. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Allahın göndərdiyi peyğəmbərlərin hamısı qoyun otarmışlar.” Əshabələr: “Sən də?” – deyə soruşdular. Dedi: “Bəli, mən bir neçə qirata məkkəlilərin qoyunlarını otarardım.” (əl-Buxari, 2262)

3-cü fəsil. Axşam çağından gecəyə qədər muzzdlu işçi tutmaq

۳ – باب: الْإِجَارَةُ مِنَ الْعَصْرِ إِلَى اللَّيْلِ

۱۰۵۴ - عَنْ أَبِي مُوسَى رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «مَثَلُ الْمُسْلِمِينَ وَالْيَهُودِ وَالنَّصَارَى كَمَثَلِ رَجُلٍ اسْتَأْجَرَ قَوْمًا يَعْمَلُونَ لَهُ عَمَلًا يَوْمًا إِلَى اللَّيْلِ عَلَى أَجْرٍ مَعْلُومٍ، فَعَمِلُوا لَهُ إِلَى نِصْفِ النَّهَارِ فَقَالُوا لَا حَاجَةَ لَنَا إِلَى أَجْرِكَ الَّذِي شَرَطْتَ لَنَا، وَمَا عَمَلْنَا بِاطِلٍ، فَقَالَ لَهُمْ لَا تَفْعَلُوا أَكْمَلُوا بَقِيَّةَ عَمَلِكُمْ، وَخُذُوا أَجْرَكُمْ كَامِلًا، فَأَبَوْا وَتَرَكُوا، وَاسْتَأْجَرَ آخَرِينَ بَعْدَهُمْ فَقَالَ لَهُمَا أَكْمَلَا بَقِيَّةَ يَوْمِكُمَا هَذَا، وَلَكُمَا الَّذِي شَرَطْتُ لَهُمَا مِنَ الْأَجْرِ. فَعَمِلُوا حَتَّى إِذَا كَانَ حِينَ صَلَاةِ الْعَصْرِ قَالَا لَكَ مَا عَمَلْنَا بِاطِلٍ، وَلَكَ الْأَجْرُ الَّذِي جَعَلْتَ لَنَا فِيهِ. فَقَالَ لَهُمَا أَكْمَلَا بَقِيَّةَ عَمَلِكُمَا، فَإِنَّ مَا بَقِيَ مِنَ النَّهَارِ شَيْءٌ يَسِيرٌ. فَأَبَيَا، وَاسْتَأْجَرَ قَوْمًا أَنْ يَعْمَلُوا لَهُ بَقِيَّةَ يَوْمِهِمْ،

¹ Müəyyən şərtlər əsasında daşınan və ya daşınmaz əmlakın müvəqqəti istifadəyə verilməsi və ya alınması.

² Burada söhbət vəzifəyə can atmaqdan gedir.

³ 44-cü hədisə bax.

فَعَمِلُوا بَقِيَّةَ يَوْمِهِمْ حَتَّى غَابَتِ الشَّمْسُ، وَاسْتَكْمَلُوا أَجْرَ الْفَرِيقَيْنِ كِلَيْهِمَا، فَذَلِكَ مِثْلُهُمْ وَمِثْلُ مَا قَبِلُوا مِنْ هَذَا التَّوَرِ». [رواه البخاري: ٢٢٧١]

1054. Əbu Musa رəvayət edir ki, Peyğəmbər demişdir: “Müsəlmanların, yəhudilərin və nəsrənilərin misalı, müəyyən zəhmət haqqı müqabilində səhərdən gecəyə qədər işlərini görəcək işçilər tutmuş bir nəfərin misalı kimidir. Onlar günortayadək onun üçün işlədikdən sonra dedilər: “Sənin bizə vəd etdiyin zəhmət haqqına ehtiyacımız yoxdur. Qoy etdiklərimiz də heç olsun.” Adam onlara: “Belə etməyin! Qalan işinizi tamamlayın və zəhmət haqqınızı tam olaraq alın” – dedi. Onlar isə (bundan) imtina etdilər və (onu) tərک edib getdilər. Bunlardan sonra həmin adam iki işçi tutdu və onlara: “Bu günün qalan saatlarını tamamlayın, onlara vəd etdiyim zəhmət haqqı sizin olsun. Onlar əsr namazının vaxtınadək işlədikdən sonra dedilər: “Qoy etdiklərimiz puç olub getsin. Üstəlik bizə vəd etdiyin zəhmət haqqı da sənin olsun.” Adam onlara: “Qalan işinizi tamamlayın. Axı günün başa çatmağına çox az qalıb” – dedi. Onlar isə imtina etdilər. Sonra həmin adam günün qalan hissəsində onun üçün işləsinlər deyərək bir dəstə işçi tutdu. Onlar günün qalan hissəsini ta gün batnadək işlədilər və (özlərinin zəhmət haqqı ilə yanaşı) əvvəlki iki dəstənin¹ zəhmət haqqını da alıb getdilər. Budur onların² misalı və onların bu nurdan³ qazandıqlarının misalı.” (əl-Buxari, 2271)

4-cü fəsil. Bir adamın işçi tutması, bu işçinin zəhmət haqqını almayıb çıxıb getməsi, sonra da həmin adamın işçinin zəhmət haqqını işə qoyub artırması haqqında

٤ - باب :

مَنْ اسْتَأْجَرَ أَجِيرًا فَتَرَكَ أَجْرَهُ،
فَعَمِلَ فِيهِ الْمُسْتَأْجَرُ فَزَادَ

١٥٥ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «انْطَلَقَ ثَلَاثَةٌ رَهْطٌ مِمَّنْ كَانَ قَبْلَكُمْ حَتَّى أَوُوا الْمَبِيتَ إِلَى غَارٍ فَدَخَلُوهُ، فَانْحَدَرَتْ صَخْرَةٌ مِنَ الْجَبَلِ فَسَدَّتْ عَلَيْهِمُ الْغَارَ فَقَالُوا إِنَّهُ لَا يُنْجِيكُمْ مِنْ هَذِهِ الصَّخْرَةِ إِلَّا أَنْ تَدْعُوا اللَّهَ بِصَالِحِ أَعْمَالِكُمْ. فَقَالَ رَجُلٌ مِنْهُمْ اللَّهُمَّ كَانَ لِي أَبَوَانِ شَيْخَانِ كَبِيرَانِ، وَكُنْتُ لَا أَغْبِقُ قَبْلَهُمَا أَهْلًا وَلَا مَالًا، فَتَأَى بِي فِي طَلَبِ شَيْءٍ يَوْمًا، فَلَمْ أُرْجْ عَلَيْهِمَا حَتَّى تَأَمَّا، فَحَلَبْتُ لَهُمَا غُبُوقَهُمَا فَوَجَدْتُهُمَا نَائِمَيْنِ وَكَرِهْتُ أَنْ أَغْبِقَ قَبْلَهُمَا أَهْلًا أَوْ مَالًا، فَلَبِثْتُ وَالْقَدْحُ عَلَى يَدَيَّ أَنْتَظِرُ اسْتِيقَاطَهُمَا حَتَّى بَرَقَ الْفَجْرُ، فَاسْتَيْقَظَا فَشَرَبَا غُبُوقَهُمَا، اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتُ فَعَلْتُ ذَلِكَ ابْتِغَاءً وَجْهَكَ فَفَرِّجْ عَنَّا مَا نَحْنُ فِيهِ مِنْ هَذِهِ الصَّخْرَةِ، فَانْفَرَجَتْ شَيْئًا لَا يَسْتَطِيعُونَ الْخُرُوجَ». قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «وَقَالَ الْآخَرُ اللَّهُمَّ كَانَتْ لِي بِنْتُ عَمٍّ كَانَتْ أَحَبَّ النَّاسِ إِلَيَّ، فَأَرَدْتُهَا عَنْ نَفْسِهَا، فَاِمْتَنَعَتْ مِنِّي حَتَّى أَلَمْتُ بِهَا سَنَةً مِنَ السَّنَيْنِ، فَجَاءَتْنِي فَأَعْطَيْتُهَا عِشْرِينَ وَمِائَةَ دِينَارٍ عَلَى أَنْ تُخَلِّيَ بَيْنِي وَبَيْنَ نَفْسِهَا، فَفَعَلْتُ حَتَّى إِذَا قَدَرْتُ

¹ Söhbət yəhudilərdən və nəsrənilərdən gədir.

² Söhbət müsəlmanlardan gədir.

³ Burada nur deyildikdə Quran və Sünnə nəzərdə tutulur.

عَلَيْهَا قَالَتْ لَا أَحِلُّ لَكَ أَنْ تُفْضَ الْخَاتَمَ إِلَّا بِحَقِّهِ. فَتَحَرَّجْتُ مِنَ الْوُقُوعِ عَلَيْهَا، فَأَنْصَرَفْتُ عَنْهَا وَهِيَ أَحَبُّ النَّاسِ إِلَيَّ وَتَرَكْتُ الذَّهَبَ الَّذِي أُعْطِيتُهَا، اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتُ فَعَلْتُ ذَلِكَ ابْتِغَاءَ وَجْهِكَ فَافْرُجْ عَنَّا مَا نَحْنُ فِيهِ. فَأَنْفَرَجَتِ الصَّخْرَةُ، غَيْرَ أَنَّهُمْ لَا يَسْتَطِيعُونَ الْخُرُوجَ مِنْهَا. قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: وَقَالَ الثَّالثُ اللَّهُمَّ إِنِّي اسْتَأْجَرْتُ أَجْرَاءَ فَأَعْطَيْتُهُمْ أَجْرَهُمْ، غَيْرَ رَجُلٍ وَاحِدٍ تَرَكَ الَّذِي لَهُ وَذَهَبَ فَنَمَرْتُ أَجْرَهُ حَتَّى كَثُرَتْ مِنْهُ الْأَمْوَالُ، فَجَاءَنِي بَعْدَ حِينٍ فَقَالَ يَا عَبْدَ اللَّهِ أَدِّ إِلَيَّ أَجْرِي. فَقُلْتُ لَهُ كُلُّ مَا تَرَى مِنْ أَجْرِكَ مِنَ الْإِبِلِ وَالْبَقَرِ وَالْعِجَمِ وَالرَّقِيقِ. فَقَالَ يَا عَبْدَ اللَّهِ لَا تَسْتَهْزِئْ بِي. فَقُلْتُ إِنِّي لَا أَسْتَهْزِئُ بِكَ. فَأَخَذَهُ كُلَّهُ فَاسْتَأْفَهُ فَلَمْ يَتْرُكْ مِنْهُ شَيْئًا، اللَّهُمَّ فَإِنْ كُنْتُ فَعَلْتُ ذَلِكَ ابْتِغَاءَ وَجْهِكَ فَافْرُجْ عَنَّا مَا نَحْنُ فِيهِ. فَأَنْفَرَجَتِ الصَّخْرَةُ فَخَرَجُوا يَمْشُونَ». [رواه البخاري: ٢٢٧٢]

1055. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Ömər رضي الله عنه demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitdim: “Sizdən əvvəl yaşamış ümmətlərdən üç nəfər səfərə çıxdı və (yolda) gecələmək üçün bir mağaraya çəkildilər. Onlar mağaraya daxil olduqdan sonra dağdan böyük bir qaya parçası yuvarlanıb yerə düşdü və mağaranın ağzını qapadı. Onlar (bir-birlərinə) dedilər: “Sizi bu qaya parçasından ancaq etdiyiniz yaxşı əməllərinizin¹ vasitəsilə Allaha dua etməyiniz qurtara bilər.

Onlardan birisi dedi: “Ey Allahım! Mənim qoca ata-anam var idi. Mən hər axşam onlara süd içirtmişəm nə ailəmə, nə də xidmətçilərimə süd verərdim. Bir gün mən bir iş dalınca çox uzağa getdim, evə qayıtdıqda ata-anam artıq yatmışdı; mən onlar üçün süd sağıb gətirdim, lakin (gəlib) onları yatmış gördüm. Mən onlara süd içirtməmiş ailəmə və xidmətçilərimə süd vermək istəmədim. Odur ki, səhər açılanadək əlimdə (süd dolu) bardaq onların yuxudan oyanmasını gözlədim. (Nəhayət,) onlar yuxudan oyanıb südlərini içdilər. Allahım, əgər mən bunu Sənin Üzünü dilədiyimə görə etmişəmsə, bizi bu qaya parçasına görə düşdüyümüz (çətinlikdən) qurtar!” Bundan sonra (mağaranın keçidi) bir balaca açıldı, lakin onlar (bayıra) çıxıb bilmədilər.”

Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Digəri dedi: “Ey Allahım! Mənim hamıdan çox sevdiyim bir əmim qızı var idi. Mən onun könlünü ələ almaq istədim, lakin o mənə könül vermədi. Aradan illər keçdi. Nəhayət, (quraqlıq ilində) o mənim yanıma gəldi və mən ona mənimlə yaxınlıq etmək şərtilə yüz iyirmi dinar verdim. O da buna razılıq verdi. Mən onu ağuşuma aldıqda o dedi: “Nikaha girmədən bəkirəliyimi pozmağa sənə halallıq vermirəm.” Mən onu ələ almaqla günah qazanacağımdan qorxdum, onu buraxıb getdim, ona verdiyim qızılı da ona bağışladım. Halbuki o mənim üçün ən əziz insan idi. Allahım, əgər mən bunu Sənin Üzünü dilədiyimə görə etmişəmsə, bizi bu düşdüyümüz (çətinlikdən) qurtar!” Bundan sonra qaya parçası yerindən tərpəndi, lakin onlar mağaradan çıxıb bilmədilər.”

Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Üçüncüsü dedi: “Ey Allahım! (Bir dəfə) mən bir dəstə işçi tutdum və onların hamısının zəhmət haqqını verdim. Yalnız biri öz zəhmət haqqını almadan çıxıb getdi. Mən onun zəhmət haqqını işə qoydum və onun malları artdı. Xeyli vaxt keçdikdən sonra həmin adam gəlib dedi: “Ey Allahın qulu, mənim zəhmət haqqımı ver!” Mən ona dedim: “Gör-

¹ Söhbət müsəlmanın Allah rızasını qazanmaq üçün etdiyi əməldən gedir.

düyükün bu dövələr, inəklər, qoyunlar və kölələr sənin zəhmət haqqındır.” O dedi: “Ey Allahın qulu, mənə istehza etmə!” Mən dedim: “Mən sənə istehza etmirəm.” Bundan sonra adam malların hamısını sürüb apardı və onlardan heç bir şey saxlamadı. Allahım, əgər mən bunu Sənin Üzünü dilədiyimə görə etmişəmsə, bizi bu düşdüyümüz (çətinlikdən) qurtar!” Beləliklə, qaya parçası tamamilə aralandı və onlar oradan çıxıb getdilər.” (əl-Buxari, 2272)

5-ci fəsil.

Ruqya¹ müqabilində verilən (zəhmət haqqı)

۵ - باب:

مَا يُعْطَى فِي الرُّقْيَةِ

۱۰۵۶ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ رضي الله عنه قَالَ: انْطَلَقَ نَفَرٌ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ فِي سَفَرَةٍ سَافَرُوهَا حَتَّى نَزَلُوا عَلَى حَيٍّ مِنْ أَحْيَاءِ الْعَرَبِ فَاسْتَضَافُوهُمْ، فَأَبَوْا أَنْ يُضَيَّفُوهُمْ، فَلَدَغَ سَيِّدُ ذَلِكَ الْحَيِّ، فَسَعَوْا لَهُ بِكُلِّ شَيْءٍ لَا يَنْفَعُهُ شَيْءٌ، فَقَالَ بَعْضُهُمْ لَوْ أَتَيْتُمْ هَؤُلَاءِ الرَّهْطَ الَّذِينَ نَزَلُوا لَعَلَّهُ أَنْ يَكُونَ عِنْدَ بَعْضِهِمْ شَيْءٌ، فَأَتَوْهُمْ، فَقَالُوا يَا أَيُّهَا الرَّهْطُ، إِنَّ سَيِّدَنَا لُدَغَ، وَسَعَيْنَا لَهُ بِكُلِّ شَيْءٍ لَا يَنْفَعُهُ، فَهَلْ عِنْدَ أَحَدٍ مِنْكُمْ مِنْ شَيْءٍ فَقَالَ بَعْضُهُمْ نَعَمْ وَاللَّهِ إِنِّي لَأَرْقِي، وَلَكِنْ وَاللَّهِ لَقَدْ اسْتَضَفْنَاكُمْ فَلَمْ تُضَيِّفُونَا، فَمَا أَنَا بِرَاقٍ لَكُمْ حَتَّى تَجْعَلُوا لَنَا جُعَلًا. فَصَالَحُوهُمْ عَلَى قَطِيعٍ مِنَ الْعَنَمِ، فَانْطَلَقَ يَنْفُلُ عَلَيْهِ وَيَقْرَأُ (الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ) فَكَأَنَّمَا نُشِطَ مِنْ عَقَالٍ، فَانْطَلَقَ يَمْشِي وَمَا بِهِ قَلْبَةٌ، قَالَ فَأَوْفَوْهُمْ جُعْلَهُمُ الَّذِي صَالَحُوهُمْ عَلَيْهِ، فَقَالَ بَعْضُهُمْ ااقْسِمُوا. فَقَالَ الَّذِي رَقِيَ لَا تَفْعَلُوا، حَتَّى نَأْتِيَ النَّبِيَّ ﷺ فَذَكَرَ لَهُ الَّذِي كَانَ، فَتَنْظُرُ مَا يَأْمُرُنَا. فَقَدِمُوا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرُوا لَهُ، فَقَالَ: «وَمَا يُدْرِيكَ أَنَّهَا رُقْيَةٌ - ثُمَّ قَالَ - قَدْ أَصَبْتُمْ ااقْسِمُوا وَاضْرِبُوا لِي مَعَكُمْ سَهْمًا». فَضَحِكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ. [رواه البخاري: ۲۲۷۶]

1056. Rəvayət edilir ki, Əbu Səid əl-Xudri رضي الله عنه demişdir: “(Bir dəfə) Peyğəmbərin ﷺ əshabələrindən bir dəstə səfərə yola düşdü. Nəhayət, onlar gəlib bədəvi qəbilələrindən birinə məxsus bir kənddə dayandılar. Əshabələr onların evində qonaq olmaq istədilər, lakin onlar əshabələri (yeməyə) qonaq etmək istəmədilər. Bu əsnada qəbilə başçısını (əqrəb) sancdı. Kənddəkilər ona əllərindən gələn köməyi göstərməyə çalışdılar, lakin bu cəhdlərin heç bir faydası olmadı. Onlardan bəzisi dedi: “Yaxşı olar ki, gedib (kəndimizə) təşrif buyurmuş adamlara müraciət edəsiniz, bəlkə onlarda nə isə tapıla.” Onlar əshabələrin yanına gəlib dedilər: “Ay camaat! Qəbilə başçımızı (əqrəb) sancmışdır. Nə qədər çalışdıqsa, əlac tapa bilmədik. Bəlkə sizdən birinizdə bir şey tapıla?” Əshabələrdən birisi dedi: “Bəli, vallahi ki, mən ruqya oxuya bilirəm. Vallahi, biz sizin qonağınız olmaq istədik, lakin siz bizi (yeməyə) qonaq etmədiniz. Elə buna görə də bizə zəhmət haqqı verməyincə, mən sizin (xəstəyiniz) üçün ruqya oxumayacağam.” Sonra onlar (müalicə müqabilində) əshabələrə bir sürü qoyun verəcəklərinə razılaşdılar. Bundan sonra o, (qəbilə başçısının yanına gəlib onun yarasına) yüngülcə tüpürdü və “əl-Fatihə” surəsini oxudu.

¹ Hərfi tərcümədə ovsun deməkdir. Lakin burada ovsun deyildikdə sehr, cadu, pitik deyil, əksinə, mübarək sözlərlə – Allahın Kəlamı və ya Peyğəmbərin ﷺ duaları vasitəsilə xəstəni müalicə etmək nəzərdə tutulur.

(Bir az keçdikdən) sonra qəbilə başçısı sanki buxovdan azad oldu və xəstə deyilmiş kimi ayağa qalxıb gəzməyə başladı. Onlar əshabələrə razılaşdıqları zəhmət haqqını verdilər. Bu vaxt əshabələrdən biri: “(Qoyunları) bölüşdürün!” – dedi. Ruqya oxuyan əshabə isə: “Peyğəmbərin ﷺ yanına gedib hadisəni ona danışmayınca və onun nə hökm verəcəyini öyrənməyincə, heç (bir şey) etməyin!” – deyə etiraz etdi. Onlar Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib hadisəni ona danışdıqda o soruşdu: “Sən nə bilirdin ki, bu¹, ruqyadır?” Sonra əlavə edib dedi: “Siz düz etmisiniz. (Qoyunları) bölüşdürün və özünüzlə yanaşı mənim üçün də bir pay ayırın.” (Bunu deyəndən) sonra Peyğəmbər ﷺ gülümsədi.” (əl-Buxari, 2276)

6-cı fəsil. Erkək heyvanın toxumu²

٦- باب: عَسْبُ الْفَحْلِ

١٠٥٧ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: نَهَى النَّبِيُّ ﷺ عَنْ عَسْبِ الْفَحْلِ. [رواه البخاري: ٢٢٨٤]

1057. Rəvayət edilir ki, İbn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا demişdir: “Peyğəmbər ﷺ erkək heyvanın toxumunu (satmağı və ya onun dişi heyvanla çütləşməsinə görə pul almağı) qadağan etmişdir.” (əl-Buxari, 2284)

¹ Burada “əl-Fatihə” surəsi qəsd edilir.

² Erkək heyvanın tənəsül vəzilərinin hasil etdiyi maye.

۳۹ - کتابُ الحَوَالَاتِ

39 – Həvalə¹ kitabı

1-ci fəsil.

Əgər (borc) varlı bir adama həvalə edilərsə, buna etiraz etmək olmaz

۱ - باب:

إِذَا أَحَالَ عَلَى مَلِيٍّ فَلَيْسَ لَهُ رَدٌّ

۱۰۵۸ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «مَطْلُ الْغَنِيِّ ظُلْمٌ، وَمَنْ أَتْبَعَ عَلَى مَلِيٍّ فَلْيَتَّبِعْ». [رواه البخاري: ۲۲۸۸]

1058. Əbu Hureyra ر.ə.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “İmkanlı adamın (ödəyəcəyi borcu) gecikdirməsi zülmüdür. (Odur ki,) əgər birinizin borcu varlı adama həvalə edilərsə, qoy buna razılıq versin.” (əl-Buxari, 2288)

2-ci fəsil.

Ölən adamın borcunu başqa bir adama həvalə etmək caizdir

۲ - باب:

إِنْ أَحَالَ دَيْنَ الْمَيِّتِ عَلَى رَجُلٍ جَازٍ

۱۰۵۹ - عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ كُنَّا جُلُوسًا عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ إِذْ أَتَى بِجَنَازَةٍ، فَقَالُوا صَلِّ عَلَيْهَا. فَقَالَ: «هَلْ عَلَيْهِ دَيْنٌ». قَالُوا لَا. قَالَ: «فَهَلْ تَرَكَ شَيْئًا». قَالُوا لَا. فَصَلَّى عَلَيْهِ ثُمَّ أَتَى بِجَنَازَةٍ أُخْرَى، فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ، صَلِّ عَلَيْهَا. قَالَ: «هَلْ عَلَيْهِ دَيْنٌ». قِيلَ نَعَمْ. قَالَ: «فَهَلْ تَرَكَ شَيْئًا». قَالُوا ثَلَاثَةُ دَنَانِيرَ. فَصَلَّى عَلَيْهَا، ثُمَّ أَتَى بِالثَّلَاثَةِ، فَقَالُوا صَلِّ عَلَيْهَا. قَالَ: «هَلْ تَرَكَ شَيْئًا». قَالُوا لَا. قَالَ: «فَهَلْ عَلَيْهِ دَيْنٌ». قَالُوا ثَلَاثَةُ دَنَانِيرَ. قَالَ: «صَلُّوا عَلَى صَاحِبِكُمْ». قَالَ أَبُو قَتَادَةَ صَلِّ عَلَيْهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَعَلَى دَيْنِهِ. فَصَلَّى عَلَيْهِ. [رواه البخاري: ۲۲۸۹]

1059. Rəvayət edilir ki, Sələmə ibn Əkva ر.ə.ə. demişdir: “(Bir dəfə) biz Peyğəmbərin ﷺ yanında oturmışduq. Bu vaxt bir cənazə gətirdilər və (Peyğəmbərə ﷺ): “Buna (cənazə) namazı qıl!” – dedilər. Peyğəmbər ﷺ: “Onun borcu varmı?” – deyə soruşdu. Onlar: “Xeyr!” – deyə cavab verdilər. O: “(Özündən sonra) bir şey qoyub gedibmi?” – deyə soruşdu. Onlar: “Xeyr!” – deyə cavab verdilər. Belə olduqda Peyğəmbər ﷺ ona namaz qıldı. Sonra başqa bir cənazə gətirdilər və (Peyğəmbərə ﷺ): “Ya Rəsulullah, buna namaz qıl!” – dedilər. Peyğəmbər ﷺ: “Onun borcu varmı?” – deyə soruşdu. Onlar: “Bəli!” – deyə cavab verdilər. O: “(Özündən sonra) bir şey qoyub gedibmi?” – deyə soruşdu. Onlar: “Üç dinar!” – deyə cavab verdilər. Belə olduqda Peyğəmbər ﷺ onun üçün də namaz qıldı. Daha sonra üçüncü bir cənazəni gətirdilər və (Peyğəmbərə ﷺ): “Buna namaz qıl!” – dedilər. Peyğəmbər ﷺ: “(Özündən sonra) bir şey qoyub gedibmi?” – deyə soruşdu. Onlar: “Xeyr!” – deyə cavab verdilər. O: “Borcu varmı?” – deyə soruşdu. Onlar: “Üç dinar!” – deyə cavab verdilər. Belə olduqda (Peyğəmbər ﷺ) özü ona namaz qılmadı, lakin əshabələrinə: “Yoldaşınıza namaz qılın!” – deyə buyurdu.

Əbu Qətadə: “Ya Rəsulullah, sən ona (cənazə) namazı qıl, mən onun borcunu öz öhdəmə götürürəm” – dedi və Peyğəmbər ﷺ ona cənazə namazı qıldı.” (əl-Buxari, 2289)

¹ Bir ödənişin başqa şəxsin adına keçirilməsi.

٤٠ - كِتَابُ الْكِفَالَةِ

40 – Zaminlik¹ kitabı

1-ci fəsil. Uca Allahın: "...əhd bağladığınız kəslərin paylarını özlərinə verin..."² sözü

١ - باب: مَا جَاءَ فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى:

﴿وَالَّذِينَ عَقَدْتَ أَيْمَنُكُمْ فَأَتَوْهُم

نَصِيْبُهُمْ﴾

١٠٦٠ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ قِيلَ لَهُ: أَبْلَغَكَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «لَا حِلْفَ فِي الْإِسْلَامِ». فَقَالَ قَدْ حَالَفَ النَّبِيُّ ﷺ بَيْنَ قُرَيْشٍ وَالْأَنْصَارِ فِي دَارِي. [رواه البخاري: ٢٢٩٤]

1060. Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malikdən ﷺ soruşdular: "Sən Peyğəmbərin ﷺ: "İslamda (qəbilələr arasında bağlanan) ittifaq yoxdur"– dediyini eşitmisən-mi?" Ənəs dedi: "Peyğəmbər ﷺ mənim evimdə qureyşlilərlə ənsar arasında ittifaq bağlamışdır."³ (əl-Buxari, 2294)

2-ci fəsil. Ölən adamın borcunu öz boynuna götürən adamın sözün-dən vaz keçməyə haqqı yoxdur

٢ - باب: مَنْ تَكْفَّلَ عَنْ مَيِّتٍ دَيْنًا فَلَيْسَ لَهُ أَنْ يَرْجِعَ

١٠٦١ - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «لَوْ قَدْ جَاءَ مَالُ الْبَحْرَيْنِ، قَدْ أُعْطِيَكَ هَكَذَا وَهَكَذَا وَهَكَذَا». فَلَمْ يَجِئْ مَالُ الْبَحْرَيْنِ حَتَّى قُبِضَ النَّبِيُّ ﷺ فَلَمَّا جَاءَ مَالُ الْبَحْرَيْنِ أَمَرَ أَبُو بَكْرٍ فَنَادَى مَنْ كَانَ لَهُ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ عِدَّةٌ أَوْ دَيْنٌ فَلْيَأْتِنَا. فَأَتَيْتُهُ، فَقُلْتُ إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لِي كَذَا وَكَذَا، فَحَتَّى لِي حُتِيَّةٌ فَعَدَدْتُهَا فِإِذَا هِيَ خَمْسُمِائَةٍ، وَقَالَ خُذْ مِثْلَهَا. [رواه البخاري: ٢٢٩٦]

1061. Rəvayət edilir ki, Cabir ibn Abdullah رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: "(Bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ (məna) dedi: "Bəhreindən mallar gəlsə, sənə filan şey, filan şey və filan şey verəcəyəm." Peyğəmbər ﷺ vəfat edənədək Bəhreindən mal gəlmədi. (Nəhayət,) Bəhreindən mallar gəldiyi zaman Əbu Bəkr əmr etdi ki, belə elan edilsin: "Peyğəmbər ﷺ kimə vədə vermişdirsə, yaxud kimə borclu qalmışdırsa, qoy həmin adam bizim yanımıza gəlsin!" (Bunu eşidəndə) mən Əbu Bəkrin yanına gəlib dedim: "Peyğəmbər ﷺ məna filan və filan şeyi söz vermişdir." Əbu Bəkr ovucLAYIB məna bir qədər qızıl verdi. Mən qızılları saydım və baxdım ki, onların sayı beş yüz ədəddir. Onda Əbu Bəkr (məna): "İki o qədərini də götür!"– deyə buyurdu. (əl-Buxari, 2296)

¹ Zamin olma, məsuliyyəti öhdəsinə götürmə.

² "ən-Nisa" surəsi, 33.

³ Burada söhbət müşrik qəbilələrin öz məkrli məqsədlərini həyata keçirmək məqsədilə aralarında bağladıkları ittifaqdan yox, əksinə, Allahın rızasını qazanmaq məqsədilə mühacirlərlə ənsarın arasında olan qaradaşlıq ittifaqından gədir.

٤١ - کتاب الوکالۃ

41 – Vəkalət¹ kitabı

1-ci fəsil. Şərikə vəkalət vermək

١ - باب: وَكَالَةُ الشَّرِيكِ

١٠٦٢ - عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَعْطَاهُ غَنَمًا يَقْسِمُهَا عَلَى صَحَابَتِهِ، فَبَقِيَ عَتُودٌ فَذَكَرَهُ لِلنَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: «ضَحَّ بِهِ أَنْتَ». [رواه البخاري: ٢٣٠٠]

1062. Uqbə ibn Amir رضي الله عنه rəvayət etmişdir ki, (bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ ona (bir sürü) qoyun verdi ki, onları əshabələrin arasında bölüşdürsün. (Uqbə qoyunları bölüşdürdükdən) sonra bir çəpiş qaldı və o, bu haqda Peyğəmbərə ﷺ xəbər verdikdə o dedi: “Onu da özün üçün kəs!” (əl-Buxari, 2300)

2-ci fəsil. Çoban can verən bir qoyun gördüyü zaman onu kəsə bilər, vəkil də xarab olacaq bir mal gördüyü zaman onu xilas edə bilər

٢ - باب: إِذَا أَبْصَرَ الرَّاعِي أَوْ الْوَكِيلُ شَاةً تَمُوتُ أَوْ شَيْئًا يَفْسُدُ ذَبَحَ وَأَصْلَحَ مَا يَخَافُ عَلَيْهِ الْفَسَادَ

١٠٦٣ - عَنْ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه، أَنَّهُ كَانَتْ لَهُمْ غَنَمٌ تَرَعَى بِسَلْعٍ، فَأَبْصَرَتْ جَارِيَةً لَنَا بِشَاةٍ مِنْ غَنَمِنَا مَوْتًا، فَكَسَرَتْ حَجَرًا فَذَبَحَتْهَا بِهِ، فَقَالَ لَهُمْ لَا تَأْكُلُوا حَتَّى أَسْأَلَ النَّبِيَّ ﷺ، أَوْ أُرْسَلَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ مَنْ يَسْأَلُهُ. وَأَنَّهُ سَأَلَ النَّبِيَّ ﷺ عَنْ ذَلِكَ، أَوْ أُرْسَلَ، فَأَمَرَهُ بِأَكْلِهَا. [رواه البخاري: ٢٣٠٤]

1063. Rəvayət edilir ki, Kəb ibn Malik رضي الله عنه demişdir: “Bizim, Səl dağında otlayan qoyun sürümüz var idi. (Bir dəfə) kənizimiz, qoyunlarımızdan birinin can verdiyini gördü və (yerdən) bir daş (götürüb onu) sındırdı və (sınımış) daş parçası ilə qoyunu kəsdi. Belə olduqda Kəb oradakılara: “Mən (bu xüsusda) Peyğəmbərdən ﷺ soruşanadək və ya soruşmaq üçün bir nəfəri onun yanına göndərənədək (bu qoyunu) yeməyin” – dedi. Sonra Kəb Peyğəmbərdən ﷺ bu haqda soruşdu, yaxud onun yanına adam göndərdi və o, qoyunu yeməyi əmr etdi. (əl-Buxari, 2304)

3-cü fəsil. Borcların ödənilməsinə dair vəkalət vermək

٣ - باب: الْوَكَالَةُ فِي قِضَاءِ الدِّيُونِ

١٠٦٤ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ ﷺ يَتَفَاضَاهُ، فَأَغْلَظَ، فَهَمَّ بِهِ أَصْحَابُهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «دَعُوهُ فَإِنَّ لَصَاحِبِ الْحَقِّ مَقَالًا». ثُمَّ قَالَ: «أَعْطُوهُ سَنًا مِثْلَ سَنَةٍ». قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ لَا نَجِدُ إِلَّا أَمْثَلَ مِنْ سَنَةٍ، فَقَالَ: «أَعْطُوهُ فَإِنَّ مِنْ خَيْرِكُمْ أَحْسَنَكُمْ قِضَاءً». [رواه البخاري: ٢٣٠٦]

¹ Bir ödənişin başqa şəxsin adına keçirilməsi.

1064. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, (bir dəfə) bir nəfər Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib ondan borcunu tələb etməyə başladı və onunla kobud danışdı. Peyğəmbərin ﷺ əshabələri ona qulaqburması vermək istədikdə Peyğəmbər ﷺ buyurdu: "Ona dəyməyin! Həqiqətən, borc yiyəsinin danışmağa haqqı var." Sonra əlavə edib dedi: "Ona dəvəsi yaşında olan bir dəvə verin!" Əshabələr dedilər: "Ya Rəsulullah, bizdə olan dəvə onun dəvəsindən yaşlıdır." Peyğəmbər ﷺ buyurdu: "(Bunu) ona verin! Həqiqətən, sizin ən xeyirliniz, (borcunu) ən gözəl şəkildə ödəyəninizdir." (əl-Buxari, 2306)

**4-cü fəsil. Bir tayfanın vəkilinə,
yaxud havadarına hədiyyə
vermək caizdir**

٤ - باب:

إِذَا وَهَبَ شَيْئًا لِرَكِيبٍ أَوْ شَفِيعٍ قَوْمٍ جَازٍ

١٠٦٥ - عَنْ الْمُسَوَّرِ بْنِ مَخْرَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَامَ حِينَ جَاءَهُ وَفْدٌ هَوَازُنَ مُسْلِمِينَ، فَسَأَلُوهُ أَنْ يُرَدَّ إِلَيْهِمْ أَمْوَالُهُمْ وَسَبَبُهُمْ فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَحَبُّ الْحَدِيثِ إِلَيَّ أَصْدَقُهُ. فَاخْتَارُوا إِحْدَى الطَّائِفَتَيْنِ إِمَّا السَّبَبِيَّ، وَإِمَّا الْمَالَ، وَقَدْ كُنْتُ اسْتَأْنَيْتُ بِهِمْ». وَقَدْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ انتظرَهُمْ بَضْعَ عَشْرَةَ لَيْلَةً، حِينَ قَفَلَ مِنَ الطَّائِفِ، فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ غَيْرُ رَادٍّ إِلَيْهِمْ إِلَّا إِحْدَى الطَّائِفَتَيْنِ قَالُوا فَإِنَّا نَخْتَارُ سَبَبَنَا. فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي الْمُسْلِمِينَ، فَأَثْنَى عَلَى اللَّهِ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ ثُمَّ قَالَ: «أَمَّا بَعْدُ فَإِنْ إِخْوَانُكُمْ هَؤُلَاءِ قَدْ جَاءُوا تَائِبِينَ، وَإِنِّي قَدْ رَأَيْتُ أَنْ أُرَدَّ إِلَيْهِمْ سَبَبُهُمْ، فَمَنْ أَحَبَّ مِنْكُمْ أَنْ يُطِيبَ بِذَلِكَ فَلْيَفْعَلْ، وَمَنْ أَحَبَّ مِنْكُمْ أَنْ يَكُونَ عَلَى حَظِّهِ حَتَّى نُعْطِيَهُ إِيَّاهُ مِنْ أَوَّلِ مَا يُفِيءُ اللَّهُ عَلَيْنَا فَلْيَفْعَلْ». فَقَالَ النَّاسُ قَدْ طَيَّبْنَا ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِنَّا لَا نَذَرِي مَنْ أَدْنَى مِنْكُمْ فِي ذَلِكَ مِمَّنْ لَمْ يَأْذَنْ، فَارْجِعُوا حَتَّى يَرْفَعُوا إِلَيْنَا عِرْفَاؤَكُمْ أَمْرَكُمْ». فَارْجَعَ النَّاسُ فَكَلَّمَهُمْ عِرْفَاؤُهُمْ، ثُمَّ رَجَعُوا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَخْبَرُوهُ أَنَّهُمْ قَدْ طَيَّبُوا وَأَذْنُوا. [رواه البخاري: ٢٣٠٧-٢٣٠٨]

1065. Rəvayət edilir ki, Misvər ibn Məxrəmə رəvayət edir: "Həvazin qövminin müsəlman nümayəndələri Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib ondan mallarını və əsirlərini geri qaytarmağı xahiş etdikdə, Peyğəmbər ﷺ ayağa qalxdı və onlara buyurdu: "Mənim ən çox sevdiyim söz, ən doğru olanıdır. İkisindən birini seçin: ya əsirlər, ya da mallar. Onsuz da mən onları (paylaşdırmağı) sonraya saxlamışdım." Peyğəmbər ﷺ Taifdən qayıtdıqdan sonra onları (yərbəyer etməyib) on gündən çox gözləmişdi. Bu adamlara Peyğəmbərin ﷺ ikisindən ancaq birini qaytaracağı aydın olduqda onlar: "Biz əsirlərimizi seçirik"- dedilər. Onda Peyğəmbər ﷺ müsəlmanların arasında ayağa qalxıb Allaha – Ona layiq tərzdə təriflər dedikdən sonra buyurdu: "Sonra isə... Sizin bu qardaşlarınız, həqiqətən də, tövbə edərək bizim yanımıza gəlmişlər. Mən onların əsirlərini geri qaytarmağı lazım bildim. Odur ki, kim könül xoşluğu ilə fidyə almadan öz payına düşən əsiri qaytarmaq istəyirsə, qoy qaytarsın. Kim də özünə çatacaq payı saxlamaq istəyirsə, Allahın bizə nəsib edəcəyi ilk qənimət malından ona pay ayırmaq şərtilə sahib olduğu əsirləri qaytarsın." Əshabələr dedilər: "Peyğəmbərin ﷺ xətrinə bunu könül xoşluğu ilə yerinə yetirərik." Peyğəmbər ﷺ buyurdu: "Biz hansınızın buna razı olduğunu, hansınızın da razı olmadığını bilmirik. Gedin, qoy qərarınızı böyükləriniz bizə

bildirsinlər.” Əshabələr gedib öz böyükləri ilə danışdıqdan sonra Peyğəmbərin ﷺ yanına qayıdıb onların buna könül xoşluğu ilə razılıq verdiklərini bildirdilər.” (əl-Buxari, 2307-2308)

5-ci fəsil. Əgər bir adam kiməsə vəkalət vermişdirsə, müvəkkilin¹ onun razılığı ilə özünə nə isə götürməsi caizdir; habelə vəkilin ona müəyyən vaxtadək borc verməsi də caizdir

۵ - باب :

إِذَا وَكَّلَ رَجُلًا، فَتَرَكَ الْوَكِيلُ شَيْئًا، فَأَجَازَهُ الْمَوْكَلُ، فَهُوَ جَائِزٌ، وَإِنْ أَقْرَضَهُ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى جَازَ

۱۰۶۶ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ وَكَّلَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِحِفْظِ زَكَاةِ رَمَضَانَ، فَأَتَانِي آتٌ فَجَعَلَ يَحْتُو مِنْ الطَّعَامِ، فَأَخَذْتُهُ، وَقُلْتُ وَاللَّهِ لَأَرْفَعَنَّكَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. قَالَ إِنِّي مُحْتَاجٌ، وَعَلَيَّ عِيَالٌ، وَلِي حَاجَةٌ شَدِيدَةٌ. قَالَ فَخَلَّيْتُ عَنْهُ فَأَصْبَحْتُ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «يَا أَبَا هُرَيْرَةَ مَا فَعَلَ أَسِيرُكَ الْبَارِحَةَ». قَالَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ شَكَا حَاجَةً شَدِيدَةً وَعِيَالًا فَرَحِمْتُهُ، فَخَلَّيْتُ سَبِيلَهُ. قَالَ: «أَمَّا إِنَّهُ قَدْ كَذَبَكَ وَسَيَعُودُ». فَعَرَفْتُ أَنَّهُ سَيَعُودُ لِقَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِنَّهُ سَيَعُودُ. فَرَصَدْتُهُ فَجَاءَ يَحْتُو مِنَ الطَّعَامِ فَأَخَذْتُهُ فَقُلْتُ لَأَرْفَعَنَّكَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. قَالَ دَعْنِي فَإِنِّي مُحْتَاجٌ، وَعَلَيَّ عِيَالٌ لَا أَعُودُ، فَرَحِمْتُهُ، فَخَلَّيْتُ سَبِيلَهُ فَأَصْبَحْتُ، فَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «يَا أَبَا هُرَيْرَةَ، مَا فَعَلَ أَسِيرُكَ». قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ شَكَا حَاجَةً شَدِيدَةً وَعِيَالًا، فَرَحِمْتُهُ فَخَلَّيْتُ سَبِيلَهُ. قَالَ: «أَمَّا إِنَّهُ قَدْ كَذَبَكَ وَسَيَعُودُ». فَرَصَدْتُهُ الثَّالِثَةَ فَجَاءَ يَحْتُو مِنَ الطَّعَامِ، فَأَخَذْتُهُ فَقُلْتُ لَأَرْفَعَنَّكَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، وَهَذَا آخِرُ ثَلَاثِ مَرَّاتٍ أَنَّكَ تَرْعُمُ لَا تَعُودُ ثُمَّ تَعُودُ. قَالَ دَعْنِي أَعْلَمْتُكَ كَلِمَاتٍ يَنْفَعُكَ اللَّهُ بِهَا. قُلْتُ مَا هُوَ قَالَ إِذَا أُوْتِيَ إِلَى فِرَاشِكَ فَاقْرَأْ آيَةَ الْكُرْسِيِّ ﴿اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ﴾ حَتَّى تَخْتِمَ الْآيَةَ، فَإِنَّكَ لَنْ يَزَالَ عَلَيْكَ مِنَ اللَّهِ حَافِظٌ وَلَا يَقْرَبَنَّكَ شَيْطَانٌ حَتَّى تُصْبِحَ. فَخَلَّيْتُ سَبِيلَهُ فَأَصْبَحْتُ، فَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَا فَعَلَ أَسِيرُكَ الْبَارِحَةَ». قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ زَعَمَ أَنَّهُ يُعَلِّمُنِي كَلِمَاتٍ، يَنْفَعُنِي اللَّهُ بِهَا، فَخَلَّيْتُ سَبِيلَهُ. قَالَ: «مَا هِيَ؟» قُلْتُ قَالَ لِي إِذَا أُوْتِيَ إِلَى فِرَاشِكَ فَاقْرَأْ آيَةَ الْكُرْسِيِّ مِنْ أَوَّلِهَا حَتَّى تَخْتِمَ ﴿اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ﴾ وَقَالَ لِي لَنْ يَزَالَ عَلَيْكَ مِنَ اللَّهِ حَافِظٌ وَلَا يَقْرَبَنَّكَ شَيْطَانٌ حَتَّى تُصْبِحَ، وَكَأَنَّا أَحْرَصُ شَيْءٍ عَلَى الْخَيْرِ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «أَمَّا إِنَّهُ قَدْ صَدَقَكَ وَهُوَ كَذُوبٌ، تَعْلَمُ مَنْ تُخَاطِبُ مِنْذُ ثَلَاثِ لَيَالٍ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ». قَالَ لَا. قَالَ: «ذَاكَ شَيْطَانٌ». [رواه البخاري: ۲۳۱۱]

1066. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رضى الله عنه demişdir: “(Bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ ramazan ayında yığılmış zəkatı qoruyub saxlamağı mənə tapşırırdı. Bu əsnada bir nəfər yanıma gəldi və ərzaqdan ovucalayıb (qabına) yığmağa başladı. Mən onu yaxalayıb dedim: “Vallahi, mən səni mütləq Peyğəmbərin ﷺ yanına aparacağam.” O yalvarıb: “Mən buna möhtacam, mənim külfətim var, özümün də (bu yeməyə) olduqca ehtiyacım var” – dedi, mən də onu buraxdım. Ertəsi gün Peyğəmbər ﷺ məndən soruşdu: “Ey Əbu Hureyra! Tutduğun əsir nə etdi?” Mən dedim: “Ya Rəsulallah! O (mənə) həm ehtiyacı, həm də külfət sahibi olduğundan gileyləndi. Buna görə də mənim ona yazığım gəldi və onu buraxdım.” Peyğəmbər ﷺ dedi: “O sənə yalan danışmış və o yenə qayıda-

¹ Müəyyən bir işi görmək üçün vəkaləti, səlahiyyəti olan adam.

caq." Mən bilirdim ki, o qayıdacaq, çünki Peyğəmbər ﷺ: "...o yenə qayıdacaq" – deyə xəbər vermişdi. Odur ki, pusquda durub onu gözlədim. O, yenə gəlib ərzaqdan ovucdayaraq (qabına) yığmağa başladı. Mən onu yaxalayıb dedim: "Səni hökmən Peyğəmbərin ﷺ yanına aparacağam." O yalvarıb dedi: "Burax məni! Doğrudan da, mən buna möhtacam və mənim külfətim var. (Söz verirəm ki,) bir daha (bura) qayıtmayacağam." Mənim ona yazığım gəldi və mən yenə onu buraxdım. Ertəsi gün Peyğəmbər ﷺ məndən soruşdu: "Ey Əbu Hureyra! Dünən tutduğun əsir nə etdi?" Mən dedim: "Ya Rəsulallah! O, (məne) həm möhtac, həm də külfət sahibi olduğundan giley-güzar elədi. Buna görə də mənim ona yazığım gəldi və mən onu buraxdım." Peyğəmbər ﷺ dedi: "O sənə yalan danışmış və o yenə qayıdacaq." Mən üçüncü dəfə pusquda dayanıb onu gözlədim. O, yenə gəlib ərzaqdan ovucdayaraq (qabına) yığmağa başladı. Mən onu yaxalayıb dedim: "Mən səni hökmən Peyğəmbərin ﷺ yanına aparacağam. Artıq üçüncü dəfədir ki, sən qayıtmayacağına söz verir, sonra da qayıdırсан." O yalvarıb dedi: "Məni buraxsan, sənə elə sözlər öyrədərəm ki, Allah onların vasitəsilə sənə fayda verər." Mən: "O nə sözdür?" – deyə soruşdum. O dedi: "Yatağına uzananda Kürsü – "Allah, Ondən başqa ilah yoxdur, *əbədi* Yaşayandır, *bütün yaratdıqlarının* Qəyyumudur..."¹ – ayəsini axıra qədər oxu. Əgər bunu etsən, səhər yuxudan oyana-nadək sənənin yanında Allahın təyin etdiyi gözətçi (bir mələk) durar və şeytan sənə yaxınlaşmaz." Mən yenə onu buraxdım. Səhəri gün Peyğəmbər ﷺ məndən soruşdu: "Dünən tutduğun əsir nə etdi?" Mən dedim: "Ya Rəsulallah! O, Allahın izni ilə məne faydası olacaq sözlər öyrədəcəyini söylədi və mən də onu buraxdım." Peyğəmbər ﷺ: "Nədir o?" – deyə soruşdu. Mən dedim: "O məne söylədi ki, yatağına uzananda Kürsü – "Allah, Ondən başqa ilah yoxdur, *əbədi* Yaşayandır, *bütün yaratdıqlarının* Qəyyumudur..." – ayəsini əvvəldən axıra qədər oxu. Əgər bunu etsən, səhər yuxudan oyananadək sənənin yanında Allahın təyin etdiyi gözətçi (bir mələk) durar və şeytan sənə yaxınlaşmaz."

Səhabələr xeyirli işlərə ən çox can atan insanlar idi.

Peyğəmbər ﷺ dedi: "O sənə doğru söylədi, halbuki özü qatı yalançıdır. Sən üç gecədir kiminlə söhbət etdiyini bilirsənmi, ey Əbu Hureyra?" Mən: "Xeyr!" – deyə cavab verdikdə, Peyğəmbər ﷺ dedi: "Bu, şeytan idi!" (əl-Buxari, 2311)

6-cı fəsil. Əgər vəkil bir şeyi fırlıdaq işlədərək satarsa, onun bu sövdəsi qəbul olunmaz

۶ – باب :

إِذَا بَاعَ الْوَكِيلُ شَيْئًا فَاسِدًا فَبَيْعُهُ مَرْدُودٌ

۱۰۶۷ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: جَاءَ بِلَالٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ بِتَمَرٍ بَرْنِيٍّ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ: «مِنْ أَيْنَ هَذَا». قَالَ بِلَالٌ كَانَ عِنْدَنَا تَمَرٌ رَدِيٌّ، فَبَعْتُ مِنْهُ صَاعَيْنِ بِصَاعٍ، لِنُطْعِمَ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «أَوَهُ أَوْهُ عَيْنُ الرَّبِّ عَيْنُ الرَّبِّ، لَا تَفْعَلْ، وَلَكِنْ إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَشْتَرِيَ فَبِعِ التَّمَرَ بَيْنَ آخَرٍ ثُمَّ اشْتَرِهِ». [رواه البخاري: ۲۳۱۲]

¹ "əl-Bəqərə" surəsi, 255.

1067. Rəvayət edilir ki, Əbu Səid əl-Xudri رضی اللہ عنہ demişdir: “(Bir dəfə) Bilal Peyğəmbər ﷺ bəni¹ xurması gətirdi. Peyğəmbər ﷺ ondan soruşdu: “Bu haradandır?” Bilal dedi: “Bizim köhnə xurmamız var idi. Mən köhnə xurmalardan iki saa verib bir saa (əla növ) xurma aldım ki, Peyğəmbər ﷺ ondan yesin. Peyğəmbər ﷺ dedi: “Ax! Ax! Bu, əsl ribadır!² Bu, əsl ribadır! (Bir də) belə şey eləmə! Əgər (əla) növ xurma almaq istəyirsənsə, onda əvvəlcə köhnə xurmanı sat, sonra (istədiyin) xurmanı al.” (əl-Buxari, 2312)

7-ci fəsil.

Cəzanı yerinə yetirməyə dair vəkalət vermək

۷- باب:

الْوَكَالَةُ فِي الْحُدُودِ

۱۰۶۸ - عَنْ عُقْبَةَ بْنِ الْحَارِثِ رضی اللہ عنہ قَالَ: جِئْتُ بِالنُّعَيْمَانَ أَوْ ابْنَ النُّعَيْمَانَ شَارِبًا، فَأَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ كَانَ فِي الْبَيْتِ أَنْ يَضْرِبُوا قَالَ فَكُنْتُ أَنَا فِيمَنْ ضَرَبَهُ، فَضَرَبْنَاهُ بِالنَّعَالِ وَالْحَرِيدِ. [رواه البخاري: ۲۳۱۶]

1068. Rəvayət edilir ki, Uqbə ibn Haris رضی اللہ عنہ demişdir: “(Bir dəfə) Nueymanı, yaxud Nueymanın oğlunu içkili halda (Peyğəmbərin ﷺ yanına) gətirdilər. Peyğəmbər ﷺ evində olan adamlara onu vurmağı əmr etdi. Mən onu vuranların arasında idim. Biz onu səndəl və xurma çubuğu ilə döydük.” (əl-Buxari, 2316)

¹ Əla xurma növü.

² Yəni sələmdir.

٤٢ - كِتَابُ الْمَزَارَعَةِ

42 – Yardarlıq¹ kitabı

1-ci fəsil.

(Taxıl) əkməyin və (ağac) basdırmağın fəziləti. Uca Allah buyurur: “Əkdiyinizi gör-dünüz mü? Onu siz bitirirsiniz, yoxsa Biz? Əgər Biz istəsəydik, onu bir saman çöpünə döndərər, siz də heyrətə gələrdiniz...”²

١ - باب:

فَضْلُ الزَّرْعِ وَالْعَرْسِ وَقَوْلُهُ تَعَالَى:
﴿أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَحْرُثُونَ﴾ (١٣) أَمْ تَرْعَوْنَهُ ۚ أَمْ نَحْنُ
الزَّارِعُونَ ﴿١٤﴾ لَوْ شَاءَ لَجَعَلْنَاهُ حُطًا فَظَلْتُمْ
تَفْكِهُونَ ﴿١٥﴾

١٠٦٩ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَغْرِسُ غَرْسًا، أَوْ يَزْرَعُ زَرْعًا، فَيَأْكُلُ مِنْهُ طَيْرٌ أَوْ إِنْسَانٌ أَوْ بَيْهَمَةٌ، إِلَّا كَانَ لَهُ بِهِ صَدَقَةٌ». [رواه البخاري: ٢٣٢٠]

1069. Ənəs rəvayət edir ki, Peyğəmbər demişdir: “Hansı bir müsəlman ağac basdırarsa və ya (taxıl və s.) əkərsə, sonra da quşlar, insanlar və heyvanlar onun (məhsulundan) yeyərsə, bu, mütləq ona sədəqə sayılır.” (əl-Buxari, 2320)

2-ci fəsil.

Əkinçilik alətlərilə işlədikdə onların hər hansı nəticəsindən ehtiyat etmək və ya qoyulmuş sərhədləri keçməkdən çəkinmək (gərəkdir)

٢ - باب:

مَا يُحْذَرُ مِنْ عَوَاقِبِ الْإِسْتِغَالِ بِأَلَةِ الزَّرْعِ أَوْ
مُجَاوَزَةِ الْحَدِّ الَّذِي أُمِرَ بِهِ

١٠٧٠ - عَنْ أَبِي أُمَامَةَ الْبَاهِلِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ - وَرَأَى سَكَّةَ وَشَيْئًا مِنْ آلَةِ الْحَرْثِ، فَقَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: «لَا يَدْخُلُ هَذَا بَيْتَ قَوْمٍ إِلَّا أَذْخَلَهُ اللَّهُ الدَّلَّ». [رواه البخاري: ٢٣٢١]

1070. Rəvayət edilir ki, (bir dəfə) Əbu Ümamə əl-Bahili bir kotan və yer şumlamaq üçün istifadə edilən bir alət görüb dedi: “Mən Peyğəmbərin belə dediyini eşitmişəm: “Bunlar hansı bir qövmün evinə daxil olarsa, Allah onları zillətə salar.”³ (əl-Buxari, 2321)

¹ İcarəyə götürülmüş torpaqdan yığılan məhsulun bir hissəsini icarə haqqı olaraq torpaq sahibinə vermə.

² “əl-Vaqiə” surəsi, 63-65.

³ Ehtimal edilir ki, bununla o, əkinçiliklə məşğul olan kimsələrin daha çox təzyiqlərə məruz qalacaqlarını və ya dinindən uzaq düşüb ancaq dünya işlərinə aludə oaln müsəlmanların düşmən tapdağı altında qalacaqlarını qəsd etmişdir. “Fəthul-Bari”, 7/169.

3-cü fəsil. Əkin sahələrini qorumaq üçün it saxlamaq

۳- باب: اقْتِنَاءُ الْكَلْبِ لِلْحَرْثِ

۱۰۷۱ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَنْ أَمْسَكَ كَلْبًا فَإِنَّهُ يَنْقُصُ كُلَّ يَوْمٍ مِنْ عَمَلِهِ قِيرَاطٌ، إِلَّا كَلْبَ حَرْثٍ أَوْ مَاشِيَةٍ». [رواه البخاري: ۲۳۲۲]

1071. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "İt saxlayan adamın gündəlik olaraq savabından bir qirat¹ azalar. Yalnız əkin sahəsini və mal-qaranı qoruyan itdən başqa." (əl-Buxari, 2322)

۱۰۷۲ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: «إِلَّا كَلْبَ غَنَمٍ أَوْ حَرْثٍ أَوْ صَيْدٍ». [رواه البخاري: ۲۳۲۲]

1072. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Yalnız çoban itindən, bağ itindən² və ov itindən başqa." (əl-Buxari, 2322)

۱۰۷۳ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: «كَلْبَ صَيْدٍ أَوْ مَاشِيَةٍ». [رواه البخاري: ۲۳۲۲]

1073. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Yalnız ov itindən və mal-qaranı qoruyan itdən başqa." (əl-Buxari, 2322)

4-cü fəsil. İnəyi yer şümləməq üçün istifadə etmək

۴- باب: اسْتِعْمَالُ الْبَقَرِ لِلْحِرَاةِ

۱۰۷۴ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «بَيْنَمَا رَجُلٌ رَاكِبٌ عَلَى بَقَرَةٍ انْتَفَتَتْ إِلَيْهِ. فَقَالَتْ لَمْ أُخْلَقْ لِهَذَا، خُلِقْتُ لِلْحِرَاةِ، قَالَ آمَنْتُ بِهِ أَنَا وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ، وَأَخَذَ الذَّنْبُ شَاةً فَبِعَهَا الرَّاعِي، فَقَالَ الذَّنْبُ مَنْ لَهَا يَوْمَ السَّبْعِ، يَوْمَ لَا رَاعِيَ لَهَا غَيْرِي. قَالَ آمَنْتُ بِهِ أَنَا وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ». قَالَ أَبُو سَلَمَةَ مَا هُمَا يَوْمَانِ فِي الْقَوْمِ. [رواه البخاري: ۲۳۲۴]

1074. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "(Bir dəfə) bir nəfər inəyin belinə minib onu sürərkən inək ona tərəf çevrilib dedi: "Mən bunun üçün yaradılmamışam. Mən yer şümləməq üçün yaradılmışam." Sonra Peyğəmbər ﷺ buyurdu: "Mən, Əbu Bəkr və Ömər buna inanırıq."

Peyğəmbər ﷺ davam edib dedi: "(Bir dəfə) canavar bir qoyunu tutub apardı. Çoban onu təqib etdikdə canavar dedi: "Məndən başqa bu qoyunun heç bir çobanı olmayacağı, yırtıcı heyvanların hökm sürəcəyi gün onu kim xilas edə bilər?" Sonra Peyğəmbər ﷺ buyurdu: "Mən, Əbu Bəkr və Ömər buna inanırıq."

(Hədisi Əbu Hureyradan رضي الله عنه rəvayət edən) Əbu Sələmə رضي الله عنه demişdir: "Halbuki onlar³ camaatın arasında yox idilər." (əl-Buxari, 2324)

¹ 44-cü hədisə bax.

² Burada meyvə bağlarını və əkin sahələrini qoruyan it nəzərdə tutulur.

³ Yəni Əbu Bəkr رضي الله عنه və Ömər رضي الله عنه.

5-ci fəsil. (Bir kimsənin başqa birisinə:) “Xurma və ya digər ağaclarıma qulluq et¹ və götür-düyüm məhsula şərik ol” deməsi

۵ - باب:

إِذَا قَالَ: أَكْفَنِي مَثْوَنَةَ النَّخْلِ أَوْ غَيْرِهَا، وَتُشْرِكُنِي فِي الثَّمَرِ

۱۰۷۵ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَتِ الْأَنْصَارُ لِلنَّبِيِّ ﷺ أَقْسِمُ بَيْنَنَا وَبَيْنَ إِخْوَانِنَا النَّخِيلِ. قَالَ: «لَا». فَقَالُوا نَكْفُوْنَا الْمَثْوَنَةَ وَنُشْرِكُكُمْ فِي الثَّمَرَةِ. قَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا. [رواه البخاري: ۲۳۲۵]

1075. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رضى الله عنه demişdir: “(Bir dəfə) ənsar Peyğəmbərə ﷺ dedi: “Xurma ağaclarımızı bizimlə (mühacir) qardaşlarımız arasında bölüşdür.” Peyğəmbər ﷺ: “Xeyr!” – deyə buyurdu. Onda onlar (mühacirlərə) dedilər: “Siz bizim ağaclarımıza qulluq edin, biz də sizi götürəcəyimiz məhsula şərik edək.” (Mühacirlər): “Eşidirik və itaət edirik” – dedilər.” (əl-Buxari, 2325)

۱۰۷۶ - عَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كُنَّا أَكْثَرَ أَهْلِ الْمَدِينَةِ مُزْدَرَعًا، كُنَّا نُكْرِى الْأَرْضَ بِالنَّاحِيَةِ مِنْهَا مُسَمًى لِسَيِّدِ الْأَرْضِ، قَالَ فَمِمَّا يَصَابُ ذَلِكَ وَتَسْلَمُ الْأَرْضُ، وَمِمَّا يَصَابُ الْأَرْضُ وَيَسْلَمُ ذَلِكَ، فَتُهِنَّا، وَأَمَّا الذَّهَبُ وَالْوَرَقُ فَلَمْ يَكُنْ يَوْمَئِذٍ. [رواه البخاري: ۲۳۲۷]

1076. Rəvayət edilir ki, Rafi ibn Xədic رضى الله عنه demişdir: “Mədinə əhli arasında hamıdan çox biz əkinçiliklə məşğul olurduq. Biz tarlanın sahibi üçün ayırdığımız sahədən (götürəcəyimiz) məhsulu ona vermək şərtlə onun tarlasını kirayə götürərdik. Bəzən tarlanın sahibi üçün ayrılan sahənin məhsulu zay olur, qalan hissəsindən isə bol məhsul çıxırdı, bəzəndə tərsinə olurdu. (Nəhayət, Peyğəmbər ﷺ) belə etməyi bizə qadağan etdi. O ki qaldı qızıl və gümüşə, həmin vaxt qızıl və gümüş yox idi.²” (əl-Buxari, 2327)

6-cı fəsil. (İcarəyə götürülmüş torpaqdan) yığılan məhsulun yarısını icarə haqqı olaraq torpaq sahibinə vermək

۶ - باب:

الْمُزَارَعَةُ بِالشَّطْرِ

۱۰۷۷ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ عَامَلَ خَيْبَرَ بِشَطْرِ مَا يَخْرُجُ مِنْهَا مِنْ تَمَرٍ أَوْ زَرْعٍ، فَكَانَ يُعْطَى أَزْوَاجَهُ مِائَةً وَسَقًى ثَمَانُونَ وَسَقًى تَمَرٍ وَعَشْرُونَ وَسَقًى شَعِيرٍ، فَقَسَمَ عُمَرُ خَيْبَرَ، فَخَيْرَ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ ﷺ أَنْ يُقْطَعَ لَهُنَّ مِنَ الْمَاءِ وَالْأَرْضِ، أَوْ يُمَضَى لَهُنَّ، فَمِنْهُنَّ مَنْ اخْتَارَ الْأَرْضَ وَمِنْهُنَّ مَنْ اخْتَارَ الْوَسْقَ، وَكَانَتْ عَائِشَةُ اخْتَارَتِ الْأَرْضَ. [رواه البخاري: ۲۳۲۸]

1077. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Ömər رضى الله عنهما demişdir: “Peyğəmbər ﷺ Xeybə (yəhudilərinə) əkin sahələrindən götürdükləri məhsulun yarısını vermək şərtlə o torpaqları onlara icarəyə verdi. Peyğəmbər ﷺ zövcələrinə yüz vəsq³ – səksən vəsq xurma və iyirmi vəsq arpa verərdi. Sonralar Ömər Xeybəri bölüş-

¹ Burada “qulluq et” deyildikdə, ağacları suvarmaq, dibini təmizləmək və s. nəzərdə tutulur.

² Yəni o vaxtlar torpağın kirayəsini ödəmək üçün qızıl və gümüş vermirdilər.

³ 708-ci hədisin qeydlərinə bax.

dürdü¹ və Peyğəmbərin ﷺ zövcələrinə seçim verdi ki, istər (paylarına) düşən suları və torpaq sahələrini götürsünlər, istərsə də (əvvəlki kimi) onlara məhsuldan pay ayrılınsın. Bəziləri torpağı, bəziləri də məhsulu seçdilər, Aişə isə torpağı seçdi.” (əl-Buxari, 2328)

۱۰۷۸ - عَنْ عَمْرِو قَالَ: قُلْتُ لَطَاوُسُ لَوْ تَرَكْتَ الْمُخَابِرَةَ فَإِنَّهُمْ يَزْعُمُونَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهَى عَنْهُ. قَالَ أَيْ عَمْرُو، إِنِّي أُعْطِيهِمْ وَأُغْنِيهِمْ، وَإِنْ أَعْلَمَهُمْ أَحْبَبْتَنِي - يَعْنِي ابْنَ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ لَمْ يَنْهَ عَنْهُ، وَلَكِنْ قَالَ: «أَنْ يَمْنَحَ أَحَدُكُمْ أَخَاهُ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَأْخُذَ عَلَيْهِ خَرْجًا مَعْلُومًا». [رواه البخاري: ۲۳۳۰]

1078. Rəvayət edilir ki, Amr demişdir: “(Bir dəfə) mən Tavusa dedim: “Muxabərəni”² tərک etsən yaxşı olar. Çünki camaat Peyğəmbərin ﷺ bunu qadağan etdiyini söyləyir.”

Tavus dedi: “Ey Amr, mən onlara (kirayəyə əkin sahəsi) verir və onları ehtiyacdən qurtarıram. Onların ən ağıllısı – ibn Abbas – mənə xəbər vermişdir ki, Peyğəmbər ﷺ bunu qadağan etməmişdir. Fəqət o buyurmuşdur: “Biriniz, (əkin sahəsini) öz qardaşına havayı verməsi, onun üçün (həmin torpağı müəyyən muzd) müqabilində kirayə verməsindən daha xeyirlidir.” (əl-Buxari, 2330)

7-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ əshabələrinin vəqf³ etdiyi ərazilər, xərac götürülən ərazi, habelə (zimmilərlə⁴) yardımçılıq və digər sövdələşmələrdə saziş bağlamaq

۷- باب:

باب أَوْقَافُ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ وَأَرْضُ الْخَرَاجِ وَمُزَارَعَتُهُمْ وَمُعَامَلَتُهُمْ

۱۰۷۹ - عَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ قَالَ: لَوْلَا آخِرُ الْمُسْلِمِينَ مَا فَتَحَتْ قَرْيَةٌ إِلَّا قَسَمْتُهَا بَيْنَ أَهْلِهَا كَمَا قَسَمَ النَّبِيُّ ﷺ خَيْبَرَ. [رواه البخاري: ۲۳۳۴]

1079. Rəvayət edilir ki, Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Əgər (gələcək) müsəlman nəsilərlə olmasaydı, Peyğəmbər ﷺ Xeybəri paylaşdırdığı kimi, mən də fəth etdiyim hər məmləkəti ona haqqı çatan kimsələrin arasında bölüşdürərdim.” (əl-Buxari, 2334)

8-ci fəsil. Ölü bir torpağı diriltmək

۸- باب: مَنْ أَحْيَا أَرْضًا مَوَاتًا

۱۰۸۰ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «مَنْ أَعْمَرَ أَرْضًا لَيْسَتْ لِأَحَدٍ فَهُوَ أَحَقُّ». [رواه البخاري: ۲۳۳۵]

1080. Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Hər kim heç kəsə məxsus olmayan bir ərazini götürüb becəərsə, (bu əraziyə sahib olmağa) daha çox haqqı çatar.” (əl-Buxari, 2335)

¹ Yəni xəlifə olduqdan sonra yəhudiləri oradan köçürtdü və o torpaqları müsəlmanlara payladı.

² İcarəyə götürülmüş torpaqdan yığılan məhsulun bir hissəsini icarə haqqı olaraq torpaq sahibinə vermək.

³ 746-ci hədisin qeydlərinə bax.

⁴ Müsəlman ölkəsində muzdlə işləyən kafir.

9-cu fəsil. Əgər torpaq sahibi müəyyən bir vaxt təyin etmədən (kimsəyə): “Allah istədiyi qədər burada əkib becərə bilərsən” – deyərsə, tərəflər qarşılıqlı razılığa görə hərəkət etməlidirlər

۹ – باب:

إِذَا قَالَ رَبُّ الْأَرْضِ أَقْرَكَ مَا أَقْرَكَ اللَّهُ وَلَمْ يَذْكُرْ أَجَلًا مَعْلُومًا فَهُمَا عَلَى تَرَاضِيهِمَا

۱۰۸۱ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَجَلَى الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى مِنْ أَرْضِ الْحِجَازِ، وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَمَّا ظَهَرَ عَلَى خَيْبَرَ أَرَادَ إِخْرَاجَ الْيَهُودِ مِنْهَا، وَكَانَتْ الْأَرْضُ حِينَ ظَهَرَ عَلَيْهَا لِلَّهِ وَلِرَسُولِهِ ﷺ وَلِلْمُسْلِمِينَ، وَأَرَادَ إِخْرَاجَ الْيَهُودِ مِنْهَا فَسَأَلَ الْيَهُودَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لِيُقْرِهُهُمْ بِهَا أَنْ يَكْفُوا عَمَلَهَا وَلَهُمْ نَصْفُ الثَّمَرِ، فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «نَقْرُكُمْ بِهَا عَلَى ذَلِكَ مَا شِئْنَا». فَقَرُّوا بِهَا حَتَّى أَجَلَهُمْ عُمَرُ إِلَى تَيْمَاءَ وَأَرْيَحَاءَ. [رواه البخاري: ۲۳۳۸]

1081. Rəvayət edilir ki, ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Ömər ibn Xəttab yəhudi və xristianları Hicaz torpağından qovub çıxarmışdır. Peyğəmbər ﷺ Xeybər fəth edildiyi zaman yəhudiləri oradan çıxarmaq istəmişdi. Xeybər fəth edildikdən sonra o torpaqlar Allaha, Onun elçisinə ﷺ və müsəlmanlara məxsus olmuşdu. Peyğəmbər ﷺ yəhudiləri oradan çıxarmaq istədikdə onlar Peyğəmbərdən ﷺ xahiş etdilər ki, onlara həmin torpaqlarda işləyib götürdüləri məhsulun yarısını müsəlmanlara vermək şərtlə orada qalmağa izn versin. Onda Peyğəmbər ﷺ onlara dedi: “(Bu şərtlərlə siz) bizim istədiyimiz qədər orada qala bilərsiniz.” Beləliklə, Ömər onları Teymaya və Əriyhaya¹ qovanadək onlar orada qaldılar.” (əl-Buxari, 2338)

10-cu fəsil. Peyğəmbərin ﷺ əshabələrinin (tarladan götürdüləri) məhsulu və meyvələri bir-birləri ilə bölüşdürməsi

۱۰ – باب:

مَا كَانَ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ يُوَاسِي بَعْضُهُمْ بَعْضًا فِي الزَّرَاعَةِ وَالثَّمَرَةِ

۱۰۸۲ - عَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ عَنْ عَمِّهِ ظُهَيْرِ بْنِ رَافِعٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا لَقَدْ نَهَانَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ أَمْرِ كَانَ بَنَى رَافِقًا. قُلْتُ مَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَهُوَ حَقٌّ. قَالَ دَعَانِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «مَا تَصْنَعُونَ بِمَحَاقِلِكُمْ». قُلْتُ نُوَاجِرُهَا عَلَى الرَّبْعِ وَعَلَى الْأَوْسُقِ مِنَ الثَّمَرِ وَالشَّعِيرِ. قَالَ: «لَا تَفْعَلُوا زَرْعُوهَا أَوْ أَزْرِعُوهَا أَوْ أَمْسِكُوهَا». قَالَ رَافِعٌ قُلْتُ سَمِعًا وَطَاعَةً. [رواه البخاري: ۲۳۳۹]

1082. Rəvayət edilir ki, Rafi ibn Xədic əmisi Zuheyr ibn Rafidən رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edib demişdir: “Peyğəmbər ﷺ bizim üçün asan olan bir şeyi bizə qadağan etmişdir.” Mən dedim: “Peyğəmbər ﷺ nə demişdirsə, hamısı doğrudur.”

(Zuheyr davam edib) dedi: “(Bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ məni çağırıb soruşdu: “Əkin sahələrinizdə nə işlər görürsünüz?” Dedim: “Biz o sahələri, (oradan götürüləcək məhsulun) dördüdə biri, yaxud bir neçə vəsq² xurma ya da arpa müqabilində kirayə veririk.” O buyurdu: “Belə etməyin! Ya özünüz bu sahələrdə əkin, ya onu (havayı olaraq) başqalarına verin, ya da orada heç nə əkməyin!”

¹ Teyma – Ərəb yarımadasının şimalında yerləşən ərazi; Əriyha – Şam şəhərlərindən biri.

² 708-ci hədisin qeydlərinə bax.

(Rafi ibn Xədic) dedi: “Eşidirəm və itaət edirəm!” (əl-Buxari, 2339)

۱۰۸۳ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ كَانَ يُكْرَى مَزَارَعُهُ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ وَأَبَى بَكْرٍ وَعُمَرُ وَعُثْمَانُ، وَصَدْرًا مِنْ إِمَارَةِ مُعَاوِيَةَ. ثُمَّ حَدَّثَ عَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ: أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهَى عَنْ كِرَاءِ الْمَزَارِعِ، فَذَهَبَ ابْنُ عُمَرَ إِلَى رَافِعٍ فَسَأَلَهُ فَقَالَ نَهَى النَّبِيُّ ﷺ عَنْ كِرَاءِ الْمَزَارِعِ. فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ قَدْ عَلِمْتُ أَنَّا كُنَّا نُكْرَى مَزَارِعَنَا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِمَا عَلَى الْأَرْبَعَاءِ وَبِشَيْءٍ مِنَ التَّنْبَنِ. [رواه البخاري: ۲۳۴۳-۲۳۴۴]

1083. Rəvayət edilir ki, ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا öz əkin sahələrini Peyğəmbərin ﷺ, Əbu Bəkrin, Ömərin, Osmanın dövründə və Müaviyənin xilafətinin əvvəlki illərində kirayə verərdi. Sonra ona xəbər verdilər ki, Rafi ibn Xədic Peyğəmbərin ﷺ əkin sahələrini kirayə verməyi qadağan etdiyini rəvayət edir. Onda ibn Ömər Rafinin yanına gedib (bu haqda) ondan soruşdu. Rafi dedi: “Peyğəmbər ﷺ əkin sahələrini kirayə verməyi qadağan etmişdir.” İbn Ömər dedi: “Sən bilirsən ki, biz Peyğəmbərin ﷺ zamanında əkin sahələrimizi çay kənarında bitən bitkilərin və müəyyən miqdar saman müqabilində kirayə verərdik.” (əl-Buxari, 2343-2344)

۱۰۸۴ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: كُنْتُ أَعْلَمُ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّ الْأَرْضَ تُكْرَى. ثُمَّ خَشِيَ عَبْدُ اللَّهِ أَنْ يَكُونَ النَّبِيُّ ﷺ قَدْ أَحْدَثَ فِي ذَلِكَ شَيْئًا لَمْ يَكُنْ يَعْلَمُهُ، فَتَرَكَ كِرَاءَ الْأَرْضِ. [رواه البخاري: ۲۳۴۵]

1084. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ zamanında elə bilirdim ki, torpaq sahəsini kirayə vermək olar.”
Sonra ibn Ömər Peyğəmbərin ﷺ bu xüsusda onun bilmədiyini bir hökmü vermiş olduğundan, ehtiyat edib torpağı kirayə verməkdən vaz keçdi. (əl-Buxari, 2345)

11-ci fəsil

۱۱ - باب

۱۰۸۵ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَوْمًا يُحَدِّثُ وَعِنْدَهُ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْبَادِيَةِ: «أَنَّ رَجُلًا مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ اسْتَأْذَنَ رَبَّهُ فِي الزَّرْعِ فَقَالَ لَهُ أَلَسْتَ فِيمَا شِئْتَ قَالَ بَلَى وَلَكِنِّي أَحِبُّ أَنْ أَزْرَعَ. قَالَ فَبَدَرَ فَبَادَرَ الطَّرْفَ نَبَاتُهُ وَاسْتَوَاوُهُ وَاسْتَحْصَادُهُ، فَكَانَ أَمْثَالَ الْجِبَالِ فَيَقُولُ اللَّهُ دُونَكَ يَا ابْنَ آدَمَ، فَإِنَّهُ لَا يَشْبَعُكُ شَيْءٌ». فَقَالَ الْأَعْرَابِيُّ وَاللَّهِ لَا تَجِدُهُ إِلَّا قَرْشِيًّا أَوْ أَنْصَارِيًّا، فَإِنَّهُمْ أَصْحَابُ زَرْعٍ، وَأَمَّا نَحْنُ فَلَسْنَا بِأَصْحَابِ زَرْعٍ. فَضَحِكَ النَّبِيُّ ﷺ. [رواه البخاري: ۲۳۴۸]

1085. Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, bir dəfə bədəvilərdən birisi Peyğəmbərin ﷺ yanında ikən Peyğəmbər ﷺ belə bir hədis danışdı ki: “Cənnət əhlindən biri Rəbbindən orada əkinçiliklə məşğul olmaq üçün izn istəyəcək.” (Rəbbi ona) buyuracaq: “Məgər istədiklərinə nail olmamısan?” Adam deyəcək: “Elədir, lakin mən əkin əkməyi sevirəm.” (Onda ona izn veriləcək və o) torpağa toxum səpəcək. Toxumlar bir göz qırpımında cücərib yetişəcək və bol məhsul verəcək; (o məhsul) dağ boyda olacaq.” Onda Allah ona buyuracaq: “Götür onları, ey Adəm oğlu! Həqiqətən, heç bir şey sənin gözünü doydura bilməz.”
(Peyğəmbərin ﷺ yanındakı) bədəvi dedi: “Vallahı, bu adam olsa-olsa, ya qureyşdən, ya da ənsardan bir kimsə olacaq. Əkinçiliklə məşğul olan onlardır, biz yox.” Peyğəmbər ﷺ (onun bu sözlünə) gülümsədi. (əl-Buxari, 2348)

٤٣ - كِتَابُ الْمَسَاقَاةِ

43 – Su ilə təmin etmə kitabı

1-ci fəsil. İstər bölünmüş, istər bölünməmiş olsun, suyun (insanlara) sədəqə verilməsini, hədiyyə olunmasını və ya vəsiyyəət edilməsini caiz hesab edən kimsə haqqında

١ - باب :

مَنْ رَأَى صَدَقَةَ الْمَاءِ وَهَبْتَهُ وَوَصِيَّتَهُ جَائِزَةً، مَقْسُومًا كَانَ أَوْ غَيْرَ مَقْسُومٍ

١٠٨٦ - عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَتَى النَّبِيَّ ﷺ بِقَدَحٍ فَشَرِبَ مِنْهُ، وَعَنْ يَمِينِهِ غُلَامٌ أَصْعَرُ الْقَوْمِ، وَالْأَشْيَاحُ عَنْ يَسَارِهِ فَقَالَ: «يَا غُلَامُ أَتَأْذَنُ لِي أَنْ أُعْطِيَهُ الْأَشْيَاحُ». قَالَ مَا كُنْتُ لِأَوْثَرَ بِفَضْلِي مِنْكَ أَحَدًا يَا رَسُولَ اللَّهِ. فَأَعْطَاهُ إِيَّاهُ. [رواه البخاري: ٢٣٥١]

1086. Rəvayət edilir ki, Səhl ibn Səd ؓ demişdir: “(Bir dəfə) Peyğəmbərə ﷺ bir cam süd gətirdilər və o, bu süddən içdi. (Həmin vaxt) onun sağında (məclisdəkilərin) ən kiçiyi – yeniyetmə¹ bir oğlan, solunda isə yaşlı adamlar oturmuşdu. Peyğəmbər ﷺ (yeniyetməyə) dedi: “Cavan oğlan! Mənə izn verirsənmi, bunu qocalara verim?”² (Cavan oğlan cavabında) dedi: “Sənin artığını (birinci olaraq içmək) xüsusunda heç kəsə güzəştə gedən deyiləm, ya Rəsulullah.” (Buna görə də) Peyğəmbər ﷺ camı o cavan oğlana verdi.” (əl-Buxari, 2351)

١٠٨٧ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهَا خُلِبَتْ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ شَاةٌ دَاجِنٌ وَهُوَ فِي دَارِ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، وَشَيْبَ لَبْنُهَا بِمَاءٍ مِنَ الْبُئْرِ الَّتِي فِي دَارِ أَنَسٍ، فَأَعْطَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ الْقَدَحَ فَشَرِبَ مِنْهُ، حَتَّى إِذَا نَزَعَ الْقَدَحَ مِنْ فِيهِ، وَعَلَى يَسَارِهِ أَبُو بَكْرٍ وَعَنْ يَمِينِهِ أَعْرَابِيٌّ فَقَالَ عُمَرُ وَخَافَ أَنْ يُعْطِيَهُ الْأَعْرَابِيُّ أَعْطَى أَبَا بَكْرٍ يَا رَسُولَ اللَّهِ عِنْدَكَ. فَأَعْطَاهُ الْأَعْرَابِيُّ الَّذِي عَلَى يَمِينِهِ، ثُمَّ قَالَ: «الْأَيْمَنُ فَالْأَيْمَنُ». [رواه البخاري: ٢٣٥٢]

1087. Ənəs ibn Malik ؓ rəvayət etmişdir ki, (bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ onların evində olarkən, onun üçün ağıl³ bəslənmiş bir qoyunun südünü sağdılar və bu südə Ənəsin həyatindəki quyunun suyundan əlavə etdilər. Sonra Peyğəmbərə ﷺ bir bardaq (süd) verdilər və o, bu süddən içdi. Bardağı ağzından çəkdiyi zaman onun solunda Əbu Bəkr, sağında isə bir bədəvi (oturmuşdu). Bu dəmdə Ömər Peyğəmbərin ﷺ bardağı bədəviyə verəcəyindən ehtiyat edib: “Ya Rəsulullah, (onu) yanında (oturan) Əbu Bəkrə ver” – dedi. (Lakin Peyğəmbər ﷺ) bardağı sağında (oturmuş) bədəviyə verdi və dedi: “(Növbə ilə) sağda (oturanlara ötürmək lazımdır).” (əl-Buxari, 2352)

¹ Söhbət həmin vaxt hələ on üç yaşı tamam olmamış ibn Abbasdan ؓ gedir.

² Peyğəmbər ﷺ hər işində sağ tərəfindən başlamağı xoşlayırdı deyə, bu cam ilk əvvəl sağında oturanı çatmalı idi.

³ Mal-qara və qoyun saxlamaq üçün ətrafı tikan və ya ağac ilə hasarlanmış üstüaçıq yer.

2-ci fəsil. “Su sahibinin sudan istədiyi qədər istifadə etməyə daha çox haqqı var” deyən kimsə

۲- باب: مَنْ قَالَ إِنَّ صَاحِبَ الْمَاءِ أَحَقُّ بِالْمَاءِ حَتَّى يَرَوْى

۱۰۸۸ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «لَا يُمْنَعُ فَضْلُ الْمَاءِ لِمَنْعٍ بِهِ الْكَلَالُ». [رواه البخاري: ۲۳۵۳]

1088. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Otlaqda (otlayan qoyunların) artıq qalmış sudan içməyinə maneçilik törətmək olmaz.” (əl-Buxari, 2353)

۱۰۸۹ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «لَا تَمْنَعُوا فَضْلَ الْمَاءِ لِمَنْعُوا بِهِ فَضْلَ الْكَلَالِ». [رواه البخاري: ۲۳۵۴]

1089. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “(Kiminsə) otlaqdan istifadə etməsinə mane olmaq üçün onun artıq qalmış sudan istifadə etməyinə mane olmayın.” (əl-Buxari, 2354)

3-cü fəsil. Su quyusu üstündə mübahisə etmək və onun hökmü

۳- باب: الْخُصُومَةُ فِي الْبِئْرِ وَالْقَضَاءُ فِيهَا

۱۰۹۰ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ يَقْطَعُ بِهَا مَالَ امْرَأٍ، هُوَ عَلَيْهَا فَاجِرٌ، لَقِيَ اللَّهَ وَهُوَ عَلَيْهِ غَضَبَانُ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ عَهْدَ اللَّهِ وَيَأْمِنُ بِهِمْ تَمَنَّا قَلِيلًا﴾ الْآيَةُ، فَجَاءَ الْأَشْعَثُ فَقَالَ: مَا حَدَّثَكُمْ أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ فِي أَنْزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةَ، كَانَتْ لِي بئرٌ فِي أَرْضِ ابْنِ عَمٍّ لِي فَقَالَ لِي: «شَهُودُكَ». قُلْتُ مَا لِي شَهُودٌ. قَالَ: «فِيمِنْهُ». قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِذَا يَحْلِفُ. فَذَكَرَ النَّبِيُّ ﷺ هَذَا الْحَدِيثَ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ ذَلِكَ تَصْدِيقًا لَهُ. [رواه البخاري: ۲۳۵۶-۲۳۵۷]

1090. Abdullah ibn Məsud رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Hər kim başqa birisini malından məhrum etmək məqsədilə yalandan and içərsə, Allahın hüzuruna gələcəyi gün Allahın ona qəzəbi tutar.” Sonra Uca Allah bu ayəni nazil etdi: “Həqiqətən də, Allah ilə olan əhdlərini və andlarını ucuz qiymətə satan kəslər üçün axirətdə heç bir pay yoxdur. Qiyamət günü Allah onları danışdırmayacaq, onların üzünə baxmayacaq və onları təmizə çıxarmayacaqdır. Onlar üçün ağrılı-acılı bir əzab vardır.”²

Bu dəmdə Əşəs ibn Qeys رضي الله عنه gəlib dedi: “Əbu Abdur-Rəhmanın sizə rəvayət etdiyi bu hadisə, əslində, mənə aiddir, bu ayə mənə görə nazil olmuşdur. Belə ki, əmim oğlunun torpaq sahəsində mənə məxsus bir su quyusu var idi. (Bizim aramıza mübahisə düşdükdə) Peyğəmbər ﷺ mənə: “Şahidlərini (gətir)!” – deyə buyurdu. Mən: “Şahidim yoxdur” – dedim. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Elə isə qoy o³ and içsin!” Mən dedim: “Ya Rəsulullah, o, (yalandan) and

¹ Bu o deməkdir ki, əgər su quyusunun ətrafında otlaq varsa və orada bu quyudan başqa heç bir quyu yoxdursa, quyu sahibi orada otlayan qoyunların su içməsinə mane olmamalıdır. Çünki əgər qoyunlar doyunca otladıqdan sonra su içməslər, otlamağa davam edə bilməyəcək və belə olduğu təqdirdə çobanlar məcbur qalib başqa su hövzələri axtaracaqlar. Buradan da belə nəticə çıxır ki, onların su içməsinə mane olmaq, elə onların otlaqda otlamasına mane olmaq deməkdir. Bunu etmək isə qadağandır.

² “Ali-İmran” surəsi, 77.

³ Yəni, “qoy əmin oğlu quyunun ona məxsus olduğuna dair and içsin”.

icəcək.” Onda Peyğəmbər ﷺ bu hədisi¹ danışdı və Uca Allah da onun dediklərini təsdiq etmək üçün bu ayəni nazil etdi. (əl-Buxari, 2356-2357)

۴ – باب: إِيْمٌ مِنْ مَنَعَ ابْنِ السَّبِيلِ مِنَ الْمَاءِ 4-cü fəsil. Müsafirin su içməsinə mane olan kimsənin günahı

۱۰۹۱ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «ثَلَاثَةٌ لَا يَنْظُرُ اللَّهُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَلَا يُزَكِّيهِمْ، وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ رَجُلٌ كَانَ لَهُ فَضْلٌ مَاءٍ بِالطَّرِيقِ، فَمَنَعَهُ مِنْ ابْنِ السَّبِيلِ، وَرَجُلٌ بَاعَ إِمَامًا لَا يُبَاعُهُ إِلَّا لِدُنْيَا، فَإِنْ أَعْطَاهُ مِنْهَا رَضِيَ، وَإِنْ لَمْ يُعْطِهِ مِنْهَا سَخَطَ، وَرَجُلٌ أَقَامَ سَلْعَتَهُ بَعْدَ الْعَصْرِ، فَقَالَ وَاللَّهِ الَّذِي لَا إِلَهَ غَيْرُهُ لَقَدْ أَعْطَيْتُ بِهَا كَذًا وَكَذَا، فَصَدَّقَهُ رَجُلٌ، ثُمَّ قَرَأَ هَذِهِ الْآيَةَ: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا﴾ [رواه البخاري: ۲۳۵۸]

1091. Əbu Hureyra ر.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Qiyamət günü üç sinif insan olacaq ki, Allah onların üzünə baxmayacaq və onları təmizə çıxarmayacaqdır. Üstəlik onları üzücü bir əzab gözləyir:

– o adam ki, yol kənarındakı suya sahib olmuş və (oradan keçən) müsafirlərə bu sudan verməmişdir;

– o adam ki, əmirə yalnız dünya xatirinə beyət etmiş və əmir dünya malından ona verdikdə ondan razı qalmış, heç nə vermədikdə isə ona qəzəbi tutmuşdur;

– o adam ki, malını axşam çağы satmağa çıxarılıb: “Özündən başqa məbud olmayan Allaha and olsun ki, bu mala filan qədər pul vermişəm”- deyər, camaat da ona inanar.

Sonra Peyğəmbər ﷺ bu ayəni oxudu: “Həqiqətən də, Allah ilə olan əhd-lərini və andlarını ucuz qiymətə satan kəslər üçün axirətdə heç bir pay yoxdur. Qiyamət günü Allah onları danışdırmayacaq, onların üzünə baxmayacaq və onları təmizə çıxarmayacaqdır. Onlar üçün ağırılı-acılı bir əzab vardır.”² (əl-Buxari, 2358)

۵ – باب: فَضْلُ سَقْيِ الْمَاءِ 5-ci fəsil. (Su içmək istəyənlərə) su verməyin fəziləti

۱۰۹۲ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «يَبْنِي رَجُلٌ يَمْشِي فَاشْتَدَّ عَلَيْهِ الْعَطَشُ، فَنَزَلَ بَيْتًا فَشَرِبَ مِنْهَا، ثُمَّ خَرَجَ فَإِذَا هُوَ بِكَلْبٍ يَلْهَثُ، يَأْكُلُ التُّرَى مِنَ الْعَطَشِ، فَقَالَ لَقَدْ بَلَغَ هَذَا مِثْلُ الَّذِي بَلَغَ بِي فَمَلَأَ خُفَّهُ ثُمَّ أَمْسَكَهُ بِيَمِينِهِ، ثُمَّ رَفَعَهُ، فَسَقَى الْكَلْبَ فَشَكَرَ اللَّهُ لَهُ، فَغَفَرَ لَهُ». قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَإِنْ لَنَا فِي الْبَهَائِمِ أَجْرًا قَالَ: «فِي كُلِّ كَبِدٍ رَطْبَةٍ أَجْرٌ». [رواه البخاري: ۲۳۶۳]

1092. Əbu Hureyra ر.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “(Bir dəfə) bir adam yolla gedərkən bərk susadı və bir quyuya enib su içdi. Sonra quyudan bayıra çıxdıqda bir itin susuzluqdan ləhlədiyini və yaş torpaq yaladığını görüb

¹ Əvvəldəki hədis.

² “Ali-İmran” surəsi, 77.

(öz-özünə): “Mən susadığımı kimi, bu (it də) susamışdır” – dedi və (quyuya enib) ayaqqabısını su ilə doldurdu. Sonra ayaqqabısını dişləri ilə tutub quyudan çıxırdı və itə su verdi. Allah da ona (bunun) əvəzini verdi və onu bağışladı.” (Əshabələr) dedilər: “Ey Allahın elçisi, məgər heyvanlara (etdiyimiz yaxşılıqlara) görə də bizə savab yazılır?” O buyurdu: “Hər bir canlıya (göstərdiyin qayğıya) görə savab vardır.” (əl-Buxari, 2363)

6-cı fəsil. Hovuz və ya cürdək¹ sahibinin suya hamıdan çox haqqı olduğunu deyən kimsə

۶- باب: مَنْ رَأَى أَنَّ صَاحِبَ الْحَوْضِ وَالْقَرِيَّةِ أَحَقُّ بِمَائِهِ

۱۰۹۳ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَأَذُودَنَّ رَجُلًا عَنْ حَوْضِي كَمَا تُذَادُ الْعَرِيَّةُ مِنَ الْإِبِلِ عَنِ الْحَوْضِ». [رواه البخاري: ۲۳۶۷]

1093. Əbu Hureyra ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Canım Əlində olan Allaha and olsun ki, yad dəvələr su hövzəsinin kənarından qovulduğu kimi mən də bir çox adamları öz hovuzumun ətrafından qovacağam.” (əl-Buxari, 2367)

۱۰۹۴ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «ثَلَاثَةٌ لَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ رَجُلٌ حَلَفَ عَلَى سَلْعَةٍ لَقَدْ أُعْطِيَ بِهَا أَكْثَرَ مِمَّا أُعْطِيَ وَهُوَ كَاذِبٌ، وَرَجُلٌ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ كَاذِبَةٍ بَعْدَ الْعَصْرِ لَيَقْطَعَ بِهَا مَالَ رَجُلٍ مُسْلِمٍ، وَرَجُلٌ مَنَعَ فَضْلَ مَاءٍ، فَيَقُولُ اللَّهُ الْيَوْمَ أَمْنَعَكَ فَضْلِي، كَمَا مَنَعْتَ فَضْلَ مَا لَمْ تَعْمَلْ بِدَاكٍ». [رواه البخاري: ۲۳۶۹]

1094. Əbu Hureyra ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Üç qisim insan vardır ki, Qiyamət günü Allah onları danışdırmayacaq və üzlərinə baxmayacaqdır:

- (müştəriyə) yalandan and içib, (guya) satdığı mala onun verdiyi puldan daha çox pul verildiyini deyən kimsə;
- axşamçağı (bayıra çıxıb) bir müsəlmanın malını mənimsəmək məqsədilə yalandan and içən kimsə;
- (cürdəyində qalmış) artıq sudan başqalarına verməyən kimsə. (Beləsinə) Allah buyuracaq: “Sən əllərinlə yaratmadığın bir şeyin artığını (başqasından) əsirgədiyin kimi, bu gün də Mən Öz mərhəmətimi səndən əsirgəyəcəyəm!” (əl-Buxari, 2369)

7-ci fəsil. Qoruqlar ancaq Allaha və Onun elçisinə ﷺ aiddir

۷- باب: لَا حِمَى إِلَّا لِلَّهِ وَلِرَسُولِهِ ﷺ

۱۰۹۵ - عَنْ الصَّعْبِ بْنِ جُثَامَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ إِنْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «لَا حِمَى إِلَّا لِلَّهِ وَلِرَسُولِهِ ﷺ». [رواه البخاري: ۲۳۷۰]

¹ Gildən, saxsıdan, şüşədən və s. materialdan hazırlanmış dar boğazlı su qabı.

² Qiyamət günü Peyğəmbər ﷺ öz hovuzunun kənarında oturmağa layiq olmayan insanları oradan qovacaqdır.

1095. Sab ibn Cəssamə ؓ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Qoruqlar ancaq Allaha və Onun elçisinə ﷺ aiddir." (əl-Buxari, 2370)

8-ci fəsil.

İnsanların çaydan su içməsi və öz heyvanlarını suvarması

۸ - باب:

شَرْبُ النَّاسِ وَالْذَّوَابِّ مِنَ الْأَنْهَارِ

۱۰۹۶ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؓ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «الْخَيْلُ لِرَجُلٍ أَجْرٌ، وَلِرَجُلٍ سِتْرٌ، وَعَلَى رَجُلٍ وَزْرٌ، فَأَمَّا الَّذِي لَهُ أَجْرٌ فَرَجُلٌ رَبَطَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ، فَأَطَالَ بِهَا فِي مَرْجٍ أَوْ رَوْضَةٍ، فَمَا أَصَابَتْ فِي طِيلِهَا ذَلِكَ مِنَ الْمَرْجِ أَوْ الرَّوْضَةِ كَانَتْ لَهُ حَسَنَاتٍ، وَلَوْ أَنَّهَا انْقَطَعَ طِيلُهَا فَاسْتَنْتَ شَرْفًا أَوْ شَرْفَيْنِ كَانَتْ آثَارُهَا وَأَرْوَاتُهَا حَسَنَاتٍ لَهُ، وَلَوْ أَنَّهَا مَرَّتْ بِنَهْرٍ فَشَرِبَتْ مِنْهُ وَلَمْ يَرُدَّ أَنْ يَسْقَى كَانَ ذَلِكَ حَسَنَاتٍ لَهُ، فَهِيَ لَذَلِكَ أَجْرٌ، وَرَجُلٌ رَبَطَهَا نَعْتِيًا وَتَعَفُّفًا ثُمَّ لَمْ يَنْسَ حَقَّ اللَّهِ فِي رِقَابِهَا وَلَا ظُهْرُهَا، فَهِيَ لَذَلِكَ سِتْرٌ، وَرَجُلٌ رَبَطَهَا فَخْرًا وَرِبَاءً وَنَوَاءً لِأَهْلِ الْإِسْلَامِ، فَهِيَ عَلَى ذَلِكَ وَزْرٌ». وَسُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ الْحُمْرِ فَقَالَ: «مَا أَثْرَلُ عَلَى فِيهَا شَيْءٌ إِلَّا هَذِهِ الْآيَةُ الْجَامِعَةُ الْفَادَّةُ: ﴿فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ﴾ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ» ﴿[رواه البخاري: ۲۳۷۱]

1096. Əbu Hureyra ؓ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "At (saxlamaq), kimisinə savab qazandırır, kimisinin (kasıbçılığını) ört-basdır edər, kimisinə də günah qazandırır.

Savab qazanan adama gəlincə, bu o kimsədir ki, atını otlaqda və ya bağ-bağatlı yerdə uzun kəndirlə bağlayıb Allah yolunda (döyüşmək üçün) saxlamışdır. At otlaqda və ya bağçada otladığı müddət ərzində ona savab yazılır. Hərgah atın kəndiri qırılsa və at qaçıb bir, yaxud iki təpə aşarsa, onun qoyduğu ləpirlərə və (ifraz etdiyi) nəcisinə görə (yiyəsinə) savab yazılır; və əgər bir çaydan keçib ondan su içərsə, yiyəsinin onu sulamaq istəyi olmasa belə, buna görə ona savab yazılır. Beləliklə də, bu at ona savab qazandırır.

Digəri isə, atını, insanlara möhtac olmasın və dilənməsin deyər (qazanc məqsədilə) saxlayan, üstəlik onu bəslədikdə Allahın haqqını unutmayan kimsədir. Bu at onun üçün örtük olar.

(Üçüncüsü isə,) atını, lovğalıq etmək, özünü göstərmək və ya onu müsəlmanların əleyhinə istifadə etmək məqsədilə saxlayan kimsədir. Bu at ona günah qazandırır."

Peyğəmbərdən ﷺ eşşəklər barədə soruşdular. O buyurdu: "Bu xüsusda hər şeyi əhatə edən, müstəsna sayılan bu ayələrdən başqa mənə bir ayə nazil olmamışdır: "Zərrə qədər yaxşılıq edən *əvəzini* alacaqdır. Zərrə qədər pislilik edən də *əvəzini* alacaqdır."² (əl-Buxari, 2371)

9-cu fəsil.

Odunun və alafın³ satışı

۹ - باب: بَيْعُ الْحَطَبِ وَالْكَالِ

۱۰۹۷ - عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ؓ أَنَّهُ قَالَ: أَصَبْتُ شَارِفًا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي مَعْنَمٍ يَوْمَ بَدْرٍ قَالَ وَأَعْطَانِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ شَارِفًا أُخْرَى، فَأَنْحَتُهُمَا يَوْمًا عِنْدَ بَابِ رَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ، وَأَنَا أُرِيدُ أَنْ أَحْمِلَ عَلَيْهِمَا إِذْخِرًا لِابْيَعَهُ،

¹ Bununla şəriət müsəlman əmirlərinə məsləhət bildikləri yerlərdə sərhəd çəkməyə izn vermişdir.

² "əz-Zəlzələ" surəsi, 7-8.

³ Ot, saman, küləş və s.

وَمَعِيَ صَانِعٌ مِنْ بَنِي قَيْنِقَاعَ فَأَسْتَعِينَ بِهِ عَلَى وَلِيمَةِ فَاطِمَةَ، وَحَمْزَةُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ يَشْرَبُ فِي ذَلِكَ الْبَيْتِ مَعَهُ قَيْنَةُ، فَقَالَتْ أَلَا يَا حَمْزُ لِلشَّرَفِ التَّوَاءُ. فَتَارَ إِلَيْهِمَا حَمْزَةُ بِالسَّيْفِ، فَجَبَّ أَسْنَمَتَهُمَا، وَبَقَرَ خَوَاصِرَهُمَا، ثُمَّ أَخَذَ مِنْ أَكْبَادِهِمَا. قُلْتُ لِأَبْنِ شَهَابٍ وَمَنْ السَّنَامُ قَالَ قَدْ جَبَّ أَسْنَمَتَهُمَا فَذَهَبَ بِهِمَا. قَالَ ابْنُ شَهَابٍ قَالَ عَلَى ﷺ فَتَنَظَرْتُ إِلَى مَنْظَرٍ أَفْظَعَنِي فَأَتَيْتُ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ وَعِنْدَهُ زَيْدُ بْنُ حَارِثَةَ فَأَخْبَرْتُهُ الْخَبَرَ فَخَرَجَ وَمَعَهُ زَيْدٌ، فَأَنْطَلَقْتُ مَعَهُ، فَدَخَلْتُ عَلَى حَمْزَةَ فَتَغَيَّظَ عَلَيْهِ فَرَفَعَ حَمْزَةُ بَصْرَهُ وَقَالَ هَلْ أَنْتُمْ إِلَّا عِبِيدٌ لِأَبَائِي فَرَجَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقْهَمُهُمْ حَتَّى خَرَجَ عَنْهُمْ، وَذَلِكَ قَبْلَ تَحْرِيمِ الْخَمْرِ. [رواه البخاري: ٢٣٧٥]

1097. Rəvayət edilir ki, Əli ibn Əbu Talib ﷺ demişdir: “Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə iştirak etdiyim Bədr döyüşündə əldə edilmiş qənimətlərdən mənə yaşlı bir dəvə çatdı. Bundan başqa Peyğəmbər ﷺ mənə bir ədəd də yaşlı dəvə verdi. Bir dəfə mən bu dəvələri ənsardan olan bir əshabənin qapısının yanında yerə çökdürdüm ki, onlara ətirli qamış yükləyim. Belə etmək istəyirdim ki, (qamışları) satıb Fatimənin toyu üçün bir qədər pul əldə edim. Bəni Qəynuqa qəbiləsindən olan zərgər də mənim yanımda idi. Həmin vaxt Hənzə ibn Abdul-Muttəlib bu evdə müğənni bir qadınla (şərab) içirdi. (Bu dəmdə qadın): “Ey Hənzə, bu yaşlı dəvələrə bir bax!”- deyə (şeir) oxudu. Hənzə qılınıcı götürdü və dəvələrə yaxınlaşıb onların hörgüclərini kəsdi, habelə böyürlərini yarıb ciyərlərindən bir qədər götürdü.”

(Hədisin ravilərindən biri dedi): “Mən ibn Şihabdan soruşdum: “O, dəvənin hörgücündən də götürdü?” İbn Şihab dedi: “O, hər iki dəvənin hörgüclərini kəsib apardı.”

Əli ibn Əbu Talib ﷺ dedi: “Mən bu mənzərəni gördükdə dəhşətə gəldim və dərhal Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib başıma gələnləri ona danışdım. Bu vaxt Zeyd ibn Harisə də onun yanında idi. Peyğəmbər ﷺ, Zeyd və mən oraya getdik. Peyğəmbər ﷺ Hənzənin (olduğu evə) daxil olub qəzəbli halda (onu danlamağa başladı). Hənzə ona baxıb dedi: “Məgər siz mənim əcdadlarıma kölələri deyilsinizmi?” Belə olduqda Peyğəmbər ﷺ daldalı çəkildi və onları tərk edib getdi. Bütün bunlar şərab haram buyrulmamışdan əvvəl baş vermişdi. (əl-Buxari, 2375)

10-cu fəsil.

١٠ - باب: الْقَطَانِعُ

Xam torpaqdan pay ayırmaq

١٠٩٨ - عَنْ أَنَسٍ ﷺ قَالَ: أَرَادَ النَّبِيُّ ﷺ أَنْ يُقْطَعَ مِنَ الْبَحْرَيْنِ، فَقَالَتِ الْأَنْصَارُ حَتَّى تُقْطَعَ لِإِخْوَانِنَا مِنَ الْمُهَاجِرِينَ مِثْلَ الَّذِي تُقْطَعُ لَنَا قَالَ: «سَتَرُونَ بَعْدِي أَثَرَةَ فَاصِبِرُوا حَتَّى تَلْقَوْنِي». [رواه البخاري: ٢٣٧٦]

1098. Rəvayət edilir ki, Ənəs ﷺ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ Bəhreyn torpaqlarının bir qismini (ənsar üçün) təxsis etmək istədikdə ənsar dedi: “Bizim üçün təxsis etdiyin (torpaqların) eynisini mühacir qardaşlarımız üçün təxsis etməyincə biz (o əraziləri) qəbul etməyəcəyik.” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Mən (sizin aranızdan getdikdən) sonra (qənimətləri) paylayan kəslərin digər insanları, sizdən) üstün tutacaqlarını görəcəksiniz. (Hovuzumun başında) mənimlə görüşənədənək səbir edin!” (əl-Buxari, 2376)

11-ci fəsil.

۱۱ – باب:

**Adamın (başqasına məxsus) bağça
və ya xurmalıqdan keçmək və ya
sulama haqqı ola bilər**

الرَّجُلُ يَكُونُ لَهُ مَمَرٌ، أَوْ شَرْبٌ فِي حَائِطٍ أَوْ
فِي نَخْلٍ

۱۰۹۹ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «مَنْ ابْتِاعَ نَخْلًا بَعْدَ أَنْ تُؤَبَّرَ فَثَمَرُهَا لِلْبَائِعِ، إِلَّا أَنْ يَشْتَرِطَ الْمُبْتَاعُ، وَمَنْ ابْتِاعَ عَبْدًا وَكَهُ مَالٌ فَمَالُهُ لِلَّذِي بَاعَهُ إِلَّا أَنْ يَشْتَرِطَ الْمُبْتَاعُ». [رواه البخاري: ۲۳۷۹]

1099. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Ömər رضي الله عنه demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişəm: “Kim xurma ağaclarını, onlar tozlandıqdan sonra alarsa, onların meyvələri¹ satan adama çatır. Yalnız müştərinin şərt kəsməsi istisnadır. Kim bir kölə alarsa, onun malı satan adama çatır. Yalnız müştərinin şərt kəsməsi istisnadır.” (əl-Buxari, 2379)

¹ Ancaq həmin tozlanmadan əmələ gəlmiş xurmalar nəzərdə tutulur.

² Əgər bu sövdələşmələrdə müştəri şərt kəssə ki, ağacın verəcəyi məhsul və ya kölənin sahib olduğu mal ona çatmalıdır, onda məhsul da, malı da müştəriyə qalmalıdır.

٤٤ - كِتَابُ فِي الاسْتِقْرَاضِ وَ اَدَاءِ الدِّيُونِ وَ الْحَجْرِ وَ التَّفْلِيسِ

44 – Borc almaq, borcu qaytarmaq, əmlakın həbs olunması¹ və iflasa uğramaq kitabı

1-ci fəsil. İnsanların malını, onu
qaytarmaq və ya dağıtmaq
niyyəti ilə almaq

١ - باب:

مَنْ أَخَذَ أَمْوَالَ النَّاسِ يُرِيدُ أَدَاءَهَا أَوْ إِثْلَافَهَا

١١٠٠ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «مَنْ أَخَذَ أَمْوَالَ النَّاسِ يُرِيدُ أَدَاءَهَا أَدَّى اللَّهُ عَنْهُ، وَمَنْ أَخَذَ يُرِيدُ إِثْلَافَهَا أَثْلَفَهُ اللَّهُ». [رواه البخاري: ٢٣٨٧]

1100. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “İnsanların malını qaytarmaq niyyəti ilə götürən kimsənin (borcunu) onun əvəzinə Allah qaytarar², (onu) tələf etmək (və qaytarmamaq) niyyəti ilə götürən kimsəni isə Allah məhv edir.” (əl-Buxari, 2387)

2-ci fəsil. Borcların ödənilməsi.
Uca Allah buyurur: “Həqiqətən,
Allah sizə əmanətləri sahiblərinə
qaytarmanızı və insanlar ara-
sında hökm verərkən ədalətlə
hökm verməyinizi əmr edir.”³

٢ - باب:

أَدَاءُ الدِّيُونِ، وَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ...﴾

١١٠١ - عَنْ أَبِي ذَرٍّ رضي الله عنه قَالَ: كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فَلَمَّا أَبْصَرَ - يَعْنِي أَحَدًا - قَالَ: «مَا أَحَبُّ أَنَّهُ يُحَوَّلَ لِي ذَهَبًا يَمُكُّتُ عِنْدِي مِنْهُ دِينَارٌ فَوْقَ ثَلَاثٍ، إِلَّا دِينَارًا أُرْصِدُهُ لِدَيْنٍ». ثُمَّ قَالَ: «إِنَّ الْأَكْثَرِينَ هُمُ الْأَقْلَوْنَ، إِلَّا مَنْ قَالَ بِالْمَالِ هَكَذَا وَهَكَذَا». وَأَشَارَ أَبُو شَهَابٍ بَيْنَ يَدَيْهِ وَعَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ شِمَالِهِ - وَقَلِيلٌ مَا هُمْ - وَقَالَ مَكَانَكَ. وَتَقَدَّمَ غَيْرُ بَعِيدٍ، فَسَمِعْتُ صَوْتًا، فَأَرَدْتُ أَنْ آتِيَهُ، ثُمَّ ذَكَرْتُ قَوْلَهُ مَكَانَكَ حَتَّىٰ آتَيْتُكَ، فَلَمَّا جَاءَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، الَّذِي سَمِعْتُ أَوْ قَالَ الصَّوْتُ الَّذِي سَمِعْتُ قَالَ: «وَهَلْ سَمِعْتُ؟» قُلْتُ نَعَمْ. قَالَ: «أَتَانِي جَبْرِيلُ فَقَالَ مَنْ مَاتَ مِنْ أُمَّتِكَ لَا يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا دَخَلَ الْجَنَّةَ». قُلْتُ وَإِنْ فَعَلَ كَذَا وَكَذَا قَالَ: «نَعَمْ». [رواه البخاري: ٢٣٨٨]

1101. Rəvayət edilir ki, Əbu Zərr رضي الله عنه demişdir: “(Bir dəfə) mən Peyğəmbərin ﷺ yanında ikən o, Uhud dağına baxıb dedi: “Mən istəməzdim ki, bu dağ mənim üçün qızıla çevrilsin və mən bu qızıllardan bir dinar belə üç gündən artıq özümdə saxlayım. Yalnız borcumu ödəmək üçün saxlayacağım dinardan

¹ Mülkdən, maldan və s.-dən istifadə edilməsinin məhkəmə orqanları tərəfindən qadağan olunması.

² Yəni götürdüyü borcu qaytarmağa kömək edir.

³ “ən-Nisa” surəsi, 58.

başqa." Sonra əlavə edib dedi: "(Mal-dövləti) çox olanların (savabı) az olacaq. Malını bu cür və bu cür¹ xərcləyənlər isə istisnadır. (Hədisi nəql edən ibn Şihab bunu deyəndə əlləri ilə önünə, sağına və soluna işarə etdi.) Onların sayı isə çox azdır." Sonra o mənə: "(Mən sənin yanına gələndək) yerində qal!" - deyə buyurdu və bir qədər irəli getdi. Sonra mən bir səs eşitdim və onun yanına getmək istədim. Lakin onun mənə dedi: "Mən sənin yanına gələndək yerində qal!" - sözü yadıma düşdü (və mən yerimdən tərpənmədim). O geri qayıtdıqda mən soruşdum: "Ya Rəsulullah, eşitdiyim o səs (nə idi)?" Peyğəmbər ﷺ soruşdu: "Doğrudan sən eşitdin?" Mən: "Bəli!" - deyə cavab verdim. Peyğəmbər ﷺ dedi: "(Bu,) Cəbrail idi, mənim yanıma gəlib dedi ki: "Ümmətindən Allaha heç bir şeyi şərik qoşmadan ölən hər kəs Cənnətə girəcək!"

Mən dedim: "Filan və filan işləri² görsə belə?" Peyğəmbər ﷺ: "Bəli!" - dedi." (əl-Buxari, 2388)

3-cü fəsil. Borcu gözəl tərzdə ödəmək

۳ - باب: حُسْنُ الْقَضَاءِ

۱۱۰۲ - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ أَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ وَهُوَ فِي الْمَسْجِدِ - قَالَ مَسْعَرُ أَرَأَاهُ قَالَ ضَحَى - فَقَالَ: «صَلِّ رَكْعَتَيْنِ». وَكَانَ لِي عَلَيْهِ دَيْنٌ فَقَضَانِي وَزَادَنِي. [رواه البخاري: ۲۳۹۴]

1102. Rəvayət edilir ki, Cabir ibn Abdullah رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا demişdir: "(Bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ məsciddə ikən mən onun yanına getdim. (Hədisi rəvayət edən Misar: "Deyəsən, o, səhər-səhər³ getdiyini xəbər vermişdir"- dedi.) Peyğəmbər ﷺ mənə: "İki rükət namaz qıl!" - deyə buyurdu. Həmin vaxt onun mənə borcu var idi. O, borcunu qaytardı, üstəlik bir qədər də əlavə etdi⁴". (əl-Buxari, 2394)

4-cü fəsil.

Borcu olduğu halda ölən kimsənin cənazə namazı

۴ - باب:

الصَّلَاةُ عَلَى مَنْ تَرَكَ دَيْنًا

۱۱۰۳ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «مَا مِنْ مُؤْمِنٍ إِلَّا وَأَنَا أَوْلَى بِهِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ أَقْرَبُوا إِنْ شِئْتُمْ: ﴿الَّذِينَ أُولُوا بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ﴾ فَأَيُّمَا مُؤْمِنٍ مَاتَ وَتَرَكَ مَالًا فَلْيَرِثْهُ عَصَبَتُهُ مَنْ كَانُوا، وَمَنْ تَرَكَ دَيْنًا أَوْ ضَيَاعًا فَلْيَأْتِنِي فَأَنَا مَوْلَاهُ». [رواه البخاري: ۲۳۹۹]

¹ Burada mal-dövlətini səmimi qəlbdən Allah yolunda xərcləyənlər nəzərdə tutulur.

² 633-cü hədisə bax.

³ Burada səhər deyildikdə duha vaxtı nəzərdə tutulur.

⁴ Peyğəmbər ﷺ bunu ona yaxşılıq etmək məqsədilə vermişdir. Burada sələmdən söhbət gedə bilməz. Çünki Allah və Onun Peyğəmbəri ﷺ sələm verməyi də, almağı da haram buyurmuşdur. Bax: "əl-Bəqərə", 275, 276 və 278; "Ali-İmran", 130; "ən-Nisa", 161; "ər-Rum", 39; üstəlik yuxarıda nəql edilmiş 697-ci və 997-ci hədislərə bax. Abdul-Muhsin Abbad demişdir: "İnsanlar aldıkları borcu qaytardıqda üstündə əlavə olaraq (hədiyyə) verməyə özlərini öyrətdirənlər bu riba sayılar."

1103. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Elə bir mömin yoxdur ki, mən ona həm bu dünyada, həm də axirətdə hamıdan yaxın olma-yım. İstəyirsinizsə, bu ayəni oxuyun: **“Peyğəmbər möminlərə onların özlərindən daha yaxındır”**¹. Odur ki, hansı bir mömin vəfat etmiş və (özündən sonra) mal-dövlət qoyub getmişdirsə, qoy bu mal-dövlət onun ata tərəfdən olan varislərinə çatsın. Kimin borcu və ya yetim uşaqları qalmışdırsa, qoy mənim yanıma gəlsinlər². Çünki onun hamisi mənəm!” (əl-Buxari, 2399)

5-ci fəsil.

Malı israf etməyin qadağan olunması. Uca Allah buyurur:

“Allah fitnə-fəsadı sevmir.”³

Həmçinin buyurur: “...mallarınızı ağılsızlara verməyin.”⁴

۵ - باب:

مَا يُنْهَى عَنْ إِسْوَاعَةِ الْمَالِ، قَالَ اللَّهُ تَعَالَى:

﴿وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْفُسَادَ﴾ وَقَالَ: ﴿وَلَا

تُؤْتُوا السُّفَهَاءَ أَمْوَالَكُمُ﴾

۱۱۰۴ - عَنْ الْمُغِيرَةَ بْنِ شُعْبَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَ عَلَيْكُمْ عُقُوقَ الْأُمِّهَاتِ، وَوَادَ الْبَنَاتِ، وَمَنَعَ وَهَاتِ، وَكَرِهَ لَكُمْ قِيلَ وَقَالَ، وَكَثْرَةَ السُّؤَالِ، وَإِسْوَاعَةَ الْمَالِ». [رواه البخاري: ۲۴۰۸]

1104. Muğira ibn Şobə رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ buyurmuşdur: “Allah sizlərə anaların üzünə ağ olmağı, qız uşaqlarını diri-diri yerə gömməyi, (borcu qaytarmaqdan) boyun qaçıрмаğı və “ver”- deyərək (haqqınız olmayan bir şeyi) tələb etməyi qadağan etmişdir. Habelə söz gəzdirməyinizi, çox sual verməyinizi və var-dövləti israf etməyinizi xoşlamır.” (əl-Buxari, 2408)

¹ “əl-Əhzab” surəsi, 6.

² Söhbət borc yiyələrindən və yetimlərdən gedir.

³ “əl-Bəqərə” surəsi, 205.

⁴ “ən-Nisa” surəsi, 5.

٤٥ - كِتَابُ الْخُصُومَاتِ

45 – İddia¹ kitabı

1-ci fəsil. İddiaçıların məhkəməyə çağırılması və müsəlmanla yəhudinin çəkişməsi

١ - باب: مَا يُذَكَّرُ فِي الْإِشْخَاصِ وَالْخُصُومَةِ بَيْنَ الْمُسْلِمِ وَالْيَهُودِ

١١٠٥ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رضي الله عنه قَالَ: سَمِعْتُ رَجُلًا قَرَأَ آيَةً سَمِعْتُ مِنَ النَّبِيِّ ﷺ خَلَّاهَا، فَأَخَذْتُ بِيَدِهِ، فَأَتَيْتُ بِهِ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: «كَلَّا كَمَا مُحْسِنٌ، لَا تَخْتَلِفُوا فَإِنَّ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ اخْتَلَفُوا فَهَلَكُوا». [رواه البخاري: ٢٤١٠]

1105. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Məsud رضي الله عنه demişdir: “Mən bir adamın ayəni Peyğəmbərin ﷺ oxuduğu kimi oxumadığını eşitdim. Onda mən onun əlin-dən tutub Peyğəmbərin ﷺ yanına apardım. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “İkiniz də düz oxuyursunuz. İxtilaf etməyin! Həqiqətən, sizdən əvvəlkilər ixtilaf et-miş, (bu səbəbdən də) həlak olmuşlar.” (əl-Buxari, 2410)

١١٠٦ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: اسْتَبَّ رَجُلَانِ رَجُلٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ وَرَجُلٌ مِنَ الْيَهُودِ، قَالَ الْمُسْلِمُ وَالَّذِي اصْطَفَى مُحَمَّدًا عَلَى الْعَالَمِينَ، فَقَالَ الْيَهُودِيُّ وَالَّذِي اصْطَفَى مُوسَى عَلَى الْعَالَمِينَ. فَرَفَعَ الْمُسْلِمُ يَدَهُ عِنْدَ ذَلِكَ فَلَطَمَ وَجْهَ الْيَهُودِيِّ، فَذَهَبَ الْيَهُودِيُّ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَأَخْبَرَهُ بِمَا كَانَ مِنْ أَمْرِهِ وَالْمُسْلِمُ، فَدَعَا النَّبِيُّ ﷺ الْمُسْلِمَ فَسَأَلَهُ عَنْ ذَلِكَ، فَأَخْبَرَهُ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «لَا تُخَيِّرُونِي عَلَى مُوسَى، فَإِنَّ النَّاسَ يَصْعَقُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فَأَصْعَقَ مَعَهُمْ، فَكُنْ أَوَّلَ مَنْ يُفِيقُ، فَإِذَا مُوسَى بَاطِشٌ جَانِبَ الْعَرْشِ، فَلَا أَدْرَى أَكَانَ فِيمَنْ صَعِقَ فَأَفَاقَ قَبْلِي، أَوْ كَانَ مِمَّنِ اسْتَشَى اللَّهُ». [رواه البخاري: ٢٤١١]

1106. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رضي الله عنه demişdir: “(Bir dəfə) bir müsəlmanla bir yəhudi bir-birilərini söyməyə başladılar. Bu əsnada müsəlman dedi: “Aləmlər içində Muhəmmədi üstün edən Allaha and olsun ki...” Yəhudi (isə cava-bında belə) dedi: “Aləmlər içində Musanı üstün edən Allaha and olsun ki...” (Bunu eşidəndə) müsəlman əlini qaldıraraq onun üzünə bir yumruq vurdu. Bundan sonra yəhudi Peyğəmbərin ﷺ yanına gedib müsəlmanla onun ara-sında baş verənləri ona danışdı. Onda Peyğəmbər ﷺ müsəlmanı çağıraraq baş vermiş hadisə barəsində ondan soruşdu, o da hər şeyi (olduğu kimi) ona da-nışdı. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Məni Musadan üstün tutmayın! Həqiqətən, Qiyamət günü bütün insanlar bayılacaq, mən də onlarla birlikdə bayılaca-ğam. Sonra ilk ayılan mən olacağam. (Ayıldıqda) görəcəyəm ki, Musa (Alla-hın) Ərşinin bir qırağından tutub. Mən bilmirəm, o, hamı ilə birlikdə bayıl-dıqdan sonra məndən qabaq ayılacaq, yoxsa Allah onu müstəsna kimsələr-dən² edəcəkdir.” (əl-Buxari, 2411)

¹ Haqlı-haqsız bir fikrin üstündə inad etmək, bir şeyi başqalarına da qəbul etdirməyə çalışmaq, özünə istinad etdiyi bir keyfiyyətin, sifətin başqaları tərəfindən də qəbul və təsdiqinə çalışmaq, özü haqqında böyük fikirdə olma.

² Bax: “əz-Zumər”, 68.

۱۱۰۷ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ يَهُودِيًّا رَضَّ رَأْسَ جَارِيَةٍ بَيْنَ حَجَرَيْنِ، قِيلَ مَنْ فَعَلَ هَذَا بِكَ أَفْلَانُ، أَفْلَانُ حَتَّى سُمِّيَ الْيَهُودِيُّ فَأَوْمَتْ بِرَأْسِهَا، فَأَخَذَ الْيَهُودِيُّ فَأَعْتَرَفَ، فَأَمَرَ بِهِ النَّبِيُّ ﷺ فَرَضَ رَأْسَهُ بَيْنَ حَجَرَيْنِ. [رواه البخاري: ۲۴۱۳]

1107. Ənəs rəvayət etmişdir ki, (bir dəfə) bir yəhudi bir qızın başını iki daşın arasında qoyub əzdi. Qızdan: “Səni kim bu kökə salıb, filankəsmi, yoxsa filankəsmi?” – deyə soruşdular. Nəhayət, yəhudinin adı çəkildikdə qız başı ilə işarə etdi. Dərhal yəhudini tutub gətirdilər və (o öz əməlini) etiraf etdi. Bundan sonra Peyğəmbərin əmri ilə onun başını iki daşını arasına qoyub əzdi-lər.” (əl-Buxari, 2413)

2-ci fəsil.

İddiaçıların bir-birilərinin əleyhinə dediyi sözlər

۲ – باب:

كَلَامُ الْخُصُومِ بَعْضِهِمْ فِي بَعْضٍ

۱۱۰۸ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ وَهُوَ فِيهَا فَاجِرٌ لَيَقْطَعَ بِهَا مَالَ امْرِئٍ مُسْلِمٍ لَقِيَ اللَّهَ وَهُوَ عَلَيْهِ غَضْبَانٌ». فَقَالَ الْأَشْعَثُ فِيَّ وَاللَّهِ كَانَ ذَلِكَ، كَانَ بَيْنِي وَبَيْنَ رَجُلٍ مِنَ الْيَهُودِ أَرْضٌ فَجَحَدَنِي، فَقَدَّمْتُهُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَلَاكَ بَيِّنَةٌ». قُلْتُ لَا. قَالَ فَقَالَ لِلْيَهُودِيِّ: «احْلُفْ». قَالَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِذَا يَحْلِفُ، وَيَذْهَبُ بِمَالِي، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: (إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا) إِلَى آخِرِ الْآيَةِ. [رواه البخاري: ۲۴۱۶-۲۴۱۷]

1108. Abdullah ibn Məsud rəvayət edir ki, Peyğəmbər demişdir: “Kim bir müsəlmanın malını mənimsəmək məqsədilə yalandan and içərsə, Allahın hüzuruna gələcəyi gün Allahın ona qəzəbi tutar.”

(Bunu eşidən) Əşəs ibn Qeys dedi: “Vallahi, bu hadisə¹ mənimlə bağlıdır. Belə ki, mənimlə bir yəhudinin arasına torpaq məsələsində mübahisə düşdü və o, (torpağın, mənim olduğumu) inkar etdi. Mən bu məsələni Peyğəmbərə ərz etdikdə Peyğəmbər məndən: “Dəlil-sübutun varmı?” – deyə soruşdu. Mən: “Xeyr!” – deyə cavab verdim. Peyğəmbər yəhudiyə: “And iç!” – deyə buyurdu. Mən dedim: “Ya Rəsulullah, o, (yalandan) and içib mənim malımı mənimsəyəcək.” Bu vaxt Uca Allah (bu ayəni) nazil etdi: “Həqiqətən də, Allah ilə olan əhdlərini və andlarını ucuz qiymətə satan kəslər üçün axirətdə heç bir pay yoxdur. Qiyamət günü Allah onları danışdırmayacaq, onların üzünə baxmayacaq və onları təmizə çıxarmayacaqdır. Onlar üçün ağırlı-acılı bir əzab vardır”². (əl-Buxari, 2416-2417)

¹ 1090-cı hədisə bax.

² “Ali-İmran” surəsi, 77.

٤٦ - كِتَابُ فِي اللَّقْطَةِ

46 – Tapılmış şey kitabı

1-ci fəsil.

١ - باب:

Tapılmış malın yiyəsi onun
əlamətlərini desə, onu yiyəsinə
qaytarmaq gərəkdir

إِذَا أَخْبَرَهُ صَاحِبُ اللَّقْطَةِ بِالْعَلَامَةِ دَفَعَ إِلَيْهِ

١١٠٩ - عَنْ أَبِي بِنِ كَعْبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَخَذْتُ صُرَّةَ مِائَةِ دِينَارٍ فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ: «عَرَفْتُهَا حَوْلًا». فَعَرَفْتُهَا حَوْلَهَا فَلَمْ أَجِدْ مَنْ يَعْرِفُهَا، ثُمَّ أَتَيْتُهُ فَقَالَ: «عَرَفْتُهَا حَوْلًا» فَعَرَفْتُهَا فَلَمْ أَجِدْ، ثُمَّ أَتَيْتُهُ ثَلَاثًا فَقَالَ: «احْفَظْ وَعَاَهَا وَعَدَدَهَا وَوِكَاءَهَا، فَإِنْ جَاءَ صَاحِبُهَا، وَإِلَّا فَاسْتَمْتِعْ بِهَا». [رواه البخاري: ٢٤٢٦]

1109. Rəvayət edilir ki, Ubey ibn Kəb ؓ demişdir: “Mən içində yüz dinar olan pul kisəsi tapdım və onu Peyğəmbərin ﷺ yanına gətirdim. Peyğəmbər ﷺ: “Bu haqda bir il elan et!” – deyə buyurdu. Mən (belə bir pul kisəsi) tapdığımı bir il elan etdim, lakin onun haqqında məlumatı olan bir kimsə tapa bilmədim. Sonra Peyğəmbərin ﷺ yanına gəldim və o (yenə mənə): “Bu haqda bir il elan et!” – deyə buyurdu. Mən (yenə) bu haqda elan etdim, amma (bir kimsə) tapa bilmədim. Mən üçüncü dəfə Peyğəmbərin ﷺ yanına gəldikdə o buyurdu: “Pul kisəsini və onun bağını (özündə) saxla, (içindəki) pulları say, əgər yiyəsi tapılsa, (kisəni özünə qaytararsan), yox (əgər gəlməzsə), özün ondan istifadə et.” (əl-Buxari, 2426)

2-ci fəsil. Yoldan xurma tapılmışdırsa

٢ - باب: إِذَا وَجَدَ ثَمْرَةً فِي الطَّرِيقِ

١١١٠ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «إِنِّي لَأَنْقَلِبُ إِلَى أَهْلِي، فَأَجِدُ الثَّمْرَةَ سَاقِطَةً عَلَى فِرَاشِي فَأَرْفَعُهَا لِأَكْلُهَا، ثُمَّ أَحْشَى أَنْ تَكُونَ صَدَقَةً فَأَلْفِيهَا». [رواه البخاري: ٢٤٣٢]

1110. Əbu Hureyra ؓ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Hərdən olur ki, mən evə gəlib yatağımın üstünə düşmüş bir xurma görürəm və onu götürüb yemək istəyirəm. Sonra o xurmanın sədəqə olduğundan ehtiyat edib onu kənara qoyuram.” (əl-Buxari, 2432)

٤٧ - کتاب المظالم

47 – Haqsızlıqla ələ keçirilənlər kitabı

1-ci fəsil.

١ - باب: قصاصُ المظالم

Haqsızlıqlara görə qisas almaq

١١١١ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «إِذَا خَلَصَ الْمُؤْمِنُونَ مِنَ النَّارِ حُسِبُوا بِقَنْطَرَةٍ بَيْنَ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ، فَيَتَقَاصُّونَ مَظَالِمَ كَانَتْ بَيْنَهُمْ فِي الدُّنْيَا، حَتَّى إِذَا تُقُوا وَهَدُّبُوا أُذُنَ لَهُمْ بِدُخُولِ الْجَنَّةِ، فَوَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَأَحْدَهُمْ بِمَسْكَنَةٍ فِي الْجَنَّةِ أَذَلَّ بِمَنْزِلِهِ كَانَ فِي الدُّنْيَا». [رواه البخاري: ٢٤٤٠]

1111. Əbu Səid əl-Xudri رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “(Qiyamət günü) möminlər oddan xilas olduqdan¹ sonra Cənnətlə Cəhənnəm arasında (Cənnətə yaxın bir yerdə) dayandırılacaqlar və dünyada (bir-birilərinə qarşı) etdikləri haqsızlıqlara görə bir-birilərinin haqqını ödəyəcəklər. Nəhayət, onlar təmizləndikdən və (günahlardan) azad olduqdan sonra onlara Cənnətə daxil olmağa izn veriləcək. Muhəmmədin canı Əlində olan Allaha and olsun ki, hər biriniz Cənnətdəki yerini dünyadakı mənzilindən daha rahat tapacaq.” (əl-Buxari, 2440)

2-ci fəsil.

٢ - باب:

Uca Allahın: “Allahın lənəti olsun zalımlara!”² sözü

قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿أَلَا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ﴾

١١١٢ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «إِنَّ اللَّهَ يُدْنِي الْمُؤْمِنَ فَيَضَعُ عَلَيْهِ كَنَفَهُ، وَيَسْتَرْهُ فَيَقُولُ أَتَعْرِفُ ذَنْبَ كَذَا أَتَعْرِفُ ذَنْبَ كَذَا فَيَقُولُ نَعَمْ أَيْ رَبِّ. حَتَّى إِذَا قَرَّرَهُ بِذُنُوبِهِ وَرَأَى فِي نَفْسِهِ أَنَّهُ هَلَكَ، قَالَ: سَتَرْتُهَا عَلَيْكَ فِي الدُّنْيَا، وَأَنَا أَغْفِرُهَا لَكَ الْيَوْمَ. فَيُعْطَى كِتَابَ حَسَنَاتِهِ، وَأَمَّا الْكَافِرُ وَالْمُنَافِقُونَ فَيَقُولُ الْأَشْهَادُ: ﴿هَؤُلَاءِ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى رَبِّهِمْ أَلَا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ﴾». [رواه البخاري: ٢٤٤١]

1112. Rəvayət edilir ki, ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitdim: “Allah mömini Özünə tərəf yaxınlaşdıracaq, Özü onu əhatə edib qoruyaraq və: “Filan günahı (etdiyini) bilirsənmi? Filan günahı (etdiyini) bilirsənmi?”– deyə soruşacaq. (Mömin): “Bəli, ey Rəbbim!”– deyə cavab verəcək. Nəhayət, Allah ona günahlarını etiraf etdirdikdə və o, öz-özlüyündə həlak olduğunu güman etdikdə Allah buyuracaq: “Dünyada sənin günahlarını ört-basdır etdim və bu gün də Mən sənin günahlarını bağışlayıram.” Sonra ona (içində) yaxşı əməlləri yazılmış bir kitab veriləcək. Kafirə və münafiqlərə gəldikdə isə, (onların əməllərinə) şahid olanlar deyəcəklər: “Bunlar Rəbbinə iftira yaxanlardır”– deyəcəklər. Allahın lənəti olsun zalımlara!” (əl-Buxari, 2441)

¹ Yəni Cəhənnəm üzərində qurulmuş körpüdən keçdikdən sonra.

² “Hud” surəsi, 18.

3-cü fəsil.

**Müsəlman müsəlmana zülm
etməməli və onu (zalım) təslim
verməməlidir**

۳ - باب:

لَا يَظْلِمُ الْمُسْلِمُ الْمُسْلِمَ وَلَا يُسْلِمُهُ

۱۱۱۳ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَخْبَرَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ، لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يُسْلِمُهُ، وَمَنْ كَانَ فِي حَاجَةِ أَخِيهِ كَانَ اللَّهُ فِي حَاجَتِهِ، وَمَنْ فَرَّجَ عَنْ مُسْلِمٍ كُرْبَةً فَرَّجَ اللَّهُ عَنْهُ كُرْبَةً مِنْ كُرْبَاتِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ، وَمَنْ سَتَرَ مُسْلِمًا سَتَرَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ». [رواه البخاري: ۲۴۴۲]

1113. Abdullah ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Müsəlman müsəlmanın qardaşıdır; ona zülm etməz və onu ələ verməz. Kim qardaşının ehtiyacını ödəyərsə, Allah da onun ehtiyacını ödəyər. Kim bir müsəlmanı bir sıxıntıdan qurtararsa, Allah da onu Qiyamət gününün sıxıntılarının birindən qurtarar. Kim bir müsəlmanın eyblərini örtərsə, Allah da Qiyamət günü onun eyblərini örtər.” (əl-Buxari, 2442)

4-cü fəsil.

**İstər zalım, istərsə məzlum olsun,
(din) qardaşına yardım et!**

۴ - باب:

أَعْنِ أَخَاكَ ظَالِمًا أَوْ مَظْلُومًا

۱۱۱۴ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «انصُرْ أَخَاكَ ظَالِمًا أَوْ مَظْلُومًا». قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ هَذَا نَنْصُرُهُ مَظْلُومًا، فَكَيْفَ نَنْصُرُهُ ظَالِمًا قَالَ: «تَأْخُذْ فَوْقَ يَدَيْهِ». [رواه البخاري: ۲۴۴۴]

1114. Ənəs رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “İstər zalım, istərsə məzlum olsun (din) qardaşına kömək et!” (Əshabələr) soruşdular: “Ya Rəsulullah, məzluma kömək etməyi başa düşdük. Bəs zalıma necə kömək etməliyik?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Əlindən tutub saxlamaqla!” (əl-Buxari, 2444)

5-ci fəsil.

**Qiyamət günü zülm zülmətlərə
çevriləcəkdir**

۵ - باب:

الظُّلُمُ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

۱۱۱۵ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «الظُّلُمُ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ». [رواه البخاري: ۲۴۴۷]

1115. Abdullah ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Qiyamət günü zülm zülmətlərə çevriləcəkdir.” (əl-Buxari, 2447)

**6-cı fəsil. Birisinə zülm etmiş
adam ondan halallıq dilədiyi
zaman ona etdiyi zülmü
bildirməlidirmi?**

۶ - باب: مَنْ كَانَتْ لَهُ مَظْلَمَةٌ عِنْدَ الرَّجُلِ
فَحَلَّلَهَا لَهُ، هَلْ يُبَيِّنُ مَظْلَمَتَهُ؟

۱۱۱۶ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَنْ كَانَتْ لَهُ مَظْلَمَةٌ لِأَحَدٍ مِنْ عَرَضِهِ أَوْ شَيْءٍ فَلْيَحْلُلْهُ مِنْهُ الْيَوْمَ، قِيلَ أَنْ لَا يَكُونَ دِينَارٌ وَلَا دِرْهَمٌ، إِنْ كَانَ لَهُ عَمَلٌ صَالِحٌ أَخَذَ مِنْهُ بِقَدَرِ مَظْلَمَتِهِ، وَإِنْ لَمْ تَكُنْ لَهُ حَسَنَاتٌ أَخَذَ مِنْ سَيِّئَاتِ صَاحِبِهِ فَحُمِلَ عَلَيْهِ». [رواه البخاري: ۲۴۴۹]

1116. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Qoy birisinin namusuna toxunmaqla və ya ona başqa bir pislilik etməklə zülm etmiş adam, bu gün, dinar və dirhəmin (fayda verməyəcəyi gün) gəlməmişdən əvvəl ondan halallıq diləsin. Əgər (Qiyamət günü) onun savabı olarsa, etdiyi zülm qədər savabından götürülər (və zülm etdiyi adama verilər); yox əgər savabı olmazsa, onda zülm etdiyi adamın günahlarından götürülüb onun boynuna qoyulur.” (əl-Buxari, 2449)

**7-ci fəsil. Haqsızcasına
(başqasının) torpağını zəbt edən
kimsənin günahı**

۷- باب:

إِثْمُ مَنْ ظَلَمَ شَيْئًا مِنَ الْأَرْضِ

۱۱۱۷ - عَنْ سَعِيدِ بْنِ زَيْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «مَنْ ظَلَمَ مِنَ الْأَرْضِ شَيْئًا طَوَّفَهُ مِنْ سَبْعِ أَرْضِينَ». [رواه البخاري: ۲۴۵۲]

1117. Rəvayət edilir ki, Səid ibn Zeyd رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitdim: “Kim (başqasının) torpağını haqsızcasına zəbt etsə, (Qiyamət günü) torpağın yeddi qatı onun boynuna keçər.” (əl-Buxari, 2452)

۱۱۱۸ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «مَنْ أَخَذَ مِنَ الْأَرْضِ شَيْئًا بغيرِ حَقِّهِ خُسِفَ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَى سَبْعِ أَرْضِينَ». [رواه البخاري: ۲۴۵۴]

1118. İbn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Kim (başqasının) torpağını haqsızcasına zəbt etsə, Qiyamət günü torpağın yeddi qatına girər.” (əl-Buxari, 2454)

**8-ci fəsil. Bir adam başqasının bir
iş görməsinə izn verərsə, (bunu
etmək ona) caiz olar**

۸- باب:

إِذَا أذنَ إِنْسَانٌ لِآخَرَ شَيْئًا جَازَ

۱۱۱۹ - عَنْ جَبَلَةَ كُنَّا بِالْمَدِينَةِ فِي بَعْضِ أَهْلِ الْعِرَاقِ، فَأَصَابَنَا سَنَةٌ، فَكَانَ ابْنُ الزُّبَيْرِ يَرْزُقُنَا التَّمْرَ، فَكَانَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا يَمُرُّ بِنَا فَيَقُولُ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنِ الْإِقْرَانِ، إِلَّا أَنْ يَسْتَأْذِنَ الرَّجُلُ مِنْكُمْ أَخَاهُ. [رواه البخاري: ۲۴۵۵]

1119. Rəvayət edilir ki, Cəbələ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا demişdir: “Biz bəzi iraqlılarla birlikdə Mədinədə olarkən bizə qıtlıq üz verdi. O vaxt ibn Zubeyr bizə xurma paylayırdı. İbn Ömər isə bizim yanımızdan keçib deyərdi: “Peyğəmbər ﷺ iki-iki xurma götürüb yeməyi qadağan etmişdir. Ancaq aranızdan birinin digərindən izn istəməsi istisnadır.” (əl-Buxari, 2455)

**9-cu fəsil.
Uca Allahın: “O, ən qatı
mübahisəçidir.”¹ sözü**

۹- باب:

قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿وَهُوَ أَلَدُّ الْخِصَامِ﴾

۱۱۲۰ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «إِنْ أَبْغَضَ الرَّجُلُ إِلَى اللَّهِ الْأَلَدَّ الْخَصِمَ». [رواه البخاري: ۲۴۵۷]

¹ “əl-Bəqərə” surəsi, 204.

1120. Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "(İnsanlar arasında) Allahın ən nifrət etdiyi adam, ən qatı mübahisə edəndir." (əl-Buxari, 2457)

10-cu fəsil.

۱۰ - باب:

**Haqsız olduğunu bilə-bilə
mübahisə edən adamın günahı**

إِنَّهُ مِنْ خَاصِمٍ فِي بَاطِلٍ وَهُوَ يَعْلَمُهُ

۱۱۲۱ - عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ سَمِعَ خُصُومَةَ بَيَّابٍ حُجْرَتَهُ، فَخَرَجَ إِلَيْهِمْ، فَقَالَ: «إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ وَإِنَّهُ يَأْتِينِي الْخَصْمُ، فَلَعَلَّ بَعْضَكُمْ أَنْ يَكُونَ أَلْبَغَ مِنْ بَعْضٍ، فَأَحْسِبُ أَنَّهُ صَدَقَ، فَأَقْضِي لَهُ بِذَلِكَ، فَمَنْ قَضَيْتُ لَهُ بِحَقِّ مُسْلِمٍ فَإِنَّمَا هِيَ قِطْعَةٌ مِنَ النَّارِ، فَلْيَأْخُذْهَا أَوْ فَلْيَتْرُكْهَا». [رواه البخاري: ۲۴۵۸]

1121. Peyğəmbərin ﷺ zövcəsi Ummu Sələmə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا rəvayət etmişdir ki, (bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ hücrəsinin qapısı yanında mübahisə (edən adamların) səsinə eşitdi və onların yanına çıxıb dedi: "Mən sadəcə bir insanam. Hərçənd mübahisələri düşmüş insanlar (mübahisələrini çözmək üçün) mənim yanıma gəlirlər, lakin olur ki, biriniz digərinizdən daha bəlağətlə danışır və mən də onun doğru danışdığını hesab edirəm. Bu səbəbdən də hökmü onun lehinə çıxarıram. Əgər mən (səhvən) bir müsəlmanın haqqını başqa birisinə verirəmsə, əslində, mən ona Cəhənnəm odundan bir parça vermiş oluram. (Bundan sonra isə özü bilər,) istər onu götürsün, istərsə də, tərk etsin." (əl-Buxari, 2458)

11-ci fəsil. Haqsızlığa məruz

۱۱ - باب:

**qalmış adam zalımın malını
tapsa ondan öz haqqını götürə
bilər**

قِصَاصُ الْمَظْلُومِ إِذَا وَجَدَ مَالَ ظَالِمِهِ

۱۱۲۲ - عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قُلْنَا لِلنَّبِيِّ ﷺ إِنَّكَ تَبْعُنَا فَتَنْزِلُ بِقَوْمٍ لَا يَقْرُونَا فَمَا تَرَى فِيهِ فَقَالَ لَنَا: «إِنْ نَزَلْتُمْ بِقَوْمٍ فَأَمَرَ لَكُمْ بِمَا يَتَّبِعِي لِلضَّيْفِ فَأَقْبِلُوا، فَإِنْ لَمْ يَفْعَلُوا فَخُذُوا مِنْهُمْ حَقَّ الضَّيْفِ». [رواه البخاري: ۲۴۶۱]

1122. Rəvayət edilir ki, Uqbə ibn Amir رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: "(Bir dəfə) biz Peyğəmbərə ﷺ dedik: "Sən bizi (dəvətə) göndərirsən və biz elə insanların yanında qalırıq ki, onlar bizi yeməyə qonaq etmək istəmirlər. Bu haqda nə deyə bilərsən?" Peyğəmbər ﷺ buyurdu: "Əgər bir tayfaya qonaq getsəniz və onlar sizi qonaq saxlasalar, onların ziyafətini qəbul edin. Yox əgər onlar sizi qonaq qəbul etmək istəməsələr, onda onlardan qonağa çatacaq payı götürün." (əl-Buxari, 2461)

12-ci fəsil.

۱۲ - باب:

**Heç kəs öz qonşusuna onun
divarı dibində ağac basdırmağına
mane olmamalıdır**

لَا يَمْنَعُ جَارٌ جَارَهُ أَنْ يَعْرِزَ خَشْبَهُ فِي جِدَارِهِ

۱۱۲۳ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «لَا يَمْنَعُ جَارٌ جَارَهُ أَنْ يَعْرِزَ خَشْبَهُ فِي جِدَارِهِ». ثُمَّ قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ مَا لِي أَرَاكُمْ عَنْهَا مُعْرِضِينَ وَاللَّهِ لَأُرْمِينَ بِهَا بَيْنَ أَكْتَافِكُمْ. [رواه البخاري: ۲۴۶۳]

1123. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Heç kəs öz qonşusuna onun divarı dibində ağac basdırmağına mane olmamalıdır.”
 Sonra Əbu Hureyra (onu dinləyənlərə) dedi: “Nə üçün siz bu işdən boyun qaçırsınız? Vallahi, mən bunu sizə daim xatırladacağam.” (əl-Buxari, 2463)

13-cü fəsil. Evlərin həyətləri, orada oturmaq, habelə yollarda oturmaq

۱۳- باب: أَفْنِيَةُ الدُّورِ وَالْجُلُوسُ فِيهَا وَالْجُلُوسُ عَلَى الصُّعَدَاتِ

۱۱۲۴ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «إِيَّاكُمْ وَالْجُلُوسَ عَلَى الطَّرِيقَاتِ». فَقَالُوا مَا لَنَا بِذَلِكَ، إِنَّمَا هِيَ مَجَالِسُنَا نَتَحَدَّثُ فِيهَا. قَالَ: «فَإِذَا أُبْتِئْتُمْ إِلَّا الْمَجَالِسَ فَأَعْطُوا الطَّرِيقَ حَقَّهَا» قَالُوا وَمَا حَقُّ الطَّرِيقِ قَالَ: «غَضُّ الْبَصَرِ، وَكَفُّ الْأَذَى، وَرَدُّ السَّلَامِ، وَأَمْرٌ بِالْمَعْرُوفِ، وَنَهْيٌ عَنِ الْمُنْكَرِ». [رواه البخاري: ۲۴۶۵]

1124. Əbu Səid əl-Xudri رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Yollarda oturmağın!” (Əshabələr) dedilər: “Bizim orada oturmağımız labüddür. Biz oraya yığışib ancaq (işlərimiz barədə) söhbət edirik.” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Əgər orada oturmağınız labüddürsə, onda yolun haqqını verin.” (Əshabələr): “Nədir yolun haqqı?” – deyə soruşdular. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Naməhrəmə baxmamaq, (heç kəsə) əziyyət verməmək, salamu almaq, yaxşı işləri əmr etmək və pis işlərdən çəkəndirmək.” (əl-Buxari, 2465)

14-cü fəsil. Əsas yol üstündə ixtilaf düşərsə (nə etmək lazımdır?)

۱۴- باب: إِذَا اخْتَلَفُوا فِي الطَّرِيقِ الْمِيتَاءِ

۱۱۲۵ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَضَى النَّبِيُّ ﷺ إِذَا تَشَاحَرُوا فِي الطَّرِيقِ بِسَبْعَةِ أَدْرُعٍ. [رواه البخاري: ۲۴۷۳]

1125. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ hökm vermişdir ki, əgər yol üstündə mübahisə düşərsə, keçid üçün yeddi ərəş¹ enində yol saxlamaq lazımdır.” (əl-Buxari, 2473)

15-ci fəsil. Soyğunçuluq etməyin və (ölüləri) eybəcər hala salmağın qadağan olunması

۱۵- باب: النَّهْيُ عَنِ النَّهْيِ وَ الْمَثَلَةِ

۱۱۲۶ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَزِيدَ الْأَنْصَارِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: نَهَى النَّبِيُّ ﷺ عَنِ النَّهْيِ وَالْمَثَلَةِ. [رواه البخاري: ۲۴۷۴]

1126. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Yezid əl-Ənsari رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Soyğunçuluq etməyi və (ölüləri) eybəcər hala salmağı qadağan etmişdir.” (əl-Buxari, 2474)

¹ 311-ci hədisin qeydlərinə bax.

16-cı fəsil. Malını qorumaq üçün vuruşan kimsə haqqında

۱۶ – باب: مَنْ قَاتَلَ دُونَ مَالِهِ

۱۱۲۷ – عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: «مَنْ قَاتَلَ دُونَ مَالِهِ فَهُوَ شَهِيدٌ». [رواه البخاري: ۲۴۸۰]

1127. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Amr رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişəm: “Malını qorumaq üçün vuruşub (ölən) kimsə şəhid-dir.” (əl-Buxari, 2480)

17-ci fəsil. Birinin camı və ya başqa bir şeyi sındırılsa (nə etməli?)

۱۷ – باب: إِذَا كَسَرَ قِصْعَةً أَوْ شَيْئًا لِغَيْرِهِ

۱۱۲۸ – عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ عِنْدَ بَعْضِ نِسَائِهِ، فَأَرْسَلَتْ إِحْدَى أُمَّهَاتِ الْمُؤْمِنِينَ مَعَ خَادِمٍ بِقِصْعَةٍ فِيهَا طَعَامٌ فَضْرَبَتْ يَدَهَا، فَكَسَرَتِ الْقِصْعَةَ، فَضَمَّمَهَا، وَجَعَلَ فِيهَا الطَّعَامَ وَقَالَ: «كُلُوا». وَحَبَسَ الرَّسُولَ وَالْقِصْعَةَ حَتَّى فَرَّغُوا، فَدَفَعَ الْقِصْعَةَ الصَّحِيحَةَ وَحَبَسَ الْمَكْسُورَةَ. [رواه البخاري: ۲۴۸۱]

1128. Ənəs رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, (bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ zövcələrindən birinin evində idi. Bu əsnada möminlərin analarından¹ (başqa) birisi öz xidmətçisinin vasitəsilə Peyğəmbərə ﷺ taxta kasada pay göndərdi. Bu vaxt (evində olan zövcəsi) əli ilə qabı vurub sındırdı. Lakin Peyğəmbər ﷺ qabı yapışdırdı və yeməyi onun içinə qoyub: “Yeyin!” – dedi. Qabdakı yemək qurtarana qədər Peyğəmbər ﷺ xidmətçini yubatdı. Bundan sonra o, (pay verən zövcəsinə) təzə bir kasa göndərdi, sınımış kasanı isə özündə saxladı.” (əl-Buxari, 2481)

¹ Uca Allah buyurur: “Peyğəmbər möminlərə onların özlərindən daha yaxındır. Zövcələri isə möminlərin analarıdır...” (“əl-Əhzab” surəsi, 6).

٤٨ - کتاب الشِّرْکَةِ

48 – Şəriklik kitabı

1-ci fəsil. Ərzaq mallarında,
qoyulan xərcdə və (başqa) ticarət
mallarında şəriklilik

١ - باب:

الشِّرْکَةُ فِي الطَّعَامِ وَالنَّهْدِ وَالْعُرُوضِ

١١٢٩ - عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ رضي الله عنه قَالَ: خَفَّتْ أَرْوَاحُ الْقَوْمِ وَأَمْلَقُوا، فَأَتَوْا النَّبِيَّ ﷺ فِي نَحْرِ إِبِلِهِمْ فَأَذَنَ لَهُمْ، فَلَقِيَهُمْ عُمَرُ فَأَخْبَرُوهُ فَقَالَ مَا بَقَاؤُكُمْ بَعْدَ إِبِلِكُمْ، فَدَخَلَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا بَقَاؤُهُمْ بَعْدَ إِبِلِهِمْ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «نَادِ فِي النَّاسِ فَيَأْتُونَ بِفَضْلِ أَرْوَاحِهِمْ». فَبَسَطَ لَذَلِكَ نَطْعًا، وَجَعَلُوهُ عَلَى النَّطْعِ. فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَدَعَا وَبَرَكَ عَلَيْهِ ثُمَّ دَعَاهُمْ بِأَوْعِيَتِهِمْ فَاحْتَشَى النَّاسُ حَتَّى فَرَعُوا، ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنِّي رَسُولُ اللَّهِ». [رواه البخاري: ٢٤٨٤]

1129. Rəvayət edilir ki, Sələmə ibn Əkva رضي الله عنه demişdir: “(Bir dəfə əshabələr səfərdə ikən onlardan) bəzilərinin ərzaq malları azaldı və onlar (yemək-içməyə) möhtac qaldılar. Odur ki, Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib öz dəvələrini kəsmək üçün ondan izn istədilər və o da onlara izn verdi. Sonra onlar Ömərə rast gəldilər və bu haqda ona xəbər verdilər. Ömər dedi: “Dəvələrinizi (kəsdikdən) sonra necə keçinəcəksiniz?” Bundan sonra Ömər Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib dedi: “Ya Rəsulullah, onlar dəvələrini (kəsdikdən) sonra necə keçinəcəklər?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Camaata elan et, artıq qalmış ərzaqlarını gətirsinlər.”

Bunun üçün yerə bir döşənək sərildi və (əshabələr) artıq qalmış ərzaqlarını onun içinə qoydular. (Ərzağın hamısı bir yerə yığıldıqdan) sonra Peyğəmbər ﷺ qalxıb dua etdi və (Allahdan) onun bərəkətli olmasını dilədi. Sonra əshabələrinə qablarını götürüb gəlməyi əmr etdi və onlar da gəlib ərzaqdan istədikləri qədər ovucalayıb götürdülər. Sonra Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Mən şahidlik edirəm ki, Allahdan başqa (ibadətə layiq olan) məbud yoxdur və mən Allahın elçisiyəm!” (əl-Buxari, 2484)

١١٣٠ - عَنْ أَبِي مُوسَى رضي الله عنه قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «إِنَّ الْأَشْعَرِيِّينَ إِذَا أَرْمَلُوا فِي الْعَزْوِ، أَوْ قَلَّ طَعَامُ عِيَالِهِمْ بِالْمَدِينَةِ جَمَعُوا مَا كَانَ عَنْدهُمْ فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ، ثُمَّ اقْتَسَمُوهُ بَيْنَهُمْ فِي إِنَاءٍ وَاحِدٍ بِالسَّوِيَّةِ، فَهُمْ مِنِّي وَأَنَا مِنْهُمْ». [رواه البخاري: ٢٤٨٦]

1130. Əbu Musa رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Əsarilərin¹ döyüş əsnasında ərzağı azaldıqda və ya şəhərdə ikən ailələrinin yeməyi azaldıqda, onlar özlərində olan ərzağın hamısını bir parçanın üstünə yığar, sonra da bir qabla (hər kəs üçün) eyni ölçüdə çəkərək onu öz aralarında bölüşdürərdilər. Onlar məndəndirlər, mən də onlardanam.” (əl-Buxari, 2486)

2-ci fəsil.

Qoyunların bölüşdürülməsi

٢ - باب: قِسْمَةُ الْغَنَمِ

١١٣١ - عَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ رضي الله عنه قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ بِذِي الْحُلَيْفَةِ فَأَصَابَ النَّاسَ جُوعٌ فَأَصَابُوا إِبِلًا وَغَنَمًا. قَالَ وَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ فِي أَخْرِيَّاتِ الْقَوْمِ فَعَجَلُوا وَدَبَّحُوا وَتَصَبَّوْا الْقُدُورَ، فَأَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ بِالْقُدُورِ فَكَفِفَتْ، ثُمَّ قَسَمَ

¹ Yəmənin qəbilələrindən biri.

فَعَدَلَ عَشْرَةً مِنَ الْغَنَمِ بَعِيرٍ فَتَدَّ مِنْهَا بَعِيرٌ، فَطَلَبُوهُ فَأَعْيَاهُمْ، وَكَانَ فِي الْقَوْمِ خَيْلٌ يَسِيرَةٌ فَأَهْوَى رَجُلٌ مِنْهُمْ بِسَهْمٍ فَحَسَسَهُ اللَّهُ ثُمَّ قَالَ: «إِنَّ لِهَذِهِ الْبَهَائِمِ أَوَابِدَ كَأَوَابِدِ الْوَحْشِ فَمَا عَلَيْكُمْ مِنْهَا فَاصْنَعُوا بِهِ هَكَذَا». فَقُلْتُ أَنَا إِنَّا نَرْجُو - أَوْ نَخَافُ - أَلْعَدُوَّ غَدًا، وَلَيْسَتْ مَعَنَا مُدَى أَفَنْدُبُحٍ بِالْقَصَبِ. قَالَ «مَا أَنْتَ بِالدَّمَ وَذَكَرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ، فَكُلُوهُ، لَيْسَ السِّنُّ وَالظُّفْرُ، وَسَأُحَدِّثُكُمْ عَنْ ذَلِكَ، أَمَّا السِّنُّ فَعَظْمٌ وَأَمَّا الظُّفْرُ فَمُدَى الْحَبْسَةِ». [رواه البخاري: ٢٤٨٨]

1131. Rəvayət edilir ki, Rafi ibn Xədic ؓ demişdir: “(Bir dəfə) biz Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə zül-Hüleyfədə olarkən camaata aclıq üz vermişdi. Onlar (döyüşdə) çoxlu dəvə və qoyun ələ keçirmişdilər. (Həmin vaxt) Peyğəmbər ﷺ arxada gələnlərin arasında idi. Onlar heyvanları (bir-bir) kəsməyə başladılar və qazanları odun üstünə qoydular. (Bir az keçdikdən) sonra Peyğəmbər ﷺ gəlib qazanları boşaltmağı əmr etdi. Sonra o, (heyvanları əshabələrin arasında) paylaşırdı və on qoyunla bir dəvəni eyni hesab etdi. Bu vaxt dəvələrdən biri qaçdı. (Bəziləri) onun dalınca qaçdılar, lakin ona çata bilməyib yorğun düşdülər. Orduda az sayda atlı olduğundan (dəvəni tuta bilmədilər). Axırda onlardan biri dəvəni oxla vurdu və Allah bu dəvəni dayandırdı. Sonra Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Həqiqətən, bu heyvanlardan (bəzisi) vəhşiləşib vəhşi heyvanlar kimi olmuşdur. Odur ki, onlardan hansı biri əlinizdən çıxıb qaçarsa, onu oxla vurun.” Mən dedim: “Biz (sabah) düşmənlə (qarşı-qarşıya) gəlməyimizi gözləyirik (və ya düşmənin qəfil hücumundan ehtiyat edirik). Yanımızda bıçaq da yoxdur (ki, heyvanları kəsək). Biz onları qamışla kəsə bilərikmi?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “(Heyvanın) qanı axıdılarsa və onun üstündə Allahın adı çəkilsə, ondan yeyə bilərsiniz. Lakin diş və dırnaqla kəsmək olmaz. Sizə bunun niyə qadağan olduğunu deyim: diş sümükdür,¹ dırnaq isə həbəşilərin bıçağıdır²”. (əl-Buxari, 2488)

3-cü fəsil.

Şəriklərə məxsus malların ədalətli şəkildə qiymətləndirilməsi

٣ - باب:

تَقْوِيمُ الْأَشْيَاءِ بَيْنَ الشَّرَكَاءِ بِقِيَمَةِ عَدْلٍ

١١٣٢ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «مَنْ أَعْتَقَ شَقِيصًا مِنْ مَمْلُوكِهِ فَعَلَيْهِ خُلَاصُهُ فِي مَالِهِ، فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ مَالٌ قَوْمَ الْمَمْلُوكِ، قِيَمَةٌ عَدْلٍ ثُمَّ اسْتَسْعَى غَيْرَ مَسْتَقْوِقٍ عَلَيْهِ». [رواه البخاري: ٢٤٩٢]

1132. Əbu Hureyra ؓ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Kim öz köləsini qismən azad edərsə, öz malından şərikinin pulunu ödəməklə köləni tam azad etməlidir. Əgər onun ödəməyə pulu yoxdursa, onda köləni ədalətli şəkildə qiymətləndirməli, sonra da köləni gücü çatdığı bir işdə işlətməlidir.”³ (əl-Buxari, 2492)

¹ Diş vasitəsilə heyvanı lazımi qaydada kəsmək mümkün olmadığından Peyğəmbər ﷺ bunu qadağan etmişdir.

² Həbəşilər kafir olduğundan Peyğəmbər ﷺ əshabələrinə onlara oxşamamağı buyurmuşdur.

³ Əgər bir adamın şərikli köləsi varsa və bu köləni azad etmək istəyirsə, onda həmin adam öz payına düşən hissəni azad etməklə yanaşı digər yarısına görə öz malından götürüb şərikinin haqqını ödəməlidir. Yəni şərili ilə birlikdə köləni qiymətləndirməli və dəyərin yarısını şərikinə ödəməlidir ki, köləni azad edə bilsin. Pulu olmadığı təqdirdə isə köləni gücü çatdığı işlərdə işlədib əvəzində aldığı pulu şərikinə ödəməklə onu tam şəkildə azad etməlidir.

4-cü fəsil.

Bölgü aparıldığı zaman püşk
atmaq olarmı?

۴ - باب:

هَلْ يُقْرَعُ فِي الْقِسْمَةِ وَالْإِسْتِهَامِ فِيهِ

۱۱۳۳ - عَنْ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «مَثَلُ الْقَائِمِ عَلَى حُدُودِ اللَّهِ وَالْوَاقِعِ فِيهَا كَمَثَلِ قَوْمٍ اسْتَهَمُوا عَلَى سَفِينَةٍ، فَأَصَابَ بَعْضُهُمْ أَعْلَاهَا وَبَعْضُهُمْ أَسْفَلَهَا، فَكَانَ الَّذِينَ فِي أَسْفَلِهَا إِذَا اسْتَقَوْا مِنَ الْمَاءِ مَرُّوا عَلَى مَنْ فَوْقَهُمْ فَقَالُوا لَوْ أَنَّا خَرَقْنَا فِي نَصِيبِنَا خَرْقًا، وَلَمْ نُؤْذِ مَنْ فَوْقَنَا. فَإِنْ يَتْرَكُوهُمْ وَمَا ارَادُوا هَلَكُوا جَمِيعًا، وَإِنْ أَخَذُوا عَلَى أَيْدِيهِمْ نَحَوْا وَنَجَوْا جَمِيعًا». [رواه البخاري: ۲۴۹۳]

1133. Nəməni ibn Bəşir رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Allahın qoyduğu hüdudları qoruyanların və onu aşanların halı, gəmiyə minmək üçün püşk atdıqdan sonra bir qismi gəminin göyərtəsinə, digərləri də gəminin aşağı mərtəbəsinə yerləşmiş bir toplumun halına bənzəyir. (Onlar dənizdə olduqları zaman) aşağıdakılar su istədikdə gəminin göyərtəsinə qalxıb yuxarıdakıların arasından keçir (və onları narahat edirlər). Onda aşağıdakılar deyirlər: “Gəlin, gəmini deşib buradan su götürək və yuxarıdakılara əziyyət verməyək.” Əgər yuxarıdakılar onların özbaşınalıq etməsinə göz yumular, (gəmi batacaq və) hamısı həlak olacaq; yox əgər bunun qarşısını alsalar, onda həm özləri, həm də aşağıdakılar xilas olacaqlar.” (əl-Buxari, 2493)

5-ci fəsil.

Yeməyə və başqa şeylərə şərik
olmaq

۵ - باب:

الشَّرْكَاءُ فِي الطَّعَامِ وَغَيْرِهِ

۱۱۳۴ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ هِشَامٍ رضي الله عنه وَكَانَ قَدْ أَدْرَكَ النَّبِيَّ ﷺ وَذَهَبَتْ بِهِ أُمُّهُ زَيْنَبُ بِنْتُ حُمَيْدٍ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ بَايَعَهُ. فَقَالَ: «هُوَ صَغِيرٌ». فَمَسَحَ رَأْسَهُ وَدَعَا لَهُ. يَخْرُجُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ هِشَامٍ إِلَى السُّوقِ فَيَشْتَرِي الطَّعَامَ فَيَلْقَاهُ ابْنُ عُمَرَ وَابْنُ الزُّبَيْرِ فَيَقُولَانِ لَهُ أَشْرَكْنَا، فَإِنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَدْ دَعَا لَكَ بِالْبَرَكَةِ فَيَشْرِكُهُمْ، فَرَبَّمَا أَصَابَ الرَّاحِلَةَ كَمَا هِيَ، فَيَبِيعْتُ بِهَا إِلَى الْمَنْزِلِ. [رواه البخاري: ۲۵۰۱-۲۵۰۲]

1134. Peyğəmbəri ﷺ görmüş (əshabələrdən biri) Abdullah ibn Hişam رضي الله عنه rəvayət etmişdir ki, anası Zeynəb bint Humeyd onu Peyğəmbərin ﷺ yanına aparıb dedi: “Ya Rəsulullah, bunun bəyətinə qəbul et!” Peyğəmbər ﷺ: “O hələ balacadır¹” – dedi və onun başını sığallayıb onun üçün dua etdi.

(Zuhra ibn Məbədd² demişdir:) “Abdullah ibn Hişam bazara gedib yemək alardı. (Həmin vaxt) ibn Ömər və ibn Zübeyr ona rast gəldikdə: “Bizi (yeməyinə) şərik et! Axı Peyğəmbər sənin üçün bərəkət diləyib” – deyər, o da onları yeməyinə şərik edərdi. Hərdən elə olurdu ki, o, bir dəvə (yükü qədər ərzaq) əldə edib onu evə yollayırdı. (əl-Buxari, 2501-2502)

¹ O vaxt Abdullahın altı yaşı var idi.

² Zuhra ibn Məbədd Abdullahın nəvəsidir.

٤٩ - كِتَابُ الرِّهْنِ

49 – Girov kitabı

1-ci fəsil.

**Girov¹ qoyulmuş minik
heyvanına minmək, sağmal
heyvanı da sağmaq (caizdir)**

١ - باب:

الرَّهْنُ مَرْكُوبٌ وَمَحْلُوبٌ

١١٣٥ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «الرَّهْنُ يُرْكَبُ بِنَفَقَتِهِ إِذَا كَانَ مَرْهُونًا، وَلَبَنُ الدَّرِّ يُشْرَبُ بِنَفَقَتِهِ إِذَا كَانَ مَرْهُونًا، وَعَلَى الَّذِي يَرْكَبُ وَيَشْرَبُ النَّفَقَةُ». [رواه البخاري: ٢٥١٢]

1135. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “(Minik) heyvanı girov qoyulmuşdursa, (girov qaldığı müddət ərzində) ona çəkilən xərcin müqabilində onu minib sürmək olar. Sağmal heyvan girov qoyulmuşdursa, (girov qaldığı müddət ərzində) ona çəkilən xərcin müqabilində onu sağmaq olar. Xərcləri isə heyvanı minən və südünü içən kimsə ödəməlidir.” (əl-Buxari, 2512)

2-ci fəsil.

**Girov qoyanla girov götürən
arasında ixtilaf düşərsə**

٢ - باب:

إِذَا اخْتَلَفَ الرَّاهِنُ وَالْمُرْتَهِنُ

١١٣٦ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَضَى أَنَّ الْيَمِينَ عَلَى الْمُدَّعَى عَلَيْهِ. [رواه البخاري: ٢٥١٤]

1136. İbn Abbas رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ hökm vermişdir ki, ittiham olunan adam and içməlidir². (əl-Buxari, 2514)

¹ Borc alınan pul və s. müqabilində təminat üçün verilən şey.

² Əgər iddiaçı dəlil-sübut olmadan bir kimsəyə qarşı ittiham irəli sürərsə, o zaman şəriətə görə müttəhim and içməli, beləliklə də, özünə qarşı olan iddianı inkar etməlidir. Əlavə olaraq 1090-cı və 1108-ci hədislərə bax.

۵۰ - کتاب العتق

50 – Kölə azad etmə kitabı

1-ci fəsil.

Kölə azad etmə və bunun fəziləti barədə deyilənlər

۱ - باب:

مَا جَاءَ فِي الْعِتْقِ وَفَضْلِهِ

۱۱۳۷ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «أَيُّمَا رَجُلٍ أَعْتَقَ أَمْرًا مُسْلِمًا اسْتَقْدَّ اللَّهُ بِكُلِّ عَصْوٍ مِنْهُ عَصَا مِنْهُ مِنَ النَّارِ». [رواه البخاري: ۲۵۱۷]

1137. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Kim bir müsəlmanı köləlikdən azad edərsə, onun (azad olanın) hər bir əzasına görə, Allah azad edən adamın bir əzasını Cəhənnəm odundan xilas edər.” (əl-Buxari, 2517)

2-ci fəsil. Hansı köləni azad etmək daha yaxşıdır?

۲ - باب: أَيُّ الرِّقَابِ أَفْضَلُ

۱۱۳۸ - عَنْ أَبِي ذَرٍّ رضي الله عنه قَالَ: سَأَلْتُ النَّبِيَّ ﷺ أَيُّ الْعَمَلِ أَفْضَلُ، قَالَ: «إِيمَانٌ بِاللَّهِ، وَجِهَادٌ فِي سَبِيلِهِ». قُلْتُ فَأَيُّ الرِّقَابِ أَفْضَلُ قَالَ: «أَعْلَاهَا ثَمَنًا، وَأَنْفُسُهَا عِنْدَ أَهْلِهَا». قُلْتُ فَإِنْ لَمْ أَفْعَلْ. قَالَ: «تُعِينُ صَانِعًا أَوْ تَصْنَعُ لَأَخْرَقَ». قَالَ فَإِنْ لَمْ أَفْعَلْ. قَالَ: «تَدْعُ النَّاسَ مِنَ الشَّرِّ، فَإِنَّهَا صَدَقَةٌ تَصَدَّقُ بِهَا عَلَى نَفْسِكَ». [رواه البخاري: ۲۵۱۸]

1138. Rəvayət edilir ki, Əbu Zərr رضي الله عنه demişdir: “Mən Peyğəmbərdən ﷺ soruşdum: “Hansı əməl daha fəzilətli sayılır?” O buyurdu: “Allaha iman gətirmək və Onun yolunda cihad etmək.” Mən soruşdum: “Hansı köləni azad etmək daha yaxşıdır?” O buyurdu: “Ən bahalı və sahibi üçün ən dəyərli olanı.” Mən soruşdum: “Əgər bunu edə bilməsəm?” O buyurdu: “Bir iş görəni adama kömək et və ya işi bacarmayan adamın işini gör.” Mən soruşdum: “Əgər bunu da edə bilməsəm?” O buyurdu: “İnsanlara pislilik etməkdən çəkin. Belə etsən, bu, sənin özünə verdiyin bir sədəqə olar.” (əl-Buxari, 2518)

3-cü fəsil.

İki nəfərə məxsus kölənin və ya bir neçə ortağın kənizinin azad edilməsi barədə

۳ - باب:

إِذَا أَعْتَقَ عَبْدًا بَيْنَ اثْنَيْنِ أَوْ أَمَةٍ بَيْنَ الشُّرَكَاءِ

۱۱۳۹ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «مَنْ أَعْتَقَ شَرَكًا لَهُ فِي عَبْدٍ، فَكَانَ لَهُ مَالٌ يَبْلُغُ ثَمَنَ الْعَبْدِ قَوْمَ الْعَبْدِ قِيمَةً عَدْلٍ، فَأَعْطَى شَرَكَاءَهُ حِصَصَهُمْ وَعَتَقَ عَلَيْهِ، وَإِلَّا فَقَدْ عَتَقَ مِنْهُ مَا عَتَقَ». [رواه البخاري: ۲۵۲۲]

1139. Abdullah ibn Ömər رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Hər kim öz şərikli küləsini azad edərsə, özündə də külənin dəyəri qədər pul varsa, küləni ədalətli şəkildə qiymətləndirməli, sonra da şəriklərinə onların paylarını ödəməklə küləni tam azad etməlidir. Əks təqdirdə isə onun yalnız öz payına düşən hissəsini azad etmiş olur.” (əl-Buxari, 2522)

**4-cü fəsil. Səhvən və ya unudaraq
kölə azad etmək, qadını boşamaq
və ya başqa bu kimi işlər görmək**

٤ - باب:

الْخَطْوُ وَالنِّسْيَانُ فِي الْعَتَاقِ وَالطَّلَاقِ وَنَحْوِهِ

١١٤٠ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «إِنَّ اللَّهَ تَجَاوَزَ لِي عَنْ أُمَّتِي مَا وَسَّوَسَتْ بِهِ صُدُورُهَا، مَا لَمْ تَعْمَلْ أَوْ تَكَلِّمْ». [رواه البخاري: ٢٥٢٨]

1140. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Allah mənə (və etmişdir ki,) ümmətim (müəyyən) bir əməl etməyincə və ya bir söz danışmayınca, qəlblərinə gələn vəsvəşələrə görə onları cəzalandırmayacaqdır.” (əl-Buxari, 2528)

**5-ci fəsil. İnsanın öz küləsini azad
etməyə niyyət edərək onun Allaha
məxsus olduğunu bildirməsi,
üstəlik başqalarını buna şahid
olmağa çağırması**

٥ - باب:

إِذَا قَالَ رَجُلٌ لِعَبْدِهِ هُوَ لِلَّهِ، وَنَوَى الْعِتْقَ،
وَالْإِشْهَادَ فِي الْعِتْقِ

١١٤١ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّهُ لَمَّا أَقْبَلَ يُرِيدُ الْإِسْلَامَ وَمَعَهُ غُلَامُهُ، ضَلَّ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِنْ صَاحِبِهِ، فَأَقْبَلَ بَعْدَ ذَلِكَ وَأَبُو هُرَيْرَةَ جَالِسٌ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «يَا أَبَا هُرَيْرَةَ، هَذَا غُلَامُكَ فَذِّاتُكَ». فَقَالَ أَمَا إِنِّي أَشْهَدُكَ أَنَّهُ حُرٌّ. قَالَ فَهُوَ حِينَ يَقُولُ:

يَا لَيْلَةً مِنْ طَوْلِهَا وَعَنَائِهَا عَلَى أَنَّهَا مِنْ دَارَةِ الْكُفْرِ نَجَّتْ

[رواه البخاري: ٢٥٣٠]

1141. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رضي الله عنه öz küləsi ilə birlikdə müsəlman olmaq üçün (Mədinəyə) gedərkən yolda bir-birlərini itirdilər. (Bir müddət) sonra Əbu Hureyra Peyğəmbərin ﷺ yanında oturarkən küləsi gəlib çıxdı. Peyğəmbər ﷺ dedi: “Ey Əbu Hureyra, xidmətçin gəlib çıxdı!” Əbu Hureyra dedi: “Səni şahid tuturam ki, o, azaddır.”

Həmin vaxt Əbu Hureyra رضي الله عنه dedi:

*Nə uzun, necə də ağır bir gecə idi,
Küfr məmləkətindən, o bizi xilas etdi.*

(əl-Buxari, 2530)

6-cı fəsil. Müşriki azad etmək

۶- باب: عَتَقُ الْمُشْرِكِ

۱۱۴۲ - عَنْ حَكِيمِ بْنِ حِزَامٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَعْتَقَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ مِائَةَ رَقَبَةٍ، وَحَمَلَ عَلَى مِائَةِ بَعِيرٍ، فَلَمَّا أَسْلَمَ حَمَلَ عَلَى مِائَةِ بَعِيرٍ وَأَعْتَقَ مِائَةَ رَقَبَةٍ، قَالَ فَسَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَرَأَيْتَ أَشْيَاءَ كُنْتُ أَصْنَعُهَا فِي الْجَاهِلِيَّةِ، كُنْتُ أَتَحَنَّنُ بِهَا، يَعْنِي أَتَبَرَّرُ بِهَا، قَالَ: فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَسْلَمْتَ عَلَى مَا سَلَفَ لَكَ مِنْ خَيْرٍ». [رواه البخاري: ۲۵۳۸]

1142. Rəvayət edilir ki, Həkim ibn Hizam رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ cahiliyyət dövründə yüz kölə azad etmiş və yüz dəvə paylamışdı¹. Habelə müsəlman olduqdan sonra da yüz dəvə payladı və yüz kölə azad etdi.

(Həkim) demişdir: “Mən Peyğəmbərə ﷺ dedim: “Ey Allahın elçisi! Mənim cahiliyyət dövründə etdiyim yaxşılıqlar barədə nə deyə bilərsiniz?” Peyğəmbər buyurdu: “Sən olub-keçən yaxşılıqlarla bərabər müsəlman oldun!” (əl-Buxari, 2538)

7-ci fəsil. Ərəblər arasında köləyə sahib olan kimsələr

۷- باب: مَنْ مَلَكَ مِنَ الْعَرَبِ رَقِيقًا

۱۱۴۳ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَغَارَ عَلَى بَنِي الْمُصْطَلِقِ وَهُمْ غَارُونَ وَأَنْعَمَهُمْ تُسْقَى عَلَى الْمَاءِ، فَقَتَلَ مَقَاتِلَتَهُمْ، وَسَبَى ذُرَارِيَهُمْ، وَأَصَابَ يَوْمَئِذٍ جُؤَيْرِيَّةً. [رواه البخاري: ۲۵۴۱]

1143. Abdullah ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət etmişdir ki, Peyğəmbər ﷺ (müsəlmanların üstünə hücum etməyə hazırlaşan) Bəni Müstəliq qəbiləsinə, onlar xəbərsiz ikən hücum etdi. Həmin vaxt onların mal-qarası suvatda² su içirdi. Peyğəmbər ﷺ onların döyüşçülərini öldürdü, qadınlarını və uşaqlarını əsir götürdü. Cuveyriyaya da məhz bu döyüşdə sahib oldu.³ (əl-Buxari, 2541)

۱۱۴۴ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: مَا زِلْتُ أُحِبُّ بَنِي تَمِيمٍ مُنْذُ ثَلَاثَ سَمْعَتٍ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ فِيهِمْ، سَمِعْتُهُ يَقُولُ: «هُمْ أَشَدُّ أُمَّتِي عَلَى الدِّجَالِ». قَالَ وَجَاءَتْ صَدَقَاتُهُمْ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «هَذِهِ صَدَقَاتُ قَوْمِنَا». وَكَانَتْ سَبِيَّةً مِنْهُمْ عِنْدَ عَائِشَةَ. فَقَالَ: «أَعْتَقِيهَا فَإِنَّهَا مِنْ وَلَدِ إِسْمَاعِيلَ». [رواه البخاري: ۲۵۴۳]

1144. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Peyğəmbərin ﷺ Bəni Təميم qəbiləsi haqqında dediyi üç şeyi eşitdiyim gündən bəri mən bu qəbiləni sevirəm. Mən onun belə dediyini eşitdim: “Ümmətim içində dəccala qarşı ən sərt müqavimət göstərən onlar olacaq.” Həmçinin onların verdiyi sədəqə gətirildiyi zaman Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Bu, bizim adamların sədəqəsidir.” (Üçüncüsü də budur ki,) Aişənin bu qəbilədən olan bir cariyəsi var idi. Peyğəmbər ﷺ (Aişəyə) buyurmuşdu: “Onu azad et. Çünki o, İsmailin nəslindəndir!” (əl-Buxari, 2543)

¹ Həkim ibn Hizam رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ bu dövələri insanlara onların müvəqqəti istifadəsi üçün verərdi.

² Çaydan, arxdan və s.-dən su götürülən, habelə mal-qaranın su içdikləri dayaz yer.

³ Cuveyriya bint əl-Haris رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا Peyğəmbərin ﷺ zövcəsidir.

8-ci fəsil. Köləyə qarşı təkəbbür göstərməyin, habelə ona "qulum və ya kənizim" deməyin bəyənilməməsi

۸- باب: كَرَاهِيَةُ التَّطَاوُلِ عَلَى الرَّقِيقِ، وَقَوْلُهُ عَبْدِي، أَوْ أَمْتِي

۱۱۴۵ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «لَا يَقُلْ أَحَدُكُمْ أَطْعِمُ رَبَّكَ، وَصَيُّ رَبَّكَ، اسْقِ رَبَّكَ، وَلْيَقُلْ سَيِّدِي مَوْلَايَ، وَلَا يَقُلْ أَحَدُكُمْ عَبْدِي أَمْتِي، وَلْيَقُلْ فَنَائِي وَفَتَائِي وَغُلَامِي». [رواه البخاري: ۲۵۵۲]

1145. Əbu Hureyra ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Sizlərdən heç kəs (köləyə): "Rəbbinə yemək ver", "Rəbbinə dəstəmaz almağa kömək et", "Rəbbinə su ver" – deməsin; qoy: "mənim ağam", "mənim himayədarım" – desin. Habelə heç kəs: "qulum", "kənizim" – deməsin; qoy: "oğlum", "qızım", "ay uşaq" – desin¹". (əl-Buxari, 2552)

9-cu fəsil. (Sizlərdən birinin) xidmətçisi ona yemək gətirərsə

۹- باب: إِذَا آتَاهُ خَادِمُهُ بِطَعَامِهِ

۱۱۴۶ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: «إِذَا آتَى أَحَدُكُمْ خَادِمُهُ بِطَعَامِهِ، فَإِنْ لَمْ يُجْلِسْهُ مَعَهُ، فَلْيُنَاوِلْهُ لُقْمَةً أَوْ لُقْمَتَيْنِ أَوْ أَكْلَةً أَوْ أَكْلَتَيْنِ، فَإِنَّهُ وَلِيَ عِلَاحِهِ». [رواه البخاري: ۲۵۵۷]

1146. Əbu Hureyra ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Birinizin xidmətçisi ona yemək gətirdiyi zaman əgər onu yanında oturtmasa, qoy ona bir və ya iki loxma yemək versin. Çünki bunu o hazırlamışdır." (əl-Buxari, 2557)

10-cu fəsil. Köləni vurduqda onun üzünə vurmamaq haqqında

۱۰- باب: إِذَا ضَرَبَ الْعَبْدَ فَلْيَجْتَنِبِ الْوَجْهَ

۱۱۴۷ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «إِذَا قَاتَلَ أَحَدُكُمْ فَلْيَجْتَنِبِ الْوَجْهَ». [رواه البخاري: ۲۵۵۹]

1147. Əbu Hureyra ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "(Bir adamı) vurduğunuz zaman üzünə vurmayın!" (əl-Buxari, 2559)

11-ci fəsil. Özünü azad etmək istəyən köləyə hansı şərtləri qoymaq olar

۱۱- باب:

مَا يَجُوزُ مِنْ شُرُوطِ الْمُكَاتَبِ

۱۱۴۸ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ بَرِيرَةَ جَاءَتْ تَسْتَعِينُهَا فِي كِتَابَتِهَا، وَلَمْ تَكُنْ قَضَتْ مِنْ كِتَابَتِهَا شَيْئًا، قَالَتْ لَهَا عَائِشَةُ ارْجِعِي إِلَى أَهْلِكَ، فَإِنْ أَحْبَبُوا أَنْ أَقْضِيَ عَنْكَ كِتَابَتَكَ، وَيَكُونَ وَلَاؤُكَ لِي فَعَلْتُ. فَذَكَرْتُ ذَلِكَ بَرِيرَةَ لِأَهْلِهَا فَأَبَوْا وَقَالُوا إِنْ شَاءَتْ أَنْ تَحْتَسِبَ عَلَيْكَ فَلْتَفْعَلْ، وَيَكُونَ وَلَاؤُكَ لَنَا، فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ

¹ Bütün bunlar kölə ilə ağa arasındakı müraciətlərə aiddir.

فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «ابْتَاْعِي فَأَعْتَقِي، فَإِنَّمَا الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ». قَالَ ثُمَّ قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: «مَا بَالُ أَنْاسٍ يَشْتَرُونَ شُرُوطًا لَيْسَتْ فِي كِتَابِ اللَّهِ مَنْ اشْتَرَطَ شَرْطًا لَيْسَ فِي كِتَابِ اللَّهِ فَلَيْسَ لَهُ، وَإِنْ شَرَطَ مِائَةَ مَرَّةٍ، شَرَطَ اللَّهُ أَحَقُّ وَأَوْثَقُ». [رواه البخاري: ٢٥٦١]

1148. Rəvayət edilir ki, Bərirə رضي الله عنه Aişənin yanına gəlib, ondan əvvəlcədən yazılmış müqaviləyə əsasən ağasına müəyyən məbləğdə pul ödəyib onu köləlikdən azad etməsini xahiş etdi. Həmin vaxt o, (müəyyən edilmiş puldan) hələ heç bir şey ödəməmişdi. Aişə ona dedi: "Ağalarının yanına qayıt, (gör) əgər onlar, müqavilədə yazılmış məbləği ödəyəcəyim təqdirdə ağalıq hüququnu mənə verməyə razıdırlarsa, (pulu) ödəyim." Bərirə (Aişənin təklifini) ağalarına bildirdikdə onlar razılıq vermədilər və dedilər: "Əgər o, savab qazanmaq məqsədilə sənin yerinə pul vermək istəyirsə, versin; (lakin) sənə ağalıq etmək yenə bizə aid olacaq." Aişə bunu Peyğəmbərə ﷺ xəbər verdikdə, Peyğəmbər ﷺ ona buyurdu: "Sən onu al və azad et! Ağalıq etmək ancaq (köləni) azad edən kimsəyə aiddir." Sonra Peyğəmbər ﷺ (camaatın qarşısında) ayağa qalxıb dedi: "Nə üçün bəzi adamlar Allahın Kitabında olmayan şərtlər qoyurlar. Hər kim Allahın Kitabında olmayan bir şərt qoyarsa, bu şərt keçərli sayılmaz. Hətta yüz dəfə şərt kəssə belə. Allahın şərtləri daha doğru və daha etibarlıdır." (əl-Buxari, 2561)

۵۱ – كِتَابُ فَضْلِ الْهَبَةِ وَالتَّحْرِيزِ عَلَيْهَا

51 – Hədiyyə etməyin fəziləti və buna təşviq etmək kitabı

1-ci fəsil.

Hədiyyə etməyin fəziləti

۱ – باب: فَضْلُ الْهَبَةِ

۱۱۴۹ – عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «يَا نِسَاءَ الْمُسْلِمَاتِ لَا تَحْقِرَنَّ جَارَةً لِجَارَتِهَا، وَلَوْ فَرَسِنَ شَاةً».
[رواه البخاري: ۲۵۶۶]

1149. Əbu Hureyra ر.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Ey müsəlman qadınlar! Qoy heç bir qadın öz qonşusuna qoç dırnağı olsa belə (hədiyyə verməyi) ayıb hesab etməsin.” (əl-Buxari, 2566)

۱۱۵۰ – عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ لِعُرْوَةَ يَا ابْنَ أُخْتِي، إِنْ كُنَّا لَنَنْظُرُ إِلَى الْهِلَالِ ثُمَّ الْهِلَالِ، ثَلَاثَةَ أَهْلَةٍ فِي شَهْرَيْنِ، وَمَا أُوقِدَتْ فِي آيَاتِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ نَارٌ. فَقُلْتُ يَا خَالَةَ مَا كَانَ يُعِيشُكُمْ قَالَتِ الْأَسْوَدَانِ التَّمْرُ وَالْمَاءُ، إِلَّا أَنَّهُ قَدْ كَانَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ جِيرَانٌ مِنَ الْأَنْصَارِ كَانَتْ لَهُمْ مَنَاجِحُ، وَكَانُوا يَمْتَحُونَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مِنْ أَلْبَانِهِمْ، فَيَسْتَقِينَا. [رواه البخاري: ۲۵۶۷]

1150. Rəvayət edilir ki, Aişə ر.ə. Urvaya demişdir: “Bacım oğlu! Olurdu ki, biz bir hilal görür, sonra yenə bir hilal görür, hətta iki ayda üç hilal¹ görürdük, (lakin bu müddət ərzində) Peyğəmbərin ﷺ evlərində od qalanmırdı.²” (Urra dedi:) “Mən soruşdum: “Xalacan, bəs nə ilə dolanırdınız?” O dedi: “Xurma və su ilə. Bundan başqa Peyğəmbərin ﷺ ənsardan olan qonşuları var idi. Onların da sağmal dəvələri və qoyunları var idi. Onlar bu heyvanların südündən Peyğəmbərə ﷺ hədiyyə edər, o da onu bizə içirdərdi.” (əl-Buxari, 2567)

2-ci fəsil.

Balaca bir hədiyyə

۲ – باب: الْقَلِيلُ مِنَ الْهَبَةِ

۱۱۵۱ – عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «لَوْ دُعِيتُ إِلَى ذِرَاعٍ أَوْ كُرَاعٍ لَأَجَبْتُ، وَلَوْ أُهْدِيَ إِلَيَّ ذِرَاعٌ أَوْ كُرَاعٌ لَقَبِلْتُ».
[رواه البخاري: ۲۵۶۸]

1151. Əbu Hureyra ر.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Məni qoyun ayağı yeməyə dəvət etsələr, gedərəm; mənə qoyun ayağı hədiyyə etsələr, qəbul edərəm.” (əl-Buxari, 2568)

¹ Yəni üç ay ərzində.

² Aişə ر.ə. demək istəmişdir ki, aylarla Peyğəmbərin ﷺ evlərində isti yemək bişirilməzdi.

3-cü fəsil.

Ovlanmış (heyvan) hədiyyə
verilsə, onu qəbul etmək

۳ - باب:

قَبُولُ هَدِيَّةِ الصَّيْدِ

۱۱۵۲ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ أَنْفَجَنَا أَرْبَابُ بَمَرِ الظُّهْرَانِ، فَسَعَى الْقَوْمُ فَلَعَبُوا، فَأَذْرَكْتُهَا فَأَخَذْتُهَا، فَأَتَيْتُ بِهَا أَبَا طَلْحَةَ فَذَبَحَهَا، وَبَعَثَ بِهَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بَوْرِكَهَا - أَوْ فَخَذَيْهَا فَقَبِلَهُ. وَ فِي رِوَايَةٍ: وَأَكَلَ مِنْهُ. [رواه البخاري: ۲۵۷۲]

1152. Rəvayət edilir ki, Ənəs ؓ demişdir: “(Bir dəfə) biz Mərruz-Zəhranda¹ olarkən bir dovşanı hürküdüb qaçırdıq və camaat onun dalınca qaçmağa başladı, lakin (onu tuta bilməyib) yorulub əldən düşdülər. Mən ona çatıb onu tutdum, sonra da onu Əbu Təlhənin yanına gətirdim. O, dovşanı kəsdi və arxa ayaqlarını (və ya budunu) Peyğəmbərə ؐ göndərdi. O da bu (hədiyyəni) qəbul etdi.”

Digər rəvayətdə deyilmişdir: “.... o da ondan yedi.” (əl-Buxari, 2572)

4-cü fəsil. Hədiyyəni qəbul
etmək

۴ - باب: قَبُولُ الْهَدِيَّةِ

۱۱۵۳ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ أَهْدَتْ أُمُّ حُفَيْدٍ خَالََةَ ابْنِ عَبَّاسٍ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ أَقِطًا وَسَمْنًا وَأَضْبًا، فَأَكَلَ النَّبِيُّ ﷺ مِنَ الْأَقِطِ وَالسَّمْنِ، وَتَرَكَ الضَّبَّ تَقْدَرًا. قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ فَأَكَلَ عَلَى مَائِدَةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، وَلَوْ كَانَ حَرَامًا مَا أَكَلَ عَلَى مَائِدَةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. [رواه البخاري: ۲۵۷۵]

1153. Rəvayət edilir ki, ibn Abbas ؓ demişdir: “(Bir dəfə) ibn Abbasın xalası Peyğəmbərə ؐ qurut, yağ və bir neçə kərtənkələ hədiyyə göndərdi. Peyğəmbər ؐ qurutu və yağı yedi, kərtənkələləri isə xoşlamadığına görə qırağa qoydu.”

İbn Abbas dedi: “(Bəziləri) Peyğəmbərin ؐ süfrəsi başında kərtənkələləri yedilər. Əgər haram olsaydı, onlar Peyğəmbərin ؐ süfrəsi başında yeyilməzdi.” (əl-Buxari, 2575)

۱۱۵۴ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا أَتَى بِطَعَامٍ سَأَلَ عَنْهُ هَدِيَّةٌ أَمْ صَدَقَةٌ فَإِنْ قِيلَ صَدَقَةٌ. قَالَ لِأَصْحَابِهِ كُلُّوا. وَلَمْ يَأْكُلْ، وَإِنْ قِيلَ هَدِيَّةٌ. ضَرَبَ بِيَدِهِ ﷺ فَأَكَلَ مَعَهُمْ. [رواه البخاري: ۲۵۷۶]

1154. Əbu Hureyra ؓ rəvayət edir ki, (hər dəfə) Peyğəmbərə ؐ yemək gətirildikdə o bunun hədiyyə, yoxsa sədəqə olduğunu soruşardı. “Sədəqədir” – desəydilər, o, əshabələrinə: “Yeyin!” – deyər, özü isə yeməzdi. “Hədiyyədir” – desəydilər, əlini uzadıb əshabələri ilə birlikdə yeyərdi.” (əl-Buxari, 2576)

۱۱۵۵ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَتَى النَّبِيَّ ﷺ بِلَحْمٍ فَقِيلَ نُصَدِّقَ عَلَى بَرِيرَةَ قَالَ: «هُوَ لَهَا صَدَقَةٌ، وَلَنَا هَدِيَّةٌ». [رواه البخاري: ۲۵۷۷]

1155. Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik ؓ demişdir: “(Bir dəfə) Peyğəmbərə ؐət gətirdilər və: “(Bu,) Bərirəyə sədəqə olaraq verilmişdir” – dedilər. Peyğəmbər

¹ 309-cu hədisin qeydlərinə bax.

bər ﷺ buyurdu: “Bu, onun üçün sədəqə, bizim üçün isə hədiyyədir.” (əl-Buxari, 2577)

5-ci fəsil. Dostuna hədiyyə vermək üçün onun öz zövcələrindən ancaq bəzisinin yanında qalacağı günü gözləyən kimsə

۵ – باب:

مَنْ أَهْدَى إِلَى صَاحِبِهِ وَتَحَرَّى بَعْضَ نِسَائِهِ
دُونَ بَعْضٍ

۱۱۵۶ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ نِسَاءَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ كُنَّ حَزْبَيْنِ فَحَزْبٌ فِيهِ عَائِشَةُ وَحَفْصَةُ وَصَفِيَّةُ وَسَوْدَةُ، وَالْحَزْبُ الْآخَرُ أُمَّ سَلَمَةَ وَسَائِرُ نِسَاءِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، وَكَانَ الْمُسْلِمُونَ قَدْ عَلِمُوا حُبَّ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَائِشَةَ، فَإِذَا كَانَتْ عِنْدَ أَحَدِهِمْ هَدِيَّةٌ يُرِيدُ أَنْ يُهْدِيَهَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَخَرَهَا، حَتَّى إِذَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي بَيْتِ عَائِشَةَ بَعَثَ صَاحِبُ الْهَدِيَّةِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي بَيْتِ عَائِشَةَ، فَكَلَّمَ حَزْبُ أُمَّ سَلَمَةَ، فَقُلْنَ لَهَا كَلِمِي رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يُكَلِّمُ النَّاسَ، فَيَقُولُ مَنْ أَرَادَ أَنْ يُهْدِيَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ هَدِيَّةً فَلْيُهْدِهِ إِلَيْهِ حَيْثُ كَانَ مَنْ بُيُوتِ نِسَائِهِ، فَكَلَّمَتْهُ أُمَّ سَلَمَةَ بِمَا قُلْنَ، فَلَمْ يَقُلْ لَهَا شَيْئًا، فَسَأَلَتْهَا. فَقَالَتْ مَا قَالَ لِي شَيْئًا. فَقُلْنَ لَهَا فَكَلِّمِيهِ. قَالَتْ فَكَلَّمْتُهُ حِينَ دَارَ إِلَيْهَا أَيْضًا، فَلَمْ يَقُلْ لَهَا شَيْئًا، فَسَأَلَتْهَا. فَقَالَتْ مَا قَالَ لِي شَيْئًا. فَقُلْنَ لَهَا كَلِّمِيهِ حَتَّى يُكَلِّمَكَ. فَدَارَ إِلَيْهَا فَكَلَّمَتْهُ. فَقَالَ لَهَا: «لَا تُؤْذِنِي فِي عَائِشَةَ، فَإِنَّ الْوَحْيَ لَمْ يَأْتِنِي، وَأَنَا فِي ثَوْبِ امْرَأَةٍ إِلَّا عَائِشَةَ». قَالَتْ فَقَالَتْ أَتُوبُ إِلَى اللَّهِ مِنْ أَذَاكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ. ثُمَّ إِنَّهُنَّ دَعَوْنَ فَاطِمَةَ بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَرْسَلْنَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ تَقُولُ إِنَّ نِسَاءَكَ يَنْشُدُنَّكَ اللَّهُ الْعَدْلَ فِي بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ. فَكَلَّمَتْهُ. فَقَالَ: «يَا بَنِيَّةُ، أَلَا تُحِبِّينَ مَا أَحَبُّ». قَالَتْ بَلَى. فَرَجَعَتْ إِلَيْهُنَّ، فَأَخْبَرَتْهُنَّ. فَقُلْنَ أَرْجِعِي إِلَيْهِ. فَأَبَتْ أَنْ تَرْجِعَ، فَأَرْسَلْنَ زَيْنَبَ بِنْتَ جَحْشٍ، فَأَتَتْهُ فَأَغْلَطَتْ، وَقَالَتْ إِنَّ نِسَاءَكَ يَنْشُدُنَّكَ اللَّهُ الْعَدْلَ فِي بِنْتِ ابْنِ أَبِي قُحَافَةَ. فَرَفَعَتْ صَوْتَهَا، حَتَّى تَنَاقَلَتْ عَائِشَةَ. وَهِيَ قَاعِدَةٌ، فَسَبَّتْهَا حَتَّى إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَيَنْظُرُ إِلَى عَائِشَةَ هَلْ تَكَلَّمَ قَالَ فَتَكَلَّمْتُ عَائِشَةَ تَرُدُّ عَلَى زَيْنَبَ، حَتَّى أَسْكَنْتَهَا. قَالَتْ فَنَظَرَ النَّبِيُّ ﷺ إِلَى عَائِشَةَ، وَقَالَ: «إِنَّهَا بِنْتُ أَبِي بَكْرٍ». [رواه البخاري: ۲۵۸۱]

1156. Aişədən رəvayət edilir ki, Peyğəmbərin ﷺ zövcələri iki dəstəyə ayrılmışdılar. Bir dəstədə Aişə, Həfsə, Səfiyyə, Səudə, o biri dəstədə isə Ummu Sələmə və Peyğəmbərin ﷺ digər zövcələri idi. Müsəlmanlar Peyğəmbərin ﷺ Aişəni çox sevdiyini bilirdilər. Odur ki, birisi Peyğəmbərə ﷺ hədiyyə vermək istədikdə, Peyğəmbər ﷺ Aişənin evində gecələyəcəyi gün yetişənədək gözləyər, nəhayət, Peyğəmbər ﷺ Aişənin evinə gəldikdə hədiyyəni ona göndərərdi. Belə olduqda Ummu Sələmənin dəstəsindəki qadınlar ona dedilər: “Peyğəmbərlə ﷺ danış, camaata desin ki, kim Peyğəmbərə ﷺ hədiyyə vermək istəyirsə, (bunu təxirə salmasın), – Peyğəmbərin ﷺ zövcələrindən hansı birinin evində olursa olsun, – (hədiyyəni ona) göndərsin.” Ummu Sələmə onların dediyini Peyğəmbərə ﷺ çatdırdı, lakin o heç nə demədi. Onlar Ummu Sələmədən (onun nə cavab verdiyini) soruşduqda o dedi: “O mənə heç nə demədi.” Onlar Ummu Sələməyə: “Onunla (bir də) danış!” – dedilər. Peyğəmbər ﷺ Ummu Sələmənin yanına gəldikdə o yenə (bu haqda) onunla danışdı, lakin o yenə heç nə demədi. Onlar Ummu Sələmədən (onun nə cavab verdiyini)

soruşduqda o dedi: “O mənə heç nə demədi.” Onda onlar dedilər: “O sənə hə-yoxunu bildirənədək ondan əl çəkmə!” Peyğəmbər ﷺ Ummu Sələmənin yanına gəldikdə o yenə (bu haqda) onunla danışdı. (Bu dəfə) Peyğəmbər ﷺ ona dedi: “Aişəyə görə mənə əziyyət verməyin! Həqiqətən, Aişədən başqa heç bir zövcəmin yanında mənə vəhy nazil olmamışdır.” Ummu Sələmə dedi: “Sənə əziyyət verdiyimə görə Allaha tövbə edirəm, ya Rəsulullah!”

Sonra o qadınlar Peyğəmbərin ﷺ qızı Fatiməni çağırıb onu Peyğəmbərin ﷺ yanına göndərdilər ki, (ona) desin: “Zövcələrin səni Allaha and verib xahiş edirlər ki, onlarla, Əbu Bəkrin qızı ilə davrandığın kimi davranasan.” Fatimə bunu Peyğəmbərə ﷺ deyəndə o dedi: “Qızım, mən sevdiyimi sən sevmirsənmi?” Fatimə: “Əlbəttə (sevirəm)” – deyə cavab verdi, sonra da qadınların yanına qayıdıb (Peyğəmbərin ﷺ dediyini) onlara xəbər verdi. Onlar (Fatiməyə): “Onun yanına qayıt!” – dedilər. Lakin o qayıtmadı. Belə olduqda onlar Zeynəb bint Cəhşi onun yanına göndərdilər. Zeynəb onun yanına gəlib çox sərt şəkildə: “Zövcələrin səni Allaha and verib xahiş edirlər ki, onlarla, ibn Əbu Quhafənin qızı ilə davrandığın kimi davranasan” – dedi, sonra da səsini qaldıraraq Aişəyə ağır sözlər deməyə başladı. Həmin vaxt Aişə (bir qıraqda) oturmuşdu. Peyğəmbər ﷺ ona baxırdı ki, görsün onun cavabını verəcək, ya yox. Aişə onun cavabını verməyə başladı və nəhayət, onu susdurdu. Onda Peyğəmbər ﷺ Aişəyə baxıb dedi: “O, həqiqətən də, Əbu Bəkrin qızıdır!” (əl-Buxari, 2581)

6-cı fəsil. Verilən hədiyyədən imtina etməmək

٦- باب: مَا لَا يُرَدُّ مِنَ الْهَدِيَّةِ

١١٥٧ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ لَا يَرُدُّ الطَّيْبَ. [رواه البخاري: ٢٥٨٢]

1157. Ənəs rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ heç vaxt ətirdən imtina etməzdi. (əl-Buxari, 2582)

7-ci fəsil. Hədiyyə verənə bir şey əvəz vermək

٧- باب: الْمُكَافَأَةُ فِي الْهَبَةِ

١١٥٨ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقْبَلُ الْهَدِيَّةَ وَيُثِيبُ عَلَيْهَا. [رواه البخاري: ٢٥٨٥]

1158. Rəvayət edilir ki, Aişə demişdir: “Peyğəmbər ﷺ hədiyyəni götürər və (onu verən adama) bir şey hədiyyə edərdi.” (əl-Buxari, 2585)

8-ci fəsil. Hədiyyə verdikdə şahid tutmaq

٨- باب: الْإِشْهَادُ فِي الْهَبَةِ

١١٥٩ - عَنْ النَّعْمَانَ بْنِ بَشِيرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا وَهُوَ عَلَى الْمَنْبَرِ يَقُولُ أَعْطَانِي أَبِي عَطِيَّةً، فَقَالَتْ عَمْرَةُ بِنْتُ رَوَاحَةَ لَا أَرْضَى حَتَّى تُشْهَدَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ. فَأَتَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ إِنِّي أَعْطَيْتُ ابْنِي مِنْ عَمْرَةَ بِنْتُ رَوَاحَةَ عَطِيَّةً،

فَأَمَرْتَنِي أَنْ أَشْهَدَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: «أَعْطَيْتَ سَائِرَ وَلَدِكَ مِثْلَ هَذَا». قَالَ لَا. قَالَ: «فَاتَّقُوا اللَّهَ، وَاعْدِلُوا بَيْنَ أَوْلَادِكُمْ». قَالَ فَرَجَعَ فَرَدَّ عَطِيَّتَهُ. [رواه البخاري: ٢٥٨٧]

1159. Rəvayət edilir ki, Nomən ibn Bəşir رحمته الله minbərdə ikən demişdir: “(Bir dəfə) atam mənə bir hədiyyə verdi. Lakin (anam) Amra bint Rəvaha (ona): “Sən Peyğəmbəri ﷺ şahidlik etməyə çağırma yəni mən buna razılıq verən deyiləm” – dedi. Onda atam Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib dedi: “Mən Amra bint Rəvahadan olan oğluma hədiyyə verdim. Lakin (yoldaşım) məndən səni buna şahid tutmağımı istədi, ya Rəsulullah.” Peyğəmbər ﷺ soruşdu: “O biri övladlarına da bu cür hədiyyə verdinmi?” (Atam): “Xeyr!” – deyə cavab verdi. Onda Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Allahdan qorxun və övladlarınıza (olan münasibətdə) ədalətli olun!” Bundan sonra (atam) qayıdıb hədiyyəsini geri götürdü. (əl-Buxari, 2587)

9-cu fəsil.

**Kişinin öz qadınına, qadının da öz
ərinə hədiyyə verməsi**

۹ – باب:

هِبَةُ الرَّجُلِ لِمَرْأَتِهِ وَالْمَرْأَةِ لِرَوْجِهَا

۱۱۶۰ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رحمته الله قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «الْعَائِدَةُ فِي هِبَتِهِ كَالْكَلْبِ يَقِيءُ، ثُمَّ يَعُودُ فِي قَيْئِهِ». [رواه البخاري: ٢٥٨٩]

1160. İbn Abbas رحمته الله rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Verdiyi hədiyyəni geri götürən adam, qusduqdan sonra qayıdıb qusduğunu yeyən itə bənzəyir.” (əl-Buxari, 2589)

**10-cu fəsil. Qadının ərindən başqa
birisinə hədiyyə verməsi və əri sağ
ikən öz kölələrini azad etməsi**

۱۰ – باب: هِبَةُ الْمَرْأَةِ لغيرِ زَوْجِهَا، وَعَتَقُهَا
إِذَا كَانَ لَهَا زَوْجٌ

۱۱۶۱ - عَنْ مِمْمُونَةَ بِنْتِ الْحَارِثِ رحمته الله أَنَّهَا أَعْتَقَتْ وَلِيدَةً وَلَمْ تَسْتَأْذِنْ النَّبِيَّ ﷺ، فَلَمَّا كَانَ يَوْمُهَا الَّذِي يَدُورُ عَلَيْهَا فِيهِ قَالَتْ أَشْعَرْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنِّي أَعْتَقْتُ وَلِيدَتِي قَالَ: «أَوْفَعَلْتَ». قَالَتْ نَعَمْ. قَالَ: «أَمَّا إِنَّكَ لَوِ أَعْطَيْتِهَا أَخْوَالَكَ كَانَ أَعْظَمَ لَأَجْرِكَ». [رواه البخاري: ٢٥٩٢]

1161. Rəvayət edilir ki, Meymunə bint əl-Haris رحمته الله Peyğəmbərdən ﷺ izn almamış bir kəniz azad etdi. Peyğəmbər ﷺ Meymunənin evində gecələyəcəyi gün onun yanına gəldikdə, o, Peyğəmbərə ﷺ dedi: “Xəbərin var, ya Rəsulullah, mən öz kənizimi azad etmişəm?” Peyğəmbər ﷺ soruşdu: “Doğrudan belə etmişən?” O: “Bəli!” – dedi. Onda Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Hərgah sən onu öz dayılarına¹ versəydin, sənin mükafatın daha böyük olardı.” (əl-Buxari, 2592)

¹ Burada Meymunənin رحمته الله dayıları nəzərdə tutulur.

۱۱۶۲ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا أَرَادَ سَفَرًا أَقْرَعَ بَيْنَ نِسَائِهِ، فَأَيَّتَهُنَّ خَرَجَ سَهْمُهَا خَرَجَ بِهَا مَعَهُ، وَكَانَ يَقْسِمُ لِكُلِّ امْرَأَةٍ مِنْهُنَّ يَوْمَهَا وَلَيْلَتَهَا، غَيْرَ أَنَّ سَوْدَةَ بِنْتَ زَمْعَةَ وَهَبَتْ يَوْمَهَا وَلَيْلَتَهَا، لِعَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ تَبَتَّغِيَ بِذَلِكَ رِضًا رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. [رواه البخاري: ۲۵۹۳]

1162. Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: "Peyğəmbər ﷺ səfərə çıxmaq istədikdə zövcələri arasında püşk atardı. Püşk kimə düşsəydi, onu özü ilə səfərə aparardı. Habelə, hər bir qadını üçün bir gün və gecə ayırmışdı.¹"

(Hədisi danışan ravi demişdir): "Yalnız Səudə bint Zəm'adan başqa – o, Peyğəmbərin ﷺ razılığını qazanmaq üçün öz növbəsini Peyğəmbərin ﷺ zövcəsi Aişəyə hədiyyə etmişdi." (əl-Buxari, 2593)

۱۱ - باب: كَيْفَ يُقْبَضُ الْعَبْدُ وَالْمَتَاعُ 11-ci fəsil. (Hədiyyə verilən) kö-ləni və əmlakı necə qəbul etməli

۱۱۶۳ - عَنْ الْمُسَوِّرِ بْنِ مَخْرَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَسَمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَقْبِيَّةً، وَلَمْ يُعْطَ مَخْرَمَةٌ مِنْهَا شَيْئًا، فَقَالَ مَخْرَمَةُ يَا بُنَيَّ أَنْطَلِقْ بِنَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. فَأَنْطَلَقْتُ مَعَهُ، فَقَالَ ادْخُلْ فَادْعُهُ لِي. قَالَ فَدَعَوْتُهُ لَهُ فَخَرَجَ إِلَيْهِ، وَعَلَيْهِ قَبَاءٌ مِنْهَا، فَقَالَ: «حَبَانَا هَذَا لَكَ». قَالَ فَنَظَرَ إِلَيْهِ، فَقَالَ رَضِيَ مَخْرَمَةٌ. [رواه البخاري: ۲۵۹۹]

1163. Rəvayət edilir ki, Misvər ibn Məxrəmə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: "(Bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ kaftanları² (əshabələrə) payladı və Məxrəməyə heç bir şey vermədi. Məxrəmə (məna) dedi: "Oğlum, gedək Peyğəmbərin ﷺ yanına." Mən onunla birlikdə (Peyğəmbərin ﷺ yanına) getdim. (Atam məna): "İçəri gir, onu çağır" - dedi. Mən Peyğəmbəri ﷺ çağırıdım və o, əynində həmin kaftanlardan biri atamın qabağına çıxdı və: "Bunu sənin üçün saxlamışım" - deyərək buyurdu. (Məxrəmə) kaftana baxdı və: "Məxrəmə razı qaldı"³ - dedi." (əl-Buxari, 2599)

۱۲ - باب: هَدِيَّةٌ مَا يُكْرَهُ لِبُسْهَا 12-ci fəsil. Geyinilməsi bəyənil-məyən geyimi hədiyyə etmək

۱۱۶۴ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: أَتَى النَّبِيَّ ﷺ بَيْتَ فَاطِمَةَ فَلَمْ يَدْخُلْ عَلَيْهَا، وَجَاءَ عَلِيٌّ فَذَكَرَتْ لَهُ ذَلِكَ فَذَكَرَهُ لِلنَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «إِنِّي رَأَيْتُ عَلَى بَابِهَا سِتْرًا مَوْشِيًّا». فَقَالَ: «مَا لِي وَلِلدُّنْيَا». فَتَأَهَا عَلِيٌّ فَذَكَرَ ذَلِكَ لَهَا فَقَالَتْ لِيَأْمُرَنِي فِيهِ بِمَا شَاءَ. قَالَ تُرْسِلُ بِهِ إِلَى فُلَانٍ. أَهْلُ بَيْتٍ بِهِمْ حَاجَةٌ. [رواه البخاري: ۲۶۱۳]

1164. Rəvayət edilir ki, ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا demişdir: "(Bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ qızı Fatimənin evinə gəldi, lakin içəri daxil olmadı. Əli ؑ evə gəldikdə Fatimə bunu ona bildirdi, o da Peyğəmbərdən ﷺ (bunun səbəbini) soruşdu. (Peyğəmbər ﷺ) buyurdu: "Mən onun qapısında rəngbərəng naxışlı pərdə gördüm." Sonra da əlavə edib dedi: "Dünya hara, mən hara?!" Bundan sonra Əli ؑ gəlib (onun dediklərini) Fatiməyə xəbər verdi. Fatimə dedi: "Qoy o məna buna dair nə is-

¹ Yəni gündəlik olaraq hər gecə bir zövcəsinin yanında qalardı.

² Uzun ətkli qədim kəndli paltarı.

³ Yaxud ehtimal edilir ki: "...Peyğəmbər ﷺ ona baxıb: "Məxrəmə razı qaldımı?" - deyərək soruşdu."

təyirsə, onu əmr etsin, (mən onun dediyi kimi edərəm).” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Bunu filankəsə – ailəsinin ehtiyacı olan birisinə göndər.” (əl-Buxari, 2613)

۱۱۶۵ - عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَهْدَى إِلَيَّ النَّبِيُّ ﷺ حُلَّةً سِرَاءَ فَلَبِسْتُهَا، فَرَأَيْتُ الْعُضْبَ فِي وَجْهِهِ، فَشَقَقْتُهَا بَيْنَ نِسَائِي. [رواه البخاري: ۲۶۱۴]

1165. Rəvayət edilir ki, Əli (r) demişdir: “Peyğəmbər ﷺ mənə ipəkdən olan miləml parçadan tikilmiş bir paltar hədiyyə etdi və mən də onu əynimə geyindim. Lakin sonra onun qəzəbləndiyini gördüm və paltarı iki yerə bölüb qadınlarıma¹ verdim.” (əl-Buxari, 2614)

13-cü fəsil.

Müşriklərdən hədiyyə qəbul etmək

۱۳ - باب:

قَبُولُ الْهَدِيَّةِ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

۱۱۶۶ - عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ ثَلَاثِينَ وَمِائَةً فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «هَلْ مَعَ أَحَدٍ مِنْكُمْ طَعَامٌ». فَإِذَا مَعَ رَجُلٍ صَاعٌ مِنْ طَعَامٍ أَوْ نَحْوُهُ، فُعْجِنَ ثُمَّ جَاءَ رَجُلٌ مُشْرِكٌ مُشْعَانٌ طَوِيلٌ بَعْمٌ يَسُوقُهَا، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «بَيْعًا أَمْ عَطِيَّةً - أَوْ قَالَ - أَمْ هِبَةً». قَالَ لَا، بَلْ بَيْعٌ. فَاشْتَرَى مِنْهُ شَاةً، فَصَنَعَتْ وَأَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ سَوَادَ الْبُطْنِ أَنْ يُشْوَى، وَأَيْمَ اللَّهُ مَا فِي الثَّلَاثِينَ وَالْمِائَةِ إِلَّا قَدْ حَزَّ النَّبِيُّ ﷺ لَهُ حِزَّةٌ مِنْ سَوَادٍ بَطْنُهَا، إِنْ كَانَ شَاهِدًا أَعْطَاهَا إِيَّاهُ، وَإِنْ كَانَ غَائِبًا خَبَأَ لَهُ، فَجَعَلَ مِنْهَا قِصْعَتَيْنِ، فَأَكَلُوا أَجْمَعُونَ، وَشَبَعْنَا، فَفَضَلْتُ الْقِصْعَتَانِ، فَحَمَلْنَاهُ عَلَى الْبَعِيرِ. أَوْ كَمَا قَالَ. [رواه البخاري: ۲۶۱۸]

1166. Rəvayət edilir ki, Abdur-Rəhman ibn Əbu Bəkr (r) demişdir: “Bir dəfə biz – yüz otuz nəfər Peyğəmbərlə ﷺ bir yerdə olarkən Peyğəmbər ﷺ soruşdu: “Yanında yeməyi olan varmı?” Bu vaxt bir nəfərin (xurcunundan) bir saa un çıxdı və bundan xəmir yoğruldu. Sonra hündürboylu, saçları dağınıq halda olan bir müşrik bizim yanımıza gəldi və özü ilə qoyun sürüsü gətirdi. Peyğəmbər ﷺ soruşdu: “Satırsan, ya hədiyyə verirsən?” O: “Xeyr, satıram!” - dedi. Onda Peyğəmbər ﷺ ondan bir qoç aldı və (ondan) yemək bişirildi. Sonra Peyğəmbər ﷺ onun ıçalatını qızartmağı əmr etdi. Allaha and olsun ki, Peyğəmbər ﷺ bu ıçalatdan yüz otuz nəfərin hər birinə verdi. Orada olanların payını özlərinə verdi, olmayanların payını isə ayıraraq saxladı. Qalan əti də iki qaba qoydu. Hamımız (ondan) yeyib doyduq. Axırda iki qab yemək artıq qaldı. Onu da dəvəyə yüklədik.” (əl-Buxari, 2618)

14-cü fəsil.

Müşriklərə hədiyyə vermək

۱۴ - باب:

الْهَدِيَّةُ لِلْمُشْرِكِينَ

۱۱۶۷ - عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: قَدِمْتُ عَلَى أُمِّي وَهِيَ مُشْرِكَةٌ، فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَاسْتَفْتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قُلْتُ: إِنْ أُمِّي قَدِمَتْ وَهِيَ رَاغِبَةٌ، أَفَأَصِلُ أُمِّي قَالَ: «نَعَمْ صِلِي أُمَّكِ». [رواه البخاري: ۲۶۲۰]

¹ Burada o, zövcəsini və qohum-əqrəbasından olan qadınları qəsd edir.

1167. Rəvayət edilir ki, Əsma bint Əbu Bəkr رضی اللہ عنہا demişdir: “Peyğəmbərin ﷺ zamanında anam müşrik olduğu halda mənim yanıma gəldi. Mən bu məsələ ilə bağlı Peyğəmbərə ﷺ müraciət etdim və dedim: “Anam gəlib, ona qayğı göstərməyimi istəyir. Mən onunla əlaqə saxlaya bilərəmmi?” O: “Bəli, əlaqə saxlaya bilərsən” – dedi.” (əl-Buxari, 2620)

15-ci fəsil

۱۵ – باب

۱۱۶۸ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ أَنَّ بَنِي صُهَيْبٍ مَوْلَى ابْنِ جُدْعَانَ ادَّعَوْا بَيْتَيْنِ وَحُجْرَةً، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَعْطَى ذَلِكَ صُهَيْبًا، فَقَالَ مَرْوَانُ مَنْ يَشْهَدُ لَكُمْ عَلَى ذَلِكَ قَالُوا ابْنُ عُمَرَ. فَدَعَاهُ فَشَهِدَ لِأَعْطَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ صُهَيْبًا بَيْتَيْنِ وَحُجْرَةً. فَقَضَى مَرْوَانُ بِشَهَادَتِهِ لَهُمْ. [رواه البخاري: ۲۶۲۴]

1168. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Ubeydullah ibn Əbu Muleykə demişdir: “İbn Cudanın azad etdiyi Suheyb oğulları iddia edirdilər ki, Peyğəmbər ﷺ Suheybə iki ev və bir hücrə bağışlamışdır. Mərvan soruşdu: “Sizin dediyinizi kim təsdiq edə bilər?” Onlar dedilər: “İbn Ömər!” Sonra Mərvan ibn Öməri çağırırdı və o təsdiq etdi ki, Peyğəmbər ﷺ Suheybə iki ev və bir hücrə bağışlamışdır. Beləliklə, Mərvan onun şahidliyini əsas götürüb onların lehinə hökm verdi.” (əl-Buxari, 2624)

16-cı fəsil.

“Umra” və “ruqbə”¹ deyilən hədiyyələri vermək

۱۶ – باب:

مَا قِيلَ فِي الْعُمَرَى وَالرُّقْبَى

۱۱۶۹ - عَنْ جَابِرٍ رضی اللہ عنہ قَالَ: قَضَى النَّبِيُّ ﷺ بِالْعُمَرَى أَنَّهَا لِمَنْ وَهَبَتْ لَهُ. [رواه البخاري: ۲۶۲۵]

1169. Rəvayət edilir ki, Cabir رضی اللہ عنہ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ hökm etmişdir ki, “umra” hədiyyəsi, onun verildiyi adama məxsusdur.” (əl-Buxari, 2625)

17-ci fəsil.

Toy gecəsi gəlin üçün burovuz² paltar almaq

۱۷ – باب: الاسْتِعَارَةُ لِلْعُرُوسِ عِنْدَ الْبَنَاءِ

۱۱۷۰ - عَنْ أَيُّمَنَ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ رضی اللہ عنہا وَعَلَيْهَا دِرْعٌ قَطْرُ ثَمَنٍ خَمْسَةِ دَرَاهِمَ، فَقَالَتْ ارْفَعِ بَصْرَكَ إِلَى حَارِثِي، انْظُرْ إِلَيْهَا فَإِنَّهَا تُرْهِى أَنْ تَلْبِسَهُ فِي الْبَيْتِ، وَقَدْ كَانَ لِي مِنْهُنَّ دِرْعٌ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَمَا كَانَتْ امْرَأَةٌ تُقْبِنُ بِالْمَدِينَةِ إِلَّا أُرْسِلَتْ إِلَيَّ تَسْتَعِيرُهُ. [رواه البخاري: ۲۶۲۸]

¹ Bu, islamaqədərki dövrdə ərəblər arasında yayılmış hədiyyə üslubudur. “Umra” belə idi ki, bir nəfər başqa birsinə ömürlük olaraq bir mülkü hədiyyə edərdi və əgər bu adam ölürdü, hədiyyə yenidən sahibinə qaytarılırdı. “Ruqbə” də belə idi ki, bir nəfər başqa birsinə hədiyyə etmək istədikdə deyərdi: “Mən bu evi sənə ömürlük hədiyyə edirəm. Əgər mən birinci ölsəm, ev sənə olsun, yox əgər sən məndən əvvəl ölsən, ev yenidən mənim olacaq.” Tərəflərdən hər biri digərinin ölümünü gözlədiyinə görə bu növ hədiyyə qadağan edilmişdir.

² Qaytarılmaq şərti ilə alınan; müvəqqəti istifadə üçün alınan.

1170. Rəvayət edilir ki, Əymən demişdir: “(Bir dəfə) mən Aişənin رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا (hücrəsinə) daxil oldum. Həmin vaxt onun əynində qiyməti beş dirhəm olan qalın parçadan bir paltar var idi. O (məənə) dedi: “Başını qaldır cariyəmə¹ bax! O, bu paltarı evin içində geyinməyi özünə sığışdırmır. (Yadımdadır ki,) Peyğəmbərin ﷺ dövründə mənim belə bir paltarım var idi. Mədinədə zifaf² gecəsi üçün bəzənmək istəyən elə bir qadın yox idi ki, məənə xəbər göndərüb o paltarı burovuz istəməsin.” (əl-Buxari, 2628)

**18-ci fəsil. Ehtiyacı olan adama
müvəqqəti istifadə etmək üçün
mal-mülk verməyin fəziləti**

باب ١٨ -

فَضْلُ الْمَنِيحَةِ

١١٧١ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ لَمَّا قَدِمَ الْمُهَاجِرُونَ الْمَدِينَةَ مِنْ مَكَّةَ وَلَيْسَ بِأَيْدِيهِمْ - يَعْنِي شَيْئًا - وَكَانَتِ الْأَنْصَارُ أَهْلَ الْأَرْضِ وَالْعَقَارِ، فَقَاسَمَهُمُ الْأَنْصَارُ عَلَى أَنْ يُعْطَوْهُمْ ثَمَارَ أَمْوَالِهِمْ كُلِّ عَامٍ وَيَكْفُوهُمْ الْعَمَلَ وَالْمُتُونَةَ، وَكَانَتْ أُمُّهُ أُمُّ أَنَسٍ أَمْ سُلَيْمٌ كَانَتْ أُمُّ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ، فَكَانَتْ أُعْطَتْ أُمُّ أَنَسٍ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَذَاقًا فَأَعْطَاهُنَّ النَّبِيُّ ﷺ أُمُّ أَيْمَنَ مَوْلَاتُهُ أُمُّ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ. قَالَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ لَمَّا فَرَغَ مِنْ قَتْلِ أَهْلِ خَيْبَرَ فَانْصَرَفَ إِلَى الْمَدِينَةِ، رَدَّ الْمُهَاجِرُونَ إِلَى الْأَنْصَارِ مَنَاحِيَهُمُ الَّتِي كَانُوا مَنَحُوهُمْ مِنْ ثَمَارِهِمْ فَرَدَّ النَّبِيُّ ﷺ إِلَى أُمِّهِ عَذَاقَهَا، وَأَعْطَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أُمُّ أَيْمَنَ مَكَائِنَهُنَّ مِنْ حَاطِطِهِ. [رواه البخاري: ٢٦٣٠]

1171. Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Mühacirlər Məkkədən Mədinəyə gəldikdə onların heç nəyi yox idi. Ənsarın isə əkin sahələri və mülkləri var idi. Onda ənsar öz əkin sahələrini mühacirlərlə bölüşdü və bu sahələri onlara o şərtlə verdi ki, onlar bu əkin sahələrində işləyib ağaclara qulluq etsin, ənsar da hər il götürdüyü məhsulun yarısını onlara versin.”

Ənəsin anası Ummu Suleym, Əbu Təlhənin oğlu Abdullahın da anası idi. O vaxt Ummu Suleym Peyğəmbərə ﷺ bir neçə xurma ağacı verdi. Peyğəmbər ﷺ də onu azad etdiyi cariyəsinə – Usamə ibn Zeydin anası Ummu Əymənə verdi.

Ənəs demişdir: “Peyğəmbər ﷺ xeybərlilərlə döyüşü başa çatdırıb Mədinəyə qayıtdıqdan sonra mühacirlər ənsarın verdikləri ağacları özlərinə qaytardılar. Həmçinin Peyğəmbər ﷺ Ummu Suleymın ağaclarını özünə qaytardı. Bunların yerinə Peyğəmbər ﷺ öz xurma bağının bir hissəsini Ummu Əymənə verdi” (əl-Buxari, 2630).

١١٧٢ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَرْبَعُونَ خَصْلَةً أَغْلَاهُنَّ مَنِيحَةُ الْعَنْزِ، مَا مِنْ عَامِلٍ يَعْمَلُ بِخَصْلَةٍ مِنْهَا رَجَاءَ تَوَابٍ وَتَصَدِيقَ مَوْعُودِهَا إِلَّا أَدْخَلَهُ اللَّهُ بِهَا الْجَنَّةَ». [رواه البخاري: ٢٦٣١]

1172. Abdullah ibn Amr رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Qırx yaxşılıq var ki, bunların ən üstünü, ehtiyacı olan kimsəyə (müvəqqəti olaraq südündən istifadə etmək üçün) sağmal keçi verməkdir. Hər kim savabını (Allahdan) umaraq və vəd olunanı təsdiq edərək bu yaxşılıqlardan birini yerinə yetirsə, Allah bunun sayəsində onu Cənnətə daxil edər.” (əl-Buxari, 2631)

¹ 243-cü hədisin qeydlərinə bax.

² Bəyin qız otağına girdiyi birinci gecə.

۵۲ - کتابُ الشَّهَادَاتِ

52 – Şahidlik etmə kitabı

1-ci fəsil.

۱ - باب:

**Şahidlik etməyə çağırılan adam
haqsız yerə şahidlik etməməlidir**

لَا يَشْهَدُ عَلَى جَوْرٍ إِذَا أُشْهِدَ

۱۱۷۳ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «خَيْرُ النَّاسِ فَرْنِي، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ، ثُمَّ يَجِيءُ أَقْوَامٌ تَسْبِقُ شَهَادَةُ أَحَدِهِمْ يَمِينُهُ، وَيَمِينُهُ شَهَادَتُهُ». [رواه البخاري: ۲۶۵۲]

1173. Abdullah ibn Məsud رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Ən xeyirli insanlar mənim dövrümdə yaşayan insanlardır¹; sonra onların ardınca gələnlər, sonra da onların ardınca gələnlərdir. Sonra elə bir nəsil gələcək ki, onlardan hər birinin şahidliyi andını, andı da şahidliyini qabaqlayacaqdır.”² (əl-Buxari, 2652)

2-ci fəsil.

۲ - باب:

**Yalandan şahidlik etmək
haqqında deyilənlər. Uca Allah
buyurur: “Onlar yalandan
şahidlik etməz, lağlağı məclisinə
rast gəldikdə oradan ləyaqətlə
ötüb keçərlər.”³**

مَا قِيلَ فِي شَهَادَةِ الزُّورِ،
لِقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ
وَإِذَا مَرُّوا بِالْغَوِّ مَرُّوا كِرَامًا﴾

۱۱۷۴ - عَنْ أَبِي بَكْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «أَلَا أُنبِئُكُمْ بِأَكْبَرِ الْكِبَائِرِ». ثَلَاثًا. قَالُوا بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: «الْإِشْرَاكُ بِاللَّهِ، وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ». وَجَلَسَ وَكَانَ مُتَكِنًا فَقَالَ: «أَلَا وَقَوْلُ الزُّورِ». قَالَ فَمَا زَالَ يَكْرُرُهَا حَتَّى قُلْنَا لَيْتَهُ سَكَتَ. [رواه البخاري: ۲۶۵۴]

1174. Əbu Bəkrə رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ üç dəfə: “Sizə günahların ən böyüyü barədə xəbər verimmi?” – deyər soruşdu. Əshabələr: “Bəli, ya Rəsulallah!” – deyər cavab verdilər. Peyğəmbər ﷺ: “Allaha şəriq qoşmaq və valideynlərin üzünə ağ olmaqdır” – dedi. (Bunu deyəndə) o söykənmişdi; sonra qalxıb oturdu və: “yalan söz danışmaqdır” – dedi. O bunu dalbadal o qədər təkrar etdi ki, biz (bir-birimizə): “Nə olaydı, susaydı!” – dedik⁴. (əl-Buxari, 2654)

¹ Burada möminlər nəzərdə tutulur.

² Onlar çalışacaqlar ki, nəyin bahasına olursa-olsun, öz istəklərinə nail olsunlar. Buna görə də yalandan and içməkdən və şahidlik etməkdən çəkinməyəcəklər.

³ “əl-Furqan” surəsi, 72.

⁴ Onlar Peyğəmbərin ﷺ halına yandığından, o həyəcanlanmasın deyər belə dedilər.

3-cü fəsil. Kor adamın şahidlik etməsi, gördüyü işləri, onun evlənməsi, kəbin kəsməsi, alış-verişlə məşğul olması, verdiyi azanın və digər işlərdə iştirak etməsinin məqbul sayılması, habelə səsə təyin edilən şeylər

۳- باب:

شَهَادَةُ الْأَعْمَى، وَأَمْرُهُ وَنِكَاحُهُ وَإِنِكَاحُهُ
وَمُبَايَعَتُهُ وَقَبُولُهُ فِي التَّائِذِينَ وَغَيْرِهِ، وَمَا يُعْرَفُ
بِالْأَصْوَاتِ

۱۱۷۵ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ رَجُلًا يَقْرَأُ فِي الْمَسْجِدِ فَقَالَ: «رَحِمَهُ اللَّهُ، لَقَدْ أَذْكَرَنِي كَذَا وَكَذَا آيَةً، أَسْقَطْتُهُنَّ مِنْ سُورَةِ كَذَا وَكَذَا». [رواه البخاري: ۲۶۵۵]

1175. Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “(Bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ bir nəfərin məsciddə (Quran) oxuduğunu eşidib dedi: “Allah ona rəhm etsin! O, mənə filan surədən unutduğum¹ filan, filan ayələri xatırlatdı.” (əl-Buxari, 2655)

۱۱۷۶ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا تَهَجَّدَ النَّبِيُّ ﷺ فِي بَيْتِي فَسَمِعَ صَوْتَ عِبَادٍ يُصَلُّونَ فِي الْمَسْجِدِ فَقَالَ: «يَا عَائِشَةُ، أَصَوْتُ عِبَادٍ هَذَا». قُلْتُ نَعَمْ. قَالَ: «اللَّهُمَّ ارْحَمْ عِبَادًا». [رواه البخاري: ۲۶۵۵]

1176. Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا rəvayət edir ki, (bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ mənim evimdə gecə namazı qılarkən məsciddə namaz qılan Abbadın رضي الله عنه səsinə eşitdi və dedi: “Ey Aişə, bu Abbadın səsidirmi?” Mən: “Bəli!” – dedim. Onda Peyğəmbər ﷺ dedi: “Allahım, Abbada rəhm et!” (əl-Buxari, 2655)

4-cü fəsil.

Qadınların bəzilərinin digər-lərinə ədalətlə şahidlik etməsi

۴- باب:

تَعْدِيلُ النِّسَاءِ بَعْضُهُنَّ بَعْضًا

۱۱۷۷ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَخْرُجَ سَفَرًا أَفْرَعَ بَيْنَ أَرْوَاحِهِ، فَأَيَّتُهُنَّ خَرَجَ سَهْمُهَا خَرَجَ بِهَا مَعَهُ، فَأَفْرَعَ بَيْنَنَا فِي غَزَاةٍ فَخَرَجَ سَهْمِي، فَخَرَجْتُ مَعَهُ بَعْدَ مَا أُنْزِلَ الْحِجَابُ، فَأَنَا أُحْمَلُ فِي هَوْدَجٍ وَأُنْزَلُ فِيهِ، فَسَرْنَا حَتَّى إِذَا فَرَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ غَزَوَتِهِ تَلَكَّ، وَقَفَلْ وَدَتُونَا مِنَ الْمَدِينَةِ، أَذِنَ لَيْلَةً بِالرَّحِيلِ، فَقُمْتُ حِينَ أَذْنُوا بِالرَّحِيلِ، فَمَسْنَيْتُ حَتَّى جَاوَزْتُ الْجَيْشَ، فَلَمَّا قَضَيْتُ شَأْنِي أَقْبَلْتُ إِلَى الرَّحْلِ، فَلَمَسْتُ صَدْرِي، فَإِذَا عَقْدٌ لِي مِنْ جَزَعِ أَظْفَارِ قَدْ انْقَطَعَ، فَجَعْتُ فَالْتَمَسْتُ عَقْدِي، فَحَبَسَنِي ابْتِغَاؤُهُ، فَأَقْبَلَ الَّذِينَ يَرِحْلُونَ لِي، فَاحْتَمَلُوا هَوْدَجِي فَرَحَلُوهُ عَلَى بَعِيرِي الَّذِي كُنْتُ أَرْكَبُ، وَهُمْ يَحْسِبُونَ أَنِّي فِيهِ، وَكَانَ النِّسَاءُ إِذْ ذَاكَ خَفَافًا لَمْ يَنْقُلْنَ وَلَمْ يَعْشَهُنَّ اللَّحْمَ، وَإِنَّمَا يَأْكُلْنَ الْعُلُقَةَ مِنَ الطَّعَامِ، فَلَمْ يَسْتَنْكِرِ الْقَوْمُ حِينَ رَفَعُوهُ ثِقْلَ الْهَوْدَجِ فَاحْتَمَلُوهُ وَكُنْتُ جَارِيَةً حَدِيثَةَ السِّنِّ، فَبِعَتُوا الْجَمَلَ وَسَارُوا، فَوَحَدْتُ عَقْدِي بَعْدَ مَا اسْتَمَرَّ الْجَيْشُ، فَجِئْتُ مَنْزِلَهُمْ وَلَيْسَ فِيهِ أَحَدٌ، فَأَمَسْتُ مَنْزِلِي الَّذِي كُنْتُ بِهِ فَظَنَنْتُ أَنَّهُمْ سَيَفْقِدُونِي فَيَرْجِعُونَ إِلَيَّ، فَبَيْنَا أَنَا جَالِسَةٌ غَلْبَنِي عَيْنَايَ فَنِمْتُ، وَكَانَ صَفْوَانُ بْنُ الْمُعْطَلِ السُّلَمِيُّ ثُمَّ الذَّكْوَانِيُّ مِنَ وَرَاءِ الْجَيْشِ، فَأَصْبَحَ عِنْدَ مَنْزِلِي فَرَأَى سَوَادَ إِنْسَانٍ نَائِمٍ فَأَتَانِي، وَكَانَ يَرَانِي قَبْلَ الْحِجَابِ

¹ Alimlərin yekdil fikrinə əsasən Peyğəmbər ﷺ Allahın istəyi ilə hər hansı bir ayəni unuda bilər, lakin bu hal davamlı ola bilməz. Bu deyilənləri aşağıdakı ayə ilə əsaslandırmaq olar:

Uca Allah buyurur: “Biz sənə *Qurani* elə oxumaq imkanı verəcəyik ki, o, sənin yadından çıxmayacaq. Yalnız Allahın istədiyindən başqa.” “əl-Əla” surəsi, 6-7.

فَاسْتَقِطْتُ بِاسْتِرْجَاعِهِ حِينَ أَنَاخَ رَاحِلَتُهُ، فَوَطِئَ يَدَهَا فَرَكَبْتُهَا فَانْطَلَقَ يَقُودُ بِي الرَّاحِلَةَ، حَتَّى أَتَيْنَا الْحَيْشَ بَعْدَ مَا نَزَلُوا مُعَرَّسِينَ فِي نَحْرِ الظَّهِيرَةِ، فَهَلَكَ مِنْ هَلَكٍ، وَكَانَ الَّذِي تَوَلَّى الْإِفْكَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي ابْنِ سُلُولٍ، فَقَدَمْنَا الْمَدِينَةَ فَاشْتَكَيْتُ بِهَا شَهْرًا، يُفِيضُونَ مِنْ قَوْلِ أَصْحَابِ الْإِفْكَ، وَيَرِيئِي فِي وَجَعِي أَنِّي لَا أَرَى مِنَ النَّبِيِّ ﷺ اللَّطْفَ الَّذِي كُنْتُ أَرَى مِنْهُ حِينَ أَمْرُضُ، إِنَّمَا يَدْخُلُ فَيَسْلَمُ ثُمَّ يَقُولُ: «كَيْفَ تَيْكُمُ». لَا أَشْعُرُ بِشَيْءٍ مِنْ ذَلِكَ حَتَّى نَقَهْتُ، فَخَرَجْتُ أَنَا وَأُمُّ مَسْطَحَ قَبْلَ الْمَنَاصِعِ مُتَبَرِّزًا، لَا نَخْرُجُ إِلَّا لَيْلًا إِلَى لَيْلٍ، وَذَلِكَ قَبْلَ أَنْ نَتَّخِذَ الْكُنْفَ قَرِيبًا مِنْ بُيُوتِنَا، وَأَمَرْنَا أَمْرَ الْعَرَبِ الْأَوَّلِ فِي الْبَرِيَّةِ أَوْ فِي التَّنْزَةِ، فَأَقْبَلْتُ أَنَا وَأُمُّ مَسْطَحَ بِنْتُ أَبِي رَهْمٍ نَمْشِي، فَعَثَرْتُ فِي مَرِّطِهَا فَقَالَتْ تَعَسَ مَسْطَحُ، فَقُلْتُ لَهَا بِئْسَ مَا قُلْتَ، أَنْتَبِينَ رَجُلًا شَهِدَ بَذْرًا فَقَالَتْ يَا هَتَاهَا أَلَمْ تَسْمَعِي مَا قَالُوا فَأَحْبِرْتَنِي يَقُولُ أَهْلُ الْإِفْكَ، فَازْدَدْتُ مَرَضًا إِلَى مَرَضِي، فَلَمَّا رَجَعْتُ إِلَى بَيْتِي دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَسَلَّمَ فَقَالَ: «كَيْفَ تَيْكُمُ». فَقُلْتُ ائْذَنْ لِي إِلَى أَبِي. قَالَتْ وَأَنَا حِينَئِذٍ أُرِيدُ أَنْ أَسْتَيْقِنَ الْخَبَرَ مِنْ قَبْلِهِمَا، فَأَذَنْ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَأَنْتَيْتُ أَبِي فَقُلْتُ لَأُمِّي مَا يَتَحَدَّثُ بِهِ النَّاسُ فَقَالَتْ يَا بَنِيَّةُ هَوْنِي عَلَى نَفْسِكَ الشَّانُ، فَوَاللَّهِ لَقَلَّمَا كَانَتْ امْرَأَةً قَطُّ وَضِئَةً عِنْدَ رَجُلٍ يُحِبُّهَا وَلَهَا ضَرَائِرُ إِلَّا أَكْثَرْنَ عَلَيْهَا. فَقُلْتُ سُبْحَانَ اللَّهِ وَلَقَدْ يَتَحَدَّثُ النَّاسُ بِهَذَا قَالَتْ فَبِتُ تِلْكَ اللَّيْلَةَ حَتَّى أَصْبَحْتُ لَا يَرِفُ لِي دَمْعٌ وَلَا أَكْتَحِلُ بَنُومٌ، ثُمَّ أَصْبَحْتُ فَدَعَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ وَأُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ حِينَ اسْتَلْبَثَ الْوَحْيَ، يَسْتَشِيرُهُمَا فِي فِرَاقِ أَهْلِهِ، فَأَمَّا أُسَامَةُ فَأَشَارَ عَلَيْهِ بِالَّذِي يَعْلَمُ فِي نَفْسِهِ مِنَ الْوَدِّ لَهُمْ، فَقَالَ أُسَامَةُ أَهْلُكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَلَا نَعْلَمُ وَاللَّهِ إِلَّا خَيْرًا، وَأَمَّا عَلِيٌّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ لَمْ يُضَيِّقِ اللَّهُ عَلَيْكَ وَالنِّسَاءُ سِوَاهَا كَثِيرٌ، وَسَلِ الْجَارِيَةَ تَصُدِّقْ. فَدَعَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَرِيرَةَ فَقَالَ: «يَا بَرِيرَةُ هَلْ رَأَيْتَ فِيهَا شَيْئًا يَرِيئُكَ». فَقَالَتْ بَرِيرَةُ لَا وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ، إِنْ رَأَيْتُ مِنْهَا أَمْرًا أَغْمِصُهُ عَلَيْهَا أَكْثَرَ مِنْ أَنَّهَُا جَارِيَةٌ حَدِيثَةُ السِّنِّ تَنَامُ عَنِ الْعَجِينِ فَتَأْتِي الدَّاحِجَ فَتَأْكُلُهُ. فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ يَوْمِهِ، فَاسْتَعْدَرَ مِنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي ابْنِ سُلُولٍ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَنْ يَعْدِرُنِي مِنْ رَجُلٍ بَلَغَنِي أَذَاهُ فِي أَهْلِي، فَوَاللَّهِ مَا عَلِمْتُ عَلَى أَهْلِي إِلَّا خَيْرًا، وَقَدْ ذَكَرُوا رَجُلًا مَا عَلِمْتُ عَلَيْهِ إِلَّا خَيْرًا، وَمَا كَانَ يَدْخُلُ عَلَى أَهْلِي إِلَّا مَعِيَ». فَقَامَ سَعْدُ بْنُ مُعَاذٍ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنَا وَاللَّهِ أَعْذَرُكَ مِنْهُ، إِنْ كَانَ مِنَ الْأَوْسِ ضَرَبْنَا عَنْقَهُ، وَإِنْ كَانَ مِنْ إِخْوَانِنَا مِنَ الْخَزَرَجِ أَمَرْتَنَا فَفَعَلْنَا فِيهِ أَمْرَكَ. فَقَامَ سَعْدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ وَهُوَ سَيِّدُ الْخَزَرَجِ، وَكَانَ قَبْلَ ذَلِكَ رَجُلًا صَالِحًا وَلَكِنْ احْتَمَلْتُهُ الْحَمِيَّةَ فَقَالَ كَذَبْتُ لَعَمْرُ اللَّهِ، لَا تَقْتُلْهُ وَلَا تَقْدِرْ عَلَى ذَلِكَ، فَقَامَ أُسَيْدُ بْنُ الْحَضِرِ فَقَالَ كَذَبْتُ لَعَمْرُ اللَّهِ، وَاللَّهِ لَنَقْتُلْهُ، فَإِنَّكَ مُنَافِقٌ تُجَادِلُ عَنِ الْمُنَافِقِينَ. فَتَارَ الْحَيَّانَ الْأَوْسُ وَالْخَزَرَجُ حَتَّى هَمُّوا، وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى الْمَنْبَرِ فَنَزَلَ فَنَحَفَظُهُمْ حَتَّى سَكَنُوا وَسَكَتَ، وَبَكَيْتُ يَوْمِي لَا يَرِفُ لِي دَمْعٌ وَلَا أَكْتَحِلُ بَنُومٌ، فَأَصْبَحَ عِنْدِي أَبُوَايَ، قَدْ بَكَيْتُ لَيْلَتَيْنِ وَيَوْمًا حَتَّى أَظُنُّ أَنَّ الْبُكَاءَ فَالِقُ كَبْدِي - قَالَتْ - فَبَيْنَا هُمَا جَالِسَانِ عِنْدِي وَأَنَا أَبْكِي إِذْ اسْتَأْذَنْتُ امْرَأَةً مِنَ الْأَنْصَارِ فَأَذْنْتُ لَهَا، فَجَلَسَتْ تَبْكِي مَعِيَ، فَبَيْنَا نَحْنُ كَذَلِكَ إِذْ دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَجَلَسَ، وَلَمْ يَجْلِسْ عِنْدِي مِنْ يَوْمٍ قَبْلَ فِيَّ مَا قَبِلَ قَبْلَهَا، وَقَدْ مَكَثَ شَهْرًا لَا يُوحِي إِلَيْهِ فِي شَأْنِي شَيْءٌ - قَالَتْ - فَتَشْهَدُ ثُمَّ قَالَ: «يَا عَائِشَةُ فَإِنَّهُ بَلَغَنِي عَنْكَ كَذَا وَكَذَا، فَإِنْ كُنْتَ بَرِيَّةً فَسَيِّرْتُكَ اللَّهُ، وَإِنْ كُنْتَ أَلَمَمْتَ فَاسْتَغْفِرِي اللَّهَ وَتُوبِي إِلَيْهِ، فَإِنَّ الْعَبْدَ إِذَا اعْتَرَفَ بِذَنْبِهِ ثُمَّ تَابَ تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِ». فَلَمَّا قَضَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَقَالَتَهُ قَلَصَ دَمْعِي حَتَّى مَا أَحْسُ مِنْهُ قَطْرَةً وَقُلْتُ لِأَبِي أَحَبُّ عَنِّي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ. قَالَ وَاللَّهِ مَا أَذْرِي مَا أَقُولُ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ. فَقُلْتُ لَأُمِّي أَحَبُّ عَنِّي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِيمَا قَالَ. قَالَتْ وَاللَّهِ مَا أَذْرِي مَا أَقُولُ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ. قَالَتْ وَأَنَا جَارِيَةٌ حَدِيثَةُ السِّنِّ لَا أَقْرَأُ كَثِيرًا مِنَ الْقُرْآنِ فَقُلْتُ إِنِّي وَاللَّهِ لَقَدْ عَلِمْتُ أَنَّكُمْ سَمِعْتُمْ مَا يَتَحَدَّثُ بِهِ النَّاسُ، وَوَقَرُ فِي أَنْفُسِكُمْ وَصَدَّقْتُمْ بِهِ، وَلَنْ قُلْتُ لَكُمْ إِنِّي بَرِيَّةٌ. وَاللَّهِ يَعْلَمُ إِنِّي لَبَرِيَّةٌ لَا تُصَدِّقُونِي بِذَلِكَ، وَلَنْ اعْتَرَفْتُ لَكُمْ بِأَمْرِ، وَاللَّهِ يَعْلَمُ

أَنِّي بَرِيئَةٌ لِّصَدَقَتِي وَاللَّهُ مَا أَحَدُ لِي وَلَكُمْ مَثَلًا إِلَّا أَبَا يُوسُفَ إِذْ قَالَ: ﴿فَصَبْرٌ جَمِيلٌ وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَى مَا تَصِفُونَ﴾ ثُمَّ تَحَوَّلْتُ عَلَى فِرَاشِي، وَأَنَا أَرْجُو أَنْ يُبْرِئَنِي اللَّهُ، وَلَكِنْ وَاللَّهِ مَا ظَنَنْتُ أَنْ يُنْزَلَ فِي شَأْنِي وَحَيًّا، وَلَا أَنَا أَحَقُّ فِي نَفْسِي مِنْ أَنْ يُتَكَلَّمَ بِالْقُرْآنِ فِي أَمْرِي، وَلَكِنِّي كُنْتُ أَرْجُو أَنْ يَرَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي النَّوْمِ رُؤْيَا يُبْرِئَنِي اللَّهُ، فَوَاللَّهِ مَا رَأَمَ مَجْلِسُهُ وَلَا خَرَجَ أَحَدٌ مِنْ أَهْلِ الْبَيْتِ حَتَّى أُنْزَلَ عَلَيْهِ، فَأَخَذَهُ مَا كَانَ يَأْخُذُهُ مِنَ الْبُرْحَاءِ، حَتَّى إِنَّهُ لَيَتَحَدَّرُ مِنْهُ مِثْلُ الْجُمَانِ مِنَ الْعَرَقِ فِي يَوْمِ شَتَاءٍ، فَلَمَّا سَرَى عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ يَضْحَكُ، فَكَانَ أَوَّلَ كَلِمَةٍ تَكَلَّمَ بِهَا أَنْ قَالَ لِي: «يَا عَائِشَةُ، أَحْمَدِي اللَّهَ فَقَدْ بَرَأَكَ اللَّهُ». فَقَالَتْ لِي أُمِّي قُومِي إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. فَقُلْتُ لَا وَاللَّهِ، لَا أَقُومُ إِلَيْهِ، وَلَا أَحْمَدُ إِلَّا اللَّهُ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى ﴿إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِآيَاتِكَ عَصِيبَةٌ مِنْكُمْ﴾ الْآيَاتِ، فَلَمَّا أَنْزَلَ اللَّهُ هَذَا فِي بَرَاءَتِي قَالَ أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ ﷺ وَكَانَ يَنْفِقُ عَلَى مِسْطَحَ بْنِ أَنَاثَةَ لِقَرَابَتِهِ مِنْهُ وَاللَّهُ لَا أَنْفَقُ عَلَى مِسْطَحٍ شَيْئًا أَبَدًا بَعْدَ مَا قَالَ لِعَائِشَةَ. فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿وَلَا يَأْتَلِ أُولَ الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ﴾ إِلَى قَوْلِهِ: ﴿غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ بَلَى، وَاللَّهُ إِنِّي لأُحِبُّ أَنْ يَغْفَرَ اللَّهُ لِي، فَرَجَعَ إِلَى مِسْطَحَ الَّذِي كَانَ يُجْرِي عَلَيْهِ. وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَسْأَلُ زَيْنَبَ بِنْتَ جَحْشٍ عَنْ أَمْرِي، فَقَالَ: «يَا زَيْنَبُ، مَا عَلِمْتَ مَا رَأَيْتُ». فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَحْمَى سَمْعِي وَبَصَرِي، وَاللَّهُ مَا عَلِمْتُ عَلَيْهَا إِلَّا خَيْرًا، قَالَتْ وَهِيَ الَّتِي كَانَتْ تُسَامِينِي، فَعَصَمَهَا اللَّهُ بِالْوَرَعِ. [رواه البخاري: ٢٦٦١]

1177. Rəvayət edilir ki, Aişə (r.a.) demişdir: “Peyğəmbər ﷺ səfərə çıxmaq istədikdə zövcələri arasında püşk atardı. Püşk kimə düşsəydi, onu da özü ilə səfərə aparardı. Döyüşlərin birində o yenə bizim aramızda püşk atdı və bu dəfə püşk mənə düşdü. Mən onunla birgə səfərə çıxdım. Həmin vaxt artıq hicab ayəsi nazil olmuşdu. (Bu səbəbdən də) mənə kəcavənin¹ içərisində apardılar. (Yol boyu lazım gəldikcə) mənə kəcavə ilə birgə yerə endirildilər. Səfərimiz beləcə davam etdi. Nəhayət, Peyğəmbər ﷺ döyüşü başa vurub geri qayıtdı. Biz Mədinəyə yaxın bir yerdə (dincəlmək üçün) dayandırıq. Peyğəmbər ﷺ orada gecələməyib səfərə çıxmağı əmr etdi. Camaat yola düşməyə hazırlaşarkən Mən (təbii ehtiyacımı rəf etmək üçün təkbaşına su başına çıxdım və) qoşundan uzaqlaşdım. Ehtiyacımı ödəyib qoşunun yanına qayıtdıqda, yolda əlimi sinəmə toxundurub gördüm ki, Yəmən əqiqindən² olan boyunbağım qırılıb düşüb. Mən geri qayıdıb onu axtarmağa başladım və bu səbəbdən də yolumdan qaldım. Bu əsnada, mənə müşayiət edən əshabələr mənim kəcavənin içərisində olduğumu güman etdilər və onu götürüb mindiyim dəvənin üstünə qoydular. O zamanlar qadınlar az yedikləri üçün yüngül çəkili və incəbelli olurdular. Elə bu səbəbdən də mənə müşayiət edənlər kəcavəni qaldırarkən onun çəkisindəki fərqi hiss etməmişdilər. Mən də o vaxt çox cavan idim. Beləcə, onlar dəvəni sürüb apardılar. Qoşun çıxıb getdikdən sonra mən boyunbağımı tapıb düşərgəyə qayıtdım, lakin artıq orada heç kəs qalmamışdı. Mən onların mənə yerimdə tapmadıqları üçün mütləq dönəcəklərini güman edib kəcavəmin dayandığı yerə gəldim. Az sonra oturduğum yerdə yuxuladım. Həmin vaxt Səfvan ibn Muəttil əs-Suləmi əz-Zəkvanı (qoşundan qalan əşyaları toplayıb sahiblərinə qaytarmaq üçün) qoşunun ardınca gəlirdi. O, səhərə yaxın gəlib mənə olan yerə çatdı və yatmış bir insan qaraltısı görüb mənə yaxınlaşdı. O,

¹ Səfərə çıxan adam üçün minik heyvanlarının, adətən, dəvənin üstündə düzəldilən örtülü yer.

² Əqiq: müxtəlif rənglərə çalan laylardan ibarət olan, qiymətli daş kimi müxtəlif bəzək şeyləri hazırlanmasında və s.-də istifadə edilən bərk mineral. Yəmən əqiqi – əqiqin qırmızı rəngli əla cinsi.

hicab ayəsi nazil olmamışdan əvvəl mənə görmüşdü (deyə dərhal mənə tanıdı). Mən onun: “İnnə lillahi və innə ileyhi raciun”¹ deməsinə oyandım (və dərhal qarşabla üzümü örttdüm). O, dəvəsini yerə çökdürüb ayağını dəvənin qabaq ayağının üstünə qoydu və mən dəvəyə mindikdən sonra (onun noxtasından) tutaraq sürüb apardı. Nəhayət, biz, şiddətli isti olduğundan çayın qırağında oturub dincini alan orduya yetişdik. Həmin vaxt bir çoxları (mənə iftira atmaqla) bədbəxt oldu. Böhtan atanların başçısı Abdullah ibn Ubey ibn Sə-lul idi. Mədinəyə çatdıqdan sonra mən bir ay xəstə oldum. Bu əsnada camaat böhtan atanların söz-söhbətlərini orada-burada danışdılar. Həmişə xəstələndiyim zaman Peyğəmbərin ﷺ mənə göstərdiyi qayğını indi ondan görməməyim mənə şübhələndirirdi. O, sadəcə olaraq yanıma gəlib salam verir və: “Vəziyyətin necədir?” – deyib çıxıb gedirdi. Mən sağalanadək bu şərdən xəbərim olmadı. Sağaldıqdan sonra mən Ummu Mistahla birgə əl-Mənasi deyilən bir yerə getdim. Bura bizim gecədən-gecəyə təbii ehtiyacımızı rəf etmək üçün gəldiyimiz yer idi. O vaxtlar hələ evlərin yaxınlığında ayaqyolular tikilməmişdi və bütün bunlar əvvəlki ərəblərin adətlərinə görə idi. Mən Ummu Mistah bint Əbu Ruhm ilə yol gedərkən onun ayağı əbasına ilişdi və dedi: “Məhv olsun Mistah!” Mən ona dedim: “Sənin dediyin necə də pisdir! Sən Bədr döyüşündə iştirak etmiş bir adamı söyürsən?!” Ummu Mistah: “Ay qız, məgər sən onların nə dediyini eşitməmişənm?” – deyə soruşdu, sonra da iftiraçıların dediklərini mənə xəbər verdi. Xəstəliyim daha da şiddətləndi. Evə gəldikdən sonra Peyğəmbər ﷺ yenə mənim yanıma gəldi. O əvvəlki kimi salam verdikdən sonra: “Vəziyyətin necədir?” – deyə soruşdu. Mən ona dedim: “İzn ver, valideynlərimin yanına gedim!” Mənim niyyətim o idi ki, bu xəbərin doğru olub-olmadığını valideynlərimdən öyrəni bədqıqlaşdırım. Peyğəmbər ﷺ mənə izn verdi. Onda mən valideynlərimin yanına gəldim və anamdan: “Camaat nə danışır?” – deyə soruşdum. Anam dedi: “Qızım, özünü üzmə. Vallahi, çox nadir hallarda rast gəlmək olar ki, gözəl qadını əri sevsin və ərini başqa zövcələri onun əleyhinə danışmasınlar.” Mən dedim: “Sübhənəllah! Demək, camaat bunu danışmış.” Mən bütün gecəni ağladım, səhərə qədər göz yaşım dayanmadı və bir anlıq belə yuxulaya bilmədim. Vəhyin nazil olması gecikirdi deyə Peyğəmbər ﷺ Əli ibn Əbu Talibi və Usamə bin Zeydi zövcəsini tərk edib-etməməsi barədə məsləhət almaq üçün yanına dəvət etdi. Usaməyə gəlincə, Peyğəmbərə ﷺ mənim namuslu olduğumu və bizi ürəkdən sevdini bildirərək dedi: “Ya Rəsulullah, sənin əhli-əyalın barəsində zərrə qədər də pis bir şey eşitməmişəm!” Əli ibn Əbu Talibin cavabı isə belə oldu: “Ya Rəsulullah, Allah sənə (bu xüsusda) heç bir hədd qoymamışdır; ondan başqa nə çox qadın var. Sən Aişənin xidmətçisindən soruş, o sənə düzünü deyər.” Peyğəmbər ﷺ (Aişənin xidmətçisi) Bərirəni çağıraraq soruşdu: “Ey Bərirə, onda səni şübhələndirəcək bir şey görmüsənmi?” Bərirə dedi: “Xeyr! Səni haqq ilə göndərən Allaha and olsun ki, ondan bir qəbahət iş görsəydim, onu qınayardım. Yalnız onu deyə bilərəm ki, az yaşlı qız uşağı olduğu üçün mən yoğurduğum xəmiri qorumağı ona tapşırıqda o yatar və qoyun gəlib xəmiri yeyərdi.” Abdullah ibn Ubey ibn Sə-lul dediyinə görə üzrxahlıq istəsin deyə, həmin gün Peyğəmbər ﷺ

¹ Ərəbcəsi: إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ

Tərcüməsi: “Biz, Allaha məxsusuq və Ona da qayıdacağıq!” Bu sözlər təəccüb doğuran bir şey gördükdə və ya hər hansı bir müsibət üz verdikdə deyilir. Əslində bu, “əl-Bəqərə” surəsinin 156-cı ayəsidir.

minbərə qalxıb dedi: “(Ey müsəlmanlar!) Kim mənim zövcəmə əziyyət verən adamın ittihamlarını rədd edib zövcəmə bəraət qazandıra bilər? Vallahi, mən zövcəmdən xeyirdən başqa bir şey görməmişəm. Eləcə də ittiham olunan kişinin (Səfvan ibn Müəttilin) pis bir hərəkət etdiyi də mənə məlum deyil. O heç vaxt mənsiz bizim evə daxil olmayıb.” Bu vaxt Səd ibn Muaz ayağa qalxıb dedi: “Ya Rəsulullah, vallahi ki, mən sənə haqq qazandırmaq istəyirəm. Əgər ittiham edən şəxs Ovs qəbiləsindəndirsə, biz onun boynunu vurarıq, yox əgər qardaşlarımız olan Xəzrəc qəbiləsindəndirsə əmr et, sənin əmrini yerinə yetirək.” Bu vaxt Xəzrəc qəbiləsinin başçısı Səd ibn Ubadə dedi: “Vallahi, sən yalan danışdın! Sən onu nə öldürənsən, nə də öldürməyə qadirsən!” O, əməlisaleh adam idi, lakin buna rəğmən tayfabazlıq etdi. Bu sözdən sonra (Səd ibn Muazın əmisi oğlu) Useyd ibn Xudeyr qalxıb (Səd ibn Ubadəyə) dedi: “Vallahi, sən yalan danışdın! Biz onu mütləq öldürərik. Həqiqətən də, sən münafiq-sən və münafıqları müdafiə edirsən”. Beləliklə, Xəzrəc və Ovs qəbilələri arasında elə bir çaxnaşma düşdü ki, az qala bir-birlərini öldürəcəkdilər. Bu vaxt Peyğəmbər ﷺ minbərdə idi. O, dərhal minbərdən enib onları sakitləşdirdi və özü də susdu. Mən daha bir gün dayanmadan ağladım və bütün gecəni oyaq qaldım. Səhərişi gün valideynlərim mənim bir gün yarım dayanmadan ağladığımı şahidi olduqda elə zənn etdilər ki, ciyərim parça-parça olacaq. Onlar mənim yanımda ikən, ənsar qadınlarından biri mənim yanıma gəlmək üçün izn istədi və gəlib mənimlə bərabər ağladı. Elə bu vaxt Peyğəmbər ﷺ içəri daxil oldu və (salam verib) oturdu. Bu söz-söhbət başlanandan bəri o mənim yanımda oturmamışdı. Bir ay keçməsinə baxmayaraq, mənim barəmdə heç bir ayə nazil olmamışdı. O, şəhadət gətirdikdən sonra dedi: “Ey Aişə, sənin barəndə mənə filan-filan xəbərlər çatıb. Əgər günahkar deyilsənsə, Allah səni təmizə çıxardacaq. Yox, əgər günah iş görmüsənsə, Allahdan bağışlanma dilə, tövbə et! Həqiqətən, əgər bəndə öz günahını etiraf edib tövbə edərsə, Allah onun tövbəsini qəbul edir.” Peyğəmbər ﷺ sözünü qurtardıqdan sonra mənim göz yaşım kəsildi və gözümdən bir damla yaş belə çıxmadı. Mən atama: “Allahın elçisinə ﷺ cavab ver!” – dedim. O dedi: “Vallahi, Mən bilmirəm, Allahın elçisinə ﷺ nə deyim.” Sonra mən anama: “Allahın elçisinə ﷺ cavab ver!” – dedim. O dedi: “Vallahi, mən bilmirəm, Allahın elçisinə ﷺ nə deyim.” Mən az yaşlı qız uşağı olduğum üçün, Qurandan çox dəlil-sübut bilmədiyimə görə dedim: “Vallahi, hər şey mənə bəlli oldu. Siz insanların danışdıqları bütün bu söhbətləri eşitdiniz, bu sizin qəlbinizdə özünə yer tapdı və siz onu təsdiq etdiniz. Əgər mən sizə günahsız olduğumu desəm, – Allah da bilir ki, həqiqətən, mən günahsızam, – siz mənə inanmayacaqsınız. Yox əgər günahkar olduğumu etiraf etsəm, – Allah da bilir ki, mən o günahdan uzağam, – siz buna inanacaqsınız. Vallahi, mən həm özümə, həm də sizə ancaq Yusufun atası Yaqubun dediyini misal çəkə bilərəm. Bir zaman o belə demişdir: “Mənə gözəl səbir gərəkdir. Söylədiklərinizin müqabilində Allahdan kömək diləmək lazımdır.”¹

(Bunları deyəndən) sonra mən gedib yerimə uzandım. Mən inanırdım ki, Allah mənim günahsız olduğumu üzə çıxardacaq. Lakin, vallahi, mən heç vaxt inanmazdım ki, Allah mənim günahsız olduğum barədə vəhy nazil edəcək. Quranda mənim bu işim haqqında danışılacağını mən özümə rəva bilmirdim. Mən ümid edirdim ki, Allahın elçisi ﷺ mənə bəraət qazandıracaq

¹ “Yusuf” surəsi, 18.

bir yuxu görəcək. Vallahi, Rəsulullah ﷺ heç yerindən qalxmamış və ev əhlindən də hələ bir kəs çolə çıxmamış ona vəhy nazil oldu. O, hər dəfə vəhy nazil olduğu zaman düşdüyü görkəmi aldı. Endirilən kəlamın ağırlığından o çox şiddətli sıxıntı keçirdi və qış günündə belə ondan mirvari dənəsi kimi damla-damla tər tökülməyə başladı. Vəhy nazil olduqdan sonra o güldü. Mənə dediyi ilk söz isə bu oldu: “Ey Aişə, Allaha həmd et! Allah səni təmizə çıxartdı.” Anam mənə dedi: “Qızım, qalx Allahın elçisinə ﷺ (təşəkkür et)!” Mən dedim: “Vallahi, mən nə ona təşəkkür edəcəyəm, nə də Allahdan başqa bir kimsəyə həmd edəcəyəm!” Uca Allah da bu ayələri nazil etdi: “Şübhəsiz ki, Aişə barəsində yalan xəbər gətirənlər özünüzdən olan bir dəstədir...”¹

Allah mənə bəraət qazandıran bu ayələri nazil etdikdən sonra, qohumluq əlaqələri xatirinə və kasıb olduğuna görə, öz malından Mistah bin Usasəyə xərcləyən Əbu Bəkr əs-Siddiq dedi: “Vallahi, Mistah Aişə barəsində belə dedikdən sonra mən ona malımdan heç bir şey verməyəcəyəm.” Uca Allah da bu ayəni nazil etdi: “Qoy aranızda olan fəzilət və sərvət sahibləri qohumlara, miskinlərə və Allah yolunda hicrət edənlərə *heç bir şey* verməyəcəklərinə and içməsinlər. Qoy əfv edib bağışlasınlar. Məgər siz Allahın sizi bağışlamasını istəmirsinizmi? Allah Bağışlayandır, Rəhmlidir.”²

Əbu Bəkr dedi: “Xeyr, vallahi, mən istəyirəm ki, Allah məni bağışlasın!” O, yenə də malından xərcləməyinə davam etdi (və dedi: “Vallahi, mən heç vaxt malımı Mistahdan əsirgəməyəcəyəm!”)

Allahın elçisi ﷺ Zeynəb bint Cəhşdən mənim barəmdə soruşub dedi: “Ey Zeynəb, sən nə deyə bilirsən, nə görmüsən?” O dedi: “Ey Allahın elçisi, mən gözümlü, qulağımlı (görmədiyim və eşitmədiyim şeylərdən) qoruyuram! Mən onun barəsində xeyirdən başqa bir şey bilmirəm.”

Bu həmin Zeynəbdir ki, Peyğəmbərin ﷺ zövcələri arasında gözəlliyi və Peyğəmbərin ﷺ yanında olan mövqeyi ilə mənimlə rəqabət aparırdı. Lakin bunun pis aqibətindən qorxduğuna və gözəl dindar olduğuna görə Allah onu qorudu.” (əl-Buxari, 2661)

5-ci fəsil.

۵ - باب:

Bir adamın başqa birisini təmizə çıxartması ona kifayət edir

إِذَا زَكَّى رَجُلٌ رَجُلًا كَفَاهُ

۱۱۷۸ - عَنْ أَبِي بَكْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَتْنِي رَجُلٌ عَلَى رَجُلٍ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: «وَيْلَكَ قَطَعْتَ عُنُقَ صَاحِبِكَ، قَطَعْتَ عُنُقَ صَاحِبِكَ». مَرَارًا ثُمَّ قَالَ: «مَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَادِحًا أَخَاهُ لَا مَحَالَةَ فَلْيَقُلْ أَحْسِبُ فَلَانًا، وَاللَّهِ حَسْبِيهِ، وَلَا أُزَكِّي عَلَى اللَّهِ أَحَدًا، أَحْسِبُهُ كَذًا وَكَذَا إِنْ كَانَ يَعْلَمُ ذَلِكَ مِنْهُ». [رواه البخاري: ۲۶۶۲]

1178. Rəvayət edilir ki, Əbu Bəkrə demişdir: “(Bir dəfə) bir nəfər Peyğəmbərin ﷺ yanında başqa birisini tərifləməyə başladı. Bu vaxt (Peyğəmbər ﷺ) dedi: “Vay sənin halına! Sən qardaşının boynunu qırdın! Sən qardaşının boynunu qırdın!” O bunu dəfələrlə təkrar etdikdən sonra buyurdu: “Sizdən biriniz öz qardaşını tərifləməyi lazım bilsə, qoy desin: “Filankəsi (filan cür adam) hesab edirəm. Onun (həqiqətdə) nə cür insan olduğunu isə ancaq Allah bilir.

¹ “ən-Nur” surəsi, 11-21.

² “ən-Nur” surəsi, 22.

Mən Allaha rəğmən heç kəsi təmizə çıxartmıram. Mən onu filan cür adam hesab edirəm." Əlbəttə, əgər onun bu cür insan olduğunu bilirsə (belə desin)." (əl-Buxari, 2662)

6-cı fəsil. Uşaqların həddi-bülüğa çatması və onların şahidlik etməsi. Uca Allah buyurur: "Sizin uşaqlar da həddi-bülüğa çatanda qoy özlərindən əvvəlkilər yanınıza girmək üçün izin istədikləri kimi izin istəsinlər."¹

٦- باب: بُلُوغُ الصَّبِيَّانِ وَشَهَادَتُهُمْ
وَقَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى ﴿وَإِذَا بَلَغَ الْأَطْفَالُ مِنْكُمُ
الْحُلُمَ فَلْيَسْتَأْذِنُوا﴾

١١٧٩ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَرَضَهُ يَوْمَ أُحُدٍ وَهُوَ ابْنُ أَرْبَعٍ عَشْرَةَ سَنَةً، فَلَمْ يُجِزْنِي، ثُمَّ عَرَضَنِي يَوْمَ الْخَنْدَقِ وَأَنَا ابْنُ خَمْسٍ عَشْرَةَ فَأَجَازَنِي. [رواه البخاري: ٢٦٦٤]

1179. Rəvayət edilir ki, ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: "Mən hələ on dörd yaşında ikən Uhud döyüşündə məni Peyğəmbərə ﷺ göstərdilər, lakin o mənə (döyüşə qatılmağa) izn vermədi. Sonra mən on beş yaşında ikən Xəndək döyüşündə məni (yenə) Peyğəmbərə ﷺ göstərdilər və o, mənə (döyüşə qatılmağa) izn verdi." (əl-Buxari, 2664)

7-ci fəsil. Hamının bir ağızdan and içməsi

٧- باب: إِذَا تَسَارَعَ قَوْمٌ فِي الْيَمِينِ

١١٨٠ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ عَرَضَ عَلَى قَوْمٍ الْيَمِينَ فَاسْرَعُوا، فَأَمَرَ أَنْ يُسْهَمَ بَيْنَهُمْ فِي الْيَمِينِ أَيُّهُمْ يَخْلِفُ. [رواه البخاري: ٢٦٧٤]

1180. Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, (bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ camaata and içməyi təklif etdi və onlar hamısı bir ağızdan and içdilər. Onda Peyğəmbər ﷺ onlardan kimin kimdən əvvəl and içəcəyini təyin etmək üçün püşk atılmasını əmr etdi. (əl-Buxari, 2674)

8-ci fəsil. Necə and içdirilməlidir? Uca Allah buyurur: "(Münafıqlər) sizinlə həmrəy olduqlarına and içirlər."

٨- باب: كَيْفَ يُسْتَحْلَفُ؟
قَالَ تَعَالَى: ﴿يَخْلِفُونَ بِاللَّهِ لَكُمْ﴾

١١٨١ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «مَنْ كَانَ حَالِفًا فَلْيَحْلِفْ بِاللَّهِ أَوْ لِيَصْنُتْ». [رواه البخاري: ٢٦٧٩]

1181. Abdullah ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Kim and içəcəksə, qoy Allahın adı ilə and içsin, ya da sussun." (əl-Buxari, 2679)

¹ "ən-Nur" surəsi, 59.

۵۳ - کِتَابُ الصُّلْحِ

53 – Sülh kitabı

1-ci fəsil.

İnsanların arasını düzəldən adam yalançı deyildir¹

۱ - باب:

لَيْسَ الْكَاذِبُ الَّذِي يُصْلِحُ بَيْنَ النَّاسِ

۱۱۸۲ - عَنْ أُمِّ كَلْثُومَ بِنْتِ عُقْبَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «لَيْسَ الْكَاذِبُ الَّذِي يُصْلِحُ بَيْنَ النَّاسِ، فَيَنْمِي خَيْرًا، أَوْ يَقُولُ خَيْرًا». [رواه البخاري: ۲۶۹۲]

1182. Rəvayət edilir ki, Ümmü Gülsüm bint Uqbə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişəm: “İnsanların arasını düzəltmək məqsədilə yaxşılıq etmək istəyən və ya yaxşı söz danışan adam yalançı deyildir.” (əl-Buxari, 2692)

2-ci fəsil. İmamın öz yaxın adamlarına: “Gedək, (filan adamların) arasını düzəldək” – deməsi

۲ - باب:

قَوْلُ الْإِمَامِ لِأَصْحَابِهِ اذْهَبُوا بِنَا نُصْلِحْ

۱۱۸۳ - عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ أَهْلَ قُبَاءِ اقْتَتَلُوا حَتَّى تَرَامُوا بِالْحِجَارَةِ، فَأَخْبَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِذَلِكَ فَقَالَ: «اذْهَبُوا بِنَا نُصْلِحْ بَيْنَهُمْ». [رواه البخاري: ۲۶۹۳]

1183. Səhl ibn Səd رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, (bir dəfə) Quba sakinləri bir-birləri ilə vuruşdu, hətta bir-birlərini daşa basdılar. Bu haqda Peyğəmbərə ﷺ xəbər verildikdə, o, buyurdu: “Gedək, onların arasını düzəldək!” (əl-Buxari, 2693)

3-cü fəsil. (Sülh müqaviləsi bağlayan adamın) hansı qəbilədən və ya kimlərdən olduğu göstərilmədən: “Bu, filankəsin oğlu filankəsin filankəsin oğlu filankəslə bağladığı sülhdür” (sözü) necə yazılır?

۳ - باب: كَيْفَ يُكْتَبُ: هَذَا مَا صَلَحَ فُلَانُ بْنُ فُلَانٍ، وَفُلَانُ بْنُ فُلَانٍ وَإِنْ لَمْ يُنْسَبْهُ إِلَى قَبِيلَتِهِ، أَوْ نَسَبِهِ

۱۱۸۴ - عَنْ الْبَرَاءِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ اعْتَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ فِي ذِي الْقَعْدَةِ، فَأَبَى أَهْلُ مَكَّةَ أَنْ يَدْخُلَ مَكَّةَ، حَتَّى قَاضَاهُمْ عَلَى أَنْ يُقِيمَ بِهَا ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ، فَلَمَّا كَتَبُوا الْكِتَابَ كَتَبُوا هَذَا مَا قَاضَى عَلَيْهِ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ. فَقَالُوا لَا نُقِرُّ

¹ Yəni, əgər bir adam iki nəfərin arasını düzəltmək məqsədilə yalan danışsa belə, həmin adam Allah yanında yalançı sayılmaz.

بِهَا، فَلَوْ نَعْلَمُ أَنَّكَ رَسُولُ اللَّهِ مَا مَنَعْنَاكَ، لَكِنْ أَنْتَ مُحَمَّدٌ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ. قَالَ: «أَنَا رَسُولُ اللَّهِ وَأَنَا مُحَمَّدٌ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ». ثُمَّ قَالَ لَعَلِّي: «أَمَحُ رَسُولُ اللَّهِ». قَالَ لَا، وَاللَّهِ لَا أَمَحُوكَ أَبَدًا، فَأَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْكِتَابَ، فَكَتَبَ هَذَا مَا قَاضَى عَلَيْهِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، لَا يَدْخُلُ مَكَّةَ سِلَاحٌ إِلَّا فِي الْقِرَابِ، وَأَنْ لَا يَخْرُجَ مِنْ أَهْلِهَا بِأَحَدٍ، إِنْ أَرَادَ أَنْ يَتَّبِعُهُ، وَأَنْ لَا يَمْنَعَ أَحَدًا مِنْ أَصْحَابِهِ أَرَادَ أَنْ يُقِيمَ بِهَا. فَلَمَّا دَخَلَهَا، وَمَضَى الْأَجَلَ أَتَوْا عَلِيًّا، فَقَالُوا قُلْ لِّصَاحِبِكَ اخْرُجْ عَنَّا فَقَدْ مَضَى الْأَجَلَ. فَخَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ فَبَتِعَتْهُمْ ابْنَةُ حَمْزَةَ يَا عَمُّ يَا عَمُّ. فَتَنَّاوَلَهَا عَلِيٌّ فَأَخَذَ بِيَدِهَا، وَقَالَ لِفَاطِمَةَ عَلَيْهَا السَّلَامُ دُونَكَ ابْنَةُ عَمِّكَ، احْمِلِيهَا. فَاخْتَصَمَ فِيهَا عَلِيٌّ وَزَيْدٌ وَجَعْفَرٌ، فَقَالَ عَلِيٌّ أَنَا أَحَقُّ بِهَا وَهِيَ ابْنَةُ عَمِّي. وَقَالَ جَعْفَرٌ ابْنَةُ عَمِّي وَحَالَتِهَا تَحْتِي. وَقَالَ زَيْدٌ ابْنَةُ أَخِي. فَقَضَى بِهَا النَّبِيُّ ﷺ لِحَالَتِهَا. وَقَالَ: «الْخَالَةُ بِمَنْزِلَةِ الْأُمِّ». وَقَالَ لَعَلِّي «أَنْتَ مِنِّي وَأَنَا مِنْكَ». وَقَالَ لَجَعْفَرٍ: «أَشْبِهَتْ خَلْقِي وَخُلُقِي». وَقَالَ لَزَيْدٍ: «أَنْتَ أَخُونَا وَمَوْلَانَا». [رواه البخاري: ٢٦٩٩]

1184. Rəvayət edilir ki, Bəra ؓ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ zilqədə ayında ümrə ziyarətini yerinə yetirmək istədi, lakin Məkkə əhli onu Məkkəyə girməyə qoymadılar. Nəhayət o, şəhərdə cəmi üç gün qalacağına dair onlarla şərt kəsdi. Müsəlmanlar yazdıqları müqavilədə bunu yazmışdılar: “Bu şərtlərə əsasən Allahın Rəsulu Muhəmməd ﷺ sülh müqaviləsi bağlamağa razıdır.” Onda məkkəlilər dedilər: “Biz bunu qəbul etmirik. Biz sənin Allahın rəsulu olduğunu bilsəydik, sənə (Məkkəyə daxil olmağına) mane olmazdıq. Sən sadəcə Abdullahın oğlu Muhəmmədsən.” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Mən həm Allahın rəsuluyam, həm də Abdullahın oğlu Muhəmmədam.” Sonra Peyğəmbər ﷺ Əliyə: “Rəsulullah” sözünü sil”– deyərək buyurdu. Əli dedi: “Yox, vallahi, mən bunu əsla silməyəcəyəm.” Belə olduqda Peyğəmbər ﷺ müqaviləni əlinə götürüb (“rəsulullah” sözünü sildi) və (bu sözləri) yazdırdı: “Bu, Abdullahın oğlu Muhəmmədin bağladığı sülh müqaviləsidir: (müsəlmanlar) Məkkəyə ancaq qılıncları qınlarında ikən daxil ola bilərlər; Məkkə əhalisindən hər kim onun ardınca getmək istəsə, Məkkədən kənara çıxarılmamalıdır; o, əshabələrindən Məkkədə qalmaq istəyən kimsələrə orada qalmağa mane olmamalıdır.

(Növbəti il Peyğəmbər ﷺ şəhərə daxil olduqda və (təyin edilmiş vaxt) başa çatdıqda məkkəlilər Əlinin yanına gəlib dedilər: “Dostuna de, çıxıb getsin; artıq vaxt başa çatmışdır.” Beləliklə, Peyğəmbər ﷺ (şəhərdən) çıxdı. Bu vaxt Həməzinin qızı: “Əmi! Əmi!”– deyərək qaça-qaça onların arxasınca gəldi. Əli onun əlindən tutdu və Fatiməyə: “Al, əmin qızını sən apar!”– dedi. Bundan sonra Əli, Zeyd və Cəfər qız üstündə mübahisə etməyə başladılar. Əli dedi: “Mənim ona daha çox haqqım çatır. (Çünki) o mənim əmin qızıdır.” Cəfər dedi: “O mənim əmin qızıdır, üstəlik onun xalası mənim həyat yoldaşımıdır.” Zeyd dedi: “O mənim qardaşım¹ qızıdır.” Belə olduqda Peyğəmbər ﷺ qızı xalasına vermək qərarına gəldi və dedi: “Xala, ana yerindədir!”

Sonra o, Əliyə: “Sən məndənsən, mən də səndən!”– dedi; Cəfərə: “Sən xilqətcə və xasiyyətcə mənə oxşayırsan!”– dedi; Zeydə isə: “Sən bizim qardaşımız və (köləlikdən) azad olmuş dostumuzsan!”– dedi.” (əl-Buxari, 2699)

¹ Bir vaxt Həməzə ؓ ilə Zeyd ؓ bir-birinə qardaş edildiyinə görə Zeyd ؓ belə demişdir.

4-cü fəsil. Peyğəmbərin ﷺ Həsən ibn Əli عليه السلام haqqında dediği:
“Mənim bu oğlum çox hörmətli şəxsiyyətdir. O, iki böyük dəstənin arasını düzəldəcəkdir.”

٤ - باب: قَوْلُ النَّبِيِّ ﷺ لِلْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ عليه السلام: «ابْنِي هَذَا سَيِّدٌ، وَلَعَلَّ اللَّهَ أَنْ يُصْلِحَ بِهِ بَيْنَ فِئَتَيْنِ عَظِيمَتَيْنِ»

١١٨٥ - عَنْ أَبِي بَكْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَلَى الْمَنْبَرِ وَالْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ إِلَى جَنْبِهِ، وَهُوَ يُقْبَلُ عَلَى النَّاسِ مَرَّةً وَعَلَيْهِ أُخْرَى وَيَقُولُ: «إِنَّ ابْنِي هَذَا سَيِّدٌ، وَلَعَلَّ اللَّهَ أَنْ يُصْلِحَ بِهِ بَيْنَ فِئَتَيْنِ عَظِيمَتَيْنِ مِنَ الْمُسْلِمِينَ». [رواه البخاري: ٢٧٠٤]

1185. Rəvayət edilir ki, Əbu Bəkrə رضي الله عنه demişdir: “Mən Peyğəmbəri ﷺ minbərdə ikən gördüm. Həsən ibn Əli onun yanında idi. Peyğəmbər ﷺ hərdən camaata baxır, hərdən də Həsənə baxıb deyirdi: “Mənim bu oğlum çox hörmətli şəxsiyyətdir. (Vaxt gələcək) o, müsəlmanlardan iki böyük dəstənin arasını düzəldəcəkdir.” (əl-Buxari, 2704)

5-ci fəsil. İmam barışığa işarə edə bilərmi?

٥ - باب: هَلْ يُشِيرُ الْإِمَامُ بِالصُّلْحِ

١١٨٦ - عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها قَالَتْ: سَمِعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ صَوْتَ خُصُومٍ بِالْبَابِ عَالِيَةً أَصْوَاتُهُمَا، وَإِذَا أَحَدُهُمَا يَسْتَوْضِعُ الْآخَرَ، وَيَسْتَرْفِقُهُ فِي شَيْءٍ وَهُوَ يَقُولُ وَاللَّهِ لَا أَفْعَلُ. فَخَرَجَ عَلَيْهِمَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: «أَيْنَ الْمُتَأَلَّى عَلَى اللَّهِ لَا يَفْعَلُ الْمَعْرُوفَ». فَقَالَ أَنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَلَهُ أَيْ ذَلِكَ أَحَبُّ. [رواه البخاري: ٢٧٠٥]

1186. Rəvayət edilir ki, Aişə رضي الله عنها demişdir: “(Bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ qapının önündə səslərini qaldıraraq mübahisə edən iki nəfərin səsini eşitdi. Onlardan biri digərindən borcun bir hissəsindən vaz keçərək yaxşılıq etməyi tələb edir, o birisi isə: “Vallahi ki, bunu edən deyiləm” – deyirdi. Peyğəmbər ﷺ onların qarşısına çıxıb dedi: “Kimdir o yaxşılıq etməyəcəyinə dair Allaha and içən?” (And içən adam) dedi: “Mənəm, ya Rəsulullah. (Sən ki bu işə qol qoydun,) qoy o istədiyi kimi olsun!” (əl-Buxari, 2705)

٥٤ - كِتَابُ الشُّرُوطِ

54 – Şərtlər kitabı

١ - باب: الشُّرُوطُ فِي الْمَهْرِ عِنْدَ عُقْدَةِ النِّكَاحِ 1-ci fəsil. Nikah bağladığında mehr verməyin şərtləri

١١٨٧ - عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَحَقُّ الشُّرُوطِ أَنْ تُؤْفُوا بِهِ مَا اسْتَحْلَلْتُمْ بِهِ الْفُرُوجَ». [رواه البخاري: ٢٧٢١]

1187. Uqbə ibn Amir رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Yerinə yetirəcəyiniz şərtlərin ən əhəmiyyətli, nikah müqaviləsində bağladığınız şərtlərdir.” (əl-Buxari, 2721)

2-ci fəsil. Allahın buyurduğu cəzalar yerinə yetirildikdə yolverilməz şərtlər

٢ - باب:

الشُّرُوطُ الَّتِي لَا تَحِلُّ فِي الْحُدُودِ

١١٨٨ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ وَزَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ رضي الله عنه أَنَّهُمَا قَالَا: إِنَّ رَجُلًا مِنَ الْأَعْرَابِ أَتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنْشُدْكَ اللَّهَ إِلَّا قَضَيْتَ لِي بِكِتَابِ اللَّهِ. فَقَالَ الْخَصْمُ الْآخَرُ وَهُوَ أَفْقَهُ مِنْهُ نَعَمْ فَاقْضِ بَيْنَنَا بِكِتَابِ اللَّهِ، وَاتَّذَنْ لِي. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «قُلْ». قَالَ إِنَّ ابْنِي كَانَ عَسِيفًا عَلَى هَذَا، فَزَنَى بِامْرَأَتِهِ، وَإِنِّي أُخْبِرْتُ أَنَّ عَلَى ابْنِي الرَّجْمَ، فَافْتَدَيْتُ مِنْهُ بِمِائَةِ شَاةٍ وَوَلِيدَةٍ، فَسَأَلْتُ أَهْلَ الْعِلْمِ فَأَخْبَرُونِي أَنَّ عَلَى ابْنِي جُلْدَ مِائَةٍ وَتَغْرِيبُ عَامٍ، وَأَنَّ عَلَى امْرَأَةِ هَذَا الرَّجْمَ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا أَقْضِيَنَّ بَيْنَكُمَا بِكِتَابِ اللَّهِ، الْوَلِيدَةُ وَالْغَنَمُ رَدٌّ، وَعَلَى ابْنِكَ جُلْدُ مِائَةٍ وَتَغْرِيبُ عَامٍ، اغْدُ يَا ابْنُ أُتَيْسُ إِلَى امْرَأَةِ هَذَا فَإِنِ اعْتَرَفَتْ فَارْجُمُهَا». قَالَ فَعَدَا عَلَيْهَا فَاعْتَرَفَتْ، فَأَمَرَ بِهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَرُجِمَتْ. [رواه البخاري: ٢٧٢٤-٢٧٢٥]

1188. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra və Zeyd ibn Xalid əl-Cuhəni رضي الله عنه demişlər: “(Bir dəfə) bir bədəvi Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib dedi: “Ey Allahın Elçisi! Səni and verirəm Allaha, mənim üçün ancaq Allahın Kitabı ilə hökm ver.” Şəriəti daha yaxşı bilən (o biri) iddiaçı dedi: “Bəli, bizim aramızda Allahın Kitabı ilə hökm ver və izn ver (mən danışım).” Peyğəmbər ﷺ dedi: “Danış!” (İddiaçı) dedi: “Mənim oğlum bu kişinin xidmətçisi idi və onun qadını ilə zina etdi. Sonra mənə dedilər ki, sənin oğlun daşqalaq edilməlidir. Onda mən bu kişiye fidyə olaraq yüz qoyun və bir cavan kəniz verdim. Sonra (bu haqda) elm əhlindən soruşdum. Onlar mənə dedilər ki, sənin oğluna yüz çubuq vurulmalı və bir illik yurdundan sürgün olunmalı, bunun qadını isə daşqalaq olunmalıdır.” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Canım Əlində olan Allaha and olsun ki, mən sizin aranızda Allahın Kitabı ilə hökm verəcəyəm! Qoyunların və kənizin sənə qaytarılmalıdır. Oğluna isə yüz çubuq vurulmalı və bir illik yurdundan sürgün edilməlidir. Sən də, ey Uneys¹, get bu kişinin qadınının yanına. Əgər o, zina etdiyini boynuna alsa, onu daşqalaq et!”

¹ Uneys ərəbcə Ənəs isminin kiçildilmiş formasıdır. Peyğəmbər ﷺ adətən birisini oxşamaq və əzizləmək istədikdə ona belə müraciət edərdi. Bu sözün hərfi tərcüməsi “Ənəsciğaz” deməkdir.

Bundan sonra Ənəs qadının yanına getdi. Qadın zina etdiyini boynuna aldı və onu Peyğəmbərin ﷺ əmri ilə daşqalaq etdilər. (əl-Buxari, 2724-2725)

**3-cü fəsil. Yardarlığa¹ dair şərt kəsildikdə (torpaq sahibinin):
“İstədiyim vaxt səni (buradan) çıxardacağam” – deməsi**

۳ – باب:

إِذَا اشْتَرَطَ فِي الْمَزَارَعَةِ إِذَا شِئْتُ أَخْرَجْتُكَ

۱۱۸۹ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: لَمَّا فَدَعَ أَهْلُ خَيْبَرَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ، قَامَ عُمَرُ حَظِييًّا فَقَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ عَامِلَ يَهُودَ خَيْبَرَ عَلَى أَمْوَالِهِمْ، وَقَالَ: «نَقْرُكُمْ مَا أَقْرَكُمْ اللَّهُ». وَإِنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ خَرَجَ إِلَى مَالِهِ هُنَاكَ فَعُدِيَ عَلَيْهِ مِنَ اللَّيْلِ، فَدَعَتْ يَدَاهُ وَرَجُلَاهُ، وَلَيْسَ لَنَا هُنَاكَ عَدُوٌّ غَيْرُهُمْ، هُمْ عَدُوْنَا وَتُهُمُنَا، وَقَدْ رَأَيْتُ إِجْلَاءَهُمْ، فَلَمَّا أَجْمَعَ عُمَرُ عَلَى ذَلِكَ أَتَاهُ أَحَدُ بَنِي أَبِي الْحَقِيقِ، فَقَالَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، أَتُخْرِجُنَا وَقَدْ أَقْرَنَا مُحَمَّدٌ ﷺ وَعَامَلَنَا عَلَى الْأَمْوَالِ، وَشَرَطَ ذَلِكَ لَنَا فَقَالَ عُمَرُ أَظَنَنْتَ أَنِّي نَسِيتُ قَوْلَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ «كَيْفَ بَكَ إِذَا أُخْرِجْتَ مِنْ خَيْبَرَ تَعْدُو بِكَ قُلُوصَكَ، لَيْلَةً بَعْدَ لَيْلَةٍ». فَقَالَ كَانَتْ هَذِهِ هُزْلَةً مِنْ أَبِي الْقَاسِمِ. قَالَ كَذَبْتَ يَا عَدُوَّ اللَّهِ. فَأَجْلَاهُمْ عُمَرُ وَأَعْطَاهُمْ قِيَمَةَ مَا كَانَتْ لَهُمْ مِنَ الثَّمَرِ مَالًا وَإِبِلًا وَعَرُوضًا مِنْ أَقْتَابٍ وَحِبَالٍ وَغَيْرِ ذَلِكَ. [رواه البخاري: ۲۷۳۰]

1189. Rəvayət edilir ki, ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Xeybər əhli Abdullah ibn Ömər in əllərini və ayaqlarını burub (bir kənara) atdıqları zaman Ömər qalxıb (camata) müraciət edib dedi: “Peyğəmbər ﷺ Xeybər yəhudilərinin mülkünə dair onlarla şərt kəşmiş və: “Allah sizi (orada) saxlayanadək biz sizi orada saxlayacağıq” – demişdir. Amma (dünən) Abdullah ibn Ömər oraya öz malının dalınca³ getdikdə gecə ona basqın edilmiş və onun əllərini və ayaqlarını burub bir kənara atmışlar. Bizim də orada onlardan başqa düşmənimiz yoxdur. Onlar bizim həm düşmənimiz, həm də (bu işdə) ittiham etdiyimiz kimsələrdir. Elə bu səbəbdən də mən onların sürgün edilməsinə qərar verdim”.

Ömər bu xüsusda qərar verdikdən sonra Əbu Huqeyq⁴ oğullarından biri onun yanına gəlib dedi: “Ey möminlərin əmiri! Muhəmməd bizə bu torpaqlarda işləyib götürdüyümüz məhsulun yarısını müsəlmanlara vermək şərtilə orada qalmağa izn verdiyi halda sən bizi sürgün edəcəksən?” Ömər dedi: “Sən elə zənn edirsən ki, mən Peyğəmbərin ﷺ “Xeybərdən çıxarıldığın zaman dişə dəvən hər gecə səni oraya buraya apardıqda sənə halın necə olacaq?” – dediyini unutmuşam?” (Yəhudi) dedi: “Əbul Qasım zarafat etmişdir.” Ömər dedi: “Yalan danışırısan, ey Allahın düşməni!”

Bundan sonra Ömər yəhudiləri (Xeybərdən) sürgün etdi və onlara sahib olduqları xurmalardan dəyəri qədər pul, dəvə, çul⁵, ip və başqa şeylər verdi. (əl-Buxari, 2730)

¹ 42-ci kitabın qeydlərinə bax.

² 1081-ci hədisə bax.

³ Söhbət onun payına düşən xurma ağaclarının verdiyi məhsuldan gedir.

⁴ Əbu Huqeyq xeybərlilərin qəbilə başçısı idi.

⁵ 844-cü hədisin qeydlərinə bax.

4-cü fəsil.

۴ - باب:

**Cihad etdikdə və düşmənlə sülh
bağladıqda qoyulan şərtlər və
bunların yazılması**

**الشُّرُوطُ فِي الْجِهَادِ وَالْمُصَالَحَةِ مَعَ أَهْلِ
الْحَرْبِ وَكِتَابَةُ الشُّرُوطِ**

۱۱۹۰ - عَنْ الْمُسَوَّرِ بْنِ مَخْرَمَةَ وَمَرْوَانَ يُصَدِّقُ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا حَدِيثَ صَاحِبِهِ قَالَ خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ زَمَنَ الْحُدَيْيَةِ، حَتَّى كَانُوا بِيَعُضِ الطَّرِيقِ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «إِنَّ خَالِدَ بْنَ الْوَلِيدِ بِالْعَمِيمِ فِي خَيْلٍ لِقُرَيْشٍ طَلِيعَةً فَخُذُوا ذَاتَ الْيَمِينِ». فَوَاللَّهِ مَا شَعَرَ بِهِمْ خَالِدٌ حَتَّى إِذَا هُمْ بِقَتْرَةِ الْحِيشِ، فَانْطَلَقَ يَرْكُضُ نَذِيرًا لِقُرَيْشٍ، وَسَارَ النَّبِيُّ ﷺ حَتَّى إِذَا كَانَ بِالثَّنِيَّةِ الَّتِي يُهَيِّطُ عَلَيْهِمْ مِنْهَا، بَرَكَتَ بِهِ رَاحِلَتُهُ. فَقَالَ النَّاسُ حَلْ حَلْ. فَأَلْحَتْ، فَقَالُوا خَلَّاتِ الْقَصَوَاءُ، خَلَّاتِ الْقَصَوَاءُ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «مَا خَلَّاتِ الْقَصَوَاءُ، وَمَا ذَاكَ لَهَا بِخُلُقٍ، وَلَكِنْ حَبَسَهَا حَابِسُ الْفِيلِ، ثُمَّ قَالَ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا يَسْأَلُونِي خُطَّةً يُعْظَمُونَ فِيهَا حُرْمَاتِ اللَّهِ إِلَّا أَعْطَيْتُهُمْ إِيَّاهَا». ثُمَّ زَجَرَهَا فَوَيْتَتْ، قَالَ فَعَدَلَ عَنْهُمْ حَتَّى نَزَلَ بِأَقْصَى الْحُدَيْيَةِ، عَلَى تِمْدٍ قَلِيلٍ الْمَاءِ يَتَبَرَّضُهُ النَّاسُ تَبَرُّضًا، فَلَمْ يُلْبِثْهُ النَّاسُ حَتَّى نَزَحُوهُ، وَشَكِيَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ الْعَطَشُ، فَاتْتَرَعَ سَهْمًا مِنْ كِنَانَتِهِ، ثُمَّ أَمَرَهُمْ أَنْ يَجْعَلُوهُ فِيهِ، فَوَاللَّهِ مَا زَالَ يَجِيشُ لَهُمْ بِالرَّيِّ حَتَّى صَدَرُوا عَنْهُ، فَيَبِينَا هُمْ كَذَلِكَ، إِذْ جَاءَ بُدَيْلُ بْنُ وَرْقَاءَ الْخُزَاعِيِّ فِي نَفَرٍ مِنْ قَوْمِهِ مِنْ خُزَاعَةَ، وَكَانُوا عَيْنَةَ نَضَحَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ أَهْلِ تِهَامَةَ، فَقَالَ إِنِّي تَرَكْتُ كَعْبَ بْنَ لُؤَيٍّ وَعَامَرَ بْنَ لُؤَيٍّ نَزَلُوا أَعْدَادَ مِيَاهِ الْحُدَيْيَةِ، وَمَعَهُمُ الْعُوذُ الْمُطَافِيلُ، وَهُمْ مُقَاتِلُوكَ وَصَادُوكَ عَنِ النَّبِيِّ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِنَّا لَمْ نَجِئْ لِقِتَالِ أَحَدٍ، وَلَكِنَّا جِئْنَا مُعْتَمِرِينَ، وَإِنْ قُرَيْشًا قَدْ نَهَكْتُهُمُ الْحَرْبُ، وَأَضَرَّتْ بِهِمْ، فَإِنْ شَاءُوا مَادَدْتُهُمْ مَدَّةً، وَيَحْلُوا بَيْنِي وَبَيْنَ النَّاسِ، فَإِنْ أَظْهَرُوا فَإِنْ شَاءُوا أَنْ يَدْخُلُوا فِيمَا دَخَلَ فِيهِ النَّاسُ فَعَلُوا، وَإِلَّا فَقَدْ جَمُّوا، وَإِنْ هُمْ أَبَوْا فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لَأُقَاتِلَنَّهُمْ عَلَى أَمْرِي هَذَا حَتَّى تَنْفَرِدَ سَالِفَتِي، وَلَيَنْفِذَنَّ اللَّهُ أَمْرَهُ». فَقَالَ بُدَيْلٌ سَأَلْتُ عَنْهُمْ مَا تَقُولُ. قَالَ فَانْطَلَقَ حَتَّى أَتَى قُرَيْشًا قَالَ إِنَّا قَدْ جِئْنَاكُمْ مِنْ هَذَا الرَّجُلِ، وَسَمِعْنَاهُ يَقُولُ قَوْلًا، فَإِنْ شِئْتُمْ أَنْ نَعْرِضَهُ عَلَيْكُمْ فَعَلْنَا، فَقَالَ سَفْهَاءُهُمْ لَا حَاجَةَ لَنَا أَنْ تُخْبِرَنَا عَنْهُ بِشَيْءٍ. وَقَالَ ذُووُ الرَّاْيِ مِنْهُمْ هَاتِ مَا سَمِعْتَهُ يَقُولُ. قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ كَذَا وَكَذَا، فَحَدَّثْتُهُمْ بِمَا قَالَ النَّبِيُّ ﷺ. فَقَامَ عُرْوَةُ بْنُ مَسْعُودٍ فَقَالَ أَيْ قَوْمَ أَلَسْتُمْ بِالْوَالِدِ قَالُوا بَلَى. قَالَ أَوَلَسْتُمْ بِالْوَلَدِ قَالُوا بَلَى. قَالَ فَهَلْ تَتَّهَمُونِي. قَالُوا لَا. قَالَ أَلَسْتُمْ تَعْلَمُونَ أَنِّي اسْتَنْفَرْتُ أَهْلَ عُكَاظٍ، فَلَمَّا بَلَّحُوا عَلَيَّ جِئْتُكُمْ بِأَهْلِي وَوَلَدِي وَمَنْ أَطَاعَنِي قَالُوا بَلَى. قَالَ فَإِنْ هَذَا قَدْ عَرَضَ لَكُمْ خُطَّةٌ رُشْدٌ، أَقْبِلُوهَا وَدَعُونِي آتِهِ. قَالُوا آتِهِ. فَأَنَاهُ فَجَعَلَ يُكَلِّمُ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ نَحْوًا مِنْ قَوْلِهِ لِبُدَيْلٍ، فَقَالَ عُرْوَةُ عِنْدَ ذَلِكَ أَيْ مُحَمَّدٌ، أَرَأَيْتَ إِنْ اسْتَأْصَلْتَ أَمْرَ قَوْمِكَ هَلْ سَمِعْتَ بِأَحَدٍ مِنَ الْعَرَبِ اجْتَنَحَ أَهْلَهُ قَبْلَكَ وَإِنْ تَكُنِ الْآخَرَى، فَإِنِّي وَاللَّهِ لَأَرَى وَجُوهًا، وَإِنِّي لَأَرَى أَوْشَابًا مِنَ النَّاسِ خَلِيقًا أَنْ يَفْرُوا وَيَدْعُوكَ. فَقَالَ لَهُ أَبُو بَكْرٍ امْصُصْ بَظَرِ اللَّاتِ، أَنَحْنُ نَفَرُ عَنْهُ وَنَدْعُهُ فَقَالَ مَنْ ذَا قَالُوا أَبُو بَكْرٍ. قَالَ أَمَّا وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ لَا يَدٌ كَانَتْ لَكَ عِنْدِي لَمْ أَجْرِكَ بِهَا لِأَجْبِتُكَ. قَالَ وَجَعَلَ يُكَلِّمُ النَّبِيَّ ﷺ فَكَلَّمَا تَكَلَّمَ أَحَدٌ بِلِحْيَتِهِ، وَالْمُغِيرَةُ بْنُ شُعْبَةَ قَامَ عَلَى رَأْسِ النَّبِيِّ ﷺ وَمَعَهُ السَّيْفُ وَعَلَيْهِ الْمُغْفَرُ، فَكَلَّمَا أَهْوَى عُرْوَةُ يَدَهُ إِلَى لِحْيَةِ النَّبِيِّ ﷺ ضَرَبَ يَدَهُ بِنَعْلِ السَّيْفِ، وَقَالَ لَهُ آخِرُ يَدِكَ عَنْ لِحْيَةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. فَرَفَعَ عُرْوَةُ رَأْسَهُ فَقَالَ مَنْ هَذَا قَالُوا الْمُغِيرَةُ بْنُ شُعْبَةَ. فَقَالَ أَيْ غُدُرٌ، أَلَسْتُ أَسْعَى فِي غَدْرَتِكَ وَكَانَ الْمُغِيرَةُ صَحْبَ قَوْمًا فِي الْجَاهِلِيَّةِ، فَقَتَلَهُمْ، وَأَخَذَ أَمْوَالَهُمْ، ثُمَّ جَاءَ فَاسْلَمَ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «أَمَّا الْإِسْلَامُ فَأَقْبِلْ، وَأَمَّا الْمَالُ فَلَسْتُ مِنْهُ فِي

شَيْءٍ». ثُمَّ إِنَّ عُرْوَةَ جَعَلَ يَرْمُقُ أَصْحَابَ النَّبِيِّ ﷺ بَعِيْنِهِ. قَالَ فَوَاللَّهِ مَا تَنْحَمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ نُحَامَةً إِلَّا وَقَعَتْ فِي كَفِّ رَجُلٍ مِنْهُمْ فَذَلِكَ بِهَا وَجْهُهُ وَجِلْدُهُ، وَإِذَا أَمَرَهُمْ ابْتَدَرُوا أَمْرَهُ، وَإِذَا تَوَضَّأَ كَادُوا يَقْتَسِلُونَ عَلَى وَضُوئِهِ، وَإِذَا تَكَلَّمَ خَفَضُوا أَصْوَاتَهُمْ عِنْدَهُ، وَمَا يُحَدِّثُونَ إِلَيْهِ النَّظَرَ تَعْظِيمًا لَهُ، فَارْجِعْ عُرْوَةَ إِلَى أَصْحَابِهِ، فَقَالَ أَيْ قَوْمٍ، وَاللَّهِ لَقَدْ وَفَدْتُ عَلَى الْمُلُوكِ، وَوَفَدْتُ عَلَى قَيْصَرَ وَكَسْرَى وَالنَّجَاشِيِّ وَاللَّهِ إِنْ رَأَيْتَ مَلَكًا قَطُّ، يُعْظِمُهُ أَصْحَابُهُ مَا يُعْظِمُ أَصْحَابُ مُحَمَّدٍ ﷺ مُحَمَّدًا، وَاللَّهِ إِنْ تَنْحَمَ نُحَامَةً إِلَّا وَقَعَتْ فِي كَفِّ رَجُلٍ مِنْهُمْ، فَذَلِكَ بِهَا وَجْهُهُ وَجِلْدُهُ، وَإِذَا أَمَرَهُمْ ابْتَدَرُوا أَمْرَهُ، وَإِذَا تَوَضَّأَ كَادُوا يَقْتَسِلُونَ عَلَى وَضُوئِهِ، وَإِذَا تَكَلَّمَ خَفَضُوا أَصْوَاتَهُمْ عِنْدَهُ، وَمَا يُحَدِّثُونَ إِلَيْهِ النَّظَرَ تَعْظِيمًا لَهُ، وَإِنَّهُ قَدْ عَرَضَ عَلَيْكُمْ خُطْبَةً رُشْدًا، فَاقْبَلُوهَا. فَقَالَ رَجُلٌ مِنْ بَنِي كَنْانَةَ دَعَوْنِي آتِهِ. فَقَالُوا آتِهِ. فَلَمَّا أَشْرَفَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ وَأَصْحَابِهِ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «هَذَا فُلَانٌ، وَهُوَ مِنْ قَوْمٍ يُعْظِمُونَ الْبَيْدَنَ فَاْبِعُوْهَا لَهُ». فَبِعْتَهُ لَهُ وَاسْتَقْبَلَهُ النَّاسُ يُلْبُونَ، فَلَمَّا رَأَى ذَلِكَ قَالَ سُبْحَانَ اللَّهِ مَا يَنْبَغِي لَهُؤْلَاءِ أَنْ يُصَدَّوْا عَنِ الْبَيْتِ، فَلَمَّا رَجَعَ إِلَى أَصْحَابِهِ قَالَ رَأَيْتُ الْبَيْدَنَ قَدْ قُلِدْتُ وَأَشْعَرْتُ، فَمَا أَرَى أَنْ يُصَدَّوْا عَنِ الْبَيْتِ. فَقَامَ رَجُلٌ مِنْهُمْ يُقَالُ لَهُ مَكْرَزُ بْنُ حَفْصٍ. فَقَالَ دَعَوْنِي آتِهِ. فَقَالُوا آتِهِ. فَلَمَّا أَشْرَفَ عَلَيْهِمْ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «هَذَا مَكْرَزُ وَهُوَ رَجُلٌ فَاجِرٌ». فَجَعَلَ يَكْلِمُ النَّبِيَّ ﷺ، فَبَيْنَمَا هُوَ يَكْلِمُهُ إِذْ جَاءَ سُهَيْلُ بْنُ عَمْرٍو. لَمَّا جَاءَ سُهَيْلُ بْنُ عَمْرٍو قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «لَقَدْ سَهِّلَ لَكُمْ مِنْ أَمْرِكُمْ». فَجَاءَ سُهَيْلُ بْنُ عَمْرٍو فَقَالَ هَاتِ، أَكْتُبْ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ كِتَابًا، فَدَعَا النَّبِيُّ ﷺ الْكَاتِبَ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ». قَالَ سُهَيْلُ أَمَّا الرَّحْمَنُ فَوَاللَّهِ مَا أَدْرَى مَا هُوَ وَلَكِنْ أَكْتُبُ بِاسْمِكَ اللَّهُمَّ كَمَا كُنْتُ تَكْتُبُ. فَقَالَ الْمُسْلِمُونَ وَاللَّهِ لَا نَكْتُبُهَا إِلَّا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «أَكْتُبْ بِاسْمِكَ اللَّهُمَّ». ثُمَّ قَالَ: «هَذَا مَا قَاضَى عَلَيْهِ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ». فَقَالَ سُهَيْلُ وَاللَّهِ لَوْ كُنَّا نَعْلَمُ أَنَّكَ رَسُولُ اللَّهِ مَا صَدَدْنَاكَ عَنِ الْبَيْتِ وَلَا قَاتَلْنَاكَ، وَلَكِنْ أَكْتُبُ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «وَاللَّهِ إِنِّي لَرَسُولُ اللَّهِ وَإِنْ كَذَّبْتُمُونِي. أَكْتُبُ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ». قَالَ الزُّهْرِيُّ وَذَلِكَ لِقَوْلِهِ: «لَا يَسْأَلُونِي خُطْبَةً يُعْظِمُونَ فِيهَا حُرُمَاتِ اللَّهِ إِلَّا أَعْظَمْتُهُمْ إِيَّاهَا». فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ: «عَلَى أَنْ تُحْلُوا بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْبَيْتِ فَطُوفَ بِهِ». فَقَالَ سُهَيْلُ وَاللَّهِ لَا تَتَحَدَّثُ الْعَرَبُ أَنَا أَحَدُنَا ضُغْطَةً وَلَكِنْ ذَلِكَ مِنَ الْعَامِ الْمُقْبِلِ فَكُتِبَ. فَقَالَ سُهَيْلُ وَعَلَى أَنَّهُ لَا يَأْتِيكَ مَنَا رَجُلٌ، وَإِنْ كَانَ عَلَى دِينِكَ، إِلَّا رَدَدْتَهُ إِلَيْنَا. قَالَ الْمُسْلِمُونَ سُبْحَانَ اللَّهِ كَيْفَ يَرُدُّ إِلَى الْمُشْرِكِينَ وَقَدْ جَاءَ مُسْلِمًا فَبَيْنَمَا هُمْ كَذَلِكَ إِذْ دَخَلَ أَبُو جَنْدَلٍ بْنُ سُهَيْلِ بْنِ عَمْرٍو يَرْسُفُ فِي قُبُودِهِ، وَقَدْ خَرَجَ مِنْ أَسْفَلِ مَكَّةَ، حَتَّى رَمَى بِنَفْسِهِ بَيْنَ أَظْهُرِ الْمُسْلِمِينَ. فَقَالَ سُهَيْلُ هَذَا يَا مُحَمَّدُ أَوَّلُ مَا أَقْضَيْكَ عَلَيْهِ أَنْ تَرُدَّهُ إِلَيَّ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «إِنَّا لَمْ نَقْضِ الْكِتَابَ بَعْدُ». قَالَ فَوَاللَّهِ إِذَا لَمْ أَصَالِحْكَ عَلَى شَيْءٍ أَبَدًا. قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «فَأَجِزْهُ لِي». قَالَ مَا أَنَا بِمُجِيزِهِ لَكَ. قَالَ: «بَلَى، فَافْعَلْ». قَالَ مَا أَنَا بِفَاعِلٍ. قَالَ مَكْرَزُ بَلْ قَدْ أَجَزْتَاهُ لَكَ. قَالَ أَبُو جَنْدَلٍ أَيْ مَعْشَرَ الْمُسْلِمِينَ، أَرُدُّ إِلَى الْمُشْرِكِينَ وَقَدْ جِئْتُ مُسْلِمًا أَلَّا تَرَوْنَ مَا قَدْ لَقِيتُ وَكَانَ قَدْ عَذَّبَ عَذَابًا شَدِيدًا فِي اللَّهِ. قَالَ فَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ فَأَتَيْتُ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ فَقُلْتُ أَلَسْتُ نَبِيَّ اللَّهِ حَقًّا قَالَ: «بَلَى». قُلْتُ أَلَسْنَا عَلَى الْحَقِّ وَعَدُّنَا عَلَى الْبَاطِلِ قَالَ: «بَلَى». قُلْتُ فَلَمْ تُعْطِ الدِّيْنَةَ فِي دِينِنَا إِذَا قَالَ: «إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ، وَلَسْتُ أَغْصِيهِ وَهُوَ نَاصِرِي». قُلْتُ أَوَلَيْسَ كُنْتُ تُحَدِّثُنَا أَنَا سَنَاتِي الْبَيْتِ فَطُوفَ بِهِ قَالَ: «بَلَى، فَأَخْبَرْتُكَ أَنَا نَاتِيهِ الْعَامَ». قَالَ قُلْتُ لَا. قَالَ: «فَإِنَّكَ آتِيهِ وَمُطُوفٌ بِهِ». قَالَ فَأَتَيْتُ أَبَا بَكْرٍ فَقُلْتُ يَا أَبَا بَكْرٍ، أَلَيْسَ هَذَا نَبِيَّ اللَّهِ حَقًّا قَالَ بَلَى. قُلْتُ أَلَسْنَا عَلَى الْحَقِّ وَعَدُّنَا عَلَى الْبَاطِلِ قَالَ بَلَى. قُلْتُ فَلَمْ تُعْطِ الدِّيْنَةَ فِي دِينِنَا إِذَا قَالَ: «إِنَّهُ لَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَلَيْسَ يَعْصِي رَبَّهُ وَهُوَ نَاصِرُهُ، فَاسْتَمْسِكْ بِعَزْرِهِ، فَوَاللَّهِ إِنَّهُ عَلَى الْحَقِّ». قُلْتُ أَلَيْسَ كَانَ يُحَدِّثُنَا أَنَا سَنَاتِي الْبَيْتِ وَنَطُوفُ

به قَالَ بَلَى، أَفَأَخْبَرَكَ أَنَّكَ تَأْتِيهِ الْعَامُ قُلْتَ لَا. قَالَ فَإِنَّكَ آتِيهِ وَمُطَوِّفٌ بِهِ. قَالَ الرَّهْرِيُّ قَالَ عُمَرُ فَعَمِلْتُ لَذَلِكَ أَعْمَالًا. قَالَ فَلَمَّا فَرَغَ مِنْ قَضِيَّةِ الْكِتَابِ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِأَصْحَابِهِ: «قُومُوا فَانْحَرُوا، ثُمَّ احْلِقُوا». قَالَ فَوَاللَّهِ مَا قَامَ مِنْهُمْ رَجُلٌ حَتَّى قَالَ ذَلِكَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، فَلَمَّا لَمْ يَقُمْ مِنْهُمْ أَحَدٌ دَخَلَ عَلَى أُمِّ سَلَمَةَ، فَذَكَرَ لَهَا مَا لَقِيَ مِنَ النَّاسِ. فَقَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ يَا نَبِيَّ اللَّهِ، أَتُحِبُّ ذَلِكَ اخْرُجْ ثُمَّ لَا تُكَلِّمَ أَحَدًا مِنْهُمْ كَلِمَةً حَتَّى تَنْحَرَ بَدَنَكَ، وَتَدْعُو خَالِقَكَ فَيُحْلِقَكَ. فَخَرَجَ فَلَمْ يُكَلِّمَ أَحَدًا مِنْهُمْ، حَتَّى فَعَلَ ذَلِكَ نَحَرَ بَدَنَهُ، وَدَعَا خَالِقَهُ فَحَلَقَهُ. فَلَمَّا رَأَوْا ذَلِكَ، قَامُوا فَانْحَرُوا، وَجَعَلَ بَعْضُهُمْ يَحْلِقُ بَعْضًا، حَتَّى كَادَ بَعْضُهُمْ يَقْتُلُ بَعْضًا غَمًا، ثُمَّ جَاءَهُ نِسْوَةٌ مُمْنَاتٌ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا جَاءَكُمْ الْمُؤْمِنَاتُ مُهَاجِرَاتٍ فَامْتَحِنُوهُنَّ﴾ حَتَّى بَلَغَ ﴿بِعَصْمِ الْكَوَاوِرِ﴾ فَطَلَّقَ عُمَرُ يَوْمَئِذٍ امْرَأَتَيْنِ كَانَتَا لَهُ فِي الشَّرْكِ، فَزَوَّجَ إِحْدَاهُمَا مُعَاوِيَةَ بْنَ أَبِي سُفْيَانَ، وَالْأُخْرَى صَفْوَانَ بْنَ أُمَيَّةَ، ثُمَّ رَجَعَ النَّبِيُّ ﷺ إِلَى الْمَدِينَةِ، فَجَاءَهُ أَبُو بَصِيرٍ - رَجُلٌ مِنْ قُرَيْشٍ - وَهُوَ مُسْلِمٌ فَأَرْسَلُوا فِي طَلَبِهِ رَجُلَيْنِ، فَقَالُوا الْعَهْدَ الَّذِي جَعَلْتَ لَنَا. فَدَفَعَهُ إِلَى الرَّجُلَيْنِ، فَخَرَجَا بِهِ حَتَّى بَلَغَا ذَا الْحُلَيْفَةِ، فَزَلُّوا يَأْكُلُونَ مِنْ ثَمَرِ لَهُمْ، فَقَالَ أَبُو بَصِيرٍ لِأَحَدِ الرَّجُلَيْنِ وَاللَّهِ إِنِّي لَأَرَى سَيْفَكَ هَذَا يَا فَلَانُ حَيِّدًا. فَاسْتَلَّهُ الْآخَرُ فَقَالَ أَحِلُّ، وَاللَّهِ إِنَّهُ لَحَيِّدٌ، لَقَدْ جَرَّبْتُ بِهِ ثُمَّ جَرَّبْتُ. فَقَالَ أَبُو بَصِيرٍ أَرْنِي أَنْظُرَ إِلَيْهِ، فَأَمَكْنَهُ مِنْهُ، فَضَرَبَهُ حَتَّى بَرَدَ، وَفَرَ الْآخَرُ، حَتَّى أَتَى الْمَدِينَةَ، فَدَخَلَ الْمَسْجِدَ يَدْعُو. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حِينَ رَأَاهُ «لَقَدْ رَأَى هَذَا دُعْرًا». فَلَمَّا انْتَهَى إِلَى النَّبِيِّ ﷺ قَالَ قَتِلْ وَاللَّهِ صَاحِبِي وَإِنِّي لَمَقْتُولٌ، فَجَاءَ أَبُو بَصِيرٍ فَقَالَ يَا نَبِيَّ اللَّهِ، قَدْ وَاللَّهِ أَوْفَى اللَّهُ ذِمَّتَكَ، قَدْ رَدَدْتَنِي إِلَيْهِمْ ثُمَّ أَنْجَانِي اللَّهُ مِنْهُمْ. قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «وَيْلَ أُمِّهِ مَسْعَرُ حَرْبٍ، لَوْ كَانَ لَهُ أَحَدٌ». فَلَمَّا سَمِعَ ذَلِكَ عَرَفَ أَنَّهُ سَبَرُودُهُ إِلَيْهِمْ، فَخَرَجَ حَتَّى أَتَى سَيْفَ الْبَحْرِ. قَالَ وَنَبَقْتُ مِنْهُمْ أَبُو جَنْدَلُ بْنُ سُهِيلٍ، فَلَحِقَ بِأَبِي بَصِيرٍ، فَجَعَلَ لَا يَخْرُجُ مِنْ قُرَيْشٍ رَجُلٌ قَدْ أَسْلَمَ إِلَّا لَحِقَ بِأَبِي بَصِيرٍ، حَتَّى اجْتَمَعَتْ مِنْهُمْ عَصَابَةٌ، فَوَاللَّهِ مَا يَسْمَعُونَ بِعِيرٍ خَرَجَتْ لِقُرَيْشٍ إِلَى الشَّامِ إِلَّا اعْتَرَضُوا لَهَا، فَقَتَلُوهُمْ، وَأَخَذُوا أَمْوَالَهُمْ، فَأَرْسَلَتْ قُرَيْشٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ تُنَادِيهِ بِاللَّهِ وَالرَّحِمِ لَمَّا أُرْسِلَ، فَمَنْ أَنَا فَهُوَ آمِنٌ، فَأَرْسَلَ النَّبِيُّ ﷺ إِلَيْهِمْ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿وَهُوَ الَّذِي كَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَارْتَدَّ عَنْهُمْ مَبْطِنًا كَمَا مِنْ بَعْدِ أَنْ أَرْغَبْتُمْ فِيهِمْ﴾ حَتَّى بَلَغَ: ﴿الْحَمِيَّةَ حَمِيَّةَ الْبَهْلِيَّةِ﴾ وَكَانَتْ حَمِيَّتُهُمْ أَنَّهُمْ لَمْ يَقْبُرُوا أَنَّهُ نَبِيُّ اللَّهِ، وَلَمْ يَقْرَأُوا بِبِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، وَحَالُوا بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ النَّبِيِّ. [رواه البخاري: ٢٧٣١-٢٧٣٢]

1190. Misvər ibn Məxrəmə və Mərvan ibn Həkəm ؓ bir-birinin rəvayətini təsdiqləyərək demişlər: "Peyğəmbər ﷺ Hudeybiyə sülhündə (Mədinədən səfərə) çıxdı və bir qədər yol getdikdən sonra əshabələrinə buyurdu ki: "Xalid ibn Vəlidin başılıq etdiyi Qureyşin süvari qoşunu Gənim vadisində pusquda dayanıblar. Buna görə də, siz sağ tərəfə gedin!"

Allaha and olsun ki, Xalid Peyğəmbəri ﷺ və onun əshabələrini görmədi. Yalnız onların arxasınca qalxan qara toz-torpağı gördükdən sonra atını çaparaq (müsəlmanların gəldiyini) Qureyşə xəbər verməyə getdi. Peyğəmbər ﷺ isə (əshabələri ilə birlikdə) yoluna davam etdi. Nəhayət, gəlib Məkkəyə aparan (Hudeybiyyə vadisindəki) dağ yoluna çatdılar. Burada Peyğəmbərin ﷺ dəvəsi yerə çökdü və camaat: "Həl! Həl!" – deyə-deyə dəvəni yerindən tərpətməyə çalışdılar. Lakin dəvə çökdüyü yerdən qalxmadı və onlar: "Qəsva¹ inadkarlıq edib qalxmır!" – dedilər. Peyğəmbər ﷺ dedi: "Qəsva inadkarlıq et-

¹ Peyğəmbərin ﷺ dəvəsinin adı.

məz! Bu onun adəti deyil. Lakin (bir zamanlar Məkkəyə daxil olmaq istəyən) fili¹ tutub saxlayan Allah indi də Qəsvanı saxladı. Canım Əlində Olan Allaha and olsun ki, müşriklər Allahın haram buyurduqlarına riayət etməklə mən-dən hər nə istəsələr onlara istədiklərini verəcəyəm!" Sonra Peyğəmbər ﷺ Qəsvanı tərپətdi və heyvan dərhal ayağa qalxdı. Peyğəmbər ﷺ Hudeybiyyə-nin qurtaracağında yerləşən və içində az miqdarda su olan çuxurun yanına gəldi. Əshabələr çuxurda olan sudan az-az o qədər daşıyib apardılar ki, ora-da su qalmadı. Onlar susuzluqdan Peyğəmbərə ﷺ şikayət etdikdə o, ox qa-bından bir ox çıxarıb onlara verdi və onu çuxura sancmağı əmr etdi. Allaha and olsun ki, ox çuxura sancılan kimi oradan su fəvvarə vurdu və bu fəvva-rə onların susuzluqlarını yatırıb oradan qayıdanadək axmağa davam etdi. Bu vaxt Budeyl ibn Vərqa əl-Xuzai² öz qəbiləsindən – Xuzadən olan bir dəstə kişi ilə Peyğəmbərin ﷺ yanına gəldi. Tihaməlilər³ içərisində Xuzaa qəbiləsindən olanlar əvvəldən Peyğəmbərin ﷺ sirdaşı idilər. Budeyl dedi: "Mən Kəb ibn Lüeyyi və Amir ibn Lüeyyi Məkkədə tərک edib gəlmişəm. On-lar Hudeybiyyə vadisindəki ən zəngin su quyularını ələ keçiriblər. (Uzun müddət müqavimət göstərib qaçmamaq üçün) özləri ilə süd verən və balası yanında olan dişi dəvələr də gətiriblər. Səninlə müharibə etmək və Məkkəyə daxil olmağına mane olmaq istəyirlər." Peyğəmbər ﷺ dedi: "Biz müharibə etmək üçün gəlməmişik! Biz yalnız Ümrə ziyarəti etməyə gəlmişik. Həqiqə-tən, müharibə Qureyşi maddi və mənəvi cəhətdən zəiflətməmiş, onları ziyana uğratmışdır. Əgər istəyirlərsə, müharibəni dayandırıb onlarla sülh müqavi-ləsi bağlayım. Qoy onda mənimlə digər insanlar arasında olan münasibətə qarışmasınlar. (Əgər mən o kafirlərə məğlub olsam, bu onlar üçün bir dəstək olacaq, yox) əgər qalib gəlsəm, onda onlar da digərləri kimi İslam dininə da-xil ola bilərlər. Əks təqdirdə, mən onlarla bağladığım müqaviləni pozmayacağam. Beləliklə, onlar istirahət edəcəklər (bir müddət müharibədən yaxa qurtaracaqlar). Onlar mənim bu təklifimi qəbul etməyib bizim işimizə mü-daxilə etsələr, canım Əlində olan Allaha and olsun ki, başım bədənimdən ayrılana qədər onlarla vuruşacağam. O zaman Allah Öz vədini (İslam dinini ucaldacağını) mütləq doğruldacaq."

Budeyl dedi: "Sənin dediklərini onlara çatdıraram!" Sonra o, qureyşlilə-rin yanına gəlib dedi: "Biz Peyğəmbərin ﷺ yanından gəlirik və ondan bəzi şeylər eşitdik. İstəyirsinizsə, onun dediklərini sizə ərz edək." Onların ara-sındakı səfəhlər: "Ondan bizə hər hansı bir xəbər verməyinə ehtiyacımız yoxdur"- deyə etirazlarını bildirdilər. Ağıl sahibləri isə: "De görək, ondan nə eşitmisən!" – deyə israr etdilər. O: "Mən ondan filan, filan təklifləri eşitdim" – deyib, Peyğəmbərdən ﷺ eşitdiklərini bir-bir onlara nəql etdi. Sonra Urva ibn Məsud ayağa qalxıb dedi: "Ey qövüm, siz mənim valideynim, mən də si-zin övladınız deyilməmi?" Onlar: "Bəli!" – deyə cavab verdilər. O yenə so-ruşdu: "Siz məni günah etməkdə ittiham edirsinizmi?" Onlar: "Xeyr!" – deyə cavab verdilər. O bir daha soruşdu: "Ukaz əhlini sizin köməyinizə çağırdığımı və onlar sizə yardım göstərməkdən imtina etdikdən sonra əhli-əyalımla,

¹ "Fil" surəsinə və onun təfsirinə bax.

² Budeyl Xuzaa qəbiləsinin başçısıdır.

³ 444-cü hədisin qeydlərinə bax.

övladımla və mənə tabe olanlarla birlikdə sizə yardım etməyə gəldiyimi bilirsinizmi?" Onlar: "Əlbəttə, bilirik!" – deyər cavab verdilər. Urva dedi: "Həqiqətən, bu adam sizə xeyir, əmin-amanlıq və islah olunmağınızı təklif edir. Onun dəvətini qəbul edin və mənə də gedib onunla danışmaq aparmağa izn verin!" Onlar: "Gedə bilərsiniz!" – deyər cavab verdilər. O, danışmaq üçün Peyğəmbərin ﷺ yanına gəldi. Peyğəmbər ﷺ Budeylə dediklərini Urva-ya da dedi. Urva soruşdu: "Ey Muhəmməd! Əgər öz qövmünün kökünü kəssən, (kimi dəvət edəcəksən)? Heç səndən əvvəl ərəblərdən öz qövmünü məhv edən bir kəs barəsində eşitmisənmi? Bəs onlar sənə qalib gəlsələr necə? Allaha and olsun ki, mən sənənin tərəfdarların arasında cəsarətli üzlər görmürəm. Mən burada bir çox insanlar görürəm ki, onlar səni müharibə başlayan kimi qoyub qaçaqqlar!" Əbu Bəkr (Urvanın bu təhqirinə dözməyib) dedi: "Get Latın¹ fərcini yala! Sən elə zənn edirsən ki, biz onu qoyub qaçaqqlıq?" Urva: "Bu kimdir?" – deyər soruşdu. Əshabələr: "Bu, Əbu Bəkrdir!" – deyər cavab verdilər və o: "Canım Əlində Olana and olsun ki, bir zamanlar mənə göstərdiyin və əvəzini vermədiyim qayğı olmasaydı, sənənin cavabını verərdim!" – deyib, Peyğəmbərlə ﷺ söhbətinə davam etdi. O, danışdıqca (hər dəfə söz söylədikdən sonra ərəblərin adətinə görə) Peyğəmbərin ﷺ saqqalından tuturdu. Bu vaxt Muğira ibn Şöbə əlində qılınc və başında dəmir dəbilqə Peyğəmbərin ﷺ yanında dayanıb onu qoruyurdu. Urva Peyğəmbərin ﷺ saqqalına əl atdıqca Muğira qılıncının qınının ucu ilə onun əlinə vurur və ona: "Peyğəmbərin ﷺ saqqalından əlini çək!" – deyirdi. Urva başını qaldırıb: "Bu kimdir?" – deyər soruşdu. Onlar: "Bu Şöbənin oğlu Muğiradır!" – deyər cavab verdilər. O, (Muğiraya) dedi: "Ey xain! Mən hələ də sənənin xainliyin nəticəsində (Səqif qəbiləsi ilə aramızda) baş vermiş anlaşılmazlıqları həll etmək-lə məşğulam."

Cahiliyyət dövründə Muğira bir dəstə adamla² yol yoldaşı oldu. O zaman o onları öldürmüş, mallarını götürüb Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlmiş və İslamı qəbul etmişdi. Peyğəmbər ﷺ isə ona belə demişdi: "İslam dininə daxil olduğunu səndən qəbul edirəm, lakin qəsb etdiyin malı götürmürəm!" Sonra Urva Peyğəmbərin ﷺ əshabələrinə nəzər saldı və (öz dostlarına) dedi: "Allaha and olsun ki, Peyğəmbərin ﷺ ağzından çıxan tüpürcək onlardan birinin ovucuna düşən kimi bu tüpürcəyi üzünə və bədəninə sürtür. Onlara bir şey əmr etdikdə dərhal onu yerinə yetirirlər. Dəstəməz aldığı sudan (alib qurtardıqdan sonra) əldə etmək üçün öz aralarında mübarizə aparırlar. Onun yanında danışarkən səslərini qaldırmırlar və hörmət əlaməti olaraq onun üzünə baxmırlar!" Sonra Urva tərəfdarlarının yanına qayıtdı və dedi: "Ay camaat! Allaha and olsun ki, mən bir nümayəndə kimi çox padşahların Qeysərin, Xosrovun, Nəcaşinin və başqalarının hüzurunda olmuşam və padşahların tərəfdarlarının onlara necə təzim etdiklərini də görmüşəm. Lakin Muhəmmədin ﷺ əshabələrinin ona təzim etdikləri kimi heç bir padşaha təzim olmadığını görməmişəm. Allaha and olsun ki, Peyğəmbərin ﷺ ağzından çıxan hər bir tüpürcək onlardan birinin ovucuna düşsə, bu tüpürcəyi üzünə və bədəninə sürtürlər. Onlara bir şey əmr etdikdə dərhal onu yerinə

¹ Məkkəlilərin tapındıqları bütün adıdır.

² Burada Səqif qəbiləsindən olan Malik oğulları nəzərdə tutulur.

yetirirlər. Dəstəmaz aldığı sudan əldə etmək üçün öz aralarında mübarizə aparırlar. Onun yanında danışarkən səslərini qaldırmırlar və hörmət əlaməti olaraq onun üzünə baxmırlar! Həqiqətən, o sizə xeyir, əmin-amanlıq və islah olunmağınızı təklif edir. Onun təklifini qəbul edin!" Bənu Kinanədən olan bir nəfər dedi: "İzn verin mən gedib onunla danışım!" Onlar: "Gedə bilərsiniz!" - dedilər. O, əshabələrin yanına yaxınlaşdıqda Peyğəmbər ﷺ dedi: "Bu gələn filankəsdir. O elə bir tayfadandır ki, onlar qurbanlıq dəvələrinə çox hörmət edir və onları qiymətləndirirlər. Elə isə qurbanlıq dəvələrini ona tərəf sürün." Əshabələr dərhal qurbanlıq dəvələrini sürüb ləbbeyk deyə-deyə onu qarşıladılar. O, ləbbeyk deyə-deyə gələn əshabələri və qurbanlıq dəvələri gördükdə dedi: "Subhənəllah! Onlar Allahın Evini ziyarət etməkdən məhrum olunmağa layiq deyillər." Sonra o, tərəfdarlarının yanına qayıdıb dedi: "Mən onların ümrə ziyarətində kəsəcəkləri, üzərilərində qurbanlıq nişanəsi olan dəvələrini gördüm. Düşünürəm ki, Allahın Evini ziyarət etməyə onlara mane olmamalıyıq." Bu vaxt Mikrəz ibn Həfs adlı bir nəfər ayağa qalxıb dedi: "İzn verin, mən gedib onunla danışım!" Onlar: "Gedə bilərsiniz!" - dedilər. O, əshabələrin yanına yaxınlaşdıqda Peyğəmbər ﷺ dedi: "Bu gələn Mikrəzdır, o xain adamdır!" O, Peyğəmbərlə ﷺ söhbət etdiyi vaxt Suheyli ibn Amr onların yanına gəldi. Suheyli ibn Amr gəldikdə Peyğəmbər ﷺ əshabələrə dedi: "Artıq sizin bütün işləriniz yüngülləşdi!" Suheyli ibn Amr Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib dedi: "Gəl bizimlə sizin aranızda (on illik) sülh müqaviləsi bağlayaq!" Peyğəmbər ﷺ katibini çağıraraq müqaviləni yazmağı ona əmr edib dedi: "Yaz! Mərhəmətli, Rəhmli Allahın adı ilə!" Suheyli ibn Amr dedi: Ər-Rəhmana gəldikdə isə, Allaha and olsun ki, mən onu tanımıram! Biz bir vaxtlar yazdığımız kimi yaz: "Allahım, Sənin adınla başlayıram!" Bu vaxt müsəlmanlar: "Allaha and olsun ki, biz yalnız "Bismillahir-Rəhmanir-Rəhim!" yazacağıq!" - deyərək etiraz etdilər. Peyğəmbər ﷺ isə katibinə əmr edib dedi: "Yaz! Allahım, Sənin adınla başlayıram! Bu, Allahın elçisi Muhəmmədin bağladığı sülh müqaviləsidir..." Suheyli yenə etiraz edib dedi: "Əgər biz sənin Allahın elçisi olduğunu etiraf etsəydik, Onun Evini ziyarət etməyə sənə mane olmazdıq və səninlə vuruşmazdıq. Odur ki, yaz: "Muhəmməd ibn Abdullah!" Peyğəmbər ﷺ dedi: "Baxmayaraq ki, siz məni təkzib edirsiniz, amma, Allaha and olsun ki, həqiqətən, mən Allahın elçisiyəm!" Sonra da katibinə "Muhəmməd ibn Abdullah" yazmağı əmr etdi.

Zuhri demişdir: "Peyğəmbər ﷺ Suheylin dedikləri ilə razılaşdı. Çünki o: "Canım Əlində olan Allaha and olsun ki, müşriklər Allahın haram buyurduqlarına riayət etməklə məndən hər nə istəsələr, onlara istədiklərini verəcəyəm!" - deyərək söz vermişdi".

Sonra Peyğəmbər ﷺ ona ilk şərtini təklif edib dedi: "Allahın Evini təvaf etməyə bizə əngəl törətməyəcəksiniz!" Suheyli dedi: "Xeyr! Allaha and olsun ki, bu dəfə təvaf etməyə sizə izn verməyəcəyik. Yoxsa ərəblər: "Müsəlmanlar bizim müqavimətimizi qırdılar və bizi məcbur etdilər" - deyərək şayiələr buraxacaqlar. Odur ki, gələn ildən etibarən, (gəlib istədiyiniz qədər Allahın Evini ziyarət edə bilərsiniz)." Əli onun dediklərini yazdı. Sonra Suheyli ikinci şərti təklif edib dedi: "Bizim tərəfdən sənin yanına gələn hər bir kəsi, hətta sənin dinini qəbul etsə belə, geri qaytarmalısan!" Müsəlmanlar heyratla de-

dilər: "Subhənəllah! Müsəlman olub yanımıza gəlmiş bir kimsə müşriklərə qaytarılı bilərmə?!" Onlar bu məsələni müzakirə edərkən, Əbu Cəndəl ibn Suheyli ibn Amr ayaqları qandallanmış vəziyyətdə onların yanına gəldi. (Əbu Cəndəl İslam dinini qəbul etdiyi üçün Məkkəlilər onu həbs etmişdilər). O, Məkkənin aşağısında həbs olunduğu yerdən qaçmış və nəhayət özünü müsəlmanlara çatdırmışdı. Bu vaxt Suheyli dedi: "Ey Muhəmməd! Bu müqavilənin ilk şərtinə əsasən onu mənə qaytarmalısan!" Peyğəmbər ﷺ dedi: "Biz hələ müqaviləni tamamlamamışıq." Suheyli dedi: "Allaha and olsun ki, belə olduğu təqdirdə mən də sənə heç bir təkliflə razılaşmayacağam!" Peyğəmbər ﷺ dedi: "Sən Əbu Cəndəli bu müqavilədən istisna et və onu mənə bağışla!" Suheyli dedi: "Mən onu qoyduğumuz şərtədən istisna edib sənə bağışlaya bilmərəm!" Peyğəmbər ﷺ: "Sən gəl razı ol, onu mənə bağışla!" - dedi. Suheyli qətiyyətlə rədd edib dedi: "Mən heç cür sənə dediyinə əməl edə bilmərəm." Bu zaman Mikrəz dedi: "Yaxşı, onu özünüzdə saxlamağa sənə icazə verdik!" (Müqavilə bağlayan Suheyli ibn Amr isə buna razılıq vermədi). Bu vaxt Əbu Cəndəl dedi: "Ey müsəlmanlar! Mən müsəlman olub sığınacaq tapmaq üçün sizin yanınıza gəldim. İndi isə mənə müşriklərə təhvil verirlər? Mənim əzab-əziyyətlərə məruz qaldığımı görmürsünüzmü?" O, Allah yolunda müşriklərin çox şiddətli işgəncələrinə məruz qalmışdı.

Ömər ibn Xəttab deyir ki, o zaman mən gəlib Peyğəmbərə ﷺ dedim: "Məgər sən Allahın haqq Peyğəmbəri deyilsənmi?" Peyğəmbər ﷺ: "Bəli!" - deyə cavab verdi. Mən dedim: "Məgər biz haqq yolunda, düşmənlərimiz isə batil yolda deyillərmiz?" O yenə: "Bəli!" - dedi. Mən: "Elə isə nə üçün nöqsan və qüsurların dinimizə daxil olmasına imkan verməliyik?" - deyə soruşdum. O dedi: "Mən Allahın elçisiyəm və heç vaxt Ona asi olmuram! Allah mənə yardım edəcək!" Mən dedim: "Məgər sən bizə: "Bu yaxınlarda Allahın Evinə gedib onu təvaf edəcəyik!" - deyə xəbər verməmişdinmi?" O dedi: "Elədir! Məgər mən sənə məhz bu il təvaf edəcəyimizi xəbər vermişdim?" Mən: "Xeyr!" - deyə cavab verdikdə o dedi: "(Yaxın zamanda) sən mütləq gedib Kəbəni təvaf edəcəksən!" Sonra mən Əbu Bəkrin yanına gəlib dedim: "Ey Əbu Bəkr! Məgər o, Allahın haqq peyğəmbəri deyilmi?" O: "Elədir!" - deyə cavab verdi. Mən dedim: "Məgər biz haqq yolunda, düşmənlərimiz isə batil yolda deyillərmiz?" O: "Elədir!" - deyə cavab verdi. Mən: "Elə isə nə üçün nöqsan və qüsurların dinimizə daxil olmasına imkan verməliyik?" - dedim. Əbu Bəkr dedi: "Ey insan! Həqiqətən, o, Allahın elçisidir və heç vaxt Rəbbinə asi olmur. Allah onun yardımçısıdır. Elə isə ondan yapış (əmr və qadağalarına riayət et). Allaha and olsun ki, o haqq yoldadır." Mən dedim: "Məgər o bizə: "Bu yaxınlarda Allahın Evinə gedib onu təvaf edəcəyik!" - deyə xəbər verməmişdimi?" Əbu Bəkr dedi: "Elədir! Məgər o sənə məhz bu il təvaf edəcəyini xəbər vermişdi?" Mən: "Xeyr!" - dedikdə o dedi: "(Yaxın zamanda) sən mütləq gedib Kəbəni təvaf edəcəksən!"

Ömər demişdir: "Mən çoxlu xeyirxah işlər gördüm (ki, Allah etdiyim səhvi bağışlasın)."

Peyğəmbər ﷺ sülh müqaviləsini bağladıqdan sonra əshabələrinə: "Qalxın, qurbanlarınızı kəsin, başınızı qırxdırın!" - deyə əmr etdi." Allaha and olsun ki, Peyğəmbər ﷺ bunu üç dəfə təkrar etdi, lakin əshabələrdən heç biri

ayağa qalxmadı. Əshabələrin yerlərindən tərپənmədiyini görən Peyğəmbər ﷺ Ummu Sələmənin yanına gəldi və onların bu etinasızlığını ona xəbər verdi. Ummu Sələmə dedi: “Ey Allahın elçisi! İstəyirsən, onlar sənin əmrinə tabe olsunlar?! Bayıra çıx, sonra qurbanlıq dəvələrini kəsməyincə və dəlləyini çağırub başını qırıxdırmayınca onlara bir kəlmə belə demə!” O, bayıra çıxıb qurbanlıq dəvələrini kəsdi, dəlləyini çağırub başını qırıxdırdı və onlara heç bir söz demədi! Bunu görən əshabələr dərhal qalxıb qurbanlıq dəvələrini kəsdilər və bir-birilərinin başlarını qırmağa başladılar. Hətta iş o yerə çatdı ki, (onun əmrini daha tez yerinə yetirmək üçün baş vermiş dartışma nəticəsində) əshabələr bilmədən az qala bir-birilərini öldürmüşdülər. Sonra mömin qadınlar Peyğəmbərin ﷺ yanına hicrət etdilər və Uca Allah bu ayəni nazil etdi: “Ey iman gətirənlər! Mömin qadınlar hicrət edib sizin yanınıza gəldikləri zaman onları imtahana çəkin. Allah onların imanını daha yaxşı bilir. Əgər bunların mömin olduqlarını bilsəniz, onları kafirlərə qaytarmayın. Nə bunlar onlara halaldır, nə də onlar bunlara halaldırlar. *Kafirlərin bu qadınlara sərf etdikləri mehri özlərinə qaytarın. Həmin qadınların mehlrlərini özlərinə verdiyiniz halda, onlarla evlənməyinizdə sizə heç bir günah yoxdur. Kafir qadınlarınızı kəbin altında saxlamayın, sərf etdiyiniz mehri tələb edin. Qoy onlar da mömin qadınlara sərf etdikləri mehri sizdən tələb etsinlər. Allahın hökmü budur. O sizin aranızda hökm verir. Allah Biləndir, Müdrikdir.*”¹ Bu ayə nazil olduqdan sonra Ömər iki müşrik zövcəsini boşadı və onlardan birini Müaviyə ibn Əbu Süfyan, digərini isə Səfvan ibn Ümeyyə aldı. Peyğəmbər ﷺ Mədinəyə gəldikdən sonra, müsəlman olmuş qureyşli Əbu Bəsir onun yanına gəldi. Qureyşlilər onu geri qaytarmaq üçün iki adam göndərdi və onlar Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib: “Bizimlə bağladığın sülh müqaviləsinə əsasən Əbu Bəsiri geri qaytar!” - deyərək ona müraciət etdilər. O, Əbu Bəsiri həmin iki nəfərə təhvil verdi. Onlar Əbu Bəsirlə Məkkəyə yola düşdülər və nəhayət gəlib zül-Hüleyfəyə çatdılar. Burada onlar (xurcunlarındakı) xurmadan yemək üçün dayandılar. Əbu Bəsir onlardan birinə: “Ey filankəs, Vallahi ki, sənin bu qılıncın çox gözəldir!” - dedi. Qılıncın sahibi onu qınından çıxarıb dedi: “Doğrudan da, bu çox gözəl qılıncdır. Mən onu bir neçə dəfə təcrübədən keçirmişəm.” Əbu Bəsir: “Göstər görüm necə qılıncdır” - dedi, sonra da fürsət tapıb qılıncı onun əlindən aldı və onun nəfəsini kəsənədək qılıncı onu vurdu. O birisi isə qaçıb Mədinəyə gəldi və tələsik məscidə daxil oldu. Peyğəmbər ﷺ onun vahimə içində yüyürə-yüyürə gəldiyini görüb: “Bu adam nədənsə qorxub!” - dedi. O, Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib dedi: “Vallahi, yoldaşım öldürüldü! (Məni qorumasınız) mən də öldürüləcəyəm.” Bu vaxt Əbu Bəsir gəlib dedi: “Ey Allahın peyğəmbəri! Allaha and olsun ki, O, sənə vədini yerinə yetirməyə yardım etdi və sən də məni müşriklərə təhvil verdin. Sonra isə Allah məni onların əlindən xilas etdi. Peyğəmbər ﷺ dedi: “Vay bunun anasının halına! Bu, müharibə alovunu qızıqdıran bir kimsədir. Əgər bir neçə nəfər də onunla həmrəy olsa, (o zaman müharibə alovu qızısqacaq və sülh müqaviləsi pozulacaqdır).” Əbu Bəsir bunu eşitdikdə yenidən müşriklərə qaytarılacağını başa düşdü və Mədinədən çıxıb dənizin sahilinə tərəf

¹ “əl-Mumtəhənə” surəsi, 10.

getdi. Sonra müşriklərdən canını qurtarmış Əbu Cəndəl ibn Suheyl də gəlib ona qoşuldu. Daha sonra Məkkə müşriklərindən yaxa qurtaran hər bir müsəlman ona qoşuldu və beləliklə də, onlar qüvvətli bir dəstəyə çevrildilər. Vallahi, onlar hər dəfə Qureyşin ticarət karvanının Şama yola düşdüyündən xəbər tutduqda, karvanın qabağını kəsir və onları öldürüb mallarını götürürdülər. (Bu təhlükəni görən) Qureyş öz tərəfindən bir nümayəndəni Peyğəmbərin ﷺ yanına göndərdi. Bu dəfə qureyşlilər Peyğəmbəri ﷺ Allaha and verib aralarında olan qohumluq əlaqələrinin hörmətinə görə (onların ticarət karvanlarını Əbu Bəsir və onun camaatından qorumaq üçün) ona yalvarırdı. Onlar Peyğəmbərə ﷺ: “(Bundan sonra müsəlman olaraq Məkkədən Mədinəyə) hicrət etmiş hər bir şəxs geri gətirilməyəcəkdir” - deyə xəbər göndərmişdilər.” Peyğəmbər ﷺ əshabələrdən birini Əbu Bəsirin və onun camaatının yanına göndərdi və Uca Allah bu ayələri nazil etdi: “Sizi onların üzərində qələbə çalmağa müvəffəq etdikdən sonra, Məkkə vadisində onların əlini sizdən, sizin də əlinizi onlardan çəkən Odur. Allah sizin nə etdiklərinizi Görəndir. O kafirlər, sizi Məscidul-Hərama buraxmayan və qurbanlıq heyvanlarını qurbangaha gedib çatmağa qoymayan kimsələrdir. Əgər *Məkkədə* tanımadığınız mömin kişiləri və mömin qadınları bilmədən tapdalayıb əzmək və onların ucbatından günaha batmaq təhlükəsi ilə qarşılaşmasaydınız, *Allah ora zorla girməyinizə izin verərdi*. Lakin Allah istədiyini Öz mərhəmətinə qovuşdursun deyə *buna izin vermədi*. Əgər onlar bir-birindən seçilsəydilər, Biz onlardan kafir olanlara ağırlı-acılı bir əzab verərdik. Kafirlər öz qəlbində təkəbbürlüyə – cahillik lovğalıqına qapıldıqları zaman Allah Öz Elçisinə və möminlərə *mənəvi* rahatlıq nazil etdi və onlara təqva sözünü vacib buyurdu. Onların buna daha çox haqqı var idi və ona layiq idilər. Allah hər şeyi bilir”¹.

Onların təkəbbür və təəssübü (Hudeybiyə müqaviləsində) “Mərhəmətli, Rəhmli Allahın adı ilə!”, “Allahın elçisi” sözlərini yazmaqdan imtina etmələri və həmin il müsəlmanların Məkkəyə daxil olub, Allahın evini ziyarət etməyə razılıq verməmələri idi.” (əl-Buxari, 2731-2732)

5-ci fəsil. Qərar qəbul edildikdə hansı şərtləri qoymaq və nəyi istisna etmək olar

۵ - باب:

مَا يَجُوزُ مِنَ الْأَشْرَاطِ وَالْشُّبَا فِي الْإِقْرَارِ

۱۱۹۱ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «إِنَّ لِلَّهِ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ اسْمًا مِائَةً إِلَّا وَاحِدًا مَنْ أَحْصَاهَا دَخَلَ الْجَنَّةَ». [رواه البخاري: ۲۷۳۶]

1191. Əbu Hureyra رضى الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Allahın doqquz – yüzdən bir əskik – adı var. Kim onları sadalasa, Cənnətə daxil olar.” (əl-Buxari, 2736)

¹ “əl-Fəth” surəsi, 24-26.

۵۵ - کتاب الوصایا

55 – Vəsiyyətlər kitabı

1-ci fəsil. Vəsiyyətlər

۱ - باب: الوصایا

۱۱۹۲ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «مَا حَقُّ امْرِئٍ مُسْلِمٍ لَهُ شَيْءٌ، يُوصِي فِيهِ بَيْتٌ لَيْتَيْنِ، إِلَّا وَوَصِيَّتُهُ مَكْتُوبَةٌ عِنْدَهُ». [رواه البخاري: ۲۷۳۸]

1192. Abdullah ibn Ömər رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Vəsiyyət etməyə bir şeyi olan bir müsəlmanın (başının altında) yazılı bir vəsiyyəti olmayınca (ardıcıl) iki gecə keçirməyə haqqı yoxdur.” (əl-Buxari, 2738)

۱۱۹۳ - عَنْ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ رضي الله عنه حَتَّى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَخَى جُوزَيْرَةَ بِنْتَ الْحَارِثِ قَالَ مَا تَرَكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عِنْدَ مَوْتِهِ دِرْهَمًا وَلَا دِينَارًا وَلَا عَبْدًا وَلَا أَمَةً وَلَا شَيْئًا، إِلَّا بَعَلَّتْهُ الْبَيْضَاءُ وَسَلَّاحُهُ وَأَرْضًا جَعَلَهَا صَدَقَةً. [رواه البخاري: ۲۷۳۹]

1193. Rəvayət edilir ki, Peyğəmbərin ﷺ qayını, Cuveyriya bint Harisin رضي الله عنها qardaşı Amr ibn Haris demişdir: “Peyğəmbər ﷺ vəfat etdikdə nə bir dirhəm, nə bir dinar, nə bir kölə, nə bir kəniz, nə də (başqa) bir şey qoyub getmişdir. Qoyub getdiyi ancaq ağ qatır, silahı və sədəqə verdiyi torpaq olmuşdur.” (əl-Buxari, 2739)

۱۱۹۴ - عَنْ طَلْحَةَ بْنِ مُصَرِّفٍ قَالَ: سَأَلْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي أَوْفَى رضي الله عنه هَلْ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ أَوْصَى فَقَالَ لَا. فَقُلْتُ كَيْفَ كَتَبَ عَلَى النَّاسِ الْوَصِيَّةَ أَوْ أَمَرُوا بِالْوَصِيَّةِ قَالَ أَوْصَى بِكِتَابِ اللَّهِ. [رواه البخاري: ۲۷۴۰]

1194. Rəvayət edilir ki, Təlhə ibn Məsərrif demişdir: “Mən Abdullah ibn Əbu Əfədən soruşdum: “Peyğəmbər ﷺ vəsiyyət etmişdirmi?” O: “Xeyr!”– deyə cavab verdi. Mən soruşdum: “Bəs nə üçün insanlara vəsiyyət yazmaq əmr edilmişdir?!” O dedi: “Peyğəmbər ﷺ Allahın Kitabını¹ vəsiyyət etmişdir.” (əl-Buxari, 2740)

2-ci fəsil. Ölüm ayağında sədəqə vermək

۲ - باب: الصَّدَقَةُ عِنْدَ الْمَوْتِ

۱۱۹۵ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَجُلٌ لِلنَّبِيِّ ﷺ يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيُّ الصَّدَقَةِ أَفْضَلُ قَالَ: «أَنْ تُصَدَّقَ وَأَنْتَ صَاحِبُ حَرِيصٍ. تَأْمُلُ الْغَنَى، وَتَخْشَى الْفَقْرَ، وَلَا تُمِهِلُ حَتَّى إِذَا بَلَغَتْ الْحُلُقُومَ قُلْتَ لِفُلَانٍ كَذَا وَلِفُلَانٍ كَذَا، وَقَدْ كَانَ لِفُلَانٍ». [رواه البخاري: ۲۷۴۸]

1195. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رضي الله عنه demişdir: “(Bir dəfə) bir nəfər Peyğəmbərdən ﷺ soruşdu: “Ya Rəsulullah, hansı sədəqə daha fəzilətlidir?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Bu, sənin sağlam və həris olduğun, kasıblamaqdan ehtiyat etdiyin və varlanacağına ümid bəslədiyin halda verdiyin sədəqədir. Bir də

¹ Yəni insanlara Quranda yazılanları oxuyub ona əməl etməyi vəsiyyət etmişdir.

ki, sədəqə verməyi, canın boğazına yetişənədək, özün də: “(malımdan) filankəsə bu qədər, filankəsə də bu qədər” (verin deyə vəsiyyət edəcəyiniz) vaxta saxlama. (Çünki) həmin vaxt (mal-dövlətin) filankəsə (miras) qalacaq.” (əl-Buxari, 2748)

3-cü fəsil.

Qadınlar və övladlar qohum-əqrəbaya aiddirmi?

۳ - باب:

هَلْ يَدْخُلُ النِّسَاءُ وَالْوَلَدُ فِي الْأَقَارِبِ؟

۱۱۹۶ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حِينَ أُنْزِلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ﴾ قَالَ: «يَا مَعْشَرَ قُرَيْشٍ - أَوْ كَلِمَةً نَحْوَهَا - اشْتَرُوا أَنْفُسَكُمْ، لَا أُغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا، يَا بَنِي عَبْدِ مَنَافٍ لَا أُغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا، يَا عَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ لَا أُغْنِي عَنْكَ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا، وَيَا صَفِيَّةُ عَمَةُ رَسُولِ اللَّهِ لَا أُغْنِي عَنْكَ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا، وَيَا فَاطِمَةُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ سَلِينِي مَا شِئْتَ مِنْ مَالِي لَا أُغْنِي عَنْكَ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا». [رواه البخاري: ۲۷۵۳]

1196. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, qüdrətli və əzəmətli Allah: “Ən yaxın qohumlarını qorxut!”¹ ayəsini nazil etdikdə Peyğəmbər ﷺ (qohum-əqrəbasını çağırır) dedi: “Ey quyerşililər, canınızı satın alın!”² Mən sizi Allahın (əzabından) qurtara bilməyəcəyəm. Ey Abdumənaf oğulları, mən sizi Allahın (əzabından) qurtara bilməyəcəyəm. Ey Abbas ibn Abdulmuttəlib, mən səni Allahın (əzabından) qurtara bilməyəcəyəm. Ey Peyğəmbərin bibisi Səfiyyə, mən səni Allahın (əzabından) qurtara bilməyəcəyəm. Ey Muhəmmədin qızı Fətimə, malımdan nə istəyirsənsə, istə. Mən səni Allahın (əzabından) qurtara bilməyəcəyəm. (əl-Buxari, 2753)

4-cü fəsil. Uca Allahın: “Yetimlər yetkinlik yaşına çatdıqda onları imtahana çəkin. Əgər onların yetkinliyə çatdıqlarını görsəniz, mallarını özlərinə qaytarın...”³ sözü haqqında

۴ - باب: قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى:

﴿وَابْتَلُوا الَّذِينَ مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ فَإِنْ آنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُوا إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ...﴾

۱۱۹۷ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ عُمَرَ تَصَدَّقَ بِمَالٍ لَهُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَكَانَ يُقَالُ لَهُ ثَمْعٌ، وَكَانَ نَخْلًا، فَقَالَ عُمَرُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي اسْتَفْذْتُ مَالًا وَهُوَ عِنْدِي نَفِيسٌ فَأَرَدْتُ أَنْ أَتَصَدَّقَ بِهِ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «تَصَدَّقْ بِأَصْلِهِ، لَا بِيَاعٍ وَلَا يَوْهَبٍ وَلَا يُوْرَثُ، وَلَكِنْ يُنْفَقُ ثَمَرُهُ». فَتَصَدَّقَ بِهِ عُمَرُ، فَصَدَقَتْهُ ذَلِكَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَفِي الرِّقَابِ وَالْمَسَاكِينِ وَالضُّعْفِ وَالْبَنِي السَّبِيلِ وَلِذِي الْقُرْبَى، وَلَا جُنَاحَ عَلَى مَنْ وَلِيَهُ أَنْ يَأْكُلَ مِنْهُ بِالْمَعْرُوفِ، أَوْ يُؤْكَلَ صَدِيقُهُ غَيْرَ مُتَمَوِّلٍ بِهِ. [رواه البخاري: ۲۷۶۴]

¹ “əş-Şuəra” surəsi, 214.

² Yəni canınızı Allahın əzabından qurtarın.

³ “ən-Nisa” surəsi, 6.

1197. İbn Ömər رحمته اللہ علیہ rəvayət edir ki, Ömər رحمته اللہ علیہ Səmg adlanan xurmalığını Peyğəmbər ﷺ zamanında sədəqə verdi. (Bunu verməmişdən əvvəl) Ömər Peyğəmbər ﷺ dedi: “Ya Rəsulullah, mənim çox dəyərli olan bir malım var və mən onu sədəqə vermək istəyirəm.” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Əslini¹ sədəqə ver ki, nə satılsın, nə hədiyyə verilsin, nə də miras qalsın. Ancaq meyvəsi paylanılsın.” Beləliklə, Ömər o xurmalığı sədəqə verdi (ki, onun meyvəsindən) Allah yolunda (vuruşanlara), kölələrin azad edilməsinə, kasıblara, qonaqlara, müsafirlərə və qohumlara verilsin. (Xurmaları) paylaşdıran kimsə ondan qaydasında yesə və ya onu mənimsəməmək şərtilə dostlarına yedirtsə (ona) günah sayılmaz. (əl-Buxari, 2764)

5-ci fəsil. Uca Allahın: “Həqiqətən, yetimlərin mallarını haqsızlıqla yeyənlər öz qarınlarına ancaq od doldururlar və onlar yandırır-yaxan oda girəcəklər.”² sözü haqqında

۵- باب: قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى:
﴿إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَى ظُلْمًا
إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا وَسَيَصْلَوْنَ
سَعِيرًا﴾

۱۱۹۸ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «اجْتَنِبُوا السَّبْعَ الْمُوبِقَاتِ». قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَمَا هُنَّ قَالَ: «الشَّرْكَ بِاللَّهِ، وَالسَّحَرُ، وَقَتْلُ النَّفْسِ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ، وَأَكْلُ الرِّبَا، وَأَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ، وَالتَّوَلَّى يَوْمَ الزَّحْفِ، وَقَذْفُ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ الْغَافِلَاتِ». [رواه البخاري: ۲۷۶۶]

1198. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Məhvedici yeddi günahdan çəkinin!” (Əshabələr) soruşdular: “Nədir onlar, ya Rəsulullah?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Allaha şərik qoşmaq, sehrbazlıq, Allahın haram buyurduğu cana nahaq yerə qəsd etmək, sələm yemək, yetimin malını yemək, döyüş meydanından qaçmaq və (zinadan) xəbəri olmayan namuslu, ismətli mömin qadınları zinada ittiham etmək.” (əl-Buxari, 2766)

6-cı fəsil. Vəqfi³ idarə edən kimsənin zəhmət haqqı

۶- باب: نَفَقَةُ الْقِيمِ لِلْوَقْفِ

۱۱۹۹ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه أَنَّ عُمَرَ اشْتَرَطَ فِي وَفْقِهِ أَنْ يَأْكُلَ مَنْ وَلِيَهُ وَيُوكِلَ صَدِيقَهُ غَيْرَ مُتَمَوِّلٍ مَالًا. [رواه البخاري: ۲۷۷۶]

1199. İbn Ömər رحمته اللہ علیہ rəvayət edir ki, Ömər (öz bağını) vəqf edərkən (xurmaları) paylaşdıran kimsənin ondan yeməyinə və ya onu mənimsəməmək məqsədilə dostlarına yedirtməyinə dair şərt kəsmişdir. (əl-Buxari, 2776)

¹ Söhbət xurma ağaclarını vəqf etməkdən gedir.

² “ən-Nisa” surəsi, 10.

³ 745-ci hədisin qeydlərinə bax.

7-ci fəsil.

۷- باب:

Bir torpağı və ya su quyusunu vəqf edən kimsənin, müsəlmanların bundan faydalandığı qədər özünün də faydalanmasına dair şərt qoyması

إِذَا وَقَفَ أَرْضًا أَوْ بَيْتًا وَاشْتَرَطَ لِنَفْسِهِ مِثْلَ دَلَاءِ الْمُسْلِمِينَ

۱۲۰۰ - عَنْ عُمَانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ حَيْثُ حُوصِرَ أَشْرَفَ عَلَيْهِمْ وَقَالَ أُنْشِدُكُمْ وَلَا أُنْشِدُ إِلَّا أَصْحَابَ النَّبِيِّ ﷺ، أَلَسْتُمْ تَعْلَمُونَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «مَنْ حَفَرَ رُومَةً فَلَهُ الْجَنَّةُ». فَحَفَرْتُهَا، أَلَسْتُمْ تَعْلَمُونَ أَنَّهُ قَالَ: «مَنْ جَهَزَ جَيْشَ الْعُسْرَةِ فَلَهُ الْجَنَّةُ». فَجَهَزْتُهُمْ. قَالَ فَصَدَّقُوهُ بِمَا قَالَ. [رواه البخاري: ۲۷۷۸]

1200. (Əbu Abdur-Rəhman əs-Suləmi) rəvayət edir ki, (xəvariclər¹) Osmanى mühasirəyə aldıqda Osman onlara baxıb dedi: “Sizi and verirəm Allaha və (Allah xatirinə) ancaq Peyğəmbərin ullah əshabələrinə müraciət edirəm. Məgər bilmirsiniz ki, Peyğəmbər ullah: “Kim Rumə quyusunu alsə, onun üçün Cənnət vardır” – deyə buyurmuş, mən də o quyunu satın almışdım?! Məgər bilmirsiniz ki, Peyğəmbər ullah: “Kim çətin ordunu² təchiz etsə, onun üçün Cənnət vardır” – deyə buyurmuş, mən də həmin ordunu təchiz etmişdim?” Xəvariclər onun dediyini təsdiq etdilər. (əl-Buxari, 2778)

8-ci fəsil.

۸- باب: قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى:

Uca Allahın: “Ey iman gətirənlər! Sizlərdən bir kimsəyə ölüm gəldiyi zaman, vəsiyyə təxatı içinizdən iki ədalətli kişi, bir yerə səfərə çıxdığınız zaman başınıza ölüm müsibəti gəldikdə isə özünüzdən olmayan iki kişi aranızda şahidlik etsin...” ayəsindən “...Allah günahkar tayfanı doğru yola yönəltməz.”³ ayəsinə qədər

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا شَهَدُوا بَيْنَكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدُكُمْ الْمَوْتُ حِينَ الْوَصِيَّةِ اثْنَانِ ذَوَا عَدْلٍ مِّنْكُمْ أَوْ آخَرَانِ مِّنْ غَيْرِكُمْ﴾ ... إِلَى قَوْلِهِ: ﴿وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ﴾

۱۲۰۱ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ خَرَجَ رَجُلٌ مِّنْ بَنِي سَهْمٍ مَعَ تَمِيمِ الدَّارِيِّ وَعَدِيٍّ بْنِ بَدَاءَ فَمَاتَ السَّهْمِيُّ بِأَرْضٍ لَيْسَ بِهَا مُسْلِمٌ، فَلَمَّا قَدِمَا بَرَكْتَهُ فَقَدُوا جَامًا مِّنْ فِضَّةٍ مُّخَوَّصًا مِنْ ذَهَبٍ، فَأَخْلَفَهُمَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، ثُمَّ وَجَدَ الْجَامَ بِمَكَّةَ فَقَالُوا ابْتِغَاءَهُ مِنْ تَمِيمٍ وَعَدِيٍّ. فَقَامَ رَجُلَانِ مِنَ أَوْلِيائِهِ، فَحَلَفَا لَشَهَادَتِنَا أَحَقُّ مِنْ شَهَادَتِهِمَا، وَإِنَّ الْجَامَ لِصَاحِبِهِمْ. قَالَ وَفِيهِمْ نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا شَهَدُوا بَيْنَكُمْ﴾. [رواه البخاري: ۲۷۸۰]

¹ 627-ci hədisin qeydlərinə bax.

² Bu ordu çətin bir döyüşə hazırlaşdığı üçün Peyğəmbər ullah onu “çətin ordu” adlandırmışdır. Söhbət Təbuk döyüşündən gedir. “ət-Tovbə” surəsinin 117-ci ayəsinə və onun təfsirinə bax.

³ “əl-Maidə” surəsi, 106-108.

1201. İbn Abbas رضی اللہ عنہ rəvayət edir ki, Bənu Səhm qəbiləsindən olan bir (müsəlman) Təməim ibn Ovs əd-Dari və Adiy ibn Bədda ilə birlikdə səfərə çıxmışdı. (Nəhayət, gəlib) müsəlman olmayan bir diyara çatdıqda səhmli vəfat etdi. Yoldaşları onun qoyub getdiyi mirası geri gətirdikləri zaman üzərinə qızıl örtük çəkilmiş gümüş camı itirdilər. Peyğəmbər ﷺ də onlara, həqiqətən də, camı itirdiklərinə dair and içməyi əmr etdi. Sonra bu cam Məkkədə tapıldıqda onun sahibləri: "Biz bu camı Təməim və Adiydən satın almışıq" – dedilər. Bu vaxt vəfat etmiş səhmliyin qohumlarından iki nəfər qalxıb and içərək dedilər: "Sözsüz ki, bizim şahidliyimiz onların şahidliyindən daha doğrudur və bu cam əvvəlki sahiblərinə – (Bənu Səhm qəbiləsindən olan kişinin varislərinə) çatmalıdır!" Bundan sonra onlar barəsində bu ayə nazil oldu: **"Ey iman gətirənlər! Sizlərdən bir kimsəyə ölüm gəldiyi zaman, vəsiyyə vaxtı içinizdən iki ədalətli kişi, bir yerə səfərə çıxdığınız zaman başınıza ölüm müsibəti gəldikdə isə özünüzdən olmayan iki kişi aranızda şahidlik etsin. Əgər özünüzdən olmayan şahidlərə şübhə etsəniz, namazdan sonra hər ikisini saxlayın və qoy onlar: "Biz bu andımızı lap yaxın qohumlara belə heç bir qiymətə satmırıq və Allahın şahidliyini gizlətmərik. Əks halda biz, şübhəsiz ki, günahkarlardan olarıq" – deyər and içsinlər. Əgər hər ikisinin günah iş tutduqları aşkar edilsə, o zaman onların yerini haqsızlığa məruz qalanlardan *ölən şəxsə* daha yaxın olan iki kişi tutar və onlar: "Əlbəttə, bizim şahidliyimiz o iki nəfərin şahidliyindən daha doğrudur və biz həddi aşmadıq. Əks halda biz, şübhəsiz ki, zalımlardan olarıq" – deyər and içərlər. Bu, onların olduğu kimi şahidlik etmələri və ya andlarının sonradan varislər tərəfindən başqa andlarla rədd edilməsindən qorxmaları üçün daha münasibdir. Allahdan qorxun və qulaq asın! Allah günahkar tayfanı doğru yola yönəltməz."**¹ (əl-Buxari, 2780)

¹ "əl-Maidə" surəsi, 106-108.

٥٦ - كِتَابُ الْجِهَادِ

56 – Cihad kitabı

1-ci fəsil. Cihadın¹ fəziləti

١ - باب: فَضْلُ الْجِهَادِ وَالسَّيْرِ

١٢٠٢ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ ذُلُّنِي عَلَى عَمَلٍ يَعْدِلُ الْجِهَادَ. قَالَ: «لَا أَحَدُهُ - قَالَ - هَلْ تَسْتَطِيعُ إِذَا خَرَجَ الْمُجَاهِدُ أَنْ تَدْخُلَ مَسْجِدَكَ فَتَقُومَ وَلَا تَقْتَرُ وَتَصُومَ وَلَا تُفْطِرَ». قَالَ وَمَنْ يَسْتَطِيعُ ذَلِكَ. [رواه البخاري: ٢٧٨٥]

1202. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رضي الله عنه demişdir: “(Bir dəfə) bir nəfər Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib dedi: “Mənə cihada bərabər² olan bir əməl göstər.” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Belə bir əməl bilmirəm. (Bir qədər susduqdan sonra) soruşdu: “Mücahid döyüşə yollandıqdan sonra sən öz məscidinə gedib dayanmadan namaz qıla bilərsənmi və iftar etmədən oruc tuta bilərsənmi?” (Həmin adam) dedi: “Bunu kim bacara bilər ki?!” (əl-Buxari, 2785)

2-ci fəsil. İnsanların ən üstünü Allah yolunda malı və canı ilə cihad edən mömindir

٢ - باب: أَفْضَلُ النَّاسِ مُؤْمِنٌ يُجَاهِدُ بِنَفْسِهِ وَمَالِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ

١٢٠٣ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضي الله عنه قَالَ: قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيُّ النَّاسِ أَفْضَلُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مُؤْمِنٌ يُجَاهِدُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِنَفْسِهِ وَمَالِهِ». قَالُوا ثُمَّ مَنْ قَالَ: «مُؤْمِنٌ فِي شِعْبٍ مِنَ الشَّعَابِ يَتَّقِي اللَّهَ، وَيَدْعُ النَّاسَ مِنَ شَرِّهِ». [رواه البخاري: ٢٧٨٦]

1203. Rəvayət edilir ki, Əbu Səid əl-Xudri رضي الله عنه demişdir: “(Bir dəfə Peyğəmbərdən ﷺ) soruşdular: “Ya Rəsulullah, insanların ən üstünü kimdir?” Peyğəmbər ﷺ dedi: “Allah yolunda malı və canı ilə cihad edən mömindir.” Soruşdular: “Sonra hansıdır?” Dedi: “Dağ dərəsinə³ çəkilib Allahdan qorxan və insanlara pislilik etməkdən çəkinən mömindir.” (əl-Buxari, 2786)

¹ Allah yolunda müqəddəs müharibə; Uca Allahın adını uca tutmaq məqsədilə göstərilən istənilən səy. Cihadın bir neçə forması var. Müsəlman dövlətinin təhlükəsizliyinə qəsd edən və İslamın yayılmasına maneə yaradan kafirlərlə mübarizə hərbi yolla aparılır. Özlərini müsəlman kimi göstərən münafıqlarla dini moizələr və onlara haqqın çatdırılması vasitəsilə aparılır. İnsanın şeytanla, həmçinin öz nəfsi ilə apardığı cihad da mövcuddur.

² Yəni savabı cihadın savabına bərabər bir əməl.

³ Nəvəvi demişdir: “Bu, ibrətamiz bir məsəldir. Belə ki, möminin təkliyə çəkilib (Allaha ibadət etməklə məşğul olub heç nəyə və heç kəsə qarışmamağı), “dağ dərəsində” – insanlardan uzaq düşmüş bir adamın halına bənzəyir.” İbn Həcər demişdir: “Bu hədis təkliyə çəkilməyin fəzilətinə dəlalət edir. Çünki belə olduqda adam qeybətdən, boşboğazlıqdan və başqa bu kimi bihudə işlərdən uzaq olur. Lakin qeyd etmək lazımdır ki, – müsəlmanlar arasına fitnə düşdüyü vaxt istisna olmaqla – heç bir zamanda və heç bir halda camaatdan ayrılmaq olmaz.” Peyğəmbər ﷺ demişdir: “...Allahın Əli (haqq yolda olan) camaatın üzərindədir!” (Səhihul-Camius-Səğir, 2729-cu hədis). Digər rəvayətdə demişdir: “Kənddə və ya çöl-biyabanda olan üç nəfər camaat şəklində namaz qılmasalar, şeytan onlara hakim olar. Belə olmasın deyər camaat olun! Əlbəttə ki, canavar sürüdən ayrı düşmüş qoyunu (tez) yeyər.” (Hədisi Əhməd, Əbu Davud və ən-Nəsai rəvayət etmişdir.)

۱۲۰۴ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «مَثَلُ الْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ - وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَنْ يُجَاهِدُ فِي سَبِيلِهِ - كَمَثَلِ الصَّائِمِ الْقَائِمِ، وَتَوَكَّلَ اللَّهُ لِلْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِهِ بِأَنْ يَتَوَفَّاهُ أَنْ يَدْخِلَهُ الْجَنَّةَ، أَوْ يَرْجِعَهُ سَالِمًا مَعَ أَجْرٍ أَوْ غَنِيمَةٍ». [رواه البخاري: ۲۷۸۷]

1204. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dedi-yini eşitmişəm: “Allah yolunda vuruşan mücahidin misalı, – kimin Allah yo-lunda (səmimiyyətlə) vuruşduğunu isə Allah daha yaxşı bilir, – ara vermə-dən oruc tutan və namaz qılan kimsənin misalına bənzəyir. Allah, Onun yo-lunda cihad edən kimsəyə zəmanət vermişdir ki, onu, ya canını alıb Cənnətə daxil edəcək, ya da sağ-salamat, savab və ya qənimətlə geri qaytaracaq.” (əl-Buxari, 2787)

۳- باب: دَرَجَاتُ الْمُجَاهِدِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ

3-cü fəsil. Allah yolunda cihad edən kimsələrin dərəcələri

۱۲۰۵ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَبِرَسُولِهِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَصَامَ رَمَضَانَ، كَانَ حَقًّا عَلَى اللَّهِ أَنْ يَدْخِلَهُ الْجَنَّةَ جَاهِدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، أَوْ جَلَسَ فِي أَرْضِهِ الَّتِي وُلِدَ فِيهَا». فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ أَفَلَا تُبَشِّرُ النَّاسَ. قَالَ: «إِنَّ فِي الْجَنَّةِ مِائَةَ دَرَجَةٍ أَعَدَّهَا اللَّهُ لِلْمُجَاهِدِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، مَا بَيْنَ الدَّرَجَتَيْنِ كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ، فَإِذَا سَأَلْتُمُ اللَّهَ فَاسْأَلُوهُ الْفَرْدَوْسَ، فَإِنَّهُ أَوْسَطُ الْجَنَّةِ وَأَعْلَى الْجَنَّةِ، فَوْقَهُ عَرْشُ الرَّحْمَنِ، وَمِنْهُ تَفَجَّرُ أَنْهَارُ الْجَنَّةِ». [رواه البخاري: ۲۷۹۰]

1205. Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Kim Allaha və Onun elçisinə iman gətirir, namaz qılır və ramazan orucunu tutursa, (bun-dan sonra) istər Allah yolunda cihad etsin, istərsə də doğulduğu diyarda qalsın, Allah onu Cənnətə daxil etməyi Özünə vacib bilmişdir.” (Əshabələr) dedilər: “Ya Rəsulullah, insanları müjdələməyəkmiz?” Peyğəmbər ﷺ dedi: “Cənnətdə Allahın, Onun yolunda cihad edənlər üçün hazırladığı yüz mərtəbə vardır. (Bu mərtəbələrədən) hər iki mərtəbə arasındakı məsafə yerlə göy arasında olan məsafəyə bərabərdir. Allahdan (nə isə) dilədiyiniz zaman Fir-dovs cənnətini diləyin! Çünki Firdovs, Cənnətin tam ortası və ən yüksək mərtəbəsidir. Onun üstündə isə ər-Rəhmanın Ərşi¹ yerləşir. Cənnət çayları oradan qaynayıb axır.” (əl-Buxari, 2790)

۴- باب: الْعُدُوَّةُ وَالرَّوْحَةُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَقَابُ قَوْسٍ أَحَدِكُمْ مِنَ الْجَنَّةِ

4-cü fəsil. Allah yolunda səhər və axşam (döyüşə) getmək; birinizin Cənnətdəki ox boyda yeri (dünya və onun içindəkilərdən xeyirlidir)

۱۲۰۶ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «لِلْعُدُوَّةِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ رَوْحَةٌ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا». [رواه البخاري: ۲۷۹۲]

¹ “əl-Bəqərə” surəsi, 255-ci ayənin təfsirinə bax.

1206. Ənəs ibn Malik ؓ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Allah yolunda səhər və ya axşam (döyüşə) getmək dünya və onun içindəkilərdən xeyirlidir." (əl-Buxari, 2792)

١٢٠٧ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «لَقَابُ قَوْسٍ فِي الْجَنَّةِ خَيْرٌ مِمَّا تَطْلُعُ عَلَيْهِ الشَّمْسُ وَتَغْرُبُ». وَقَالَ: «لَعْدُوَّةٌ أَوْ رَوْحَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ خَيْرٌ مِمَّا تَطْلُعُ عَلَيْهِ الشَّمْسُ وَتَغْرُبُ». [رواه البخاري: ٢٧٩٣]

1207. Əbu Hureyra ؓ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Birinizin Cənnətdəki ox boyda yeri, üstündə günəş doğan və batan hər bir şeydən daha xeyirlidir." Həmçinin demişdir: "Allah yolunda səhər və ya axşam (döyüşə) getmək üstündə günəş doğan və batan hər bir şeydən daha xeyirlidir." (əl-Buxari, 2793)

5-ci fəsil.

٥ - باب: الْحُورُ الْعَيْنُ وَصِفَتُهُنَّ

Hurilər¹ və onların xüsusiyyətləri

١٢٠٨ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: «لَرَوْحَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ غَدَوَةٌ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا، وَلَقَابُ قَوْسٍ أَحَدَكُمْ مِنَ الْجَنَّةِ أَوْ مَوْضِعٌ قِيدَ - يَعْنِي سَوْطُهُ - خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا، وَلَوْ أَنَّ امْرَأَةً مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ أَطْلَعَتْ إِلَى أَهْلِ الْأَرْضِ لِأَضَاءَتْ مَا بَيْنَهُمَا وَلَمَّا لَأَتْهُ رِيحًا، وَلَنْصِفُهَا عَلَى رَأْسِهَا خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا». [رواه البخاري: ٢٧٩٦]

1208. Ənəs ibn Malik ؓ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Allah yolunda səhər və ya axşam (döyüşə) getmək dünya və onun içindəkilərdən xeyirlidir. Birinizin Cənnətdəki ox boyda yeri (və ya qamçısını qoyduğu yer), dünya və onun içindəkilərdən xeyirlidir. Əgər Cənnət qadınlarından biri yer sakinlərinə görünsəydi, göylə yer arasında olan hər tərəfi işıqlandırar və (onun gözəl) iyi hər yanı bürüyərdi. Onun baş örtüyü isə dünya və onun içindəkilərdən xeyirlidir." (əl-Buxari, 2796)

6-cı fəsil.

٦ - باب:

Allah yolunda əziyyət çəkən (adamın mükafatı)

مَنْ يُنْكَبُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ

١٢٠٩ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ بَعَثَ النَّبِيُّ ﷺ أَقْوَامًا مِنْ بَنِي سُلَيْمٍ إِلَى بَنِي عَامِرٍ فِي سَبْعِينَ، فَلَمَّا قَدِمُوا، قَالَ لَهُمْ خَالِي أَتَقَدَّمُكُمْ، فَإِنْ أَمْنُونِي حَتَّى أُلْبِغَهُمْ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَإِلَّا كُنْتُمْ مِنِّي قَرِيبًا. فَتَقَدَّمْ، فَأَمَّنُوهُ، فَبَيْنَمَا يُحَدِّثُهُمْ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ إِذْ أَوْمَتْوْا إِلَى رَجُلٍ مِنْهُمْ، فَطَعَنَهُ فَأَنفَذَهُ فَقَالَ اللَّهُ أَكْبَرُ، فَرُتْ وَرَبَّ الْكَعْبَةِ. ثُمَّ مَالُوا عَلَى بَقِيَّةِ أَصْحَابِهِ فَقَتَلُوهُمْ، إِلَّا رَجُلًا أَعْرَجَ صَعِدَ الْجَبَلَ. فَأَخْبَرَ جَبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ النَّبِيَّ ﷺ أَنَّهُمْ قَدْ لَقُوا رَبَّهُمْ، فَرَضَى عَنْهُمْ وَأَرْضَاهُمْ، فَكُنَّا نَقْرَأُ أَنْ بَلَّغُوا قَوْمَنَا أَنْ قَدْ لَقِينَا رَبَّنَا فَرَضَى عَنَّا وَأَرْضَانَا. ثُمَّ نُسَخَ بَعْدُ، فَدَعَا عَلَيْهِمْ أَرْبَعِينَ صَبَاحًا، عَلَى رِغْلٍ وَذِكْوَانٍ وَبَنَى لِحْيَانٍ وَبَنَى عُصْبَةَ الَّذِينَ عَصَوْا اللَّهَ وَرَسُولَهُ ﷺ. [رواه البخاري: ٢٨٠١]

¹ Adəmin ﷺ nəslinə aidiyyəti olmayan, qeyri-adi gözəlliyə malik və xüsusilə seçilən iri qara gözlü Cənnət qadınları.

1209. Rəvayət edilir ki, Ənəs ؓ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ Bənu-Suleym qəbiləsindən yetmiş nəfəri Bənu-Amir qəbiləsinə göndərdi. Onlar (mənzil başına) yetişdikdə dayım dedi: “Mən gedirəm qabağa! Əgər onlar mənə Peyğəmbərin ﷺ dediyini onlara arxayın çatdırmaq imkanı versələr, (çox yaxşı). Əks halda isə mənə yaxın bir yerdə olarsınız.” Sonra dayım qabaqda getdi və (müşriklər) onun təhlükəsizliyinə zəmanət verdilər. Dayım Peyğəmbərin ﷺ dediyini (müşriklərə) söyləyərkən onlar öz aralarından birisinə işarə etdilər və həmin adam (əlindəki nizəni) dayımın bir böyründən soxub digər böyründən çıxartdı. Onda dayım: “Allahu Əkbər! Kəbənin Rəbbinə and olsun ki, mən uğur qazandım!” – dedi (və qardaşlarının yanına qayıtdı). Bundan sonra (müşriklər) hücum edib yerdə qalan əshabələri də öldürdülər. Yalnız dağa qalxmış bir axsaq əshabə onlardan canını qurtara bildi. Bu vaxt Cəbrail Peyğəmbərə ﷺ xəbər verdi ki, artıq onlar Rəbbinə qovuşmuşlar; Rəbbi onlardan razı qaldı, onlar da Ondan razı qaldılar. Biz (Qurandan): “Qövmümüzə çatdırın ki, artıq biz Rəbbimizə qovuşduq. Rəbbimiz bizdən, biz də Ondan razıyıq” ayəsini oxuyurduq. Sonra bu ayənin tilavəti ləğv edildi.

Bundan sonra Peyğəmbər ﷺ qırx gün hər səhər o müşriklərə – Allaha və Onun elçisinə asi olmuş Ril, Zəkvan, Bəni Lihyən və Bəni Useyyə qəbilələrinə bəddua etdi. (əl-Buxari, 2801)

۱۲۱۰ - عَنْ جُنْدَبِ بْنِ سُفْيَانَ ؓ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ فِي بَعْضِ الْمَشَاهِدِ وَقَدْ دَمِيتُ إِصْبَعُهُ، فَقَالَ: «هَلْ أَنْتَ إِلَّا إِصْبَعٌ دَمِيتَ، وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ مَا لَقِيتَ». [رواه البخاري: ۲۸۰۲]

1210. Cundəb ibn Süfyan ؓ rəvayət edir ki, döyüşlərin birində Peyğəmbər ﷺ barmaqından yaralandığı zaman dedi: “Sən qanayan bir barmaq deyilsənmi? Sənə üz vermiş bu müsibət Allah yolundadır!” (əl-Buxari, 2802)

7-ci fəsil.

**Qüdrətli və əzəmətli Allahın
yolunda yaralanan kimsə
haqqında**

۷ - باب:

مَنْ يُجْرَحُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ

۱۲۱۱ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؓ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا يُكَلِّمُ أَحَدٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ - وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَنْ يُكَلِّمُ فِي سَبِيلِهِ - إِلَّا جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَاللَّوْنُ لَوْنِ الدِّمِ وَالرَّيْحُ رِيحُ الْمِسْكِ». [رواه البخاري: ۲۸۰۳]

1211. Əbu Hureyra ؓ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Canım Əlində olan Allaha and olsun ki, kim Allah yolunda yaralansa, – kimin Allah yolunda yaralandığını isə Allah daha yaxşı bilir, – Qiyamət günü (məhşərə) gəldikdə (yarasının qanı) qan rəngi, qoxusu isə müşk qoxusu olacaqdır.” (əl-Buxari, 2803)

8-ci fəsil. Uca Allahın: “Möminlərin içərisində Allaha etdikləri əhdə sadıq qalan kişilər vardır. Onlardan kimisi əhdini yerinə yetirib şəhid olmuş, kimisi də şəhid olmasını gözləyir. Onlar əhdlərini əsla dəyişdirməyiblər.”¹ sözünü

۸ – باب :

قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَن قَضَىٰ نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَن يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوا تَبْدِيلًا﴾

۱۲۱۲ - (أ) - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ غَابَ عَمِّي أَنَسُ بْنُ النَّضْرِ عَنْ قِتَالِ بَدْرَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، غَبْتُ عَنْ أَوَّلِ قِتَالٍ قَاتَلْتُ الْمُشْرِكِينَ، لَمَّا أَشْهَدَنِي قِتَالِ الْمُشْرِكِينَ لَيَرَيْنَ اللَّهُ مَا أَصْنَعُ، فَلَمَّا كَانَ يَوْمَ أُحُدٍ وَانْكَشَفَ الْمُسْلِمُونَ قَالَ: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعْتَدُ إِلَيْكَ مِمَّا صَنَعَ هَؤُلَاءِ - يَعْنِي أَصْحَابَهُ - وَأَبْرَأُ إِلَيْكَ مِمَّا صَنَعَ هَؤُلَاءِ» - يَعْنِي الْمُشْرِكِينَ - ثُمَّ تَقَدَّمَ، فَاسْتَقْبَلَهُ سَعْدُ بْنُ مُعَاذٍ، فَقَالَ يَا سَعْدُ بْنُ مُعَاذٍ، الْجَنَّةُ، وَرَبِّ النَّضْرِ إِنِّي أَجِدُ رِيحَهَا مِنْ دُونِ أُحُدٍ. قَالَ سَعْدٌ فَمَا اسْتَطَعْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا صَنَعَ. قَالَ أَنَسُ فَوَجَدَنَاهُ بِهِ بَضْعًا وَثَمَانِينَ ضَرْبَةً بِالسَّيْفِ أَوْ طَعْنَةً بِرُمَحٍ أَوْ رَمِيَّةً بِسَهْمٍ، وَوَجَدَنَاهُ قَدْ قُتِلَ وَقَدْ مَثَلَ بِهِ الْمُشْرِكُونَ، فَمَا عَرَفَهُ أَحَدٌ إِلَّا أُخْتَهُ بِنَانَهُ. قَالَ أَنَسُ كُنَّا نَرَى أَوْ نَظُنُّ أَنَّ هَذِهِ الْآيَةَ نَزَلَتْ فِيهِ وَفِي أَشْبَاهِهِ: ﴿مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ﴾ إِلَى آخِرِ الْآيَةِ. [رواه البخاري: ۲۸۰۵-۲۸۰۶]

1212. (a) – Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik رضى الله عنه demişdir: “Əmim Ənəs ibn Nədr Bədr döyüşündə iştirak etməmişdi. (Ona görə də o, Peyğəmbərə ﷺ dedi): “Ya Rəsulullah! Mən sənin müşriklərə qarşı apardığın ilk döyüşdə iştirak etməmişəm. Allah (nə vaxtsa) onlara qarşı döyüşməyi mənə nəşib edərsə, mənə necə vuruşacağımı görəcək.” Uhud döyüşündə müsəlmanlar məğlub olarkən əmim dedi: “Allahım, mən bunların – yəni əshabələrin – etdikləri (xətalara) görə Səndən üzr diləyirəm və onların – yəni müşriklərin – etdikləri (günahlardan) Sənə sığınırım!” Sonra o, döyüşə atıldı. (İrəlində o,) Səd ibn Muazla rastlaşdı və dedi: “Ey Səd ibn Muaz! Cənnətə və Nədrin Rəbbinə (qovuşmaq istəyirəm). Mən Uhud tərəfdən (gələn) Cənnətin iyini duyuram.” (Döyüşdən sonra) Səd dedi: “Ya Rəsulullah! Onun elədiyini (mən) edə bilmədim.”

Ənəs demişdir: “Biz onu ölənlərin arasında tapdıq. Onun üzərində səksəndən çox qılınç, nizə və ox yarası var idi. Müşriklər onun cəsədini elə tanımaz hala salmışdılar ki, bacısından başqa heç kəs onu tanımadı. Bacısı onu barmaqlarının ucundan tanıdı. Biz yəqin bilirdik ki, bu ayə onun və onun kimilərinin barəsində nazil olmuşdur: “Möminlərin içərisində Allaha etdikləri əhdə sadıq qalan kişilər vardır. Onlardan kimisi əhdini yerinə yetirib şəhid olmuş, kimisi də şəhid olmasını gözləyir. Onlar əhdlərini əsla dəyişdirməyiblər.” (əl-Buxari, 2805-2806)

۱۲۱۲ - (ب) - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: إِنَّ أُخْتَهُ وَهْيَ تُسَمَّى الرَّبِيعَ كَسَرَتْ نَنْيَةَ امْرَأَةٍ فَأَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِالْقِصَاصِ، فَقَالَ أَنَسُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ لَا تُكْسَرُ نَنْيَتُهَا. فَرَضُوا بِالْأَرْضِ وَتَرَكُوا الْقِصَاصَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِنَّ مِنْ عِبَادِ اللَّهِ مَنْ لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللَّهِ لِأَبْرَهُ». [رواه البخاري: ۲۸۰۵-۲۸۰۶]

¹ “əl-Əhzab” surəsi, 23.

1212. (b) – Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik ؓ demişdir: “(Bir dəfə) Ənəs ibn Nədrin bacısı Rubeyyi ؓ (başqa) bir qadının ön dişlərini sındırdı və Peyğəmbər ﷺ ondan qisas almağı əmr etdi. (Bunu eşidən) Ənəs ibn Nədr dedi: “Ya Rəsulullah! Səni haqq ilə göndərən Allaha and olsun ki, onun ön dişləri qırılmayacaq!” Sonra (qadının qohumları) qanbahası almağa razılıq verib qisas almaqdan vaz keçdilər. Onda Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Allahın qulları arasında elələri də vardır ki, onlar Allaha and içsələr, Allah onların andını gerçəyə çevirər.” (əl-Buxari, 2805-2806)

۱۲۱۳ - عَنْ زَيْدِ بْنِ نَابِتٍ ؓ قَالَ: نَسَخْتُ الصُّحُفَ فِي الْمَصَاحِفِ، فَفَقَدْتُ آيَةً مِنْ سُورَةِ الْأَحْزَابِ، كُنْتُ أَسْمَعُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقْرَأُ بِهَا، فَلَمْ أَجِدْهَا إِلَّا مَعَ خَزِيمَةَ بْنِ ثَابِتِ الْأَنْصَارِيِّ الَّذِي جَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ شَهَادَتَهُ شَهَادَةَ رَجُلَيْنِ، وَهُوَ قَوْلُهُ: ﴿مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ﴾. [رواه البخاري: ۲۸۰۷]

1213. Rəvayət edilir ki, Zeyd ibn Sabit ؓ demişdir: “Mən Quranı səhifələrə köçürərkən Peyğəmbərin ﷺ tez-tez oxuduğu “əl-Əhzab” surəsinin bir ayəsini tapa bilmirdim. Mən onu ancaq Xuzeymə ibn Sabit əl-Ənsaridə tapdım. Bu (həmin o əshabə idi ki,) Peyğəmbər ﷺ onun şahidliyini iki kişinin şahidliyinə bərabər tutmuşdu.¹ (Onun bildiyi isə Allahın) bu ayəsidir: “**Möminlərin içərisində Allaha etdikləri əhdə sadıq qalan kişilər vardır. Onlardan kimisi əhdini yerinə yetirib şəhid olmuş, kimisi də şəhid olmasını gözləyir. Onlar əhdlərini əsla dəyişdirməyiblər.**” (əl-Buxari, 2807)

9-cu fəsil. Döyüşdən əvvəl yaxşı iş görmək

۹ - باب: عَمَلٌ صَالِحٌ قَبْلَ الْقِتَالِ

۱۲۱۴ - عَنْ الْبَرَاءِ ؓ يَقُولُ أَتَى النَّبِيَّ ﷺ رَجُلٌ مُقْتَعٌ بِالْحَدِيدِ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَقَاتِلْ وَأُسْلِمَ. قَالَ: «أُسْلِمَ ثُمَّ قَاتِلْ». فَأُسْلِمَ ثُمَّ قَاتِلْ، فَقَاتِلْ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «عَمَلٌ قَلِيلٌ وَأَجْرٌ كَثِيرٌ». [رواه البخاري: ۲۸۰۸]

1214. Bəra ؓ rəvayət edir ki, (döyüşlərin birində) başında dəmir dəbilqə olan bir nəfər Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib dedi: “Ya Rəsulullah, (bəlkə əvvəlcə) döyüşüm, sonra İslamı qəbul edim?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “İslamı qəbul et, sonra döyüş!” O da İslamı qəbul edib sonra döyüşdü və şəhid oldu. Onda Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “O, az iş gördü, lakin çox savab qazandı.” (əl-Buxari, 2808)

¹ Əmmarə ibn Xuzeymənin ؓ əmisi rəvayət etmişdir ki, (bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ bir bədəvidən at aldı, sonra da ondan dalınca gəlməyi tələb etdi ki, ona atın pulunu ödəsin. Həmin vaxt Peyğəmbər ﷺ tez-tez, bədəvi isə yavaş-yavaş gedirdi. Bu əsnada bəzi adamlar bədəvinin qabağını kəsib onunla qiymət danışımağa başladılar. Onlar bilmirdilər ki, Peyğəmbər ﷺ artıq o atı almışdır. Bu vaxt həmin bədəvi Peyğəmbəri ﷺ çağıraraq dedi: “Atı alırsan al, almırsansa, onu başqasına satıram.” Peyğəmbər ﷺ bunu eşidəndə (təəccüblə) dedi: “Məgər mən bu atı səndən almamışam?!” Bədəvi: “Yox, vallahi, mən onu sənə satmamışam!” - dedi. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Xeyr, mən onu səndən almışam.” Onda bədəvi: “Şahid gətir!” - dedi. Bu vaxt Xuzeymə ibn Sabit ؓ (Peyğəmbərə ﷺ) dedi: “Mən şahidlik edirəm ki, sən o atı satmısan.” Peyğəmbər ﷺ Xuzeyməyə ؓ yaxınlaşıb soruşdu ki: “Sən nəyə şahidlik edirsən?” Xuzeymə ؓ dedi: “Sənin təsdiqinə, ya Rəsulullah!” Onda Peyğəmbər ﷺ onun şahidliyini iki kişinin şahidliyinə bərabər tutdu. (Səhih Sünən Əbu Davud, 8/107)

10-cu fəsil.

Naməlum istiqamətdən atılmış oxla öldürülmüş kimsə haqqında

۱۰ – باب:

مَنْ أَتَاهُ سَهْمٌ غَرِبٌ فَقَتَلَهُ

۱۲۱۵ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه أَنَّ أُمَّ الرُّبَيْعِ بِنْتَ الْبَرَاءِ وَهِيَ أُمُّ حَارِثَةَ بِنْتُ سُرَاقَةَ أَتَتْ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَتْ يَا نَبِيَّ اللَّهِ، أَلَا تُحَدِّثُنِي عَنْ حَارِثَةَ وَكَانَ قُتِلَ يَوْمَ بَدْرٍ أَصَابَهُ سَهْمٌ غَرِبٌ، فَإِنْ كَانَ فِي الْجَنَّةِ، صَبِرْتُ، وَإِنْ كَانَ غَيْرَ ذَلِكَ اجْتَهِدْتُ عَلَيْهِ فِي الْبُكَاءِ. قَالَ: «يَا أُمَّ حَارِثَةَ، إِنَّهَا جَنَّانٌ فِي الْجَنَّةِ، وَإِنْ ابْنُكَ أَصَابَ الْفِرْدَوْسَ الْأَعْلَى». [رواه البخاري: ۲۸۰۹]

1215. Ənəs ibn Malik رضي الله عنه rəvayət edir ki, (bir dəfə) Hərisə ibn Suraqənin anası Ummu Rubeyyi bint əl-Bəra Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib dedi: Ey Allahın peyğəmbəri, sən mənə Hərisə barəsində xəbər verməyəcəksənmi? – Hərisə Bədr döyüşündə naməlum istiqamətdən atılmış bir oxla vurulub öldürülmüşdü. – Əgər o, Cənnətdədirsə, səbir edəcəyəm. Yox əgər ora düşməyibsə, onun üçün acı-acı ağlayacağam.” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Ey Ummu Hərisə! Həqiqətən, Cənnətdə bağlar vardır və həqiqətən, sənin oğlun ən yüksək Firdovs cənnətinə düşmüşdür.” (əl-Buxari, 2809)

11-ci fəsil.

Allahın Sözü (hər şeydən) uca olması üçün vuruşan kimsə

۱۱ – باب:

مَنْ قَاتَلَ لَتَكُونَ كَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا

۱۲۱۶ - عَنْ أَبِي مُوسَى رضي الله عنه قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ الرَّجُلُ يُقَاتِلُ لِمَعْنَمٍ، وَالرَّجُلُ يُقَاتِلُ لِلذَّكْرِ، وَالرَّجُلُ يُقَاتِلُ لِيُرَى مَكَانُهُ، فَمَنْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ قَالَ: «مَنْ قَاتَلَ لَتَكُونَ كَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا فَهُوَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ». [رواه البخاري: ۲۸۱۰]

1216. Rəvayət edilir ki, Əbu Musa رضي الله عنه demişdir: “(Bir dəfə) bir nəfər Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib dedi: “(İnsanlardan) kimisi qənimət əldə etmək üçün, kimisi ad-san qazanmaq üçün, kimisi də özünü göstərmək üçün vuruşur. Bunlardan hansı biri Allah yolundadır?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Kim Allahın Sözü (hər şeydən) uca olsun deyə vuruşursa, o, Allah yolundadır.” (əl-Buxari, 2810)

12-ci fəsil.

Döyüşdən və (döyüş əsnasında) toza bulaşdıqdan sonra qüsl etmək

۱۲ – باب:

الْغُسْلُ بَعْدَ الْحَرْبِ وَالْعُبَارِ

۱۲۱۷ - عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَمَّا رَجَعَ يَوْمَ الْخَنْدَقِ وَوَضَعَ السَّلَاحَ وَاعْتَسَلَ، فَأَتَاهُ جَبْرِيلُ وَقَدْ عَصَبَ رَأْسَهُ الْعُبَارُ فَقَالَ وَضَعْتَ السَّلَاحَ، فَوَاللَّهِ مَا وَضَعْتُهُ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «فَإَيْنَ؟». قَالَ هَا هُنَا. وَأَوْمَأَ إِلَى بَنِي قُرَيْظَةَ. قَالَتْ فَخَرَجَ إِلَيْهِمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ. [رواه البخاري: ۲۸۱۳]

1217. Aişə رəvayət etmişdir ki, Peyğəmbər ﷺ Xəndək döyüşündən qayıtdıqdan sonra silahını yerə qoydu və qüsl etdi. Peyğəmbərin başı hələ toz-torpaq içində ikən Cəbrail onun yanına gəlib dedi: “Sən silahı yerə qoymusan?! Vallahı, mən hələ silahı qoymamışam.” Peyğəmbər: “(Səfərimiz) haradır?”- deyər soruşdu. Cəbrail: “Bax oraya!”- deyib Bəni Qureyza¹ qəbiləsinə tərəf işarə etdi. Peyğəmbər onların üstünə getdi. (əl-Buxari, 2813)

13-cü fəsil.

Bir kafirin (döyüşdə) bir müsəlmanı öldürməsi, sonra müsəlman olub əməllərini islah etməsi və (döyüşlərin birində) öldürülməsi

۱۳ - باب:

الْكَافِرُ يَقْتُلُ الْمُسْلِمَ ثُمَّ يُسْلِمُ فَيَسِدُّ بَعْدُ وَيُقْتَلُ

۱۲۱۸ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «يَضْحَكُ اللَّهُ إِلَى رَجُلَيْنِ يَقْتُلُ أَحَدُهُمَا الْآخَرَ يَدْخُلَانِ الْجَنَّةَ، يُقَاتِلُ هَذَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيُقْتَلُ، ثُمَّ يَتُوبُ اللَّهُ عَلَى الْقَاتِلِ فَيَسْتَشْهَدُ». [رواه البخاري: ۲۸۲۶]

1218. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Allah iki nəfərə gülmür: bunlardan biri digərini öldürür, (nəticədə isə) hər ikisi Cənnətə daxil olur. Belə ki, bu², Allah yolunda vuruşub ölür; sonra Allah (onun) qatilinin tövbəsini qəbul edir və o da (Allah yolunda vuruşub) şəhid olur.” (əl-Buxari, 2826)

۱۲۱۹ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ بِخَبِيرٍ بَعْدَ مَا افْتَتَحُوهَا، فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَسْهَمَ لِي. فَقَالَ بَعْضُ بَنِي سَعِيدٍ بَنِي الْعَاصِ لَا تُسْهِمُ لَهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ. فَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ هَذَا قَاتِلُ ابْنِ قَوْقَلٍ. فَقَالَ ابْنُ سَعِيدٍ بَنِي الْعَاصِ وَأَعَجَبًا لَوْ تَرْتَدَّلَى عَلَيْنَا مِنْ قُدُومِ ضَانٍ، يَنْعَى عَلَى قَتْلِ رَجُلٍ مُسْلِمٍ أَكْرَمَهُ اللَّهُ عَلَى يَدَيَّ وَلَمْ يَهْتِنِ عَلَى يَدَيْهِ. [رواه البخاري: ۲۸۲۷]

1219. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Müsəlmanlar Xeybəri fəth etdikdən sonra mən Peyğəmbərin yanına gəlib: “Ya Rəsulullah, (qənimətdən) mənə də pay ayır”- dedim. Bu vaxt Səid ibn əl-As oğullarından bəziləri dedilər: “Ona pay ayırma, ya Rəsulullah!” Əbu Hureyra dedi: “Bu ki ibn Qəvqəli öldürən adamdır!” Səid ibn əl-Asın oğlu dedi: “Dağdan düşüb gəlmiş bu çöl siçanına bir baxın! Bir müsəlmanı öldürdüyümə görə mənə qınayır. Halbuki, Allah mənim əlimlə ona sayğı göstərmiş³, mənə də onun əli ilə alçaltmamışdır⁴”. (əl-Buxari, 2827)

¹ Müsəlmanlarla saziş bağlamış və onların tərəfində olacağına söz vermiş bənu-Qureyza qəbiləsi Xəndək döyüşündə, ittifaq bağlamış müşriklərin tərəfinə keçmişdir. Elə bu səbəbdən də Peyğəmbər onlara qarşı vuruşmuşdur.

² Söhbət kafir tərəfindən şəhid edilmiş müsəlmandan gedir.

³ Yəni cihadda ona şəhid olmağı nəsib etmişdir.

⁴ Yəni “əgər mən müşrik ikən o, mənə öldürmüş olsaydı, zəlil vəziyyətdə Cəhənnəmə düşərdim”.

14-cü fəsil.

Cihadı orucdan üstün tutan
kimsə haqqında

۱۴ - باب:

مِنْ اخْتَارَ الْغَزْوَ عَلَى الصَّوْمِ

۱۲۲۰ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه قَالَ كَانَ أَبُو طَلْحَةَ لَا يَصُومُ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم مِنْ أَجْلِ الْغَزْوِ، فَلَمَّا قَبِضَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم لَمْ أَرَهُ مُفْطِرًا، إِلَّا يَوْمَ فِطْرٍ أَوْ أَضْحَى. [رواه البخاري: ۲۸۲۸]

1220. Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik رضي الله عنه demişdir: “Əbu Təlhə Peyğəmbərin صلى الله عليه وسلم zamanında döyüşlərdə iştirak etdiyi üçün nafilə oruclarını tutmazdı. Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم vəfat etdikdən sonra isə mən onun bir gün də olsun belə orucu buraxdığını görmədim. Yalnız fitrə və qurban günlərindən başqa¹”. (əl-Buxari, 2828)

15-ci fəsil.

Cihadda ölənlərdən başqa yeddi
sinif şəhid də vardır

۱۵ - باب:

الشَّهَادَةُ سَبْعَ سَوَى الْقَتْلِ

۱۲۲۱ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم قَالَ: «الطَّاعُونَ شَهَادَةٌ لِكُلِّ مُسْلِمٍ». [رواه البخاري: ۲۸۳۰]

1221. Ənəs ibn Malik رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم demişdir: “Taun xəstəliyindən (ölən) hər bir müsəlman şəhiddir.” (əl-Buxari, 2830)

16-cı fəsil.

Uca Allahın: “Möminlərdən –
üzürlülər istisna olmaqla – *evdə*
oturanlarla Allah yolunda öz
malları və canları ilə cihad edənlər
eyni olmazlar...” ayəsindən
“...Allah Bağışlayandır, Rəhmlidir.”² ayəsinə qədər

۱۶ - باب: قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى:

﴿لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُولِي الضَّرَرِّ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ إِلَى قَوْلِهِ: ﴿وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا﴾

۱۲۲۲ - عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ رضي الله عنه قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم أَمَلَى عَلَيْهِ: ﴿لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ...﴾ قَالَ: فَجَاءَهُ ابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ وَهُوَ يُمْلِئُهَا عَلَيَّ، فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، لَوْ أَسْتَطِيعُ الْجِهَادَ لَجَاهَدْتُ. وَكَانَ رَجُلًا أَعْمَى، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى عَلَى رَسُولِهِ صلى الله عليه وسلم وَفَخِذَهُ عَلَيَّ فَخِذِي، فَتَقَلَّتْ عَلَيَّ حَتَّى خِفْتُ أَنْ تَرْضَ فَخِذِي، ثُمَّ سَرَى عَنْهُ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿غَيْرُ أُولِي الضَّرَرِّ﴾. [رواه البخاري: ۲۸۳۲]

1222. Rəvayət edilir ki, Zeyd ibn Sabit رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم bu ayəni mənə yazdırmışdı: “Möminlərdən *evdə* oturanlarla Allah yolunda öz malları və canları ilə cihad edənlər eyni olmazlar...” Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم ayəni mənə diktə

¹ Bayram günləri.

² “ən-Nisa” surəsi, 95-96.

edərkən ibn Ummu Məktum gəlib dedi: “Ya Rəsulullah! Əgər mən vuruşa bilsəydim, vuruşardım.” O, kor idi. Bu vaxt Uca Allah Öz elçisinə – onun ayağı mənim ayağımın üstündə ikən ayə nazil etdi və (həmin an) ayağıma elə bir ağırlıq düşdü ki, mən ayağımın xıncım-xıncım olacağından qorxdum. Peyğəmbər ﷺ özünə gəldikdən sonra (aydın oldu ki,) qüdrətli və böyük Allah (ona) bu (sözü) nazil etmişdir: “...üzürlülər istisna olmaqla..” (əl-Buxari, 2832)

17-ci fəsil. Döyüşə təhrik etmək

۱۷ - باب: التَّحْرِيزُ عَلَى الْقِتَالِ

۱۲۲۳ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى الْخَنْدَقِ فَإِذَا الْمُهَاجِرُونَ وَالْأَنْصَارُ يَحْفَرُونَ فِي عَدَاةٍ بَارِدَةٍ، فَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ عِبِيدٌ يَعْمَلُونَ ذَلِكَ لَهُمْ، فَلَمَّا رَأَى مَا بِهِمْ مِنَ التَّصَبُّبِ وَالْجُوعِ قَالَ:
اللَّهُمَّ إِنَّ الْعَيْشَ عَيْشُ الْآخِرَةِ فَاعْفِرْ لِلْأَنْصَارِ وَالْمُهَاجِرَةِ.
فَقَالُوا مُجِيبِينَ لَهُ:

نَحْنُ الَّذِينَ بَايَعُوا مُحَمَّدًا عَلَى الْجِهَادِ مَا بَقِيَْنَا أَبَدًا.

[رواه البخاري: ۲۸۳۴]

1223. Rəvayət edilir ki, Ənəs رضي الله عنه demişdir: “(Bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ xəndək qazılan yerə gəlib mühacirlərin və ənsarın səhərin soyuğunda yer qazdığını gördü. Əshabələrin kölələri yox idi ki, onların əvəzinə bu işi görsünlər. Peyğəmbər ﷺ onların yorğunluq və aclıqdan əziyyət çəkdiyini gördükdə dedi:

Allahım, həyat – məhz axirət həyatıdır,
Sən ənsarı və mühacirləri bağışla!”

(Əshabələr) dedilər:

*Bizik Muhəmmədə beyət edənlər,
Canımız sağ ikən, cihad edənlər.”*

(əl-Buxari, 2834)

18-ci fəsil. Xəndək qazmaq

۱۸ - باب: حَفْرُ الْخَنْدَقِ

۱۲۲۴ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: جَعَلَ الْمُهَاجِرُونَ وَالْأَنْصَارُ يَحْفَرُونَ الْخَنْدَقَ حَوْلَ الْمَدِينَةِ، وَيَنْقُلُونَ التُّرَابَ عَلَى مَتْنِهِمْ وَيَقُولُونَ:

نَحْنُ الَّذِينَ بَايَعُوا مُحَمَّدًا عَلَى الْإِسْلَامِ مَا بَقِيَْنَا أَبَدًا

وَالنَّبِيُّ ﷺ يُجِيبُهُمْ وَيَقُولُ:

اللَّهُمَّ إِنَّهُ لَا خَيْرَ إِلَّا خَيْرُ الْآخِرَةِ فَبَارِكْ فِي الْأَنْصَارِ وَالْمُهَاجِرَةِ.

[رواه البخاري: ۲۸۳۵]

1224. Rəvayət edilir ki, Ənəs رضي الله عنه demişdir: “Mühacirlər və ənsar Mədinənin ətrafında xəndək qazır və (xəndəkdən çıxan) torpağı çiynlərində daşıya-daşıya deyirdilər:

*Bizik Muhəmmədə beyət edənlər,
Canımız sağ ikən, cihad edənlər.*

Peyğəmbər ﷺ onlara cavabında deyərdi:

Allahım, xeyir ancaq axirət xeyiridir,

Sən ənsara və mühacirlərə xeyir-bərəkət ver!"

(əl-Buxari, 2835)

۱۲۲۵ - عَنْ الْبَرَاءِ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ الْأَحْزَابِ يَنْقُلُ التُّرَابَ وَقَدْ وَارَى التُّرَابُ بَيَاضَ بَطْنِهِ، وَهُوَ يَقُولُ:

لَوْلَا أَنْتَ مَا اهْتَدَيْنَا وَلَا تَصَدَّقْنَا وَلَا صَلَّيْنَا.

فَأَنْزَلَ السَّكِينَةَ عَلَيْنَا وَتَبَتِ الْأَقْدَامُ إِنْ لَأَقَيْنَا.

[رواه البخاري: ۲۸۳۷] إِنْ الْأَكْلَى قَدْ بَعَوْا عَلَيْنَا إِذَا أَرَادُوا فِتْنَةً أَيْنَا.

1225. Rəvayət edilir ki, Bəra ؓ demişdir: "Müttəfiqlərin (Mədinəyə yürüş etdiyi) vaxt mən Peyğəmbərin ﷺ qarnının toz-torpağa bulaşdığını, özünün də (şeir¹) dediyini gördüm:

Sən olmasaydın əgər, düz yola gəlməzdik biz,

Nə sədəqə verərdik, nə namaz qılardıq biz.

Odur ki, bir təskinlik, Özün nazil et biza,

Sabit et qədəmləri, düşməni gəldikdə biza.

Döğrusu bu adamlar,² təcavüz edir biza,

Hərğah fitnə salsalar, bata bilməzlər biza.

(əl-Buxari, 2837)

19-cu fəsil. Üzrlü səbəbə görə döyüşdən yayınan kimsə

۱۹ - باب: مَنْ حَبَسَهُ الْعُذْرُ عَنِ الْغَزْوِ

۱۲۲۶ - عَنْ أَنَسٍ رَأَى النَّبِيَّ ﷺ كَانَ فِي غَزَاةٍ فَقَالَ: «إِنْ أَقْوَامًا بِالْمَدِينَةِ خَلَفْنَا، مَا سَلَكْنَا شِعْبًا وَلَا وَادِيًا إِلَّا وَهُمْ مَعَنَا فِيهِ، حَبَسَهُمُ الْعُذْرُ». [رواه البخاري: ۲۸۳۹]

1226. Ənəs ؓ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ döyüşlərin birində belə demişdir: "Bizdən sonra Mədinədə qalan elə insanlar var ki, keçdiyimiz hər bir dərədə və vadidə onlar bizimlədir. Onlar üzrlü səbəbə görə (döyüşdən) yayınmışlar." (əl-Buxari, 2839)

20-ci fəsil. Allah yolunda oruc tutmağın fəziləti

۲۰ - باب: فَضْلُ الصَّوْمِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ

۱۲۲۷ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ رَأَى النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: «مَنْ صَامَ يَوْمًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ بَعَدَ اللَّهُ وَجْهَهُ عَنِ النَّارِ سَبْعِينَ خَرِيفًا». [رواه البخاري: ۲۸۴۰]

¹ Bu, Abdullah ibn Rəvahanın ؓ şeiridir. Peyğəmbər çox vaxt onun şeirlərindən deyərdi. Rəvayət edilir ki, Şureyh demişdir: "Mən Aişədən ؓ soruşdum: "Peyğəmbər ﷺ şeir deyərdimi?" Aişə ؓ dedi: "Peyğəmbər ﷺ (çox vaxt) Abdullah ibn Rəvahanın ؓ şeirlərindən oxuyub deyərdi: "Sənə xəbər gətirər, təmin etmədiyin kəs!" (Səhih Ədəbul-Mufrad, 867-ci hədis).

² Burada o, müsəlmanların əleyhinə ittifaq etmiş müşrikləri qəsd edir.

1227. Rəvayət edilir ki, Əbu Səid ؓ demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişəm: “Kim Allah yolunda bir gün oruc tutarsa, Allah onun üzünü Cəhənnəm odundan yetmiş illik (məsafəyədək) uzaqlaşdırar.” (əl-Buxari, 2840)

21-ci fəsil.

۲۱- باب:

Mücahidi təchiz etməyin və ya onun (ailəsinə baxmağın) fəziləti

فَضْلُ مَنْ جَهَّزَ غَازِيًا أَوْ خَلَفَهُ بِخَيْرٍ

۱۲۲۸ - عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ ؓ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «مَنْ جَهَّزَ غَازِيًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَقَدْ غَزَا، وَمَنْ خَلَفَ غَازِيًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِخَيْرٍ فَقَدْ غَزَا». [رواه البخاري: ۲۸۴۳]

1228. Zeyd ibn Xalid ؓ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Kim Allah yolunda bir mücahidi təchiz edərsə, (özü də) cihad etmiş sayılar; habelə kim Allah yolunda bir mücahidin ailəsinə yaxşılıq edərsə, (özü də) cihad etmiş sayılar. (əl-Buxari, 2843)

۱۲۲۹ - عَنْ أَنَسٍ ؓ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ لَمْ يَكُنْ يَدْخُلُ بَيْتًا بِالْمَدِينَةِ غَيْرَ بَيْتِ أُمِّ سُلَيْمٍ، إِلَّا عَلَى أَرْوَاحٍ فَقِيلَ لَهُ، فَقَالَ: «إِنِّي أَرْحَمُهَا، قُتِلَ أَخُوهَا مَعِيَ». [رواه البخاري: ۲۸۴۴]

1229. Ənəs ؓ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ Mədinədə, – zövcələrinin evi istisna olmaqla, – Ummu Suleymnin evindən başqa heç bir evə girməzdi. (Bunun səbəbini ondan) soruşduqda isə belə demişdir: “Mənim ona yazığım gəlir; onun qardaşı mənimlə bir döyüşdə ikən şəhid olmuşdur.” (əl-Buxari, 2844)

22-ci fəsil. Döyüşdə hənutdan¹ istifadə etmək

۲۲- باب: التَّحْنُطُ عِنْدَ الْقِتَالِ

۱۲۳۰ - عَنْ أَنَسٍ ؓ أَنَّهُ أَتَى يَوْمَ الْيَمَامَةِ ثَابِتَ بْنَ قَيْسٍ وَقَدْ حَسَرَ عَنْ فَخْذَيْهِ وَهُوَ يَتَحَنُّطُ فَقَالَ: يَا عَمَّ مَا يَحْسِبُكَ أَنْ لَا تَجِيءَ قَالَ الْآنَ يَا ابْنَ أَخِي. وَجَعَلَ يَتَحَنُّطُ، يَعْنِي مِنَ الْحَنُوطِ، ثُمَّ جَاءَ فَجَلَسَ، فَذَكَرَ فِي الْحَدِيثِ انْكَشَافًا مِنَ النَّاسِ، فَقَالَ هَكَذَا عَنْ وَجْهِنَا حَتَّى نُضَارِبَ الْقَوْمَ، مَا هَكَذَا كُنَّا نَفْعَلُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، بئْسَ مَا عَوَّدْتُمْ أَفْرَاقَكُمْ. [رواه البخاري: ۲۸۴۵]

1230. Rəvayət edilir ki, Ənəs ؓ Yəməmə günü² Sabit ibn Qeysin ؓ yanına gəlikdə o, ayaqlarına (dizdən baldıra qədər) hənut sürtürdü. Ənəs dedi: “Əmi, səni (döyüşdən) saxlayan nədir?” O: “Gəlirəm, qardaş oğlu!” – dedi və (ayaqlarına) ətir sürtməyə davam etdi. Sonra o gəlib (döyüşçülərin arasında) oturdu.

Ənəs hədisi davam edib demişdir: “(Döyüşdə) bəziləri düşmənin qabağından qaçarkən Sabit dedi: “Çəkilin gözümüzün qabağından! Qoyun biz onlarla vuruşaq! Biz Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə vuruşarkən belə hərəkət etməzdik. Siz düşmənlərinizi çox pis öyrətmisiniz!”³ (əl-Buxari, 2845)

¹ Ölənlərə vurulan ətir.

² Söhbət 634-cü ildə, özünü peyğəmbər elan etmiş yalançı Müseyləməyə qarşı aparılan döyüşdən gedir.

³ Yəni siz onlarda elə təsəvvür yaratmışınız və artıq onlar elə düşünməyə başlamışlar ki, onlar müsəlmanları qorxudub döyüş meydanından qaçmağa məcbur edə bilərlər.

1234. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Kim Allaha iman gətirərək və Onun verdiyi vədi təsdiq edərək Allah yolunda (istifadə etmək məqsədilə) bir at saxlayarsa, bu atın yediyi, içdiyi, nəcisi və sidiyi Qiyamət günü onun (əməl) tərəzisinə qoyular (beləliklə də, mükafatı üstünə mükafat artırılar).” (əl-Buxari, 2853)

27-ci fəsil. Ata və uzunqulağa ad vermək

۲۷- باب: اسْمُ الْفَرَسِ وَالْحِمَارِ

۱۲۳۵ - عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ لِلنَّبِيِّ ﷺ فِي حَائِطِنَا فَرَسٌ يُقَالُ لَهُ الْخَيْفُ. [رواه البخاري: ۲۸۵۵]

1235. Rəvayət edilir ki, Səhl ibn Səd رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Bizim bağımızda Peyğəmbərin ﷺ Luheyl¹ deyilən bir atı var idi.” (əl-Buxari, 2855)

۱۲۳۶ - عَنْ مُعَاذٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ كُنْتُ رَدَفَ النَّبِيِّ ﷺ عَلَى حِمَارٍ يُقَالُ لَهُ عُفَيْرٌ، فَقَالَ: «يَا مُعَاذُ، هَلْ تَدْرِي حَقَّ اللَّهِ عَلَى عِبَادِهِ وَمَا حَقُّ الْعِبَادِ عَلَى اللَّهِ». قُلْتُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: «فَإِنَّ حَقَّ اللَّهِ عَلَى الْعِبَادِ أَنْ يَعْبُدُوهُ وَلَا يُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا، وَحَقُّ الْعِبَادِ عَلَى اللَّهِ أَنْ لَا يُعَذِّبَ مَنْ لَا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا». فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَفَلَا أُبَشِّرُ بِهِ النَّاسَ قَالَ: «لَا تُبَشِّرْهُمْ فَيَتَكَلَّبُوا». [رواه البخاري: ۲۸۵۶]

1236. Rəvayət edilir ki, Muaz رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Mən Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə onun Ufeyr² adlı uzunqulağına minmişdim. (Mən Peyğəmbərin ﷺ tərəkində ikən) o dedi: “Ey Muaz, bilirsən Allahın qulları üzərindəki haqqı və qulların da Allah üzərindəki haqqı nədir?” Mən: “Allah və Onun rəsulu daha yaxşı bilir!” – dedim. O buyurdu: “Allahın qulları üzərindəki haqqı, qulların Ona ibadət edib heç kəsi Ona şərik qoşmamalarıdır. Qulların Allah üzərindəki haqqı isə, Ona heç nəyi şərik qoşmayan qullarına əzab verməməsidir.” Mən dedim: “Ya Rəsulullah, bu xəbərlə camaatı müjdələyimm?” O buyurdu: “Müjdələmə, (yoxsa) onlar (buna) arxayın olacaqlar.” (əl-Buxari, 2856)

۱۲۳۷ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ فَرَعٌ بِالْمَدِينَةِ، فَاسْتَعَارَ النَّبِيُّ ﷺ فَرَسًا لَنَا يُقَالُ لَهُ مُنْدُوبٌ. فَقَالَ: «مَا رَأَيْنَا مِنْ فَرَعٍ، وَإِنْ وَجَدْنَاهُ لَبَحْرًا». [رواه البخاري: ۲۸۵۷]

1237. Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “(Bir dəfə) Mədinədə (insanları təşvişə salan) bir gurultu qopdu. Bu vaxt Peyğəmbər ﷺ bizim Məndub³ adlı atımızı borc aldı (və atı dördnala çapıb getdi. Geri qayıtdıqdan sonra isə) dedi: “Qorxulu bir şey yoxdur; ancaq bu (Məndub) olduqca itiqaçan bir atdır.” (əl-Buxari, 2857)

28-ci fəsil. Atın uğursuzluğu haqqında deyilənlər

۲۸- باب: مَا يُذَكَّرُ مِنْ شَوْمِ الْفَرَسِ

۱۲۳۸ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: «إِنَّمَا الشَّوْمُ فِي ثَلَاثَةِ فِي الْفَرَسِ وَالْمَرْأَةِ وَالْذَّارِ». [رواه البخاري: ۲۸۵۸]

¹ Hərfi tərcüməsi “uzunquyruq” deməkdir.

² Hərfi tərcüməsi “qırmızı-ağ” deməkdir.

³ Hərfi tərcüməsi “itiqaçan” deməkdir.

1238. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Ömər رضي الله عنه demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişəm: “Uğursuzluq ancaq üç şeydədir: atda, qadında və evdə¹”. (əl-Buxari, 2858)

29-cu fəsil. Qənimətdən ata görə verilən pay

۲۹- باب: سَهَامُ الْفَرَسِ

۱۲۳۹ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ جَعَلَ لِلْفَرَسِ سَهْمَيْنِ وَلِصَاحِبِهِ سَهْمًا. [رواه البخاري: ۲۸۶۳]

1239. İbn Ömər رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ (qənimətlərdən) at üçün iki pay, sahibinə isə bir pay ayırmışdı.² (əl-Buxari, 2863)

30-cu fəsil. Döyüşdə başqasının minik heyvanının yüyənindən tutub aparmaq

۳۰- باب:

مَنْ قَادَ دَابَّةَ غَيْرِهِ فِي الْحَرْبِ

۱۲۴۰ - عَنْ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ رضي الله عنه أَنَّهُ قَالَ لَهُ رَجُلٌ: أَفَرَرْتُمْ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ حُنَيْنٍ قَالَ لَكِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَمْ يَفِرْ، إِنَّ هَوَازِنَ كَانُوا قَوْمًا رُمَاءَ، وَإِنَّا لَمَّا لَقَيْنَاهُمْ حَمَلْنَا عَلَيْهِمْ فَأَنْهَزْمُوا، فَأَقْبَلَ الْمُسْلِمُونَ عَلَى الْغَنَائِمِ وَاسْتَقْبَلُونَا بِالسَّهَامِ، فَأَمَّا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَلَمْ يَفِرْ، فَلَقَدْ رَأَيْتُهُ وَإِنَّهُ لَعَلَى بَعْلَتِهِ الْبَيْضَاءِ وَإِنَّ أَبَا سُفْيَانَ آخِذٌ بِلِحَامِهَا، وَالنَّبِيُّ ﷺ يَقُولُ: «أَنَا النَّبِيُّ لَا كَذِبَ أَنَا ابْنُ عَبْدِ الْمُطَّلَبِ». [رواه البخاري: ۲۸۶۴]

1240. Rəvayət edilir ki, bir nəfər Bəra ibn Azibdən رضي الله عنه soruşdu: “Siz Huneyn döyüşündə Allahın elçisini ﷺ qoyub qaçmısınız mı?” Bəra dedi: “(Düzdür,) lakin Allahın elçisi ﷺ qaçmadı. Həvazin qəbiləsi (sərrast) ox atmaqda məşhur idi. Biz onlarla qarşı-qarşıya gəldikdə üzərlərinə hücum etdik və onlar dağılıb geri çəkildilər. Müsəlmanlar qənimət toplamağa başladığında onlar bizi ox atəsinə tutdular. Allahın elçisinə ﷺ gəlincə, o (bu həngamədə heç yerə) qaçmadı. Mən onu ağ qatırının üstündə oturan gördüm. Həmin vaxt Əbu Süfyan qatırın yüyənindən tutmuşdu. Peyğəmbər ﷺ isə deyirdi:

Yalan deyil, mən peyğəmbərəm!

Mən Abdulmuttəlibin oğluyam³!”

(əl-Buxari, 2864)

¹ İbn Həcər bu hədisi açıqlayıb demişdir: “İmam Muslimin rəvayət etdiyi hədis bu hədisi tam açıqlayır. Həmin hədisdə Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Əgər uğursuzluq həqiqət olsaydı, atda, qadında və evdə olardı.” (Səhih Muslim, 5943) Məziri demişdir: “Bu rəvayətlərin hamısını cəm edib demək olar ki, əgər uğursuzluq gerçək olsaydı, bu üç şeydə olardı. Çünki insanın nəfsi əsasən bu üç şeyə meyillidir.” (Fəthul-Bari, 8/484) əl-Albani Peyğəmbərin ﷺ: “Əgər nədə isə uğursuzluq olmuş olsaydı, bu, qadında, atda və evdə olardı” hədisini nəql etdikdən sonra demişdir: “Hədisdən belə nəticə çıxır ki, heç bir şeydə uğursuzluq ola bilməz. Əgər nədə isə uğursuzluq olmuş olsaydı, bu üç şeydə olardı. Lakin heç bir şeydə əsla uğursuzluq yoxdur” (Silsilətul-Əhədisis-Səhihə, 1/804; 442-ci hədisin izahı).

² Burada atı ilə vuruşmuş mücahidə özünə verilən bir paydan əlavə iki pay da artıq verilir. Beləliklə də ona qənimətdən üç pay çatır.

³ Yəni “mən onun nəslindənəm”.

31-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ dəvəsi

۳۱- باب: نَاقَةُ النَّبِيِّ ﷺ

۱۲۴۱ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ لِلنَّبِيِّ ﷺ نَاقَةٌ تُسَمَّى الْعُضْبَاءَ لَا تُسَبُّو، فَجَاءَ أَعْرَابِيٌّ عَلَى قَعُودٍ فَسَبَقَهَا، فَشَقَّ ذَلِكَ عَلَى الْمُسْلِمِينَ، حَتَّى عَرَفَهُ فَقَالَ: «حَقٌّ عَلَى اللَّهِ أَنْ لَا يَرْتَفِعَ شَيْءٌ مِنَ الدُّنْيَا إِلَّا وَضَعَهُ». [رواه البخاري: ۲۸۷۲]

1241. Rəvayət edilir ki, Ənəs r. demişdir: “Peyğəmbərin ﷺ Ədba¹ adlı dəvəsi var idi. Bu dəvəni heç kəs keçə bilmirdi. (Bir dəfə) bir bədəvi yaşı altıdan az olan bir dəvənin üstündə gəlib Ədbanı keçdi. Bu, müsəlmanlara çox ağır gəldi. Peyğəmbər ﷺ onların halının pərişan olduğunu görüb dedi: “Dünyada ucalan elə bir şey yoxdur ki, zamanı yetişdikdə Allah onu nüfuzdan salmasın.” (əl-Buxari, 2872)

32-ci fəsil. Qadınların döyüş əsnasında mücahidlərə tuluqlarda su daşması

۳۲- باب:

حَمْلُ النِّسَاءِ الْقَرَبِ إِلَى النَّاسِ فِي الْغَزْوِ

۱۲۴۲ - عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَسَمَ مُرُوطًا بَيْنَ نِسَاءٍ مِنَ نِسَاءِ الْمَدِينَةِ، فَبَقِيَ مِرْطٌ جَيِّدٌ فَقَالَ لَهُ بَعْضُ مَنْ عِنْدَهُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَعْطَ هَذَا ابْنَةَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ الَّتِي عِنْدَكَ. يُرِيدُونَ أَمْ كَلْتُمُ بِنْتَ عَلِيٍّ. فَقَالَ عُمَرُ أُمُّ سَلَيْطٍ أَحَقُّ. وَأُمُّ سَلَيْطٍ مِنْ نِسَاءِ الْأَنْصَارِ، مِمَّنْ بَايَعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ. قَالَ عُمَرُ فَإِنَّهَا كَانَتْ تَزِفُّ لَنَا الْقَرَبَ يَوْمَ أُحُدٍ. [رواه البخاري: ۲۸۸۱]

1242. Rəvayət edilir ki, Ömər ibn Xəttab r. ipək bürüncəkləri Mədinədəki qadınların arasında paylaşdırdı və axıra bir gözəl bürüncək qaldı. Yanındakılardan bəziləri dedilər: “Ey möminlərin əmiri, bunu öz həyat yoldaşına – Peyğəmbərin ﷺ qızına ver.” (Bunu deyəndə) onlar Əlinin qızı Ummu Gülsümü nəzərdə tuturdular. Ömər dedi: “Ummu Səlit buna daha çox layiqdir.” Ummu Səlit ənsardan idi və vaxtı ilə Peyğəmbərə ﷺ beyət etmişdi. Ömər dedi: “Bu qadın Uhud döyüşündə bizlərə tuluqlarda su daşıyırdı.” (əl-Buxari, 2881)

33-cü fəsil.

Qadınların döyüş əsnasında yaralılara yardım etməsi

۳۳- باب:

مُدَاوَاةُ النِّسَاءِ الْجَرْحَى فِي الْغَزْوِ

۱۲۴۳ - عَنْ الرُّبَيْعِ بِنْتِ مُعَوِّذٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كُنَّا نَغْزُو مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فَنَسْقِي الْقَوْمَ وَنَحْدُمُهُمْ، وَنَرُدُّ الْجَرْحَى وَالْقَتْلَى إِلَى الْمَدِينَةِ. [رواه البخاري: ۲۸۸۲]

1243. Rəvayət edilir ki, Rubeyyi bint Muəvviz r. demişdir: “Biz Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə döyüşlərdə iştirak edərdik; (döyüş əsnasında biz) döyüşçülərə su daşıyır və (digər) xidmətlər göstərərdik, üstəlik yaralıları və ölənləri Mədinəyə gətirərdik.” (əl-Buxari, 2882)

¹ Hərfi tərcüməsi “qulağı kəsilmiş və ya qulağı çətilmiş” deməkdir.

34-cü fəsil.

Allah yolunda aparılan döyüşdə
keşik çəkmək

۳۴ - باب:

الْحِرَاسَةُ فِي الْغَزْوِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ

۱۲۴۴ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ سَهْرَ فَلَمَّا قَدِمَ الْمَدِينَةَ قَالَ: «لَيْتَ رَجُلًا مِنْ أَصْحَابِي صَالِحًا يَحْرُسُنِي اللَّيْلَةَ». إِذْ سَمِعْنَا صَوْتَ سِلَاحٍ فَقَالَ: «مَنْ هَذَا؟» فَقَالَ أَنَا سَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ، جِئْتُ لَأَحْرُسَكَ. وَنَامَ النَّبِيُّ ﷺ. [رواه البخاري: ۲۸۸۵]

1244. Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “(Bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ (səfərdə ikən) səhərə qədər yatmadı. Sonra Mədinəyə gəlib çatdıqda dedi: “Nə olaydı, əs-habələrimdən əməlisaleh bir adam bu gecə məni mühafizə edəydi.” Bunu deyən kimi biz silah səsi eşitdik. Peyğəmbər ﷺ: “Kimdir bu?” – deyə soruş-du. (Gələn adam) dedi: “Mənəm – Səd ibn Əbu Vəqqas! Gəlmişəm səni mü-hafizə edir.” (Bundan sonra) Peyğəmbər ﷺ yatdı.” (əl-Buxari, 2885)

۱۲۴۵ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «تَعَسَ عَبْدُ الدِّينَارِ وَعَبْدُ الدَّرْهَمِ وَعَبْدُ الْخَمِصَةِ، إِنْ أُعْطِيَ رَضِيَ، وَإِنْ لَمْ يُعْطَ سَخَطَ، تَعَسَ وَانْتَكَسَ، وَإِذَا شَيْكَ فَلَا اتَّقَشْ، طُوبَى لِعَبْدٍ آخَذَ بَعَنَانَ فَرَسِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، أَشْنَعَتْ رَأْسَهُ مُعْبِرَةً قَدَمَاهُ، إِنْ كَانَ فِي الْحِرَاسَةِ كَانَ فِي السَّاقَةِ، وَإِنْ كَانَ فِي السَّاقَةِ كَانَ فِي السَّاقَةِ، إِنْ اسْتَأْذَنَ لَمْ يُؤْذَنْ لَهُ، وَإِنْ شَفَعَ لَمْ يُشَفَعْ». [رواه البخاري: ۲۸۸۷]

1245. Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Dinarın qulu, dir-həmin qulu və zər-zibalı paltarın qulu bədbəxt olsun! (Beləsinə bir şey) veril-sə, razı qalar, verilməsə, qəzəblənər. Beləsi bədbəxt olsun, azar canından çıx-masın və bədəninə batan tikanı çıxardacaq bir kimsə tapılsın!”

Saçları dağınıq və ayaqları toz-torpağa bulaşmış halda Allah yolunda (ci-had edərkən) atının cilovundan tutan bəndənin xoş halına! Beləsinə (müsəl-manların rifahı naminə) keşik çəkmək tapşırılsa, (onların) keşiyində durar, arxaya göndərilərsə, arxada durar. (Özü də təvazökar olduğundan bir iş üçün) izn istəsə, ona izn verilməz, havadarlıq etsə, havadarlığı keçməz.” (əl-Buxari, 2887)

35-ci fəsil. Döyüşdə xidmət
etməyin fəziləti

۳۵ - باب: فَضْلُ الْخِدْمَةِ فِي الْغَزْوِ

۱۲۴۶ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: خَرَجْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِلَى خَيْبَرَ أَخْدُمُهُ، فَلَمَّا قَدِمَ النَّبِيُّ ﷺ رَاجِعًا، وَبَدَأَ لَهُ أُحُدٌ قَالَ: «هَذَا حَبْلٌ يُحْبِنَا وَنُحِبُهُ». [رواه البخاري: ۲۸۸۹]

1246. Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “(Bir dəfə) mən Peyğəmbərlə ﷺ birgə Xeybərə gedərkən onun xidmətində oldum. (Xeybərdən) qayıdarkən o, Uhud dağına rast gəldikdə dedi: “Bu dağ bizi sevir, biz də onu sevirik.” (əl-Buxari, 2889)

۱۲۴۷ - عَنْ أَنَسِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ أَكْثَرْنَا ظِلًّا الَّذِي يَسْتَظِلُّ بِكَسَائِهِ، وَأَمَّا الَّذِينَ صَامُوا فَلَمْ يَعْمَلُوا شَيْئًا، وَأَمَّا الَّذِينَ أَفْطَرُوا فَبَعَثُوا الرِّكَابَ وَامْتَنَهُوا وَعَالَجُوا فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «ذَهَبَ الْمُفْطِرُونَ الْيَوْمَ بِالْأَجْرِ». [رواه البخاري: ۲۸۹۰]

1247. Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik ؓ demişdir: “(Bir dəfə) biz Peyğəmbərlə   birlikdə (səfərə çıxmışdıq). Əksəriyyətimiz əbalarını başlarına tutmaqla özlərini günün istisindən qoruyurdu. Oruc tutanlara gəlincə, onlar heç bir iş görmürdülər. Oruc tutmayanlara gəldikdə isə, onlar dəvələri sulayır və yemləyir, habelə (oruc tutanlara) xidmət edir və yardım göstərirdilər. (Onların can-fəşanlığını görən) Peyğəmbər   buyurdu: “Bu gün savabın (hamısını) oruc tutmayanlar qazandı.” (əl-Buxari, 2890)

36-cı fəsil. Allah yolunda sərhəddə keşik çəkməyin fəziləti.
Uca Allah buyurur: “Ey iman gətirənlər! Səbir edin, dözümlü olun, *sərhəd boyu* növbə ilə keşik çəkin və Allahdan qorxun ki, bəlkə nicat tapasınız!”¹

۳۶- باب: فَضْلُ رِبَاطٍ يَوْمٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا أَصْبِرُوا وَاصْبِرُوا﴾ وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

۱۲۴۸ - عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ ؓ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «رِبَاطُ يَوْمٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا عَلَيْهَا، وَمَوْضِعٌ سَوَاطِئَ أَحَدِكُمْ مِنَ الْجَنَّةِ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا عَلَيْهَا، وَالرُّوحَةُ يَرُوحُهَا الْعَبْدُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ الْغَدْوَةُ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا عَلَيْهَا». [رواه البخاري: ۲۸۹۲]

1248. Səhl ibn Səd əs-Saidi ؓ rəvayət edir ki, Peyğəmbər   demişdir: “Allah yolunda bir gün sərhəddə keşik çəkmək, dünya və onun üzərindəkilərdən daha xeyirlidir. Birinizin Cənnətdəki qamçısı boyda yeri, dünya və onun üzərindəkilərdən daha xeyirlidir. Bəndənin Allah yolunda səhər və ya axşam (döyüşə) getməsi, dünya və onun üzərindəkilərdən daha xeyirlidir.” (əl-Buxari, 2892)

37-ci fəsil. Döyüşdə zəiflərin və əməlisaleh insanların (duaları vasitəsilə Allahdan) kömək diləmək

۳۷- باب: مَنِ اسْتَعَانَ بِالضُّعْفَاءِ وَالصَّالِحِينَ فِي الْحَرْبِ

۱۲۴۹ - عَنْ مُصْعَبِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ: رَأَى سَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ ؓ أَنَّ لَهُ فَضْلًا عَلَى مَنْ دُونَهُ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «هَلْ تُنْصَرُونَ وَتُرْزَقُونَ إِلَّا بِضُعَفَائِكُمْ». [رواه البخاري: ۲۸۹۶]

1249. Rəvayət edilir ki, Musab ibn Səd demişdir: “Səd ibn Əbu Vəqqas (cəsur, həm də dövlətli olduğundan) özünün başqalarından üstün olduğunu güman edirdi. Onda Peyğəmbər   dedi: “Məgər sizə aranızdakı zəiflərin (duaları sayəsində) zəfər və ruzi bəxş edilmirmi?!” (əl-Buxari, 2896)

۱۲۵۰ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ؓ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «يَأْتِي زَمَانٌ يَعْزُو فَنَامٌ مِنَ النَّاسِ، فَيَقَالُ فِيكُمْ مَنْ صَحَبَ النَّبِيَّ ﷺ فَيَقَالُ عَلَيْهِ، ثُمَّ يَأْتِي زَمَانٌ فَيَقَالُ فِيكُمْ مَنْ صَحَبَ أَصْحَابَ النَّبِيِّ ﷺ فَيَقَالُ نَعَمْ.

¹ “Ali-İmran” surəsi, 200.

فَيُفْتَحُ، ثُمَّ يَأْتِي زَمَانٌ فَيَقَالُ فَيْكُمْ مَنْ صَحِبَ صَاحِبَ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ فَيَقَالُ نَعَمْ. فَيُفْتَحُ». [رواه البخاري: ٢٨٩٧]

1250. Əbu Səid əl-Xudri رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Elə bir zaman gələcək ki, bir dəstə adam döyüşə çıxacaq, (döyüşçülərdən): "Aranızda Peyğəmbərin ﷺ əshabəsi olmuş bir kimsə varmı?" – deyə soruşulduqda onlar: "Bəli!" – deyə cavab verəcəklər. Məhz onun sayəsində (onlara) zəfər bəxş ediləcək. Sonra elə bir zaman gələcək ki: "Aranızda Peyğəmbərin ﷺ əshabəsini görmüş bir kimsə varmı?" – deyə soruşulduqda: "Bəli!" – deyə cavab veriləcək və (beləliklə də, onlara) zəfər bəxş ediləcək. Bundan sonra elə bir zaman gələcək ki: "Aranızda Peyğəmbərin ﷺ əshabəsinin əshabəsini görmüş bir kimsə varmı?" – deyə soruşulduqda: "Bəli!" – deyə cavab veriləcək və (beləliklə də, onlara) zəfər bəxş ediləcək." (əl-Buxari, 2897)

38-ci fəsil. Ox atmağa təşviq etmək

۳۸- باب: التَّحْرِيزُ عَلَى الرَّمْيِ

۱۲۵۱ - عَنْ أَبِي أُسَيْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ يَوْمَ بَدْرٍ حِينَ صَفَفْنَا لِقَرِيشٍ وَصَفُّوا لَنَا: «إِذَا أَكْتُبُوكُمْ فَعَلَيْكُمْ بِالْبُتْلِ». [رواه البخاري: ۲۹۰۰]

1251. Rəvayət edilir ki, Əbu Useyd رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Bədr döyüşündə biz qureyşlilərə qarşı, qureyşlilər də bizə qarşı durub cərgələrə düzülərkən Peyğəmbər ﷺ buyurdu: "(Müşriklər) sizə yaxınlaşdıqları zaman onları ox atəsinə tutun!" (əl-Buxari, 2900)

39-cu fəsil. Qalxandan istifadə etmək və (döyüşdə) dostunun qalxanı ilə müdafiə olunan kimsə haqqında

۳۹- باب:

الْمِجَنُّ وَمَنْ يَتَرَسُّ بِتَرَسٍ صَاحِبِهِ

۱۲۵۲ - عَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَتْ أَمْوَالُ بَنِي النَّضِيرِ مِمَّا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ ﷺ مِمَّا لَمْ يُوجِفِ الْمُسْلِمُونَ عَلَيْهِ بِخَيْلٍ وَلَا رِكَابٍ، فَكَانَتْ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ خَاصَّةً، وَكَانَ يُنْفِقُ عَلَى أَهْلِهِ نَفَقَةً سَنَةً، ثُمَّ يَجْعَلُ مَا بَقِيَ فِي السَّلَاحِ وَالْكَرَاعِ، عُذَّةً فِي سَبِيلِ اللَّهِ. [رواه البخاري: ۲۹۰۴]

1252. Rəvayət edilir ki, Ömər رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Allah Bəni-Nədir qəbiləsinin var-yoxunu qənimət olaraq Öz elçisinə ﷺ verdi, müsəlmanlar bu qənimətləri əldə etmək üçün (döyüş meydanına) nə bir at, nə də bir dəvə sürdülər. Bu (qənimətlər) Allahın elçisinə məxsus idi. O, (bundan) öz ailəsinin bir illik azuqəsinə ayırdıqdan sonra yerdə qalanını Allah yolunda (cihada) hazırlıq məqsədilə silah və at almağa xərcləyərdi." (əl-Buxari, 2904)

۱۲۵۳ - عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: مَا رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يُقَدِّي رَجُلًا بَعْدَ سَعْدٍ، سَمِعْتُهُ يَقُولُ: «إِذَا فِدَاكَ أَبِي وَأُمِّي». [رواه البخاري: ۲۹۰۵]

1253. Rəvayət edilir ki, Əli (ə) demişdir: “Mən Peyğəmbərin (ﷺ) Səddən başqa heç kəsə: “Atam-anam sənə fəda olsun!” – dediyini eşitməmişəm. Mən onun (Səd ibn Əbu Vəqqasa) belə dediyini eştmişəm: “Oxla vur (onları), atam-anam sənə fəda olsun!” (əl-Buxari, 2905)

40-cı fəsil. Qılıncın bəzədilməsi haqqında deyilənlər

٤٠ - باب: مَا جَاءَ فِي حَلِيَةِ السُّيُوفِ

- ١٢٥٤ - عَنْ أَبِي أُمَامَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: لَقَدْ فَتَحَ الْفَتْوحَ قَوْمٌ مَا كَانَتْ حَلِيَةُ سَيْوفِهِمُ الذَّهَبَ وَلَا الْفِضَّةَ، إِنَّمَا كَانَتْ حَلِيَّتُهُمُ الْعَلَابِيُّ وَالْأَثْنُكَ وَالْحَدِيدُ. [رواه البخاري: ٢٩٠٩]

1254. Rəvayət edilir ki, Əbu Umamə (رضي الله عنه) demişdir: “Neçə-neçə ölkələri fəth etmiş bir çox insanlar olmuşdur ki, onların qılıncı nən qızılla, nə də gümüşlə bəzədilərdi; onların qılıncının bəzəyi ancaq aşılammış dəridən, qurğuşundan və dəmirdən ibarət idi.” (əl-Buxari, 2909)

41-ci fəsil. Peyğəmbərin (ﷺ) zirehi haqqında deyilənlər və döyüşdə zireh geyinmək haqqında

٤١ - باب: مَا قِيلَ فِي دِرْعِ النَّبِيِّ (ﷺ) وَالْقَمِيصُ فِي الْحَرْبِ

- ١٢٥٥ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضي الله عنهما) قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ (ﷺ) وَهُوَ فِي قُبَّةٍ: «اللَّهُمَّ إِنِّي أُنْشِدُكَ عَهْدَكَ وَوَعْدَكَ، اللَّهُمَّ إِن شِئْتَ لَمْ تُعَبِّدْ بَعْدَ الْيَوْمِ». فَأَخَذَ أَبُو بَكْرٍ بِيَدِهِ فَقَالَ حَسْبُكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَقَدْ أَلْحَحْتَ عَلَيَّ رَبِّكَ، وَهُوَ فِي الدَّرْعِ، فَخَرَجَ وَهُوَ يَقُولُ: ﴿سَبِّحْمُ الْجَمْعُ وَيُؤْتُونَ الدَّبْرَ﴾ ٤٥ بَلِ السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمُ وَالسَّاعَةُ أَذَى وَأَمْرٌ ﴿٤٦﴾ وَفِي رِوَايَةٍ: يَوْمَ بَدْرٍ. [رواه البخاري: ٢٩١٥]

1255. İbn Abbas (رضي الله عنهما) rəvayət edir ki, Bədr döyüşündən bir az əvvəl Peyğəmbər (ﷺ) çadırda ikən (dua edib) dedi: “Allahım, Səndən (kafirlərə qalib gələcəyimizə dair) verdiyin sözü və vədi gerçəkləşdirməyi diləyirəm! Allahım, əgər Sən (möminlərin həlak olmağını) istəsən, bu gündən sonra artıq Sənə ibadət edən qalmayacaq!” Bu vaxt Əbu Bəkr Peyğəmbərin (ﷺ) əlindən tutub dedi: “Yetər, ya Rəsulullah! Sən artıq Rəbbinə təkidlə dua etdin!” Sonra Peyğəmbər (ﷺ) əynində zireh bayıra çıxdı və (bu ayələri) oxudu: “Bu dəstə mütləq məğlub olacaq və arxaya dönüb qaçacaqdır. Xeyr! Onlara vəd edilmiş vaxt o saatdır. O saat isə daha ağır, daha acıdır.” (əl-Buxari, 2915)

42-ci fəsil. Döyüşdə ipək paltar geyinmək

٤٢ - باب: الْحَرِيرُ فِي الْحَرْبِ

- ١٢٥٦ - عَنْ أَنَسٍ (رضي الله عنه) أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) رَحَصَ لِعَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ وَالزُّبَيْرِ فِي قَمِيصٍ مِنْ حَرِيرٍ، مِنْ حِكَّةٍ كَانَتْ بِهِمَا. [رواه البخاري: ٢٩١٩]

1256. Rəvayət edilir ki, Ənəs رضي الله عنه demişdir: “Abdur-Rəhman ibn Auf və Zubeir ibn Əvvamın bədəninə gicişmə düşdüyündən Peyğəmbər ﷺ onlara ipək köynək geyinməyə rüsxət vermişdir.” (əl-Buxari, 2919)

١٢٥٧ - عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ عَوْفٍ وَالزُّبَيْرَ شَكَّوْا إِلَى النَّبِيِّ ﷺ - يَعْنِي الْقَمَلَ - فَأَرْخَصَ لَهُمَا فِي الْحَرِيرِ. [رواه البخاري: ٢٩٢٠]

1257. Ənəs رضي الله عنه rəvayət etmişdir ki, Abdur-Rəhman ibn Auf və Zubeir ibn Əvvam bədənlərinə bit düşdüyündən Peyğəmbərə ﷺ şikayət etdikdə Peyğəmbər ﷺ onlara ipək köynək geyinməyə rüsxət vermişdir.” (əl-Buxari, 2920)

43-cü fəsil.

Rumlulara qarşı vuruşmaq haqqında deyilənlər

٤٣ - باب:

مَا قِيلَ فِي قِتَالِ الرُّومِ

١٢٥٨ - عَنْ أُمِّ حَرَامٍ رضي الله عنها أَنَّهَا سَمِعَتِ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: «أَوَّلُ جَيْشٍ مِنْ أُمَّتِي يَعْزُونَ الْبَحْرَ قَدْ أَوْجَبُوا». قَالَتْ أُمُّ حَرَامٍ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنَا فِيهِمْ. قَالَ: «أَنْتَ فِيهِمْ». ثُمَّ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «أَوَّلُ جَيْشٍ مِنْ أُمَّتِي يَعْزُونَ مَدِينَةَ قَيْصَرَ مَغْفُورٌ لَهُمْ». فَقُلْتُ أَنَا فِيهِمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: «لَا». [رواه البخاري: ٢٩٣٤]

1258. Rəvayət edilir ki, Ummu Həram رضي الله عنها rəvayət edir ki, Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişdir: “Ümmətimdən ilk dəniz döyüşünə çıxan orduya (Cənnətə girmək) vacib olacaq!” Ummu Həram dedi: “Mən soruşdum: “Ya Rəsulullah, mən onların arasında olacağammı?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Sən onların arasında olacaqsan.” Sonra Peyğəmbər ﷺ dedi: “Ümmətimdən Qeysərin şəhərinə¹ yürüş edən ilk ordunun (günahları) bağışlanacaq!” Mən soruşdum: “Ya Rəsulullah, mən onların arasında olacağammı?” Peyğəmbər ﷺ: “Xeyr!” - dedi. (əl-Buxari, 2934)

44-cü fəsil.

Yəhudilərlə döyüşmək haqqında

٤٤ - باب:

قِتَالُ الْيَهُودِ

١٢٥٩ - (أ) - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضي الله عنهما أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «تُقَاتِلُونَ الْيَهُودَ حَتَّى يَخْتَبِيَ أَحَدُهُمْ وَرَاءَ الْحَجَرِ فَيَقُولُ يَا عَبْدَ اللَّهِ هَذَا يَهُودِيٌّ وَرَأَيْتُ فَاقْتُلَهُ». [رواه البخاري: ٢٩٢٥]

1259. (a) – Abdullah ibn Ömər رضي الله عنهما rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “(Vaxt gələcək) siz yəhudilərlə vuruşacaqsınız;² hətta onlardan bəziləri daşın arxasında gizlənəcək və daş dilə gəlib deyəcək: “Ey Allahın qulu, arxamda gizlənən bu (adam) yəhudidir. Durma, öldür onu!” (əl-Buxari, 2925)

¹ Burada Qeysərin şəhəri deyildikdə Rum imperiyasının paytaxtı Konstantinopol (indiki İstanbul) nəzərdə tutulur.

² Burada Qiyamət gününə yaxın müsəlmanlarla yəhudilər arasında olan döyüş nəzərdə tutulur.

۱۲۵۹ - (ب) - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تُقَاتِلُوا الْيَهُودَ حَتَّى يَقُولَ الْحَجَرُ وَرَأَاهُ الْيَهُودِيُّ يَا مُسْلِمٌ، هَذَا يَهُودِيٌّ وَرَأَيْتُ فَاقْتُلْهُ». [رواه البخاري: ۲۹۲۶]

1259. (b) – Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Siz yəhudilərlə vuruşmayınca Qiyamət qopmayacaq. Hətta daş, arxasında gizlənmiş yəhudini göstərüb deyəcək: “Ey müsəlman, arxamda yəhudi var! Durma, öldür onu!” (əl-Buxari, 2926)

45-ci fəsil. Türklərlə döyüşmək haqqında

۴۵ - باب: قِتَالُ التُّرْكِ

۱۲۶۰ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تُقَاتِلُوا التُّرْكَ صِغَارَ الْأَعْيُنِ، حُمْرَ الْأَوْجُوهِ، ذُلْفَ الْأُنُوفِ، كَأَنَّ وُجُوْهُهُمْ الْمَحَانُ الْمَطْرُقَةُ، وَلَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تُقَاتِلُوا قَوْمًا نَعَالُهُمُ الشَّعْرُ». [رواه البخاري: ۲۹۲۸]

1260. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Siz qıyıq gözlü, qırmızı sifət, yastı burun, üzleri də döymə qalxana bənzər türklərlə vuruşmayınca Qiyamət qopmayacaq. Həmçinin qıldan qayrılmış səndəllər geyinmiş adamlarla vuruşmayınca Qiyamət qopmayacaq.” (əl-Buxari, 2928)

46-cı fəsil.

Müşriklərin məğlub olması və sarsılması üçün bəddua etmək

۴۶ - باب:

الدُّعَاءُ عَلَى الْمُشْرِكِينَ بِالْهَرِجَةِ وَالزَّلْزَلَةِ

۱۲۶۱ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي أَوْفَى رضي الله عنه قَالَ: دَعَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ الْأَحْزَابِ عَلَى الْمُشْرِكِينَ فَقَالَ: «اللَّهُمَّ مَنِّرْ لِكِتَابِ سَرِيعِ الْحِسَابِ، اللَّهُمَّ اهْزِمِ الْأَحْزَابَ، اللَّهُمَّ اهْزِمْهُمْ وَزَلِّزْلِهِمْ». [رواه البخاري: ۲۹۳۳]

1261. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Əbu Əufə رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ Xəndək döyüşündə müşriklərin əleyhinə dua edib dedi: “Kitabı nazil edən, haqq-hesabı tez çəkən Allahım! Allahım! (Düşmənlərdən olan) dəstələri darmadağın et! Allahım, onları yerlə yeksan et və onları sarsıt!” (əl-Buxari, 2933)

۱۲۶۲ - عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها أَنَّ الْيَهُودَ دَخَلُوا عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالُوا السَّامُ عَلَيْكَ. فَلَعَنَتْهُمْ. فَقَالَ: «مَا لَكُمْ؟» قُلْتُ أَوْكَمْ نَسْمَعُ مَا قَالُوا؟ قَالَ: «فَلَمْ تَسْمَعِي مَا قُلْتُ وَعَلَيْكُمْ». [رواه البخاري: ۲۹۳۵]

1262. Aişə رضي الله عنها rəvayət edir ki, yəhudilərdən (bəziləri) Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib (ona): “Əssamu aleykə (sənə ölüm olsun)!” – dedilər. Mən də onlara lənət oxudum. Peyğəmbər ﷺ: “Sənə nə olub?” – dedi. Dedim: “Məgər sən onların nə dediyini eşitmədinmi?” O dedi: “Bəs sən mənim onlara: “və aleykum (sizə olsun)!” – dediyimi eşitmədinmi?” (əl-Buxari, 2935)

¹ Transkripsiyası: Allahummə munziləl-kitabi, səriəl-hisabi, Allahumməhzimil-əhzabə, Allahumməh-zimhum və zəlzilhum.

47-ci fəsil. (Qəlbləri müsəlmanlığa)
isinişib bağlansın deyə müşriklə-
rin doğru yola gəlməsi üçün
(Allaha) dua etmək

باب - ٤٧

الدُّعَاءُ لِلْمُشْرِكِينَ بِالْهُدَى لِيَتَّالِفَهُمْ

١٢٦٣ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَدِمَ طُفَيْلُ بْنُ عَمْرٍو الدَّوْسِيُّ وَأَصْحَابُهُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ دَوْسًا عَصَتْ وَأَبَتْ، فَادْعُ اللَّهَ عَلَيْهَا. فَقِيلَ هَلَكَتْ دَوْسٌ. قَالَ: «اللَّهُمَّ اهْدِ دَوْسًا وَائْتِ بِهِمْ». [رواه البخاري: ٢٩٣٧]

1263. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Tufeyl ibn Amr əd-Dövsü öz tərəfdarları ilə birlikdə Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib dedilər: “Ey Allahın elçisi! Dövs qəbiləsi asi oldular və (müsəlmanlıqdan) imtina etdilər. Onlara bəddua et!” (Oradakılar bunu eşitdikdə) dedilər: “Dövs həlak oldu!” Lakin Peyğəmbər ﷺ dua edib dedi: “Allahım, dövsiləri doğru yola yönəlt və onları (İslam dininə) gətir!” (əl-Buxari, 2937)

48-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ
insanları İslam dininə və onun
peyğəmbərliyini qəbul etməyə,
habelə Allahı qoyub bir-birilərini
ilahiləşdirməməyə çağırması

باب - ٤٨

دُعَاءُ النَّبِيِّ ﷺ إِلَى الْإِسْلَامِ وَالثَّبُوتِ، وَأَنْ لَا يَتَّخِذَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ

١٢٦٤ - عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ يَوْمَ حَبِيرٍ: «لَأُعْطِينَ الرَّايَةَ رَجُلًا يَفْتَحُ اللَّهُ عَلَى يَدَيْهِ». فَقَامُوا يَرْجُونَ لَذَلِكَ أَتَيْهِمْ يُعْطَى، فَغَدَوْا وَكُلُّهُمْ يَرْجُو أَنْ يُعْطَى فَقَالَ: «أَيْنَ عَلَى؟» فَقِيلَ يَشْتَكِي عَيْنَيْهِ، فَأَمَرَ فَدُعِيَ لَهُ، فَبَصَقَ فِي عَيْنَيْهِ، فَبَرَأَ مَكَانَهُ حَتَّى كَانَتْ لَمْ يَكُنْ بِهِ شَيْءٌ فَقَالَ نُفَاتِلُهُمْ حَتَّى يَكُونُوا مِثْلَنَا. فَقَالَ: «عَلَى رَسُولِكَ حَتَّى تَنْزِلَ بِسَاحَتِهِمْ، ثُمَّ ادْعُهُمْ إِلَى الْإِسْلَامِ، وَأَخْبِرْهُمْ بِمَا يَجِبُ عَلَيْهِمْ، فَوَاللَّهِ لَأَنْ يُهْدَى بِكَ رَجُلٌ وَاحِدٌ خَيْرٌ لَكَ مِنْ حُمْرِ النَّعَمِ». [رواه البخاري: ٢٩٤٢]

1264. Rəvayət edilir ki, Səhl ibn Səd Peyğəmbərin ﷺ Xeybər döyüşündə belə dedi-yini eşitmişdir: “Mən bu bayrağı elə bir adama verəcəyəm ki, Allah onun əli ilə (müsəlmanlara) qələbə bəxş edəcək.” Əshabələrdən hər biri bayrağın ona veriləcəyinə ümid edərək qalxıb getdi. Səhəri gün (Peyğəmbərin ﷺ yanına) gəldikdə onlardan hər biri bayrağın ona veriləcəyinə ümid edirdi. Amma Peyğəmbər ﷺ: “Əli haradadır?”- deyə soruşdu. Ona dedilər ki, Əlinin gözləri ağrıyır. Onda Peyğəmbər ﷺ onun çağırılmasını əmr etdi. Peyğəmbər ﷺ Əlinin gözlərinə yüngülcə tüpürdü və onun gözləri sağaldı, elə bil heç ağrımırdı. Sonra Əli dedi: “(Xeybərlilər) bizim kimi (müsəlman) olanadək onlarla vuruşacağıq.” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Onların yurduna gedib çatana-dək tələsmə. Sonra onları İslama dəvət et və özlərinə vacib buyrulanı onlara bildir. Vallahi, əgər Allah sənin vasitənlə bir nəfəri doğru yola yönəltsə, bu sənin üçün qırmızı dəvələrdən daha xeyirli olar.” (əl-Buxari, 2942)

49-cu fəsil.

باب - ۴۹

Bir yerə döyüşə çıxmaq istəyən kimsənin başqa bir yerə gedəcəyini elan etməsi, habelə cümə axşamı səfərə çıxan kimsə haqqında

مَنْ أَرَادَ غَزْوَةً فَوَرَّى بِغَيْرِهَا، وَمَنْ أَحَبَّ الْخُرُوجَ يَوْمَ الْخَمِيسِ

۱۲۶۵ - عَنْ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه قَالَ: لَقَلَّمَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَخْرُجُ إِذَا خَرَجَ فِي سَفَرٍ إِلَّا يَوْمَ الْخَمِيسِ. [رواه البخاري: ۲۹۴۹]

1265. Rəvayət edilir ki, Kəb ibn Malik رضي الله عنه demişdir: "Peyğəmbər ﷺ bir yerə səfərə çıxmaq istədikdə çox nadir hallarda cümə axşamından başqa günlərdə səfərə çıxardı." (əl-Buxari, 2949)

50-ci fəsil. Vidalaşmaq

باب: التَّوَدِيعُ

۱۲۶۶ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّهُ قَالَ: بَعَثَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي بَعْثٍ، وَقَالَ لَنَا: «إِنْ لَقِيتُمْ فَلَانًا وَفُلَانًا» - لِرَجُلَيْنِ مِنْ قُرَيْشٍ سَمَاهُمَا - فَحَرَقُوهُمَا بِالنَّارِ. قَالَ ثُمَّ أَتَيْنَاهُ نُودِّعُهُ حِينَ أَرَدْنَا الْخُرُوجَ فَقَالَ: «إِنِّي كُنْتُ أَمَرْتُكُمْ أَنْ تُحَرِّقُوا فَلَانًا وَفُلَانًا بِالنَّارِ، وَإِنَّ النَّارَ لَا يُعَذِّبُ بِهَا إِلَّا اللَّهُ، فَإِنْ أَخَذْتُمُوهُمَا فَاقْتُلُوهُمَا». [رواه البخاري: ۲۹۵۴]

1266. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رضي الله عنه demişdir: "(Bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ bizi bir yerə göndərdi və dedi: "Əgər filankəsə və filankəsə – qureyşdən olan iki nəfərin adını çəkdi – rast gəlsəniz, onları yandırın. Sonra biz səfərə çıxmaq istədikdə, Peyğəmbərlə ﷺ vidalaşmaq üçün onun yanına gəldik və o, bizə dedi: "Hərçənd, mən sizə filankəsi və filankəsi yandırmağı əmr etmişdim, lakin (biləsiniz ki,) odla yalnız Allah əzab verir. Odur ki, onları tutsanız, öldürün!" (əl-Buxari, 2954)

51-ci fəsil. Əmr sahibini eşitmək və ona itaət etmək

باب: السَّمْعُ وَالطَّاعَةُ لِلْإِمَامِ

۱۲۶۷ - عَنْ ابْنِ عُمرٍ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «السَّمْعُ وَالطَّاعَةُ حَقٌّ، مَا لَمْ يُؤْمَرْ بِالْمَعْصِيَةِ، فَإِذَا أُمِرَ بِمَعْصِيَةٍ فَلَا سَمْعَ وَلَا طَاعَةَ». [رواه البخاري: ۲۹۵۵]

1267. İbn Ömər رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Asilik (etmək¹) əmr olunmayınca eşitmək və itaət etmək² vacibdir. Asilik (etmək) əmr olunduqda isə, nə eşitmək, nə də itaət etmək olar." (əl-Buxari, 2955)

52-ci fəsil. Əmr sahibinin arxasında vuruşmaq və onu mühafizə etmək

باب: ۵۲

يُقَاتِلُ مَنْ وَرَاءَ الْإِمَامِ وَيَتَّقِي بِهِ

۱۲۶۸ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «نَحْنُ الْآخِرُونَ السَّابِقُونَ» وَ يَقُولُ: «مَنْ أَطَاعَنِي فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ، وَمَنْ عَصَانِي فَقَدْ عَصَى اللَّهَ، وَمَنْ يَطْعِ الْأَمِيرَ فَقَدْ أَطَاعَنِي، وَمَنْ يَعْصِ الْأَمِيرَ فَقَدْ عَصَانِي، وَإِنَّمَا

¹ Burada Allaha və Onun peyğəmbərinə ﷺ qarşı olan asilik nəzərdə tutulur.

² Söhbət ixtiyar sahiblərindən gedir.

الإمامُ حُتَّةٌ يُقَاتِلُ مِنْ وَرَائِهِ وَيَتَّقِي بِهِ، فَإِنْ أَمَرَ بِتَقْوَى اللَّهِ وَعَدَلَ، فَإِنْ لَهُ بِذَلِكَ أَجْرًا، وَإِنْ قَالَ بَعْضُهُ، فَإِنْ عَلَيْهِ مِنْهُ». [رواه البخاري: ٢٩٥٧]

1268. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رضي الله عنه Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişdir: “Biz sonuncular birincilər olacağıq.¹” (Peyğəmbər ﷺ həmçinin) demişdir: “Kim mənə itaət etsə, Allaha itaət etmiş olar, kim mənə asi olsa, Allaha asi olmuş olar. Eləcə də kim əmirə itaət etsə, mənə itaət etmiş olar, kim əmirə asi olsa, mənə asi olmuş olar. Əmir, həqiqətən, bir qalxandır. Onun rəhbərliyi altında vuruşulur və onun sayəsində (düşməndən) qorunmaq olur. Əgər o (öz rəiyyətinə) Allahdan qorxmağı² əmr edərsə, özü də ədalətli olarsa, buna görə savab qazanar. Yox, əgər başqa şeylər³ əmr edərsə, günahı onun öz boynunda qalar.” (əl-Buxari, 2957)

53-cü fəsil.

Döyüşdə düşməndən qaçmamağa dair beyət etmək

۵۳ - باب:

الْبَيْعَةُ فِي الْحَرْبِ أَنْ لَا يَفِرُوا

۱۲۶۹ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: رَجَعْنَا مِنَ الْعَامِ الْمُقْبِلِ فَمَا اجْتَمَعَ مِنَّا اثْنَانِ عَلَى الشَّجَرَةِ الَّتِي بَايَعْنَا تَحْتَهَا، كَانَتْ رَحْمَةً مِنَ اللَّهِ قِيلَ لَهُ: عَلَى أَيِّ شَيْءٍ بَايَعْتُمُ، عَلَى الْمَوْتِ؟ قَالَ: لَا، بَايَعْتُمُ عَلَى الصَّبْرِ. [رواه البخاري: ۲۹۵۸]

1269. Rəvayət edilir ki, ibn Ömər رضي الله عنه demişdir: “Növbəti il⁴ biz (Hudeybiyəyə) qayıtdıqda aramızdan iki nəfər tapılmadı ki, altında beyət etdiyimiz ağacın (hansı ağac olduğunu) göstərsin. Bu, Allahdan bir mərhəmət idi.⁵”

İbn Ömərdən soruşdular: “Peyğəmbər ﷺ əshabələrinə (bu yolda) öləcəklərinəmi beyət etdirmişdi?” Dedi: “Xeyr, səbir edəcəklərinə beyət etdirmişdi.” (əl-Buxari, 2958)

۱۲۷۰ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدٍ رضي الله عنه قَالَ لَمَّا كَانَ زَمَنُ الْحَرَّةِ أَتَاهُ آتٌ فَقَالَ لَهُ إِنَّ ابْنَ حَنْظَلَةَ يُبَايِعُ النَّاسَ عَلَى الْمَوْتِ. فَقَالَ: لَا أُبَايِعُ عَلَى هَذَا أَحَدًا بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. [رواه البخاري: ۲۹۵۹]

1270. Abdullah ibn Zeyd رضي الله عنه rəvayət etmişdir ki, hərra zamanı⁶ bir nəfər onun yanına gəlib dedi: “Hənzələnin oğlu camaata ölənədək vuruşmağa dair beyət etdirir.” Abdullah dedi: “Mən bu xüsusda Peyğəmbərdən ﷺ sonra heç kəsə beyət edən deyiləm.” (əl-Buxari, 2959)

¹ 492-ci hədisə və onun qeydlərinə bax.

² Yəni yaxşı işlər görməyi.

³ Yəni günah işlər görməyi.

⁴ Yəni Hudeybiyədə sülh bağladıkları ildən sonra gələn il.

⁵ Yoxsa bəziləri həmin ağacı müqəddəs bir şey hesab edərdilər.

⁶ Hərra Mədinənin yaxınlığında yerləşən bir yerdir. 173-cü və 903-cü hədislərə və onların qeydlərinə bax. Bu hədisdə isə burada baş vermiş hədisə qəsd edilir. Belə ki, milad tarixilə 683-cü ildə Mədinə əhli üsyan edib Yezidin ordusuna qarşı vuruşmuşlar.

۱۲۷۱ - عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: بَايَعْتُ النَّبِيَّ ﷺ ثُمَّ عَدَلْتُ إِلَى ظِلِّ الشَّجَرَةِ، فَلَمَّا خَفَّ النَّاسُ قَالَ: «يَا ابْنَ الْأَكْوَعِ، أَلَا تُبَايِعُ». قَالَ قُلْتُ قَدْ بَايَعْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: «وَأَيْضًا». فَبَايَعْتُهُ الثَّانِيَةَ، فَقُلْتُ لَهُ يَا أَبَا مُسْلِمٍ، عَلَى أَى شَيْءٍ كُنْتُمْ تُبَايِعُونَ يَوْمَئِذٍ قَالَ عَلَى الْمَوْتِ. [رواه البخاري: ۲۹۶۰]

1271. Rəvayət edilir ki, Sələmə ibn Əkva رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Mən (Hudeybiyədə) Peyğəmbərə ﷺ beyət etdikdən sonra ağacın kölgəsinə çəkildim. (Beyət edən) adamların sayı azaldıqda Peyğəmbər ﷺ (məni çağırıb) dedi: “Ey Əkvanın oğlu, beyət etmək istəmirsənmi?” Dedim: “Mən beyət etdim, ya Rəsulullah.” Peyğəmbər ﷺ: “Yenə (beyət et)!” – dedi. Mən də ikinci dəfə beyət etdim.

(Yezid ibn Əbu Ubeyd demişdir): “Mən (Sələmə ibn Əkvadan) soruşdum: “Ey Əbu Muslim, həmin gün siz nəyə beyət edirdiniz?” O dedi: “Ölməyə!” (əl-Buxari, 2960)

۱۲۷۲ - عَنْ مُجَاشِعٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ أَنَا وَأَخِي فَقُلْتُ بَايَعْنَا عَلَى الْهَجْرَةِ. فَقَالَ: «مَضَتِ الْهَجْرَةُ لِأَهْلِهَا». فَقُلْتُ عَلَامَ تُبَايِعَانِ؟ قَالَ: «عَلَى الْإِسْلَامِ وَالْجِهَادِ». [رواه البخاري: ۲۹۶۲-۲۹۶۳]

1272. Rəvayət edilir ki, Mucaşi رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Mən qardaşımla birlikdə Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib dedim: “Hicrət edəcəyimizə beyət edirik.” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Artıq hicrət bitmişdir!” Mən soruşdum: “Elə isə biz nəyə beyət edək?” Dedi: “(Öləndək) İslamı (yaşadacağınız) və cihad (edəcəyinizə)!” (əl-Buxari, 2962-2963)

54-cü fəsil. Əmir sahibi camaatdan ancaq onların gücü çatdığı bir işi tələb edə bilər

۵۴ - باب:

عَزْمُ الْإِمَامِ عَلَى النَّاسِ فِيمَا يُطِيقُونَ

۱۲۷۳ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: لَقَدْ أَتَانِي الْيَوْمَ رَجُلٌ فَسَأَلَنِي عَنْ أَمْرٍ مَا دَرَيْتُ مَا أَرُدُّ عَلَيْهِ، فَقَالَ أَرَأَيْتَ رَجُلًا مُؤَدِّيًا نَشِيطًا، يَخْرُجُ مَعَ أَمْرَاتِنَا فِي الْمَغَازِي، فَيَعِزُّمُ عَلَيْنَا فِي أَشْيَاءَ لَا نُحْصِيهَا. فَقُلْتُ لَهُ وَاللَّهِ مَا أَدْرِي مَا أَقُولُ لَكَ إِلَّا أَنَا كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فَعَسَى أَنْ لَا يَعِزُّمَ عَلَيْنَا فِي أَمْرٍ إِلَّا مَرَّةً حَتَّى نَفْعَلَهُ، وَإِنْ أَحَدَكُمْ لَنْ يَزَالَ بَخِيرٌ مَا أَتَى اللَّهَ، وَإِذَا شَكَّ فِي نَفْسِهِ شَيْءٌ سَأَلَ رَجُلًا فَشَفَّاهُ مِنْهُ، وَأَوْشَكَ أَنْ لَا تَجِدُوهُ، وَالَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ مَا أَذْكَرُ مَا غَبَرَ مِنَ الدُّنْيَا إِلَّا كَالْتَّعْبِ شَرِبَ صَفْوَهُ وَبَقِيَ كَدْرُهُ. [رواه البخاري: ۲۹۶۴]

1273. Rəvayət edilir ki, (bir dəfə) Abdullah ibn Məsud رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ dedi: “Bir gün bir nəfər mənim yanıma gəldi və məndən cavabını bilmədiyim bir şey haqqında soruşub dedi: “De görüm, yaxşı hazırlıq keçmiş və çox qətiyyətli bir adam əmirlərimizlə birlikdə döyüşə çıxarsa və orada bizə gücümüz yetmədiyi bir işi tapşırırsa, (biz ona itaət etməliyikmi)?” Mən dedim: “Vallahı, mən bilmirəm sənə nə deyim. Ancaq (onu deyə bilərəm ki,) biz Peyğəmbərlə ﷺ birgə (döyüşdə olanda) o, bir işi bizə bir dəfə əmr edər, biz də onu dərhal yerinə yetirərdik. Siz Allahdan qorxduqca xeyir içində olacaqsınız. Qəlbinizə şübhə düşsə, (bu haqda şəriəti yaxşı bilən) bir adamdan soruşun ki, o, (şübhəni) sizdən uzaq etsin. Lakin (elə bir dövrən) ola bilər ki, siz belə adamlar tapa bilməyəsınız. Özündən başqa məbud olmayan Allaha and olsun ki, mən bu dünyada olub-keçən işlər barədə düşündükdə (mən bunu) təmiz suyu içilmiş və yerində çöküntüsü qalmış bir nohura bənzədirəm.” (əl-Buxari, 2964)

55-ci fəsil. Peyğəmbər ﷺ günün əvvəlində döyüşə başlamadıqda onu gün batmağa meyil edənədək yubadardı

۵۵- باب:

كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا لَمْ يُقَاتِلْ أَوَّلَ النَّهَارِ آخِرَ الْقِتَالِ حَتَّى تَزُولَ الشَّمْسُ

۱۲۷۴ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي أَوْفَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فِي بَعْضِ أَيَّامِهِ الَّتِي لَقِيَ فِيهَا انْتِظَرَ حَتَّى مَالَتِ الشَّمْسُ، ثُمَّ قَامَ فِي النَّاسِ قَالَ: «أَيُّهَا النَّاسُ، لَا تَتَمَتَّوْا لِقَاءَ الْعَدُوِّ، وَسَلُّوْا اللَّهَ الْعَافِيَةَ، فَإِذَا لَفِئْتُمُوهُمْ فَاصْبِرُوا، وَاعْلَمُوا أَنَّ الْجَنَّةَ تَحْتَ ظِلَالِ السُّيُوفِ، ثُمَّ قَالَ اللَّهُمَّ مُنْزِلَ الْكِتَابِ وَمُجْرِيَ السَّحَابِ وَهَازِمَ الْأَحْزَابِ، اهْزِمْنَاهُمْ وَانصُرْنَا عَلَيْهِمْ». [رواه البخاري: ۲۹۶۵-۲۹۶۶]

1274. Abdullah ibn Əbu Əufə ر.əvayət etmişdir ki, döyüşlərin birində Peyğəmbər ﷺ düşmənlə qarşılaşdığı vaxt gün batmağa meyil edənədək gözlədi, sonra camaatın qarşısında ayağa qalxdı və (onlara xitab edib) dedi: “Ey insanlar, düşmənlə qarşı-qarşıya gəlməyi arzulamayın və Allahdan salamatlıq diləyin! Hərgah onlarla qarşı-qarşıya gəlsəniz, səbirli olun və bilin ki, Cənnət qılıncların kölgəsi altındadır.” Sonra (dua edib) dedi: “Kitabı nazil edən, buludları hərəkətə gətirən və müttəfiqlərin toplumunu darmadağın edən Allahım, onları darmadağın et və onlara qələbə çalmaqda bizə kömək et!” (əl-Buxari, 2966-2965)

56-cı fəsil. Muzdlu işçi

۵۶- باب: الْأَجِيرُ

۱۲۷۵ - عَنْ يَعْلَى بْنِ أُمَيَّةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: غَزَوْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ غَزْوَةَ تَبُوكَ، فَحَمَلْتُ عَلَى بَكْرٍ، فَهُوَ أَوْثَقُ أَعْمَالِي فِي نَفْسِي، فَاسْتَأْجَرْتُ أَجِيرًا، فَقَاتَلَ رَجُلًا، فَغَضَّ أَحَدُهُمَا الْآخَرَ فَأَنْتَزَعَ يَدَهُ مِنْ فِيهِ، وَنَزَعَ ثَنِيَّتَهُ، فَأَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَأَهْدَرَهَا فَقَالَ: «أَيَّدِعْ يَدَهُ إِلَيْكَ فَتَقْضُمَهَا كَمَا يَقْضُمُ الْفَحْلُ». [رواه البخاري: ۲۹۷۳]

1275. Rəvayət edilir ki, Yələ ibn Umeyyə ر.əmişdir: “Mən Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə Təbuk döyüşündə iştirak etdim və yüklərimi cavan bir dəvəyə yüklədim – mənə görə gördüyüm işlərin ən etibarlısı da elə bu idi. (Həmin vaxt) mən bir işçi tutdum və o, başqa birisi ilə dalaşdı. (Dalaşanda) biri o birisinin əlini dişlədi və o birisi də əlini dişləyənin ağzından birdən dartıb çıxartdı və (əli ilə bərabər) onun ön dişlərini də yerindən qopartdı. Bu adam Peyğəmbərin ﷺ yanına (şikayətə) gəldi, lakin Peyğəmbər ﷺ onun şikayətini qəbul etməyib dedi: “İstəyirsən ki, əlini ona verəsən, o da dəvə dişlədiyi kimi sənə əlini dişləsin?!” (əl-Buxari, 2973)

57-ci fəsil.

Peyğəmbərin ﷺ bayrağı haqqında deyilənlər

۵۷- باب:

مَا قِيلَ فِي لَوَاءِ النَّبِيِّ ﷺ

۱۲۷۶ - عَنْ الْعَبَّاسِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ قَالَ لِلزُّبَيْرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: هَا هُنَا أَمْرُكَ النَّبِيُّ ﷺ أَنْ تَرَكُزَ الرَّايَةَ. [رواه البخاري: ۲۹۷۶]

¹ Transkripsiyası: Allahummə munziləl-kitabi və mucriyəs-səhabi və hazimil-əhzabi, ihzimhum və nurna aleyhim.

1276. Rəvayət edilir ki, (bir dəfə) Abbas ؓ Zubeyrə dedi: “Peyğəmbər ﷺ sənə bayrağı bax buraya¹ sancmağı əmr etdi.” (əl-Buxari, 2976)

58-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ: “ Bir ay əvvəlcədən (düşmənlərimin qəlbinə) qorxu salınmaqla mənə yardım edilmişdir”sözü

۵۸- باب: قَوْلُ النَّبِيِّ ﷺ: ﴿نُصِرْتُ بِالرُّعْبِ مَسِيرَةَ شَهْرٍ﴾

۱۲۷۷ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؓ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «بُعْتُ بِجَوَامِعِ الْكَلِمِ، وَنُصِرْتُ بِالرُّعْبِ، فَبَيْنَا أَنَا نَائِمٌ أُتِيتُ بِمَفَاتِيحِ خَزَائِنِ الْأَرْضِ، فَوُضِعَتْ فِي يَدِي». قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ وَقَدْ ذَهَبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَنْتُمْ تَنْتَلُونَهَا. [رواه البخاري: ۲۹۷۷]

1277. Əbu Hureyra ؓ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Mən yığcam kəlmələrlə² (peyğəmbər) göndərildim, (bir ay əvvəlcədən düşmənlərimin qəlbinə) qorxu salınmaqla mənə yardım edildi və mən yuxuda ikən dünya xəzinələrinin açarları gətirilib əlimin içinə qoyuldu.”

Əbu Hureyra demişdir: “Peyğəmbər ﷺ artıq aranızdan getmişdir,³ siz isə həmin xəzinələri çıxardıb istifadə edirsiniz.” (əl-Buxari, 2977)

59-cu fəsil. Döyüşə getdikdə azuqə aparmaq. Uca Allah buyurur: “Özünüzlə azuqə götürün! Ən yaxşı azuqə isə təqvadır”⁴.

۵۹- باب: حَمْلُ الزَّادِ فِي الْعَزْوِ، وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿وَتَزَكَّوْا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَى﴾

۱۲۷۸ - عَنْ أَسْمَاءَ ؓ قَالَتْ: صَنَعْتُ سَفْرَةَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي بَيْتِ أَبِي بَكْرٍ حِينَ أَرَادَ أَنْ يُهَاجَرَ إِلَى الْمَدِينَةِ، قَالَتْ فَلَمْ نَجِدْ لِسَفْرَتِهِ وَلَا لِسَقَائِهِ مَا نَرْبِطُهُمَا بِهِ، فَقُلْتُ لِأَبِي بَكْرٍ وَاللَّهِ مَا أَحَدٌ شَيْئًا أَرْبُطُ بِهِ إِلَّا نَطَاقِي. قَالَ فَشَقَّيْهِ بِأَثْنَيْنِ، فَارْبِطِيهِ بِوَاحِدِ السَّقَاءِ وَبِالْآخِرِ السَّفْرَةَ. فَفَعَلْتُ، فَلِذَلِكَ سُمِّيَتْ ذَاتُ النَّطَاقَيْنِ. [رواه البخاري: ۲۹۷۹]

1278. Rəvayət edilir ki, Əsma ؓ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ Mədinəyə hicrət etmək istədikdə mən Əbu Bəkrin evində ona yol azuqəsi hazırladım, lakin bu azuqənin və su tuluğunun ağzını bağlamağa ip tapa bilmədim. Onda mən Əbu Bəkrə dedim: “Mən bunları bağlamaq üçün toqqamdan başqa bir şey tapa bilmirəm.” Əbu Bəkr: “Toqqanı iki hissəyə böl, birisi ilə su tuluğunun, o birisi ilə də azuqənin ağzını bağla” – dedi, mən də (onun dediyi kimi) etdim.”

¹ İmam əl-Buxarinin nəql etdiyi 4280-cı hədisdə bayrağın Məkkədəki Həcun dağına sancılması xəbər verilmişdir.

² Hərəvi demişdir: “Burada “yığcam kəlmələr” deyildikdə Quran və hədis nəzərdə tutulur. Uca Allahın Öz Kitabında cəm etdiyi, habelə Peyğəmbərimizin ﷺ hədislərində varid olan kəlmələr yığcam olması na baxmayaraq, çoxmənalı kəlmələrdir.” (Şərhu-Səhih-Muslim, 2/280)

³ Peyğəmbər ﷺ əlinin içində olan xəzinələrdən istifadə etmədən dünyadan köçüb getmişdir.

⁴ “əl-Bəqərə” surəsi, 197.

(Hədisin ravisi demişdir:) “(Elə bu səbəbdən də) ona “ikitoqqalı” ləqəbi verildi.” (əl-Buxari, 2979)

60-cı fəsil. Uzunqulağın üstündə olan kimsənin başqa birisini tərkinə alması

باب - ٦٠

الرَّدْفُ عَلَى الْحِمَارِ

١٢٧٩ - عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَكِبَ عَلَى حِمَارٍ، عَلَى إِكَافٍ عَلَيْهِ قَطِيفَةٌ، وَأَرْدَفَ أُسَامَةَ وَرَأَاهُ. [رواه البخاري: ٢٩٨٧]

1279. Usamə ibn Zeyddən رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edilmişdir ki, (bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ belinə xovlu¹ parça salınmış uzunqulağa mindi və Usaməni də tərkinə aldı. (əl-Buxari, 2987)

١٢٨٠ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَقْبَلَ يَوْمَ الْفَتْحِ مِنْ أَعْلَى مَكَّةَ عَلَى رَاحِلَتِهِ، مُرْدِفًا أُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ وَمَعَهُ بِلَالٌ وَمَعَهُ عُثْمَانُ بْنُ طَلْحَةَ مِنَ الْحَجَبَةِ، حَتَّى أَنَاخَ فِي الْمَسْجِدِ، فَأَمَرَهُ أَنْ يَأْتِيَ بِمِفْتَاحِ الْبَيْتِ، فَفَتَحَ وَدَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَمَعَهُ أُسَامَةُ وَبِلَالٌ وَعُثْمَانُ، فَمَكَثَ فِيهَا نَهَارًا طَوِيلًا ثُمَّ خَرَجَ، فَاسْتَبَقَ النَّاسُ، وَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ أَوَّلَ مَنْ دَخَلَ، فَوَجَدَ بِلَالًا وَرَاءَ الْبَابِ قَائِمًا، فَسَأَلَهُ أَيْنَ صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَأَشَارَ لَهُ إِلَى الْمَكَانِ الَّذِي صَلَّى فِيهِ، قَالَ عَبْدُ اللَّهِ فَنَسِيتُ أَنْ أَسْأَلَهُ كَمْ صَلَّى مِنْ سَجْدَةٍ. [رواه البخاري: ٢٩٨٨]

1280. Abdullah ibn Ömərddən رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edilir ki, Peyğəmbər ﷺ Məkkənin fəthi günü öz dəvəsinin üstündə Məkkənin yuxarı tərəfindən şəhərə daxil olduqda Usamə ibn Zeyd onun tərkində idi, Bilal və (özünə açar həvalə edilmiş) Osman ibn Təlhə² isə onları müşayiət edirdilər. Nəhayət, Peyğəmbər ﷺ dəvəsini məsciddə yerə çökdürdü və (müqəddəs) Evin açarını gətirməyi əmr etdi. Sonra Peyğəmbər ﷺ qapını açıb içəri daxil oldu. Onunla bərabər Usamə, Bilal və Osman da içəri daxil oldular. Peyğəmbər ﷺ uzun müddət içəridə qaldıqdan sonra bayıra çıxdı. Bundan sonra camaat (Kəbəyə daxil olmağa) tələsdı və oraya ilk daxil olan kəs Abdullah ibn Ömər oldu. Həmin vaxt o, qapının arxasında durmuş Bilalı gördü və ondan: “Peyğəmbər ﷺ harada namaz qıldı?” – deyər soruşdu. Bilal ona Peyğəmbərin ﷺ namaz qıldığı yeri göstərdi.

Abdullah ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Mən ondan (Peyğəmbərin ﷺ) neçə səcdə etdiyini soruşmağı unutdum.” (əl-Buxari, 2988)

61-ci fəsil. Quran Kitabını düşmənin ölkəsinə aparmağın bəyənilməməsi

باب - ٦١

كَرَاهِيَةُ السَّفَرِ بِالْمَصَاحِفِ إِلَى أَرْضِ الْعَدُوِّ

١٢٨١ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى أَنْ يُسَافَرَ بِالْقُرْآنِ إِلَى أَرْضِ الْعَدُوِّ. [رواه البخاري: ٢٩٩٠]

¹ Xov: bəzi parçaların, xalça və s. üzərində incə tükcüklər.

² Bu həmin əshəbədir ki, Peyğəmbər ﷺ Kəbənin açarını saxlamağı ona həvalə etmişdir. Qeyd etmək lazımdır ki, açar indiyədək Osman ibn Təlhənin رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ nəslə tələfindən qorunub saxlanılmışdır.

1281. Abdullah ibn Ömər رضی اللہ عنہ rəvayət etmişdir ki, Peyğəmbər ﷺ Qurani düşmən ölkəsinə aparmağı qadağan etmişdir." (əl-Buxari, 2990)

62-ci fəsil. Nə zaman "Allahu Əkbər" sözünü bərkdən demək bəyənilmir

۶۲- باب:

مَا يُكْرَهُ مِنْ رَفْعِ الصَّوْتِ فِي التَّكْبِيرِ

۱۲۸۲ - عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ رضی اللہ عنہ قَالَ: كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَكُنَّا إِذَا أَشْرَفْنَا عَلَى وَادٍ هَلَّلْنَا وَكَبَّرْنَا ارْتَفَعَتْ أَصْوَاتُنَا، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «يَا أَيُّهَا النَّاسُ، ارْبِعُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ، فَإِنَّكُمْ لَا تَدْعُونَ أَصَمًّا وَلَا غَائِبًا، إِنَّهُ مَعَكُمْ، إِنَّهُ سَمِيعٌ قَرِيبٌ، تَبَارَكَ اسْمُهُ وَتَعَالَى جَدُّهُ». [رواه البخاري: ۲۹۹۲]

1282. Rəvayət edilir ki, Əbu Musa Əşəri رضی اللہ عنہ demişdir: "Biz Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə (səfərdə olarkən) hər hansı bir vadiyə endikdə uca səslə: "Lə ilahə illəllah" və "Allahu Əkbər"– deyərdik. Sonra Peyğəmbər ﷺ buyurdu: "Ey insanlar, özünü yazığınız gəlsin! Axı siz nə kar, nə də uzaqda olan (bir tanrını) çağırırsınız. Həqiqətən də, (Allah) sizinlədir və O, Eşidəndir, Yaxındır! Onun adı mübarək, əzəməti isə ucadır!" (əl-Buxari, 2992)

63-cü fəsil. Vadiyə endikdə "Sübhanəllah!" demək

۶۳- باب: التَّسْبِيحُ إِذَا هَبَطَ وَادِيًا

۱۲۸۳ - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رضی اللہ عنہ قَالَ: كُنَّا إِذَا صَعِدْنَا كَبَّرْنَا، وَإِذَا نَزَلْنَا سَبَّحْنَا. [رواه البخاري: ۲۹۹۳]

1283. Rəvayət edilir ki, Cabir ibn Abdullah رضی اللہ عنہ demişdir: "Biz (hündür bir yerə) qalxdıqda: "Allahu Əkbər" deyər, (hər hansı bir vadiyə) endikdə isə "Sübhanəllah!"– deyərdik." (əl-Buxari, 2993)

64-cü fəsil. Səfərdə olan adama, evində etdiyi əməllərin savabı qədər savab yazılır

۶۴- باب:

يُكْتَبُ لِلْمُسَافِرِ مِثْلُ مَا كَانَ يَعْمَلُ فِي الْإِقَامَةِ

۱۲۸۴ - عَنْ أَبِي مُوسَى رضی اللہ عنہ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِذَا مَرَضَ الْعَبْدُ أَوْ سَافَرَ، كُتِبَ لَهُ مِثْلُ مَا كَانَ يَعْمَلُ مُقِيمًا صَحِيحًا». [رواه البخاري: ۲۹۹۶]

1284. Əbu Musa رضی اللہ عنہ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "(Mömin) bəndə xəstələndiyi və ya səfərdə olduğu zaman ona evində, həm də sağlam olarkən etdiyi əməllərin savabı qədər savab yazılır." (əl-Buxari, 2996)

65-ci fəsil. Təkbaşına səfərə çıxmaq

۶۵- باب: السَّيْرُ وَحْدَهُ

۱۲۸۵ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رضی اللہ عنہ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «لَوْ يَعْلَمُ النَّاسُ مَا فِي الْوَحْدَةِ مَا أَعْلَمُ مَا سَارَ رَاكِبٌ بِلَيْلٍ وَحْدَهُ». [رواه البخاري: ۲۹۹۸]

1285. İbn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Əgər insanlar təkbaşına səfərə çıxmaq barəsində mən bildiyimi bilsəydilər, heç bir müsafir gecə vaxtı təkbaşına səfərə çıxmazdı.” (əl-Buxari, 2998)

66-cı fəsil. Cihada ata-ananın izni ilə getmək

٦٦- باب: الْجِهَادُ بِإِذْنِ الْآبَوَيْنِ

١٢٨٦ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَاسْتَأْذَنَهُ فِي الْجِهَادِ فَقَالَ: «أَحَىٰ وَالِدَاكَ؟» قَالَ نَعَمْ، قَالَ: «فَفِيهِمَا فَجَاهِدْ». [رواه البخاري: ٣٠٠٤]

1286. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Amr رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “(Bir dəfə) bir nəfər Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib cihada getmək üçün izn istədi. Peyğəmbər ﷺ soruşdu: “Validənlərin sağdırmı?” O: “Bəli!” – deyə cavab verdi. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Elə isə onlar üçün çalış.” (əl-Buxari, 3004)

67-ci fəsil. Dəvənin boynundan zınqırov və buna bənzər bir şey asmaq barədə deyilənlər

٦٧- باب:

مَا قِيلَ فِي الْجَرَسِ وَخَوِّهِ فِي أَعْنَاقِ الْإِبِلِ

١٢٨٧ - عَنْ أَبِي بَشِيرٍ الْأَنْصَارِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّهُ كَانَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي بَعْضِ أَسْفَارِهِ وَالنَّاسُ فِي مَبِيتِهِمْ، فَأَرْسَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَسُولًا أَنْ لَا يَتَّقِينَ فِي رَقَبَةٍ بَعِيرٍ قِلَادَةً مِنْ وَتَرٍ أَوْ قِلَادَةً إِلَّا قَطَعَتْ. [رواه البخاري: ٣٠٠٥]

1287. Əbu Bəşir əl-Ənsari رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət etmişdir ki, (bir dəfə) o, Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə səfərdə olarkən və bu əsnada camaat yatmağa hazırlaşarkən Peyğəmbər ﷺ onların yanına bir elçi göndərdi (ki, onlara desin): “Heç bir dəvənin boynunda kırıqdən¹ düzəldilmiş boyunbağı qalmasın və ya kəsilib atılmamış bir (dənə də olsun) boyunbağı qalmamalıdır.” (əl-Buxari, 3005)

68-ci fəsil. Orduya yazılmış bir kimsənin zövcəsi həcc ziyarətinə getmişsə və ya həmin adamın (başqa) bir üzrlü səbəbi varsa, ona (tərxis olunmağa) izn verilirmi?

٦٨- باب:

مَنْ اكْتَسَبَ فِي جَيْشٍ فَخَرَجَتْ امْرَأَتُهُ حَاجَةً، وَكَانَ لَهُ عُذْرٌ، هَلْ يُؤْذَنُ لَهُ؟

١٢٨٨ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: «لَا يَخْلُونَ رَجُلٌ بِامْرَأَةٍ، وَلَا تُسَافِرَنَّ امْرَأَةٌ إِلَّا وَمَعَهَا مَحْرَمٌ». فَقَامَ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، اكْتَسَبْتُ فِي غَزْوَةٍ كَذَا وَكَذَا، وَخَرَجَتْ امْرَأَتِي حَاجَةً. قَالَ: «اذْهَبْ فَحُجَّ مَعَ امْرَأَتِكَ». [رواه البخاري: ٣٠٠٦]

1288. Rəvayət edilir ki, ibn Abbas رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişdir: “Heç bir kişi (naməhrəm) bir qadınla təklikdə qalmamalı və heç bir qadın ya-

¹ Kiriş: ox yayının iki ucuna tarım bağlanan ip.

nında məhrəmi olmadan səfərə çıxmamalıdır!" Bu vaxt bir nəfər ayağa qalxıb dedi: "Ya Rəsulullah, mən filan (döyüşdə iştirak etmək üçün) orduya yazılmışam, zövcəm isə həcc ziyarəti üçün yola çıxmışdır." Peyğəmbər ﷺ bu yurdu: "Get, zövcənlə birlikdə həcc ziyarətini yerinə yetir!" (əl-Buxari, 3006)

69-cu fəsil. Əsirlərin zəncirlənməsi

٦٩- باب: الْأَسَارَى فِي السَّلَاسِلِ

١٢٨٩ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «عَجِبَ اللَّهُ مِنْ قَوْمٍ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ فِي السَّلَاسِلِ». [رواه البخاري: ٣٠١٠]

1289. Əbu Hureyra ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Allah zəncirlənmiş əsirlərin¹ Cənnətə daxil olacağına təəccüb edəcək!" (əl-Buxari, 3010)

70-ci fəsil. Düşmən ölkəsinə gecə vaxtı hücum etmək və hücum nəticəsində uşaqların öldürül- məsi (yolverilməzdir)

٧٠- باب:

أَهْلُ الدَّارِ يُبَيِّتُونَ فَيَصَابُ الْوَلَدَانُ وَالذَّرَارِيُّ

١٢٩٠ - عَنْ الصَّعْبِ بْنِ جَثَامَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: مَرَّ بِي النَّبِيُّ ﷺ بِالْأَبْوَاءِ - أَوْ بَوْدَانَ - وَسُئِلَ عَنْ أَهْلِ الدَّارِ يُبَيِّتُونَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ، فَيَصَابُ مِنْ نِسَائِهِمْ وَذُرَارِيِّهِمْ قَالَ: «هُمْ مِنْهُمْ»، وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: «لَا حِمَى إِلَّا لِلَّهِ وَلِرَسُولِهِ ﷺ». [رواه البخاري: ٣٠١٢]

1290. Rəvayət edilir ki, Səb ibn Cəssamə ر.əvayət edir: "Peyğəmbər ﷺ Əbvada (və ya Vəddanda) mənim yanımdan keçərkən ondan, gecə vaxtı müşriklərə hücum etmək və (hücum əsnasında) qadınların və uşaqların ölə biləcəyi barədə soruşdular." Dedi: "Bunlar onların bir parçasıdır."

Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitdim: "Qoruqlar ancaq Allaha və Onun elçisinə ﷺ aiddir."² (əl-Buxari, 3012)

71-ci fəsil. Döyüş əsnasında uşaqların öldürülməsi (yolverilməzdir)

٧١- باب: قَتْلُ الصَّبِيَّانِ فِي الْحَرْبِ

١٢٩١ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ امْرَأَةً وَجَدَتْ فِي بَعْضِ مَعَارِزِ النَّبِيِّ ﷺ مَقْتُولَةً، فَأَنْكَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَتْلَ النِّسَاءِ وَالصَّبِيَّانِ. [رواه البخاري: ٣٠١٤]

1291. Abdullah ibn Ömər ر.əvayət etmişdir ki, Peyğəmbərin ﷺ apardığı döyüşlərin birində bir qadın meyiti tapıldı. Elə bu səbəbdən də Peyğəmbər ﷺ qadınların və uşaqların öldürülməsini qadağan etdi. (əl-Buxari, 3014)

¹ Bunlar o kəslərdir ki, kafir ikən döyüşdə əsir düşmüş, sonra müsəlmanların vasitəsilə İslam dinini qəbul etmiş və bundan sonra da Qiyamət günü iman əhli ilə birgə Cənnətə daxil olacaqlar.

² 1095-ci hədisin qeydlərinə bax.

72-ci fəsil. Allahın əzabı ilə əzab vermək olmaz

۷۲- باب: لَا يُعَذَّبُ بِعَذَابِ اللَّهِ

۱۲۹۲ - عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ حَرَقَ قَوْمًا، فَبَلَغَ ابْنُ عَبَّاسٍ فَقَالَ لَوْ كُنْتُ أَنَا لَمْ أُحَرِّقْهُمْ، لِأَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «لَا تُعَذَّبُوا بِعَذَابِ اللَّهِ». وَلَقَتَلْتَهُمْ كَمَا قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «مَنْ بَدَّلَ دِينَهُ فَاقْتُلُوهُ». [رواه البخاري: ۳۰۱۷]

1292. Rəvayət edilir ki, Əlinin ﷺ bir dəstə adamı¹ yandırdığı barədə xəbər ibn Abbasa ﷺ çatdıqda o demişdir: “Mən (onun yerində) olsaydım, onları yandırmazdım. Çünki Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Allahın əzabı ilə əzab verməyin!” Mən (sadəcə) onları öldürərdim. Necə ki, Peyğəmbər ﷺ buyurmuşdur: “Dinini dəyişən kimsəni öldürün!” (əl-Buxari, 3017)

73-cü fəsil

۷۳- باب

۱۲۹۳ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «فَرَصَتْ نَمْلَةٌ نَبِيًّا مِنَ الْأَنْبِيَاءِ، فَأَمَرَ بِقَرِيَةِ النَّمْلِ فَأُحْرِقَتْ، فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ أَنْ فَرَصَتْكَ نَمْلَةٌ أُحْرِقَتْ أُمَّةٌ مِنَ الْأُمَمِ تُسَبِّحُ». [رواه البخاري: ۳۰۱۹]

1293. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra ﷺ demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişəm: “(Bir dəfə) bir qarışqa peyğəmbərlərdən birini dişlədi və o, qarışqa yuvasının yandırılmasını əmr etdi.” Onda Allah ona belə vəhy etdi: “Səni qarışqa dişlədi deyə, Allahın şəninə təriflər deyən bir ümməti yandırdın!” (əl-Buxari, 3019)

74-cü fəsil.

۷۴- باب: حَرَقُ الدُّورِ وَالنَّحِيلِ

Evləri və xurmalıqları yandırmaq

۱۲۹۴ - عَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَلَا تُرِيدُنِي مِنْ ذِي الْخَلَصَةِ». وَكَانَ بَيْنَا فِي خَتَمٍ يُسَمَّى كَعْبَةَ الْيَمَانِيَةِ قَالَ فَاذْطَلَقْتُ فِي خَمْسِينَ وَمِائَةِ فَارِسٍ مِنْ أَحْمَسَ، وَكَانُوا أَصْحَابَ خَيْلٍ - قَالَ - وَكُنْتُ لَا أَثْبُتُ عَلَى الْخَيْلِ، فَضَرَبَ فِي صَدْرِي حَتَّى رَأَيْتُ أَنْزَرَ أَصَابِعَهُ فِي صَدْرِي وَقَالَ: «اللَّهُمَّ بَنِّتْهُ وَاجْعَلْهُ هَادِيًا مَهْدِيًا». فَاذْطَلَقَ إِلَيْهَا فَكَسَرَهَا وَحَرَقَهَا، ثُمَّ بَعَثَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يُخْبِرُهُ فَقَالَ رَسُولُ جَرِيرٍ وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ، مَا جِئْتُكَ حَتَّى تَرَكْتُهَا كَأَنَّهَا جَمَلٌ أَجُوفٌ أَوْ أَجْرَبٌ. قَالَ فَبَارَكَ فِي خَيْلِ أَحْمَسَ وَرَجَّلَهَا خَمْسَ مَرَّاتٍ. [رواه البخاري: ۳۰۲۰]

1294. Cərir ibn Abdullah ﷺ demişdir: “(Bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ mənə dedi: “Zül-Xələsəni (yox etməklə) mənim qəlbimi rahat etmək istəmirsənmi?” Zül-Xələsə Xəsəm qəbiləsində yerləşən, Yəmən kəbəsi adlanan bir bütxana idi. Mən Əhməs qəbiləsindən olan yüz əlli nəfərlik bir süvari dəstədə (oraya) yollandım. Əhməsilər yaxşı at sürən adamlar idi. Mən isə atın belində dura bilmirdim. (Bu vaxt) Peyğəmbər ﷺ (əli ilə) mənim sinəmə elə bir zərbə vurdu ki, barmaqlarının izi sinəmdə qaldı, (sonra da dua edib) dedi: “Allahım, onu sabitqədəm et, onu doğru yol göstərən və doğru yolda olan (kimsələrdən) et!”

¹ Söhbət Əlini ﷺ Allah elan etmiş kufəlilərdən gedir.

Bundan sonra Cərir bütəxanaya getdi və onu darmadağın edib yandırdı. Sonra da Peyğəmbərin ﷺ yanına adam göndərdi (ki, nə etdiyini) ona xəbər versin. Cəririn göndərdiyi adam (Peyğəmbərə ﷺ) dedi: “Səni haqq ilə göndərən Allaha and olsun ki, mən gələndə o (bütəxana) haldan düşmüş və ya qotur xəstəliyinə tutulmuş bir dəvə kimi (yanıb qapqara) olmuşdu.”

(Cərir) dedi: “Bundan sonra Peyğəmbər ﷺ əhməsilərdən ibarət olan bu dəstəyə və onlara qoşulanlara (Allahdan) beş dəfə xeyir-bərəkət dilədi.” (əl-Buxari, 3020)

75-ci fəsil. Mühəribə aldatmadır¹

٧٥- باب: الْحَرْبُ خَدَعَةٌ

١٢٩٥ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «هَلَكَ كَسْرَى ثُمَّ لَا يَكُونُ كَسْرَى بَعْدَهُ، وَفَيْصَرٌ لِيَهْلِكَنَّ ثُمَّ لَا يَكُونُ فَيْصَرٌ بَعْدَهُ، وَلَتُقَسَّسَنَّ كُنُوزُهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ». [رواه البخاري: ٣٠٢٧]

1295. Əbu Hureyra ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Xosrov² həlak olacaq və ondan sonra onun yerinə xosrov gəlməyəcək. Qeysər³ həlak olacaq və ondan sonra onun yerinə qeysər gəlməyəcək. Onların sahib olduqları xəzinələr isə Allah yolunda (qənimət olaraq) paylaşdırılacaq.” (əl-Buxari, 3027)

١٢٩٦ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ الْحَرْبُ خَدَعَةٌ. [رواه البخاري: ٣٠٢٩]

1296. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ mühəribəni “aldatma” adlandırmışdır.” (əl-Buxari, 3029)

76-cı fəsil. Döyüşdə mübahisə etməyin və ixtilafa düşməyin bəyənilməməsi və əmirə qarşı çıxanların cəzası

٧٦- باب: مَا يُكْرَهُ مِنَ التَّنَازُعِ وَالْاِخْتِلَافِ فِي الْحَرْبِ وَعُقُوبَةُ مَنْ عَصَى إِمَامَهُ

١٢٩٧ - عَنْ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: جَعَلَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى الرَّحَالَةِ يَوْمَ أُحُدٍ - وَكَانُوا خَمْسِينَ رَجُلًا - عَبْدَ اللَّهِ بْنِ جُبَيْرٍ فَقَالَ: «إِنْ رَأَيْتُمُونَا نَحْطِفُنَا الطَّيْرُ، فَلَا تَبْرَحُوا مَكَانَكُمْ هَذَا حَتَّى أُرْسَلَ إِلَيْكُمْ، وَإِنْ رَأَيْتُمُونَا هَزَمْنَا الْقَوْمَ وَأَوْطَأْنَاهُمْ فَلَا تَبْرَحُوا حَتَّى أُرْسَلَ إِلَيْكُمْ» فَهَزَمُوهُمْ. قَالَ فَأَنَا وَاللَّهِ رَأَيْتُ النِّسَاءَ يَشْتَدِدْنَ قَدْ بَدَتْ خَلَاخِلُهُنَّ وَأَسْوَفُهُنَّ رَافِعَاتُ ثِيَابِهِنَّ، فَقَالَ أَصْحَابُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جُبَيْرٍ الْعَنِيْمَةَ - أَيْ قَوْمٍ - الْعَنِيْمَةَ، ظَهَرَ أَصْحَابُكُمْ فَمَا تَنْتَظِرُونَ فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جُبَيْرٍ أَنْتُمْ مِمَّا قَالَ لَكُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَالُوا وَاللَّهِ لَنَأْتِيَنَّ النَّاسَ فَلَنُصَيِّبَنَّ مِنَ الْعَنِيْمَةِ. فَلَمَّا أَتَوْهُمْ صُرِفَتْ وَجُوهُهُمْ فَأَقْبَلُوا مُنْهَرِمِينَ، فَذَلِكَ إِذْ يَدْعُوهُمْ الرَّسُولُ فِي آخِرَاهُمْ، فَلَمْ يَبْقَ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ غَيْرُ اثْنَيْ عَشَرَ رَجُلًا، فَأَصَابُوا مَنَا سَبْعِينَ، وَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ وَأَصْحَابُهُ أَصَابَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ يَوْمَ بَدْرٍ أَرْبَعِينَ وَمِائَةً سَبْعِينَ أَسِيرًا وَسَبْعِينَ قَتِيلًا، فَقَالَ أَبُو سُفْيَانَ أَيْ الْقَوْمِ مُحَمَّدٌ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ،

¹ Burada döyüş əsnasında kafirləri aldatmaq, onlara qarşı hiylə qurmaq və ümumiyyətlə, hər cür taktikadan istifadə etmək nəzərdə tutulur.

² Fars şahlarının titulu.

³ Rum imperatorlarının titulu.

فَنَهَاہُمُ النَّبِيُّ ﷺ أَنْ يُجِیْبُوہُ ثُمَّ قَالَ أَفَی الْقَوْمِ ابْنُ أَبِي قُحَافَةَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، ثُمَّ قَالَ أَفَی الْقَوْمِ ابْنُ الْخَطَّابِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، ثُمَّ رَجَعَ إِلَى أَصْحَابِهِ فَقَالَ أَمَّا هَؤُلَاءِ فَقَدْ قُتِلُوا. فَمَا مَلَكَ عُمَرُ نَفْسَهُ فَقَالَ كَذَبْتَ وَاللَّهِ يَا عَدُوَّ اللَّهِ، إِنَّ الَّذِينَ عَدَدْتَ لِأَحْيَاءَ كُلِّهِمْ، وَقَدْ بَقِيَ لَكَ مَا يَسُوؤُكَ. قَالَ يَوْمَ يَوْمٍ بَدْرٍ، وَالْحَرْبُ سَجَالٌ، إِنَّكُمْ سَتَجِدُون فِي الْقَوْمِ مِثْلَهُ لَمْ أَمُرْ بِهَا وَلَمْ تَسْأَلْنِي، ثُمَّ أَخَذَ يَرْتَجِزُ أُغْلٌ هُبْلٌ، أُغْلٌ هُبْلٌ. قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «أَلَا تُحْيِيوْا لَهُ». قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا نَقُولُ قَالَ: «قُولُوا اللَّهُ أَعْلَى وَأَجَلٌ». قَالَ إِنَّ لَنَا الْعِزَّةَ وَلَا عِزِّي لَكُمْ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «أَلَا تُحْيِيوْا لَهُ». قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا نَقُولُ قَالَ: «قُولُوا اللَّهُ مَوْلَانَا وَلَا مَوْلَى لَكُمْ». [رواه البخاري: ۳۰۳۹]

1297. Rəvayət edilir ki, Bəra ibn Azib ؓ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ Uhud döyüşündə əlli nəfərlik oxçu dəstəsinə Abdullah ibn Cubeyri başçı təyin etmiş və demişdir: “Quşların cəsədlərimizi dimdikləyib yediyini görsəniz belə, mən sizə xəbər göndərməyincə yerinizdən ayrılmayın! Bizim düşməni darmadağın edib onları tapdaladığımızı görsəniz belə, mən sizə xəbər göndərməyincə (yerinizdən) ayrılmayın!”

Müsəlmanlar (ilk həmlədə) düşməni darmadağın etdilər. Vallahi ki, mən qadınların¹ paltarlarının ətəyini əllərinə alıb qaçdığını gördüm. Onların xalxalları² və ayaqları görünürdü. Bu vaxt Abdullah ibn Cubeyrin dəstəsindəki oxçular: “Qənimət! Ay camaat, qənimət! Qardaşlarımız qalib gəldilər! Siz nəyi gözləyirsiniz?” – dedilər. Abdullah ibn Cubeyr dedi: “Peyğəmbərin ﷺ sizə dediklərini nə tez unutdunuz?” Onlar: “Vallahi, biz camaatın yanına gedib (payımıza düşən) qənimətləri götürəcəyik” – deyib ora yüyürdülər. (Müşriklər də bu fürsətdən istifadə edib əks hücumla keçdilər,³ nəticədə isə) müsəlmanlar qaçmağa üz tutdular və məğlubiyyətə uğradılar. Həmin vaxt Peyğəmbər ﷺ arxa tərəfdən onları çağırırdı.⁴ Peyğəmbərin ﷺ yanında cəmi on iki nəfər adam var idi. (Müşriklər) bizdən yetmiş nəfəri şəhid etmişdilər. (Halbuki) Bədr döyüşündə Peyğəmbər ﷺ və onun əshabələri müşriklərdən yüz qırx nəfərin başına müsibət gətirmiş – yetmişini əsir götürmüş, yetmişini də öldürmüşdülər. (Müsəlmanlar geri çəkildikdən sonra) Əbu Süfyan (onlara yaxınlaşdı və) üç dəfə (qışqırıb) dedi: “Mühəmməd aranızdadırmı?” Peyğəmbər ﷺ əshabələrinə ona cavab verməyi qadağan etdi. O, (yenə) üç dəfə (qışqırıb) dedi: “Əbu Quhafənin oğlu⁵ aranızdadırmı?” (Yenə) üç dəfə (qışqırıb) dedi: “Xəttabın oğlu⁶ aranızdadırmı?” Bundan sonra o, müşriklərin yanına qayıdıb dedi: “Bu üçü artıq öldürülmüşdür.” Onda Ömər özünü saxlaya bilməyib dedi: “Vallahi, yalan danışdın, ey Allahın düşməni! Həqiqətən, adlarını çəkdiyin adamların hamısı sağdır və sənin məyus qalacağın günlərin hələ qabaqdadır.” Əbu Süfyan dedi: “Bu gün, Bədr gününün əvəzi-

¹ Bunlar, müşriklərin özləri ilə gətirdikləri qadınlar idi.

² Keçmişdə qadınların yaraşıq üçün topuqlarına taxdıqları gümüş, qızıl və s.-dən düzəldilmiş zıncırovlu halqa, bilərzik.

³ O vaxt Xalid ibn Vəlid ؓ hələ müşrik idi və bu döyüşdə müşriklərin süvari dəstəsinə başçılıq edirdi. O, Abdullah ibn Cubeyr ؓ və onun yanında qalmış ona yaxın əshabədən başqa oxçuların tutduqları mövqeni qoyub getdiklərini gördükdə əks hücumla keçmiş və müsəlmaları məğlubiyyətə uğratmışdır.

⁴ Bax: “Ali-İmran” surəsi, 153-154.

⁵ Yəni Əbu Bəkr ؓ.

⁶ Yəni Ömər ؓ.

dir. (Bilin ki,) döyüş dəyişkəndir.¹ Siz ölümlərinizin eybəcər hala salınmış olduğunu görə bilərsiniz. Hərçənd bunu mən əmr etməmişəm, lakin bu məni heç kədərləndirmir də.” Sonra o, təntənəli surətdə: “Yaşasın Hubəl!² Yaşasın Hubəl!” - deyər qışqırdı. Peyğəmbər ﷺ (əshabələrinə): “Onun cavabını verməyəcəksinizmi?!” – deyər buyurdu. Əshabələr soruşdular: “Nə deyək, ya Rəsulullah?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Deyin: “Allah (hər şeydən) uca və uludur!” Əbu Süfyan isə (cavabında belə) dedi: “Bizim Uzzamız³ var, sizin isə belə bir bütünüz yoxdur!” Peyğəmbər ﷺ: “Onun cavabını verməyəcəksinizmi?!” – deyər buyurdu. Əshabələr soruşdular: “Nə deyək, ya Rəsulullah?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Deyin: “Allah bizim himayədarımızdır, sizin isə himayədarınız yoxdur!” (əl-Buxari, 3039)

77-ci fəsil.

Düşməni görüb, camaatı xəbərdar etmək məqsədilə uca səslə “Köməyə gəlin!” deyər qışqıran kimsə haqqında

۷۷ – باب:

مَنْ رَأَى الْعَدُوَّ فَنَادَى بِأَعْلَى صَوْتِهِ يَا صَبَاحَا، حَتَّى يُسْمَعَ النَّاسَ

۱۲۹۸ - عَنْ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: خَرَجْتُ مِنَ الْمَدِينَةِ ذَاهِبًا نَحْوَ الْعَابَةِ، حَتَّى إِذَا كُنْتُ بَنِيَّةَ الْعَابَةِ لَقِيَنِي غُلَامٌ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ قُلْتُ وَيْحَكَ، مَا بِكَ قَالَ أَخَذَتْ لِقَاحُ النَّبِيِّ ﷺ. قُلْتُ مَنْ أَخَذَهَا قَالَ غَطَفَانُ وَفَرَارَةٌ. فَصَرَخْتُ ثَلَاثَ صَرَخَاتٍ أَسْمَعْتُ مَا بَيْنَ لَابَتَيْهَا يَا صَبَاحَا، يَا صَبَاحَا. ثُمَّ انْدَفَعْتُ حَتَّى أَلْقَاهُمْ وَقَدْ أَخَذُوهَا، فَجَعَلْتُ أُرْمِيهِمْ وَأَقُولُ:

أَنَا ابْنُ الْأَكْوَعِ، وَالْيَوْمُ يَوْمُ الرُّصْعِ

فَاسْتَفْتَيْتُهَا مِنْهُمْ قَبْلَ أَنْ يَشْرَبُوا، فَأَقْبَلْتُ بِهَا أَسُوفُهَا، فَلَقِيَنِي النَّبِيُّ ﷺ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ الْقَوْمَ عَطَاشٌ، وَإِنِّي أَعَجَلْتُهُمْ أَنْ يَشْرَبُوا سَقِيَهُمْ، فَأَبْعَثْ فِي إِثْرِهِمْ، فَقَالَ «يَا ابْنَ الْأَكْوَعِ، مَلَكْتُ فَاسْجِحْ. إِنَّ الْقَوْمَ يُقْرُونَ فِي قَوْمِهِمْ». [رواه البخاري: ۳۰۴۱]

1298. Rəvayət edilir ki, Sələmə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “(Bir dəfə) mən Mədinədən çıxıb Gəbəyə⁴ getdim. Nəhayət, Gəbəyə gedən yolun üstündəki dağ keçidinə çatdıqda Abdur-Rəhman ibn Aufun köləsinə rast gəldim. Mən (ondan) soruşdum: “Ay biçarə, nə olub sənə?” O dedi: “Peyğəmbərin ﷺ sağmal dəvələrini aparıblar.” Mən: “Kim aparıb?” – deyər soruşdum. Dedi: “Gətəfan və Fəzara (qəbiləsindən olan adamlar).” Mən o saat üç dəfə uca səslə: “Köməyə gəlin!” – deyər qışqıraraq Mədinədəkiləri xəbərdar etdim. Sonra atımı dörd nala çapıb onlara çatdım və gördüm ki, onlar, həqiqətən də, Peyğəmbərin ﷺ sağmal dəvələrini götürmüşlər. Onda mən onları ox atəşinə tutdum və bu sözləri oxudum:

¹ Yəni bizimlə sizin aranızda gedən döyüş dəyişkəndir, gah siz bizə qalib gəlin, gah da biz sizə qalib gəlirik.

² Kəbənin içinə yerləşdirilmiş, Kinanə qəbiləsinin sitayiş etdiyi bütün adıdır.

³ Bu, qadına bənzədilmiş bütün adıdır.

⁴ 1027-ci hədisin qeydlərinə bax.

*Əkvanın oğluyam mən
Ölüm günüdür bu gün.*

Onlar (su) içməyə macal tapmamış mən dəvələri onların əlindən aldım və qabağıma qatıb Peyğəmbərin ﷺ yanına gətirdim. Yolda mən Peyğəmbərə ﷺ rast gəldim. Dedim: “Ya Rəsulullah, bu adamlar susamışlar, mən onlara su içməyə imkan verməyib başlarının üstünü aldım. (Məsləhətdirsə,) onların dalınca adam göndər.” Peyğəmbər ﷺ dedi: “Ey Əkvanın oğlu, sən onları üstələdin. (İndi isə) mülayim davran. Həm də onlar artıq öz qəbilələrinə çatmışlar.” (əl-Buxari, 3041)

78-ci fəsil. Əsirləri azad etmək

۷۸- باب: فَكَأُكُ الْأَسِيرِ

۱۲۹۹ - عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «فُكُّوا الْعَانِيَّ - يَعْنِي الْأَسِيرَ - وَأَطْعِمُوا الْجَائِعَ وَعَوِّدُوا الْمَرِيضَ». [رواه البخاري: ۳۰۴۶]

1299. Əbu Musa رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Əsirləri azad edin, onların qarnını doyduzun və xəstələrə baş çəkin!” (əl-Buxari, 3046)

۱۳۰۰ - عَنْ أَبِي جُحَيْفَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قُلْتُ لِعَلِّي ﷺ هَلْ عِنْدَكُمْ شَيْءٌ مِنَ الْوَحْيِ إِلَّا مَا فِي كِتَابِ اللَّهِ قَالَ وَالَّذِي فَلَقَ الْحَبَّةَ وَبَرَأَ النَّسَمَةَ مَا أَغْلَمُهُ إِلَّا فَهْمًا يُعْطِيهِ اللَّهُ رَجُلًا فِي الْقُرْآنِ، وَمَا فِي هَذِهِ الصَّحِيفَةِ. قُلْتُ وَمَا فِي الصَّحِيفَةِ قَالَ الْعَقْلُ وَفَكَأُكُ الْأَسِيرِ، وَأَنْ لَا يُقْتَلَ مُسْلِمٌ بِكَافِرٍ. [رواه البخاري: ۳۰۴۷]

1300. Rəvayət edilir ki, Əbu Cuheyfə demişdir: “Mən Əlidən soruşdum: “Siz Allahın Kitabında olanlardan başqa qeyb xəbərlərindən bir şey bilirsinizmi?” Əli dedi: “Toxumu çatladıb cücərdən və insanı yaradan Allaha and olsun ki, mənə bildiyim ancaq Allahın insana Qurandan öyrətdikləri və bu səhifələrdə yazılanlardır.” Mən: “Səhifələrdə nə yazılmışdır?” – deyə soruşdum. Dedi: “Qanbahasını ödəmək, əsirləri azad etmək və kafirə görə müsəlmanı öldürməmək.” (əl-Buxari, 3047)

79-cu fəsil. Müşrikləri fidyə müqabilində azad etmək

۷۹- باب: فِدَاءُ الْمُشْرِكِينَ

۱۳۰۱ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ اسْتَأْذَنُوا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ أَتَدْنُ فَلَنَتْرِكَ لِابْنِ أَخْتِنَا عَبَسًا فِدَاءً. فَقَالَ: «لَا تَدْعُونَ مِنْهَا دِرْهَمًا». [رواه البخاري: ۳۰۴۸]

1301. Ənəs ibn Malik رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, ənsardan olan (bəzi) adamlar Peyğəmbərdən ﷺ izn istəyib dedilər: “Ya Rəsulullah, izn ver, bacımız oğlu Abbasa görə verilmiş fidyəni¹ götürməyə.” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “(Onun azad edilməsi üçün verilmiş) fidyədən bir dirhəm də olsun belə saxlamayın!” (əl-Buxari, 3048)

¹ 269-cu hədisin qeydlərinə bax.

**80-cı fəsil. İslama qarşı vuruşan
adamın (təhlükəsizliyinə dair)
zəmanət almadan müsəlman
ölkəsinə daxil olması**

۸۰ – باب:

الْحَرَبِيُّ إِذَا دَخَلَ دَارَ الْإِسْلَامِ بِغَيْرِ أَمَانٍ

۱۳۰۲ - عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ رضي الله عنه قَالَ: أَتَى النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم عَيْنٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ وَهُوَ فِي سَفَرٍ، فَجَلَسَ عِنْدَ أَصْحَابِهِ يَتَحَدَّثُ ثُمَّ انْقَلَبَ، فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم: «اطْلُبُوهُ وَاقْتُلُوهُ». فَفَتَلَهُ فَفَتَلَهُ سَلْبَهُ. [رواه البخاري: ۳۰۵۱]

1302. Rəvayət edilir ki, Sələmə ibn Əkva رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم səfərdə olarkən müşriklərdən bir casus onun yanına gəldi. Həmin adam Peyğəmbərin صلى الله عليه وسلم əshabələri ilə oturub bir qədər söhbət etdikdən sonra çıxıb getdi. Onda Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم buyurdu: “Tutun, öldürün onu!”

Sələmə onu öldürdü və Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم (ölmüş müşrikin) malını Sələməyə verdi. (əl-Buxari, 3051)

**81-ci fəsil. Nümayəndələrə
hədiyyələr vermək**

۸۱ – باب: جَوَائِزُ الْوَفْدِ

**82-ci fəsil. Zimmilərə¹ havadarlıq
etmək və onlarla iş görmək olarmı?**

۸۲ – باب:

هَلْ يُسْتَشْفَعُ إِلَى أَهْلِ الذِّمَّةِ وَمُعَامَلَتُهُمْ

۱۳۰۳ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه أَنَّهُ قَالَ يَوْمَ الْخَمِيسِ، وَمَا يَوْمُ الْخَمِيسِ ثُمَّ بَكَى حَتَّى خَضَبَ دَمْعُهُ الْحَصْبَاءَ فَقَالَ اشْتَدَّ بَرَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم وَجَعَهُ يَوْمَ الْخَمِيسِ فَقَالَ: «اِثْنُونِي بِكِتَابٍ أَكْتُبُ لَكُمْ كِتَابًا لَنْ تَضِلُّوا بَعْدَهُ أَبَدًا». فَتَنَازَعُوا وَلَا يَبْغِي عِنْدَ نَبِيِّ تَنَازُعٍ فَقَالُوا هَجَرَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم قَالَ: «دَعُونِي فَإِلَذَى أَنَا فِيهِ خَيْرٌ مِمَّا تَدْعُونِي إِلَيْهِ». وَأَوْصَى عِنْدَ مَوْتِهِ بِثَلَاثٍ «أَخْرِجُوا الْمُشْرِكِينَ مِنْ جَزِيرَةِ الْعَرَبِ، وَأَجِيزُوا الْوَفْدَ بِنَحْوِ مَا كُنْتُ أُجِيزُهُمْ». وَنَسِيتُ الثَّالِثَةَ. [رواه البخاري: ۳۰۵۳]

1303. Rəvayət edilir ki, (bir dəfə) ibn Abbas رضي الله عنه: “Cümə axşamı! Nədir cümə axşamı?!” – deyib ağladı və onun göz yaşları yerdəki daşların üstünə düşməyə başladı. Sonra dedi: “Cümə axşamı Peyğəmbərin صلى الله عليه وسلم ağırları şiddətləndi və o: “Mənə kağız gətirin, sizə elə bir yazı yazım² ki, ondan sonra heç vaxt haqq yoldan azmayasınız” – deyə buyurdu. (Həmin vaxt oradakılar) mübahisə etməyə başladılar, halbuki onun hüzurunda mübahisə etmək olmaz. Onlar dedilər: “Peyğəmbərin vəziyyəti ağırdır!” Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم dedi: “Məni rahat buraxın! Mənim olduğum hal sizin məni dəvət etdiyiniz şeylərdən daha xeyirlidir.” Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم ölüm ayağında üç şeyi vəsiyyət etdi: “Müşrikləri ərəb yarımadasından çıxardın! Mən (nümayəndələrə) hədiyyə verdim kimi, siz də (yanınıza gələn) nümayəndələrə hədiyyələr verin!” Üçüncü (vəsiyyətini isə) unutmuşam.” (əl-Buxari, 3053)

¹ 1079-cu hədisin fəslinin qeydlərinə bax.

² “Yazdırım” qəsd edilir.

83-cü fəsil.

Uşaqlar İslama necə dəvət edilir?

۸۳- باب:

كَيْفَ يُعْرَضُ الْإِسْلَامُ عَلَى الصَّبِيِّ؟

۱۳۰۴ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ فِي النَّاسِ فَأَنْتَنِي عَلَى اللَّهِ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ، ثُمَّ ذَكَرَ الدَّجَالَ فَقَالَ: «إِنِّي أَنْذَرُكُمْ هُوَ، وَمَا مِنْ نَبِيٍّ إِلَّا قَدْ أَنْذَرَهُ قَوْمَهُ، لَقَدْ أَنْذَرَهُ نُوحٌ قَوْمَهُ، وَلَكِنْ سَأَقُولُ لَكُمْ فِيهِ قَوْلًا لَمْ يَقُلْهُ نَبِيٌّ لِقَوْمِهِ، تَعْلَمُونَ أَنَّهُ أَعْوَرُ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِأَعْوَرَ». [رواه البخاري: ۳۰۵۷]

1304. Rəvayət edilir ki, ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: "Peyğəmbər camaatın arasında ayağa qalxıb Allaha – Ona layiq tərzdə təriflər dedikdən sonra dəccalı yada salıb dedi: "Mən sizi ondan xəbərdar edib çəkindirirəm. Elə bir peyğəmbər olmamışdır ki, ümmətini ondan çəkindirmiş olmasın. Nuh da öz ümmətini ondan çəkindirmişdir. Lakin mən dəccal barəsində sizə elə bir söz deyəcəyəm ki, (onu) heç bir peyğəmbər öz ümmətinə deməmişdir. Bilin ki, o, təkgözdür. Allah isə təkgöz deyildir." (əl-Buxari, 3057)

84-cü fəsil. İxtiyar sahibinin camaatın (sayını) yazdırması

۸۴- باب: كِتَابَةُ الْإِمَامِ النَّاسِ

۱۳۰۵ - عَنْ حُذَيْفَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «اَكْتُبُوا لِي مَنْ تَلَفَظَ بِالْإِسْلَامِ مِنَ النَّاسِ». فَكُتِبْنَا لَهُ أَلْفًا وَخَمْسُمِائَةً رَجُلٍ، فَقُلْنَا نَخَافُ وَنَحْنُ أَلْفٌ وَخَمْسُمِائَةٍ فَلَقَدْ رَأَيْنَا اثْبَتِينَ حَتَّى إِنْ الرَّجُلَ لَيُصَلِّي وَحْدَهُ وَهُوَ خَائِفٌ. [رواه البخاري: ۳۰۶۰]

1305. Rəvayət edilir ki, Huzeyfə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: "(Bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ: "Müsəlman olduğunu söyləyən kimsələri siyahıya alın!" – deyə buyurdu. Biz də min beş yüz nəfərin siyahısını tutduq. Sonra (öz-özümüzə) dedik: "Min beş yüz nəfər olduğumuz halda (müşriklərdən) qorxacağıq?!" Sonralar biz çox müsi-bətlər gördük, hətta elə olurdu ki, adam təkbaşına qıldığı namazı qorxa-qorxa qılırdı¹". (əl-Buxari, 3060)

85-ci fəsil. Düşməni məğlub etdikdən sonra üç gün onların torpaqlarında qalmaq

۸۵- باب:

مَنْ غَلَبَ الْعَدُوَّ فَأَقَامَ عَلَى عَرَصَتِهِمْ ثَلَاثًا

۱۳۰۶ - عَنْ أَبِي طَلْحَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ كَانَ إِذَا ظَهَرَ عَلَى قَوْمٍ أَقَامَ بِالْعَرَصَةِ ثَلَاثَ لَيَالٍ. [رواه البخاري: ۳۰۶۵]

1306. Əbu Təlhə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ düşməni məğlub etdikdən sonra üç gecə ərsədə² qalardı. (əl-Buxari, 3065)

¹ Ehtimal edilir ki, o, bununla Osman ibn Əffanın رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ xilafəti dövründə Kufənin əmiri olmuş Vəlid ibn Ukbəni və onun kimilərini qəsd edirmiş. Çünki Vəlid camaat namazını gecikdirərdi və ya onu lazımı qaydada qıldırırmazdı. Elə bu səbəbdən də Allahdan qorxan dindarlar namazı gizləndə qorxa-qorxa qılar, sonra da gəlib onun arxasında həmin namazı qıldılar ki, cəzalandırılmasınlar və ya ən azı qınanmasınlar. (Fəthul Bari, 9/298)

² Meydan, açıq yer, boş sahə, düzənlik.

86-cı fəsil. Müşriklər bir müsəlmanın malını ələ keçirdikdən sonra həmin müsəlman öz malını tapsa (nə etməlidir?)

۸۶- باب: إِذَا غَنِمَ الْمُشْرِكُونَ مَالَ الْمُسْلِمِ ثُمَّ وَجَدَهُ الْمُسْلِمُ

۱۳۰۷ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: ذَهَبَ فَرَسٌ لَهُ، فَأَخَذَهُ الْعَدُوُّ، فَظَهَرَ عَلَيْهِ الْمُسْلِمُونَ فَرَدُّ عَلَيْهِ فِي زَمَنِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، وَأَبَقَ عَبْدٌ لَهُ فَلَحِقَ بِالرُّومِ، فَظَهَرَ عَلَيْهِمُ الْمُسْلِمُونَ، فَرَدَّهُ عَلَيْهِ خَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ بَعْدَ النَّبِيِّ ﷺ. [رواه البخاري: ۳۰۶۷]

1307. Rəvayət edilir ki, ibn Ömər رضي الله عنه atı qaçıb getmiş və düşmən tərəfindən ələ keçirilmişdi. Müsəlmanlar onları məğlub etdikdən sonra onun atı özünə qaytarıldı. Bu hadisə Peyğəmbər ﷺ zamanında baş vermişdi. Növbəti dəfə onun bir kələsi qaçdı və gedib rumlulara qoşuldu. Müsəlmanlar onları məğlub etdikdən sonra Xalid ibn Vəlid onun kələsini özünə qaytardı." (Bu hadisə) Peyğəmbər ﷺ vəfatından sonra (baş vermişdi). (əl-Buxari, 3067)

87-ci fəsil. Farsca və ya digər əcəm dilində danışan kimsə haqqında. Uca Allah buyurur: "...dillərinizin və rənglərinizin müxtəlifliyi də Onun dəlillərindəndir."¹ (Digər ayədə) buyurur: "Biz hər bir elçini ancaq öz xalqının dilində danışan göndərdik ki..."²

۸۷- باب: مَنْ تَكَلَّمَ بِالْفَارِسِيَّةِ وَالرَّطَانَةِ وَقَوْلَ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿وَأَخْلَفَ الْأَلْسِنَ كُمْ وَاللُّوَيْكُمْ﴾ وَقَالَ: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ إِلَّا بِلِسَانِ قَوْمِهِ﴾

۱۳۰۸ - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه قَالَ: قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، ذَبَحْنَا بُهَيْمَةَ لَنَا، وَطَحْنَتْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ، فَتَعَالَ أَنْتَ وَنَفَرٌ، فَصَاحَ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ: «يَا أَهْلَ الْخَنْدَقِ، إِنَّ جَابِرًا قَدْ صَنَعَ سُورًا، فَحَيَّ هَلَا بِكُمْ». [رواه البخاري: ۳۰۷۰]

1308. Rəvayət edilir ki, Cabir ibn Abdullah رضي الله عنه demişdir: "Mən dedim: "Ya Rəsulullah, biz bir quzu kəsmişik və bir saa³ arpa üyütmüşük⁴. Bir neçə adam götür, gəl (bizə)!" Peyğəmbər ﷺ (əshabələrini) ucadan səsləyib dedi: "Ey xəndək qazanlar, Cabir sur⁵ hazırlayıb. Haydı gedək!" (əl-Buxari, 3070)

۱۳۰۹ - عَنْ أُمِّ خَالِدِ بِنْتِ خَالِدِ بْنِ سَعِيدٍ رضي الله عنه قَالَتْ: أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مَعَ أَبِي وَعَلَى قَمِيصٍ أَصْفَرُ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «سَنَّهُ سَنَةٌ». قَالَ عَبْدُ اللَّهِ وَهِيَ بِالْحَبَشِيَّةِ حَسَنَةٌ. قَالَتْ فَذَهَبْتُ أَلْعَبُ بِخَاتَمِ النَّبِوَةِ، فَزَبَرَنِي

¹ "ər-Rum" surəsi, 22.

² "İbrahim" surəsi, 4.

³ 152-ci hədisin qeydlərinə bax.

⁴ Cabir رضي الله عنه Əhzab döyüşündən əvvəl xəndək qazılarkən Peyğəmbər ﷺ hamıyla birgə işlədiyini və aclıqdan əziyyət çəkdiyini görəndə onu evinə qonaq çağırırmışdı.

⁵ "Sur" fars sözü olub qonaqlıq, ziyafət və yemək-içmək mənalərini ifadə edir.

أَبِي قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «دَعَهَا». ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَبِلِي وَأَخْلِفِي، ثُمَّ أَبِلِي وَأَخْلِفِي». [رواه البخاري: ٣٠٧١]

1309. Rəvayət edilir ki, Ummu Xalid bint Xalid ibn Səd رضي الله عنها demişdir: “(Bir dəfə) mən atamla birlikdə Peyğəmbərin ﷺ yanına gəldim. Əynimdə sarı rəngli bir paltar var idi. Peyğəmbər ﷺ (paltarı görəndə): “Sənəh! Sənəh!” – dedi. Bu da həbəş dilində: “Qəşəngdir, qəşəng!” – deməkdir. Sonra mən (əlimlə) onun peyğəmbərlik əlamətini qurdalamağa başladım. Atam üstümə qışqırıb məni kənara çəkdi. Peyğəmbər: “Dəymə uşağa!” – deyə buyurdu, sonra da əlavə edib dedi: “(Bu paltarı) köhnələndək, bir də köhnələndək, bir də köhnələndək gey!”¹ (əl-Buxari, 3071)

88-ci fəsil. Əmanətə xəyanət etmək. Uca Allah buyurur:
“Əmanətə xəyanət edən kimsə Qiyamət günü xəyanət etdiyi şeylə gələr”²

٨٨ - باب: الغُلُولُ وَقَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى:
﴿وَمَنْ يَغْلُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيَمَةِ﴾

١٣١٠ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ قَامَ فِينَا النَّبِيُّ ﷺ فَذَكَرَ الْغُلُولَ فَعَظَّمَهُ وَعَظَّمَ أَمْرَهُ قَالَ: «لَا أَلْفِينَ أَحَدَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى رَقَبَتِهِ شَاةٌ لَهَا نَعَاءٌ عَلَى رَقَبَتِهِ فَرَسٌ لَهُ حِمْحِمَةٌ يَقُولُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَغْنِنِي. فَأَقُولُ لَا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا، قَدْ أَبْلَعْتُكَ. وَعَلَى رَقَبَتِهِ بَعِيرٌ لَهُ رُعَاءٌ، يَقُولُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَغْنِنِي. فَأَقُولُ لَا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا، قَدْ أَبْلَعْتُكَ. وَعَلَى رَقَبَتِهِ صَامِتٌ، يَقُولُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَغْنِنِي. فَأَقُولُ لَا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا، قَدْ أَبْلَعْتُكَ. أَوْ عَلَى رَقَبَتِهِ رِقَاعٌ تَخْفِقُ، يَقُولُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَغْنِنِي. فَأَقُولُ لَا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا، قَدْ أَبْلَعْتُكَ». [رواه البخاري: ٣٠٧٣]

1310. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رضي الله عنه demişdir: “(Bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ bizim aramızda ayağa qalxıb əmanətə xəyanət etmək barəsində danışdı, bunun ol-
 duqca böyük günah olduğunu vurğulayıb dedi: “Qiyamət günü heç biriniz boynunda mələyən bir qoyunla və ya kişnəyən bir atla gəlib deməsin ki: “Ya Rəsulullah, mənə yardım et!” Mən (cavabımda ona): “Sənə heç bir şeylə yardım edə bilmərəm. Mən (Allahın hökmünü) sənə təbliğ etmişdim” – deyəcəyəm. Yaxud boynunda nərildəyən bir dəvə ilə gəlib deməsin ki: “Ya Rəsulullah, mənə yardım et!” Mən (cavabımda ona): “Sənə heç bir şeylə yardım edə bilmərəm. Mən sənə təbliğ etmişdim” – deyəcəyəm. Yaxud boynunda qızıl və gümüşlə gəlib deməsin ki: “Ya Rəsulullah, mənə yardım et!” Mən (cavabımda ona): “Sənə heç bir şeylə yardım edə bilmərəm. Mən sənə təbliğ etmişdim” – deyəcəyəm. Yaxud boynunda parıldayan bir paltarla gəlib deməsin ki: “Ya Rəsulullah, mənə yardım et!” Mən (cavabımda ona): “Sənə heç bir şeylə yardım edə bilmərəm. Mən sənə təbliğ etmişdim” – deyəcəyəm.” (əl-Buxari, 3073)

¹ Duanın ərəbcədən transkripsiyası belədir: “Əbli və əxlifi, summə əbli və əxlifi, summə əbli və əxlifi!”
 Peyğəmbər ﷺ bu duanı etməklə qızçıqaza uzun ömür sürməyi arzu etmişdir.

² “Ali-İmran” surəsi, 161.

**89-cu fəsil. İcazəsiz qənimətdən
götürülmüş çüzi bir şeyin
(hökmü)**

**۸۹ – باب:
الْقِلِيلُ مِنَ الْغُلُولِ**

۱۳۱۱ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رضي الله عنه قَالَ: كَانَ عَلَى ثَقَلِ النَّبِيِّ ﷺ رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ كِرْكِرَةٌ فَمَاتَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «هُوَ فِي النَّارِ». فَذَهَبُوا يَنْظُرُونَ إِلَيْهِ فَوَجَدُوا عَبَاءَةً قَدْ غَلَّهَا. [رواه البخاري: ۳۰۷۴]

1311. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Amr رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbərin ﷺ ağır əşyalarını daşıyan Kırkirə adlı bir köməkçisi var idi. O, vəfat etdikdə Peyğəmbər ﷺ dedi: “O, Cəhənnəm atəşindədir!” (Əshabələr) gedib ona baxdılar və (onun əşyaları arasında) qənimət mallarından çırpışdırdığı bir əba tapdılar”. (əl-Buxari, 3074)

**90-cı fəsil. Döyüşçüləri
qarşılamaq**

۹۰ – باب: اسْتِقبالُ الغزاةِ

۱۳۱۲ - عَنْ ابْنِ الزُّبَيْرِ رضي الله عنه أَنَّهُ قَالَ لِابْنِ جَعْفَرٍ رضي الله عنه: أَتَذْكُرُ إِذْ تَلَقَّيْنَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَنَا وَأَنْتَ وَأَبْنُ عَبَّاسٍ قَالَ نَعَمْ، فَحَمَلْنَا وَتَرَكَتْ. [رواه البخاري: ۳۰۸۲]

1312. Rəvayət edilir ki, bir dəfə ibn Zubeyr رضي الله عنه ibn Cəfərə dedi: “Bizim – mənim, sənin və ibn Abbasın Peyğəmbəri ﷺ qarşılamağımız yadındadırmı?” O, dedi: “Bəli! O bizi tərkinə almış, səni isə yerdə buraxmışdı.” (əl-Buxari, 3082)

۱۳۱۳ - عَنْ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ رضي الله عنه قَالَ: ذَهَبْنَا نَتَلَقَّى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مَعَ الصَّبْيَانِ إِلَى ثَنِيَّةِ الْوَدَاعِ. [رواه البخاري: ۳۰۸۳]

1313. Rəvayət edilir ki, Saib ibn Yezid رضي الله عنه demişdir: “(Bir zaman) biz uşaqlarla birlikdə Peyğəmbəri ﷺ qarşılamaq üçün Vida təpəsinə getmişdik.” (əl-Buxari, 3083)

**91-ci fəsil. Döyüşdən qayıdarkən
nə deyilməlidir**

۹۱ – باب: مَا يَقُولُ إِذَا رَجَعَ مِنَ الْغَزْوِ

۱۳۱۴ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ مَقْفَلَهُ مِنْ عُسْفَانَ، وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى رَاحِلَتِهِ، وَقَدْ أُرْدَفَ صَفِيَّةُ بِنْتُ حُجَيْجٍ، فَعَثَرَتْ نَاقَتُهُ فَصُرْعَا جَمِيعًا، فَافْتَحَمَ أَبُو طَلْحَةَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، جَعَلَنِي اللَّهُ فِدَاءَكَ. قَالَ: «عَلَيْكَ الْمَرَأَةُ». فَقَلَبَ نَوْبًا عَلَى وَجْهِهِ وَأَتَاهَا، فَأَلْقَاهَا عَلَيْهَا وَأَصْلَحَ لَهَا مَرْكَبُهَا فَرَكِبَا، وَاکْتَفَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، فَلَمَّا أَشْرَفْنَا عَلَى الْمَدِينَةِ قَالَ: «أَيُّونَ تَأْتِيُونَ عَابِدُونَ لِرَبِّنَا حَامِدُونَ». فَلَمْ يَزَلْ يَقُولُ ذَلِكَ حَتَّى دَخَلَ الْمَدِينَةَ. [رواه البخاري: ۳۰۸۵]

1314. Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Məlik رضي الله عنه demişdir: “(Bir dəfə) biz Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə Usfəndən qayıdarkən Peyğəmbər ﷺ dəvəsinə minmiş, Səfiyyə bint Hucyyəyi¹ də tərkinə almışdı. Birdən dəvə büdrədi və onların hər ikisi yerə

¹ 243-cü hədisə bax.

yıxıldı. Əbu Təlhə dəvəsindən yerə sıçrayıb: “Ya Rəsulullah, atam-anam sənə qurban” – dedi. Peyğəmbər ﷺ: “Qadının qeydinə qal!” – dedi. Əbu Təlhə bürüncəyi üzünə tutdu və qadına yaxınlaşıb bürüncəyi onun üstünə atdıqdan sonra onların dəvəsini yola hazırladı. Hər ikisi dəvəyə mindikdən sonra biz Peyğəmbəri ﷺ əhatəməizə aldığımızda Peyğəmbər ﷺ dedi: “Biz geri dönənlər, tövbə edənlər, ibadət edənlər, Rəbbimizə həmd edənlərik!”¹ O, Mədinəyə daxil olanadək bu duanı təkrar etdi. (əl-Buxari, 3085)

92-ci fəsil. Səfərdən qayıtdıqda namaz qılmaq

۹۲ – باب: الصَّلَاةُ إِذَا قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ

۱۳۱۵ – عَنْ كَعْبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ إِذَا قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ ضَحَّى دَخَلَ الْمَسْجِدَ، فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ قَبْلَ أَنْ يَجْلِسَ. [رواه البخاري: ۳۰۸۸]

1315. Kəb رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ nə zaman səfərdən səhər açıldıqda² qayıdardısı, məscidə girib oturmamışdan əvvəl iki rükət namaz qıladı. (əl-Buxari, 3088)

¹ Transkripsiyası: Ayibunə, taibunə, abidunə, li Rəbbinə hamidun!

² Burada Duha vaxtı – yəni təqribən gün çıxandan yarım saat sonra – nəzərdə tutulur

۵۷ - کتابُ الخُمُسِ

57 - Xums kitabı

1-ci fəsil. Xumsun¹ vacibliyi

۱ - باب: فَرَضُ الخُمُسِ

۱۳۱۶ - عَنْ مَالِكِ بْنِ أَوْسٍ بْنِ الْحَدَثَانِ قَالَ: بَيْنَا أَنَا جَالِسٌ فِي أَهْلِي حِينَ مَتَعَ النَّهَارُ، إِذَا رَسُولُ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ يَأْتِينِي فَقَالَ أَحِبُّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ. فَأُطْلِقْتُ مَعَهُ حَتَّى أَذْخُلَ عَلَى عُمَرَ، فَإِذَا هُوَ جَالِسٌ عَلَى رِمَالٍ سَرِيرٍ، لَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ فَرَّاشٌ مُتَكِيٌّ عَلَى وَسَادَةٍ مِنْ أَدَمٍ، فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ ثُمَّ جَلَسْتُ فَقَالَ يَا مَالِ، إِنَّهُ قَدِمَ عَلَيْنَا مِنْ قَوْمِكَ أَهْلُ أُبَيَاتٍ، وَقَدْ أَمَرْتُ فِيهِمْ بِرَضِخٍ فَأَقْبِضْهُ فَأَقْسِمُ بِهِنَّهِمْ. فَقُلْتُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، لَوْ أَمَرْتَ بِهِ غَيْرِي. قَالَ أَقْبِضْهُ أَيُّهَا الْمَرْءُ. فَبَيْنَا أَنَا جَالِسٌ عِنْدَهُ أَتَاهُ حَاجِبُهُ يَرْفَا فَقَالَ هَلْ لَكَ فِي عُثْمَانَ وَعَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ وَالزُّبَيْرِ وَسَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ يَسْتَأْذِنُونَ قَالَ نَعَمْ. فَأَذِنَ لَهُمْ فَدَخَلُوا فَسَلَّمُوا وَجَلَسُوا، ثُمَّ جَلَسَ يَرْفَا يَسِيرًا ثُمَّ قَالَ هَلْ لَكَ فِي عَلِيٍّ وَعَبَّاسٍ قَالَ نَعَمْ. فَأَذِنَ لَهُمَا، فَدَخَلَا فَسَلَّمَا فَجَلَسَا، فَقَالَ عَبَّاسٌ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، أَقْبِضْ بَيْنِي وَبَيْنَ هَذَا. وَهُمَا يَخْتَصِمَانِ فِيمَا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ ﷺ مِنْ بَنِي النَّضِيرِ. فَقَالَ الرَّهْطُ عُثْمَانُ وَأَصْحَابُهُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، أَقْبِضْ بَيْنَهُمَا وَأَرْخِ أَحَدَهُمَا مِنَ الْآخِرِ. قَالَ عُمَرُ تَيْدُكُمْ، أَنْشُدْكُمْ بِاللَّهِ الَّذِي يَأْذَنُ تَقُومُ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ، هَلْ تَعْلَمُونَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ «لَا تُورَثُ مَا تَرَكَنَا صَدَقَةً». يُرِيدُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ نَفْسَهُ. قَالَ الرَّهْطُ قَدْ قَالَ ذَلِكَ. فَأَقْبَلَ عُمَرُ عَلَى عَلِيٍّ وَعَبَّاسٍ فَقَالَ أَنْشُدْكُمْ اللَّهَ، أَنْتَعْلَمَانِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَدْ قَالَ ذَلِكَ قَلِيلًا قَدْ قَالَ ذَلِكَ. قَالَ عُمَرُ فَإِنِّي أُحَدِّثُكُمْ عَنْ هَذَا الْأَمْرِ، إِنَّ اللَّهَ قَدْ خَصَّ رَسُولُهُ ﷺ فِي هَذَا الْقِيَمِ بِشَيْءٍ لَمْ يُعْطِهِ أَحَدًا غَيْرُهُ - ثُمَّ قَرَأَ ﴿وَمَا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْهُمْ﴾ إِلَى قَوْلِهِ ﴿قَدِيرٌ﴾ - فَكَانَتْ هَذِهِ خَالِصَةً لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ. وَاللَّهُ مَا احْتَاذَهَا دُونَكُمْ، وَلَا اسْتَأْثَرَ بِهَا عَلَيْكُمْ قَدْ أَعْطَاكُمْوه، وَبَنَاهَا فِيكُمْ حَتَّى بَقِيَ مِنْهَا هَذَا الْمَالُ، فَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُنْفِقُ عَلَى أَهْلِهِ نَفَقَةً سَتْنَهُمْ مِنْ هَذَا الْمَالِ، ثُمَّ يَأْخُذُ مَا بَقِيَ فَيَجْعَلُهُ مَجْعَلِ مَالِ اللَّهِ، فَعَمِلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِذَلِكَ حَيَاتِهِ، أَنْشُدْكُمْ بِاللَّهِ هَلْ تَعْلَمُونَ ذَلِكَ قَالُوا نَعَمْ. ثُمَّ قَالَ لِعَلِيٍّ وَعَبَّاسٍ أَنْشُدْكُمْ بِاللَّهِ هَلْ تَعْلَمَانِ ذَلِكَ قَالَ عُمَرُ ثُمَّ تَوَفَّى اللَّهُ نَبِيَّهُ ﷺ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ أَنَا وَلِيُّ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. فَقَبِضْهَا أَبُو بَكْرٍ، فَعَمِلَ فِيهَا بِمَا عَمِلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّهُ فِيهَا لَصَادِقٌ بَارٌّ رَاشِدٌ تَابِعٌ لِلْحَقِّ، ثُمَّ تَوَفَّى اللَّهُ أَبَا بَكْرٍ، فَكُنْتُ أَنَا وَلِيُّ أَبِي بَكْرٍ، فَقَبِضْتُهَا سَتْنَيْنِ مِنْ إِمَارَتِي، أَعَمِلُ فِيهَا بِمَا عَمِلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَمَا عَمِلَ فِيهَا أَبُو بَكْرٍ، وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنِّي فِيهَا لَصَادِقٌ بَارٌّ رَاشِدٌ تَابِعٌ لِلْحَقِّ، ثُمَّ جِئْتُمَنِي تُكَلِّمَانِي وَكَلِمَتُكُمَا وَاحِدَةٌ، وَأَمْرُكُمَا وَاحِدٌ، جِئْتَنِي يَا عَبَّاسُ تَسْأَلُنِي نَصِيكَ مِنْ ابْنِ أَخِيكَ، وَجَاءَنِي هَذَا - يُرِيدُ عَلِيًّا - يُرِيدُ نَصِيْبَ امْرَأَتِهِ مِنْ أَبِييْهَا، فَقُلْتُ لَكُمَا إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «لَا تُورَثُ مَا تَرَكَنَا صَدَقَةً». فَلَمَّا بَدَأَ لِي أَنْ أَدْفَعَهُ إِلَيْكُمَا قُلْتُ إِنَّ شَيْئًا دَفَعْتُهَا إِلَيْكُمَا عَلَى أَنْ عَلَيْكُمَا عَهْدُ اللَّهِ وَمِيثَاقُهُ لَتَعْمَلَانِ فِيهَا بِمَا عَمِلَ فِيهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، وَبِمَا عَمِلَ فِيهَا أَبُو بَكْرٍ، وَبِمَا عَمِلْتُ فِيهَا مِنْذُ وَلَيْتُهَا، فَقُلْتُمَا أَدْفَعُهَا إِلَيْنَا. فَبِذَلِكَ دَفَعْتُهَا إِلَيْكُمَا، فَأَنْشُدْكُمْ بِاللَّهِ، هَلْ دَفَعْتُهَا إِلَيْهِمَا بِذَلِكَ قَالَ الرَّهْطُ نَعَمْ.

¹ Hərbi qənimətlərin beşdə bir hissəsi. Bu bir hissə yenə də beş hissəyə bölünür və sonra onun beşdə bir hissəsi müsəlman hökmdarının əlində qalır, qalan beşdə dörd hissə isə Quran bölgüsünə uyğun olaraq, Muhəmməd Peyğəmbərin ﷺ qohumları – Haşimin və Müttəlibin nəslı, yetimlər, kasıblar və ehtiyac içində olan müsafirilər arasında paylanır.

ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى عَلِيٍّ وَعَبَّاسٍ فَقَالَ أُنْشِدُكُمْ بِاللَّهِ هَلْ دَفَعْتَهَا إِلَيْكُمْ بِذَلِكَ قَالَا نَعَمْ. قَالَ فَتَلَمَّسَانِ مِنِّي قَضَاءً غَيْرَ ذَلِكَ فَوَاللَّهِ الَّذِي بِيَاذِهِ تَقُومُ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ، لَا أَقْضِي فِيهَا قَضَاءً غَيْرَ ذَلِكَ، فَإِنْ عَجَزْتُمَا عَنْهَا فَادْفَعَاهَا إِلَيَّ، فَإِنِّي أَكْفِيكُمْهَا. [رواه البخاري: ٣٠٩٤]

- 1316.** Rəvayət edilir ki, Malik ibn Ovs ibn Hədəsan demişdir: “(Bir dəfə) günorta vaxtı mən evimdə ikən Ömər ibn Xəttabın göndərdiyi elçi yanıma gəlib dedi: “Möminlərin əmiri səni çağırır!” Mən onunla (Ömərin) yanına getdim. Mən Ömərin yanına daxil olduqda onun boş taxtın üstündə oturduğunu gördüm. Onun altına heç bir şey sərilməmişdi, özü də dəri yastığa söykənmişdi. Mən salam verib oturdum. Ömər dedi: “Ey Mali!¹ Sənin həm qəbilələrindən bəziləri (öz ailələri ilə birlikdə) yanıma gəlib (məndən yardım istədilər) və mən (öz köməkçilərimə) onlara yardım etməyi tapşırdım. Götür bu yardımı, onların arasında paylaşdır!” Dedim: “Ey möminlərin əmiri, bəlkə, bu işi başqasına tapşırasan.” Ömər dedi: “Ay adam, (sənə) bunu götür, (payla dedim)!” Mən Ömərin yanında ikən onun qapıçısı Yərfa gəlib dedi: “Osman, Abdur-Rəhman ibn Auf, Zubeyr və Səd ibn Əbu Vəqqas (yanına gəlmək üçün) izn istəyirlər, onlara izn verirsənmi?” Ömər: “Bəli!”- deyib onlara izn verdi. Onlar içəri daxil oldular və salam verib oturdular. Yərfa da bir qədər oturduqdan sonra (ayağa qalxıb) dedi: “Əli və Abbas izn istəyir, onlara izn verirsənmi?” Ömər: “Bəli!”- deyib onlara izn verdi. Onlar içəri daxil oldular və salam verib oturdular. Abbas dedi: “Ey möminlərin əmiri, mənimlə bunun arasında hökm ver.” Onların mübahisəsi, Allahın Öz peyğəmbərinə ﷺ qənimət olaraq bəxş etdiyi Bənu-Nədir qəbiləsinin malları üstündə düşmüşdü. Osman və onunla gələnlər dedilər: “Ey möminlərin əmiri, onların arasında hökm ver, onları sakitləşdir!” Ömər dedi: “Özünüzlə ələ alın! Göyü və yeri saxlayan Allah xatirinə (deyin görüm), Peyğəmbərin ﷺ, özünü qəsd edərək: “Biz (peyğəmbərlər) miras qoymuruq, qoyub getdiyimiz sədəqədir”- dediyini bilirsinizmi?” Onlar: “Bəli, demişdir”- deyər cavab verdilər. Sonra Ömər Əliyə və Abbasa üz tutub soruşdu: “Sizi and verirəm Allaha (deyin görüm), Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini bilirsinizmi?” Onlar: “Bəli, demişdir”- deyər cavab verdilər. Ömər dedi: “Mən sizə bu haqda xəbər vermək istəyirəm. Bilin ki, Allah bu qənimətləri məxsusi olaraq Öz elçisi üçün ayırmış və bundan heç kəsə pay verməmişdi.” Sonra Ömər bu ayəni oxudu: “Allahın Öz Elçisinə onlardan verdiyi qənimətlərə tərəf siz nə at, nə də dəvə sürdünüz. Lakin Allah Öz elçilərini istədiyi kəslər üzərində hakim edir. Allah hər şeyə qadirdir.”² Bu qənimətlər ancaq Allahın elçisinə məxsus idi. Amma bununla yanaşı vallahi, o, bu qənimətləri sizdən gizlin saxlayıb ancaq öz mənfəəti üçün istifadə etməmiş, (əksinə) bundan sizə pay ayırmış və onu sizin aranızda paylaşdırmışdı. Axıra da bu mübahisə etdiyiniz mallar qalmışdır. Peyğəmbər ﷺ bu maldan ailəsinin illik xərcini ödəyər, yerdə qalanını isə Allah yolunda xərcələnən mallara qatardı. Peyğəmbər ﷺ ömrü boyu belə etmişdir. Allaha xatirinə (deyin görüm, Peyğəmbərin ﷺ) belə etdiyini bilirsinizmi?” Onlar: “Bəli!”- dedilər. Sonra Ömər Əliyə və Abbasa dedi: “Allaha xatirinə (deyin görüm,) bunu bilirsinizmi?” Sonra Ömər davam edib dedi: “Allah Öz

¹ “Mali” “Malik” isminin qısaldılmış formasıdır.

² “əl-Həşr” surəsi, 6.

peyğəmbərinin ﷺ dünyasını dəyişdikdən sonra Əbu Bəkr: “Mən Peyğəmbərin ﷺ xəlifəsiyəm”- deyib bu malları götürdü və onları Peyğəmbərin ﷺ sərf etdiyi işlərə sərf etdi. Allah bilir ki, Əbu Bəkr bu işdə sadıq, xeyirxah, doğru yolla gedən, haqqa boyun əyən bir adam idi. Allah Əbu Bəkrin ömrünü tamamladıqdan sonra mən Əbu Bəkrin varisi oldum və (xilafəti) idarə etdiyim iki il ərzində bu malları Peyğəmbərin ﷺ, sonra da Əbu Bəkrin sərf etdiyi işlərə sərf etdim. Allah bilir ki, mən bu işdə sadıq, xeyirxah, doğru yolla gedən, haqqa boyun əyən bir adam olmuşam. Sonra siz mənim yanıma gəldiniz və ikiniz də eyni sözü dediniz, eyni məsələni ərz etdiniz. Sən ey Abbas, gəlmişən, qardaşın oğlunun¹ (mirasından) sənə çatacaq payı götürəsən, bu (Əli) isə gəlib, zövcəsi üçün onun atasından qalmış mirası alsın. Mən də sizə dedim ki: “Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Biz (peyğəmbərlər) miras qoymuruq, qoyub getdiyimiz sədəqədir!” Lakin düşünəndə ki, bu malları sizə vermək lazımdır, dedim: “İstəyirsinizsə, bu malları sizə verim, amma gərək siz bağladığınız əhdə, verdiyiniz sözə sadıq qalasanız və bu malları Peyğəmbərin ﷺ və Əbu Bəkrin sərf etdiyi, habelə mən xilafətə gəldikdən sonra sərf etdiyim işlərə sərf edəsiniz.” Siz: “Bu malları bizə ver!”- dediniz, buna görə də mən onları sizə verdim. Allah xatirinə deyin görüm, mən o malları sizə verdimmi?” Onlar: “Bəli!”- dedilər. Sonra o, üzünü Əliyə və Abbasa tərəf çevirib dedi: “Allah xatirinə deyin görüm, mən o malları sizə verdimmi?” Onlar: “Bəli!”- dedilər. Ömər dedi: “Yoxsa siz məndən başqa bir qərar gözləyirsiniz?! Göyü və yeri saxlayan Allaha and olsun ki, mən bu işdə başqa bir qərar verməyəcəyəm. Əgər siz bu malları yerbəyer edə bilməyəcəksinizsə, onda onları mənə qaytarın, mən bu işin öhdəsindən gələlərəm.” (əl-Buxari, 3094)

2-ci fəsil.

Peyğəmbərin ﷺ zirehi, əsası, qılınıcı, qədəhi və üzüyü barəsində, habelə ondan sonra gələn xəlifələrin bu bölüşdürülməmiş əşyalardan istifadə etməsi barədə, həmçinin Peyğəmbərin ﷺ vəfatından sonra əshabələrinin və başqalarının onun saçı, sənəli və qabları vasitəsilə bərəkət diləməsi haqqında deyilənlər

۲ - باب:

مَا ذَكَرَ مِنْ دَرْعِ النَّبِيِّ ﷺ وَعَصَاهُ وَسَيْفِهِ وَقَدْحِهِ وَخَاتَمِهِ، وَمَا اسْتَعْمَلَ الْخُلَفَاءُ بَعْدَهُ مِنْ ذَلِكَ مِمَّا لَمْ يُذَكَّرْ قِسْمَتُهُ، وَمِنْ شَعْرِهِ وَنَعْلِهِ وَآنِيَتِهِ، مِمَّا يَتَّبِعُكَ أَصْحَابُهُ وَغَيْرُهُمْ بَعْدَ وَفَاتِهِ

۱۳۱۷ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ أَخْرَجَ نَعْلَيْنِ جَرْدَاوَيْنِ قِبَالَانَ، فَحَدَّثَ أَنَّهُمَا نَعْلَا النَّبِيِّ ﷺ. [رواه البخاري: ۳۱۰۷]

1317. Rəvayət edilir ki, (bir zaman) Ənəs r.ə. aşılanmamış dəridən tikilmiş, orta barmaqla adsız barmağa taxılan bağı olan bir cüt səndəl çıxardıb göstərmiş və onların Peyğəmbərə ﷺ məxsus olduğunu bildirmişdir. (əl-Buxari, 3107)

¹ Peyğəmbərin ﷺ atası Abdullah Abbasin r.ə. doğma qardaşı olmuşdur.

۱۳۱۸ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَخْرَجَتْ كِسَاءً مُلْبَدًا وَقَالَتْ: فِي هَذَا نَزَعَ رُوحُ النَّبِيِّ ﷺ. وَفِي رِوَايَةٍ: أَنَّهَا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَخْرَجَتْ إِزَارًا غَلِيظًا مِمَّا يُصْنَعُ بِالْيَمَنِ، وَكِسَاءً مِنْ هَذِهِ الَّتِي يَدْعُونَهَا الْمُلْبَدَةُ. [رواه البخاري: ۳۱۰۸]

1318. Rəvayət edilir ki, (bir dəfə) Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا cod parçadan tikilmiş bir bürüncək çıxardıb demişdir: “Peyğəmbərin ﷺ ruhu bədənindən çıxarkən bu bürüncək onun əynində idi.” Digər rəvayətdə, Aişənin Yəməndə hazırlanan, qalın parçadan tikilmiş bir izar¹ və cod parçadan tikilmiş bir bürüncək çıxartdığı xəbər verilmişdir.” (əl-Buxari, 3108)

۱۳۱۹ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ قَدْحَ النَّبِيِّ ﷺ انْكَسَرَ، فَاتَّخَذَ مَكَانَ الشَّعْبِ سِلْسِلَةً مِنْ فِضَّةٍ. [رواه البخاري: ۳۱۰۹]

1319. Ənəs رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət etmişdir ki, (bir dəfə) Peyğəmbərin piyaləsi sındı və o, bu qabın çatını gümüş lehimlə² yapışdırdı. (əl-Buxari, 3109)

3-cü fəsil.

۳ - باب:

Uca Allah buyurur: “...bilin ki, ələ keçirdiyiniz qənimətlərin beşdə biri Allaha, Onun Elçisinə.... məxsusdur...”³

قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿فَإِنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ﴾

۱۳۲۰ - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: وُلِدَ لِرَجُلٍ مَنَا غُلَامٌ فَسَمَّاهُ الْقَاسِمَ فَقَالَتِ الْأَنْصَارُ لَا نَكْنِيكَ أَبَا الْقَاسِمِ وَلَا نُنْعِمُكَ عَيْنًا، فَأَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وُلِدَ لِي غُلَامٌ، فَسَمَّيْتُهُ الْقَاسِمَ فَقَالَتِ الْأَنْصَارُ لَا نَكْنِيكَ أَبَا الْقَاسِمِ وَلَا نُنْعِمُكَ عَيْنًا. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «أَحْسَنْتِ الْأَنْصَارُ، سَمَوْا بِاسْمِي، وَلَا تَكْنُونَا بِكُنْيَتِي، فَإِنَّمَا أَنَا قَاسِمٌ». [رواه البخاري: ۳۱۱۵]

1320. Rəvayət edilir ki, Cabir ibn Abdullah əl-Ənsari رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Bizlərdən birinin oğlu oldu və o, uşağa Qasım adını verdi. Ənsar (ona) dedi: “Biz səni Əbul Qasım deyib çağırmayacaq və sənə gözün aydın olsun da deməyəcəyik.” Onda həmin adam Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib dedi: “Ya Rəsulullah, mənim oğlum oldu və mən ona Qasım adını verdim. Lakin Ənsar (mənə) dedi ki: “Biz səni Əbul Qasım deyib çağırmayacaq və sənə gözün aydın olsun da deməyəcəyik.” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Ənsar düz iş görmüşdür. (Özünü-nüzə) mənim adıma qoya bilərsiniz, lakin kunyamı⁴ qoymayın. Çünki Qasım⁵ ancaq mənəm!” (əl-Buxari, 3115)

۱۳۲۱ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «مَا أُعْطِيَكُمْ وَلَا أَمْنَعُكُمْ، أَنَا قَاسِمٌ أَضْعُ حَيْثُ أُمِرْتُ». [رواه البخاري: ۳۱۱۷]

¹ 239-cu hədisin qeydlərinə bax.

² Metal və başqa şeyləri yapışdırmaq üçün qalay və s. ərinti.

³ “əl-Ənfal” surəsi, 41.

⁴ 92-ci hədisin qeydlərinə bax.

⁵ “Qasım” – bölüşdürən, paylaşdırən. Peyğəmbər ﷺ demək istəmişdir ki, o, nə isə verdikdə və ya imtina etdikdə bunu ancaq Allahın izni və istəyi ilə edir.

1321. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “(Mən öz ixtiyarım) sizə nə (bir şey) əta edir, nə də verilən bir şeyə mane ola bilirəm. Mən ancaq bölüşdürənəm, mənə əmr olunanı yerinə eytirirəm.” (əl-Buxari, 3117)

۱۳۲۲ - عَنْ خَوْلَةَ الْأَنْصَارِيَّةِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: «إِنَّ رَجُلًا يَتَخَوَّضُونَ فِي مَالِ اللَّهِ بِغَيْرِ حَقٍّ، فَلَهُمُ النَّارُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ». [رواه البخاري: ۳۱۱۸]

1322. Rəvayət edilir ki, Xövlə əl-Ənsariyyə رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə dediyini eşitmişəm: “Elə insanlar vardır ki, onlar Allahın malını¹ haqsız yerə dağıdırlar. Belələrini Qiyamət günündə Cəhənnəm odu gözləyir.” (əl-Buxari, 3118)

4-cü fəsil.

Peyğəmbərin ﷺ:

﴿Qənimətlər sizə halal edildi!﴾ sözü

۴ - باب: قَوْلُ النَّبِيِّ ﷺ:

﴿أُحِلَّتْ لَكُمُ الْغَنَائِمُ﴾

۱۳۲۳ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «غَزَا نَبِيٌّ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ فَقَالَ لِقَوْمِهِ لَا يَتَّبِعْنِي رَجُلٌ مَلَكَ بُضْعَ امْرَأَةٍ وَهُوَ يُرِيدُ أَنْ يَبْنِيَ بِهَا وَلَمَّا بَيْنَ بِهَا، وَلَا أَحَدٌ بَنَى بُيُوتًا وَلَمْ يَرْفَعْ سُقُوفَهَا، وَلَا أَحَدٌ اشْتَرَى غَنَمًا أَوْ خِلْفَاتٍ وَهُوَ يَنْتَظِرُ وَلَادَهَا. فَعَزَا فِدَانًا مِنَ الْقَرْيَةِ صَلَاةَ الْعَصْرِ أَوْ قَرِيبًا مِنْ ذَلِكَ فَقَالَ لِلشَّمْسِ إِنَّكَ مَأْمُورَةٌ وَأَنَا مَأْمُورٌ، اللَّهُمَّ احْبِسْهَا عَلَيْنَا. فَحَبَسَتْ، حَتَّى فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْهِ، فَجَمَعَ الْغَنَائِمَ، فَجَاءَتْ - يَعْنِي النَّارَ - لِتَأْكُلَهَا، فَلَمْ تَطْعَمْهَا، فَقَالَ إِنْ فِيكُمْ غُلُولٌ، فَلْيَبَايِعْنِي مِنْ كُلِّ قَبِيلَةٍ رَجُلٌ. فَلَزِقَتْ يَدُ رَجُلٍ بِيَدِهِ فَقَالَ فِيكُمْ الْغُلُولُ. فَلَتَبَايَعْنِي قَبِيلَتُكَ، فَلَزِقَتْ يَدُ رَجُلَيْنِ أَوْ ثَلَاثَةٍ بِيَدِهِ فَقَالَ فِيكُمْ الْغُلُولُ، فَجَاءُوا بِرَأْسٍ مِثْلَ رَأْسِ بَقَرَةٍ مِنَ الذَّهَبِ فَوَضَعُوهَا، فَجَاءَتْ النَّارُ فَأَكَلَتْهَا، ثُمَّ أُحِلَّ اللَّهُ لَنَا الْغَنَائِمَ، رَأَى ضَعْفَنَا وَعَجَزَنَا فَأَحْلَاهَا لَنَا».

[رواه البخاري: ۳۱۲۴]

1323. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Peyğəmbərlərdən biri döyüşə çıxarkən öz həmqəbilələrinə: “Qoy qadınla evlənin onunla yaxınlıq etmək istəyən, lakin hələ yaxınlıq etməmiş, həmçinin ev tikmiş, amma üstünü hələ damla örtməmiş, habelə qoyun və ya dəvə sürüsü almış və onların balalamasını gözləyən kimsələr mənim dalımcə gəlməsinlər!” - dedi, sonra da döyüşə yollandı. O, əsr namazının vaxtında və ya buna yaxın bir vaxtda (qəsdinə durduğu) məmləkətə gəlib çatdıqda günəşə dedi: “Sən də (Allahın) əmrindəsən, mən də. Allahım, bizim üçün günəşi saxla!” Beləliklə, Allah Öz peyğəmbərinə zəfər bəxş edənədək günəş dayandı. Sonra o, (döyüşdə ələ keçirdikləri) qənimətləri bir yerə topladı. Bu vaxt (göydən) qənimətləri yandırır yox edəcək bir od gəldi, lakin qənimətlərə toxunmadı². Onda həmin

¹ Yəni Allahın müsəlmanlara bəxş etdiyi nemətləri, beytülmal

² Muhəmməd peyğəmbərə ﷺ qədər gəlib getmiş peyğəmbərlər döyüşlərdə qənimət ələ keçirdikdə onu bir yerə toplayar, sonra da Allah göydən od nazil edib həmin qənimətləri yandırardı. Bu da onu bildirərdi ki, artıq onların Allah yolunda verdiyi qurbanlar qəbul edilmiş və qənimətlərdən heç bir şey mənimsənilməmişdir. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, qənimətlərə yiyələnmək ancaq Muhəmməd ﷺ ümmətinə məxsus edilmişdir.

peyğəmbər (öz əsgərlərinə) dedi: “Aranızda əmanətə xəyanət edən kimsələr var. Odur ki, qoy hər qəbilədən bir nəfər mənə beyət etsin.” (Beyət əsnasında) onlardan birinin əli peyğəmbərin əlinə yapışdı və o dedi: “Xəyanətkar sizin aranızdadır. Qoy sənin həm qəbilələrin mənə beyət etsinlər.” (Bu dəfə) onlardan iki və ya üç nəfərin əli peyğəmbərin əlinə yapışdı və o dedi: “Xəyanəti siz etmişsiniz!” (İşin üstü açıldıqdan) sonra onlar gedib qızıldan düzəldilmiş, inək başına oxşar bir baş gətirdilər və onu (qənimətlərin arasına) qoydular. Bundan sonra od o qənimətlərin hamısını yandırır yox etdi. Daha sonra isə Allah qənimətləri bizə halal buyurdu, bizim zəif və aciz olduğumuzu görüb onları bizə halal etdi¹. (əl-Buxari, 3124)

5-ci fəsil

– باب

۱۳۲۴ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بَعَثَ سَرِيَّةً فِيهَا عَبْدُ اللَّهِ قَبْلَ نَجْدٍ، فَعَنِمُوا إِبِلًا كَثِيرًا، فَكَانَتْ سِهَامُهُمْ اثْنَيْ عَشَرَ بَعِيرًا أَوْ أَحَدَ عَشَرَ بَعِيرًا، وَنَقَلُوا بَعِيرًا بَعِيرًا. [رواه البخاري: ۳۱۳۴]

1324. İbn Ömərdən رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət edilmişdir ki, (bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ Abdullah ibn Öməri ordu sıralarında Nəcdə yolladı. Orada onlar qənimət olaraq çoxlu dəvə ələ keçirdilər və hər bir döyüşçünün payına on iki və ya on bir dəvə düşdü. (Bundan əlavə,) onların hər birinə yenə bir dəvə verildi. (əl-Buxari, 3134)

۱۳۲۵ - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: بَيْنَمَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقْسِمُ غَنِيمَةً بِالْجِعْرَانَةِ إِذْ قَالَ لَهُ رَجُلٌ اعْدِلْ. فَقَالَ لَهُ: «شَقِيتَ إِن لَمْ اُعْدِلْ». [رواه البخاري: ۳۱۳۸]

1325. Rəvayət edilir ki, Cabir ibn Abdullah رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ Ciranədə² qənimətləri bölüşdürərkən bir nəfər ona: “Ədalətlə (böl)!” – dedi. Peyğəmbər ﷺ ona dedi: “Mən ədalətli olmasaydım, sən bədbəxt olardın!” (əl-Buxari, 3138)

۱۳۲۶ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّهُ كَانَ عَلَيَّ اعْتِكَافٌ يَوْمَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ، فَأَمَرَهُ أَنْ يَقِيَ بِهِ. قَالَ وَأَصَابَ عُمَرُ جَارِيَتَيْنِ مِنْ سَبْيِ حُنَيْنٍ، فَوَضَعَهُمَا فِي بَعْضِ بُيُوتِ مَكَّةَ - قَالَ - فَمَنْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى سَبْيِ حُنَيْنٍ، فَجَعَلُوا يَسْعَوْنَ فِي السَّكِّكَ فَقَالَ عُمَرُ يَا عَبْدَ اللَّهِ، انْظُرْ مَا هَذَا فَقَالَ مَنْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى السَّبْيِ. قَالَ أَذْهَبَ فَأَرْسَلَ الْجَارِيَتَيْنِ. [رواه البخاري: ۳۱۴۴]

1326. İbn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət edir ki, (bir dəfə) Ömər ibn Xəttab dedi: “Ya Rəsulullah, mən cahiliyyə dövründə bir gün etikaf³ edəcəyimə nəzir etmişəm.” Peyğəmbər ﷺ də ona nəzirini yerinə yetirməyi əmr etdi.

Huneyn döyüşündə ələ keçirilmiş cariyələrdən ikisi Ömərə çatmışdı. O da bu cariyələri Məkkədəki evlərindən birində sakin etmişdi. Peyğəmbər ﷺ Huneyn əsirlərini azad etdikdən sonra onlar küçələrdə gəzib-dolaşmağa başladılar. Bu vaxt Ömər (oğluna) dedi: “Ey Abdullah, bax gör nə olub?” İbn

¹ 224-cü hədisə bax.

² 779-cu hədisin qeydlərinə bax.

³ 205-ci hədisin qeydlərinə bax.

Ömər dedi: "Peyğəmbər ﷺ əsirləri azad etmişdir." Onda Ömər buyurdu: "Get, (mənə verilmiş) cariyələri azad et!" (əl-Buxari, 3144)

6-cı fəsil.

۶ - باب :

**Ölən (müşrikin) malının beşdə
bir hissəsi götürülmür, əksinə,
malının hamısı onu öldürən
adama çatır, və əmir sahibinin bu
xüsusta verdiyi hökm**

مَنْ لَمْ يُخَمَّسِ الْأَسْلَابُ، وَمَنْ قَتَلَ قَتِيلًا فَلَهُ
سَلْبُهُ مِنْ غَيْرِ أَنْ يُخَمَّسَ، وَحُكْمُ الْإِمَامِ فِيهِ

۱۳۲۷ - عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: بَيْنَا أَنَا وَاقِفٌ فِي الصَّفِّ يَوْمَ بَدْرٍ فَظَنَرْتُ عَنْ يَمِينِي وَشِمَالِي فَإِذَا أَنَا
بِعَلَامَتَيْنِ مِنَ الْأَنْصَارِ حَدِيثَةَ أَسْنَانِهِمَا، تَمَنَّيْتُ أَنْ أَكُونَ بَيْنَ أَضْلَعِ مِنْهُمَا، فَعَمَزَنِي أَحَدُهُمَا فَقَالَ يَا عَمُّ، هَلْ تَعْرِفُ
أَبَا جَهْلٍ قُلْتُ نَعَمْ، مَا حَاجَتُكَ إِلَيْهِ يَا ابْنَ أَخِي قَالَ أُخْبِرْتُ أَنَّهُ يَسُبُّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَكُنْ
رَأَيْتُهُ لَا يُفَارِقُ سَوَادَى سَوَادَهُ حَتَّى يَمُوتَ الْأَعْجَلُ مِنَّا. فَتَعَجَّجْتُ لَذَلِكَ، فَعَمَزَنِي الْآخَرُ فَقَالَ لِي مِثْلَهَا، فَلَمْ
أَتَشَبَّ أَنْ نَظَرْتُ إِلَى أَبِي جَهْلٍ يَجُولُ فِي النَّاسِ، قُلْتُ أَلَا إِنَّ هَذَا صَاحِبُكُمَا الَّذِي سَأَلْتُمَانِي. فَأَبْتَدَرَاهُ بِسَيْفَيْهِمَا
فَضْرَبَاهُ حَتَّى قَتَلَاهُ، ثُمَّ انْصَرَفَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَخْبَرَاهُ فَقَالَ: «يُكْرَهُ قَتْلُهُ». قَالَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا أَنَا قَتَلْتُهُ.
فَقَالَ: «هَلْ مَسَحْتُمَا سَيْفَيْكُمَا». قَالَا: لَا. فَنَظَرَ فِي السَّيْفَيْنِ فَقَالَ: «كَلَاكُمَا قَتَلُهُ». سَلْبُهُ لِمُعَاذِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ
الْجُمُوحِ. وَكَانَا مُعَاذُ ابْنِ عَفْرَاءَ وَمُعَاذُ بْنُ عَمْرٍو بْنِ الْجُمُوحِ. [رواه البخاري: ۳۱۴۱]

1327. Rəvayət edilir ki, Abdur-Rəhman ibn Auf ؓ demişdir: "Bədr döyüşündə mən (döyüşçülərin) cərgələrində ikən sağma və soluma baxıb gördüm ki, yanımda ənsardan olan iki azyaşlı uşaq durub. Onda mən, qüvvətli adamların arasında olmağı təmənnə etdim. Uşaqlardan biri məni dümsükləyib dedi: "Əmican, Əbu Cəhli tanıyırsanmı?" Dedim: "Bəli, (tanıyıram)! O sənin nəyinə lazımdır, qardaş oğlu?" Uşaq dedi: "Mənə deyiblər ki, o, Peyğəmbəri ﷺ söyür. Canım Əlində olan Allaha and olsun ki, əgər mən onu görsəm, iki-mizdən əcəli daha yaxın olanı ölməyincə mən ondan əl çəkməyəcəyəm!" Mən uşağın bu sözüne heyrat etdim. O birisi də məni dümsükləyib eyni sözləri dedi. Az keçmədən mən Əbu Cəhlin camaat arasında vurnuxduğunu gördüm və (uşaqlara): "Soruşduğunuz adam bax budur!"- dedim. Onlar qılıncılarını çəkib Əbu Cəhlin üstünə cumdular və onu öldürənədək qılıncıladılar. Sonra Peyğəmbərin ﷺ yanına gedib bunu ona xəbər verdilər. Peyğəmbər ﷺ soruşdu: "Onu hansınız öldürdü?" Uşaqların hər biri: "Onu mən öldürdüm!"- dedi. Peyğəmbər ﷺ soruşdu: "Qılıncılarınızın (qanını) silmisinizmi?" Onlar: "Xeyr!"- deyə cavab verdilər. Peyğəmbər onların qılıncılarına baxıb dedi: "Onu hər ikiniz öldürdünüz. Lakin (Əbu Cəhlin) malı Muaz ibn Amr əl-Cəmuha¹ çatacaq."

Uşaqlardan birinin adı Muaz ibn Əfra, o birisinininki isə Muaz ibn Amr əl-Cəmuha idi." (əl-Buxari, 3141)

¹ Muaz ibn Amr əl-Cəmuhaun ؓ qılıncındakı qan daha çox olduğundan Peyğəmbər ﷺ ona belə demişdir.

7-ci fəsil.

۷ - باب:

**Peyğəmbərin ﷺ qənimətin beşdə
bir hissəsindən qəlbləri yenicə
müsəlmanlığa isinişən kimsələrə
və başqa adamlara verməsi**

مَا كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُعْطِي الْمُؤَلَّفَةَ قُلُوبَهُمْ
وغيرَهُمْ مِنَ الْخُمْسِ وَنَحْوِهِ

۱۳۲۸ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «إِنِّي أُعْطِي قُرَيْشًا أَتَّالَفُهُمْ، لِأَنَّهُمْ حَدِيثُ عَهْدٍ بِجَاهِلِيَّةٍ». [رواه البخاري: ۳۱۴۶]

1328. Ənəs رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Mən qureyşlilərə (hədiyyələr) verirəm ki, onların qəlbini (İslama) isinişdirim. Çünki onlar cahiliyyətdən təzə çıxıblar.” (əl-Buxari, 3146)

۱۳۲۹ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ نَاسًا مِنَ الْأَنْصَارِ قَالُوا لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ حِينَ أَفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ ﷺ مِنْ أَمْوَالِ هَوَازِنَ مَا أَفَاءَ، فَطَفِقَ يُعْطِي رَجُلًا مِنْ قُرَيْشِ الْمِائَةِ مِنَ الْإِبِلِ فَقَالُوا يَغْفِرُ اللَّهُ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ يُعْطِي قُرَيْشًا وَيَدْعُنَا، وَسَيُوفِنَا تَقَطُّرُ مِنْ دِمَائِهِمْ قَالَ أَنَسٌ فَحَدَّثْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بِمَقَالَتِهِمْ، فَأَرْسَلَ إِلَى الْأَنْصَارِ، فَجَمَعَهُمْ فِي قُبَّةٍ مِنْ أَدَمَ، وَلَمْ يَدْعُ مَعَهُمْ أَحَدًا غَيْرَهُمْ، فَلَمَّا اجْتَمَعُوا جَاءَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: «مَا كَانَ حَدِيثُ بَلْعَنِي عَنْكُمْ». قَالَ لَهُ فَقَهَأُوهُمْ أَمَّا ذُوو آرَاتِنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ فَلَمْ يَقُولُوا شَيْئًا، وَأَمَّا أَنَسٌ مِمَّا حَدِيثُهُ أَسْنَانُهُمْ فَقَالُوا يَغْفِرُ اللَّهُ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ يُعْطِي قُرَيْشًا وَيَتْرُكُ الْأَنْصَارَ، وَسَيُوفِنَا تَقَطُّرُ مِنْ دِمَائِهِمْ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِنِّي أُعْطِي رَجُلًا حَدِيثُ عَهْدِهِمْ بِكُفْرٍ، أَمَّا تَرْضَوْنَ أَنْ يَذْهَبَ النَّاسُ بِالْأَمْوَالِ وَتَرْجِعُونَ إِلَيَّ رَحَالَكُمْ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَوَاللَّهِ مَا تَنْقَلِبُونَ بِهِ خَيْرٌ مِمَّا يَنْقَلِبُونَ بِهِ». قَالُوا بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ قَدْ رَضِينَا. فَقَالَ لَهُمْ: «إِنَّكُمْ سَتَرُونَ بَعْدِي أَثَرَةً شَدِيدَةً، فَاصْبِرُوا حَتَّى تَلْقُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ ﷺ عَلَى الْحَوْضِ». قَالَ أَنَسٌ فَلَمْ تَصْبِرْ. [رواه البخاري: ۳۱۴۷]

1329. Rəvayət edilir ki, Ənəs رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Allah həvazinlilərin mallarını¹ qənimət olaraq Öz peyğəmbərinə ﷺ əta etdikdə o, qureyşlilərdən bəzisinə yüz dəvə hədiyyə etdi və (bunu görəndə) ənsardan bəziləri dedilər: “Allah Rəsulullahı ﷺ əfv etsin! Bizi buraxıb qureyşlilərə² (hədiyyə) verir. Halbuki qılınclarımızdan hələ də onların qanı damır.” Ənsarın dediklərini Peyğəmbərə ﷺ xəbər verdilər. Onda Peyğəmbər ﷺ onların dalınca adam göndərüb onları dəridən düzəldilmiş bir çadırın içinə topladı və onlardan başqa heç kəsi ora buraxmadı. Hamısı (oraya) toplandıqdan sonra Peyğəmbər ﷺ onların yanına gəlib dedi: “Nə söhbətdir, sizin adınızdan danışırırlar?” Onların elm əhli dedi: “Müdrək olanlarımıza gəlincə ya Rəsulullah, onlar heç nə deməyiblər. O ki qaldı cavanlarımıza, onlar deyiblər ki: “Allah Rəsulullahı ﷺ əfv etsin! Ənsarı qoyub qureyşlilərə (hədiyyə) verir. Halbuki qılınclarımızdan hələ də onların qanı damır.” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Mən küfrdən təzəcə uzaqlaşmış adamlara (hədiyyələr) verirəm. Razi deyilsiniz ki, bu adamlar mal-dövlət aparsın, siz isə Allahın elçisi ilə bir yerdə geri qayıdasınız. Vallahi, sizin apardığınız onların apardığından daha xeyirlidir.” Onlar da: “Əlbəttə ki, razıyıq, ya

¹ Söhbət Huneyn döyüşündə ələ keçirilmiş qənimətlərdən gedir.

² Burada müşrik olmuş və bu hadisədən bir az öncə onlarla vuruşmuş kimsələr nəzərdə tutulur.

Rəsulullah!" – dedilər. Peyğəmbər ﷺ onlara dedi: "Məndən sonra siz çox məğmunluq¹ görəcəksiniz. Hovuzun başında Allaha və Onun elçisinə ﷺ qovuşanadək səbir edin."

Ənəs dedi: "Lakin biz səbir edə bilmədik." (əl-Buxari, 3147)

۱۳۳۰ - عَنْ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ: أَنَّهُ بَيْنَا هُوَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَمَعَهُ النَّاسُ مُقْبِلًا مِنْ حُنَيْنٍ عَلَقَتْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْأَعْرَابُ يَسْأَلُونَهُ حَتَّى اضْطَرُّوهُ إِلَى سِمْرَةٍ، فَخَطَفَتْ رِدَاءَهُ، فَوَقَفَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: «أَعْطُونِي رِدَائِي، فَلَوْ كَانَ عَدَدُ هَذِهِ الْعِضَاءِ نَعْمًا لَقَسَمْتُه بَيْنَكُمْ، ثُمَّ لَا تَجِدُونِي بِحَيًّا وَلَا كَذُوبًا وَلَا جَبَانًا». [رواه البخاري: ۳۱۴۸]

1330. Rəvayət edilir ki, Cubeyr ibn Mutim ﷺ Peyğəmbərlə ﷺ və başqa adamlarla birlikdə Huneyndən qayıdarkən bədəvilər Peyğəmbərin ﷺ üstünə cumub (qənimətdən pay) istəməyə başladılar, hətta iş o yerə gəlib çatdı ki, onu sıxışdıraraq akasiya² ağacının altına saldılar. Bu vaxt Peyğəmbərin ﷺ bürüncəyi (ağacın budağına) ilişdi və o ayaq saxlayıb dedi: "Bürüncəyimi mənə verin! Əgər mənim bu kollar qədər mal-qaram olsaydı, hamısını sizin aranızda bölüşdürərdim və onda siz mənim xəsis, yalançı və qorxaq olmadığını görərdiniz." (əl-Buxari, 3148)

۱۳۳۱ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ﷺ قَالَ: كُنْتُ أَمْشِي مَعَ النَّبِيِّ ﷺ وَعَلَيْهِ بُرْدٌ نَجْرَانِيٌّ غَلِيظُ الْحَاشِيَةِ، فَأَذْرَكَهُ أَعْرَابِيٌّ فَجَذَبَهُ جَذْبَةً شَدِيدَةً، حَتَّى نَظَرْتُ إِلَى صَفْحَةِ عَاتِقِ النَّبِيِّ ﷺ قَدْ أَثَرَتْ بِهِ حَاشِيَةُ الرِّدَاءِ مِنْ شِدَّةِ جَذْبَتِهِ، ثُمَّ قَالَ مُرْلِي مِنْ مَالِ اللَّهِ الَّذِي عِنْدَكَ. فَالْتَفَتَ إِلَيْهِ، فَضَحِكَ ثُمَّ أَمَرَ لَهُ بِعَطَاءٍ. [رواه البخاري: ۳۱۴۹]

1331. Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik ﷺ demişdir: "(Bir dəfə) mən Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə yol gedirdim. Peyğəmbərin ﷺ əynində Nəcranda tikilmiş qalın haşiyəli bir bürüncək var idi. Bu vaxt bir bədəvi (arxadan gəlib) ona çatdı və onun bürüncəyindən tutub elə (bərk) dartdı ki, mən bürüncəyin Peyğəmbərin ﷺ çiyninə iz buraxdığını gördüm. Sonra bədəvi dedi: "Əmr ver, Allahın səndə olan malından mənə də versinlər." Peyğəmbər ﷺ ona tərəf çevrilib gülümsədi, sonra da (qənimətdən) ona bir şey verilməsini əmr etdi." (əl-Buxari, 3149)

۱۳۳۲ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: لَمَّا كَانَ يَوْمُ حُنَيْنٍ أَتَرَ النَّبِيُّ ﷺ أَنَاسًا فِي الْقِسْمَةِ، فَأَعْطَى الْأَقْرَعَ بْنَ حَابِسٍ مِائَةً مِنَ الْإِبِلِ، وَأَعْطَى عُبَيْتَةَ مِثْلَ ذَلِكَ، وَأَعْطَى أَنَسًا مِنْ أَشْرَافِ الْعَرَبِ، فَأَثَرَهُمْ يَوْمَئِذٍ فِي الْقِسْمَةِ. قَالَ رَجُلٌ وَاللَّهِ إِنَّ هَذِهِ الْقِسْمَةَ مَا عُدِلَ فِيهَا، وَمَا أُرِيدَ بِهَا وَجْهَ اللَّهِ. فَقُلْتُ وَاللَّهِ لَأُخْبِرَنَّ النَّبِيَّ ﷺ. فَأَتَيْتُهُ فَأَخْبَرْتُهُ فَقَالَ: «فَمَنْ يَعْدِلُ إِذَا لَمْ يَعْدِلِ اللَّهُ وَرَسُولُهُ رَحِمَ اللَّهُ مُوسَى قَدْ أُوذِيَ بِأَكْثَرٍ مِنْ هَذَا فَصَبِرَ». [رواه البخاري: ۳۱۵۰]

1332. Rəvayət edilir ki, Abdulla (ibn Məsud) ﷺ demişdir: "Huneyn döyüşündən sonra Peyğəmbər ﷺ qənimətləri bölüşdürərkən bəzi adamlara üstünlük verdi. Belə ki, o, Əqra ibn Habisə yüz dəvə, Üyeynəyə də bir o qədərini, habelə ərəblərin əyan-əşrafına (çoxlu hədiyyə) verməklə həmin gün onları (digərlərindən) üstün tutdu. (Bundan narazı qalmış) bir nəfər dedi: "Vallahi ki, bu

¹ Zərər çəkmiş, uduzmuş, aldanmış, bir şeydən məhrum olmuş, əli çıxmış adamın halı.

² Ağ və sarı çiçəkləri olan ağac və ya kol bitki.

bölgüdə ədalətsizliyə yol verilmişdir və bu bölgü Allahın Üzünü diləmək məqsədilə həyata keçirilməmişdir." Mən (ona): "Vallahi, (bu haqda) Peyğəmbərə ﷺ xəbər verəcəyəm"- dedim, sonra da Peyğəmbərin ﷺ yanına gedib bunu ona bildirdim. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: "Allah və Onun Rəsulu ədalətli olmasa, kim ədalətli ola bilər? Allah Musaya rəhmət eləsin! Ona bundan da artıq əziyyət verilmişdir, lakin o, səbir etmişdir." (əl-Buxari, 3150)

8-ci fəsil.

Döyüş ərazisində ələ keçirilmiş yemək

٨ - باب:

مَا يُصِيبُ مِنَ الطَّعَامِ فِي أَرْضِ الْحَرْبِ

١٣٣٣ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: كُنَّا نُصِيبُ فِي مَغَازِينَا الْعَسَلَ وَالْعِنَبَ فَتَأْكُلُهُ وَلَا نَرْفَعُهُ. [رواه البخاري: ٣١٥٤]

1333. Rəvayət edilir ki, ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا demişdir: "Biz apardığımız döyüşlərdə bal və üzüm ələ keçirərkən onu (ehtiyat üçün) saxlamayıb dərhal yeyərdik." (əl-Buxari, 3154)

٥٨ - کتاب الجزية

58 – Cizyə kitabı

1-ci fəsil.

(Zimmilərdən¹ alınan) cizyə² və
düşmənlə ölkələri ilə (müvəqqəti
olaraq) barışığa gəlmək

١ - باب:

الجزية والمواذعة مع أهل الحرب

١٣٣٤ - عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رضي الله عنه أَنَّهُ كَتَبَ إِلَى أَهْلِ الْبَصْرَةِ قَبْلَ مَوْتِهِ بِسَنَةٍ: فَرَّقُوا بَيْنَ كُلِّ ذِي مَحْرَمٍ مِنَ الْمُجُوسِ. وَلَمْ يَكُنْ عُمَرُ أَخَذَ الْجَزِيَّةَ مِنَ الْمُجُوسِ. حَتَّى شَهِدَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَخَذَهَا مِنْ مَجُوسٍ هَجَرَ. [رواه البخاري: ٣١٥٦-٣١٥٧]

1334. Rəvayət edilmişdir ki, Ömər ibn Xəttab رضي الله عنه ölümündən bir il əvvəl Bəsrə əhlinə belə (bir məktub) yazmışdır: “Qohumlarınız arasında məcusilərlə³ ailə qurmuş hər kəsin nikahını ləğv edin!”

(O da rəvayət edilmişdir ki): “Abdur-Rəhman ibn Auf Peyğəmbərin ﷺ Həcərdə yaşayan məcusilərindən cizyə aldığına şahidlik edəndə qədər Ömər ibn Xəttab məcusilərdən cizyə almamışdır.” (əl-Buxari, 3156-3157)

١٣٣٥ - عَنْ عَمْرِو بْنِ عَوْفٍ الْأَنْصَارِيِّ رضي الله عنه وَهُوَ حَلِيفُ لَبْنَى عَامِرِ بْنِ لُؤْيٍ وَكَانَ شَهِيدَ بَدْرًا أَخْبَرَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بَعَثَ أَبَا عُبَيْدَةَ بْنَ الْجَرَّاحِ إِلَى الْبَحْرَيْنِ يَأْتِي بِجَزْيَتِهَا، وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ هُوَ صَالِحَ أَهْلِ الْبَحْرَيْنِ وَأَمَرَ عَلَيْهِمُ الْعَلَاءَ بْنَ الْحِزْمِيِّ، فَقَدِمَ أَبُو عُبَيْدَةَ بِمَالٍ مِنَ الْبَحْرَيْنِ، فَسَمِعَتِ الْأَنْصَارُ بِقُدُومِ أَبِي عُبَيْدَةَ فَوَافَتْ صَلَاةَ الصُّبْحِ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ، فَلَمَّا صَلَّى بِهِمُ الْفَجْرَ أَنْصَرَفَ، فَتَعَرَّضُوا لَهُ، فَتَبَسَّمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حِينَ رَأَوْهُ وَقَالَ: «أَطْنَقُكُمْ قَدْ سَمِعْتُمْ أَنَّ أَبَا عُبَيْدَةَ قَدْ جَاءَ بِشَيْءٍ». قَالُوا أَجَلُ يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: «فَأْتِشْرُوا وَأَمْلُوا مَا يَسُرُّكُمْ، فَوَاللَّهِ لَا الْفَقْرَ أَخْشَى عَلَيْكُمْ، وَلَكِنْ أَخْشَى عَلَيْكُمْ أَنْ تُبْسِطَ عَلَيْكُمُ الدُّنْيَا كَمَا بُسِطَتْ عَلَى مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ، فَتَنَافَسُوهَا كَمَا تَنَافَسُوهَا وَتُهْلِكَكُمْ كَمَا أَهْلَكَتْهُمْ». [رواه البخاري: ٣١٥٨]

1335. Bənu-Amir ibn Luey qəbiləsinin müttəfiqi olmuş və Bədr döyüşündə iştirak etmiş Amr ibn Auf əl-Ənsari رضي الله عنه rəvayət etmişdir ki, (bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ Əbu Ubeydə ibn Cərrahı Bəhreynə cizyə yığmağa göndərdi. Peyğəmbər ﷺ bəhreynlilərlə sülh müqaviləsi bağlamışdı və Əla ibn Hədrəmini onlara əmir təyin etmişdi. Əbu Ubeydə bəhreynlilərdən aldığı cizyəni götürüb (Mədinəyə) gəldikdə ənsar onun qayıtdığını eşitdi və sübh namazını Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə qılmaq üçün məscidə gəldi. Peyğəmbər ﷺ namazı qılıb qurtardıqdan sonra oradakılar ona yaxınlaşıb (cizyədən pay almaq istədiklərini öz baxışları ilə) hiss etdirdilər. Peyğəmbər ﷺ onları görəndə gülümsəyib dedi: “Güman edirəm ki, siz Əbu Ubeydənin əlidolu qayıtdığını eşitmisiniz.” Onlar: “Elədir, ya Rəsulullah!”- deyə cavab verdilər. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Sevinin və sizi sevindirəcək şeylərə ümid bəsləyin! Vallahi, mən sizin yox-

¹ 1079-cu hədisin fəslinin qeydlərinə bax.

² 1042-ci hədisin qeydlərinə bax.

³ Burada Ömər رضي الله عنه zərdüştininə mənsub olan atəşpərəstləri qəsd edir.

sulluğa məruz qalacağınızdan qorxmuram. Lakin mən sizdən əvvəlkilərə gen-bol həyat nəşib edildiyi kimi, sizə də firavan bir həyat nəşib edilməsindən, bu səbəbdən də əvvəlkilər tək sizin də bir-birinizlə rəqəbat aparmağınızdan və dünya malının onları məhv etdiyi kimi, sizi də məhv etməsindən qorxuram.” (əl-Buxari, 3158)

۱۳۳۶ - عَنْ جُبَيْرِ بْنِ حَيَّةَ قَالَ: بَعَثَ عُمَرُ   النَّاسَ فِي أَفْئَاءِ الْأَمْصَارِ يُقَاتِلُونَ الْمُشْرِكِينَ، فَأَسْلَمَ الْهَرْمُزَانُ فَقَالَ إِنِّي مُسْتَشِيرُكَ فِي مَعَاذِي هَذِهِ. قَالَ نَعَمْ، مَثَلُهَا وَمَثَلُ مَنْ فِيهَا مِنَ النَّاسِ مِنْ عَدُوِّ الْمُسْلِمِينَ مَثَلُ طَائِرٍ لَهُ رَأْسٌ وَلَهُ جَنَاحَانُ وَلَهُ رِجْلَانُ، فَإِنْ كُسِرَ أَحَدُ الْجَنَاحَيْنِ نَهَضَتْ الرَّجْلَانِ بِجَنَاحِ وَالرَّأْسِ، فَإِنْ كُسِرَ الْجَنَاحُ الْآخَرُ نَهَضَتْ الرَّجْلَانِ وَالرَّأْسُ، وَإِنْ شُدَّ الرَّأْسُ ذَهَبَتْ الرَّجْلَانِ وَالْجَنَاحَانِ وَالرَّأْسُ، فَلَرَأْسٌ كَسَرَى، وَالْجَنَاحُ قِصْرٌ، وَالْجَنَاحُ الْآخَرُ فَارِسٌ، فَمَرُّ الْمُسْلِمِينَ فَلْيَنْفِرُوا إِلَى كَسَرَى. قَالَ فَدَبَّابُنَا عُمَرُ وَاسْتَعْمَلَ عَلَيْنَا التُّعْمَانَ بْنِ مُقَرِّنٍ، حَتَّى إِذَا كُنَّا بِأَرْضِ الْعُدُوِّ، وَخَرَجَ عَلَيْنَا عَامِلٌ كَسَرَى فِي أَرْبَعِينَ أَلْفًا، فَقَامَ تُرْجُمَانٌ فَقَالَ لِيَكَلِّمْنِي رَجُلٌ مِنْكُمْ. فَقَالَ الْمُعِيرَةُ سَلْ عَمَّا شِئْتَ. قَالَ مَا أَنْتُمْ قَالِ نَحْنُ أَنْاسٌ مِنَ الْعَرَبِ كُنَّا فِي شَقَاءٍ شَدِيدٍ وَبَلَاءٍ شَدِيدٍ، نَمَصُّ الْجِلْدَ وَالنَّوَى مِنَ الْجُوعِ، وَنَلْبَسُ الْوَبْرَ وَالشَّعْرَ، وَنَعْبُدُ الشَّجَرَ وَالْحَجَرَ، فَبَيْنَا نَحْنُ كَذَلِكَ، إِذْ بَعَثَ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَرَبُّ الْأَرْضِينَ تَعَالَى ذِكْرَهُ وَجَلَّتْ عَظَمَتُهُ إِلَيْنَا نَبِيًّا مِنْ أَنْفُسِنَا، نَعْرِفُ أَبَاهُ وَأُمَّهُ، فَأَمَرَنَا نَبِيُّنَا رَسُولُ رَبِّنَا   أَنْ نَقَاتِلَكُمْ حَتَّى تَعْبُدُوا اللَّهَ وَحْدَهُ أَوْ تُؤَدُّوا الْحَزِيَّةَ، وَأَخْبَرَنَا نَبِيُّنَا   عَنْ رَسُولِ رَبِّنَا أَنَّهُ مَنْ قُتِلَ مَتَا صَارَ إِلَى الْجَنَّةِ فِي نَعِيمٍ لَمْ يَرِ مِثْلَهَا قَطُّ، وَمَنْ بَقِيَ مَتَا مَلَكَ رَقَابَتَكُمْ. فَقَالَ التُّعْمَانُ رَبُّنَا أَنَّهُ اللَّهُ مِثْلَهَا مَعَ النَّبِيِّ   فَلَمْ يَدْنَمْكَ وَلَمْ يُحْزَكَ، وَلَكِنِّي شَهِدْتُ الْقِتَالَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ   كَانَ إِذَا لَمْ يُقَاتَلْ فِي أَوَّلِ النَّهَارِ انْتَظَرَ حَتَّى تَهْبِ الْأُرُوحُ وَتَحْضُرَ الصَّلَوَاتُ. [رواه البخاري: ۳۱۵۹-۳۱۶۰]

1336. Rəvayət edilir ki, Cubeyr ibn Heyyə demişdir: “Ömər   müşriklərlə vuruşmaq üçün (müxtəlif) ölkələrə ordular göndərirdi. (Axırda) Hurmuzan¹ İslamı qəbul etdi və (Ömər ona) dedi: “Mən bu döyüşlərim barədə səninlə məşvərət etmək istəyirəm.” Hurmuzan dedi: “Düzünə qalsa, döyüşdüyünüz bu ölkələrlə orada yaşayan və müsəlmanlara düşmən olan insanlar, bir başı, iki qanadı və iki ayağı olan quşa bənzəyir. Quşun qanadlarından biri qoparılsa belə, o, iki ayağı, bir qanadı və başı ilə (yenidən) dirçələr. O biri qanadı da qoparılsa, ayaqları və başı (sayəsində) yaşamağa davam edər. Hərgah başını bədənindən ayırırsınız, onda qanadlar da, ayaqlar da, baş da faydasız bir şeyə çevrilər. (Məlumun olsun ki, quşun) başı xosrovdur, qanadlarından biri qeysər,² digəri isə farslardır. Müsəlmanlara əmr et, xosrovun üstünə getsinlər!”

Bundan sonra Ömər   (qoşun yığıb) Nəmənin ibn Müqərrini   bizə başçı təyin etdi və (bizi Xosrovun üstünə göndərdi). Nəhayət, biz gəlib düşmən torpağına çatdıqda xosrovun təyin etdiyi canişin³ qırx minlik qoşunla qabağımıza çıxdı və (onların) tərcüməçisi qabağa çıxıb dedi: “Qoy aranızdan bir nəfər mənimlə danışığa gəlsin!” Muğira (irəli keçib) dedi: “Nə soruşmaq istəyirsənsə, soruş?” (Tərcüməçi): “Siz kimsiniz?”- deyə soruşdu. Muğira dedi: “Biz ərəb millətindənik. (İslamaqədərki dövrdə) biz olduqca acınacaqlı və

¹ Hurmuzan Huzistan əyalətinin canişini olmuş və İslamı qəbul etməmişdən əvvəl uzun illər müsəlmanlarla vuruşmuşdur.

² Xosrov fars şahlarının, qeysər isə rum imperatorlarının tituludur.

³ Dövlətin vilayətlərindən birini və ya bir neçəsini padşah adından idarə edən və ali hakimiyyət hüquqlarına malik olan şəxs.

cansıxıcı həyat keçirərdik, acından dəri və xurma çərdəyi çeynəyərdik, yundan və tükdən paltar geyərdik, üstəlik ağaclara və daşlara sitayiş edərdik. Belə olduğumuz halda göylərin və yerlərin Rəbbi – şanı (hər şeydən) uca, əzəməti (hər şeydən) böyük olan (Allah) içərimizdən bizə atasını və anasını tanıdığımız bir peyğəmbər göndərdi. Peyğəmbərimiz – Allahın elçisi ﷺ bizə, siz Tək Allaha ibadət etməyincə və ya cizyə verməyincə sizinlə vuruşmağı əmr etdi. Peyğəmbərimiz ﷺ Rəbbimizin risalətindən¹ bizə xəbər verib demişdir ki, bizlərdən (Allah yolunda vuruşub) ölənlərimiz Cənnətə girəcək və bənzərini görmədiyi nemətlər içində olacaq, sağ qalanlarımız isə sizin üzərinizdə hökmranlıq edəcəkdir.”

Bundan sonra Nomən (Muğiraya) dedi: “Əgər Allah sənə Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə belə döyüşlərdə iştirak etməyi nəsib etmişsə, O, səni peşman və rüsvay etməz. Açığını desəm, mən Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə bir çox döyüşlərdə iştirak etmişəm və (bilirəm ki,) o, gündüzün əvvəlində döyüşə başlamadığı təqdirdə küləyin əsməyini və (günortadan sonrakı) namazların vaxtının yetişməyini gözləyərdi.” (əl-Buxari, 3160)

2-ci fəsil. Ölkə başçısı digər bir məmləkətin başçısı ilə saziş bağladığında (bu saziş) o yerin əhəlisinin hamısına aid olurmu?

باب - ۲

إِذَا وَاَدَعَ الْإِمَامُ مَلَكَ الْقَرْيَةِ هَلْ يَكُونُ ذَلِكَ لِبَقِيَّتِهِمْ؟

۱۳۳۷ - عَنْ أَبِي حُمَيْدٍ السَّاعِدِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: غَزَوْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ ثُبُوكَ، وَأَهْدَى مَلِكَ أَيْلَةَ النَّبِيِّ ﷺ بَغْلَةً بَيْضَاءَ، وَكَسَاهُ بُرْدًا، وَكَتَبَ لَهُ بِحَرِّهِمْ. [رواه البخاري: ۳۱۶۱]

1337. Rəvayət edilir ki, Əbu Humeyd əs-Saidi رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Biz Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə Təbukə yürüş edərkən Əylə hökmdarı² Peyğəmbərə ﷺ bir ağ qatır və bir cübbə hədiyyə etdi. (Peyğəmbər ﷺ də) ona dənizin sahilində yaşayan əhəlisi üçün (sülh müqaviləsi) yazıb göndərdi.” (əl-Buxari, 3161)

3-cü fəsil.

Cinayət etməyən müahidi³ öldürən kimsənin günahı

باب - ۳

إِثْمُ مَنْ قَتَلَ مُعَاهِدًا بِغَيْرِ جُرْمٍ

۱۳۳۸ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «مَنْ قَتَلَ مُعَاهِدًا لَمْ يَرَحْ رَائِحَةَ الْجَنَّةِ، وَإِنْ رِيحَهَا تَوَجَدَ مِنْ مَسِيرَةِ أَرْبَعِينَ عَامًا». [رواه البخاري: ۳۱۶۶]

1338. Abdullah ibn Amr رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Kim bir müahidi öldürərsə, Cənnətin iyini duymaz. Halbuki onun iyi qırx illik məsəfədən duyulur.” (əl-Buxari, 3166)

¹ Burada Allahın nazil etdiyi vəhy nəzərdə tutulur.

² 754-cü hədisə və onun qeydlərinə bax.

³ Bu sözün hərfi tərcüməsi “saziş başlayan tərəf” deməkdir. Burada isə İslamı qəbul etməyən, bağladığı saziş əsasında müsəlmanların ərazisində yaşayıb cizyə verən kafir nəzərdə tutulur.

4-cü fəsil.

**Müsəlmanlara xəyanət edən
müşrikləri bağışlamaq olarmı?****٤ - باب: إِذَا غَدَرَ الْمُشْرِكُونَ بِالْمُسْلِمِينَ
هَلْ يُعْفَى عَنْهُمْ؟**

١٣٣٩ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ لَمَّا فَتَحَتْ خَيْبَرُ أُهْدِيَتْ لِلنَّبِيِّ ﷺ شَاةٌ فِيهَا سُمَّ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «اجْمَعُوا إِلَيَّ مَنْ كَانَ هَا هُنَا مِنْ يَهُودَ». فَجُمِعُوا لَهُ فَقَالَ: «إِنِّي سَأَلْتُكُمْ عَنْ شَيْءٍ فَهَلْ أَنْتُمْ صَادِقِي عَنْهُ». فَقَالُوا نَعَمْ. قَالَ لَهُمُ النَّبِيُّ ﷺ: «مَنْ أَبُوكُمْ؟» قَالُوا فُلَانٌ. فَقَالَ: «كَذَبْتُمْ، بَلْ أَبُوكُمْ فُلَانٌ». قَالُوا صَدَقْتَ. قَالَ: «فَهَلْ أَنْتُمْ صَادِقِي عَنْ شَيْءٍ إِنْ سَأَلْتُ عَنْهُ» فَقَالُوا نَعَمْ يَا أَبَا الْقَاسِمِ، وَإِنْ كَذَبْنَا عَرَفْتَ كَذَبْنَا كَمَا عَرَفْتُهُ فِي آبِنَا. فَقَالَ لَهُمُ: «مَنْ أَهْلُ النَّارِ». قَالُوا نَكُونُ فِيهَا يَسِيرًا ثُمَّ تَخْلَفُونَا فِيهَا. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «اخْسِئُوا فِيهَا، وَاللَّهِ لَا تَخْلُفُكُمْ فِيهَا أَبَدًا» - ثُمَّ قَالَ - هَلْ أَنْتُمْ صَادِقِي عَنْ شَيْءٍ إِنْ سَأَلْتُكُمْ عَنْهُ». فَقَالُوا نَعَمْ يَا أَبَا الْقَاسِمِ. قَالَ: «هَلْ جَعَلْتُمْ فِي هَذِهِ الشَّاةِ سُمًّا». قَالُوا نَعَمْ. قَالَ: «مَا حَمَلَكُمْ عَلَى ذَلِكَ». قَالُوا أَرَدْنَا إِنْ كُنْتَ كَاذِبًا نَسْتَرِيحُ، وَإِنْ كُنْتَ نَبِيًّا لَمْ يَضُرْك. [رواه البخاري: ٣١٦٩]

1339. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Xeybər fəth edildikdə Peyğəmbər ﷺ (qızardılmış və ətinə) zəhər qatılmış bir qoyun gətirdilər. (Peyğəmbər ﷺ ətdən yedikdən sonra əshabələrinə): “Burada yaşayan yəhudilərin hamısını yanıma toplayın!” - deyə buyurdu. Əshabələr yəhudiləri (Peyğəmbərin ﷺ) yanına cəm etdikdə o dedi: “Mən sizdən söz soruşmaq istəyirəm. Mənə düzgün cavab verəcəksinizmi?” Onlar: “Bəli!” - dedilər. Peyğəmbər ﷺ onlardan: “Atanız kimdir?” - deyə soruşdu. Onlar: “Filankəsdir” - deyə cavab verdilər. (Peyğəmbər ﷺ onlara): “Yalan danışdınız, sizin atanız filankəsdir” - dedi. Onlar: “Doğru söylədin” - dedilər. O (yenə) dedi: “Mən sizdən bir söz soruşsam, mənə düzgün cavab verəcəksinizmi?” Onlar dedilər: “Bəli, ey Əbul Qasım! Hərgah yalan danışsaq, atamız barəsində yalan danışdığımız (sənə agah olduğu) kimi, bu da sənə agah olacaq.” (Peyğəmbər ﷺ) onlardan: “Kimlər Cəhənnəm oduna düşəcək?” - deyə soruşdu. Onlar dedilər: “Biz orada az bir müddət qalacaq, sonra isə siz bizim yerimizi tutacaqsınız.” Peyğəmbər ﷺ dedi: “Orada zəlil və məyus halda durub qalın! Biz əsla sizin yerinizi tutmayacağıq!” Sonra (yenə) soruşdu: “Mən sizə bir sual versəm, mənə düzgün cavab verəcəksinizmi?” Onlar: “Bəli, ey Əbul Qasım!” - deyə cavab verdilər. (Peyğəmbər ﷺ) soruşdu: “Siz bu qoyunun ətinə zəhər qatmısınız-mı?” Onlar: “Bəli!” - dedilər. (Peyğəmbər ﷺ) soruşdu: “Sizi bu işi görməyə nə vadar etdi?” Onlar dedilər: “(Yoxlamaq) istəyirdik görək, əgər yalançısan, səndən canımız qurtaracaq, yox əgər peyğəmbərsənsə, onda bu zəhərin sənə zərəri dəyməyəcək.” (əl-Buxari, 3169)

5-ci fəsil.

**Pul və başqa şeylər müqabilində
müşriklərlə barışmaq və onlarla
saziş bağlamaq, və əhdi pozan
kimsənin günahı**

٥ - باب:

**الْمُؤَادَعَةُ وَالْمُصَالَحَةُ مَعَ الْمُشْرِكِينَ بِالْمَالِ
وغيره، وَإِثْمٌ مَنْ لَمْ يَفِ بِالْعَهْدِ**

١٣٤٠ - عَنْ سَهْلِ بْنِ أَبِي حَنْمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ انْطَلَقَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَهْلٍ وَمُحِصَّةُ بْنُ مَسْعُودٍ بْنُ زَيْدٍ هَاجِرَةً إِلَى خَيْبَرٍ، وَهِيَ يَوْمَئِذٍ صَلْحٌ، فَتَفَرَّقَا، فَأَتَى مُحِصَّةُ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَهْلٍ وَهُوَ يَتَشَحَّطُ فِي دَمٍ قَتِيلًا، فَدَفَنَهُ ثُمَّ قَدِمَ

الْمَدِينَةَ، فَأَنْطَلَقَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ سَهْلٍ وَمُحَيِّصَةُ وَحُوَيْصَةُ ابْنَا مَسْعُودٍ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ، فَذَهَبَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ يَتَكَلَّمُ فَقَالَ: «كَبُرَ كَبْرٌ». وَهُوَ أَحَدُ الْقَوْمِ، فَسَكَتَ فَتَكَلَّمَا فَقَالَ: «أَتَحْلِفُونَ وَتَسْتَحِقُّونَ قَاتِلَكُمْ أَوْ صَاحِبَكُمْ». قَالُوا وَكَيْفَ نَحْلِفُ وَلَمْ نَشْهَدْ وَلَمْ نَرِ قَالَ: «فَتَبْرِيكُمْ يَهُودُ بِخَمْسِينَ». فَقَالُوا كَيْفَ نَأْخُذُ أَيْمَانَ قَوْمٍ كُفَّارٍ فَعَقَلَهُ النَّبِيُّ ﷺ مِنْ عِنْدِهِ. [رواه البخاري: ٣١٧٣]

1340. Rəvayət edilir ki, Səhl ibn Əbu Həsmə ؓ demişdir: “(Xeybərlilərlə müsəlmanlar arasında) sülh müqaviləsi olduğu bir vaxtda Abdullah ibn Səhl və Müheyyəisə ibn Məsud Xeybəərə yollandı. Orada onlar bir-birindən ayrıldılar. Bir qədər sonra Müheyyəisə Abdullah ibn Səhlin yanına qayıtdıqda onun qanına qəltan edildiyini gördü. Muheyyəisə onu dəfn etdi, sonra da Mədinəyə qayıtdı. Abdur-Rəhman ibn Səhl, Muheyyəisə ibn Məsud və Huveyyəisə ibn Məsud Peyğəmbərin ﷺ yanına gəldilər və yaşca hamıdan balaca olan Abdur-Rəhman danışmaq istədikdə Peyğəmbər ﷺ: “Böyüyünüz (danışsın), böyüyünüz!”- deyə buyurdu. Onda Abdur-Rəhman susdu və digər iki əshabə danışmağa başladı. (Peyğəmbər ﷺ onları dinlədikdən) sonra dedi: “Qardaşınızın qanını yerdə qoymayasınız deyə (onun kim tərəfindən öldürüldüyünə) and içə bilərsinizmi?” Onlar dedilər: “(Hadisənin) şahidi olmadığımız və (onu) görmədiyimiz halda biz necə and içə bilərik?!” Peyğəmbər ﷺ dedi: “Qoy yəhudilərdən əlli nəfər (bu cinayəti etmədiklərinə dair) and içməklə sizin yanınızda özlərinə bəraət qazandırsınlar.” Onlar dedilər: “Kafir adamların andına biz necə inana bilərik?” Belə olduqda Peyğəmbər ﷺ öz malından onlara qanbahasını verdi. (əl-Buxari, 3173)

6-cı fəsil.

Sehrlə məşğul olan zimmini¹ bağışlamaq olarmı?

٦ - باب:

هَلْ يُعْفَى عَنِ الذَّمِّ إِذَا سَحَرَ

١٣٤١ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ سَحَرَ حَتَّى كَانَ يُخِيلُ إِلَيْهِ أَنَّهُ صَنَّ شَيْئًا وَلَمْ يَصْنَعْهُ. [رواه البخاري: ٣١٧٥]

1341. Aişə رəvayət edir ki, (bir zaman) Peyğəmbərə ﷺ sehr edilmişdi. (Elə bu səbəbdən də) həqiqətdə etmədiyi bir iş onun xəyalına girirdi.” (əl-Buxari, 3175)

7-ci fəsil. Xəyanətə məruz qalmaqdan ehtiyat etmək

٧ - باب: مَا يُخَذَّرُ مِنَ الْعَدُوِّ

١٣٤٢ - عَنْ عَوْفِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فِي غَزْوَةِ بُؤُوكَ، وَهُوَ فِي قُبَّةٍ مِنْ أَدَمَ فَقَالَ: «اعْدُدْ سِتًّا بَيْنَ يَدَيِ السَّاعَةِ، مَوْتِي، ثُمَّ فَتَحْ بَيْتَ الْمَقْدَسِ، ثُمَّ مَوْتَانِ يَأْخُذُ فِيكُمْ كَفُصَّاصِ الْعَنْمِ، ثُمَّ اسْتِفَاضَةُ الْمَالِ حَتَّى يُعْطَى الرَّجُلُ مِائَةَ دِينَارٍ فَيُظَلَّ سَاحِطًا، ثُمَّ فِتْنَةٌ لَا يَبْقَى بَيْتٌ مِنَ الْعَرَبِ إِلَّا دَخَلَتْهُ، ثُمَّ هُدْنَةٌ تَكُونُ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ بَنِي الْأَصْفَرِ فَيَعْدِرُونَ، فَيَأْتُونَكُمْ تَحْتَ ثَمَانِينَ غَايَةً، تَحْتَ كُلِّ غَايَةٍ اثْنَا عَشَرَ أَلْفًا». [رواه البخاري: ٣١٧٦]

1342. Rəvayət edilir ki, Auf ibn Malik ؓ demişdir: “Təbuk döyüşündə Peyğəmbər ﷺ dəridən düzəldilmiş çadırda ikən mən onun yanına gəldim və o (məna) dedi: “Qiyamət saati gəlməzdən əvvəl baş verəcək bu altı əlaməti say: mənim

¹ 1079-cu hədisin fəslinin qeydlərinə bax.

ölümüm, sonra Beytul-Məqdisin¹ fəth edilməsi, sonra qoyunları qırıb-çatan tumov² xəstəliyi kimi sizi məhv edəcək azar, sonra mal-dövlət o qədər artacaq ki, birsinə yüz dinar verildikdə bundan narazı qalacaq, sonra elə bir fitnə (meydana gələcək) ki, ərəblərdən hər birinin evinə girəcək, daha sonra rumlularla sizin aranızda sülh bağlanılacaq və (çox keçmədən) onlar bu əhdi pozub hər birinin altında on iki minlik qoşun olan səksən bayraq³ sizin üstünüzdə gələcəklər." (əl-Buxari, 3176)

8-ci fəsil.

Əhd bağladıqdan sonra xəyanət edən kimsənin günahı

۸ - باب:

إِثْمُ مَنْ عَاهَدَ ثُمَّ غَدَرَ

۱۳۴۳ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ كَيْفَ أَنْتُمْ إِذَا لَمْ تَحْتَبُوا دِينَارًا وَلَا دِرْهَمًا فَقِيلَ لَهُ وَكَيْفَ تَرَى ذَلِكَ كَائِنًا يَا أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ إِي وَالَّذِي نَفْسُ أَبِي هُرَيْرَةَ بِيَدِهِ عَنْ قَوْلِ الصَّادِقِ الْمَصْدُوقِ. قَالُوا عَمَّ ذَاكَ قَالَ تَنْتَهَكَ ذِمَّةَ اللَّهِ وَذِمَّةَ رَسُولِهِ ﷺ، فَيَشُدُّ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ قُلُوبَ أَهْلِ الذِّمَّةِ، فَيَمْنَعُونَ مَا فِي أَيْدِيهِمْ. [رواه البخاري: ۳۱۸۰]

1343. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رضى الله عنه demişdir: "(Kafirələrdən cizyə olaraq) dinar və dirhəm ala bilməyəcəyiniz təqdirdə sizin axırınız necə olacaq?" (Ətrafındakılar) dedilər: "Sən niyə düşünürsən ki, belə bir şey baş verə bilər, ey Əbu Hureyra?" O dedi: "Bəli, Əbu Hureyranın canı Əlində olan Allaha and olsun ki, mən doğru danışan və doğruluğu təsdiq edilmiş Peyğəmbərin ﷺ sözünü bilirəm." Onlar: "Nədir o söz?" - deyə soruşdular. Əbu Hureyra dedi: "Allahın və Onun elçisinin ﷺ (qeyri-müsəlmanlara) verdiyi zəmanətə riayət edilməyəcək. Onda qüdrətli və əzəmətli Allah müsəlman ölkəsində yaşayan kafirlərin qəlbinə elə bir arxayınlıq salacaq ki, onlar mallarını sizə verməkdən imtina edəcəklər." (əl-Buxari, 3180)

9-cu fəsil.

Yaxşı adama və ya günahkara xəyanət edən kimsənin günahı

۹ - باب:

إِثْمُ الْغَادِرِ لِلْبَرِّ وَالْفَاجِرِ

۱۳۴۴ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ وَأَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «لِكُلِّ غَادِرٍ لَوَاءٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ - قَالَ أَحَدُهُمَا يُنْصَبُ وَقَالَ الْآخَرُ - يُرَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُعْرَفُ بِهِ». [رواه البخاري: ۳۱۸۶-۳۱۸۷]

1344. Abdullah (ibn Məsud) və Ənəs رضى الله عنهما rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Əhdi pozan hər xainin Qiyamət günü yanında bir bayraq olacaq." Ravilərdən biri: "(Bayraq) dikəldiləcək" - demiş, digəri isə: "Qiyamət günü (hamı) onu görəcək və onun sayəsində o (xain) tanınacaq" - demişdir. (əl-Buxari, 3186-3187)

¹ 38-ci hədisin qeydlərinə bax.

² Burunun daxili qışasının iltihabı nəticəsində burundan selik axma və tez-tez asqırma şəklində təzahür edən xəstəlik.

³ Yəni doqquz yüz altmış minlik qoşunla.

۵۹ - کتابِ بَدْءِ الْخَلْقِ

59 – Yaradılışın başlangıcı kitabı

1-ci fəsil.

**Uca Allahın: “Məxluqatı ilk dəfə
yoxdan yaradan, sonra onu bir
daha təkrarlayan Odur”¹ sözü
barəsində deyilənlər**

۱ - باب:

مَا جَاءَ فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى:
﴿وَهُوَ الَّذِي يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ﴾

۱۳۴۵ - عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ رضي الله عنه قَالَ جَاءَ نَفَرٌ مِنْ بَنِي تَمِيمٍ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: «يَا بَنِي تَمِيمٍ، أَبْشِرُوا». قَالُوا: بَشِّرْنَا فَأَعْطِنَا. فَتَغَيَّرَ وَجْهُهُ، فَجَاءَهُ أَهْلُ الْيَمَنِ، فَقَالَ: «يَا أَهْلَ الْيَمَنِ، أَقْبِلُوا الْبَشْرَىٰ إِذْ لَمْ يَقْبَلْهَا بَنُو تَمِيمٍ». قَالُوا قَبْلَنَا. فَأَخَذَ النَّبِيُّ ﷺ يُحَدِّثُ بَدْءَ الْخَلْقِ وَالْعَرْشِ، فَجَاءَ رَجُلٌ فَقَالَ يَا عِمْرَانُ، رَأَيْتُكَ تَفَلَّتَتْ، لَيْتَنِي لَمْ أَقْمِ. [رواه البخاري: ۳۱۹۰]

1345. Rəvayət edilir ki, İmran ibn Hüseyn رضي الله عنه demişdir: “Təməim oğullarından bir neçə nəfər Peyğəmbərin ﷺ yanına gəldi və Peyğəmbər ﷺ (onlara) dedi: “Sevinin, ey Təməim oğulları!” Onlar dedilər: “Bizə müjdə verdin. Elə isə bizə (nə verəcəksənsə, indi) ver!” (Bunu eşidəndə) Peyğəmbərin ﷺ siması dəyişdi. Bu əsnada onun yanına yəmənلیلər gəldi və o, yəmənلیلərə dedi: “Ey Yəmən əhli, bu müjdəni siz qəbul edin! Təməim oğulları onu qəbul etmək istəmədilər.” (Yəmənلیلər): “Qəbul etdik!”– dedilər. Bundan sonra Peyğəmbər ﷺ yaradılışın başlangıcı və Ərş haqqında danışdı. Bu vaxt bir nəfər gəlib: “Ey İmran, sənin dəvən qaçmışdır!”– dedi. (Mən də dəvəmin dalınca getdim.) Amma gərək heç qalxıb getməzdim.” (əl-Buxari, 3190)

۱۳۴۶ - عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ رضي الله عنه قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ وَعَقَلْتُ نَافَتِي بِالْبَابِ، فَأَتَاهُ نَاسٌ مِنْ بَنِي تَمِيمٍ فَقَالَ: «أَقْبِلُوا الْبَشْرَىٰ يَا بَنِي تَمِيمٍ». قَالُوا قَدْ بَشِّرْنَا فَأَعْطِنَا. مَرَّتَيْنِ، ثُمَّ دَخَلَ عَلَيْهِ نَاسٌ مِنْ أَهْلِ الْيَمَنِ فَقَالَ: «أَقْبِلُوا الْبَشْرَىٰ يَا أَهْلَ الْيَمَنِ، إِذْ لَمْ يَقْبَلْهَا بَنُو تَمِيمٍ». قَالُوا قَدْ قَبَّلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالُوا جِئْنَاكَ نَسْأَلُكَ عَنْ هَذَا الْأَمْرِ قَالَ: «كَانَ اللَّهُ وَلَمْ يَكُنْ شَيْءٌ غَيْرُهُ، وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ، وَكَتَبَ فِي الذِّكْرِ كُلِّ شَيْءٍ، وَخَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ». فَتَنَادَى مُنَادٌ ذَهَبَتْ نَافَتُكَ يَا ابْنَ الْحُصَيْنِ. فَانْطَلَقْتُ فَإِذَا هِيَ يَقْطَعُ دُونَهَا السَّرَابُ، فَوَاللَّهِ لَوَدِدْتُ أَنِّي كُنْتُ تَرَكْتُهَا. [رواه البخاري: ۳۱۹۱]

1346. Rəvayət edilir ki, İmran ibn Hüseyn رضي الله عنه demişdir: “(Bir dəfə) mən Peyğəmbərin ﷺ (evinə) daxil oldum, dəvəmi də qapının yanına bağladım. Bu vaxt onun yanına Təməim oğullarından bir neçə adam gəldi və Peyğəmbər ﷺ (onlara) dedi: “Müjdəyə sevinin, ey Təməim oğulları!” Onlar iki dəfə təkrar-təkrar dedilər: “Bizə müjdə verdin. Elə isə bizə (nə verəcəksənsə,) ver!” Sonra onun yanına yəmənلیلər gəldi və o, yəmənلیلərə dedi: “Bu müjdəni siz qəbul edin, ey Yəmən əhli! Təməim oğulları onu qəbul etmək istəmədilər.” (Yəmən-

¹ “ər-Rum” surəsi, 27

lilər): “Qəbul etdik, ya Rəsulullah!” - deyə cavab verdilər, sonra da əlavə edib dedilər: “Biz (yaradılışın başlanğıcı) haqqında soruşmaq üçün gəlmişik.” Peyğəmbər ﷺ dedi: “Allah var idi və Ondan başqa heç bir şey yox idi. Onun Ərşi suyun üzərində idi. Allah Kitabda (olacaq) hər şeyi yazdı¹. (Sonra) göyləri və yeri yaratdı. Bu vaxt bir nəfər (məni) səsləyib dedi: “Dəvən qaçdı, ey ibn Hüseyn!” Mən (onun dalınca) getdim və ilğıma bənzər bir şey gördüm. Kaş onun dalınca heç getməyəydim.” (əl-Buxari, 3191)

۱۳۴۷ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «يَقُولُ اللَّهُ شَتَمَنِي ابْنُ آدَمَ وَمَا يَنْبَغِي لَهُ أَنْ يَشْتِمَنِي، وَكَذَّبَنِي وَمَا يَنْبَغِي لَهُ، أَمَا شَتَمُهُ فَقَوْلُهُ إِنَّ لِي وَلَدًا. وَأَمَا يُكَذِّبُنِي فَقَوْلُهُ لَيْسَ يُعِيدُنِي كَمَا بَدَأْنِي». [رواه البخاري: ۳۱۹۳]

1347. Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Allah buyurur: “Adəm övladı Məni təhqir edir², halbuki ona Məni təhqir etmək yaraşmaz. Habelə Məni yalançı hesab edir, halbuki ona (belə etmək) yaraşmaz. Onun təhqirinə gəlincə, (bu) onun Mənim oğlum olduğunu iddia etməsidir. Məni yalançı hesab etməsinə gəldikdə isə, (bu) onun: “(Allah) məni ilk dəfə yaratdığı kimi, yenidən yarada bilməz” – deməsidir.” (əl-Buxari, 3193)

۱۳۴۸ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «لَمَّا قَضَى اللَّهُ الْخَلْقَ كَتَبَ فِي كِتَابِهِ، فَهُوَ عِنْدَهُ فَوْقَ الْعَرْشِ إِنَّ رَحْمَتِي غَلَبَتْ غَضَبِي». [رواه البخاري: ۳۱۹۴]

1348. Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Allah məxluqatı yaratdıqdan sonra Ərşin üzərində, Öz yanında yerləşən Kitabında³ bu (sözləri) yazmışdır: “Mənim rəhmətim qəzəbimi üstələmişdir.” (əl-Buxari, 3194)

2-ci fəsil. Yeddi yer barəsində deyilənlər

۲ - باب: مَا جَاءَ فِي سَبْعِ أَرْضِينَ

۱۳۴۹ - عَنْ أَبِي بَكْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «الرَّيْمَانُ قَدْ اسْتَدَارَ كَهَيْئَتِهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ، السَّنَةُ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا، مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ، ثَلَاثَةٌ مُتَوَالِيَاتٌ ذُو الْقَعْدَةِ وَذُو الْحِجَّةِ وَالْمُحَرَّمُ، وَرَجَبُ مُضَرَ الَّذِي بَيْنَ حُمَادَى وَشُعْبَانَ». [رواه البخاري: ۳۱۹۷]

1349. Əbu Bəkrə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Zaman, Allah yerləri və göyü yaratdığı gündən bəri heç dəyişmədən dövrən etməkdədir. İl on iki aydan ibarətdir. Bunlardan dördü haram aylardır. (Haram aylardan) üçü – zülqədə, zülhiccə və muhərrəm dalbadal gəlir. (Dördüncüsü isə) Mudər qəbiləsinin (digər on bir aydan üstün tutduğu) və cümədəl-Axir ilə Şaban (ayları) arasında keçən rəcəb ayıdır.” (əl-Buxari, 3197)

¹ Hər şeyin qədərini əzəldən müəyyən edib Lövhi-Məhfuzə yazmışdır.

² Müşriklər və kafirlər Allaha Ona layiq olmayan naqis sifətlər isnad etməklə Ona qarşı ədəbsizlik edirlər.

³ Burada “Kitab” deyildikdə Lövhi-Məhfuz nəzərdə tutulur.

3-cü fəsil. Günəş və ayın müəyyən bir ölçü ilə hərəkət etməsi

۳- باب: صِفَةُ الشَّمْسِ وَالْقَمَرِ بِحُسْبَانٍ

۱۳۵۰ - عَنْ أَبِي ذَرٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِأَبِي ذَرٍّ حِينَ غَرَبَتِ الشَّمْسُ: «تَدْرِي أَيْنَ تَذْهَبُ». قُلْتُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: «فَإِنَّهَا تَذْهَبُ حَتَّى تَسْجُدَ تَحْتَ الْعَرْشِ، فَتَسْتَأْذِنَ فَيُؤْذَنُ لَهَا، وَيُوشِكُ أَنْ تَسْجُدَ فَلَا يَقْبَلُ مِنْهَا، وَتَسْتَأْذِنُ فَلَا يُؤْذَنُ لَهَا، يُقَالُ لَهَا ارْجِعِي مِنْ حَيْثُ جِئْتِ. فَتَطْلُعُ مِنْ مَغْرِبِهَا، فَذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ﴾» [رواه البخاري: ۳۱۹۹]

1350. Əbu Zərr رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət etmişdir ki, (bir dəfə) günəş batarkən Peyğəmbər ﷺ mən-dən soruşdu: “Günəşin hara getdiyini bilirsənmi?” Dedim: “Allah və Onun elçisi daha yaxşı bilir!” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “O, gedib Ərşin altında səcdə edənədək (hərəkətinə) davam edir, sonra (yenidən) doğmaq üçün izn istəyir və ona izn verilir. Tezliklə elə bir zaman¹ gələcək ki, günəş (adəti üzrə) səcdə edəcək, lakin səcdəsi qəbul olunmayacaq, izn istəyəcək, amma ona iz verilmə-yəcək, üstəlik ona: “Gəldiyin yerə qayıt!” deyiləcək və o, (gedib) məğribdən doğacaq. Uca Allah bu xüsusda belə buyurur: “Günəş də özünün qaldığı ye-rə axıb gedir. Bu, Qüdrətli, Bilən Allahın əzəli hökmüdür.” (əl-Buxari, 3199)

۱۳۵۱ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ مُكْوَرَانِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ». [رواه البخاري: ۳۲۰۰]

1351. Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Günəş və ay Qiya-mət günü sarınıb büküləcəkdir.” (əl-Buxari, 3200)

4-cü fəsil.

۴- باب:

Allahın: “Küləkləri Öz mərhə-məti önündə yağışdan qabaq müjdəçi olaraq göndərən Odur”² sözü haqqında deyilənlər

مَا جَاءَ فِي قَوْلِهِ: ﴿وَهُوَ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ﴾

۱۳۵۲ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا رَأَى مَخِيلَةً فِي السَّمَاءِ أَقْبَلَ وَأَدْبَرَ وَدَخَلَ وَخَرَجَ وَتَغَيَّرَ وَجْهُهُ، فَإِذَا أَمْطَرَتِ السَّمَاءُ سُرَى عَنْهُ، فَعَرَفْتُهُ عَائِشَةُ ذَلِكَ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «مَا أَدْرِي لَعَلَّهُ كَمَا قَالَ قَوْمٌ: ﴿فَلَمَّا رَأَوْهُ عَارِضًا مُسْتَقْبِلَ أَوْدِيَّتِهِمْ﴾﴾ (الآية). [رواه البخاري: ۳۲۰۶]

1352. Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Peyğəmbər ﷺ göy üzündə yağmurla yüklənmiş buludları gördükdə (təşviş içində) irəli-geri gedib gələr, (evə) gi-rib çıxar və siması dəyişərdi³. Buludlardan yağış yağmağa başladıqda isə sakitləşərdi.”

Aişə Peyğəmbərin ﷺ nə hala düşdüyünü ona bildirdikdə o buyurmuş-dur: “Bilmirəm, ola bilsin ki, (Ad) qövminin başına gəlmiş (müsibət bu üm-

¹ Söhbət Qiyamət günündən gedir.

² “əl-Əraf” surəsi, 57

³ Peyğəmbər ﷺ əvvəlki ümmətlərin başına yağdığı kimi, onun da ümmətinin başına bəla yağacağından ehtiyat edirdi. Əvvəlki ümmətlər barəsində bax: “əl-İsra” surəsi 68, “ən-Nur” surəsi 43, “əl-Əraf” surəsi, 83-84, “əl-Ənkəbut” 39-40.

mətin də) başına gəlsin: “Nəhayət, o əzabı vadilərinə doğru gələn bir bulud şəklində gördükdə: “Bu bizə yağış yağdıracaq buluddur!” – dedilər. *Hud dedi: “Xeyr! Bu sizin tez gəlməsini istədiyiniz – özü ilə ağırlı-acılı əzab gətirən bir küləkdir!”*¹ (əl-Buxari, 3206)

5-ci fəsil. Mələklər haqqında deyilənlər

۵ - باب: ذِكْرُ الْمَلَائِكَةِ عَلَيْهِ السَّلَامُ

۱۳۵۳ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: حَدَّثَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ الصَّادِقُ الْمَصْدُوقُ قَالَ: «إِنَّ أَحَدَكُمْ يُجْمَعُ خَلْقُهُ فِي بَطْنِ أُمِّهِ أَرْبَعِينَ يَوْمًا، ثُمَّ يَكُونُ عِلْقَةً مِثْلَ ذَلِكَ، ثُمَّ يَكُونُ مُضْغَةً مِثْلَ ذَلِكَ، ثُمَّ يَبْعَثُ اللَّهُ مَلَكًا، فَيُؤَمِّرُ بَارِيعَ كَلِمَاتٍ، وَيُقَالُ لَهُ اكْتُبْ عَمَلَهُ وَرِزْقَهُ وَأَجَلَهُ وَشَقِيٌّ أَوْ سَعِيدٌ. ثُمَّ يُنْفَخُ فِيهِ الرُّوحُ، فَإِنَّ الرَّجُلَ مِنْكُمْ لَيَعْمَلُ حَتَّى مَا يَكُونُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجَنَّةِ إِلَّا ذِرَاعٌ، فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ كِتَابُهُ، فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ، وَيَعْمَلُ حَتَّى مَا يَكُونُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ النَّارِ إِلَّا ذِرَاعٌ، فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ الْكِتَابُ، فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ». [رواه البخاري: ۳۲۰۸]

1353. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Məsud رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Doğru danışan və doğruluğu təsdiq edilmiş Rəsulullah ﷺ bizə belə bir hədis danışmışdır: “Sizlərdən hər kəs anasının bətnində xəlq edilərkən ilk qırx gün ərzində nutfə halında, sonrakı qırx gündə qan laxtası, daha sonrakı qırx gündə isə ət parçası olur. Sonra Allah (onun yanına) bir mələk göndərir. Bu mələyə dörd şey (yazmaq) əmr edilir və ona: “(Bu uşağın) əməlini, ruzisini, əcəlini, bədbəxt və ya xoşbəxt olacağını yaz!” – deyilir. Sonra ona ruh üfürülür. Həqiqətən, içinizdən kimsə o qədər yaxşı işlər görə bilər ki, axırda onunla Cənnət arasında bir ərəş² məsafə qalar. Lakin əzəldən yazılmış qədəri onu qabaqlayar və o, Cəhənnəm əhlinin əməlinə bənzər əməllər edir. (Həmçinin) biriniz o qədər pis işlər görə bilər ki, axırda onunla Cəhənnəm arasında bir ərəş məsafə qalar. Lakin əzəldən yazılmış qədəri onu qabaqlayar və o, Cənnət əhlinin əməlinə bənzər əməllər edir.” (əl-Buxari, 3208)

۱۳۵۴ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ الْعَبْدَ نَادَى جِبْرِيلُ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ فُلَانًا فَأَحْبِبْهُ. فَيَحِبُّهُ جِبْرِيلُ، فَيُنَادِي جِبْرِيلُ فِي أَهْلِ السَّمَاءِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ فُلَانًا فَأَحْبِبُوهُ. فَيَحِبُّهُ أَهْلُ السَّمَاءِ، ثُمَّ يُوضَعُ لَهُ الْقَبُولُ فِي الْأَرْضِ». [رواه البخاري: ۳۲۰۹]

1354. Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Allah bir qulunu sevdiyi zaman Cəbrailə: “Allah filankəsi sevir, sən də onu sev!” – deyər buyurur, Cəbrail də (həmin adamı) sevir. Sonra Cəbrail göy əhlinə xitab edib: “Allah filankəsi sevir, siz də onu sevin!” – deyir, göy əhli də onu sevir. Daha sonra yer üzündəkilər də ona rəğbət bəsləməyə başlayırlar.” (əl-Buxari, 3209)

۱۳۵۵ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهَا سَمِعَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «إِنَّ الْمَلَائِكَةَ تَنْزِلُ فِي الْعَنَانِ - وَهُوَ السَّحَابُ - فَتَذْكُرُ الْأَمْرَ قُضِيَ فِي السَّمَاءِ، فَتَسْتَرْقِي الشَّيَاطِينُ السَّمْعَ، فَتَسْمَعُهُ فَتُوحِيهِ إِلَى الْكُفَّانِ، فَيَكْذِبُونَ مَعَهَا مِائَةَ كَذْبَةٍ مِنْ عِنْدِ أَنْفُسِهِمْ». [رواه البخاري: ۳۲۱۰]

¹ “əl-Əhqaf” surəsi, 24.

² 311-ci hədisin qeydlərinə bax.

1355. Peyğəmbərin ﷺ zövcəsi Aişə رəvayət etmişdir ki, o, Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişdir: “Həqiqətən, mələklər buludların içində (yerə doğru) enir və göydə verilmiş qərar bərəsində söhbət açirlar. (Bu vaxt) şeytanlar (mələklərə) oğrun-oğrun qulaq asırlar, sonra da eşitdikləri adda-budda sözləri, üstəlik özlərindən uydurduqları yüz yalanı da bu doğru xəbərlə yanaşı kahinlərə təlqin edirlər.” (əl-Buxari, 3210)

۱۳۵۶ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «إِذَا كَانَ يَوْمُ الْجُمُعَةِ كَانَ عَلَى كُلِّ بَابٍ مِنْ أَبْوَابِ الْمَسْجِدِ الْمَلَائِكَةُ يَكْتُبُونَ الْأَوَّلَ فَلِأَوَّلٍ، فَإِذَا جَلَسَ الْإِمَامُ طَوُّوا الصُّحُفَ وَجَاءُوا يَسْتَمِعُونَ الذِّكْرَ». [رواه البخاري: ۳۲۱۱]

1356. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Cümə günü yetişdiyi zaman mələklər məscidin qapılarının önündə düzülüb (ora gələn adamları) bərbəbir siyahıya alırlar. İmam minbərə oturduqda isə mələklər səhifələri büküb xütbəni dinləməyə gəlirlər.” (əl-Buxari, 3211)

۱۳۵۷ - عَنْ الْبَرَاءِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِحَسَّانَ: «اهْجُهِمْ - أَوْ هَاجِهِمْ - وَجَبْرِيلُ مَعَكَ». [رواه البخاري: ۳۲۱۳]

1357. Bəra ibn Azib رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ (kafirlərin cavabını vermək üçün) Həssana deyərdi: “Onlara şeirlə cavab ver! (Arxayın ol), Cəbrail də səninlədir.” (əl-Buxari, 3213)

۱۳۵۸ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لَهَا: «يَا عَائِشَةُ، هَذَا جِبْرِيلُ يَقْرَأُ عَلَيْكَ السَّلَامَ». فَقَالَتْ وَعَلَيْهِ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ. تَرَى مَا لَا أَرَى. تُرِيدُ النَّبِيَّ ﷺ. [رواه البخاري: ۳۲۱۷]

1358. Aişəyə رəvayət edir ki, (bir zaman) Peyğəmbər ﷺ ona demişdir: “Ey Aişə! Budur, Cəbrail sənə salam söyləyir!” Aişə də (cavabında) demişdir: “Ona salam olsun, Allahın rəhməti və Onun bərəkəti yetişsin! Sən mənim görmədiyimi görürsən.”

(Bunu deyəndə) o, Peyğəmbəri ﷺ qəsd edirdi. (əl-Buxari, 3217)

۱۳۵۹ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَجِبْرِيلَ: «أَلَا تَزُورُنَا أَكْثَرَ مِمَّا تَزُورُنَا» قَالَ فَتَرَكْتِ: ﴿وَمَا نَنْزَلُ إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَ لَهُ مَابَسِينٌ أَيْدِينَا وَمَا خَلَفْنَا﴾ الْآيَةِ. [رواه البخاري: ۳۲۱۸]

1359. İbn Abbas رəvayət edir ki, (bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ Cəbrailə dedi: “Niyə bizi daha çox ziyarət etmirsən?” Uca Allah da bu ayəni nazil etdi: “(Mələklər dedi): “Biz dünyaya ancaq sənin Rəbbinin əmri ilə enirik. Önümüzdə, arxamızda və onların arasında nə varsa, Ona məxsusdur”¹. (əl-Buxari, 3218)

۱۳۶۰ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «أَقْرَأْنِي جِبْرِيلُ عَلَى حَرْفٍ، فَلَمْ أَزَلْ أَسْتَزِيدُهُ حَتَّى انْتَهَى إِلَيَّ سَبْعَةَ أَحْرَفٍ». [رواه البخاري: ۳۲۱۹]

1360. İbn Abbas رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Cəbrail mənə (Allahın Kitabını) bir qiraətlə² oxumağı öyrətdi, lakin mən ondan daha çox (şey)

¹ “Məryəm” surəsi, 64.

² Müəyyən üsul və qayda ilə Quran oxumaq.

öyrənmək istədim. Nəhayət, o mənə (Quranı) yeddi qiraətlə oxumağı öyrətdi." (əl-Buxari, 3219)

۱۳۶۱ - عَنْ يَعْلَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقْرَأُ عَلَى الْمِنْبَرِ: ﴿وَنَادُوا يَا مَالٍ﴾. [رواه البخاري: ۳۲۳۰]

1361. Rəvayət edilir ki, Yə'lə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: "Mən Peyğəmbərin ﷺ minbərdə ikən belə dediyini eşitmişəm: "Onlar deyəcəklər: "Ey Mali!"² (əl-Buxari, 3230)

۱۳۶۲ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهَا قَالَتْ لِلنَّبِيِّ ﷺ هَلْ أَتَى عَلَيْكَ يَوْمٌ كَانَ أَشَدَّ مِنْ يَوْمٍ أَحَدٌ قَالَ: «لَقَدْ لَقِيتُ مِنْ قَوْمِكَ مَا لَقِيتُ، وَكَانَ أَشَدَّ مَا لَقِيتُ مِنْهُمْ يَوْمَ الْعَقَبَةِ، إِذْ عَرَضْتُ نَفْسِي عَلَى ابْنِ عَبْدِ يَالِيلَ بْنِ عَبْدِ كَلَالٍ، فَلَمْ يُجِبْنِي إِلَى مَا أَرَدْتُ، فَانْطَلَقْتُ وَأَنَا مَهْمُومٌ عَلَى وَجْهِ، فَلَمْ أَسْتَقِ إِلَّا وَأَنَا بَقَرْنِ الثَّعَالِبِ، فَرَفَعْتُ رَأْسِي، فَإِذَا أَنَا بِسَحَابَةٍ قَدْ أَظْلَشَنِي، فَنَظَرْتُ فَإِذَا فِيهَا جَبْرِيلُ فَنَادَانِي فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ قَدْ سَمِعَ قَوْلَ قَوْمِكَ لَكَ وَمَا رَدُّوا عَلَيْكَ، وَقَدْ بَعَثَ إِلَيْكَ مَلَكَ الْجِبَالِ لِتَأْمُرَهُ بِمَا شِئْتَ فِيهِمْ، فَنَادَانِي مَلَكُ الْجِبَالِ، فَسَلَّمَ عَلَيَّ ثُمَّ قَالَ يَا مُحَمَّدُ، فَقَالَ ذَلِكَ فِيمَا شِئْتَ، إِنَّ شِئْتَ أَنْ أُطِيقَ عَلَيْهِمُ الْأَخْشَبِينَ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ بَلْ أَرْجُو أَنْ يُخْرِجَ اللَّهُ مِنْ أَصْلَابِهِمْ مَنْ يَعْبُدُ اللَّهَ وَحْدَهُ لَا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا». [رواه البخاري: ۳۲۳۱]

1362. Rəvayət edilir ki, (bir dəfə) Peyğəmbərin ﷺ zövcəsi Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا Peyğəmbərdən ﷺ soruşdu: "Sənin Uhud günündən³ daha ağır bir günün olubmu?" Peyğəmbər ﷺ dedi: "Mən artıq sənin həmqəbilələrindən⁴ çəkdiyimi çəkmişəm. Ən çox əziyyət çəkdiyim (gün) isə Əqəbə günü⁵ olmuşdur. O vaxt ki, mən ibn Abdu-Yaleyl ibn Abdu-Kulalədən⁶ mənə himayə olmağı xahiş etdim, lakin o mənə dəstək vermədi. Mən iztirab çəkə-çəkə geri döndüm və ancaq Qərnis-Səlibə⁷ gəlib çatdıqda özümə gəldim. Həmin vaxt mən başımı yuxarı qaldırıb üstümə kölgə salan bir bulud gördüm. Mən buluda diqqət yetirdikdə içində Cəbraili gördüm. O mənə səs-ləyib dedi: "Allah sənin həmqəbilələrinin nə dediklərini və sənə necə rədd cavabı verdiklərini eşitdi. Rəbbin dağlar mələyini sənin yanına göndərüb ki, onları (bəlaya düçar etmək) xüsusunda istədiyini bu mələyə əmr edəsən". Dağlar mələyi mənə salam verdikdən sonra dedi: "Ey Muhəmməd, nə istəyirsənsə, (buyur)! İstəyirsənsə, bu iki dağı⁸ onların başına uçurdum!" Peyğəmbər ﷺ dedi: "Xeyr, mən ancaq onu diləyirəm ki, Allah onların belindən Tək Allaha ibadət edən və Ona heç bir şeyi şərik qoşmayan kimsələr gətirsin!" (əl-Buxari, 3231)

۱۳۶۳ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَىٰ﴾ ۱ ﴿فَأَوْحَىٰ إِلَىٰ عَبْدِهِ مَا أَوْحَىٰ﴾ ۱۰ ﴿أَنَّهُ رَأَىٰ جَبْرِيلَ لَهُ سِتْمَاتَةٌ جَنَاحَ﴾. [رواه البخاري: ۳۲۳۲]

¹ Qiraətlərə görə "Mali" və ya "Malik" Quranda zikr edilmiş mələyin, Cəhənnəm gözetçisinin adıdır.

² "əz-Zuxruf" surəsi, 77.

³ Uhud döyüşündə müsəlmanlar məğlubiyyətə uğramışlar və bu döyüşdə əshabələrdən yetmiş nəfər şəhid olmuşdur.

⁴ Yəni ərəblərdən.

⁵ Çox güman ki, burada Peyğəmbərin ﷺ Taifdə olduğu zaman taiflilər tərəfindən çox şiddətli təzyiqlərə məruz qalması nəzərdə tutulur.

⁶ İbn Abdu-Yaleyl ibn Abdu-Kulalə Taifin yaxınlığında yerləşən Səqif qəbiləsinin başçılarından biri olmuşdur.

⁷ Bu, Məkkə ilə Taif arasında yerləşən dağın adıdır. Bura həmçinin Qərnul-Mənazil də deyilir.

⁸ Hədisdə "iki dağ" deyildikdə Məkkədə yerləşən Əbu Qubəys və Queyqian dağları nəzərdə tutulur.

1363. Abdullah ibn Məsud ر.ه.ا.ا. Uca Allahın: “O, iki yay uzunluğunda, həтта ondan da yaxın məsafədə idi. Sonra Allah Öz quluna nazil edəcəyini vəhy etdi”¹ ayəsini təfsir edib demişdir: “Peyğəmbər ﷺ Cəbraili gördü. Onun altı yüz qanadı var idi.” (əl-Buxari, 3232)

۱۳۶۴ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ ر.ه.ا.ا. فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿لَقَدْ رَأَى مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَى﴾ ۱۸ ﴿﴾ قَالَ: رَأَى رَفْرَفًا أَخْضَرَ سَدًّا أَفْقَ السَّمَاءِ. [رواه البخاري: ۳۲۳۳]

1364. Abdullah ibn Məsud ر.ه.ا.ا. Uca Allahın: “O, öz Rəbbinin ən böyük dəlillərindən bəzisini gördü”² ayəsini izah edib demişdir: “Orada Peyğəmbər ﷺ bütün üfüqü tutmuş yaşıl xalça gördü.” (əl-Buxari, 3233)

۱۳۶۵ - عَنْ عَائِشَةَ ر.ه.ا.ا. قَالَتْ: مَنْ زَعَمَ أَنَّ مُحَمَّدًا رَأَى رَبَّهُ فَقَدْ أَعْظَمَ، وَلَكِنْ قَدْ رَأَى جِبْرِيلَ فِي صُورَتِهِ، وَخَلْقُهُ سَادُّ مَا بَيْنَ الْأَفْقِ. [رواه البخاري: ۳۲۳۴]

1365. Rəvayət edilir ki, Aişə ر.ه.ا.ا. demişdir: “Kim iddia etsə ki, Muhəmməd Rəbbini görmüşdür, o, böyük günah işləmiş olar. Lakin o, Cəbraili öz surətində və xilqətində, bütün üfüqü tutmuş vəziyyətdə görmüşdür.” (əl-Buxari, 3234)

۱۳۶۶ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ر.ه.ا.ا. قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِذَا دَعَا الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ إِلَى فِرَاشِهِ فَأَبَتْ، فَبَاتَ غَضَبَانِ عَلَيْهَا، لَعْنَتُهُمَا الْمَلَائِكَةُ حَتَّى تُصْبِحَ». [رواه البخاري: ۳۲۳۷]

1366. Əbu Hureyra ر.ه.ا.ا. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Kişi öz həyat yoldaşını yatağına çağırdığı zaman qadın (ona) yaxınlıq verməsə və əri (bu səbəbdən) ona qəzəbi tutmuş halda yatsa, mələklər səhərə qədər o qadına lənət oxuyar.” (əl-Buxari, 3237)

۱۳۶۷ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ر.ه.ا.ا. عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «رَأَيْتُ لَيْلَةَ أُسْرِيَ بِي مُوسَى رَجُلًا آدَمَ طَوَالًا جَعْدًا، كَأَنَّهُ مِنْ رِجَالِ شَنْوَعَةٍ، وَرَأَيْتُ عِيسَى رَجُلًا مَرْبُوعًا مَرْبُوعَ الْخُلُقِ إِلَى الْحُمْرَةِ وَالْبَيَاضِ، سَبَطَ الرَّأْسِ، وَرَأَيْتُ مَالِكًا حَازِنَ النَّارِ وَالْجَحَالِ فِي آيَاتِ أَرَاهُنَّ اللَّهُ إِيَّاهُ ﴿فَلَا تَكُنْ فِي مِرْيَةٍ مِنْ لِقَائِهِ﴾». [رواه البخاري: ۳۲۳۹]

1367. İbn Abbas ر.ه.ا.ا. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Mən isra gecəsində³ Musanı gördüm. Qarabuğdayı, hündürboylu və qıvrımsaçlı bir adam idi, lap Şənuə qəbiləsinin kişiləri kimi. (Məryəm oğlu) İsanı da gördüm. Orta-boylu, alyanaq, ağbəniz və nazik saçlı bir adam idi. Həmçinin Cəhənnəmin gözətçisi Maliki və Allahın mənə göstərdiyi əlamətlərə uyğun şəkildə dəccalı gördüm.”

“(Biz Musaya Kitab vermişdik.) Sən onunla görüşəcəyinə şübhə etmə.”⁴ (əl-Buxari, 3239)

¹ “ən-Nəcm” surəsi, 9-10.

² “ən-Nəcm” surəsi, 18.

³ Hədisdə Peyğəmbərimizin ﷺ gecə ikən Məscidulharamdan Məsciduləqsaya gətməsi nəzərdə tutulur. Əlavə məlumat üçün “əl-İsra” surəsinin 1-ci ayəsinə və onun təfsirinə bax.

⁴ “əs-Səcdə” surəsi, 23.

**6-cı fəsil. Cənnətin xüsusiyyətləri
barədə deyilənlər və Cənnətin
məxluq olması**

۶ - باب:

مَا جَاءَ فِي صِفَةِ الْجَنَّةِ وَأَنَّهَا مَخْلُوقَةٌ

۱۳۶۸ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِذَا مَاتَ أَحَدُكُمْ فَإِنَّهُ يُعْرَضُ عَلَيْهِ مَقْعَدُهُ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ، فَإِنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَمِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ، وَإِنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ فَمِنْ أَهْلِ النَّارِ». [رواه البخاري: ۳۲۴۰]

1368. Abdullah ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Sizdən biriniz öldüyü zaman səhər-axşam ona düşəcəyi yer göstərilir. Cənnət əhlindən olarsa, Cənnətdəki yeri, Cəhənnəm əhlindən olarsa, Cəhənnəmdəki yeri (ona göstərilir).” (əl-Buxari, 3240)

۱۳۶۹ - عَنْ عُمَرَ بْنِ حُصَيْنٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «أُطْلِعْتُ فِي الْجَنَّةِ فَرَأَيْتُ أَكْثَرَ أَهْلِهَا الْفُقَرَاءَ، وَأُطْلِعْتُ فِي النَّارِ فَرَأَيْتُ أَكْثَرَ أَهْلِهَا النِّسَاءَ». [رواه البخاري: ۳۲۴۱]

1369. İmran ibn Hüseyn رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Mən Cənnətə baxdım və onun sakinlərinin əksəriyyətinin kasıblar olduğunu gördüm. Həmçinin Cəhənnəmə baxdım və onun sakinlərinin əksəriyyətinin qadınlar olduğunu gördüm.” (əl-Buxari, 3241)

۱۳۷۰ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ بَيْنَا نَحْنُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِذْ قَالَ: «بَيْنَا أَنَا نَائِمٌ رَأَيْتُنِي فِي الْجَنَّةِ، فَإِذَا امْرَأَةٌ تَوَضَّأَتْ إِلَى جَانِبِ قَصْرِ، فَقُلْتُ لِمَنْ هَذَا الْقَصْرُ فَقَالُوا لِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، فَذَكَرْتُ غَيْرَتَهُ، فَوَلَّيْتُ مُدْبِرًا». فَبَكَى عُمَرُ وَقَالَ أَعْلَيْكَ أَغَارُ يَا رَسُولَ اللَّهِ. [رواه البخاري: ۳۲۴۲]

1370. Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, (bir dəfə) biz Peyğəmbərin ﷺ yanında ikən o dedi: “Yuxuda gördüm ki, Cənnətdəyəm. Baxdım ki, bir zənən xeylağı (məh-təşəm) bir qəsrin yanında durub dəstəməz alır. Mən: “Bu kimin qəsridir?”– deyə soruşdum. “Ömər ibn Xəttabındır!”– dedilər. Elə bu vaxt Ömərin qısqanlılığı yadıma düşdü və mən dönüb (oradan) uzaqlaşdım.”
(Bunu eşidəndə) Ömər ağlamağa başladı və dedi: “Heç səni qısqana bilərəmmi, ya Rəsulullah?!” (əl-Buxari, 3242)

۱۳۷۱ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَوَّلُ زُمْرَةٍ تَلْجُ الْجَنَّةَ صُورُهُمْ عَلَى صُورَةِ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ، لَا يَصُفُّونَ فِيهَا وَلَا يَمْتَحِطُونَ وَلَا يَتَعَوَّطُونَ، آتَيْنَهُمْ فِيهَا الذَّهَبَ، أَمْشَاطُهُمْ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفُضَّةِ، وَمَجَامِرُهُمُ الْأَلْوَةُ، وَرَشْحُهُمُ الْمَسْكُ، وَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ زَوْجَتَانِ، يُرَى مِخُّ سَوْقِهِمَا مِنْ وَرَاءِ اللَّحْمِ، مِنَ الْحُسْنِ، لَا اخْتِلَافَ بَيْنَهُمْ وَلَا تَبَاغُضَ، قُلُوبُهُمْ قَلْبٌ وَاحِدٌ، يُسَبِّحُونَ اللَّهَ بُكْرَةً وَعَشِيًّا». [رواه البخاري: ۳۲۴۵]

1371. Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Cənnətə girəcək ilk zümrədə olan kimsələrin siması on dörd gecəlik ay kimi (gözəl və parlaq) olacaq. Cənnətdə onlar nə tüpürəcək, nə (burunlarından) selik ifraz edəcək, nə də təbii ehtiyaclarını rəf edəcəklər. (İşlətdikləri) qabları qızıldan, daraqları isə həm qızıldan, həm də gümüşdən olacaq. Buxurdanlarında¹ ud² (yan-

¹ Buxur: yandırıldıqda ətir saçan qatran, ağac qabığı və s. Buxurdan isə içində buxur yandırılan kiçik qabdır.

² Vətəni Hindistan sayılan, yandırılarda xoş iy verən ağac. Təbii ki, Cənnət udu bizim bildiyimiz uddan fərqli olacaq.

dırılacaq). Onların tərəindən müşk qoxusu gələcək. Onlardan hər birinin iki zövcəsi olacaq. Bu qızlar elə gözəl və elə zərif olacaqlar ki, dərilərinin altından ayaq sümüyünün iliyi görünəcək. (Cənnət əhlinin) arasında nə bir ixtilaf, nə də kin-küdurət olacaq. Özləri də canbır qəlb olacaqlar. Onlar səhər-axşam Allahın şəninə təriflər deyəcəklər.” (əl-Buxari, 3245)

۱۳۷۲ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «أَوَّلُ زُمْرَةٍ تَدْخُلُ الْجَنَّةَ عَلَى صُورَةِ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ، وَالَّذِينَ عَلَى إِيْرِهِمْ كَأَشَدُّ كَوْكَبٍ إِضَاءَةً، قُلُوبُهُمْ عَلَى قَلْبِ رَجُلٍ وَاحِدٍ، لَا اخْتِلَافَ بَيْنَهُمْ وَلَا تَبَاغُضَ، لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ زَوْجَتَانِ، كُلُّ وَاحِدَةٍ مِنْهُمَا يُرَى مُخَّ سَاقِهَا مِنْ وَرَاءِ لَحْمِهَا مِنَ الْحُسْنِ، يُسَبِّحُونَ اللَّهَ بُكْرَةً وَعَشِيًّا، لَا يَسْقُمُونَ وَلَا يَمْتَحِطُونَ، وَلَا يَصْفَقُونَ، آتِيَتْهُمْ الذَّهَبُ وَالْفِضَّةُ، وَأَمْسَاطُهُمُ الذَّهَبُ، وَقُوْدُ مَجَامِرِهِمُ الْكُلُوبَةُ - قَالَ أَبُو الْيَمَانِ يَعْنِي الْعُودَ - وَرَشَّحُهُمُ الْمِسْكُ». [رواه البخاري: ۳۲۴۶]

1372. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Cənnətə girəcək ilk zümrədə olan kimsələrin siması on dörd gecəlik ay kimi (gözəl və parlaq) olacaq. Onların ardınca (ora) girənlər isə parlaq ulduz kimi olacaqlar. Onlar canbır qəlbə yaşayacaq və aralarında nə bir ixtilaf, nə də kin-küdurət olacaq. Onlardan hər birinin iki zövcəsi olacaq. Bu qızlar elə gözəl və elə zərif olacaqlar ki, dərilərinin altından ayaq sümüyünün iliyi görünəcək. (Cənnət əhli) səhər-axşam Allahın şəninə təriflər deyəcək. Onlar nə xəstələnəcək, nə (burunlarından) selik ifraz edəcək, nə də tüpürəcəklər. Qabları qızıldan və gümüşdən, daraqları isə qızıldan olacaq. Buxurdanlarında ud yandırılacaq. Onların təri müşk iyi verəcək.” (əl-Buxari, 3246)

۱۳۷۳ - عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «لَيَدْخُلَنَّ مِنْ أُمَّتِي سَبْعُونَ أَلْفًا - أَوْ سَبْعُمِائَةُ أَلْفٍ - لَا يَدْخُلُ أَوَّلُهُمْ حَتَّى يَدْخُلَ آخِرُهُمْ، وَجُوهُهُمْ عَلَى صُورَةِ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ». [رواه البخاري: ۳۲۴۷]

1373. Səhl ibn Səd رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Ümmətimdən yetmiş min, yaxud yeddi yüz min nəfər hamısı birdən (Cənnətə daxil olacaq). Onların üzü on dörd gecəlik ay kimi (gözəl və parlaq) olacaq.” (əl-Buxari, 3247)

۱۳۷۴ - عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه قَالَ: أَهْدَى لِلنَّبِيِّ ﷺ حَبَّةُ سُنْدُسٍ، وَكَانَ يَنْهَى عَنِ الْحَرِيرِ، فَعَجِبَ النَّاسُ مِنْهَا، فَقَالَ: «وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ، لَمَنَادِيلُ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ فِي الْجَنَّةِ أَحْسَنُ مِنْ هَذَا». [رواه البخاري: ۳۲۴۸]

1374. Rəvayət edilir ki, Ənəs رضي الله عنه demişdir: “(Bir dəfə) Peyğəmbərə ﷺ ipək cübbə hədiyyə etdilər. Halbuki o, (kişilərə) ipək geyməyi qadağan etmişdi. Camaat bu cübbənin zərifliyinə heyran qaldılar. Peyğəmbər ﷺ (onların təəccüblə baxdığını görüb) dedi: “Mühəmmədin canı Əlində olan Allaha and olsun ki, Səd ibn Muazın Cənnətdəki dəsmalı bundan da gözəldir.” (əl-Buxari, 3248)

۱۳۷۵ - عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَوْضِعٌ سَوَاطٍ فِي الْجَنَّةِ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا». [رواه البخاري: ۳۲۵۰]

1375. Səhl ibn Səd əs-Saidi رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Cənnətdəki qamçı boyda yer, dünya və onun üzərindəkilərdən daha xeyirlidir.” (əl-Buxari, 3250)

۱۳۷۶ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «إِنَّ فِي الْجَنَّةِ لَشَجَرَةً يَسِيرُ الرَّكِيبُ فِي ظِلِّهَا مِائَةَ سَنَةٍ، وَأَقْرَعُوا إِنَّ شَتْمًا: ﴿وَوَيْلٌ مَدُودٍ﴾. [رواه البخاري: ۳۲۵۲]

1376. Əbu Hureyra ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Cənnətdə elə bir ağac vardır ki, atlı onun kölgəsində yüz il yol gedəcək, (amma onu qət edə bilməyəcək). İstəyirsinizsə, bu ayəni oxuyun: “uzanmış kölgəliklərdə...”¹ (əl-Buxari, 3252)

۱۳۷۷ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «إِنَّ أَهْلَ الْجَنَّةِ يَتَرَاءَوْنَ أَهْلَ الْغُرَفِ مِنْ فَوْقِهِمْ كَمَا يَتَرَاءَوْنَ الْكَوْكَبَ الدَّرِّيَّ الْعَابِرَ فِي الْأَفْقِ مِنَ الْمَشْرِقِ أَوْ الْمَغْرِبِ، لَتَفَاضُلٍ مَا بَيْنَهُمْ». قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ، تَلْكَ مَنَازِلُ الْأَنْبِيَاءِ لَا يُلْغِيهَا غَيْرُهُمْ قَالَ: «بَلَى وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، رِجَالٌ آمَنُوا بِاللَّهِ وَصَدَّقُوا الْمُرْسَلِينَ». [رواه البخاري: ۳۲۵۶]

1377. Əbu Səid əl-Xudri ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Cənnət sakinləri, bir-birilərindən üstün olduqları üçün (onların alt mərtəbədə olanları) üst mərtəbədəki² otaqlarda yerləşmiş möminləri, şərq və ya qərb istiqamətində axıb gedən parlaq ulduzu seyr etdikləri kimi seyr edəcəklər.” (Əshabələr) dedilər: “Ya Rəsulullah, yəqin ki, bu peyğəmbərlərə ayrılmış yerdir və onlardan başqa heç kəs orada sakin ola bilməyəcək.” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Xeyr, canım Əlində olan Allaha and olsun ki, (bu otaqlar) Allaha iman gətirmiş və peyğəmbərləri təsdiq edən kimsələr üçündür.” (əl-Buxari, 3256)

7-ci fəsil.

۷ - باب:

Cəhənnəmin xüsusiyyətləri və onun məxluq olması haqqında

صِفَةُ النَّارِ وَأَنَّهَا مَخْلُوقَةٌ

۱۳۷۸ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «الْحُمَى مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ، فَأَبْرِدُوهَا بِالْمَاءِ». [رواه البخاري: ۳۲۶۳]

1378. Aişə ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Qızdırma Cəhənnəm istisinin (bir hissəsidir). Odur ki, onu su ilə soyudun!” (əl-Buxari, 3263)

۱۳۷۹ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «نَارُكُمْ جُزْءٌ مِنْ سَبْعِينَ جُزْءًا مِنْ نَارِ جَهَنَّمَ». قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ كَانَتْ لَكَافِيَةً. قَالَ: «فُضِّلَتْ عَلَيْهِنَ بِتِسْعَةٍ وَسِتِّينَ جُزْءًا، كُلُّهُنَّ مِثْلُ حَرِّهَا». [رواه البخاري: ۳۲۶۵]

1379. Əbu Hureyra ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Sizin istifadə etdiyiniz od Cəhənnəm odunun yetmiş hissəsindən biridir.” (Bir nəfər) dedi: “Ya Rəsulullah, elə bu da bəs edər!” Peyğəmbər ﷺ dedi: “Cəhənnəm odu dünyadakı oddan altmış doqquz dəfə üstündür. Həm də bunların hər biri (gördüyünüz) od qədər yandırır-yaxandır.” (əl-Buxari, 3265)

¹ “əl-Vaqiə” surəsi, 30.

² Digər bir hədisdə Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Cənnətdə yüz mərtəbə vardır. Bu mərtəbələr arasındakı məsafə yerlə göy arasındakı məsafə qədərdir. Firdovs onun ən yüksək mərtəbəsidir. Oradan Cənnətin dörd çayı axır. Onun üstündə isə Ərş yerləşir. Odur ki, Allahdan dilədikdə Firdovs bağını diləyin!” (Sünən ət-Tirmizi)..

۱۳۸۰ - عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «يُجَاءُ بِالرَّجُلِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيُلْقَى فِي النَّارِ، فَتَنْدَلِقُ أَقْتَابُهُ فِي النَّارِ، فَيَدُورُ كَمَا يَدُورُ الْحِمَارُ بِرَحَاهُ، فَيَجْتَمِعُ أَهْلُ النَّارِ عَلَيْهِ، فَيَقُولُونَ أَيْ فُلَانُ، مَا شَأْنُكَ أَلَيْسَ كُنْتَ تَأْمُرُنَا بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَانَا عَنِ الْمُنْكَرِ قَالَ كُنْتُ أَمُرُّكُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَلَا آتِيهِ، وَأَنْهَاكُمُ عَنِ الْمُنْكَرِ وَآتِيهِ». [رواه البخاري: ۳۲۶۷]

1380. Rəvayət edilir ki, Usamə ibn Zeyd رضى الله عنه demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişəm: “Qiyamət günü bir nəfər gətirilib Cəhənnəm oduna atılacaq. Onun bağırsaqları atəşin içinə töküləcək və o, dəyirmanın ətrafında fırlanan uzunqulaq kimi fırlanacaq. Cəhənnəm sakinləri onun başına yığışib deyəcəklər: “Ay filankəs! Niyə bu kökə düşmüşsən? Məgər sən bizə yaxşı işlər görməyi buyurub pis əməlləri qadağan etmirdinmi?” O deyəcək: “Mən sizə yaxşı işlər görməyi buyururdum, lakin özüm buna əməl etmirdim, pis əməlləri qadağan edirdim, amma özüm o işləri görürdüm.” (əl-Buxari, 3267)

8-ci fəsil. İblisin xüsusiyyətləri və onun əsgərləri

۸ - باب: صفة إبليس وجنوده

۱۳۸۱ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: سُحِرَ النَّبِيُّ ﷺ حَتَّى كَانَ يُحِيلُ إِلَيْهِ أَنَّهُ يَفْعَلُ الشَّيْءَ وَمَا يَفْعَلُهُ، حَتَّى كَانَ ذَاتَ يَوْمٍ دَعَا وَدَعَا، ثُمَّ قَالَ: «أَشْعَرْتُ أَنَّ اللَّهَ أَفْتَانِي فِيمَا فِيهِ شَفَائِي أَتَانِي رَجُلَانِ، فَقَعَدَ أَحَدُهُمَا عِنْدَ رَأْسِي وَالْآخَرُ عِنْدَ رِجْلِي، فَقَالَ أَحَدُهُمَا لِلْآخَرِ مَا وَجَعَ الرَّجُلَ قَالَ مَطْبُوبٌ. قَالَ وَمَنْ طَبَّهُ قَالَ لَبِيدُ بْنُ الْأَعْصَمِ. قَالَ فِي مَادَا قَالَ فِي مُشْطٍ وَمُشَاقَّةٍ وَجَفٍّ طُلَعَةَ ذَكَرٍ. قَالَ فَأَيْنَ هُوَ قَالَ فِي بئرِ ذَرْوَانَ». فَخَرَجَ إِلَيْهَا النَّبِيُّ ﷺ ثُمَّ رَجَعَ فَقَالَ لِعَائِشَةَ حِينَ رَجَعَ: «نَخَلْهَا كَأَنَّهَا رُعُوسُ الشَّيَاطِينِ». فَقُلْتُ اسْتَخَرْتُ اللَّهَ فَقَالَ «لَا أَمَّا أَنَا فَقَدْ شَفَانِي اللَّهُ، وَخَشِيتُ أَنْ يُبَيِّرَ ذَلِكَ عَلَى النَّاسِ شَرًّا، ثُمَّ دُفِنْتُ الْبَيْتُ». [رواه البخاري: ۳۲۶۸]

1381. Rəvayət edilir ki, Aişə رضى الله عنها demişdir: “(Bir dəfə) Peyğəmbərə ﷺ sehr edildi. İş o yerə gəlib çatmışdı ki, həqiqətdə etmədiyi bir işi etdiyi onun xəyalına girirdi. Nəhayət, bir gün o, uzun-uzadı dua etdikdən sonra (məənə) dedi: “Bilir-sənmi, Allah məənə bu xəstəlikdən sağalmağ üçün yol göstərdi¹. (Yuxuda) mənim yanıma iki nəfər gəldi. Onlardan biri mənim baş tərəfimdə, digəri isə ayaq tərəfimdə oturdu və öz aralarında (mənim haqqımda) danışmağa başladılar:

- Bunun dərdi nədir?
- Ona sehr edilmişdir.
- Sehri edən kimdir?
- Ləbid ibn əl-Əsam.
- O, sehri nə ilə etmişdir?
- Daraq, darananda saç-saqqaldan tökülən tük və erkək xurmanın tozcuğu ilə.
- Yaxşı bəs o cadu-pitik indi haradadır?
- Zərvan quyusunda.

¹ Digər rəvayətdə Aişə رضى الله عنها demişdir: “Peyğəmbər ﷺ hər gecə yatağına uzandıqda əllərini cütləşdirib onların içinə üfürər, sonra ora “əl-İxlas”, “əl-Fələq” və “ən-Nas” surələrini oxuyar, daha sonra isə əllərini baş və üz nahiyəsindən başlayaraq, bacardığı qədər bədəninin hər yerinə sürtdür. Beləcə, o, bunu üç dəfə təkrar edər” (Səhih əl-Buxari).

Bundan sonra Peyğəmbər ﷺ quyunun yanına getdi. Sonra geri qayıdıb mənə dedi: “(O quyunun suyu ilə suvarılmış) xurma ağaclarının başı şeytan başlarına bənzəyir.” Mən soruşdum: “Cadunu çıxarda bildinmi?” Dedi: “Xeyr, (çıxartmadım)! Çünki Allah artıq mənə şəfa vermişdir. Lakin mən onun insanlara təsir göstərə biləcəyindən ehtiyat etdim.” Elə buna görə də həmin quyu (torpaqla) dolduruldu.” (əl-Buxari, 3268)

۱۳۸۲ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «يَأْتِي الشَّيْطَانُ أَحَدَكُمْ فَيَقُولُ مَنْ خَلَقَ كَذَا مِنْ خَلْقِ كَذَا حَتَّى يَقُولَ مَنْ خَلَقَ رَبَّنَا فَإِذَا بَلَغَهُ فَلْيَسْتَعِذْ بِاللَّهِ، وَلْيَنْتَه». [رواه البخاري: ۳۲۷۶]

1382. Əbu Hureyra ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Şeytan sizdən birinizə gəlir: “Filan şeyi kim yaradıb? Filan şeyi kim yaradıb?” – deyər (ayrı-ayrı suallar verməyə başlayır). Axırda da: “Rəbbini kim yaradıb?” – deyər (qəlbinizə şübhə salır). Belə olduqda qoy həmin adam Allaha sığınsın¹ və bir daha bu haqda düşünməsin.” (əl-Buxari, 3276)

۱۳۸۳ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يُشِيرُ إِلَى الْمَشْرِقِ فَقَالَ: «هَذَا إِنْ الْفِتْنَةَ هَا هُنَا إِنْ الْفِتْنَةَ هَا هُنَا مِنْ حَيْثُ يَطْلُعُ قَرْنُ الشَّيْطَانِ». [رواه البخاري: ۳۲۷۹]

1383. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Ömər ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “(Bir dəfə) mən Peyğəmbərin ﷺ (əli ilə) şərqə tərəf işarə edib belə dediyinin şahidi oldum: “Fitnə bax oradan (baş qaldıracaq), fitnə bax oradan – şeytanın buynuzu çıxdığı yerdən (baş qaldıracaq).” (əl-Buxari, 3279)

۱۳۸۴ - عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «إِذَا اسْتَجَحَّ اللَّيْلُ - أَوْ كَانَ جُنْحُ اللَّيْلِ - فَكُفُّوا صَبِيَانَكُمْ، فَإِنَّ الشَّيَاطِينَ تَنْتَشِرُ حِينَئِذٍ، فَإِذَا ذَهَبَ سَاعَةٌ مِنَ الْعِشَاءِ فَحَلَوْهُمْ وَأَغْلَقَ بَابُكَ، وَادْكُرْ اسْمَ اللَّهِ، وَأَطْفِئْ مَصْبَاحَكَ، وَادْكُرْ اسْمَ اللَّهِ، وَأَوِّكْ سِقَاعَكَ، وَادْكُرْ اسْمَ اللَّهِ، وَخَمِّرْ إِيْنَاءَكَ، وَادْكُرْ اسْمَ اللَّهِ، وَلَوْ تَعَرَّضَ عَلَيْهِ شَيْءٌ». [رواه البخاري: ۳۲۸۰]

1384. Cabir ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Qaş qaraldığı zaman uşaqlarınızı (bayıra) buraxmayın. (Çünki bu vaxt) şeytanlar (hər tərəfə) yayılırlar. Gecədən bir müddət keçdikdən sonra isə onları buraxa bilərsiniz. (Gecələr) “Bismillah” deyərək (evinin) qapısını bağla! “Bismillah” deyərək lampanı söndür! “Bismillah” deyərək su tuluqlarının ağzını bağla!” “Bismillah” deyərək hər nə ilə olursa, olsun qab-qacağın ağzını ört!” (əl-Buxari, 3280)

۱۳۸۵ - عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ صُرَدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كُنْتُ جَالِسًا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ وَرَجُلَانِ يَسْتَبَانِ، فَأَحَدُهُمَا أَحْمَرٌ وَجْهُهُ وَانْتَفَحَتْ أَوْدَاجُهُ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «إِنِّي لَأَعْلَمُ كَلِمَةً لَوْ قَالَهَا ذَهَبَ عَنْهُ مَا يَجِدُ، لَوْ قَالَ أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ. ذَهَبَ عَنْهُ مَا يَجِدُ». فَقَالُوا لَهُ إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «تَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ». فَقَالَ وَهَلْ بِي حُنُونٌ. [رواه البخاري: ۳۲۸۲]

1385. Rəvayət edilir ki, Suleyman ibn Surad ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “(Bir dəfə) mən Peyğəmbərin ﷺ yanında ikən iki nəfər bir-birilə söyüşməyə başladı. (Qəzəbdən) onlardan birinin üzü qızardı və boyun damarları şişdi. Peyğəmbər ﷺ (ona baxıb)

¹ Məsələn: “Əuzu billahi minəş-şeytanir-rəcim” - desin.

dedi: "Mən elə bir kəlmə bilirəm ki, əgər o həmin kəlməni desə, qəzəb hissi ondan gedər! Əgər o: "Əuzu billəhi minəş-şeytan!"¹ desə, qəzəbi soyuyar. Əshabələr həmin adama dedilər: "Peyğəmbər ﷺ (sənə) şeytandan Allaha sığınmağı buyurur." Adam dedi: "Məgər mən dəliyəm?!" (əl-Buxari, 3282)

۱۳۸۶ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «الشَّيْطَانُ إِذَا تَنَاءَبَ أَحَدَكُمْ فَلْيَرُدَّهُ مَا اسْتَطَاعَ، فَإِنْ أَحَدَكُمْ إِذَا قَالَ هَا. ضَحِكَ الشَّيْطَانُ». [رواه البخاري: ۳۲۸۹]

1386. Əbu Hureyra ر.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Əsnəmək şeytandır. Birinizi əsnəmək tutsa, qoy bacardığı qədər onun qarşısını alsın. Çünki o (əsnəyib): "Haaah"- etdikdə şeytan ona gülür." (əl-Buxari, 3289)

۱۳۸۷ - عَنْ أَبِي قَتَادَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ مِنَ اللَّهِ، وَالْحُلْمُ مِنَ الشَّيْطَانِ فَإِذَا حَلَمَ أَحَدُكُمْ حُلْمًا يَخَافُهُ فَلْيَبْصُرْ عَنْ يَسَارِهِ، وَلْيَتَعَوَّذْ بِاللَّهِ مِنْ شَرِّهَا، فَإِنَّهَا لَا تَضُرُّهُ». [رواه البخاري: ۳۲۹۲]

1387. Əbu Qəladə ر.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Gözəl yuxu Allahdandır. Xoşagəlməz yuxu isə şeytandır. Əgər biriniz xoşagəlməz yuxu görüb əndişəyə düşərsə, qoy sol tərəfinə yüngülcə tüpürsün və bu yuxunun şərinədən Allaha sığınsın². Belə etsə, həqiqətən də, bu yuxunun ona heç bir zərəri dəyməz." (əl-Buxari, 3292)

۱۳۸۸ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «إِذَا اسْتَيْقَظَ - أَرَاهُ - أَحَدُكُمْ مِنْ مَنَامِهِ فَتَوَضَّأَ فَلْيَسْتَنْشِزْ ثَلَاثًا، فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يَبِيتُ عَلَى خَيْشُومِهِ». [رواه البخاري: ۳۲۹۵]

1388. Əbu Hureyra ر.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Biriniz yuxudan oyanıb dəstəmaz aldığı zaman burnunun içini üç dəfə yusun. Çünki şeytan burun deşiyində gecələyir." (əl-Buxari, 3295)

9-cu fəsil. Uca Allahın: "...Onun bütün heyvanatı yer üzünə yaymasında..."³ sözü

۹- باب: قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى:

﴿وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ﴾

۱۳۸۹ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ يَخْطُبُ عَلَى الْمِنْبَرِ يَقُولُ: «اقْتُلُوا الْحَيَّاتِ، وَاقْتُلُوا ذَا الطُّفَيْتَيْنِ وَالْأَبْتَرِ، فَإِنَّهُمَا يَطْمَسَانِ الْبَصَرَ، وَيَسْتَسْقِطَانِ الْحَبْلَ». قَالَ عَبْدُ اللَّهِ فَبَيْنَا أَنَا أَطَارِدُ حَيَّةً لَأَقْتُلَهَا فَنَادَانِي أَبُو لُبَابَةَ لَا تَقْتُلَهَا. فَقُلْتُ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَدْ أَمَرَ بِقَتْلِ الْحَيَّاتِ. قَالَ إِنَّهُ نَهَى بَعْدَ ذَلِكَ عَنْ ذَوَاتِ الْيُبُوتِ، وَهِيَ الْعَوَامِرُ. [رواه البخاري: ۳۲۹۷-۳۲۹۸]

1389. Rəvayət edilir ki, ibn Ömər ر.ə. Peyğəmbərin ﷺ minbərdə xütbə verərkən belə dediyini eşitmişdir: "İlanları öldürün! Belində iki zolağı olan ilanları,

¹ Tərcüməsi: Şeytandan Allaha sığınırım!

² Bu xüsusda rəvayət edilmiş hədisləri cəm edib demək olar ki, qarmaqarışıq yuxu görüb təşviş içində yuxudan oyanan adam üç dəfə sol tərəfinə tüpürməli, üç dəfə şeytandan və gördüyünün şərinədən Allaha sığınmalı, bu yuxunu heç kəsə danışmamalı və digər böyrü üstə çevrilməlidir.

³ "əl-Bəqərə" surəsi, 164 və "Loğman" surəsi, 10.

habelə quyruğukəsik ilanları öldürün! Çünki bu ikisi adamın gözlərini kor edir və hamilə qadının bətnindəki uşağı salır.”

Abdullah ibn Ömər demişdir: “Mən öldürmək üçün bir ilanın dalınca düşdüyüm zaman Əbu Lubabə məni səsləyib: “Onu öldürmə!” – dedi. Dedim: “Axı Peyğəmbər ﷺ ilanları öldürməyi əmr etmişdir?” Əbu Lubabə dedi: “Lakin bu əmrindən sonra o, ev ilanlarını öldürməyi qadağan etdi.”

Bu (ilanlara) “Əvamir” deyilir. (əl-Buxari, 3297-3298)

10-cu fəsil.

۱۰ – باب:

Müsəlman üçün ən xeyirli mal onun dağlar başında otardığı qoyunlardır

خَيْرُ مَالِ الْمُسْلِمِ غَنَمٌ يَتَّبِعُ بِهَا شَعَفَ الْجِبَالِ

۱۳۹۰ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «رَأْسُ الْكُفْرِ نَحْوُ الْمَشْرِقِ، وَالْفَخْرُ وَالْخِيَلَاءُ فِي أَهْلِ الْخَبْلِ وَالْإِبِلِ، وَالْفَدَّادِينَ أَهْلُ الْوَبْرِ، وَالسَّكِينَةُ فِي أَهْلِ الْغَنَمِ». [رواه البخاري: ۳۳۰۱]

1390. Əbu Hureyra ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Küfrün əsas mənbəyi şərq istiqamətindədir. Lovğalıq və təkəbbürlük (adətən) at ilxısına və dəvə sürüsünə sahib olan kimsələrdə, habelə kobud danışığı olan bədəvilərdə özünü büruzə verir. Qoyun sürüsünə sahib olan kimsələr isə dinc adam olurlar.” (əl-Buxari, 3301)

۱۳۹۱ - عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَمْرِو أَبِي مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَشَارَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِيَدِهِ نَحْوَ الْيَمَنِ فَقَالَ: «الْإِيمَانُ يَمَانُ هَا هُنَا، أَلَا إِنَّ الْقُسُوءَ وَغِلْظَ الْقُلُوبِ فِي الْفَدَّادِينَ عِنْدَ أَصُولِ أَذْنَابِ الْإِبِلِ، حَيْثُ يُطْلَعُ قَرْنَا الشَّيْطَانِ فِي رِبِيعَةٍ وَمُضَرٍّ». [رواه البخاري: ۳۳۰۲]

1391. Rəvayət edilir ki, Uqbə ibn Amr Əbu Məsud ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ (əli ilə) Yəmənə tərəf işarə edib dedi: “İman bax orada – Yəməndədir.¹ Daşürəklilik və qabalıq isə kobud danışığı ilə seçilən, dəvələrinin quyruğundan yapışmış² bədəvilərə aiddir. (Bu xasiyyətlər isə) şeytanın iki buynuzu çıxan³ yerdə – Rəbiə və Mudər (qəbilələrində) özünü büruzə verir.” (əl-Buxari, 3302)

۱۳۹۲ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «إِذَا سَمِعْتُمْ صِيَاحَ الدِّيَكَةِ فَاسْأَلُوا اللَّهَ مِنْ فَضْلِهِ، فَإِنَّهَا رَأَتْ مَلَكًا، وَإِذَا سَمِعْتُمْ نَهْيَ الْحِمَارِ فَتَعَوَّذُوا بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ، فَإِنَّهُ رَأَى شَيْطَانًا». [رواه البخاري: ۳۳۰۳]

1392. Əbu Hureyra ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Xoruz banı eşitdiyiniz zaman Allahdan Onun lütfünü diləyin, çünki (həmin vaxt) xoruz mələk görmüşdür. Eşşək anqırtısı eşitdiyiniz zaman isə şeytandan Allaha sığın, çünki (bu vaxt) eşşək şeytan görmüşdür.” (əl-Buxari, 3303)

¹ Peyğəmbər ﷺ demək istəmişdir ki, yəmənلیلər başqalarına nisbətdə daha tez imana gəlirlər.

² Burada Peyğəmbər ﷺ başları dəvələrinə qarışmış, getdikcə kobudlaşan insanları nəzərdə tutur.

³ Xəttabi demişdir: Burada “şeytanın iki buynuz” u yaramaz işlərə məsəl çəkilmişdir.

۱۳۹۳ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «فُقِدَتْ أُمَّةٌ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ لَا يُدْرَى مَا فَعَلَتْ، وَإِنِّي لَا أَرَاهَا إِلَّا الْفَارَ إِذَا وَضِعَ لَهَا أَلْبَانُ الْإِبِلِ لَمْ تَشْرَبْ، وَإِذَا وَضِعَ لَهَا أَلْبَانُ الشَّاءِ شَرِبَتْ». فَحَدَّثْتُ كَعْبًا فَقَالَ: أَنْتَ سَمِعْتَ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُهُ قُلْتُ نَعَمْ. قَالَ لِي مَرَارًا. فَقُلْتُ أَفَأَقْرَأُ التَّوْرَةَ؟ [رواه البخاري: ۳۳۰۵]

1393. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “(Bir zaman) İsrail oğullarından bir dəstə yox olmuşdur. Onların başlarına nələr gəldiyini heç kəs bilmir. Mən isə onların siçana döndüyünü güman edirəm. Belə ki, siçana dəvə südü verilsə, içməz, qoyun südünü isə içər.¹”

(Əbu Hureyra dedi): “Mən bu hədisi Kəbə danışdıqda o (məndən) soruşdu: “Sən Peyğəmbərin ﷺ bu əhvalatı danışdığını eşitmişəm?” Mən: “Bəli!” - dedim. O, bu sualı dəfələrlə təkrar etdikdə mən dedim: “Məgər mən Tövrat oxuyuram?!” (əl-Buxari, 3305)

11-ci fəsil. Birinizin (su və s.) içdiyi (qaba) milçək düşsə, qoy onu basıb (qabın) içinə salsın, çünki onun qanadlarından birində xəstəlik, digərində isə bunun dərmanı vardır

۱۱ - باب:

إِذَا وَقَعَ الذُّبَابُ فِي شَرَابٍ أَحَدِكُمْ فَلْيَغْمِسْهُ، فَإِنَّ فِي إِحْدَى جَنَاحَيْهِ دَاءٌ وَفِي الْأُخْرَى شِفَاءٌ

۱۳۹۴ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «إِذَا وَقَعَ الذُّبَابُ فِي شَرَابٍ أَحَدِكُمْ فَلْيَغْمِسْهُ، ثُمَّ لِيَنْزِعْهُ، فَإِنَّ فِي إِحْدَى جَنَاحَيْهِ دَاءٌ وَالْأُخْرَى شِفَاءٌ». [رواه البخاري: ۳۳۲۰]

1394. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Birinizin (su və s.) içdiyi (qaba) milçək düşsə, qoy onu basıb (qabın) içinə salsın, sonra da çıxarıb (kənara atsın). Çünki onun qanadlarından birində xəstəlik, digərində isə bunun dərmanı vardır.” (əl-Buxari, 3320)

۱۳۹۵ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه عَنِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «غُفِرَ لِمَرْأَةٍ مُؤَمِّسَةٍ مَرَّتَ بِكَلْبٍ عَلَى رَأْسِ رَكِيٍّ يَلْهَثُ، قَالَ كَادَ يَقْتُلُهُ الْعَطَشُ، فَتَزَعَّتْ حَفْهًا، فَأَوْتَقَتْهُ بِخِمَارِهَا، فَتَزَعَّتْ لَهُ مِنَ الْمَاءِ، فُغِفِرَ لَهَا بِذَلِكَ». [رواه البخاري: ۳۳۲۱]

1395. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Quyunun başında durub ləhləyən, susuzluqdan az qala öləcək bir itin yanından keçən pozğun bir qadının (günahları) bağışlanmışdır. Qadın ayaqqabısını çıxardıb örpəyinə bağladıqdan sonra onu quyuya sallayıb it üçün su çıxartmış və bu səbəbdən də (onun günahları) bağışlanmışdır.” (əl-Buxari, 3321)

¹ Vaxtı ilə İsrailin ﷺ özünə dəvə ətinə və südünü haram buyurması Peyğəmbərimizi ﷺ belə deməyə vadar etmişdir.

² Əbu Hureyra رضي الله عنه bununla demək istəmişdir ki, o, rəvayət etdiyi hədisi Tövratdan yox, məhz Peyğəmbərdən ﷺ öyrənmişdir.

٦٠ - كِتَابُ أَحَادِيثِ الْأَنْبِيَاءِ

60 – Peyğəmbərlərə dair hədislər kitabı

1-ci fəsil. Adəmin ﷺ və onun zürriyyətinin xəlv edilməsi

١ - باب: خَلْقِ آدَمَ ﷺ وَذُرِّيَّتِهِ

١٣٩٦ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «خَلَقَ اللَّهُ آدَمَ وَطَوَّلُهُ سِتُونَ ذِرَاعًا، ثُمَّ قَالَ اذْهَبْ فَسَلِّمْ عَلَى أَوْلَاكَ مِنَ الْمَلَائِكَةِ، فَاسْتَمِعَ مَا يُحْيَوْنَكَ، تَحِيَّتُكَ وَتَحِيَّةُ ذُرِّيَّتِكَ. فَقَالَ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ. فَقَالُوا السَّلَامُ عَلَيْكَ وَرَحْمَةُ اللَّهِ. فَرَادَوْهُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ. فَكُلُّ مَنْ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ عَلَى صُورَةِ آدَمَ، فَلَمْ يَزَلِ الْخَلْقُ يَنْقُصُ حَتَّى الْآنَ». [رواه البخاري: ٣٣٢٦]

1396. Əbu Hureyrə ر.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Allah Adəmi boyu altmış ərəş¹ uzunluğunda yaratdı. Sonra buyurdu: “Get oradakı mələklərə salam ver və dinlə gör sənin salamını necə alacaqlar. Çünki bu həm sənin, həm də sənin zürriyyətinin salamıdır.” (Adəm) onlara: “Əssəlamu aleykum!”² – dedi. Onlar da: “Əssəlamu aleykə və rəhmətullah!”³ – deyib, buna “və rəhmətullah” kəlməsini əlavə etdilər. Cənnətə girəcək hər kəs (ora) Adəmin surətində girəcəkdir. (Məlumunuz olsun ki,) indiyə qədər insanların xilqəti naqisləşməkdədir” (əl-Buxari, 3326)

١٣٩٧ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: بَلَغَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَلَامٍ مَقْدَمَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ الْمَدِينَةَ، فَاتَاهُ، فَقَالَ إِنِّي سَأَلْتُكَ عَنْ ثَلَاثٍ لَا يَعْلَمُهُنَّ إِلَّا نَبِيٌّ، مَا أَوَّلُ أَشْرَاطِ السَّاعَةِ وَمَا أَوَّلُ طَعَامٍ يَأْكُلُهُ أَهْلُ الْجَنَّةِ وَمِنْ أَيِّ شَيْءٍ يَنْزَعُ الْوَلَدُ إِلَى أَبِيهِ وَمِنْ أَيِّ شَيْءٍ يَنْزَعُ إِلَى أَخَوَالِهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «خَبَرَنِي بِهِنَّ أَنْفَا جَبْرِيلَ». قَالَ فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ ذَاكَ عَدُوُّ الْيَهُودِ مِنَ الْمَلَائِكَةِ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَمَّا أَوَّلُ أَشْرَاطِ السَّاعَةِ فَتَارُ تَحْشُرُ النَّاسَ مِنَ الْمَشْرِقِ إِلَى الْمَغْرِبِ. وَأَمَّا أَوَّلُ طَعَامٍ يَأْكُلُهُ أَهْلُ الْجَنَّةِ فَرِيزَادَةُ كَبِدِ حَوْتٍ. وَأَمَّا الشَّيْءُ فِي الْوَلَدِ فَإِنَّ الرَّجُلَ إِذَا غَشِيَ الْمَرْأَةَ فَسَبَقَهَا مَاؤُهُ كَانَ الشَّيْءُ لَهُ، وَإِذَا سَبَقَ مَاؤُهَا كَانَ الشَّيْءُ لَهَا». قَالَ أَشْهَدُ أَنَّكَ رَسُولُ اللَّهِ. ثُمَّ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ الْيَهُودَ قَوْمٌ بُهْتُ، إِنْ عَلِمُوا بِإِسْلَامِي قَبْلَ أَنْ تَسْأَلَهُمْ بِهِتُونِي عِنْدَكَ، فَجَاءَتِ الْيَهُودُ وَدَخَلَ عَبْدُ اللَّهِ الْبَيْتَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَيُّ رَجُلٍ فِيكُمْ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَلَامٍ». قَالُوا أَعْلَمْنَا وَابْنُ أَعْلَمْنَا وَأَخِيرُنَا وَابْنُ أَخِيرِنَا. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَفَرَأَيْتُمْ إِنْ أَسْلَمَ عَبْدُ اللَّهِ». قَالُوا أَعَاذَهُ اللَّهُ مِنْ ذَلِكَ. فَخَرَجَ عَبْدُ اللَّهِ إِلَيْهِمْ فَقَالَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ. فَقَالُوا شَرُّنَا وَابْنُ شَرِّنَا. وَوَقَعُوا فِيهِ. [رواه البخاري: ٣٣٢٩]

1397. Rəvayət edilir ki, Ənəs ر.ə. demişdir: “Abdullah ibn Səlam ر.ə. Peyğəmbərin ﷺ Mədinəyə gəldiyini eşitdikdə onun yanına gəlib dedi: “Səndən peyğəmbərlərdən başqa kimsənin bilmədiyi üç şey barəsində soruşmaq istəyirəm. Qi-yamət saatının ilk əlaməti nədir? Cənnət əhlinin ilk yediyi yemək nə olacaq? Uşaq hansı səbəbdən atasına oxşayır və hansı səbəbdən dayılarına oxşayır?

¹ 311-ci hədisin qeydlərinə bax.

² Tərcüməsi: Sizə salam olsun!

³ Tərcüməsi: Sənə salam olsun və Allahın rəhməti yetişsin!

Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Az öncə Cəbrail bu haqda mənə xəbər verdi!” (Bu adı eşidəndə) Abdullah ibn Səlam dedi: “Bu ki yəhudilərin (mələklər arasında yeganə) düşmən saydığı mələkdir.” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Qiyamət saatının ilk əlamətinə gəlincə, (bu,) insanları şərqdən qərbə doğru qovub (məhsərə) toplayacaq oddur. Cənnət əhlinin ilk yediyi yeməyə gəldikdə isə, (bu,) balının qara ciyərinin ən dadlı hissəsi olacaq. O ki qaldı uşağın oxşarlığına, (bil ki,) kişi öz zövcəsi ilə yaxınlıq etdikdə (onun belindən gələn) su (qadının köks sümüyündən axan suyu) üstələsə uşaq atasına, əks təqdirdə isə anasına oxşayar.” (Abdullah ibn Səlam) dedi: “Mən şahadət verirəm ki, sən Allahın Rəsulusan!” Sonra davam edib dedi: “Ya Rəsulullah! Həqiqətən, yəhudilər böhtan atan adamlardır. Əgər sən onlardan (mənim barəmdə) soruşmamışdan əvvəl mənim müsəlman olduğumu bilsələr, elə buradaca mənə iftira yaxacaqlar.”

Sonra yəhudilər (Peyğəmbərin ﷺ yanına) gəldilər və Abdullah ibn Səlam (onları görüb) evə girdi. Peyğəmbər ﷺ (onlardan) soruşdu: “Sizin bu Abdullah ibn Səlam necə adamdır?” Onlar dedilər: “O, bizim ən ağıllımız və ən ağıllımızın oğludur, habelə ən xeyirli və ən xeyirliyimizin oğludur.” Peyğəmbər ﷺ dedi: “Abdullah müsəlman olsa, buna sözlünüz nə olacaq?” Onlar dedilər: “Belə bir iş görməkdən Allah onu qorusun!” Bu vaxt Abdullah onların qarşısına çıxıb dedi: “Mən şahidlik edirəm ki, Allahdan başqa məbud yoxdur və şahidlik edirəm ki, Muhəmməd Onun elçisidir.” (Bunu eşidəndə) yəhudilər: “O, bizim ən pisimiz və ən pisimizin oğludur” – dedilər və onun barəsində artıq-əskik danışdılar.” (əl-Buxari, 3329)

۱۳۹۸ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «لَوْلَا بُنُو إِسْرَائِيلَ لَمْ يَخْتَرْ اللَّهُ الْحُمَ، وَلَوْلَا حَوَاءُ لَمْ تَخُنْ أُنثَى زَوْجَهَا». [رواه البخاري: ۳۳۳۰]

1398. Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Əgər İsrail oğulları olmasaydı¹, ət xarab olmazdı, və əgər Həvva olmasaydı², heç bir qadın ərinə xəyanət etməzdi.” (əl-Buxari, 3330)

۱۳۹۹ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَرْفَعُهُ: «أَنَّ اللَّهَ يَقُولُ لِأَهْلِ النَّارِ عَذَابًا لَوْ أَنَّ لَكَ مَا فِي الْأَرْضِ مِنْ شَيْءٍ كُنْتَ تَقْتَدِي بِهِ قَالَ نَعَمْ. قَالَ فَقَدْ سَأَلْتُكَ مَا هُوَ أَهْوَى مِنْ هَذَا وَأَنْتَ فِي صَلْبِ آدَمَ أَنَّ لَا تُشْرِكَ بِي. فَأَبَيْتَ إِلَّا الشَّرْكَ». [رواه البخاري: ۳۳۳۴]

1399. Ənəs رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ Peyğəmbərdən ﷺ belə rəvayət etmişdir: “(Qiyamət günü) Allah Cəhənnəmdə ən yüngül əzaba məruz qalan bir kimsəyə deyəcək: “Əgər dünyada olan hər şey sənə olsaydı, onu (əzabdan xilas olmağın üçün) fidyə verərdinmi?” O: “Bəli!” – deyə cavab verəcək. Onda Allah buyuracaq: “Sən hələ Adəmin belində ikən Mən səndən bundan daha yüngül olanı – Mənə şərik qoşmamağı – tələb etmişdim. Sən isə məhz şərik qoşmağı tərcih etdin.” (əl-Buxari, 3334)

¹ Vaxtı ilə Allah İsrail oğullarına buyurmuşdur ki, yemək hazırladıqda ancaq təzə ətdən istifadə etsinlər. Lakin onlar buna məhəl qoymayıb əti saxlamağa başladılar.

² Bəşəriyyətin anası sayılan Həvva رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا Cənnətdə ikən Adəmi رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ dilə tutub onu qadağan olmuş ağacın meyvəsindən dərməyə təşviq etmiş, beləliklə də, ona xəyanət etmişdir.

۱۴۰۰ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «لَا تُقْتَلُ نَفْسٌ ظُلْمًا إِلَّا كَانَ عَلَى ابْنِ آدَمَ الْأَوَّلِ كِفْلٌ مِنْ دِمَهِهَا، لِأَنَّهُ أَوَّلُ مَنْ سَنَّ الْقَتْلَ». [رواه البخاري: ۳۳۳۵]

1400. Abdullah (ibn Məsud) ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Haqsız yerə qətlə yetirilən elə bir insan yoxdur ki, onun (axıdılmış) qanına görə (qazanılmış günahdan) ilk Adəm oğluna¹ bir pay çatmış olmasın. Çünki adam öldürməyin əsasını o qoymuşdur.” (əl-Buxari, 3335)

2-ci fəsil.

Yəcuc və Məcucun hekayəsi.

Uca Allahın: “Onlar dedilər: “Ey Zülqərneyn!² Yəcuc və Məcuc tayfaları yer üzündə fitnə-fəsad törədirlər...”³ sözü

۲- باب: قِصَّةُ يَاجُوجَ وَمَاجُوجَ وَقَوْلُ اللَّهِ

تَعَالَى: ﴿قَالُوا يٰذَا الْقَرْنَينِ اِنَّ يَاجُوجَ وَمَاجُوجَ مَفْسِدُونَ فِي الْاَرْضِ﴾

۱۴۰۱ - عَنْ زَيْنَبِ ابْنَةِ جَحْشٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ دَخَلَ عَلَيْهَا فَرَعَا يَقُولُ: «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَيْلٌ لِلْعَرَبِ مِنْ شَرِّ قَدْ اقْتَرَبَ فَتُحْ فَتُحَ الْيَوْمَ مِنْ رَدْمِ يَاجُوجَ وَمَاجُوجَ مِثْلُ هَذِهِ». وَحَلَقَ بِإِصْبَعِهِ الْإِبْهَامَ وَالَّتِي تَلِيهَا. قَالَتْ زَيْنَبُ ابْنَةُ جَحْشٍ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَتَهْلِكُ وَفِينَا الصَّالِحُونَ قَالَ: «نَعَمْ، إِذَا كَثُرَ الْخَبْثُ». [رواه البخاري: ۳۳۴۶]

1401. Zeynəb bint Cəhş rəvayət etmişdir ki, (bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ qafil onun (otağına) daxil olub: “Allahdan başqa məbud yoxdur! Yaxınlaşmış şərdən dolayı vəy ərəblərin halına! Bu gün Yəcuc və Məcuc səddindən bu boyda dəlik açıldı!” – dedi və baş barmağı ilə şəhadət barmağını birləşdirərək (onları) halqa şəklinə saldı.

Zeynəb bint Cəhş dedi: “Mən soruşdum: “Ya Rəsulullah, aramızda əməlisaleh insanlar ola-ola biz həlakmı olacağıq?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Əgər günah işlər artarsa, bəli!” (əl-Buxari, 3346)

۱۴۰۲ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى يَا آدَمُ. فَيَقُولُ لِبَنِيكَ وَسَعْدَيْكَ وَالْخَيْرُ فِي بَدَنِكَ. فَيَقُولُ أَخْرِجْ بَعَثَ النَّارَ. قَالَ وَمَا بَعَثَ النَّارَ قَالَ مِنْ كُلِّ أَلْفٍ تِسْعِمِائَةٌ وَتِسْعَةٌ وَتِسْعِينَ، فَعِنْدَهُ يَشِيبُ الصَّغِيرُ، وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمَلٍ حَمْلَهَا، وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَى، وَمَا هُمْ بِسُكَارَى، وَلَكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ». قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَإِنَّا ذَلِكَ الْوَاحِدُ قَالَ: «أُبَشِّرُوا فَإِنَّ مِنْكُمْ رَجُلٌ، وَمَنْ يَاجُوجَ وَمَاجُوجَ أَلْفٌ». ثُمَّ قَالَ: «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، إِنِّي أَرْجُو أَنْ تَكُونُوا رُبْعَ أَهْلِ الْجَنَّةِ». فَكَبَّرْنَا. فَقَالَ: «أَرْجُو أَنْ تَكُونُوا ثُلُثَ أَهْلِ الْجَنَّةِ». فَكَبَّرْنَا. فَقَالَ: «أَرْجُو أَنْ تَكُونُوا نِصْفَ أَهْلِ الْجَنَّةِ». فَكَبَّرْنَا. فَقَالَ: «مَا أَنتُمْ فِي النَّاسِ إِلَّا كَالشَّعْرَةِ السَّوْدَاءِ فِي جِلْدٍ نَوَّرَ أَبْيَضٌ، أَوْ كَشَعْرَةِ بَيْضَاءٍ فِي جِلْدٍ نَوَّرَ أَسْوَدَ». [رواه البخاري: ۳۳۴۸]

1402. Əbu Səid əl-Xudri rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Qiyamət günü Uca Allah: “Ey Adəm!” – deyə buyuracaq. Adəm deyəcək: “Buyur, hüsurun-

¹ Bax: “əl-Maidə” surəsi, 27-32.

² Hakimiyyəti bütün yer üzünə yayılmış qədim dünyanın ən böyük hökmdarlarından biri. O mömin və təqvalı bir insan idi. Uca Allahın mərhəməti sayəsində bir müddət insanları Yəcuc-Məcuc qəbiləsinin əlindən xilas etmişdi. Allahın bu mömin bəndəsi əl-Kəhf surəsində xatırlanır. Bax: “əl-Kəhf” surəsi, 83-98.

³ “əl-Kəhf” surəsi, 94.

dayam və əmrinə müntəzirim. Xeyir yalnız Sənin Əlindədir!" Allah buyuracaq: "Cəhənnəmə vasil olacaq kimsələri ayır!" Adəm deyəcək: "Cəhənnəmə vasil olanların (sayı) nə qədərdir?" Allah buyuracaq: "Hər min nəfərdən doqquz yüz doxsan doqquzu (Cəhənnəmə gedəcək)." O zaman uşaqların saçları ağaracaq, hamilə qadın bətnindəkini salacaq, insanları sərxoş görəcəksən, halbuki onlar sərxoş olmayacaqlar. Ancaq Allahın əzabı çox şiddətlidir¹. (Əshabələr) dedilər: "Ya Rəsulullah, hansımız o bir nəfərlərdən olacaq?" Peyğəmbər ﷺ buyurdu: "Sevinin! Heç şübhəsiz ki, bir nəfər sizdən, doqquz yüz doxsan doqquz nəfər isə Yəcuc və Məcuc tayfalarından olacaq." Sonra davam edib dedi: "Canım Əlində olan Allaha and olsun ki, mən sizin Cənnət əhlinin dördə birini təşkil edəcəyinizə ümid edirəm." Biz: "Allahu Əkbər"- dedik. (Peyğəmbər ﷺ) dedi: "Mən sizin Cənnət əhlinin üçdə birini təşkil edəcəyinizə ümid edirəm." Biz (yenə): "Allahu Əkbər"- dedik. (Peyğəmbər ﷺ) dedi: "Mən sizin Cənnət əhlinin yarısını təşkil edəcəyinizə ümid edirəm." Biz (yenə): "Allahu Əkbər"- dedik. (Peyğəmbər ﷺ) dedi: "(O gün) siz (say etibarilə) insanlar arasında, ağ öküzün dərisindəki qara tük və ya qara öküzün dərisindəki ağ tük kimi olacaqsınız." (əl-Buxari, 3348)

3-cü fəsil. Uca Allahın:
"Həqiqətən, İbrahim Allaha müti,
hənif bir rəhbər idi..."² sözü

۳- باب: قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى:
﴿إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِلَّهِ حَنِيفًا﴾

۱۴۰۳ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «إِنَّكُمْ مَحْشُورُونَ حَفَاةَ عَرَاءَ غُرْلًا - ثُمَّ قَرَأَ: ﴿كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نَعِيدُهُ. وَعَدَّا عَلَيْهَا بِآلِهَاتٍ﴾ وَأَوَّلُ مَنْ يُكْسَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِبْرَاهِيمُ، وَإِنْ أَنَا مِنْ أَصْحَابِي يُؤْخَذُ بِهِمْ ذَاتَ الشَّمَالِ فَأَقُولُ أَصْحَابِي أَصْحَابِي. فَيَقُولُ: إِنَّهُمْ لَمْ يَزَالُوا مُرْتَدِّينَ عَلَيَّ أَغْقَابِهِمْ مِنْذُ فَارَقْتَهُمْ. فَأَقُولُ كَمَا قَالَ الْعَبْدُ الصَّالِحُ: ﴿وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَا دُمْتُ فِيهِمْ﴾ إِلَى قَوْلِهِ ﴿الْحَكِيمُ﴾. [رواه البخاري: ۳۳۴۹]

1403. İbn Abbas رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ: "(Qiyamət günü) siz ayaqyalın, lüt-üryan və sünnət olunmamış halda məhşərə toplanacaqsınız"- dedi, sonra da bu ayəni oxudu: "...Məxluqatı ilk dəfə yaratdığımız kimi yenə əvvəlki halına qaytaracağıq. Biz vəd vermişik. Sözsüz ki, Biz onu yerinə yetirəcəyik."³ (Sonra dedi): "Əyninə paltar geyindirilən ilk şəxs İbrahim olacaq. (Həmin vaxt) əshabələrimdən bəzilərini sol tərəfə aparacaqlar. Mən (onların atəşə doğru aparıldığını görüb): "Əshabələrim,⁴ əshabələrim!"- deyəcəyəm. (Mənə): "Sən onları qoyub getdiyin gündən sonra onlar mürtəd oldular"- deyiləcək. Onda mən əməlisaleh bir qulun dediyi kimi deyəcəyəm: "Mən onlara ancaq Sənin mənə əmr etdiyini: "Mənim də Rəbbim, sizin də Rəbbiniz olan Allaha ibadət edin!"- demişəm. Nə qədər ki, onların arasında idim, mən onlara şahid idim. Sən məni onların arasında götürdükdən sonra isə onlara nəzarət edən Özün oldun. Sən hər şeyə Şahidsən. Əgər onlara əzab versən, sözsüz

¹ "əl-Həcc" surəsi, 2.

² "ən-Nəhl" surəsi, 120.

³ "əl-Ənbiya" 104.

⁴ Burada Peyğəmbərin ﷺ vəfatından sonra dindən dönmüş müsəlmanlar nəzərdə tutulur.

ki, onlar Sənin qullarıdır. Əgər onları bağışlasan, şübhəsiz ki, Sən Qüdrətli-sən, Müdriksən!”¹ (əl-Buxari, 3349)

١٤٠٤ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «يَلْقَىٰ إِبْرَاهِيمُ أَبَاهُ أَزَرَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَعَلَىٰ وَجْهِهِ أَزَرٌ قَتَرَةٌ وَغَبَرَةٌ، فَيَقُولُ لَهُ إِبْرَاهِيمُ أَلَمْ أَقُلْ لَكَ لَا تَعْصِنِي فَيَقُولُ أَبُوهُ فَالْيَوْمَ لَا أَغْصِيكَ. فَيَقُولُ إِبْرَاهِيمُ يَا رَبِّ، إِنَّكَ وَعَدْتَنِي أَنْ لَا تُخْزِنِي يَوْمَ يُبْعَثُونَ، فَأَيُّ خَزْيٍ أَحْزَىٰ مِنْ أَبِي الْأَبْعَدُ فَيَقُولُ اللَّهُ تَعَالَىٰ إِنِّي حَرَمْتُ الْجَنَّةَ عَلَى الْكَافِرِينَ، ثُمَّ يُقَالُ يَا إِبْرَاهِيمُ مَا تَحْتُ رِجْلَيْكَ فَيَنْظُرُ فَإِذَا هُوَ بِدِيحٍ مُلْتَطِحٍ، فَيُؤْخَذُ بِقَوَائِمِهِ فَيُلْقَىٰ فِي النَّارِ». [رواه البخاري: ٣٣٥٠]

1404. Əbu Hureyra ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Qiyamət günü İbrahim sir-sifəti toz-torpağa bulaşmış və qaralmış atası Azərlə görüşəcək və İbrahim ona deyəcək. “Məgər mən sənə deməmişdim ki, mənə asi olma?” Atası deyəcək: “Bu gün mən sənə asi olmayacağam!” Onda İbrahim deyəcək: “Ey Rəbbim! Sən mənə, onların diriləcəyi gün məni rüsvay etməyəcəyinə söz vermişdin. (Sənin rəhmətindən) uzaq düşmüş atamdan daha böyük rüsvayçılıq ola bilərmiz?” Uca Allah buyuracaq: “Mən Cənnəti kafirlərə haram buyurmuşam.” Sonra (ona) deyiləcək: “Ey İbrahim, ayağının altındakı nədir?” İbrahim (ayağının altına) baxdıqda qana bulanmış bir kaftar görəcək. Sonra bu kaftarı ayaqlarından tutub Oda atacaqlar.” (əl-Buxari, 3350)

١٤٠٥ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَنْ أَكْرَمَ النَّاسِ قَالَ: «أَتْقَاهُمْ». فَقَالُوا لَيْسَ عَنْ هَذَا نَسْأَلُكَ. قَالَ: «فَيُؤَسَفُ نَبِيُّ اللَّهِ ابْنُ نَبِيِّ اللَّهِ ابْنُ نَبِيِّ اللَّهِ ابْنِ خَلِيلِ اللَّهِ». قَالُوا لَيْسَ عَنْ هَذَا نَسْأَلُكَ. قَالَ: «فَعَنْ مَعَادِنِ الْعَرَبِ تَسْأَلُونَ خِيَارَهُمْ فِي الْجَاهِلِيَّةِ خِيَارُهُمْ فِي الْإِسْلَامِ إِذَا فَتَهُوا». [رواه البخاري: ٣٣٥٣]

1405. Əbu Hureyra ر.əvayət etmişdir ki, (bir dəfə Peyğəmbərdən ﷺ) soruşdular: “İnsanların ən hörmətli kimdir?” O dedi: “Allahdan ən çox qorxanıdır.” (Əshabələr) dedilər: “Biz səndən bu haqda soruşuruq.” O dedi: “Allahın sevimli dostu (İbrahimin) oğlu (İshaq) peyğəmbərin oğlu (Yaqub) peyğəmbərin oğlu Yusuf peyğəmbərdir.” Onlar dedilər: “Biz səndən bu haqda soruşuruq.” O dedi: “Yəqin ki, siz məndən ərəblərin əcdadı barədə soruşursunuz? (Biləsiniz ki,) cahiliyyət dövründə xeyirli olanlarınız, – əgər şəriəti başa düşsələr, – İslamda da xeyirli olacaqlar.” (əl-Buxari, 3353)

١٤٠٦ - عَنْ سَمُرَةَ بِنْتِ حُذَبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَتَانِي اللَّيْلَةُ آتِيَانِ، فَأَتَيْتَا عَلَى رَجُلٍ طَوِيلٍ، لَا أَكَادُ أَرَىٰ رَأْسَهُ طَوْلًا، وَإِنَّهُ إِبْرَاهِيمُ ﷺ». [رواه البخاري: ٣٣٥٤]

1406. Səmura ibn Cündəb ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Bu gecə (yuxuda) yanıma iki nəfər gəldi. Sonra biz hündürboylu bir adamın yanına gəldik. Adamın boyu çox uzun olduğundan mən onun başını əməlli görə bilmədim. Bu, İbrahim ﷺ idi.” (əl-Buxari, 3354)

١٤٠٧ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَمَّا إِبْرَاهِيمُ فَأَنْظِرُوا إِلَىٰ صَاحِبِكُمْ، وَأَمَّا مُوسَىٰ فَجَعَدَ آدَمَ عَلَىٰ جَمَلٍ أَحْمَرَ مَخْطُومٍ بِخَلْبَةٍ، كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَيْهِ أَنْحَدَرَ فِي الْوَادِي». [رواه البخاري: ٣٣٥٥]

¹ “əl-Maidə” surəsi, 117-118.

1407. İbn Abbas رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “İbrahimə gəlincə, (əgər onu görmək istəyirsinizsə,) dostunuza¹ baxın. Musaya gəldikdə isə, o, qarabuğdayı, qıvrımsaç bir adam idi, özü də yedəyi xurma lifindən hörülmüş ipdən olan qırmızı dəvənin üstündə oturmuşdu və mən sanki onun vədiyə endiyini görürdüm.” (əl-Buxari, 3355)

١٤٠٨ - (أ) - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «اخْتَنَنْ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَهُوَ ابْنُ ثَمَانِينَ سَنَةً بِالْقُدُومِ». [رواه البخاري: ٣٣٥٦]

1408. (a) – Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “İbrahim عليه السلام səksən yaşında ikən Qəddum deyilən yerdə sünnət olunmuşdur.” (əl-Buxari, 3356)

١٤٠٨ - (ب) - وَ فِي رِوَايَةٍ عَنْهُ: « بِالْقُدُومِ ». [رواه البخاري: ٣٣٥٦]

1408. (b) – Digər rəvayətdə deyilir ki, “(İbrahim عليه السلام səksən yaşında ikən) kərki ilə (sünnət edilmişdir).” (əl-Buxari, 3356)

١٤٠٩ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: لَمْ يَكْذِبْ إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِلَّا ثَلَاثَ كَذَبَاتٍ تَنْتِنُ مِنْهُنَّ فِي ذَاتِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، قَوْلُهُ: ﴿إِنِّي سَقِيمٌ﴾ وَقَوْلُهُ: ﴿بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ هَذَا﴾، وَقَالَ بَيْنَا هُوَ ذَاتَ يَوْمٍ وَسَارَةٌ إِذْ أَتَى عَلَى جَبَّارٍ مِنَ الْجَبَّارَةِ فَقِيلَ لَهُ إِنَّ هَذَا رَجُلًا مَعَهُ امْرَأَةٌ مِنْ أَحْسَنِ النَّاسِ، فَأَرْسَلَ إِلَيْهِ، فَسَأَلَهُ عَنْهَا. فَقَالَ مَنْ هَذِهِ قَالَ أُخْتِي، فَأَتَى سَارَةَ قَالَ يَا سَارَةُ، لَيْسَ عَلَيَّ وَجْهَ الْأَرْضِ مُؤْمِنٌ غَيْرِي وَغَيْرِكَ، وَإِنْ هَذَا سَأَلَنِي، فَأَخْبَرْتُهُ أَنَّكَ أُخْتِي فَلَا تُكَذِّبِينِي. فَأَرْسَلَ إِلَيْهَا، فَلَمَّا دَخَلَتْ عَلَيْهِ ذَهَبَ يَتَنَاوَلُهَا بِيَدِهِ، فَأَخَذَ فَقَالَ ادْعِي اللَّهَ لِي وَلَا أَضْرُكَ. فَدَعَتِ اللَّهَ فَأُطْلِقَ، ثُمَّ تَنَاوَلَهَا الثَّانِيَةَ، فَأَخَذَ مِثْلَهَا أَوْ أَشَدَّ فَقَالَ ادْعِي اللَّهَ لِي وَلَا أَضْرُكَ. فَدَعَتِ اللَّهَ فَأُطْلِقَ. فَدَعَا بَعْضَ حَاجَّتِهِ فَقَالَ إِنَّكُمْ لَمْ تَأْتُونِي بِإِنْسَانٍ، إِنَّمَا أَتَيْتُمُونِي بِشَيْطَانٍ. فَأَخَذَهَا هَاجِرَ فَأَتَتْهُ، وَهُوَ قَائِمٌ يَصَلِّي، فَأَوْمَأَ بِيَدِهِ مَهْيَا قَالَتْ رَدَّ اللَّهُ كَيْدَ الْكَافِرِ - أَوِ الْفَاجِرِ - فِي نَحْرِهِ، وَأَخَذَهُمْ هَاجِرَ. قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ تِلْكَ أُمُكُمْ يَا بَنِي مَاءِ السَّمَاءِ. [رواه البخاري: ٣٣٥٨]

1409. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “İbrahim عليه السلام yalnız üç dəfə yalan danışmışdır. Bunlardan ikisi qüdrətli və əzəmətli Allah üçün idi. (Birinci dəfə) o demişdir: “Mən xəstəyəm!”² (İkinci dəfə isə) demişdir: “Xeyr, bunu onların bu böyüyü etmiş olar”³. (Üçüncü hadisə isə belə olmuşdur): “Bir gün İbrahim (zövcəsi) Sara ilə qəddar padşahlardan birinin məmləkətinə gəldikdə (padşaha) xəbər verdilər ki, şəhərə bir nəfər gəlib, yanında da çox gözəl bir qadın var.” Padşah (qadının kim olduğunu öyrənmək üçün) onun yanına adam göndərdi. O adam gəlib İbrahimdən: “Bu kimdir?”- deyə soruşdu. İbrahim: “Mənim bacımdır!”- deyə cavab verdi. Sonra da Saranın yanına gəlib dedi: “Ey Sara! Yer üzündə bizim ikimizdən başqa mömin olan bir kimsə yoxdur. Bu (padşah) məndən (sənin barəndə) soruşdu. Mən də ona xəbər verdim ki, sən mənim bacımsan. Odur ki, mənim dediyimi təkzib etmə.” Çox keçmədən padşah Saranın dalınca adam göndərdi. Sara padşahın yanına gəldikdə, o, qadına yaxınlaşıb ona toxunmaq istədi, lakin qıç

¹ Burada Peyğəmbər ﷺ özünü qəsd edir.

² “əs-Saffat” surəsi, 89.

³ “əl-Ənbiya” surəsi, 63.

olub qaldı. Onda o yalvarıb dedi: “Mənim üçün Allaha dua etsən, sənə pislik etmərəm!” Sara Allaha dua etdi və onun əlləri açıldı. Padşah ikinci dəfə ona toxunmaq istədikdə onun halı əvvəlkindən bətər oldu. O yenə yalvarıb dedi: “Mənim üçün Allaha dua etsən, sənə pislik etmərəm!” Sara Allaha dua etdi və onun əlləri açıldı. Padşah gözətçilərdən bəzisini çağıraraq dedi: “Siz mənim yanıma insan yox, şeytan gətirmisiniz!” Bundan sonra Padşah (Saranı buraxdı, üstəlik) ona xidmətçi Həcəri də bağışladı. Sara İbrahimin yanına gəldikdə, o, namaz qılırdı. Buna görə də əli ilə işarə etdi ki: “Nə oldu?” Sara dedi: “Allah kafirin, yaxud günahkarın hiyləsini onun öz başında çatlatdı, mənə də xidmətçi olaraq Həcəri bəxş etdi!”

Əbu Hureyra dedi: “O¹ sizin ananızdır, ey səmavi suyun² oğulları!” (əl-Buxari, 3358)

١٤١٠ - عَنْ أُمِّ شَرِيكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَمَرَ بِقَتْلِ الْوَزْغِ وَقَالَ: «كَانَ يَنْفُخُ عَلَى إِبْرَاهِيمَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ». [رواه البخاري: ٣٣٥٩]

1410. Ummu Şərik رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ kərtənkələ öldürməyi əmr etmiş və demişdir: “O, İbrahimin رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ atıldığı oda üfürürdü³”. (əl-Buxari, 3359)

١٤١١ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: أَوَّلَ مَا اتَّخَذَ النَّسَاءُ الْمُنْطَقَ مِنْ قَبْلِ أُمِّ إِسْمَاعِيلَ، اتَّخَذَتْ مِنْطَقًا لَتَعْفَى أُنْثَرَهَا عَلَى سَارَةٍ، ثُمَّ جَاءَ بِهَا إِبْرَاهِيمُ، وَبَانَتْهَا إِسْمَاعِيلَ وَهِيَ تُرْضِعُهُ حَتَّى وَضَعَهُمَا عِنْدَ الْبَيْتِ عِنْدَ دَوْحَةٍ، فَوْقَ زَمْزَمَ فِي أَعْلَى الْمَسْجِدِ، وَلَيْسَ بِمَكَّةَ يَوْمَئِذٍ أَحَدٌ، وَلَيْسَ بِهَا مَاءٌ، فَوَضَعَهُمَا هُنَاكَ، وَوَضَعَ عِنْدَهُمَا جِرَابًا فِيهِ تَمْرٌ وَسَقَاءٌ فِيهِ مَاءٌ، ثُمَّ قَفَى إِبْرَاهِيمُ مِنْطَقًا فَتَبِعَتْهُ أُمُّ إِسْمَاعِيلَ فَقَالَتْ يَا إِبْرَاهِيمُ أَيْنَ تَذْهَبُ وَتَتْرُكُنَا بِهَذَا الْوَادِي الَّذِي لَيْسَ فِيهِ إِنْسٌ وَلَا شَيْءٌ فَقَالَتْ لَهُ ذَلِكَ مَرَارًا، وَجَعَلَ لَا يَلْتَفِتُ إِلَيْهَا فَقَالَتْ لَهُ اللَّهُ الَّذِي أَمَرَكَ بِهَذَا قَالَ نَعَمْ. قَالَتْ إِذَا لَا يُضِيعُنَا. ثُمَّ رَجَعَتْ، فَأَنْطَلَقَ إِبْرَاهِيمُ حَتَّى إِذَا كَانَ عِنْدَ النَّثِيبَةِ حَيْثُ لَا يَرَوْنَهُ اسْتَقْبَلَ بِوَجْهِهِ الْبَيْتَ، ثُمَّ دَعَا بِهَوْلَاءِ الْكَلِمَاتِ وَرَفَعَ يَدَيْهِ، فَقَالَ: ﴿رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ حَتَّى بَلَغَ: ﴿يَشْكُرُونَ﴾. وَجَعَلْتُ أُمُّ إِسْمَاعِيلُ تُرْضِعُ إِسْمَاعِيلَ، وَتَشْرَبُ مِنْ ذَلِكَ الْمَاءِ، حَتَّى إِذَا نَفَذَ مَا فِي السَّقَاءِ عَطِشْتُ وَعَطِشَ ابْنُهَا، وَجَعَلْتُ تَنْظُرُ إِلَيْهِ يَتَلَوَّى - أَوْ قَالَ يَتَلَبَّطُ - فَأَنْطَلَقْتُ كَرَاهِيَةً أَنْ تَنْظُرَ إِلَيْهِ، فَوَجَدْتُ الصَّفَا أَقْرَبَ جَبَلٍ فِي الْأَرْضِ يَلِيهَا، فَقَامْتُ عَلَيْهِ ثُمَّ اسْتَقْبَلْتُ الْوَادِي تَنْظُرُ هَلْ تَرَى أَحَدًا فَلَمْ تَرَ أَحَدًا، فَهَبَطْتُ مِنْ، الصَّفَا حَتَّى إِذَا بَلَغْتَ الْوَادِي رَفَعْتُ طَرْفَ دُرْعَتِي، ثُمَّ سَعَتُ سَعَى الْإِنْسَانِ الْمَجْهُودِ، حَتَّى جَاوَزْتُ الْوَادِي، ثُمَّ أَتَيْتُ الْمَرْوَةَ، فَقَامْتُ عَلَيْهَا وَنَظَرْتُ هَلْ تَرَى أَحَدًا، فَلَمْ تَرَ أَحَدًا، فَقَعَلْتُ ذَلِكَ سَبْعَ مَرَّاتٍ. قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «فَذَلِكَ سَعَى النَّاسِ بَيْنَهُمَا». - فَلَمَّا أَشْرَفْتُ عَلَى الْمَرْوَةِ سَمِعْتُ صَوْتًا، فَقَالَتْ صِه. ثَرِيدٌ نَفْسَهَا، ثُمَّ تَسَمِعْتُ، فَسَمِعْتُ أَيْضًا، فَقَالَتْ قَدْ أَسْمَعْتُ، إِنْ كَانَ عِنْدَكَ غَوَاتٌ. فَإِذَا هِيَ بِالْمَلِكِ، عِنْدَ مَوْضِعِ زَمْزَمَ، فَبَحَثَ بِعَقِيهِ - أَوْ قَالَ بِجَنَاحِهِ - حَتَّى ظَهَرَ الْمَاءُ، فَجَعَلَتْ تُحَوِّضُهُ وَتَقُولُ بِيَدِهَا هَكَذَا، وَجَعَلَتْ تَعْرِفُ مِنَ الْمَاءِ فِي سَقَاتِهَا، وَهُوَ يَفُورُ بَعْدَ مَا تَعْرِفُ. قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «يَرْحَمُ اللَّهُ أُمَّ إِسْمَاعِيلَ لَوْ تَرَكْتَ زَمْزَمَ - أَوْ قَالَ لَوْ لَمْ تَعْرِفْ مِنَ الْمَاءِ - لَكَانَتْ زَمْزَمُ عَيْنًا مَعِينًا».

¹ Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ Həcəri qəsd etmişdir.

² Çox güman ki, Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ bu sözlə qoyunlarını səhralardakı yağış suyu ilə suvaran ərəbləri qəsd etmişdir. Bəzi şərhçilər isə “səmavi suyun” Zəm-zəm olduğunu söyləmişlər. (Fəthul-Bari, 10/141)

³ Müşriklər İbrahimi رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ oda atdıqdan sonra heyvanlar odu söndürməyə çalışmış, kərtənkələ isə əksinə, oda üfürüb onu alovlandırmış.

- قَالَ فَشَرَبْتُ وَأَرْضَعْتُ وَلَدَهَا، فَقَالَ لَهَا الْمَلِكُ لَا تَخَافُوا الصَّيْعَةَ، فَإِنَّ هَا هُنَا بَيْتَ اللَّهِ، يَبْنِي هَذَا الْغُلَامُ، وَأَبُوهُ، وَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضَيِّعُ أَهْلَهُ. وَكَانَ الْبَيْتُ مُرْتَفِعًا مِنَ الْأَرْضِ كَالرَّايَةِ، تَأْتِيهِ السُّيُوفُ فَتَأْخُذُ عَنْ يَمِينِهِ وَشِمَالِهِ، فَكَانَتْ كَذَلِكَ، حَتَّى مَرَّتْ بِهِمْ رُفْقَةٌ مِنْ جُرْهُمَ - أَوْ أَهْلُ بَيْتٍ مِنْ جُرْهُمَ - مُقْبِلِينَ مِنْ طَرِيقٍ كَذَا فَنَزَلُوا فِي اسْفَلِ مَكَّةَ، فَأَوَّأُوا طَائِرًا عَائِفًا. فَقَالُوا إِنَّ هَذَا الطَّائِرَ لَيَدُورُ عَلَى مَاءٍ، لَعَهْدَنَا بِهِذَا الْوَادِي وَمَا فِيهِ مَاءٌ، فَأَرْسَلُوا جَرِيًّا أَوْ جَرَّتِينَ، فَإِذَا هُمْ بِالْمَاءِ، فَجَعُوا فَأَخْبَرُوهُمْ بِالْمَاءِ، فَأَقْبَلُوا، قَالَ وَأُمُّ إِسْمَاعِيلَ عِنْدَ الْمَاءِ فَقَالُوا أَتَأْذَنِينَ لَنَا أَنْ نَنْزَلَ عِنْدَكَ فَقَالَتْ نَعَمْ، وَلَكِنْ لَا حَقَّ لَكُمْ فِي الْمَاءِ. قَالُوا نَعَمْ. قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «فَأَلْفَى ذَلِكَ أُمُّ إِسْمَاعِيلَ، وَهِيَ تُحِبُّ الْإِنْسَ» فَنَزَلُوا وَأَرْسَلُوا إِلَى أَهْلِهِمْ، فَنَزَلُوا مَعَهُمْ حَتَّى إِذَا كَانَ بِهَا أَهْلُ آيَاتٍ مِنْهُمْ، وَشَبَّ الْغُلَامُ، وَتَعَلَّمَ الْعَرَبِيَّةَ مِنْهُمْ، وَأَنْفَسَهُمْ وَأَعْجَبَهُمْ حِينَ شَبَّ، فَلَمَّا أَدْرَكَ زَوْجُوهُ امْرَأَةً مِنْهُمْ، وَمَاتَتْ أُمُّ إِسْمَاعِيلَ، فَجَاءَ إِبْرَاهِيمُ، بَعْدَ مَا تَزَوَّجَ إِسْمَاعِيلُ يُطَالِعُ تَرَكُّهُ، فَلَمْ يَجِدْ إِسْمَاعِيلَ، فَسَأَلَ امْرَأَتَهُ عَنْهُ فَقَالَتْ خَرَجَ يَتَغْنَى لَنَا. ثُمَّ سَأَلَهَا عَنْ عَيْشِهِمْ وَهَيْئَتِهِمْ فَقَالَتْ نَحْنُ بَشَرٌ، نَحْنُ فِي ضَيْقٍ وَشِدَّةٍ. فَشَكَتْ إِلَيْهِ. قَالَ فَإِذَا جَاءَ زَوْجُكَ فَأَقْرَأْنِي عَلَيْهِ السَّلَامَ، وَقُولِي لَهُ يُعَيِّرُ عَتَبَةَ بَابِهِ. فَلَمَّا جَاءَ إِسْمَاعِيلُ، كَانَتْهُ آتَسٌ شَيْئًا، فَقَالَ هَلْ جَاءَكُمْ مِنْ أَحَدٍ قَالَتْ نَعَمْ، جَاءَنَا شَيْخٌ كَذَا وَكَذَا، فَسَأَلْنَا عَنْكَ فَأَخْبَرْتُهُ، وَسَأَلْنِي كَيْفَ عَيْشُنَا فَأَخْبَرْتُهُ أَنَا فِي جَهْدٍ وَشِدَّةٍ. قَالَ فَهَلْ أَوْصَاكَ بِشَيْءٍ قَالَتْ نَعَمْ، أَمَرَنِي أَنْ أَقْرَأَ عَلَيْكَ السَّلَامَ، وَيَقُولُ غَيْرَ عَتَبَةَ بَابِكَ. قَالَ ذَاكَ أَبِي وَقَدْ أَمَرَنِي أَنْ أَفَارِقَكَ الْحَتَّى بِأَهْلِكَ. فَطَلَّقَهَا، وَتَزَوَّجَ مِنْهُمْ أُخْرَى، فَلَبِثَ عَنْهُمْ إِبْرَاهِيمُ مَا شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ أَتَاهُمْ بَعْدَ، فَلَمْ يَجِدْهُ، فَدَخَلَ عَلَى امْرَأَتِهِ، فَسَأَلَهَا عَنْهُ. فَقَالَتْ خَرَجَ يَتَغْنَى لَنَا. قَالَ كَيْفَ أَنْتُمْ وَسَأَلَهَا عَنْ عَيْشِهِمْ وَهَيْئَتِهِمْ. فَقَالَتْ نَحْنُ بِخَيْرٍ وَسَعَةٍ. وَأَنْتِ عَلَى اللَّهِ. فَقَالَ مَا طَعَامُكُمْ قَالَتْ اللَّحْمُ. قَالَ فَمَا شَرَابُكُمْ قَالَتْ الْمَاءُ. فَقَالَ اللَّهُمَّ بَارِكْ لَهُمْ فِي اللَّحْمِ وَالْمَاءِ. قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ يَوْمَئِذٍ حَبٌّ، وَلَوْ كَانَ لَهُمْ دَعَا لَهُمْ فِيهِ». قَالَ فَهُمَا لَا يَخْلُو عَلَيْهِمَا أَحَدٌ بَعِيرٌ مَكَّةَ إِلَّا لَمْ يُوَافِقَاهُ. قَالَ فَإِذَا جَاءَ زَوْجُكَ فَأَقْرَأْنِي عَلَيْهِ السَّلَامَ، وَمَرِيهِ يُثَبِّتُ عَتَبَةَ بَابِهِ، فَلَمَّا جَاءَ إِسْمَاعِيلُ قَالَ هَلْ أَتَاكُمْ مِنْ أَحَدٍ قَالَتْ نَعَمْ أَتَانَا شَيْخٌ حَسَنُ الْهَيْئَةِ، وَأَنْتِ عَلَيْهِ، فَسَأَلْنِي عَنْكَ فَأَخْبَرْتُهُ، فَسَأَلْنِي كَيْفَ عَيْشُنَا فَأَخْبَرْتُهُ أَنَا بِخَيْرٍ. قَالَ فَأَوْصَاكَ بِشَيْءٍ قَالَتْ نَعَمْ، هُوَ يَقْرَأُ عَلَيْكَ السَّلَامَ، وَيَأْمُرُكَ أَنْ تُثَبِّتَ عَتَبَةَ بَابِكَ. قَالَ ذَاكَ أَبِي، وَأَنْتِ الْعَتَبَةُ، أَمَرَنِي أَنْ أُمْسِكَ. ثُمَّ لَبِثَ عَنْهُمْ مَا شَاءَ اللَّهُ، ثُمَّ جَاءَ بَعْدَ ذَلِكَ، وَإِسْمَاعِيلُ يَبْرِي نَبْلًا لَهُ تَحْتَ دَوْحَةٍ قَرِيبًا مِنْ زَمْزَمَ، فَلَمَّا رَأَاهُ قَامَ إِلَيْهِ، فَصَنَعَا كَمَا يَصْنَعُ الْوَالِدُ بِالْوَلَدِ وَالْوَلَدُ بِالْوَالِدِ، ثُمَّ قَالَ يَا إِسْمَاعِيلُ، إِنَّ اللَّهَ أَمَرَنِي بِأَمْرٍ. قَالَ فَاصْنَعْ مَا أَمَرَكَ رَبُّكَ. قَالَ وَتُعِينُنِي قَالَ وَأُعِينُكَ. قَالَ فَإِنَّ اللَّهَ أَمَرَنِي أَنْ أَبْنِيَ هَا هُنَا بَيْتًا. وَأَشَارَ إِلَى أَكْمَةِ مُرْتَفَعَةٍ عَلَى مَا حَوْلَهَا. قَالَ فَعِنْدَ ذَلِكَ رَفَعَا الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ، فَجَعَلَ إِسْمَاعِيلُ يَأْتِي بِالْحِجَارَةِ، وَإِبْرَاهِيمُ يَبْنِي، حَتَّى إِذَا ارْتَفَعَ الْبِنَاءُ جَاءَ بِهِذَا الْحَجَرِ فَوَضَعَهُ لَهُ، فَقَامَ عَلَيْهِ وَهُوَ يَبْنِي، وَإِسْمَاعِيلُ يُنَاوِلُهُ الْحِجَارَةَ، وَهُمَا يَقُولَانِ: ﴿رَبَّنَا اقْبَلْ مَنَّا إِنَّكَ أَنْتَ

السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾. [رواه البخاري: ٣٣٦٤]

1411. Rəvayət edilir ki, ibn Abbas رحمته الله demişdir: “Qadınlar arasında ilk qurşaq bağlayan İsmailin anası (Həcər) olmuşdur. O Saradan (gizləni) öz izini itirmək üçün belə etmişdir.¹ Bundan sonra İbrahim həyat yoldaşı Həcəri südəmər oğlu İsmail ilə birlikdə (müqəddəs) Evin olduğu yerə – Zəm-zəmin

¹ Sara Həcəri İbrahimə bağışlamış və Həcər İsmailə hamilə qalmışdır. O, azad olduqda isə Sara onu İbrahimə qısqanmış və and içmişdir ki, Həcəri tutsa, onun üç əzasını kəsəcəkdir. Həcər bundan xəbər tutduqda belinə qurşaq bağlamış və izini itirmək üçün qurşağının ucunu yerlə sürüyərək qaçıb Saradan gizlənməmişdir. (Fəthul-Bari, 10/146)

başına, məscidin yuxarı tərəfində bitmiş yekə bir ağacın yanına gətirdi. O dövrdə Məkkədə nə bir adam, nə də ki su var idi. İbrahim onları orada tərək edib, yanlarında da bir az xurma və su qoyub getdikdə, İsmailin anası onun dalınca qaçıb dedi: "Ey İbrahim, sən bizi ins-cins olmayan bu çöllükdə atıb gedirsən?!" Həcər bunu bir neçə dəfə təkrar etdi, lakin İbrahim ona tərəf dönmə baxmadı. Axırda qadın soruşdu: "Olmaya, bunu sənə Allah əmr edib?" İbrahim: "Bəli!" – deyər cavab verdi. Qadın: "Elə isə Allah bizi nəzarətsiz qoyamaz" – deyib geri qayıtdı. İbrahim isə yoluna davam etdi və nəhayət onlardan tamamilə uzaqlaşmış gəlib dağ keçidinə çatdıqda üzünü (müqəddəs) Evə tərəf çevirdi və əllərini (göyə) qaldıraraq belə dua etdi: "Ey Rəbbimiz! Mən nəslimdən bəzisini Sənin mühafizə olunan Evinin yaxınlığında, heç bir bitki olmayan bir vadiyə sığın etdim. Ey Rəbbimiz! Onlar namaz qılsınlar deyər *belə etdim*. İnsanların bir qisminin qəlbini onlara meylli et və onlara *növbəni* məhsullardan ruzi ver ki, bəlkə şükür etsinlər."¹ Həcər isə İsmailə süd verir, özü də (yanındakı) sudan içirdi. Tuluqdakı su qurtardıqdan sonra onun həm özü, həm oğlu bərk susadı. Həcər uşağın çabaladığını gördükdə dözməyib yaxınlıqda yerləşən Səfa dağına tərəf getdi. Dağın üstünə çıxıb ətrafa baxmağa başladı, lakin heç kəsi görə bilmədi. Qadın Səfa dağından aşağı endi və paltarının ətəyini qaldıraraq tez-tez yeriyərək Mərvə dağına tərəf getdi. Həcər vadini keçib Mərvə dağına çatdıqda onun üstünə çıxıb ətrafa baxdı, lakin yenə də heç kəsi görə bilmədi. O, yeddi dəfə beləcə dağların arasında o tərəf-bu tərəfə getdi."

Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Elə buna görə də müsəlmanlar (ziyərət əsnasında) bu dağlar arasında gedib-gəlirlər."

(İbn Abbas rəvayətinə davam edib dedi:) "Qadın Mərvə dağına gəlib çatdıqda səs eşitdi və öz-özünə: "Sakit ol!" – dedi. Yenə səs eşitdikdə: "Səsinə mənə eşitdirdin, mənə kömək edə bilərsənmi?" – dedi. Elə bu vaxt Zəm-zəmin yerində mələk gördü. Mələk qanadı ilə yerə vurdu və yerdən su qaynayıb çıxdı. Qadın əli ilə suyun qabağını aldı və tuluğa su doldurmağa başladı. Su isə axmağa davam edirdi."

Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Allah İsmailin anasına rəhmət eləsin! Əgər o, Zəm-zəmə toxunmasaydı, o müəyyən bir bulağa çevriləcəkdə."

(İbn Abbas rəvayətinə davam edib dedi:) "Həcər sudan içdikdən sonra uşağını əmizdirdi. Mələk ona dedi: "Başlı-başına buraxılacağınızdan qorxmayın! Çünki Allahın Evi burada (olacaq). Onu bu uşaq və onun atası tikəcək. Allah onun ailəsini əsla nəzarətsiz buraxmaz." O dövrdə Kəbənin yalnız bünövrəsi var idi və çaylar onun həndəvərindən axıb gedirdi. Onlar bir müddət orada qaldılar. Nəhayət, Kəbə tərəfdən gəlmiş Curhum qəbiləsindən olan bir dəstə adam Məkkənin aşağı tərəfində dayanmalı oldular. Onlar göydə uçan quşları görüb: "Bu quşlar ancaq su olan yerdə uçarlar. Axı o vadiyə su olmamalıdır!" – dedilər, sonra da ora bir və ya iki nəfər göndərdilər. Göndərilən adamlar suyu gördəndən sonra qayıdaraq onlara xəbər verdilər və onların hamısı yığılıb oraya getdilər. O vaxt İsmailin anası suyun kənarında oturmuşdu. Onlar (ona yaxınlaşıb) dedilər: "Bizə sənin yanında qalmağa izn verirsənmi?" Həcər dedi: "Bəli, ancaq mənim iznim olmadan bu sudan istifadə etməyəcəksiniz." Onlar: "Razıyıq" – dedilər.

¹ "İbrahim" surəsi, 37.

Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Bu təklif İsmailin anasının könünə yatdı. Çünki o, insanlarla ünsiyyətdə olmağı sevirdi.”

(İbn Abbas rəvayətinə davam edib dedi:) “Beləliklə, onlar orada məskunlaşdılar, sonra yaxınlarına xəbər göndərib onları öz yanlarına çağırdılar və onlar da orada məskən saldılar. Nəhayət uşaq¹ böyüyüb boya-başa çatdı və onlardan ərəb dilini öyrəndi. Onlar bu uşaqla fəxr edirdilər və onun fərasətinə heyran qalmışdılar. O yetkinlik yaşına yetişdikdə onu öz qızlarından biri ilə evləndirdilər. İsmailin anası vəfat etdikdən bir müddət sonra atası İbrahim ona baş çəkməyə gəldi, lakin onu evdə tapmadı. İbrahim İsmailin zövcəsindən onu xəbər aldıqda qadın dedi: “Gedib, bizim üçün yeməyə bir şey gətirsin.” Sonra İbrahim qadından onların yaşayış tərzini və dolanışıqları barədə soruşdu. Qadın: “Vəziyyətimiz çox pisdir! Biz ehtiyac və yoxsulluq içində yaşayırıq” - deyər şikayət etməyə başladı. İbrahim buyurdu: “Ərin evə gəldikdə mənim salamımı ona çatdır və de ki, evinin astanasını dəyişdirsin.” İsmail qayıtdıqda evə adam gəldiyini hiss edib yoldaşından: “Evimizə gələn olubmu?” - deyər soruşdu. Qadın dedi: “Bəli, filan əlamətləri olan qoca bir kişi gəlmişdi. O sənə barəndə soruşdu, mən də ona (evdə olmadığını) xəbər verdim. Sonra o, dolanışığımız barədə soruşdu, mən də ona bizim ehtiyac və yoxsulluq içində yaşadığımızı söylədim.” İsmail dedi: “O sənə bir şey tövsiyə etdimi?” Qadın dedi: “Bəli, o, mənə buyurdu ki, onun salamını sənə çatdırım, həm də deyim ki, evinin astanasını dəyişsən.” İsmail dedi: “O gələn mənim atam idi. Mənə səndən ayrılmağı tövsiyə etdi. Odur ki, qayıt atan evinə.” İsmail onu boşadıqdan sonra başqa bir qızla evləndi. Bir müddət keçdikdən sonra İbrahim yenə oğluna baş çəkməyə gəldi, lakin onu evdə tapmadı. İbrahim evə daxil oldu və İsmailin zövcəsindən onu xəbər aldıqda qadın dedi: “Gedib, bizim üçün yeməyə bir şey gətirsin.” Sonra o, qadından onların yaşayış tərzini və dolanışıqları barədə soruşdu. Qadın: “Vəziyyətimiz çox yaxşıdır, hər şeyimiz var!” - deyib Allaha şükr etdi. İbrahim: “Nə yeyirsiniz?” - deyər soruşdu. Qadın: “Ət (yeyirik)” - deyər cavab verdi. İbrahim: “Nə içirsiniz?” - deyər soruşdu. Qadın: “Su (içirik)” - deyər cavab verdi. İbrahim dua edib dedi: “Allahım, bunların yediyi ətə və içdiyi suya bərəkət ver!”

Peyğəmbər ﷺ demişdir: “O vaxt onlarda buğda yox idi. Əgər yedikləri buğda olsaydı, İbrahim bunun üçün də Allahdan xeyir-bərəkət diləyərdi.”

(İbn Abbas dedi:) “Kim Məkkənin xaricində yalnız ət və su ilə qidalansa, bunun ona zərəri dəyər.” (Sonra o, rəvayətinə davam edib) dedi: “İbrahim buyurdu: “Ərin evə gəldikdə mənim salamımı ona çatdır və de ki, evinin astanasını qorusun.” İsmail evə qayıtdıqda zövcəsindən: “Bizə gələn olubmu?” - deyər soruşdu. Qadın dedi: “Bəli, üzündən xeyirxahlıq yağan ixtiyar bir qoca gəlmişdi.” Qadın onu təriflədikdən sonra dedi: “O məndən sənə soruşdu, mən də ona sənə haqqında xəbər verdim. Sonra o, dolanışığımız barədə soruşdu, mən də ona vəziyyətimizin çox yaxşı olduğunu söylədim.” İsmail soruşdu: “O sənə bir şey tövsiyə etdimi?” Qadın dedi: “Bəli, o, mənə buyurdu ki, onun salamını sənə çatdırım, həm də deyim ki, evinin astanasını qoruyasan.” İsmail dedi: “O gələn mənim atam idi. Evimizin astanası isə sənsən. O mənə səndən möhkəm yapışmağı tövsiyə etdi.” Allah istədiyi qədər İbrahim onlardan ayrı yaşadığından sonra yenə onlara baş çəkməyə gəldi.

¹ Yəni İsmail عليه السلام.

Həmin vaxt İsmail Zəm-zəmin yanında bitmiş böyük bir ağacın altında oturub oxlarının ucunu itiləyirdi. Atasını görcək ayağa qalxıb ona yaxınlaşdı və ata ilə oğul bir-birini bərk-bərk qucaqlayıb görüşdülər. Sonra İbrahim dedi: "Ey İsmail! Allah mənə (vacib) bir işi yerinə yetirməyi buyurub." İsmail dedi: "Rəbbinin sənə buyurduğunu yerinə yetir." İbrahim soruşdu: "Mənə kömək edərsənmi?" İsmail: "Sənə kömək edərəm"- dedi. İbrahim: "Allah mənə burada bir ev tikməyi əmr etdi"- deyib ətrafındakı hündür təpəni¹ ona göstərdi. Beləliklə də, onlar (müqəddəs) Evin bünövrəsini qaldırmağa başladılar. İsmail daş daşıyır, İbrahim də (onu) bina edirdi. Evin divarları ucaldıqdan sonra İsmail bu daşı gətirib yerə qoydu İbrahim də onun üstünə çıxıb tikintini davam etməyə başladı. (Yenə) İsmail daş gətirir, İbrahim də (onu) tikirdi. Onlar (işlərini görə-görə) deyirdilər: "Ey Rəbbimiz! *Bunu* bizdən qəbul et! Həqiqətən, Sən Eşidənsən, Bilənsən!"² (əl-Buxari, 3364)

۱۴۱۲ - عَنْ أَبِي ذَرٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيُّ مَسْجِدٍ وَضِعَ فِي الْأَرْضِ أَوَّلُ؟ قَالَ: «الْمَسْجِدُ الْحَرَامُ». قَالَ: قُلْتُ ثُمَّ أَيُّ؟ قَالَ: «الْمَسْجِدُ الْأَقْصَى». قُلْتُ كَمْ كَانَ بَيْنَهُمَا؟ قَالَ: «أَرْبَعُونَ سَنَةً، ثُمَّ أَيْنَمَا أَدْرَكْتَكَ الصَّلَاةُ بَعْدَ فَصْلَةٍ، فَإِنَّ الْفَضْلَ فِيهِ». [رواه البخاري: ۳۳۶۶]

1412. Rəvayət edilir ki, Əbu Zərr رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: "(Bir dəfə Peyğəmbərdən ﷺ) soruşdum: "Ya Rəsulullah, yer üzündə ilk tikilmiş məscid hansıdır?" (Peyğəmbər ﷺ): "Məscidülhəramdır"³- dedi. Mən soruşdum: "Sonra hansıdır?" (Peyğəmbər ﷺ): "Məscidüləqsadır"⁴- dedi. Mən soruşdum: "Birincisi (tikildikdən sonra) ikincisi (tikilənədək) neçə il keçmişdi?" Peyğəmbər ﷺ: "Qırx il"- deyər cavab verdi, (sonra əlavə edib dedi): "Harada namaz vaxtına yetişsən, (oradaca) namazını qıl! Həqiqətən, bunda⁵ xeyir-bərəkət vardır." (əl-Buxari, 3366)

۱۴۱۳ - عَنْ أَبِي حُمَيْدٍ السَّاعِدِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُمْ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ كَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «قُولُوا: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَأَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَأَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ». [رواه البخاري: ۳۳۶۹]

1413. Əbu Humeyd əs-Saidi رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, (bir dəfə) əshabələr soruşdular: "Ya Rəsulullah, salavatı sənə necə gətirməliyik?" Peyğəmbər ﷺ buyurdu: "Deyin: "Allahummə salli alə Muhəmmədin və əzvacihi və zurriyyətihi, kəmə salleytə alə ali İbrahim, və barik alə Muhəmmədin və əzvacihi və zurriyyətihi, kəmə barəktə alə ali İbrahim. İnnəkə həmidun məcid."⁶ (əl-Buxari, 3369)

۱۴۱۴ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُعَوِّذُ الْحَسَنَ وَالْحُسَيْنَ وَيَقُولُ: «إِنَّ أَبَاكُمْ كَانَ يُعَوِّذُ بِهَا إِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ، أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّةِ مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ وَهَامَّةٍ، وَمِنْ كُلِّ عَيْنٍ لَامَةٍ». [رواه البخاري: ۳۳۷۱]

¹ Yəni Kəbənin bünövrəsi olan yeri.

² "əl-Bəqərə" surəsi, 127.

³ Kəbə və onun ətrafı.

⁴ Qüdsdəki məscid.

⁵ Namazları vaxtında qılmaq nəzərdə tutulur.

⁶ Tərcüməsi: Allahım, İbrahimin ailəsinə xeyir-dua verdiyin kimi, Muhəmmədə, onun zövcələrinə və nəslinə də xeyir-dua ver! İbrahimin ailəsinə bərəkət verdiyin kimi, Muhəmmədə, onun zövcələrinə və nəslinə də bərəkət ver! Həqiqətən də, Sən Tərifləyiqsən, Şan-şöhrətlisən!

1414. Rəvayət edilir ki, ibn Abbas رضی اللہ عنہ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ Həsən və Hüsey-ni رضی اللہ عنہ (şeytan əməlindən) qorumaq üçün dua edib deyərdi: “Babanız (İbra-him öz övladları) İsmail və İshaqı qorumaq məqsədilə dua edib deyərdi: “Üzə bikelimatillahit-tamməti min kulli şeytanin və hammətin, və min kul-li aynin lammətin.” (əl-Buxari, 3371)

4-cü fəsil. Qüdrətli və Böyük Allahın: “Onlara İbrahimin qo-naqları barəsində də xəbər ver”² sözü, habelə: “İbrahim dedi: “Ey Rəbbim, ölüləri necə diriltdiyini mənə göstər!”³ sözü

٤ - باب: قَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿وَنَبِّئْهُمْ عَنْ صَافِيَّ إِبرَاهِيمَ﴾ وَقَوْلُهُ: ﴿وَإِذْ قَالَ إِبرَاهِيمُ رَبِّ ارْنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتَى﴾

١٤١٥ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «نَحْنُ أَحَقُّ مِنْ إِبرَاهِيمَ إِذْ قَالَ: ﴿وَإِذْ قَالَ إِبرَاهِيمُ رَبِّ ارْنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتَى﴾ قَالَ أَوْلَمْ تُؤْمِنْ قَالَ بَلَى وَلَكِنْ لِيَطْمَئِنَّ قَلْبِي» وَيَرْحَمُ اللَّهُ لوطًا، لَقَدْ كَانَ يَأْوِي إِلَى رُكْنٍ شَدِيدٍ وَلَوْ لَبِثْتُ فِي السَّجْنِ طُولَ مَا لَبِثَ يُوسُفُ لَأَجَبْتُ الدَّاعِيَ». [رواه البخاري: ٣٣٧٢]

1415. Əbu Hureyra رضی اللہ عنہ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Bizim İbrahimdən daha çox belə deməyə haqqımız çatır: “Ey Rəbbim, ölüləri necə diriltdiyini mənə göstər!” *Rəbbi ona: “Məgər sən inanmırsan?”* – dedi. *İbrahim* dedi: “Əl-bəttə *inanıram!* Amma *istəyirəm ki, qəlbim rahat olsun*”⁴. Allah Luta rəhmət eləsin! Həqiqətən, o, möhkəm bir dayağa söykənirdi⁵. Əgər mən Yusuf qə-dər zindanda qalsaydım, (sonra da padşahın elçisi gəlib məni çağırmış ol-saydı,) mən onun çağırışını dərhal qəbul edərdim.” (əl-Buxari, 3372)

5-ci fəsil. Uca Allahın: “Kitabda İsmaili də xatırla! Həqiqətən, o öz vədinə sadıq idi...”⁶ sözü

٥ - باب: قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿وَأَذْكُرِي الْكِتَابِ إِسْمَاعِيلَ إِنَّهُ كَانَ صَادِقَ الْوَعْدِ﴾

١٤١٦ - عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ رضی اللہ عنہ قَالَ: مَرَّ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى نَفَرٍ مِنْ أَسْلَمَ يَتَتَبِعُونَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «ارْمُوا بَنِي إِسْمَاعِيلَ، فَإِنَّ آبَاءَكُمْ كَانُوا رَامِيًا، وَأَنَا مَعَ بَنِي فُلَانٍ». قَالَ فَأَمْسَكَ أَحَدُ الْفَرِيقَيْنِ بِأَيْدِيهِمْ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَا لَكُمْ لَا تَرْمُونَ». فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ، نَرْمِي وَأَنْتَ مَعَهُمْ قَالَ: «ارْمُوا وَأَنَا مَعَكُمْ كُلُّكُمْ». [رواه البخاري: ٣٣٧٣]

¹ Tərcüməsi: Hər bir şeytandan, zərərli həşəratdan və hər pis gözdən (qorunmaq üçün) Allahın tam kəlmələrinə sığınırım.

² “əl-Hicr” surəsi, 120.

³ “əl-Bəqərə” surəsi, 260.

⁴ “əl-Bəqərə” surəsi, 260.

⁵ Quranda deyilir: “*Lut* dedi: “Kaş ki, sizə çatan bir qüvvəm olaydı, yaxud möhkəm bir dayağa söykə-nəydim!” “Hud” surəsi, 80.

⁶ “Məryəm” surəsi, 54.

1416. Rəvayət edilir ki, Sələmə ibn Əkva ؓ demişdir: “(Bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ Əsləm qəbiləsindən olan, öz aralarında ox atma yarışı keçirən bir neçə adamın yanından keçərkən dedi: “Atın, ey İsmail oğulları! Həqiqətən, sizin babanız (mahir) oxçu olmuşdur. Mən filan qəbiləni dəstəkləyəcəyəm.” (Bunu eşidəndə) dəstələrdən biri əl saxladı. Peyğəmbər ﷺ soruşdu: “Nə oldu sizə, niyə atmırsınız?” Onlar dedilər: “Ya Rəsulullah, sən onların tərəfində ola-ola biz necə ata bilərik?!” Peyğəmbər ﷺ dedi: “Atın, mən sizin hamınızı dəstəkləyirəm!” (əl-Buxari, 3373)

6-cı fəsil. Uca Allahın: “Səhud qövmünə də qardaşları Salehi göndərdik”¹ sözü

٦- باب: قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى:

﴿وَالِإِنَّمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا﴾

١٤١٧ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَمَّا نَزَلَ الْحَجْرَ فِي غَزْوَةِ تَبُوكَ أَمَرَهُمْ أَنْ لَا يَشْرَبُوا مِنْ بَرِّهَا، وَلَا يَسْتَقُوا مِنْهَا فَقَالُوا قَدْ عَجْنَا مِنْهَا، وَاسْتَقَيْنَا. فَأَمَرَهُمْ أَنْ يَطْرَحُوا ذَلِكَ الْعَجِينَ وَيَهْرِيقُوا ذَلِكَ الْمَاءَ. [رواه البخاري: ٣٣٧٨]

1417. İbn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət etmişdir ki, Peyğəmbər ﷺ Təbuka yürüş edərkən Hicr deyilən yerə² gəlib çatdıqda əshabələrə oradakı quyudan su içməməyi və ehtiyat üçün su götürməməyi əmr etdi. Onlar dedilər: “Artıq bu su ilə həm xəmir yoğurmuşuq, həm də (tuluqlarımızı) doldurmuşuq.” Onda Peyğəmbər ﷺ onlara xəmiri tullamağı, suyu da boşaltmağı əmr etdi. (əl-Buxari, 3378)

7-ci fəsil. “Yoxsa siz Yaquba ölüm gəldikdə onun yanında idiniz?...”³ ayəsi axıradək

٧- باب: ﴿أَمْ كُنْتُمْ شُهَدَاءَ إِذْ حَضَرَ

يَعْقُوبَ الْمَوْتُ﴾ الْآيَةِ

١٤١٨ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: «الْكَرِيمُ ابْنُ الْكَرِيمِ ابْنُ الْكَرِيمِ يُوسُفُ ابْنُ يَعْقُوبَ بْنِ إِسْحَاقَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ». [رواه البخاري: ٣٣٨٢]

1418. İbn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “İbrahimin oğlu İshaq, onun oğlu Yaqub, onun da oğlu Yusuf, möhtərəm peyğəmbərdir, (özünü də) möhtərəm (peyğəmbərin) oğludur, (atası da) möhtərəm (peyğəmbərin) oğludur, (babası da) möhtərəm (peyğəmbərin) oğludur.” (əl-Buxari, 3382)

8-ci fəsil. Xədir⁴ Musanın ﷺ əhvalatı

٨- باب: حَدِيثُ الْخَضِرِ مَعَ مُوسَى عَلَيْهِمَا

١٤١٩ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «إِنَّمَا سُمِّيَ الْخَضِرُ أَنَّهُ جَلَسَ عَلَى فَرْوَةٍ بَيَضَاءَ فَإِذَا هِيَ تَهْتَرُ مِنْ خَلْفِهِ خَضْرَاءَ». [رواه البخاري: ٣٤٠٢]

¹ “Hud” surəsi, 61.

² Bura vaxtı ilə Səhud qövmünün yaşadığı yerdir.

³ “əl-Bəqərə” surəsi, 133.

⁴ Hərfi tərcümədə “yaşıl” deməkdir.

1419. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Xədirə belə bir adın verilməsinin səbəbi bu idi ki, (bir dəfə) o, (ot bitməyən) ağ torpaqda oturmuş və birdən onun arxa tərəfində (hər yan) yaşllaşmışdı.” (əl-Buxari, 3402)

9-cu fəsil

۹ – باب

۱۴۲۰ - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ نَجْنِي الْكَبَاثَ، وَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «عَلَيْكُمْ بِالْأَسْوَدِ مِنْهُ، فَإِنَّهُ أَطْيَبُهُ». قَالُوا أَكُنْتَ تَرَعَى الْغَنَمَ قَالَ: «وَهَلْ مِنْ نَبِيٍّ إِلَّا وَقَدْ رَعَاهَا». [رواه البخاري: ۳۴۰۶]

1420. Rəvayət edilir ki, Cabir ibn Abdullah رضى الله عنه demişdir: “(Bir dəfə) biz Ərak ağacının yetişmiş meyvəsini dərirdik. Onda Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Qara rəngdə olanını götürün, çünki bunlar (meyvənin) ən ləzzətlişidir.” (Əshabələr) soruşdular: “(Ey Allahın elçisi) sən qoyun otarmısanmı?” Peyğəmbər ﷺ dedi: “Heç elə bir peyğəmbər olubmu ki, qoyun otarmasın?!” (əl-Buxari, 3406)

10-cu fəsil.

Uca Allahın: “Allah iman gətirənlərə isə Fironun zövcəsini misal çəkdi...” ayəsindən “...və itaət edənlərdən oldu”¹ ayəsinədək

۱۰ – باب

قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى:

﴿وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا لِلَّذِينَ آمَنُوا امْرَأَتَ فِرْعَوْنَ إِذْ قَالَتْ رَبِّ اجْعَلْ لِي آيَةً ۖ إِنَّي مَخْشَوَةٌ مِمَّا يَفْعَلُ الْكَافِرُونَ ۚ﴾

۱۴۲۱ - عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «كَمَلَمَ مِنَ الرِّجَالِ كَثِيرٌ، وَلَمْ يَكْمُلْ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا أَسِيَةُ امْرَأَةِ فِرْعَوْنَ، وَمَرْيَمُ بِنْتُ عِمْرَانَ، وَإِنَّ فَضْلَ عَائِشَةَ عَلَى النِّسَاءِ كَفَضْلِ الثَّرِيدِ عَلَى سَائِرِ الطَّعَامِ». [رواه البخاري: ۳۴۱۱]

1421. Əbu Musa رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Kişilərdən bir çoxları kamilliyə çatmışdır. Qadınlardan isə yalnız Fironun həyat yoldaşı Asiya və İmranın qızı Məryəm kamilliyə çatmışdır. Aişənin digər qadınlardan üstünlüyü isə, ətli şorbanın başqa yeməklərdən üstünlüyü kimidir.” (əl-Buxari, 3411)

11-ci fəsil. Uca Allahın: “Yunus da, həqiqətən, elçilərdəndir...” ayəsindən “...O, qınanmağa layiq olduqda balıq onu uddu”² ayəsinədək

۱۱ – باب

ayəsindən “...O, qınanmağa layiq olduqda balıq onu uddu”² ayəsinədək

قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿وَإِنْ يُوَسَّسْ لِمَنْ أَلْمَسُوا﴾

إِلَى قَوْلِهِ ﴿فَالنَّقْمَةُ الْخَوْتُ وَهُوَ مُلِيمٌ﴾

۱۴۲۲ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «مَا يَنْبَغِي لِعَبْدٍ أَنْ يَقُولَ إِنِّي خَيْرٌ مِنْ يُوُسَّسَ بْنِ مَتَّى». وَنَسَبَهُ إِلَيْهِ. [رواه البخاري: ۳۴۱۳]

¹ “ət-Təhrim” surəsi, 11-12.

² “əs-Saffat” surəsi, 139-142.

1422. İbn Abbas رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ: “Heç kəsə: “Mən Yunus ibn Məttadan daha xeyirliyəm!” – demək yaraşmaz!” – deyər buyurmuş və onu atasına aid etmişdir. (əl-Buxari, 3413)

12-ci fəsil.

Uca Allahın: “...və Davuda Zəbur verdik..”¹ sözü

۱۲ – باب:

قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿وَعَايَنَا دَاوُودَ زَبُورًا﴾

۱۴۲۳ – عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «خُفِّفَ عَلَى دَاوُدَ عليه السلام الْقُرْآنُ، فَكَانَ يَأْمُرُ بِدَوَائِهِ فَيُتَسَرَّجُ، فَيَقْرَأُ الْقُرْآنَ قَبْلَ أَنْ تُسَرَّجَ دَوَائُهُ، وَلَا يَأْكُلُ إِلَّا مِنْ عَمَلٍ يَدِهِ». [رواه البخاري: ۳۴۱۷]

1423. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Zəburu oxumaq Davuda عليه السلام asanlaşdırılmışdı. Çox vaxt o, atların yəhərlənməsini əmr edər və atlar yəhərlənməmişdən əvvəl Zəburu oxuyub bitirərdi. O ancaq öz əlləri ilə qazandığı yeyərdi.” (əl-Buxari, 3417)

13-cü fəsil. Uca Allahın: “Biz Davuda Süleymanı bəxş etdik. O necə də gözəl qul idi! Daima Allaha üz tutardı”² sözü

۱۳ – باب: قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿وَوَهَبْنَا

لِدَاوُدَ سُلَيْمَانَ نِعَمَ الْعَبْدِ إِنَّهُ أَوَّابٌ﴾

۱۴۲۴ – (أ) – عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «مَثَلِي وَمَثَلُ النَّاسِ كَمَثَلِ رَجُلٍ اسْتَوْقَدَ نَارًا، فَجَعَلَ الْفَرَّاشَ وَهَذِهِ الدَّوَابُّ تَقَعُ فِي النَّارِ». [رواه البخاري: ۳۴۲۶]

1424. (a) – Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رضي الله عنه Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişdir: “Mənimlə ümmətimdən (olan günahkarların) məsəli od qalamış bir kimsə ilə həmin oda düşən pərvanələrin və həşəratların məsəlinə bənzəyir.”³ (əl-Buxari, 3427)

۱۴۲۴ – (ب) – وَفِي رَوَايَةٍ قَالَ: «كَانَتْ امْرَأَتَانِ مَعَهُمَا ابْنَاهُمَا جَاءَ الذِّئْبُ فَذَهَبَ بِأَبْنٍ إِحْدَاهُمَا، فَقَالَتْ صَاحِبَتُهَا إِنَّمَا ذَهَبَ بِأَبْنِكَ. وَقَالَتِ الْآخَرَى إِنَّمَا ذَهَبَ بِأَبْنِكَ. فَتَحَاكَمَتَا إِلَى دَاوُدَ، فَقَضَىٰ بِهِ لِلْكُبْرَىٰ فَخَرَجَتَا عَلَىٰ سُلَيْمَانَ بْنِ دَاوُدَ فَأَخْبَرَتْهُ. فَقَالَ اتُّوْنِي بِالسَّكِينِ أَشْفُقُهُ بَيْنَهُمَا. فَقَالَتِ الصُّغْرَىٰ لَا تَفْعَلْ يَرْحَمُكَ اللَّهُ، هُوَ ابْنُهَا. فَقَضَىٰ بِهِ لِلصُّغْرَىٰ». [رواه البخاري: ۳۴۲۷]

1424. (b) – Digər rəvayətdə Peyğəmbər ﷺ demişdir: “İki qadın və bu qadınların hər birinin bir uşağı var idi. (Birdən) bir canavar gəlib onlardan birinin uşağını apardı. Rəfiqəsi ona dedi: “Canavar sənin uşağını apardı.” O biri qadın

¹ “ən-Nisa” surəsi, 163 və “əl-İsra” surəsi, 55.

² “Sad” surəsi, 30.

³ Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Mənimlə ümmətimin məsəli od qaladıqdan sonra həşəratları və pərvanələri həmin oddan uzaqlaşdıran kimsənin məsəlinə bənzəyir. Mən sizin qurşağınızdan tutub kənara çəkirəm, siz isə özünüzü oda atırsınız” (Səhih Muslim).

dedi: “(Xeyr,) o sənin uşağını apardı.” Sonra da mühakimə olunmaq üçün Davuda müraciət etdilər. Davud hökmü yaşca böyük olan qadının lehinə kəsdi. Sonra bu qadınlar Süleymanın yanına gəlib məsələdən onu agah etdilər. Süleyman buyurdu: “Mənə bıçaq gətirin, onu bunların arasında iki yerə bölm.” (Bunu eşidəndə) yaşca kiçik olan qadın dedi: “Eləmə (bunu), Allah sənə rəhm etsin, uşaq onundur.” Beləliklə, Süleyman uşağın yaşca kiçik qadına aid olduğuna hökm verdi.” (əl-Buxari, 3427)

14-cü fəsil. Uca Allahın: “Bir zaman mələklər dedilər: “Ey Məryəm! Həqiqətən, Allah səni seçdi, təmizlədi və seçib aləmlərin qadınlarından üstün etdi. Ey Məryəm! Rəbbinə itaət et, səcdə qıl və rükuya gedənlərlə birlikdə rükuya get!” Bunlar qeyb xəbərlərindəndir ki, onu sənə vəhy edirik. Hansının Məryəmi himayə edəcəyi barədə qələmlərini *püşk* atdıqları zaman sən onların yanında deyildin...”¹ sözü

١٤ - باب:

قَوْلُهُ تَعَالَى:

﴿وَإِذْ قَالَتِ الْمَلَكُوتُ يَمْرُؤُا إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَاكِ وَطَهَّرَكِ وَاصْطَفَاكِ عَلَى نِسَاءِ الْعَالَمِينَ﴾^(٤٢)
يَمْرُؤُا أَفَتَى لِرَبِّكِ وَأَسْجُدِي وَأَرْكَعِي مَعَ
الرَّكَعِينَ ﴿٤٣﴾ ذَلِكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهِ
إِلَيْكَ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ إِذْ يَقُولُ أَفْلَهُمْ أَهْمُ
يَكْفُلُ مَرْيَمَ ﴿٤٤﴾

١٤٢٥ - عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: «خَيْرُ نِسَائِهَا مَرْيَمُ ابْنَةُ عِمْرَانَ، وَخَيْرُ نِسَائِهَا خَدِيجَةُ». [رواه البخاري: ٣٤٣٢]

1425. Rəvayət edilir ki, Əli ☺ demişdir: “Mən Peyğəmbərin ☺ belə dediyini eşitmişəm: “(Vaxtı ilə dünyada olmuş) qadınların ən xeyirlisi İmranın qızı Məryəmdir. (Bu ümmətin) qadınlarının ən xeyirlisi isə Xədicədir.” (əl-Buxari, 3432)

١٤٢٦ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «نِسَاءُ قُرَيْشٍ خَيْرُ نِسَاءِ رَكْبِنَ الْإِبِلِ، أَحْتَاهُ عَلَى طِفْلٍ، وَأَرْعَاهُ عَلَى زَوْجٍ فِي ذَاتِ يَدِهِ». [رواه البخاري: ٣٤٣٤]

1426. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra ☺ demişdir: “Mən Peyğəmbərin ☺ belə dediyini eşitmişəm: “Qureyş qadınları dəvə minən ən xeyirli qadınlardır². Onlar uşaqlara çox qayğı göstərir və ərlərinin mal-dövlətini göz bəbəyi kimi qoruyurlar.” (əl-Buxari, 3434)

¹ “Ali-İmran” surəsi, 42-44.

² Başqa cür desək “onlar arəb qadınlarının ən xeyirliləridir”

15-ci fəsil. Uca Allahın: “Ey Kitab əhli! Dininizdə ifrata varmayın və Allah barəsində yalnız həqiqəti deyin. Məryəm oğlu İsa Məsih ancaq Allahın elçisi, Onun Məryəmə göndərdiyi “Ol!” kəlməsi və Onun tərəfindən göndərilən bir ruhdur. Allaha və Onun elçilərinə iman gətirin və: “Tanrı üçdür!” deməyin. Batıl əqidənizə son qoyun! Bu sizin üçün xeyirli olar. Həqiqətən, Allah Tək İlahdır! O, pakdır, müqəddəsdir, övladı olmaqdan uzaqdır. Göylərdə və yerdə nə varsa, Ona məxsusdur. Qoruyan olaraq Allah yetər”¹ sözü

۱۵ - باب:

قَوْلُهُ تَعَالَى:

﴿يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ وَلَا تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقَّ إِنَّمَا الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ رَسُولُ اللَّهِ وَكَلِمَتُهُ أَلْقَاهَا إِلَى مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِنْهُ فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَلَا تَقُولُوا ثَلَاثَةٌ انْتَهُوا خَيْرًا لَكُمْ إِنَّمَا اللَّهُ إِلَهٌ وَاحِدٌ سُبْحَانَهُ أَنْ يَكُونَ لَهُ وَلَدٌ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَكَفَى بِاللَّهِ وَكِيلًا﴾

۱۴۲۷ - عَنْ عُبَادَةَ ۞ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «مَنْ شَهِدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، وَأَنَّ عِيسَى عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ وَكَلِمَتُهُ أَلْقَاهَا إِلَى مَرْيَمَ، وَرُوحٌ مِنْهُ، وَالْجَنَّةُ حَقٌّ وَالنَّارُ حَقٌّ، أَدْخَلَهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ عَلَى مَا كَانَ مِنَ الْعَمَلِ». [رواه البخاري: ۳۴۳۵]

1427. Ubadə ۞ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Kim Allahdan başqa heç bir məbudun olmadığına, Onun Tək olduğuna və heç bir şəriki olmadığına, Muhəmmədin Onun qulu və elçisi olduğuna, İsanın Allahın qulu, elçisi, Məryəmə göndərdiyi kəlməsi və Onun ruhundan olduğuna, Cənnətin haqq, Cəhənnəmin də haqq olduğuna şahidlik etsə, nə əməl etmiş olursa-olsun, Allah onu Cənnətə daxil edər.” (əl-Buxari, 3435)

16-cı fəsil.

Uca Allahın: “Kitabda Məryəmi də yada sal. O zaman o, ailəsindən ayrılıb şərq tərəfdə olan bir yerə çəkilmiş...”² sözü

۱۶ - باب:

قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مَرْيَمَ إِذِ انْتَبَذَتْ مِنْ أَهْلِهَا مَكَانًا شَرْقِيًّا﴾

۱۴۲۸ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ۞ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «لَمْ يَتَكَلَّمْ فِي الْمَهْدِ إِلَّا ثَلَاثَةٌ عِيسَى، وَكَانَ فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ جُرَيْجٌ، كَانَ يُصَلِّي، فَجَاءَتْهُ أُمُّهُ فَدَعَتْهُ، فَقَالَ أَحْبَبْتُهَا أَوْ أَصَلَّى. فَقَالَتِ اللَّهُمَّ لَا تُمَتِّهِ حَتَّى تُرِيَهُ وَجْهَ الْمُؤْمِنَاتِ. وَكَانَ جُرَيْجٌ فِي صَوْمَعَتِهِ، فَتَعَرَّضَتْ لَهُ امْرَأَةٌ وَكَلِمَتُهُ فَأَبَى، فَأَتَتْ رَاعِيًا، فَأَمَكَّنَتْهُ مِنْ نَفْسِهَا فَوَلَدَتْ غُلَامًا، فَقَالَتْ مِنْ جُرَيْجٍ. فَأَتَوْهُ فَكَسَرُوا صَوْمَعَتَهُ، وَأَنْزَلُوهُ وَسَبُّوهُ، فَتَوَضَّأَ وَصَلَّى ثُمَّ أَتَى

¹ “ən-Nisa” surəsi, 171.

² “Məryəm” surəsi, 16.

الْغُلَامَ فَقَالَ مَنْ أَبُوكَ يَا غُلَامُ قَالَ الرَّاعِي. قَالُوا بَنِي صَوْمَعَتِكَ مِنْ ذَهَبٍ. قَالَ لَا إِلَّا مِنْ طِينٍ. وَكَانَتْ امْرَأَةً تُرْضِعُ ابْنًا لَهَا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ، فَمَرَّ بِهَا رَجُلٌ رَاكِبٌ ذُو شَارَةٍ، فَقَالَتْ اللَّهُمَّ اجْعَلْ ابْنِي مِثْلَهُ. فَتَرَكَ نُدْبَيْهَا، وَأَقْبَلَ عَلَى الرَّاكِبِ فَقَالَ اللَّهُمَّ لَا تَجْعَلْنِي مِثْلَهُ. ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى نُدْبَيْهَا يَمِصُّهُ - قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ يَمِصُّ إصْبَعَهُ - ثُمَّ مَرَّ بِأُمَةٍ فَقَالَتْ اللَّهُمَّ لَا تَجْعَلْ ابْنِي مِثْلَ هَذِهِ. فَتَرَكَ نُدْبَيْهَا فَقَالَ اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِثْلَهَا. فَقَالَتْ لِمَ ذَلِكَ فَقَالَ الرَّاكِبُ جَبَّارٌ مِنَ الْجَبَابِرَةِ، وَهَذِهِ الْأُمَةُ يَقُولُونَ سَرَقْتَ زَنْيْتَ. وَلَمْ تَفْعَلْ».

[رواه البخاري: ٣٤٣٦]

1428. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Beşikdə olan körpələrdən ancaq üçü¹ danışmışdır. (Onlardan biri) İsadır. (İkincisinə gəlinəcə,) İsrail oğulları arasında Cureyc adlı bir (rahib) var idi. (Bir dəfə) o namaz qılarkən anası gəlib onu çağırırdı. O öz-özünə dedi: “Anama cavab verim, ya namazımı davam edir?” Anası dua edib dedi: “Allahım, oğlum pozğun qadınların üzünə baxmayınca, onun canını alma!” Bir dəfə Cureyc öz komasında ikən (pozğun) bir qadın gəlib onu yoldan çıxartmaq istədi, lakin o imtina etdi. Belə olduqda qadın bir çobanın yanına gedib onunla yaxınlıq etdi və (bir müddət keçdikdən sonra) dünyaya uşaq gətirdi. (Camaat ondan uşağın kimdən olduğunu soruşduqda): “Cureycdəndir!”- dedi. Camaat gedib onun komasını dağıtdı, özünü də oradan bayıra atdı və onu söyüb biyabır etdi. Onda Cureyc dəstəmaz alıb namaz qıldı, sonra da dünyaya gəlmiş körpənin yanına gəlib dedi: “Atan kimdir, ay uşaq?” Uşaq: “Çobandır”- dedi. (Kənd əhalisi ona): “İstəyirsənsə, sənə qızıldan koma quraq?”- deyər təklif etdi. O: “Xeyr, ancaq gildən olsun!”- dedi.

(O ki qaldı üçüncü körpəyə,) İsrail oğullarından olan bir qadın öz uşağını əmizdirərkən yaraşılıq bir atlı onun yanından keçdi. Uşağın anası (atlınu görüb) dedi: “Allahım, mənim oğlumu da bunun kimi et!” Bu vaxt uşaq anasının döşünü buraxıb atlıya tərəf üz tutdu və dedi: “Allahım, məni onun kimi etmə!”

Əbu Hureyra dedi: “Mən sanki Peyğəmbərin ﷺ öz barmağını sovurduğunu görürəm.”

(Peyğəmbər ﷺ) dedi: “Sonra bir kənis oradan keçdi və uşağın anası dedi: “Allahım, mənim oğlumu bunun kimi etmə!” Bu vaxt uşaq anasının döşünü buraxıb dedi: “Allahım, məni onun kimi et!” Sonra yenə anasının döşünü əmməyə başladı. Anası dedi: “Niyə belə?” Uşaq dedi: “O atlı qəddar adamlardan biridir. Bu kənis barəsində isə: “O, zina edib, oğurluq edib”- deyirlər, halbuki o belə bir iş tutmayıb.” (əl-Buxari, 3436)

١٤٢٩ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «رَأَيْتُ عِيسَى وَمُوسَى وَإِبْرَاهِيمَ، فَأَمَّا عِيسَى فَأَحْمَرُ جَعْدٌ عَرِيضُ الصَّدْرِ، وَأَمَّا مُوسَى فَأَدَمٌ حَسِيمٌ سَبَطُ كَأَنَّهُ مِنْ رِجَالِ الرُّطْ». [رواه البخاري: ٣٤٣٨]

1429. İbn Abbas رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Mən İsanı, Musanı və İbrahimi gördüm. İsa qırmızıdərili, qıvrımsaçlı və enlikürək birisi idi. Musa isə qarayanız, cüssəli və hamar saçları olan birisi idi. Zutlardan² birinə oxşayırdı.” (əl-Buxari, 3438)

¹ Burada ancaq İsrail oğullarından olan körpələr nəzərdə tutulur.

² Sudandakı və ya Hindistandakı tayfalardan biri.

۱۴۳۰ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «وَأَرَانِي اللَّيْلَةَ عِنْدَ الْكَعْبَةِ فِي الْمَنَامِ، فَإِذَا رَجُلٌ آدَمُ كَأَحْسَنِ مَا يُرَى مِنْ آدَمِ الرَّجَالِ، تَضْرِبُ لِمَتَّهُ بَيْنَ مَنْكِبَيْهِ، رَجُلٌ الشَّعْرُ، يَقْطُرُ رَأْسُهُ مَاءً، وَاضِعًا يَدَيْهِ عَلَى مَنْكِبَيْ رَجُلَيْنِ وَهُوَ يَطُوفُ بِالْبَيْتِ. فَقُلْتُ مَنْ هَذَا فَقَالُوا هَذَا الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ. ثُمَّ رَأَيْتُ رَجُلًا وَرَاءَهُ جَعْدًا قَطَطًا أَعْوَرَ عَيْنَ الْيَمْنَى كَأَشْبَهَ مَنْ رَأَيْتُ بَابِنِ قَطْنٍ، وَاضِعًا يَدَيْهِ عَلَى مَنْكِبَيْ رَجُلٍ، يَطُوفُ بِالْبَيْتِ، فَقُلْتُ مَنْ هَذَا قَالُوا الْمَسِيحُ الدَّجَالُ». [رواه البخاري: ۳۴۴۰]

1430. İbn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Mən keçən gecə Kəbənin yanında yatarkən yuxuda qarayanız bir adam gördüm. (Bu adam) qarayanız adamların ən gözəli idi. Saçları kürəyinin arasına düşürdü, həm də daranmış idi, başından da su damırdı. Özünü də əllərini iki kişinin çiyinə qoymuş halda Kəbəni təvaf edirdi. Mən soruşdum: “Bu kimdir?” Dedilər: “Bu, Məryəm oğlu Məsihdir!” Sonra mən onun arxasında buruqsaç və sağ gözü kor olan, özü də ibn Qatana¹ bənzəyən birisini gördüm. Adam əllərini bir kişinin çiyinə qoymuş halda Kəbəni təvaf edirdi. Mən soruşdum: “Bu kimdir?” Dedilər: “Məsihid-dəccaldır!” (əl-Buxari, 3440)

۱۴۳۱ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: لَا وَاللَّهِ مَا قَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِعِيسَى أَحْمَرُ، وَلَكِنْ قَالَ: «بَيْنَمَا أَنَا نَائِمٌ أَطُوفُ بِالْكَعْبَةِ، فَإِذَا رَجُلٌ آدَمُ سَبَطُ الشَّعْرِ، يُهَادِي بَيْنَ رَجُلَيْنِ، يَنْطِفُ رَأْسُهُ مَاءً أَوْ يُهْرَقُ رَأْسُهُ مَاءً فَقُلْتُ مَنْ هَذَا قَالُوا ابْنُ مَرْيَمَ، فَذَهَبَتْ أَلْتَفَتْ، فَإِذَا رَجُلٌ أَحْمَرُ حَسِيمٌ، جَعْدُ الرَّأْسِ، أَعْوَرَ عَيْنَهُ الْيَمْنَى، كَأَنَّ عَيْنَهُ عِنَبَةٌ طَافِيَةٌ. قُلْتُ مَنْ هَذَا قَالُوا هَذَا الدَّجَالُ. وَأَقْرَبُ النَّاسِ بِهِ شَبْهًا ابْنُ قَطْنٍ». [رواه البخاري: ۳۴۴۱]

1431. Digər rəvayətdə ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا demişdir: “Xeyr, vallahi, Peyğəmbər ﷺ İsanın qırmızıdərili olduğunu deməmişdir, lakin o demişdir: “Mən yuxuda Kəbəni təvaf edərkən birdən qarşımda qarayanız, saçları düz olan bir adam gördüm. İki nəfərə söykənmiş halda gedirdi, başından da su damırdı. Mən soruşdum: “Bu kimdir?” Dedilər: “Bu, Məryəmin oğludur!” Sonra dönüb qarşımda qırmızıdərili, cüssəli, buruqsaç və sağ gözü kor olan birisini gördüm. Onun gözü sanki domba üzüm dənəsi idi. Mən soruşdum: “Bu kimdir?” Dedilər: “Bu, dəccaldır!” İnsanların ona ən çox oxşayanı isə ibn Qatandır.” (əl-Buxari, 3441)

۱۴۳۲ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «أَنَا أَوْلَى النَّاسِ بِابْنِ مَرْيَمَ، وَالْأَنْبِيَاءُ أَوْلَادُ عَلَاتٍ، لَيْسَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ نَبِيٌّ». [رواه البخاري: ۳۴۴۲]

1432. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişəm: “İnsanların Məryəm oğluna ən yaxın olanı mənəm. (Ümumiyyətlə) peyğəmbərlər ata bir, ana ayrı² övladlardır. Mənimlə onun arasında heç bir peyğəmbər olmamışdır.” (əl-Buxari, 3442)

۱۴۳۳ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَنَا أَوْلَى النَّاسِ بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، وَالْأَنْبِيَاءُ إِخْوَةُ لِعَلَاتٍ، أُمَّهُائَهُمْ شَتَّى، وَدِينُهُمْ وَاحِدٌ». [رواه البخاري: ۳۴۴۳]

1433. Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Dünyada da, axirətdə də insanların Məryəm oğlu İsayə ən yaxın olanı mənəm. (Əslində) peyğəmbərlər ata bir, ana ayrı övladlardır. Anaları ayrı olsa da, dinləri biridir.” (əl-Buxari, 3443)

¹ İbn Qatan Xuzə qəbiləsindən olmuş və hələ İslam gəlməmişdən əvvəl vəfat etmişdir.

² Yəni əqidələri bir, şəriət qayda-qanunları isə ayrıdır.

۱۴۳۴ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: «رَأَى عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ رَجُلًا يَسْرِقُ، فَقَالَ لَهُ أَسْرَقْتَ قَالَ كَلَّا وَاللَّهِ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ. فَقَالَ عِيسَى آمَنْتُ بِاللَّهِ وَكَذَّبْتُ عَيْنِي». [رواه البخاري: ۳۴۴۴]

1434. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Məryəm oğlu İsa bir adamın oğurluq etdiyini görüb ona dedi: “Sən oğurluq edirsən?” Adam dedi: “Xeyr! Özündən başqa heç bir məbud olmayan Allaha and olsun ki, (oğurluq etmirəm)!” Onda İsa dedi: “Allaha iman gətirdim və gözlərimi yalançı hesab etdim.” (əl-Buxari, 3444)

۱۴۳۵ - عَنْ عُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: «لَا تُظْرُونِي كَمَا أَطْرَتِ النَّصَارَى ابْنُ مَرْيَمَ، فَإِنَّمَا أَنَا عَبْدُهُ، فَقُولُوا عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ». [رواه البخاري: ۳۴۴۵]

1435. Rəvayət edilir ki, Ömər رضي الله عنه demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişəm: “Xristianlar Məryəm oğlunu şişirtdikləri kimi, siz də mənə şişirtməyin! Mən sadəcə Allahın quluyam. Elə isə (məna): “Allahın qulu və rəsulu!”-deyin.” (əl-Buxari, 3445)

17-ci fəsil.

Məryəm oğlu İsanın عليه السلام (yerə) enməsi

۱۷- باب:

نُزُولُ عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ عليه السلام

۱۴۳۶ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «كَيْفَ أَنْتُمْ إِذَا نَزَلَ ابْنُ مَرْيَمَ فِيكُمْ وَإِمَامُكُمْ مِنْكُمْ». [رواه البخاري: ۳۴۴۹]

1436. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Məryəm oğlu (İsa) yanınıza nazil olacağı, üstəlik sizə imamlıq edən adamın öz içinizdən olacağı zaman sizin halınız necə olacaq?!” (əl-Buxari, 3449)

18-ci fəsil. İsrail oğulları barəsində deyilənlər

۱۸- باب: مَا ذُكِرَ عَنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ

۱۴۳۷ - عَنْ حُذَيْفَةَ رضي الله عنه قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «إِنَّ مَعَ الدَّجَالِ إِذَا خَرَجَ مَاءٌ وَنَارًا، فَأَمَّا الَّذِي يَرَى النَّاسُ أَنَّهَا النَّارُ فَمَاءٌ بَارِدٌ، وَأَمَّا الَّذِي يَرَى النَّاسُ أَنَّهُ مَاءٌ بَارِدٌ فَنَارٌ تُحْرِقُ، فَمَنْ أَدْرَكَ مِنْكُمْ فَلْيَقَعْ فِي الَّذِي يَرَى أَنَّهَا نَارٌ، فَإِنَّهُ عَذْبٌ بَارِدٌ». [رواه البخاري: ۳۴۵۰]

1437. Rəvayət edilir ki, Huzeyfə رضي الله عنه demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişəm: “Dəccal zühur edəcəyi zaman onun yanında su və od olacaq. İnsanlar nəyi od zənn edəcəklərsə, əslində, bu, soyuq su olacaq. Nəyi soyuq su zənn edəcəklərsə, o, yandırılıb-yaxan bir od olacaq. Sizlərdən kim o vaxta qədər yaşasa, od zənn etdiyi şeyin içinə girsin. Həqiqətdə, o, şirin və sərin bir su olacaq.” (əl-Buxari, 3450)

¹ Yəni təsəvvür edin ki, bu hadisə baş verdikdə müsəlmanlar necə sevinəcək və bununla necə fəxr edəcəklər.

۱۴۳۸ - عَنْ حُذَيْفَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «إِنَّ رَجُلًا حَضَرَهُ الْمَوْتُ، فَلَمَّا يَتَسَّ مِنَ الْحَيَاةِ أَوْصَى أَهْلَهُ إِذَا أَنَا مُتُّ فَاجْمَعُوا لِي حَطْبًا كَثِيرًا وَأَوْقِدُوا فِيهِ نَارًا حَتَّى إِذَا أَكَلْتُ لَحْمِي، وَخَلَصْتُ إِلَى عَظْمِي، فَأَمْتَحَشْتُ، فَخَذُّوْهَا فَاطْحُوْهَا، ثُمَّ انْظُرُوا يَوْمًا رَاحًا فَادْرُوْهُ فِي الْيَمِّ. فَفَعَلُوا، فَجَمَعَهُ فَقَالَ لَهُ لِمَ فَعَلْتَ ذَلِكَ قَالَ مِنْ خَشْيَتِكَ. فَغَفَرَ اللَّهُ لَهُ». [رواه البخاري: ۳۴۵۲]

1438. Rəvayət edilir ki, Huzeyfə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitdim: “Bir adamın ölüm vaxtı gəlib çatmışdı. Adamın artıq yaşamaqdan ümidi kəsildikdə ailəsinə (belə bir) vəsiyyəət etdi: “Mən öldükdən sonra çoxlu odun yığib od qalayarsınız, (sonra da məni bu odda yandırarsınız). Elə ki od mənim ətimi yandırıb sümüyümə çatdı və sümüyümü yandırıb-yaxdı, onları götürün və oxalayıb toza döndərin, sonra küləkli bir günü gözləyin və həmin tozu dənizə sovurun.” Onlar onun vəsiyyəətini yerinə yetirdilər. Lakin Allah onu əvvəlki görkəminə qaytardı və ondan: “Nə üçün belə etdin?” – deyə soruşdu. O: “Səndən qorxduğum üçün!” – deyə cavab verdi. Allah da onu bağışladı.” (əl-Buxari, 3452)

۱۴۳۹ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «كَانَتْ بَنُو إِسْرَائِيلَ تَسُوسُهُمُ الْأَنْبِيَاءُ، كُلَّمَا هَلَكَ نَبِيٌّ خَلَفَهُ نَبِيٌّ، وَإِنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي، وَسَيَكُونُ خُلَفَاءُ فَيَكْتُمُونَ. قَالُوا فَمَا تَأْمُرُنَا قَالَ فُوا بِنَبِيٍّ الْأَوَّلِ فَلَاوَلِ، أَعْطَوْهُمْ حَقَّهُمْ، فَإِنَّ اللَّهَ سَأَلَهُمْ عَمَّا اسْتَرْعَاهُمْ». [رواه البخاري: ۳۴۵۵]

1439. Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Əvvəllər İsrail oğullarını peyğəmbərlər idarə edirdilər. Hər dəfə bir peyğəmbər vəfat etdikdə onun yerinə başqa bir peyğəmbər gəlirdi. Məndən sonra isə peyğəmbər gəlməyəcək, lakin çoxlu xəlifələr olacaq.” (Əshabələr) dedilər: “Bizə nə buyurursan?” Peyğəmbər ﷺ dedi: “Birinci beyət edilmiş kimsəyə sadıq qalın, onların haqqını verin. Heç şübhəsiz ki, Allah onları rəiyyətlərinə görə sorğusual edəcəkdir.” (əl-Buxari, 3455)

۱۴۴۰ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «لَتَتَّبِعَنَّ سَنَنَ مَنْ قَبْلَكُمْ شِرًّا بَشِيرًا، وَذِرَاعًا بِذِرَاعٍ، حَتَّى لَوْ سَلَكَوا حُجْرَ ضَبٍّ لَسَلَكْتُمُوهُ». قُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ، الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى قَالَ: «فَمَنْ؟». [رواه البخاري: ۳۴۵۶]

1440. Əbu Səid رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Siz özünüzdən əvvəlkilərin yolunu tutub qarış-qarış, ərəş-ərəş¹ gedəcəksiniz. Hətta onlar kərtənkələ yuvasına girsələr belə, siz də ora girəcəksiniz” Biz dedik: “Ya Rəsulullah, yəhudilər və xristianları (qəsd edirsən)?” Dedi: “Başqa kim (ola bilər ki)?!” (əl-Buxari, 3456)

۱۴۴۱ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «بَلِّغُوا عَنِّي وَلَوْ آيَةً، وَحَدِّثُوا عَنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَلَا حَرَجَ، وَمَنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَمِّدًا فَلْيَتَّبِعُوا مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ». [رواه البخاري: ۳۴۶۱]

1441. Abdullah ibn Amr رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Mənim adımdan bir ayə də olsa belə, təbliğ edin. Habelə İsrail oğulları adından hekayətlər danışın (və bilin ki,) bunda da heç bir qəbahət yoxdur. Lakin kim mənim adımdan yalan uydurarsa, qoy Cəhənnəmdə öz yerini tutmağa hazır olsun.” (əl-Buxari, 3461)

¹ 311-ci hədisin qeydlərinə bax.

۱۴۴۲ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «إِنَّ الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى لَا يَصْبُغُونَ، فَخَالِفُوهُمْ». [رواه البخاري: ۳۴۶۲]

1442. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Yəhudilər və xristianlar (ağ saçlarını) boyamazlar. Siz onlara müxalif olun!” (əl-Buxari, 3462)

۱۴۴۳ - عَنْ جُنْدَبِ بْنِ جُنَادَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «كَانَ فِيمَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ رَجُلٌ بِهِ جُرْحٌ، فَجَزَعَ فَأَخَذَ سَكِينًا فَحَزَّ بِهَا يَدَهُ، فَمَا رَقَأَ الدَّمُ حَتَّى مَاتَ، قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: بَادِرْنِي عَبْدِي بِنَفْسِهِ، حَرَمْتُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ». [رواه البخاري: ۳۴۶۳]

1443. Cundəb ibn Cunadə رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Sizdən əvvəl yaşamış insanlar arasında bir nəfər yaralandı. Adam ağrıya dözmədiyindən bıçaq götürüb əlini kəsdi və çoxlu qan itirib öldü. Uca Allah buyurdu: “Qulum canına qəsd etməklə Məni qabaqlamaq istədi, Mən də Cənnəti ona haram etdim!” (əl-Buxari, 3463)

19-cu fəsil. İsrail oğullarından olan cüzam xəstəliyinə tutulmuş adamın, korun və keçəlin hekayəti

۱۹ - باب:

حَدِيثُ أَبْرَصَ وَأَعْمَى وَأَقْرَعَ فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ

۱۴۴۴ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «إِنَّ ثَلَاثَةً فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ أَبْرَصَ وَأَقْرَعَ وَأَعْمَى بَدَأَ اللَّهُ أَنْ يَتَلَيَّهُمْ، فَبَعَثَ إِلَيْهِمْ مَلَكًا، فَأَتَى الْأَبْرَصَ. فَقَالَ أَيُّ شَيْءٍ أَحَبُّ إِلَيْكَ قَالَ لَوْنٌ حَسَنٌ وَجِلْدٌ حَسَنٌ، قَدْ قَدَرْنِي النَّاسُ. قَالَ فَمَسَحَهُ، فَذَهَبَ عَنْهُ، فَأَعْطَى لَوْنًا حَسَنًا وَجِلْدًا حَسَنًا. فَقَالَ أَيُّ الْمَالِ أَحَبُّ إِلَيْكَ قَالَ الْإِبِلُ - أَوْ قَالَ الْبَقَرُ هُوَ شَيْءٌ فِي ذَلِكَ، إِنَّ الْأَبْرَصَ وَالْأَقْرَعَ، قَالَ أَحَدُهُمَا الْإِبِلُ، وَقَالَ الْآخَرُ الْبَقَرُ - فَأَعْطَى نَاقَةً عَشْرَاءَ. فَقَالَ يُبَارِكُ لَكَ فِيهَا. وَأَتَى الْأَقْرَعَ فَقَالَ أَيُّ شَيْءٍ أَحَبُّ إِلَيْكَ قَالَ شَعْرٌ حَسَنٌ، وَيَذْهَبُ عَنِّي هَذَا، قَدْ قَدَرْنِي النَّاسُ. قَالَ فَمَسَحَهُ فَذَهَبَ، وَأَعْطَى شَعْرًا حَسَنًا. قَالَ فَأَيُّ الْمَالِ أَحَبُّ إِلَيْكَ قَالَ الْبَقَرُ. قَالَ فَأَعْطَاهُ بَقَرَةً حَامِلًا، وَقَالَ يُبَارِكُ لَكَ فِيهَا. وَأَتَى الْأَعْمَى فَقَالَ أَيُّ شَيْءٍ أَحَبُّ إِلَيْكَ قَالَ يَرُدُّ اللَّهُ إِلَيَّ بَصَرِي، فَأُبْصِرُ بِهِ النَّاسُ. قَالَ فَمَسَحَهُ، فَردَّ اللَّهُ إِلَيْهِ بَصَرَهُ. قَالَ فَأَيُّ الْمَالِ أَحَبُّ إِلَيْكَ قَالَ الْغَنَمُ. فَأَعْطَاهُ شَاةً وَالِدًا، فَأُتِنَجَ هَذَانِ، وَوُلِدَ هَذَا، فَكَانَ لِهَذَا وَادٌ مِنْ إِبِلٍ، وَلِهَذَا وَادٌ مِنْ بَقَرٍ، وَلِهَذَا وَادٌ مِنَ الْغَنَمِ. ثُمَّ إِنَّهُ أَتَى الْأَبْرَصَ فِي صُورَتِهِ وَهَيْئَتِهِ فَقَالَ رَجُلٌ مُسْكِينٌ، تَقَطَّعَتْ بِي الْجِبَالُ فِي سَفَرِي، فَلَا بَلَاغَ الْيَوْمَ إِلَّا بِاللَّهِ، ثُمَّ بَكَ، أَسْأَلُكَ بِالَّذِي أَعْطَاكَ اللّٰهُنَّ الْحَسَنَ وَالْجِلْدَ الْحَسَنَ وَالْمَالَ بَعِيرًا أَتَبْلُغُ عَلَيَّ فِي سَفَرِي. فَقَالَ لَهُ إِنَّ الْحَقُّوْقَ كَثِيرَةٌ. فَقَالَ لَهُ كَأَنِّي أَعْرِفُكَ، أَلَمْ تَكُنْ أَبْرَصَ يَقْدِرُكَ النَّاسُ فَقَبِيرًا فَأَعْطَاكَ اللَّهُ فَقَالَ لَقَدْ وَرِثْتُ لِكَابِرٍ عَنْ كَابِرٍ. فَقَالَ إِنْ كُنْتُ كَاذِبًا فَصَيِّرْكَ اللَّهُ إِلَيَّ مَا كُنْتُ، وَأَتَى الْأَقْرَعَ فِي صُورَتِهِ وَهَيْئَتِهِ، فَقَالَ لَهُ مِثْلُ مَا قَالَ لِهَذَا، فَردَّ عَلَيْهِ مِثْلُ مَا رَدَّ عَلَيْهِ هَذَا فَقَالَ إِنْ كُنْتُ كَاذِبًا فَصَيِّرْكَ اللَّهُ إِلَيَّ مَا كُنْتُ. وَأَتَى الْأَعْمَى فِي صُورَتِهِ فَقَالَ رَجُلٌ مُسْكِينٌ وَأَبْنٌ سَبِيلٍ وَتَقَطَّعَتْ بِي الْجِبَالُ فِي سَفَرِي، فَلَا بَلَاغَ الْيَوْمَ إِلَّا بِاللَّهِ، ثُمَّ بَكَ أَسْأَلُكَ بِالَّذِي رَدَّ عَلَيْكَ بَصْرَكَ شَاةً أَتَبْلُغُ بِهَا فِي سَفَرِي. فَقَالَ قَدْ كُنْتُ أَعْمَى فَردَّ اللَّهُ بَصْرِي، وَفَقِيرًا فَقَدْ أَغْنَانِي، فَخُذْ مَا شِئْتَ، فَوَاللَّهِ لَا أَجْهَدُكَ الْيَوْمَ بِشَيْءٍ أَخَذْتَهُ لَكَ. فَقَالَ أَمْسِكْ مَالَكَ، فَإِنَّمَا ابْتُلِيْتُمْ، فَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنْكَ وَسَخِطَ عَلَيَّ صَاحِبِيكَ». [رواه البخاري: ۳۴۶۴]

1444. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رضي الله عنه Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişdir: “(Vaxtı ilə) Allah İsrail oğullarından üç nəfəri – cüzam xəstəliyinə tutulmuş birisini, keçəli və kor adamı imtahana çəkmək istədi. Odur ki, onların yanına bir mələk göndərdi. Mələk (insan qiyafəsində əvvəlcə) cüzam xəstəliyinə tutulmuş kimsənin yanına gəlib dedi: “Sənin ən çox istədiyin şey nədir?” O dedi: “Gözəl rəng və gözəl dəri! İnsanlar artıq məndən diksiniirlər.” Mələk əlini onun vücutuna sürtdü və bu çirkinlik keçib getdi, onun rəngi və dərisi gözəlləşdi. Mələk soruşdu: “Sənin ən çox sevdiyin mal nədir?” O: “Dəvə ya da inəkdir”¹ – deyə cavab verdi. Ona on aylıq boğaz dəvə verildi və mələk dua edib dedi: “(Allah) bunu sənin üçün bərəkətli etsin!”

Sonra mələk keçəlin yanına gəlib dedi: “Sənin ən çox istədiyin şey nədir?” O dedi: “Gözəl saçım (olsun) və bu (keçəlik) məndən getsin. İnsanlar artıq məndən diksiniirlər.” Mələk əlini onun başına çəkdi və onun keçəlliyi keçib getdi, ona gözəl saç bəxş edildi. Mələk soruşdu: “Sənin ən çox sevdiyin mal nədir?” O: “İnəkdir” – dedi. Ona boğaz inək verildi və mələk dua edib dedi: “(Allah) bunu sənin üçün bərəkətli etsin!”

Bundan sonra mələk korun yanına gəlib dedi: “Sənin ən çox istədiyin şey nədir?” O dedi: “Allah gözlərimi özümə qaytarsın və mən insanları görə bilim.” Mələk əlini (onun gözlərinə sürtdü) və Allah onun gözlərini özünə qaytardı. Mələk soruşdu: “Sənin ən çox sevdiyin mal nədir?” O: “Qoyundur” – dedi. Ona balalı bir qoyun verildi (və mələk dua edib dedi: “Allah bunu sənin üçün bərəkətli etsin!”)

Bundan sonra bu ikisinin² heyvanları bala verdi, üçüncüsünün də (qoyunu) balaladı. Bir müddət keçdikdən sonra birinin bir vadi dolusu dəvəsi, o birinin bir vadi dolusu mal-qarası, üçüncüsünün də bir vadi dolusu qoyunu oldu. Sonra mələk ilk dəfə gəldiyi görkəmdə və qiyafədə cüzam xəstəliyinə tutulmuş kimsənin yanına gəlib dedi: “Mən kasıb bir adamam. Səfərdə ikən mənim bütün vəsaitim tükənmişdir. Bu gün mən yalnız və yalnız Allahın köməyi ilə, sonra da sənin köməyinlə (istəyimə) nail ola bilərəm. Sənə gözəl rəng, gözəl dəri və (bu qədər) sərvət bəxş etmiş Allah rızasına mənə bir dəvə ver, onun sayəsində səfərimi başa çatdırı bilim.” (Bu adam cavabında ona) dedi: “Düzü, (özümün) o qədər verəcəyim var ki!” (Mələk) ona dedi: “Gərək ki, mən səni tanıyıram. Məgər sən həm cüzam xəstəliyinə tutulmuş, həm insanların diksindi, həm də kasıb bir adam deyildinmi? Sonra da Allah sənə (istədiklərini) vermədimi?” Adam dedi: “(Bu var-dövlət) mənə ata-balarımın miras qalmışdır.” Mələk dedi: “Əgər yalan danışsansa, Allah səni əvvəlki halına qaytarsın!” Sonra mələk ilk dəfə gəldiyi görkəmdə və qiyafədə keçəlin yanına gəldi və ona da əvvəlkinə dediklərinin eynisini söylədi. Əvvəlki adam ona rədd etdiyi kimi keçəl də ona yox cavabı verdi. (Onda Mələk) dedi: “Əgər yalan danışsansa, Allah səni əvvəlki halına qaytarsın!” Sonra mələk ilk dəfə gəldiyi görkəmdə və qiyafədə korun yanına gəlib dedi: “Mən kasıb adamam, yolda qalmışam. Səfərdə ikən mənim bütün vəsaitim tükənmişdir. Bu gün mən ancaq və ancaq Allahın köməyi ilə, sonra da sənin köməyinlə (istəyimə) nail ola bilərəm. Sənin gözlərini özünə qaytaran Allah

¹ Hədisi nəql etmiş İshaq ibn Abdullah tərəddüd edərək cüzam xəstəliyinə tutulmuş kimsənin və keçəlin – ikisindən birinin dəvə, digərinin isə inək istədiyini iki cür rəvayət etmişdir.

² Dəvə və inək verilmiş o iki kimsənin.

rizasına mənə bir qoyun ver, onun sayəsində səfərimi başa çatdırırsan bilim.” Adam dedi: “(Doğrudur,) mən kor idim, Allah gözlərimi mənə qaytardı, kasıb idim, O mənə var-dövlət nəsim etdi! Odur ki, nə qədər (qoyun) istəyirsənsə, götür. Vallahi ki, bu gün mən sənə Allah rızası üçün götürdüyün şeylərə hədd qoymayacağam.” Mələk dedi: “Malını özünə saxla. Bu sizin üçün yalnız bir imtahan idi. Allah səndən razı qaldı, lakin o biri iki dostuna qəzəbi tutdu!” (əl-Buxari, 3464)

20-ci fəsil

۲۰ - باب

۱۴۴۵ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «كَانَ فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ رَجُلٌ قَتَلَ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ إِنْسَانًا ثُمَّ خَرَجَ يَسْأَلُ، فَأَتَى رَاهِبًا فَسَأَلَهُ، فَقَالَ لَهُ هَلْ مِنْ تَوْبَةٍ قَالَ لَا. فَقَتَلَهُ، فَجَعَلَ يَسْأَلُ، فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ أَتَيْتَ قَرْيَةَ كَذَا وَكَذَا. فَأَذْرَكَهُ الْمَوْتُ فَنَاءَ بِصَدْرِهِ نَحْوَهَا، فَأَخْتَصَصَتْ فِيهِ مَلَائِكَةُ الرَّحْمَةِ وَمَلَائِكَةُ الْعَذَابِ، فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَى هَذِهِ أَنْ تَقْرَبِي. وَأَوْحَى اللَّهُ إِلَى هَذِهِ أَنْ تَبَاعَدِي. وَقَالَ قِيسُوا مَا بَيْنَهُمَا. فَوُجِدَ إِلَى هَذِهِ أَقْرَبُ بِشِيرٍ، فَغَفِرَ لَهُ». [رواه البخاري: ۳۴۷۰]

1445. Əbu Səid رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “İsrail oğullarından biri doxsan doqquz adam öldürmüşdü. Bundan sonra o, bir rahibin yanına gəlib (günahını etiraf etdi) və ondan: “Tövbə (etsəm, qəbul) olarmı?”- deyər soruşdu. Rahib: “Xeyr!”- dedikdə bu adam onu da öldürdü. Sonra o, (sualına cavab tapmaq üçün) soruşmağına davam etdi. (Axırda elmlı) bir adam ona: “Get filan kəndə!”- dedi. Yolda ölüm onu haqladı və o, ölərkən sinəsini həmin kəndə doğru çevirdi. Bu vaxt rəhmət mələkləri ilə əzab mələkləri ona görə öz aralarında çəkişməyə başladılar. Allah yerin bu tərəfinə: “Yaxınlaş!”, o tərəfinə¹ isə: “Uzaqlaş!”- deyər vəhy etdi. Sonra da (mələklərə): “Bunların² arasındakı məsafəni ölçün!”- deyər buyurdu. (Məsafə ölçüldükdən sonra) bu adamın o kəndə bir qarış daha yaxın olduğu bəlli oldu və (Allah) onu bağışladı.” (əl-Buxari, 3470)

۱۴۴۶ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «اشْتَرَى رَجُلٌ مِنْ رَجُلٍ عَقَارًا لَهُ، فَوَجَدَ الرَّجُلُ الَّذِي اشْتَرَى الْعَقَارَ فِي عَقَارِهِ جَرَّةً فِيهَا ذَهَبٌ، فَقَالَ لَهُ الَّذِي اشْتَرَى الْعَقَارَ خُذْ ذَهَبَكَ مِنِّي، إِنَّمَا اشْتَرَيْتَ مِنْكَ الْأَرْضَ، وَلَمْ أَتَّعْ مِنْكَ الذَّهَبَ. وَقَالَ الَّذِي لَهُ الْأَرْضُ إِنَّمَا بَعْتُكَ الْأَرْضَ وَمَا فِيهَا، فَتَحَاكَمَا إِلَى رَجُلٍ، فَقَالَ الَّذِي تَحَاكَمَا إِلَيْهِ أَلَكُمَا وَلَدٌ قَالَ أَحَدُهُمَا لِي غُلَامٌ. وَقَالَ الْآخَرُ لِي جَارِيَةٌ. قَالَ أَنْكِحُوا الْغُلَامَ الْجَارِيَةَ، وَأَنْفِقُوا عَلَى أَنْفُسِهِمَا مِنْهُ، وَتَصَدَّقَا». [رواه البخاري: ۳۴۷۲]

1446. Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “(Bir dəfə) bir nəfər başqa birisindən onun malikanəsini satın aldı. Sonra malikanəni satın alan adam oradan bir küp qızıl tapdı və mülk sahibinə dedi: “Gəl qızıklarını apar! Mən səndən ancaq torpaq sahəsini satın almışam, qızılı ki, almamışam.” Mülk yiyəsi dedi: “Mən onu sənə içindəkilərlə birlikdə satmışam.” Belə olduqda onlar öz mübahisələrini həll etmək üçün (şəriəti bilən) bir adama müraciət

¹ Hədisdə “bu tərəf” deyildikdə onun getdiyi kənd – əməlisaleh insanların yaşadığı yer, “o tərəf” deyildikdə isə yaşadığı və günah işlətdiyi yer nəzərdə tutulur.

² Burada onun əməlisaleh insanların yaşadığı kənddən və günah işlətdiyi diyarından hansı birinə daha yaxın olduğunu ölçmək qəsd edilir.

etdilər və həmin adam soruşdu: "Sizin övladınız varmı?" Onlardan biri: "Mənim bir oğlum var!" - dedi. O birisi isə: "Mənim bir qızım var!" - dedi. Onda həmin adam belə buyurdu: "Oğlanla qızı evləndirin və bu qızılların (bir qismini) cavanlara xərcləyin, (bir qismini də) sədəqə verin!" (əl-Buxari, 3472)

۱۴۴۷ - عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ أَنَّهُ قَالَ لِأَسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ: مَاذَا سَمِعْتَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي الطَّاعُونَ فَقَالَ أَسَامَةُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «الطَّاعُونَ رَجَسٌ أُرْسِلَ عَلَى طَائِفَةٍ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَوْ عَلَى مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ، فَإِذَا سَمِعْتُمْ بِهِ بَارِضٍ فَلَا تَقْدُمُوا عَلَيْهِ، وَإِذَا وَقَعَ بَارِضٍ وَأَنْتُمْ بِهَا فَلَا تَخْرُجُوا فِرَارًا مِنْهُ». [رواه البخاري: ۳۴۷۳]

1447. Rəvayət edilir ki, (bir dəfə) Səd ibn Əbu Vəqqas رضي الله عنه Usamə ibn Zeyddən رضي الله عنه: "Sən Peyğəmbərdən ﷺ taun (xəstəliyi) barəsində nə eşitmisən?" - deyər soruşdu." Usamə dedi: "Peyğəmbər ﷺ belə buyurmuşdur: "Taun murdar bir şeydir. Vaxtı ilə bu (xəstəlik) İsrail oğullarına və ya sizdən əvvəl yaşamış insanlara göndərilmişdi. Belə bir xəstəlik harada olursa-olsun, o yerə getməyin. Əgər bu xəstəlik siz olduğunuz yerdə yayılırsa, ondan qaçıb (canınızı qurtarmaq məqsədilə) oranı tərk etməyin." (əl-Buxari, 3473)

۱۴۴۸ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنِ الطَّاعُونَ، فَأَخْبَرَنِي: «أَنَّهُ عَذَابٌ يَبْعَثُهُ اللَّهُ عَلَى مَنْ يَشَاءُ، وَأَنَّ اللَّهَ جَعَلَهُ رَحْمَةً لِلْمُؤْمِنِينَ، لَيْسَ مِنْ أَحَدٍ يَقَعُ الطَّاعُونَ فَيَمُوتُ فِي بَلَدِهِ صَابِرًا مُحْتَسِبًا، يَعْلَمُ أَنَّهُ لَا يُصِيبُهُ إِلَّا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ، إِلَّا كَانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِ شَهِيدٍ». [رواه البخاري: ۳۴۷۴]

1448. Rəvayət edilir ki, Peyğəmbərin ﷺ zövcəsi Aişə رضي الله عنها demişdir: "(Bir dəfə) mən Peyğəmbərdən ﷺ taun barəsində soruşdum. O mənə dedi: "Bu bir əzabdır, Allah onu istədiyinə göndərir. (Bununla belə) Allah onu möminlər üçün bir mərhəmət etmişdir. Belə ki, yaşadığı məmləkətdə taun yayılmış bir adam səbir edərək və savabını (Allahdan) diləyərək, üstəlik bu xəstəliyin ona yalnız Allahın qəzavü-qədəri ilə yoluxa biləcəyinə etiqad edərək o yerdə qalarsa, ona şəhidin savabı qədər savab yazılır." (əl-Buxari, 3474)

۱۴۴۹ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَتْ أَنْظُرُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ يَخْكِي نَبِيًّا مِنَ الْأَنْبِيَاءِ ضَرْبُهُ قَوْمُهُ فَأَذْمُوهُ، وَهُوَ يَمْسَحُ الدَّمَ عَنْ وَجْهِهِ، وَيَقُولُ: «اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِقَوْمِي فَإِنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ». [رواه البخاري: ۳۴۷۷]

1449. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Məsud رضي الله عنه demişdir: "Mən sanki Peyğəmbərin ﷺ peyğəmbərlərdən birinin başına gələn hadisəni danışdığını görürəm. Həm qəbilələri onu döyüb al-qana boyamış, o isə qanı üzündən silə-silə (dua edib) demişdir: "Allahım, mənim həm qəbilələrimi bağışla, çünki onlar (haqqı) bilmirlər!" (əl-Buxari, 3477)

۱۴۵۰ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «بَيْنَمَا رَجُلٌ يَجُرُّ إِزَارَهُ مِنَ الْخِيَلَاءِ حُسْفٍ بِهِ، فَهُوَ يَتَحَلَّلُ فِي الْأَرْضِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ». [رواه البخاري: ۳۴۸۵]

1450. İbn Ömər رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Bir nəfər təkəbbürlüyündən izarının¹ etəyini yerlə sürüyərkən qəfildən yerə girdi. Bu adam Qiyamət gününədək yerin (ən aşağı) təbəqəsinə doğru girməyə davam edəcəkdir." (əl-Buxari, 3485)

¹ 239-cu hədisin qeydlərinə bax.

۶۱ - کتاب المناقب

61 – Tərifəlayiq xüsusiyyətlər kitabı

1-ci fəsil.

۱ - باب: المناقب

Tərifəlayiq xüsusiyyətlər

۱۴۵۱ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «تَجِدُونَ النَّاسَ مَعَادِنَ، خِيَارُهُمْ فِي الْجَاهِلِيَّةِ خِيَارُهُمْ فِي الْإِسْلَامِ إِذَا فَقَهُوا، وَتَجِدُونَ خَيْرَ النَّاسِ فِي هَذَا الشَّانِ أَشَدَّهُمْ لَهُ كَرَاهِيَةً»، «وَتَجِدُونَ شَرَّ النَّاسِ ذَا الْوَجْهِينَ، الَّذِي يَأْتِي هَوْلَاءِ بَوَجْهِ، وَيَأْتِي هَوْلَاءِ بَوَجْهِ». [رواه البخاري: ۳۴۹۳-۳۴۹۴]

1451. Əbu Hureyra ر.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Siz, insanların mədənlər¹ kimi olduğunu görəcəksiniz. Cahiliyyət dövründə onların xeyirli olanları, – əgər şəriəti başa düşsələr, – İslamda da xeyirli olarlar. Bu xüsusda insanların ən xeyirliyərinin buna² ən çox nifrət edənlər olduğunu görəcəksiniz. İnsanların ən pisinin isə bir topluma bir sifətlə, o biri topluma başqa bir sifətlə yaxınlaşan ikiüzlülər olduğunu görəcəksiniz.” (əl-Buxari, 3493-3494)

۱۴۵۲ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «النَّاسُ تَبَعٌ لِقُرَيْشٍ فِي هَذَا الشَّانِ، مُسْلِمُهُمْ تَبَعٌ لِمُسْلِمِهِمْ، وَكَافَرُهُمْ تَبَعٌ لِكَافِرِهِمْ»، «وَالنَّاسُ مَعَادِنٌ، خِيَارُهُمْ فِي الْجَاهِلِيَّةِ خِيَارُهُمْ فِي الْإِسْلَامِ إِذَا فَقَهُوا، تَجِدُونَ مِنْ خَيْرِ النَّاسِ أَشَدَّ النَّاسِ كَرَاهِيَةً لِهَذَا الشَّانِ حَتَّى يَقَعَ فِيهِ». [رواه البخاري: ۳۴۹۵-۳۴۹۶]

1452. Əbu Hureyra ر.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Bu xüsusda³ insanlar qureyşə tabedirlər. Müsəlman olanları müsəlman olanlarına, kafir olanları da kafir olanlarına tabedirlər. İnsanlar mədən kimidirlər. Cahiliyyət dövründə onların xeyirli olanları, – əgər şəriəti başa düşsələr, – İslamda da xeyirli olarlar. Bu xüsusda insanların ən xeyirliyi özünə (hakimiyyət) təklif edilənədək buna ən çox nifrət edən kimsələrdir.” (əl-Buxari, 3495-3496)

2-ci fəsil.

Qureyşlilərin tərifəlayiq
xüsusiyyətləri

۲ - باب:

مناقب قُرَيْشٍ

۱۴۵۳ - عَنْ مُعَاوِيَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَقَدْ بَلَغَهُ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرٍو بْنَ الْعَاصِ يُحَدِّثُ أَنَّهُ سَيَكُونُ مَلِكٌ مِنْ قَحْطَانَ، فَعَضِبَ مُعَاوِيَةُ، فَقَامَ فَأَتَى عَلَى اللَّهِ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ، ثُمَّ قَالَ أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّهُ بَلَغَنِي أَنَّ رَجُلًا مِنْكُمْ يَتَحَدَّثُونَ أَحَادِيثَ لَيْسَتْ فِي كِتَابِ اللَّهِ، وَلَا تُؤْتَرُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَأُولَئِكَ جَهَالُكُمْ، فَإِيَّاكُمْ وَالْأَمَانِيَّ الَّتِي تُضِلُّ أَهْلَهَا، فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «إِنَّ هَذَا الْأَمْرَ فِي قُرَيْشٍ، لَا يُعَادِيهِمْ أَحَدٌ إِلَّا كَبَهُ اللَّهُ عَلَى وَجْهِهِ، مَا أَقَامُوا الدِّينَ». [رواه البخاري: ۳۵۰۰]

¹ Belə ki, mədəndən faydalı qazıntılar çıxdığı kimi, zərərli də çıxa bilər.

² Yəni hakimiyyətə can atmağa.

³ Yəni hakimiyyətə gəlmək.

1453. Rəvayət edilir ki, (bir dəfə) Müaviyəyə ﷺ Abdullah ibn Amr ibn əl-Asın “Qəhtan qəbiləsindən bir hökmdar olacaq” - dediyi xəbər verildikdə Müaviyə qəzəbləndi. O ayağa qalxıb Allaha – Ona layiq tərzdə təriflər dedikdən sonra buyurdu: “Sonra isə... Mənə xəbər verilmişdir ki, sizlərdən bəziləri Allahın Kitabında olmayan və Onun peyğəmbərindən ﷺ rəvayət edilməyən sözləri danışrlar. Onlar sizin cahillərinizdir. Odur ki, insanları yoldan çıxardan ümidlərə qapılmaqdan çəkinin! Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişəm: “Bu (idarəçilik) işi qureyslilərin arasında qalacaq. Onlar bu dini yaşadacaqları müddət ərzində kim onlara qarşı çıxsə, Allah onu zəlil edər.” (əl-Buxari, 3500)

١٤٥٤ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «فُرَيْشٌ وَالْأَنْصَارُ وَجُهَيْنَةُ وَمُزَيْنَةُ وَأَسْلَمٌ وَأَشْجَعٌ وَغِفَارٌ مَوَالِيٌّ لَيْسَ لَهُمْ مَوَلَى، دُونَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ». [رواه البخاري: ٣٥٠٤]

1454. Əbu Hureyra ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Qureyslilər, ənsar, cuheynəlilər, muzeynəlilər, əsləmlilər, əşcəilər və gifarlılar mənim ən yaxın köməkçilərimdir. Onların da Allahdan və Onun elçisindən başqa bir köməkçiləri yoxdur.” (əl-Buxari, 3504)

١٤٥٥ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «لَا يَزَالُ هَذَا الْأَمْرُ فِي فُرَيْشٍ، مَا بَقِيَ مِنْهُمْ اثْنَانِ». [رواه البخاري: ٣٥٠١]

1455. İbn Ömər ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Qureyslilərdən cəmi iki nəfər qalmış olsa belə, bu (idarəçilik) işi onların arasında davam edəcəkdir.” (əl-Buxari, 3501)

١٤٥٦ - عَنْ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: مَشَيْتُ أَنَا وَعُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَعْطَيْتَ بَنِي الْمُطَّلَبِ وَتَرَكْنَا، وَإِنَّمَا نَحْنُ وَهُمْ مِنْكَ بِمَنْزِلَةِ وَاحِدَةٍ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «إِنَّمَا بَنُو هَاشِمٍ وَبَنُو الْمُطَّلَبِ شَيْءٌ وَاحِدٌ». [رواه البخاري: ٣٥٠٢]

1456. Rəvayət edilir ki, Cubeyr ibn Mutim ﷺ demişdir: “(Bir dəfə) mən Osman ibn Əffanla birlikdə Peyğəmbərin ﷺ yanına getdim və (Osman) dedi: “Ya Rəsulullah, nə üçün sən Muttəlib oğullarına (pay) ayırdın, bizə isə heç nə vermədin. Halbuki biz də, onlar kimi sənə yaxın.” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Fəqət Həşim və Muttəlib oğulları eynidirlər.” (əl-Buxari, 3502)

3-cü fəsil

٣ - باب

١٤٥٧ - عَنْ أَبِي ذَرٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: «لَيْسَ مِنْ رَجُلٍ ادَّعَى لِعَیْرِ أَبِيهِ وَهُوَ يَعْلَمُهُ إِلَّا كَفَرَ، وَمَنْ ادَّعَى قَوْمًا لَيْسَ لَهُ فِيهِمْ فَلْيَتَّبِعُوا مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ». [رواه البخاري: ٣٥٠٨]

1457. Rəvayət edilir ki, Əbu Zərr ﷺ Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişdir: “Kim bilərəkdən doğma atasının deyil, başqa birisinin oğlu olduğunu iddia edərsə, küfr etmiş olar. Kim özünün heç bir qohumluq əlaqəsi olmadığı bir qəbiləyə mənsub olduğunu iddia edərsə, qoy Cəhənnəmdəki yerini tutsun.” (əl-Buxari, 3508)

۱۴۵۸ - عَنْ وَائِلَةَ بِنِ الْأَسْمَعِ ۖ قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِنَّ مِنْ أَعْظَمِ الْفِرَى أَنْ يَدْعِيَ الرَّجُلُ إِلَى غَيْرِ أَبِيهِ، أَوْ يُرَى عَيْنُهُ مَا لَمْ تَرَ، أَوْ يَقُولُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مَا لَمْ يَقُلْ». [رواه البخاري: ۳۵۰۹]

1458. Vasilə ibn Əsqa رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Ən böyük iftira, adamın doğma atasına yox, başqa birisinə mənsub olduğunu iddia etməsi, habelə (yuxuda) görmədiyi bir şeyi gördüyünü danışması və Peyğəmbərin demədiyi bir sözü onun adından rəvayət etməsidir.” (əl-Buxari, 3509)

4-cü fəsil.

۴ - باب:

Əsləm, Ğifar, Muzeynə, Cuheyne
və Əşcə (qəbilələri) haqqında
(deyilənlər)

ذَكَرَ أَسْلَمَ وَغَفَارَ وَمُزَيْنَةَ وَجُهَيْنَةَ وَأَشْجَعَ

۱۴۵۹ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ ۖ قَالَا: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى الْمِنْبَرِ: «غِفَارُ غَفَرَ اللَّهُ لَهَا، وَأَسْلَمُ سَأَلَهَا اللَّهَ، وَغُصَيَّةُ غَصَّتِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ». [رواه البخاري: ۳۵۱۳]

1459. Abdullah ibn Ömər رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ minbərdə (xütbə və-rəkən) demişdir: “Allah Ğifar qəbiləsini bağışlasın! Allah Əsləm qəbiləsinə əmin-amanlıq nəsib etsin! Üseyyə qəbiləsi isə Allaha və Onun rəsuluna asi olmuşdur.” (əl-Buxari, 3513)

۱۴۶۰ - عَنْ أَبِي بَكْرَةَ ۖ أَنَّ الْأَقْرَعَ بْنَ حَابِسٍ قَالَ لِلنَّبِيِّ ﷺ: «إِنَّمَا بَايَعَكَ سُرَّاقُ الْحَجِيجِ مِنْ أَسْلَمَ وَغِفَارَ وَمُزَيْنَةَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ أَسْلَمُ وَغِفَارُ وَمُزَيْنَةُ - وَأَحْسَبُهُ - وَجُهَيْنَةُ خَيْرًا مِنْ بَنِي تَمِيمٍ وَبَنِي عَامِرٍ وَأَسَدٍ وَغُطَفَانَ، خَابُوا وَخَسِرُوا». قَالَ نَعَمْ. قَالَ: «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، إِنَّهُمْ لَخَيْرٌ مِنْهُمْ». [رواه البخاري: ۳۵۱۶]

1460. Əbu Bəkrə رəvayət etmişdir ki, (bir dəfə) Əqra ibn Habis Peyğəmbərə ﷺ dedi: “Sənə ancaq Əsləm, Ğifar və Muzeynə qəbiləsindən olub hacıları soyub talayan oğrular beyət etmişlər.” Peyğəmbər ﷺ dedi: “Yoxsa sən elə güman edirsən ki, Əsləm, Ğifar, Muzeynə və Cuheyne qəbilələri, Bəni-Təميم, Bəni-Amir, Əsəd və Ğətəfan qəbilələrindən xeyirli olduğu halda onlar naümid qalmış və ziyana uğramışlar?” O: “Bəli!”- dedi. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Canım Əlində olan Allaha and olsun ki, onlar bunlardan daha xeyirlidirlər.” (əl-Buxari, 3516)

۱۴۶۱ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ۖ قَالَ، قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: أَسْلَمُ وَغِفَارُ وَشَيْءٌ مِنْ مُزَيْنَةَ وَجُهَيْنَةَ - أَوْ قَالَ شَيْءٌ مِنْ جُهَيْنَةَ أَوْ مُزَيْنَةَ - خَيْرٌ عِنْدَ اللَّهِ - أَوْ قَالَ - يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ أَسَدٍ وَتَمِيمٍ وَهُوَازِنٍ وَغُطَفَانَ. [رواه البخاري: ۳۵۲۳]

1461. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Əsləmlilər, ğifarlılar və bəzi muzeynəlilər və cuheynəlilər Allahın hüzurunda (və ya Qiyamət günü) Əsəd, Təميم, Həvazin və Ğətəfan qəbilələrindən daha xeyirli olacaqlar.” (əl-Buxari, 3523)

5-ci fəsil. Qəhtan (qəbiləsi) haqqında (deyilənlər)

۵ - باب: ذِکْرُ قَحْطَانَ

۱۴۶۲ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَخْرُجَ رَجُلٌ مِنْ قَحْطَانَ يَسُوقُ النَّاسَ بِعَصَاهُ». [رواه البخاري: ۳۵۱۷]

1462. Əbu Hureyra ر.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Qəhtan qəbiləsindən bir nəfər çıxıb (əлиндəki) əsası ilə insanları qovub aparmayınca Qiyamət qopmaz.” (əl-Buxari, 3517)

6-cı fəsil.

Cahiliyyət dövründə olduğu kimi (köməyə) çağırmağın qadağan olunması

۶ - باب:

مَا يُنْهَى مِنْ دَعْوَةِ الْجَاهِلِيَّةِ

۱۴۶۳ - عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: غَزَوْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ وَقَدْ تَابَ مَعَهُ نَاسٌ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ حَتَّى كَثُرُوا، وَكَانَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ رَجُلٌ لَعَابٌ فَكَسَعَ أَنْصَارِيًّا، فَعَضَبَ الْأَنْصَارِيُّ غَضَبًا شَدِيدًا، حَتَّى تَدَاعَوْا، وَقَالَ الْأَنْصَارِيُّ يَا لَلْأَنْصَارِ. وَقَالَ الْمُهَاجِرِيُّ يَا لَلْمُهَاجِرِينَ. فَخَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ: «مَا بَالُ دَعْوَى أَهْلِ الْجَاهِلِيَّةِ». ثُمَّ قَالَ: «مَا شَأْنُهُمْ». فَأُخْبِرَ بِكَسَعَةِ الْمُهَاجِرِيِّ الْأَنْصَارِيَّ قَالَ: فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «دَعُوهَا فَإِنَّهَا خَبِيثَةٌ». وَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي بَرْزَةَ سَلُولٌ أَقْدَدَ تَدَاعَوْا عَلَيْنَا، لَنْ رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لِيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ. فَقَالَ عُمَرُ أَلَا نَقْتُلُ يَا رَسُولَ اللَّهِ هَذَا الْخَبِيثَ لِعَبْدِ اللَّهِ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «لَا، يَتَحَدَّثُ النَّاسُ أَنَّهُ كَانَ يَقْتُلُ أَصْحَابَهُ». [رواه البخاري: ۳۵۱۸]

1463. Rəvayət edilir ki, Cabir ر.ə. demişdir: “Biz Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə döyüşə çıxarkən mühacirlər onun başına yığışdılar və onların sayı getdikcə artmağa başladı. Bu mühacirlərin arasında mahir nizə oynadan (çox zarafatçıl) bir adam var idi. O (zarafatca) ənsardan birini vurdu. Ənsardan olan əshabə bərk qəzəbləndi və (iş o yerə gəlib çatdı ki,) onlardan hər biri (öz dostlarını) köməyə çağırmağa başladı. Ənsardan olan adam qışqırıb dedi: “Ey ənsar, (köməyə gəlin!)” Mühacir də qışqırıb dedi: “Ey mühacirlər, (köməyə gəlin!)” Bu vaxt Peyğəmbər ﷺ (öz çadırından) çıxıb dedi: “Bu nə cahillikdir (bunlar) edir? Onlara nə olub?” Mühacirin ənsardan olan kimsəni vurduğunu Peyğəmbərə ﷺ xəbər verdilər. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Belə çağırışlardan əl çəkin! Bu pis bir şeydir.” (Bunu eşidəndə) Abdullah ibn Ubey ibn Səlul¹ dedi: “Yoxsa onlar bir-birlərini bizim əleyhimizə çağırırdılar. Mədinəyə qayıdan kimi qüdrətli olanlar rəzil adamları oradan çıxardacaqlar.”² Bu vaxt Ömər ر.ə. dedi: “Bu yaramaz Abdullahu öldürməyəkmiz, ya Rəsulullah?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Xeyr, (öldürməyin!) Yoxsa camaat deyəcək ki, (Mühəmməd) öz əshabələrini öldürür.” (əl-Buxari, 3518)

¹ Bu adam münafıqların başçısı olmuşdur.

² Yəni ənsar mühacirləri oradan qovub çıxardacaqdır.

7-ci fəsil.

۷- باب: قِصَّةُ خُزَاعَةَ

Xuzaa qəbiləsinin əhvalatı

۱۴۶۴ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «عَمَرُو بَنِي لُحَيٍّ بِنِ قَمْعَةَ بْنِ خُنْدِفٍ أَبُو خُزَاعَةَ». [رواه البخاري: ۳۵۲۰]

1464. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Amr ibn Luhey ibn Qəməə ibn Xindif, Xuzaaənin atasıdır!” (əl-Buxari, 3520)

۱۴۶۵ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «رَأَيْتُ عَمْرَو بْنَ عَامِرٍ بْنِ لُحَيٍّ الْخُزَاعِيَّ يَجْرُ قُصْبَهُ فِي النَّارِ، وَكَانَ أَوَّلَ مَنْ سَيَّبَ السَّوَابِ». [رواه البخاري: ۳۵۲۱]

1465. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Mən Amr ibn Amir ibn Luhey əl-Xuzaini Cəhənnəm odunda bağırçaqlarını (yerlə) sürüyərkən gördüm. (Çünkü) saibələri¹ ilk dəfə o sərbəst buraxmışdır.” (əl-Buxari, 3521)

8-ci fəsil.

۸- باب:

Əbu Zərr əl-Ğifarinin رضي الله عنه İslamı qəbul etməsi haqqında hekayəقِصَّةُ إِسْلَامِ أَبِي ذَرٍّ الْغِفَارِيِّ رضي الله عنه

۱۴۶۶ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما قَالَ: قَالَ أَبُو ذَرٍّ رضي الله عنه كُنْتُ رَجُلًا مِنْ غِفَارٍ، فَبَلَغَنَا أَنَّ رَجُلًا قَدْ خَرَجَ بِمَكَّةَ، يَزْعُمُ أَنَّهُ نَبِيٌّ، فَقُلْتُ لِأَخِي انْطَلِقْ إِلَى هَذَا الرَّجُلِ كَلِّمُهُ وَأَتَنِي بِخَبَرِهِ. فَانْطَلَقَ فَلَقِيَهُ، ثُمَّ رَجَعَ فَقُلْتُ مَا عِنْدَكَ فَقَالَ وَاللَّهِ لَقَدْ رَأَيْتُ رَجُلًا يَأْمُرُ بِالْخَيْرِ وَيَنْهَى عَنِ الشَّرِّ. فَقُلْتُ لَهُ لِمَ تَشْفِنِي مِنَ الْخَبَرِ. فَأَخَذْتُ جِرَابًا وَعَصَا، ثُمَّ أَقْبَلْتُ إِلَى مَكَّةَ فَجَعَلْتُ لَا أَعْرِفُهُ، وَأَكْرَهُ أَنْ أَسْأَلَ عَنْهُ، وَأَشْرَبُ مِنْ مَاءِ زَمْزَمَ وَأَكُونُ فِي الْمَسْجِدِ. قَالَ فَمَرَّ بِي عَلَى فَقَالَ كَأَنَّ الرَّجُلَ غَرِيبٌ. قَالَ قُلْتُ نَعَمْ. قَالَ فَانْطَلِقْ إِلَى الْمَنْزِلِ. قَالَ فَانْطَلَقْتُ مَعَهُ لَا يَسْأَلُنِي عَنْ شَيْءٍ، وَلَا أُخْبِرُهُ، فَلَمَّا أَصْبَحْتُ عَدَوْتُ إِلَى الْمَسْجِدِ لَأَسْأَلَ عَنْهُ، وَلَيْسَ أَحَدٌ يُخْبِرُنِي عَنْهُ شَيْءٌ. قَالَ فَمَرَّ بِي عَلَى فَقَالَ أَمَا نَالِ لِلرَّجُلِ يَعْرِفُ مَنْزِلَهُ بَعْدَ مَا قُلْتُ لَا. قَالَ انْطَلِقْ مَعِيَ. قَالَ فَقَالَ مَا أَمْرُكَ وَمَا أَقْدَمَكَ هَذِهِ الْبِلْدَةَ قَالَ قُلْتُ لَهُ إِنْ كُنْتُمْ عَلَى أَخْبَرْتُمْكَ. قَالَ فَإِنِّي أَفْعَلُ. قَالَ قُلْتُ لَهُ بَلَّغْنَا أَنَّهُ قَدْ خَرَجَ هَا هُنَا رَجُلٌ يَزْعُمُ أَنَّهُ نَبِيٌّ، فَأَرْسَلْتُ أَخِي لِيَكَلِّمَهُ فَرَجَعَ وَلَمْ يَشْفِنِي مِنَ الْخَبَرِ، فَأَرَدْتُ أَنْ أَلْقَاهُ. فَقَالَ لَهُ أَمَا إِنَّكَ قَدْ رَشَدْتَ، هَذَا وَجْهِي إِلَيْهِ، فَاتَّبِعْنِي، ادْخُلْ حَيْثُ ادْخُلْ، فَإِنِّي إِنْ رَأَيْتُ أَحَدًا أَخَافُهُ عَلَيْكَ، فَمُسْتُ إِلَى الْحَائِطِ، كَأَنِّي أُصْلِحُ نَعْلِي، وَامْضِ أَنْتَ، فَمَضَى وَمَضَيْتُ مَعَهُ، حَتَّى دَخَلْتُ وَدَخَلْتُ مَعَهُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقُلْتُ لَهُ أَعْرِضْ عَلَيَّ الْإِسْلَامَ. فَعَرَضَهُ فَأَسْلَمْتُ مَكَانِي، فَقَالَ لِي: «يَا أَبَا ذَرٍّ أَكُنْتُمْ هَذَا الْأَمْرَ، وَارْجِعْ إِلَى بِلَدِكَ، فَإِذَا بَلَغَكَ ظُهُورُنَا فَأَقْبِلْ». فَقُلْتُ وَالَّذِي بَيْنَكَ بِالْحَقِّ لَأَصْرَحَنَّ بِهَا بَيْنَ أَظْهَرِهِمْ. فَجَاءَ إِلَى الْمَسْجِدِ، وَفَرِيشٌ فِيهِ فَقَالَ يَا مَعْشَرَ قُرَيْشٍ، إِنِّي أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ. فَقَالُوا قُومُوا إِلَى هَذَا الصَّابِغِ. فَقَامُوا فَضَرَبْتُ لَأَمُوتَ فَأَدْرَكَنِي الْعَبَّاسُ، فَأَكْبَّ عَلَىَّ ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيَّهِمْ، فَقَالَ وَلَيْكُمُ تَقْتُلُونَ رَجُلًا مِنْ غِفَارٍ، وَمَتَجَرَّكُمْ

¹ Ardıcıl olaraq on dişi dəvə balalayan və buna görə ərəb büt-pərəstləri tərəfindən sitayiş edilən dişi dəvədir. Büt-pərəstlər onu sərbəst buraxır, onu minmir, onunla yük daşıdır, yununu qırxdır və südünü də ancaq qonağa verərdilər. Bu batıl əqidənin əsasını isə Amr ibn Luhey əl-Xuzai qoymuşdur.

وَمَرُّكُمْ عَلَى غِفَارٍ. فَأَقْلَعُوا عَنِّي، فَلَمَّا أَنْ أَصْبَحْتُ الْغَدَ رَجَعْتُ فَقُلْتُ مِثْلَ مَا قُلْتُ بِالْأَمْسِ، فَقَالُوا قُومُوا إِلَى هَذَا الصَّابِيِّ. فَصْنَعَ بِي مِثْلَ مَا صْنَعَ بِالْأَمْسِ وَأَذْرَكَنِي الْعَبَّاسُ فَأَكْبَّ عَلَيَّ، وَقَالَ مِثْلَ مَقَالَتِهِ بِالْأَمْسِ. قَالَ فَكَانَ هَذَا أَوَّلَ إِسْلَامِ أَبِي ذَرٍّ رَحِمَهُ اللَّهُ. [رواه البخاري: ٣٥٢٢]

1466. İbn Abbas رضي الله عنه rəvayət edir ki, Əbu Zərr demişdir: “Mən Ğifar qəbiləsindən idim. (İslamın ilk günlərində) bizə xəbər gəlib çatdı ki, Məkkədə bir adam peyda olub, peyğəmbər olduğunu iddia edir. Onda mən qardaşıma dedim: “Get o adamın yanına, onunla danış və mənə ondan bir xəbər gətir!” Qardaşım (Məkkəyə) gedib onunla görüşdü, sonra geri qayıtdı. Mən soruşdum: “Nə xəbər (gətirmisən)?” Dedi: “Vallahi, mən (insanlara) yaxşı işlər görməyi buyuran və (onları) pis işlərdən çəkindirən birisini gördüm.” Mən (ona): “Sən mənə lazım olan xəbərləri gətirməmisən?”- dedim, sonra da bir cürdək su və bir əl ağacı götürüb Məkkəyə yola düşdüm. Mən (Peyğəmbəri ﷺ) tanı mırdım və heç bir kimsədən onun haqqında soruşmaq da istəmirdim. Mən Zəm-zəm suyundan içirdim və Məscidülhəramda qalırdım. (Həmin vaxt) Əli gəlib mənim yanımdan keçdi və (mənə): “Qərib adama oxşayırsan”- dedi. Mən: “Bəli!”- dedim. O (mənə): “Elə isə gedək evə!”- dedi, mən də onunla getdim. O məndən bir söz soruşmadı, mən də ona heç nə demədim. Səhər açıldıqda mən (Peyğəmbəri ﷺ) soraylamaq üçün məscidə gəldim, lakin heç kəs mənə onun haqqında bir söz demədi. (Yenə) Əli mənim yanımdam keçdi və soruşdu: “Sən (qonaq) qalmaq üçün hələ özünə bir yer tapa bilməmişsən?” Dedi: “Xeyr!” Dedi: “Gedək mənimlə!” (Yolda) məndən soruşdu ki: “Sən nə gəzirsən? Bu şəhərə gəlməyinin səbəbi nədir?” Mən ona dedim: “Heç kimə deməyəcəksənsə, sənə (məqsədimi) bildirim.” Əli: “Baş üstə!”- dedi. Mən ona dedim: “Bizə xəbər çatıb ki, Məkkədə bir adam peyda olub, peyğəmbər olduğunu iddia edir. Mən qardaşımı göndərmişdim ki, onunla danışsın (və onun barəsində mənə bir xəbər gətirsin), lakin o qayıdıb mənə lazımı xəbərləri çatdırmadı. Odur ki, mən özüm onunla görüşmək istədim. Əli dedi: “Sən düz yol tutmusan! İndi mən onun yanına gedəcəm, sən də mənim dalımcə gələrsən. Mən hara girsəm, sən də ora girərsən. Əgər yolda sənə xətər toxundura biləcəm birisini görsəm, dayanıb divarın dibinə çəkiləcəyəm ki, guya ayaqqabımın bağını bağlayıram. Sənsə yoluna davam edərsən.” (Bunu deyəndən) sonra o getdi, mən də onun dalınca getdim. O gedib bir evə daxil oldu, mən də onun dalınca Peyğəmbərin ﷺ yanına daxil oldum və ona: “Mənə İslam haqqında danış!”- dedim. O mənə İslam dinini başa saldı və mən elə yerimdəcə bu dini qəbul etdim. Peyğəmbər ﷺ mənə dedi: “Ey Əbu Zərr, bunu heç kəsə bildirmə, qayıt öz qəbilənə. Elə ki bizim açıq-aydın dəvət etdiyimizi eşitdin, gəl qoşul (bizə).” Dedi: “Səni haqq ilə göndərən Allaha and olsun ki, mən bunu onların¹ arasında açıq-aydın elan edəcəyəm.”

Bundan sonra Əbu Zərr məscidə gəldi. (Həmin vaxt) qureyşlilər orada idilər. (Əbu Zərr uca səslə) dedi: “Ey qureyşlilər! Mən şahidlik edirəm ki, Allahdan başqa məbud yoxdur və şahidlik edirəm ki, Muhəmməd Onun qu-lu və elçisidir.” Müşriklər (bir-birilərinə): “Qalxın bu sabiinin² dərslərini verək!”- dedilər.

¹ Yəni müşriklərin arasında.

² 227-ci hədisin qeydlərinə bax.

(Əbu Zərr) dedi: “Onlar qalxıb məni o ki var döydülər. Bu vaxt Abbas sinəsini qabağa verib məni müdafiə etdi və üzünü onlara tutub dedi: “Vay sizin halınıza! Siz Gifar qəbiləsindən olan bir adamı öldürmək istəyirsiniz? Halbuki sizin həm ticarət yollarınız, həm də özünüzün gediş-gəlişiniz oradan keçir.” (Bunu eşidəndə) onlar məndən əl çəkдилər. Səhəri gün mən onların yanına qayıdıb dünən dediklərimi təkrar etdim. Onlar (yenə): “Qalxın bu sabiihin dərslərini verək!” – dedilər və məni dünənki kökə saldılar. Yenə Abbas sinəsini qabağa verib məni müdafiə etdi və dünən dediklərini bir daha təkrar etdi.”

Beləcə, Əbu Zərr İslam dinini qəbul etdi, Allah ona rəhmət eləsin!” (əl-Buxari, 3522)

9-cu fəsil.

۹ – باب:

Həm İslamda, həm də cahiliyyətdə dövründə özünü ata-babalarına aid edən kimsə haqqında

مَنْ اتَّسَبَّ إِلَى آبَائِهِ فِي الْإِسْلَامِ وَالْجَاهِلِيَّةِ

۱۴۶۷ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ ﴿وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ﴾ ﴿جَعَلَ النَّبِيُّ ﷺ يُنَادِي: «يَا بَنِي فِهْرٍ، يَا بَنِي عَدِيٍّ لِبُطُونِ قُرَيْشٍ»﴾. [رواه البخاري: ۳۵۲۵]

1467. Rəvayət edilir ki, ibn Abbas رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا demişdir: “(Allahın) “Ən yaxın qohumlarını qorxut!”¹ ayəsi nazil olduqda Peyğəmbər ﷺ uca səslə: “Ey Fəhr oğulları! Adiy oğulları!...” – deyib qureyşlilərin ayrı-ayrı nəsilərini çağırmağa başladı.” (əl-Buxari, 3525)

10-cu fəsil.

۱۰ – باب:

Əsil-nəsəbinin təhqir olunmağını istəməyən kimsə haqqında

مَنْ أَحَبَّ أَنْ لَا يُسَبَّ نَسَبُهُ

۱۴۶۸ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: اسْتَأْذَنَ حَسَّانُ النَّبِيِّ ﷺ فِي هِجَاءِ الْمُشْرِكِينَ، قَالَ: «كَيْفَ بِنَسَبِي». فَقَالَ حَسَّانُ لَأَسُتَلِّكَ مِنْهُمْ كَمَا تُسَلُّ الشَّعْرَةَ مِنَ الْعَجِينِ. [رواه البخاري: ۳۵۳۱]

1468. Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Həssan (öz şeiri ilə) müşrikləri gülünc vəziyyətdə qoymaqla yerinə oturtmaq üçün Peyğəmbərdən ﷺ izn istədi. Peyğəmbər ﷺ soruşdu: “Bəs mənim əsil-nəsəbim necə olacaq?” Həssan dedi: “Tük xəmirin içindən çıxarıldığı kimi, mən səni onların arasından çıxaracağam.” (əl-Buxari, 3531)

11-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ adları barədə varid olan (rəvayətlər)

۱۱ – باب: مَا جَاءَ فِي أَسْمَاءِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

۱۴۶۹ - عَنْ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «لِي خَمْسَةُ أَسْمَاءَ أَنَا مُحَمَّدٌ، وَأَحْمَدُ، وَأَنَا الْمَاحِي الَّذِي يَمْحُو اللَّهُ بِهِ الْكُفْرَ، وَأَنَا الْحَاشِرُ الَّذِي يُحْشَرُ النَّاسُ عَلَى قَدَمِي، وَأَنَا الْعَاقِبُ»». [رواه البخاري: ۳۵۳۲]

¹ “əş-Şüəra” surəsi, 214.

² Burada Həssan رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ Peyğəmbərin ﷺ dədə-babalarının adını çəkməyəcəyini, onları təhqir etməyəcəyini bildirmişdir.

1469. Cubeyr ibn Mutim رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Mənim beş adım var: mən həm Muhəmməd¹, həm də Əhmədəm², mən Allahın mənim vasitəmlə küfrü yox etdiyi Mahiyəm³, mən, ayağı altında insanların məhşərə toplandığı Haşirəm⁴, mən Aqibəm⁵”. (əl-Buxari, 3532)

۱۴۷۰ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَلَا تَعْجَبُونَ كَيْفَ يَصْرِفُ اللَّهُ عَنِّي شَتْمَ قُرَيْشٍ وَلَعْنَهُمْ يَشْتُمُونَ مُذْمَمًا وَيَلْعَنُونَ مُذْمَمًا وَأَنَا مُحَمَّدٌ». [رواه البخاري: ۳۵۳۳]

1470. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Məgər siz Allahın qureyşlilərin təhqirlərini və lənətlərini məndən necə uzaqlaşdırdığına təəccüb-lənmirsinizmi? Onlar “muzəmməmi”⁶ təhqir edir və “muzəmməmə” lənət oxuyurlar, halbuki mən Muhəmmədəm.” (əl-Buxari, 3533)

12-ci fəsil.

۱۲ - باب: خَاتَمُ النَّبِيِّينَ ﷺ

Peyğəmbərlərin ﷺ sonuncusu

۱۴۷۱ - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «مَثَلِي وَمَثَلُ الْأَنْبِيَاءِ كَرَجُلٍ بَنَى دَارًا فَأَكْمَلَهَا وَأَحْسَنَهَا، إِلَّا مَوْضِعَ لَبَنَةٍ، فَجَعَلَ النَّاسُ يَدْخُلُونَهَا وَيَتَعَجَّبُونَ، وَيَقُولُونَ لَوْلَا مَوْضِعُ اللَّبَنَةِ». [رواه البخاري: ۳۵۳۴]

1471. Cabir ibn Abdullah رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Mənim və məndən əvvəlki peyğəmbərlərin məsəli, kamil və gözəl şəkildə bir ev tikmiş, lakin bir küncündə kərpicinin birini qoymamış bir adamın məsəlinə bənzəyir. İnsanlar bu evin içinə daxil olur, ona heyrat edib deyirlər: “Bura bir kərpic qoyulsaydı, (əla olardı).” (əl-Buxari, 3534)

۱۴۷۲ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «إِنَّ مَثَلِي وَمَثَلُ الْأَنْبِيَاءِ مِنْ قَبْلِي كَمَثَلِ رَجُلٍ بَنَى بَيْتًا فَأَحْسَنَهُ وَأَجْمَلَهُ، إِلَّا مَوْضِعَ لَبَنَةٍ مِنْ زَاوِيَةٍ، فَجَعَلَ النَّاسُ يَطُوفُونَ بِهِ وَيَعَجَّبُونَ لَهُ، وَيَقُولُونَ هَلَّا وَضَعْتَ هَذِهِ اللَّبَنَةَ قَالَ فَأَنَا اللَّبَنَةُ، وَأَنَا خَاتَمُ النَّبِيِّينَ». [رواه البخاري: ۳۵۳۵]

1472. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Mənim və əvvəlki peyğəmbərlərin məsəli, gözəl və heyratamiz bir ev tikmiş, lakin kərpicinin birini qoymamış bir kimsənin məsəlinə bənzəyir. Camaat bu evin yan-yörəsindən keçir, ona təəccüb edir və deyirlər: “Nə üçün bura bir kərpic qoyulmayıb?” (Sonra) Peyğəmbər ﷺ davam edib dedi: “O kərpic mənəm və mən peyğəmbərlərin sonuncusuyam.” (əl-Buxari, 3535)

13-cü fəsil. Peyğəmbərin ﷺ vəfatı

۱۳ - باب: وَفَاةُ النَّبِيِّ ﷺ

۱۴۷۳ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ تُوُفِّيَ وَهُوَ ابْنُ ثَلَاثٍ وَسِتِّينَ. [رواه البخاري: ۳۵۳۶]

¹ “Muhəmməd” – Mədh olunan.

² “Əhməd” – Mədh olunmağa layiq.

³ “Mahi” – Silib yox edən.

⁴ “Haşir” – Bir yerə toplayan.

⁵ “Aqib” – sonuncu.

⁶ “Muzəmməm”-in hərfi tərcüməsi məzəmmət olunan, alçaq və s. Belə ki, müşriklər vaxtıyla Muhəmməd ﷺ deyib çağırıdqları adamı, öz adı ilə çağırırdılar, ona “muzəmməm” deyirdilər.

1473. Aişə رəvayət etmişdir ki, Peyğəmbər ﷺ altmış üç yaşında vəfat etmişdir. (əl-Buxari, 3536)

14-cü fəsil

۱۴ - باب

۱۴۷۴ - عَنْ الْجُعَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ رَأَيْتُ السَّائِبَ بْنَ يَزِيدَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ابْنُ أَرْبَعٍ وَتِسْعِينَ جَلْدًا مُعْتَدِلًا فَقَالَ قَدْ عَلِمْتُ مَا مُتَّعْتُ بِهِ سَمْعِي وَبَصَرِي إِلَّا بِدُعَاءِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، إِنَّ خَالَتِي ذَهَبَتْ بِي إِلَيْهِ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ ابْنَ أُخْتِي شَاكَ فَادْعُ اللَّهَ. قَالَ فَدَعَا لِي. [رواه البخاري: ۳۵۴۰]

1474. Rəvayət edilir ki, Cueyd ibn Abdur-Rəhman demişdir: "Mən Saib ibn Yezidi doxsan dörd yaşında ikən gördüm, çox gümrah qalmışdı, bədənini də şax tuturdu. O deyirdi: "Mən yaqın bilirəm ki, indiyədək yaxşı əsitməyimin və görməyimin yeganə səbəbi ancaq Peyğəmbərin ﷺ duasıdır. Bir dəfə xalam məni onun yanına apardı və: "Ya Rəsulullah, bacım oğlu xəstədir, (onun üçün) Allaha dua et!" – dedi, o da mənim üçün dua etdi." (əl-Buxari, 3540)

15-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ vəsfi

۱۵ - باب: صفة النبي ﷺ

۱۴۷۵ - عَنْ عُقْبَةَ بْنِ الْحَارِثِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: صَلَّى أَبُو بَكْرٍ الْعَصْرَ، ثُمَّ خَرَجَ يَمْشِي فَرَأَى الْحَسَنَ يَلْعَبُ مَعَ الصَّبِيَّانِ، فَحَمَلَهُ عَلَى عَاتِقِهِ وَقَالَ بِأَبِي شَيْبَةَ النَّبِيُّ لَا شَيْبَةَ بَعْلِي. وَعَلِيٌّ يَضْحَكُ. [رواه البخاري: ۳۵۴۲]

1475. Rəvayət edilir ki, Uqbə ibn Haris demişdir: "(Bir dəfə) Əbu Bəkr əsr namazını qıldıqdan sonra (evindən) bayıra çıxdı. (Bu vaxt) o, Həsənin uşaqlarla oynadığını gördü və onu çiyinə otuzdurub dedi: "Atam sənə qurban, sən Əlidən çox Peyğəmbərə oxşayırsan." Əli (bu sözü eşidəndə) güldü." (əl-Buxari, 3542)

۱۴۷۶ - عَنْ أَبِي جُحَيْفَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ وَكَانَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يُشَبِّهُهُ قُلْتُ لِأَبِي جُحَيْفَةَ صِفْهُ لِي. قَالَ كَانَ أَبْيَضَ قَدْ شَمِطَ. وَأَمَرَ لَنَا النَّبِيُّ ﷺ بِثَلَاثَ عَشْرَةَ قُلُوصًا قَالَ فَقَبِضَ النَّبِيُّ ﷺ قَالَ قَبِلْ أَنْ نَقْبِضَهَا. [رواه البخاري: ۳۵۴۴]

1476. Rəvayət edilir ki, Əbu Cuheyfə demişdir: "Mən Peyğəmbəri ﷺ görmüşəm. Həsən ibn Əli ona oxşayırdı." (Hədisi danışan ravi) dedi: "Mən Əbu Cuheyfəyə dedim: "Peyğəmbəri ﷺ mənə vəsf et." O dedi: "O, ağbəniz idi, saqqalına da dən düşmüşdü. Peyğəmbər ﷺ bizə on üç diş dəvə verilməsini əmr etdi. Biz o dəvələri götürməmişdən əvvəl Peyğəmbər ﷺ vəfat etdi." (əl-Buxari, 3544)

۱۴۷۷ - عَنْ حَرِيزِ بْنِ عُثْمَانَ أَنَّهُ سَأَلَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ بُسْرِ صَاحِبَ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: أَرَأَيْتَ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ شَيْخًا قَالَ كَانَ فِي عَنَفَقَتِهِ شَعْرَاتٌ بِيضٌ. [رواه البخاري: ۳۵۴۶]

1477. Cərir ibn Osman rəvayət etmişdir ki, o, Peyğəmbərin ﷺ əshabəsi Abdullah ibn Busrdan soruşdu: "Bir də görək, sən Peyğəmbəri ﷺ qocalığında görmüsənmi?" Dedi: "Onun alt dodaq şırımında bir neçə ağ tük var idi." (əl-Buxari, 3546)

۱۴۷۸ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ رُبْعَةً مِنَ الْقَوْمِ، لَيْسَ بِالطَّوِيلِ وَلَا بِالْقَصِيرِ، أَزْهَرَ اللَّوْنِ لَيْسَ أَبْيَضَ أَمْهَقَ وَلَا أَدَمَ، لَيْسَ بِجَعْدٍ قَطَطٍ وَلَا سَبْطٍ رَجُلٍ، أُنْزِلَ عَلَيْهِ وَهُوَ ابْنُ أَرْبَعِينَ، فَلَبِثَ بِمَكَّةَ عَشْرَ سِنِينَ يُنْزَلُ عَلَيْهِ وَبِالْمَدِينَةِ عَشْرَ سِنِينَ، وَلَيْسَ فِي رَأْسِهِ وَلِحْيَتِهِ عَشْرُونَ شَعْرَةً بَيْضَاءَ. [رواه البخاري: ۳۵۴۷]

1478. Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik رضي الله عنه demişdir: "Peyğəmbər ﷺ ortaboy bir adam idi, o, nə hündürboy, nə də bəstəboy idi. Onun dərisi qızıla çalırdı, o nə ağapraq, nə də qarayanız idi. Saçları da nə tam qıvrım, nə də dümdüz idi. Qırx yaşında ikən ona vəhy nazil oldu. (Bundan sonra) o, on il Məkkədə¹, on il də Mədinədə qaldı və (həmin illərdə) ona vəhy nazil oldu. (Peyğəmbər ﷺ vəfat etdikdə) onun saç-saqqalında heç iyirmi ədəd ağ tük yox idi." (əl-Buxari, 3547)

۱۴۷۹ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَيْسَ بِالطَّوِيلِ الْبَائِنِ وَلَا بِالْقَصِيرِ، وَلَا بِالْأَبْيَضِ الْأَمْهَقِ، وَلَيْسَ بِالْأَدَمِ وَلَيْسَ بِالْجَعْدِ الْقَطَطِ وَلَا بِالسَّبْطِ، بَعَثَهُ اللَّهُ عَلَى رَأْسِ أَرْبَعِينَ سَنَةً، فَأَقَامَ بِمَكَّةَ عَشْرَ سِنِينَ، وَبِالْمَدِينَةِ عَشْرَ سِنِينَ، فَتَوَفَّاهُ اللَّهُ، وَلَيْسَ فِي رَأْسِهِ وَلِحْيَتِهِ عَشْرُونَ شَعْرَةً بَيْضَاءَ. [رواه البخاري: ۳۵۴۸]

1479. Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik رضي الله عنه demişdir: "Peyğəmbər ﷺ nə çox hündürboy, nə də bəstəboy idi, nə dümağ dərili, nə də qarayanız idi, saçları da nə tamamilə qıvrım, nə də dümdüz idi. Onun qırx yaşı tamam olduğda Allah onu peyğəmbər göndərdi. (Bundan sonra) o, on il Məkkədə, on il də Mədinədə yaşadı. Allah Peyğəmbərin ﷺ dünyasını dəyişdikdə onun saç-saqqalında heç iyirmi ədəd ağ tük yox idi." (əl-Buxari, 3548)

۱۴۸۰ - عَنْ الْبَرَاءِ رضي الله عنه قَالَ، كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَحْسَنَ النَّاسِ وَجْهًا وَأَحْسَنَهُ خَلْقًا، لَيْسَ بِالطَّوِيلِ الْبَائِنِ وَلَا بِالْقَصِيرِ. [رواه البخاري: ۳۵۴۹]

1480. Rəvayət edilir ki, Bəra رضي الله عنه demişdir: "Peyğəmbər ﷺ həm zahiri görkəm, həm də əxlaq baxımından insanların ən gözəli idi. O nə çox hündürboy, nə də bəstəboy idi." (əl-Buxari, 3549)

۱۴۸۱ - عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه أَنَّهُ سُئِلَ: هَلْ خَضَبَ النَّبِيُّ ﷺ؟ قَالَ: لَا، إِنَّمَا كَانَ شَيْءٌ فِي صُدْغَيْهِ. [رواه البخاري: ۳۵۵۰]

1481. Rəvayət edilir ki, (dir dəfə) Ənəsdən رضي الله عنه soruşdular: "Peyğəmbər ﷺ (saçlarını) boyayardı mı?" O dedi: "Xeyr, onun hər iki gicgahında (cəmi) bir neçə ağ tük var idi." (əl-Buxari, 3550)

۱۴۸۲ - عَنْ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ رضي الله عنه قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ مَرْبُوعًا، بَعِيدَ مَا بَيْنَ الْمَنْكِبَيْنِ، لَهُ شَعْرٌ يَبْلُغُ شَحْمَةَ أُذُنِهِ، رَأَيْتُهُ فِي حُلَّةٍ حُمْرَاءَ، لَمْ أَرِ شَيْئًا قَطُّ أَحْسَنَ مِنْهُ. [رواه البخاري: ۳۵۵۱]

1482. Rəvayət edilir ki, Bəra ibn Azib رضي الله عنه demişdir: "Peyğəmbər ﷺ ortaboy, enli kürək bir adam idi. Onun saçları qulağının mərcəyinə çatırdı. Mən onu qırmızı libasda gördüm. Doğrusu, mən heç vaxt ondan yaraşıqlı insan görməmişəm." (əl-Buxari, 3551)

۱۴۸۳ - عَنْ الْبَرَاءِ رضي الله عنه أَنَّهُ قِيلَ لَهُ: أَكَانَ وَجْهُ النَّبِيِّ ﷺ مِثْلَ السَّيْفِ؟ قَالَ: لَا، بَلْ مِثْلَ الْقَمَرِ. [رواه البخاري: ۳۵۵۲]

¹ Əslində, Muhəmmədə ﷺ peyğəmbərlik verildikdən sonra Məkkədə on üç il yaşamış və onun üç ilini gizlin, on ilini isə açıq-aydın dəvət aparmışdır. Bu hədisdə də məhz açıq-aydın dəvət apardığı illər nəzərdə tutulur.

1483. Rəvayət edilir ki, Bəradan ﷺ soruşdular: “Peyğəmbərin ﷺ üzü qılınc kimi (parıldayırdımı)?” O dedi: “Xeyr, onun üzü (on dörd gecəlik) ay kimi (nurlu) idi.” (əl-Buxari, 3552)

١٤٨٤ - عَنْ أَبِي جَحِيفَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِالْهَاجِرَةِ إِلَى الْبُطْحَاءِ فَتَوَضَّأَ ثُمَّ صَلَّى الظُّهْرَ رَكَعَتَيْنِ، وَالْعَصْرَ رَكَعَتَيْنِ، وَبَيْنَ يَدَيْهِ عَنَزَةٌ.
قَالَ أَبُو جَحِيفَةَ قَالَ كَانَ يَمُرُّ مِنْ وَرَائِهَا الْمَرْأَةُ، وَقَامَ النَّاسُ فَجَعَلُوا يَأْخُذُونَ يَدَيْهِ، فَيَمْسَحُونَ بِهَا وَجُوهَهُمْ، قَالَ فَأَخَذْتُ بِيَدِهِ، فَوَضَعْتُهَا عَلَى وَجْهِهِ، فَإِذَا هِيَ أَبْرَدُ مِنَ الثَّلَجِ، وَأَطْيَبُ رَائِحَةً مِنَ الْمِسْكِ.
[رواه البخاري: ٣٥٥٣]

1484. Rəvayət edilir ki, Əbu Cuheyfə ﷺ demişdir: “(Bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ günortayağı Bəthaya¹ gedib dəstəmaz aldı, sonra da önündə yerə sancılmış bir ağac parçası olduğu halda² zöhr namazını iki rükət və əsr namazını iki rükət qıldı.”

Əbu Cuheyfə demişdir: “(Peyğəmbər ﷺ namazını qılarkən həmin ağac parçasının) arxa tərəfindən qadın keçib gedirdi. Namazdan sonra insanlar ona yaxınlaşıb əllərini onun əlinə toxundurmağa, sonra da üzlərinə sürtməyə başladılar³. Mən onun əlini tutub üzümə qoydum və onun qardan soyuq olduğunu, həm də müşkdən daha gözəl iy verdiyini hiss etdim.” (əl-Buxari, 3553)

١٤٨٥ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «بُعِثْتُ مِنْ خَيْرِ قُرُونِ بَنِي آدَمَ قَرْنَا فَقَرْنَا، حَتَّى كُنْتُ مِنَ الْقَرَنِ الَّذِي كُنْتُ فِيهِ». [رواه البخاري: ٣٥٥٧]

1485. Əbu Hureyra ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Mən Adəm oğullarının bir-birinin ardınca gələn ən xeyirli nəsilləri arasından (peyğəmbər) göndərildim və nəhayət, göndərildiyim bu nəsil arasında oldum.” (əl-Buxari, 3557)

١٤٨٦ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَسْدُلُ شَعْرَهُ، وَكَانَ الْمُشْرِكُونَ يَقْرُقُونَ رُءُوسَهُمْ فَكَانَ أَهْلُ الْكِتَابِ يَسْدُلُونَ رُءُوسَهُمْ، وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُحِبُّ مُوَافَقَةَ أَهْلِ الْكِتَابِ فِيمَا لَمْ يُؤْمَرْ فِيهِ بِشَيْءٍ، ثُمَّ فَرَّقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَأْسَهُ. [رواه البخاري: ٣٥٥٨]

1486. İbn Abbas ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ saçlarını alnına tökərdi, müşriklər isə saçlarını tağ ayırırdılar. Kitab əhli də saçlarını alınlarına tökərdilər. Peyğəmbər ﷺ (Allahın) ona buyurduqları istisna olmaqla, digər işlərdə Kitab əhlinə uyğun hərəkət etməyi xoşlayardı. Sonralar o, saçlarını tağ ayırmağa başladı.” (əl-Buxari, 3558)

١٤٨٧ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: لَمْ يَكُنِ النَّبِيُّ ﷺ فَاحِشًا وَلَا مُتَفَحِّشًا وَكَانَ يَقُولُ: «إِنَّ مِنْ خِيَارِكُمْ أَحْسَنَكُمْ أَخْلَاقًا». [رواه البخاري: ٣٥٥٩]

¹ 313-cü hədisin qeydlərinə bax.

² Şəriət buna sütrə deyir. Namaz qılanın qarşısındakı sütrənin uzunluğu ən azı yəhərin arxası boyda (təxminən bir qarış) olmalıdır. (Şərhu-l-Mumtī alə Zadul-Mustəqna, 3/208).

³ Onların məqsədi Peyğəmbərin ﷺ sağlığında onun vasitəsilə bərəkətə nail olmaq idi. Buna da ərəbcə “təbarruk” deyilir. 1317-1319-cu hədislərə bax.

1487. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Amr رضي الله عنه demişdir: "Peyğəmbər ﷺ ədəbsiz və kobud olmamışdır. O deyərdi: "Sizin ən xeyirliniz əxlaqı ən gözəl olanınızdır!" (əl-Buxari, 3559)

١٤٨٨ - عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها قَالَتْ: مَا خَيْرَ رَسُولٍ لِلَّهِ ﷺ بَيْنَ أَمْرَيْنِ إِلَّا أَخَذَ أُيْسَرَهُمَا، مَا لَمْ يَكُنْ إِنْمَاءً، فَإِنْ كَانَ إِنْمَاءً كَانَ أَبْعَدَ النَّاسِ مِنْهُ، وَمَا انْتَقَمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِنَفْسِهِ، إِلَّا أَنْ تُنْتَهَكَ حُرْمَةُ اللَّهِ فَيَنْتَقِمَ لِلَّهِ بِهَا. [رواه البخاري: ٣٥٦٠]

1488. Rəvayət edilir ki, Aişə رضي الله عنها demişdir: "Peyğəmbərə ﷺ iki şeydən birini seçmək təklif edildikdə, – günah işlər istisna olmaqla, – həmişə daha asan olanı seçərdi. Günah iş görmək təklif olunduqda isə o, bundan hamıdan çox çəkinərdi. Peyğəmbər ﷺ öz nəfsinə görə heç kəsdən intiqam almamışdır. Yalnız Allahın qoyduğu qanunlar pozulduqda Allaha görə intiqam alardı." (əl-Buxari, 3560)

١٤٨٩ - عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه قَالَ: مَا مَسِسْتُ حَرِيرًا وَلَا دِيْبَاجًا أَلَيْنَ مِنْ كَفِّ النَّبِيِّ ﷺ، وَلَا شِمَمْتُ رِيحًا قَطُّ أَوْ عَرَفًا قَطُّ أَطِيبَ مِنْ رِيحِ أَوْ عَرَفِ النَّبِيِّ ﷺ. [رواه البخاري: ٣٥٦١]

1489. Rəvayət edilir ki, Ənəs رضي الله عنه demişdir: "Mən Peyğəmbərin ﷺ əlindən daha yumşaq nə bir ipəyə, nə də bir zərxdaraya toxunmuşam. Həmçinin mən heç vaxt Peyğəmbərin ﷺ rəyihəsindən və iyindən daha xoş iy duymamışam." (əl-Buxari, 3561)

١٤٩٠ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضي الله عنه قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ أَشَدَّ حَيَاءً مِنَ الْعَذْرَاءِ فِي حَدَرِهَا. [رواه البخاري: ٣٥٦٢]

1490. Rəvayət edilir ki, Əbu Səid əl-Xudri رضي الله عنه demişdir: "Peyğəmbər ﷺ hücrəsinə çəkilmiş bakirə qızıdan daha həyalı idi." (əl-Buxari, 3562)

١٤٩١ - وَفِي رِوَايَةٍ: وَإِذَا كَرِهَ شَيْئًا عَرَفَ فِي وَجْهِهِ. [رواه البخاري: ٣٥٦٢]

1491. Digər rəvayətdə deyilmişdir: "(Peyğəmbərin ﷺ) nə isə xoşuna gəlmədikdə, bunu onun üzündən anlayardıq." (əl-Buxari, 3562)

١٤٩٢ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: مَا عَبَّ النَّبِيُّ ﷺ طَعَامًا قَطُّ، إِنْ اشْتَهَاهُ أَكَلَهُ، وَإِلَّا تَرَكَهُ. [رواه البخاري: ٣٥٦٣]

1492. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رضي الله عنه demişdir: "Peyğəmbər ﷺ heç vaxt heç bir yeməyi pisləməzdi. Yemək xoşuna gəldikdə onu yeyər, əks halda isə onu tərk edərdi." (əl-Buxari, 3563)

١٤٩٣ - عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يُحَدِّثُ حَدِيثًا لَوْ عَدَّهُ الْعَادُّ لَأَحْصَاهُ. [رواه البخاري: ٣٥٦٧]

1493. Rəvayət edilir ki, Aişə رضي الله عنها demişdir: "Peyğəmbər ﷺ elə bir tərzdə danışardı ki, onun sözlərini saymaq istəyən adam onu saya bilərdi." (əl-Buxari, 3567)

١٤٩٤ - عَنْهَا رضي الله عنها قَالَتْ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَمْ يَكُنْ يَسْرُدُ الْحَدِيثَ كَسَرْدِكُمْ. [رواه البخاري: ٣٥٦٨]

1494. Rəvayət edilir ki, Aişə رضي الله عنها demişdir: "Peyğəmbər ﷺ sizin kimi tələm-tələsik və qatma-qarışıq danışmazdı." (əl-Buxari, 3568)

16-cı fəsil. Peyğəmbərin ﷺ gözləri yatsa da, qəlbi yatmır

۱۶ - باب:

كَانَ النَّبِيُّ ﷺ تَنَامُ عَيْنُهُ وَلَا يَنَامُ قَلْبُهُ

۱۴۹۵ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يُحَدِّثُ عَنْ لَيْلَةِ أُسْرَى النَّبِيِّ ﷺ مِنْ مَسْجِدِ الْكَعْبَةِ جَاءَ ثَلَاثَةٌ نَفَرٌ قَبْلَ أَنْ يُوحَى إِلَيْهِ، وَهُوَ نَائِمٌ فِي مَسْجِدِ الْحَرَامِ، فَقَالَ أَوَّلُهُمْ أَنَّهُمْ هُوَ فَقَالَ أَوْسَطُهُمْ هُوَ خَيْرُهُمْ وَقَالَ آخِرُهُمْ خَذُوا خَيْرَهُمْ. فَكَانَتْ تِلْكَ، فَلَمْ يَرَهُمْ حَتَّى جَاءُوا لَيْلَةَ أُخْرَى، فِيمَا يَرَى قَلْبُهُ، وَالنَّبِيُّ ﷺ نَائِمَةٌ عَيْنَاهُ وَلَا يَنَامُ قَلْبُهُ وَكَذَلِكَ الْأَنْبِيَاءُ تَنَامُ أَعْيُنُهُمْ وَلَا تَنَامُ قُلُوبُهُمْ، فَتَوَلَّاهُ جَبْرِيلُ ثُمَّ عَرَّجَ بِهِ إِلَى السَّمَاءِ. [رواه البخاري: ۳۵۷۰]

1495. Ənəs r. Peyğəmbərin ﷺ gecə ikən Məscidülhəramdan səfərə çıxmasını rəvayət edib demişdir: “Peyğəmbərə ﷺ vəhy nazil olmamışdan əvvəl, o, Məscidülhəramda yatarkən onun yanına üç nəfər¹ gəldi. Birncisi dedi: “Bunlardan hansı odur?” İkincisi dedi: “Bu onların ən xeyirliləridir!” Axıncısı dedi: “Ən xeyirlisini götürün!” Bu hadisədən sonra Peyğəmbər ﷺ onları görmədi. Nəhayət, başqa bir gecə onlar (yenə) gəldilər. Peyğəmbər ﷺ onları qəlbi ilə görürdü. Peyğəmbərin ﷺ gözləri yatsa da, qəlbi yatmazdı. Peyğəmbərlərin hamısı belə olmuşlar, gözləri yatsa da, qəlbləri yatmazdı. Bundan sonra Cəbrail gəlib onu göyə qaldırdı.” (əl-Buxari, 3570)

17-ci fəsil. İslamda olan peyğəmbərlik əlamətləri

۱۷ - باب: عَلَامَاتُ النَّبُوءَةِ فِي الْإِسْلَامِ

۱۴۹۶ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَتَى النَّبِيُّ ﷺ بِلَاءً وَهُوَ بِالزُّوْرَاءِ، فَوَضَعَ يَدَهُ فِي الْإِنَاءِ، فَجَعَلَ الْمَاءُ يَنْبُعُ مِنْ بَيْنِ أَصَابِعِهِ، فَتَوَضَّأَ الْقَوْمُ. قِيلَ كَمْ كُنْتُمْ؟ قَالَ: ثَلَاثُمِائَةٍ، أَوْ زُهَاءَ ثَلَاثُمِائَةٍ. [رواه البخاري: ۳۵۷۲]

1496. Rəvayət edilir ki, Ənəs r. demişdir: “(Bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ Zəvrada² olarkən bir qab (su) gətirdilər və o, əlini qabın içinə saldı. (Bundan sonra) onun barmaqları arasından su qaynayıb çıxmağa başladı və (yanındakı) adamların hamısı (bu su ilə) dəstəmaz aldı.”

(Ənəsdən) soruşdular: “Siz neçə (nəfər) idiniz?” Dedi: “Üç yüz və ya üç yüzə yaxın.” (əl-Buxari, 3582)

۱۴۹۷ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كُنَّا نَعُدُّ الْآيَاتِ بَرَكَةً وَأَنْتُمْ تَعْدُونَهَا تَخْوِيفًا، كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي سَفَرٍ فَقُلِ الْمَاءُ فَقَالَ: «اطْلُبُوا فَضْلَةً مِنْ مَاءٍ». فَجَاءُوا بِلَاءٍ فِيهِ مَاءٌ قَلِيلٌ، فَأَدْخَلَ يَدَهُ فِي الْإِنَاءِ، ثُمَّ قَالَ: «حَتَّى عَلَى الظُّهُورِ الْمُبَارَكِ، وَالْبَرَكَةُ مِنَ اللَّهِ» فَلَقَدْ رَأَيْتُ الْمَاءَ يَنْبُعُ مِنْ بَيْنِ أَصَابِعِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، وَلَقَدْ كُنَّا نَسْمَعُ نَسِيحَ الطَّعَامِ وَهُوَ يُؤْكَلُ. [رواه البخاري: ۳۵۷۹]

1497. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Məsud r. demişdir: “Biz möcüzələri bərəkət hesab edirdik, siz isə onları (insanları) qorxutmaq üçün səbəb hesab edirsiniz. (Bir dəfə) biz Peyğəmbərlə ﷺ birgə səfərdə olarkən (özümüzə gətirdüyümüz) su azaldı. Onda Peyğəmbər ﷺ: “Artıq qalmış suyu gətirin!” – dedi və ona içində az miqdarda su olan bir qab gətirdilər. O, əlini qabın içinə saldı,

¹ Yəni mələklər.

² Mədinə bazarının yaxınlığındakı yer.

sonra buyurdu: “Haydi gəlin mübarək sudan (dəstəmaz) alın. Bərəkət Allahdandır!” Mən Peyğəmbərin ﷺ barmaqları arasından su qaynayıb çıxdığını gördüm. Habelə, biz yemək yeyərkən yeməyin (Allahın şəninə) təriflər dediyini eşidərdik.” (əl-Buxari, 3579)

۱۴۹۸ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تُقَاتِلُوا قَوْمًا نَعَالُهُمُ الشَّعْرُ، وَحَتَّى تُقَاتِلُوا التُّرُكَ، صَعَارَ الْأَعْيُنِ، حُمْرَ الْوُجُوهِ، ذُلْفَ الْأُتُوفِ كَانَ وَجُوهُهُمْ الْمَجَانُ الْمُطْرَقَةُ، وَتَجِدُونَ مِنْ خَيْرِ النَّاسِ أَشَدَّهُمْ كَرَاهِيَةً لِهَذَا الْأَمْرِ، حَتَّى يَقَعَ فِيهِ، وَالنَّاسُ مَعَادُنُ، خِيَارُهُمْ فِي الْجَاهِلِيَّةِ خِيَارُهُمْ فِي الْإِسْلَامِ، وَلَيَأْتِيَنَّ عَلَى أَحَدِكُمْ زَمَانٌ لَأَنْ يَرَانِي أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنْ أَنْ يَكُونَ لَهُ مِثْلُ أَهْلِهِ وَمَالِهِ». [رواه البخاري: ۳۵۸۷-۳۵۸۹]

1498. Əbu Hureyra ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Siz tükdən qayırılmış səndəllər geyinmiş adamlarla döyüşməyincə, habelə qıyıq gözlü, qırmızı-sifət, yastıburun, üzləri də döymə qalxana bənzər türklərlə vuruşmayınca Qiyamət qopmayacaq. Siz insanların ən xeyirlisinin, özünə (hakimiyyət) təklif edilənədək buna ən çox nifrət edən kimsələr olduğunu görəcəksiniz. İnsanlar mədənlər¹ kimidirlər. Cahiliyyət dövründə onların xeyirli olanları İslamda da xeyirli olarlar. Siz elə bir zamana yetişəcəksiniz ki, (həmin vaxt hər biriniz) ailə və mal-dövlət sahibi olmaqdan daha çox məni görmək istəyəcəkdir.” (əl-Buxari, 3587-3589)

۱۴۹۹ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تُقَاتِلُوا خُورًا وَكَرْمَانَ مِنَ الْأَعَاجِمِ، حُمْرَ الْوُجُوهِ، فُطْسَ الْأُتُوفِ، صَعَارَ الْأَعْيُنِ، وَجُوهُهُمْ الْمَجَانُ الْمُطْرَقَةُ، نَعَالُهُمُ الشَّعْرُ». [رواه البخاري: ۳۵۹۰]

1499. Əbu Hureyra ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Siz əcəmdən qırmızı-sifət, yastıburun, qıyıq gözlü, üzləri döymə qalxana bənzər, səndəlləri də tükdən olan xuzlar və kirmanlılarla vuruşmayınca Qiyamət qopmayacaq.” (əl-Buxari, 3590)

۱۵۰۰ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «يُهْلِكُ النَّاسَ هَذَا الْحَيُّ مِنْ قُرَيْشٍ». قَالُوا فَمَا تَأْمُرُنَا قَالَ: «لَوْ أَنَّ النَّاسَ اعْتَرَلُوهُمْ». [رواه البخاري: ۳۶۰۴]

1500. Əbu Hureyra ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “İnsanlar Qureysdən olan bir nəsilin əlində məhv olacaq². (Əshabələr): “Bizə nə buyurursan?” – deyə soruşdular. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Yaxşı olar ki, insanlar onlardan uzaq dursunlar.” (əl-Buxari, 3604)

۱۵۰۱ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ الصَّادِقَ الْمَصْدُوقَ يَقُولُ: «هَلَاكَ أُمَّتِي عَلَى يَدَيِ غِلْمَةٍ مِنْ قُرَيْشٍ». إِنْ شَفَّتْ أَنْ أَسْمِيَهُمْ بَنِي فُلَانٍ وَبَنِي فُلَانٍ. [رواه البخاري: ۳۶۰۵]

1501. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Mən doğru danışan və doğruluğu təsdiq edilmiş Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişəm: “Mənim ümmətim Qureysdən olan bir neçə yeniyetmənin əlində məhv olacaq.”

¹ 1451-ci hədisin qeydlərinə bax.

² Hədisdə qureysdən olub hakimiyyət davası edən bəzi çılğın adamların atdığı səhv addımlar nəticəsində müsəlman ümmətinin başına gələcək müsibətlər nəzərdə tutulur. Həqiqətən də, Peyğəmbər ﷺ dediyi kimi olmuşdur. (Fəthul-Bari)

(Əbu Hureyra Mərvan ibn Həkəmə dedi): “İstəyirsənsə, onların adlarını (sənə) verə bilərəm: (bu) filankəsin oğulları və filankəsin oğullarıdır.” (əl-Buxari, 3605)

۱۵۰۲ - عَنْ حُذَيْفَةَ بْنِ الْيَمَانِ رضي الله عنه قَالَ: كَانَ النَّاسُ يَسْأَلُونَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنِ الْخَيْرِ، وَكُنْتُ أَسْأَلُهُ عَنِ الشَّرِّ مَخَافَةَ أَنْ يُدْرِكَنِي. فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّا كُنَّا فِي جَاهِلِيَّةٍ وَشَرٍّ، فَجَاءَنَا اللَّهُ بِهَذَا الْخَيْرِ، فَهَلْ بَعْدَ هَذَا الْخَيْرِ مِنْ شَرٍّ قَالَ: «نَعَمْ». قُلْتُ وَهَلْ بَعْدَ ذَلِكَ الشَّرِّ مِنْ خَيْرٍ قَالَ: «نَعَمْ، وَفِيهِ دَحْنٌ». قُلْتُ وَمَا دَحْنُهُ قَالَ: «قَوْمٌ يَهْدُونَ بَعِيرَ هَدْيٍ يَعْرِفُ مِنْهُمْ وَتُنْكِرُ». قُلْتُ فَهَلْ بَعْدَ ذَلِكَ الْخَيْرِ مِنْ شَرٍّ قَالَ: «نَعَمْ دُعَاةٌ إِلَى أَبْوَابِ جَهَنَّمَ، مَنْ أَحَابَهُمْ إِلَيْهَا قَدْفَوْهُ فِيهَا». قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ صَفِّهُمْ لَنَا فَقَالَ: «هُمْ مِنْ جُلْدَتْنَا، وَيَتَكَلَّمُونَ بَأَلْسِنَتِنَا» قُلْتُ فَمَا تَأْمُرُنِي إِنْ أَدْرَكَنِي ذَلِكَ قَالَ: «تَلْزَمُ جَمَاعَةَ الْمُسْلِمِينَ وَإِمَامَهُمْ». قُلْتُ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُمْ جَمَاعَةٌ وَلَا إِمَامٌ قَالَ: «فَاعْتَزِلْ تِلْكَ الْفِرْقَ كُلَّهَا، وَلَوْ أَنْ تَعْصَّ بِأَصْلِ شَجَرَةٍ حَتَّى يُدْرِكَكَ الْمَوْتُ وَأَنْتَ عَلَى ذَلِكَ». [رواه البخاري: ۳۶۰۶]

1502. Rəvayət edilir ki, Huzeyfə ibn Yəmən رضي الله عنه demişdir: “İnsanlar Peyğəmbərdən ﷺ xeyirxah işlər barədə soruşardılar, mən isə ondan şər əməllər barəsində soruşardım ki, xəbəri mənə dəyməsin. Mən dedim: “Ya Rəsulullah, biz, həqiqətən də, cahillik və şər içində yaşayırdıq. Allah bizə belə bir xeyir¹ nəşib etdi. Bu xeyirdən sonra şər gələ bilərmimi?” (Peyğəmbər ﷺ): “Bəli!” - dedi. Mən soruşdum: “Bəs bu şərdən sonra (yenə) xeyir gələ bilərmimi?” (Peyğəmbər ﷺ) dedi: “Bəli, lakin bu xeyirə (şər) ləkəsi bulaşacaqdır.” Mən soruşdum: “O nə ləkədir?” Dedi: “Mənim yolumu tutub getməyən adamlar olacaq. Onlar yaxşı işlər gördükləri kimi, pis əməllər də edəcəklər.” Mən soruşdum: “Bəs bu xeyirdən sonra şər gələcəkmi?” Dedi: “Bəli, həmin vaxt Cəhənnəmə çağıran (azğın) adamlar olacaq. Kim onların çağırışını qəbul etsə, Cəhənnəmə atılacaqdır.” Mən dedim: “Ya Rəsulullah, onları bizə vəsf et!” O buyurdu: “Onlar bizlərdən olacaq və bizim kimi danışacaqlar.” Soruşdum: “O vaxta qədər yaşasam, mən nə edim?” Buyurdu ki: “Müsəlman camaatına qoşul və onların imamına tabe ol!” Dedi: “Bəs onların nə bir camaatı, nə də bir imamı olmasa necə?” Dedi: “Arxa dişlərinlə ağac kökündən yapışmış olsan belə, o firqələrin hamısından uzaq dur və ölüm səni haqlayanadək bu vəziyyətdə qal!” (əl-Buxari, 3606)

۱۵۰۳ - عَنْ عَلِيٍّ رضي الله عنه قَالَ: إِذَا حَدَّثْتُكُمْ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَلَاَنْ أُخَرَّ مِنَ السَّمَاءِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَكْذَبَ عَلَيْهِ، وَإِذَا حَدَّثْتُكُمْ فِيمَا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ، فَإِنْ الْحَرْبَ حَدَّثْتُهُ، سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «يَأْتِي فِي آخِرِ الزَّمَانِ قَوْمٌ حُدْنَاءُ الْأَسْنَانِ، سُفْهَاءُ الْأَحْلَامِ، يَقُولُونَ مِنْ خَيْرِ قَوْلِ الْبَرِيَّةِ، يَمْرُقُونَ مِنَ الْإِسْلَامِ كَمَا يَمْرُقُ السَّهْمُ مِنَ الرَّمِيَّةِ، لَا يُجَاوِزُ إِيْمَانُهُمْ حَنَاجِرَهُمْ، فَأَيْنَمَا لَقِيتُمُوهُمْ فَاقْتُلُوهُمْ، فَإِنَّ قَتْلَهُمْ أَجْرٌ لِمَنْ قَتَلَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ». [رواه البخاري: ۳۶۱۱]

1503. Rəvayət edilir ki, Əli رضي الله عنه demişdir: “Mən Peyğəmbərdən ﷺ bir hədis rəvayət etsəm, bilin ki, mənim üçün guruppultu ilə göydən yerə düşmək, Peyğəmbərin ﷺ adından yalan danışmaqdan daha yaxşıdır. Söhbət öz aramızda qalsın, bilin ki, müharibə aldatmadır². Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini

¹ Burada İslam dininin və Muhəmmədin ﷺ peyğəmbər olaraq göndərilməsi nəzərdə tutulur.

² Yəni dediyi ikibaşlı və ikimənəli ola bilər.

eşitmişəm: “Axır zamanda yaşları az, beyinləri küt olan kimsələr gələcəklər. Onlar ən xeyirli sözləri danışacaqlar, (lakin) ox ovunu dəlib keçdiyi kimi İslamdan çıxacaqlar. Onların imanı xirtdəklərindən o yana keçməyəcəkdir. Odur ki, onları harada görsəniz, öldürün! Şübhəsiz ki, onları öldürən kimsələrə Qiyamət günü bunun müqabilində mükafat veriləcəkdir.” (əl-Buxari, 3611)

۱۵۰۴ - عَنْ حَبَابِ بْنِ الْأَرْتِّ قَالَ: شَكَوْنَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ مُتَوَسِّدٌ بُرْدَةً لَهُ فِي ظِلِّ الْكَعْبَةِ، قُلْنَا لَهُ أَلَا نَسْتَنْصِرُ لَنَا أَلَا نَدْعُو اللَّهَ لَنَا قَالَ: «كَانَ الرَّجُلُ فِيمَنْ قَبْلَكُمْ يُحْفَرُ لَهُ فِي الْأَرْضِ فَيُجْعَلُ فِيهِ، فَيُجَاءُ بِالْمُنْشَارِ، فَيُوضَعُ عَلَى رَأْسِهِ فَيُشَقُّ بِأَنْتَتَيْنِ، وَمَا يَصُدُّهُ ذَلِكَ عَنْ دِينِهِ، وَيُمَشِّطُ بِأُمْشَاطِ الْحَدِيدِ، مَا دُونَ لَحْمِهِ مِنْ عَظْمٍ أَوْ عَصَبٍ، وَمَا يَصُدُّهُ ذَلِكَ عَنْ دِينِهِ، وَاللَّهُ لَيَمَنَّ هَذَا الْأَمْرَ حَتَّى يَسِيرَ الرَّكِيبُ مِنْ صَنْعَاءَ إِلَى حَضْرَمَوْتَ، لَا يَخَافُ إِلَّا اللَّهَ أَوْ الذُّنْبَ عَلَى غَنَمِهِ، وَلَكِنَّكُمْ تَسْتَعْجِلُونَ». [رواه البخاري: ۳۶۱۲]

1504. Rəvayət edilir ki, Xəbbab ibn Ərat ؓ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ libasına bürünüb Kəbənin kölgəsində dincələrkən biz onun yanına gəldik və ona şikayət edib dedik: “Bizim üçün kömək diləməyəcəksənmi? Bizim üçün Allaha dua etməyəcəksənmi?” O buyurdu: “Sizdən əvvəl yaşamış (möminlərdən) birisini tutub torpağa basdırardılar, sonra da mişar gətirib onun başının tən ortasına qoyar və onu iki hissəyə bölərdilər, lakin bu (işgəncə) onu dinindən döndərə bilməzdi. Kimisini də dəmir daraqlarla başını ta sümüyədək və ya sinirindək darayardılar, lakin bu (əzab) onu dinindən döndərə bilməzdi. Vallahi, Allah bu dini tamamlayacaq¹, hətta iş o yerə gəlib çatacaq ki, atlı Sənadan Hədrəməvəyə səfər edəcək və (yolda) Allahdan başqa heç kəsdən və ya canavarın qoyunlarına hücum edəcəyindən başqa heç nədən qorxmayacaqdır. Lakin siz tələsirsiniz.” (əl-Buxari, 3612)

۱۵۰۵ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؓ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ افْتَقَدَ ثَابِتَ بْنَ قَيْسٍ، فَقَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَنَا أَعْلَمُ لَكَ عَمَلَهُ. فَأَنَاءَ فَوَجَدَهُ جَالِسًا فِي بَيْتِهِ مُنْكَسًا رَأْسَهُ، فَقَالَ مَا شَأْنُكَ فَقَالَ شَرٌّ، كَانَ يَرْفَعُ صَوْتَهُ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ ﷺ فَقَدْ حَبَطَ عَمَلُهُ، وَهُوَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ. فَأَتَى الرَّجُلُ فَأَخْبَرَهُ أَنَّهُ قَالَ كَذَا وَكَذَا. فَقَالَ: «أَذْهَبْ إِلَيْهِ فَقُلْ لَهُ إِنَّكَ لَسْتَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ، وَلَكِنْ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ». [رواه البخاري: ۳۶۱۳]

1505. Ənəs ibn Malik ؓ rəvayət edir ki, (bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ Sabit ibn Qeysi aralarında görmədi. (Əshabələrdən) biri dedi: “Ya Rəsulullah, mən (gedib) onun barəsində sənə xəbər gətirərəm. O gedib (Sabit) öz evində başı aşağı oturduğunu gördü və (ondan): “Vəziyyətin necədir?” – deyə soruşdu. Sabit: “Pisdir!” – dedi. (Sabit düşünürdü ki,) səsinə Peyğəmbərin ﷺ səsinədən yüksəyə qaldırmaqla əməlləri puç olmuşdur və artıq o, Cəhənnəm əhlindəndir. Adam Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib ona xəbər verdi ki, Sabit belə-belə dedi. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Get onun yanına və ona de ki: “Sən Cəhənnəm əhlindən yox, əksinə Cənnət əhlindənsən!” (əl-Buxari, 3613)

۱۵۰۶ - عَنْ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ ؓ قَرَأَ رَجُلٌ الْكَهْفَ وَفِي الدَّارِ الدَّابَّةُ فَجَعَلَتْ تَنْفِرُ فَسَلِمَ، فَإِذَا ضَيَّابَةٌ - أَوْ سَحَابَةٌ - غَشِيَتْهُ، فَذَكَرَهُ لِلنَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: «اقْرَأْ فَلَانَ، فَإِنَّهَا السَّكِينَةُ نَزَلَتْ لِلْقُرْآنِ، أَوْ تَنْزَلَتْ لِلْقُرْآنِ». [رواه البخاري: ۳۶۱۴]

¹ Bax: “əl-Maidə” surəsi, 3.

1506. Bəra ibn Azib رəvayət edir ki, (bir dəfə əshabələrdən) biri “əl-Kəhf” surəsinin oxudu. Bu vaxt həyətdə olan at (təşviş içində) vurnuxmağa başladı. Adam salamları verib (namazı bitirdikdə) baxdı ki, başının üstünü duman və ya bulud alıb. O bu hadisəni Peyğəmbərə ﷺ danışdı və Peyğəmbər ﷺ dedi: “Oxumağına davam et, ey filankəs! Çünki o, Qurana görə nazil olmuş sükunətdir.”¹ (əl-Buxari, 3614)

١٥٠٧ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ دَخَلَ عَلَى أَعْرَابِيٍّ - يَعُودُهُ - قَالَ: وَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا دَخَلَ عَلَى مَرِيضٍ يَعُودُهُ قَالَ لَا بَأْسَ طَهُورٌ إِنْ شَاءَ اللَّهُ. فَقَالَ لَهُ: «لَا بَأْسَ طَهُورٌ إِنْ شَاءَ اللَّهُ». قَالَ قُلْتَ طَهُورٌ كَلَّا بَلْ هِيَ حُمَّى تَقُورُ - أَوْ تَنْتَوِرُ - عَلَى شَيْخٍ كَبِيرٍ، تُزِيرُهُ الْقُبُورَ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «فَنَعَمْ إِذَا». [رواه البخاري: ٣٦١٦]

1507. İbn Abbas رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ (həmişə) xəstəni ziyarət etdikdə ona: “Eybi yoxdur, inşallah, (günahların) təmizlənilir!”- deyərdi. (Yenə bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ xəstə bir bədəviyə baş çəkmək üçün onun yanına gəlib: “Eybi yoxdur, inşallah, (günahların) təmizlənilir!”- dedi. Bədəvi isə (cavabında) ona dedi: “Təmizlənilir”- dedin?! Xeyr, bu, ixtiyar çağında olan qocanın bədəninə od kimi yanan (və ya qaynayan) bir qızdırmaqdır ki, onu qəbirə apar-sın.” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Yaxşı, qoy sən deyən olsun!” (əl-Buxari, 3616)

١٥٠٨ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ رَجُلٌ نَصْرَانِيًّا فَأَسْلَمَ وَفَرَّ الْبَقْرَةَ وَآلَ عِمْرَانَ، فَكَانَ يَكْتُبُ لِلنَّبِيِّ ﷺ، فَعَادَ نَصْرَانِيًّا فَكَانَ يَقُولُ مَا يَدْرِي مُحَمَّدٌ إِلَّا مَا كَتَبْتُ لَهُ، فَأَمَاتَهُ اللَّهُ فَدَفَنُوهُ، فَأَصْبَحَ وَقَدْ لَفَظَتْهُ الْأَرْضُ فَقَالُوا هَذَا فَعَلَّ مُحَمَّدٌ وَأَصْحَابَهُ، لَمَّا هَرَبَ مِنْهُمْ نَبَشُوا عَنْ صَاحِبِنَا. فَأَلْقَوْهُ فَحَفَرُوا لَهُ فَأَعْمَقُوا، فَأَصْبَحَ وَقَدْ لَفَظَتْهُ الْأَرْضُ، فَقَالُوا هَذَا فَعَلَّ مُحَمَّدٌ وَأَصْحَابَهُ نَبَشُوا عَنْ صَاحِبِنَا لَمَّا هَرَبَ مِنْهُمْ. فَأَلْقَوْهُ فَحَفَرُوا لَهُ، وَأَعْمَقُوا لَهُ فِي الْأَرْضِ مَا اسْتَطَاعُوا، فَأَصْبَحَ وَقَدْ لَفَظَتْهُ الْأَرْضُ، فَعَلِمُوا أَنَّهُ لَيْسَ مِنَ النَّاسِ فَأَلْقَوْهُ. [رواه البخاري: ٣٦١٧]

1508. Rəvayət edilir ki, Ənəs رəvayət edir: “(Vaxtı ilə) bir xristian İslamı qəbul etmişdi. O, “əl-Bəqərə” və “Ali-İmran” surələrini oxuyub (öyrəndi), Peyğəmbər ﷺ üçün bəzi surələri yazdı, lakin sonra yenə xristianlığına qayıtdı. (Bu adam hər yerdə) danışdı ki: “Muhəmməd mənim onun üçün yazdıqlarımdan başqa heç nə bilmir.” (Çox keçmədən) Allah onun canını aldı və (yaxınları) onu dəfn etdilər. Ertəsi gün səhər oyanıb gördülər ki, torpaq onu bayıra atmışdır. Dedilər: “Bu, Muhəmmədin və onun əshabələrinin işi olacaq. Yoldaşımız onların dinindən döndüyünə görə onu qəbirdən çıxardıb bayıra atıblar.” Sonra onlar dərin bir qəbir qazıb onu dəfn etdilər. Səhər oyanıb gördülər ki, torpaq (yenə) onu bayıra atmışdır. Dedilər: “Bunu Muhəmməd və onun əshabələri edib. Yoldaşımız onların dinindən döndüyünə görə onu qəbirdən çıxardıb bayıra atıblar.” Sonra olduqca dərin bir qəbir qazıb onu dəfn etdilər. Səhər oyanıb gördülər ki, torpaq (yenə də) onu bayıra atmışdır. Nəhayət, başa düşdülər ki, bu işdə insan əli ola bilməz. Odur ki, onu (olduğu yerdə) atıb getdilər.” (əl-Buxari, 3617)

¹ Uca Allah “əl-Fəth” surəsinin 4-cü ayəsində buyurur: “Möminlərin imanını üstünə iman artırmaq üçün onların qəlbinə rahatlıq (sükunət, arxayınlıq) nazil edən Odur. Göylərin və yerin orduları Allahdır. Allah Biləndir, Müdrikdir.” Təfsirçilər sükunətin mələklərlə bərabər yerə endiyini söyləmişlər.

۱۵۰۹ - عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «هَلْ لَكُمْ مِنْ أَنْمَاطٍ». قُلْتُ وَآتَى يَكُونُ لَنَا الْأَنْمَاطُ قَالَ: «أَمَا إِنَّهُ سَيَكُونُ لَكُمْ الْأَنْمَاطُ». فَأَنَا أَقُولُ لَهَا - يَعْنِي امْرَأَتَهُ - أُخْرِي عَنِّي أَنْمَاطِكِ. فَتَقُولُ أَلَمْ يَقُلِ النَّبِيُّ ﷺ: «إِنَّهَا سَتَكُونُ لَكُمْ الْأَنْمَاطُ». فَأَدْعُهَا. [رواه البخاري: ۳۶۳۱]

1509. Cabir radıya Alləhün əndə rəvayət edir ki, (bir dəfə) Peyğəmbər salavəti əleyhi və əlihə və səlihə (məndən) soruşdu: “Sizdə xalça varmı?” Dedim: “Bizim haradan xalçamız ola bilər?” O buyurdu: “Tezliklə sizin xalçalarınız olacaq!”

(Zamanı yetişdikdə) mən zövcəmə dedim: “Yığışdır bu xalçaları mənim gözümün qabağından.” Zövcəm dedi: “Məgər Peyğəmbər salavəti əleyhi və əlihə və səlihə (bizə): “Tezliklə sizin xalçalarınız olacaq!” – deyə xəbər verməmişdirmi?” Bundan sonra mən onu sərbəst buraxdım.” (əl-Buxari, 3631)

۱۵۱۰ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: انْطَلَقَ سَعْدُ بْنُ مُعَاذٍ مُعْتَمِرًا - قَالَ - فَتَزَلَّ عَلَى أُمِّيَّةَ بِنِ خَلْفِ أَبِي صَفْوَانَ، وَكَانَ أُمِّيَّةٌ إِذَا انْطَلَقَ إِلَى الشَّامِ فَمَرَّ بِالْمَدِينَةِ نَزَلَ عَلَى سَعْدٍ، فَقَالَ أُمِّيَّةٌ لَسَعْدٍ انْتِظِرْ حَتَّى إِذَا اتَّصَفَ النَّهَارُ، وَغَفَلَ النَّاسُ انْطَلَقْتُ فَطُفْتُ، فَبَيْنَا سَعْدٌ يَطُوفُ إِذَا أَبُو جَهْلٍ فَقَالَ مَنْ هَذَا الَّذِي يَطُوفُ بِالْكَعْبَةِ فَقَالَ سَعْدٌ أَنَا سَعْدٌ. فَقَالَ أَبُو جَهْلٍ تَطُوفُ بِالْكَعْبَةِ أَمِنَا، وَقَدْ أَوَيْتُمْ مُحَمَّدًا وَأَصْحَابَهُ فَقَالَ نَعَمْ. فَتَلَا حَيًّا بَيْنَهُمَا. فَقَالَ أُمِّيَّةٌ لَسَعْدٍ لَا تَرْفَعْ صَوْتَكَ عَلَى أَبِي الْحَكَمِ، فَإِنَّهُ سَيَدُّ أَهْلَ الْوَادِي. ثُمَّ قَالَ سَعْدٌ وَاللَّهِ لَنْ مَنَعَنِي أَنْ أَطُوفَ بِالْبَيْتِ لِأَقْطَعَنَّ مَتَجَرَّكَ بِالشَّامِ. قَالَ فَجَعَلَ أُمِّيَّةٌ يَقُولُ لَسَعْدٍ لَا تَرْفَعْ صَوْتَكَ. وَجَعَلَ يُمَسِّكُهُ، فَعُضِبَ سَعْدٌ فَقَالَ دَعْنَا عَنْكَ، فَإِنِّي سَمِعْتُ مُحَمَّدًا radıya Alləhün əndə يَزْعُمُ أَنَّهُ قَاتَلَكَ. قَالَ إِنِّي قَاتَلْتُكَ. قَالَ سَعْدٌ نَعَمْ. قَالَ وَاللَّهِ مَا يَكْذِبُ مُحَمَّدٌ radıya Alləhün əndə إِذَا حَدَّثَ. فَجَعَلَ إِلَى امْرَأَتِهِ، فَقَالَ أَمَا تَعْلَمِينَ مَا قَالَ لِي أَخِي الْبَيْرُيُّ قَالَتْ وَمَا قَالَ قَالَ زَعَمَ أَنَّهُ سَمِعَ مُحَمَّدًا يَزْعُمُ أَنَّهُ قَاتَلَنِي. قَالَتْ فَوَاللَّهِ مَا يَكْذِبُ مُحَمَّدٌ. قَالَ فَلَمَّا خَرَجُوا إِلَى بَدْرٍ، وَجَاءَ الصَّرِيحُ قَالَتْ لَهُ امْرَأَتُهُ أَمَا ذَكَرْتَ مَا قَالَ لَكَ أَخُوكَ الْبَيْرُيُّ قَالَ فَأَرَادَ أَنْ لَا يَخْرُجَ، فَقَالَ لَهُ أَبُو جَهْلٍ إِنَّكَ مِنْ أَشْرَافِ الْوَادِي، فَسِرْ يَوْمًا أَوْ يَوْمَيْنِ، فَسَارَ مَعَهُمْ فَقَتَلَهُ اللَّهُ. [رواه البخاري: ۳۶۳۲]

1510. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Məsud radıya Alləhün əndə demişdir: “Səd ibn Muaz ümrə ziya-rətinə yola düşdü və (gedib) Umeyyə ibn Xələfin (evində) qonaq qaldı. Umeyyə də Şama gedərkən Mədinədən keçər və Sədin (evində) qonaq qalardı. Umeyyə Sədə dedi: “Günortayadək gözlə, insanlar yuxuya dalsın, sonra get ümrəni yerinə yetir.” Səd (Kəbəni) təvaf edərkən Əbu Cəhl ona rast gəldi və soruşdu: “Bu kimdir, Kəbəni təvaf edir?” Səd: “Mənəm Səd!” - deyə cavab verdi. Əbu Cəhl dedi: “Muhəmmədə və onun əshabələrinə sığınacaq verirsiniz, (sonra da gəlib) arxayın Kəbəni təvaf edirsiniz?!” Səd: “Bəli!” - dedi və onlar mübahisə etməyə başladılar. Bu vaxt Umeyyə Sədə dedi: “Səsini Əbul Həkəmin səsinə yuxarı qaldırma. Çünki o, bu vadedə yaşayan adamların ağsaqqalıdır.” Sonra Səd dedi: “Vallahi, əgər sən mənə Kəbəni təvaf etməyə mane olsan, mən də sənə Şamda ticarət etməyə imkan verməyəcəyəm.” Umeyyə onun yaxasından yapışıb: “Səsini qaldırma!” - dedi. Səd qəzəblənib dedi: “Əl çək bizdən! Mən Muhəmmədin salavəti əleyhi və əlihə və səlihə səni öldürəcəyini iddia etdiyini eşitmişəm.” Umeyyə: “Məni?” - deyə soruşdu. Səd: “Bəli!” - deyə cavab verdi. Umeyyə dedi: “Vallahi, Muhəmməd salavəti əleyhi və əlihə və səlihə bir xəbər verərsə, yalan danışmaz.” Sonra o, arvadının yanına gəlib dedi: “Bilirsən, yəsribli qardaşım mənə nə dedi?” Qadın soruşdu: “Nə dedi?” (Umeyyə) dedi: “İddia etdi ki, o, Muhəmmədin səni öldürəcəyini söylədiyini eşitmişdir.” Arvadı dedi: “Vallahi, Muhəmməd yalan danışmaz.”

(Müşriklər) Bədr döyüşünə çıxdıqları zaman carçı gəlib (Umeyyənə) çağırırdı. Onda arvadi ona dedi: "Yoxsa yəsribli qardaşının sənə dedikləri yadımdan çıxıb?!" Umeyyə döyüşə çıxmaq istəmədi, lakin Əbu Cəhl ona dedi: "Axı sən bu vadiyə yaşayanların ağsaqqallarındansan. Bir-iki günlük (bizimlə) səfərə çıx!" Beləliklə, (Umeyyə) onlarla birlikdə səfərə çıxdı və (Bədr döyüşündə) Allah onu məhv etdi." (əl-Buxari, 3632)

۱۵۱۱ - عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ جَبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَتَى النَّبِيَّ ﷺ وَعِنْدَهُ أُمُّ سَلَمَةَ، فَجَعَلَ يُحَدِّثُ ثُمَّ قَامَ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «لَأُمِّ سَلَمَةَ: «مَنْ هَذَا». أَوْ كَمَا قَالَ. قَالَ قَالَتْ هَذَا دَحِيَّةٌ. قَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ إِنَّمَا اللَّهُ مَا حَسِبْتُهُ إِلَّا إِيَّاهُ حَتَّى سَمِعْتُ خُطْبَةَ نَبِيِّ اللَّهِ ﷺ يُخْبِرُ جَبْرِيلَ أَوْ كَمَا قَالَ. [رواه البخاري: ۳۶۳۴]

1511. Usamə ibn Zeyd رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, (bir dəfə) Ummu Sələmə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا Peyğəmbərin ﷺ yanında ikən Cəbrail onun yanına gəlib onunla söhbət etdi. O, çıxıb getdikdən sonra Peyğəmbər ﷺ Ummu Sələmədən soruşdu: "(Bilirsən) o kim idi?" Ummu Sələmə: "Bu Dihya¹ idi"- dedi. (Sonralar) Ummu Sələmə deyirdi: "Vallahi, Allahın peyğəmbərinin ﷺ xütbəsini eşidənədək, xütbədə onun Cəbrail olduğunu bildirənədək mən onun Dihya olduğunu hesab edirdim." (əl-Buxari, 3634)

۱۵۱۲ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «رَأَيْتُ النَّاسَ مُجْتَمِعِينَ فِي صَعِيدٍ، فَقَامَ أَبُو بَكْرٍ فَتَنَزَعَ ذُنُوبًا أَوْ ذُنُوبَيْنِ، وَفِي بَعْضٍ نَزْعُهُ ضَعْفٌ، وَاللَّهُ يَغْفِرُ لَهُ، ثُمَّ أَخَذَهَا عُمَرُ، فَاسْتَحَالَتُ بِيَدِهِ غَرْبًا، فَلَمْ أَرَ عَبْقَرِيًّا فِي النَّاسِ يَغْفِرُ فَرِيئَةً، حَتَّى ضَرَبَ النَّاسُ بِعَطْنٍ». [رواه البخاري: ۳۶۳۳]

1512. Abdullah ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Mən (yuxuda) camaatın bir tərəf başında toplandığını gördüm. Həmin vaxt Əbu Bəkr qalxıb (su hövzəsindən) bir və ya iki çəllək su çıxartdı, suyu çıxardarkən azacıq zəiflik göstərdi. Allah onu bağışlasın! Sonra çəlləyi Ömər götürdü və bu çəllək onun əlində böyük bir badyaya döndü. Mən insanlar arasında onun qaldırdığını qaldıran bir çevik adam görmədim. Nəhayət, insanlar (heyvanlarını) suvatdan² çəkib (badyanın ətrafına toplandılar)." (əl-Buxari, 3633)

18-ci fəsil.

۱۸ - باب:

Uca Allahın: "Kitab verdiyimiz şəxslər onu öz oğullarını tanıdıqları kimi tanıyırlar. Həqiqətən də, onlardan bir dəstə haqqı bilə-bilə gizlədir"³ sözü

قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿يَعْرِفُونَهُ، كَمَا يَعْرِفُونَ آبَاءَهُمْ وَإِنَّ فَرِيقًا مِنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ﴾

۱۵۱۳ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ الْيَهُودَ جَاءُوا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرُوا لَهُ أَنَّ رَجُلًا مِنْهُمْ وَامْرَأَةً زَنِيًّا فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَا تَجِدُونَ فِي التَّوْرَةِ فِي شَأْنِ الرَّحِمِ». فَقَالُوا نَفْضَحُهُمْ وَيُجْلِدُونَ. فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ

¹ Dihya ibn Xəlifə əl-Kəlbi رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ öz gözəlliyi ilə seçilən bir əshabə idi.

² 1143-cü hədisin qeydlərinə bax.

³ "əl-Bəqərə" surəsi, 146.

بُنْ سَلَامَ كَذِبْتُمْ، إِنَّ فِيهَا الرَّحْمَ. فَأَتَوْا بِالتَّوْرَةِ فَنَشَرُوهَا، فَوَضَعَ أَحَدُهُمْ يَدَهُ عَلَى آيَةِ الرَّحْمِ، فَقَرَأَ مَا قَبْلَهَا وَمَا بَعْدَهَا. فَقَالَ لَهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَلَامٍ ارْفَعْ يَدَكَ. فَرَفَعَ يَدَهُ فَإِذَا فِيهَا آيَةُ الرَّحْمِ. فَقَالُوا صَدَقَ يَا مُحَمَّدٌ، فِيهَا آيَةُ الرَّحْمِ. فَأَمَرَ بِهِمَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَرُجِمَا. [رواه البخاري: ٣٦٣٥]

1513. Abdullah ibn Ömər رəvayət edir ki, (bir dəfə) yəhudilər Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib içərilərindən bir kişinin bir qadınla zina etdiyini ona xəbər verdilər. Peyğəmbər ﷺ onlardan soruşdu: “Tövratdan daşqalağa aid nə bilirsiniz?” Onlar dedilər: “Biz (zinakarları hər yerdə) biabır edir, üstəlik də şallaqlayırıq.” Abdullah ibn Səlam dedi: “Yalan danışdınız! Həqiqətən, Tövratda (zinakarları) daşqalaq etmək əmr olunmuşdur.” Belə olduqda onlar Tövrati gətirib (onun bükülü səhifələrini) açdılar, sonra onlardan biri əlini daşqalaq ayəsinin üstünə qoydu və bu ayədən həm əvvəlki, həm də sonrakı ayələri oxudu. Abdullah ibn Səlam dedi: “Qaldır əlini!” Adam əlini qaldırdı və orada daşqalağa aid ayə olduğunu (hamı) gördü. Onda onlar dedilər: “Ey Mühəmməd, (Abdullah) düz deyir, (bu Kitabda) daşqalaq ayəsi vardır.” Bundan sonra Peyğəmbərin ﷺ əmri ilə zinakarları daşqalaq etdilər. (əl-Buxari, 3635)

19-cu fəsil. Müşriklərin Peyğəmbərdən ﷺ möcüzə göstərməyini tələb etməsi və onun onlara ayın parçalanmasını göstərməsi

١٩ - باب:

سُؤَالُ الْمُشْرِكِينَ أَنْ يُرِيَهُمُ النَّبِيُّ ﷺ آيَةً
فَأَرَاهُمُ انْشِقَاقَ الْقَمَرِ

١٥١٤ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ انْشَقَّ الْقَمَرُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ شَقَّتَيْنِ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «اشْهَدُوا». [رواه البخاري: ٣٦٣٦]

1514. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Məsud رəvayət edir: “Peyğəmbərin ﷺ zamanında ay iki yerə bölündü və Peyğəmbər ﷺ: “(Buna) şahid olun!” – deyərək buyurdu.” (əl-Buxari, 3636)

١٥١٥ - عَنْ عُرْوَةَ الْبَارِقِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَعْطَاهُ دِينَارًا يَشْتَرِي بِهِ شَاةً، فَاشْتَرَى لَهُ بِهِ شَاتَيْنِ، فَبَاعَ إِحْدَاهُمَا بِدِينَارٍ وَجَاءَهُ بِدِينَارٍ وَشَاةٍ، فَدَعَا لَهُ بِالْبَرَكَةِ فِي بَيْعِهِ، وَكَانَ لَوْ اشْتَرَى الثَّرَابَ لَرَبِحَ فِيهِ. [رواه البخاري: ٣٦٤٢]

1515. Urva əl-Bariqidən رəvayət edilir ki, (bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ ona bir dinar verib bu pula bir qoç almağı tapşırırdı. O da həmin pula iki qoç aldı, sonra da qoçlardan birini bir dinara satdı. O (aldığı) qoçu və dinarı gətirib Peyğəmbərə ﷺ verdikdə Peyğəmbər ﷺ onun alverinə xeyir-dua verdi. (O vaxtdan bəri Urva) torpaq alsaydı belə, ondan da qazanc əldə edirdi. (əl-Buxari, 3642)

٦٢ - کتاب فضائل أصحاب النبي ﷺ

18 – Peyğəmbərin ﷺ əshabələrinin üstünlükləri kitabı

وَمَنْ صَحِبَ النَّبِيَّ ﷺ أَوْ رَأَاهُ مِنَ الْمُسْلِمِينَ
فَهُوَ مِنْ أَصْحَابِهِ
Peyğəmbərin ﷺ yanında olmuş və
onu görmüş müsəlmanlar onun
əshabələridir

1-ci fəsil.

Əbu Bəkrin ﷺ üstünlükləri

١ - باب: فضل أبي بكر ﷺ

١٥١٦ - عَنْ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ ﷺ قَالَ: أَنْتَ امْرَأَةُ النَّبِيِّ ﷺ فَأَمَرَهَا أَنْ تَرْجِعَ إِلَيْهِ. قَالَتْ أَرَأَيْتَ إِنْ حِثْتُ وَلَمْ أَجِدْكَ كَأَنَّهَا تَقُولُ الْمَوْتُ. قَالَ ﷺ: «إِنْ لَمْ تَجِدِيْنِي فَأَتِي أَبَا بَكْرٍ». [رواه البخاري: ٣٦٥٩]

1516. Rəvayət edilir ki, Cubeyr ibn Mutim ﷺ demişdir: “(Bir dəfə) bir qadın Peyğəmbərin ﷺ yanına gəldi və o, qadına (bir müddətdən sonra) gəlməyi buyurdu. Qadın: “Bəs gəlib səni tapmasam necə olsun?” – deyə soruşdu. Sanki o, Peyğəmbərin ﷺ vəfat edəcəyini qəsd edirdi. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Məni tapmasan, Əbu Bəkrin yanına gedərsən!” (əl-Buxari, 3659)

١٥١٧ - عَنْ عَمَّارٍ ﷺ قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَمَا مَعَهُ إِلَّا خَمْسَةٌ أَعْبُدُ وَأَمْرَاتَانِ وَأَبُو بَكْرٍ. [رواه البخاري: ٣٦٦٠]

1517. Rəvayət edilir ki, Əmmar ﷺ demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ yanında ancaq beş kölə, iki qadın və Əbu Bəkrini görmüşdüm.”¹ (əl-Buxari, 3660)

١٥١٨ - عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ ﷺ قَالَ: كُنْتُ جَالِسًا عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ إِذْ أَقْبَلَ أَبُو بَكْرٍ آخِذًا بِطَرَفِ ثَوْبِهِ حَتَّى أَبْدَى عَنْ رُكْبَتِهِ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «أَمَّا صَاحِبُكُمْ فَقَدْ غَامَرَ». فَسَلَّمَ، وَقَالَ إِنِّي كَانَ بَيْنِي وَبَيْنَ ابْنِ الْخَطَّابِ شَيْءٌ فَأَسْرَعْتُ إِلَيْهِ ثُمَّ نَدِمْتُ، فَسَأَلْتُهُ أَنْ يَغْفِرَ لِي فَأَبَى عَلَيَّ، فَأَقْبَلْتُ إِلَيْكَ فَقَالَ: «يَغْفِرُ اللَّهُ لَكَ يَا أَبَا بَكْرٍ». ثَلَاثًا، ثُمَّ إِنَّ عُمَرَ نَدِمَ فَأَتَى أَبِي بَكْرٍ فَسَأَلَ أَتَمَّ أَبُو بَكْرٍ فَقَالُوا لَا. فَأَتَى إِلَى النَّبِيِّ ﷺ، فَسَلَّمَ فَحَجَلَ وَجْهَ النَّبِيِّ ﷺ يَتَمَعَّرُ حَتَّى أَشْفَقَ أَبُو بَكْرٍ، فَحَجَّنَا عَلَى رُكْبَتَيْهِ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَاللَّهِ أَنَا كُنْتُ أَظْلَمَ مَرَّتَيْنِ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «إِنَّ اللَّهَ بَعَثَنِي إِلَيْكُمْ فَقُلْتُمْ كَذَبْتَ. وَقَالَ أَبُو بَكْرٍ صَدَقَ. وَوَأَسَانِي بِنَفْسِهِ وَمَالِهِ، فَهَلْ أَنْتُمْ تَارِكُو لِي صَاحِبِي». مَرَّتَيْنِ فَمَا أُوذِيَ بَعْدَهَا. [رواه البخاري: ٣٦٦١]

1518. Rəvayət edilir ki, Əbu Dərdə ﷺ demişdir: “(Bir dəfə) mən Peyğəmbərin ﷺ yanında oturmuşdum. Bu vaxt Əbu Bəkr paltarının ətəyini dizindən yuxarı qaldırmış halda Peyğəmbərin ﷺ yanına gəldi. Peyğəmbər ﷺ dedi: “Dostunuza gəlincə, o (kiminləsə) mübahisə edib.” (Əbu Bəkr) salam verdi və dedi: “Mənimlə (Ömər) ibn Xəttabın arasına mübahisə düşdü və mən onunla kobud danışdım. Sonra peşman oldum və ondan üzr dilədim, lakin o məni bağışlamadı. Odur ki, sənin yanına gəldim. Peyğəmbər ﷺ üç dəfə dedi: “Allah səni bağışlasın, ey Əbu Bəkr!” Sonra Ömər (öz hərəkətindən) peşman oldu

¹ Burada Əmmar ibn Yasir ﷺ İslamın əvvəlki vaxtını nəzərdə tutur. Belə ki, həmin vaxt Peyğəmbərin ﷺ dəvətini çox az adam qəbul etmişdi.

və Əbu Bəkrin evinə gəlib: “Əbu Bəkr evdədirmi?” – deyə soruşdu. Ona: “Xeyr!” – dedilər. Sonra o, Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib salam verdi. Əbu Bəkr Peyğəmbərin ﷺ üzündə narazılıq hissini görəndə (Ömərə) yazığı gəldi və diz çöküb iki dəfə dedi: “Ya Rəsulullah, mən daha çox haqsızlıq etmişəm!” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Həqiqətən, Allah məni peyğəmbər göndərdi. Siz: “Sən yalan danışırısan” – dediniz. Əbu Bəkr isə: “O doğru danışır!” – dedi, üstəlik canı və malı ilə məni dəstəklədi. Siz mənim dostumun (xətrinə dəyməyə) son qoymayacaqsınız mı?!” (O bunu) iki dəfə təkrar etdi. (Bu hadisədən) sonra onun xətrinə dəyən olmadı. (əl-Buxari, 3661)

۱۵۱۹ - عَنْ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ بَعَثَهُ عَلَى حَيْشِ ذَاتِ السَّلَاسِلِ، فَأَتَيْتُهُ فَقُلْتُ أَيُّ النَّاسِ أَحَبُّ إِلَيْكَ قَالَ: «عَائِشَةُ». فَقُلْتُ مِنَ الرِّجَالِ فَقَالَ: «أَبُوهَا». قُلْتُ ثُمَّ مَنْ قَالَ: «ثُمَّ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ». فَعَدَّ رِجَالًا. [رواه البخاري: ۳۶۶۲]

1519. Amr ibn əl-As رəvayət etmişdir ki, Peyğəmbər ﷺ onu zatus-Səlasil ordusuna başçı təyin edib döyüşə göndərdi. (Amr dedi:) “Mən Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib soruşdum: “Sənin ən çox sevdiyin adam kimdir?” O: “Aişədir” – dedi. Dedim: “Bəs kişilərdən kimdir?” Dedi: “Atası!” Soruşdum: “Sonra kim?” O: “Ömər ibn Xəttəbdir” – dedi və (başqa) bir neçə adamın adını çəkdi. (əl-Buxari, 3662)

۱۵۲۰ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَنْ جَرَّ ثَوْبَهُ خِيَلَاءَ لَمْ يَنْظُرِ اللَّهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ». فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ إِنَّ أَحَدَ شَقِيَّ ثَوْبِي يَسْتَرْخِي إِلَّا أَنْ أَتَعَاهَدَ ذَلِكَ مِنْهُ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِنَّكَ لَسْتَ تَصْنَعُ ذَلِكَ خِيَلَاءَ». [رواه البخاري: ۳۶۶۵]

1520. Abdullah ibn Ömər رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Kim təkəbbürlüyündən paltarının ətəyini yerlə sürüyərsə, Qiyamət günü Allah onun üzünə baxmaz. (Bunu eşidəndə) Əbu Bəkr dedi: “Mən fikir vermədikdə paltarımın uclarından biri yerə sürtülür. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Sən ki bunu təkəbbürlüyündən etmirsən.” (əl-Buxari, 3665)

۱۵۲۱ - عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ تَوَضَّأَ فِي بَيْتِهِ ثُمَّ خَرَجَ، فَقُلْتُ لَأَلْزَمَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، وَلَا أَكُونَنَّ مَعَهُ يَوْمَ هَذَا. قَالَ فَجَاءَ الْمَسْجِدَ، فَسَأَلَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالُوا خَرَجَ وَوَجَّهَ هَاهُنَا، فَخَرَجْتُ عَلَى إِثْرِهِ أَسْأَلُ عَنْهُ، حَتَّى دَخَلَ بَيْتَ أَرِيَسَ، فَجَلَسْتُ عِنْدَ الْبَابِ، وَبِأُيُّهَا مِنْ جَرِيدٍ حَتَّى قَضَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَاجَتَهُ، فَتَوَضَّأَ فَقُمْتُ إِلَيْهِ، فَإِذَا هُوَ جَالِسٌ عَلَى بَيْتِ أَرِيَسَ، وَتَوَسَّطَ قَفْهًا، وَكَشَفَ عَنْ سَاقَيْهِ وَدَلَّاهُمَا فِي الْبَيْتِ، فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ ثُمَّ انْصَرَفْتُ، فَجَلَسْتُ عِنْدَ الْبَابِ، فَقُلْتُ لَأَكُونَنَّ بَوَّابَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ الْيَوْمَ، فَجَاءَ أَبُو بَكْرٍ فَدَفَعَ الْبَابَ. فَقُلْتُ مَنْ هَذَا فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ. فَقُلْتُ عَلَى رِسْلِكَ. ثُمَّ ذَهَبْتُ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ هَذَا أَبُو بَكْرٍ يَسْتَأْذِنُ. فَقَالَ: «ائْذَنْ لَهُ وَبَشِّرْهُ بِالْجَنَّةِ». فَأَقْبَلْتُ حَتَّى قُلْتُ لِأَبِي بَكْرٍ ادْخُلْ، وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُبَشِّرُكَ بِالْجَنَّةِ. فَدَخَلَ أَبُو بَكْرٍ فَجَلَسَ عَنْ يَمِينِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مَعَهُ فِي الْقَفِّ، وَدَلَّى رِجْلَيْهِ فِي الْبَيْتِ، كَمَا صَنَعَ النَّبِيُّ ﷺ، وَكَشَفَ عَنْ سَاقَيْهِ، ثُمَّ رَجَعْتُ فَجَلَسْتُ وَقَدْ تَرَكْتُ أَحْيَ يَتَوَضَّأُ وَيَلْحَقُنِي، فَقُلْتُ إِنْ يَرُدُّ اللَّهُ بَقْلَانِ خَيْرًا – يُرِيدُ أَخَاهُ – يَأْتِ بِهِ. فَإِذَا إِنْسَانٌ يُحَرِّكُ الْبَابَ. فَقُلْتُ مَنْ هَذَا فَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ. فَقُلْتُ عَلَى رِسْلِكَ. ثُمَّ جِئْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ، فَقُلْتُ هَذَا عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ يَسْتَأْذِنُ. فَقَالَ:

«أَذِنَ لَهُ وَبَشَّرَهُ بِالْجَنَّةِ». فَجَنَّتْ فَقُلْتُ ادْخُلْ وَبَشَّرَكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِالْجَنَّةِ. فَدَخَلَ، فَجَلَسَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي الْقُفِّ عَنْ يَسَارِهِ، وَدَلَّى رِجْلَيْهِ فِي الْبُئْرِ، ثُمَّ رَجَعْتُ فَجَلَسْتُ، فَقُلْتُ إِنْ يُرِدِ اللَّهُ بِفُلَانٍ خَيْرًا يَأْتِ بِهِ. فَجَاءَ إِنْسَانٌ يُحَرِّكُ الْبَابَ، فَقُلْتُ مَنْ هَذَا فَقَالَ عَثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ. فَقُلْتُ عَلَى رِسْلِكَ. فَجَنَّتْ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَخْبَرْتُهُ. فَقَالَ: «أَذِنَ لَهُ وَبَشَّرَهُ بِالْجَنَّةِ عَلَى بَلْوَى تُصِيبُهُ» فَجَنَّتُهُ فَقُلْتُ لَهُ ادْخُلْ وَبَشَّرَكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِالْجَنَّةِ عَلَى بَلْوَى تُصِيبُكَ. فَدَخَلَ فَوَجَدَ الْقُفَّ قَدْ مَلِئَ، فَجَلَسَ وَجَاهَهُ مِنَ الشَّقِّ الْآخَرِ. [رواه البخاري: ٣٦٧٤]

1521. Rəvayət edilir ki, Əbu Musa əl-Əşəri ؓ demişdir: “(Bir dəfə) mən dəstəmaz alıb evdən çıxdım və (öz-özümə) dedim: “Peyğəmbərdən ﷺ ayrılmayacağam, bütün günü onun yanında olacağam.”

Sonra Əbu Musa məscidə gəlib Peyğəmbəri ﷺ soruşdu. (Oradakılar ona) dedilər: “Filan yerə getdi.”

(Əbu Musa) dedi: “Mən soruşa-soruşa onun dalınca çıxdım. Nəhayət, o gedib Əris quyusu olan bağçaya girdi. Mən də gəlib qapının yanında oturdum. Bağcanın qapısı xurma budaqlarından düzəldilmişdi. Nəhayət, Peyğəmbər ﷺ təbii ehtiyacını rəf etdikdən sonra dəstəmaz aldı. Bundan sonra mən onun yanına getdim və gördüm ki, o, quyunun başında oturub, ayaqlarını da (dizdən yuxarıya qədər) açıb quyuya sallayıb. Mən ona salam verdim, sonra da gedib qapının yanında oturdum və (öz-özümə) dedim: “Bu gün mən Peyğəmbərin ﷺ qapıcısı olaacağam.” (Bu əsnada) Əbu Bəkr gəlib qapını döydü. Mən: “Kimdir o?”– deyə soruşdum. O: “Əbu Bəkrdir!”– deyə cavab verdi. Mən (ona): “Yerində dur”– dedim, sonra (Peyğəmbərin ﷺ yanına) gedib dedim: “Ya Rəsulullah, Əbu Bəkr içəri daxil olmaq üçün izn istəyir.” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “İzn ver gəlsin və onu Cənnətlə müjdələ!” Mən qayıdıb Əbu Bəkrə dedim: “Gəl içəri! Allahın Elçisi ﷺ səni Cənnətlə müjdələyir!” Əbu Bəkr içəri daxil olub quyunun başında, Peyğəmbərin ﷺ sağ tərəfində oturdu və Peyğəmbər ﷺ etdiyi kimi ayaqlarını açıb quyuya salladı. Sonra mən (yerimə) qayıdıb (qapının yanında) oturdum. (Doğma) qardaşıma gəlincə, o da mənimlə gəlmək istəyirdi, lakin mən onu dəstəmaz alarkən qoyub getdim. Allah ona xeyir nəsim etmək istəsə, onu da bura gətirər. Elə bu vaxt kimsə qapını itələdi. Mən: “Kimdir o?”– deyə soruşdum. O: “Ömər ibn Xəttəbdir!”– deyə cavab verdi. Mən (ona): “Yerində dur”– dedim, sonra Peyğəmbərin ﷺ yanına gedib ona salam verdim və dedim: “Ömər ibn Xəttəb içəri girmək üçün izn istəyir.” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “İzn ver gəlsin və onu Cənnətlə müjdələ!” Mən qayıdıb (Ömərə) dedim: “Gəl içəri! Allahın Elçisi ﷺ səni Cənnətlə müjdələdi!” Ömər içəri daxil olub quyunun başında, Peyğəmbərin ﷺ sol tərəfində oturdu və ayaqlarını açıb quyuya salladı. Sonra mən qayıdıb (qapının yanında) oturdum. Əgər Allah filankəsə¹ xeyir nəsim etmək istəsə, onu da bura gətirər. Bu vaxt bir nəfər gəlib qapını tərpətdi. Mən: “Kimdir o?”– deyə soruşdum. O: “Osman ibn Əffandır!”– deyə cavab verdi. Mən (ona): “Yerində dur”– dedim, sonra Peyğəmbərin ﷺ yanına gedib (Osmanın ﷺ gəldiyini) ona xəbər verdim. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “İzn ver gəlsin və ona müjdə ver ki, onun başına müsibət gəldikdən sonra Cənnətə girəcəkdir!” Mən qayıdıb (Osmana) dedim: “Gəl içəri! Allahın Elçisi ﷺ sənə müj-

¹ Əbu Musa ﷺ qardaşını qəsd edirdi.

də verir ki, sənin başına müsibət gəldikdən sonra sən Cənnətə girəcəksən.” Osman içəri daxil oldu və quyunun kənarında yer olmadığını görüb Peyğəmbərin ﷺ qarşı tərəfində oturdu.” (əl-Buxari, 3674)

۱۵۲۲ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «لَا تَسُبُّوا أَصْحَابِي، فَلَوْ أَنَّ أَحَدَكُمْ أَتَفَقَّ مِثْلَ أَحَدٍ ذَهَبًا مَا بَلَغَ مَدَّ أَحَدِهِمْ وَلَا نَصِيفَهُ». [رواه البخاري: ۳۶۷۳]

1522. Əbu Səid əl-Xudri رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Mənim əshabələrimi söyməyin! Əgər sizdən biriniz Uhud dağı boyda qızıl sədəqə versə, onlardan birinin verdiyi bir ovuc sədəqəyə, hətta yarısına belə çata bilməz” (əl-Buxari, 3673)

۱۵۲۳ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ صَعِدَ أُحُدًا وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ وَعُثْمَانُ فَرَجَفَ بِهِمْ فَقَالَ: «أُتِبْتُ أَحَدٌ فَإِنَّمَا عَلَيْكَ نَبِيٌّ وَصِدِّيقٌ وَشَهِيدَانِ». [رواه البخاري: ۳۶۷۵]

1523. Ənəs رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət etmişdir ki, (bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ, Əbu Bəkr, Ömər və Osman Uhud dağına qalxdılar və dağ silkələndi. Onda Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Sakit dur, ey Uhud! Həqiqətən, sənin üstündə bir peyğəmbər, bir siddiq və iki şəhid var.” (əl-Buxari, 3675)

۱۵۲۴ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: إِنِّي لَوَاقِفٌ فِي قَوْمٍ، فَدَعَا اللَّهُ لِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ وَقَدْ وَضَعَ عَلَى سَرِيرِهِ، إِذَا رَجُلٌ مِنْ خَلْفِي قَدْ وَضَعَ مِرْفَقَهُ عَلَى مَنْكِبِي، يَقُولُ رَحِمَكَ اللَّهُ، إِنْ كُنْتُ لَأَرْجُو أَنْ يَجْعَلَكَ اللَّهُ مَعَ صَاحِبَيْكَ، لِأَنِّي كَثِيرًا مِمَّا كُنْتُ أَسْمَعُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ كُنْتُ وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ، وَفَعَلْتُ وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ، وَأَنْطَلَقْتُ وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ. فَإِنْ كُنْتُ لَأَرْجُو أَنْ يَجْعَلَكَ اللَّهُ مَعَهُمَا. فَالْتَفَتُ فَإِذَا هُوَ عَلَى بَنِي أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. [رواه البخاري: ۳۶۷۷]

1524. Rəvayət edilir ki, ibn Abbas رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Ömər ibn Xəttab ölüm ayağında ikən mən onun yanına yığışım ona dua edənlərin arasında idim. Birdən bir nəfərin arxamda durub, dirsəyini çiynimə qoyub belə dediyini eşitdim: “Allah sənə rəhmət eləsin. Mən həmişə arzulamışam ki, sən dostlarınla¹ bir yerdə olasan. Çünki mən Peyğəmbərin ﷺ çox vaxt belə dediyini eşidərdim: “Mən, Əbu Bəkr və Ömərlə (filan yerdə) idim. Mən, Əbu Bəkr və Ömərlə (filan işi) gördüm. Mən, Əbu Bəkr və Ömərlə (filan yerə) getdim.” Mən ümid edirdim ki, Allah səni onlara qovuşduracaq.”

İbn Abbas رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ dedi: “Mən dönüb gördüm ki, bu, Əli ibn Əbu Talibdir.” (əl-Buxari, 3677)

۲ - باب: مَنَاقِبُ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ

2-ci fəsil. Ömər ibn Xəttabın رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ tərifləyiq xüsusiyyətləri

۱۵۲۵ - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «رَأَيْتُنِي دَخَلْتُ الْجَنَّةَ، فَإِذَا أَنَا بِالرُّمَيْصَاءِ امْرَأَةِ أَبِي طَلْحَةَ وَسَمِعْتُ خَشْفَةً، فَقُلْتُ مَنْ هَذَا فَقَالَ هَذَا بِلَالٌ. وَرَأَيْتُ قَصْرًا بِنَاءَهُ جَارِيَةٌ، فَقُلْتُ لِمَنْ هَذَا فَقَالَ لِعُمَرَ.

¹ Burada o, Peyğəmbəri ﷺ və Əbu Bəkr رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ qəsd edirdi.

فَأَرَدْتُ أَنْ أَدْخُلَهُ فَأَنْظُرُ إِلَيْهِ، فَذَكَرْتُ غَيْرَتَكَ». فَقَالَ عُمَرُ بِأُمِّي وَأَبِي يَا رَسُولَ اللَّهِ أَعَلَيْكَ أَغَارُ. [رواه البخاري: ٣٦٧٩]

1525. Cabir ibn Abdullah رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “(Yuxuda) gördüm ki, Cənnətdəyəm. Birdən qarşımda Əbu Təlhənin zövcəsi Rumeysanı gördüm və bir ayaq səsi eşitdim. Soruşdum: “Bu kimdir?” Dedilər: “Bu Bilaldır!” Sonra mən bir qəsir və bu qəsirin həyatində bir cavan qız gördüm. Soruşdum: “Bu (qəsir) kimindir?” Dedilər: “Öməridir!” Mən qəsirin içinə girib ora göz gəzdirmək istədim, lakin sənin qısqanclığının yadıma düşdü (və mən dönüb oradan uzaqlaşdım).” (Bunu eşidəndə) Ömər dedi: “Atam-anam sənə qurban, ya Rəsulullah, heç sənə qısqana bilərəmmi?!” (əl-Buxari, 3679)

١٥٢٦ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ النَّبِيَّ ﷺ عَنِ السَّاعَةِ، فَقَالَ مَتَى السَّاعَةُ قَالَ: «وَمَاذَا أَعَدَدْتَ لَهَا». قَالَ لَا شَيْءَ إِلَّا أَنِّي أَحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ ﷺ. فَقَالَ: «أَنْتَ مَعَ مَنْ أَحْبَبْتَ». قَالَ أَنَسُ فَمَا فَرَحْنَا بِشَيْءٍ فَرَحْنَا بِقَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ: «أَنْتَ مَعَ مَنْ أَحْبَبْتَ». قَالَ أَنَسُ فَأَنَا أَحِبُّ النَّبِيَّ ﷺ وَأَبَا بَكْرٍ وَعُمَرَ، وَأَرْجُو أَنْ أَكُونَ مَعَهُمْ بِحَيِّئِ إِيَّاهُمْ، وَإِنْ لَمْ أَعْمَلْ بِمِثْلِ أَعْمَالِهِمْ. [رواه البخاري: ٣٦٨٨]

1526. Ənəs رəvayət edir ki, (bir dəfə) bir nəfər Peyğəmbərdən ﷺ Qiyamət barəsində soruşub dedi: “Qiyamət Saati nə zaman gələcək?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Sən Qiyamətə nə tədarük görmüsən?” Adam dedi: “Heç bir şey hazırlamamışam, mən sadəcə Allahı və onun Rəsulunu sevirəm.” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Sən sevdinin kəslə bir yerdə olacaqsan!”

Ənəs dedi: “Biz Peyğəmbərin ﷺ: “Sən sevdinin kəslə bir yerdə olacaqsan!” sözünə sevindiyyimiz kimi heç bir şeyə sevinməmişdik.”

Ənəs dedi: “Mən Peyğəmbəri ﷺ, Əbu Bəkri, Öməri sevirəm və ümid edirəm ki, onlar qədər yaxşılıq etmiş olmasam belə, bu sevgimə görə onlarla bir yerdə olacağam.” (əl-Buxari, 3688)

١٥٢٧ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «لَقَدْ كَانَ فِيمَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ رَجُلٌ يُكَلِّمُونَ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَكُونُوا أَنْبِيَاءَ، فَإِنْ يَكُنْ مِنْ أُمَّتِي مِنْهُمْ أَحَدٌ فَعُمِّرُ». [رواه البخاري: ٣٦٨٩]

1527. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Sizdən əvvəl yaşamış İsrail oğullarından – peyğəmbərlər istisna olmaqla, bəzi (əməlisaleh) insanlara vəhy nazil olardı. Əgər mənim ümmətimdən kiməsə vəhy nazil olmuş olsaydı, bu, Ömər olardı.” (əl-Buxari, 3689)

٣- باب: مَنَاقِبُ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عثمان ibn Əffanın 3-cü fəsil. Osmaniyyə xüsusiyyətləri

١٥٢٨ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ جَاءَ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ مِصْرَ فَقَالَ لَهُ: إِنِّي سَأَلْتُكَ عَنْ شَيْءٍ فَحَدَّثَنِي هَلْ تَعْلَمُ أَنَّ عُثْمَانَ فَرَّ يَوْمَ أُحُدٍ قَالَ نَعَمْ. قَالَ تَعْلَمُ أَنَّهُ تَغَيَّبَ عَنْ بَدْرٍ وَلَمْ يَشْهَدْ قَالَ نَعَمْ. قَالَ تَعْلَمُ أَنَّهُ تَغَيَّبَ عَنْ بَيْعَةِ الرُّضْوَانِ فَلَمْ يَشْهَدْهَا قَالَ نَعَمْ. قَالَ اللَّهُ أَكْبَرُ. قَالَ ابْنُ عُمَرَ تَعَالَى أَيْبُنَ لَكَ أَمَّا فَرَارُهُ يَوْمَ أُحُدٍ فَأَشْهَدُ أَنَّ اللَّهَ عَفَا عَنْهُ وَغَفَرَ لَهُ، وَأَمَّا تَغَيُّبُهُ عَنْ بَدْرٍ، فَإِنَّهُ كَانَتْ تَحْتَهُ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَكَانَتْ مَرِيضَةً، فَقَالَ لَهُ رَسُولُ

اللَّهُ ﷻ: «إِنَّ لَكَ أَجْرَ رَجُلٍ مِمَّنْ شَهِدَ بَدْرًا وَسَهْمَهُ». وَأَمَّا تَغْيِيهِ عَنْ بَيْعَةِ الرُّضْوَانِ فَلَوْ كَانَ أَحَدٌ أَعَزَّ بَيْطَنٍ مَكَّةَ مِنْ عُثْمَانَ لَبَعَثَهُ مَكَانَهُ فَبَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عُثْمَانَ وَكَانَتْ بَيْعَةُ الرُّضْوَانِ بَعْدَ مَا ذَهَبَ عُثْمَانُ إِلَى مَكَّةَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِيَدِهِ الْيَمْنَى «هَذِهِ يَدُ عُثْمَانَ». فَضَرَبَ بِهَا عَلَى يَدِهِ، فَقَالَ: «هَذِهِ لِعُثْمَانَ». فَقَالَ لَهُ ابْنُ عُمَرَ اذْهَبْ بِهَا الْآنَ مَعَكَ. [رواه البخاري: ٣٦٩٨]

1528. Rəvayət edilir ki, (bir dəfə) Misirdən olan birisi Abdullah ibn Ömər رضي الله عنه yanına gəlib ona dedi: “Səndən (bəzi) şeylər haqqında soruşmaq istəyirəm. De görüm, sən Osmanın Uhud döyüşündən yayındığını bilirsənmi?” (İbn Ömər): “Bəli!”– dedi. Adam soruşdu: “Osmanın Bədr döyüşündən yayındığını, döyüşdə iştirak etmədiyini bilirsənmi?” (İbn Ömər): “Bəli!”– dedi. Adam (yenə) soruşdu: “Osmanın Ridvan beyətindən¹ yayındığını, orada iştirak etmədiyini bilirsənmi?” (İbn Ömər): “Bəli!”– dedi. Adam: “Allahu Əkbər!”– dedi (və çıxıb getmək istədi). İbn Ömər dedi: “Yaxın gəl, sənə başa salım! Osmanın Uhud döyüşündən yayındığına gəlincə, mən şahidlik edirəm ki, Allah onu əfv etmiş və onu bağışlamışdır². Onun Bədr döyüşündə iştirak etmədiyinə gəldikdə isə, (biləsən ki, o zaman) Peyğəmbərin ﷺ qızı onun nikahı altında idi və qadın (bərk) xəstələnmişdi. Onda Peyğəmbər ﷺ ona buyurdu: “Sənə Bədrdə iştirak edən bir kişinin savabı, üstəlik onun payı qədər (sənə də qənimətdən) pay çatacaq.” Qaldı ki onun Ridvan beyətindən yayındığına, (bil ki,) əgər Məkkədə Osmandan daha əziz adam (məkkəlilərin hörmət etdiyi başqa birisi) olsaydı, Peyğəmbər ﷺ Osmanın yerinə onu göndərərdi. Lakin Peyğəmbər ﷺ Osmanı göndərdi və Ridvan beyəti Osman Məkkəyə getdikdən sonra həyata keçirildi. Onda Peyğəmbər ﷺ sağ əlini qaldırıb buyurdu: “Bu, Osmanın əlidir!” Sonra onu sol əlinin üstünə qoyub dedi: “Bu, Osmanın (beyətidir)!” Bundan sonra ibn Ömər dedi: “İndi isə get və mənə dediklərimi yadımdan çıxartma!” (əl-Buxari, 3698)

٤ – باب: مَنَاقِبُ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رضي الله عنه Өли ibn Əbu Talibin رضي الله عنه tərifləyiq xüsusiyyətləri

١٥٢٩ – عَنْ عَلِيٍّ رضي الله عنه أَنَّ فَاطِمَةَ عليها السلام شَكَتَ مَا تَلْقَى مِنْ أُنْثَى الرَّحَا، فَأَتَى النَّبِيَّ ﷺ سَبِيًّا، فَأَنْطَلَقَتْ فَلَمْ تَجِدْهُ، فَوَجَدَتْ عَائِشَةَ، فَأَخْبَرَتْهَا، فَلَمَّا جَاءَ النَّبِيُّ ﷺ أَخْبَرَتْهُ عَائِشَةُ بِمَجِيءِ فَاطِمَةَ، فَجَاءَ النَّبِيُّ ﷺ إِلَيْهَا، وَقَدْ أَخَذْنَا مَضَاجِعَنَا، فَذَهَبَتْ لِأَقْوَمَ فَقَالَ: «عَلَى مَكَانِكُمْ». فَقَعَدَ بَيْنَنَا حَتَّى وَجَدَتْ بَرْدَ قَدَمَيْهِ عَلَى صَدْرِي وَقَالَ: «أَلَا أَعْلَمُكُمْ خَيْرًا مِمَّا سَأَلْتُمَنِي إِذَا أَخَذْتُمْ مَضَاجِعَكُمْ تُكَبِّرُونَ أَرْبَعًا وَثَلَاثِينَ، وَتُسَبِّحُونَ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ، وَتَحْمَدُونَ ثَلَاثَةَ ثَلَاثِينَ، فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ مِنْ خَادِمٍ». [رواه البخاري: ٣٧٠٥]

1529. Əli (ibn Əbu Talib) رضي الله عنه rəvayət edir ki, Fatimə عليها السلام kirkirənin (onun əllərində) iz buraxdığından şikayət etdi. (Bir müddətdən sonra) Peyğəmbərə ﷺ (bir neçə) əsir gətirdilər. Fatimə (bu əsirlərdən birini özünə köməkçi götürmək məq-

¹ Burada söhbət Hudeybiyədə ağac altında olan beyətdən gedir.

² Uca Allah buyurur: “*Uhudda* iki qoşun qarşılaşdığı gün içərinizdən üz döndərənləri şeytan qazandıqları bəzi günahlar üzündən səhv etməyə vadar etdi. Allah artıq onları bağışladı. Həqiqətən, Allah Bağışlayandır, Həlimdir.” “Ali-İmran” surəsi, 155.

sədilə) Peyğəmbərin ﷺ yanına getdi, lakin onu (evdə) tapa bilmədi, Aişəni görüb (nə istədiyini) ona bildirdi. Peyğəmbər ﷺ (evə) gəldikdə Aişə ona Fətimənin gəldiyini xəbər verdi. Bundan sonra Peyğəmbər ﷺ bizə gəldi. Həmin vaxt biz artıq yatağımıza uzanmışdıq. Mən (onu görəndə) ayağa qalxmaq istədim, lakin o: “Qalxmayın!” – dedi və (gəlib) aramızda oturdu. Mən hətta onun soyuq ayaqlarının sinəmə toxunduğunu hiss etdim. O buyurdu: “Məndən istədiyinizdən daha xeyirlisini sizə öyrədimmi? Yatağınıza uzandığınız zaman otuz dörd dəfə “Allahu Əkbər”, otuz üç dəfə “sübhənəllah” və otuz üç dəfə “əlhəmdulillah” deyin. Bu sizin üçün xidmətçidən daha xeyirli olar.” (əl-Buxari, 3705)

5-ci fəsil.

Zubeyr ibn Əvvamın ﷺ tərifləyiq xüsusiyyətləri

۵ – باب:

مَنَاقِبُ الزُّبَيْرِ بْنِ الْعَوَّامِ ﷺ

۱۵۳۰ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ كُنْتُ يَوْمَ الْأَحْزَابِ جُعِلْتُ أَنَا وَعُمَرُ بْنُ أَبِي سَلَمَةَ فِي النَّسَاءِ، فَنَظَرْتُ فَإِذَا أَنَا بِالزُّبَيْرِ عَلَى فَرَسِهِ، يَخْتَلِفُ إِلَيَّ بَنِي قُرَيْظَةَ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا، فَلَمَّا رَجَعْتُ قُلْتُ يَا أَبَتُ، رَأَيْتُكَ تَخْتَلِفُ. قَالَ أَوْ هَلْ رَأَيْتَنِي يَا بُنَيَّ قُلْتُ نَعَمْ. قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «مَنْ يَأْتِ بَنِي قُرَيْظَةَ فَيَأْتِيَنِي بِخَبَرِهِمْ» فَأَنْطَلَقْتُ، فَلَمَّا رَجَعْتُ جَمَعْتُ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَبُويَه فَقَالَ: «فَذَلِكَ أَبِي وَأُمِّي». [رواه البخاري: ۳۷۲۰]

1530. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Zubeyr رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Əhzab günü mən Ömər ibn Əbu Sələmə ilə birlikdə qadınların yanında idim. Bir də baxıb gördüm ki, (atam) Zubeyr atını iki və ya üç kərə Bənu-Qureyzə qəbiləsinə tərəf çapdı. (Mədinəyə) qayıtdıqda mən dedim: “Atacan, mən sənin (bir neçə dəfə Bənu-Qureyzə qəbiləsinə) gedib-gəldiyini gördüm.” (Atam) soruşdu: “Doğrudan gördün, oğul bala?” Mən: “Bəli!”- deyə cavab verdim. (Atam) dedi: “Peyğəmbər ﷺ (əshabələrinə): “Kim Bənu-Qureyzəyə gedib onlar barədə mənə xəbər gətirər?”- deyə müraciət etdi. Mən də ora elə buna görə getdim. Mən oradan qayıtdıqdan sonra Peyğəmbər ﷺ ata-anasını yad edib mənə: “Atam-anam sənə qurban”- dedi.” (əl-Buxari, 3720)

6-cı fəsil.

Təlhə ibn Ubeydullahın ﷺ tərifləyiq xüsusiyyətləri

۶ – باب:

ذِكْرُ طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ ﷺ

۱۵۳۱ - عَنْ أَبِي عُثْمَانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: لَمْ يَبْقَ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي بَعْضِ تِلْكَ الْأَيَّامِ الَّتِي قَاتَلَ فِيْهِنَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ غَيْرُ طَلْحَةَ وَ سَعْدٍ. [رواه البخاري: ۳۷۲۲-۳۷۲۳]

1531. Rəvayət edilir ki, Əbu Osman رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ vuruşduğu o günlərin birində¹ onun yanında Təlhədən ﷺ və Səd (ibn Əbu Vəqqasdan) başqa heç kəs qalmamışdı.” (əl-Buxari, 3722-3723)

¹ Burada Uhud döyüşü nəzərdə tutulur.

۱۵۳۲ - عَنْ قَيْسِ بْنِ أَبِي حَازِمٍ، قَالَ: رَأَيْتُ يَدَ طَلْحَةَ النَّبِيِّ وَقَىٰ بِهَا النَّبِيَّ ﷺ قَدْ شَلَّتْ. [رواه البخاري: ۳۷۲۴]

1532. Rəvayət edilir ki, Qeys ibn Əbu Hazim demişdir: “Mən Əbu Təlhənin Peyğəmbəri ﷺ qoruyan əlinin sonradan iflic olduğunu¹ gördüm.” (əl-Buxari, 3724)

7-ci fəsil. Səd ibn Əbu Vəqqas

əz-Zuhrinin ﷺ tərifləyi q
xüsusiyyətləri

۷ - باب:

مَنَاقِبُ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ الزُّهْرِيُّ ﷺ

۱۵۳۳ - عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ ﷺ قَالَ: جَمَعَ لِيَ النَّبِيُّ ﷺ أَبُوَيْهِ يَوْمَ أُحُدٍ. [رواه البخاري: ۳۷۲۵]

1533. Rəvayət edilir ki, Səd ibn Əbu Vəqqas ﷺ demişdir: “Uhud döyüşündə Peyğəmbər ﷺ mənə: “Atam-anam sənə qurban” – demişdi.” (əl-Buxari, 3725)

8-ci fəsil. Peyğəmbərin kürəkənləri

۸ - باب: ذِكْرُ أَصْحَارِ النَّبِيِّ ﷺ

۱۵۳۴ - عَنْ الْمُسَوَّرِ بْنِ مَخْرَمَةَ ﷺ قَالَ: إِنَّ عَلِيًّا خَطَبَ بِنْتَ أَبِي جَهْلٍ، فَسَمِعَتْ بِذَلِكَ فَاطِمَةُ، فَأَتَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَتْ يَزْعُمُ قَوْمُكَ أَنَّكَ لَا تَعْضُبُ لِبَنَاتِكَ، هَذَا عَلِيٌّ تَاكُحُ بِنْتَ أَبِي جَهْلٍ، فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَسَمِعَتْهُ حِينَ تَشْهَدُ يَقُولُ: «أَمَّا بَعْدُ أَنْكَحْتُ أَبَا الْعَاصِ بْنِ الرَّبِيعِ، فَحَدَّثَنِي وَصَدَّقَنِي، وَإِنَّ فَاطِمَةَ بَضَعُ مَنِيَّ، وَإِنِّي أَكْرَهُ أَنْ يَسُوءَهَا، وَاللَّهِ لَا تَجْتَمِعُ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَبِنْتُ عَدُوِّ اللَّهِ عِنْدَ رَجُلٍ وَاحِدٍ». فَتَرَكَ عَلِيٌّ الْخُطْبَةَ. وَفِي رَوَايَةٍ عَنِ الْمُسَوَّرِ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ وَذَكَرَ صَهْرًا لَهُ مِنْ بَنِي عَبْدِ شَمْسٍ فَأَتَنِي عَلَيْهِ فِي مَصَاهِرَتِهِ إِيَّاهُ فَأَحْسَنَ قَالَ «حَدَّثَنِي فَصَدَّقَنِي، وَوَعَدَنِي فَوَفَّى لِي». [رواه البخاري: ۳۷۲۹]

1534. Rəvayət edilir ki, Misvər ibn Məxrəmə ﷺ demişdir: “(Bir dəfə) Əli, Əbu Cəhlin qızına elçi göndərdi. Fatimə bunu eşidəndə (bərk qəzəbləndi və) Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib dedi: “Həm qəbilələrin deyəcəklər ki, sən öz qızlarına görə heç qəzəblənmirsən. Əli, Əbu Cəhlin qızı ilə evlənmək istəyir.” Onda Peyğəmbər ﷺ ayağa qalxıb şəhadət gətirdi və buyurdu: “Sonra isə... Mən qızımı Əbul-Asa ərə verdikdə o mənə söz verdi və sözünün üstündə durdu². Fatimə də mənim ciyərparəmdir. Mən istəmirəm ki, kimsə ona bir pislik etsin. Vallahi, Allahın elçisinin ﷺ qızı ilə Allahın düşmənin qızı eyni bir kişinin zöv-cəsi ola bilməz.” (Bunu eşidəndə) Əli (o qızla) evlənmək fikrindən vaz keçdi.”

Digər rəvayətdə Misvər demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ Abduşəms oğullarından olan kürəkəni yad etdiyini, onu qohumluq əlaqələrini saxlamaq xüsusunda tərifləyib belə dediyini eşitmişəm: “O, mənə söz verdi və sözünün üstündə durdu, vəd verdi və vədini yerinə yetirdi.”³” (əl-Buxari, 3729)

¹ Əbu Təlhə ﷺ Uhud döyüşündə Peyğəmbəri ﷺ qoruyarkən əlindən yaralanmış və aldığı yaradan da onun əli iflic olmuşdur. Əshabələr Allah yolunda Peyğəmbəri ﷺ qorumaq üçün canlarından keçməyə hazır idilər.

² Peyğəmbər ﷺ hələ İslamdan əvvəl qızı Zeynəbi Əbul-Asa ərə vermiş və Əbul-As da ona Zeynəbdən başqa heç kəsə evlənməyəcəyinə dair söz vermişdir.

³ Əbul-As ﷺ Bədr döyüşündə əsir düşdükdə Peyğəmbər ﷺ onu azad etmiş, o da ona Məkkəyə qayıdan kimi Zeynəbi Mədinəyə göndərəcəyinə vəd vermiş və vədini yerinə yetirmişdir.

9-cu fəsil. Peyğəmbərin ﷺ azad etdiyi köləsi Zeyd ibn Harisənin tərifi və xüsusiyyətləri

۹ - باب:

مَنَاقِبُ زَيْدِ بْنِ حَارِثَةَ مَوْلَى النَّبِيِّ ﷺ

۱۵۳۵ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: بَعَثَ النَّبِيُّ ﷺ بَعْثًا، وَأَمَرَ عَلَيْهِمْ أَسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ، فَطَعَنَ بَعْضُ النَّاسِ فِي إِمَارَتِهِ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «إِنْ تَطَعْنُوا فِي إِمَارَتِهِ فَقَدْ كُنْتُمْ تَطَعُونَ فِي إِمَارَةِ أَبِيهِ مِنْ قَبْلُ، وَإِيْمُ اللَّهِ، إِنْ كَانَ لَخَلِيقًا لِلْإِمَارَةِ، وَإِنْ كَانَ لِمَنْ أَحَبَّ النَّاسُ إِلَيَّ، وَإِنْ هَذَا لِمَنْ أَحَبَّ النَّاسُ إِلَيَّ بَعْدَهُ». [رواه البخاري: ۳۷۳۰]

1535. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “(Bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ Usamə ibn Zeydi bir qoşuna başçı təyin edib onları (döyüşə) göndərdi. Bəziləri onun əmir olmasına dil uzatdılar.” Onda Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Sizin onun əmir olmasına dil uzatmağınız (təbiidir. Çünki) siz əvvəllər onun atasının əmir olmasına da dil uzatmışdınız. Vallahi ki, (onun atası) əmir olmağa layiq idi, həm də o, mənim ən çox sevdiyim adamlardan biri idi. Heç şübhəsiz ki, bu da ondan sonra mənim ən çox sevdiyim adamlardan biridir.” (əl-Buxari, 3730)

۱۵۳۶ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: دَخَلَ عَلَى قَائِفٍ وَالنَّبِيُّ ﷺ شَاهِدٌ، وَأَسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ وَزَيْدُ بْنُ حَارِثَةَ مُضْطَجِعَانِ، فَقَالَ: «إِنْ هَذِهِ الْأَقْدَامُ بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ. قَالَ فَسَرَّ بِذَلِكَ النَّبِيُّ ﷺ وَأَعْجَبَهُ، فَأَخْبَرَ بِهِ عَائِشَةَ. [رواه البخاري: ۳۷۳۱]

1536. Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “(Bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ yanımda olarkən, habelə Usamə ibn Zeyd və Zeyd ibn Harisə (hücrəmin bir tərəfində) uzanmış ikən bir qayıf¹ mənim yanıma gəlib dedi: “Bu ayaqların biri digərinə dədir.”²

“Bu (söz) Peyğəmbəri ﷺ sevindirdi, onun xoşuna gəldi və o, bunu Aişəyə də bildirdi.” (əl-Buxari, 3731)

10-cu fəsil. Usamə ibn Zeydin ﷺ tərifi və xüsusiyyətləri

۱۰ - باب: ذِكْرُ أَسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ

۱۵۳۷ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ امْرَأَةً مِنْ بَنِي مَخْزُومٍ سَرَقَتْ، فَقَالُوا مَنْ يَكْلِمُ فِيهَا النَّبِيُّ ﷺ فَلَمْ يَجْتَرِئْ أَحَدٌ أَنْ يَكْلِمَهُ، فَكَلَّمَهُ أَسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ، فَقَالَ: «إِنَّ بَنِي إِسْرَائِيلَ كَانَ إِذَا سَرَقَ فِيهِمُ الشَّرِيفُ تَرَكُوهُ، وَإِذَا سَرَقَ الضَّعِيفُ قَطَعُوهُ، لَوْ كَانَتْ فَاطِمَةُ لَقَطَعْتُ يَدَهَا». [رواه البخاري: ۳۷۳۳]

1537. Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا rəvayət edir ki, bənu-Məxzum qəbiləsindən olan (zadəgan) bir qadın oğurluq etmişdi. (Həm qəbilələri) dedilər: “Bu qadına görə³ Peyğəmbərlə ﷺ kim danışa bilər?” Lakin heç kəs (bu haqda) onunla danışmağa cəsarət etmədi. (Belə olduqda) Usamə ibn Zeyd Peyğəmbərə ﷺ müraciət etdi və Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Vaxtı ilə İsrail oğulları arasında zadəgan (ailəsindən olan) birisi oğurluq etsəydi, ona dəyməzdilər, amma kasıb oğurluq etsəydi, onun əlini kəsərdilər. Əgər Fatimə (oğurluq etmiş) olsa, onun da əlini kəsərdim.” (əl-Buxari, 3733)

¹ Zəhiri görünüşdən bir adamın başqa birisinə doğma və ya qohum olduğunu təyin etməyi bacaran adam.

² Yəni bu adamlar bir-birinə doğmadırlar.

³ Yəni kim bu qadına veriləcək cəzanın yüngülləşdirilməsi üçün havadarlıq edə bilər?

۱۵۳۸ - عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ حَدَّثَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ كَانَ يَأْخُذُهُ وَالْحَسَنَ يَقُولُ: «اللَّهُمَّ أَحِبَّهُمَا فَإِنِّي أَحِبُّهُمَا». [رواه البخاري: ۳۷۳۵]

1538. Usamə ibn Zeyd رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət etmişdir ki, Peyğəmbər ﷺ onu Həsənlə birlikdə qucağına alıb deyərdi: “Allahım, onları sev, çünki mən onları sevirəm!” (əl-Buxari, 3735)

11-ci fəsil. Abdullah ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُin tərifləyiq xüsusiyyətləri

۱۱ - باب: مَنَاقِبُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ

۱۵۳۹ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنْ أَخِيهِ حَفْصَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لَهَا: «إِنَّ عَبْدَ اللَّهِ رَجُلٌ صَالِحٌ». [رواه البخاري: ۳۷۴۰-۳۷۴۱]

1539. İbn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ bacısı Həfsədən rəvayət etmişdir ki, Peyğəmbər ﷺ ona belə demişdir: “Həqiqətən, Abdullah əməlisaleh bir adamdır.” (əl-Buxari, 3740-3741)

12-ci fəsil. Əmmarın və Huzeyfənin رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ tərifləyiq xüsusiyyətləri

۱۲ - باب: مَنَاقِبُ عَمَّارٍ وَحُذَيْفَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ

۱۵۴۰ - عَنْ إِبْرَاهِيمَ قَالَ ذَهَبَ عَلَقَمَةُ إِلَى الشَّامِ، فَلَمَّا دَخَلَ الْمَسْجِدَ قَالَ اللَّهُمَّ يَسِّرْ لِي حَلِيسًا صَالِحًا. فَجَلَسَ إِلَى أَبِي الدَّرْدَاءِ فَقَالَ أَبُو الدَّرْدَاءِ مِمَّنْ أَنْتَ قَالَ مِنْ أَهْلِ الْكُوفَةِ. قَالَ أَلَيْسَ فَيْكُمْ - أَوْ مِنْكُمْ - صَاحِبُ السَّرِّ الَّذِي لَا يَعْلَمُهُ غَيْرُهُ يَعْنِي حُذَيْفَةَ. قَالَ قُلْتُ بَلَى. قَالَ أَلَيْسَ فَيْكُمْ - أَوْ مِنْكُمْ - الَّذِي أَجَارَهُ اللَّهُ عَلَى لِسَانِ نَبِيِّهِ ﷺ يَعْنِي مِنَ الشَّيْطَانِ، يَعْنِي عَمَّارًا. قُلْتُ بَلَى. قَالَ أَلَيْسَ فَيْكُمْ - أَوْ مِنْكُمْ - صَاحِبُ السَّوَاكِ أَوْ السَّرَارِ قَالَ بَلَى. قَالَ كَيْفَ كَانَ عَبْدُ اللَّهِ يَقْرَأُ: ﴿وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَىٰ ۚ وَالنَّهَارِ إِذَا تَجَلَّىٰ ۚ﴾ قُلْتُ: ﴿وَالذَّكْرِ وَالْأُنثَىٰ﴾. قَالَ مَا زَالَ يَبِي هَؤُلَاءِ حَتَّىٰ كَادُوا يَسْتَنْزِلُونِي عَنْ شَيْءٍ سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. [رواه البخاري: ۳۷۴۳]

1540. Rəvayət edilir ki, İbrahim demişdir: “(Bir dəfə) Əlqəmə Şama getdi və məscidə daxil olub: “Allahım, mənə əməlisaleh bir həmsəhbət yetir!” - dedi, sonra da gedib Əbu Dərdanın yanında oturdu. Əbu Dərda (ondan): “Kimlərdənsən?” - deyə soruşdu. (Əlqəmə): “Kufəliyəm” - deyə cavab verdi. (Əbu Dərda) soruşdu: “Məgər özündən başqa heç kəsin bilmədiyini sirrin sahibi¹ sizin aranızda deyilmi?” (Bunu deyəndə) o, Huzeyfəni qəsd edirdi. (Əlqəmə): “Elədir!” - dedi. (Əbu Dərda) soruşdu: “Məgər Allahın Öz peyğəmbərinin ﷺ xahişi ilə (şeytandan) qoruduğu kimsə sizin aranızda deyilmi?” (Bunu deyəndə) o, Əmmarın nəzərdə tuturdu. (Əlqəmə): “Elədir!” - dedi. (Əbu Dərda) soruşdu: “Məgər misvak daşıyan kimsə (və etibarlı olan birisi) sizin aranızda deyilmi?” (Bunu deyəndə o, Abdullah ibn Məsudu nəzərdə tuturdu.) O: “Elədir!” - dedi. (Əbu Dərda soruşdu: “Abdullah ibn Məsud: **“And olsun yer üzünü zülmətə bürüməkdə olan gecəyə! And olsun günəşin çıxması ilə aydınlaşan gündüzə!”**² ayələrinə necə oxuyur? (Əlqəmə dedi:) “Mən: “And

¹ Belə ki, Peyğəmbər ﷺ münafiqlərin adlarını yalnız Huzeyfə ibn Yəməinə رضي الله عنه bildirmişdi.

² “əl-Leyl” surəsi, 1-2.

olsun kişiyə və qadına!" – deyə cavab verdim. Onda (Əbu Dərda) dedi: "Onlar² məni Peyğəmbərdən ﷺ eşitdiyimdən vaz keçməyə vadar edirlər." (əl-Buxari, 3743)

13-cü fəsil.

Əbu Ubeydə ibn Cərrahın ﷺ
tərifləyiq xüsusiyyətləri

۱۳ – باب:

مَنَاقِبُ أَبِي عُبَيْدَةَ بْنِ الْجَرَّاحِ ﷺ

۱۵۴۱ – عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «إِنَّ لِكُلِّ أُمَّةٍ أَمِينًا، وَإِنَّا أَمِينَتُنَا آتَتْهَا الْأُمَّةُ أَبُو عُبَيْدَةَ بْنُ الْجَرَّاحِ». [رواه البخاري: ۳۷۴۴]

1541. Ənəs ibn Malik ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Hər bir ümmətin (içində) ən etibarlı bir adam vardır. Bizim ən çox etibar etdiyimiz isə, ey (müsəlman) ümməti, Əbu Ubeydə ibn Cərrahdır!" (əl-Buxari, 3744)

14-cü fəsil.

Həsənin və Hüseynin ﷺ
tərifləyiq xüsusiyyətləri

۱۴ – باب:

مَنَاقِبُ الْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ ﷺ

۱۵۴۲ – عَنْ الْبَرَاءِ ﷺ قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ وَالْحَسَنَ عَلَى عَاتِقِهِ يَقُولُ: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَحِبُّهُ فَأَحِبَّهُ». [رواه البخاري: ۳۷۴۹]

1542. Rəvayət edilir ki, Bəra ﷺ demişdir: "Mən Peyğəmbərin ﷺ Həsəni çiynində apararkən belə dediyini eşitdim: "Allahım, mən onu sevirəm, Sən də onu sev!" (əl-Buxari, 3749)

۱۵۴۳ – عَنْ أَنَسِ ﷺ قَالَ لَمْ يَكُنْ أَحَدٌ أَشَبَّهَ بِالنَّبِيِّ ﷺ مِنَ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ. [رواه البخاري: ۳۷۵۲]

1543. Rəvayət edilir ki, Ənəs ﷺ demişdir: "Peyğəmbərə ﷺ Həsən ibn Əli qədər çox oxşayan bir kimsə yox idi." (əl-Buxari, 3752)

۱۵۴۴ – عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ سَأَلَهُ رَجُلٌ عَنْ الْمُحَرَّمِ يَقْتُلُ الذُّبَابَ؟ فَقَالَ: أَهْلُ الْعِرَاقِ يَسْأَلُونَ عَنِ الذُّبَابِ وَقَدْ قَتَلُوا ابْنَ ابْنَةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «هُمَا رِيحَانَتَايَ مِنَ الدُّنْيَا». [رواه البخاري: ۳۷۵۳]

1544. Rəvayət edilir ki, (həcc ziyarətində) bir nəfər Abdullah ibn Ömərənən ﷺ ihramda olan adamın milçək öldürməsi barədə soruşdu? (İbn Ömər) dedi: "İraq əhalisi milçək haqqında soruşur. Halbuki, onlar Peyğəmbərin ﷺ qız nəvəsini³ öldürmüşlər. Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Bu dünyada bunlar⁴ mənim üçün iki reyhan bitkisi kimidirlər." (əl-Buxari, 3753)

¹ Çox güman ki, bu ayə əvvəl-əvvəl bu şəkildə nazil olmuş, sonra isə tamamlanmışdır. Uca Allah buyurur: "And olsun kişini və qadını yaradana!" ("əl-Leyl" surəsi, 3). Ola bilsin ki, bunu nə Əlqəmə, nə Abdullah ibn Məsud, nə də Əbu Dərda bilirdi.

² Yəni Şam əhli.

³ Onların xəyanəti nəticəsində Hüseyn ﷺ Kərbəla çölündə şəhid edilmişdir.

⁴ Burada Peyğəmbərin ﷺ sevimli nəvələri – Həsən və Hüseyn ﷺ nəzərdə tutulur.

15-ci fəsil. İbn Abbasın رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ tərifləyiq xüsusiyyətləri

۱۵ - باب: ذِكْرُ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ

۱۵۴۵ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: ضَمَّنِي النَّبِيُّ ﷺ إِلَى صَدْرِهِ وَقَالَ: «اللَّهُمَّ عَلِّمَهُ الْحِكْمَةَ». وَفِي رَوَايَةٍ قَالَ: «عَلِّمَهُ الْكِتَابَ». [رواه البخاري: ۳۷۵۶]

1545. Rəvayət edilir ki, ibn Abbas رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “(Bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ məni bağrına basıb dedi: “Allahım, ona hikmət¹ öyrət!”
Digər rəvayətdə (Peyğəmbər ﷺ) demişdir: “Allahım, ona Kitabı² öyrət!” (əl-Buxari, 3756)

16-cı fəsil. Xalid ibn Vəlidin رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ tərifləyiq xüsusiyyətləri

۱۶ - باب: مَنَاقِبُ خَالِدِ بْنِ الْوَلِيدِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ

۱۵۴۶ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَعَى زَيْدًا وَجَعْفَرًا وَابْنَ رَوَاحَةَ لِلنَّاسِ قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَهُمْ خَبَرُهُمْ، فَقَالَ: «أَخَذَ الرَّأْيَةَ زَيْدٌ فَأُصِيبَ، ثُمَّ أَخَذَ جَعْفَرٌ فَأُصِيبَ، ثُمَّ أَخَذَ ابْنُ رَوَاحَةَ فَأُصِيبَ - وَغَيْنَاهُ تَذَرِفَانِ - حَتَّى أَخَذَ سَيْفٌ مِنْ سَيُوفِ اللَّهِ حَتَّى فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ». [رواه البخاري: ۳۷۵۷]

1546. Ənəs رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Zeydin, Cəfərin və (Abdullah) ibn Rəvahanın رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ölüm xəbəri gəlməmişdən əvvəl Peyğəmbər ﷺ ağlaya-ağlaya onların şəhid olduqlarını xəbər verib dedi: “Bayrağı Zeyd götürdü və şəhid oldu. Sonra (bayrağı) Cəfər götürdü və o da şəhid oldu. Sonra (bayrağı) ibn Rəvahə götürdü və o da şəhid oldu. Axırda (bayrağı) Allahın qılınıcı³ sayılan birisi götürdü və Allah (müsəlmanlara bu döyüşdə) qələbə bəxş etdi.” (əl-Buxari, 3757)

17-ci fəsil.

۱۷ - باب:

Əbu Huzeyfənin رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ azad etdiyi köləsi Salimin رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ tərifləyiq xüsusiyyətləri

مَنَاقِبُ سَالِمِ مَوْلَى أَبِي حُذَيْفَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ

۱۵۴۷ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «اسْتَفْرُثُوا الْقُرْآنَ مِنْ أَرْبَعَةٍ مِنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، قَبْدًا بِهِ، وَسَالِمِ مَوْلَى أَبِي حُذَيْفَةَ، وَأُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ، وَمُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ». [رواه البخاري: ۳۷۵۸]

1547. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Amr رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişəm: “Qurani yalnız dörd nəfərdən öyrənin: Abdullah ibn Məsuddan, Əbu Huzeyfənin azad etdiyi köləsi Salimdən, Ubey ibn Kəbdən və Muaz ibn Cəbəldən.” (əl-Buxari, 3758)

¹ Burada Qurani başa düşmək qəsd edilir.

² Yəni, Qurani.

³ “Allahın qılınıcına” ərəbcə “seyfullah” deyilir. Peyğəmbər ﷺ bu ləqəbi Xalid ibn Vəlidə məhz bu döyüşdə vermişdir.

18-ci fəsil. Aişənin ﷺ tərəifəlayiq xüsusiyyətləri

۱۸ - باب: فَضْلُ عَائِشَةَ ﷺ

۱۵۴۸ - عَنْ عَائِشَةَ ﷺ أَنَّهَا اسْتَعَارَتْ مِنْ أَسْمَاءَ قِلَادَةً فَهَلَكَتْ، فَأَرْسَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ نَاسًا مِنْ أَصْحَابِهِ فِي طَلِبِهَا، فَأَدْرَكْتَهُمُ الصَّلَاةُ، فَصَلُّوا بِغَيْرِ وُضْوءٍ، فَلَمَّا أَتَوْا النَّبِيَّ ﷺ شَكَوْا ذَلِكَ إِلَيْهِ، فَنَزَلَتْ آيَةُ التَّيْمُمِ. فَقَالَ أُسَيْدُ بْنُ حُضَيْرٍ حَزَاكَ اللَّهُ خَيْرًا، فَوَاللَّهِ مَا نَزَلَ بِكَ أَمْرٌ قَطُّ إِلَّا جَعَلَ اللَّهُ لَكَ مِنْهُ مَخْرَجًا، وَجَعَلَ لِلْمُسْلِمِينَ فِيهِ بَرَكَهً. [رواه البخاري: ۳۷۷۳]

1548. Rəvayət edilir ki, (bir dəfə) Aişə (doğma bacısı) Əsmadan ﷺ borca bir boyunbağı aldı. (Bir müddətdən) sonra o, boyunbağını itirdi. Buna görə də Peyğəmbər ﷺ əshabələrindən bir neçəsini göndərdi ki, onu axtarıb tapsınlar. Namaz vaxtı yetişdikdə onlar dəstəmazsız olduqları halda namaz qıldılar. Sonra Peyğəmbərin ﷺ yanına gəldikdə (su tapmadıqlarına görə) ona şikayət etdilər və (elə həmin vaxt) təyəmmüm ayəsi nazil oldu. Useyd ibn Hudeyr (Aişəyə) dedi: "Allah səni xeyirlə mükafatlandırsın! Vallahi, indiyədək sənənin başına elə bir iş gəlməmişdir ki, Allah bu işdə sənə bir yol göstərməsin və bu işi müsəlmanlar üçün bərəkətli etməsin." (əl-Buxari, 3773)

۶۳ – كِتَابُ مَنَاقِبِ الْأَنْصَارِ

63 – Ənsarın tərifləyici xüsusiyyətləri kitabı

1-ci fəsil. Ənsarın üstünlükləri.

Uca Allah buyurur: *“Mühacirlərdən əvvəl Mədinədə yurd salmış, sonra da iman gətirmiş kimsələr öz yanlarına hicrət edənləri sevir, onlara verdiklərinə görə qəlblərində peşmançılıq hissi duymurlar...”*¹

۱ – باب:

مَنَاقِبُ الْأَنْصَارِ. ﴿وَالَّذِينَ تَبَوَّءُوا الدَّارَ
وَالْإِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلَا
يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِّمَّا أُوتُوا﴾

۱۵۴۹ – عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ كَانَ يَوْمَ بُعَاثَ يَوْمًا قَدَّمَهُ اللَّهُ لِرَسُولِهِ ﷺ فَقَدَّمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَقَدْ افْتَرَقَ مَلُؤُهُمْ، وَفُتِلَتْ سِرَوَاتُهُمْ، وَجَرَحُوا، فَقَدَّمَهُ اللَّهُ لِرَسُولِهِ ﷺ فِي دُخُولِهِمْ فِي الْإِسْلَامِ. [رواه البخاري: ۳۷۷۷]

1549. Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Buas döyüşünü² Allah Öz peyğəmbərinin ﷺ xeyrinə çevirdi. Peyğəmbər ﷺ (Mədinəyə) gəldikdə (oradakı qəbilələrin toplumu) artıq bölünmüş, qəbilə başçıları da ya öldürülmüş, ya da yaralanmışdı. Beləliklə də, Allah həmin günü Öz peyğəmbərinin ﷺ xeyrinə çevirdi və ənsar İslam dinini qəbul etdi.” (əl-Buxari, 3777)

2-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ: “Əgər hicrət³ olmasaydı, mən, əlbəttə ki, ənsardan olardım!” sözü

۲ – باب: قَوْلُ النَّبِيِّ ﷺ:

“لَوْلَا الْهَجْرَةُ لَكُنْتُ مِنَ الْأَنْصَارِ”

۱۵۵۰ – عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: «لَوْ أَنَّ الْأَنْصَارَ سَلَكَوا وَادِيًا أَوْ شِعْبًا، لَسَلَكْتُ فِي وَادِي الْأَنْصَارِ، وَلَوْلَا الْهَجْرَةُ لَكُنْتُ امْرَأً مِنَ الْأَنْصَارِ». [رواه البخاري: ۳۷۷۹]

1550. Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Əgər ənsar bir vadiyə və ya dərəyə üz tutsaydı, mən də ənsarın vadisinə gedərdim. Əgər hicrət olmasaydı, mən, əlbəttə ki, ənsardan olardım!” (əl-Buxari, 3779)

3-cü fəsil. Ənsarı sevmək imandandır

۳ – باب: حُبُّ الْأَنْصَارِ مِنَ الْإِيمَانِ

۱۵۵۱ – عَنْ الْبَرَاءِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «الْأَنْصَارُ لَا يُحِبُّهُمْ إِلَّا مُؤْمِنٌ، وَلَا يَبْغِضُهُمْ إِلَّا مُنَافِقٌ، فَمَنْ أَحَبَّهُمْ أَحَبَّهُ اللَّهَ، وَمَنْ أَبْغَضَهُمْ أَبْغَضَهُ اللَّهُ». [رواه البخاري: ۳۷۸۳]

¹ “əl-Həşr” surəsi, 9.

² 527-ci hədisin qeydlərinə bax.

³ 1-ci hədisin qeydlərinə bax.

1551. Bəra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Ənsarı yalnız mömin sevar və onlara yalnız münafiq nifrət edər. Kim onları sevsə, Allah onu sevar. Kim onlara nifrət etsə, Allah da ona nifrət edər.” (əl-Buxari, 3783)

4-cü fəsil. Peyğəmbərin ﷺ ənsar haqqında: “Siz mənim ən çox sevdiyim insanlarsınız!” deməsi

٤ - باب: قَوْلُ النَّبِيِّ ﷺ لِلْأَنْصَارِ: «أَنْتُمْ أَحَبُّ النَّاسِ إِلَيَّ»

١٥٥٢ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: رَأَى النَّبِيَّ ﷺ النَّسَاءَ وَالصَّبِيَّانَ مُقْبِلِينَ مِنْ عُرُسٍ - فَقَامَ النَّبِيُّ ﷺ مُمْتَلًا، فَقَالَ: «اللَّهُمَّ أَنْتُمْ مِنْ أَحَبِّ النَّاسِ إِلَيَّ». قَالَهَا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ. [رواه البخاري: ٣٧٨٥]

1552. Rəvayət edilir ki, Ənəs demişdir: “(Bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ qadınların və uşaqların toydan qayıtdığını gördü və ayağa qalxıb üç dəfə (onlara) dedi: “Ay Allah! Siz mənim ən çox sevdiyim insanlarsınız.” (əl-Buxari, 3785)

١٥٥٣ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: جَاءَتْ امْرَأَةٌ مِنَ الْأَنْصَارِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَمَعَهَا صَبِيٌّ لَهَا، فَكَلَّمَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، إِنَّكُمْ أَحَبُّ النَّاسِ إِلَيَّ». مَرَّتَيْنِ. [رواه البخاري: ٣٧٨٦]

1553. Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Ənsardan olan bir qadın uşağı ilə birlikdə Peyğəmbərin ﷺ yanına gəldi. Peyğəmbər ﷺ onunla danışdı və ona iki dəfə dedi: “Canım Əlində olan Allaha and olsun ki, siz, həqiqətən də, mənim ən çox sevdiyim insanlarsınız.” (əl-Buxari, 3786)

١٥٥٤ - عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَتْ الْأَنْصَارُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ لِكُلِّ نَبِيٍّ أَتْبَاعٌ، وَإِنَّا قَدْ اتَّبَعْنَاكَ، فَادْعُ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَ أَتْبَاعَنَا مِثْلًا. فَدَعَا بِهِ. [رواه البخاري: ٣٧٨٧]

1554. Zeyd ibn Ərqam رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, ənsar demişdir: “Ya Rəsulullah, hər bir peyğəmbərin davamçıları olub, biz də sənin yolunu tutub gedirik. Elə isə Allaha dua et ki, bizi sənin davamçılarından etsin.” Peyğəmbər ﷺ də (onlar üçün) dua etdi.” (əl-Buxari, 3787)

5-ci fəsil.
Ənsarın evlərinin fəziləti

٥ - باب: فَضْلُ دُورِ الْأَنْصَارِ

١٥٥٥ - عَنْ أَبِي حُمَيْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «إِنَّ خَيْرَ دُورِ الْأَنْصَارِ دَارُ بَنِي النَّجَّارِ، ثُمَّ بَنِي عَبْدِ الْأَشْهَلِ، ثُمَّ دَارُ بَنِي الْحَارِثِ، ثُمَّ بَنِي سَاعِدَةَ، وَفِي كُلِّ دُورِ الْأَنْصَارِ خَيْرٌ». فَلَحَقْنَا سَعْدَ بْنَ عُبَادَةَ فَقَالَ أَبَا أُسَيْدٍ أَلَمْ تَرَ أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ خَيْرَ الْأَنْصَارِ فَجَعَلْنَا آخِرًا فَأَذْرَكَ سَعْدُ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، خَيْرَ دُورِ الْأَنْصَارِ فَجَعَلْنَا آخِرًا. فَقَالَ: «أَوْ لَيْسَ بِحَسْبِكُمْ أَنْ تَكُونُوا مِنَ الْخِيَارِ». [رواه البخاري: ٣٧٩١]

1555. Əbu Humeyd رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Ənsar evlərinin ən xeyirlisi Nəccar oğullarının evi, sonra Abduləşhəl oğullarının, sonra Haris oğullarının, sonra da Saidə oğullarının (evləridir). Bununla belə ənsardan olan hər kəsin evi xeyirlidir.” Bundan sonra biz Səd ibn Ubadə ilə rastlaşdıq.”

(Əbu Humejd) dedi: “Ey Əbu Useyd, görmürsən ki, Peyğəmbər ﷺ ənsarın xeyirli olduğunu söyləmiş və bizi axıra saxlamışdır?!” Bundan sonra Səd Peyğəmbərə ﷺ çatıb dedi: “Ya Rəsulullah, ənsarın xeyirli olduğu söyləndi, bizi isə axıra saxladılar.” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Məgər sizə xeyirli insanlardan olmağınız bəs etmərimi?!” (əl-Buxari, 3791)

6-cı fəsil.

Peyğəmbərin ﷺ ənsara:
“Hovuzumun başında mənimlə
görüşənədən səbir edin!” deməsi

٦- باب: قَوْلُ النَّبِيِّ ﷺ لِلْأَنْصَارِ:
 "اصْبِرُوا حَتَّى تَلْقَوْنِي عَلَى الْحَوْضِ"

١٥٥٦ - عَنْ أُسَيْدِ بْنِ حُضَيْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَلَا تَسْتَعْمِلُنِي كَمَا اسْتَعْمَلْتَ فَلَانَا قَالَ: «سَتَلْقَوْنَ بَعْدِي أَثَرَهُ فَاصْبِرُوا حَتَّى تَلْقَوْنِي عَلَى الْحَوْضِ». [رواه البخاري: ٣٧٩٢]

1556. Usey ibn Hudeyr رəvayət edir ki, (bir dəfə) ənsardan biri (Peyğəmbərə ﷺ) dedi: “Ya Rəsulullah, filankəsə vəzifə verdiyin kimi, bəlkə mənə də vəzifə verəsən?” (Peyğəmbər ﷺ) dedi: “Mən (sizin aranızdan getdikdən) sonra (qənimətləri paylayan kəslərin digər insanları sizdən) üstün tutacaqlarını görəcəksiniz. Hovuzumun başında mənimlə görüşənədən səbir edin!” (əl-Buxari, 3792)

١٥٥٧ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِلْأَنْصَارِ: «إِنَّكُمْ سَتَلْقَوْنَ بَعْدِي أَثَرَهُ فَاصْبِرُوا حَتَّى تَلْقَوْنِي، وَمَوْعِدُكُمْ الْحَوْضُ». [رواه البخاري: ٣٧٩٣]

1557. Ənəs ibn Malik رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ ənsara demişdir: “Mən (sizin aranızdan getdikdən) sonra (qənimətləri paylayan kəslərin digər insanları sizdən) üstün tutacaqlarını görəcəksiniz. Mənə qovuşanadək səbir edin. Sizə vəd edilən yer hovuzumun başıdır.” (əl-Buxari, 3793)

7-ci fəsil.

Uca Allahın: “Hətta özləri ehtiyac
içində olsalar belə, onları özlərin-
dən üstün tuturlar...”¹ sözü

٧- باب: قَوْلُ اللَّهِ ﷻ: ﴿وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ﴾

١٥٥٨ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَبَعَثَ إِلَى نِسَائِهِ فَقُلْنَ مَا مَعَنَا إِلَّا الْمَاءُ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَنْ يَضُمُّ، أَوْ يُضِيفُ هَذَا». فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ أَنَا. فَأَنْطَلَقَ بِهِ إِلَى امْرَأَتِهِ، فَقَالَ أَكْرِمِي ضَيْفَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَتْ مَا عِنْدَنَا إِلَّا قُوتٌ صَبْيَانِي. فَقَالَ هَيْئِي طَعَامَكَ، وَأَصْبِحِي سَرَاخَكَ، وَتَوَمِّي صَبْيَانَكَ إِذَا أَرَادُوا عَشَاءً. فَهَيَّأَتْ طَعَامَهَا وَأَصْبَحَتْ سَرَاخَهَا، وَتَوَمَّتْ صَبْيَانَهَا، ثُمَّ قَامَتْ كَأَنَّهَُا تُصْلِحُ سَرَاخَهَا فَأَطْفَأَتْهُ، فَجَعَلَ يَرِيَانَهُ أَنَّهُمَا يَأْكُلَانِ، فَبَاتَا طَاوِئِينَ، فَلَمَّا أَصْبَحَ، غَدَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: «ضَحِكَ اللَّهُ اللَّيْلَةَ - أَوْ عَجَبَ - مِنْ فَعَالِكُمَا» فَأَنْزَلَ اللَّهُ: ﴿وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ وَمَنْ يُوقِ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾. [رواه البخاري: ٣٧٩٨]

¹ “əl-Həşr” surəsi, 9.

1558. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, bir nəfər Peyğəmbərin ﷺ yanına (qonaq) gəldi. O, (əshabələrdən) birini (yemək-içmək gətirmək üçün) zövcələrinin yanına göndərdi. Peyğəmbərin ﷺ zövcələri evdə sudan başqa heç nə olmadığını ona xəbər verdilər. Onda o, (əshabələrinə müraciət edib) dedi: "Kim (mənim qonağıma) qayğı göstərər və ya onu evində qonaq saxlayar?" Ənsardan olan bir nəfər: "Mən!" – deyib onu evinə apardı və zövcəsinə: "Rəsulullahın qonağına layiqincə hörmət et!" – deyə buyurdu. (Zövcəsi ona): "Uşaqlarımın yeməyindən başqa yemək yoxdur!" – deyə cavab verdi. (Əshabə) dedi: "Yeməyi hazırla, çırağı yandır, uşaqlar yemək istəsələr, onları yatızdır!" Zövcəsi yeməyi hazırladı, çırağı yandırdı və uşaqlarını yatızdırdı. Sonra ayağa qalxıb özünü guya çırağı düzəldirmiş kimi göstərdi və bilərəkdən onu söndürdü. Sonra hər ikisi (əllərini qaba uzadaraq) özlərini guya yemək yeyirlərmiş kimi (qonağa) göstərdilər və o gecə onlar ac yatdılar. Səhər açıldıqda hər iki əshabə Peyğəmbərin ﷺ yanına getdi. Peyğəmbər ﷺ (onlara): "Allah sizin dünənki əməlinizə güldü və ya ondan təəccübləndi!" – dedi və bu ayə nazil oldu: "...Hətta özləri ehtiyac içində olsalar belə, onları özlərindən üstün tuturlar. Nəfsinin tamahından qorunan kimsələr nicat tapanlardır." (əl-Buxari, 3898)

8-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ: "(Ənsarın) yaxşı işlərini qəbul edin və onların təqsirlərindən keçin!" sözü

۸ – باب: قَوْلُ النَّبِيِّ ﷺ: "اقْبَلُوا مِنْ مُحْسِنِهِمْ وَتَجَاوَزُوا عَنْ مُسِيئِهِمْ"

۱۵۵۹ – عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: مَرَّ أَبُو بَكْرٍ وَالْعَبَّاسُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا بِمَجْلِسٍ مِنْ مَجَالِسِ الْأَنْصَارِ وَهُمْ يَبْكُونَ، فَقَالَ مَا يُبْكِيكُمْ قَالُوا ذَكَرْنَا مَجْلِسَ النَّبِيِّ ﷺ مَتًّا. فَدَخَلَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فَأَخْبَرَهُ بِذَلِكَ، قَالَ فَخَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ وَقَدْ عَصَبَ عَلَى رَأْسِهِ حَاشِيَةً بُرْدًا، قَالَ: فَصَعِدَ الْمِنْبَرَ وَلَمْ يَصْعُدْهُ بَعْدَ ذَلِكَ الْيَوْمَ، فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَتْنَى عَلَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: «أَوْصِيكُمْ بِالْأَنْصَارِ، فَإِنَّهُمْ كَرِشِي وَعَيْبَتِي، وَقَدْ قَضُوا الَّذِي عَلَيَّهِمْ، وَبَقِيَ الَّذِي لَهُمْ، فَاقْبَلُوا مِنْ مُحْسِنِهِمْ، وَتَجَاوَزُوا عَنْ مُسِيئِهِمْ». [رواه البخاري: ۳۷۹۹]

1559. Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik رəvayət edir: "(Bir dəfə) Əbu Bəkr رəvayət edir və Abbas ənsardan olan və bir yerə yığışib ağlayan bir toplumun yanından keçər-kən (ikisindən biri onlardan) soruşdu: "Sizi ağladan nədir?" Onlar dedilər: "Peyğəmbərlə ﷺ keçirdiyimiz günlər yadımıza düşüb." Sonra (Abbas) Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib bunu ona xəbər verdi. (Bunu eşidəndə) Peyğəmbər ﷺ başı bürüncəyin haşiyəsi ilə sarınmış halda (evdən) bayıra çıxdı və gəlib minbərə qalxdı. (Peyğəmbər ﷺ) o gündən sonra bir daha minbərə qalxmadı. O, Allaha həmd-səna edib təriflər dedikdən sonra buyurdu: "Mən sizə ənsara (qayğı göstərməyi) buyururam. Çünki onlar mənim can-ciyərim və sirdaşlarımdır. Onlar artıq öz borclarını yerinə yetirmişlər. Bundan sonra onları qazanacaqları (mükafat) gözləyir. Odur ki, onların yaxşı işlərini qəbul edin və onların təqsirlərindən keçin!" (əl-Buxari, 3799)

۱۵۶۰ – عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَعَلَيْهِ مَلْحَفَةٌ، مُتَعَطِّفًا بِهَا عَلَى مَنْكِبَيْهِ، وَعَلَيْهِ عَصَابَةٌ دَسْمَاءٌ حَتَّى جَلَسَ عَلَى الْمِنْبَرِ، فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَتْنَى عَلَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: «أَمَّا بَعْدُ، أَيُّهَا النَّاسُ، فَإِنَّ النَّاسَ يَكْثُرُونَ

وَتَقِلُّ الْأَنْصَارُ، حَتَّى يَكُونُوا كَالْمِلْحِ فِي الطَّعَامِ، فَمَنْ وَلِيَ مِنْكُمْ أَمْرًا يَضُرُّ فِيهِ أَحَدًا أَوْ يَنْفَعُهُ، فَلْيَقْبَلْ مِنْ مُحْسِنِهِمْ، وَيَتَجَاوَزْ عَنْ مُسِيئِهِمْ». [رواه البخاري: ٣٨٠٠]

1560. Rəvayət edilir ki, ibn Abbas رضي الله عنه demişdir: “(Bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ çiyininə atdığı bürüncəyə bürünmüş, başı da yağ rəngində olan bez parça ilə sarınmış halda (evindən) çıxdı. Nəhayət, minbərə qalxıb oturdu və həmd-səna edib təriflər dedikdən sonra buyurdu: “Sonra isə... Ey insanlar! Həqiqətən də, insanlar çoxaldığı halda ənsar azalır və iş o yerə gəlib çatacaq ki, onlar yeməkdəki duz qədər qalacaqlar. Sizdən biriniz kimsəyə zərər və ya fayda verəcək bir iş başında olarsa, qoy onlardan yaxşı işlər görənlərin (yaxşılıqlarını) qəbul etsin və pis işlər görənlərin (təqsirlərindən) keçsin!” (əl-Buxari, 3800)

9-cu fəsil. Səd ibn Muazın رضي الله عنه tərifləyici xüsusiyyətləri

٩ - باب: مَنَاقِبُ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ رضي الله عنه

١٥٦١ - عَنْ جَابِرٍ رضي الله عنه قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: «اهْتَزَّ الْعَرْشُ لِمَوْتِ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ». [رواه البخاري: ٣٨٠٣]

1561. Rəvayət edilir ki, Cabir رضي الله عنه demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişəm: “(Allahın) Ərşi Səd ibn Muazın ölümündən sarsıldı.” (əl-Buxari, 3803)

10-cu fəsil. Ubey ibn Kəbin رضي الله عنه tərifləyici xüsusiyyətləri

١٠ - باب: مَنَاقِبُ أُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ رضي الله عنه

١٥٦٢ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِأُبَيٍّ: «إِنَّ اللَّهَ أَمَرَنِي أَنْ أَقْرَأَ عَلَيْكَ ﴿لَوْ يَكُنِيَ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾». قَالَ وَسَمَّانِي قَالَ: «نَعَمْ» فَبَكَى. [رواه البخاري: ٣٨٠٩]

1562. Ənəs رضي الله عنه rəvayət edir ki, (bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ Ubey (ibn Kəbə) dedi: “Allah mənə: “Kitab əhlindən və müşriklərdən inkar edənlər...”¹ surəsini sənə oxumağı buyurdu.” (Ubey) soruşdu: “O, mənim adımlı çəkdi?” Peyğəmbər ﷺ: “Bəli!” dedi və (Ubey) ağlamağa başladı” (əl-Buxari, 3809)

11-ci fəsil. Zeyd ibn Sabitin رضي الله عنه tərifləyici xüsusiyyətləri

١١ - باب: مَنَاقِبُ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ رضي الله عنه

١٥٦٣ - عَنْ أَنَسِ رضي الله عنه قَالَ: جَمَعَ الْقُرْآنَ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ أَرْبَعَةً، كُلُّهُمْ مِنَ الْأَنْصَارِ أُبَيٌّ، وَمُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ، وَأَبُو زَيْدٍ، وَزَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ. قُلْتُ لِأَنَسٍ مَنْ أَبُو زَيْدٍ قَالَ أَحَدُ عُمُوْمَتِي. [رواه البخاري: ٣٨١٠]

1563. Rəvayət edilir ki, Ənəs رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ zamanında ənsardan olan dörd nəfər Quranı cəm etməklə məşğul idi: Ubey (ibn Kəbə), Muaz ibn Cəbəl, Əbu Zeyd və Zeyd ibn Sabit.”

(Hədisi danışan ravi demişdir:) “Mən Ənəsdən soruşdum: “Əbu Zeyd kimdir?” Dedi: “Əmilərimdən biridir.” (əl-Buxari, 3810)

¹ “əl-Beyyinə” surəsi, 1.

12-ci fəsil. Əbu Təlhənin tərifləyiq xüsusiyyətləri

۱۲ - باب: مناقب أبي طلحة

۱۵۶۴ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: لَمَّا كَانَ يَوْمُ أُحُدٍ انْهَزَمَ النَّاسُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ - وَأَبُو طَلْحَةَ بَيْنَ يَدَيِ النَّبِيِّ ﷺ مُحِجَّوْبٌ بِهِ عَلَيْهِ بِحِجْفَةٍ لَهُ، وَكَانَ أَبُو طَلْحَةَ رَجُلًا رَامِيًا شَدِيدَ الْقُدِّ، يَكْسِرُ يَوْمَئِذٍ قَوْسَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا، وَكَانَ الرَّجُلُ يَمُرُّ مَعَهُ الْجَعْبَةُ مِنَ النَّبْلِ فَيَقُولُ أَنْشُرْهَا لِأَبِي طَلْحَةَ. فَأَشْرَفَ النَّبِيُّ ﷺ يَنْظُرُ إِلَى الْقَوْمِ، فَيَقُولُ أَبُو طَلْحَةَ يَا نَبِيَّ اللَّهِ بَأَبَى أَنْتَ وَأُمِّي، لَا تُشْرَفْ يُصِيبُكَ سَهْمٌ مِنْ سَهَامِ الْقَوْمِ، نَخْرِي دُونَ نَخْرِكَ. وَلَقَدْ رَأَيْتُ عَائِشَةَ بِنْتَ أَبِي بَكْرٍ وَأُمَّ سُلَيْمٍ وَإِنَهُمَا لَمُشْمَرَتَانِ، أَرَى خَلْدَمَ سَوْقَهُمَا، تُنْقِرَانِ الْقَرْبَ عَلَى مُتُونِهِمَا، تُفْرِغَانِهِ فِي أَفْوَاهِ الْقَوْمِ، ثُمَّ تَرْجِعَانِ فَيَمْلَأْنِيهَا، ثُمَّ تَحِيَانِ فَتُفْرِغَانِهِ فِي أَفْوَاهِ الْقَوْمِ، وَلَقَدْ وَفَعَ السِّيفُ مِنْ يَدَيِ أَبِي طَلْحَةَ إِمَّا مَرَّتَيْنِ، وَإِمَّا ثَلَاثًا. [رواه البخاري: ۳۸۱۱]

1564. Rəvayət edilir ki, Ənəs رضي الله عنه demişdir: “Uhud döyüşündə (bəzi) adamlar Peyğəmbəri ﷺ qoyub geri çəkildikdə Əbu Təlhə onun önündə dayanıb öz qalxanı ilə onu qoruyurdu. Əbu Təlhə yaxşı oxatan, yayının kirisini¹ olduqca möhkəm dartıb (oxu) atan birisi idi. (Bu döyüşdə Əbu Təlhə) iki ya üç yay sındırdı. (Həmin vaxt) kim əlində ox qabı ilə (onların yanından) keçirdisə, (Peyğəmbər ﷺ) ona: “Ox qabını Əbu Təlhənin qabağına sər!”- deyirdi. Peyğəmbər ﷺ Əbu Təlhənin arxasından boylanıb düşməyə baxmaq istəyəndə Əbu Təlhə ona deyirdi: “Ey Allahın peyğəmbəri, atam-anam sənə qurban, baxma, yoxsa onların atdıqları ox sənə dəyər, mənim sinəm sənə üçün siperdir.” (O gün) mən Aişə bint Əbu Bəkrin və Ummu Süleymin topuqlarındakı xalxalları görünücüyədək paltarlarının ətəyini yuxarı qaldırdığını və su tuluqlarını çiyinlərində daşıyıb (yaralıların) ağzına su boşaltdığını, sonra geri qayıdıb tuluqları su ilə doldurduqlarını və (yenə) qayıdıb (yaralıların) ağzına su boşaltdığını gördüm. (Döyüş əsnasında) Əbu Təlhənin qılıncı iki və ya üç kərə onun əlindən yerə düşmüşdü.” (əl-Buxari, 3811)

13-cü fəsil.

۱۳ - باب:

Abdullah ibn Səlamın tərifləyiq xüsusiyyətləri

مَنَاقِبُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلَامٍ

۱۵۶۵ - عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: مَا سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ لِأَحَدٍ يَمْشِي عَلَى الْأَرْضِ إِنَّهُ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ إِلَّا لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلَامٍ قَالَ وَفِيهِ نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ: ﴿وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ بَنِي إِسْرَءِيلَ﴾ [الآية]. [رواه البخاري: ۳۸۱۲]

1565. Rəvayət edilir ki, Səd ibn Əbu Vəqqas رضي الله عنه demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ Abdullah ibn Səlamdan başqa yer üzündə gəzən heç bir kimsəyə: “O, Cənnət əhlindəndir!”- dediyini eşitməmişəm. Onun barəsində bu ayə nazil olmuşdur: “De: “Bir deyın görək, əgər bu Quran Allah tərəfindəndirsə və siz də onu inkar etmisinizsə, İsrail oğullarından da bir şahid onun bənzərinə şahidlik edib iman gətiribsə, siz isə təkəbbür göstərmisinizsə, zülm etmiş olmanızımı? Allah zalımları doğru yola yönəltməz!”² (əl-Buxari, 3812)

¹ Ox yayının iki ucuna tarım bağlanan ip.

² “əl-Əhqaf”, surəsi, 10.

۱۵۶۶ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلَامٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: رَأَيْتُ رُؤْيَا عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ فَقَصَصْتُهَا عَلَيْهِ، وَرَأَيْتُ كَأَنِّي فِي رَوْضَةٍ - ذَكَرَ مِنْ سَعَتِهَا وَخَضِرَتِهَا - وَسَطُهَا عَمُودٌ مِنْ حَدِيدٍ، أَسْفَلُهُ فِي الْأَرْضِ وَأَعْلَاهُ فِي السَّمَاءِ، فِي أَعْلَاهُ عُرْوَةٌ فَقِيلَ لِي ارْقَهُ. قُلْتُ لَا أَسْتَطِيعُ. فَأَتَانِي مَنْصَفٌ فَرَفَعَ ثِيَابِي مِنْ خَلْفِي، فَرَقِيتُ حَتَّى كُنْتُ فِي أَعْلَاهَا، فَأَخَذْتُ بِالْعُرْوَةِ، فَقِيلَ لِي اسْتَمْسِكْ. فَاسْتَيْقَظْتُ وَإِنَّهَا لَفِي يَدِي، فَقَصَصْتُهَا عَلَى النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «تِلْكَ الرِّوَضَةُ الْإِسْلَامُ، وَذَلِكَ الْعَمُودُ عَمُودُ الْإِسْلَامِ، وَتِلْكَ الْعُرْوَةُ عُرْوَةُ الْوُثْقَى، فَأَنْتَ عَلَى الْإِسْلَامِ حَتَّى تَمُوتَ». [رواه البخاري: ۳۸۱۳]

1566. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Səlam رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Peyğəmbərin ﷺ zamanında mən bir yuxu gördüm və bu yuxunu ona danışdım. Yuxuda gördüm ki, bir bağın içindəyəm.” (Abdulla ibn Səlam) bağın geniş və yaşıl olduğunu vəsf etdikdən sonra dedi: “Bağın ortasında aşağı tərəfi yerdə olan, yuxarı tərəfi isə göyə çatan bir dəmir dirək, dirəyin də başında bir tutqac var idi. Kimsə mənə dedi: “Çıx yuxarı!” Dedim: “Bacarmaram!” Bu vaxt yanıma bir xidmətçi gəlib arxa tərəfdən mənim paltarımın ətəyini qaldırdı və mən (dirəyə) çıxmağa başladım. Haçandan-haçana dirəyin başına çatıb tutqacdən yapışdım. (Yenə) kimsə mənə: “(Tutqacdən) möhkəm yapış!” - dedi və mən yuxudan oyandım. Baxdım ki, həmin tutqac əlimdə qalmışdır. Mən bu (hadisəni) Peyğəmbərə ﷺ danışdım. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “(Gördüyün) o bağ – İslam dinidir, dirək – İslamın dirəyidir, tutqac – ən etibarlı dəstəkdir, (bu da o deməkdir ki), sən son nəfəsinə qədər müsəlman kimi qalcaqsan.” (əl-Buxari, 3813)

14-cü fəsil. Peyğəmbərin ﷺ Xədicə

رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ilə evlənməsi və Xədicənin

رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا üstünlükləri

۱۴ - باب:

تَرْوِيجُ النَّبِيِّ ﷺ خَدِيجَةَ، وَفَضْلُهَا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا

۱۵۶۷ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: مَا غَرْتُ عَلَى أَحَدٍ مِنْ نِسَاءِ النَّبِيِّ ﷺ مَا غَرْتُ عَلَى خَدِيجَةَ، وَمَا رَأَيْتُهَا، وَلَكِنْ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُكْثِرُ ذِكْرَهَا، وَرُبَّمَا ذَبَحَ الشَّاةَ، ثُمَّ يَقْطَعُهَا أَغْصَاءَ، ثُمَّ يَبْعُثُهَا فِي صَدَاقِ خَدِيجَةَ، فَرُبَّمَا قُلْتُ لَهُ كَأَنَّهُ لَمْ يَكُنْ فِي الدُّنْيَا امْرَأَةً إِلَّا خَدِيجَةُ. فَيَقُولُ إِنَّهَا كَانَتْ وَكَانَتْ، وَكَانَ لِي مِنْهَا وَلَدٌ. [رواه البخاري: ۳۸۱۸]

1567. Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Mən Xədicəyə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا qısqandığım qədər Peyğəmbərin ﷺ zövcələrindən heç birinə qısqanmamışam. Hərçənd mən onu heç görməmişdim, lakin Peyğəmbər ﷺ çox tez-tez onu yad edərdi. Olurdu ki, Peyğəmbər ﷺ qoç kəsib onu hissələrə bölürdü, sonra da onları Xədicənin rəfiqələrinə göndərirdi. Hərdən mən ona: “Elə bil yer üzündə Xədicədən başqa qadın yoxdur” – deyərdim, o da cavabında: “Xədicə (nəcib bir qadın) idi, üstəlik mənim ondan övladlarım olmuşdur.” (əl-Buxari, 3818)

۱۵۶۸ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَتَى جَبْرِيلُ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ هَذِهِ خَدِيجَةُ قَدْ أَتَتْ مَعَهَا إِنَاءٌ فِيهِ إِدَامٌ أَوْ طَعَامٌ أَوْ شَرَابٌ، فَإِذَا هِيَ أَتَتْكَ فَاقْرَأْ عَلَيْهَا السَّلَامَ مِنْ رَبِّهَا وَمِنِّي، وَبَشِّرْهَا بِبَيْتٍ فِي الْجَنَّةِ مِنْ قَصَبٍ، لَا صَخَبَ فِيهِ وَلَا نَصَبَ. [رواه البخاري: ۳۸۲۰]

1568. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra ؓ demişdir: “(Bir dəfə) Cəbrail Peyğəmbərin ؑ yanına gəlib dedi: “Ey Allahın elçisi, bax Xədicə əlində bir qab xörək şirəsi, (və ya yemək, yaxud içməyə bir şey bura) gəlir. Sənin yanına gəlib çatan-da ona Rəbbindən və məndən salam söylə və Cənnətdə (onun üçün) içiboş mirvaridən (hazırlanmış), içində də nə səs-küy, nə də yorğunluq olan bir ev ilə onu müjdələ!” (əl-Buxari, 3820)

١٥٦٩ - عَنْ عَائِشَةَ   قَالَتْ: اسْتَأْذَنْتُ هَالَةَ بِنْتُ خُوَيْلِدٍ أُخْتُ خَدِيجَةَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ  ، فَعَرَفَ اسْتِذْنَانَ خَدِيجَةَ فَأَرْتَاغَ لَذَلِكَ، فَقَالَ: «اللَّهُمَّ هَالَةَ». قَالَتْ فُغِرْتُ فَقُلْتُ مَا تَذْكُرُ مِنْ عَجُوزٍ مِنْ عَجَائِزِ قُرَيْشٍ، حَمْرَاءِ الشَّدَقَاتِ، هَلَكْتَ فِي الدَّهْرِ، قَدْ أَبْدَلَكَ اللَّهُ خَيْرًا مِنْهَا. [رواه البخاري: ٣٨٢١]

1569. Rəvayət edilir ki, Aişə   demişdir: “Xədicənin bacısı Halə bint Xuveylid Peyğəmbərin ؑ yanına gəlmək üçün izn istədi və bu, Peyğəmbərə ؑ (vaxtı ilə) Xədicənin izn istəməsini xatırlatdı. Bu səbəbdən Peyğəmbər ؑ bərk həyəcanlandı və dedi: “Allahım, (bu ki,) Halədir!”

(Aişə dedi): “Mən (onu) qışqandım və dedim: “Sən çoxdan ölüb getmiş, qureyş qarılarından olub (dişləri tökülmüş) qırmızı damaq bir qarının nəyini xatırlayırsan?! Axı, Allah sənə onun əvəzinə ondan da xeyirlisini nəsib edib.”¹ (əl-Buxari, 3821)

١٥ - باب: ذَكَرُ هِنْدِ بِنْتِ عُبَيَّةَ   15-ci fəsil. Hind bint Utbə   haqqında deyilənlər

١٥٧٠ - عَنْ عَائِشَةَ   قَالَتْ: جَاءَتْ هِنْدُ بِنْتُ عُتْبَةَ قَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا كَانَ عَلَى ظَهْرِ الْأَرْضِ مِنْ أَهْلِ حَبَاءٍ أَحَبُّ إِلَيَّ أَنْ يَذِلُّوا مِنْ أَهْلِ حَبَائِكَ، ثُمَّ مَا أَصْبَحَ الْيَوْمَ عَلَى ظَهْرِ الْأَرْضِ أَهْلُ حَبَاءٍ أَحَبَّ إِلَيَّ أَنْ يَعْزُوا مِنْ أَهْلِ حَبَائِكَ. قَالَ وَأَيْضًا وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، قَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ أَبَا سَفْيَانَ رَجُلٌ مَسِيكٌ، فَهَلْ عَلَى حَرَجٍ أَنْ أَطْعِمَ مِنَ الدِّي لِه عِيَالِنَا قَالَ: «لَا أَرَاهُ إِلَّا بِالْمَعْرُوفِ». [رواه البخاري: ٣٨٢٥]

1570. Rəvayət edilir ki, Aişə   demişdir: “(Bir dəfə) Hind bint Utbə (Peyğəmbərin ؑ) yanına gəlib dedi: “Ya Rəsulullah, (əvvəllər) yer üzündəki (insanlar arasında) sənin ailəndən daha çox zəlil olmağını istədiyim heç bir ailə yox idi. Bu günkü gündə isə yer üzündə sənin ailəndən daha çox hörmət sahibi olmağını istədiyim başqa bir ailə yoxdur.” Peyğəmbər ؑ buyurdu: “Canım Əlində olan Allaha and olsun ki, yenə də.” Hind dedi: “Ya Rəsulullah, Əbu Süfyan xəsis adamdır. Əgər mən onun malından (gizlincə) götürüb uşaqlarımıza xərcləsəm, mənə günah sayılarmı?” (Peyğəmbər ؑ) buyurdu: “Xeyr (yazılmaz). Ancaq sənə bəs edəcək qədər götürə bilərsən!” (əl-Buxari, 3825)

¹ İmam Əhmədin Müsnəd əsərində hədisin axırında deyilir ki, “...qəzəbdən Peyğəmbərin ؑ şöhrəsi dəyişdi.”

² Yəni qəlbindəki iman möhkəmləndikcə bu məhəbbət də artacaq və axırda o nifrətdən əsər-əlamət qalmayacaqdır.

16-cı fəsil.

Zeyd ibn Amr ibn Nufeylin رضي الله عنه
əhvalatı

۱۶- باب:

حَدِيثُ زَيْدِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ نُفَيْلٍ رضي الله عنه

۱۵۷۱ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ لَقِيَ زَيْدَ بْنَ عَمْرٍو بْنِ نُفَيْلٍ بِأَسْفَلِ بَلَدَحَ، قَبْلَ أَنْ يَنْزَلَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ الْوَحْيُ فَقُدِّمَتْ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ سَفْرَةٌ، فَأَبَى أَنْ يَأْكُلَ مِنْهَا ثُمَّ قَالَ زَيْدٌ إِنِّي لَسْتُ أَكُلُ مِمَّا تَذْبَحُونَ عَلَى أَنْصَابِكُمْ، وَلَا أَكُلُ إِلَّا مَا ذَكَرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ. وَأَنَّ زَيْدَ بْنَ عَمْرٍو كَانَ يَعِيبُ عَلَى قُرَيْشٍ ذَبَائِحَهُمْ، وَيَقُولُ الشَّاةُ خَلَقَهَا اللَّهُ، وَأَنْزَلَ لَهَا مِنَ السَّمَاءِ الْمَاءَ، وَأَنْبَتَ لَهَا مِنَ الْأَرْضِ، ثُمَّ تَذْبَحُونَهَا عَلَى غَيْرِ اسْمِ اللَّهِ إِنْكَارًا لِدَلِيلِكَ وَإِعْظَامًا لَهُ. [رواه البخاري: ۳۸۲۶]

1571. Abdullah ibn Ömər رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ hələ vəhy nazil olma-mışdan əvvəl o, Bəldəh vadisinin aşağı tərəfində Zeyd ibn Amr ibn Nufeylə rast gəldi. (O yerdə) Peyğəmbərin ﷺ qabağına süfrə sərildi (və hər ikisinə yemək təklif edildi), lakin Peyğəmbər ﷺ bu yeməkdən yəmədi. Zeyd isə (öz etirazını bildirib) dedi: “Mən, sizin bütələr qarşısında kəsdiyiniz qurbanlardan yemirəm. Mən ancaq üstündə Allahın adı çəkilməmiş (“bismillah” deyilərək kəsilməmiş) heyvandan yeyirəm.”

(İslamaqədərki dövrdə) Zeyd ibn Amr qureyslilərin kəsdiyi heyvanları pisləyib deyərdi: “Qoyunu yaradan Allahdır. O, göydən onun üçün su endirir, yerdən onun üçün ot çıxardır. Siz isə onu Allahdan başqasının adı ilə kəsirsiniz.” Bununla da, onların əməlini inkar edər və bu işin böyük günah olduğunu bildirərdi.” (əl-Buxari, 3826)

17-ci fəsil. Cahiliyyə günləri

۱۷- باب: أَيَّامُ الْجَاهِلِيَّةِ

۱۵۷۲ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «أَلَا مَنْ كَانَ حَالِفًا فَلَا يَحْلِفُ إِلَّا بِاللَّهِ». فَكَانَتْ قُرَيْشٌ تَحْلِفُ بِأَبَائِهَا، فَقَالَ: «لَا تَحْلِفُوا بِأَبَائِكُمْ». [رواه البخاري: ۳۸۳۶]

1572. İbn Ömər رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Qoy and içmək istəyən (hər) kəs ancaq Allaha and içsin!” Qureyslilərə gəlincə, onlar atalarına and içərdilər. (Odur ki, Peyğəmbər ﷺ) buyurdu: “Atalarınıza and içməyin!” (əl-Buxari, 3836)

۱۵۷۳ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «أَصْدَقُ كَلِمَةٍ قَالَهَا الشَّاعِرُ كَلِمَةُ لَبِيدٍ أَلَا كُلُّ شَيْءٍ مَا خَلَا اللَّهَ بَاطِلٌ وَكَادَ أُمَيَّةُ بْنُ أَبِي الصَّلْتِ أَنْ يُسْلِمَ». [رواه البخاري: ۳۸۴۱]

1573. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Doğru söz şair Ləbidin¹ sözüdür. (O demişdir): “Məgər Allahdan başqa nə varsa, batil deyilmi?”² Umeyyə ibn Əbu Səltə³ gəlincə, o, az qalmışdı ki, müsəlman olsun.” (əl-Buxari, 3841)

¹ Ləbid islamaqədərki dövrdə məşhur şair olmuş, sonradan İslamı qəbul etmişdir.

² Beytin ikincisi belədir: “...hər bir ləzzətin, əlbət ki, bir sonu vardır.”

³ Bu adam xristian olmuş və İslam dini ilə maraqlanmışdır.

18-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ (Allahın rəsulu olaraq) göndərilməsi.

۱۸ - باب: مِيعَتُ النَّبِيِّ ﷺ

وَهُوَ مُحَمَّدٌ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ بْنِ هَاشِمٍ بْنِ عَبْدِ مَنَافٍ بْنِ قُصَيٍّ بْنِ كِلَابٍ بْنِ مِرَّةَ بْنِ كَعْبٍ بْنِ لُؤَيٍّ بْنِ غَالِبٍ بْنِ فِهْرٍ بْنِ مَالِكٍ بْنِ النَّضْرِ بْنِ كِنَانَةَ بْنِ خُزَيْمَةَ بْنِ مُدْرِكَةَ ابْنِ إِيَّاسَ بْنِ مُضَرَ بْنِ نِزَارٍ بْنِ مَعَدٍّ بْنِ عَدْنَانَ

O, Muhəmməd ibn Abdullah ibn Abdul-Muttəlib ibn Həşim ibn Abdumənaf ibn Qusey ibn Kilab ibn Murra ibn Kəb ibn Luey ibn Gəlib ibn Fihir ibn Malik ibn ən-Nədr ibn Kinanə ibn Xuzeymə ibn Müdrikə ibn İlyas ibn Mudar ibn Nizar ibn Məaddi ibn Ədnandır.

۱۵۷۴ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: أُنْزِلَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ ابْنُ أَرْبَعِينَ، فَمَكَثَ ثَلَاثَ عَشْرَةَ سَنَةً، ثُمَّ أَمِرَ بِالْهَجْرَةِ، فَهَاجَرَ إِلَى الْمَدِينَةِ، فَمَكَثَ بِهَا عَشْرَ سِنِينَ، ثُمَّ تُوُفِّيَ ﷺ. [رواه البخاري: ۳۸۵۱]

1574. Rəvayət edilir ki, ibn Abbas ؓ demişdir: "Peyğəmbər ﷺ qırx yaşında ikən ona (vəhy) nazil olmuşdur. (Bundan sonra) o, on üç il Məkkədə yaşamış, sonra ona hicrət etmək əmr edilmiş və o, Mədinəyə hicrət etmişdir. On il də Mədinədə yaşadığından sonra Peyğəmbər ﷺ vəfat etmişdir." (əl-Buxari, 3851)

19-cu fəsil. Peyğəmbərin ﷺ və onun əshabələrinin Məkkədə müşriklərin əlindən çəkdiyi əziyyətlər

۱۹ - باب: مَا لَقِيَ النَّبِيُّ ﷺ وَأَصْحَابُهُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ بِمَكَّةَ

۱۵۷۵ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا وَكَأَنَّ سُلَيْمَانَ أَسَدًا مَا صَنَعَهُ الْمُشْرِكُونَ بِالنَّبِيِّ ﷺ قَالَ: بَيْنَا النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي فِي حِجْرِ الْكَعْبَةِ إِذْ أَقْبَلَ عَقْبَةُ بْنُ أَبِي مُعَيْطٍ، فَوَضَعَ ثَوْبَهُ فِي عُنُقِهِ فَخَنَقَهُ خَنْقًا شَدِيدًا، فَأَقْبَلَ أَبُو بَكْرٍ حَتَّى أَخَذَ بِمَنْكِبِهِ وَدَفَعَهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: ﴿أَنْقَلَتُونَ رِجْلًا أَنْ يَقُولَ رَبِّيَ اللَّهُ﴾. [رواه البخاري: ۳۸۵۶]

1575. Rəvayət edilir ki, (bir dəfə) Abdullah ibn Amr ibn Asdan ؓ müşriklərin Peyğəmbərə ﷺ qarşı etdikləri ən pis hərəkəti barəsində soruşdular. O dedi: "(Bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ Kəbənin həyətidə¹ namaz qılarkən Uqbə ibn Əbu Muayt gəlib paltarını Peyğəmbərin ﷺ boynuna saldı və onu bərk-bərk boğmağa başladı. Bu vaxt Əbu Bəkr Əbu Muaytın çiyindən tutub onu Peyğəmbərdən ﷺ kənara itələdi və dedi: "Siz bir adamı: "Rəbbim Allahdır!" – dediyinə görə öldürəcəksinizmi? Halbuki o, Rəbbinizdən sizə açıq-aydın dəlillər gətirdi."² (əl-Buxari, 3856)

¹ Bu, Kəbəyə bitişik yarımdairə şəklində hörölmüş, hündür olmayan divarla Kəbənin arasındakı yerdir. Bu yer Hicr və ya Hatim adlanır.

² "Gafir" surəsi, 28.

20-ci fəsil. Cinlər haqqında deyilənlər

۲۰ - باب: ذِكْرُ الْجِنِّ

۱۵۷۶ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رضي الله عنه أَنَّهُ سُئِلَ مَنْ أَذَنَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم بِالْجِنِّ لَيْلَةَ اسْتَمْعُوا الْقُرْآنَ؟ فَقَالَ: أَنَّهُ أَذَنَتْ بِهِمْ شَجَرَةٌ. [رواه البخاري: ۳۸۵۹]

1576. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Məsuddan رضي الله عنه soruşdular: “Cinlər Quranı dinlədikləri gecə (bunu) Peyğəmbərə صلى الله عليه وسلم kim xəbər vermişdi?” İbn Məsud dedi: “Cinlərin Quranı dinlədiklərini Peyğəmbərə صلى الله عليه وسلم bir ağac xəbər vermişdi.” (əl-Buxari, 3859)

۱۵۷۷ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّهُ كَانَ يَحْمِلُ مَعَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم إِدَاوَةَ لَوْضُوئِهِ وَحَاجَتَهُ، فَبَيْنَمَا هُوَ يَتْبَعُهُ بِهَا فَقَالَ: «مَنْ هَذَا». فَقَالَ أَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ. فَقَالَ: «ابْنِي أَحْجَارًا أَسْتَنْفِضُ بِهَا، وَلَا تَأْتِنِي بَعْظُمٌ وَلَا بَرَوْتَةٌ». فَأَتَيْتُهُ بِأَحْجَارٍ أَحْمَلُهَا فِي طَرَفِ ثَوْبِي حَتَّى وَضَعْتُ إِلَى جَنْبِهِ ثُمَّ أَنْصَرَفْتُ، حَتَّى إِذَا فَرَعْتُ مَشَيْتُ، فَقُلْتُ مَا بَالُ الْعَظْمِ وَالرَّوْتَةِ قَالَ: «هُمَا مِنْ طَعَامِ الْجِنِّ، وَإِنَّهُ أَتَانِي وَفَدَّ جَنْ نَصِييْنِ وَنِعْمَ الْجِنُّ، فَسَأَلُونِي الرَّادَّ، فَدَعَوْتُ اللَّهَ لَهُمْ أَنْ لَا يَمْرُوا بَعْظُمٌ وَلَا بَرَوْتَةٌ إِلَّا وَجَدُوا عَلَيْهَا طَعَامًا». [رواه البخاري: ۳۸۶۰]

1577. Əbu Hureyradan رضي الله عنه rəvayət edilir ki, (adətən) o, Peyğəmbərlə صلى الله عليه وسلم (bir yerə getdikdə) özü ilə cürdəkdə su daşıyardı (ki, Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم) dəstəmaz aldıqda və təbii ehtiyacını rəf etdikdə ondan istifadə etsin. (Bir dəfə yenə) su götürüb Peyğəmbərin صلى الله عليه وسلم ardınca getdikdə o soruşdu: “Kimdir o?” Əbu Hureyra رضي الله عنه dedi: “Mənəm, Əbu Hureyra.” Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم buyurdu: “Mənə təmizlənmək üçün bir neçə daş gətir. Nəbadə sümük və ya təzək gətirəsən.”

(Əbu Hureyra رضي الله عنه dedi:) “Mən paltarımın ətəyində bir neçə daş gətirib onun yanına qoydum və kənara çəkildim. O, təbii ehtiyacını rəf etdikdən sonra mən (onun yanına) gəlib soruşdum: “Sümüyün və təzəyin əmması nədir?” Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم dedi: “Bunlar cinlərin yeməyidir. (Bir dəfə) Nəsibin (şəhərindən) mənim yanıma bir dəstə cin gəldi, – nə gözəl cinlər idi onlar, – onlar məndən yemək istədilər. Mən Allaha dua etdim ki, onlar harada sümük və təzək tapsalar, bu onların yeməyi olsun.” (əl-Buxari, 3860)

21-ci fəsil.

(Əshabələrin) Həbəşistana hicrət etməsi

۲۱ - باب:

هِجْرَةُ الْحَبَشَةِ

۱۵۷۸ - عَنْ أُمِّ خَالِدِ بْنِ خَالِدٍ رضي الله عنها قَالَتْ: قَدِمْتُ مِنْ أَرْضِ الْحَبَشَةِ وَأَنَا جُوَيْرِيَّةٌ فَكَسَانِي رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم حَمِيصَةً لَهَا أَعْلَامٌ، فَجَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يَمْسَحُ الْأَعْلَامَ بِيَدِهِ وَيَقُولُ: «سَنَاهُ، سَنَاهُ». قَالَ الْحُمَيْدِيُّ يَعْنِي حَسَنَ حَسَنٍ. [رواه البخاري: ۳۸۷۴]

1578. Rəvayət edilir ki, Ummu Xalid bint Xalid رضي الله عنها demişdir: “Mən Həbəşistandan (Mədinəyə) gəldikdə balaca qız idim.” Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم mənə üzərində naxışlar olan paltar geyindirdi və əli ilə bu naxışlara sığal çəkərək: “Sənəh! Sənəh!” – dedi.”

Əbu Humeydi demişdir: “Bu, həbəş dilində: “Qəşəngdir, qəşəngdir!” – deməkdir. (əl-Buxari, 3874)

22-ci fəsil. Əbu Talibin hekayəsi

۲۲- باب: قِصَّةُ أَبِي طَالِبٍ

۱۵۷۹ - عَنْ الْعَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ رضي الله عنه قَالَ لِلنَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم مَا أَغْنَيْتَ عَنْ عَمِّكَ فَإِنَّهُ كَانَ يَحُوطُكَ وَيَغْضِبُ لَكَ. قَالَ: «هُوَ فِي ضَحْضَاحٍ مِنْ نَارٍ، وَلَوْلَا أَنَا لَكَانَ فِي الدَّرَكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ». [رواه البخاري: ۳۸۸۳]

1579. Rəvayət edilir ki, (bir dəfə) Abbas ibn Abdul-Muttəlib رضي الله عنه Peyğəmbərə صلى الله عليه وسلم dedi: “Əmin (Əbu Talibə) sənin nə köməyin dəyib? Axı, o, səni müdafiə edərdi, (kimsə) sənin (xətrinə dəyəndə) qəzəblənərdi.” Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم dedi: “O, Cəhənnəm odunun üst qatındadır. Əgər mən olmasaydım, o, Cəhənnəmin lap dibində olardı.” (əl-Buxari, 3883)

۱۵۸۰ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضي الله عنه أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم وَذَكَرَ عِنْدَهُ عَمُّهُ فَقَالَ «لَعَلَّهُ تَنْفَعُهُ شِفَاعَتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فَيُجْعَلُ فِي ضَحْضَاحٍ مِنَ النَّارِ، يُبْلَغُ كَعْبِيهِ، يَغْلِي مِنْهُ دِمَاعُهُ». [رواه البخاري: ۳۸۸۵]

1580. Əbu Səid əl-Xudri رضي الله عنه rəvayət etmişdir ki, (bir dəfə) Peyğəmbərin صلى الله عليه وسلم əmisindən söz düşərkən mən onun belə dediyini eşitdim: “Ola bilsin ki, Qiyamət günü mənim şəfaətim ona fayda versin və onu Cəhənnəm odunun üst qatına salsınlar. (Orada) od onun topuqlarına çatacaq, (lakin) istisindən onun beyni qaynayacaq.” (əl-Buxari, 3885)

23-cü fəsil.

Gecə səfəri haqqında (varid olmuş) hədis

۲۳- باب:

حَدِيثُ الْإِسْرَاءِ

۱۵۸۱ - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يَقُولُ: «لَمَّا كَذَّبَنِي قُرَيْشٌ قُمْتُ فِي الْحِجْرِ، فَجَلَّ اللَّهُ لِي بَيْتُ الْمَقْدِسِ، فَطَفَقْتُ أُخْبِرُهُمْ عَنْ آيَاتِهِ وَأَنَا أَنْظَرُ إِلَيْهِ». [رواه البخاري: ۳۸۸۶]

1581. Cabir ibn Abdullah رضي الله عنه rəvayət etmişdir ki, o, Peyğəmbərin صلى الله عليه وسلم belə dediyini eşitmişdir: “Qureyşlilər (gecə səfərim haqqında dediklərimi) təkzib etdikdə mən (gedib) Hicrədə¹ durdum. (Bu vaxt) Allah Beytul-Məqdisi mənə göstərdi və mən ona baxaraq onun əlamətlərini onlara bildirdim.” (əl-Buxari, 3886)

24-cü fəsil. Merac²

۲۴- باب: الْمَرْجُ

۱۵۸۲ - عَنْ مَالِكِ بْنِ صَعْصَعَةَ رضي الله عنه أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم حَدَّثَهُمْ عَنْ لَيْلَةِ أُسْرَى بِهِ «بَيْنَمَا أَنَا فِي الْحَاطِمِ - وَرُبَّمَا قَالَ فِي الْحِجْرِ - مُضْطَجِعًا، إِذْ أَتَانِي آتٍ فَقَدْ - قَالَ وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ فَشَقَّ - مَا بَيْنَ هَذِهِ إِلَى هَذِهِ - فَقُلْتُ

¹ 1575-ci hədisin qeydlərinə bax.

² Merac deyildikdə, Peyğəmbərin صلى الله عليه وسلم göyə – Uca Allahın hüzuruna yüksəlməsi qəsd edilir.

لِلجَارُودِ وَهُوَ إِلَى جَنْبِي مَا يَعْنِي بِهِ قَالَ مِنْ نُفْرَةٍ نَحَرَهُ إِلَى شَعْرَتِهِ، وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ مِنْ قَصَبِهِ إِلَى شَعْرَتِهِ - فَاسْتَخْرَجَ قَلْبِي، ثُمَّ أَتَيْتُ بَطْنِي مِنْ ذَهَبٍ مَمْلُوءَةٍ لِمَائًا، فَعُغِّلَ قَلْبِي ثُمَّ حُشِيَ، ثُمَّ أُوتِيَتْ بِدَابَّةٍ ذُوْنَ الْبُعْلِ وَفَوْقَ الْحِمَارِ أَيْضًا». - فَقَالَ لَهُ الْجَارُودُ هُوَ الْبَرَّاقُ يَا أَبَا حَمْرَةَ قَالَ أَنَسٌ نَعَمْ، يَضَعُ خَطْوَهُ عِنْدَ أَقْصَى طَرَفِهِ - «فَحُمِلْتُ عَلَيْهِ، فَأُتِلِقُ بِي جِبْرِيلُ حَتَّى أَتَى السَّمَاءَ الدُّنْيَا فَاسْتَفْتَحَ، فَقِيلَ مِنْ هَذَا قَالَ جِبْرِيلُ. قِيلَ وَمَنْ مَعَكَ قَالَ مُحَمَّدٌ. قِيلَ وَقَدْ أُرْسِلَ إِلَيْهِ قَالَ نَعَمْ. قِيلَ مَرْحَبًا بِهِ، فَنَعِمَ الْمَجِيءُ جَاءَ فَفَتَحَ، فَلَمَّا خَلَصْتُ، فَإِذَا فِيهَا آدَمُ، فَقَالَ هَذَا أَبُوكَ آدَمُ فَسَلِّمْ عَلَيْهِ. فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَرَدَّ السَّلَامَ ثُمَّ قَالَ مَرْحَبًا بِالابْنِ الصَّالِحِ وَالنَّبِيِّ الصَّالِحِ. ثُمَّ صَعِدَ حَتَّى أَتَى السَّمَاءَ الثَّانِيَةَ فَاسْتَفْتَحَ، قِيلَ مِنْ هَذَا قَالَ جِبْرِيلُ. قِيلَ وَمَنْ مَعَكَ قَالَ مُحَمَّدٌ. قِيلَ وَقَدْ أُرْسِلَ إِلَيْهِ قَالَ نَعَمْ. قِيلَ مَرْحَبًا بِهِ فَنَعِمَ الْمَجِيءُ جَاءَ. فَفَتَحَ، فَلَمَّا خَلَصْتُ، إِذَا بِيَحْيَى وَعِيسَى، وَهُمَا ابْنَا الْخَالَةِ قَالَ هَذَا يَحْيَى وَعِيسَى فَسَلِّمْ عَلَيْهِمَا. فَسَلَّمْتُ فَرَدَّا، ثُمَّ قَالَ مَرْحَبًا بِالْأَخِ الصَّالِحِ وَالنَّبِيِّ الصَّالِحِ. ثُمَّ صَعِدَ بِي إِلَى السَّمَاءِ الثَّالِثَةِ، فَاسْتَفْتَحَ قِيلَ مِنْ هَذَا قَالَ جِبْرِيلُ. قِيلَ وَمَنْ مَعَكَ قَالَ مُحَمَّدٌ. قِيلَ وَقَدْ أُرْسِلَ إِلَيْهِ قَالَ نَعَمْ. قِيلَ مَرْحَبًا بِهِ، فَنَعِمَ الْمَجِيءُ جَاءَ. فَفَتَحَ، فَلَمَّا خَلَصْتُ إِذَا يُوسُفُ. قَالَ هَذَا يُوسُفُ فَسَلِّمْ عَلَيْهِ. فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَرَدَّ، ثُمَّ قَالَ مَرْحَبًا بِالْأَخِ الصَّالِحِ وَالنَّبِيِّ الصَّالِحِ، ثُمَّ صَعِدَ بِي حَتَّى أَتَى السَّمَاءَ الرَّابِعَةَ، فَاسْتَفْتَحَ، قِيلَ مِنْ هَذَا قَالَ جِبْرِيلُ. قِيلَ وَمَنْ مَعَكَ قَالَ مُحَمَّدٌ. قِيلَ أَوْقَدْ أُرْسِلَ إِلَيْهِ قَالَ نَعَمْ. قِيلَ مَرْحَبًا بِهِ، فَنَعِمَ الْمَجِيءُ جَاءَ. فَفَتَحَ، فَلَمَّا خَلَصْتُ إِلَى إِدْرِيسَ قَالَ هَذَا إِدْرِيسُ فَسَلِّمْ عَلَيْهِ. فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَرَدَّ ثُمَّ قَالَ مَرْحَبًا بِالْأَخِ الصَّالِحِ وَالنَّبِيِّ الصَّالِحِ. ثُمَّ صَعِدَ بِي حَتَّى أَتَى السَّمَاءَ الْخَامِسَةَ، فَاسْتَفْتَحَ، قِيلَ مَنْ هَذَا قَالَ جِبْرِيلُ. قِيلَ وَمَنْ مَعَكَ قَالَ مُحَمَّدٌ ﷺ. قِيلَ وَقَدْ أُرْسِلَ إِلَيْهِ قَالَ نَعَمْ. قِيلَ مَرْحَبًا بِهِ، فَنَعِمَ الْمَجِيءُ جَاءَ. فَلَمَّا خَلَصْتُ فَإِذَا هَارُونُ قَالَ هَذَا هَارُونُ فَسَلِّمْ عَلَيْهِ. فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَرَدَّ ثُمَّ قَالَ مَرْحَبًا بِالْأَخِ الصَّالِحِ وَالنَّبِيِّ الصَّالِحِ. ثُمَّ صَعِدَ بِي حَتَّى أَتَى السَّمَاءَ السَّادِسَةَ، فَاسْتَفْتَحَ، قِيلَ مِنْ هَذَا قَالَ جِبْرِيلُ. قِيلَ وَمَنْ مَعَكَ قَالَ مُحَمَّدٌ. قِيلَ وَقَدْ أُرْسِلَ إِلَيْهِ قَالَ نَعَمْ. قِيلَ مَرْحَبًا بِهِ، فَنَعِمَ الْمَجِيءُ جَاءَ، فَلَمَّا خَلَصْتُ، فَإِذَا مُوسَى قَالَ هَذَا مُوسَى فَسَلِّمْ عَلَيْهِ، فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَرَدَّ ثُمَّ قَالَ مَرْحَبًا بِالْأَخِ الصَّالِحِ وَالنَّبِيِّ الصَّالِحِ. فَلَمَّا تَجَاوَزْتُ بَكِي، قِيلَ لَهُ مَا يُبْكِيكَ قَالَ أَبْكِي لِأَنْ غُلَامًا بَعَثَ بَعْدِي، يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مِنْ أُمَّتِهِ أَكْثَرَ مَنْ يَدْخُلُهَا مِنْ أُمَّتِي. ثُمَّ صَعِدَ بِي إِلَى السَّمَاءِ السَّابِعَةِ، فَاسْتَفْتَحَ جِبْرِيلُ، قِيلَ مِنْ هَذَا قَالَ جِبْرِيلُ. قِيلَ وَمَنْ مَعَكَ قَالَ مُحَمَّدٌ. قِيلَ وَقَدْ بَعَثَ إِلَيْهِ. قَالَ نَعَمْ. قَالَ مَرْحَبًا بِهِ، فَنَعِمَ الْمَجِيءُ جَاءَ فَلَمَّا خَلَصْتُ، فَإِذَا إِبْرَاهِيمُ قَالَ هَذَا أَبُوكَ فَسَلِّمْ عَلَيْهِ. قَالَ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ، فَرَدَّ السَّلَامَ قَالَ مَرْحَبًا بِالابْنِ الصَّالِحِ وَالنَّبِيِّ الصَّالِحِ. ثُمَّ رَفَعْتُ لِي سِدْرَةُ الْمُنتَهَى، فَإِذَا نَبِيُّهَا مِثْلُ قَلَالِ هَجَرَ، وَإِذَا وَرَقُهَا مِثْلُ آذَانِ الْفِيلَةِ قَالَ هَذِهِ سِدْرَةُ الْمُنتَهَى، وَإِذَا أَرْبَعَةُ أَنْهَارٍ نَهْرَانِ بَاطِنَانِ، وَنَهْرَانِ ظَاهِرَانِ. فَقُلْتُ مَا هَذَانِ يَا جِبْرِيلُ قَالَ أَمَّا الْبَاطِنَانِ، فَنَهْرَانِ فِي الْجَنَّةِ، وَأَمَّا الظَّاهِرَانِ فَالنَّيْلُ وَالْفُرَاتُ. ثُمَّ رَفَعْتُ لِي الْبَيْتَ الْمَعْمُورُ، ثُمَّ أَتَيْتُ بِنَاءً مِنْ خَصَرٍ، وَبِنَاءً مِنْ لَبْنٍ وَبِنَاءً مِنْ عَسَلٍ، فَأَخَذْتُ اللَّبْنَ، فَقَالَ هِيَ الْفَطْرَةُ أَنْتَ عَلَيْهَا وَأَمْتُكَ. ثُمَّ فُرِضَتْ عَلَى الصَّلَوَاتِ خَمْسِينَ صَلَاةً كُلَّ يَوْمٍ. فَارْجَعْتُ فَمَرَرْتُ عَلَى مُوسَى، فَقَالَ بِمَا أُمِرْتُ قَالَ أُمِرْتُ بِخَمْسِينَ صَلَاةً كُلَّ يَوْمٍ. قَالَ إِنْ أَمَّتْكَ لَا تَسْتَطِيعُ خَمْسِينَ صَلَاةً كُلَّ يَوْمٍ، وَإِنِّي قَدْ جَرَّبْتُ النَّاسَ قَبْلَكَ، وَعَالَجْتُ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَشَدَّ الْمُعَالَجَةِ، فَارْجِعْ إِلَى رَبِّكَ فَاسْأَلْهُ التَّخْفِيفَ لِأَمَّتْكَ. فَارْجَعْتُ، فَوَضَعَ عَنِّي عَشْرًا، فَارْجَعْتُ إِلَى مُوسَى فَقَالَ مِثْلُهُ، فَارْجَعْتُ فَوَضَعَ عَنِّي عَشْرًا، فَارْجَعْتُ إِلَى مُوسَى فَقَالَ مِثْلُهُ، فَارْجَعْتُ فَأَمَرْتُ بِعَشْرِ صَلَوَاتٍ كُلَّ يَوْمٍ، فَارْجَعْتُ فَقَالَ مِثْلُهُ، فَارْجَعْتُ فَأَمَرْتُ بِخَمْسِ صَلَوَاتٍ كُلَّ يَوْمٍ، فَارْجَعْتُ إِلَى مُوسَى، فَقَالَ بِمَا أُمِرْتُ قُلْتُ أُمِرْتُ بِخَمْسِ صَلَوَاتٍ كُلَّ يَوْمٍ. قَالَ إِنْ أَمَّتْكَ لَا تَسْتَطِيعُ خَمْسَ صَلَوَاتٍ كُلَّ يَوْمٍ، وَإِنِّي قَدْ جَرَّبْتُ النَّاسَ قَبْلَكَ، وَعَالَجْتُ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَشَدَّ الْمُعَالَجَةِ،

فَارْجِعْ إِلَى رَبِّكَ فَاسْأَلْهُ التَّخْفِيفَ لَأَمْتِكَ. قَالَ سَأَلْتُ رَبِّي حَتَّى اسْتَحْيَيْتُ، وَلَكِنْ أَرْضَى وَأُسَلِّمُ - قَالَ - فَلَمَّا جَاوَزْتُ نَادَى مُنَادٌ أَمْضَيْتُ فَرِيضَتِي وَخَفَّفْتُ عَنْ عِبَادِي. [رواه البخاري: ٣٨٨٧]

1582. Malik ibn Sasaa رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ gecə səfəri haqqında (bunları) danışmışdır: “Mən Hatimdə¹ (və ya Hicrədə) uzanmış ikən bir nəfər² yanıma gəldi və (bədənim) buradan bura kimi³ yarıb qəlbimi çıxartdı. Sonra yanıma içi imanla dolu olan qızıl ləyən gətirdilər. Qəlbimi (Zəməzəm suyu ilə) yuduqdan sonra onu (imanla) doldurdular. Sonra mənim yanıma qatırdan alçaq və uzunqulaqdan hündür olan, ağ rəngli bir heyvan gətirdilər.” (Carud dedi: “Ey Əbu Həməzə, bu, Buraq idimi?” Ənəs dedi: “Bəli, o, addımını insanın gördüyü son nöqtəyə qoyurdu.” Peyğəmbər ﷺ davam edib dedi: “Mən heyvana mindikdən sonra Cəbrail məni özü ilə apardı. Nəhayət, dünya səmasına gəlib çatdıqda o, qapının açılmasını xahiş etdi. (Gözətçilər): “Kimdir o?” – deyə soruşdular. O: “Cəbraildir!” – dedi. Onlar: “Yanımdakı kimdir?” – deyə soruşdular. O: “Muhəmməddir!” – dedi. Onlar soruşdular: “Onu çağırıblarmı?” Cəbrail: “Bəli!” – dedi. Onlar dedilər: “Xoş gəlib, səfa gətirib! O, nə gözəl ziyarətçidir!” Sonra qapılar açıldı. Mən içəri keçdikdə (orada) Adəmi gördüm. (Cəbrail): “Bu, atan Adəmdir, salam ver ona!” – dedi, mən də ona salam verdim. O, mənim salamımı aldı və dedi: “Xoş gəlmisən, ey əməlisaleh oğul və əməlisaleh peyğəmbər!” Sonra biz ikinci səmaya qalxdıq və (Cəbrail) qapının açılmasını xahiş etdi. (Gözətçilər): “Kimdir o?” – deyə soruşdular. O: “Cəbraildir!” – dedi. Onlar: “Yanımdakı kimdir?” – deyə soruşdular. O: “Muhəmməddir!” – dedi. Onlar soruşdular: “Onu çağırıblarmı?” Cəbrail: “Bəli!” – dedi. Onlar dedilər: “Xoş gəlib, səfa gətirib! O, nə gözəl ziyarətçidir!” Sonra qapılar açıldı. Mən içəri keçdikdə (orada) xalaşaqlarını – Yəhyanı və İsanı gördüm. (Cəbrail): “Bu, Yəhya və İsadır, salam ver onlara!” – dedi, mən də onlara salam verdim. Onlar mənim salamımı aldıqdan sonra dedilər: “Xoş gəlmisən, ey əməlisaleh qardaş və əməlisaleh peyğəmbər!” Sonra biz üçüncü səmaya qalxdıq və (Cəbrail) qapının açılmasını xahiş etdi. (Gözətçilər): “Kimdir o?” – deyə soruşdular. O: “Cəbraildir!” – dedi. Onlar: “Yanımdakı kimdir?” – deyə soruşdular. O: “Muhəmməddir!” – dedi. Onlar soruşdular: “Onu çağırıblarmı?” Cəbrail: “Bəli!” – dedi. Onlar dedilər: “Xoş gəlib, səfa gətirib! O, nə gözəl ziyarətçidir!” Sonra qapılar açıldı. Mən içəri keçdikdə (orada) Yusufu gördüm. (Cəbrail): “Bu, Yusufdur, salam ver ona!” – dedi, mən də ona salam verdim. O, mənim salamımı aldıqdan sonra dedi: “Xoş gəlmisən, ey əməlisaleh qardaş və əməlisaleh peyğəmbər!” Sonra biz dördüncü səmaya qalxdıq və (Cəbrail) qapının açılmasını xahiş etdi. (Gözətçilər): “Kimdir o?” – deyə soruşdular. O: “Cəbraildir!” – dedi. Onlar: “Yanımdakı kimdir?” – deyə soruşdular. O: “Muhəmməddir!” – dedi. Onlar soruşdular: “Onu çağırıblarmı?” Cəbrail: “Bəli!” – dedi. Onlar dedilər: “Xoş gəlib, səfa gətirib! O, nə gözəl ziyarətçidir!” Sonra qapılar açıldı. Mən içəri keçdikdə (orada) İdrisi gördüm. (Cəbrail): “Bu, İdrisdir, salam ver

¹ 1575-ci hədisin qeydlərinə bax.

² Yəni Cəbrail عليه السلام.

³ Ravi demişdir: “Mən Caruddan soruşdum: “O: “burdan bura kimi” deyəndə nə qəsd edirdi?” Dedi: “boğazından və ya köksündən qarnının alt nahiyəsinə qədər.”

ona!"- dedi, mən də ona salam verdim. O, mənim salamımı aldıqdan sonra dedi: "Xoş gəlmisən, ey əməlisaleh qardaş və əməlisaleh peyğəmbər!" Sonra biz beşinci səmaya qalxdıq və (Cəbrail) qapının açılmasını xahiş etdi. (Gözətçilər): "Kimdir o?"- deyə soruşdular. O: "Cəbraildir!"- dedi. Onlar: "Yanındakı kimdir?"- deyə soruşdular. O: "Muhəmməddir!"- dedi. Onlar soruşdular: "Onu çağırıblarmı?" Cəbrail: "Bəli!"- dedi. Onlar dedilər: "Xoş gəlib, səfa gətirib! O, nə gözəl ziyarətçidir!" (Sonra qapılar açıldı.) Mən içəri keçdikdə (orada) Harunu gördüm. (Cəbrail): "Bu, Harundur, salam ver ona!"- dedi, mən də ona salam verdim. O, mənim salamımı aldıqdan sonra dedi: "Xoş gəlmisən, ey əməlisaleh qardaş və əməlisaleh peyğəmbər!" Sonra biz altıncı səmaya qalxdıq və (Cəbrail) qapının açılmasını xahiş etdi. (Gözətçilər): "Kimdir o?"- deyə soruşdular. O: "Cəbraildir!"- dedi. Onlar: "Yanındakı kimdir?"- deyə soruşdular. O: "Muhəmməddir!"- dedi. Onlar soruşdular: "Onu çağırıblarmı?" Cəbrail: "Bəli!"- dedi. Onlar dedilər: "Xoş gəlib, səfa gətirib! O, nə gözəl ziyarətçidir!" (Sonra qapılar açıldı.) Mən içəri keçdikdə (orada) Musanı gördüm. (Cəbrail): "Bu, Musadır, salam ver ona!"- dedi, mən də ona salam verdim. O, mənim salamımı aldıqdan sonra dedi: "Xoş gəlmisən, ey əməlisaleh qardaş və əməlisaleh peyğəmbər!" Mən onun yanından keçib getdikdə o ağladı. Ondan: "Nə üçün ağlayırsan?"- deyə soruşdular. Musa dedi: "Məndən sonra göndərilmiş bu cavan oğlanın ümmətindən Cənnətə daxil olanların sayı, mənim ümmətimdən ora daxil olanların sayından qat-qat artıq olacaq." Sonra biz yeddinci səmaya qalxdıq və (Cəbrail) qapının açılmasını xahiş etdi. (Gözətçilər): "Kimdir o?"- deyə soruşdular. O: "Cəbraildir!"- dedi. Onlar: "Yanındakı kimdir?"- deyə soruşdular. O: "Muhəmməddir!"- dedi. Onlar soruşdular: "Onu çağırıblarmı?" Cəbrail: "Bəli!"- dedi. Onlar dedilər: "Xoş gəlib, səfa gətirib! O, nə gözəl ziyarətçidir!" (Sonra qapılar açıldı.) Mən içəri keçdikdə (orada) İbrahimi gördüm. (Cəbrail): "Bu, atan İbrahimidir, salam ver ona!"- dedi, mən də ona salam verdim. O, mənim salamımı aldıqdan sonra dedi: "Xoş gəlmisən, ey əməlisaleh oğul və əməlisaleh peyğəmbər!" Sonra mənə son həddəki Sidr ağacını¹ göstərdilər. Onun meyvələri Həcər (məmləkətində) düzəldilən saxsı səhənglərə bənzəyirdi, yarpaqları da fil qulaqları boyda idi. (Cəbrail): "Bu, Sidrətul-Muntəhadır"- dedi. Bu ağacın dibindən dörd çay axırdı. Bu çaylardan ikisi altıdan, ikisi də üstədən axırdı. Mən soruşdum: "Bu nə çaylardır, ey Cəbrail?" Dedi. "Altıdan ki çaylar Cənnətdən axır. Üstdəki çaylar isə Nil və Furat çaylarıdır." Sonra mənə Beytul-Məmur² göstərdilər.³ Sonra mənə bir qab şərab, bir qab süd və bir qab bal gətirdilər. Mən südü götürdüm. Onda (Cəbrail) dedi: "Budur fitrət, sən və sənin ümmətin (fitrət) üzərindədir.⁴ Sonra mənə gündəlik olaraq əlli (vaxt) namaz qılmaq vacib buyruldu. Mən geri qayıtdım və Musanın

¹ Sidrətul-Muntəha: Son hüddud şanaqülləsi. Yeddinci göydə bitən ağac. O, bu adını ona görə alıb ki, yerdən gedən və Allahdan nazil olan hər nə varsa, ona qədər gedib çatır.

² Bu ev yeddinci səmada bilavasitə Kəbənin üstündə yerləşən məbəddir. Hər gün onu yetmiş min mələk ziyarət edir və bir daha ora qayıtmırlar.

³ Digər rəvayətdə deyilir: "Mən Cəbraildən onun barəsində soruşdum. Dedi: "Bu Beytul-Məmurdur. Hər gün onun içində yetmiş min mələk namaz qılır, sonra oradan çıxır və bir daha oraya qayıtmır."

⁴ Yəni tövhidə meylli.

yanına gəlib çatdıqda, o (məndən): “Sənə nə əmr edildi?” – deyə soruşdu. Dedim: “Mənə gündəlik olaraq əlli vaxt namaz qılmaq vacib buyruldu.” Musa dedi: “Sənin ümmətin gündəlik olaraq əlli (vaxt) namazı qıla bilməyəcək. Vallahi ki, mən səndən əvvəl bunu insanlara tətbiq etmək və İsrail oğullarını haqq yola çəkmək istədim, (lakin heç nə alınmadı). Rəbbinin yanına qayıt və Ondən ümmətin üçün (bu hökmü) yüngülləşdirməyi xahiş et!” Mən Allahın yanına qayıdıb (Ona yalvardım) və O, vacib namazların sayını qırxa endirdi. Sonra mən Musanın yanına qayıtdım və o, (əvvəlcə) dediklərini bir də (məənə) təkrar söylədi. Sonra mən (Allahın) yanına qayıtdım və Allah vacib namazların sayını otuza endirdi. Sonra mən Musanın yanına qayıtdım və o, (əvvəlcə) dediklərini bir də (məənə) təkrar söylədi. Mən bir də (Allahın) yanına qayıtdım və Allah vacib namazların sayını iyirmiyə endirdi. Sonra mən Musanın yanına qayıtdım və o, (əvvəlcə) dediklərini bir də (məənə) təkrar söylədi. Mən bir daha (Allahın) yanına qayıtdım və məənə gündəlik olaraq on vaxt namaz qılmaq vacib buyruldu. Sonra mən (Musanın yanına) qayıtdım və o, (əvvəlcə) dediklərini bir də (məənə) təkrar söylədi. Mən (axırncı kərə Allahın) yanına qayıtdım və məənə gündəlik olaraq beş vaxt namaz qılmaq vacib buyruldu. Sonra mən Musanın yanına qayıtdım və o, məndən: “Sənə nə əmr edildi?” – deyə soruşdu. Dedim: “Mənə gündəlik olaraq beş vaxt namaz qılmaq əmr olundu?” Musa dedi: “Sənin ümmətin gündəlik olaraq beş (vaxt) namazı qıla bilməyəcək. Mən səndən əvvəl bunu insanlara tətbiq etmək və İsrail oğullarını haqq yola çəkmək istədim, (lakin heç nə alınmadı). Rəbbinin yanına qayıt və Ondən ümmətin üçün (bu hökmü) yüngülləşdirməyi xahiş et!” Dedim: “Mən Rəbbimdən (yetərincə) istədim, artıq (nə isə istəməyə) üzüm gəlmir. Lakin mən (bu hökmlə) razıyam və buna boyun əyirəm.” Mən çıxıb getdikdə belə bir səda gəldi: “Mən əzəldən yazdığım hökmü vacib buyurdum, sonra da qullarımın yükünü yüngülləşdirdim.” (əl-Buxari, 3887)

١٥٨٣ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿وَمَا جَعَلْنَا الرُّؤْيَا الَّتِي أَرَيْنَاكَ إِلَّا فِتْنَةً لِلنَّاسِ﴾ قَالَ: هِيَ رُؤْيَا عَيْنٍ، أَرَاهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَيْلَةَ أُسْرِيَ بِهِ إِلَى بَيْتِ الْمَقْدِسِ. قَالَ: ﴿وَالشَّجَرَةُ الْمَلْعُونَةُ فِي الْقُرْآنِ﴾ قَالَ: هِيَ شَجَرَةُ الزَّقُومِ. [رواه البخاري: ٣٨٨٨]

1583. Abdullah ibn Abbas رضي الله عنه Uca Allahın: “*Meracda sənə göstərdiyimiz mənzərəni və Quranda lənətlənmiş ağacı insanlar üçün yalnız bir imtahan etdik*”² ayəsini izah edib demişdir: “Peyğəmbər ﷺ bu ağacı vaxtı ilə (Məkkədən) Qüdsə (oradan da Rəbbinin hüzuruna) getdikdə öz gözü ilə görmüşdür. Quranda lənətlənmiş ağaca gəldikdə isə, bu, Zəqqum³ ağacıdır.” (əl-Buxari, 3888)

¹ Digər hədisdə bu cümlənin tamamı belə rəvayət edilmişdir: “Odur ki, yaxşı əməlin əvəzini on qat verəcəyəm.” Yəni hər bir müsəlman beş vaxt namaz qılmaqla əlli namazın savabını qazanır.

² “əl-İsra” surəsi, 60.

³ Bax: “əs-Saffat” surəsi, 62-66; “əd-Duxan” surəsi, 43-46.

**۲۵ – باب: تَزْوِيجُ النَّبِيِّ ﷺ عَائِشَةَ وَقَدُومُهَا
إِلَى الْمَدِينَةِ وَبِنَاؤُهُ بِهَا**
**25-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ Aişə (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا)
ilə evlənməsi, Aişənin (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا)
Mədinəyə gəlməsi və Peyğəmbərin
onu evinə gətirməsi**

۱۵۸۴ – عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: تَزَوَّجَنِي النَّبِيُّ ﷺ وَأَنَا بِنْتُ سِتِّ سِنِينَ، فَقَدَمْنَا الْمَدِينَةَ فَنَزَلْنَا فِي بَنِي الْحَارِثِ بْنِ خَزْرَجٍ، فَوُعِكَتُ فَمَرَّقَ شَعْرِي فَوَقَى حُمِيمَةً، فَأَتَيْتَنِي أُمِّي أُمُّ رُومَانَ وَإِنِّي لَفِي أَرْجُوحةٍ وَمَعِيَ صَوَاحِبٌ لِي، فَصَرَحَتْ بِي فَأَتَيْتُهَا لَا أَدْرِي مَا تُرِيدُ بِي فَأَخَذَتْ يَدِي حَتَّى أَوْقَفَتْنِي عَلَى بَابِ الدَّارِ، وَإِنِّي لَأَنْهَجُ، حَتَّى سَكَنَ بَعْضُ نَفْسِي، ثُمَّ أَخَذَتْ شَيْئًا مِنْ مَاءٍ فَمَسَحَتْ بِهِ وَجْهِي وَرَأْسِي ثُمَّ أَدَخَلَتْنِي الدَّارَ فَإِذَا نِسْوَةٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فِي الْبَيْتِ فَقُلْنَ عَلَى الْخَيْرِ وَالْبِرَّةِ، وَعَلَى خَيْرِ طَائِرٍ. فَأَسْلَمْتَنِي إِلَيْهِنَّ فَأَصْلَحْنَ مِنْ شَأْنِي، فَلَمْ يَرْغَبْنِي إِلَّا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ضَحَى، فَأَسْلَمْتَنِي إِلَيْهِ، وَأَنَا يَوْمَئِذٍ بِنْتُ تِسْعِ سِنِينَ. [رواه البخاري: ۳۸۹۴]

1584. Rəvayət edilir ki, Aişə (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) demişdir: “Mən altı yaşımdan Peyğəmbərin ﷺ deyiklisi¹ idim. Biz Mədinəyə gəldikdə Bəni Haris ibn Xəzrəc qəbiləsində qonaq qaldıq. Bu əsnada mən xəstələndim və mənim saçım tökülməyə başladı, lakin (sağaldıqdan sonra) saçlarım çoxalıb uzandı. (Bir dəfə) mən rəfiqələrimlə yelləncəkdə yellənərkən anam Ummu Ruman gəlib məni çağırdı, mən də onun yanına getdim. Məndən nə istədiyini bilmirdim. O, mənim əlimdən tutub apardı. Nəhayət, gəlib evin qapısına çatdıq. Mən təngənəfəs olmuşdum. Elə ki mən rahat nəfəs almağa başladım, anam bir az su götürüb üzümə və başıma çəkdi, sonra məni evə daxil etdi. Mən o evdə ənsardan olan (bəzi) qadınları gördüm. Onlar (məni görəndə) dedilər: “Xeyirli, bərəkətli və uğurlu olsun!” Sonra anam məni onlara təhvil verdi, onlar da məni (toya) hazırladılar. Səhər Peyğəmbər ﷺ sakitcə mənim yanıma gəldi və qadınlar məni ona təhvil verdilər. O vaxt mənim doqquz yaşı var idi.” (əl-Buxari, 3894)

۱۵۸۵ – عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لَهَا: «أُرِيْتُكَ فِي الْمَنَامِ مَرَّتَيْنِ، أَرَى أَنَّكَ فِي سَرَقَةٍ مِنْ حَرِيرٍ وَيَقُولُ هَذِهِ أَمْرَاتُكَ فَكَشِفَ عَنْهَا إِذَا هِيَ أَنْتِ فَأَقُولُ إِنَّ يَكُ هَذَا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ يُمِضُهُ». [رواه البخاري: ۳۸۹۵]

1585. Aişə (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ ona belə demişdir: “Mən iki dəfə səni yuxuda gördüm. Hər ikisində mən sənin (surətini) ipək parça üzərində gördüm və (məni): “Bu, sənin zövcəndir, aç onun üzünü!” – dedilər. Mən də açıb gördüm ki, bu sənsən. Onda mən dedim: “Əgər bu, Allahdandırsa, Allah onu gerçəyə çevirəcəkdir.” (əl-Buxari, 3895)

**26-cı fəsil. Peyğəmbərin ﷺ və
onun əshabələrinin Mədinəyə
hicrət etməsi**

۲۶ – باب:

هِجْرَةُ النَّبِيِّ ﷺ وَأَصْحَابِهِ إِلَى الْمَدِينَةِ

۱۵۸۶ – عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ: لَمْ أَعْقُلْ أَبَوَيَّ قَطُّ إِلَّا وَهُمَا يَدِينَانِ الدِّينَ، وَلَمْ يَمُرْ عَلَيْنَا يَوْمٌ إِلَّا يَأْتِينَا فِيهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ طَرَفِي النَّهَارِ بُكْرَةً وَعَشِيَّةً، فَلَمَّا ابْتُلِيَ الْمُسْلِمُونَ خَرَجَ أَبُو بَكْرٍ مُهَاجِرًا نَحْوَ أَرْضِ

¹ Deyikli: uşaqlıqdan adaxlanmış qız ya oğlan.

الْحَبَشَةِ، حَتَّى بَلَغَ بَرَكُ الْعِمَادَ لَقِيَهُ ابْنُ الدَّغْنَةِ وَهُوَ سَيِّدُ الْقَارَةِ. فَقَالَ أَيْنَ تُرِيدُ يَا أَبَا بَكْرٍ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ أَخْرَجَنِي قَوْمِي، فَأَرِيدُ أَنْ أَسِيرَ فِي الْأَرْضِ وَأَعْبُدَ رَبِّي. قَالَ ابْنُ الدَّغْنَةِ فَإِنْ مِثْلَكَ يَا أَبَا بَكْرٍ لَا يَخْرُجُ وَلَا يُخْرَجُ، إِنَّكَ تَكْسِبُ الْمَعْدُومَ، وَتَصِلُ الرَّحِمَ وَتَحْمِلُ الْكُلَّ، وَتَقْرَى الضَّيْفَ، وَتُعِينُ عَلَى نَوَائِبِ الْحَقِّ، فَإِنَّا لَكَ جَارٌ، ارْجِعْ وَأَعْبُدْ رَبَّكَ بِلَدِكَ. فَارْجَعَ وَارْتَحَلَ مَعَهُ ابْنُ الدَّغْنَةِ، فَطَافَ ابْنُ الدَّغْنَةِ عَشِيَّةً فِي أَشْرَافِ قُرَيْشٍ، فَقَالَ لَهُمْ إِنَّ أَبَا بَكْرٍ لَا يَخْرُجُ مِثْلَهُ وَلَا يُخْرَجُ، أَتُخْرِجُونَ رَجُلًا يَكْسِبُ الْمَعْدُومَ، وَتَصِلُ الرَّحِمَ، وَيَحْمِلُ الْكُلَّ، وَيَقْرَى الضَّيْفَ، وَتُعِينُ عَلَى نَوَائِبِ الْحَقِّ فَلَمْ تُكْذِبْ قُرَيْشٌ بِجَوَارِ ابْنِ الدَّغْنَةِ، وَقَالُوا لَأَبْنِ الدَّغْنَةِ مَرُّ أَبَا بَكْرٍ فَلْيَعْبُدْ رَبَّهُ فِي دَارِهِ، فَلْيَصِلْ فِيهَا وَلْيَقْرَأْ مَا شَاءَ، وَلَا يُؤْذِنَا بِذَلِكَ، وَلَا يَسْتَعْلِنَ بِهِ، فَإِنَّا نَخْشَى أَنْ يَفْتَنَ نِسَاءَنَا وَأَبْنَاءَنَا. فَقَالَ ذَلِكَ ابْنُ الدَّغْنَةِ لِأَبِي بَكْرٍ، فَلَبِثَ أَبُو بَكْرٍ بِذَلِكَ يَعْبُدُ رَبَّهُ فِي دَارِهِ، وَلَا يَسْتَعْلِنُ بِصَلَاتِهِ، وَلَا يَقْرَأُ فِي غَيْرِ دَارِهِ، ثُمَّ بَدَأَ لِأَبِي بَكْرٍ فَابْتَنَى مَسْجِدًا بِفَنَاءِ دَارِهِ وَكَانَ يُصَلِّي فِيهِ وَيَقْرَأُ الْقُرْآنَ، فَيَنْقَذُ عَلَيْهِ نِسَاءَ الْمُشْرِكِينَ وَأَبْنَاءَهُمْ، وَهُمْ يَعْبُونَ مِنْهُ، وَيَنْظُرُونَ إِلَيْهِ، وَكَانَ أَبُو بَكْرٍ رَجُلًا بَكَاءً، لَا يَمْلِكُ عَيْنِيهِ إِذَا قَرَأَ الْقُرْآنَ، وَأَفْرَعُ ذَلِكَ أَشْرَافُ قُرَيْشٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ، فَأَرْسَلُوا إِلَى ابْنِ الدَّغْنَةِ، فَقَدِمَ عَلَيْهِمْ. فَقَالُوا إِنَّا كُنَّا أَجْرَنًا أَبَا بَكْرٍ بِجَوَارِكَ، عَلَى أَنْ يَعْبُدَ رَبَّهُ فِي دَارِهِ، فَقَدْ جَاوَزَ ذَلِكَ، فَابْتَنَى مَسْجِدًا بِفَنَاءِ دَارِهِ، فَأَعْلَنَ بِالصَّلَاةِ وَالْقِرَاءَةِ فِيهِ، وَإِنَّا قَدْ خَشِينَا أَنْ يَفْتَنَ نِسَاءَنَا وَأَبْنَاءَنَا فَانْهَهِ، فَإِنْ أَحَبَّ أَنْ يَقْتَصِرَ عَلَى أَنْ يَعْبُدَ رَبَّهُ فِي دَارِهِ فَعَلْ، وَإِنْ أَبَى إِلَّا أَنْ يُعْلَنَ بِذَلِكَ فَسَلِّهِ أَنْ يَرُدَّ إِلَيْكَ ذِمَّتَكَ، فَإِنَّا قَدْ كَرِهْنَا أَنْ نُخْفِرَكَ، وَلَكِنَّا مُقَرَّرِينَ لِأَبِي بَكْرٍ الْإِسْتِعْلَانِ. قَالَتْ عَائِشَةُ فَأَتَى ابْنُ الدَّغْنَةِ إِلَى أَبِي بَكْرٍ فَقَالَ قَدْ عَلِمْتُ الَّذِي عَاقَدْتَ لَكَ عَلَيْهِ، فَإِنَّمَا أَنْ تَقْتَصِرَ عَلَى ذَلِكَ، وَإِنَّمَا أَنْ تَرْجِعَ إِلَيَّ ذِمَّتِي، فَإِنِّي لَا أَحِبُّ أَنْ تَسْمَعَ الْعَرَبُ أَنِّي أَخْفَرْتُ فِي رَجُلٍ عَقَدْتُ لَهُ. فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ فَإِنِّي أَرُدُّ إِلَيْكَ جَوَارِكَ وَأَرْضِي بِجَوَارِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ. وَالنَّبِيُّ ﷺ يَوْمُئِذٍ بِمَكَّةَ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِلْمُسْلِمِينَ: «إِنِّي أَرَيْتُ دَارَ هَجْرَتِكُمْ ذَاتَ نَحْلٍ بَيْنَ لَا بَتَيْنِ». وَهُمَا الْحَرَّتَانِ، فَهَاجَرَ مَنْ هَاجَرَ قَبْلَ الْمَدِينَةِ، وَرَجَعَ عَامَّةٌ مَنْ كَانَ هَاجِرَ بَارِضِ الْحَبَشَةِ إِلَى الْمَدِينَةِ، وَتَجَهَّزَ أَبُو بَكْرٍ قَبْلَ الْمَدِينَةِ، فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «عَلَى رِسْلِكَ، فَإِنِّي أَرْجُو أَنْ يُؤْذَنَ لِي». فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ وَهَلْ تَرْجُو ذَلِكَ بِأَبِي أَنْتَ قَالَ: «نَعَمْ». فَحَبَسَ أَبُو بَكْرٍ نَفْسَهُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لِيَصْحَبَهُ، وَعَلَفَ رَاحِلَتَيْنِ كَانَتَا عِنْدَهُ وَرَقَ السَّيْرِ وَهُوَ الْخَبْطُ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ.

قَالَتْ عَائِشَةُ فَبَيْنَمَا نَحْنُ يَوْمًا جُلُوسٌ فِي بَيْتِ أَبِي بَكْرٍ فِي نَحْرِ الظَّهْرَةِ قَالَ قَائِلٌ لِأَبِي بَكْرٍ هَذَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مُتَقَنَّعًا - فِي سَاعَةِ لَمْ يَكُنْ يَأْتِينَا فِيهَا - فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ فِدَاءُ لَهُ أَبِي وَامِّي، وَاللَّهِ مَا جَاءَ بِهِ فِي هَذِهِ السَّاعَةِ إِلَّا أَمْرٌ. قَالَتْ فَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَاسْتَأْذَنَ، فَأُذِنَ لَهُ فَدَخَلَ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِأَبِي بَكْرٍ: «أَخْرِجْ مَنْ عِنْدَكَ». فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ إِنَّمَا هُمْ أَهْلُكَ يَا أَبِي أَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: «فَإِنِّي قَدْ أُذِنَ لِي فِي الْخُرُوجِ». فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ الصَّحَابَةُ يَا أَبِي أَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «نَعَمْ». قَالَ أَبُو بَكْرٍ فَخُذْ يَا أَبِي أَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِحْدَى رَاحِلَتَيَّ هَاتَيْنِ. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «بِالْثَّمَنِ». قَالَتْ عَائِشَةُ فَجَهَرَتْاهُمَا أَحَثَ الْجَهَارَ، وَصَنَعْنَا لَهُمَا سَفْرَةَ فِي جَرَابٍ، فَقَطَعَتْ أَسْمَاءُ بِنْتُ أَبِي بَكْرٍ قِطْعَةً مِنْ نِطَاقِهَا فَرَبَطَتْ بِهِ عَلَى فَمِ الْجَرَابِ، فَبِذَلِكَ سُمِّيَتْ ذَاتُ النِّطَاقِ - قَالَتْ - ثُمَّ لَحِقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَبُو بَكْرٍ بَغَارٌ فِي جَبَلٍ ثَوْرٍ فَكَمْنَا فِيهِ ثَلَاثَ لَيَالٍ، بَيَّتَ عِنْدَهُمَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ وَهُوَ غُلَامٌ شَابٌّ تَقَفَ لَقْنٍ، فَبَدَّلَ مِنْ عِنْدِهِمَا بِسَحَرٍ، فَبُصِّحَ مَعَ قُرَيْشٍ بِمَكَّةَ كِبَائِتَ، فَلَا يَسْمَعُ أَمْرًا يُكْتَادَانِ بِهِ إِلَّا وَعَاهُ، حَتَّى يَأْتِيَهُمَا بِخَبَرِ ذَلِكَ حِينَ يَخْتَلِطُ الظَّلَامُ، وَيَرْعَى عَلَيْهِمَا عَامِرُ بْنُ مُهَيَّرَةَ مَوْلَى أَبِي بَكْرٍ مُنَحَّةٌ مِنْ غَنَمٍ، فَيُرِيَهُمَا عَلَيْهِمَا حِينَ يَذْهَبُ سَاعَةً مِنَ الْعِشَاءِ، فَيَبْتِئَانِ فِي رِسْلٍ وَهُوَ لَبَنٌ مُنَحَّيْهُمَا وَرَضِيْفُهُمَا، حَتَّى يَنْعِقَ بِهَا عَامِرُ بْنُ مُهَيَّرَةَ بَغْلَسٍ، يَفْعَلُ ذَلِكَ فِي كُلِّ

لَيْلَةٍ مِنْ تِلْكَ اللَّيَالِي الثَّلَاثِ، وَاسْتَأْجَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَبُو بَكْرٌ رَجُلًا مِنْ بَنِي الدَّيْلِ، وَهُوَ مِنْ بَنِي عَبْدِ بْنِ عَدَى هَادِيًا حَرِييًا - وَالْحَرِيَّةُ الْمَاهِرُ بِالْهَدَايَةِ - قَدْ غَمَسَ حَلْفًا فِي آلِ الْعَاصِ بْنِ وَائِلِ السَّهْمِيِّ، وَهُوَ عَلَى دِينِ كُفَّارِ قُرَيْشٍ فَأَمَنَاهُ، فَدَفَعَا إِلَيْهِ رَاِحِلَتَيْهِمَا، وَوَاعَدَاهُ غَارَ ثَوْرٍ بَعْدَ ثَلَاثِ لَيَالٍ بِرَاِحِلَتَيْهِمَا صَبَحَ ثَلَاثَ، وَأُتِلِقَ مَعَهُمَا عَامِرُ بْنُ فُهَيْرَةَ وَالذَّلِيلُ فَأَخَذَ بِهِمْ طَرِيقَ السَّوَاخِلِ.

قَالَ: سُرَاقَةُ بْنُ جُعْشَمٍ جَاءَنَا رَسُولُ كُفَّارِ قُرَيْشٍ يَجْعَلُونَ فِي رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَأَبَى بَكْرٍ دِيَةً كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا، مَنْ قَتَلَهُ أَوْ أَسَرَّهُ، فَيَبْتِغَا أَنَا جَالِسٌ فِي مَجْلِسٍ مِنْ مَجَالِسِ قَوْمِي بَنِي مُذَلِّجٍ أَقْبَلَ رَجُلٌ مِنْهُمْ حَتَّى قَامَ عَلَيْنَا وَنَحْنُ جُلُوسٌ، فَقَالَ يَا سُرَاقَةُ، إِنِّي قَدْ رَأَيْتُ أَنْفَا أَسْوَدَةَ بِالسَّاحِلِ - أَرَاهَا مُحِمَّدًا وَأَصْحَابَهُ. قَالَ سُرَاقَةُ فَعَرَفْتُ أَنَّهُمْ هُمْ، فَقُلْتُ لَهُ إِنَّهُمْ لَيْسُوا بِهِمْ، وَلَكِنَّكَ رَأَيْتَ فُلَانًا وَفُلَانًا انْطَلَقُوا بِأَعْيُنِنَا. ثُمَّ لَبِثْتُ فِي الْمَجْلِسِ سَاعَةً، ثُمَّ قُمْتُ فَدَخَلْتُ فَأَمَرْتُ جَارِيَتِي أَنْ تَخْرُجَ بِفَرَسِي وَهِيَ مِنْ وَرَاءِ أَكْمَةِ فَتَحْبِسَهَا عَلَيَّ، وَأَخَذْتُ رُمْحِي، فَخَرَجْتُ بِهِ مِنْ ظَهْرِ الْبَيْتِ، فَحَطَطْتُ بِرُجْحِهِ الْأَرْضَ، وَخَفَضْتُ عَلَيْهِ حَتَّى أَتَيْتُ فَرَسِي فَرَكِبْتُهَا، فَرَفَعْتُهَا تُقَرِّبُ بِي حَتَّى دَنَوْتُ مِنْهُمْ، فَعَثَرَتْ بِي فَرَسِي، فَخَرَرْتُ عَنْهَا فَقُمْتُ، فَاهْوَيْتُ يَدِي إِلَى كِنَانَتِي فَاسْتَخَرَجْتُ مِنْهَا الْأَزْلَامَ، فَاسْتَقْسَمْتُ بِهَا أَضْرَهُمْ أَمْ لَا فَخَرَجَ الَّذِي أَكْرَهُ، فَارَكِبْتُ فَرَسِي، وَعَصَيْتُ الْأَزْلَامَ، تُقَرِّبُ بِي حَتَّى إِذَا سَمِعْتُ قِرَاءَةَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ لَا يَلْتَفِتُ، وَأَبُو بَكْرٌ يَكْثُرُ الْإِلْتِمَاتِ سَاخَتْ يَدَا فَرَسِي فِي الْأَرْضِ حَتَّى بَلَغَتَا الرُّكْبَتَيْنِ، فَخَرَرْتُ عَنْهَا ثُمَّ زَجَرْتُهَا فَتَهَضَّتْ، فَلَمْ تَكُدْ تَخْرُجْ يَدَيْهَا، فَلَمَّا اسْتَوَتْ قَائِمَةً، إِذَا لَأَتْ يَدَيْهَا عَنَّا سَاطِعٌ فِي السَّمَاءِ مِثْلُ الدُّخَانِ، فَاسْتَقْسَمْتُ بِالْأَزْلَامِ، فَخَرَجَ الَّذِي أَكْرَهُ، فَنادَيْتُهُمْ بِالْأَمَانِ فَوْقَهُمَا، فَارَكِبْتُ فَرَسِي حَتَّى جِئْتُهُمْ، وَوَقَعَ فِي نَفْسِي حِينَ لَقَيْتُ مَا لَقَيْتُ مِنَ الْحَبْسِ عَنْهُمْ أَنْ سَيَظْهَرُ أَمْرُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقُلْتُ لَهُ إِنْ قَوْمُكَ قَدْ جَعَلُوا فِيكَ الدِّيَةَ. وَأَخْبَرْتُهُمْ أَخْبَارَ مَا يُرِيدُ النَّاسُ بِهِمْ، وَعَرَضْتُ عَلَيْهِمُ الزَّادَ وَالْمَتَاعَ، فَلَمْ يَرِزْأَنِي وَلَمْ يَسْأَلَانِي إِلَّا أَنْ قَالَ أَخْفِ عَنَّا. فَسَأَلْتُهُ أَنْ يَكْتُبَ لِي كِتَابَ أَمْنٍ، فَأَمَرَ عَامِرُ بْنُ فُهَيْرَةَ، فَكَتَبَ فِي رُفْعَةٍ مِنْ أَدَمٍ، ثُمَّ مَضَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ.

فَلَقِيَ الزُّبَيْرُ فِي رَكْبٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ كَانُوا تِجَارًا قَافِلِينَ مِنَ الشَّامِ، فَكَسَا الزُّبَيْرُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَأَبَا بَكْرَ ثِيَابَ بَيَاضٍ، وَسَمِعَ الْمُسْلِمُونَ بِالْمَدِينَةِ مَخْرَجَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنْ مَكَّةَ، فَكَانُوا يَغْدُونَ كُلُّ غَدَاةٍ إِلَى الْحَرَّةِ فَيَنْتَظِرُونَهُ، حَتَّى يَرُدَّهُمْ حَرُّ الظَّهِيرَةِ، فَانْقَلَبُوا يَوْمًا بَعْدَ مَا أَطْلَلُوا انْتِظَارَهُمْ، فَلَمَّا أَوَوْا إِلَى بُيُوتِهِمْ، أَوْفَى رَجُلٌ مِنْ يَهُودٍ عَلَى أَطْمٍ مِنْ أَطْمِهِمْ لِأَمْرِ يَنْظُرُ إِلَيْهِ، فَبَصُرَ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَأَصْحَابِهِ مُبْصِرِينَ يَزُولُ بِهِمُ السَّرَابُ، فَلَمْ يَمْلِكِ الْيَهُودِيُّ أَنْ قَالَ بِأَعْلَى صَوْتِهِ يَا مَعْاشِرَ الْعَرَبِ هَذَا جَدُّكُمْ الَّذِي تَنْتَظِرُونَ. فَنَارَ الْمُسْلِمُونَ إِلَى السَّلَاحِ، فَتَلَقَّوْا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بِظَهْرِ الْحَرَّةِ، فَعَدَلَ بِهِمْ ذَاتَ الْيَمِينِ حَتَّى نَزَلَ بِهِمْ فِي بَنِي عَمْرِو بْنِ عَوْفٍ، وَذَلِكَ يَوْمَ الْاِثْنَيْنِ مِنْ شَهْرِ رَبِيعِ الْأَوَّلِ، فَقَامَ أَبُو بَكْرٌ لِلنَّاسِ، وَجَلَسَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ صَامِتًا، فَطَفَّقَ مَنْ جَاءَ مِنَ الْأَنْصَارِ مِمَّنْ لَمْ يَرِ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يُحْيِي أَبَا بَكْرٍ، حَتَّى أَصَابَتْ الشَّمْسُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَأَقْبَلَ أَبُو بَكْرٍ حَتَّى ظَلَّلَ عَلَيْهِ بَرْدَانَهُ، فَعَرَفَ النَّاسُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عِنْدَ ذَلِكَ، فَلَبِثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي بَنِي عَمْرِو بْنِ عَوْفٍ بَضْعَ عَشْرَةَ لَيْلَةً وَأَسَّسَ الْمَسْجِدَ الَّذِي أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَى، وَصَلَّى فِيهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، ثُمَّ رَكِبَ رَاِحِلَتَهُ فَسَارَ يَمْنَى مَعَ النَّاسِ حَتَّى بَرَكَتْ عِنْدَ مَسْجِدِ الرَّسُولِ ﷺ بِالْمَدِينَةِ، وَهُوَ يُصَلِّي فِيهِ يَوْمَئِذٍ رَجُلًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ، وَكَانَ مَرَبْدًا لِلتَّمَرِ لِسَهْلٍ وَسَهْلٌ غُلَامَيْنِ يَتِيمَيْنِ فِي حَجَرٍ أَسْعَدَ بْنَ زُرَّارَةَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حِينَ بَرَكَتْ بِهِ رَاِحِلَتُهُ «هَذَا إِنْ شَاءَ اللَّهُ الْمَنْزِلُ». ثُمَّ دَعَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْغُلَامَيْنِ، فَسَاوَمَهُمَا بِالْمَرَبْدِ لِيَتَّخِذَهُ مَسْجِدًا، فَقَالَا لَا بَلْ نَهَبُهُ لَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَأَبَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ يَقْبَلَهُ مِنْهُمَا هِبَةً، ثُمَّ بَنَاهُ مَسْجِدًا، وَطَفِقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَنْقُلُ مَعَهُمُ اللَّبَنَ فِي بُتْيَانِهِ، وَيَقُولُ وَهُوَ يَنْقُلُ اللَّبَنَ:

هَذَا الْحِمَالُ لَا حِمَالَ خَيْرٌ هَذَا أَمْرٌ رَبَّنَا وَأَطْهَرُ.

وَيَقُولُ:

اللَّهُمَّ إِنَّ الْأَجْرَ أَجْرُ الْآخِرَةِ فَارْحَمِ الْأَنْصَارَ وَالْمُهَاجِرَةَ.

[رواه البخاري: ٣٩٠٥-٣٩٠٦]

1586. Peyğəmbərin ﷺ zövcəsi Aişə (رضي الله عنها) demişdir: “Valideynlərim, mənim yadıma gələnə, həmişə bu dinə¹ sitayiş etmişlər və elə bir gün olmazdı ki, Allahın elçisi ﷺ səhər və axşamçağı gəlib bizə baş çəkməsin. Müsəlmanlar müsibətlərə məruz qalmağa başladıqdan² sonra Əbu Bəkr Həbəşistana hicrət etməyi qərara aldı. O, Bərk əl-Ğimadaya³ çatdıqda Qarə qəbiləsinin başçısı İbn Dəğinəyə rast gəldi və o soruşdu: “Hara gedirsən, ey Əbu Bəkr?” Əbu Bəkr belə cavab verdi: “Həmqəbilələrim məni qovdular və mən də yer üzərində gəzib dolaşaraq Rəbbimə ibadət etmək istəyirəm.” İbn Dəğinə dedi: “Ey Əbu Bəkr, həqiqətən, sənə kimi bir adam heç yerə getməməli, qovulmamalıdır, axı, sən imkansızlara əl tutursan, qohumlarla əlaqə saxlayırsan, zəiflərə ağır yüklərini daşımaqda kömək edirsən, adamlara qonaqpərvərlik göstərirsən, onlara taleyin iztirablarını yüngülləşdirməkdə yardım edirsən və məhz buna görə mən səni öz himayəmə götürürəm. Geri qayıt və (yaşadığın) şəhərdə öz Rəbbinə ibadət et!” Əbu Bəkr geri qayıtdı, onunla birgə İbn Dəğinə də gəldi. O, axşamçağı bütün adlı-sanlı qureyşlilərin yanında olmuşdu və onlara demişdi: “Əbu Bəkr kimi bir adam nə öz şəhərini tərk etməlidir, nə də qovulmalıdır! Əcəba, siz imkansızlara yardım göstərən, qohumları ilə əlaqə saxlayan, zəiflərə ağır yüklərini daşımaqda kömək edən, insanlara qonaqpərvərlik göstərən və onlara taleyin müsibətlərindən çıxmağa kömək edən bir insanı qovursunuz?” Qureyşlilər İbn Dəğinənin Əbu Bəkrə himayəsi altına almasını rədd etmədilər, amma ona dedilər: “Əbu Bəkrə tapşır ki, Rəbbinə öz evində ibadət etsin. O, evində namaz da qıla bilər, Quran da oxuya bilər, başqa nə istəyirsə, edə bilər, lakin qoy o, öz ibadəti ilə bizə sataşmasın və bunu açıqlıqda etməsin, çünki biz onun arvad-uşaqlarımızı yoldan çıxaracağından qorxuruq!” İbn Dəğinə bunu Əbu Bəkrə çatdırdı və o bir müddət öz Rəbbinə evində ibadət etdi, daha heç yerdə açıq şəkildə namaz qılmadı, evindən başqa heç yerdə Quran oxumadı. Bir qədər sonra Əbu Bəkrin ağlına məscid tikmək fikri gəldi və o (bu məscidi) öz evinin həyətidə tikdi, orada namaz qılmağa və Quran oxumağa başladı. Müşriklərin arvad-uşaqları isə izdihamlı dəstələrlə onun ətrafına yığılır, onun hərəkətlərinə təəccüblənir və onu diqqətlə nəzərdən keçirirdilər. Əbu Bəkr Quran oxuyan zaman ağlayardı, göz yaşlarını saxlaya bilməzdi və bütün bunlar adlı-sanlı bütperəst qureyşliləri qorxudurdu. Buna görə onlar İbn Dəğinənin arxasınca adam göndərdilər. O, müşriklərin yanına gəldikdə onlar ona dedilər: “Biz sənə Əbu Bəkrin hamisi olmağını bir şərtlə qəbul etdik ki, o öz Rəbbinə evində ibadət etsin. Lakin o, bu şərti pozdu, evinin həyətidə məscid tikdi və açıq şəkildə namaz qılıb Quran oxumağa başladı! Biz artıq onun arvad-uşaqlarımızı yol-

¹ Yəni İslam dininə.

² O zaman müşriklər üç ilə yaxın müsəlmanlarla bütün əlaqələri kəsmişdilər.

³ Məkkənin 140 kilometrliyində, cənubda, Yəmənə gedən yolun üstündə yerləşən bir yer adıdır.

dan çıxaracağından ehtiyat edirik. Ona tapşır ki, buna son qoysun! O, Rəbbinə ancaq və ancaq evində ibadət etməyə razıdırsa, qoy bunu etsin, yox, əgər razı deyilsə, ondan tələb et, sənənin himayəndən əl çəksin, çünki biz sənəninlə bağladığımız əhdi pozmaq istəmirik, amma Əbu Bəkrin bütün bunları açıq-aşkar etməsi ilə razılaşa da bilmərik!”

Aişə belə nəql etmişdir: “İbn Dəğinə Əbu Bəkrin yanına gəlib dedi: “Mənim səndən ötrü onlarla hansı şərtlərlə saziş bağlamağım sənə məlumdur və buna görə də sən ya bu şərtlərə riayət etməlisən, ya da mənim himayəçiliyimdən imtina etməlisən, çünki mən istəmirəm ki, ərəblər, mənim bir insanın müdafiəsi ilə əlaqədar bağladığım müqavilənin pozulduğunu eşitsinlər.” Əbu Bəkr (ona) dedi: “Mən səni himayəçilik öhdəliklərindən azad edirəm, çünki mənə Böyük və Qüdrətli Allahın himayədarlığı yetər!” O vaxtlar Peyğəmbər ﷺ Məkkədə idi və o, müsəlmanlara buyurdu: “Mən sizin hicrət edəcəyiniz yeri yuxuda gördüm: orada xurma ağacları bitir və o yer iki daşlı-kəsəkli sahənin arasında yerləşir.” Bu, qaralmış daş-kəsəklərlə dolu iki sahə idi. Bundan sonra bir sıra adamlar Mədinəyə hicrət etdilər, hələ əvvəlcədən Həbəşistana hicrət edənlərin əksəriyyəti də artıq Mədinəyə qayıdırdı. Əbu Bəkr də Mədinəyə hicrət etməyə hazırlaşmışdı, lakin Peyğəmbər ﷺ ona dedi: “Tələsmə, çünki mən ümid edirəm ki, Allah mənə də (hicrət etməyə) izn verəcək.” Əbu Bəkr (ona) dedi: “Doğrudanmı, sən də buna ümid edirsən? Atam sənə qurban!” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Bəli!” Əbu Bəkr ləngidi ki, Allahın elçisini ﷺ müşayiət etsin. Elə buna görə də o, dörd ay ərzində iki diş dəvəsini adamların çırpıb yerə tökdükləri akasiya yarpaqları ilə yemləyib kökəltmişdi.”

Aişə rəvayətinə davam edib dedi: “Bir dəfə günortaüstü biz Əbu Bəkrin evində oturduğumuz zaman kimsə ona dedi: “Budur, Allahın Rəsulu ﷺ üzünü gizləyərək gəlir.” Belə vaxtlarda, adətən, o, bizə gəlməzdidi! Əbu Bəkr dedi: “Atam-anam ona qurban! Allaha and olsun ki, belə bir saatda onun buraya gəlməsi üçün olduqca mühüm bir səbəb olmalıdır!” Allahın Rəsulu ﷺ evə yaxınlaşdı və içəri girməyə icazə istədi. Ona izn verildi və o, içəri daxil oldu. Sonra Peyğəmbər ﷺ Əbu Bəkrə buyurdu: “Burada olanların hamısına tapşır ki, (bayıra) çıxsınlar.” Əbu Bəkr dedi: “Burada sənənin ailə üzvlərindən başqa heç kim yoxdur, atam sənə qurban, ya Rəsulullah!” (Peyğəmbər ﷺ) buyurdu: “Mənə buradan çıxıb getməyə izn verildi!” Əbu Bəkr dedi: “Mən də səni müşayiət edəcəyəm? Atam sənə qurban, ya Rəsulullah!” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Bəli!” Əbu Bəkr dedi: “Atam sənə qurban, ya Rəsulullah, bu diş dəvələrdən birini özünə götür!” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Ancaq pulunu vermək şərtilə.” Biz tezliklə onların əşyalarını bir dəri kisəyə yığıb yola hazırladıq, Əbu Bəkrin qızı Əsma isə öz toqqasından bir parça kəsib onunla dəri kisənin ağzını bağladı. Elə buna görə də sonralar Əsmanı “ikitoqqal”¹ adlandırmağa başladılar. Bundan sonra Peyğəmbər ﷺ Əbu Bəkrlə birlikdə (gedib) Sövr dağında olan mağaraya sığındılar və üç gün ərzində orada qaldılar. Orada onlarla bərabər Əbu Bəkrin fərasətli və zirək olan gənc oğlu Abdullah da gecələyirdi. O, dan yeri açılanadək onları tərk edir və səhər artıq qureyşlilərin arasında olurdu ki, onun gecəni şəhərdə keçirdiyini fikirləşsin-

¹ 1278-ci hədisə bax.

lər. Qureyşlilərin onlara qarşı hər hansı bir niyyətləri olması haqqında bir şey eşitdikdə, o, bunu yadda saxlayırdı ki, hava qaranlıqlaşan kimi (mağara-ya gedib eşitdiklərini) onlara xəbər versin. Əbu Bəkrin azad etdiyi köləsi Amir ibn Fuheyre isə sağmal qoyunları onların yaxınlığında otarır, qaranlıq düşəndən bir qədər sonra onları dincəlmək üçün mağaranın yanına gətirir və nəticədə orada gizlənənlərin həmişə təzə və isti qoyun südləri olurdu. O, qoyunları hələ qaranlıq ikən otlağa sürüb aparırdı. Amir ibn Fuheyre bu üç gündə hər gün belə etdi. Buna qədər isə Allahın Elçisi ﷺ və Əbu Bəkr Bəni Abd ibn Adi nəslindən olan, Bəni əd-Dil qəbiləsinə mənsub təcrübəli bir bələdçi tutmuşdular. Bu qəbilə, As ibn Vail əs-Səhmi ailəsinin müttəfiqi idi və onlar kafir qureyşlilərin dininə sitayiş edirdilər. Onlar etibar edib öz dəvələrini ona vermişdilər və ondan da söz almışdılar ki, üç gündən sonra onların dəvələrini Sövr dağındakı mağaraya gətirsin. O, doğrudan da, üçüncü günün səhəri dəvələri onların yanına gətirdi və bundan sonra onlar Amir ibn Fuheyre və həmin bələdçi ilə birlikdə yola düşdülər. Bələdçi onları dəniz sahili ilə apardı.”

Suraqa ibn Malik (ibn Cuşum əl-Mudlici) demişdir: “Bizə kafir qureyşlilərdən nümayəndələr gəldi və bildirdilər ki, onlar Allahın Elçisini ﷺ və Əbu Bəkrə əsir tutmağa və ya öldürməyə görə, onların hər biri üçün veriləcək qanbahasına bərabər mükafat¹ verəcəklər. Mən qəbiləmiz Bəni Mudlicin yığıncaqlarından birində olarkən həmin o nümayəndələrdən biri də oraya gəlib, bizim oturmağımıza baxmayaraq, aramızda ayaqüstə dayandı və dedi: “Ey Suraqa, mən indicə sahildə bir qaraltı gördüm və mənə elə gəlir ki, gördüyüm Muhəmməd və yoldaşlarıdır!” Mən anladım ki, bu, həqiqətən onlardır, amma o nümayəndəyə dedim: “Doğrusu, gördüyün onlar deyil, sənin gördüyün bizim gözüümüzün qabağında yola çıxmış filankəs və filankəsdir”. Bundan sonra mən hələ bir müddət yığıncaqda qaldım, sonra qalxıb evə getdim və köləmə tapşırıdım ki, təpəliyin arxasında olan atımı gətirib mənəmin üçün hazır saxlasın. Özüm isə nizəmi götürüb arxa qapıdan çıxdım, nizənin dəmir ucluğunu yerlə sürüyə-sürüyə və nizənin özünü isə mümkün qədər aşağıda tutaraq, atıma yanaşıb mindim və onu dördnala qovdum. Mən onlara yaxınlaşarkən atım büdrədi və mən yerə yığıldım. Qalxanda əlimi ox qabına uzadıb oxlardan götürdüm və onlara hər hansı bir zərər verib-verməyəcəyimi bilməkdən ötrü fala baxmağa başladım. Falın nəticəsi uğursuz oldu. Falın uğursuz nəticəsini nəzərə almayaraq, mən yenə də atıma minib dördnala çapdım. Bir az sonra Allahın Elçisinin ﷺ ətrafına baxmadan Quran oxuduğunu eşitdim, amma bu zaman Əbu Bəkr tez-tez o tərəf-bu tərəfə boylanırdı. Elə bu anda atımın ayaqları dizlərinə qədər yerə batdı və mən yenə də onun üstündən yığıldım. Mən (acıqlanaraq) atın üstünə qışqırdım, o da (fıxırıraq) güclə ayaqlarını yerdən çıxarıb ayağa qalxdı və bunun nəticəsində tüstüyə bənzər toz sütunu göyə qalxdı. Sonra mən yenə də oxlarla fal açdım və bəxtimə təkrarən arzu etmədiyim şey çıxdı. Belə olduqda, mən onları çağırıb dedim ki, onlara heç bir pislik etmək istəmirəm və bundan sonra onlar dayandılar və mən də atıma minib onlara yaxınlaşdım. Mən

¹ Yüz dəvə və ya bunun dəyərində qızıl-gümüş.

hansısa bir qüvvənin mənə mane olduğunu başa düşəndə düşündüm ki, Allahın Elçisinin ﷺ işi hökmən qələbə çalacaqdır. Odur ki, mən ona dedim: "Həm qəbilələrin sənə başına, qanbahasına bərabər mükafat təyin ediblər." Mən qureyşlilərin onların əleyhinə qəsd hazırlamasını açıb danışdım, sonra da yola götürdüyüm azuqəmi və bəzi şeyləri onlara təklif etdim, amma onlar heç nə götürmədilər və Allahın Elçisi ﷺ məndən: "Bizim haqqımızda heç kimə danışma" sözündən başqa məndən heç nə soruşmadı. Mən isə ondan xahiş etdim ki, mənə "mühafizə fərmanı" yazsın və onun ﷺ tapşırığı ilə Amir ibn Fuheyre dəri parçası üzərində onu mənim üçün yazdı. Bundan sonra Allahın Elçisi ﷺ yoluna davam etdi.

(İbn Şihab rəvayət edir ki,) Urva ibn Zubeyr demişdir: "Allahın Elçisi ﷺ Şamdan qayıdan müsəlman tacirlərinin karvanında gələn Zubeyrlə rastlaşmış və həmin vaxt Zubeyr Allahın Elçisinə ﷺ və Əbu Bəkrə ağ paltarlar vermişdir. Bu ərəfədə Mədinə müsəlmanları Allahın Elçisinin ﷺ Məkkəni tərk etdiyini bilib, hər səhər qaralmış daş-kəsəklərlə dolu sahəyə çıxıb onu gözləyir və günorta günəş onları yandırmağa başlayanda geri qayıdardılar. Bir dəfə yenə də adamlar xeyli gözləyib, yenə geri qayıtdılar. Lakin onlar artıq evlərinə dağılışıqları zaman hansısa bir yəhudi mühafizə qüllələrindən birinə çıxdı ki, nəyə isə baxsın və Allahın Elçisinin ﷺ və onun yoldaşlarının ağ libaslarda gəldiklərini gördü. Onlar gah görünür, gah da ilğımda görünməz olurdular. Yəhudi özünü saxlaya bilməyib var gücü ilə bağırırdı: "Ey ərəblər! Sizin yolunu gözlədiyiniz babanız gəlir, axır ki, gəlib çıxdı!" Müsəlmanlar silahlarını götürüb Allahın Elçisini ﷺ qaralmış daş-kəsəklərlə dolu sahənin yuxarı tərəfində qarşıladılar. Bundan sonra Peyğəmbər ﷺ onlarla birlikdə sağ tərəfə dönüb (Qubadakı) Bəni Amr ibn Auf oğullarının evlərinə qədər getdi. Bu rəbiul-əvvəl ayının bazar ertəsi günü olmuşdu. Əbu Bəkr dayanıb adamları qarşılayır, Peyğəmbər ﷺ isə sakitcə oturmuşdu. Elə buna görə əvvəllər Peyğəmbəri ﷺ görməmiş ənsardan bəziləri Əbu Bəkrin yanına gəlib (onu salamlamağa başladılar). Fəqət günəş şüaları Peyğəmbərin ﷺ üstünə düşməyə başlayanda Əbu Bəkr Peyğəmbərə ﷺ yaxınlaşıb onu günəşdən qorumaq üçün paltarı ilə üstünə kölgə salmağa başladı və camaat kimin Peyğəmbər ﷺ olduğunu başa düşdü. Peyğəmbər ﷺ Bəni Amr ibn Auf məhəlləsində on gündən çox qaldı və bu müddət ərzində təqvaya əsaslanan (Quba) məscidini tikdirdi. Peyğəmbər ﷺ o məsciddə namaz qıldı, sonra öz dəvəsinə minib yola düşdü. Dəvə Mədinədə bir yerdə oturuncaya qədər adamlar dəvənin ardınca getdilər. Onun dayanıb oturduğu yerdə isə Peyğəmbərin ﷺ məscidini tikdilər. O zaman orada ancaq bəzi müsəlmanlar namaz qılırdılar, o yer xurma qurudulması üçün istifadə edilirdi və Əsəd ibn Zurərin himayəsində olan Suheyli və Səhl adlı iki yetim oğlan uşağına məxsus idi. Peyğəmbərin ﷺ dəvəsi diz üstə çökəndə o buyurdu: "İnşallah biz burada qalacağıq." Bundan sonra Peyğəmbər ﷺ həmin iki uşağı yanına çağıraraq bu yer üçün qiymət təyin etmələrini təklif etdi ki, onu məscid tikilməsi üçün satın alsın. Onlar dedilər: "Yox, yox, biz onu sənə bağışlayırıq, ya Rəsulullah!" Lakin Peyğəmbər ﷺ belə hədiyyəni almaqdan imtina etdi və onu onlardan satın aldı, sonra da həmin yerdə məscid tikdirdi. Məscid tikilərkən Peyğəmbər ﷺ hamı ilə birlikdə kərpic daşıyır və belə deyirdi:

*Xeybər yükü¹ deyildir, bizim daşdığımız yük,
Həm pak, həm xeyirlidir, Allah yanında bu yük.*

Həmçinin deyirdi:

*Allahım, əsl əcr, axirətin əcridi,
Ənsar və mühacirə, göstər mərhəmətini!"*

(əl-Buxari, 3906)

۱۵۸۷ - عَنْ أَسْمَاءَ ۓ أَنَّهَا حَمَلَتْ بَعْدَ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ، قَالَتْ فَخَرَجْتُ وَأَنَا مُتَمِّمٌ، فَاتَيْتُ الْمَدِينَةَ، فَزِلْتُ بَقْبَاءَ، فَوَلَدْتُه بَقْبَاءَ، ثُمَّ أَتَيْتُ بِهِ النَّبِيَّ ﷺ فَوَضَعْتُهُ فِي حَجَرِهِ، ثُمَّ دَعَا بِتَمْرَةٍ، فَمَضَغَهَا، ثُمَّ تَغَلَّ فِي فِيهِ، فَكَانَ أَوَّلَ شَيْءٍ دَخَلَ حَوْفَهُ رِيقُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، ثُمَّ حَنَكَهُ بِتَمْرَةٍ ثُمَّ دَعَا لَهُ وَبَرَكَ عَلَيْهِ، وَكَانَ أَوَّلَ مَوْلُودٍ وَلِدَ فِي الْإِسْلَامِ. [رواه البخاري: ۳۹۰۹]

1587. Əsma (bint Əbu Bəkr) ۓ Abdullah ibn Zubeyrə hamilə olduğu vaxtı (xatırlayıb) demişdir: "Mən hamiləliyin son ayında (Məkkədən) çıxıb Mədinəyə gəldim və Qubada qonaq qaldım. Elə orada da övladımı dünyaya gətirdim. Sonra uşağı Peyğəmbərin ﷺ yanına gətirdim və onu Peyğəmbərin ﷺ qucağına qoydum. Peyğəmbər ﷺ bir xurma gətizdirdi, sonra onu ağzında əzdirdi və (bu əzməni) uşağın ağzına qoydu. Beləliklə də, bu körpənin mədəsinə gedən ilk şey, Peyğəmbərin ﷺ ağız suyu oldu. Sonra Peyğəmbər ﷺ xurma əziyini körpənin damağına sürtdü və onun üçün dua edib Allahdan xeyir-bərəkət dilədi. Beləcə, o, İslamda doğulmuş ilk körpə² oldu." (əl-Buxari, 3909)

۱۵۸۸ - عَنْ أَبِي بَكْرٍ ۓ قَالَ: كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي الْغَارِ فَرَفَعْتُ رَأْسِي، فَإِذَا أَنَا بِأَقْدَامِ الْقَوْمِ، فَقُلْتُ يَا نَبِيَّ اللَّهِ، لَوْ أَنَّ بَعْضَهُمْ طَاطَأَ بَصْرَةَ رَأَا. قَالَ: «اسْكُنْ يَا أَبَا بَكْرٍ، إِنَّنِ اللَّهُ تَالِهُمَا». [رواه البخاري: ۳۹۲۲]

1588. Rəvayət edilir ki, Əbu Bəkr ۓ demişdir: "(Hicrət əsnasında) mən Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə mağarada olarkən başımı qaldırıb müşriklərin ayaqlarını gördüm və dedim: "Ey Allahın peyğəmbəri! Onlardan hansı birisi aşağı boy-lansa, bizi görəcək." (Peyğəmbər ﷺ) buyurdu: "Sakit ol, ey Əbu Bəkr, iki nəfərin üçüncüsü Allahdır!" (əl-Buxari, 3922)

27-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ və onun əshabələrinin Mədinəyə gəlib çatması

۲۷ - باب:

مَقْدَمُ النَّبِيِّ ﷺ وَأَصْحَابِهِ الْمَدِينَةَ

۱۵۸۹ - عَنْ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ ۓ قَالَ: أَوَّلُ مَنْ قَدَّمَ عَلَيْنَا مُصْعَبُ بْنُ عُمَيْرٍ وَأَبْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ، وَكَانَا يُقَرِّانَ النَّاسَ، فَقَدِمَ بِلَالٌ وَسَعْدٌ وَعَمَّارُ بْنُ يَاسِرٍ، ثُمَّ قَدَّمَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ فِي عِشْرِينَ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ ثُمَّ قَدَّمَ النَّبِيُّ ﷺ، فَمَا رَأَيْتُ أَهْلَ الْمَدِينَةِ فَرِحُوا بِشَيْءٍ فَرَحَهُمْ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ، حَتَّى جَعَلَ الْإِمَاءُ يَقْلُنَ قَدَمَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَمَا قَدِمَ حَتَّى قَرَأْتُ: ﴿سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى﴾ فِي سُورَةِ الْمُفَصَّلِ. [رواه البخاري: ۳۹۲۵]

¹ Burada söhbət xurma və kişmişdən gedir.

² Yəni Mədinədə doğulmuş ilk müsəlman uşağı idi.

1589. Rəvayət edilir ki, Bəra ibn Azib رضي الله عنه demişdir: “Bizim yanımıza hicrət etmiş ilk (müsəlman) Musab ibn Umeyr və ibn Ummu Məktum olmuşdur. Onlar camaata (Quran) oxumağı öyrədirdilər. (Onlardan) sonra Bilal, Səd və Əmmar ibn Yasir gəldi. Bundan sonra Ömər ibn Xəttab Peyğəmbərin ﷺ iyirmi əshabəsi ilə birlikdə gəldi. (Nəhayət,) Peyğəmbər ﷺ (Mədinəyə) gəldi. Mən heç vaxt Mədinə əhlinin Rəsulullahın ﷺ gəlişinə sevindişi kimi sevindişini görməmişdim. Hətta kənzilər belə: “Allahın elçisi ﷺ gəldi!” - deyə (sevinirdilər). Peyğəmbər ﷺ gəlməmişdən əvvəl (bəzi) müfəssəl surələrlə¹ bərabər: “Ən Uca Rəbbinin adına təriflər de!”² surəsini də əzbərləmişdim. (əl-Buxari, 3925)

**28-ci fəsil. Mühacirlərin ibadət
ayinlərini yerinə yetirdikdən
sonra Məkkədə qalması**

باب – ٢٨

إِقَامَةُ الْمُهَاجِرِ بِمَكَّةَ بَعْدَ قِضَاءِ نُسْكَهٖ

١٥٩٠ - عَنْ عَلَاءِ بْنِ الْحِزْمِيِّ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «ثَلَاثٌ لِلْمُهَاجِرِ بَعْدَ الصَّدْرِ». [رواه البخاري: ٣٩٣٣]

1590. Əla ibn Hədrəmi رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Mühacir (həcc ayinlərini tamamlayıb geri qayıtdıqda Məkkədə) yalnız üç gün qala bilər.”³ (əl-Buxari, 3933)

**29-cu fəsil. Peyğəmbər ﷺ
Mədinəyə hicrət etdikdə
yəhudilərin onun yanına gəlməsi**

باب – ٢٩

إِتْيَانُ الْيَهُودِ النَّبِيَّ ﷺ حِينَ قَدِمَ الْمَدِينَةَ

١٥٩١ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «لَوْ آمَنَ بِي عَشْرَةٌ مِنَ الْيَهُودِ لَأَمَنَ بِي الْيَهُودُ». [رواه البخاري: ٣٩٤١]

1591. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Əgər yəhudilərdən on nəfər⁴ mənə iman gətirsəydi, yəhudilərin hamısı mənə iman gətirərdi.” (əl-Buxari, 3941)

¹ 416-cı hədisin qeydlərinə bax.

² “əl-Əla” surəsi.

³ Bu hökm hicrətin 8-ci ilinədək Məkkədən Mədinəyə hicrət edənlərə aiddir.

⁴ Burada yəhudilərin başçıları nəzərdə tutulur.

٦٤ - کتاب المغازی

64 – Hərbi yürüşlər kitabı

1-ci fəsil. Uşeyrə döyüşü

١- باب: غَزْوَةُ الْعُسَيْرَةِ

١٥٩٢ - عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمٍ رضي الله عنه، قِيلَ لَهُ كَمْ غَزَا النَّبِيُّ ﷺ مِنْ غَزْوَةٍ قَالَ: تِسْعَ عَشْرَةَ. قِيلَ كَمْ غَزَوْتَ أَنْتَ مَعَهُ قَالَ سَبْعَ عَشْرَةَ. قُلْتُ فَأَيُّهُمْ كَانَتْ أَوَّلَ قَالَ: الْعُسَيْرَةُ أَوِ الْعُسَيْرِ. [رواه البخاري: ٣٩٤٩]

1592. Rəvayət edilir ki, Zeyd ibn Ərqamdan رضي الله عنه soruşdular: “Peyğəmbər ﷺ neçə döyüşdə iştirak etmişdir?” (Zeyd) dedi: “On doqquz” ¹. Soruşdular: “Sən onunla neçə döyüşdə iştirak etmisən?” Dedi: “On yeddi” ². Soruşdular: “Bunların hansı birinci (döyüş) olmuşdur?” Dedi: “Uşeyrə və ya Uşeyr”³. (əl-Buxari, 3949)

2-ci fəsil. Uca Allahın:

“O vaxt siz Rəbbinizdən kömək diləyirdiniz...” ayəsindən “...Allah şiddətli əzab verir” ayəsinə qədər⁴

٢- باب: قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ﴾ إِلَى قَوْلِهِ: ﴿شَدِيدُ الْعِقَابِ﴾

١٥٩٣ - عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رضي الله عنه قَالَ: شَهِدْتُ مِنَ الْمِقْدَادِ بْنِ الْأَسْوَدِ مَشْهَدًا، لَأَنْ أَكُونَ صَاحِبَهُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا عَدَلَ بِهِ، أَتَى النَّبِيُّ ﷺ وَهُوَ يَدْعُو عَلَى الْمُشْرِكِينَ فَقَالَ لَا نَقُولُ كَمَا قَالَ قَوْمُ مُوسَى: ﴿فَاذْهَبْ أَنْتَ وَرَبُّكَ فَقَاتِلَا﴾ وَلَكِنَّا نُقَاتِلُ عَنْ يَمِينِكَ وَعَنْ شِمَالِكَ وَبَيْنَ يَدَيْكَ وَخَلْفَكَ. فَرَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ أَشْرَقَ وَجْهُهُ وَسَرَّةً. [رواه البخاري: ٣٩٥٢]

1593. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Məsud رضي الله عنه demişdir: “Mən Miqdad ibn Əs-vədin elə bir hərəkətinin şahidi oldum ki, hər şeydən çox onun yerində olmağı arzu etdim. Peyğəmbər ﷺ müşriklərin əleyhinə dua edərkən (Miq-

¹ Yürüşlər bunlardır: Əbva, Buvat, Uşeyr, Bədr, Bəni Nədir, Uhud, Həmraul-Əsəd, Əhzab, Bəni Qureyzə, Bəni Mustələq, Xeybər, Vadil-Qura, Zətur-Rıqa, Məkkə, Huneyn, Taif və Təbuk.

² Çox güman ki, Zeyd رضي الله عنه azyaşlı olduğundan bu döyüşlərdən Əbva və Buvatda iştirak etməmişdir. “Fəthul-Bari” 11/284.

³ Söhbət məkkəlilərin karvanlarına edilən basqından gedir.

⁴ “O vaxt siz Rəbbinizdən kömək diləyirdiniz. O da: “Mən sizə bir-birinin ardınca gələn min mələklə yardım edəcəyəm” – deyər duanızı qəbul etmişdi. Allah bunu yalnız bir müjdə və onunla qəlbiniz rahatlıq tapsın deyər belə etdi. Qələbə yalnız Allahdandır. Həqiqətən, Allah Qüdrətlidir, Müdrikdir. O zaman Allah Öz tərəfindən bir təskinlik olsun deyər, sizə yüngül bir mürgü göndərmiş, göydən sizin üzərinizə yağmur endirmişdi ki, onunla sizi təmizləsin, şeytanın vəsvəsesini sizdən uzaq etsin, qəlbini möhkəmləndirsin və onunla qədəmlərinizi sabit etsin. O zaman Rəbbin mələklərə: “Mən sizinləyəm! İman gətirənləri gücləndirin. Mən kafirlərin qəlbinə qorxu salacağam. Onların boyunlarını vurun və barmaqlarının hamısını kəsin!” – deyər vəhy etmişdi. Bu, onların Allaha və Onun Elçisinə qarşı çıxmalarına görədir. Allaha və Onun Elçisinə qarşı çıxan kimsəyə Allah şiddətli əzab verir.” “əl-Ənfal” surəsi, 9-13.

dad) onun yanına gəlib dedi: “Biz Musanın həmqəbilələri kimi demirik: **“Sən və sənin Rəbbin gedin, onlarla vuruşun...”**¹ Əksinə biz sənin həm sağında, həm solunda, həm önündə, həm də arxa tərəfində (düşmənlə) vuruşacağıq.” (Bu sözdən sonra) mən Peyğəmbərin ﷺ üzünün nur saçdığını və onun sevin-diğini gördüm.” (əl-Buxari, 3952)

3-cü fəsil. Bədrdə² döyüşlərin sayı

۳ – باب: عِدَّةُ أَصْحَابِ بَدْرٍ

۱۵۹۴ – عَنْ الْبَرَاءِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: حَدَّثَنِي أَصْحَابُ مُحَمَّدٍ ﷺ مِمَّنْ شَهِدَ بَدْرًا أَنَّهُمْ كَانُوا عِدَّةَ أَصْحَابِ طَالُوتَ الَّذِينَ جَازُوا مَعَهُ النَّهْرَ، بِضْعَةِ عَشَرَ وَثَلَاثِمِائَةٍ. قَالَ الْبَرَاءُ لَا وَاللَّهِ مَا جَاوَزَ مَعَهُ النَّهْرَ إِلَّا مُؤْمِنٌ. [رواه البخاري: ۳۹۵۷]

1594. Rəvayət edilir ki, Bəra rəvayət edir ki, Bədr döyüşündə iştirak etmiş əshabələrindən bəziləri mənə xəbər verdilər ki, (bu döyüşdə) onların sayı Talutla³ birgə çayı keçənlərin sayı qədər – üç yüz on və bir neçə nəfər idi.”

Bəra dedi: “Vallahı ki, (Talutla) birlikdə çayı keçənlər də ancaq möminlər idi.” (əl-Buxari, 3957)

4-cü fəsil. Əbu Cəhlin öldürülməsi

۴ – باب: قَتْلُ أَبِي جَهْلٍ

۱۵۹۵ – عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «مَنْ يَنْظُرْ مَا صَنَعَ أَبُو جَهْلٍ» فَانْطَلَقَ ابْنُ مَسْعُودٍ، فَوَجَدَهُ قَدْ ضَرَبَهُ ابْنَا عَفْرَاءَ حَتَّى بَرَدَ قَالَ أَنْتَ أَبُو جَهْلٍ قَالَ فَأَخَذَ بِلِحْيَتِهِ. قَالَ وَهَلْ فَوْقَ رَجُلٍ قَتَلْتُمُوهُ أَوْ رَجُلٍ قَتَلَهُ قَوْمُهُ. [رواه البخاري: ۳۹۶۲]

1595. Ənəs rəvayət edir ki, (Bədr döyüşündə) Peyğəmbər ﷺ dedi: “Kim gedib Əbu Cəhlin başına nələr gəldiyini öyrənə bilər?” İbn Məsud gedib onun Əfranın oğulları⁴ tərəfindən vurulduğunu və can verdiyini gördü. İbn Məsud (ona yaxınlaşıb) saqqalından tutdu və dedi: “Sənsənmi Əbu Cəhl?” (Əbu Cəhl) dedi: “Məgər (burada) sizin öldürdüyünüz (və ya həmqəbilələri tərəfindən öldürülən) başqa bir adam var?” (əl-Buxari, 3962)

۱۵۹۶ – عَنْ أَبِي طَلْحَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ أَمَرَ يَوْمَ بَدْرٍ بِأَرْبَعَةِ وَعَشْرِينَ رَجُلًا مِنْ صَنَادِيدِ قُرَيْشٍ فَقَذَفُوا فِي طَوِيٍّ مِنْ أَطْوَاءِ بَدْرٍ حَبِيثَ مَخْبِثٍ، وَكَانَ إِذَا ظَهَرَ عَلَى قَوْمٍ أَقَامَ بِالْعَرِصَةِ ثَلَاثَ لَيَالٍ، فَلَمَّا كَانَ بَدْرُ الْيَوْمِ الثَّالِثِ، أَمَرَ بِرَاحِلَتِهِ فَنَشَدَّ عَلَيْهَا رَحْلُهَا، ثُمَّ مَشَى وَاتَّبَعَهُ أَصْحَابُهُ وَقَالُوا مَا نَرَى يَنْطَلِقُ إِلَّا لِبَعْضِ حَاجَتِهِ، حَتَّى قَامَ عَلَى شَفَةِ الرَّكِيِّ، فَجَعَلَ يَنَادِيهِمْ بِأَسْمَائِهِمْ وَأَسْمَاءِ آبَائِهِمْ: «يَا فُلَانُ بْنُ فُلَانٍ، وَيَا فُلَانُ بْنُ فُلَانٍ، أَيْسَرُكُمْ أَنْكُمْ أَطَعْتُمُ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَإِنَّا قَدْ وَجَدْنَا مَا وَعَدْنَا رَبَّنَا حَقًّا، فَهَلْ وَجَدْتُمْ مَا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّا». قَالَ

¹ “əl-Maidə” surəsi, 24.

² Mədinədən 150 km cənubda yerləşən bir yerdir.

³ Bax: “əl-Bəqərə” surəsi, 247-251.

⁴ 1327-ci hədisə bax.

فَقَالَ عُمَرُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا تَكَلَّمُ مِنْ أَجْسَادٍ لَا أَرْوَاحَ لَهَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ، مَا أَنْتُمْ بِأَسْمَعٍ لِمَا أَقُولُ مِنْهُمْ». [رواه البخاري: ٣٩٧٦]

1596. Əbu Təlhə رəvayət edir ki, Bədr günü Peyğəmbərin ﷺ əmri ilə qureyşlilərin başçılarından iyirmi dörd nəfərini Bədrdəki suyu çəkilməmiş, zir-zibil dolu çirkli bir quyuya atdılar. (Peyğəmbər ﷺ) düşməni məğlub etdikdən sonra üç gecə ərsədə¹ qalardı. Bədrdə qaldığı üçüncü gün dəvəsini (yola hazırlamağı) əmr etdi. Dəvə (lazımı şeylərlə) yükləndikdən sonra (Peyğəmbər ﷺ) yola düşdü, əshabələri də onun arxasınca yola çıxdılar və bir-birilərinə dedilər: “Deyəsən, o, yerinə yetirmək istədiyi bir işin dalınca gedir.” Nəhayət o, (gedib) quyunun kənarında dayandı və onları² həm öz adları ilə, həm də atalarının adları ilə çağıraraq dedi: “Ey filankəsin oğlu filankəs, filankəsin oğlu filankəs! (Vaxtında) Allaha və Onun rəsuluna itaət etsəydiniz, (indi) bu sizi sevindirməzdimi?! Biz Rəbbimizin bizə vəd etdiyinin doğru olduğunu gördük. Siz də Rəbbinizin sizə vəd etdiyinin doğru olduğunu gördünüzmü?” (Bunu eşidəndə) Ömər dedi: “Ey Allahın elçisi, sən cansız cəsədlərləmi danışırsan?!” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Canım Əlində olan Allaha and olsun ki, siz mənim dediklərimi onlardan yaxşı eşitmirsiniz.” (əl-Buxari, 3976)

5-ci fəsil. Mələklərin Bədr döyüşündə iştirak etməsi

٥ - باب: شُهُودُ الْمَلَائِكَةِ بَدْرًا

١٥٩٧ - عَنْ رِفَاعَةَ بْنِ رَافِعٍ الزُّرَقِيِّ وَكَانَ مِنْ أَهْلِ بَدْرٍ، قَالَ: جَاءَ جِبْرِيلُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: «مَا تَعْدُونَ أَهْلَ بَدْرٍ فَيْكُمْ قَالَ مِنْ أَفْضَلِ الْمُسْلِمِينَ - أَوْ كَلِمَةً نَحْوَهَا - قَالَ وَكَذَلِكَ مَنْ شَهِدَ بَدْرًا مِنَ الْمَلَائِكَةِ». [رواه البخاري: ٣٩٩٢]

1597. Rəvayət edilir ki, Bədr döyüşündə iştirak etmiş Rifaə ibn Rafi əz-Zurəqi demişdir: “(Bir dəfə) Cəbrail Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib soruşdu: “Siz Bədr döyüşündə iştirak etmiş (əshabələri) nə sayırsınız?” (Peyğəmbər ﷺ): “Müsəlmanların ən fəzilətli” - deyə cavab verdi və ya buna bənzər bir söz söylədi. (Cəbrail) dedi: “Bədr döyüşündə iştirak etmiş mələklər də həmçinin”³. (əl-Buxari, 3992)

١٥٩٨ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ يَوْمَ بَدْرٍ: «هَذَا جِبْرِيلُ آخِذٌ بِرَأْسِ فَرَسِهِ - عَلَيْهِ أَدَاةُ الْحَرْبِ». [رواه البخاري: ٣٩٩٥]

1598. İbn Abbas رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ Bədr döyüşündə demişdir: “Budur, Cəbrail atının başından tutub, üstü-başı da yaraqlı-yasaqlı (gəlir).” (əl-Buxari, 3995)

¹ 1306-cı hədisin qeydlərinə bax.

² Quyuya atılmış müşrikləri.

³ Bədr döyüşündə iştirak etmiş mələklər də digər mələklər arasında sayılıb seçilir. Bax: “Ali-İmran” surəsi, 123-127.

6-cı fəsil

٦ - باب

١٥٩٩ - عَنْ الزُّبَيْرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: لَقِيتُ يَوْمَ بَدْرٍ عُبَيْدَةَ بْنَ سَعِيدٍ ابْنَ الْعَاصِ وَهُوَ مُدَجَّحٌ لَا يُرَى مِنْهُ إِلَّا عَيْنَاهُ، وَهُوَ يُكْنَى أَبُو ذَاتِ الْكَرْشِ، فَقَالَ أَنَا أَبُو ذَاتِ الْكَرْشِ. فَحَمَلْتُ عَلَيْهِ بِالْعَنْزَةِ، فَطَعَنْتُهُ فِي عَيْنِهِ فَمَاتَ. قَالَ لَقَدْ وَضَعْتُ رَجُلِي عَلَيْهِ ثُمَّ تَمَطَّطْتُ، فَكَانَ الْجَهْدُ أَنْ نَزَعْتُهَا وَقَدْ انْتَنَى طَرْفَاهَا. قَالَ عُرْوَةُ فَسَأَلَهُ إِيَّاهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَأَعْطَاهُ، فَلَمَّا قَبِضَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَخَذَهَا، ثُمَّ طَلَبَهَا أَبُو بَكْرٌ فَأَعْطَاهُ، فَلَمَّا قَبِضَ أَبُو بَكْرٌ سَأَلَهَا إِيَّاهُ عُمَرُ فَأَعْطَاهُ إِيَّاهَا، فَلَمَّا قَبِضَ عُمَرُ أَخَذَهَا، ثُمَّ طَلَبَهَا عُثْمَانُ مِنْهُ فَأَعْطَاهُ إِيَّاهَا، فَلَمَّا قَتَلَ عُثْمَانُ وَفَعَتْ عِنْدَ آلِ عَلِيٍّ، فَطَلَبَهَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الزُّبَيْرِ، فَكَانَتْ عِنْدَهُ حَتَّى قُتِلَ. [رواه البخاري: ٣٩٩٨]

1599. Rəvayət edilir ki, Zubeyr رضى الله عنه demişdir: “Bədr döyüşündə mən gözlərindən başqa, başdan ayağadək zireh geyinmiş Əbu Zatul Kərş ləqəbli Ubeydə ibn Səid ibn Asla üzbəüz gəldim. O (lovğa-lovğa): “Mən Əbu Zatul Kərşəm”-dedi. Mən ona hücum edib (əlimdəki) mizrağı onun gözünə soxdum və o, öldü.”

(Zubeyr) dedi: “Mən ayağımı onun üstünə qoyub mizraqı çıxartmağa cəhd etdim və çox çətinliklə onu çıxarda bildim. Mizraqın hər iki başı əyilmişdi.”

Urva dedi: “Sonra Peyğəmbər ﷺ bu mizraqı ondan istədi, o da mizraqı ona verdi. Peyğəmbər ﷺ vəfat etdikdən sonra Zubeyr onu özünə götürdü. Sonra Əbu Bəkr onu istədi, Zubeyr də onu Əbu Bəkrə verdi. Əbu Bəkr vəfat etdikdən sonra Ömər bu mizraqı ondan istədi, o da onu Ömərə verdi. Ömər vəfat etdikdən sonra Zubeyr yenə mizraqı özünə götürdü. Sonra Osman onu istədi, o da onu Osmana verdi. Osman öldürüldükdən sonra isə bu mizraq Əlinin əhli-beytinə çatdı. Sonra Abdulla ibn Zubeyr mizraqı onlardan istədi və o qətlə yetirilənədək bu mizraq onda qaldı.” (əl-Buxari, 3998)

١٦٠٠ - عَنْ الرُّبَيْعِ بِنْتِ مُعَوِّذٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ دَخَلَ عَلَيَّ النَّبِيُّ ﷺ غَدَاةَ بَنِي عَلِيٍّ، وَجَوَيرِيَّاتٍ يَضْرِبْنَ بِالْذُّفِّ، يَنْدُبْنَ مَنْ قُتِلَ مِنْ آبَائِهِنَّ يَوْمَ بَدْرٍ حَتَّى قَالَتْ جَارِيَةٌ وَفِينَا نَبِيٌّ يَعْلَمُ مَا فِي غَدٍ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «لَا تَقُولِي هَكَذَا، وَقُولِي مَا كُنْتُ تَقُولِينَ». [رواه البخاري: ٤٠٠١]

1600. Rəvayət edilir ki, Rubeyyi bint Muəvviz رضى الله عنها demişdir: “Toyumun səhəri gün Peyğəmbər ﷺ mənim yanıma gəldi. Həmin vaxt mənim yanımda olan qız uşaqları daf vura-vura Bədr döyüşündə öldürülmüş atalarına ağı deyirdilər¹. Birdən qızlardan biri: “Aramızda sabah nə olacağını bilən bir peyğəmbər var”- dedi. (Bunu eşidəndə) Peyğəmbər ﷺ (ona) buyurdu: “Belə demə², bayaq dediklərini de!” (əl-Buxari, 4001)

١٦٠١ - عَنْ أَبِي طَلْحَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَكَانَ قَدْ شَهِدَ بَدْرًا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: «لَا تَدْخُلِ الْمَلَائِكَةُ بَيْتًا فِيهِ كَلْبٌ وَلَا صُورَةٌ». [رواه البخاري: ٤٠٠٢]

¹ Ağı demək – ölünün gözəl xüsusiyyətlərini yada salıb ağlaya-ağlaya onu tərifləmək. “Fəthul-Bari”, 11/333.

² Uca Allah Öz Peyğəmbərinə ﷺ belə buyurur: “De: “Mən sizə demirəm ki, Allahın xəzinələri mənim yanımdadır. Mən qeybi də bilmirəm. Mən sizə demirəm ki, mən mələyəm. Mən yalnız mənə vəhy olunana tabe oluram.” “əl-Ənam” surəsi, 50.

1601. Rəvayət edilir ki, Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə Bədr döyüşündə iştirak etmiş Əbu Təlhə ؓ demişdir: “Mələklər, içində it və ya şəkil olan evə girməzlər.” (əl-Buxari, 4002)

١٦٠٢ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: تَأَيَّمْتُ حَفْصَةَ بِنْتُ عُمَرَ مِنْ خُنَيْسِ بْنِ حُذَافَةَ السَّهْمِيِّ وَكَانَ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَدْ شَهِدَ بَدْرًا ثَوَقِيَّ بِالْمَدِينَةِ قَالَ عُمَرُ فَلَقِيْتُ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ فَعَرَضْتُ عَلَيْهِ حَفْصَةَ فَقُلْتُ إِنَّ شَيْئًا أَنْكَحَتْكَ حَفْصَةَ بِنْتُ عُمَرَ. قَالَ سَأُنْظُرُ فِي أَمْرِي. فَلَبِثْتُ لَيْالِي، فَقَالَ قَدْ بَدَأَ لِي أَنْ لَا أَنْزُوجَ يَوْمِي هَذَا. قَالَ عُمَرُ فَلَقِيْتُ أَبَا بَكْرٍ فَقُلْتُ إِنَّ شَيْئًا أَنْكَحَتْكَ حَفْصَةَ بِنْتُ عُمَرَ. فَصَمْتُ أَبُو بَكْرٍ، فَلَمْ يَرْجِعْ إِلَيَّ شَيْئًا، فَكُنْتُ عَلَيْهِ أَوْجَدَ مَنِيَّ عَلَى عُثْمَانَ، فَلَبِثْتُ لَيْالِي، ثُمَّ خَطَبَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَأَنْكَحْتُهَا إِيَّاهُ، فَلَقِينِي أَبُو بَكْرٍ فَقَالَ لَعَلَّكَ وَجَدْتَ عَلَيَّ حِينَ عَرَضْتَ عَلَيَّ حَفْصَةَ فَلَمْ أَرْجِعْ إِلَيْكَ قُلْتُ نَعَمْ. قَالَ فَإِنَّهُ لَمْ يَمْنَعْنِي أَنْ أَرْجِعْ إِلَيْكَ فِيمَا عَرَضْتُ إِلَّا أَنِّي قَدْ عَلِمْتُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَدْ ذَكَرَهَا، فَلَمْ أَكُنْ لِأَفْشِي سِرَّ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، وَلَوْ تَرَكْتُهَا لَقَبَلْتُهَا. [رواه البخاري: ٤٠٠٥]

1602. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا demişdir: “Həfsə bint Ömər əri Xuneys ibn Huzafə əs-Səhmīni itirib dul qalmışdı. (Onun əri) Peyğəmbərin əshabələrindən idi, Bədr döyüşündə iştirak etmiş (və bu döyüşdə aldığı yaralardan sonra) Mədinədə vəfat etmişdi.”

Ömər demişdir: “Mən Osman ibn Əffana rast gəldim və Həfsə (ilə ailə qurmağı) ona təklif edib dedim: “İstəsən, Həfsə bint Öməri sənə ərə verərəm.” (Osman): “Bu haqda düşünürəm” – dedi. Mən bir neçə gün gözlədim, sonra (Osman mənə) dedi: “Düşündüm ki, bugünkü gündə onunla evlənməyim.”

Ömər dedi: “Sonra mən Əbu Bəkrə rast gəldim və (ona da): “İstəsən, Həfsə bint Öməri sənə ərə verərəm” – dedim. Əbu Bəkr susdu və mənə heç bir cavab vermədi. Mənim Osmandan çox ona acığım tutdu. Mən bir neçə gün gözlədikdən sonra Peyğəmbər ﷺ Həfsəyə elçi göndərdi və mən də qızımı ona ərə verdim. Bundan sonra Əbu Bəkr mənə rast gəldi və: “Deyəsən, Həfsəni mənə təklif etdiyən zaman sənə bir cavab vermədiyimə görə mənə acığın tutmuşdu” – dedi. Mən: “Bəli!” – deyə cavab verdim. Əbu Bəkr dedi: “Sən onu təklif edərkən sənə bir cavab verməyə mənə mane olan yalnız o idi ki, mən Peyğəmbərin ﷺ onun adını çəkdiyini (onunla evlənmək istədiyini) bilirdim və Peyğəmbərin ﷺ sirrini ifşa etmək istəmirdim. Əgər o, (Həfsədən) imtina etsəydi, mən onu alardım.” (əl-Buxari, 4005)

١٦٠٣ - عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْبَدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «الْآيَاتُ مِنْ آخِرِ سُورَةِ الْبَقَرَةِ مَنْ قَرَأَهَا فِي لَيْلَةٍ كَفَّتْهَا». [رواه البخاري: ٤٠٠٨]

1603. Əbu Məsud əl-Bədri رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Hər kim gecə “əl-Bəqərə” surəsinin son iki ayəsini oxuyarsa, bu ona kifayət edər”¹. (əl-Buxari, 4008)

١٦٠٤ - عَنْ الْمِقْدَادِ بْنِ عَمْرٍو الْكُنْدِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، وَكَانَ حَلِيفًا لِبَنِي زُهْرَةَ، وَكَانَ مِمَّنْ شَهِدَ بَدْرًا قَالَ: قُلْتُ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَرَأَيْتَ إِنْ لَقِيتُ رَجُلًا مِنَ الْكُفَّارِ فَافْتَتَلْنَا، فَضَرَبَ إِحْدَى يَدَيَّ بِالسَّيْفِ فَقَطَعَهَا، ثُمَّ لَادَ مِنِّي بِشَجَرَةٍ

¹ Bu iki ayə insanı şeytandan və şeytan kimilərinin şərindən qoruyur.

فَقَالَ أَسْلَمْتُ لِلَّهِ، أَقْتُلْهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ بَعْدَ أَنْ قَالَهَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «لَا تَقْتُلْهُ». فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّهُ قَطَعَ إِحْدَى يَدَيْ، ثُمَّ قَالَ ذَلِكَ بَعْدَ مَا قَطَعَهَا. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «لَا تَقْتُلْهُ، فَإِنْ قَتَلْتَهُ فَإِنَّهُ بِمَنْزِلَتِكَ قَبْلَ أَنْ تَقْتُلْهُ، وَإِنَّكَ بِمَنْزِلَتِهِ قَبْلَ أَنْ يَقُولَ كَلِمَتَهُ الَّتِي قَالَ». [رواه البخاري: ٤٠١٩]

1604. Rəvayət edilir ki, Bəni Zuhra qəbiləsinin müttəfiqi olmuş, Bədr döyüşündə iştirak etmiş Miqdad ibn Amr əl-Kindi ؓ demişdir: “(Bir dəfə) mən Peyğəmbərə ﷺ dedim: “Söylə görək, əgər mən (döyüşdə) kafirlərdən biri ilə üzbəüz gəlib onunla vuruşsam, o, mənim bir əlimi kəssə, sonra da canını məndən qurtarmaq üçün ağaca qalxıb: “Allaha təslim oluram!” – desə, bu sözü deməyinə (baxmayaraq) mən onu öldürə bilərəmmi, ya Rəsulullah?” Peyğəmbər ﷺ: “Sən onu öldürməməlisən!” – dedi. (Miqdad) dedi: “Ya Rəsulullah, axı, o, mənim bir əlimi kəsmiş və bu sözü ancaq əlimi kəsdikdən sonra demişdir.” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Sən onu öldürməməlisən. Çünki əgər sən onu öldürsən, onun halı, sənin onu öldürməmişdən qabaqkı halın kimi olacaq. Sənin halın isə, onun bu sözü deməmişdən əvvəlki halı kimi olacaq.” (əl-Buxari, 4019)

١٦٠٥ - عَنْ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ فِي أُسَارَى بَدْرٍ: «لَوْ كَانَ الْمُطْعِمُ بْنُ عَدِيٍّ حَيًّا ثُمَّ كَلَّمَنِي فِي هَؤُلَاءِ النَّتَى لَتَرَكْتُهُمْ لَهُ». [رواه البخاري: ٤٠٢٤]

1605. Cubeyr ibn Mutim ؓ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ Bədr döyüşündə əsir düşmüş müşriklər barədə demişdir: “Əgər Mutim ibn Adiy² sağ olsaydı və bu mürdar³ insanlara görə mənə ağız açsaydı, mən onun sözünü yerə salmayıb bunları hökmən sərbəst buraxardım.” (əl-Buxari, 4024)

7-ci fəsil. Bəni Nədir qəbiləsinin

۷ – باب:

əhvalatı və onların Peyğəmbərə ﷺ xəyanət etməsi

حَدِيثُ بَنِي النَّضِيرِ وَغَدَرُهُمْ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ

١٦٠٦ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: حَارَبَتِ النَّضِيرُ وَقُرَيْظَةُ، فَأَجَلَى بَنِي النَّضِيرِ، وَأَقْرَ قُرَيْظَةَ وَمَنْ عَلَيْهِمْ، حَتَّى حَارَبَتْ قُرَيْظَةَ فَقَتَلَ رَجَالَهُمْ وَفَسَمَ نِسَاءَهُمْ وَأَوْلَادَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ إِلَّا بَعْضَهُمْ لَحِقُوا بِالنَّبِيِّ ﷺ فَأَمَنَهُمْ وَأَسْلَمُوا، وَأَجَلَى يَهُودَ الْمَدِينَةِ كُلَّهُمْ بَنِي قَيْنِقَاعَ وَهُمْ رَهْطُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلَامٍ وَيَهُودَ بَنِي حَارِثَةَ، وَكُلَّ يَهُودِ الْمَدِينَةِ. [رواه البخاري: ٤٠٢٨]

1606. Rəvayət edilir ki, ibn Ömər ؓ demişdir: “Bəni Nədir və Bəni Qureyzə qəbilələri⁴ (Peyğəmbərə ﷺ) qarşı vuruşurdular. Odur ki, Peyğəmbər ﷺ Bəni

¹ Peyğəmbərin ﷺ: “...onun halı, sənin onu öldürməmişdən qabaqkı halın kimi olacaq” sözü o deməkdir ki, zahirən müsəlman olduqdan sonra onun qəsdinə durmaq qadağan olacaq, özü də şəriətə uyğun şəkildə mühakimə olunacaq. “Sənin halın onun bu sözü deməmişdən əvvəlki halı kimi olacaq” sözü isə o deməkdir ki, əgər sən onu öldürsən, onun varislərinin səndən qisas və ya qanbahası almağa haqqı olacaq. “Fəthul Bari”, 19/301.

² Vaxtı ilə Məkkə müşrikləri Peyğəmbərə ﷺ təzyiqlər edərkən Mutim ibn Adiy onu öz himayəsi altına almışdır.

³ Uca Allah buyurur: “**Həqiqətən də, müşriklər mürdardırlar.**” “ət-Tovbə” surəsi, 28.

⁴ Bəni Nədir, Bəni Qureyzə və Bəni Qəynuqa Mədinədə yaşayan yəhudi qəbilələridir.

Nədir qəbiləsini qovub (diyarından) çıxartmış, Bəni Qureyzə qəbiləsinə isə (müəyyən şərtlər əsasında Mədinədə) qalmağa izn vermişdi. Bəni Qureyzə (ikinci kərə müsəlmanlara) qarşı silah qaldırdıqda Peyğəmbər ﷺ onların kişilərini qırıb-çatdı, qadınlarını, uşaqlarını və sərvətlərini isə müsəlmanlar arasında paylaşırdı. Yalnız o kəslər istisna idi ki, Peyğəmbər ﷺ onlara zəmanət vermiş, onlar da İslam dinini qəbul etmişdirlər. Peyğəmbər ﷺ yəhudilərin hamısını – Abdullah ibn Səlamın qəbiləsi Bəni Qaynuqanı, Bəni Haris qəbiləsinin yəhudilərinin və ümumiyyətlə Mədinədə olan bütün yəhudiləri Mədinədən qovub çıxartdı.” (əl-Buxari, 4028)

۱۶۰۷ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: حَرَّقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ نَحْلَ بَنِي النَّضِيرِ وَقَطَعَ وَهِيَ الْبُيُوتُ فَتَزَلَّتْ: ﴿مَا قَطَعْتُمْ مِنْ لَيْسَةٍ أَوْ نَرَكْتُمْ هَا فَاقِمْهُ عَلَىٰ أُصُولِهَا فَبِإِذْنِ اللَّهِ﴾. [رواه البخاري: ٤٠٣١]

1607. Rəvayət edilir ki, ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ Buveyrədə Bəni Nədir qəbiləsinin xurmalıqlarını yandırdı və onları kəsib doğram-doğram etdi. Onda bu ayə nazil oldu: **“Xurma ağaclarını kəsməyiniz yaxud onları kökü üstündə salamat qoymağınız Allahın iznilədir və Onun fasiqləri rəzil etməsi üçündür..”**¹ (əl-Buxari, 4031)

۱۶۰۸ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: أَرْسَلَ أَزْوَاجُ النَّبِيِّ ﷺ عُثْمَانَ إِلَى أَبِي بَكْرٍ يَسْأَلُهُنَّ مِمَّا آفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ ﷺ، فَكُنْتُ أَنَا أَرُدُّهُنَّ، فَقُلْتُ لَهُنَّ أَلَا تَتَّقِينَ اللَّهَ، أَلَمْ تَعْلَمْنَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَقُولُ: «لَا نُورَثُ، مَا تَرَكَنَا صَدَقَةٌ - يُرِيدُ بِذَلِكَ نَفْسَهُ - إِنَّمَا يَأْكُلُ آلُ مُحَمَّدٍ ﷺ فِي هَذَا الْمَالِ». فَانْتَهَى أَزْوَاجُ النَّبِيِّ ﷺ إِلَى مَا أَحْبَبْنَهُنَّ. [رواه البخاري: ٤٠٣٤]

1608. Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Peyğəmbərin ﷺ zövcələri Osmanı Əbu Bəkrin yanına göndərdilər ki, Allahın Öz peyğəmbərinə ﷺ ayırdığı qənimət payının səkkizdə birini onlara versin. Mən onlara öz etirazımı bildirib dedim: “Heç Allahdan qorxmursunuz? Məgər siz Peyğəmbərin ﷺ: “Biz (peyğəmbərlər) miras qoymuruq, qoyub getdiyimiz sədəqədir” – dediyini bilmirsiniz? Bunu deyəndə o, özünü qəsd etmişdir. (Məgər onun): “Mühəmmədin ailəsi ancaq öz malından yeyə bilər” – (dediyini bilmirsiniz?)” Bundan sonra Peyğəmbərin ﷺ zövcələri öz istəklərindən vaz keçdilər.” (əl-Buxari, 4034)

8-ci fəsil.

۸- باب: قَتْلُ كَعْبِ بْنِ الْأَشْرَفِ

Kəb ibn Əşrəfin² öldürülməsi

۱۶۰۹ - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَنْ لَكَعْبِ بْنِ الْأَشْرَفِ فَإِنَّهُ قَدْ آذَى اللَّهَ وَرَسُولَهُ». فَقَامَ مُحَمَّدٌ بْنُ مُسْلِمَةَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَتُحِبُّ أَنْ أَقْتُلَهُ قَالَ: «نَعَمْ». قَالَ فَأَذَنَ لِي أَنْ أَقُولَ شَيْئًا. قَالَ: «قُلْ». فَأَتَاهُ مُحَمَّدٌ بْنُ مُسْلِمَةَ فَقَالَ إِنَّ هَذَا الرَّجُلَ قَدْ سَأَلَنَا صَدَقَةً، وَإِنَّهُ قَدْ عَنَانَا، وَإِنِّي قَدْ

¹ “əl-Həşr” surəsi, 5.

² Kəb ibn Əşrəf Bəni Nədir qəbiləsinin müttəfiqlərindən olmuş və Peyğəmbərə ﷺ qarşı məkkəlilərlə məxfi danışıqlar aparmışdır.

أَتَيْتُكَ أَسْتَسْلِفُكَ. قَالَ وَابْنُكَ لَتَمْلِكَنَّهُ قَالَ إِنَّا قَدْ اتَّبَعْنَاهُ فَلَا تُحِبُّ أَنْ نَدْعَهُ حَتَّى نَنْظُرَ إِلَى أَىِّ شَيْءٍ يَصِيرُ شَأْنُهُ، وَقَدْ أَرَدْنَا أَنْ تُسَلِّفَنَا وَسَقَا، أَوْ وَسَقَيْنَ فَقَالَ نَعَمْ ارْهُونَنِي. قَالُوا أَىِّ شَيْءٍ تُرِيدُ قَالَ فَارْهُونَنِي نِسَاءَكُمْ. قَالُوا كَيْفَ نَرْهَنُكَ نِسَاءَنَا وَأَنْتَ أَجْمَلُ الْعَرَبِ قَالَ فَارْهُونَنِي أَبْنَاءَكُمْ. قَالُوا كَيْفَ نَرْهَنُكَ أَبْنَاءَنَا فَيَسِبُّ أَحَدُهُمْ، فَيُقَالُ رَهْنٌ بَوَسَقٍ أَوْ وَسَقَيْنَ. هَذَا عَارٌ عَلَيْنَا، وَلَكِنَّا نَرْهَنُكَ الْأُمَّةَ - قَالَ سَقِيَانُ يَعْنِي السَّلَاحَ - فَوَاعَدَهُ أَنْ يَأْتِيَهُ، فَجَاءَهُ لَيْلًا وَمَعَهُ أَبُو نَائِلَةَ وَهُوَ أَخُو كَعْبٍ مِنَ الرِّضَاعَةِ، فَدَعَاهُمُ إِلَى الْحَصَنِ، فَزَلَّ إِلَيْهِمْ فَقَالَتْ لَهُ امْرَأَتُهُ أَيْنَ تَخْرُجُ هَذِهِ السَّاعَةَ فَقَالَ إِنَّمَا هُوَ مُحَمَّدُ بْنُ مُسْلِمَةَ، وَأَخِي أَبُو نَائِلَةَ. قَالَتْ أَسْمَعُ صَوْتًا كَأَنَّهُ يَقْطُرُ مِنْهُ الدَّمُ. قَالَ إِنَّمَا هُوَ أَخِي مُحَمَّدُ بْنُ مُسْلِمَةَ وَرَضِيعِي أَبُو نَائِلَةَ - إِنَّ الْكَرِيمَ لَوْ دُعِيَ إِلَى طَعْنَةٍ لَبِيلٌ لِأَجَابَ قَالَ وَيَدْخُلُ مُحَمَّدُ بْنُ مُسْلِمَةَ مَعَهُ رَجُلَيْنِ. وَفِي رِوَايَةٍ: أَبُو عَبْسٍ بْنُ جَبْرِ، وَالْحَارِثُ بْنُ أَوْسٍ وَعَبَادُ بْنُ بَشِيرٍ. قَالَ عَمَرُو وَجَاءَ مَعَهُ بَرَجَلَيْنِ. فَقَالَ إِذَا مَا جَاءَ فَإِنِّي قَاتِلٌ بِشَعْرِهِ فَاشْمُهُ، فَإِذَا رَأَيْتُمُونِي اسْتَمَكَنْتُ مِنْ رَأْسِهِ فَذُوقْكُمْ فَاضْرِبُوهُ. وَقَالَ مَرَّةً ثُمَّ أَشْمُكُمْ. فَزَلَّ إِلَيْهِمْ مُتَوَشِّحًا وَهُوَ يَنْفُخُ مِنْهُ رِيحَ الطَّيِّبِ، فَقَالَ مَا رَأَيْتُ كَالْيَوْمِ رِيحًا أَىِّ أَطْيَبَ. قَالَ عِنْدِي أَغْطُرُ نِسَاءَ الْعَرَبِ وَأَكْمَلُ الْعَرَبِ. فَقَالَ أَتَأْذَنُ لِي أَنْ أَشْمَ رَأْسَكَ قَالَ نَعَمْ، فَشَمَّهُ، ثُمَّ أَشْمَ أَصْحَابَهُ ثُمَّ قَالَ أَتَأْذَنُ لِي قَالَ نَعَمْ. فَلَمَّا اسْتَمَكَنَ مِنْهُ قَالَ ذُوقْكُمْ. فَفَقَتَلُوهُ ثُمَّ أَتَوْا النَّبِيَّ ﷺ فَأَخْبَرُوهُ. [رواه البخاري: ٤٠٣٧]

1609. Cabir ibn Abdullah رəvayət edir ki, (bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ dedi: “Kim Kəb ibn Əsrəfin işini bitirə bilər? Çünki o, Allaha və Onun Rəsuluna əziyyət verir.” Muhəmməd ibn Məsləmə ayağa qalxıb dedi: “Ya Rəsulullah, istəyirsən onu mən öldürüm?” Peyğəmbər ﷺ: “Bəli!” – deyə buyurdu. O dedi: “İzn ver bir şey deyim.”¹ Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “De!” Bundan sonra Muhəmməd ibn Məsləmə (bir neçə əshabə ilə birlikdə Kəbin) yanına gəlib dedi: “Bu adam² bizdən sədəqə tələb edir və bizi çox sıxışdırır. Buna görə də mən gəlmişəm səndən borc alım.” (Kəb) dedi: “Yenə (sizi bezdirəcək). Vallahi ki, tezliklə sizin onu görməyə gözünüz olmayacaq.” (Muhəmməd ibn Məsləmə) dedi: “Artıq biz ona tabe olmuşuq. Odur ki, bu işin nə ilə qurtaracağınızı görməyincə biz onu tərək etmək istəmirik. İndi isə biz səndən borca bir və ya iki vəsq³ (ərzaq) götürmək istəyirik.” (Kəb) dedi: “Olar, amma gərək mənim yanımda girov qoyasınız.” Onlar: “Nə istəyirsən?” – deyə soruşdular. (Kəb) dedi: “Qadınlarınızı yanımda girov qoyun!” Onlar (etiraz edib) dedilər: “Sən ərəblər arasında ən yaraşıqlı kişi olduğun halda biz qadınlarımızı sənin yanında necə girov qoya bilərik?!” (Kəb) dedi: “Onda uşaqlarınızı yanımda girov qoyun!” Onlar (yenə etiraz edib) dedilər: “Biz uşaqlarımızı sənin yanında necə girov qoya bilərik?! Axı, sonra kimsə onları təhqir edib: “(Budur) bir və ya iki vəsq (ərzaq) müqabilində girov qoyulanlar!” – deyəcək, beləliklə də, bizim üzümüzü qara edəcək. (Gəlsənə) biz öz silahlarımızı girov qoyaq.” Onlar (bir müddət sonra) görüşməyə vədələşdilər. Gecə (Muhəmməd ibn Məsləmə) Kəbin süd qardaşı Əbu Nailə ilə birlikdə onun yanına gəldi. (Kəb) onları öz istəhkamına dəvət etdi və özü də onların yanına endi. Gedəndə arvadı ondan: “Bu vaxt hara gedirsən?” – deyə soruşdu. (Kəb) dedi: “(Gələnlər) ancaq Muhəmməd ibn Məsləmə və mənim (süd) qardaşım Əbu Nailə-

¹ Muhəmməd ibn Məsləmə ﷺ Kəbə qarşı hiylə qurmağı qəsd edirdi.

² Muhəmməd ibn Məsləmə ﷺ Peyğəmbəri ﷺ qəsd edirdi.

³ 708-ci hədisin qeydlərinə bax.

dir." Arvad dedi: "Mən bir səs eşidirəm, sanki nədənsə qan damır." (Kəb) dedi: "(Bu) sadəcə Muhəmməd ibn Məsləmə və süd qardaşım Əbu Nailədir. Həqiqətən, alicənab adam gecə vaxtı vurulmağa çağırılmış olsa belə, çağırışa cavab verməlidir."

(Cabir ibn Abdullah) dedi: "Muhəmməd ibn Məsləmə özü ilə bərabər içəri iki nəfər də keçirdi."

(Digər rəvayətdə deyilir ki, bunlar: Əbu Əbs ibn Cəbr, Haris ibn Ovs və Abbad ibn Bişr idi.)

Amr dedi: "Muhəmməd ibn Məsləmə ilə birlikdə iki nəfər gəlmişdi. O, həmin iki nəfərə dedi: "Kəb gələndə mən onun başından tutub onu iyləyəcəyəm. Mənim onun başından bərk yapışdığımı görsəniz dərhal gəlib onun boynunu vurarsınız." (Digər rəvayətdə): "Sonra (onun başını sizə tərəf çəkəcəyəm ki,) siz də iyləyəsini."

Kəb əbasına bürünmüş halda onların yanına endi. Ondan xoş ətir qoxusu gəlirdi. (Muhəmməd ibn Məsləmə) dedi: "Mən indiyədək bundan gözəl ətir görməmişəm." Kəb dedi: "(Evimdə) ərəb qadınları arasında ən yaxşı ətir seçən və (ümumiyyətlə) ərəblər içərisində ən ağıllı-kamallı bir (qadın¹) var." (Muhəmməd ibn Məsləmə) dedi: "İcazə verirsənmi, sənin başını iyləyim?" O: "Bəli!" – dedi. Muhəmməd ibn Məsləmə onun başını iylədi, sonra dostlarına da təklif etdi. Sonra yenə: "İzn verirsənmi, (başını iyləyim)?" – deyə soruşdu. O: "Bəli!" – dedi. Elə ki Muhəmməd ibn Məsləmə onun başından bərk yapışdı, (dostlarına): "Növbə sizindir!" – deyə buyurdu, (onlar da Kəbin üstünə cumub) onu öldürdülər. Sonra da Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib əhvalatı ona danışdılar." (əl-Buxari, 4037)

9-cu fəsil. Əbu Rafi Abdullah ibn Əbul Huqeyqin² və ya Səllam ibn Əbul Huqeyqin öldürülməsi

۹ – باب: قَتْلُ أَبِي رَافِعٍ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي الْحَقِيقِ، وَيُقَالُ سَلَامٌ بْنُ أَبِي الْحَقِيقِ

۱۶۱۰ - عَنْ الْبَرَاءِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى أَبِي رَافِعٍ الْيَهُودِيَّ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ، فَأَمَرَ عَلَيْهِمُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَتِيكٍ، وَكَانَ أَبُو رَافِعٍ يُؤَدِّي رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَيُعِينُ عَلَيْهِ، وَكَانَ فِي حَصْنٍ لَهُ بِأَرْضِ الْحِجَازِ، فَلَمَّا دَنَوْا مِنْهُ، وَقَدْ غُرِبَتِ الشَّمْسُ، وَرَاحَ النَّاسُ بِسَرَحِهِمْ فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ لِأَصْحَابِهِ اجْلِسُوا مَكَانَكُمْ، فَإِنِّي مُنْطَلِقٌ، وَمُتَلَطِّفٌ لِلْبُؤَابِ، لَعَلِّي أَنْ أَدْخُلَ. فَأَقْبَلَ حَتَّى دَنَا مِنَ الْبَابِ ثُمَّ تَقَنَّعَ بِثَوْبِهِ كَأَنَّهُ يَقْضِي حَاجَةً، وَقَدْ دَخَلَ النَّاسُ، فَهَتَفَ بِهِ الْبُؤَابُ يَا عَبْدَ اللَّهِ إِنَّ كُنْتَ تُرِيدُ أَنْ تَدْخُلَ فَادْخُلْ، فَإِنِّي أُرِيدُ أَنْ أُغْلِقَ الْبَابَ. فَدَخَلْتُ فَكَمَنْتُ، فَلَمَّا دَخَلَ النَّاسُ أُغْلِقَ الْبَابَ، ثُمَّ عَلَّقَ الْأَغَالِقَ عَلَى وَتَدَّ قَالَ فَقَمْتُ إِلَى الْأَقَالِيدِ، فَأَخَذْتُهَا فَفَتَحْتُ الْبَابَ، وَكَانَ أَبُو رَافِعٍ يُسَمِّرُ عِنْدَهُ، وَكَانَ فِي غَلَالِي لَهُ، فَلَمَّا ذَهَبَ عَنْهُ أَهْلُ سَمَرِهِ صَعَدْتُ إِلَيْهِ، فَجَعَلْتُ كُلَّمَا فَتَحْتُ بَابًا أَغْلَقْتُ عَلَى مَنْ دَاخِلٍ، قُلْتُ إِنَّ الْقَوْمَ نَدَرُوا بِي لَمْ يَخْلُصُوا إِلَيَّ حَتَّى أَقْتُلَهُ. فَاتَّهَيْتُ إِلَيْهِ، فَإِذَا هُوَ فِي بَيْتٍ مُظْلَمٍ وَسَطَ عِيَالِهِ، لَا أَدْرِي أَيْنَ هُوَ مِنَ الْبَيْتِ فَقُلْتُ يَا أَبَا رَافِعٍ. قَالَ مَنْ هَذَا فَأَهْوَيْتُ نَحْوَ الصَّوْتِ، فَأَضْرِبُهُ ضَرْبَةً

¹ Burada o, öz arvadını qəsd edirdi.

² Əbu Abdullah ibn Əbul Huqeyq xeybərliyənin başçılarından olmuş və müsəlmanlara qarşı ittifaq bağlamış müşrikləri Peyğəmbərə ﷺ qarşı qızırdırmaşdı.

بالسيف، وأنا دهشُ فما أغتيتُ شيئاً، وصاحَ فخرجتُ من البيتِ، فأمكتُ غيرَ بعيدٍ ثم دخلتُ إليه فقلتُ ما هذا الصوتُ يا أبا رافعٍ. فقالَ لأُمِّك الوليُّ، إن رجلاً في البيتِ ضربني قبلَ بالسيفِ، قالَ فأضربه ضربةً أنختته ولم أقتله، ثم وضعتُ طبةَ السيفِ في بطنه حتى أخذ في ظهره، فعرفتُ أنني قتلتُهُ، فجعلتُ أفتحُ الأبوابَ باباً باباً حتى انتهيتُ إلى درجَةِ له، فوضعتُ رجلي وأنا أرى أنني قد انتهيتُ إلى الأرضِ فوقعْتُ في ليلةٍ مُمَرَّة، فأنكسرتُ ساقِي، فعصبتهاً بعمامةٍ، ثم انطلقتُ حتى جلستُ على البابِ فقلتُ لا أخرجُ الليلةَ حتى أعلمَ أقتلتهُ فلما صاحَ الديكُ قامَ النَّاعيُّ على السورِ فقالَ أنعي أبا رافعٍ تاجرَ أهلِ الحجازِ. فانطلقتُ إلى أصحابي فقلتُ النجاءَ، فقد قُتلَ اللهَ أبا رافعٍ. فانتَهيتُ إلى النبيِّ ﷺ فحدثتهُ فقالَ: «إنسطَ رجلُك». فبسطتُ رجلي، فمسحها، فكانها لم أشتكها قط. [رواه البخاري: ٤٠٣٩]

1610. Rəvayət edilir ki, Bəra ؓ demişdir: “(Bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ ənsardan bir neçə nəfərə Abdullah ibn Ətiki başçı təyin edib onları yəhudi Əbu Rafinin yanına göndərdi. Əbu Rafi Peyğəmbərə ﷺ əziyyət verir və onun əleyhinə işlər görürdü. O zaman (Əbu Rafi) Hicazdakı istehkamında yaşayırdı. (Əshabələr) ora günəş batdığı və insanlar özlərinin mal-qarasını otlaqdan sürüb (tövləyə) apardığı zaman yaxınlaşdıqda Abdullah yoldaşlarına dedi: “Yerinizdə oturun. Mən gedim baxım, bəlkə qapıçını dilə tutub içəri girə bildim.” O gedib qapıya yaxınlaşdıqda libasına büründü və özünü guya iş görürmüş kimi aparmağa başladı. Hamı artıq içəri daxil olmuşdu. Qapıçı (onun xidmətçilərdən olduğunu güman edib) səsləyib dedi: “Ey Allahın bəndəsi, içəri girəcəksənsə, gəl gir! Mən qapıları bağlamaq istəyirəm.”

(Abdullah ibn Ətik dedi): “Mən içəri daxil oldum və gizləndim. Hamı içəri daxil olduqda (qapıçı) qapıları bağladı, sonra da açarları bir dirəkdən asdı. (Az keçmədən) mən açarlara yaxınlaşıb onları götürdüm və qapıları açdım.” Gecələr Əbu Rafi (havadarları ilə birlikdə) öz otağına yığışib söhbət edərdi. Həmsöhbətləri onun yanından çıxıb getdikdən sonra, mən onun yanına qalxdım. Mən hər dəfə bir qapını açıb içəri daxil olduqda onu içəri tərəfdən bağlayırdım. Mən (öz-özümə) dedim: “Həmqəbilələri məndən xəbər tutsalar belə, mən onu öldürənədək onlar məni yaxalaya bilməzlər.” Beləcə, mən gedib onun yanına çatdım və baxdım ki, o, qaranlıq bir otaqda, ailəsi ilə bir yerdə yatıb. Mən onun otağın harasında olduğunu bilmirdim. Odur ki, (onu çağırıb) dedim: “Ey Əbu Rafi!” O soruşdu: “Kimdir o?” Mən səə tərəf cumub qılıncla ona bir zərbə endirdim. Amma karıxdığımdan onu əməllicə vura bilmədim. O çığırdı və mən dərhal otaqdan bayıra çıxdım. Bir qədər gözlədikdən sonra içəri girib dedim: “Bu nə sədi, ey Əbu Rafi?” O dedi: “Anan vayına otursun, indicə bir nəfər bu otaqda məni qılıncla vurdu.” Mən ona (yenə) bir zərbə endirdim və onu ağır yaraladım, lakin öldürə bilmədim. Sonra mən qılıncımın ucunu onun qarnına soxub kürəyindən çıxartdım və ancaq bundan sonra onu öldürdüyümü güman etdim. Sonra qapıları bir-bir aç-aça (qaçmağa) başladım. Nəhayət, mən pilləkənlərin bitdiyini, həyatə çatdığımı zənn edib ayağımı qabağa atdım və aylı bir gecədə yerə yıxılıb ayağımı sındırdım. Sonra mən ayağımı sarğı ilə sarıyıb yoluma davam etdim. Axırda gəlib qapının ağzında oturdum və (öz-özümə) dedim: “Bu gecə onun öldüyünü yəqin etməyincə heç yerə gedən deyiləm.” (Səhər) xoruz banladıqda ölüm xəbərini elan edən adam barının üstünə çıxıb (qışqıraraq)

dedi: "Hicaz əhlinin taciri Əbu Rafinin ölümünü elan edirəm!" (Bunu eşidəndən) sonra mən yoldaşlarımla yana gəlib dedim: "Gəlin qaçaq, artıq Allah Əbu Rafini öldürdü!" Mən Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib (başıma gələn) hadisəni ona danışdım. Peyğəmbər ﷺ (məna): "Ayağını uzat!" – dedi. Mən ayağımı uzatdım və o, əlini mənim ayağıma sürtdü. (Ayağımın ağrısı keçib getdi) sanki o, heç ağrımamışdı." (əl-Buxari, 4039)

10-cu fəsil. Uhud döyüşü

۱۰ - باب: غَزْوَةُ أُحُدٍ

۱۶۱۱ - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَجُلٌ لِلنَّبِيِّ ﷺ يَوْمَ أُحُدٍ: أَرَأَيْتَ إِنْ قُتِلْتُ فَأَيْنَ أَنَا قَالَ «فِي الْجَنَّةِ» فَأَلْقَى ثَمَرَاتٍ فِي يَدِهِ، ثُمَّ قَاتَلَ حَتَّى قُتِلَ. [رواه البخاري: ۴۰۴۶]

1611. Cabir ibn Abdullah رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Uhud döyüşündə bir nəfər Peyğəmbərdən ﷺ soruşdu: "Bir de görüm, əgər (vuruşub) ölsəm mən harada olacağam?" Peyğəmbər ﷺ buyurdu: "Cənnətdə!" Həmin adam əlindəki xurmalara kənara atdı və son nəfəsinədək vuruşub şəhid oldu." (əl-Buxari, 4046)

11-ci fəsil. "O zaman sizlərdən iki dəstə ruhdan düşməyə hazır idilər. Allah isə onların yardımçısı oldu. Qoy möminlər Allaha təvəkkül etsinlər."¹

۱۱ - باب:

﴿إِذْ هَمَّتْ طَائِفَتَانِ مِنْكُمْ أَنْ تَفْشَلَا وَاللَّهُ وَلِيَهُمَا وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ﴾

۱۶۱۲ - عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ أُحُدٍ، وَمَعَهُ رَجُلَانِ يُقَاتِلَانِ عَنْهُ، عَلَيْهِمَا ثِيَابٌ بَيْضٌ، كَأَشَدَّ الْقِتَالِ، مَا رَأَيْتُهُمَا قَبْلُ وَلَا بَعْدُ. [رواه البخاري: ۴۰۵۴]

1612. Rəvayət edilir ki, Səd ibn Əbu Vəqqas رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: "Mən Uhud döyüşündə Peyğəmbəri ﷺ gördüm. Yanında iki nəfər² durub onu müdafiə edirdilər. Onların əynində dümağ paltar var idi, özləri də canfəşanlıqla vuruşurdular. Mən onları nə (döyüşdən) əvvəl (görmüşdüm), nə də sonra gördüm." (əl-Buxari, 4054)

۱۶۱۳ - عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: نَثَلَ لِي النَّبِيُّ ﷺ كِتَابَتَهُ يَوْمَ أُحُدٍ فَقَالَ: «ارْمِ فِدَاكَ أَبِي وَأُمِّي». [رواه البخاري: ۴۰۵۵]

1613. Rəvayət edilir ki, Səd ibn Əbu Vəqqas رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: "Uhud döyüşündə Peyğəmbər ﷺ ox qabında olan oxların hamısını məna verib dedi: "Atam-anam sənə qurban, at!" (əl-Buxari, 4055)

¹ "Ali-İmran" surəsi, 122.

² Burada mələklər nəzərdə tutulur.

12-ci fəsil.

۱۲ - باب:

**"Bu işin sənə aidyyəti yoxdur.
Allah ya onların tövbəsini qəbul
edər, ya da onlara əzab verər.
Çünki onlar zalımdırlar."**¹

﴿لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ أَوْ
يُعَذِّبُهُمْ فَإِنَّهُمْ ظَالِمُونَ﴾

۱۶۱۴ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ شُجَّ النَّبِيِّ ﷺ يَوْمَ أُحُدٍ فَقَالَ: «كَيْفَ يَفْلِحُ قَوْمٌ شَحُّوا نَبِيَّهُمْ». فَتَرَكْتُ: ﴿لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ﴾ [رواه البخاري: ۴۰۶۹]

1614. Ənəs رضي الله عنه rəvayət edir ki, Uhud döyüşündə Peyğəmbər ﷺ (üzündən) yaralandı və: "Peyğəmbərini yaralayan bir millət necə nıcat tapa bilər?" – dedi. Həmin vaxt bu ayə nazil oldu: **"Bu işin sənə aidyyəti yoxdur..."** (əl-Buxari, 4069)

۱۶۱۵ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ مِنَ الرُّكْعَةِ الْآخِرَةِ مِنَ الْفَجْرِ يَقُولُ: «اللَّهُمَّ الْعَنِ فُلَانًا وَفُلَانًا وَفُلَانًا». بَعْدَ مَا يَقُولُ: «سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ». فَأَنْزَلَ اللَّهُ: ﴿لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ﴾ إِلَى قَوْلِهِ ﴿فَإِنَّهُمْ ظَالِمُونَ﴾. [رواه البخاري: ۴۰۶۹]

1615. İbn Ömər رضي الله عنه rəvayət etmişdir ki, o, Peyğəmbərin ﷺ sübh namazının sonuncu rükətindən qalxıb: "Səmi Allahu limən həmidəh, Rəbbənə və ləkəl-həmd!"² dedikdən sonra belə dua etdiyini eşitmişdi: "Allahım, filankəsə, filankəsə və filankəsə lənət et!" Həmin vaxt Allah bu ayəni nazil etmişdi: **"Bu işin sənə aidyyəti yoxdur. Allah ya onların tövbəsini qəbul edər, ya da onlara əzab verər. Çünki onlar zalımdırlar."** (əl-Buxari, 4069)

13-cü fəsil.

۱۳ - باب:

**Həməzə ibn Abdul-Müttəlibin رضي الله عنه
öldürülməsi**

قَتْلُ حَمْزَةَ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ رضي الله عنه

۱۶۱۶ - عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَدَى بْنِ الْخِيَارِ أَنَّهُ قَالَ لَوْحَشِيٌّ: أَلَا تُخْبِرُنَا بِقَتْلِ حَمْزَةَ؟ قَالَ: نَعَمْ، إِنَّ حَمْزَةَ قَتَلَ طُعَيْمَةَ بْنَ عَدَى بْنِ الْخِيَارِ بَيْدَرٍ، فَقَالَ لِي مَوْلَايَ حُبَيْرُ بْنُ مُطْعَمٍ إِنَّ قَتْلَ حَمْزَةَ بَعْمَى فَأَنْتَ حُرٌّ، قَالَ فَلَمَّا أَنْ خَرَجَ النَّاسُ عَامَ عَيْنَيْنِ - وَعَيْنَيْنِ جَبَلٍ بِحِيَالِ أَحَدٍ، بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ وَادٍ - خَرَجْتُ مَعَ النَّاسِ إِلَى الْقِتَالِ، فَلَمَّا اصْطَفَوْا لِلْقِتَالِ خَرَجَ سِبَاعٌ فَقَالَ هَلْ مِنْ مُبَارِزٍ قَالَ فَخَرَجَ إِلَيْهِ حَمْزَةُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ فَقَالَ: يَا سِبَاعُ يَا ابْنَ أُمٍّ أَتَمَارَ مَقْطَعَةِ الْبُظُورِ، أَتَحَادُّ اللَّهُ وَرَسُولُهُ ﷺ قَالَ: ثُمَّ شَدَّ عَلَيْهِ فَكَانَ كَأَمْسِ الذَّاهِبِ - قَالَ - وَكَمَنْتُ لِحَمْزَةَ تَحْتَ صَخْرَةٍ فَلَمَّا دَنَا مِنِّي رَمَيْتُهُ بِحَرْبَتِي، فَأَضَعَهَا فِي نَثْتِهِ حَتَّى خَرَجَتْ مِنْ بَيْنِ وَرَكْبِهِ - قَالَ - فَكَانَ ذَلِكَ الْعَهْدُ بِهِ، فَلَمَّا رَجَعَ النَّاسُ رَجَعْتُ مَعَهُمْ فَأَقَمْتُ بِمَكَّةَ، حَتَّى فُشِيَ فِيهَا الْإِسْلَامُ، ثُمَّ خَرَجْتُ إِلَى الطَّائِفِ، فَأَرْسَلُوا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ رَسُولًا، فَقِيلَ لِي إِنَّهُ لَا يَهِيْجُ الرُّسُلَ - قَالَ - فَخَرَجْتُ مَعَهُمْ حَتَّى قَدَمْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَلَمَّا رَأَى قَالَ: «أَنْتَ وَحَشِيٌّ؟» قُلْتُ نَعَمْ. قَالَ: «أَنْتَ قَتَلْتَ حَمْزَةَ؟» قُلْتُ: قَدْ كَانَ مِنَ الْأَمْرِ مَا بَلَغَكَ. قَالَ: «فَهَلْ تَسْتَطِيعُ أَنْ تُعَيِّبَ وَجْهَكَ عَنِّي؟» قَالَ فَخَرَجْتُ،

¹ "Ali-İmran" surəsi, 128.

² 425-ci hədisin qeydlərinə bax.

فَلَمَّا قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَخَرَجَ مُسَيِّلِمَةُ الْكَذَّابُ قُلْتُ لِأَخْرَجَنَّ إِلَى مُسَيِّلِمَةَ لَعَلِّي أَقْتُلُهُ فَأَكْفِي بِهِ حِمْرَةَ - قَالَ - فَخَرَجْتُ مَعَ النَّاسِ، فَكَانَ مِنْ أَمْرِهِ مَا كَانَ - قَالَ - فَإِذَا رَجُلٌ قَائِمٌ فِي ثَلَمَةِ جِدَارٍ، كَأَنَّهُ جَمَلٌ أَوْ رَقٌّ ثَائِرُ الرَّأْسِ - قَالَ - فَرَمَيْتُهُ بِحَرَبَتِي، فَأَضَعُهَا بَيْنَ ثَدْيَيْهِ حَتَّى خَرَجَتْ مِنْ بَيْنِ كَتِفَيْهِ - قَالَ - وَوُتِبَ إِلَيْهِ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ، فَضَرَبَهُ بِالسَّيْفِ عَلَى هَامَتِهِ. [رواه البخاري: ٤٠٧٢]

1616. Rəvayət edilir ki, (bir dəfə) Ubeydullah ibn Adiy ibn Xiyar Vəhşiyyə ﷺ dedi: "Bəlkə Həməzəni ﷺ necə öldürdüyünü bizə danışasan?!" (Vəhşi) dedi: "Bəli, Bədr döyüşündə Həməzə Tueymə ibn Adiy ibn Xiyarı öldürmüşdü. Onda ağam Cubeyr ibn Mutim mənə dedi: "Əmimin (qisasını almaq üçün) Həməzəni öldürsən, sən azadsan!" (Nəhayət,) məkkəlilər Ayneyn ilində (döyüşə) çıxdı. (Ayneyn Uhud dağının yanında yerləşən bir dağdır. Bu iki dağı biri-birindən bir vadi ayırırdı.) Mən də hamıyla birgə döyüşə çıxdım. Onlar döyüşmək üçün cərgəbəcərgə düzülürdün sonra Siba qabağa çıxıb dedi: "(Təkbətək) döyüşmək istəyən varmı?" Bu vaxt Həməzə ibn Abdul-Müttəlib onun qarşısına çıxıb dedi: "Ey Siba, ey qadınları sünnət edən Ummu Ənmarın oğlu, sən Allaha və Onun Rəsuluna ﷺ hədə-qorxumu gəlirsən?" (Bunu deyəndən) sonra Həməzə onun üstünə şığıyıb (onu öldürdü), sanki belə bir adam yox imiş. Mən isə bir qayanın dalında gizlənib Həməzəyə pusqu qurdum. O mənə yaxınlaşanda nizəmlə onu vurdum. Nizə onun qasıq nahiyyəsindən girib büzdüm¹ sümüyünün yanından çıxdı. (Bu zərbə) onun işini bitirdi. (Döyüşdən sonra) insanlar geri qayıtdıqda mən də onlarla birlikdə qayıtdım və İslam dini Məkkədə yayılana qədər mən orada yaşadım. Sonra mən Taifə getdim. (Taiflilər) Peyğəmbərin ﷺ yanına elçilər göndərmək qərarına gəldilər və: "O, elçilərə dəymir!" - dedilər. Onda mən elçilərlə birlikdə yola çıxdım və nəhayət, gəlib Peyğəmbərin ﷺ yanına çatdım. O mənə görəndə dedi: "Vəhşi sənənsənmi?" Mən: "Bəli!" - dedim. Soruşdu: "Həməzəni sənmi öldürmüşsən?" Dedim: "Hadisə sənə xəbər verildiyi kimi olub." Peyğəmbər ﷺ dedi: "Sən elə edə bilərsənmi ki, mən heç vaxt sənənin üzünü görməyim?" Mən (məyus halda) çıxıb getdim. Peyğəmbər ﷺ vəfat etdikdən sonra yalançı Museyləmə² meydana çıxdığı zaman mən (öz-özümə) dedim: "Museyləmənin üstünə gedəcəyəm. Ola bilsin ki, mən onu öldürüm və bununla da Həməzəyə görə (qazandığım günahı) yuyum." Mən (hamıyla) birgə (Museyləməyə qarşı döyüşə) çıxdım. Olan oldu, keçən keçdi. Bir də baxdım ki, saçları dağınıq bir adam divarın kəsiyində durub, rəngi də kül rəngində olan dəvənin rənginə çalır. Mən dərhal nizəmlə onu vurdum. Nizə onun köksündən girib küreyindən çıxdı. Üstəlik ənsardan olan birisi onun üstünə cumub qılıncı onun təpəsinə bir zərbə endirdi." (əl-Buxari, 4072)

14-cü fəsil.

١٤ - باب:

Uhud döyüşündə Peyğəmbərin ﷺ aldığı yaralar

مَا أَصَابَ النَّبِيَّ ﷺ مِنَ الْجِرَاحِ يَوْمَ أُحُدٍ

١٦١٧ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «اشْتَدَّ غَضَبُ اللَّهِ عَلَى قَوْمٍ فَعَلُوا بِنَبِيِّهِ - يُشِيرُ إِلَى رَبَاعِيَّتِهِ - اشْتَدَّ غَضَبُ اللَّهِ عَلَى رَجُلٍ يَقْتُلُهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي سَبِيلِ اللَّهِ». [رواه البخاري: ٤٠٧٣]

¹ Büzdüm: onurğanın qurtaracağını təşkil edən sümük.

² Bu adam özünü peyğəmbər kimi elan etmiş birisi idi.

1617. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ (əli ilə) ön dişlərinə işarə edib demişdir: "Peyğəmbərinə bunu edən millətə Allah bərk qəzəblənmişdir. Həmçinin, Rəsulullahın Allah yolunda öldürdüyü kimsəyə Allah bərk qəzəblənmişdir." (əl-Buxari, 4073)

15-ci fəsil. "Onlar yaralandıqdan sonra da Allahın və Peyğəmbərinin dəvətini qəbul etdilər..."¹

۱۵ – باب:

﴿الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِلَّهِ وَالرَّسُولِ﴾

۱۶۱۸ – عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: لَمَّا أَصَابَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مَا أَصَابَ يَوْمَ أُحُدٍ، وَأَنْصَرَفَ عَنْهُ الْمُشْرِكُونَ خَافَ أَنْ يَرْجِعُوا قَالَ: «مَنْ يَذْهَبْ فِي إِثْرِهِمْ». فَاتْتَدَبَ مِنْهُمْ سَبْعُونَ رَجُلًا، قَالَ كَانَ فِيهِمْ أَبُو بَكْرٍ وَالزُّبَيْرُ. [رواه البخاري: ٤٠٧٧]

1618. Rəvayət edilir ki, Aişə رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ başına gələn müsibət baş verdikdən və müşriklər çıxıb getdikdən sonra Peyğəmbər ﷺ onların təkrar qayıdacaqlarından ehtiyat edib dedi: "Kim onların dalınca gedə bilər?" Bu vaxt (əshabələrdən) yetmiş nəfər qabağa çıxdı. Əbu Bəkr və Zubeyr də onların arasında idi." (əl-Buxari, 4077)

**16-cı fəsil.
Xəndək – Əhzab² döyüşü**

۱۶ – باب: غَزْوَةُ الْخَنْدَقِ وَهِيَ الْأَحْزَابُ

۱۶۱۹ – عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: إِنَّا يَوْمَ الْخَنْدَقِ نَحْمُرُ فَعَرَصَتْ كُدَيْةٌ شَدِيدَةً، فَجَاءُوا النَّبِيَّ ﷺ فَقَالُوا هَذِهِ كُدَيْةٌ عَرَصَتْ فِي الْخَنْدَقِ، فَقَالَ: «أَنَا نَازِلٌ». ثُمَّ قَامَ وَبَطْنُهُ مَعْصُوبٌ بِحَجَرٍ، وَلَبِثْنَا ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ لَا نَذُوقُ ذَوْاقًا، فَأَخَذَ النَّبِيُّ ﷺ الْمَعْوَلَ فَضْرَبَ، فَعَادَ كَثِيرًا أَهْبِلَ، فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَتَذَنُّ لِي إِلَى الْبَيْتِ. فَقُلْتُ لَا مَرَأَتِي رَأَيْتُ بِالنَّبِيِّ ﷺ شَيْئًا، مَا كَانَ فِي ذَلِكَ صَبْرٌ، فَعُنْدَكَ شَيْءٌ قَالَتْ عِنْدِي شَعِيرٌ وَعِنَاقٌ. فَذَبَحْتُ الْعِنَاقَ وَطَحَنْتُ الشَّعِيرَ، حَتَّى جَعَلْنَا اللَّحْمَ فِي الْبُرْمَةِ، ثُمَّ جِئْتُ النَّبِيَّ ﷺ وَالْعَجِينُ قَدْ انْكَسَرَ، وَالْبُرْمَةُ بَيْنَ الْأَثْنَانِ قَدْ كَادَتْ أَنْ تَنْضَجَ فَقُلْتُ طَعِيمٌ لِي، فَقَمَّ أَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَرَجُلٌ أَوْ رَجُلَانِ. قَالَ: «كَمْ هُوَ؟» فَذَكَرْتُ لَهُ، قَالَ: «كَثِيرٌ طَيِّبٌ». قَالَ: «قُلْ لَهَا لَا تَنْزِعِ الْبُرْمَةَ وَلَا الْخُبْزَ مِنَ التَّنُورِ حَتَّى آتِي». فَقَالَ: «قُومُوا». فَقَامَ الْمُهَاجِرُونَ وَالْأَنْصَارُ، فَلَمَّا دَخَلَ عَلَى أَمْرَاتِهِ قَالَ وَيْحَكَ جَاءَ النَّبِيُّ ﷺ بِالْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ وَمَنْ مَعَهُمْ. قَالَتْ هَلْ سَأَلْتُكَ قُلْتُ نَعَمْ. فَقَالَ: «ادْخُلُوا وَلَا تَضَاغُطُوا». فَجَعَلَ يَكْسِرُ الْخُبْزَ وَيَجْعَلُ عَلَيْهِ اللَّحْمَ، وَيُحْمَرُ الْبُرْمَةَ وَالتَّنُورَ إِذَا أَخَذَ مِنْهُ، وَيُقَرَّبُ إِلَى أَصْحَابِهِ ثُمَّ يَنْزِعُ، فَلَمْ يَزَلْ يَكْسِرُ الْخُبْزَ وَيَعْرِفُ حَتَّى شَبِعُوا وَبَقِيَ بَقِيَّةٌ قَالَ: «كُلِي هَذَا وَأَهْدِي، فَإِنَّ النَّاسَ أَصَابَتْهُمْ مَجَاعَةٌ». [رواه البخاري: ٤١٠١]

1619. Rəvayət edilir ki, Cabir رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ (əvvəl) xəndək qazarkən qabağıma olduqca sərt bir qaya parçası çıxdı. (Əshabələr qaya parçasını bölə bilmədiklərindən) Peyğəmbərin yanına gəlib dedilər:

¹ "Ali-İmran" surəsi, 172.

² Əhzab "dəstələr" deməkdir

"Xəndəkdən bir qaya parçası çıxıb." Peyğəmbər ﷺ: "Mən düşərəm (xəndəyə)" – deyib ayağa qalxdı. Həmin vaxt o, (aclığı hiss etməsin deyə,) qarnına (üç ədəd) daş bağlamışdı. Çünki üç gün idi ki, bizim dilimizə bir şey dəymirdi. Peyğəmbər ﷺ külüng götürüb (qaya parçasına) bir zərbə endirdi və o, dağılıb qum təpəsinə çevrildi. Mən (Peyğəmbərə ﷺ) dedim: "Ya Rəsulullah, evə getməyimə izn verərsənmi?" (Mən evə gəlib) zövcəmə dedim: "Mən Peyğəmbəri ﷺ elə bir halda gördüm ki, buna dözə bilmədim. (Yeməyə) bir şey varmı?" (Zövcəm) dedi: "Evdə bir qədər arpa və bir keçi var." Mən keçini kəsdim, (zövcəm də) arpanı üyütdü. Nəhayət, əti qazana qoyduq. Sonra mən Peyğəmbərin ﷺ yanına getdim. Artıq xəmir mayalanmışdı, qazandakı ət də bişib hazır olurdu. Mən (ona) dedim: "(Evdə) azacıq yeməyimiz var. Dur, ya Rəsulullah, bir-iki nəfər də götür (gedək bizə)." Peyğəmbər ﷺ soruşdu: "Nə qədər yemək var?" Mən ona (yeməyin qədarini) bildirəndə o dedi: "(Nə) çox, (nə) gözəl!" (Sonra əlavə edib) buyurdu: "Zövcənə də ki, mən gələnədək nə qazanın qapağını açsın, nə də çörəyi təndirdən çıxartsın." Bundan sonra (Peyğəmbər ﷺ gəlib əshabələrinə): "Qalxın!" – dedi və mühacirlərlə ənsar qalxıb (onunla getdi)."

Cabir zövcəsinin yanına daxil olduqda qadına dedi: "Ay biçarə, Peyğəmbər ﷺ mühacirlərlə, ənsarla və onların yanında olan kimsələrlə birlikdə gəlir." Qadın (ona) dedi: "O səndən (bir söz) soruşdumu?" (Cabir dedi): "Mən: "Bəli!" – deyə cavab verdim. Peyğəmbər ﷺ (əshabələrinə) dedi: "İçəri keçin, amma basabas salmayın." Peyğəmbər ﷺ çörəkdən qırıb ətdən də götürüb onun arasına qoyduqdan sonra qazanın və təndirin ağzını örtürdü. (O, hər dəfə yeməyi) əshabələrinə verdikdən sonra (qazanın və təndirin ağzını açıb onlar üçün) yemək hazırlayırdı. Əshabələrin hamısı yeyib doyana kimi o, çörəkdən qırıb yeməkdən götürməyə davam etdi. (Yeməyin) qalanı qaldı və Peyğəmbər ﷺ (qadına) buyurdu: "(Götür) bunu, özün də ye, (ehtiyacı olanlara da) ver. Çünki insanlara aclıq üz vermişdir." (əl-Buxari, 4101)

۱۶۲۰ - عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ صُرَدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ يَوْمَ الْأَحْزَابِ: «نَعْرُوهُمْ وَلَا يَغْرُوتَنَا». [رواه البخاري: ٤١٠٩]

1620. Süleyman ibn Sürəd رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ Əhzab döyüşündə demişdir: "(Bundan sonra ancaq) biz onların üstünə yürüş edəcəyik, onlar isə (bir daha) bizim üstümüzə gəlməyəcəklər." (əl-Buxari, 4109)

۱۶۲۱ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَقُولُ: «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ، أَعَزَّ جُنْدُهُ، وَتَصَرَّ عَبْدُهُ وَعَلَبَ الْأَحْزَابَ وَحْدَهُ، فَلَا شَيْءَ بَعْدَهُ». [رواه البخاري: ٤١١٤]

1621. Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ deyərdi: "Tək olan Allahdan başqa məbud yoxdur. O Öz əsgərlərini qüdrətli etdi, quluna kömək göstərdi, (düşmənlərdən olan) dəstələri tək Özü məğlub etdi. Ondən sonra heç bir şey yoxdur!" (əl-Buxari, 4114)

¹ Duanın transkripsiyası: Lə ilahə illəllahu vəhdəhu, əazzə cundəhu və nəsərə abdəhu və gələbəl-əhzabə vəhdəhu fələ şeyə bədəhu.

**17-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ Əhza b
döyüşündən qayıdıb Bəni
Qureyzəyə yürüş etməsi**

**۱۷- باب: مَرَجُ النَّبِيِّ ﷺ مِنَ الْأَحْزَابِ
وَمَخْرَجُهُ إِلَى بَنِي قُرَيْظَةَ**

۱۶۲۲ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: نَزَلَ أَهْلُ قُرَيْظَةَ عَلَى حُكْمِ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ، فَأَرْسَلَ النَّبِيُّ ﷺ إِلَى سَعْدٍ، فَأَتَى عَلَى حِمَارٍ، فَلَمَّا دَنَا مِنَ الْمَسْجِدِ قَالَ لِلْأَنْصَارِ: «قُومُوا إِلَى سَيِّدِكُمْ - أَوْ - خَيْرِكُمْ». فَقَالَ: «هَؤُلَاءِ نَزَلُوا عَلَى حُكْمِكَ». فَقَالَ تَقْتُلُ مُقَاتِلَتَهُمْ وَتَسْبِي ذُرَارِيَهُمْ. قَالَ: «قَضَيْتَ بِحُكْمِ اللَّهِ». وَرَبَّمَا قَالَ: «بِحُكْمِ الْمَلِكِ». [رواه البخاري: ۴۱۲۱]

1622. Rəvayət edilir ki, Əbu Səid əl-Xudri رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Qureyzəlilər (məğlub olduqdan sonra) Səd ibn Muazın (onlara dair) qərar verməyinə razılaşdılar. Onda Peyğəmbər ﷺ Sədin yanına adam göndərdi və Səd uzunqulağına minib (onun yanına) gəldi. Səd məscidə yaxınlaşdıqda (Peyğəmbər ﷺ) ənsara dedi: “Qalxın böyüyünüzü (və ya ən xeyirlinizi qarşılayın)!” Sonra (Peyğəmbər ﷺ Sədə) dedi: “Bunlar sənin (onlara dair) qərar verməyinə razıdırlar.” Səd dedi: “Onların döyüşçülərini edam edin, qadınlarını və uşaqlarını isə əsir götürün!” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Sən Allahın hökmü ilə hökm verdin (və ya əl-Malikin hökmü ilə hökm verdin)!” (əl-Buxari, 4121)

18-ci fəsil. Zatur-Rıqa döyüşü

۱۸- باب: غَزْوَةُ ذَاتِ الرِّقَاعِ

۱۶۲۳ - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ صَلَّى بِأَصْحَابِهِ فِي الْخَوْفِ فِي غَزْوَةِ السَّابِعَةِ غَزْوَةَ ذَاتِ الرِّقَاعِ. [رواه البخاري: ۴۱۲۵]

1623. Cabir ibn Abdullah رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət etmişdir ki, Peyğəmbər ﷺ əshabələri ilə birlikdə yeddinci döyüşdə – Zatur-Rıqa¹ döyüşündə qorxu namazı qılmışdır. (əl-Buxari, 4125)

۱۶۲۴ - عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي غَزَاةٍ وَنَحْنُ سِتَّةُ نَفَرٍ بَيْنَنَا بَعِيرٌ نَعْتَقِبُهُ، فَتَقَبَّتْ أَقْدَامُنَا وَتَقَبَّتْ قَدَمَايَ وَسَقَطَتْ أَظْفَارِي، وَكُنَّا ثَلَاثُ عَلَى أَرْجُلِنَا الْخَرِقَ، فَسُمِّيَتْ غَزْوَةُ ذَاتِ الرِّقَاعِ، لِمَا كُنَّا نَعْصِبُ مِنَ الْخَرِقِ عَلَى أَرْجُلِنَا. [رواه البخاري: ۴۱۲۸]

1624. Rəvayət edilir ki, Əbu Musa رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “(Bir dəfə) biz altı nəfər Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə döyüşə çıxdıq. Bizim cəmi bir dəvəmiş var idi ki, onu da biz növbə ilə minirdik. Buna görə də bizim ayaqlarımızın altı sürtüldü. Mənim də ayaqlarım sürtüldü və dırnaqlarım düşdü. Biz ayaqlarımızı sarğı ilə sarıyırdıq. Elə ayaqlarımızı sarğı ilə sarıdığımızıza dörə bu döyüş Zatur-Rıqa adlandırıldı.” (əl-Buxari, 4128)

۱۶۲۵ - عَنْ سَهْلِ بْنِ أَبِي حَنْمَةَ، وَكَانَ مِمَّنْ شَهِدَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ ذَاتِ الرِّقَاعِ صَلَّى صَلَاةَ الْخَوْفِ أَنَّ طَائِفَةً صَفَّتْ مَعَهُ، وَطَائِفَةٌ وَجَّاهَ الْعُدُوَّ، فَصَلَّى بِالَّتِي مَعَهُ رَكْعَةً، ثُمَّ تَبَتَ قَائِمًا، وَأَتَمُّوا لِأَنْفُسِهِمْ ثُمَّ أَنْصَرَفُوا،

¹ Bu sözün hərfi tərcüməsi “yamaqlı” deməkdir. Çox güman ki, bu döyüşdə olan müsəlmanların bayrağı yamaqlı olduğundan döyüşə belə ad verilmişdir.

فَصَفُّوا وَجَاهَ الْعَدُوِّ، وَجَاءَتِ الطَّائِفَةُ الْأُخْرَى فَصَلَّى بِهِمُ الرُّكْعَةَ الَّتِي بَقِيَتْ مِنْ صَلَاتِهِ، ثُمَّ ثَبَتَ جَالِسًا، وَأَتَمُّوا لَأَنْفُسِهِمْ، ثُمَّ سَلَّمَ بِهِمْ. [رواه البخاري: ٤١٢٩]

1625. Peyğəmbər ﷺ birlikdə Zatur-Rıqa döyüşündə qorxu namazını qılmış Səhl ibn Əbu Həsmə rəvayət etmişdir ki, (əshabələrdən) bir dəstə Peyğəmbərin ﷺ arxasında cərgələrə düzüldü, digəri isə düşmənə qarşı üz tutdu. Peyğəmbər ﷺ arxasında namaza durmuş dəstəyə bir rükət qıldırırdıqdan sonra ayağa qalxıb yerində durdu, arxasındakılar isə (ayrı-ayrılıqda) ikinci rükəti tamamladılar. Onlar namazlarını bitirdikdən sonra gedib düşmənə tərəf səf-səf düzüldülər. Sonra o biri dəstə (gəlib Peyğəmbərə ﷺ qoşuldu və Peyğəmbər ﷺ) onlara özünün qalan bir rükətini qıldırıb və oturub gözlədi. Onlar ayağa qalxıb ikinci rükəti tamamladıqdan sonra Peyğəmbər ﷺ salam verib onlarla birlikdə (namazını bitirdi). (əl-Buxari, 4129)

١٦٢٦ - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه أَنَّهُ غَزَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَبْلَ نَجْدٍ، فَلَمَّا قَفَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَفَلَ مَعَهُ، فَأَدْرَكَتْهُمْ الْقَائِلَةُ فِي وَادٍ كَثِيرِ الْعُضَاةِ، فَنَزَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، وَتَفَرَّقَ النَّاسُ فِي الْعُضَاةِ يَسْتَظِلُّونَ بِالشَّجَرِ، وَنَزَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ تَحْتَ سَمَرَةٍ، فَعَلَّقَ بِهَا سَيْفَهُ، قَالَ جَابِرٌ فَمِنَّا نَوْمَةٌ، ثُمَّ إِذَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدْعُونَا، فَجِئْنَا فَإِذَا عِنْدَهُ أَعْرَابِيٌّ جَالِسٌ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِنَّ هَذَا اخْتَرَطَ سَيْفِي، وَأَنَا نَائِمٌ فَاسْتَيْقِظْتُ، وَهُوَ فِي يَدِهِ صَلَاتًا، فَقَالَ لِي مَنْ يَمْنَعُكَ مِنِّي قُلْتُ اللَّهُ. فَهِيَ هُوَ ذَا جَالِسٍ». ثُمَّ لَمْ يُعَافِ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ. [رواه البخاري: ٤١٣٥]

1626. Cabir ibn Abdullah رضي الله عنه rəvayət etmişdir ki, Peyğəmbər ﷺ Nəcdə yürüş etdiyi zaman o da onunla birlikdə ora getmiş və Peyğəmbər ﷺ geri qayıtdıqda o da onunla birgə geri qayıtmışdır. Günün qızmar vaxtında onlar akasiya ilə dolu bir vadiyə gəlib çatdılar. Peyğəmbər ﷺ dəvəsindən yerə endi. Camaat ağacların kölgəsi altında kölgələnmək üçün ətrafa dağılışdı. Peyğəmbər ﷺ akasiya ağacının altında uzandı, qılıncını da ağacdən asdı.

Cabir dedi: “Biz bir qədər yatdıqdan sonra Peyğəmbər ﷺ bizi (yanına) çağırdı. Biz gəlib gördük ki, onun yanında bir bədəvi oturub. Peyğəmbər ﷺ dedi: “Mən yuxuda ikən bu adam mənim qılıncını qınından çıxardı (başımın üstünə) qaldırdı və mən oyandıqda o məndən: “Səni mənim əlimdən kim xilas edə bilər?” – deyər soruşdu. Dedim: “Allah!” (Peyğəmbər ﷺ dedi:) “Budur həmin adam qarşınızdadır.” Bundan sonra Peyğəmbər ﷺ onu cəzalandırmadı.” (əl-Buxari, 4135)

19-cu fəsil. Xuzaədən olan Bəni Müstələq – Mureysi¹ döyüşü

١٩ - باب: غَزْوَةُ بَنِي الْمُصْطَلِقِ مِنْ خُزَاعَةَ وَهِيَ غَزْوَةُ الْمُرَيْسِيِّعِ

١٦٢٧ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ رضي الله عنه قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي غَزْوَةِ بَنِي الْمُصْطَلِقِ، فَأَصَبْنَا سَيِّئًا مِنْ سَبَى الْعَرَبِ، فَاشْتَهَيْنَا النِّسَاءَ وَاشْتَدَّتْ عَلَيْنَا الْعُرْبَةُ، وَأَحْبَبْنَا الْعَزْلَ، فَأَرَدْنَا أَنْ نَعْزَلَ، وَقُلْنَا نَعْزِلُ وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَيْنَ أَظْهُرِنَا قَبْلَ أَنْ نَسْأَلَهُ فَسَأَلَنَاهُ عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ: «مَا عَلَيْكُمْ أَنْ لَا تَفْعَلُوا، مَا مِنْ نَسَمَةٍ كَانَتْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ إِلَّا وَهِيَ كَانَتْ». [رواه البخاري: ٤١٣٨]

¹ Mureysi su quyusunun adıdır.

1627. Rəvayət edilir ki, Əbu Səid رضي الله عنه demişdir: “Biz Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə Bəni Müstəlaq qəbiləsinə yürüş etdik və ərəblərdən çoxlu əsir ələ keçirdik. (Həmin vaxt) biz meylimizi qadınlara saldıq. Çünki artıq qadınsız dözə bilmirdik. (Belə olduqda) biz əzl¹ etmək istədik, lakin bir-birimizə dedik: “Peyğəmbər ﷺ aramızda ola-ola, həm də ondan soruşmadan əzl edəcəyik?!” Biz bu haqda Peyğəmbərdən ﷺ soruşduq. O dedi: “Bunu etmək sizə qadağan deyil. Lakin Qiyamət gününədək elə bir canlı ola bilməz ki, dünyaya gəlməsi (əzəldən müəyyən olmuş olsun), amma dünyaya gəlməsin²”. (əl-Buxari, 4138)

20-ci fəsil.

(Bəni) Ənmar döyüşü

۲۰ - باب: غزوة أنمار

۱۶۲۸ - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيِّ رضي الله عنه قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فِي غَزْوَةِ أَنْمَارٍ يُصَلِّي عَلَى رَاحِلَتِهِ، مُتَوَجِّهًا قَبْلَ الْمَشْرِقِ مُتَطَوِّعًا. [رواه البخاري: ۴۱۴۰]

1628. Rəvayət edilir ki, Cabir ibn Abdullah əl-Ənsari رضي الله عنه demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ Ənmar döyüşündə dəvəsinin üstündə ikən şərq istiqamətinə üz tutub nafilə namazı qıldığını gördüm.” (əl-Buxari, 4140)

21-ci fəsil.

Hudeybiyə döyüşü. Uca Allahın “Möminlər ağac altında sənə beyət edərkən Allah onlardan razı qaldı...”³ sözü

۲۱ - باب: غزوة الحديبية. وقول الله

تعالى: ﴿لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ
يَبَايَعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ﴾

۱۶۲۹ - عَنْ الْبَرَاءِ رضي الله عنه قَالَ: تَعُدُّونَ أَنْتُمْ الْفَتْحَ فَتَحَ مَكَّةَ، وَقَدْ كَانَ فَتْحُ مَكَّةَ فَتْحًا، وَنَحْنُ نَعُدُّ الْفَتْحَ بَيْعَةَ الرُّضْوَانِ يَوْمَ الْحُدَيْبِيَّةِ. كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ أَرْبَعَ عَشْرَةَ مِائَةً، وَالْحُدَيْبِيَّةُ بئرُ فَزْرَحَانَهَا، فَلَمْ نَتْرُكْ فِيهَا قَطْرَةً، فَلَبَّغَ ذَلِكَ النَّبِيَّ ﷺ فَأَتَاهَا، فَجَلَسَ عَلَى شَفِيرِهَا، ثُمَّ دَعَا بِإِنَاءٍ مِنْ مَاءٍ فَتَوَضَّأَ ثُمَّ مَضْمَضَ وَدَعَا، ثُمَّ صَبَّ فِيهَا فَتَرَكْنَاهَا غَيْرَ بَعِيدٍ ثُمَّ إِنَّهَا أَصْدَرَتْ مَا شِئْنَا نَحْنُ وَرِكَابُنَا. [رواه البخاري: ۴۱۵۰]

1629. Rəvayət edilir ki, Bəra رضي الله عنه demişdir: “Doğrudanmı siz Məkkənin fəthini zəfər hesab edirsiniz?! Məkkənin fəthi, doğrudan da, bir zəfərdir. Lakin biz Hudeybiyə günü olan Ridvan beyətini əsl zəfər hesab edirdik. (Həmin gün) biz Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə min dörd yüz nəfər idik. Hudeybiyə bir su quyusu idi. Biz onun içindəki suyu axır damlasına kimi çıxartmışdıq. Bu xəbər Peyğəmbərə ﷺ yetişdikdə o, quyunun yanına gəlib onun kənarında oturdu və bir qab su gətizdirib dəstəmaz aldı, sonra ağzını yaxaladı və dua etdi. Bun-

¹ Əzl etmək, əslində, işdən, vəzifədən götürmək, çıxarmaq deməkdir. Lakin hədisdə əzl etmək deyildikdə, cinsi əlaqə əsnasında kişi toxumalarının bilərəkdən qadının rəhminə düşməsinin qarşısını almaq nəzərdə tutulur. Əshabələr belə etmək istəyirdilər ki, kənizlər onlardan hamilə qalmasınlar.

² Yəni “siz istəsəniz də nütfənin qadının bətninə düşməsinə əngəl ola bilməzsiz və əgər Allah istəsə, onu yaradacaqdır”.

³ “əl-Fəth” surəsi, 18.

dan sonra qabdakı suyu quyuya boşaltdı. Biz az bir müddət quyunun suyunu dəymədik. Sonra quyu bizə o qədər su verdi ki, bu, həm özümüzə, həm də heyvanlarımıza bəs elədi." (əl-Buxari, 4150)

۱۶۳۰ - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ الْحُدَيْبِيَّةِ: «أَنْتُمْ خَيْرُ أَهْلِ الْأَرْضِ». وَكُنَّا أَلْفًا وَأَرْبَعِمِائَةً، وَلَوْ كُنْتُ أَبْصُرُ الْيَوْمَ لَأَرَيْتُكُمْ مَكَانَ الشَّجَرَةِ. [رواه البخاري: ٤١٥٤]

1630. Cabir ibn Abdullah رضي الله عنه rəvayət edir ki, Hudeybiyə günü Peyğəmbər ﷺ bizə demişdir: "Siz yer sakinlərinin ən xeyirlilərisiniz." (O gün) bizim sayımız min dörd yüz nəfər idi. Əgər indi gözlərim görsəydi, o ağacın yerini sizə göstərərdim." (əl-Buxari, 4154)

۱۶۳۱ - عَنْ سُؤَيْدِ بْنِ النُّعْمَانِ رضي الله عنه، وَكَانَ مِنْ أَصْحَابِ الشَّجَرَةِ، كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَصْحَابُهُ أَتَوْا بِسَوِيقٍ فَلَاكُوهُ. [رواه البخاري: ٤١٧٥]

1631. Rəvayət edilir ki, ağac altında beyət etmiş əshabələrdən olmuş Suveyd ibn Nəmən رضي الله عنه demişdir: "Peyğəmbərə ﷺ və onun əshabələrinə sıyıq gətirdilər və onlar onu yedilər." (əl-Buxari, 4175)

۱۶۳۲ - عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رضي الله عنه أَنَّهُ كَانَ يَسِيرُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فَسَأَلَهُ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ عَنْ شَيْءٍ فَلَمْ يُجِبْهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ثُمَّ سَأَلَهُ فَلَمْ يُجِبْهُ، ثُمَّ سَأَلَهُ فَلَمْ يُجِبْهُ وَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ نَكَلْتَكَ أَمْكَ يَا عُمَرُ، نَزَرْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، كُلُّ ذَلِكَ لَا يُجِيبُكَ. قَالَ عُمَرُ فَحَرَكْتُ بَعِيرِي ثُمَّ تَقَدَّمْتُ أَمَامَ الْمُسْلِمِينَ، وَخَشِيتُ أَنْ يَنْزَلَ فِيَّ قُرْآنٌ، فَمَا نَشَيْتُ أَنْ سَمِعْتُ صَارِخًا يَصْرُخُ بِي فَقُلْتُ لَقَدْ خَشِيتُ أَنْ يَكُونَ نَزْلٌ فِيَّ قُرْآنٌ. وَجِئْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَقَالَ: «لَقَدْ أُنْزِلَتْ عَلَيَّ اللَّيْلَةَ سُورَةٌ لَهِيَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ، ثُمَّ قَرَأْتُ: ﴿إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا﴾». [رواه البخاري: ٤١٧٧]

1632. Ömər ibn Xəttabdan رضي الله عنه rəvayət edilir ki, (bir dəfə) o, Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə gecə səfərdə olarkən ondan bir şey haqqında soruşmuş, Peyğəmbər ﷺ isə ona cavab verməmişdi. Sonra o (yenə) soruşmuş, Peyğəmbər ﷺ isə ona cavab verməmişdi. O bir daha soruşmuş, Peyğəmbər ﷺ isə ona cavab verməmişdi. Sonra Ömər ibn Xəttab (öz-özünə) demişdi: "Anan vayına otursun, ay Ömər! Sən Peyğəmbərə ﷺ üç kərə sual verdin, heç birinə də ondan cavab almadın."

Ömər dedi: "Mən dəvəmi sürüb müsəlmanların önünə keçdim və barəmdə ayə nazil olacağından qorxdum. Az keçmədən bir nəfərin məni səsləyib çağırtdığını eşitdim və (öz-özümə) dedim: "(Axı, demişdim ki,) barəmdə ayə nazil olacağından qorxuram." Mən Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib ona salam verdim. O buyurdu: "Bu gecə mənə elə bir surə nazil oldu ki, o mənim üçün üstündə günəş doğan hər bir şeydən daha əzizdir." Sonra (bu surəni) oxudu: "Həqiqətən, Biz sənə aydın bir zəfər bəxş etdik ki,..."¹ (əl-Buxari, 4177)

۱۶۳۳ - عَنْ الْمُسَوَّرِ بْنِ مَخْرَمَةَ وَمَرْوَانَ بْنِ الْحَكَمِ رضي الله عنه يَزِيدُ أَحَدُهُمَا عَلَى صَاحِبِهِ قَالَا خَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ عَامَ الْحُدَيْبِيَّةِ فِي بَضْعِ عَشْرَةِ مِائَةٍ مِنْ أَصْحَابِهِ، فَلَمَّا أَتَى ذَا الْحُلَيْفَةِ قَلَّدَ الْهَدْيَ، وَأَشْعَرَهُ، وَأَحْرَمَ مِنْهَا بَعْضَرَةً،

¹ "əl-Fəth" surəsi.

وَبَعَثَ عَيْنًا لَهُ مِنْ خُرَاعَةٍ، وَسَارَ النَّبِيُّ ﷺ حَتَّى كَانَ بِعَدِيرِ الْأَشْطَاطِ، أَتَاهُ عَيْنُهُ قَالَ إِنَّ قُرَيْشًا جَمَعُوا لَكَ جُمُوعًا، وَقَدْ جَمَعُوا لَكَ الْأَحَابِيشَ، وَهُمْ مُقَاتِلُونَكَ وَصَادُوكَ عَنِ الْبَيْتِ وَمَانِعُونَكَ. فَقَالَ: «أَشِيرُوا إِلَيَّ يَا أَيُّهَا النَّاسُ عَلَى، أَتَرَوْنَ أَنْ أَمِيلَ إِلَى عِيَالِهِمْ وَذُرَارِي هَؤُلَاءِ الَّذِينَ يُرِيدُونَ أَنْ يَصُدُّونَا عَنِ الْبَيْتِ، فَإِنْ يَأْتُونَا كَانَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ قَدْ قَطَعَ عَيْنًا مِنَ الْمُشْرِكِينَ، وَإِلَّا تَرَكْنَاهُمْ مُحْرُوبِينَ». قَالَ أَبُو بَكْرٍ يَا رَسُولَ اللَّهِ، خَرَجْتَ عَامِدًا لِهَذَا الْبَيْتِ، لَا تُرِيدُ قَتْلَ أَحَدٍ وَلَا حَرْبَ أَحَدٍ، فَتَوَجَّهَ لَهُ، فَمِنْ صَدَنَّا عَنْهُ قَاتِلْنَاهُ. قَالَ: «أَمَضُوا عَلَى اسْمِ اللَّهِ». [رواه البخاري: ٤١٧٨-٤١٧٩]

1633. Rəvayət edilir ki, Misvər ibn Məxrəmə və Mərvan ibn Həkəm رحمهما الله bir-birinin rəvayətini tamamlayaraq demişlər: “Hudeybiyə səfərində Peyğəmbər ﷺ mindən yuxarı əshabəsi ilə birlikdə yola düşmüşdü. O gedib zül-Hüleyfəyə çatdıqda qurbanlıq heyvanlarının boynuna ip bağladı və onlara nişan qoydu, özü də ümrə niyyəti ilə ihrama girdi və xuzəlilərdən olan kəşfiyyətçisini (irəli) göndərdi. Sonra Peyğəmbər ﷺ yola düşdü və Əştat quyusuna gəlib çatanadək yoluna davam etdi. (Bu vaxt) kəşfiyyətçisi onun yanına gəlib dedi: “Qureyşlilər sənə qarşı adam toplayıblar. Onlar həbəşləri də sənə qarşı toplayıblar. Onlar sənə qarşı vuruşacaq, səni Kəbəyə buraxmayacaq və sənə mane olacaqlar.” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Mənə məsləhət verin, ey insanlar! Nə deyirsiniz, bizə Kəbəyə yaxınlaşmağa mane olan bu adamların ailələrini və uşaqlarını qırmağa dəyərmisə? Əgər onlar bizim üstümüzə gəlirlərsə, Qüdrətli və Böyük Allah müşriklərin (üstünə) göndərdiyimiz) kəşfiyyətçini onlardan gizlədər, əks təqdirdə isə biz onlara aman vermərik.” Əbu Bəkr dedi: “Ey Allahın elçisi! Axı, sən (müqəddəs) Evi ziyarət etmək məqsədilə yola çıxmısan, nə bir kimsəni öldürmək, nə də bir kimsə ilə vuruşmaq istəyin olmayıb. Odur ki, yoluna davam et. Kim bizə Kəbəyə getməyə mane olarsa, onunla vuruşarıq.” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Allahın adı ilə yolunuza davam edin!” (əl-Buxari, 4178-4179)

١٦٣٤ - عَنْ نَافِعٍ قَالَ: إِنَّ النَّاسَ يَتَحَدَّثُونَ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ رحمهما الله أَسْلَمَ قَبْلَ عُمَرَ رحمهما الله، وَلَيْسَ كَذَلِكَ، وَلَكِنْ عُمَرُ يَوْمَ الْحُدَيْبِيَةِ أَرْسَلَ عَبْدَ اللَّهِ إِلَى فَرَسٍ لَهُ عِنْدَ رَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ يَأْتِي بِهِ لِيُقَاتَلَ عَلَيْهِ، وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُبَايِعُ عِنْدَ الشَّجَرَةِ، وَعُمَرُ لَا يَذَرِي بِذَلِكَ، فَبَايَعَهُ عَبْدُ اللَّهِ، ثُمَّ ذَهَبَ إِلَى الْفَرَسِ، فَجَاءَ بِهِ إِلَى عُمَرَ، وَعُمَرُ يَسْتَلِمُ لِلْقِتَالِ، فَأَخْبَرَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يُبَايِعُ تَحْتَ الشَّجَرَةِ - قَالَ - فَأَنْطَلَقَ فَذَهَبَ مَعَهُ حَتَّى بَايَعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، فَهِيَ الَّتِي يَتَحَدَّثُ النَّاسُ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ أَسْلَمَ قَبْلَ عُمَرَ. [رواه البخاري: ٤١٨٦]

1634. Rəvayət edilir ki, Nafi demişdir: “İnsanlar deyirlər ki, (Abdullah) ibn Ömər رحمهما الله Ömərdən qabaq müsəlman olmuşdur. (Lakin) bu belə deyil. Hudeybiyə günü Ömər Abdullahı ənsardan olan bir nəfərin yanında saxladığı öz atının dalınca göndərdi ki, onu minib döyüşə qatılsın. Həmin vaxt (əshabələr) ağac altında Peyğəmbərə ﷺ beyət edirdilər, Ömər isə bundan xəbəri yox idi. Abdullah beyət etdikdən sonra atın dalınca gedib onu Ömər yanına gətirdi. Bu vaxt Ömər döyüşə hazırlaşır. Abdullah ona (əshabələrin) ağac altında Peyğəmbərə ﷺ beyət etdiklərini xəbər verdi. Bundan sonra Ömər gedib Peyğəmbərə ﷺ beyət etdi. Abdullah da onun yanında idi. Elə buna görə də camaat deyir ki, (Abdullah) ibn Ömər Ömərdən qabaq müsəlman olmuşdur.” (əl-Buxari, 4186)

۱۶۳۵ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي أَوْفَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ حِينَ اعْتَمَرَ فَطَافَ فَطُفْنَا مَعَهُ، وَصَلَّى وَصَلَّيْنَا مَعَهُ، وَسَعَى بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ، فَكُنَّا نَسْتُرُهُ مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ، لَا يُصِيبُهُ أَحَدٌ بِشَيْءٍ. [رواه البخاري: ۴۱۸۸]

1635. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Əbu Əufə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ ümrə ziyarətini yerinə yetirərkən¹ biz onun yanında idik. O, təvaf etdi, biz də onunla birlikdə təvaf etdik, o, namaz qıldı, biz də onunla bərabər namaz qıldıq, o, Səfa və Mərvə dağları arasında səy etdi. (Ziyarət əsnasında) biz onu məkkəlilərdən qoruyurduq ki, kimsə ona xətər toxundura bilməsin.” (əl-Buxari, 4188)

22-ci fəsil. Zatul-Qərəd döyüşü

۲۲- باب: غَزْوَةُ ذَاتِ الْقَرَدِ

۱۶۳۶ - عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: خَرَجْتُ قَبْلَ أَنْ يُؤَدَّنَ بِالْأَوَّلَى، وَكَانَتْ لِقَاحُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ تَرَعَى بَذَى قَرَدٍ - قَالَ - فَلَقِينِي غَلَامٌ لَعَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ فَقَالَ أَخَذْتُ لِقَاحُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قُلْتُ مَنْ أَخَذَهَا قَالَ غَطَفَانُ. قَالَ فَصَرَخْتُ ثَلَاثَ صَرَخَاتٍ - يَا صَبَاحَاهُ - قَالَ فَأَسْمَعْتُ مَا بَيْنَ لَابَتَى الْمَدِينَةِ، ثُمَّ ائْتَفَعْتُ عَلَى وَجْهِ حَتَّى أَدْرَكْتُهُمْ وَقَدْ أَخَذُوا يُسْتَقُونَ مِنَ الْمَاءِ، فَجَعَلْتُ أُرْمِيهِمْ بِنَبِيلِي، وَكُنْتُ رَامِيًا، وَأَقُولُ: أَنَا ابْنُ الْأَكْوَعِ، الْيَوْمَ يَوْمَ الرُّضْعِ.

وَأَرْتَجِزُ حَتَّى اسْتَنْفَذْتُ اللَّقَاحَ مِنْهُمْ، وَاسْتَلَبْتُ مِنْهُمْ ثَلَاثِينَ بُرْدَةً، قَالَ: وَجَاءَ النَّبِيُّ ﷺ وَالنَّاسُ فَقُلْتُ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ قَدْ حَمَيْتَ الْقَوْمَ الْمَاءَ وَهُمْ عَطَاشٌ، فَأَبَعْتُ إِلَيْهِمُ السَّاعَةَ. فَقَالَ: «يَا ابْنَ الْأَكْوَعِ، مَلَكَتْ فَأَسْجَحَ». قَالَ ثُمَّ رَجَعْنَا وَبُرْدَتُنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى نَاقَتِهِ حَتَّى دَخَلْنَا الْمَدِينَةَ. [رواه البخاري: ۴۱۹۴]

1636. Rəvayət edilir ki, Sələmə ibn Əkva رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “(Bir dəfə) hələ sübh namazının azanı verilməmişdən əvvəl mən (Mədinədən) yola çıxdım. Peyğəmbərin ﷺ sağmal dəvələri (adətən) zu Qərəd deyilən yerdə otlayardı. (Yolda) mən Abdur-Rəhman ibn Aufun köləsinə rast gəldim. O dedi: “Peyğəmbərin ﷺ sağmal dəvələrini aparıblar.” Mən: “Kim aparıb?” – deyə soruşdum. Dedi: “Gətəfanlılar.” Mən (o dəqiqə) üç dəfə uca səslə: “Köməyə gəlin!” – deyə qışqırır Mədinədəkiləri xəbərdar etdim. Sonra heç yana dönmədən (atımı dördnala çapır) gətəfanlılara çatdım və gördüm ki, onlar, quyudan su içirlər. Mən dərhal onları ox atəsinə tutdum və ox ata-ata bu sözləri oxudum:

*Əkvanın oğluyam mən,
Ölüm günüdür bu gün.*

Mən bu sözləri deyə-deyə onlardan nəinki Peyğəmbərin ﷺ sağmal dəvələrini, (hətta əlavə olaraq) otuz Bürüncək də götürdüm. Peyğəmbər ﷺ əsha-bələri ilə birlikdə (ora) gəldikdə mən dedim: “Ey Allahın peyğəmbəri, bu adamlar susamışlar, mən onlara su içməyə imkan verməyib başlarının üstünü aldım. (Məsləhətdirsə,) indi onların dalınca adam göndər.” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Ey Əkvanın oğlu, sən onları üstələdin. (İndi isə) mülayim davran.” Sonra biz geri qayıtdıq. Mədinəyədək mən dəvənin üstündə, Peyğəmbərin ﷺ tərkində getdim.” (əl-Buxari, 4194)

¹ Hədisdə Peyğəmbərin ﷺ hicrətin 7-ci ilində zilqədə ayında yerinə yetirdiyi ümrə nəzərdə tutulur.

23-cü fəsil. Xeybər döyüşü

۲۳ – باب: غَزْوَةُ خَيْبَرَ

۱۶۳۷ - عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ إِلَى خَيْبَرَ فَسَرْنَا لَيْلًا، فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ لِعَامِرٍ يَا
 عَامِرُ أَلَا تُسَمِّعُنَا مِنْ هُنَيْهَاتِكَ. وَكَانَ عَامِرٌ رَجُلًا شَاعِرًا فَنَزَلَ يَحْدُو بِالْقَوْمِ يَقُولُ:
 اللَّهُمَّ لَوْلَا أَنْتَ مَا اهْتَدَيْنَا وَلَا تَصَدَّقْنَا وَلَا صَلَّيْنَا
 فَاغْفِرْ فِدَاءً لَكَ مَا أَبْقَيْنَا وَبَسَّتِ الْأَقْدَامَ إِنْ لَا قَيْنَا
 وَالْقَيْنَ سَكِينَةً عَلَيْنَا إِنَّا إِذَا صَحَّحَ بَنَاءُ بَيْنَا
 وَبِالصَّيَاحِ عَوَّلُوا عَلَيْنَا

فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَنْ هَذَا السَّائِقُ». قَالُوا عَامِرُ بْنُ الْأَكْوَعِ. قَالَ: «يَرْحَمُهُ اللَّهُ». قَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ
 وَجَبْتَ يَا نَبِيَّ اللَّهِ، لَوْلَا أَمْتَعْتَنَا بِهِ. فَأَتَيْنَا خَيْبَرَ، فَحَاصَرْنَاهُمْ حَتَّى أَصَابَتْنَا مَخْمَصَةٌ شَدِيدَةٌ، ثُمَّ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى
 فَتَحَهَا عَلَيْهِمْ، فَلَمَّا أَمْسَى النَّاسُ مَسَاءَ الْيَوْمِ الَّذِي فَتَحَتْ عَلَيْهِمْ أَوْقَدُوا نِيرَانًا كَثِيرَةً، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «مَا
 هَذِهِ النَّيِّرَانُ عَلَى أَى شَيْءٍ تُوقَدُونَ». قَالُوا عَلَى لَحْمٍ. قَالَ «عَلَى أَى لَحْمٍ». قَالُوا لَحْمِ خُمُرِ الْإِنْسِيَةِ. قَالَ
 النَّبِيُّ ﷺ: «أَهْرِيقُوهَا وَأَكْسِرُوهَا». فَقَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَوْ نُهْرِيقُهَا وَنَعْمَلُهَا قَالَ: «أَوْ ذَاكَ». فَلَمَّا
 تَصَافَى الْقَوْمُ كَانَ سَيْفُ عَامِرٍ قَصِيرًا فَتَنَازَلَ بِهِ سَاقِ يَهُودِيٍّ لِيَضْرِبَهُ، وَيَرْجِعُ ذَبَابُ سَيْفِهِ، فَأَصَابَ عَيْنَ
 رُكْبَةٍ عَامِرٍ، فَمَاتَ مِنْهُ قَالَ فَلَمَّا قَفَلُوا، قَالَ سَلَمَةُ رَأَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ أَحَدُ يَدَيِ، قَالَ: «مَا لَكَ».
 قُلْتُ لَهُ فِذَاكَ أَبِي وَأُمِّي، زَعَمُوا أَنَّ عَامِرًا حَبَطَ عَمَلُهُ. قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «كَذَبَ مَنْ قَالَهُ، إِنَّ لَهُ لَأَجْرَيْنِ -
 وَجَمَعَ بَيْنَ إِبْصَاعَيْهِ - إِنَّهُ لَجَاهِدٌ مُجَاهِدٌ قُلَّ عَرَبِيٌّ مَشَى بِهَا مِثْلَهُ». [رواه البخاري: ۴۱۹۶]

1637. Rəvayət edilir ki, Sələmə ibn Əkva رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “(Bir dəfə) biz (Mədinədən) Xeybərə yola düşdük və gecə ikən əshabələrdən biri Amirə dedi: “Ey Amir, bəlkə bizim üçün öz şeirlərindən nə isə oxuyasan!” Amir (tanınmış) bir şair idi. (Bu xahişdən) sonra o, miniyindən yerə enib ritmlə¹ bu sözləri oxumağa başladı:

*Olmasaydın, ey Allah, düz yola gəlməzdik biz,
 Nə sədəqə verərdik, nə namaz qılardıq biz.
 Qurban olarıq Sənə, bağışla səhvimizi,
 Düşmənin görünsə bizə, sabit et qədəmimizi.
 İndisə bir təskinlik, Özün nazil et bizə,
 Haqqa çağrılacaq əgər, qaçmaq yaraşmaz bizə,
 Onlar “İmdad!” deyərək, xitab edirlər bizə.*

Allahın elçisi ﷺ soruşdu: “(Heyvanları) qovan bu (adam) kimdir?” (Əshabələr): “Amir ibn Əkvadır” – deyə cavab verdilər. Peyğəmbər ﷺ dedi: “Allah ona rəhm etsin!” Orada olanlardan biri dedi: “(Onun şəhid olması) vacib oldu, ey Allahın peyğəmbəri!” Nə olaydı, biz sənə sayəndə ondan faydalanaardıq. Sonra Biz Xeybərə getdik və xeybərliyə mühasirəyə aldığımız. Çox keçmədən bizə bərk aclıq üz verdi, (lakin) sonra Uca Allah bizə onların üzərində zəfər çaldırdı. Xeybərliyə üzərində zəfər çalınan günün axşamı (əshabələr) çoxlu tonqallar qaladılar. Peyğəmbər ﷺ soruşdu: “Bu nə tonqallardır? Onları nə üçün yandırmısınız?” (Əshabələr) dedilər: “Ət (bişirmək) üçün.” Peyğəmbər ﷺ soruşdu: “Hansı ət?” Onlar dedilər: “Ev eşşəyinin əti.” Pey-

¹ Ritm – səs, nitq və s. ünsürlərinin təkrarlanmasında müəyyən ardıcılıq, müntəzəmlik,

gəmbər ﷺ buyurdu: “Bışirdiyinizi (yerə) boşaldın, qazanları da sındırın!” Bir nəfər dedi: “Ya Rəsulullah, yeməyi boşaldıb qazanları yusaq necə?” (Peyğəmbər ﷺ) dedi: “Elə də olar.”

(Döyüş başladıqda) əsgərlər səf-səf düzülmüşdülər. Amirin qılıncı qısa idi. Amir öz qılıncıyla bir yəhudinin ayağından vurmaq istədikdə qılıncın tiyəsi qayıdıb Amirin diz qapağını kəsdi və bu (yaradan da) o, öldü. Biz (Mədinəyə) qayıtdıqda Peyğəmbər ﷺ mənim (kədərli olduğumu) gördü və əlimdən tutub dedi: “Nə olub sənə?” Mən ona dedim: “Atam-anam sənə qurban. Bəziləri iddia edirlər ki, Amirin əməlləri puç olmuşdur.¹” Peyğəmbər ﷺ dedi: “Bunu deyən yalan söyləmişdir. Çünki o, ikiqat savab qazandı. – Bunu deyəndə o, iki barmağını bir-birinə birləşdirdi. – Həqiqətən də, o, (haqq uğrunda) mübarizə aparan bir mücahid idi. Ərəblərdən onun kimi (fədakarlıq) göstərən azdır.” (əl-Buxari, 4196)

۱۶۳۸ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَتَى خَبِيرَ لَيْلًا، وَكَانَ إِذَا أَتَى قَوْمًا لَيْلًا لَمْ يُعْرِ بِهِمْ حَتَّى يُصْبِحَ، فَلَمَّا أَصْبَحَ خَرَجَتْ الْيَهُودُ بِمَسَاحِيهِمْ وَمَكَاتِلِهِمْ، فَلَمَّا رَأَوْهُ قَالُوا مُحَمَّدٌ وَاللَّهِ، مُحَمَّدٌ وَالْخَمِيسُ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «خَرَبْتُ خَبِيرًا، إِنَّا إِذَا نَزَلْنَا بِسَاحَةِ قَوْمٍ فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُنْذَرِينَ». [رواه البخاري: ٤١٩٧]

1638. Ənəs rəvayət etmişdir ki, Peyğəmbər ﷺ Xeybəbə gecə vaxtı gəlib çatdı. O, (hər hansı) bir qövmin yaşadığı yerə gecə vaxtı gəlib çatsaydı, səhərədək onların üstünə hücum etməzd². Səhər açıldıqda yəhudilər bellərini və zənbillərini götürüb bayıra çıxdılar. Onlar Peyğəmbəri ﷺ görəndə dedilər: “Vallahi, (bu,) Muhəmməddir! Vallahi, (bu,) Muhəmməd və onun beşliyidir³”. Peyğəmbər ﷺ dedi: “Xeybər dağıldı! Həqiqətən, biz (fasiq) qövmin yurduna daxil olduqda, qorxudulanların sabahı necə də pis olar!” (əl-Buxari, 4197)

۱۶۳۹ - عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: لَمَّا غَزَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ خَبِيرَ - أَوْ قَالَ لَمَّا تَوَجَّهَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَشْرَفَ النَّاسَ عَلَى وَادٍ، فَرَفَعُوا أَصْوَاتَهُمْ بِالتَّكْبِيرِ اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «ارْبِعُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ، إِنَّكُمْ لَا تَدْعُونَ أَصَمَّ وَلَا غَائِبًا، إِنَّكُمْ تَدْعُونَ سَمِيعًا قَرِيبًا وَهُوَ مَعَكُمْ». وَأَنَا خَلْفَ دَابَّةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَسَمِعَنِي وَأَنَا أَقُولُ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ، فَقَالَ لِي: «يَا عَبْدَ اللَّهِ بْنَ قَيْسٍ». قُلْتُ لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: «أَلَا أَدُلُّكَ عَلَى كَلِمَةٍ مِنْ كَثَرٍ مِنْ كُنُوزِ الْجَنَّةِ». قُلْتُ بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ فَذَاكَ أَبِي وَأُمِّي. قَالَ: «لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ». [رواه البخاري: ٤٢٠٥]

1639. Rəvayət edilir ki, Əbu Musa əl-Əşəri demişdir: “Peyğəmbər ﷺ Xeybəbə yürüş etdikdə (yaxud o istiqamətə getdikdə) və insanlar (hər hansı bir) vadiyə yaxınlaşdıqda uca səslə təkbir gətirib deyərdilər: “Allahu Əkbər, Allahu Əkbər, lə ilahə illəllah.” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Özünüə yazığınız gəlsin! Axı, siz kar və uzaqda olan (bir tanrını) çağırırsınız. Həqiqətən, O, Əşidəndir, Yaxındır və O, (həmişə) sizinlədir.” Həmin vaxt mən Peyğəmbərin ﷺ dəvəsinin arxa tərəfində idim. O mənim: “Lə həulə və lə quvvətə illə billəh⁴”–

¹ Bəziləri güman edirdilər ki, Amir ﷺ özünü öldürmüş və bununla da əməllərini puç etmişdir.

² Peyğəmbər ﷺ sübh namazının vaxtını gözləyərdi və əgər azan səsi eşidənədək onlara hücum etməzd.

³ Burada “beşlik” deyildikdə müsəlman ordusunun beş dəstədən – sağ və sol cinahda, habelə öndə, arxada və ortada mövqə tutmuş dəstələrdən ibarət olduğu nəzərdə tutulur.

⁴ Qüdrət və güc yalnız Allaha məxsusdur!

dediyimi eşitdi və mənə belə buyurdu: “Ey Abdullah ibn Qeys!” Dedim: “Hüzurundayam, ya Rəsulullah!” Dedi: “Cənnət xəzinələrindən sayılan bir kəlməni¹ sənə öyrədimmi?” Dedim: “Bəli, ya Rəsulullah, atam-anam sənə qurban!” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Lə həulə və lə quvvətə illə billəh!” (əl-Buxari, 4205)

١٦٤٠ - عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ التَّقَى هُوَ وَالْمُشْرُكُونَ فَاقْتَتَلُوا، فَلَمَّا مَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى عَسْكَرِهِ، وَمَالَ الْآخَرُونَ إِلَى عَسْكَرِهِمْ، وَفَى أَصْحَابَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ رَجُلٌ لَا يَدْعُ لَهُمْ شَاذَةً وَلَا فَاذَةً إِلَّا اتَّبَعَهَا، يَضْرِبُهَا بِسَيْفِهِ، فَقِيلَ مَا أَجْزَأَ مَنَا الْيَوْمَ أَحَدٌ كَمَا أَجْزَأَ فُلَانٌ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَمَا إِنَّهُ مِنْ أَهْلِ النَّارِ». فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ أَنَا صَاحِبُهُ. قَالَ فَخَرَجَ مَعَهُ كُلَّمَا وَقَفَ وَقَفَ مَعَهُ، وَإِذَا أَسْرَعَ أَسْرَعَ مَعَهُ - قَالَ - فَجَرَحَ الرَّجُلُ جَرْحًا شَدِيدًا، فَاسْتَعْجَلَ الْمَوْتُ، فَوَضَعَ سَيْفَهُ بِالْأَرْضِ وَذُبَابُهُ بَيْنَ تَدْيِيهِ، ثُمَّ تَحَامَلَ عَلَى سَيْفِهِ، فَقَتَلَ نَفْسَهُ، فَخَرَجَ الرَّجُلُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ أَشْهَدُ أَنَّكَ رَسُولُ اللَّهِ قَالَ: «وَمَا ذَاكَ». قَالَ الرَّجُلُ الَّذِي ذَكَرْتَ أَنَا أَنَّهُ مِنْ أَهْلِ النَّارِ، فَأَعْظَمَ النَّاسُ ذَلِكَ، فَقُلْتُ أَنَا لَكُمْ بِهِ. فَخَرَجْتُ فِي طَلْبِهِ، ثُمَّ جَرَحَ جَرْحًا شَدِيدًا، فَاسْتَعْجَلَ الْمَوْتُ، فَوَضَعَ نَصْلَ سَيْفِهِ فِي الْأَرْضِ وَذُبَابُهُ بَيْنَ تَدْيِيهِ، ثُمَّ تَحَامَلَ عَلَيْهِ، فَقَتَلَ نَفْسَهُ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «عِنْدَ ذَلِكَ: «إِنَّ الرَّجُلَ لَيَعْمَلُ عَمَلَ أَهْلِ الْجَنَّةِ، فِيمَا يَبْدُو لِلنَّاسِ، وَهُوَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ». وَفِي رِوَايَةٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «قُمْ يَا فُلَانُ فَادْنُ إِنَّهُ لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ إِلَّا مُؤْمِنٌ، إِنَّ اللَّهَ يُؤَيِّدُ الدِّينَ بِالرَّجُلِ الْفَاجِرِ». [رواه البخاري: ٤٢٠٢-٤٢٠٣]

1640. Səhl ibn Səd əs-Saidi رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, (yürüşlərin birində) Peyğəmbər ﷺ (və onun əshabələri) müşriklərlə üz-üzə gəlib döyüşməyə başladılar. (Bir müddətdən sonra) Peyğəmbər ﷺ öz düşərgəsinə, müşriklər də öz düşərgələrinə çəkildilər. Peyğəmbərin ﷺ əshabələri arasında elə birisi var idi ki, (döyüşdə) heç bir fürsəti əldən verməmiş, çatdığı hər kəsi qılıncdan keçirib qətlə yetirmişdi. (Bəziləri) dedilər: “Bu gün bizim heç birimiz filankəs kimi döyüşmədi.” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “(Filankəsə) gəlincə, o, Cəhənnəm əhlindəndir!” Əshabələrdən biri: “Bu gün mən onu izləyəcəyəm” – dedi və onun dalınca düşdü. Adam hər dayandıqda, əshabə onunla bərabər dayanar, tez-tez getdikdə isə (ona çatmağa) tələsərdi. Sonra həmin adam ölümcül yaralandı və canını (əzab-əziyyətdən) qurtarsın deyə qılıncının qəbzəsini yerə dayadı, tiyəsinə də sinəsinə dirədi, sonra da özünü qılıncının üstünə yıxdı. (Bu hadisədən sonra) əshabə Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib dedi: “Mən şahidlik edirəm ki, sən Allahın Elçisisən!” Peyğəmbər ﷺ soruşdu: “Nə olub ki?” (Əshabə) dedi: “Bayaq sən bir adamın Cəhənnəm əhlindən olduğunu söylədin və bu, hamını heyretə saldı. Onda mən (öz-özümə): “Mən onun barəsində sizə (bir xəbər) gətirərəm” – dedim və həmin adamı izləməyə başladım. Bu əsnada həmin adam ölümcül yaralandı və canını (əzab-əziyyətdən) tez qurtarmaq üçün qılıncının qəbzəsini yerə dayadı, tiyəsinə də sinəsinə dirədi, sonra da özünü qılıncının üstünə yıxaraq canına qəsd etdi.” Bunu eşidəndə Peyğəm-

¹ Burada Peyğəmbərin ﷺ cümləyə kəlmə deməsi qeyri-adi bir şey deyildir. Belə ki, ərəbcə bir və ya bundan da artıq cümlələrə “kəlmə” və ya “söz” demək olar. Uca Allah buyurur: “Nəhayət, onlardan birinə ölüm gəldiyi zaman deyər: “Ey Rəbbim! Məni geri qaytar. Bəlkə, tərک etdiyim yaxşı əməlləri indi edəm”. Xeyr! Onun bu dedikləri ancaq boş bir sözdür” (“əl-Muminun” surəsi, 99-100).

bər ﷺ buyurdu: “Həqiqətən, insanlara kimsənin Cənnət əhlinin əməli kimi bir əməl etdiyi görünə bilər, (halbuki) həmin adam Cəhənnəm əhlindəndir. Həmçinin onlara kimsənin Cəhənnəm əhlinin əməli kimi bir əməl etdiyi görünə bilər, halbuki həmin adam Cənnət əhlindəndir.”

Digər rəvayətdə Əbu Hureyra ﷺ rəvayət etmişdir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurmuşdur: “Qalx, ey filankəs, elan et ki, Cənnətə yalnız mömin girəcəkdir. Allah bu dini günahkar bir adamın vasitəsilə də olsa belə, (qoruyub) saxlayar.” (əl-Buxari, 4202-4203)

١٦٤١ - عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي عُبَيْدٍ قَالَ: رَأَيْتُ أُنْزِلَ ضَرْبَةً فِي سَاقِ سَلَمَةَ، فَقُلْتُ يَا أَبَا مُسْلِمٍ، مَا هَذِهِ الضَّرْبَةُ قَالَ هَذِهِ ضَرْبَةُ أَصَابَتْنِي يَوْمَ خَيْبَرٍ، فَقَالَ النَّاسُ أُصِيبَ سَلَمَةُ، فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَتَفَتَّ فِيهِ ثَلَاثَ نَفَثَاتٍ، فَمَا اسْتَكْنَيْتُهَا حَتَّى السَّاعَةِ. [رواه البخاري: ٤٢٠٦]

1641. Rəvayət edilir ki, Yezid ibn Əbu Ubeyd demişdir: “(Bir dəfə) mən Sələmənin ayağında çapıq gördüm və (ondan): “Ey Əbu Muslim, bu nə çapıqdır?” – deyə soruşdum.” Dedi: “Bu, Xeybər günü aldığım zərbənin izidir. (O vaxt) camaat: “Sələmə yaralandı” – dedi. (Bundan sonra) mən Peyğəmbərin ﷺ yanına gəldim və o mənim yarama üç dəfə üfürdü. Bu vaxtadək ayağım hələ məni narahat etməyib.” (əl-Buxari, 4206)

١٦٤٢ - عَنْ أَنَسٍ ﷺ يَقُولُ أَقَامَ النَّبِيُّ ﷺ بَيْنَ خَيْبَرَ وَالْمَدِينَةِ ثَلَاثَ لَيَالٍ يُبْنَى عَلَيْهِ بِصَفِيَّةَ، فَدَعَوْتُ الْمُسْلِمِينَ إِلَى وَلِيمَتِهِ، وَمَا كَانَ فِيهَا مِنْ خُبْزٍ وَلَا لَحْمٍ، وَمَا كَانَ فِيهَا إِلَّا أَنْ أَمَرَ بِالْأَنْطَاعِ فُبَسِطَتْ، فَأَلْقَى عَلَيْهَا التَّمْرَ وَالْأَقْطَ وَالسَّمْنَ، فَقَالَ الْمُسْلِمُونَ إْحْدَى أُمّهَاتِ الْمُؤْمِنِينَ، أَوْ مَا مَلَكَتْ يَمِينُهُ قَالُوا إِنْ حَجَبَهَا فَهِيَ إْحْدَى أُمّهَاتِ الْمُؤْمِنِينَ، وَإِنْ لَمْ يَحْجُبْهَا فَهِيَ مِمَّا مَلَكَتْ يَمِينُهُ. فَلَمَّا ارْتَحَلَ وَطَأَ لَهَا خَلْفَهُ، وَمَدَّ الْحِجَابَ. [رواه البخاري: ٤٢١٣]

1642. Ənəs ﷺ rəvayət etmişdir ki, Peyğəmbər ﷺ Səfiyyə¹ ilə evlənmək üçün üç gecə Xeybərlə Mədinə arasında qaldı. Həmin vaxt mən müsəlmanları onun toyuna çağırdım. (Ziyafət verməyə) nə çörək var idi, nə də ət. Peyğəmbərin ﷺ əmri ilə Bilal yerə süfrə sərdi və onun üzərinə (xeyli) xurma, qurut və yağ qoydu. Müsəlmanlar (bir-birilərindən) soruşdular: “Görəsən, o, möminlərin analarından² biri olacaq, yoxsa cariyə olaraq qalacaq?” (Cavabında da) dedilər: “Əgər (Peyğəmbər ﷺ) ona hicab geyməyi əmr edərsə, demək, o, möminlərin analarından biridir, yox, əgər bunu əmr etməzsə, onda o, cariyə kimi qalacaq.” (Peyğəmbər ﷺ) yola düşdükdə (öz dəvəsinin üstündə) qadın üçün yer hazırladı və ona hicab geyindirdi. (əl-Buxari, 4213)

١٦٤٣ - عَنْ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ مُتْعَةِ النِّسَاءِ يَوْمَ خَيْبَرَ، وَعَنْ أَكْلِ الْحُمْرِ الْإِنْسِيَّةِ. [رواه البخاري: ٤٢١٦]

¹ Səfiyyə bint Huyey ﷺ Bəni Nədir qəbiləsinin başçılarından birinin – Kinanə ibn Əbu Huqeyqin arvadı olmuşdur. Qadın əsir düşdükdən sonra Peyğəmbər ﷺ onu azad etmiş, sonra da onunla evlənmişdir.

² Uca Allah buyurur: “Peyğəmbər möminlərə onların özlərindən daha yaxındır. Zövcələri isə möminlərin analarıdır...” “əl-Əhzab” surəsi, 6.

1643. Əli ibn Əbu Talib ﷺ rəvayət etmişdir ki, Xeybər günü Peyğəmbər ﷺ siğəni¹ və ev eşşəyinin ətinə yeməyi haram buyurmuşdur.” (əl-Buxari, 4216)

١٦٤٤ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَسَمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ خَيْبَرَ لِلْفَرَسِ سَهْمَيْنِ، وَلِلرَّاحِلِ سَهْمًا. [رواه البخاري: ٤٢٢٨]

1644. Rəvayət edilir ki, ibn Ömər ﷺ demişdir: “Xeybər günü Peyğəmbər ﷺ (qənimətlərdən) at üçün iki pay, sahibinə isə bir pay ayırdı.” (əl-Buxari, 4228)

١٦٤٥ - عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: بَلَعْنَا مَخْرَجَ النَّبِيِّ ﷺ وَنَحْنُ بِالْيَمَنِ، فَخَرَجْنَا مُهَاجِرِينَ إِلَيْهِ أَنَا، وَأَخْوَانٌ لِي أَنَا أَصْغَرُهُمْ، أَحَدُهُمَا أَبُو بَرْدَةَ، وَالْآخَرُ أَبُو رُحْمٍ - إِمَّا قَالَ بَضْعٌ وَإِمَّا قَالَ - فِي ثَلَاثَةِ وَخَمْسِينَ أَوْ اثْنَيْنِ وَخَمْسِينَ رَجُلًا مِنْ قَوْمِي، فَرَكِبْنَا سَفِينَةً، فَأَلْقَيْنَا سَفِينَتَنَا إِلَى النَّجَاشِيِّ بِالْحَبَشَةِ، فَوَافَقَنَا جَعْفَرُ بْنُ أَبِي طَالِبٍ فَأَقَمْنَا مَعَهُ حَتَّى قَدِمْنَا جَمِيعًا، فَوَافَقَنَا النَّبِيُّ ﷺ حِينَ افْتَتَحَ خَيْبَرَ، وَكَانَ أَنَاسٌ مِنَ النَّاسِ يَقُولُونَ لَنَا - يَعْنِي لِأَهْلِ السَّفِينَةِ - سَبَقْنَاكُمْ بِالْهَجْرَةِ، وَدَخَلَتْ أَسْمَاءُ بِنْتُ عُمَيْسٍ، وَهِيَ مِمَّنْ قَدِمَ مَعَنَا، عَلَى حَفْصَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ زَائِرَةً، وَقَدْ كَانَتْ هَاجَرَتْ إِلَى النَّجَاشِيِّ فِيمَنْ هَاجَرَ، فَدَخَلَ عُمَرُ عَلَى حَفْصَةَ وَأَسْمَاءَ عِنْدَهَا، فَقَالَ عُمَرُ حِينَ رَأَى أَسْمَاءَ مِنْ هَذِهِ قَالَتْ أَسْمَاءُ بِنْتُ عُمَيْسٍ. قَالَ عُمَرُ الْحَبَشِيَّةُ هَذِهِ الْبَحْرِيَّةُ هَذِهِ قَالَتْ أَسْمَاءُ نَعَمْ. قَالَ سَبَقْنَاكُمْ بِالْهَجْرَةِ، فَتَحْنُ أَحَقُّ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنْكُمْ. فَغَضِبَتْ وَقَالَتْ كَلَّا وَاللَّهِ، كُنْتُمْ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يُطْعَمُ جَائِعُكُمْ، وَيَعْطَى جَاهِلُكُمْ، وَكُنَّا فِي دَارٍ أَوْ فِي أَرْضٍ الْبُعْدَاءِ الْبُعْضَاءِ بِالْحَبَشَةِ، وَذَلِكَ فِي اللَّهِ وَفِي رَسُولِهِ ﷺ وَإِنَّمِ اللَّهُ، لَا أَطْعَمُ طَعَامًا، وَلَا أَشْرَبُ شَرَابًا حَتَّى أَذْكَرَ مَا قُلْتُ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَنَحْنُ كُنَّا نُؤْذَى وَنُخَافُ، وَسَادَّكَ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ ﷺ وَأَسْأَلُهُ، وَاللَّهُ لَا أَكْذِبُ وَلَا أَزِيعُ وَلَا أَزِيدُ عَلَيْهِ. فَلَمَّا جَاءَ النَّبِيُّ ﷺ قَالَتْ يَا نَبِيَّ اللَّهِ إِنَّ عُمَرَ قَالَ كَذَا وَكَذَا. قَالَ: «فَمَا قُلْتَ لَهُ». قَالَتْ قُلْتُ لَهُ كَذَا وَكَذَا. قَالَ «لَيْسَ بِأَحَقُّ بِي مِنْكُمْ، وَلَهُ وَلَا أَصْحَابِهِ هِجْرَةٌ وَاحِدَةٌ، وَلَكُمْ أَنْتُمْ أَهْلُ السَّفِينَةِ هِجْرَتَانِ». [رواه البخاري: ٤٢٣٠-٤٢٣١]

1645. Rəvayət edilir ki, Əbu Musa ﷺ demişdir: “Biz Yəməndə olarkən Peyğəmbərin ﷺ (Məkkədən Mədinəyə hicrət etdiyini) bizə xəbər verdilər. (Bu xəbəri eşidəndə) mən yaşca məndən böyük iki qardaşımla – Əbu Burdə və Əbu Ruhm ilə birlikdə həmqəbilələrimizdən olan əlli üç, yaxud əlli iki nəfərdən ibarət bir dəstəyə qoşulub (Mədinəyə) hicrət etdik. Biz bir gəmiyə mindik və bu gəmi bizi Həbəşistana – Nəcaşinin yanına apardı. Orada biz Cəfər ibn Əbu Talibə rast gəldik və hamımız (Mədinəyə) qayıdanadək onun yanında qaldıq. (Nəhayət,) Peyğəmbər ﷺ Xeybəri fəth etdiyi zaman biz ona yetişdik. O vaxt bəzi adamlar bizə – yəni gəmi ilə gələnlərə – deyirdilər: “Biz sizdən qabaq hicrət etmişik.” (Bu ərafədə) bizimlə birgə (Mədinəyə) gəlmiş, habelə (vaxtı ilə) Nəcaşinin (məmləkətinə) hicrət etmiş kimsələrlə bərabər hicrət etmiş Əsma bint Umeyys Peyğəmbərin ﷺ zövcəsi Həfsəni ziyarət etdi. Əsma Həfsənin evində ikən Ömər onun yanına gəldi və Əsmanı görcək: “Bu kimdir?” – deyər soruşdu. Həfsə: “Əsma bint Umeyysdir” – dedi. Ömər soruşdu: “Həbəşistanda (yaşamış) və gəmi ilə hicrət etmiş (qadın) budur?” Əsma: “Bəli!” – deyər cavab verdi. Ömər dedi: “Biz sizdən əvvəl hicrət etmişik. Odur ki, biz Peyğəmbərə ﷺ sizdən daha yaxın.” (Bunu eşidəndə) Əsma qəzəblə-

¹ Siğə: müvəqqəti nikah. İslamaqədərki dövrdə bu nikah növü ərəblər arasında yayılmışdı. Lakin hədisdən göründüyü kimi Peyğəmbər ﷺ bunu haram buyurmuşdur.

² 1239-cu hədisin qeydlərinə bax.

nib dedi: “Yox, vallahi ki, (sən düz danışmırsan). Siz Peyğəmbərin ﷺ yanında olarkən, o, sizin aranızdakı acların qarnını doydurarkən, cahillərinizə öyüd-nəsihət verərkən, biz Həbəşistanda – uzaq və cansıxıcı bir diyarda yaşamışıq. Bütün bunları Allahın və Onun peyğəmbərinin xatirinə etmişik. Vallahi, sənin dediklərini Allahın Elşisinə ﷺ xəbər verməyincə, mən nə yemək yeyəcəyəm, nə də su içəcəyəm. (Həbəşistanda) bizim xətrimizə dəyirdilər, özümüz də qorxu içində yaşayırdıq. Mən bunu Peyğəmbərə ﷺ deyəcəyəm və bu haqda ondan soruşacağam. And olsun Allaha, mən nə yalan danışacağam, nə (haqdan) uzaqlaşacağam, nə də buna (bir şey) əlavə edəcəyəm.” Peyğəmbər ﷺ gəldikdə Əsma dedi: “Ey Allahın peyğəmbəri, Ömər belə-belə dedi.” Peyğəmbər ﷺ soruşdu: “Sən ona nə cavab verdin?” Əsma dedi: “Mən ona bunu-bunu dedim.” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “O mənə sizdən daha yaxın ola bilməz, axı o və onun yol yoldaşları cəmi bir kərə hicrət etmişlər. Siz isə, ey gəmi əhli, iki dəfə hicrət etmisiniz.” (əl-Buxari, 4230-4231)

١٦٤٦ - عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «إِنِّي لَأَعْرِفُ أَصْوَاتَ رُفَقَةِ الْأَشْعَرِيِّينَ بِالْقُرْآنِ، حِينَ يَدْخُلُونَ بِاللَّيْلِ، وَأَعْرِفُ مَنَازِلَهُمْ مِنْ أَصْوَاتِهِمْ بِالْقُرْآنِ بِاللَّيْلِ، وَإِنْ كُنْتُ لَمْ أَرِ مَنَازِلَهُمْ حِينَ نَزَلُوا بِالنَّهَارِ، وَمِنْهُمْ حَكِيمٌ، إِذَا لَقِيَ الْخَيْلَ - أَوْ قَالَ الْعَدُوَّ - قَالَ لَهُمْ إِنَّ أَصْحَابِي يَأْمُرُونَكُمْ أَنْ تَنْظُرُوا هُمْ». [رواه البخاري: ٤٢٣٢]

1646. Əbu Musa (əl-Əşəri) رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Əşəri camaatı gecələr (evlərinə) daxil olub Quran oxuduğu zaman mən onları səslərindən tanıyıram. Onlar gecə vaxtı Quran oxuduqları zaman mən onların səsi ilə hansı evdə qaldıqlarını bilirəm. Halbuki onların gündüz vaxtı hansı evdə qaldıqlarını görmürəm. Onların arasında Həkim adlı birisi var. O, (həmişə) atlılara və ya düşməyə rast gəldikdə onlara deyərdi: “Dostlarım sizə onları gözləməyinizi əmr edirlər.” (əl-Buxari, 4232)

١٦٤٧ - عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَدِمْنَا عَلَى النَّبِيِّ ﷺ بَعْدَ أَنْ افْتَتَحَ حَيِّيرَ، فَقَسَمَ لَنَا، وَلَمْ يَقْسِمِ لِأَحَدٍ لَمْ يَشْهَدْ الْفَتْحَ غَيْرَنَا. [رواه البخاري: ٤٢٣٣]

1647. Rəvayət edilir ki, Əbu Musa رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Xeybər fəth edildikdən sonra biz Peyğəmbərin ﷺ yanına gəldikdə o, (qənimətlərdən) bizə pay ayırdı və bizdən başqa bu qələbənin şahidi olmayan heç bir kəsə pay ayırmadı.” (əl-Buxari, 4233)

24-cü fəsil. (Sonradan) yerinə yetirilən ümrə (ziyarəti)

٢٤ - باب: عُمْرَةُ الْقَضَاءِ

١٦٤٨ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: تَزَوَّجَ النَّبِيُّ ﷺ مَيْمُونَةَ وَهُوَ مُحْرِمٌ، وَبَنَى بِهَا وَهُوَ حَلَالٌ وَمَاتَتْ بِسَرِفٍ. [رواه البخاري: ٤٢٥٨]

1648. Rəvayət edilir ki, ibn Abbas رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ ihramda ikən Meymunə ilə nikah bağladı və ihramdan çıxdıqdan sonra onun yanına girdi. (Meymunəyə gəlincə, o, Sərifə¹ deyilən yerdə vəfat etmişdir.” (əl-Buxari, 4258)

¹ Məkkə yaxınlığında yer.

25-ci fəsil.

Şam diyarında baş vermiş Muta döyüşü

۲۵ - باب:

غَزْوَةُ مُوتَةَ مِنْ أَرْضِ الشَّامِ

۱۶۴۹ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي غَزْوَةِ مُوتَةَ زَيْدَ بْنَ حَارِثَةَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِنْ قُتِلَ زَيْدٌ فَجَعْفَرٌ، وَإِنْ قُتِلَ جَعْفَرٌ فَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ رَوَاحَةَ». قَالَ عَبْدُ اللَّهِ كُنْتُ فِيهِمْ فِي تِلْكَ الْعَزْوَةِ فَالْتَمَسْنَا جَعْفَرَ بْنَ أَبِي طَالِبٍ، فَوَجَدْنَاهُ فِي الْقَتْلِ، وَوَجَدْنَا مَا فِي حَسَدِهِ بِضْعًا وَتِسْعِينَ مِنْ طَعْنَةٍ وَرَمِيَةٍ. [رواه البخاري: ۴۲۶۱]

1649. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Ömər رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ Mutəyə¹ göndərdiyi orduya Zeyd ibn Harisəni başçı təyin etmiş və demişdir: “Zeyd öldürülsə, Cəfəri, Cəfər də öldürülsə, Abdullah ibn Rəvahanı (başçı təyin edərsiniz).”

Abdullah ibn Ömər demişdir: “Bu döyüşdə mən də həmin orduda idim. (Döyüşdən sonra) biz Cəfər ibn Əbu Talibi axtarıb onu ölənlərin arasında tapdıq və onun bədənində doxsandan çox qılınc, ox və nizə yarası olduğunu gördük.” (əl-Buxari, 4261)

26-cı fəsil.

Peyğəmbərin ﷺ Usamə ibn Zeydi hurəqatlıların üstünə göndərməsi

۲۶ - باب:

بَعَثَ النَّبِيُّ ﷺ أُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ إِلَى الْحُرَقَاتِ

۱۶۵۰ - عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ رضي الله عنه قَالَ: بَعَثَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى الْحُرَقَةِ، فَصَبَحْنَا الْقَوْمَ فَهَرَمَانَهُمْ وَلَحَقْتُ أَنَا وَرَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ رَجُلًا مِنْهُمْ، فَلَمَّا غَشِينَاهُ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ. فَكَفَّ الْأَنْصَارُ، فَطَعْنَتْهُ بِرُمْحِي حَتَّى قَتَلْتُهُ، فَلَمَّا قَدَمْنَا بَلَغَ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ: «يَا أُسَامَةُ أَقْتَلْتَهُ بَعْدَ مَا قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» قُلْتُ كَانَ مُتَعَوِّذًا. فَمَا زَالَ يَكْرُرُهَا حَتَّى تَمَيَّنْتُ أَنِّي لَمْ أَكُنْ أَسْلَمْتُ قَبْلَ ذَلِكَ الْيَوْمِ. [رواه البخاري: ۴۲۶۹]

1650. Rəvayət edilir ki, Usamə ibn Zeyd رضي الله عنه demişdir: “(Bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ bizi Hurəqəyə göndərdi və biz səhər tezdən düşməyə hücum edib onları darmadağın etdik. (Döyüş əsnasında) mən ənsardan olan bir əshabə ilə birgə düşməndən olan birisinə çatıb onu yaxaladıqda o adam: “Lə ilahə illəllah” dedi. (Bunu eşidəndə) ənsardan olan əshabə ona dəymədi, mən isə mizragımla onu vurub öldürdüm. Biz (Mədinəyə) gəldikdə bu xəbər Peyğəmbərə ﷺ çatdı və (məna): “Ey Usamə! (Adam) “lə ilahə illəllah” deyəndən sonra sən onu öldürmüşən?!” Dedim: “O, (məndən) qorunmaq üçün belə dedi.” Peyğəmbər ﷺ bunu o qədər təkrar etdi ki, mən həmin günədək müsəlman olduğuma peşman oldum.” (əl-Buxari, 4269)

۱۶۵۱ - عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ رضي الله عنه قَالَ: غَزَوْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ سَبْعَ غَزَوَاتٍ، وَخَرَجْتُ فِيمَا يَبْعَثُ مِنَ الْبُعُوثِ تِسْعَ غَزَوَاتٍ، مَرَّةً عَلَيْنَا أَبُو بَكْرٍ، وَمَرَّةً عَلَيْنَا أُسَامَةُ رضي الله عنه. [رواه البخاري: ۴۲۷۰]

1651. Rəvayət edilir ki, Sələmə ibn Əkva رضي الله عنه demişdir: “Mən Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə yeddi döyüşdə iştirak etmişəm. Habelə onun göndərdiyi, Əbu Bəkr və

¹ Mutə döyüşü milad tarixi ilə 629-cu ildə olmuşdur.

Usamənin növbə ilə başçılıq etdiyi belə dəstənin tərkibində doqquz yürüşdə də iştirak etmişəm.” (əl-Buxari, 4270)

27-ci fəsil. Ramazanda (Məkkənin) fəth edilməsi

۲۷- باب: غَزْوَةُ الْفَتْحِ فِي رَمَضَانَ

۱۶۵۲ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ خَرَجَ فِي رَمَضَانَ مِنَ الْمَدِينَةِ، وَمَعَهُ عَشْرَةُ آلَافٍ، وَذَلِكَ عَلَى رَأْسِ ثَمَانِ سَنِينَ، وَنَصَفَ مِنْ مَقْدَمِهِ الْمَدِينَةَ، فَسَارَ هُوَ وَمَنْ مَعَهُ مِنَ الْمُسْلِمِينَ إِلَى مَكَّةَ، يَصُومُونَ وَيَصُومُونَ حَتَّى بَلَغَ الْكَدِيدَ - وَهُوَ مَاءٌ بَيْنَ عُسْفَانَ وَقَدِيدٍ - أَفْطَرُوا وَأَفْطَرُوا. [رواه البخاري: ۴۲۷۶]

1652. İbn Abbas رضي الله عنه rəvayət etmişdir ki, Ramazan ayında Peyğəmbər ﷺ on minlik (ordu) ilə Mədinədən (Məkkəyə) yürüş etdi. Bu, onun Mədinəyə gəlişindən səkkiz il yarım sonra olmuşdur. Peyğəmbər ﷺ yanındakı müsəlmanlarla birlikdə Məkkəyə yola düşdü. Yol boyu həm özü, həm də onun əshabələri oruc tutmuşdular. Nəhayət, gəlib Kədidə – Usfan və Qudeyd arasında yerləşən bir çeşməyə – çatdıqda hamısı orucunu açdı.” (əl-Buxari, 4276)

۱۶۵۳ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: خَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ فِي رَمَضَانَ إِلَى حُنَيْنٍ، وَالتَّاسِ مُخْتَلِفُونَ فَصَائِمٌ وَمُفْطِرٌ، فَلَمَّا اسْتَوَى عَلَى رَاحِلَتِهِ دَعَا بِإِنَاءٍ مِنْ لَبَنٍ أَوْ مَاءٍ، فَوَضَعَهُ عَلَى رَاحَتِهِ أَوْ عَلَى رَاحِلَتِهِ، ثُمَّ نَظَرَ إِلَى النَّاسِ فَقَالَ الْمُفْطِرُونَ لِلصَّوَامِ أَفْطَرُوا. [رواه البخاري: ۴۲۷۷]

1653. Rəvayət edilir ki, ibn Abbas رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ Ramazan ayında Huneynə yola düşdü. Əshabələrdən kimisi oruc tutmuş, kimisi də oruc tutmamışdı. Peyğəmbər ﷺ dəvəsinə mindikdə bir qab süd və ya bir qab su gətizdirib onu ovucuna, yaxud dəvəsinin üstünə qoydu, sonra camaata nəzər saldı. Onda oruc tutmayanlar oruc tutanlara: “Orucunuzu açın!” – dedilər.” (əl-Buxari, 4277)

28-ci fəsil. Peyğəmbər ﷺ (Məkkənin) fəthi günü bayrağı hara sancmışdı?

۲۸- باب:

أَيْنَ رَكَزَ النَّبِيُّ ﷺ الرَّايَةَ يَوْمَ الْفَتْحِ

۱۶۵۴ - عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ رضي الله عنه قَالَ: لَمَّا سَارَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَامَ الْفَتْحِ فَبَلَغَ ذَلِكَ قُرَيْشًا، خَرَجَ أَبُو سُفْيَانَ بْنُ حَرْبٍ وَحَكِيمُ بْنُ حِزَامٍ وَبُدَيْلُ بْنُ وَرْقَاءَ يَلْتَمِسُونَ الْخَبَرَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَقْبَلُوا يَسِيرُونَ حَتَّى أَتَوْا مَرَّ الظُّهْرَانَ، فَإِذَا هُمْ بِبَيْرَانَ كَانَتْهَا نِزَانُ عَرْفَةَ، فَقَالَ أَبُو سُفْيَانَ مَا هَذِهِ لَكَانَتْهَا نِزَانُ عَرْفَةَ. فَقَالَ بُدَيْلُ بْنُ وَرْقَاءَ نِزَانُ بَنِي عَمْرٍو. فَقَالَ أَبُو سُفْيَانَ عَمْرٍو أَقْلُ مِنْ ذَلِكَ. فَرَأَاهُمْ نَاسٌ مِنْ حَرَسِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَذْرَكُوهُمْ فَأَخَذُوهُمْ، فَأَتَوْا بِهِمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَأَسْلَمَ أَبُو سُفْيَانَ، فَلَمَّا سَارَ قَالَ لِلْعَبَّاسِ: «أَحْبِسْ أَبَا سُفْيَانَ عِنْدَ حَظْمِ الْخَيْلِ حَتَّى يَنْظُرَ إِلَى الْمُسْلِمِينَ». فَحَبَسَهُ الْعَبَّاسُ، فَجَعَلَتِ الْقَبَائِلُ تَمُرُّ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ تَمُرُّ كَتِيبَةً كَتِيبَةً عَلَى أَبِي سُفْيَانَ، فَمَرَّتْ كَتِيبَةً قَالَ يَا عَبَّاسُ مَنْ هَذِهِ قَالَ هَذِهِ غِفَارُ. قَالَ مَا لِي وَلِغِفَارٍ تَمُرُّ جُهَيْنَةً، قَالَ مِثْلَ ذَلِكَ، ثُمَّ مَرَّتْ سَعْدُ بْنُ هُدَيْمٍ، فَقَالَ مِثْلَ ذَلِكَ، وَمَرَّتْ سُلَيْمٌ، فَقَالَ مِثْلَ ذَلِكَ، حَتَّى أَقْبَلَتِ كَتِيبَةً لَمْ يَرِ مِثْلَهَا، قَالَ مَنْ هَذِهِ قَالَ هَؤُلَاءِ الْأَنْصَارُ عَلَيْهِمْ سَعْدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ مَعَهُ الرَّايَةُ. فَقَالَ سَعْدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ يَا أَبَا سُفْيَانَ الْيَوْمَ يَوْمٌ

الْمَلْحَمَةِ، الْيَوْمَ تُسْتَحَلُّ الْكَعْبَةُ. فَقَالَ أَبُو سُفْيَانَ يَا عَبَّاسُ حَبِّدَا يَوْمَ الدِّمَارِ. ثُمَّ جَاءَتْ كَثِيبَةٌ، وَهِيَ أَقْلُ الْكِتَابِ، فِيهِمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَصْحَابُهُ، وَرَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ مَعَ الزُّبَيْرِ بْنِ الْعَوَّامِ، فَلَمَّا مَرَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِأَبِي سُفْيَانَ قَالَ أَلَمْ تَعْلَمْ مَا قَالَ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ قَالَ: «مَا قَالَ». قَالَ كَذَا وَكَذَا. فَقَالَ: «كَذَبَ سَعْدُ، وَلَكِنْ هَذَا يَوْمٌ يُعْظَمُ اللَّهُ فِيهِ الْكَعْبَةُ، وَيَوْمٌ تُكْسَى فِيهِ الْكَعْبَةُ». قَالَ وَأَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ تَرُكْزَ رَأْيَتُهُ بِالْحُجُونِ. قَالَ الْعَبَّاسُ لِلزُّبَيْرِ بْنِ الْعَوَّامِ: يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ، هَا هُنَا أَمَرَكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ تَرُكْزَ الرَّأْيَةَ، قَالَ وَأَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمَئِذٍ خَالِدَ بْنَ الْوَلِيدِ أَنْ يَدْخُلَ مِنْ أَعْلَى مَكَّةَ مِنْ كَدَاءٍ، وَدَخَلَ النَّبِيُّ ﷺ مِنْ كُدَا، فَقَتِلَ مِنْ خَيْلِ خَالِدٍ يَوْمَئِذٍ رَجُلَانِ حَبِيشُ بْنُ الْأَشْعَرِ وَكَرْزُ بْنُ جَابِرٍ الْفِهْرِيُّ. [رواه البخاري: ٤٢٨٠]

1654. Rəvayət edilir ki, Urva ibn Zubeyr رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ (Məkkənin) fəthi ilində (Mədinədən) yola düşdü. Bu xəbər qureyşlilərə yetişdiyi zaman Əbu Süfyan ibn Hərb, Həkim ibn Hizam və Budeyl ibn Vərqa yola çıxıb Peyğəmbərin ﷺ barəsində məlumat toplamağa başladılar. Onlar bir müddət yol getdilər və nəhayət, gəlib Mərruz-Zəhran vadisinə¹ çatdılar. Bir də gördülər ki, Ərafatda olan ocaqlar² qədər ocaqlar görünür. Əbu Süfyan dedi: “Bu nədir? Bu, lap Ərafatdakı ocaqlara bənzəyir.” Budeyl ibn Vərqa dedi: “(Deyəsən bu,) Bəni Amr qəbiləsinin ocaqlarıdır.” Əbu Süfyan dedi: “Amr (oğullarının) sayı bundan azdır.” Bu vaxt Peyğəmbərin ﷺ gözətçilərindən bəziləri onları görüb arxalarınca gəldilər və onları tutub Peyğəmbərin ﷺ hüzuruna gətirdilər. Orada Əbu Süfyan İslamı qəbul etdi. O, çıxıb getdikdə Peyğəmbər ﷺ Abbasa dedi: “Dağ keçidinə çatdıqda Əbu Süfyanı ləngit ki, müsəlmanları görə bilsin.” (Həmin yerə çatdıqda) Abbas onu ləngitdi. Elə bu vaxt qəbilələr dəstə-dəstə onun qabağından keçib getməyə başladı. Peyğəmbər ﷺ də onların arasında idi. Birinci dəstə keçərkən Əbu Süfyan dedi: “Ey Abbas, bunlar kimlərdir?” Abbas dedi: “Bu, Ğifar (qəbiləsidir).” Əbu Süfyan dedi: “Mən hara, Ğifar qəbiləsi hara!” Sonra Cuheyne qəbiləsi keçdi və Əbu Süfyan (əvvəlkinə) bənzər sözlər söylədi. Sonra Səd ibn Huzeyn qəbiləsi keçdi və o (yenə) buna bənzər sözlər söylədi. Sonra Suleym qəbiləsi keçdi və o (yenə) buna bənzər sözlər söylədi. Nəhayət, heç vaxt bənzərini görmədiyi bir qəbilə keçdi. Əbu Süfyan: “Bunlar kimlərdir?” - deyə soruşdu. Abbas dedi: “Bunlar ənsardır. Başlarında duran bayraqdar isə Səd ibn Ubadədir.” Bu vaxt Səd ibn Ubadə dedi: “Ey Əbu Süfyan, bu gün əzəmətli bir savaş günüdür, bu gün Kəbə (yanında döyüşmək belə) halal olacaq.” Əbu Süfyan dedi: “Ey Abbas, (deyəsən, bu gün) həlak olacağımız bir gündür!” Bunun ardınca dəstələr arasında ən azsaylı dəstə gəlib keçdi. Peyğəmbər ﷺ və onun əshabələri bu dəstədə idilər. Peyğəmbərin ﷺ bayrağını Zubeyr ibn Əvvam daşıyırdı. Peyğəmbər ﷺ Əbu Süfyanın qarşısından keçərkən Əbu Süfyan (ona) dedi: “Bilirsənmi Səd ibn Ubadə nə dedi?” Peyğəmbər ﷺ soruşdu: “Nə deyib ki?” Əbu Süfyan dedi: “Belə-belə!” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Səd səhv deyir, əksinə, bu, Allahın Kəbənin şanını göylərə qaldırdığı bir gündür. Habelə, Kəbənin üstünə örtük salınacağı bir gündür.” Sonra Peyğəmbər ﷺ bayrağının Həcuna sancılmasını əmr etdi.”

(Urva demişdir): “Abbas Zubeyr ibn Əvvama dedi: “Ey Əbu Abdullah! Peyğəmbər ﷺ sənə bayrağını bax buraya sancmağı əmr etdi.”

¹ 309-cu hədisin qeydlərinə bax.

² Belə ki, həcc ziyarəti əsnasında hacılar Ərafatda çox sayda ocaqlar yandırırdılar.

(Urva demişdir): “Həmin gün Peyğəmbər ﷺ Xalid ibn Vəlidə Məkkəyə şəhərin yuxarı tərəfindən, Kəda istiqamətindən daxil olmağı əmr etdi. Peyğəmbər ﷺ özü isə (Məkkəyə) Kudadan daxil oldu. Həmin gün Xalid ibn Vəlidin dəstəsindəki atlılardan ikisi – Hubeyş ibn əl-Əşər və Kurz ibn Cabir əl-Fəhri öldürüldü.” (əl-Buxari, 4280)

۱۶۵۵ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُعَفَّلٍ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ فَتَحِ مَكَّةَ عَلَى نَافَتِهِ، وَهُوَ يَقْرَأُ سُورَةَ الْفَتْحِ يُرْجِعُ، وَقَالَ لَوْلَا أَنْ يَجْتَمِعَ النَّاسُ حَوْلِي لَرَجَعْتُ كَمَا رَجَعْتُ. [رواه البخاري: ٤٢٨١]

1655. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Müğəffəl ﷺ demişdir: “Məkkənin fəthi günü mən Peyğəmbərin ﷺ dəvəsinin üstündə oturub zəngulə¹ vuraraq “əl-Fəth” surəsini oxuduğunu gördüm.

Əgər camaat başıma yığılmasaydı mən də Quranı onun kimi zəngulə vuraraq oxuyardım”. (əl-Buxari, 4281)

۱۶۵۶ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ فَتَحِ مَكَّةَ وَحَوْلَ الْبَيْتِ سِتُونَ وَثَلَاثِينَ نَصْبًا، فَجَعَلَ يَطْعُنُهَا بِعُودٍ فِي يَدِهِ وَيَقُولُ: ﴿جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ﴾ ﴿قُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَمَا يُدْعَى الْبَاطِلُ وَمَا يُعْبَدُ﴾. [رواه البخاري: ٤٢٨٧]

1656. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Məsud ﷺ demişdir: “Məkkənin fəthi günü Peyğəmbər ﷺ Məkkəyə daxil olduqda Kəbənin ətrafında üç yüz altmış büt var idi. Peyğəmbər ﷺ əlindəki ağacla onları vurub yıxmağa başladı və bu ayələri oxudu: “Haqq gəldi, batıl puç olub getdi”². “Haqq gəldi. Batıl ona qarşı nə ortaya bir şey çıxarar, nə də onu qaytara bilər”³. (əl-Buxari, 4287)

29-cu fəsil

باب ٢٩ -

۱۶۵۷ - عَنْ عَمْرِو بْنِ سَلَمَةَ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: كُنَّا بِمَاءِ مَمَرِ النَّاسِ، وَكَانَ يَمُرُّ بِنَا الرُّكْبَانُ فَنَسْأَلُهُمْ مَا لِلنَّاسِ مَا لِلنَّاسِ مَا هَذَا الرَّجُلُ فَيَقُولُونَ يَزْعُمُ أَنَّ اللَّهَ أَرْسَلَهُ أَوْحَى إِلَيْهِ، أَوْ أَوْحَى اللَّهُ بِكَذَا. فَكُنْتُ أَحْفَظُ ذَلِكَ الْكَلَامَ، وَكَأَنَّمَا يُعْرَى فِي صَدْرِي، وَكَانَتْ الْعَرَبُ تَلُومُ بِإِسْلَامِهِمُ الْفَتْحَ، فَيَقُولُونَ أَتَرْكُوهُ وَقَوْمَهُ، فَإِنَّهُ إِنْ ظَهَرَ عَلَيْهِمْ فَهُوَ نَبِيٌّ صَادِقٌ. فَلَمَّا كَانَتْ وَقْعَةُ أَهْلِ الْفَتْحِ بَادَرَ كُلُّ قَوْمٍ بِإِسْلَامِهِمْ، وَبَدَرَ أَبِي قَوْمِي بِإِسْلَامِهِمْ، فَلَمَّا قَدِمَ قَالَ حُتَيْبُ بْنُ أَبِي مُسْلِمٍ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ حَقًّا فَقَالَ: «صَلُّوا صَلَاةَ كَذَا فِي حِينِ كَذَا، وَصَلُّوا كَذَا فِي حِينِ كَذَا، فَإِذَا حَضَرَتِ الصَّلَاةُ، فَلْيُؤَذِّنْ أَحَدُكُمْ، وَلْيُؤْمِكُمْ أَكْثَرُكُمْ قُرْآنًا». فَنَظَرُوا فَلَمْ يَكُنْ أَحَدٌ أَكْثَرَ قُرْآنًا مِنِّي، لَمَّا كُنْتُ أَتَلَقَّى مِنَ الرُّكْبَانِ، فَقَدِمُونِي بَيْنَ أَيْدِيهِمْ، وَأَنَا ابْنُ سِتٍّ أَوْ سَبْعٍ سِنِينَ وَكَانَتْ عَلَيَّ بُرْدَةٌ، كُنْتُ إِذَا

¹ Zəngulə: iki qonşu tonun tez təkrarından əmələ gələn titrək səs. Digər hədisdə Müaviyə ibn Qurra bu hədisi rəvayət etdikdə Şöbə ondan soruşmuşdur ki: “Abdullah ibn Müğəffəl ﷺ zənguləni necə vurardı?” Müaviyə də bunu səsləndirib demişdir: “ə-ə-ə” üç kərə. Səhix əl-Buxari, 7540.

Alimlər Peyğəmbərin ﷺ Quran oxuyarkən əsla zəngulə vurmadığını, bu hədisdə isə, dəvənin üstündə olduğundan avazla oxuduğu ayələrin bu cür səsləndiyini demişlər.

² “əl-İsra” surəsi, 81.

³ “Səbə” surəsi, 49.

سَجَدَتْ تَقَلَّصَتْ عَنِّي، فَقَالَتْ امْرَأَةٌ مِنَ الْحَيِّ أَلَا تُعْطَوْنَ عَنَّا اسْتَقَارْتُمْ. فَاشْتَرَوْا فَقَطَعُوا لِي قَمِيصًا، فَمَا فَرِحْتُ بِشَيْءٍ فَرِحِي بِذَلِكَ الْقَمِيصِ. [رواه البخاري: ٤٣٠٢]

1657. Rəvayət edilir ki, Amr ibn Sələmə ؓ demişdir: “Biz yol kənarındakı suyun başında ikən yanımdan karvanlar keçirdi və biz onlardan soruşurduq: “Nə olub insanlara? Nə olub insanlara? Kimdir bu adam?” Onlar deyirdilər: “Bu adam iddia edir ki, Allah onu peyğəmbər göndərmiş və ona vəhy (nazil) etmişdir və ya filan şeyi ona vəhy etmişdir.” (O vaxt) mən bu kəlmələri¹ yadımda saxlayırdım. (Onlar) sanki mənim qəlbimə hopdurulurdu. (Bir çox) ərəblərə gəlincə, onlar İslamı qəbul etməyi Məkkənin fəthinədək gecikdirir və deyirdilər: “Onu həm qəbilələri ilə yalnız buraxın. Əgər onlara qalib gələrsə, demək, o, əsil peyğəmbər imiş.” Məkkə fəth olunduqdan sonra isə bütün qəbilələr İslamı qəbul etməyə tələsdilər. Atam mənim həm qəbilərimdən qabaq İslamı qəbul etmiş və (Peyğəmbərin ﷺ yanından) qayıtdıqda demişdi: “Vallahi, mən əsl Peyğəmbərin ﷺ yanından gəlirəm. O buyurur ki: “Filan namazı filan vaxt qılın, filan namazı da filan vaxt qılın! Namaz vaxtı yetişdikdə, qoy biriniz azan versin və Qurandan ən çox (ayə) biləniniz də sizə namaz qıldırınsın.” (Həm qəbilələrim belə bir adam) axtardılar, lakin Quranı məndən çox bilən bir kimsə tapa bilmədilər. Mən (Quran ayələrini) karvanla gəlib-gedən adamlardan öyrənmişdim. Elə bu səbəbdən də həm qəbilələrim məni özlərinə imam təyin etdilər. Həmin vaxt mənim altı, yaxud yeddi yaşım vardı. Əynimdə də olduqca gödək bir bürüncək var idi. Mən səcdəyə getdikdə bürüncəyin ətəyi yuxarı qalxırdı (və üstüm açılırdı). O zaman qəbiləmizdən olan bir qadın dedi: “Bəlkə imamınızın ayıb yerlərini örtəsiniz, biz onu görməyək!” (Bu sözdən) sonra həm qəbilələrim parça alıb mənim üçün (uzun) bir köynək tikdilər. Mən (o vaxt) belə bir köynəyim olduğuna sevindiyim qədər heç bir şeyə sevinməmişdim.” (əl-Buxari, 4302)

30-cu fəsil. Uca Allahın:
“...Huneyn günündə sizə kömək
etmişdi. O zaman çoxluğunuza
aludə oldunuz...” ayəsindən
“Allah Bağışlayandır, Rəhm-
lidir” ayəsinə qədər²

۳۰- باب: قَوْلُ اللَّهِ:
﴿وَيَوْمَ حُنَيْنٍ إِذْ أَعْجَبَتْكُمْ
كَثْرَتُكُمْ﴾
﴿إِلَى قَوْلِهِ: ﴿غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾﴾

۱۶۵۸ - عَنْ إِسْمَاعِيلَ قَالَ: رَأَيْتُ بَيْدَ ابْنِ أَبِي أَوْفَى ضَرْبَةً، قَالَ: ضَرَبْتُهَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ يَوْمَ حُنَيْنٍ. [رواه البخاري: ٤٣١٤]

¹ Yəni camaatın nəql etdiyi ayələri.

² Uca Allah buyurur: “Həqiqətən, Allah əksər döyüşlərdə, habelə Huneyn günündə də sizə kömək etmişdi. O zaman çoxluğunuza aludə oldunuz, amma *bu* sizin karınıza gəlmədi. Yer üzü, genişliyinə baxmayaraq, sizə dar gəldi, sonra geriye çevrilib qaçdınız. Sonra Allah Öz Elçisinə və möminlərə əminlik nazil etdi, görə bilmədiyiniz döyüşçülər göndərdi və kafirlərə əzab verdi. Budur kafirlərin cəzası. Bundan sonra isə Allah istədiyinin tövbəsini qəbul edir. Çünki Allah Bağışlayandır, Rəhmli-dir.” “ət-Tovbə” surəsi, 25-27.

1658. Rəvayət edilir ki, İsmail demişdir: “Mən Abdullah ibn Əbu Əufənin ﷺ əlin-də bir çapıq gördüm. Dedi ki: “Bu, Huneyn günü Peyğəmbərin ﷺ yanında olarkən aldığı zərbənin izidir.” (əl-Buxari, 4314)

31-ci fəsil. Əvtas¹ döyüşü

۳۱- باب: غزاة أوطاس

۱۶۵۹ - عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: لَمَّا فَرَغَ النَّبِيُّ ﷺ مِنْ حُنَيْنٍ بَعَثَ أَبَا عَامِرٍ عَلَى جَيْشٍ إِلَى أَوْطَاسٍ فَلَقِيَ دُرَيْدَ بْنَ الصَّمَّةِ، فَقَتَلَ دُرَيْدَ وَهَزَمَ اللَّهُ أَصْحَابَهُ. قَالَ أَبُو مُوسَى وَبَعْنِي مَعَ أَبِي عَامِرٍ فَرُمِيَ أَبُو عَامِرٍ فِي رُكْبَتِهِ، رَمَاهُ جُشَمِيُّ بَسْهَمٍ فَأَثْبَتَهُ فِي رُكْبَتِهِ، فَأَتَتْهُنَّ إِلَيْهِ فَقُلْتُ يَا عَمُّ مَنْ رَمَاكَ فَأَشَارَ إِلَيَّ أَبِي مُوسَى فَقَالَ ذَاكَ قَاتِلِي الَّذِي رَمَانِي. فَقَصَدْتُ لَهُ فَلَحَقْتُهُ فَلَمَّا رَأَانِي وَلَّى فَأَتْبَعْتُهُ وَجَعَلْتُ أَقُولُ لَهُ أَلَا تَسْتَحْيِي، أَلَا تَتُوبُ. فَكَفَّ فَاحْتَلَفْنَا ضَرْبَتَيْنِ بِالسَّيْفِ فَقَتَلْتُهُ ثُمَّ قُلْتُ لِأَبِي عَامِرٍ قَتَلَ اللَّهُ صَاحِبَكَ. قَالَ فَانْزِعْ هَذَا السَّهْمَ فَزَعْنَتْهُ فَنَزَا مِنْهُ الْمَاءُ. قَالَ يَا ابْنَ أَخِي أَفَرَأَى النَّبِيَّ ﷺ السَّلَامَ، وَقُلْ لَهُ اسْتَغْفِرْ لِي. وَاسْتَخْلَفَنِي أَبُو عَامِرٍ عَلَى النَّاسِ، فَمَكَثَ يَسِيرًا ثُمَّ مَاتَ، فَرَجَعْتُ فَدَخَلْتُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فِي بَيْتِهِ عَلَى سَرِيرٍ مُرْمَلٍ وَعَلَيْهِ فَرَّاشٌ قَدْ أَثَرَ رِمَالِ السَّرِيرِ بَطْنُهُ وَجَنْبِيهِ، فَأَخْبَرْتُهُ بِخَبْرِنَا وَخَبَرِ أَبِي عَامِرٍ، وَقَالَ قُلْ لَهُ اسْتَغْفِرْ لِي، فَدَعَا بِمَاءٍ فَتَوَضَّأَ ثُمَّ رَفَعَ يَدَيْهِ فَقَالَ: «اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِعَبْدِي أَبِي عَامِرٍ». وَرَأَيْتُ بَيَاضَ إِبْطِهِ ثُمَّ قَالَ: «اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَوْقَ كَثِيرٍ مِنْ خَلْقِكَ مِنَ النَّاسِ». فَقُلْتُ وَلِي فَاسْتَغْفِرْ. فَقَالَ: «اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ قَيْسٍ ذَنْبَهُ وَأَدْخِلْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مُدْخَلًا كَرِيمًا». [رواه البخاري: ٤٣٢٣]

1659. Rəvayət edilir ki, Əbu Musa ﷺ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ Huneyn döyüşünü başa çatdırdıqdan sonra Əbu Amirin başçılığı altında Əvtasa qoşun göndərdi. Əbu Amir orada Dureyd ibn Simmə ilə qarşı-qarşıya gəldi. (Bu döyüşdə) Dureyd öldürüldü və Allah onun tərəfdarlarını məğlub etdi.” Peyğəmbər ﷺ məni də Əbu Amirlə birgə göndərmişdi. (Döyüşdə) Cuşəmi (deyilən birisi) oxla Əbu Amiri dizindən yaraladı və ox onun dizində ilişib qaldı. Mən onun yanına gəlib dedim: “Əmi, kim vurdu səni?” O mənə həmin adamı göstərib dedi: “Budur məni vuran qatil.” Mən onun üstünə cumub ona çatdım. O məni görəndə dönüb qaçmağa başladı. Mən də onun dalınca qaçdım və ona dedim: “Utanmırsanmı? (Cürətin çatmır) dayanasan?” (Bunu eşidəndə) o dayandı, biz qılıncla biri-birimizə zərbə endirdik və mən onu öldürdüm. Sonra (gəlib) Əbu Amirə dedim: “Allah sənin düşməninə öldürdü.” O dedi: “Bu oxu dart çıxrsın.” Mən oxu dartıb çıxartdıqda yaradan qanlı çirk axdı. O dedi: “Qardaş oğlu, mənim salamımı Peyğəmbərə ﷺ çatdırarsan və deyərsən ki, mənim üçün bağışlanma diləsin.” Sonra Əbu Amir məni camaata başçı təyin etdi və az müddət keçdikdən sonra vəfat etdi. Mən geri qayıtdıqda gəlib Peyğəmbərin ﷺ evinə daxil oldum. Peyğəmbər ﷺ üstü xurma liflərindən toxunmuş və üstünə nazik örtük sərilmiş bir çarpayıda uzanmışdı. İplər onun kürəyində və böyründə iz buraxmışdı. Mən həm bizim, həm də Əbu Amirin başına gələnləri ona danışdım. (Dedim: “Ya Rəsulullah, Əbu Amir) dedi: “Peyğəmbərə ﷺ deyərsən, mənim üçün bağışlanma diləsin.” Onda

¹ Həvazin qəbiləsində yerləşən bir vadi.

Peyğəmbər ﷺ su gətizdirib dəstəmaz aldı, sonra əllərini (göyə) qaldıraraq dedi: "Allahım, qulun Əbu Amiri bağışla!" (Peyğəmbər ﷺ əllərini elə qaldırdı ki, hətta) mən onun qoltuğunun ağılığını gördüm. O davam edib dedi: "Allahım, Qiyamət günü onu yaratdığın insanların bir çoxundan üstün et!" Mən dedim: "(Ya Rəsulullah,) mənim üçün də bağışlanma dilə." Peyğəmbər ﷺ (dua edib) dedi: "Allahım, Abdullah ibn Qeysin günahlarını bağışla və Qiyamət günü onu olduqca şərəfli bir məqama çatdır!" (əl-Buxari, 4323)

32-ci fəsil.

(Hicrətin) səkkizinci ilində
şəvval ayında olmuş Taif döyüşü

باب - ٣٢

غَزْوَةُ الطَّائِفِ فِي شَوَّالِ سَنَةِ ثَمَانٍ

١٦٦٠ - عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: دَخَلَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ وَعِنْدِي مُخَنَّثٌ فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي أُمَيَّةَ يَا عَبْدَ اللَّهِ أَرَأَيْتَ إِنْ فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ الطَّائِفَ غَدًا فَعَلَيْكَ بِابْنَةِ غِيْلَانَ، فَإِنَّهَا تُقْبَلُ بِأَرْبَعٍ وَتُذَبِّرُ بِشَمَانٍ. وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «لَا يَدْخُلْنَ هَؤُلَاءِ عَلَيْكَ». [رواه البخاري: ٤٣٢٤]

1660. Rəvayət edilir ki, Ummu Sələmə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: "(Bir dəfə Hit adlı) bir xonsa¹ mənim yanımda ikən Peyğəmbər ﷺ içəri girdi və (bu xonsanın) Abdullah ibn Əbu Umeyyəyə² belə dediyini eşitdi: "Ey Abdullah, əgər sabah Allah sizə Taifi fəth etməyi nəsib edərsə, sən Geylanın qızını ələ keçirməyə çalış. Çünki o, (qız o qədər topuşdur ki,) ön tərəfindən (onun bədəninin) dörd qatı, arxa tərəfindən isə səkkiz qatı görünür." (Bunu eşidəndə) Peyğəmbər ﷺ (Ummu Sələməyə) buyurdu: "Belələri sizin yanınıza gəlməməlidirlər." (əl-Buxari, 4324)

١٦٦١ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: لَمَّا حَاصَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الطَّائِفَ فَلَمْ يَنْلِ مِنْهُمْ شَيْئًا قَالَ «إِنَّا قَافِلُونَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ». فَتَقَلَّ عَلَيْهِمْ وَقَالُوا نَذْهَبُ وَلَا نَفْتَحُهُ - وَقَالَ مَرَّةً تَقَلُّ - فَقَالَ: «اغْدُوا عَلَى الْقِتَالِ». فَغَدَوْا فَأَصَابَهُمْ جِرَاحٌ فَقَالَ: «إِنَّا قَافِلُونَ غَدًا إِنْ شَاءَ اللَّهُ». فَأَعَجَبَهُمْ فَضَحِكَ النَّبِيُّ ﷺ. [رواه البخاري: ٤٣٢٥]

1661. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: "Peyğəmbər ﷺ Taifi mühasirəyə aldıqdan sonra heç bir şeyə nail olmadıqda dedi: "Əgər Allah istəsə, biz (Mədinəyə) qayıdacağıq." Bu (söz) əshabələrə ağır gəldi və onlar dedilər: "Doğrudanmı biz bu (şəhəri) fəth etmədən çıxıb gedəcəyik?" Onda Peyğəmbər ﷺ buyurdu: "Elə isə gedin vuruşun!" Onlar döyüşə atıldılar, (lakin onların çoxu döyüşdə) yaralandı. Belə olduqda Peyğəmbər ﷺ: "Əgər Allah istəsə, biz geri qayıdacağıq"- dedi və bu (söz) əshabələrin xoşuna gəldi. Onda Peyğəmbər ﷺ gülümsədi." (əl-Buxari, 4325)

١٦٦٢ - عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي بَكْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا وَأَبِي بَكْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا فَقَالَا: سَمِعْنَا النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: «مَنْ ادَّعَى إِلَى غَيْرِ أَبِيهِ وَهُوَ يَعْلَمُ فَالْحَنَّةُ عَلَيْهِ حَرَامٌ». [رواه البخاري: ٤٣٢٦]

¹ Burada "xonsa" deyildikdə, ya özündə hər iki cinsin əlamətləri olan və qadına meyl salmayan arvadsifət kişi, ya da fəsiqlər tərəfindən axtalanmış kişi nəzərdə tutulur. "Avnül-Məbud", 9/143

² Abdullah ibn Əbu Umeyyə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ Ummu Sələmənin رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا qardaşdır.

1662. Rəvayət edilir ki, Səd və Əbu Bəkrə ؓ demişdir: “Biz Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişik: “Hər kəs atasının kim olduğunu bilə-bilə başqa bir kişinin oğlu olduğunu iddia etsə, Cənnət ona haram olar.” (əl-Buxari, 4326)

۱۶۶۳ - وَ فِي رِوَايَةٍ: «أَمَّا أَحَدُهُمَا فَأَوَّلُ مَنْ رَمَى بِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَأَمَّا الْآخَرُ فَكَانَ تَسَوَّرَ حِصْنَ الطَّائِفِ فِي أَنْاسٍ فَجَاءَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَتَنَزَّلَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ ثَلَاثَةَ عَشْرِينَ مِنَ الطَّائِفِ». [رواه البخاري: ٤٣٢٧]

1663. Digər rəvayətdə deyilmişdir: “Bunlardan biri¹ Allah yolunda ilk ox atan kimsədir, digəri² isə Taif mühasirəyə alındığı zaman (şəhər divarını aşıb) Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlmiş iyirmi üç kişinin iyirmi üçüncüsüdür.” (əl-Buxari, 4327)

۱۶۶۴ - عَنْ أَبِي مُوسَى ﷺ قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ وَهُوَ نَازِلٌ بِالْجِعْرَانَةِ بَيْنَ مَكَّةَ وَالْمَدِينَةِ وَمَعَهُ بِلَالٌ، فَأَتَى النَّبِيَّ ﷺ أَعْرَابِيٌّ فَقَالَ أَلَا تُنَجِّرُنِي مَا وَعَدْتَنِي. فَقَالَ لَهُ: «أَبْشِرْ». فَقَالَ قَدْ أَكْثَرْتَ عَلَيَّ مِنْ أَبْشَرٍ. فَأَقْبَلَ عَلَى أَبِي مُوسَى وَبِلَالٍ كَهَيْئَةِ الْعَصْبَانِ فَقَالَ: «رَدَّ الْبُشْرَى فَاقْبِلَا أَنْتُمَا». قَالَا قَبِلْنَا. ثُمَّ دَعَا بِقَدَحٍ فِيهِ مَاءٌ فَعَسَلَ يَدَيْهِ وَوَجَّهَهُ فِيهِ، وَمَجَّ فِيهِ، ثُمَّ قَالَ: «اشْرَبَا مِنْهُ، وَأَفْرِغَا عَلَى وَجْهِكُمَا وَتُحَوِّرْ كُمَا، وَأَبْشِرَا». فَآخَذَا الْقَدَحَ فَفَعَلَا، فَنَادَتْ أُمُّ سَلَمَةَ مِنْ وَرَاءِ السِّتْرِ أَنْ أَفْضِلَا لَأُمِّكُمْ. فَأَفْضَلَا لَهَا مِنْهُ طَائِفَةً. [رواه البخاري: ٤٣٢٨]

1664. Rəvayət edilir ki, Əbu Musa ؓ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ Bilal ilə birlikdə Məkkə ilə Mədinə arasında yerləşən Ciranədə düşərgə saldığı zaman mən onların yanında idim. Bu vaxt bir bədəvi Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib dedi: “Mənə verdiyin vədi yerinə yetirəcəksənmi?” Peyğəmbər ﷺ (ona): “Sevin!”- deyərə buyurdu. Bədəvi dedi: “Bu sözü sən mənə çox demisən.”

Peyğəmbər ﷺ qəzəbli halda üzünü Əbu Musaya ؓ və Bilala ؓ tərəf çevirib dedi: “(Bu adam) müjdəni rədd etdi, elə isə siz onu qəbul edin!” Hər ikisi: “Qəbul etdik!” – dedilər. Bundan sonra Peyğəmbər ﷺ bir cam su gətizdirib əllərini və üzünü yudu, ağzını yaxaladı, sonra da buyurdu: “İçin bu sudan, (yerdə qalanını da) üzünüzə və boynunuza tökün, (üstəlik xoş bir xəbəərə) sevinin!” (Bunu deyəndə) hər ikisi camı götürüb (onun dediklərini) yerinə yetirdi. Bu vaxt Ummu Sələmə pərdə arxasından onları səsləyib: “Ananız üçün də bir şey saxlayın!” – dedi və onlar bu sudan bir qədər ona da saxladılar. (əl-Buxari, 4328)

۱۶۶۵ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ﷺ قَالَ: جَمَعَ النَّبِيُّ ﷺ نَاسًا مِنَ الْأَنْصَارِ، فَقَالَ «إِنَّ قُرَيْشًا حَدِيثُ عَهْدٍ بِجَاهِلِيَّةٍ وَمُصِيبَةٍ، وَإِنِّي أَرَدْتُ أَنْ أَجْبِرَهُمْ وَأَتَأَلَّفَهُمْ أَمَّا تَرْضَوْنَ أَنْ يَرْجِعَ النَّاسُ بِالذُّنْيَا، وَتَرْجِعُونَ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِلَيَّ يُبَيِّنُكُمْ». قَالُوا بَلَى. قَالَ: «لَوْ سَلَكَ النَّاسُ وَادِيًا وَسَلَكَتِ الْأَنْصَارُ شِعْبًا لَسَلَكْتُ وَادِي الْأَنْصَارِ أَوْ شِعْبَ الْأَنْصَارِ». [رواه البخاري: ٤٣٣٤]

1665. Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik ؓ demişdir: “(Bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ ənsardan bəzi adamları bir yerə yığıb dedi: “Qureyşlilər İslamı yenincə qəbul etmiş və (çox) müsibətlər görmüşlər. Mən sadəcə onların könlnü almaq və qəlblərini (İslama) isinişdirmək istədim. Əcəba, insanlar dünya malı ilə geri

¹ Burada Səd ibn Əbu Vəqqas ؓ nəzərdə tutulur.

² Burada Əbu Bəkrə ؓ qəsd edilir.

döndüyü halda, siz evinizə Allahın Rəsulu ilə qayıtmağa razı deyilsinizmi? Onlar: “Razıyıq!” – dedilər. Onda Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Əgər insanlar bir vadiyə üz tutsaydı, ənsar isə (başqa bir vadiyə, yaxud) bir dərəyə üz tutsaydı, mən ənsarın getdiyi vadiyə, yaxud dərəyə üz tutardım!” (əl-Buxari, 4334)

33-cü fəsil. Peyğəmbərin Xalid ibn Vəlidə Bəni Cəzimə qəbiləsinin üstünə göndərməsi

باب – ۳۳

بَعَثَ النَّبِيُّ ﷺ خَالِدَ بْنَ الْوَلِيدِ إِلَى بَنِي جَذِيمَةَ

۱۶۶۶ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: بَعَثَ النَّبِيُّ ﷺ خَالِدَ بْنَ الْوَلِيدِ إِلَى بَنِي جَذِيمَةَ، فَدَعَاهُمْ إِلَى الْإِسْلَامِ فَلَمْ يُحْسِنُوا أَنْ يَقُولُوا أَسْلَمْنَا. فَجَعَلُوا يَقُولُونَ صَبَانًا، صَبَانًا. فَجَعَلَ خَالِدٌ يَقْتُلُ مِنْهُمْ وَيَأْسِرُ، وَدَفَعَ إِلَى كُلِّ رَجُلٍ مِّنَّا أَسِيرَهُ، حَتَّى إِذَا كَانَ يَوْمٌ أَمَرَ خَالِدٌ أَنْ يَقْتُلَ كُلَّ رَجُلٍ مِّنَّا أَسِيرَهُ فَقُلْتُ وَاللَّهِ لَا أَقْتُلُ أُسِيرِي، وَلَا يَقْتُلُ رَجُلٌ مِّنْ أَصْحَابِي أَسِيرَهُ، حَتَّى قَدِمْنَا عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فَذَكَرْنَاهُ، فَرَفَعَ النَّبِيُّ ﷺ يَدَهُ فَقَالَ: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَبْرَأُ إِلَيْكَ مِمَّا صَنَعَ خَالِدٌ». مَرَّتَيْنِ. [رواه البخاري: ۴۳۳۹]

1666. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا demişdir: “Peyğəmbər ﷺ Xalid ibn Vəlidə Bəni Cəzimə qəbiləsinin üstünə göndərər onları İslama dəvət etdi. Onlar: “Müsəlman olduq!” – demədilər, (əvəzində): “Döndük¹, döndük!” – dedilər. Onda Xalid رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ onların (bir çoxunu) öldürdü (yerdə qalanını da) əsir götürdü və bizim hər birimizə bir əsir bağışladı. Nəhayət, günlərin bir günü Xalid bizim hər birimizə (əlinin altında olan) əsirini öldürməyi əmr etdi. Dedim: “Vallahi ki, nə mən, nə də dostlarımdan bir kimsə öz əsirini öldürməyəcəkdir.” Nəhayət, biz Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib bu hadisəni ona danışdıqda Peyğəmbər ﷺ əllərini (göyə) qaldırır iki dəfə dedi: “Allahım, həqiqətən də, mən Xalidin etdiyi əməldən uzağam!” (əl-Buxari, 4339)

34-cü fəsil. Abdulla ibn Huzafə əs-Səhminin və Əlqəmə ibn Mucəzziz əl-Mudlicinin dəstəsi, buna ənsar dəstəsi də deyilir

باب – ۳۴

سَرِيَّةُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حُذَافَةَ السَّهْمِيِّ وَعَلْقَمَةَ بْنِ مُجَزَّزٍ الْمُدَلِجِيِّ. وَيُقَالُ إِنَّهَا سَرِيَّةُ الْأَنْصَارِ

۱۶۶۷ - عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: بَعَثَ النَّبِيُّ ﷺ سَرِيَّةً فَاسْتَعْمَلَ رَجُلًا مِّنَ الْأَنْصَارِ، وَأَمَرَهُمْ أَنْ يُطِيعُوهُ، فَغَضِبَ فَقَالَ أَلَيْسَ أَمْرُكُمْ النَّبِيُّ ﷺ أَنْ تُطِيعُونِي. قَالُوا بَلَى. قَالَ فَاجْمَعُوا لِي حَطَبًا. فَجَمَعُوا، فَقَالَ أَوْقِدُوا نَارًا. فَأَوْقَدُوهَا، فَقَالَ ادْخُلُوهَا. فَهَمُّوا، وَجَعَلَ بَعْضُهُمْ يُمَسِّكُ بَعْضًا، وَيَقُولُونَ فَرَرْنَا إِلَى النَّبِيِّ ﷺ مِنَ النَّارِ. فَمَا زَالُوا حَتَّى خَمَدَتِ النَّارُ، فَسَكَنَ غَضَبُهُ، فَبَلَغَ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ: «لَوْ دَخَلُوهَا مَا خَرَجُوا مِنْهَا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، الطَّاعَةُ فِي الْمَعْرُوفِ». [رواه البخاري: ۴۳۴۰]

¹ Bunu deməklə onlar müsəlman olduqlarını bildirmişdilər. Belə ki, o vaxt müşriklər dədə-babalarının dinindən dönüb Peyğəmbərə ﷺ qoşulanlara “sabii” (dininə dönük çıxmış adam) deyirdilər. Bu hədisdə də İslam dinini qəbul etmək istəyən müşriklər öz terminlərinə uyğun olaraq: “Sabənə, sabənə” yəni, “Dini-mizi tərək edib müsəlman olduq” – dedilər.

1667. Rəvayət edilir ki, Əli (ibn Əbu Talib) ﷺ demişdir: “(Bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ ənsardan birisini bir dəstəyə başçı təyin edib onları (döyüşə) göndərdi və onlara (əmirə) tabe olmağı buyurdu. (Yolda) həmin adam qəzəbləndi və onlara dedi: “Məgər Peyğəmbər ﷺ sizə mənə itaət etməyi əmr etməmişdimi?” Onlar: “Elədir!”– dedilər. Onda o, onlara: “Elə isə mənim üçün odun yığın!”– deyərək buyurdu, onlar da (lazımı qədər odun) yığdılar. Sonra (onlara): “Od qalayın!”– dedi, onlar da od qaladılar. (Axırda) onlara: “Girin oda!”– dedi. (Əvvəl onlar oda) girmək istədilər, lakin sonra bir-birilərinin qolundan dartıb dedilər: “Biz atəşdən xilas olmaq üçün Peyğəmbərə ﷺ tabe olmuşuq.” Onlar alov səngiyənədək və (əmirin) qəzəbi soyuyanadək tutduqları mövqedə qaldılar. Bu xəbər Peyğəmbərə ﷺ çatdıqda o dedi: “Əgər onlar atəşə girsəydilər, Qiyamət gününədək oradan çıxıb bilməzdilər. (Yalnız) şəriətin buyurduğuna itaət etmək gərəkdir!” (əl-Buxari, 4340)

35-ci fəsil. Vida həccindən əvvəl Əbu Musanın və Muazın ﷺ Yəməinə göndərilməsi

۳۵- باب: بَعَثَ أَبِي مُوسَى وَمُعَاذٌ ﷺ إِلَى الْيَمَنِ قَبْلَ حَجَّةِ الْوَدَاعِ

۱۶۶۸ - عَنْ أَبِي بُرْدَةَ ﷺ قَالَ: بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَبَا مُوسَى وَمُعَاذَ بْنَ جَبَلٍ إِلَى الْيَمَنِ، قَالَ وَبَعَثَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا عَلَى مَخْلَافٍ قَالَ وَالْيَمَنُ مَخْلَافَانِ ثُمَّ قَالَ: «يَسْرًا وَلَا تُعَسِّرَا، وَيَسْرًا وَلَا تُنْفِرَا». فَأَنْطَلَقَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا إِلَى عَمَلِهِ، وَكَانَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا إِذَا سَارَ فِي أَرْضِهِ كَانَ قَرِيبًا مِنْ صَاحِبِهِ أَحَدُثَ بِهِ عَهْدًا، فَسَلَّمَ عَلَيْهِ، فَسَارَ مُعَاذٌ فِي أَرْضِهِ قَرِيبًا مِنْ صَاحِبِهِ أَبِي مُوسَى، فَجَاءَ يَسِيرٌ عَلَى بَعْلَتِهِ حَتَّى انْتَهَى إِلَيْهِ، وَإِذَا هُوَ جَالِسٌ، وَقَدْ اجْتَمَعَ إِلَيْهِ النَّاسُ، وَإِذَا رَجُلٌ عِنْدَهُ قَدْ جُمِعَتْ يَدَاؤُهُ إِلَى عُنُقِهِ فَقَالَ لَهُ مُعَاذٌ يَا عَبْدَ اللَّهِ بْنَ قَيْسٍ، أَيُّمَ هَذَا قَالَ هَذَا رَجُلٌ كَفَرَ بَعْدَ إِسْلَامِهِ. قَالَ لَا أَنْزِلُ حَتَّى يُقْتَلَ. قَالَ إِنَّمَا جِئَ بِهِ لَذَلِكَ فَأَنْزِلْ. قَالَ مَا أَنْزِلُ حَتَّى يُقْتَلَ فَأَمَرَ بِهِ فُقِتِلَ ثُمَّ نَزَلَ فَقَالَ يَا عَبْدَ اللَّهِ، كَيْفَ تَقْرَأُ الْقُرْآنَ قَالَ أَتَفَوَّقُهُ تَفَوُّقًا. قَالَ فَكَيْفَ تَقْرَأُ أَنْتَ يَا مُعَاذٌ قَالَ أَنَامُ أَوَّلَ اللَّيْلِ فَأَقُومُ وَقَدْ قَضَيْتُ حِزْبِي مِنَ التَّوْمِ، فَأَقْرَأُ مَا كَتَبَ اللَّهُ لِي، فَأَحْتَسِبُ نَوْمِي كَمَا أَحْتَسِبُ قَوْمِي. [رواه البخاري: ۴۳۴۱-۴۳۴۲]

1668. Rəvayət edilir ki, Əbu Burdə ﷺ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ Əbu Musanı və Muaz ibn Cəbəli Yəməinə göndərdi, onların hər birini Yəmənin ayrı-ayrı əyalətlərinə canişin təyin etdi, – o vaxt Yəmən cəmi iki əyalətdən ibarət idi – sonra dedi: “Asanlaşdırın, çətinləşdirməyin! Müjdələyin, nifrət oymatmayın!” Bundan sonra onların hər biri öz işinin dalınca getdi. Onlardan hər biri öz bölgəsində gəzib dolaşdığı zaman nə vaxt dostunun bölgəsinə yaxınlaşırdısa, yenidən dostuna baş çəkib ona salam verərdi. (Yenə bir dəfə) Muaz öz bölgəsində gəzib dolaşarkən dostu Əbu Musanın bölgəsinə yaxınlaşdı, qatırına minib onun yanına gəldi. Baxdı ki, Əbu Musa yerdə oturub, camaat onun başına yığışıb, bir nəfər də əlləri boynuna kəndirlənmiş vəziyyətdə onun yanında durub. Muaz soruşdu: “Ey Abdullah ibn Qeys, bu nədir?” Əbu Musa (cavabında) dedi: “Bu, İslamı qəbul etdikdən sonra kafir olmuş bir adamdır.” Muaz dedi: “(Bu kafir) edam edilməyincə mən (minikdən) düşünə deyiləm.” Əbu Musa dedi: “Onu elə buna görə bura gətiriblər, düş ye-

rə!" Muaz (yenə) dedi: "O edam olunmayınca mən (yerə) düşməyəcəyəm." Əbu Musanın əmri ilə həmin adam edam edildikdən sonra Muaz (minikdən) yerə endi və dedi: "Ey Abdullah, sən Quranı necə oxuyursan?" Əbu Musa dedi: "Mən onu ayrı-ayrı vaxtlarda, hissə-hissə oxuyuram." (Sonra) Əbu Musa (ondan) soruşdu: "Bəs sən Quranı necə oxuyursan, ey Muaz?" Muaz dedi: "Mən gecənin birinci yarısını yatıb yuxumu alıram, sonra da (qalxıb) Allahın mənim üçün əzəldən yazdığı qədər (Quran) oxuyuram. Mən qiyamda durmağımın mükafatını umduğum kimi, yatmağımın mükafatını da (ancaq Allahdan) umuram." (əl-Buxari, 4341-4342)

۱۶۶۹ - عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ بَعَثَهُ إِلَى الْيَمَنِ، فَسَأَلَهُ عَنْ أَشْرِيَّةٍ تُصْنَعُ بِهَا، فَقَالَ: «وَمَا هِيَ؟» قَالَ الْبَيْعُ وَالْمِزْرُ. فَقُلْتُ لِأَبِي بُرْدَةَ مَا الْبَيْعُ قَالَ بَيْعُ الْعَسَلِ، وَالْمِزْرُ بَيْعُ الشَّعِيرِ. فَقَالَ: «كُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ». [رواه البخاري: ٤٣٤٣]

1669. Əbu Musa əl-Əşəri رəvayət etmişdir ki, Peyğəmbər ﷺ onu Yəmənə göndərdikdə Əbu Musa ondan orada düzəldilən içkilər barədə soruşdu. Peyğəmbər ﷺ soruşdu: "Nədir o?" Əbu Musa: "Bit və mizrdır" – dedi. Onda Peyğəmbər ﷺ buyurdu: "Sərxəşədiçi hər bir şey haramdır."

(Hədisi danışan ravi demişdir): "Mən Əbu Burdədən soruşdum: "Bit nədir?" Dedi: "Bal şərəbıdır." Soruşdum: "Bəs mizr nədir?" Dedi: "Arpa şərəbıdır." (əl-Buxari, 4343)

36-cı fəsil. Vida həccindən əvvəl Əli ibn Əbu Talibin və Xalid ibn

Vəlidin رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ Yəmənə
göndərilməsi

۳۶- باب: بَعَثَ عَلِيٌّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ وَخَالِدَ
بْنِ الْوَلِيدِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا إِلَى الْيَمَنِ قَبْلَ حَجَّةِ
الْوَدَاعِ

۱۶۷۰ - عَنْ الْبَرَاءِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: بَعَثَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَعَ خَالِدِ بْنِ الْوَلِيدِ إِلَى الْيَمَنِ، قَالَ ثُمَّ بَعَثَ عَلِيًّا بَعْدَ ذَلِكَ مَكَانَهُ فَقَالَ مَرُّ أَصْحَابِ خَالِدٍ، مَنْ شَاءَ مِنْهُمْ أَنْ يُعَقَّبَ مَعَكَ فَلْيُعَقَّبْ، وَمَنْ شَاءَ فَلْيَقْبَلْ. فَكُنْتُ فِيمَنْ عَقَّبَ مَعَهُ، قَالَ: فَعَنِمْتُ أَوَاقِ ذَوَاتِ عَدَدٍ. [رواه البخاري: ٤٣٤٩]

1670. Rəvayət edilir ki, Bəra رəvayət etmişdir: "Peyğəmbər ﷺ bizi Xalid ibn Vəlidlə birlikdə Yəmənə göndərdi. Sonra onu əvəz etsin deyər Əlini göndərdi və (ona belə) buyurdu: "Xalidin yanında olan əshabələrə deyərsən ki, kim səninlə (Yəməndə) qalmaq istəyirsə, qoy qalsın, kim də (Mədinəyə) qayıtmaq istəyirsə, qoy qayıtsın." Mən Əlinin yanında qalanlardan idim. Sonra (qənimətdən) mənə bir neçə övqiyə¹ pay çatdı." (əl-Buxari, 4349)

۱۶۷۱ - عَنْ بُرَيْدَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: بَعَثَ النَّبِيُّ ﷺ عَلِيًّا إِلَى خَالِدٍ لِيَقْبِضَ الْخُمْسَ وَكُنْتُ أُبْغِضُ عَلِيًّا، وَقَدْ اعْتَسَلَ، فَقُلْتُ لَخَالِدٍ أَلَا تَرَى إِلَى هَذَا فَلَمَّا قَدِمْنَا عَلَى النَّبِيِّ ﷺ ذَكَرْتُ ذَلِكَ لَهُ فَقَالَ: «يَا بُرَيْدَةُ أَتُبْغِضُ عَلِيًّا». فَقُلْتُ نَعَمْ. قَالَ: «لَا تُبْغِضْهُ فَإِنَّ لَهُ فِي الْخُمْسِ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ». [رواه البخاري: ٤٣٥٠]

¹ 708-ci hədisin qeydlərinə bax.

1671. Rəvayət edilir ki, Bureydə ﷺ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ Əlini Xalidin yanına göndərdi ki, qənimətlərin beşdə bir hissəsini (ondan) götürsün. O ərafədə mən Əliyə nifrət edirdim. O, qüsl etdikdən¹ sonra mən Xalidə dedim: “Bunun (nə etdiyini) görmürsənmi?” Biz Peyğəmbərin ﷺ yanına gəldikdə mən Əlinin nə etdiyini ona xəbər verdim.” Peyğəmbər ﷺ dedi: “Ey Bureydə, sən Əliyə nifrətmə edirsən?” Mən: “Bəli” – deyə cavab verdim. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Ona nifrət eləmə! Həqiqətən, xümsdən onun payına bundan artığı çatır.” (əl-Buxari, 4350)

١٦٧٢ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: بَعَثَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنَ الْيَمَنِ بِذُهِيبَةٍ فِي أَدَمٍ مَقْرُوظٍ لَمْ تُحْصَلْ مِنْ ثُرَائِهَا، قَالَ فَقَسَمَهَا بَيْنَ أَرْبَعَةِ نَفَرٍ بَيْنَ عُيَيْنَةَ بْنِ بَدْرٍ، وَأَقْرَعَ بْنِ حَابِسٍ وَزَيْدِ الْخَبَلِ، وَالرَّابِعِ إِمَّا عُلَقَمَةُ وَإِمَّا عَامِرُ بْنُ الطُّفَيْلِ، فَقَالَ رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِهِ كُنَّا نَحْنُ أَحَقُّ بِهَذَا مِنْ هَؤُلَاءِ. قَالَ فَبَلَغَ ذَلِكَ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ: «أَلَا تَأْمَنُونِي وَأَنَا أَمِينٌ مِنْ فِي السَّمَاءِ، يَأْتِينِي خَيْرُ السَّمَاءِ صَبَاحًا وَمَسَاءً». قَالَ فَقَامَ رَجُلٌ غَائِرُ الْعَيْنَيْنِ، مُشْرِفُ الْوَجْهَيْنِ، نَاشِزُ الْجَنْبِهِ، كَثُّ اللَّحْيَةِ، مَخْلُوقُ الرَّأْسِ، مُشَمَّرُ الْإِزَارِ، فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَتَى اللَّهَ. قَالَ: «وَيْلَكَ أَوْلَسْتُ أَحَقَّ أَهْلِ الْأَرْضِ أَنْ يَتَقَى اللَّهَ». قَالَ ثُمَّ وَلَّى الرَّجُلُ، قَالَ خَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَلَا أَضْرِبُ عَنْقَهُ قَالَ: «لَا، لَعَلَّهُ أَنْ يَكُونَ يُصَلِّيَ». فَقَالَ خَالِدٌ وَكَمْ مِنْ مُصَلٍّ يَقُولُ بِلِسَانِهِ مَا لَيْسَ فِي قَلْبِهِ. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِنِّي لَمْ أُؤْمَرْ أَنْ أَتَقَبَّ قُلُوبَ النَّاسِ، وَلَا أَشَقَّ بَطُونَهُمْ» قَالَ ثُمَّ نَظَرَ إِلَيْهِ وَهُوَ مُقَفٌّ فَقَالَ: «إِنَّهُ يَخْرُجُ مِنْ ضِئْضِي هَذَا قَوْمٌ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ رَطْبًا، لَا يُجَاوِزُ حَنَاجِرَهُمْ، يَمْرُقُونَ مِنَ الدِّينِ كَمَا يَمْرُقُ السَّهْمُ مِنَ الرَّمِيَةِ». وَأَظَنَّهُ قَالَ: «لَنْ أَدْرِكَهُمْ لَأَقْتُلَنَّهُمْ قَتْلَ تَمُودَ». [رواه البخاري: ٤٣٥١]

1672. Rəvayət edilir ki, Əbu Səid əl-Xudri ﷺ demişdir: “Əli ibn Əbu Talib Peyğəmbərə ﷺ Yəməndən aşılarmış dəridən hazırlanmış kisənin içində qızıl külçələr göndərdi. Peyğəmbər ﷺ bu külçələri dörd nəfərin arasında bölüşdürdü. (Bir hissəsini) Uyeynə ibn Bədrə, (ikinci hissəsini) Əqra ibn Habisə, (üçüncü hissəsini) Zeyd əl-Xeylə, dördüncü hissəsini də ya Əlqəməyə, ya da Amir ibn Tufeylə (verdi). Bu vaxt Peyğəmbərin ﷺ əshabələrindən biri dedi: “Bizim bu (qənimətlərə) onlardan daha çox haqqımız çatırdı.” Bu söz Peyğəmbərə ﷺ yetişdikdə o dedi: “Mən göydəki Allahın etibar etdiyi bir adam ola-ola, üstəlik səhər-axşam mənə vəhy nazil olduğu halda siz mənə etibar etmirsiniz?!” Bu vaxt gözləri batıq, almacıq sümükləri² çıxıq, alnı qabarıq, gursaqqal, başı qırıxıq, izarını yuxarı çəkmiş bir adam ayağa qalxıb dedi: “Ya Rəsulullah, Allahdan qorx!” Peyğəmbər ﷺ dedi: “Vay sənə halına! Məgər mən yer üzündə olan insanların ən təqvalısı deyiləmmi?” Sonra həmin adam dönüb getdi. Bu vaxt Xalid ibn Vəlid dedi: “Ya Rəsulullah, onun boynunu vurumu?” Peyğəmbər ﷺ dedi: “Xeyr, ola bilsin ki, o namaz qılan adam olsun.” Xalid dedi: “Nə çox namaz qılan var ki, qəlbən etiqad etmədiyini dilinə gətirir.” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Mənə insanların qəlbinə girmək, onların köksünü açmaq əmr edilməmişdir.” Sonra Peyğəmbər ﷺ həmin adamın arxasınca baxıb dedi: “Həqiqətən, bu adamın belindən elə insanlar gələcək ki, onlar

¹ Əli ibn Əbu Talib ﷺ cariyələrdən birini özünə götürmüş və orada qaldığı gecəni onunla keçirmiş və elə bu səbəbdən də o qüsl etmişdir.

² Gözlərin altında, çənənin üstündəki çıxıq, yanaq sümüklərinin dik yeri.

Allahın Kitabını məlahətli səslə oxuyacaq, lakin oxuduqları xirtdəklərindən o yana keçməyəcəkdir. Ox öz ovunu dəlib keçdiyi kimi onlar da İslamdan çıxacaqqlar.” Deyəsən, Peyğəmbər ﷺ bunu da demişdir ki: “Əgər mən onların (meydana gələcəyi günədək) yaşasam, onları Səhud qəbiləsinin öldürüldüyü kimi, öldürərəm.” (əl-Buxari, 4351)

37-ci fəsil. Zul-Xələsə döyüşü

۳۷- باب: غَزْوَةُ ذِي الْخَلَصَةِ

۱۶۷۳ - عَنْ جَرِيرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَلَا تُرَجِّحُنِي مِنْ ذِي الْخَلَصَةِ؟» فَقُلْتُ بَلَى. فَأَنْطَلَقْتُ فِي خَمْسِينَ وَمِائَةِ فَارَسٍ مِنْ أَحْمَسَ وَكَانُوا أَصْحَابَ خَيْلٍ وَكُنْتُ لَا أَتَّبِعُ عَلَى الْخَيْلِ، فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ ﷺ فَضَرَبَ يَدَهُ عَلَى صَدْرِي حَتَّى رَأَيْتُ أَثَرَ يَدِهِ فِي صَدْرِي وَقَالَ: «اللَّهُمَّ تَبَّهْ وَاجْعَلْهُ هَادِيًا مَهْدِيًا». قَالَ فَمَا وَقَعْتُ عَنْ فَرَسٍ بَعْدُ. قَالَ وَكَانَ ذُو الْخَلَصَةِ بَيْنَا بِالْيَمَنِ لَخْنَعَمَ وَبَجِيلَةَ، فِيهِ نُصُبٌ تُعْبَدُ، يُقَالُ لَهُ الْكَعْبَةُ. قَالَ فَأَتَاهَا فَحَرَقَهَا بِالنَّارِ وَكَسَرَهَا. قَالَ وَلَمَّا قَدِمَ جَرِيرُ الْيَمَنِ كَانَ بِهَا رَجُلٌ يَسْتَفْتِسِمُ بِالْأَزْلَامِ فَقِيلَ لَهُ إِنَّ رَسُولَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ هَاهُنَا فَإِنْ قَدَرَ عَلَيْكَ ضَرَبَ عُنُقَكَ. قَالَ فَبَيْنَمَا هُوَ يَضْرِبُ بِهَا إِذْ وَقَفَ عَلَيْهِ جَرِيرٌ فَقَالَ لَتَكْسِرَنَّهَا وَلَتَشْهَدَنَّ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ أَوْ لَأَضْرِبَنَّ عُنُقَكَ. قَالَ فَكَسَرَهَا وَشَهِدَ، ثُمَّ بَعَثَ جَرِيرٌ رَجُلًا مِنْ أَحْمَسَ يُكْنَى أَبَا أَرْطَاةَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ يُبَشِّرُهُ بِذَلِكَ، فَلَمَّا أَتَى النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ مَا جِئْتُ حَتَّى تَرُكَّهَا كَأَنَّهَا حِمْلٌ أَجْرَبُ. قَالَ فَبَرَكَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى خَيْلِ أَحْمَسَ وَرَجَالِهَا خَمْسَ مَرَّاتٍ. [رواه البخاري: ٤٣٥٧]

1673. Rəvayət edilir ki, Cərir رضي الله عنه demişdir: “(Bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ mənə dedi: “Zul-Xələsəni (yox etməklə) mənim qəlbimi rahat etmək istəmirsənmi?” Dedim: “Əlbəttə, (istəyirəm).” Sonra mən Əhməs qəbiləsindən olan yüz əlli nəfərlik bir süvari dəstəsində (oraya) yollandım. Əhməsilər yaxşı at sürən adamlar idi. Mən isə atın belində dura bilmirdim. Mən bunu Peyğəmbərə ﷺ bildirdikdə o, (əli ilə) mənim sinəmə elə bir zərbə vurdu ki, barmaqlarının izi sinəmdə qaldı, (sonra da dua edib) dedi: “Allahım, onu sabitqədəm et, onu doğru yol göstərən və doğru yolda olan (kimsələrdən) et!” Bundan sonra mən heç vaxt atdan yıxılmadım. Zul-Xələsəyə gəlincə, bu, Yəməndə yerləşən, Xəsəm və Bəcilə qəbilələrinə məxsus, onların kəbə adlandırdıqları bir bütxana idi. Cərir o bütxanaya getdi və onu yandıraraq darmadağın etdi. Cərir Yəmənə gəldikdə orada oxlarla fala baxan bir adam var idi. Ona dedilər ki, Rəsulullahın ﷺ elçisi buradadır. Əgər o səni yaxalasa, sənin boynunu vuraçaq. (Lakin adam deyilənlərə məhəl qoymayıb işinə davam elədi. Bir dəfə yenə oxlarla) fala baxdıqda Cərir qəfil onun başının üstünü aldı və dedi: “Ya bu oxları sındıracaq və “lə ilahə illəllah” deyəcəksən, ya da sənin boynunu vuracağam.” (Falçı dərhal) oxları sındıraraq şəhadət gətirdi. Sonra Cərir Əbu Ərtat ləqəbli bir əhməsini Peyğəmbərin ﷺ yanına göndəri ki, bu xeyir xəbərlə ona müjdə versin. Əbu Ərtat Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib dedi: “Ya Rəsulullah, səni haqq ilə göndərən Allaha and olsun ki, mən gələndə o (bütxana) haldan düşmüş (və ya qotur xəstəliyinə) tutulmuş bir dəvə kimi (yanıb qapqara) olmuşdu.”

(Cərir) dedi: “(Bunu eşidəndə) Peyğəmbər ﷺ əhməsilərin atlı və piyada qoşunu üçün beş dəfə xeyir-bərəkət dilədi.” (əl-Buxari, 4357)

38-ci fəsil. Cəririn ﷺ Yəmənə getməsi

۳۸- باب: ذهاب جرير ﷺ إلى اليمن

۱۶۷۴ - عَنْ جَرِيرٍ ﷺ قَالَ: كُنْتُ بِالْيَمَنِ فَلَقِيتُ رَجُلَيْنِ مِنْ أَهْلِ الْيَمَنِ ذَا كَلَاعٍ وَذَا عَمْرٍو، فَجَعَلْتُ أُحَدِّثُهُمْ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ لَهُ ذُو عَمْرٍو لَنْ كَانَ الَّذِي تَذْكُرُ مِنْ أَمْرِ صَاحِبِكَ، لَقَدْ مَرَّ عَلَيَّ أَجَلُهُ مِنْذُ ثَلَاثٍ. وَأَقْبَلَا مَعِيَ حَتَّى إِذَا كُنَّا فِي بَعْضِ الطَّرِيقِ رَفَعَ لَنَا رَكْبٌ مِنْ قَبْلِ الْمَدِينَةِ فَسَأَلْنَاهُمْ فَقَالُوا قَبِضَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَاسْتَخْلَفَ أَبُو بَكْرٌ وَالنَّاسُ صَالِحُونَ. فَقَالَا أَخْبِرْ صَاحِبَكَ أَنَّ قَدْ جِئْنَا وَلَعَلَّنَا سَعُودٌ إِنْ شَاءَ اللَّهُ، وَرَجَعَا إِلَى الْيَمَنِ فَأَخْبَرْتُ أَبَا بَكْرٍ بِحَدِيثِهِمْ قَالَ أَفَلَا جِئْتَ بِهِمْ. فَلَمَّا كَانَ بَعْدَ قَالَ لِي ذُو عَمْرٍو يَا جَرِيرُ إِنْ بَكَ عَلَيَّ كَرَامَةً، وَإِنِّي مُخْبِرُكَ خَيْرًا، إِنَّكُمْ مَعَشَرَ الْعَرَبِ لَنْ تَزَالُوا بِخَيْرٍ مَا كُنْتُمْ إِذَا هَلَكَ أَمِيرٌ تَأْمُرْتُمْ فِي آخِرٍ، فَإِذَا كَانَتْ بِالسَّيْفِ كَانُوا مُلُوكًا يَعْضُبُونَ غَضَبَ الْمُلُوكِ وَيَرْضَوْنَ رِضَا الْمُلُوكِ. [رواه البخاري: ۴۳۵۹]

1674. Rəvayət edilir ki, Cərir ﷺ demişdir: “(Bir dəfə) mən Yəməndə olarkən orada Zu Kəla və Zu Amr adlı iki yəmənliyə rast gəldim və onlara Allahın elçisi ﷺ barəsində danışdım. Zu Amr mənə dedi: “Əgər sənin dostun barədə danışdıqların doğrudursa, demək o, artıq üç gün bundan qabaq vəfat etmişdir.¹” Sonra hər ikisi mənimlə birlikdə (Mədinəyə) yola düşdü. Nəhayət, yolda Mədinədən gələn atlılara rast gəldik və onlardan (Peyğəmbər ﷺ) haqqında soruşduq. Onlar dedilər: “Allahın elçisi ﷺ vəfat etmiş və ondan sonra Əbu Bəkr xəlifə seçilmişdir. Camaatın yaşayışı da çox yaxşıdır.” Onda Zu Kəla və Zu Amr: “Dostuna² deyərsən ki, biz gəlmişdik, bəlkə, inşallah yenə qayıdıb gəldik” – dedilər, sonra da Yəmənə qayıtdılar. Mən onların dediklərini Əbu Bəkrə xəbər verdim. Əbu Bəkr dedi: “Nahaq onları özünlə gətirməmişən!” (Ömərin xilafəti dövründə) Zu Amr (Mədinəyə gəldikdə) mənə dedi: “Ey Cərir! Doğrudan da, sən mənə böyük ehtiram göstərmisən. Odur ki, mən sənə bir (şey haqqında) xəbər verəcəyəm. Siz ərəblər əvvəlki xəlifə vəfat etdiyi təqdirdə sonrakı xəlifəni (şəriətə uyğun şəkildə) seçənədək xeyir-bərəkət içində yaşayacaqsınız. Xilafət qılınc sayəsində ələ keçirildiyi zaman artıq (seçilənlər xəlifə yox,) padşah olacaqlar. Onlar padşahlar kimi qəzəblənəcək, habelə padşahlar kimi razı qalacaqlar.” (əl-Buxari, 4359)

39-cu fəsil. Dəniz sahilindəki döyüş

۳۹- باب: غزوة سيف البحر

۱۶۷۵ - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَعَثًا قَبْلَ السَّاحِلِ وَأَمَرَ عَلَيْهِمْ أَبَا عُبَيْدَةَ بْنَ الْجَرَّاحِ وَهُمْ ثَلَاثُمِائَةٍ، فَخَرَجْنَا وَكُنَّا بِبَعْضِ الطَّرِيقِ فَنِيَ الرَّأْدُ فَأَمَرَ أَبُو عُبَيْدَةَ بِأَزْوَادِ الْحَيْشِ، فَجُمِعَ فَكَانَ مَزُودِي تَمْرٍ، فَكَانَ يَقُوتُنَا كُلَّ يَوْمٍ قَلِيلٌ قَلِيلٌ حَتَّى فَنِيَ، فَلَمْ يَكُنْ يُصَيِّنَا إِلَّا تَمْرَةً تَمْرَةً فَقُلْتُ مَا تُعْنِي عَنْكُمْ تَمْرَةٌ فَقَالَ لَقَدْ وَجَدْنَا فَقْدَهَا حِينَ فَنَيْتُ. ثُمَّ انْتَهَيْنَا إِلَى الْبَحْرِ، فَإِذَا حَوْتُ مِثْلُ الظَّرْبِ فَأَكَلَ مِنْهَا الْقَوْمُ ثَمَانِ عَشْرَةَ لَيْلَةً، ثُمَّ أَمَرَ أَبُو عُبَيْدَةَ بِضَلْعَيْنِ مِنْ أَضْلَاعِهِ فَنَصَبَا، ثُمَّ أَمَرَ بِرَاحِلَةٍ فَرَحِلَتْ ثُمَّ مَرَّتْ تَحْتَهُمَا فَلَمْ تُصِبْهُمَا. [رواه البخاري: ۴۳۶۰]

¹ Çox güman ki, bu adam kahin idi.

² Burada Əbu Bəkr ﷺ nəzərdə tutulur.

1675. Rəvayət edilir ki, Cabir ibn Abdullah رضي الله عنه demişdir: “(Bir zaman) Peyğəmbər ﷺ üç yüz nəfərdən ibarət qoşuna Əbu Ubeydə ibn Cərrahı başçı təyin edib onları dənizin sahilinə tərəf yolladı. Biz (Mədinədən) yola düşdük və (nəhayət,) yolun bir hissəsini qət etdikdən sonra ərzağımız qurtarmağa başladı. Onda Əbu Ubeydənin əmri ilə qoşunun bütün ehtiyat ərzağı bir yerə cəm edildi və cəmi iki xurcun xurma yığıldı. Əbu Ubeydə hər gün bu xurmalardan bizə az-az verməyə başladı və iş o yerə gəlib çatdı ki, hər kəsə ancaq bir dənə xurma çatdı.”

(Hədisi danışan ravi dedi): “Mən soruşdum: “Bir xurmanın sizə nə faydası olurdu ki?” Cabir dedi: “Artıq o da tükəndikdə biz onun yoxluğunu hiss etdik. Sonra biz gəlib dənizin sahilinə çatdıq və orada dağ boyda bir balıq gördük. Camaat on səkkiz gün o balıqdan yedi. Sonra Əbu Ubeydənin əmri ilə balığın qabırğalarından ikisini dikəldilər. Sonra (yenə) onun əmri ilə (ən hündürboy) atlı bu qabırğaların altından keçdi və onun başı bu sümüklərə dəymədi.” (əl-Buxari, 4360)

١٦٧٦ - وَ فِي رَوَايَةٍ عَنْهُ قَالَ: فَأُلْقِيَ لَنَا الْبَحْرُ دَابَّةً يُقَالُ لَهَا الْعَنْبَرُ، فَأَكَلْنَا مِنْهُ نِصْفَ شَهْرٍ وَادَّهَنَّا مِنْ وَدَكِهِ حَتَّى ثَابَتْ إِلَيْنَا أَجْسَامُنَا.

وَ فِي رَوَايَةٍ عَنْهُ: قَالَ أَبُو عُبَيْدَةَ كُلُّوْا. فَلَمَّا قَدَمْنَا الْمَدِيْنَةَ ذَكَرْنَا ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: «كُلُّوْا رِزْقًا أَخْرَجَهُ اللّٰهُ، أَطْعَمُونَا إِنْ كَانَ مَعَكُمْ». فَأَتَاهُ بَعْضُهُمْ بِبَعْضٍ فَأَكَلَهُ. [رواه البخاري: ٤٣٦١-٤٣٦٢]

1676. Digər rəvayətdə Cabir رضي الله عنه demişdir: “Dəniz bizim üçün sahilə Ənbər¹ adlı bir balıq çıxartdı. Biz düz yarım ay o balıqdan yedik, üstəlik piyindən dərimizə o qədər sürtdük ki, nəhayət, bədənımız əvvəlki formasına düşdü.”

Digər rəvayətdə Cabir رضي الله عنه demişdir: “Əbu Ubeydə (bizə): “Yeyin!”- deyə buyurdu. Biz Mədinəyə gəldikdə başımıza gələnləri Peyğəmbərə ﷺ danışdıq. Peyğəmbər ﷺ dedi: “Allahın sizə verdiyi ruzidən yeyin və əgər (artıq) qalıbsa, bizi də qonaq edin!” (Əshabələrdən) biri (balığın ətindən) bir tikə Peyğəmbərə ﷺ verdi və o da (bu ətdən) daddı.” (əl-Buxari, 4361-4362)

40-cı fəsil. Uyeynə ibn Hisnin üstünə yürüş

٤٠ - باب: غَزْوَةُ عُيَيْنَةَ بْنِ حِصْنٍ

١٦٧٧ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ رضي الله عنه قَالَ: قَدِمَ رَكْبٌ مِنْ بَنِي تَمِيمٍ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: أَمْرُ الْقَعْقَاعِ بْنِ مَعْبُدٍ بْنِ زُرَّارَةَ. قَالَ عُمَرُ بْنُ الْاَقْرَعِ بْنِ حَابِسٍ. قَالَ أَبُو بَكْرٍ مَا أَرَدْتُ إِلَّا خِلَافِي. قَالَ عُمَرُ مَا أَرَدْتُ خِلَافَكَ. فَمَارِيَا حَتَّى ارْتَفَعَتْ أَصْوَاتُهُمَا فَتَزَلَّ فِي ذَلِكَ: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْدُمُوا﴾ حَتَّى انْقَضَتْ. [رواه البخاري: ٤٣٦٧]

1677. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Zubeyr رضي الله عنه demişdir: “Bəni Təميم qəbiləsindən bir dəstə atlı Peyğəmbərin ﷺ yanına gəldikdə Əbu Bəkr dedi: “əl-Qa'qa ibn Məbəəd ibn Zuraranı başçı təyin et!” Ömər isə dedi: “Yox, Əqra ibn Habisi başçı təyin et!” Bu vaxt Əbu Bəkr Ömərə: “Sən ancaq mənə müxalif olmaq istəyirsən!”- dedi. Ömər də ona: “Mən sənə müxalif olmaq istəmə-

¹ Kitlər qrupundan məməli iri dəniz heyvanı.

dim!” – dedi. Beləliklə, onlar mübahisə etməyə başladılar və səslərini qaldırdılar. Onda bu ayə nazil oldu: “Ey iman gətirənlər! *Heç bir şeydə Allahı və Onun Elçisini qabaqlamayın. Allahdan qorxun! Həqiqətən, Allah Əşidəndir, Biləndir*”¹. (əl-Buxari, 4367)

**41-ci fəsil. Bəni Hənifə
qəbiləsinin nümayəndələri və
Sumamə ibn Usalın rəvayəti**

٤١ - باب:

وَفَدُ بَنِي حَنِيفَةَ، وَحَدِيثُ ثُمَامَةَ بْنِ أُتَالٍ

١٦٧٨ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: بَعَثَ النَّبِيُّ ﷺ خَيْلًا قَبْلَ نَجْدٍ، فَجَاءَتْ بِرَجُلٍ مِنْ بَنِي حَنِيفَةَ يُقَالُ لَهُ ثُمَامَةُ بْنُ أُتَالٍ، فَرَبَطُوهُ بِسَارِيَةٍ مِنْ سَوَارِي الْمَسْجِدِ، فَخَرَجَ إِلَيْهِ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ: «مَا عِنْدَكَ يَا ثُمَامَةُ». فَقَالَ عِنْدِي خَيْرٌ يَا مُحَمَّدُ، إِنْ تَقْتُلَنِي تَقْتُلَ دَا دِمَ، وَإِنْ تُنْعِمَ تُنْعِمَ عَلَيَّ شَاكِرٌ، وَإِنْ كُنْتَ تُرِيدُ الْمَالَ فَسَلْ مِنْهُ مَا شِئْتَ. حَتَّى كَانَ الْغَدُ ثُمَّ قَالَ لَهُ: «مَا عِنْدَكَ يَا ثُمَامَةُ». قَالَ مَا قُلْتُ لَكَ إِنْ تُنْعِمَ تُنْعِمَ عَلَيَّ شَاكِرٌ. فَتَرَكَهُ حَتَّى كَانَ بَعْدَ الْغَدِ، فَقَالَ: «مَا عِنْدَكَ يَا ثُمَامَةُ». فَقَالَ عِنْدِي مَا قُلْتُ لَكَ. فَقَالَ: «أَطْلِقُوا ثُمَامَةَ»، فَأُتِلِقَ إِلَى نَخْلٍ قَرِيبٍ مِنَ الْمَسْجِدِ فَاعْتَسَلَ ثُمَّ دَخَلَ الْمَسْجِدَ فَقَالَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، يَا مُحَمَّدُ وَاللَّهِ مَا كَانَ عَلَى الْأَرْضِ وَجْهٌ أَبْغَضَ إِلَيَّ مِنْ وَجْهِكَ، فَقَدْ أَصْبَحَ وَجْهَكَ أَحَبَّ الْوُجُوهِ إِلَيَّ، وَاللَّهِ مَا كَانَ مِنْ دِينٍ أَبْغَضَ إِلَيَّ مِنْ دِينِكَ، فَأَصْبَحَ دِينَكَ أَحَبَّ الدِّينِ إِلَيَّ، وَاللَّهِ مَا كَانَ مِنْ بَلَدٍ أَبْغَضَ إِلَيَّ مِنْ بَلَدِكَ، فَأَصْبَحَ بَلَدُكَ أَحَبَّ الْبِلَادِ إِلَيَّ، وَإِنْ خِيَلْتُ أَخَذْتَنِي وَأَنَا أُرِيدُ الْعُمْرَةَ، فَمَاذَا تَرَى فَبَشِّرْهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَمْرُهُ أَنْ يَعْتِمِرَ، فَلَمَّا قَدِمَ مَكَّةَ قَالَ لَهُ قَائِلٌ صَبَوْتَ. قَالَ لَا، وَلَكِنْ أَسْلَمْتُ مَعَ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، وَلَا وَاللَّهِ لَا يَأْتِيكُمْ مِنَ الْيَمَامَةِ حَبَةٌ حِنْطَةٍ حَتَّى يَأْذَنَ فِيهَا النَّبِيُّ ﷺ. [رواه البخاري: ٤٣٧٢]

1678. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رضي الله عنه demişdir: “(Bir vaxt) Peyğəmbər ﷺ Nəcdə bir dəstə atlı göndərdi. Onlar oradan Bəni Hənifə qəbiləsindən olan Sumamə ibn Usal adlı bir nəfəri (tutub Mədinəyə gətirdilər və) onu məsciddəki dirəklərdən birinə bağladılar. Bu əsnada Peyğəmbər ﷺ onun yanına gəlib dedi: “Nə düşünürsən, ey Sumamə?” Sumamə dedi: “(Hər şey) yaxşıdır, ey Muhəmməd! Məni öldürsən, əli qana batmış bir canını öldürmüş olarsan. Məni azad etsən, minnətdar olan bir adama yaxşılıq etmiş olarsan. Yox əgər pul istəyirsənsə, dilədiyin qədər istəyə bilərsən.” Səhəri gün Peyğəmbər ﷺ (yenə) onun yanına gəlib dedi: “Nə fikirləşirsən, ey Sumamə?” Sumamə dedi: “(Dünən) sənə dediyim kimi, əgər məni azad etsən, minnətdar olan bir adama yaxşılıq etmiş olarsan.” Peyğəmbər ﷺ onu qoyub getdi. Ertəsi gün (yenə) onun yanına gəlib dedi. “Nə düşünürsən, ey Sumamə?” Sumamə dedi: “(Dünən) sənə dediklərimi.” Peyğəmbər ﷺ: “Sumaməni azad edin!” – dedi, sonra Sumamə məscidin yanındakı xurmalığa gedib qüsl etdi və gəlib məscidə daxil oldu. (Bu vaxt Sumamə ona yaxınlaşıb) dedi: “Mən şahidlik edirəm ki, Allahdan başqa (ibadətə layiq olan) məbud yoxdur və şahidlik edirəm ki, Muhəmməd Allahın elçisidir. Ey Muhəmməd, vallahi ki, yer üzündə sənün üzündən daha çox nifrət etdiyim bir üz yox idi. İndi isə sənün üzün mənim üçün ən əziz üzdür. Vallahi, sənün dinindən daha çox nifrət etdiyim bir din yox idi. İndi isə sənün dinin mənim üçün ən əziz bir dindir. Vallahi, sənün şəhə-

¹ “əl-Hucurat” surəsi, 1.

rindən daha çox nifrət etdiyim bir şəhər yox idi. İndi isə sənin şəhərin mənim üçün ən əziz şəhərdir. Mən ümrə etmək istəyərkən sənin atlıların məni yaxaladılar. Bu haqda nə deyə bilərsən?" Peyğəmbər ﷺ onu müjdələdi və ona ümrəni yerinə yetirməyi əmr etdi. Sumamə Məkkəyə gəlib çatdıqda bir nəfər ondan: "Sabiim¹ olmusan?" – deyə soruşdu. Dedi: "Xeyr, mən Allahın elçisi Muhəmmədlə ﷺ birgə Allaha təslim olmuşam. Allaha and olsun ki, Peyğəmbərin ﷺ izni olmadan Yəməmədən sizə bir buğda dənəsi belə gəlməyəcəkdir." (əl-Buxari, 4372)

١٦٧٩ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَدِمَ مُسَيْلِمَةُ الْكَذَّابُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَجَعَلَ يَقُولُ إِنَّ جَعَلَ لِي مُحَمَّدٌ مِنْ بَعْدِهِ نَبِيًّا. وَقَدِمَهَا فِي بَشَرٍ كَثِيرٍ مِنْ قَوْمِهِ، فَأَقْبَلَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَمَعَهُ ثَابِتُ بْنُ قَيْسٍ بْنُ شَمَّاسٍ، وَفِي يَدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قِطْعَةً جَرِيدٍ حَتَّى وَقَفَ عَلَى مُسَيْلِمَةَ فِي أَصْحَابِهِ، فَقَالَ: «لَوْ سَأَلْتَنِي هَذِهِ الْقِطْعَةَ مَا أَعْطَيْتُكَهَا وَلَنْ تَعْدُو أَمْرَ اللَّهِ فِيكَ، وَلَنْ أَذْبَرْتَ لِعَقْرَتِكَ اللَّهَ، وَإِنِّي لَأَرَاكَ الَّذِي أُرِيتُ فِيهِ مَا رَأَيْتُ، وَهَذَا ثَابِتٌ يُحِبُّكَ عَنِّي». ثُمَّ انْصَرَفَ عَنْهُ. قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ فَسَأَلْتُ عَنْ قَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: «إِنَّكَ أَرَى الَّذِي أُرِيتُ فِيهِ مَا أُرِيتُ». فَأَخْبَرَنِي أَبُو هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «بَيْنَا أَنَا نَائِمٌ رَأَيْتُ فِي يَدَيَّ سَوَارِينَ مِنْ ذَهَبٍ، فَأَهَمَّنِي شَأْنُهُمَا، فَأُوحِيَ إِلَيَّ فِي الْمَنَامِ أَنْ انْفُخْهُمَا، فَتَفَخَّخْتُهُمَا فَطَارَا فَأَوَلَّتُهُمَا كَذَّابَيْنِ يَخْرُجَانِ بَعْدِي، أَحَدُهُمَا الْعُنْسِيُّ، وَالْآخَرُ مُسَيْلِمَةُ». [رواه البخاري: ٤٣٧٣-٤٣٧٤]

1679. Rəvayət edilir ki, ibn Abbas رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا demişdir: "Peyğəmbərin dövründə yalançı Müseylmə Mədinəyə gəlib dedi: "Əgər Muhəmməd özündən sonra (həkimyyəti) mənə versə, mən onun ardınca gedərəm. Onunla bərabər Mədinəyə onun bir çox həmqəbilələri gəlmişdi. Peyğəmbər ﷺ əlində bir xurma budağı Sabit ibn Qeys ibn Şəmmas ilə birlikdə Müseylmənin və onun həmqəbilələrinin yanına gəlib dedi: "Əgər sən məndən bu budağı istəsəydin belə, mən onu sənə verməzdim. Sən heç vaxt Allahın əzəldən sənə barəndə verdiyi qərara qarşı çıxma bilməzsən. Əgər (haqdan) üz döndərsən, Allah hökmən sənəni məhv edəcək. Mən görürürəm ki, sən mənə yuxuda göstərilmiş həmin adamsan. Mənim yerimə Sabit sənə cavabını verəcək." (Peyğəmbər ﷺ sözü-nü deyəndən) sonra ondan uzaqlaşdı."

İbn Abbas demişdir: "Mən Peyğəmbərin ﷺ: "Mən görürəm ki, sən mənə yuxuda göstərilmiş həmin adamsan" sözünün mənasını soruşmağa başladım. Əbu Hureyra mənə xəbər verdi ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "(Bir dəfə) mən yuxuda qolumda qızıldan iki bilərzik gördüm və onlar məni bərk narahat elədi. Sonra yuxuda ikən mənə: "Onlara üfür!" deyə vəhy edildi. Mən bilərziklərə üfürdükdə onlar (havaya) uçdular. Mən bu bilərzikləri məndən sonra (peyğəmbərlik iddia edəcək) iki yalançının meydana gələcəyinə yozdum." Biri (Əsvəd) əl-Ənsi, digəri isə Müseylmə oldu." (əl-Buxari, 4373-4374)

١٦٨٠ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «بَيْنَا أَنَا نَائِمٌ أَتَيْتُ بِخَرَاتِنِ الْأَرْضِ، فَوُضِعَ فِي كَفِّي سَوَارَانِ مِنْ ذَهَبٍ، فَكَبَّرًا عَلَى فَأُوحِيَ إِلَيَّ أَنْ انْفُخْهُمَا، فَتَفَخَّخْتُهُمَا فَذَهَبَا فَأَوَلَّتُهُمَا الْكَذَّابَيْنِ اللَّذَيْنِ أَنَا بَيْنَهُمَا صَاحِبٌ صَنَعَاءٌ، وَصَاحِبُ الْيَمَامَةِ». [رواه البخاري: ٤٣٧٥]

1680. Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "(Bir dəfə) yuxumda mənə dünya xəzinələri verildiyini, üstəlik qoluma qızıldan iki bilərzik taxıl-

¹ 227-ci hədisin qeydlərinə bax.

dığını gördüm və bunları (geymək) mənə ağır gəldi.¹ Sonra mənə: “Onlara üfür!” deyə vəhy edildi. Mən bilərziklərə üfürdükdə onlar yox oldular. Mən bu bilərzikləri aralarında olduğum² iki yalançının – Səna³ və Yəmamə böyüklərinin⁴ meydana gələcəyinə yozdum.” (əl-Buxari, 4375)

42-ci fəsil.

باب: ٤٢ - قِصَّةُ أَهْلِ نَجْرَانَ

Nəcranlıların⁵ hekayəsi

١٦٨١ - عَنْ حُذَيْفَةَ رضي الله عنه قَالَ: جَاءَ الْعَاقِبُ وَالسَّيِّدُ صَاحِبَا نَجْرَانَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يُرِيدَانِ أَنْ يُلَاعِنَاهُ، قَالَ فَقَالَ أَحَدُهُمَا لِصَاحِبِهِ لَا تَفْعَلْ، فَوَاللَّهِ لَنْ كَانَ نَبِيًّا فَلَا عَنَّا، لَا نُفْلِحُ نَحْنُ وَلَا عَقِبُنَا مِنْ بَعْدِنَا. قَالَا إِنَّا نُعْطِيكَ مَا سَأَلْتَنَا، وَأَبْعَثْ مَعَنَا رَجُلًا أَمِينًا، وَلَا تَبْعَثْ مَعَنَا إِلَّا أَمِينًا. فَقَالَ: «لَأَبْعَثَ مَعَكُمْ رَجُلًا أَمِينًا حَقًّا أَمِينًا». فَاسْتَشْرَفَ لَهُ أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: «قُمْ يَا أَبَا عُبَيْدَةَ بْنِ الْجَرَّاحِ». فَلَمَّا قَامَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «هَذَا أَمِينٌ هَذِهِ الْأُمَّةُ». [رواه البخاري: ٤٣٨٠]

1681. Rəvayət edilir ki, Huzeyfə رضي الله عنه demişdir: “(Bir dəfə) Nəcran əhlinin böyüklərindən olan Aqib və Seyyid Peyğəmbərin ﷺ yanına gedib (İsanın ﷺ peyğəmbər deyil, Allahın oğlu olduğunu sübuta yetirmək üçün əvvəlcə and içib sonra da yalançılara) lənət diləmək istədikdə, onlardan biri digərinə dedi: “(Belə) etmə! Vallahi, əgər o peyğəmbərdirsə, bu lənətdən sonra nə biz, nə də sonrakı nəslimiz nicat tapacaq.” (Sonra onlar Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib) dedilər: “Bizdən nə (qədər cizyə) istəsən, sənə istədiyini verəcəyik. Amma gərək bizimlə etibarlı adam göndərəsən. Bax ha, ancaq etibarlı adam olsun.” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Mən sizinlə həqiqətən də ən etibarlı olan bir adam göndərəcəyəm.” Onda Peyğəmbərin ﷺ əshabələrindən hər biri bu işin ona tapşırılmasını təmənna etdi. Peyğəmbər ﷺ dedi: “Qalx, ey Əbu Ubeydə ibn Cərrah!” Əbu Ubeydə ayağa qalxdıqda Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Bu (kişi) bu ümmətin ən etibarlı adamıdır.” (əl-Buxari, 4380)

١٦٨٢ - عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «لِكُلِّ أُمَّةٍ أَمِينٌ، وَأَمِينُ هَذِهِ الْأُمَّةِ أَبُو عُبَيْدَةَ بْنُ الْجَرَّاحِ». [رواه البخاري: ٤٣٨٢]

1682. Ənəs رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Hər bir ümmətin içində ən etibarlı bir adam vardır. Bu ümmətin ən etibarlı adamı isə Əbu Ubeydə ibn Cərrahdır.” (əl-Buxari, 4382)

43-cü fəsil. Əşari qəbiləsindən
olanların və (digər) yəmənlilərin
(Peyğəmbərin ﷺ yanına) gəlməsi

باب: ٤٣

قُدُومُ الْأَشْعَرِيِّينَ وَأَهْلِ الْيَمَنِ

١٦٨٣ - عَنْ أَبِي مُوسَى رضي الله عنه قَالَ: أَتَيْنَا النَّبِيَّ ﷺ نَفَرٌ مِنَ الْأَشْعَرِيِّينَ، فَاسْتَحْمَلْنَاهُ فَأَبَى أَنْ يَحْمِلَنَا فَاسْتَحْمَلْنَاهُ، فَحَلَفَ أَنْ لَا يَحْمِلَنَا، ثُمَّ لَمْ يَلْبَثِ النَّبِيُّ ﷺ أَنْ أَتَى بَنَاهُ إِبِلَ، فَأَمَرَ لَنَا بِخَمْسِ ذَوْدٍ، فَلَمَّا قَبَضْنَاهَا قُلْنَا تَعَفَّلْنَا النَّبِيَّ ﷺ

¹ Kişiyə qızıl taxmaq qadağan olunduğuna görə Peyğəmbər ﷺ belə demişdir.

² Burada “aralarında” deyildikdə, ya Yəmamə ilə Yəmən arasında yerləşən Mədinə şəhəri, ya da bu iki yalançıdan birinin Peyğəmbərdən ﷺ əvvəl, digərinin isə sonra vəfat edəcəyi qəsd edilir.

³ Yəməndə şəhər.

⁴ Söhbət Əsvəd əl-Ənsidən və Müseyləmədən gedir.

⁵ O dövrdə Yəmən sərhədinin yaxınlığında yaşamış xristianlar.

يَمِينُهُ، لَا تُفْلِحُ بَعْدَهَا أَبَدًا فَأَتَيْتُهُ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّكَ حَلَفْتَ أَنْ لَا تَحْمِلَنَا وَقَدْ حَمَلْتَنَا؟ قَالَ: «أَحِلٌّ، وَلَكِنْ لَا أَحْلِفُ عَلَى يَمِينٍ فَإِنِّي فَارَى غَيْرَهَا خَيْرًا مِنْهَا إِلَّا أَتَيْتُ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ مِنْهَا». [رواه البخاري: ٤٣٨٥]

1683. Rəvayət edilir ki, Əbu Musa رضي الله عنه demişdir: “(Bir dəfə) biz bir dəstə əşəri Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib ondan minik heyvanı istədik, lakin o, bizə heç nə vermədi. Biz bir daha ona müraciət etdik, o isə bizə minik heyvanı verməyəcəyinə and içdi. Çox keçmədən Peyğəmbərə ﷺ (qənimət olaraq) ələ keçirilmiş dəvələr gətirdilər və o, bizə beş dəvə verilməsini əmr etdi. Biz dəvələri götürdükdən sonra dedik: “Bizim ucbatımızdan Peyğəmbər ﷺ andını unutdu, (belə çıxır ki,) bundan sonra biz heç vaxt nicat tapmayacağıq.” Onda mən Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib dedim: “Ya Rəsulullah, axı, sən bizə minik heyvanı verməyəcəyinə and içmişdin, lakin sonra bunları bizə verdin?” Peyğəmbər ﷺ dedi: “Elədir, lakin mən nəyəsə and içib sonra başqa bir qərarın daha xeyirli olduğunu görəndə, daha xeyirli olanı yerinə yetirirəm.” (əl-Buxari, 4385)

١٦٨٤ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «أَتَاكُمْ أَهْلُ الْيَمَنِ، هُمْ أَرْقُ أَفْئِدَةً وَالَّتَيْنِ قُلُوبًا، الْإِيمَانُ يَمَانٌ وَالْحِكْمَةُ يَمَانِيَّةٌ، وَالْفَخْرُ وَالْخِيَالُ فِي أَصْحَابِ الْإِبِلِ، وَالسَّكِينَةُ وَالْوَقَارُ فِي أَهْلِ الْغَنَمِ». [رواه البخاري: ٤٣٨٨]

1684. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Sizin yanınıza Yəmən əhli gəlib. Onlar ən incə ürəkli, ən yumşaq qəlbli (insanlardır). İman Yəmənədir¹, hikmət Yəmənədir. Lovğalıq və təkəbbürlük (adətən) dəvə sürüsünə sahib olan kimsələrdə özünü büruzə verir. Qoyun sürüsünə sahib olan kimsələr isə vüqarlı və dinc adam olurlar.” (əl-Buxari, 4388)

44-cü fəsil. Vida həccə

٤٤ - باب: حَجَّةُ الْوَدَاعِ

١٦٨٥ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: أَقْبَلَ النَّبِيُّ ﷺ عَامَ الْفَتْحِ وَهُوَ مُرْدَفٌ أُسَامَةَ عَلَى الْقَصَوَاءِ. وَمَعَهُ بِلَالٌ وَعُثْمَانُ بْنُ طَلْحَةَ حَتَّى آتَاخَ عِنْدَ الْبَيْتِ، ثُمَّ قَالَ لِعُثْمَانَ: «اتَّنَا بِالْمِفْتَاحِ»، فَجَاءَهُ بِالْمِفْتَاحِ فَفَتَحَ لَهُ الْبَابَ، فَدَخَلَ النَّبِيُّ ﷺ وَأُسَامَةُ وَبِلَالٌ وَعُثْمَانُ، ثُمَّ أَغْلَقُوا عَلَيْهِمُ الْبَابَ، فَمَكَثَ نَهَارًا طَوِيلًا ثُمَّ خَرَجَ، وَابْتَدَرَ النَّاسُ الدُّخُولَ، فَسَبَقَتْهُمْ فَوْجَدَتْ بِلَالًا قَائِمًا مِنْ وَرَاءِ الْبَابِ فَقُلْتُ لَهُ أَيْنَ صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ صَلَّى بَيْنَ ذَيْنِكَ الْعُمُودَيْنِ الْمُقَدَّمَيْنِ. وَكَانَ الْبَيْتُ عَلَى سِتَّةِ أَعْمِدَةٍ سَطْرَيْنِ، صَلَّى بَيْنَ الْعُمُودَيْنِ مِنَ السَّطْرِ الْمُقَدَّمِ، وَجَعَلَ بَابَ الْبَيْتِ خَلْفَ ظَهْرِهِ، وَاسْتَقْبَلَ بَوَاحُجَهُ الَّذِي يَسْتَقْبِلُكَ حِينَ تَلْجُ الْبَيْتَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجِدَارِ، قَالَ وَنَسِيتُ أَنْ أَسْأَلَهُ كَمْ صَلَّى وَعِنْدَ الْمَكَانِ الَّذِي صَلَّى فِيهِ مَرْمَرَةٌ حُمْرَاءُ. [رواه البخاري: ٤٤٠٠]

1685. Rəvayət edir ki, ibn Ömər رضي الله عنه demişdir: “(Məkkənin) fəth olunduğu il Peyğəmbər ﷺ Qəsva adlı dəvəsinin üstündə (şəhərə) daxil olduqda Usamə onun tərəkində idi, Bilal və Osman ibn Təlhə isə onun yanında piyada gəlirdilər. Nəhayət, Peyğəmbər ﷺ Kəbəyə yaxınlaşıb dəvəsini yerə çökdürdü və Osmana: “Açarı bizə gətir!” – dedi. Osman açarı ona gətirdi və o, Kəbənin qapısını açdı. Peyğəmbər ﷺ, Üsamə, Bilal və Osman (Kəbəyə) daxil olduqdan sonra qapıları bağladılar. Peyğəmbər ﷺ bir müddət orada qaldıqdan sonra (bayıra)

¹ Peyğəmbər ﷺ demək istəmişdir ki, yəmənلیلər başqalarına nisbətdə daha tez imana gəlirlər.

çıxdı. Bundan sonra camaat (Kəbəyə) doluşdu. Mən hamıdan qabaq içəri girib Bilalın qapının arxasında durduğunu gördüm və ondan: “Peyğəmbər ﷺ harada namaz qıldı?” – deyə soruşdum. Dedi: “O, qarşısdağı iki sütunun arasında namaz qıldı.” O vaxt Kəbə iki cərgəyə düzülmüş altı sütun üzərində tikilmişdi. Sonra Bilal ﷺ dedi: “Peyğəmbər ﷺ qarşısdağı iki sütunun arasında namaz qıldı. Bu əsnada (Kəbənin) qapısı onun arxasında qaldı, üzünü də sənün üz tutduğun istiqamətə, (yəni) Kəbəyə daxil olduqda (yönəldiyin tərəfə) tutmuşdu. Onunla divar arasında (isə üç arşın məsafə var idi).”

(İbn Ömər) dedi: “Ondan Peyğəmbərin ﷺ neçə rükət namaz qıldığını soruşmaq yadımdan çıxdı. Peyğəmbər ﷺ namaz qıldığı yerdə qırmızı mərmər var idi.” (əl-Buxari, 4400)

١٦٨٦ - عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ ۖ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ غَزَا تِسْعَ عَشْرَةَ غَزْوَةً، وَأَنَّهُ حَجَّ بَعْدَ مَا هَاجَرَ حَجَّةً وَاحِدَةً لَمْ يَحْجْ بَعْدَهَا حَجَّةً الْوَدَاعَ. [رواه البخاري: ٤٤٠٤]

1686. Zeyd ibn Ərqam ﷺ rəvayət etmişdir ki, Peyğəmbər ﷺ on doqquz döyüşdə iştirak etmişdir, o, (Mədinəyə) hicrət etdikdən sonra bir dəfə həcc ziyarətində olmuş və bundan sonra bir daha həcc ziyarətinə getməmişdir. Bu da vida həccə olmuşdur.” (əl-Buxari, 4404)

١٦٨٧ - عَنْ أَبِي بَكْرَةَ ۖ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «الزَّمَانُ قَدْ اسْتَدَارَ كَهَيْئَةِ يَوْمٍ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ، السَّنَةُ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حَرُمٌ ثَلَاثَةٌ مُتَوَالِيَاتٌ ذُو الْقَعْدَةِ وَذُو الْحِجَّةِ وَالْمَحَرَّمُ، وَرَجَبٌ مُضَرٌّ الَّذِي بَيْنَ جُمَادَى وَشَعْبَانَ، أَيْ شَهْرٌ هَذَا» قُلْنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. فَسَكَتَ حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ سَيَسْمِيهِ بِغَيْرِ اسْمِهِ. قَالَ: «أَلَيْسَ ذُو الْحِجَّةِ؟» قُلْنَا بَلَى. قَالَ: «فَأَيُّ بَلَدٍ هَذَا؟» قُلْنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، فَسَكَتَ حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ سَيَسْمِيهِ بِغَيْرِ اسْمِهِ. قَالَ: «أَلَيْسَ الْبَلَدُ؟» قُلْنَا بَلَى. قَالَ: «فَأَيُّ يَوْمٍ هَذَا؟» قُلْنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، فَسَكَتَ حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ سَيَسْمِيهِ بِغَيْرِ اسْمِهِ. قَالَ: «أَلَيْسَ يَوْمَ النَّحْرِ؟» قُلْنَا بَلَى. قَالَ: «فَإِنْ دِمَائِكُمْ وَأَمْوَالِكُمْ – قَالَ مُحَمَّدٌ وَأَحْسَبُهُ قَالَ وَأَعْرَاضُكُمْ – عَلَيْكُمْ حَرَامٌ كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا، فِي بَلَدِكُمْ هَذَا، فِي شَهْرِكُمْ هَذَا وَتَسْتَلْقُونَ رَبَّكُمْ، فَسَيَسْأَلُكُمْ عَنْ أَعْمَالِكُمْ، أَلَا فَلَا تَرْجِعُوا بَعْدِي ضَلَالًا، يَضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ، أَلَا لِيُلْغِ الشَّاهِدُ الْغَائِبَ، فَلَعَلَّ بَعْضٌ مَنْ يُلْغُهُ أَنْ يَكُونَ أَوْعَى لَهُ مِنْ بَعْضٍ مَنْ سَمِعَهُ، ثُمَّ قَالَ: أَلَا هَلْ بَلَّغْتُ. مَرَّتَيْنِ». [رواه البخاري: ٤٤٠٦]

1687. Əbu Bəkrə ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Zaman, Allah yerləri və göyü yaratdığı gündən bəri heç dəyişmədən dövrən etməkdədir. İl on iki aydan ibarətdir. Bunlardan dördü haram aylardır. (Haram aylardan) üçü – zülqədə, zülhiccə və muhərrəm dalbadal gəlir. (Dördüncüsü isə) Mudər qəbiləsinin (digər on bir aydan üstün tutduğu) və cümədəl-Axir ilə Şaban (ayları) arasında keçən rəcəb ayıdır.” Sonra Peyğəmbər ﷺ soruşdu: “İndi hansı aydır?” Dedik: “Allah və Onun rəsulu daha yaxşı bilir.” Peyğəmbər ﷺ bir qədər susdu, hətta biz elə zənn etdik ki, o bu ayı başqa adla adlandıracaq. O dedi: “Məgər zülhiccə ayı deyilmi?!” Biz: “Bəli” – deyə cavab verdik. Sonra soruşdu: “Bura hansı şəhərdir?” Dedik: “Allah və Onun rəsulu daha yaxşı bilir.” Peyğəmbər ﷺ bir qədər susdu, hətta biz elə güman etdik ki, o bu şəhəri başqa adla adlandıracaq. O dedi: “Məgər (müqəddəs) şəhər deyilmi?!” Biz: “Bəli” – deyə cavab verdik. (Yenə) soruşdu: “Bu (gün) hansı gündür?” Dedik: “Allah və Onun rəsulu daha yaxşı bilir.” Peyğəmbər ﷺ bir qədər sus-

du, hətta biz elə zənn etdik ki, o bu günü başqa adla adlandıracaq. O dedi: “Məgər qurban günü deyilmi?!” Biz: “Bəli” – deyə cavab verdik. Onda o buyurdu: “Şübhəsiz ki, qanınız da, malınız da¹ sizə bu şəhərinizdə və bu ayınızda bu gününüzün haram olduğu kimi haramdır². Siz tezliklə Rəbbinizin hüsurunda duracaqsınız. O sizdən əməlləriniz barədə soruşacaq. Diqqət edin! Məndən sonra azğınlığa düşüb bir-birinizin boynunu vurmayın! Qoy burada olanlar (eşitdiklərini) aramızda olmayanlara təbliğ etsinlər. Ola bilər ki, özlərinə təbliğ olunacaq kimsələrin bəzisi, (mənim dediklərimi öz qulağı ilə) eşidənlərin bəzisindən daha yaxşı qavrasın.” Sonra Peyğəmbər ﷺ iki dəfə: “(Bu dini sizə) təbliğ etdimmi?” – dedi.” (əl-Buxari, 4406)

۱۶۸۸ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ خَلَقَ فِي حَجَّةِ الْوُدَاعِ وَأُنَاسٌ مِنْ أَصْحَابِهِ وَقَصَرَ بَعْضُهُمْ. [رواه البخاري: ٤٤١١]

1688. İbn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət etmişdir ki, vida həccində Peyğəmbər ﷺ və onun əshabələrinin bir çoxu başını qırıxdırmış, onların bəzisi də saçlarını qısaltmışdılar. (əl-Buxari, 4411)

45-ci fəsil.

Təbuk döyüşü, (yaxud) çətin şəraitdə aparılan döyüş³

۴۵ – باب:

غَزْوَةُ تَبُوكَ، وَهِيَ غَزْوَةُ الْعُسْرَةِ

۱۶۸۹ - عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أُرْسِلَنِي أَصْحَابِي إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَسْأَلُهُ الْحُمْلَانَ لَهُمْ، إِذْ هُمْ مَعَهُ فِي جَيْشِ الْعُسْرَةِ وَهِيَ غَزْوَةُ تَبُوكَ فَقُلْتُ يَا نَبِيَّ اللَّهِ، إِنَّ أَصْحَابِي أُرْسِلُونِي إِلَيْكَ لِتَحْمِلَهُمْ. فَقَالَ: «وَاللَّهِ لَا أَحْمِلُكُمْ عَلَى شَيْءٍ». وَوَأَفَقْتُهُ، وَهُوَ غَضَبَانٌ وَلَا أَشْعُرُ، وَرَجَعْتُ حَزِينًا مِنْ مَنَعَ النَّبِيُّ ﷺ، وَمِنْ مَخَافَةٍ أَنْ يَكُونَ النَّبِيُّ ﷺ وَجَدَ فِي نَفْسِهِ عَلَى، فَرَجَعْتُ إِلَى أَصْحَابِي فَأَخْبَرْتُهُمُ الَّذِي قَالَ النَّبِيُّ ﷺ، فَلَمْ أَلْبَثْ إِلَّا سَوِيْعَةً إِذْ سَمِعْتُ بِاللَّيْلِ يُنَادِي أَيْ عَبْدَ اللَّهِ بْنِ قَيْسٍ. فَأَجَبْتُهُ، فَقَالَ أَجِبْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَدْعُوكَ، فَلَمَّا أَتَيْتُهُ، قَالَ: «خُذْ هَذَيْنِ الْقَرْنَيْنِ - وَهَذَيْنِ الْقَرْنَيْنِ لِسِتَّةِ أَبْعَرَةٍ ابْتِاعَهُنَّ حِينَئِذٍ مِنْ سَعْدٍ - فَأَنْطَلِقْ بِهِنَ إِلَى أَصْحَابِكَ فَقُلْ إِنَّ اللَّهَ - أَوْ قَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَحْمِلُكُمْ عَلَى هَؤُلَاءِ فَارْكَبُوهُنَّ». فَأَنْطَلَقْتُ إِلَيْهِمْ بِهِنَ، فَقُلْتُ إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ يَحْمِلُكُمْ عَلَى هَؤُلَاءِ وَلَكِنِّي وَاللَّهِ لَا أَدْعُكُمْ حَتَّى يَنْطَلِقَ مَعِيَ بَعْضُكُمْ إِلَى مَنْ سَمِعَ مَقَالَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لَا تَظُنُّوا أَنِّي حَدَّثْتُكُمْ شَيْئًا لَمْ يَقُلْهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالُوا لِي إِنَّكَ عِنْدَنَا لَمُصَدِّقٌ، وَلَتَفْعَلَنَّ مَا أَحْبَبْتَ. فَأَنْطَلَقَ أَبُو مُوسَى بِنَفَرٍ مِنْهُمْ حَتَّى أَتَوْا الَّذِينَ سَمِعُوا قَوْلَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مَنَعَهُ إِيَّاهُمْ، ثُمَّ إِعْطَاءَهُمْ بَعْدَ، فَحَدَّثُوهُمْ بِشَيْءٍ مَا حَدَّثَهُمْ بِهِ أَبُو مُوسَى. [رواه البخاري: ٤٤١٥]

1689. Rəvayət edilir ki, Əbu Musa رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “(Bir dəfə) dostlarım Peyğəmbər-dən ﷺ minik heyvanı istəmək üçün məni onun yanına göndərdilər. O vaxt onlar Usra ordusunun tərkibində Təbuk döyüşünə qatılmaq istəyirdilər. Mən (Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib) dedim: “Ey Allahın peyğəmbəri, dostlarım məni sənin yanına göndərdilər ki, onlara minik heyvanı verəsən.” Peyğəmbər ﷺ dedi: “Vallahi, mən sizə heç bir minik verən deyiləm.” Mən özüm də bilmədən Peyğəmbərin ﷺ yanına onun qəzəbli olduğu vaxt gəlmişdim.

¹ Hədisin rəvisi Muhəmməd dedi: “Deyəsən, o həm də: “namusunuz da...”- demişdir.

² Yəni toxunulmazdır.

³ Ərəbcə buna “Usra” döyüşü də deyilir.

Peyğəmbərin ﷺ yox cavabı (məna çox pis təsir etdi,) üstəlik məna qəzəbi tutacağından qorxdum və məyus halda geri döndüm. Mən dostlarımin yanına gəlib Peyğəmbərin ﷺ dediyini onlara xəbər verdim. Az keçmədən Bilalın: "Ey Abdullah ibn Qeys!" – deyə (məni) çağırdığını eşitdim. Mən ona hay verdikdə dedi: "Peyğəmbərin ﷺ yanına get, o səni çağırır." Mən Peyğəmbərin ﷺ yanına gəldikdə o buyurdu: "Bu bir-birilərinə cüt-cüt kəndirlənmiş dəvələri (Səddən satın aldığı altı dəvəni) götür, apar dostlarının yanına və de ki: "Allah (və ya Allahın elçisi ﷺ) bu heyvanları sizə verir, onlara minə bilərsiniz." Mən heyvanları götürüb dostlarımin yanına getdim və dedim: "Allahın elçisi ﷺ bu heyvanları sizə verdi, lakin Allaha and olsun ki, biriniz mənimlə Peyğəmbərin ﷺ sözünü eşidən adamların yanına getməyincə mən sizdən əl çəkməyəcəyəm. Belə etməlisiniz ki, mənim Peyğəmbərin ﷺ demədiyi bir sözü danışdığımı zənn etməyəsınız." Onlar məna dedilər: "Onsuz da biz sənə inanırıq. (Amma bununla yanaşı) sənin istəyini də mütləq yerinə yetirəcəyik."

Əbu Musa onlardan bir neçə nəfər götürüb getdi. Nəhayət, Peyğəmbərin ﷺ əvvəlcə onlara imtina etdiyini, sonra isə istədiklərini onlara verməyə razılaşdığını eşidən adamların yanına gəlib çatdılar və bu adamlar onlara Əbu Musanın dediklərini olduğu kimi xəbər verdilər." (əl-Buxari, 4415)

١٦٩٠ - عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ خَرَجَ إِلَى ثُبُوكَ، وَاسْتَخْلَفَ عَلِيًّا فَقَالَ أَتَخْلِفُنِي فِي الصَّبِيَّانِ وَالنِّسَاءِ قَالَ: «أَلَا تَرْضَى أَنْ تُكُونَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى إِلَّا أَنَّهُ لَيْسَ نَبِيٌّ بَعْدِي». [رواه البخاري: ٤٤١٦]

1690. Səd ibn Əbu Vəqqas رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ Təbuka yola düşərkən Əlini öz yerinə başçı təyin etdi. Onda Əli dedi: "Doğrudanmı sən məni uşaqların və qadınların yanında qoyub getmək istəyirsən?!" Peyğəmbər ﷺ buyurdu: "İstəmirsən ki, Harun Musaya yaxın olduğu kimi, sən də məna yaxın olasan?! Fəqət məndən sonra peyğəmbər gəlməyəcək." (əl-Buxari, 4416)

٤٦ - باب: حَدِيثُ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ ﷺ
46-cı fəsil. Kəb ibn Malikin ﷺ hədisi. Uca Allah buyurur: "Geri qalmış üç nəfəri də bağışladı"¹

١٦٩١ - عَنْ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ ﷺ قَالَ: لَمْ أَتَخْلَفْ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي غَزْوَةِ غَزَاهَا إِلَّا فِي غَزْوَةِ ثُبُوكَ، غَيْرَ أَنِّي كُنْتُ تَخْلَفْتُ فِي غَزْوَةِ بَدْرٍ، وَلَمْ يُعَاتَبْ أَحَدًا تَخْلَفَ، عَنْهَا إِنَّمَا خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُرِيدُ عَيْرَ قُرَيْشٍ، حَتَّى جَمَعَ اللَّهُ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ عَدُوِّهِمْ عَلَى غَيْرِ مِيعَادٍ وَلَقَدْ شَهِدْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لَيْلَةَ الْعَقَبَةِ حِينَ تَوَاتَفْنَا عَلَى الْإِسْلَامِ، وَمَا أَحَبُّ أَنْ لِي بِهَا مَشْهَدٌ بَدْرٍ، وَإِنْ كَانَتْ بَدْرٌ أَذْكَرَ فِي النَّاسِ مِنْهَا، كَانَ مِنْ خَيْرِي أَنِّي لَمْ أَكُنْ قَطُّ أَقْوَى وَلَا أَيْسَرَ حِينَ تَخْلَفْتُ عَنْهُ فِي تِلْكَ الْغَزْوَةِ، وَاللَّهِ مَا اجْتَمَعَتْ عِنْدِي قَبْلَهُ رَاحِلَتَانِ قَطُّ حَتَّى جَمَعْتُهُمَا فِي تِلْكَ الْغَزْوَةِ، وَلَمْ يَكُنْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُرِيدُ غَزْوَةَ إِلَّا وَرَى بَعِيرَهَا، حَتَّى كَانَتْ تِلْكَ الْغَزْوَةُ، غَزَاهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي حَرٍّ شَدِيدٍ، وَاسْتَقْبَلَ سَفَرًا بَعِيدًا وَمَقَارًا وَعَدُوًّا كَثِيرًا، فَجَلَّى لِلْمُسْلِمِينَ أَمْرَهُمْ لِيَتَأَهَّبُوا أَهْبَةَ غَزْوِهِمْ، فَأَخْبَرَهُمْ بِوَجْهِهِ الَّذِي يُرِيدُ، وَالْمُسْلِمُونَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ كَثِيرٌ، وَلَا يَجْمَعُهُمْ كِتَابٌ حَافِظٌ - يُرِيدُ الدِّيُونَ

¹ "ət-Tovbə" surəsi, 118.

- قَالَ كَعْبٌ فَمَا رَجُلٌ يُرِيدُ أَنْ يَنْعَيْبَ إِلَّا ظَنَّ أَنْ سَيَخْفَى لَهُ مَا لَمْ يَنْزِلْ فِيهِ وَحْيُ اللَّهِ، وَغَزَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ تِلْكَ الْعَزْوَةَ حِينَ طَابَتِ التَّمَارُ وَالظَّلَالُ، وَتَجَهَّزَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَالْمُسْلِمُونَ مَعَهُ، فَطَفَقْتُ أَغْدُو لَكُمْ أَنْتَجَهَّزَ مَعَهُمْ فَأَرْجِعْ وَلَمْ أَقْضِ شَيْئًا، فَأَقُولُ فِي نَفْسِي أَنَا قَادِرٌ عَلَيْهِ. فَلَمْ يَزَلْ يَمَادِي بِي حَتَّى اشْتَدَّ بِالنَّاسِ الْجَدُّ، فَأَصْبَحَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَالْمُسْلِمُونَ مَعَهُ وَلَمْ أَقْضِ مِنْ جَهَازِي شَيْئًا، فَقُلْتُ أَنْتَجَهَّزُ بَعْدَهُ يَوْمٌ أَوْ يَوْمَيْنِ ثُمَّ أَلْحَقُهُمْ، فَعَدَوْتُ بَعْدَ أَنْ فَصَلُوا لِأَتَجَهَّزَ، فَرَجَعْتُ وَلَمْ أَقْضِ شَيْئًا، ثُمَّ غَدَوْتُ ثُمَّ رَجَعْتُ وَلَمْ أَقْضِ شَيْئًا، فَلَمْ يَزَلْ بِي حَتَّى أَسْرَعُوا وَتَفَارَطَ الْغَزْوُ، وَهَمَمْتُ أَنْ أَرْتَجِلَ فَأَذْرِكُهُمْ، وَلَكِنِّي فَعَلْتُ، فَلَمْ يَقْدِرْ لِي ذَلِكَ، فَكُنْتُ إِذَا خَرَجْتُ فِي النَّاسِ بَعْدَ خُرُوجِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَطَفَقْتُ فِيهِمْ، أَحْزَنَنِي أَنِّي لَا أَرَى إِلَّا رَجُلًا مَعْمُوصًا عَلَيْهِ الْتِفَاقٌ أَوْ رَجُلًا مِمَّنْ عَذَرَ اللَّهُ مِنَ الضُّعَفَاءِ، وَلَمْ يَذْكُرْنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى بَلَغَ بُتُوكَ، فَقَالَ وَهُوَ جَالِسٌ فِي الْقَوْمِ يَتَبَوَّكُ: «مَا فَعَلَ كَعْبٌ». فَقَالَ رَجُلٌ مِنْ بَنِي سَلَمَةَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، حَسْبُكَ بُرْدَاهُ وَنَظَرُهُ فِي عَظْفِهِ. فَقَالَ مُعَاذُ بْنِ جَبَلٍ بَشَسَ مَا قُلْتَ، وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ إِلَّا خَيْرًا. فَسَكَتَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ. قَالَ كَعْبُ بْنُ مَالِكٍ فَلَمَّا بَلَغَنِي أَنَّهُ تَوَجَّهَ قَافِلًا حَضَرَنِي هَمِّي، وَطَفَقْتُ أَتَذَكَّرُ الْكَذِبَ وَأَقُولُ بِمَاذَا أَخْرَجَ مِنْ سَخَطِهِ غَدَاً وَأَسْتَعْنَتْ عَلَى ذَلِكَ بِكُلِّ ذِي رَأْيٍ مِنْ أَهْلِي، فَلَمَّا قِيلَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَدْ أَظَلَّ قَادِمًا زَااحَ عَنِّي الْبَاطِلُ، وَعَرَفْتُ أَنِّي لَنْ أَخْرُجَ مِنْهُ أَبَدًا بِشَيْءٍ فِيهِ كَذِبٌ، فَأَجَمَعْتُ صَدَقَهُ، وَأَصْبَحَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَادِمًا، وَكَانَ إِذَا قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ بَدَأَ بِالْمَسْجِدِ فَيَرْكَعُ فِيهِ رَكَعَتَيْنِ ثُمَّ جَلَسَ لِلنَّاسِ، فَلَمَّا فَعَلَ ذَلِكَ جَاءَهُ الْمُتَخَلِّفُونَ، فَطَفَقُوا يَعْذَرُونَ إِلَيْهِ، وَيَحْلِفُونَ لَهُ، وَكَانُوا بِضَعَةِ وَثَمَانِينَ رَجُلًا فَقَبِلَ مِنْهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عِلَالَتَهُمْ، وَبَابِعَهُمْ وَأَسْتَغْفَرَ لَهُمْ، وَوَكَّلَ سَرَائِرَهُمْ إِلَى اللَّهِ، فَجَنَّتُهُ فَلَمَّا سَلِمْتُ عَلَيْهِ تَبَسَّمَ تَبَسُّمَ الْمُغْضَبِ، ثُمَّ قَالَ: «تَعَال». فَجِئْتُ أُمَشِي حَتَّى جَلَسْتُ بَيْنَ يَدَيْهِ، فَقَالَ لِي: «مَا خَلَفَكَ أَلَمْ تُكُنْ قَدْ ابْتَعْتَ ظَهْرَكَ». فَقُلْتُ بَلَى، إِنِّي وَاللَّهِ لَوْ جَلَسْتُ عِنْدَ غَيْرِكَ مِنْ أَهْلِ الدُّنْيَا، لَرَأَيْتُ أَنْ سَأَخْرُجَ مِنْ سَخَطِهِ بَعْدُ، وَلَقَدْ أُعْطِيتُ جَدَلًا، وَلَكِنِّي وَاللَّهِ لَقَدْ عَلِمْتُ لَنْ حَدَّثْتُكَ الْيَوْمَ حَدِيثَ كَذَبٍ تَرْضَى بِهِ عَنِّي لِيُوشِكَنَّ اللَّهُ أَنْ يُسَخِّطَكَ عَلَيَّ، وَلَكِنْ حَدَّثْتُكَ حَدِيثَ صَدَقٍ تَجِدُ عَلَيَّ فِيهِ إِنِّي لَأَرْجُو فِيهِ عَفْوُ اللَّهِ، لَا وَاللَّهِ مَا كَانَ لِي مِنْ عَذْرِ، وَاللَّهِ مَا كُنْتُ قَطُّ أَقْوَى وَلَا أَيْسَرُ مِنِّي حِينَ تَخَلَّفْتُ عَنْكَ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَمَّا هَذَا فَقَدْ صَدَقَ، فَقُمْ حَتَّى يَقْضِيَ اللَّهُ فِيكَ». فَقُمْتُ وَتَارَ رَجَالٌ مِنْ بَنِي سَلَمَةَ فَاتَّبَعُونِي، فَقَالُوا لِي وَاللَّهِ مَا عَلِمْنَاكَ كُنْتَ أَذْنِبْتَ ذَنْبًا قَبْلَ هَذَا، وَلَقَدْ عَجَزْتَ أَنْ لَا تُكُونَ اعْتَذَرْتَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِمَا اعْتَذَرَ إِلَيْهِ الْمُتَخَلِّفُونَ، قَدْ كَانَ كَافِيكَ ذَلِكَ اسْتِغْفَارُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لَكَ، فَوَاللَّهِ مَا زَالُوا يُؤَيَّبُونِي حَتَّى أَرَدْتُ أَنْ أَرْجِعَ فَأَكْذِبُ نَفْسِي، ثُمَّ قُلْتُ لَهُمْ هَلْ لَقِيَ هَذَا مَعِيَ أَحَدٌ قَالُوا نَعَمْ، رَجُلَانِ قَالَا مِثْلَ مَا قُلْتَ، فَقِيلَ لَهُمَا مِثْلَ مَا قِيلَ لَكَ. فَقُلْتُ مَنْ هُمَا قَالُوا مُرَارَةُ بْنُ الرَّبِيعِ الْعُمَرِيُّ وَهَالِلُ بْنُ أُمَيَّةَ الْوَاقِفِيُّ. فَذَكَرُوا لِي رَجُلَيْنِ صَالِحَيْنِ قَدْ شَهِدَا بِدِرِّ فِيهِمَا إِسْوَةً، فَمَضَيْتُ حِينَ ذَكَرُوهُمَا لِي، وَنَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْمُسْلِمِينَ عَنْ كَلَامِنَا أَتِيهَا الثَّلَاثَةَ مِنْ بَيْنِ مَنْ تَخَلَّفَ عَنْهُ، فَاجْتَنَبْنَا النَّاسَ وَتَغَيَّرُوا لَنَا حَتَّى تَنَكَّرْتُ فِي نَفْسِي الْأَرْضَ، فَمَا هِيَ الَّتِي أَعْرِفُ، فَلَبِثْنَا عَلَى ذَلِكَ خَمْسِينَ لَيْلَةً، فَأَمَّا صَاحِبَايَ فَاسْتَكَانَا وَقَعَدَا فِي بُيُوتِهِمَا يَبْكِيَانِ، وَأَمَّا أَنَا فَكُنْتُ أَشَبَّ الْقَوْمِ وَأَجْلَدَهُمْ، فَكُنْتُ أَخْرُجُ فَأَشْهَدُ الصَّلَاةَ مَعَ الْمُسْلِمِينَ وَأَطُوفُ فِي الْأَسْوَاقِ، وَلَا يَكْلُمْنِي أَحَدٌ، وَآتَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَأَسْلَمَ عَلَيْهِ وَهُوَ فِي مَجْلِسِهِ بَعْدَ الصَّلَاةِ، فَأَقُولُ فِي نَفْسِي هَلْ حَرَكْتُ شَفَتَيْهِ بَرْدَ السَّلَامِ عَلَيَّ أَمْ لَا ثُمَّ أَصَلَّى قَرِيبًا مِنْهُ فَأَسَارِقُهُ النَّظَرَ، فَإِذَا أَقْبَلْتُ عَلَى صَلَاتِي أَقْبَلَ إِلَيَّ، وَإِذَا انْتَفَتَحَتْ نَحْوُهُ أَعْرَضَ عَنِّي، حَتَّى إِذَا طَالَ عَلَيَّ ذَلِكَ مِنْ حَفْوَةِ النَّاسِ مَشَيْتُ حَتَّى تَسَوَّرْتُ جِدَارَ حَائِطِ أَبِي قَتَادَةَ وَهُوَ ابْنُ عَمِّي وَأَحَبُّ النَّاسِ إِلَيَّ، فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ، فَوَاللَّهِ مَا رَدَّ عَلَيَّ السَّلَامَ، فَقُلْتُ يَا أَبَا قَتَادَةَ، أَتَشُدُّكَ بِاللَّهِ هَلْ تَعْلَمُنِي أَحَبُّ اللَّهِ وَرَسُولُهُ فَسَكَتَ، فَعُدْتُ لَهُ فَتَشَدُّهُ فَسَكَتَ، فَعُدْتُ لَهُ فَتَشَدُّهُ. فَقَالَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. فَفَاضَتْ عَيْنَايَ وَتَوَلَّيْتُ حَتَّى تَسَوَّرْتُ الْجِدَارَ، قَالَ فَبَيْنَا أَنَا أُمَشِي بِسُوقِ الْمَدِينَةِ إِذَا بَطِطُ مِنْ

أَبَاطُ أَهْلِ الشَّامِ مِمَّنْ قَدِمَ بِالطَّعَامِ يَبِيعُهُ بِالْمَدِينَةِ يَقُولُ مَنْ يَدُلُّ عَلَى كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ فَطَفِقَ النَّاسُ يُشِيرُونَ لَهُ، حَتَّى إِذَا جَاءَنِي دَفَعَ إِلَيَّ كِتَابًا مِنْ مَلِكِ غَسَّانَ، فَإِذَا فِيهِ أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّهُ قَدْ بَلَغَنِي أَنَّ صَاحِبَكَ قَدْ جَفَاكَ، وَلَمْ يَجْعَلْكَ اللَّهُ بَدَارَ هَوَانٍ وَلَا مَضِيْعَةً، فَالْحَقَّ بِنَا نُوَاسِكَ. فَقُلْتُ لِمَا قَرَأْتُهَا وَهَذَا أَيْضًا مِنَ الْبَلَاءِ. فَتَبَيَّنْتُ بِهَا التَّنَوُّرَ فَسَجَرْتُهُ بِهَا، حَتَّى إِذَا مَضَتْ أَرْبَعُونَ لَيْلَةً مِنَ الْخَمْسِينَ إِذَا رَسُولُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَأْتِينِي فَقَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَأْمُرُكَ أَنْ تَعْتَزَلَ أَمْرَاتِكَ فَقُلْتُ أَطْلُقُهَا أَمْ مَاذَا أَفْعَلُ قَالَ لَا بَلِ اعْتَزَلْهَا وَلَا تَقْرُبْهَا. وَأَرْسَلَ إِلَيَّ صَاحِبِي مِثْلَ ذَلِكَ، فَقُلْتُ لَا مَرَأَتِي الْحَقِي بِأَهْلِكَ فَتَكُونِي عَنْدهُمْ حَتَّى يَقْضِيَ اللَّهُ فِي هَذَا الْأَمْرِ. قَالَ كَعْبُ فَجَاءَتْ أَمْرَةٌ هَلَالُ بْنُ أُمَيَّةَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ هَلَالَ بْنَ أُمَيَّةَ شَيْخٌ ضَائِعٌ لَيْسَ لَهُ خَادِمٌ فَهَلْ تَكْرَهُ أَنْ أَخْدُمَهُ قَالَ: «لَا وَلَكِنْ لَا يَفْرَبُكَ». قَالَتْ إِنَّهُ وَاللَّهِ مَا بِهِ حَرَكَةٌ إِلَى شَيْءٍ، وَاللَّهِ مَا زَالَ يَنْكِي مُنْذُ كَانَ مِنْ أَمْرِهِ مَا كَانَ إِلَى يَوْمِهِ هَذَا. فَقَالَ لِي بَعْضُ أَهْلِي لَوْ اسْتَأْذَنْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فِي أَمْرَاتِكَ كَمَا أَدْنُ لَأَمْرَةٌ هَلَالُ بْنُ أُمَيَّةَ أَنْ تَخْدُمَهُ فَقُلْتُ وَاللَّهِ لَا اسْتَأْذَنُ فِيهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَمَا يَدْرِينِي مَا يَقُولُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا اسْتَأْذَنْتُهُ فِيهَا وَأَنَا رَجُلٌ شَابٌّ فَلَبِثْتُ بَعْدَ ذَلِكَ عَشْرَ لَيَالٍ حَتَّى كَمَلْتُ لَنَا خَمْسُونَ لَيْلَةً مِنْ حِينَ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ كَلَامِنَا، فَلَمَّا صَلَّيْتُ صَلَاةَ الْفَجْرِ صُبْحَ خَمْسِينَ لَيْلَةً، وَأَنَا عَلَى ظَهْرِ بَيْتٍ مِنْ بُيُوتِنَا، فَبَيْنَا أَنَا جَالِسٌ عَلَى الْحَالِ الَّتِي ذَكَرَ اللَّهُ، قَدْ ضَاقَتْ عَلَيَّ نَفْسِي، وَضَاقَتْ عَلَيَّ الْأَرْضُ بِمَا رَحِبَتْ، سَمِعْتُ صَوْتَ صَارِخٍ أَوْفَى عَلَى جَبَلٍ سَلَعَ بِأَعْلَى صَوْتِهِ يَا كَعْبُ بْنُ مَالِكٍ، أَبْشِرْ. قَالَ فَخَرَرْتُ سَاجِدًا، وَعَرَفْتُ أَنْ قَدْ جَاءَ فَرَجٌ، وَأَذَنَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِتَوْبَةِ اللَّهِ عَلَيْنَا حِينَ صَلَّى صَلَاةَ الْفَجْرِ، فَذَهَبَ النَّاسُ يُشِيرُونَنَا، وَذَهَبَ قَبْلَ صَاحِبِي مُبَشِّرُونَ، وَرَكِضَ إِلَيَّ رَجُلٌ فَرَسًا، وَسَعَى سَاعٍ مِنْ أَسْلَمَ فَأَوْفَى عَلَى الْجَبَلِ وَكَانَ الصَّوْتُ أَسْرَعَ مِنَ الْفَرَسِ، فَلَمَّا جَاءَنِي الَّذِي سَمِعْتُ صَوْتَهُ يُشِيرُنِي نَزَعْتُ لَهُ ثَوْبِي، فَكَسَوْتُهُ إِيَّاهُمَا بِشِرَاهُ، وَاللَّهِ مَا أَمَلْتُ غَيْرَهُمَا يَوْمَئِذٍ، وَاسْتَعَرْتُ ثَوْبَيْنِ فَلَبِسْتُهُمَا، وَأَنْطَلَقْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَبَتَّلَقَانِي النَّاسُ فَوْجًا فَوْجًا يُهْنُونِي بِالتَّوْبَةِ، يَقُولُونَ لَتَهْنِكَ تَوْبَةُ اللَّهِ عَلَيْكَ. قَالَ كَعْبُ حَتَّى دَخَلْتُ الْمَسْجِدَ، فَإِذَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ جَالِسٌ حَوْلَهُ النَّاسُ فَقَامَ إِلَيَّ طَلْحَةُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ يَهْرُولُ حَتَّى صَافَحَنِي وَهَنَانِي، وَاللَّهِ مَا قَامَ إِلَيَّ رَجُلٌ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ غَيْرُهُ، وَلَا أَنْسَاهَا لَطَلْحَةَ، قَالَ كَعْبُ فَلَمَّا سَلَّمْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ يَبْرُقُ وَجْهَهُ مِنَ السُّرُورِ: «أَبْشِرْ بِخَيْرٍ يَوْمَ مَرَّ عَلَيْكَ مُنْذُ وَلَدْتُكَ أُمُّكَ». قَالَ قُلْتُ أَمِنْ عِنْدَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَمْ مِنْ عِنْدَ اللَّهِ قَالَ: «لَا، بَلِ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ». وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا سُرَّ اسْتَبَارَ وَجْهَهُ حَتَّى كَانَهُ قِطْعَةً قَمَرٍ، وَكُنَّا نَعْرِفُ ذَلِكَ مِنْهُ، فَلَمَّا جَلَسْتُ بَيْنَ يَدَيْهِ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنْ مِنْ تَوْبَتِي أَنْ أَنْخَلِعَ مِنْ مَالِي صَدَقَةً إِلَى اللَّهِ وَإِلَى رَسُولِ اللَّهِ. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أُمْسِكْ عَلَيْكَ بَعْضَ مَالِكَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكَ». قُلْتُ فَإِنِّي أُمْسِكُ سَهْمِي الَّذِي بِخَيْرٍ، فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ اللَّهَ إِنَّمَا نَجَّانِي بِالصَّدَقِ، وَإِنْ مِنْ تَوْبَتِي أَنْ لَا أُحْدِثَ إِلَّا صَدَقًا مَا بَقِيَتْ، فَوَاللَّهِ مَا أَعْلَمُ أَحَدًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ أَبْلَاةَ اللَّهِ فِي صَدَقِ الْحَدِيثِ مُنْذُ ذَكَرْتُ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَحْسَنَ مِمَّا أَبْلَانِي، مَا تَعَمَّدْتُ مُنْذُ ذَكَرْتُ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِلَى يَوْمِي هَذَا كَذِبًا، وَإِنِّي لِأَرْجُو أَنْ يَحْفَظَنِي اللَّهُ فِيمَا بَقِيَتْ وَأَنْزَلَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ ﷺ: ﴿لَقَدْ تَابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ﴾ إِلَى قَوْلِهِ: ﴿وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ﴾ فَوَاللَّهِ مَا أُنْعِمَ اللَّهُ عَلَيَّ مِنْ نِعْمَةٍ قَطُّ بَعْدَ أَنْ هَدَانِي لِلْإِسْلَامِ أَعْظَمَ فِي نَفْسِي مِنْ صَدَقِي لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنْ لَا أَكُونَ كَذِبْتُهُ، فَأَهْلِكَ كَمَا هَلَكَ الَّذِينَ كَذَبُوا، فَإِنَّ اللَّهَ قَالَ لِلَّذِينَ كَذَبُوا حِينَ أَنْزَلَ الْوَحْيَ شَرًّا مَا قَالَ لِأَحَدٍ، فَقَالَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: ﴿سَيَحْلِفُونَ بِاللَّهِ لَكُمْ إِذَا انْقَلَبْتُمْ﴾ إِلَى قَوْلِهِ: ﴿قَالَ اللَّهُ لَا يَرْضَى عَنِ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ﴾. قَالَ كَعْبُ وَكُنَّا تَخْلَفْنَا أَيُّهَا الثَّلَاثَةُ عَنْ أَمْرِ أَوْلَئِكَ الَّذِينَ قَبِلَ مِنْهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حِينَ حَلَفُوا لَهُ، فَبَايَعَهُمْ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمْ وَأَرْجَأَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَمْرَنَا حَتَّى قَضَى اللَّهُ فِيهِ، فَبِذَلِكَ قَالَ اللَّهُ: ﴿

وَعَلَى الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ خَلَفُوا ۖ وَلَيْسَ الَّذِي ذَكَرَ اللَّهُ مِمَّا خَلَفْنَا عَنِ الْغَرِيبِ إِنَّمَا هُوَ تَخْلِيفُهُ إِنَّا وَارِثَاهُ أَمْرًا عَمَّنْ
حَلَفَ لَهُ وَاعْتَدَرَ إِلَيْهِ، فَقِيلَ مِنْهُ. [رواه البخاري: ٤٤١٨]

- 1691.** Rəvayət edilir ki, Kəb ibn Malik ؓ demişdir: “Təbuk döyüşündən başqa Peyğəmbərin ﷺ apardığı döyüşlərin heç birindən yayınmamışdım. Bədr döyüşündən yayınmağıma gəlincə, ondan yayınanları Peyğəmbər ﷺ qınamamışdı. Çünki o zaman Peyğəmbər ﷺ döyüşə yox, Qureys karvanının yolunu kəsmək üçün çıxmışdı. Allah da onları vədələşmədikləri bir yerdə düşmənləri ilə üz-üzə gətirdi. Əqəbə beyətində hamımız İslamı yaşatmağa dair Peyğəmbərə ﷺ beyət etdik. İnsanlar arasında Bədr döyüşünün Əqəbə beyətindən daha üstün sayılmasına baxmayaraq, mənim üçün Əqəbə beyəti daha sevimli idi. Təbuk döyüşünə gəldikdə isə, bu döyüşdən yayındığım zaman özümü başqa döyüşlərdə olduğundan daha qüvvətli və daha gümrah hiss edirdim. Allaha and olsun ki, bundan öncə heç vaxt mənim bir dövədən artıq minimum olmamışdı. Bu döyüş vaxtı isə mənim iki dövəm var idi. Döyüşə getmək istədikdə ikibaşlı danışmaqla həqiqi məqsədini bildirməmək Peyğəmbərin ﷺ adəti idi. Peyğəmbər ﷺ Təbuk döyüşünə şiddətli bir istidə yola düşdü. Bu səfər çox uzun və təhlükəli, (qarşılaşacaqları düşmənin isə) sayı çox olduğundan, Peyğəmbər ﷺ müsəlmanlara bütün bunları nəzərə alıb hazırlıq görsünlər deyə, məqsədini açıqlayıb gedəcəyi istiqaməti xəbər verdi. O zaman Peyğəmbərin ﷺ yanında olan müsəlmanların sayı olduqca çox idi və o, bu müsəlmanların adlarını xüsusi bir kitabda qeyd etməmişdi. Heç kim döyüşdən yayınmaq istəmirdi. Yalnız döyüşdən yayınmaq istəyən az sayda müsəlman elə zənn edirdi ki, vəhy nazil olmayınca onların bu hərəkətindən Peyğəmbər ﷺ xəbər tutmayacaq. Peyğəmbər ﷺ müsəlmanlarla birgə hazırlıq görüb meyvələrin yetişdiyi və ağac kölgələrinin xoş olduğu bir isti payız günündə bu döyüşə çıxdı. O zaman onlar döyüşə hazırlaşarkən, mən də hər səhər döyüşə hazırlaşmaq məqsədilə evdən çıxır və hər axşam heç bir hazırlıq görmədən evə qayıdıb öz-özümə: “Hazırlıq görmək üçün hələ vaxt var” – deyirdim. Camaat döyüşə tam hazır olana qədər bu səhlənkərlik məndə davam etdi. Səhəri gün Peyğəmbər ﷺ və müsəlmanlar artıq səfərə yola düşdülər. Mən isə hələ də hazırlıq görməmişdim. Mən yenə öz-özümə dedim: “Bir-iki günə hazırlıq gördükdən sonra gedib onlara çataram”. Onlar Mədinədən çıxdıqdan sonra mən yenə də hazırlıq görmək üçün evdən çıxdım və heç bir iş görmədən axşam evə qayıtdım. (Ertəsi gün yenə) hazırlıq görmək üçün evdən çıxdım və heç bir iş görmədən axşam evə qayıtdım. Bu hal məndə, onların tez bir zamanda düşmənlə qarşılaşdıqları anacan davam etdi və mən bu döyüşdə iştirak etmək fürsətini əldən buraxdım. Bütün bunlara baxmayaraq, mən yenə də onlara çatmaq fikrində idim. Kaş ki, bu fikrimi doğruldaydım. Lakin bu mənə müyəssər olmadı. Peyğəmbər ﷺ Mədinədən çıxıb döyüşə getdikdən sonra insanlar arasına çıxdıqda məni ən çox kədərləndirən o idi ki, burada yalnız münafiqlikdə ittiham olunanlar və Allahın döyüşə getməməyə rüsxət verdiyi zəiflər qalmışdı. Peyğəmbər ﷺ Təbuka gəlib çatana qədər mənim barəmdə düşünmədi. Təbukda ikən səhabələr arasında olduqda məni xatırlayıb dedi: “Kəb nə etdi?” Bəni Sələmə qəbiləsindən olan bir nəfər dedi: “Ya Rəsulullah, Kəbi iki gözəl libası və yan-yörəsinə özündən razı halda baxması Mədinədə saxladı.” Muaz ibn Cəbəl dedi: “Sənin dediyin

söz necə də pisdir! Vallahi, ya Rəsulullah, biz Kəbdən yaxşılıqdan başqa bir şey görməmişdik." Peyğəmbər ﷺ heç nə demədi. Onların Mədinəyə qayıtma xəbərini eşitdikdə kədər məni bürüdü, artıq yalan danışmaq barəsində düşünməyə başladım və öz-özümə dedim: "Mən nə edim ki, sabah onun qəzəbindən xilas olum?" Sonra mən bu iş barəsində təcrübəsi olan yaxınlarımla məsləhətləşdim. Peyğəmbərin ﷺ Mədinəyə yaxınlaşması xəbəri mənə yetişdikdə bütün batil fikirləri özümdən uzaqlaşdırdım və başa düşdüm ki, uydurduğum yalan fikirlərlə özümə bəraət qazandıra bilməyəcəyəm. Ona görə də qərara gəldim ki, hər şeyi olduğu kimi Peyğəmbərə ﷺ söyləyim. Səhəri gün Peyğəmbər ﷺ Mədinəyə gəldi və adəti üzrə məscidə daxil olub iki rükət namaz qıldı. Sonra da orada olan camaatla (hal-əhval tutmaq üçün) birgə oturdu. Bu vaxt Təbuk döyüşündən yayınan səksəndən artıq kişi gəlib Peyğəmbərə ﷺ müxtəlif bəhanələr gətirməklə və and içməklə üzrxahlıq etməyə başladılar. Allahın elçisi onların aşkarda dediklərini qəbul etdi, onlardan bir daha vəd aldı, onlar üçün bağışlanma dilədi, qəlblərində gizlətdiklərini isə Allaha həvalə etdi. Bu zaman mən də Peyğəmbərin ﷺ hüzuruna gəlib ona salam verdim. Peyğəmbər ﷺ məni görcək gülümsədi, lakin qəzəbli olduğu hiss olunurdu. Peyğəmbər ﷺ: "Gəl!" – deyə məni çağırırdı. Mən yaxınlaşıb onun qarşısında oturdum və o mənə dedi: "Bu döyüşdən yayınmağının səbəbi nə idi? Məgər sən bundan öncə (İslamı yaşatmağa) söz verməmişdin?" Mən dedim: "Elədir, (ya Rəsulullah,) vallahi ki, mən başqa birisinin hüzurunda olsaydım, bir bəhanə gətirməklə onun qəzəbindən canımı necə qurtaracağımı görərdin. Doğrudan da, mənim çox fəisahətli danışq qabiliyyətim var. Vallahi, mən başa düşdüm ki, əgər mən bu gün yalan danışmaqla səni razı salsam, sonra Allah sənə həqiqəti bildirdikdə mənə qəzəblənəcəksən, lakin sənə həqiqəti söyləsəm, sən mənə qəzəbin tutsa da Allahın məni bağışlayacağına ümid edəcəm. Xeyr, vallahi ki, mənim bu döyüşdən yayındığıma bəraət qazandıracaq heç bir üzürlü səbəbim yoxdur. Çünki mən heç vaxt özümü indiki kimi qüvvətli və gümrah hiss etməmişdim." Peyğəmbər ﷺ dedi: "Bu doğru söylədi. Ey Kəb, get, Allah sənə barəndə hökm verənə qədər səbir et." Mən çıxıb getdikdə Bəni Sələmə qəbiləsindən olan bir dəstə kişi tələsik arxamca gəlib mənə dedi: "Vallahi, biz səni bundan əvvəl günahkar bir şəxs kimi tanımırdıq. Sən döyüşdən yayınan şəxslər kimi Peyğəmbərə ﷺ üzrxahlıq etməyib aciz qaldın. Halbuki, sən bu günahın üçün Peyğəmbərin ﷺ bağışlanma diləməyi kifayət edərdi." Vallahi, onlar məni o qədər qınadılar ki, qayıdıb yalan söylədiyimi bildirmək istədim. Sonra da: "Məndən başqa belə hərəkət edən bir kimsə varmı?" – deyə soruşdum. Onlar dedilər: "Bəli, iki nəfər də sən dediyin kimi həqiqəti söylədi və sənə deyilənlər onlara da deyildi." Mən onların kim olduğunu soruşduqda onlar: "Bu, Murara ibn Rəbi əl-Amri və Hilal ibn Ümeyyə əl-Vaqifidir" – deyib, Bədr döyüşündə iştirak etmiş, nümunəvi olan iki səhabəni mənə bildirdilər. Onlar bunu mənə söylədikdən sonra (fikrimdən dönməyib) çıxıb getdim. Peyğəmbər ﷺ döyüşdən yayınanlar arasında yalnız bizim üçümüzlə danışmağı müsəlmanlara qadağan etdi. Camaat bizdən uzaqlaşdı və onların bizə qarşı olan münasibəti dəyişdi. Hətta, bu yerlər mənim üçün qərbləşdi. Bu vəziyyət əlli gün davam etdi. Bu müddət ərzində Murara və Hilal Allahın qədərinə boyun əyməklə evlərində oturub ağlayırdılar. Mən isə onlardan daha gənc və daha

dözümlü olduğum üçün müsəlmanlarla birlikdə namazlarda iştirak edir və bazarlarda gəzib dolaşırdım, lakin mənimlə heç kəs danışmırdı. Namazdan sonra Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib salam verər və öz-özümə deyərdim: “Görəsən onun dodaqları tərpendimi, mənim salamımı aldı mı?” Sonra onun yaxınlığında namaz qılar və gizlincə ona nəzər salardım. Namaza gəldiyim zaman Peyğəmbər ﷺ mənə tərəf baxardı, ancaq mən ona tərəf baxdıqda o məndən üz çevirərdi. İnsanların məndən üz çevirməsi və mənə qarşı olan soyuq münasibətləri beləcə davam etdi. Bir gün mən əmim oğlu Əbu Qəladəninin həyat divarını aşıb onun yanına gəldim. Əbu Qəladə ən çox sevdiyim insanlardan biri idi. Mən ona salam verdim, ancaq vallahi ki, o, mənim salamımı almadı. Mən dedim: “Ey Əbu Qəladə! Səni Allaha and verirəm, de görüm mənim Allahı və Onun Rəsulunu ﷺ sevən bir bəndə olduğumu bilirsənmi?” O susdu. Mən bir daha Allaha and verib soruşduqda, o yenə də cavab vermədi. Mən üçüncü dəfə Allaha and verib soruşdum. O dedi: “Allah və Onun Rəsulu daha yaxşı bilir!” Bu cavabdan sonra gözlərim yaşla doldu, sonra hasarı aşıb oradan uzaqlaşdım. Bir gün mən Mədinə bazarında gəzib dolaşdığım zaman ora ticarət üçün gəlmiş, Şam əhlindən olan bir nəsrani əkinçi: “Mən Kəb ibn Maliki necə tapa bilərəm?” – deyə soruşduqda, bazardakılar işarə edib məni ona göstərdilər. O yaxınlaşıb Gəssan vilayətinin hökmdarının məktubunu mənə təqdim etdi. Orada bu sözlər yazılmışdı: “Sonrasına gəlincə... Məndə olan məlumatlara görə dostun sənənlə çox sərt davranır. Doğrusu, Allah səni təhqir olunacağın və sıxıntı çəkəcəyin bir yerdə qalmaq üçün yaratmamışdır. Elə isə bizim yanımıza gəl, sənə layiqincə hörmət edək.” Bu məktubu oxuduqdan sonra mən: “Bu da bir imtahandır” – deyib, onu təndirə atıb yandırdım. Qırx gün keçdikdən sonra Peyğəmbərin ﷺ göndərdiyi adam¹ gəlib mənə dedi: “Allahın elçisi sənə həyat yoldaşından uzaqlaşmağı əmr edir.” Mən dedim: “Onu boşayım, ya yox?” Dedi: “Yox, (boşama), lakin ondan uzaq dur və onunla yaxınlıq etmə!” Peyğəmbər ﷺ bu xəbəri Murara və Hilala da göndərmişdi. Mən həyat yoldaşıma dedim: “Atanın evinə get və Allahın hökmü gələnə qədər orada qal!” Hilal ibn Ümeyyənin zövcəsi Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib dedi: “Ya Rəsulullah, Hilal artıq qocalmış və əldən düşmüşdür. Ona xidmət edəcək bir kimsə yoxdur. Ona xidmət göstərməyimə də qadağa qoyursan?” O dedi: “Xeyr, lakin sənənlə yaxınlıq etməsin.” Hilalın zövcəsi dedi: “Vallahi ki, onun heç hərəkət etməyə təqəti qalmayıb. Bu hadisə baş verəndən bəri o, dayanmadan ağlayır.” Mənim də yaxınlarımdan bəziləri mənə dedilər: “Bəlkə sən də Peyğəmbərdən ﷺ izn istəyəsən və o, Hilal ibn Ümeyyənin zövcəsinə ona xidmət etmək üçün izn verdiyi kimi sənə zövcənə də izn versin.” Mən dedim: “Vallahi, mən bu barədə Peyğəmbərdən ﷺ izn istəməyəcəm. Mən nə bilim ki, o nə cavab verəcək. Bundan başqa mən hələ gəncəm.” Mən on gün də gözlədim və artıq Peyğəmbərin ﷺ qadağan etdiyi günlərin sayı əlliyyə çatdı. Mən əllinci gün sübh namazını qılıb, evlərimizdən birinin damının üstündə Allahın ayədə zikr etdiyi vəziyyətdə, yəni ürəyim tənqə gəlib sıxılmış və gen dünya mənə dar olmuş bir halda oturmuşdum ki, birdən Səl dağının üstünə çıxıb uca səslə çağıran carcının: “Ey Kəb ibn Malik, sevin!” – dediyini eşitdim. Mən dərhal səcdə etdim və anladım ki, artıq sevinc və fərəh gəlmişdi. Peyğəmbər ﷺ

¹ Xuzeymə ibn Sabit ؓ.

sübh namazını qıldıqdan sonra Allahın bizim tövbələrimizi qəbul etdiyini insanlara bəyan etmiş və onlar da bu şad xəbəri bizə çatdırmağa tələsmişlər. Bəziləri Muraranı və Hilalı müjdələmək üçün onların yanına getmişlər. Onlardan biri atını çaparaq məni müjdələməyə gəlmiş, digəri isə Səl dağına qalxıb oradan bu müjdəni mənə daha tez çatdırmışdı. Çünki səsin sürəti atın sürətindən daha tez çatır. Səsini eşitdiyim müjdəçi mənim yanıma gəldikdə libasımı ona verdim. Vallahi, özümün bundan başqa libasım olmadığı üçün Əbu Qəladədən libas aldım və onu geyib Peyğəmbərin ﷺ yanına getdim. Əshabələr dəstə-dəstə məni qarşılayır və tövbəmin qəbul olunması münasibətilə məni təbrik edib deyirdilər: "Allahın tövbəsi sənə xeyirli olsun!" Mən məscidə daxil olduqda, Peyğəmbər ﷺ orada oturmuş və camaat da onun ətrafına toplaşmışdı. Təlhə ibn Ubeydullah qalxaraq sürətlə mənə tərəf gəlib əlimi sıxdı və məni təbrik etdi. Allaha and olsun ki, ondan başqa mühacirlərdən heç kəs məni təbrik etmək üçün ayağa qalxmadı. Mən onun bu münasibətini heç vaxt unutmaram. Mən Peyğəmbərə ﷺ salam verdikdə, o, sevinclə parlayan üzünü mənə tərəf çevirib dedi: "Anan səni dünyaya gətirdiyi gündən bəri sənin üçün ən xeyirli olan bu günün səadətilə sevin!" Mən: "Ya Rəsulullah, bu müjdə sənin tərəfindəndir, yoxsa Allahın?" – deyə soruşduqda o dedi: "Xeyr, əksinə bu Allah tərəfindən olan müjdədir." Adətən Peyğəmbər ﷺ sevindikdə onun üzü ay parçası kimi parlayardı. Biz də onun sevindiğini bu görkəmindən hiss edərdik. Mən Peyğəmbərin ﷺ qarşısında oturub dedim: "Ya Rəsulullah, tövbəm qəbul olunduğu üçün var-dövlətimi Allah və Onun rəsuluna sədəqə etmək istəyirəm." Peyğəmbər ﷺ dedi: "Var-dövlətinin bir hissəsini özündə saxla. Bu sənin üçün daha xeyirlidir." Mən dedim: "Xeybər döyüşündə əldə olunmuş qənimətdən payıma düşən hissəni özüm üçün saxlayıram. Ya Rəsulullah! Həqiqətən, Allah məni bu sıxıntıdan yalnız doğru danışdığım üçün qurtardı. Elə buna görə də bundan sonra yalnız doğru danışacağam." Allaha and olsun ki, Peyğəmbərə ﷺ doğru söylədiyim vaxtdan bəri Allahın kimi isə doğru danışmaqda məni imtahana çəkdiyindən daha gözəl imtahana çəkdiyini bilmirəm. Bütün bunları Peyğəmbərə ﷺ söylədikdən sonra bu günədək yalan danışmaq niyyətində olmadım və Allahdan istəyirəm ki, bundan sonra da bu işdə məni qorusun. Buna görə də Allah Peyğəmbərinə ﷺ bu ayəni nazil etdi: **"Allah, müsəlmanlardan bəzilərinin qəlbi cihaddan yayınmaq üzrə olduqdan sonra, Peyğəmbərin də, çətin vaxtda onun ardınca gedən mühacirlərin və ənsarların da əvvəlcə tövbəsini qəbul etdi, sonra da onları bağışladı. Çünki Allah onlara qarşı Şəfqətlidir, Rəhmlidir. Geri qalmış üç nəfəri də bağışladı. Hətta yer üzü öz genişliyinə baxmayaraq onlara dar gəlmiş, ürəkləri kədərdən sıxılmış və yaqın bilmişdilər ki, Allahın əzabından, ancaq Onun Özünə sığınmaqdan başqa çarələri yoxdur. Sonra Allah peşman olsunlar deyə onların tövbəsini qəbul etdi. Həqiqətən, Allah tövbələri qəbul Edəndir, Rəhmlidir. Ey iman gətirənlər! Allahdan qorxun və düz danışanlarla birlikdə olun."**¹ Allaha and olsun ki, İslam nemətindən sonra Allahın mənə bəxş etdiyi nemətlərdən ən gözəli Peyğəmbərə ﷺ doğru danışmaqdır ki, yalan danışib həlak olanlardan olmayım. Uca Allah yalan danışanları məzəmmət edərək onlar barəsində bu ayəni nazil etmişdir: **"Yanlarına qayıtdığınız zaman, onlardan əl çə-**

¹ "ət-Tovbə" surəsi, 117-119.

kəsiniz deyər, qarşınızda Allaha and içəcəklər. Siz onlardan üz döndərin. Çünki onlar mürdərdir. Qazandıqları günahların cəzası olaraq sığınaqları yer Cəhənnəm olacaqdır. Qarşınızda and içəcəklər ki, onlardan razı qalasanız. Siz onlardan razı olsanız da, Allah fəsiq camaatdan razı qalmaz"¹. Peyğəmbər ﷺ bizim üçümüzədən başqa döyüşdən yayınanların hər birindən and içib, üzr diləmələrini qəbul etdi, həmçinin onların beyətini qəbul edib onlar üçün bağışlanma dilədi. Lakin bizim barəmizdə olan hökmü Allahın əmri gələndə qədər təxirə saldı. Bu haqda Uca Allah belə buyurur: "Geri qalmış üç nəfəri də bağışladı..."². Bu ayədə qeyd olunmuş "geri qalanlar" ifadəsi heç də bizim Təbuk döyüşündən geri qalmağımıza işarə deyil. Əksinə, bu bizim barəmizdə olan hökmün, and içərək Peyğəmbərdən ﷺ üzr diləyənlər barəsində olan hökmdən (əlli gün) geri qalmasıdır." (əl-Buxari, 4418)

47-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ Xosrova və Qeysərə məktub göndərməsi

باب - ٤٧

كِتَابُ النَّبِيِّ ﷺ إِلَى كِسْرَى وَقَيْصَرَ

١٦٩٢ - عَنْ أَبِي بَكْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: لَقَدْ نَفَعَنِي اللَّهُ بِكَلِمَةٍ سَمِعْتُهَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَيَّامَ الْحَمَلِ، بَعْدَ مَا كَدْتُ أَنْ أَلْحَقَ بِأَصْحَابِ الْحَمَلِ فَأَقَاتِلَ مَعَهُمْ قَالَ لَمَّا بَلَغَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنَّ أَهْلَ فَارِسَ قَدْ مَلَكَوا عَلَيْهِمْ بَنَتْ كِسْرَى قَالَ: «لَنْ يُفْلِحَ قَوْمٌ وَلَوْ أَمَرَهُمْ امْرَأَةٌ». [رواه البخاري: ٤٤٢٥]

1692. Rəvayət edilir ki, Əbu Bəkrə ؓ demişdir: "Cəməl döyüşündə³ mən az qala bu döyüşdə vuruşanlara qoşulub onlarla bərabər (Əliyə) qarşı vuruşacaqdım, (lakin) Allah (məni saxladı,) Peyğəmbərdən ﷺ eşitdiyim bir kəlmə sayəsində mənə fayda verdi." (Bir zaman) farsların Xosrovun qızını özlərinə başçı təyin etməsi xəbəri Peyğəmbərə ﷺ gəlib çatdıqda o buyurmuşdu: "Hakimiyyəti qadına həvalə edən bir tayfa heç vaxt nicat tapmaz." (əl-Buxari, 4425)

48-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ xəstələnməsi və onun vəfatı

باب - ٤٨: مَرَضُ النَّبِيِّ ﷺ وَوَفَاتُهُ

١٦٩٣ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: دَعَا النَّبِيُّ ﷺ فَاطِمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا فِي شَكْوَاهِ الَّذِي قُبِضَ فِيهِ، فَسَارَّهَا بِشَيْءٍ، فَبَكَتْ، ثُمَّ دَعَاهَا فَسَارَّهَا بِشَيْءٍ فَضَحِكَتْ فَسَأَلْنَا عَنْ ذَلِكَ. فَقَالَتْ سَارَّنِي النَّبِيُّ ﷺ أَنَّهُ يُقْبَضُ فِي وَجَعِهِ الَّذِي تُوُفِيَ فِيهِ فَبَكَيتُ، ثُمَّ سَارَّنِي فَأَخْبَرَنِي أَنِّي أَوَّلُ أَهْلِهِ يَتْبَعُهُ فَضَحِكْتُ. [رواه البخاري: ٤٤٣٣-٤٤٣٤]

1693. Rəvayət edilir ki, Aişə ؓ demişdir: "Peyğəmbər ﷺ vəfatına səbəb olan xəstəliyə tutulduğu zaman Fatiməni çağırub ona gizlincə nəsə dedi, o ağladı, sonra yenə ona gizlincə nəsə dedi o güldü. (Sonralar) biz ondan Peyğəmbərin ﷺ ona nə dediyini soruşduqda o dedi: "Peyğəmbər ﷺ mənə o xəstəlikdən

¹ "ət-Tovbə" surəsi, 95-96.

² "ət-Tovbə" surəsi, 118.

³ "Cəməl" dəvə deməkdir. Bu döyüş milad tarixi ilə 656-cı ildə fitnə nəticəsində Əlinin ؓ tərəfdarları ilə Təlhə ؓ, Zübeyr ؓ və Aişənin ؓ tərəfdarları arasında baş vermişdir.

vəfat edəcəyini bildirdi, mən də ağladım. Sonra xəbər verdi ki, ailəsindən ona qovuşacaq ilk adam mən olacağam, mən də güldüm.” (əl-Buxari, 4433-4434)

١٦٩٤ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كُنْتُ أَسْمَعُ أَنَّهُ لَا يَمُوتُ نَبِيٌّ حَتَّى يُخَيَّرَ بَيْنَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، فَسَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ فِي مَرَضِهِ الَّذِي مَاتَ فِيهِ وَأَخَذَتْهُ بُحَّةٌ يَقُولُ: ﴿مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ﴾ الْآيَةَ، فَظَنَنْتُ أَنَّهُ خَيْرٌ. [رواه البخاري: ٤٤٣٥]

1694. Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Mən (Peyğəmbərin ﷺ tez-tez belə dediyini eşidərdim): “Heç bir peyğəmbər özünə dünya həyatı ilə axirət arasında seçim təklif edilməyincə ölmür.” (Bundan başqa) mən Peyğəmbərin ﷺ ölümü ilə nəticələnən xəstəliyə tutulduğu zaman xırıltılı səslə bu (ayəni) söylədiyini eşitdim: **“Allaha və Onun Elçisinə itaət edənlər Allahın özlərinə nemət bəxş etdiyi peyğəmbərlərlə, sidq ürəkdən inananlarla, şəhidlərlə və əməlisalehlərlə birlikdə olacaqlar. Onlar necə də gözəl dostlardır”**¹. Onda mən düşündüm ki, ona seçim verilmişdir.” (əl-Buxari, 4435)

١٦٩٥ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ صَحِيحٌ يَقُولُ: «إِنَّهُ لَمْ يُبْضِ نَبِيٌّ قَطُّ حَتَّى يَرَى مَقْعَدَهُ مِنَ الْجَنَّةِ ثُمَّ يَحْيَا أَوْ يُخَيَّرَ». فَلَمَّا اشْتَكَى وَحَضَرَهُ الْقَبْضُ وَرَأْسُهُ عَلَى فَحْذِ عَائِشَةَ غَشِيَ عَلَيْهِ، فَلَمَّا أَفَاقَ شَخَّصَ بَصَرَهُ نَحْوَ سَقْفِ الْبَيْتِ ثُمَّ قَالَ: «اللَّهُمَّ فِي الرَّفِيقِ الْأَعْلَى». فَقُلْتُ إِذَا لَا يُجَاوِرُنَا. فَعَرَفْتُ أَنَّهُ حَدِيثُهُ الَّذِي كَانَ يُحَدِّثُنَا وَهُوَ صَحِيحٌ. [رواه البخاري: ٤٤٣٧]

1695. Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Peyğəmbər ﷺ hələ xəstələnməmişdən qabaq deyərdi: “Heç bir peyğəmbər Cənnətdəki yerini görməyincə, üstəlik (Cənnətdəki yerini gördükdən) sonra ona salam verilməyincə,² yaxud ona dünya həyatı ilə axirət arasında seçim təklif edilməyincə vəfat etməmişdir.”

(Hədisi danışan ravi demişdir: “Peyğəmbər ﷺ xəstələndiyi və ölümü yaxınlaşdığı zaman, başı da Aişənin dizi üstündə ikən bayıldı. Özünə gəldikdə gözlərini evin tavanına dikib dedi: “Allahım, (məni) uca dostlara (qovuşdur)! Mən: “Elə isə Peyğəmbər ﷺ bizi seçməyəcək”- dedim və sağlam ikən belə söz dediyini bildim.” (əl-Buxari, 4437)

١٦٩٦ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ إِذَا اشْتَكَى نَفَثَ عَلَى نَفْسِهِ بِالْمُعَوَّدَاتِ وَمَسَحَ عَنْهُ يَدَهُ فَلَمَّا اشْتَكَى وَجَعَهُ الَّذِي تُوفِّيَ فِيهِ طَفَقَتْ أَنْفَثَ عَلَى نَفْسِهِ بِالْمُعَوَّدَاتِ، الَّتِي كَانَ يَنْفَثُ، وَأَمْسَحَ بِيَدِ النَّبِيِّ ﷺ عَنْهُ. [رواه البخاري: ٤٤٣٩]

1696. Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Peyğəmbər ﷺ xəstələndiyi zaman şərdən qoruyan surələri³ oxuyub ovuclarına üfürər, sonra da əllərini (baş və üz nahiyəsindən başlayaraq, bacardığı qədər) bədəninin hər yerinə sürtərdi. Vəfat etməmişdən qabaq xəstəliyi şiddətləndikdə isə onun oxuyub üfürdüyü bu surələri mən onun üçün oxuyub (ovcuna) üfürər və əllərini onun bədənində sürtərdim.” (əl-Buxari, 4439)

¹ “ən-Nisa” surəsi, 69.

² Uca Allah buyurur: “O kəslər ki, tər-təmiz olduqları halda, mələklər onların canını alıb deyirlər: “Sizə salam olsun! Əməllərinizə görə Cənnətə girin!” “ən-Nəhl” surəsi, 32.

³ Yəni “əl-İxlas”, “əl-Fələq” və “ən-Nas” surələrini.

۱۶۹۷ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّهَا سَمِعَتِ النَّبِيَّ ﷺ وَأَصَعَتْ إِلَيْهِ قَبْلَ أَنْ يَمُوتَ، وَهُوَ مُسْنَدٌ إِلَى ظَهْرِهِ يَقُولُ: «اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي، وَأَلْحِقْنِي بِالرَّقِيقِ». [رواه البخاري: ۴۴۴۰]

1697. Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا Peyğəmbərin ﷺ vəfatından öncə kürəyini ona söyləyib belə dediyini eşitmişdir: “Allahım, məni bağışla, mənə rəhm et və məni (uca) dostlara qovuşdur!” (əl-Buxari, 4440)

۱۶۹۸ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: مَاتَ النَّبِيُّ ﷺ وَإِنَّهُ لَبَيِّنٌ حَافِقَتِي وَذَافِقَتِي، فَلَا أَكْرَهُ شِدَّةَ الْمَوْتِ لِأَحَدٍ أَبَدًا بَعْدَ النَّبِيِّ ﷺ. [رواه البخاري: ۴۴۴۶]

1698. Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Peyğəmbər ﷺ vəfat edərkən onun başı mənim sinəmin üstündə idi. Peyğəmbərin ﷺ vəfatından sonra mən heç vaxt heç kəsin ölüm bihuşluğuna bu qədər nifrət etmədim.” (əl-Buxari, 4446)

۱۶۹۹ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ خَرَجَ مِنْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي وَجَعِهِ الَّذِي تُوفِّيَ فِيهِ، فَقَالَ النَّاسُ يَا أَبَا حَسَنٍ، كَيْفَ أَصْبَحَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ أَصْبَحَ بِحَمْدِ اللَّهِ بَارِتًا، فَأَخَذَ بِيَدِهِ عَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ، فَقَالَ لَهُ أَنْتَ وَاللَّهِ بَعْدَ ثَلَاثِ عَشْرَ عَصَا، وَإِنِّي وَاللَّهِ لَأُرَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ سَوْفَ يُتَوَفَّى مِنْ وَجَعِهِ هَذَا، إِنِّي لَأَعْرِفُ وَجْهَ بَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ عِنْدَ الْمَوْتِ، أَذْهَبَ بِنَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَلَنَسْأَلَهُ فِيمَنْ هَذَا الْأَمْرُ، إِنْ كَانَ فِينَا عَلَمًا ذَلِكَ، وَإِنْ كَانَ فِي غَيْرِنَا عَلَمُنَاهُ فَأَوْصِي بِنَا. فَقَالَ عَلِيٌّ إِنَّا وَاللَّهِ لَنُحِبُّ سَأَلَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَمَنْعَاهَا لَا يُعْطِيهَا النَّاسُ بَعْدَهُ، وَإِنِّي وَاللَّهِ لَا أَسْأَلُهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ. [رواه البخاري: ۴۴۴۷]

1699. Rəvayət edilir ki, ibn Abbas رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ ölümü ilə nəticələnen xəstəliyə tutulduğu zaman Əli ibn Əbu Talib onun evindən bayıra çıxdıqda camaat dedi: “Ey Əbu Həsən, bu səhər Peyğəmbər ﷺ özünü necə hiss edir?” Əli dedi: “Allaha həmd olsun, bu səhər onun vəziyyəti çox yaxşıdır.” Bu vaxt Abbas ibn Abdul-Muttəlib onun əlindən tutub dedi: “Vallahi, üç gündən sonra sən başqasının itaətində olacaqsan. Vallahi, mən güman edirəm ki, Allahın elçisi ﷺ bu xəstəliyindən vəfat edəcək. Mən Abdul-Muttəlib oğullarının üzlərinin ölüm ayağında necə görkəm aldığını yaxşı bilirəm. Gədik Rəsulullahdan ﷺ hakimiyyətin kimlərə həvalə ediləcəyini soruşaq. Əgər bizə nəsib olarsa, bunu bilərik, yox, əgər başqalarına qismət olarsa, ondan da xəbərimiz olar. Həm də bizə dair¹ öz vəsiyyətini edər.” Əli dedi: “Vallahi, əgər biz bunu Peyğəmbərdən ﷺ istəsək və o bunu bizə verməsə, ondan sonra insanlar onu bizə əsla verməyəcəklər. Vallahi, mən bunu Peyğəmbərdən ﷺ istəməyəcəyəm.” (əl-Buxari, 4447)

۱۷۰۰ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّهَا كَانَتْ تَقُولُ: إِنَّ مِنْ نِعَمِ اللَّهِ عَلَيَّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ تُوفِّيَ فِي بَيْتِي وَفِي يَوْمِي، وَبَيْنَ سَحْرِي وَنَحْرِي، وَأَنَّ اللَّهَ جَمَعَ بَيْنَ رِيقِي وَرَيْقِهِ عِنْدَ مَوْتِهِ، دَخَلَ عَلَيَّ عَبْدُ الرَّحْمَنِ وَبِيَدِهِ السَّوَاكُ وَأَنَا مُسْنَدَةٌ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَرَأَيْتُهُ يَنْظُرُ إِلَيْهِ، وَعَرَفْتُ أَنَّهُ يُحِبُّ السَّوَاكَ فَقُلْتُ أَخَذَهُ لَكَ فَأَشَارَ بِرَأْسِهِ أَنْ نَعَمْ، فَتَنَاوَلْتُهُ فَاشْتَدَّ عَلَيْهِ وَقُلْتُ أَيْنَهُ لَكَ فَأَشَارَ بِرَأْسِهِ أَنْ نَعَمْ، فَلَبِثْتُهُ، وَبَيْنَ يَدَيْهِ رَكُوعٌ - أَوْ عُلْبَةٌ يَشْكُ عُمُرٌ - فِيهَا مَاءٌ، فَجَعَلَ يَدْخُلُ يَدَيْهِ فِي الْمَاءِ فَيَمْسَحُ بِهِمَا وَجْهَهُ يَقُولُ: «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، إِنَّ لِلْمَوْتِ سَكْرَاتٍ». ثُمَّ نَصَبَ يَدَهُ فَجَعَلَ يَقُولُ: «فِي الرِّقِيقِ الْأَعْلَى». حَتَّى قَبِضَ وَمَاتَ يَدُهُ. [رواه البخاري: ۴۴۴۹]

¹ Əshabələrəni əhli-beytin qayğısına qalması tövsiyə edər.

1700. Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا deyərdi: "Allahın mənə bəxş etdiyi nemətlərdən (bir də o idi ki,) Peyğəmbər ﷺ mənim evimdə, mənim (növbəm çatdığı) gün¹ və başı mənim sinəmin üstündə ikən vəfat etdi. O, can verərkən Allahın izni ilə mənim ağız suyum onun ağız suyuna qarışdı. Mən Peyğəmbərin ﷺ başını sinəmə söykəyib oturduğum vaxt (qardaşım) Adbur-Rəhman əlində misvak² içəri daxil oldu. Mən Peyğəmbərin ﷺ ona baxdığını görüb anladım ki, o, misvakdan istifadə etmək istəyir. (Ondan): "Sənə misvak gətirimmi?" – deyə soruşdum. Başı ilə işarə edib razılığını bildirdi. Mən misvakı götürüb (ona verdim,) lakin onun buna gücü çatmadı³. Mən: "Onu sənin üçün yumşaldım-mı?" – deyə soruşdum. Başı ilə işarə edib razılığını bildirdi. Mən (misvakın ucunu) çəynəyib (ona verdim) və o, misvakla dişlərini sürtüdü. (Peyğəmbərin ﷺ) qabağında bir qab (yaxud bir cam) su var idi. O, əllərini suyun içinə salır, sonra (yaş əllərini) üzünə sürtüb deyirdi: "Lə ilahə illəllah! Həqiqətən də, ölümün bihuşluğu vardır." Sonra əlini qaldırıb: "(Allahım, mənə) uca dostlara (qovuşdur)!" – deməyə başladı. Nəhayət, ruhu bədənindən çıxdı və əli yalnına düşdü. (əl-Buxari, 4449)

۱۷۰۱ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: لَدَدْنَا النَّبِيَّ ﷺ فِي مَرَضِهِ فَجَعَلَ يُشِيرُ إِلَيْنَا أَنْ لَا تُلْدُونِي فَقُلْنَا كَرَاهِيَةَ الْمَرِيضِ لِلدَّوَاءِ. فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ: «أَلَمْ أَنْهَكُمُ أَنْ تُلْدُونِي». قُلْنَا كَرَاهِيَةَ الْمَرِيضِ لِلدَّوَاءِ. فَقَالَ: «لَا يَتَقَى أَحَدٌ فِي الْبَيْتِ إِلَّا لَدًا - وَأَنَا أَنْظُرُ - إِلَّا الْعَبَّاسَ، فَإِنَّهُ لَمْ يَشْهَدْكُمْ». [رواه البخاري: ٤٤٥٨]

1701. Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا deyərdi: "Peyğəmbər ﷺ xəstələnərkən biz onun ağzına dərman qoyduq, lakin o, (başı ilə) bizə işarə edib dərman istəmədiyini bildirdi. Biz dedik: "(Bu ona görədir ki,) heç bir xəstə dərman xoşlamır." Peyğəmbər ﷺ ayıldıqdan sonra dedi: "Məgər mən sizə işarə edib ağzıma dərman qoymağı qadağan etmədimmi?" Biz dedik: "(Elə bildik ki,) heç bir xəstə dərman xoşlamadığı kimi (sən də xoşlamırsan)." Peyğəmbər ﷺ buyurdu: "Qoy evin içində olan hər kəsə gözümün qabağında dərman verilsin. Yalnız Abbasdan başqa. Çünki o burada yox idi." (əl-Buxari, 4458)

۱۷۰۲ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: لَمَّا ثَقُلَ النَّبِيُّ ﷺ جَعَلَ يَتَعَشَّاهُ، فَقَالَتْ فَاطِمَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا وَكَرَبَ أَبَاهُ. فَقَالَ لَهَا: «لَيْسَ عَلَيَّ أَيْدِيكَ كَرَبٌ بَعْدَ الْيَوْمِ». [رواه البخاري: ٤٤٦٢]

1702. Rəvayət edilir ki, Ənəs رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: "(Ölümündən qabaq) Peyğəmbərin ﷺ vəziyyəti ağırlaşarkən o bayılmağa başladı." Bu vaxt Fatimə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا dedi: "Yazıq atam, iztirab çəkir!" Peyğəmbər ﷺ (özünə gəldikdə) buyurdu: "Bu gündən sonra mən daha iztirab çəkməyəcəyəm!" (əl-Buxari, 4462)

۴۹ - باب: وَفَاةُ النَّبِيِّ ﷺ 49-cu fəsil. Peyğəmbərin ﷺ vəfatı

۱۷۰۳ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ تُوُفِّيَ وَهُوَ ابْنُ ثَلَاثٍ وَسِتِّينَ. [رواه البخاري: ٤٤٦٦]

1703. Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir ki, Peyğəmbər ﷺ altmış üç yaşında vəfat etmişdir. (əl-Buxari, 4466)

¹ Peyğəmbər ﷺ gündəlik olaraq hər gecə bir zövcəsinin yanında qalardı.

² 181-ci hədisin qeydlərinə bax.

³ Ağrılar Peyğəmbəri ﷺ elə haldan salmışdı ki, hətta çubuğu belə çəynəməyə halı qalmamışdı.

٦٥ - كِتَابُ التَّفْسِيرِ

65 – Təfsir kitabı

سُورَةُ الْفَاتِحَةِ

əl-Fatihə surəsi

١ - باب: مَا جَاءَ فِي فَاتِحَةِ الْكِتَابِ

1-ci fəsil. Kitabı açan (surə) barədə deyilənlər

١٧٠٤ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ بْنِ الْمُعَلَّى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كُنْتُ أُصَلِّي فِي الْمَسْجِدِ فَدَعَانِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَلَمْ أُجِبْهُ، فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي كُنْتُ أُصَلِّي، فَقَالَ: «أَلَمْ يَقُلِ اللَّهُ: ﴿اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ﴾ ثُمَّ قَالَ لِي: لَا أَعْلَمَنَّكَ سُورَةً هِيَ أَعْظَمُ السُّورِ فِي الْقُرْآنِ قَبْلَ أَنْ تَخْرُجَ مِنَ الْمَسْجِدِ»، ثُمَّ أَخَذَ يَدِي، فَلَمَّا أَرَادَ أَنْ يَخْرُجَ قُلْتُ لَهُ أَلَمْ تَقُلْ: «لَا أَعْلَمَنَّكَ سُورَةً هِيَ أَعْظَمُ سُورَةٍ فِي الْقُرْآنِ»، قَالَ: «الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ» هِيَ السَّبْعُ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنُ الْعَظِيمُ الَّذِي أُوتِيَتْهُ. [رواه البخاري: ٤٤٧٤]

1704. Rəvayət edilir ki, Əbu Səid ibn əl-Muəlla رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “(Bir dəfə) mən məsciddə namaz qılarkən Peyğəmbər ﷺ məni çağırdı, lakin mən ona cavab vermədim. (Namazımı bitirdikdən) sonra dedim: “Ya Rəsulullah, mən namaz qılırdım!” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Məgər Allah: **“Peyğəmbər sizi, həyat və-rəcək şeylərə çağırdığı zaman Allahın və Onun Peyğəmbərinin çağırışına cavab verin.”**¹– deyə buyurmayıbmı?” Sonra o mənə dedi: “Məsciddən çıxmazdən əvvəl sənə Quranda olan ən əzəmətli surəni öyrədəcəyəm!” (Bir müddətdən) sonra Peyğəmbər ﷺ mənim əlimdən tutub məsciddən çıxmaq istəyəndə dedim: “Məgər sən deməmişdin ki: “Məsciddən çıxmazdən əvvəl sənə Quranda olan ən əzəmətli surəni öyrədəcəyəm?!” O buyurdu: **“Həmd olsun aləmlərin Rəbbi Allaha...”**² Bu, yalnız mənə verilmiş təkrarlanan yeddi ayə və əzəmətli Qurandır.³” (əl-Buxari, 4474)

¹ “əl-Ənfal” surəsi, 24.

² “əl-Fatihə” surəsi, 2.

³ Ərəbcə buna “Səbul-Məsani” deyilir ki, bu da “əl-Fatihə” surəsinin adlarından biridir. “əl-Fatihə” surəsinin əzəməti ondadır ki, bu surə mənə baxımından bütün Qurani özündə cəm etmişdir.

سُورَةُ الْبَقَرَةِ

əl-Bəqərə surəsi

۲ - باب: ﴿فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أَنْدَادًا وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾

2-ci fəsil.

Qüdrətli və Əzəmətli Allahın: "...Siz də *bunu* bildiyiniz halda *heç kəsi* Allaha tay tutmayın"¹ ayəsi barədə deyilənlər

۱۷۰۵ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: سَأَلْتُ النَّبِيَّ ﷺ أَيُّ الذَّنْبِ أَكْثَرُ عِنْدَ اللَّهِ؟ قَالَ: «أَنْ تَجْعَلَ لِلَّهِ نَدًّا وَهُوَ خَلَقَكَ». قُلْتُ إِنَّ ذَلِكَ لَعَظِيمٌ، قُلْتُ ثُمَّ أَيُّ؟ قَالَ: «وَأَنْ تَقْتُلَ وَلَدَكَ تَخَافُ أَنْ يَطْعَمَ مَعَكَ». قُلْتُ ثُمَّ أَيُّ؟ قَالَ: «أَنْ تُزَانِيَ حَلِيلَةَ جَارِكَ». [رواه البخاري: ۴۴۷۷]

1705. Rəvayət edilir ki, Abdullah (ibn Məsud) ﷺ demişdir: "(Bir dəfə) mən Peyğəmbərdən ﷺ soruşdum ki: "Hansı günah Allah yanında ən böyük günah sayılır?" Dedi: "Səni yaradan Allaha (başqa birisini) tay tutmağındır!" Mən: "Doğrudan da, bu, böyük günahdır" – dedim, sonra (yenə) soruşdum: "Bəs sonra hansıdır?" Dedi: "Övladının səninlə birgə yemək yeyəcəyindən qorxub onu öldürmək!" Mən soruşdum: "Sonra hansıdır?" Dedi: "Qonşunun zövcəsi ilə zina etmək!"² (əl-Buxari, 4477)

۳ - باب: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَوَضَعْنَا عَلَىٰ كُمُ الْغَنَامَ وَأَنْزَلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّاءَ وَالسَّلَوىٰ﴾

3-cü fəsil.

Uca Allahın: "Biz sizin üstünüzə buludla kölgə saldıq, sizə manna və bildirçin endirdik *və*: "Sizə ruzi olaraq verdiyimiz pak şeylərdən yeyin!" – *dedik*. Onlar Bizə deyil, ancaq özlərinə zülm etdilər"³ sözü

۱۷۰۶ - عَنْ سَعِيدِ بْنِ زَيْدٍ ﷺ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «الْكَمَاءُ مِنَ الْمَنِّ، وَمَاؤُهَا شِفَاءٌ لِلْعَيْنِ». [رواه البخاري: ۴۴۷۸]

1706. Səid ibn Zeyd ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "(Bu,) mannadan olan kitrədir⁴, suyu da gözə dərmandır." (əl-Buxari, 4478)

¹ "əl-Bəqərə" surəsi, 22.

² Digər isnadla rəvayət olunmuş bu hədisin tamamında deyilir: "...Uca Allah onun dediyini təsdiq edib, bu ayəni nazil etdi: "Onlar Allahla yanaşı başqa məbuda yalvarmaz, Allahın haram etdiyi cana haqsız yerə qıymaz və zina etməzlər." "əl-Furqan" surəsi, 68.

³ "əl-Bəqərə" surəsi, 57.

⁴ Kitrə: bəzi ağac və kol bitkilərinin gövdələrindən axan yapışqanabənzər yarımşəffaf qatı maye.

۴ - باب:

قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَإِذْ قُلْنَا ادْخُلُوا هَذِهِ الْقَرْيَةَ﴾

4-cü fəsil.

Uca Allahın: “O zaman Biz dedik: –Bu kəndə daxil olun və orada istədiyiniz yerlərdə, rahatlıqla yeyin, için. Qapıdan səcdə edərək daxil olun və: “Bizi bağışla!” – deyin ki, sizin günahlarınızı bağışlayaq”. Biz yaxşı işlər görənlərə mükafatlarını artırırıq”¹ sözü

۱۷۰۷ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: قِيلَ لِبَنِي إِسْرَائِيلَ: ﴿وَادْخُلُوا أَبْوَابَ سُجَّدًا وَقُولُوا حِطَّةٌ﴾ فَدَخَلُوا يَزْحَفُونَ عَلَى أَسْتَاهِمِهِمْ فَبَدَّلُوا وَقَالُوا حِنْطَةٌ حَبَّةٌ فِي شَعْرَةٍ. [رواه البخاري: ۴۴۷۹]

1707. Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “İsrail oğullarına belə buyrulmuşdur: **“Qapıdan səcdə edərək daxil olun və: “Hittə!” – deyin.**” Onlar isə oraya yanları üstə sürünə-sürünə daxil oldular və (özlərinə əmr edilmiş sözü) dəyişdirib: “Hintə (yəni) sünbülün üstündəki buğda” – dedilər.” (əl-Buxari, 4479)

۵ - باب:

قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿مَا نَنْسَخْ مِنْ آيَةٍ أَوْ نُنسِهَا نَأْتِ بِخَيْرٍ مِنْهَا أَوْ مِثْلَهَا﴾

5-ci fəsil.

Uca Allahın: “Biz hər hansı bir ayəni dəyişdirir və ya onu unuttururuqsa, ondan daha yaxşısını, və ya ona bənzərini gətiririk. Məgər bilmirsən ki, Allah hər şeyə qadirdir?”³ sözü

۱۷۰۸ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَقْرَأْنَا أُبَيَّ وَأَفْضَانَا عَلِيٌّ وَإِنَّا لَنَدْعُ مِنْ قَوْلِ أُبَيٍّ وَذَلِكَ أَنَّ أُبَيًّا يَقُولُ: لَا أَدْعُ شَيْئًا سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَقَدْ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿مَا نَنْسَخْ مِنْ آيَةٍ أَوْ نُنسِهَا﴾ [رواه البخاري: ۴۴۸۱]

1708. İbn Abbas رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Aramızda Quranı ən gözəl oxuyan Ubeydir və (şəriətlə bağlı) ən düzgün hökm verən Əlidir. Buna rəğmən biz Ubeyin dediklərinə məhəl qoymuruq. Halbuki Ubey deyir: “Mən Peyğəmbərdən ﷺ eşitdiklərimdən heç bir şeyi gizlətmirəm. Çünki Uca Allah buyurur: **“Biz hər hansı bir ayəni dəyişdirir və ya onu unuttururuqsa,...**” (əl-Buxari, 4481)

¹ “əl-Bəqərə” surəsi, 58.

² “Bizi bağışla!” deməkdir.

³ “əl-Bəqərə” surəsi, 106.

۶- باب:

قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَقَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا سُبْحَنَهُ﴾

6-cı fəsil.

Uca Allahın: “Onlar dedilər: –Allah Özünə övlad götürmüşdür!” Halbuki O, pakdır, müqəddəsdir! Həqiqətən, göylərdə və yerdə nə varsa, Ona məxsusdur. Hər şey Ona baş əyir”¹ sözü

۱۷۰۹ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: قَالَ اللَّهُ: «كَذَّبَنِي ابْنُ آدَمَ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ ذَلِكَ وَشَتَمَنِي وَلَمْ يَكُنْ لَهُ ذَلِكَ فَأَمَّا تَكْذِيبُهُ إِيَّايَ فَرَعَمَ أَنِّي لَا أَقْدِرُ أَنْ أُعِيدَهُ كَمَا كَانَ وَأَمَّا شَتْمُهُ إِيَّايَ فَقَوْلُهُ لِي وَلَدٌ فَسُبْحَانِي أَنْ أَتَّخِذَ صَاحِبَةً أَوْ وَلَدًا». [رواه البخاري: ۴۴۸۲]

1709. İbn Abbas رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Uca Allah buyurur: “Adəm övladı Məni yalançı sayır, halbuki, bunu etməyə onun haqqı yoxdur, habelə o, Məni təhqir edir, halbuki buna da onun haqqı yoxdur. Məni yalançı sayması, onu öldürdükdən sonra yenidən yaradacağımı təkzib etməsidir, Məni təhqir etməsi isə, Mənə övlad isnad etməsidir. Halbuki Mən pak və müqəddəsəm, Özümə zövcə və ya övlad götürməkdən uzağam!” (əl-Buxari, 4482)

۷- باب:

قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَاتَّخِذُوا مِنْ مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى﴾

7-ci fəsil.

Uca Allahın: “Biz müqəddəs Evi insanlar üçün ziyarət və əmin-amanlıq yeri etdik. “İbrahimin dayandığı yeri namazgah edin!” Biz İbrahimə və İsmailə: “Evimi təvaf edənlər, etikafa girənlər, rüku və səcdə edənlər üçün təmizləyin!” – dedik”² sözü

۱۷۱۰ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: وَأَفَقْتُ اللَّهَ فِي ثَلَاثٍ أَوْ وَأَفَقَنِي رَبِّي فِي ثَلَاثٍ قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ لَوْ اتَّخَذْتَ مَقَامَ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى وَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ يَدْخُلُ عَلَيْكَ الْبَرُّ وَالْفَاجِرُ فَلَوْ أَمَرْتَ أُمَمَاتِ الْمُؤْمِنِينَ بِالْحِجَابِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ آيَةَ الْحِجَابِ قَالَ: وَبَلَّغَنِي مُعَاذَةَ النَّبِيِّ ﷺ بَعْضَ نِسَائِهِ فَدَخَلْتُ عَلَيْهِنَّ قُلْتُ: إِنَّنِ اتَّهَيْتُنَّ أَوْ لَبِيدَلْنِ اللَّهُ رَسُولَهُ ﷺ خَيْرًا مِنْكُمْ حَتَّى أَتَيْتُ إِحْدَى نِسَائِهِ قَالَتْ: يَا عُمَرُ أَمَا فِي رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مَا يَعْظُ نِسَاءَهُ حَتَّى تَعْطِهِنَّ أَنْتَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ: ﴿عَسَى رَبُّهُ إِنْ طَلَّقَكُنْ أَنْ يُبْدِلَهُ أَزْوَاجًا خَيْرًا مِنْكَ مُسْلِمَاتٍ﴾ الآية. [رواه البخاري: ۴۴۸۳]

1710. Ənəs رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Mənim (dediklərim) Allahın üç (ayəsi ilə) eyni gəlmiş və ya Rəbbim (nazil edəcəyi) üç (ayənin məğzini) əv-

¹ “əl-Bəqərə” surəsi, 116.

² “əl-Bəqərə” surəsi, 125.

vəlcədən mənə agah etmişdir. (Bir dəfə mən Peyğəmbərə ﷺ): “Ya Rəsulullah, bəlkə, İbrahimin durduğu yeri namazgah edəsən!” – dedim (və buna dair ayə¹ nazil oldu). (Yenə bir dəfə): “Ya Rəsulullah, sənin evinə həm xoşniyyətli, həm də pisniyyətli adamlar gəlir. Bəlkə möminlərin analarına hicab geyməyi əmr edəsən?!” – dedim, Allah da hicab ayəsini² nazil etdi. (Bir dəfə) mən Peyğəmbərin ﷺ öz zövcələrindən bəzilərini tənbeh etdiyindən xəbər tutdum və onların yanına gəlib dedim: “Siz ya (özbaşınalığınızla) son qoyacaqsınız, ya da Allah öz Peyğəmbərinə ﷺ sizdən daha xeyirlisini nəsim edəcəkdir. Nəhayət, onun zövcələrindən birinin yanına gəldim və o mənə dedi: “Ey Ömər! Bəyəm Rəsulullah ﷺ zövcələrinə özü öyüd-nəsihət verə bilmir ki, sən onlara nəsihət verirsən?! Uca Allah da (bu ayəni) nazil etdi: **“Əgər o sizi boşasa, Rəbbi sizin əvəzinizə ona sizdən daha yaxşı zövcələr – müsəlman, mömin, itaətkar, tövbə edən, ibadət edən, oruc tutan dul qadınlar və baki-rə qızlar verə bilər.”**”³ (əl-Buxari, 4483)

۸ – باب:

قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ أَخْرَجَهُمْ مِنَ ظُلُمَاتٍ إِلَى نُورٍ﴾ وَإِذَا شِئْنَا

8-ci fəsil.

Uca Allahın: “Deyin: “Biz Allaha, bizə nazil olana, İbrahimə, İsmailə, İshaqa, Yaquba və onun nəslinə nazil olana, Musa və İsaya verilənlərə, özlərinin Rəbbi tərəfindən peyğəmbərlərə verilənlərə iman gətirdik. Biz onların arasında fərq qoymuruq. Biz yalnız Ona təslim olanlarıq!”⁴ sözü

۱۷۱۱ – عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ أَهْلُ الْكِتَابِ يَقْرَأُونَ التَّوْرَةَ بِالْعِبْرَانِيَّةِ وَيُفَسِّرُونَهَا بِالْعَرَبِيَّةِ لِأَهْلِ الْإِسْلَامِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا تُصَدِّقُوا أَهْلَ الْكِتَابِ وَلَا تُكَذِّبُوهُمْ وَقُولُوا: ﴿لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ أَخْرَجَهُمْ مِنَ ظُلُمَاتٍ إِلَى نُورٍ﴾ الآية. [رواه البخاري: ٤٤٨٥]

1711. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رضى الله عنه demişdir: “(Bir zamanlar) Kitab əhli Tövrəti müsəlmanlara ibrani dilində oxuyar, sonra da ərəb dilində izah edərdilər. (İslam dini gəldikdən sonra) Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Kitab əhlinə inanmayın və onları yalançı da saymayın, lakin deyin: “Biz Allaha, bizə nazil olana, İbrahimə, İsmailə, İshaqa, Yaquba və onun nəslinə nazil olana, Musa və İsaya verilənlərə, özlərinin Rəbbi tərəfindən peyğəmbərlərə verilənlərə iman gətirdik.” (əl-Buxari, 4485)

¹ “əl-Bəqərə” surəsi, 125.

² “əl-Əhzab” surəsi, 53.

³ “ət-Təhrim” surəsi, 5.

⁴ “əl-Bəqərə” surəsi, 136.

۹- باب: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ

الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا﴾

9-cu fəsil.

Uca Allahın: “Beləliklə, Biz sizi orta bir ümmət etdik ki, siz insanlara şahid olasınız, peyğəmbər də sizə şahid olsun...”¹ sözü

۱۷۱۲ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُدْعَى نُوحٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيَقُولُ لَبَّيْكَ وَسَعْدَيْكَ يَا رَبَّ فَيَقُولُ هَلْ بَلَغْتَ فَيَقُولُ نَعَمْ فَيَقَالُ لِأُمَّتِهِ هَلْ بَلَغَكُمْ فَيَقُولُونَ مَا أَتَانَا مِنْ نَذِيرٍ فَيَقُولُ مَنْ يَشْهَدُ لَكَ فَيَقُولُ مُحَمَّدٌ وَأُمَّتُهُ فَتَشْهَدُونَ أَنَّهُ قَدْ بَلَغَ: ﴿وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا﴾ فَذَلِكَ قَوْلُهُ حَلَّ ذِكْرُهُ: ﴿وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا﴾ [رواه البخاري: ۴۴۸۷]

1712. Əbu Səid əl-Xudri رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Qiyamət günü (Allah) Nuhu çağıracaq və Nuh: “Buyur, hüzurundayam və əmrinə müntəzirəm, ey Rəbbim!” – deyəcək. Allah deyəcək: “Sən (dini) təbliğ etdinmi?” O: “Bəli!” – deyə cavab verəcək. Sonra onun qövminə deyəcək: “O sizə (dini) təbliğ edibmi?” Onlar: “Bizi xəbərdar edən bir peyğəmbər gəlməmişdir!” – deyə cavab verəcəklər. Allah (Nuha) buyuracaq: “Sənin dediyinə kim şahidlik edə bilər?” Nuh: “Mühəmməd və onun ümməti!” – deyə cavab verəcək, beləliklə də onlar Allahın elçisi ilə bərabər Nuhun dini təbliğ etdiyinə şahidlik edəcəklər. Bu haqda Allahın ayəsində belə deyilir: “**Beləliklə, Biz sizi orta bir ümmət etdik ki, siz insanlara şahid olasınız, peyğəmbər də sizə şahid olsun.**” (əl-Buxari, 4487)

۱۰- باب: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿فَمَنْ تَمَنَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ﴾

10-cu fəsil.

Uca Allahın: “...ümrəni bitirib həccə qədər qadağan olunanlardan istifadə edən kəs...”² sözü

۱۷۱۳ - عَنْ عُمَرَ بْنِ حُصَيْنٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: أُنْزِلَتْ آيَةُ الْمُنْعَةِ فِي كِتَابِ اللَّهِ فَفَعَلْنَاهَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَلَمْ يُنْزَلْ قُرْآنٌ يُحَرِّمُهُ وَلَمْ يَنْهَ عَنْهَا حَتَّى مَاتَ قَالَ رَجُلٌ بِرَأْيِهِ مَا شَاءَ. [رواه البخاري: ۴۵۱۸]

1713. Rəvayət edilir ki, İmran ibn Husayn رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا demişdir: “Allahın Kitabında təməttü (həcci) barəsində ayə nazil olmuş və biz Peyğəmbərin ﷺ yanında ona əməl etmişik. Peyğəmbər ﷺ vəfat edəndək bu ayəni haram buyuran və ya onu qadağan edən bir ayə nazil olmamışdır. Bu haqda bir adam³ yalnız öz fikrini söyləmişdir.” (əl-Buxari, 4518)

¹ “əl-Bəqərə” surəsi, 143.

² “əl-Bəqərə” surəsi, 196.

³ 798-ci hədisin qeydlərinə bax..

۱۱ - باب: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿ثُمَّ أَفِيضُوا مِنْ حَيْثُ أَفْكَضَ النَّاسُ﴾

11-ci fəsil. Uca Allahın:

“Sonra insanların axışib gəldiyi yerdən siz də gəlin”¹ sözü

۱۷۱۴ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، كَانَتْ قَرِيشٌ وَمَنْ دَانَ دِينَهَا يَقْفُونَ بِالْمُزْدَلِفَةِ وَكَانُوا يُسَمِّنُونَ الْحُمْسَ وَكَانَ سَائِرُ الْعَرَبِ يَقْفُونَ بِعَرَفَاتٍ فَلَمَّا جَاءَ الْإِسْلَامُ أَمَرَ اللَّهُ نَبِيَّهُ ﷺ أَنْ يَأْتِيَ عَرَفَاتٍ ثُمَّ يَقِفَ بِهَا ثُمَّ يُفِيضُ مِنْهَا فَذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿ثُمَّ أَفِيضُوا مِنْ حَيْثُ أَفْكَضَ النَّاسُ﴾ [رواه البخاري: ۴۵۲۰]

1714. Aişə ر.əvayət etmişdir ki, cahiliyyət dövründə əhməsilər – qureyşlilər və onların dinində olanlar² – (ziyərət əsnasında) Müzdəlifədə, digər ərəblər isə Ərəfatda dayanardılar. İslam dini gəldikdən sonra Allah Öz peyğəmbərinə ﷺ əmr etdi ki, əvvəlcə Ərəfata getsin, sonra Müzdəlifədə dayansın, daha sonra oradan çıxıb (Minaya) getsin. Bu haqda Uca Allahın ayəsində belə deyilir: “Sonra insanların axışib gəldiyi yerdən siz də gəlin.” (əl-Buxari, 4520)

۱۲ - باب: قَوْلُهُ تَعَالَى:

﴿وَمِنْهُمْ مَن يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ﴾

12-ci fəsil. Uca Allahın: “Onlardan: “Ey Rəbbimiz! Bizə həm bu dünyada, həm də axirətdə gözəl nemətlər ver və bizi Od əzabından qoru!”– deyənləri də vardır”³ sözü

۱۷۱۵ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَقُولُ: اللَّهُمَّ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ. [رواه البخاري: ۴۵۲۲]

1715. Ənəs ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ (çox vaxt dua edib) deyərdi: “Ey Allahım! Ey Rəbbimiz! Bizə həm bu dünyada, həm də axirətdə gözəl nemətlər ver və bizi Od əzabından qoru!” (əl-Buxari, 4522)

۱۳ - باب: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿لَا يَسْأَلُونَ النَّاسَ إِلْحَاقًا﴾

13-cü fəsil. Uca Allahın: “...Bu adamlar həya edib dilənmədiklərinə görə tanımayan adam onları varlı hesab edir...”⁴ sözü

۱۷۱۶ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: لَيْسَ الْمِسْكِينُ الَّذِي تَرُدُّهُ التَّمْرَةُ وَالتَّمْرَتَانِ وَلَا اللَّقْمَةُ وَلَا اللَّقْمَتَانِ إِنَّمَا الْمِسْكِينُ الَّذِي يَتَعَفَّفُ وَاقْرَأُوا إِنَّ شِئْكُمْ يَعْنِي قَوْلُهُ: ﴿لَا يَسْأَلُونَ النَّاسَ إِلْحَاقًا﴾. [رواه البخاري: ۴۵۳۹]

¹ “əl-Bəqərə” surəsi, 199.

² Burada Xuzaa, Amir ibn Səsəə və Kinanə qəbilələri nəzərdə tutulur.

³ “əl-Bəqərə” surəsi, 201.

⁴ “əl-Bəqərə” surəsi, 273.

1716. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “(İnsanlar arasında gəzib-dolaşib) bir-iki loxma və ya bir-iki xurma ilə kifayətlənən adam heç də yoxsul deyildir.” Yoxsul o adamdır ki, (onun özünə bəs edəcək qədər malı olmaz, vəziyyətinin ağır olduğunu heç kəsə bildirməz və buna görə də ona sədəqə verilməz, özü də) həya edib insanlardan heç bir şey istəməz. İstəyirsinizsə, Allahın bu ayəsini oxuyun: “...*Bu adamlar həya edib dilənmədikləri-nə görə tanımayan adam onları varlı hesab edir...*” (əl-Buxari, 4539)

سُورَةُ آلِ عِمْرَانَ

Ali-İmran surəsi

١٤ - باب:

قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ﴾

14-cü fəsil.

Uca Allahın: “O Kitabın bir qismi mənası aydın ayələrdir ki, bunlar da Kitabın anasıdır. Digərləri isə mənası aydın olmayan ayələrdir...”¹ sözü

١٨١٧ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: تَلَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ هَذِهِ الْآيَةَ: ﴿هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا وَمَا يَذْكُرُ إِلَّا أَهْلُ الْكِتَابِ﴾ قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَإِذَا رَأَيْتَ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ فَأُولَئِكَ الَّذِينَ سَمَى اللَّهُ فَاحْذَرُوهُمْ. [رواه البخاري: ٤٥٤٧]

1717. Rəvayət edilir ki, Aişə رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ bu ayəni oxudu: “Kitabı sənə nazil edən Odur. O Kitabın bir qismi mənası aydın ayələrdir ki, bunlar da Kitabın anasıdır. Digərləri isə mənası aydın olmayan ayələrdir. Qəlb-lərində əyrilik olanlar fitnə-fəsad törətmək və istədikləri kimi yozmaq məqsədilə mənası aydın olmayanın ardınca düşərlər. Onun yozumunu isə Allahdan başqa heç kəs bilməz. Elmdə qüvvətli olanlar isə deyirlər: “Biz onlara iman gətirdik, hamısı bizim Rəbbimizdəndir”. Bunu isə ancaq ağıl sahibləri dərk edərlər.” Aişə رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ (məna) dedi: “Əgər mənası aydın olmayan (ayələrin) ardınca düşənləri görsən, (bil ki,) bunlar Allahın (ayədə) adlandırdığı kimsələrdir, onlardan uzaq ol!” (əl-Buxari, 4547)

¹ “Ali-İmran” surəsi, 7.

۱۵ - باب: قَوْلُهُ تَعَالَى:

﴿إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا أُولَٰئِكَ لَا خَلَاقَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ﴾

15-ci fəsil.

Uca Allahın: “Həqiqətən də, Allah ilə olan əhdlərini və andlarını ucuz qiymətə satan kəslər üçün axirətdə heç bir pay yoxdur”¹ sözü

۱۷۱۸ - عَنْ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ، أَنَّ امْرَأَتَيْنِ كَانَتَا تَخْرُجَانِ فِي بَيْتٍ أَوْ فِي الْحُجْرَةِ فَخَرَجَتْ إِحْدَاهُمَا وَقَدْ أَتَفَذَ بِإِشْفَى فِي كَفِّهَا فَأَدَّعَتْ عَلَى الْأُخْرَى فَرَفَعَ إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَوْ يُعْطَى النَّاسُ بِدَعْوَاهُمْ لَذَهَبَ دِمَاءُ قَوْمٍ وَأَمْوَالُهُمْ ذَكَرُوهَا بِاللَّهِ وَأَقْرَعُوا عَلَيْهَا: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ﴾ فَذَكَرُوهَا فَاعْتَرَفَتْ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ الْيَمِينُ عَلَى الْمُدَّعَى عَلَيْهِ. [رواه البخاري: ۴۵۵۲]

1718. İbn Əbu Muleykə rəvayət etmişdir ki, (bir dəfə) iki qadın bir evdə (və ya bir otaqda) biz ilə dərindən çarığ tikirdilər. Bu vaxt onlardan biri əlinə biz batmış halda bayıra çıxdı və bizi o biri qadının onun əlinə batırdığını iddia etdi. (Mübahisəni həll etmək üçün) ibn Abbasa müraciət edildikdə ibn Abbas dedi: “Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Əgər insanlara onların iddia etdiklər (şeylər) verilsəydi, digərlərinin qanı və malı mənimləmiş olardı. İttiham edilən o qadına Allahı xatırladın və bu ayəni ona oxuyun: **“Həqiqətən də, Allah ilə olan əhdlərini və andlarını ucuz qiymətə satan kəslər üçün axirətdə heç bir pay yoxdur...”** Qadına bunu xatırlatdılar, o da etiraz etdi.

(Hədisi danışan ravi) demişdir: “İbn Abbas رضي الله عنه dedi: “Peyğəmbər ﷺ bu-yurmuşdur: “İttiham edilən şəxs and içməlidir.” (əl-Buxari, 4552)

۱۶ - باب: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ﴾

16-cı fəsil. Uca Allahın:

“Camaat sizə qarşı ordu toplayıbdır, onlardan qorxun!”³ sözü

۱۷۱۹ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: ﴿حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ﴾ قَالَهَا إِبْرَاهِيمُ عليه السلام حِينَ أُلْقِيَ فِي النَّارِ وَقَالَهَا مُحَمَّدٌ ﷺ حِينَ قَالُوا: ﴿إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَرَادَهُمْ إِيْمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ﴾ [رواه البخاري: ۴۵۶۳]

¹ “Ali-İmran” surəsi, 77.

² Abdullah ibn Məsud رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Kim bir müsəlmanı malından məhrum etmək üçün and içsə, Allahın hüzurunda olduğu zaman Allahın ona qəzəbi tutar”. Uca Allah bu ayəni nazil etdi: “Həqiqətən də, Allah ilə olan əhdlərini və andlarını ucuz qiymətə satan kəslər üçün axirətdə heç bir pay yoxdur.” Bu dəmdə Əşəs ibn Qeys رضي الله عنه gəlib dedi: “Əbu Abdur-Rəhman sizə rəvayət etdiyi bu hadisə mənə aiddir, bu ayə mənə görə nazil olmuşdur. Belə ki, əmim oğlunun torpaq sahəsində mənə məxsus bir su quyusu var idi. (Aramızda mübahisə düşdükdə) Peyğəmbər ﷺ mənə: “Şahidlərini gətir!” – dedi. Mən: “Şahidim yoxdur” – dedim. Peyğəmbər ﷺ əmim oğlundan və içməyi tələb etdikdə, mən dedim: “Ya Rəsulullah, onun üçün heç bir təfavütü yoxdur. O, and içə bilər.” Onda Peyğəmbər ﷺ dedi: “Kim bir müsəlmanı malından məhrum etmək üçün and içsə, Allahın hüzurunda olduğu zaman Allahın ona qəzəbi tutar.” Uca Allah da onun dediklərini təsdiq etmək üçün bu ayəni nazil etdi.” (Səhih əl-Buxari, 4250)

³ “Ali-İmran” surəsi, 173.

1719. Rəvayət edilir ki, ibn Abbas رضی اللہ عنہ demişdir: “Allah bizə yetər. O nə gözəl Qoruyandır!”– sözlərini İbrahim رضی اللہ عنہ oda atıldığı zaman demişdir. Bu sözü həmçinin Peyğəmbər ﷺ (və onun səhabələri) demişlər. (O zaman ki): “Bəzi adamlar onlara: “Camaat sizə qarşı *ordu* toplayıbdır, onlardan qorxun!”– dedilər. Bu, onların imanını daha da artırdı və onlar: “Allah bizə yetər. O nə gözəl Qoruyandır!”– dedilər.” (əl-Buxari, 4563)

۱۷- باب: قَوْلُهُ تَعَالَى:

﴿وَلَسَمِعْتُمْ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا أَذًى كَثِيرًا﴾

17-ci fəsil. Uca Allahın: “Sizdən əvvəl Kitab verilənlərdən və müşriklərdən bir çox əziyyətverici sözlər eşidəcəksiniz”¹ sözü

۱۷۲۰ - عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ رضی اللہ عنہ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَكَبَ عَلَى حِمَارٍ عَلَى قَطِيفَةٍ فَذَكِيَّةٌ وَأَرْدَفَ أُسَامَةَ بْنُ زَيْدٍ وَرَأَاهُ يُعَوِّذُ سَعْدَ بْنَ عُبَادَةَ فِي بَنِي الْحَارِثِ بْنِ الْخَزْرَجِ قَبْلَ وَقْعَةِ بَدْرٍ قَالَ حَتَّى مَرَّ بِمَجْلَسٍ فِيهِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي ابْنِ سُلُوفٍ وَذَلِكَ قَبْلَ أَنْ يُسَلِّمَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي أَيُّوبٍ فِي الْمَجْلَسِ أَخْلَاطٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُشْرِكِينَ عَبْدَةُ الْأَوْثَانِ وَالْيَهُودِ وَالْمُسْلِمِينَ وَفِي الْمَجْلَسِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ رَوَاحَةَ فَلَمَّا غَشِيَتْ الْمَجْلِسَ عَجَاجَةُ الدَّابَّةِ خَمَرَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي أَيُّوبٍ أَنْفَهُ بِرِدَائِهِ ثُمَّ قَالَ لَا تُعْبِرُوا عَلَيْنَا فَسَلَّمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَيْهِمْ ثُمَّ وَقَفَ فَنَزَلَ فَدَعَاهُمْ إِلَى اللَّهِ وَقَرَأَ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنَ فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي ابْنِ سُلُوفٍ أَيُّهَا الْمَرْءُ إِنَّهُ لَا أَحْسَنَ مِمَّا تَقُولُ إِنْ كَانَ حَقًّا فَلَا تُؤْذِنَا بِهِ فِي مَجْلَسِنَا ارْجِعْ إِلَى رَحْلِكَ فَمَنْ جَاءَكَ فَاقْصُصْ عَلَيْهِ فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ رَوَاحَةَ بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ فَاعْشَيْنَا بِهِ فِي مَجَالِسِنَا فَإِنَّا نَحِبُّ ذَلِكَ فَاسْتَبَّ الْمُسْلِمُونَ وَالْمُشْرِكُونَ وَالْيَهُودُ حَتَّى كَادُوا يَتَنَاقَرُونَ فَلَمَّ يَزِلُّ النَّبِيُّ ﷺ يُخَفِّضُهُمْ حَتَّى سَكَنُوا ثُمَّ رَكَبَ النَّبِيُّ ﷺ دَابَّتَهُ فَسَارَ حَتَّى دَخَلَ عَلَى سَعْدِ بْنِ عُبَادَةَ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ يَا سَعْدُ أَلَمْ تَسْمَعْ مَا قَالَ أَبُو حُبَابٍ يُرِيدُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي أَيُّوبٍ قَالَ كَذًا وَكَذَا قَالَ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ يَا رَسُولَ اللَّهِ اعْفُ عَنْهُ وَاصْفَحْ عَنْهُ فَوَالَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ لَقَدْ جَاءَ اللَّهُ بِالْحَقِّ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ لَقَدْ اصْطَلَحَ أَهْلُ هَذِهِ الْبَحِيرَةِ عَلَى أَنْ يُتَوَجَّهَ فَيُعْصَبُوهُ بِالْعَصَابَةِ فَلَمَّا أَبَى اللَّهُ ذَلِكَ بِالْحَقِّ الَّذِي أَعْطَاكَ اللَّهُ شَرَقَ بِذَلِكَ فَذَلِكَ فَعَلَ بِهِ مَا رَأَيْتَ فَعَفَا عَنْهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ وَأَصْحَابُهُ يَعْفُونَ عَنِ الْمُشْرِكِينَ وَأَهْلِ الْكِتَابِ كَمَا أَمَرَهُمُ اللَّهُ وَيَصْبِرُونَ عَلَى الْأَذَى قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿وَلَسَمِعْتُمْ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا أَذًى كَثِيرًا﴾ الْآيَةُ وَقَالَ اللَّهُ: ﴿وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّونَكُم مِّنْ بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كَفَّارًا حَسَدًا مِّنْ عِنْدِ أَنْفُسِهِمْ﴾ إِلَى آخِرِ الْآيَةِ. وَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَتَأَوَّلُ الْعَفْوَ مَا أَمَرَهُ اللَّهُ بِهِ حَتَّى أَذِنَ اللَّهُ فِيهِمْ فَلَمَّا غَزَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَدْرًا فَقَتَلَ اللَّهُ بِهِ صِنَادِيدَ كُفَّارٍ فَرِيَشَ قَالَ ابْنُ أَبِي أَيُّوبٍ ابْنِ سُلُوفٍ وَمَنْ مَعَهُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ وَعَبْدَةُ الْأَوْثَانِ هَذَا أَمْرٌ قَدْ تَوَجَّهَ فَبَايَعُوا الرَّسُولَ ﷺ عَلَى الْإِسْلَامِ فَأَسْلَمُوا. [رواه البخاري: ٤٥٦٣]

1720. Usamə ibn Zeyddən رضی اللہ عنہ rəvayət edilmişdir ki, hələ Bədr döyüşündən əvvəl Peyğəmbər ﷺ üstünə Fədəkdə hazırlanmış palan qoyulmuş uzunqulağına minib, Usaməni də tərkinə alıb Bəni Haris ibn Xəzrəc qəbiləsindəki Səd ibn Ubadəni ziyarət etdi. Yolda Peyğəmbər ﷺ Abdullah ibn Ubey ibn Səlulun olduğu bir məclisin yanından keçdi. O vaxt Abdullah ibn Ubey ibn Səlul hə-

¹ “Ali-İmran” surəsi, 186.

lə İslamı qəbul etməmişdi. Bu məclisdə həm müsəlmanlar, həm Allaha şəriklə qoşan büt-pərəstlər, həm də yəhudilər iştirak edirdilər. Abdulla ibn Rəvaha da həmin məclisdə idi. Uzunqulağın qaldırdığı tozanaq, məclisi bürüdükdə Abdullah ibn Ubey ibn Səlul bürüncəyi ilə burnunu tutub: "Bizi tozlama-yın!" – dedi. Peyğəmbər ﷺ onlara salam verib dayandı, sonra (uzunqulaq-dan) düşüb onları Allahın (dininə) dəvət etdi və onlara Quran oxudu. Abdulla ibn Ubey ibn Səlul dedi: "Ay adam, əgər sənin dediklərin doğrudur-sa, demək, bundan gözəl şey yoxdur. Ancaq məclisimizdə belə şeylərlə bizə əziyyət vermə, get otur yerində və belə şeyləri sənin yanına gələn adamlara danış." Bu vaxt Abdulla ibn Rəvaha dedi: "Fikir vermə, ey Allahın Rəsulu, sən məclislərimizdə bizə Qurandan danış, biz onu (dinləməyi çox) sevirik." (Bu vaxt ara qarışdı) müsəlmanlar, müşriklər və yəhudilər bir-birilərinə nə-layiq sözlər söyləməyə başladılar və iş o yerə gəlib çatdı ki, onlar az qala vuruşacaqdılar. Peyğəmbər ﷺ onları sakitləşdirməyə başladı. Haçandan-haçana onlar sakitləşdilər. Bundan sonra Peyğəmbər ﷺ uzunqulağına minib yoluna davam etdi. Nəhayət, gəlib Səd ibn Ubadənin ﷺ (evinə) daxil oldu və dedi: "Ey Səd, sən Əbu Hubabın nə dediyini eşitmədinmi? O, belə-belə dedi." (Peyğəmbər ﷺ Əbu Hubab deyəndə) Abdulla ibn Ubey ibn Səlulu qəsd edirdi. Səd ibn Ubadə ﷺ dedi: "Ey Allahın elçisi, onu əfv et, onun təqsirindən keç. Kitabı sənə nazil edən Allaha and olsun ki, Allah səni, sənə nazil etdiyi haqq ilə göndərdi. Halbuki (bir az əvvəl) bu şəhərin¹ əhalisi (Abdulla ibn Ubeyin) yanına gedib onun başına əmmamə qoymağa razılıq vermişdilər². Allah sənə bəxş etdiyi haqq sayəsində bu işi alt-üst etdikdə isə, (Abdullahın) buna paxıllığı tutdu. Elə bu da onu gördüyün belə bir işi tutmağa vadar etdi." Beləliklə, Peyğəmbər ﷺ onu bağışladı. Peyğəmbər ﷺ və onun əshabələri Allahın əmr etdiyi kimi müşrikləri və Kitab əhlini əfv edər və (özlərinə verilən) əziyyətlərə səbir edərdilər. Qüdrətli və əzəmətli Allah buyurur: **"Siz hök-mən malınız və canınızla sınaqdan keçiriləcəksiniz. Sizdən əvvəl Kitab verilənlərdən və müşriklərdən bir çox əziyyətverici sözlər eşidəcəksiniz. Əgər səbir edib Allahdan qorxsanız, bilin ki, bu, əzmkarlıq tələb edən əməllərdəndir."** Həmçinin, Allah buyurur: **"Kitab əhlindən bir çoxu həqiqəti bildikdən sonra da, paxıllıqları üzündən sizi, siz iman gətirdikdən sonra kafirliyə qaytarmaq istəyərlər. Allah Öz əmri ilə gəlincəyə qədər on-ları bağışlayın və onlara baş qoşmayın! Həqiqətən, Allah hər şeyə qadir-dir"**³. Peyğəmbər ﷺ Allahın (kafirləri) bağışlamağa dair əmrini olduğu kimi yozurdu⁴. Nəhayət, Allah (Öz peyğəmbərinə ﷺ) onlarla vuruşmağa izn verdi. Bədr döyüşündə Peyğəmbər ﷺ Qureyşin adlı-sanlı kafirlərini öldür-dükdə Abdulla ibn Ubey ibn Səlul, habelə onun yanındakı müşriklər və büt-pərəstlər: "Bu iş qarşısızalmazdır⁵. Haydı Rəsulullah ﷺ beyət edin!" – dedilər və İslamı qəbul etdilər.⁶" (əl-Buxari, 4566)

¹ Burada Mədinə şəhəri qəsd edilir.

² Yəni onu başçı seçmək istəyirdilər.

³ "əl-Bəqərə" surəsi, 109.

⁴ Yəni onların təqsirlərindən keçirdi.

⁵ Yəni İslam dininin yayılmasının qarşısını heç kəs ala bilməz. [Həqiqətən də, bu din yayılıb, yayılır və yayılacaq da. Uca Allah buyurur: **"Onlar ağızları ilə Allahın nurunu söndürmək istəyirlər. Allah isə buna yol verməz, kafirlərin xoşuna gəlməyə də, O, Öz nurunu tamamlayar."** "ət-Tovbə" surəsi, 32.]

⁶ Abdulla ibn Ubey ibn Səlul başda olmaqla münafıqlar yalnız zahirən müsəlman oldular.

۱۸ - باب: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَا أَوْتُوا﴾

18-ci fəsil.

Uca Allahın: “Törətdikləri əməllərdən fərəhlənən və etmədikləri işlərə görə tərif olunmağı xoşlayan kimsələrin əzabdan qurtulacaqlarını əsla güman etmə...”¹ sözü

۱۷۲۱ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَجُلًا مِنَ الْمُنَافِقِينَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ كَانَ إِذَا خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى الْغَزْوِ تَخَلَّفُوا عَنْهُ وَفَرَحُوا بِمَقْعَدِهِمْ خِلَافَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَإِذَا قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ اعْتَدَرُوا إِلَيْهِ وَحَلَفُوا وَأَحْبَبُوا أَنْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا فَتَنَزَّلَتْ: ﴿لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَا أَوْتُوا وَيُحِبُّونَ أَنْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا﴾ الْآيَةُ. [رواه البخاري: ٤٥٦٧]

1721. Əbu Səid əl-Xudri رəvayət edir ki, Peyğəmbərin ﷺ dövründə Peyğəmbər ﷺ döyüşə çıxdıqda münafıqlərdən bəziləri ondan ayrılar və döyüşə getməyib Peyğəmbərə ﷺ müxalif olduqlarına sevinərdilər. Peyğəmbər ﷺ döyüşdən qayıtdıqda isə özlərinə bəraət qazandırmaq üçün bəhanələr gətirər və and içərdilər. Üstəlik, görmədikləri işlərə görə tərif olunmağı sevərdilər. (Elə buna görə də) bu ayə nazil oldu: **“Törətdikləri əməllərdən fərəhlənən və etmədikləri işlərə görə tərif olunmağı xoşlayan kimsələrin əzabdan qurtulacaqlarını əsla güman etmə. Onlara acılı-ağrılı bir əzab hazırlanmışdır.”** (əl-Buxari, 4567)

۱۷۲۲ - عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ وَقَّاصٍ، أَنَّ مَرْوَانَ قَالَ لَبَّوْاهُ: اذْهَبْ يَا رَافِعُ إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ فَقُلْ لَنْ كَانَ كُلُّ امْرِئٍ فَرِحَ بِمَا أُوتِيَ وَأَحَبَّ أَنْ يُحْمَدَ بِمَا لَمْ يَفْعَلْ مُعَذِّبًا لِنَعْدَبَنَّ أَجْمَعُونَ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ وَمَا لَكُمْ وَلِهَذِهِ إِنَّمَا دَعَا النَّبِيُّ ﷺ يَهُودَ فَسَأَلَهُمْ عَنْ شَيْءٍ فَكْتُمُوهُ إِلَيْهِ وَأَخْبَرُوهُ بَعْضَهُ فَأَرَوْهُ أَنْ قَدْ اسْتَحْمَدُوا إِلَيْهِ بِمَا أَخْبَرُوهُ عَنْهُ فِيمَا سَأَلَهُمْ وَفَرَحُوا بِمَا أُوتُوا مِنْ كِتْمَانِهِمْ ثُمَّ قَرَأَ ابْنُ عَبَّاسٍ: ﴿وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حَتَّىٰ قَوْلِهِ ﴿يَفْرَحُونَ بِمَا أَوْتُوا وَيُحِبُّونَ أَنْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا﴾﴾ الْآيَةُ. [رواه البخاري: ٤٥٦٨]

1722. Əlqəmə ibn Vəqqas rəvayət edir ki, bir dəfə Mərvan ibn Həkəm qapıda duran gözətçilərdən birinə: “Ey Rafi, get, ibn Abbasdan soruş ki, törətdikləri əməllərdən fərəhlənən və etmədikləri işlərə görə tərif olunmağı xoşlayan hər bir kəsə əzab veriləcəkmı?” İbn Abbas dedi: “Bu ayənin sizə nə aidiyyəti var ki?! İş burasındadır ki, Peyğəmbər ﷺ bir dəstə yəhudini çağırıb onlardan bir məsələ barəsində soruşduqda, onlar həqiqəti gizlədib, ona başqa cavabı verdilər. Onlar belə cavab verməklə tərif olunmaq istədilər, həm də həqiqəti gizlətdiklərinə görə sevindilər.” Sonra ibn Abbas bu ayələri oxudu: **“O zaman Allah Kitab verilənlərlə əhd bağlayıb: “Siz o Kitabı mütləq insanlara aydınlaşdıracaqsınız və onu gizlətməyəcəksiniz!” – deyə buyurdu. Onlar isə bu əhdi qulaqardına vurub, onu ucuz qiymətə satdılar. Onların bu alveri necə də pisdir! Törətdikləri əməllərdən fərəhlənən və etmədikləri işlərə görə tərif olunmağı xoşlayan kimsələrin əzabdan qurtulacaqlarını əsla güman etmə. Onlara acılı-ağrılı bir əzab hazırlanmışdır.”**² (əl-Buxari, 4568)

¹ “Ali-İmran” surəsi, 188.

² “Ali-İmran” surəsi, 187-188.

سُورَةُ النِّسَاءِ

ən-Nisa surəsi

۱۹ - باب: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَى﴾

19-cu fəsil. Uca Allahın: “Yetim qızlara qarşı ədalətli olmayacağınızdan qorxursunuzsa...”¹ sözü

۱۷۲۳ - عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ أَنَّهُ سَأَلَ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَى﴾ فَقَالَتْ: يَا ابْنَ أَخْتِي هَذِهِ الْيَتِيمَةُ تَكُونُ فِي حَجَرٍ وَلَيْهَا تَشْرِكُهُ فِي مَالِهِ وَيُعْجِبُهُ مَالُهَا وَجَمَالُهَا فَيُرِيدُ وَلَيْهَا أَنْ يَتَزَوَّجَهَا بَعِيرٌ أَنْ يُقْسِطَ فِي صَدَاقِهَا فَيُعْطِيَهَا مِثْلَ مَا يُعْطِيهَا غَيْرُهُ فَهِيَ عَنْ أَنْ يَنْكِحُوهُنَّ إِلَّا أَنْ يُقْسِطُوا لَهُنَّ وَيَلْغُوا لَهُنَّ أَعْلَى سُنَّتِهِنَّ فِي الصَّدَاقِ فَأَمَرُوا أَنْ يَنْكِحُوا مَا طَابَ لَهُمْ مِنَ النِّسَاءِ سِوَاهُنَّ قَالَ عُرْوَةُ قَالَتْ عَائِشَةُ وَإِنَّ النَّاسَ اسْتَفْتَوْا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بَعْدَ هَذِهِ الْآيَةِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ: ﴿وَيَسْتَفْتُونَكَ فِي النِّسَاءِ﴾ قَالَتْ عَائِشَةُ: وَقَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى فِي آيَةِ أُخْرَى: ﴿وَرَبَّعُونَ أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ﴾ رَغْبَةً أَحَدَكُمْ عَنْ يَتِيمَتِهِ حِينَ تَكُونُ قَلِيلَةَ الْمَالِ وَالْجَمَالَ قَالَتْ فَهِيَ عَنْ أَنْ يَنْكِحُوا عَنْ مَنْ رَغِبُوا فِي مَالِهِ وَجَمَالِهِ فِي يَتَامَى النِّسَاءِ إِلَّا بِالْقِسْطِ مِنْ أَجْلِ رَغْبَتِهِمْ عَنْهُنَّ إِذَا كُنَّ قَلِيلَاتِ الْمَالِ وَالْجَمَالَ. [رواه البخاري: ۴۵۴۷]

1723. Rəvayət edilir ki, Urva ibn Zubeyr Aişədən رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا Uca Allahın: “Yetim qızlara qarşı ədalətli olmayacağınızdan qorxursunuzsa...” ayəsi barəsində soruşdu. Aişə dedi: “Bacı oğlu, bu (ayədə bəhs edilən) yetim qız hamisinin himayəsi altındadır və hamisi onun malına şərikdir. Özü də qızın həm malına, həm də özünə gözü düşüb. Hamisi onunla evlənmək istəyir, lakin onun mehrini insafı, (evlənmək istəyən) kimsənin (aldığı) qıza verdiyi kimi mehr verməkdən boyun qaçırır. Belələrinə yetim qızlarla evlənmək qadağan edilmişdir. Ancaq (mehr xüsusunda) ədalətlə hərəkət edərək və bu qızlara adətən qadınlara verilən mehrin ən yaxşısını verərək onlarla evlənə bilərlər. Əks təqdirdə onlara bu qızlardan başqa xoşlarına gələn (halal) qadınlarla evlənmək əmr olunur.”

Urva rəvayət edir ki, Aişə demişdir: “Bu ayədən sonra insanlar Peyğəmbərdən ﷺ qadınlar barəsində fətva istədilər və Allah (bu ayəni) nazil etdi: “Səndən qadınlar barəsində hökm verməyini istəyirlər...”² Aişə (davam edib) dedi: “Bu ayənin davamında: “evlənmək istədiyiniz” sözü, birinizin, himayəsi altında olan, malı az olub özü də çox gözəl olmayan yetim qızla evlənmək istəyi olmadığı mənasını verir. Odur ki, (kişilərə) himayələrində olan yetim qızların malına və gözəlliyinə görə onlarla evlənmək qadağan edilmişdir. Çünki əgər bu qızların malı az olsaydı, özləri də gözəl olmasay-

¹ “ən-Nisa” surəsi, 3.

² “ən-Nisa” surəsi, 127. Ayənin tamamı: “...De: “Onlar barəsində və həmçinin Kitabda sizə oxunan ayələrdə özlərinə müəyyən edilmiş mirası verməyərək evlənmək istədiyiniz yetim qızlar, zəif uşaqlar və yetimlərlə ədalətlə rəftar etməyiniz haqqında hökmü sizə Allah verir. Siz nə yaxşılıq edirsinizsə, şübhəsiz ki, Allah onu bilir.”

dılar, (bu himayədarlar) onlarla evlənməzdilər. Ancaq (mehr xüsusunda) ədalətlə hərəkət etsələr (onlarla) evlənə bilərlər." (əl-Buxari, 4574)

۲۰- باب: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ﴾

20-ci fəsil. Uca Allahın: "Allah övladlarınız haqqında sizə *belə* tövsiyə edir..."¹ sözü

۱۷۲۴ - عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: عَادَنِي النَّبِيُّ ﷺ وَأَبُو بَكْرٍ فِي بَنِي سَلَمَةَ مَا شِئْنِ فَوَجَدَنِي النَّبِيُّ ﷺ لَا أَعْمَلُ شَيْئًا فَدَعَا بِمَاءٍ فَتَوَضَّأَ مِنْهُ ثُمَّ رَشَّ عَلَيَّ فَأَقْفَتُ فَقُلْتُ: مَا تَأْمُرُنِي أَنْ أَصْنَعَ فِي مَالِي يَا رَسُولَ اللَّهِ فَتَزَلْتُ: ﴿يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ﴾. [رواه البخاري: ٤٥٧٧]

1724. Rəvayət edilir ki, Cabir ibn Abdullah رضى الله عنه demişdir: "(Bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ və Əbu Bəkr mənə baş çəkmək üçün piyada Bəni Sələmə qəbiləsinə gəldilər. Peyğəmbər ﷺ məni (halsız və) heç nəyi dərk etmədiyim bir halda görüb (ev əhlindən) su gətirməyi tələb etdi. O, dəstəmaz aldıqdan və o sudan mənin üzümə səpdikdən sonra mən ayıldım və (ondan): "Malımı necə bölüşdürüm, ya Rəsulullah?" – deyə soruşdum. Allah da (bu ayəni) nazil etdi: "Allah övladlarınız haqqında sizə *belə* tövsiyə edir..." (əl-Buxari, 4577)

۲۱- باب:

قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ﴾

21-ci fəsil. Uca Allahın: "Həqiqətən, Allah zərrə qədər də olsa zülm etməz..."² sözü

۱۷۲۵ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ أَنَسًا فِي زَمَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ هَلْ نَرَى رَبَّنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ نَعَمْ هَلْ تُضَارُونَ فِي رُؤْيَةِ الشَّمْسِ بِالظَّهِيرَةِ ضَوْءٌ لَيْسَ فِيهَا سَحَابٌ قَالُوا لَا قَالَ وَهَلْ تُضَارُونَ فِي رُؤْيَةِ الْقَمَرِ لَيْلَةً أَلْبَدْرُ ضَوْءٌ لَيْسَ فِيهَا سَحَابٌ قَالُوا لَا قَالَ النَّبِيُّ ﷺ مَا تُضَارُونَ فِي رُؤْيَةِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَّا كَمَا تُضَارُونَ فِي رُؤْيَةِ أَحَدِهِمَا إِذَا كَانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَذْنٌ مُؤَذِّنٌ تَتَّبِعُ كُلُّ أُمَّةٍ مَا كَانَتْ تَعْبُدُ فَلَا يَبْقَى مِنْ كَانَ يَعْبُدُ غَيْرَ اللَّهِ مِنَ الْأَصْنَامِ وَالْأَنْصَابِ إِلَّا يَتَسَاقُطُونَ فِي النَّارِ حَتَّى إِذَا لَمْ يَبْقَ إِلَّا مَنْ كَانَ يَعْبُدُ اللَّهَ بَرًّا أَوْ فَاجِرًا وَغَيْرَاتِ أَهْلِ الْكِتَابِ فَيَدْعَى الْيَهُودُ فَيَقَالُ لَهُمْ مَنْ كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ قَالُوا كُنَّا نَعْبُدُ عَزِيرَ ابْنِ اللَّهِ

¹ "ən-Nisa" surəsi, 11. Ayənin tamamı: "...kişiyə, iki qadının payı qədər pay düşür. Əgər övladların hamısı ikidən artıq sayda qadınlırlarsa, vəfat edənin qoyub getdiyi malın üçdə iki hissəsi onlara çatır. Əgər təkə bir qadındırsa, mirasın yarısı ona çatır. Əgər ölən övladı varsa, onun valideynlərinin hər birinə qoyub getdiyi malının altıda bir hissəsi çatır. Əgər onun övladı yoxdursa, varisi də ancaq valideynlərdirsə, onun anasına mirasının üçdə bir hissəsi düşür. Əgər ölən qardaşları və ya bacıları varsa, onun anasına mirasının altıda bir hissəsi düşür. Bu bölgü ölən vəsiyyəti yerinə yetirildikdən və ya borcu ödənildikdən sonra aparılır. Valideynlərinizdən və övladlarınızdan hansının fayda baxımından sizə daha yaxın olduğunu siz bilmirsiniz. Bunlar Allah tərəfindən buyurulmuş fərz əməllərdir. Həqiqətən, Allah Biləndir, Müdrikdir."

² "ən-Nisa" surəsi, 40.

فَيَقَالُ لَهُمْ كَذِبْتُمْ مَا اتَّخَذَ اللَّهُ مِنْ صَاحِبَةٍ وَلَا وَكْدَ فَمَادَا تَتَّبِعُونَ فَقَالُوا عَطَشْنَا رَبَّنَا فَاسْقِنَا فَيَسْأَرُ أَلَّا تَرُدُّونَ فَيَحْشُرُونَ إِلَى النَّارِ كَانَهَا سَرَابٌ يُحْطَمُ بَعْضُهَا بَعْضًا فَيَنْتَسِقُونَ فِي النَّارِ ثُمَّ يُدْعَى النَّصَارَى فَيَقَالُ لَهُمْ مَنْ كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ قَالُوا كُنَّا نَعْبُدُ الْمَسِيحَ ابْنَ اللَّهِ فَيَقَالُ لَهُمْ كَذِبْتُمْ مَا اتَّخَذَ اللَّهُ مِنْ صَاحِبَةٍ وَلَا وَكْدَ فَيَقَالُ لَهُمْ مَادَا تَتَّبِعُونَ فَكَذَلِكَ مِثْلَ الْأَوَّلِ حَتَّى إِذَا لَمْ يَبْقَ إِلَّا مَنْ كَانَ يُعْبُدُ اللَّهَ مِنْ بَرٍّ أَوْ فَاجِرٍ أَتَاهُمْ رَبُّ الْعَالَمِينَ فِي أَدْنَى صُورَةٍ مِنَ الَّتِي رَأَوْهُ فِيهَا فَيَقَالُ مَادَا تَنْتَظِرُونَ تَتَّبِعْ كُلُّ أُمَّةٍ مَا كَانَتْ تَعْبُدُ قَالُوا فَارْقَنَّا النَّاسَ فِي الدُّنْيَا عَلَى أَفْقَرٍ مَا كُنَّا إِلَيْهِمْ وَلَمْ نُصَاحِبْهُمْ وَنَحْنُ نَنْتَظِرُ رَبَّنَا الَّذِي كُنَّا نَعْبُدُ فَيَقُولُ أَنَا رَبُّكُمْ فَيَقُولُونَ لَا تُشْرِكْ بِاللَّهِ شَيْئًا مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا. [رواه البخاري: ٤٥٨١]

1725. Əbu Səid əl-Xudri رəvayət etmişdir ki, Peyğəmbərin ﷺ dövründə bir dəstə adam Peyğəmbərə ﷺ dedi: “Ya Rəsulullah, Qiyamət günü Rəbbimizi görə biləcəyikmi?” Peyğəmbər ﷺ dedi: “Bəli, məgər sizə günortaüstü, gün işığının qabağını bulud örtmədiyi bir vaxtda günəşi görməyinizə nəyə mane olurmu?” Onlar: “Xeyr!” – dedilər. (Peyğəmbər ﷺ) soruşdu: “Məgər sizə on dördüncü gecədə, ay işığının qabağını bulud örtmədiyi bir vaxtda ayı görməyinizə nəyə mane olurmu?” Onlar: “Xeyr!” – dedilər. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Bu ikisini görməyə sizə heç bir şey mane olmadığı kimi, qüdrətli və əzəmətli Allahı da Qiyamət günü beləcə, görəcəksiniz. Qiyamət günü yetişdiyi zaman carçı səsləyib deyəcək: “Hər bir ümmət nəyə ibadət edirdisə, qoy onun ardınca getsin!” Bundan sonra Allahdan qeyrisinə – bütlərə və dikinə qoyulmuş daşlara ibadət edən elə bir kimsə qalmayacaq ki, Cəhənnəm oduna düşməsin. Axırda isə ancaq Allaha ibadət edənlər, – xeyirxah, yaxud günahkar adamlar, – habelə Kitab əhlindən (peyğəmbərlərinə sadıq qalmış kimsələr) qalacaqdır. (O vaxt) yəhudiləri çağırıb onlardan soruşacaqlar ki: “Siz nəyə ibadət edirdiniz?” Onlar deyəcəklər: “Biz Allahın oğlu Üzeyirə ibadət edirdik.” Onlara deyiləcək: “Yalan danışsınız, Allah Özünə nə zövcə, nə də övlad götürmüşdür. (Bir deyin görək) siz nə istəyirsiniz?” Onlar deyəcəklər: “Susamışıq, ey Rəbbimiz, bizə su ver.” (Onda onlara Cəhənnəm) göstəriləcək (və deyiləcək): “(Bundan) içmək istəmirsinizmi?” Onlar ilğıma bənzər, alovlanan atəşin (kənarına) toplanacaq və Cəhənnəmə düşəcəklər. Sonra xristianları çağırıb onlardan soruşacaqlar ki: “Siz nəyə ibadət edirdiniz?” Onlar deyəcəklər: “Biz Allahın oğlu Məsihə¹ ibadət edirdik.” Onlara deyiləcək: “Yalan danışsınız, Allah Özünə nə zövcə, nə də övlad götürmüşdür.” Sonra onlardan: “Siz nə istəyirsiniz?” – deyə soruşulacaq və beləliklə də, əvvəlkilərin başına gələnlər onların da başına gələcəkdir. Nəhayət, ancaq Allaha ibadət edən kimsələr – xeyirxah, yaxud günahkar adamlar qaldıqda, aləmlərin Rəbbi onların yanına bildikləri ən yaxın surətdə² gələcək. Sonra onlara deyiləcək: “Nə gözləyirsiniz?! Qoy hər bir ümmət ibadət etdiyi (məbudun) ardınca getsin!” Onlar deyəcəklər: “Biz dünyada ikən insanlara ehtiyacımız ola-ola onlardan ayrıldıq, əsla onlarla birlikdə olmadıq. İndi isə biz ibadət etdiyimiz Rəbbimizi gözləyirik.” Onda Allah buyuracaq: “Mən sizin Rəbbinizəm!” Onlar iki və ya üç dəfə: “Biz heç nəyi Allaha şərik qoşmuruq!” – deyəcəklər.” (əl-Buxari, 4581)

¹ Burada Məryəm oğlu İsa ﷺ nəzərdə tutulur.

² Yəni Allahın isim və sifətlərinə dair Quran və sünnədə varid olan dəlillərdən bildikləri vəsflərə uyğun surətdə gələcək.

۲۲- باب: قَوْلُهُ تَعَالَى:

﴿فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هَؤُلَاءِ شَهِيدًا﴾

22-ci fəsil. Uca Allahın:

“Biz hər ümmətdən bir şahid gətirəcəyimiz və səni də onlara şahid gətirəcəyimiz zaman onların halı necə olacaq?”¹ sözü

۱۷۲۶ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ لِي النَّبِيُّ ﷺ: اقْرَأْ عَلَيَّ قُلْتُ: اقْرَأْ عَلَيْكَ وَعَلَيْكَ أَنْزَلَ؟ قَالَ: فَإِنِّي أُحِبُّ أَنْ أَسْمَعَهُ مِنْ غَيْرِي فَقَرَأْتُ عَلَيْهِ سُورَةَ النَّسَاءِ حَتَّى بَلَغْتُ: ﴿فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هَؤُلَاءِ شَهِيدًا﴾ قَالَ: أَمْسِكْ فَإِذَا عَيْنَاهُ تَذَرَفَانِ. [رواه البخاري: ۴۵۸۲]

1726. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Məsud رضي الله عنه demişdir: “(Bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ mənə buyurdu ki: “Mənə Quran oxu!” Dedim: “(Ya Rəsulullah! Quran) sənə nazil olduğu halda, onu sənə mənmi oxuyacağam?” Peyğəmbər ﷺ dedi: “Bəli, mən onu başqasından dinləməyi xoşlayıram.” Mən ona “ən-Nisa” surəsini oxumağa başladım. Nəhayət, (surənin): **“Biz hər ümmətdən bir şahid gətirəcəyimiz və səni də onlara şahid gətirəcəyimiz zaman onların halı necə olacaq?”** ayəsinə çatdıqda, Peyğəmbər ﷺ. “Dayan!”– dedi. Mən (başımı qaldırdıqda) Peyğəmbərin ﷺ gözlərinin yaşla dolduğunu gördüm” (əl-Buxari, 4582)

۲۳- باب: قَوْلُهُ تَعَالَى:

﴿إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّيْنَاهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ﴾

23-cü fəsil. Uca Allahın:

“Mələklər özlərinə zülm edənlərin canlarını alarkən...”² sözü

۱۷۲۷ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، أَنَّ نَاسًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ كَانُوا مَعَ الْمُشْرِكِينَ يُكْثِرُونَ سَوَادَ الْمُشْرِكِينَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَأْتِي السَّهْمُ فَيَرْمَى بِهِ فَيَصِيبُ أَحَدَهُمْ فَيَقْتُلُهُ أَوْ يُضْرَبُ فَيَقْتُلُ فَأَنْزَلَ اللَّهُ: ﴿إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّيْنَاهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ﴾ الْآيَةَ. [رواه البخاري: ۴۵۹۶]

1727. İbn Abbas رضي الله عنه rəvayət etmişdir ki, (bir vaxt Məkkədə yaşayan) müsəlmanlar məcburiyyət qarşısında müşriklərə qoşulub onların sayını artırır (və onlarla birgə Peyğəmbərə ﷺ qarşı) döyüşürdülər. (Döyüş əsnasında müsəlmanlar tərəfindən) oxla və ya qılıncla vurulub öldürüldükdə Allah bu ayəni nazil etdi: **“Mələklər özlərinə zülm edənlərin canlarını alarkən onlara: “Siz nə halda idiniz?”– deyəcəklər. Onlar: “Biz yer üzündə zəif insanlar idik!”– deyəcəklər. Mələklər də onlara: “Məgər Allahın torpağı o qədər geniş de-**

¹ “ən-Nisa” surəsi, 41.

² “ən-Nisa” surəsi, 97. Ayənin tamamı: **“...onlara: “Siz nə halda idiniz?”– deyəcəklər. Onlar: “Biz yer üzündə zəif insanlar idik!”– deyəcəklər. Mələklər də onlara: “Məgər Allahın torpağı o qədər geniş deyildimi ki, siz orada hicrət edəydiniz?”– deyəcəklər. Onların sığınacaqları yer Cəhənnəmdir. Ora nə pis dönüş yeridir.”**

yildimi ki, siz orada hicrət edəydiniz?”– deyəcəklər. Onların sığınacaqları yer Cəhənnəmdir. Ora nə pis dönüş yeridir.” (əl-Buxari, 4596)

۲۴ – باب: قَوْلُهُ تَعَالَى:

﴿إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ﴾ إِلَى قَوْلِهِ ﴿يُونُسَ وَهَارُونَ وَسَلِيمَانَ﴾

24-cü fəsil. Uca Allahın:

“Biz Nuha və ondan sonrakı peyğəmbərlərə vəhy etdiyimiz kimi sənə də vəhy etdik. Biz İbrahimə, İsmailə, İshaqa, Yaquba və onun nəslinə, İsaya, Əyyuba, Yunusa, Haruna və Süleymana da vəhy etdik. Davuda da Zəburu verdik.”¹ sözü

۱۷۲۸ – عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: مَنْ قَالَ أَنَا خَيْرٌ مِنْ يُونُسَ بْنِ مَتَّى فَقَدْ كَذَبَ. [رواه البخاري: ۴۶۰۴]

1728. Əbu Hureyra ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Hər kim: “Mən Yunus ibn Məttadan daha üstünəm” – desə, yalan danışmış olar.” (əl-Buxari, 4604)

سُورَةُ الْمَائِدَةِ

əl-Maidə surəsi

۲۵ – باب: قَوْلُهُ تَعَالَى:

﴿يَا أَيُّهَا الرُّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ﴾

25-ci fəsil. Uca Allahın: “Ey Rəsul! Rəbbindən sənə nazil ediləni təbliğ et!”² sözü

۱۷۲۹ – عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: مَنْ حَدَّثَكَ أَنَّ مُحَمَّدًا ﷺ كَتَمَ شَيْئًا مِمَّا أُنْزِلَ اللَّهُ عَلَيْهِ فَقَدْ كَذَبَ وَاللَّهِ يَقُولُ:

﴿يَا أَيُّهَا الرُّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ﴾ الْآيَةُ. [رواه البخاري: ۴۶۱۲]

1729. Rəvayət edilir ki, (bir dəfə) Aişə ر.əvayət edir ki, (Urva ibn Zubeyrə) demişdir: “Kim sənə desə ki, Muhəmməd ﷺ Allahın ona nazil etdiyi (vəhydən) nəyi isə gizlətməmişdir, yalan danışmış olar. (Çünki) Allah buyurur: “Ey Rəsul! Rəbbindən sənə nazil ediləni təbliğ et! Əgər belə etməsən, Onun göstərişini – sənə tapşırdığı elçilik vəzifəsini yerinə yetirmiş olmazsan. Allah səni insanlardan qoruyar. Şübhəsiz ki, Allah kafir tayfanı doğru yola yönəltməz.” (əl-Buxari, 4612)

¹ “ən-Nisa” surəsi, 163.

² “əl-Maidə” surəsi, 67.

۲۶ - باب: قَوْلُهُ تَعَالَى:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَحْرِمُوا طَيِّبَاتِ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكُمْ﴾

26-cı fəsil. Uca Allahın:

“Ey iman gətirənlər! Allahın sizə halal buyurduğu təmiz ruziləri haram etməyin...”¹ sözü

۱۷۳۰ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: كُنَّا نَعْرُو مَعَ النَّبِيِّ ﷺ وَكَيْسَ مَعَنَا نِسَاءٌ فَقُلْنَا أَلَا نَخْتَصِي فَتَهَا نَا عَنْ ذَلِكَ فَرَحَّصَ لَنَا بَعْدَ ذَلِكَ أَنْ تَتَزَوَّجَ الْمَرْأَةُ بِالنَّوْبِ ثُمَّ قَرَأَ: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَحْرِمُوا طَيِّبَاتِ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكُمْ﴾. [رواه البخاري: ٤٦١٥]

1730. Rəvayət edilir ki, Abdullah (ibn Məsud) ﷺ demişdir: “Biz Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə döyüşlərdə iştirak edərkən yanımızda qadın olmurdu. (Bir dəfə) biz (ona) dedik: “Özümüzü axtalayaq mı?” O bunu bizə qadağan etdi və bundan sonra qadına (mehr olaraq) paltar (və ya başqa bir şey verib) onunla (müvəqqəti) nikaha girməyə² rüsxət verdi, sonra da bu ayəni oxudu: **“Ey iman gətirənlər! Allahın sizə halal buyurduğu təmiz ruziləri haram etməyin...”** (əl-Buxari, 4615)

۲۷ - باب: قَوْلُهُ تَعَالَى:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَمُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ﴾

27-ci fəsil. Uca Allahın:

“Ey iman gətirənlər! Şübhəsiz ki, sərxoşedici içki də, qumar da, tapınmaq məqsədilə dik qoyulmuş daşlar da, fal oxları da şeytan əməlindən olan mürdar şeylərdir...”³ sözü

۱۷۳۱ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ﷺ مَا كَانَ لَنَا خَمْرٌ غَيْرُ فَضِيحِكُمْ هَذَا الَّذِي تُسَمُّوهُ الْفَضِيخَ فَإِنِّي لَقَائِمٌ أَسْقِي أَبَا طَلْحَةَ وَفُلَانًا وَفُلَانًا إِذْ جَاءَ رَجُلٌ فَقَالَ وَهَلْ بَلَّغَكُمْ الْخَبْرُ فَقَالُوا وَمَا ذَاكَ قَالَ حُرِّمَتْ الْخَمْرُ قَالُوا أَهْرَقَ هَذِهِ الْقِلَالُ يَا أَنَسُ قَالَ فَمَا سَأَلُوا عَنْهَا وَلَا رَاجِعُوهَا بَعْدَ خَبَرِ الرَّجُلِ. [رواه البخاري: ٤٦١٧]

1731. Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik ﷺ demişdir: “(O vaxtlar) bizim “fədi x” adlandırdığınız (xurma şərabından başqa) bir şərabımız yox idi. (Bir dəfə) mən Əbu Təlhəyə, filankəsə və filankəsə şərab paylayarkən birdən (əshabələrdən) biri gəlib dedi: “Sizə xəbər çatıb mı?” Onlar soruşdular: “Nə olub ki?” O de-

¹ “əl-Maidə” surəsi, 87. Ayənin tamamı: “...və həddi aşmayın. Həqiqətən, Allah həddi aşanları sevmir.”

² 1643-cü hədisə bax.

³ “əl-Maidə” surəsi, 90. Ayənin tamamı: “...Bunlardan çəkinin ki, bəlkə nicat tapasınız”.

di: “Şərab haram buyruldu!” (Bunu eşidəndə) onlar mənə dedilər: “Apar bu bardaqlardakı (şərabı) çölə tök, ey Ənəs!”

Onlar bu adamın gətirdiyi xəbərdən sonra içkinin (niyə haram buyrulması) barədə soruşmadılar və bunu heç araşdırmadılar da.” (əl-Buxari, 4617)

۲۸ - باب: قَوْلُهُ تَعَالَى:

﴿لَا تَسْأَلُوا عَنْ أَشْيَاءٍ إِنْ بُدِّلَكُمْ سَوْكُمْ﴾

28-ci fəsil. Uca Allahın:

“Ey iman gətirənlər! Sizə agah olunca, xoşunuza gəlməyəcək şeylər barəsində soruşmayın.”¹ sözü

۱۷۳۲ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: خَطَبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حُطْبَةً مَا سَمِعْتُ مِثْلَهَا قَطُّ قَالَ لَوْ تَعْلَمُونَ مَا أَعْلَمَ لَضَحَكْتُمْ قَلِيلًا وَلَكَيْتُمْ كَثِيرًا قَالَ فَغَطَّى أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وُجُوهَهُمْ لَهُمْ خَشْيَةٌ فَقَالَ رَجُلٌ مِنْ أَبِي قَالَ فَلَانَ فَتَزَلَّتْ هَذِهِ الْآيَةُ: ﴿لَا تَسْأَلُوا عَنْ أَشْيَاءٍ إِنْ بُدِّلَكُمْ سَوْكُمْ﴾. [رواه البخاري: ۴۶۲۱]

1732. Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik رضي الله عنه demişdir: (Bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ elə bir xütbə verdi ki, bu vaxta qədər beləsini eşitməmişdim. O buyurdu: “Əgər mən bildiyimi siz bilsəydiniz, az gülüb çox ağlayardınız!” Bu vaxt əshabələr üzvlərini tutub inilti ilə ağlamağa başladılar. Bu vaxt bir nəfər Peyğəmbərdən ﷺ soruşdu: “Mənim atam kimdir?” Peyğəmbər ﷺ: “Filankəsdir” – dedi və bu ayə nazil oldu: **“Ey iman gətirənlər! Sizə agah olunca, xoşunuza gəlməyəcək şeylər barəsində soruşmayın...”** (əl-Buxari, 4621)

۱۷۳۳ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: كَانَ قَوْمٌ يَسْأَلُونَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ اسْتَهْزَاءً فَيَقُولُ الرَّجُلُ مِنْ أَبِي وَيَقُولُ الرَّجُلُ تَضِلُّ نَاقَتَهُ أَيْنَ نَاقَتِي فَأَنْزَلَ اللَّهُ فِيهِمْ هَذِهِ الْآيَةَ: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَسْأَلُوا عَنْ أَشْيَاءٍ إِنْ بُدِّلَكُمْ سَوْكُمْ﴾ حَتَّى فَرَّغَ مِنَ الْآيَةِ. [رواه البخاري: ۴۶۲۲]

1733. Rəvayət edilir ki, ibn Abbas رضي الله عنه demişdir: “(Vaxtı ilə) bəzi (nanəciblər) istehza ilə Peyğəmbərə ﷺ suallar verərdilər. Kimisi: “Mənim atam kimdir?”, kimisi də dəvəsini soruşaraq: “Dəvəm haradadır?” – deyirdi. Allah onlar barədə bu ayəni nazil etdi: **“Ey iman gətirənlər! Sizə agah olunca, xoşunuza gəlməyəcək şeylər barəsində soruşmayın...”** (əl-Buxari, 4622)

¹ “əl-Maidə” surəsi, 101. Ayənin tamamı: “...Əgər Quran nazil edildiyi zaman onlar haqqında soruşsanız, sizə aydın olar. Allah bunları – *indiyə qədər verdiyiniz bu cür sualları* əfv etdi. Allah Bağışlayan-dır, Rəhmlidir.”

سُورَةُ الْاَنْعَامِ

əl-Ənam surəsi

۲۹ - باب: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿قُلْ هُوَ الْقَادِرُ عَلَى أَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا مِّنْ فَوْقِكُمْ﴾

29-cu fəsil. Uca Allahın:

"De: "Allah başınızın üstündən və ya ayaqlarınızın altından sizə əzab göndərməyə, ya da sizi qarışıqlığa salıb dəstə-dəstə etməyə və birinizə digərinin gücünü daddırmağa qadirdir"¹– sözü

۱۷۳۴ - عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ: ﴿قُلْ هُوَ الْقَادِرُ عَلَى أَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا مِّنْ فَوْقِكُمْ﴾ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: أَعُوذُ بِوَجْهِكَ قَالَ: ﴿أَوْ مِنْ تَحْتِ أَرْجُلِكُمْ﴾ قَالَ أَعُوذُ بِوَجْهِكَ: ﴿أَوْ يَلْسِكُمْ شِيعًا وَيَذِقَ بَعْضُكُم بِأَسَ بَعْضٍ﴾ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: هَذَا أَهْوَنُ أَوْ هَذَا أَيْسَرُ. [رواه البخاري: ۴۶۲۸]

1734. Rəvayət edilir ki, Cabir demişdir: "Bu ayə: **"De: "Allah başınızın üstündən sizə əzab göndərməyə qadirdir..."** nazil olduqda Peyğəmbər ﷺ dedi: "(Allahım,) Sənin Üzünə sığınırım!" (Allah buyurdu): **"...və ya ayaqlarınızın altından..."** Peyğəmbər ﷺ dedi: "(Allahım,) Sənin Üzünə sığınırım!" (Allah buyurdu): **"...ya da sizi qarışıqlığa salıb dəstə-dəstə etməyə və birinizə digərinin gücünü daddırmağa qadirdir".** Peyğəmbər ﷺ dedi: "Bu bir az yüngüldür". (əl-Buxari, 4628)

۳۰ - باب: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ فَيُهْدِيهِمْ أَقْتَدَهُ﴾

30-cu fəsil. Uca Allahın: "Bunlar Allahın doğru yola yönəltdiyi kəslərdir. Sən də onların haqq yoluna yönəl"²– sözü

۱۷۳۵ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ سُئِلَ: أَفِي ﴿ص﴾ سَجْدَةٌ؟ فَقَالَ: نَعَمْ ثُمَّ تَلَا: ﴿وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ﴾ إِلَى قَوْلِهِ ﴿فَيُهْدِيهِمْ أَقْتَدَهُ﴾ ثُمَّ قَالَ: نَبِيُّكُمْ ﷺ مِمَّنْ أَمَرَ أَنْ يَقْتَدِيَ بِهِمْ. [رواه البخاري: ۴۶۳۲]

1735. Rəvayət edilir ki, İbn Abbasdan رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ soruşdular: **"Sad" surəsində səcdə (qılmaq əmr edilən ayə) varmı?"** İbn Abbas رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: **"Bəli!"**- dedi və bu ayələri oxudu: **"Biz ona İshaqı və Yaqubu bəxş etdik. Hər ikisini doğru yola yönəltdik. Bundan əvvəl Nuhu da doğru yola yönəltdik. Onun nəslindən olan Davudu, Süleymanı, Əyyubu, Yusufu, Musanı və Harunu da. Biz yaxşı əməl sahiblərini belə mükafatlandırırıq. Zəkəriyyəni, Yəhyanı, İsanı və İl-**

¹ "əl-Ənam" surəsi, 65. Ayənin tamamı: **"...Gör ayələrimizi necə izah edirik ki, bəlkə başa düşsünlər."**

² "əl-Ənam" surəsi, 90. Ayənin tamamı: **"De: "Mən bunun əvəzinə sizdən heç bir mükafat istəmirəm. Bu Kitab aləmlər üçün yalnız bir xatırlatmadır."**

yası da. Hamısı əməlisəhlərdən idilər. İsmaili, Əlyəsəni, Yunusu və Lutu da. Hamısını aləmlərdən üstün etdik. Onların atalarından, nəsilərindən və qardaşlarından bəzilərinə də. Onları seçdik və düz yola yönəlttik. Bu, Allahın hidayətidir. Bununla O, qullarından istədiyi şəxsi doğru yola yönəldir. Əgər *Ona* şərik qoşsaydılar, əlbəttə, etdikləri əməllər puç olardı. Bunlar, Kitab, hikmət və peyğəmbərlik verdiyimiz kəslərdir. Əgər *kafirlər* ayələri inkar etsələr, Biz onları inkar etməyən bir qövmə həvalə edərək. Bunlar Allahın doğru yola yönəltdiyi kəslərdir. Sən də onların haqq yoluna yönəl...¹ (əl-Buxari, 4632)

۳۱- باب: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَلَا تَقْرُبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ﴾

31-ci fəsil. Uca Allahın: "...Murdar əməllərin aşkarına da, gizlisinə də yaxınlaşmayın..."² sözü

۱۷۳۶ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: لَا أَحَدَ أَغْيَرُ مِنَ اللَّهِ وَلِذَلِكَ حَرَّمَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَلَا شَيْءَ أَحَبُّ إِلَيْهِ الْمَدْحُ مِنَ اللَّهِ وَلِذَلِكَ مَدَحَ نَفْسَهُ. [رواه البخاري: ۴۶۳۲]

1736. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Məsud رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: "Allahdan daha qeyrətli bir kimsə yoxdur. Elə buna görə də O, murdar əməllərin aşkarını da, gizlisini də haram buyurmuşdur. Bir də ki, Allah üçün tərif olunmaqdan daha əziz bir şey yoxdur. Odur ki, O, Özünü tərifləyir." (əl-Buxari, 4634)

سُورَةُ الْأَعْرَافِ

əl-Əraf surəsi

۳۲- باب: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ﴾

32-ci fəsil.

Uca Allahın: "Sən bağışlama yolunu tut, yaxşı iş görməyi əmr et və cahillərdən üz döndər"³– sözü

۱۷۳۷ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَمَرَ اللَّهُ نَبِيَّهُ ﷺ أَنْ يَأْخُذَ الْعَفْوَ مِنْ أَخْلَاقِ النَّاسِ. [رواه البخاري: ۴۶۴۴]

1737. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Zubeyr رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: "Allah Öz peyğəmbərinə ﷺ insani əxlaq içərisindən bağışlanma yolunu tutmağı əmr etmişdir." (əl-Buxari, 4644)

¹ "əl-Ənam" surəsi, 84-90.

² "əl-Ənam" surəsi, 151.

³ "əl-Əraf" surəsi, 199.

سُورَةُ الْأَنْفَالِ

əl-Ənfal surəsi

۳۳- باب: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ كَلَهُ لِلَّهِ﴾

33-cü fəsil.

Uca Allahın: “Fitnə aradan qalxana qədər və din tamamilə yalnız Allaha həsr edilənədək onlarla vuruşun!”¹ sözü

۱۷۳۸ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: أَنَّهُ سُئِلَ كَيْفَ تَرَى فِي قِتَالِ الْفِتْنَةِ؟ فَقَالَ: وَهَلْ تَذَرِي مَا الْفِتْنَةُ؟ كَانَ مُحَمَّدٌ ﷺ يُقَاتِلُ الْمُشْرِكِينَ وَكَانَ الدُّخُولُ عَلَيْهِمْ فِتْنَةً وَلَيْسَ كَقِتَالِكُمْ عَلَى الْمُلْكِ. [رواه البخاري: ۴۶۵۱]

1738. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Ömər radıya Allahu əndühə soruşdular: “Döyüşdə olan fitnə barədə nə deyə bilərsən?” İbn Ömər dedi: “Sən heç fitnənin nə olduğunu bilirsən?! Muhəmməd ﷺ fitnəni aradan qaldırmaq üçün müşriklərin üstünə gedib onlarla vuruşardı. Daha sizin kimi hakimiyyət uğrunda vuruşmazdı.” (əl-Buxari, 4651)

سُورَةُ الْبَرَاءَةِ (التَّوْبَةِ)

ət-Tovbə² surəsi

۳۴- باب: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَأَخْرُوجُوا اعْتَرَفُوا بِذُنُوبِهِمْ﴾

34-cü fəsil.

Uca Allahın: “Digərləri isə günahlarını etiraf etdilər...”³ sözü

۱۷۳۹ - عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدَبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَنَا: أَتَانِي اللَّيْلَةُ آتِيَانِ فَاثْبَعْتَانِي فَأَنْتَهَيْتَانِي إِلَى مَدِينَةِ مَبْنِيَّةٍ بَلْبِنِ ذَهَبٍ وَلَبِنِ فِضَّةٍ فَلَقَانَا رِجَالٌ شَطْرُ مَنْ خَلَقَهُمْ كَأَحْسَنِ مَا أَنْتَ رَأَى وَشَطْرُكَ كَأَفْجَحَ مَا أَنْتَ رَأَى فَلَا لَهُمْ اذْهَبُوا فَقَعُوا فِي ذَلِكَ النَّهْرِ فَوَقَعُوا فِيهِ ثُمَّ رَجَعُوا إِلَيْنَا فَذَهَبَ ذَلِكَ السُّوءُ عَنْهُمْ فَصَارُوا فِي أَحْسَنِ صُورَةٍ فَلَا لِي هَذِهِ حَنَّةٌ عَذَنَ وَهَذَاكَ مَنْزِلُكَ فَلَا أَمَّا الْقَوْمُ الَّذِينَ كَانُوا شَطْرُ مَنْهُمْ حَسَنٌ وَشَطْرُ مَنْهُمْ فَبِيحٌ فَإِنَّهُمْ خَلَطُوا عَمَلًا صَالِحًا وَآخَرَ سَيِّئًا نَجَّوَزَ اللَّهُ عَنْهُمْ. [رواه البخاري: ۴۶۷۴]

1739. Səmurə ibn Cundəb radıya Allahu əndühə rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ bizə demişdir: “Bu gecə iki nəfər yanıma gəlib məni (binaları) qızıl və gümüş kərpiclərdən tikilmiş

¹ “əl-Ənfal” surəsi, 39.

² “əl-Bəraə” surəsi.

³ “ət-Tovbə” surəsi, 102. Ayənin tamamı: “Onlar yaxşı bir əməllə başqa bir pis əməli qarışdırdılar. Ola bilsin ki, Allah onların tövbələrini qəbul etsin. Həqiqətən, Allah Bağışlayandır, Rəhmlidir”

şəhərə apardılar. Orada bizi bədənlərinin yarısı gördüyün ən gözəl şəkildə, o biri yarısı isə gördüyün ən eybəcər şəkildə olan insanlar qarşıladı. O iki nəfər onlara: “Gedin, o çaya girin!” – dedilər. Onlar gedib çaya girdilər, sonra bizim yanımıza qayıtdılar. Beləliklə, bu insanların eybəcərliyi yox oldu və onlar ən gözəl surəti aldılar.” O iki nəfər mənə dedi: “Bu, Ədn cənnətidir, bura da sənin (əbədi) qalacağın yerdir. O ki qaldı yarıgözəl, yarıeybəcər adamlara, onlar yaxşı işləri pis əməllərlə qarışdırırlar idi. (Lakin) Allah onları bağışladı.” (əl-Buxari, 4674)

سُورَةُ هُود

Hud surəsi

۳۵- باب: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ﴾

35-cü fəsil. Uca Allahın: “...Ərşi su üzərində ikən...”¹ sözü

۱۷۴۰ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَنْفَقَ أَنْفَقَ عَلَيْكَ وَقَالَ: يَدُ اللَّهِ مَلَأَى لَا تَغِيضُهَا نَفَقَةً سَحَاءَ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَقَالَ أَرَأَيْتُمْ مَا أَنْفَقَ مُنْذُ خَلَقَ السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ فَإِنَّهُ لَمْ يَغِيضْ مَا فِي يَدِهِ وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ وَبِيَدِهِ الْمِيزَانُ يَخْفِضُ وَيَرْفَعُ. [رواه البخاري: ٤٦٨٤]

1740. Əbu Hureyra ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Qüdrətli və əzəmətli Allah buyurur: “(Malından Mənim yolumda) xərclə, Mən də sənə xərcləyə-cəyəm.”

Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Allahın Əli doludur. (Bu nemətlərin) səhər-axşam ardı-arası kəsilmədən xərclənməsi Onun Əlini boş qoya bilməz.” Həmçinin demişdir: “Məgər Allahın göyü və yeri yaratdığı gündən bəri nə qədər xərclədiyini görmürsünüz?! Bu Onun Əlindəkilərin azalmasına (zərrə qədər) təsir göstərməmişdir. O zaman Onun Ərşi suyun üzərində idi, Əlində də tərəzi var idi. O, (bu tərəzini) aşağı endirir və yuxarı qaldırırdı.” (əl-Buxari, 4684)

۳۶- باب: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَكَذَلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَا أَخَذَ الْقُرْآنَ وَهِيَ ظِلْمَةٌ﴾

36-cı fəsil. Uca Allahın: “Rəbbin, haqsızlıq edən məmləkətləri yaxaladığı zaman belə yaxalayır...”² sözü

۱۷۴۱ - عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّ اللَّهَ لَيَمْلِكُ لِلظَّالِمِ حَتَّى إِذَا أَخَذَهُ لَمْ يُغْلَنْهُ قَالَ ثُمَّ قَرَأَ: ﴿وَكَذَلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَا أَخَذَ الْقُرْآنَ وَهِيَ ظِلْمَةٌ إِنَّ أَخَذَهُ أَكْبَرُ شِدْدٍ﴾. [رواه البخاري: ٤٦٨٦]

¹ “Hud” surəsi, 7. Ayənin tamamı: “...göyləri və yeri altı gündə yaradan Odur. Əgər sən: “Siz ölən-dən sonra diriləcəksiniz!” – desən, kafir olanlar: “Bu, açıq-aydın bir sehrdir!” – deyirlər.”

² “Hud” surəsi, 102. Ayənin tamamı: “...Onun yaxalaması həqiqətən də, üzücüdür, şiddətlidir.”

1741. Əbu Musa رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Allah zalıma (müəyyən vaxtadək) möhlət verər. Nəhayət, onu yaxaladıqdan (sonra heç vaxt) onu buraxmaz.” Sonra Peyğəmbər ﷺ bu ayəni oxudu: **“Rəbbin haqsızlıq edən məmləkətləri yaxaladığı zaman belə yaxalayır. Onun yaxalaması həqiqətən də, üzücüdür, şiddətlidir.”** (əl-Buxari, 4686)

سُورَةُ الْحَجَرِ

Hicr surəsi

٣٧- باب: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿إِلَّا مَنِ اسْتَرَقَ السَّمْعَ فَاتَّبَعَهُ، شَهَابٌ مُبِينٌ﴾

37-ci fəsil. Uca Allahın:

“Ancaq şeytanlardan kim göy əhlinin damışıqlarına xəlvətcə qulaq assa, onu yandırır-yaxan alov təqib edər”¹– sözü

١٧٤٢ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، يُبْلَغُ بِهِ النَّبِيُّ ﷺ قَالَ: إِذَا قَضَى اللَّهُ الْأَمْرَ فِي السَّمَاءِ ضَرَبَتْ الْمَلَائِكَةُ بِأَجْنَحَتِهَا خُضْعَانًا لِقَوْلِهِ كَالسَّلْسِلَةِ عَلَى صَفْوَانٍ فَإِذَا: ﴿فُرِجَ عَنْ قُلُوبِهِمْ قَالُوا مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ قَالُوا﴾ لِلَّذِي قَالَ: ﴿الْحَقُّ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ﴾ فَيَسْمَعُهَا مُسْتَرْفُو السَّمْعِ وَمُسْتَرْفُو السَّمْعِ هَكَذَا وَاحِدٌ فَوْقَ آخَرَ فَرُبَّمَا أَدْرَكَ الشَّهَابُ الْمُسْتَمَعَ قَبْلَ أَنْ يَرْمِيَ بِهَا إِلَى صَاحِبِهِ فَيُحْرِقُهُ وَرُبَّمَا لَمْ يَدْرِكْهُ حَتَّى يَرْمِيَ بِهَا إِلَى الَّذِي يَلِيهِ إِلَى الَّذِي هُوَ أَسْفَلَ مِنْهُ حَتَّى يُلْقَوْهَا إِلَى الْأَرْضِ فَتُلْقَى عَلَى فَمِ السَّاحِرِ فَيَكْذِبُ مَعَهَا مِائَةً كَذِبَةً فَيَصْدَقُ فَيَقُولُونَ أَلَمْ يُخْبِرْنَا يَوْمَ كَذَا وَكَذَا بِكَوْنِ كَذَا وَكَذَا وَفَوَجَدْنَاهُ حَقًّا لِلْكَلِمَةِ الَّتِي سَمِعْتَ مِنَ السَّمَاءِ. [رواه البخاري: ٤٧٠١]

1742. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Allah göydə bir iş barəsində qərar verdiyi zaman mələklər Onun əmrinə müntəzir olduqlarını bildirərək qanadlarını çarpırlar (və bu vaxt elə bir səs gəlir ki,) sanki (bir topa) zənciri qayaya çırpırlar. Nəhayət, **“mələklərin qəlbindən qorxu keçib getdikdə onlar: “Rəbbiniz nə buyurdu?”– deyə soruşurlar...”²** Onlara belə cavab verilir: **“Haqqı buyurdu! O, Ucadır, Böyükdür!”³** Oğrun-oğrun qulaq asan (şeytanlar) bu sözləri eşidirlər. (Bundan ötrü) onlar bir-birinin üstünə çıxırlar. Olur ki, (mələklərin söhbətinə) qulaq asan şeytanı (düşən) ulduz təqib edir və o, eşitdiyini (aşağıda duran) yoldaşına çatdırmamışdan əvvəl (həmin ulduz) onu yandırır yaxır. Bəzən də ulduz ona dəyməmişdən əvvəl o, eşitdiyini altında duran dostuna ötürür. Beləcə, şeytanlar bu eşitdiklərini yer üzünə çatdırır və onu sehrbaza təlqin edirlər. Sehrbaz da eşitdiyi (sözə) yüz yalan əlavə edir və (doğru söz) öz təsdiqini tapır. (Sehrbazın dediklərinin düz çıxdığını görən avam) insanlar isə deyirlər: “Məgər o bizə fi-

¹ “əl-Hicr” surəsi, 18.

² “Səba” surəsi, 23.

³ “Səba” surəsi, 23.

lan gün filan, filan hadisə baş verəcəyini xəbər verməmişdi? Biz ki onun gerçək olduğunu görmüşük!”

Yalnız göydən eşidilən (haqq) söz öz təsdiqini tapır.” (əl-Buxari, 4701)

سُورَةُ النَّحْلِ

Nəhl surəsi

۳۸- باب: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ إِلَى أَرْذَلِ الْعُمُرِ﴾

38-ci fəsil. Uca Allahın: “Sizlərdən bəziləri *vaxtilə* bildiyi şeyləri unutsun deyə, ömrünün ən rəzil çağına çatdırılacaq”¹ sözü

۱۷۴۳ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَدْعُو أَعْوَدُ بَكَ مِنَ الْبُحْلِ وَالْكَسَلِ وَأَرْذَلِ الْعُمُرِ وَعَذَابِ الْقَبْرِ وَفِتْنَةِ الدَّجَالِ وَفِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ. [رواه البخاري: ۴۷۰۱]

1743. Ənəs ibn Malik رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ dua edib deyərdi: “Əuzu bi-kə minəl-buxli vəl-kəsəli və ərzəzil-umuri və əzabil-qabri və fitnətid-dəccali və fitnətil-məhya vəl-məməti”². (əl-Buxari, 4707)

سُورَةُ بَنِي إِسْرَائِيلَ (الْإِسْرَاءِ)

Bənu İsrail³ surəsi

۳۹- باب: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿ذُرِّيَّةَ مَنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ إِنَّهُ كَانَ عَبْدًا شَكُورًا﴾

39-cu fəsil. Uca Allahın: “Ey Nuhla birlikdə *gəmidə* daşıdıqlarımızın nəsl! Nuh doğrudan da *Bizə* minnətdar olan bir qul idi”⁴ sözü

۱۷۴۴ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَتَى بِلَحْمٍ فُرِعَ إِلَيْهِ الذَّرَاعُ وَكَانَتْ تُعْجِبُهُ فَهَشَ مِنْهَا نَهْشَةً ثُمَّ قَالَ: أَنَا سَيِّدُ النَّاسِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَهَلْ تَذَرُونَ مِمَّ ذَلِكَ يَجْمَعُ اللَّهُ النَّاسَ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ فِي صَعِيدٍ وَاحِدٍ يُسْمِعُهُمُ الدَّاعِيَ وَيَنْفَعُهُمُ الْبَصْرُ وَتَذْثُو الشَّمْسُ فَيَبْلُغُ النَّاسَ مِنَ الْعَمِّ وَالْكَرْبِ مَا لَا يُطِيقُونَ وَلَا يَحْتَمِلُونَ فَيَقُولُ النَّاسُ أَلَا تَرَوْنَ مَا قَدْ بَلَغَكُمْ أَلَا تَنْظُرُونَ مَنْ يَنْفَعُ لَكُمْ إِلَى رَبِّكُمْ فَيَقُولُ بَعْضُ النَّاسِ لِبَعْضٍ عَلَيْكُمْ بِآدَمَ فَيَأْتُونَ آدَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَيَقُولُونَ لَهُ أَنْتَ أَبُو الْبَشَرِ خَلَقَكَ اللَّهُ بِيَدِهِ وَنَفَخَ فِيكَ مِنْ رُوحِهِ وَأَمَرَ الْمَلَائِكَةَ

¹ “ən-Nəhl” surəsi, 70.

² Tərcüməsi: (Allahım,) xəsilsikdən, tənbellikdən, qocalığın ən düşkün çağına çatmaqdan, qəbir əzabından, dəccalın fitnəsindən və həyatın və ölümün fitnəsindən Sənə sığınırım.

³ “əl-İsra” surəsi.

⁴ “əl-İsra” surəsi, 3.

فَسَجَدُوا لَكَ اشْتَعْنَا إِلَى رَبِّكَ أَلَا تَرَى إِلَى مَا نَحْنُ فِيهِ أَلَا تَرَى إِلَى مَا قَدْ بَلَغْنَا فَيَقُولُ آدَمُ إِنَّ رَبِّي قَدْ غَضِبَ الْيَوْمَ غَضِبًا لَمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ وَلَنْ يَغْضَبَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ وَإِنَّهُ قَدْ نَهَانِي عَنِ الشَّجَرَةِ فَعَصَيْتُهُ نَفْسِي نَفْسِي أَذْهَبُوا إِلَى غَيْرِي أَذْهَبُوا إِلَى نُوحٍ فَيَأْتُونَ نُوحًا فَيَقُولُونَ يَا نُوحُ إِنَّكَ أَتَتْ أَوَّلُ الرُّسُلِ إِلَى أَهْلِ الْأَرْضِ وَقَدْ سَمَّاكَ اللَّهُ عَبْدًا شَكُورًا اشْتَعْنَا إِلَى رَبِّكَ أَلَا تَرَى إِلَى مَا نَحْنُ فِيهِ فَيَقُولُ إِنَّ رَبِّي عَزَّ وَجَلَّ قَدْ غَضِبَ الْيَوْمَ غَضِبًا لَمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ وَلَنْ يَغْضَبَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ وَإِنَّهُ قَدْ كَانَتْ لِي دَعْوَةٌ دَعَوْتُهَا عَلَى قَوْمِي نَفْسِي نَفْسِي أَذْهَبُوا إِلَى غَيْرِي أَذْهَبُوا إِلَى إِبْرَاهِيمَ فَيَأْتُونَ إِبْرَاهِيمَ فَيَقُولُونَ يَا إِبْرَاهِيمُ أَنْتَ نَبِيُّ اللَّهِ وَخَلِيلُهُ مِنْ أَهْلِ الْأَرْضِ اشْتَعْنَا إِلَى رَبِّكَ أَلَا تَرَى إِلَى مَا نَحْنُ فِيهِ فَيَقُولُ لَهُمْ إِنَّ رَبِّي قَدْ غَضِبَ الْيَوْمَ غَضِبًا لَمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ وَلَنْ يَغْضَبَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ وَإِنِّي قَدْ كُنْتُ كَذَبْتُ ثَلَاثَ كَذِبَاتٍ نَفْسِي نَفْسِي أَذْهَبُوا إِلَى غَيْرِي أَذْهَبُوا إِلَى مُوسَى فَيَأْتُونَ مُوسَى فَيَقُولُونَ يَا مُوسَى أَنْتَ رَسُولُ اللَّهِ فَضَلَّكَ اللَّهُ بِرِسَالَتِهِ وَبِكَلامِهِ عَلَى النَّاسِ اشْتَعْنَا إِلَى رَبِّكَ أَلَا تَرَى إِلَى مَا نَحْنُ فِيهِ فَيَقُولُ إِنَّ رَبِّي قَدْ غَضِبَ الْيَوْمَ غَضِبًا لَمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ وَلَنْ يَغْضَبَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ وَإِنِّي قَدْ قَتَلْتُ نَفْسًا لَمْ أَوْمَرْ بِقَتْلِهَا نَفْسِي نَفْسِي أَذْهَبُوا إِلَى غَيْرِي أَذْهَبُوا إِلَى عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ فَيَأْتُونَ عِيسَى فَيَقُولُونَ يَا عِيسَى أَنْتَ رَسُولُ اللَّهِ وَكَلِمَتُهُ أَلْقَاهَا إِلَى مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِنْهُ وَكَلِمَتُ النَّاسِ فِي الْمَهْدِ صَبِيًّا اشْتَعْنَا إِلَى رَبِّكَ أَلَا تَرَى إِلَى مَا نَحْنُ فِيهِ فَيَقُولُ عِيسَى إِنَّ رَبِّي قَدْ غَضِبَ الْيَوْمَ غَضِبًا لَمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ وَلَنْ يَغْضَبَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ قَطُّ وَلَنْ يَغْضَبَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ وَلَمْ يَذْكُرْ ذَنْبًا نَفْسِي نَفْسِي أَذْهَبُوا إِلَى غَيْرِي أَذْهَبُوا إِلَى مُحَمَّدٍ فَيَأْتُونَ مُحَمَّدًا فَيَقُولُونَ يَا مُحَمَّدُ أَنْتَ رَسُولُ اللَّهِ وَخَاتَمُ الْأَنْبِيَاءِ وَقَدْ غَفَرَ اللَّهُ لَكَ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ اشْتَعْنَا إِلَى رَبِّكَ أَلَا تَرَى إِلَى مَا نَحْنُ فِيهِ فَأَنْطَلِقُ فَآتِي تَحْتَ الْعَرْشِ فَأَقْعُ سَاجِدًا لِلرَّبِّ عَزَّ وَجَلَّ ثُمَّ يَفْتَحُ اللَّهُ عَلَيَّ مِنْ مَحَامِدِهِ وَحُسْنِ الثَّنَاءِ عَلَيْهِ شَيْئًا لَمْ يَفْتَحْهُ عَلَى أَحَدٍ قَبْلِي ثُمَّ يُقَالُ يَا مُحَمَّدُ ارْفَعْ رَأْسَكَ سَلْ تُعْطَهُ وَاشْتَعْنَا فَارْفَعُ رَأْسِي فَأَقُولُ أُمِّتِي يَا رَبِّ أُمِّتِي يَا رَبِّ أُمِّتِي يَا رَبِّ فَيَقَالُ يَا مُحَمَّدُ ادْخُلْ مِنْ أُمَّتِكَ مَنْ لَا حِسَابَ عَلَيْهِمْ مِنَ الْبَابِ الْأَيْمَنِ مِنْ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ وَهُمْ شُرَكَاءُ النَّاسِ فِيمَا سِوَى ذَلِكَ مِنَ الْأَبْوَابِ ثُمَّ قَالَ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنَّ مَا بَيْنَ الْمِصْرَاعَيْنِ مِنْ مِصْرَاعِ الْجَنَّةِ كَمَا بَيْنَ مَكَّةَ وَحَمِيرَ أَوْ كَمَا بَيْنَ مَكَّةَ وَبُصْرَى. [رواه البخاري: ٤٧٠١]

1744. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, (bir dəfə) Peyğəmbərə ﷺ cəmdək gətirdilər. Sonra bu cəmdəyin qol tərəfini (bişirib) ona verdilər. Ətin bu yeri onun xoşuna gəlirdi. O, ətdən bir tikə dişlədikdən sonra dedi: “Qiyamət günü mən insanların ən hörmətli olacağam. Bunun nə səbəbdən belə olduğunu bilirsinizmi? Allah əvvəlkiləri və sonrakıları, – (insanların hamısını) – elə bir yerə yığacaq ki, carçı onları çağıra bilsin, gözlər də onları əhatə etsin. Günəş insanlara yaxınlaşdıqdan sonra onları elə bir dərd və kədər büriyəcək ki, onlar buna nə tab gətirəcək, nə də dözə biləcəklər. Onda onlar (bir-birilərinə) deyəcəklər: “Başınıza gələnləri görmürsünüzmü? Bəlkə, Rəbbiniz yanında sizin tərəfinizi saxlayan bir adam tapasınız?” İnsanların bəzisi digərlərinə deyəcək: “Gərək Adəmdən xahiş edəsiniz!” Onlar Adəmin ﷺ yanına gəlib deyəcəklər: “Sən bəşəriyyətin atasısan! Özünü də Allah Öz Əlləri ilə yaratmış, Öz ruhundan sənə üfürmüş və mələklər Onun əmri ilə sənə səcdə etmişlər. (Elə isə) Rəbbinin yanında bizdən ötrü havadarlıq et (şəfaətçi ol)! Məgər sən bizim nə vəziyyətdə olduğumuzu, başımıza nələr gəldiyini görmürsənmi?!” Adəm deyəcək: “Bu gün Rəbbim elə qəzəblənmişdir ki, O, bundan əvvəl heç vaxt belə qəzəblənməmiş və bundan sonra əsla belə qəzəblənməyəcəkdir. Çünki O mənə (bəlli) bir ağaca yaxınlaşmağı qadağan etdi, lakin

mən Ona asi oldum. Ah nəfsim, nəfsim, nəfsim! Gedin başqasının yanına. Gedin Nuhun yanına!" Onda onlar Nuhun yanına gəlib deyəcəklər: "Ey Nuh! Sən yer üzünə göndərilmiş ilk elçisən. Özünü də Allah şükür edən bəndə adlandırmışdır. (Elə isə) Rəbbinin yanında bizdən ötrü havadarlıq et! Məgər sən bizim nə vəziyyətdə olduğumuzu görmürsənmi?!" Nuh deyəcək: "Bu gün qüdrətli və əzəmətli Rəbbim elə qəzəblənmişdir ki, O, bundan əvvəl heç vaxt belə qəzəblənməmiş və bundan sonra əsla belə qəzəblənməyəcəkdir. Mənim dua etməyə imkanım var idi, lakin mən qövümün əleyhinə bəddua etdim. Ah nəfsim, nəfsim, nəfsim! Gedin başqasının yanına. Gedin İbrahimin yanına!" Onda onlar İbrahimin yanına gəlib deyəcəklər: "Ey İbrahim! Sən həm Allahın peyğəmbəri, həm də yer əhli arasında Allahın ən sevimli dostusan. (Elə isə) Rəbbinin yanında bizdən ötrü havadarlıq et! Məgər sən bizim nə vəziyyətdə olduğumuzu görmürsənmi?!" İbrahim deyəcək: "Bu gün Rəbbim elə qəzəblənmişdir ki, O, bundan əvvəl heç vaxt belə qəzəblənməmiş və bundan sonra əsla belə qəzəblənməyəcəkdir. Mən üç dəfə yalan danışmışam. Ah nəfsim, nəfsim, nəfsim! Gedin başqasının yanına. Gedin Musanın yanına!" Onda onlar Musanın yanına gəlib deyəcəklər: "Ey Musa! Sən, Allahın elçisən, Allah Öz risaləti¹ ilə, üstəlik sənənlə bilavasitə danışmaqla səni digər insanlardan üstün etmişdir. (Elə isə) Rəbbinin yanında bizdən ötrü havadarlıq et! Məgər sən bizim nə vəziyyətdə olduğumuzu görmürsənmi?!" Musa deyəcək: "Bu gün Rəbbim elə qəzəblənmişdir ki, O, bundan əvvəl heç vaxt belə qəzəblənməmiş və bundan sonra əsla belə qəzəblənməyəcəkdir. Mən adam öldürmüşəm. Halbuki, onu öldürmək mənə əmr edilməmişdi. Ah nəfsim, nəfsim, nəfsim! Gedin başqasının yanına. Gedin Məryəm oğlu İsanın yanına!" Onda onlar İsanın yanına gəlib deyəcəklər: "Ey İsa! Sən həm Allahın elçisi, həm Onun Məryəmə göndərdiyi Kəlməsi, həm də Onun ruhundansan. Sən hələ körpə ikən beşikdə insanlarla danışmışdın. (Elə isə) Rəbbinin yanında bizdən ötrü havadarlıq et! Məgər sən bizim nə vəziyyətdə olduğumuzu görmürsənmi?!" İsa deyəcək: "Bu gün Rəbbim elə qəzəblənmişdir ki, O, bundan əvvəl heç vaxt belə qəzəblənməmiş və bundan sonra əsla belə qəzəblənməyəcəkdir." İsa öz xətasını onlara bildirməyəcək, sadəcə belə deyəcək: "Ah nəfsim, nəfsim, nəfsim! Gedin başqasının yanına. Gedin Muhəmmədin yanına!" Onda onlar Muhəmmədin yanına gəlib deyəcəklər: "Ey Muhəmməd! Sən həm Allahın elçisi, həm də peyğəmbərlərin sonuncususan. Allah sənə keçmiş və gələcək günahlarını bağışlamışdır. (Elə isə) Rəbbinin yanında bizdən ötrü havadarlıq et! Məgər sən bizim nə vəziyyətdə olduğumuzu görmürsənmi?!" Onda mən Ərşin altına gəlib, qüdrətli və əzəmətli Rəbbimin qarşısında səcdə edəcəyəm. Sonra Allah mənə elə təriflər və alqışlar göndərəcək ki, məndən əvvəl heç kəsə belə təriflər və alqışlar göndərməmişdir. Sonra da belə deyiləcək: "Ey Muhəmməd! Başını qaldır və istə, sənə istədiyin veriləcəkdir, havadarlıq et, havadarlığın qəbul olunacaqdır." Mən başımı qaldırıb deyəcəyəm: "Ümmətim, ey Rəbbim! Ümmətim, ey Rəbbim! Ümmətim, ey Rəbbim!" Onda belə deyiləcək: "Ey Muhəmməd, ümmətindən sorğu-suala çəkilməyəcək kimsələri Cənnətin sağ qapılarından içəri daxil et! Halbuki, onlar başqa insanlarla birlikdə (Cənnətin) digər qapılarından da keçə bilirlər."

¹ Musaya ﷺ həvalə etdiyi peyğəmbərlik vəzifəsi.

Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Canım Əlində olan Allaha and olsun ki, Cənnət qapılarında laylardan hər iki lay arasındakı məsafə Məkkə ilə Himyər (yaxud Məkkə ilə Busra) arasındakı məsafə qədərdir.” (əl-Buxari, 4712)

٤٠ - باب: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿عَسَى أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَحْمُودًا﴾

40-cı fəsil. Uca Allahın: “...Ola bilsin ki, Rəbbin səni tərifləyiq bir məqama yüksəltsin”¹– sözü

١٧٤٥ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: إِنَّ النَّاسَ يَصِيرُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ جُنًّا كُلُّ أُمَّةٍ تَتَّبِعُ نَبِيَّهَا يَقُولُونَ: يَا فُلَانُ اشْفَعْ، يَا فُلَانُ اشْفَعْ حَتَّى تَنْتَهِيَ الشَّفَاعَةُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَذَلِكَ يَوْمَ يَعْتَهُ اللَّهُ الْمَقَامَ الْمَحْمُودَ. [رواه البخاري: ٤٧١٨]

1745. Rəvayət edilir ki, ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا demişdir: “Qiyamət günü insanlar dizləri üstə duracaq və hər ümmət öz peyğəmbərinin dalınca düşüb: “Ey filankəs, (bizə) havadarlıq et, ey filankəs, (bizə) havadarlıq et!” – deyə yalvaracaq. Nəhayət, havadarlıq etmək (Mühəmməd) Peyğəmbərə ﷺ həvalə ediləcəkdir. Həmin vaxt Allah onu tərifləyiq məqama² gətirəcək.” (əl-Buxari, 4718)

٤١ - باب: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَلَا تَجْهَرُ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافُهَا﴾

41-ci fəsil. Uca Allahın: “Namazını nə uca səslə, nə də pıçıltı ilə qıl. Bunların arasında orta bir yol tut”³– sözü

١٧٤٦ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿وَلَا تَجْهَرُ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافُهَا﴾ قَالَ نَزَلَتْ وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ مُخْتَفٍ بِمَكَّةَ كَانَ إِذَا صَلَّى بِأَصْحَابِهِ رَفَعَ صَوْتَهُ بِالْقُرْآنِ فَإِذَا سَمِعَهُ الْمُشْرِكُونَ سَبُّوا الْقُرْآنَ وَمَنْ أَنْزَلَهُ وَمَنْ جَاءَ بِهِ فَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى لِنَبِيِّهِ: ﴿وَلَا تَجْهَرُ بِصَلَاتِكَ﴾ أَيِ بِقِرَاءَتِكَ فَيَسْمَعُ الْمُشْرِكُونَ فَيَسُبُّوا الْقُرْآنَ: ﴿وَلَا تُخَافُهَا﴾ عَنْ أَصْحَابِكَ فَلَا تُسْمِعُهُمْ: ﴿وَابْتَغِ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا﴾. [رواه البخاري: ٤٧٢٢]

1746. İbn Abbas رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا Uca Allahın: “Namazını nə uca səslə, nə də pıçıltı ilə qıl...” ayəsini izah edib demişdir: “Bu ayə Peyğəmbər ﷺ Məkkədə gizlin dəvət aparıldığı zaman nazil olmuşdur. O, əshabələri ilə birlikdə namaz qılarkən Qurani uca səslə oxuyardı. Müşriklər də bunu eşitdikdə həm Qurani, həm onu nazil edəni, həm də onu təbliğ edəni söyərtilər. Onda uca Allah Peyğəmbərinə ﷺ bu ayəni nazil etdi: “Namazını nə uca səslə qıl” yoxsa müşriklər sən oxuduğunu eşidib, Qurani təhqir etsinlər, “nə də pıçıltı ilə” (oxu) yoxsa sən nə oxuduğunu eşitməzlər. “Bunların arasında orta bir yol tut.” (əl-Buxari, 4722)

¹ “əl-İsra” surəsi, 79.

² Bu məqam ərəbcə: “Məqamul-məhmud” adlanır.

³ “əl-İsra” surəsi, 110.

سُورَةُ الْكَهْفِ

Kəhf surəsi

٤٢ - باب: قَوْلُهُ تَعَالَى:

﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ وَلِقَائِهِمْ فَحَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ﴾

42-ci fəsil. Uca Allahın:

“Onlar Rəbbinin ayələrini və Onunla qarşılaşacaqlarını inkar edən, buna görə də bütün əməlləri boşa çıxan kimsələrdir”¹– sözü

١٧٤٧ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ إِنَّهُ لَيَأْتِي الرَّجُلَ الْعَظِيمُ السَّمِينُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَا يَزِنُ عِنْدَ اللَّهِ جَنَاحَ بُعُوضَةٍ وَقَالَ اقْرَءُوا: ﴿فَلَا تَقِيمُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَزَنًا﴾. [رواه البخاري: ٤٧٢٩]

1747. Əbu Hureyra ر.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Qiyamət günü yekəpər şişman bir adam gələcək. Allahın hüzurunda (həmin adamın) heç mığmığının qanadı qədər ağırlığı olmayacaq. (Bu ayəni) oxuyun: “**Odur ki, Qiyamət günü Biz onlara əhəmiyyət verməyəcəyik.**” (əl-Buxari, 4729)

سُورَةُ مَرْيَمَ

Məryəm surəsi

٤٣ - باب: قَوْلُهُ تَعَالَى:

﴿وَأَنذَرَهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ﴾

43-cü fəsil. Uca Allahın:

“Sən onları işin bitmiş olacağı peşmançılıq günü ilə qorxut!”² sözü

١٧٤٨ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: يُؤْتَى بِالْمَوْتِ كَهَيْئَةِ كَبِشٍ أَمْلَحَ فَيَنَادِي مُنَادٍ يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ فَيَشْرَبُونَ وَيَنْظُرُونَ فَيَقُولُ هَلْ تَعْرِفُونَ هَذَا فَيَقُولُونَ نَعَمْ هَذَا الْمَوْتُ وَكُلُّهُمْ قَدْ رَأَوْهُ ثُمَّ يَنَادِي يَا أَهْلَ النَّارِ فَيَشْرَبُونَ وَيَنْظُرُونَ فَيَقُولُ هَلْ تَعْرِفُونَ هَذَا فَيَقُولُونَ نَعَمْ هَذَا الْمَوْتُ وَكُلُّهُمْ قَدْ رَأَوْهُ فَيَذْبَحُ ثُمَّ يَقُولُ يَا

¹ “De: “Sizə əməlləri baxımından ən çox ziyana uğrayanlar barəsində xəbər verimmi? O kəslər haqqında ki, onların dünya həyatındakı söyləri boşa çıxmışdır. Çünki onlar özlüyündə yaxşı işlər gördükləri gümanında idilər. Onlar Rəbbinin ayələrini və Onunla qarşılaşacaqlarını inkar edən, buna görə də bütün əməlləri boşa çıxan kimsələrdir. Odur ki, Qiyamət günü Biz onlara əhəmiyyət verməyəcəyik.” “əl-Kəhf” surəsi, 103-105.

² “Məryəm” surəsi, 39.

أَهْلَ الْجَنَّةِ خُلُودٌ فَلَا مَوْتَ وَيَا أَهْلَ النَّارِ خُلُودٌ فَلَا مَوْتَ ثُمَّ قَرَأَ: ﴿وَأَنذِرْهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ إِذْ يَفُصَى الْأَمْرُ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ وَهُؤُلَاءِ فِي غَفْلَةٍ أَهْلُ الدُّنْيَا: ﴿وَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ﴾. [رواه البخاري: ٤٧٣٠]

1748. Əbu Səid əl-Xudri رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “(Qiyamət günü) ölüm ağlı-qaralı, buynuzlu qoç şəklində gətiriləcək. Sonra carçı: “Ey Cənnət əhli!” – deyər çağıracaq. Cənnət əhli başlarını qaldırır ona tərəf baxacaqlar. Carçı: “Bunu tanıyırsınızmı?” – deyər soruşacaq. Onlar: “Bəli, bu ölumdür!” – deyər cavab verəcəklər. Çünki onların hamısı ölümü görmüşdülər. Sonra carçı: “Ey Cəhənnəm əhli!” – deyər səsləyəcək. Cəhənnəm əhli başlarını qaldırır ona tərəf baxacaqlar. Carçı: “Bunu tanıyırsınızmı?” – deyər soruşacaq. Onlar: “Bəli, bu ölumdür!” – deyər cavab verəcəklər. Çünki onların hamısı ölümü görmüşdülər. Bundan sonra ölümün (başını) kəsəcəklər. Sonra (onlara) deyiləcək: “Ey Cənnət əhli, siz əbədi yaşayacaq və heç vaxt ölməyəcəksiniz! Ey Cəhənnəm əhli, siz də əbədi yaşayacaq və heç vaxt ölməyəcəksiniz!”

Sonra Peyğəmbər ﷺ: “Onları işin bitmiş olacağı peşmançılıq günü ilə qorxut! Çünki onlar qəflətdədirlər...” ayəsini oxudu və: “Bu dünyanın sakinləri xəbərsizdirlər” – dedi, sonra da davam etdi və: “və iman gətirmirlər” – deyərək ayəni tamamladı.” (əl-Buxari, 4730)

سُورَةُ النُّورِ

ən-Nur surəsi

٤٤ - باب: قَوْلُهُ تَعَالَى:

﴿وَالَّذِينَ يَزْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شَهَادَةٌ إِلَّا أَنْفُسُهُمْ﴾

44-cü fəsil.

Uca Allahın: “Arvadlarını *zinada* günahlandırır özələrindən başqa şahidləri olmayanların...”¹ sözü

١٧٤٩ - عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ عُومِرَ بْنَ عَاصِمٍ بْنَ عَدِيٍّ وَكَانَ سَيِّدَ بَنِي عَجَلَانَ فَقَالَ: كَيْفَ تَقُولُونَ فِي رَجُلٍ وَجَدَ مَعَ امْرَأَتِهِ رَجُلًا أَيْقَنْتُهُ فَتَقْتُلُونَهُ أَمْ كَيْفَ يَصْنَعُ سَلُّ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ ذَلِكَ فَأَتَى عَاصِمُ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَكَّرَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْمَسَائِلَ فَسَأَلَهُ عُومِرُ فَقَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَرِهَ الْمَسَائِلَ وَعَابَهَا قَالَ عُومِرُ: وَاللَّهِ لَا أَتَنْتَهِي حَتَّى أَسْأَلَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنْ ذَلِكَ فَجَاءَ عُومِرُ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ رَجُلٌ وَجَدَ مَعَ امْرَأَتِهِ رَجُلًا أَيْقَنْتُهُ فَتَقْتُلُونَهُ أَمْ كَيْفَ يَصْنَعُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَدْ أَنْزَلَ اللَّهُ الْقُرْآنَ فِيكَ وَفِي صَاحِبَتِكَ فَأَمَرَهُمَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِالْمَلَاعَنَةِ بِمَا سَمَى اللَّهُ فِي كِتَابِهِ فَلَاَعَنَهَا ثُمَّ قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ

¹ Ardı: “...hər birinin şahidliyi, özünün doğru danışanlardan olmasına dair dörd dəfə Allahı şahid tutması, beşinci dəfə isə: “Əgər yalan danışanlardandırsa, Allah ona lənət eləsin!” – deməsidir.” “ən-Nur” surəsi, 6-7.

حَبَسْتُهَا فَقَدْ ظَلَمْتُهَا فَطَلَّقَهَا فَكَأَنَّهُ سَنَةٌ لِمَنْ كَانَ بَعْدَهُمَا فِي الْمَتَلَاعَيْنِ ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْظِرُوا فَإِنْ جَاءَتْ بِهِ أَسْحَمُ أَدْعَجَ الْعَيْنَيْنِ عَظِيمِ الْأَلْيَتَيْنِ خَدَلَجَ السَّاقَيْنِ فَلَا أَحْسَبُ عُومِرًا إِلَّا قَدْ صَدَقَ عَلَيْهَا وَإِنْ جَاءَتْ بِهِ أَحْيَمَرُ كَأَنَّهُ وَحَرَّةٌ فَلَا أَحْسَبُ عُومِرًا إِلَّا قَدْ كَذَبَ عَلَيْهَا فَجَاءَتْ بِهِ عَلَى النَّعْتِ الَّذِي نَعَتَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ تَصْدِيقِ عُومِرٍ فَكَانَ بَعْدُ يُنْسَبُ إِلَى أُمِّهِ. [رواه البخاري: ٤٧٤٥]

1749. Səhl ibn Səd ؓ rəvayət etmişdir ki, (bir dəfə) Uveymir ؓ Bəni İclan tayfasının başçısı Asim ibn Adiyin yanına gəlib soruşdu: “Bir adam öz zövcəsini başqa bir kişi ilə zina edərkən tutsa, nə etməlidir? O həmənin kişini öldürməli, siz də onu öldürməlisiniz? Yoxsa bunun başqa bir yolu var? Bu haqda mənə aydınlıq gətirmək üçün bunu Allahın elçisindən soruş.” Asim Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib: “Ey Allahın elçisi!” – deyə (bu haqda ondan soruşdu), lakin bu suallar Peyğəmbərin ﷺ xoşuna gəlmədi, bunu ayıb hesab etdi. Uveymir bunun cavabını Asimdən soruşduqda, o dedi: “Sənin sualların Peyğəmbərin ﷺ xoşuna gəlmədi və o bunu ayıb hesab etdi.” Uveymir dedi: “Vallahı, gedib özüm bu barədə Peyğəmbərdən ﷺ soruşacağam!” Sonra Uveymir Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib dedi: “Ya Rəsulullah, bir adam öz zövcəsini başqa bir kişi ilə zina edərkən tutsa, onu öldürməli, siz də onu öldürməlisinizmi? Yoxsa bunun başqa bir yolu var?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Artıq Allah sənin və sənin zövcən barədə ayə nazil etdi!” Sonra Peyğəmbər ﷺ onlara Allahın Kitabında olduğu kimi lənətləşməyi əmr etdi. Onlar Peyğəmbərin ﷺ əmrini yerinə yetirdikdən sonra Uveymir: “Ya Rəsulullah, mən onu boşamasam, ona zülm etmiş olaram” – dedi və onu boşadı. Bundan sonra bu hökm sünnə olaraq, hər bir lənətləşən ər-arvada tətbiq olundu. Sonra Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Gözdə-qulaqda olun, əgər doğulacaq uşaq qara dərili, qaragözlü, iri yanlı və kök baldırlı olarsa, mən Uveymirin o qadının əleyhinə dediyinin həqiqət olduğunu hesab edəram. Yox, əgər uşaq qırmızı dərili, cılız doğulmuş olarsa, mən Uveymirin öz zövcəsinə böhtan və iftira atdığını sanaram.” (Vaxtı yetişdikdə) qadın Peyğəmbərin ﷺ vəsf etdiyi şəkildə olan və Uveymirin haqlı olduğunu sübut edən bir uşaq dünyaya gətirdi. Bu səbəbdən də uşaq anasına mənsub oldu.” (əl-Buxari, 4745)

٤٥ – باب: قَوْلُهُ تَعَالَى:

﴿وَيَذُرُّهَا غَايَ الْأَعْدَابِ أَنْ تَشْهَدَ أَرْبَعَ شَهَدَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الْكَذَّابِينَ﴾

45-ci fəsil.

Uca Allahın: “Qadının da ərinin yalan danışanlardan olduğuna dair dörd dəfə Allahı şahid tutması cəzanı ondan dəf edər”¹– sözü

١٧٥٠ – عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ هَلَالَ بْنَ أُمَيَّةَ قَذَفَ امْرَأَتَهُ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ بِشَرِيكَ ابْنِ سَحْمَاءَ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ الْبَيِّنَةُ أَوْ حَدٌّ فِي ظَهْرِكَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِذَا رَأَى أَحَدُنَا عَلَى امْرَأَتِهِ رَجُلًا يَنْطَلِقُ يَلْتَمِسُ الْبَيِّنَةَ فَجَعَلَ النَّبِيُّ ﷺ

¹ “ən-Nur” surəsi, 8.

يَقُولُ الْبَيْتَةَ وَإِلَّا حَدَّ فِي ظَهْرِكَ فَقَالَ هَلَالٌ وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ إِنِّي لَصَادِقٌ فَلْيَنْزِلَنَّ اللَّهُ مَا يُرَى ظَهْرِي مِنْ
الْحَدِّ فَنَزَلَ جِبْرِيلُ وَأُنْزِلَ عَلَيْهِ: ﴿وَالَّذِينَ يَزْمُونَ زَوْجَهُمْ﴾ فَقَرَأَ حَتَّى بَلَغَ ﴿إِنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ﴾ فَأَنْصَرَفَ النَّبِيُّ
ﷺ فَأَرْسَلَ إِلَيْهَا هَلَالٌ فَشَهِدَ وَالنَّبِيُّ ﷺ يَقُولُ إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ أَنَّ أَحَدَكُمْ كَاذِبٌ فَهَلْ مِنْكُمْ تَائِبٌ ثُمَّ
قَامَتْ فَشَهِدَتْ فَلَمَّا كَانَتْ عِنْدَ الْخَامِسَةِ وَقَفُوهَا وَقَالُوا إِنَّهَا مُوجِبَةٌ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: فَتَلَكَّاتٍ وَتَكَصَّتْ حَتَّى
ظَنَنَّا أَنَّهَا تَرْجِعُ ثُمَّ قَالَتْ لَا أَفْضَحُ قَوْمِي سَائِرَ الْيَوْمِ فَمَضَتْ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ أَبْصُرُوهَا فَإِنْ جَاءَتْ بِهِ أَكْحَلُ
الْعَيْنَيْنِ سَابِغُ الْأَلْبَتَيْنِ خَدْلَجُ السَّافَيْنِ فَهُوَ لَشْرِيكَ ابْنِ سَحْمَاءَ فَجَاءَتْ بِهِ كَذَلِكَ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ لَوْلَا مَا مَضَى مِنْ كِتَابِ اللَّهِ لَكَانَ لِي وَلَهَا شَأْنٌ. [رواه البخاري: ٤٧٤٧]

1750. İbn Abbas رضي الله عنه rəvayət edir ki, Hilal ibn Umeyyə رضي الله عنه Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib, zövcəsini Şureyk ibn Səhma ilə zina etməkdə günahlandırdı. Peyğəmbər ﷺ dedi: "Ya dediyini sübuta yetir, ya da qamçılanacaqsan." Hilal dedi: "Ya Rəsulullah, bəyəm bizdən birimiz arvadını yataqda başqa bir kişi ilə gördükdə gedib sübut axtarmalıdır?" Peyğəmbər ﷺ (yenə) buyurdu: "Ya dediyini sübuta yetir, ya da qamçılanacaqsan." Hilal dedi: "Səni haqq ilə göndərən Allaha and olsun ki, mən doğru danışiram və Allah məni belə bir cəzadan qurtarmaq üçün ayə nazil edəcək." Elə bu vaxt Cəbrail عليه السلام yerə enib bu ayəni Peyğəmbərə ﷺ vəhy etdi: "**Arvadlarını zinada günahlandırıb özlərindən başqa şahidləri olmayanların hər birinin şahidliyi, özünün doğru danışanlardan olmasına dair dörd dəfə Allahı şahid tutması, beşinci dəfə isə: "Əgər yalan danışanlardandırsa, Allah ona lənət eləsin!" – deməsidir. Qadının da ərinin yalan danışanlardan olduğuna dair dörd dəfə Allahı şahid tutması cəzanı ondan dəf edər**"¹. Bundan sonra Peyğəmbər ﷺ çıxıb getdi, qadının da yanına bir nəfər göndərüb, onu çağırırdı. (Qadın əri) Hilal رضي الله عنه ilə birgə Peyğəmbərin ﷺ hüzuruna gəldi və Peyğəmbər ﷺ buyurdu: "Heç şübhəsiz ki, Allah sizdən birinizin yalan danışdığını bilir. Aranızda tövbə etmək istəyən yoxdurmu?" Bundan sonra qadın ayağa qalxıb ərinin yalan danışmasına dair dörd dəfə şəhadət verdi. Beşinci dəfə şəhadət vermək istədikdə, yanındakılar onu dayandırıb dedilər: "Bu sonuncu şəhadətin sənin başına bəla gətirə bilər ha!" Qadın bir anlıq tərəddüd etdi və fikrindən dönmək istədi, hətta biz onun bu inadkarlıqdan əl çəkəcəyini zənn etdik. Sonra qadın: "Mən heç vaxt qövmümü rüsvay etməyəcəyəm" – deyib, (lənətləşməni başa çatdırdı və) çıxıb getdi. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: "Bu qadına göz yetirin, əgər o, qara göz, iri yanlı və kök baldırlı bir uşaq dünyaya gətirsə, demək, uşaq Şureyk ibn Səhmadandır!" Qadın Peyğəmbərin ﷺ vəsf etdiyi şəkildə bir uşaq dünyaya gətirdi. Sonra Peyğəmbər ﷺ buyurdu: "Allahın Öz Kitabında nazil etdiyi hökm olmasaydı, o qadınla hesablaşardım (onu daş-qalaq edərdim)" (əl-Buxari, 4747)

¹ "ən-Nur" surəsi, 6-9.

سُورَةُ الْفُرْقَانِ

əl-Furqan surəsi

٤٦ - باب: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿الَّذِينَ يُحْشَرُونَ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ إِلَىٰ جَهَنَّمَ﴾

46-cı fəsil.

Uca Allahın: “Üzüstə sürüklənib Cəhənnəmə toplanılacaq kimsələr – məhz onlar yerləri ən pis olan, haqq yoldan ən çox azan kimsələrdir”¹– sözü

١٧٥١ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه أَنَّ رَجُلًا قَالَ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ يُحْشَرُ الْكَافِرُ عَلَىٰ وَجْهِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟ قَالَ: أَلَيْسَ الَّذِي أَمْسَاهُ عَلَى الرَّجُلَيْنِ فِي الدُّنْيَا قَادِرًا عَلَىٰ أَنْ يُمْشِيَهُ عَلَىٰ وَجْهِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. [رواه البخاري: ٤٧٦٠]

1751. Ənəs ibn Malik رضي الله عنه rəvayət etmişdir ki, (bir dəfə) bir nəfər soruşdu: “Ey Allahın peyğəmbəri! Qiyamət günü kafirlər üzüstə sürüklənib məhşərə necə toplanacaqlar? Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Onu bu dünyada iki ayağı üstə yeritməyə qadir olan Allah, Qiyamət günü üzüstə yeridə bilməzmi?” (əl-Buxari, 4760)

سُورَةُ الرُّومِ

ər-Rum surəsi

٤٧ - باب: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿الْم ١ غُلِبَتِ الرُّومُ ٢﴾

47-ci fəsil. Uca Allahın:

“Əlif. Ləm. Mim. Rumlular məğlub edildilər”²– sözü

١٧٥٢ - عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ: بَيْنَمَا رَجُلٌ يُحَدِّثُ فِي كُنْدَةٍ فَقَالَ: يَجِيءُ دُخَانٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيَأْخُذُ بِأَسْمَاعِ الْمُتَافِقِينَ وَأَبْصَارِهِمْ يَأْخُذُ الْمُؤْمِنُ كَهَيْئَةِ الزُّكَّامِ فَرَعْنَا فَأَتَيْتُ ابْنَ مَسْعُودٍ وَكَانَ مَتَكًّا فَغَضِبَ فَجَلَسَ فَقَالَ مَنْ عَلِمَ فَلْيَقُلْ وَمَنْ لَمْ يَعْلَمْ فَلْيَقُلْ اللَّهُ أَعْلَمُ فَإِنَّ مِنَ الْعِلْمِ أَنْ يَقُولَ لِمَا لَا يَعْلَمُ لَا أَعْلَمُ فَإِنَّ اللَّهَ قَالَ لِنَبِيِّهِ ﷺ: ﴿قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ﴾ وَإِنْ فَرَيْشًا أَبْطَلُوا عَنْ الْإِسْلَامِ فَدَعَا عَلَيْهِمُ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ: اللَّهُمَّ اغْنِيْ عَلَيْهِمْ بِسَبْعِ كَسْبٍ يَوْسُفَ فَأَخَذَتْهُمْ سَنَةٌ حَتَّى هَلَكُوا فِيهَا وَأَكَلُوا الْمَيْتَةَ وَالْعِظَامَ وَبَرَى الرَّجُلُ مَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ كَهَيْئَةِ الدُّخَانِ فَجَاءَهُ أَبُو سَفْيَانَ فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ جِئْتَ تَأْمُرُنَا بِصَلَةِ الرَّحِمِ وَإِنْ قَوْمَكَ قَدْ هَلَكُوا فَادْعُ

¹ “əl-Furqan” surəsi, 34.

² “ər-Rum” surəsi, 1-2.

اللَّهُ فَقَرَأَ: ﴿فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُحَانٍ مُبِينٍ﴾ إِلَى قَوْلِهِ: ﴿عَالِيُونَ﴾ أَفِيكْشَفُ عَنْهُمْ عَذَابَ الْآخِرَةِ إِذَا حَاءَ ثُمَّ عَادُوا إِلَى كُفْرِهِمْ فَذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرَى﴾ يَوْمَ بَدْرٍ وَ: ﴿لِزَامًا﴾ يَوْمَ بَدْرٍ: ﴿الْمَٓٓ غَلَبَتِ الرُّومُ﴾ إِلَى ﴿سَيَغْلِبُونَ﴾ وَالرُّومُ قَدْ مَضَى. [رواه البخاري: ٤٧٧٤]

1752. Məsrüq rəvayət edir ki, bir nəfər Kində qəbiləsindən olan adamlarla söhbət edərkən dedi: "Qiyamət günü elə bir tüstü əmələ gələcək ki, o, münafıqların qulaqlarını kar, gözlərini kor edəcək. Möminlər isə sadəcə zökəm xəstəliyinə tutulacaqlar." Biz təşvişə düşdük. Mən ibn Məsudun yanına gəlib bu haqda ona xəbər verdim. İbn Məsud qəzəbləndi, sonra da söykəndiyi yerdən qalxıb oturdu və dedi: "Qoy bilənlər danışsın, bilməyənlər isə: "Doğrusunu Allah bilir!" – desinlər. Çünki bilmədiyin bir şeyə "bilmirəm" deməyin özü elmlı olmaq deməkdir.

Allah Öz peyğəmbərinə ﷺ demişdir: **"De: "Mən buna görə sizdən heç bir mükafat istəmirəm və mən özümdən bir şey uydurmağa çalışmıram."**¹ Lakin qureyşlilər (o zaman) hələ İslam dinini qəbul etmək fikrində deyildilər. Peyğəmbər ﷺ də onlara belə bəddua etdi: "Allahım, onlara qarşı mənə kömək et və onlara, Yusufun zamanında göndərdiyin yeddi (qıtlıq və quraqlıq) illəri kimi illər göndər!" Sonra onlara elə bir quraqlıq üz verdi ki, onlar məhv olmağa, ölmüş heyvan və sümük yeməyə başladılar. Adam yerlə göy arasında tüstüyə bənzər şeylər görürdü. Həmin vaxt Əbu Süfyan gəlib dedi: "Ey Muhəmməd, sən bizə qohumluq əlaqələrini möhkəmləndirməyi buyursan, lakin sənin həm qəbilələrin həlak olur. (Bizim üçün) Allaha dua et!"

(İbn Məsud bu ayələri) oxudu: **"Sən göydən aşkar bir tüstü gələcəyi gününə gözlə. O tüstü ki, insanları bürüyəcəkdir. Bu, ağırılı-acılı bir əzabdır. Onlar: "Ey Rəbbimiz! Bizi bu əzabdan qurtar, biz də iman gətirək" – deyəcəklər. Onlar necə öyüd-nəsihət eşidə bilərlər ki, artıq onlara açıq-aşkar bir peyğəmbər gəlsə də, onlar ondan üz çevirib: "Öyrədilmiş bir dəlidir!" – dedilər. Biz əzabı bir az sizdən uzaqlaşdırırıq, amma siz yenə azğınlığa qayıdacaqsınız."**² Əcəba, onlar axirət əzabından qurtula biləcəklər ki, küfrə də qayıtsınlar?! Uca Allah (bu xüsusda) buyurur: **"Kafirləri böyük bir müsibətlə yaxalayacağımız gün, Biz onlardan intiqam alacağıq."**³ Bu, artıq Bədr döyüşündə baş vermişdir. Həmçinin O buyurur: **"Siz haqqı yalan saydınız. Ona görə də əzab sizi rahat buraxmayacaqdır!"**⁴ Bu da, artıq Bədr döyüşündə baş vermişdir. Həmçinin, O buyurur: **"Əlif. Ləm. Mim. Rumlular məğlub edildilər, ən aşağı (və ya ən yaxın) bir yerdə. Lakin onlar öz məğlubiyyətlərindən sonra tezliklə qələbə çalacaqlar"**⁵ Rumluların da başına gələnələr artıq olub keçmişdir." (əl-Buxari, 4774)

¹ "Sad" surəsi, 86.

² "əd-Duxan" surəsi, 10-15.

³ "əd-Duxan" surəsi, 16.

⁴ "əl-Furqan" surəsi, 77.

⁵ "ər-Rum" surəsi, 1-3.

سُورَةُ السَّجْدَةِ

əs-Səcdə surəsi

٤٨ - باب: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ﴾

48-ci fəsil.

Uca Allahın: “Etdikləri əməllərin mükafatı kimi, onlar üçün gözlərinə sevinc gətirəcək nələr saxlandığını heç kəs bilmir”¹– sözü

١٧٥٣ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَغَدَدْتُ لِعِبَادِي الصَّالِحِينَ مَا لَا عَيْنٌ رَأَتْ وَلَا أُذُنٌ سَمِعَتْ وَلَا خَطَرَ عَلَى قَلْبِ بَشَرٍ قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ اقْرَأُوا إِن شِئْتُمْ: ﴿فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾. [رواه البخاري: ٤٧٧٤]

1753. Əbu Hureyra ر.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Uca Allah buyurur: “Mən əməlisaleh qullarım üçün heç bir gözün görmədiyi, heç bir qulağın eşitmədiyi və heç bir (insanın) qəlbindən keçirmədiyi nemətlər hazırlamışam.”

Sonra Əbu Hureyra ر.ə. dedi: “İstəyirsinizsə, (bu ayəni) oxuyun: “Etdikləri əməllərin mükafatı kimi, onlar üçün gözlərinə sevinc gətirəcək nələr saxlandığını heç kəs bilmir.” (əl-Buxari, 4780)

سُورَةُ الْأَحْزَابِ

əl-Əhzab surəsi

٤٩ - باب: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿تُرْجَى مَن تَشَاءُ مِنْهُمْ وَتُؤْتَى إِلَيْكَ مَن تَشَاءُ﴾

49-cu fəsil. Uca Allahın:

“Onlardan istədiyinin səninlə gecaləmək növbəsini təxirə sala bilərsən, istədiyini də öz yanına ala bilərsən...”² sözü

١٧٥٤ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كُنْتُ أَغَارُ عَلَى اللَّاتِي وَهَبَنَ أَنْفُسَهُنَّ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَأَقُولُ أَتَهَبُ الْمَرْأَةُ نَفْسَهَا فَلَمَّا أَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿تُرْجَى مَن تَشَاءُ مِنْهُمْ وَتُؤْتَى إِلَيْكَ مَن تَشَاءُ وَمِنْ أَبْغَيْتَ مِمَّنْ عَزَلْتَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَ﴾ قُلْتُ مَا أَرَى رَبِّكَ إِلَّا يُسَارِعُ فِي هَوَاكَ. [رواه البخاري: ٤٧٨٨]

¹ “əs-Səcdə” surəsi, 17.

² “əl-Əhzab” surəsi, 51. Ayənin tamamı: “...Özündən ayırdıqlarından hansı birini yenidən öz yanına almaq istəsən, sənə heç bir günah olmaz. Bu, onların sevinmələri, kədərlənməmələri və sənin onlara verdiklərindən razı qalmaları üçün daha münasibdir. Allah qəlbinizdə olanları bilir. Allah Biləndir, Həlimdir.”

1754. Rəvayət edilir ki, Aişə رضی اللہ عنہا demişdir: “Mən öz nəfsini Peyğəmbərə ﷺ bağışlayan (təmənnasız ona ərə getməyə razılıq verən) qadınları danlayıb deyərdim: “Heç qadın da öz nəfsini bağışlayarmı?” Sonra Uca Allah: **“Onlardan dilədiyinin səninlə gecələmək növbəsini təxirə sala bilərsən, dilədiyini də öz yanına ala bilərsən. Özündən ayırdıqlarından hansı birini yenidən öz yanına almaq istəsən, sənə heç bir günah olmaz...”** – ayəsini nazil etdikdə (mən Peyğəmbərə ﷺ) dedim: “Görürəm Rəbbin yalnız sənin istəyini tez yerinə yetirir.” (əl-Buxari, 4788)

۱۷۵۵ - عَنْ عَائِشَةَ رضی اللہ عنہا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَسْتَأْذِنُ فِي يَوْمِ الْمَرْأَةِ مِنَّا بَعْدَ أَنْ أُتْرِفَتْ هَذِهِ الْآيَةُ: ﴿تَرْجِي مَن نَّشَاءُ مِنْهُمْ وَتُقْوِي إِلَيْكَ مَن نَّشَاءُ وَمَن ابْتَغَيْتَ مِمَّنْ عَزَلْتَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَ﴾ فَقُلْتُ لَهَا: مَا كُنْتَ تَقُولِينَ قَالَتْ: كُنْتُ أَقُولُ لَهُ إِنْ كَانَ ذَاكَ إِلَيَّ فَإِنِّي لَا أُرِيدُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنْ أُؤْثِرَ عَلَيْكَ أَحَدًا. [رواه البخاري: ٤٧٧٩]

1755. Rəvayət edilir ki, Aişə رضی اللہ عنہا demişdir: “(Allahın) **“Onlardan dilədiyinin səninlə gecələmək növbəsini təxirə sala bilərsən, dilədiyini də öz yanına ala bilərsən. Özündən ayırdıqlarından hansı birini yenidən öz yanına almaq istəsən, sənə heç bir günah olmaz...”** ayəsi nazil olduqdan sonra Peyğəmbər ﷺ zövcələrindən birinin növbəsi olduğu zaman digərinin yanına getmək üçün bizdən izn istəyirdi.”

(Muazə dedi): “Mən Aişədən soruşdum: “(O səndən izn istədikdə) nə deyirdin?” Aişə dedi: “Mən ona deyirdim: “Ya Rəsulullah, əgər bu (məsələ) mənim öhdəmə buraxılısaydı, yanına getmək istədiyin heç bir qadını özüm-dən üstün tutmazdım (və sənə onun yanına getməyə izn verməzdim).” (əl-Buxari, 4789)

۵۰ - باب:

قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَى طَعَامٍ ﷺ

50-ci fəsil. Uca Allahın:

“Ey iman gətirənlər! Sizə yeməyə izin verilməyib süfrəyə dəvət olunmadıqca Peyğəmbərin evlərinə girməyin...”¹ – sözü

۱۷۵۶ - عَنْ عَائِشَةَ رضی اللہ عنہا قَالَتْ: خَرَجَتْ سَوْدَةُ بَعْدَمَا ضُرِبَ الْحَجَابُ لِحَاجَتِهَا وَكَانَتْ امْرَأَةً حَسِيمَةً لَا تَخْفَى عَلَى مَنْ يَعْرِفُهَا فَرَأَاهَا عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ فَقَالَ: يَا سَوْدَةُ أَمَا وَاللَّهِ مَا تَخْفَيْنَ عَلَيْنَا فَأَنْظُرِي كَيْفَ تَخْرُجِينَ قَالَتْ فَأَنْكَفَأَتْ رَاجِعَةً وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي بَيْتِي وَإِنَّهُ لَيَتَعَشَّى وَفِي يَدِهِ عَرَقٌ فَدَخَلْتُ فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ

¹ “əl-Əhzab” surəsi, 53. Ayənin tamamı: “...və əvvəlcədən gəlib yeməyin hazırlanmasını da gözləməyin. Lakin dəvət olunduqda girin və yemək yedikdən sonra bir-birinizlə söhbətə dalmadan dağılışın. Çünki bu hərəkətiniz Peyğəmbəri narahat edir və o sizdən utanır. Allah isə sözün açığını sizə bəyan etməkdən utanmır. Peyğəmbərin zövcələrindən bir şey istədikdə, pərdə arxasından istəyin. Bu həm sizin qəlbinizə, həm də onların qəlbinə daha çox saflıq gətirər. Sizə Allahın Elçisini narazı salmaq, vəfatından sonra onun həyat yoldaşları ilə izdivac etmək qətiyyəən yolverilməzdir. Həqiqətən, bu, Allah yanında böyük günahdır.”

إِنِّي خَرَجْتُ لِبَعْضِ حَاجَتِي فَقَالَ لِي عُمَرُ كَذَا وَكَذَا قَالَتْ فَأَوْحَى إِلَيَّ اللَّهُ ثُمَّ رَفَعَ عَنْهُ وَإِنَّ الْعَرَقَ فِي يَدِهِ مَا وَضَعَهُ فَقَالَ إِنَّهُ قَدْ أَذِنَ لَكُنَّ أَنْ تَخْرُجْنَ لِحَاجَتِكُنَّ. [رواه البخاري: ٤٧٩٥]

1756. Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Hicab ayəsi nazil olduqdan sonra (bir gün) Səudə ehtiyacı üzündən bayıra çıxdı. O, irigövdəli qadın olduğundan onu gören adam onu o saat tanıyardı. Ömər ibn Xəttab onu görüb dedi: “Ey Səudə, vallahi, biz səni tanıdıq. Bayıra çıxanda bax gör necə çıxırsan.” Səudə geri qayıtdı. Həmin vaxt Peyğəmbər ﷺ mənim evimdə əlində sümüklü ət şam yeməyini yeyirdi. Səudə içəri daxil olub dedi: “Ya Rəsulullah! Mən ehtiyac üzündən bayıra çıxdım, lakin Ömər mənə belə-belə dedi.” (Aişə) dedi: “Elə bu vaxt Allah Peyğəmbərə ﷺ vəhy nazil etdi. Vəhy tam nazil olduqda sümüklü ət hələ Peyğəmbərin ﷺ əlində idi, yerə qoymamışdı. Sonra Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Siz qadınlara ehtiyac üzündən bayıra çıxmağa izn verildi.” (əl-Buxari, 4795)

٥١ - باب: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿إِنْ تُبْدُوا شَيْئًا أَوْ تُخْفُوهُ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا﴾

51-ci fəsil. Uca Allahın:

“Sizin bir şeyi aşkara çıxarmanızdan və ya gizli saxlamanızdan asılı olmayaraq, *bilin ki*, Allah hər şeyi bilir...”¹ sözü

١٧٥٧ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: اسْتَأْذَنَ عَلَيَّ أَفْلَحُ أَخُو أَبِي الْقُعَيْسِ بَعْدَمَا أُتِرَ الْحِجَابُ فَقُلْتُ لَا أَذْنُ لَهُ حَتَّى اسْتَأْذَنَ فِيهِ النَّبِيُّ ﷺ فَإِنْ أَخَاهُ أَبَا الْقُعَيْسِ لَيْسَ هُوَ أَرْضَعَنِي وَلَكِنْ أَرْضَعَنِي امْرَأَةٌ أَبِي الْقُعَيْسِ فَدَخَلَ عَلَيَّ النَّبِيُّ ﷺ فَقُلْتُ لَهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ أَفْلَحَ أَخَا أَبِي الْقُعَيْسِ اسْتَأْذَنَ فَأَبَيْتُ أَنْ أَذْنُ لَهُ حَتَّى اسْتَأْذَنَكَ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ وَمَا مَنَعَكَ أَنْ تَأْذَنِي عَمَكَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ الرَّجُلَ لَيْسَ هُوَ أَرْضَعَنِي وَلَكِنْ أَرْضَعَنِي امْرَأَةٌ أَبِي الْقُعَيْسِ فَقَالَ ائْذَنِي لَهُ فَإِنَّهُ عَمَكَ تَرَبَّتْ يَمِينُكَ. [رواه البخاري: ٤٧٩٧]

1757. Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Hicab ayəsi nazil olduqdan sonra (bir gün) Əbul Queysin qardaşı Əfləh içəri girmək üçün izn istədi. Mən (öz-özümə) dedim: “Mən Peyğəmbərdən ﷺ izn istəməyincə onu evə buraxmayacağam. Çünki mənə Əbul Queysin qardaşı deyil, onun zövcəsi süd vermişdir.” Peyğəmbər ﷺ mənim yanıma gəldikdə dedim: “Ya Rəsulullah, Əbul Queysin qardaşı Əfləh içəri girmək üçün izn istədi, lakin mən sənin iznin olmadan onun içəri daxil olmasına razılıq vermədim.” Peyğəmbər ﷺ dedi: “Niyə ona izn vermədin?! O ki sənin əmindir!” Mən dedim: “Ya Rəsulullah, axı mənə Əbul Queysin qardaşı deyil, onun zövcəsi süd vermişdir.” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Burax onu gəlsin, o, sənin əmindir, ay yazıq.” (əl-Buxari, 4796)

¹ “əl-Əhzab” surəsi, 54-55. Tamamı: “...Qadınlara ataları, oğulları, qardaşları, qardaşlarının oğulları, bacılarının oğulları, öz müsəlman qadınları, sahib olduqları kölə və cariyələrin yanında hicab geyməmələrində heç bir günah yoxdur. Ey qadınlar, Allahdan qorxun! Şübhəsiz ki, Allah hər şeyə şahiddir.”

۵۲- باب: قَوْلُهُ تَعَالَى:

﴿إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾

52-ci fəsil. Uca Allahın:

“Doğrudan da, Allah və Onun mələkləri Peyğəmbərə xeyir-dua verirlər. Ey iman gətirənlər! Siz də ona xeyir-dua verib kamil ədəb-ərkanla salamlayın”¹– sözü

۱۷۵۸ - عَنْ كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ رضي الله عنه قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَمَا السَّلَامُ عَلَيْكَ فَقَدْ عَرَفْنَاهُ فَكَيْفَ الصَّلَاةُ عَلَيْكَ قَالَ قُولُوا اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ. [رواه البخاري: ۴۷۹۷]

1758. Kəb ibn Uca رضي الله عنه rəvayət edir ki, (bir dəfə) Peyğəmbərdən ﷺ soruşdular: “Ya Rəsulullah, biz sənə salanı necə verməyi bilirik. Bəs xeyir-duanı² sənə necə verək?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Deyin: “Allahummə salli alə Muhəmmədin və alə ali Muhəmməd, kəmə salleytə alə ali İbrahim, innəkə həmidun məcid. Allahummə barik alə Muhəmmədin və alə ali Muhəmməd, kəmə barəktə alə ali İbrahim, innəkə həmidun məcid”³ (əl-Buxari, 4797)

۱۷۵۹ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضي الله عنه قَالَ: قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ هَذَا التَّسْلِيمُ فَكَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ؟ قَالَ: قُولُوا اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَرَسُولِكَ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ. [رواه البخاري: ۴۷۹۸]

1759. Rəvayət edilir ki, Əbu Səid əl-Xudri رضي الله عنه demişdir: “(Bir dəfə) biz dedik: “Ya Rəsulullah, biz sənə salanı necə verməyi bilirik. Bəs xeyir-duanı sənə necə verək?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Deyin: “Allahummə salli alə Muhəmmədin abdika və rəsulika kəmə salleytə alə ali İbrahimə və barik alə Muhəmmədin və alə ali Muhəmməd, kəmə barəktə alə İbrahimə.”⁴ (əl-Buxari, 4798)

۵۳- باب: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ ءَادَوْا مُوسَى﴾

53-cü fəsil. Uca Allahın:

“...Musanı incidən şəxslərə oxşamayın...”⁵– sözü

۱۷۶۰ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِنَّ مُوسَى كَانَ رَجُلًا حَيًّا وَذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ ءَادَوْا مُوسَى فَبَرَأَ اللَّهُ مِمَّا قَالُوا وَكَانَ عِنْدَ اللَّهِ وَجْهًا﴾. [رواه البخاري: ۴۷۹۹]

¹ “əl-Əhzab” surəsi, 56.

² Burada xeyir-dua deyildikdə salavat gətirmək nəzərdə tutulur.

³ Tərcüməsi: Allahım, İbrahimin ailəsinə xeyir-dua verdiyin kimi, Muhəmmədə və Muhəmmədin ailəsinə də xeyir-dua ver! Həqiqətən, Sən Tərifəlayıqsən, Şan-şöhrətlişən! Allahım, İbrahimin ailəsinə bərə-kət verdiyin kimi, Muhəmmədə və Muhəmmədin ailəsinə də bərəkət ver! Həqiqətən, Sən Tərifəlayıqsən, Şan-şöhrətlişən!

⁴ Tərcüməsi: Allahım, İbrahimin ailəsinə xeyir-dua verdiyin kimi, qulun və rəsulun Muhəmmədə xeyir-dua ver, İbrahimə bərəkət verdiyin kimi, Muhəmmədə və Muhəmmədin ailəsinə bərəkət ver!

⁵ “əl-Əhzab” surəsi, 69.

1760. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Həqiqətən də, Musa utancaq adam olmuşdur. Bu da uca Allahın: **“Ey iman gətirənlər! Musanı incidən şəxslərə oxşamayın. Allah onu onların dediklərindən təmizə çıxartdı. O, Allahın yanında çox ehtiram edilən şəxsdir”**¹– sözlərində (öz təsdiqini tapmışdır) (əl-Buxari, 4799)

سُورَةُ سَبَا

Səba surəsi

٥٤ - باب: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ لَّكُمْ بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ﴾

54-cü fəsil. Uca Allahın: “...O, şiddətli əzab gəlməzdən əvvəl sizi ancaq xəbərdar edəndir”²– sözü

١٧٦١ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: صَعَدَ النَّبِيُّ ﷺ الصَّفَا ذَاتَ يَوْمٍ فَقَالَ يَا صَبَاحَةَ فَاجْتَمِعَتْ إِلَيْهِ فُرَيْشٌ قَالُوا: مَا لَكَ قَالَ أَرَأَيْتُمْ لَوْ أَخْبَرْتُمْ أَنَّ الْعَدُوَّ يُصَبِّحُكُمْ أَوْ يُمَسِّكُمْ أَمَا كُنْتُمْ تُصَدِّقُونِي قَالُوا بَلَى قَالَ: فَإِنِّي نَذِيرٌ لَّكُمْ بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ فَقَالَ: أَبُو لَهَبٍ تَبَّ لَكَ أَلِهَذَا جَمَعْتَنَا فَأَنْزَلَ اللَّهُ: ﴿تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ﴾. [رواه البخاري: ٤٨٠١]

1761. Rəvayət edilir ki, ibn Abbas رəvayət edir ki, (Bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ Səfa dağına qalxıb: “Düşmən gəlir!”– deyə (uca səslə camaatı) çağırmağa başladı. Qureyşlilər onun yanına toplanıb soruşdular: “Nə olub sənə?” Dedi: “Əgər mən sizə desəm ki, düşmən səhər və ya axşam bizim üstümüzə hücum edəcək, mənə inanarsınız mı?” Onlar: “Əlbəttə, (inanırıq)”– dedilər. Peyğəmbər ﷺ dedi: “(Onda bilin ki,) mən sizi şiddətli əzabla qorxudan bir peyğəmbərəm!” Əbu Ləhəb³ dedi: “Ölüm olsun sənə! Bizi bura buna görə yığmısan?” Allah da bu (surəni) nazil etdi: “**Əbu Ləhəbin əlləri qurusun, qurudu da!**”⁴ (əl-Buxari, 4801)

¹ “əl-Əhzab” surəsi, 69.

² “Səba” surəsi, 46.

³ Əbu Ləhəb Abdul-Üzzə ibn Abdul-Muttəlib Peyğəmbərin ﷺ əmisi və ən qatı düşmənlərindən biri olmuşdur.

⁴ “əl-Məsəd” surəsi.

سُورَةُ الزُّمَرِ

əz-Zumər surəsi

۵۵ - باب: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿يَعْبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ﴾

55-ci fəsil. Uca Allahın:

“Qullarıma mənim bu sözümü de: –Ey Mənim özlərinə qarşı həddi aşmış qullarım...”¹ sözü

۱۷۶۲ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه أَنَّ نَاسًا مِنْ أَهْلِ الشَّرْكِ كَانُوا قَدْ قَتَلُوا وَأَكْثَرُوا وَزَنَوْا وَأَكْثَرُوا فَأَتَوْا مُحَمَّدًا ﷺ فَقَالُوا إِنَّ الَّذِي تَقُولُ وَتَدْعُو إِلَيْهِ لِحَسَنٍ لَوْ تُخْبِرُنَا أَنَّ لِمَا عَمَلْنَا كَفَّارَةً فَتَزَلْ: ﴿وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ﴾ وَتَزَلْ: ﴿يَعْبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ﴾. [رواه البخاري: ۴۸۱۰]

1762. Rəvayət edilir ki, ibn Abbas رضي الله عنه demişdir: “Müşriklərdən olan bir zümrə çox adam öldürmüş və dəfələrlə zina etmişdi. Sonra Muhəmmədin ﷺ yanına gəlib dedilər: “Sənin danışdıqların və dəvət etdiyin yol gözəldir... Bir de görək, bizim etdiyimiz (bu günahların) kəffarəsi² varmı?” Onda bu ayə nazil oldu: “Onlar Allahla yanaşı başqa tanrıya yalvarmaz, Allahın haram etdiyi cana haqsız yerə qıymaz və zina etməzlər. Bunu edən kimsə cəzalandırılır.”³ (Sonra da) bu ayə nazil oldu: “Qullarıma mənim bu sözümü de: “Ey Mənim özlərinə qarşı həddi aşmış qullarım! Allahın rəhmindən ümidinizi üzməyin.”⁴ (əl-Buxari, 4810)

۵۶ - باب: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ﴾

56-cı fəsil. Uca Allahın:

“Onlar Allahı layiqincə qiymətləndirmədilər”⁵ - sözü

۱۷۶۳ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رضي الله عنه قَالَ: جَاءَ حَبْرٌ مِنَ الْأَحْبَارِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ إِنَّا نَجِدُ أَنَّ اللَّهَ يَجْعَلُ السَّمَوَاتِ عَلَىٰ إِصْبَعٍ وَالْأَرْضِينَ عَلَىٰ إِصْبَعٍ وَالشَّجَرَ عَلَىٰ إِصْبَعٍ وَالْمَاءَ وَالشَّرَىٰ عَلَىٰ إِصْبَعٍ وَسَائِرَ الْخَلَائِقِ عَلَىٰ إِصْبَعٍ فَيَقُولُ أَنَا الْمَلِكُ فَضَحِكَ النَّبِيُّ ﷺ حَتَّىٰ بَدَتْ نَوَاجِدُهُ تَصْدِيقًا لِقَوْلِ الْحَبْرِ ثُمَّ قَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: ﴿وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَالسَّمَوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ سُبْحَنَهُ وَعَنَّا عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾. [رواه البخاري: ۴۸۱۱]

¹ “əz-Zumər” surəsi, 53. Ayənin tamamı: “Allahın rəhmindən ümidinizi üzməyin. Şübhəsiz ki, Allah bütün günahları bağışlayır. O, həqiqətən, Bağışlayandır, Rəhmlidir!”

² Günahların bağışlanması üçün şəriətin buyurduğu qaydada verilən əvəz.

³ “əl-Furqan” surəsi, 68.

⁴ “əz-Zumər” surəsi, 53.

⁵ “əz-Zumər” surəsi, 67.

1763. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Məsud ؓ demişdir: “(Bir dəfə Kitab əhlinin) baş keşişlərindən biri Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib dedi: “Ey Muhəmməd! Bizim bildiyimizə görə, Allah göyləri bir Barmağına, yerləri o biri Barmağına, ağacları digər bir Barmağına, suyu və torpağı bir başqa Barmağına, yerdə qalan məxluqatı da (yenə) başqa bir Barmağına yerləşdirmiş və: “Hökmdar Mənəm!” – deyə buyurmuşdur.” (Bunu eşidəndə) Peyğəmbər ﷺ (bu alimin) sözünü təsdiqləmək məqsədilə dişləri görünənədək güldü. Sonra da bu ayəni oxudu: **“Onlar Allahı layiqincə qiymətləndirmədilər. Halbuki Qiymət günü yer bütünlüklə Onun Ovcunda olacaq, göylər isə Onun sağ Əli ilə büküləcəkdir. O, pakdır, müqəddəsdir və onların Ona qoşduqları şəriklərdən ucadır.”**¹ (əl-Buxari, 4811)

۵۷- باب: قَوْلُهُ تَعَالَى:

﴿وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَالسَّمَوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ﴾

57-ci fəsil. Uca Allahın:

“...yer bütünlüklə Onun Ovcunda olacaq, göylər isə Onun Əli ilə büküləcəkdir...”² – sözü

۱۷۶۴ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: يَقْبِضُ اللَّهُ الْأَرْضَ وَيَطْوِي السَّمَوَاتِ بِيَمِينِهِ ثُمَّ يَقُولُ: أَنَا الْمَلِكُ أَيْنَ مُلُوكُ الْأَرْضِ. [رواه البخاري: ۴۸۱۲]

1764. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra ؓ demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişəm: “Allah yeri (bütünlüklə) Ovcuna alacaq, göyləri də sağ Əli ilə bükəcək, sonra da belə buyuracaq: “Mənəm Hökmdar! Hanı yer üzünün hökmdarları?!” (əl-Buxari, 4812)

۵۸- باب: قَوْلُهُ تَعَالَى:

﴿وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ﴾

58-ci fəsil. Uca Allahın:

“Sur üfürüləcək və Allahın istədiyi kimsələrdən başqa göylərdə və yerdə kim varsa, hamısı öləcəkdir...”³ sözü

۱۷۶۵ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: بَيْنَ النَّفْخَتَيْنِ أَرْبَعُونَ. قَالُوا: يَا أَبَا هُرَيْرَةَ أَرْبَعُونَ يَوْمًا؟ قَالَ أَتَيْتُ قَالَ أَرْبَعُونَ سَنَةً؟ قَالَ أَتَيْتُ قَالَ أَرْبَعُونَ شَهْرًا؟ قَالَ أَتَيْتُ وَيَلَى كُلُّ شَيْءٍ مِنَ الْإِنْسَانِ إِلَّا عَجَبَ ذَنْبِهِ فِيهِ يُرَكَّبُ الْخَلْقُ. [رواه البخاري: ۴۸۱۴]

¹ “əz-Zumər” surəsi, 67.

² “əz-Zumər” surəsi, 67.

³ “əz-Zumər” surəsi, 68. Ayənin tamamı: “...Sonra bir daha ona üfürülən kimi onlar qalxıb baxacaqlar.”

1765. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Surun birinci üfürülməsindən ikinci üfürülməsinədək qırx keçəcək.” Bəziləri (Əbu Hureyradan رəvayət edir): “Qırx gün?”– deyər soruşdular. O cavab vermədi. “Qırx il?”– deyər soruşdular. Yenə cavab vermədi. “Qırx ay?”– deyər soruşdular. Yenə cavab vermədi. Sonra o dedi: “İnsan (öldükdən sonra) onun bütün cəsədi çürüyür. Yalnız büzdüm¹ sümüyündən başqa. Qiyamət günü yaradılış məhz ondan başlayacaqdır” (əl-Buxari, 4814)

سُورَةُ الشُّورَى

əş-Şura surəsi

۵۹ – باب:

قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ﴾

59-cu fəsil. Uca Allahın:

“...qohumluq sevgisindən başqa bir şey istəmirəm...”²– sözü

۱۷۶۶ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ لَمْ يَكُنْ بَطْنٌ مِنْ قُرَيْشٍ إِلَّا كَانَ لَهُ فِيهِمْ قَرَابَةٌ فَقَالَ إِلَّا أَنْ تَصْلُوا مَا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ مِنَ الْقَرَابَةِ. [رواه البخاري: ۴۸۱۸]

1766. Rəvayət edilir ki, ibn Abbas رəvayət edir: “Qureyş tayfalarının hər biri ilə Peyğəmbərin ﷺ qohumluq əlaqəsi var idi. O, deyərdi: “(Mən sizdən bunun əvəzində qohumluq sevgisindən başqa bir şey istəmirəm.) Yalnız mənimlə sizin aranızda olan qohumluq əlaqələrini möhkəmləndirməkdən başqa.” (əl-Buxari, 4818)

سُورَةُ الدُّخَانِ

əd-Duxan surəsi

۶۰ – باب:

قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿رَبَّنَا اكْشِفْ عَنَّا الْعَذَابَ إِنَّا مُؤْمِنُونَ﴾

60-cı fəsil. Uca Allahın:

“Ey Rəbbimiz! Bizi bu əzabdan qurtar, biz artıq inanırıq!”³– sözü

۱۷۶۷ - عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ فَقَالَ: إِنَّ مِنَ الْعِلْمِ أَنْ يَقُولَ لِمَا لَا يَعْلَمُ لَا أَعْلَمُ فَإِنَّ اللَّهَ قَالَ لِنَبِيِّهِ ﷺ: ﴿قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ﴾ إِنَّ قُرَيْشًا لَمَّا غَلَبُوا النَّبِيَّ ﷺ وَاسْتَعْصَمُوا عَلَيْهِ قَالَ:

¹ Onurğanın qurtaracağını təşkil edən sümük.

² “əş-Şura” surəsi, 23.

³ “əd-Duxan” surəsi, 12.

اللَّهُمَّ أَعِنِّي عَلَيْهِمْ بِسَعِّ كَسَعِ يُوسُفَ فَأَخَذْتُهُمْ سَنَةً أَكَلُوا فِيهَا الْعِظَامَ وَالْمَيْتَةَ مِنَ الْجَهْدِ حَتَّى جَعَلَ أَحَدُهُمْ يَرَى مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ السَّمَاءِ كَهَيْئَةِ الدُّخَانِ مِنَ الْجُوعِ قَالُوا: ﴿رَبَّنَا اكْشِفْ عَنَّا الْعَذَابَ إِنَّا مُؤْمِنُونَ﴾ فَقِيلَ لَهُ إِنْ كَشَفْنَا عَنْهُمْ غَادُوا فَدَعَا رَبَّهُ فَكَشَفَ عَنْهُمْ فَعَادُوا فَاتَّقَمَ اللَّهُ مِنْهُمْ يَوْمَ بَدْرٍ فَذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُبِينٍ﴾ إِلَى قَوْلِهِ حَلَّ ذِكْرُهُ ﴿إِنَّا مُنْقِمُونَ﴾. [رواه البخاري: ٤٨٢٢]

1767. Rəvayət edilir ki, Məsruc¹ demişdir: “(Bir dəfə) Abdullah ibn Məsudun ﷺ yanına gəldim. O dedi: “İnsanın bilmədiyi bir şeyə “bilmirəm” deməyi özünə elmləli olmaq deməkdir. Çünki Allah Öz peyğəmbərinə ﷺ belə buyurur: “**De: “Mən buna görə sizdən heç bir mükafat istəmirəm və mən özümdən bir şey uydurmağa çalışmıram”**”². Qureyşlilər Peyğəmbəri ﷺ üstələdiyi və ona qarşı çıxdığı zaman Peyğəmbər ﷺ (bəddua edib) demişdi: “Allahım, onlara qarşı mənə kömək et və onlara, Yusufun zamanında göndərdiyin yeddi (qıtlıq və quraqlıq) illəri kimi illər göndər!” Sonra onlara elə bir quraqlıq üz verdi ki, onlar məhv olmağa, sümük və ölmüş heyvan yeməyə başladılar. Hətta, olurdu ki, adam acından yerlə göy arasında tüstüyə bənzər şeylər görürdü. Belə olduqda onlar dedilər: “**Ey Rəbbimiz! Bizi bu əzabdan qurtar, biz artıq inanırıq!**” Onda Peyğəmbərə ﷺ buyuruldu: “Əgər Biz onları əzabdan qurtarsaq, onlar (yenə küfrə) qayıdacaqlar.” Peyğəmbər ﷺ Rəbbinə dua etdi və Allah onları əzabdan qurtardı. Sonra onlar (yenə küfrə) qayıtdılar, Allah da Bədr günü onlardan intiqam aldı. Uca Allah bu xüsusda buyurur: “**Sən göydən aşkar bir tüstü gələcəyi günü gözlə. O tüstü ki, insanları bürüyəcəkdir. Bu, ağrılı-acılı bir əzabdır. Onlar: “Ey Rəbbimiz! Bizi bu əzabdan qurtar, biz də iman gətirək” – deyəcəklər. Onlar necə öyüd-nəsihət eşidə bilirlər ki, artıq onlara açıq-aşkar bir peyğəmbər gəlsə də, onlar ondan üz çevirib: “Öyrədilmiş bir dəlidir!” – dedilər. Biz əzabı bir az sizdən uzaqlaşdırırıq, amma siz yenə azgınlığa qayıdacaqsınız. Kafirləri böyük bir müsibətə yaxalayacağımız gün, Biz onlardan intiqam alacağımız**”³. (əl-Buxari, 4822)

سُورَةُ الْجَاسِيَةِ

əl-Casiyə surəsi

٦١ – باب:

قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَمَا يُكَلِّمُ إِلَّا اللَّهَ هَرُ﴾

61-ci fəsil. Uca Allahın:

“Onlar dedilər: “**Həyat ancaq bizim dünya həyatımızdır. Kimimiz ölür, kimimiz də doğulur. Bizi öldürən ancaq zamandır**”⁴ – sözü

١٧٦٨ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: يُؤْذِنِي ابْنُ آدَمَ يَسُبُّ الدَّهْرَ وَأَنَا الدَّهْرُ بِيَدِي الْأَمْرُ أَقْلُبُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ. [رواه البخاري: ٤٨٢٦]

¹ 1752-ci hədisə bax.

² “Sad” surəsi, 86.

³ “əd-Duxan” surəsi, 10-16.

⁴ “əl-Casiyə” surəsi, 24.

1768. Əbu Hureyrə ؓ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir¹: “Qüdrətli və əzəmətli Allah buyurur: “Adəm övladı dəhri söyməklə Mənə əziyyət verir. (Çünki) dəhr² Mənəm! Hər şey Mənim Əlimdədir, gecəni gündüzə, gündüzü də gecəyə çevirən Mənəm!”³ (əl-Buxari, 4826)

سُورَةُ الْأَحْقَافِ

əl-Əhqaf surəsi

٦٢ - باب: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿فَلَمَّا رَأَوْهُ عَارِضًا مُسْتَقْبِلَ أَوْدِيَّتِهِمْ﴾

62-ci fəsil.

Uca Allahın: “Nəhayət, o əzabı vadilərinə doğru gələn bir bulud şəklində gördükdə...”⁴– sözü

١٧٦٩ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ: مَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ضَاحِكًا حَتَّى أَرَى مِنْهُ لَهَوَاتِهِ إِنَّمَا كَانَ يَنْبَسُّ قَالَتْ وَكَانَ إِذَا رَأَى غَيْمًا أَوْ رِيحًا عُرِفَ فِي وَجْهِهِ قَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ النَّاسَ إِذَا رَأَوْا الْعِيمَ فَرِحُوا رَجَاءً أَنْ يَكُونَ فِيهِ الْمَطَرُ وَأَرَاكَ إِذَا رَأَيْتُهُ عُرِفَ فِي وَجْهِهِ الْكَرَاهِيَةُ فَقَالَ يَا عَائِشَةُ مَا يُؤْمِنِي أَنْ يَكُونَ فِيهِ عَذَابٌ عَذَّبَ قَوْمٌ بِالرَّيْحِ وَقَدْ رَأَى قَوْمٌ الْعَذَابَ فَقَالُوا: ﴿قَالُوا هَذَا عَارِضٌ مُطْرَأٌ﴾. [رواه البخاري: ٤٨٢٨]

1769. Rəvayət edilir ki, Peyğəmbərin ﷺ zövcəsi Aişə ؓ demişdir: “Mən heç vaxt Peyğəmbərin ﷺ damağı görünuncəyədək güldüyünü görməmişdim. O sadəcə gülümsəyərdi. (Peyğəmbərin ﷺ həmişə) bulud və külək gördükdə onun üzünün cizgiləri dəyişərdi. Mən soruşdum: “Ya Rəsulullah, insanlar bulud gördükdə sevinir, yağış yağacağına ümid edirlər. Amma görürəm ki, sən onu gördükdə üzündən narazılıq hiss olunur.” Peyğəmbər ﷺ dedi: “Ey Aişə! Mən necə əmin ola bilərəm ki, o özü ilə əzab gətirmir? Axı, küləklə əzaba məruz qalan tayfa olub keçmişdir. Həmçinin (buluddan) əzab görən tayfa da olmuşdur. Halbuki onlar: **“Bu bizə yağış yağdıracaq buluddur!”** demişdilər.” (əl-Buxari, 4828)

¹ Təbərinin təfsirində hədisin əvvəli səhih isnadla belə rəvayət edilmişdir: “Cahiliyyət dövründə insanlar: “Bizi, gecə və gündüz həlak edir! Bizi həlak edən də, öldürən də, dirildən də odur!” – deyərdilər.” Allah da Öz kitabında belə buyurdu: “Onlar dedilər: **“Həyat ancaq bizim dünya həyatımızdır. Kiminiz ölür, kiminiz də doğulur. Bizi öldürən ancaq zamandır.”** Bu haqda onların heç bir biliyi yoxdur. Onlar ancaq zənnə qapılırlar” – onlar dəhri (yəni zamanı) söylərlər.....”

² İbn Teymiyyə demişdir: “Dəhr zamandır. Hər kəs zamanı söylərkən, müsibəti onun başına gətirəni qəsd edir və beləliklə, bu söyüşü Allaha aid edir. Çünki həqiqətdə bu müsibəti onun başına gətirən Allahdır. Deməli: “Dəhr Allahdır” – dedikdə, dəhrə aid etdiyi hər bir şeyin Allaha aidliyi qəsd edilir.” Sarimul Məslul, 3/922.

³ “əd-Duxan” surəsi, 10-16.

⁴ “əl-Əhqaf” surəsi, 24. Ayənin tamamı: “...**Bu bizə yağış yağdıracaq buluddur!”** – dedilər. **Hud dedi: “Xeyr! Bu sizin tez gəlməsini istədiyiniz – özü ilə ağırlı-acılı əzab gətirən bir küləkdir!”**

سُورَةُ مُحَمَّدٍ

Muhəmməd surəsi

۶۳ – باب: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَتَقَطَّعُوا أَرْحَامَكُمْ﴾

63-cü fəsil.

Uca Allahın: “qohumluq əlaqələrini kəsəsiniz”¹ – sözü

۱۷۷۰ – عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: خَلَقَ اللَّهُ الْخَلْقَ فَلَمَّا فَرَغَ مِنْهُ قَامَتِ الرَّحِمُ فَأَخَذَتْ بِحَقْوِ الرَّحْمَنِ فَقَالَ لَهُ: مَهْ قَالَتْ: هَذَا مَقَامُ الْعَائِدِ بِكَ مِنَ الْقَطِيعَةِ قَالَ أَلَا تَرْضَيْنَ أَنْ أَصِلَ مِنْ وَصْلِكَ وَأَقْطَعَ مِنْ قَطْعِكَ قَالَتْ: بَلَى يَا رَبِّ قَالَ فَذَلِكَ، قَالَ: أَبُو هُرَيْرَةَ أَفَرَعُوا إِنْ شِئْتُمْ: ﴿فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ تَوَلَّيْتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَتُقْطَعُوا أَرْحَامَكُمْ﴾. [رواه البخاري: ۴۸۳۰]

1770. Əbu Hureyra ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Allah məxluqatı yaratdı, yaradılışı başa çatdırdıqdan sonra qohumluq əlaqəsi ayağa qalxıb ər-Rəhmanın ətəyindən yapışdı. Allah ondan: “Nə olub?” – deyə soruşdu. O dedi: “Bu, qohumluq əlaqələrini kəsməkdən Sənə sığınarın məqamıdır.” Allah buyurdu: “Səni birləşdirəni birləşdirməyimə, kəsəni də kəsməyimə razı deyilsənmi?!” O dedi: “Əlbəttə (razıyam), ya Rəbb!” Allah buyurdu: “Elə belə də olacaq!”

Sonra Əbu Hureyra ر.əvayət edir ki, dedi: “İstəyirsinizsə, (bu ayəni) oxuyun: “**Əgər haqdan üz çevirsəniz, ola bilsin ki, yer üzündə fitnə-fəsad törədəsiniz və qohumluq əlaqələrini kəsəsiniz.**” (əl-Buxari, 4830)

۱۷۷۱ – عَنْهُ فِي رَوَايَةٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: أَفَرَعُوا إِنْ شِئْتُمْ: ﴿فَهَلْ عَسَيْتُمْ﴾. [رواه البخاري: ۴۸۳۱]

1771. Digər rəvayətdə Əbu Hureyra ر.əvayət edir ki, dedi: “Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “İstəyirsinizsə, (bu ayəni) oxuyun: “**Əgər haqdan üz çevirsəniz...**” (əl-Buxari, 4831)

سُورَةُ ق

Qaf surəsi

۶۴ – باب: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَتَقُولُ هَلْ مِنْ مَزِيدٍ﴾

64-cü fəsil.

Uca Allahın: “O gün Biz Cəhənnəmə: “Doldunmu?” – deyəcəyik. O isə: “Yenə varmı?” – deyəcəkdir”² – sözü

۱۷۷۲ – عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ يُلْقَى فِي النَّارِ: ﴿وَتَقُولُ هَلْ مِنْ مَزِيدٍ﴾ حَتَّى يَضَعَ قَدَمَهُ فَيَقُولُ: قَطُّ قَطُّ. [رواه البخاري: ۴۸۴۸]

¹ “Muhəmməd” surəsi, 22. Ayənin əvvəli: “Əgər haqdan üz çevirsəniz, ola bilsin ki, yer üzündə fitnə-fəsad törədəsiniz və...”

² “Qaf” surəsi, 30.

1772. Ənəs رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “(Günahkarlar) oda atılacağı zaman (od): **“Yenə varmı?”- deyəcək.** Nəhayət, Allah Ayağını onun üstünə qoyacaq və o: “Yetər, yetər!” – deyəcək” (əl-Buxari, 4848)

١٧٧٣ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ تَحَاجَّتِ الْجَنَّةُ وَالنَّارُ فَقَالَتِ النَّارُ أُوتِرْتُ بِالْمُتَكَبِّرِينَ وَالْمُتَجَبِّرِينَ وَقَالَتِ الْجَنَّةُ مَا لِي لَا يَدْخُلْنِي إِلَّا ضِعْفَاءُ النَّاسِ وَسَقَطُهُمْ قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى لِلْجَنَّةِ: أَنْتِ رَحِمَتِي أَرْحَمُ بِكَ مِنْ أَشَاءَ مِنْ عِبَادِي وَقَالَ لِلنَّارِ: إِنَّمَا أَنْتِ عَذَابِي أُعَذِّبُ بِكَ مَنْ أَشَاءَ مِنْ عِبَادِي وَلِكُلِّ وَاحِدَةٍ مِنْهُمَا مَلَوُهَا فَأَمَّا النَّارُ فَلَا تَمْتَلِي حَتَّى يَضَعَ رَجُلُهُ فَتَقُولَ: قَطُّ قَطُّ فَهَذَاكَ تَمْتَلِي وَيَزْوِي بَعْضُهَا إِلَى بَعْضٍ وَلَا يَظْلِمُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ خَلْقِهِ أَحَدًا وَأَمَّا الْجَنَّةُ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُنْشِئُ لَهَا خَلْقًا. [رواه البخاري: ٤٨٥٠]

1773. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “(Bir dəfə) Cənnətlə Cəhənnəm höcətləşdi. Cəhənnəm dedi: “Mən (məxsusi olaraq) inadkarlardan və təkəbbürlülərdən ötrü yaradılmışam.” Cənnət dedi: “Mənə nə olub ki, içimə ancaq zəif və aciz (görünən) adamlar girsin?” Onda ulu və uca Allah Cənnətə buyurdu: “Sən Mənim rəhmətimdən, Mən sənə vasitənlə qullarımdan dilədiyim kimsəyə rəhm edərəm.” Sonra Cəhənnəmə buyurdu: “Sən də Mənim əzabımsan, Mən sənə vasitənlə qullarımdan dilədiyim kimsəyə əzab verərəm.” Onların hər biri (kifayət qədər insan və cinlə) doldurulacaq. Cəhənnəm ancaq o zaman dolacaq ki, Allah Öz Ayağını onun üstünə qoyacaq və o: “Yetər, yetər!” – deyəcək. Onda o, artıq dolacaq və (içindəkiləri) qaplayacaq. Qüdrətli və əzəmətli Allah qullarında heç kəsə zülm etməz. Cənnətə gəlinə, qüdrətli və əzəmətli Allah onun (dolması) üçün başqa varlıqlar yaradacaq.” (əl-Buxari, 4850)

سُورَةُ الطُّورِ

ət-Tur surəsi

٦٥ - باب: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَالطُّورِ ١﴾ وَكَتَبَ مَسْطُورٌ ﴿٢﴾

65-ci fəsil. Uca Allahın:

“And olsun dağa! And olsun yazılmış Kitaba!”¹ sözü

١٧٧٤ - عَنْ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقْرَأُ فِي الْمَغْرِبِ بِالطُّورِ فَلَمَّا بَلَغَ هَذِهِ الْآيَةَ: ﴿أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ أَمْ خَلَقُوا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بَلْ لَا يُؤْمِنُونَ أَمْ عِنْدَهُمْ خَزَائِنُ رَيْكَ أَمْ هُمُ الْمُصِيطِرُونَ﴾ قَالَ كَادَ قَلْبِي أَنْ يَطِيرَ. [رواه البخاري: ٤٨٥٤]

1774. Rəvayət edilir ki, Cubeyr ibn Mutim رəvayət edir ki, Peyğəmbərin ﷺ məğrib namazında “ət-Tur” surəsini oxuduğunu eşitdim. O, oxuyub: **“Bəlkə onlar öz-özünə yaranıblar? Yaxud onlar yaradanlardır? Yoxsa onlar göyləri və yeri yaradıblar? Xeyr, onlar qətiyyəən inanmırlar. Yoxsa sənə Rəbbinin**

¹ “ət-Tur” surəsi, 1-2.

xəzinələri onlardadır? Yaxud onlar hökm sahibidirlər?"¹ ayələrinə çatdıqda qəlbim az qaldı ki, ucsun." (əl-Buxari, 4854)

سُورَةُ النَّجْمِ

ən-Nəcm surəsi

٦٦ - باب: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّىٰ﴾

66-cı fəsil. Uca Allahın:

"Siz tapındığınız Lat və Uzzanı gördünüzmü?"² sözü

١٧٧٥ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ حَلَفَ فَقَالَ فِي حَلْفِهِ وَاللَّاتِ وَالْعُزَّىٰ فَلْيَقُلْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَمَنْ قَالَ لِصَاحِبِهِ تَعَالَى أَقَامَرِكَ فَلْيَتَصَدَّقْ. [رواه البخاري: ٤٨٦٠]

1775. Əbu Hureyra ر.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Hər kim and içərkən: "Lata³ and olsun, Uzzaya⁴ and olsun!" – desə, qoy: "Lə ilahə illəllah!" – desin. Həmçinin, kim dostuna: "Gəl qumar oynayaq" – desə, qoy sədəqə versin." (əl-Buxari, 4860)

سُورَةُ الْقَمَرِ

əl-Qəmə r surəsi

٦٧ - باب: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿بَلِ السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ وَالسَّاعَةُ أَدْهَىٰ وَأَمَرٌ﴾

67-ci fəsil. Uca Allahın: **"Xeyr! Onlara vəd edilmiş vaxt o Saattır. O Saat isə daha ağır, daha acıdır"**⁵ sözü

١٧٧٦ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: لَقَدْ أُنْزِلَ عَلَىٰ مُحَمَّدٍ ﷺ بِمَكَّةَ وَإِنِّي لَجَارِيَةُ الْعَبْ: ﴿بَلِ السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ وَالسَّاعَةُ أَدْهَىٰ وَأَمَرٌ﴾. [رواه البخاري: ٤٨٧٦]

1776. Rəvayət edilir ki, Aişə ر.ə. demişdir: "Məkkədə, mən hələ oyuncaqla oynayan bir uşaq ikən Muhəmmədə ﷺ bu ayə nazil olmuşdur: **"Xeyr! Onlara vəd edilmiş vaxt o Saattır. O Saat isə daha ağır, daha acıdır."** (əl-Buxari, 4876)

¹ "ət-Tur" surəsi, 35-37.

² "ən-Nəcm" surəsi, 19.

³ Taifdə yerləşdirilmiş və Səqif qəbiləsinin ilahiləşdirdiyi ərəb büt-pərəstlərinin ən məşhur büt-lərindən biri. O, ağ qaya üzərində tikilmiş, örtüklə örtülmüş və ətrafına çəpər çəkilmiş və öz xidmətçiləri olan məbəd idi. əl-Muğira ibn Şöbə və Əbu Süfyan ibn Hərb Muhəmməd Peyğəmbərin ﷺ əmri ilə bu bütü dağıdıb yandırdılar. Sonralar bu yerdə məscid tikdilər.

⁴ Büt-pərəst ərəblərin ilahiləşdirdikləri və Məkkə ilə Taif arasında Nəhl adlanan yerdə yerləşdirilən ən məşhur büt-lərindən biridir.

⁵ "əl-Qəmə r" surəsi, 46.

سُورَةُ الرَّحْمَانِ

ər-Rəhman surəsi

٦٨ - باب: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَمِنْ دُونِهِمَا جَنَّتَانِ﴾

68-ci fəsil. Uca Allahın: “Bu ikisindən başqa daha iki Cənnət bağı da vardır”¹ sözü

١٧٧٧ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ قَيْسٍ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: جَنَّتَانِ مِنْ فَضَّةٍ أُنْتِهُمَا وَمَا فِيهِمَا وَجَنَّتَانِ مِنْ ذَهَبٍ أُنْتِهُمَا وَمَا فِيهِمَا وَمَا بَيْنَ الْقَوْمِ وَبَيْنَ أَنْ يَنْظُرُوا إِلَى رَبِّهِمْ إِلَّا رِذَاءُ الْكَبِيرِ عَلَى وَجْهِهِ فِي جَنَّةٍ عَدْنٍ. [رواه البخاري: ٤٨٧٨]

1777. Abdullah ibn Qeys رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “İki cənnət vardır ki, onların içindəki qab-qacaqlar və başqa əşyalar gümüşdəndir. Digər iki cənnət də vardır ki, onların içindəki qab-qacaqlar və başqa əşyalar qızıldandır. Əzəmət pərdəsindən başqa heç bir şey Ədn cənnətində olan kimsələrə Rəbbinin Üzünü görməyə maneə olmayacaq.” (əl-Buxari, 4878)

٦٩ - باب: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿حُورٌ مَقْصُورَاتٌ فِي الْخِيَامِ﴾

69-cu fəsil. Uca Allahın:

“Çadırlarda gözlərini öz ərlərinə dikmiş hurilər vardır”² sözü

١٧٧٨ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ قَيْسٍ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: إِنَّ فِي الْجَنَّةِ حَيِّمَةً مِنْ لَوْلُؤَةٍ مُجَوَّفَةٍ عَرْضُهَا سِتُونَ مِثْلًا فِي كُلِّ زَاوِيَةٍ مِنْهَا أَهْلٌ مَا يَرَوْنَ الْآخِرِينَ يَطُوفُ عَلَيْهِمُ الْمُؤْمِنُونَ وَجَنَّتَانِ مِنْ فَضَّةٍ أُنْتِهُمَا وَمَا فِيهِمَا وَجَنَّتَانِ مِنْ كَذَا أُنْتِهُمَا وَمَا فِيهِمَا وَمَا بَيْنَ الْقَوْمِ وَبَيْنَ أَنْ يَنْظُرُوا إِلَى رَبِّهِمْ إِلَّا رِذَاءُ الْكَبِيرِ عَلَى وَجْهِهِ فِي جَنَّةٍ عَدْنٍ. [رواه البخاري: ٤٨٧٨]

1778. Abdullah ibn Qeys رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Cənnətdə eni altmış milə bərabər, içi boş mirvarilərdən hazırlanmış çadırlar vardır. Onun hər küncündə bir-birlərini görməyən zövcələr vardır ki, möminlər vaxtaşırı onların yanına girəcəklər. İki cənnət vardır ki, onların içindəki qab-qacaqlar və başqa əşyalar gümüşdəndir. Digər iki cənnət də vardır ki, onların içindəki qab-qacaqlar və başqa əşyalar qızıldandır. Əzəmət pərdəsindən başqa heç bir şey Ədn cənnətində olan kimsələrə Rəbbinin Üzünü görməyə maneə olmayacaq.” (əl-Buxari, 4879)

¹ “ər-Rəhman” surəsi, 62.

² “ər-Rəhman” surəsi, 72.

سُورَةُ الْمُتَحَنَّةِ

əl-Mumtəhinə surəsi

۷۰- باب: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ﴾

70-ci fəsil. Uca Allahın: “Ey iman gətirənlər! Mənim düşmənimi də, öz düşməninizi də özünüzdə dost tutmayın!”¹ sözü

۱۷۷۹ - عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: بَعَثَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنَا وَالزُبَيْرُ وَالْمِقْدَادُ فَقَالَ انْطَلِقُوا حَتَّى تَأْتُوا رَوْضَةَ حَاخَ فَإِنَّ بِهَا ظِعِينَةً مَعَهَا كِتَابٌ فَخُذُوهُ مِنْهَا فَذَهَبْنَا تَعَادَى بَنَّا خَيْلَنَا حَتَّى أَتَيْنَا الرَّوْضَةَ فَإِذَا نَحْنُ بِالظِعِينَةِ فَقُلْنَا أَخْرَجِي الْكِتَابَ فَقَالَتْ مَا مَعِيَ مِنْ كِتَابٍ فَقُلْنَا لَتُخْرِجَنَّ الْكِتَابَ أَوْ لَنُلْقِينَ الثِّيَابَ فَأَخْرَجَتْهُ مِنْ عِقَاصِهَا فَاتَيْنَا بِهِ النَّبِيَّ ﷺ فَإِذَا فِيهِ مِنْ حَاطِبِ بْنِ أَبِي بَلْتَعَةَ إِلَى أَنَسٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ مِمَّنْ بِمَكَّةَ يُخْبِرُهُمْ بِبَعْضِ أَمْرِ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ مَا هَذَا يَا حَاطِبُ قَالَ لَا تَعْجَلْ عَلَيَّ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي كُنْتُ أَمْرًا مِنْ قُرَيْشٍ وَلَمْ أَكُنْ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَكَانَ مَنْ مَعَكَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ لَهُمْ قَرَائِبَاتٌ يَحْمُونَ بِهَا أَهْلِيهِمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِمَكَّةَ فَأَحْبَبْتُ إِذْ قَاتَنِي مِنَ النَّسَبِ فِيهِمْ أَنْ أَصْطَلَعَ إِلَيْهِمْ يَدًا يَحْمُونَ قَرَائِبِي وَمَا فَعَلْتُ ذَلِكَ كُفْرًا وَلَا ارْتِدَادًا عَنْ دِينِي فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ إِنَّهُ قَدْ صَدَقَكُمْ فَقَالَ عُمَرُ دَعْنِي يَا رَسُولَ اللَّهِ فَأَضْرِبْ عَنْقَهُ فَقَالَ إِنَّهُ شَهِدَ بَدْرًا وَمَا يَذْرِيكَ لَعَلَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ أَطْلَعَ عَلَى أَهْلِ بَدْرٍ فَقَالَ ااعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ فَقَدْ غَفَرْتُ لَكُمْ

قَالَ عُمَرُ وَنَزَلَتْ فِيهِ: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ﴾ [رواه البخاري: ٤٨٩٠]

1779. Rəvayət edilir ki, Əli (ibn Əbu Talib) ﷺ demişdir: “(Bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ mənə, Zübeyrə və Miqdada dedi: “Rövdəti Xaxa² gedin! Orada kəcavənin içində gedən, özü ilə məktub aparan bir qadına rast gələcəksiniz. Məktubu ondan götürərsiniz.” Bundan sonra biz yola düşdük və atlarımızı dörd nala çapdıq. Nəhayət, gəlib Rövdəyə çatdıq və orada kəcavəni gördük. Biz (onun içindəki qadına): “Məktubu çıxart!” – dedik. Qadın: “Məktub nədir?” Biz dedik: “Ya məktubu verəcəksən, ya da səni soyunduracağıq.” Onda qadın saçlarının arasından məktubu çıxartdı və biz onu (Peyğəmbərə ﷺ) gətirdik. Məktubda yazılmışdı: “Hatib ibn Əbu Bəltədən...” Məktubda (Hatib) Məkkə müşriklərindən olan bir dəstəyə Peyğəmbərin ﷺ işləri barədə xəbər verirdi. Peyğəmbər ﷺ dedi: “Bu nədir, ey Hatib?!” Hatib dedi: “Məni (qınamağa) tələsmə, ya Rəsulullah! Mən qureysdən idim, lakin onların nəslindən deyildim. Səninlə birlikdə (hicrət etmiş) mühacirlərin qohum-əqrəbası onların Məkkədəki ailələrini və mallarını himayə edir. Onların arasında mənim qohumlarım yoxdur deyə, mən onları qorumaq üçün belə etmək istəyirdim. Mən bunu kafir olmaq və ya dindən dönmək məqsədilə etmədim.” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Həqiqətən, o, sizə düz deyib.” (Bu vaxt) Ömər dedi: “Ya Rəsulullah, mənə izn ver onun boynunu vurum.” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Axı, o, Bədr döyüşündə iştirak edib. Məlumun olsun ki, qüdrətli və əzəmətli Allah Bədrdə döyüşənlərə baxıb demişdir: “İstədiyinizi edin, artıq Mən sizi bağışlamışam!”

¹ “əl-Mumtəhinə” surəsi, 1.

² Mədinə ilə Məkkə arasında yerləşən bir yer.

Amr demişdir: “(Hatibin) barəsində bu ayə nazil oldu: “Ey iman gətirənlər! Mənim düşmənimə də, öz düşməninizi də özünüzdə dost tutmayın!” (əl-Buxari, 4890)

۷۱- باب: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعُنَكَ﴾

71-ci fəsil. Uca Allahın: “Ey Peyğəmbər! Mömin qadınlar Allaha heç bir şərikin qoşmayacaqlarına...”¹ sözü

۱۷۸۰ - عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: بَايَعَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَرَأَ عَلَيْنَا: ﴿أَنْ لَا يَشْرَكَ بِاللَّهِ شَيْئًا﴾ وَنَهَانَا عَنْ النَّيَاحَةِ فَقَبِضَتْ أَمْرًا يَدَهَا فَقَالَتْ أَسْعِدْتَنِي فَلَانَةً أُرِيدُ أَنْ أُحْزِبَهَا فَمَا قَالَ لَهَا النَّبِيُّ ﷺ شَيْئًا فَأَنْطَلَقَتْ وَرَجَعَتْ فَبَايَعَهَا. [رواه البخاري: ٤٨٩٢]

1780. Rəvayət edilir ki, Ummu Ətiyyə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Biz (qadınlar) Peyğəmbərə ﷺ beyət etdikdən sonra o bizə bu ayəni oxudu: “Mömin qadınlar Allaha heç bir şərikin qoşmayacaqlarına...” və bizə (ölən adam üçün) vay-şivən salıb ağlamağı qadağan etdi. Bu vaxt bir qadın əlini geri çəkdi² və dedi: “Filan qadın mənim ölümə ağlayıb, mən də gərək onun ölüsünə ağlayım.” Peyğəmbər ﷺ ona heç nə demədi. Qadın çıxıb getdi və (bir müddət keçdikdən sonra beyət etmək üçün) geri qayıtdı. Peyğəmbər ﷺ də onun beyətini qəbul etdi.” (əl-Buxari, 4892)

سُورَةُ الْجُمُعَةِ

əl-Cumuə surəsi

۷۲- باب:

قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَالْآخَرِينَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ﴾

72-ci fəsil.

Uca Allahın: “Allah səni hələ müsəlmanlara qoşulmamış başqalarına da elçi göndərmişdir...”³ sözü

۱۷۸۱ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كُنَّا جُلُوسًا عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ فَأَنْزَلَتْ عَلَيْهِ سُورَةُ الْجُمُعَةِ: ﴿وَالْآخَرِينَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ﴾ قَالَ قُلْتُ: مَنْ هُمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَلَمْ يُرَاجِعْهُ حَتَّى سَأَلْتُ ثَلَاثًا وَفِينَا سَلْمَانُ الْفَارِسِيُّ وَضَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدَهُ عَلَى سَلْمَانَ ثُمَّ قَالَ لَوْ كَانَ الْإِيمَانُ عِنْدَ الثَّرَيَّا لَنَالَهُ رِجَالٌ أَوْ رَجُلٌ مِنْ هَؤُلَاءِ. [رواه البخاري: ٤٨٩٧]

¹ “əl-Mumtəhinə” surəsi, 12. Ayənin davamı: “...oğurluq və zina etməyəcəklərinə, uşaqlarını öldürməyəcəklərinə, əlləri ilə ayaqları arasında olanı yalanla ört-basdır etməyəcəklərinə (ərlərindən olmayan uşaqlarını onlara isnad etməyəcəklərinə) və heç bir yaxşı işdə sənə qarşı çıxmıyacaqlarına dair sənə beyət etmək üçün yanına gəldikləri zaman onların beyətini qəbul et və Allahdan onlar üçün bağışlanma dilə. Həqiqətən, Allah Bağışlayandır, Rəhmliidir.”

² Ummu Ətiyyənin bu sözü qadınların da Peyğəmbərə ﷺ əl ilə beyət etməsini göstərir. Halbuki, Aişədən rəvayət edilmiş hədisdə xəbər verilir ki, Peyğəmbərin ﷺ əli naməhrəm qadının əlinə əsla toxunmamışdır. Bu belə izah edilə bilər ki, qadınlar beyət əsnasında sadəcə əlləri ilə işarə edərdilər. “Fəthul-Bari” 13/204.

³ “əl-Cumuə” surəsi, 3.

1781. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra ؓ demişdir: “(Bir dəfə) biz Peyğəmbərin ﷺ yanında ikən ona “əl-Cumuə” surəsi nazil oldu: “*Allah səni hələ müsəlmanlara qoşulmamış başqalarına da elçi göndərmişdir...*” Mən soruşdum: “Kimdir onlar, ya Rəsulullah?” O mənə cavab vermədi. Mən sualımı üç dəfə təkrar etdim. Həmin vaxt Salman Fərisi bizim aramızda idi. Peyğəmbər ﷺ əlini Salmanın (ayağının üstünə) qoyub dedi: “Hərgah iman Sürəyya ulduzunun yanında olsaydı, bu adamlar ora da gedib çıxardılar.” (əl-Buxari, 4897)

سُورَةُ الْمُنَافِقُونَ



۷۳- باب: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ﴾

73-cü fəsil. Uca Allahın:

“Münafıqlər sənin yanına gəldikləri zaman: “Biz şəhadət veririk ki, sən Allahın Elçisisən!” – deyirlər...”¹ sözü

۱۷۸۲ - عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمٍ ؓ قَالَ: كُنْتُ فِي غَزَاةٍ فَسَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي يَقُولُ لَا تُنْفِقُوا عَلَيَّ مِنْ عِنْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ حَتَّى يَنْفَضُوا مِنْ حَوْلِهِ وَلَقَدْ رَجَعْنَا مِنْ عِنْدِهِ لِيُخْرِجَنَا الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلُّ فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِعَمِّي أَوْ لِعَمْرٍ فَذَكَرَهُ لِلنَّبِيِّ ﷺ فَدَعَانِي فَأَرْسَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي وَأَصْحَابِهِ فَحَلَفُوا مَا قَالُوا فَكَذَّبَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَصَدَّقَهُ فَأَصَابَنِي هَمٌّ لَمْ يُصِيبَنِي مِثْلُهُ قَطُّ فَجَلَسْتُ فِي الْبَيْتِ فَقَالَ لِي عَمِّي مَا أَرَدْتَ إِلَيَّ أَنْ كَذَّبَكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَمَقَّتَكَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ﴾ فَبَعَثَ إِلَيَّ النَّبِيُّ ﷺ فَقَرَأَ فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ قَدْ صَدَّقَكَ يَا زَيْدُ. [رواه البخاري: ٤٩٠٠]

1782. Rəvayət edilir ki, Zeyd ibn Ərqam ؓ demişdir: “Döyüşlərin birində mən Abdullah ibn Ubeyyin² belə dediyini eşitdim: “Allahın elçisinin ətrafındakılara köməklik göstərməyin ki, onlar onun ətrafından dağılıb getsin. Əgər biz onu qoyub Mədinəyə qayıtsaq, izzət və hörmət sahibi olanlar³ alçaq və zəlil olanları⁴ (oradan) çıxardacaqlar!” Mən bu sözləri əmimə, yaxud Ömərə dedim, o da bunu Peyğəmbərə ﷺ çatdırdı. Peyğəmbər ﷺ məni yanına çağırdı və mən eşitdiklərimi ona danışdım. Sonra o, (bu məsələyə aydınlıq gətirmək üçün) Abdullah ibn Ubeyyin və onun tərəfdarlarının yanına adam göndərdi. Onlar isə belə bir söz demədiklərini sübuta yetirmək üçün and içdilər. Peyğəmbər ﷺ mənim dediklərimi yalan saydı və onun andını qəbul etdi. (Onun bu qərarı) məni olduqca kədərləndirdi. Mən hələ heç vaxt belə kədərlənməmişdim. (Bu hadisədən sonra) mən evə qayıtdım və əmim mənə dedi: “Mən istəmirdim

¹ “əl-Munafiqun” surəsi, 1.

² Abdullah ibn Ubey ibn Səlul münafıqlərin başçısı olmuşdur.

³ O, bununla özlərini qəsd edirdi.

⁴ Bunu deyəndə o, Peyğəmbəri ﷺ və onun əshabələrini nəzərdə tuturdu.

ki, o, sənin dediklərini təkzib etsin və sənə acığı tutsun!" Onda Uca Allah (bu surəni) nazil etdi: "Münafıqlar sənin yanına gəldikləri zaman: "Biz şəhadət veririk ki, sən Allahın Elçisisən!"– deyirlər. Allah da bilir ki, sən Onun Elçisisən. Allah şahiddir ki, münafıqlar əsl yalançıdırlar." Peyğəmbər ﷺ mənim yanıma bir nəfər göndərib bu ayələri mənə oxuduqdan sonra dedi: "Ey Zeyd, Allah sənin dediklərini təsdiq etdi!" (əl-Buxari, 4900)

۱۷۸۳ - وَ عَنْهُ فِي رِوَايَةٍ قَالَ: فَدَعَاهُمُ النَّبِيُّ ﷺ لِيَسْتَغْفِرَ لَهُمْ فَلَوْوْا رُءُوسَهُمْ. [رواه البخاري: ٤٩٠٣]

1783. Digər rəvayətdə Zeyd ibn Ərqam ؓ demişdir: "Peyğəmbər ﷺ (münafıqları) yanına çağırdı ki, onlar üçün (Allahdan) bağışlanma diləsin, lakin onlar bundan boyun qaçırdılar." (əl-Buxari, 4903)

۱۷۸۴ - وَ عَنْهُ فِي رِوَايَةٍ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِلْأَنْصَارِ وَلَا تَبْنِ الْأَنْصَارِ. وَشَكَ ابْنُ الْفَضْلِ فِي أَبْنَاءِ أَبْنَاءِ الْأَنْصَارِ. [رواه البخاري: ٤٩٠٦]

1784. Başqa bir rəvayətdə Zeyd ibn Ərqam ؓ demişdir: "Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitdim: "Allahım, ənsarı və onların övladlarını bağışla!"
Ravi ibn Fədl ehtimal edib demişdir: "... və onların övladlarının övladlarını!" (əl-Buxari, 4906)

سُورَةُ التَّحْرِيمِ

ət-Təhrim surəsi

۷۴- باب: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ تَبْنِي مَرْضَاتِ أَزْوَاجِكَ﴾

74-cü fəsil. Uca Allahın: "Ey Peyğəmbər! Zövcələrini razı salmağa çalışaraq Allahın sənə halal etdiyi şeyi nə üçün özünə qadağan edirsən?"¹ sözü

۱۷۸۵ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَشْرَبُ عَسَلًا عِنْدَ زَيْنَبَ بِنْتِ جَحْشٍ وَيَمْكُثُ عِنْدَهَا فَوَاطَيْتُ أَنَا وَحَفْصَةَ عَلَى آيَتِنَا دَخَلَ عَلَيْهَا فَلْتَقَلَ لَهُ أَكَلْتُ مَغَافِرٍ إِنِّي أَحَدُ مِنْكَ رِيحَ مَغَافِرٍ قَالَ: لَا وَلَكِنِّي كُنْتُ أَشْرَبُ عَسَلًا عِنْدَ زَيْنَبَ بِنْتِ جَحْشٍ فَلَنْ أَعُودَ لَهُ وَقَدْ حَلَفْتُ لَا تُخْبِرِي بِذَلِكَ أَحَدًا. [رواه البخاري: ٤٩١٢]

1785. Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: "Peyğəmbər ﷺ Zeynəb bint Cəhşin evində bal içər və (bu səbəbdən də o,) Zeynəbin yanında çox oturardı. Buna görə də mən Həfsə ilə məsləhətləşdim və biz belə qərara gəldik ki, o hansı birimizin yanına gəlsə ona: "Kitrə² yemisən? Səndən onun iyisi gəlir!"– deyək. (Biz Peyğəmbərə ﷺ bunu deyəndə) o belə cavab verdi: "Xeyr, mən sadəcə olaraq Zeynəb bint Cəhşin evində bal içmişəm. And içirəm ki, bir də o

¹ "ət-Təhrim" surəsi, 1.

² Burada Urfut ağacının gövdəsindən axan yapışqanabənzər yarımsəffaf qatı maye qəsd edilir.

baldan içməyəcəyəm, amma sən bu haqda heç kəsə bir söz demə!”¹ (əl-Buxari, 4912)

سُورَةُ الْقَلَمِ

əl-Qələm surəsi

۷۵- باب: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿عُتِلَ بَعْدَ ذَلِكَ زَنِيمٌ﴾

75-ci fəsil. Uca Allahın: “...daşürəkliyə, bunlardan sonra da başqasının adını mənimsəyən fırldaqçıya”² sözü

۱۷۸۶ - عَنْ حَارِثَةَ بْنِ وَهْبٍ الْخَزَاعِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَهْلِ الْجَنَّةِ كُلِّ ضَعِيفٍ مُتَضَعِّفٍ لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللَّهِ لَأَبْرَهُ أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَهْلِ النَّارِ كُلِّ عَتُلٍ حَوَاطٍ مُسْتَكْبِرٍ. [رواه البخاري: ۴۹۱۸]

1786. Rəvayət edilir ki, Harisə ibn Vəhb əl-Xuzai رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişəm: “Sizə Cənnət əhli barədə xəbər verimmi?! (Bu,) hər bir fağır, təvazökar (mömindir). Əgər o and içərsə, Allah onun andını mütləq gerçəyə çevirər. Sizə Cəhənnəm sakinləri barədə xəbər verimmi?!“ (Bu,) hər bir daşürəkli, tamahkar və yekəxana (adamdır).” (əl-Buxari, 4918)

۷۶- باب: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿يَوْمَ يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ وَيُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُودِ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ﴾

76-cı fəsil. Uca Allahın: “Ayağın açılacağı və onlar səcdəyə çağırılacaqları, lakin buna qadir ola bilməyəcəkləri gün...”³ sözü

۱۷۸۷ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: يُكْشَفُ رِجْلَا عَنْ سَاقِهِ فَيَسْجُدُ لَهُ كُلُّ مُؤْمِنٍ وَمُؤْمِنَةٍ فَيَقْبِي كُلُّ مَنْ كَانَ يَسْجُدُ فِي الدُّنْيَا رِيَاءً وَسَمْعَةً فَيَذْهَبُ لِيَسْجُدَ فَيَعُوذُ ظَهْرُهُ طَبَقًا وَاحِدًا. [رواه البخاري: ۴۹۱۹]

1787. Rəvayət edilir ki, Əbu Səid əl-Xudri رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişəm: “(Qiyamət günü) Rəbbimiz Ayağını açacaq, hər bir mömin kişi və mömin qadın da Ona səcdə edəcəkdir. Qalanları isə dünyada ikən riyakarlıqla, şan-şöhrət üçün səcdə edən münafıqlar olacaqdır. (Həmin gün münafıqlardan hər biri səcdə) etmək istəyəcək, (lakin bacarmayacaqdır). Onların onurğa sümüyü bir bütöv sümük olacaqdır.” (əl-Buxari, 4919)

¹ Digər rəvayətdə hədisin tamamında deyilir: “...və bu (ayələr) nazil oldu: “Ey Peyğəmbər! Zövcələrinə razi salmağa çalışaraq Allahın sənə halal etdiyi şeyi nə üçün özünə qadağan edirsən? Allah Bağışlayandır, Rəhmlidir. Allah, andlarınızdan *kəffarə verməklə* azad olmağı sizdən ötrü qanuniləşdirmişdir. Allah sizin himayədarınızdır. O, Biləndir, Müdrikdir. Bir zaman Peyğəmbər öz zövcələrindən birinə sirr verdi. O da bunu onun digər zövcəsinə xəbər verdikdə və Allah da bunu Peyğəmbərə aşkar etdikdə o, bunun bir qismini sirr verdiyi zövcəsinə bildirdi, digər qismindən isə vaz keçdi. Peyğəmbər bunu ona bildirdikdə zövcəsi dedi: “Bunu sənə kim xəbər verdi?” O dedi: “Bunu mənə hər şeyi Bilən, Xəbərdar olan Allah xəbər verdi!” Əgər ikiniz də Allaha tövbə etsəniz, yaxşı olar. Çünki hər ikinizin qəlbi günaha meyl etmişdir. Əgər Peyğəmbərə qarşı bir-birinizə dəstək versəniz, bilin ki, Allah, Cəbrail və əməlisaleh möminlər onun dostu və yardımçısıdır. Bunlardan başqa mələklər də onun yardımçılarıdır.” Səhih əl-Buxari, 5243

² “əl-Qələm” surəsi, 13.

³ “əl-Qələm” surəsi, 42.

سُورَةُ النَّازِعَاتِ

ən-Naziat surəsi

۱۷۸۸ - عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رضي الله عنه قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ بِإِصْبَعَيْهِ هَكَذَا بِالْوُسْطَى وَالَّتِي تَلِي الْإِبْهَامَ بُعِثْتُ وَالسَّاعَةُ كَهَاتَيْنِ. [رواه البخاري: ۴۹۳۶]

1788. Rəvayət edilir ki, Səhl ibn Səd رضي الله عنه demişdir: “(Bir dəfə) mən Peyğəmbərin ﷺ orta barmağıyla işarə barmağını birləşdirib: “Qiyamət Saati (insanlara,) bu iki barmaq qədər (yaxın olduğu zaman mən peyğəmbər) göndərildim”- dediyinin şahidi oldum.” (əl-Buxari, 4936)

سُورَةُ عَبَسَ

Əbəsə surəsi

۱۷۸۹ - عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ مَثَلُ الَّذِي يَقْرَأُ الْقُرْآنَ وَهُوَ حَافِظٌ لَهُ مَعَ السَّفَرَةِ الْكِرَامِ الْبَرَّةِ وَمَثَلُ الَّذِي يَقْرَأُ وَهُوَ يَتَعَاهَدُهُ وَهُوَ عَلَيْهِ شَدِيدٌ فَلَهُ أَجْرَانِ. [رواه البخاري: ۴۹۳۷]

1789. Aişə رضي الله عنها rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Quran oxuyan və onu əzbərdən bilən adam möhtərəm və müti mələklərlə eyni dərəcədədir. Çətinlik çəkə-çəkə daim Quran oxuyan adam isə iki savab qazanır.” (əl-Buxari, 4937)

سُورَةُ الْمُطَفِّفِينَ

əl-Mutaffifin surəsi

۷۷ - باب:

قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ﴾

77-ci fəsil.

Uca Allahın: “O gündə ki, insanlar aləmlərin Rəbbinin qarşısında dayanacaqlar”¹ sözü

۱۷۹۰ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضي الله عنه: أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: ﴿يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ حَتَّى يَغِيبَ أَحَدُهُمْ فِي رَشْحِهِ إِلَى أَنْصَافِ أَذُنَيْهِ. [رواه البخاري: ۴۹۳۸]

1790. İbn Ömər رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ (Allahın): “O gündə ki, insanlar aləmlərin Rəbbinin qarşısında dayanacaqlar” (ayəsini oxuduqdan sonra) dedi: “Onların bəzisi öz tərinin içində qulağının yarısına qədər batacaqdır.” (əl-Buxari, 4938)

¹ “əl-Mutaffifin” surəsi, 6.

سُورَةُ الْإِنْشِقَاقِ

əl-İnşiqaq surəsi

۷۸- باب: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا﴾

78-ci fəsil. Uca Allahın: "...o, yüngül sorğu-sual olunacaq"¹ sözü

۱۷۹۱ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَيْسَ أَحَدٌ يُحَاسَبُ إِلَّا هَلَكَ قَالَتْ قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ جَعَلَنِي اللَّهُ فِدَاكَ أَلَيْسَ يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿فَأَمَّا مَنْ أَوْفَى كِتَابَهُ، بِمَعِينِهِ، فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا﴾ قَالَ ذَاكَ الْعَرَضُ يُعْرَضُونَ وَمَنْ نُوفِيَ الْحِسَابَ هَلَكَ. [رواه البخاري: ۴۹۳۹]

1791. Aişə رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Kim haqq-hesaba çəkilərsə, həlak olar." Mən dedim: "Allah məni sənə fəda etsin, ya Rəsulullah! Məgər qüdrətli və əzəmətli Allah: "Kimin kitabı sağ əlinə veriləcəksə, o, yüngül sorğu-suala tutulacaq"- deyə buyurmayı? Peyğəmbər ﷺ dedi: "Bu yalnız ərz edilməyə² aiddir. Əməlləri bir-bəbir hesaba çəkilən kimsə isə həlak olacaqdır." (əl-Buxari, 4939)

۷۹- باب: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿لَتَرْكَبُنَّ طَبَقًا عَن طَبَقٍ﴾

79-cu fəsil. Uca Allahın:

"Siz mütləq haldan-hala keçib dəyişəcəksiniz"³ sözü

۱۷۹۲ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: ﴿لَتَرْكَبُنَّ طَبَقًا عَن طَبَقٍ﴾ حَالًا بَعْدَ حَالٍ قَالَ هَذَا يَبَيِّنُكُمْ ﷺ. [رواه البخاري: ۴۹۴۰]

1792. Rəvayət edilir ki, (Allahın): "Siz mütləq təbəqədən-təbəqəyə keçəcəksiniz" (ayəsi barəsində) ibn Abbas رəvayət edir: "Peyğəmbəriniz ﷺ: "Siz haldan-hala keçib dəyişəcəksiniz"- deyə bu ayəni izah etmişdir." (əl-Buxari, 4940)

سُورَةُ الشَّمْسِ

əş-Şəms surəsi

۸۰- باب

80-ci fəsil

۱۷۹۳ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَمْعَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ يَخْطُبُ وَذَكَرَ النَّافَةَ وَالَّذِي عَقَرَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: ﴿إِذْ أُنْبِئْتُ أَشَقْنَهَا﴾ أُنْبِئْتُ لَهَا رَجُلٌ عَزِيزٌ عَارِمٌ مَنِيعٌ فِي رَهْطِهِ مِثْلُ أَبِي زَمْعَةَ وَذَكَرَ النِّسَاءَ فَقَالَ يَعْمِدُ أَحَدُكُمْ

¹ "əl-İnşiqaq" surəsi, 7-8.

² 88-ci hədisin qeydlərinə bax.

³ "əl-İnşiqaq" surəsi, 19.

فَيَجْلِدُ امْرَأَتَهُ جُلْدَ الْعَبْدِ فَلَعْلَعَهُ يَضَاجِعُهَا مِنْ آخِرِ يَوْمِهِ ثُمَّ وَعَظَهُمْ فِي ضَحِكِهِمْ مِنَ الضَّرْطَةِ وَقَالَ لِمَ يَضْحَكُ أَحَدُكُمْ مِمَّا يَفْعَلُ.
وَعَنْهُ فِي رِوَايَةٍ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: مِثْلُ أَبِي زَمْعَةَ عَمَّ الزُّبَيْرِ بْنِ الْعَوَّامِ. [رواه البخاري: ٤٩٤٢]

1793. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Zəma ﷺ Peyğəmbərin ﷺ xütbə verərkən dişi dəvə¹ və onun diz vətərini kəsən (sə mudlu) barəsində (Allahın): **“Onların ən bədbəxti dəvəni kəsməyə qalxdı”** (ayəsini oxuyub) belə dediyini eşitmişdir: “Əbu Zəmaya oxşar, çox qüvvətli, (gözləri) qızmış və havadarlarının himayəsində olan birisi qalxıb dişi dəvəni kəsməyə tələsdi.”

Sonra Peyğəmbər ﷺ qadınlar haqqında (camaata nəsihət edib) dedi: “Bəziləriniz öz həyat yoldaşlarını kənizi döydüyü kimi döyür, sonra da olur ki, günün axırında onunla bir yatağa girir.”

Sonra Peyğəmbər ﷺ birisinin yel buraxmasına gülən əshabələrini tənbeh edib dedi: “Siz nə üçün kiminsə (yel buraxmağına) gülürsünüz?!”

Digər rəvayətdə Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Zubeyr ibn Əvvamın əmisi Əbu Zəmaya oxşar...” (əl-Buxari, 4942)

سُورَةُ الْعَلَقِ

əl-Ələq surəsi

٨١ - باب: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿كَأَلَيْسَ لِمَنْ هَبْنَاهُ لِنَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِ نَاصِيَةٍ كَذِبَةٍ خَاطِئَةٍ﴾

81-ci fəsil. Uca Allahın: **“Xeyr! Əgər yaramaz əməlinə son qoymasa, Biz onun kəkilindən – yalançı, günahkar kəkilindən tutacağıq”²** sözü

١٧٩٤ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ أَبُو جَهْلٍ لَمَّا رَأَيْتُ مُحَمَّدًا يُصَلِّي عِنْدَ الْكُعْبَةِ لِأَطَانٍ عَلَى عُنُقِهِ، فَبَلَغَ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ: لَوْ فَعَلَهُ لَأَخَذْتُهُ الْمَلَائِكَةُ. [رواه البخاري: ٤٩٥٨]

1794. Abdullah ibn Abbas رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət edir ki, (bir dəfə) Əbu Cəhl demişdi: “Əgər mən Muhəmmədin Kəbənin yanında namaz qıldığını görsəm ayağımla onun boynundan yerə basacağam.” Bu söz Peyğəmbərə ﷺ xəbər verildikdə o buyurdu: “Belə etsəydi, mələklər onu yaxalayardılar.”³ (əl-Buxari, 4942)

¹ “Sə mud qöv mü öz azğınlığı üzündən Allahın elçisini təkzib etdi. Onların ən bədbəxti dəvəni kəsməyə qalxdıqda Allahın elçisi onlara dedi: “Allahın bu dişi dəvəsinə toxunmayın və onun su içməsinə mane olmayın!” Onlar isə peyğəmbəri yalançı sayıb, dəvənin diz vətərini kəsdilər. Onların Rəbbi də bu günahlarına görə onların hamısını qırıb yerlə-yeksan etdi.” “əş-Şəms” surəsi, 11-14.

² “əl-Ələq” surəsi, 15-16.

³ Əbu Hureyranın rəvayət etdiyi hədisdə deyilir ki, (bir dəfə) Əbu Cəhl ərəblərə dedi: “Muhəmməd hələ də sizin yanınızda özünü torpağa sürtürmü?” Onlar: “Bəli”– deyə cavab verdikdə o dedi: “Lat və Uzzaya and olsun ki, əgər mən onun belə etdiyini görsəm, boynundan basıb üz-gözünü torpağa bulaşdıracağam!” Peyğəmbər ﷺ gəlib namaz qılmağa başladı və Əbu Cəhl dediyini yerinə yetirmək üçün ona tərəf yaxınlaşdı. Lakin hər dəfə onun üstünə cumanda əlləri ilə özünü müdafiə edərək arxaya çəkildi. Əbu Cəhlən: “Sənə nə olub?”– deyə soruşdular. Dedi: “Onunla mənim aramda çox vahiməli, atəşli bir xəndək və (əcaib) qanadlar var idi”. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Əgər o mənə yaxınlaşırdı, mələklər onu didib parça-parça edərdilər!” (Səhih Muslim)

سُورَةُ الْكَوثرِ

əl-Kovsər surəsi

باب - ٨٢

82-ci fəsil

١٧٩٥ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: لَمَّا عُرِجَ بِالنَّبِيِّ ﷺ إِلَى السَّمَاءِ قَالَ أَتَيْتُ عَلَى نَهْرٍ حَافَتَاهُ قِبَابُ اللَّؤْلُؤِ مُجَوَّفَا فَقُلْتُ مَا هَذَا يَا جِبْرِيلُ قَالَ هَذَا الْكَوْثَرُ. [رواه البخاري: ٤٩٦٤]

1795. Rəvayət edilir ki, Ənəs رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ (merac gecəsi¹) göyə qalxmış (və geri qayıtdıqda belə) demişdir: “Mən orada hər iki sahilində içi-boş mirvarilərdən hazırlanmış çadırlar düzülmüş (göz oxşayan) bir çayın yanına gəlib çatdım və dedim: “Ey Cəbrail, bu nə (çaydır)?” Dedi: “Bu, Kovsərdir!” (əl-Buxari, 4964)

١٧٩٦ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: سُئِلْتُ عَنْ قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ﴾ قَالَتْ: نَهْرٌ أَعْطِيَهُ نَبِيُّكُمْ ﷺ شَاطِئَاهُ عَلَيْهِ دُرٌّ مُجَوَّفٌ أَنْيَتُهُ كَعَدَدِ النُّجُومِ. [رواه البخاري: ٤٩٦٥]

1796. Rəvayət edilir ki, Aişəyə رضي الله عنها (Uca Allahın): “**Həqiqətən, Biz Kovsəri sənə bağışladıq**” ayəsi barəsində sual verilmiş və o, belə cavab vermişdir: “Bu, Peyğəmbərinizə ﷺ bəxş edilmiş elə bir çaydır ki, onun hər iki sahilində içi-boş mirvarilərdən hazırlanmış çadırlar və (göydəki) ulduzlar qədər çoxlu qədəhlər düzülmüşdür.” (əl-Buxari, 4965)

سُورَةُ الْفَلَقِ

əl-Fələq surəsi

١٧٩٧ - عَنْ أَبِي بِنِ كَعْبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: قِيلَ لِي فَقُلْتُ فَنَحْنُ نَقُولُ كَمَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ. [رواه البخاري: ٤٩٧٦]

1797. Rəvayət edilir ki, Ubey ibn Kəb رضي الله عنه demişdir: “(Bir dəfə) mən Peyğəmbərdən ﷺ (şərdən qoruyan surələr²) barədə soruşdum. Dedi: “Mənə vəhy olundu, mən də onu insanlara təbliğ etdim.” Biz də (bu surələri) Peyğəmbər ﷺ dediyi kimi təbliğ edirik.” (əl-Buxari, 4976)

¹ 1582-ci hədisə bax.

² Yəni “əl-İxlas”, “əl-Fələq” və “ən-Nas” surələrini.

۶۶ - کتاب فضائل القرآن

66 – Quranın məziyyətləri kitabı

**1-ci fəsil. Vəhy necə nazil edilmiş
və ilk əvvəl hansı ayələr nazil
olmuşdur**

باب - ۱

كَيْفَ نَزَلَ الْوَحْيُ وَأَوَّلُ مَا نَزَلَ

۱۷۹۸ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ مَا مِنْ الْأَنْبِيَاءِ نَبِيٍّ إِلَّا أُعْطِيَ مَا مِثْلُهُ أَمِنْ عَلَيْهِ الْبَشَرُ وَإِنَّمَا كَانَ الَّذِي أُوتِيتُ وَحْيًا أَوْحَاهُ اللَّهُ إِلَيَّ فَأَرْجُو أَنْ أَكُونَ أَكْثَرَهُمْ تَابِعًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ. [رواه البخاري: ۴۹۸۱]

1798. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Peyğəmbərlərin hər birinə insanı imana gətirəcək möcüzə göstərmək qüdrəti verilmişdir. Mənə isə Allahın nazil etdiyi vəhy bəxş edilmişdir. Mən ümid edirəm ki, Qiyamət günü mənim ardıcıllarım onların hamısından çox olacaq.” (əl-Buxari, 4981)

۱۷۹۹ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى تَابَعَ عَلَى رَسُولِهِ ﷺ الْوَحْيَ قَبْلَ وَفَاتِهِ حَتَّى تَوَفَّاهُ أَكْثَرَ مَا كَانَ الْوَحْيُ ثُمَّ تَوَفَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَعْدُ. [رواه البخاري: ۴۹۸۲]

1799. Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbərinin ﷺ vəfatından əvvəl Uca Allah ona ardıcıl olaraq vəhy nazil etdi. Nəhayət, onun vəfatına az qalmış Allah ona lap çox vəhy nazil etməyə başladı. Bundan sonra Allahın rəsulu ﷺ vəfat etdi.” (əl-Buxari, 4982)

2-ci fəsil.

**Quran yeddi qiraət¹ üzərində
nazil olmuşdur**

باب - ۲

أُنْزِلَ الْقُرْآنُ عَلَى سَبْعَةِ أَحْرَفٍ

۱۸۰۰ - عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رضي الله عنه قَالَ: سَمِعْتُ هِشَامَ بْنَ حَكِيمٍ بْنِ حِزَامٍ يَقْرَأُ سُورَةَ الْفُرْقَانِ فِي حَيَاةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَاسْتَمَعْتُ لِقِرَاءَتِهِ فَإِذَا هُوَ يَقْرَأُ عَلَى حُرُوفٍ كَثِيرَةٍ لَمْ يُقَرِّئْنِيهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَكَذْتُ أَسَاوِرَهُ فِي الصَّلَاةِ فَتَصَبَّرْتُ حَتَّى سَلَّمَ فَلَبِثْتُ بَرْدَائِهِ فَقُلْتُ مَنْ أَقْرَأَكَ هَذِهِ السُّورَةَ الَّتِي سَمِعْتُكَ تَقْرَأُ قَالَ أَقْرَأْنِيهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقُلْتُ كَذَبْتَ فَإِنْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَدْ أَقْرَأْنِيهَا عَلَى غَيْرِ مَا قَرَأْتُ فَانْطَلَقْتُ بِهِ أَقُوْدُهُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقُلْتُ إِنِّي سَمِعْتُ هَذَا يَقْرَأُ بِسُورَةِ الْفُرْقَانِ عَلَى حُرُوفٍ لَمْ تُقَرِّئْنِيهَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَرْسَلَهُ أَقْرَأَ يَا هِشَامُ فَقَرَأَ عَلَيْهِ الْقِرَاءَةَ الَّتِي سَمِعْتَهُ يَقْرَأُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ كَذَلِكَ أُنْزِلَتْ ثُمَّ قَالَ أَقْرَأْ يَا عُمَرُ فَقَرَأْتُ الْقِرَاءَةَ الَّتِي أَقْرَأَنِي فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ كَذَلِكَ أُنْزِلَتْ إِنَّ هَذَا الْقُرْآنُ أُنْزِلَ عَلَى سَبْعَةِ أَحْرَفٍ فَافْرَعُوا مَا تيسَّرَ مِنْهُ. [رواه البخاري: ۴۹۹۲]

1800. Rəvayət edilir ki, Ömər ibn Xəttab رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbərin ﷺ sağlığında mən Hişam ibn Həkim ibn Hizamın “əl-Furqan” surəsini oxuduğunu eşit-

¹ Allahın Kitabını yeddi müəyyən üsul və qayda ilə oxumaq olar.

dim və diqqətlə onun oxuduğuna qulaq asmağa başladım. Baxdım ki, o, (bu surəni) başqa-başqa hərfərlə, Peyğəmbərin ﷺ bizə oxumadığı bir üslubla oxuyur. Mən onu elə namazda ikən yaxalamaq istədim, lakin səbir etdim. Nəhayət, o, salam verib (namazını bitirdikdə) mən onun yaxasından yapışıb soruşdum: “Eşitdiyim bu surəni sənə bu cür oxumağı kim öyrədib?” Dedi: “Bu surəni mənə Peyğəmbər ﷺ öyrədib.” Dedim: “Yalan danışırısan, Peyğəmbər ﷺ bu surəni mənə sən oxuduğun kimi yox, əksinə, başqa cür öyrədib.” Sonra mən onu Peyğəmbərin ﷺ yanına apardım və dedim: “Mən bunun “əl-Furqan” surəsini başqa hərfərlə və sənə bizə öyrətmədiyən bir üslubla oxuduğunu eşitdim.” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Burax onu! (Sən də) oxu, ey Hişam!” Hişam (bu surəni) ona mənim eşitdiyim qiraətlə oxudu. Peyğəmbər ﷺ dedi: “Bu surə (mənə) bu cür nazil olmuşdur.” Sonra o: “(İndi isə) sən oxu, ey Ömər!” – deyə buyurdu, mən də (bu surəni) onun mənə öyrətdiyi qiraətlə oxudum. Peyğəmbər ﷺ dedi: “Bu surə (mənə) bu cür nazil olmuşdur. Həqiqətən, bu Quran yeddi qiraət üzərində nazil olmuşdur. Odur ki, Qurandan sizə asan olanı oxuyun!” (əl-Buxari, 4992)

3-cü fəsil. Cəbrailin Peyğəmbərlə

ﷺ birgə Quranı oxuyub təkrar etməsi

۳ – باب:

كَانَ جِبْرِيلُ يُعْرِضُ الْقُرْآنَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ

۱۸۰۱ - عَنْ فَاطِمَةَ ٱلْكَرْمَلِيَّةِ ٱسْرَءَى إِلَيَّ النَّبِيُّ ﷺ أَنَّ جِبْرِيلَ كَانَ يُعَارِضُنِي بِالْقُرْآنِ كُلِّ سَنَةٍ وَإِنَّهُ عَارِضُنِي الْعَامَ مَرَّتَيْنِ وَلَا أَرَاهُ إِلَّا حَضَرَ أَجْلِي. [رواه البخاري: ۴۹۹۶]

1801. Rəvayət edilir ki, Fatimə ٱلْكَرْمَلِيَّة demişdir: “(Bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ mənə gizlin-cə xəbər verib dedi ki: “Cəbrail hər il Quranı mənimlə birgə (yalnız) bir dəfə təkrar edərdi, bu il isə iki dəfə təkrar etdi. Düşünürəm ki, bu mənim əcəlimin yaxınlaşması deməkdir.” (əl-Buxari, 4996)

۱۸۰۲ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ ٱلْأَنْصَارِيِّ قَالَ: وَاللَّهِ لَقَدْ أَخَذْتُ مِنْ فِي رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِضْعًا وَسَعِينَ سُورَةً. وَاللَّهِ لَقَدْ عَلِمَ أَصْحَابُ النَّبِيِّ ﷺ أَنِّي مِنْ أَعْلَمِهِمْ بِكِتَابِ اللَّهِ وَمَا أَنَا بِخَيْرِهِمْ [رواه البخاري: ۵۰۰۰]

1802. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Məsud ٱلْأَنْصَارِيُّ demişdir: “Vallahı, mən yetmişdən çox surəni Peyğəmbərin ﷺ dilindən eşidib öyrənmişəm. Vallahı, Peyğəmbərin ﷺ əshabələri yaxşı bilirlər ki, mən Allahın Kitabını onların hamısından yaxşı bilirəm və mən onların ən xeyirlilərindənəm.” (əl-Buxari, 5000)

۱۸۰۳ - عَنْ عُلْقَمَةَ قَالَ: كُنَّا بِحِمَصَ فَقَرَأَ ابْنُ مَسْعُودٍ سُورَةَ يُوسُفَ فَقَالَ رَجُلٌ مِمَّا هَكَذَا أَنْزَلَتْ قَالَ قَرَأْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ أَحْسَنْتَ وَوَجَدَ مِنْهُ رِيحَ الْخَمْرِ فَقَالَ أَتَجْمَعُ أَنْ تُكَذِّبَ بِكِتَابِ اللَّهِ وَتَشْرَبَ الْخَمْرَ فَضَرَبَهُ أَحَدٌ. [رواه البخاري: ۵۰۰۱]

1803. Rəvayət edilir ki, Əlqəmə demişdir: “(Bir dəfə) biz Himsdə ikən ibn Məsud ٱلْأَنْصَارِيُّ bizə “Yusuf” surəsini oxudu. Bu vaxt bir nəfər dedi: “Axı bu surə bu cür nazil olmamışdır.” İbn Məsud dedi: “Mən (bu surəni) Allahın elçisinə ﷺ oxudum və (mənə): “Əhsən!” – dedi.” Bu vaxt ibn Məsud həmin adamdan şərab iyisi

gəldiyini hiss etdi və dedi: “Allahın Kitabına iftira yaxdığın bəs deyil, hələ üs-təlil şərab da içirsən?!” Bundan sonra o adamı şallaqladılar.” (əl-Buxari, 5001)

4-cü fəsil. “De: “O Allah Təkdir!”¹ (surəsinin) məziyyəti

٤ - باب: فَضْلُ ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾

١٨٠٤ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَجُلًا سَمِعَ رَجُلًا يَقْرَأُ ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ يُرَدِّدُهَا فَلَمَّا أَصْبَحَ جَاءَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرَ ذَلِكَ لَهُ وَكَانَ الرَّجُلُ يَتَقَالَّهَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنَّهَا لَتَعْدِلُ ثُلُثُ الْقُرْآنِ. [رواه البخاري: ٥٠١٣]

1804. Əbu Səid əl-Xudri ر.ə. rəvayət edir ki, (bir dəfə gecə vaxtı) bir nəfər başqa birisinin: “De: “O Allah Təkdir...”– (surəsinin) təkrar-təkrar oxuduğunu eşitdi. Səhər açılarda o, Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib eşitdiklərini ona danışdı və sanki həmin adamın bu surəni ucuz tutduğunu bildirmək istədi. Lakin Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Canım Əlində olan Allaha and olsun ki, bu surə Qura-nın üçdə birinə bərabərdir.” (əl-Buxari, 5013)

١٨٠٥ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِأَصْحَابِهِ أَيْعِزُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَقْرَأَ ثُلُثَ الْقُرْآنِ فِي لَيْلَةٍ فَشَقَّ ذَلِكَ عَلَيْهِمْ وَقَالُوا أَيْنَا يُطِيقُ ذَلِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ اللَّهُ الْوَاحِدُ الصَّمَدُ ثُلُثُ الْقُرْآنِ. [رواه البخاري: ٥٠١٥]

1805. Rəvayət edilir ki, Əbu Səid əl-Xudri ر.ə. demişdir: “(Bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ əs-habələrinə belə buyurdu: “Hansı biriniz bir gecədə Quranın üçdə birini oxu-ya bilər?” Bu, əshabələrə ağır gəldi və onlar dedilər: “Bunu hansı birimiz ba-cara bilər ki, ya Rəsulullah?!” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Allah Təkdir, Möhtac deyildir” Quranın üçdə birinə bərabərdir.” (əl-Buxari, 5015)

5-ci fəsil. Şərdən qoruyan surələrin² üstünlüyü

٥ - باب: فَضْلُ الْمُعَوِّذَاتِ

١٨٠٦ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ إِذَا أَوَى إِلَى فِرَاشِهِ كُلَّ لَيْلَةٍ جَمَعَ كَفَّيْهِ ثُمَّ نَفَثَ فِيهِمَا فَقَرَأَ فِيهِمَا ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ وَ ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ﴾ وَ ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ﴾ ثُمَّ يَمْسَحُ بِهِمَا مَا اسْتَطَاعَ مِنْ جَسَدِهِ يَبْدَأُ بِهِمَا عَلَى رَأْسِهِ وَوَجْهِهِ وَمَا أَقْبَلَ مِنْ جَسَدِهِ يَفْعَلُ ذَلِكَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ. [رواه البخاري: ٥٠١٧]

1806. Rəvayət edilir ki, Aişə ر.ə. demişdir: “Peyğəmbər ﷺ hər gecə yatağına uzan-dıqda əllərini cütləşdirib onların içinə üfürər, sonra ora (şərdən qoruyan su-rələrini) – “De: “O Allah Təkdir...””, “De: “Sığınırım sübhün Rəbbinə...” və “De: “Sığınırım insanların Rəbbinə...” oxuyar, daha sonra isə əllərini baş və üz nahiyəsindən başlayaraq bacardığı qədər bədəninin hər yerinə sürtər-di. Beləcə, o, bunu üç dəfə təkrar edərdi.” (əl-Buxari, 5017)

¹ “əl-İxlas” surəsi.

² “əl-İxlas”, “əl-Fələq” və “ən-Nas” surələri.

**6-cı fəsil. Quran oxunduğu
zaman mələklərin və sükunətin
nazil olması**

۶ - باب:

نُزُولُ السَّكِينَةِ وَالْمَلَائِكَةِ عِنْدَ قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ

۱۸۰۷ - عَنْ أُسَيْدِ بْنِ حُضَيْرٍ رضي الله عنه قَالَ: بَيْنَمَا هُوَ يَقْرَأُ مِنَ اللَّيْلِ سُورَةَ الْبَقَرَةِ وَفَرَسُهُ مَرْبُوطَةٌ عِنْدَهُ إِذْ جَالَتْ الْفَرَسُ فَسَكَتَ فَسَكَتَتْ فَقَرَأَ فَجَالَتْ الْفَرَسُ فَسَكَتَ وَسَكَتَتِ الْفَرَسُ ثُمَّ قَرَأَ فَجَالَتْ الْفَرَسُ فَأَنْصَرَفَ وَكَانَ ابْنُهُ يَحْيَى قَرِيبًا مِنْهَا فَأَشْفَقَ أَنْ تُصِيبَهُ فَلَمَّا اجْتَرَّهُ رَفَعَ رَأْسَهُ إِلَى السَّمَاءِ حَتَّى مَا يَرَاهَا فَلَمَّا أَصْبَحَ حَدَّثَ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ اقْرَأْ يَا ابْنَ حُضَيْرٍ اقْرَأْ يَا ابْنَ حُضَيْرٍ قَالَ فَأَشْفَقْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنْ تَطَأَ يَحْيَى وَكَانَ مِنْهَا قَرِيبًا فَرَفَعْتُ رَأْسِي فَأَنْصَرَفْتُ إِلَيْهِ فَرَفَعْتُ رَأْسِي إِلَى السَّمَاءِ فَإِذَا مِثْلُ الظُّلَّةِ فِيهَا أَمْثَالُ الْمَصَابِيحِ فَخَرَجْتُ حَتَّى لَا أَرَاهَا قَالَ وَتَذَرِي مَا ذَاكَ قَالَ لَا قَالَ تِلْكَ الْمَلَائِكَةُ دَنَتْ لِمَوْنِكَ وَلَوْ قَرَأْتَ لِأَصْبَحْتَ يَنْظُرُ النَّاسُ إِلَيْهَا لَا تَتَوَارَى مِنْهُمْ. [رواه البخاري: ۵۰۱۸]

1807. Rəvayət edilir ki, (bir dəfə) gecə Useyd ibn Hudeyr رضي الله عنه “əl-Bəqərə” surəsini oxuyurdu, atı da onun yanında yerə bağlanmışdı. Birdən at təşvişə düşüb şahə qalxdı. (Bunu görəndə) Useyd susdu, at da sakitləşdi. Sonra o, oxumağına davam elədi və at yenə təşvişə düşüb şahə qalxdı. O susdu, at da sakitləşdi. Sonra o, yenidən oxumağa başladı və at yenə də həyəcanlanıb şahə qalxdı. Bundan sonra o, daha oxumadı. Həmin vaxt (Useydin) oğlu Yəhya atın yaxınlığında idi və o, qorxdı ki, at onu tapdalayar. Useyd uşağı yanına çəkdi, dən sonra başını göyə qaldırdı, lakin aydın bir şey görə bilmədi. Səhəri gün o, bu hadisəni Peyğəmbərə ﷺ danışdı. Peyğəmbər ﷺ (ona): “Oxu, ey ibn Hudeyr! Oxu, ey ibn Hudeyr!” – deyərək buyurdu. Useyd dedi: “Ey Allahın elçisi! Yəhya atın yanında idi və mən qorxdum ki, at onu tapdalayar. Odur ki, başımı qaldırıb ona tərəf getdim. Sonra başımı göyə qaldırıb buluda oxşar bir şey, içərisində də qəndillərə¹ bənzər şeylər gördüm. Sonra onlar yox olub getdilər.” Peyğəmbər ﷺ soruşdu: “Bilirsənmi o nə idi?” Useyd: “Xeyr!” – deyərək cavab verdi. Peyğəmbər ﷺ dedi: “Bu, mələklər idi, sənin səsinə yaxınlaşmışdılar. Əgər sən oxumağına davam etsəydin, səhər tezdən hamı onları görərdi və onlar insanlardan gizlənməzdilər.” (əl-Buxari, 5018)

**7-ci fəsil. Quranı bilən adama
qibtə etmək**

۷ - باب: اغْتِبَاطُ صَاحِبِ الْقُرْآنِ

۱۸۰۸ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَا حَسَدَ إِلَّا فِي اثْنَتَيْنِ رَجُلٌ عَلَّمَهُ اللَّهُ الْقُرْآنَ فَهُوَ يَتْلُوهُ آتَاءَ اللَّيْلِ وَآتَاءَ النَّهَارِ فَسَمِعَهُ جَارٌ لَهُ فَقَالَ لَيْتَنِي أُوتِيتُ مِثْلَ مَا أُوتِيَ فُلَانٌ فَعَمِلْتُ مِثْلَ مَا يَعْمَلُ وَرَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ مَالًا فَهُوَ يُهْلِكُهُ فِي الْحَقِّ فَقَالَ رَجُلٌ لَيْتَنِي أُوتِيتُ مِثْلَ مَا أُوتِيَ فُلَانٌ فَعَمِلْتُ مِثْلَ مَا يَعْمَلُ. [رواه البخاري: ۵۰۲۶]

1808. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Yalnız iki şəxsə həsəd aparmaq olar: O şəxsə ki, Allah ona Quranı öyrətmiş, o da onu gecə-gündüz oxuyur. Qonşusu bunu eşidib deyər: “Kaş ona verilənin bənzəri mənə

¹ Asma çıraq.

də veriləydi, onun etdiyi əməli mən də edərdim." Bir də o şəxsə ki, Allah ona var-dövlət bəxş etmiş, o da onu Allah yolunda lazımı yerlərə xərcləyir. Onu görən adam deyər: "Kaş ona verilənin bənzəri mənə də veriləydi, onun etdiyi əməli mən də edərdim." (əl-Buxari, 5026)

**8-ci fəsil. Sizin ən xeyirliniz
Quranı öyrənən və onu
(başqalarına) öyrədən kimsədir**

**۸ - باب:
خَيْرُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ**

۱۸۰۹ - عَنْ عُثْمَانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: خَيْرُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ. [رواه البخاري: ۵۰۲۷]

1809. Osman رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ buyurmuşdur: "Sizin ən xeyirliniz Quranı öyrənən və onu başqalarına öyrədən kimsələrdir." (əl-Buxari, 5027)

۱۸۱۰ - عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: إِنَّ أَفْضَلَكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ. [رواه البخاري: ۵۰۲۸]

1810. Osman ibn Əffan رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ buyurmuşdur: "Sizlərdən ən fəzilətli Quranı öyrənən və onu başqalarına öyrədən kimsələrdir." (əl-Buxari, 5028)

**9-cu fəsil.
Quranı əzbərləmək və onu
mütəmadi olaraq təkrarlamaq**

**۹ - باب:
اسْتِذْكَارُ الْقُرْآنِ وَتَعَاهُدُهُ**

۱۸۱۱ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: إِنَّمَا مَثَلُ صَاحِبِ الْقُرْآنِ كَمَثَلِ صَاحِبِ الْإِبِلِ الْمُعَقَّلَةِ إِنْ عَاهَدَ عَلَيْهَا أَمْسَكَهَا وَإِنْ أَطْلَقَهَا ذَهَبَتْ. [رواه البخاري: ۵۰۳۱]

1811. İbn Ömər rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Quranı əzbərdən bilən adam dəvələrini buxovda saxlayan kimsəyə bənzəyir. Əgər bu adam onları bu vəziyyətdə saxlasa, onları daim özündə saxlamış olar, yox, əgər başlı-başına buraxarsa, onlar qaçıb gedərlər." (əl-Buxari, 5031)

۱۸۱۲ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ بِئْسَ مَا لِأَحَدِهِمْ أَنْ يَقُولَ نَسِيتُ آيَةَ كَيْتَ وَكَيْتَ بَلْ نُسِيَ وَاسْتَذْكِرُوا الْقُرْآنَ فَإِنَّهُ أَشَدُّ تَفْصِيًّا مِنْ صُدُورِ الرِّجَالِ مِنَ النَّعَمِ. [رواه البخاري: ۵۰۳۲]

1812. Abdullah ibn Məsud رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Birinizin: "Filan və filan ayəni unutmuşam"- deməsi necə də pisdir! Əksinə, bu ona unutturulmuşdur. Elə isə Quranı (təkrar-təkrar) öyrənməyə davam edin! Çünki Quran, kəndirdən qırılıb qaçan heyvandan da tez, insanların qəlbini tərk edir." (əl-Buxari, 5032)

۱۸۱۳ - عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: تَعَاهِدُوا الْقُرْآنَ فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَهُوَ أَشَدُّ تَفْصِيًّا مِنَ الْإِبِلِ فِي عُقْلِهَا. [رواه البخاري: ۵۰۳۳]

1813. Əbu Musa رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Quranı daim oxuyun! Canım Əlində olan Allaha and olsun ki, o, kəndirdən açılıb qaçan dəvədən daha tez (sahibini) tərk edir.” (əl-Buxari, 5033)

10-cu fəsil. Quran oxuduqda (bəzi sait) səslərin uzadılması

۱۰ - باب: مَدُّ الْقِرَاءَةِ

- ۱۸۱۴ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ سُئِلَ كَيْفَ كَانَتْ قِرَاءَةُ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: كَانَتْ مَدًّا ثُمَّ قَرَأَ: ﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾
يَمْدُ بِسْمِ اللَّهِ وَيَمْدُ بِالرَّحْمَنِ وَيَمْدُ بِالرَّحِيمِ. [رواه البخاري: ۵۰۴۶]

1814. Rəvayət edilir ki, Ənəsdən ر: “Peyğəmbər ﷺ (Quranı) necə oxuyardı?” – deyə soruşdular. Ənəs: “Uzadaraq!” – deyə cavab verdi, sonra da: “Bismillahir-Rəhmanir-Rəhim” ayəsini – “Bismillah”, “ər-Rəhman” və “ər-Rəhim” kəlmələrinin (hər birini) uzadaraq oxudu.” (əl-Buxari, 5046)

11-ci fəsil. Quranı gözəl səslə oxumaq

۱۱ - باب: حُسْنُ الصَّوْتِ بِالْقِرَاءَةِ لِلْقُرْآنِ

- ۱۸۱۵ - عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ لَهُ: يَا أَبَا مُوسَى لَقَدْ أُوتِيتَ مِزْمَارًا مِنْ مِزَامِيرِ آلِ دَاوُدَ. [رواه البخاري: ۵۰۴۸]

1815. Əbu Musa رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ ona belə demişdir: “Ey Əbu Musa, sənə Davudun م mələhətli səsi kimi mələhətli bir səs bəxş edilmişdir!” (əl-Buxari, 5048)

12-ci fəsil. Quran nə qədər vaxt ərzində oxunmalıdır. Uca Allah buyurur: “Qurandan sizə asan olanı oxuyun!”¹

۱۲ - باب: فِي كَمْ يَقْرَأُ الْقُرْآنُ وَقَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ﴾

- ۱۸۱۶ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: أُنْكَحَنِي أَبِي امْرَأَةً ذَاتَ حَسَبٍ فَكَانَ يَتَعَاهَدُ كَنَّتَهُ فَيَسْأَلُهَا عَنْ بَعْضِهَا فَتَقُولُ نَعَمْ الرَّجُلُ مِنْ رَجُلٍ لَمْ يَطَأْ لَنَا فَرَأَشًا وَلَمْ يُفْتَشْ لَنَا كَنَفًا مِنْذُ أَتَيْتَاهُ فَلَمَّا طَالَ ذَلِكَ عَلَيْهِ ذَكَرَ لِلنَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ الْقَنِي بِهِ فَلَقِيْتُهُ بَعْدَ فَقَالَ كَيْفَ تَصُومُ قَالَ كُلَّ يَوْمٍ قَالَ وَكَيْفَ تَحْتَمُ قَالَ كُلَّ لَيْلَةٍ قَالَ صُمْ فِي كُلِّ شَهْرٍ ثَلَاثَةً وَاقْرَأِ الْقُرْآنَ فِي كُلِّ شَهْرٍ قَالَ قُلْتُ أَطِيقُ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ قَالَ صُمْ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ فِي الْجُمُعَةِ قُلْتُ أَطِيقُ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ قَالَ أَطِيقُ يَوْمًا قَالَ قُلْتُ أَطِيقُ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ قَالَ صُمْ أَفْضَلَ الصَّوْمِ صَوْمَ دَاوُدَ صِيَامَ يَوْمٍ وَافْطَارَ يَوْمٍ وَاقْرَأْ فِي كُلِّ سَبْعٍ لَيْالٍ مَرَّةً فَلَيْتَنِي قَبْلْتُ رُحْصَةَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَذَلِكَ أَنِّي كَبُرْتُ وَضَعُفْتُ فَكَانَ يَقْرَأُ عَلَى بَعْضِ أَهْلِهِ السَّبْعَ مِنَ الْقُرْآنِ بِالنَّهَارِ وَالَّذِي يَقْرُؤُهُ يَغْرِضُهُ مِنَ النَّهَارِ لِيَكُونَ

¹ “əl-Muzzəmmil” surəsi, 20.

أَخَفَّ عَلَيْهِ بِاللَّيْلِ وَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَتَقَوَّى أَفْطَرَ أَيَّامًا وَأَحْصَى وَصَامَ مِثْلَهُنَّ كَرَاهِيَةً أَنْ يَتْرَكَ شَيْئًا فَارَقَ النَّبِيَّ ﷺ عَلَيْهِ. [رواه البخاري: ٥٠٥٢]

1816. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Amr رضي الله عنه demişdir: “(Bir vaxt) atam mənə zədəgən bir qadınla evləndirdi. Sonra o, mütəmadi olaraq gəlininin yanına gəlib ondan əri¹ barədə soruşur, qadın da hər dəfə ona deyirdi ki: “O, xoşxasiyyət adamdır, lakin mən ona ərə gəldiyim gündən bəri o, nə mənimlə bir yatağa baş qoymuş, nə də mənə toxunmuşdur.” Bu hal o vaxta qədər davam etdi ki, axırda atam bu haqda Peyğəmbərə ﷺ xəbər verdi və Peyğəmbər ﷺ (ona): “Qoy (oğlun) mənim yanına gəlsin!” – dedi. Bundan sonra mən Peyğəmbərin ﷺ yanına getdim və o (məndən) soruşdu: “Sən necə oruc tutursan?” Dedim: “Hər gün.” Soruşdu: “Quranı necə xətm edirsən?” Dedim: “Hər gecə.” Onda o belə buyurdu: “Hər ay üç gün oruc tut, Quranı da ayda bir dəfə xətm et!” Dedim: “Mənim bundan da çox (ibadət) etməyə gücüm çatır.” Dedi: “Həftədə üç gün oruc tut!” Dedim: “Mənim bundan da artığına gücüm çatır.” Dedi: “İki gündən bir oruc tut!” Dedim: “Mənim bundan da artığına gücüm çatır.” Dedi: “(Elə isə) ən əfzəl orucu – günaşırı oruc tutan Davudun orucunu tut və həftədə bir dəfə (gecələr Quranı başdan axıradək) oxu.” Kaş Peyğəmbərin ﷺ verdiyi rüsxəti qəbul edərdim. (İndi) mən artıq qocalıb əldən düşmüşəm.”

(Hədisi danışan ravi) demişdir: “Abdullah ibn Amr (özünü yoxlamaq məqsədilə) gündüzlər Quranın yeddidə bir hissəsini əzbərdən (ailə üzvlərindən) birinə danışardı ki, gecələr onu oxumaq ona asan gəlsin. (Oruca gəlincə,) o, özündə güc toplamaq istədikdə bir neçə gün dalbadal oruc tutmazdı və Peyğəmbərin ﷺ zamanında etdiyi əməli tərk etmək istəmədiyindən (buraxdığı günləri) sayıb həmin günlərin sayı qədər oruc tutardı.” (əl-Buxari, 5052)

**13-cü fəsil. Özünü göstərmək,
yaxud dünya malı qazanmaq,
yaxud da fəxr etmək məqsədilə
Quran oxuyan adamın günah
qazanması**

**۱۳ – باب: إِنْ مَن رَأَى بَقْرَاءَ الْقُرْآنِ أَوْ
تَأَكَّلَ بِهِ أَوْ فَخَرَ بِهِ**

۱۸۱۷ – عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضي الله عنه أَنَّهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: يَخْرُجُ فِيكُمْ قَوْمٌ تَحْقِرُونَ صَلَاتَكُمْ مَعَ صَلَاتِهِمْ وَصِيَامَكُمْ مَعَ صِيَامِهِمْ وَعَمَلَكُمْ مَعَ عَمَلِهِمْ وَيَقْرَأُونَ الْقُرْآنَ لَا يُجَاوِزُ حَنَاجِرَهُمْ يَمْرُقُونَ مِنَ الدِّينِ كَمَا يَمْرُقُ السَّهْمُ مِنَ الرَّمِيَةِ يَنْظُرُ فِي النَّصْلِ فَلَا يَرَى شَيْئًا وَيَنْظُرُ فِي الْقِدْحِ فَلَا يَرَى شَيْئًا وَيَنْظُرُ فِي الرَّيشِ فَلَا يَرَى شَيْئًا وَيَتَمَارَى فِي الْفُوقِ. [رواه البخاري: ٥٠٥٨]

1817. Rəvayət edilir ki, Əbu Səid əl-Xudri رضي الله عنه demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitdim: “Vaxt gələcək sizin aranızdan elə insanlar meydana çıxacaq ki, siz onların namazları yanında öz namazlarınızı, orucuları yanında öz oruclarınızı, digər əməlləri yanında öz əməllərinizi heç nə sayacaqsınız².”

¹ Burada Abdullah ibn Amr özünü qəsd edir.

² Yəni onlar o qədər çox ibadət edəcəklər ki, siz buna baxıb özünüzdən onlara nisbətdə az ibadət etdiyinizi güman edəcəksiniz.

Onlar Quran oxuyacaqlar, (amma) oxuduqları (ayələr) xirtdəklərindən o yana keçməyəcəkdir. Ox şikarı dəlib keçdiyi kimi onlar da İslamdan çıxacaqlar¹. (Necə ki, oxu atan adam) oxun ucuna baxır, lakin heç bir şey görmür, oxun gövdəsinə baxır, yenə də heç bir şey görmür, oxun lələkli tərəfinə baxır, yenə də heç bir şey görmür, axırda oxun lap arxasına baxır və (oxun şikara dəyib-dəymədiyinə dair) şübhəyə düşür." (əl-Buxari, 5058)

۱۸۱۸ - عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: الْمُؤْمِنُ الَّذِي يَقْرَأُ الْقُرْآنَ وَيَعْمَلُ بِهِ كَالْأُتْرَجَةِ طَعْمُهَا طَيِّبٌ وَرِيحُهَا طَيِّبٌ وَالْمُؤْمِنُ الَّذِي لَا يَقْرَأُ الْقُرْآنَ وَيَعْمَلُ بِهِ كَالْثَمَرَةِ طَعْمُهَا طَيِّبٌ وَلَا رِيحَ لَهَا وَمَثَلُ الْمُنَافِقِ الَّذِي يَقْرَأُ الْقُرْآنَ كَالرَّيْحَانَةِ رِيحُهَا طَيِّبٌ وَطَعْمُهَا مُرٌّ وَمَثَلُ الْمُنَافِقِ الَّذِي لَا يَقْرَأُ الْقُرْآنَ كَالْحَنْظَلَةِ طَعْمُهَا مُرٌّ أَوْ خَبِيثٌ وَرِيحُهَا مُرٌّ. [رواه البخاري: ۵۰۵۹]

1818. Əbu Musa رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Quran oxuyan və ona əməl edən mömin turunca² bənzəyir, onun dadı da xoşdur, iyi də. Quran oxumayan, amma ona əməl edən mömin xurmaya bənzəyir, onun dadı gözəldir, amma iyisi yoxdur. Quran oxuyan münafiqin məsəli reyhan bitkisinə bənzəyir, onun iyi gözəl olsa da, dadı acıdır. Quran oxumayan münafiqin məsəli acı qovuna bənzəyir, onun iyi xoşagəlməzdir, dadı da acıdır." (əl-Buxari, 5059)

14-cü fəsil.

Quran xüsusunda canbir qəlb olduqca onu oxuyun

۱۴ - باب:

اقْرَءُوا الْقُرْآنَ مَا اتَّخَفَتْ عَلَيْهِ قُلُوبُكُمْ

۱۸۱۹ - عَنْ جُنْدَبِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: اقْرَءُوا الْقُرْآنَ مَا اتَّخَفَتْ قُلُوبُكُمْ فَإِذَا اخْتَلَفْتُمْ فَقُومُوا عَنْهُ. [رواه البخاري: ۵۰۶۰]

1819. Cundəb ibn Abdullah رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Quran xüsusunda canbir qəlb olduqca onu oxuyun. İxtilafa düşdüyünüz zaman isə söhbətinizə son qoyun³". (əl-Buxari, 5060)

¹ 1503-cü və 1672-ci hədisə bax.

² Xoşiyli sitrus meyvəsi.

³ Müsəlmanlar Quran ayələrini araşdırıb izah edərkən söylədikləri fikirlər onlarda bir-birilərinə qarşı ədavət yaratmazsa, bu Kitabdən danışa bilirlər. Əks təqdirdə isə bu mövzuya son qoymalıdırlar.

٦٧ - کتاب النکاح

67 – Nikah kitabı

1-ci fəsil.

Evlənməyə rəğbət oymatmaq. Uca

Allah buyurur: "...xoşunuza
gələn *halal* qadınlardan ikisi,
üçü və dördü ilə evlənin"¹

١ - باب: التَّزْوِجُ فِي النِّكَاحِ.

لِقَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿فَأَنْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ
مَثْنً وَثُلَاثَ وَرُبْعَ﴾

١٨٢٠ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: جَاءَ ثَلَاثَةُ رَهْطٍ إِلَى نُبُوتِ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ ﷺ يَسْأَلُونَ عَنْ عِبَادَةِ النَّبِيِّ ﷺ فَلَمَّا أُخْبِرُوا كَانَهُمْ يَقَالُوهَا فَقَالُوا وَأَيْنَ نَحْنُ مِنَ النَّبِيِّ ﷺ قَدْ غَفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَمَا تَأَخَّرَ قَالَ أَحَدُهُمْ أَمَّا أَنَا فَإِنِّي أَصَلِّي اللَّيْلَ أَبَدًا وَقَالَ آخَرُ أَنَا أَصُومُ الدَّهْرَ وَلَا أَفْطِرُ وَقَالَ آخَرُ أَنَا أُعْتَزِلُ النِّسَاءَ فَلَا أَتَزَوَّجُ أَبَدًا فَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَيْهِمْ فَقَالَ أَنتُمْ الَّذِينَ قُلْتُمْ كَذَا وَكَذَا أَمَّا أَنَا فَإِنِّي لِأَحْشَأُكُمْ لِلَّهِ وَأَتَقَاكُمْ لَهُ لَكِنِّي أَصُومُ وَأَفْطِرُ وَأُصَلِّي وَأَرْقُدُ وَأَتَزَوَّجُ النِّسَاءَ فَمَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي. [رواه البخاري: ٥٠٦٣]

1820. Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Məlik رضى الله عنه demişdir: "(Bir dəfə) üç nəfər Peyğəmbərin ﷺ evinə gəlib onun əhli-əyalından Peyğəmbərin ﷺ ibadəti barəsində soruşdu. Bu haqda onlara xəbər verildikdə onlar (etdikləri ibadətin) az olduğunu güman edib belə dedilər: "Yəni biz Peyğəmbər ﷺ kimi ola bilərikmi? Üstəlik Allah onun bütün keçmiş və gələcək xətəlarını bağışlamışdır." Onlardan birisi dedi: "Mən bütün gecələri ibadət edəcəyəm, yatmayacağam." O birisi dedi: "Mən il boyu oruc tutacağam, (gündüzlər) yemək yeməyəcəyəm." Üçüncüsü dedi: "Mən qadınlara yaxın durmayacağam, heç vaxt evlənməyəcəyəm." Peyğəmbər ﷺ (bunu eşidəndən sonra) onların yanına gəlib dedi: "Filan, filan sözləri sizmi demisiniz?! Vallahi ki, aranızda Allahdan ən çox qorxanınız mənəm. Bununla belə mən bəzən oruc tutur, bəzən də tutmuram, gecənin bir vaxtını namaz qılır, digərində isə dincəlirəm və nəhayət, mən qadınlarla evlənirəm. Belə olduğu halda mənim yolumdan çıxan kimsələr məndən deyildirlər." (əl-Buxari, 5063)

2-ci fəsil.

Subay qalmaqın, habelə
axtalanmağın bəyənilməməsi

٢ - باب:

مَا يُكْرَهُ مِنَ التَّبْتُلِ وَالْخِصَاءِ

١٨٢١ - عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: رَدَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى عُثْمَانَ بْنِ مَطْعُونٍ التَّبْتُلَ وَلَوْ أَدْنَى لَهُ لِأَخْتَصِيئًا. [رواه البخاري: ٥٠٧٣]

1821. Rəvayət edilir ki, Səd ibn Əbu Vəqqas رضى الله عنه demişdir: "Peyğəmbər ﷺ Osman ibn Məzuna evlənməkdən boyun qaçıрмаğı qadağan etdi. Əgər Peyğəmbər ﷺ ona (bu işdə) izn versəydi, biz özümüzü axtalayardıq." (əl-Buxari, 5073)

¹ "ən-Nisa" surəsi, 3.

۱۸۲۲ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي رَجُلٌ شَابٌّ وَأَنَا أَخَافُ عَلَى نَفْسِي الْعَنَتَ وَلَا أَحَدٌ مَا أَتَزَوَّجُ بِهِ النِّسَاءَ فَسَكَتَ عَنِّي ثُمَّ قُلْتُ مِثْلَ ذَلِكَ فَسَكَتَ عَنِّي ثُمَّ قُلْتُ مِثْلَ ذَلِكَ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ حَفَّ الْقَلَمُ بِمَا أَنْتَ لَاقٍ فَاخْتَصِرْ عَلَى ذَلِكَ أَوْ ذَرِّ. [رواه البخاري: ٥٠٧٦]

1822. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “(Bir dəfə) mən Peyğəmbərə ﷺ dedim: “Ya Rəsulullah, mən subay oğlanam, qorxuram zina edəm, evlənməyə də imkanım yoxdur. (Bəs mən nə edim?)” Peyğəmbər ﷺ mənə cavab vermədi. Sonra mən ona eyni sualı verdim, (lakin o yenə) mənə cavab vermədi. Mən bir də ona həmin sualı verdim, (amma o yenə) mənə cavab vermədi. Mən sualım bir daha təkrar etdikdə Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Ey Əbu Hureyra, (bil ki,) axtalansan da, axtalanmasan da, sənin edəcəyin əməlləri (Lövh-i-Məhfuzə yazmış) qələm qurumuşdur.” (əl-Buxari, 5076)

3-cü fəsil. Bakirə qızlarla nikah bağlamaq

۳- باب: نِكَاحُ الْبَكَّارِ

۱۸۲۳ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَرَأَيْتَ لَوْ نَزَلَتْ وَادِيًا وَفِيهِ شَجَرَةٌ قَدْ أَكَلَ مِنْهَا وَوَجَدَتْ شَجَرًا لَمْ يُوْكَلْ مِنْهَا فِي آيِهَا كُنْتُ تُرْتَعُ بَعِيرُكَ قَالَ فِي الَّذِي لَمْ يُرْتَعْ مِنْهَا تَعْنِي أَنْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَمْ يَتَزَوَّجْ بِكَرٍّ غَيْرَهَا. [رواه البخاري: ٥٠٧٧]

1823. Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “(Bir dəfə mən Peyğəmbərə ﷺ) dedim: “Ya Rəsulullah! De görüm, əgər sən bir vadiyə enib orada yarpaqlarının bəzisi yeyilmiş, habelə yarpaqlarına toxunulmamış ağaclar görsəydin, yarpaqlarından yemək üçün dəvəni hansı ağacın yanına buraxardın?” Peyğəmbər ﷺ: “Yarpaqlarına toxunulmamış ağaca” – deyə cavab verdi.”

(Hədisi danışan ravi demişdir): “Aişə (bu sualı verdikdə) demək istəyirdi ki, Peyğəmbər ﷺ ondan başqa bakirə qızla evlənməmişdir.” (əl-Buxari, 5077)

4-cü fəsil. Azyaşlı bakirə qızlarla evlənmək

۴- باب: تَزْوِيجُ الصَّغَارِ مِنَ الْكِبَارِ

۱۸۲۴ - عَنْ عُرْوَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ خَطَبَ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا إِلَى أَبِي بَكْرٍ فَقَالَ لَهُ أَبُو بَكْرٍ إِنَّمَا أَنَا أَخُوكَ فَقَالَ أَنْتَ أَخِي فِي دِينِ اللَّهِ وَكِتَابِهِ وَهِيَ لِي حَلَالٌ. [رواه البخاري: ٥٠٨١]

1824. Urva rəvayət etmişdir ki, Peyğəmbər ﷺ Əbu Bəkrin رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ yanına gəlib ona Aişəni almaq istədiyini bildirdikdə, Əbu Bəkr Rَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ dedi: “Axı, mən sənin qardaşınam!” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Sən Allahın dininə və Kitabına görə mənim qardaşsın. (Aişə ilə evlənməyə gəldikdə isə,) o mənə halaldır.” (əl-Buxari, 5081)

5-ci fəsil. Dində (zövcələrə) eyni münasibət bəsləmək

۵- باب: الْأَكْفَاءُ فِي الدِّينِ

۱۸۲۵ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ أَبَا حُدَيْفَةَ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ رَبِيعَةَ بْنِ عَبْدِ شَمْسٍ وَكَانَ مِمَّنْ شَهِدَ بَدْرًا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ تَبَنَّى سَالِمًا وَأَنْكَحَهُ بِنْتَ أَخِيهِ هِنْدَ بِنْتَ الْوَلِيدِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ رَبِيعَةَ وَهُوَ مَوْلَى لِمَرْأَةٍ مِنَ الْأَنْصَارِ كَمَا تَبَنَّى

النَّبِيُّ ﷺ زَيْدًا وَكَانَ مَنْ تَبَى رَجُلًا فِي الْجَاهِلِيَّةِ دَعَاهُ النَّاسُ إِلَيْهِ وَوَرِثَ مِنْ مِيرَاثِهِ حَتَّى أَنْزَلَ اللَّهُ: ﴿ادْعُوهُمْ لِآبَائِهِمْ﴾ إِلَى قَوْلِهِ ﴿وَمَوْلَاكُمْ﴾ فَرَدُّوا إِلَى آبَائِهِمْ فَمَنْ لَمْ يَعْلَمْ لَهُ أَبٌ كَانَ مَوْلَى وَأَخًا فِي الدِّينِ فَجَاءَتْ سَهْلَةُ بِنْتُ سُهَيْلِ بْنِ عَمْرِو الْقُرَشِيِّ ثُمَّ الْعَامِرِيُّ وَهِيَ امْرَأَةُ أَبِي حُدَيْفَةَ بْنِ عُتْبَةَ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّا كُنَّا نَرَى سَالِمًا وَلَدًا وَقَدْ أَنْزَلَ اللَّهُ فِيهِ مَا قَدْ عَلِمْتَ. [رواه البخاري: ٥٠٨٨]

1825. Aişə رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ Zeydi oğulluğa götürdüyü kimi Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə Bədrdə iştirak etmiş Əbu Huzeyfə ibn Utbə ibn Rəbiə ibn Abdüşəms də ənsardan olan bir qadının köləlikdən azad etdiyi Salimi oğulluğa götürmüş və onu qardaşı qızı Hind bint Vəlid ibn Utbə ibn Rəbiə ilə evləndirmişdi. Cahiliyyə dövründə bir adam kimisə oğulluğa götürərdisə, insanlar uşağın həmin adamın oğlu olduğunu iddia edərdi və onun qoyub getdiyi mirasdan oğulluğuna da pay düşərdi. Nəhayət, Allah (bu ayəni) nazil etdi: **“Oğulluğa götürdiyünüz uşaqları öz atalarının adları ilə çağırın. Bu, Allah yanında daha ədalətlidir. Atalarını tanımasanız, onlar sizin din qardaşlarınız və yaxınlarınızdır.”**¹ Beləliklə də, oğulluğa götürülən kimsələri öz atalarının adı ilə çağırmağa başladılar, atalarının kim olduğu bilinməyən kimsələri isə yaxın adam və din qardaşı hesab etdilər. O vaxt Əbu Huzeyfə ibn Utbənin həyat yoldaşı Səhlə bint Suheyli ibn Amr əl-Qureşi əl-Amiri Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib dedi: “Ya Rəsulullah, biz Salimin oğlumuz olduğunu güman edirdik. İndi isə Allah bu xüsusda sənə bildiyin bu ayəni nazil etdi...”² (əl-Buxari, 5088)

١٨٢٦ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى ضُبَاعَةَ بِنْتِ الزُّبَيْرِ فَقَالَ لَهَا لَعَلَّكَ أَرَدْتَ الْحَجَّ قَالَتْ وَاللَّهِ لَا أَجِدُنِي إِلَّا وَجَعَةً فَقَالَ لَهَا حُجِّي وَاشْتَرِطِي وَقُولِي اللَّهُمَّ مَحِلِّي حَيْثُ حَبَسْتَنِي وَكَأَنْتَ تَحْتَ الْمُقَدَّادِ بْنِ الْأَسْوَدِ. [رواه البخاري: ٥٠٨٩]

1826. Rəvayət edilir ki, Aişə demişdir: “Peyğəmbər ﷺ Dubəə bint Zubeyrin yanına gəlib ona dedi: “Deyəsən, sən həccə getmək istəyirsən?” Qadın dedi: “Vallahi, mən özümü çox pis hiss edirəm.” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Sən həccini yerinə yetir və: “Allahım, Sən məni harada dayandırsan, orada ihsanından çıxacağam!”³ deyərək şərt kəs. Bu qadın Miqdad ibn Əsvədin arvadı idi.” (əl-Buxari, 5089)

١٨٢٧ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ قَالَ تُنْكِحُ الْمَرْأَةَ لِأَرْبَعٍ لِمَالِهَا وَلِحَسَبِهَا وَجَمَالِهَا وَلِدِينِهَا فَاطْفَرُ بِذَاتِ الدِّينِ تَرَبَّتْ يَدَاكَ. [رواه البخاري: ٥٠٩٠]

1827. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Dörd şeyə görə qadınla evlənməyə deyər: var-dövlətinə görə, əsil-nəsəbinə görə, gözəlliyinə görə və bir də dininə görə. Çalış dindar olanı seçəsən, yoxsa yazıq olarsan.” (əl-Buxari, 5090)

¹ “əl-Əhzab” surəsi, 5.

² Başqa bir hədisdə rəvayət edilir ki: “Səhlə سَهْلَةُ soruşdu: “Bu haqda nə deyə bilərsiniz?” Peyğəmbər ﷺ: “Onu əmizdir!”- deyərək buyurdu. (Səhlə سَهْلَةَ) onu beş dəfə əmizdirdikdən sonra o, uşağın süd anası sayıldı.” (Sünən Əbu Davud)

³ Yəni harada vəziyyətim ağırlaşırsa, orada ziyarətimi tamamlayacağam. Ərəbcə bu belə ifadə edilir: “Allahummə, məhilli heysu həbəstəni.”

۱۸۲۸ - عَنْ سَهْلٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: مَرَّ رَجُلٌ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ مَا تَقُولُونَ فِي هَذَا قَالُوا حَرِيٌّ إِنْ خُطِبَ أَنْ يُنْكَحَ وَإِنْ شَفَعَ أَنْ يُشْفَعَ وَإِنْ قَالَ أَنْ يُسْتَمَعَ قَالَ تَمَّ سَكَتَ فَمَرَّ رَجُلٌ مِنْ قُرَاءِ الْمُسْلِمِينَ فَقَالَ مَا تَقُولُونَ فِي هَذَا قَالُوا حَرِيٌّ إِنْ خُطِبَ أَنْ لَا يُنْكَحَ وَإِنْ شَفَعَ أَنْ لَا يُشْفَعَ وَإِنْ قَالَ أَنْ لَا يُسْتَمَعَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ هَذَا خَيْرٌ مِنْ مِلْءِ الْأَرْضِ مِثْلَ هَذَا. [رواه البخاري: ۵۰۹۱]

1828. Rəvayət edilir ki, Səhl رضي الله عنه demişdir: “(Bir dəfə varlı) bir adam Peyğəmbərin ﷺ yanından keçərkən Peyğəmbər ﷺ soruşdu: “Bu adam¹ haqda nə deyə bilərsiniz?” Əshabələr dedilər: “(Bu adam) elçi düşdükdə (dilédiyi) qadını alar, havadarlıq etdikdə havadarlığı qəbul olunar, danışanda sözünə qulaq asılar.” (Peyğəmbər ﷺ) heç nə demədi. Sonra kasıb müsəlmanlardan biri onun yanından keçdi və Peyğəmbər ﷺ (yenə): “Bu adam haqda nə deyə bilərsiniz?”– deyə soruşdu. Onlar dedilər: “(Bu adam) elçi düşdükdə (dilédiyi) qadın ona verilməz, havadarlıq (istəyən kimi) havadarlığı qəbul olunmaz, danışanda (hər sözünə) qulaq asılmaz.” (Bunu eşidəndə) Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Bu (fağır) yer üzündə olan belə (varlıların) hamısından xeyirlidir.” (əl-Buxari, 5091)

6-cı fəsil.

Qadının yaramazlığından ehtiyat etmək. Uca Allah buyurur: “Şüb-həsiz ki, zövcələrinizdən və övladınızdan sizə düşmən olanlar da vardır.”²

۶- باب: مَا يَتَّقِي مِنْ شُؤْمِ الْمَرْأَةِ وَقَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿إِنَّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ﴾

۱۸۲۹ - عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: مَا تَرَكْتُ بَعْدِي فِتْنَةً أَضُرَّ عَلَى الرَّجَالِ مِنَ النِّسَاءِ. [رواه البخاري: ۵۰۹۶]

1829. Usamə ibn Zeyd رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Mən özümdən sonra kişilər üçün ehtiyat etdiyim ən təhlükəli fitnə qadınlardır.” (əl-Buxari, 5096)

7-ci fəsil. (Uca Allah buyurur): “...sizi əmizdirən süd analarınız,,”³ Qan qohumlarına bir-biriləri ilə evlənmək haram buyurulduğu kimi süd qohumlarına da bu, haram buyurulmuşdur

۷- باب: ﴿وَأَمْهَاتُكُمُ النَّبَاتِ﴾ أَرْضَعْنَكُمْ وَيَحْرُمُ مِنَ الرِّضَاعَةِ مَا يَحْرُمُ مِنَ النَّسَبِ

۱۸۳۰ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قِيلَ لِلنَّبِيِّ ﷺ أَلَا تَتَزَوَّجُ ابْنَةَ حَمْرَةَ قَالَ إِنَّهَا ابْنَةُ أَخِي مِنَ الرِّضَاعَةِ. [رواه البخاري: ۵۱۰۰]

1830. Rəvayət edilir ki, ibn Abbas رضي الله عنه demişdir: “(Bir dəfə) Peyğəmbərə ﷺ dedilər: “Bəlkə Həməzənin qızını alasan?” O belə cavab verdi: “Axı, o, mənim süd qardaşımın qızıdır!” (əl-Buxari, 5100)

¹ Burada həmin varlı adam nəzərdə tutulur.

² “ət-Təğabun” surəsi, 14.

³ “ən-Nisa” surəsi, 23.

۱۸۳۱ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ عِنْدَهَا وَأَنَّهَا سَمِعَتْ صَوْتَ رَجُلٍ يَسْتَأْذِنُ فِي بَيْتِ حَفْصَةَ قَالَتْ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ هَذَا رَجُلٌ يَسْتَأْذِنُ فِي بَيْتِكَ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ أَرَاهُ فَلَانًا لَعَمَّ حَفْصَةُ مِنَ الرِّضَاعَةِ قَالَتْ عَائِشَةُ لَوْ كَانَ فَلَانٌ حَيًّا لَعَمَّهَا مِنَ الرِّضَاعَةِ دَخَلَ عَلَيَّ فَقَالَ نَعَمْ الرِّضَاعَةُ تُحَرِّمُ مَا تُحَرِّمُ الْوِلَادَةُ. [رواه البخاري: ۵۰۹۹]

1831. Peyğəmbərin ﷺ zövcəsi Aişə رəvayət edir ki, (bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ onun yanında ikən bir nəfərin Həfsənin evinə daxil olmaq üçün izn istədiyini eşitdi.

Aişə dedi: "Mən dedim: "Ya Rəsulullah, bu adam sənin evinə girmək üçün izn istəyir." Peyğəmbər ﷺ dedi: "Yəqin ki, bu, filankəsdir" – deyə Həfsənin süd əmisinin adını çəkdi."

Aişə süd əmisinin adını çəkərək soruşdu: "Əgər filankəs sağ olsaydı, mənim yanıma gələ bilərdimi?" Peyğəmbər ﷺ buyurdu: "Bəli, qan qohumlarına haram buyrulan şeylər süd qohumlarına da haram buyrulmuşdur." (əl-Buxari, 5099)

۱۸۳۲ - عَنْ أُمِّ حَبِيبَةَ بِنْتِ أَبِي سُفْيَانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ ائْتِكُ أَخْتِي بِنْتُ أَبِي سُفْيَانَ فَقَالَ أَوْتَجِبِينَ ذَلِكَ فَقُلْتُ نَعَمْ لَسْتُ لَكَ بِمُخْلِيةٍ وَأَحَبُّ مِنْ شَارِكَنِي فِي خَيْرِ أَخْتِي فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ إِنَّ ذَلِكَ لَا يَحِلُّ لِي قُلْتُ فَإِنَّا نَحَدِّثُ أَنَّكَ تُرِيدُ أَنْ تَنْكِحَ بِنْتَ أَبِي سَلَمَةَ قَالَ بِنْتُ أُمِّ سَلَمَةَ قُلْتُ نَعَمْ فَقَالَ لَوْ أَنَّهَا لَمْ تَكُنْ رَبِيبِي فِي حَجْرِي مَا حَلَّتْ لِي إِنَّهَا لَابْنَةُ أَخِي مِنَ الرِّضَاعَةِ أَرْضَعْتَنِي وَأَبَا سَلَمَةَ ثَوْبِيَّةٌ فَلَا تُعْرِضُنَّ عَلَيَّ بَنَاتِكُنَّ وَلَا أَخَوَاتِكُنَّ. [رواه البخاري: ۵۱۰۱]

1832. Rəvayət edilir ki, Ummu Həbibə bint Əbu Süfyan رəvayət etmişdir: "Ya Rəsulullah, mənim bacımı, Əbu Süfyanın qızını al." Peyğəmbər ﷺ dedi: "Doğrudan sən bunu istəyirsən?" Dedim: "Bəli, axı sənin məndən başqa zövcələrin də var. Mən istəyirəm ki, bacım da bu xeyirə şərik olsun." Peyğəmbər ﷺ dedi: "Bu (cür¹ evlənmək) mənə halal deyildir." Dedim: "Bəs deyirlər sən Əbu Sələmənin qızını almaq istəyirsən." Peyğəmbər ﷺ soruşdu: "Ummu Sələmənin qızını (deyirsən)?" Dedim: "Bəli!" Peyğəmbər ﷺ buyurdu: "Əgər o mənim ögey qızım olmasaydı belə, mənim onunla evlənməyim halal sayılmazdı. Çünki o, mənim süd qardaşımın qızıdır. Məni də, Əbu Sələməni də Suveybə əmizdirmişdir. Odur ki, nə qızlarınızı, nə də bacılarınızı mənə təklif etməyin." (əl-Buxari, 5101)

8-ci fəsil. Uca Allah: "Analar öz övladlarını tam iki il əmizdirsinlər. Bu, əmizdirməni tamamlamaq istəyənlər üçündür..."² ayəsinə əsaslanaraq: "İki ildən artıq əmizdirmək olmaz" deyən kimsə haqqında. Nə qədər süd vermək evlənməyi haram edir

۸- باب: مَنْ قَالَ لَا رِضَاعَ بَعْدَ حَوْلَيْنِ لِقَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يُنْمِ الرِّضَاعَةَ﴾ وَمَا يُحَرِّمُ مِنْ قَلِيلِ الرِّضَاعِ وَكَثِيرِهِ

۱۸۳۳ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ دَخَلَ عَلَيْهَا وَعِنْدَهَا رَجُلٌ فَكَانَتْ تَغَيِّرُ وَجْهَهُ كَأَنَّهُ كَرِهَ ذَلِكَ فَقَالَتْ إِنَّهُ أَخِي فَقَالَ أَنْظِرُونَنِي إِخْوَانُكُمْ فَإِنَّمَا الرِّضَاعَةُ مِنَ الْمَجَاعَةِ. [رواه البخاري: ۵۱۰۲]

¹ Yəni iki bacını birlikdə almaq. Bax: "ən-Nisa" surəsi, 23.

² "əl-Bəqərə" surəsi, 233.

1833. Aişədən ر.ə.ə. rəvayət edilir ki, (bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ onun evinə daxil olduqda, yanında bir kişi olduğunu gördü və çöhrəsi dəyişdi, sanki bu onun xoşuna gəlmədi. Onda Aişə dedi: “O mənim qardaşımdır.” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Kimləri qardaş saydığınıza diqqət yetirin. Belə ki, süd qohumluğu ancaq (o halda etibarlı sayıla bilər ki, uşaq) doyunca süd əmmiş olsun.” (əl-Buxari, 5102)

9-cu fəsil. Qadını bibisinin ərdə olduğu kişiylə ərə vermək olmaz²

۹ - باب: لَا تُنْكَحُ الْمَرْأَةُ عَلَى عَمَّتِهَا

۱۸۳۴ - عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ تُنْكَحَ الْمَرْأَةُ عَلَى عَمَّتِهَا أَوْ خَالَتِهَا. [رواه البخاري: ۵۱۰۸]

1834. Rəvayət edilir ki, Cabir ر.ə.ə. demişdir: “Peyğəmbər ﷺ qadını bibisinin və ya xalasının ərdə olduğu kişiylə ərə verməyi qadağan etmişdir.” (əl-Buxari, 5108)

10-cu fəsil. Şiğar³

۱۰ - باب: الشِّغَارُ

۱۸۳۵ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنِ الشِّغَارِ. [رواه البخاري: ۵۱۱۲]

1835. İbn Ömər ر.ə.ə. rəvayət etmişdir ki, Peyğəmbər ﷺ şiğar (adlanan nikah növü-nü) qadağan etmişdir.” (əl-Buxari, 5112)

11-ci fəsil.

Peyğəmbərin ﷺ axır-axırda siğəni qadağan etməsi

۱۱ - باب:

نَهْيُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَنْ نِكَاحِ الْمُتْعَةِ آخِرًا

۱۸۳۶ - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ وَسَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَا: كُنَّا فِي جَيْشٍ فَأَتَانَا رَسُولُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ إِنَّهُ قَدْ أُذِنَ لَكُمْ أَنْ تَسْتَمْتِعُوا فَاسْتَمْتِعُوا. [رواه البخاري: ۵۱۱۷-۵۱۱۸]

1836. Rəvayət edilir ki, Cair ibn Abdullah və Sələmə ibn Əkva ر.ə.ə. demişdir: “(Bir dəfə) biz döyüşdə ikən Peyğəmbərin ﷺ göndərdiyi adam bizim yanımıza gəlib dedi: “Sizə müvəqqəti nikah bağlamağa izn verildi, odur ki, (hələlik⁴) bunu edə bilərsiniz.” (əl-Buxari, 5117-5118)

¹ Burada “doyunca” deyildikdə uşağın beş dəfə və bundan artıq süd əmməyi nəzərdə tutulur.

² Başqa cür desək, kişi qadını və onun bibisini – ikisini birlikdə ala bilməz.

³ Bu, İslamaqədərki dövrdə Ərəbistanda yayılmış batil nikah növüdür. Bu nikahda iki kişi öz qızlarını bir-birinə qoyduqları şərtə əsasən, mehrsiz ərə verirlər. Şərt isə belədir ki, onlardan biri digərinə: “Mən sənə öz qızımı ərə verirəm, bir şərtlə ki, sən də mənə öz qızını verəsən” və ya “Mən sənə öz bacımı ərə verirəm, bir şərtlə ki, sən də mənə öz bacını verəsən” və s. Bütün bunlar İslam dini gəldikdən sonra qadağan edilmişdir.

⁴ Xeybər döyüşündə isə Peyğəmbər ﷺ bunu qadağan etmişdir. 1643-cü hədisə və onun qeydlərinə bax.

**12-ci fəsil. Qadının əməlisaleh
bir adama ona ərə getmək
istədiyini təklif etməsi**

۱۲ - باب:

عَرَضَ الْمَرْأَةُ نَفْسَهَا عَلَى الرَّجُلِ الصَّالِحِ

۱۸۳۷ - عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ ۞ أَنَّ امْرَأَةً عَرَضَتْ نَفْسَهَا عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ زَوِّجْنِيهَا فَقَالَ مَا عِنْدَكَ قَالَ مَا عِنْدِي شَيْءٌ قَالَ أَذْهَبُ فَالْتَمَسَ وَلَوْ خَاتَمًا مِنْ حَدِيدٍ فَذَهَبَ ثُمَّ رَجَعَ فَقَالَ لَا وَاللَّهِ مَا وَجَدْتُ شَيْئًا وَلَا خَاتَمًا مِنْ حَدِيدٍ وَلَكِنْ هَذَا إِزَارِي وَلَهَا نِصْفُهُ قَالَ سَهْلٌ وَمَا لَهُ رِذَاءٌ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ وَمَا تَصْنَعُ بِإِزَارِكَ إِنْ لَبِسْتَهُ لَمْ يَكُنْ عَلَيْهَا مِنْهُ شَيْءٌ وَإِنْ لَبِسْتَهُ لَمْ يَكُنْ عَلَيْكَ مِنْهُ شَيْءٌ فَجَلَسَ الرَّجُلُ حَتَّى إِذَا طَالَ مَجْلِسُهُ قَامَ فَرَأَاهُ النَّبِيُّ ﷺ فَدَعَاهُ أَوْ دَعَى لَهُ فَقَالَ لَهُ مَاذَا مَعَكَ مِنَ الْقُرْآنِ فَقَالَ مَعِيَ سُورَةُ كَذَا وَسُورَةُ كَذَا لِسُورٍ يُعَذِّدُهَا فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ أَمْلَكْنَاكِهَا بِمَا مَعَكَ مِنَ الْقُرْآنِ. [رواه البخاري: ۵۱۲۱]

1837. Səhl ibn Səd ۞ rəvayət edir ki, (bir dəfə) bir qadın Peyğəmbərə ۞ onu özünə arvad etməyi təklif etdi. (Lakin Peyğəmbər ۞ cavab vermədi. Bu vaxt) bir kişi dedi: "Ya Rəsulullah, (istəmirsənsə,) onu mənə ərə ver." Peyğəmbər ۞ soruşdu: "(Bu qadına) nə verə bilərsən?" O adam: "Mənim heç nəyim yoxdur" – dedi. Peyğəmbər ۞ buyurdu: "Get, heç olmasa dəmirdən bir üzük gətir." Adam çıxıb getdi. (Bir müddətdən) sonra geri qayıtdı və dedi: "Vallahı ki, mən heç bir şey, hətta dəmir üzük belə tapa bilmədim. Lakin bu mənim izarımdır¹, qoy yarısı onun olsun."

Səhl dedi: "(O vaxt) bu adamın (bədənini qurşaqdan yuxarı örtəcək) bir bürüncəyi belə yox idi." Peyğəmbər ۞ dedi: "Sənin izarın onun nəyinə lazımdır?! Əgər sən onu geyinsən, bundan ona heç nə çatmayacaq, yox əgər o bunu geyinsə, onda bundan sənə heç nə çatmayacaq²". (Bundan sonra) həmin adam (bir kənarda) oturdu və bir müddət keçdikdən sonra ayağa qalxdı. Peyğəmbər ۞ onu gördükdə yanına çağırdı (yaxud onu Peyğəmbərin ۞ yanına çağırdılar) və Peyğəmbər ۞ dedi: "Qurandan nə bilirsən?" Adam: "Filan, filan surələri bilirəm" – deyə bu surələrin adlarını çəkdi. Peyğəmbər ۞ buyurdu: "Bildiyin surələri (bu qadına öyrətmək) şərtilə onu sənə ərə veririk." (əl-Buxari, 5121)

**13-cü fəsil. Evlənməmişdən qabaq
qadına baxmaq (olar)**

۱۳ - باب: النَّظَرُ إِلَى الْمَرْأَةِ قَبْلَ التَّزْوِيجِ

۱۸۳۸ - عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ ۞ أَنَّ امْرَأَةً جَاءَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ جِئْتُ لِأَهَبَ لَكَ نَفْسِي فَتَنْظُرَ إِلَيْهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَصَعَدَ النَّظَرَ إِلَيْهَا وَصَوَّبَهُ ثُمَّ طَاطَأَ رَأْسَهُ فَلَمَّا رَأَتْ الْمَرْأَةُ أَنَّهُ لَمْ يَفْضُ فِيهَا شَيْئًا جَلَسَتْ فَقَامَ رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِهِ فَقَالَ أَيُّ رَسُولِ اللَّهِ إِنْ لَمْ تَكُنْ لَكَ بِهَا حَاجَةٌ فَزَوِّجْنِيهَا فَقَالَ هَلْ عِنْدَكَ مِنْ شَيْءٍ قَالَ لَا وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ أَذْهَبُ إِلَى أَهْلِكَ فَانْظُرْ هَلْ تَجِدُ شَيْئًا فَذَهَبَ ثُمَّ رَجَعَ فَقَالَ لَا وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا وَجَدْتُ شَيْئًا قَالَ انْظُرْ وَلَوْ خَاتَمًا مِنْ حَدِيدٍ فَذَهَبَ ثُمَّ رَجَعَ فَقَالَ لَا وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَلَا خَاتَمًا مِنْ حَدِيدٍ وَلَكِنْ هَذَا إِزَارِي قَالَ سَهْلٌ مَا لَهُ رِذَاءٌ فَلَهَا نِصْفُهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا تَصْنَعُ

¹ Qurşaqdan aşağıni örtmək üçün belə bağlanılan örtük.

² Yəni yarımçıq izar heç birinizin işinə yarımayacaq.

بِإِزَارِكَ إِنْ لَبِسْتَهُ لَمْ يَكُنْ عَلَيْهَا مِنْهُ شَيْءٌ وَإِنْ لَبِسْتَهُ لَمْ يَكُنْ عَلَيْكَ مِنْهُ شَيْءٌ فَجَلَسَ الرَّجُلُ حَتَّى طَالَ مَجْلِسُهُ ثُمَّ قَامَ فَرَأَاهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مُوَلِّيًا فَأَمَرَ بِهِ فَدُعِيَ فَلَمَّا جَاءَ قَالَ مَاذَا مَعَكَ مِنَ الْقُرْآنِ قَالَ مَعِيَ سُورَةٌ كَذًا وَسُورَةٌ كَذًا وَسُورَةٌ كَذًا عَدَدَهَا قَالَ أَتَقْرَأُ عَنْ ظَهْرِ قَلْبِكَ قَالَ نَعَمْ قَالَ أَذْهَبَ فَقَدْ مَلَكَتْهَا بِمَا مَعَكَ مِنَ الْقُرْآنِ. [رواه البخاري: ٥١٢٦]

1838. Səhl ibn Səd رəvayət edir ki, (bir dəfə) bir qadın Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib dedi: “Ya Rəsulullah, gəlmişəm ki, canımı sənə bağışlayım¹.” Peyğəmbər ﷺ diqqətlə baxıb onu başdan ayağa süzdü, sonra başını aşağı saldı. Qadın Peyğəmbərin ﷺ bir qərar vermədiyini görüb (bir kənarda) əyləşdi. (Bu vaxt) əshabələrindən biri ayağa qalxıb dedi: “Ya Rəsulullah, əgər istəmirsənsə, onu mənə ərə ver.” Peyğəmbər ﷺ soruşdu: “(Bu qadına mehr olaraq) bir şey verə bilərsənmi?” (Əshabə): “Xeyr, vallahi ki, (nəsə verməyə imkanım yoxdur) ya Rəsulullah!” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Get əhli-əyalının yanına, gör bir şey tapa bilərsənmi.” Əshabə çıxıb getdi. (Bir müddətdən) sonra geri qayıdıb dedi: “Vallahi ki, mən heç bir şey tapa bilmədim, ya Rəsulullah.” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Bax heç olmasa dəmirdən bir üzük gətir.” Əshabə çıxıb getdi. (Bir müddətdən) sonra geri qayıdıb dedi: “Vallahi, ya Rəsulullah, mən heç dəmir üzük belə tapa bilmədim. Lakin bu mənim izarımdır, (qoy yarısı onun olsun).”

Səhl dedi: “(O vaxt) bu adamın bürüncəyi yox idi ki, yarısını ona versin.” Peyğəmbər ﷺ dedi: “Sənin izarın onun nəyinə lazımdır?! Əgər sən onu geyinsən, bundan ona heç nə çatmayacaq, yox əgər o bunu geyinsə, onda bundan sənə heç nə çatmayacaq.” (Bundan sonra) həmin adam (bir kənarda) oturdu və bir müddət keçdikdən sonra ayağa qalxdı. Peyğəmbər ﷺ onun çıxıb getmək istədiyini gördükdə yanına çağırırdı. Əshabə Peyğəmbərin ﷺ yanına gəldikdə Peyğəmbər ﷺ (ondan) soruşdu: “Qurandan nə bilirsən?” Əshabə: “Filan surəni, filan surəni və filan surəni bilirəm” – deyə bu surələrin adlarını çəkdi. Peyğəmbər ﷺ soruşdu: “Bunları ona əzbərlədərsənmi?” Əshabə: “Bəli!” – deyə cavab verdi. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Get, bildiyin surələri (bu qadına öyrətmək) şərtilə onu sənə ərə verirəm.” (əl-Buxari, 5126)

14-cü fəsil. “Hamisiz³ nikah bağlamaq olmaz” deyən kimsə haqqında

١٤ – باب:

مَنْ قَالَ لَا نِكَاحَ إِلَّا بِوَلِيِّ

١٨٣٩ - عَنْ مَعْقِلِ بْنِ يَسَارٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: زَوَّجْتُ أُخْتًا لِي مِنْ رَجُلٍ فَطَلَّقَهَا حَتَّى إِذَا انْقَضَتْ عِدَّتُهَا جَاءَ يَخْطُبُهَا فَقُلْتُ لَهُ زَوْجُكَ وَفَرَشْتُكَ وَأَكْرَمْتُكَ فَطَلَّقَهَا ثُمَّ جِئْتُ تَخْطُبُهَا لَا وَاللَّهِ لَا تَعُودُ إِلَيْكَ أَبَدًا وَكَانَ رَجُلًا لَا بَأْسَ بِهِ وَكَانَتِ الْمَرْأَةُ تُرِيدُ أَنْ تَرْجِعَ إِلَيْهِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ هَذِهِ الْآيَةَ: ﴿فَلَا تَعْضُلُوهُنَّ﴾ فَقُلْتُ الْآنَ أَفْعَلُ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ فَزَوَّجْهَا بِإِيَّاهُ. [رواه البخاري: ٥١٣٠]

¹ Yəni, istəyirəm ki, məni özünə arvad edəsən.

² Yəni yarımçıq izar heç birinizin işinə yarımayacaq.

³ Burada hamı deyildikdə qadının yiyəsi – atası, əmisi, qardaşı və s. bunlar kimi yaxın adamları nəzərdə tutulur.

1839. Rəvayət edilir ki, Məqil ibn Yəsar ؓ demişdir: “Mən bacımı bir adama ərə verdim. (Lakin bir müddətdən) sonra o, mənim bacımı boşadı. Nəhayət, bacımın iddəsi¹ bitdikdən sonra həmin adam yenə ona elçi düşdü. Onda mən (ona) dedim: “Bacımı sənə ərə verdim, onu sənə arvad elədim və sənə ehtiram göstərdim, sən isə onu boşadın. İndi (nə üzlə) elçi gəlmisən. Yox, vallahı, o heç vaxt sənə qayıtmayacaq.” O, pis adam deyildi, üstəlik bacımın da ona qayıtmaq fikri var idi. Onda Uca Allah bu ayəni nazil etdi: “...o qadınlara yenidən əvvəlki ərlərinə ərə getməyə mane olmayın.”² (Ayəni eşitdikdən sonra) dedim: “İndi razıyam, ya Rəsulullah.”

(Hədisi danışan ravi demişdir): “Bundan sonra o, bacısını yenidən həmin adama ərə verdi.” (əl-Buxari, 5130)

**15-ci fəsil. Ata və ya başqa birisi
bakirə qızı və ya dul qadını ərə
verdikdə mütləq onun razılığını
almalıdır**

**۱۵- باب: لَا يُنْكَحُ الْأَبُ وَغَيْرُهُ الْبِكْرَ
وَالثَّيْبَ إِلَّا بِرِضَاهَا**

۱۸۴۰ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؓ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لَا تُنْكَحُ الْأَيِّمُ حَتَّى تُسْتَأْمَرَ وَلَا تُنْكَحُ الْبِكْرُ حَتَّى تُسْتَأْذَنَ قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَكَيْفَ إِذْنُهَا قَالَ أَنْ تُسَكَّتَ. [رواه البخاري: ۵۱۳۶]

1840. Əbu Hureyra ؓ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Dul qadının fikrini öyrənməyincə, habelə bakirə qızın iznini almayınca onları ərə vermək olmaz.” (Əshabələr) dedilər: “Ya Rəsulullah, bakirə qızın izin verməsini necə bilmək olar?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Onun susmağı ilə.” (əl-Buxari, 5136)

۱۸۴۱ - عَنْ عَائِشَةَ ؓ قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ الْبِكْرَ تَسْتَحِي قَالَ رِضَاهَا صَمْتُهَا. [رواه البخاري: ۵۱۳۷]

1841. Rəvayət edilir ki, Aişə ؓ demişdir: “Ya Rəsulullah, axı, bakirə qız utancaq olur?!” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “O öz razılığını susmağı ilə (bildirir).” (əl-Buxari, 5137)

**16-cı fəsil.
Kişi öz qızını zorla ərə verərsə,
onun nikahı rədd edilməlidir**

**۱۶- باب: إِذَا زَوَّجَ الرَّجُلُ ابْنَتَهُ وَهِيَ
كَارِهَةٌ فَنِكَاحُهُ مَرْدُودٌ**

۱۸۴۲ - عَنْ خَنْسَاءَ بِنْتِ خِزَامٍ الْأَنْصَارِيَّةِ ؓ أَنَّ أَبَاهَا زَوَّجَهَا وَهِيَ تَيْبٌ فَكَرِهَتْ ذَلِكَ فَأَتَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَرَدَّ نِكَاحَهُ. [رواه البخاري: ۵۱۳۸]

1842. Rəvayət edilir ki, Xənsa bint Xizam əl-Ənsariyənin ؓ atası onu dul ikən, razılığı olmadan ərə verdi. Sonra o, Peyğəmbərin ﷺ yanına gəldi və o, həmin nikahı geri qaytardı.” (əl-Buxari, 5138)

¹ 983-cü hədisin qeydlərinə bax.

² “əl-Bəqərə” surəsi, 232.

17-ci fəsil. Heç kəs (din) qardaşının nişan qoyduğu qıza nişan aparmamalı, onun (həmin qızla) evlənməyini və ya (ondan) əl çəkəcəyini (gözləməlidir)

۱۷- باب: لَا يَخْطُبُ عَلَى خِطْبَةِ أَخِيهِ حَتَّى يَنْكِحَ أَوْ يَدَعَ

۱۸۴۳ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: نَهَى النَّبِيُّ ﷺ أَنْ يَبِيعَ بَعْضُكُمْ عَلَى بَيْعِ بَعْضٍ وَلَا يَخْطُبَ الرَّحُلُ عَلَى خِطْبَةِ أَخِيهِ حَتَّى يَتَرَكَ الْخَاطِبُ قَبْلَهُ أَوْ يَأْذَنَ لَهُ الْخَاطِبُ. [رواه البخاري: ۵۱۴۲]

1843. Rəvayət edilir ki, ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ birinizin qardaşının alveri üstündən alver etməsini, habelə qardaşının nişan qoyduğu qıza, əvvəlki nişanlısı ondan imtina edənədək və ya ona izn verənədək nişan aparmasını qadağan etmişdir.” (əl-Buxari, 5142)

18-ci fəsil.

Nikah bağladıda qadağan olunmuş şərtlər

۱۸- باب:

الشُّرُوطُ الَّتِي لَا تَحِلُّ فِي النِّكَاحِ

۱۸۴۴ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ لَا يَحِلُّ لِامْرَأَةٍ تَسْأَلُ طَلَاقَ أُخْتِهَا لِتَسْتَفْرِغَ صَحْفَتَهَا فَإِنَّمَا لَهَا مَا قُدِّرَ لَهَا. [رواه البخاري: ۵۱۵۲]

1844. Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Heç bir qadına öz bacısının yerini tutmaq məqsədilə onun boşanmasını tələb etmək halal sayılmaz. (İstənilən halda,) ona yalnız qədərində yazılmış olan (pay) çatacaq” (əl-Buxari, 5152)

19-cu fəsil. Gəlini bəyin otağına gətirən və (Allahdan onlar üçün) xeyir-bərəkət diləyən qadınlar haqqında

۱۹- باب: النِّسْوَةُ اللَّاتِي يَهْدِيْنَ الْمَرْأَةَ إِلَى زَوْجِهَا وَدُعَائِهِنَّ بِالْبَرَكَةِ

۱۸۴۵ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّهَا زَفَّتْ امْرَأَةً إِلَى رَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ فَقَالَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ يَا عَائِشَةُ مَا كَانَ مَعَكُمْ لَهُوَ فَإِنَّ الْأَنْصَارَ يُعْجِبُهُمُ اللَّهُ. [رواه البخاري: ۵۱۶۲]

1845. Rəvayət edilir ki, (bir dəfə) Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا (başqa qadınlarla birlikdə) bir qadını ənsardan olan bir kişinin otağına apardılar. Sonra Peyğəmbər ﷺ dedi: “Ey Aişə, siz şən-lənirdinizmi?!¹ Axı, ənsar qadınları şən-lənməyi xoşlayırlar.” (əl-Buxari, 5162)

¹ 527-ci hədisə bax.

20-ci fəsil. Kişi həyat yoldaşı ilə yaxınlıq etmək istədikdə nə (dua) oxumalıdır

۲۰ – باب:

مَا يَقُولُ الرَّجُلُ إِذَا أَتَى أَهْلَهُ

۱۸۴۶ – عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: أَمَّا لَوْ أَنَّ أَحَدَهُمْ يَقُولُ حِينَ يَأْتِي أَهْلَهُ بِاسْمِ اللَّهِ الْوَحِيدِ حَنَنِي الشَّيْطَانُ وَحَنَبَ الشَّيْطَانُ مَا رَزَقْتَنَا ثُمَّ قَدَّرَ بَيْنَهُمَا فِي ذَلِكَ أَوْ قُضِيَ وَلَدٌ لَمْ يَضُرَّهُ شَيْطَانٌ أَبَدًا. [رواه البخاري: ۵۱۶۵]

1846. İbn Abbas رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Bilin ki, əgər biriniz ailəsi ilə yaxınlıq etməzdən əvvəl: “Bismillah, Allahummə cənnibniş-şeytanə və cənnibiş-şeytanə mə rəzəqtənə!”¹– desə və əgər onların qismətində varsa, yaxud Allah onların qədərində övlad yazmışdırsa, şeytan o uşağa heç vaxt zərər toxundura bilməz.” (əl-Buxari, 5165)

21-ci fəsil. Bir qoyunla da olsa belə, toy-büsat qurmaq

۲۱ – باب: الْوَلِيمَةُ وَلَوْ بِشَاةٍ

۱۸۴۷ – عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: مَا أَوْلَمَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى شَيْءٍ مِنْ نِسَائِهِ مَا أَوْلَمَ عَلَى زَيْنَبَ أَوْلَمَ بِشَاةٍ. [رواه البخاري: ۵۱۶۸]

1847. Rəvayət edilir ki, Ənəs رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ evlənmək münasibət ilə verdiyi ən gözəl ziyafəti Zeynəblə evləndikdə verdiyi ziyafət olmuşdur. On- da o bir qoyun kəsmişdir.” (əl-Buxari, 5168)

22-ci fəsil. Bir qoyundan az (yemək-içməklə) ziyafət verən kimsə haqqında

۲۲ – باب:

مَنْ أَوْلَمَ بِأَقَلِّ مِنْ شَاةٍ

۱۸۴۸ – عَنْ صَفِيَّةَ بِنْتِ شَيْبَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: أَوْلَمَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى بَعْضِ نِسَائِهِ بِمُدَيْنٍ مِنْ شَعِيرٍ. [رواه البخاري: ۵۱۷۲]

1848. Səfiyyə bint Şeybə رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ bəzi zövcələrinin şərəfinə iki ovuc arpa ilə ziyafət vermişdir.” (əl-Buxari, 5172)

23-cü fəsil. Toy şənliyində və ya başqa qonaqlıqlara çağırıldıqda dəvəti qəbul etmək, habelə yeddi gün və ya buna yaxın bir vaxt ərzində ziyafət verən kimsə haqqında

۲۳ – باب:

حَقُّ إِجَابَةِ الْوَلِيمَةِ وَالِدَعْوَةِ وَمَنْ أَوْلَمَ سَبْعَةَ أَيَّامٍ وَنَحْوَهُ

۱۸۴۹ – عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ إِذَا دُعِيَ أَحَدُكُمْ إِلَى الْوَلِيمَةِ فَلْيَأْتِهَا. [رواه البخاري: ۵۱۷۳]

¹ Tərcüməsi: Allahın adı ilə! Allahım, məni şeytandan uzaqlaşdır, şeytanı da bizə bəxş etdiyin övlad- dan uzaqlaşdır!

1849. Abdullah ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Biriniz toya dəvət edildiyi zaman qoy bu dəvəti qəbul etsin." (əl-Buxari, 5173)

24-cü fəsil. Qadınlara dair tövsiyə

٢٤ - باب: الْوَصَاةُ بِالنِّسَاءِ

١٨٥٠ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يُوْذِي جَارَهُ وَاسْتَوْصُوا بِالنِّسَاءِ خَيْرًا فَإِنَّهُنَّ خُلُقْنَ مِنْ ضِلَعٍ وَإِنْ أَعْوَجَ شَيْءٌ فِي الضِّلَعِ أَغْلَاهُ فَإِنْ ذَهَبَتْ ثَقِيمُهُ كَسَرَتْهُ وَإِنْ تَرَكْتَهُ لَمْ يَزَلْ أَعْوَجَ فَاسْتَوْصُوا بِالنِّسَاءِ خَيْرًا. [رواه البخاري: ٥١٨٦]

1850. Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Kim Allaha və Axi-rət gününə iman gətirirsə, qonşusuna əziyyət verməsin! Qadınlarla da yaxşı davranın! Çünki onlar qabırğadan xəlq edilmişlər. Qabırğanın əyri tərəfi isə yuxarı hissəsidir. Sən onu düzəltmək istəsən, sındıracaqsan, düzəltməsən, əyri qalacaq. Odur ki, qadınlarla yaxşı davranın!" (əl-Buxari, 5186)

25-ci fəsil. Həyat yoldaşı ilə xoş rəftar etmək

٢٥ - باب: حُسْنُ الْمَعَاشِرَةِ مَعَ الْأَهْلِ

١٨٥١ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: جَلَسَ إِحْدَى عَشْرَةَ امْرَأَةً فَعَاهَدَنَ وَتَعَاهَدَنَ أَنْ لَا يَكْتُمَنَّ مِنْ أَحْبَارِ أَزْوَاجِهِنَّ شَيْئًا قَالَتْ الْأُولَى زَوْجِي لَحْمٌ جَمَلٌ غَثٌ عَلَى رَأْسِ جَبَلٍ لَا سَهْلٌ فَيُرْتَقَى وَلَا سَمِينٌ فَيُنْتَقَلُ قَالَتْ الثَّانِيَةُ زَوْجِي لَا أَبْتُ خَبْرَهُ إِنِّي أَخَافُ أَنْ لَا أَذْرَهُ إِنْ أَذْكُرُهُ أَذْكُرَ عَجْرَهُ وَبَجْرَهُ قَالَتْ الثَّلَاثَةُ زَوْجِي الْعَشَقُّ إِنْ أَنْطَقَ أَطْلُقُ وَإِنْ أَسْكُتَ أَعْلَقُ قَالَتْ الرَّابِعَةُ زَوْجِي كَلِيلُ تَهَامَةٍ لَا حَرٌّ وَلَا قُرٌّ وَلَا مَخَافَةٌ وَلَا سَامَةٌ قَالَتْ الْخَامِسَةُ زَوْجِي إِنْ دَخَلَ فَهَدٍ وَإِنْ خَرَجَ أَسَدٌ وَلَا يَسْأَلُ عَمَّا عَهْدَ قَالَتْ السَّادِسَةُ زَوْجِي إِنْ أَكَلَ لَفٌّ وَإِنْ شَرِبَ اشْتَفَى وَإِنْ اضْطَجَعَ التَّفَّ وَلَا يُولِجُ الْكَفَّ لِيَعْلَمَ الْبَيْتُ قَالَتْ السَّابِعَةُ زَوْجِي غَيَايَاءُ أَوْ عَيَايَاءُ طِبَاقَاءُ كُلُّ دَاءٍ لَهُ دَاءٌ شَجَّكَ أَوْ فَلَكَ أَوْ جَمَعَ كَلًّا لَكَ قَالَتْ الثَّامِنَةُ زَوْجِي الْمَسُّ مَسُّ أَرْتَبٍ وَالرَّيْحُ رِيحُ زَرْبٍ قَالَتْ الثَّاسِعَةُ زَوْجِي رَفِيعُ الْعِمَادِ طَوِيلُ التَّجَادِ عَظِيمُ الرَّمَادِ قَرِيبُ الْبَيْتِ مِنَ النَّادِ قَالَتْ الْعَاشِرَةُ زَوْجِي مَالِكٌ وَمَا مَالِكٌ خَيْرٌ مِنْ ذَلِكَ لَهُ إِبِلٌ كَثِيرَاتُ الْمَبَارِكِ قَلِيلَاتُ الْمَسَارِحِ وَإِذَا سَمِعْتَ صَوْتَ الْمِزْهَرِ أَتَيْتِ أَهْلَهُنَّ هُوَالِكٌ قَالَتْ الْحَادِيَةُ عَشْرَةَ زَوْجِي أَبُو زَرْعٍ وَمَا أَبُو زَرْعٍ أَنَّاسٌ مِنْ حُلِيِّ أَذْنِي وَمَلَأٌ مِنْ شَحْمِ عَضْدِي وَبَجَحْنِي فَبَجَحْتُ إِلَيَّ نَفْسِي وَجَدْنِي فِي أَهْلِ غُنَيْمَةٍ بِشَقٍّ فَجَعَلَنِي فِي أَهْلِ صَهِيلٍ وَأَطِيطٍ وَدَانِسٍ وَمُنَقٍّ فَعِنْدَهُ أَقُولُ فَلَا أُفْجِحُ وَأَرْقُدُ فَأَتَصَبَّحُ وَأَشْرَبُ فَأَتَفَنِّحُ أُمُّ أَبِي زَرْعٍ فَمَا أُمُّ أَبِي زَرْعٍ عَكُومُهَا رَدَاحٌ وَبَيْتُهَا فَسَاحٌ ابْنُ أَبِي زَرْعٍ فَمَا ابْنُ أَبِي زَرْعٍ مَضْجَعُهُ كَمَسَلٌ شَطْبَةٌ وَيُشْبِعُهُ ذِرَاعُ الْحَجَرَةِ بَنْتُ أَبِي زَرْعٍ فَمَا بَنْتُ أَبِي زَرْعٍ طَوْعٌ أَيْبَاهَا وَطَوْعٌ أُمُّهَا وَمَلَأٌ كِسَانُهَا وَغَيْطٌ جَارَتُهَا جَارِيَةُ أَبِي زَرْعٍ فَمَا جَارِيَةُ أَبِي زَرْعٍ لَا بَنْتُ حَدِيثًا ثَبِيثًا وَلَا تُنْقُتُ مِيرْنًا تُنْقِثَانِ وَلَا تَمَأُ بَيْتَانَا تُعْشِشَانِ قَالَتْ خَرَجَ أَبُو زَرْعٍ وَالْأَوْطَابُ تُمَخَضُ فَلَقِي امْرَأَةً مَعَهَا وَلَدَانِ لَهَا كَالْفَهْدَيْنِ يَلْعَبَانِ مَنْ تَحْتَ خَصْرُهَا بَرُمَانَتَيْنِ فَطَلَقَتْنِي وَتَكَحَّلَهَا فَكَحَحْتُ بَعْدَهُ رَجُلًا سَرِيًّا رَكِبَ شَرِيًّا وَأَخَذَ حَطِيًّا وَأَرَاخَ عَلَيَّ نَعْمًا ثَرِيًّا وَأَعْطَانِي مِنْ كُلِّ رَاحَةِ زَوْجًا وَقَالَ كُلِّي أُمُّ زَرْعٍ وَمِيرِي أَهْلَكَ قَالَتْ فَلَوْ جَمَعْتُ كُلَّ شَيْءٍ أَعْطَانِيهِ مَا بَلَغَ أَصْغَرَ آتِيَةِ أَبِي زَرْعٍ قَالَتْ عَائِشَةُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ كُنْتُ لَكَ كَأَبِي زَرْعٍ لَأُمُّ زَرْعٍ. [رواه البخاري: ٥١٨٩]

1851. Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “(Bir dəfə) on bir qadın bir yerdə oturub öz ərlərinin barəsində olan xəbərlərdən heç bir şey gizlətməyəcəklərinə dair bir-birilərinə söz verdilər. Birincisi dedi: “Mənim ərim dağın zirvəsində yerləşən cılız dəvənin ətinə bənzəyir. O dağa çıxmaq asan iş deyil, üstəlik ətin üstündə piy deyilən şey yoxdur ki, (kimsə gedib onu) götürsün¹”. İkincisi dedi: “Mən ərim haqqında danışmaq istəmirəm. Qorxuram onun haqqında danışmağa başlasam, onun bütün gizli və aşkar nöqsanlarını xatırlamayınca dayanmayım.” Üçüncüsü dedi: “Mənim ərim uzundrazdır. Əgər mən (onun qarasınca) danışsam, o məni boşayar, yox, danışmasam, (onda həmişə ondan) asılı vəziyyətdə qalaram.” Dördüncüsü dedi: “Mənim ərim Tihamə² gəcəsinə bənzəyir.³ O, nə tezqızısan, nə laqeyd, nə qorxunc, nə də zəhlətökən bir adamdır.” Beşincisi dedi: “Mənim ərim evə girəndə bəbirə, çölə çıxanda isə şirə dönür və (məna) tapşırığı xırda-para işlərə görə (evinə) söz-söhbət salmır.” Altıncısı dedi: “Mənim ərim yeyəndə də, içəndə də (süfrədə) heç nə saxlamır. Yatağına uzandıqda bürüncəyinə bürünür və heç əlini uzadıb baxmır ki, görsün yanında, ya yox.⁴” Yeddincisi dedi: “Mənim ərim gic-gic işlərlə məşğuldur, (yaxud aciz-avara) və sarsaq adamdır. Nə nöqsan desən onda tapa bilsən, o sənin başını yara bilər, bədənində xəsarət yetirə bilər, yaxud hər ikisini edə bilər.” Səkkizincisi dedi: “Mənim ərim zərif (vücutlu), dovşan tək zərif, zərnəb⁵ qədər xoşiyli bir adamdır.” Doqquzuncusu dedi: “Mənim ərim hündür evə sahib olan,⁶ belində uzun qın⁷ daşıyan, evində çoxlu od qalanan⁸ və evi (həmişə) qonaq-qaravaşla dolu olan bir adamdır.” Onuncusu dedi: “Mənim ərimin adı Malikdir! (Nə bilirsiniz) Malik kimdir?! (Nə cür vəsf etsəm də,) Malik ondan daha xeyirlidir. Onun dəvələrinin çoxu ağillarda⁹, az bir qismi isə otlaqlarda olur. (Ağıllardakı) dəvələr ud səsi eşitdikdə boğazlanacaqlarını¹⁰ yəqin edirlər.” On birincisi dedi: “Mənim ərim Əbu Zər’idir. (Nə bilirsiniz) Əbu Zər’i kimdir?! O mənim qulaqlarımı zinət əşyaları ilə bəzəmiş, mən (onun qayğısı sayəsində) toppuş olmuş, habelə o məna sevinc bəxş etmiş və bu mənim könlümü şad etmişdir. O məni bir neçə qoyuna sahib olan ailədən alıb at və dəvə sürüsünə sahib, habelə taxıl döyməklə məşğul olan və tərtemiz taxıla sahib olan bir ailəyə (gəlin) gətirmişdi. Onun evində danışdığım sözlərə görə heç kəs məni tənbəh etmir, (istəyəndə) günortaya qədər yata bilirəm və istədiyim qədər (süd və s.) içirəm. Əbu Zər’inin anası. (Nə bilirsiniz) Əbu Zər’inin anası kimdir?! Onun bazar zənbilləri həmişə dolu olur, evi də olduqca genişdir. Əbu Zər’inin oğlu. (Nə bilirsiniz) Əbu Zər’inin oğlu kimdir?! Onun

¹ Qadın bu məsələlərinin tamahkar, dikbaş və qanacaqsız adam olduğunu demək istəmişdir.

² Qırmızı dənizin şərq sahili boyu olan ərazidir.

³ Qadın bu sözlə ərinin gözəl olduğunu bildirmək istəyir.

⁴ Burada qadın ərinin acgöz və qarınqulu, həm də ona qarşı çox diqqətsiz olduğunu bildirmək istəyir.

⁵ Xoşiyli ot.

⁶ Burada qadın ərinin zadəgan ailəsindən olduğunu nəzərdə tutur.

⁷ Qadın onun hündürboy olduğunu qəsd edir.

⁸ Yəni tez-tez ziyafət verən.

⁹ Malik bu dəvələri ağillarda saxlayardı ki, gələn qonaq-qaravaşa onların südündən və ətindən verə bilsin.

¹⁰ Belə ki, ərəblər qonağı qarşılıqda ud çalar, dəvələr də kəsiləcəklərini hiss edərdilər.

yatağı xurma çubuğuna bənzəyir, özü də dörd aylıq çəpişin ayağını yesə doyar.¹ Əbu Zər'inin qızı. (Nə bilirsiniz) Əbu Zər'inin qızı kimdir?! O, atasının qayğısına qalan toppuş bir qızıdır. Onun (gözəlliyi) günüsünü² qəzəbləndirir. Əbu Zər'inin kənizi. (Nə bilirsiniz) Əbu Zər'inin kənizi kimdir?! Bu kəniz bizim söhbətlərimizi orda-burda danışmaz, yeməyimizi israf etməz, evimizi də həmişə təmiz və səliqəli saxlar. (Bir dəfə axşamüstü) artıq heyvanlar sağıldıqdan sonra Əbu Zər'i (evdən) bayıra çıxdı və yanında bəbir kimi iki uşağı olan bir qadına rast gəldi. Uşaqlar (əllərini) onun belinin altından salıb iki narla³ oynayırdılar. Əbu Zər'i məni boşayıb onunla evləndi. Mən də ondan (boşandıqdan) sonra alicənab bir adama, yorulmaq bilməyən gözoşxayan bir at minən, əlində də nizə gəzdirən birisinə ərə getdim. O mənə çoxlu var-dövlət bəxş etdi, (ev) heyvanlarının hər növündən mənə bir cüt verdi və dedi: "Özün də ye, qohumlarına da ver, ey Ummu Zər'il" (Buna baxmayaraq) əgər mən onun verdiklərinin hamısını bir yerə yığsaydım, (bu əşyalar) Əbu Zər'inin ən balaca qabı qədər olmazdı."

Aişə demişdir: "Peyğəmbər ﷺ (mənə) dedi: "Əbu Zər'i Ummu Zər'ə əziz olduğu kimi, mən də sənə əzizəm." (əl-Buxari, 5189)

26-cı fəsil. Qadın ərinin izni olmadan onun evinə heç kəsi buraxmamalıdır

٢٦ - باب: لَا تَأْذَنُ الْمَرْأَةُ فِي بَيْتِ زَوْجِهَا لِأَحَدٍ إِلَّا بِإِذْنِهِ

١٨٥٢ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَا يَحِلُّ لِلْمَرْأَةِ أَنْ تَصُومَ وَزَوْجُهَا شَاهِدٌ إِلَّا بِإِذْنِهِ وَلَا تَأْذَنَ فِي بَيْتِهِ إِلَّا بِإِذْنِهِ وَمَا أَنْفَقَتْ مِنْ نَفَقَةٍ عَنْ غَيْرِ أَمْرِهِ فَإِنَّهُ يُؤَدِّي إِلَيْهِ شَطْرَهُ. [رواه البخاري: ٥١٩٥]

1852. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "(Heç bir) qadına əri yanında olduğu halda onun izni olmadan oruc tutmaq halal sayılmaz, üstəlik ərinin izni olmadan onun evinə heç kəsi buraxmamalıdır. Qadının ərindən xəbərsiz (Allah yolunda) xərclediklərinə görə (qazandığı) savabın yarısı ərinə çatır." (əl-Buxari, 5195)

27-ci fəsil

٢٧ - باب

١٨٥٣ - عَنْ أُسَامَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ قُمْتُ عَلَى بَابِ الْجَنَّةِ فَكَانَ عَامَةً مَن دَخَلَهَا الْمَسَاكِينُ وَأَصْحَابُ الْحَدِّ مَحْبُوسُونَ غَيْرَ أَنْ أَصْحَابَ النَّارِ قَدْ أُمِرَ بِهِمْ إِلَى النَّارِ وَقُمْتُ عَلَى بَابِ النَّارِ فَإِذَا عَامَةً مَن دَخَلَهَا النَّسَاءُ. [رواه البخاري: ٥١٩٦]

¹ Qadın bununla oğlanın olduqca nərmənazik olduğunu bildirmişdir.

² Yəni ərinin digər zövcələrini özündən çıxardır.

³ Qadının yanları yekə olduğundan o yerə uzandıqda beli yuxarı qalxmış və uşaqlar əllərindəki narları onun belinin altından o tərəf-bu tərəfə diyirləyirlərmiş. "Fəthul-Bari", 9/273.

1853. Usamə ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “(Bir dəfə) mən Cənnətin qapısında durdum. Ora daxil olanların əksəriyyəti kəsiblər idi. Varlılar isə (sorgu-sualları qurtaranadək və) Cəhənnəm əhli atəşə giriftar olanadək ləngidilər. Sonra mən Cəhənnəmin qapısında durdum və ora girənlərin çoxunun qadınlar olduğunu gördüm.” (əl-Buxari, 5196)

28-ci fəsil. Səfərə çıxdıqda qadınlar arasında püşk atmaq¹

۲۸- باب: الْفُرْعَةُ بَيْنَ النِّسَاءِ إِذَا أَرَادَ سَفَرًا

۱۸۵۴ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ إِذَا خَرَجَ أَفْرَعًا بَيْنَ نِسَائِهِ فَطَارَتِ الْفُرْعَةُ لِعَائِشَةَ وَحَفْصَةَ وَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا كَانَ بِاللَّيْلِ سَارًّا مَعَ عَائِشَةَ يَتَحَدَّثُ فَقَالَتْ حَفْصَةُ أَلَا تَرَكِبِينَ اللَّيْلَةَ بَعِيرِي وَأُرَكِّبُ بَعِيرَكَ تَنْظُرِينَ وَأَنْظُرُ فَقَالَتْ بَلَى فَرَكِبْتُ فَجَاءَ النَّبِيُّ ﷺ إِلَى جَمَلٍ عَائِشَةَ وَعَلَيْهِ حَفْصَةُ فَسَلَّمَ عَلَيْهَا ثُمَّ سَارَ حَتَّى نَزَلُوا وَافْتَقَدَتْهُ عَائِشَةُ فَلَمَّا نَزَلُوا جَعَلَتْ رَجُلَيْهَا بَيْنَ الإِذْحَرِ وَتَقُولُ يَا رَبِّ سَلِّطْ عَلَيَّ عَقْرَبًا أَوْ حَيَّةً تَلْدَغُنِي وَلَا أُسْتَطِيعُ أَنْ أَقُولَ لَهُ شَيْئًا. [رواه البخاري: ۵۲۱۱]

1854. Aişədən رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا rəvayət edilir ki, Peyğəmbər ﷺ (səfərə) çıxdığı zaman zövcələri arasında püşk atardı (və püşk kimə düşsəydi, onu özü ilə səfərə aparardı. Bir dəfə yenə püşk atdı və) püşk Aişə ilə Həfsəyə düşdü. (Səfər əsnasında) gecələr Peyğəmbər ﷺ Aişənin yanında gedir və onunla söhbət edirdi. Bir dəfə Həfsə Aişəyə dedi: “Bəlkə bu gecə sən mənim dəvəmə minəsən, mən də sənənin dəvəsinə minim və baxaq görək nə baş verəcək.” Aişə: “Yaxşı”- dedi və (Həfsənin dəvəsinə) mindi. Sonra Peyğəmbər ﷺ Aişənin dəvəsinin yanına gəlib onun üstündə oturan Həfsəyə salam verdi və yoluna davam etdi. Nəhayət, (gəlib bir yerdə) dayandılar. Bu əsnada Aişə Peyğəmbəri ﷺ itirdi. Onlar dincəlmək üçün dayandıqda Aişə (dəvəsindən yerə düşdü) və ayaqlarını ətirli qamışların arasına soxub dedi: “Ya Rəbb, əqrəb və ya ilan vursun məni, axı mən ona cavab verə bilməyəcəyəm.” (əl-Buxari, 5211)

29-cu fəsil.

Bakirə qızla evli ola-ola dul qadınla evlənmək haqqında

۲۹- باب:

إِذَا تَزَوَّجَ الثَّيِّبُ عَلَى الْبِكْرِ

۱۸۵۵ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: مِنَ السُّنَّةِ إِذَا تَزَوَّجَ الرَّجُلُ الْبِكْرَ عَلَى الثَّيِّبِ أَقَامَ عِنْدَهَا سَبْعًا وَقَسَمَ وَإِذَا تَزَوَّجَ الثَّيِّبُ عَلَى الْبِكْرِ أَقَامَ عِنْدَهَا ثَلَاثًا ثُمَّ قَسَمَ. [رواه البخاري: ۵۲۱۳]

1855. Rəvayət edilir ki, Ənəs رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Kişi dul qadınla evli olduğu halda bakirə qızla evlənersə, yeddi gün (ardıcıl olaraq) onun yanında qalmalı, sonra isə günləri onların arasında bölüşdürməlidir. Və əgər bakirə qızla evli olduğu halda dul qadınla evlənersə, üç gün (ardıcıl olaraq) onun yanında qalmalı, sonra isə günləri onların arasında bölüşdürməlidir.” (əl-Buxari, 5213)

¹ 1162-ci hədisə bax.

30-cu fəsil. (Birisinin) nail olmadığı bir şeyi əldə etdiyini elan etməsi, habelə zövcələrdən birinin digəri yanında qürrələnməsi

**۳۰- باب: الْمُتَشَبِّعُ بِمَا لَمْ يَتَلْ وَمَا يُنْهَى
مِنْ افْتِخَارِ الضَّرَّةِ**

۱۸۵۶ - عَنْ أَسْمَاءَ ۓ أَنَّ امْرَأَةً قَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ لِي ضَرَّةً فَهَلْ عَلَيَّ جُنَاحٌ إِنْ تَشَبَّعْتُ مِنْ زَوْجِي غَيْرَ الَّذِي يُعْطِينِي فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْمُتَشَبِّعُ بِمَا لَمْ يُعْطَ كَلَابِسِ ثَوْبِي زُورٌ. [رواه البخاري: ۵۲۱۹]

1856. Əsma ۓ rəvayət edir ki, (bir dəfə) biq qadın (Peyğəmbərə ﷺ) dedi: “Ya Rəsulullah, mənim günüm¹ vardır. Əgər mən ərimin mənə vermədiyi bir şeyi (guya) mənə verdiyini danışsam günah qazanarammı?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Əslində, əldə etmədiyi bir şeyi əldə etdiyini bildirən kimsə iki ədəd böhtan libası² geymiş adama bənzəyir.” (əl-Buxari, 5219)

31-ci fəsil. Qısqanclıq

۳۱- باب: الْغَيْرَةُ

۱۸۵۷ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ۓ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ إِنَّ اللَّهَ يَعَارُ وَغَيْرُهُ اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَ الْمُؤْمِنُ مَا حَرَّمَ اللَّهُ. [رواه البخاري: ۵۲۲۳]

1857. Əbu Hureyra ۓ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Həqiqətən, Allah qısqancdır. Mömin Allahın haram buyurduğunu etdikdə Allah onu qısqanır.” (əl-Buxari, 5223)

۱۸۵۸ - عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ ۓ قَالَتْ: تَزَوَّجَنِي الزُّبَيْرُ وَمَا لَهُ فِي الْأَرْضِ مِنْ مَالٍ وَلَا مَمْلُوكٍ وَلَا شَيْءٍ غَيْرِ نَاصِحٍ وَغَيْرِ فَرَسِهِ فَكُنْتُ أَعْلَفُ فَرَسَهُ وَأَسْتَقِي الْمَاءَ وَأَخْرَزُ غَرَبَهُ وَأَعْجَنُ وَلَمْ أَكُنْ أَحْسَنُ أَخْبَرُ وَكَانَ يَخْبِرُ جَارَاتِي مِنَ الْأَنْصَارِ وَكَانَ نِسْوَةَ صَدَقٍ وَكُنْتُ أَثْقَلُ النَّوَى مِنْ أَرْضِ الزُّبَيْرِ الَّتِي أَقْطَعَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى رَأْسِي وَهِيَ مَنِي عَلَى ثَلَاثِي فَرَسَخٍ فَجِئْتُ يَوْمًا وَالنَّوَى عَلَى رَأْسِي فَلَقِيتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَمَعَهُ نَفَرٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فَدَعَانِي ثُمَّ قَالَ إِيحَ إِيحَ لِيَحْمِلَنِي خَلْفَهُ فَاسْتَحْيَيْتُ أَنْ أُسِيرَ مَعَ الرَّجَالِ وَذَكَرْتُ الزُّبَيْرَ وَغَيْرَتَهُ وَكَانَ أَغْيَرَ النَّاسِ فَعَرَفَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنِّي قَدْ اسْتَحْيَيْتُ فَمَضَى فَجِئْتُ الزُّبَيْرَ فَقُلْتُ لَقِيتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَعَلَى رَأْسِي النَّوَى وَمَعَهُ نَفَرٌ مِنْ أَصْحَابِهِ فَأَنَاحَ لِأَرْكَبَ فَاسْتَحْيَيْتُ مِنْهُ وَعَرَفْتُ غَيْرَتَكَ فَقَالَ وَاللَّهِ لَحَمْلُكَ النَّوَى كَانَ أَشَدَّ عَلَيَّ مِنْ رُكُوبِكَ مَعَهُ قَالَتْ حَتَّى أُرْسَلَ إِلَيَّ أَبُو بَكْرٍ بَعْدَ ذَلِكَ بِخَادِمٍ تَكْفِينِي سِيَاسَةَ الْفَرَسِ فَكَأَنَّمَا أَعْتَقَنِي. [رواه البخاري: ۵۲۲۴]

1858. Rəvayət edilir ki, Əsma bint Əbu Bəkr ۓ demişdir: “Zubeyr mənimlə evlə-nərkən yer üzündə onun, – dəvəsi və atı istisna olmaqla, – nə bir malı, nə bir kələsi, nə də başqa bir şeyi var idi. (Ər evində) mən onun atını yemləyir, (quyudan) su çıxardır, dəridən olan su tuluğunu tikir və xəmir yoğururdum. Mən çorəyi yaxşı bişirə bilmirdim (deyə) qonşuluqda yaşayan ənsar qadınları mənə bu işdə köməklik edirdilər. Onlar ləyaqətli qadınlar idilər. Mən

¹ Günü: birinci arvadın üstünə alınan ikinci, üçüncü və ya dördüncü arvad.

² Birisi bir başqasından borca iki qiymətli paltar alıb geyir ki, zahiri görünüşü ilə insanları aldadıb onları inandıra bilsin.

Peyğəmbərin ﷺ Zubeyr üçün ayırdığı torpaq sahəsindəki xurma çəyirdəklərini (zənbilə yığıb) başımın üstündə (evə) aparardım. Bu xurmalıq bizim evdən üçdə iki fərsəx¹ aralıda yerləşirdi. Bir gün mən yenə başımın üstündə xurma çəyirdəyi apararkən Peyğəmbərə ﷺ rast gəldim. Yanında ənsardan bir dəstə adam var idi. O məni yanına çağırırdı və (dəvəsinə) “İx, ix!” – dedi ki, (onu yerə çökdürüb) məni tərkinə alsın. Mən kişilərlə birgə getməkdən həyə elədim, Zubeyri və onun qısqanc olduğunu xatırladım. Zubeyr çox qısqanc adam idi. Peyğəmbər ﷺ mənim utandığımı başa düşüb yoluna davam etdi. Sonra mən Zubeyrin yanına gəlib dedim: “Mən başımda xurma çəyirdəyi daşıyarkən Peyğəmbərə ﷺ rast gəldim. Yanında da əshabələrindən bir dəstə adam var idi. O, dəvəsinə yerə çökdürdü ki, məni tərkinə alsın, lakin mən ondan utandım və sənin qısqanclığın yadıma düşdü. Zubeyr dedi: “Vallahi ki, sən xurma çəyirdəyi daşımağın mənim üçün onun tərkinə minməyindən daha ağır gəlir.” Nəhayət, Əbu Bəkr mənim yanıma bir xidmətçi göndərdi ki, atlara baxsın və (beləliklə də) sanki məni (bu yükdən) azad etdi.” (əl-Buxari, 5224)

32-ci fəsil.

۳۲- باب: غَيْرَةُ النَّسَاءِ وَوَجْدُهُنَّ

Qadınların qısqanclığı və qəzəbi

۱۸۵۹ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنِّي لَأَعْلَمُ إِذَا كُنْتُ عَنِّي رَاضِيَةً وَإِذَا كُنْتُ عَلَيَّ غَضَبِي قَالَتْ فَقُلْتُ مَنْ أَيْنَ تَعْرِفُ ذَلِكَ فَقَالَ أَمَّا إِذَا كُنْتُ عَنِّي رَاضِيَةً فَإِنَّكَ تَقُولِينَ لَا وَرَبِّ مُحَمَّدٍ وَإِذَا كُنْتُ عَلَيَّ غَضَبِي قُلْتُ لَا وَرَبِّ إِبْرَاهِيمَ قَالَتْ قُلْتُ أَجَلُ وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا أَهْجُرُ إِلَّا اسْمَكَ. [رواه البخاري: ۵۲۲۸]

1859. Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “(Bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ mənə dedi: “Mən sənə (nə vaxt) mənə qəzəbləndiyini və (nə vaxt) məndən razı qaldığını bilirəm.” Mən soruşdum: “Bunu nədən bilirsən?” Dedi: “Sən məndən razı qaldıqda deyirsən ki: “Bəli, Muhəmmədin Rəbbinə and olsun!” Mənə qəzəbin tutduqda isə deyirsən ki: “Xeyr, İbrahimin Rəbbinə and olsun!” Mən dedim: “Elədir! Vallahi, ya Rəsulullah, mən (qəzəbləndikdə) sadəcə sənənin adını çəkmirəm.” (əl-Buxari, 5228)

33-cü fəsil. Kişi məhrəmi sayıldığı qadınlardan başqa heç bir qadınla xəlvətdə qala bilməz, habeləəri evdə olmayan qadının evinə daxil ola bilməz

۳۳- باب:

لَا يَخْلُونَ رَجُلٌ بِامْرَأَةٍ إِلَّا ذُو مَحْرَمٍ وَالدُّخُولُ عَلَى الْمَغِيْبَةِ

۱۸۶۰ - عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ إِيَّاكُمْ وَالِدُخُولَ عَلَى النَّسَاءِ فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَفَرَأَيْتَ الْحَمَوَ قَالَ الْحَمَوُ الْمَوْتُ. [رواه البخاري: ۵۲۳۲]

¹ Bir fərsəx 5760 metrə bərabərdir.

² Bu kəlməni ərəblər dəvəni yerə çökdürmək üçün ifadə edirlər.

1860. Uqbə ibn Amir ر.əvayət edir ki, (bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Nəbadə qadınların yanına girəsiniz!” Ənsardan biri dedi: “Ya Rəsulullah, qayın¹ barədə nə deyə bilərsən?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Qayın ölümdür”. (əl-Buxari, 5232)

34-cü fəsil. Bir qadın başqa bir qadını ərinə vəsf etmək məqsədilə həmin qadına toxunmamalıdır

باب ٣٤ -

لَا تُبَاشِرُ الْمَرْأَةُ الْمَرْأَةَ فَتَنْعَتَهَا لِرَوْجِهَا

١٨٦١ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ ر. قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ لَا تُبَاشِرُ الْمَرْأَةُ الْمَرْأَةَ فَتَنْعَتَهَا لِرَوْجِهَا كَأَنَّهُ يَنْظُرُ إِلَيْهَا. [رواه البخاري: ٥٢٤٠]

1861. Abdullah ibn Məsud ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Bir qadın başqa bir qadına toxunub sonra onu ərinə vəsf etməsin. (Çünki belə etsə) əri o qadını (xəyalında) canlandırmağa çalışacaq.” (əl-Buxari, 5240)

35-ci fəsil. Uzunmüddətli səfərdən gecə ikən evinə qayıdan adam ailəsinin qapısını döyməməlidir ki, bu, qadının sədaqətinin yoxlanılması və ya onda hansısa bir nöqsan axtarılması kimi başa düşülməsin

باب ٣٥ -

لَا يَطْرُقُ أَهْلَهُ لَيْلًا إِذَا أَطَالَ الْغَيْبَةُ مَخَافَةَ أَنْ يُخَوِّنَهُمْ أَوْ يَلْتَمِسَ عَثَرَاتِهِمْ

١٨٦٢ - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ر. قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا أَطَالَ أَحَدُكُمْ الْغَيْبَةَ فَلَا يَطْرُقُ أَهْلَهُ لَيْلًا. [رواه البخاري: ٥٢٤٤]

1862. Cabir ibn Abdullah ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Biriniz uzunmüddətli səfərdən gecə ikən evinə qayıdarsa, ailəsinin qapısını döyməsin.” (əl-Buxari, 5244)

١٨٦٣ - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ر. أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: إِذَا دَخَلْتَ لَيْلًا فَلَا تَدْخُلْ عَلَى أَهْلِكَ حَتَّى تَسْتَحِدَّ الْمُغِيبَةَ وَتَمْتَشِطَ الشَّعْثَةَ. [رواه البخاري: ٥٢٤٧]

1863. Cabir ibn Abdullah ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Gecə vaxtı (səfərdən) qayıtdığın zaman övrətin qasığının tüklərini təmizləməyincə və saçlarını sahmana salmayınca onun yanına daxil olmamalısan!” (əl-Buxari, 5247)

¹ Burada qayın deyildikdə ümumiyyətlə kişi tərəfin qohumları nəzərdə tutulur.

٦٨ - كِتَابُ الطَّلَاقِ

68 – Talaq kitabı

1-ci fəsil. Uca Allahın: “Ey Peyğəmbər! Qadınları boşadığınız zaman onları gözləmə müddətlərində boşayın, gözləmə müddətini hesablayın”¹ sözü

١ - باب: قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى:

﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعَدَّتِهِنَّ وَأَحْصُوا الْعِدَّةَ﴾

١٨٦٤ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ طَلَّقَ امْرَأَتَهُ وَهِيَ حَائِضٌ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَسَأَلَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مُرْهُ فَلَمَّا رَاجَعَهَا ثُمَّ لَبَسَهَا حَتَّى تَطْهَرَ ثُمَّ تَحِيضُ ثُمَّ تَطْهَرُ ثُمَّ إِنْ شَاءَ أَمْسَكَ بَعْدُ وَإِنْ شَاءَ طَلَّقَ قَبْلَ أَنْ يَمْسَ فِتْلِكَ الْعِدَّةُ الَّتِي أَمَرَ اللَّهُ أَنْ تُطْلَقَ لَهَا النِّسَاءُ. [رواه البخاري: ٥٢٥١]

1864. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا Peyğəmbərin ﷺ dövründə öz zövcəsi heyzli ikən onu boşamışdı. Ömər ibn Xəttab رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ bu haqda Peyğəmbərdən ﷺ soruşdu və Peyğəmbər ﷺ ona belə buyurdu: “Ona əmr et, qadını geri qaytarsın. Sonra o (heyzdən) təmizlənənədək, bir daha heyz olub yenə təmizlənənədək gözləsin. Bundan sonra (onu saxlamaq) istəsə, saxlasın, (boşamaq) istəsə, onunla yaxınlıq etməmişdən əvvəl onu boşasın. Bu, qadınları boşamaq üçün Allahın buyurduğu gözləmə müddətidir.” (əl-Buxari, 5251)

2-ci fəsil. Qadın heyz gördükdə ona talaq verilərsə, bu talaq keçərli sayılır

٢ - باب:

إِذَا طَلَّقْتَ الْحَائِضُ تَعْدُ بِذَلِكَ الطَّلَاقِ

١٨٦٥ - عَنْهُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: حُسِبَتْ عَلَيَّ بِتَطْلِيقَةٍ. [رواه البخاري: ٥٢٥٣]

1865. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا demişdir: “(Mən zövcəmə talaq verdikdən sonra) o (bir dəfə) boşanmış sayıldı.” (əl-Buxari, 5253)

3-cü fəsil. (Zövcəsini) boşayan kimsə haqqında, bir də ki qadını boşayan kişi bunu ona özü bildirməlidir?

٣ - باب:

مَنْ طَلَّقَ وَهَلْ يُوَاجِبُهُ الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ بِالطَّلَاقِ

١٨٦٦ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ ابْنَةَ الْجَوْنِ لَمَّا أُدْخِلَتْ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَدَنَا مِنْهَا قَالَتْ أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْكَ فَقَالَ لَهَا لَقَدْ عُدَّتَ بَعْظِيمَ الْحَقِّ بِأَهْلِكَ. [رواه البخاري: ٥٢٥٤]

¹ “ət-Talaq” surəsi, 1. Ayənin tamamı: “...və Rəbbiniz olan Allahdan qorxun. Onları, açıq-aşkar zina-karlıq etmələri istisna olmaqla, öz evlərinizdən qovub çıxartmayın və onlar özləri də çıxmasınlar. Bu, Allahın hüduqlarıdır. Allahın qoyduğu hüduqları aşan kimsə özünə zülm etmiş olar. Sən bilmirsən, ola bilsin ki, Allah bundan sonra başqa bir hökm versin.”

² Yəni, əgər onu geri qaytarsaydı, bundan başqa hələ iki dəfə də boşaya bilərdi.

1866. Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Cövnün qızı Peyğəmbərin ﷺ evinə gəlin gətirildiyi və Peyğəmbər ﷺ ona yaxınlaşdığı zaman qız: “Mən səndən Allaha sığınırım!” – dedi. Onda Peyğəmbər ﷺ ona dedi: “Sən Əzəmətli (Allaha) sığındın. Elə isə get ailənin yanına.” (əl-Buxari, 5254)

۱۸۶۷ - عَنْ أَبِي أُسَيْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ حَتَّى انْطَلَقْنَا إِلَى حَائِطٍ يُقَالُ لَهُ الشَّوْطُ حَتَّى انْتَهَيْنَا إِلَى حَائِطَيْنِ فَجَلَسْنَا بَيْنَهُمَا فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ اجْلِسُوا هَا هُنَا وَدَخَلَ وَقَدْ أَتَى بِالْحَوْنِيَّةِ فَأَنْزَلَتْ فِي بَيْتٍ فِي نَخْلٍ فِي بَيْتِ أُمِّمَةَ بِنْتِ التَّعْمَانِ بْنِ شَرَّاحِيلَ وَمَعَهَا دَائِبَتُهَا حَاضِنَةٌ لَهَا فَلَمَّا دَخَلَ عَلَيْهَا النَّبِيُّ ﷺ قَالَ هَبِي نَفْسِكَ لِي قَالَتْ وَهَلْ تَهَبُ الْمَلِكَةَ نَفْسَهَا لِلسُّوقَةِ قَالَ فَاهْوَى بِيَدِهِ يَضَعُ يَدَهُ عَلَيْهَا لَتَسْكُنَ فَقَالَتْ أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْكَ فَقَالَ قَدْ عُذْتُ بِمَعَاذِ ثُمَّ خَرَجَ عَلَيْنَا فَقَالَ يَا أَبَا أُسَيْدٍ اكْسُهَا رَازِقَتَيْنِ وَالْحَقِيقَا بِأَهْلِيهَا. [رواه البخاري: ٥٢٥٥]

1867. Rəvayət edilir ki, Əbu Useyd رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “(Bir dəfə) biz Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə Şovt adlanan bağa getdik. Nəhayət, gəlib iki bağa çatdıq və onların arasında oturduq. Peyğəmbər ﷺ (bizə): “Siz burada oturun” – dedi, özü isə bağa girdi. Bu vaxt Cövn qızlarından birini gətirib həmin xurma bağında yerləşən bir evə – Umeyyə bint Nomən ibn Şərahilin evinə – daxil etdilər. Körpəlikdən ona baxan dayəsi də yanında idi. Peyğəmbər ﷺ onun yanına girib: “Nəfsini mənə bağışla” – dedi. Qız (Peyğəmbəri ﷺ tanımadığından) cavabında ona belə dedi: “Deyirsən məlikə öz nəfsini çobana bağışlasın?” Peyğəmbər ﷺ əlini qıza uzatdı ki, onu sakitləşdirsən, lakin qız: “Mən səndən Allaha sığınırım!” – dedi. Onda Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Artıq sən sığınacaq verən Allaha sığındın!” Sonra Peyğəmbər ﷺ bizim yanımıza gəlib dedi: “Ey Əbu Useyd, bu qıza iki ağ paltar ver və onu ailəsinin yanına göndər!” (əl-Buxari, 5255)

4-cü fəsil.

۴ - باب:

Üç dəfə talaq verməyi caiz sayan kimsə haqqında

مَنْ أَجَازَ طَلَاقَ الثَّلَاثِ

۱۸۶۸ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: أَنَّ امْرَأَةً رِفَاعَةَ الْقُرْظِيَّ جَاءَتْ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ رِفَاعَةَ طَلَّقَنِي فَبِتَّ طَلَاقِي وَإِنِّي نَكَحْتُ بَعْدَهُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنِ الزُّبَيْرِ الْقُرْظِيَّ وَإِنَّمَا مَعَهُ مِثْلُ الْهُدْبَةِ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَعَلَّكَ تُرِيدِينَ أَنْ تُرْجِعِي إِلَى رِفَاعَةَ لَا حَتَّى يَذُوقَ عُسَيْلَتِكَ وَتَذُوقِي عُسَيْلَتَهُ. [رواه البخاري: ٥٢٦٠]

1868. Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “(Bir dəfə) Rifaə əl-Qurəzinin arvadı Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib dedi: “Ya Rəsulullah, Rifaə məni boşadıqdan və mənim iddām bitdikdən sonra mən Abdur-Rəhman ibn Zubeyr əl-Qurəziyə ərə getdim. Lakin (bir kişi kimi) o məni qane etmir.” Peyğəmbər ﷺ dedi: “Ol-maya, sən Rifaəyə qayıtmaq istəyirsən?! Yox, sən Abdur-Rəhmanla yaxınlıq etməyincə (Rifaəyə) qayıda bilməzsən.” (əl-Buxari, 5260)

¹ Bu söz Peyğəmbərin onu boşadığına işarə idi.

5-ci fəsil. “Allahın sənə halal etdiyi şeyi nə üçün özünə qadağan edirsən?”¹

۵ – باب :

﴿لِمَ تُحَرِّمُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ﴾

۱۸۶۹ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُحِبُّ الْعَسَلَ وَالْحُلُوءَ وَكَانَ إِذَا انْصَرَفَ مِنَ الْعَصْرِ دَخَلَ عَلَى نِسَائِهِ فَيَذْنُو مِنْ إِحْدَاهُنَّ فَدَخَلَ عَلَى حَفْصَةَ بِنْتِ عُمَرَ فَاحْتَبَسَ أَكْثَرَ مَا كَانَ يَحْتَبِسُ فَعَرَّتْ فَسَأَلَتْ عَنْ ذَلِكَ فَقِيلَ لِي أَهْدَتْ لَهَا امْرَأَةً مِنْ قَوْمِهَا عَكَّةً مِنْ عَسَلٍ فَسَقَتِ النَّبِيَّ ﷺ مِنْهُ شَرْبَةً فَقُلْتُ أَمَا وَاللَّهِ لَنَحْتَالَنَّ لَهُ فَقُلْتُ لِسُودَةَ بِنْتِ زَمْعَةَ إِنَّهُ سَيَذْنُو مِنْكَ إِذَا دَنَا مِنْكَ فَقُولِي أَكَلْتُ مَغَافِيرَ فَإِنَّهُ سَيَقُولُ لَكَ لَا فَقُولِي لَهُ مَا هَذِهِ الرِّيحُ الَّتِي أَجِدُ مِنْكَ فَإِنَّهُ سَيَقُولُ لَكَ سَقَتَنِي حَفْصَةُ شَرْبَةَ عَسَلٍ فَقُولِي لَهُ جَرَسَتْ نَحْلُهُ الْعُرْفُطُ وَسَأَقُولُ ذَلِكَ وَقُولِي أَنْتَ يَا صَغِيَّةُ ذَاكَ قَالَتْ تَقُولُ سُودَةُ فَوَاللَّهِ مَا هُوَ إِلَّا أَنْ قَامَ عَلَى الْبَابِ فَأَرَدْتُ أَنْ أَبَادِيَهُ بِمَا أَمَرَنِي بِهِ فَرَقَا مِنْكَ فَلَمَّا دَنَا مِنْهَا قَالَتْ لَهُ سُودَةُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَكَلْتُ مَغَافِيرَ قَالَ لَا قَالَتْ فَمَا هَذِهِ الرِّيحُ الَّتِي أَجِدُ مِنْكَ قَالَ سَقَتَنِي حَفْصَةُ شَرْبَةَ عَسَلٍ فَقَالَتْ جَرَسَتْ نَحْلُهُ الْعُرْفُطُ فَلَمَّا دَارَ إِلَيَّ قُلْتُ لَهُ نَحْوُ ذَلِكَ فَلَمَّا دَارَ إِلَيَّ صَغِيَّةُ قَالَتْ لَهُ مِثْلُ ذَلِكَ فَلَمَّا دَارَ إِلَيَّ حَفْصَةُ قَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَلَا أَسْقِيكَ مِنْهُ قَالَ لَا حَاجَةَ لِي فِيهِ قَالَتْ تَقُولُ سُودَةُ وَاللَّهِ لَقَدْ حَرَمْتَاهُ قُلْتُ لَهَا اسْكُتِي. [رواه البخاري: ۵۲۶۸]

1869. Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Peyğəmbər bal və (digər) şirniyyatları xoşlayardı. O (hər gün) əsrdən sonra zövcələrinə baş çəkər (və onlardan hər birinin yanında) bir qədər oturardı. (Bir gün) o, Həfsə bint Ömərin yanına gəldi və həmişəkindən fərqli olaraq bir az yubandı. Mən onu qısqandım və onun yubanmağının səbəbini soruşdum. Mənə dedilər ki: “Həm qəbilələrin-dən olan bir qadın (Həfsəyə) bal bağışlamış, o da bu baldan Peyğəmbərə ﷺ içirtmişdir.” Mən dedim: “Vallahi, ona kələk qurmaq lazımdır.” Sonra Səudə bint Zəmayə müraciət edib dedim: “(Bir azdan) o sənənin yanına gələcək. O sənə yaxınlaşan kimi soruşarsan ki: “Kitrə² yemisən?” O sənə: “Xeyr!”– deyə cavab verəcək. Sən ona deyərsən: “Bəs bu nə iydir mənim burnuma gəlir?” O sənə deyəcək: “Həfsə mənə bal içirdib.” Onda sən ona deyərsən: “Yəqin ki, arılar bu balı Urfut ağacından çəkdiyi şirədən hasil etmişlər.” (Aişə) dedi: “Mən də (ona) belə deyəcəyəm, sən də belə deyərsən, ey Səfiyyə.” Səudə dedi: “Vallahi, Peyğəmbər ﷺ qapının ağzına gəlib çatdıqda mən onun qabağına çıxıb sənənin buyuruğunu hökmən yerinə yetirəcəyəm.” (Aişə) dedi: “Peyğəmbər ﷺ ona yaxınlaşdıqda o, Peyğəmbərə ﷺ dedi: “Ya Rəsulullah, kitrə yemi-sən?” O: “Xeyr!”– deyə cavab verdi. Səudə soruşdu: “Bəs bu nə iydir mənim burnuma gəlir?” Peyğəmbər ﷺ dedi: “Həfsə mənə bal içirdib.” Səudə dedi: “Yəqin ki, arılar bu balı Urfut ağacından çəkdiyi şirədən hasil etmişlər.” Son-ra o mənim yanıma gəldi və mən də ona həmin sözləri dedim. Daha sonra o, Səfiyyənin yanına getdi və o da ona həmin sözləri dedi. Nəhayət, o, Həfsə-nin yanına gəldikdə Həfsə dedi: “Ya Rəsulullah, sənə bal verimmə?” O dedi: “Mənim buna ehtiyacım yoxdur.” (Bu vaxt) Səudə: “Vallahi ki, biz onu bal-dan məhrum edə bildik”– dedi, mən də ona: “Sus!”- dedim.” (əl-Buxari, 5268)

¹ “ət-Təhrim” surəsi, 1.

² 1785-ci hədisin qeydlərinə bax.

6-cı fəsil.

۶ - باب:

Xul¹ və bu növ talaq necə yerinə
yetirilir? Uca Allah buyurur:

“ Onlara verdiklərinizdən bir şey
götürmək sizə halal olmaz.

Yalnız hər ikisinin Allahın
hədlərini yerinə yetirməyəcəklə-
rindən qorxması istisnadır”²

الْخُلْعُ وَكَيْفَ الطَّلَاقُ فِيهِ وَقَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى:

﴿وَلَا يَحِلُّ لَكُمْ أَنْ تَأْخُذُوا مِمَّا آتَيْتُمُوهُنَّ

شَيْئًا إِلَّا أَنْ يَخَافَا أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ﴾

۱۸۷۰ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ امْرَأَةً ثَابِتُ بْنُ قَيْسٍ أَتَتْ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ ثَابِتُ بْنُ قَيْسٍ مَا أَعْتَبْتُ عَلَيْهِ فِي خُلْعٍ وَلَا دِينَ وَلَكِنِّي أَكْرَهُ الْكُفْرَ فِي الْإِسْلَامِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَتُرَدِّينَ عَلَيْهِ حَدِيثَهُ قَالَتْ نَعَمْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَقْبَلِ الْحَدِيثَ وَطَلَّقْهَا تَطْلِيقَةً. [رواه البخاري: ۵۲۷۵]

1870. İbn Abbas رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət edir ki, (bir dəfə) Sabit ibn Qeysin zövcəsi Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib dedi: “Ya Rəsulullah, Sabit ibn Qeysin nə əxlaqına, nə də dindarlığına heç bir etirazım yoxdur, sadəcə olaraq (o mənim ürəyimə yatmır və mən) istəmirəm ki, müsəlman olduğum halda küfr edəm.” Peyğəmbər ﷺ soruşdu: “Onun (mehr olaraq) verdiyi bağı özünə qaytararsanmı?” Qadın: “Bəli!” – deyə cavab verdi. Onda Peyğəmbər ﷺ (Sabitə) dedi: “Bağı götür və onun birinci talağını ver!” (əl-Buxari, 5275)

7-ci fəsil.

۷ - باب:

Peyğəmbərin ﷺ Bərirənin ərinə
havadarlıq etməsi

شَفَاعَةُ النَّبِيِّ ﷺ فِي زَوْجِ بَرِيرَةَ

۱۸۷۱ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ زَوْجَ بَرِيرَةَ كَانَ عَبْدًا يُقَالُ لَهُ مُعَيْثٌ كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَيْهِ يَطُوفُ خَلْفَهَا يَبْكِي وَدُمُوعُهُ تَسِيلُ عَلَى لَحْيَتِهِ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِعَبَّاسٍ يَا عَبَّاسُ أَلَا تَعْجَبُ مِنْ حُبِّ مُعَيْثٍ بَرِيرَةَ وَمِنْ بَعْضِ بَرِيرَةَ مُعَيْثًا فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ لَوْ رَاجَعْتَهُ قَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ تَأْمُرُنِي قَالَ إِنَّمَا أَنَا أَشْفَعُ قَالَتْ لَا حَاجَةَ لِي فِيهِ. [رواه البخاري: ۵۲۸۳]

1871. İbn Abbas رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət edir ki, Bərirənin əri Muğis adlı bir kölə idi. Onun qadının dalınca düşdüyü, göz yaşlarının da axıb saqqalına töküldüyü indi də gözümdə canlanır. Onda Peyğəmbər ﷺ Abbasa dedi: “Ey Abbas, sən Muğisin Bərirəyə aşiq olduğuna, Bərirənin də Muğisə nifrət etdiyinə təəccüb etmirsənmi?” Sonra Peyğəmbər ﷺ (Bərirəyə) dedi: “Bəlkə ona qayıdasan.” (Bərirə) dedi: “Ya Rəsulullah, bu mənə əmrdirmi?” Peyğəmbər ﷺ dedi: “Mən sadəcə (ona) havadarlıq edirəm.” (Bərirə): “Mənim ona ehtiyacım yoxdur” – dedi.” (əl-Buxari, 5283)

¹ Qadının tələbilə kişinin onu boşaması və qadına verdiyi mehrin kişiyə qaytarılması.

² “əl-Bəqərə” surəsi, 229.

³ Qadın qorxurdu ki, beləcə, istəməyə-istəməyə onunla yaşamağa davam etsə, bu onu küfrə gətirib çıxaracaq.

8-ci fəsil

۸ – باب

۱۸۷۲ - عَنْ سَهْلٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنَا وَكَافِلُ الْيَتِيمِ فِي الْحِثَّةِ هَكَذَا وَأَشَارَ بِالسَّبَّابَةِ وَالْوُسْطَى وَفَرَجَ بَيْنَهُمَا شَيْئًا. [رواه البخاري: ۵۳۰۴]

1872. Səhl rəvayət edir ki, Peyğəmbər orta barmağıyla işarə barmağını yan-yana azacıq aralı tutub demişdir: “Mən və yetimin himayədarı Cənnətdə (bu iki barmaq kimi) olacağıq.” (əl-Buxari, 5304)

9-cu fəsil. (Kişi) doğulan uşağın
ondan olmasını inkar edərsə

۹ – باب: إِذَا عَرَضَ بِنَفْيِ الْوَلَدِ

۱۸۷۳ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَلِدَ لِي غُلَامٌ أَسْوَدُ فَقَالَ: هَلْ لَكَ مِنْ إِبِلٍ؟ قَالَ: نَعَمْ قَالَ: مَا أَلْوَأْنُهَا؟ قَالَ: حُمْرٌ قَالَ: هَلْ فِيهَا مِنْ أَوْرَقٍ؟ قَالَ: نَعَمْ قَالَ: فَأَتَى ذَلِكَ؟ قَالَ: لَعَلَّهُ نَزَعَهُ عِرْقٌ قَالَ: فَلَعَلَّ ابْنَكَ هَذَا نَزَعَهُ عِرْقٌ. [رواه البخاري: ۵۳۰۵]

1873. Əbu Hureyra rəvayət edir ki, (bir dəfə) bir nəfər Peyğəmbərin yanına gəlib dedi: “Ya Rəsulullah, mənim (özüm də, zövcəm də ağ dərilili olduğumuz halda) uşağım qara dərilili doğuldu.” Peyğəmbər soruşdu: “Sənin dəvələrin varmı?” Adam: “Bəli!”– dedi. Peyğəmbər soruşdu: “Nə rəngdədir?” (Adam): “Qırmızıdır!”– dedi. Peyğəmbər soruşdu: “Aralarında boz rəngli olanı varmı?” (Adam): “Bəli!”– deyə cavab verdi. Peyğəmbər soruşdu: “Hardandır onlar?” (Adam): “Ola bilsin ki, irsən keçmişdir.” Peyğəmbər dedi: “Ola bilsin ki, sənin uşağına da irsən keçmişdir.” (əl-Buxari, 5305)

10-cu fəsil.

۱۰ – باب:

İmamın lənətləşən iki nəfərə:
“Heç şübhəsiz ki, sizdən biriniz
yalan danışır. Aranızda tövbə et-
mək istəyən yoxdurmu?” deməsi

قَوْلُ الْإِمَامِ لِلْمُتَلَاعِنِينَ إِنَّ أَحَدَكُمَا كَاذِبٌ
فَهَلْ مِنْكُمَا تَائِبٌ

۱۸۷۴ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا فِي حَدِيثِ الْمُتَلَاعِنِينَ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِلْمُتَلَاعِنِينَ حَسَابُكُمَا عَلَى اللَّهِ أَحَدُكُمَا كَاذِبٌ لَا سَبِيلَ لَكَ عَلَيْهَا قَالَ مَالِي قَالَ لَا مَالَ لَكَ إِنَّ كُنْتَ صَدَقْتَ عَلَيْهَا فَهُوَ بِمَا اسْتَخَلَّتْ مِنْ فَرْجِهَا وَإِنْ كُنْتَ كَذَبْتَ عَلَيْهَا فَذَاكَ أَبْعَدُ لَكَ. [رواه البخاري: ۵۳۱۲]

1874. İbn Ömər öz aralarında lənətləşən ər-arvadın əhvalatını rəvayət edərkən demişdir: “Peyğəmbər lənətləşən bu ər-arvada demişdir: “Sizin haqq-hesabınız Allaha aiddir. Şübhəsiz ki, sizdən biriniz yalan danışır. Lakin sənin ona heç bir şeydə haqqın çatmır.” (Kişi) dedi: “Bəs mənim malım necə olsun?” Peyğəmbər buyurdu: “O sənin malın sayıla bilməz. Çünki əgər sən

¹ Burada mehr nəzərdə tutulur.

doğru deyirsənsə, onda bu, ər-arvad münasibətinə görə verdiyin mal sayılır, yox əgər yalan danışsansa, onda sənin heç bir halda buna haqqın çatmır.” (əl-Buxari, 5312)

11-ci fəsil. Yas saxlayan qadın sürmə çəkə (bilərmə?)

۱۱ - باب: الْكُحْلُ لِلْحَادَّةِ

۱۸۷۵ - عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ امْرَأَةً تُوفِّيَ زَوْجُهَا فَخَشُوا عَلَى عَيْنَيْهَا فَأَتَوْا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَاسْتَأْذَنُوهُ فِي الْكُحْلِ فَقَالَ لَا تَكْحُلْ قَدْ كَانَتْ إِحْدَاكُنَّ تَمْكُثُ فِي شَرٍّ أَحْلَسَهَا أَوْ شَرٍّ بَيَّتَهَا فَإِذَا كَانَ حَوْلُ فَمَرَّ كَلْبٌ رَمَتْ بَبْعَةً فَلَا حَتَّى تَمُضِيَ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا. [رواه البخاري: ۵۳۳۸]

1875. Ummu Sələmə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا rəvayət edir ki, (bir dəfə) bir qadının əri öldü. Qadının gözləri ağrıdığından onun (qohum-əqrəbası) Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib ondan xahiş etdilər ki, həmin qadına sürmədən istifadə etməyə izn versin. Peyğəmbər ﷺ dedi: “(Bu qadın) sürmədən istifadə etməməlidir. (Yadınızda-dırsa, cahiliyyə dövründə biriniz dul qaldıqda) ən nimdaş paltarını geyərdi və ya ən bərbad evdə qalardı, üstündən bir il keçdikdən sonra onun yanından bir köpək keçsəydi, qadın onun üstünə təzək atardı. Yox, dörd ay on gün keçənədək (sürmədən istifadə etməməlidir).” (əl-Buxari, 5338)

٦٩ - كِتَابُ النَّفَقَاتِ

69 – (Mal-dövlətin) xərcclənməsi kitabı

1-ci fəsil. Ailəyə xərcclənən (mal-dövlətin) üstünlüyü

١ - باب: فَضْلُ النَّفَقَةِ عَلَى الْأَهْلِ

١٨٧٦ - عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: إِذَا أَنْفَقَ الْمُسْلِمُ نَفَقَةً عَلَى أَهْلِهِ وَهُوَ يَحْتَسِبُهَا كَانَتْ لَهُ صَدَقَةً. [رواه البخاري: ٥٣٥١]

1876. Əbu Məsud əl-Ənsari ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Bir müsəlman əvəzini Allahdan umaraq (malından) ailəsinə bir şey xərccləsə, bu onun üçün sədəqə sayılır.” (əl-Buxari, 5351)

١٨٧٧ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ السَّاعِي عَلَى الْأَرْمَلَةِ وَالْمِسْكِينِ كَالْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ الْقَائِمِ اللَّيْلَ الصَّائِمِ النَّهَارَ. [رواه البخاري: ٥٣٥٣]

1877. Əbu Hureyra ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Dul qadınlara və kasıblara əl tutan kimsə Allah yolunda olan mücahid kimi, habelə, gündüz oruc tutub, gecə namaz qılanlar kimidir.” (əl-Buxari, 5353)

2-ci fəsil. Kişinin ailəsini bir illik ərzaqla təmin etməsi, üstəlik (mal-dövlət) əhli-əyala necə xərcclənməlidir?

٢ - باب:

حَبْسُ نَفَقَةِ الرَّجُلِ قُوْتِ سَنَةٍ عَلَى أَهْلِهِ وَكَيْفَ نَفَقَاتُ الْعِيَالِ

١٨٧٨ - عَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَبِيعُ نَخْلَ بَنِي النَّضِيرِ وَيَحْبِسُ لِأَهْلِهِ قُوْتِ سَنَتِهِمْ. [رواه البخاري: ٥٣٥٧]

1878. Ömər ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ Bəni Nədir qəbiləsinin xurma ağaclarını satar və ailəsi üçün bir illik azuqə hazırlayardı.” (əl-Buxari, 5357)

٧٠ - كِتَابُ الْأَطْعِمَةِ

70 – Yeməklər kitabı

1-ci fəsil. Uca Allahın: “Sizə ruzi kimi verdiyimiz pak şeylərdən yeyin...”¹ sözü

١ - باب: قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى:

﴿كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ﴾

١٨٧٩ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ أَبَا بَنِي جَهْدٍ شَدِيدٌ فَلَقِيَتْهُ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ فَاسْتَقْرَأَهُ آيَةَ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ فَدَخَلَ دَارَهُ وَفَتَحَهَا عَلَى فَمَشَيْتُ غَيْرَ بَعِيدٍ فَخَرَرْتُ لَوَجْهِهِ مِنَ الْجُوعِ وَإِذَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَائِمٌ عَلَى رَأْسِي فَقَالَ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ فَقُلْتُ لَبَّيْكَ رَسُولُ اللَّهِ وَسَعْدَيْكَ فَأَخَذَ بِيَدِي فَأَقَامَنِي وَعَرَفَ الَّذِي بِي فَأَنْطَلَقَ بِي إِلَى رَحْلِهِ فَأَمَرَ لِي بِعُسٍّ مِنْ لَبَنٍ فَشَرِبْتُ مِنْهُ ثُمَّ قَالَ عُدْ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ فَعُدْتُ فَشَرِبْتُ ثُمَّ قَالَ عُدْ فَعُدْتُ فَشَرِبْتُ حَتَّى اسْتَوَى بَطْنِي فَصَارَ كَالْقَدَحِ قَالَ فَلَقِيَتْهُ عُمَرُ وَذَكَرْتُ لَهُ الَّذِي كَانَ مِنْ أَمْرِي وَقُلْتُ لَهُ فَوَلَّى اللَّهُ ذَلِكَ مَنْ كَانَ أَحَقُّ بِهِ مِنْكَ يَا عُمَرُ وَاللَّهِ لَقَدْ اسْتَقْرَأْتُكَ الْآيَةَ وَلَأَنَا أَقْرَأُ لَهَا مِنْكَ قَالَ عُمَرُ وَاللَّهِ لَأَنْ أَكُونَ أَدْخَلْتُكَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ يَكُونَ لِي مِثْلُ حُمْرِ النَّعَمِ. [رواه البخاري: ٥٣٧٥]

1879. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رضى الله عنه demişdir: “(Bir dəfə) mən (aclıqdan) taqətdən düşmüşdüm. Həmin vaxt mən Ömər ibn Xəttaba rast gəldim və ondan mənə Allahın Kitabından bir ayəni başa salmağı xahiş etdim. O, evinə daxil oldu və ayəni mənə oxudu. Mən (onun evindən) azacıq aralanmışdım ki, taqətsizlikdən və aclıqdan üzüstə yerə yığıldım. Bir də baxdım ki, Peyğəmbər ﷺ başımın üstündə durub. O: “Ey Əbu Hureyra!” – deyərək xitab etdi. Mən: “Buyur, əmrinə müntəzirəm, ya Rəsulullah” – dedim. O əlimdən tutub məni ayağa qaldırdı. O mənim niyə belə hala düşdüyümü anlayıb məni evinə apardı və (evdəkilərə) mənə bir qab süd gətirməyi buyurdu. Mən süddən (bir qədər) içdikdən sonra Peyğəmbər ﷺ: “Yenə iç, ey Əbu Hurr!”² – deyərək buyurdu. Mən yenə içdim. Sonra o: “Yenə iç!” – dedi. Mən yenə içdim. Axırda qarnım düzəlib ox kimi dümdüz oldu. Sonra mən yenə Ömərə rast gəldim və başıma gələnləri ona danışib dedim: “Allah bu işi səndən daha layiqlisinə həvalə etdi, ey Ömər! Vallahi ki, səndən soruşub öyrənmək istədiyim ayəni mən səndən yaxşı bilirdim.” Ömər dedi: “Vallahi, səni evimə dəvət edib (yemək-içməyə qonaq etməm) mənim üçün qırmızı dəvələrdən daha sevimlidir.” (əl-Buxari, 5375)

2-ci fəsil. Yemək yeməyə başladığıda: “Bismillah!” – demək və sağ əllə yemək

٢ - باب:

التَّسْمِيَةُ عَلَى الطَّعَامِ وَالْأَكْلُ بِالْيَمِينِ

١٨٨٠ - عَنْ عُمَرَ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كُنْتُ غُلَامًا فِي حَجَرِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَكَانَتْ يَدِي تَطِيشُ فِي الصَّحْفَةِ فَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَا غُلَامُ سَمِّ اللَّهَ وَكُلْ يَمِينِكَ وَكُلْ مِمَّا يَلِيكَ فَمَا زِلْتُ تَلْكَ طِعْمَتِي بَعْدُ. [رواه البخاري: ٥٣٧٦]

¹ “əl-Bəqərə” surəsi, 172.

² Hurr – pişik, Hureyra – pişikciyaz deməkdir. Əbu Hureyranın رضى الله عنه adı Abdur-Rəhman ibn Səxrdir, pişiklə oynamağı xoşladığına görə Peyğəmbər ﷺ ona belə ləqəb vermişdir.

1880. Rəvayət edilir ki, Ömər ibn Əbu Sələmə ؓ demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ himayəsi altında böyüyən bir uşaq idim. Yemək yeyəndə mən əlimi qabın hər tərəfinə uzadardım. (Bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ mənə belə buyurdu: “Balaca, “bismillah” de, özün də sağ əllə və öz qabağından ye!” O gündən bəri mən yeməyi ancaq bu qaydada yeyirəm.” (əl-Buxari, 5376)

3-cü fəsil. Doyunca yemək yeyən kimsə haqqında

۳- باب: مَنْ أَكَلَ حَتَّى شَبِعَ

۱۸۸۱ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا تُوْفِيَ النَّبِيُّ ﷺ حِينَ شَبِعْنَا مِنَ الْأَسْوَدَيْنِ التَّمْرِ وَالْمَاءِ. [رواه البخاري: ۵۳۸۳]

1881. Rəvayət edilir ki, Aişə ؓ demişdir: “Biz artıq xurma və sudan doyunca yeyib içməyə (imkanımız olduğu) zaman Peyğəmbər ﷺ vəfat etdi.” (əl-Buxari, 5383)

4-cü fəsil. Yumşaq çörək, habelə masa və süfrə arxasında yemək yemək

۴- باب:

الْخُبْزُ الْمُرَقَّقُ وَالْأَكْلُ عَلَى الْخِوَانِ وَالسُّفْرَةِ

۱۸۸۲ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: مَا أَكَلَ النَّبِيُّ ﷺ خُبْزًا مُرَقَّقًا وَلَا شَاةً مَسْمُوطَةً حَتَّى لَقِيَ اللَّهَ. [رواه البخاري: ۵۳۸۵]

1882. Rəvayət edilir ki, Ənəs ؓ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ Rəbbinə qovuşanadək nə bir yumşaq çörək, nə də bütöv qızardılmış bir quzu yemişdir.” (əl-Buxari, 5385)

۱۸۸۳ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: مَا عَلِمْتُ النَّبِيَّ ﷺ أَكَلَ عَلَى سُكْرَجَةٍ قَطُّ وَلَا خُبْزَ لَهُ مُرَقَّقٌ قَطُّ وَلَا أَكَلَ عَلَى خِوَانٍ قَطُّ. [رواه البخاري: ۵۳۸۶]

1883. Rəvayət edilir ki, Ənəs ؓ demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ nə balaca qabda yemək yediyni, nə yumşaq çörək yediyni, nə də masa arxasında yemək yediyni heç vaxt eşitməmişəm.” (əl-Buxari, 5386)

5-ci fəsil. Bir nəfərin yeməyi iki nəfərə bəs edir

۵- باب: طَعَامُ الْوَاحِدِ يَكْفِي الْاِثْنَيْنِ

۱۸۸۴ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ طَعَامُ الْاِثْنَيْنِ كَافِي الثَّلَاثَةِ وَطَعَامُ الثَّلَاثَةِ كَافِي الْأَرْبَعَةِ. [رواه البخاري: ۵۳۹۲]

1884. Əbu Hureyra ؓ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “İki nəfərin yeməyi üç nəfərə bəs edər, üç nəfərin yeməyi də dörd nəfərə bəs edər.” (əl-Buxari, 5392)

6-cı fəsil. Mömin bir qarına yemək yeyir

۶- باب: الْمُؤْمِنُ يَأْكُلُ فِي مَعَى وَاحِدٍ

۱۸۸۵ - عَنْ نَافِعٍ قَالَ: كَانَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا لَا يَأْكُلُ حَتَّى يُؤْتَى بِمَسْكِينٍ يَأْكُلُ مَعَهُ فَأَدْخَلْتُ رَجُلًا يَأْكُلُ مَعَهُ فَأَكَلَ كَثِيرًا فَقَالَ يَا نَافِعُ لَا تُدْخِلْ هَذَا عَلَيَّ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ الْمُؤْمِنُ يَأْكُلُ فِي مَعَى وَاحِدٍ وَالْكَافِرُ يَأْكُلُ فِي سَبْعَةِ أَمْعَاءٍ. [رواه البخاري: ۵۳۹۳]

1885. Nafi rəvayət edir ki, ibn Ömər رضي الله عنه süfrə arxasına əyləşdikdə yanına bir kasıb dəvət etməyincə yemək yeməzdi. Bir dəfə mən yenə onun yanına bir (kasıb) gətirdim. Adam olduqca çox yemək yedi. (Onda ibn Ömər mənə) dedi: "Bir də bunu mənim yanıma gətirmə. Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişəm: "Mömin bir qarına yemək yeyir, kafir isə yeddi qarına." (əl-Buxari, 5393)

7-ci fəsil. Dirsəklənmiş halda yemək yemək

۷- باب: الْأَكْلُ مُتَكِنًا

۱۸۸۶ - عَنْ أَبِي جُحَيْفَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا أَكُلُ مُتَكِنًا. [رواه البخاري: ۵۳۹۹]

1886. Əbu Cuheyfə رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Mən dirsəklənmiş halda yemirəm." (əl-Buxari, 5399)

8-ci fəsil. Peyğəmbər ﷺ heç vaxt heç bir yeməyi pisləməyib

۸- باب: مَا عَابَ النَّبِيُّ ﷺ طَعَامًا

۱۸۸۷ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: مَا عَابَ النَّبِيُّ ﷺ طَعَامًا قَطُّ إِلَّا اشْتَهَاهُ أَكَلَهُ وَإِنْ كَرِهَهُ تَرَكَهُ. [رواه البخاري: ۵۴۰۹]

1887. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رضي الله عنه demişdir: "Peyğəmbər ﷺ heç vaxt heç bir yeməyi pisləməzdi. Yemək xoşuna gəldikdə onu yeyər, əks halda isə onu tərk edərdi." (əl-Buxari, 5409)

9-cu fəsil. (Üyüdülmüş) arpayə (içindəki qabıqları təmizləmək üçün) üfürmək

۹- باب:

التَّفْحُ فِي الشَّعِيرِ

۱۸۸۸ - عَنْ سَهْلِ رضي الله عنه قِيلَ لَهُ: هَلْ رَأَيْتُمْ فِي زَمَانِ النَّبِيِّ ﷺ التَّفْحَ قَالَ لَا قِيلَ: فَهَلْ كُنْتُمْ تَنْخُلُونَ الشَّعِيرَ قَالَ لَا وَلَكِنْ كُنَّا نَنْفُخُهُ. [رواه البخاري: ۵۴۱۰]

1888. Rəvayət edilir ki, Səhldən رضي الله عنه soruşdular: "Siz Peyğəmbərin ﷺ dövründə təmiz ağ un görmüşdünüzmü?" O: "Xeyr" – dedi. (Yenə) soruşdular: "Siz arpa üyüdürdünüzmü?" O dedi: "Xeyr, biz sadəcə onun (içindəki qabıqları təmizləmək üçün) üfürərdik." (əl-Buxari, 5410)

10-cu fəsil.

Peyğəmbərin ﷺ və onun əshabələrinin yedikləri

۱۰- باب:

مَا كَانَ النَّبِيُّ ﷺ وَأَصْحَابُهُ يَأْكُلُونَ

۱۸۸۹ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَسَمَ النَّبِيُّ ﷺ يَوْمًا بَيْنَ أَصْحَابِهِ تَمْرًا فَأَعْطَى كُلَّ إِنْسَانٍ سَبْعَ تَمْرَاتٍ فَأَعْطَانِي سَبْعَ تَمْرَاتٍ إِحْدَاهُنَّ حَشْفَةٌ فَلَمْ يَكُنْ فِيْهِنَّ تَمْرَةٌ أَعْجَبَ إِلَيَّ مِنْهَا شَدَّتْ فِي مَضَاغِي. [رواه البخاري: ۵۴۱۱]

1889. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra ؓ demişdir: “Bir gün Peyğəmbər ﷺ bir miqdar xurmanı əshabələri arasında bölüşdürdü və hər kəsə, habelə mənə də yeddi dənə xurma verdi. Bu xurmalardan biri quru idi və tam yetişməmişdi. Lakin bu xurmalar içində mənim ən çox sevdiyim məhz bu xurma idi. (Çünki) onu çeynəmək mənə çox çətin idi.” (əl-Buxari, 5411)

١٨٩٠ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؓ أَنَّهُ مَرَّ بِقَوْمٍ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ شَاةٌ مَصْلِيَّةٌ فَدَعَا فَأَبَى أَنْ يَأْكُلَ وَقَالَ خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنَ الدُّنْيَا وَلَمْ يَشْعُرْ مِنْ خُبْرِ الشَّعِيرِ. [رواه البخاري: ٥٤١٤]

1890. Rəvayət edilir ki, (bir dəfə) Əbu Hureyra ؓ qarşılarında qızardılmış qoyun qoyulmuş bir dəstə adamın yanından keçərkən onlar onu yeməyə dəvət etdi. O isə bundan imtina etdi və dedi: “Peyğəmbər ﷺ arpa çörəyindən doyunca yemədiyi halda dünyadan köçüb getdi.” (əl-Buxari, 5414)

١٨٩١ - عَنْ عَائِشَةَ ؓ قَالَتْ: مَا شَبِعَ آلُ مُحَمَّدٍ ﷺ مِنْ دَقَمٍ الْمَدِينَةِ مِنْ طَعَامِ الْبَرِّ ثَلَاثَ لَيَالٍ تَبَاعًا حَتَّى قُبِضَ. [رواه البخاري: ٥٤١٦]

1891. Rəvayət edilir ki, Aişə ؓ demişdir: “Mühəmmədin ﷺ ailəsi Mədinəyə gəl-di-yi gündən ta onun vəfat etdiyi günədək (heç vaxt) üç gün dalbadal buğda çörəyindən doyunca yeməmişdir.” (əl-Buxari, 5416)

11-ci fəsil. Təlbinə¹

١١ - باب: التَّلْبِينَةُ

١٨٩٢ - عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهَا كَانَتْ إِذَا مَاتَ الْمَيِّتُ مِنْ أَهْلِهَا فَاجْتَمَعَ لَذَلِكَ النِّسَاءُ ثُمَّ تَفَرَّقْنَ إِلَّا أَهْلَهَا وَخَاصَّتَهَا أَمَرَتْ بِرَمَةِ مِنْ تَلْبِينَةٍ فَطُبِخَتْ ثُمَّ صُنِعَ ثَرِيدٌ فَصَبَّتِ التَّلْبِينَةَ عَلَيْهَا ثُمَّ قَالَتْ كُلْنَ مِنْهَا فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ التَّلْبِينَةُ مُحِجَّةٌ لِفُؤَادِ الْمَرِيضِ تَذْهَبُ بِبَعْضِ الْحُزَنِ. [رواه البخاري: ٥٤١٧]

1892. Peyğəmbərin ﷺ zövcəsi Aişə ؓ rəvayət etmişdir ki, onun qohumlarından bir kimsə vəfat etdikdə qadınlar bir yerə yığışar, (başsağlığı verər), sonra da ailə üzvlərindən və ən yaxın rəfiqələrindən başqa hamı dağılışıb gedərdi. (Bundan sonra) onun göstərişi ilə təlbinə bişirilər və şorba hazırlanar, sonra da təlbinəni ona qatardılar. (Yemək hazır olduqda) Aişə ؓ onlara deyərdi: “Bundan yeyin! Çünki mən Peyğəmbərin ﷺ: “Təlbinə xəstənin qəlbinə təskinlik verir və kədərini aradan qaldırır” – dediyini eşitmişəm.” (əl-Buxari, 5417)

12-ci fəsil. Gümüşlə bəzədilmiş qabda yeməyin (hökmü)

١٢ - باب: الْأَكْلُ فِي إِنَاءٍ مَفْضُضٍ

١٨٩٣ - عَنْ حُذَيْفَةَ ؓ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ لَا تَلْبَسُوا الْحَرِيرَ وَلَا الدِّيَّاجَ وَلَا تَشْرَبُوا فِي آنِيَةِ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَلَا تَأْكُلُوا فِي صِحَافِهَا فَإِنَّهَا لَهُمْ فِي الدُّنْيَا وَلَنَا فِي الْآخِرَةِ. [رواه البخاري: ٥٤٢٦]

¹ Un və bal yaxud süd ilə yoğrulub bişirilmiş yemək.

1893. Rəvayət edilir ki, Huzeyfə ؓ demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə buyurduğunu eşitmişəm: “İpək və zərxara geyinməyin, qızıl və gümüş qablarda su içməyin, belə qablarda yemək də yeməyin. Çünki bütün bunlar onlara dünyada, sizə isə axirətdə nəsib olacaq.” (əl-Buxari, 5426)

**13-cü fəsil. (Din) qardaşlarının
yeməyini təmin etməyi boynuna
çəkən kimsə haqqında**

۱۳ – باب:

الرَّجُلُ يَتَكَلَّفُ الطَّعَامَ لِاخْوَانِهِ

۱۸۹۴ - عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ ؓ قَالَ: كَانَ مِنَ الْأَنْصَارِ رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ أَبُو شُعَيْبٍ وَكَانَ لَهُ غُلَامٌ لَحَامٌ فَقَالَ اصْنَعْ لِي طَعَامًا أَدْعُو رَسُولَ اللَّهِ ﷺ خَامِسَ خَمْسَةِ فَدَعَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ خَامِسَ خَمْسَةِ فَتَبِعَهُمْ رَجُلٌ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ إِنَّكَ دَعَوْتَنَا خَامِسَ خَمْسَةٍ وَهَذَا رَجُلٌ قَدْ تَبِعَنَا فَإِنْ شِئْتَ أَذْنْتُ لَهُ وَإِنْ شِئْتَ تَرَكْتُهُ قَالَ بَلْ أَذْنْتُ لَهُ. [رواه البخاري: ۵۴۳۴]

1894. Rəvayət edilir ki, Əbu Məsud əl-Ənsari ؓ demişdir: “Ənsarın arasında Əbu Şueyb adlı bir kişi var idi. Bu kişinin qəssablıq edən bir kələsi var idi. (Bir dəfə kişi ona): “Mənim üçün elə yemək hazırla ki, Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə beş nəfər adamı (yeməyə) dəvət edə bilim.” Sonra o, Peyğəmbəri ﷺ beş nəfərin beşincisi olaraq yeməyə dəvət etdi. (Yolda) bir nəfər onlara qoşuldu. Peyğəmbər ﷺ (ev sahibinə) dedi: “Sən bizim beşimizi (yeməyə) dəvət etdin. (Yolda) bu adam bizə qoşuldu. İstəyirsən, izn ver (o da bizimlə gəlsin), istəyirsənsə, çıxıb getsin.” Kişi dedi: “Yox, izn verirəm, qoy gəlsin.” (əl-Buxari, 5434)

**14-cü fəsil. (Yeməyə) xurma və
xiyar qatmaq**

۱۴ – باب: الرُّطْبُ بِالْقَثَاءِ

۱۸۹۵ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ؓ قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَأْكُلُ الرُّطْبَ بِالْقَثَاءِ. [رواه البخاري: ۵۴۴۰]

1895. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Cəfər ibn Əbu Talib ؓ demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ tər xurma ilə xiyar yediğini görmüşəm.” (əl-Buxari, 5440)

**15-ci fəsil. Tər xurma və qurumuş
xurma haqqında**

۱۵ – باب: الرُّطْبُ وَالتَّمْرُ

۱۸۹۶ - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ؓ قَالَ: كَانَ بِالْمَدِينَةِ يَهُودِيٌّ وَكَانَ يُسَلِّفُنِي فِي تَمْرِي إِلَى الْجَدَادِ وَكَانَتْ لَجَابِرِ الْأَرْضِ الَّتِي بِطَرِيقِ رُومَةَ فَجَلَسْتُ فَخَلَا عَامًا فَجَاءَنِي الْيَهُودِيُّ عِنْدَ الْجَدَادِ وَلَمْ أَجِدْ مِنْهَا شَيْئًا فَجَعَلْتُ أَسْتَنْظِرُهُ إِلَى قَابِلٍ فَيَأْتِي فَأَخْبِرَ بِذَلِكَ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ لِأَصْحَابِهِ امْشُوا نَسْتَنْظِرُ لَجَابِرَ مِنَ الْيَهُودِيِّ فَجَاءُونِي فِي نَخْلِي فَجَعَلَ النَّبِيُّ ﷺ يَكَلِّمُ الْيَهُودِيَّ فَيَقُولُ أَبَا الْقَاسِمِ لَا أَنْظِرُهُ فَلَمَّا رَأَى النَّبِيُّ ﷺ قَامَ فَطَافَ فِي النَّخْلِ ثُمَّ جَاءَهُ فَكَلَّمَهُ فَأَبَى فَقَسَمْتُ فَجِئْتُ بِقَلِيلِ رُطْبٍ فَوَضَعْتُهُ بَيْنَ يَدَيْ النَّبِيِّ ﷺ فَأَكَلَ ثُمَّ قَالَ أَيْنَ عَرِيْشُكَ يَا جَابِرُ فَأَخْبَرْتُهُ فَقَالَ اقْرُشْ لِي فِيهِ فَفَرَشْتُهُ فَدَخَلَ فَرَقْدَ ثُمَّ اسْتَقْفِظَ فَجِئْتُهُ بِقُبْضَةٍ أُخْرَى فَأَكَلَ مِنْهَا ثُمَّ قَامَ فَكَلَّمَ الْيَهُودِيَّ فَأَبَى عَلَيْهِ فَقَامَ فِي

الرُّطَابِ فِي النَّخْلِ الثَّانِيَةَ ثُمَّ قَالَ يَا حَابِرُ جُدَّ وَأَقْضِ فَوْقَ فِي الْجَدَادِ فَحَدَّثَتْ مِنْهَا مَا قَضَيْتُهُ وَفَضَّلَ مِنْهُ فَخَرَجْتُ حَتَّى جِئْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَبَشَّرْتُهُ فَقَالَ أَشْهَدُ أَنِّي رَسُولُ اللَّهِ. [رواه البخاري: ٥٤٤٣]

1896. Rəvayət edilir ki, Cabir ibn Abdullah ر.ه.ه. demişdir: “Mədinədə bir yəhudi var idi. O, (mənim bağında bitən) xurmaların pulunu qabaqcadan ödəyər. Cabirin xurmalığı Ruma quyusuna aparən yolun üstündə idi. İllərdən birində bu xurma bağı bar vermədi. Məhsul yığımı vaxtı yəhudi gəlib (məndən xurmalarını tələb etdikdə) mən ona verməyə bir şey tapmadım və ondan mənə növbəti ilədək möhlət verməyi xahiş etdim, lakin o buna razı olmadı. Bu haqda Peyğəmbərə ﷺ xəbər verildikdə o öz əshabələrinə dedi: “Qalxın, gedək yəhudidən Cabir üçün möhlət diləyək.” Mən xurma bağında ikən onlar mənim yanına gəldilər. Peyğəmbər ﷺ yəhudini yola gətirməyə çalışdı, o isə: “Ey Əbul Qasım, mən ona möhlət verməyəcəyəm”- deyirdi. (Bunun bir nəticə vermədiyini) görəndə Peyğəmbər ﷺ qalxıb bağda gəzişdi, sonra yəhudinin yanına gəlib bir də onu dilə tutdu, lakin o yenə razı olmadı. Onda mən qalxıb bir az xurma gətirdim və onu Peyğəmbərin ﷺ qabağına qoydum. O (bu xurmadan) yedikdən sonra soruşdu: “Hanı sənin çadırın, ey Cabir?” (Mən çadırın harada olduğunu) ona bildirdim. Peyğəmbər ﷺ: “Onun içində mənim üçün yer sal!”- dedi, mən də (onun üçün) yer saldım. Sonra o, (çadıra) daxil oldu və uzanıb yatdı. Bir müddətdən sonra Peyğəmbər ﷺ oyandı və mən ona yenə bir ovuc xurma gətirdim. O bu xurmadan yedikdən sonra gedib bir daha yəhudi ilə danışdı. Yəhudi yenə də onunla razılaşmadı. Onda Peyğəmbər ﷺ xurmalıqların arasında durub dedi: “Ey Cabir, xurmaları yığ və borcunu ödə!” Mən xurmaları yığarkən Peyğəmbər ﷺ yanımda durdu. Mən yəhudinin borcunu ödəyəcək qədər xurma yığdım, hələ artıq da qaldı. Sonra mən Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib onu sevindirdim. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Şəhadət verirəm ki, mən Allahın elçisiyəm!” (əl-Buxari, 5443)

16-cı fəsil. Əcva¹

١٦ - باب: الْعَجْوَةُ

١٨٩٧ - عَنْ سَعْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ تَصَبَّحَ كُلَّ يَوْمٍ سَبْعَ تَمَرَاتٍ عَجْوَةٍ لَمْ يَضُرَّهُ فِي ذَلِكَ الْيَوْمِ سُمْ وَلَا سَحَرٌ. [رواه البخاري: ٥٤٤٥]

1897. Səd ر.ه.ه. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Kim hər səhər Əcva xurmasından yeddi dənə yesə, həmin gün ona nə zəhər, nə də sehr təsir edə bilməz.” (əl-Buxari, 5445)

17-ci fəsil.

(Yeməyi qurtardıqdan sonra)
barmaqları yalamaq

١٧ - باب:

لَعَقُ الْأَصَابِعِ

١٨٩٨ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ إِذَا أَكَلَ أَحَدُكُمْ فَلَا يَمْسَحُ يَدَهُ حَتَّى يَلْعَقَهَا أَوْ يُلْعِقَهَا. [رواه البخاري: ٥٤٥٦]

¹ Xurma növü.

1898. İbn Abbas رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Biriniz yemək yedikdə əlini yalamayınca və ya (əhli-əyalına) yalatdırmayınca onu (heç nəyə) silməsin.” (əl-Buxari, 5456)

١٨٩٩ - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كُنَّا زَمَانَ النَّبِيِّ ﷺ لَا نَجِدُ مِثْلَ ذَلِكَ مِنَ الطَّعَامِ إِلَّا قَلِيلًا فَإِذَا نَحْنُ وَجَدْنَاهُ لَمْ يَكُنْ لَنَا مَنَادِيلٌ إِلَّا أَكْفُنَا وَسَوَاعِدُنَا وَأَقْدَامُنَا ثُمَّ نُصَلِّي وَلَا تَتَوَضَّأُ. [رواه البخاري: ٥٤٥٧]

1899. Rəvayət edilir ki, Cabir ibn Abdullah رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Biz peyğəmbərin ﷺ zamanında (odda bişmiş) belə yeməklərdən çox az tapa bilərdik. O zaman biz belə yeməklər yedikdə cib dəsmalımız olmadığından (əllərimizi) biləyimizə, sinəmizə və ayağımıza silərdik. Sonra da qalxıb dəstəmaz almadan namaz qıldırıq.” (əl-Buxari, 5457)

18-ci fəsil. Yemək yeyib qurtardıqdan sonra nə demək lazımdır?

١٨ - باب: مَا يَقُولُ إِذَا فَرَغَ مِنْ طَعَامِهِ

١٩٠٠ - عَنْ أَبِي أُمَامَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ إِذَا رَفَعَ مَائِدَتَهُ قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ غَيْرَ مَكْفِيٍّ وَلَا مُدَوِّعٍ وَلَا مُسْتَعْنَى عَنْهُ رَبَّنَا. [رواه البخاري: ٥٤٥٨]

1900. Əbu Umamə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, yemək süfrəsi yığışdırıldıqda Peyğəmbər ﷺ deyirdi: “Əlhəmdulillahi həmdən kəsiran tayyibən mubarakən fihi ğayra məkfiyyin və lə muvəddəin və lə mustəğnə anhu Rabbənə.” (əl-Buxari, 5458)

١٩٠١ - عَنْ أَبِي أُمَامَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ إِذَا رَفَعَ مَائِدَتَهُ قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي كَفَانَا وَأَرْوَانَا غَيْرَ مَكْفِيٍّ وَلَا مَكْفُورٍ. [رواه البخاري: ٥٤٥٩]

1901. Əbu Umamə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, yemək süfrəsi yığışdırıldıqda Peyğəmbər ﷺ deyirdi: “Əlhəmdulillahil-ləzi kəfanə və ərvanə ğayra məkfiyyin və lə məkfurin.” (əl-Buxari, 5459)

19-cu fəsil. Uca Allahın: “...yemək yedikdən sonra bir- birinizlə söhbətə dalmadan dağılışın.”⁴ sözü

١٩ - باب: قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا﴾

١٩٠٢ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَنَا أَعْلَمُ النَّاسِ بِالْحَجَابِ كَانَ أَبِي بْنُ كَعْبٍ يَسْأَلُنِي عَنْهُ أَصْبَحَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَرُوسًا بَزَيْنَبَ بِنْتَ حَجَّشٍ وَكَانَ تَزَوَّجَهَا بِالْمَدِينَةِ فَدَعَا النَّاسَ لِلطَّعَامِ بَعْدَ ارْتِفَاعِ النَّهَارِ فَجَلَسَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَجَلَسَ مَعَهُ

¹ Bu hədis odda bişmiş yeməkdən yeyən adamın dəstəmaz almağına lüzum olmadığına dəlalat edir.

² Tərcüməsi: Rəbbimiz Allaha həmd olsun, (özü də) çoxlu, xoş, mübarək, sonsuz, ardı-arası kəsilməyən, onsuz keçinmək mümkün olmayan bir həmd!

³ Tərcüməsi: Ehtiyacımızı ödəyən və sususluğumuzu yatıran Allaha həmd olsun, (özü də) sonsuz və inkar olunmayan bir həmd!

⁴ “əl-Əhzab” surəsi, 53.

رَجُلٌ بَعْدَ مَا قَامَ الْقَوْمُ حَتَّى قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَمَشَى وَمَشَيْتُ مَعَهُ حَتَّى بَلَغَ بَابَ حُجْرَةِ عَائِشَةَ ثُمَّ ظَنَّ أَنَّهُمْ خَرَجُوا فَرَجَعْتُ مَعَهُ فَإِذَا هُمْ جُلُوسٌ مَكَانَهُمْ فَرَجَعْتُ فَرَجَعْتُ مَعَهُ الثَّانِيَةَ حَتَّى بَلَغَ بَابَ حُجْرَةِ عَائِشَةَ فَرَجَعْتُ فَرَجَعْتُ مَعَهُ فَإِذَا هُمْ قَدْ قَامُوا فَضَرَبَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ سِتْرًا وَأُنْزِلَ الْحِجَابُ. [رواه البخاري: ٥٤٦٦]

1902. Rəvayət edilir ki, Ənəs ؓ demişdir: “Mən hicab ayəsi haqqındakı məlumatı hamıdan yaxşı bilirəm. Vaxtı ilə Ubey ibn Kəb bu haqda məndən soruşardı. Peyğəmbər ﷺ Mədinədə Zeynəb bint Cəhş ilə evləndi. Zifaf gecəsinin səhəri günəş yüksəldikdən sonra Peyğəmbər ﷺ camaatı yemək-içməyə dəvət etdi. Hamı dağılışıb getsə də, bir neçə nəfər Peyğəmbərin ﷺ yanında qaldı. İş o yerə gəlib çatdı ki, Peyğəmbər ﷺ özü durub getdi, mən də onunla birlikdə getdim. Nəhayət, o gəlib Aişənin hücrəsinin qapısına çatdı. Bir qədər keçdikdən sonra o, evindəki adamların çıxıb getdiyini zənn edib evə qayıtdı və mən də onunla birlikdə geri qayıtdım. Lakin gəlib gördü ki, onlar hələ də oradadırlar. Yenə çıxıb getdi və mən də onunla birlikdə getdim. Yenə Aişənin hücrəsinin qapısına çatdı və bir qədər gözlədikdən sonra geri qayıtdı və mən də onunla birlikdə qayıtdım. O adamlar artıq çıxıb getmişdilər. Onda Peyğəmbər ﷺ mənimlə öz (ailəsi) arasına pərdə tutdu və beləliklə də hicab ayəsi nazil oldu.” (əl-Buxari, 5466)

٧١ - كِتَابُ الْعَقِيقَةِ

71 – Əqiq¹ kitabı

1-ci fəsil. Uşağa ad qoymaq

١ - باب: تَسْمِيَةُ الْمَوْلُودِ

١٩٠٣ - عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: وَلِدَ لِي غُلَامٌ فَأَتَيْتُ بِهِ النَّبِيَّ ﷺ فَسَمَّاهُ إِبْرَاهِيمَ فَحَنَكُهُ بِتَمْرَةٍ وَدَعَا لَهُ بِالْبَرَكَةِ وَدَفَعَهُ إِلَيَّ وَكَانَ أَكْبَرَ وَلَدِ أَبِي مُوسَى. [رواه البخاري: ٤٥٦٧]

1903. Rəvayət edilir ki, Əbu Musa رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Mənim uşağım olduqda mən onu Peyğəmbərin ﷺ yanına gətirdim. Peyğəmbər ﷺ uşağa İbrahim adını verdi, xurmanı ağzında əzib körpənin ağzına qoydu,² onun üçün xeyir-bərəkət dilədi və onu mənə qaytardı.” (Bu uşaq) Əbu Musanın رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ yaşca ən böyük övladı idi. (əl-Buxari, 5467)

١٩٠٤ - عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّهَا حَمَلَتْ بِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ بِمَكَّةَ قَالَتْ فَخَرَجْتُ وَأَنَا مُتَمِّمٌ فَأَتَيْتُ الْمَدِينَةَ فَنَزَلْتُ قُبَاءَ فَوَلَدْتُ بَقْبَاءَ ثُمَّ أَتَيْتُ بِهِ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَوَضَعْتُهُ فِي حَجَرِهِ ثُمَّ دَعَا بِتَمْرَةٍ فَمَضَعَهَا ثُمَّ تَغَلَّ فِي فِيهِ فَكَانَ أَوَّلَ شَيْءٍ دَخَلَ حَوْفَهُ رِيقُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ثُمَّ حَنَكُهُ بِالتَّمْرِ ثُمَّ دَعَا لَهُ فَبَرَكَ عَلَيْهِ وَكَانَ أَوَّلَ مَوْلُودٍ وَلِدَ فِيهِ الْإِسْلَامَ فَفَرِحُوا بِهِ فَرَحًا شَدِيدًا لَا لَكُمْ قَبْلَ لَهُمْ إِنْ الْيَهُودَ قَدْ سَحَرْتَكُمْ فَلَا يُؤَلِّدُكُمْ. [رواه البخاري: ٤٥٦٩]

1904. Rəvayət edilir ki, Əsma bint Əbu Bəkr رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا Məkkədə ikən Abdullah ibn Zübeyrə hamilə qaldı. (Əsma) dedi: “Mən hamiləliyin son ayında (Məkkədən) çıxıb Mədinəyə gəldim və Qubada qonaq qaldım. (Elə orada da övladımı dünyaya gətirdim.) Sonra uşağı Peyğəmbərin ﷺ yanına gətirdim və onu Peyğəmbərin ﷺ qucağına qoydum. Peyğəmbər ﷺ bir xurma gətizdirdi, sonra onu ağzında əzdi və (bu əzməni) uşağın ağzına qoydu. Beləliklə də, bu körpənin mədəsinə gedən ilk şey Peyğəmbərin ﷺ ağız suyu oldu. Sonra Peyğəmbər ﷺ xurma əziyini körpənin damağına sürtdü və onun üçün dua edib Allahdan xeyir-bərəkət dilədi. Beləcə, o, İslamda doğulmuş ilk körpə oldu. (Müsəlmanlar) buna həddən artıq sevindilər. Çünki onlara demişdilər ki: “Yəhudilər sizə sehr edib, (Mədinədə) sizin övladınız olmayacaq.” (əl-Buxari, 5469)

2-ci fəsil. Əqiq əsnasında uşağa əziyyət verən (bütün şeyləri)³ ondan kənar edin

٢ - باب:

إِمَاطَةُ الْأَذَى عَنِ الصَّبِيِّ فِي الْعَقِيقَةِ

١٩٠٥ - عَنْ سَلْمَانَ بْنِ عَامِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: مَعَ الْغُلَامِ عَقِيقَةٌ فَأَهْرِيقُوا عَنْهُ دَمًا وَأَمِيطُوا عَنْهُ الْأَذَى. [رواه البخاري: ٥٤٧٢]

¹ Şükür əlaməti olaraq oğlan uşağı doğulduqda iki, qız uşağı doğulduqda isə bir qoç kəsmək.

² 765-ci hədisin qeydlərinə bax.

³ Hədisdə uşağın başına təzə tük çıxsın deyə başını qırmaq və cahiliyyə dövründə olduğu kimi qoyunun qanından onun baş-gözünə sürtməmək nəzərdə tutulur.

1905. Rəvayət edilir ki, Salman ibn Amir ؓ demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişəm: “Doğulmuş körpə üçün qoç kəsilməlidir. Elə isə onun üçün qoç kəsin və əziyyət verən (bütün şeyləri) ondan kənar edin.” (əl-Buxari, 5472)

3-cü fəsil. Fərə¹

۳- باب: الْفَرَعُ

۱۹۰۶ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؓ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: لَا فَرَعَ وَلَا عَتِيرَةَ وَالْفَرَعُ أَوَّلُ النَّتَاجِ كَانُوا يَذْبَحُونَهُ لَطَوَاعِيَتِهِمْ وَالْعَتِيرَةُ فِي رَجَبٍ. [رواه البخاري: ۵۴۷۳]

1906. Əbu Hureyra ؓ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Nə fərə, nə də atirə (din sayıla bilməz).”
(Hədisi danışan ravi demişdir): “Fərə: (qoyunun və ya dəvənin) birinci balasıdır ki, müşriklər onu öz bütələrinə qurban kəsərdilər. Atirə isə (onların) rəcəb ayında (kəsdikləri qurbandır).” (əl-Buxari, 5473)

¹ Üç şeydən biri: a) qoyunun və ya dəvənin birinci balasını bütələrə qurban vermək. b) dəvələrin sayı müəyyən bir miqdara çatdıqda qurban kəsmək. v) dəvə balaladıqda ziyafət vermək.

٧٢ - كِتَابُ الذَّبَائِحِ وَ الصَّيْدِ

72 – Boğazlanmış heyvanlar və ov kitabı

1-ci fəsil. Ov etdikdə “bismillah” demək. Uca Allah buyurur: “Ey iman gətirənlər! Allah sizi əllərinizin və nizələrinizin çata biləcəyi bir ovla imtahan edəcək ki, Allah, gizlində (yaxud Onun Özünü görmədən) kimin Ondan qorxdugunu üzə çıxarsın. Bundan sonra həddi aşan kimsə üçün isə ağrılı-acılı bir əzab hazırlanmışdır.”¹

١ - باب:

التَّسْمِيَةُ عَلَى الصَّيْدِ وَقَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿يَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ﴾ إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ
﴿إِلَى قَوْلِهِ: ﴿عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾﴾

١٩٠٧ - عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَأَلْتُ النَّبِيَّ ﷺ عَنْ صَيْدِ الْمِعْرَاضِ قَالَ مَا أَصَابَ بِحَدِّهِ فَكُلْهُ وَمَا أَصَابَ بَعْرَضِهِ فَهُوَ وَقِيدٌ وَسَأَلْتُهُ عَنْ صَيْدِ الْكَلْبِ فَقَالَ مَا أَمْسَكَ عَلَيْكَ فَكُلْ فَإِنْ أَخَذَ الْكَلْبُ ذِكَاةً وَإِنْ وَجَدْتَ مَعَ كَلْبِكَ أَوْ كِلَابَكَ كَلْبًا غَيْرَهُ فَخَشِيتَ أَنْ يَكُونَ أَخَذَهُ مَعَهُ وَقَدْ قَتَلَهُ فَلَا تَأْكُلْ فَإِنَّمَا ذَكَرْتَ اسْمَ اللَّهِ عَلَى كَلْبِكَ وَلَمْ تَذْكُرْهُ عَلَى غَيْرِهِ. [رواه البخاري: ٥٤٧٥]

1907. Rəvayət edilir ki, Adiy ibn Hatim رضى الله عنه demişdir: “(Bir dəfə) mən Peyğəmbər-dən ﷺ mirad deyilən oxla vurulmuş ov barəsində soruşdum. Peyğəmbər ﷺ dedi: “Oxun iti ucu ilə vurulmuşsa, yeyə bilərsən, yox əgər gövdəsi ilə vurulub öldürülmüşsə, bu vəqizdir.”² Mən ondan ov itinin (ovladığı heyvan) barəsində soruşdum. Dedi: “Sənin üçün tutduğundan yeyə bilərsən. Çünki ov itinin tutduğu heyvan murdar sayılır. Hərgah öz itinin və ya itlərinin yanında başqa bir it görsən, onun ova toxunduğundan ehtiyat etsən, yemə. Çünki sən öz itini ovun üstünə göndərəndə “bismillah” demisən, o biri itin üçün isə Allahın adını çəkməmişən.” (əl-Buxari, 5475)

2-ci fəsil. Yay (və oxla) ov ovlamaq

٢ - باب: صَيْدُ الْقَوْسِ

١٩٠٨ - عَنْ أَبِي ثَعْلَبَةَ الْخُسَنِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قُلْتُ يَا نَبِيَّ اللَّهِ إِنَّا بَارِضُ قَوْمٍ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ أَفَنَأْكُلُ فِي آتِيَتِهِمْ وَبَارِضِ صَيْدِ أَصِيدُ بِقَوْسِي وَبِكَلْبِي الَّذِي لَيْسَ بِمُعَلِّمٍ وَبِكَلْبِي الْمُعَلِّمِ فَمَا يَصْلُحُ لِي قَالَ أَمَّا مَا ذَكَرْتَ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ فَإِنْ وَجَدْتُمْ غَيْرَهَا فَلَا تَأْكُلُوا فِيهَا وَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فَاغْسِلُوهَا وَكُلُّوا فِيهَا وَمَا صَدَّتْ بِقَوْسِكَ فَذَكَرْتَ اسْمَ اللَّهِ فَكُلْ وَمَا صَدَّتْ بِكَلْبِكَ الْمُعَلِّمِ فَذَكَرْتَ اسْمَ اللَّهِ فَكُلْ وَمَا صَدَّتْ بِكَلْبِكَ غَيْرِ مُعَلِّمٍ فَأَدْرَكَتْ ذِكَاةً فَكُلْ. [رواه البخاري: ٥٤٧٨]

¹ “əl-Maidə” surəsi, 94.

² Zopa ilə vurulub öldürülən heyvana vəqiz deyilir. Belə heyvanın ətinə yemək haram buyurulmuşdur. Uca Allah buyurur: “Leş, qan, donuz əti, Allahdan başqasının adı ilə kəsilmiş, boğulmuş, döyülüb öldürülmüş, hündür bir yerdən yıxılıb gəbərmiş, buynuzlanıb öldürülmüş, yırtıcı heyvan tərəfindən parçalanıb yeyilmiş, – ölməmiş kəsdikləriniz istisnadır, dik qoyulmuş daşlar (bütələr və s.) üzərində kəsilmiş heyvanlar və fal oxları ilə qismət axtarmanız sizə haram edildi...” “əl-Maidə” surəsi, 3.

1908. Rəvayət edilir ki, Əbu Sələbə əl-Xuşəni ؓ demişdir: “(Bir dəfə mən Peyğəmbərə ﷺ) dedim: “Ey Allahın peyğəmbəri! Biz Kitab əhlinin torpaqlarında yaşayırıq. Biz onların qablarında yemək yeyə bilərikmi? Habelə ov edilən bir diyarda yaşayıram. Hərdən yay və oxla, hərdən əhliləşdirilməmiş itimlə, hərdən də (ov üsulları ilə təlim edilib) əhliləşdirilmiş itimlə ov edirəm. Bunların hansını edə bilərəm? Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Kitab əhlinin qablarına gəlincə, əgər yemək-içmək üçün başqa qablar tapsanız, onların qablarında yemək yeməyin. Yox, əgər yemək-içmək üçün başqa qablar tapmasanız, onları yuduqdan sonra onlarda yemək yeyin. Allahın adını çəkib yayla ovladığınız heyvanı yeyə bilərsən. Habelə, əhliləşdirilmiş itini ovun üstünə göndərdiyin zaman “bismillah” demisənsə, (ovladığınız heyvanı) yeyə bilərsən. Əhliləşdirilməmiş itin gətirdiyi heyvanı boğazlamağa macal tapsan onu da yeyə bilərsən.” (əl-Buxari, 5478)

3-cü fəsil. Böyük və orta barmaqların ucu ilə daş ataraq, habelə içi boş çubuq vasitəsilə (qurudulmuş gil kürəcikləri ataraq) ov ovlamaq

۳- باب:
الْخَذْفُ وَالْبُنْدُقَةُ

۱۹۰۹ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُغَفَّلٍ ؓ أَنَّهُ رَأَى رَجُلًا يَخْذِفُ فَقَالَ لَهُ لَا تَخْذِفْ فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ الْخَذْفِ أَوْ كَانَ يَكْرَهُ الْخَذْفَ وَقَالَ إِنَّهُ لَا يُصَادُ بِهِ صَيْدٌ وَلَا يُنْكَى بِهِ عَدُوٌّ وَلَكِنَّهَا قَدْ تَكْسِرُ السِّنَّ وَتَفْقَأُ الْعَيْنَ ثُمَّ رَأَاهُ بَعْدَ ذَلِكَ يَخْذِفُ فَقَالَ لَهُ أُحَدِّثُكَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ نَهَى عَنْ الْخَذْفِ أَوْ كَرِهَ الْخَذْفَ وَأَنْتَ تَخْذِفُ لَا أَكَلِمَتِكَ كَذَا وَكَذَا. [رواه البخاري: ۵۴۷۹]

1909. Rəvayət edilir ki, (bir dəfə) Abdullah ibn Muğəffəl ؓ bir nəfərin barmaqlarının ucu ilə daş atıb heyvan ovladığını görüb dedi: “Bu cür daş atmaqla ov etmə! Çünki Peyğəmbər ﷺ bu üsulla ov etməyi qadağan etmiş (və ya bu cür ovlamağın əleyhinə olmuş) və demişdir: “Bu üsulla nə ov etmək, nə də düşməni öldürmək olar. Bununla sadəcə diş sındırmaq və göz çıxartmaq olar.” Abdullah onun yenə daş atdığını görəndə dedi: “Mən sənə Peyğəmbərin ﷺ bu üsulla ov etməyin qadağan olunmasına dair hədisini rəvayət edirəm, sən isə öz bildiyini edirsən?! Mən səni filan vaxta qədər danışdırmayacağam.” (əl-Buxari, 5479)

4-cü fəsil. Ov ovlamaq və ya mal-qaranı qorumaq üçün deyil, (başqa məqsədlə) it saxlamaq haqqında

۴- باب:
مَنْ أَقْتَنَى كَلْبًا لَيْسَ بِكَلْبٍ صَيْدٍ أَوْ مَاشِيَةٍ

۱۹۱۰ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ ؓ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ مَنْ أَقْتَنَى كَلْبًا لَيْسَ بِكَلْبٍ مَاشِيَةٍ أَوْ ضَارِيَةٍ نَقَصَ كُلَّ يَوْمٍ مِنْ عَمَلِهِ قِيرَاطَانِ. [رواه البخاري: ۵۴۸۰]

1910. İbn Ömər ؓ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Mal-qaranı qorumaq, yaxud ov etmək üçün deyil, (başqa məqsədlə) it saxlayan kimsənin savabından hər gün iki qirat¹ azalır.” (əl-Buxari, 5480)

¹ 44-cü hədisə bax.

5-ci fəsil.

**Vurulmuş ov iki və ya üç gün
tapılmazsa (nə etməli?)**

- ۵ باب:

الصَّيْدُ إِذَا غَابَ عَنْهُ يَوْمَيْنِ أَوْ ثَلَاثَةً

۱۹۱۱ - عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ رضي الله عنه عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ إِذَا أُرْسِلَتْ كَلْبُكَ وَسَمَيْتَ فَأَمْسَكَ وَقَتَلَ فَكُلْ وَإِنْ أَكَلَ فَلَا تَأْكُلْ فَإِنَّمَا أَمْسَكَ عَلَى نَفْسِهِ وَإِذَا خَالَطَ كَلَابًا لَمْ يُذَكَّرْ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهَا فَأَمْسَكَ وَفَقُلْنَا فَلَا تَأْكُلْ فَإِنَّكَ لَا تَدْرِي أَيُّهَا قَتَلَ وَإِنْ رَمَيْتَ الصَّيْدَ فَوَجَدْتَهُ بَعْدَ يَوْمٍ أَوْ يَوْمَيْنِ لَيْسَ بِهِ إِلَّا أَنْتَ سَهْمُكَ فَكُلْ وَإِنْ وَقَعَ فِي الْمَاءِ فَلَا تَأْكُلْ. [رواه البخاري: ۵۴۸۴]

1911. Adiy ibn Hatim رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Əgər “bismillah” deyib (ov) itini ovun üstünə qısqırsan və o da ovu tutub gətirərsə, (ondan) yeyə bilərsən. Əgər it (həmin ovdan) yemişdirsə, sən (ondan) yemə. Çünki belə olduğu halda o bu ovu özün üçün ovlamış sayılır və əgər ov iti ilə üstündə Allahın adı çəkilməmiş itlər bir-birinə qarışsa və onlar ovu tutub gətirərlər, (bu ovdan) yemə. Çünki sən onlardan hansı birinin ovu yaxaladığını bilmirsən və əgər ovu (ox və s.) ilə vursan və onu bir, yaxud iki gündən sonra tapsan, üstündə də ox yarası görsən (ondan) yeyə bilərsən. Ov suya düşmüşdürsə, (ondan) yemə.” (əl-Buxari, 5484)

6-cı fəsil. Çəyirtkə yemək

- ۶ باب: أَكْلُ الْجَرَادِ

۱۹۱۲ - عَنْ ابْنِ أَبِي أَوْفَى رضي الله عنه قَالَ: غَزَوْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ سَبْعَ غَزَوَاتٍ أَوْ سِتًّا كُنَّا نَأْكُلُ مَعَهُ الْجَرَادَ. [رواه البخاري: ۵۴۹۴]

1912. Rəvayət edilir ki, ibn Əbu Əufə رضي الله عنه demişdir: “Biz Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə yeddi, yaxud altı döyüşdə iştirak etmişik. (Həmin ərəfədə) biz çəyirtkə yeyirdik.” (əl-Buxari, 5494)

7-ci fəsil. (Heyvanları)
boğazlamaq və kəsmək

- ۷ باب: النَّحْرُ وَالذَّبْحُ

۱۹۱۳ - عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ رضي الله عنها قَالَتْ: نَحَرْنَا عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ فَرَسًا فَأَكَلْنَاهُ. [رواه البخاري: ۵۵۱۱]

1913. Rəvayət edilir ki, Əsma bint Əbu Bəkr رضي الله عنها demişdir: “Peyğəmbərin ﷺ zamanında biz at kəsib yedik.” (əl-Buxari, 5511)

8-ci fəsil. Heyvanlar diri ikən
onların əzalarını kəsməyin,
habelə onlardan nişangah kimi
istifadə etməyin qadağan olması

- ۸ باب:

مَا يُكْرَهُ مِنَ الْمُثَلَّةِ وَالْمَصْبُورَةِ وَالْمُجْتَمَةِ

۱۹۱۴ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه أَنَّهُ مَرَّ بَنَفَرٍ نَصَبُوا دَجَاجَةً يَرْمُونَهَا فَلَمَّا رَأَوْا ابْنَ عُمَرَ تَفَرَّقُوا عَنْهَا وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ مَنْ فَعَلَ هَذَا إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ لَعَنَ مَنْ فَعَلَ هَذَا. [رواه البخاري: ۵۵۱۵]

1914. Rəvayət edilir ki, (bir dəfə) ibn Ömər رضی اللہ عنہ toyuğu (diri-diri) asıb oxla vuran bir dəstə adamın yanından keçirdi. Onlar ibn Öməri görüb dərhal dağılışırlar. İbn Ömər dedi: “Bunu kim edib? Peyğəmbər ﷺ belə hərəkət edən kimsəni lənətləmişdir.” (əl-Buxari, 5515)

۱۹۱۵ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رضی اللہ عنہ أَنَّهُ قَالَ: لَعَنَ النَّبِيُّ ﷺ مَنْ مَثَلَ بِالْحَيَوَانِ [رواه البخاري: ۵۵۱۵]

1915. Rəvayət edilir ki, ibn Ömər رضی اللہ عنہ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ heyvanın diri-diri (hər hansı) bir əzasını kəsən adamı lənətləmişdir.” (əl-Buxari, 5515)

9-cu fəsil. Toyuq əti

۹- باب: لَحْمُ الدَّجَاجِ

۱۹۱۶ - عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ رضی اللہ عنہ قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَأْكُلُ دَجَاجًا. [رواه البخاري: ۵۵۱۷]

1916. Rəvayət edilir ki, Əbu Musa əl-Əşəri رضی اللہ عنہ demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ toyuq yediyini görmüşəm.” (əl-Buxari, 5517)

10-cu fəsil.

۱۰- باب:

Yırtıcı heyvanların ətinin yemək haqqında

أَكْلُ كُلِّ ذِي نَابٍ مِنَ السَّبَاعِ

۱۹۱۷ - عَنْ أَبِي ثَعْلَبَةَ رضی اللہ عنہ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ أَكْلِ كُلِّ ذِي نَابٍ مِنَ السَّبَاعِ. [رواه البخاري: ۵۵۳۰]

1917. Əbu Sələbə رضی اللہ عنہ rəvayət etmişdir ki, Peyğəmbər ﷺ istənilən yırtıcı heyvanı yeməyi qadağan etmişdir. (əl-Buxari, 6630)

11-ci fəsil. Müşk

۱۱- باب: الْمِسْكُ

۱۹۱۸ - عَنْ أَبِي مُوسَى رضی اللہ عنہ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: مَثَلُ الْجَلِيسِ الصَّالِحِ وَالسَّوِّءِ كَمَثَلِ الْمِسْكِ كَحَامِلِ الْمِسْكِ وَنَافِخِ الْكَبِيرِ فَحَامِلُ الْمِسْكِ إِمَّا أَنْ يُحْدِثَكَ مِنْهُ وَإِمَّا أَنْ تَبْتَاعَ مِنْهُ وَإِمَّا أَنْ تُجَدَّ مِنْهُ رِيحًا طَيِّبَةً وَنَافِخُ الْكَبِيرِ إِمَّا أَنْ يُحْرِقَ ثِيَابَكَ وَإِمَّا أَنْ تُجَدَّ رِيحًا خَبِيثَةً. [رواه البخاري: ۵۵۳۴]

1918. Əbu Musa رضی اللہ عنہ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Yaxşı dostla pis dostun məsəli ətir satanla körük vuranın məsəlinə bənzəyir. Ətir satana gəlincə, ya o sənə ətir bağışlar, ya sən ondan ətir alarsan, ya da ondan gözəl iy gəldiyini duyarsan. Körük vurana gəldikdə isə, ya o sənin paltarını yandırır, ya da ondan pis iy gəldiyini duyarsan.” (əl-Buxari, 5534)

12-ci fəsil. Üzə damğa və nişan qoymaq haqqında

۱۲- باب: الْوَسْمُ وَالْعَلَمُ فِي الصُّورَةِ

۱۹۱۹ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رضی اللہ عنہ قَالَ: نَهَى النَّبِيُّ ﷺ أَنْ تُضْرَبَ الصُّورَةُ. [رواه البخاري: ۵۵۴۱]

1919. Rəvayət edilir ki, ibn Ömər رضی اللہ عنہ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ üzə damğa vurmağı qadağan etmişdir.” (əl-Buxari, 5541)

۷۳ - كِتَابُ الْأَضَاحِي

73 – Qurbanlıqlar kitabı

۱ - باب: مَا يُؤْكَلُ مِنْ لَحْمِ الْأَضَاحِي
 1-ci fəsil. Qurbanlıq heyvanların
 ətindən yemək və ehtiyat
 götürmək haqqında

۱۹۲۰ - عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ مَنْ ضَحَّى مِنْكُمْ فَلَا يُصْبِحَنَّ بَعْدَ ثَلَاثَةٍ وَبَقِيَ فِي بَيْتِهِ مِنْهُ شَيْءٌ فَلَمَّا كَانَ الْعَامُ الْمُقْبِلُ قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ نَفْعُكَ كَمَا فَعَلْنَا عَامَ الْمَاضِي قَالَ كُلُّوا وَأَطْعِمُوا وَأَدَّخِرُوا فَإِنَّ ذَلِكَ الْعَامَ كَانَ بِالنَّاسِ جَهْدٌ فَأَرَدْتُ أَنْ تُعِينُوا فِيهَا. [رواه البخاري: ۵۵۶۹]

1920. Sələmə ibn Əkva رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Sizlərdən kim qurban kəssə, (qoy bayramın) üçüncü gününün səhəri evində onun (ətin-dən) heç bir şey qalmasın.” Növbəti il (bayram günü yetişdikdə əshabələr) dedilər: “Ya Rəsulullah, keçən ildəki kimi edəkmi?” Peyğəmbər ﷺ dedi: “Özünüz yeyin, (başqalarına) yedizdirin, üstəlik ehtiyatınızı da götürün. Belə ki, (keçən) il insanlara qıtlıq üz vermişdi, bu səbədən də mən sizin onlara yardım etməyinizi istədim.” (əl-Buxari, 5569)

۱۹۲۱ - عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ صَلَّى الْعِيدَ يَوْمَ الْأَضْحَى قَبْلَ الْخُطْبَةِ، ثُمَّ حَظَبَ فَقَالَ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَدْ نَهَاكُمْ عَنْ صِيَامِ هَذَيْنِ الْعِيدَيْنِ أَمَّا أَحَدُهُمَا فَيَوْمُ فِطْرِكُمْ مِنْ صِيَامِكُمْ وَأَمَّا الْآخَرُ فَيَوْمُ تَأْكُلُونَ مِنْ نُسُكِكُمْ. [رواه البخاري: ۵۵۷۱]

1921. Rəvayət edilir ki, Ömər ibn Xəttab رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ Qurban bayramında xütbədən qabaq namaz qıldı, sonra (camaata) xitab edib dedi: “Ey insanlar! Həqiqətən, Peyğəmbər ﷺ sizə bu iki bayramda¹ oruc tutmağı qadağan etmişdir. Bunlardan biri orucunuzu tamamladığınız günün səhəri, digəri isə kəsdiyiniz qurban-dan yediğiniz gündür.” (əl-Buxari, 5571)

¹ Qurban və ramazan bayramları.

٧٤ - کتابُ الأَشْرَبَةِ

74 - İçkilər kitabı

1-ci fəsil. Uca Allah buyurur: “Ey iman gətirənlər! Şübhəsiz ki, sərxoşedicici içki də, qumar da, tapınmaq məqsədilə dik qoyulmuş daşlar da, fal oxları da şeytan əməlindən olan mürdar şeylərdir. Bunlardan çəkinin ki, bəlkə nicat tapasınız.”¹

١- باب: قَوْلُهُ تَعَالَى:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ
وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ
فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾

١٩٢٢ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: مَنْ شَرِبَ الْخَمْرَ فِي الدُّنْيَا ثُمَّ لَمْ يَتُبْ مِنْهَا حُرِمَهَا فِي الْآخِرَةِ. [رواه البخاري: ٥٥٧٥]

1922. Abdullah ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Hər kim bu dünyada şərab içər və tövbə etməzsə, axirətdə (içənlərə ləzzət verən) şərabdan² məhrum olar.” (əl-Buxari, 5575)

١٩٢٣ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: لَا يَزْنِي الزَّانِي حِينَ يَزْنِي وَهُوَ مُؤْمِنٌ وَلَا يَشْرِبُ الْخَمْرَ حِينَ يَشْرِبُهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ وَلَا يَسْرِقُ السَّارِقُ حِينَ يَسْرِقُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ. [رواه البخاري: ٥٥٧٨]

1923. Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Zina edən adam zina etdiyi vaxt mömin sayıla bilməz.³ Şərab içən adam şərab içdiyi vaxt mömin sayıla bilməz. Oğurluq edən adam oğurluq etdiyi vaxt mömin sayıla bilməz.” (əl-Buxari, 5578)

١٩٢٤ - عَنْهُ فِي رِوَايَةٍ أُيْضًا: وَلَا يَنْتَهَبُ نَهْبَةً ذَاتَ شَرَفٍ يَرْفَعُ النَّاسُ إِلَيْهِ أَبْصَارَهُمْ فِيهَا حِينَ يَنْتَهَبُهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ. [رواه البخاري: ٥٥٧٨]

1924. Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət etdiyi digər hədisdə deyilmişdir: “...insanların gözü önündə (birisinin) dəyərli bir şeyini zor gücünə götürən adam onu götürdü-yü vaxt mömin sayıla bilməz.” (əl-Buxari, 5578)

2-ci fəsil. Baldan çəkilmiş şərab

٢- باب: الْخَمْرُ مِنَ الْعَسَلِ

١٩٢٥ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: سَأَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ الْبَيْعِ وَهُوَ نَبِيذُ الْعَسَلِ وَكَانَ أَهْلُ الْيَمَنِ يَشْرَبُونَهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ كُلُّ شَرَابٍ أَسْكَرَ فَهُوَ حَرَامٌ. [رواه البخاري: ٥٥٨٥]

¹ “əl-Maidə” surəsi, 90.

² “Müttəqilərə vəd olunan Cənnətin vəsfi belədir: orada xarab olmayan sudan çaylar, dadı dəyişməyən süddən çaylar, içənlərə ləzzət verən şərabdan çaylar və süzölmüş baldan çaylar vardır.” “Mühəmməd” surəsi, 15.

³ Burada söhbət möminin imanının kamilliyindən gedir. Belə ki, mömin bəndə hər dəfə günah işlətdikdə imanı bir qədər azalır.

1925. Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “(Bir dəfə) Peyğəmbərdən ﷺ yəmənliklərin içdiyi biti – baldan çəkilməmiş şərab barəsində soruşdular. Peyğəmbər ﷺ dedi: “Hər bir sərxoşedici içki haram sayılır.” (əl-Buxari, 5585)

3-cü fəsil. Şərabı halal sayan və onu başqa adla adlandıran kimsə haqqında

۳- باب: مَا جَاءَ فِيمَنْ يَسْتَحِلُّ الْخَمْرَ وَيُسَمِّيهِ بغيرِ اسْمِهِ

۱۹۲۶ - عَنْ أَبِي عَامِرٍ الْأَشْعَرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: لَيَكُونَنَّ مِنْ أُمَّتِي أَقْوَامٌ يَسْتَحِلُّونَ الْحَرَ وَالْحَرِيرَ وَالْخَمْرَ وَالْمَعَازِفَ وَلَيَنْزِلَنَّ أَقْوَامٌ إِلَى حَنْبٍ عِلْمٌ يَرُوحُ عَلَيْهِمْ بِسَارِحَةٍ لَهُمْ يَأْتِيهِمْ يَعْنِي الْفَقِيرَ لِحَاجَةٍ فَيَقُولُونَ ارْجِعْ إِلَيْنَا غَدًا فَيُبَيِّتُهُمُ اللَّهُ وَيَضَعُ الْعِلْمَ وَيَمْسُخُ آخَرِينَ قَرَدَةً وَخَنَازِيرَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ. [رواه البخاري: ۵۵۹۰]

1926. Əbu Amir əl-Əşəri رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət etmişdir ki, o, Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişdir: “Ümmətimdən elə adamlar meydana çıxacaq ki, onlar zina etməyi, ipək (geyməyi), şərab içməyi və musiqi alətlərindən istifadə etməyi halal sayacaqlar. Bəziləri də dağa yaxın (yerlərdə) yaşayacaqlar. (Çobanlar) bu adamların sürülərini sürüb onların yanına gətirəcək, habelə fağır-füqərə gəlib onlardan yardım istəyəcək və onlar: “Sabah gələrsən” – deyəcəklər. Gecə ikən Allah dağı onlardan bəzilərinin başına uçurdacaq, bəzilərinə də meymunlara və donuzlara döndərəcək və onlar Qiyamət gününə qədər bu görkəmdə qalacaqlar.” (əl-Buxari, 5590)

4-cü fəsil. (Daş, mis və ya taxta) qablarda və camda (meyvə) şirəsi hazırlamaq

۴- باب: الْإِنْتِبَازُ فِي الْأَوْعِيَةِ وَالتَّوْرِ

۱۹۲۷ - عَنْ أَبِي أُسَيْدٍ السَّاعِدِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ دَعَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فِي عُرْسِهِ فَكَانَتْ أَمْرَأَتُهُ خَادِمَهُمْ وَهِيَ الْعُرْسُ قَالَ أَتَدْرُونَ مَا سَقَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَنْقَعْتُ لَهُ ثَمَرَاتٍ مِنَ اللَّيْلِ فِي تَوْرٍ. [رواه البخاري: ۵۵۹۱]

1927. Əbu Useyd əs-Saidi رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, (evləndiyi gün) o, gedib Peyğəmbəri ﷺ öz toyuna dəvət etmişdi. Həmin gün onun zövcəsi gəlin ola-ola onlara xidmət edirdi. (Əbu Useyd) dedi: “Heç bilirsiniz o gün mən Peyğəmbərə ﷺ içməyə nə vermişdim?! Gecədən (taxta) qabın içində xurma isladıb şirəsini ona içirt-dim.” (əl-Buxari, 5591)

5-ci fəsil. Peyğəmbər ﷺ bəzi qablardan istifadə etməyi qadağan etdikdən (bir müddət) sonra rüsxət vermişdir

۵- باب: تَرْخِيسُ النَّبِيِّ ﷺ فِي الْأَوْعِيَةِ وَالظُّرُوفِ بَعْدَ النَّهْيِ

۱۹۲۸ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: لَمَّا نَهَى النَّبِيُّ ﷺ عَنْ الْأَسْفِيَةِ قِيلَ لِلنَّبِيِّ ﷺ لَيْسَ كُلُّ النَّاسِ يَجِدُ سِقَاءً فَرَخَّصَ لَهُمْ فِي الْحَرِّ غَيْرِ الْمُزْمَتِ. [رواه البخاري: ۵۵۹۳]

1928. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Amr رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ (şərab hazırlanan) qablardan istifadə etməyi qadağan etdikdə (bəziləri) Peyğəmbərə ﷺ dedilər: “Hər kəs (lazımı) qab tapa bilmir.” Bundan sonra Peyğəmbər ﷺ

(yan-yörəsina) qatran sürtülməmiş cürdəklərdən istifadə etməyə rüsxət verdi. (əl-Buxari, 5593)

6-cı fəsil. Yetişmiş və kal xurmalardan hazırlanmış içkini bir-birinə qarışdırmağı düzgün saymayan kimsə haqqında

٦- باب: مَنْ رَأَى أَنْ لَا يَخْلُطَ الْبُسْرَ وَالتَّمْرَ إِذَا كَانَ مُسْكِرًا

١٩٢٩ - عَنْ أَبِي قَتَادَةَ رضي الله عنه قَالَ: نَهَى النَّبِيُّ ﷺ أَنْ يُجْمَعَ بَيْنَ التَّمْرِ وَالزَّهْوِ وَالتَّمْرِ وَالزَّيْبِ وَلْيَبْذُ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا عَلَى حِدَةٍ. [رواه البخاري: ٥٦٠٢]

1929. Rəvayət edilir ki, Əbu Qəladə رضي الله عنه demişdir: "Peyğəmbər ﷺ yetişmiş xurma ilə kal xurmanı, habelə xurma ilə kişmişi qatışdırıb (şirə) çəkməyi qadağan etmişdir. Bunların hər birinin şirəsi ayrı-ayrı çəkilməlidir." (əl-Buxari, 5602)

7-ci fəsil. Süd içmək. Uca Allah buyurur: "...Biz sizə, onların qarınlarındakı ifrazat və qan arasından çıxan, içənlərin boğazından rahat keçən təmiz süd içirdirik."¹

٧- باب: شَرْبُ اللَّبَنِ وَقَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ وَدَمٍ لَبْنَا خَالِصًا سَائِعًا لِلشَّارِبِينَ﴾

١٩٣٠ - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه قَالَ: جَاءَ أَبُو حُمَيْدٍ بِقَدَحٍ مِنْ لَبَنِ مِنَ النَّعِيعِ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَلَا حَمْرَتُهُ وَلَوْ أَنْ تَعْرِضَ عَلَيْهِ عَوْدًا. [رواه البخاري: ٥٦٠٥]

1930. Rəvayət edilir ki, Cabir ibn Abdullah رضي الله عنه demişdir: "(Bir dəfə) Əbu Humeyd ən-Nəqi deyilən yerdən² bir kasa süd gətirdi. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: "(Kasanın) ağzına ağac parçası qoyub südün üstünü örtseydin, yaxşı olardı?" (əl-Buxari, 5605)

١٩٣١ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: نِعَمَ الصَّدَقَةُ اللَّقْحَةُ الصَّغِي مُنَحَّةً وَالشَّاةُ الصَّغِي مُنَحَّةٌ تَعْدُو بِإِنَاءٍ وَتَرْوُحُ بِآخَرٍ. [رواه البخاري: ٥٦٠٨]

1931. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Müvəqqəti olaraq südündən istifadə etmək üçün sağmal dəvə vermək, habelə səhər və axşam sağılan sağmal qoyun vermək nə gözəl sədəqədir!" (əl-Buxari, 5608)

8-ci fəsil. Südü su ilə içmək

٨- باب: شَرْبُ اللَّبَنِ بِالْمَاءِ

١٩٣٢ - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ دَخَلَ عَلَى رَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ وَمَعَهُ صَاحِبٌ لَهُ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ إِنْ كَانَ عِنْدَكَ مَاءٌ بَاتَ هَذِهِ اللَّيْلَةَ فِي شَتَّةٍ وَإِلَّا كَرَعْنَا قَالَ وَالرَّجُلُ يُحَوِّلُ الْمَاءَ فِي حَائِطِهِ قَالَ فَقَالَ الرَّجُلُ يَا رَسُولَ اللَّهِ عِنْدِي مَاءٌ بَاتَتْ فَأَنْطَلَقَ إِلَى الْعَرِيشِ قَالَ فَأَنْطَلَقَ بِهِمَا فَسَكَبَ فِي قَدَحٍ ثُمَّ حَلَبَ عَلَيْهِ مِنْ دَاجِنٍ لَهُ قَالَ فَشَرِبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ثُمَّ شَرِبَ الرَّجُلُ الَّذِي جَاءَ مَعَهُ. [رواه البخاري: ٥٦١٣]

¹ "ən-Nəhl" surəsi, 66.

² Yəni otlayan qoyunların südündən.

1932. Cabir ibn Abdullah رحمته الله rəvayət edir ki, (bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ əshabələrindən biri ilə birgə ənsardan olan bir nəfərin evinə daxil oldu və Peyğəmbər ﷺ ona dedi: “Əgər gecədən cürdəkdə qalmış su varsa, (gətir içək), yoxdursa, birbaşa hovuzdan içək.” Bağçasını suvarmaqla məşğul olan bu adam (Peyğəmbərə ﷺ) dedi: “Ya Rəsulullah, gecədən qalmış suyum var, buyur keç çadıra!” (Ənsardan olan) bu adam onlarla bərabər çadıra girdi və bir kasa (götürüb içinə) su tökdü, sonra da qoyunlarından birinin südünü (həmin qabın) içinə sağdı. Beləliklə, əvvəlcə Peyğəmbər ﷺ, sonra da əshabə bundan içdi.” (əl-Buxari, 5613)

9-cu fəsil.

Ayaq üstə (su və s.) içmək

۹- باب: الشُّرْبُ قَائِمًا

- ۱۹۳۳ - عَنْ عَلِيٍّ رضي الله عنه أَنَّهُ أَتَى عَلَى بَابِ الرَّحَةِ فَشَرِبَ قَائِمًا فَقَالَ إِنَّ نَاسًا يَكْرَهُ أَحَدَهُمْ أَنْ يَشْرَبَ وَهُوَ قَائِمٌ وَإِنِّي رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَعَلَّ كَمَا رَأَيْتُمُونِي فَعَلْتُ. [رواه البخاري: ۵۶۱۵]

1933. Rəvayət edilir ki, Əli (ibn Əbu Talib) رضي الله عنه (Kufə məscidindəki) Rəhəbə qapısının yanına gəlib orada ayaq üstə su içdi və dedi: “Camaat birisinin ayaq üstə su içməsinə bəyənilməyən əməllərdən hesab edir. Halbuki, mən Peyğəmbərin ﷺ ayaq üstə su içdiyini görmüşəm.” (əl-Buxari, 5615)

- ۱۹۳۴ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: شَرِبَ النَّبِيُّ ﷺ قَائِمًا مِنْ زَمَمٍ. [رواه البخاري: ۵۶۱۷]

1934. Rəvayət edilir ki, ibn Abbas رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ Zəm-zəm suyunu ayaq üstə içmişdir.” (əl-Buxari, 5617)

10-cu fəsil. (Su içəndə) tuluğun ağzını əymək

۱۰- باب: اخْتِنَاتِ الْأَسْقِيَةِ

- ۱۹۳۵ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضي الله عنه قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ اخْتِنَاتِ الْأَسْقِيَةِ. [رواه البخاري: ۵۶۲۵]

1935. Rəvayət edilir ki, Əbu Səid əl-Xudri رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ tuluğun ağzını əyib su içməyi¹ qadağan etmişdir.” (əl-Buxari, 5625)

- ۱۹۳۶ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ الشُّرْبِ مِنْ فَمِ الْقِرْبَةِ أَوْ السَّقَاءِ وَأَنْ يَمْنَعَ جَارَهُ أَنْ يَغْرِزَ خَشْبَهُ فِي دَارِهِ. [رواه البخاري: ۵۶۲۷]

1936. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət etmişdir ki, Peyğəmbər ﷺ tuluğun və ya cürdəyin ağzından bilavasitə su içməyi, habelə kimsənin öz qonşusuna evinin divarı dibində ağac əkməyə mane olmağını qadağan etmişdir. ” (əl-Buxari, 5627)

11-ci fəsil. Qabın içinə üfürməyin qadağan olunması

۱۱- باب: التَّهْنِي عَنْ التَّنْفُسِ فِي الْإِنَاءِ

12-ci fəsil. (Suyu və s.) iki və ya üç nəfəsə içmək

۱۲- باب: الشُّرْبُ بِنَفْسَيْنِ أَوْ ثَلَاثَةٍ

- ۱۹۳۷ - عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَتَنَفَّسُ ثَلَاثًا. [رواه البخاري: ۵۶۳۱]

¹ Yəni bilavasitə tuluğun ağzından su içmək.

1937. Ənəs رəvayət edir ki, Peyğəmbər (su içərkən) üç dəfə nəfəs alardı. (əl-Buxari, 5631)

13-cü fəsil. Gümüş qablar

۱۳- باب: آنية الفضة

۱۹۳۸ - عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: الَّذِي يَشْرَبُ فِي إِنَاءِ الْفِضَّةِ إِنَّمَا يُجْرَجُ فِي بَطْنِهِ نَارَ جَهَنَّمَ. [رواه البخاري: ۵۶۳۴]

1938. Peyğəmbərin zövcəsi Ummu Sələmə رəvayət edir ki, Peyğəmbər demişdir: “Gümüş qabda su içən kimsələr, əslində, qarnına Cəhənnəm odu doldurur (və ya Qiyamət günü Cəhənnəm odu onun qarnında guruldayacaqdır).” (əl-Buxari, 5634)

14-cü fəsil. Qədəhdə (su və s.) içmək

۱۴- باب: الشَّرْبُ فِي الْأَقْدَاحِ

۱۹۳۹ - عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ ﷺ قَالَ: جَاءَ النَّبِيُّ ﷺ سَقِيفَةَ بَنِي سَاعِدَةَ فَقَالَ: اسْقِنَا يَا سَهْلُ فَخَرَجْتُ لَهُمْ بِهَذَا الْقَدَحِ فَأَسْقَيْتُهُمْ فِيهِ فَأَخْرَجَ لَنَا سَهْلٌ ذَلِكَ الْقَدَحَ فَشَرِبْنَا مِنْهُ قَالَ ثُمَّ اسْتَوْهَبَهُ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ بَعْدَ ذَلِكَ فَوَهَبَهُ لَهُ. [رواه البخاري: ۵۶۳۷]

1939. Rəvayət edilir ki, Səhl ibn Səd demişdir: “(Bir dəfə) Peyğəmbər Bəni Səidə talvarının yanına gəlib dedi: “Bizə su ver, ey Səhl!”- dedi. Onda mən bu camda su çıxardıb onlara verdim.”

(Hədisi danışan ravi) demişdir: “Sonra Səhl bizim üçün həmin qabı çıxartdı və biz o qabdan su içdik. Bundan sonra isə Ömər ibn Abdul-Əziz Səhlədən bu camı ona bağışlamağı xahiş etdi, o da qabı Ömərə bağışladı.” (əl-Buxari, 5637)

۱۹۴۰ - عَنْ عَاصِمِ الْأَحْوَلِ ﷺ قَالَ: رَأَيْتُ قَدَحَ النَّبِيِّ ﷺ عِنْدَ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ وَكَانَ قَدْ انْصَدَعَ فَلَسَّ لَهُ بِفِضَّةٍ قَالَ وَهُوَ قَدَحٌ حَيْدٌ عَرِيضٌ مِنْ نُضَارٍ قَالَ: قَالَ أَنَسٌ لَقَدْ سَقَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فِي هَذَا الْقَدَحِ أَكْثَرَ مِنْ كَذَا وَكَذَا قَالَ وَقَالَ ابْنُ سِيرِينَ إِنَّهُ كَانَ فِيهِ حَلَقَةٌ مِنْ حَدِيدٍ فَأَرَادَ أَنَسُ أَنْ يَجْعَلَ مَكَانَهَا حَلَقَةً مِنْ ذَهَبٍ أَوْ فِضَّةٍ فَقَالَ لَهُ أَبُو طَلْحَةَ لَا تُعَيِّرَنَّ شَيْئًا صَنَعَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَتَرَكَهُ. [رواه البخاري: ۵۶۳۸]

1940. Rəvayət edilir ki, Asim əl-Əhvəl demişdir: “Mən Peyğəmbərin piyaləsini Ənəs ibn Malikdə gördüm. Bu cam çatlamış, o da onu gümüş lehimlə¹ birləşdirmişdi. Bu, nudar ağacından düzəldilmiş enli bir piyalə idi.” Ənəs dedi: “Mən bu piyalədə Peyğəmbərə filan qədər su vermişəm.”

İbn Sirin demişdir: “Həmin piyalənin dəmirdən həlqəsi var idi. Ənəs onu qızıl və ya gümüş həlqə ilə dəyişdirmək istədikdə Əbu Təlhə ona: “Peyğəmbərin düzəltdiyi bir şeyi dəyişdirmə”- dedi, o da onu olduğu kimi saxladı.” (əl-Buxari, 5638)

¹ 1319-cu hədisə və onun qeydlərinə bax.

۷۵ - كِتَابُ الْمَرْضَى

75 – Xəstələr kitabı

1-ci fəsil.

Xəstələrin kəffarəsi barədə
deyilənlər. Uca Allah buyurur:

“...Pislik edən kəs, onun cəzasını
alacaq...”¹

۱ - باب:

مَا جَاءَ فِي كَفَّارَةِ الْمَرَضِ

وَقَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿مَنْ يَعْمَلْ سُوءًا يُجْزَ بِهِ﴾

۱۹۴۱ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: مَا يُصِيبُ الْمُسْلِمَ مِنْ نَصَبٍ وَلَا وَصَبٍ وَلَا هَمٍّ وَلَا حُزْنٍ وَلَا أَذًى وَلَا غَمٍّ حَتَّى الشُّوْكَةِ يُشَاكُهَا إِلَّا كَفَّرَ اللَّهُ بِهَا مِنْ خَطَايَاهُ. [رواه البخاري: ۵۶۴۱-۵۶۴۲]

1941. Əbu Səid əl-Xudri və Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət edirlər ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Müsəlmana üz vermiş elə bir yorğunluq, elə bir naxoşluq, elə bir kədər, elə bir üzüntü, elə bir əziyyət, elə bir dərd, hətta (ayağına) batan elə bir tikan yoxdur ki, onun sayəsində Allah (həmin) müsəlmanın günahlarını bağışlasın.” (əl-Buxari, 5642)

۱۹۴۲ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَثَلُ الْمُؤْمِنِ كَمَثَلِ الْخَامَةِ مِنَ الزَّرْعِ مِنْ حَيْثُ أَتَتْهَا الرِّيحُ كَفَّأَتْهَا فَإِذَا اعْتَدَلَتْ تَكْفَأُ بِالْبَلَاءِ وَالْفَاجِرِ كَالْأَرْزَةِ صَمَاءً مُعْتَدِلَةً حَتَّى يَقْصِمَهَا اللَّهُ إِذَا شَاءَ. [رواه البخاري: ۵۶۴۴]

1942. Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Mömin pöhrəyə² bənzəyir. Külək hansı tərəfdən əssə, pöhrəni əyər, külək sakitləşdiyi zaman pöhrə dikələr. (Mömin də həmçinin,) müsibətlərə məruz qalsa da (əqidəsindən dönmür). Günahkar adam isə sərt və dümdüz qalan sidr ağacına bənzəyir. Yalnız Allah istəsə, onu sındıra bilər.” (əl-Buxari, 5644)

۱۹۴۳ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَنْ يُرِدْ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا يُصِبْ مِنْهُ. [رواه البخاري: ۵۶۴۵]

1943. Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Allah kimə xeyir nəsis etmək istəsə, onu imtahana çəkdir.” (əl-Buxari, 5645)

2-ci fəsil. Xəstəliyin şiddəti

۲ - باب: شِدَّةُ الْمَرَضِ

۱۹۴۴ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: مَا رَأَيْتُ أَحَدًا أَشَدَّ عَلَيْهِ الْوَجَعُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. [رواه البخاري: ۵۶۴۶]

1944. Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Mən Peyğəmbər ﷺ qədər ağrılardan əziyyət çəkən bir adam görməmişəm.” (əl-Buxari, 5646)

۱۹۴۵ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ أَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فِي مَرَضِهِ وَهُوَ يُوعَكُ وَعَكًا شَدِيدًا وَقُلْتُ إِنَّكَ لَتُوعَكُ وَعَكًا شَدِيدًا قُلْتُ إِنَّ ذَلِكَ بَأَنَّ لَكَ أَجْرَيْنِ قَالَ أَجَلٌ مَا مِنْ مُسْلِمٍ يُصِيبُهُ أَذًى إِلَّا حَاتَ اللَّهُ عَنْهُ خَطَايَاهُ كَمَا تَحَاتُ وَرَقُ الشَّجَرِ. [رواه البخاري: ۵۶۴۷]

¹ “ən-Nisa” surəsi, 123.

² Ağacda və başqa bitkilərdə yenicə cücərən göy qabıqlı incə budaqların hər biri; zoğ.

1945. Rəvayət edilir ki, Abdullah (ibn Məsud) ؓ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ (ağır) xəstələndiyi zaman mən onun yanına gəldim (və baxdım ki,) o, qızdırma içində yanır. Dedim: “(Ya Rəsulullah,) sən qızdırma içində yanırsan! Yəqin bu, sənin iki savab qazanmağın üçündür?” O dedi: “Düzdür, başına müsibət gəlmiş elə bir müsəlman yoxdur ki, Allah, ağacın yarpaqları töküldüyü kimi, onu günahlardan təmizləmiş olmasın.” (əl-Buxari, 5647)

3-cü fəsil.

Epilepsiyadan¹ əziyyət çəkən
kimsənin üstünlüyü

۳- باب:

فَضْلُ مَنْ يُصْرَعُ مِنَ الرِّيحِ

۱۹۴۶ - عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ قَالَ: قَالَ لِي ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَلَا أُرِيكَ امْرَأَةً مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ قُلْتُ بَلَى قَالَ هَذِهِ الْمَرْأَةُ السَّوْدَاءُ أَنْتَ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَتْ إِنِّي أُصْرَعُ وَإِنِّي أَتَكَشَّفُ فَادْعُ اللَّهَ لِي قَالَ إِنْ شِئْتَ صَبِرْتُ وَلَكِ الْجَنَّةُ وَإِنْ شِئْتَ دَعَوْتُ اللَّهَ أَنْ يُعَافِيكَ فَقَالَتْ أَصْبِرُ فَقَالَتْ إِنِّي أَتَكَشَّفُ فَادْعُ اللَّهَ لِي أَنْ لَا أَتَكَشَّفَ فَدَعَا لَهَا. [رواه البخاري: ۵۶۵۲]

1946. Rəvayət edilir ki, Əta ibn Əbu Rəbah demişdir: “(Bir dəfə) ibn Abbas mənə dedi: “Sənə Cənnət əhlindən olan bir qadın göstərimmi?” Mən: “Göstər”- dedim. İbn Abbas dedi: “Bu, zənci qadın (bir zaman) Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib demişdi: “(Ya Rəsulullah,) mən (bəzən) bayılıram və üstüm-başım açılır. Mənim üçün Allaha dua et!” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “İstəyirsən səbir et, sənə Cənnət nəsim olsun, istəyirsənsə, dua edim, Allah sənə can sağlığı versin.” Qadın dedi: “Mən səbir edərdəm, amma mənim üstüm açılır. Allaha dua et ki, üstüm açılmasın.” Peyğəmbər ﷺ də onun üçün dua etdi.” (əl-Buxari, 5652)

4-cü fəsil. Gözləri tutulmuş
kimsənin üstünlüyü

۴- باب: فَضْلُ مَنْ ذَهَبَ بَصَرُهُ

۱۹۴۷ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: إِنَّ اللَّهَ قَالَ إِذَا ابْتَلَيْتُ عَبْدِي بِحَبِيبَتِهِ فَصَبَرَ عَوَّضَتْهُ مِنْهُمَا الْجَنَّةُ يُرِيدُ عَيْنَيْهِ. [رواه البخاري: ۵۶۵۳]

1947. Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik ؓ demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişəm: “Uca Allah buyurmuşdur: “Əgər Mən Öz qulumu onun sevdidiyi iki şeylə imtahana çəksəm, bunun əvəzində ona Cənnət bəxş edərdəm.” Allah “sevdiyi iki şeylə” deyəndə gözləri qəsd edirdi.” (əl-Buxari, 5653)

5-ci fəsil. Xəstəyə baş çəkmək

۵- باب: عِيَادَةُ الْمَرِيضِ

۱۹۴۸ - عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: جَاءَنِي النَّبِيُّ ﷺ يُعَوِّدُنِي لَيْسَ بِرَأْسِ بَغْلٍ وَلَا بِرُدُونٍ. [رواه البخاري: ۵۶۶۴]

¹ Vaxtaşırı və qəflətən bərk qıcolma və özündəngetmə şəklində cərəyan edən xroniki sinir xəstəliyi.

1948. Rəvayət edilir ki, Cabir ؓ demişdir: “(Mən xəstə ikən) Peyğəmbər mənə baş çəkməyə gəldi. Həmin vaxt o nə qatıra, nə də ata minmişdi.” (əl-Buxari, 5664)

6-cı fəsil.

Xəstənin: “mən ağrıyıram”, “vay başım” və ya “vəziyyətim ağırlaşır” deməsi. Əyyub ؑ demişdir: “Mənə, həqiqətən də, bəla düşər olubdur. Sən rəhm-lilərin ən rəhmlisisən!”¹

۶ - باب:

قَوْلُ الْمَرِيضِ إِنِّي وَجِعَ أَوْ وَرَأْسَاهُ أَوْ اشْتَدَّ بِي الْوَجَعُ وَقَوْلُ أَيُّوبَ ؑ: ﴿أَنِّي مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ﴾

۱۹۴۹ - عَنْ عَائِشَةَ ؓ قَالَتْ: وَرَأْسَاهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ذَاكَ لَوْ كَانَ وَأَنَا حَيٌّ فَاسْتَغْفَرَ لَكَ وَأَدْعُو لَكَ فَقَالَتْ عَائِشَةُ وَتُكَلِّيَاهُ وَاللَّهِ إِنِّي لَأُطْنِكُ تُحِبُّ مَوْتِي وَلَوْ كَانَ ذَاكَ لَطَلَلْتَ آخِرَ يَوْمِكَ مُعَرَّسًا بِنِعْصِ زَوْجِكَ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ بَلْ أَنَا وَرَأْسَاهُ لَقَدْ هَمَمْتُ أَوْ أَرَدْتُ أَنْ أُرْسَلَ إِلَى أَبِي بَكْرٍ وَابْنِهِ وَأَعْهَدُ أَنْ يَقُولَ الْقَائِلُونَ أَوْ يَتِمَّنَى الْمُتَمَنُّونَ ثُمَّ قُلْتُ يَا أَيْيُوبَ اللَّهُ وَيَدْفَعُ الْمُؤْمِنُونَ أَوْ يَدْفَعُ اللَّهُ وَيَأْتِي الْمُؤْمِنُونَ. [رواه البخاري: ۵۶۶۵]

1949. Rəvayət edilir ki, (bir dəfə) Aişə ؓ (başı bərk ağrıdığından): “Vay başım!” – dedi. (Bunu eşidəndə) Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Əgər mən həyatda ikən sənə bir şey olsa, mən sənə üçün bağışlanma diləyəm və sənə üçün dua edəyəm.” Aişə dedi: “Vay mənim halıma! Deyəsən sən mənim ölməyimi istəyirsən. Əgər mənə bir şey olsa, sən ömrünün qalan günlərini digər zövcələrinin yanında keçirəcəksən.” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Xeyr, vay mənim başıma!² Camaat heç nə deməsin və heç bir şey istəməsin deyə, mən Əbu Bəkri və onun oğlunu yerimə vəliəhd təyin etmək istədim. Sonra fikirləşdim ki, Allah (Əbu Bəkrdən qeyrisini) qəbul etməz, möminlər də (başqa birisini) dəf edərlər, yaxud Allah (qeyrisini) dəf edər, möminlər də (başqa birisini) qəbul etməzlər.” (əl-Buxari, 5665)

7-ci fəsil. Xəstənin özünə ölüm diləməsi haqqında

۷ - باب: تَمَنِّي الْمَرِيضِ الْمَوْتَ

۱۹۵۰ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؓ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ لَا يَتَمَنَّيَنَّ أَحَدُكُمْ الْمَوْتَ مِنْ ضُرٍّ أَصَابَهُ فَإِنْ كَانَ لَا بُدَّ فَاعْلَافًا قَلِيلًا اللَّهُمَّ أَحْيِنِي مَا كَانَتْ الْحَيَاةُ خَيْرًا لِي وَتَوَفَّنِي إِذَا كَانَتْ الْوَفَاةُ خَيْرًا لِي. [رواه البخاري: ۵۶۷۱]

1950. Ənəs ibn Malik ؓ rəvayət edir ki, Peyğəmbər demişdir: “Sizdən heç kəs başına gəlmiş bir müsibətə görə özünə ölüm diləməsin! Əgər çıxılmaz vəziyyətdə qalarsa, qoy desin: “Allahummə, əhyini mə kanətil-hayətu xeyran li və təvaffəni izə kanətil-vəfatu xeyran li.”³ (əl-Buxari, 5671)

¹ “əl-Ənbiya” surəsi, 83.

² Burada Peyğəmbər ﷺ ondan əvvəl dünyadan köçəcəyini qəsd edir.

³ Tərcüməsi: Allahım, bu həyatda yaşamağım mənim üçün xeyirlidirsə, məni yaşat, yox, ölümüm mənim üçün xeyirlidirsə, onda məni öldür!

۱۹۵۱ - عَنْ حَبَّابٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ اِكْتَوَى سَبْعَ كَيَّاتٍ فَقَالَ: إِنَّ أَصْحَابَنَا الَّذِينَ سَلَفُوا مَضَوْا وَلَمْ تَنْقُصْهُمْ الدُّنْيَا وَإِنَّا أَصَبْنَا مَا لَا نَجِدُ لَهُ مَوْضِعًا إِلَّا التُّرَابَ وَلَوْلَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهَانَا أَنْ نَدْعُوَ بِالْمَوْتِ لَدَعَوْتُ بِهِ. [رواه البخاري: ۵۶۷۲]

1951. Rəvayət edilir ki, (bir dəfə xəstəlikdən dolayı) Xəbbabın (bədəninə) yeddi dəfə dağ basıldıqdan sonra o dedi: “Bizdən əvvəl həyatla vidalaşmış qardaşlarımızla gəlincə, bu dünya onların (axirət mükafatlarından) heç bir şey əksiltməmişdi. Biz isə əlimizdə olan imkanları torpağa xərcləməkdən başqa bir şey bilmirik. Əgər Peyğəmbər ﷺ bizə ölüm diləməyi qadağan etməsəydi, özümə ölüm diləyərdim.”¹ (əl-Buxari, 5672)

۱۹۵۲ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ لَنْ يُدْخَلَ أَحَدًا عَمَلُهُ الْجَنَّةَ قَالُوا وَلَا أَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: لَا وَلَا أَنَا إِلَّا أَنْ يَتَغَمَّدَنِي اللَّهُ بِفَضْلٍ وَرَحْمَةٍ فَسَدَّدُوا وَقَارِبُوا وَلَا يَتَمَنَّى أَحَدُكُمْ الْمَوْتَ إِمَّا مُحْسِنًا فَلَعَلَّهُ أَنْ يَزِدَّادَ خَيْرًا وَإِمَّا مُسِيئًا فَلَعَلَّهُ أَنْ يَسْتَعْتَبَ. [رواه البخاري: ۵۶۷۳]

1952. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra (bədəninə) demişdir: “Mən Peyğəmbərin (bədəninə) belə dediyini eşitmişəm: “Heç bir kəsi əməlləri Cənnətə daxil edə bilməz.” (Əshabələr): “Səni də, ya Rəsulullah?” – deyə soruşdular. Dedi: “Hətta mənə də. Yalnız Allahın mənə mərhəmət göstərməsi və mənə rəhm etməsi istisnadır. Elə isə doğru yol tutun, (ən kamil olanı yerinə yetirə bilməsəniz, heç olmasa ona) yaxınlaşın! Sizdən heç kəs özünə ölüm diləməsin. (Əgər o, həyatda qalarsa, əməlisaleh adamdırsa, yaxşı işlər görüb savabını artırır, yox günahkar adamdırsa, ola bilər ki, tövbə etsin.” (əl-Buxari, 5673)

8-ci fəsil. Xəstəyə baş çəkən kimsənin ona dua etməsi

۸- باب: دُعَاءُ الْعَائِدِ لِلْمَرِيضِ

۱۹۵۳ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ إِذَا أَتَى مَرِيضًا أَوْ أُتِيَ بِهِ قَالَ أَذْهَبَ الْبَاسَ رَبَّ النَّاسِ اشْفِ وَأَنْتَ الشَّافِي لَا شِفَاءَ إِلَّا شِفَاؤُكَ شِفَاءً لَا يُعَادِرُ سَقَمًا. [رواه البخاري: ۵۶۷۵]

1953. Aişə (bədəninə) rəvayət edir ki, Peyğəmbər (bədəninə) xəstəni ziyarət etdikdə və ya onun yanına xəstə gətirildikdə (onun üçün dua edib) deyərdi: “Əzhibil-bəs, Rəbbənnas, işfi və əntəş-Şafi,² lə şifə ilə şifaukə, şifəən lə yuğadiru səqəmən.”³ (əl-Buxari, 5675)

¹ Hədisin davamında deyilir: “...Bir müddətdən sonra biz yenə ona baş çəkməyə getdik və gəlib gördük ki, o, evinin divarını tikir. (Xəbbab bizi görəndə) dedi: “Müsəlman bəndə (ehtiyacından əlavə) torpağa qoyduğu xərcdən başqa xərclədiyi hər bir şeyə görə savab qazanır.”

² əş-Şafi: Allahın adlarından biridir.

³ Tərcüməsi: Ey insanların Rəbbi, bu xəstəliyi aradan qaldır və şəfa ver. Sənsən Şəfa verən! Sənin verdiyin şəfadan başqa şəfa yoxdur. (Ona) elə bir şəfa ver ki, bundan sonra heç bir xəstəlik qalmasın.

٧٦ - كِتَابُ الطَّبِّ

76 – Tibb kitabı

**1-ci fəsil. Allah elə bir xəstəlik
nazil etməmişdir ki, onun
şəfasını nazil etmiş olmasın**

۱- باب:

مَا أَنْزَلَ اللَّهُ دَاءً إِلَّا أَنْزَلَ لَهُ شِفَاءً

١٩٥٤ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ مَا أُنْزِلَ اللَّهُ دَاءً إِلَّا أُنْزِلَ لَهُ شِفَاءٌ. [رواه البخاري: ٥٦٧٨]

- 1954.** Əbu Hureyra  rəvayət edir ki, Peyğəmbər  demişdir: “Allah elə bir xəstəlik nazil etməmişdir ki, onun şafasını nazil etmiş olmasın.” (əl-Buxari, 5678)

2-ci fəsil. Üç şeydə şəfa vardır

٢- باب: الشِّفَاءُ فِي ثَلَاثِ

١٩٥٥ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: الشَّعَاءُ فِي ثَلَاثَةِ شَرْبَةِ عَسَلٍ وَشَرْطَةِ مِحْجَمٍ وَكَبَّةِ نَارٍ وَأَنْهَى أُمَّتِي عَنِ الْكَيِّ.
[رواه البخاري: ٥٦٨١]

- 1955.** Rəvayət edilir ki, ibn Abbas عليه السلام demişdir: “Üç şeydə şəfa vardır: bir içim balda, (qan almaq üçün) banka qoymaqda və (müalicə məqsədilə bədənə) dağ basmaqda. (Buna rəğmən) mən ümmətimə dağ basmağı qadağan edirəm.” (əl-Buxari, 5681)

**3-cü fəsil. Bal ilə müalicə
olunmaq. Uca Allah buyurur: “O
arılardan qarınlarından tərkibində
insanlar üçün şəfa olan müxtəlif
rəngli bal çıxır.”¹**

٣- باب: الدَّوَاءُ بِالْعَسَلِ

وَقَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ﴾ ﴿١٠٠﴾

١٩٥٦ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ أَحْيِي يَشْتَكِي بَطْنُهُ فَقَالَ اسْقِهِ عَسَلًا ثُمَّ أَتَى الثَّانِيَةَ فَقَالَ اسْقِهِ عَسَلًا ثُمَّ أَتَاهُ الثَّلَاثَةَ فَقَالَ اسْقِهِ عَسَلًا ثُمَّ أَتَاهُ فَقَالَ قَدْ فَعَلْتُ فَقَالَ صَدَقَ اللَّهُ وَكَذَّبَ بَطْنُ أَحْيَاكَ اسْقِهِ عَسَلًا فَسَقَاهُ فَبَرَأَ. [رواه البخاري: ٥٦٨٤]

- 1956.** Əbu Səid ﷺ rəvayət edir ki, (bir dəfə) bir nəfər Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib dedi: “Qardaşımın qarnı bərk ağrıyır.” Peyğəmbər ﷺ: “Ona bal içirt!”- dedi. (Çox keçmədən) həmin adam bir də Peyğəmbərin ﷺ yanına gəldi və Peyğəmbər ﷺ (yenə): “Ona bal içirt!”- dedi. Adam üçüncü kərə Peyğəmbərin ﷺ yanına gəldi və o (bu dəfə də): “Ona bal içirt!”- dedi. Axırda həmin adam dedi: “Mən sən deyəni elədim, (amma onun qarnının ağrısı kəsmədi ki, kəsmədi).” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Allah doğru söylədi, qardaşının qarnı isə

¹ “ən-Nəhl” surəsi, 69.

yalançı çıxdı. (Sən yenə) ona bal içirt.” Bundan sonra o, (qardaşına) bal içirt-di və qardaşı sağaldı.” (əl-Buxari, 5684)

4-cü fəsil. Qara zirə¹

٤ - باب: الْحَبَّةُ السَّوْدَاءُ

١٩٥٧ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: إِنَّ هَذِهِ الْحَبَّةَ السَّوْدَاءَ شِفَاءٌ مِنْ كُلِّ دَاءٍ إِلَّا مِنْ السَّامِ قُلْتُ وَمَا السَّامُ قَالَ الْمَوْتُ. [رواه البخاري: ٥٦٨٧]

1957. Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişəm: “Bu qara zirə samdan başqa hər bir xəstəliyin dərmanıdır.” Mən: “Sam nədir?” – deyə soruşdum. O: “Ölümdür!” – dedi.” (əl-Buxari, 5687)

5-ci fəsil. Hind və dəniz qustundan² hazırlanmış məlhəmi buruna damızdırmaq

٥ - باب:

السَّعُوطُ بِالْقُسْطِ الْهِنْدِيِّ وَالْبَحْرِيِّ

١٩٥٨ - عَنْ أُمِّ قَيْسٍ بِنْتِ مَحْصَنٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: عَلَيْكُمْ بِهَذَا الْعُودِ الْهِنْدِيِّ فَإِنَّ فِيهِ سَبْعَةَ أَشْفِيَةٍ يُسْتَعَطُّ بِهِ مِنَ الْعُذْرَةِ وَيُلْدُّ بِهِ مِنَ ذَاتِ الْجَنْبِ. [رواه البخاري: ٥٦٩٢]

1958. Rəvayət edilir ki, Ummu Qeys bint Mihsən رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişəm: “Bu hind qustundan istifadə edin. Həqiqətən də, onda yeddi (xəstəliyin) şəfası vardır. Onun məlhəmindən boğazı xəstə olanın boğazına, plevritə³ tutulanan ağzına damızdırın.” (əl-Buxari, 5692)

6-cı fəsil. Qan alma⁴ yolu ilə müalicə olunmaq

٦ - باب: الْحِجَامَةُ مِنَ الدَّاءِ

١٩٥٩ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ سَمِعَ عَنْ أَجْرِ الْحِجَامِ فَقَالَ: احْتَجِمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَجَمَهُ أَبُو طَيْبَةَ وَأَعْطَاهُ صَاعَيْنِ مِنْ طَعَامٍ وَكَلَّمَ مَوْلَاهُ فَخَفَّفُوا عَنْهُ وَقَالَ: إِنَّ أَمَثَلَ مَا تَدَاوَيْتُمْ بِهِ الْحِجَامَةُ وَالْقُسْطُ الْبَحْرِيُّ. وَقَالَ لَا تُعَذِّبُوا صِبْيَانَكُمْ بِالْعُمَزِ مِنَ الْعُذْرَةِ وَعَلَيْكُمْ بِالْقُسْطِ. [رواه البخاري: ٥٦٩٦]

1959. Rəvayət edilir ki, (bir dəfə) Ənəsdən رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ həcəmət⁵ qoyan adamın qazancı barədə soruşdular. Dedi: “(Bir vaxt) Əbu Teybə Peyğəmbərdən ﷺ qan aldı və Peyğəmbər ﷺ ona iki saa⁶ yemək verdi, üstəlik onun ağaları ilə danışdı və onlar (gündəlik olaraq ondan aldığı xərəcəni miqdarını) bir qədər azaltmışdılar.”

¹ Buna çörəkotu da deyilir: çətir fəsiləsindən bir bitki və həmin bitkinin ədviyyat kimi xəmirə və s.-yə qatılan xoşiyli toxumu.

² Qust: dərman bitkisidir. Hindistan qustu qara rəngdə, dəniz qustu isə ağ rəngdə olur.

³ 10-cu fəsilə və 1963-cü hədisə bax.

⁴ 997-ci hədisə və onun qeydlərinə bax.

⁵ Müalicə məqsədilə baş, kürək və bədənin başqa nahiyyələrindən qan almaq üçün işlədilən buynuz-şəkilli alət.

⁶ 152-ci hədisin qeydlərinə bax.

(Peyğəmbər ﷺ) demişdir: “Müalicə olunmağınız üçün istifadə etdiyiniz ən gözəl şey həcəmət və dəniz qustudur.”

Həmçinin demişdir: “Uşaqlarınızın (şişmiş) badamcıq vəzilərini¹ (barmaqla) basaraq onlara əzab-əziyyət verməyin. Onları qustla müalicə edin.” (əl-Buxari, 5696)

**7-ci fəsil. Özünə və ya başqa
birisinə dağ basmaqla müalicə
edən kimsə haqqında, habelə bu
yolla müalicə etməyən kimsənin
üstünlüyü**

۷ – باب:

مَنْ اكْتَوَىٰ أَوْ كَوَىٰ غَيْرَهُ وَفَضَّلَ مَنْ لَمْ يَكْتُوْ

۱۹۶۰ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عُرِضَتْ عَلَيَّ الْأُمَمُ فَجَعَلَ النَّبِيُّ وَالنَّبِيَّانِ يَمُرُّونَ مَعَهُمُ الرَّهْطُ وَالنَّبِيُّ لَيْسَ مَعَهُ أَحَدٌ حَتَّى رُفِعَ لِي سَوَادٌ عَظِيمٌ قُلْتُ مَا هَذَا أُمَّتِي هَذِهِ قِيلَ بَلْ هَذَا مُوسَى وَقَوْمُهُ قِيلَ انْظُرْ إِلَى الْأُفُقِ فَإِذَا سَوَادٌ يَمَلَأُ الْأُفُقَ ثُمَّ قِيلَ لِي انْظُرْ هَا هُنَا وَهَا هُنَا فِي آفَاقِ السَّمَاءِ فَإِذَا سَوَادٌ قَدْ مَلَأَ الْأُفُقَ قِيلَ هَذِهِ أُمَّتُكَ وَتَدْخُلُ الْجَنَّةَ مِنْ هَؤُلَاءِ سَبْعُونَ أَلْفًا بِغَيْرِ حِسَابٍ ثُمَّ دَخَلَ وَلَمْ يَبَيِّنْ لَهُمْ فَاغَاضَ الْقَوْمُ وَقَالُوا نَحْنُ الَّذِينَ آمَنَّا بِاللَّهِ وَاتَّبَعْنَا رَسُولَهُ فَتَحْنُ هُمْ أَوْ أَوْلَادُنَا الَّذِينَ وَلِدُوا فِي الْإِسْلَامِ فَإِنَّا وَلِدْنَا فِي الْجَاهِلِيَّةِ فَبَلَغَ النَّبِيُّ ﷺ فَخَرَجَ فَقَالَ هُمُ الَّذِينَ لَا يَسْتَرْفِقُونَ وَلَا يَتَطَيَّرُونَ وَلَا يَكْتُوْنَ وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ فَقَالَ عَكَاشَةُ بْنُ مَحْصَنٍ أَمِنْهُمْ أَنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ نَعَمْ فَقَامَ آخَرُ فَقَالَ أَمِنْهُمْ أَنَا قَالَ سَبَقَكَ بِهَا عَكَاشَةُ. [رواه البخاري: ٥٧٠٥]

1960. İbn Abbas رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Ümmətlər mənə göstərildi. Mən bir və ya iki peyğəmbər gördüm, yanlarında bir neçə adam var idi. Hətta elə bir peyğəmbər də gördüm ki, yanında heç kəs yox idi. (Həmin vaxt) mənə böyük bir toplum göstərildi. Mən soruşdum: “Bu nədir? Yoxsa bu mənim ümmətimdir?” (Mənə): “Bu, Musa və onun qövmidür” – deyildi. Sonra da: “Üfüqə tərəf bax” – deyə əmr edildi. Mən orada bütün üfüqü tutmuş böyük bir toplum gördüm. (Yenə) dedilər: “Üfüqün burasına və burasına bax!” Mən orada bütün üfüqü tutmuş böyük bir toplum gördüm. Mənə: “Bu sənin ümmətidir. Onlardan yetmiş min nəfəri sorğu-sualsız Cənnətə girəcəkdir” – dedilər. (Bunu deyəndən) sonra Peyğəmbər ﷺ kimlərin (sorğu-sualsız Cənnətə girəcəklərinə dair) açıqlama verməyib (evinə) daxil oldu. (Bu səbəbdən) camaatın arasına ixtilaf düşdü və onlar dedilər: “Biz Allaha iman gətirmiş və Onun elçisinin ardınca gedən kimsələrlik. (Demək, o yetmiş min nəfər) bizik, yaxud bu, müsəlman olaraq doğulmuş övladlarımıza aiddir, çünki biz cahiliyyə dövründə dünyaya gəlmişik.” Bu söhbət Peyğəmbərə ﷺ yetişdikdə o bayıra çıxıb dedi: “Bunlar özlərinə ovsun oxunmasını tələb etməyən, (hər hansı bir hadisəni) uğursuzluq əlaməti hesab etməyən, (müalicə məqsədilə) bədəninə dağ basmayan və yalnız Rəbbinə təvəkkül edən kimsələrdir.” Bu vaxt Ukkaşə ibn Mihsən dedi: “Mən onlardanammı, ya Rəsulullah?” Peyğəmbər ﷺ: “Bəli” – dedi. Sonra başqa bir adam ayağa qalxıb: “Mən də onlardanammı?” – deyə soruşdu. Peyğəmbər ﷺ dedi: “Ukkaşə səni qabaqladı.” (əl-Buxari, 5705)

¹ Badamcıq: Boğazda və əsnəkdə olan və görünüşcə badama oxşayan vəzi.

8-ci fəsil. Cüzam¹

۸- باب: الْجُذَامُ

۱۹۶۱ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا عَدْوَى وَلَا طِيْرَةَ وَلَا هَامَةَ وَلَا صَفَرَ وَفَرٍّ مِنَ الْمَحْذُومِ كَمَا تَفَرُّ مِنَ الْأَسَدِ. [رواه البخاري: ۵۷۰۷]

1961. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Nə yoluxucu xəstəlik², bəd əlamət³, bayquş (uğursuzluğu)⁴ və səfər⁵ deyilən bir şey yoxdur. Bir də ki şirdən qaçdığın kimi cüzam xəstəliyinə tutulmuş adamdan qaç!” (əl-Buxari, 5707)

9-cu fəsil. Yoluxucu xəstəlik
yoxdur

۹- باب: لَا صَفَرَ

۱۹۶۲ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ أَعْرَابِيٌّ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَمَا بَالُ إِبِلِي تَكُونُ فِي الرَّمْلِ كَأَنَّهَا الطَّبَاءُ فَيَأْتِي الْبَعِيرُ الْأَحْرَبُ فَيَدْخُلُ بَيْنَهَا فَيَجْرِبُهَا فَقَالَ فَمَنْ أَعْدَى الْأَوَّلِ. [رواه البخاري: ۵۷۱۷]

1962. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رضي الله عنه demişdir: “(Bir dəfə) bir bədəvi (Peyğəmbərdən ﷺ) soruşdu: “Ya Rəsulullah, mənim dəvələrimə sözün nədir?! Onlar səhrada maral kimi olurlar. Elə ki aralarına xəstə bir dəvə girir, hamısına xəstəlik düşür.” Peyğəmbər dedi: “Yaxşı, bəs birincisinə xəstəliyi kim salır?!” (əl-Buxari, 5717)

10-cu fəsil. Plevrit⁶

۱۰- باب: ذَاتُ الْجَنْبِ

۱۹۶۳ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه قَالَ: أَذِنَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِأَهْلِ بَيْتٍ مِنَ الْأَنْصَارِ أَنْ يَرْقُوا مِنَ الْحُمَةِ وَالْأَذْنِ قَالَ أَنَسٌ كُوَيْتُ مِنْ ذَاتِ الْجَنْبِ وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَيٌّ وَشَهِدَنِي أَبُو طَلْحَةَ وَأَنَسُ بْنُ النَّضْرِ وَزَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ وَأَبُو طَلْحَةَ كَوَانِي. [رواه البخاري: ۵۷۱۹-۵۷۲۰]

1963. Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ ənsardan olan bir ailəyə (zəhərli heyvan) sancmasını və qulaq ağrısını (müalicə etmək üçün) ruqya oxumağa izn vermişdi.

Peyğəmbərin ﷺ sağlığında plevrit xəstəliyimdən dolayı mənim bədənimə dağ basmışdılar. Əbu Təlhə, Ənəs ibn Nədr və Zeyd ibn Sabit bunun şahidi olmuşlar. Məni dağlayan isə Əbu Təlhə olmuşdur.” (əl-Buxari, 5719-5720)

¹ Əsasən dəri və toxumaların çürüməsi şəklində təzahür edən ağır xroniki xəstəlik.

² Yəni xəstəlik bir adamdan başqa birisinə öz təsiri ilə yox, yalnız və yalnız Allahın izni ilə keçə bilər.

³ İnsanların bəd əlamət və uğursuzluq hesab etdiyi bir hadisə nəticəsində Allahın əzəldən yazdığı qəzavü-qədərin dəyişəcəyini etiqad etmək qadağandır. Bütün bunlar cahiliyyə dövründən qalma batil fərziyyələrdir.

⁴ Bayquş görməyi bəd əlamət hesab etmək, onun qonduğu yerə və o ərazidə olanların başına müsibət gələcəyini iddia etmək qadağandır.

⁵ Burada yoluxucu xəstəlik, yaxud səfər ayı nəzərdə tutulur. 794-cü hədisə bax.

⁶ Ağ ciyər pərdəsinin iltihabı.

11-ci fəsil. Qızdırma Cəhənnəm istisinin (bir hissəsidir)

۱۱ - باب: الْحُمَّى مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ

۱۹۶۴ - عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ رضي الله عنه كَانَتْ إِذَا أَتَيْتِ بِالْمَرْأَةِ قَدْ حُمَّتْ تَدْعُو لَهَا أَحَدَتِ الْمَاءَ فَصَبَّتُهُ بَيْنَهَا وَبَيْنَ جَنْبِهَا قَالَتْ وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَأْمُرُنَا أَنْ نُبْرِذَهَا بِالْمَاءِ. [رواه البخاري: ۵۷۲۴]

1964. Rəvayət edilir ki, Əsma bint Əbu Bəkrin رضي الله عنه yanına qızdırmadan əziyyət çəkən qadın gətirildikdə o, (xəstə) üçün dua edər, sonra su götürüb onu qadının sinəsinə tökər və deyərdi: "Peyğəmbər ﷺ bizə qızdırmanı su ilə soyutmağı əmr edərdi." (əl-Buxari, 5724)

12-ci fəsil. Taun¹ barədə deyilənlər

۱۲ - باب: مَا يُذَكَّرُ فِي الطَّاعُونِ

۱۹۶۵ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الطَّاعُونُ شَهَادَةٌ لِكُلِّ مُسْلِمٍ. [رواه البخاري: ۵۷۳۲]

1965. Ənəs ibn Malik رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Taun xəstəliyindən ölən hər bir müsəlman şəhid sayılır." (əl-Buxari, 5732)

13-cü fəsil. Gözdəyməyə qarşı ruqya² oxumaq

۱۳ - باب: رُقْيَةُ الْعَيْنِ

۱۹۶۶ - عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها قَالَتْ: أَمَرَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَوْ أَمَرَ أَنْ يُسْتَرْقَى مِنَ الْعَيْنِ. [رواه البخاري: ۵۷۳۸]

1966. Rəvayət edilir ki, Aişə رضي الله عنها demişdir: "Peyğəmbər ﷺ mənə (və ya qeyrisinə) gözdəyməyə qarşı ruqya oxumağı buyurdu." (əl-Buxari, 5738)

۱۹۶۷ - عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رضي الله عنها أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ رَأَى فِي بَيْتِهَا حَارِيَةً فِي وَجْهِهَا سَفْعَةٌ فَقَالَ اسْتَرْقُوا لَهَا فَإِنَّ بِهَا النَّظْرَةَ. [رواه البخاري: ۵۷۳۹]

1967. Ummu Sələmə رضي الله عنها rəvayət edir ki, (bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ onun evində üzünün rəngi dəyişmiş bir qız uşağı görüb dedi: "Bu qıza ruqya oxuyun, çünki ona göz dəyib." (əl-Buxari, 5739)

14-cü fəsil. Əqrəb və ya ilan sancan adamı ruqya ilə müalicə etmək

۱۴ - باب: رُقْيَةُ الْحَيَّةِ وَالْعُقْرَبِ

۱۹۶۸ - عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها قَالَتْ: رَخَّصَ النَّبِيُّ ﷺ الرُّقْيَةَ مِنْ كُلِّ ذِي حُمَةٍ. [رواه البخاري: ۵۷۴۱]

¹ Qusma və ishal şəklində təzahür edən ağır epidemik xəstəlik.

² Hərfi tərcümədə ovsun deməkdir. Lakin burada ovsun deyildikdə sehr, cadu-pitik deyil, əksinə, mübarək sözlərlə Allahın Kəlamı və ya Peyğəmbərin ﷺ duaları vasitəsilə xəstəni müalicə etmək nəzərdə tutulur.

1968. Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: "Peyğəmbər ﷺ hər bir zəhərli heyvan sancmasını (müalicə etmək üçün) ruqya oxumağa rüsxət vermişdir." (əl-Buxari, 5741)

15-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ ruqya oxuması

۱۵- باب: رُقْيَةُ النَّبِيِّ ﷺ

۱۹۶۹ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَقُولُ لِلْمَرِيضِ بِسْمِ اللَّهِ تَرْبَةً أَرْضِنَا بِرِيقَةٍ بَعْضُنَا يُشْفَى سَقِيمُنَا بِإِذْنِ رَبِّنَا. [رواه البخاري: ۵۷۴۵]

1969. Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ xəstə adama (belə dua) oxuyurdu: "Bismillah! Turbətu ərđinə bi riqəti bədinə, yuşfa səqimuna bi izni Rabbi-nə.¹" (əl-Buxari, 5745)

16-cı fəsil. (Gələcəyin xeyirli olacağına ümid edərək) xoş söz söyləmək

۱۶- باب: الْفَالُ

۱۹۷۰ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ لَا طَيْرَةَ وَخَيْرُهَا الْفَالُ قَالَ وَمَا الْفَالُ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ الْكَلِمَةُ الصَّالِحَةُ يَسْمَعُهَا أَحَدُكُمْ. [رواه البخاري: ۵۷۵۴]

1970. Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Bəd əlamət (deyilən bir şey) yoxdur. Bunun ən xeyirlisi isə fəldir." (Əshabələrdən biri) soruşdu: "Fəl nədir, ya Rəsulullah?" Peyğəmbər ﷺ buyurdu: "Birinizin (gələcəyə dair) eşitdiyi xoş sözdür." (əl-Buxari, 5754)

17-ci fəsil. Kahinlik²

۱۷- باب: الْكَهَانَةُ

۱۹۷۱ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَضَى فِي امْرَأَتَيْنِ مِنْ هُذَيْلٍ اقْتَلَتَا فَرَمَتْ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَى بِحَجَرٍ فَأَصَابَ بَطْنُهَا وَهِيَ حَامِلٌ فَقَتَلَتْ وَلَدَهَا الَّذِي فِي بَطْنِهَا فَاخْتَصَمُوا إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَضَى أَنَّ دِيَةَ مَا فِي بَطْنِهَا

¹ Tərcüməsi: Allahın adı ilə! (Bu) bizim yerin torpağıdır, bəzilərimizin ağız suyu ilə qarışmışdır və xəstəmiz Rəbbimizin izni ilə sağlacaqdır.

² Qeybdən xəbər vermə iddiası. Qeyd etmək lazımdır ki, bu yalnız iddia ola bilər. Belə ki, qeybdən xəbər vermənin iki yolu var. a) halal: bu ancaq peyğəmbərlərə məxsus olub, özü də mütləq yox, qismən. Uca Allah buyurur: "(Ya Rəsulum!) De: "Mən sizə demirəm ki, Allahın xəzinələri mənim yanımdadır. Mən qeybi də bilmirəm. Mən sizə demirəm ki, mən mələyəm. Mən yalnız mənə vəhy olunana təbə oluram." "əl-Ənam" surəsi, 50. "Qeybin açarları Allahın yanındadır, Onları yalnız O bilir." "əl-Ənam" surəsi, 59. "(Ya Rəsulum!) De: "Mən Allahın istədiyindən başqa özümə nə bir fayda, nə də bir zərər yetirməyə qadir deyiləm. Əgər qeybi bilsəydim, əlbəttə, özüm üçün xeyir artırardım və mənə pislik toxunmazdı. Mən sadəcə, iman gətirən bir qövmlə üçün qorxudan və müjdələyənam." "əl-Əraf" surəsi, 188. b) haram: kahinlərin, falabaxanların və başqa bunlar kimi qeyb xəbərlərinə girişən kimsələrin şeytanlarla dost olub onların səmavi xəbərlərdən oğurladığı sözləri onlardan eşidib insanlara bildirmək. Buna dair 444-cü, 1355-ci və 1742-ci hədislərə bax.

غُرَّةٌ عَبْدٌ أَوْ أَمَةٌ فَقَالَ وَلِيُّ الْمَرْأَةِ الَّتِي غَرِمَتْ كَيْفَ أَغْرَمَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ لَا شَرِبَ وَلَا أَكَلَ وَلَا نَطَقَ وَلَا اسْتَهَلَ فَمِثْلُ ذَلِكَ يُطْلَقُ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ إِنَّمَا هَذَا مِنْ إِخْوَانِ الْكُفَّانِ. [رواه البخاري: ٥٧٥٨]

1971. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, (bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ Huzeyl qəbiləsindən olan, bir-birilə dalaşmış iki qadın arasında hökm verdi. Onlardan biri digər hamilə olan birisini daşla vurmuş və onun bətnindəki uşağını öldürmüşdü. Onlar mühakimə olunmaq üçün Peyğəmbərə ﷺ müraciət etdilər. Peyğəmbər ﷺ qərar verdi ki, ölmüş uşağa görə bir kölə və ya bir kənz¹ qanbahası verilməlidir. Cərimə edilmiş qadının hamisi dedi: “Ya Rəsulullah, nə üçün mən nə (yemək) yemiş, nə (su) içmiş, nə (bir söz) danışmış, nə də doğularkən çıxarmış birisinə görə cərimə ödəməliyəm? Mən beləsinin qanbahasını ödəməyi düzgün hesab etmirəm.” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Bu adam kahinlərin qardaşlarındandır.” (əl-Buxari, 5758)

18-ci fəsil. Bəlağətli danışıq (bəzən) sehr kimi təsir edir

۱۸ - باب: إِنَّ مِنَ الْبَيَانِ سِحْرًا

۱۹۷۲ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ قَدِمَ رَجُلَانِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَخَطَبَا فَعَجِبَ النَّاسُ لِبَيَانِهِمَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّ مِنَ الْبَيَانِ لَسِحْرًا. [رواه البخاري: ٥٧٦٧]

1972. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا demişdir: “(Bir dəfə) məşriqdən iki nəfər gəlib (camaat qarşısında) gözəl nitq söylədilər. Camaat onların nətiqlik məharətinə heyran qaldı. Onda Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Bəlağətli danışıq (bəzən) sehr kimi təsir edir.” (əl-Buxari, 5767)

19-cu fəsil. Yoluxucu xəstəlik yoxdur

۱۹ - باب: لَا عَدْوَى

۱۹۷۳ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ لَا تُورِدُوا الْمُمْرِضَ عَلَى الْمُصْحَى. [رواه البخاري: ٥٧٧٤]

1973. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Xəstəni sağlam olanların arasına gətirməyin.” (əl-Buxari, 5774)

20-ci fəsil. Zəhər içmək və zəhərlə müalicə olunmaq, belə olduqda nədən çəkinmək gərəkdir və nə pis sayılır

۲۰ - باب: شَرْبُ السُّمِّ وَالِدَوَاءِ بِهِ وَيِمَا يُخَافُ مِنْهُ وَالْخَيْثُ

۱۹۷۴ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: مَنْ تَرَدَّى مِنْ جَبَلٍ فَقَتَلَ نَفْسَهُ فَهُوَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ يَتَرَدَّى فِيهِ خَالِدًا مُخَلَّدًا فِيهَا أَبَدًا وَمَنْ تَحَسَّى سُمًّا فَقَتَلَ نَفْسَهُ فَسُمُّهُ فِي يَدِهِ يَتَحَسَّاهُ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدًا مُخَلَّدًا فِيهَا أَبَدًا وَمَنْ قَتَلَ نَفْسَهُ بِحَدِيدَةٍ فَحَدِيدَتُهُ فِي يَدِهِ يَجَأُ بِهَا فِي بَطْنِهِ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدًا مُخَلَّدًا فِيهَا أَبَدًا. [رواه البخاري: ٥٧٧٨]

¹ Yoxdursa, beş dəvə

1974. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Kim özünü dağdan atıb canına qəsd edərsə, Cəhənnəm odunda özünü daima yuxarıdan aşağı atar və orada əbədi olaraq qalar. Kim zəhər içib özünü öldürərsə, Cəhənnəm odunda o zəhəri əlində tutub həmişə zəhər içər və orada əbədi olaraq qalar. Kim dəmir parçası ilə öz canına qəsd edərsə, Cəhənnəm odunda bu dəmir parçasını daim qarnına soxar və orada əbədi olaraq qalar.” (əl-Buxari, 5778)

21-ci fəsil.

Milçək qabın içinə düşəndə (nə
etmək lazımdır?)

باب ۲۱ -

إِذَا وَقَعَ الذُّبَابُ فِي الْإِنَاءِ

۱۹۷۵ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ إِذَا وَقَعَ الذُّبَابُ فِي إِنَاءٍ أَحَدِكُمْ فَلْيَعْمِسْهُ كُلَّهُ ثُمَّ لِيَطْرَحْهُ فَإِنَّ فِي أَحَدٍ جَنَاحَيْهِ شِفَاءٌ وَفِي الْآخَرِ دَاءٌ. [رواه البخاري: ۵۷۸۲]

1975. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Birinizin qabına milçək düşərsə, qoy onu basıb (qabın) içinə salsın, sonra da çıxardıb kənara atsın. Çünki onun qanadlarından birində xəstəlik, digərində isə bunun dərmanı vardır.” (əl-Buxari, 5782)

³ Uzun əba.

belə?" Dedi: "Zina və oğurluq etsə də belə." (Yenə) soruşdum: "Zina və oğurluq etsə də belə?" Dedi: "Zina və oğurluq etsə də belə." (Bir daha) soruşdum: "Zina və oğurluq etsə də belə?" Dedi: "Zina və oğurluq etsə də belə, Əbu Zərin xoşuna gəlməsə də belə."

Əbu Zər hər dəfə bu hədisi danışarkən deyərdi: "Əbu Zərin xoşuna gəlməsə də belə!" (əl-Buxari, 5827)

4-cü fəsil. Kişilərin ipək paltar geyinməsi, onun üstündə uzanması və bunun nə dərəcədə caiz olması haqqında

٤ - باب: لُبْسُ الْحَرِيرِ وَافْتِرَاشُهُ لِلرِّجَالِ
وَقَدْرُ مَا يَجُوزُ مِنْهُ

١٩٨٠ - عَنْ أَبِي عُمَانَ التَّهْدِيّ قَالَ: أَنَا كَتَبْتُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَنَحْنُ مَعَ عَتَبَةَ بِنِ فَرْقَدٍ بِأَذْرَجِيحَانَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ الْحَرِيرِ إِلَّا هَكَذَا وَأَشَارَ بِإصْبَعَيْهِ التَّيْنِ تَلْيَانِ الْإِبْهَامِ قَالَ فِيمَا عَلِمْنَا أَنَّهُ يَعْنِي الْأَعْلَامَ. [رواه البخاري: ٥٨٢٨]

1980. Rəvayət edilir ki, Əbu Osman ən-Nəhdi رضى الله عنه demişdir: "(Bir zaman) biz Utbə ibn Fərqədlə birlikdə Azərbaycanda ikən Ömər in məktubu bizə yetişdi. (Ömər) işarə barmağı ilə orta barmağını birləşdirərək: "Bu istisna olmaqla¹ Peyğəmbər ﷺ ipək geyinməyi qadağan etmişdir" – deyər buyurdu." O, (bununla) parçanın üzərində olan zolaqları qəsd edirdi." (əl-Buxari, 5828)

١٩٨١ - عَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ مَنْ لَبَسَ الْحَرِيرَ فِي الدُّنْيَا لَمْ يَلْبَسْهُ فِي الْآخِرَةِ. [رواه البخاري: ٥٨٣٤]

1981. Ömər رضى الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Bu dünyada ipək geyinən, axirətdə onu geyər bilməyəcəkdir." (əl-Buxari, 5834)

5-ci fəsil. Yatağa ipək döşək sərmək

٥ - باب: افْتِرَاشُ الْحَرِيرِ

١٩٨٢ - عَنْ حُدَيْفَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: نَهَانَا النَّبِيُّ ﷺ أَنْ نَشْرَبَ فِي آنِيَةِ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَأَنْ نَأْكُلَ فِيهَا وَعَنْ لُبْسِ الْحَرِيرِ وَالذِّيَّاجِ وَأَنْ نَجْلِسَ عَلَيْهِ. [رواه البخاري: ٥٨٣٧]

1982. Rəvayət edilir ki, Huzeyfə رضى الله عنه demişdir: "Peyğəmbər ﷺ bizə gümüş və qızıl qab-larda (su və s.) içməyi, yemək yeməyi, bundan başqa ipək və zər-xara geyin-məyi, həm də onların üstündə oturmağı qadağan etmişdir." (əl-Buxari, 5837)

6-cı fəsil.

Kişilərə zəfərandan ətir kimi istifadə etməyin qadağan olması

٦ - باب:

النَّهْيُ عَنِ التَّرْغَفْرِ لِلرِّجَالِ

١٩٨٣ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: نَهَى النَّبِيُّ ﷺ أَنْ يَتَرْغَفَرَ الرَّجُلُ. [رواه البخاري: ٥٨٤٦]

¹ Ömər in dediynə görə paltarın üstündə iki barmaq yoğunluğunda ipək zolaq olarsa, həmin paltarı geyinmək olar.

1983. Rəvayət edilir ki, Ənəs ؓ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ kişilərə zəfərandan ətir kimi istifadə etməyi qadağan etmişdir.” (əl-Buxari, 5846)

7-ci fəsil. (Aşılındıqdan sonra)
üzərində tük qalmamış dəridən
tikilmiş səndəllər və başqa növ
ayaqqabılar

۷ – باب:

النَّعَالُ السَّبْتِيَّةُ وَغَيْرَهَا

۱۹۸۴ – عَنْهُ ﷺ أَنَّهُ سُئِلَ: أَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي فِي نَعْلَيْهِ؟ قَالَ: نَعَمْ. [رواه البخاري: ۵۸۵۰]

1984. Rəvayət edilir ki, (bir dəfə) Ənəsdən ؓ soruşdular: “Peyğəmbər ﷺ səndəldə namaz qıldımı?” Ənəs: “Bəli!” – deyər cavab verdi. (əl-Buxari, 5850)

8-ci fəsil. Ayaqqabıları soyunanda
əvvəlcə sol tayı çıxartmaq

۸ – باب: يَنْزِعُ نَعْلَهُ الْيُسْرَى

۱۹۸۵ – عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: إِذَا انْتَعَلَ أَحَدُكُمْ فَلْيَبْدَأْ بِالْيَمِينِ وَإِذَا نَزَعَ فَلْيَبْدَأْ بِالشَّمَالِ لِيَكُنَ الْيَمْنَى أَوَّلَهُمَا تُنْعَلُ وَآخِرَهُمَا تُنْزَعُ. [رواه البخاري: ۵۸۵۶]

1985. Əbu Hureyra ؓ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Sizdən biriniz ayaqqabılarını geyindikdə sağ tayından, çıxartdıqda isə sol tayından başlasın. Qoy geyinəndə sağ tayı, çıxaranda isə sol tayı birinci olsun.” (əl-Buxari, 5856)

9-cu fəsil.

Ayaqqabının ancaq bir tayını
geyib gəzmək olmaz

۹ – باب:

لَا يَمْشِي فِي نَعْلٍ وَاحِدَةٍ

۱۹۸۶ – عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: لَا يَمْشِي أَحَدُكُمْ فِي نَعْلٍ وَاحِدَةٍ لِيُحْفِهِيَمَا جَمِيعًا أَوْ لِيُنْعِلَهُمَا جَمِيعًا. [رواه البخاري: ۵۸۵۵]

1986. Əbu Hureyra ؓ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Sizdən biriniz ayaqqabısının ancaq bir tayını geyib gəzməsin. Ya ikisini də çıxartsın, ya da ikisini də geyinsin.” (əl-Buxari, 5855)

10-cu fəsil. Peyğəmbərin ﷺ:
“Mənim üzüyümün üstündə olan
yazını heç kəs öz üzüyünün
üstünə yazdırmasın” – sözü

۱۰ – باب:

قَوْلُ النَّبِيِّ ﷺ لَا يَنْقُشُ عَلَى نَقْشِ خَاتَمِهِ

۱۹۸۷ – عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَخَذَ خَاتَمًا مِنْ فَضَّةٍ وَنَقَشَ فِيهِ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَقَالَ إِنِّي أَخَذْتُ خَاتَمًا مِنْ وَرَقٍ وَنَقَشْتُ فِيهِ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ فَلَا يَنْقُشَنَّ أَحَدٌ عَلَى نَقْشِهِ. [رواه البخاري: ۵۸۷۷]

1987. Ənəs ibn Malik رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ (özünə) gümüşdən üzük düzəltirdi və üstünə: "Allahın rəsulu Muhəmməd" sözünü yazdırdı, sonra da belə buyurdu: "Mən gümüşdən üzük düzəltirib üstünə: "Allahın rəsulu Muhəmməd" sözünü yazdırmışam. Odur ki, heç kəs öz üzüyünün üstünə belə bir yazı yazdırmasın." (əl-Buxari, 5877)

11-ci fəsil.

Özlərini qadınlara oxşadan kişiləri evdən qovmaq

۱۱- باب:

إِخْرَاجُ الْمُتَشَبِّهِينَ بِالنِّسَاءِ مِنَ الْبُيُوتِ

- ۱۹۸۸ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: لَعَنَ النَّبِيُّ ﷺ الْمُخْتَلِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالْمُتَرَجَّلَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَقَالَ أَخْرِجُوهُمْ مِنْ بُيُوتِكُمْ قَالَ فَأَخْرَجَ النَّبِيُّ ﷺ فَلَانًا وَأَخْرَجَ عُمَرُ فَلَانًا. [رواه البخاري: ۵۸۸۶]

1988. Rəvayət edilir ki, ibn Abbas رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا demişdir: "Peyğəmbər ﷺ özlərini qadınlara oxşadan kişiləri və özlərini kişilərə oxşadan qadınları lənətləmiş, sonra da: "Onları evlərinizdən qovun" – deyə buyurmuşdur." Peyğəmbər ﷺ filankəsi, Ömər də filankəsi (öz evindən) qovmuşdur." (əl-Buxari, 5886)

12-ci fəsil. Saqqal buraxmaq

۱۲- باب: إِعْفَاءُ اللَّحَى

- ۱۹۸۹ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: خَالِفُوا الْمُشْرِكِينَ وَفَرُّوا اللَّحَى وَأَحْفُوا الشَّوَارِبَ. [رواه البخاري: ۵۸۹۲]

1989. İbn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Müşriklərə müxalif olun – saqqal buraxın və bıqları qısaldın." (əl-Buxari, 5892)

13-cü fəsil. (Saç-saqqalı) boyamaq

۱۳- باب: الْخَصَابُ

- ۱۹۹۰ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ إِنَّ الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى لَا يَصْبُغُونَ فَخَالِفُوهُمْ. [رواه البخاري: ۵۸۹۹]

1990. Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Yəhudilər və xristianlar (saç-saqqallarını) boyamırlar, siz onlara müxalif olun." (əl-Buxari, 5899)

14-cü fəsil. Qıvrım saçlar

۱۴- باب: الْجَعْدُ

- ۱۹۹۱ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ شَعْرُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ رَجُلًا لَيْسَ بِالسَّبِطِ وَلَا الْجَعْدِ بَيْنَ أَذُنَيْهِ وَعَاتِقَيْهِ. [رواه البخاري: ۵۹۰۵]

1991. Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: "Peyğəmbərin ﷺ saçları nə dümdüz, nə də qıvrım idi. (Onun saçları) dalğavarı idi və qulağı ilə çiyni arasına düşürdü." (əl-Buxari, 5905)

۱۹۹۲ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ ضَخَمَ الْيَدَيْنِ وَالْقَدَمَيْنِ حَسَنَ الْوَجْهِ لَمْ أَرْ بَعْدَهُ وَلَا قَبْلَهُ مِثْلَهُ وَكَانَ بَسِطَ الْكَفَّيْنِ. [رواه البخاري: ۵۹۰۷]

1992. Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ əlləri və ayaqları iri, üzü gözəl bir insan idi. Mən nə ondan əvvəl, nə də ondan sonra onun kimisini görməmişdim. Əlləri də olduqca zərif idi. (əl-Buxari, 5907)

15-ci fəsil. Başın bir hissəsini qırıxıb bir hissəsini saxlamaq

۱۵ - باب: الْقَرْعُ

۱۹۹۳ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ الْقَرْعِ. [رواه البخاري: ۵۹۲۱]

1993. İbn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət etmişdir ki, Peyğəmbər ﷺ başın bir hissəsini qırıxıb bir hissəsini saxlamağı qadağan etmişdir. (əl-Buxari, 5921)

16-cı fəsil. Başa və saqqala ətir sürtmək

۱۶ - باب: الطِّيبُ فِي الرَّأْسِ وَاللِّحْيَةِ

۱۹۹۴ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كُنْتُ أَطِيبُ النَّبِيَّ ﷺ بِأَطِيبٍ مَا يَجِدُ حَتَّى أَجِدَ وَبِیصَ الطِّيبِ فِي رَأْسِهِ وَلِحْيَتِهِ. [رواه البخاري: ۵۹۲۳]

1994. Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ tapdığı ən gözəl iyli ətirdən ona o qədər vurardım ki, hətta bu ətirin parıltısını onun saçında və saqqalında görərdim.” (əl-Buxari, 5923)

17-ci fəsil. Ətirdən imtina etməyən kimsə haqqında

۱۷ - باب: مَنْ لَمْ يَرُدَّ الطِّيبَ

۱۹۹۵ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ لَا يَرُدُّ الطِّيبَ. [رواه البخاري: ۵۹۲۹]

1995. Ənəs رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət etmişdir ki, Peyğəmbər ﷺ (heç vaxt) ətirdən imtina etməzdi. (əl-Buxari, 5929)

18-ci fəsil. Zərirə¹

۱۸ - باب: الذَّرِيرَةُ

۱۹۹۶ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: طَيَّبَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بِيَدَيَّ بِذَرِيرَةٍ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ لِلْحِلِّ وَالْإِحْرَامِ. [رواه البخاري: ۵۹۳۰]

1996. Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Mən vida həccində Peyğəmbərə ﷺ – o ihramda ikən və ihramdan çıxdıqdan sonra – bu əllərimlə zərirə vurmuşam.” (əl-Buxari, 5930)

¹ Ətir növü.

19-cu fəsil. Rəsm çəkənlərin Qiyamət günü əzaba düşər olması haqqında

۱۹ – باب:

عَذَابُ الْمُصَوِّرِينَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

۱۹۹۷ – عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: إِنَّ الَّذِينَ يَصْنَعُونَ هَذِهِ الصُّورَ يُعَذِّبُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُقَالُ لَهُمْ أَحْيُوا مَا خَلَقْتُمْ. [رواه البخاري: ۵۹۵۱]

1997. Abdullah ibn Ömər رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Bu rəsmləri çəkən kimsələr Qiyamət günü əzaba giriftar olacaqlar. Onlara deyiləcəkdir: “Yaratdıqlarınıza can verin (görək)!” (əl-Buxari, 5951)

20-ci fəsil. Rəsmləri pozmaq

۲۰ – باب: نَقْضُ الصُّورِ

۱۹۹۸ – عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذَهَبَ يَخْلُقُ كَخَلْقِي فَلْيَخْلُقُوا حَبَّةً أَوْ لِيَخْلُقُوا ذَرَّةً. وَفِي رِوَايَةٍ: فَلْيَخْلُقُوا شَعِيرَةً. [رواه البخاري: ۵۹۵۳]

1998. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رضي الله عنه demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişəm: “Qüdrətli və əzəmətli Allah buyurmuşdur: “Mənim yaratdığım kimi yaratmağa çalışan kimsədən daha zalım kim ola bilər?! (Bacarırlarsa,) qoy bir dən yaratsınlar, yaxud bir qarışqə yaratsınlar!”
Digər rəvayətdə: “...qoy bir arpa dənəsi yaratsınlar!” (əl-Buxari, 5953)

٧٨ - كِتَابُ الْأَدَبِ

78 – Ədəb kitabı

١ - باب: مَنْ أَحَقُّ النَّاسِ بِحُسْنِ الصُّحْبَةِ 1-ci fəsil. İnsanlar arasında ən çox kimin qayğısına qalmaq gərəkdir

١٩٩٩ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ أَحَقُّ النَّاسِ بِحُسْنِ صَحَابَتِي قَالَ أُمُّكَ قَالَ ثُمَّ مَنْ قَالَ ثُمَّ أُمُّكَ قَالَ ثُمَّ مَنْ قَالَ ثُمَّ أُمُّكَ قَالَ ثُمَّ مَنْ قَالَ ثُمَّ أُمُّكَ. [رواه البخاري: ٥٩٧١]

1999. Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, bir nəfər Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib dedi: “Ya Rəsulullah, mən ən çox kimə qayğı göstərməliyəm?” Dedi: “Anana!” Adam (yenə) soruşdu: “Sonra kimə?” Dedi: “Anana!” Adam (bir də) soruşdu: “Sonra kimə?” Dedi: “Anana!” (Axırıncı dəfə): “Sonra kimə?”– soruşduqda, o: “Atana!”– dedi.” (əl-Buxari, 5971)

٢ - باب: لَا يَسْبُ الرَّجُلُ وَالِدَيْهِ 2-ci fəsil. Adam öz valideynlərini söyməməlidir

٢٠٠٠ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّ مِنْ أَكْبَرِ الْكِبَايَرِ أَنْ يَلْعَنَ الرَّجُلُ وَالِدَيْهِ قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَكَيْفَ يَلْعَنُ الرَّجُلُ وَالِدَيْهِ قَالَ يَسُبُّ الرَّجُلُ أَبَا الرَّجُلِ فَيَسُبُّ أَبَاهُ وَيَسُبُّ أُمَّهُ. [رواه البخاري: ٥٩٧٣]

2000. Abdullah ibn Amr رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, (bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ: “Adamın öz valideynlərini lənətləməsi böyük günahlardandır”– dedi. (Əshabələr təəc-cüblə) dedilər: “Ya Rəsulullah, heç adam da öz valideynlərini lənətləyərmimi?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Bir adam başqa birisinin atasını söyər, o da qayıdıb onun ata-anasını söyər”. (əl-Buxari, 5973)

٣ - باب: إِثْمُ الْقَاطِعِ 3-cü fəsil. Qohumluq əlaqələrini kəsməyin günahı

٢٠٠١ - عَنْ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَاطِعٌ. [رواه البخاري: ٥٩٨٤]

2001. Rəvayət edilir ki, Cubeyr ibn Mutim رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişəm: “Qohumluq əlaqələrini kəsən adam Cənnətə girməz.” (əl-Buxari, 5984)

٤ - باب: مَنْ وَصَلَ وَصَلَهُ اللَّهُ 4-cü fəsil. (Qohumluq bağlarını) qoruyub saxlayanı Allah qoruyar

٢٠٠٢ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: إِنَّ الرَّحِمَ شَجَنَةٌ مِنَ الرَّحْمَنِ فَقَالَ اللَّهُ مَنْ وَصَلَكَ وَصَلْتُهُ وَمَنْ قَطَعَكَ قَطَعْتُهُ. [رواه البخاري: ٥٩٨٩]

2002. Əbu Hureyra ر.ə.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Rəhm ər-Rəhman ismindən əmələ gəlmiş bir sözdür¹. Allah (ona belə) buyurmuşdu: “Səni birləşdirəni birləşdirərəm, kəsəni də kəsərəm.” (əl-Buxari, 5989)

5-ci fəsil. Qohumluq bağlarını qoruyub saxladığca səmərəsi artır

۵- باب: بُلِّ الرِّحْمُ بِبِلَالِهَا

۲۰۰۳ - عَنْ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ ر.ə.ə. قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ جَهَارًا غَيْرَ سِرٍّ يَقُولُ إِنَّ آلَ أَبِي لَيْسُوا بِأَوْلِيَائِي إِلَّا مَا وَلِيَّيَ اللَّهُ وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ، وَلَكِنْ لَهُمْ رَحِمٌ أَبْلَاهَا بِلَالُهَا. [رواه البخاري: ۵۹۹۰]

2003. Rəvayət edilir ki, Amr ibn As ر.ə.ə. demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ uca səslə heç nəyi gizlətmədən belə dediyini eşitmişəm: “Atamın qohum-əqrəbası mənim himayədarım sayıla bilməz. Mənim himayədarlarım ancaq Allah və əməlisaleh möminlərdir. Sadəcə məni onlara bağlayan qohumluq əlaqələridir və bu əlaqələri qoruyub saxlayacağam.” (əl-Buxari, 5990)

6-cı fəsil. Qohumluq əlaqələrini qarşılıqlı olaraq saxlayan adam əlaqə quran kəs sayıla bilməz

۶- باب: لَيْسَ الْوَاصِلُ بِالْمُكَافِي

۲۰۰۴ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو ر.ə.ə. عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ لَيْسَ الْوَاصِلُ بِالْمُكَافِي وَلَكِنْ الْوَاصِلُ الَّذِي إِذَا قُطِعَتْ رَحْمَةُ وَصَلَهَا. [رواه البخاري: ۵۹۹۱]

2004. Abdullah ibn Amr ر.ə.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Qohumluq əlaqələrini qarşılıqlı olaraq saxlayan adam əlaqə quran kimsə sayıla bilməz. Həqiqi əlaqə quran o kimsədir ki, qohumu onunla əlaqələri kəssə də, onu yenidən qursun.” (əl-Buxari, 5991)

7-ci fəsil.

Uşağa rəhm etmək, onu öpmək və qucaqlamaq haqqında

۷- باب:

رَحْمَةُ الْوَلَدِ وَتَقْبِيلُهُ وَمَعَانِقَتُهُ

۲۰۰۵ - عَنْ عَائِشَةَ ر.ə.ə. قَالَتْ: جَاءَ أَعْرَابِيٌّ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: تُقَبِّلُونَ الصَّبِيَّانَ فَمَا تُقَبِّلُهُمْ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ أَوْأَمَلِكُ لَكَ أَنْ تَزَعَ اللَّهُ مِنْ قَلْبِكَ الرَّحْمَةَ. [رواه البخاري: ۵۹۹۸]

2005. Rəvayət edilir ki, Aişə ر.ə.ə. demişdir: “(Bir dəfə) bir bədəvi Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib dedi: “Siz uşaqlarınızı öpürsünüz?! Amma biz onları öpmürük.” Peyğəmbər ﷺ dedi: “Əgər Allah sənin qəlbindən mərhəmət hissini götürmüşsə, ona mən nə edə bilərəm?” (əl-Buxari, 5998)

¹ Qohumluq əlaqəsi Allahın mərhəməti ilə bağlı olan rəhmət əlamətlərindəndir.

۲۰۰۶ - عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَدِمَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ سَبِيٌّ فَإِذَا امْرَأَةٌ مِنَ السَّبِيِّ قَدْ تَحَلَّبُ نَدِيهَا تَسْقِي إِذَا وَجَدَتْ صَبِيًّا فِي السَّبِيِّ أَخَذَتْهُ فَأَلْصَقَتْهُ بِطَنْهَا وَأَرْضَعَتْهُ فَقَالَ لَنَا النَّبِيُّ ﷺ أَتَرَوْنَ هَذِهِ طَارِحَةً وَلَكَهَا فِي النَّارِ قُلْنَا لَا وَهِيَ تَقْدِرُ عَلَى أَنْ لَا تَطْرَحَهُ فَقَالَ لِلَّهِ أَرْحَمُ بِعِبَادِهِ مِنْ هَذِهِ بَوْلَدِهَا. [رواه البخاري: ۵۹۹۹]

2006. Ömər ibn Xəttab رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, (bir dəfə döyüşdə götürülmüş) əsirləri Peyğəmbərin ﷺ yanına gətirdilər. Əsirlər arasında olan bir qadın döşündən süd sağıb (körpələrə) içirdirdi. Əsirlər arasında körpə uşaq tapan kimi onu qucağına alıb əmizdirirdi. Onda Peyğəmbər ﷺ bizdən soruşdu: “Sizcə bu qadın körpəsini oda atarmı?” Biz dedik: “Əgər bu ixtiyar onun əlində olsa, xeyr, (atmaz).” Peyğəmbər ﷺ dedi: “Allahın Öz qullarına olan mərhəməti bu qadının körpəsinə olan mərhəmətindən (qat-qat) üstündür.” (əl-Buxari, 5999)

۸- باب: جَعَلَ اللَّهُ الرَّحْمَةَ مِائَةَ جُزْءٍ 8-ci fəsil. Allah mərhəməti yüz hissədən ibarət etmişdir

۲۰۰۷ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: جَعَلَ اللَّهُ الرَّحْمَةَ مِائَةَ جُزْءٍ فَأَمْسَكَ عَنْدَهُ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ جُزْءًا وَأَنْزَلَ فِي الْأَرْضِ جُزْءًا وَاحِدًا فَمِنْ ذَلِكَ الْجُزْءِ يَتَرَحَّمُ الْخَلْقُ حَتَّى تَرْفَعَ الْفَرَسُ حَافِرَهَا عَنْ وَلَدِهَا خَشْيَةً أَنْ تُصِيبَهُ. [رواه البخاري: ۶۰۰۰]

2007. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişəm: “Allah mərhəməti yüz hissədən ibarət etdi. Döxsən doqquzunu Özündə saxlayıb tək-cə bir hissəsini yer üzünə endirdi. Məhz bunun sayəsində yaradılanlar bir-birinə rəhm edir. Hətta, at öz balasını tapdala-masın deyər ayaqlarını yuxarı qaldırır.” (əl-Buxari, 6000)

۹- باب: وَضَعُ الصَّبِيِّ عَلَى الْفَخِذِ 9-cu fəsil. Körpəni ayağın üstə oturtmaq barəsində

۲۰۰۸ - عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَأْخُذُنِي فَيَقْعِدُنِي عَلَى فَخِذِهِ وَيُقْعِدُ الْحَسَنَ عَلَى فَخِذِهِ الْأُخْرَى ثُمَّ يَضُمُّنَا ثُمَّ يَقُولُ اللَّهُمَّ ارْحَمْهُمَا فَإِنِّي أَرْحَمُهُمَا. [رواه البخاري: ۶۰۰۳]

2008. Usamə ibn Zeyd رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ mənə bir ayağının üstündə, Həsəni də digər ayağının üstündə oturdub bizi qucaqlayar və (dua edib) deyərdi: “Allahım, mən bunlara rəhm edirəm, Sən də onlara rəhm et!” (əl-Buxari, 6003)

۱۰- باب: رَحْمَةُ النَّاسِ وَالْبَهَائِمِ 10-cu fəsil. İnsanlara və heyvanlara mərhəmət göstərmək

۲۰۰۹ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي صَلَاةٍ وَقُمْنَا مَعَهُ فَقَالَ أَعْرَابِيٌّ وَهُوَ فِي الصَّلَاةِ اللَّهُمَّ ارْحَمْنِي وَمُحَمَّدًا وَلَا تَرْحَمْ مَعَنَا أَحَدًا فَلَمَّا سَلَّمَ النَّبِيُّ ﷺ قَالَ لِلْأَعْرَابِيِّ لَقَدْ حَجَرْتَ وَاسِعًا. [رواه البخاري: ۶۰۱۰]

2009. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, biz Peyğəmbərlə birlikdə namaz qılarkən bir bədəvi namazda dua edib dedi: “Allahım, mənə və Muhəmmədə rəhm et, bizimlə yanaşı heç kəsə rəhm etmə.” Peyğəmbər salam verib (namazı bitirdikdən) sonra o bədəviyə dedi: “Sən geniş olan (bir şeyi) daraltdın!” (əl-Buxari, 6010)

٢٠١٠ - عَنْ التُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ تَرَى الْمُؤْمِنِينَ فِي تَرَاحُمِهِمْ وَتَوَادُّهِمْ وَتَعَاطِفِهِمْ كَمَثَلِ الْجَسَدِ إِذَا اشْتَكَى عُضْوًا تَدَاعَى لَهُ سَائِرُ جَسَدِهِ بِالسَّهْرِ وَالْحُمَى. [رواه البخاري: ٦٠١١]

2010. Nəmən ibn Bəşir رəvayət edir ki, Peyğəmbər demişdir: “Sən möminlərin bir-birilərinə mərhəmət göstərməkdə, bir-birilərini sevməkdə və bir-birilərinə can yandırmaqda bir bədən kimi olduğunu görürsən. Belə ki, (bədən) bir əzasına xəstəlik üz verdikdə bütün bədən yuxusuzluqdan və qızdırma-dan əziyyət çəkir.” (əl-Buxari, 6011)

٢٠١١ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ﷺ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ مَا مِنْ مُسْلِمٍ غَرَسَ غَرْسًا فَأَكَلَ مِنْهُ إِنْسَانٌ أَوْ دَابَّةٌ إِلَّا كَانَ لَهُ بِهِ صَدَقَةٌ. [رواه البخاري: ٦٠١٢]

2011. Ənəs ibn Malik رəvayət edir ki, Peyğəmbər demişdir: “Hansı bir müsəlman bir ağac əkər və onun (əkdiyi ağacın) bəhrəsindən insan və ya heyvan yeyərsə, bu o müsəlman üçün sədəqə sayılır.” (əl-Buxari, 6012)

٢٠١٢ - عَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْبَجَلِيِّ ﷺ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ مَنْ لَا يَرْحَمُ لَا يُرْحَمُ. [رواه البخاري: ٦٠١٣]

2012. Cərir ibn Abdullah əl-Bəcəli رəvayət edir ki, Peyğəmbər demişdir: “Rəhm etməyən kimsəyə rəhm edilməz.” (əl-Buxari, 6013)

11-ci fəsil. Qonşuya dair tövsiyə

١١ - باب: الوصاة بالجَار

٢٠١٣ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ﷺ قَالَ مَا زَالَ يُوصِيَنِي جَبْرِيلُ بِالْجَارِ حَتَّى ظَنَنْتُ أَنَّهُ سَيُورَثُهُ. [رواه البخاري: ٦٠١٤]

2013. Aişə رəvayət edir ki, Peyğəmbər demişdir: “Cəbrail qonşu haqqında mənə o qədər tövsiyə etdi ki, qonşuya da mirasdan pay düşəcəyini güman etdim.” (əl-Buxari, 6014)

12-ci fəsil. Qonşusunun şərinədən əmin olmayan kimsənin günahı

١٢ - باب: إثم من لا يأمن جاره بوائقه

٢٠١٤ - عَنْ أَبِي شَرِيحٍ ﷺ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ وَاللَّهِ لَا يُؤْمِنُ وَاللَّهِ لَا يُؤْمِنُ وَاللَّهِ لَا يُؤْمِنُ قِيلَ وَمَنْ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ الَّذِي لَا يَأْمَنُ جَارَهُ بَوَائِقِهِ. [رواه البخاري: ٦٠١٦]

2014. Əbu Şureyh رəvayət edir ki, (bir dəfə) Peyğəmbər buyurdu: “Vallahı, mömin deyil, vallahı, mömin deyil, vallahı, mömin deyil!” Soruşdular: “Kim, ya Rəsulullah?” Dedi: “Qonşusu, şərinədən əmin olmayan kimsə!” (əl-Buxari, 6016)

**13-cü fəsil. Kim Allaha və
Axirət gününə inanırsa,
qonşusuna əziyyət verməsin**

**۱۳- باب: مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ
الْآخِرِ فَلَا يُوْذِ جَارَهُ**

۲۰۱۵ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يُوْذِ جَارَهُ وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا أَوْ لِيَصْمُتْ. [رواه البخاري: ۶۰۱۸]

2015. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər demişdir: “Kim Allaha və Axirət gününə inanırsa, qonşusuna əziyyət verməsin. Kim Allaha və Axirət gününə inanırsa, qonağına yaxşı baxsın. Kim Allaha və Axirət gününə inanırsa, ya xeyir danışsın, ya da sussun.” (əl-Buxari, 6018)

**14-cü fəsil. Hər bir yaxşılıq
sədəqədir**

۱۴- باب: كُلُّ مَعْرُوفٍ صَدَقَةٌ

۲۰۱۶ - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: كُلُّ مَعْرُوفٍ صَدَقَةٌ. [رواه البخاري: ۶۰۲۱]

2016. Cabir ibn Abdullah رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Hər bir yaxşılıq sədəqədir.” (əl-Buxari, 6021)

**15-ci fəsil. Hər bir işdə
mülayim olmaq**

۱۵- باب: الرِّفْقُ فِي الْأَمْرِ كُلِّهِ

۲۰۱۷ - عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها قَالَتْ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الرِّفْقَ فِي الْأَمْرِ كُلِّهِ. [رواه البخاري: ۶۰۲۴]

2017. Aişə رضي الله عنها rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Allah hər bir işdə mülayim olmağı sevir.” (əl-Buxari, 6024)

**16-cı fəsil. Möminlərin bir-
birilərinə əl tutması**

۱۶- باب: تَعَاوُنُ الْمُؤْمِنِينَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا

۲۰۱۸ - عَنْ أَبِي مُوسَى رضي الله عنه عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: الْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا ثُمَّ شَبَّكَ بَيْنَ أَصَابِعِهِ وَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ جَالِسًا إِذْ جَاءَ رَجُلٌ يَسْأَلُ أَوْ طَالِبٌ حَاجَةً أَقْبَلَ عَلَيْنَا بَوَّحَهُ فَقَالَ اشْفَعُوا فَلْتَوْجَرُوا وَلْيَقْضِ اللَّهُ عَلَى لِسَانِ نَبِيِّهِ مَا شَاءَ. [رواه البخاري: ۶۰۲۷]

2018. Əbu Musa رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ: “Möminlər bir bina kimidirlər, bir-birilərini dəstəkləyirlər” – dedi, sonra da barmaqlarını bir-birinə keçirdi. Həmin vaxt Peyğəmbər ﷺ oturmuşdu. Birdən bir nəfər gəlib ondan yardım istədi. Peyğəmbər ﷺ üzünü bizə tutub dedi: “Havadarlıq edin ki, savab qazanasınız, Allah da Öz peyğəmbərinin dili ilə istədiyini yerinə yetirsin.” (əl-Buxari, 6027)

17-ci fəsil.

Peyğəmbər ﷺ ədəbsiz və kobud olmamışdır

۱۷ - باب:

لَمْ يَكُنِ النَّبِيُّ ﷺ فَاحِشًا وَلَا مُتَفَحِّشًا

۲۰۱۹ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ﷺ قَالَ: لَمْ يَكُنِ النَّبِيُّ ﷺ سَبَّابًا وَلَا فَاحِشًا وَلَا لَعَانًا كَانَ يَقُولُ لِأَحَدِنَا عِنْدَ الْمُعْتَبَةِ مَا لَهُ تَرَبُّبٌ جَبِيئُهُ. [رواه البخاري: ۶۰۳۱]

2019. Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik ﷺ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ nə söyüş söyən, nə ədəbsizlik edən, nə də lənət oxuyan (bir adam) olmuşdur. Birimizi tənbeh edərkən deyərdi: “Ona nə olub?! Alını yerə sürtülün!”. (əl-Buxari, 6031)

18-ci fəsil. Gözəl əxlaqın və cəmərdliyin (gərəkli olması) və xəsisliyin bəyənilməməsi

۱۸ - باب:

حُسْنُ الْخُلُقِ وَالسَّخَاءِ وَمَا يُكْرَهُ مِنَ الْبُخْلِ

۲۰۲۰ - عَنْ جَابِرٍ ﷺ قَالَ: مَا سُئِلَ النَّبِيُّ ﷺ عَنْ شَيْءٍ قَطُّ فَقَالَ لَا. [رواه البخاري: ۶۰۳۴]

2020. Rəvayət edilir ki, Cabir ﷺ demişdir: “Peyğəmbərdən ﷺ bir şey istədikdə o heç vaxt yox deməzdi.” (əl-Buxari, 6034)

۲۰۲۱ - عَنْ أَنَسٍ ﷺ قَالَ: خَدَمْتُ النَّبِيَّ ﷺ عَشْرَ سِنِينَ فَمَا قَالَ لِي أُفٍّ وَلَا لِمَ صَنَعْتَ وَلَا أَلَّا صَنَعْتَ. [رواه البخاري: ۶۰۳۷]

2021. Rəvayət edilir ki, Ənəs ﷺ demişdir: “Mən on il Peyğəmbərə ﷺ xidmət etdim, bir dəfə də olsun mənə nə “uf!”, nə “niyə belə etmişən?”, nə də “niyə belə etməmişən?” dedi.” (əl-Buxari, 6037)

19-cu fəsil.

Söyüş söyməyin və lənət oxumağın qadağan olunması

۱۹ - باب:

مَا يُنْهَى مِنَ السَّبَابِ وَاللَّعْنِ

۲۰۲۲ - عَنْ أَبِي ذَرٍّ ﷺ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ لَا يَرْمِي رَجُلٌ رَجُلًا بِالْفُسُوقِ وَلَا يَرْمِيهِ بِالْكُفْرِ إِلَّا ارْتَدَّتْ عَلَيْهِ إِنْ لَمْ يَكُنْ صَاحِبُهُ كَذَلِكَ. [رواه البخاري: ۶۰۴۵]

2022. Rəvayət edilir ki, Əbu Zərr ﷺ Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişdir: “Bir adam başqa birisinin fəsiqlikdə və ya küfrdə ittiham edərsə və (ittiham edilən) adam belə deyilsə, (bu ittiham) onun özünə qayıdır.” (əl-Buxari, 6045)

۲۰۲۳ - عَنْ ثَابِتِ بْنِ الضَّحَّاكِ ﷺ وَكَانَ مِنْ أَصْحَابِ الشَّجَرَةِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ مَنْ حَلَفَ عَلَى مَلَّةٍ غَيْرِ الْإِسْلَامِ فَهُوَ كَمَا قَالَ وَلَيْسَ عَلَى ابْنِ آدَمَ نَذْرٌ فِيمَا لَا يَمْلِكُ وَمَنْ قَتَلَ نَفْسَهُ بِشَيْءٍ فِي الدُّنْيَا عَذَبَ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَمَنْ لَعَنَ مُؤْمِنًا فَهُوَ كَفْتَلَهُ وَمَنْ قَذَفَ مُؤْمِنًا بِكُفْرٍ فَهُوَ كَقَتْلِهِ. [رواه البخاري: ۶۰۴۷]

2023. Ağac altında beyət edən əshabələrdən Sabit ibn Dəhhak ﷺ rəvayət etmişdir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir:

¹ Ehtimal ki, ibadət əsnasında səcdə etmək nəzərdə tutulur. “Fəthul-Bari” 10/453.

- kim İslamdan başqa bir din üzərində olduğuna and içərsə, and içdiyi kimi olar;
- Adəm oğlu gücü çatmadığı bir şeyi nəzir edəcəyinə dair söz verməməlidir;
- kim bu dünyada (hər hansı) bir şeylə öz canına qəsd edərsə, Qiyamət günü həmin şeylə ona əzab verilər;
- kim bir möminə lənət oxuyarsa, onu öldürmüş hesab olunar;
- habelə, kim bir mömini küfrdə ittiham edərsə, onu öldürmüş hesab edilir.” (əl-Buxari, 6047)

20-ci fəsil. Söz gəzdirməyin bəyənilməməsi

۲۰- باب: مَا يُكْرَهُ مِنَ التَّمِيمَةِ

۲۰۲۴ - عَنْ حُذَيْفَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَتَاتٌ. [رواه البخاري: ۶۰۵۶]

2024. Rəvayət edilir ki, Huzeyfə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişəm: “Dedi-qodu yayan Cənnətə girməz!” (əl-Buxari, 6056)

21-ci fəsil. (Kimsəni) ifrat dərəcədə mədh etməyin bəyənilməməsi

۲۱- باب: مَا يُكْرَهُ مِنَ التَّمَادُحِ

۲۰۲۵ - عَنْ أَبِي بَكْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَجُلًا ذَكَرَ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ فَأَثْنَى عَلَيْهِ رَجُلٌ خَيْرًا فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ وَيْحَكَ قَطَعْتَ عُنُقَ صَاحِبِكَ يَقُولُهُ مَرَارًا إِنْ كَانَ أَحَدُكُمْ مَادِحًا لَا مَحَالَةَ فَلْيَقُلْ أَحْسِبُ كَذَا وَكَذَا إِنْ كَانَ يُرَى أَنَّهُ كَذَلِكَ وَحَسِبِيهِ اللَّهُ وَلَا يُزَكِّي عَلَى اللَّهِ أَحَدًا. [رواه البخاري: ۶۰۶۱]

2025. Əbu Bəkrə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, (bir dəfə) bir nəfər Peyğəmbərin ﷺ yanında başqa birisini tərifləməyə başladı. (Bunu eşidəndə) Peyğəmbər ﷺ (ona): “Vay sənin halına! Sən qardaşının boynunu qırdın!” – dedi və bunu bir neçə dəfə təkrar etdi. (Sonra buyurdu): “Sizdən biriniz öz qardaşını tərifləməyi lazım bilərsə, onun tərifə layiq olduğunu güman edərsə, qoy desin: “(Filankəsi) filan cür adam hesab edirəm.” Onun (həqiqətdə) nə cür insan olduğunu isə ancaq Allah bilir. Kimsə Allaha rəğmən başqa birisini təmizə çıxartmamalıdır.” (əl-Buxari, 6061)

22-ci fəsil. Bir-birinə paxıllıq etməyin və bir-birinə arxa çevirməyin qadağan olması

۲۲- باب:

مَا يُنْهَى عَنْ التَّحَاسُدِ وَالتَّدَابُرِ

۲۰۲۶ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَا تَبَاغَضُوا وَلَا تَحَاسَدُوا وَلَا تَدَابُرُوا وَكُونُوا عِبَادَ اللَّهِ إِخْوَانًا وَلَا يَجِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ. [رواه البخاري: ۶۰۶۵]

2026. Ənəs ibn Malik رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Bir-birinizə nifrət etməyin, bir-birinizə həsəd aparmayın, bir-birinizə arxa çevirməyin. Ey Allahın qulları, qardaş olun! Heç bir müsəlmana üç gündən artıq qardaşı ilə küsülü qalması halal sayılmaz.” (əl-Buxari, 6065)

۲۰۲۷ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: إِيَّاكُمْ وَالظَّنَّ فَإِنَّ الظَّنَّ أَكْذَبُ الْحَدِيثِ وَلَا تَحَسَّسُوا وَلَا تَحَسَّسُوا وَلَا تَنَاحَشُوا وَلَا تَحَاسَدُوا وَلَا تَبَاغَضُوا وَلَا تَدَابَرُوا وَكُونُوا عِبَادَ اللَّهِ إِخْوَانًا. [رواه البخاري: ٦٠٦٦]

2027. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Zənnə qapılmaqdan çəkinin! Çünki zənn ən yalan söhbətdir. Bir-birinizin eybini axtarmayın, casusluq etməyin, bir-birinizlə rəqabət aparmayın, bir-birinizə həsəd aparmayın, bir-birinizə nifrət etməyin, bir-birinizə arxa çevirməyin. Ey Allahın qulları, qardaş olun!” (əl-Buxari, 6066)

23-cü fəsil. Caiz olan zənn barəsində

۲۳- باب: مَا يَجُوزُ مِنَ الظَّنِّ

۲۰۲۸ - عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها قَالَتْ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ مَا أَظُنُّ فُلَانًا وَفُلَانًا يَعْرِفَانِ مِن دِينِنَا شَيْئًا. وَفِي رِوَايَةٍ: يَعْرِفَانِ دِينَنَا الَّذِي نَحْنُ عَلَيْهِ. [رواه البخاري: ٦٠٦٨]

2028. Aişə رضي الله عنها rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Mən filankəsin və filankəsin bizim dinimizdən nə isə bildiyini zənn etmirəm.”

Digər rəvayətdə demişdir: “....bizim dinimizdən nə isə bildiyini zənn etmirəm.” (əl-Buxari, 6068)

24-cü fəsil. Möminin öz günahlarını ört-basdır etməsi

۲۴- باب: سِتْرُ الْمُؤْمِنِ عَلَى نَفْسِهِ

۲۰۲۹ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: كُلُّ أَمْنِي مُعَافَى إِلَّا الْمُجَاهِرِينَ وَإِنَّ مِنَ الْمُجَاهِرَةِ أَنْ يَعْمَلَ الرَّجُلُ بِاللَّيْلِ عَمَلًا ثُمَّ يُصْبِحُ وَقَدْ سَتَرَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ فَيَقُولُ يَا فُلَانُ عَمِلْتُ الْبَارِحَةَ كَذَا وَكَذَا وَقَدْ بَاتَ يَسْتَرُهُ رَبُّهُ وَيُصْبِحُ يَكْشِفُ سِتْرَ اللَّهِ عَنْهُ. [رواه البخاري: ٦٠٦٩]

2029. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رضي الله عنه demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişəm: “Ümmətimin hamısı əfv ediləcək. Yalnız açıq-aşkar (günah) işlədənlərdən başqa. (Məsələn) birisi gecə bir qələt edir və səhəri gün Allah onun bu qələtini ört-basdır etdiyi halda (dost-aşnasına): “Ey filankəs, mən bu gecə filan, filan işləri görmüşəm” deyir. Gecə Rəbbi onun (günahının) üstünə örtük çəkir, səhər isə o, Allahın bu örtüyünü açır.” (əl-Buxari, 6069)

25-ci fəsil. Küsmək və Peyğəmbərin ﷺ: “Heç bir müsəlmana üç gündən artıq qardaşı ilə küsülü qalması halal olmaz” sözü

۲۵- باب: الْهَجْرَةُ وَقَوْلُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لَا يَحِلُّ لِرَجُلٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلَاثِ لَيَالٍ

۲۰۳۰ - عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: لَا يَحِلُّ لِرَجُلٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلَاثِ لَيَالٍ يَلْتَقِيَانِ فَيُعْرِضُ هَذَا وَيُعْرِضُ هَذَا وَخَيْرُهُمَا الَّذِي يَبْدَأُ بِالسَّلَامِ. [رواه البخاري: ٦٠٧٧]

2030. Əbu Əyyub əl-Ənsari رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Heç bir kimsəyə üç gündən artıq qardaşı ilə küsülü qalması halal olmaz. Qarşı-qarşıya gəldikdə bu (ondan) üz çevirir, o da (bundan) üz çevirir. Onların ən xeyirlişi salamı birinci verib (sözə) başlayanıdır.” (əl-Buxari, 6077)

26-cı fəsil. Uca Allahın: “Ey iman gətirənlər! Allahdan qorxun və düz danışanlarla birlikdə olun”¹ sözü, habelə yalan danışmağın qadağan olunması

۲۶- باب: قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ﴾ وَمَا يُنْهَى عَنِ الْكَذِبِ

۲۰۳۱ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: إِنَّ الصَّادِقَ يَهْدِي إِلَى الْبِرِّ وَإِنَّ الْبِرَّ يَهْدِي إِلَى الْجَنَّةِ وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَصْدُقُ حَتَّى يَكُونَ صَدِيقًا وَإِنَّ الْكَذِبَ يَهْدِي إِلَى الْفُجُورِ وَإِنَّ الْفُجُورَ يَهْدِي إِلَى النَّارِ وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَكْذِبُ حَتَّى يُكْتَبَ عِنْدَ اللَّهِ كَذَابًا. [رواه البخاري: ۶۰۹۴]

2031. Abdullah (ibn Məsud) رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Doğruluq (adamı) yaxşı işlər görməyə yönəldir. Yaxşı işlər isə (adamı) Cənnətə aparır. Həqiqətən, adam o qədər doğru danışır ki, nəhayət, (Allah yanında) doğruçu sayılır. Yalan isə (adamı) günah işlərə yönəldir. Günah işlər də (adamı) Cəhənnəmə aparır. Həqiqətən, adam o qədər yalan danışır ki, axırda, Allah yanında yalançı sayılır.” (əl-Buxari, 6094)

27-ci fəsil. Əziyyətə səbir etmək

۲۷- باب: الصَّبْرُ عَلَى الْأَذَى

۲۰۳۲ - عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: لَيْسَ أَحَدٌ أَوْ كَيْسَ شَيْءٍ أَصْبَرَ عَلَى أَدَى سَمِعَهُ مِنَ اللَّهِ إِنَّهُمْ لَيَدْعُونَ لَهُ وَلَدًا وَإِنَّهُ لَيَعَافِيهِمْ وَيَرْزُقُهُمْ. [رواه البخاري: ۶۰۹۹]

2032. Əbu Musa رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “(Özü haqda) eşitdiyi nalayiq sözlərə Allahdan daha çox səbir edən bir kimsə, yaxud bir məxluq yoxdur. Belə ki, (qulları) Ona övlad isnad edirlər, O isə onlara can sağlığı və (çoxlu) ruzi bəxş edir.” (əl-Buxari, 6099)

28-ci fəsil. Qəzəblənməkdən çəkinmək

۲۸- باب: الْحَذَرُ مِنَ الْغَضَبِ

۲۰۳۳ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: لَيْسَ الشَّدِيدُ بِالصُّرْعَةِ إِنَّمَا الشَّدِيدُ الَّذِي يَمْلِكُ نَفْسَهُ عِنْدَ الْغَضَبِ. [رواه البخاري: ۶۱۱۴]

2033. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “(Hamını) yıxmaq güclü olmaq demək deyildir. Güclü o kəsdir ki, qəzəbləndikdə özünü ələ ala bilsin.” (əl-Buxari, 6114)

¹ “ət-Tovbə” surəsi, 119.

۲۰۳۴ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ أَنَّ رَجُلًا قَالَ لِلنَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم أَوْصِنِي قَالَ لَا تَعْصِبَ فَرَدَدَ مِرَارًا قَالَ لَا تَعْصِبَ. [رواه البخاري: ۶۱۱۶]

2034. Əbu Hureyra رضی اللہ عنہ rəvayət edir ki, (bir dəfə) bir nəfər Peyğəmbərin صلی اللہ علیہ وسلم yanına gəlib: "Mənə nəsihət et!"- dedi. Peyğəmbər صلی اللә علیہ وسلم buyurdu: "Qəzəblənmə!" Adam (dediyini) bir neçə dəfə təkrar etdi. Peyğəmbər صلی اللә علیہ وسلم dedi: "Qəzəblənmə!" (əl-Buxari, 6116)

29-cu fəsil. Həyalı olmaq

۲۹- باب: الْحَيَاءُ

۲۰۳۵ - عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ رضی اللہ عنہ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم الْحَيَاءُ لَا يَأْتِي إِلَّا بِخَيْرٍ. [رواه البخاري: ۶۱۱۷]

2035. İmran ibn Husayn رضی اللہ عنہ rəvayət edir ki, Peyğəmbər صلی اللә علیہ وسلم demişdir: "Həyalı olmaq (insana) ancaq xeyir gətirər!" (əl-Buxari, 6117)

30-cu fəsil. "Utanmırsansa, istədiyini et!"

۳۰- باب:

إِذَا لَمْ تَسْتَخِي فَاصْنَعْ مَا شِئْتَ

۲۰۳۶ - عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ رضی اللہ عنہ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم إِنْ مِمَّا أَدْرَكَ النَّاسُ مِنْ كَلَامِ النَّبِيِّ الْأُولَى إِذَا لَمْ تَسْتَخِي فَاصْنَعْ مَا شِئْتَ. [رواه البخاري: ۶۱۲۰]

2036. Əbu Məsud əl-Ənsari رضی اللہ عنہ rəvayət edir ki, Peyğəmbər صلی اللә علیہ وسلم demişdir: "İlk peyğəmbərlik kəlamından insanların yaddaşında qalan (və zamanımıza qədər gəlib çatan) söz (belədir ki): "Utanmırsansa, istədiyini et!" (əl-Buxari, 6120)

31-ci fəsil. İnsanlarla mehriban rəftar etmək

۳۱- باب: الْإِنْسِاطُ إِلَى النَّاسِ

۲۰۳۷ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضی اللہ عنہ قَالَ: إِنْ كَانَ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم لِيُخَالِطُنَا حَتَّى يَقُولَ لِأَخٍ لِي صَغِيرٍ يَا أَبَا عُمَيْرٍ مَا فَعَلَ التُّغَيْرُ. [رواه البخاري: ۶۱۲۹]

2037. Ənəs ibn Malik رضی اللہ عنہ rəvayət edir ki, Peyğəmbər صلی اللә علیہ وسلم bizim yanımıza gələrdi və mənim balaca qardaşıma: "Ey Əbu Umeyr, quşcuğaza nə oldu?"- deyərdi¹. (əl-Buxari, 6129)

32-ci fəsil. Mömin bir yuvadan iki dəfə sancılmaz

۳۲- باب:

لَا يُلْدَغُ الْمُؤْمِنُ مِنْ جُحْرِ مَرَّتَيْنِ

۲۰۳۸ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ عَنْ النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم أَنَّهُ قَالَ: لَا يُلْدَغُ الْمُؤْمِنُ مِنْ جُحْرِ وَاحِدٍ مَرَّتَيْنِ. [رواه البخاري: ۶۱۳۳]

¹ Ənəs رضی اللہ عنہ rəvayət edir ki, Peyğəmbər صلی اللә علیہ وسلم bizim yanımıza gələrdi. Mənim Əbu Umeyr adlı balaca qardaşım var idi. Onun quşcuğazı var idi. Uşaq onunla oynayırdı. (Bir gün) quşcuğaz öldü. Peyğəmbər صلی اللә علیہ وسلم yanımıza gəldikdə onun qəmgin olduğunu görüb soruşdu ki: "Buna nə olub?" Dedilər: "Quşcuğazı ölüb." Peyğəmbər صلی اللә علیہ وسلم dedi: "Ey Əbu Umeyr, quşcuğaza nə oldu?" (Ədəbul-Mufrad, 847)

2038. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Mömin bir yuvadan iki dəfə sancılmaz¹”. (əl-Buxari, 6133)

33-cü fəsil. Caiz sayılan, habelə bəyənilməyən şeir, rəcəz və hida haqqında

باب: مَا يَجُوزُ مِنَ الشَّعْرِ وَالرَّجَزِ وَالْحِدَاءِ وَمَا يُكْرَهُ مِنْهُ

٢٠٣٩ - عَنْ أَبِي بِنِ كَعْبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: إِنَّ مِنَ الشَّعْرِ حِكْمَةً. [رواه البخاري: ٦١٤٥]

2039. Ubey ibn Kəb رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Şeirin bir qismi hikmətdir.” (əl-Buxari, 6145)

34-cü fəsil. Şeir insanı o həddə gətirib çatdırmamalıdır ki, bu onu Allahı zikr etməkdən, elm öyrənməkdən və Quran oxumaqdan yayındırsın

باب: مَا يُكْرَهُ أَنْ يَكُونَ الْعَالِبَ عَلَى الْإِنْسَانِ الشَّعْرُ حَتَّى يَصُدَّهُ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَالْعِلْمِ وَالْقُرْآنِ

٢٠٤٠ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: لَأَنْ يَمْتَلِيَ جَوْفُ أَحَدِكُمْ فَيَحْثَا خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَمْتَلِيَ شِعْرًا. [رواه البخاري: ٦١٥٤]

2040. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Birinizin qarnının irinlə doldurulması, onun üçün şeirlə dolmasından daha xeyirlidir.” (əl-Buxari, 6154)

35-ci fəsil. Birinin (kiməsə): “Ay biçarə!” deməsi

باب: مَا جَاءَ فِي قَوْلِ الرَّجُلِ وَيْلَكَ

٢٠٤١ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَجُلًا مِنْ أَهْلِ الْبَادِيَةِ أَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَتَى السَّاعَةُ فَأَمَّهَ قَالَ وَيْلَكَ وَمَا أَعَدَدْتُ لَهَا قَالَ مَا أَعَدَدْتُ لَهَا إِلَّا أَنِّي أُحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ قَالَ إِنَّكَ مَعَ مَنْ أَحَبَّيْتُ فَقُلْنَا وَنَحْنُ كَذَلِكَ قَالَ نَعَمْ. [رواه البخاري: ٦١٦٧]

2041. Ənəs رəvayət edir ki, (bir dəfə) bir bədəvi Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib dedi: “Ya Rəsulullah, Qiyamət nə zaman qopacaq?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Ay biçarə, sən Qiyamətə nə tədarük görmüsən?” Adam dedi: “Heç bir tədarük görməmişəm. Mən sadəcə Allahı və Onun rəsulunu sevirəm.” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Sən sevdiyin kəslə bir yerdə olacaqsan!” Biz soruşduq: “Bu bizə də aiddirmi?” Peyğəmbər ﷺ: “Bəli!” - dedi.” (əl-Buxari, 6167)

¹ Yəni, bir işdə başına müsibət gələrsə, ikinci dəfə o işi görməz.

**36-cı fəsil. (Qiyamət günü)
insanlara atalarının adları ilə
müraciət olunacaqdır**

باب – ٣٦

مَا يُدْعَى النَّاسُ بِآبَائِهِمْ

٢٠٤٢ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: إِنَّ الْعَادِرَ يُنْصَبُ لَهُ لَوَاءٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُقَالُ هَذِهِ عَدْرَةُ فُلَانِ بْنِ فُلَانٍ. [رواه البخاري: ٦١٧٧]

2042. İbn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Qiyamət günü hər bir xain üçün bir bayraq sancılacaq¹ və deyiləcək: “Bu, xain filankəs ibn filankəsdır.” (əl-Buxari, 6177)

**37-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ:
“Kərim ancaq möminin
qəlbidir²” sözü**

باب – ٣٧

قَوْلُ النَّبِيِّ ﷺ إِنَّمَا الْكَرَمُ قَلْبُ الْمُؤْمِنِ

٢٠٤٣ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا تُسْمُوا الْعِنَبَ الْكَرَمَ إِنَّمَا الْكَرَمُ قَلْبُ الْمُؤْمِنِ. [رواه البخاري: ٦١٨٣]

2043. Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Üzümə kərim” – deməyin. Çünki kərim ancaq möminin qəlbidir.” (əl-Buxari, 6183)

**38-ci fəsil.
Bir adı daha gözəl adla dəyişmək**

باب – ٣٨

تَحْوِيلُ الْأِسْمِ إِلَى اسْمٍ أَحْسَنَ مِنْهُ

٢٠٤٤ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ زَيْنَبَ كَانَتْ اسْمَهَا بَرَّةَ فَقِيلَ تُزَكِّي نَفْسَهَا فَسَمَّاهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ زَيْنَبَ. [رواه البخاري: ٦١٩٢]

2044. Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Zeynəbin رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا adı Bərra idi. Ona: “Sən özünü təmizə çıxarırsan” – deyildi, sonra Peyğəmbər ﷺ ona Zeynəb adını verdi. (əl-Buxari, 6192)

**39-cu fəsil. Bir adam dostunu
adı ilə çağırırdıqda onun adın-
dan bir hərf əksiltməsi**

باب – ٣٩

مَنْ دَعَا صَاحِبَهُ فَتَقَصَّ مِنْ اسْمِهِ حَرْفًا

٢٠٤٥ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَتْ أُمُّ سُلَيْمٍ فِي الثَّقَلِ وَأَنْجَشَةُ غُلَامُ النَّبِيِّ ﷺ يَسُوقُ بِهِنَ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ يَا أَنْجَشُ رُوَيْدَكَ سَوْفَكَ بِالْقَوَارِيرِ. [رواه البخاري: ٦٢٠٢]

¹ Xain tanınsın deyə onun yanında yerə bayraq sancılacaq.

² Yəni ancaq mömin əsl kərəm və səxavət, lütf və ehsan sahibidir.

2045. Rəvayət edilir ki, Ənəs رضي الله عنه demişdir: “(Bir dəfə) Ummu Suleym رضي الله عنها yüklərə nəzarət edən qadınların arasında ikən Peyğəmbərin ﷺ köləsi Əncəşə رضي الله عنه onların mindiyi dəvələri (bərk) sürüb aparırdı. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Ey Əncəşə, asta ol, şüşələri¹ sındırarsan.” (əl-Buxari, 6202)

40-cı fəsil. Allahın ən çox nifrət etdiyi adlar

٤٠ - باب: أَبْغَضُ الْأَسْمَاءِ إِلَى اللَّهِ

- ٢٠٤٦ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَخْتَى الْأَسْمَاءِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عِنْدَ اللَّهِ رَجُلٌ تَسَمَّى مَلِكَ الْأَمْلاكِ. [رواه البخاري: ٦٢٠٥]

2046. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Qiyamət günü Allah yanında ən çirkin ad, özünü padşahlar padşahı adlandıran kimsənin adı olacaq.”² (əl-Buxari, 6205)

41-ci fəsil. Asqıran adamın: “Əlhəmdulillah!” deməsi

٤١ - باب: الْحَمْدُ لِلْعَاطِسِ

- ٢٠٤٧ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه قَالَ: عَطَسَ رَجُلَانِ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ فَشَمَّتْ أَحَدَهُمَا وَلَمْ يُشَمِّتِ الْآخَرَ فَقِيلَ لَهُ فَقَالَ هَذَا حَمْدُ اللَّهِ وَهَذَا لَمْ يَحْمَدِ اللَّهَ. [رواه البخاري: ٦٢٢١]

2047. Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik رضي الله عنه demişdir: “(Bir dəfə) iki kişi Peyğəmbərin ﷺ yanında asqırdı və Peyğəmbər ﷺ onlardan birinə: “Yərhamukəllah”– dedi, o birinə isə (heç nə) demədi. (Peyğəmbərdən ﷺ bunun səbəbini) soruşduqda o dedi: “Bu adam: “Əlhəmdulillah”– dedi, bu isə demədi.” (əl-Buxari, 6221)

42-ci fəsil. Asqırmağın bəyənilməsi, əsnəməyin isə bəyənilməməsi

٤٢ - باب: مَا يُسْتَحَبُّ مِنَ الْعُطَاسِ وَمَا يُكْرَهُ مِنَ التَّائِبِ

- ٢٠٤٨ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْعُطَاسَ وَيُكْرَهُ التَّائِبَ فَإِذَا عَطَسَ فَحَمِدَ اللَّهَ فَحَقٌّ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ سَمِعَهُ أَنْ يُشَمِّتَهُ وَأَمَّا التَّائِبُ فَإِنَّمَا هُوَ مِنَ الشَّيْطَانِ فَلْيُرِدْهُ مَا اسْتَطَاعَ فَإِذَا قَالَ هَذَا ضَحِكَ مِنْهُ الشَّيْطَانُ. [رواه البخاري: ٦٢٢٣]

2048. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Allah (Öz qullarının) asqırmağını sevir, əsnəməyini isə xoşlamır. (Müsəlman kimsə) asqırıb Allaha həmd etsə, ona: “Yərhamukəllah”– demək, bunu eşidən hər bir müsəlmana vacibdir. Əsnəmək isə şeytandandır. İnsan bacardığı qədər onun qarşısını almalıdır. Adam: “Haaah”– etdiyi zaman şeytan ona gülər.” (əl-Buxari, 6223)

¹ Peyğəmbər ﷺ şüşə deyəndə qadınları nəzərdə tuturdu.

² Demək, kiməsə padşahlar padşahı, hökmdarlar hökmdarı, şahlar şahı və başqa bu kimi adlar vermək qadağandır.

٧٩ - کتابُ الاستِئْذانِ

79 – İzn istəmək kitabı

1-ci fəsil.

Az sayda olan toplumun çox sayda olanlara salam verməsi

١ - باب:

تَسْلِيمُ الْقَلِيلِ عَلَى الْكَثِيرِ

٢٠٤٩ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: يُسَلِّمُ الصَّغِيرُ عَلَى الْكَبِيرِ وَالْمَارُّ عَلَى الْقَاعِدِ وَالْقَلِيلُ عَلَى الْكَثِيرِ. [رواه البخاري: ٦٢٣١]

2049. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Kiçik böyüyə, piyada oturana və az sayda olan toplum çox sayda olanlara salam verməlidir.” (əl-Buxari, 6231)

2-ci fəsil. Minik üstə olanın piyada olana salam verməsi

٢ - باب: تَسْلِيمُ الرَّاکِبِ عَلَى الْمَاشِي

٢٠٥٠ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: يُسَلِّمُ الرَّاکِبُ عَلَى الْمَاشِي وَالْمَاشِي عَلَى الْقَاعِدِ وَالْقَلِيلُ عَلَى الْكَثِيرِ. [رواه البخاري: ٦٢٣٣]

2050. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Minik üstə olan kəs piyadaya, piyada oturana və az sayda olan toplum çox sayda olanlara salam verməlidir.” (əl-Buxari, 6233)

3-cü fəsil. Tanıdığına və tanımadığına salam vermək

٣ - باب: السَّلَامُ لِلْمَعْرِفَةِ وَغَيْرِ الْمَعْرِفَةِ

٢٠٥١ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رضي الله عنه أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ النَّبِيَّ ﷺ أَيُّ الْإِسْلَامِ خَيْرٌ؟ قَالَ: تُطْعِمُ الطَّعَامَ وَتَقْرَأُ السَّلَامَ عَلَى مَنْ عَرَفْتَ وَعَلَى مَنْ لَمْ تَعْرِفْ. [رواه البخاري: ٦٢٣٦]

2051. Abdullah ibn Amr رضي الله عنه rəvayət edir ki, (bir dəfə) bir nəfər Peyğəmbər-dən ﷺ soruşdu: “İslam (xislətlərindən) ən xeyirlisi hansıdır?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Yemək yedirtməyin, tanıdığına və tanımadığına salam verməyin.” (əl-Buxari, 6236)

4-cü fəsil. İzn istəmək (xəlvəti) baxışlardan dolayı (vacib buyurulmuşdur)

٤ - باب:

الاسْتِئْذَانُ مِنْ أَجْلِ الْبَصَرِ

٢٠٥٢ - عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رضي الله عنه قَالَ: اطَّلَعَ رَجُلٌ مِنْ حُجْرٍ فِي حُجْرِ النَّبِيِّ ﷺ وَمَعَ النَّبِيِّ ﷺ مِدْرَى يَحْكُ بِهِ رَأْسَهُ فَقَالَ لَوْ أَعْلَمْتُ أَنَّكَ تَنْظُرُ لَطَعْتُ بِهِ فِي عَيْنِكَ إِنَّمَا جُعِلَ الْاسْتِئْذَانُ مِنْ أَجْلِ الْبَصَرِ. [رواه البخاري: ٦٢٤١]

2052. Rəvayət edilir ki, Səhl ibn Səd رضي الله عنه demişdir: “(Bir dəfə) bir nəfər Peyğəmbər-in ﷺ hücrələrindən birinin (qapısının) dəliyindən içəri baxmağa başladı.

Həmin vaxt Peyğəmbər ﷺ əlindəki dəmir daraqla başını qaşıyırdı. Sonra Peyğəmbər ﷺ (ona) dedi: “Əgər sənın (xəlvətə) baxdığını bilsəydim, bu darağı sənın gözüne soxardım. İzn istəmək də məhz belə baxışlardan dolayı vacib buyurulmuşdur.” (əl-Buxari, 6241)

**5-ci fəsil. Cinsiyyət üzvündən
başqa bədən üzvlərinin zina
etməsi haqqında**

۵ – باب:

زَنَا الْجَوَارِحِ دُونَ الْفَرْجِ

۲۰۵۳ - عَنْ أَبِي عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ كَتَبَ عَلَى ابْنِ آدَمَ حَظَّهُ مِنَ الزَّيْنَةِ أَدْرَكَ ذَلِكَ لَا مَحَالَةَ فَرَنَا الْعَيْنِ النَّظَرُ وَزَنَا اللِّسَانُ الْمُنْطِقُ وَالنَّفْسُ تَمْنَى وَتَشْتَهِي وَالْفَرْجُ يُصَدَّقُ ذَلِكَ كُلُّهُ وَيُكَذَّبُهُ. [رواه البخاري: ٦٢٤٣]

2053. İbn Abbas ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Həqiqətən, Allah zinadan Adəm oğlunun payına düşəni əzəldən yazmışdır və o, istər-istəməz buna mübtəla olacaqdır. Gözün zinası baxmaqdır, dilin zinası danışmaqdır, nəfs də təmənnə edir və istəyir. Cinsiyyət üzvü isə ya bütün bunları təsdiqləyir, ya da təkzib edir.” (əl-Buxari, 6243)

6-cı fəsil. Uşaqlara salam vermək

۶ – باب: التَّسْلِيمُ عَلَى الصِّبْيَانِ

۲۰۵۴ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ مَرَّ عَلَى صَبِيَّانٍ فَسَلَّمَ عَلَيْهِمَا وَقَالَ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَفْعَلُهُ. [رواه البخاري: ٦٢٤٧]

2054. Rəvayət edilir ki, (bir dəfə) Ənəs ibn Malik ر. (bir dəstə) uşağın yanından keçərkən onlara salam verdi və dedi: “Peyğəmbər ﷺ də belə edərdi.” (əl-Buxari, 6247)

**7-ci fəsil. (Ev yiyəsi) “Kimdir o?” –
deyə soruşduqda: “Mənəm!” –
deyə həy vermək haqqında**

۷ – باب:

إِذَا قَالَ مَنْ ذَا؟ فَقَالَ: أَنَا

۲۰۵۵ - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فِي دِينٍ كَانَ عَلَى أَبِي فَقَدَقْتُ الْبَابَ فَقَالَ مَنْ ذَا؟ فَقُلْتُ: أَنَا فَقَالَ: أَنَا كَأَنَّهُ كَرِهَهَا. [رواه البخاري: ٦٢٥٠]

2055. Rəvayət edilir ki, Cabir ر. demişdir: “(Bir dəfə) mən atamın borcuna dair (məsləhət almaq üçün) Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib qapını döydüm. O soruşdu: “Kimdir o?” Dedim: “Mənəm.” O, narazı qalmış halda: “Mənəm, mənəm!” – dedi.” (əl-Buxari, 6250)

**8-ci fəsil.
Məclislərdə yer vermək**

۸ – باب: التَّفَسُّحُ فِي الْمَجَالِسِ

۲۰۵۶ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ نَهَى أَنْ يُقَامَ الرَّجُلُ مِنْ مَجْلِسِهِ وَيَجْلِسَ فِيهِ آخَرُ وَلَكِنْ تَفَسَّحُوا وَتَوَسَّعُوا. [رواه البخاري: ٦٢٧٠]

¹ Qapını döyən adamdan onun kim olduğu soruşularsa, o, müəmmalı şəkildə cavab verməməli və kim olduğunu hökmən bildirməlidir.

2056. Abdullah ibn Ömər ر.ه.ه. rəvayət etmişdir ki, Peyğəmbər ﷺ bizə bir kimsəni yerindən qaldırıb onun yerinə oturmağı qadağan etmişdir. Lakin sıx oturun və bir-birinizə yer verin!" (əl-Buxari, 6270)

9-cu fəsil. Yerə oturub dizləri qucaqlamaq

۹ - باب: الاختباء باليد

۲۰۵۷ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ ر.ه.ه. قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَفْنَاءُ الْكَعْبَةِ مُحْتَبِيًا بِيَدِهِ هَكَذَا. [رواه البخاري: ۶۲۷۲]

2057. Rəvayət edilir ki, ibn Ömər ر.ه.ه. demişdir: "(Bir dəfə) mən Peyğəmbəri ﷺ Kəbənin həyatində yerə oturub dizlərini qucaqladığını gördüm." (əl-Buxari, 6272)

10-cu fəsil. Üç nəfərdən çox olan camaat (arasında iki nəfərin) xəlvətcə danışmasında heç bir qəbahət yoxdur

۱۰ - باب: إذا كانوا أكثر من ثلاثة فلا بأس بالمساراة والمناجاة

۲۰۵۸ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ر.ه.ه. قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا كُنْتُمْ ثَلَاثَةً فَلَا يَتَنَاجَى رَجُلَانِ دُونَ الْآخَرِ حَتَّى تَخْتَلِطُوا بِالنَّاسِ أَجْلَ أَنْ يُحْزَنَهُ. [رواه البخاري: ۶۲۸۸]

2058. Abdulla (ibn Məsud) ر.ه.ه. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Üç nəfər olduğunuz zaman, camaatın yanına gəlib çıxanadək (sizdən) ikisi öz aralarında pıçıldaşıb üçüncüsünü kənarda qoymasın. (Yoxsa bu hərəkət) onu kədərləndirər." (əl-Buxari, 6288)

11-ci fəsil. Yatmağa gedəndə evdə (istifadə edilən) odu yana-yana qoymaq olmaz

۱۱ - باب:

لَا تُتْرَكُ النَّارُ فِي الْبَيْتِ عِنْدَ النَّوْمِ

۲۰۵۹ - عَنْ أَبِي مُوسَى ر.ه.ه. قَالَ: احْتَرَقَ بَيْتٌ بِالْمَدِينَةِ عَلَى أَهْلِهِ مِنَ اللَّيْلِ فَحَدَّثَ بِشَأْنِهِمُ النَّبِيُّ ﷺ قَالَ إِنَّ هَذِهِ النَّارُ إِنَّمَا هِيَ عَدُوٌّ لَكُمْ فَإِذَا نِمْتُمْ فَاطْفِئُوهَا عَنْكُمْ. [رواه البخاري: ۶۲۹۴]

2059. Rəvayət edilir ki, Əbu Musa ر.ه.ه. demişdir: "(Bir dəfə) gecə vaxtı Mədinədə bir ev, sakinləri içində ikən yandı. Onların başına gələn (bu müsibət haqda) Peyğəmbərə ﷺ xəbər verildikdə o dedi: "Bu od, həqiqətən də, sizin düşməni-nizdir. Odur ki, yatmağa gedəndə onu söndürün." (əl-Buxari, 6294)

12-ci fəsil. Bina etmək haqqında deyilənlər

۱۲ - باب: مَا جَاءَ فِي الْبِنَاءِ

۲۰۶۰ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ ر.ه.ه. قَالَ: رَأَيْتُنِي مَعَ النَّبِيِّ ﷺ بَنَيْتُ بَيْدِي بَيْتًا يُكْنِي مِنَ الْمَطَرِ وَيُظِلُّنِي مِنَ الشَّمْسِ مَا أَعَانَنِي عَلَيْهِ أَحَدٌ مِنْ خَلْقِ اللَّهِ. [رواه البخاري: ۶۳۰۲]

2060. Rəvayət edilir ki, ibn Ömər ر.ه.ه. demişdir: "Mən Peyğəmbərin ﷺ dövründə bu əllərimlə məni yağışdan və günəşdən qoruyacaq bir ev tikmişdim. Onu tikər-kən Allahın yaratdıqlarından heç kəs mənə kömək etməmişdi." (əl-Buxari, 6302)

٨٠ - كِتَابُ الدَّعَوَاتِ

80 – Dualar kitabı

1-ci fəsil. Hər bir peyğəmbərin qəbul edilmiş duası olub

١- باب: لِكُلِّ نَبِيٍّ دَعْوَةٌ مُسْتَجَابَةٌ

٢٠٦١ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: لِكُلِّ نَبِيٍّ دَعْوَةٌ مُسْتَجَابَةٌ يَدْعُو بِهَا وَارِيدُ أَنْ أَحْتَبِيَ دَعْوَتِي شَفَاعَةً لِأُمَّتِي فِي الْآخِرَةِ. [رواه البخاري: ٦٣٠٤]

2061. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Hər bir peyğəmbərin qəbul edilmiş duası olmuşdur ki, o (artıq) bu dua ilə Allaha müraciət etmişdir. Mən isə öz duamı axirətdə ümmətimə şəfaət etmək üçün saxlamışam.” (əl-Buxari, 6304)

2-ci fəsil. Ən fəzilətli istiğfar¹

٢- باب: أَفْضَلُ الاسْتِغْفَارِ

٢٠٦٢ - عَنْ شَدَّادِ بْنِ أَوْسٍ رضي الله عنه عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: سَيِّدُ الاسْتِغْفَارِ أَنْ تَقُولَ: اللَّهُمَّ أَنْتَ رَبِّي لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ خَلَقْتَنِي وَأَنَا عَبْدُكَ وَأَنَا عَلَى عَهْدِكَ وَوَعْدِكَ مَا اسْتَطَعْتُ أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا صَنَعْتُ أَبُوءُ لَكَ بِنِعْمَتِكَ عَلَيَّ وَأَبُوءُ لَكَ بِذُنُوبِي فَاعْفُرْ لِي فَإِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ قَالَ وَمَنْ قَالَهَا مِنَ النَّهَارِ مَوْفِتًا بِهَا فَمَاتَ مِنْ يَوْمِهِ قَبْلَ أَنْ يُمَسِيَ فَهُوَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ وَمَنْ قَالَهَا مِنَ اللَّيْلِ وَهُوَ مُوقِنٌ بِهَا فَمَاتَ قَبْلَ أَنْ يُصْبِحَ فَهُوَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ. [رواه البخاري: ٦٣٠٦]

2062. Şəddad ibn Ovs رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Ən üstün istiğfar belədir: “Allahım, Sən mənim Rəbbimsən. Səndən başqa məbud yoxdur. Məni Sən yaratdın və mən Sənin qulunam. Bacardığım qədər Sənə verdiyim əhdə və vədə sadıq qalacağam. Etdiklərimin şərindən Sənə sığınırım. Mənə verdiyin neməti etiraf edirəm və günahımı boynuma alıram. Məni bağışla! Şübhəsiz ki, günahları yalnız Sən bağışlayırsan!”² (Sonra Peyğəmbər ﷺ) buyurdu: “Kim gündüz vaxtı bu duanı yəqinliklə deyər və həmin gün axşam düşməzdən əvvəl ölərsə, Cənnət əhlindən olar. Habelə kim axşam ikən bunu yəqinliklə deyər və səhər açılmazdan əvvəl ölərsə, Cənnət əhlindən olar.” (əl-Buxari, 6306)

3-cü fəsil. Peyğəmbərin ﷺ gecə və gündüz istiğfar qılması

٣- باب: اسْتِغْفَارُ النَّبِيِّ ﷺ فِي الْيَوْمِ وَاللَّيْلَةِ

٢٠٦٣ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: وَاللَّهِ إِنِّي لَأَسْتَغْفِرُ اللَّهَ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ فِي الْيَوْمِ أَكْثَرَ مِنْ سَبْعِينَ مَرَّةً. [رواه البخاري: ٦٣٠٧]

¹ Allaha yalvararaq günahlarının bağışlanmasını istəmək.

² Transkripsiyası: Allahummə, əntə rabbi lə ilahə illə ənt, xələqtəni və ənə abduka və ənə alə əhdikə və vədikə məs-tətətu, əuzu bikə min şərrī mə sənətu. Əbuu ləkə binimətikə əleyyə və əbuu ləkə bizənbi. Fəğfirli fə innəhu lə yəğfiruz-zunubə illə ənt.

2063. Əbu Hureyra ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Vallahi, mən hər gün yetmiş dəfədən çox Allahdan həm bağışlanma diləyir, həm də Ona tövbə edirəm.” (əl-Buxari, 6307)

4-cü fəsil. Tövbə etmək

٤ - باب: التَّوْبَةُ

٢٠٦٤ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ ر. حَدَّثَ بَحْدِيثَيْنِ: أَحَدُهُمَا عَنْ النَّبِيِّ ﷺ وَالْآخَرُ عَنْ نَفْسِهِ قَالَ: إِنَّ الْمُؤْمِنَ يَرَى ذُنُوبَهُ كَأَنَّهُ قَاعِدٌ تَحْتَ جَبَلٍ يَخَافُ أَنْ يَقَعَ عَلَيْهِ وَإِنَّ الْفَاجِرَ يَرَى ذُنُوبَهُ كَذُبَابٍ مَرَّ عَلَى أَنْفِهِ فَقَالَ بِهِ هَكَذَا. ثُمَّ قَالَ: لِلَّهِ أَفْرَحُ بِتَوْبَةِ عَبْدِهِ مِنْ رَجُلٍ نَزَلَ مِنْزِلًا وَبِهِ مَهْلِكَةٌ وَمَعَهُ رَاحِلَتُهُ عَلَيْهَا طَعَامُهُ وَشِرَابُهُ فَوَضَعَ رَأْسَهُ فَنَامَ نَوْمَةً فَاسْتَيْقَظَ وَقَدْ ذَهَبَتْ رَاحِلَتُهُ حَتَّى إِذَا اشْتَدَّ عَلَيْهِ الْحَرُّ وَالْعَطَشُ أَوْ مَا شَاءَ اللَّهُ قَالَ أَرْجِعْ إِلَى مَكَانِي فَرَجَعَ فَنَامَ نَوْمَةً ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ فَإِذَا رَاحِلَتُهُ عِنْدَهُ. [رواه البخاري: ٦٣٠٨]

2064. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Məsud ر.əvayət – birini Peyğəmbər-dən ﷺ, digərini də özündən danışib demişdir: “Mömin bəndə öz günahları-na baxanda elə düşünür ki, sanki dağın ətəyində oturmuş və az qala bu dağ onun başına uçacaqdır. Günahkar bəndə isə öz günahlarını sanki burnuna qonmuş bir milçək sanır (və elə güman edir ki, əli ilə) onu qovacaqdır.” Son-ra o (Peyğəmbərin ﷺ hədisini danışib) dedi: “Allah Öz qulunun tövbəsinə, üstündə yemək-icməyi yüklənmiş dəvəsi ilə birgə təhlükəli bir yerdə daya-nan və başını yerə qoyub yatan, oyandıqda dəvəsinin qaçdığını görən, özü də bərk istiyə və susuzluğa məruz qaldıqdan sonra: “Yerimə qayıdım”- deyib geri qayıdıb bir qədər də yatan və nəhayət, oyanıb başını qaldırıqda dəvəsinə yanında görən kimsədən daha çox sevinir.” (əl-Buxari, 6308)

5-ci fəsil. Yatmazdan əvvəl nə demək lazımdır

٥ - باب: مَا يَقُولُ إِذَا نَامَ

٢٠٦٥ - عَنْ حُذَيْفَةَ بْنِ الْيَمَانِ ر. قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا أَوَى إِلَى فِرَاشِهِ قَالَ بِاسْمِكَ أَمُوتُ وَأَحْيَا وَإِذَا قَامَ قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَحْيَانَا بَعْدَ مَا أَمَاتَنَا وَإِلَيْهِ النُّشُورُ. [رواه البخاري: ٦٣١٢]

2065. Rəvayət edilir ki, Huzeyfə ibn Yəmən ر.əvayət demişdir: “Peyğəmbər ﷺ yatağına uzandıqda: “(Allahım,) Sənin adınla ölür və dirilirəm!”, oyandıqda isə: “Bizi öldürdükdən sonra dirildən Allaha həmd olsun. (Ölüb dirildikdən son-ra isə) qayıdış Onadır!” – deyərdi. (əl-Buxari, 6312)

6-cı fəsil. Sağ böyrü üstə yatmaq

٦ - باب: النَّوْمُ عَلَى الشَّقِّ الْأَيْمَنِ

٢٠٦٦ - عَنْ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ ر. قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا أَوَى إِلَى فِرَاشِهِ نَامَ عَلَى شَقِّهِ الْأَيْمَنِ ثُمَّ قَالَ: اللَّهُمَّ أَسَلَمْتُ نَفْسِي إِلَيْكَ وَوَجَّهْتُ وَجْهِي إِلَيْكَ وَفَوَّضْتُ أَمْرِي إِلَيْكَ وَالْحَاجَاتُ ظَهَرِي إِلَيْكَ رَغْبَةً وَرَهْبَةً إِلَيْكَ لَا مَلْجَأَ وَلَا مَنَاجَا مِنْكَ إِلَّا إِلَيْكَ آمَنْتُ بِكِتَابِكَ الَّذِي أَنْزَلْتَ وَبِنَبِيِّكَ الَّذِي أَرْسَلْتَ. [رواه البخاري: ٦٣١٥]

¹ Transkripsiyası: Bismikə əmutu və əhya!

² Transkripsiyası: Əlhəmdulillillahil-ləzi əhyana bədə mə əmatənə və ileyhin-nuşur!

2066. Rəvayət edilir ki, Bəra ibn Azib ؓ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ yatağına uzanıb yatmaq istədikdə sağ böyrü üstə çevrilib deyərdi: “Allahım! Sənə ümid edərək və Səndən qorxaraq canımı Sənə təslim etdim, üzümü Sənə çevirdim, işimi Sənə həvalə etdim, kürəyimi Sənə etibar etdim. Sığınacaq və Səndən (əzabından) xilas olmaq üçün nicat yeri yalnız Sənə yönəlməkdir. Sənin nazil etdiyin Kitaba və göndərdiyin Peyğəmbərə iman gətirdim!” (əl-Buxari, 6315)

7-ci fəsil. Gecə yuxudan oyan- dıqda hansı dua oxunmalıdır

۷- باب: الدُّعَاءُ إِذَا أَتَبَّهَ بِاللَّيْلِ

۲۰۶۷ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: بَتُّ عِنْدَ مَيِّمُونَةٍ فَقَامَ النَّبِيُّ ﷺ فَأَتَى حَاجَتَهُ فَعَسَلَ وَجْهَهُ وَيَدَيْهِ ثُمَّ نَامَ ثُمَّ قَامَ فَأَتَى الْقُرْبَةَ فَأَطْلَقَ شَنَاقَهَا ثُمَّ تَوَضَّأَ وَضُوءًا بَيْنَ وَضُوءَيْنِ كَمْ يُكْثِرُ وَقَدْ أَبْلَغَ فَصَلَّى فَقُمْتُ فَتَمَطَّيْتُ كَرَاهِيَةً أَنْ يَرَى أَنِّي كُنْتُ أَتَقِيهِ فَوَضَّأْتُ فَقَامَ يُصَلِّي فَقُمْتُ عَنْ يَسَارِهِ فَأَخَذَ بَأُذُنِي فَأَدَارَنِي عَنْ يَمِينِهِ فَتَنَامْتُ صَلَاتُهُ ثَلَاثَ عَشْرَةَ رَكْعَةً ثُمَّ اضْطَجَعَ فَنَامَ حَتَّى تَفَخَّ وَكَانَ إِذَا نَامَ تَفَخَّ فَادْنَاهُ بِلَالٍ بِالصَّلَاةِ فَصَلَّى وَلَمْ يَتَوَضَّأْ وَكَانَ يَقُولُ فِي دُعَائِهِ: اللَّهُمَّ اجْعَلْ فِي قَلْبِي نُورًا وَفِي بَصَرِي نُورًا وَفِي سَمْعِي نُورًا وَعَنْ يَمِينِي نُورًا وَعَنْ يَسَارِي نُورًا وَفَوْقِي نُورًا وَتَحْتِي نُورًا وَأَمَامِي نُورًا وَخَلْفِي نُورًا وَاجْعَلْ لِي نُورًا. [رواه البخاري: ۶۳۱۶]

2067. Rəvayət edilir ki, ibn Abbas ؓ demişdir: “(Bir dəfə mən xalam) Meymunənin evində gecələdim. Gecə vaxtı Peyğəmbər ﷺ yuxudan oyanıb su başına çıxdı, sonra üzünü və əllərini yuyub yenə uzanıb yatdı. (Bir müddətdən) sonra qalxıb su tuluğuna yaxınlaşdı və onun ağzındakı ipi açıb suyu israf etmədən kamil şəkildə dəstəmaz aldı və namaza durdu. Onu güddüyümü başa düşməsin deyərək, gəl xalxıb gərnəşdim, sonra dəstəmaz alıb namaz qılmaq üçün onun solunda durdum. O, qulağımdan tutub məni sağ tərəfinə keçirdi. Peyğəmbər ﷺ namazı on üç rükətə tamamladı. Sonra uzanıb yatdı və xorulda-mağa başladı. (Ümumiyyətlə) o, yatarkən xoruldayardı. Sonra Bilal onu namaza çağırırdı və o qalxıb dəstəmaz almadan namaz qıldı və belə dua etdi: “Allahım, qəlbimə nur saç! Gözümə nur saç və qulağıma nur saç! Sağımdan və solumdan nur saç! Başımın üstündən və ayağımın altından nur saç! Önümə və arxama nur saç! Mənim üçün nur saç!”² (əl-Buxari, 6316)

8-ci fəsil

۸- باب

۲۰۶۸ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا أَوَى أَحَدُكُمْ إِلَى فِرَاشِهِ فَلْيَنْفُضْ فِرَاشَهُ بِدَاخِلَةِ إِزَارِهِ فَإِنَّهُ لَا يَدْرِي مَا خَلْفَهُ عَلَيْهِ ثُمَّ يَقُولُ: بِاسْمِكَ رَبِّ وَضَعْتَ حَنْبِي وَبِكَ أَرْفَعُهُ إِنْ أَمْسَكَتْ نَفْسِي فَارْحَمَهَا وَإِنْ أَرْسَلْتَهَا فَاحْفَظْهَا بِمَا تَحْفَظُ بِهِ عِبَادَكَ الصَّالِحِينَ. [رواه البخاري: ۶۳۲۰]

¹ Transkripsiyası: Allahummə, əsləmtu nəfsi ileykə və vəcəhtu vachi ileykə və fəvvədtu əmri ileykə və əlcətu zahri ileykə, rəğbətən və rəhmətən ileyk. Lə mələcə vələ mənəcə minkə illə ileyk. Aməntu biki-tabikəl-ləzi ənzəltə və binəbiyyikəl-ləzi ərsəlt.

² Transkripsiyası: Allahumməcəl fi qəlbi nuran və fi bəşəri nuran və fi səmi nuran və an yəmini nuran və an yəsari nuran və fəvqi nuran və təhti nuran və əmami nuran və xəlfəli nuran və cəcəl li nuran.

2068. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Sizdən biriniz yatağına uzanmaq istədikdə qoy izarının iç tərəfi ilə yatağını çırpın. Çünki o özündən sonra yatağına nəyin girdiyini bilmir. Sonra da belə desin: “Ey Rəbbim, Sənin adınla böyrümü yerə qoydum, Sənin sayəndə də onu qaldırıram. Ruhumu tutub saxlasan, ona rəhm et, onu buraxsan, əməlisaleh qullarını qoruduğun kimi onu da qor!”¹ (əl-Buxari, 6320)

9-cu fəsil. Qoy (hər kəs Allaha dua etdikdə) qətiyyətlə dua etsin. Çünki heç kəs Onu nəyəsə vadar edə bilməz

۹ - باب:

لِيَعْزِمَ الْمَسْأَلَةَ فَإِنَّهُ لَا مَكْرَهَ لَهُ

۲۰۶۹ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: لَا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمْ: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي إِنَّ شِئْتَ اللَّهُمَّ ارْحَمْنِي إِنَّ شِئْتَ لِيَعْزِمَ الْمَسْأَلَةَ فَإِنَّهُ لَا مَكْرَهَ لَهُ. [رواه البخاري: ۶۳۳۸]

2069. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Sizdən heç kəs deməsin ki: “Allahım, əgər istəyirsənsə, məni bağışla, Allahım, əgər istəyirsənsə, məna rəhm et!” Qoy hər kəs qətiyyətlə dua etsin. Çünki heç kəs Allahu nəyəsə vadar edə bilməz.” (əl-Buxari, 6338)

10-cu fəsil. (Duasının qəbul olunmasına) tələsməyən kimsənin duası qəbul olar

۱۰ - باب:

يُسْتَجَابُ لِلْعَبْدِ مَا لَمْ يَعْجَلْ

۲۰۷۰ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: يُسْتَجَابُ لِأَحَدِكُمْ مَا لَمْ يَعْجَلْ يَقُولْ دَعَا فَلَئِنْ يُسْتَجَابَ لِي. [رواه البخاري: ۶۳۴۰]

2070. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Mən dua etdim, amma duam qəbul olmadı” deməyən və (duasının qəbul olunmasına) tələsməyən kimsənin duası qəbul olar.” (əl-Buxari, 6340)

11-ci fəsil.
Sıxıntı anında oxunan dua

۱۱ - باب: الدُّعَاءُ عِنْدَ الْكَرْبِ

۲۰۷۱ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَقُولُ عِنْدَ الْكَرْبِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْعَظِيمُ الْحَلِيمُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَرَبُّ الْأَرْضِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ. [رواه البخاري: ۶۳۴۶]

2071. İbn Abbas رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ sıxıntı anında deyərdi: “Əzəmətli, Həlim olan Allahdan başqa məbud yoxdur! Əzəmətli Ərşin Rəbbi olan Allahdan başqa məbud yoxdur! Göylərin Rəbbi, yerin Rəbbi və kəramətli Ərşin Rəbbi olan Allahdan başqa məbud yoxdur!”² (əl-Buxari, 6346)

¹ Transkripsiyası: Bismikə rabbi vədətu cənbi və bikə ərfauhu. İn əmsəktə nəfsi fərhəmhə və in ər-səltəhə fəhfəzhə bimə təhfəzu bihi ibadəkəs-salihin.

² Transkripsiyası: Lə ilahə illəllahul-azimul-həlim, lə ilahə illəllahu Rabbul-arşil-azim, lə ilahə illəllahu Rabbul-səməvati və Rabbul-ardı və Rabbul-arşil-kərim.

12-ci fəsil.

Bəlanın məşəqqətindən Allaha sığınmaq

۱۲ – باب:

التَّعَوُّذُ مِنْ جَهْدِ الْبَلَاءِ

۲۰۷۲ – عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَتَعَوَّذُ مِنْ جَهْدِ الْبَلَاءِ وَدَرَكِ الشَّقَاءِ وَسُوءِ الْقَضَاءِ وَشَمَاتَةِ الْأَعْدَاءِ. قَالَ سُفْيَانُ الْحَدِيثُ ثَلَاثُ زِدْتُ أَنَا وَاحِدَةً لَا أَدْرِي أَيُّنَهُنَّ هِيَ. [رواه البخاري: ۶۳۴۷]

2072. Əbu Hureyra ر.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ bəlanın məşəqqətindən, bədbəxt olmaqdan, pis taledən və düşmənlərin bədxahlığından Allaha sığınardı.”

Süfyan demişdir: “Hədisdə yalnız üç şey qeyd olunmuşdur, dördüncüsünü isə mən özümdən əlavə etmişəm. Amma hansı sözü əlavə etdiyim yadımda deyil.” (əl-Buxari, 6347)

13-cü fəsil. Peyğəmbərin ﷺ:

“(Allahım,) **kimin xətrinə dəymişəmsə, bunu onun (günahlardan) təmizlənməsi və bağışlanması üçün səbəb et!**” sözü

۱۳ – باب: قَوْلُ النَّبِيِّ ﷺ مَنْ آذَيْتُهُ فَاجْعَلْ لَهُ زَكَاةً وَرَحْمَةً

۲۰۷۳ – عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: اللَّهُمَّ فَأَيُّمَا مُؤْمِنٍ سَبَبْتُهُ فَاجْعَلْ ذَلِكَ لَهُ قُرْبَةً إِلَيْكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. [رواه البخاري: ۶۳۶۱]

2073. Əbu Hureyra ر.ə. rəvayət etmişdir ki, o, Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişdir: “Allahım, hansı bir mömini təhqir etmişəmsə, bunu Qiyamət günü onun Sənə yaxınlaşması üçün bir vasitə et!” (əl-Buxari, 6361)

14-cü fəsil. Xəsislikdən Allaha sığınmaq

۱۴ – باب: التَّعَوُّذُ مِنَ الْبُخْلِ

۲۰۷۴ – عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَأْمُرُ بِهَؤُلَاءِ الْكَلِمَاتِ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْبُخْلِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الْجَبْنِ وَأَعُوذُ بِكَ أَنْ أُرَدَّ إِلَى أَرْدَلِ الْعُمَرِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الدُّنْيَا وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ. [رواه البخاري: ۶۳۶۵]

2074. Səd ibn Əbu Vəqqas ر.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ bu kəlmələri deməyi əmr edərdi: “Allahım, xəsislikdən Sənə sığınıram, qorxaqlıqdan Sənə sığınıram, qocalığın ən düşkün çağına çatmaqdan Sənə sığınıram, dünyanın fitnəsindən Sənə sığınıram, qəbir əzabından Sənə sığınıram!”² (əl-Buxari, 6365)

¹ İbn Həcər bu xüsusda olan digər hədisləri bir araya gətirdikdən sonra demişdir ki, Süfyan bu hədisə: “...düşmənlərin bədxahlığından” sözünü əlavə etmişdir.

² Transkripsiyası: Allahummə inni əuzu bikə minəl-buxli və əuzu bikə minəl-cubni və əuzu bikə ən uraddə ilə ərzəlil-umuri və əuzu bikə min fitnətid-dunya və əuzu bikə min əzabil-qəbr.

15-ci fəsil. Günahdan və borcdan Allaha sığınmaq

۱۵ - باب: التَّعَوُّذُ مِنَ الْمَآْئِمِ وَالْمَعْرَمِ

۲۰۷۵ - عَنْ عَائِشَةَ ۞ أَنَّ النَّبِيَّ ۞ كَانَ يَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكَسَلِ وَالْهَرَمِ وَالْمَآْئِمِ وَالْمَعْرَمِ وَمِنْ فِتْنَةِ الْقَبْرِ وَعَذَابِ الْقَبْرِ وَمِنْ فِتْنَةِ النَّارِ وَعَذَابِ النَّارِ وَمِنْ شَرِّ فِتْنَةِ الْعَنَى وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْفَقْرِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ اللَّهُمَّ اغْسِلْ عَنِّي خَطَايَايَ بِمَاءِ التَّلَجِّ وَالْبَرْدِ وَنَقِّ قَلْبِي مِنَ الْخَطَايَا كَمَا نَقَّيْتَ الثُّوبَ الْأَبْيَضَ مِنَ الدَّنَسِ وَبَاعِدْ بَيْنِي وَبَيْنَ خَطَايَايَ كَمَا بَاعَدْتَ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ. [رواه البخاري: ۶۳۶۸]

2075. Aişə ۞ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ۞ belə dua edərdi: “Allahım, tənbellikdən, qartımaqdan, günahdan, borcdan, qəbir fitnəsindən, qəbir əzabından, Cəhənnəm fitnəsindən, Cəhənnəm əzabından və var-dövlət fitnəsinin şərindən Sənə sığınırım! Yoxsulluğun fitnəsindən Sənə sığınırım! Məsihid-dəcəcalın fitnəsindən Sənə sığınırım! Allahım, mənim günahlarımı qar və dolu suyu ilə yu, ağ paltarını kirdən təmizlədiyini kimi qəlbimi də günahlardan təmizlə və məğriblə məşriqin arasını uzaqlaşdırdığını kimi məni də günahlarımdan uzaqlaşdır!”¹ (əl-Buxari, 6368)

16-cı fəsil.

۱۶ - باب:

Peyğəmbərin ۞: “Ey Rəbbimiz, bizə dünyada gözəl nemətlər ver...” sözü

قَوْلُ النَّبِيِّ ۞ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً

۲۰۷۶ - عَنْ أَنَسٍ ۞ قَالَ: كَانَ أَكْثَرُ دُعَاءِ النَّبِيِّ ۞ اللَّهُمَّ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ. [رواه البخاري: ۶۳۸۹]

2076. Rəvayət edilir ki, Ənəs ۞ demişdir: “Peyğəmbər ۞ çox vaxt belə dua edərdi: “Ey Allah! Ey Rəbbimiz! Bizə dünyada da, axirətdə də gözəl (nemətlər) bəxş et və bizi Cəhənnəm əzabından qoru!”² (əl-Buxari, 6389)

17-ci fəsil.

۱۷ - باب:

Peyğəmbərin ۞: “Allahım, əvvəl etdiyim və sonra edəcəyim (günahlarımı) bağışla...” sözü

قَوْلُ النَّبِيِّ ۞ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي مَا قَدَّمْتُ وَمَا أَخَّرْتُ

۲۰۷۷ - عَنْ أَبِي مُوسَى ۞ عَنْ النَّبِيِّ ۞ أَنَّهُ كَانَ يَدْعُو بِهَذَا الدُّعَاءِ: رَبِّ اغْفِرْ لِي خَطِيئَتِي وَجَهْلِي وَإِسْرَافِي فِي أَمْرِي كُلِّهِ وَمَا أَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ مِنِّي اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي هَزْلِي وَجِدِّي وَخَطَايَايَ وَعَمْدِي وَكُلَّ ذَلِكَ عِنْدِي اللَّهُمَّ

¹ Transkripsiyası: Allahummə, inni əuzu bikə minəl-kəsəli, vəl-hərəmi, vəl-məsəmi, vəl-məğrəmi və min fitnətil qəbri və əzabil-qəbri və min fitnətin-nari və əzabin-nari və min şərri fitnətil-ğina və əuzu bikə min fitnətil-fəqri və əuzu bikə min fitnətil-məsihid-dəcəcal. Allahumməğsil anni xətayaya bimais-səlci vəl-bərədi və nəqqi qalbi minəl-xətaya kəmə nəqqaytəs-sovbəl-əbyədə minəd-dənəsi və baid beyni və beynə xətayaya kəmə baədtə beynəl-məşriqi vəl-məğribi.

² Transkripsiyası: Allahummə Rəbbənə atinə fid-dunya həsənətən və fil-axirəti həsənətən və qina əzabən-nar.

اغْفِرْ لِي مَا قَدَّمْتُ وَمَا أَخَّرْتُ وَمَا أَسْرَرْتُ وَمَا أَعْلَنْتُ أَنْتَ الْمُقَدِّمُ وَأَنْتَ الْمُؤَخِّرُ وَأَنْتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ. [رواه البخاري: ٦٣٩٩]

2077. Əbu Musa رəvayət etmişdir ki, Peyğəmbər ﷺ belə dua edərdi: “Ey Rəbbim, mənə günahımı, bilmədiklərimi, bütün işlərimdə israfə yol verməyimi və məndən daha yaxşı bildiyin şeyləri bağışla. Allahım, mənə zarafatla və ya ciddi olaraq, səhvən və ya bilərəkdən etdiyim xəstəliklərimi bağışla! Bunların hamısının məndə olması mümkündür. Allahım, mənə əvvəl etdiyim, sonra edəcəyim, gizli saxladığım və üzə çıxardığım (pis əməllərimi) bağışla! Əvvəllərdən də Sənsən, təxirə salan da Sənsən və Sən hər şeyə qadirsən”¹. (əl-Buxari, 6399)

18-ci fəsil.

Təhlil etməyin fəziləti

۱۸ - باب: فَضْلُ التَّهْلِيلِ

۲۰۷۸ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ فِي يَوْمٍ مِائَةَ مَرَّةٍ كَانَتْ لَهُ عِدْلُ عَشْرِ رِقَابٍ وَكُتِبَ لَهُ مِائَةُ حَسَنَةٍ وَمُحِيتَ عَنْهُ مِائَةُ سَيِّئَةٍ وَكَانَتْ لَهُ حِرْزًا مِنَ الشَّيْطَانِ يَوْمَهُ ذَلِكَ حَتَّى يُمْسِيَ وَلَمْ يَأْتِ أَحَدٌ بِأَفْضَلٍ مِمَّا جَاءَ إِلَّا رَجُلٌ عَمِلَ أَكْثَرَ مِنْهُ. [رواه البخاري: ٦٤٠٣]

2078. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Kim gün ərzində yüz dəfə: “Allahdan başqa məbud yoxdur, O təkdir, Onun şəriki yoxdur. Mülk Onundur və həmd Ona məxsusdur və O hər şeyə Qadirdir!”- desə, on kölə azad etmiş sayılar, üstəlik ona yüz savab yazılar və onun yüz günahı silinər, (bundan başqa bu dualar) həmin gün axşama qədər onu şeytandan qoruyar və (bu duanı) ondan çox deyən kimsə istisna olmaqla heç kəs onun gətirdiyindən əfzəl başqa bir şey gətirə bilməz.” (əl-Buxari, 6403)

۲۰۷۹ - عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ وَابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: مَنْ قَالَ عَشْرًا كَانَ كَمَنْ أَعْتَقَ رَقَبَةً مِنْ وَلَدِ إِسْمَاعِيلَ. [رواه البخاري: ٦٤٠٤]

2079. Əbu Əyyub əl-Ənsari və ibn Məsud رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Kim (bunu) on dəfə desə, İsmail nəslindən bir kölə azad etmiş sayılar.” (əl-Buxari, 6404)

19-cu fəsil.

“Subhənəllah!” deməyin fəziləti

۱۹ - باب: فَضْلُ التَّسْبِيحِ

۲۰۸۰ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: مَنْ قَالَ سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ فِي يَوْمٍ مِائَةَ مَرَّةٍ حُطَّتْ خَطَايَاهُ وَإِنْ كَانَتْ مِثْلَ زَبَدِ الْبَحْرِ. [رواه البخاري: ٦٤٠٥]

¹ Transkripsiyası: Rəbbiğ-firli xətiəti və cəhli və israfı fi əmri kullihı və mə əntə ələmu bihi minni. Allahumməğ-firli həzli və ciddi və xətəyə və əmdi və kullu zalikə indi. Allahumməğ-firli mə qaddəmtü və mə əxxərtü və mə əsrərtü və mə ələntü, əntəl-muqəddimü və əntəl-muəxxirü və əntə ələ kulli şeyin qədir.

² Transkripsiyası: Lə ilahə illəllahu vəhdəhu lə şərikə ləhu, ləhul-mulku və ləhul-həmdü və huvə ələ kulli şeyin qədir.

³ Əvvəlki dua.

2080. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Kim gün ərzində yüz dəfə: "Allah pak və müqəddəsdür! Allaha həmd olsun!"¹ – desə, günahları dəniz köpüyü qədər olsa belə silinər." (əl-Buxari, 6405)

20-ci fəsil.

۲۰ - باب: فَضْلُ ذِكْرِ اللَّهِ ﷻ

Allahı ﷻ zikr etməyin fəziləti

- ۲۰۸۱ - عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ مَثَلُ الَّذِي يَذْكُرُ رَبَّهُ وَالَّذِي لَا يَذْكُرُ رَبَّهُ مَثَلُ الْحَيِّ وَالْمَيِّتِ. [رواه البخاري: ۶۴۰۷]

2081. Əbu Musa رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Rəbbini yad edənlə yad etməyən kimsənin misalı diri ilə ölünün misalına bənzəyir." (əl-Buxari, 6407)

- ۲۰۸۲ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّ لِلَّهِ مَلَائِكَةً يَطُوفُونَ فِي الطُّرُقِ يَلْتَمِسُونَ أَهْلَ الذِّكْرِ فَإِذَا وَجَدُوا قَوْمًا يَذْكُرُونَ اللَّهَ تَنَادَوْا هَلُمُّوا إِلَيَّ حَاجَتَكُمْ قَالَ فَيَحْفَوْنَهُمْ بِأُحْجَتِهِمْ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا قَالَ فَيَسْأَلُهُمْ رَبُّهُمْ وَهُوَ أَعْلَمُ مِنْهُمْ مَا يَقُولُ عِبَادِي قَالُوا يَقُولُونَ يُسَبِّحُونَكَ وَيُكَبِّرُونَكَ وَيُحَمِّدُونَكَ وَيُجَدِّدُونَكَ قَالَ فَيَقُولُ هَلْ رَأَوْنِي قَالَ فَيَقُولُونَ لَا وَاللَّهِ مَا رَأَوْكَ قَالَ فَيَقُولُ وَكَيْفَ لَوْ رَأَوْنِي قَالَ يَقُولُونَ لَوْ رَأَوْكَ كَانُوا أَشَدَّ لَكَ عِبَادَةً وَأَشَدَّ لَكَ تَحْمِيدًا وَتُحْمِيدًا وَأَكْثَرَ لَكَ تَسْبِيحًا قَالَ يَقُولُ فَمَا يَسْأَلُونِي قَالَ يَسْأَلُونَكَ الْجَنَّةَ قَالَ يَقُولُ وَهَلْ رَأَوَهَا قَالَ يَقُولُونَ لَا وَاللَّهِ يَا رَبِّ مَا رَأَوَهَا قَالَ يَقُولُ فَكَيْفَ لَوْ أَنَّهُمْ رَأَوَهَا قَالَ يَقُولُونَ لَوْ أَنَّهُمْ رَأَوَهَا كَانُوا أَشَدَّ عَلَيْهَا حَرًّا وَأَشَدَّ لَهَا طَلَبًا وَأَعْظَمَ فِيهَا رَغْبَةً قَالَ فَمِمَّ يَتَعَوَّدُونَ قَالَ يَقُولُونَ مِنَ النَّارِ قَالَ يَقُولُ وَهَلْ رَأَوَهَا قَالَ يَقُولُونَ لَا وَاللَّهِ يَا رَبِّ مَا رَأَوَهَا قَالَ يَقُولُ فَكَيْفَ لَوْ رَأَوَهَا قَالَ يَقُولُونَ لَوْ رَأَوَهَا كَانُوا أَشَدَّ مِنْهَا فَرَارًا وَأَشَدَّ لَهَا مَخَافَةً قَالَ فَيَقُولُ فَأُشْهِدُكُمْ أَنِّي قَدْ غَفَرْتُ لَهُمْ قَالَ يَقُولُ مَلَكٌ مِنَ الْمَلَائِكَةِ فِيهِمْ فَلَانَ لَيْسَ مِنْهُمْ إِنَّمَا جَاءَ لِحَاجَةٍ قَالَ هُمْ الْجُلَسَاءُ لَا يَسْقَى بِهِمْ جَلِيسُهُمْ. [رواه البخاري: ۶۴۰۸]

2082. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Allahın yollarda dolaşib (Allahı) yad edən insanları axtaran mələkləri vardır. Onlar Allahı yad edən bir camaat gördükləri zaman bir-birilərini çağırır: "Axtardığının yanına gəlin!" – deyirlər. Sonra onlar bu camaatı öz qanadları ilə dünya səmasınadək əhatəyə alırlar. Elə həmin vaxt Rəbbi mələklərdən – (hər şeyi) onlardan daha yaxşı bildiyi halda – soruşur: "Qullarım nə deyirlər?" (Mələklər): "Onlar Sənin şəninə təriflər deyir, Səni uca tutur, Səni həmd-səna ilə təqdis edir və Səni həddən artıq tərifləyirlər" – deyə cavab verirlər. (Allah) soruşur: "Məgər onlar Məni görüblərmi?" (Mələklər): "Xeyr, vallahi ki, onlar Səni görməyiblər" – deyirlər. (Allah) soruşur: "Bəs Məni görsəydilər, necə (olardı)?" (Mələklər) deyirlər: "Əgər onlar Səni görsəydilər, bundan da çox Sənə ibadət edə, Səni tərifləyər, Səni həmd-səna ilə təqdis edə və Sənin şənini uca tutardılar." (Allah) soruşur: "Onlar Məndən nə istəyirlər?" (Mələklər) deyirlər: "Onlar Səndən Cənnəti istəyirlər." (Allah) soruşur: "Məgər onlar Cənnəti görüblərmi?" (Mələklər) deyirlər: "Xeyr, ya Rəbb, vallahi ki, onlar Cənnəti görməyiblər." (Allah) soruşur: "Bəs onu görsəydilər, necə (olar-

¹ Transkripsiyası: Subhanəllahi və bihəmdihii.

dı)?" (Mələklər) deyirlər: "Əgər onu görsəydilər, daha əzmlə ona can atar, daha inadla onu diləyər və daha çox rəğbətlə onu arzulayardılar." (Allah) soruşur: "Onlar nədən (Mənə) sığınırırlar?" (Mələklər): "Cəhənnəm odundan"– deyirlər. (Allah) soruşur: "Məgər onlar Cəhənnəmi görüblərmidi?" (Mələklər) deyirlər: "Xeyr, ya Rəbb, vallahi ki, onlar Cəhənnəmi görməyiblər." (Allah) soruşur: "Bəs onu görsəydilər, necə (olardı)?" (Mələklər) deyirlər: "Əgər onu görsəydilər, ondan daha uzağa qaçmağa çalışar və ondan daha çox çəkinərdilər." (Allah) buyurur: "Şahid olun ki, Mən onları bağışladım!" Bu vaxt mələklərdən biri deyir: "Bu camaatın arasında olan filankəs onlarla (yoldaşlıq edən kimsələrdən) deyildir, sadəcə olaraq öz ehtiyacı üzündən ora gəlmişdir." (Onda Allah) buyurur: "Bunlar elə insanlardır ki, onlarla oturub-duran adam bədbəxt olmaz." (əl-Buxari, 6408)

۸۱ - کتاب الرقاق

81 – (Qəlbi) yumşaldan (əməllər) kitabı

1-ci fəsil.

Həyat məhz axirət həyatıdır

۱ - باب: لَا عِيشَ إِلَّا عِيشُ الْآخِرَةِ

۲۰۸۳ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ نِعَمَتَانِ مَعْبُودٌ فِيهِمَا كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ الصَّحَّةُ وَالْفَرَاغُ. [رواه البخاري: ۶۴۱۲]

2083. İbn Abbas رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “İki nemət vardır ki, insanların çoxu onları layiqincə qiymətləndirmir. (Bunlar) sağlamlıq və boş vaxtdır!” (əl-Buxari, 6412)

2-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ:

“Dünyada bir qərib, yaxud bir müsafir kimi ol!” sözü

۲ - باب: قَوْلُ النَّبِيِّ ﷺ كُنْ فِي الدُّنْيَا كَأَنَّكَ غَرِيبٌ أَوْ عَابِرُ سَبِيلٍ

۲۰۸۴ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِمَنْكِبِي فَقَالَ: كُنْ فِي الدُّنْيَا كَأَنَّكَ غَرِيبٌ أَوْ عَابِرُ سَبِيلٍ، وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ يَقُولُ إِذَا أَمْسَيْتَ فَلَا تَنْتَظِرِ الصَّبَاحَ وَإِذَا أَصْبَحْتَ فَلَا تَنْتَظِرِ الْمَسَاءَ وَخُذْ مِنْ صِحَّتِكَ لِمَرْضِكَ وَمِنْ حَيَاتِكَ لِمَوْتِكَ. [رواه البخاري: ۶۴۱۶]

2084. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا demişdir: “(Bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ mənim çiyimdən tutub dedi: “Dünyada bir qərib, yaxud bir müsafir kimi ol!”

(Hədisi danışan rəvildən biri) demişdir: “İbn Ömər deyərdi: “Axşama çıxdığın zaman səhərə sağ qalacağına, səhərə çıxdığın zaman da axşama sağ qalacağına arxayın olma! Xəstələnənədən sağlamlığından və ölənədən həyatından istifadə et!” (əl-Buxari, 6416)

3-cü fəsil.

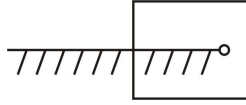
Arzuların çox olması haqqında

۳ - باب: فِي الْأَمَلِ وَطَوْلِهِ

۲۰۸۵ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: خَطُّ النَّبِيِّ ﷺ خَطًّا مُرَبَّعًا وَخَطُّ خَطِّا فِي الْوَسْطِ خَارِجًا مِنْهُ وَخَطُّ خَطِّا صَغَارًا إِلَى هَذَا الَّذِي فِي الْوَسْطِ مِنْ جَانِبِهِ الَّذِي فِي الْوَسْطِ وَقَالَ هَذَا الْإِنْسَانُ وَهَذَا أَجَلُهُ مُحِيطٌ بِهِ أَوْ قَدْ أَحَاطَ بِهِ وَهَذَا الَّذِي هُوَ خَارِجٌ أَمَلُهُ وَهَذِهِ الْخُطُطُ الصَّغَارُ الْأَعْرَاضُ فَإِنْ أَخْطَأَهُ هَذَا نَهَشَهُ هَذَا وَإِنْ أَخْطَأَهُ هَذَا نَهَشَهُ هَذَا. [رواه البخاري: ۶۴۱۷]

2085. Rəvayət edilir ki, Abdullah (ibn Məsud) رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “(Bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ (yerdə) dördbucaq cızdı. (Sonra) onun ortasından xaricinə düz bir xətt çəkdi. (Daha sonra dördbucağın içindəki) həmin düz xəttə kimi qısa-qısa xətlər cızdı. (Bundan sonra belə) buyurdu: “Bu, insandır; bu, onu əhatəsinə almış əcəli, bu çölə çıxan xətt onun arzuları, bu qısa xətlər isə (qədərinə ya-

zılmış) müsibətlərdir. Əgər bu onu haqlamasa, o biri onu yaxalayar, o biri onu haqlamasa, bu biri onu yaxalayar.” (əl-Buxari, 6417)



۲۰۸۶ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: خَطَّ النَّبِيُّ ﷺ خُطُوطًا فَقَالَ: هَذَا الْأَمَلُ وَهَذَا أَجَلُهُ فَبَيْنَمَا هُوَ كَذَلِكَ إِذِ جَاءَهُ الْخَطُّ الْأَقْرَبُ. [رواه البخاري: ٦٤١٨]

2086. Rəvayət edilir ki, Ənəs رضي الله عنه demişdir: “(Bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ yerdə bir neçə xətt çizdi, sonra dedi: “Bu, (insanın) arzuları, bu da onun əcalidir. İnsan arzularla yaşadığı bir vaxtda yaxın olan əcali onu haqlayar.” (əl-Buxari, 6418)

**4-cü fəsil. Altmış yaşına qədər
yaşamış kimsənin Allahın
hüzurunda üzürü qəbul olmaz**

۴ - باب: مَنْ بَلَغَ سِتِّينَ سَنَةً فَقَدْ أَعْذَرَ اللَّهُ
إِلَيْهِ فِي الْعُمُرِ

۲۰۸۷ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَعْذَرَ اللَّهُ إِلَى أَمْرِي أَخْرَ أَجَلَهُ حَتَّى بَلَغَهُ سِتِّينَ سَنَةً. [رواه البخاري: ٦٤١٩]

2087. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Altmış yaşına kimi ömrü uzanmış kimsənin Allahın hüzurunda üzür diləmək haqqı olmaya-caq.” (əl-Buxari, 6419)

۲۰۸۸ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: لَا يَزَالُ قَلْبُ الْكَبِيرِ شَابًّا فِي اثْنَتَيْنِ فِي حُبِّ الدُّنْيَا وَطُولِ الْأَمَلِ. [رواه البخاري: ٦٤٢٠]

2088. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رضي الله عنه demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişəm: “Yaşlı adamın qəlbi cavan olaraq hər zaman iki şeylə – dünya sevgisi və arzularla dolu olur.” (əl-Buxari, 6420)

**5-ci fəsil. Allahın Üzünü diləyərək
yerinə yetirilən əməl**

۵ - باب: الْعَمَلُ الَّذِي يُبْتَغَى بِهِ وَجْهُ اللَّهِ

۲۰۸۹ - عَنْ عَتَبَانَ بْنِ مَالِكٍ الْأَنْصَارِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: لَنْ يُؤَافِيَ عَبْدٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَقُولُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَبْتَغِي بِهِ وَجْهَ اللَّهِ إِلَّا حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ النَّارَ. [رواه البخاري: ٦٤٢٣]

2089. Utban ibn Malik əl-Ənsari رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Allahın Üzünü diləyərək “lə ilahə illəllah” deyən bir bəndəyə Qiyamət günü Allah Cəhənnəm odunu haram edir.” (əl-Buxari, 6423)

۲۰۹۰ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى: مَا لِعَبْدِي الْمُؤْمِنِ عِنْدِي جَزَاءٌ إِذَا قَبِضْتُ صَفِيَّهُ مِنْ أَهْلِ الدُّنْيَا ثُمَّ احْتَسَبَهُ إِلَّا الْحَنَّةَ. [رواه البخاري: ٦٤٢٤]

2090. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Uca Allah buyurur: “Mən mömin qulumun sevdiyi yaxın bir adamının canını aldıqdan sonra o

buna (səbir edib axirətdə əvəzini alacağına) ümid edərsə, Mənim ona verəcəyim mükafat ancaq Cənnət olar.” (əl-Buxari, 6424)

6-cı fəsil. Əməlisaleh insanların dünyadan köçməsi

٦- باب: ذهاب الصالحين

٢٠٩١ - عَنْ مِرْدَاسِ الْأَسْلَمِيِّ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ يَذْهَبُ الصَّالِحُونَ الْأَوَّلُ فَلِأَوَّلٍ وَيَبْقَى حُفَالَةٌ كَحُفَالَةِ الشَّعِيرِ أَوْ التَّمْرِ لَا يُبَالِيهِمُ اللَّهُ بَالَةً. [رواه البخاري: ٦٤٣٤]

2091. Mirdas əl-Əsləmi رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Əməlisaleh insanlar bir-birinin ardınca bu dünyadan köçəcəklər. Axıra isə arpa və ya xurma tullantısı qədər xeyirsiz adamlar qalacaqlar. Bu adamlara Allah dəyər verməyəcəkdir.” (əl-Buxari, 6434)

7-ci fəsil. Mal-dövlət fitnəsinin nəyindən çəkinmək gərəkdir

٧- باب: مَا يَتَّقِي مِنْ فِتْنَةِ الْمَالِ

٢٠٩٢ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: لَوْ كَانَ لِابْنِ آدَمَ وَادِيَانِ مِنْ مَالٍ لَابْتَغَى ثَالِثًا وَلَا يَمَانًا حَوْفَ ابْنِ آدَمَ إِلَّا التُّرَابُ وَيَتُوبُ اللَّهُ عَلَى مَنْ تَابَ. [رواه البخاري: ٦٤٣٦]

2092. Rəvayət edilir ki, ibn Abbas رضي الله عنه demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişəm: “Əgər Adəm övladının iki vadi dolusu mal-dövləti olsaydı, təbii ki, üçüncüsünü də arzulayardı. Adəm övladının içini ancaq torpaq doydurar. (Amma) Allah tövbə edən kimsənin tövbəsini qəbul edər.” (əl-Buxari, 6436)

8-ci fəsil. (Kim) malından əvvəlcədən nə xərcləyərsə, özü üçün xərcləmiş olar

٨- باب:

مَا قَدَّمَ مِنْ مَالِهِ فَهُوَ لَهُ

٢٠٩٣ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ أَنْتُمْ مَالٌ وَارِثُهُ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنْ مَالِهِ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا مِنَّا أَحَدٌ إِلَّا مَالُهُ أَحَبُّ إِلَيْهِ قَالَ فَإِنَّ مَالَهُ مَا قَدَّمَ وَمَالٌ وَارِثُهُ مَا أَخَّرَ. [رواه البخاري: ٦٤٤٢]

2093. Abdullah (ibn Məsud) رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Hansı birinizə varisinin malı öz malından daha sevimlidir?” (Əshabələr) dedilər: “Ya Rəsulullah, aramızda elə bir kimsə yoxdur ki, öz malı ona varisinin malından daha sevimli olmasın.” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Həqiqətən, hər kəsin qabaqcadan (həyatda ikən) xərclədiyi onun öz malı, sonraya saxladığı isə varisinin malıdır.”¹ (əl-Buxari, 6442)

¹ Hər kəs Allah yolunda xərclədiyinin əvəzini Qiyamət günü artıqlaması ilə alacaq, bu mal-dövlət axırda yenə onun özünə qismət olacaq, yığıb saxladığı isə gec-tez varislərə nəşib olacaqdır. Aişə رضي الله عنها rəvayət etmişdir ki, (bir dəfə onlar) bir qoç kəsib (Allah yolunda) payladılar. Sonra Peyğəmbər ﷺ gəlib soruşdu ki: “(Özümüzə) nə qaldı?” Aişə رضي الله عنها: “Onun bir kürəyi qaldı?”- deyər cavab verdi. Onda Peyğəmbər ﷺ dedi: “(Xeyr, bizə) payladığımız qaldı” (Səhih Sunən ət-Tirmizi, 2470 və Səhih Tərgib vət-Tərhib, 859).

9-cu fəsil.

- ۹ باب :

**Peyğəmbər ﷺ və onun əshabələri
necə yaşamışlar və bu dünyaya
necə rəğbət bəsləməmişlər?**

**كَيْفَ كَانَ عَيْشُ النَّبِيِّ ﷺ وَأَصْحَابِهِ
وَتَخْلِيهِمْ مِنَ الدُّنْيَا**

۲۰۹۴ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ كَانَ يَقُولُ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ إِنْ كُنْتُ لِأَعْتَمِدُ بِكَبِدِي عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْجُوعِ وَإِنْ كُنْتُ لِأَشُدُّ الْحَجَرَ عَلَى بَطْنِي مِنَ الْجُوعِ وَلَقَدْ قَعَدْتُ يَوْمًا عَلَى طَرِيقِهِمْ الَّذِي يَخْرُجُونَ مِنْهُ فَمَرَّ أَبُو بَكْرٍ فَسَأَلْتُهُ عَنْ آيَةٍ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ مَا سَأَلْتُهُ إِلَّا لِيُشْبِعَنِي فَمَرَّ وَلَمْ يَفْعَلْ ثُمَّ مَرَّ بِي عُمَرُ فَسَأَلْتُهُ عَنْ آيَةٍ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ مَا سَأَلْتُهُ إِلَّا لِيُشْبِعَنِي فَمَرَّ فَلَمْ يَفْعَلْ ثُمَّ مَرَّ بِي أَبُو الْقَاسِمِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَتَبَسَّمَ حِينَ رَأَيْتِي وَعَرَفَ مَا فِي نَفْسِي وَمَا فِي وَجْهِ ثُمَّ قَالَ يَا أَبَا هُرَيْرٍ قُلْتُ لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ الْحَقُّ وَمَضَى فَتَبِعْتُهُ فَدَخَلَ فَاسْتَأْذَنَ فَأَذِنَ لِي فَدَخَلَ فَوَجَدَ لَبْنًا فِي قَدَحٍ فَقَالَ مِنْ أَيْنَ هَذَا اللَّبَنُ قَالُوا أَهْدَاهُ لَكَ فُلَانٌ أَوْ فُلَانَةٌ قَالَ أَبَا هُرَيْرٍ قُلْتُ لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ الْحَقُّ إِلَى أَهْلِ الصُّفَّةِ فَأَدْعُهُمْ لِي قَالَ وَأَهْلُ الصُّفَّةِ أَضْيَافُ الْإِسْلَامِ لَا يَأْوُونَ إِلَى أَهْلِ وَلَا مَالٍ وَلَا عَلَى أَحَدٍ إِذَا أَتَتْهُ صَدَقَةٌ بَعَثَ بِهَا إِلَيْهِمْ وَلَمْ يَتَنَاوَلْ مِنْهَا شَيْئًا وَإِذَا أَتَتْهُ هَدِيَّةٌ أَرْسَلَ إِلَيْهِمْ وَأَصَابَ مِنْهَا وَأَشْرَكَهُمْ فِيهَا فَسَأَلَنِي ذَلِكَ فَقُلْتُ وَمَا هَذَا اللَّبَنُ فِي أَهْلِ الصُّفَّةِ كُنْتُ أَحَقُّ أَنَا أَنْ أُصِيبَ مِنْ هَذَا اللَّبَنِ شَرْبَةً أَتَقَوَّى بِهَا فَإِذَا جَاءَ أَمْرُنِي فَكُنْتُ أَنَا أُعْطِيهِمْ وَمَا عَسَى أَنْ يَبْلُغَنِي مِنْ هَذَا اللَّبَنِ وَلَمْ يَكُنْ مِنْ طَاعَةِ اللَّهِ وَطَاعَةِ رَسُولِهِ ﷺ بَدًّا فَأَتَيْتُهُمْ فَدَعَوْتُهُمْ فَأَقْبَلُوا فَاسْتَأْذَنُوا فَأَذِنَ لَهُمْ وَأَخَذُوا مَجَالِسَهُمْ مِنَ الْبَيْتِ قَالَ يَا أَبَا هُرَيْرٍ قُلْتُ لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ خُذْ فَأَعْطِهِمْ قَالَ فَأَخَذْتُ الْقَدَحَ فَجَعَلْتُ أُعْطِيهِ الرَّجُلَ فَيَشْرَبُ حَتَّى يَرَوِي ثُمَّ يَرُدُّ عَلَيَّ الْقَدَحَ فَيَشْرَبُ حَتَّى يَرَوِي ثُمَّ يَرُدُّ عَلَيَّ الْقَدَحَ حَتَّى انْتَهَيْتُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ وَقَدْ رَوَى الْقَوْمُ كُلُّهُمْ فَأَخَذَ الْقَدَحَ فَوَضَعَهُ عَلَى يَدِهِ فَظَرَّ إِلَيَّ فَتَبَسَّمَ فَقَالَ أَبَا هُرَيْرٍ قُلْتُ لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ بَقِيتُ أَنَا وَأَنْتَ قُلْتُ صَدَقْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ أَقْعُدْ فَاشْرَبْ فَقَعَدْتُ فَشَرِبْتُ فَقَالَ اشْرَبْ فَشَرِبْتُ فَمَا زَالَ يَقُولُ اشْرَبْ حَتَّى قُلْتُ لَا وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ مَا أَجِدُ لَهُ مَسْلَكًا قَالَ فَأَرِنِي فَأَعْطَيْتُهُ الْقَدَحَ فَحَمِدَ اللَّهُ وَسَمِيَ وَشَرِبَ الْفَضْلَةَ. [رواه البخاري: ۶۴۵۳]

2094. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رضى الله عنه demişdir: “Özündən başqa məbud olmayan Allaha and olsun ki, mən bəzən aclıqdan qarnımı yerə dayayırdım, bəzən də aclığı hiss etməyim deyə qarnıma daş bağlayırdım. Bir gün mən (müsəlmanların) gedib-gəldiyi yolun üstündə oturdum. Elə bu vaxt Əbu Bəkr gəlib yanımdan keçdi və mən ondan Allahın Kitabındakı bir ayə haqqında soruşdum. Ona sual verməkdə (məqsədim) ancaq bu idi ki, o, (aclıqdan əziyyət çəkdiyimi görüb) mənə yemək versin. Lakin o çıxıb getdi və mənə heç nə vermədi. Sonra Ömər gəlib keçdi və mən ondan da Allahın Kitabındakı bir ayə barəsində soruşdum və sual verməkdə (məqsədim) ancaq bu idi ki, o, mənə yemək versin. Amma o da (mənə heç bir şey vermədən) çıxıb getdi. Daha sonra Əbul Qasım رضى الله عنه gəlib keçdi və məni gördükdə gülümsədi, ürəyimdən nələr keçdiyini üzümdən oxudu və dedi: “Ey Əbu Hirr!”¹ Dedim: “Əmrinə mün-təzirəm, ya Rəsulullah!” O: “Gəl dalımcə!” – deyib getdi, mən də qalxıb onun dalınca getdim. O gedib evə daxil oldu. Mən (içəri girmək) üçün izn istədim və mənə izn verildi. Peyğəmbər ﷺ evdə bir cam süd gördü və: “Bu süd hardandır?” – deyə soruşdu. (Ona): “Filankəs hədiyyə edib” – dedilər. Peyğəm-

¹ 1879-cu hədisin qeydlərinə bax.

bər ﷺ buyurdu: “Ey Əbu Hirr!” Dedim: “Əmrinə müntəzirəm, ya Rəsulullah!” Dedi: “Süffə əhlinin¹ yanına get və onları mənim yanına çağır!”

(Əbu Hureyra) dedi: “Süffə əhli İslam dininin qonaqları idi və onların Mədinədə nə ailəsi, nə mal-dövləti, nə də yaxın bir adamı var idi. Peyğəmbərə ﷺ sədəqə gətirildikdə bunu onlara göndərər və ondan özünə heç bir şey götürməzdi. Ona hədiyyə verildikdə isə ondan bir qədər özünə götürər, qalanını isə onlara göndərər, onları da yeməyə şərikin edər. Peyğəmbərin ﷺ onları evə dəvət etməsi məni pərişan etdi və mən (öz-özümə) dedim: “Süffə əhli üçün bu bir cam süd nədir ki? Həm də ki, bu süddən içib güc toplamağa mən daha çox layiqəm. Əgər onlar gəlsələr, Peyğəmbər ﷺ mənə südü əvvəlcə onlara verməyi əmr edəcək. Belə olduğu təqdirdə isə çətin ki, mənə bu süddən nəşə çıxsın.” Lakin Allaha və Onun rəsuluna itaət etməkdən başqa çarəm qalmadığından gedib onları çağırdım. Onlar gəlib içəri keçmək üçün izn istədilər və onlara izn verildi. Onlar içəri daxil olub yərbəyer olduqdan sonra Peyğəmbər ﷺ dedi: “Ey Əbu Hirr!” Dedim: “Əmrinə müntəzirəm, ya Rəsulullah!” Dedi: “Götür (bu südü), onlara ver!” Mən camı götürüb onlara birər-birər verməyə başladım. Onlardan hər biri camı götürüb doyunca süd içdikdən sonra onu mənə qaytarır, mən də onu alıb növbəti adama uzadırdım. Nəhayət, oradakıların hamısı (bu süddən) içib doyandan sonra mən camı Peyğəmbərə ﷺ uzatdım. Peyğəmbər ﷺ camı götürüb əlinin içinə qoydu, sonra mənə baxıb gülümsədi və dedi: “Ey Əbu Hirr!” Dedim: “Əmrinə müntəzirəm, ya Rəsulullah!” Dedi: “Mən, bir də sən qaldın!” Dedim: “Elədir, ya Rəsulullah!” Dedi: “Otur, iç!” Mən oturub (süddən) içdim. Bir daha: “İç!” – dedi və mən (yenə süddən) içdim. Peyğəmbər ﷺ bunu o vaxta qədər təkrar etdi ki, axırda mən dedim: “Yox, səni haqq ilə göndərən Allaha and olsun ki, içməyə yerim yoxdur.” Dedi: “Elə isə onu mənə ver!” Mən camı ona verdim və o, Allaha həmd edib “bismillah” dedikdən sonra südün artıq qalanını içdi.” (əl-Buxari, 6453)

۲۰۹۵ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ اللَّهُمَّ ارْزُقْ آلَ مُحَمَّدٍ قُوتًا. [رواه البخاري: ٦٤٦٠]

2095. Əbu Hureyra ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Allahım, Muhəmmədin ailəsinə gündəlik yemək nəşib et!” (əl-Buxari, 6460)

10-cu fəsil. Əməlləri qətiyyətlə və davamlı olaraq yerinə yetirmək

۱۰ - باب: الْقَصْدُ وَالْمَدَامَةُ عَلَى الْعَمَلِ

۲۰۹۶ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَنْ يُنْجِيَ أَحَدًا مِنْكُمْ عَمَلُهُ قَالُوا وَلَا أَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ وَلَا أَنَا إِلَّا أَنْ يَتَعَمَّدَنِي اللَّهُ بِرَحْمَةٍ سَدَّدُوا وَقَارِبُوا وَاعْدُوا وَرَوْحُوا وَشَيْءٌ مِنَ الدَّلْجَةِ وَالْقَصْدُ الْقَصْدُ تَبَلَّغُوا. [رواه البخاري: ٦٤٦٣]

2096. Əbu Hureyra ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Sizlərdən heç kəsin əməli onu (əzabdan) xilas etməyəcək.” (Əshabələr) soruşdular: “Səni də, ya

¹ 369-cu hədisin qeydlərinə bax.

Rəsulullah?" Dedi: "Hətta mənə də. Yalnız Allahın mənə mərhəmət göstərməsi istisnadır. Elə isə doğru yol tutun, (ən kamil olanı yerinə yetirə bilməsəniz, heç olmasa, ona) yaxınlaşın, səhər və axşam, habelə gecənin bir vaxtı (yaxşı işlər görməyə) çalışın. Beləcə, yavaş-yavaş (muradınıza) çatacaqsınız." (əl-Buxari, 6463)

۲۰۹۷ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: سَدُّوا وَقَارِبُوا وَاعْلَمُوا أَنَّ لَنْ يَدْخَلَ أَحَدُكُمْ عَمَلُهُ الْجَنَّةَ وَأَنَّ أَحَبَّ الْأَعْمَالِ إِلَى اللَّهِ أَدْوَمُهَا وَإِنْ قَلَّ. [رواه البخاري: ٦٤٦٥]

2097. Aişə ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Doğru yol tutun, (ən kamil olanı yerinə yetirə bilməsəniz, heç olmasa, ona) yaxınlaşın və bilin ki, sizlərdən heç kəsin əməli onu Cənnətə daxil edə bilməz. Bilin ki, əməllərdən Allahın ən çox xoşuna gələni az da olsa, davamlı olanıdır." (əl-Buxari, 6465)

11-ci fəsil. Ümid və qorxu ilə (ibadət etmək)

۱۱ - باب: الرَّجَاءُ مَعَ الْخَوْفِ

۲۰۹۸ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ الرَّحْمَةَ يَوْمَ خَلَقَهَا مِائَةَ رَحْمَةٍ فَأَمْسَكَ عَنْهُ تِسْعًا وَتِسْعِينَ رَحْمَةً وَأَرْسَلَ فِي خَلْقِهِ كُلِّهِمْ رَحْمَةً وَاحِدَةً فَلَوْ يَعْلَمُ الْكَافِرُ بِكُلِّ الَّذِي عِنْدَ اللَّهِ مِنَ الرَّحْمَةِ لَمْ يَيْئَسْ مِنَ الْجَنَّةِ وَلَوْ يَعْلَمُ الْمُؤْمِنُ بِكُلِّ الَّذِي عِنْدَ اللَّهِ مِنَ الْعَذَابِ لَمْ يَأْمَنْ مِنَ النَّارِ. [رواه البخاري: ٦٤٦٩]

2098. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə dedi-yini eşitmişəm: "Allah rəhməti yaratdığı gün onu yüz rəhmət olaraq yaratmış və doxsan doqquzunu Özündə saxlamış, məxluqatının hamısına isə cəmi bir rəhmət göndərmişdir. Əgər kafir Allah yanında olan rəhmətin nə qədər olduğunu bilsəydi, Cənnətdən ümidini üzməzdi və əgər mömin Allah yanında olan əzabın nə dərəcədə olduğunu bilsəydi, Cəhənnəmdən (xilas olacağına) arxayın olmazdı." (əl-Buxari, 6469)

12-ci fəsil. Dili qorumaq və Peyğəmbərin ﷺ: "Kim Allaha və Axirət gününə inanırsa, ya xeyir danışsın, ya da sussun" sözü

۱۲ - باب:

حَفْظُ اللِّسَانِ وَقَوْلُ النَّبِيِّ ﷺ مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ
بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا أَوْ لِيَصْمُتْ

۲۰۹۹ - عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: مَنْ يَضْمَنْ لِي مَا بَيْنَ لَحْيَيْهِ وَمَا بَيْنَ رِجْلَيْهِ أَضْمَنْ لَهُ الْجَنَّةَ. [رواه البخاري: ٦٤٧٤]

2099. Səhl ibn Səd ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Kim mənə iki çənəsi arasındakını və iki budu arasındakını qoruyacağına zəmanət verərsə¹, mən onun Cənnətə (girəcəyinə) zəmanət verərəm." (əl-Buxari, 6474)

¹ Burada dili və tənəsül orqanını günaha batmaqdan qorumaq nəzərdə tutulur.

۲۱۰۰ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ عَنِ النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم قَالَ: إِنَّ الْعَبْدَ لَيَتَكَلَّمُ بِالْكَلِمَةِ مِنْ رِضْوَانِ اللَّهِ لَا يُلْقِي لَهَا بَالًا يَرْفَعُهُ اللَّهُ بِهَا دَرَجَاتٍ وَإِنَّ الْعَبْدَ لَيَتَكَلَّمُ بِالْكَلِمَةِ مِنْ سَخَطِ اللَّهِ لَا يُلْقِي لَهَا بَالًا يَهْوِي بِهَا فِي جَهَنَّمَ. [رواه البخاري: ۶۴۷۸]

2100. Əbu Hureyra رضی اللہ عنہ rəvayət edir ki, Peyğəmbər صلی اللہ علیہ وسلم demişdir: “Həqiqətən, adam Allahı razı salan, özünün də fərqinə varmadığı elə bir söz danışa bilər ki, Allah onun sayəsində həmin adamı dərəcələrə yüksəldər. Həmçinin, adam Allahın qəzəbinə səbəb olan, özünün də fərqinə varmadığı elə bir söz danışa bilər ki, Allah buna görə həmin adamı Cəhənnəmə giriftar edər.” (əl-Buxari, 6478)

13-cü fəsil. Günahlara son qoymaq

۱۳ - باب: الْاِنتِهَاءُ عَنِ الْمَعَاصِي

۲۱۰۱ - عَنْ أَبِي مُوسَى رضی اللہ عنہ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم مَثَلِي وَمَثَلُ مَا بَعَثَنِي اللَّهُ كَمَثَلِ رَجُلٍ أَتَى قَوْمًا فَقَالَ رَأَيْتُمُ الْحَيْشَ يَعْنِي وَإِنِّي أَنَا التَّدِيرُ الْعُرْيَانُ فَالْتَّجَاءُ النَّجَاءُ فَأَطَاعَتْهُ طَائِفَةٌ فَأَذْلَجُوا عَلَى مَهْلِهِمْ فَتَنَجَّوْا وَكَذَّبَتْهُ طَائِفَةٌ فَصَبَّحَهُمُ الْحَيْشُ فَاجْتَنَحَهُمْ. [رواه البخاري: ۶۴۸۲]

2101. Əbu Musa رضی اللہ عنہ rəvayət edir ki, Peyğəmbər صلی اللہ علیہ وسلم demişdir: “Mənim və Allahın mənimlə göndərdiyi (dinin) misalı, həm qəbilələrinin yanına gəlib (onlara): “Mən düşmən ordusunu öz gözlərimlə gördüm, mən çıpaq (olaraq qövmünü) xəbərdar edən birisiyəm, qaçın canınızı qurtarın”- deyən kimsənin misalına bənzəyir. Onlardan bir qismi onun sözünə baxıb axşam düşənədək yavaşca aradan çıxmış və (düşməndən) xilas olmuşlar, geridə qalanları isə onu yalançı hesab etmiş, düşmən də səhərə yaxın onlara hücum edib hamısını məhv etmişlər.” (əl-Buxari, 6482)

14-cü fəsil. Cəhənnəm odu şəhvtlər arxasındadır

۱۴ - باب: حُجِبَتِ النَّارُ بِالشَّهَوَاتِ

۲۱۰۲ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم قَالَ: حُجِبَتِ النَّارُ بِالشَّهَوَاتِ وَحُجِبَتِ الْجَنَّةُ بِالْمَكَارِهِ. [رواه البخاري: ۶۴۸۷]

2102. Əbu Hureyra رضی اللہ عنہ rəvayət edir ki, Peyğəmbər صلی اللә علیہ وسلم demişdir: “Cəhənnəm odu şəhvtlər arxasında, Cənnət isə xoşagəlməz şeylər arxasındadır.” (əl-Buxari, 6487)

15-ci fəsil. Cənnət birinizə onun səndəlinin qaytanından daha yaxındır, Cəhənnəm də həmçinin

۱۵ - باب:

الْجَنَّةُ أَقْرَبُ إِلَى أَحَدِكُمْ مِنْ شِرَاكِ نَعْلِهِ
وَالنَّارُ مِثْلُ ذَلِكَ

۲۱۰۳ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رضی اللہ عنہ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم الْجَنَّةُ أَقْرَبُ إِلَى أَحَدِكُمْ مِنْ شِرَاكِ نَعْلِهِ وَالنَّارُ مِثْلُ ذَلِكَ. [رواه البخاري: ۶۴۸۸]

2103. Abdullah (ibn Məsud) ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Cənnət birinizə onun səndəlinin qaytanından daha yaxındır, Cəhənnəm də həmçinin.” (əl-Buxari, 6488)

**16-cı fəsil. (Hər kəs) özündən
yuxarı təbəqədə olan kimsəyə
yox, aşağı təbəqədə olan
kimsəyə baxmalıdır**

۱۶- باب:

لِيَنْظُرَ إِلَى مَنْ هُوَ أَسْفَلَ مِنْهُ وَلَا يَنْظُرَ إِلَى
مَنْ هُوَ فَوْقَهُ

۲۱۰۴ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: إِذَا نَظَرَ أَحَدُكُمْ إِلَى مَنْ فَضَّلَ عَلَيْهِ فِي الْمَالِ وَالْخَلْقِ فَلْيَنْظُرْ إِلَى مَنْ هُوَ أَسْفَلَ مِنْهُ. [رواه البخاري: ۶۴۹۰]

2104. Əbu Hureyra ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Sizdən biriniz özünə var-dövlət və (gözəl) bədən quruluşu bəxş edilmiş bir kimsəyə baxsa, qoy özündən aşağı təbəqədə olan kimsəyə də baxsın.” (əl-Buxari, 6490)

**17-ci fəsil. Bir yaxşılıq və ya bir
pislik etməyə niyyət edən
kimsə haqqında**

۱۷- باب:

مَنْ هَمَّ بِحَسَنَةٍ أَوْ بِسَيِّئَةٍ

۲۱۰۵ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ فِيمَا يَرَوِي عَنْ رَبِّهِ عَزَّ وَجَلَّ قَالَ: قَالَ إِنَّ اللَّهَ كَتَبَ الْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّئَاتِ ثُمَّ بَيَّنَ ذَلِكَ فَمَنْ هَمَّ بِحَسَنَةٍ فَلَمْ يَعْمَلْهَا كَتَبَهَا اللَّهُ لَهُ عِنْدَهُ حَسَنَةً كَامِلَةً فَإِنْ هَمَّ بِهَا فَعَمَلَهَا كَتَبَهَا اللَّهُ لَهُ عِنْدَهُ عَشْرَ حَسَنَاتٍ إِلَى سَبْعِ مِائَةٍ ضَعْفَ إِلَى أَضْعَافٍ كَثِيرَةٍ وَمَنْ هَمَّ بِسَيِّئَةٍ فَلَمْ يَعْمَلْهَا كَتَبَهَا اللَّهُ لَهُ عِنْدَهُ حَسَنَةً كَامِلَةً فَإِنْ هَمَّ بِهَا فَعَمَلَهَا كَتَبَهَا اللَّهُ لَهُ سَيِّئَةً وَاحِدَةً. [رواه البخاري: ۶۴۹۱]

2105. İbn Abbas ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ Rəbbindən belə rəvayət etmişdir: “Allah savab və günah işləri yazmış, sonra da bunları bəyan etmişdir. Kim bir savab iş görməyə niyyət etsə, sonra buna əməl etməzsə, Allah onun üçün Öz yanında tam bir savab yazar. Əgər o savab iş görməyə niyyət edər və bunu yerinə yetirərsə, Allah onun üçün Öz yanında ondan yeddi yüzə-dək, hətta bundan qat-qat artıq savab yazar. Kim bir günah iş görməyə niyyət etsə, sonra buna əməl etməzsə, Allah onun üçün Öz yanında tam bir savab yazar. Əgər o günah iş görməyə niyyət edər və bunu yerinə yetirərsə, Allah ona cəmi bir günah yazar. (əl-Buxari, 6491)

18-ci fəsil. Əmanətin yox olması

۱۸- باب: رَفْعُ الْأَمَانَةِ

۲۱۰۶ - (أ) - عَنْ حُذَيْفَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: حَدَّثَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَدِيثَيْنِ رَأَيْتُ أَحَدَهُمَا وَأَنَا أَنْتَظِرُ الْآخَرَ حَدَّثَنَا أَنَّ الْأَمَانَةَ نَزَلَتْ فِي حَذَرِ قُلُوبِ الرِّجَالِ ثُمَّ عَلِمُوا مِنَ الْقُرْآنِ ثُمَّ عَلِمُوا مِنَ السُّنَّةِ وَحَدَّثَنَا عَنْ رَفْعِهَا قَالَ يَنَامُ الرَّجُلُ النَّوْمَةَ فَتَقْبُضُ الْأَمَانَةَ مِنْ قَلْبِهِ فَيُظِلُّ أَثَرَهَا مِثْلَ أَثَرِ الْوَكْتِ ثُمَّ يَنَامُ النَّوْمَةَ فَتَقْبُضُ فَيَقْبِضُ أَثَرَهَا مِثْلَ الْمَجْلِ

كَجَمْرٍ دَحْرَجَتْهُ عَلَى رَجْلِكَ فَتَفْطَ قَتْرَاهُ مُنْتَبِرًا وَلَيْسَ فِيهِ شَيْءٌ فَيُصْبِحُ النَّاسُ يَتَّبِعُونَ فَلَا يَكَادُ أَحَدٌ يُؤَدِّي الْأَمَانَةَ فَيُقَالُ إِنَّ فِي بَنِي فَلَانَ رَجُلًا أَمِينًا وَيُقَالُ لِلرَّجُلِ مَا أَعْقَلَهُ وَمَا أَظْرَفَهُ وَمَا أَلْجَدَهُ وَمَا فِي قَلْبِهِ مَثْقَالُ حَبَّةٍ خَرْدَلٍ مِنْ إِيْمَانٍ وَلَقَدْ أَتَى عَلِيٌّ زَمَانَ وَمَا أَهْبَالِي أَيْكُمْ بَايَعْتُ لَنْ كَانَ مُسْلِمًا رَدَّهُ عَلَيَّ الْإِسْلَامَ وَإِنْ كَانَ نَصْرَانِيًّا رَدَّهُ عَلَيَّ سَاعِيهِ فَأَمَّا الْيَوْمَ فَمَا كُنْتُ أَبَايَعُ إِلَّا فَلَانًا وَفُلَانًا. [رواه البخاري: ٦٤٩٧]

2106. (a)– Rəvayət edilir ki, Huzeyfə ؓ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ bizə iki hədis danışmışdı. Mən onlardan birini artıq görmüşəm, o birisini isə gözləyirəm. Peyğəmbər ﷺ bizə xəbər vermişdir ki, əmanət (əməlisaleh) insanların qəlbinin dərinliyinə endirilmiş, sonra onlar Quranı, bunun ardından da sünnəni öyrənmişlər. Bundan başqa Peyğəmbər ﷺ əmanətin yox olacağı barədə bizə bildirib demişdir: “Adam yatacaq və (yuxuda ikən) əmanət onun qəlbindən götürüləcək, (yerində isə) rəngsiz nöqtə boyda izi qalacaq. Sonra yenə yatacaq və (o yuxuda ikən əmanətin qalan hissəsi də onun qəlbindən) götürüləcək, (yerində isə) suluğa bənzər izi qalacaq. Elə bil ki, (əlindəki) közü ayağının üstünə salmışan və onun düşdüyü yer suluqlayıb. Sən onun qabardığını görürsən, halbuki onun içi bomboşdur. O zaman insanlar bir-biriləri ilə sazışlar bağlayacaq, amma heç kəs əmanəti qaytarmaq barəsində heç düşünməyəcək də. (İş o yerə gəlib çatacaq ki, camaat) deyəcək: “Filan qəbilə sakinləri arasında etibarlı bir adam vardır.” Birisinin barəsində: “O necə dərrakəli, necə bacarıqlı, necə dayanıqlı adamdır!”– deyiləcək, halbuki onun qəlbində xardal dənəsi ağırlığında iman olmayacaqdır.”

(Huzeyfə) dedi: “Mən elə bir zamanda yaşamışam ki, həmin vaxt kiminlə alış-veriş edəcəyim məni narahat etməzdi. Belə ki, (iş gördüyüm adam) müsəlman olardısı, (əmanəti) mənə İslam dini¹ qaytarardı, xristian olardısı, əmanəti mənə onun yaşadığı yerin rəhbəri qaytarardı. Bu gün isə mən ancaq filankəs və filankəslə iş görürəm.” (əl-Buxari, 6497)

٢١٠٦ - (ب) - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: إِنَّمَا النَّاسُ كَالْإِبِلِ الْمَائَةِ لَا تَكَادُ تَجِدُ فِيهَا رَاحِلَةً. [رواه البخاري: ٦٤٩٨]

2106. (b)– Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Ömər ؓ demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişəm: “İnsanlar yüz dəvəyə bənzəyir ki, aralarında minmək üçün bir dəvə tapmaq çox çətindir.” (əl-Buxari, 6498)

19-cu fəsil.

١٩ - باب: الرِّيَاءُ وَالسُّمْعَةُ

Riyakarlıq və şan-şöhrət

٢١٠٧ - عَنْ جُنْدَبَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ مَنْ سَمَعَ سَمَعَ اللَّهِ بِهِ وَمَنْ يُرَائِي يُرَائِي اللَّهُ بِهِ. [رواه البخاري: ٦٤٩٩]

2107. Cundəb ؓ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Kim (etdiyi əməli insanlara) eşitdirmək məqsədilə edərsə, Allah onu eşitdirər, kim də (etdiyi əməli insanlara) göstərmək məqsədilə edərsə, Allah onu (insanlara) göstərər.” (əl-Buxari, 6499)

¹ Yəni şəriət qayda-qanunlarına əsasən əmanət yiyəsinə qaytarılırdı.

20-ci fəsil. Təvazökarlıq

۲۰ - باب: التَّوَّاضُّعُ

۲۱۰۸ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّ اللَّهَ قَالَ مَنْ عَادَى لِي وَلِيًّا فَقَدْ آذَنْتُهُ بِالْحَرْبِ وَمَا تَقَرَّبَ إِلَيَّ عَبْدِي بِشَيْءٍ أَحَبَّ إِلَيَّ مِمَّا افْتَرَضْتُ عَلَيْهِ وَمَا يَزَالُ عَبْدِي يَتَقَرَّبُ إِلَيَّ بِالْتَّوَّافُلِ حَتَّىٰ أَحِبَّهُ فَإِذَا أَحْبَبْتُهُ كُنْتُ سَمْعَهُ الَّذِي يَسْمَعُ بِهِ وَبَصَرَهُ الَّذِي يُبْصِرُ بِهِ وَيَدَهُ الَّتِي يَبْطِشُ بِهَا وَرِجْلَهُ الَّتِي يَمْشِي بِهَا وَإِنْ سَأَلَنِي لِأَعْظِيئِهِ وَلَقَنْ اسْتَعَاذَنِي لِأَعِيدَتِهِ وَمَا تَرَدَّدْتُ عَنْ شَيْءٍ أَنَا فَاعِلُهُ تَرَدُّدِي عَنْ نَفْسِ الْمُؤْمِنِ يَكْرَهُ الْمَوْتَ وَأَنَا أَكْرَهُ مَسَاءَتَهُ. [رواه البخاري: ٦٥٠٢]

2108. Əbu Hureyra ر.ə.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Allah buyurur: “Kim Mənim dostumla düşmənçilik edərsə, Mən ona hərb elan edəmə. Qulumun Mənə sevimli olan və onun vasitəsilə Mənə yaxınlaşdığı ən gözəl əməl ona vacib buyurduğum əməllərdir. Qulum nafilə ibadətləri yerinə yetirməklə Mənə o qədər yaxınlaşar ki, Mən onu sevərəm. Onu sevdiyim təqdirdə onun eşidən qulağı, görən gözü, tutan əli və yeriyan ayağı olaram. Məndən diləsə, ona dilədiyini verərəm, sığınacaq istəsə, ona sığınacaq verərəm. Mən görəcəyim bir işdə, ölmək istəməyən möminin canını aldıqda tərəddüd etdiyim kimi heç bir şeydə tərəddüd etmirəm. Çünki Mən ona yamanlıq etmək istəmirəm.” (əl-Buxari, 6502)

21-ci fəsil. Kim Allahla
qarşılaşmaq istəsə, Allah da
onunla qarşılaşmaq istəyər

۲۱ - باب:

مَنْ أَحَبَّ لِقَاءَ اللَّهِ أَحَبَّ اللَّهُ لِقَاءَهُ

۲۱۰۹ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الصَّامِتِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: مَنْ أَحَبَّ لِقَاءَ اللَّهِ أَحَبَّ اللَّهُ لِقَاءَهُ وَمَنْ كَرِهَ لِقَاءَ اللَّهِ كَرِهَ اللَّهُ لِقَاءَهُ قَالَتْ عَائِشَةُ أَوْ بَعْضُ أَزْوَاجِهِ إِنَّا لَنَكْرَهُ الْمَوْتَ قَالَ لَيْسَ ذَاكَ وَلَكِنَّ الْمُؤْمِنَ إِذَا حَضَرَهُ الْمَوْتُ بُشِّرَ بِرِضْوَانِ اللَّهِ وَكَرَامَتِهِ فَلَيْسَ شَيْءٌ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِمَّا أَمَامَهُ فَأَحَبَّ لِقَاءَ اللَّهِ وَأَحَبَّ اللَّهُ لِقَاءَهُ وَإِنَّ الْكَافِرَ إِذَا حَضَرَ بُشِّرَ بِعَذَابِ اللَّهِ وَعُقُوبَتِهِ فَلَيْسَ شَيْءٌ أَكْرَهُ إِلَيْهِ مِمَّا أَمَامَهُ كَرِهَ لِقَاءَ اللَّهِ وَكَرِهَ اللَّهُ لِقَاءَهُ. [رواه البخاري: ٦٥٠٧]

2109. Ubadə ibn Samit ر.ə.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Kim Allahla qarşılaşmaq istəsə, Allah da onunla qarşılaşmaq istəyər, kim də Allahla qarşılaşmaq istəməsə, Allah da onunla qarşılaşmaq istəməz.”

Aişə ر.ə.ə. (və ya zövcələrindən biri) demişdir: “Axı biz ölmək istəmirik?!” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Söhbət bundan getmir. İş orasıdır ki, möminə ölüm yetişdiyi zaman ona müjdə verilir ki, Allah (ondan) razı qalmış və ona ehtiram göstərmişdir. Həmin an onun üçün qarşıda onu gözləyən (nemətdən) daha sevimli bir şey ola bilməz. Odur ki, o, Allahla qarşılaşmaq istəyir, Allah da onunla qarşılaşmaq istəyir. O ki qaldı kafirə, (ölüm) onu haqladığı zaman ona müjdə verilir ki, Allah onu əzaba düşar edəcək və onu cəzalandıracaqdır. Həmin an onun üçün qarşıda onu gözləyən (bəladan) daha pis bir şey ola bilməz. Odur ki, o, Allahla qarşılaşmaq istəmir, Allah da onunla qarşılaşmaq istəmir.” (əl-Buxari, 6507)

22-ci fəsil. Ölüm bihuşluğu

۲۲- باب: سَكَرَاتُ الْمَوْتِ

۲۱۱۰ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ رَجُلٌ مِنَ الْأَعْرَابِ حُفَاةً يَأْتُونَ النَّبِيَّ ﷺ فَيَسْأَلُونَهُ مَتَى السَّاعَةُ فَكَانَ يَنْظُرُ إِلَى أَصْعَرِهِمْ فَيَقُولُ إِنْ يَعِشَ هَذَا لَا يُدْرِكُهُ الْهَرَمُ حَتَّى تَقُومَ عَلَيْكُمْ سَاعَتُكُمْ. قَالَ هِشَامٌ: يَعْنِي مَوْتَهُمْ. [رواه البخاري: ۶۵۱۱]

2110. Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “(Vaxtaşırı) kobud bədəvilərdən bir dəstə Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib: “Qiyamət nə zaman qopacaq?”– deyə soruşardı. O da onların ən kiçiyinə baxıb deyərdi: “Əgər buna (uzun ömür) yaşamaq qismət olarsa, o, qocalığın ixtiyar yaşına çatanaqəd siz qiyamətiniz qopacaq.”

Hişam dedi: “Peyğəmbər ﷺ bununla onların öləcəklərini qəsd edirdi.” (əl-Buxari, 6511)

23-cü fəsil.

Qiyamət günü Allah yeri
Ovucuna alacaqdır

۲۳- باب:

يَقْبِضُ اللَّهُ الْأَرْضَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

۲۱۱۱ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ تَكُونُ الْأَرْضُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ خُبْزَةً وَاحِدَةً يَتَكَفَّوْهَا الْجَبَّارُ بِيَدِهِ كَمَا يَكْفَأُ أَحَدُكُمْ خُبْزَتَهُ فِي السَّفَرِ نَزْلاً لِأَهْلِ الْجَنَّةِ فَأَتَى رَجُلٌ مِنَ الْيَهُودِ فَقَالَ بَارَكَ الرَّحْمَنُ عَلَيْكَ يَا أَبَا الْقَاسِمِ أَلَا أُخْبِرُكَ بِنَزْلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ قَالَ بَلَى قَالَ تَكُونُ الْأَرْضُ خُبْزَةً وَاحِدَةً كَمَا قَالَ النَّبِيُّ ﷺ فَنَظَرَ النَّبِيُّ ﷺ إِلَيْنَا ثُمَّ ضَحَكَ حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِذُهُ ثُمَّ قَالَ أَلَا أُخْبِرُكَ بِإِدَامِهِمْ قَالَ إِدَامُهُمْ بِالْأَمِّ وَتَوْنٌ قَالُوا وَمَا هَذَا قَالَ تَوْنٌ وَتَوْنٌ يَأْكُلُ مِنْ زَائِدَةٍ كَبِدِهِمَا سَبْعُونَ أَلْفًا. [رواه البخاري: ۶۵۲۰]

2111. Əbu Səid əl-Xudri رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Qiyamət günü yer üzü (bütövlükdə) bir kökə kimi olacaq, biriniz səfərə çıxmaq istədiyi zaman əlinə kökə alıb (o yan-bu yana) çevirdiyi kimi Qüdrətli Allah onu Əlinə alıb çevirəcək və bu (kökə) Cənnət əhli üçün bir ziyafət olacaq.” Sonra bir yəhudi Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib dedi: “Mərhəmətli Allah sənə xeyir-bərəkət versin, ey Əbul Qasım! Qiyamət günü Cənnət əhlinə veriləcək ziyafət barəsində sənə xəbər verimmimi?” Peyğəmbər ﷺ: “Ver!”– dedi. (Yəhudi) Peyğəmbər ﷺ xəbər verdiyi kimi: “Yer bir kökə kimi olacaq”– dedi. (Bunu deyəndə) Peyğəmbər ﷺ bizə baxıb arxa dişləri görünənəqəd güldü. Sonra (yəhudi): “Sənə bu kökəni nə ilə yeyəcəkləri barədə xəbər verimmimi?”– deyə soruşdu, (sonra sözünə davam edib) dedi: “Bu, bəlam və nun olacaq.” (Əshabələr): “Bu nədir?”– deyə soruşdular. (Yəhudi) dedi: “Öküz və balıqdır. Bunların qara ciyərinin ən dadlı hissəsini yetmiş min nəfər yeyəcək.” (əl-Buxari, 6520)

۲۱۱۲ - عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ يُحْشَرُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى أَرْضٍ بَيْضَاءَ عَفْرَاءَ كَقُرْصَةِ نَقِيٍّ.

قَالَ سَهْلٌ أَوْ غَيْرُهُ لَيْسَ فِيهَا مَعْلَمٌ لِأَحَدٍ. [رواه البخاري: ۶۵۲۱]

2112. Rəvayət edilir ki, Səhl ibn Səd ؓ demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişəm: “Qiyamət günü insanlar təmiz (undan bişirilmiş) kökəyə bənzər ağlı-qırmızılı bir yerə toplanılacaqlar.”

Səhl və qeyrisi demişdir: “(Yəni) həmin yerdə heç bir əlamət olmayacaq.” (əl-Buxari, 6521)

24-cü fəsil. Həşr olunmaq

۲۴ - باب: الْحَشْرُ

۲۱۱۳ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: يُحْشَرُ النَّاسُ عَلَى ثَلَاثِ طَرَائِقَ رَاغِبِينَ رَاهِبِينَ وَأَتَانٍ عَلَى بَعِيرٍ وَثَلَاثَةً عَلَى بَعِيرٍ وَأَرْبَعَةً عَلَى بَعِيرٍ وَعَشْرَةً عَلَى بَعِيرٍ وَيَحْشَرُ بَقِيَّتَهُمُ النَّارُ ثَقِيلٌ مَعَهُمْ حَيْثُ قَالُوا وَتَبَّتْ مَعَهُمْ حَيْثُ بَاتُوا وَتَصْبَحُ مَعَهُمْ حَيْثُ أَصْبَحُوا وَتُمْسِي مَعَهُمْ حَيْثُ أَمْسَوْا. [رواه البخاري: ۶۵۲۲]

2113. Əbu Hureyra ؓ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Qiyamət günü insanlar üç zümrəyə (bölünüb) məhşərə toplanılacaqlar: (birinci zümrə Allahın rəhmətinə) ümid bəsləyib (əzabından) qorxan kimsələr olacaq; (ikinci zümrə) iki-iki, üç-üç, dörd-dörd, on-on dəvələrə minib (həşr) olunacaqlar. Qalanlarını isə od məhşərə toplayacaq. Onlar dincəldikdə də, gecələdikdə də, səhərə çıxdıqda da, axşama çıxdıqda da od onların bərabərində olacaqdır.” (əl-Buxari, 6522)

۲۱۱۴ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ تُحْشَرُونَ حُفَاةَ عُرَاةٍ غُرْلًا قَالَتْ عَائِشَةُ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ الرِّجَالُ وَالنِّسَاءُ يَنْظُرُ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ فَقَالَ الْأَمْرُ أَشَدُّ مِنْ أَنْ يُهْمَهُمْ ذَلِكَ. [رواه البخاري: ۶۵۲۷]

2114. Rəvayət edilir ki, Aişə ؓ demişdir: “(Bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ dedi: “(Qiyamət günü) siz ayaqyalın, lüt-üryan və sünnət olunmamış halda məhşərə toplanacaqsınız.” Mən soruşdum: “Ya Rəsulullah, kişilər və qadınlar bir-birilərinə baxacaqlarmı?” (Peyğəmbər ﷺ) dedi: “(Onların) işi elə çətin olacaq ki, bu onları heç maraqlandırmayacaq.” (əl-Buxari, 6527)

25-ci fəsil. Uca Allahın: “Onlar dirildiləcəklərini fikirləşmirlərmi? Həm də əzəmətli bir gündə. O gündə ki, insanlar aləmlərin Rəbbinin qarşısında dayanacaqlar”¹ sözü

۲۵ - باب: قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى:

﴿أَلَا يَظُنُّ أُولَئِكَ أَنَّهُمْ مَبْعُوثُونَ ۖ لِيَوْمٍ عَظِيمٍ ۝ يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ۝﴾

۲۱۱۵ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: يَعْرِقُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يَذْهَبَ عَرَقُهُمْ فِي الْأَرْضِ سَبْعِينَ ذِرَاعًا وَيُلْجِمُهُمْ حَتَّى يَبْلُغَ أَذَانَهُمْ. [رواه البخاري: ۶۵۳۲]

¹ “əl-Mutaffifin” surəsi, 4-6.

2115. Əbu Hureyra ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Qiyamət günü insanlar o qədər tərləyəcəklər ki, onların təri yerin yetmiş ərəş¹ dərinliyinə keçəcək, (üstəlik bəzilərinin) ağzına dirənəcək, hətta qulaqlarına çatacaqdır.” (əl-Buxari, 6532)

26-cı fəsil.

۲۶- باب: الفِصَاصُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

Qiyamət günü qisas almaq

۲۱۱۶ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ أَوَّلُ مَا يَقْضَى بَيْنَ النَّاسِ بِالْذَّمَّاءِ. [رواه البخاري: ۶۵۳۳]

2116. Abdullah (ibn Məsud) ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Qiyamət günü insanlar arasında veriləcək ilk hökm qan davalarına görə olacaq.” (əl-Buxari, 6533)

27-ci fəsil.

۲۷- باب: صِفَةُ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ

Cənnət və Cəhənnəmin vəsfi

۲۱۱۷ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Cənnət əhli Cənnətə, Cəhənnəm əhli də Cəhənnəmə yerləşdikdən sonra ölüm (qoç şəkildə) Cənnətlə Cəhənnəmin arasına gətirilib boğazlanacaq. Sonra carçı: “Ey Cənnət əhli, artıq ölüm yoxdur! Ey Cəhənnəm əhli, artıq ölüm yoxdur!” – deyəcək. (Bu xəbər) Cənnət əhlinin fərəhinin üstünə fərəh artırır, Cəhənnəm əhlinin isə qəminin üstünə qəm gətirir.” (əl-Buxari, 6548)

2117. İbn Ömər ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Cənnət əhli Cənnətə, Cəhənnəm əhli də Cəhənnəmə yerləşdikdən sonra ölüm (qoç şəkildə) Cənnətlə Cəhənnəmin arasına gətirilib boğazlanacaq. Sonra carçı: “Ey Cənnət əhli, artıq ölüm yoxdur! Ey Cəhənnəm əhli, artıq ölüm yoxdur!” – deyəcək. (Bu xəbər) Cənnət əhlinin fərəhinin üstünə fərəh artırır, Cəhənnəm əhlinin isə qəminin üstünə qəm gətirir.” (əl-Buxari, 6548)

۲۱۱۸ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Ulu və uca Allah Cənnət əhlini çağırır buyuracaq: “Ey Cənnət əhli!” Onlar: “Buyur, ey Rəbbimiz, əmrinə müntəzirik!” – deyər cavab verəcəklər. (Allah) soruşacaq: “Razı qaldınız mı?” Onlar deyəcəklər: “Bizə nə olub ki, razı qalmıyıq?! Axı Sən bizə, yaratdıqlarından heç kəsə vermədiyən nemətləri bəxş etmişən!” Allah buyuracaq: “Mən sizə bundan da yaxşısını verəcəyəm!” Onlar deyəcəklər: “Ey Rəbbimiz! Bundan yaxşı nə ola bilər ki?” Allah buyuracaq: “Mən Öz rizamı sizə halal edirəm və bundan sonra Mənim sizə heç vaxt qəzəbim tutmayacaq.” (əl-Buxari, 6549)

2118. Əbu Səid əl-Xudri ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Ulu və uca Allah Cənnət əhlini çağırır buyuracaq: “Ey Cənnət əhli!” Onlar: “Buyur, ey Rəbbimiz, əmrinə müntəzirik!” – deyər cavab verəcəklər. (Allah) soruşacaq: “Razı qaldınız mı?” Onlar deyəcəklər: “Bizə nə olub ki, razı qalmıyıq?! Axı Sən bizə, yaratdıqlarından heç kəsə vermədiyən nemətləri bəxş etmişən!” Allah buyuracaq: “Mən sizə bundan da yaxşısını verəcəyəm!” Onlar deyəcəklər: “Ey Rəbbimiz! Bundan yaxşı nə ola bilər ki?” Allah buyuracaq: “Mən Öz rizamı sizə halal edirəm və bundan sonra Mənim sizə heç vaxt qəzəbim tutmayacaq.” (əl-Buxari, 6549)

¹ 311-ci hədisin qeydlərinə bax.

۲۱۱۹ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: مَا بَيْنَ مَنْكِبَيْ الْكَافِرِ مَسِيرَةُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ لِلرَّاكِبِ الْمُسْرِعِ. [رواه البخاري: ۶۵۵۱]

2119. Əbu Hureyra ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “(Cəhənnəmə düşən hər bir) kafirin çiyinləri arasındakı məsafə atlının (öz atını) dörd nala çapıb üç günə qət etdiyi məsafəyə bərabər olacaqdır.” (əl-Buxari, 6551)

۲۱۲۰ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: يَخْرُجُ قَوْمٌ مِنَ النَّارِ بَعْدَ مَا مَسَّهُمْ مِنْهَا سَقْعٌ فَيَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ فَيُسَمِّيهِمْ أَهْلُ الْجَنَّةِ الْجَهَنَّمِيِّينَ. [رواه البخاري: ۶۵۵۹]

2120. Ənəs ibn Malik ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Bəzi adamlar od-da yanıb qaraldıqdan sonra oradan çıxıb Cənnətə girəcək. Cənnət əhli də belələri: “Cəhənnəmlilər” – adlandıracaq.” (əl-Buxari, 6559)

۲۱۲۱ - عَنْ الثُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: إِنَّ أَهْلَ النَّارِ عَذَابًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ رَجُلٌ عَلَى أَحْصَصٍ قَدَمَيْهِ حَمْرَتَانِ يَغْلِي مِنْهُمَا دِمَاغُهُ كَمَا يَغْلِي الْمَرْجُلُ وَالْقَمْقُمُ. [رواه البخاري: ۶۵۶۲]

2121. Rəvayət edilir ki, Nəmən ibn Bəşir ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişəm: “Qiyamət günü ən yüngül əzaba məruz qalacaq od sakinləri o kimsələr olacaq ki, onların hər ayağının altına qızmar bir köz qoyulacaq və onun (istisindən) onların beyni, mis qazan və ya qumquma¹ qaynadığı kimi, qaynayacaqdır.” (əl-Buxari, 6562)

۲۱۲۲ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ لَا يَدْخُلُ أَحَدٌ الْجَنَّةَ إِلَّا أُرِيَ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ لَوْ أَسَاءَ لَيَزِدَّادَ شُكْرًا وَلَا يَدْخُلُ النَّارَ أَحَدٌ إِلَّا أُرِيَ مَقْعَدَهُ مِنَ الْجَنَّةِ لَوْ أَحْسَنَ لَيَكُونَنَّ عَلَيْهِ حَسْرَةً. [رواه البخاري: ۶۵۶۹]

2122. Əbu Hureyra ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Cənnətə girən hər kəsə Cəhənnəmdəki yeri göstəriləcək (və ona bildiriləcək ki,) əgər günah işlər görmüş olsaydı (mütləq ora düşəcəkdi). Belə ediləcək ki, o adam daha da çox şükür etsin. Habelə, Cəhənnəmə düşən hər kəsə Cənnətdəki yeri göstəriləcək (və ona bildiriləcək ki,) əgər yaxşı işlər görmüş olsaydı (mütləq ora düşəcəkdi). Belə ediləcək ki, onun qəminin üstünə qəm gəlsin.” (əl-Buxari, 6569)

28-ci fəsil. Hovuz haqqında (deyilənlər)

۲۸ - باب: فِي الْحَوْضِ

۲۱۲۳ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ حَوْضِي مَسِيرَةُ شَهْرِ مَأْوَةٍ أَبْيَضُ مِنَ اللَّبَنِ وَرَيْحُهُ أَطْيَبُ مِنَ الْمِسْكِ وَكَيْزَانُهُ كَنْجُومِ السَّمَاءِ مَنْ شَرِبَ مِنْهَا فَلَا يَظْمَأُ أَبَدًا. [رواه البخاري: ۶۵۷۹]

2123. Abdullah ibn Amr ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Mənim hovuzumun sahəsi bir ay gedilən yol qədər, suyunun rəngi süddən ağ, qoxusu müşkdən daha gözəl, ətrafına düzülmüş bardaqlar isə göydəki ulduzlar qədərdir. Ondən (bir dəfə) içən kimsə heç vaxt susamaz.” (əl-Buxari, 6579)

¹ Yandan asılan kiçik su qabı.

۲۱۲۴ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: أَمَامَكُمْ حَوْضٌ كَمَا بَيْنَ جَرَبَاءَ وَأَذْرُحَ. [رواه البخاري: ۶۵۷۷]

2124. Abdullah ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Qarşıda sizi elə bir hovuz gözləyir ki, (böyüklüyü) Cərba ilə Əzruh¹ arası boydadır." (əl-Buxari, 6577)

۲۱۲۵ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: إِنَّ قَدْرَ حَوْضِي كَمَا بَيْنَ أَيْلَةَ وَصَنْعَاءَ مِنَ الْيَمَنِ وَإِنْ فِيهِ مِنَ الْأَبَارِقِ كَعَدَدِ نُجُومِ السَّمَاءِ. [رواه البخاري: ۶۵۸۰]

2125. Ənəs ibn Malik رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Mənim hovuzumun böyüklüyü Əylə² ilə Yəmənin Səna şəhərinin arası boydadır, ətrafına düzülmüş qədəhlər isə göydəki ulduzlar qədərdir." (əl-Buxari, 6580)

۲۱۲۶ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: بَيْنَا أَنَا قَائِمٌ إِذَا زُمْرَةٌ حَتَّى إِذَا عَرَفْتُهُمْ خَرَجَ رَجُلٌ مِنْ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ فَقَالَ هَلُمُّ فَقُلْتُ أَيْنَ قَالَ إِلَى النَّارِ وَاللَّهِ قُلْتُ وَمَا شَأْنُهُمْ قَالَ إِنَّهُمْ ارْتَدُّوا بَعْدَكَ عَلَى أَذْبَارِهِمُ الْقَهْقَرَى ثُمَّ إِذَا زُمْرَةٌ حَتَّى إِذَا عَرَفْتُهُمْ خَرَجَ رَجُلٌ مِنْ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ فَقَالَ هَلُمُّ فَقُلْتُ أَيْنَ قَالَ إِلَى النَّارِ وَاللَّهِ قُلْتُ مَا شَأْنُهُمْ قَالَ إِنَّهُمْ ارْتَدُّوا بَعْدَكَ عَلَى أَذْبَارِهِمُ الْقَهْقَرَى فَلَا أَرَاهُ يَخْلُصُ مِنْهُمْ إِلَّا مِثْلُ هَمَلٍ تَنَعَمَ. [رواه البخاري: ۶۵۸۷]

2126. Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Mən (yuxuda hovuzumun başında) dayanmış ikən bir zümrə gördüm. Mən onları tanıdıqda bir nəfər peyda olub mənimlə onların arasında durdu və onlara: "Gəlin gedək!" – deyə buyurdu. Dedim: "(Bunları) hara (aparırsan)?" Dedi: "Vallahi, Cəhənnəmə (aparıram)!" Dedim: "Bunların günahı nədir?" Dedi: "Onlar səndən sonra dinlərindən dönüb mürtəd olmuşlar." Sonra başqa bir zümrə gördüm Onları da tanıdıqda yenə bir nəfər peyda olub mənimlə onların arasında durdu və onlara: "Gəlin gedək!" – deyə əmr etdi. Dedim: "(Bunları) hara (aparırsan)?" Dedi: "Vallahi, Cəhənnəmə (aparıram)!" Dedim: "Bunların günahı nədir?" Dedi: "Onlar səndən sonra dinlərindən dönüb mürtəd olmuşlar." Mən bunlardan kimsənin (oddan) xilas olacağını güman etmirəm. Ancaq çobansız qalib itmiş dəvə sürüsündən (yolunu tapmış dəvələr) kimi (tək-tük adamın əzabdan) qurtulması istisnadır." (əl-Buxari, 6587)

۲۱۲۷ - عَنْ حَارِثَةَ بْنِ وَهْبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ وَذَكَرَ الْحَوْضَ فَقَالَ كَمَا بَيْنَ الْمَدِينَةِ وَصَنْعَاءَ. [رواه البخاري: ۶۵۹۱]

2127. Rəvayət edilir ki, Harisə ibn Vəhb رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: "Mən Peyğəmbərin ﷺ öz hovuzu barədə belə dediyini eşitmişəm: "(Onun böyüklüyü) Mədinə ilə Səna arası boydadır." (əl-Buxari, 6591)

¹ Cərba və Əzruh Şamda yerləşən şəhərlərdir.

² Əylə Şam tərəfdən Qırmızı dənizin sahillərində yerləşən bir şəhərdir.

۸۲ - كِتَابُ الْقَدَرِ

82 – Qədər kitabı

1-ci fəsil. Allahın elminə (əsasən qəzavü-qədəri yazmış) qələm artıq qurumuşdur

۱ - باب:

جَفَّ الْقَلَمُ عَلَى عِلْمِ اللَّهِ

۲۱۲۸ - عَنْ عُمَرَ بْنِ حُصَيْنٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَيْعَرَفُ أَهْلُ الْجَنَّةِ مِنْ أَهْلِ النَّارِ قَالَ نَعَمْ قَالَ فَلِمَ يَعْمَلُ الْعَامِلُونَ قَالَ كُلُّ يَوْمٍ لِمَا خُلِقَ لَهُ أَوْ لِمَا يُسَّرُ لَهُ. [رواه البخاري: ۶۵۹۶]

2128. Rəvayət edilir ki, İmran ibn Husayn رضى الله عنه demişdir: “(Bir dəfə) bir nəfər (Peyğəmbərə ﷺ) dedi: “Ya Rəsulullah, kimlərin Cənnət əhli, kimlərin də Cəhənnəm əhli olduğu bəllidirmi?” Peyğəmbər ﷺ: “Bəli!” – dedi. Adam soruşdu: “Elə isə insanların gördükləri işlər nəyə lazımdır?” Peyğəmbər ﷺ dedi: “Hər kəs nə üçün yaradılmışsa, (yaxud hər kəsə nə asanlaşdırılmışsa), ona uyğun da əməl edər.” (əl-Buxari, 6596)

2-ci fəsil.

Allahın əmri əzəldən müəyyən edilmiş bir hökmdür

۲ - باب:

وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ قَدَرًا مَقْدُورًا

۲۱۲۹ - عَنْ حُذَيْفَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: لَقَدْ خَطَبَنَا النَّبِيُّ ﷺ خُطْبَةً مَا تَرَكَ فِيهَا شَيْئًا إِلَى قِيَامِ السَّاعَةِ إِلَّا ذَكَرَهُ عِلْمُهُ مَنْ عِلْمُهُ وَجِهَلُهُ مَنْ جِهَلُهُ إِنْ كُنْتُ لَأَرَى الشَّيْءَ قَدْ نَسِيتُ فَأَعْرِفُ مَا يَعْرِفُ الرَّجُلُ إِذَا غَابَ عَنْهُ فَرَأَهُ فَعَرَفَهُ. [رواه البخاري: ۶۶۰۴]

2129. Rəvayət edilir ki, Huzeyfə رضى الله عنه demişdir: “(Bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ bizə xütbə verdi və xütbədə Qiyamət gününədək baş verəcək hər şeydən danışdı. Bəziləri (bunu) yadında saxladı, bəziləri isə unutdu. Necə ki, insan uzun müddət görmədiyini görəndə kimi tanıya bilir, mən də deyilənlərdən unutduğum bəzi şeyləri görüb xatırlayıram.” (əl-Buxari, 6604)

3-cü fəsil. İnsanın nəzir verməklə qəzavü-qədənən (qaçmağa çəhd göstərməsi)

۳ - باب:

إِلْقَاءُ الْعَبْدِ النَّذْرَ إِلَى الْقَدَرِ

۲۱۳۰ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: نَهَى النَّبِيُّ ﷺ عَنِ النَّذْرِ وَقَالَ إِنَّهُ لَا يَرُدُّ شَيْئًا وَإِنَّمَا يُسْتَخْرَجُ بِهِ مِنَ الْبَخِيلِ. [رواه البخاري: ۶۶۰۹]

2130. Rəvayət edilir ki, ibn Ömər رضى الله عنهما demişdir: “Peyğəmbər ﷺ nəzir etməyi qadağan edib demişdir: “Nəzir (qədənən) heç nəyi dəyişdirə bilməz. Bu sadəcə xəsis adamdan qoparılan bir şeydir.” (əl-Buxari, 6609)

4-cü fəsil.

(Ancaq) Allahın qoruduğu
kimsə qoruna bilər

۴ - باب:

الْمَعْصُومُ مَنْ عَصَمَ اللَّهُ

۲۱۳۱ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: مَا اسْتَخْلَفَ خَلِيفَةٌ إِلَّا لَهُ بَطَانَتَانِ بَطَانَةٌ تَأْمُرُهُ بِالْخَيْرِ وَتَحُضُّهُ عَلَيْهِ وَبَطَانَةٌ تَأْمُرُهُ بِالشَّرِّ وَتَحُضُّهُ عَلَيْهِ وَالْمَعْصُومُ مَنْ عَصَمَ اللَّهُ. [رواه البخاري: ۶۶۱۱]

2131. Əbu Səid əl-Xudri رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Hər xəlifənin iki sirdaşı olur. Biri ona yaxşılıq etməyi məsləhət görər və onu bu işə təşviq edər, digəri isə ona pislik etməyi məsləhət görər və onu bu işə təşviq edər. (Ancaq) Allahın qoruduğu kimsə qoruna bilər." (əl-Buxari, 6611)

5-ci fəsil.

(Allah) insanla onun qəlbi
arasındadır¹

۵ - باب:

يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ

۲۱۳۲ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَثِيرًا مِمَّا كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَخْلِفُ لَا وَمُقَلَّبِ الْقُلُوبِ. [رواه البخاري: ۶۶۱۷]

2132. Abdullah (ibn Məsud) رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ and içəndə çox vaxt deyərdi: "Xeyir, qəlbləri Çevirənə and olsun!"² (əl-Buxari, 6617)

¹ Onun istəyinə çatmasına mane ola bilər.

² Lə, və Muqəllibil qulub!

۸۳ – كِتَابُ الْإِيمَانِ وَ التَّوَدُّرِ

83 – Andlar və nəzirlər kitabı

1-ci fəsil.

Uca Allahın: “Allah sizi qəsdiniz olmadan içdiyiniz andlara görə cəzalandırmaz, lakin O, sizi qəsdlə içdiyiniz andlara görə cəzalandıracaqdır”¹ sözü

۱- باب: قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى:

﴿لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ وَلَكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا عَقَّدْتُمُ الْأَيْمَانَ﴾

۲۱۳۳ - عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَمُرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ يَا عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنِ سَمُرَةَ لَا تَسْأَلُ الْإِمَارَةَ فَإِنَّكَ إِنْ أُوتِيَتْهَا عَنْ مَسْأَلَةٍ وَكَلْتَ إِلَيْهَا وَإِنْ أُوتِيَتْهَا مِنْ غَيْرِ مَسْأَلَةٍ أُعْنِتَ عَلَيْهَا وَإِذَا حَلَفْتَ عَلَى يَمِينٍ فَرَأَيْتَ غَيْرَهَا خَيْرًا مِنْهَا فَكَفَّرْ عَنْ يَمِينِكَ وَأَتِ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ. [رواه البخاري: ۶۶۲۲]

2133. Abdur-Rəhman ibn Səməra رضي الله عنه rəvayət edir ki, (bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ (ona) belə demişdir: “Ey Abdur-Rəhman ibn Səməra, heç vaxt vəzifə istəmə! Çünki əgər sən öz istəyirlə vəzifəyə gəlsən, bunun öhdəçiliyi sənəin boynuna düşəcək (və Allah sənə yardım etməyəcək), yox, əgər sən vəzifəyə can atmadan buna nail olsan, onda bu işdə (Allah) sənə kömək edər. Həbelə, əgər sən and içdikdən sonra, başqa bir işin ondan daha xeyirli olduğunu görsən, daha xeyirli olanı yerinə yetir və andını pozduğuna görə kəffarə ver.” (əl-Buxari, 6622)

۲۱۳۴ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: تَحْنُ الْآخِرُونَ السَّابِقُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَاللَّهِ لَأَنْ يَلْجَأَ أَحَدُكُمْ بِمِيْنِهِ فِي أَهْلِهِ أَوْ لَهْ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ أَنْ يُعْطِيَ كَفَّارَتَهُ الَّتِي افْتَرَضَ اللَّهُ عَلَيْهِ. [رواه البخاري: ۶۶۲۵]

2134. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Biz sonuncular Qiyamət günü hamıdan əvvəl (Cənnətə) girəcəyik.”
Peyğəmbər ﷺ həmçinin demişdir: “Vallahı, sizdən birinizin andını israrla yerinə yetirib ailəsini təhlükə ilə üz-üzə qoyması, onun üçün Allah yanında Onun buyurduğu kəffarəni verməkdən daha böyük günah sayılır.” (əl-Buxari, 6625)

2-ci fəsil.

Peyğəmbər ﷺ necə and içərdi

۲- باب: كَيْفَ كَانَتْ يَمِينُ النَّبِيِّ ﷺ

۲۱۳۵ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ هِشَامٍ رضي الله عنه قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ وَهُوَ آخِذٌ بِيَدِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ فَقَالَ لَهُ عُمَرُ يَا رَسُولَ اللَّهِ لَأَنْتَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ إِلَّا مِنْ نَفْسِي فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ لَا وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ حَتَّى أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْكَ مِنْ نَفْسِكَ فَقَالَ لَهُ عُمَرُ فَإِنَّهُ الْآنَ وَاللَّهِ لَأَنْتَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ نَفْسِي فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ الْآنَ يَا عُمَرُ. [رواه البخاري: ۶۶۳۲]

2135. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Hişam رضي الله عنه demişdir: “(Bir dəfə) Peyğəmbər-lə ﷺ bərabər yol gedərkən o, Ömər ibn Xəttabın əlindən tutdu və Ömər ona dedi: “Ya Rəsulullah, özümdən başqa mən sənə hamıdan çox sevirəm.” Pey-

¹ “əl-Maidə” surəsi, 89.

ğəmbər ﷺ buyurdu: “Xeyr, canım Əlində olan Allaha and olsun ki, sən mənə özündən də çox sevməlisən.” Ömər ona dedi: “Vallahi ki, indi mən səni hamudan, hətta özümdən də çox sevirəm.” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Bax indi (sən vacib buyuruları yerinə yetirdin), ey Ömər!” (əl-Buxari, 6632)

٢١٣٦ - عَنْ أَبِي ذَرٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: انْتَهَيْتُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ وَهُوَ فِي ظِلِّ الْكَعْبَةِ يَقُولُ هُمُ الْأَخْسَرُونَ وَرَبُّ الْكَعْبَةِ هُمُ الْأَخْسَرُونَ وَرَبُّ الْكَعْبَةِ قُلْتُ مَا شَأْنِي أَغْرَى فِي شَيْءٍ مَا شَأْنِي فَجَلَسْتُ إِلَيْهِ وَهُوَ يَقُولُ فَمَا اسْتَطَعْتُ أَنْ أَسْكُتَ وَتَعَشَّانِي مَا شَاءَ اللَّهُ فَقُلْتُ مَنْ هُمْ بِأَبِي أَنْتَ وَأُمِّي يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ الْأَكْثَرُونَ أَمْوَالًا إِلَّا مَنْ قَالَ هَكَذَا وَهَكَذَا وَهَكَذَا. [رواه البخاري: ٦٦٣٨]

2136. Rəvayət edilir ki, Əbu Zərr rəvayət edir ki, Peyğəmbərin ﷺ yanına gedib (gördüm ki,) o, Kəbənin kölgəsində oturub təkrar-təkrar deyir: “Kəbənin Rəbbinə and olsun ki, onlar ziyana uğrayacaqlar! Kəbənin Rəbbinə and olsun ki, onlar ziyana uğrayacaqlar!” Mən (öz-özümə) dedim: “Mən nə etmişəm? Olmaya məndə bir nöqsan görüb? Axı mən nə etmişəm?”, sonra da onun yanında oturdum. O (dayanmadan bu sözləri) təkrar edirdi. Mən narahat olduğumdan özümü saxlaya bilməyib dedim: “Atam-anam sənə qurban, ya Rəsulullah, kimdir onlar?” Dedi: “Mal-dövləti çox olanlar! Yalnız belə, belə və belə edənlər¹ istisnadır.” (əl-Buxari, 6638)

3-cü fəsil.

Uca Allahın: “Münafıqlar
Allaha çox möhkəm and içdilər
ki...”² sözü

٣ - باب: قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى:

﴿وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ﴾

٢١٣٧ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: لَا يَمُوتُ لِأَحَدٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ثَلَاثَةٌ مِنَ الْوَلَدِ تَمْسُهُ النَّارُ إِلَّا تَحِلَّةَ الْقَسَمِ. [رواه البخاري: ٦٦٥٦]

2137. Əbu Hureyra rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Üç övladı ölən müsəlmana – (Allahın) verdiyi söz³ istisna olmaqla – ona Cəhənnəm odu toxunmaz.” (əl-Buxari, 6656)

4-cü fəsil. Unudub andını pozan
kimsə haqqında

٤ - باب: إِذَا حَتَّ نَاسِيًا فِي الْإِيمَانِ

٢١٣٨ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: إِنْ اللَّهُ تَجَاوَزَ لِأُمَّتِي عَمَّا وَسَّوَسْتَ أَوْ حَدَّثَتْ بِهِنَّ أَنْفُسَهُنَّ مَا لَمْ تَعْمَلْ بِهِ أَوْ تَكَلَّمْ. [رواه البخاري: ٦٦٦٤]

¹ Yəni malını Allah yolunda xərcləyənlər.

² “ən-Nur” surəsi, 53.

³ Burada Peyğəmbər ﷺ Cəhənnəm odunun üstündən keçməyi qəsd edir. Başqa bir rəvayətdə deyilir ki, (bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ Həfsənin yanında ikən buyurdu: “İnşallah ağac altında beyət edənlərdən heç biri Cəhənnəm oduna girməyəcəkdir!” Həfsə: “Ola bilməz, ya Rəsulullah!” – deyə təəcüb etdikdə, Peyğəmbər ﷺ onu qınadı. Onda Həfsə ona bu ayəni oxudu: “İçinizdən hər kəs oraya varid olacaqdır” Peyğəmbər ﷺ (buna aydınlıq gətirmək üçün) dedi: “Uca Allah buyurur: “Sonra Biz müttəqiləri oddan xilas edəcək, zalımları isə orada diz üstə çökmüş halda tərk edəcəyik” (Səhih əl-Muslim). Hədisdə zikr olunan ayələr “Məryəm” surəsinin 71-72-ci ayələridir.

2138. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, (Peyğəmbər ﷺ demişdir): “Allah (vəd etmişdir ki,) ümmətim (müəyyən) bir əməl etməyincə və ya bir söz danışmayınca, onların qəlbinə gələn vəsvəsələrə və ya qəlbindən keçən fikirlərə görə onları cəzalandırmayacaqdır..” (əl-Buxari, 6664)

5-ci fəsil.

İtaət etməyi nəzir etmək

٥ - باب: النَّذْرُ فِي الطَّاعَةِ

- ٢١٣٩ - عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: مَنْ نَذَرَ أَنْ يُطِيعَ اللَّهَ فَلْيُطِعهُ وَمَنْ نَذَرَ أَنْ يَعْصِيَهُ فَلَا يَعْصِهِ. [رواه البخاري: ٦٦٩٦]

2139. Aişə رضي الله عنها rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Kim Allaha itaət etməyi nəzir etmişsə, qoy Ona itaət etsin. Kim Ona asi olmağı nəzir etmişsə, Ona asi olmasın.” (əl-Buxari, 6696)

6-cı fəsil.

Boynunda nəzir qaldığı halda ölən kimsə haqqında

٦ - باب:

مَنْ مَاتَ وَعَلَيْهِ نَذْرٌ

- ٢١٤٠ - عَنْ سَعْدِ بْنِ عُبَادَةَ الْأَنْصَارِيِّ رضي الله عنه أَنَّهُ اسْتَفْتَى النَّبِيَّ ﷺ فِي نَذْرِ كَانَ عَلَى أُمِّهِ فِتْوَيْتَ قَبْلَ أَنْ تَقْضِيَهُ فَأَفْتَاهُ أَنْ يَقْضِيَهُ عَنْهَا. [رواه البخاري: ٦٦٩٨]

2140. Rəvayət edilir ki, (bir dəfə) Səd ibn Ubadə əl-Ənsari رضي الله عنه anasının boynunda nəzir olduğunu, lakin bunu yerinə yetirmədən dünyadan köçdüyünü Peyğəmbərə ﷺ bildirib fətvə istəmiş, o da ona anasının əvəzinə bu nəziri yerinə yetirməyi buyurmuşdur.” (əl-Buxari, 6698)

7-ci fəsil.

Yerinə yetirməyə imkanı olmayan bir şeyi və ya günah iş görməyi nəzir etmək

٧ - باب:

النَّذْرُ فِيمَا لَا يَمْلِكُ وَفِي مَعْصِيَةٍ

- ٢١٤١ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: بَيْنَا النَّبِيُّ ﷺ يَخْطُبُ إِذَا هُوَ بِرَجُلٍ قَائِمٍ فَسَأَلَ عَنْهُ فَقَالُوا أَبُو إِسْرَائِيلَ نَذَرَ أَنْ يَقُومَ وَلَا يَقْعُدَ وَلَا يَسْتَظِلَّ وَلَا يَتَكَلَّمَ وَيَصُومَ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ مُرُّهُ فَلْيَتَكَلَّمْ وَلْيَسْتَظِلَّ وَلْيَقْعُدْ وَلْيَتِمَّ صَوْمَهُ. [رواه البخاري: ٦٧٠٤]

2141. Rəvayət edilir ki, ibn Abbas رضي الله عنه demişdir: “(Bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ xütbə verərkən (günün altında) ayaq üstə durmuş bir nəfəri gördü və onun (niyə belə etdiyini) soruşdu. (Əshabələr) dedilər: “Bu, Əbu İsraildir! O, ayaq üstə duracağına, oturmayaacağına, kölgəyə çəkilməyəcəyinə, danışmayacağına və oruc tutacağına dair nəzir etmişdir.” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Ona de ki, danışsın, kölgəyə çəkilsin, otursun və orucunu açsın!” (əl-Buxari, 6704)

۸۴ – کتاب کفارات الایمان

84 – Andları (pozmağın) kəffarəsi kitabı

1-ci fəsil.

۱ – باب:

Mədinə saası¹, Peyğəmbərin ﷺ
muddu və onun bərəkəti

صَاعُ الْمَدِينَةِ وَمُدُّ النَّبِيِّ ﷺ وَبَرَكَتُهُ

۲۱۴۲ – عَنْ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ الصَّاعُ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ مُدًّا وَثُلَاثًا بِمُدِّكُمْ الْيَوْمَ. [رواه البخاري: ۶۷۱۲]

2142. Rəvayət edilir ki, Saib ibn Yezid ر.ə demişdir: “Peyğəmbərin ﷺ zamanında olan saa bu gün işlətdiyiniz bir mudd və onun üçdə birinə bərabər idi.” (əl-Buxari, 6712)

۲۱۴۳ – عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: اللَّهُمَّ بَارِكْ لَهُمْ فِي مِكْيَالِهِمْ وَصَاعِهِمْ وَمُدِّهِمْ. [رواه البخاري: ۶۷۱۴]

2143. Ənəs ibn Malik ر.ə rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Allahım, onların ölçülərinə, saalarına və mudlarına bərəkət ver!” (əl-Buxari, 6714)

¹ Saa – ölçü vahididir və dörd mudda bərabərdir. Bir mudd isə insanın iki ovucuna bərabərdir. Bu da yeddi yüz qrama bərabərdir. (Səməru'l Müstətab, 1/28)

۸۵ - كِتَابُ الْفَرَائِضِ

85 – Fərzlər kitabı

1-ci fəsil. Uşağa atasından və anasından qalmış miras

۱ - باب: مِيرَاثُ الْوَلَدِ مِنْ أَبِيهِ وَأُمِّهِ

۲۱۴۴ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: أَلْحِقُوا الْفَرَائِضَ بِأَهْلِهَا فَمَا بَقِيَ فَهُوَ لِأَوَّلَى رَجُلٍ ذَكَرٍ. [رواه البخاري: ۶۷۳۲]

2144. İbn Abbas رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Miras paylarını sahiblərinə verin¹. Yerdə qalanı isə (ata tərəfdən) ən yaxın olan kişiyə verilir.” (əl-Buxari, 6732)

2-ci fəsil.

Oğlunun qızı ilə yanaşı öz qızına qalmış miras haqqında

۲ - باب:

مِيرَاثُ ابْنَةِ ابْنٍ مَعَ بِنْتٍ

۲۱۴۵ - عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ بِنْتٍ وَابْنَةٍ ابْنٍ وَأُخْتٍ فَقَالَ: لِلْبِنْتِ النِّصْفُ وَلِلْأُخْتِ النِّصْفُ وَأَتِ ابْنِ مَسْعُودٍ فَسَيِّئَ بَعْنِي فَسُئِلَ ابْنُ مَسْعُودٍ وَأُخْبِرَ بِقَوْلِ أَبِي مُوسَى فَقَالَ لَقَدْ ضَلَلْتُ إِذَا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُهْتَدِينَ أَقْضِي فِيهَا بِمَا قَضَى النَّبِيُّ ﷺ لِلْابْنَةِ النِّصْفُ وَلِلْابْنَةِ ابْنِ السُّدُسِ تَكْمِلَةَ الثَّلَاثِينَ وَمَا بَقِيَ فَلِلْأُخْتِ فَاتَيْنَا أَبَا مُوسَى فَأَخْبَرَنَا بِقَوْلِ ابْنِ مَسْعُودٍ فَقَالَ لَا تَسْأَلُونِي مَا دَامَ هَذَا الْحَبْرُ فَيَكُمُ. [رواه البخاري: ۶۷۳۶]

2145. Rəvayət edilir ki, (bir dəfə) Əbu Musadan رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ qıza, oğlun qızına və bacıya mirasdan nə qədər pay düşdüyünü soruşdular. Dedi: “Mirasın yarısı (ölənin) qızına, o biri yarısı isə bacısına çatır. Get, ibn Məsuddan (bu haqda) soruş, (düşünürəm ki, o da) mənim kimi cavab verəcək.” Sonra (bu haqda) ibn Məsuddan soruşdular və Əbu Musanın dediklərini ona xəbər verdilər. İbn Məsud dedi: “(Belə fətvə versəm,) mən (haqq yoldan) azar və doğru yola yönəlmişlərdən olmaram. Bu məsələdə mən sizə ancaq Peyğəmbərin ﷺ hökm verdiyi kimi hökm verəcəyəm: “(Mirasın) yarısı qıza, altıda biri də oğlun qızına çatır ki, bu da (mirasın) üçdə ikisinə bərabərdir. Yerdə qalanı isə bacıya çatır.” Bundan sonra biz Əbu Musanın yanına gəlib ibn Məsudun رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ dediyini ona xəbər verdik. Onda Əbu Musa dedi: “Nə qədər ki, sizin aranızda belə böyük alim var, mənə sual verməyin.” (əl-Buxari, 6736)

3-cü fəsil.

Bir qövmün azad etdiyi kölə, habelə bacıoğlu onlardandır

۳ - باب:

مَوَالِي الْقَوْمِ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَابْنُ الْأُخْتِ مِنْهُمْ

۲۱۴۶ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: مَوَالِي الْقَوْمِ مِنْ أَنْفُسِهِمْ. [رواه البخاري: ۶۷۶۱]

¹ Bax: “ən-Nisa” surəsi, 11, 12 və 176.

- 2147.** Ənəs rəvayət edir ki, Peyğəmbər demişdir: “Eyni tayfaya mənsub olan kimsələrin bacısı oğlu onlardandır və ya onlara aid edilir.” (əl-Buxari, 6762)

مَنْ ادَّعَى إِلَى غَيْرِ أَبِيهِ

- 2149.** Əbu Hureyra رەڤايەت edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Atalarınızdan imtina etməyin! Kim atasından imtina etsə, nankor olar.” (əl-Buxari, 6768)

۸۶ – كِتَابُ الْحُدُودِ

86 – Şəri cəzalar kitabı

1-ci fəsil.

(Günahkarı) xurma çubuğu və
səndəllə vurmaq

۱ – باب:

الضَّرْبُ بِالْجَرِيدِ وَالنَّعَالِ

۲۱۵۰ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: أَتَى النَّبِيَّ ﷺ رَجُلٌ قَدْ شَرِبَ قَالَ: اضْرِبُوهُ، فَمِنَّا الضَّارِبُ بِيَدِهِ وَالضَّارِبُ بِنَعْلِهِ وَالضَّارِبُ بِثَوْبِهِ فَلَمَّا انْصَرَفَ قَالَ بَعْضُ الْقَوْمِ: أَخْزَاكَ اللَّهُ قَالَ: لَا تَقُولُوا هَكَذَا لَا تُعِينُوا عَلَيْهِ الشَّيْطَانَ. [رواه البخاري: ۶۷۷۷]

2150. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, (bir dəfə) Peyğəmbərin ﷺ yanına şərab içmiş bir adam gətirdilər və Peyğəmbər ﷺ: “Vurun onu!” – deyə buyurdu. Aramızdan kimisi əli ilə, kimisi səndəli ilə, kimisi də paltarı ilə (onu) vurmağa başladı. Adam çıxıb getdikdə bəziləri ona: “Allah səni rüsvay eləsin!” – dedilər. Onda Peyğəmbər ﷺ dedi: “Belə deməyin və bu adamın əleyhinə şeytana yardım etməyin!” (əl-Buxari, 6777)

۲۱۵۱ - عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رضي الله عنه قَالَ: مَا كُنْتُ لِأَقِيمَ حَدًّا عَلَى أَحَدٍ فَيَمُوتَ فَأَجِدَ فِي نَفْسِي إِلَّا صَاحِبَ الْخَمْرِ فَإِنَّهُ لَوْ مَاتَ وَدَيْتُهُ وَذَلِكَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَمْ يَسْتَه. [رواه البخاري: ۶۷۷۸]

2151. Rəvayət edilir ki, Əli ibn Əbu Talib رضي الله عنه demişdir: “Mən cəzalandırdığım adamlardan kimsənin (verilən cəzaya tab gətirməyib) ölməsinə üzülməzdim. Yalnız şərab içən kimsədən başqa. Beləsi öldüyü təqdirdə mən onun ailəsinə qanbahası verərdim. Bu ona görə idi ki, Peyğəmbər ﷺ (şərab içən kimsəyə vurulan qamçılardan sayına) hədd qoymamışdı.” (əl-Buxari, 6778)

۲۱۵۲ - عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رضي الله عنه أَنَّ رَجُلًا عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ كَانَ اسْمُهُ عَبْدَ اللَّهِ وَكَانَ يَلْقَبُ حَمَارًا وَكَانَ يُضْحِكُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ قَدْ جَلَدَهُ فِي الشَّرَابِ فَأَتَانِي بِهِ يَوْمًا فَأَمَرَ بِهِ فَجُلِدَ فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ اللَّهُمَّ الْعَنَّهُ مَا أَكْثَرَ مَا يُؤْتِي بِهِ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ لَا تَلْعَنُوهُ فَوَاللَّهِ مَا عَلِمْتُ إِنَّهُ يُحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ. [رواه البخاري: ۶۷۸۰]

2152. Rəvayət edilir ki, Ömər ibn Xəttab رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbərin ﷺ dövründə Uzunqulaq ləqəbi ilə tanınmış Abdullah adlı birisi var idi. Bu adam (arabir) Peyğəmbəri ﷺ güldürərdi. Peyğəmbər ﷺ ona şərab içdiyinə görə şallaq vurmağı əmr etmişdi. (Yenə) bir gün onu (şərab içdiyinə görə) Peyğəmbərin ﷺ yanına gətirdilər və Peyğəmbərin ﷺ əmri ilə ona şallaq vurdular. Bu vaxt camaatın arasından bir nəfər: “Allahım, ona lənət et! Onu nə tez-tez bura gətirirlər!” – dedi. (Bunu eşidəndə) Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Ona lənət oxumayın! Valla-hi, mən yəqin bilirəm ki, o, Allahı və Onun rəsulunu sevir.” (əl-Buxari, 6780)

2-ci fəsil. Oğrunun lənətlənməsi

۲- باب: لَعْنُ السَّارِقِ

۲۱۵۳ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: لَعْنُ اللَّهِ السَّارِقَ يَسْرِقُ الْبَيْضَةَ فَتُقَطَّعُ يَدُهُ وَيَسْرِقُ الْحَبْلَ فَتُقَطَّعُ يَدُهُ. [رواه البخاري: ۶۷۸۳]

2153. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Yumurta oğurladığına görə əli kəsilən, həmçinin ip oğurladığına görə əli kəsilən oğruya Allahın lənəti olsun!” (əl-Buxari, 6783)

3-cü fəsil.

Nə miqdarda (malın
oğurlanmasına görə) əl kəsilir?

۳- باب:

قَطْعُ الْيَدِ وَفِي كَمِّ

۲۱۵۴ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ تُقَطَّعُ الْيَدُ فِي رُبْعِ دِينَارٍ فَصَاعِدًا. [رواه البخاري: ۶۷۸۹]

2154. Aişə رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “(Oğrunun) əli ancaq o halda kəsilir ki, (oğurlanmış malın dəyəri) dinarın dördə birinə və bundan artığına bərabər olsun.” (əl-Buxari, 6789)

۲۱۵۵ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ يَدَ السَّارِقِ لَمْ تُقَطَّعْ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ إِلَّا فِي ثَمَنٍ مِجَنٍّ حَقْفَةٍ أَوْ ثُرْسٍ. [رواه البخاري: ۶۷۹۲]

2155. Aişə رəvayət edir ki, Peyğəmbərin dövründə oğrunun əli ancaq o halda kəsilərdi ki, (oğurladığı şeyin qiyməti) qalxanın qiymətinə bərabər olsun.” (əl-Buxari, 6792)

۲۱۵۶ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَطَعَ النَّبِيُّ ﷺ فِي مِجَنٍّ ثَمَنُهُ ثَلَاثَةُ دَرَاهِمٍ. [رواه البخاري: ۶۷۹۶]

2156. Rəvayət edilir ki, ibn Ömər demişdir: “(Bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ üç dirhəm dəyərinə bir qalxan oğurlamış oğrunun əlini kəsdirdi.” (əl-Buxari, 6796)

٨٧ - كِتَابُ الْمُحَارِبِينَ مِنْ أَهْلِ الْكُفْرِ وَالرَّدَّةِ

87 – (İslama qarşı) vuruşan kafirilər və mürtədlər¹ kitabı

**1-ci fəsil. (Adamı) tənbeh etmək
və tərbiyələndirmək məqsədilə
nə qədər (cəzalandırmaq olar)?**

١ - باب:
كَمْ التَّعْزِيرُ وَالْأَدَبُ

٢١٥٧ - عَنْ أَبِي بُرْدَةَ الْأَنْصَارِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ لَا تَجْلِدُوا فَوْقَ عَشْرَةِ أَسْوَاطٍ إِلَّا فِي حَدٍّ مِنْ حُدُودِ اللَّهِ. [رواه البخاري: ٦٨٤٨]

2157. Rəvayət edilir ki, Əbu Burdə əl-Ənsari رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişəm: “Allahın qoyduğu qadağaları pozan kimsəyə on qamçıdan artıq qamçı vurma. Yalnız (sayı təyin edilmiş) qadağa² istisnadır.” (əl-Buxari, 6848)

2-ci fəsil. Köləni ittiham etmək

٢ - باب: قَذْفُ الْعَبِيدِ

٢١٥٨ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْقَاسِمِ ﷺ يَقُولُ: مَنْ قَذَفَ مَمْلُوكَهُ وَهُوَ بَرِيءٌ مِمَّا قَالَ جُلِدَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَّا أَنْ يَكُونَ كَمَا قَالَ. [رواه البخاري: ٦٨٥٨]

2158. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Mən Əbul Qasımın ﷺ belə dediyini eşitmişəm: “Kim zinadan uzaq olan bir köləsini (zinada) ittiham edərsə, Qiyamət günü onun özünə şallaq vurular. Yalnız sözündə həqiqət olan kimsələrdən başqa.” (əl-Buxari, 6858)

¹ Dinindən dönmüş müsəlman.

² Sayı təyin edilmiş qadağaya bu ayəni misal çəkmək olar: “Zinakar qadının və zinakar kişinin hər birinə yüz çubuq vurun...” “ən-Nur” surəsi, 2; Həmçinin 1023-cü və 1188-ci hədislərə də bax.

۸۸ - کتابُ الدِّیَاتِ

88 – Qanbahası kitabı

1-ci fəsil.

Uca Allahın: “Hər kəs qəsdən
bir mömini öldürərsə, onun
cəzası içərisində əbədi qalacağı
Cəhənnəm olar”¹ sözü

۱ - باب: قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى:

﴿وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا
فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ﴾

۲۱۵۹ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَنْ يَزَالَ الْمُؤْمِنُ فِي فُسْحَةٍ مِنْ دِينِهِ مَا لَمْ يُصِبْ دَمًا حَرَامًا.
[رواه البخاري: ۶۸۶۲]

2159. İbn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Mömin adam haram buyurulmuş (cana qəsd edib) qan tökməyəndək öz dinində firavanlıq içində olar”². (əl-Buxari, 6862)

۲۱۶۰ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِلْمَقْدَادِ إِذَا كَانَ رَجُلٌ مُؤْمِنٌ يُخْفِي إِيمَانَهُ مَعَ قَوْمٍ كُفَّارٍ فَأَظْهَرَ
إِيمَانَهُ فَقَتَلْتَهُ فَكَذَلِكَ كُنْتَ أَنْتَ تُخْفِي إِيمَانَكَ بِمَكَّةَ مِنْ قَبْلُ. [رواه البخاري: ۶۸۶۶]

2160. İbn Abbas رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, (bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ Miqdada dedi: “Mömin adam kafirlər arasında yaşadığı zaman imanını gizlədib (firsət tapan kimi imanını) aşkara çıxararsa, sən də (buna rəğməni) onu öldürsən, (günah qazanarsan). Sən özüün də əvvəllər Məkkədə yaşayarkən imanını beləcə gizlədirdin.” (əl-Buxari, 6866)

2-ci fəsil.

Uca Allahın: “Kim də onu
ölümdən xilas edərsə, sanki
bütün insanları xilas etmiş he-
sab olunar”³ sözü

۲ - باب: قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى:

﴿وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ
جَمِيعًا﴾

۲۱۶۱ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ مَنْ حَمَلَ عَلَيْنَا السَّلَاحَ فَلَيْسَ مِنَّا. [رواه البخاري: ۶۸۷۴]

2161. Abdullah ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Bizə qarşı silah qaldıran adam bizdən deyildir.” (əl-Buxari, 6874)

¹ “ən-Nisa” surəsi, 93.

² Heç vaxt sıxıntıya düşməz.

³ “əl-Maidə” surəsi, 32.

3-cü fəsil.

Uca Allahın: "...cana can, gözə göz, buruna burun, qulağa qulaq, dişə diş, vurulmuş yaralara da yaralarla qisas alınmalıdır"¹

sözü

۳- باب: قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى:

﴿أَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ وَالْعَيْنَ بِالْعَيْنِ
وَالْأَنْفَ بِالْأَنْفِ وَالْأُذُنَ بِالْأُذُنِ وَالسِّنَّ
بِالسِّنِّ وَالْجُرُوحَ قِصَاصٌ﴾

۲۱۶۲ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا يَحِلُّ دَمُ امْرِئٍ مُسْلِمٍ يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَّا بِإِحْدَى ثَلَاثٍ النَّفْسُ بِالنَّفْسِ وَالتَّيْبُ الزَّانِي وَالْمَارِقُ مِنَ الدِّينِ التَّارِكُ لِلْجَمَاعَةِ. [رواه البخاري: ۶۸۷۸]

2162. Abdullah (ibn Məsud) رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Allahdan başqa (ibadətə layiq) məbud olmadığına və mənim Allahın elçisi olmağıma şəhadət gətirən müsəlmanın qanını (axıtmaq) halal deyildir. Yalnız üç hal istisnadır: cana can (qisas alınmalı), zinakar evli (kişi və ya qadın daşqalaq edilməli) və dinindən dönüb camaatdan uzaqlaşan (mürtəd edam olunmalıdır)." (əl-Buxari, 6878)

4-cü fəsil. Haqsız olaraq başqasının canına qəsd etmək istəyən kimsə haqqında

۴- باب:

مَنْ طَلَبَ دَمَ امْرِئٍ بغيرِ حَقٍّ

۲۱۶۳ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: أَبْغَضُ النَّاسِ إِلَى اللَّهِ ثَلَاثَةً مُلْحِدٌ فِي الْحَرَمِ وَمُبْتَغٍ فِي الْإِسْلَامِ سَنَةً الْجَاهِلِيَّةِ وَمُطْلَبٌ دَمَ امْرِئٍ بغيرِ حَقٍّ لِيُهْرَقَ دَمُهُ. [رواه البخاري: ۶۸۸۲]

2163. İbn Abbas رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Allahın ən nifrət etdiyi (insanlar) üçdür: haram sayılan bölgədə² dindən dönən kəs, müsəlman olduğu halda cahiliyyə adət-ənənələrinə can atan kimsə və haqsız yerə birisinin canına qəsd edib onun qanını axıdan kimsə." (əl-Buxari, 6882)

5-ci fəsil. Rəhbərlikdən xəbərsiz olaraq öz haqqını götürən və ya qisas alan kimsə haqqında

۵- باب:

مَنْ أَخَذَ حَقَّهُ أَوْ اقْتَصَّ دُونَ السُّلْطَانِ

۲۱۶۴ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: لَوْ اطَّلَعَ فِي بَيْتِكَ أَحَدٌ وَلَمْ تَأْذَنْ لَهُ خَذَفْتَهُ بِحَصَاةٍ فَفَقَاتَ عَيْنَهُ مَا كَانَ عَلَيْكَ مِنْ جُنَاحٍ. [رواه البخاري: ۶۸۸۸]

2164. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə dedi-yini eşitmişəm: "Əgər bir adam sənə iznin olmadan sənə evinə boylansa, sən də daş atıb onun gözünü çıxartsan, (buna görə) sənə günah yazılmaz". (əl-Buxari, 6888)

¹ "əl-Maidə" surəsi, 45.

² Məkkə və Mədinə şəhərlərindəki toxunulmaz ərazi.

6-cı fəsil.
(Xəsarət yetirilmiş) barmaqların
qanbahası

۶ - باب:
دِيَةُ الْأَصَابِعِ

۲۱۶۵ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: هَذِهِ وَهَذِهِ سَوَاءٌ يَعْني الْخِنْصَرَ وَالْإِبْهَامَ. [رواه البخاري: ۶۸۹۵]

2165. İbn Abbas رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Bu və bu eyni (hüquqa malikdir).” Bunu deyəndə o, çeçələ və baş barmağı qəsd edirdi. (əl-Buxari, 6895)

٨٩ - كِتَابُ اسْتِثَابَةِ الْمُرْتَدِّينَ وَالْمُعَانِدِينَ وَ قِتَالِهِمْ

89 – Mürtədlərin və inadkar kafirlərin tövbə etməyə çağırılması və onlarla vuruşmaq kitabı

1-ci fəsil. Allaha şərikin qoşan kimsənin günahı

١ - باب: إِيْتِمُ مَنْ أَشْرَكَ بِاللَّهِ

٢١٦٦ - عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنْتَ أَخَذَ بِمَا عَمَلْنَا فِي الْجَاهِلِيَّةِ قَالَ مَنْ أَحْسَنَ فِي الْإِسْلَامِ لَمْ يُؤْخَذْ بِمَا عَمِلَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ وَمَنْ أَسَاءَ فِي الْإِسْلَامِ أُخِذَ بِالْأَوَّلِ وَالْآخِرِ. [رواه البخاري: ٦٩٢١]

2166. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Məsud رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “(Bir dəfə) bir nəfər (Peyğəmbərə ﷺ) dedi: “Ya Rəsulullah, biz cahiliyyə dövründə etdiyimiz əməllərə görə cəzalandırılacağıq mı?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Müsəlman olduqdan sonra yaxşı işlər görən hər kəs cahiliyyət dövründə etdiyi əməllərə görə qınanmaz. Müsəlman olduğu halda günah işlərdən əl çəkməyən kimsəyə gəldikdə isə, o, həm keçmiş, həm də gələcək günahlarına görə cəzalandırılır.” (əl-Buxari, 6921)

٩٠ - كِتَابُ التَّغْيِيرِ

90 – Yuxu yozmaq kitabı

1-ci fəsil.

١ - باب: رُؤْيَا الصَّالِحِينَ

Əməlisaleh insanların yuxuları

٢١٦٧ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ الرُّؤْيَا الْحَسَنَةُ مِنَ الرَّجُلِ الصَّالِحِ جُزْءٌ مِنْ سِتَّةٍ وَأَرْبَعِينَ جُزْءًا مِنَ النَّبُوءَةِ. [رواه البخاري: ٦٩٨٣]

2167. Ənəs ibn Malik ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Əməlisaleh adanın gördüyü gözəl yuxu peyğəmbərliyin qırx altı qismindən biridir.” (əl-Buxari, 6983)

2-ci fəsil.

٢ - باب: الرُّؤْيَا مِنَ اللَّهِ

(Gözəl) yuxu Allahdandır

٢١٦٨ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: إِذَا رَأَى أَحَدُكُمْ رُؤْيَا يُحِبُّهَا فَإِنَّمَا هِيَ مِنَ اللَّهِ فَلْيَحْمَدِ اللَّهَ عَلَيْهَا وَلْيُحَدِّثْ بِهَا وَإِذَا رَأَى غَيْرَ ذَلِكَ مِمَّا يَكْرَهُ فَإِنَّمَا هِيَ مِنَ الشَّيْطَانِ فَلْيَسْتَعِذْ مِنْ شَرِّهَا وَلَا يَذْكُرْهَا لِأَحَدٍ فَإِنَّهَا لَا تَضُرُّهُ. [رواه البخاري: ٦٩٨٥]

2168. Rəvayət edilir ki, Əbu Səid əl-Xudri ر.əvayət edir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişəm: “Sizdən biriniz xoşagələn bir yuxu görsə, (bilsin ki,) bu ancaq Allahdandır. Belə olduğu təqdirdə Allahı həmd-səna ilə təqdis etsin və onu (istədiyi) adamlara danışsın. Və əgər başqa bir xoşagəlməz yuxu görərsə, (bilsin ki,) bu ancaq şeytan tərəfindəndir. Belə olduğu halda həmin yuxunun şərindən (Allaha) sığınsın və onu heç kəsə danışmasın. (Belə etsə,) o yuxu ona zərər verə bilməz.” (əl-Buxari, 6985)

3-cü fəsil.

٣ - باب: الْمُبَشِّرَاتُ

Müjdələr

٢١٦٩ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ لَمْ يَبْقَ مِنَ النَّبُوءَةِ إِلَّا الْمُبَشِّرَاتُ قَالُوا وَمَا الْمُبَشِّرَاتُ قَالَ الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ. [رواه البخاري: ٦٩٩٠]

2169. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra ر.əvayət edir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişəm: “Peyğəmbərlikdən yalnız müjdələr qalmışdır.” (Əshabələr): “Müjdələr nədir?” – deyə soruşdular. Peyğəmbər ﷺ: “Gözəl yuxudur!” – deyə cavab verdi.” (əl-Buxari, 6990)

4-cü fəsil.

٤ - باب:

Peyğəmbəri ﷺ yuxuda görən kimsə haqqında

مَنْ رَأَى النَّبِيَّ ﷺ فِي الْمَنَامِ

٢١٧٠ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: مَنْ رَأَى فِي الْمَنَامِ فَسَيَّرَانِي فِي الْيَقَظَةِ وَلَا يَتَمَثَّلُ الشَّيْطَانُ بِي. [رواه البخاري: ٦٩٩٣]

2170. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra ؓ demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitməmişəm: “Məni yuxusunda görən kimsə ayıq vaxtı da görəcəkdir¹, çünki şeytan mənim qıyafəmə girə bilməz.” (əl-Buxari, 6993)

۲۱۷۱ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ؓ سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: مَنْ رَأَى فَقَدْ رَأَى الْحَقَّ فَإِنَّ الشَّيْطَانَ لَا يَتَكَوَّنِي. [رواه البخاري: ٦٩٩٧]

2171. Əbu Səid əl-Xudri ؓ rəvayət etmişdir ki, o, Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitməmişdir: “Məni yuxusunda görən kimsə həqiqəti görmüş olar. Çünki şeytan mənim surətimdə görünə bilməz.” (əl-Buxari, 6997)

5-ci fəsil.

۵ - باب: الرُّؤْيَا بِالْهَيَّارِ

Gündüz vaxtı yuxu görmək

۲۱۷۲ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؓ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدْخُلُ عَلَى أُمِّ حَرَامَ بِنْتِ مِلْحَانَ وَكَانَتْ تَحْتَ عِبَادَةِ بْنِ الصَّامِتِ فَدَخَلَ عَلَيْهَا يَوْمًا فَاطْمَعَنَّهُ وَجَعَلَتْ تَفْلِي رَأْسَهُ فَنَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ثُمَّ اسْتَيْقَظَ وَهُوَ يَضْحَكُ قَالَتْ فَقُلْتُ مَا يَضْحَكُ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ نَاسٌ مِنْ أُمَّتِي عَرَضُوا عَلَيَّ غَزَاةً فِي سَبِيلِ اللَّهِ يَرْكَبُونَ بَنِي هَذَا الْبَحْرِ مُلُوكًا عَلَى الْأَسْرَةِ أَوْ مِثْلَ الْمُلُوكِ عَلَى الْأَسْرَةِ شَكَ إِسْحَاقُ قَالَتْ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ ادْعُ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَنِي مِنْهُمْ فَدَعَا لَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ثُمَّ وَضَعَ رَأْسَهُ ثُمَّ اسْتَيْقَظَ وَهُوَ يَضْحَكُ فَقُلْتُ مَا يَضْحَكُ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ نَاسٌ مِنْ أُمَّتِي عَرَضُوا عَلَيَّ غَزَاةً فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَا قَالَ فِي الْأَوَّلَى قَالَتْ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ ادْعُ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَنِي مِنْهُمْ قَالَ أَنْتَ مِنَ الْأَوَّلِينَ فَرَكِبْتَ الْبَحْرَ فِي زَمَانٍ مُعَاوِيَةَ بْنِ أَبِي سُفْيَانَ فَصُرِعْتَ عَنْ دَابَّتِهَا حِينَ خَرَجْتَ مِنَ الْبَحْرِ فَهَلَكْتَ. [رواه البخاري: ۷۰۰۲]

2172. Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik ؓ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ vaxtaşırı Ummu Həram bint Milhanın yanına gedərdi. Ummu Həram Ubadə ibn Samitin həyat yoldaşı idi. Yenə bir gün Peyğəmbər ﷺ onun yanına gəldi. Qadın ona yemək verdi və onun saçlarını təmizləməyə başladı. Sonra Peyğəmbər ﷺ (uzanıb) yatdı. (Az keçmədən Peyğəmbər ﷺ) yuxudan oyanıb gülməyə başladı. Ummu Həram soruşdu: “Niyə gülürsən, ya Rəsulullah?” Peyğəmbər ﷺ dedi: “Yuxuda mənə ümmətimdən bir dəstə mücahidin bu dənizin ortasında taxtlar üzərində oturmuş hökmdarlar kimi (və ya taxtlar üzərində olan hökmdarlara bənzər) Allah yolunda dəniz döyüşünə çıxdığı göstərildi.” Ummu Həram: “Ya Rəsulullah, Allaha dua et, mənə onların arasında olmağı nəsis etsin”– dedi, Peyğəmbər ﷺ də onun üçün dua etdi. Sonra Peyğəmbər ﷺ uzanıb yatdı və (çox keçmədən) yuxudan oyanıb (yenə) gülməyə başladı.”

(Ummu Həram dedi): “Mən soruşdum: “Niyə gülürsən, ya Rəsulullah?” Peyğəmbər ﷺ: “Yuxuda mənə ümmətimdən bir dəstə adamın Allah yolunda döyüşə çıxdığı göstərildi...”– deyə əvvəlki sözləri ona təkrar etdi. Mən dedim: “Ya Rəsulullah, Allaha dua et, mənə onların arasında olmağı nəsis etsin.” Peyğəmbər ﷺ dedi: “Sən əvvəlkilərin² arasında olacaqsan.”

¹ Yəni sanki ayıq ikən Peyğəmbəri ﷺ görmüşdür.

² 1258-ci hədisə bax.

Müaviyə ibn Əbu Süfyanın xilafəti dövründə Ummu Həram dəniz döyüşündə iştirak etmiş və sahilə çıxdıqda atından yerə yıxılıb ölmüşdür.” (əl-Buxari, 7002)

6-cı fəsil. Yuxuda zəncirləndiyini görən (kimsə)

۶- باب: الْقَيْدُ فِي الْمَنَامِ

۲۱۷۳ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا اقْتَرَبَ الزَّمَانُ لَمْ تَكْذِبْ رُؤْيَا الْمُؤْمِنِ وَرُؤْيَا الْمُؤْمِنِ حُزْءٌ مِنْ سِتَّةٍ وَأَرْبَعِينَ جُزْءًا مِنَ النَّبُوَّةِ وَمَا كَانَ مِنَ النَّبُوَّةِ فَإِنَّهُ لَا يَكْذِبُ. [رواه البخاري: ۷۰۱۷]

2173. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Qiyamət yaxınlaşdığı zaman möminin yuxuları demək olar ki, həmişə doğru çıxacaq. (Çünkü) möminin yuxusu peyğəmbərliyin qırx altı qismindən biridir. Peyğəmbərliyə aid olan bir şey isə yalan ola bilməz.” (əl-Buxari, 7017)

7-ci fəsil. Bir kimsənin yuxuda bir şeyi bir nahiyədən götürüb başqa bir yerə yerləşdirməsi

۷- باب: إِذَا رَأَى أَنَّهُ أَخْرَجَ شَيْءًا مِنْ كُورَةٍ فَأَسْكَنَهُ مَوْضِعًا آخَرَ

۲۱۷۴ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ رَأَيْتُ كَانَّ امْرَأَةً سَوْدَاءَ ثَائِرَةَ الرَّأْسِ خَرَجَتْ مِنَ الْمَدِينَةِ حَتَّى قَامَتْ بِمَهْيَعَةٍ وَهِيَ الْجُحْفَةُ فَأَوَّلَتْ أَنْ وَبَاءَ الْمَدِينَةَ نُقْلٌ إِلَيْهَا. [رواه البخاري: ۷۰۳۸]

2174. Abdullah ibn Ömər رضي الله عنه rəvayət edir ki, (bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ dedi: “Yuxuda mənə saçları dağınıq bir zənci qadının Mədinədən yola düşüb Məhyaədə (yəni Cuhfədə) dayandığı göstərildi. Mən bu yuxunu Mədinədə yayılmış vəba xəstəliyinin o yerlərə getməsinə yozdun.” (əl-Buxari, 7038)

8-ci fəsil. Görmədiyi bir yuxunu gördüyünü iddia edən kimsə haqqında

۸- باب:

مَنْ كَذَبَ فِي حُلْمِهِ

۲۱۷۵ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: مَنْ تَحَلَّمَ بِحُلْمٍ لَمْ يَرَهُ كُفْلًا أَنْ يَعْقِدَ بَيْنَ شَعِيرَتَيْنِ وَلَنْ يَفْعَلَ وَمَنْ اسْتَمَعَ إِلَى حَدِيثِ قَوْمٍ وَهُمْ لَهُ كَارِهُونَ أَوْ يَفِرُّونَ مِنْهُ صَبَّ فِي أُذُنِهِ الْإِثْمُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَمَنْ صَوَّرَ صُورَةً عُدْبَ وَكُفْلًا أَنْ يَنْفَخَ فِيهَا وَكَيْسَ بَنَافِخٍ. [رواه البخاري: ۷۰۴۲]

2175. İbn Abbas رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Kim özündən bir yuxu uydursa, (Qiyamət günü) ona iki arpa dənəsini bir-birinə calaşdırmaq buyurular, ancaq o, bu dənələri heç vaxt calaşdıra bilməz. Kim aralarında olan söhbəti heç kəsə bildirmək istəməyən və ya bunu öyrənmək istəyən kimsədən qaçan adamların söhbətinə qulaq assa, Qiyamət günü onun qulaqlarına əridilmiş qurğuşun tökülər. Kim (canlıya aid) bir şəkil çəksə, əzaba düşər olar, özünə də həmin şəkllə ruh vermək buyurular, lakin o bu şəkllə ruh verə bilməz.” (əl-Buxari, 7042)

۲۱۷۶ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: إِنْ مِنْ أَفْرَى الْفَرَى أَنْ يُرَى عَيْنِي مَا لَمْ تَرَ. [رواه البخاري: ۷۰۴۳]

2176. İbn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Yalanların ən böyüyü bir adamın yuxuda görmədiyi bir şeyi gözləri ilə gördüyünü iddia etməsidir.” (əl-Buxari, 7043)

۹ - باب:
۹-cu fəsil. Yuxunu hamıdan
əvvəl yozan kimsənin yuxunu
düzgün yozmadığını hesab edən
kimsə haqqında

۲۱۷۷ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا كَانَ يُحَدِّثُ أَنَّ رَجُلًا أَتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ إِنِّي رَأَيْتُ اللَّيْلَةَ فِي الْمَنَامِ ظُلَّةً تَنْطَفُ السَّمَنَ وَالْعَسَلُ فَأَرَى النَّاسَ يَتَكَفَّفُونَ مِنْهَا فَالْمُسْتَكْتَرُ وَالْمُسْتَقْتَلُ وَإِذَا سَبَبُ وَاصِلٌ مِنَ الْأَرْضِ إِلَى السَّمَاءِ فَأَرَاكَ أَخَذْتَ بِهِ فَعَلَوْتَ ثُمَّ أَخَذَ بِهِ رَجُلٌ آخَرُ فَعَلَا بِهِ ثُمَّ أَخَذَ بِهِ رَجُلٌ آخَرُ فَانْقَطَعَ ثُمَّ وَصَلَ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ يَا رَسُولَ اللَّهِ يَا بَيَّ أَنْتَ وَاللَّهِ لَتَدْعَنِي فَأَعْبِرَهَا فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ اعْبُرَهَا قَالَ أَمَّا الظُّلَّةُ فَإِلْسْلَامٌ وَأَمَّا الَّذِي يَنْطَفُ مِنَ الْعَسَلِ وَالسَّمَنِ فَالْقُرْآنُ حَلَاوَتُهُ تَنْطَفُ فَالْمُسْتَكْتَرُ مِنَ الْقُرْآنِ وَالْمُسْتَقْتَلُ وَأَمَّا السَّبَبُ الْوَاصِلُ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ فَالْحَقُّ الَّذِي أَنْتَ عَلَيْهِ تَأْخُذُ بِهِ فَيُعَلِّيكَ اللَّهُ ثُمَّ يَأْخُذُ بِهِ رَجُلٌ مِنْ بَعْدِكَ فَيَعْلُو بِهِ ثُمَّ يَأْخُذُ بِهِ رَجُلٌ آخَرُ فَيَعْلُو بِهِ ثُمَّ يَأْخُذُ بِهِ رَجُلٌ آخَرُ فَيَنْقَطِعُ بِهِ ثُمَّ يُوَصِّلُ لَهُ فَيَعْلُو بِهِ فَأَخْبِرَنِي يَا رَسُولَ اللَّهِ يَا بَيَّ أَنْتَ أَصَبْتَ أَمْ أَخْطَأْتُ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ أَصَبْتَ بَعْضًا وَأَخْطَأْتَ بَعْضًا قَالَ فَوَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ لَتُحَدِّثَنِي بِالَّذِي أَخْطَأْتُ قَالَ لَا تُقْسِمُ. [رواه البخاري: ۷۰۴۶]

2177. İbn Abbas رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət edir ki, (bir dəfə) bir nəfər Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib dedi: “Mən bu gecə yuxuda bir bulud gördüm. Ondən (yerə) yağ və bal damırdı. Habelə insanların bunu ovuclarına yığdığını da gördüm. Kimisi çox, kimisi də az yığmışdı. Birdən yerdən göyə bir ip çəkildilər və mən sənənin bu ipdən tutub yuxarı qalxdığını gördüm. Sonra başqa bir adam bu ipdən tutub yuxarı qalxdı. Onun ardından başqa birisi bu ipdən tutub yuxarı qalxdı. Daha sonra bir nəfər bu ipdən tutub qalxmaq istədi, lakin ip qırıldı. Amma sonra yenə birləşdi.” Bu vaxt Əbu Bəkr dedi: “Ya Rəsulullah, atam-anam sənə qurban, izn versən, mən onu yozaram.” Peyğəmbər ﷺ: “Yoz!” - deyə buyurdu. Əbu Bəkr dedi: “Bulud İslam dinidir. Ondən damla-damla axan yağ və bal isə Qurandır. (Bu) onun şirəsidir damır. Qurandan kimi çox, kimi də az faydalanacaqdır. Göydən yerə çəkilməmiş ip isə sənənin üzərində olduğun haqdır. Sən bu ipdən tutursan, Allah da səni yüksəldir. Səndən sonra başqa bir adam bu ipdən tutacaq və onun sayəsində yüksələcək. Onun ardınca başqa birisi bu ipdən tutacaq və o da onun sayəsində yüksələcək. Sonra başqa birisi bu ipdən tutacaq, lakin ip qırılacaq. Daha sonra ip birləşəcək və həmin adam da onun sayəsində yüksələcəkdir. Atam-anam sənə qurban ya Rəsulullah, de görüm, mən düz yozdum, yoxsa xətəyə yol verdim?” Peyğəmbər ﷺ dedi: “Bəzisini düz yozdun, bəzisini yox.” Əbu Bəkr dedi: “Vallahi, ya Rəsulullah, hansında xəta etdiyimi mənə deməlisən.” Peyğəmbər ﷺ: “And vermə!” - deyə buyurdu.” (əl-Buxari, 7046)

۹۱ - کتابُ الفتن

91 – Fitnələr kitabı

1-ci fəsil.

Peyğəmbərin ﷺ: “Məndən sonra xoşunuza gəlməyəcək bir çox şeylər görəcəksiniz” sözü

۱ - باب:

قَوْلُ النَّبِيِّ ﷺ سَتَرُونَ بَعْدِي أُمُورًا تَنْكُرُونَهَا

۲۱۷۸ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: مَنْ كَرِهَ مِنْ أَمِيرِهِ شَيْئًا فَلْيَصْبِرْ فَإِنَّهُ مَنْ حَرَجَ مِنَ السُّلْطَانِ شَيْئًا مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً. [رواه البخاري: ۷۰۵۳]

2178. İbn Abbas رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Kim öz rəhbərinin xoşagəlməz bir hərəkətini görsə, qoy (buna) səbir etsin. Çünki kim əminin itaətindən bircə qarış kənara çıxıb (ölərsə), cahilliyət dövründə olduğu kimi ölmüş olar.” (əl-Buxari, 7053)

۲۱۷۹ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: مَنْ رَأَى مِنْ أَمِيرِهِ شَيْئًا يَكْرَهُهُ فَلْيَصْبِرْ عَلَيْهِ فَإِنَّهُ مَنْ فَارَقَ الْجَمَاعَةَ شَيْئًا فَمَاتَ إِلَّا مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً. [رواه البخاري: ۷۰۵۴]

2179. İbn Abbas رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Kim öz rəhbərinin xoşagəlməz bir hərəkətini görsə, qoy buna səbir etsin. Çünki kim (müsəlman) camaatından bircə qarış kənara çıxıb ölərsə, cahilliyət dövründə olduğu kimi ölmüş olar.” (əl-Buxari, 7054)

۲۱۸۰ - عَنْ عُבَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: دَعَانَا النَّبِيُّ ﷺ فَبَايَعَنَا فَقَالَ فِيمَا أَخَذَ عَلَيْنَا أَنْ بَايَعَنَا عَلَى السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ فِي مَنْشَطِنَا وَمَكْرَهِنَا وَعُسْرِنَا وَيُسْرِنَا وَأَثَرَةٍ عَلَيْنَا وَأَنْ لَا تُنَازِعَ الْأَمْرَ أَهْلُهُ إِلَّا أَنْ تَرَوْا كُفْرًا بَوَاحًا عِنْدَكُمْ مِنَ اللَّهِ فِيهِ بُرْهَانٌ. [رواه البخاري: ۷۰۵۶]

2180. Rəvayət edilir ki, Ubadə ibn Samit رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ dedi: “(Bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ bizi öz yanına çağırdı və biz ona beyət etdik. Xoş günümüzdə və sıxıntı anlarımızda, düşdüyümüz çətin və asan hallarda, habelə haqqımızı ödəməsələr belə, (əmirləri) dinləyib itaət edəcəyimizə dair ona beyət etdik. Habelə, əmirə qarşı çıxmıyacağımıza söz verdik. Yalnız əminin açıq-aşkar küfr etməsi və buna dair Allah tərəfindən dəlil-sübutun olması istisnadır.” (əl-Buxari, 7056)

2-ci fəsil.

Fitnələrin meydana çıxması

۲ - باب: ظُهُورُ الْفِتَنِ

۲۱۸۱ - عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: مِنْ شِرَارِ النَّاسِ مَنْ تُدْرِكُهُمُ السَّاعَةُ وَهُمْ أَحْيَاءٌ. [رواه البخاري: ۷۰۶۷]

2181. Rəvayət edilir ki, ibn Məsud رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ dedi: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişəm: “İnsanların ən pisi Qiyamətin qopduğu gün həyatda olub (bunun şahidi olan) kimsələrdir.” (əl-Buxari, 7067)

3-cü fəsil.

**Elə bir zaman gəlməyəcək ki,
onun ardından gələn ondan
daha acınacaqlı olmasın**

۳- باب:

لَا يَأْتِي زَمَانٌ إِلَّا الَّذِي بَعْدَهُ شَرٌّ مِنْهُ

۲۱۸۲ - عَنْ الزُّبَيْرِ بْنِ عَدِيِّ قَالَ: أَتَيْنَا أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَشَكَّوْنَا إِلَيْهِ مَا نَلْقَى مِنَ الْحَجَّاجِ فَقَالَ: اصْبِرُوا فَإِنَّهُ لَا يَأْتِي عَلَيْكُمْ زَمَانٌ إِلَّا الَّذِي بَعْدَهُ شَرٌّ مِنْهُ حَتَّى تَلْقَوْا رَبَّكُمْ سَمِعْتُهُ مِنْ نَبِيِّكُمْ ﷺ. [رواه البخاري: ۷۰۶۸]

2182. Rəvayət edilir ki, Zubeyr ibn Adiy demişdir: “(Bir dəfə) Ənəs ibn Malikin رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ yanına gəlib ona Həccacın bizə verdiyi əziyyətlərdən şikayət etdik. (Ənəs) dedi: “Səbir edin! Çünki siz Rəbbinizə qovuşanadək yaşayacağınız hər sonrakı gün əvvəlkindən daha acınacaqlı olacaq. Mən bunu sizin Peyğəmbərinizdən ﷺ eşitmişəm.” (əl-Buxari, 7068)

4-cü fəsil.

**Peyğəmbərin ﷺ: “Bizə qarşı
silah qaldıran adam bizdən
deyildir” sözü**

۴- باب: قَوْلُ النَّبِيِّ ﷺ مَنْ حَمَلَ عَلَيْنَا
السَّلَاحَ فَلَيْسَ مِنَّا

۲۱۸۳ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: لَا يُشِيرُ أَحَدُكُمْ عَلَى أَخِيهِ بِالسَّلَاحِ فَإِنَّهُ لَا يَدْرِي لَعَلَّ الشَّيْطَانَ يَنْزِعُ فِي يَدِهِ فَيَقَعُ فِي حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ. [رواه البخاري: ۷۰۷۲]

2183. Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Sizdən heç biriniz (din) qardaşının üstünə silah qaldırmasın. Çünki o, (nə baş verəcəyini) bilə bilməz, ola bilsin ki, şeytan onun əli ilə qardaşını öldürsün, bununla (bu qatil) Cəhənnəmdəki çuxura düşsün.” (əl-Buxari, 7072)

5-ci fəsil.

**Fitnə baş qaldırdığı zaman
oturan adam ayaq üstə duran
adamdan daha xeyirli olacaq**

۵- باب:

تَكُونُ فِتْنَةٌ الْقَاعِدُ فِيهَا خَيْرٌ مِنَ الْقَائِمِ

۲۱۸۴ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ سَتَكُونُ فِتْنٌ الْقَاعِدُ فِيهَا خَيْرٌ مِنَ الْقَائِمِ وَالْقَائِمُ فِيهَا خَيْرٌ مِنَ الْمَاشِي وَالْمَاشِي فِيهَا خَيْرٌ مِنَ السَّاعِي مَنْ تَشَرَّفَ لَهَا تَسْتَشْرِفُهُ فَمَنْ وَجَدَ مِنْهَا مَلْجَأً أَوْ مَعَاذًا فَلْيَعُذْ بِهِ. [رواه البخاري: ۷۰۸۲]

2184. Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “(Vaxt gələcək) fitnələr baş qaldıracaq. O zaman oturan adam ayaq üstə duran adamdan, duran adam yeriyan adamdan və yeriyan adam (fitnəyə) meyil edən adamdan daha xeyirli olacaq. Kim fitnəyə tərəf boylanarsa, o, onu özünə cəlb edər. Odur ki, hər kim ondan canını qurtarmaq üçün bir daldalanacaq və ya bir sığınacaq tapsa, ora sığınsın.” (əl-Buxari, 7082)

6-cı fəsil.

**Fitnə baş qaldırdığı zaman
bədəvilərin yanında qalmaq**

۶- باب:

التَّعَرُّبُ فِي الْفِتْنَةِ

۲۱۸۵ - عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ رضي الله عنه أَنَّهُ دَخَلَ عَلَى الْحَجَّاجِ فَقَالَ يَا ابْنَ الْأَكْوَعِ ارْتَدَدْتَ عَلَيَّ عَقِبَيْكَ تَعَرَّبْتَ قَالَ لَا وَلَكِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَذِنَ لِي فِي الْبَدْوِ. [رواه البخاري: ۷۰۸۷]

2185. Rəvayət edilir ki, Sələmə ibn Əkva رضي الله عنه Həccacın yanına gəldikdə Həccac ona demişdir: “Ey ibn Əkva, deyəsən, dinindən dönmüsən, bədəvilərin yanında yaşayırsan.” Sələmə dedi: “Xeyr (dinimdən dönməmişəm), lakin Peyğəmbər ﷺ mənə çöldə yaşamağa izn vermişdir.” (əl-Buxari, 7187)

7-ci fəsil.

**Allahın (hər hansı) bir xalqa
əzab göndərməsi**

۷- باب:

إِذَا أَنْزَلَ اللَّهُ بِقَوْمٍ عَذَابًا

۲۱۸۶ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا أَنْزَلَ اللَّهُ بِقَوْمٍ عَذَابًا أَصَابَ الْعَذَابُ مَنْ كَانَ فِيهِمْ ثُمَّ بُعِثُوا عَلَى أَعْمَالِهِمْ. [رواه البخاري: ۷۱۰۸]

2186. İbn Ömər رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Allah bir xalqa əzab göndərəndə bu əzab onların arasında olan kimsələri də bürüyür, sonra isə həmin adamlar əməllərinə görə həşr olunurlar.” (əl-Buxari, 7108)

8-ci fəsil.

**Bir toplumun yanında bir söz
danışan, onların yanından
çıxandan sonra başqa söz
danışan kimsə haqqında**

۸- باب:

**إِذَا قَالَ عِنْدَ قَوْمٍ شَيْئًا ثُمَّ خَرَجَ فَقَالَ
بِخِلَافِهِ**

۲۱۸۷ - عَنْ حُذَيْفَةَ رضي الله عنه قَالَ: إِنَّمَا كَانَ النِّفَاقُ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ فَأَمَّا الْيَوْمَ فَإِنَّمَا هُوَ الْكُفْرُ بَعْدَ الْإِيمَانِ. [رواه البخاري: ۷۱۱۴]

2187. Rəvayət edilir ki, Huzeyfə رضي الله عنه demişdir: “Münafıqlıq Peyğəmbərin ﷺ zamanında olmuşdur. Bu gün isə münafıqlıq imandan sonra küfrdür.” (əl-Buxari, 7114)

9-cu fəsil. Atəşin çıxması

۹- باب: خُرُوجُ النَّارِ

۲۱۸۸ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تَخْرُجَ نَارٌ مِنْ أَرْضِ الْحِجَازِ تُضِيءُ أَعْنَاقَ الْإِبِلِ بِبُصْرَى. [رواه البخاري: ۷۱۱۸]

2188. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Hicaz torpağından od çıxıb Busradakı¹ dəvələrin boyunlarını işıqlandırmayınca, Qiyamət qopmayacaq.” (əl-Buxari, 7118)

¹ Busra: Suriyanın cənubunda olan şəhərdir. Bu, Qiyamətin kiçik əlamətlərindən biridir. Bu hadisə artıq hicri-qəməri tarixlə 654-cü ildə baş vermişdir.

۲۱۸۹ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُوشِكُ الْفُرَاتُ أَنْ يَحْسِرَ عَنْ كَثْرٍ مِنْ ذَهَبٍ فَمَنْ حَضَرَهُ فَلَا يَأْخُذْ مِنْهُ شَيْئًا. [رواه البخاري: ۷۱۱۹]

2189. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Tezliklə Furat çayının (suyu çəkiləcək və) qızıldan olan xəzinə üzə çıxacaqdır. Kim o zaman yaşıyarsa, ondan heç bir şey götürməsin.” (əl-Buxari, 7119)

10-cu fəsil

۱۰ - باب

۲۱۹۰ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تَقْتُلَ فِتْنَانِ عَظِيمَتَانِ يَكُونُ بَيْنَهُمَا مَقْتَلَةٌ عَظِيمَةٌ دَعَوْتُهُمَا وَاحِدَةٌ وَحَتَّى يُبْعَثَ دَجَالُونٌ كَذَّابُونَ قَرِيبٌ مِنْ ثَلَاثِينَ كُلُّهُمْ يَزْعُمُ أَنَّهُ رَسُولُ اللَّهِ وَحَتَّى يُقْبِضَ الْعِلْمُ وَتَكْثُرَ الزَّلَازِلُ وَتَقَارِبَ الزَّمَانُ وَتُظْهَرَ الْفِتْنُ وَيَكْثُرَ الْهَرْجُ وَهُوَ الْقَتْلُ وَحَتَّى يَكْثُرَ فِيكُمْ الْمَالُ فَيَفِضَ حَتَّى يَهْمَ رَبُّ الْمَالِ مَنْ يَقْبَلُ صَدَقَتَهُ وَحَتَّى يَعْزُضَهُ عَلَيْهِ فَيَقُولَ الَّذِي يَعْزُضُهُ عَلَيْهِ لَا أَرَبَ لِي بِهِ وَحَتَّى يَنْطَاوِلَ النَّاسُ فِي الْبُيُوتِ وَحَتَّى يَمُرَّ الرَّجُلُ بِقَبْرِ الرَّجُلِ فَيَقُولَ يَا لَيْتَنِي مَكَانَهُ وَحَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا فَإِذَا طَلَعَتْ وَرَأَاهَا النَّاسُ يَعْنِي آمَنُوا أَجْمَعُونَ فَذَلِكَ حِينَ ﷺ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيْمَانُهَا لَمْ تَكُنْ ءَامَنَتْ مِنْ قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيْمَانِهَا حَبِيرًا ﷺ وَلَتَقُومَنَّ السَّاعَةُ وَقَدْ نَشَرَ الرَّجُلَانِ ثَوْبَهُمَا بَيْنَهُمَا فَلَا يَتَبَايَعَانَهُ وَلَا يَطْوِيَانَهُ وَلَتَقُومَنَّ السَّاعَةُ وَقَدْ انْصَرَفَ الرَّجُلُ بِلَبَنِ لِقَحْتِهِ فَلَا يَطْعُمُهُ وَلَتَقُومَنَّ السَّاعَةُ وَهُوَ يُلِيطُ حَوْضَهُ فَلَا يَسْقِي فِيهِ وَلَتَقُومَنَّ السَّاعَةُ وَقَدْ رَفَعَ أَكْلَتَهُ إِلَى فِيهِ فَلَا يَطْعُمُهَا. [رواه البخاري: ۷۱۲۱]

2190. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Amalı eyni olan iki böyük ordu bir-birilə vuruşmayınca qiyamət qopmayacaq. Onların arasında böyük bir döyüş olacaqdır. Nəhayət, otuza yaxın yalançı dəccal meydana çıxacaq və onlardan hər biri Allahın rəsulu olduğunu iddia edəcəkdir. Habelə, elm aradan qaldırılmayınca¹, zəlzələlər çoxalmayınca, zaman yaxınlaşmayınca², fitnələr baş qaldırmayınca, hərc – yəni qətl hadisələri artmayınca, əlinizdə olan var-dövlət artmayınca (qiyamət qopmayacaq). İş o yerə gəlib çatacaq ki, mal sahibi zəkətinı verməyə adam axtaracaq, hətta onu bir kimsəyə təklif etdikdə həmin adam: “Mənim zəkəta ehtiyacım yoxdur” – deyəcəkdir. Həmçinin, insanlar hündür binalar tikməkdə bir-biriləri ilə yarışmayınca, adam birisinin qəbrinin yanından keçdikdə: “Kaş mən onun yerində olaydım” deməyincə, günəş batdığı yerdən doğmayınca³ (qiyamət qopmayacaq). Günəş (məğribdən) doğduğu zaman insanlar onu görəcək, yəni hamısı (bu həqiqətə) inanacaq, (lakin artıq iş işdən keçmiş olacaq). Həmin vaxt: “....**əvvəlcə iman gətirməmiş və ya imanında bir xeyir qazanmamış kimsəyə iman gətirməsi fayda verməyəcəkdir**”⁴. Qiyamət qopacağı zaman parçalarını qarşılarına sərmış iki kişi nə alış-verişlərini tamamlamağa, nə də o parçanı büküb yığışdırmağa imkan tapmayacaqlar. Qiyamət qopacağı zaman dəvəsinin südünü sağıb aparan adam o süddən içməyə fürsət tapmayacaq. Qiyamət qopacağı zaman hovuzunu suvayan adama ondan su içmək nəsim olmayacaq. Qiyamət qopacağı zaman loxmasını ağzına aparan adam onu yeməyə macal tapmayacaq.” (əl-Buxari, 7121)

¹ Yəni alimlər ölüb getməyincə.

² Yəni vaxtın bərəkəti azalmayınca.

³ 1350-ci hadisə bax.

⁴ “əl-Ənam” surəsi, 158.

۹۲ - کتاب الأحکام

92 – Hökmlər kitabı

1-ci fəsil.

(Allaha) asi olmağı əmr etmə-
yincə, ixtiyar sahibinin (əmr-
lərini) eşidib ona itaət etmək

۱ - باب:

السَّمْعُ وَالطَّاعَةُ لِلْإِمَامِ مَا لَمْ تَكُنْ مَعْصِيَةً

۲۱۹۱ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ اسْمَعُوا وَأَطِيعُوا وَإِنْ اسْتَعْمِلَ عَلَيْكُمْ عَبْدٌ حَبَشِيٌّ كَانَ رَأْسُهُ زَبِيئَةً. [رواه البخاري: ۷۱۴۲]

2191. Ənəs ibn Malik ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Üzərinizdə hökm-
ranlıq edən kəs başı kişmiş¹ bənzər həbəşi olsa belə, (əmrələrini) eşidib ona
itaət edin.” (əl-Buxari, 7142)

2-ci fəsil.

Vəzifəyə can atmağın
bəyənilməməsi

۲ - باب:

مَا يُكْرَهُ مِنَ الْحِرْصِ عَلَى الْإِمَارَةِ

۲۱۹۲ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: إِنَّكُمْ سَتَحْرِصُونَ عَلَى الْإِمَارَةِ وَسَتَكُونُ نَدَامَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَنِعْمَ الْمَرْضِعَةُ وَبِئْسَتِ الْفَاطِمَةُ. [رواه البخاري: ۷۱۴۸]

2192. Əbu Hureyra ر.əvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Həqiqətən, siz və-
zifəyə can atacaqsınız. Halbuki vəzifə Qiyamət günü peşmançılıq gətirəcək.
O, nə gözəl süd verəndir və nə pis süddən kəsəndir.” (əl-Buxari, 7148)

3-cü fəsil. Özünə rəiyyət
tapşırıldıqda onların qeydina
qalmayan kimsə haqqında

۳ - باب:

مَنْ اسْتَرْعَى رَعِيَةً فَلَمْ يَنْصَحْ

۲۱۹۳ - عَنْ مَعْقِلِ بْنِ يَسَارٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: مَا مِنْ عَبْدٍ اسْتَرْعَاهُ اللَّهُ رَعِيَةً فَلَمْ يَحْطُهَا بِنَصِيحَةٍ إِلَّا لَمْ يَجِدْ رَائِحَةَ الْجَنَّةِ. [رواه البخاري: ۷۱۵۰]

2193. Rəvayət edilir ki, Məqil ibn Yəsər ر.əvayət edir ki, Mən Peyğəmbərin ﷺ belə de-
diyini eşitmişəm: “Allah Öz qullarından birinə rəiyyətin qeydinə qalması
həvalə edir və o da onların haqqını ödəməzsə, Cənnətin iyini belə duymaz.”
(əl-Buxari, 7150)

¹ Qara yaxud da qıvrım-qıvrım olduğundan Peyğəmbər ﷺ onu kişmiş bənzətmişdir.

² Burada Peyğəmbər ﷺ vəzifədə oturan adamı südəmər körpəyə bənzədir. Belə ki, vəzifə bu dünyada
insana istədiyi ləzzətləri almağa imkan verir, ölüb getdikdə isə bu ləzzətlərə son qoyulur və əgər tutduğu
vəzifəni haqqı ilə yerinə yetirməmişsə, buna görə peşmançılıq çəkir.

۲۱۹۴ - عَنْ مَعْقِلِ بْنِ يَسَارٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: مَا مِنْ وَالٍ يَلِي رِعْيَةً مِنَ الْمُسْلِمِينَ فَيَمُوتُ وَهُوَ غَاشٍ لَهُمْ إِلَّا حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ. [رواه البخاري: ۷۱۵۱]

2194. Məqil ibn Yəsar رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Müsəlman xalqına başçılıq etmiş bir kimsə xalqını aldatmış olduğu halda ölərsə, Allah ona Cənnəti haram buyurar.” (əl-Buxari, 7151)

4-cü fəsil. (İnsanlara) sıxıntı verən kimsəni, Allah sıxıntıya salar

۴ - باب: مَنْ شَاقَّ شَقَّ اللَّهُ عَلَيْهِ

۲۱۹۵ - عَنْ جُنْدَبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: مَنْ سَمِعَ سَمَعَ اللَّهُ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، قَالَ: وَمَنْ يُشَاقُّ يَشْفُقُ اللَّهُ عَلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فَقَالُوا: أَوْصِنَا فَقَالَ: إِنَّ أَوَّلَ مَا يُنْتَنُ مِنَ الْإِنْسَانِ بَطْنُهُ فَمَنْ اسْتَطَاعَ أَنْ لَا يَأْكُلَ إِلَّا طَيِّبًا فَلْيَفْعَلْ وَمَنْ اسْتَطَاعَ أَنْ لَا يُحَالَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجَنَّةِ بِمِلءٍ كَفَّهُ مِنْ دَمٍ أَهْرَاقَهُ فَلْيَفْعَلْ. [رواه البخاري: ۷۱۵۲]

2195. Rəvayət edilir ki, Cundəb رəvayət edir ki, Cundəb ﷺ demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitməşəm: “Kim (etdiyi əməli insanlara) eşitdirmək məqsədilə edərsə, Allah onu eşitdirər. Kim (insanlara) sıxıntı verərsə, Qiyamət günü Allah ona sıxıntı verir.” (Əshabələr): “Bizə nəsihət et!” – dedilər. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “İnsanın ilk çürüyən bədən üzvü qarındır. (Belə isə) kim ancaq halal yolla dolana bilsə, qoy buna əməl etsin, habelə kim bir ovuc qan tökməklə özünü Cənnətdən uzaqlaşdırmağın qarşısını ala bilirsə, qoy bunu etsin.” (əl-Buxari, 7152)

5-ci fəsil.

۵ - باب:

Qazi qəzəbli olduğu halda hökm və ya fitva verə bilərmə?

هَلْ يَقْضِي الْقَاضِي أَوْ يُفْتِي وَهُوَ غَضْبَانٌ؟

۲۱۹۶ - عَنْ أَبِي بَكْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: لَا يَقْضِيَنَّ حَكَمٌ بَيْنَ اثْنَيْنِ وَهُوَ غَضْبَانٌ. [رواه البخاري: ۷۱۵۸]

2196. Rəvayət edilir ki, Əbu Bəkrə رəvayət edir ki, Əbu Bəkrə ﷺ demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitməşəm: “Hakim qəzəbli olduğu halda iki nəfərin arasında hökm verməsin!” (əl-Buxari, 7158)

6-cı fəsil.

۶ - باب:

İxtiyar sahibinin öz məmurlarına məktub göndərməsi

كِتَابُ الْحَاكِمِ إِلَى عَمَّالِهِ

۲۱۹۷ - عَنْ سَهْلِ بْنِ أَبِي حُثْمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ سَهْلٍ وَمُحَبِّصَةَ خَرَجَا إِلَى خَيْبَرَ مِنْ جَهْدِ أَصَابِهِمْ فَأَخْبَرَ مُحَبِّصَةُ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ قُتِلَ وَطُرِحَ فِي فَقِيرٍ أَوْ عَيْنٍ فَأَتَى يَهُودَ فَقَالَ: أَنْتُمْ وَاللَّهِ قَتَلْتُمُوهُ قَالُوا مَا قَتَلْنَاهُ وَاللَّهِ ثُمَّ أَقْبَلَ حَتَّى قَدَّمَ عَلَى قَوْمِهِ فَذَكَرَ لَهُمْ وَأَقْبَلَ هُوَ وَأَخُوهُ حُوَيْصَةُ وَهُوَ أَكْبَرُ مِنْهُ وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ سَهْلٍ فَذَهَبَ لِيَتَكَلَّمَ

وَهُوَ الَّذِي كَانَ بِخَيْرٍ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِمُحِصَّةَ كَبْرٌ يُرِيدُ السَّنَ فَنَكَلَمَ حُويصَةَ ثُمَّ نَكَلَمَ مُحِصَّةَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِمَّا أَنْ يَدُوا صَاحِبَكُمْ وَإِمَّا أَنْ يُؤَدُّوا بِحَرْبٍ. [رواه البخاري: ٧١٦٢]

2197. Səhl ibn Əbu Həsmə رəvayət edir ki, (bir dəfə) Abdullah ibn Səhl və Muheyyisə (ibn Zeyd) qıtlıq və aclıq üzündən (xurma almaq üçün) Xeybəbə yollandılar. Bir qədər sonra Müheyyisəyə Abdullahın qətlə yetirildiyi və quyuya (yaxud su çuxuruna) atıldığı xəbər verildi. Muheyyisə yəhudilərin yanına gəlib dedi: “Vallahı, onu siz öldürmüşünüz!” Onlar dedilər: “Vallahı ki, onu biz öldürməmişik.” Sonra Muheyyisə öz həmqəbilələrinin yanına gəlib başına gələnləri onlara danışdı. Bundan sonra Xeybərdə olmuş Muheyyis, ondan yaşca böyük qardaşı Huveyyisə və Abdur-Rəhman ibn Səhl (hadisə barədə) xəbər vermək üçün (Peyğəmbərin ﷺ yanına gəldilər). (Yaşca hamıdan balaca olan Abdur-Rəhman danışmaq istədikdə) Peyğəmbər ﷺ: “Böyüyünüz (danışsın), böyüyünüz!” – deyə buyurdu. Sonra əvvəlcə Huveyyisə, onun ardınca da Muheyyisə danışmağa başladı. Peyğəmbər ﷺ (onları dinlədikdən sonra) dedi: “Onlar ya qardaşınızı (öldürdülərinə) görə qanbahası ödəyəcək, ya da bizə hər b elan edəcəklər.” (əl-Buxari, 7162)

7-ci fəsil. Rəiyyət əmirə necə beyət etməlidir?

٧- باب: كَيْفَ يُبَايِعُ الْإِمَامُ النَّاسَ

٢١٩٨ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الصَّامِتِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: بَايَعْنَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَلَى السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ فِي الْمَنْشَطِ وَالْمَكْرَهِ وَأَنْ لَا نُنَازِعَ الْأَمْرَ أَهْلَهُ وَأَنْ نَقُومَ أَوْ نَقُولَ بِالْحَقِّ حَيْثُمَا كُنَّا لَا نَخَافُ فِي اللَّهِ لَوْمَةً لَانِمَ. [رواه البخاري: ٧٢٠٠]

2198. Rəvayət edilir ki, Ubadə ibn Samit رəvayət edir: “Biz, xoş gündə və sıxıntı anlarında (əmirləri) dinləyib itaət edəcəyimizə, habelə əmirə qarşı çıxmıyacağımıza, harada olmuş olsa q heç kəsin tənəsindən qorxmıdan Allah yolunda haqqı təbliğ edəcəyimizə (və ya haqqı deyəcəyimizə) dair Peyğəmbərə ﷺ be-yət etdik.” (əl-Buxari, 7200)

٢١٩٩ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: كُنَّا إِذَا بَايَعْنَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَلَى السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ يَقُولُ: لَنَا فِيمَا اسْتَطَعْنَا. [رواه البخاري: ٧٢٠٢]

2199. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Ömər رəvayət edir: “Biz Peyğəmbərə ﷺ onun əmrini eşidib itaət edəcəyimizə dair beyət etdikdə o bizə deyərdi: “Gücünüz yetdiyi qədər (əməl edin!)” (əl-Buxari, 7202)

8-ci fəsil. Xəlifə təyin etmək

٨- باب: الْإِسْتِخْلَافُ

٢٢٠٠ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قِيلَ لِعُمَرَ: أَلَا تَسْتَخْلِفُ؟ قَالَ إِنْ أَسْتَخْلِفْتُ فَقَدْ اسْتَخْلَفَ مَنْ هُوَ خَيْرٌ مِنِّي أَبُو بَكْرٍ وَإِنْ أَتْرَكْتُ فَقَدْ تَرَكْتُ مَنْ هُوَ خَيْرٌ مِنِّي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ. [رواه البخاري: ٧٢١٨]

2200. Abdullah ibn Ömər رضي الله عنه rəvayət edir ki, Ömər can üstə olarkən (ona): “Xəlifə təyin etməyəcəksənmi?” – deyə sual verdilər. Dedi: “Əgər xəlifə təyin etsəm, (bilin ki,) məndən daha xeyirlisi – Əbu Bəkr (özündən sonra məni) xəlifə təyin etmişdir. Yox, əgər bunu etməsəm, (bilin ki,) məndən daha xeyirlisi – Allahın elçisi ﷺ bunu etməmişdir. (əl-Buxari, 7218)

9-cu fəsil

باب – ٩

٢٢٠١ - عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ رضي الله عنه قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: يَكُونُ اثْنَا عَشَرَ أَمِيرًا فَقَالَ كَلِمَةً لَمْ أَسْمَعْهَا فَقَالَ أَبِي إِنَّهُ قَالَ كُلُّهُمْ مِنْ قُرَيْشٍ. [رواه البخاري: ٧٢٢٢-٧٢٢٣]

2201. Rəvayət edilir ki, Cabir ibn Səməra رضي الله عنه demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişəm: “(Məndən sonra) on iki əmir olacaq...” Sonra o elə bir söz dedi ki, mən onu eşidə bilmədim. Atam isə demişdir: “Onların hamısı Qureyşdən olacaq.” (əl-Buxari, 7222-7223)

٩٣ - كِتَابُ التَّمَنِّي

93 – Arzu kitabı

1-ci fəsil.

Nəyi arzulamaq bəyənilmir?

١ - باب: مَا يُكْرَهُ مِنَ التَّمَنِّي

٢٢٠٢ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: لَوْلَا أَنِّي سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ لَا تَتَمَنَّوْا الْمَوْتَ لَتَمَنَّيْتُ. [رواه البخاري: ٧٢٣٣]

2202. Rəvayət edilir ki, Ənəs رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Əgər mən Peyğəmbərin ﷺ: “Özünü zə ölüm diləməyin!” – dediyini eşitməsəydim, (özümə ölüm) diləyərdim.” (əl-Buxari, 7233)

٢٢٠٣ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: لَا يَتَمَنَّى أَحَدُكُمْ الْمَوْتَ إِلَّا مُحْسِنًا فَلَعَلَّهُ يَزِدَّادُ وَإِمَّا مُسِيئًا فَلَعَلَّهُ يَسْتَعْتَبُ. [رواه البخاري: ٧٢٣٥]

2203. Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Sizdən heç kəs özünə ölüm diləməsin. (Əgər o, həyatda qalarsa,) əməlisaleh adamdırsa, yaxşı işlər görüb savabını artırar, yox günahkar adamdırsa, ola bilər ki, tövbə etsin.” (əl-Buxari, 7235)

٩٤ - كِتَابُ الْاِعْتَصَامِ بِالْكِتَابِ وَ السُّنَّةِ

94 – Kitab və sünnədən möhkəm yapışmaq kitabı

1-ci fəsil.

Peyğəmbərin ﷺ sünnələrinə riayət etmək

١ - باب:

الْاِقْتِدَاءُ بِسُنَنِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

٢٢٠٤ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ كُلُّ أُمَّتِي يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ إِلَّا مَنْ أَبَى قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَنْ أَبَى قَالَ مَنْ أَطَاعَنِي دَخَلَ الْجَنَّةَ وَمَنْ عَصَانِي فَقَدْ أَبَى. [رواه البخاري: ٧٢٨٠]

2204. Əbu Hureyra ر.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Ümmətimdən hər kəs Cənnətə daxil olacaq. Yalnız (bundan) imtina edən kimsələrdən başqa.” (Əshabələr təəccüblə) soruşdular: “Ya Rəsulullah, kim imtina edəcək?!” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Mənə itaət edən kimsə Cənnətə girər, mənə asi olan kimsə isə imtina etmiş olar.” (əl-Buxari, 7280)

٢٢٠٥ - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: جَاءَتْ مَلَائِكَةٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ وَهُوَ نَائِمٌ فَقَالَ بَعْضُهُمْ إِنَّهُ نَائِمٌ وَقَالَ بَعْضُهُمْ إِنَّ الْعَيْنَ نَائِمَةٌ وَالْقَلْبَ يَقْظَانُ فَقَالُوا إِنَّ لَصَاحِبِكُمْ هَذَا مَثَلًا فَاضْرِبُوا لَهُ مَثَلًا فَقَالَ بَعْضُهُمْ إِنَّهُ نَائِمٌ وَقَالَ بَعْضُهُمْ إِنَّ الْعَيْنَ نَائِمَةٌ وَالْقَلْبَ يَقْظَانُ فَقَالُوا مَثَلُهُ كَمَثَلِ رَجُلٍ بَنَى دَارًا وَجَعَلَ فِيهَا مَادِيَةً وَبَعَثَ دَاعِيًا فَمَنْ أَحَابَ الدَّاعِيَ دَخَلَ الدَّارَ وَأَكَلَ مِنَ الْمَادِيَةِ وَمَنْ لَمْ يُجِبْ الدَّاعِيَ لَمْ يَدْخُلِ الدَّارَ وَلَمْ يَأْكُلْ مِنْ الْمَادِيَةِ فَقَالُوا أَوَلَوْهَا لَهُ يَفْقَهُهَا فَقَالَ بَعْضُهُمْ إِنَّهُ نَائِمٌ وَقَالَ بَعْضُهُمْ إِنَّ الْعَيْنَ نَائِمَةٌ وَالْقَلْبَ يَقْظَانُ فَقَالُوا فَالِدَارُ الْجَنَّةُ وَالدَّاعِيَ مُحَمَّدٌ ﷺ فَمَنْ أَطَاعَ مُحَمَّدًا ﷺ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ وَمَنْ عَصَى مُحَمَّدًا ﷺ فَقَدْ عَصَى اللَّهَ وَمُحَمَّدٌ ﷺ فَرَّقَ بَيْنَ النَّاسِ. [رواه البخاري: ٧٢٨١]

2205. Rəvayət edilir ki, Cabir ibn Abdullah ر.ə. demişdir: “Peyğəmbər ﷺ yatmış ikən mələklər onun yanına gəldilər. Onlardan bəzisi: “O yatıb” – dedi, bəzisi isə: “(Onun) gözləri yatsa da, qəlbi oyaqdır” – dedi. Sonra onlar dedilər: “Bu dostunuz barədə (yaxşı) bir misal çəkmək olar, gətirin o misalı.” Bəziləri: “O yatıb” – dedilər, bəziləri də: “(Onun) gözləri yatsa da, qəlbi oyaqdır” – dedilər. Sonra (mələklər) dedilər: “Onun halı bir ev tikib içində ziyafət verən və insanları yeməyə dəvət edən kimsənin halına bənzəyir. Kim dəvətçinin dəvətini qəbul etsə, evə daxil olub yeməkdən yeyər. Kim dəvətçinin dəvətini qəbul etməzsə, nə evə girər, nə də yeməkdən yeyə bilər.” (Mələklər) dedilər: “Bu misalı ona yozun ki, onu başa düşsün.” Bəziləri: “O yatıb” – dedilər, bəziləri də: “(Onun) gözləri yatsa da, qəlbi oyaqdır” – dedilər. Sonra (mələklər bunu) belə izah etdilər: “O ev – Cənnətdir, dəvətçi isə Muhəmməddir ﷺ. Kim Muhəmmədə ﷺ itaət etsə, Allaha itaət etmiş olar, kim Muhəmmədə ﷺ asi olarsa, Allaha asi olmuş olar. Muhəmməd ﷺ insanları bir-birindən ayırmışdır¹”. (əl-Buxari, 7281)

¹ Yəni möminləri kafirlərdən ayırmışdır.

2-ci fəsil. Çox sual verməyin, habelə lazımsız işlərə baş qoşmağın bəyənilməməsi

۲ - باب: مَا يُكْرَهُ مِنْ كَثْرَةِ السُّؤَالِ وَتَكْلُفِ مَا لَا يَعْنِيهِ

۲۲۰۶ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَنْ يَبْرَحَ النَّاسُ يَتَسَاءَلُونَ حَتَّى يَقُولُوا هَذَا اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ فَمَنْ خَلَقَ اللَّهُ. [رواه البخاري: ۷۲۹۶]

2206. Ənəs ibn Malik رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “İnsanlar bir-birilərinə o qədər sual verəcəklər ki, axırda deyəcəklər: “Baxın, Allah hər şeyi yaratmışdır. Bəs Allahı kim yaratmışdır?” (əl-Buxari, 7296)

3-cü fəsil. Fikir yürütməyin pislənməsi və qiyas¹ yolu ilə mühakimə yürütmək haqqında deyilənlər

۳ - باب: مَا يُذَكَّرُ مِنْ ذِمِّ الرَّأْيِ وَتَكْلُفِ الْقِيَاسِ

۲۲۰۷ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رضي الله عنه قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْزِعُ الْعِلْمَ بَعْدَ أَنْ أَعْطَاكُمْوهُ انْتِرَاعًا وَلَكِنْ يَنْزِعُهُ مِنْهُمْ مَعَ قَبْضِ الْعُلَمَاءِ بَعْلَمِهِمْ فَيَقْبِضُ نَاسٌ جُهَالٌ يُسْتَفْتُونَ فَيَقْتُونُ بِرَأْيِهِمْ فَيُضِلُّونَ وَيَضِلُّونَ. [رواه البخاري: ۷۳۰۷]

2207. Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Amr رضي الله عنه demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişəm. Allah elmi sizə bəxş etdikdən sonra onu (qəlblərinizdən) silib götürməz. Lakin bunu etmək istədikdə insanlar arasındakı alimləri onların elmi ilə bərabər aradan götürər, axıra isə cahil adamlar qalar. (Camaat onlardan) fitva soruşar və onlar öz fikirlərini yürüdərək fitva verərlər, beləliklə həm özləri zəlalətə düşər, həm də (camaatı) zəlalətə salarlar.” (əl-Buxari, 7307)

4-cü fəsil. Peyğəmbərin ﷺ: “Siz özünüzdən əvvəlkilərin yolunu tutub gedəcəksiniz” sözü

۴ - باب: قَوْلُ النَّبِيِّ ﷺ لَتَتَّبِعَنَّ سَنَنَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ

۲۲۰۸ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تَأْخُذَ أُمَّنِي بِأَخَذِ الْقُرُونِ قَبْلَهَا شَيْراً بِشِيرٍ وَذِرَاعاً بِذِرَاعٍ فَقِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ كَفَّارِسَ وَالرُّومَ فَقَالَ وَمَنْ النَّاسُ إِلَّا أُولَئِكَ. [رواه البخاري: ۷۳۱۹]

2208. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Mənim ümmətim özlərindən əvvəlki ümmətlərin yolunu tutub qarış-qarış, ərəş-ərəş² getməyincə, Qiyamət qopmayacaq.” (Əshabələr) soruşdular: “Ya Rəsulullah, farslar və rumlular kimi (millətləri qəsd edirsən)?” Dedi: “Onlardan başqa kim ola bilər?!” (əl-Buxari, 7319)

¹ Bir şeyi başqa bir şeyə bənzədərək və ya onunla müqayisə edərək hökm vermə.

² 311-ci hədisin qeydlərinə bax.

5-ci fəsil.

(Zina etmiş) evli (kişi və qadının) daşqalaq edilməsi

باب - ٥

الرَّجْمُ لِلْمُحْصَنِ

٢٢٠٩ - عَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ بَعَثَ مُحَمَّدًا ﷺ بِالْحَقِّ وَأَنْزَلَ عَلَيْهِ الْكِتَابَ فَكَانَ فِيمَا أَنْزَلَ آيَةُ الرَّجْمِ. [رواه البخاري: ٧٣٢٣]

2209. Rəvayət edilir ki, Ömər رضي الله عنه demişdir: "Həqiqətən, Allah Muhəmmədi ﷺ haqq (din) ilə göndərmiş və ona Kitab nazil etmişdir. Nazil etdiyi (Kitabda) daşqalaq ayəsi var idi." (əl-Buxari, 7323)

6-cı fəsil. Hakimin ictihad edib düz, yaxud səhv mühakimə yürütdüyü təqdirdə savab qazanması

باب - ٦

أَجْرُ الْحَاكِمِ إِذَا اجْتَهَدَ فَأَصَابَ أَوْ أَخْطَأَ

٢٢١٠ - عَنْ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: إِذَا حَكَمَ الْحَاكِمُ فَاجْتَهَدَ ثُمَّ أَصَابَ فَلَهُ أَجْرَانِ وَإِذَا حَكَمَ فَاجْتَهَدَ ثُمَّ أَخْطَأَ فَلَهُ أَجْرٌ. [رواه البخاري: ٧٣٥٢]

2210. Amr ibn As رضي الله عنه rəvayət etmişdir ki, o, Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişdir: "Əgər hakim hökm verdiyi zaman ictihad etsə, sonra da verdiyi hökm düz çıxsə, iki savab qazanar. Əgər hökm verdiyi zaman ictihad etsə, sonra da verdiyi hökm səhv olsa, bir savab qazanar." (əl-Buxari, 7352)

7-ci fəsil. Başqa birisinin deyil, məhz Peyğəmbərin ﷺ tərk etdiyi bir şeyi dəlil olaraq götürən kimsə

باب - ٧

مَنْ رَأَى تَرْكَ النَّبِيِّ ﷺ حُجَّةً لَا مِنْ غَيْرِهِ

٢٢١١ - عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُكَدَّرِ قَالَ: رَأَيْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَحْلِفُ بِاللَّهِ أَنَّ ابْنَ الصَّائِدِ الدَّجَالَ قُلْتُ تَحْلِفُ بِاللَّهِ قَالَ إِنِّي سَمِعْتُ عُمَرَ يَحْلِفُ عَلَى ذَلِكَ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ فَلَمْ يُنْكِرْهُ النَّبِيُّ ﷺ. [رواه البخاري: ٧٣٥٥]

2211. Rəvayət edilir ki, Muhəmməd ibn Munkədir demişdir: "Mən Cabir ibn Abdullahın رضي الله عنه ibn Saidin dəccal olduğuna and içdiyini eşidib dedim: "Sən Allaha and içirsən?!" Dedi: "Mən Ömər in Peyğəmbərin ﷺ yanında (ibn Saidin dəccal) olduğuna dair and içdiyini eşitdim. Peyğəmbər ﷺ ona etiraz etmədi." (əl-Buxari, 7355)

۹۵ - کتاب التَّوْحِيدِ

95 – Tövhid kitabı

1-ci fəsil.

۱- باب:

**Peyğəmbərin ﷺ öz ümmətini
Allahın təkliyini qəbul etməyə
çağırması**

مَا جَاءَ فِي دُعَاءِ النَّبِيِّ ﷺ أُمَّتُهُ إِلَى تَوْحِيدِ اللَّهِ

۲۲۱۲ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ بَعَثَ رَجُلًا عَلَى سَرِيَّةٍ وَكَانَ يَقْرَأُ لِأَصْحَابِهِ فِي صَلَاتِهِمْ فَيَخْتِمُ بِقُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ فَلَمَّا رَجَعُوا ذَكَرُوا ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ سَلُّوهُ لَأَيِّ شَيْءٍ يَصْنَعُ ذَلِكَ فَسَأَلُوهُ فَقَالَ لِأَنَّهَا صِفَةُ الرَّحْمَنِ وَأَنَا أَحِبُّ أَنْ أَقْرَأَ بِهَا فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ أَخْبِرُوهُ أَنَّ اللَّهَ يُحِبُّهُ. [رواه البخاري: ۷۳۷۵]

2212. Peyğəmbərin ﷺ zövcəsi Aişə رəvayət etmişdir ki, (bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ bir nəfəri qoşuna başçı təyin edib (döyüşə) göndərdi. Həmin adam dostlarına qıldırdığı namazı hər dəfə: “De: “O Allah Təkdir!” (surəsi)¹ ilə bitirərdi. Əshabələr geri döndükdə bu haqda Peyğəmbərə ﷺ xəbər verdilər. Peyğəmbər ﷺ dedi: “Nə üçün belə etdiyini ondan soruşun.” Onlar bunun səbəbini ondan soruşduqda o dedi: “Çünki bu surə ər-Rəhmanı vəsf edir. Mən də onu oxumağı çox sevirəm.” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Ona bildirin ki, Allah da onu sevir.” (əl-Buxari, 7375)

2-ci fəsil.

۲- باب: قَوْلُهُ تَعَالَى:

**Uca Allahın: “Həqiqətən, Allah
ruzi verəndir, qüvvət Sahibidir,
Mətindir”² sözü**

﴿إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ﴾

۲۲۱۳ - عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ مَا أَحَدٌ أَصْبَرَ عَلَى أَدَى سَمِعَهُ مِنَ اللَّهِ يَدْعُوْنَ لَهُ الْوَلَدَ ثُمَّ يُعَافِيهِمْ وَيَرْزُقُهُمْ. [رواه البخاري: ۷۳۷۸]

2213. Əbu Musa əl-Əşəri رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Əşitdiyi nala-yiq sözlərə Allahdan daha çox səbir edən bir kimsə yoxdur. (Qulları) Onun övladı olduğunu iddia edirlər, O isə onlara can sağlığı və (çoxlu) ruzi verir.” (əl-Buxari, 7378)

¹ “əl-İxlas” surəsi.

² “əz-Zariyat” surəsi, 58.

3-cü fəsil. Uca Allahın: “O, Qüdrətlidir, Müdrəkdir”¹, “Qüdrət sahibi olan Rəbbin pakdır, müşriklərin Ona aid etdikləri sifətlərdən uzaqdır”² və “qüdrət yalnız Allaha, Onun Elçisinə və möminlərə məxsusdur...”³ sözü

۳- باب:

قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾
وَقَوْلُهُ: ﴿سُبْحَنَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ﴾
وَقَوْلُهُ: ﴿وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ﴾

۲۲۱۴ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَقُولُ أَعُوذُ بِعِزَّتِكَ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ الَّذِي لَا يَمُوتُ وَالْجَنُّ وَالْإِنْسُ يَمُوتُونَ. [رواه البخاري: ۷۳۸۳]

2214. İbn Abbas رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət etmişdir ki, Peyğəmbər ﷺ deyərdi: “Ey Özündən başqa heç bir məbud olmayan, heç vaxt ölməyən (Allahım), Sənin izzətinə sığınram! (Sən Ölməzsən), halbuki cinlər və insanlar ölürlər.” (əl-Buxari, 7383)

4-cü fəsil. Uca Allahın: “Allah sizi Özündən çəkindirir”⁵ və “Sən mənim qəlbimdə olanları bilirən, mən isə Sənin Özündə olanları bilmirəm”⁶ sözü

۴- باب: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَيُحَذِّرُكُمُ اللَّهُ نَفْسَهُ﴾ وَ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿تَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِي وَلَا أَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِكَ﴾

۲۲۱۵ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: لَمَّا خَلَقَ اللَّهُ الْخَلْقَ كَتَبَ فِي كِتَابِهِ وَهُوَ يَكْتُبُ عَلَى نَفْسِهِ وَهُوَ وَضَعُ عِنْدَهُ عَلَى الْعَرْشِ إِنَّ رَحْمَتِي تَغْلِبُ غَضَبِي. [رواه البخاري: ۷۴۰۴]

2215. Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Allah məxluqatı yaratdığı zaman Öz yanında Ərşin üzərində yerləşən Kitabında Özünə aid belə yazmışdır: “Həqiqətən də, Mənim rəhmətim qəzəbimi üstələyir!” (əl-Buxari, 7404)

۲۲۱۶ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِي وَأَنَا مَعَهُ إِذَا ذَكَرَنِي فَإِنْ ذَكَرَنِي فِي نَفْسِهِ ذَكَرْتُهُ فِي نَفْسِي وَإِنْ ذَكَرَنِي فِي مَلَأٍ ذَكَرْتُهُ فِي مَلَأٍ خَيْرٍ مِنْهُمْ وَإِنْ تَقَرَّبَ إِلَيَّ بِشَيْءٍ تَقَرَّبْتُ إِلَيْهِ ذِرَاعًا وَإِنْ تَقَرَّبَ إِلَيَّ ذِرَاعًا تَقَرَّبْتُ إِلَيْهِ بَاعًا وَإِنْ أَتَانِي يَمْسِحُ أَثْبَتُهُ هَرُوكَةً. [رواه البخاري: ۷۴۰۵]

2216. Əbu Hureyra رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Uca Allah buyurur: “Mən qulumun bərəmdəki zənni yanındayam, Məni yad etdikcə onunlayam. O Məni öz-özlüyündə yad etsə, Mən də onu Öz-Özlüyümdə yad edərəm. O məni camaatın yanında yad edərsə, Mən onu onlardan daha xeyirli bir toplumun (mələklərin) yanında yad edərəm. O Mənə bir qarış yaxınlaşsa, Mən

¹ “İbrahim” surəsi, 4.

² “əs-Saffat” surəsi, 180.

³ “əl-Munafiqun” surəsi, 8.

⁴ Transkripsiyası: Əuzu bi izzətikəlləzi lə ilahə illə əntəlləzi lə yəmut, vəl-cinnu vəl-insu yəmutun.

⁵ “Ali-İmran” surəsi, 28.

⁶ “əl-Maidə” surəsi, 116.

ona bir ərəş yaxınlaşaram. O Mənə bir ərəş yaxınlaşsa, Mən ona bir qulac yaxınlaşaram. O Mənə doğru yeriyərək gəlsə, Mən ona doğru yüyürərək gələ-rəm.” (əl-Buxari, 7405)

**5-ci fəsil. Uca Allahın: “Onlar
Allahın sözünü dəyişdirmək
istəyirlər”¹ sözü**

۵ - باب: قَوْلُهُ تَعَالَى:

﴿يُرِيدُونَ أَن يُبَدِّلُوا كَلِمَ اللَّهِ﴾

۲۲۱۷ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: يَقُولُ اللَّهُ إِذَا أَرَادَ عَبْدِي أَنْ يَعْمَلَ سَيِّئَةً فَلَا تَكْتُبُوهَا عَلَيْهِ حَتَّى يَعْمَلَهَا فَإِنْ عَمَلَهَا فَكْتُبُوهَا بِمِثْلِهَا وَإِنْ تَرَكَهَا مِنْ أَجْلِي فَكْتُبُوهَا لَهُ حَسَنَةً وَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَعْمَلَ حَسَنَةً فَلَمْ يَعْمَلَهَا فَكْتُبُوهَا لَهُ حَسَنَةً فَإِنْ عَمَلَهَا فَكْتُبُوهَا لَهُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا إِلَى سَبْعِ مِائَةٍ ضِعْفٍ. [رواه البخاري: ۷۵۰۱]

2217. Əbu Hureyra ر.ə.ə. rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Allah buyurur: “Qu-lum günah iş görmək istəsə, o günahı edənədək bunu onun əleyhinə yazma-yın. Əgər o günah etsə, ancaq onun mislində günah yazın, yox, əgər Məndən qorxaraq bu işdən əl çəkərsə, ona bir savab yazın. Və əgər bir yaxşılıq etmək istəsə və onu yerinə yetirməsə, buna görə ona bir savab yazın, əgər onu yer-i-nə yetirərsə, ona bunun on mislindən yeddi yüz qatınadək savab yazın.” (əl-Buxari, 7501)

۲۲۱۸ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: إِنَّ عَبْدًا أَصَابَ ذَنْبًا وَرَبِّمَا قَالَ أَذْنَبَ ذَنْبًا فَقَالَ رَبِّ أَذْنَبْتُ وَرَبِّمَا قَالَ أَصَبْتُ فَاعْفُ رُبِّي فَقَالَ رَبِّي أَعْلَمَ عَبْدِي أَنَّ لَهُ رَبًّا يَغْفِرُ الذَّنْبَ وَيَأْخُذُ بِهِ غَفَرْتُ لِعَبْدِي ثُمَّ مَكَثَ مَا شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ أَصَابَ ذَنْبًا أَوْ أَذْنَبَ ذَنْبًا فَقَالَ رَبِّ أَذْنَبْتُ أَوْ أَصَبْتُ آخَرَ فَاعْفُ فَقَالَ أَعْلَمَ عَبْدِي أَنَّ لَهُ رَبًّا يَغْفِرُ الذَّنْبَ وَيَأْخُذُ بِهِ غَفَرْتُ لِعَبْدِي ثُمَّ مَكَثَ مَا شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ أَذْنَبَ ذَنْبًا وَرَبِّمَا قَالَ أَصَابَ ذَنْبًا قَالَ قَالَ رَبِّ أَصَبْتُ أَوْ قَالَ أَذْنَبْتُ آخَرَ فَاعْفُ رُبِّي فَقَالَ أَعْلَمَ عَبْدِي أَنَّ لَهُ رَبًّا يَغْفِرُ الذَّنْبَ وَيَأْخُذُ بِهِ غَفَرْتُ لِعَبْدِي ثَلَاثًا فَلْيَعْمَلْ مَا شَاءَ. [رواه البخاري: ۷۵۰۷]

2218. Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra ر.ə.ə. demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dedi-yini eşitmişəm: “(Bir dəfə Allahın qullarından) biri günah iş gördü və: “Ey Rəbbim, mən günah iş gördüm, məni bağışla!”– dedi.” Rəbbi dedi: “Mənim qulum bilir ki, onun günahları bağışlayan və onlara görə cəza verən Rəbbi vardır. Mən onu bağışlayıram.” Bu adam Allahın istədiyi qədər (günah işlət-mədən) yaşadıqdan sonra yenə günah iş gördü və: “Ey Rəbbim, mən yenə günah iş gördüm, günahımı bağışla!”– dedi.” (Allah) dedi: “Mənim qulum bilir ki, onun günahları bağışlayan və onlara görə cəza verən Rəbbi vardır. Mən onu bağışlayıram.” Bu adam Allahın istədiyi qədər yaşadıqdan sonra bir daha günah iş gördü və: “Ey Rəbbim, mən yenə günah iş gördüm, günahımı bağışla!”– dedi.” (Allah) dedi: “Mənim qulum bilir ki, onun günahları bağışlayan və onlara görə cəza verən Rəbbi vardır. Mən onu üç dəfə bağışla-dım. (Bundan sonra) istədiyini edə bilər.” (əl-Buxari, 7507)

¹ “əl-Fəth” surəsi, 15.

**6-cı fəsil. Qüdrətli və əzəmətli
Rəbbin Qiyamət günü peyğəmə-
bərlərə və qeyrilərinə xitab etməsi**

**۶- باب: کَلَامُ الرَّبِّ ﷻ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَعَ
الْأَنْبِيَاءِ وَغَيْرِهِمْ**

۲۲۱۹ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ شُفِّعْتُ فَقُلْتُ يَا رَبِّ أَدْخِلِ الْجَنَّةَ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ خَرَدَلَةٌ فَيَدْخُلُونَ ثُمَّ أَقُولُ أَدْخِلِ الْجَنَّةَ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ أَذْنَى شَيْءٍ فَقَالَ أَنَسٌ: كَأَنِّي أَنْظِرُ إِلَى أَصَابِعِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. [رواه البخاري: ۷۵۰۹]

2219. Rəvayət edilir ki, Ənəs رضي الله عنه demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişəm: “Qiyamət günü yetişdikdə mənə havadarlıq etmək hüququ veriləcəkdir. Onda mən: “Ey Rəbbim, qəlbində xardal dənəsi boyda iman olan kimsələri Cənnətə daxil et!” – deyəcəm və onlar (Cənnətə) daxil olacaqlar. Sonra mən: “Qəlbində xardal dənəsindən az iman olan kimsələri Cənnətə daxil et!” – deyəcəyəm.”

Ənəs dedi: “İndi də Peyğəmbərin ﷺ barmaqları gözlərim önündədir.” (əl-Buxari, 7509)

۲۲۲۰ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ ﷺ قَالَ: إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ مَا جِئَ النَّاسُ بِبَعْضِهِمْ فِي بَعْضٍ فَيَأْتُونَ آدَمَ فَيَقُولُونَ أَشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ فَيَقُولُ لَسْتُ لَهَا وَلَكِنْ عَلَيْكُمْ بِإِبْرَاهِيمَ فَإِنَّهُ خَلِيلُ الرَّحْمَنِ فَيَأْتُونَ إِبْرَاهِيمَ فَيَقُولُ لَسْتُ لَهَا وَلَكِنْ عَلَيْكُمْ بِمُوسَى فَإِنَّهُ كَلِيمُ اللَّهِ فَيَأْتُونَ مُوسَى فَيَقُولُ لَسْتُ لَهَا وَلَكِنْ عَلَيْكُمْ بِعِيسَى فَإِنَّهُ رُوحُ اللَّهِ وَكَلِمَتُهُ فَيَأْتُونَ عِيسَى فَيَقُولُ لَسْتُ لَهَا وَلَكِنْ عَلَيْكُمْ بِمُحَمَّدٍ ﷺ فَيَأْتُونِي فَأَقُولُ أَنَا لَهَا فَاسْتَأْذِنُ عَلَى رَبِّي فَيُؤْذِنُ لِي وَيُلْهِمُنِي مَحَامِدَ أَحْمَدُهُ بِهَا لَا تَحْضُرُنِي الْآنَ فَأَحْمَدُهُ بِنِكَ الْمَحَامِدِ وَأَحْرُ لَهُ سَاجِدًا فَيَقُولُ يَا مُحَمَّدُ ارْفَعْ رَأْسَكَ وَقُلْ يُسْمِعْ لَكَ وَسَلْ تُعْطَ وَأَشْفَعْ تُشَفِّعُ فَأَقُولُ يَا رَبِّ أُمَّتِي أُمَّتِي أَنْطَلِقُ فَأَخْرُجُ مِنْهَا مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ شَعِيرَةٍ مِنْ إِيْمَانٍ فَأَنْطَلِقُ فَأَفْعَلُ ثُمَّ أَعُودُ فَأَحْمَدُهُ بِنِكَ الْمَحَامِدِ ثُمَّ أَحْرُ لَهُ سَاجِدًا فَيَقَالُ يَا مُحَمَّدُ ارْفَعْ رَأْسَكَ وَقُلْ يُسْمِعْ لَكَ وَسَلْ تُعْطَ وَأَشْفَعْ تُشَفِّعُ فَأَقُولُ يَا رَبِّ أُمَّتِي أُمَّتِي أَنْطَلِقُ فَأَخْرُجُ مِنْهَا مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ أَوْ خَرَدَلَةٍ مِنْ إِيْمَانٍ فَأَنْطَلِقُ فَأَفْعَلُ ثُمَّ أَعُودُ فَأَحْمَدُهُ بِنِكَ الْمَحَامِدِ ثُمَّ أَحْرُ لَهُ سَاجِدًا فَيَقُولُ يَا مُحَمَّدُ ارْفَعْ رَأْسَكَ وَقُلْ يُسْمِعْ لَكَ وَسَلْ تُعْطَ وَأَشْفَعْ تُشَفِّعُ فَأَقُولُ يَا رَبِّ أُمَّتِي أُمَّتِي أَنْطَلِقُ فَأَخْرُجُ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ أَذْنَى أَذْنَى أَذْنَى مِثْقَالِ حَبَّةٍ خَرَدَلٍ مِنْ إِيْمَانٍ فَأَخْرُجُهُ مِنَ النَّارِ فَأَنْطَلِقُ فَأَفْعَلُ.

وَفِي رَوَايَةٍ عَنْهُ قَالَ: ثُمَّ أَعُودُ الرَّابِعَةَ فَأَحْمَدُهُ بِنِكَ الْمَحَامِدِ ثُمَّ أَحْرُ لَهُ سَاجِدًا فَيَقَالُ يَا مُحَمَّدُ ارْفَعْ رَأْسَكَ وَقُلْ يُسْمِعْ وَسَلْ تُعْطَ وَأَشْفَعْ تُشَفِّعُ فَأَقُولُ يَا رَبِّ أَئِذَنْ لِي فِيمَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ فَيَقُولُ وَعِزَّتِي وَجَلَالِي وَكِبْرِيَائِي وَعَظَمَتِي لَا أَخْرُجَنَّ مِنْهَا مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ. [رواه البخاري: ۷۵۱۰]

2220. Rəvayət edilir ki, Ənəs رضي الله عنه demişdir: “Mühəmməd ﷺ bizə belə rəvayət etmişdir: “Qiyamət günü insanların arasına çıxnaşma düşəcək. (Nəhayət,) onlar Adəmin yanına gəlib deyəcəklər: “(Ey Adəm!) Rəbbinin yanında bizdən ötrü havadarlıq et (şəfaətçi ol)!” (Adəm) deyəcək: “Mən buna layiq deyiləm. Lakin siz İbrahimin yanına gedin. Həqiqətən, o, Mərhəmətli Allahın ən sevimli dostudur.” Sonra onlar İbrahimin yanına gələcəklər. İbrahim deyəcək: “Mən buna layiq deyiləm. Lakin siz Musanın yanına gedin. Həqiqətən, o, Allahın (bilavasitə) danışdığı (bir adamdır).” Sonra onlar Musanın yanına gələcəklər. Musa deyəcək: “Mən buna layiq deyiləm. Lakin siz İsanın yanına gedin. Həqi-

qətən, o, Allahın ruhudur və Onun Kəlməsidir¹". Bundan sonra onlar İsanın yanına gələcəklər. İsa deyəcək: "Mən buna layiq deyiləm. Lakin siz Muhəmmədin ﷺ yanına gedin." Beləliklə, onlar mənim yanıma gələcəklər. Onda mən deyəcəyəm: "Mən buna layiqəm!" Sonra mən Rəbbimdən izn istəyəcəyəm və mənə izn veriləcəkdir. Sonra Allah mənə indi bilmədiyim həmd-sənaları təlqin edəcək və mən o həmd-sənalarla Ona təriflər deyəcəyəm və səcdəyə qapanacağam. Onda Allah buyuracaq: "Ey Muhəmməd! Başını qaldır, danış, sənə qulaq asılacaq, istə, sənə istədiyin veriləcək, havadarlıq et, havadarlığın qəbul olunacaq." Mən deyəcəyəm: "Ey Rəbbim! Ümmətim, ümmətim!" Allah buyuracaq: "Get, qəlbində arpa dənəsi ağırlığında iman olan kimsələri atəşdən çıxart!" Mən gedib onları (oradan) çıxardacağam. Sonra geri dönüb həmin həmd-sənalarla Allaha təriflər deyəcəyəm və Onun qarşısında səcdəyə qapanacağam. Onda mənə deyiləcək: "Ey Muhəmməd! Başını qaldır, danış, sənə qulaq asılacaq, istə, sənə istədiyin veriləcək, havadarlıq et, havadarlığın qəbul olunacaq." Mən deyəcəyəm: "Ey Rəbbim! Ümmətim, ümmətim!" Allah buyuracaq: "Get, qəlbində zərrə qədər və ya xardal dənəsi ağırlığında iman olan kimsələri atəşdən çıxart!" Mən gedib onları (oradan) çıxardacağam. Sonra geri qayıdıb həmin həmd-sənalarla Allaha təriflər deyəcəyəm və Onun qarşısında səcdəyə qapanacağam. Onda mənə deyiləcək: "Ey Muhəmməd! Başını qaldır, danış, sənə qulaq asılacaq, istə, sənə istədiyin veriləcək, havadarlıq et, havadarlığın qəbul olunacaq." Mən deyəcəyəm: "Ey Rəbbim! Ümmətim, ümmətim!" Allah buyuracaq: "Get, qəlbində xardal dənəsi ağırlığından daha az, daha az, daha az iman olan kimsələri atəşdən çıxart!" Mən gedib onları (oradan) çıxardacağam."

Digər rəvayətdə Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Mən dördüncü dəfə qayıdıb həmin həmd-sənalarla Allaha təriflər deyəcəyəm və Onun qarşısında səcdəyə qapanacağam. Onda mənə deyiləcək: "Ey Muhəmməd! Başını qaldır, danış, sənə qulaq asılacaq, istə, sənə istədiyin veriləcək, havadarlıq et, havadarlığın qəbul olunacaq." Mən deyəcəyəm: "Ey Rəbbim! Mənə izn ver: "Lə ilahə illəllah!" – deyən kimsələrə (şəfaətçi) olum." Allah buyuracaq: "Mənim izzətimə, əzəmətimə, böyüklüyümə və ululuğuma and olsun ki, Mən: "Lə ilahə illəllah!" – deyən kəsləri oddan çıxardacağam." (əl-Buxari, 7510)

7-ci fəsil. Qiyamət günü əməllərin və deyilən sözlərin əməl tərəzində çəkilməsi

۷ – باب:

مِيزَانُ الْأَعْمَالِ وَالْأَقْوَالِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

۲۲۲۱ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ كَلِمَتَانِ حَبِيبَتَانِ إِلَى الرَّحْمَنِ خَفِيفَتَانِ عَلَى اللِّسَانِ ثَقِيلَتَانِ فِي الْمِيزَانِ سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ سُبْحَانَ اللَّهِ الْعَظِيمِ. [رواه البخاري: ۷۵۶۳]

2221. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Mərhəmətli Allaha sevimli, tələffüzü asan və tərəzidə ağır gələn iki kəlmə (vardır ki, bunlar): "Sübhənəllahi və bihəmdihi, subhənəllahil-əzim!"² (kəlmələridir)." (əl-Buxari, 7563)

¹ 1744-cü hədisə bax.

² Tərcüməsi: Allah pak və müqəddəsdir! Allaha həmd olsun! Böyük Allah pak və müqəddəsdir!

KİTABIN İÇİNDƏKİLƏR

1 – Peyğəmbərə ﷺ gələn vəhyin başlanğıcı kitabı	1
1-ci fəsil. Peyğəmbərə ﷺ gələn vəhyin başlanğıcı necə olmuşdur?.....	1
2 – İman kitabı.....	9
1-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ: «İslam beş (əsas) üzərində qurulmuşdur»– sözü	9
2-ci fəsil. İmana aid işlər.....	9
3-cü fəsil. Müsəlman o kəsdir ki, onun dilindən və əlindən başqa müsəl- manlara zərər dəymir	9
4-cü fəsil. Hansı müsəlman daha fəzilətli sayılır?	9
5-ci fəsil. Yemək yedirtmək İslamdandır	10
6-cı fəsil. (Adamın) özü üçün istədiyini (müsəlman) qardaşı üçün də istəməsi imandandır	10
7-ci fəsil. Rəsulullahı ﷺ sevmək imandandır	10
8-ci fəsil. İmanın şirinliyi.....	10
9-cu fəsil. (Kamil) imanın əlaməti ənsarı sevməkdir.....	11
10-cu fəsil. Fitnələrdən qaçmaq dindəndir	11
11-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ: «Aranızda Allahı ən yaxşı tanıyan mənəm»– deməsi.....	11
12-ci fəsil. İman əhlinin əməllər sayəsində bir-birindən üstün olması	12
13-cü fəsil. Həya imandandır.....	12
14-cü fəsil. (Uca Allahın): «Əgər tövbə etsələr, namaz qılıb zəkat versələr, onları sərbəst buraxın»– sözü	13
15-ci fəsil. «İman əməldir»– deyən adam.....	13
16-cı fəsil. (Adamın qəbul etdiyi) İslam həqiqətə uyğun olmazsa.....	13
17-ci fəsil. Həyat yoldaşına qarşı nankorluq etmək və küfrün altında (başqa növ) küfrün olması	14
18-ci fəsil. Günah işlər görmək cahillikdən irəli gələn bir şeydir və günah sahibi ta Allaha şərik qoşmayınca, etdiyi günaha görə kafir sayılmaz.....	14
19-cu fəsil. (Uca Allahın): «Əgər möminlərdən iki dəstə bir-biri ilə vuruşarsa, onları dərhal barışdırın»– sözü	15
20-ci fəsil. Zülmün altında (başqa növ) zülmün olması.....	15
21-ci fəsil. Münafiqin əlamətləri	15
22-ci fəsil. Qədr gecəsində ibadət etmək imandandır	16
23-cü fəsil. Cihad imandandır.....	16
24-cü fəsil. Ramazan gecələrində nafilə namazları qılmaq imandandır.....	16
25-ci fəsil. Ramazan ayını mükafatını (yalnız Allahdan ﷻ) umaraq oruc tutmaq imandandır.....	17
26-cı fəsil. Din asandır	17
27-ci fəsil. Namaz qılmaq imandandır	17
28-ci fəsil. Kişinin İslamının gözəlliyi.....	18
29-cu fəsil. Allaha ﷻ ən sevimli olan din (əməl) davamiyyətli olanıdır.....	18

30-cu fəsil. İmanın artması və azalması	18
31-ci fəsil. Zəkat İslamdandır.....	19
32-ci fəsil. Cənazənin ardınca getmək imandandır	20
33-cü fəsil. Möminin özü də hiss etmədən əməlinin puç olmağından qorxması.....	20
34-cü fəsil. Cəbrailin ﷺ Peyğəmbərə ﷺ iman, islam və ehsan barədə sual verməsi.....	20
35-ci fəsil. Dininə görə (şübhəli şeylərdən) çəkinən kimsənin fəziləti.....	21
36-cı fəsil. Qənimətin beşdə birini vermək imandandır	22
37-ci fəsil. Əməllərin ancaq niyyətə görə mötəbər sayılacağı barədə varid olan hədis.....	23
38-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ: «Din nəsihətdir!»– sözü	23

3 – Elm kitabı.....24

1-ci fəsil. Elmin fəziləti	24
2-ci fəsil. Elmi çatdırmaq məqsədilə səsinə qaldıran adam.....	24
3-cü fəsil. İmamın öz havadarlarına onların biliyini yoxlamaq məqsədilə sual verməsi.....	24
4-cü fəsil. Hədis aliminin hüzurunda oxumaq və ya (hədisi) ona ərz etmək	25
5-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ: «Bəzən, özünə (hədis) rəvayət edilmiş kəs, (bilavasitə) eşidən kəsdən yaxşı qavrayır»– sözü.....	26
6-cı fəsil. Peyğəmbər ﷺ (əshabələri) qaçmasınlar deyər, onlara yalnız münasib gördükdə öyüd-nəsihət edər və elm öyrədərdi	27
7-ci fəsil. Allah kimə xeyir nəsib etmək istəsə, ona dini başa düşməyi müyəssər edər.....	27
8-ci fəsil. Elmi dərindən bilmək	28
9-cu fəsil. Elm və hikmət (bəxş edilmiş kəsə) qibtə etmək	28
10-cu fəsil. Peyğəmbərin ﷺ: «Allahım, ona Kitabı öyrət»– sözü	28
11-ci fəsil. Uşağın neçə yaşından eşitdiyi (hədislər) məqbul sayıla bilər	28
12-ci fəsil. Elm öyrənən və başqalarına öyrədən kimsənin fəziləti	29
13-cü fəsil. Elmin aradan qaldırılması və cahilliyin meydana çıxması	29
14-cü fəsil. Elmin fəziləti	30
15-ci fəsil. Heyvanın və ya başqa bir şeyin üzərində oturulmuş halda fitva vermək	30
16-cı fəsil. Əl və ya baş ilə işarə etməklə suala cavab vermək.....	31
17-ci fəsil. Ortaya çıxmış bir məsələnin həllini tapmaq məqsədilə səfərə çıxmaq və ailəyə də öyrətmək.....	32
18-ci fəsil. Növbə ilə elm öyrənmək	32
19-cu fəsil. Öyüd-nəsihət verdikdə və elm öyrətdikdə xoşagəlməz bir şey görüb qəzəblənmək.....	33
20-ci fəsil. Başa düşülsün deyər, hədisi üç kərə təkrar etmək.....	34
21-ci fəsil. Kişinin öz kənizinə və zövcəsinə elm öyrətməsi	34
22-ci fəsil. İmamın qadınlara öyüd-nəsihət verməsi və onlara elm öyrətməsi	34
23-cü fəsil. Hədis öyrənməyə həris olmaq.....	35

24-cü fəsil. Elm necə aradan qaldırılacaq?	35
25-ci fəsil. Elm öyrətmək məqsədilə qadınlar üçün ayrıca bir gün təyin edilə bilərmi?	35
26-cı fəsil. Bir şey eşidib (onu başa düşməyən), sonra da öyrənmək məqsədilə təkrar sual verən kimsə	36
27-ci fəsil. Qoy burada olanlar (eşitdiklərini) aramızda olmayanlara təbliğ etsinlər.....	36
28-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ adından yalan danışan kimsənin günahı	37
29-cu fəsil. Elmi yazmaq.....	37
30-cu fəsil. Gecə vaxtı elm öyrətmək və möizə vermək	38
31-ci fəsil. Elm almaq xatirinə gecə oyaq qalib söhbət etmək.....	39
32-ci fəsil. Elmi qorumaq.....	39
33-cü fəsil. Alimlərin (söylədiklərini) susub dinləmək.....	40
34-cü fəsil. “İnsanların ən elmlisi kimdir” – deyə soruşulacağı zaman alimin verdiyi cavab.....	40
35-ci fəsil. Özü ayaq üstə olduğu halda, oturan alimə sual verən kimsə	42
36-cı fəsil. Uca Allahın: «Sizə yalnız az bir bilik verilmişdir» – sözü.....	43
37-ci fəsil. Anlamayacaqlarından qorxduğundan elmi bir toplumdən gizlədərək digərlərinə öyrədən kimsə	43
38-ci fəsil. Elm (aldıqda) utanmaq.....	44
39-cu fəsil. (Alimdən söz soruşmağa) utanıb sual verməyi başqasına əmr edən kimsə	44
40-cı fəsil. Məsciddə elm öyrətmək və fitva vermək.....	44
41-ci fəsil. Soruşan adama soruşduğundan artıq cavab verən kimsə	45

4 – Dəstəmaz kitabı 46

1-ci fəsil. Dəstəmazsız namaz qəbul olunmaz	46
2-ci fəsil. Dəstəmazın fəziləti.....	46
3-cü fəsil. (Dəstəmazın pozulduğunu) yəqinləşdirməyincə, şübhədən dolayı dəstəmaz almamalı.....	46
4-cü fəsil. Dəstəmazı yüngül almaq	46
5-ci fəsil. Dəstəmazı kamil şəkildə almaq	47
6-cı fəsil. Bir ovuc su götürüb iki əllə üzünü yumaq.....	47
7-ci fəsil. Ayaqyoluna girərkən nə söyləməli.....	48
8-ci fəsil. Ayaqyoluna su qoymaq.....	48
9-cu fəsil. Təbii ehtiyacları rəf edərkən qibləyə üz tutmamaq	48
10-cu fəsil. İki kərpicin üstündə oturub təbii ehtiyacları rəf etmək.....	49
11-ci fəsil. Qadınların subaşına çıxması	49
12-ci fəsil. (Ayaqyolunda) su ilə yuyunmaq.....	49
13-cü fəsil. (Ayaqyolunda) təmizlənmək üçün su və ağac parçası götürmək.....	49
14-cü fəsil. (Ayaqyolunda) sağ əl ilə təmizlənməyin qadağan olunması	50
15-ci fəsil. (Ayaqyolunda) daşla təmizlənmək.....	50
16-cı fəsil. (Ayaqyolunda) təzəklə təmizlənməmək	50
17-ci fəsil. Dəstəmaz əzalarını bir dəfə-bir dəfə yumaq.....	51

18-ci fəsil. Dəstəmaz əzalarını iki dəfə-iki dəfə yumaq.....	51
19-cu fəsil. Dəstəmaz əzalarını üç dəfə-üç dəfə yumaq.....	51
20-ci fəsil. Dəstəmaz aldıqda buruna su alıb çıxarmaq.....	52
21-ci fəsil. (Ayaqyolunda) daşla təmizləndikdə bunu tək sayda etmək.....	52
22-ci fəsil. Nəleyinə məsh çəkmək, onları çıxarıb ayaqları yumaq.....	52
23-cü fəsil. Dəstəmaz və qüsl aldıqda sağ tərəfdən başlamaq.....	53
24-cü fəsil. Namaz vaxtı yaxınlaşdıqda dəstəmaz almaq üçün su axtarmaq.....	53
25-ci fəsil. İnsan saçlarını yumaq üçün istifadə edilən su.....	54
26-cı fəsil. İt sizdən birinizin qabından (su və s.) içmişdirsə... ..	54
27-ci fəsil. Dəstəmaz almağı ancaq iki ifrazat çıxışlarından (xaric olan şeylərə görə) vacib görən kimsə.....	54
28-ci fəsil. Kişinin öz qardaşına dəstəmaz almaqda yardım etməsi	55
29-cu fəsil. Dəstəmazsız Quran oxumaq və başqa işlər görmək	55
30-cu fəsil. Başın hər tərəfinə məsh çəkmək	56
31-ci fəsil. İnsanlar dəstəmaz aldıqdan sonra (onların qabda qalmış) artı- ğından istifadə etmək	56
32-ci fəsil. Kişinin öz zövcəsi ilə birlikdə dəstəmaz alması	57
33-cü fəsil. Peyğəmbərin ﷺ öz dəstəmaz suyunu huşunu itirmiş kimsənin üzünə səpməsi.....	57
34-cü fəsil. Təknədə qüsl və dəstəmaz almaq.....	58
35-ci fəsil. Bir ovuc su ilə dəstəmaz almaq.....	59
36-cı fəsil. Məstlərə məsh çəkmək	59
37-ci fəsil. Dəstəmazlı ikən ayaqlarına (məst) geyinənin hökmü.....	60
38-ci fəsil. Qoyun əti və sıyıq yedikdən sonra dəstəmaz almayan kimsə	60
39-cu fəsil. Sıyıq yedikdən sonra dəstəmaz almayıb, yalnız ağzını yaxala- yan kimsə.....	60
40-cı fəsil. Süd içdikdən sonra ağzı yaxalamaq lazımdır mı	61
41-ci fəsil. Yuxudan oyandıqdan sonra dəstəmaz almaq və bir də mürgülə- məyə görə dəstəmaz almağı vacib saymayan kimsə.....	61
42-ci fəsil. Dəstəmazlı ikən dəstəmaz almaq	61
43-cü fəsil. Sidiyin (paltara və ya bədənə düşməsindən) qorunmamaq böyük günahlardandır	61
44-cü fəsil. Sidiyi yumaq haqqında varid olan (hədis).....	62
45-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ və camaatın bədəviyə, məsciddə təbii ehtiyacını rəf edib qurtaranadək toxunmaması.....	62
46-cı fəsil. Körpələrin sidiyi	62
47-ci fəsil. Ayaq üstə və (ya) oturulu halda bövl etmək	63
48-ci fəsil. Dost yanında və divar arxasında bövl etmək	63
49-cu fəsil. Qarı yumaq.....	63
50-ci fəsil. Məniyi yumaq və (ya) ovxalamaq	64
51-ci fəsil. Dəvənin, qoyunun və digər ev heyvanlarının sidiyi və onların ağılları	64
52-ci fəsil. Yağın və suyun içinə murdar şeylərin düşməsi	65
53-cü fəsil. Durgun suya bövl etmək.....	65

54-cü fəsil. Namaz qılanın belinə napak bir şey və ya cəmdək atıldığı zaman o kimsənin namazı batil olmaz	65
55-ci fəsil. Tüpürçəyin, burundan axan seliynin və buna bənzər şeylərin paltara bulaşması.....	66
56-cı fəsil. Qadının öz atasının üzündən qarı silməsi.....	66
57-ci fəsil. Misvak.....	67
58-ci fəsil. Misvakı daha yaşlı olana vermək	67
59-cu fəsil. Dəstəməzli halda yatan kimsənin fəziləti	67
5 – Qüsl kitabı	69
1-ci fəsil. Qüslədən əvvəl dəstəməz almaq	69
2-ci fəsil. Kişinin öz zövcəsi ilə birlikdə çimməsi	69
3-cü fəsil. Bir saa və buna yaxın miqdarda (su ilə) qüsl etmək	69
4-cü fəsil. Başına üç dəfə su tökən kimsə	70
5-ci fəsil. Badyadan (su götürüb) qüsl edən kimsə	70
6-cı fəsil. Cinsi əlaqəyə girdikdən sonra bunu bir daha təkrar etmək	70
7-ci fəsil. Ətirləndikdən sonra qüsl edən kimsə	71
8-ci fəsil. Qüsl əsnasında saçların dibini ovxalamaq.....	71
9-cu fəsil. Adam məsciddə ikən cunub olduğunu xatırlasa, təyəmmüm etməyib olduğu halda bayıra çıxmalıdır	71
10-cu fəsil. Xəlvətə çəkilib təklikdə, çılpaq çimən kimsə	72
11-ci fəsil. İnsanların yanında qüsl etdikdə pərdə tutmaq	72
12-ci fəsil. Mömin murdar olmaz	73
13-cü fəsil. Cunub olan kimsənin dəstəməz alıb yatması	73
14-cü fəsil. (Kişi və qadının) cinsiyyət üzvləri bir-birinə toxunarsa	73
6 – Heyz kitabı.....	74
1-ci fəsil. Heyz olan qadınlara əmr etmək.....	74
2-ci fəsil. Heyzli qadının ərinin başını yuması və (saçlarını) daraması	74
3-cü fəsil. Kişinin zövcəsi heyzli ikən başını onun qucağına qoyub Quran oxuması.....	74
4-cü fəsil. Nifası heyz adlandıran kimsə	75
5-ci fəsil. Heyzli qadına toxunmaq	75
6-cı fəsil. Heyzli qadının oruc tutmağı tərk etməsi	75
7-ci fəsil. İstihazəli qadının etikaf etməsi	76
8-ci fəsil. Heyzdən təmizlənmiş qadının qüsl edərkən ətirlənməsi	76
9-cu fəsil. Qadının, heyzdən təmizlənməyəyi zaman bədənini ovxalaması	77
10-cu fəsil. Qadının heyzdən (təmizləndikdən sonra) qüsl etdikdə darıması	77
11-ci fəsil. Qadının, heyzdən (təmizləndikdən sonra) qüsl etdikdə saçlarını açması	78
12-ci fəsil. Heyzli qadın buraxdığı namazları qılmamalıdır	78
13-cü fəsil. Paltarını geymiş heyzli qadınla bir yataqda yatmaq	79
14-cü fəsil. Heyzli qadınların (qurban və fitrə) bayramlarında iştirak etməsi	79

15-ci fəsil. Heyz günlərindən başqa (bir gündə qadının gördüyü) sarı və ya bulanıq su.....	79
16-cı fəsil. İfadə təvafından sonra heyz görmüş qadın	80
17-ci fəsil. (Uşaq) doğarkən ölmüş qadının cənazə namazını sünnəyə uyğun şəkildə qılmaq.....	80
18-ci fəsil.	80
7 – Təyəmmüm kitabı.....	81
1-ci fəsil. Uca Allahın: «...su tapmasanız, təmiz torpaqla təyəmmüm edin və ondan üzünü və əllərinizə sürtün»– sözü	81
2-ci fəsil. Səfərdə olmayan kəs su tapmadıqda və namazın vaxtının çıxacağından ehtiyat etdikdə təyəmmüm etməlidir.....	82
3-cü fəsil. Təyəmmüm edən adam əllərinin içinə üfürə bilərmi?.....	82
4-cü fəsil. Təmiz torpaq müsəlmanın təmiz olması üçün suyu əvəz edir	83
8 – Namaz kitabı	85
1-ci fəsil. Gecə səfərində namazın necə fərz buyurulduğu.....	85
2-ci fəsil. Paltarda namaz qılmağın vacib olması	87
3-cü fəsil. Tək bir örtüyə bürünüb namaz qılmaq.....	87
4-cü fəsil. Tək bir paltarda namaz qılındığı zaman (namaz qılan) adam onun əşyalarını çiyinə atmalıdır	88
5-ci fəsil. Paltar çox dar olduqda (nə etməli)	88
6-cı fəsil. Şamda istehsal olunmuş cübbədə namaz qılmaq.....	89
7-ci fəsil. Namaz əsnasında çıpaq olmağın bəyənilməməsi	89
8-ci fəsil. Bədənin hansı hissələri örtülməlidir	90
9-cu fəsil. Bud barədə deyilənlər	91
10-cu fəsil. Namazda qadın neçə paltar geyməlidir?	92
11-ci fəsil. Bəzəkli paltarda namaz qılan haqqında.....	92
12-ci fəsil. Üstündə xaç şəkli, yaxud digər rəsmlər olan paltarla qılınan namaz batil olurmu?	93
13-cü fəsil. İpək fərrucda namaz qılıb, sonra onu soyunan adam haqqında.....	93
14-cü fəsil. Qırmızı rəngli paltarda namaz qılmaq.....	93
15-ci fəsil. Damda, minbərdə və ağacdən (düzəldilmiş əşyaların) üzərində namaz qılmaq.....	94
16-cı fəsil. Həsir üzərində namaz qılmaq.....	94
17-ci fəsil. Döşək üzərində namaz qılmaq	95
18-ci fəsil. Bərk istilər olduqda paltara səcdə etmək	95
19-cu fəsil. Səndəllə namaz qılmaq.....	95
20-ci fəsil. Məstlərlə namaz qılmaq	95
21-ci fəsil. (Namaz qılan adam) səcdədə əllərini aralı qoymalı və böyründən kənara çəkməlidir.....	96
22-ci fəsil. Qibləyə üz tutmağın fəziləti.....	96
23-cü fəsil. Uca Allahın: «İbrahimin dayandığı yeri namazgah edin!»– sözü.....	96

24-cü fəsil. (Namaz qılan adamın) harada olursa olsun, üzünü qibləyə çevirməsi	97
25-ci fəsil. Qiblə haqqında, habelə səhvən qibləyə üz tutmadan namaz qılmış adamın onu təkrar qılmasını vacib saymayan kimsə barəsində	98
26-cı fəsil. Tüpürcəyin məsciddən əl ilə silinməsi	99
27-ci fəsil. Namaz əsnasında sağ tərəfə tüpürülməməlidir	99
28-ci fəsil. Məscidə tüpürməyin kəffarəsi	99
29-cu fəsil. İmamın insanlara namazı lazımınca qılmalarına dair, habelə qiblə ilə bağlı öyüd-nəsihəti	100
30-cu fəsil. "Bəni filan məscidi" demək olarmı?	100
31-ci fəsil. Məsciddə (mal) bölgüsü və xurma salxımlarının asılması	100
32-ci fəsil. Evlərdə namaz qılınan yerlər	101
33-cü fəsil. Cahiliyyə dövrünün müşriklərinin qəbirlərini açmaq və həmin yerləri namazgah etmək olarmı?	103
34-cü fəsil. Dəvələrin saxlanıldığı yerdə namaz qılmaq	104
35-ci fəsil. Sobanın, odun və (müşriklərin) ibadət etdiyi şeylərin qarşısında, lakin Allah üçün namaz qılanlar haqqında	104
36-cı fəsil. Qəbirlərin arasında namaz qılmağın qadağan olunması	104
37-ci fəsil	104
38-ci fəsil. Qadının məsciddə yatması	105
39-cu fəsil. Kişilərin məsciddə yatması	106
40-cı fəsil. Məscidə daxil olan kəs iki rükət namaz qılmalıdır	106
41-ci fəsil. Məscidin tikilməsi	106
42-ci fəsil. Məscid tikilərkən (işçilərin) bir-birlərinə köməklik etməsi	107
43-cü fəsil. Məscid tikənlər haqqında	107
44-cü fəsil. Məsciddən keçən (adam) oxlarının uclarından tutmalıdır	107
45-ci fəsil. Məsciddən keçmək	108
46-cı fəsil. Məsciddə şeir söyləmək	108
47-ci fəsil. Məsciddə adamların nizə oynatması	108
48-ci fəsil. Məsciddə (bir məsələyə dair hökmün) verilməsini tələb etmək və məscidə davamiyyətli gəlmək	108
49-cu fəsil. Məscidi süpürmək və (içindəki) əskiləri, zibili və ağac qırıntılarını yığışdırmaq	109
50-ci fəsil. Məsciddə şərab ticarətinin qadağan olunması	109
51-ci fəsil. Əsir düşmüş və ya borclu olan kimsənin məsciddə əl-ayağının bağlanılması	109
52-ci fəsil. Məsciddə xəstələr və başqa kəslər üçün çadır qurmaq	110
53-cü fəsil. Zəruri halda dəvəni məscidə salmaq	110
54-cü fəsil	110
55-ci fəsil. Məsciddə kiçik qapı və keçid	111
56-cı fəsil. Kəbənin və məscidlərin qapıları və qıfılları	112
57-ci fəsil. Məsciddə halqa qurmaq və oturmaq	112
58-ci fəsil. Məsciddə arxası üstə uzanmaq	112
59-cu fəsil. Bazar məscidində namaz qılmaq	113

60-cı fəsil. Məsciddə və başqa yerlərdə barmaqları bir-birinə keçirtmək.....	113
61-ci fəsil. Mədinəyə gedən yolların üstündəki məscidlər və Peyğəmbərin ﷺ namaz qıldığı yerlər	114

Namaz qılanın (qoyduğu) sütrəyə dair fəsillər 117

1-ci fəsil. İmamın sütrəsi onun arxasında dayananlar üçün də sütrədir.	117
2-ci fəsil. Namaz qılanla sütrə arasındakı məsafə nə qədər olmalıdır?	117
3-cü fəsil. (Yerə sancılmış) ucu iti ağac parçasına doğru namaz qılmaq	118
4-cü fəsil. Sütuna doğru namaz qılmaq.....	118
5-ci fəsil. Sütunlar arasında fərdi namaz qılmaq.....	118
6-cı fəsil. (Sütrə məqsədilə) dişi dəvə, dəvə, ağac və yəhərə doğru namaz qılmaq	119
7-ci fəsil. Çarpayıya doğru namaz qılmaq.....	119
8-ci fəsil. Namaz qılan kəs, önündən keçən adamı itələməlidir.....	119
9-cu fəsil. Namaz qılanın qabağından keçməyin günahı.....	120
10-cu fəsil. Yatan adamın arxasında namaz qılmaq.....	120
11-ci fəsil. (Namaz qılan adamın) namaz əsnasında körpə qız uşağını qucağında tutması.....	120
12-ci fəsil. Qadın namaz qılan kimsəyə əziyyət verən şeyi ondan təmizləyir.....	121

9 – Namazların vaxtları kitabı.....122

1-ci fəsil. Namazın vaxtları və onun fəziləti	122
2-ci fəsil. Namaz kəffarədir	122
3-cü fəsil. Namazın vaxtında qılınmasının fəziləti	123
4-cü fəsil. Beş vaxt qılınan namaz (bu vaxtlar arasında işlənən günahların) kəffarəsidir.....	124
5-ci fəsil. Namaz qılan kimsə öz Rəbbi ﷻ ilə gizli söhbət edir	124
6-cı fəsil. Bərk istilər düşdükdə zöhr namazının qılınmasını hava sərinləyəndək təxirə salmaq.....	124
7-ci fəsil. Zöhr namazının vaxtı gün batmağa meyl etdiyi zaman başlayır.....	125
8-ci fəsil. Zöhr namazını əsr namazınadək təxirə salmaq.....	126
9-cu fəsil. Əsr namazının vaxtı	126
10-cu fəsil. Əsr namazını buraxanların günahı.....	127
11-ci fəsil. Əsr namazını qılmayan kimsələr	127
12-ci fəsil. Əsr namazının fəziləti.....	127
13-cü fəsil. Gün batmamışdan əvvəl əsr namazının bir rükətinə yetişən kimsə.....	128
14-cü fəsil. Məğrib namazının vaxtı	129
15-ci fəsil. Məğrib namazını işa namazı adlandırmaq istəməyən kimsə	130
16-cı fəsil. İşa namazının fəziləti	130
17-ci fəsil. Gözlərindən yuxu tökülən kimsənin işa namazından qabaq yat- ması	131
18-ci fəsil. İşa namazının vaxtı gecə yarısına qədərdir.....	131
19-cu fəsil. Sübh namazının fəziləti	132

20-ci fəsil. Sübh namazının vaxtı	132
21-ci fəsil. Sübh namazından sonra günəş (üfüqdən) yüksələnədək namaz qılmağın (hökmü)	132
22-ci fəsil. Günəş batmamışdan əvvəl namaz qılınmamalıdır	133
23-cü fəsil. Əsr namazından sonra, vaxtı keçmiş və digər bu kimi namazların qılınması	133
24-cü fəsil. (Namazın) vaxtı keçdikdən sonra azan vermək	134
25-ci fəsil. (Namazın) vaxtı keçdikdən sonra camaata namaz qıldıran kimsə	134
26-cı fəsil. Namazını unudan kimsə, yadına düşən kimi onu qılmalıdır	135
27-ci fəsil	135
28-ci fəsil	135

10 – Azan kitabı.....137

1-ci fəsil. Azanın başlanması	137
2-ci fəsil. Azanın (sözlərinin) iki dəfə təkrar edilməsi	137
3-cü fəsil. Azanın fəziləti	137
4-cü fəsil. Azanın uca səslə oxunması	138
5-ci fəsil. Azan qan tökülməsinin qarşısını alır	138
6-cı fəsil. Adam müəzzinin səsinə eşitdikdə nə deməlidir	138
7-ci fəsil. Azan bitdikdən sonra oxunan dua	139
8-ci fəsil. Azan vermək üçün püşk atmaq	139
9-cu fəsil. Namaz vaxtının yetişdiyini kor adama xəbər verən olarsa, onda o da azan verə bilər	139
10-cu fəsil. Dan yeri söküldükdən sonra azan vermək	140
11-ci fəsil. Dan yeri sökülməmişdən əvvəl azan vermək	140
12-ci fəsil. Hər kim istəsə, iki azan arasında namaz qıla bilər	140
13-cü fəsil. “Qoy səfərdə azanı bir müəzzin versin” – deyən kimsə	141
14-cü fəsil. Müsafirələr (səfərdə) bir camaat olduqda azan və iqamə verməyin zəruriliyi	141
15-ci fəsil. (Namaza tələsən) adamın: “Biz namazı buraxmışıq” – deməsi	141
16-cı fəsil. Camaat iqamə verilərkən imamı gördükdə nə vaxt ayağa qalxmalıdır?	142
17-ci fəsil. İqamə oxunduqdan sonra imamın zəruri bir işlə məşğul olması	142
18-ci fəsil. Camaatla namaz qılmağın vacib olması	142
19-cu fəsil. Camaat namazının fəziləti	143
20-ci fəsil. Camaatla qılınan sübh namazının fəziləti	143
21-ci fəsil. Zöhr namazının (ilkin) vaxtında qılınmasının fəziləti	143
22-ci fəsil. İzləri hesablamaq	144
23-cü fəsil. Camaatla qılınan işa namazının fəziləti	144
24-cü fəsil. Məsciddə oturub namazı gözləyən kimsə (barəsində) və məscidlərin fəziləti (haqqında)	144
25-ci fəsil. Səhər və axşamüstü məscidə gedənin fəziləti	145
26-cı fəsil. İqamə oxunduqdan sonra fərz namazından başqa namaz qılmaq olmaz	145

27-ci fəsil. Xəstə hansı halda camaat namazında iştirak edə bilər	145
28-ci fəsil. İmam namazı ancaq (xütbədə) iştirak edənlərəmi qıldırmalıdır və yağış yağarkən o, cümə xütbəsi söyləməlidirmi?	146
29-cu fəsil. İqamə oxunduqdan sonra süfrəyə yemək verilərsə (nə etməli?)	147
30-cu fəsil. Ev işlərində ailəsinə köməklik edən və iqamə verildikdən sonra namaza gedən kimsə haqqında.....	147
31-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ qıldığı namazı, habelə onun qoyduğu Sünnəni insanlara öyrətmək məqsədilə onlara namaz qıldırən kimsə.....	148
32-ci fəsil. Elmi və hörməti olan kəslər camaata namaz qıldırmağa daha haqlıdırlar	148
33-cü fəsil. (İmamı əvəz edən) kimsə camaata namaz qıldırmağa başladıq- dan sonra həmişə namazı qıldırən imamın gəlib çıxması	149
34-cü fəsil. İmam ona görə təyin olunmuşdur ki, (arxasında) namaz qılan- lar ona tabe olsunlar	150
35-ci fəsil. İmamın arxasında duranlar nə vaxt səcdə etməlidirlər?	151
36-cı fəsil. İmamdan qabaq başını səcdədən qaldırən günahı	151
37-ci fəsil. Kölənin, köləlikdən azad olmuş adamın və ya həddi-buluğa çat- mamış uşağın imamlıq etməsi	151
38-ci fəsil. Arxasındakılar (namazı) tam yerinə yetirdikləri halda imam səh- və yol verərsə	152
39-cu fəsil. (Namazda) adam imamın solunda durmaq istədikdə imam onu sağ tərəfinə keçirərsə, bu onların namazını batil etməz.....	152
40-cı fəsil. İmam (namazı) uzatdıqda, zəruri işləri olan bir adamın (namaz- dan) çıxıb onu təkbaşına qılması haqqında	152
41-ci fəsil. İmamın qiyamı çox uzatmaması, rüku və səcdələri isə tam yeri- nə yetirməsi haqqında	153
42-ci fəsil. Namazı uzatmadan tam yerinə yetirmək.....	153
43-cü fəsil. Körpənin ağlamasını eşitdikdə namazı xəfif şəkildə qılan kimsə.....	154
44-cü fəsil. İqamə oxunduğu zaman və ondan sonra sıraların düzəldilməsi.....	154
45-ci fəsil. Sıralar düzəldiyi zaman imamın camaata üz tutması	154
46-cı fəsil. İmamla camaatın arasında divarın və ya başqa bir maneənin ol- ması	154
47-ci fəsil. Gecə namazı	155

Namazın xüsusiyyətlərinə dair fəsillər 156

1-ci fəsil. Namaza başlayanda "Allahu Əkbər" deyərkən əlləri qaldırmaq.....	156
2-ci fəsil. Sağ əli sol əlin üstünə qoymaq.....	156
3-cü fəsil. "Allahu Əkbər" sözündən sonra nə deyilməlidir	156
4-cü fəsil	157
5-ci fəsil. Namaz əsnasında imama nəzər salmaq.....	158
6-cı fəsil. Namaz əsnasında göyə baxmaq	158
7-ci fəsil. Namaz əsnasında o tərəf-bu tərəfə baxmaq.....	158
8-ci fəsil. Bütün namazlarda imamın və onun arxasında duranların (Quran- dan) oxuması vacibdir	158

9-cu fəsil. Zöhr namazında (Quran) oxumaq.....	160
10-cu fəsil. Məğrib namazında (Quran) oxumaq.....	160
11-ci fəsil. Məğrib namazını səslə oxumaq	161
12-ci fəsil. İsha namazında (Quran) oxuyub səcdəyə getmək	161
13-cü fəsil. İsha namazında (Quran) oxumaq	161
14-cü fəsil. Sübh namazında (Quran) oxumaq	162
15-ci fəsil. Sübh namazında (Quran) səslə oxumaq	162
16-cı fəsil. Bir rükətdə iki surənin oxunması, surələrin sonuncu ayələrinin oxunması, əvvəlkindən qabaq gələn surənin oxunması, surənin əvvəlindən (bir neçə ayənin) oxunması	163
17-ci fəsil. (Dörd rükətli namazlarda) son iki rükəti qılarkən "əl-Fatihə" surəsini oxumaq.....	163
18-ci fəsil. İmamın "Amin" sözünü səslə deməsi.....	164
19-cu fəsil. "Amin" deməyin fəziləti	164
20-ci fəsil. Cərgələrə daxil olmamış rüku etmək haqqında	164
21-ci fəsil. Rükuya getdikdə "Allahu Əkbər" sözünü tam tələffüz etmək	164
22-ci fəsil. Səcdədən qalxarkən "Allahu Əkbər" demək.....	165
23-cü fəsil. Rükuda əlləri dizlərə qoymaq.....	165
24-cü fəsil. Rükuda kürəyi düz tutmaq və rahat durmaq.....	165
25-ci fəsil. Rükuda dua etmək.....	166
26-cı fəsil. "Allahummə Rəbbənə ləkəl həmd" sözünün fəziləti.....	166
27-ci fəsil	166
28-ci fəsil. Rükudan başını qaldırandan sonra rahat durmaq	167
29-cu fəsil. Səcdəyə gedərkən "Allahu Əkbər" demək	167
30-cu fəsil. Səcdə etməyin fəziləti	168
31-ci fəsil. Yeddi əza üzərinə səcdə etmək.....	170
32-ci fəsil. İki səcdə arasında oturmaq	170
33-cü fəsil. Səcdədə dirsəkləri yerə qoymamaq.....	171
34-cü fəsil. Namazın tək rükətlərini tamamladıqda bir qədər oturduqdan sonra ayağa qalxmaq	171
35-ci fəsil. İki səcdə etdikdən sonra ayağa qalxan kimsənin "Allahu Əkbər" deməsi	171
36-cı fəsil. Təşəhhüdü oxuyanda Sünnəyə müvafiq qaydada oturmaq	172
37-ci fəsil. Birinci təşəhhüdün deyilməsini vacib saymayanlar.....	172
38-ci fəsil. Son (rükətdə oxunan) təşəhhüd.....	173
39-cu fəsil. Salamdan əvvəl dua etmək	173
40-cı fəsil. (Axırıncı) təşəhhüddən sonra istənilən duanı etməyin caiz olması	174
41-ci fəsil. Salam.....	175
42-ci fəsil. Salamla imam salam verdikdən sonra verilməlidir	175
43-cü fəsil. Namazdan sonra zikr etmək	175
44-cü fəsil. İmam salamları verdikdən sonra üzünü camaata tərəf çevirməlidir.....	176
45-ci fəsil. Camaata namaz qıldırıqdan sonra vacib bir işi yadına salaraq cərgələrin arasından keçib gedən kimsə haqqında	177

46-cı fəsil. (Namazı qılıb qurtardıqdan sonra) sağ və ya sol tərəfə dönüb getmək	177
47-ci fəsil. Çiy sarımsaq, soğan və kəvər haqqında deyilənlər	177
48-ci fəsil. Uşaqların dəstəmaz alması	178
49-cu fəsil. Gecə və ala-qaranlıqda qadınların məscidə getməsi	179

11 – Cümə kitabı 180

1-ci fəsil. Cümənin fərz olması	180
2-ci fəsil. Cümə namazı üçün ətilənmək	180
3-cü fəsil. Cümə namazının fəziləti	180
4-cü fəsil. Cümə günü saçların yağlanması	181
5-ci fəsil. (Cümə namazına) hər kəs özünün ən gözəl geyimini geyməlidir	181
6-cı fəsil. Cümə günü misvakdan istifadə etmək	182
7-ci fəsil. Cümə günü sübh namazında oxunan surələr haqqında	182
8-ci fəsil. Kəndlər və şəhərlərdə cümə namazının qılınması	182
9-cu fəsil. Özlərinə cümə namazı qılmaq vacib olmayanlara cümə qüslünü etmək vacibdirmi?	183
10-cu fəsil. Cümə namazına haradan və kimlər gəlməlidir?	183
11-ci fəsil. Cümə günü həddən artıq isti olduqda (nə etmək lazımdır)	184
12-ci fəsil. Cümə namazına getmək	184
13-cü fəsil. Adam cümə günü qardaşını durğuzub onun yerində oturmalıdır	184
14-cü fəsil. Cümə günü azan vermək	185
15-ci fəsil. Cümə günü bir müəzzinin (olması haqqında)	185
16-cı fəsil. Cümə günü minbərdə (oturmuş imam) azanın sözlərini təkrar etməlidir	185
17-ci fəsil. Minbərdən xütbə vermək	186
18-ci fəsil. Xütbəni ayaq üstə vermək	187
19-cu fəsil. Xütbə əsnasında (Allaha) təriflər deyəndən sonra "Sonra isə..." deyən kimsə haqqında	187
20-ci fəsil. İmam xütbə verdiyi zaman kiminsə gəlib (oturduğunu) görərsə, ona iki rükət namaz qılmağı buyurmalıdır	188
21-ci fəsil. Cümə günü xütbə zamanı yağışın yağması üçün Allaha dua etmək	188
22-ci fəsil. Cümə günü imam xütbə verərkən susmaq	189
23-cü fəsil. Cümə gününün (xeyirli) saati	189
24-cü fəsil. Cümə namazı qılınarkən bəzi adamların imamı tərk etməsi haqqında	190
25-ci fəsil. Cümə namazından əvvəl və ondan sonra qılınan (kənüllü) namazlar	190

12 – Qorxu (namazı) kitabı 191

1-ci fəsil. Qorxu namazı	191
2-ci fəsil. Qorxu namazını istər ayaq üstə, istərsə də minik üzərində qılmaq olar	191

3-cü fəsil. Həm təqib edən, həm də təqib olunan kimsə minik üzərində, başla işarə edərək namaz qıla bilər.....	191

13 – İki bayram kitabı 193

1-ci fəsil. Bayram günü nizə və qalxan (oynadıb şənlənmək)	193
2-ci fəsil. Oruculuq bayramında (namazdan əvvəl xurma və s.) yemək	193
3-cü fəsil. Qurban bayramında (qurban ətindən və s.) yemək	193
4-cü fəsil. Minbər olmayan namazgahda (bayram) namazlarını qılmaq	194
5-ci fəsil. Azan və iqamə verilmədən qılınan bayram namazlarına piyada və ya minik üzərində getmək.....	195
6-cı fəsil. Xütbə bayram namazından sonra verilməlidir.....	195
7-ci fəsil. Təşriq günlərində (yerinə yetirilən) əməllərin fəziləti	195
8-ci fəsil. Minada keçən günlərdə, habelə Ərəfata doğru irəlilədikdə (təkrar-təkrar) “Allahu Əkbər” demək.....	196
9-cu fəsil. Qurban günləri (dəvələri və digər heyvanları) namazgahda kəsmək.....	196
10-cu fəsil. Bayram namazını qılıb (evə) dönərkən başqa yolla qayıtmaq	196

14 – Vitr kitabı.....197

1-ci fəsil. Vitr (namazı) haqqında varid olanlar.....	197
2-ci fəsil. Vitr (namazının) vaxtları	197
3-cü fəsil. Vitri (gecə) qılınan namazların axıncısı etmək gərəkdir	197
4-cü fəsil. Vitrin minik üstündə qılınması	197
5-ci fəsil. Rükudan əvvəl və ya sonra dua oxumaq.....	198

15 – İstisqa kitabı 199

1-ci fəsil. İstisqa	199
2-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ: “Onlara Yusufun zamanında göndərdiyin (qıtlıq və quraqlıq) illəri kimi illər göndər!” – deyə dua etməsi	199
3-cü fəsil. Quraqlıq vaxtı camaat imamdan xahiş edə bilər ki, o, yağışın yağması üçün (Allaha) dua etsin	200
4-cü fəsil. Mərkəzi məsciddə yağışın yağması üçün dua etmək	201
5-ci fəsil. Cümə xütbəsində qibləyə deyil, başqa istiqamətə üz tutub yağışın yağması üçün dua etmək.....	201
6-cı fəsil. Peyğəmbər ﷺ hansı şəkildə camaata arxa çevirmişdir?	202
7-ci fəsil. İmamın yağışın yağması üçün dua edərkən əllərini göyə qaldırması	202
8-ci fəsil. Yağış yağanda nə deyilməlidir?.....	202
9-cu fəsil. Külək çox bərk əsdiyi zaman... ..	202
10-cu fəsil. Peyğəmbərin ﷺ: «Mən Səba qasırğası sayəsində qələbə qazandım»– sözü.....	203
11-ci fəsil. Zəlzələlər və müsibətlər barəsində deyilənlər	203
12-ci fəsil. Yağışın nə vaxt yağacağını Uca Allahdan başqa heç kəs bilməz	203

16 – Kusuf kitabı.....	204
1-ci fəsil. Günəş tutulduğu vaxt namaz qılmaq.....	204
2-ci fəsil. Kusuf vaxtı sədəqə vermək.....	204
3-cü fəsil. Kusuf vaxtı hamını camaat namazına çağırmaq.....	205
4-cü fəsil. Kusuf vaxtı qəbir əzabından Allaha sığınmaq.....	205
5-ci fəsil. Kusuf namazını camaat şəklində qılmaq.....	206
6-cı fəsil. Günəş tutulduğu vaxt kölə azad etməyi sevən kimsə haqqında.....	207
7-ci fəsil. Kusuf vaxtı zikr etmək.....	207
8-ci fəsil. Kusuf namazını uca səslə oxumaq.....	208
17 – Qurandakı səcdə ayələri kitabı.....	209
1-ci fəsil. Qurandakı səcdə ayələri və onun sünnəsi haqqında varid olanlar.....	209
2-ci fəsil. “Sad” surəsindəki səcdə ayəsi.....	209
3-cü fəsil. Müsəlmanların müşriklərlə birlikdə səcdə etməsi; müşrik murdar olduğundan ona dəstəmaz almaq vacib deyildir.....	209
4-cü fəsil. Səcdə ayəsini oxuyub səcdə etməyən kimsə haqqında.....	210
5-ci fəsil. «Göy yarılacağı zaman» surəsini oxuduqda səcdə etmək.....	210
6-cı fəsil. İzdihamdan dolayı səcdə etmək üçün yer tapmayan kimsə.....	210
18 – Namazı qısaltmaq kitabı.....	211
1-ci fəsil. Namazı qısaltmaq haqqında və səfərdə (namazları) hansı müddətə qədər qısaltmaq olar.....	211
2-ci fəsil. Minada (qılınan) namazlar.....	211
3-cü fəsil. Nə qədər məsafə (qət edildikdən sonra) namazları qısaltmaq olar.....	212
4-cü fəsil. Səfərdə məğrib namazı üç rükət qılınmalıdır.....	212
5-ci fəsil. Eşşəyin üstündə nafilə namazı qılmaq haqqında.....	213
6-cı fəsil. Səfərdə (qıldığı vacib) namazlardan sonra nafilə namazı qılmayan kimsə haqqında.....	213
7-ci fəsil. Səfərdə (fərz) namazlarından əvvəl və ya başqa vaxtlarda nafilə namazları qılan kimsə haqqında.....	213
8-ci fəsil. Səfərdə (qılınan) məğrib və işa namazlarını birləşdirmək.....	213
9-cu fəsil. Namazı oturulu halda qıla bilməyən kəs, onu uzanan yerdə qıla bilər.....	214
10-cu fəsil. Hər kim (halsız olduğundan) oturduğu yerdə namaza başladıqdan sonra halının yaxşılaşdığını və ya yüngülləşdiyini hiss etsə, (namazı) ayaq üstə tamamlamalıdır.....	214
19 – Gecənin bir vaxtı durub namaz qılmaq kitabı.....	215
1-ci fəsil. Gecənin bir vaxtı durub əlavə namaz qılmaq.....	215
2-ci fəsil. Gecə durub namaz qılmağın fəziləti.....	215
3-cü fəsil. Xəstənin gecə namazı qılmaması haqqında.....	216
4-cü fəsil. Peyğəmbərin ﷺ (camaatı) gecə namazını, habelə digər nafilə namazlarını qılmağa təhrik etməsi və (bunu onlara) vacib buyurmaması haqqında.....	216

5-ci fəsil. Peyğəmbər ﷺ gecə namazında o qədər durardı ki, hətta ayaqları şişərdi.....	217
6-cı fəsil. Gecənin axırında yatan kimsə haqqında	217
7-ci fəsil. Gecə namazını qılarkən qiyamı uzatmaq	218
8-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ təhəccüd namazını necə və neçə rükət qılması haqqında.....	218
9-cu fəsil. Peyğəmbərin ﷺ gecə namaza durması, habelə yatması və bir də gecə namazının (hökmünün) nəsx olunması haqqında	219
10-cu fəsil. (Hər kəs) gecə namazını qılanadək şeytanın, onun boynunun ardına vurduğu düyünlər açılmır	219
11-ci fəsil. Kim namaz qılmayıb yatarsa, şeytan onun qulağına sidik ifraz edir.....	219
12-ci fəsil. Gecənin axırında dua etmək və namaz qılmaq	220
13-cü fəsil. Gecənin əvvəlini yatıb axırını oyaq qalan kimsə haqqında.....	220
14-cü fəsil. Peyğəmbərin ﷺ ramazanda və başqa aylarda qıldığı gecə namazları	220
15-ci fəsil. Əldən düşənədək ibadət etmək bəyənilmir	221
16-cı fəsil. Daim gecə namazlarını qılan kimsənin bunu tərk etməsi bəyənilmir	221
17-ci fəsil. Gecə yuxudan oyanıb namaz qılan kimsənin fəziləti	221
18-ci fəsil. Könüllü qılınan namazların iki rükət-iki rükət qılınması haqqında	223
19-cu fəsil. Sübh namazından qabaq qılınan iki rükət namazın davamiyyətli qılınması və bu iki rükətin könüllü olması haqqında.....	223
20-ci fəsil. Sübh namazından əvvəl qılınan iki rükətdə oxunan surə	224
21-ci fəsil. Yaşadığı yerdə duha namazını qılmaq.....	224
22-ci fəsil. Zöhr namazından əvvəl iki rükət (namaz) qılmaq.....	224
23-cü fəsil. Məğrib namazından əvvəl namaz qılmaq	224
20 – Məkkə və Mədinə məscidlərində namaz qılmaq kitabı	225
1-ci fəsil. Məkkə və Mədinə məscidlərində namaz qılmağın üstünlüyü.....	225
2-ci fəsil. Quba məscidi.....	225
3-cü fəsil. (Peyğəmbərin ﷺ) qəbri ilə minbəri arasında olan yerin fəziləti	226
21 – Namazdakı əməllər kitabı	227
1-ci fəsil. Namazda kəlmə kəsməyin qadağan olunması.....	227
2-ci fəsil. Namaz əsnasında (səcdə yerindəki) xırda daşları təmizləmək.....	227
3-cü fəsil. Namaz əsnasında minik heyvanı açılıb qaçsa, (nə etmək lazımdır?)	227
4-cü fəsil. Namaz əsnasında verilən salamı almaq olmaz	229
5-ci fəsil. Namaz qılarkən əlləri belə qoymaq.....	229
22 – Səhv səcdəsi kitabı	230
1-ci fəsil. (Dörd rükət əvəzinə) beş rükət namaz qılan adam, (nə etməlidir?)	230
2-ci fəsil. (Namaz qılan) kimsəyə namazda ikən müraciət olunmuşdursa, o, əli ilə işarə etməli və dinləməlidir	230

23 – Cənazələr kitabı	232
1-ci fəsil. Axır kəlməsi “Lə ilahə illəlah” olan kimsə haqqında.....	232
2-ci fəsil. Cənazənin ardınca getməyin əmr olunması.....	232
3-cü fəsil. Meyit kəfənə büküldükdən sonra ona baş çəkmək	233
4-cü fəsil. Ölənin ailəsinə ölüm xəbərini çatdıran adam haqqında	233
5-ci fəsil. Övladının ölümünə səbir edib mükafatını Allahdan diləyən kimsənin fəziləti	234
6-cı fəsil. Yaxşı olar ki, (meyit) tək sayda yuyulsun.....	234
7-ci fəsil. Meyiti (yuyanda) sağ əzalarından başlamaq lazımdır.....	235
8-ci fəsil. Kəfən üçün ağ parça (seçmək)	235
9-cu fəsil. Kəfənin iki parçadan ibarət olması.....	235
10-cu fəsil. Meyit üçün kəfən (seçmək)	235
11-ci fəsil. Əgər kəfən meyitin ancaq (bədəninə və) başını və ya (bədəninə və) ayaqlarını örtməyə çatarsa, bununla onun başı örtülməlidir	236
12-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ zamanında hər kim əvvəlcədən özü üçün kəfən hazırlayırdısa, heç kəs onu qınamazdı	237
13-cü fəsil. Qadınlar cənazənin ardınca gedə bilərmə?	237
14-cü fəsil. Qadının öz ərindən başqa birisi üçün yas saxlaması	238
15-ci fəsil. Qəbirləri ziyarət etmək.....	238
16-cı fəsil. Peyğəmbərin ﷺ: “Ölənin ailəsi onun üçün vay-şivən qoparıb ağ- layarsa, – və əgər o özü sağlığında belə etmişdirsə, – onda ona əzab verilər” sözü	238
17-ci fəsil. Ölənin adam üçün nə cür ağlamaq bəyənilmir?.....	240
18-ci fəsil. Paltarını cıran kimsə bizdən deyildir	240
19-cu fəsil. Peyğəmbərin ﷺ Səd ibn Xovləyə ☞ yazdığı gəlməsi.....	240
20-ci fəsil. Müsibət üz verdikdə baş qırmağın qadağan olunması.....	241
21-ci fəsil. Baş vermiş müsibətdən (xəbər tutduğu zaman) oturan və üzün- də kədər hissi oyanan kimsə haqqında	241
22-ci fəsil. Müsibət üz verdikdə kədərli olduğunu bildirməyən kimsə haq- qında	242
23-cü fəsil. Peyğəmbərin ﷺ: “Həqiqətən, biz səndən (ayrıldığımıza görə) kədərlənirik” sözü.....	242
24-cü fəsil. Xəstənin yanında ağlamaq.....	243
25-ci fəsil. Vay-şivən salmağın və bərkdən ağlamağın qadağan olunması, (və insanları) bundan çəkindirmək haqqında.....	243
26-cı fəsil. Cənazə görəndə ayağa qalxmaq	244
27-ci fəsil. Cənazəni görüb ayağa qalxan adam nə vaxt otura bilər?.....	244
28-ci fəsil. Yəhudinin cənazəsini görüb ayağa qalxan kimsə haqqında.....	244
29-cu fəsil. Cənazəni qadınlar deyil, ancaq kişilər aparmalıdırlar.....	245
30-cu fəsil. Cənazəni yeyin-yeyin aparmaq lazımdır.....	245
31-ci fəsil. Cənazənin ardınca getməyin fəziləti	245
32-ci fəsil. Qəbirlərin üstündə ibadətqah tikməyin qadağan olunması haq- qında	246
33-cü fəsil. Nifaslı halda ölənin qadına cənazə namazının qılınması	246

34-cü fəsil. Cənazə namazında əl-Fatihə surəsini oxumaq.....	246
35-ci fəsil. Ölənlər ayaqqabılarının səsinə eşidir	246
36-cı fəsil. Müqəddəs torpaqda və ya buna bənzər bir yerdə dəfn olunmaq istəyən kimsə haqqında.....	247
37-ci fəsil. Şəhidə cənazə namazı qılmaq	248
38-ci fəsil. İslamı qəbul etdikdən sonra vəfat etmiş uşaq üçün cənazə nama- zı qılınır mı? Habelə, uşaq ölüm ayağında ikən ona İslam dini ərz edi- lirmi?	248
39-cu fəsil. Allaha şərik qoşan adam ölümqabağı "Lə ilahə illəllah" de- yərsə... ..	250
40-cı fəsil. Nəsihət verən adam qəbrin yanında ikən, əshabələri də onun ətrafında oturduğu halda öyüd-nəsihət verə bilər.....	251
41-ci fəsil. Öz canına qəsd edən kimsə haqqında deyilənlər	251
42-ci fəsil. İnsanların ölənlər haqqında tərifləməsi	252
43-cü fəsil. Qəbir əzabı barəsində varid olanlar	253
44-cü fəsil. Qəbir əzabından (Allaha) sığınmaq.....	253
45-ci fəsil. Ölənlər adama səhər-axşam (Cənnətdə və ya Cəhənnəmdə olan) yeri göstərilir	254
46-cı fəsil. Müsəlmanların (ölmüş) övladları haqqında deyilənlər	254
47-ci fəsil. Müşriklərin (ölmüş) uşaqları haqqında deyilənlər.....	254
48-ci fəsil.....	255
49-cu fəsil. Qəfil ölüm.....	257
50-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ, Əbu Bəkrin ؓ və Ömər in ؓ qəbirləri haqqında deyilənlər.....	257
51-ci fəsil. Ölümləri söyməyin qadağan olunması	257

24 – Zəkat kitabı.....258

1-ci fəsil. Zəkatın vacibliyi	258
2-ci fəsil. Zəkat verməyənin günahı	259
3-cü fəsil. Zəkatı verilmiş mal xəzinə sayılır	260
4-cü fəsil. Sədəqə halal qazandıqdan verilməlidir	260
5-ci fəsil. Sədəqə qəbul olunanadək onu vermək gərəkdir.....	260
6-cı fəsil. Yarım xurma və ya bir qədər sədəqə verməklə özünüzü Cəhən- nəmdən qoruyun.....	262
7-ci fəsil. Hansı sədəqə ən yaxşı (sədəqə sayılır)?	262
8-ci fəsil.	263
9-cu fəsil. Varlı adamın varlı olduğunu bilmədən ona sədəqə vermək.....	263
10-cu fəsil. (Adam) bilmədən öz oğluna sədəqə verərsə	264
11-ci fəsil. Özü (sədəqə) verməyib, xidmətçisinə sədəqə verməyi tapşırıq kimsə	264
12-ci fəsil. Sədəqə ancaq artıq olan maldan verilməlidir	264
13-cü fəsil. (Başqalarını) sədəqə verməyə təhrik etmək və buna görə şəfaətçi- lik etmək.....	265
14-cü fəsil. Sədəqə imkan daxilində verilməlidir	265

15-ci fəsil. Müşrik ikən sədəqə verib sonra müsəlman olan kimsə.....	266
16-cı fəsil. Fəsad törətmədən ağasının əmri ilə sədəqə verən xidmətçinin savabı haqqında.....	266
17-ci fəsil. Allahın: "Kim (haqqı olanın haqqını) verir və <i>Allahdan</i> qorxursa..." sözü və (mələyin): "Allahım, malından (Sənin yolunda) xərcləyən kimsəyə əvəzini ver!" sözü	266
18-ci fəsil. Sədəqə verənlə xəsisin məsəli	267
19-cu fəsil. Hər bir müsəlman sədəqə verməlidir, bunu bacarmayan kimsə yaxşı iş görməlidir.....	267
20-ci fəsil. Zəkatın və sədəqənin miqdarı və sədəqə olaraq bir qoç vermək.....	267
21-ci fəsil. (Puldan deyil) maldan zəkat vermək	268
22-ci fəsil. Zəkat verilməsi vacib olan cəm olunmuş malı ayırmaq, ayrı-ayrı olan malı da cəm etmək olmaz.....	268
23-cü fəsil. Şəriqli maldan zəkat verildiyi zaman şəriklər (qoyduqları mala) müvafiq miqdarda zəkat verməlidirlər	269
24-cü fəsil. Dəvələrin zəkatı	269
25-ci fəsil. Bir yaşına çatmış dişi dəvəni zəkat verməyə mükəlləf olan və belə bir dəvəsi olmayan kimsə haqqında.....	269
26-cı fəsil. Qoyunların zəkatı	270
27-ci fəsil. Zəkat olaraq ancaq sağlam heyvan götürülməlidir.....	271
28-ci fəsil. Zəkat olaraq insanların mallarının ən yaxşısı götürülməməlidir.....	271
29-cu fəsil. Zəkatı qohum-əqrəbaya vermək.....	272
30-cu fəsil. Müsəlman öz atının zəkatını verməyə mükəlləf deyildir.....	273
31-ci fəsil. Sədəqəni yetimlərə vermək.....	273
32-ci fəsil. (Qadının) zəkatı ərinə və himayəsində olan yetimə verməsi	274
33-cü fəsil. Uca Allahın: «...kölələrin azad olunmasına, borclulara, Allah yolunda cihad edənlərə... məxsusdur...» sözü	275
34-cü fəsil. (Həyalı olub) dilənməkdən çəkinmək.....	276
35-ci fəsil. Dilənməyən və nəfsini saxlayan kimsəyə Allahın (ruzi) verməsi.....	277
36-cı fəsil. Malını çoxaltmaq məqsədilə dilənən kimsə.....	277
37-ci fəsil. Varlı olmağın həddi	278
38-ci fəsil. Xurma budaqda ikən onun miqdarını təxmin etmək.....	278
39-cu fəsil. Yağmurla və axar su ilə sulanmış torpaqdan götürülən məhsulun onda biri (zəkat verilməlidir)	279
40-cı fəsil. Xurmanın zəkatı məhsul yığını vaxtı götürülməlidir; uşaq sədəqə üçün ayrılmış xurmaya toxuna bilərmi?	279
41-ci fəsil. (Adam) verdiyi sədəqəni satın ala bilərmi? Onun verdiyi sədəqəni başqa birisi də satın ala bilər.....	280
42-ci fəsil. Peyğəmbərin zövcələrinin azad etdiyi kölələrə zəkat vermək	280
43-cü fəsil. Sədəqənin dəyişməsi	280
44-cü fəsil. Zəkatın varlılardan alınıb həmin yerdə yaşayan kasıblara verilməsi	281
45-ci fəsil. İmamın zəkat verən adam üçün dua etməsi.....	281
46-cı fəsil. Dənizdən çıxarılanlar.....	281

47-ci fəsil. Tapılmış xəzinənin beşdə birini zəkat vermək	282
48-ci fəsil. Allahın: "...onu yığıb paylayanlara..." sözü və zəkatı paylayanların imama hesabat verməsi.....	282
49-cu fəsil. İmamın zəkat üçün ayrılmış dəvələrə damğa vurmaı	282
25 – Fitrə zəkatı kitabı	283
1-ci fəsil. Fitrə zəkatının vacibliyi	283
2-ci fəsil. Fitrə zəkatının bayramdan qabaq verilməsi	283
3-cü fəsil. Fitrə zəkatının istər azad insanlara, istərsə də kölələrə verilməsi.....	283
26 – Həcc kitabı	284
1-ci fəsil. Həccin vacib olması və onun fəziləti	284
2-ci fəsil. Uca Allahın: «...onlar sənın yanına piyada və ya hər biri uzaq yoldan gələn qayısbaldır dəvələr üstündə gəlsinlər. Qoy onlar öz mənfəətlərinin şahidi olsunlar...» sözü.....	284
3-cü fəsil. Minik üzərində həcc ziyarətini yerinə yetirmək	284
4-cü fəsil. Qəbul olunmuş həccin üstünlüyü	285
5-ci fəsil. Məkkə sakinlərinin həcc və ümrə ziyarətləri üçün ihrama girdikləri yer	285
6-cı fəsil	285
7-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ (həccə gedərkən) Şəcərədən keçməsi	286
8-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ: «Əqiq – mübarək bir vadidir» sözü.....	286
9-cu fəsil. Ətirin qoxusunu aparmaq üçün paltar ı üç dəfə yumaq	286
10-cu fəsil. İhrama girərkən ətir vurmaq. İhrama girmək istəyən adam nə geyinməlidir?.....	287
11-ci fəsil. İhrama girərkən saçlarını yapışqan bir maddə ilə yapışdıran kimsə haqqında	287
12-ci fəsil. Zülhüleyfə məscidində təlbiyə gətirmək	288
13-cü fəsil. Həccə gedərkən miniyə minmək, habelə birisini tərkinə almaq.....	288
14-cü fəsil. İhrama girən adam nə cür geyim geyinməlidir?	288
15-ci fəsil. Təlbiyə gətirmək	289
16-cı fəsil. Miniyə minərkən təlbiyədən öncə təhmid, təsbih və təkbir gətirmək.....	289
17-ci fəsil. Qibləyə yönəlib təlbiyə gətirmək.....	290
18-ci fəsil. Vadiyə gəldikdə təlbiyə gətirmək.....	290
19-cu fəsil. Peyğəmbərin ﷺ dövründə onun ihrama girdiyi kimi ihrama girən kimsə haqqında	290
20-ci fəsil. Uca Allahın: «Həcc ziyarəti məlum olan aylardadır...» sözü	291
21-ci fəsil. Təməttu, qıran və ifrad həccı. Özü ilə qurbanlıq heyvanı gətirməyən kimsənin etmək istədiyi həccin növünün dəyişdirilməsi.....	292
22-ci fəsil. Təməttu həccı	295
23-cü fəsil. Məkkəyə haradan daxil olmalı?.....	295
24-cü fəsil. Məkkənin fəziləti və onun tikilməsi.....	295

25-ci fəsil. Məkkədəki evlərin miras qoyulması, habelə onların satılması və alınması	296
26-cı fəsil. Peyğəmbərin ﷺ Məkkədə qalması	297
27-ci fəsil. Uca Allahın: «Allah Kəbəni – müqəddəs evi, haram ayı, ... insanların işlərini yoluna qoymaq <i>üçün bir vasitə kimi müəyyən etdi...</i> » sözü	297
28-ci fəsil. Kəbənin dağıdılması	298
29-cu fəsil. Qara daş haqqında deyilənlər	298
30-cu fəsil. Kəbəyə girməyən kimsə haqqında	298
31-ci fəsil. Kəbənin içində "Allahu Əkbər" deyən kimsə haqqında	298
32-ci fəsil. Kəbəni təvaf etdikdə tez-tez yeriyərək dövrə vurmaq nə vaxtdan başlamışdır	299
33-cü fəsil. Kəbəyə gələn adam təvaf edərkən (hər dövrdə) qara daşa toxunmalı, habelə (ilk) üç dövrdə tez-tez yeriməlidir	299
34-cü fəsil. Həcc və ümrə ziyarətlərində (Kəbəni təvaf etdikdə) tez-tez yerimək	299
35-ci fəsil. (Kəbənin qara daş yerləşən) küncünə əsa ilə toxunmaq	300
36-cı fəsil. (Qara) daşı öpmək	300
37-ci fəsil. Məkkəyə gəldikdə evinə getməmişdən öncə Kəbəni təvaf edən adam haqqında	301
38-ci fəsil. Təvaf əsnasında danışmaq	301
39-cu fəsil. Çılpaq olaraq Kəbəni təvaf etmək qadağandır; Allaha şərik qoşan adamın həcc etməsi də habelə	301
40-cı fəsil. İlk təvafdan sonra Ərəfatdan qayıdana qədər Kəbəyə yaxınlaşmayan və təvaf etməyən kimsə haqqında	302
41-ci fəsil. Hacılar su vermək	302
42-ci fəsil. Səfa və Mərvə dağları arasında səy etməyin vacib olması və Allahın qoyduğu əlamətlərdən sayılması	303
43-cü fəsil. Səfa və Mərvə arasında səy etmək barəsində deyilənlər	304
44-cü fəsil. Heyzli qadın təvafdan başqa həccin bütün ayınlarını yerinə yetirməlidir	304
45-ci fəsil. Tərviyə günü zöhr namazı harada qılınmalıdır?	304
46-cı fəsil. Ərəfa günü oruc tutmaq	305
47-ci fəsil. Ərəfa günü (Nəmira məscidinə) yollanmaq	305
48-ci fəsil. Ərəfatda durmaq	306
49-cu fəsil. Ərəfatdan çıxıb (Müzdəlifəyə) getmək	306
50-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ Ərəfatdan dönərkən qamçı ilə işarə edib əshabələrinə təmkinli olmalarını əmr etməsi	306
51-ci fəsil. Zəif olanların Müzdəlifəyə erkən göndərilmələri, orada dayanıb dua etmələri və ay batdıqdan sonra (Minaya) erkən göndərilmələri haqqında	307
52-ci fəsil. Müzdəlifədə sübh namazının qılındığı vaxt	307
53-cü fəsil. Müzdəlifədən (Minaya) nə zaman getmək lazımdır?	308

54-cü fəsil. Qurbanlıq dəvəyə minmək	308
55-ci fəsil. Qurbanlıq heyvanı özü ilə gətirən kimsə haqqında	309
56-cı fəsil. (Qurbanlıq heyvanlarına) nişan qoyduqdan sonra onları kəndir- ləyən, sonra da ihrama girən kimsə haqqında.....	309
57-ci fəsil. Qurbanlıq heyvanlarını öz əlləri ilə kəndirləyən kimsə haqqında.....	309
58-ci fəsil. Qoyunları kəndirlə bağlamaq.....	310
59-cu fəsil. İplərin rəngli yundan olması	310
60-cı fəsil. Qurbanlıq dəvələrin üstünə çul qoymaq, (kəsildikdən sonra da) onu sədəqə vermək.....	310
61-ci fəsil. Kişi öz qadınlarının buyruğunu gözləmədən onların adından inək kəsə bilər.....	311
62-ci fəsil. Minada Peyğəmbərin ﷺ qurban kəsdiyi yerdə qurban kəsmək.....	311
63-cü fəsil. Dəvəni, ayaqları bağlı ikən kəsmək.....	311
64-cü fəsil. Qurbanlıq heyvandan qəssaba heç bir şey vermək olmaz	312
65-ci fəsil. Qurbanlıq heyvanlardan həm yemək, həm də sədəqə vermək (olar)	312
66-cı fəsil. İhramdan çıxarkən saç qırmaq və ya qsaltmaq	312
67-ci fəsil. Sütunlara daş atmaq	313
68-ci fəsil. Daşları sütunlara vadinin aşağı tərəfindən atmaq	313
69-cu fəsil. Sütunların (hər birinə) yeddi daş atmaq.....	313
70-ci fəsil. Kiçik və orta sütuna daş atdıqdan sonra düz yerdə dayanıb qib- ləyə tərəf üz tutmaq.....	314
71-ci fəsil. Vida təvafı.....	314
72-ci fəsil. İfada təvafından sonra heyz görən qadın (nə etməlidir?).....	315
73-cü fəsil. Mühəssəb.....	315
74-cü fəsil. Məkkəyə daxil olmamışdan əvvəl zu-Tuva vadisində dayan- maq.....	315

27 – Ümrə kitabı.....316

1-ci fəsil. Ümrənin vacib olması və onun fəziləti	316
2-ci fəsil. Həcdən əvvəl ümrə ziyarətini yerinə yetirən kimsə haqqında	316
3-cü fəsil. Peyğəmbər ﷺ neçə dəfə ümrə ziyarəti etmişdir?.....	316
4-cü fəsil. Tənimdən ümrə (niyyəti ilə ihrama girmək)	317
5-ci fəsil. Həcdən sonra, qurbanlıq götürmədən ümrə ziyarətini yerinə ye- tirmək	318
6-cı fəsil. Ümrənin savabı çəkilən yorğunluğa görədir	318
7-ci fəsil. Ümrəni yerinə yetirən adam nə zaman ihramdan çıxmalıdır?	319
8-ci fəsil. Həcdən, ümrədən və ya döyüşdən qayıdarkən nə deyilməlidir?	319
9-cu fəsil. (Ziyarətə) gələn hacıları qarşılamaq və üç nəfərin bir minik üs- tündə oturması	320
10-cu fəsil. (Səfərdən qayıdan adamın) gecə vaxtı (evinə) gəlməsi	320
11-ci fəsil. Mədinəyə yaxınlaşdıqda dəvəsini tez sürüb gedən kimsə haq- qında	320
12-ci fəsil. Səfər əzabın bir parçasıdır.....	320

28 – Saxlanılan adam haqqında kitab	321
1-ci fəsil. Ümrəyə gedənin yolunu kəsərlərsə, (o nə etməlidir)?.....	321
2-ci fəsil. Həcc əsnasında saxlanılmaq.....	321
3-cü fəsil. (Ziyarətdən) saxlanıldıqda başı qırıxdırmamışdan əvvəl qurban kəsmək.....	321
4-cü fəsil. Uca Allahın: «...ya sədəqə verməli...» sözü: “altı kasıbı yedizdir-mək” deməkdir	322
5-ci fəsil. Fidyə olaraq verilən yemək yarım saa olmalıdır	322
29 – Ov etməyin cəzası kitabı	323
1-ci fəsil. İhramda olmayan adam ov edib ovladığı heyvanı ihramda olan adama versə, sonuncusuna bunu yemək (halal olar).....	323
2-ci fəsil. İhramda olan adam ihramda olmayan kimsənin ov etməsinə kömək göstərməməlidir.....	324
3-cü fəsil. İhramda olan adam, ihramda olmayan kimsənin ov etməsi üçün ovlanılacaq heyvanı ona göstərməməlidir	324
4-cü fəsil. Kimsə ihrama girmiş bir adama vəhşi bir eşşək hədiyyə edərsə, bunu ondan qəbul etməməlidir	324
5-ci fəsil. İhramda olan adam nəyi öldürə bilər?	325
6-cı fəsil. Məkkədə vuruşmaq halal deyildir	325
7-ci fəsil. İhramda olan adamın qan aldırması	325
8-ci fəsil. İhramda olan adamın evlənməsi	326
9-cu fəsil. İhramda olan adamın qüsl etməsi	326
10-cu fəsil. İhrama girməyən adamın haram sayılan əraziyə və Məkkəyə daxil olması.....	326
11-ci fəsil. Ölən adamın yerinə həcc etmək və onun əvəzinə nəzir vermək; kişi qadının yerinə həcc edə bilər	327
12-ci fəsil. Uşaqların həccini yerinə yetirməsi.....	327
13-cü fəsil. Qadınların həccini yerinə yetirməsi.....	327
14-cü fəsil. Kəbəyə piyada getməyi nəzir edən kimsə haqqında	328
30 – Mədinənin üstünlükləri kitabı	329
1-ci fəsil. Mədinənin haram sayılan ərazisi.....	329
2-ci fəsil. Mədinənin fəziləti və (pis) adamları özündən kənarlaşdırması	330
3-cü fəsil. Mədinə Tabədir.....	330
4-cü fəsil. Mədinəni sevməyən kimsələr.....	330
5-ci fəsil. İman Mədinəyə yığılacaq.....	331
6-cı fəsil. Mədinə əhlinə qarşı pislik etmək istəyənlərin günahı	331
7-ci fəsil. Mədinə qalaları	331
8-ci fəsil. Dəccal Mədinəyə girməyəcək	332
9-cu fəsil. Mədinə pis şeyləri kənar edir	333
10-cu fəsil.....	333
11-ci fəsil.....	333

31 – Oruc kitabı.....	335
1-ci fəsil. Orucun fəziləti.....	335
2-ci fəsil. Rəyyan (qapısı) oruc tutanlar üçündür.....	335
3-cü fəsil. “Ramazan”, yoxsa “ramazan ayı” deyilməlidir? Hər iki ifadəni düzgün sayan kimsə haqqında.....	336
4-cü fəsil. Ramazan ayında yalan danışmaqdan və bu yalana əməl etməkdən əl çəkməyən kimsə.....	336
5-ci fəsil. Oruc tutan adamı söysələr o: “Mən oruc tutmuşam”– deməlidirmi?.....	337
6-cı fəsil. Subay olduğundan ehtiyat edib oruc tutan kimsə.....	337
7-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ: «Ayı gördüyünüz zaman oruc tutun və ayı gördüyünüz zaman orucu saxlayın» sözü.....	337
8-ci fəsil. Bayram ayları əskilmir.....	338
9-cu fəsil. Peyğəmbərin ﷺ: «...biz nə yazmağı, nə də hesablamağı (bacarı- rıq)» sözü.....	338
10-cu fəsil. Ramazandan bir gün və ya iki gün əvvəl oruc tutulmaz.....	339
11-ci fəsil. Uca Allahın: «Orucluğu gecəsi zövcələrinizlə yaxınlıq etmək sizə halal edildi. Onlar sizin üçün bir libas, siz də onlar üçün bir libassı- nız...» sözü.....	339
12-ci fəsil. Uca Allahın: «Dan yeri söküləndə ağ sap qara sapdan (şəfəq ge- cənin qaranlığından) seçilənə qədər yeyin için...» sözü.....	340
13-cü fəsil. Səhur yeməyi ilə səbh namazı arasında nə qədər vaxt qalır?.....	340
14-cü fəsil. Müstəhəb sayılan səhur yeməyinin bərəkəti.....	340
15-ci fəsil. Oruc tutmaq istəyən kimsənin gündüz vaxtı niyyət etməsi.....	341
16-cı fəsil. Oruc tutan adamın cunub ikən səhər yuxudan oyanması.....	341
17-ci fəsil. Oruc tutan adamın (öz qadınını) qucaqlaması haqqında.....	341
18-ci fəsil. Oruc tutan adamın unudaraq yeməsi və ya içməsi.....	341
19-cu fəsil. Ramazanda (oruc ikən) cinsi əlaqəyə girmiş kimsənin (kəffarə olaraq) verməyə bir şeyi yoxdursa və onun özünə sədəqə verilmişdir- sə, (bunu öz ailəsinə verməklə) kəffarə edə bilər.....	342
20-ci fəsil. Oruc tutan adamın qan aldırması və qusması.....	342
21-ci fəsil. Səfərdə oruc tutmaq və ya tutmamaq.....	342
22-ci fəsil. Ramazanın bir neçə gününü oruc tutduqdan sonra səfərə çıxmaq.....	343
23-cü fəsil.....	343
24-cü fəsil. Peyğəmbərin ﷺ: «Səfərdə oruc tutmaq yaxşı əməl deyildir» sözü.....	344
25-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ oruc tutan və tutmayan əshabələri (buna görə) bir-birilərini qınamamışlar.....	344
26-cı fəsil. Boynunda orucun qəzası qalaraq ölən kimsə.....	344
27-ci fəsil. Oruc tutan adam nə zaman iftar etməlidir?.....	345
28-ci fəsil. İftar vaxtı girən kimi orucu açmaq.....	345
29-cu fəsil. Ramazanda yemək yedikdən sonra günəşi görmək.....	345
30-cu fəsil. Uşaqların oruc tutması.....	345
31-ci fəsil. Orucu dan yeri sökülənədək tutmaq olar.....	346
32-ci fəsil. Orucu pozmadan növbəti orucu tutanların cəzalandırılması.....	346

33-cü fəsil. Qardaşına nafilə orucunu pozması üçün and içdirən kimsə.....	347
34-cü fəsil. Şaban ayının orucu	347
35-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ orucu və iftarı barəsində deyilənlər.....	348
36-cı fəsil. Oruca dair bədənənin haqqı.....	348
37-ci fəsil. Oruca dair ailənin haqqı.....	349
38-ci fəsil. Bir camaatı ziyarət edib onların yanında orucunu açmayan kimsə	349
39-cu fəsil. Ayın axırında oruc tutmaq.....	350
40-cı fəsil. Cümə günü oruc tutmaq	350
41-ci fəsil. Müəyyən günləri oruc tutmaq üçün xüsusiləşdirmək olarmı?	350
42-ci fəsil. Təşriq günlərində oruc tutmaq	351
43-cü fəsil. Aşura günü oruc tutmaq.....	351
32 – Təravih namazı kitabı	352
1-ci fəsil. Ramazanda gecə namazı qılan kimsənin fəziləti.....	352
33 – Qədr gecəsinin fəziləti kitabı.....	353
1-ci fəsil. Qədr gecəsinə ramazanın axır yeddi gecəsində axtarmaq gərəkdir.....	353
2-ci fəsil. Qədr gecəsinə ramazanın son on gecəsinin tək gecələrində axtarmaq.....	354
3-cü fəsil. Ramazanın axır on günündə yerinə yetirilən əməllər	354
34 – Etikaf kitabı	355
1-ci fəsil. Son on gündə etikaf etmək; Bütün məscidlərdə etikaf etmək (olar).....	355
2-ci fəsil. (Etikafda olan adam) ancaq zəruri halda evinə gedə bilər.....	355
3-cü fəsil. Gecə etikaf etmək.....	355
4-cü fəsil. Məsciddə çadır qurmaq.....	355
5-ci fəsil. Etikaf edən adam ehtiyac üzündən məscidin qapısının ağzına çıxıb bilərmi?	356
6-cı fəsil. Ramazanın orta on günündə etikaf etmək.....	356
35 – Alış-veriş kitabı.....	357
1-ci fəsil. Uca Allahın: “Namaz başa çatdıqdan sonra yer üzünə dağılıb Allahın lütfünü axtarın və Allahu çox zikr edin ki, bəlkə nicat tapasınız. Onlar ticarət və ya əyləncə gördükləri zaman dağılışıb ona tərəf qaçdılar və səni <i>minbər</i> də ayaq üstə olduğun halda tərk etdilər. De: “Allah yanında qazanacağınız savab əyləncədən də, ticarətdən də xeyirlidir. Allah ən yaxşı ruzi verəndir” ayəsi barədə deyilənlər.....	357
2-ci fəsil. Halal da bəllidir, haram da bəllidir. Bu ikisinin arasında şübhəli şeylər vardır.....	358
3-cü fəsil. Şübhəli şeylərin açıqlanması	358
4-cü fəsil. Vəsvələri və buna bənzər olanı şübhəli şeylərdən saymayan kimsə haqqında.....	359

5-ci fəsil. Malını hansı yolla qazandığının fərqinə varmayan kimsə haqqında	359
6-cı fəsil. Bez parça və başqa bu kimi şeylərin ticarəti ilə məşğul olmaq	359
7-ci fəsil. Ticarət etmək üçün (səfərə) çıxmaq	360
8-ci fəsil. Ruzisinin artmasını istəyən kimsə haqqında	360
9-cu fəsil. Peyğəmbərin ﷺ nisyə alver etməsi	361
10-cu fəsil. İnsanın çalışaraq öz əlləri ilə (ruzi) qazanması	361
11-ci fəsil. Alış-veriş etdikdə üzüyola və alicənab olmaq	361
12-ci fəsil. (Borcunu qaytarmağa) imkanı olan adama möhlət vermək	361
13-cü fəsil. Alıcı və satıcı (bir-birinə) aydınlıq gətirsə, (bir-birindən) heç nə gizlətməsə və (bir-birinə) məsləhət versə, (onların ticarəti bərəkətli olar)	362
14-cü fəsil. Qarışdırılmış xurmaların satışı	362
15-ci fəsil. Səlam yedirdən adam. Uca Allah buyurur: "Ey iman gətirənlər! Allahdan qorxun və əgər möminsinizsə, sələmdən qalan faizi almayın."	362
16-cı fəsil. "Allah sələmi puç edir, sədəqələri isə artırır. Allah kafirləri və günahkarları sevməz."	363
17-ci fəsil. Dəmirçi haqqında deyilənlər	363
18-ci fəsil. Dərzi haqqında deyilənlər	364
19-cu fəsil. Minik heyvanlarının və (o cümlədən də) uzunqulağın satın alınması	364
20-ci fəsil. Susuzluğu yatmayan və ya qotur dəvənin satın alınması	365
21-ci fəsil. Qan alan adam haqqında deyilənlər	366
22-ci fəsil. (Qazanc əldə edilməsi) bəyənilməyən şeylərin alış-verişi	366
23-cü fəsil. Adamın bir şey satın alıb həmin vaxt, tərəflər ayrıldıqdan öncə onu başqasına hədiyyə etməsi	367
24-cü fəsil. Alış-veriş etdikdə aldatmağın bəyənilməməsi	367
25-ci fəsil. Bazarlar barəsində deyilənlər	367
26-cı fəsil. Bazarda ucadan qışqırmağın bəyənilməməsi	369
27-ci fəsil. Həm satıcı, həm də borcunu ödəyən kəs (malı) çəkməlidir	369
28-ci fəsil. (Malı) çəkdikdə bəyənilən davranış	370
29-cu fəsil. Peyğəmbərin saasının və muddunun bərəkəti	370
30-cu fəsil. Ərzaq mallarının satışı və ehtikar barədə deyilənlər	370
31-ci fəsil. (Adam) qardaşının alveri üstündən alver etməməli və onun ticarət işlərinə qarışmamalıdır; (o bunu yalnız o təqdirdə edə bilər ki,) qardaşı ona izn versin və ya özü bundan imtina etsin	371
32-ci fəsil. (Malı) hərraca çıxartmaq	372
33-cü fəsil. Əldə olmayan (malın), habelə ana bətnində olan balanın satışı	372
34-cü fəsil. Satıcıya dəvəni, inəyi və qoyunu sağılmamış vəziyyətdə saxlamaq qadağandır	372
35-ci fəsil. Zina etmiş kələnin satılması	372
36-cı fəsil. Şəhərli zəhmət haqqı almadan kəndlinin adından (onun malını) sata bilərmi? Şəhərli kəndliyə kömək göstərə bilərmi və ya ona nəsihət edə bilərmi?	373

37-ci fəsil. Karvanı (şəhərin kənarında) qarşılamağın qadağan olunması	373
38-ci fəsil. Kişimişi kişimişə, yeməyi də yeməyə dəyişmək	373
39-cu fəsil. Arpanı arpaya dəyişmək.....	374
40-cı fəsil. Qızılı qızıla dəyişmək.....	374
41-ci fəsil. Gümüşü gümüşə dəyişmək	374
42-ci fəsil. Dinarı dinara nisyə olaraq dəyişmək	375
43-cü fəsil. Qızılı nisyə olaraq gümüşlə dəyişdirmək	375
44-cü fəsil. Müzabənə	376
45-ci fəsil. Xurmalar ağacda ikən (onları) qızıl və gümüşə satmaq	376
46-cı fəsil. Meyvənin yetişdiyi bəlli olmadan onu satmaq.....	377
47-ci fəsil. Bir kimsə meyvənin yetişdiyi bəlli olmazdan əvvəl onu satar, sonra da meyvələrə bir xəstəlik düşərsə, (buna görə məsuliyyəti) satan adam daşımalıdır.....	377
48-ci fəsil. Xurmanı daha yaxşı xurma ilə dəyişmək.....	377
49-cu fəsil. Muxadərə.....	378
50-ci fəsil. Yerli əhalinin adətinə uyğun olan alış-veriş, icarə, tərəzidə çək- mək və ölçmək üsulu ilə məmləkətdə iş aparan kimsə	379
51-ci fəsil. Şəriklərdən birinin (öz payına düşən) malını digərinə satması	379
52-ci fəsil. Düşməndən kölə almaq; habelə onun hədiyyə verməsi və ya kö- lə azad etməsi	379
53-cü fəsil. Donuzların məhv edilməsi.....	380
54-cü fəsil. Canlı olmayan şeylərə aid rəsmlərin satılması və bu xüsusda olan bəzi bəyənilməyən məsələlər	380
55-ci fəsil. Azad insanı (qul kimi) satan kimsənin günahı	381
56-cı fəsil. Ölü heyvan və büt satmaq.....	381
57-ci fəsil. İtin müqabilində pul almaq.....	381
36 – İlkin ödəniş kitabı	382
1-ci fəsil. Müəyyən çəkiyə görə qabaqcadan ödəniş etmək.....	382
2-ci fəsil. Əlində bir əsası olmayan (adama) qabaqcadan (pul) ödəmək.....	382
37 – (Əmlakı) almaqda daha haqlı olan kimsələr kitabı	383
1-ci fəsil. (Sahibkar öz malını satdıqda) onu daha çox haqqı olan kimsəyə təklif etməlidir.....	383
2-ci fəsil. Hansı qonşu daha yaxın hesab olunur?	383
38 – İcarə kitabı	384
1-ci fəsil. İcarə haqqında deyilənlər.....	384
2-ci fəsil. Qirat müqabilində qoyun otarmaq.....	384
3-cü fəsil. Axşam çağından gecəyə qədər muzzdlu işçi tutmaq	384
4-cü fəsil. Bir adamın işçi tutması, bu işçinin zəhmət haqqını almayıb çıxıb getməsi, sonra da həmin adamın işçinin zəhmət haqqını işə qoyub ar- tırması haqqında	385

5-ci fəsil. Ruqya müqabilində verilən (zəhmət haqqı)	387
6-cı fəsil. Erkək heyvanın toxumu	388
39 – Həvalə kitabı	389
1-ci fəsil. Əgər (borc) varlı bir adama həvalə edilərsə, buna etiraz etmək ol- maz	389
2-ci fəsil. Ölən adamın borcunu başqa bir adama həvalə etmək caizdir	389
40 – Zəminlik kitabı	390
1-ci fəsil. Uca Allahın: "...əhd bağladığınız kəslərin paylarını <i>özlərinə</i> ve- rin..." sözü	390
2-ci fəsil. Ölən adamın borcunu öz boynuna götürən adamın sözündən vaz keçməyə haqqı yoxdur	390
41 – Vəkalət kitabı	391
1-ci fəsil. Şərikə vəkalət vermək.....	391
2-ci fəsil. Çoban can verən bir qoyun gördüyü zaman onu kəsə bilər, vəkil də xarab olacaq bir mal gördüyü zaman onu xilas edə bilər	391
3-cü fəsil. Borcların ödənilməsinə dair vəkalət vermək.....	391
4-cü fəsil. Bir tayfanın vəkilinə, yaxud havadarına hədiyyə vermək caizdir.....	392
5-ci fəsil. Əgər bir adam kiməsə vəkalət vermişdirsə, müvəkkilin onun razı- lığı ilə özünə nə isə götürməsi caizdir; habelə vəkilin ona müəyyən vaxtadək borc verməsi də caizdir	393
6-cı fəsil. Əgər vəkil bir şeyi fırldaq işlədərək satarsa, onun bu sövdəsi qə- bul olunmaz.....	394
7-ci fəsil. Cəzanı yerinə yetirməyə dair vəkalət vermək.....	395
42 – Yardarlıq kitabı	396
1-ci fəsil. (Taxıl) əkməyin və (ağac) basdırmağın fəziləti. Uca Allah buyu- rur: "Əkdiyinizi gördünüzmü? Onu siz bitirirsiniz, yoxsa Biz? Əgər Biz istəsəydik, onu bir saman çöpünə döndərər, siz də heyrətə gələr- diniz..."	396
2-ci fəsil. Əkinçilik alətlərilə işlədikdə onların hər hansı nəticəsindən ehti- yat etmək və ya qoyulmuş sərhədləri keçməkdən çəkinmək (gərəkdir).....	396
3-cü fəsil. Əkin sahələrini qorumaq üçün it saxlamaq.....	397
4-cü fəsil. İnəyi yer şumlamaq üçün istifadə etmək	397
5-ci fəsil. (Bir kimsənin başqa birisinə:) "Xurma və ya digər ağaclarıma qul- luq et və götürdüyüm məhsula şərik ol" deməsi	398
6-cı fəsil. (İcarəyə götürülmüş torpaqdan) yığılan məhsulun yarısını icarə haqqı olaraq torpaq sahibinə vermək.....	398
7-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ əshabələrinin vəqf etdiyi ərazilər, xərac götürülən ərazi, habelə (zimmilərlə) yardarlıq və digər sövdələşmələrdə saziş bağlamaq	399

8-ci fəsil. Ölü bir torpağı diriltmək.....	399
9-cu fəsil. Əgər torpaq sahibi müəyyən bir vaxt təyin etmədən (kimsəyə): “Allah istədiyi qədər burada əkib becərə bilərsən”– deyərsə, tərəflər qarşılıqlı razılığa görə hərəkət etməlidirlər	400
10-cu fəsil. Peyğəmbərin ﷺ əshabələrinin (tarladan götürdükləri) məhsulu və meyvələri bir-biriləri ilə bölüşdürməsi	400
11-ci fəsil.....	401
43 – Su ilə təmin etmə kitabı.....	402
1-ci fəsil. İstər bölünmüş, istər bölünməmiş olsun, suyun (insanlara) sədəqə verilməsini, hədiyyə olunmasını və ya vəsiyyə edilməsini caiz hesab edən kimsə haqqında.....	402
2-ci fəsil. “Su sahibinin sudan istədiyi qədər istifadə etməyə daha çox haqqı var” deyən kimsə	403
3-cü fəsil. Su quyusu üstündə mübahisə etmək və onun hökmü	403
4-cü fəsil. Müsafirin su içməsinə mane olan kimsənin günahı	404
5-ci fəsil. (Su içmək istəyənlərə) su verməyin fəziləti	404
6-cı fəsil. Hovuz və ya cürdək sahibinin suya hamıdan çox haqqı olduğunu deyən kimsə.....	405
7-ci fəsil. Qoruqlar ancaq Allaha və Onun elçisinə ﷺ aiddir	405
8-ci fəsil. İnsanların çaydan su içməsi və öz heyvanlarını suvarması	406
9-cu fəsil. Odunun və alafın satışı	406
10-cu fəsil. Xam torpaqdan pay ayırmaq.....	407
11-ci fəsil. Adamın (başqasına məxsus) bağça və ya xurmalıqdan keçmək və ya sulama haqqı ola bilər.....	408
44 – Borc almaq, borcu qaytarmaq, əmlakın həbs olunması və iflasa uğramaq kitabı	409
1-ci fəsil. İnsanların malını, onu qaytarmaq və ya dağıtmaq niyyəti ilə al- maq.....	409
2-ci fəsil. Borcların ödənilməsi. Uca Allah buyurur: “Həqiqətən, Allah sizə əmanətləri sahiblərinə qaytarmanızı və insanlar arasında hökm verər- kən ədalətlə hökm verməyinizi əmr edir.”	409
3-cü fəsil. Borcu gözəl tərzdə ödəmək.....	410
4-cü fəsil. Borcu olduğu halda ölən kimsənin cənazə namazı.....	410
5-ci fəsil. Malı israf etməyin qadağan olunması. Uca Allah buyurur: “Allah fitnə-fəsadı sevmir.” Həmçinin buyurur: “...mallarınızı ağılsızlara ver- məyin.”	411
45 – İddia kitabı	412
1-ci fəsil. İddiaçıların məhkəməyə çağırılması və müsəlmanla yəhudinin çəkişməsi	412
2-ci fəsil. İddiaçıların bir-birilərinin əleyhinə dediyi sözlər	413

46 – Tapılmış şey kitabı	414
1-ci fəsil. Tapılmış malın yiyəsi onun əlamətlərini desə, onu yiyəsinə qay- tarmaq gərəkdir	414
2-ci fəsil. Yoldan xurma tapılmışdırsa	414
47 – Haqsızlıqla ələ keçirilənlər kitabı.....	415
1-ci fəsil. Haqsızlıqlara görə qisas almaq.....	415
2-ci fəsil. Uca Allahın: “Allahın lənəti olsun zalımlara!” sözü.....	415
3-cü fəsil. Müsəlman müsəlmana zülm etməməli və onu (zalıma) təslim verməməlidir.....	416
4-cü fəsil. İstər zalım, istərsə məzlum olsun, (din) qardaşına yardım et!	416
5-ci fəsil. Qiyamət günü zülm zülmətlərə çevriləcəkdir.....	416
6-cı fəsil. Birisinə zülm etmiş adam ondan halallıq dilədiyi zaman ona etdi- yi zülmü bildirməlidirmi?	416
7-ci fəsil. Haqsızcasına (başqasının) torpağını zəbt edən kimsənin günahı	417
8-ci fəsil. Bir adam başqasının bir iş görməsinə izn verərsə, (bunu etmək ona) caiz olar	417
9-cu fəsil. Uca Allahın: “O, ən qatı mübahisəçidir” sözü.....	417
10-cu fəsil. Haqsız olduğunu bilə-bilə mübahisə edən adamın günahı	418
11-ci fəsil. Haqsızlığa məruz qalmış adam zalımın malını tapsa ondan öz haqqını götürə bilər	418
12-ci fəsil. Heç kəs öz qonşusuna onun divarı dibində ağac basdırmağına mane olmamalıdır	418
13-cü fəsil. Evlərin həyətləri, orada oturmaq, habelə yollarda oturmaq.....	419
14-cü fəsil. Əsas yol üstündə ixtilaf düşərsə (nə etmək lazımdır?).....	419
15-ci fəsil. Soyğunçuluq etməyin və (ölüləri) eybəcər hala salmağın qadağan olunması.....	419
16-cı fəsil. Malını qorumaq üçün vuruşan kimsə haqqında	420
17-ci fəsil. Birinin camı və ya başqa bir şeyi sındırılsa (nə etməli?)	420
48 – Şəriklik kitabı	421
1-ci fəsil. Ərzaq mallarında, qoyulan xərcdə və (başqa) ticarət mallarında şəriklik	421
2-ci fəsil. Qoyunların bölüşdürülməsi.....	421
3-cü fəsil. Şəriklərə məxsus malların ədalətli şəkildə qiymətləndirilməsi	422
4-cü fəsil. Bölgü aparıldığı zaman püşk atmaq olarmı?	423
5-ci fəsil. Yeməyə və başqa şeylərə şərik olmaq	423
49 – Girov kitabı.....	424
1-ci fəsil. Girov qoyulmuş minik heyvanına minmək, sağmal heyvanı da sağmaq (caizdir)	424
2-ci fəsil. Girov qoyanla girov götürən arasında ixtilaf düşərsə	424

50 – Kölə azad etmə kitabı.....425

1-ci fəsil. Kölə azad etmə və bunun fəziləti barədə deyilənlər.....	425
2-ci fəsil. Hansı köləni azad etmək daha yaxşıdır?	425
3-cü fəsil. İki nəfərə məxsus kölənin və ya bir neçə ortağın kənizinin azad edilməsi barədə	425
4-cü fəsil. Səhvən və ya unudaraq kölə azad etmək, qadını boşamaq və ya başqa bu kimi işlər görmək	426
5-ci fəsil. İnsanın, öz köləsini azad etməyə niyyət edərək onun Allaha məxsus olduğunu bildirməsi, üstəlik başqalarını buna şahid olmağa çağırması	426
6-cı fəsil. Müşriki azad etmək	427
7-ci fəsil. Ərəblər arasında köləyə sahib olan kimsələr.....	427
8-ci fəsil. Köləyə qarşı təkəbbür göstərməyin, habelə ona “qulum və ya kənizim” deməyin bəyənilməməsi	428
9-cu fəsil. (Sizlərdən birinin) xidmətçisi ona yemək gətirərsə.....	428
10-cu fəsil. Köləni vurduqda onun üzünə vurmamaq haqqında.....	428
11-ci fəsil. Özünü azad etmək istəyən köləyə hansı şərtləri qoymaq olar.....	428

51 – Hədiyyə etməyin fəziləti və buna təşviq etmək kitabı 430

1-ci fəsil. Hədiyyə etməyin fəziləti	430
2-ci fəsil. Balaca bir hədiyyə.....	430
3-cü fəsil. Ovlanmış (heyvan) hədiyyə verilsə, onu qəbul etmək	431
4-cü fəsil. Hədiyyəni qəbul etmək	431
5-ci fəsil. Dostuna hədiyyə vermək üçün onun öz zövcələrindən ancaq bəzisinin yanında qalacağı günü gözləyən kimsə.....	432
6-cı fəsil. Verilən hədiyyədən imtina etməmək	433
7-ci fəsil. Hədiyyə verənə bir şey əvəz vermək	433
8-ci fəsil. Hədiyyə verdikdə şahid tutmaq.....	433
9-cu fəsil. Kişinin öz qadınına, qadının da öz ərinə hədiyyə verməsi	434
10-cu fəsil. Qadının ərindən başqa birisinə hədiyyə verməsi və əri sağ ikən öz kölələrini azad etməsi.....	434
11-ci fəsil. (Hədiyyə verilən) köləni və əmlakı necə qəbul etməli.....	435
12-ci fəsil. Geyinilməsi bəyənilməyən geyimi hədiyyə etmək	435
13-cü fəsil. Müşriklərdən hədiyyə qəbul etmək	436
14-cü fəsil. Müşriklərə hədiyyə vermək.....	436
15-ci fəsil.....	437
16-cı fəsil. “Umra” və “ruqbə” deyilən hədiyyələri vermək	437
17-ci fəsil. Toy gecəsi gəlin üçün buruvuz paltar almaq	437
18-ci fəsil. Ehtiyacı olan adama müvəqqəti istifadə etmək üçün mal-mülk verməyin fəziləti	438

52 – Şahidlik etmə kitabı 439

1-ci fəsil. Şahidlik etməyə çağırılan adam haqsız yerə şahidlik etməməlidir	439

2-ci fəsil. Yalandan şahidlik etmək haqqında deyilənlər. Uca Allah buyurur: "Onlar yalandan şahidlik etməz, lağlağı məclisinə rast gəldikdə <i>oradan</i> ləyaqətlə ötüb keçərlər".....	439
3-cü fəsil. Kor adamın şahidlik etməsi, gördüyü işləri, onun evlənməsi, kəbin kəsməsi, alış-verişlə məşğul olması, verdiyi azanın və digər işlərdə iştirak etməsinin məqbul sayılması, habelə səslə təyin edilən şeylər	440
4-cü fəsil. Qadınların bəzilərinin digərlərinə ədalətlə şahidlik etməsi.....	440
5-ci fəsil. Bir adamın başqa birisini təmizə çıxartması ona kifayət edir	445
6-cı fəsil. Uşaqların həddi-buluğa çatması və onların şahidlik etməsi. Uca Allah buyurur: "Sizin uşaqlar da həddi-buluğa çatanda qoy özlərindən əvvəlkilər <i>yanınıza girmək üçün</i> izin istədikləri kimi izin istəsinlər".	446
7-ci fəsil. Hamının bir ağızdan and içməsi	446
8-ci fəsil. Necə and içdirilməlidir? Uca Allah buyurur: "(Münafıqlar) sizinlə həmrəy olduqlarına and içirlər."	446
53 – Sülh kitabı.....	447
1-ci fəsil. İnsanların arasını düzəldən adam yalançı deyildir	447
2-ci fəsil. İmamın öz yaxın adamlarına: "Gedək, (filan adamların) arasını düzəldək" – deməsi	447
3-cü fəsil. (Sülh müqaviləsi bağlayan adamın) hansı qəbilədən və ya kimlərdən olduğu göstərilmədən: "Bu, filankəsin oğlu filankəsin filankəsin oğlu filankəslə bağladığı sülhdür" (sözü) necə yazılır?.....	447
4-cü fəsil. Peyğəmbərin ﷺ Həsən ibn Əli عليه السلام haqqında dediyi: "Mənim bu oğlum çox hörmətli şəxsiyyətdir. O, iki böyük dəstənin arasını düzəldəcəkdir."	449
5-ci fəsil. İmam barışığa işarə edə bilərmə?.....	449
54 – Şərtlər kitabı.....	450
1-ci fəsil. Nikah bağladıqda mehr verməyin şərtləri	450
2-ci fəsil. Allahın buyurduğu cəzalar yerinə yetirildikdə yolverilməz şərtlər.....	450
3-cü fəsil. Yardarlığa dair şərt kəsildikdə (torpaq sahibinin): "İstədiyim vaxt səni (buradan) çıxardacağam" – deməsi	451
4-cü fəsil. Cihad etdikdə və düşmənlə sülh bağladıqda qoyulan şərtlər və bunların yazılması.....	452
5-ci fəsil. Qərar qəbul edildikdə hansı şərtləri qoymaq və nəyi istisna etmək olar.....	460
55 – Vəsiyyətlər kitabı.....	461
1-ci fəsil. Vəsiyyətlər	461
2-ci fəsil. Ölüm ayağında sədəqə vermək.....	461
3-cü fəsil. Qadınlar və övladlar qohum-əqrəbaya aiddirmi?	462
4-cü fəsil. Uca Allahın: "Yetimlər yetkinlik yaşına çatdıqda onları imtahana çəkin. Əgər onların yetkinliyə çatdıqlarını görsəniz, mallarını özlərinə qaytarın..." sözü haqqında	462

5-ci fəsil. Uca Allahın: “Həqiqətən, yetimlərin mallarını haqsızlıqla yeyənlər öz qarınlarına ancaq od doldururlar və onlar yandırıb-yaxan oda girəcəklər” sözü haqqında	463
6-cı fəsil. Vəqfi idarə edən kimsənin zəhmət haqqı	463
7-ci fəsil. Bir torpağı və ya su quyusunu vəqf edən kimsənin, müsəlmanların bundan faydalandığı qədər özünün də faydalanmasına dair şərt qoyması.....	464
8-ci fəsil. Uca Allahın: “Ey iman gətirənlər! Sizlərdən bir kimsəyə ölüm gəldiyi zaman, vəsiyyə vaxtı içinizdən iki ədalətli kişi, bir yerə səfərə çıxdığınız zaman başınıza ölüm müsibəti gəldikdə isə özünüzdən olmayan iki kişi aranızda şahidlik etsin...” ayəsindən “...Allah günahkar tayfanı doğru yola yönəltməz” ayəsinə qədər.....	464
56 – Cihad kitabı	466
1-ci fəsil. Cihadın fəziləti.....	466
2-ci fəsil. İnsanların ən üstünü Allah yolunda malı və canı ilə cihad edən mömindir	466
3-cü fəsil. Allah yolunda cihad edən kimsələrin dərəcələri	467
4-cü fəsil. Allah yolunda səhər və axşam (döyüşə) getmək; birinizin Cənnətdəki ox boyda yeri (dünya və onun içindəkilərdən xeyirlidir)	467
5-ci fəsil. Hurilər və onların xüsusiyyətləri	468
6-cı fəsil. Allah yolunda əziyyət çəkən (adamın mükafatı).....	468
7-ci fəsil. Qüdrətli və əzəmətli Allahın yolunda yaralanan kimsə haqqında	469
8-ci fəsil. Uca Allahın: “Möminlərin içərisində Allaha etdikləri əhdə sadıq qalan kişilər vardır. Onlardan kimisi əhdini yerinə yetirib şəhid olmuş, kimisi də <i>şəhid olmasını</i> gözləyir. Onlar <i>əhdlərini</i> əsla dəyişdirməyiblər” sözü	470
9-cu fəsil. Döyüşdən əvvəl yaxşı iş görmək	471
10-cu fəsil. Naməlum istiqamətdən atılmış oxla vurulub öldürülmüş kimsə haqqında.....	472
11-ci fəsil. Allahın Sözüünün (hər şeydən) uca olması üçün vuruşan kimsə	472
12-ci fəsil. Döyüşdən və (döyüş əsnasında) toza bulaşıqdan sonra qüsl etmək.....	472
13-cü fəsil. Bir kafirin (döyüşdə) bir müsəlmanı öldürməsi, sonra müsəlman olub əməllərini islah etməsi və (döyüşlərin birində) öldürülməsi.....	473
14-cü fəsil. Cihadı orucdan üstün tutan kimsə haqqında.....	474
15-ci fəsil. Cihadda ölənlərdən başqa yeddi sinif şəhid də vardır.....	474
16-cı fəsil. Uca Allahın: “Möminlərdən üzürlülər istisna olmaqla, – <i>evdə</i> oturanlarla Allah yolunda öz malları və canları ilə cihad edənlər eyni olmazlar...” ayəsindən “...Allah Bağışlayandır, Rəhmlidir” ayəsinə qədər	474
17-ci fəsil. Döyüşə təhrik etmək	475
18-ci fəsil. Xəndək qazmaq	475
19-cu fəsil. Üzrlü səbəbə görə döyüşdən yayınan kimsə	476
20-ci fəsil. Allah yolunda oruc tutmağın fəziləti.....	476

21-ci fəsil. Mücahidi təchiz etməyin və ya onun (ailəsinə baxmağın) fəziləti.....	477
22-ci fəsil. Döyüşdə hənutdan istifadə etmək	477
23-cü fəsil. Kəşfiyyata getməyin fəziləti	478
24-cü fəsil. Qiyamət gününədək atların yüyənində xeyir qalacaqdır	478
25-ci fəsil. (İmam) ədalətli də olsa, günahkar da olsa (onun rəhbərliyi) altında döyüşmək lazımdır	478
26-cı fəsil. Uca Allahın: "...döyüş atları hazırlayın..." sözünə görə atını hazzırlayan kimsə haqqında	478
27-ci fəsil. Ata və uzunqulağa ad vermək	479
28-ci fəsil. Atın uğursuzluğu haqqında deyilənlər	479
29-cu fəsil. Qənimətdən ata görə verilən pay	480
30-cu fəsil. Döyüşdə başqasının minik heyvanının yüyənindən tutub aparmaq.....	480
31-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ dövrəsi.....	481
32-ci fəsil. Qadınların döyüş əsnasında mücahidlərə tuluqlarda su daşması	481
33-cü fəsil. Qadınların döyüş əsnasında yaralılara yardım etməsi.....	481
34-cü fəsil. Allah yolunda aparılan döyüşdə keşik çəkmək etmək	482
35-ci fəsil. Döyüşdə xidmət etməyin fəziləti	482
36-cı fəsil. Allah yolunda sərhəddə keşik çəkməyin fəziləti. Uca Allah buyurur: "Ey iman gətirənlər! Səbir edin, dözümlü olun, <i>sərhəd boyu</i> növbə ilə keşik çəkin və Allahdan qorxun ki, bəlkə nicat tapasınız!"	483
37-ci fəsil. Döyüşdə zəiflərin və əməlisəlah insanlarının (duaları vasitəsilə Allahdan) kömək diləmək.....	483
38-ci fəsil. Ox atmağa təşviq etmək.....	484
39-cu fəsil. Qalxandan istifadə etmək və (döyüşdə) dostunun qalxanı ilə müdafiə olunan kimsə haqqında	484
40-cı fəsil. Qılıncın bəzədilməsi haqqında deyilənlər.....	485
41-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ zirehi haqqında deyilənlər və döyüşdə zireh geyinmək haqqında	485
42-ci fəsil. Döyüşdə ipək paltar geyinmək	485
43-cü fəsil. Rumlulara qarşı vuruşmaq haqqında deyilənlər.....	486
44-cü fəsil. Yəhudilərlə döyüşmək haqqında.....	486
45-ci fəsil. Türklərlə döyüşmək haqqında	487
46-cı fəsil. Müşriklərin məğlub olması və sarsılması üçün bəddua etmək	487
47-ci fəsil. (Qəlbləri müsəlmanlığa) isinişib bağlansın deyər müşriklərin doğru yola gəlməsi üçün (Allaha) dua etmək	488
48-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ insanları İslam dininə və onun peyğəmbərliyini qəbul etməyə, habelə Allahı qoyub bir-birilərini ilahiləşdirməməyə çağırması	488
49-cu fəsil. Bir yerə döyüşə çıxmaq istəyən kimsənin başqa bir yerə gedəcəyini elan etməsi, habelə cümə axşamı səfərə çıxan kimsə haqqında.....	489
50-ci fəsil. Vidalaşmaq.....	489
51-ci fəsil. Əmr sahibini eşitmək və ona itaət etmək.....	489
52-ci fəsil. Əmr sahibinin arxasında vuruşmaq və onu mühafizə etmək.....	489

53-cü fəsil. Döyüşdə düşməndən qaçmamağa dair beyət etmək.....	490
54-cü fəsil. Əmir sahibi camaatdan ancaq onların gücü çatdığı bir işi tələb edə bilər	491
55-ci fəsil. Peyğəmbər ﷺ günün əvvəlində döyüşə başlamadıqda onu gün batmağa meyl edənədək yubadardı	492
56-cı fəsil. Muzdlu işçi.....	492
57-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ bayrağı haqqında deyilənlər.....	492
58-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ: “(Bir ay əvvəlcədən düşmənlərimin qəlbinə) qorxu salınmaqla mənə yardım edilmişdir” sözü	493
59-cu fəsil. Döyüşə getdikdə azuqə aparmaq, Uca Allah buyurur: “Özünüzlə azuqə götürün! Ən yaxşı azuqə isə təqvadır”.....	493
60-cı fəsil. Uzunqulağın üstündə olan kimsənin başqa birisini tərkinə alması	494
61-ci fəsil. Quran Kitabını düşmən ölkəsinə aparmağın bəyənilməməsi.....	494
62-ci fəsil. Nə zaman “Allahu Əkbər” sözünü bərkdən demək bəyənilmir	495
63-cü fəsil. Vadiyə endikdə “Sübhanəllah!” demək	495
64-cü fəsil. Səfərdə olan adama, evində etdiyi əməllərin savabı qədər savab yazılır	495
65-ci fəsil. Təkbaşına səfərə çıxmaq	495
66-cı fəsil. Cihadə ata-ananın izni ilə getmək	496
67-ci fəsil. Dəvənin boynundan zıncırov və buna bənzər bir şey asmaq barədə deyilənlər.....	496
68-ci fəsil. Orduya yazılmış bir kimsənin zövcəsi həcc ziyarətinə getmişsə və ya həmin adamın (başqa) bir üzrlü səbəbi varsa, ona (təxris olunmağa) izn verilmir?	496
69-cu fəsil. Əsirlərin zəncirlənməsi	497
70-ci fəsil. Düşmən ölkəsinə gecə vaxtı hücum etmək və hücum nəticəsində uşaqların öldürülməsi (yolverilməzdir).....	497
71-ci fəsil. Döyüş əsnasında uşaqların öldürülməsi (yolverilməzdir).....	497
72-ci fəsil. Allahın əzabı ilə əzab vermək olmaz	498
73-cü fəsil	498
74-cü fəsil. Evləri və xurmalıqları yandırmaq.....	498
75-ci fəsil. Müharibə aldatmadır	499
76-cı fəsil. Döyüşdə mübahisə etməyin və ixtilafa düşməyin bəyənilməməsi və əmirə qarşı çıxanların cəzası	499
77-ci fəsil. Düşməni görüb, camaatı xəbərdar etmək məqsədilə uca səslə “Köməyə gəlin!” deyər qışqıran kimsə haqqında.....	501
78-ci fəsil. Əsirləri azad etmək.....	502
79-cu fəsil. Müşrikləri fidyə müqabilində azad etmək.....	502
80-cı fəsil. İslama qarşı vuruşan adamın (təhlükəsizliyinə dair) zəmanət almadan müsəlman ölkəsinə daxil olması	503
81-ci fəsil. Nümayəndələrə hədiyyələr vermək	503
82-ci fəsil. Zimmilərə havadarlıq etmək və onlarla iş görmək olarmı?.....	503
83-cü fəsil. Uşaqlar İslama necə dəvət edilir?.....	504

84-cü fəsil. İxtiyar sahibinin camaatın (sayını) yazdırması.....	504
85-ci fəsil. Düşməni məğlub etdikdən sonra üç gün onların torpaqlarında qalmaq.....	504
86-cı fəsil. Müşriklər bir müsəlmanın malını ələ keçirdikdən sonra həmin müsəlman öz malını tapsa (nə etməlidir?).....	505
87-ci fəsil. Farsca və ya digər əcəm dilində danışan kimsə haqqında. Uca Allah buyurur: "...dillərinizin və rənglərinizin müxtəlifliyi də Onun dəlillərindəndir". (Digər ayədə) buyurur: "Biz hər bir elçini ancaq öz xalqının dilində danışan göndərdik ki..."	505
88-ci fəsil. Əmanətə xəyanət etmək. Uca Allah buyurur: "Əmanətə xəyanət edən kimsə Qiyamət günü xəyanət etdiyi şeylə gələr".....	506
89-cu fəsil. İcazəsiz qənimətdən götürülmüş çüzi bir şeyin (hökmü).....	507
90-cı fəsil. Döyüşçüləri qarşılamaq	507
91-ci fəsil. Döyüşdən qayıdarkən nə deyilməlidir	507
92-ci fəsil. Səfərdən qayıtdıqda namaz qılmaq	508
57 – Xums kitabı.....	509
1-ci fəsil. Xumsun vacibliyi.....	509
2-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ zirehi, əsası, qılıncı, qədəhi və üzüyü barəsində, habelə ondan sonra gələn xəlifələrin bu bölüşdürülməmiş əşyalardan istifadə etməsi barədə, həmçinin Peyğəmbərin ﷺ vəfatından sonra əshabələrinin və başqalarının onun saçı, səndəli və qabları vasitəsilə bərəkət diləməsi haqqında deyilənlər.....	511
3-cü fəsil. Uca Allah buyurur: "...bilin ki, ələ keçirdiyiniz qənimətlərin beşdə biri Allaha, Onun Elçisinə... məxsusdur..."	512
4-cü fəsil. Peyğəmbərin ﷺ: "Qənimətlər sizə halal edildi!" sözü.....	513
5-ci fəsil.....	514
6-cı fəsil. Ölənin (müşrikin) malının beşdə bir hissəsi götürülmür, əksinə, malının hamısı onu öldürən adama çatır, və əmir sahibinin bu xüsusda verdiyi hökm	515
7-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ qənimətin beşdə bir hissəsindən qəlbləri yenicə müsəlmanlığa isinişən kimsələrə və başqa adamlara verməsi	516
8-ci fəsil. Düşmən ölkəsində ələ keçirilmiş yemək	518
58 – Cizyə kitabı.....	519
1-ci fəsil. (Zimmilərdən alınan) cizyə və düşmən ölkələri ilə (müvəqqəti olaraq) barışığa gəlmək.....	519
2-ci fəsil. Ölkə başçısı digər bir məmləkətin başçısı ilə saziş bağladıqda (bu saziş) o yerin əhalisinin hamısına aid olurmu?	521
3-cü fəsil. Cinayət etməyən müahidi öldürən kimsənin günahı.....	521
4-cü fəsil. Müsəlmanlara xəyanət edən müşrikləri bağışlamaq olarmı?	522
5-ci fəsil. Pul və başqa şeylər müqabilində müşriklərlə barışmaq və onlarla saziş bağlamaq, və əhdi pozan kimsənin günahı	522
6-cı fəsil. Sehlrlə məşğul olan zimmini bağışlamaq olarmı?	523

7-ci fəsil. Xəyanətə məruz qalmaqdan ehtiyat etmək.....	523
8-ci fəsil. Əhd bağladıqdan sonra xəyanət edən kimsənin günahı.....	524
9-cu fəsil. Yaxşı adama və ya günahkara xəyanət edən kimsənin günahı.....	524
59 – Yaradılışın başlanğıcı kitabı	525
1-ci fəsil. Uca Allahın: “Məxluqatı ilk dəfə <i>yoxdan</i> yaradan, sonra onu bir daha təkrarlayan Odur” sözü barəsində deyilənlər.....	525
2-ci fəsil. Yeddi yer barəsində deyilənlər.....	526
3-cü fəsil. Günəş və ayın müəyyən bir ölçü ilə hərəkət etməsi.....	527
4-cü fəsil. Allahın: “Küləkləri Öz mərhəməti önündə <i>yağışdan qabaq</i> müjdəçi olaraq göndərən Odur” sözü haqqında deyilənlər.....	527
5-ci fəsil. Mələklər haqqında deyilənlər.....	528
6-cı fəsil. Cənnətin xüsusiyyətləri barədə deyilənlər və Cənnətin məxluq olması	532
7-ci fəsil. Cəhənnəmin xüsusiyyətləri və onun məxluq olması haqqında.....	534
8-ci fəsil. İblisin xüsusiyyətləri və onun əsgərləri.....	535
9-cu fəsil. Uca Allahın: “... <i>Onun</i> bütün heyvanatı <i>yer üzünə</i> yaymasında...” sözü	537
10-cu fəsil. Müsəlman üçün ən xeyirli mal onun dağlar başında otardığı qoyunlardır	538
11-ci fəsil. Birinizin (su və s.) içdiyi (qaba) milçək düşsə, qoy onu basıb (qabın) içinə salsın, çünki onun qanadlarından birində xəstəlik, digərində isə bunun dərmanı vardır.....	539
60 – Peyğəmbərlərə dair hədislər kitabı	540
1-ci fəsil. Adəmin ﷺ və onun zürriyyətinin xəlfə edilməsi.....	540
2-ci fəsil. Yəcuc və Məcucun hekayəsi. Uca Allahın: “Onlar dedilər: “Ey Zülqərneyn! Yəcuc və Məcuc <i>tayfaları</i> yer üzündə fitnə-fəsad törədirlər...” sözü	542
3-cü fəsil. Uca Allahın: “Həqiqətən, İbrahim Allaha müti, hənif bir rəhbər idi...” sözü	543
4-cü fəsil. Qüdrətli və Böyük Allahın: “Onlara İbrahimin qonaqları barəsində də xəbər ver” sözü, habelə: “İbrahim dedi: “Ey Rəbbim, ölüləri necə diriltdiyini mənə göstər!” sözü	551
5-ci fəsil. Uca Allahın: “Kitabda İsmaili də xatırla! Həqiqətən, o öz vədinə sadıq idi...” sözü.....	551
6-cı fəsil. Uca Allahın: “Səməd qövmünə də qardaşları Salehi <i>göndərdik</i> ” sözü	552
7-ci fəsil. “Yoxsa siz Yaquba ölüm gəldikdə <i>onun</i> yanında idiniz?...” ayəsi axıradək	552
8-ci fəsil. Xədirə Musanın ﷺ əhvalatı	552
9-cu fəsil	553
10-cu fəsil. Uca Allahın: “Allah iman gətirənlərə isə Fironun zövcəsini misal çəkdi...” ayəsindən “...və itaət edənlərdən oldu” ayəsinədək.....	553

11-ci fəsil. Uca Allahın: "Yunus da, həqiqətən, elçilərdəndir..." ayəsindən "...Biz də onlara müəyyən vaxtadək firavanlıq nəsim etdik" ayəsinədək	553
12-ci fəsil. Uca Allahın: "...və Davuda Zəbur verdik..." sözü	554
13-cü fəsil. Uca Allahın: "Biz Davuda Süleymanı bəxş etdik. O necə də gözəl qul idi! Daima <i>Allaha</i> üz tutardı" sözü	554
14-cü fəsil. Uca Allahın: "Bir zaman mələklər dedilər: "Ey Məryəm! Həqiqətən, Allah səni seçdi, təmizlədi və seçib ələmlərin qadınlarından üstün etdi. Ey Məryəm! Rəbbinə itaət et, səcdə qıl və rükuya gedənlərlə birlikdə rükuya get!" Bunlar qeyb xəbərlərindəndir ki, onu sənə vəhy edirik. Hansının Məryəmi himayə edəcəyi barədə qələmlərini <i>püşk</i> atdıqları zaman sən onların yanında deyildin..." sözü	555
15-ci fəsil. Uca Allahın: "Ey Kitab əhli! Dininizdə ifrata varmayın və Allah barəsində yalnız həqiqəti deyin. Məryəm oğlu İsa Məsih ancaq Allahın elçisi, Onun Məryəmə göndərdiyi " <i>Ol!</i> " kəlməsi və Onun tərəfindən <i>göndərilən</i> bir ruhdur. Allaha və Onun elçilərinə iman gətirin və: " <i>Tanrı</i> üçdür!" deməyin. <i>Batıl əqidənizə</i> son qoyun! <i>Bu</i> sizin üçün xeyirli olar. Həqiqətən, Allah Tək İlahdır! O, pakdır, müqəddəsdir, övladı olmaqdan uzaqdır. Göylərdə və yerdə nə varsa, Ona məxsusdur. Qoruyan olaraq Allah yetər" sözü.....	556
16-cı fəsil. Uca Allahın: "Kitabda Məryəmi də yada sal. O zaman o, ailəsindən <i>ayrılıb</i> şərq tərəfdə olan bir yerə <i>çəkilmis</i> ..." sözü	556
17-ci fəsil. Məryəm oğlu İsanın ﷺ (yerə) enməsi.....	559
18-ci fəsil. İsrail oğulları barəsində deyilənlər	559
19-cu fəsil. İsrail oğullarından olan cüzam xəstəliyinə tutulmuş adamın, korun və keçəlin hekayəti.....	561
20-ci fəsil.....	563

61 – Tərifəlayiq xüsusiyyətlər kitabı.....565

1-ci fəsil. Tərifəlayiq xüsusiyyətlər.....	565
2-ci fəsil. Qureyşlilərin tərifəlayiq xüsusiyyətləri	565
3-cü fəsil	566
4-cü fəsil. Əsləm, Ğifar, Muzeynə, Cuheyne və Əşcə (qəbilələri) haqqında (deyilənlər).....	567
5-ci fəsil. Qəhtan (qəbiləsi) haqqında (deyilənlər)	568
6-cı fəsil. Cahiliyyət dövründə olduğu kimi (köməyə) çağırmağın qadağan olunması.....	568
7-ci fəsil. Xuzə qəbiləsinin əhvalatı	569
8-ci fəsil. Əbu Zərr əl-Ğifarinin ﷺ İslamı qəbul etməsi haqqında hekayə	569
9-cu fəsil. Həm İslamda, həm də cahiliyyət dövründə özünü ata-babalarına aid edən kimsə haqqında.....	571
10-cu fəsil. Əsil-nəsəbinin təhqir olunmağını istəməyən kimsə haqqında	571
11-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ adları barədə varid olan (rəvayətlər)	571
12-ci fəsil. Peyğəmbərlərin ﷺ sonuncusu.....	572
13-cü fəsil. Peyğəmbərin ﷺ vəfatı.....	572

14-cü fəsil	573
15-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ vəsfi.....	573
16-cı fəsil. Peyğəmbərin ﷺ gözləri yatsa da, qəlbi yatmır	577
17-ci fəsil. İslamda olan peyğəmbərlik əlamətləri.....	577
18-ci fəsil. Uca Allahın: “Kitab verdiyimiz şəxslər onu öz oğullarını tanıdıqları kimi tanıyırlar. Həqiqətən də, onlardan bir dəstə haqqı bilə-bilə gizlədir” sözü.....	583
19-cu fəsil. Müşriklərin Peyğəmbərdən ﷺ möcüzə göstərməyini tələb etməsi və onun onlara ayın parçalanmasını göstərməsi	584

18 – Peyğəmbərin ﷺ əshabələrinin üstünlükləri kitabı.....585

1-ci fəsil. Əbu Bəkrin ﷺ üstünlükləri	585
2-ci fəsil. Ömər ibn Xəttabın ﷺ tərifəlayiq xüsusiyyətləri.....	588
3-cü fəsil. Osman ibn Əffanın ﷺ tərifəlayiq xüsusiyyətləri.....	589
4-cü fəsil. Əli ibn Əbu Talibin ﷺ tərifəlayiq xüsusiyyətləri	590
5-ci fəsil. Zubeyr ibn Əvvamın ﷺ tərifəlayiq xüsusiyyətləri.....	591
6-cı fəsil. Təlhə ibn Ubeydullahın ﷺ tərifəlayiq xüsusiyyətləri	591
7-ci fəsil. Səd ibn Əbu Vəqqas əz-Zuhrinin ﷺ tərifəlayiq xüsusiyyətləri.....	592
8-ci fəsil. Peyğəmbərin kürekənləri.....	592
9-cu fəsil. Peyğəmbərin ﷺ azad etdiyi köləsi Zeyd ibn Harisənin ﷺ tərifəlayiq xüsusiyyətləri.....	593
10-cu fəsil. Usamə ibn Zeydin ﷺ tərifəlayiq xüsusiyyətləri	593
11-ci fəsil. Abdullah ibn Ömər رضي الله عنه in ﷺ tərifəlayiq xüsusiyyətləri.....	594
12-ci fəsil. Əmmarın və Huzeyfənin رضي الله عنه in ﷺ tərifəlayiq xüsusiyyətləri.....	594
13-cü fəsil. Əbu Ubeydə ibn Cərrahın ﷺ tərifəlayiq xüsusiyyətləri	595
14-cü fəsil. Həsənin və Hüseynin رضي الله عنه in ﷺ tərifəlayiq xüsusiyyətləri	595
15-ci fəsil. İbn Abbasın رضي الله عنه in ﷺ tərifəlayiq xüsusiyyətləri.....	596
16-cı fəsil. Xalid ibn Vəlidin ﷺ tərifəlayiq xüsusiyyətləri.....	596
17-ci fəsil. Əbu Huzeyfənin ﷺ azad etdiyi köləsi Salimin ﷺ tərifəlayiq xüsusiyyətləri.....	596
18-ci fəsil. Aişənin رضي الله عنها in ﷺ tərifəlayiq xüsusiyyətləri.....	597

63 – Ənsarın tərifəlayiq xüsusiyyətləri kitabı 598

1-ci fəsil. Ənsarın üstünlükləri. Uca Allah buyurur: “ <i>Mühacirlərdən əvvəl Mədinədə yurd salmış, sonra da iman gətirmiş kimsələr öz yanlarına hicrət edənləri sevir, onlara verdiklərinə görə qəlblərində peşmançılıq hissi duymurlar...</i> ”	598
2-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ: “Əgər hicrət olmasaydı, mən, əlbəttə ki, ənsardan olardım!” sözü.....	598
3-cü fəsil. Ənsarı sevmək imandandır	598
4-cü fəsil. Peyğəmbərin ﷺ ənsar haqqında: “Siz mənim ən çox sevdiyim insanlarsınız!” deməsi.....	599
5-ci fəsil. Ənsarın evlərinin fəziləti.....	599

6-cı fəsil. Peyğəmbərin ﷺ ənsara: "Hovuzumun başında mənimlə görüşənə-dək səbir edin!" deməsi	600
7-ci fəsil. Uca Allahın: "Hətta özləri ehtiyac içində olsalar belə, onları özlərindən üstün tuturlar..." sözü.....	600
8-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ: "(Ənsarın) yaxşı işlərini qəbul edin və onların təqsirlərindən keçin!" sözü.....	601
9-cu fəsil. Səd ibn Muazın ﷺ tərifəlayiq xüsusiyyətləri	602
10-cu fəsil. Ubey ibn Kəbin ﷺ tərifəlayiq xüsusiyyətləri.....	602
11-ci fəsil. Zeyd ibn Sabitin ﷺ tərifəlayiq xüsusiyyətləri.....	602
12-ci fəsil. Əbu Təlhənin ﷺ tərifəlayiq xüsusiyyətləri	603
13-cü fəsil. Abdullah ibn Səlamın ﷺ tərifəlayiq xüsusiyyətləri	603
14-cü fəsil. Peyğəmbərin ﷺ Xədicə ﷺ ilə evlənməsi və Xədicənin ﷺ üs-tünlükləri	604
15-ci fəsil. Hind bint Utbə ﷺ haqqında deyilənlər	605
16-cı fəsil. Zeyd ibn Amr ibn Nufeylin ﷺ əhvalatı	606
17-ci fəsil. Cahiliyyə günləri	606
18-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ (Allahın rəsulu olaraq) göndərilməsi.....	607
19-cu fəsil. Peyğəmbərin ﷺ və onun əshabələrinin Məkkədə müşriklərin əlindən çəkdiyi əziyyətlər	607
20-ci fəsil. Cinlər haqqında deyilənlər	608
21-ci fəsil. (Əshabələrin) Həbəşistana hicrət etməsi	608
22-ci fəsil. Əbu Talibin hekayəsi.....	609
23-cü fəsil. Gecə səfəri haqqında (varid olmuş) hədis	609
24-cü fəsil. Merac.....	609
25-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ Aişə ﷺ ilə evlənməsi, Aişənin ﷺ Mədinəyə gəlməsi və Peyğəmbərin ﷺ onu evinə gətirməsi.....	614
26-cı fəsil. Peyğəmbərin ﷺ və onun əshabələrinin Mədinəyə hicrət etməsi.....	614
27-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ və onun əshabələrinin Mədinəyə gəlib çatması	621
28-ci fəsil. Mühacirlərin ibadət ayınlarını yerinə yetirdikdən sonra Məkkədə qalması	622
29-cu fəsil. Peyğəmbər ﷺ Mədinəyə hicrət etdikdə yəhudilərin onun yanına gəlməsi	622

64 – Hərbi yürüşlər kitabı.....623

1-ci fəsil. Uşeyrə döyüşü.....	623
2-ci fəsil. Uca Allahın: "O vaxt siz Rəbbinizdən kömək diləyirdiniz..." ayə-sindən "...Allah şiddətli əzab verir" ayəsinə qədər	623
3-cü fəsil. Bədrdə döyüşənlərin sayı	624
4-cü fəsil. Əbu Cəhlin öldürülməsi	624
5-ci fəsil. Mələklərin Bədr döyüşündə iştirak etməsi.....	625
6-cı fəsil.....	626
7-ci fəsil. Bəni Nədir qəbiləsinin əhvalatı və onların Peyğəmbərə ﷺ xəyanət etməsi	628
8-ci fəsil. Kəb ibn Əsrəfin öldürülməsi	629

9-cu fəsil. Əbu Rafi Abdullah ibn Əbul Huqeyqin və ya Səllam ibn Əbul Huqeyqin öldürülməsi	631
10-cu fəsil. Uhud döyüşü	633
11-ci fəsil. "O zaman sizlərdən iki dəstə ruhdan düşməyə hazır idilər. Allah isə onların yardımçısı oldu. Qoy möminlər Allaha təvəkkül etsinlər."	633
12-ci fəsil. "Bu işin sənə aidiyyəti yoxdur. Allah ya onların tövbəsini qəbul edər, ya da onlara əzab verər. Çünki onlar zalımdırlar."	634
13-cü fəsil. Həmzə ibn Abdul-Müttəlibin ﷺ öldürülməsi	634
14-cü fəsil. Uhud döyüşündə Peyğəmbərin ﷺ aldığı yaralar	635
15-ci fəsil. "Onlar yaralandıqdan sonra da Allahın və Peyğəmbərinin dəvətini qəbul etdilər..."	636
16-cı fəsil. Xəndək – Əhzab döyüşü	636
17-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ Əhzab döyüşündən qayıdıb Bəni Qureyzəyə yürüş etməsi	638
18-ci fəsil. Zatur-Rıqa döyüşü	638
19-cu fəsil. Xuzaədən olan Bəni Müstələq – Mureysi döyüşü	639
20-ci fəsil. (Bəni) Ənmar döyüşü	640
21-ci fəsil. Hudeybiyə döyüşü. Uca Allahın "Möminlər ağac altında sənə beyət edərkən Allah onlardan razı qaldı..." sözü	640
22-ci fəsil. Zatul-Qərəd döyüşü	643
23-cü fəsil. Xeybər döyüşü	644
24-cü fəsil. (Sonradan) yerinə yetirilən ümrə (ziyarəti)	649
25-ci fəsil. Şam diyarında baş vermiş Mutə döyüşü	650
26-cı fəsil. Peyğəmbərin ﷺ Usamə ibn Zeydi hurəqatlıların üstünə göndərməsi	650
27-ci fəsil. Ramazanda (Məkkənin) fəth edilməsi	651
28-ci fəsil. Peyğəmbər ﷺ (Məkkənin) fəthi günü bayrağı hara sancmışdı?	651
29-cu fəsil	653
30-cu fəsil. Uca Allahın: "...Huneyn günündə sizə kömək etmişdi. O zaman çoxluğunuza aludə oldunuz..." ayəsindən "Allah Bağışlayandır, Rəhm-lidir" ayəsinə qədər	654
31-ci fəsil. Əvntas döyüşü	655
32-ci fəsil. (Hicrətin) səkkizinci ilində şəvval ayında olmuş Taif döyüşü	656
33-cü fəsil. Peyğəmbərin Xalid ibn Vəlidin Bəni Cəzimə qəbiləsinin üstünə göndərməsi	658
34-cü fəsil. Abdulla ibn Huzafə əs-Səhminin və Əlqəmə ibn Mucəzziz əl-Mudlicinin dəstəsi, buna ənsar dəstəsi də deyilir	658
35-ci fəsil. Vida həccindən əvvəl Əbu Musanın və Muazın ﷺ Yəməinə göndərilməsi	659
36-cı fəsil. Vida həccindən əvvəl Əli ibn Əbu Talibin və Xalid ibn Vəlidin ﷺ Yəməinə göndərilməsi	660
37-ci fəsil. Zul-Xələsə döyüşü	662
38-ci fəsil. Cəririn ﷺ Yəməinə getməsi	663
39-cu fəsil. Dəniz sahilindəki döyüş	663

40-cı fəsil. Uyeynə ibn Hisnin üstünə yürüş	664
41-ci fəsil. Bəni Hənifə qəbiləsinin nümayəndələri və Sumamə ibn Usalın rəvayəti	665
42-ci fəsil. Nəcranlıların hekayəsi.....	667
43-cü fəsil. Əşəri qəbiləsindən olanların və (digər) yəmənلیلərin (Peyğəmbərin ﷺ yanına) gəlməsi	667
44-cü fəsil. Vida həccii.....	668
45-ci fəsil. Təbuk döyüşü, (yaxud) çətin şəraitdə aparılan döyüş	670
46-cı fəsil. Kəb ibn Malikin ﷺ hədisi. Uca Allah buyurur: "Geri qalmış üç nəfəri də bağışladı"	671
47-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ Xosrova və Qeysərə məktub göndərməsi.....	678
48-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ xəstələnməsi və onun vəfatı	678
49-cu fəsil. Peyğəmbərin ﷺ vəfatı.....	681
65 – Təfsir kitabı	682
əl-Fatihə surəsi.....	682
1-ci fəsil. Kitabı açan (surə) barədə deyilənlər	682
əl-Bəqərə surəsi.....	683
2-ci fəsil. Qüdrətli və Əzəmətli Allahın: "...Siz də <i>bunu</i> bildiyiniz halda <i>heç kəsi</i> Allaha tay tutmayın" ayəsi barədə deyilənlər.....	683
3-cü fəsil. Uca Allahın: "Biz sizin üstünüzə buludla kölgə saldıq, sizə manna və bildirçin endirdik <i>və</i> : "Sizə ruzi olaraq verdiyimiz pak şeylərdən yeyin!" – <i>dedik</i> . Onlar Bizə deyil, ancaq özlərinə zülm etdilər" sözü	683
4-cü fəsil. Uca Allahın: "O zaman Biz dedik: –Bu kəndə daxil olun və orada istədiyiniz yerlərdə, rahatlıqla yeyin, için. Qapıdan səcdə edərək daxil olun <i>və</i> : "Bizi bağışla!" – deyin ki, sizin günahlarınızı bağışlayaq". Biz yaxşı işlər görənlərə <i>mükafatlarını</i> artırırıq" sözü.....	684
5-ci fəsil. Uca Allahın: "Biz <i>hər hansı</i> bir ayəni dəyişdirir və ya onu unuttururuqsa, ondan daha yaxşısını, və ya ona bənzərini gətiririk. Məgər bilmirsən ki, Allah hər şeyə qadirdir?" sözü.....	684
6-cı fəsil. Uca Allahın: "Onlar dedilər: –Allah <i>Özünə</i> övlad götürmüşdür!" Halbuki O, pakdır, müqəddəsdir! Həqiqətən, göylərdə və yerdə nə varsa, Ona məxsusdur. Hər şey Ona baş əyir" sözü.....	685
7-ci fəsil. Uca Allahın: "Biz <i>müqəddəs</i> Evi insanlar üçün ziyarət və əmin-amanlıq yeri etdik. "İbrahimin dayandığı yeri namazgah edin!" Biz İbrahimə və İsmailə: "Evimi təvaf edənlər, etikafa girənlər, rüku və səcdə edənlər üçün təmizləyin!" – <i>dedik</i> " sözü.....	685
8-ci fəsil. Uca Allahın: "Deyin: "Biz Allaha, bizə nazil olana, İbrahimə, İsmailə, İshaqa, Yaquba və onun nəslinə nazil olana, Musa və İsaya verilənlərə, özlərinin Rəbbi tərəfindən peyğəmbərlərə verilənlərə iman gətirdik. Biz onların arasında fərq qoymuruq. Biz yalnız Ona təslim olanlarıq!" sözü.....	686
9-cu fəsil. Uca Allahın: "Beləliklə, Biz sizi orta bir ümmət etdik ki, siz insanlara şahid olasınız, peyğəmbər də sizə şahid olsun.." sözü.....	687

10-cu fəsil. Uca Allahın: "...ümrəni bitirib həccə qədər <i>qadağan olunanlardan</i> istifadə edən kəs..." sözü	687
11-ci fəsil. Uca Allahın: "Sonra insanların axışb gəldiyi yerdən siz də gəlin" sözü	688
12-ci fəsil. Uca Allahın: "Onlardan: "Ey Rəbbimiz! Bizə həm <i>bu</i> dünyada, həm də axirətdə gözəl nemətlər ver və bizi Od əzabından qoru!" – deyənləri də vardır" sözü	688
13-cü fəsil. Uca Allahın: "... <i>Bu adamlar</i> həya edib dilənmədiklərinə görə tanımayan adam onları varlı hesab edir..." sözü	688
Ali-İmran surəsi	689
14-cü fəsil. Uca Allahın: "O Kitabın bir qismi mənası aydın ayələrdir ki, bunlar da Kitabın anasıdır. Digərləri isə mənası aydın olmayan ayələrdir..." sözü	689
15-ci fəsil. Uca Allahın: "Həqiqətən də, Allah ilə olan əhdlərini və andlarını ucuz qiymətə satan kəslər üçün axirətdə heç bir pay yoxdur" sözü.....	690
16-cı fəsil. Uca Allahın: "Camaat sizə qarşı <i>ordu</i> toplayıbdır, onlardan qorxun!" sözü.....	690
17-ci fəsil. Uca Allahın: "Sizdən əvvəl Kitab verilənlərdən və müşriklərdən bir çox əziyyətverici sözlər eşidəcəksiniz" sözü	691
18-ci fəsil. Uca Allahın: "Törətdikləri əməllərdən fərəhlənən və etmədikləri işlərə görə tərif olunmağı xoşlayan kimsələrin əzabdan qurtulacaqlarını əsla güman etmə..." sözü	692
ən-Nisa surəsi	694
19-cu fəsil. Uca Allahın: "Yetim qızlara qarşı ədalətli olmayacağınızdan qorxursunuzsa..." sözü	694
20-ci fəsil. Uca Allahın: "Allah övladlarınız haqqında sizə <i>belə</i> tövsiyə edir..." sözü.....	695
21-ci fəsil. Uca Allahın: "Həqiqətən, Allah zərrə qədər də olsa zülm etməz." Sözü	695
22-ci fəsil. Uca Allahın: "Biz hər ümmətdən bir şahid gətirəcəyimiz və səni də onlara şahid gətirəcəyimiz zaman <i>onların halı</i> necə olacaq?" sözü	697
23-cü fəsil. Uca Allahın: "Mələklər özlərinə zülm edənlərin canlarını alarkən..." sözü	697
24-cü fəsil. Uca Allahın: "Biz Nuha və ondan sonrakı peyğəmbərlərə vəhy etdiyimiz kimi sənə də vəhy etdik. Biz İbrahimə, İsmailə, İshaqa, Yaquba və onun nəslinə, İsaya, Əyyuba, Yunusa, Haruna və Süleymana da vəhy etdik. Davuda da Zəburu verdik" sözü	698
əl-Maidə surəsi	698
25-ci fəsil. Uca Allahın: "Ey Rəsul! Rəbbindən sənə nazil ediləni təbliğ et!" sözü	698
26-cı fəsil. Uca Allahın: "Ey iman gətirənlər! Allahın sizə halal buyurduğu təmiz ruziləri haram etməyin..." sözü	699
27-ci fəsil. Uca Allahın: "Ey iman gətirənlər! Şübhəsiz ki, sərxoşedic <i>içki</i> də, qumar da, <i>tapınmaq məqsədilə</i> dik qoyulmuş daşlar da, fal oxları da şeytan əməlindən olan mürdar şeylərdir..." sözü	699

28-ci fəsil. Uca Allahın: "Ey iman gətirənlər! Sizə agah olunca, xoşunuza gəlməyəcək şeylər barəsində soruşmayın" sözü	700
əl-Ənam surəsi	701
29-cu fəsil. Uca Allahın: "De: " <i>Allah</i> başınızın üstündən və ya ayaqlarınızın altından sizə əzab göndərməyə, ya da sizi qarışıqlığa salıb dəstə-dəstə etməyə və birinizə digərinin gücünü daddırmağa qadirdir" sözü	701
30-cu fəsil. Uca Allahın: "Bunlar Allahın doğru yola yönəltdiyi kəslərdir. Sən də onların haqq yoluna yönəl" sözü.....	701
31-ci fəsil. Uca Allahın: "...Murdar əməllərin aşkarına da, gizlisinə də yaxınlaşmayın..." sözü	702
əl-Əraf surəsi	702
32-ci fəsil. Uca Allahın: "Sən bağışlama <i>yolunu</i> tut, yaxşı iş görməyi əmr et və cahillərdən üz döndər" sözü	702
əl-Ənfal surəsi	703
33-cü fəsil. Uca Allahın: "Fitnə aradan qalxana qədər və din tamamilə yalnız Allaha həsr edilənədək onlarla vuruşun!" sözü	703
ət-Tovbə surəsi	703
34-cü fəsil. Uca Allahın: "Digərləri isə günahlarını etiraf etdilər..." sözü	703
Hud surəsi	704
35-cü fəsil. Uca Allahın: "...Ərşi su üzərində ikən..." sözü	704
36-cı fəsil. Uca Allahın: "Rəbbin, haqsızlıq edən məmləkətləri yaxaladığı zaman belə yaxalayır..." sözü.....	704
Hicr surəsi	705
37-ci fəsil. Uca Allahın: "Ancaq <i>şeytanlardan</i> kim göy <i>əhlinin danışığılarına</i> xəlvətcə qulaq assa, onu yandırır-yaxan alov təqib edər" sözü	705
Nəhl surəsi	706
38-ci fəsil. Uca Allahın: "Sizlərdən bəziləri <i>vaxtilə</i> bildiyi şeyləri unutsun deyə, ömrünün ən rəzil çağına çatdırılacaq" sözü	706
Bənu İsrail surəsi	706
39-cu fəsil. Uca Allahın: " <i>Ey Nuhla birlikdə gəmidə</i> daşdıqlarımızın nəslі! Nuh doğrudan da <i>Bizə</i> minnətdar olan bir qul idi" sözü	706
40-cı fəsil. Uca Allahın: "...Ola bilsin ki, Rəbbin səni tərifləyiq bir məqama yüksəltsin" sözü	709
41-ci fəsil. Uca Allahın: "Namazını nə uca səslə, nə də pıçıltı ilə qıl. Bunların arasında orta bir yol tut" sözü.....	709
Kəhf surəsi	710
42-ci fəsil. Uca Allahın: "Onlar Rəbbinin ayələrini və Onunla qarşılaşacaqlarını inkar edən, buna görə də bütün əməlləri boşa çıxan kimsələrdir" sözü	710
Məryəm surəsi	710
43-cü fəsil. Uca Allahın: "Sən onları işin bitmiş olacağı peşmançılıq günü ilə qorxut!" sözü	710
ən-Nur surəsi	711
44-cü fəsil. Uca Allahın: "Arvadlarını <i>zinada</i> günahlandırır özlərindən başqa şahidləri olmayanların..." sözü	711

45-ci fəsil. Uca Allahın: "Qadının da ərinin yalan danışanlardan olduğuna dair dörd dəfə Allahı şahid tutması cəzanı ondan dəf edər" sözü	712
əl-Furqan surəsi	714
46-cı fəsil. Uca Allahın: "Üzüstə sürüklənib Cəhənnəmə toplanılacaq kimsələr – məhz onlar yerləri ən pis olan, <i>haqq</i> yoldan ən çox azan kimsələrdir" sözü	714
ər-Rum surəsi	714
47-ci fəsil. Uca Allahın: "Əlif. Ləm. Mim. Rumlular məğlub edildilər" sözü	714
əs-Səcdə surəsi	716
48-ci fəsil. Uca Allahın: "Etdikləri əməllərin mükafatı kimi, onlar üçün gözlərinə sevinc gətirəcək nələr saxlandığını heç kəs bilmir" sözü	716
əl-Əhzab surəsi	716
49-cu fəsil. Uca Allahın: "Onlardan istədiyinin <i>səninlə gecələmək</i> növbəsini təxirə sala bilərsən, istədiyini də öz yanına ala bilərsən..." sözü	716
50-ci fəsil. Uca Allahın: "Ey iman gətirənlər! Sizə yeməyə izin verilməyib <i>süfrəyə dəvət olunmadıqca</i> Peyğəmbərin evlərinə girməyin..." sözü	717
51-ci fəsil. Uca Allahın: "Sizin bir şeyi aşkara çıxarmanızdan və ya gizli saxlamanızdan asılı olmayaraq, <i>bilin ki</i> , Allah hər şeyi bilir..." sözü	718
52-ci fəsil. Uca Allahın: "Doğrudan da, Allah və Onun mələkləri Peyğəmbərə xeyir-dua verirlər. Ey iman gətirənlər! Siz də ona xeyir-dua verib kamil ədəb-ərkanla salamlayın" sözü	719
53-cü fəsil. Uca Allahın: "...Musanı incidən şəxslərə oxşamayın..." sözü	719
Səba surəsi	720
54-cü fəsil. Uca Allahın: "...O, şiddətli əzab gəlməzdən əvvəl sizi ancaq xəbərdar edəndir" sözü	720
əz-Zumər surəsi	721
55-ci fəsil. Uca Allahın: " <i>Qullarıma mənim bu sözümü</i> de: –Ey Mənim özlərinə qarşı həddi aşmış qullarım..." sözü	721
56-cı fəsil. Uca Allahın: "Onlar Allahı layiqincə qiymətləndirmədilər" sözü	721
57-ci fəsil. Uca Allahın: "...yer bütünlüklə Onun Ovcunda olacaq, göylər isə Onun Əli ilə бүкүләcәkdir..." sözü	722
58-ci fəsil. Uca Allahın: "Sur üfürüləcək və Allahın istədiyi kimsələrdən başqa göylərdə və yerdə kim varsa, hamısı öləcəkdir..." sözü	722
əş-Şura surəsi	723
59-cu fəsil. Uca Allahın: "...qohumluq sevgisindən başqa bir şey istəmirəm..." sözü	723
əd-Duxan surəsi	723
60-cı fəsil. Uca Allahın: "Ey Rəbbimiz! Bizi bu əzabdan qurtar, biz artıq inandırırıq!" sözü	723
əl-Casiyə surəsi	724
61-ci fəsil. Uca Allahın: "Onlar dedilər: " <i>Həyat</i> ancaq bizim dünya həyatımızdır. <i>Kimimiz</i> ölür, <i>kimimiz də</i> doğulur. Bizi öldürən ancaq zamandır" sözü	724
əl-Əhqaf surəsi	725

62-ci fəsil. Uca Allahın: "Nəhayət, o <i>əzabı</i> vadilərinə doğru gələn bir bulud şəklində gördükdə..." sözü	725
Muhəmməd surəsi	726
63-cü fəsil. Uca Allahın: "qohumluq əlaqələrini kəsəsiniz" sözü	726
Qaf surəsi	726
64-cü fəsil. Uca Allahın: "O gün Biz Cəhənnəmə: "Doldunmu?" – deyəcəyik. O isə: "Yenə varmı?" – deyəcəkdir" sözü	726
ət-Tur surəsi	727
65-ci fəsil. Uca Allahın: "And olsun dağa! And olsun yazılmış Kitaba!" sözü	727
ən-Nəcm surəsi	728
66-cı fəsil. Uca Allahın: "Siz <i>tapındığımız</i> Lat və Uzzanı gördünüzmü?" sözü	728
əl-Qəmər surəsi	728
67-ci fəsil. Uca Allahın: "Xeyr! Onlara vəd edilmiş vaxt o Saattır. O Saat isə daha ağır, daha acıdır" sözü	728
ər-Rəhman surəsi	729
68-ci fəsil. Uca Allahın: "Bu ikisindən başqa daha iki Cənnət bağı da vardır" sözü	729
69-cu fəsil. Uca Allahın: "Çadırlarda gözlərini <i>öz ərlərinə</i> dikmiş hurilər vardır" sözü	729
əl-Mumtəhinə surəsi	730
70-ci fəsil. Uca Allahın: "Ey iman gətirənlər! Mənim düşmənimi də, öz düşməninizi də özünüdə dost tutmayın!" sözü	730
71-ci fəsil. Uca Allahın: "Ey Peyğəmbər! Mömin qadınlar Allaha heç bir şərik qoşmayacaqlarına..." sözü	731
əl-Cumuə surəsi	731
72-ci fəsil. Uca Allahın: " <i>Allah səni hələ müsəlmanlara</i> qoşulmamış başqalarına da <i>elçi göndərmişdir</i> ..." sözü.....	731
əl-Munafiqun surəsi	732
73-cü fəsil. Uca Allahın: "Münafıqlər sənin yanına gəldikləri zaman: "Biz şəhadət veririk ki, sən Allahın Elçisisən!" – deyirlər..." sözü.....	732
ət-Təhrim surəsi	733
74-cü fəsil. Uca Allahın: "Ey Peyğəmbər! Zövcələrini razı salmağa çalışaraq Allahın sənə halal etdiyi şeyi nə üçün özünə qadağan edirsən?" sözü	733
əl-Qələm surəsi	734
75-ci fəsil. Uca Allahın: "...daşürəkliyə, bunlardan sonra da <i>başqasının adını</i> <i>mənimsəyən</i> fırıldaqçıya" sözü	734
76-cı fəsil. Uca Allahın: "Ayağın açılacağı və onlar səcdəyə çağırılacaqları, lakin <i>buna</i> qadir ola bilməyəcəkləri gün..." sözü	734
ən-Naziat surəsi	735
Əbəsə surəsi	735
əl-Mutəffifin surəsi	735
77-ci fəsil. Uca Allahın: "O gündə ki, insanlar aləmlərin Rəbbinin qarşısında dayanacaqlar" sözü.....	735
əl-İnşiqaq surəsi	736
78-ci fəsil. Uca Allahın: "...o, yüngül sorğu-sual olunacaq" sözü.....	736

79-cu fəsil. Uca Allahın: "Siz mütləq haldan-hala keçib <i>dəyişəcəksiniz</i> " sözü	736
əş-Şəms surəsi	736
80-ci fəsil	736
əl-Ələq surəsi	737
81-ci fəsil. Uca Allahın: "Xeyr! Əgər <i>yaramaz əməlinə</i> son qoymasa, <i>Biz onun</i> kəkilindən – yalançı, günahkar kəkilindən tutacağıq" sözü	737
əl-Kovsər surəsi	738
82-ci fəsil	738
əl-Fələq surəsi	738
66 – Quranın məziyyətləri kitabı	739
1-ci fəsil. Vəhy necə nazil edilmiş və ilk əvvəl hansı ayələr nazil olmuşdur	739
2-ci fəsil. Quran yeddi qiraət üzərində nazil olmuşdur	739
3-cü fəsil. Cəbrailin Peyğəmbərlə 𐤎 birgə Quranı oxuyub təkrar etməsi	740
4-cü fəsil. "De: "O Allah Təkdir!" (surəsinin) məziyyəti	741
5-ci fəsil. Şərdən qoruyan surələrin üstünlüyü	741
6-cı fəsil. Quran oxunduğu zaman mələklərin və sükunətin nazil olması	742
7-ci fəsil. Quranı bilən adama qibtə etmək	742
8-ci fəsil. Sizin ən xeyirliniz Quranı öyrənən və onu (başqalarına) öyrədən kimsədir	743
9-cu fəsil. Quranı əzbərləmək və onu mütəmadi olaraq təkrarlamaq	743
10-cu fəsil. Quran oxuduqda (bəzi sait) səslərin uzadılması	744
11-ci fəsil. Quranı gözəl səslə oxumaq	744
12-ci fəsil. Quran nə qədər vaxt ərzində oxunmalıdır. Uca Allah buyurur: "Qurandan sizə asan olanı oxuyun!"	744
13-cü fəsil. Özünü göstərmək, yaxud dünya malı qazanmaq, yaxud da fəxr etmək məqsədilə Quran oxuyan adamın günah qazanması	745
14-cü fəsil. Quran xüsusunda canbır qəlb olduqca onu oxuyun	746
67 – Nikah kitabı	747
1-ci fəsil. Evlənməyə rəğbət oyatmaq. Uca Allah buyurur: "...xoşunuza gə- lən <i>halal</i> qadınlardan ikisi, üçü və dördü ilə evlənin"	747
2-ci fəsil. Subay qalmağın, habelə axtalanmağın bəyənilməməsi	747
3-cü fəsil. Bakirə qızlarla nikah bağlamaq	748
4-cü fəsil. Azyaşlı bakirə qızlarla evlənmək	748
5-ci fəsil. Dində (zövcələrə) eyni münasibət bəsləmək	748
6-cı fəsil. Qadının yaramazlığından ehtiyat etmək. Uca Allah buyurur: "Şübhəsiz ki, zövcələrinizdən və övladınızdan sizə düşmən olanlar da vardır."	750
7-ci fəsil. (Uca Allah buyurur): "...sizi əmizdirən süd analarınız,..," Qan qo- humlarına bir-biriləri ilə evlənmək haram buyurulduğu kimi süd qo- humlarına da bu, haram buyrulmuşdur	750
8-ci fəsil. Uca Allah: "Analar öz övladlarını tam iki il əmizdirsirlər. <i>Bu</i> , əməzdirməni tamamlamaq istəyənlər üçündür.." ayəsinə əsaslanaraq: "İki ildən artıq əməzdirmək olmaz" deyən kimsə haqqında. Nə qədər süd vermək evlənməyi haram edir	751

9-cu fəsil. Qadını bibisinin ərdə olduğu kişiylə ələ vermək olmaz	752
10-cu fəsil. Şiğar	752
11-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ axır-axırda siğəni qadağan etməsi	752
12-ci fəsil. Qadının əməlisaleh bir adama ona ələ getmək istədiyini təklif etməsi	753
13-cü fəsil. Evlənməmişdən qabaq qadına baxmaq (olar)	753
14-cü fəsil. "Hamisiz nikah bağlamaq olmaz" deyən kimsə haqqında	754
15-ci fəsil. Ata və ya başqa birisi bakirə qızı və ya dul qadını ələ verdikdə mütləq onun razılığını almalıdır	755
16-cı fəsil. Kişi öz qızını zorla ələ verərsə, onun nikahı rədd edilməlidir	755
17-ci fəsil. Heç kəs (din) qardaşının nişan qoyduğu qıza nişan aparmamalı, onun (həmin qızla) evlənməyini və ya (ondan) əl çəkəcəyini (gözləməlidir)	756
18-ci fəsil. Nikah bağladıqda qadağan olunmuş şərtlər	756
19-cu fəsil. Gəlini bəyin otağına gətirən və (Allahdan onlar üçün) xeyir-bərəkət diləyən qadınlar haqqında	756
20-ci fəsil. Kişi həyat yoldaşı ilə yaxınlıq etmək istədikdə nə (dua) oxumalıdır	757
21-ci fəsil. Bir qoyunla da olsa belə, toy-büsat qurmaq	757
22-ci fəsil. Bir qoyundan az (yemək-içməklə) ziyafət verən kimsə haqqında	757
23-cü fəsil. Toy şənliyinə və ya başqa qonaqlıqlara çağırıldıqda dəvəti qəbul etmək, habelə yeddi gün və ya buna yaxın bir vaxt ərzində ziyafət verən kimsə haqqında	757
24-cü fəsil. Qadınlara dair tövsiyə	758
25-ci fəsil. Həyat yoldaşı ilə xoş rəftar etmək	758
26-cı fəsil. Qadın ərinin izni olmadan onun evinə heç kəsi buraxmamalıdır	760
27-ci fəsil	760
28-ci fəsil. Səfərə çıxdıqda qadınlar arasında püşk atmaq	761
29-cu fəsil. Bakirə qızla evli ola-ola dul qadınla evlənmək haqqında	761
30-cu fəsil. (Birisinin) nail olmadığı bir şeyi əldə etdiyini elan etməsi, habelə zövcələrdən birinin digəri yanında qürrələnməsi	762
31-ci fəsil. Qısqanclıq	762
32-ci fəsil. Qadınların qısqanclığı və qəzəbi	763
33-cü fəsil. Kişi məhrəmi sayıldığı qadınlardan başqa heç bir qadınla xəlvətdə qala bilməz, habelə əri evdə olmayan qadının evinə daxil ola bilməz	763
34-cü fəsil. Bir qadın başqa bir qadını ərinə vəsf etmək məqsədilə həmin qadına toxunmamalıdır	764
35-ci fəsil. Uzunmüddətli səfərdən gecə ikən evinə qayıdan adam ailəsinin qapısını döyməməlidir ki, bu, qadının sədaqətinin yoxlanılması və ya onda hansısa bir nöqsan axtarılması kimi başa düşülməsin	764

68 – Talaq kitabı.....765

1-ci fəsil. Uca Allahın: "Ey Peyğəmbər! Qadınları boşadığınız zaman onları gözləmə müddətlərində boşayın, gözləmə müddətini hesablayın" sözü	765

2-ci fəsil. Qadın heyz gördükdə ona talaq verilərsə, bu talaq keçərli sayılar	765
3-cü fəsil. (Zövcəsini) boşayan kimsə haqqında, bir də ki qadını boşayan ki- şi bunu ona özü bildirməlidirmi?	765
4-cü fəsil. Üç dəfə talaq verməyi caiz sayan kimsə haqqında	766
5-ci fəsil. "Allahın sənə halal etdiyi şeyi nə üçün özünə qadağan edirsən?"	767
6-cı fəsil. Xul və bu növ talaq necə yerinə yetirilir? Uca Allah buyurur: "On- lara verdiklərinizdən bir şey götürmək sizə halal olmaz. Yalnız hər ikisi- nin Allahın hədlərini yerinə yetirməyəcəklərindən qorxması istisnadır"	768
7-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ Bərirənin ərinə havadarlıq etməsi	768
8-ci fəsil.	769
9-cu fəsil. (Kişi) doğulan uşağın ondan olmasını inkar edərsə	769
10-cu fəsil. İmamın lənətləşən iki nəfərə: "Heç şübhəsiz ki, sizdən biriniz yalan danışır. Aranızda tövbə etmək istəyən yoxdurmu?" deməsi	769
11-ci fəsil. Yas saxlayan qadın sürmə çəkə (bilərmə?)	770

69 – (Mal-dövlətin) xərclənməsi kitabı

1-ci fəsil. Ailəyə xərclənən (mal-dövlətin) üstünlüyü	771
2-ci fəsil. Kişinin ailəsini bir illik ərzaqla təmin etməsi, üstəlik (mal-dövlət) əhli-əyala necə xərclənməlidir?	771

70 – Yeməklər kitabı

1-ci fəsil. Uca Allahın: "Sizə ruzi kimi verdiyimiz pak şeylərdən yeyin..." sözü	772
2-ci fəsil. Yemək yeməyə başladıqda: "Bismillah!" – demək və sağ əllə yemək	772
3-cü fəsil. Doyunca yemək yeyən kimsə haqqında	773
4-cü fəsil. Yumşaq çörək, habelə yeməyi masa və süfrə arxasında yemək	773
5-ci fəsil. Bir nəfərin yeməyi iki nəfərə bəs edir	773
6-cı fəsil. Mömin bir qarına yemək yeyir	773
7-ci fəsil. Dirsəklənmiş halda yemək yemək	774
8-ci fəsil. Peyğəmbər ﷺ heç vaxt heç bir yeməyi pisləməyib	774
9-cu fəsil. (Üyüdülmüş) arpaya (içindəki qabıqları təmizləmək üçün) üfür- mək	774
10-cu fəsil. Peyğəmbərin ﷺ və onun əshabələrinin yedikləri	774
11-ci fəsil. Təlbinə	775
12-ci fəsil. Gümüşlə bəzədilmiş qabda yeməyin (hökmü)	775
13-cü fəsil. (Din) qardaşlarının yeməyini təmin etməyi boynuna çəkən kim- sə haqqında	776
14-cü fəsil. (Yeməyə) xurma və xiyar qatmaq	776
15-ci fəsil. Tər xurma və qurumuş xurma haqqında	776
16-cı fəsil. Əcva	777
17-ci fəsil. (Yeməyi qurtardıqdan sonra) barmaqları yalamaq	777
18-ci fəsil. Yemək yeyib qurtardıqdan sonra nə demək lazımdır?	778
19-cu fəsil. Uca Allahın: "...yemək yedikdən sonra bir-birinizlə söhbətə dalmadan dağılışın" sözü	778

71 – Əqiq kitabı.....	780
1-ci fəsil. Uşağa ad qoymaq	780
2-ci fəsil. Əqiq əsnasında uşağa əziyyət verən (bütün şeyləri) ondan kənar edin	780
3-cü fəsil. Fərə	781
72 – Boğazlanmış heyvanlar və ov kitabı	782
1-ci fəsil. Ov etdikdə “bismillah” demək. Uca Allah buyurur: “Ey iman gətirənlər! Allah sizi əllərinizin və nizələrinizin çata biləcəyi bir ovla imtahan edəcək ki, Allah, gizlində (yaxud Onun Özünü görmədən) kimin Ondən qorxdığını üzə çıxarsın. Bundan sonra həddi aşan kimsə üçün isə ağırılı-acılı bir əzab hazırlanmışdır”.	782
2-ci fəsil. Yay (və oxla) ov ovlamaq.....	782
3-cü fəsil. Böyük və orta barmaqların ucu ilə daş ataraq, habelə içi boş çubuq vasitəsilə (qurudulmuş gil kürəcikləri ataraq) ov ovlamaq	783
4-cü fəsil. Ov ovlamaq və ya mal-qaranı qorumaq üçün deyil, (başqa məqsədlə) it saxlamaq haqqında	783
5-ci fəsil. Vurulmuş ov iki və ya üç gün tapılmazsa (nə etməli?)	784
6-cı fəsil. Çəyirtkə yemək.....	784
7-ci fəsil. (Heyvanları) boğazlamaq və kəsmək.....	784
8-ci fəsil. Heyvanlar diri ikən onların əzalarını kəsməyin, habelə onlardan nişangah kimi istifadə etməyin qadağan olması	784
9-cu fəsil. Toyuq əti	785
10-cu fəsil. Yırtıcı heyvanların ətinə yemək haqqında	785
11-ci fəsil. Müşk	785
12-ci fəsil. Üzə damğa və nişan qoymaq haqqında.....	785
73 – Qurbanlıqlar kitabı	786
1-ci fəsil. Qurbanlıq heyvanların ətindən yemək və ehtiyat götürmək haqqında	786
74 – İçkilər kitabı	787
1-ci fəsil. Uca Allah buyurur: “Ey iman gətirənlər! Şübhəsiz ki, sərxoşedic <i>i içki</i> də, qumar da, <i>tapınmaq məqsədilə</i> dik qoyulmuş daşlar da, fal oxları da şeytan əməlindən olan murdar şeylərdir. Bunlardan çəkinin ki, bəlkə nicat tapasınız”.	787
2-ci fəsil. Baldan çəkilməmiş şərab.....	787
3-cü fəsil. Şərabı halal sayan və onu başqa adla adlandıran kimsə haqqında	788
4-cü fəsil. (Daş, mis və ya taxta) qablarda və camda (meyvə) şirəsi hazırlamaq.....	788
5-ci fəsil. Peyğəmbər ﷺ bəzi qablardan istifadə etməyi qadağan etdikdən (bir müddət) sonra rüsxət vermişdir	788
6-cı fəsil. Yetişmiş və kal xurmalardan hazırlanmış içkini bir-birinə qarışdırmağı düzgün saymayan kimsə haqqında	789

7-ci fəsil. Süd içmək. Uca Allah buyurur: "...Biz sizə, onların qarınlarındakı ifrazat və qan arasından çıxan, içənlərin boğazından rahat keçən təmiz süd içirdirik"	789
8-ci fəsil. Südü su ilə içmək	789
9-cu fəsil. Ayaq üstə (su və s.) içmək	790
10-cu fəsil. (Su içəndə) tuluğun ağzını əymək	790
11-ci fəsil. Qabın içinə üfurməyin qadağan olunması	790
12-ci fəsil. (Suyu və s.) iki və ya üç nəfəsə içmək	790
13-cü fəsil. Gümüş qablar	791
14-cü fəsil. Qədəhdə (su və s.) içmək	791
75 – Xəstələr kitabı.....	792
1-ci fəsil. Xəstələrin kəffarəsi barədə deyilənlər. Uca Allah buyurur: "Pislik edən kəs, onun cəzasını alacaq"	792
2-ci fəsil. Xəstəliyin şiddəti	792
3-cü fəsil. Epilepsiyadan əziyyət çəkən kimsənin üstünlüyü	793
4-cü fəsil. Gözləri tutulmuş kimsənin üstünlüyü	793
5-ci fəsil. Xəstəyə baş çəkmək	793
6-cı fəsil. Xəstənin: "mən ağrıyıram", "vay başım" və ya "vəziyyətim ağırlaşır" deməsi. Əyyub عليه السلام demişdir: "Mənə, həqiqətən də, bəla düşər olubdur. Sən rəhmlilərin ən rəhmlisisən!"	794
7-ci fəsil. Xəstənin özünə ölüm diləməsi haqqında	794
8-ci fəsil. Xəstəyə baş çəkən kimsənin ona dua etməsi	795
76 – Tibb kitabı	796
1-ci fəsil. Allah elə bir xəstəlik nazil etməmişdir ki, onun şəfasını nazil etmiş olmasın	796
2-ci fəsil. Üç şeydə şəfa vardır	796
3-cü fəsil. Bal ilə müalicə olunmaq. Uca Allah buyurur: " <i>O arıların qarınlarından tərkibində insanlar üçün şəfa olan müxtəlif rəngli bal çıxır</i> ".	796
4-cü fəsil. Qara zirə	797
5-ci fəsil. Hind və dəniz qustundan hazırlanmış məlhəmi buruna damızdırmaq	797
6-cı fəsil. Qan alma yolu ilə müalicə olunmaq	797
7-ci fəsil. Özünə və ya başqa birisinə dağ basmaqla müalicə edən kimsə haqqında, habelə bu yolla müalicə etməyən kimsənin üstünlüyü	798
8-ci fəsil. Cüzam	799
9-cu fəsil. Yoluxucu xəstəlik yoxdur	799
10-cu fəsil. Plevrit	799
11-ci fəsil. Qızdırma Cəhənnəm istisinin (bir hissəsidir)	800
12-ci fəsil. Taun barədə deyilənlər	800
13-cü fəsil. Gözdəyməyə qarşı ruqya oxumaq	800
14-cü fəsil. Əqrəb və ya ilan sancan adamı ruqya ilə müalicə etmək	800
15-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ ruqya oxuması	801

16-cı fəsil. (Gələcəyin xeyirli olacağına ümid edərək) xoş söz söyləmək.....	801
17-ci fəsil. Kahinlik	801
18-ci fəsil. Bəlağətli danışığ (bəzən) sehr kimi təsir edir	802
19-cu fəsil. Yoluxucu xəstəlik yoxdur	802
20-ci fəsil. Zəhər içmək və zəhərlə müalicə olunmaq, belə olduqda nədən çəkinmək gərəkdir və nə pis sayılır	802
21-ci fəsil. Milçək qabın içində düşəndə (nə etmək lazımdır?)	803

77 – Libas kitabı 804

1-ci fəsil. Topuqdan aşağı düşən hər şey Cəhənnəm odunda yanacaq.....	804
2-ci fəsil. Bürdə, hibər və şəmlə	804
3-cü fəsil. Ağ paltarlar	804
4-cü fəsil. Kişilərin ipək paltar geyinməsi, onun üstündə uzanması və bunun nə dərəcədə caiz olması haqqında	805
5-ci fəsil. Yatağa ipək döşək sərmək	805
6-cı fəsil. Kişilərə zəfərardan ətir kimi istifadə etməyin qadağan olması.....	805
7-ci fəsil. (Aşılandıqdan sonra) üzərində tük qalmamış dəridən tikilmiş səndəllər və başqa növ ayaqqabılar.....	806
8-ci fəsil. Ayaqqabıları soyunanda əvvəlcə sol tayı çıxartmaq	806
9-cu fəsil. Ayaqqabının ancaq bir tayı geyib gəzmək olmaz	806
10-cu fəsil. Peyğəmbərin ﷺ: “Mənim üzüyümün üstündə olan yazını heç kəs öz üzüyünün üstünə yazdırmasın” – sözü.....	806
11-ci fəsil. Özlərini qadınlara oxşadan kişiləri evdən qovmaq	807
12-ci fəsil. Saqqal buraxmaq	807
13-cü fəsil. (Saç-saqqalı) boyamaq	807
14-cü fəsil. Qıvrım saçlar.....	807
15-ci fəsil. Başın bir hissəsini qırıb bir hissəsini saxlamaq	808
16-cı fəsil. Başa və saqqala ətir sürtmək.....	808
17-ci fəsil. Ətirdən imtina etməyən kimsə haqqında	808
18-ci fəsil. Zərirə	808
19-cu fəsil. Rəsm çəkənlərin Qiyamət günü əzaba düşər olması haqqında.....	809
20-ci fəsil. Rəsmləri pozmaq.....	809

78 – Ədəb kitabı 810

1-ci fəsil. İnsanlar arasında ən çox kimin qayğısına qalmaq gərəkdir.....	810
2-ci fəsil. Adam öz valideynlərini söyməməlidir	810
3-cü fəsil. Qohumluq əlaqələrini kəsməyin günahı	810
4-cü fəsil. (Qohumluq bağlarını) qoruyub saxlayanı Allah qoruyar	810
5-ci fəsil. Qohumluq bağlarını qoruyub saxladıqca səmərəsi artır	811
6-cı fəsil. Qohumluq əlaqələrini qarşılıqlı olaraq saxlayan adam əlaqə quran kəs sayıla bilməz	811
7-ci fəsil. Uşağa rəhm etmək, onu öpmək və qucaqlamaq haqqında	811
8-ci fəsil. Allah mərhəməti yüz hissədən ibarət etmişdir	812
9-cu fəsil. Körpəni ayağın üstə oturtmaq barəsində	812

10-cu fəsil. İnsanlara və heyvanlara mərhəmət göstərmək	812
11-ci fəsil. Qonşuya dair tövsiyə	813
12-ci fəsil. Qonşusunun şərinədən əmin olmayan kimsənin günahı	813
13-cü fəsil. Kim Allaha və Axirət gününə inanırsa, qonşusuna əziyyət ver- məsin	814
14-cü fəsil. Hər bir yaxşılıq sədəqədir.....	814
15-ci fəsil. Hər bir işdə mülayim olmaq	814
16-cı fəsil. Möminlərin bir-birilərinə əl tutması	814
17-ci fəsil. Peyğəmbər ﷺ ədəbsiz və kobud olmamışdır.....	815
18-ci fəsil. Gözəl əxlaqın və cəmərdliyin (gərəkli olması) və xəsisliyin bəyə- nilməməsi.....	815
19-cu fəsil. Söyüş söyməyin və lənət oxumağın qadağan olunması	815
20-ci fəsil. Söz gəzdirməyin bəyənilməməsi.....	816
21-ci fəsil. (Kimsəni) ifrat dərəcədə mədh etməyin bəyənilməməsi.....	816
22-ci fəsil. Bir-birinə paxıllıq etməyin və bir-birinə arxa çevirməyin qadağan olması	816
23-cü fəsil. Caiz olan zənn barəsində	817
24-cü fəsil. Möminin öz günahlarını ört-basdır etməsi	817
25-ci fəsil. Küsmək və Peyğəmbərin ﷺ: “Heç bir müsəlmana üç gündən artıq qardaşı ilə küsülü qalması halal olmaz” sözü.....	817
26-cı fəsil. Uca Allahın: “Ey iman gətirənlər! Allahdan qorxun və düz danı- şanlarla birlikdə olun” sözü, habelə yalan danışmağın qadağan olunması	818
27-ci fəsil. Əziyyətə səbir etmək.....	818
28-ci fəsil. Qəzəblənməkdən çəkinmək.....	818
29-cu fəsil. Həyalı olmaq.....	819
30-cu fəsil. “Utanmırsansa, istədiyini et!”	819
31-ci fəsil. İnsanlarla mehriban rəftar etmək	819
32-ci fəsil. Mömin bir yuvadan iki dəfə sancılmaz	819
33-cü fəsil. Caiz sayılan, habelə bəyənilməyən şəir, rəcəz və hida haqqında	820
34-cü fəsil. Şeir insanı o həddə gətirib çatdırmamalıdır ki, bu onu Allahı zikir etməkdən, elm öyrənməkdən və Quran oxumaqdan yayındırsın	820
35-ci fəsil. Birinin (kiməsə): “Ay biçarə!” deməsi.....	820
36-cı fəsil. (Qiyamət günü) insanlara atalarının adları ilə müraciət olunacaq- dır	821
37-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ: “Kərim ancaq möminin qəlbidir” sözü.....	821
38-ci fəsil. Bir adı daha gözəl adla dəyişmək	821
39-cu fəsil. Bir adam dostunu adı ilə çağırdıqda onun adından bir hərf ək- siltməsi	821
40-cı fəsil. Allahın ən çox nifrət etdiyi adlar.....	822
41-ci fəsil. Asqıran adamın: “Əlhəmdulillah!” deməsi	822
42-ci fəsil. Asqırmağın bəyənilməsi, əsnəməyin isə bəyənilməməsi	822

79 – İzn istəmək kitabı 823

1-ci fəsil. Az sayda olan toplumun çox sayda olanlara salam verməsi	823

2-ci fəsil. Minik üstə olanın piyada olana salam verməsi.....	823
3-cü fəsil. Tanıdığına və tanımadığına salam vermək.....	823
4-cü fəsil. İzn istəmək (xəlvəti) baxışlardan dolayı (vacib buyurulmuşdur)	823
5-ci fəsil. Cinsiyyət üzvündən başqa bədən üzvlərinin zina etməsi haqqında.....	824
6-cı fəsil. Uşaqlara salam vermək.....	824
7-ci fəsil. (Ev yiyəsi) “Kimdir o?” – deyər soruşduqda: “Mənəm!” – deyər hay vermək haqqında	824
8-ci fəsil. Məclislərdə yer vermək.....	824
9-cu fəsil. Yerə oturub dizləri qucaqlamaq.....	825
10-cu fəsil. Üç nəfərdən çox olan camaat (arasında iki nəfərin) xəlvətcə danışmasında heç bir qəbahət yoxdur.....	825
11-ci fəsil. Yatmağa gedəndə evdə (istifadə edilən) odu yana-yana qoymaq olmaz.....	825
12-ci fəsil. Bina etmək haqqında deyilənlər.....	825

80 – Dualar kitabı.....826

1-ci fəsil. Hər bir peyğəmbərin qəbul edilmiş duası olub	826
2-ci fəsil. Ən fəzilətli istiğfar.....	826
3-cü fəsil. Peyğəmbərin ﷺ gecə və gündüz istiğfar qılması.....	826
4-cü fəsil. Tövbə etmək	827
5-ci fəsil. Yatmazdan əvvəl nə demək lazımdır	827
6-cı fəsil. Sağ böyrü üstə yatmaq.....	827
7-ci fəsil. Gecə yuxudan oyandıqda hansı dua oxunmalıdır.....	828
8-ci fəsil	828
9-cu fəsil. Qoy (hər kəs Allaha dua etdikdə) qətiyyətlə dua etsin. Çünki heç kəs Onu nəyəsə vadar edə bilməz	829
10-cu fəsil. (Duasının qəbul olunmasına) tələsməyən kimsənin duası qəbul olar.....	829
11-ci fəsil. Sıxıntı anında oxunan dua	829
12-ci fəsil. Bəlanın məşəqqətindən Allaha sığınmaq	830
13-cü fəsil. Peyğəmbərin ﷺ: “(Allahım,) kimin xətrinə dəymişəmsə, bunu onun (günahlardan) təmizlənməsi və bağışlanması üçün səbəb et!” sözü.....	830
14-cü fəsil. Xəsislikdən Allaha sığınmaq	830
15-ci fəsil. Günahdan və borcdan Allaha sığınmaq.....	831
16-cı fəsil. Peyğəmbərin ﷺ: “Ey Rəbbimiz, bizə dünyada gözəl nemətlər ver...” sözü	831
17-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ: “Allahım, əvvəl etdiyim və sonra edəcəyim (günahlarımı) bağışla...” sözü.....	831
18-ci fəsil. Təhlil etməyin fəziləti.....	832
19-cu fəsil. “Subhənallah!” deməyin fəziləti	832
20-ci fəsil. Allahı ﷻ zikr etməyin fəziləti.....	833

81 – (Qəlbi) yumşaldan (əməllər) kitabı.....835

1-ci fəsil. Həyat məhz axirət həyatıdır	835

2-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ: "Dünyada bir qərib, yaxud bir müsafir kimi ol!" sözü	835
3-cü fəsil. Arzuların çox olması haqqında	835
4-cü fəsil. Altmış yaşına qədər yaşamış kimsənin Allahın hüzurunda üzürü qəbul olmaz	836
5-ci fəsil. Allahın Üzünü diləyərək yerinə yetirilən əməl.....	836
6-cı fəsil. Əməlisaleh insanların dünyadan köçməsi	837
7-ci fəsil. Mal-dövlət fitnəsinin nəyindən çəkinmək gərəkdir	837
8-ci fəsil. (Kim) malından əvvəlcədən nə xərcləyर्सə, özü üçün xərcləmiş olar	837
9-cu fəsil. Peyğəmbər ﷺ və onun əshabələri necə yaşamışlar və bu dünyaya necə rəğbət bəsləməmişlər?.....	838
10-cu fəsil. Əməlləri qətiyyətlə və davamlı olaraq yerinə yetirmək.....	839
11-ci fəsil. Ümid və qorxu ilə (ibadət etmək)	840
12-ci fəsil. Dili qorumaq və Peyğəmbərin ﷺ: "Kim Allaha və Axirət gününə inanırsa, ya xeyir danışsın, ya da sussun" sözü.....	840
13-cü fəsil. Günahlara son qoymaq	841
14-cü fəsil. Cəhənnəm odu şəhvətlər arxasındadır.....	841
15-ci fəsil. Cənnət birinizə onun səndəlinin qaytanından daha yaxındır, Cəhənnəm də həmçinin.....	841
16-cı fəsil. (Hər kəs) özündən yuxarı təbəqədə olan kimsəyə yox, aşağı təbəqədə olan kimsəyə baxmalıdır	842
17-ci fəsil. Bir yaxşılıq və ya bir pislik etməyə niyyət edən kimsə haqqında	842
18-ci fəsil. Əmanətin yox olması	842
19-cu fəsil. Riyakarlıq və şan-şöhrət	843
20-ci fəsil. Təvazökarlıq.....	844
21-ci fəsil. Kim Allahla qarşılaşmaq istəsə, Allah da onunla qarşılaşmaq istəyər.....	844
22-ci fəsil. Ölüm bihuşluğu.....	845
23-cü fəsil. Qiyamət günü Allah yeri Ovucuna alacaqdır	845
24-cü fəsil. Həşr olunmaq	846
25-ci fəsil. Uca Allahın: "Onlar dirildiləcəklərini fikirləşmirlərmi? <i>Həm də əzəmətli bir gündə. O gündə ki, insanlar aləmlərin Rəbbinin qarşısında dayanacaqlar</i> " sözü.....	846
26-cı fəsil. Qiyamət günü qisas almaq	847
27-ci fəsil. Cənnət və Cəhənnəmin vəsfi.....	847
28-ci fəsil. Hovuz haqqında (deyilənlər).....	848

82 – Qədər kitabı.....850

1-ci fəsil. Allahın elminə (əsasən qəzavü-qədəri yazmış) qələm artıq qurumuşdur.....	850
2-ci fəsil. Allahın əmri əzəldən müəyyən edilmiş bir hökmdür	850
3-cü fəsil. İnsanın nəzir verməklə qəzavü-qədənən (qaçmağa çəhd göstərməsi).....	850

4-cü fəsil. (Ancaq) Allahın qoruduğu kimsə qoruna bilər	851
5-ci fəsil. (Allah) insanla onun qəlbi arasındadır	851
83 – Andlar və nəzirlər kitabı.....	852
1-ci fəsil. Uca Allahın: “Allah sizi qəsdiniz olmadan içdiyiniz andlara görə cəzalandırmaz, lakin O, sizi qəsdlə içdiyiniz andlara görə cəzalandıracaqdır” sözü.....	852
2-ci fəsil. Peyğəmbər ﷺ necə and içərdi	852
3-cü fəsil. Uca Allahın: “ <i>Münafıqlar</i> Allaha çox möhkəm and içdilər ki,..” sözü	853
4-cü fəsil. Unudub andını pozan kimsə haqqında	853
5-ci fəsil. İtaət etməyi nəzir etmək.....	854
6-cı fəsil. Boynunda nəzir qaldığı halda ölən kimsə haqqında	854
7-ci fəsil. Yerinə yetirməyə imkanı olmayan bir şeyi və ya günah iş görməyi nəzir etmək	854
84 – Andları (pozmağın) kəffarəsi kitabı	855
1-ci fəsil. Mədinə saəsi, Peyğəmbərin ﷺ muddu və onun bərəkəti	855
85 – Fərzlər kitabı.....	856
1-ci fəsil. Uşağa atasından və anasından qalmış miras.....	856
2-ci fəsil. Oğlunun qızı ilə yanaşı öz qızına qalmış miras haqqında	856
3-cü fəsil. Bir qövmün azad etdiyi kölə, habelə bacioglu onlardandır.....	856
4-cü fəsil. Atasından qeyrisinin oğlu olduğunu iddia edən kimsə haqqında.....	857
86 – Şəri cəzalar kitabı.....	858
1-ci fəsil. (Günahkarı) xurma çubuğu və səndəllə vurmaq.....	858
2-ci fəsil. Oğrunun lənətlənməsi.....	859
3-cü fəsil. Nə miqdarda (malın oğurlanmasına görə) əl kəsilir?.....	859
87 – (İslama qarşı) vuruşan kafirlər və mürtədlər kitabı	860
1-ci fəsil. (Adamı) tənbeh etmək və tərbiyələndirmək məqsədilə nə qədər (cəzalandırmaq olar)?	860
2-ci fəsil. Köləni ittiham etmək.....	860
88 – Qanbahası kitabı.....	861
1-ci fəsil. Uca Allahın: “Hər kəs qəsdən bir mömini öldürərsə, onun cəzası içərisində əbədi qalacağı <i>Cəhənnəm olar</i> ” sözü.....	861
2-ci fəsil. Uca Allahın: “Kim də onu ölümdən xilas edərsə, sanki bütün insanları xilas etmiş hesab olunar” sözü	861
3-cü fəsil. Uca Allahın: “...cana can, gözə göz, buruna burun, qulağa qulaq, dişə diş, <i>vurulmuş</i> yaralara da <i>yaralar</i> qisas alınmalıdır” sözü	862

4-cü fəsil. Haqsız olaraq başqasının canına qəsd etmək istəyən kimsə haqqında	862
5-ci fəsil. Rəhbərlikdən xəbərsiz olaraq öz haqqını götürən və ya qisas alan kimsə haqqında	862
6-cı fəsil. (Xəsarət yetirilmiş) barmaqların qanbahası.....	863

89 – Mürtədlərin və inadkar kafirlərin tövbə etməyə çağırılması və onlarla vuruşmaq kitabı.....864

1-ci fəsil. Allaha şərikin qoşan kimsənin günahı.....	864

90 – Yuxu yozmaq kitabı.....865

1-ci fəsil. Əməlisaleh insanların yuxuları	865
2-ci fəsil. (Gözlə) yuxu Allahdandır.....	865
3-cü fəsil. Müjdələr	865
4-cü fəsil. Peyğəmbəri ﷺ yuxuda görən kimsə haqqında.....	865
5-ci fəsil. Gündüz vaxtı yuxu görmək.....	866
6-cı fəsil. Yuxuda zəncirləndiyini görən (kimsə)	867
7-ci fəsil. Bir kimsənin yuxuda bir şeyi bir nahiyədən götürüb başqa bir yerə yerləşdirməsi.....	867
8-ci fəsil. Görmədiyi bir yuxunu gördüyünü iddia edən kimsə haqqında	867
9-cu fəsil. Yuxunu hamıdan əvvəl yozan kimsənin yuxunu düzgün yozmadığını hesab edən kimsə haqqında	868

91 – Fitnələr kitabı.....869

1-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ: “Məndən sonra xoşunuza gəlməyəcək bir çox şeylər görəcəksiniz” sözü	869
2-ci fəsil. Fitnələrin meydana çıxması.....	869
3-cü fəsil. Elə bir zaman gəlməyəcək ki, onun ardından gələn ondan daha acınacaqlı olmasın.....	870
4-cü fəsil. Peyğəmbərin ﷺ: “Bizə qarşı silah qaldıran adam bizdən deyildir” sözü	870
5-ci fəsil. Fitnə baş qaldırdığı zaman oturan adam ayaq üstə duran adamdan daha xeyirli olacaq.....	870
6-cı fəsil. Fitnə baş qaldırdığı zaman bədəvilərin yanında qalmaq.....	871
7-ci fəsil. Allahın (hər hansı) bir xalqa əzab göndərməsi	871
8-ci fəsil. Bir toplumun yanında bir söz danışan, onların yanından çıxandan sonra başqa söz danışan kimsə haqqında	871
9-cu fəsil. Atəşin çıxması.....	871
10-cu fəsil	872

92 – Hökmlər kitabı.....873

1-ci fəsil. (Allaha) asi olmağı əmr etməyincə, ixtiyar sahibinin (əmrilərini) eşidib ona itaət etmək	873

2-ci fəsil. Vəzifəyə can atmağın bəyənilməməsi.....	873
3-cü fəsil. Özünə rəiyyət tapşırıldıqda onların qeydinə qalmayan kimsə haqqında.....	873
4-cü fəsil. (İnsanlara) sıxıntı verən kimsəni, Allah sıxıntıya salar	874
5-ci fəsil. Qazi qəzəbli olduğu halda hökm və ya fitva verə bilərmə?	874
6-cı fəsil. İxtiyar sahibinin öz məmurlarına məktub göndərməsi.....	874
7-ci fəsil. Rəiyyət əmirə necə beyət etməlidir?	875
8-ci fəsil. Xəlifə təyin etmək.....	875
9-cu fəsil	876
93 – Arzu kitabı.....	877
1-ci fəsil. Nəyi arzulamaq bəyənilir?	877
94 – Kitab və sünnədən möhkəm yapışmaq kitabı.....	878
1-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ sünnələrinə riayət etmək.....	878
2-ci fəsil. Çox sual verməyin, habelə lazımsız işlərə baş qoşmağın bəyənilməməsi.....	878
3-cü fəsil. Fikir yürütməyin pislənməsi və qiyas yolu ilə mühakimə yürütmək haqqında deyilənlər.....	879
4-cü fəsil. Peyğəmbərin ﷺ: “Siz özünüzdən əvvəlkilərin yolunu tutub gedəcəksiniz” sözü	789
5-ci fəsil. (Zina etmiş) evli (kişi və qadının) daşqalaq edilməsi	880
6-cı fəsil. Hakimin ictihad edib düz, yaxud səhv mühakimə yürütdüyü təqdirə savab qazanması	880
7-ci fəsil. Başqa birisinin deyil, məhz Peyğəmbərin ﷺ tərk etdiyi bir şeyi dəlil olaraq götürən kimsə.....	880
95 – Tövhid kitabı.....	881
1-ci fəsil. Peyğəmbərin ﷺ öz ümmətini Allahın təkliyini qəbul etməyə çağırması	881
2-ci fəsil. Uca Allahın: “Həqiqətən, Allah ruzi verəndir, qüvvət Sahibidir, Mətinidir” sözü	881
3-cü fəsil. Uca Allahın: “O, Qüdrətlidir, Müdrikdir”, “Qüdrət sahibi olan Rəbbin pakdır, müşriklərin <i>Ona</i> aid etdikləri sifətlərdən uzaqdır” və “qüdrət yalnız Allaha, Onun Elçisinə və möminlərə məxsusdur...” sözü.....	882
4-cü fəsil. Uca Allahın: “Allah sizi Özündən çəkindirir” və “Sən mənim qələbimdə olanları bilirən, mən isə Sənin Özündə olanları bilmirəm” sözü.....	882
5-ci fəsil. Uca Allahın: “Onlar Allahın sözünü dəyişdirmək istəyirlər” sözü.....	883
6-cı fəsil. Qüdrətli və əzəmətli Rəbbin Qiyamət günü peyğəmbərlərə və qeyrilərinə xitab etməsi.....	884
7-ci fəsil. Qiyamət günü əməllərin və deyilən sözlərin əməl tərəzisində çəkilməsi.....	885

QEYD

